This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

KAIS.KÖN.HOF- BIBLIOTHEK
105.155-B
Neu-

8°. 97 H.

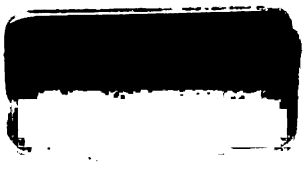

Digitized by Google

105155-B.

Österreichische Nationalbibliothek
+Z225861106

Digitized by Google

Digitized by Google

NEVEN

ZABAVNI I POUČNI LIST.

DRUGO-GODIŠNJI TEČAJ.

1853.

UČREDNICI:

IVAN PERKOVAC i VOJKO SABLJIĆ.

U ZAGREBU.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja
1853.

Digitized by Google

Digitized by Google

KAZALO.

Br. 1. Čitateljem Nevena. — Jesensko listje od Vilima Švarca. — Smešni dvoboj. — Žabljak, od B. Š. — Bogdan Zaleski, od M. B.

Br. 2. Jesensko listje (nadalje.) — Henriet Beecher Stowe, spisateljica romana: Uncle Tom's Cabin. — Opazke na opazke o sudu o Meirimi, od Adolfa Vebera. —

Br. 3. Jesensko listje (nadalje.) — Iztočni tèrgovac Sir Džemtiči Džišib'.oj.

Br. 4. Krilate misli od Iv. Tèrnskoga. — Jesensko listje (nadalje.) Povratak kneza Danila u Cèrnugoru god. 1852. — Večer u Varaždinu.

Br. 5. Majna, kirkićka nevesta, po ruskom od Dál-Suganskoga. — Jesensko listje, (konac.) — Ružno gledano u zèrcalu znanostih, iz časopisa „die Natur.“

Br. 6. Sunčanica, pripovèst po Gunduliću od M. Stojanovića. — Majna, kirkižka nevesta, (dalje.) — Ženska ćutljivost —

Br. 7. Ljubav i obožavanje, povèst ukrajinska od Mih. Czajkovskoga. — Majna, kirkižka nevesta, (konac.) — Čudan sud. —

Br. 8. Gorenka, iz Gjulabiah. — Ljubav i obožavanje, (dalje.) — Cèrnagora. — Gèrmljavina i blesak u srèd zime, od K.

Br. 9. Prevareni zaručnici, od Dragoile Jarnevićeve. — Ljubav i obožavanje, (konac.) — Toplobrod, od B. Š. — Savètnik, od Beranger-a pr. Ivan Tèrski.

Br 10. Prevareni zaručnici, (dalje.) — Zagrebačko pismo. — Ubožnica u Zagrebu, od B. Š.

Br 11. Pavao Wyhovski, povèst ukrajinska, od Mih. Czajkovskoga. —. Prevareni zaručnici, (dalje.) — Život Europejacah u Aleksandriji. —

Br. 12. To bi lèpo, krasno bilo, od Iv. Tèrnskoga. — Pavao Wyhovski, (dalje.) — Prevareni zaručnici, (konac.) — Ivan S. Popović. —

Br. 13. Stražmeštar Ivan Ivanović Ivanov, iz ruskoga po Nestoru Kukolniku. — Pavao Wyhovski (konac.) — Vrabac, iz „Žive.“

Digitized by Google

Br. 14. Dvè pèsmice od Mat. Bana. — Stražmeštar Ivan Ivanović Ivanov, (dalje.) — Francez — Englez. — Propast sèrbskoga carstva, od M. Stojanovića. — (Ovaj je broj s prilogom.)

Br. 15. Ruža, po Stoweovkinoj pripovědki od J. F. — Stražmestar Ivan Ivanović Ivanov, (dalje.) — Život u Carigradu, od M. Stojanovića. (S prilogom.)

Br. 16. Bratova ruka, od Ivana Kalinčaka. — Stražmeštar Ivan Ivanović Ivanov, (konac.) — Istinita pripovèst o Romeu i Juliji. — Naše narodno kazalište, od -v-. (S prilogom.)

Br. 17. Iskrenost, po H. B. Stowe od J. F. — Bratova ruka, (dalje.) — O munjevnosti. —

Br. 18. Oproštaj s Carigradom i s iztokom, od M. Bana. — Bratova ruka, (dalje.) — Kratka povèstnica nadbiskupie zagrebačke, od B. Š. —

Br. 19. Dopis iz Rěke. — Bratova ruka, (dalje.) — Veteranska špilja u Banatu, od M. Stojanovića. —

Br. 20. Tagliamentova nevèsta, novela iz zadnjega talianskoga rata. — Bratova ruka, (konac.) — Zaboj. — Lastavica, vèstnica proletja, po „Živi.“ —

Br. 21. Oběd u Peterkovom, pr. V. V. — Tagliamentova nevèsta, (konac.) — Slavenski mučenik, po pripovědci od Josipe Turnogradske. —

Br. 22. Termolama, pripovědka ukrajinska od Mih. Czajkovskoga. — Několiko priateljskih rěčih našim dobrovoljcem, od M. B. — O galvanizmu. — Spomen jednoga blaženoga časa, od M. Bana. —

Br. 23. Svaki za se a bog za sve, po Stoweovoj od J. F. — Termolama, (dalje) — Javno izvèstje g. Ambroza Vranicanu, o razpisanoj lani nagradi za dobar narodni igrokaz, od Josipa Prausa. —

Br. 24. Čestitka g. Adolfu Veberu, od njegovih učenikah. — Svaki za se a bog za sve, (dalje.) — Kako su Turci 29. svibnja 1453. predobili Carigrad. — Srodstvo. — O munjevnom magnetizmu. —

Br. 25. Ciganka. — Svaki za se a bog za sve, (konac.) — Prosveta nèžnoga spola, M. Stojanovića. — Samo je u ljubavi punost života od M. Bana.

Br. 26. Gospodin kum, dolnjomagjarska povèst od Josipa Pála. — Infernali, iz poljskoga. — Opasno stanje Petra velikoga cara ruskoga medju strělci. — Mudrost božja u zraku, od F. R.

Br. 27. Rajska tica, od J. T. — Osinjski, pripovèst od H. S. — Ašik-Kerib, turska pripovèst, iz ruskoga prevo J. T. — Iztočne slike. — Don Ranuccio Farnese. — Zagonetka od J. T. —

Br. 28. Čast Petra pèrvoga, od Puškina, pr. J. T. — Prava kušnja ljubavi. — Ašik-Kerib, (dalje.) — Povèršina měseca. — Don Ranuccio Farnese, (konac.)

Br. 29. Nenadani pir, pripovèst od Edvarda Dolskoga. — Gaibia, turski prorok od Luke Ilića. — Povèršina měseca, (konac.)

Br. 30. Kaukazki zarobljenik, pripovèst od Puškina. — Stara Gradiška, od L. Ilića. — Nenadani pir, (konac.) — Sveta gora i njezini stanovnici. —

Br. 31. Kaukazki zarobljenik, (dalje.) — Putni pabirci od Č. — Kratka pamet modne gospodične. —

Br. 32. Novi Ikar, čèrtica ruskih običajah pod Petrom velikim. — Toplina u dahokrugu i na povèršju zemlje, od F. R. — Kaukazki zarobljenik, (konac.)

Br. 33. Novi Ikar, (dalje.) — Toplina u dahokrugu i na povèršju zemlje, (konac.) — Kopèrnikova kuća i Kopèrnikov spomenik u Torunju. — Alfierov grob. — Ivan Ivanović Kozlov.

Br. 34. Oporuka stare děve, iz poljskoga pr. D. K. Sp-r. — Novi Ikar, (dalje.) Sabur amerikanski, od B. Š. —

Br. 35. Oporuka stare děve, (konac) — Novi Ikar, (konac.) — Naobraženje čověka. — Mihalj Vasiljević Lomonosov. — Dmitar Galanos. —

Br. 36. Prosjakova gosba, od Kraszevskoga pr. D. K. Sp-r. — Tonio, iz španjolske povèstnice, pr. O. B. — Mihalj Vasiljević Lomonosov, (dalje.) — Poziv družtva za povèstnicu jugosl.

Digitized by Google

Br. 37. S Bogom. — Dubrovski, od Aleksandra Puškina. — Tonio (dalje) — Mihalj Vasiljević, Lomonosov, (konac.)

Br. 38. Sonet, od St. Vraza. — Dubrovski, (dalje.) — Nikola Sćepanović Palauzov. — Tonio, (konac.) — Knjižnica Korvinova. —

Br. 39. Sonet, od St. Vraza. — Dubrovski, (dalje) — Najnovie putovanje g. Ivana Kukuljevića. —

Br. 40. Nasèrnutje. — Povèstne cèrtice. — Dubrovski, (dalje.) — „Slovenske bčele“ nacert sveslavenskoga časopisa. —

Br. 41. Gospodin Siemaš, od Stanisl. Jaszovskoga. — Dubrovski, (konac.) —

Br. 42. Jagode, iz rukopisa kraljodvorskoga. — Nasèrnutje, (dalje.) — Gospodin Siemaš, (dalje.)

Br. 43. Kitica, iz rukopisa kraljodvorskoga. — Pukovnik Varovski. — Gospodin Siemaš, (konac) — Putničke cèrtice, I. — Maria. —

Br. 44. Anakreonove začinke, prevod od Dra. Starčevića. — Ivan Franjin Gundulić, od prof. A. Vebera — Prizor iz života, od Dra. Starčevića. — Putničke cèrtice, II. — Izvadci iz listovah iz južne Rusie. —

Br. 45. Anakreonove začinke. — Ivan Franjin Gundulić, (konac) — Prizor iz života, (konac.) — Izvadci iz listovah iz južne Ruske, (dalje.)

Br. 46. Anakreonove začinke. — Šafařikove misli o postanku glagoljice, od M. M. — Stanislav Stazić. — Izvadci iz listovah iz južne Ruske, (dalje.) —

Br. 47. Anakreonove začinke. — Kinezka smutnja. — Strašna postelja. — Izvadci iz listovah iz južne Ruske, (dalje.)

Br. 48. Proměne zemlje. — Ženitba u K* u Hèrvatskoj (cèrtica iz narodnoga života), od Bogumila Kupskoga. — Strašna postelja (nadalje.) — Izvadci iz listovah južne Ruske (dalje.)

Br. 49. Upliv različito-bojne světlosti na sadje. — Strašna postelja (nadalje i konac.) — Izvadci iz listovah južne Ruške (nadalje i konac.) — Poljaci i Rusi, prevod od M. Stojanovića.

Br. 50. Sastanak na spěvoigri. — Poljaci i Rusi (nadalje i konac.) — Vadim, pripovědka od Žukovskoga.

Br. 51. Maćuha i Pastorka, ukrainska pověst. Iz maloruskoga prevedena po Luki V. u Beču. — Sastanak na spěvoigri (nadalje i konac). — Glavna skupština matice ilirske.

Br. 52. Čeznja od S. P. N. Cuce. — Boljarka, prevod od Č. — Maćuha i pastorka, (konac). Něšto o Pekingu. — Čitateljstvu na razstanku.

Digitized by Google

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštaride 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 1. U četvèrtak 6. sěčnja 1853. **II. TEČAJ.**

Čitateljem Nevena.

Današnjim brojem počimljemo tek drugi tečaj Nevena, nismo dakle još rěšeni dužnosti preporučiti ga čitateljem našim, i kazati im, što ćemo i kako ćemo ove godine pisati; jer naši ljudi hoće da znadu, na što će se predplatiti: dan danas neda si obćinstvo zube premazati sa několiko pathetičkih rěčih o slogi, ljubavi i prosvěti.

Svèrha je bila ovomu časopisu probudjivati želju k čitanju narodnih knjigah i pružati duševnu zabavu onoj strani našega naroda, koja kupi vosak samo s medom, koja prima nauku samo uz zabavu.

Ravnateljstvo matice naměnilo je Neven krasnomu spolu i mladeži našoj, da nemora po tudjih perivojih tražiti i brati bilje i cvěće, višeputah otrovno.

Za ovom svèrhom težit će „Neven“ i u napredak; mi ćemo iz svih svojih silah oko toga nastojati, da obćinstvu našemu čitanje u narodnom našem jeziku omili; zato nećemo priobćivati nikakvih suhoparnih članakah, koji samo za učene ljude valjaju, nego dèržeći se naše poslovice, davat ćemo med s voskom, t. j. svaki ćemo nauk zabavi podmetnuti.

Neven će dakle sadèržavati:

a) Pomanje romane, novele i pripovědke osobito iz našega domaćega, narodnoga i slavenskoga života; zatim pěsme, nu samo izvèrstnije. Kod prevodah gledat ćemo osobito na slavenske pisce.

b) Kratke životopise znamenitijih muževah i ženah u obće, a napose slavenskih;

c) Zanimivo pisane putopise i opise;

d) Zanimiva izvěšća o svakovèrstnom napredku čověčanstva; izvadke iz povećih knjigah, věsti o novih umotvorih i izumih ili iznašaščih, praktične stvari za domaći život itd.

e) Dopise sa sviuh stranah naše domovine, u kojih će se javljati i priobćivati sve što biva na polju narodnoga života.

U Tobolcu ćemo imati kratkih domaćih, slavenskih i inih věstih, anekdotah, zabavnih izrekah, zagonetakah i šaljivih pěsmicah.

Digitized by Google

Radi smo da list naš bude raznovèrstan i zanimiv, nu ipak nećemo nikada više dugačkih pripovědakah na jedanput priobćivati, da se nevuku po više brojevah, što čitateljem dosadjuje.

Kao što već rekosmo, nećemo da bude „Neven“ suhoparan, al nećemo ni to, da bude bez jezgre i života, pun kojekakve neslane šale i lakèrdije, poput někih němačkih novinah.

Tèrsit ćemo se da nam jezik bude pravilan, a način pisanja razgovětan, te će moći čitati naš list i oni, koji još nisu priviknuli na čitanje naših knjigah.

Da list naš svèrhu ovu postigne, radit ćemo koliko god uzmognemo; nu to opet neće biti dosta, već treba da nas i naši književnici po mogućnosti podupiru, jer mi dobro osěćamo, da ovo nije tako lak posao, kao što se možebiti gděkomu čini, buduć mi u belletristiki neidemo putem već utèrvenim, nego si moramo velikom mukom istom stazu kèrčiti.

Nadamo se , da će nas i narodno naše obćinstvo podupirati, jer zna, da se Neven neizdaje radi dobitka, već jedino radi duševne koristi naroda.

Uredničtvo.

Jesensko lišće.

Od Vilima Švarca

I.

Varaždinske Toplice.

Dana 26. lipnja g. 1847 u 5 satih jutrom sědnem u Varaždinu na někakav podobro nespretan dostavnik, da se odvezem u Toplice. Neću opisivati ovo lěpo, hladno i ugodno lětno jutro, stranom što takovih opisah ima u svakom skoro romanu, a stranom što bi opis moj dulje trajao, nego li sama hladnoća ovoga jutra; jer jedva što su naši mirni varoški konji u slabom kasu prevalili put do Turčina — samotne kèrčme, kojano leži pol sata od Varaždina —: eto ti je već i sunce strašno pripeklo bilo, a poznato je, da velika vrućina nemože mladoga putnika pěsničkim nadahnuti duhom. Da se užijem lěpotah prekrasne ove okolice, rekao sam kučiašu, da korakom ide; što mu doduše nisam imao kazati, jer su mu konji umoreni od svagdanje vožnje, jedva kasom išli.

Lěpa li ti je plodna ravnica, gdě se razbludno nasladjuje oko razvitimi na njoj krasotami, gdě mu se ukazuju daleki prostori, a na ovih prostorih bujne njive, lěpi vèrtovi i rodni voćnjaci, — darovi božji, uresi prirode i proizvodi čověčje pomnje i radinosti. Tamo amo samotna kolibica, pokraj nje zelena livada, ovdě pastir ili pastirica sa stadom stvojim, ondě opet studenac ili potočić, oko koga tumaraju bělorune stada i ergele čile. Takav preděl ljubi Madjar u Potisju krasnom. Njegova pusta, njegova čarda, to mu je palača i njegova carevina. Ovdě on poznaje svaki gèrm, svako dèrvo, svako gnjězdo, miluje svoje konjice i razgovara se sa volovi i pticami, te napokon umire zadovoljan sa sobom i udesom svojim.

Nu krasan je i brěgoviti prědel, koji od same prirode imade lěpotu svoju. Tu se putuje od brěga do brěga; vidjeva se staro hrašće i dèrveće, koje nam pripověda dogadjaje prošastih stoléćah, imade dalekih izgledah sa visokih brěgovah u

Digitized by Google

odaljene nižje krajeve; ovdě se smotri po gděkoja kućica, dalje opet lěpi plodni vinogradi; pa još k svemu tomu zlatne zrake jutarnog sunašca, ugodno cvèrkutanje ljubeznih ptičicah, i žamor bistroga potočića. Može li što divnijeg bìti za oko i uho, može li što duh i sèrce naše tako milo razblažiti i naš nutarnji svět sa izvanjskim u tako lěpo skladnoglasje postaviti? Takav je put iz Varaždina do Toplicah, i ja imadoh dosta vremena, nasladjivati se toli krasnimi prizori ovih brěgovitih predělah, kad napokon u 7 satih u Toplice stignem i u velikoj tamošnjoj gostionici odsědnem.

Kao što more, gonjeno neodoljivom silom bure i oluje, diže gorostasne valove, te prodire sve nasipe, poplavlja doline i brěgove, a zatim opet za někoje vrěme u stare se vraća svoje granice, ostavljajuć tragove svoje razorive ili proizvodne sile divećem se oku poznog motritelja: tako je i stari Rim, gonjen slavohlepnošću i grabežljivošću izašiljao svoje legie, da si podvèrgne cěli tada poznati svět, al morao se napokon vratiti u svoje stare granice, ostavljajuć svuda po svojoj propasti čudećem se potomstvu tragove svoje veličine, svoga okrutnog ugnjetavanja ili svoje blagotvorne prosvěte i izobraženja. I varaždinske Toplice baština su staroga Rima. Razni spomenici, koji su s vremenom ovdě nadjeni, dokazuju, da su Rimljani ovdě gospodovali i da su sagradili kupelji mnogo prije narodjenja Isukèrstova. A naročito svědoči nam ovdě nadjeni i u vlasteoskom dvoru uzidani kamen, sa svojim još dobro sačuvanim napisom, da je car Konstantin Topličke kupelji s raznimi sgradami polěpšao. Odtud se pako zaključiti može, da su Toplice za vrěme Rimljanah bile jedne od onih kupeljih, koje je s njihovim gospodstvom povećavajući se luksus Rimljanah od daljio od pèrvobitne njihove zdravničke svèrhe i učinio jih velelěpnim stečištem boljarah i bogatirah.

Nu okanit ću se tih historičkih uspomenah, i napomenut ću samo još něšto o Toplicah; kakove su naime sada, i kakove su bile kad sam ja tamo došao, t. j. 26. lipnja god. 1847.

Toplice su bez sumnje najveće naravno blago Hèrvatske. Njihovo sumporno vrělo pokazalo se je već mnogimi primèri vèrlo spasonosnim za najrazličitije bolesti, i ove se kupelji mogu punim pravom smatrati blagotvornim čudovištem brižljive majke naravi. Nu ako je i voda dobra, nije podvorba onakva kakva bi morala biti. Moji dobri roditelji, koji od više godinah polaze topličke kupelji, spominjahu se vazda s veseljem već zimi o lětnom svom polazku tamo, a po povratku svom govorahu s uzhitjenjem o tamošnjem životu. To je mene neizměrno ljubopitnim učinilo, i ja sam se nadao, da ću u tom sědištu starorimskoga bogatstva naći barem sve udobnosti, koje novije velelěpje i obziri sadanjeg vremena zahtěvaju. Nu kao što obično s takovimi lěpimi nadami biva, da ih naime većinom uvěk něke nenadane neugodne okolnosti unište, tako se je i s lěpimi mojimi sanjariami o topličkih zabavah dogodilo. I doista, da se nisam iznenada sastao s někimi starimi znanci, i da me nije něki neočekivani slučaj, koji ću kasnije pobliže pripovědati, prisilio, prie nego sam mislio, s Toplicami se razstati: a ono bi me za cělo čama odovud odagnala bila, i ja bih kao i mnogi drugi zlovoljan i mèrzak postao bio. U Toplicah neima onih krasnih šetalištah, koja u drugih kupeljih i kod mnogo manje prirodnih krasotah toli lěpih zabavah pružaju; neima nikakove glasbe, nikakovih veselih sastanakah, nikakovih zabavnih družtvah, koje drugim sličnim městom neusiljen i ugodan život podělјuju. Ja sam uvidio, da moji dobri roditelji od Toplicah drugo ništa i neoče-

Digitized by Google

kivahu, nego li njene krěpké i lěkovite kupelji. Meni se pako još svejednako po glavi vèrti, kako da je najznamenitija kupelj hèrvatska, toli bogato obdarena svimi darovi prirode, u nutri i u okolici svojoj tako zanemarena, i mnogim se drugim manje krěpkim kupeljim zapostavlja. Něki moj prijatelj rěšio mi je to pitanje, i ja ću poslě to rěšenje, koje mi se ponajboljim čini, mojim čitateljem predložiti, da ga razsude.

II.

Poznanstvo.

Ja sam, kako već rekoh, odsio bio u velikoj gostioni, gdě mi se to dopada, što je u neposrednom savezu sa kupelju, tako da se u kupelj može ići i u najneugodnije vrěme, da se čověk neprehladi. Kad sam se okupao, povratim se u svoju sobu, gdě sam do pó dne napisao několiko listovah. Zatim zovnem konobara, da ga pitam za někoje znance, koje sam mislio ovdě naći. Nu nenašav nijednog, pitao sam za ostale goste iz Ugarske, od kuda, osobito iz županije zaladske i šomogjske, množina gostiuh svake godine u Toplice dolazi. Ovaj mi je nabrojio množinu većinom sasvim nepoznanih i mene nezanimajućih osobah, od kuda nisam na najlěpšu zabavu slutio. Samo ime Zsivay-a s kćerju iz Šomogje učinilo mi se je vèrlo dobro poznato. Medjutim iz opisa konobarovog nisam nikako na istovětnost mog poznanstva zaključiti mogao. Nu počem mi je kazao, da ću iste osobe u dvorani pri obědu naći, pohitim mahom tamo.

Dosavši u dvoranu, našao sam mnogobrojno družtvo, koje je oko stola već posědalo bilo, i na oběd čekajući, vrěme si prijateljskimi razgovori pokraćivalo. Moj pèrvi posao biaše razgledati družtvo, nebi li kog znanca, a osobito spomenutog gospodina Zsivay-a sa svojom kćerju našao. Nu osim dva varaždinska tèrgovca, koj me medjutim, progovorivši s njima dvě tri rěči, dalje ni najmanje nezanimahu, nenadjoh medju gosti nijednoga znanca. Ja zovnem dakle moga cicerona, pa ga zapitam, nalazili se kod stola po njemu spomenuti Zsivay sa kćerju svojom. Razmotrivši konobar malo po stolu rekne mi, da ih neima; nu pokaže mi na dnu stola někog mladog gospodina kao znanca gospodina Zsivay-a i gospodične, koji će mi valjda kazati znati, zašto traženog gospodina i njegove kćeri kod stola nije. Naznačeni bijaše mlad čověk, od prilike od 26 godinah, sa licem kozjačami nagèrdjenim, još sveudilj rastećima bèrkovima, malima očima smèrknuta i nemirna pogleda; dočim mi okrugli šešir s cèrnim perjem polag njega na stolici jednoj, a pod ovim oveliki pàs, zatim cèrnim gajtanom izvezena njegova atila i podosta krasna oprava pokazivahu, da to iz susědne koje županije něki mladi vlastelin biti mora, koji, rodjen u starodavnom dvoru svojih pradědovah, po svom jednostranom i slobodoumnom, nu nedostatnom odgojenju, misli, da svět usrećava već samom svojom osobom, kao bezobziran, veseo i kadkad velikodušan plemić. „Oprostite gospodine!“ reknem ja njegovim narodnim jezikom, „ htěo sam vas něšto pitati.“

Nagovoreni, valjda na glas njemu poznatog jezika, pogleda me, i opazivši, da se moje rěči njega tiču, odvrati mi protegavši se na svom městu:

„Vi znate magjarski, gospodine? Veoma mi je drago, da koju magjarsku rěč čuti i govoriti mogu, jer ovdě se nečuje druga rěč do němačke.

„Ja sam vam sasvim na službi, tim više, što želim po vašoj dobroti něšto saznati“ odvratim ja, da na moj govor opet dodjem.

Digitized by Google

„Da zbilja, vi me nĕšto pitati htědoste; čim vam mogu služiti moj dragi gospodine?“ „Konobar mi je već kazivao, da ste priatelj obitelji jedne, koja mi je, ako se nevaram dobro poznata.“ „Mislite valjda“ reče najednoč skočivši sa svog mĕsta „gospodina Zsivay-a i njegovu kćer?“ — i upre oštro svoje male i nemirne oči na mene. Nu zatim, kano da se je nĕčem domislio, zadèrma glavom, te prijaznim glasom opet rekne:

„Šta vam mogu kazati o tih osobah?“

„Ja mislim, da je gospodin Zsivay jedan od mojih starih znanacab, ako je to onaj isti, koga sam poznao kao dvorskog na imanju Eleven gospodina Szorkody-a.“

„Jest, onaj isti, gospodine; on se je baš danas malo izvezao sa svojom kćerju u Varaždin, da tamo koješta kupi, i vratit će se, kako mi reče, danas na večer opet natrag.“

„Zahvaljujem vam, gospodine,“ odvratim ja, „neizmĕrno se radujem, da ću se s tom vèrlom starinom opet sastati.

U taj par donese se jelo na stol, i ovaj mladi gospodin pozove me, da pokraj njega sĕdnem, što ja i učinim. Mimo ići ću ovdĕ kojekakve razgovore kod oběda, koji i onako nikakove važnosti neimadu, nit bi koga zanimati mogli. Nu nemogu propustiti, da nenapomenem, da je momu mladomu susĕdu prilično sve išlo u tek, da si jezik nimalo nije mnogimi rĕčmi mučio, i da je, nemareć i neobziruć se na kog drugog, samo za se i za svog se psa starao. A siromaški konobari imadoše s njime veliku nuždu i nevolju, kao da je sav svĕt samo zato stvoren da njegovim kapricam služi.

III.

Novi prijatelj.

Po dovèršenom obĕdu postane i moj gospodičić nĕšto govorljiviji. Napokon dade donĕti na sretni sastanak sa zemljakom dvĕ flaše šomljavskog vina, pa kad ga se je živo ponapio, počme tepsti bez kraja i konca i tako vikati bez ikakova obzira na ostalo družtvo, da su malo po malo svi za probitačno našli, od stola se udaljiti. „Vĕrujte mi, moj ljubezni prijane“ začme on sada već sasvim zanešen, „ja sam izpraznio već mnogu ovaku flašicu, a i budimsko se vince nemože prezirati, ali ovako osobite vèrsti nisam još nikad pio. Nu šta belaja, vi ništa nepijete; još ni pèrve čaše izpraznili niste.“

Ja se stanem izpričavati, da mi je zabranio lĕčnik piti vina.

„Šta, lĕčnik?“ vikne on; „promislite da ste muž; šta će o vami misliti naši susĕdi, kad se vina bojite, kao dĕvojka pèrvoga cĕlova.“

„Amo, Vigyáz!“ vikne sada na svog psa, pokazujuć mu pokraj sobe prazni stol, na što se i zadnji gost, smĕšeć se, udalji. „Mirom Vigyáz. Vidite, gospodine, ovaj me je pas zadnje godine spasio iz velike neprilike Bila je upravo županijska obnova. Ja sam tada bio kod konservativne stranke. Bijasmo se već pred glavnim gradom županije utaborili pod lĕpimi i zástavami narešenimi šatori; a na drugoj strani grada bio je opet tabor liberalne stranke. Na večer prije obnove složili su se bili svirači obiuh stranakah, i sviraše i u našem i u liberalne stranke taboru, da je veselje bilo slušati: sin jednog našeg vodje, prokleti Csapos, upravljao je sa svirači. On zapovĕdi ciganom da sviraju Csárdás, ja sam pako hotĕo imati poputnicu Hunyadievu. Csapos je ostao pri svom, a ja sam opet tim silovitije zahtĕvao svoje. Napokon se posvadimo nas dvojica, nu ja bijah loše srĕće; okolo stojeći pristanu uz

Digitized by Google

Csaposa. Da se sada osvetim, odlučim preći u tabor liberalacah; mislim si, plemić je slobodan čověk, i ima pravo ići, kud mu je volja. Nu tek što konservativci moju naměru opaziše, kad najedanput njih několiko skoči za mnom u potěru, te me uhvate, i pijani kao što su bili, odvuku u jednu ne daleko odtud stojeću daščaru. Zaman bijahu moje pretnje, zaman moje psovke; oni mi zaprětiše, da će me ako nemiran budem poštono izlegedat, te me naposlědku zatvore sama u daščaru, i otidju natrag k sviračem u tabor. Ja sam od prilike čekao četvèrt ure, da vidim, šta će sa mnom biti, i u svom sam běsnilu porazbacao sve stolove i klupe. Na jedanput čujem ja něšto grebati na drugom kraju daščare, i gle, smotrim moga Vigyáza, gdě se je na jednu luknju popeo bio. Za jedan hip provuče se on kroz istu luknju, uskoči u nutar, i radostno stane se okolo mene oblizavati. Nu ja ga odrinem od sebe, da razgledam istu luknju, i nadjem, da je tu, valjda je pomanjkalo dasakah, razapeto bilo platno. Ja promolim glavu kroz to platno; plemići bijahu sasvim na drugoj strani i pèvajuć skakahu okolo sviračah, a nijednog čověka nebijaše ovdě viděti. Hitro se dakle protiskam kroz tu luknju, i moj Vigyáz za mnom, pa běž! u tabor liberalacah, gdě srećno došavši, bijah gromovitim uzklikom dočekan i pozdravljen. Nu manimo se tog pasjeg junačtva. U vaše zdravlje, gospodine! Živio! Hej, konobare, još jednu flašu!“ —

Ja htědoh da se dignem i oprostim; nu moj čověk neimade volje, pustiti jednu osobu, koju mu je slučaj doveo bio za slušaoca njegova buncanja, te me uhvati za ruku i prisili, opet sěsti.

„Ta vi nećete valjda tako nečověčni biti, i tako hitro ostaviti svog prijatelja. Ruku amo; nećete vi mene ostaviti, ako možebit niste urekli kakov lěpi sastanak?“

Ja ga uvěrim, da sam došao istom danas, i da još nisam našao ni jednog znanca.

„O to ćete još dosta vremena imati, postati žèrtvom čame, kao i ja, kadgod Zsivay-a sa svojom kćerjom nije. U zdravlje gospodina Zsivay-a i njegove krasne kćeri!“ poviče on, izprazniv veselo svoju čašu. „Nu vi valjda poznajete gospodina Zsivay-a? Vidite ljubezni pobratime! Věkosava vam je kruna svih magjarskih děvah. Doista, ja bih se mogao zakleti, u pet dapače u svih magjarskih županijah neimade takove děve. Da vi znate, moj prijane,“ pridoda on s tamnim pogledom, „nu pravo ću vam kazati, vidite, ja sam bogat plemić, ali bih dao polumog imetka, i još k tomu moj mali pèrst s desne ruke, da nečega neima.

Vidite, moj dragi prijatelju, kad sam po četverogodišnjem odsutćvu god. 1845, u Eleven došao, i malu Věkosavu odraslom i krasnom děvojkom našao bio, tad sam izgubio moj pèrvašnji pokoj duše, i zakleo sam se, da će Věkasava biti moja. Ja sam sva moguća činio, da njenu pozornost na se povučem; ja, stari i poznati veseljak, živio sam cělu jednu godinu kao pustinjak kakovi, ostavio sam se i pila i vesela družtva. Šta nije sve moj otac radio, da me oženi sa kćerju jednog susědnog plemića, al ja za to nisam ništa ni čuti hotěo, i napokon se je morao okanit me. Věkosava bijaše mi uvěk prijazna i ljubezna; nu sad najednoč moradoh po nalogu otčevom putovati u Peštu radi někih obiteljskih poslovah. Poslě tri měseca povratim se opet u Eleven, al na moju veliku žalost, Věkosava me više neprimaše onako ljubezno i prijazno, nego sasvim ozbiljno i hladnokèrvno. Mislio sam izpèrva, da je to otčevo maslo, nu sad mi je prišapnuo někí moj priatelj, da je, dok sa mja u Pešti bio, gospodina Zsivay-a polazio někí Ábrámfy, a s njim da se je Věkosava

Digitized by Google

često i rada zabavljala. Sad mi je istom pala magla s očiuh; ja se sětim, da mi je jednom Věkosava sama kazivala něšto o tom pohodu, i da je sada s veseljem o tom Ábrámfy-u govorila. I premda od onda o njemu ni spomene više nebijaše, al doisto, taj je čověk uništio moje najlěpše ufanje. Nu neka se samo usudi još jednoč doći u Eleven, ja ću mu već skèršiti vrat — —

Dočim mi ovo taj gospodičić pripovědaše, više puta je napunio svoju čašu i naglo ju izpraznio.

Ja se ogledam okolo sebe, nu svi se gosti bijahu već udaljili; samo na drugom stolu sědjaše ih nekoliko, te se medju sobom razgovarahuu nepoznatom jeziku. Stanem dakle razmatrati mog mladog plemića Vidio mi se veoma razpaljen, nu neznadoh pravo, da li je on sa mnom šalu sbijati hotěo, ili mu pako zbilja vino bijaše úm potamnilo. — Svidi mi se dakle probitačno, da taj razgovor prekinem, i ustanem, da se udaljim,

„Ah! zar vi hoćete da idete?“ zapita me on. „Ja sam vam pripovědao stvari, koje vas nezanimaju. Vi se smijete. Dakako! Medjutim mi moramo danas prijatelji postati; drugi ću vam put priobćiti tu stvar obširnije. Ali o tom nekazujte nikom ništa, razumijete me, nikom ništa. A buduć da i vi čekate na gospodina Zsivay-a, to ćemo se valjda još večeras kod njega sastati. Dakle na skori sastanak!“ rekne on, i pruži mi ruku.“

„Nu ako se ja prije sastanem sa gospodinom Zsivay-em, to ću mu objaviti, daće te ga polaziti; směmli zato za vaše pošteno ime pitati?“

„Ja sam Škender Sárkody, sin vlastelina Elévenskog. A vi moj gospodine?“

„Moje ime, gospodine“ odgovorim ja, malo potežuć „jest Vilim Ábrámfy,“ Sarkady pusti najednoč moju ruku, i padne sasvim trenut natrag na svoj stolac; a ja takodjer ne manje začudjen, uzmem moj šešir, te izadjem iz dvorane. —

IV.

Uspomene.

Izišavši iz dvorane oséćao sam potrčboću da se malo razaberem, odlučim zato otići na časak u tako zvani englezki vèrt. Dole pred gostionom nadjem konobara, pa ga zapitam za broj sobe gospodina Zsivay-a. On mi kaže broj i ujedno prozore njegove sobe, koja bijaše u pèrvom katu. Ja pogledam tamo, i gle, u taj par otvore se prozori, valjda radi frižka zraka, nu vidio nisam nikoga.

„Došao je bogme gospodin Zsivay,“ reče konobar, „al mi je čudo, što nisam vidio kada?“

Ja se veoma obradujem, da je moj stari znanac ovdě, medjutim odgodim ipak pohod, hoteći svakako malo se razabrati i otidjem u vèrt.

Došavši tamo sědnem na jednu klupu i stanem misliti o nenadanom mom današnjem poznanstvu. Da mi nije svejednako Sarkody-eva razjarenost pred očima bila, mislio bih zbilja, da je sa mnom šalu zbijati hotěo; nu ovako mi se moj sadanji položaj neučini najugodnijim, videć se najednoč suparnikom tako ljubomornog čověku, i to bez ikakova povoda; a to baš nije ugodno, buduć da je moje poznanstvo s gospodinom Zsivay-em bilo sasvim nedužno, kako će se dalje viděti.

Zimi god. 1845 sastanem se u Pešti u madjarskom kazalištu kod predstavljanja opere „Hunyadi László“ s jednim vrěmešnim, častnim gospodinom. Po njegovom poluseljanskom odělu i iz njegovih pitanjah o městnih okolnostih spoznao sam mahom, da nije rodjeni Peštanac, i da se kao gost u glavnom gradu nahodi. Mi oba

Digitized by Google

bijasmo uzhićeni tom doisto lěpom i u sèrce dirajućom operom, te slučajne okolnosti i razne male usluge, kojimi sam istu večer tom gospodinu na ruku išao, tako nas spriatelje, da smo kao stari znanci koncem predstavljanja izpod ruke se uzeli i kazalište ostavili. Ja odpratim mog znanca u njegovo svratište. Ovdě mi je pripovědao, da je stranom za svoju zabavu, a stranom i u poslovih gospodina Sárkody-a, vlastelina Elevenskog, kao njegov dvorski, u Peštu došao, gdě 8 — 10 danah ostati misli. Zatim sam opet ja njemu pripovědao, zašto se ja u Pešti nalazim, i napokon se rastanemo u něko doba noći, obrekav si, da ćemo se sutra dan u gostioni kod bělog jagnjeta opet sastati, a potom da ću ja gospodina Zsivay-a — to biaše ime mog novog znanca — po Pešti vodati, i znamenitosti mu grada pokazivati. — Ovdě ću samo još to napomenuti, da je već davno odredjeni rok prošao bio, a gospodin Zsivay da još ni mislio nije, povratiti se u svoj zavičaj. On je sve od dana do dana odgadjao svoj povratak, dok ga napokon ipak dužnost njegova neprisili, potlam 15 danah svog boravljenja u Pešti, krenuti se kući. Istinu moram reći, da sam se težko razstao s ovom vrědnom starinom, koji mi veoma omilio bijaše; nunje mu su se oči orosile, kad mi je zadnjikrat ruku pružio i u kola stupio, da se sa mnom i ugodnostmi peštanskimi oprosti. Medjutim sam mu još obećati morao, da ću ga pèrvom zgodnom prilikom u njegovoj kući posětiti. —

I zbilja, putujući šest měsecih kasnije u Veliku Kanižu, upotrěbim tu priliku i podjem k tomu mom vrědnom priatelju. Već sam se višeput i to s veseljem tog pohoda sěćao. Gospodin Zsivay primio me je neopisivom sèrdačnošću, te me je sad on, kao ja nègda njega po Pešti, vodao po nepoznanih meni okolicah. Pokazao mi je sve, što je tamo lěpa i znamenita bilo, i ja ostanem cělih 12 danah u Elevenu, sasvim uzhićen veselim, zadovoljnim i blagoslovljenim seoskim životom. Zorom rano ustajao sam i pozdravljao žarko pri izlazku sunce. I kad sam tada stajao na srěd ravna polja, i motrio na sve strane pomnjive i radine težake, koji pěvajući obavljahu svoje poslove; kad sam višeputa i sam lopatu u ruke uzeo bio, da brižnom pomnjom nuz poznate meni glase pristanem, nada mnom pako cvèrkutanje ptičicah slušao, a prijazno vèrhu mene sunce vidjevao, tad mi se pèrsa moja razširivahu od čistoga i zdravoga zraka; i kad sam napokon večeri trudan i umoran u družtvu veselih poslenikah vraćao se opet u Eleven, tad sam uvěk někom tajnom tugom pomislio na naš gradski u mnogom obziru kukavni život, gdě se zatvara prosta i slobodna narav u rasadnike i staklenike, i čisti i dragocěni zrak u zabitne kute velelěpnih dvorah i palačah; gdě se istinabog iz notah poznaju seoske pěsmice, nu ne ona vesela radnja, za koju su iste pěsme načinjene; gdě mnogi sprovode jadan život u neradnji, mnogi u čemeru i nevolji, a mnogi tepnjareć se po kavanah i po kèrčmah, i gdě se večeri, město da se sèrca k Bogu dižu, zatvoraju dvori i kapije od opakih i zločestih ljudih. O seoska i gradska veselja! Kako ste mi i jedna i druga mila i draga! Da krasna li ste; nu samo ondě, gdě ste čista i nevina. — Nu kako daleko bijah zabasao misleći u Elevenu, da bi se veselja čista i nevina uzdèržati dala i po gradovih, gdě zavist, zloba, sebičnost, taština i mnoge druge opačine strasti ljudske ravnaju, i njihovim radnjam i zabavam pravac děle! — —

Nu najlěpše, što mi je pokazao moj gostoljubni domaćin, bijaše njegova kći, prekrasna i ljubezna děva, puna úma i plemenita sèrca. To je bila ona ista Věkosava, o kojoj malo prije sin njenog vlastelina, Šandor Sarkody, tako strašno govoraše. Věkosava je više put sama, a više put u družtvu svog otca ili starog městnog

Digitized by Google

župnika sa mnom na polje išla, te mi je pokazivala sad koji krasan izgled, sad koji lěp vèrt ili gospodarstvo; i tako sam, mogu reći, u njenom družtvu najugodnije čaše proveo.

Medjutim nigda ni u snu pomislio nisam, da bi igda mogle komu naše nevine zabave povoda dati ljubomorstvu; ili drugimi rěčmi, meni ni na kraj pameti nebiaše, u Vèkosavu se zaljubiti. —

Prožviši dakle ovdě dvanaest prekrasnih i preugodnih danah, rastanem se napokon s vrědnim svojim domaćinom i s ljubeznom svojom domaćicom, koji me još opomenuše, da im kadkada što pišem. I moj pèrvi posao, došavši u Veliku Kanižu, bijaše, odpremiti prijateljski list na gospodina Zsivay-a, u kojem mu ujedno obznanim, da ću se na skoro krenuti u doljne strane Ugarske, odkuda ću mu se opet najavit, čim mi to samo vrěme dopusti, da zna, gdě se nalazim, i gdě ću od njega dvě tri prijateljske rěči izgledati. Medjutim moji daljni poslovi, koji me sasvim zaokupili bijahu, nedopustiše mi, rěč moju dèržati, i ja više měsecih nečuh ništa o gospodinu Zsivay-u, dok se evo iznenada s njime u Toplicah nesastadoh.

Kad sam se svega tog spomenuo bio, došao sam naravno opet na moje današnje poznanstvo. Sètivši se ljubomornosti Sarkody-ove, nisam vam se nikako od směha uzdèržati mogao. Dapače pomislim u sebi, da tu njegovu ljubomornost, kao směšnu i za mene novu i zanimivu zabavu, za vrěme mog bavljenja u Toplicah uzdèržati gledam. A kad sam već sve iskreno mojim čitateljem kazao, neću ni to tajiti, da se je za někoji čas k toj šali i něka taština u meni probudila, koja mi je prišapnula: „tko zna, da li se možebit zbilja ta lěpa děvojčica neséća tebe više nego li samo prijateljskimi čuvstvi! Pod suncem nije ništa nemoguće; možebit Sarkody neima sasvim nepravo! — Medjutim neka se nitko nesmije ovoj mojoj slabosti, ovo bijahu samo mimogredne misli, koje, kao što su se iznenada pojavile, tako opet bèrzo i izčeznuše. Ja uvidh, da za sad ništa pametnijeg za me neima, nego iztražiti glavne moje znance, i zato opet radostno i veselo podjem natrag u gostionicu, gdě sam se nadao da ću naći gospodičnu i gospodina Zsivay-a. —

(Dalje drugi put.)

Směšni dvoboj.

Ima još uvěk ljudih, koji misle, da se mogu dvobojom opošteniti; proti ovoj predsudi pisane su već cěle knjige, ali bez uspěha, jer razlozi proti strastim nemogu dakako ništa opraviti. Najbolje je dakle takove ludjake izsmijati i pokazat im, da su nebojše s veće strane najveće kukavice; zato evo i priobćujemo ovu iz němačkoga prevedenu pripovědku:

„U varošici K. sastajali su se vojnički častnici obično svake večeri u kavani, gdě su se zabavljali s někim starim husarskim pukovnikom, kojega su svi radi njegove osobite dobrote ljubili kao otca svoga.

Kad su jednoč oko ovoga starca sakupljeni, slušali što im je on pripovědao, dodje u kavanu něki mladi častnik iz posade obližnje varošice, te pozove marquera da igra s njim na billardu.

Ovaj je odmah po svojoj dužnosti pristao uz njegovu želju; nu pogodi se, da će igrati na veliko.

Dolazkom novoga gosta uzbunjeni častnici sakupe se oko billarda, da vide kako će igrati; ali borme mladi je častnik prema marqueru jako zlo igrao, te je

Digitized by Google

bilo sigurno, da će mnogo izgubiti, ako to tako uztraje. Stari pukovnik, vidivši, da mladi gospodičić neće da prestane igrati, reče ostalim častnikom: „Moja gospodo, ako to još koje vrěme tako uztraje, moramo něšto učiniti, da igra prestane, jer drugčije će ovaj mladić izgubiti sve što ima.“

Ovo rekavši približi se pukovnik igrajućim, pa potegne listnicu iz džepa mladoga častnika, tako da to ovaj, zanešen igrom, nije ni opazio.

Nu za časak kad je igra svèršena, te se je moralo plaćati, opazi on, da neima listnice, premda ju je malo prije imao, pa pretraživ sve džepove rekne oko billarda sakupljenim častnikom, da se nešale, već da mu vrate listnicu.

Kad mu na ovo nitko ništa neodgovori, poče on prětiti i govoriti, kao da mu je tko listnicu ukrao. Sad se približi k njemu pukovnik, udari ga po ramenu, pa mu rekne povrativ mu listnicu: „Evo vam, dragi prijatelju, vaših novacah, nu da ste u buduće opazniji, jer vi igrate kao kakov děčak. Ovo je mladoga častnika uvrědilo, koji ni pet ni šest, već starca pukovnika, koji je dobro po njega mislio, pozove na dvoboj. Starac se je tomu otimao, jer je bila gotova sramota, da se stari vojnik bije s mladićem, al kad se ovaj nije nikako hotio umiriti, rekne mu napokon pukovnik něšto razmišljavajući:

„Dobro gospodine, kad vi svakako hoćete, da se pobijemo, a vi pristanite na moj predlog: Ja sam star, pa nemogu više sabljom mahati, te zato nebih mogao pošteno mejdan děliti s mladim i čilim protivnikom, kao što ste vi, a ovakov vam dvoboj nebi bio uprav na čast. Dodjite vi k meni, pa ćemo mi s pištoljami ovu stvar rěšiti i to ovako: Ja ću se postaviti na jedan kraj stola, a vi na drugi, vi kao uvrědjeni pucati ćete pèrvi; kad ste dobro na me naměrili, utèrnut ćemo svěće, a vi ćete puknuti: ako me pogodite, onda mirna Bosna, a ako ne, užgat ćemo opet svěće, pa ću ja pucati, ako ni ja nepogodim, pucat ćete opet vi, i tako dalje, dok jedan od nas mèrtav na tle nepadne.“

Mladi je častnik s ovim predlogom bio zadovoljan, te je, obećavši da će sutra dan doći, otišao kući, a pukovnik je pozvao sve častnike, da dodju k njemu na večeru jedan sat prije dvoboja.

Kad se častnici drugi dan skupe, odvede jih pukovnik u sobu odredjenu za večeru, te jim reče, da ovdě čekaju, dok se svèrši dvoboj, nu da šute mramorkome, dok po drugi put pištolja nepukne, al tada naglo, što se ikad može, da otvore vrata.

Za časak dodje ti mladi časnik, koga je pukovnik dočekao na pragu od sobe odredjene za dvoboj, a ova je bila, tik do sobe, gdě su ostali častnici čekali.

Jedva što ga je pukovnik pozdravio, budu i svěće užežene, mladi se častnik pripravi, a stari se pukovnik postavi sasvim hladnokèrvno na drugi kraj stola, proti naperenoj pištolji. Svěće budu utèrnjene, a častnik pukne.

„Niste pogodili!“ vikne pukovnik, pa zapovědi, da užežu svěće, sad je na meni red! — —

Za časak utèrnuli su opet svěće i pištolja je puknula. U isti mah otvore se vrata od sobe, gdě su bili častnici; ovi su skoro popucali od směha, videći da mladi častnik pod stolom leži — — a ovaj je poniknuo od stida, nu dobri ga je starac ohrabrio, kažući mu, da se je i on pod stol sakrio kad je ovaj pucao.

Smijući se odpratili su častnici duellante u sobu priredjenu za večeru, gdě su se kod punih čašah pomirili.“

Digitized by Google

Žabljak.

B. Š. Razmirica tursko-cèrnogorska probudila je posvuda veliku pozornost, a južni Slavjani gledaju na ono, što sada oko Morače biva, dvostrukom željnošću; jer neima sumnje, da se iz ove male vatre može poroditi velik požar, da cèrnogorska smionost može postati zametak znamenitih i važnih dogadjajah. Mislimo dakle, da ćemo u dobar čas priobćiti čitateljem kratak opis cèrnogorskoga ratišta, po imenu grada Žabljaka, kojeg osvojenje zametnulo je sadanji rat izmedju Cèrne-gore i Turske, te je grad taj postao kao središte cèrnogorskoga ratnoga rada (operaciah).

Cèrna-gora je odasvuda opasana ogromnimi stènami i gorami, kao prirodnimi obkopi, samo na jugu, gděno je Cèrnoj-gori Skadarsko jezero medja, razklapaju se ote bèrdine, a medju njimi steru se zelene doline natapane mnogimi rèkami i rodne svakim biljem, te su kao vèrt cèrnogorski. Ova plodna strana Cèrne-gore zvala se je od starine Zeta (kod inostranih pisacah Zenta), od male rèke Zete, koja onuda teče i u Moraču se slèva. Nu odprije je Zeta zauzimala i velik dio Hercegovine i Arbanije, sve do mora i današnju Boku kotorsku, a imala je osebnih vladalacah, koji su jedno vrème podložni bili sèrbskomu caru; nu poslè kosovske bitke oteli su se izpod sèrbskoga pèrvenstva i vladali su nezavisno, kao što to svědoče nijihove povelje, gdè se zovu „samodèržavni gospodari Zete“ Ovakov gospodar Zete bijaše i Stèpan Cèrnogorac, vladavši u početku petnaestoga věka. On je bio, kao što Lukari piše, i sa svojim bratom Balšom, koji je prije njegagospodovao, sin Hervoje. U ovo doba turska se sila, razorivši sèrbsku dèržavu, sve više širila, te je i zetske gospodare sve bolje pritèsnjivala. Zato je Stèpan odlučio obraniti se tvèrdim gradom od turskih navalah. Kod samog utoka cèrnogorske rèke Morače u Skadarsko jezero penje se ponosito u vis golema i stèrma stèna; plaha Morača razdvaja se kod ove hridi i izlèva u dva rukava u pomenuto jezero. Tako dakle je ova stèna s jedne strane onim jezerom a s drugih stranah Moračom obtočena. Na ovoj vèrletnoj stèni, stojećoj kao pred vratima Cèrne-gore, sagradio je Stèpan Cèrnogorac tvèrdi grad Žabljak. Od onda je bio Žabljak stolica zetskih gospodarah. Sin Stèpanov Ivan Cèrnojević bio je na glasu sa svoga junačtva al i sa svoje nesreće: on je cèrnogorski Marko Kraljević, te narod zovuć ga Ivan-begom dan danas o njem svašta pripověda, i věruje, da će on uzkèrsnuti i Cèrnu-goru proslaviti.

Ivan je bio desna ruka mletačkoj repukliki, braneć ju od turskih navalah. S toga je i bio glavni priatelj mletačkomu duždu, te je oženio svoga sina Djurdja, (a narodne pèsme zovu ga Maksimom) sa kćerju mletačkoga dužda. Ovu nesretnu ženitbu spěva, da kako s pèsmarskimi dodatci, glasovita narodna pèsma „Ženitba Maksima Cèrnojevića,“ kako su se naime svatovi, povrativši se iz Mletakah pod Žabljak, gèrdno zavadili i strašno potukli:

„Stade piska po polju junakah,
Stade vriska bijesnih hatovah,
Stade prasak srebèrnih pistoljah,
Stade zveka oštrijeh maćevah,
Stade lelek ranjenih junakah;
Jedni viču: „Jao moja majko!“
Drugi viču: Neboj mi se, brajko!
„Tu danaske nepomaže majka
„Nego sablja i desnica ruka.“
Te se njine majke ojadiše,
A sestrice u cèrno zaviše,
A ljubovce ostaš' udovice.

Digitized by Google

Što se ovdě samo poetički pripověda, to se je na skorom zbilja dogodilo. Godine 1478. razbiju Mlečani Ivanovom pomoćju Turke, i ovi budu prisiljeni sklopiti mir s Mletci. Nu turski sultan, znadući da je samo Ivanovom pomoćju pobědjen, uzplamti se osvetom proti njemu, skupi silnu vojsku, udari god. 1480. iznenada na nepripravnoga Ivana u Žabljaku, i poslě više navalah osvoji ga, a Ivan se povuče u Cèrnugoru. Nu nemogav nikako pregoréti,što mu je očevina u turskih rukah, digne slědeće godine svoje junake na noge, udari na Žabljak i osvoji ga poslě višednevnoga žestokoga boja.

Al god. 1482. sakupe Turci još veću silu i krenu k Žabljaku. Kad to začù Ivan, pošalje hitre listonoše u Mletke, da mu dadu pomoć proti Turčinu, kao što je bilo ugovoreno, kad je bio Ivan njim u pomoć pošao. Nu nepěva badava Cèrnogorac: „Oj laćmanstvo, daleko ti kuća!“ Mletčani stanu šepèrtljiti, da su upravo sada sklopili sa sultanom tèrgovački ugovor — a Mletčani su bili najprije tèrgovci, pak onda istom kèršćani: zato su i volili dèržati se tèrgovačkog ugovora nego věre zadate Ivanu, te ga ostave na cědilu. Ivan videći da neće moći za dugo odoléti u Žabljaku tolikoj turskoj sili, premèsti sve svoje u Cetinje, i zapali svojom rukom stolni grad, da mu se Turci nemogu po njem širiti. Od ovoga dana jeste Cetinje stolica cèrnogorskih vladalacah, te je sam Ivan ondě sagradio samostan i dvorac za sebe; a Turci, poznavajuć veliku važnost Žabljaka pogradili su ga i utvèrdili što su bolje mogli. Cèrnogorci su više putah udarali na Žabljak, al uvěk u zao čas; ako su i osvojili druge bližnje gradove, n. p. Spuž, al Žabljaka nisu mogli Turkom oteti. Tako su bili i god. 1780. svelikom silom udarili na Žabljak: tri dana su se neprestano tukli s turskom vojskom, što je bila Žabljaku u pomoć pritekla; nu sve u zalud: tursku su vojsku razbili, a Žabljaka opet nisu osvojili.

Tako su Turci zadèržali Žabljak, ako i s mukom, prěko trista godinah, sve do lěta 1835. Ove godine navališe Turci, „na mir Božji i na věru tvèrdu“ na Kuče, posěkoše mnoge i otěraše im do 4000 ovacah. To je Cèrnogorce probudilo na pravednu osvetu. Oni predobiju nekako dva stražara u Žabljaku, da im ostave otvorena vrata noćju. Narodna pěsma opisuje potanko i poetički ovaj dogadjaj, kako je sanak snila dizdar-aginica (žena gradskoga načelnika):

„Gdje se gusti oblak podignuo,
Od kèrvave sèrbske Gore-cèrne,
I pokrio grada od Žabljaka,
Na grad kišu kèrvavu pustio;
Gdje iz njega munje sijevahu,
A ognjene munje i gromovi;
Gdje su Žabljak munje popalile,
A gromovi na njem razorili
Dizdarove dvore i saraje.

Što je dizdar-aginica tobože snila, to se je zbilja dogodilo. Noćju na 25. ožujka uvuče se u grad jedna mala četa, osvoji grad, poseče Turke i razbije u pomoć došavšu vojsku, al su i Cèrnogorci više junakah u tom boju izgubili. Nu pomenuta pěsma kaže:

„Neka ginu, vesela im majka!
Njihove će duše carovati;
Jer su život za poštenje dali
I osvetu braće i plemena
Od Turčina stara bezvěrnika.“

Cèrnogorci su se ozbiljno spremali, da će Žabljak zadèržati; nu vladiki se nije svidilo zametati rat s Turčinom, te zapovědi Cèrnogorcem pod prokletstvo cèr-

Digitized by Google

kveno, da otidju iz Žabljaka. Cèrnogorci dakle, poharaše sav Žabljak i odmakoše, prije nego što je skadarski paša Afis s vojskom doletio.

Nu od 23. studenog 1852. opet se vije cèrnogorski barjak na Žabljaku, pa ako Bog da i sreća junačka, vijat će se dulje nego god. 1835., akoprem su ga Turci obklopili i neprestano nanj udaraju. Al u gradu ima valjanih junakah, koji su sretno sve turske kule u naokolo razorili, te će sada Turke mnogo stati, dok protěraju Cèrnogorce iz njega. U ostalom Žabljak ima jedno 50 kućah, pa zidovi su mu podosta nizki. Nu on nadvisuje (beherrscht) put, kojim provaljuju Turci u ovo sokolovo gnjezdo, i zato se može dèržati ključem od Cèrnegore. Jel' čudo, što Cèrnogorci u sadašnjih kobnih okolnostih nisu htěli da ostave zlatan ključ od svoje domovine u poganih rukuh osmanlijskih?

Nu jesu li bili Cèrnogorci vlastni osvojiti Žabljak onako naprečac? Pověstnica kaže, da je Žabljak sagradio Stěpan Cèrnogorac, a Turci su ga njegovu sinu ugrabili. Cèrnagora nikad ga nije Turkom odstupila, a nijedan zakonik nedopušta, da lupežtina ikad može zastarělošću (praescriptio) postati pravom svojinom i imovinom, Cèrnogorci su dakle svakako većim pravom osvojili Žabljak, nego Osman paša (god. 1844) otoke skadarskoga jezera Vranjinu i Lesendru, osvojivši ih věrolomno, dok su se Cèrnogorci spremili na Ali-pašu Stočevića.

Bogdan Zaleski.

Od M. B.

Bogdan Zaleski! — Komu izmedju umnih prijateljah slavenske poezie nije poznato ime slavnoga spisatelja čarobnih „Kozačkih Dumkah", kojega se ime slavno ori po cělom slavenstvu, dočim se pěsme njegove pěvaju skoro po svih dvorih plemićah? —

Onim pako čitateljem, koji još nisi imali prilike poviriti u književnost poljsku, prebogatu neumèrlimi umotvori svake vèrsti, bit će po svoj prilici ova kratka cèrtica o neumèrlom poljskom tom pěsniku svakako ugodna.

Bogdan Zaleski rodi se oko g. 1800 na Ukraini i živi sada u Francezkoj. Medju god. 1827 i 1830 izdao je svoje „Dumke." Sbirka njegovih „Pěsamah" izišla je tekar dod. 1830. n zlatnom Pragu. Ove „Pěsme" tako su se bèrzo razgrabile, da su svi njegovi prijatelji na njega navalivali, da ih po drugi put izda, što Zaleski i učini, te je drugo izdanje tih pěsamah još iste godine u Vilni izišlo i buduć ga za několiko měsecih u knjigotèržtvu opet posve nestade, izišlo je g. 1841. treće izdanje. Najnoviji proizvod Zaleskoga je pěsma „Duch od stepu" — Zaleski savèršen je u slogu; njegovi stihovi imadu sve dobre i lěpe vlastitosti škole klasičke. Porad toga s neizrečenìm čarom poezie umio je u nje uliti šarenoliki živoj starodavnih Kazakah. U pěsmah njegovih vlada divni poetički duh. Pěsma „Rusalki", koja glavu tog pěsnika neuvehlim lovorom slave uvěnča, majstorski je stvor, slog je tu blistajući i pun uzhićenja.

Digitized by Google

— **Iz Zagreba**. Šta ima novog u Zagrebu?“ tako pitaju ljudi svakoga zagrebačkoga putnika, dašao onu kojegod mèsto naše domovine: tako će pitati i „Neven“; jer je Zagreb, kao središte našega narodnoga života omilio svakomu, koji išta haje za svoj narod, pa i drugim, koje veže sa Zagrebom gorka ili sladka uspomena. Nu mučno će biti Nevenu odgovarati na ovo pitanje i pripovèdati novosti na sva usta, kao što je to odprije bivalo. Sada se pomnjivo pazi, da si tko od vike nerazdere usta, na to će morat i Neven dobro gledati i paziti, ako neće da se opèrži i da povene. Tako dakle morat će više putah samo kašljanjem i hrakanjem i stiskanjem s pleći odgoriti, kad ga tko upita, šta ima u Zagrebu novoga, i ostaviti oštroumlju čitateljah, da se dosète, da li to zato čini, što hoće da bude mudar, ili — što nezna lekcije. Nu to unapred obećajemo, da nećemo uvèk zamo mučanjem novosti pripovèdati, nego ozbiljno nastojati, da čitatelji doznadu o Zagrebu sve, što ovdè biva i njih zanima — u koliko nam gèrč nestegne usta. Već smo si nabavili više akustičkih trubah, kojimi se i kroz zid čuje, neka dakle Zagrebčani budu na oprezu. Mi ćemo od sada sve doznati; pa samo drugi ljudi mogu steći ime filosofa, što znadu mučati, a uredniku zabavnog časopisa služi na hvalu, što znade govoriti. Evo dakle pèrve torbice zagrebačkih novostih!

— Glas puče i opet, da će se željeznica od Zagreba zbilja do Karlovca nastaviti. Želimo Karlovčanom mèsto druge čestitke k novomu lètu, da se glas ovaj obistini.

— 2. o. m. imalo je ravnateljstvo matice sèdnicu, u kojoj je urečena velika skupština na 16. sečnja, da veća kakova bi se molba uslèd novoga zakona o sdruživanja imala podnèti njegovu c. k. veličanstvu.

— Isti dan imalo je sèdnicu i ravnateljstvo Dvorane, u kojoj je odlučeno, da će ovih pokladah u Dvorani biti samo dvè večerne zabave, i to 15. i 26. sečnja, jer će svake srède bal biti u redoutu.

Književnost. *PRAVNIK, časopis za dèržavne i pravne znanosti.* Novi kazneni i gradjanski zakonik s postupnikom moramo zaista s iskrenim veseljem kao veliku stečevinu pozdraviti. Ovi će zakoni osigurati narodu našemu uživanje osobnih i stvarnih pravah, te probuditi u njem opet pouzdanje u pravo, koje se bijaše pored dosadašnjih zakonah u nižjih klasah po gotovu sasvim utèrnulo, te su ljudi ovi uvèreni bili, da samo onaj može parnicu kakvu dobiti, koji zna i može dobro namazati kola Themidina; zato se mnogi i u sasvim pravednoj stvari nije usudio pomoliti glave bez škude u džepu ili bez purana pod pazuhom. Ova dosadanja prevèrtljivost prava ne samo što je mnoge do torbe dovela, već je i narod demoralizirala; te mnogo njegovih manah izvire iz ovoga vrèla. Ovomu zlu moglo se je doskočiti samo podpunim prevratom i popravkom našega pravosudja, pa baš tamo směraju novi zakonici i ostale s njimi sdružene naredbe. Al da nam zakoni ovi zbilja budu na korist, da iztrèbe krivdu i podignu na dostojni prèstol pravdu — treba da ih naučimo poznavavati i upotrebljavati. Nu to nije tako laka stvar, jer se zakoni ti vèrlo razlikuju od dosadanjih naših propisah, formah i uredbah, te nije dosta, pročitat ih; pa opet treba svakomu čovèku više ili manje, da zakone te prouči. Al kako da dodje do toga znanja? Čitav se narod nemože u školu goniti; neima dakle drugoga lèka, nego da se zavede časopis, koji bi svestrano razlagao ote nove zakone, pokazivao razliku izmedju staroga i novoga pravosudja, rèšavao pojavljujvće se sumnje, popravljao zlo tumačenje i odkrivao opaku porabu zakonah. To je pokušao sada g. Matia Mrazović, jedan od izvèrstnih mladjih odvětnikah, te će izdavati od nove godine pomenuti časopis za znanosti dèržavne i pravne pod imenom „Pravnika.“ Obcenita korist ovoga poduzeća tako udara u oči, da su ga naši ovdašnji pravoznanci radostno pozdravili i svoju mu pomoć obećali. Po imenu su gg. doktori Gostiša i Rojc, professori otih novih zakonah, u zagrebačkoj pravoslovnoj akademiji, ovomu poduzeću svaku pomoć obrekli, pa i ostala gg. professori iste akademie, zatim nèkoji vèćnici banskoga stola i svi naši vèšti odvětnici obećaše, da će „Pravnika“ svojimi umotvori podupirati. Pod ovakimi rukami mora da procvati ovu podužeće, osobito ako neskrene s praktične staze, koju si je odabralo, kao što poziv na predplatu kaže. Nemožemo dakle na ino, nego pozvati občinstvo još jedanput, da se nanj predplati, da s nedostatka materialne podpore pepogine na veliku štetu našega naroda. Predplata (2 for. 30 kr. s poštom na pol godine) tako je mala, da si list ovaj svatko može nabaviti.

Opera. Prèkjučer bio je u ovdašnjem kazalištu predstavljen „Belizar“, ozbiljna opera u 3 čina od g. Donizettia. — U ovoj saisoni imali smo već više dobrih, točno i umětno izve-

Digitized by Google

denih predstavljanah, ali s prěkjučerašnjim Belizarom nemože se nijedno pripodobiti. Belizar (G. B. Giani) pokazao je jučer toliko miline i zvučnosti krasne u svom glasu, toliko očutnosti i umětnosti u predstavljanju, da je druge članove ove opere, drugčije umětne i vèrle, daleko izza sebe ostavio. Do sad obstajala je něka neizvěstnost u kazališnom občinstvu o tom: komu da se izmedju pèrve primadone i baritona pèrvenstvo poděli. Nu izvěstnost ovu razpèršio je jučerašnji večer; Giani uzhitio je svojim čistim, ugodnim, zvučnim, obsežnim, i izvèrstnim glasom cělo občinstvo bez razlike: on je lěpom umětnostju svojom sve, što se je lětos u kazalistu dopalo, potamnio i nadkrilio; njemu je občinstvo podělilo krunu 'pèrvenstva — zaista zasluženu. Antonina (gja. Veronica Gaziello), Irena (gja. Giusep. Gaziello) kao i Alamiro (g. Luigi Donati) doprinèli su dosta k tomu, da je jučerašnje predstavljanje bilo dobrim uspěhom ověnčano. — Nu kao što je uho imalo juče po g. G. B. Gianin lěpu priliku naužiti se dosta miloga i krěpkoga glasa, u takvoj měri postupalo se maćuhinski s ukusom u oděći i oděvanju. Da naspomenemo nespretnu oděću cara Justiana, koja je više nalikovala odělu kakvoga čifutskoga svećenika, nego cara gèrčkoga, dužni smo izjaviti barem to, da je oděća starešinah carstva gèrčkoga bila tako nespretna, neukusna i bez svakoga znaka gèrčkoga, da nije bila ni gèrčka ni rimska, ni upravo nikakova. Orkestar bio je prilično dobar; još koja proba prije predstavljanja nebi mu bila ništa škodila. — ć.

— U Pragu se sada tiska iz poljskoga po F. L. Vorličku na češki jezik prevedeni veoma zanimivi zorman: „Listopad" od gr. Rewuskoga.

— Izmedju Karlsburga, Vasarhelja, Mediaša i Torda vidila se od někog vrěmena poslě podne něka svěltost, koja se po više zemlje dizala. Něki sudac vozio se po vodi u čamcu, dok u jedanput spazi više svoje glave světlo tělo, koje trideset korakah daleko od njega u vodu pade i pèrsne voda u vis za čověji boj. Takovog meteornog kamenja palo je u tamošnjih predělih mnogo, od kojih su seljaci već do trideset sakupili i městnim svećenikom i spaijam predali. Kamenje je ovo težko od pol do 10 funtih, sasvim je cèrno i ima běle pege, kad se udari u běle pege izkaču varnice.
(Ovo piše Sèrbski Dnevnik; nebi li mi mogli za naš nar. muzeum bar jedan takav kamen dobiti?)

— U Beogradu je Petar Protić, pitomac praviteljstva ondašnjeg, koji je nauke u Berlinu slušao, a poslě po Němačkoj, Belgii, Fraczkoj i Englezkoj putovao, postavljen za profesora artilerije na odašnjoj vojničkoj školi.

— Već g. 1847. predložio je N. T., da se glasovitomu slikaru zadarskomu, Salghetti-u dade kakav predmet iz slavenske pověstnice, da po njem načini sliku, koja bi bila narodu našemu na diku. Salghetti je o toj stvari i sam pisao u Zagreb, te mu je rečeno, da po Preradićevoj pěsmi napravi sliku cara Dušana kako pita vilu, gdě mu je carstvo. On je dakle već počeo radlti na toj sliki. Idea je prekrasna, kao što je i predmet vèrlo znamenit. Grob Dušanov vidi se u srěd razvalinah cèrkve sv. Arkandjela. Město je pusto, dračem i korovom obrašćeno, po zemlji plaze zmije i drugi gad, a po višini obliću orlovi i gavrani. Vila se ukazuje prozračna, te Dušanu pokazuje rukom, da njegova carstva više neima, on ovo videći pada od žalosti u grob. Italia broji Sigahettia medju svoje najbolje umětnike, nadamo se dakle da će i ova slika krasna biti, al bi trebalo pobrinuti se da dodje u naš narodni muzeum.

— Na slikarskoj izložbi u Madridu najveću je pozornost probudila slika ruskoga slikara Tad. Goreckoga.

Svašta po něšto. Onomadne umèrla je u Londonu kći slavnoga *Lorda Byrona*, Lady Ada Augusta, supruga grofa Lovelace u 37. god. života svoga.

— Magjarski běgunac *Berzenczy*, koji je putovao tja u Kitaj (China), nalazi se sada u Carigradu i odanle piše, da je u Kitaju više magjarskih nu raztrešenih plemenah našo: a imena městah gdě ta plemena obitavaju da sa takodjer sasvim madjarska. (Vederemo.)

— Kako ruska vlada znanje iztočnih jezikah uvažava, svědoči i to, što je onomadne učenog Turčina *Behbi Effendi-u*, dosadanjeg tumačnika u Carigradu, pozvala da bude profesorom turskoga jezika na sveučilištu Petrogradskom.

— Jednom upita neka ugledna gospoja Voltair-a šaljivo: „Kažite mi, gospodine, zašto neima u nebu ženitbah?" Voltair, komu je poznato bilo, da je ta gospa sa svojim suprugom veoma nezadovoljno živila, reče običnim svojim sarkastičkim posměhom. „Po uzajamnom pravu na nebu neima ženitbah, i to s toga, jer ni u ženitbah neima neba"

— Gospodin L — hotio je ove jeseni jednom ići u pohode někojoj gospoji, te je s težkom mukom čekao krojača, da mu donese novi kaput. Al kad ovoga nije bilo do podana, obuče staru haljinu, pa se spremi na put

Digitized by Google

Došavši ovako ljutit na kućna vrata, sretne nèkoga gizdelina, koji je kaput na ruki nosio, pa misleći, da je ovo njegov krojač, povikne sèrdito: „Ubio vas led, gdè ste tako dugo, ja vas već — „Gospodine," preseče mu rèč uvredjeni gizdelin, „što mislite?" Mislio sam, da ste moj krojač, odgovori ovaj, pa ode.

— Nèki učitelj razlagao je dèci, kako zemlja izgleda. Da ga ona bolje razumiju, uzme svoju okruglu burmuticu i reče: „Vidite, dèco, zemlja vam izgleda upravo ovako, kao moja burmutica." Kad pèrvog izpita stavi učitelj ovo isto pitanje nèkomu djaku, a ovaj odgovori: „Zemlja izgleda onako kao burmutica gospodina učitelja. „Ali kako izgleda ota burmutica?" zapita ravnatelj školah dečaka. „Po svaki dan okrugla, a po svetcih četverouglasta," odgovori djak.

— Putujući djak dodje u jednu kèrčmu i tu se dobro najede i napije. Kad dodje do plaćanja — reče kèrčmaru: „Ja neimam novacah da vam platim, nego ću vam na čast lèpu pèsmu zapèvati." „Netreba mi tvojih pèsamah," reče sèrdito kèrčmar, „nego mi plati!", „Nesèrdite se," reče djak „ja nemam novacah i nemogu vam nikako platiti, nego ću vam takovu pèsmicu izpèvati, koja će vam se sigurno vèrlo dopasti, pak vi tim budite zadovoljni." — „Eh!" reče kèrčmar „ako mi takovu pèsmu budeš znao zapèvati koja će mi se dopasti, onda nek ti je prost ručak." — Uzme dakle djak različite pèsme pèvati, al se nijedna kèrčmaru dopala nije. Najposlè izvadi djak kesu s novci, govoreći: „No sad ću vam jednu zapèvati, koja će vam se jamačno dopasti!" ter lupajuć s kesom po tèrpezi zapèva: „Ej moj braco, drugčije nije, tu se badava nepije, nego valja iz kesice, valja iz kesice, vadit lèpe te škudice!" „Ha, to mi se dopada!" reče kèrčmar; a djak mu odgovori: „Sad smo dakle namireni, i ja sam vam ručak izplatio!" pa metnuv kesu u džep ode.

— Zaista znamenit je slučaj, koji htedè, da tri cara upravo drugoga prosinca carevanje svoje nastupe. Car naime ruski 2. prosinca g. 1826, car astrijski 2. prosinca g: 1848, a sadašnji car francezki 2. prosinca g. 1852.

— U Parizu je u nèkom dućanu izložen suncobran, koji je bio nègda gospodje Pompadour. On je bogato izvezen i vèrši su mu dragocèno izkićeni, pa vrèdi još sada do 10,000 franakah. Govori se, da će ga nèka bogata englezkinja kupiti i dojdućega lèta nositi.

— U Frankfurtu dogodila se znamenita tatbina. Dva lèpo obučena gospodina dodju 27. prosinca u dućan nèkoga zlatara, te si naberu za 3,000 forintih kojekakvih dragocènostih, pa ga umole, da im ode vragocènosti pošalje po svom slugi u gostionicu „Landsberg" gdè će i novce dobiti. Kad sluga dragocènosti donese u gostionu, bude mu rečeno, da ide u drugu sobu po novce, a dragocènosti da metne u ladicu, od koje su mu ključ dali Nu kad je u drugoj sobi uzalud čekao na novce, vrati se u sobu, gdè je dragocènost. ostavio, pa otvori ladicu, al na veliko čudnadje ladicu praznu, a dno probito, kuda su drgocènosti izvadjene.

— Sèveroamerikanska spisateijica, gospoja Stowe, izdaje novi roman pod naslovom: „Marc Sutherland." Ovo je život Amerikanca, koji uvèren o nepraveduosti i bezbožnosti robstva ostavlja svoju dèdovinu, pa si poštenim načinom služi hleb, dok napokon poslè velike bèdè nepostane odličan čovèk.

— G. 1852 izkopano je zlata u Kalifornii za 120 milionah for. sr. u Australii za 65. mil, u Ruskoj za 35 mil. a u ostalih stranah svèta za 20 mil. for. sr.

— U t i s k a r n i c i u kojoj se „Times" štampa nalaze se dvè makine, koje samo dvoje dèce okreće; ove mogu za jedan dan 18 tisućah iztisakah od rečenih novinah naštampati.

— U Algiru ima jedna škola, u kojoj se turkinje dèvojke uče pèvati i francezku slovnicu. Ima ovih učenicah prèko stotine.

Lažitorba. Poglavarstvo grada Z. odredilo je, da se ima kidati blato s hodnikah (trottoirah).

Na novo lèto bila je vlaška ulica već u 10 satih tako razsvètljena, da su se čovèku od velike svètlosti oči zasènile, te nije vidio pèrsta pred okom.

Došla je urbarska nakuada.

Naši mesari su se čovèkoljubivo dogovorili, će sèći govedinu po pet krajcarah, budući da i onda dosta imaju dobitka.

Odustalo se je od odvètničkoga reda, te će ostati sve lèpo kod staroga, budući da je bio pri tom naš narod jako sretan.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik:
Ivan Perkovac, tajnik. — Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 2. U četvèrtak 13. sěčnja 1853. **II. TEČAJ.**

Jesensko lišće.

Od Vilima Švarca. *)

(Nadalje.)

V.

Opet novo poznanstvo.

Bio sam na vratih štono mi ih naznači konobar gospodina Zsivaya. Ja pokučim, nu nitko se neodzvà, premda je ključ u bravi bio; ja pokučim opet, al se ni sada nitko neodzove. Otvorim dakle vrata misleći, da ću nenadano veselje prouzročiti; nu město gosp. Zsivay-a nadjem u sobi někog nepoznatog čověka, koji ledjima okrenut k vratam i zabavljen priredjivanjem raznog cvěća, nebijaše čuo, kad sam u sobu stupio bio.

„Oprostite gospodine!“ reknem ja, „mislio sam, da ću ovdě naći gospodina Zsivay-a iz Ugarske.“

Gospodin se ovaj obazre, i više zabunjen nego zatečen, pogleda me; ponovim dakle svoje rěči.

„Molim gospodine!“ odvrati on „ja nerazuměm magjarski; ako izvolite, govorit ćemo němački ili hèrvatski. Vi valjda želite govoriti s gospodinom Zsivayem?“

„Jeste gospodine“ reknem ja „konobar mi je kazao, da je ovo njegova soba.

„Istina je“ odgovori on, „ovo je soba gospodina Zsivay-a; al je on jutros otišao u Varaždin, pa je meni predao ključe svoje sobe. Medjutim on će valjda za jednu uru doći.“

Ja mu zahvalim, i hoću da otidem, nu on obustavi me ljubezno.

„Směm li vas moliti za vaše čestito ime, da gospodinu Zsivayu obznanim, vaš pohod?“

„Ako hoćete tako dobri biti, a ono vas molim, da mu kažete, da ga želi viděti njegov iskreni prijatelj Ábrámfy.“

„Vi ste Vilim Ábrámfy!“ reče on i prijazni posměh razvedri mu njegovo otvoreno lice.

„Zar vam je moje ime poznato?“

---

*) Ako ova moja pripovědka bude povoljno primljena, to će biti s něke strane zasluga moga prijatelja g. I. F. koji mi je što se jezika tiče prijateljski u pomoć priskočio.

V. S.

Digitized by Google

„Dakako“ odgori on. „Gospodin Zsivay i gospodična Věkosava više put su mi pripovědali o vami; i meni je veoma drago, što vas poznam. Ugodno bi mi dakle bilo, kad bi sa mnom na povratak gospodina Zsivay-a počekati hotěli.“

Ja mu se naklonim u znak moga privoljenja.

„Vi ćete oprostiti“ nastavi on dalje, „što vam svoje družtvo narivavam nekazao vam ni svoga imena moje kazao. Ja sam Joso Mihalić, odvetnik iz K—, došao sam sa svojem majkom amo u Toplice, ovdě sam se još prošaste godine upoznao sa gospodinom Zsivay-em i gospodičnom Věkosavom, te od sada smo najiskreniji prijatelji.“

„Meni će drago biti, ako me, takodjer kao prijatelja gospodina Zsivay-a, vašeg prijateljstva udostojite,“ reknem ja.

Mi si pružimo ruke, i on mi ponudi stolac.

Moj novi prijatelj, koji mi se je predstavio pod imenom Jose Mihalića, bio je čověk mlad, jedva od 27 godinah, vitka stasa, vèrlo ljubezna izgleda, pravilnih potezah, dugih i mèrkih vlasih, brade i bèrkovah kao stvorenih k njegovom licu; od oděla pako dolikovaše mu osobito lèpo izvezena narodna surka.

„Dakle su zbiljam“ počmem ja, „gospodin Zsivay i gospodična Věkosava za vrědno našli o meni govoriti?“

„Dakako“ odgovori on. „A osobito mi je gospodična Věkosava već višekrat pripovědala o vašem pohodu u Eleven, kojim ste ju toliko razveselili. Još joj je i dan danas žao, što ste onako bèrzo od njih otišli.“ „Pa kako živi gospodin Zsivay i gospodična Věkosava?“

„Prekrasno gospodine, Gosp. Zsivay je uvěk dobre volje, a da je poštena i blagaduša, to će vam biti poznato; gospodična pako Věkosava — — —“

„A gospodična Věkosava?“ zapitam opet ja nasměhnuvši se.

„Gospodična Věkosava“ rekne on otezuć! i još više zabunjen. —

„Nu moj ljubezni prijane, vi mi se, kako vidim, zbiljam nemožete sětiti gospodične Věkosave; ja ću vam indi priskočiti u pomoć i pripovědat ću vam nješto o njoj.“ —

„Vi?“ zapita me on sasvim začudjen.

„Da, ja, i to u kratko, vi ste u Věkosavu zaljubljeni.“

„Oprostite gospodine!“

„A to krasno cvěće, s kojim ste toli revno zabavljeni, biti ima nepisani listak vaše ljubavi. Nemojte tajati, izdajevat vaše rumeno lice. Mladi ljudi, a osobito oni koji prijatelji žele biti takova šta najprije pověre; a možebit ću i ja sam kadgod tu sreću imati, da bi naprama vamzarumeniti morao. Vi mi se vidite vrědan i dostojan čověk, te kao izkreni prijatelj gospodične Věkosave doista ću se svesèrdno radovati vašemu medjusobnomu sporazumljenju i nagnuću.“

„Pravo imate,“ odvrati Mihalić, „čemu da tajim svoja čuvstva, ta ona su tako čista i nevina, i tako me usrěćavaju, da vam ih tako rekuć priobćiti moram. Da, ja ljubim Věkosavu, kako se samo najlěpše i najplemetije na světu ljubiti može, svim žarom čiste i svete ljubavi. Od kako sam ju lane ovdě vidio, od tad mi je sasvim novi ogranuo svět. Moje misle, koje su inače na lakih krilih zlatne nade i ufanja tamo amo bludile po neizměrnih prostorih dobiše sada novi i stanoviti pravac; a moja poduzeća, prie tašta i bezredna, kao i nade, kojimi su se začimala, dobila su sada cilj, zlatan cilj, Věkosavu svojom nazvat moći.“ —

Lěp biaše ovaj muž, kad mi je ovako zanešen i uzhićen svoja čuvstvo pověrio. Nehotice mi se ukrade uzdah jedan, i ja mu istim glasom odvratim:

Digitized by Google

„Doista, Věkosava je redka, úmna i ljubezna děvojčica, i vrědna, da ju muž, koji sèrce na pravom mestu ima, ljubi i obožava.“

„O moj prijane,“ odvrati Mihalić, „ona je angjeo, obdaren svimi darovi úma i sèrca, svimi preimućtvi i krěpostmi, koje ju tako uzvišuju nad svom njenom okolicom, da čověk nezna, kako bi se do nje uzvisio, kako bi je dostojan postao.“

„A Věkosava, zna li ona za vašu ljubav?“

„Ja sam najsrěćniji čověk,“ odgovori on, „Věkosavi sam kazao da ju ljubim i osvědočen sam takodjer, da i ona mene ljubi. A i njezin otac, koji je poněšto sam, a poněšto i našim očitovanjem za ljubav našu doznao, uvěrio me je o svom iskrenom nagnuću, i obrekao mi je da će privoléti, čim nam Bog samo poděli sredstva, da se sjedinimo.“

„Pa što vas prěči u tako srěćnih okolnostih, da nepospěšite svoje sjedinjenje?“

„Još sam mlad, moj prijatelju! Istom sam prije tri godine došao sa sveučilišta, i premda imadem podost posla, to ipak nemogu Věkosavu uzdèržavati dostojno i primèrno. Medjutim nadam se, da ću postati županijski odvětnik, što će se do buduće godine konačno rěšiti, i tad ću pomoćju božjom i s dogovorom gospodina Zsivay-a Věkosavu za suprugu uzeti.“

„Bog vam srěću dao,“ reknem ja, pa iskreno mu stisnuv ruku, nastavim: „Medjutim, moj dragi, već se hvata mračak, gospodin Zsivay i Věkosava valjda će se vratiti skoro, a ako se nevaram, vi još niste dovèršili proredanje tog cvěća. Ako dopuštate, ja ću vam pomoći.“

I nastavivši vesele razgovore naše vezasmo sada obojica skupa lěpo cvěće. I uprav htědosmo zadnje da u jednu malu stavimo posudu, kad najednoč čusmo veseli mužki glas, koji se po skalinah približavaše.

„To je glas gospodina Zsivay-a,“ povikasmo oba zajedno, i stavismo sve hitro u red na lěpo izkićenom stolu. A bijaše uprav na izmaku, jer malo zatim stupi u sobu gospodin Zsivay sa gospodičnom Věkosavom izpod ruke. Smotrivši me stane gospodin Zsivay kod vratah sasvim zapanjen i s razširenima rukama.

VI.

Věkosava.

Putniče! koji obkoljen grozovitim urlanjem divlje zvěradi i samotno bludeć po pučini pěskovitoj tražiš izgubljenu stazu, ili bistri pokrěpljujući vrutak, i odavno sakupljeno blago, sada težki teret iznemoglom tvomu tělu, sa ramenah svojih bacaš! da bi znao, gdě ti sada bludiš, pohitio bi k tebi, i pokazao bi ti čisti vrutak, da zagasiš žedju i pokrěpiš izmučeno tělo, klonuti duh i zdvojeno sèrce svoje. A ti srěćni štovatelju prirode! koji stojiš gore na vèrhuncu bèrda i razbludno motriš dole na nebrojene krasote, koje tebi priredjuje darežljiva majka narav, koji se veseliš raznolikom cvěću, odgojenom tvojom pomnjom, plodnim njivam, obradjenim rukom tvojom, mnogim stadam, živećim za tvoju korist i zabavu, šarenim lepirom, dvorećim cvěće nestašnom svojom ljubavi, i poslenim pčelicam žurno pobirajućim tamo amo sladke soke! kad bi znao, gdě boraviš, pohitio bi k tebi, pokazao bi ti stvor naravi, naprama komu su sve tvoje pčele samo lake slike maglah i oblakah,

Digitized by Google

koje il sučane razpèršuju zrake il studeni sněg zakapa; dá, stvor bi ti pokazao na prama komu sve tvoje krasoti izčezavaju, stvor, koji bi te krěpio, oživljavao i razveseljavao i onda, kad tvoja polja i tvoje vèrtove sněg pokriva sa studenom odoricom svojom, kad lepiri obamru a životinja se kao i ti u zabitni svoj povuče kut. —

Ti putniče, koji si u sparnoj pustoši života sišao s prave staze, i usrěd uzburkanih strastih nalaziš se žèrtvujuć im sve blago svoje! — kad bi znao, kuda bludiš, pohitio bi k tebi, i pokazao bi ti vrělo, koje bi te pokrěpiti, koje bi te oživiti, koje bi te novom snagom nadahnuti moglo. A to vrělo, to je čuvstvujuće sèrce nježne děvojčice, koje bi tvoje utrudjeno tělo okrěpilo, klonuti duh podiglo a sdvojene sèrce razveselilo. A i šta su sve krasote naravi bez udioničtva čuvstvujućeg sèrca? Sladki plod, komu se u razvitku njegovom ustegnu dozrěvajuće sunčane zrake, lěpa lira, koja sedmoglasnih neima žicah, jednostrani užitak, koji nam istovětnošću svojom dosadnim postaje i sebičnim nas čini. Nu ako nuza te stoji blaga i nježna děvojčica děleć s tobom tvoje naslade i užitke, ako tvoja razmatranja u njenu se oku odsěvaju, tad istom postaju izvèrstnimi tvoje krasote i tvoje naslade, tad istom cvati, cvěće, koje si ti odgojio, koje te razveseljava; plodovi kojim se diviš i gospodarstvo, koje sebi za korist i zabavu vodiš, postane tebi milo i drago i onda, kad u zimnom sanku sve se oto k novom pokrěpljuje životu.

Doista, čověk nije morao biti zaljubljen kao naš Joso, da mu se Věkosava toli ljubeznom učini; zato se ufam, da dobrostivi čitatelj, bio on il nebio ljubitelj lěpih opisah, meni neće zaměriti moje obširno, nu nedostatno opisivanja krasotah, koje Věkosavu toli dražestnom činjahu. Ja bi doduše mogao mnogo koješta kazati o njenih krasnih potezih, o njenih modrih i úmnih očiuh, i o njenih smedjih svionih vlasih, koje joj se niz ramena rudijahu; nu imade krasotah, koje se nedadu opisati. Samo ću dakle u obće napomenuti nešto, što se je osobito na Věkosavi dopadalo. Okretnost njenog duha, blagost njenog sèrca sdružena s naravnom i neusilovanom naivnosću, koja se izkazivaše u svih njenih rěčih, u svih njenih manjih i većih dělih, činjahu ju svakom družtvu ugodnom i zanimivom. Prosta i slobodna svakog navadnoga sanjarenja, a naproti preobilna plemenitih i nježnih čuvstvah, pokazivaše vazda i nesvědice svoje dobro i čuvstvujuće sèrce. Ona bijaše odhranjena na tihom i mirnom imanju, gdě joj je otac dvorski bio. Naravne vlastitosti njenog sèrca i njenog úma bijahu joj u mladosti razvijane brižljivosću njenog otca i plemenitim nastojanjem vrědnog i visoko izobraženog městnog župnika. A i odhranitelj mladog vlastelina, koji se je sa slaboumnim svojim pitomcem kao i s mnogimi predsudami i slabostmi njegovog otca mnogo boriti imao, pripomogao je upoznati ju s višimi znanostmi, opazivši njene prekrasne darove. A Věkosava je tako napredovala, da je u 16. godini mnogostranim svojim znanjem i svojom izobraženošću nesamo dika i ponos svojih učiteljah, nego takodjer ures i kruna svih krasoticah svoje okolice postala. A kraj toga bijaše isto tako věšta u kućnih svojih poslovih, i ja se sam pri mom pohodu u Elevenu izkreno veselio, opazivši, kako je ona svoju prije šest godinah umèrvšu mater sasvim nadoměštala, dapače i istog svog otca, kada je ovaj u kakovom poslu kamo otići morao. Sad pako, kad sam ju u Toplicah opet našao, imala je 18. godinah i bila je pravi uzor blage, pametne i razborite děvojke.

Digitized by Google

VII.

Pohod u jutro.

Neizkazano bijaše naše medjusobno veselje pri našcm sastanku. Gospodin Zsivay i gospodična Vękosava obasuli su me s pitanji o raznih mojih okolnostih od zadnjeg rastanka. Ja sam im morao sve obširno pripovědati, te sam opet zahtěvao od njih, da mi i oni propovědaju, kako su to vrěme proživěli. Věkosava mi je sada stala obširno opisivati sve i najmanje dogadjaje, od kako sam s njimi bio. Nije ostao gèrm, nije ostalo polje, niti koji stanovnik Elevenski, koga sam za vrěme mog bavljenja tamo upoznao, o komu mi štogod kazala nije. Nu buduć da sve te stvari za čitatelja nikakove zanimivosti imati nemogu, to mi se suvišno vidi, sve to obširno ovdě navoditi. — Medjutim se je Mihalić, koji je za prirediено cvěće ljubeznu hvalu primio bio, i koji je jedan dio te zahvalnosti velikodušno meni odstupio, zabavljao sa gospodinom Zsivay-em, i sa svojom štovanja vrědnom i dostojnom materom, koju je iz njene sobe doveo bio. Tako ostadosmo skupa do 10. satih na večer, i rastadosmo davši si rěč, da ćemo se sutra dan u 8 satih sastati u vlastelinskom vèrtu. Pri rastanku čudio se je gospodin Zsivay, da mladog Sarkody-a proti njegovoj navadi nebijaše cěle večeri; a kad sam ja s mladim Mihalićem i njegovom materom otišao u svoje sobe, tad opazimo někog čověka, koji je žurno prěko skalinah dole išao, te poznademo, da je to bio isti mladi Sarkody.

Istu sam noć, istina, ne u najmirnijem, nu u vèrlo ugodnom snu proveo, buduć da sam veoma veseo bio, što me je toli srěćan slučaj sa mojimi milimi znanci tako iznenada sastavio bio. Krasna slika Věkosave treptila mi je dugo pred očima, i još na polu budan mislio sam na srěćnog Mihalića, koji mi se svoje srěće sasvim dostojan činjaše. Pomislio sam još i na ljubomornog Sarkody-a, i smijao se, da njegova ljubomornost nebijaše još na pravog krivca nadošla, i što nije srěću mladjanih ljubovnikah smućivala.

Sutra dan probudim se u 5 satih, i otvorim prozore. Jutro bijaše krasno, šetaocah bilo je još malo viděti, nu mnogo na posao idućih šeljakah visoka i ćvèrsta stasa, kakovi se oko Toplicah nalaze. Gledajući njihovo tumarenje proveo sam cělu uru, i buduć da je medjutim sunce izašlo, to otidem sa prozora, da se obučem. Potom zovnem konobara, i zaištem, da mi donese novinah. On obeća, da će sakupiti, koje se ovdě nahode, i malo zatim donese mi několiko brojevah Agramer Zeitung-a i hèrvastko-slavonsko-dalmatinskih novinah.

Ja ih stanem pregladavati. U broju od 12. Sěčnja 1847. čitah slědeća: Peštanske magjarske novine neprestaju od několiko godinah Hèrvatsku svejednako denuncirati kao ognjište kovarstva i urote proti Ugarskoj i cělokupnoj monarkii. Svake godine pojavljuju se uredno u svakoj županiji strastni govori, da samo probude kraljev gnjev proti Ilirom. Medjutim oti govori nepobudjuju više nikakove pozornosti, ljudi su napokon njihovu svèrhu i naměru poznavati naučili se.“

Dalje opet: „U Zagrebu 26. Lipnja 1847. Za zahtěvanu proměnu ilirskog narodnog jezika u magjarski tražit ćemo samo to, da se odsele poslovi u županiji Peštanskoj, Zaladskoj i Biharskoj vode u čistom ilirskom naréčju. To bi u ustima g. K—ta krasno zvoniti moralo.“

Digitized by Google

Premda mi jako u nevrême bijaše, ozbiljno vèrhu tih stvarih misliti, ipak se toga nisam otresti mogao, pročitavši ovo i još mnogo drugo slično prepiranje, kojem se tada svèt samo smijati običavao, budući da mu je već navikao bio. Napakon sam se i ja vladajućoj navadi pokorio, i nasmèhnem se, premda se u sèrcu nimalo tomu veselio nisam. I nimalo nebiah ljut, kad me najednoč kucanje na vratih iz mojih sanjariah probudi. Ja viknem: „u nutra!“ i sav u čudu, vidim doći mog jučerašnjeg znanca Šandora Sarkody, sasvim blêda, smućena i nehajno obučena. Na pèrvi pogled saznao sam mahom, što ga amo nosi. Medjutim učinim se i nevêšt, stupim k njemu sasvim mirno, pružim mu svoju ruku i pozdravim ga prijazno i ljubezno, veleć mu: „Dobro jutro!“

„Dobro jutro!“ odvrati on, nu očevidno u někoj smeći i sasvim zabunjen.

„Tako rano već gaspodine!“

„Jest, gospodine, ja sam već davno ustao“ reče on, nu tako, da sam ga jedva razuměo.

Ja mu ponudim stolac, i on se sêdne.

„Uprav sam malo pregledao ove novine. Jeste li i vi prijatelj novostih, izvolèvate li čitati?“ upitam ga i pružim mu list.

Bez da mi kakav odgovor dade, pomakne se na svom stolcu, i upèrvši svoje oči čvèrsto u me, zapita me:

„Znate li vi, zašto sam ja amo došao?“

I rêči ne rekav, pogledam ja njega pitajućim pogledom.

„Valjda ćete se sêćati našeg jučeranjeg razgovora kod stola?“

„Sêćam se.“

„Ja sam vam govorio o někih mojih okolnostih.“

„O vaših okolnostih ka gospodični Zsivay-evoj? Ja sam na to već napola zaboravio bio, budući da sam sve dèržao samo za šalu, koju mi ljudi više putih kod punih čašah zbijamo.“

„Vi dakle mislite, da sam ja bio pijan? Dà pijan, nu ne pijan od vina, nego od ljubavi. Medjutim sam danas sasvim trêzan — do nêšto malo magle, koja mi je jošte preostala.“

„A ja nemislim nimalo više na vašu ljubav, nego na varku.“

„Kažite vi meni pravo, jeste li vi Vilim Ábrámfy?“

„O tom vam netrêba sumnjati.“

„Vi ste dakle predobili sèrce Vêkosavino?“

„Ni najmanje!“

„Zašto je dakle postala Vêkosava sasvim hladnokèrvna prama meni, od kako ste vi u Elevenu bili?“

„To bi gospodine, oprostite, imali pitati gospodičnu Vêkosavu.“

„Dobro, ja ću ju pitati, ali ne doklem ste vi ovdê. Vi morate odavle otići, zatim ću ju potlam několiko danah pitati.“

„Što vi mislite gospodine!“

„Dà, vi morate, i to još danas, čujete, danas, mahom, odmah.“

„Vi ćete oprostiti, nu ja toga učiniti neću.“

„Pazite se, gospodine; ja sam dobar čovêk, nu kad me tko razjari, tad za ništa dobar nestojim.“

„Šta vam na um pada, gospodine Sarkody, ta vi ste plemić, Magjar!“

„Uprav se zato čuvajte jednom plemiću, Magjaru, na put stati.“

Digitized by Google

„Inače? To će reći po móm mnênju, plemić, Magjar, on je velikodušan; al ako komu na um dodje, njemu protusloviti, ili isti ukus s njime imati, tad on već misli na nasilje. Je li to plemenito, velikodušno, dostojno za plemića — Magjara?“

„Vi dakle pripoznajete vaše medjusobno nagnuće.“

„Poslušajte me gospodine Sarkody. Vama je nêkoji vaš priatelj kazao, da se ja i gospodična Věkoseva ljubimo. Da je to zbilja istina, da ja Věkosovu ljubim, to se ja nimalo nebi uztezao, vama odpèrto kazati, usuprot svim vašim prětnjam, koje bi vi sami za nepravedne priznati morali, kad bi hladnokèrvno o tom misliti mogli. Nu ja vam iskreno izpovědam, da neljubim gospodičnu Věkosavu, i da o jubavi medju nami nigda ni rěči nebijaše; niti će moja čuvstva naprama gospodinu Zsivay-u i gospodični Věkosavi igda drugčia biti, nego li prijateljska. Vi dakle s vašom ljubavju neimate se od mene ništa bojati. Dà li je pako gospodična Věkosava vama naklonjena, to je stvar, koju ja nemogu rěšiti.“ —

Sarkody stane zamišljen; to mu nikako nehtede u glavu ići.

„Meni bi veoma bilo žao, ako vi time upokojeni nebi bili. Nu dajte mi rěč, da mom uvěravanju věrujete, pa ćemo ostati i nadalje iskreni zemljaci, bez zlobe i jala jedan na drugog.“

Sarkody mi pruži ruku.

„Hoću, da vam věrujem“ reče on, „i možebit bit ću na skoro imati radostnijeg povoda, o tom s vami govoriti, tada — — —

„Taj čas pukuca nětko na vratih, i u nutra stupi, radostna i vesela lica, Joso Mihalić.“ —

„Dobro jutro, gospodo! O Sarkody, gdě si ti more? Jučer na večer izgledali smo te, nu ti kano da si u zemlju propao bio; a gospodin Zsivay i gospodična Věkosava pitali su takodjer za tebe.“

„Jučer mi brate nije uprav najbolje bilo.“

„Zbiljam? A danas, je l' ti bolje?“

„O jest, sasvim mi je dobro.“

„A vi gospodine Ábrámfy?“ „Ja dolazim kao poslanik.“

„Kako to?“

„Naše družtvo, kako smo jučer dogovorili, već je od 10 časah u vèrtu, samo još vas neima. Meni je dakle taj častni nalog dan, da vas tamo dovedem; molim dakle ajdete hitro, — Sarkody i ti moraš s nami.“

„Dakako da moram; a osobito danas, imam nêku šalu u glavi,“ reče Sarkody.

Mi se dakle spremimo da idemo. Sarkody uzme još kefu, šukne dva triput njom po sebi, a zatim otidjemo sva trojica bèrzo preko skalinah u vlastelinski vèrt, gdě nas već očekivaše naše veselo družtvo, sastojeće iz gospodina Zsivay-a, gospodične Věkosave, stare gospoje Mihalićke, i jedne gospe iz Varaždina sa svojim sinom i kćerju, dvoje lěpih mladih ljudih, koji su za ljubav gospoji Mihalićki na nêkoliko danah iz Varaždina u Toplice došli bili.

VIII.

Igraria.

Ako čověk u Toplicah imade dobro družtvo, pa ako uz nto još ima glasbu, štetanja, plesi i druge javne zabave, to si onda čověk u Toplicah jako dobro

Digitized by Google

može pokratiti vrěme. I ja neimadoh čame nuz moje krasno družtvo, s kojim me je sastavio samo něki srěćni slučaj. Već osam danah bijaše prošlo, da sam se s napomenjenimi osobami skoro svaki dan sastajao i zabavljao. Ona gospa iz Varaždina sa svojim sinom i kćerju ostane još na osam danah u Toplicah na molbu našu gospoje Mihaličke. Kroz to nas je vrěme zabavljao osobito mladi Mihalić sa svojom oštroumnosću i dosětljivosću, a i gospodin Sarkody višeput nas je natěrao u směh svojimi kadkad prostimi nu izvornimi šalami. Najveselii pako i najokretniji bijaše uvěk gosp. Zsivay, a Věkosava bijaše vazda srědotočje svih naših zabavah. Sarkody mi se učini, da se je zadovoljio s mojim očitovanjem, barem nisam više ništa opaziti mogao, osim da me je kadkada oštro gledao, i na svako moje gibanje i svaki moj potez pozorno pazio, kad bi me naprama Věkosavi smotrio. Doista, směšno mi se je činilo, da upravo o onom nije ništa sumnjao, o kom je sumnjati povoda imao; dapače još mu se vèrlo povoljno činjaše, kada bi mladi Mihalić po cělu četvèrt ure s njome se zabavljao na samu; a kadkad se je upravo navlaš odstranio, kad je Mihalić k njoj pristupio.

Medjutim mi je i Zsivay pripovědao svoje naměre i nade o budućnosti svoje kćeri. Pověrio mi je i sam ono, što sam jur od Mihalića čuo i pridodao je još, da se tomu sdruženju sversèrdno raduje i veseli, buduć vidi i znade kako se to dvoje mladih neizměrno ljubi, i buduć se je već razpitavao o značaju g. Mihalića, te je od svakud najbolje i najugodnije glasove dobio. Tom prilikom zametnem govor o ljubavi gosp. Sarkody-a, i on me obširno izvěsti, što je i kako je. Gospodin Zsivay je znao, kazivaše mi, za tu ljubav, te je sam mnogo k tomu doprineo; da se je prekinula. — Hladnokèrvnost pako Věkosave prama Sarkody-u razjasnio mi je ovako. Gospodin Bela Sarkody, otac Šandorov, istina bog dobar je, nu vèrlo ponosan plemić, pa je svoga sina naměravao oženiti s někom susědnom vlastelskom kćerju. Zato ga pošalje godine 1846. u Peštu u nadi, da će lakoumni Šandor u huki i buki glavnog grada zaboraviti na svoju ljubav. Medjutim je gospodinu Zsivay-u, svomu dvorskomu, poručio po prijatelju, da on nigda neće privoléti u ženitbu svoga sina sa njegovom kćerju. — Zsivay-a je ova dosad njemu sasvim nepoznata stvar veoma boléla, i on se je htěo sasvim službe odreći, nu na to nije htěo inače njemu vèrlo nagnuti vlastalim nikako pristati; On bo nije ni najmanje sumnjao, da njegov sin do svog povratka iz Pešte na to sasvim zaboraviti neće. Zsivay se je k tomu sklonuo, i to tim više, što bi mu zbilja težko bilo, rastati se s predělom, gdě je rodjen, odhranjen i gdě je kao naslědnik svoga otca već 24 godine obavljao službu dvorskoga.

Gosp. je Zsivay dakle ostao, nu smatrao je za svoju dužnost kćeri svojoj dlati potrěbite naputke glede mladog vlastelina i uslěd njegova savěta bila je Věkosava prama Sandoru sasvim hladnokèrvna, hladnokèrvni a nego li prama ikomu drugomu. Istina, da joj je to veoma težko bilo, nu ona je to ipak učinila, samo da stari vlastelin nebi više sumnjao, kano da ona njegovomu sinu povoda daje. —

Spomenuti dogovori izmedju vlastelina i njegovog dvorskog radi ljubavi njikove děce, bijahu pet tjednah prije mog pohoda u Eleven; a četèrnaest danah potlam mene vratio se je mladi vlastelin iz Pešte. Izpèrva se je zbilja činilo, da će naměra otčeva za rukom poći, buduć da se Šandor po svih iz Pešte dolazećih glasovih svom starom življenju podao bio. Nu tek što je u Elevenu bio, kad al eto pojavi se opet njegova ljubav, i to još silnije, buduć da bijaše na odpor nagazila. — Bilo je već tri godine, što je Zsivay mnogo od glavobolje patiti imao, i

Digitized by Google

lèkar mu je zato priporučio, da se svake godine na 3 — 4 tjedna svakog posla otrese. Pa tako je god. 1845. išao u Peštu, gdě sam se ja s njime upoznao; a god. 1846. upotrèbio je to vrěme, da po savětu lèkara u Toplice ide, što mu je tako ugodilo, da je i ove godine opet amo došao. Mladi Šandor tako je dugo svoga otca napastovao, dok je i njem napokonu dozvolio u Toplice ići. Tako je dakle někim krasnim jutrom gospodin Zsivay iznenada zatečen dolazkom mladog Sorkady-a; nu kako mi kazivaše, zadèržavao se je vazda pram Věkosavi u granicah dostojne čednosti i uljudnosti.

Mi smo, kako već rekoh, proveli osam veselih i ugodnih danah, nit je išta smućivalo naše sastanke i zabave. Tako smo jednom po podne, 6. sèrpnja sastali se u englezkom vèrtu u 5. satih, kada se je sunce već k zapadu svomu primicati stalo. Našli smo si lěpo městance, krasnu okruglu tratinu, s klupami naokolo, te tu posědosmo svi u jedno kolo, medjusobno se šaleć i razgovarajuć. Sarkody se sad sakrije za jedno deblo, i stane tako naravno mijaukati, da smo mu svi pleskali. Potom je Mihalić pripovědao vèrlo dosětljivu pripověst, kojom je dokazivao razlike izmedju mačke i čověka. Sad i mene pozovu, da i ja što za obću zabavu kažem, a ja da se ote potežke zadaće rěšim, predložim, da kakvu družtvenu igru začnemo. Moj predlog bude zbiljam obćom pohvalom primljen, i mi jednodušno izaberemo gospodina Zsivay-a, da nam on kakvu igru priredi. Sad se stane gospodin Zsivay smijati iz sveg gèrla: „Sram vas bilo,“ reče on, „mladi ljudi, pa meni staromu čověku dajete takvu zadaću, koju samo oštroumni mladići dostojno rěsiti mogu. Evo našeg priatelja Ábrámfy-a, on je k tomu sasvim spodoban, on je taj predlog učinio, on neka i igru začne.“ Ja odvratim dobroj starini, da nam je on sam naložio, da pri naših zabavah s njime postupamo sasvim kao s mladićem, koj može gizdelina predstavljati kao i mladići, niti zahtěva ikakova obzira u tom a nadalje pozovem se na izbor čelog družtva, te napokon zamolim i druge, da bi svoje zahtěvanje još jednom ponovili. Svi navale sada na Zsivay-a:

„No neka bude,“ vikne on, „kad baš drugčije nije. Ali meni nije nijedna od novih igrah poznata, a od starih sěćam se samo još jedne, koju sam negda u mladosti svojoj više put rado igrao, i koja se takodjer i ovdě u Hèrvatskoj igra, a to je jastučac. Meni se je ta igra uvěk vèrlo dopadala, a hoće l' se i vami dopasti, to neznam, niti ću ja kriv biti, ako vam se nedopadne.“

„Pravo, pravo!“ povikaše svi „Živio, Éljen!“ povikne opet Sarkody i Mihalić. Svim bijaše pravo, svi se radovaše na jastučac, a osobito naše dvoje mladih Varaždinacah, koji su jedva kakovu igru izgledali.

Zsivay je sada, što je sasvim suvišna bilo, na široko i dugačko razlagao, u kakva je to igra.

„Dakle, pozor, gospodo i krasne naše! Cělo se štovano družtvo stavi ovdě u jedno kolo, sve po jedan gospodin i jedna gospa ili děvojka, pruživši si ruke. Zsivay stupi u kolo veleć: ja ću sad počet, a drugi nek igraju okolo mene, nek pěvaju kakavu za to zgodnu pěsmu; meni jedna na úm pada, i to baš hèrvatska, koju sam naučio još u mojoj mladosti bivši nekoje vrěme u Oseku u školi. Zatim izabere u kolu nalazeća se osoba, ako je gospodin jednu gospu il gospodičnu, a ako je gospa il gospodična jednog gospodina, klekne pred izabranim i poljubi se s njime, te onda izbrani il izbrana ostane opet u nutri a izstupivši se uhvati u kolo i tako ide redom, dok se družtvu koće.“

Digitized by Google

Družtvo se u kolo uhvati, a Zsivay stupi u njega „Dakle, ja ću moju hèrvatsku pèsmu pèvat, a vi Hèrvati i Hèrvatice morate mi pomoći“ reče pogledavši Mihalića i mlade Varaždince.

„Hoćemo, hoćemo, Živio!“ poviknu ovi radostno i Zsivay stane pèvati svoju pèsmu:

„Igra kolo na dvadeset i dva
U tom kolu lèpi junak igra,
Kakve junak cèrne oči ima,
Da me hoće s njima pogledati
Volèla bi već carevo blago.“

Gospodin Zsivay izabere si staru gospoju Mihalièku, te se uz obće pleskanje s njom poljubi, a zatim okrenuvši se s njome nekoliko put u naokolo stavi se na njeno mèsto. Gospoja Mihalička bila je bèrzo sa svojim izborom gostova, ona si zabere sina svoje varaždinske prijateljice, koji poljubivši se s njome, i odvedavši ju na svoje mèsto, stane se obazirati, koju da si on sad izabere. Devetnaestgodišnji mladić zarumenjivao se je kolikogod je put pogledao koju gospu il gospodičnu, nu napokon se ohrabri i klekne pred krasnom Věkosavom. Ona bijaše u srèdini kola, i ja sam se sada začudio, kakav utisak može imati ovakova inače sasvim nedužna igra. Mihalić se je zarumenio, a Sarkody je problědio kao stěna; kad god je Věkosava mimo njega prošla, uzdèrhtao se je sav. Učinilo mi se je, da Věkosava sama nije znala, pred kim da klekne, pred Mihalićem il pred Sarkody-em. Napokon, valjda da izbègne svakoj zamirki, dodje naškubeć se k meni; nu i ja sam se do ušiuh zarumenio, kleknuvši pred njom, i poljubivši joj rumene ustne. Kad sam zatim Sarkody-a pogledao, čuo sam ga zubmi škripnuti. Ja si izaberem krasnu Varaždinku, a ova g. Sarkody-a, valjda, jer je on kao dobar plesač poznat bio. Nu u svojoj se je nadi jadna prevarila, jer tek što je sada s njime nèkoliko koračajah plesala, kad ovaj pri vèrtenju izgubi ravnovesje, i s njome na tratinu pade. Srèćom da je trava bila ovelika, te tako nebijaše nikakove druge nesrèće, osim da se je naša igra dovèršila, i mi se u našu gostionu povratili.

Na večer, prije nego smo se rastali bili, spomene me Mihalić na sutrašnju šetnju. Mi smo se, naime g. Zsivay, Mihalić, Sarkody i ja dogovorili bili, da ćemo sutra izaći malo u okolice topličke.

Harriet Beecher Stowe,

spisateljica glasovitoga romana: Uncle Tom's Cabin.

Ovaj roman čitali su i kod nas ljudi, koji obično nečitaju romanah; mislimo dakle da ćemo ugoditi obćinstvu našemu, ako priobćimo nèšto iz života znamenite ove spisateljice, kojoj se divi cěli izobraženi svět. A osobito bit će to milo čitateljicam našim; jer će se odatle viditi, da žene nisu samo za preslicu stvorene, kao što žalibože mnogi i izobraženi ljudi još dan danas misle.

Harriet Beecher rodjena je oko godine 1812. u Litchfieldu. Odhranjena je u Bostonu, gdě se je koristila svimi sredstvi, štono jih varoši imaju za odhranjenje mladeži. Misleći da će učiteljicom ili odgojiteljicom postati, učila je ne samo ono, što žena znati mora, već i ono što obično samo mužkarci uče. Već kao mlada dèvojka pomagala je svojoj sestri Katarini u dèvojačkoj školi, koju je ova ustrojila

Digitized by Google

bila. A kad je otac njihov otišao dalje prema zapadu, pošle su s njim i kćeri njegove, pa su u Cincinnatu opet otvorile školu.

Cincinnati leži na sěvernom brěgu rěke Ohia, varoš je ova g. 1832 imala samo 40,000 stanovnikah, a sada ih ima prěko 120,000; pa ovo se ima pripisati velikoj tèrgovini, koju varoš ova s robovi těra. Ne daleko od varoši prema sěverozapadu leži sěmenište, s kojim je otac njezin upravljao, a blizu sěminišta pokraj ceste nalazi se několiko lěpih kućicah, gdě profesori stanuju; ovdě je gospodja Stowe-ova osamnaest godinah proživila, buduć je njezin muž Calvin E Stowe bio profesorom bibličke literature u istom sěmeništu.

Gospoja Stowe-ova živila je sa svojim suprugom mirno i zadovoljno, kao što u Ameriki obično žive propovědničke obitelji, premda je imala mnogo děce, od koje žive još sada pet. Kao brižljiva mati bdila je često pokraj postelje bolestne svoje děce, te je ćutila boli, koje samo tugujuća mati ćuti, kad oplakuje umèrvše svoje děte. Děcu je svoju s veće strane sama odhranila, a gospodarstvo joj je vodila něka rodjakinja. Za ono malo prostoga vrěmena što je imala, pisala je za belletrističke časopise pripovědke i novellette. Njezini spisi odlikuju se někom osobitom popularnostju. Gospoja Stowe-ova živila bi bila, ovako radeći, u družtvu dobrih i izobraženih ljudih, sretno i zadovoljno, da ju nije svaki čas razžalostila prokletinja robstva. Ovo je uništilo i osnove njezinoga otca i supruga. Ovi su naime naměravali urediti veliko presbiteransko sěmenište, i već jim je posao podobro za rukom pošao lío. Glas slavnih profesorah sakupio je sa sviuh stranah sjedinjenih dèržavah više stotinah djakah, po izbor mladićah krěpkih, izobraženih i oduševljenih za nauk Isukèrstov. Al kad evo dodje godina 1830., koja je i Amerikom uzdèrmala, svrativ pozornost čověkoljubah na tužni položaj robovah. Gospodari njihovi mislili su, da će nepogodu ovu odvratiti, ako privole u to, da se slobodni cèrnci presele opet u Afriku. Nu ovo palliativno sredstvo zabacili su abolitioniste sakupljeni g. 1833. u Filadelfii. Predsědnik ovoga sastanka gosp. Artur Tappan, koji je ponajviše doprinio za podignutje rečenoga sěmeništa, donio je adresu konventa pred sěmeništne djake, koji su o njoj věćali. Iz početka je sve někako hladno bilo, al na skoro počelo je plamenom buktati; mnogi su djaci bili putovali po južnih dèržavah, a někoji su bili i sami vlastnici robovah, te su znali pripovědati stvarih, da bi se čověku koža ježila. Ono je još sve premalo, što se u Uncle Tom's Cabinu pripověda, prema onomu, što su djaci ovi pripovědali. Složili su se dakle na skoro o potrebi emancipacie. Svakoga tjedna, dapače svake noći dèržani su meetingi, gdě se govorilo o bezbožnosti robstva i dogovaralo, kako da se ovomu zlu doskoči. Djaci, koji su imali robovah, pustili su ih na slobodu, někoji su dapače ostavili nauke, da u Cincinnatu skupe cèrnce, pa da im propovědaju. Někoji su opet podizali družtva za podupiranje ubogih cèrnacah i njihove děce, a někoji su pustili sve, pa su běžućim robovom pomagali, da dodju u Kanadu. Ovimi djaci zavladala je něka sveta zanešenost, svaki je mislio, da ga je Bog za to stvorio, da pomogne ukinuti robstvo.

Uzalud su nastojali sěmeništni profesori, da ugase vatru, koju su sami podpirili, dok nije javno mnènje prisililo poglavarstvo, da zabrani svako věćanje o oslobodjenju robovah; jer su gospodari njihovi pobunili bili puk proti sěmeništu, iz kojega su djaci kući pošli. Ono je dakle ostalo pusto. Beecher i Stowe mučili su se uzalud 17 godinah, da zavod ovaj dignu onako, kako je prije bio, dok nisu napokon god. 1850. prisiljeni bili okanit se svojih osnovah, pa vratit se u zapadne dèržave. G.

Digitized by Google

Stowe uzeo je stolicu bibličkih naukah u teologičkom sěmeništu andovarskom, koje je bilo na dobrom glasu.

Dogadjaji ovi velikom su tugom napunili obitelj Beecher-ovu, jer se je s jedne strane plašila zanešenosti protivnikah robstva, a s druge strane bojala se sirovoga nasilja prijateljah robstva. Prizori puni dramatičnosti, koji su se od god. 1835. do god. 1847. sbili u Cincinnatu dali su povod gospoji Stowe-ovoj, da se bavila pitanjem o oslobodjenju robovah. Ova je varoš bila glavno pozorište slobode i robstva. Nije bilo měseca, da nije kakav dogadjaj svratio pozornost na ovo pitanje, jer je puk sad razorio kakvu štampu, sad opet srušio kuću koju ili uhvatio slobodnoga cèrnca, da ga kao roba proda. Štampa novinah „National Era", u kojih je pèrvi put izašao Uncle Tom's Cabin, razorena je pet putih.

G. 1840. jurišali su lovci robovah stanove cèrnacah, te su iz topovah pucali na kuće njihove. Puku je několiko danah bilo prosto počiniti svako samosilje i zločinstvo. Stanovi cèrnacah su porobljeni i poharani. Cèrnci koji su htěli braniti svoje vlastničtvo bili su poubijani a mèrtva njihova tělesa pobacana na ulicu; lupeži su zlostavljali žene, koje su od pretèrpljenih mukah umirale. Sa bèrda na kojem je stanovala gospoja Stowe-ova čula je ona jauk i lelek nesretnih žèrtvah, urlikanje běsnoga puka, pucnjavu pušakah i tutnjavu topovah. Sa prozorah svojih mogla je viditi stražni požar. Nu ona je zaštićivala, těšila, hranila i oděvala běgunce. Kad je puk prestao běsniti, otišlo je ono malo cèrnacah, što je živo ostalo u Kanadu. Stotine njih prošle su pokraj kuće gospoje Stowe-ove, několiko njih na kolih, ponajviše pěške s pèrtljagom na plećih; otčevi vodili su poveću děcu za ruku, a matere oplakajuć sudbinu ubijenih svojih muževah nosile su nejaku děčicu na rukah.

Gospoja Stowe-ova boravila je više godinah na granici južnih dèržavah, gdě je robstvo dopušteno. Ona je viděla New-Orleanski tèrg, viděla je poběgše robove, slobodne cèrnce, politikere i svećenike, koji su branili robstvo. Ona je za sedamnaest godinah mnogo patila radi emancipacie robovah, nu nije o tom izvan svojih rodjakah nikom ništa kazala, dok nije napokon u „Uncle Tom's Cabin-u" izpripovědala gorku sudbinu njihovu i očitovala svoja nježna i plemenita ćuvstva i uzvišene misli.

Gospoja Stowe-ova proslavila se svojim romanom više nego što se može proslaviti ikoji muž, ma da hametom potuče bog zna kako silne vojske; jer će ona samim svojim umom, poštenjem i nježnošću ženskom tisuć tisućah ljudih osloboditi prokletoga robstva, dočim vojvoda ako hoće da potuče neprijateljsku vojsku mora opet žèrtvovati tisuće svojih ljudih.

Roman „Uncle Tom's Cabin" preveden je malo ne u sve europejske jezike, zato ćemo i mi několiko lěpših komadah u Nevenu priobćiti, kad se kod nas nemože naći čověk, koji bi ga svega preveo, pa napose izdao.

Opazke na opazke o sudu o Mejrimi.

Od Adolfa Vebera.

Iskrena hvala g. P. i bivšem uredniku „Novena" g. M. B. a osobito g. M. Banu na njihovu uvaženju moga suda o Mejrimi; ali meni nije stalo do svoje hvale, već do slave našega naroda. Jer meni sèrce od radosti skače, kad vidim, da se

Digitized by Google

je na polju naše književnosti pojavilo nèšto, čim se možemo ponositi i do ostalih prosvećenih narodah smělo stupiti; pa to je upravo Mejrima. S toga bi mi bilo vèrlo milo, da sam razsudjujuć Živana posèrnuo, samo da ga ostali svět s g. P. prizna kano vèrlo věšto opisana; našemu bi narodu ostala slava, a meni radost, kano da sam ga sám opisao. Ali budući da sam bio i onda drugčije osvědočen, a i sada nemogu da sama sebe drugčije uvěrim, izreći ću iskreno pa i isto strogo, što o njem mislim, budući osvědočen, da Mejrima ovakov sud i donosi i podnosi.

G. P. veli, da sam Živana puno nevěšto očnio, što sam u njem tražio Boga, a neima bitì nego čověk. Žao mi je, što g. P. nije potanko razmotrio, što sam o Živanu rekao; jer bi bio uvidio, da sam mu priznao puno lěpih svojstvah, navodeć za dokaz sve ono, pa i više nego što je g. P. učinio. I ja priznajem, da dramatički junak neima biti nego čověk podvèržen nèkojim strastim i slabućam; ali buduć da se meće za ugled, mora biti svakako jači čověk od ostalih sebi sličnih ljudih. Znam da takovu junaku valja oprostiti nèkoliko manjih manah, ali samo onda, kad se drugčije nemože od nevolje da izbavi, pa treba svakako da ih sam izpravi; gdě neima toga, ondě je pogrěška. Oprostio sam Živanu, što je Alipaši lagao, da neljubi Mejrime, jer mu je bila nevolja, pa se je sam lěpo izpravio veleć:

Laž me mèrzi, al izgovor više,

Oprostio sam mu, što se u tamnici smèrti bojao, jer tomu se čověk nemože da otme po primèru istoga Isukèrsta kano čověka; oprostio sam mu, što je u tamnici prokleo otca i svu rodbinu, jer u onoliku sdvojenju nemože čověk da inače radi, pa se sam prekrasno izpravlja veleć:

Ja o mèržnji i prokletstvu sborim,
Prosti mi moj Boże; nemoj slušat
Moje rěči; ja sam izvan sebe. . .

Oprostio sam mu, što je razgovarajuć se s otcem u tamnici rekao:

Ni Bog tebe nehotio tako
Poslušat na času smèrti tvoje,

jer mu je bilo od prevelike nevolje, nehotěv se otac ublažiti njegovim zaklinanjem, pa se je sam lěpo izpravio veleć:

Oh da sam
Sagrěšio, koliko god kažeš,
I još više, Bog sam na toliku
Molbu moju u svom bi se gnjevu
Ublažio i saslušao me.

Da sam osudio strasti i slaboće značajah, morao bi bio osuditi nemilosèrdje Novka, koji je Živana onako nemilo proklinjao, pa ovo bi se u drugoga naroda i moglo možebiti zaměriti, ali u našega nipošto, jer se slaže s naravi našega naroda, u koga nije ništa običnije, nego da roditelji onako proklinju svoju děcu, dèržeć to za način popravljenja; pa i punim pravom u naroda, gdě uslěd patriarkalnoga života děca svoje roditelje toliko štuju i cěne. Zato mi se je dalo za čudo, što g. P. veli, da sam pěsnika svigdě iz vida izgubio i osudio, gdě je malo dublje zabrazdio u čověčje sèrce.

Živana sam osudio na četiri města, ne zato što se njegov značaj neslaže s pravili dramatičke umětnosti, već što je upravo proti naravi, kojoj treba da se svaka umětnost pokori.

Ja ni sada neuvidjam, kako može biti shodno naravi naroda bosanskoga, da se Živan veseli, što su Turci Ljubicu oteli. Ovdě valja u obzir uzeti ne samo, da

Digitized by Google

kèrstjani mèrze što više Turke, a da se ljube što više medju sobom barem naprama njime, da nemogu ni u najvećoj strasti želiti ili veseliti se, da Turci ugrabe koju kèrstjansku, osobito kad pomisle, da će se ona ne samo morati poturčiti, dakle zabaciti l ě p u v ě r u Isusovu, već da će se morati pokoriti putenoj razuzdanosti turskoj. Ovo valja pročèniti s bosanskoga gledišta nipošto s gledišta, naših gradovah, u kojih žalibože věra samo na povèršju pliva, a čistoća se ženska slabo u obzir uzima. Pa sad uzmimo Živana, čověka plamtećega za věru i poštenje. On neće da se odreče svoje věre ni porad žene, koju žestoko ljubi, dakle niti porad najsilnije strasti; pa ne samo da mu sèrce nepukne od žalosti, misleć, da će se Ljubica morati poturčiti, i turskoj putenosti ugadjati, već da se upravo raduje; toga nemogu da věrujem. Pa je li od potrebe, da Mejrimu uvěri, da ju ljubi? Mislim, da nije; tà već je dosta rekao, da je i sebi i njoj smèrt poželio; zašto silovito tèrpati na čověka mane, kad je već i onako dosta slab?

Istina da sam na str. 84. ukorio Živana, što je lagao; ali to nije glavni uzrok, jer drugdě, gdě je lagao, nisam ga ukorio; već sam mu zato zaměrio, što nije te pogrěške nigdě izpravio, a laž mu nije ništa pomogla. Neka se pazljivo pročita cěli prizor, pa nepristano reče, može li se ženska ljubovna strana umiriti da joj koja druga žena onako silovito dokazuje, da njezin dragi nju ljubi; a dragi da reče, da te žene ni nepozna? Neka se upita život, pa će odgovoriti, da za to treba valjanijih dokazah, svakako naravi shodnijih. Živan bi bio po mojem sudu ovdě morao priznati, da onu ženu pozna, dakle i šuteć morao bi bio priznati, da u toj stvari ima něšto; da se pako izbavi těsnaca, bio bi morao reći, da ju je ljubio, ali opaziv njezinu běsnu narav, da ju je ostavio, pa da ona sad hoće da mu se osveti. Ljubica bi bila vidila, da je ona zbilja běsne ćudi, pa znajuć na što se može odvažiti osvětljiva žena, bila bi mu věrovala, barem bi se bila bolje umirila, nego na onu laž. Ovamo laž onakovu turati, znači po mojem sudu toliko, koliko reći: ti dramatički junače valja da po pravilih umětnosti imaš koju manu, pa premda mi se ovdě mana protivi naravi stari, ja ti ju moram ipak oběsiti, htio nehtio.

Na str. 124. ukorio sam Živana, što se nije prepao, kad mu je Mejrima priznala, da mu je Ljubicu ubila i njega težko progonila. Istina, da sam želio, da ju je Živan za věke ostavio, no buduć da bi se tim drama prekinula, i buduć da ima priměrah, gdě se iz ljubavi mnogo oprašta, neka mu bude prosto. Ali tu bi svakako valjalo da se je Živan prepao, pa se i u tom pozivam na život. Uzmi najpodlijega čověka, uzmi razbojnika, koji se nasladjuje proljevanjem kèrvi, pa mu reci: ja sam ti ubio čověka iz tvoga družtva, pa sam povèrh toga i tebi o glavi radio i sudu te prokazao da te smaknu. Pitam, bi li taj razbojnik mogao reći: zato te još većma ljubim; mislim da nebi, nego ako se nebi s města s njim razstavio, barem bi otezao zagèrliti ga, dok ga nebi kojim god načinom umirio. — Sad uzmimo Mejrimu i Živana. Mejrima, ta ubojita žena, dvojeći da će ju Živan omašćenu kèrvlju njegove žene i njegovu težku progoniteljicu moći ljubiti i zagèrliti; a Živan, taj uzor poštenja, ne samo da o tom nedvoji, već ju tako obljubi da mu ljubavi prama njoj nemože ništa ugasiti. Istina, da se ovdě Živan mora pokazati slabim, no prěko ponora valja baciti mostić, osim ako se široko bezdno može skokom prevaliti. Živan bi se bio morao tèrgnuti, a ona mu se moliti i dokazivati, da je to učinila, što je bila prevarena, da je on neljubi, pa to da je upravo dokaz njezine žestoke ljubavi, a što ljubav sagrěši valja da ljubav oprosti. Pitam nije li ovo naravi shodnije, pa s toga

Digitized by Google

i bolje? Čemu praviti čověka mèrzkim, kad ga je moći posve naravski osloboditi, i neučiniv ga Bogom?

Što sam prigovorio samoubojstvu Živanovu, nije ukor, već mněnje, boji bi želio, da pošto imamo temelj u narodu, očistimo dramaturgiju od samoubajstvah, koje nije nego znak slabe duše. Istina, da ima u narodnih pěsamah ovakovih priměrah, ali da se tko hoće da u tamnici ubije, neimaih mnogo, a oni su drugi običniji. —

Ja sudim, da će Mejrima, ako se očisti od ovih pogrěšakah, biti dělo izvèrstno, ako je pako po sudu ostaloga sveta već i sada izvèrstno, meni je drago, jer mi svakako ostaje radost na veselju.

TOBOLAC.

— **Iz Zagreba.** 6. sěčnja imalo je sědnicu ravnateljstvo družtva za pověstnicu i starine Jugoslavenah, gdě je najprije pročitan dopis visoke banske vlade, kojim se ovomu družtvu izručuju novci sakupljeni za spomenik na grobničkom polju. Sakupljeno je do sada 314 for. 42 kr. srebra. Novci imadu se dati u štedionicu, a odbor rěčke čitaonice ima se pozvati, da izjavi svoje mněnje, kako bi se i gdě bi se mogao podignuti rečeni spomenik. Zatim je povedena rěč o statističko-topografičkih tabelah, štono ih je vis. banska vlada predala družtvu, da ih preradi i izda. Odlučeno, da se do pèrve sědnice predloži osnova, kako da se one izrade. G. načelnik javi, da je g. Stěpan Kociančić obširno odgovorio na pitanja družtva u slovenskom jeziku. Ovaj je odgovor s velikom radošću primljen, te je odlučeno da se metne, kako je pisan u slovenskom naréčju, u III. knjigu Arkiva. Gospodin Sabljar pročitao je izvěstje o svom putovanju po Primorju, otocih jadranskoga mora i Dalmaciji; izvěstje ovo podnět će se visokoj banskoj vladi. — Napokon imenovan je město g. P. Preradovića savětnikom ravnateljstva g. Josip Ljud. Cimiotti, savětnik visoke banske stolice.

— Skupština matice ilirske urečena za 15. sěčnja dèržat će se istom 23. o. m.

— Družtvo sv. Mohora napreduje vèrlo dobro, ono ima već malo ne 700 članovah.

— Slovenska bčela piše, da će za několiko danah izaći po cěloj Sloveniji dobro poznate „Drobtince za leto 1853".

Opera. 6. sěčnja bila je drugi put predstavljena spěvoigra „Belizar;" jeste Belizar, o kojoj je dan prije radi Belizara (g. G. B. Giania) gotovo cěli izobraženiji dio Zagreba govorio i vèrlo se dopadno izjavljivao. Razišavši se govor o melodičkoj, mekanoj i krěpkoj zvučnosti Gianievoga glasa bio je povod, da je predstavljanje Belizara kazalište upravo dubkom napunilo. Kako se je Belizar na slavodobitnih kolih, okružen robovi i raznim plěnom, pokazao na pozorištu, razigrala su se sèrca u občinstvu, te nastade jednoglasno, bučno, dugotrajno, (reć bi) neprestano pleskanje i padanje věnacah, koje su mu znatni ovdašnji razsudnici melodramatičke umětnosti darovali u znak priznanja njegove izvèrstnosti umětničke, osobito prekjuče na vidilo iznešene. Rěčju: g. G. B. Giani bio je danas po občinstvu tako primljen, kako je zaslužio. Što smo o predstavljanju ovom kazali u prijašnjem broju, moramo da i u ovom broju potvèrdimo. Občinstvu se je Belizar dopao do uzhitjenja. Umiljati, obsežni i zvučni glas vèrhovnoga vojvode, bačenoga u tamnicu, dělovao je na sve pritomne, osobito u drugom činu, upravo magički. Ko se nije čudio njegovomu dubokomu čuvstvu, dramatičnosti i izvèrstnosti igre, kojom je, izpovědajući svoj san, slušatelje prestavio u predsudno doba Belizara i predstavio jim ovoga tužni, razoreni položaj, u kojem je ipak zadèržao snagu duha svoga? Ko se neséća krasno izvedenoga duetta: „Se potessi piangere"? Komu nezuji jošte i sada u uših divnim někim čarom glasa izpěvan allegretto: „Dunque andiam' i giorni miei"?! — Antonina (primadona gja. Veronica Gaziello) koju je občinstvo primilo takodjer živahnim pleskanjem, dala si je mnogo truda, da svojoj zadaći čim većma zadovolji, što joj je za rukom pošlo. Alamiro (g. Luigi Donati) dopao se je u arii „Trema Bizancio." Njegva igra (mimika) je izvèrstna. Irena (gdčna. Giussep. Gaziello) zadovoljila je svojoj zadaći primèrno silam i snagi svojoj. Nu kao što u prijašnjem predstavljanju, tako i u ovom bila je oděća njezina u drugom i trećem činu neshodna, ne-

Digitized by Google

spretna, i uzevši obzir na vrěme, osobu i narodnost predstavljene osobe, upravo smešna. Tko je kada čitao ili čuo, da su Gèrkinje ili Rimljanke nosile oprave do vrata zakopčene, sasvime duge? Neznamo, je li gdě kada predstavljena Irena bila oděvena u haljini napravljenoj po sadašnjem običnom bečkom kroju? Naše ravnateljstvo kazališno, kao što se vidi, pazi u obće slabo na stvari ove, koje, premda drugotne, ipak poněšto doprinose k uspěhu i cělosti dobrote predstavljanja. Protivno vidilo se kod Belizara, koji je dobro izgledao, te se je na njem poznavalo njegovo desetgodišnje tamnovanje. U njegovom izgledanju bilo je izraženo i vrěme i muke pretèrpljene.

U ostalom sve je ostalo kod prijašnjega. Pleskanje je bilo bučno. — Kad bi nam bilo dopušteno još štogod kazati, mi bi napokon ravnatelja g. Brambillu molili, da u ovakovih ozbiljnih spěvoigrah nepoděli zadaće ozbiljne komikeru, kojega svako kretanje nehotice probudjuje směh u občinstvu, te kvari utisak predstavljanja; a to da neučini više barem onda, kad ima ljudih, koji jesu upravo za ovakve ozbiljne partie, zaséćajuće u njihov genre. Ovakvo razděljenje biva na uštèrb ne samo dotične predstave, nego ona škodi takodjer onomu, koji uzpèrkos svojim naravnim svojstvom ovakvu zadaću mora da preuzme, a i ravnatelju nesluži ni na hvalu ni na korist. — ć.

— U subotu 8. sěčnja bio je „Belizar" treći put predstavljen. Kazalište je bilo puno, a občinstvo je svoju dopadnost izjavljivalo živahnim pleskanjem. Što rekosmo o pèrvom i drugom predstavljanju Belizara, valja i o ovom. —

— U nedělju 9. o. m. bio je predstavljen pèrvi čin šaljive spěvoigre „Don Bucefalo;" poslě toga bio je čuvidan (maskiran) ples. Kazalište je za pèrvi čuvidan ples bilo dosta puno. O „Don Bucefalu" govorit ćemo drugom sgodnom prilikom.

— U utorak dne 11. sěčnja bilo je predstavljanje na korist pèrve pěvačice ovdašnje opere gje. Veronike Gaziello. Predmeti ove predstave bili su medju ostalim: Sinfonia i uvod spěvoigre „Norme" s kavatinom „Casta Diva". Koristnica, stupivši pred občinstvo, bila je pozdravljena živahnim pleskanjem i uzhićenjem, medju kojim pade pred nju lěpi věnac. Spomenutu kavatinu izpěvala je vèrlo očutno, ugodno i s umětnimi koloraturami. — Proměne někih napěvah opere Don Bucefalo, sastavljene na uspomenu gje. Veronike Gaziello, i izvedene na guslah po našem domaćem věštom učitelju g. Schwarzu, bile su dobro primljene. — Osobito uzhićenje občinstva pokazalo se je kod proměnah za sopran o hèrvatskom napěvu: „Nek se hrusti šaka mala," sastavljenih po g. Mülleru, koje je koristnica pěvala hèrvatski u narodnoj oděći. Proměne ove bijahu izpěvane s osobitom věštinom, te u znak velike dopadnosti, izjavljene ne samo gromkim i neprestanim pleskanjem, nego i više secundah trajućim padanjem pěsamah na hèrvatskom, talijanskom i němačkom jeziku na njezino proslavljenje sastavljenih, bačen joj je medju ostalimi i jedan dragocěniji věnac. Na želju občinstva bile su proměne ove dva puta pěvane, a gromovitomu pleskanju i „živila" nije bilo gotovo ni kraja ni konca. — Zvučni, umiljati i obsežni glas g. G. B. Giania imali smo opet priliku čuti u izvadku opere „Il giuramento." G. B. Giani bio je primljen odlično. — Napokon moramo da pohvalno napomenemo veliku uverturu uz puni orkestar krasno i umětno sastavljenu iz naših narodnih napěvah po našem domaćem glasbenom umětniku gospod. Mülleru. Ona je uzhitila občinsvo, te je buka i pleskanja više putah nadjačala zvukove glasbe. Poslě svèršene uverture nastade tri putah ponovljena vika uz pleskanje, koja se utaložila, pošto se je sastavitelj dva puta na pozorištu ukazao. — Kazalište je bilo dubkom puno.

— ć.

— Verdi je opet dvě partiture dogotovio; jedna izmedju ovih, „Troubadour," bit će pèrvi put predstavljena u Fiorencii oko početka měseca travnja.

— U štaj. Gradcu bio je něki siromašni nadničar dužan svomu gospodaru kuće 24 krajcara, koje mu nije mogao platiti. Ovaj ga tuži sudu i moli, da mu se uzme što u zalog. Sudnik, koji je imao tu naredbu suda ovèršiti, nije nigdě ništa našao; jer siromah nadničar nije ništa imao. Zlovoljno obèrnuvši se k gospodaru kuće, upita ga, da li hoće da odustane od uzimanja zaloga. Ovaj reče, da neće. Na to izvadio je sudnik kesu, i plati gospodaru kuće 24. kr. za dug i 36 kr. za biljegovinu. Gospodar, koji ima dvě velike kuće, uzme forintu i otidje. — Ovakov slučaj dogodio se lani i kod nas u Zagrebu.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac**, tajnik
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 3. U četvèrtak 20. sěčnja 1853. **II. TEČAJ.**

Jesensko lišće.

Od Vilima Švarca.

(Nadalje.)

IX.

Šetnja.

Sutra dan probudim se već u četiri sata, ustanem dakle i obučem se; a malo zatim skupe se i moji prijatelji. Najprije je došao gospodin Mihalić, a zatim Zsivay; mi se razgovarasmo od prilike četvèrt ure o našoj jučeranjoj zabavi i današnjoj šetnji. Mislili smo najprije da idemo u Svibovac, da vidimo tamošnju, kako smo čuli, lěpu župnu cèrkvu sv. trih kraljah. Nu buduć bi se ondě bili morali dulje baviti, zato se domislimo, da naš krasni spol nemora bez nas čamiti, da idemo na bèrdo, štono je uz varaždinsku cestu.

Mi smo se već bili spremili na put, al buduć nismo mogli dočekati Sarkody-a, otidemo u njegov stan, gdě smo ga zbilja i našli, nu ležao je još u postelji. Ja sam odmah opazio, da se jako proměnio: lice mu bijaše neobično blědo, oči sasvim zakèrvavljene, cèrna poněšto kuštrava kosa u strašnom neredu, atila na podu, a oko vrata rubac, kog je valjda bio zaboravio odvezati. Izpričavao se, da noćas nije dobro spavao, jer je bio bolestan; pa nas zamoli, da idemo sami, a on da će za nami doći malo kaznije. Mi mu kazasmo put, kojim smo naumili ići i obećasmo, da ćemo se ceste dèržati, tè otidemo. Ja mu još iz svoje sobe pošaljem flašicu s lěkovitimi kapljicami, koje sam slučajno sobom ponio bio, nu tek što sam na polje izašao, čujem, da je flašicu bacio kroz prozor, da se je na sto komadah razpèrsnula.

Bio sam se malo zabrinuo radi Sarkody-evog duševnog razdora; nu kad smo već bili izašli iz Toplicah, zaboravio sam u sred brěgovitih predělah na Sarkody-a i njegov nutarnji razdor, jer me je očarala krasota prelěpe ove okolice. Penjali smo se radostno uz bèrdo, pa smo se nasladjivali neopisivimi milinami, koje se očima našima predstavljahu. Cěla povorka visokih gorah ukaže nam se u někoj vèrlo lěpoj modrini. Hladno větarce donosilo nam je jutarnji pozdrav s brěgovah i gorah miloga Zagorja. Govorili smo dakako samo o lěpoti prirode i ove okolice.

Digitized by Google

„Prijatelju Ábrámfy!“ započe Mihalić, „što bi vi rekli o někom kritikeru, koji bi izbrajao mane kojeg umotvora, a malo bi zatim opet uzhićen bio krasotami istog umotvora?“

Ja se mahom dosětim kamo Joso tim pitanjem směra, te mu odvratim:

„Ako je pitanje pravo stavljeno, to bi morao misliti, da je kritiker bio ili jednostran ili napravedan.“

„Gospodine Zsivay-u! vi ste mi svědok; naš prijatelj Ábrámfy sam si je izrekao osudu.“

„Zar sam je sàm taj kritiker bio?“

„Sudite sami. Prije tri dana, kad je bilo kišovito vrěme, bili smo upravo kao i danas nas trojica u vašoj sobi, naime gospodin Zsivay, vi i ja. Neséćate l' se, kako ste tada nemilice ogovarali naše Toplice; a u ovaj ste par tako uzhićeni krasotami topličkimi! Niste l' dakle tada bili takav kritiker?“

„O Bože sačuvaj, moj prijatelju!“ reknem ja. „Vi ste kao dobar odvětnik dobro stavili svoje pitanje, ali ste nepravedni. Bili vi mene na primĕr mogli potvoriti nepravednošću, kad bi mi na razsudjenje dali sliku kojeg lĕpog predĕla, a ja bi iskreno kazao svoje mnĕnje o pogrĕšakah te slike, ujedno bi pako izjavio svoje uzhićenje nad prekrasnim predĕlom, koji bi slika imala predstavljati. A nepadaju li navadno pri prirodnoj krasoti predĕla mane slike još jedanput tako u oči?“

„To je istina,“ reknu zajedno i Mihalić i Zsivay.

„Vidite, tako se ima uzeti i moj sud o Toplicah. Ako vi budete govorili o topličkih lĕpih okolicah, o prirodnih darovih, kojih ovdě imade u izobilju, to ću ja doista s veseljem pristati uz vas. Ali isto će tako biti istinita moja kritika, ako mi se na žao dade, što je ova kupelj toli zanemarena, pošto ju je priroda tako obdarila, da u svakom obziru prednost zaslužuje pred mnogimi drugimi kupelji. Znam ja doduše, da vas je vaše rodoljubje ponukalo, da branite Toplice, kad sam ja onomadne govorio o njihovih manah. Rodoljubje vam nije dopustilo da mirno slušate, gdě vam se najznamenitija kupelj vaše domovine kudi gledeć drugih kupeljih.“

„Zar vi dakle mislite, da se moja ljubav za Toplice na takvoj slabosti osniva?“

„Nemojte vi to nazivati slabošću, moj prijatelju! To je doslědnost iskrenog i svetog čuvstva, kojim obiluje svaki pošten čověk; to je ljubav domovine, u kojoj smo rodjeni; ljubav naravi, kojoj pripadamo; to je čuvstvo, koje čověka radošću i ponosom svetim uznosi; čuvstvo, koje na primĕr i Magjara vèrhu istih manah i nedostatakah njegovih domaćih inštituciah diže, i njega čvèrstimi vezi s milom zemljom svoga zavičaja skapča i spaja. Nemojte dakle to nazivati slabošću, jer je to sveto čuvstvo, koje vèrlo dobro poznam i cĕnim, a pitajte gosp. Zsivay-a, pa će vam i on kazati, da nepozna više slasti i većega ponosa do samosvĕsti, da je Magjar, i da mu je njegovo narodno magjarsko kazalište najlĕpše, a njegova domovina najmilija i najdraža na svĕtu.“

„Tako je doista! potvèrdi Zsivay, gladeć svoje bèrkove. Samo je jedna Magjarska na svĕtu; ja se ponosim, da sam rodjen Magjar, i ponosit ću se, ako jednom i umrem kao pravi Magjar!“

Mihaliću se orose oči, a i moje sèrce bijaše ganjeno, i mi idosmo nĕkoliko časah mučeć. Zsivay bijaše medjutim veseliji od nas; njegove oči sĕvahu od

Digitized by Google

veselja, i kadkad mu se izmakoše po gdèkoji krèpki izrazi, kojimi je izjavljivao svoja čuvstva.

Poslè nèkoga vremena povedem opet govor o Toplicah, te reknem:

„To nije jedini povod, gdè rodoljublje znatne mane previditi i braniti mora. Koliko koristnih narodnih zavodah životari kukavno ili propada sasvim po slabosti svojoj? A uzroci toga većinom su očevidni. Koji su dakle uzroci, da su Toplice, ova toli blagotvorna i najznamenitija kupelj Hèrvatske, tako jako zapuštene i zanemarene? Možebit je gospoština kriva, da se kupelj nedèrži u dobrom stanju, i da je zanemareno sve što narav sama u ruke daje?“

„To se nemože kazati,“ odgovori Mihalić. „Ako se pravo hoće, to se onda mora priznati, da je kaptol zagrebački zadnjih godinah vèrlo mnogo učinio i žèrtvovao za polèpšanje i podignuće Toplicah, dàpače da dohodci nisu u razmèrju s troškovi. Uzrok toga ima se sasvim drugdè tražiti. Vidite, moj dragi prijatelju! naših velikašah i bogatirah pune su kupelji susèdnih pokrajinah; Toplice imadu tako lèkovitu vodu kao i druge kupelji, okolice njene su tako krasne, ako ne još lèpše od mnogih drugih kupeljih; kad bi dakle naši bogati ljudi i velikaši, koji većinom iz zabave polaze kupelji, mèsto što drugdè svoje novce troše, u Toplice došli, kako bi onda za nèkoliko godinah ove kupelji sasvim drugčije izgledale; nebi li se onda one u kratko vrème sa svakom drugom kupelji uzporediti mogle? U tom gèrmu leži zec, ovo je po mom mnènju vrèlo svih onih manah, koje ste vi na Toplicah našli.

„Vi možete pravo imati,“ odgovorim ja, „te dopuštam, da su sve te stvari više poslèdice, nego li uzroci zlog pohoda, i ja se nadam da će sve to s vremenom bolje biti.“

X.

Sarkody-ev nemir.

„Gdè li je Sarkody tako dugo?“ reče gospodin Zsivay sasvim zabrinut. „Ta mi idemo tako polagano i sve upravo cestom, da je nemoguće, da bi nas promašiti mogao. Bojim se, da mu se nije što dogodilo.“

„Nemislim,“ odgovorim ja, „on je iza nas ostao još u postelji, te mu je trebalo vremena, dok se je obukao. Nedvojim, da nas neće skoro stignuti. Vidite li onu kućicu ondè na cesti; ako izvolite, sèsti ćemo malo na klupu, da ga počekamo.“

„To će mi upravo drago biti,“ reče Zsivay, „jer i onako bi bio već rekao, da sam umoran, da se nisam bojao gospodina Ábrámfya, koji bi mi predbacivao moje junačenje i hvalisanje.“

U tom razgovoru bijasmo došli do spomenute i u taj par puste kuće. Mi se posadimo na klupu tako, da smo cestu pregledati mogli. Gospodin Zsivay izvuče sada posmèhavajući se iz torbe svoj svežanj. Najprije odmota s njega četiri velika plava arkuša, i pokaže našima znatiželjnima očima podosta veliku pogaču, koju mi radostno pozdravismo. Nu to nebijaše još sve, dobri se je starac još i bolje pobrinuo za ovaj slučaj; jer zatim izvadi iz svog džepa još jednu flašicu dobroga liqueur-a. — Taj izhitreni zajutrak išao nam je dobro u tek. Kućica ota stajaše na vèrhuncu brèga, koji je odtud sve niže i niže padao, i napokon se dokončao s malom dolinom, ležećom usrèd četiri isto tako visoka brèga. Nu samo s jednog mèsta bijaše moguće pregledati istu dolinu, buduć da je svud naokolo bilo veliko

Digitized by Google

dèrveće i gèrmlje. Ja ostavim zato svoje drugove, da s toga města pregledam cělu okolicu. Na skorom sam izčeznuo izpred njihovih očiuh, i nalazio se na někom vèrhuncu gèrmljem obrašćenom, nasladjujuć se krasnim izgledom na veličanstvene krasote naravi. Najednoč me prekine u mom razmatranju něko šuštanje u obližjem gèrmu. Mislio sam, da će biti kakav seljak ili kakav šetaoc. Medjutim kad je čovèk sam, to mu je uvèk drugo čovèčje biće dobro došlo, i ja pohitim zato tamo, odkud sam čuo šuštanje. Nu tu neopazim nikoga; obidjem dakle još druga dva gèrma, dodjem na čisto město, i tu najednoč, sav u čudu, vidim — Sarkody-a, naslonjena na deblo, gdě dèrži napetu pušku u ruki.

„Sarkody!“ viknem u pèrvom strahu nemogavši ništa više reći.

On podje k meni; oči su mu kao munje sěvale, i čuo sam, kako je zubmi škripnuo.

„Vi ste me prevarili,“ poviče on sav uzpaljen.

Na ove se rěči nisam mogao odmah razabrati.

„Vi ste mi kazali, da medju vami i Věkosavom neima nikakova odnošenja; pa ste me prevarili.“

„Tko vam je to kazao?“

„Tko?“ poviče on. „Zar vi mislite, da sam ja slěp. Ta čovèk bi upravo bez očiuh morao biti, kad nebi vaše medjusobno porazumljenje opazio. Vaša medjusobna prijaznost, vaše stiskivanje rukuh, vaše namigivanje! Zar to ništa neznači? Čim vas neima, mahom Věkosava pita: gdě je Ábrámfy? O ja sam to sve opazio; a još k svemu tomu onaj jučeranji prizor u englezkom vèrtu?“ —

Premda ovaj položaj nije bio najugodniji, to sam se ipak i nehotice malko nasmijao, što ga je još više razdražilo.

„Nemojte se smijati,“ poviče on, „mislite da sam ja budala. Čuvajte se vi mene, ako mislite, da ćete me za nas vući. Vidite li ovu pušku, ona je nabita. Ova je hit vam naměnjena bila, i kad ste mi tako blizu došli, bio sam na vas nanišanio, pa neznam koji me je běs uzdèržao, da vas nisam smlavio.“

„Valjda ono malo ùma, što vam je preostalo,“ reknem ja, a on se činjaše, kano da me i nečuje.

„Vidite,“ nastavi on, „kako mogu biti razjaren! Čuvajte se dakle, pa me nemojte dražiti.“

„A šta vam ja činim? Isto tako, kao vi, mogao bi mi svaki zaljubljenik staviti pušku na pèrsa, kad bi me koji put vidio govoriti sa svojom dragom.“

„Ali vi ljubite Věkosavu,“ reče Sarkody, „a ona vas ljubi.“

„Kazao sam vam već, da medju nami neima ljubavi.“

„To nije istina!“

„Ja vam nemogu drugo kazati,“ odgovorim ja, „pa hoću da otidem, nu Sarkody skoči za mnom i uhvati me za ruku.“

„Stanite malo!“ reče on napola prěteć a napola moleć, „mi bi ipak morali znati na čemu smo.“

„Ja bi samo još jednoč mogao kazati ono isto, što sam vam već prije deset danah kazao.“

„Čujete li,“ reče on sasvim mirno i tiho, „bilo kako vam drago, vi morate ići iz Toplicah!“

Ja na to s rameni stresem.

Digitized by Google

„Idite, molim vas lěpo," nastavi on, „jer bi ja u razjarenosti svojoj koješta mogao počiniti; šta ću si, kad sam tako žestoke kèrvi?"

To me napola gane, i ja stanem misliti.

„Molim vas, i zaklinjem vas, idite iz Toplicah, pa mi se zavěrite poštenom rěčju, da za godinu danah do Věkosave doći nećete; zato se vrěme nadam, da ću se porazuměti s mojim otcem, pa ću ju u nje otca zaprositi, a ako mi i tada Věkosava uzkrati svoje sèrce, onda neka bude svemu kraj i konac."

„Dobro," reknem ja, „nisam još nigda hotomice narušavao ičiji duševni mir, pa neću ni vaš; zadajem vam svoju rěč, da ću prekosutra otići iz Toplicah, i budući da i onako naměravam u doljnu Ugarsku, to se barem jedne godine neimate bojati, da ću se sastati sa Věkosavom. Jeste li zadovoljni?"

„Jesam, zahvalujem vam na prijateljstvu; dakle prekosutra."

„Jest prekosutra," povèrdim ja. „Sad budite dakle mirni, nedaleko odavde čekaju gospodin Zsivay i Mihalić, ajdemo k njim."

Za kratki časak povratimo se k družtvu, gdě su se svi čudili, da me tako dugo nije bilo; nu još su se većma začudili videć najednoč i Sarkody-a. Ja im u šali reknem, da je Sarkody mislio, da je još uvěk u Elevenskoj šumici, pa je na patke išao, a ja da sam opaziv ga amo ga doveo.

Sad smo pako za probitačno našli natrag se vratiti. Kad smo bili na pó puta, sretnemo naše krasne, koje su pred nas izašle bile, i mi opazismo u njihovom družtvu osim mladog Varaždinca, još někog nami nepoznatog gospodina. Počem smo se već iz daleka bili pozdravili mahanjem maramah, sastanemo se napokon s njimi, i gospodin Zsivay stane im pripovědati odmah něku šaljivu pripovědku o našoj jutrašnjoj šetnji. Medjutim reče Věkosava meni:

„Gospodine Ábrámfy! ovaj gospodin došao je upravo danas iz Varaždina, i bio je tako dobar, te vam je donio pismo. Da pako nemorate dugo čekati na zanimive možebiti varaždinske novine, to smo ga molili, da ide s nami."

Sa zahvalnošću primim list od tog gospodina.

„Dopustite," reknem, „da list otvorim."

„Šta vam javlja ugodnoga?" zapita me Věkosava, počem sam ga pročitao.

„Žalibože! dobivan vèrlo neugodnu věst; morat ću najkasnije prekosutra odavde otići."

„A zar bi vi mogli nas tako iznenada i tako bèrzo ostaviti?" reče Věkosava.

„Bože sačuvaj, mi ga nećemo pustiti," vikne Zsivay. „Ja, Sarkody i Mihalić stražit ćemo na izměnu kod vaših vratah, i nećemo nikoga bez lozinge van puštati. A lozinga će biti: ‚Mora ovdě ostati."

Ja sam ih uvěravao, da sam ponajviše žalim, što se s tako meni milim družtvom razstati moram, i da doista to nebi učinio, da me k tomu vèrlo važne okolnosti nenukaju.

Cělo družtvo bijaše prama meni tako ljubezno i prijazno, pa su pokušali, nagovorit me, da još u Toplicah ostanem. Nu počem sam im opetovano predstavio, da me k tomu važne okolnosti upravo sile, to su napokon popustili, i gospodin Zsivay nas opomene, da bi se malo bolje požurili. —

U jutro 9. sèrpnja otidem dakle iz Toplicah i to na istih kolih, na kojih sam i došao bio. Kola sam pustio da idu napred do kućice, gdě smo jučer bili; jer su me dotle pratili gospodin i gospodična Zsivay, Joso i gospoja Mihalička i Sarkody. Ovdě sam se razstao s milimi i dragimi svojimi prijatelji žalibože na věk.

(Dalje drugi put.)

Digitized by Google

Harris-ova obitelj.

(Iz Uncle Tom's Cabin-a.)

Jelisava je došla kao děte u kuću g. Shelby-a, gdě je ljubezno primljena i dobro odgojena.

Ona bijaše quadroonka, a ove se odlikuju někom osobitom milinom u ponašanju i krasotom těla.

Jelisava je odrasla pod zaštitom svoje gospodarice, te se je udala za někoga mladoga i umnoga mulatta imenom Gjuru Harris-a, koji je na susědnom imanju kao rob služio.

Ovoga je mladića njegov gospodar u najam dao u něku tvornicu, gdě se je odlikovao medju svimi težaci rědkom věštinom i okretnošću, te je izumio makinu za čišćenje lana.

Radi njegvoga umiljatoga i lěpoga ponašanja ljubio ga je svatko. Nu buduć da pred zakonom nije bio čověk nego samo stvar, to se je morao slěpo pokoravati volji svoga glupoga, zločudnoga i nesmiljenoga gospodara. Ovaj čuvši o njegovom izumu, došao je u tvornicu, da vidi, je li istina što ljudi govore. Majstor tvornice primio ga je uljudno i ljubezno, te mu je rekao, da je sretan, što ima tako věštoga roba; a zatim ga je odveo k Gjuri, da mu pokaže svoju makinu. Gjuro je tako uzhićeno govorio, tako se lěpo i muževno dèržao, da je posramio svoga gospodara. Pa kako da je smio rob makinu izmisliti, i glavu u vis dèržati, kao da je slobodan čověk? Uzeo ga je dakle kući, da kopa i ore. Toj su se odluci svi čudom čudili, a majstor tvornice je obećao, da će mu plaću povećati. Nu ovaj nije hotio da u to privoli, rekavši, da mu netreba roba svoga u najam davati.

„Al je on za taj posao osobito prikladan.“

„Možebiti da je za vaš posao dobar, nu kod moga posla nije se nikad izkazao.“

„Nu promislite,“ reče něki težak, „da je on makinu izumio.“

„Dà kako makinu, samo da nemora sàm toliko raditi! Jelte? Dat ću ja njemu makine, radit će on kod mene, kopat će on jame!“

Gjuro čuvši ovu svoju osudu bio je kao okamenjen, jer je znao, da joj se nemože oprěti. Prekèrstiv ruke i stisnuv ustne, saslušao je ove zlokobne rěči šuteć, nu kèrv mu je silno tekla, a grudi su mu se dizale, kao da će puknuti. Disao je težko, a oči su mu sěvale kao dva ugljena živa; moglo se je koješta dogoditi, da mu majstor nije prijazno prišaptnuo:

„Hajde Gjuro, pa se umiri, ja ću gledati, da te odkupim.“ Gospodar opaziv ovo šaptanje odmah je pogodio, o čem se radi, premda nije ništa čuo bio; nu ovo ga je samo utvèrdilo u njegovu nakanjenu, da će pokazati kakovu ima vlast nad svojim robom.

Gjuro bude odveden i na imanju za najgore dělo upotrěbljen. On je šutio kao kamen, nerekav rěči ni na najgore psovke, nu njegov oštri pogled i namèrgodjeno čelo pokazivahu, da čověk nije za roba stvoren.

Za vrěme svoga sretnoga boravljenja u tvornici upoznao se je Gjuro sa svojom ženom, jer mu je dopušteno bilo ići kud ga je volja bila, buduć se je njegov majstor pouzdao u njega. Ženitba je ova bila sasvim po volji gospoji Shelby-ovoj, koja je svoju sreću u tom nalazila, ako je mogla koga oženiti ili udati, a osobito

Digitized by Google

joj je milo bilo, što se je njezina najmilija děvojka naměrila na tako krasnoga muža, koji je bio kao stvoren za nju. Dvě tri godine viděla je Jelisava često svoga muža, te bi bila sretno živila, da joj nije nemila smèrt ugrabila dvoje děce, koju je ljubila više nego oči u glavi, i radi koje je toliko jadikovala, da ju je morala gospodarica njezina karati.

Nu jadi ju ovi nisu minuli, dok se nije narodio mili sinčić Harry, koji je nade otčeve i materine s nova oživio. Jelisava bijaše ovako najsretnija upravo u ono vrěme, kad je njezin muž iz tvornice odveden.

Majstor njegov pohodio je po svom obećanju nčkoliko putah g. Harris-a, misleći da će se ublažiti, pošto ga je minula žestina. On nije štedio ni truda ni troška, da Gjuru opet u tvornicu dobije.

„Nemojte se uzalud mučiti", reče mu ovaj: „ja znam i bez vas, što mi valja činiti."

„Ja nisam nakanio da vam zapovědam, gospodaru, ali bih ipak mislio, da će biti na vašu korist, ako pristanete na moju molbu, pa mi Gjuru date još jedanput u najam."

„Znam ja i sàm, što je na moju korist; mislite da nisam opazio, kako ste vi Gjuri nčšto prišaptnuli, kad sam ga iz tvornice odveo. Ovako nećete ništa sa mnom opraviti. Mi živimo u s l o b o d n o j zemlji, gospodine; a ovaj je čověk moj, mogu dakle s njim raditi što me je volja — pa šta ćete!"

I poslědnji traci nade izčeznuli su za Gjuru, on se nije imao više ničemu nadati, nego životu punomu běde i nevolje, kao što je život jadnoga roba.

Gospoja Shelby-ova bila je otišla u pohode, a Jelisava je stajala u verandi zamišljena, kad na jedanput poćuti ruku na svom ramenu; obèrnuv se opazi svoga muža; prijazni posměh razvedri joj tmasto čelo.

„Oj Gjuro, zar si došao? O kako sam se prestrašila, al me opet veseli, da te vidim; gospodarica je otišla u pohode, te sada imam dosta vremena, da se s tobom porazgovorim." Ovo rekav prime ga za ruku i odvede u svoju sobicu, koja je bila blizu sobe njezine gospodarice.

„O kako sam sretna, što si mi došao! Nu što si tako namèrgodjen? Vidiš li našega sinčića! Jelte da je lěp!"

„Dakako da je lěp, al bih volio, da se nije nikad rodio," reče Gjuro ogorčeno. „Kamo sreće da se ni ja nisam rodio!"

Jelisava je prestrašena naslonila glavu na rame muževo, pa je stala gorke suze roniti.

„Oj, Jelisavo, neplači; sramota je za me što te toliko žalostim!" reče Gjuro ljubezno. „O kako bih želio, da me nisi nikad viděla — ti bi možda sretnija bila."

„Gjuro! Gjuro! kako možeš tako govoriti? Što se to dogodilo, il što će se možebiti istom dogoditi? Ta mi smo do sada bili vèrlo sretni."

„Pravo imaš, moja draga, bili smo sretni," reče Gjuro, pa uzme sinčića svoga na koleno, te ga stane gladiti po licu i ljubiti.

„Ovo je tvoja živa prilika, draga ženo, a ja lěpše od tebe nisam vidio, pa ti si i dobra, da nisam nikad želio bolje žene imati, a opet bih želio, da te nisam nikad vidio.

„Oj Gjuro kako možeš — ?"

Digitized by Google

„Moram od nevolje i velike bĕde tako govoriti. Moj je život gorak kao jed; bĕdan li sam ja stvor, koji ću i tebe upropastiti. Zašto težimo za tim, da što učinimo, da što naučimo, da što postanemo? Zašto živimo? O! da me već nije na ovom svĕtu!“

„Oj, dragi Gjuro, to je zbilja zlo! Ja i sama znam, da ti je krivica učinjena, što si izgubio svoju službu u tvornici; ja znam, da je tvoj gospodar nemilostivan, nu molim te za Boga, budi stèrpljiv, pa će možebiti na skoro bolje biti.“

„Stèrpljiv!“ preseče joj on rĕč, „zar nisam bio stèrpljiv? Zar sam mu išto prigovorio, kad je došao i odveo me bez ikakva razloga s mĕsta, gdĕ su me svi ljubili. Ja sam mu vĕrno plaćao desetinu od svoje zaslužbe, a radio sam baš pošteno, to će mi svatko zasvĕdočiti.“

„Jest, to je strašno,“ reče Jelisava, „al je on tvoj gospodar, pa šta ćeš.“

„Moj gospodar! Pa tko ga je napravio mojim gospodarom? O tom ja već dugo mislim. Ima li on kakvo pravo mene posĕdovati? Ja sam čovĕk, kao i on; dapače ja sam bolji čovĕk nego on; ja se bolje razumĕm u svoj posao nego on; ja sam bolji gospodar nego on; ja lĕpše pišem nego on. — A to sam sve svojom mukom naučio, pa mu nemoram zato zahvalan biti, jer sam sve to uzpèrkos svim zaprĕkam i proti njegovoj volji naučio. — Kakvo on dakle ima pravo tovariti na me posao kao na magarca kakvoga? — Tko mu je dopustio da mi uzme posao, u koji se bolje razumĕm nego on, pa da me metne na dĕlo, koje bi moglo svako živinče obavljati? On hoće da me ponizi, pa me zato sili na težko, gèrdo i gotovo sramotno dĕlo.“

„Oj Gjuro, ja se plašim tvojih rĕčih; još te nikad nisam tako ogorčena viděla. Bojim se, da ćeš ti što strašnoga učiniti. Ja se nečudim da te vrĕdja samosilje tvoga gospodara, al te molim za Boga i za ljubav našega sinčića budi oprezan.“

„Bio sam stèrpljiv i oprezan; nu sad mi je već dodijalo, jer to sve na gore ide. Gospodar moj težko čeka priliku, gdĕ bi me mogao kojim god načinom mučiti. Iz pèrva sam mislio, da ću mirno raditi svoje dĕlo, pa da će mi ostati nĕšto vremena, gdĕ bih mogao što čitati ili učiti. Nu čim više radim, tim mi on više tèrpa na ledja. On veli, ako ja i ništa negovorim, da mi ipak vrag viri iz svakoga oka, koga će iztĕrati. Jest, jest, iztĕrati će ga, nego neznam, po kog će gore biti.“ —

„Oj Gjuro, pa što da činimo u toj nevolji?“ zapita Jelisava turobno.

„Jučer,“ reče Gjuro, „kad sam kamenje nakladao, dodje k meni mladi gospodičić, te stane bičem pucati pokraj konjah dotle, dok su se uplašili. Ja sam ga molio, što sam god mogao prijazno, da se toga okani; nu on je upravo meni uzpèrkos još bolje pucao. Kad sam ga dakle još jedan put umolio, da toga nečini, digne bič, da će me udariti; ja ga primim za ruku, a on se počme derati, te pobĕgne k otcu, pa me tuži, da sam ga tukao. Otac došavši bĕsan proti meni, pograbi me za vrat veleći, da će me naučiti, kako se Bog moli, pa me priveže k dèrvetu, a svomu sinu dade šibu u ruku, da me bije dok god može, što je ovaj zbilja učinio, nu platit ću ja to njemu!“

Sav uzpaljen vikne Gjuro napokon: „Pa tko je toga čovĕka napravio mojim gospodarom, zašto da ga slušam?“

„Ja sam uvĕk mislila, da mi moramo slušati svoje gospodare i gospodarice, ako želimo biti kèršćani,“ odgovori Jelisava tužno i umiljato.

Digitized by Google

„Ti to možeš činiti, jer te gospodari tvoji ljube; oni su te primili u kuću kao svoje dète, te su te odgojili, kako se pristoji. Nu šta sam ja dobio od svojih gospodarah, šta su mi dobra učinili? Tukli su me i psovali, il što je najviše, ostavile su me samoga. Zašto da sam im dakle pokoran, zašto da ih slušam? Sve što su mi dali, platio sam im sto putah. Ja te muke nemogu dulje podnositi, neću da ih podnosim," vikne on sèrdito.

„Pa što ćeš učiniti? Oj Gjuro, molim te za Boga, da neučiniš što zloga. Uzdaj se u njega i u njegovu pravicu, pa će ti pomoći."

„Ja nemogu věrovati, što ti věruješ, moje je sèrce puno jada i čemera, ja se nemogu u Boga uzdati; zašto dopušta da ovakove stvari bivaju na světu?"

„Oj, Gjuro, mi moramo věrovati. Znaš li što gospoja moja veli, da se mi moramo uzdati u Boga; jer sve što Bog čini, mudro je učinjeno."

„Lako je tako govoriti onim, koji sède na mekih divanih, pa se vozaju u kočiah; al je težko meni siromahu, koji moram sve ove muke podnositi; da su oni u mojoj koži, još bi im teže bilo. Ja bi hotio, da sam dobar; nu moje je sèrce puno čemera, pa se nemogu nigdè umiriti. Ni ti se nebi mogla umiriti, da si na mom městu, a da istom znaš; što ti još imam kazati, jer ti još neznaš sve!"

„Što za Boga?"

„Onomadne je gospodar moj rekao, da je lud bio, što mi je dopustio, da sam se izvan njegova posědovanja oženio; on mèrzi g. Shelby-a, jer veli, da je ohol, pa hoće da bude više, nego drugi ljudi; a ja da mnogo dèržim do tebe, pa veli, da mi neće više dopustiti, da ovamo hodam, nego da će me prisiliti, da uzmem drugu ženu. Ovo je iz pèrva samo mèrmljao; ali sada ozbiljno veli, da moram Minu za ženu uzeti, i s njom u jednoj kolibi stanovati; drugčije da će me prodati i poslati onamo, odkud se nitko nevraća." —

„Ali kako bi to moglo biti; tà nas je svećenik věnčao, kao i druge ljude."

„O! zar ti neznaš, da se rob nesmè ženiti? U ovoj zemlji neima zakona, koji bi nas štitio. Ja te nemogu zadèržati kao svoju ženu, ako on hoće da nas razdruži. Zato sam želio, da te nisam nikad vidio, ili da se nisam nikad rodio; bilo bi bolje po nas i po naše dète, da se ni ono nije rodilo. Sve što se nam dogadja, može se i njemu dogoditi."

„Dobar li ti je naš gospodar!" reče Jelisava.

„Dobar je, ali može naprasito umrěti, pa Bog zna, tko će onda naše dète kupiti. Što nam to hasni, ako je ono lěpo i pametno — a nije naše?"

„Nemogu više oklevati, draga ženo; moram da idem, ostaj s Bogom, pa budi zdrava."

„Ti dakle ideš Gjuro? — pa kuda?" —

„U Kanadu," reče on bèrzo i hrabro, „a kad sam ondè, kupit ću te — to mi je još jedina nada. Ti imaš dobroga gospodara, koji će tebe rado prodati meni. Ako Bog da i sreća junačka, kupit ću tebe i sina svoga."

„Joj za Boga, ali što će biti, ako te uhvate?"

„Mene neće uhvatiti, jer ću prije umrěti. Slobodan ću biti, ili mèrtav pasti."

„Ti valjda nećeš sam sebe ubiti?"

„To netreba; ubit će me oni sami prije nego me uhvate."

Digitized by Google

„Oj Gjuro, budi meni za volju oprezan! Čuvaj se zla, nemoj ni sebe, ni drugoga ubijati. — Hodi, ti moraš da ideš, ali budi oprezan, budi pametan; mol se Bogu, da nam pomogne u ovoj nevolji.“

„Čujder, draga, da ti kažem, što sam nakanio. Gospodar me je moj poslao ovamo s pisamcem na gosp. Symmes-a, koji stanuje jednu milju daleko odavde. Čini mi se, da je slutio, da ću ti doći ovamo kazati, kako živim. On se u potaji raduje tomu, jer misli, da će tim razžalostiti tvoju gospodu. Kad kući dodjem, pretvorit ću se, kako da se nije ništa dogodilo. Ja sam se već pripravio, pa poznam ljudih, koji će mi pomoći. Mene će na jedanput nestati. Moli se za me Bogu, možebit će on uslišati tvoju molitvu.“

„Moli mu se i ti, Gjuro, pa se uzdaj u njega, te ćeš dobro proći.“

„S Bogom dakle, drago ženo, da si mi zdrava,“ reče Gjuro razcviljeno, primiv ženu svoju za ruku. Za časak su šutili, tad progovore opet nekoliko rěčih; ali gorki plač preseče im govor. Razstali su se, kao što se razstaje svaki muž od žene, kad neima gotovo nikakve nade, da će ju ikada više viděti.

Dok se Jelisava s mužem svojim razstajala, pogadjao se neki zloglasni tèrgovac s gospodinom Shelby-om za sina njezinoga i strica Tomu. Ovo čuvši njegova žena, upita ga, je li istina, što je i Jelisava načula, da će on naime prodati njezinoga sina.

„Kad već nešto znaš, neću ti ništa tajiti. Ja sam prodao Tomu i Harry-a, a nemislim, da je to kakav zločin, kad to i drugi ljudi čine.“

„Ali zašto si upravo naše ljubimce prodao; kad si već morao tèržiti, da si dao koga drugoga.“

„Prodao sam jih zato, što sam za njih najviše dobio. Ako te je volja, ja ću Jelisavu prodati; za nju mi još više daje, jer mu se dopada.“

„Šta?“ reče gospoja Shelby-ova žestoko.

„Ja tebi za ljubav, draga ženo, nisam u to privolio; neboj se dakle, pa se uzdaj u me.“

Jelisava je prisluškivala na vratih, te je čula ovaj razgovor. A kako su umuknuli, otišla je ona blěda i dèrhćuć kao šiba na vodi u svoju sobicu. Tu je najprije pomolila se Bogu, da joj pomogne, a zatim je uzela pero i papir, pa je u hitnji ovo pisala svojoj gospoji:

„Oh gospojo, draga gospojo, nerecite da sam nezahvalna; nemislite, da sam zločesta. Čula sam sve što ste s gospodarom ove večeri govorili. Pokušat ću, da spasim svoje děte, — vi me nećete koriti. Da vas Bog blagoslovi, pa da vam nagradi sve što ste mi dobra učinili.“

Kad je pisamce zamotala, otvorila je ladicu i sabrala nešto rubja za sebe i za svoga sinčića, koga je probudila.

„A šta ćeš majčice,“ reče ovaj, kad mu se ona približila, da ga obuče.“

„Šuti, šuti, sinko, nesměmo na glas govoriti, jer će nas čuti, pa bi moglo zlo po nas biti. Došao je někakav zločest čověk, koji hoće da uzme maloga Harry-a, pa da ga odnese někamo daleko; nu ja ću te obući, pa ću poběći s tobom, da nas taj gèrdi čověk neuhvati.“

Ovo govoreći obuče brižljiva majka jedinca svoga, pa prišaptnuv mu, da bude tih i miran, otvori vrata i skoči u verandu.

A odavde otide u kolibu strica Tome, koji još nije spavao.

Digitized by Google

„Čujte ljudi, ja vam běžim; jer je gospodar naš prodao moga sina, a ja hoću da ga spasim. Muž je moj bio danas po pódne kod mene nu onda još nisam znala, što će se s menom dogoditi. On je od nevolje nakanio da pobègne; ako ovamo dodje, kažite, da i ja běžim i zašto běžim, pa da ću se tèrsiti, da dodjem u Kanadu. Recite mu, da ga ljubim, pa ako se na ovom světu više nevidimo —" ovdě joj plač rěč preseče; nu za malo se razabere, te reče: „Kažite mu, da se dobro vlada, pa da ćemo se u nebu opet viděti." Kad je ovo izgovorila, pozdravi još jedanput sve znance, te otide žurno nu tiho.

Bědna li ti je bila Jelisava otišav iz kolibe strica Tome. Muž joj je běžao od okrutnoga gospodara; jedinca su joj htěli oteti i prodati někomu nepoznatomu čovéku, koji tèrguje s ljudi kao sa živinom; ostavila je zavičaj svoj, domovinu svoju, ostavila je jedinu prijateljicu, koju je ljubila i štovala; oprostila se sa svim, što joj je ikada milo i drago bilo, a da je bar znala, kuda će i kamo će.

Premda su ovo bile neizmérne muke, to ih je ipak svladala iz ljubavi prama dětetu svomu, a to tim laglje, što je ono bilo u strašnoj pogibelji. S velikim naporom došla je sveudilj běžeći jedan sat prije zapada sunca u město T—, štono leži uz Ohio. Rěka joj se ova učini kao Jordan, koji je dělio od nje blaženu zemlju zlatne slobode.

Ali velike žalosti! Rěka je bila strašno nabreknuta, veliki komadi od leda valjali su se po njoj, te nije bilo prilike, da bi se mogao brod ili čamac prevesti. Što je dakle znala učiniti? Metnula je sinčića svoga u postelju, da si malko odpočine, nu ona nije bila mirna; jer je još uvěk pred očima imala priliku onoga strašnoga čovéka, koji je hotio njezinoga sina kupiti, a nije zbilja još ni ura minula bila, što je njezin sinčić zaspao, a ono su već u selu bili njezini progonitelji. Jelisava je stajala kod prozora, te je gledala na onu stranu, od kud je došla; ali tu na jedanput opazi Sama roba Shelby-ova, pošavšega za njom u potěru s onim tèrgovcem, koji je njezinoga sina kupio. Nu ovaj je hotimice spustio svoj škèrljak, te je někakvim osobitim uzklikom Jelisavu pozornu učinio, da joj velika pogibelj prěti. Jelisavi se učini, da ima sto životah u sebi, te pograbi svoje děte, pa skoči na zadnja vrata, a odavde prema rěki. Kad to tèrgovac opazi skoči iz konja, pa podje za njom u potěru, nu nju je oživljala materinska ljubav, te je neizmérnim naporom skočila iz obale na led, koji se po rěki valjao, i tako s jednoga kamada na drugi skačuć prispěla je težkom mukom na drugu stranu, gdě ju je naměra naměrila na dobre ljude, koji su ju od zla obranili, a někom sretnom sgodom sastala se i s mužem svojim u kući čovékoljubnoga Halliday-a. Tu je Gjuro poslě poduljega vremena pèrvi put opet zagèrlio milu svoju ženu i dragoga sinčića. „Oj, draga ženo, ti si dobra i mnogo bolja, nego ja, zato ću se tèrsiti, da budem i ja takav, kakva si ti; tèrsit ću se, da postanem dobrim kèršćaninom. Bog mi je svědok, da sam uvěk pošteno mislio, pa da sam uvěk pošteno i radio. Ako nisam radio kako sam htio, to su drugi ljudi krivi. Nu ja ću sada cělu prošastnost zaboraviti, pa ću novi život početi, samo da dodjem u Kanadu.

„Jest, ali smo mi još daleko odande," reče Jelisava.

„Istina je," odgovori Gjuro, „ali mi se čini, kao da smo već ondě, pa me to hrabri."

U ovaj par pokuči nětko na vratih. Jelisava skoči hitro na noge, te ih otvori, pa opazi na pragu Halliday-a, koji je bio jako zabrinut.

Digitized by Google

„Što vam je za Boga?“ upita ga Gjuro.

„Došao je evo moj prijatelj, koji donosi věstih o vaših neprijateljih. Ako je istina, što veli, to se moramo dobro na um uzeti. Oni su nakanili vas trojicu uhvatiti, da vas vrate vašim gospodarom.“

„Sto da činimo sada Gjuro?“ reče Jelisava turobno.

„Znam ja što ćemo činiti,“ odgovori Gjuro, dočim je po sobi gore i dole prošao i razgledao svoje pištolje.

„Nemoj se prenagliti,“ reče mu Halliday.

„Ja se neću nikoga dotaknuti,“ odgovori Gjuro, „pa netražim drugo, već da me puste u miru, ili —“ ovdě mu se naoblači vedro čelo. — „Nisam još zaboravio, da su moju jednu sestru prodali na New-Orleanskom tèrgu; a znam i to, zašto su ju prodali, pa da sada mirno gledam, kako će mi ženu i děte prodati, do nemože biti; tà zašto mi je Bog dao zdrave mišice. Borit ću se do zadnje kaplje kèrvi prije nego mi otmu ženu i děte.“ — „Jelisavo,“ reče Gjuro uzhićeno, „ljudi koji imadu kuću i kućište, široka polja i silu novacah nemogu tako ljubiti, kako što se mi ljubimo. Dok nisam tebe poznao, nije me nikad nitko ljubio izvan matere i sestre moje. Siroticu sestru svoju vidio sam još ono jutro, kad su ju silom odvukli; ona je došla u kut, gdě sam spavao, te mi je rekla: „Bědni moj Gjuro, ti ćeš sada izgubiti zadnju svoju prijateljicu, pa što onda s tebe biti.“ Ja sam ju zagèrlio i pritisnuo na svoje grudi, te sam gorko plakao i naricao, a i ona je plakala, dok ju nisu odvukli. Od ovoga je vremena bilo sèrce moje pusto, dok nisam tebe vidio. Kad sam se u te zaljubio, oživile su opet i nade moje, pa od ovoga sam vremena sasvim drugi čověk. A sad ću se, Jelisavo drago, boriti do zadnje kapelje kèrvi. Tko hoće da tebe otme, mora prije mene ubiti.

Iztočni tèrgovac Sir Džemsiči Džišibhoj.

Ovomu će se imenu možebiti nasmijati naši čitatelji, al pročitavši koliko je ovaj čověk světu dobra učinio, štovat će ga više nego ikojega europejskoga tèrgovca. Džemsiči Džišibhoj rodjen je godine 1783. u Bombaju; on je sin vèrlo siromašnoga Parsa, koji je živio kupujući i prodavajući staro staklo, te se odlikovao već kao děčak neumornom marljivošću i rasboritošću tako, da ga je bogati tèrgovac Fremdči Nasirvandči kao osamnaest godišnjega mladića uzeo u svoju tèrgovinu i oženio ga sa svojom kćerju.

Džišibhoj tèrgovavši dvanaest godinah postao je najbogatijim čověkom u cěloj Indii i dobročiniteljem čověčanstva, da mu u iztoku nije nikad bilo para. Njegova je jedina strast, da ljudem dobro čini, netražeći od njih ni slave ni hvale. Godine 1826. platio je dugove svih dužnikah u Bombaju, koji su radi toga zatvoreni bili. Za osamnaest godinah izdao je za kojekakve zavode više 608,000 rupiah, a jedna rupia vrědi više nego naš jedan forint. Koliko je pako medju prosjake porazdělio, to se ni nezna. Za cèrkve je dao 170,000 rupiah, za gradjenje sudbenih kućah darovao je 50,000 rupiah, pogorělcem je poklonio 35,000 rupiah, bolnicam je dao 65,000 rupiah, a 30,000 rupiah porazdělio je samo zato, da se ljudi

Digitized by Google

nepravdaju, jer on toga kao čověkoljub nepodnosi; 40,000 rupiah porazdělio je medju poštene ljude, koji su premda nedužni u smetnji bili radi novacah; da se groblja ograde dao je 30,000 rupiah, a za kopanje studenacah 15,000; za gostionu, koja bi putnike bezplatno primala, poklonio je 20,000 rupiah.

Nu sve ovo samo je něki dio dobročinstvah, štono jih je ovaj nekèršćanski tèrgovac učinio svojoj braći, i premda on najviše dobra čini ljudem svoje věre, to se ipak njegova blagodatna ruka prostire i na ljude druge věre, koji po tudjoj krivnji padnu u nesrěću. Čověkoljuba ovoga štuju svi kèršćanski tèrgovci u Indii, koji su molili kraljicu Viktoriu, da ga učine vitezom; on je pèrvi rodjeni Indianac, koga Sir-om zovu, a neima mu u cělom kèršćanstvu para. Džišibhoj proglašen je vitezom uz veliku svečanost god. 1842. u Pazelu, gdě stanuje upravitelj Bombaja. K ovoj svečanosti sakupila se je množina Parsah, Muhamedanacah i Europejacah, a ljudi njegove věre utemeljili su zavod, kojega je svèrha prevadjanje i izdavanje koristnih knjigah. Onaj dan, kad je postao vitezom, predana mu je u englezkom jeziku sastavljena i od 932 Parsa podpisana adressa, u kojoj hvale njegovo poštenje, marljivost i požèrtvovanje, te vele, da su rečeni zavod utemeljili misleći, da će mu time najbolje ugoditi. On im odgovori u englezkom jeziku, zahvaliv se na njihovoj ljubavi i štovanju, te reče: „Vi spominjete moja dobročinstva; ja sam tako radio s nutarnjega nagona, koji me sili, da od silnoga blaga, kojim me je sreća nadarila, dam toliko svojim iskèrnjim, koliko im treba, da namire svoje potrebe, i da oblaže svoje muke; a nisam sve to učinio iz taštine i slavohlepja; ja nagradu za svoja dobročinstva nalazim u samoj stvari. Drago mi je, što ste pogodili moju misao, te ste novce prilikom moga odlikovanja sakupljene odredili na toli plemenitu svèrhu; neželim drugo nego da vas čini moji potiču na to, da radite samo na korist i prosvećenje naroda. Ja već odavna snujem osnovu, kako da poboljšam stanje siromašnih Parsah u Combaju, Suratu i okolici. Tà vi znate i sami koliko tamo děce odraste u gluposti i siromaštvu. Danas ću utemeljiti zakladu, iz koje će se podupirat i pošiljati u školu siromašna děca. U tu svèrhu odredjeno je već 300,000 rupiah. Nemogu vam napokon drugo kazati, nego da mi ništa toliko na sèrcu neleži, koliko sreća i blagostanje mojih sugradjanah, kojim se lěpo zahvaljujem, što tako dobro o meni misle.“

Od ovoga je vrěmena Džemsiči Džišibhoj više dobra učinio, nego što se kod nas može pomisliti. U sěčnju g. 1843. dao je 170,000 rupiah za bolnicu sagradjenu u gotičkom slogu, u koju može stati 300 bolestnikah. Priznavajući njegove zasluge dala mu je englezka vlada po upravitelju Gjuri Arturu još i zlatnu dragim kamenjem urešenu medalju, „za darežljivost i rodoljubje“; u govoru svom izjavio je upravitelj, da je Sir Džemsiči Džišibhoj za dobrotvorne svèrhe izdao više od 900,000 rupiah; a medju privatne ljude da je razpoklonio velikodušno više od dva miliuna rupiah.

Sir Džemsiči Džišibhoj osobito je pojavljenje u iztoku, a neima mu para ni u Europi medju svimi kèršćanskimi i židovskimi tèrgovci; jer on čini dobro svojim sugradjanom, a netraži od njih ni hvale ni slave, kao što to čine s veće strane naši Europejci, koji misle, da bi cěli svět morao samo njikovu slavu pěvati, ako su ikoliko dobra učinili.

Digitized by Google

Iz Zagreba. Ljudi koji rado kude i prigovaraju vele, da urednik Nevena nedèrži baš mnogo do toga što obeća; jer je u pèrvom broju rekao, da će oz biljno nastojati oko toga, da čitatelji Nevena saznadu sve, što u Zagrebu biva, i što njih zanima; pa već u drugom broju nije bilo nikakvih novinah; nu kako mu drago za novine, t. j. za istinite novine, vele něki, da je bila bar lažitorba puna. Ovo bi bili dakako težki prigovori, da urednik neima punu torbu izgovorah. A za sada neće da se tuži na ikoga nego na slagara, koji mu je Tobolac u drugom broju gèrdo osakatio. Mèsto novinah pometao mu je same starine, a on neimajući u svom programu starinah i znajući, da se ljudi sèrde, kad im čovèk pošalje mèsto novinah starine, izostavio je sve skupa. U lažitorbu mu je pako metnuo medju laži i několiko živih istinah, pa se nije znalo, što je laž, a što je istina; morao je dakle i lažitorbu izostaviti. Za sada misli urednik, da se je rèšio dosadnih prigovorah, a drugi put što Bog da i sreća junačka.

— Polugodišnja skupština matice ilirske neće se još ni ove nedèlje dèržati, jer g. podpredsèdnik nije mogao pored mnogih poslovah račune zavèršiti.

— (Vučenje dionicah.) U smislu odluke učinjene u občinskoj skupštini actionerah narodnoga doma dne 31. prosinca 1849. dèržanoj, obavilo se je dne 1. sèčnja 1853. u nazočnosti dotične vlasti, kao i odbornikah pomenutoga družtva žrèbanje dvanaest dionicah sliedećih: 103, 331, 385, 523, 751, 805, 943, 1171, 1225, 1363, 1591 i 1645.

Gospoda vlastnici izvučenih ovih dionicah pozivlju se ovim uljudno, da se do 6 nedèljah od danas računajuć prijave kod blagajnika narodnoga doma g. Dragutina Rakovca, gdè će im se i izvučene dotične dionice, i 3 postotni kamati izplatiti. U Zagrebu 1. sèčnja 1853. Naum Malin s. r. tajnik narodnoga doma.

— Kmetijske novice pišu vèrlo pohvalno o uredničtvu našega Pravnika, te žele ovomu listu, da nepropadne kao Pravdonoša.

Opera. Prekjučer bi predstavljen „Brijač siviljski," šaljiva spèvoigra u dva čina od Rossinia. Mi smo navadni, kad na oglasnoj cedulji kazališnoj čitamo ime umětnika Giania, skopčati s ovim něko poručanstvo, da će dotično predstavljanje dobro za rukom poći. Naravno je dakle, da je občinstvo (poněšto i iz znatiželjnosti) veliku pozornost obratilo na Figara (G. B. Giania), od kojega opera ime nosi, i to tim većma, što smo sad G. B. Giania pèrvi put viděli u operi šaljivoj. Njegvo pèrvo stupljenje na pozorište je ugodno na občinstvo dělovalo; ugodnost ovu znao je u občinstvu gojiti tečajem čeloga predstavljanja. Njegvi recitativi, iz kojih opera ova ponajviše sastoji, jesu razumljivi i razgovetni. Njegva zadaća već po sebi, nije u šaljivoj operi ovoj takva, da bi mogao občinstvo uzhititi, i iztrèbiti iz naše pameti živahnu, ugodnu uspomenu Belizara. U obće čini nam se, da mu šaljivi genre nedolikuje. Rozina (gdčna. Carlotta Cavini) bila je mnogo bolja, nego što od nje očekivasmo; njezini nižnji glasovi su čisti, zvučni i ugodni. Igra joj je okretan, živahna, pikantna i lèpa. Kao Rozina dopalo se je znatno, k čemu nedvojbeno, osim ugoduoga načina njezine predstave, mnogo doprinosi i ta okolnost, što je njezina izvanjska slika dostojna, da lèpotu Rozinu predstavi. — Don Bartolo (g. Ces. Favretto), koji se dopao, bio bi uspěšnije svojoj zahvalnoj zadaći zadovoljio, da nije zaboravio bio, da starca predstavlja. Orkestar nije bio najbolji. Nadamo se, da će drugo predstavljenje u svakom obziru biti bolje.

— Utorak dne 25. o m. bit će predstavljanje na korist g. G. B. Giania, ljubimca našega kazališnoga občinstva. Izbroj predmetah, kao što čujemo, jest izvèrstan. G. Alberto Štriga, kojega se svaki radoljnb s veseljem sěća, kad pomisli, da je on vèrlo mnogo učinio kod nas za probudjenje ljubavi k umětnosti glasbenoj i kazališnoj, koji je mnogo doprinčo k tomu, da se je naša pèrva hèrvatska opera prije više godinah predstavljala, i koji nam je mnogih drugih narodnih zabavah uredio, stupiti će možda, pošto se u Beču usavèršio, pèrvi put pred občinstvo naše u duettu iz opere „Marino Faliero, koji će pěvati s g. Gianiom. Činimo pozorne naše čitatelje na lèpu predstavu ovu, koja će po svoj prilici biti kakove nije skoro bilo u Zagrebu. — ć.

Slavenski glasnik. U štamparni Franje Župana doštampat će se za koji tjedan Zora jugoslavenska za godinu 1853. od Radoslava Razlaga. — „Kmetijske Novice" pišu, da će se izdati drugi svezak narodnih jugoslavenskih pěsamah, što ih je skupio pokojni Stanko Vraz. — U Tèrstu je izašao: „Kolendarček za navadno lěto 1853. Ima u njem vèrlo lèpih stvarih: Tèrst i njegova okolica; Škanderbeg; Električni telegraf; Kako větar postaje; Sova

Digitized by Google

i tulenje psa i t. d. — U Gorici se prevodi izvèrstno talianske dělo, „Uberto ossia le serate d' inverno pei buoni contadini," t. j. „Stari Urban, ili zimski večeri dobrih seljakah." — U Pragu je ovih danah izašla Lučba za gospodare, obèrtnike i t. d., koju je po I. A. Stöckhardtu spisao F. S. Kodým. — U tiskarnici Jaroslava Pospišila štampa se češki prevod „Uncle Tom's Cabin-a" od J. Vojačka. Od paedagogičkoga časopisa „Škola" izlazit će odsada svaki drugi měsec pet arkah. S poštom stoji na čelu god. 3 for. sr. — Něki pražki nakladnik naměrava izdati sva děla Shakespear-ova. — Prof. Hanuš predao je već matici českoj svoj dodatak k Mudroslovju naroda slavenskoga u poslovicah od Fr. Čelakovskoga. — Upravo sada izašla je važna češka knjiga: „Zaklady zeměznalstvi čili geognosie k užitku praktických hornikův" izdana po nalogu popečiteljstva za poljodělstvo i rudarstvo. — U Pragu izlazi od nove godine pomoćju matice češke prirodoslovni časopis pod naslovom: „Živa". Urednici su Dr. J. Purkyně i J. Krejčý. Ćěna mu je za članove matice na godinu 1 for. 30 kr., a za ostale 3 for. Svaki měsec izać će dva arka. O časopisu ovom pisao je obširnije već u 2. sv. časopisa českoga muzeja od g. 1852. sam g. Purkyně, a u pozivu za predplatu se veli, da će list ovaj donositi razprave o najzanimivijih predmetih prirode, i to sasvim popularnim načinom. — Četvérti svezak časopisa českoga muzeja za god. 1852. već je izdan. S ovim svezkom dobit će matičini utemeljitelji Diaetetiku od Fr. Kodyma. A tko neće ove knjige uzeti, može izabrati jednu od ovih: 1, J. Miltona Ztracený ráj, z angl. přeložil Jos. Jungmann; 2, Ferd. Hyny Dušeslovi zkušebne; 3, Ant. Marka Základní Filosofie, logika, metafysika; 4, J, S. Tomička Doba prvního člověčenstva; 5, Téhož Děje anglické země; 6, Klácelova Dobroděda; 7, Shakerpeare Romeo a Julie.

— Poljski emigranti u Parizu vèrlo su radini. General Dembinsky i Visocky pripravljaju za tisak svoje zapiske. General Chřanovsky dogotavlja veliku mapu Poljske. Konstantin Gašinsky štampa svoj putopis po Italii. Trentovsky radi na cèrkvenoj povèstnici.

Svašta po něšto. Kazalištno doba začimlje po svoj Italii danom 20. prosinca. Na ovaj dan bila su u Mletcih lětos sva kazališta dubkom napunjena. U kazalištu Fenice bilo je 1800, u Malibranskom 1400, Benedettu 800, a u malom kazalištu alle Zattere 600 osobah; — **ukupno dakle 4600 ljudih.** Kod nas mora biti kazalište barem devet putih dosta puno, dok se taj broj nabere.

— Bover, englezki dopisnik novinah „Morning-Advertiser" ubio je u razgorčenosti svoga druga Martona, dopisnika „Daily-News-a" zato, što je zaveo njegovu ženu. Bover poběgao je poslě izvèršenoga ubojstva u Englezku. Za dan 28. prosinca p. g. bio je pozvan pred porotni sud sekvanskoga departementa, i Bover dodje pred sud. Da li ga porota nevinim ili krivim ubojstvu proglasio, nezna se jošte.

— Francezke novine „Constitutionnel" dobile su 16,000 predbrojnikah, zato što su priobćile „Věčnoga Žida" od Eugena Sue-a, te su tako broj svojih predbrojnikah s 3000 dignule na 19,000. Sad su iste novine kupile opet novi roman od Dumasa: „Isak Laquedem", pa misle, da će s njime još više predbrojnikah privabiti, nego što su privabile s „Věčnim Židom." Alexander Dumas okladio se dakle s Eugenom Sue-om, da će Constitutionnel s njegovim romanom dobiti najmanje 38,000 predbrojnikah. Tko izgubije mora stotini siromašnih francezkih Židah dati dnevice 25 centimah. Željni smo znati, hoće li tko što platiti, i tko će upravo platiti.

— U cělom Beču ima najviše kućah baron Sina. Nedavno kupio je u predgradju Landstrasse opet trinaest njih, koje će dati srušiti i na novo sagraditi. Kuće su ove jedna uz drugu, i zato bit će po jednom osnutku sagradjene. On će zajedno i novu ulicu napraviti.

— Lazinsky, pobožni fagotista u orkestru bečke opere, umró je ovih danah. On je 46 godinah igrao u bečkom orkestru, te za sve ovo vrěme bio je veliki neprijatelj kazališta. Medju jednim i drugim činom čitao je navadno kakvu molitvenu ili drugu pobožnu knjižicu. Na šmèrtnoj postelji zahvalio je Bogu s někom unutarnjom srećom, što nije nikada okom svèrnno na grěšno pozorište, nikada vidio noguh nijedne plesačice u balletu.

— Ivan Ronge je u Londonu sasvime na tihom sabrao opet novo verozakonsko družtvo. Poznato je, da su Englezi věkom pripravni, na pravljenje sectah, i da u Englezkoj jedna većma zanešena secta uz drugu mirno uzporedo stoji. U tom poslu nadkriljuje Engleza samo Amerikanac. Ronge-ovo londonsko družtvo ima biti srědište za sva podobna družtva u Englezkoj, te stajat će u savezu s amerikanskimi. Ronge-ova věra osnovana je na prirodnih znanostih, te pravo rekuć nije ni věra kao što mi obično rěč „věra" razuměvamo,

Digitized by Google

već je puka prirodna znanost, zaodèvena vèrozakonskom formom. Sada dèrži predavanja, na koja dolaze ljudi raznoga stališa.

— Kazališno obćinstvo u Hanovru dèrži se načela. „Svakomu svoje!“ pa i radi po ovom. Prije nèkoliko danah predstavljala se je na tamošnjem kazalištu Mayerberrova opera „Prophet“, i sunce je sijalo tako krasno, da su se gdèkoje gospoje u obližnjih loge-ah i parteru pobojale, da će od sunca pocèrniti, te su si lice rubcem zastirale. Buduć se dakle sunce osobito odlikovalo, to je i osobito pleskanje zaslužilo; šta više, ono je bilo i izazvano. Oda svih stranah bilo je čuti: „Sunce, sunce! Neka još jedan put svèti!“ Jadno sunašce, da obćinstvo i za buduće dobije na svoju ruku, pokazalo se je poniznim i zahvalnim, te je izišlo po drugi put.

— Siromašni ljudi, koji znadu iz vlastitoga gorkoga izkustva, kako je mučno boriti se s nevoljom, čine često za siromaha mnogo više, nego ljudi, koji mèsto velikoga sèrca punoga čovèčnosti, nose veliku kesu punu novacah. Tako je u gradu B. k jednoj ženi siromašnoj, koja je imala devetnaest svoje rodjene dèce, došlo nèko nejako dètešce, koje nije znalo kazati, ni odkuda je, ni čije je? Pošto je i njezino i poglavarstveno propitkivanje ostalo bezuspèšno, molila je starešine grada, da dète ovo u sirotište prime. Ali stvar se ova otezala dugo, i medjuto joj omili dète, te reče: Ha, neka bude i ovo kod mene! Gdè se devetnaest može najèsti, ima i dvadeseto mèsta. — Ovakva se šta težko i vèruje, pa ipak i u Zagrebu živi čovèk, koji ima petero dèce, a gotovo nikakve zaslužbe, te je prije dvè godine ipak prigèrnuo svoje kumče, koje bi bilo od glada umèrlo, da ga ovaj siromah nije pomilovao.

— Lacordaire, glasoviti propovèdnik u Parizu, skupio je oko sebe družtvo svećenikah i pobožnih svètovnjakah, s kojimi će otići u Palestinu, te propovèdati rèč božju.

— Poznato je, da je Lola-Montez živila razstavljeno od svoga supruga Healda. Nedvojimo, da joj je sèrce pucalo od žalosti i tuge, kad je ovih danah začula, da je njezin muž zaglavio kod brodolomja, koje se dogodilo kod ulaza u rèku Tajo. Njegva oporuka otvorena je u Londonu. Svojoj ženi ostavio je godišnjih 900 funtih šterlingah dosmèrtnih dohodakah. Po smèrti njenoj dobivat će ove dosmèrtne dohodke nèkakva Julia Wilson, sada dète od devet godinah. Nèkoj bolnici ostavio je 5000 funtih šterlingah. Naslèdnica cèloga ostaloga imetka je njegva tetka, koja se vèrlo opirala njegvomu vènčanju s Lolom Montez, te je i najviše radila za razstavu ženitbe.

— Napoleon, car Francezah, neće biti krunjen po rimskom papi; nu Pius IX. poslati će u Pariz mèsto sebe dekana svetoga sbora, kardinala Macchi-a.

— Auber, skladatelj franczki na glasu, čovèk od 72 godine, priobćio je umètnomu svètu opet jednu spèvoigru pod naslovom „Marco Spada.“ Ovo je trideset i deveta. — Auber je rodjen u Rouenu; njegov otac htèo je da bude tèrgovac, te ga odhranjivao primèrno naměnjenomu staliśu. Ali ljubav glasbe, koja se je u njem sve to žešće razvijala, prisilila ga je, da se okanio tèrgovanja, te se sasvime dao na nauku glasbenu. — Svoje pèrvo povećje dèlo „Snèg“ sastavio je god. 1833. Izmedju svih njegovih spèvoigrah napravila je frasco jedina „Zerlina“ ili „Prodavica pomeranžah“, koju je g. 1851. bio sastavio za pèvačicu „Alboni“. K ovim spèvoigram je najviše textah napisao Scribe; i text poslèdnje opere je od njega. Auber je sada znatno bogat; nije prijatelj bučnoga života; u družtvu je vèrlo čedan. Njegova najmilija zabava je jahanje.

Pravda.

(Iz pisamah pokojnoga Jakoba Rešetara.)

Pravdaše se naše glave o tom:
Treba l' pisat Sloven ili Slav?
U toj pravdi naš Lud-Sebislav
Svoj za drugu formu dade votum;
Jer maxima u njeg vlada ova:
Vèk se dèržat više slave neg slova.

Lažitorba. Čujemo, da je varoško poglavarstvo već učinilo pogodbu za taracanje i razsvètljenje kaptola.

— U subotu bio je u Dvorani slavjanski bal, kakvoga još nije bilo ni u Beču, a kamo li u Pragu. Domorodci su svi u narodnoj odèći došli, a osobito se odlikovao nèki gospodin, koji je godine 1848. po dvè surke nosio.

— Naše su se domorodke dogovorile, da će od sada samo naški govoriti.

— Za reguliranje potoka „Medveščaka“ odredjeno je 10,000 for. u srebru.

— Savski most bit će gotov do svibnja.

— Fat bukovih dèrvah prodaje se sada u Zagrebu po 18 for. sr. Nek se dakle vesele, koji imaju dèrvah na prodaj.

— U Zagrebu su se tužili mènbeni dužnici, što vèrovnici do sada nisu mogli proti njim s uspèhom sudbeno postupati.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac**, tajnik.
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice iliruke svake nedélje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primérna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 4. U četvèrtak 27. sěčnja 1853. **II. TEČAJ.**

Krilate misli.

Od Ivana Ternskoga.

Da sam ševa lakokrila,
Digo bi se u vis hitro,
Na božjem bi zraku titro,
Radost bi mi sladka bila:
Bogu pěvat pěsmice,
Molit Boga dnevice,
Da mi rodu sreću dá!

Da sam slavuj medju pticam,
Predó bi se lěpoj děci,
Pěvao bi u kèrljetci
Tužne pěsme gospojicam,
Glas bi majčin spominjo,
Bogom bi jih zaklinjo:
Neizdajte roda svog

Lastavicom kad bi bio,
Letio bi bèrže, bèrže,
Kud Slavjani zemlje dèrže,
Na rád bi jih naputio.
Šlutio bi proléće
I da zima dospět će,
Da će doći djurdjev dan!

Da sam ptica, koja guče,
Nosio bi po selijeh
Knjige běle izbornije,
Da od čuda čitat uče:
Da dan rodu osvane,
Zadnji da neostane,
Da mi narod knjige zná!

Da sam oró kralj pticami,
Sjatio bi silno jato,
Da letimo kupit zlato,
Biser silni i drag kami.
U kljunu bi preněli,
K Sávi blago doněli:
Da se diže slavski jug!

Da sam oro kralj pticami,
Sjatio bi jata druga,
Da letimo kraju juga
Božja pomoć nad gorami.
Oblak cèrn na tabore
Nek se ptice obore,
Pa bi Turke smeo strah!

Jesensko lišće.

Od Villima Švarca.

(Nadalje.)

XII.

Ozbiljnost.

Čuj! svud okolo vihar větar buči. Sve prostore napunjuje s užasnom hukom svojom; k zemlji svija puno klasje, te pustoši plodne njive i cvatuće gore i doline. A ondě, gle, čvèrstog duba, kako se svojim udesom bori. Kao što se děca kriju u krilo majke svoje, tako se i grane njegove viju oko njega; uzdèrmane grabežljivom

Digitized by Google

burom dèrže se još časak, a tad padaju nemoguć odoléti strašnoj sili najprije vitke i tanane, a za njimi druge jače. Bura ih nemilo ruši; one se njišu, viju, kèrše i odtèrgnute iz krila stolétnoga svoga debla padaju na tle, da ih nestane u porazu vèčnom.

A sad se opet za čas utaloži vètar i tišina vlada svuda. Ovo bijaše samo priprava za navalu jošte žešću. Ojačana novom snagom povraća se bura dvostrukom silom, dvostrukim gnjevom. Rodno klasje njivah, kitno cvèće gorah i dolinah, tanke hvoje nemogu više odoléti strašnom gnjevu silovite bure. Ona hvata isto staro dubje, što silnimi vrčži zemljice se dèrži, i koje već lišeno snažne svoje omladine, sada se samo razstaviti mora s ostarélom majkom svojom. Ali još i oto nebijaše dosta strašnomu gnjevu bure. Kano da bi ju samo još više podpalila bila slika njena opustošenja, ona sve dalje i dalje ide sa svojom bukom. Stolétan si hrast bijaše izabrala; njim se hèrva i bori, a napokon ga ipak sa strašnim praskom obori k zemljici cèrnoj.

S ovoga polja, gdè bura strašno pustoši, bojazljivo izmiče mirni pastir, skuplja svoje prestrašeno stado, ide s njime k prijaznomu stanu, hèrli k ognjištu svomu, k svojoj dragoj vèrenici, te zaključav vrata i priklopiv kapke, potakne vatru, izmoli molitvu i misli da je siguran.

A čuj! kako se strašno ore gromovi, koji sve bliže idu, a zatim slèdom slèdi très za trèsom; bor visoki plane, a grom ubije bèdno pastirče, koje se bijaše podanj sakrilo.

A čuj! kako strašno ruljaju valovi; neprestana kiša sve je poplavila, i uništujući živalj razlèva se, prestupivši svoje žale, po poljah i dolinah, ruši mostove i prelaze, nosi razorene plodove njivah, razvaljuje štaglje i komore napunjene trudom i naporom; a ondè gle kućicu, gdè se niše i koleba usrèd uzburkanih valovah, a a u njoj, vaj! živih imade ljudih; na prozore ruke lomeć stoji mlinar a nuz njega žena jadikujuć i u rukuh dète dèržeć. Vèrtlog sgrabi kuću, kao s igračkom vèrti se s njom na okolo, a mlinar pada na koléna, i nuz njega žena njegova, da se Bogu pomole, ne za spasenje tèla, nego da mu preporuče dušu svoju, jer im je zadnji sat udario.

I bojazno gleda iz daleka prestrašeno množtvo sliku sdvojenja; sva su sèrca ganuta, zaboravlja se na vlastitu nesreću, i gonjeni navalom najveće nuždo skoče u jedan mah u čamac četiri krèpka i snažna mladića, preporuče se Bogu, i veslaju srèd bučećih i bèsnih valovah. Nu najednoč dospiju u pogubni vèrtlog, bore se podvostručenom silom i zbilja domaše se kućice, ugrabe u njoj prestrašena mlinara, onesvèšćenu ženu i cvileće dète, te ih pod zaštitom vèčnog otca izvezu srećno na žale.

Za čudo je što se u sèrcu čovèčanskom nalazi i božanstvenih i živinskih čuvstvah! —

Od nevina dèteša, koje do skora u majčinu počivaše krilu, a sad uzhićuje posmèhom svojim sretnoga svoga otca i brižljivu majku, pa do vesela dèčaka, u komu se začima razvijati sème svega dobra i darovi uma i sèrca, do okretna mladića, koji veselo u svèt stupa i toplim čuvstvom zidje kule i gradove za usrećenje čovèčanstva, do ozbiljnoga muža, koji u kèrvavom znoju izpunjuje dužnosti zvanja svoga, i brine se i skèrbi za sreću supruge svoje i za uzdèržanje dèce svoje, pa sve to iskusna starca, koji mudro sbori i govori, a ruke svoje blagosloveć diže, da ljubopitnoj unučadi svojoj pokaže stalnu stazu dobra i plemenita; — nevidiš drugo, nego

Digitized by Google

slike blaženstva božanskoga. Kako radostno, veselo i živahno udara nam sèrce, kad vidimo čednu děvojčicu, koje mile i ljubezne rěči jesu sladka glasba roditeljem njezinim a veselje i naslada svim ćutljivim ljudem; kad vidimo brižnu domaćicu, koja umno u red spravlja pomnjom napunjene škrinje i ladice, ili se neopisivom brižljivošću stara za odhranjenje děce svoje, ili blagim sèrcem blagoslov tvori u svom stanu, a blagoslov širi u stanu bědne sirotinje, veselje razprostire u svom stanu, a suze otire u stanu nesrećnikah, ljubav goji u svom stanu, a ljubav prima u stanu utěšenih. Blaženi li smo, kad vidimo, gdě prijazni domaćin umorena putnika pozivlje u svoj gostoljubivi dom, koji on zatim okrěpljen sa radostnim i zahvalnim sèrcem ostavlja. — Blaženoga li ćuvstva, kad prijatelj prijatelju pruži ruku, du sklope savez věrnosti i ljubavi za života cěla; ili kad se mladež sdruži za nevinu zabavu i za veselu igru, koju zadovoljnim sèrcem gleda otac i majka; ili kad se občina skupi k molitvi, te svi, bogati i siromašni, gospodari i sluge, na koléna se spuste, pouzdano oči k nebu dignu, i sklopivši ruke pobožno se mole: „Oprosti nam otče duge naše, kao što i mi opraštamo dužnikom našim!“

Ali jao! kada čověk u protunaravnoj borbi i oboružan fanatizmom, podigne se proti svomu bratu; kada protunaravnim postupkom raztèrga družtvene sveze, i bezbožnom rukom razmetati stane sveti obiteljski red; kad otrovnim svojom dahom muti bistri pogled nevinosti, i raznosi cvětni prašak nabožnosti i věre; kad živinskim běsnilom razoruje, što je drugomu milo i što mu je sveto; kad u nečověčnoj razjarenosti nevina se děca tèrgaju iz krilah ljubećih majkah; kada se děca uztežu školskom zaptu i redu, a vesela mladež obmanuta slědi kèrvave stope i tragove; kad ozbiljni muž mora proměniti sladke skèrbi svog kućišta, sa nemilimi i okrutnimi patnjami kèrvave svadnje i borbe, i kad slabi starac zaman traži svog ognjišta, gdě misljaše, da će mirno proživiti zadjne dane svog života! — Jao! kad nevinost děvojačka postane porugom razuzdanih strastih i kad se město milih i nježnih rěčih domaćega života čuje grozna vika: „na boj proti braći!“

Od nezgodah bure i oluje ukloni se čověk na ognjištu svomu, od ognjenih trěsah i gromovah čuvaju nas gromovodi, a u srěd jada i žalosti izstupljenih valovah vidimo najuzvišenijih priměrah plemenitosti i velikodušja; čověk bo zaboraviv sebe samoga svomu bratu u pomoć skače; ali strašne bure rata gradjanskoga razvaljuju kuću i ognjište, za ognjene strěle fanatizma neimade odvodnikah, a kada ti valovi gradjanskoga rata sa porazom prěte věčnim, brat tvoj će ti iztèrgnuti i zadnju slamku, koje bi se prihvatiti htěo.

XIII.

Uspomene.

Kao što sam već u Toplicah predvidio bio, poslovi su me moji, radi kojih sam otišao u doljnu Ugarsku, zadèržali tamo preko poldrug godine; i to od kolovoza 1847. do veljače 1849.

Kako bijaše kobno to vrěme za stanovnike onih nesrećnih predělah, gdě je strahoviti gradjanski rat u svom svojem fanatizmu běsnio? Ja sam vidio grozne tragove toga rata, vidio sam kèrvlju natopljene ravnice Bačke i Banata, ravnice koje inače bijahu živa slika nebeskoga blagoslova i svědoci razsipne darežljivosti naravi, sada pako slike kletstva i nevolje i svědoci nenaravja i razora. Gdě su ona krasna sela, gdě malo prije miroljubivo i srećno ljudstvo tumaraše? — Gdě je

Digitized by Google

veća strana seljakah, gdě okretne žene i děvojke, gdě živahna mladež, gdě vesela děca? — Oni leže ili pokopani pod razvalinami svojih kućah, il su razpèršeni na sva četiri kraja světa, gdě ih glad sdvojenju u naručje baca il sdvojenje otrovno oružje osvete u ruke im daje. — Ondě bijaše kuća seoskog sudca, gdě se navadno obćina sakupljaše, da se posavětuje o svojih domaćih poslovih, il da male prepirke razpravi izmedju susědah; ondě je opet stajala kèrčma, gdě se neděljom sastajaše vesela mladež; polag je opet pučka škola, gdě malena děca pod nadzorom učitelja podučavana bijahu; a zidine ove puste, u srědini kojih sada stojiš, to su tužne razvaline někadašnjeg hrama božjeg, gdě se bogoljubne duše na molitvu sakupljati običavahu.

Sa žalošću gledaš sve te podèrtine na okolo sebe, tužne ostanke mirnih obitališah obćine jedne, gdě sad sreća i zadovoljnost mnogih obiteljih zakopana leži. Ti se sěćaš prijaznosti, s kojom si od svih primljen kad si u to selce došao bio, i zamišljen u žalostne uspomene, koje pèrvašnja srećna vremena u tebi probudjuju, začuješ na jednoč tužan glas zvona, koji u tišini sumraka iz bližjega sela k tebi dopire. Je l' to radostan zvek večernjega pozdravljenja, štono ljudstvo na molitvu zove, il težake opominje na povratak u stanove svoje, gdě ih žene i děčica s neuztèrpljenjem očekivaju; ili je žalostan zvek smèrtnog zvona, koji stanovnikom navěšćuje, da je koji bližji susěd živěti prestao, il da kom mèrtvacu zadužbinu zadnju ukazuju? O varaš se! to je užasan zvek na viku, koji stanovnike sa njihovih njivah zove, da se na boj dižu proti svom susědu, da orudje svoje težačko obrate u orudje robljenja i ubojstva, da ostave svoje kuće, svoje žene, svoju děcu, te da idu rušit i paliti kuće svojih susědah, i njihove zlostavljati žene i děčicu! —

Poslě male stanke čuješ opet něki šušanj, kao švaštenje větra izmedj lišća jablanova. Je l' šuštanje oto lahko talasanje storodnoga žitnog klasja? O varaš se! Tà u čěloj okolici nije punog klasa; nestalo ih je, kano i težakah, kojih trudovi plodnim plodom dozrěvaše; to je samo neugodno zviždanje větra po pustoši ovoj. —

Noć nastane, na okolo tebe tmina gusta, a ti ukočeno gledeć u prostore izumèrle, smotriš na jednoč neobično rumenilo na obzorju, kano odsěv vatre plamteće na visokih onih stranah. Je l' to vatra, naložena od putnikah u gorici noćju zatečenih, il je vatra napaljena od vesele u bèrbi se nalazeće družbe? O ne! strašan je to požar, koji potaknut groznom rukom fanatazima uništuje mirne stane nègda srećnog bivšeg selca; ondě se strašni predstavljaju sad prizori, već više měsecih běsni divlja zvěrad u čověčjoj sliki, a čověk poprimivši ćud zvěrinsku mori i ubija slabljeg svog bližnjega; ondě napada susěd svog susěda, s kojim prije zivljaše u ljubavi; fanatizam sa strašili svimi ondě sad gospodi, tare, pali, mori i ubija, i kao snoplje padaju ljudi pokraj svojih strahom, mačem i ognjem pomorenih milih i dragih. A sad, gle, dalje ide razbojnička četa, tražeć nove plěne, i sutra dan, na istom městu, gdě malo prije stajahu mirne kuće, vèrti i voćnjaci, nevidiš sada ništa, do gomilu mèrtvih teléšah i gomilu razvalinah tužnih, sličnih ovim koje oko sebe vidiš! — I opet tad pogledaš sa užasom i trepetom oko sebe na žalostne podèrtine, i iz dubljine svoga sèrca zapitaš se nehotice: „Da l' počinit to mogahu ljudi?“ i ništa ti se neodziva u pustoši ovoj, do sobstvena tvoga glasa: „ljudi!“

Digitized by Google

XIV.

Sastanak.

Sasvim tronut žalostnimi izvèšći o medjusobnih okrutnostih, kojimi je gradjanski rat vodjen bio osobito u Bačkoj i Banatu, ostavim ja doljnu Ugarsku, premda još sasvim ni dovèršio nebijah svoje poslove, i krenem opet natrag u prijaznije predèle s ove strane Dunava. Kudgod sam prolazio, svuda sam nalazio tragove bèsnećega rata, tom medjutim razlikom, da je, što sam se više približavao svomu cilju, taj zlosrećni rat sve više dobivao izgled poštenoga vojevanja. —

Měseca svibnja god. 1849. bio sam nedaleko od šomogjske županije, dakle i ne daleko od Elevena, te me je sve nèšto nukalo, da posětim Zsivay-evu obitelj, koja mi bijaše toli omilila i od koje za cělo vrěme prevrata nemogoh dočuti ni rěčce. Něko lěpo jutro bio sam upravo na putu u Eleven; sunašce sjaše ugodno, i sèrce mi bijaše poslě dugoga vremena opet jednoč radostno i veselo, počem sam si predstavljati stao, kako će se momu nenadanomu dolazku neizmèrno radovati gospodin Zsivay i gospodična Věkosava.

Tek što sam još dvě tisuće koračajah udaljen bio od krasnog imanja Elevena, kad nedaleko preda mnom opazim někog čověka, koji zaogèrnjen u magjarsku bundu, nesigurnim stupanjem starca, i oborenom glavom k zemlji idjaše takodjer u Eleven. S někim sažaljenjem pogledam tog čověka, koji mi se činjaše star i žalostan. Došavši bliže k njemu učini mi se skoro, da je to gospodin Zsivay. Něka težka slutnja obavije mi se oko sèrca, medjutim nehtědoh, da sam sebi věrujem. Tà što bi Zsivay-a, kog sam prije dvě godine još u najboljoj snagi ostavio, tako strašno preobraziti moglo? Pospěšim dakle svoje koračaje, i na skoro stignem polagano idućeg starca. Ja mu prijazno nazdravim dobro jutro, i dočim mi on, pomolivši svoje lice iz bunde, odzdravi muklim glasom; spoznam zbilja gospodina Zsivay-a! O žalosti što se nisam prevario, ali u kakovom stališu? Šta sve kratko vrěme od tog krěpkog muža učinilo nije? Město veseloga lica, s kojega se prije uvěk blaga duša i veselo sèrce odsěvahu, město žarkih i iskrenih očiuh, vidio sam blěde obraze, u kojih se potezi težkog jada i čemera viděti mogahu, i tavne i duboko upale oči bez života i bez izraza.

Kosa mu je bila sasvim posědila, a klecajuće noge jedva su mu nosile oslabljeno tělo. Dugo smo mučeć i gledajuć se stajali jedan naproti drugom; čuvstvo neopisive boli stezalo mi je sèrce, a i gospodin Zsivay nemogaše ni rěći progovoriti i gledao me je samo tužno i žalostno, kao kad se čověk sastane sa skoro zaboravljenim znancem, kojega se imena jedva sěća. Da prekinem to nepovoljno mučanje, progovorim jedinu rěč, koju sam progovoriti mogao:

„Zsivay!“

On se učini, kano da se želi razabrati; oči se za mali časak razsvètle, i svoju bundu odkriliv stisne me u naručaj svoj rekav:

„Ábrámfy, moj ljubezni prijatelju, jeste li vi to zbilja?

„Jeste, ja sam,“ odgovorim mu ogèrlivši ga i naslonivši suzami orošeno svoje lice na pèrsa njegova.

I Zsivay-u bijaše lice suzami orošeno.

„Jelte, dragi prijatelju, vi ste me jedva poznali;“ reče on, „ja sam se jako proměnio, veoma sam ostario, od kad me je minula svaka radost života, od kad sam postao plěnom tuge i čemera.“

Digitized by Google

Ja mu nemogoh ništa odgovoriti; obadva umučasmo opet i idjosmo tako jedan s drugim, dok napokon Zsivay nepreuze rěč:

„Moja ljubezna, draga Věkosava!“ reče on pokazujuć pèrstom na groblje, „ondě počiva ona nuz dragoga svoga, nuz Josu svoga, i moja radost i veselje ondě je s njome pokopana.“

Više negovorismo ni rěči, dok u Eleven nedodjosmo. Mučeć smo išli duboko zamišljeni u svoje žalostne misli. Višeput sam si morao otèrti suzne oči. Věkosava bijaše mèrtva, Věkosava, koju sam neodavna ostavio u najlěpšem cvětu mladosti i lěpote svoje. Ona ležaše pokopana nuz Josu Mihalića; dva mlada sèrca, obdarena uzvišenimi prednosti, sjedinjena iskrenim i svesèrdnim nagnućem, imajuća dakle podpuno pravo srećnoga i zadovoljnoga života.

Došavši kući Zsivay-evoj dočeka nas tu stari poznanik, vrědni i dostojni župnik, koji me je svesèrdno pozdravio.

„Gledajte, gospodine župniče“, poviče gospodin Zsivay, „koga vam vodim. Naš prijatelj Ábrámfy od dugog vremena pèrvi mili i dragi gost. Vi si predstaviti možete, kako sam zahvalan gospodinu Ábrámfy-u, da još za vrědno nalazi, misliti na staroga, siromašnoga Zsivay-a. Od godine danah ovo mi je pèrvi radostni čas, danas sam vam mogao plakati, a tako srećan nisam već odavna bio.“

Sad otidjemo sva trojica u sobu, gdě me je sve spominjalo na ljubeznu domaćicu, koja je tu nedavno sve ravnala i upravljala. Ondě su mi g. Zsivay i g. župnik pripovědali najnovije žalostne dogadjaje i ja sam u medjusobnom udioničtvu i prijateljskom priobćivanju naših ćućenjah tu provco četiri cěla tjedna.

(Konac drugi put.)

Povratak kneza Danila u Cèrnugoru g. 1852.

Mala nu slobodna Cèrnagora probudila je pozornost cěle Europe; sve su novine pune izvěšćah iz Cèrnogorskoga ratišta i opisah junačke zemlje Cèrnogorske. Mislimo dakle, da ćemo ugoditi čitateljem našim, ako im priobćimo iz augsburžkih nèmačkih novinah, što nèki naš rodjak piše o povratku kneza Danila g. 1852.

Pokojni vladika Petar Petrović Njegoš imenovao je svojim naslědnikom Danilu Petrovića Njegoša. Věće i narod je pako želio, da on bude samo světovni vladar, a cèrkvenu čast vladike da preda komu drugomu. Ruski car odobrio je ovu želju naroda i mladoga Danila, pripoznao ga je za kneza cèrnogorskoga, podělio mu je red sv. Stanislava pèrve vèrsti, pa je odredio, da se u lipnju g. 1852. povrati iz Petrograda u Cèrnugoru.

Cèrnogorci saznali su potanko za dolazak mladoga kneza, zato mu je 31. sèrpnja do Kotora pošao u susrět predsědnik věća Pero Petrović, brat pokojnoga vladike i stric sadašnjega kneza Danila s množinom savětnikah i glavarah. Vojvodu Njegoša i savětnika Ivu Radonića poslali sa pred njega tja do Castelnuova, da ovdě pozdrave kneza odmah, kako stigne parobrodom u luku kotorsku.

Kad se parobrod približio, stupio je na njega predsědnik věća Pero, te je ogèrlio kneza, rekav mu: „Blago meni sada i u věke!“ Za malo vremena sakupila se sila světinje pucajući iz pušakah. A kad je Danilo stupio na kopno nalcglo je toliko světinje, da se jedva poturao. Jedni su ga ljubili u ruku, drugi u skut, kako je koji dospio.

Digitized by Google

Ovako je knez praćen radostnim klikovanjem naroda prispio u kuću odredjenu za njegov doček. Ovdě sam medju ostalimi cèrnogorskimi savětnici i glavari vidio i Novicu Cerovića iz Drobnjaka. Ovaj je g. 1840. vodio uskoke, kad su napali i ubili hrabroga i kèršćanom omraženoga Smail Čengić-agu iz Drobnjaka, zato je i morao ostaviti zavičaj svoj pa poběći u Cèrnugoru, gdě je zada savětnik. Vidio sam takodjer vojvodu Grahorskoga, Jakova Djakovića; kapetana Ćekličkoga Popa Nikolu, kapetana Gradjanskoga Popa Gjuru Kusovca. Ovo su sve vèrli i odlični muževi.

Drugo jutro krenuli smo prema Cetinju. Knez, njegov stric, Novica i ostali odličniji su jahali, a drugi su se penjali pěške uz bèrdo visoko upravo kao Vesuv.

Povorka ova bila je tako duga, da su jedni bili još u Kotoru, dočim su drugi bili već na polovici bèrda. Došav na bèrdo, našao je knez hèrpu Cèrnogoracah, koja ga je pucnjavom pušakah pozdravila.

Sad se razdělila světinja. Veća stran išla je upravo u Njegoše, zavičaj kneževa; nu ovaj se na oběd svratio na lěvo, u kuću Prorokovića kapetana Njegoškoga. Kad su se gostovi po obědu razilazili, izbacio je svaki svoju pušku kao na znak, da su zadovoljni sa svojim kuće gospodarom. Zatim je knez Danilo otišao u Njegoše, da poseti svoga svaka Ivu Radonića, koji je vojvoda Njegoški i savětnik; zatim svoga starijega brata Mirka, koji mu je došao u susrět do Tèrsta, i staroga Tomu, otca pokojnoga vladike, kod koga smo ponajdulje bili, napokon i Mašana nećaka staroga Tome i strica kneževa. Svagdě su nas počastili s vinom, kavom i dinjami.

Na daljnjem putu iz Njegoših u Cetinje pozdravila je kneza opet množina Cèrnogoracah. Na polju cetinjskom dočekao ga je predsědnik věća Gjorgje, brat Mašanov, savětnik Stěpan Vukotić, savětnik i serdar cetinjski Milo Martinović sa množinom odličnih i prostih Cèrnogoracah, gdě se čula i pucnjava pušakah i tutnjava topovah. Drugi dan bila je svečana služba božja, gdě je bio i knez i tolika množina světinje, da je jedva deseta stran ulězla u cèrkvu. Poslě svete liturgie čitao je podpředsědnik věća sakupljenomu narodu pismo carskoga ruskoga popečiteljstva na kneza Danila, gdě se veli: „Njegovo veličanstvo car ruski privolio je gledeći na molbu cèrnogorskoga naroda i věća u to, da gospodar Danilo vlada Cèrnomgorom kao světovni vladar, a da město sebe drugoga koga imenuje vladikom, koji bi se izključivo brinuo za cèrkvene stvari; knez da nastoji oko toga, da uzdèrži mir sa susědnom Austriom i Turskom.“ Pošto je ovo pročitano u ruskom i sèrbskom jeziku, razdělio je knez donešene iz Rusije redove i medalje. Predsědniku věća dao je red sv. Ane druge vèrsti, Novici Ceroviću i vojvodi Grahovskomu red sv. Ane treće vèrsti; zlatne pako medalje serdaru Mili Martinoviću, vojvodi Ivi Radoniću, vojvodi Petru Vujoviću, vojvodi Nikoli Gjuričiću, Gjuri Martinoviću, kapetanu perjanikah, i perjaniku Butoru Vukmanoviću.

Kad je sve ovo minulo, otišao je Danilo u svoj stan. Ovo je kuća na jedan kat, sazidana od pokojnoga vladike; u gornjem katu ima deset sobah, knez sám treba samo tako zvanu biljardu i dvě sobe, u ostalih stoji tajnik i pobočnik, a několiko je odredjeno za odličnije gostove. U rečenoj biljardi, povećoj sobi, dèrže se i skupštine i sědnice, ovdě se věća i sudi, a kad neima drugoga posla, onda se puši i jede. U srědini je billard, a sa strane ima několiko kožnatih i dèrvenih stolicah, zatim uzduž stěne podugačka klupa. Kad je knez u ovu sobu došao, povèrvila je světinja za njim, a na skoro je bila soba dubkom napunjena; svatko ga

Digitized by Google

je htio čuti i govoriti s njim. Danilo je ovdě govorio o načinu, kako je nakanio sa zemljom vladati, i kako se nada od naroda, da će njegove zapovědi slušati i pokoravati se njegovoj volji; zatim je morao tužbe saslušati i odmah s města suditi i pravicu krojiti. Tako se je n. p nětko tužio da je perjaniku němu dužan škudu, koju mu mora platiti, jer je sud tako dosudio; a on da mu je dao šarenicu u zalog, pa ovaj sada neće da vrati šarenicu, dok mu dužnik neplati kamatah. Knez je odsudio, da perjanik mora šarenicu povratiti, ako mu dužnik i neplati kamatah; jer mu perjanik nije uzajmio gotovih novacah. Ovakovih tužbah bilo je sijaset, koje su sve odmah s města rěšene.

Kad se knez ovako mnogo govoreći umorio, otišao je na polje; nu narod se i ovdě okolo njega sakupljao. Ako je sio na kamenu klupu kojega suseda, to su se odličniji sěli pokraj njega, a světinja se ponaměstila kako je znala oko njega.

Knez je narodu u biljardi i na polju govorio po prilici ovo: „Od sada se kod nas više neće u potaji ubijati, već ako Cèrnogorac zasluži smèrt, to neka znadu svi Cèrnogorci, što je on sakrivio, zašto, kada i gdě je smaknut. Potajne tužbe neću ni saslušati; tko koga tuži, nesmě otići prije dok se ne suoči s obtuženim. Tko primi za mito makar samo jednu paru, ili stvar koja nevrědi više od pare, bit će odmah skinut sa službe. Ovako ću kazniti i svakoga perjanika, koji bi tražio veću pristojbu, nego što ga ide, ako ga sud kuda pošalje, da što izvèrši.

Ovako je n. p. perjanik Ivo Radonić s jednim drugom svojim oglobio někoga čověka za kozu, koja pet putih više vrědi nego njegova pristojba.“

Na ovo se digne Radonić, skine kapu s glave, rekav: „Istina je, gospodaru, učinio sam što veliš, nu da mi je onda tko govorio, kao što mi ti sada govoriš, ja toga nebi bio nikada učinio. U ono je vréme svak samo na to mislio, kako da svoju kesu napuni. Kako drugi, tako i ja.“

Knez im reče nadalje: „Svi Cèrnogorci da imaju jednako pravo, bogati i siromasi, odlični i prosti; jer smo mi svi jednaki. A ja neću da se gleda na moj rod. U Njegoših imam rodjenoga brata, sestru i drugih rodjakah; nu ako doznam, da je kapetan njegoški njim za volju ikoliko odstupio od pravde, to ću ga odmah skinuti sa službe. Ako tko misli, da mu je koji savětnik, kapetan ili perjanik krivicu učinio, neka dodje k meni kad god hoće. Čini li se pako komu, da sam mu ja krivicu nanio; neka dodje slobodno k meni, pa mi neka reče: Gospodaru ti si mi krivo učinio, ovo je ovako, a nije onako; a ja ću sve iz nova iztražiti, pa ako uvidim da pravo ima, poboljšat ću svoj sud; ako li nadjem, da je sve onako, kako je i bilo, to ću mu reći, da se neima ništa tužiti.

Ako mi Bog sreću i zdravje da — reče napokon — to ću sastaviti novi zakonik, koji će vam nanèti mnogo dobra, a zapréčiti kojekakvo zlo.“

Kad sam zatim na samu bio s njim, tužio mi se je, da će ga u uvadjanju zakonika i izvèršivanju zakonah prěčiti običaj Cèrnogoracah, što odmah běže k Turčinu, ako im tko kaznom prěti. „Da možemo“, veljaše on, „u miro živiti s Turci, kao što živimo s carevci, to bi se ovomu zlu lako doskočilo.“ A napokon mi reče, da neće nikoga bez razloga s časti skinuti, kao što je to do sada bivalo. U Cèrnojgori su pèrvi častnici savětnici, zatim kapetani, a za ovimi perjanici. Savětnici su vèrhovni sudci zemlje; kapetani rěšavaju pomanje razpre, pa upravljaju pojedinimi plemeni po zapovědih, štono ih dobivaju iz Cetinja. Perjanici su kao tělesna straža kneževa. Oni raznose različite zapovědi po zemlji, gdě s kapetani razpravljaju pomanje stvari, izvèršuju presude, hvataju zločince i t. d. Savětnike i kapetane bira

Digitized by Google

knez, a perjanike si bira po svojoj volji svako pleme. Něki dan reče knez nekojim ljudim iz plemena Cucerah, sakupljenim u biljardi. „Trebam perjanika iz vašega plemena. Izaberite ga sami; meni će po volji biti svaki, koga vi izaberete. Ako se nesložite u izboru, to ću si ga ja sam izabrati po svojoj volji. Promislite, da od vas samo jedan može biti perjanik, pa da je bolje po vas, ako ga sami izaberete, nego ako vam ga ja nametnem.

Savětnikah bilo je do sada u Cèrnojgori samo deset, kapetanah četèrdeset, a perjanikah četèrdeset i šest. Savětnici imaju plaće sto škudah, kapetani trideset, a perjanici četèrdeset. Kapetani imaju zato manju plaću nego perjanici, premda je njihova čast veća, što oni kod svoje kuće službuju, perjanici pako i savětnici u Cetinju, dakle daleko od svojih kućah. Perjanici dobivaju poputbinu ako idu kuda, i to ako idu u daleku koju nahiju, n. p. u Moraču carski dukat, za malo bližju nahiju škudu, a za najbližnju tri cvancige.

Do sada su savětnici dobivali i něki dio globah i sudbenih troškovah, što je više činilo, nego njihova prava plaća. Nu knez je nakan globe uzeti u zemaljsku pěneznicu. Ali da savětnici i perjanici uzmognu živěti od svoje plaće, to će knez imenovati još dva savětnika, a broj perjanikah pomnožati će za četèrnaest, pa će od ovih vazda samo četvèrti dio složbovati u Cetinju; dakle svaki od njih samo tri měseca, a za sve ostalo vrěme radit će kod kuće, nu prosto će im biti da borave u Cetinju.

Već za vladanja pokojnoga vladike uzimalo se mito od robe, štono je dolazila iz turskih pokrajinah. Ovo mito uzimano je do sada samovoljno; nu sadašnji knez hoće da sve mitnice u najam dade onomu, koji najviše obeća.

Dok sam boravio u Cetinju, dobio je u nenaznočnosti kneževoj predsědnik věća pismo iz Nikšićah od turskoga bimpaše, gdě se ovaj tuži, da su Cèrnogorci Turčinom nikšičkim oteli stado ovacah i druge marve, te traži, da mu se ovo povrati. Odgovoreno mu je, da vezir hercegovački odabere několiko ljudih, koji bi došli na granicu, gdě bi ugovorili trajući mir, te ovako prepréčili svako plaćkanje. Ovom prilikom reče knez, da bi želio s Turci u miru živěti, te da će Cèrnogorcem zabraniti da nenapadaju turske podložnike, pa da neotimaju tursko blago. Ovomu nije nitko odmah prigovorio, nu vidělo se je, da se to nedopada onim, koji od toga žive.

Napomenuto pismo bimpaše došlo je u večer, a drugo jutro stigao je glas iz Piperah, da su Turci Cèrnogorcem oteli prěko dvě sto ovacah, te da su ubili dvoje děce i jednoga starca. Ovo je Cèrnogorce upravo razveselilo, jer im je knez rekao: „Sada radite što znate, samo nemojte dirati u kèrsćane i u nizam.“ Drugi dan opet, kad je knez sědio na kamenoj klupi pred někom kućom, dodju pred njega dva pristara Hercegovca, oderana, s kapom u ruci, malo ne bosonogi, neimajući nikakva oružja, štono se veli prava sirotinja raja, te se tuže, da je medju marvom, koju se Cèrnogorci nedavno Turčinom oteli, i njihova marva; pa mole kneza, da im ju povrati. Knez zapovědi odmah, da se piše kapetanu, čiji su ljudi marvu oteli, da ovoj sirotinji povrati toliko marve, na koliko se može zakleti. Čuo sam i to, gdě je knez rekao, da će porez razpisati medju Cèrnogorce, pa nek plati svaki prema svomu imutku; a tih novacah da on neće za sebe, već za dobro zemlje. Tako je n. p. nakanio zavesti pučke škole, i dovesti vèrstnih učiteljah, koji bi děcu obučavali na obći trošak; nakanio je takodjer tiskarnicu ponoviti i povećati, ceste graditi i t. d.

Digitized by Google

Za sve vrěme što sam bio u Cèrnojgori, dolazila je světinja u Cetinje, da vidi svoga kneza, a kako čujem, dolazila je i poslě kako sam ja već otišao bio. Knez je svakomu, koji ga je posětio, dao něšto poputbine.

Knezu Danili ima sada istom 24 godine, on je maloga uzrasta, nu živahnoga i okretnoga těla. Kad je něki dan bio na polju medju Cèrnogorci, reče im iznenanada: „Gledajte me kako sam malen medju vami, nu ako me neuzslušate, učinit ću vam se veći, nego što je Lovćen. Ako nećete da se proslavim dobrotom, a ja ću se odlikovati strogošću.“

Večer u Varaždinu.

Kada se čověk po zemaljskih naših cestah kočijom vozi, uljulja ga njihanje u sladki sanak. Kada pako kola s ravne ceste na tvèrdi tarac gradovah dodju, pretvori se ugodno njihanje u stresanje i štropot, te mirno počivajućega putnika tèrgne sa sna.

Dne 18. sěčnja o. g. vozeći se iz Čakovca u Varaždin, sladko sam u kočiji spavao. Sa sna se prenuh, kako je kočija na tvèrdi i nejednaki tarac prošla, te po slaboj luči světiljkah opazih, da sam već u predgradu. Drobna je kiša sipila, te je bilo kao što je obično po gradovih naših blata dosta. Kočija stane pred gostionom „ka jagnjetu.“ Sidjem s kolah, zaištem sobu, te unidjem u nju za predvodnicom, cèrnokosom sobaricom.

Jedva što sam se rěšio putne oděće, čujem po gradskih zvonicih udarati osam satih. Pospremiv svoje stvari i zaključiv sobu otidjem u jěstvenicu. Doli došav posavětovao sam se s jěstvenikom i odredio potrebita u gastronomičkoj struci. Ugodno mi je bilo, što sam proti običaju naših gostionah vidio na stolu „Narodne Novine.“ Amo tamo po novinah něšto pregledavši, čujem pokraj mene sědeće prihodnike govoriti o plesu, koji je bio urečen za istu večer u javnoj někoj dvorani.

Vidivši iz kretanja i gibanja, svećanog oděla, světlih čizmicah, bělih rukavicah i zarudjenih vlasih, da se ova gospoda na ples spremaju, pitam ih, kada će ples početi. Čuvši da je već započeo, založim poněšto, te se mahom vratim u svoju sobu, da se i ja na ples spremim. Prepone, koje sam putem morao nadvladati, može si svatko predstaviti, koji je ikada po kiši i blatu, a k tomu pri polulući varaždinskih světiljkah morao kuda ići u čistih čizmicah. Tri puta sam Bogu zahvalio, kada sam zdravo, premda poněšto omèrljano došao k pragu redoutne kuće, gdě je stražar na vratih pozorno bdio na nutarnju i izvanjsku sigurnost. Netom sam několiko stubah prošao, eto ti zle kobi. Čověk kada ide, preda se gleda, a ne nada se, jer mu je Bog oči pod čelom, a ne na temenu usadio. To je bio uzrok, da se strašni sustuk dogodi s mojim jadnim šeširom i nadstojećim tavanom. Pošto šešir velikom mukom i trudom s očiuh skinem, i pošto se poněšto osvěstim, pogledam u vis; odlanulo mi je, kada sam opazio na tavanu tragove više sličnih udaracah; nisam dakle samo ja tako nesretan bio. I zbilja kako dodjoh do vèrh stubah, opazim evo drugoga zatočnika, koji je nečuvenim i nevidjenim naporom sdavljeni šešir s očiuh skidao.

Skladni zvuci někoga miloglasnoga českoga napěva dopru do mene i kroz zatvorena vrata; otvorim dakle naglo vrata i stupim unutra, ali vratarica, koju

Digitized by Google

valjda nisu zvuci ovoga slavenskoga napěva tako zanimali, kako mene, ulovi me čvèrsto za kabanicu, te me pusti istom, kada sam joj predao ulaznicu. Prozaičku izvanjsku oděću baciv u haljospremu, obučem velikim doista trudom rukavice, i stupim u zemaljski ovaj perivoj.

Na pèrvi pogled pojavi mi se u grudih někakvo osobito ugodno čuvstvo. Pa kako i nebi? Ta čovèk bi morao od tvèrdoga čelika biti, koji nebi mislio, da je u naručaj sladke razkoši prenešen, kada u krug tolikih krasoticah stupi. Gledaš na lěvo ili desno, napred ili nazad, posvuda vidiš divne tvorove stvoritelja. Krasotica do krasotice, jedna lěpša od druge, sve pune dražesti i miline, kao višji někoji dusi titraju oko tebe na laganih krilih věšte Terpsichore.

Komu nebi godilo, kada vidi, gdě si mladež najnježnija ćućenja pogledom, kretanjem i plesom medjusobno očituje múkom. Tko je ikada silu ljubavi svemoguće ućutio, taj će ovo razuměti; pače i onaj, komu je božica ljubavi bila neprijazna, te mu nije nikada čarom ovim nebesnim hladno sèrce obavila, moći će to barem umom dokučiti, ako stane o njoj razmišljati. Sèrcu mora goditi, što je milo, lěpo i dražestno.

Ovo se ćuvstvo pojavi u meni, kad sam u dvoranu stupio. Razabravši se poněšto, stanem razgledati i razmišljati osobe i stvari pojedince.

Ima stvarih, koje se motritelju predstavljaju savèršene, kad ih ukupno razmatra; ali kad ih razstavi na čestice, pojavlja se mana za manom.

To sam i ja primětio, kad sam družtvo, u kojem se nalazih, počeo razglàbati. Najprije sam opazio neshodnost i neprikladnost města. Dvorana je u duljini nerazměrna prema širini. Razsvětljenje bi imalo priměrno biti krasoticam. O podu neću ni da govorim, jer je izpod svake kritike. Ovdě se svim právom kazati može, da plesači plešuć skaču prěko bèrda i doline.

Kad sam prisutne lěpotice razmatrao pojedince, vidio sam koješta, što směm ćutiti, nu nipošto opisati. Nutarnje ćućenje zèrcali se više putih na licu. To valja osobito o nježnom ženskom spolu, koji se odlikuje ćutljivostju. Žena će uvěk težje nutarnje svoje ćuvstvo sakriti nego mužkarac. (Neimate pravo! Ur.) Nego da i nehotice nekažem, što mislim, prestat ću o stvari ovo razmišljati, te izpovědit ću, da sam se morao čuditi, što je zapadni duh ovdě tako razgranjen, i što se uz francezku ugladjenost udomi ovdě i englezka udobnost.

Evo děvojke plavokose, koja mnogim plesom već umorena počiva na mekom divanu. Na běloj ruci dèrži oslonjenu glavu; sněžne joj se grudi nadimlju, kao vetrom uzkolebano more, koje se časom diže časom pada, te u motritelju, koji vidi, kako se po njih zarudjena plava kosa razbludno širi, vruću probudjuju želju, da mahom postane pramom děvojke lěpote. Dva oka njena izpod vedra čela dvě su jasne zvězde na vedrini nebeskoj. Na cvětnom licu lěr se skladno s ružicom slaže, a na razbludnih ustih proviruju izpod koraljnih ustnah dva niza běla bisera. Plesač joj se približava, te ju uljudnim posměšićem na ples pozivlje; pa evo i na njenih ustnah lěpa titranja, posměha blaga. Tad zamešeni plesač prime ručicu njenu u svoju desnicu dèrhtćuću, obuzme ju za vitki stas, upre zatravljene oči u rajske dražesti mile drugarice, spusti se na laganih krilih vile plesalice u more slastih, te ju zatim uz uljudni zahvalni naklon vrati prijašnjemu městu.

Eno ondě mladića, kojemu iz očiuh vidiš, kako se muči, mori, kopni, čezne i uzdiše pred uzorom svojim; mladića, kojemu děva čedno ali hladno tobože odgovara, što joj roditelji imućni pazeći na nju nedopuštaju, da se s njim kao

Digitized by Google

s neimućnim razgovara; dočim ju ipak vatrene oči, rumeno lice i goruće ustne izdaju, da je i njezino sèrce od ljubavi zatravljeno. Njihov razgovor mora da bude kratak; ali i njoj i njemu je miliji i vrědniji, nego sve što cělu noć čuju i govore.

Malo dalje vidim, gdě mladac zaodéveni franceskim odělom sakuplja svu svoju věštinu gizdelinsku, te se okó krasne děvojke vèrti kao lepir svěćom omamljeni. Sladoledom hoće da ugasi njenu nutarnju vatru, koja njegovu sve to više užiže. Valjda mu se sèrce uzpirilo gorućim plamenom, kad mu je ruka zadèrhtala, te tanjirac sa sladoledom opao na krilo krasotice. Nesmotrenost ova probudila je u njem smetnju, a sudeć po očiuh njegovih, i zavidnost skopčanu sa žalošću, što se on nije u sladoled pretvorio.

Prošav zatim po dvorani čednim korakom amo tamo, opazim gdě se gospodičić uljagiva majci, valjda da si put otvori ka kćerci; drugi se opet prijaznim licem približava otcu, bratu il suprugu, du milost steče kćerce, sestre il' supruge.

Ali tko bi sve prizore ovakve, koji su jedan za drugim bi reć slědom slědili, opisao. Rěčju: u dvoranskom ovom plesu bilo je puno miline, puno dražesti; bilo je za ovdašnjega čověka svašta u smisla duševnom i materialnom; ali nije bilo hèrvatskoga značaja, niji bilo ni traga narodnosti.

Zaludu će željno tvoje oko gledati na okolo, da opaziš oděću ili barem znak narodnosti. Zaludu uho prisluškivati, da hèrvatsku rěčcu čuje. Glasba svira napěve i komade svakojake, osim narodnih, do jedine pólke, o kojoj ovdě valjda misle, da nije ples slavjanski. Narodnomu kolu neima ni traga. Duševnoga života, koji svoj koren vuče iz života narodnoga, nije bilo ovdě. Čověk, koji živi samo u materialnom světu, a nemari za duševni život, bio bi odlučio, da će sve dane svoga života sprovesti u krugu i u městu ovom, jer se nemože nagledati dražesti, te težko da bi se ikada mogao potužiti s nestašice hrane.

Neću nipošto sa kažem, da ovdě neima narodnoga čuvstva. To ne. Ima ovdě pojedinih rodoljubah; ima ovdě i nježnih ženskih serdacah, u kojih plamen narode ljubavi plamti.

Šta fali dakle?

Fali ponos narodni, fali i sloga; a bez ovih neima ništa!

Šta to hasni, da ja narodno ćutim, da sam pripravan za narod sve žèrtvovati; kada neimam sèrca, da světu u oči — svakom prigodom — kažem što u sèrcu ćutim?

Šta to hasni, da ja svoj narod ljubim; kada neiman ni toliko moralne snage, da se u razgovoru služim materinskim jezikom?

Šta to hasni, da smo pojedince svi rodoljubi; kada neima medju nami svete veze, koja bi iz pojedinih iskrah stvorila bukteći plamen narodne ljubavi?

Šta nam koristi napokon, da smo Englezi, Francezi, Taliani, Saksonci, kada nismo ono, šta moramo da budemo, kada nismo svoji?

Ozbiljne i turobne ove misli obuzeše me, kad sam na zid naslonjen neznam kamo oči ukočio bio.

Na jedanput se prenuh sa mašte svoje. Električki nèkakav udarac ućutih, videći ženu vilinskoga struka u naručaj svoj doletěti. Činilo mi se kao da sam prenešen u mlada svoja lěta. Nu kako se začudih, kada se opet andjeo ovaj od mene tèrgnu, i nježno za oproštaj zamoli. — Ostadoh okamenjen, te pomislih na nestolnost čověčje sreće. Netom mi se danica zvězda na nebu ukazala; pa eto ti ju

Digitized by Google

već i oblačna tama sakrila, dà za věke sakrila. O tašta ljudska nado ljuto li me ti prevari. Jedva što sam pomislio, da ću se u naručaj divne razkoši bezbrižno uljuljati, eto ti me u neizměrni ponor sunovraćena. Neočekivani ovaj dolet krasne vile u moj naručaj bijaše pusti slučaj. Ova je plesalica od plesača naglo izpuštena doletěla u moj naručaj upravo proti svojoj volji.

U ovakovih mislih i prizorih prodjoše puna četiri sata.

Nagledav i nauživ se sjajnog ovog družtva odpremim se kući; pošto bi ovdě još někoje doba o družtvu, o krasnoj zlatokosoj děvi i o nenadanom doletu lěpe gospoje mozgao, počivah u naručaju sladkoga sanka, dok me zorom štropot prolazećih kolah neprobudi. Proviriv kroz prozor vidio sam prama zapadu nad Ivanšćicom, da se je veličanstveni Orion k zapadu spremao, kamo ga Sirius, Procion i ostale zvězde slědiše. Poslě dva sata svane i běli danak, a ja stanem razmišljavati, kako je lěpo i divno bilo, sve što sam vidio; ali koliko bi bilo lěpše i uzoritije, da je bilo narodnim duhom opojeno. Nu što nije, biti će. Pèrvi je korak sklonuti krasni spol. Ćutljive žene ogèrliti će oběručke što je lěpo i plemenito. A neima plemenitijega ćuvstva od rodoljubja. To dakle ponajviše zavisi od mladih naših ljudih, koji se sličnimi prigodami koriste; oni bi imali i nastojati, da zabave svoje oslade i oplemene duhom narodnim.

ać.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Polugodišnja skupština matice ilirske deržat će se na Svěćnicu t. j. 2. veljače popodne u 3 sata u velikoj dvorani narodnoga doma, Pregledat će se računi, i věćat će se o molbi, koja se ima po novom zakonu o sdruživanju podněti njegovu c. k. veličanstvu.

— Što smo željno izgledali, to smo dočekali. Našao se domorodac, koji će prevesti u sve europejske jezike prevedeni amerikanski roman: „Striče Tomo, ili robovanje cèrnacah u Ameriki od Enrike Biĉr Stau (Oncle Tom's Cabin; or Negro Life in the Slave States of America. By Harriet Beecher Stowe)." Pèrvi svezak bit će gotov koncem měseca veljače, te će svakog měseca redovito izaći po jedan svezak. Cěna je cělomu dělu sa slikami 1 fr. 36 kr. u sr. Predplatu prima knjigarna Franje Župana u Zagrebu. Dělo je ovo poznato cělomu světu, netreba mu dakle nikakove preporuke. Što se prevoda tiče, to se nadamo, da će dobar biti; jer oko njega nastoje ljudi. koji naš jezik dobro znadu.

— Čuje se, da će papinski poslanik o uskèrsu u Zagreb krenuti, da nadbiskupa zagrebačkoga svečano uvede u novo dostojanstvo.

— U Rěci je iz stolne cèrkve ukradjen nakit vrědan 150 for. vrědan.

— Kod Dubice dogodilo se je nedavno strašno umorstvo. Někakovi su razbojnici navalili na dva svinjara, te su im s handžarom vrat obrezali i pèrste obsěkli.

Opera. Ugodno nam je, kad pomislimo na Normu, Don Bucefala, Atilu, Lombardi; sèrce nam igra od miline kad se spomenemo Nabuka, Ernania; uzhitjeni smo, kad umom svèrnemo na magički uspěh, kojim je Belizar predstavljen; — nu pored svega toga, sve je ovo samo něka čest ugodnosti, miline i uzhićenja, kad ga uzporedimo s uspěhom, kojim bi ověnčano prekjučerašnje predstavljanje, dano na korist ljubimca našega kazališnoga obćinstva, g. G. B. Gania. U pèrvom komadu naime pèrvom činu iz Belizara, svèršenim dvopěvom „Sul campo della gloria," netom što se je koristnik na slavodobitnih kolih ukazao, nastade pleskanje dugotrajno i tako bučno i živahno, da je pěvanje bilo prekinuto; zatim nastade velika tišina, za kojom je opet, kad je s kolih sišao, slědilo neizměrnim pleskanjem izjavljeno uzhitjenje, pratjeno padanjem věnacah i pěsamah na slavu koristnika sastavljenih na jeziku hèrvatskom i na talijanski jezik izvèrstno prevedenih. Mislimo da ćemo ugoditi našim čitateljem, ako jim priobćimo jednu ovih pěsamah.

Evo je:

Digitized by Google

U tom domu čusmo dosta
Zvučnih glasah i vèštine,
Ali sèrce hladno ostà
Svekolike sred miline.
Sluh i razum samo biše
Namireni . . , ništa više.

Tebi pèrvom, Tebi samom
Za rukom je pošlo, Giani,
Uzpaliti sèrca plamom
Prije neznanim u toj strani,
Koji slasću njedra grije,
Kakva u raju samo klije.

Svèrha pènja ako to je,
Da čovèčja sèrca blaži,
Nek se ovènča čelo Tvoje,
Jerbo reć bi nisu laži,
O Orfeju što se sbori, —
Kad Tvoj divan glas zaori!

„Omaggio a Donizetti“ duet za gusle sastavljen po ravnatelju orkestra g. J. Bignaniu, koje je ovaj sa svojim malenim sinom igrao, bio je dobro izveden,te se dopao. Mladac ovaj pokazao je za svoje doba veliku vèštinu, te se nadati, ako ovako napredovao bude, da će doći do znamenitoga glasa. — Pèsmica sa proměnami o napèvu „Nek se hrusti,“ pèvana po pèrvoj pèvačici gji. Veron. Gaziello, bila je vèrlo dobro i jakim pleskanjem primljena. Prizor i pèsma iz trećega čina Ernania, pèvana po koristniku, bila je izvedena s osobitom milinom, ućutnošću, zvučnošću i krèpkošću, koje vlastitosti označuju Gianiev glas. Ona se tako dopala, da je neprestano pleskanje privolilo koristnika, da ju je na zahtèvanje občinstva dva puta pèvao. Nakon toga slědilo je opet gromko pleskanje, padanje vènacah i pèsme sastavljene na talijanskom jeziku za prigodu ovu. — Šaljivi dvopèv iz Cočieve spèvoigre „la Clotilde“, izveden po pèrvoj pèvačici gji. Ver. Gaziello i g. Ces. Favrettu. bio je izvèrstno predstavljen, te nije promašio svèrhe svoje. — Nu najbolji komad u cèlom ovom savèršenom predstavljanju bio je bez dvojbe dvopèv iz spèvoigre „Marino Falliero,“ izveden po g. Albertu Štrigi, koji je iz prijaznosti učestvovao, i po umětniku g. Gianiu. Kako je g. Štriga stupio na pozorište pred občinstvo, pozdravilo je ovo svoga staroga znanca a mladoga umětnika dugotrajnim i gromovitim pleskanjem, skopčanim s iskrenim, sèrčanim uzhicenjem, kao da mu čestitalu, što se umětnosti posvetio, i što ga ima sada, pošto se usavèršio, te nakanio povesti se za njom po cèlom světu, priliku ćuti pèrvi put kao umětnika. Pošto se uzhićenost napokon ipak utaložila, začeli su se oriti glasovi dvijuh umětnikah po kazališnom prostoru, dva glasa krèpka, zvučna i gromka, ali zajedno i umiljata i ugodna. Dugački dvopèv ovaj, bio je pratjen najvećjom pozornošću občinstva, te samo kad što narušilo je tišinu plesak pojedinacah, kojim je sèrce uzavrělo od miline te su nehotice stali pleskati. Težka je bila zadaća, kojoj je naš Štriga imao zadovoljiti, kad uzmemo na um, da je on pèrvi put kao umětnik stupio pred mnogobrojno občinstvo, pěvao na jeziku talijanskom, pěvao s ljubimcem izmedju osoblja našega spěvoigranoga družtva, pěvao s umětnikom više no deset godišnjim pěvanjem po kazalištih usavèršenim; nu čim je zadaća njegova težja bila, tim je sjajniji i važniji krasan uspěh, kojim je pěnje njegvo uzpèrkos ovolikim neprijaznim okolnostim urodilo. Njegov glas je vèrlo obsežan, krěpak, pun i zvučan u cèlom obsegu, pa uz to ugodan i u sèrce dirajući. Poslě svèršenoga dvopěva zaujilo je cělo kazalište od urnebesnoga občenitoga pleskanja. Pade vènac. G. Štriga ga digne i preda g. Gianiu; pade drugi vènac, i ovaj se prigne i preda drugu svomu g. Štrigi. Prizor ovaj bio je krasan; pa uz sve vrème, dok je to bivalo, padalo je uz pleskanje bez kraja i konca na stotine iztisakah pèsmice slědeće:

Dva se orla k suncu dižu,
Jedan drugog da nadkrili
No gle — oba svèrhu stižu —
Oba su nam dragi, mili:
Giani, Štriga, slava Vama,
Nezabitni vavèk nama!

Dvopèv ovaj, premda dugačak, bio je dva puta pěvan. Občinstvo bilo je uzhitjeno. — Što u prijašnjem broju rekosmo o velikoj, narodnoj ouverturi po g. Mülleru sastavljenoj, moramo i sada potvèrditi. — Drugi čin Belizara bio je izpěvan divno. Kazalište je bilo puno puncato. U obće kazati moramo, da je izmedju svih dosadanjih 66 predstavljanjah ovo bilo najzanimivije. Jedino žalimo, što i drugi prijatelji umětnosti po Hèrvatskoj i Slavoniji nisu mogli biti kod predstavljanja ovoga, te děliti s nami izobilje ugodne zabave, koju nam je ovaj večer pružio. — ć.

— **Iz Karlovca.** Mislim, da svakoga Hèrvata mora zanimati i najmanja narodna radnja, osobito ako ova upravo u život družtveni zasěca jer se u ovom sada slabo gleda na narodnost. Čini se, kao da smo ostabili poslě velike borbe za narodnost našu, i kao da nam nije više ništa do

Digitized by Google

nje stalo, ili kao da je ona već tako osigurana, da se netrebamo za nju boriti. Narodnost naša doduše u javnom životu dostojno zauzima město; jer je naš narodni jezik zakonom i porabom postao jezikom službenim. Nu to još nije sve; ako ljudi naši i pišu u činovnici naški, to ipak u družtvenom životu govore ili němački ili talijanski ili magjarski, kako tko zna. Treba dakle i tomu lěka, treba da si narodni naš jezik put prokèrči u život družtveni. A neima dvojbe, da su u tu svèrhu najprikladnija kazalištna predstavljanja; to nas uči svagdanje izkustvo. Kad sam bio onomadne u Zagrebu, čuo sam dosta pravih našinacah, gdě talijanski govore; pa koliko ih je bilo, koji su znali talijanski, prije nego što je talijanska opera onamo došla? Vèrlo malo! Nu svatko je rad, da razumije ono što u operi čuje, pa se uči i nehotice tudji jezik. Tako vam je i s našim narodnim jezikom; dapače naš će hèrvatski jezik sto putah prije prodrěti u život družtveni nego ikoj drugi; jer jezgra naroda hèrvatski govori.

Poznato je i to, da mnoge naše domorodke zato neće da govore naški, što tobože neznadu ilirski, a u provincialnom svom narěčju stide se govoriti; nu kazališnimi predstavljanji izgladit će se provincialni jezik, te će narod naš priviknuti lèpšim formam i čišćim izrazom, pa se onda neće sramiti svoga jezika. S ovoga gledišta dakle najveću hvalu zaslužuju domorodci i domorodke karlovačke, što su nam jesenas i zimus s velikim požèrtvovanjem narodne komade predstavljali. 6. sěčnja bilo je zadnje predstavljanje, jer su nastale poklade; nu tvèrdu gojimo nadu, da će se naši domorodci, ako ne prije a to odmah poslě pokladah, opet ovoga posla latiti.

Do sada su predstavljeni ovi komadi: Juran i Sofija dvaputa, Stěpko Šubić, Obalorova kći, Englezke robe dvaput, Pozivna cedulja i Hedviga.

Velika je to běda, što neimamo više narodnih kazališnih komadah priličnih za malo kazalište, kao što je karlovačko. (Zašto niste predstavljali: „Dame i husare, zapiske djavolove itd.? U izborniku zagrebačkoga narodnoga kazališta ima još i drugih dobrih komadah. Ured.)

Ako se ikoji grad može ponositi svojimi domorodkami, to se može Karlovac, gděno one u svemu što je domorodno prednjače istim muškarcem. Da njih neimamo, nebi bili imali ni narodnih predstavljanjah. Slava im! Veliku hvalu zaslužuje takodjer g. Dr. Iv.—ć, koji kao ravnatelj našega družtva dobrovoljacah rědkom revnošću nastoji oko narodnoga kazališta.

L. L.

Slavenski glasnik. Svi slavenski časopisi javljaju, da će 2. veljače biti u Beču sjajni slavenski bal; pozivne cedulje već sve razposlane u svih narěčjih slavenskih. (Opominjemo čitatelje, da ovo nije lažitorba.) — „Hlas jednoty katolické“ iz Bèrna javlja, da je k družtvu sv. Ćirila i Metoda godine 1852 pristupilo 509 članovah, te da je ovo družtvo koncem ove godine imalo malo ne tisuću članovah, a medju ovimi 324 svećenika. — Glasovito dělo Torquata Tassa, „oslobodjeni Jerusolim, prevedeno je na češki jezik od poznatoga češkoga književnika g. Ziaka, koji na njem radi od god. 1833. — U tiskarnici zavoda Ossolinskih u Lavovu izašla je IV. i zadnja knjiga: Wiadomošćih historiczno-kryticznych. — U Vilnu je nakladom J. Zawadzkoga izašla: „Polska Marcina Kromera.“ — Orgelbrand je izdao novu pripovědku od J. J. Kraszewskoga „Zlote jabłko“; koji sada piše, novi historički roman iz vremena Stanislava Augusta. — Dosadašnji sauradnik Slovenskih Novinah Záborský ostavio se uredničtva, te sada g. Lichard sam uredjuje rečene novine

Svašta po nèšto. U Galicii u selu Kèrtovu živi něka baba od 134 godine. Ona se još dobro dèrži i može sama konac u iglu uvući. Ona pamti, kad je pèrvi krompir donešen, a gleda sad svoje peto kolèno.

— U Varšavi je umro 16. o. m. jedan od najznamenitijih muževah Poljske, věčnik grof Franjo Potocky. On bijaše član upravljajućega věča za kraljevinu Poljsku, predsědnik plemiče komore, koji je imao više naslovah i redovah.

— „Gothaische Zeitung“ izlazi već 162 god.

— U Beču je umro něki Jakob Leidersdorf, koji je imao 3000 lulah vrědnih 50,000 fr. sr.

— Bečka štedionica uzajmila je pèrvostoniku Ugarske 200,000 fr.. kojih treba da dogotovi i uresi cèrkvu ostrogomsku.

— U Ameriki je něka gospoja Pennell imenovana učiteljicom latinskoga jezika i književnosti.

— Meyerbeer skladatelj glasovite opere „Prophet“, dogotovio je novu spěvoigru pod imenom: „Afrikanka.“ Pèrvi put bit će predstavljena u Parizu, i to istom měseca travnja 1854 g. Probe će začet u listoprdu o. g. Lahko je operu točno predstavljati, kad se pol godine probe dèrže.

— U Beču bit će lětos kod talijanske operé sedam glasovitih pèrvih pěvačicah, više nego jih je Beč ikada dosad u jednoj saisoni imao. Ove jesu: Medori, Maray, Demeric, Fodor,

Digitized by Google

Ida Bertrandi, Olivi i Everardi; medju ovimi je Ida Bertrandi u najnovije vrème pěvala u Parizu, Olivi u Milanu a Maray u Petrogradu, gdě je u Barbieru di Siviglia kao Rozina najsjajnijim uspěhom ověnčana bila. Ovu operu izabrala si je i na predstavljanje, koje je bilo dano na njezinu korist. — Predstavljanja započet će se 1. ožujka, te će trajati tri měseca. Kod nas su se započela 1. listopada, te će trajati do konca ožujka, dakle šest měsecih. — To će valjda biti za dvě godine,

— Po věstih iz Rima izdao je načelnik redarstva, g. Savelli, okružnicu, u kojoj, kao što i prošlih pokladah, tako i lětošnjih zabranjuje se nošenje lažljivih bradah, krinkah itd.

— Tizzani, komu je pověrena duhovna skěrb nad svom papinskom vojskom, izdao je početkom nove godine strogi cérkveni zapt (disciplinu) za vojsku. Po svih kasarnah moraju molitve prepisane viseti na zidovih; vojnici moraju svaki dan moliti litanije, pa kad se udara na počinak, moraju svi glasno moliti. Čislo mora svaki vojnik sa sobom nositi.

— Krasna Španjolka Montijo, o kojoj se govori, da kod francezkoga dvora od dana do dana sjajnije i važnije město zauzimlje, paće da će po svoj prilici postati „caricom Francezah," jest dèvojka lěpotom lěpa, i kao što Francezi vele uzor miline i nježnosti ženske. Gospodična Montijo je visoka, tanka uzrasta, ima malene ručice i nožice, te je vérlo oštroumna. Njezina glavica je čudo lěpote do sele još nevidjene. Oči su joj dva živa cèrna ugljena, dvě su duge trepavice zastor žarkoj světlosti vida očinjega; povèrh ovih vidiš vedro čelo njeno, a nad ovim ures zlatokosni, kojim joj je narav svu lěpotu načinila. Istina je, da gdčna. Montijo nije roda carskoga, i da okolnost ova daje u parižkih salonih dosta povoda razgovorom; ali ni pèrva carica Francezah nije bila plemena carskoga, pa je ipak postala caricom. Onomadne bio je lov u Compiègnu, te je i ona pošla u lov na bělom, arabskom konju, kojega je hvalila porad krotkosti i lěpote njegove, na što je Napoleon, videći da joj se konj dopada, molio ju, da ga uzme na dar, rekavši joj još nèšto na tiho. Španjolka digne posmèšno, ali ipak oholo glavicu svoju, te odgovori caru, tako da ju je i okolina čuti mogla; „kad postanem caricom." Pripovèst ova ide kod carskoga dvora od ustah do ustah. — Da je gdčna. Montijo u velikoj milosti carevoj, te zna cěli Paris; a hoć li se Napoleon nakaniti da ju uzme, to ćemo viděti.

— Divna je stvar doista kako se narod množi u sjedinjenih dèržavah. Od pet miliunah stanovnikah što bijaše u početku ovog stolèća, sada ih ima gotovo 24 miliuna. U někojih dèržavah, kao Indiano, Mississipi, Ohio gdě g. 1800 nebijaše do několiko obiteljih, koje su skupa iznosile 5, 6, 45 hiljadah dušah; godine 1850 nahodimo u pèrvoj 788 hiljadah, u drugoj 603 hiljadah, a u trećoj dèržavi 1,980 hiljadah dušah. Pored svega toga što sada dèržava New-Yorka broji 3 miliuna stanovnikah, u višerečeno vrème nebijaše jih više od pol miliuna; razmèrje ne mnogo manje pokazuje se u Pensilvanii; u Tennesseu od 100 hiljadah naraslo je više od jednoga miliuna, a u Albama od samih 137 hiljadah za 30 godinah umnožio se je broj stanovnikah na 771 hiljadu. Još divnije je kad se posebno uzme broj stanovnikuh u gradovih, New-York i Filadelfia, koji prije 50 godinah brojiše 60 i 70 hiljadah stanovnikah, danas izporediše se u tom s pèrvimi stolnimi gradovi europejskimi. New-York broji 515 hiljadah stanovnikah, a a stolni grad Pensivalnie 409 hiljadah. Boston, Baltimora, koji su jedva imali 25 hiljadah, danas pèrvi broji 138 a 169 hiljadah drugi. Drugi gradovi kojih i nebijaše, ili su bili neznatna města, sada su podigla se i izporedjuju se s gradovi pèrvoga reda u starom světu. Cincinnati u Ohio, prije 40 godinah nije imao više od 2540 osobah, a sada prolazi 115 hiljadah; Brooklyn koji u rečeno vrème imadjaše samo 4 hiljade, god. 1850 je imao 100 hiljadah, a Nova Orleans od 17 hiljadah ima sada 119 hiljadah. Šta više? S. Franje u Kalifornii sa svojih 25 hiljadah stanovnikah zar nije grad koji je može se reći jučer postao.

— U Francezkoj izlazi izvan Pariza 300 političkih časopisah. Od ovih je 250 priobćilo poznati roman „Oncle Tom's Cabin".

— „Navada je želězna srajca (rubača)" veli slovenska poslovica, a ona je tim gorja, ako čověk radi nje směšnim postane. Tako poznamo někoga gospodina, koji je obiknuo na sve što mu drugi govori, kazati: „ja wohl, ja wohl", pa makar mu tko govorio i hèrvatskim jezikom. Ovo čuvši něko hèrvatsko dète, zapita znatiželjno svoga otca: Tata! zašto veli gosp. N. — uvěk „ja vol."

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac**, tajnik
Běrzotiskom **Franje Županа**, u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedèlje jedanput i to četvèrtkom na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

BROJ 5. U četvèrtak 3. veljače 1853. **II. TEČAJ.**

Majna, kirkižka nevèsta.

Po ruskom od Dál-Luganskoga.

O. B.

„Zašto da gore živim od svoje marhe?“ reče Kirkiz-kajzak na pitanje, zašto si netraži stalna pristaništa; „zašto da gore živim od svoje marhe, koja veću uživa slobodu, nego li ja? Da možebiti Rusu dam, da mi miloga hata priveže u konjušnicu? Da li sam gori od ptice, koja mà i u zlatnoj kèrljetki udarajuć o željezne stène, hlepti za slobodom? Ja dèržim da je rob zemlje i ljudih, koji si kuću grádi; koji pako u svako doba sa svojim blagom može krenuti i seliti se za pol ure kud mu drago, onaj je slobodan!“

Nijednomu Kajzaku neima gorega zla na svètu, nego stalan i nepomičan život. Na to ga može prisiliti samo najskrajna nevolja, nu i tada za kratko vrème. Najjasniji je dokaz njihovu osiromašenju, kada se na Ireku i Siru počima više sijati žita; jer se ovdè samo onaj bavi poljodèlstvom, koji nikakovih konjah neima, i čim samo do stotinu komadah marhe nabavi, odmah se otrese svojega pluga i ide za braćom. I ako je tada nesretan, da mu sa pogubi marhe, te da opet postane prosjakom, nezna druge pomoći, nego ide odmah na planinu Ustjurt loviti sajge (tatarske antilope), ili se pako prèko mugodskih brègovah spusti loviti mèrmljavce. Tudè ostane nèkoliko godinah, dokle si nabavi toliko, da si opèt kúpi malo stado. Samo oni stanovnici, koji su blizu naših medjah, dolaze k nami na posao; starci pako i děca najvole u gradu prosjačiti, gděno običaju ovako pèvati:

Dèrva sèčem bez sèkire,
Kašu kuham bez kotlića,
Jedem taran' bez kašike,
O uděli koji krajcarak!

K čemu pridadu razplakanim glasom: u ime Kristovo!

Ovi se ljudi neumorno bave lovem sajgah, te kada su ih dosta nalovili, znadu ih po 7, 8 ili 9 dati za jednoga ovna, i to čine neprestano, dok opet stado sprave, s kojim se odmah dalje sele. Lovci dako mèrmljavacah hrane se smèrdljivim njihovim mesom, a kože prodaju poblížjim kozakom ili ih davaju svojim zemljakom na zaměnu. Stanovnici ovih pustarah nečène novac ni najmanje; njim je sve blago i sva vrědnost njihovo stado i njihova marha, za koju si sve moguće

Digitized by Google

nabavljaju. Kada je jednom na carskoj pustari javna dražba devah bila, stajalo je mèsto rubaljah i kapejkah napisano ime kozah i ovacah, jaracah i ovnovah. „Tko novce znade," — veli Kajzak — „tko ih u ruke primi, taj je već prodan!"

Gore sam već napomenuo, da Kajzaci na Ileku i Siru (na Jaksartu starinskom) počimaju žito sijati. Dva su k tomu uzroka; pèrvi je naime, što se oslabljuju domaćimi ratovi, te ubijeni neprestanim mèrzlim i mokrim vremenom i oskudicom živeža nenalaze nikakva drugoga utočišta; drugi je pako, što već neimaju dovoljno prostora. Orenburžkih Kajzakah imade uslèd svih izvèšćah miliun obojega spola, i to je manje pleme i polovina srèdnjega; ako pogledamo na zemljovid toga predèla, vidèt ćemo, da bi malo čestite i plodonosne zemlje ostalo, kad bi se na um uzele silne one osušene ilovačne zemlje, gdè su bare s toplom vodom, zatim one pustare i podugi predèli ležalištah solnih.

Dobra trava raste tèk na sèvernih stranah iste pustare, gdèno je zemlja bolja; dalje prama jugu vidi se svakojako bilje, ne trava nego kukolj i većom stranom dvogodišnje gèrmlje. To je njihova kèrma, nuz koju bi naš razmaženi konj morao malaksati.

Pripovèdku smo ovu uzeli iz manjega plemena, stanujućega u južnih i zapadnih stranah tih pustarah, premda bi jako težko bilo naznačiti njihove medje.

Kad bi zapitali Kajzaka, da li mu je u zimi hladno u njegovoj kolibi, on bi vam odgovorio; „pitajte gusku, da li joj je na noguh zima." Govorili mu koliko vam drago o krasoti stalnoga življenja, on će vam odgovoriti: „Murva lèpo raste u vèrtu kanovu, nu ja se ipak nedam živom glavom ukopati do pojasa u zemlju, ma znao da će mi se noge ukorèniti i iz rukuh izrasti grane. Bogatu je svagdè dobro, a siromaku svagdè zlo; ubožtvo ovoga stoji baš u tom, što ga je prije, nego se bogati osuši, već vrag odnio." — Kažite mu koliko vam drago, da je grèšno lènčariti, da so mora raditi, on će vam kazati: „doć će već sila, posao neće pobèći, gladnu je konju uvèk dosta kèrme na polju, a Bog je dosta danah odgodio radećemu"

Čovèk se čudom čuditi mora, kako se pojmovi ovih pustinjakah, koji nikada našega načina života neučiše, tako jako udaljuju od naših mislih i predstavah. — Kada je jednom nèki stanovnik iz Orenburga bio na gostih kod nèkojega Kajzaka, htède mu ovaj, kad se je kući vraćao, nèšto pokloniti, i ponudi mu svoju kibitku, Ovaj mu se zahvali i reče, da u varošu stanuje u kući. „Pa ni u lètu nerazapinješ nikakve kibitke?" — „Nikakve!" — „Ali ideš ipak kadkada od kuće do kuće?" — „Kadkada!" — „Uzmi dakle od mene devu, da ti ona tada služi!"

Nèki ruski putnik bi jednom, putujući po daleko u njihovu zemlju, od Kirkizah obkoljen. Ovi mu sve pregledaju, pa ga pitaju smijući, zašto da na sebi imade takav čapan, koji je s preda razkoljen, te mu koljèna nepokriva; osim toga odzada se vuče kao kakav rep, te prèči, da se ruke nemogu po volji i potrebi dizati i kretati? On jim odgovori: „Zato je tako napravljen, što manje treba sukna!" Tada se grohotom žene nasmijaše i rekoše: „Vi budale, znate svoje kibitke iz kamena zidati, kojeno i onako samo jedan dan stajati imadu, kao da u njih čučite vas svoj život, ali krojite tako uzke haljine, u kojih se neprestano kretati morate!"

Nèki Baškijac, upoznavši se pobolje s našimi običaji, reče ipak bolje: „Rusi moraju ili prepametni biti ili preludi; u nas vuče jedan konj četiri stare bake, a u njih četiri konja jednu ženu."

Digitized by Google

Takav je puk onaj; s toga sam nakanio pripovědati iz njihova domaćega života ovu novu i istinsku pripovědku.

Čumekejci spadajući k stablu alimalskom i dělећi se u trideset kolěnah, skitaju se uzduž potokah Kuvana, Sira, a u lětu do Irgisa i dalje još prama sěveru. Najviše se bave tèrgovinom izvoznom medju orenburžkom granicom, Kivom i Bokarom. Na taj su se život već odavna naučili. Jedni zimuju na potoku Čarevšanu izpod Trojska, te prevaljuju tako svake godine po dvaput daljinu od 1500 verstah ili 200 miljah. U njih su rědke velike kibitke, većom stranom putuju s malimi, laganimi kibitkami, koje se lahko meću na devu. Malo imadu nuza se konjah i ovacah, nu više devah, s kojimi se za čas spreme, naglo putuju, i zaslugu svoju u gotovu srebru ili zlatu dobivaju. Zato cěne jedino to oboje. Oni nepoznaju nikakvih drugih zališnih stvarih, nego samo: nazboj t. j. u persijskom jeziku hranu za nos.

Čumekejci koléna nauruzbajskoga sukobiše se na tom svom putu, i to u létno doba izmedju Ileka i Temira sa Bajulinci. Čumekejci idjahu uz Ilek na sajam, a Bajulinci nuz Ilek sa sajma. Ovako se svake i setne godine sastaju, kojom se prilikom polaze prijatelji i znanci, pripovědaju medjusobno novine, te se opet razstaju na čitavu godinu danah. Tom sgodom odlučivahu otci nad budućnosti svoje děce, plaćahu si ugovorene ženidbene novce, kojeno svekar običavaše tastu davati (koji se je običaj u Rusiji zadèržao još u někih predělih); tom se prilikom vidjahu věrenik i věrenica i to tako dugo, dok su novci bili izplaćeni, te tek onda se pirovaše. Rědko je, da Kajzaci snube děvojku svojega koléna, nego gledaju izabrati děvojku iz daleka i drugoga stabla. Oni se nežene odmah poslě toga věreničtva, budući nevěstu već u dětinstvu svojem zaruče.

Medju Bajulinci bijaše takodjer něki stari Sakalbaj i njegova četiri sina: Pukovnik, Major, Kapetan i Poručnik. Imena ta nepokazuju njihove časti, koje su možda obnašali, nego su jim ista naděnuta bila radi rědkosti i štovanja istih častih. Mi ćemo koju proběsediti o Majoru. Kada mu je otac Sabalkaj na Temiru dočuo bio, da se Čumekejci približuju, zapovědi odmah, da mu se konji osedlaju; mladja njegova žena izvede mu konja i pomože mu uzjahati, te tako uputi se ovaj sa još dva tri pratioca i svojim sinom Majorom prama Čumekejcem i njegovu staru prijatelju Karasakal-batiru. Žega je bila, ali su ipak naši konjici navukli bili velike malahaje (malahaj u nas šubara, vèrst kape) iz plava i cèrvena sukna, čipkami na krajevih, obukoše na halat sukneni čapan, te uzeše sa sobom i jargak iz ždrebečje kože, i odoše kásom. Sakalbaj jahaše s preda, gledajući kao magnetična igla prama onoj strani, gdě su bili Čumekejci ostali, i klimaše oběsenim nosom na konju, te pustivši rukav svojega čapana do biča, mahaše s njim bezbrižno. Konj se stoga nije plašio i nemareć za prětnju te knute, kasao je sve jednako već uzetim pravcem.

Major je na strani nuz otca i ujaka šuteći jahao, dočim mu je u vis stajala jedna strana oboda, a druga se spustila niz lice. Opaljena od sunca pèrsa razdèrljena bijahu sve do pojasa, a desna mu je ruka mahala, kao da bi na ramenu bila čavlom pribijena. Sad je gledao svoju desnu osrebèrnjenu uzengiju, sada upravo preda se — u jedan mah skoči s konja, koji se odmah prignu travu gristi, odleti nazad, te lupi několiko put petom o zemlju. „Šta je?“ upita ga Sakalbaj. — „Zmija“ odgovori mu naglo, te dotèrčav do svojega konja, koji je kao okamenjen stajao, skoči opet na njega sědnuv se na svoj čapan.

Digitized by Google

„Nevalja zmiju nogom pogaziti," rečè mu podučljivo otac, „te ju s ničim više neubijaj nego bičem. Tà poznato ti je, da se zmija boji znoja konjskoga, i s ničim ju laglje nećeš smaknuti, nego bičem. Zar nisi čuo, da je u staro doba baškirski Batir Kljanča ubio golema zmaja, a ne samo takvu zmiju? Smaknuo ju je svojom sabljom, dovoljno namočenom već odavna znojem konjskim."

Ujak njegov, koji je do sada strica svojega motrio iz pod očiuh, kao da mu hoće nèšto kazati, i koji je radi kratkih uzengijah sědio na konju sasvim gèrbavo, upre svoje velike oči na njega i pitaše ga smèšeć se: „No, mladi junače, tebi bi haš sada dobro došao šarman, kralj zmijah!"

Sakalbaju se to dopade, jer su mu se ustne na smèh dale. Medjutim dostiže Major svoje suputnike naglim skokom i zapita: „Šarman, kralj zmijah? pa šta bi s njim?" — „Šarman je" reče ujak odvažno i žmireći svojega rodjaka, „Šarman je bèla zmija dugačka kao tvoj bič, kojano imade na glavi rožčić. Ako ga dobro pogodiš, to onda prostri pred njega svoj rubac i pomoli se Bogu; on će ga lèpo i mirno preplaziti, ostavit će svoj rožčić, te ga onda smèrno digni i spravi. Gdè god ležao taj rožčić svagdè imade zlata i srebra; vas svoj život biti ćeš bogat, na marhu ti neće kuga navaliti, a ovce ti neće nikada prèko zime poginuti, ma bila i najjačja. Vrème se i onako približuje, gdè ćeš i sam trebati blaga i zlata, jer se moraš na skoro u posebnoj kibitci širiti. Samo se mahni rukom brade, i sutra ćeš ju već imati." — „Tako je," priměti stari otac, „ta i tvoj je otac dugačke brade!" To rekav izvadi svoju burmutnicu, ostavi uzdu, udari njom nèkoliko putah o dlan, strese nanj nèkoliko, te namirivši podobro svoj nos, obrati se prama svojemu sinu i reče: „Pametna je glava tvoj ujak, on pravo veli, da ćemo oko podne stignut k Čumekejcem, k našem dobrom prijatelju Karasakalu, te dokle se nas dvojica budemo razgovorali s njim, dotle se ti malko razgledi; mi se bo spremismo, da ti izprosimo njegovu kćer Majnu za drugaricu."

„A zašto ste me sobom uzeli?" pitaše Major bojazljivo zaustavljajuć konja: „Šta ću ja ondè? Stidit ću se."

„ Šta još, to je budalaština", reče mu ujak, i šinù ga po ledjih jedan put, opomenuvši ga, da zajedno s njim jaše, — „dèrži se i ponašaj se, kao da neznaš za ništa; a inače reći, da si došao svojim otcem i ujakom u pohode, pa nek bude dosta."

Ali si Major nemogaše to nikako u glavu zabiti, on ostade nepomično pri svojemu, i misleći, da se ni najmanje neslaže, da sám ide prositi dèvojku, zaustavi u istinu svojega konja.

Na to otac malo što ne plane, ali ga ipak moljaše ujak, da se ne ljuti, nego da nadalje ide bez brige. Ujak dakle i još jedan sudrug prisiliše Majora, da pred njimi jaše, a oni za njim odtraga, te tèrahu njegova konja. I tako idjahu dalje. Ali kada su već iz bliza mogli vidèti hèrpu Čukemejacah na obali Ireka, i kada je otac rekao: „eto nas skoro" — obuzè našega Majora toliki stid, da je zakliknuo, „ne, nemogu već dalje, nemogu na nikakvi način." U taj mah ošinu on svojega konja, te okrenuv ga odjezdi skokom kući. Starac vikaše i psovaše, a ujak i njegov drug potèraju za njim, al jim Major izbèže, te se ovi ljutito i smijući natrag vrate, gèrdeći njega i otca, koji mu je odkrio, što je bio imao zatajiti.

Taj bèg nije ipak smutio ni otca ni ujaka. Kada su došli bili pred kibitku Karasakal-batirovu, stajahu pred njom mladići, te videći svečano obučene starce, skočiše k njima, i pomogoše im sići, zatim preuzeše njihove konje, digoše

Digitized by Google

im glave u vis, svezaše im oglavnike na kratko za sedla, da se tim odpečiću i odmah trave nehvataju.

Karasakal-Batir dočeka svesèrdno svoje goste, pruži im ruke i pritisne svakoga na svoje grudi, kao da naměrava platno měriti; zatim im ponudi, da se posědaju. Medjutim donese gazdarica kimisa (rakije) u někoj koži, i napuni njim pune tri zděletine. Onda se tek započè govor. Čumekejac pripovědaše, da marha naprědnje, da su u Bokari dobili poldrugi butman (něka měra) za jednoga ovca, i još svakojake druge novosti. Sakalbaj pako govoraše, kako je zlo vrěme, kako skoro uvěk daždi i sněži, osobito na doljnoj strani Urala; hvalio se je, kako su su prošle jeseni nalovili sijaset lisicah, koje jatomice prama sěveru putaju, pa si samo za dan izkopaju rupe, u koje se dvě do tri uvuku; zatim kako su ovnovi sada poskupili, kako za jednogodišnjega dobivaju po 8 sudah melje i 5 pregèrštih dukata itd. — Tek pred večer, kada su se gosti najeli bili lěpe debele pèrčetine i tarane, te se ojačili jakim kumisom, tek onda poče ujak koju probesěditi za svojega nečaka Majora, dočim je stari otac nepomično sědio, te upèrtimu u zemlju očima uzdahnuo i gladio svoje sěde bèrkove. Kao někim ponosom i směrnom čednosti poče ujak obširno hvaliti Karasakal-batira i svojega brata Sakalbaja; hvaljaše njihovo prijateljstvo, njihovo bogatstvo i dobar glas, i zaključi odtuda, da će ih i njihova děca slěditi i njimi priličiti; — stadè zatim govoriti o kalimu (udatbenih novcih), koje je naumio položiti brat njegov, umnoživši dakako njihov broj; pèrve godine daje mu deset starih ovacah i dvě koze, što iznaša 24 komada, zatim tri ždrěbića, što iznaša 30 komadah, itd. Karasakal slušaše taj govor veoma pazljivo, samo bi kadkada glavom poklimao, kao da je tim zadovoljan, a na koncu govora dodadè, da će treće godine dati devu, a još mu i to reče, da novo zaručenom paru kao skitajući se Čumekejac velike kibitke dati nemože, nego město nje ćilim iz grada Bokare. Dugo su se pogadjali, dok napokon desnica ne lupi o desnicu i ugovor nepotvèrdiše kumisom. Karasakal pozva zatim svoju rodbinu, sastojeću iz šest članovah, te joj javi novost, a napokon pozove u tu skupštinu i kćer svoju Majnu.

Majni je bilo istom 14 godinah; mati joj zapovědi, da se obuče, te s toga dodje ona u čapanu iz cèrvene tkanine, okruglom visokom kapicom na glavi, urešena staklenim biserom i dugimi pantljikami. Vlàsi joj bijahu spleteni u pèrčin. Jedina ju je kapica razlučivala na pèrvi pogled od muškaracah, koji su kao i ona jednake imali halate i přěko njih suknene čapane, nespretne čizme dugimi èrtovi i gole vratove. Majna pako bila je opasana oko halata, i přěko njega visio je čapan, dočim su se muškarci oko čapana svojega opasali remeni i imali ćemere, gdě su kojekakve potrěbite stvari nosili. Osim toga je Majna halat svoj prikopčila srebèrnim saponcem na pèrsih.

„Baš-ur," progovori otac nakloniv se Sakalbaju, „ovo je budući tvoj otac, koji je došao, da te izprosi za svojega sina." Zatim joj reče, da bliže pristupi i da se nakloni, te joj oběsi svoju nagajku o rame, i poduči ju, kako da bude pokorna svojemu svekru i mužu.

Majna medjutim gledašc svojima cèrnima očima oko sebe, i upre jih na Majoreva ujaka, uzè nagajku s ramena i dadè ju otcu, nakloniv se, zatim izidje turajuć se kroz množinu svojih rodjakah, koji se k svečanosti sakupiše, te dubkom napuniše Karasakalovu kibitku, i jedva je za sobom bila pustila zastor, koji je na na vratih visio, odleti kao poplašena sèrna medju děvojke i žene, koje su ju vani

Digitized by Google

čekale i odmah ju zapitale: „Koji je, koji? Možda onaj stari, koji je nuz svekra sědio? drugoga nisam viděla a kibitki.“ — „Pa ako je i star, zato može ipak biti bogat,“ odgovore ove. „Hajdemo u svoju kibitku, podignimo od zada malo runa, te ćemo ga ipak na odlazku spaziti.“

Karasakal-Batir pusti tek sutra dan svoje goste, nu Majna i drugarica njezina provirivale su izpod runa susědne kibitke, i pokazivale pèrstom čas na ovoga, čas na onoga, a kadkada i na trećega, misleći jedan izmedju te trojice mora da je njezin věrenik.

Ono jutro kada je Sakalbaj sa svojimi drugovi odjahao od Čumekejacah, vladaše u njihovu okružju velika stiska. Pustara naime bijaše se na jednoj strani zapalila, te je větar razneo plamen po svoj okolici izmedju Ileka i Temira na 60 verstah daleko. Odmah kako je zora počela pucati odjezdiše konjici, da pregledaju tu golemu vatru, koju su prouzrokovali bili nesmotreni pastiri, ili možebili četa razbojnikah. Sto i sto kibitakah u jedan je mah složeno, na deve stèrpano i ujedno sa marhom prebačeno preko potoka. Naši su Bajulinci mislili, da će dospěti moći do svoje okolice, te se s toga požuriše sa svojimi konji što bèrže mogoše; ali se gèrdo prevariše, vatra ih zateče na putu. Něko vrěme zadèržavahu se na sěvernoj strani misleći, da će joj time izběći, ali kada su viděli, da će ih vatra sve dalje těrati, skoče sa svojih konjah i zapale za větrom travu. Bèrzo izgori na daleko trava, i zatim utabore se opet naši putnici. dalje se ni najmanje nebojeći. S južne strane valjao se je plamen, uzdižući se iznad trave do višine čověčje. Turao je pred sobom dim, kao kakova krivnika i grozio mu se svojimi jezici; a kad je došao bio do naših bezbrižnih putnikah, razděli se na ovom městu, gdě mu nebijaše nikakve hrane, na dvě strane i odleti dalje. Sakalbaj i njegovi drugovi prihvate se opet svojih konjah i nastave svoj put dalje.

„Prije četir godine,“ reče Sakalbaj, „kada sam kao predvoditelj s Rusi bio u Tobolu, navali na nas Kipčake i Argince vatra, i to u noćno doba, gdě je pogorělo mnogo marhe, do osamdeset ljudih i preko stotine kibitakah.“

„Ali,“ reče drugi, „najgore nam je na granici za vrěme požara. Tada iztraživanju neima ni kraja ni konca; čověk samo misli, kako bi sačuvao svoju marhu i druge stvari — ali jao — tada dodju častnici na iztraživanje, i gule bez ikakva milosèrdja. Jesi li ti, striče, već štogod čuo o lanjskoj komisiji, kako je zrakavac onaj došao i dobivši već osam ovnovah kazao, da je već sve gotovo? A nije ni najmanje; govorilo se je, da će opet doći na iztraživanje; — no nevěrujem, već je evo godina danah prošla, kako je zemlja ohladnila, i opet se ozelenila lěpom travom.“

Došavši u svoj stan, pozove Sakalbaj odmah svojega sina Majora, i dočim mu je starija njegova žena Bajbičja donèla kumisa u zděli, a mladja konja razpremila i oči mu iztèrla, stadè otac nemilosèrdno svojega sina koriti; bijaše bo dobre volje i sèrditost ga je bila već minula. Reče mu: „Pseto, što laješ? Zadati ću straha vukom. Pseto, što si rep spustio? Bojim se vukovah. Upravo si takav i ti, sinko moj! neprestano si kod děvojakah, a ipak ih se bojiš; rad bi se ženiti, a nesmiješ u lice pogledati svojoj zaručnici. To je sramota! to je gèrdo! Gledajte ga samo; dète je još, tà šta bi izabrao? A zašto uvěk sědiš kod děvojakah, kad si još lud i nerazborit; kada još neznaš, da li si mužkarac ili možebiti žensko? Pa Major? Kaži mi samo, zašto sam ti tako slavno ime naděnuo, kada svaki i najzadnji zastavnik dalje umom dopire nego ti?“

Digitized by Google

Major čučáše na zemlji i pokrivaše šubarom svojom sada jednu, sada drugu stranu lica svojega, kako su ga kada s koje strane pogledali njegovi sakupljeni rodjaci, koji su se na otčeve rěči grohotom smijali. Ali iznenada izvadi otac i nedignuv se nagajku svoju iz svojega ćemera, te ošine s njom svojega Majora po ledjih tako, da je ovaj u onah mah, kao kakva munja na stranu skočio i česao se po ćelavoj glavi.

Odmah sutra dan pošalje otac po svojem bratu pèrvu kaparu, devet naime mèršavih ovacah, premda je Majorov ujak uvěrio bio Karasakal-Batira, da svaka obično do dva jagnjeta nosi, te time broj od 27 komadah izlazi. Na večer pošalje on zaručnika sa još několiko drugovah, da se upozna svojom zaručnicom. U zalud je bilo njegovo otezanje; Major morade dobiveni od otca čapan obući, osim toga uzè sa sobom dva šarena rubca, nèšto cèrvene svile i blědu pantljiku. Mnogo se je smijalo i šalilo, dok su Majora do svoje granice odpratili, i putem ga neprestano obodravali. Ništa nemanje jecao je kao kakvo razplakano dète svega puta i tro si svejednako debeli znoj sa širokoga lica svojega, podvèrgnuv se njihovim naukom i savětom.

(Dalje drugi put.)

Jesensko lišće.

Od Vilima Švarca.

(Konac.)

XV.

Dogadjaji u Elevenu.

Sad ću priobćiti štovanim čitateljem dobivena izvěšća onako, kako su mi ih dale spomenute osobe, i to što je moguće kraće:

Gospodin je Zsivay sa kćerju svojom osmi dan po mom odlazku otišao iz Toplicah u Eleven. Prije nego su se razstali, još je jednoč potvèrdjen bio medjusobni dogovor, da će se još iste godine Joso Mihalić věnčati sa Věkosavom; i odtad je u Elevenu vladalo podpuno veselje. Skoro svakog tjedna stizali su listovi od srećnog Mihalića, u kojih je vazda ponavljao izjavljenjenja iskrenih čuvstvah. Věkosava se tih ljubeznih listovah nije mogla dosta naprimati i načitati, niti je igda propustila, opomenuti svoga otca da bi odgovorio. A i ona sama uvěk je dodavala po několiko redakah, pa toga je kadkad i po dvaput više bilo, nego je otac sam pisao. — Sarkody, koji se je takodjer povratio iz Toplicah sa g. Zsivay-em, ponašao se je medjutim uvěk vèrlo čedno naprama Věkosavi. I premda mu je i najneznatnija stvar davala povoda k ljubomornosti, to ipak nigda ni iz daleka slutio nije, kako je i što je. A osim toga još je bio i stari vlastelin dokončao, da ga dojdućeg proljéća 1848. pošalje u inostrane zemlje, da se ondě što više izgladi i izobrazi. Gospodin Zsivay pako bio je podpunoma osvědočen o sreći svoje kćeri, tè je uslěd toga sasvim srećno i zadovoljno živio.

Tako dakle idjaše u Elevenu sve po želji i za rukom, kad najednoč měseca ožujka 1848. bukne prevrat u Pešti, i na skoro se po cěloj zemlji razprostre. Od Mihalića su pako još svejednako listovi uredno dolazili, dok prevrat okolo měseca svibnja sasvim drugi nepoprimi značaj, i poslè se u strahoviti boj narodnostih nepreokrene. Věkosava je premda težkim sèrcem morala se priviknuti, da su listovi sve redje i redje dolazili. Nu na skoro sasvim izostanu; hèrvatske čete obsěle su

Digitized by Google

granice ugarske, koje su ne dugo za tim i prekoračile. Gospodin Zsivay morao je upotrebiti svu svoju rěčitost, da umiri i upokoji razcviljenu Věkosavu.

Medjutim je i u Elevenu postalo sve živahnije. Seljaci i svi za vojnu sposobni ljudi budu popisani u narodnu stražu, a mladi vlastelin Sarkody izabran za satnika i zapovědnika.

Hèrvatske čete sve su se više i više približavale; nu buduć da ovdě nije na svom městu pripovědati slědeće velike dogodjaje, to ću ovdě napomenuti samo to, da je měseca rujna od čete, koja je išla za glavnom vojskom, u Eleven do daljnjeg odredjenja odaslan bio mali odděl od 200 momakah.

Bijaše něke večeri měseca rujna, kad je taj odděl u Eleven došao bio. Věkosava je sědila u sobi sa svojim otcem, te se razgovarala upravo o tadašnjih dogadjajih, kad najednoč nětko tiho na vratih pokuca, i na najveće njihovo veselje stupi u sobu — Mihalić, koji se je iz čiste ljubavi i pravog rodoljubivog uznešenja za svoju narodnost i svoj narodni jezik vojski vitežkoga bana pridružio. Svatko si može misliti, kako bijaše neizměrno njihovo veselje pri ovom nenadanom sastanku. Četiri su mirna dana probavili u tom veselju. —

Kuće vlastelinske i činovnikah bijahu 300 koračajah od sela, i u njima su bili ponaměšteni vojnici. Četvèrti dan na večer sědjahu upravo g. Zsivay, Věkosava i Mihalić u sobi, prijateljski se razgovarajuć, kad na jednoč okolo desete ure u selu nastane vika i buka, i sa sviuh se stranah pojavi pucnjava pušakah.

Sarkody se je kod dolazka tog malog odděla sa narodnom svojom četom povukao u obližnje šume, a odatle je podigao stanovnike obližnjih neobsědnutih městah, i sad je sa 400 oboružanih seljakah navalio na Eleven, gdě je već skoro sve u duboku snu ležalo.

Mihalić mahom skoči, da se povuče u selo k svojim drugovom; nu to već nije bilo moguće, buduć da je odtud gomila oboružanih momakah vičuć navalila na vlastelinske kuće i za živi čas obkolila ih. —

Može si čověk misliti, u kakvom bijahu strašnom položaju dotične osobe. Izmaknuti? Na to se nije moglo ni pomisliti; a od fanatiziranih i pijanih seljakah šta se je moglo očekivati? Gospodin Zsivay odluči napokon, da izadje na polje, pa da pokuša ublažiti razdraženu světinju.

Vodja te čete pristupi k njemu. „Šta ćete prijatelju?“ zapita ga gospodin Zsivay.

„Hoćemo, da nam izručiš Hèrvata, kojino se ovdě nalazi.“ odgovori ovaj.

„A tko vam kaže, da se ovdě nalazi Hèrvat?“

„O to mi znamo vèrlo dobro;“ odgovori on. „Mislite li, da mi isto tako nemožemo imati svojih uhodah, kao i vojnici? Naš satnik Sarkody svaki je dan dobivao izvěšća iz sela, i on zna vèrlo dobro, da je ovamo svaki dan dolazio něki Hèrvat, koji vašu kćer ljubi. Nu presěst će mu ljubav ova; naš satnik Sarkody zapovědio nam je, da mu ga milom il silom, živa il mèrtva donesemo.“

„Ván s Hèrvatom!“ zaviče množina. Zsivay pokuša, nebi li ih kako umirio; nu od vike, koja se sa svih stranah podigne, nije mogao ni rěči progovoriti.

„Muči, mi hoćemo imati Hèrvata! Mi ćemo ga věšati! Mi ćemo ga sasěći!“

„Braćo!“ poviče spomenuti vodja,“ nijedan da mi se nemakne sa svog města. Kuću dèržite obkobljenu, da nitko iz nje neizmakne. Vi četvorica uzet ćete g. Zsivay-a, i pazit ćete na njega, vas četvorica ostat ćete ovdě na vratih, a mi ćemo drugi ići u kuću da ju pretražimo!“

Digitized by Google

Medjutim bijahu Mihalić i Věkosava sami u sobi ostali; Věkosava dèrhćuć kao šiba na vodi slušala je i nesětnu rěčcu i uspěh, koji će imati otčev dogovor. Mihalić, koji nije razumio ni rěči od sveg mučeć je, dèržeći ruku na svom maču, gledao samo pozorno Věkosavu, a na licu je njenom poznao, o čem se otac njezin dogovara.

Kad je napokon Věkosava čula zadnje naredbe vodje, i da je otac uhvaćen, spopade hitro Mihalića za ruku i odvuče ga sobom u sobu, koja bijaše na drugoj strani hodnika. Soba u kojoj je dèržana pěneznica gospoštine, bila je najsigurnija u čeloj kući. Imala je željezne kapke i jaka željezna vrata, koja su hitro za sobom zaključali.

Bilo je već i zadnje vrěme, jer je malo zatim dubkom napunjena cěla kuća samimi razjarenimi seljaci, koji sve sobe, sve kutove s neizměrnom vikom i bukom pregledaše i prevèrdaše. Napokon dodju i na vrata, gdě je bila pěneznica.

„Ovdě braćo, mora da je, hajde amo!“ I najedan put se svi k vratam slete, da ih otvore.

Mihalić i Věkosava misliše, da im je kucnuo zadnji čas. Vrata su bila istina jaka, nu naporu tolike množine nisu nikako mogla dugo odoléti.

„Věkosavo! molim vas za sve što vam je milo i drago sklonite se barem u koji kut. Kad ljudi ovi provale, zadovoljit će se kad mene nadju, niti će dalje tražiti, i tako ćete mi bar vi spašeni biti.“

Věkosava u neizkazanom strahu za dragoga svoga dèrhtaše na cělom tělu. Na njegovo nukanje, da spasi svoj život, gledala ga je kao da ga kori, a napokon se odpèrto izjavi, da će s njime živěti i umrěti. Nu premda joj je hrabro i jako bilo sèrce, to joj je slabo tělo ipak preslabo bilo za toli silnu duševnu buru. Ona nije više mogla ni upravo stati, zato se nasloni na vrata.

Mihalić je bio potegnuo svoj mač, da barem svoj i Věkosavin život skupo proda. —

„Donesite sěkiru!“ zaurlaše jurišajući. Zahtěvana sěkira bude donešena i mahom zatim udariše tako silno u vrata, na kojih bijaše Věkosava naslonjena, da je sirota od straha i silnoga udarca tri koraka daleko skočila, poviknula „Joso moj!“ oče moj!“ i onesvěšćena na tle pala.

Mihalić, koji je sam obmanut bio tim grozovitim prizorom, odnese onesvěšćenu děvojku na drugu stranu sobe, te je nastojao, da ju prikrije svim mogućim posobjem, a zatim se golim mačem u ruci stavi k vratam.

Neprestano udaranje već je uzdèrmalo jaka vrata, i ona su se gotovo razpala, kad se najedanput začuje něka iz sela dolazeća buka i pucnjava sve to jača; ovo smuti jurišajuće seljake; odustanu dakle od svoje navale, a malo zatim doleti nèkoliko seljakah, štono okolo kuće stajahu, objavivši, da se što prije spase, budući da je jedan dio Sarkody-eve čete na sve strane raztepen.

Hèrvati su bili, kako već znamo, noću napadnuti. Sarkody nebijaše izpèrva na nikakov odpor nagazio i seljaci provališe o kuće, gdě su pojedince ukonačene vojnike na najokrutniji način pomorili. Napokon prisiliše kèrčmara, da im dade jedan sud vina. Nu dočim su se oni tu stali ponapijati, pojde zapovědajućem častniku za rukom veću stranu svojih momakah, do 150, sakupiti, i on udari sada čvèrsto i hrabro na seljake. Čiji da će mejdan biti, o tom nije bilo dugo sumnje. Pijani a i dobro neoboružani seljaci nemogoše dugo odoléti navali urednog vojničtva; za kratki čas bijaše velika strana u běg natěrana. Samo se je još Sarkody

Digitized by Google

dèržao na strani otčeva dobra sa 200 momakah, i odtud je dolazila ona pucnjava, koja se je ne daleko odtud čula.

Tek što su jurišajući pozvani bili da běže, a oni su mahom pobrali pete. Zatim opet nastane tišina u hodniku, i Mihalić slobodnije odahne. — On se sad obrati k onesvěšćenoj Věkosavi, te je nastojao svom rěčitošću svoje ljubavi Věkosavu osvěstiti. Tad najednoč zaore veseli glasovi: „Živio!“ Nebijaše više nikakove sumnje; zemljaci su mu morali blizu biti, Joso nije znao drugo učiniti, nego što prije požuriti se, da medju nje dospije. Nu šta da počme sa onesvěšćenom Věkosavom; zar da ju u tom položaju samu ostavi? Sva je bila prilika, da će ta malena četa za sigurnost svoju proti navalam, koje bi jamačno slědećih danah nastale, još istu noć otići, i gledati, da se sastane s bližim kojim oddělom vojske. Kako bi se dakle sada mogao razstati s Věkosavom, i ostaviti ju u ovakovih okolnostih bez obrane i zaštite proti sirovoj sili razjarenog puka?

Mihalić nije imao mnogo vremena k razmišljavanju. Čuvši sveudilj gromoviti „Živio!“, uzme hitro onesvěšćenu ljubovcu u svoj naručaj, odpre vrata, i pohiti prěko praznog hodnika napolje da umakne onamo, odkuda je čuo glasove svojih drugovah.

Nu pokušanje njegovo bijaše prerano. Sarkody se je još s někim dělom svojih ljudih dèržao blizu Zsivay-eve kuće, dočim su se Hèrvati 150 koračajah od sela za juriš pripravljali. Tek što je Mihalić s Věkosavom u naručju napolje iztupio bio, kad ga mahom opazi něki seljak te poviče:

„Gledajte, braćo! gledajte, eno jednog Hèrvata, gdě nosi děvojku!“

Sarkody se obazre, pa spozna mahom běgajućeg Mihalića i Věkosavu.

„Mihaliću! otmičaru!“ zagèrmi on sav u běsnilu strašnom. „Pucajte braćo! vatru!“ vikne on, uzamši ga i sam na nišan.

Čudnovatim načinom stanu u isti čas i Hèrvati pucati, koji su se već bili približili, i Mihalić bude obasut ubojitim zèrnjem sa obadvih stranah. A trebala su samo dva zèrna za ovo dvoje nedužnih žèrtvah; smèrtno zgodjeni padnu na tle Joso Mihalić i Věkosava Zsivay-eva.

Kad su oni pali, začuje se strašan jauk sa strane seljakah; oto bijaše glas žalostnoga otca, koji je još uvěk od seljakah dèržan, morao gledati smèrt svoje kćeri.

Pó ure zatim bijahu u tom městu samo hèrvatske čete. Sarkody bijaše se u svojoj razjarenosti usudio odveć napred ići, te padè Hèrvatom u ruke, koji se strahovito na njem osvetiše. Njegovi pako ljudi, izgubivši svoga vodju, nemogoše dugo odoléti navali uredne neprijateljske čete, te se razběgoše na sve strane, tražeć spasenje u bližnjoj šumi.

Ucviljeni Zsivay, na koga su razpèršeni seljaci zaboravili, potraži na bojištu svoju kćer i njenog zaručnika. Věkosava bila je već mèrtva, a Mihalić je još malo živio, te je izdanuo tek sutra dan od boli svojih smèrtnih ranah i od tuge i žalosti radi smèrti svoje Věkosave.

Na malom Elevenskom groblju leže pokopana ta dva plemenita sèrca jedno nuz drugo. Ja sam za vrěme svog bavljenja u Elevenu više put posětio njihove grobove, i u žalostnoj uspomeni na dobre prijatelje ronio sam gorke suze.

Boravio sam četiri tjedna u Elevenu. Duboko ganjem tužnim i žalostnim izvěšćem, upotrebio sam svu rěčitost, kojom me je nahadnulo bilo prijateljstvo, da barem poněšto utěšim g. Zsivay-a. I to mi pomoćju vrědnog gosp. župika zbilja na toliko podje za rukom, da je nesrećni otac pri mom odlazku mnogo mirniji i veseliji bio, nego li bijaše, kad sam ja k njemu došao.

Digitized by Google

XIII.

K o n a c.

K pripovědki ovoj imam još něšto malo pridodati.

Nedavno dobio sam od Elevenskog župnika list, u kom mi obznanjuje, da je Zsivay umro od tuge i žalosti za svojim dětetom. Tri dana pako prije svoje smèrti dao mu je list za me s tom molbom, da mi ga dostavi po njegovoj smèrti.

Medju štovanim čitatelji bit će ih mnogo, koji možebit takodjer žale koga Zsivay-a, koju Vèkosavu, ili koga Mihalića. Želim zato, da ove zadnje rěči udesom težko gonjenoga muža blagom čitatelju budu ono, što su i meni bile; ugodni prolětni cvětki po žalostnom lišću jesenskom.

Taj list glasi ovako:

„Ljubezni prijatelju! Kad uzbudete čitali ovaj list, neće mene više biti u životu. Ćutim, da se približava svèrha moja, i zato hoću, da ovo malo vremena, što mi preostaje, dobro upotrěbim i da se pripravim za razstanak s ovim svètom, u kome za me više neima veselja, i za ulazak u věčnost, gdě se nadam, da ću se sastati s mojom Vèkosavom."

„U ovom svečanom času nuka me něšto, da vam kao zadnjem i ljubeznom mom prijatelju kažem několiko rěčih kao za razstanak; da vam zahvalim na nebrojenih dokazih vašega prijateljstva i nagnuća, koje mi doprinesoste u tolikih radostnih i žalostnih slučajevih."

„Meni nije ni malo žao, što se razstajem s ovim svètom; jer za me više necvate radosti u njem. Ja sam u ovaj čas veseliji, nego li sam već odavna bio; jer se povraćam k nebeskomu otcu svomu, koji je milostiv i dobar, i koga nigda hotimice uvrědio nisam. Sve što mi moj smèrtni čas oteščava i što mi moje veselje smućuje, to je pogled na zadnje žalostne dogadjaje u našoj domovini i moja razmatranja zle kobi, koja je tako rekuć skoro sa svimi čověčanskimi děli skopčana. Kada se bura našega sèrca utiši, možemo iz visine vlastitog vaja oštrim okom izkustva pregledati visoku ozbiljnost vremena i boli čověčanstva, i to mnogo bolje, nego li je u stanju tamno oko hladnog čověka, kojega tvèrdo sèrce nebijaše ranjeno oštrim tèrnjem udesa."

„I u istinu čini se, kano da něka kob lebdi nad svimi čini narodah. Pověstnica čověčanstva uči nas, da su děla ljudih umèrla, kao što su i sami ljudi umèrli; a samo zakoni prirode da sa věčni, kao što je i priroda věčna. Pověstnica najznamenitijih preobraženjah nepokazuje nam ništa, do povorke zlosrětnih prevratah, kojih cilj nebijaše njihova svèrha. Čověk okusi sa debla spoznanja i nauči razlučivati dobro od zla."

„Od sada je duh čověčji vazda na stazi naprědka. Njegova nagnuća i njegove potreboće su razvite; on postade oštroumniji, nauči sile prirodne sve bolje upotrěbljavati, njegove sposobnosti dobiše višji uzlet; jednom rěčju sve, duh, svojstva, sposobnosti, potrěboće i nagnuća čověčanska, sve se je to od tada vidjevalo na stazi naprědka i oplemenjivanja Samo sèrce neidjaše jednakim korakom s drugimi prirodnimi darovi; ono je uvěk ugreznjivalo u svoj stari, surovi staliž, i dočim je duh neumorno težio za svojim usavèršivanjem, sèrce je uvěk bolovalo na ždrělu surovih strastih. Duh je čověčji upoznao zlo raztrešenog življenja, nedružtvenog tumaranja i dobro družtvenosti. Ustrojiše se družtva, postadoše sela i gradovi, preobraziše se nagnuća, razviše se potreboće, i iz selah i gradovah postadoše dèržave.

Digitized by Google

Nu tad nadodjoše strasti gospodarenja, koje zavedoše narode, da su medjusobnim podjarmljivanjem smeli uzvišeno zvanje duha, da sjedini sve narode.“

„Duh shvati preimućtva i ove proměne, pa izruči novostvorenoj vlasti luč prosvěte, da razsvěti njome slabije narode; nu tad nadodjoše strasti oholosti i nadutosti, te podrovaše zgradu te vlasti i njeno uzvišeno zvanje „prosvětu!“

„Tada bijaše narodom nasvěšćivan věrozakon, věrozakon ljubavi, koja je imala biti vezom sjedinjenja cělog čověčanstva; nu nadodje opet fanatizam i jal, te učenici věrozakona ljubavi potegoše kèrvavi mač zlobe i progonstva radi vanjskih izlišnostih.“

„Narodi, umoreni medjusobnom borbom i progonstvom, razlučiše se u stanovite granice, obljubiše užji savez svoga sjedinjenja, svoju narodnost, svoju domovinu, a duh, neprestano napredujuć pokazà im světlo slobode; al nadodjoše naprasitost, razuzdanost, prenapetost, jal i zloba, te iz plama narodnosti, iz světla slobode postade ugarica pustošenja, mač kèrvava boja medju braćom i susědi.“

„I tako su vazda razuzdane strasti silna prepona krilom čověčanskog duha.“

„Ja sam na granici ovog života; možebit ću već sutra preći u život bolji, gdě milosèrdje božje gospoduje, gdě strasti prestaju, gdě ljubav vlada. Ovo je želja, ovo je molba umirajućeg: „„„Da ljudi, da narodi izkustvom vlastite svoje pověstnice nauče, sa obrazovanjem duha sjedinjivati i obrazovanje sèrca, a zakon ljubavi štovati i dèržati za najglavniji zakon.““““

„Sad mi ostanite s Bogom, moj dragi prijatelju! Iskrena vam hvala na utěhi, kojom ste me ukrěpili zadnjih danah života moga. Ako vam je sudbina odredila jada i čemera, to vam želim, da stečete miloga prijatelja, kao što ste meni vi bili. A kad jednoč na smèrtnoj postelji umom svèrnete na prošli svoj život, to vam želim, da ste sretniji nego ja, pa da uzmognete reći: „Duh je već daleko na stazi napredka, a sèrce je na putu da ga stigne! Zsivay.“

Ružno gledano u zèrcalu znanostih.

(Iz časopisa „Die Natur.“)

Bit ćete više putih opazili u svom životu, da vam se ova ili ona stvar gadi tako, da si neznate pomoći, ili da vam je nepovoljno gledati ju, premda neznate pravoga uzroka. Ova je nepovoljnost dàpače bolest u někojih ljudih, koju učene glave poznadu već odavna pod imenom idiosinkrasie. Kao što puran i zmija běsni, kad vidi cèrveno sukno, i kao što ptica omamljena čarobnim pogledom vrebajuće zmije pada kao žèrtva u njeno ždrělo; tako ima i ljudih razumnih, koji boluju s ovakovih slabońah. Jedni će onesvěstiti, kad vide zeca, drugi će se prestrašiti, kad slučajno opaze žabu, treći se plaše pauka kao strašila, četvèrti běži od jadnoga i strašivoga miša, a petomu je mučno, kad nadje u jelu muhu ili u siru cèrva. Tahovih primèrah ima na stotinu, a zna ih svaki čitatelj; mora se dakle kazati, da je bolest ova vèrlo razprostèrta, i da nam smućuje časove kad što ugodne našega života. A tomu nije kriva priroda, jer u njoj neima ništa ružnoga, dàpače u njoj je sve lèpo, jer u njoj vladaju zakoni razuma. Sve što se ovim zakonom neprotivi, mora da je lèpo, buduć da je lèpota osnovana na zakonih razuma.

Digitized by Google

»Ja si nemogu pomoći!" običajemo kazati želeći opravdati se, kad nam se što gadi bez razloga, pa kad nas drugi radi toga izsmihavaju. Nu tko tako govori, griješi proti prirodi; jer tim veli, da je priroda nesavèršena; a gledajući prirodu u zèrcalu znanostih neima u njoj ništa ružnoga, neima ništa što nebi lèpo bilo, jer u njoj vladaju zakoni razuma. Naša je najplementija zadaća, da se složimo s prirodom, da spoznamo njezinu savèršenu lèpotu, pa da se je užijemo, pretvorivši ovako zemlju ovu u raj. Tko dakle nemože nadvladati svoje nepovoljno čuvstvo, kad mu se što gadi, taj nije slobodan. Najveća je zadaća čovèčanstva, da se rèši verigah predsude i budalaštine. Dopustite, da ova zadaća bude za časak i naša.

Zašto se sgrozimo, kad nam tko ponudi lèpih šljivah, koje su rasle na groblju? Zato, jer si mislimo, da su iz dèrveta, koje ima korènje svoje u grobovih naše braće i naših sestarah, te je niklo kao iz tèla njihovoga. A mi slaboumni ljudi nemislimo na blato i gnoj, kojim se hrane naši usèvi; neznamo, da se kolo prirode vèrti na okolo, te da je ono danas mèrtvo, što je jučer živo bilo, a što je danas mèrtvo, da sutra uskèrsne. Koliko je na primèr sagnjilo na livadi našoj žabah, zmijah, kukacah i drugoga gada, a iz njihovih tèlesah niče bujna trava; pa evo dolazi ovca već odredjena, da ju mesar zakolje, te se hrani biljem postalim iz mèrtvih tèlesah žabah, zmijah i kukacah, a sutra dan eto ti je na našem stolu. Mi se častimo ovom pečenkom, ni nemisleći na to kako je postala. Obsènjeni taštinom i nepoznavajući prirode zaboravljamo, da je naše tèlo čovèčje sastavljeno iz tisuću životinjah, koje se oholim ljudem gade u običnom životu; zaboravljamo, da je možebiti u našem tèlu uskèrsnuo pepeo naše pokojne braće; zaboravljamo, da se prosjak može najesti ribah uhvaćenih na cèrvu, postavšemu iz tèla kakvoga velemožnoga gospodina, te da tako čestica njegova tèla može biti u crèvu prosjakovu, koga se on u životu nebi bio dotaknuo pod nipošto. U životu ima sto ovakovih stvarih, koje se čovèku slaboga uma čine ružne, a onomu, koji ih gleda u jasnom svètlu znanosti, lèpe i prelèpe.

Ako prosjačkimi cunjki nagnojite polje svoje, morate priznati, da je tèlo vaše postalo iz ovih cunjakah, koje pretvorene u bilje služe tèlu vašemu za hranu! A pomislite još, da se iz cunjakah pravi papir, na kom pišu kraljevi zapovèdi, pèsnici pèsme uznešene, a ljubeći pisma ljubovna puna najnježnijih čuvstvah. Fabrikantom su pako cunjki proletaracah najveće blago ovoga svèta.

Mladoga lèčnika mèrzi pèrvi put stupiti u mèrtvačku sobu anatomičke sgrade. Groza ga hvata, kad pogleda odrezana uda i glave mèrtvih tèlesah. Nu na skoro ga mine ovo neugodno čuvstvo; a on nije otupio, nego je uvidio, da je svako udo samo čestica lèpoga tèla. On se neplaši više mèrtvih tèlesah, jer neizmèrno štuje prirodu, te u najmanjih vlakancih nalazi mudrost božansku. Štovanje prirode tèra ga napred, da prošav tisuću pogibeljih dokuči svèrhu svoju na korist čovèčanstva. Hladnim ali ipak milostivim sèrcem stupa u bolnicu kliničkog zavoda. Neplaši se više nagèrdjenoga lica srabljivca, dàpače on ga rado gleda i promatra, da nadje uzroke i zakone bolesti. Njemu se negadi nijedna bolest, jer traži lèpo i uzvišeno u ružnom.

A što radi lučbar, koji posude svoje napunjuje blatom? Ni on nemari za ružno; jer u njem traži zakon, razum, duh. Čovèčanstvu na korist traži u lučbenom sastavljenju pometnutih stvarih zakone, po kojih se hrani tèlo čovèčje, i koliku ima vrèdnost gnoj za poljodèlce, da nauči čovèka kako bi mogao dugo i zdravo živèti, a poljodèlca, kako bi mogao polje svoje razumno obradjivati, da mu malim troškom mnogo koristi. A on ovo radi s drage volje; jer zna, da će tim nèšto doprinèti za

Digitized by Google

naprědak čevěčanstva i zato, da se na světu ovom stvori raj; jer zna, da je samo u zdravom tělu zdravi duh, i da će narod razumnim poljodělstvom steći sredstva za svoje blagostanje i višje duševno obrazovanje.

Izpitatelj živine bavi se cěli svoj život najgadnijimi životinjami, i žèrtvuje mir sèrca svoga, da nadje u njimi zakone duha i věčnosti. Kako zanešeni izpitatelj kukacah čučne na mah opaziv krasnoga kukca, goliata, tako izpitatelj živine podvikuje od radosti, kad u prividno ružnoj glisti nadje něšto, što bi u znanosti moglo novi put otvoriti. Njemu je važna svaka trakavica, jer on po njoj razlikuje narode; po jednoj poznaje iztočnjake i němačke narode, a po drugoj Slavene, Švajcare i Franceze. Nu to još nije sve. Ima ljudih, koji iztražuju životinje po običnom mněnju najgadnije, dàpače idu radi njih tja u južnu Ameriku, ostaviv kod kuće sve što im je milo i drago. Pa što rade s timi životinjami? Rěšavaju pitanje, da li je čověčanstvo postalo iz jednoga para ljudih! Drugi opet borave medju samimi gadnimi vodozemci. Medju zmijami i žabami spravode s drage volje cěli svoj život. U previjanju i plazenju zmije nenalaze ništa gadnoga, ništa lukavoga; jer znaju da to tako biti mora, buduć je zmija tako stvorena. Nju gledajući promatraju njenu hèrbtenicu, pa izvode iz duge i jednako debele hèrbtenjače, da svi živci neimaju svoj početak u mozgu, već u hèrbtenjači, od kud se razležu po cělom tělu. A ovo je važno i za tělo čověčje. Zmija je prirodoslovcu važna još iz drugoga uzroka. Ona je karika, koja spaja veliku povorku vodozemacah.

Nu i bilinstvo ima svojih gèrdobah, premda u njem ljudi najviše radosti nalaze. Tko je ikada rekao, da je gljiva lěpa, pa ima ipak ljudih, koji su iztraživanju gljivah posvetili svoj život. Pa ako je zbilja tako, to prirodoslovci moraju u gljivah nalaziti něšto lěpoga, što mnogo doprinosi k lěpoti svega bilinstva. Pa zašto ne? Tà ponajlěpši kukci imadu svoj stan ne samo u ruži već i u gljivi, koja ih svojim tělom hrani. I ovdě je kao svagdě isti raznoliki život, isto lěto, ista jesen, isto prolětno uzkèrsnuće!

Mi obično velimo, da je blato na ulici ružno, a koliko ima u njem blaga za lučbara i za poljskoga gospodara. A što je rubin, nego čista ilovača? A što je smaragd, topas i ostalo drago kamenje? Što je diamant? Najčišći ugljenik, jer je ugalj nečisti ugljenik.

Al sada već moramo prestati, jer da ovako uztrajemo, nebi bilo našemu razmatranju ni kraja ni konca. Ako sam pogodio pravu žicu, to će glas moj dopréti do sèrca vašega, i vi ćete dalje misliti i razmišljati o toj stvari. Nu mislili vi kako vam drago, znanstveno razmatranje pokazat će vam savkoliki svět u lěpom i jasnom světlu. Kao što je već u gnjilom tělu klica novoga života, tako će i u gnjiloći čověčanskoga duha propasti prostota, nevěrstvo, zloba i neprijateljstvo. Ovo razmatranje okrěpit će vas, te ćete uzdajući se u svoje poštenje napréd ići stazom naprědka; jer znate, da se u razvalinah čověčanstva nalaze diamanti duha, koji světe i u tmini.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Jučer po podne dèržana je skupština matice ilirske. Najprije je pročitano po tajniku ovo izvěšće o dělovanju ravnateljstva matice ilirske: „Od Gjurgjeva kad je bila zadnja skupština dèržalo je ravnateljstvo matice pet sèdnicah ravnateljskih, jednu sèdnicu književnoga odbora i tri sèdnice gospodarskoga odbora. — Buduć matica pored svega svoga nastojanja nije uzmogla izdati izvorno obće koristno dělo, to je g. podpredsèdnik predložio, da se razpiše natečaj za prevod kakve koristne knjige. Odlučeno je dakle na predlog

Digitized by Google

g. Stanisavljevića, da se prevede: *a*) „Das Buch der Natur von Dr. Friedrich Schödler; *b*) Ausführliche Volks-Gewerbslehre, oder allgemeine und besondere Technologie von K. H. M. v Poppe, i *c*) Popularna geometria od Lütrowa.“ Budući se pako hoće, da prevoditelj knjige: „Das Buch der Natur“ zna dobro i temeljito narodni naš jezik, jer mora kao stvoriti gotovo cělu prirodoslovnu terminologiu, to je odlučeno da se posao taj pověri g. Anti Kuzmaniću. G, Kuzmanić latio se već ovoga posla, te će do konca godine 1855. prevesti cělu knjigu uz nagradu od 1000 for. sr. Za technologiu od Poppe-a i geometriu od Lütrowa razpisan je natečaj. Za pèrvu knjigu odredjena je nagrada od 300 for. sr. i rok od dvě godine, a za geometriu od Lütrowa nagrada od 100 for. sr. i rok od pol godine.

Na predlog g. Matije Bana uzela je matica izdavati treću knjigu Dubrovnika. A g. dor. Ivanović ponudio je za tiskanje dělo pod naslovom: Domaće potrebe lěkarske. Ovo će se dělo razsuditi kad spisatelj javi, koliko traži za svoj trud. Dělo poslano iz Varaždina pod imenom Teodora Teodorovića: Razmišljavanju o čověku predano je urednika Kola, da ga razsudi. Po želji g. Sladovića tiskano je dělce njegovo: „Uputa u pěsmenu umětnost“ napose, te je predloženo školskoj oblasti, da ga u škole uvede. Tiskanje Rožalie od Kanižlića je obustavljeno. — S razloga, što je urednik Pravdonoše prije nego što je isti list propao, dva puta oglasio, da će prestat izlaziti, ako nenadje dovoljne podpore, predložio je gosp. podpredsědnik književnoga odbora, da ga matica podupre predbrojiv na 50 iztisakah, za koje bi se u Zagrebu sakupili predplatnici. Predlog je ovaj primljen u sědnici književnoga odbora, nu gospodarski je odbor u svojoj sědnici odlučio, da za to neće dati novacah; jer se po pravilih matičinih novci nemogu trošiti na kupovanje časopisah. — Uredničtvo Kola bilo je ponúdjeno g. Prici, nu budući ga nije primio, premda je već bio program izradio i predložio ravnateljstvu matice, to je pozvan g. dor. Dim. Demeter da se ovoga posla lati, te je visokoj banskoj vladi podnešena molba, da mu dopusti uredjivati znanstveni ovaj časopis; nu visoko je popečiteljstvo nutarnjih poslovah ovu molbu odbilo. Predano je dakle sve za Kolo već sakupljeno gradivo g. Mirku Bogoviću da ga o svom trošku izdaje. — Kad se g. Mirko Bogović, odrekao uredničtva Nevena, i kad g. dor. D. Demeter nije ni za uredjivanje ovoga časopisa dobio potrebitoga dozvoljenja, pověreno je ono g. Ivana Filipoviću, al za mala odreče se i g. Filipović uredničtva, morao je dakle tajnik podhratie se toga posla. Glede istoga časopisa odlučeno je u sědnici od 12. prosinca, da se uredniku preporuči pravilnosti čistoća jezika, gramatika g. profesora Mažuranića i pravopis propisan po visokom popečiteljstvu prosvěte, premda je ravnateljstvo matice počelo pisati pravopisom ustanovljenim po někih jezikoslovcih u dogovoru bečkom. Na dalje, da se pozovu obe ovdašnje tiskarnice, da jave pošto će tiskati ove godine Neven, a budući je Županova tiskarnica manju cěnu postavila, bude joj dotudjeno isto dělo. — Na predlog g. Bogoslava Šuleka odlučeno je u sědnici od 8. prosinca, da će matica istim načinom, kojim izdaje Neven, nastaviti izdavanje Pravdonoše; nu kad je u slědećoj sědnici pročitan program novoga časopisa Pravnika, bude odlučeno, da urednici Pravnika predlože ravnateljstvu matice pismene pogodbe, pod kojimi bi isti časopis uredjivali, pa da će matica samo u tom sudaju jamčiti za tiskarinu, ako Pravnik uzima dovoljan broj predplatnikah. — Na město g. Petra Preradovića izabran je u književni odbor g. Antun Mažuranić i g. Adolfo Veber kao izvanredni odbornik. — Na predlog g. Antuna Mažuranića je odlučeno, da se po drugi put izda za školsku porabu Osman Gundulićev i to u malom formatu s komentarom, kog će isti gospodin i gospodinom Veberon sastaviti. Tiskarsko je dělo dosudjeno Županovoj tiskarnici, jer je i tu manju cěnu postavila od tiskarnice Gajeve.“

Poslě pročitanoga izvěšća poče g. predsědnik razlagati novčano stanje matice, te zaključi, da se na sve više troši nego na ono, na što bi upravo trebalo trošiti, pa predloži da se ukinu svi suvišni troškovi. Budući su se někoja gospoda odmah ponudila, da će bezplatno obavljati poslove tajničke, i pošto je o tom věćano bude po g. predsědniku ova odluka izrečena: „Družtvo matice obstajat će i na dalje kao družtvo. Troškovi imaju se umaliti što više moguće; plaća tajnička ukinuti, a ostalo ima odbor odrediti.“ Kad je ova odluka izrečena, ustane g. Veber, te zamoli, da se njegovo posebno mnění, kojim se opirao ukinuću tajničtva, upiše u zapisnik. Tomu se pridruži g. Edvard Verbančić, Mil. Věk. Golub i Gjuro Cèrnadak. — Po novom zakonu o sdruživanju moraju sva družtva moliti dopuštenja za daljni obstanak; odlučeno je dakle, da se najprije pozovu svi naši narodni zavodi, da se dogovore glede sjedinenja manipulacie novčane, pa da onda proměniv po potrěbi pravila podnesu njegovu c. k. velićanstvu molbu za potvěrdjenje. — Ovom prilikom govorio je obširno g. Josip Bunjevac vèrhovni župan zagrebački o tom, kako bi koristno bilo, da Dvorana izadje iz narodnoga doma, pa da se tu naměsti narodni muzeum i ostali zavodi za procvětanje naše književnosti. — Tajnik umoljen od g. B. Šuleka, odrekao se u njegovo ime odborničtva. — Napokon su po pravilih birani odbornici město dva najstarija odbornika u svakom odboru. U književni je odbor izabran većinom glasovah g. A Veber i g. A. Starčević, a u gospodarski g. Jakić i Verbančić, a g. Antun Mažuranić, po samom odboru privremeno izabran, potvěrdjen je izklikom za književni odbor.

Opera. Dne 1. veljače bila je predstavljena spěvoigra Makbet. Mislimo, da neće biti s gorjega, ako našim čitateljem priobćimo panajprije sadèržaj ove opere. Evo ga: Makbet, veliki vojvoda škotske vojske, vrativ se iz rata s buntovnici i s kraljem Norveškim, gdě se je veoma odlikovao bio, i zanešen slavom, što mu ju proricaše věštice pod tim uvětom, da ju samo opakim činom postlći može, i slobodjen od svoje zle i ohole supruge, neoklevà najmanje proliti kèrv kralja svoga Dunkana, te se popne na prestol kraljestva. Troja kola

Digitized by Google

věšticah kažu se jedno za drugim, pripovědajući, kako će ovu noć izvesti svoju djavolsku nakanu. Ove proriču Makbetu, da će dobiti krunu kraljevu, a Banku da će rodjen njegov sin slěditi na prestol. Glasonoše kraljeve navěste Makbetu, da ga je Dunkan naimenovao gospodarem od Kodore. Věštice se opet pokažu kolo igrajući i pěsme izvadjajući. Gospoja Makbetova čita knjigu poslanu joj po suprugu, gdě njojzi odkriva svoju buntovnu naměru proti kralju, što ju veoma razveseli i upali požudom za krunom. Sluga Makbetičin javlja, da će kralj prenoćiti u njezinom dvoru, te ga nakane ubiti još one noći. Makbet okleva s početka stupivši u kraljevu sobu, nu oslobodivše se skoči k krevetu — i vrati se kèrvavim kindžalom u ruci. Gosp. Makbetova, koja je medjutim stražu stražila, da niko neunidje, dodje suprugu na susrět, te ga pita, dà li izveo što je nakanio. Pošto joj pokaže svoj kèrvavi kindžal, udje ona u kraljevu sobu, i okalja spavajućem slugi haljine kèrvlju. Makduf, plemić škotski i Banko, kojim je bilo kazano, da u jutro na uranku izbude kralja, udju u njegovu sobu. Makduf vrati se poplašen, vidivši da je kralj tako okrutnim načinom smaknut, i za njim dodju drugi plemići i Makbet, čineći se uzbunjen. Makbet i njegova supruga nakane smaknuti i Banka, da se nebi protivio, kad se prozove kraljem, i najmu ubojice da ga smaknu. Banko, kao da bi slutio pogibelj, što mu prěti, nakani ostaviti grad sa svojim sinom Fleanciom, nu bude po ubojicah zatečen i smaknut, a Fleancio spasi se bègom. Makbet prozvavši se kraljem, gosti se, i malo kasnije dodje ubojica, kazivajući da je mèrtav Banko. Poslě toga ukaže se u utvori Banko, uznemiravajući Makbeta. Věštice stoje oko kotla, čini čine kuhajući zmije i jakrepe, te počmu oko vatre kolo igrati pěsme pěvajući. Makbet pita věštice, kakva će mu biti sudbina. Utvora u prilici vojnika ukaže se tri puta vičući: „O Makbete, Makbete, Makbete! da mi se čuvaš Makdufa.“ Poslě ukaže se uz plamen i tutnjavu malo děte okaljano kèrvlju te vikne tri puta: „Makbete, Makbete, Makbete! bio kèrvopija i strahotinja, nije ga majka rodila, što bi ti nahuditi mogo!“ — Opet plamen i tutnjava, a jedno malo děte sa krunom ukaže se, te reče: „Nemoj kloniti duhom, slavodobitan i neporaživ biti ćeš, dok se Birnamski gaj neokrene i neide na tebe.“ Osam kraljevah ukaže se jedan za drugim, a nakon Banko sa zèrcalom u ruci. Makbet se okrene od tog prizora, te se zakune pogubiti Makdufa. Škotski vojnici, što su uzkočili iz vojske Makbetove, dodju k Makdufu, koji ih lèpo primi. Malkolm, sin Dunkanov, dodje s englezkom vojskom, te se pripravlja na jurиš na vojsku Makbetovu. Vojnici kažu Makbetu, da ide vojska iz birnamskog luga, te hvataju za oružje. Makbet bude u boju pogubljen po Makdufu, i englezki vojnici proglase Malkolma za kralja.

Opera ova, sastojeća iz četiri čina, osnovana je na vèrlo veliko; sastavljena je u osobitom glasbenom slogu Verdievom, te je puna glasbene miline, umětnosti i vrědnosti. Poznata lèpa svojstva opere ove, skopčana s važnom okolnošću, da će izvèrstni umětnik g. G. B. Giani u njoj pěvati i Makbeta predstavljati, bijahu povod i razlog, da je obćinstvo, bi reć već umoreno mnogobrojnimi plesnimi zabavami, vèrvilo u kazalište, te ga lèpo napunilo. Nada obćinstva popela se je kod predstave ove na visoko; ali podigla se ma kako na visoko, Makbet joj je došao vèrha, te nas nije prevarila. Naš ljubimac imao je vèrlo težku, ogromnu zadaću, pa uz to manje zahvalnu; ali upravo u ovakvih zadaćah pruža se prilika pravomu umětniku, da umětnost svoju na vidělo iznese, da pokaže — šta je? G. Giani, kojega glas u ovih listovih označeni probudjuje sve to većma pravedno divljenje, a s ovim širi sve veću, žešću ljubav prama njemu i umětnosti njegvoj, pokazao je znamenitu obsežnost svoga glasa, obuzimajuću puna dva oktava, u kojih je svaki zvuk čist, zvučan, krěpak i umiljat, te dělovao magički na sve pritomne, i uzhitio cělo obćinstvo. U obće mislimo, da je suvišno više opisivati glas njegov, jer želeći iskreni biti moramo izpověditi, da je glas njegov osobit i različan od navadnih bariton-glasovah — drugčije izvèrstnih i znamenitih. Njegov duet s gjom. Ver. Gaziello u pèrvom činu, orenje njegvoga glasa u finalu drugoga čina, njegvi točni i osobito razgovetni recitativi, njegva prekrasna arietta u trećem činu, i njegvo pèvanje u četvèrtom činu, pošto bi s rane zadate mu umirao, bilo je medju ostalim prekrasno, umětno i izvèrstno izvedeno. Obćinstvo je svoju najvećju dopadnost izjavljivalo ljubimcu svomu pleskanjem gromkim i izazivanjem trikratnim. — Gja. Ver. Gaziello, koju nismo već dužje vrěmena imali priliku čuti (izuzevši predstavljanje dano na korist g. Giania) izvela je vèrlo věšto zahvalnu svoju zadaću, a osobito u pèrvom i drugom činu prebirala je svojim umiljatim, titrajućim glasom upravo izvèrstno. Tečajem predstavljanja bila je više putih odlikovana pleskanjem i izazivanjem živahnim.

Drugi članovi družtva, kao i kor obojega spola, nastojali su briližljivo okó toga, da predstava ova povoljnim rodom urodi, te su postigli svèrhu nastojanja svoga. — U ostalom što se uredjenja i urešenja ove spěvoigre tiče, neželeći ni napomenuti nečiste trikohlaće koristah i zamazane čizme ovih, moramo kazati, da nije bilo shodno, što je Makbet u drugom činu a četvertom prizoru, kad se je prozvao kraljem, stupio na pozorište lišeu i kraljevskoga plašta i krune kraljevske; dočim je žena njegova, koja sama po njem kraljicom postaje, sěvala u kraljevskom uresu, nakićena i plaštom i krunom kraljevskom. — Kralj škotski, netom se pokazav i izčeznuv, probudio je obćeniti směh. — Vèrlo nam je ugodno bilo, kad smo ugledali nove kulise slikane věštom rukom g. F. D. Pomera. One su věšto, ukusno i lèpo napravljene, te obćinstvo izjavilo je slikaru dopadnost svoju pleskanjem. Želili bismo, da se i dno k ovim kulisam nabavi. Napokon priznati moramo, da je orkestar bio dobar, i da ravnatelj nije štedio troška za izvedenje ove spěvoigre. —ć.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac**, tajnik.
Běrzotiskom **Franje Župana**, u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedèlje jedanput i to četvèrtkom na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

BROJ 6. U četvèrtak 10. veljače 1853. **II. TEČAJ.**

Sunčanica.

(Pripovèst od Mijata Stojanovića po Gunduliću iz pèsme prenešena na razrèšen slog.)

I.

Ljubdrag, praunuk Gjorgja despota, slèp starac, boravi tužne svoje danke u někom seocu blizu grada Smedereva.

Hudi su mu Turci oteli staro gosdodstvo, al' on osta plemenita sèrca i gospodske ćudi.

Vladarska šibika bila mu je někad u rukuh njegovih dědovah, a on dèrži sad u ruci prosti štap, na koji je naslonio svoju težku starost.

Dèržava, po kojih se nèkoč sterala vlast despotska mala mu je sad livada, vèrhu koje pase malušno stado; straža su mu uzdani psi, priprosta mu je kućarica mèsto mramorne palače, a blazina i ložnica suha slama i zelena travica; izvezeni šatori kiće zelenoga dubja.

Najskupocènije i jedino blago slèpa starca jest mu jedinica kćerca, lèpa Sunčanica.

Dobri strarac traje ovako dio najpokojnijih svojih danah, koji je nègda bio čestit otac od dvanaest vèrstnih sinovah. Ali smèrt nemila poplènila mu ih bijaše sve, i osta brez jednoga. Osta kao obsèčen dub u gori, komu vihar i oluja skèrši i obori grane.

Vuk i Ljubdrag poginuše s puške u podstupu grada Prage; Gojko i Uroš padoše srèd zasědah od turske sablje vojujući za cesara; Mikluša i Stèpana proguta more, a Vladko pogibè smèrtno ranjen od guse u planini; Gèrgur izgubi s prevarah glavu, a Miloš i Lazar padoše u erdeljskom boju. Samo Janko i Lauš bijahu ostali jošte živi, i u njima razgovarao i těšio se otac, i svu ljubav stavljao i slagao od dvanaest u ova dva sina, kao dva u glavi oka, i milovao ih kao zenice očiuh svojih; ali huda sreća učini, da ujedno izgubi i vid očiuh i obodva sina: Janko pogibe u bogdanskom ratu, a Lauš od prèke smèrti na domu u krilu tužnog otca.

Tad uze bědni starac toliko plakati, da ga suze oslèpiše s grozna cviljenja, i bio bi sigurno skapao od jada, da se nije razgovarao i poněšto těšio u kćerci Sunčanici, koja bijaše ufanje slèpa otca i štapak mu u starosti.

Želio je stari otac viditi unuke od drage kćerće, i u njih opet ponoviti sebe i mèrtve svoje sinove; ali zaman, jer kćerca zavětova děvstvo Bogu odlučivši nikad se neudati.

Digitized by Google

Otac poznade bèrzo njezinu odluku, i razžali se gorko u sèrcu; nu u sebi je opet sudio, da njezina odluka izhodi od plahe mladosti, i za probuditi u njoj časnu želju od ljubavi, odluči starac prirediti u svom domu različite igre od radosti i veselja, zabave i razveseljenja. Skuplja otac seljačku bugarsku mladež na igre: lèpe, gizdave dèvojke i vèrstne momke.

Mladež skupljena na starca Ljubdraga livadi izvan sela plesa kolo, pèva pèsni junačke i ljubovne, igra svakojake igre; gajde i diple, frula i duduk, gusle i tambure sviraju, i dève u sladke popèvajuć glase viju cvètne vènce.

Starac Ljubdrag priredio je češće ovakve zabave, je da tvèrdo sèrce svoje kćerce ganu zabave, da joj omili kojigod od mladićah, i da ga odabere za svoga vèrenika.

Lèpa Sunčanica premda je poradi toga bila nezadovoljna i mučna u sèrcu, pokazat se uvèk nastoji puslušna volji i zapovèdi svoga otca.

Sunčanica je bila izmedju najlèpših najlèpša, kao što je jarko sunce izmedju jasnih zvèdah na nebu najlèpše. Zlatni pram od kosah razplela je niz pleća, a vedro čelo uresila vènčićem raznog cvèća. U pogledu je nalik sjajnoj zvèzdi danici, a u rajskom njenom licu cvati trator i rumena ruža, i vesela se čini medju družtvom. Svaki momak baca na nju mio pogled, i svakog bi usrećila, komugod bi pružila ruku kao vèrenica.

Plesajući kolo uz diple milim glasom zače ovako pèvati mlad Radmio:

„Družbo lèpa i vesela
Od mladjanih pastirica',
Kiem srèd očih zora bèla
A sunašce sja srèd lica,

Pridružite u ljuvezni
S' našim vaše skladne glase,
Da pojući sladke pèsni
Biće ovo proslavja se.

Pojmo, pojmo družbo draga,
Bèži mladost, leti vrime
Od proljéća doba blaga
Uživajmo prie zime.

Nečekajte, svètla prama
Zlato u srebro da se obrati,
Bez svètlosti i bez plama
Lèpih se očih pogled skrati.

Svaka od vas lèpe moje
U mladjahna svoja lita
Želje izpunjaj sladke svoje,
Gèrli rados, ljubav hita'.

Čestitos je ovo živa,
Blaženstva su ovo prava,
Ovako se lèpa uživa
Mlados i nje dika i slava.

Što se pita, da se ima,
Što se žudi, da se steče,
Što je lèpo blizu očima,
Da i od sèrca ni'e daleče.

Da dva mlada jedno žele
U životu stravljenomu,
I da vode dni vesele
Živuć jedan u drugomu.

Presta Radmio, a igra se obrati u šapat, i sad jedan, sad drugi mladić uze popèvati; jedan kako nèkad ugrabi se ljuba od sina hèrcega Stèpana, i kako je ona podnila jad i smeću, dočim je dobila mèrzka starca u mèsto mila mladića, i kako poradi toga sin mu se je poturčio; drugi zapopèva opet, kako poda pomoć Biogradu proti sili cara Muhameta vojevoda Sibinjanin Janko, i kako se izpod toga grada oholi car na smèrt ranjen povratio; drugi kako s vojskom iz Budima odpravi se kralj Vladislav, ter Murata turskog cara s neizmèrnom silom razbi na Moravi; drugi kliknu, kako puk ugarski uzvisi kralja Matiaša iz tamnice na prestolje; a drugi što drugo, i veselje bijaše neusiljeno i obćenito, svatko se učini dobre volje i pun radosti, i tako nevine provodiše šale.

Digitized by Google

II.

Kizlar-aga, hadum i pouzdani savětnik turskog cara Osmana II., obišavši već sve iztočne i južne kraljeve carstva, obilazi sve otoke mora egejskoga i sva města po Gèrčkoj, ter oda svud vodi lěpe děvojke od plemena za ljubovce svomu gospodaru.

Jezdeći odanle Livadiom dodje na ravnine od Farlasie, i začu glas od lěpote mlade Sunčanice u Smederevu, ter pošalje svoje cèrnce u Bosnu i Hercegovinu, a glavom podje kroz Maćedoniu uprav u Smederevo.

Došavši u Smederevo propitivaše aga za lěpu Sunčanicu, i čuvši, da se preselio njezin otac Ljubdrag iz grada u selo, pohiti Turčin onamo, i nadje traženu lěpoticu u zabavi veselih sědiljakah na livadi.

Smotrivši Turčin děvojku osvědoči se, da je sve istina, što je čuo o njezinoj izvanrednoj lěpoti, i od radosti svanu bělim danom cèrnom agi cèrnje lice.

Zatečeni bijahu svi pritomni kad dodje aga; svatko se oledeni i okameni, svatko proniče od straha; Sunčanica i ostale děvojke pokidaše od straha i srama sa glavah cvěće, kojim su bile urešene i zamuknuše mramorkome, te si razpletenim kosami pokriše požarena sramom svoja lica.

Hadum pokaza se svim vesela pogleda i dobre volje govoreći: „Mladeži mila, koja se zabavljaš sred dubrave, veseli se, igraj, pleši, nitko nek se nestraši, jer ja nisam došo, da razvèrgnem vaše zabave, tance i pěsni, ni da vas sbunim, nego ja dolazim užiti se takodjer mira i veselja u vašem divnom družtvu, i molim dajte i meni město medju vami.“

To izrekavši sěde Turčin sred seljanah i pastirah, gdě prostira velik dub sěnku, i obrativši se na staroga Ljubgrada poče ovako ga zaklinjajuć pitati:

„Tako ti Boga vrědni domaćine! kaži mi od kog si roda i plemena? — Kaži pravo, tako zdravo bio, i Bog ti povratio izgubljeni vid, tko su bili tvoji stari?“

Starac Ljubdrag na ovo smućen u sèrcu odgovara pun žalosti:

„Naumi Lazar despot od Sèrbije potražit dva po izboru junaka, da mu budu dva zeta, i mladju kćer svoju Vukosavu dade Milošu Obiliću, a stariju Maru Vuku Brankoviću. Od Mare i Vuka rodi se despot Gjuragj, vladaoc nad Raškom; od Gjurgja i Jerine rodjena je kćer Mare, koju poradi njezine lěpote obljubi silni car; ali car je još većma obljubio bio tada plodne i bogate krajeve, u kojih vladaše despot Gjuragj. Odvede car u svoje dvore lěpu Maru, i odmami k sebi i sinove Gjurgjeve, svoje šurjake, pak podigavši se oružjem na njihove dèržave podvèrže despotiju pod svoju vlast, a despot jedva živ uteče izpred silničke ljute sablje, a kasnije Jerina izagnana iz Smedereva ode potražiti běgunca supruga, i došavši u Budim nadje ga, te mu donese tužne věsti, da mu je nevěrni zet oteo gospodstvo, vojsku mu izposěcao, a Gèrgura i Stěpana, děcu njihovu, zarobio i oslěpit učinio.

Na žalostnu ovu věst okameni se od težka jada starac despot, i bijaše smèrtno poražen. Kad se malko osvěstio, nepočasi časa, nego ode u slobodni i slavni Dubrovnik, gdě bude primljen i ugošten.

Car Murat čuvši, da je otišo despot Gjuragj sa svim svojim blagom u Dubrovnik, prešno odpravi poklisare onamo šiljući knezu i věću dare i zahtěvajući, da mu dadu u ruke despota, ili će ga potražiti u kèrvavu bòju.

Dubrovnik neizpuni volje careve, i pokaza se slobodan i velikodušan, te u njemu sačuva se despot od zetovih grabežljivih rukah, i ja sam mu unuk od unuka.

Digitized by Google

Od našega svega roda nenahodi se nitko drugi, osim ovo moja draga kćerca, koja je sad moj jedini razgovor u tolikoj bědi.“

Čuvši ovo cèrnac skide iza pasa zlatnu maramu, otide k Sunčanici i prikaza joj maramu veleći:

„Děvo! velika ti je i čestita sreća, caru ćeš čestitomu biti lada, za njega te zaručujem.“

Sunčanica poniknu od srama, i obori k zemlji postidne oči, a cèrnac viknu k sebi svu svoju družbu hadumah; ali děvojka nehti poći drage volje s carevim hadumom, zato ju on ugrabi silom izpred slěpa i stara otca. Otet se nemogaše slabačko děvojče iz turskih šakah, kao što ni běla golubica nemože izmaći iz nokatah cèrnom orlu, kad ju pograbi.

Čuvši slěpi Ljubdrag, tužni i bědi starac, da mu grabe Turci miſu kćercu, uhvati se oboděručke za sěde vlase, i znajuć, da nije kadar obraniti jedinicu od sile, koja ote zemlje i gradove, zaupi cviliti i naricati u žalosti kao u gaju ptica kukavica proklinjajuć hudu sreću, koja mu je otela dědinstvo, i iz despotah učinila pastire, koja je htěla, da ljubljenim svojim sinovom spravljat morade i kolěvke i grobnice, koja ni s tim zadovoljna sada od slěpa starca dopušta ugrabiti jedino njegovo dobro, kćercu jedinicu.

Tako starac Ljubdrag tuži, cvili, vapije, umira od gorka jada i težke běde, al što mu to pomaže? Cèrnac ode sa svojim plěnom kao kad kobac ugrabi golubče, i poběgne s njim u goru, da ga ondi razdere.

Sunčanica okamenila se od straha, bléda, něma, brez duše, zapanjena, više mèrtva nego živa; pram joj razvezan i razbusan, i više ju nose, nego li vode. Kad se děva malko razabrala, i vidèla město svojih milih drugaricah cèrnce uza se, opet problědi, opet ju smete gorka bolja žalostna sèrca, opet ju preuzme težki strah, da nije mogla ni usta otvoriti, i opet se prenemože.

Ali kad je napokon opet se razabrala, kliče žalostnim glasom: „Gdě sam tužna? kakva me je ugrabila sila! zašto si me rodila majka moja! Ah! čime ćeš, mili ćako samiriti svoje težke jade, tko li će ti slěpu starcu biti uzdan štap u starosti?“

Ovako lěpota děvojka naricaše u svojoj tugi, i neprestade cviliti, dok se osěče na nju oštri cèrnac veleći joj:

„Děvojko! dosta si se naplakala, umukni veće, okamenila se, nemožemo dulje snositi tvoje vaje!“

Děvojka iznemože dalje cviliti i umuknu, a Kizlar-agi prispě od cara prešna zapověd, da pohiti što skorije sa skupljenimi lěpoticami put Carigrada, što on i učini.

III.

U Jedrenu, trački grad, počeše kroz několiko danah dolaziti sa sviuh stranah carski hadumi, vodeći svaki po gomilu na izbor najlěpših gospodskih děvojakah, sakupljenih po svih stranah turske carevine za carev harem.

Tu su se imali sastati svi cèrnci hadumi sa svojim agom, i tamo su hèrlili, kamo do malo stiže i Kizlar-aga, glavom vodeći sa sobom izim ostalih lěpoticah i prelěpu Sunčanicu.

Kad se u kitu skupljene děvojke sastadoše, bijaše ih lěpota viděti kao sjajne na vedrom nebu zvězde; ali što je jarko na nebu sunašce na prama zvězdam,

Digitized by Google

to bijaše Sunčanica na prama ostalim lěpoticam, od sviuh najlěpša, najuzoritja, najgizdavija.

Plačna u plačnu družtvu stiže Sunčanica u Drinopolje. Svaki je korak svog žalostnog putovanja gorkim orosila plačom, uzdižuć nevoljno sèrce i ruke k nebu vapila je po noći u svom konaku ovako:

„O Bože dobri! spasi me, tebi sam se obrekla, brani me ti, ufanje moje, brani moj věnac děvstva, da ga neoskruni gadna ruka nevěrnička, a znaš, Bože i otče! da na domu imam slěpa ćaćka, koji skapava u gorkih jadih, ah! daj, da ga ukrěpi kćerca, ili da mahom padnem mèrtva.

Dvanaest sinovah ugrabi prěka smèrt momu bědnomu otcu, a mene ote Turčin; da mu bar ostaše Janko i Lauš, niti bi on bio u sadanjoj bědi, ni ja turska robinja.“

Ovako vapijaše tužna děvojka vrućim sèrcem, upravljajuć topal govor Bogu ufajući još sveudilj od nebeskog otca dobiti pomoć, koga je ljubila čistim, dětinskim sèrcem.

Děvojka je mislila, da ju do Boga nitku nečuje, ali čuo ju je i běli hadum, koji je nad njom stražio pred vratmi, i ovaj razumivši gorke jade mlade lěpotice uzdane od sažaljenja, kao da ga je mio njezin glas opomenuo na lěta nevine njegove mladosti, kad je još srećne boravio danke u krilu svojih milih roditeljah.

Čim tiha noćca prostre svuda cèrnu svoju koprenu, zavèrne hadum pomno i obzirno ključ u vrata i stupi u sobu lěpe Sunčanice.

Poplaši se već i onako poplašena i tužna děvojka smotrivši Turčina, mislila bo je, da ili je ružna utvora, ili kleti kakov dušman, koji joj radi o životu ili o časti.

Hadum neprogovarajući ni rěči uvati Sunčanicu za ruku, izvede na dvor, pak pod plaštom noćne koprene izprati ju putničkome kanu. Tu zamoli putnike tèrgovce putujuće doma u Bugarsku, da uzmu u obranbu stradavšu děvojku, i da nastoje povratit ju u njezino rodno město, i u krilo slěpa stara otca.

Snebi se Sunčanica na tako ljubeznu blagodat i suze radosti obliše joj lice, ali prije nego se mogla zahvaliti svome velikodušnomu dobrotvoru naglo izčeznu hadum u mrak.

Tako se izbavi na čudnovati način naša Sunčanica iz turskog robstva i povraća slěpomu svome otcu, koji već bezufaše nad svojim toliko okrutnim udesom, i zasladi mu poněšto poslědnje gorke danke njegova tužna života.

Tko bijaše izbavitelj lěpe děve? želi valjda svaki čitatelj znati.

Brat njezin Vladko, o kom je bio glas, da je poginuo od guse u planini. On nije smaknut, nego zarobljen dospě u ruke turskog cara, i ovaj ga učini poturčiti lišivši ga muževnosti, i tako posta Vladko hadum u haremu i službenik carskih kadunah.

Stidio se on siromah kazat se svojoj sestri, koju je poznao iz njezina cviljenja, i sèrce mu se ganulo u grudih, kad su ga njezini vaji opomenuli na drage roditelje, na mili zavičaj, na srećne danke njegove nevine mladosti, i tako hitro se odluči izbavit svoju milu seju iz nokatah kletih, a znajuć, da izbavljenjem sestrinim hita sebe u propast, ako se i on neukloni; zato uskoči, i ode po světu, pak već nikad nezna mu se ni za trag, kud je izčeznuo.

Digitized by Google

Majna, kirkižka nevěsta.

(Dalje.)

Kad se je suton hvatao, dodjoše naši putnici k Čumekejcem. Ali sada bijaše opet jao i pomagaj našemu Majoru! Mnogo su ga u rebra bockali, dok su ga u kibitku uturali; tudě moradoše njegovi drugovi mèsto njega govoriti; metnuv desnicu na sèrce bojazljivo se nakloni, zatim uzme obima rukama starčevu ruku nesmotriv, da je ujedno s malahajom svukao s glave svoju kapicu, tako da su mu u toj smetnji njegovoj vidili ćelavu glavu. To je spazio njegov drug, koji je iz malahaje svukao kapicu i metnuo ju na hero na njegovu glavu. Zatim posědaju, stanu piti kumisa, jesti pèrčetine, razgovarati se o svačem, nu samo ne o zaručnici. Napokon reče starac, da je doba spavanja prispělo, te pokaže Majoru něku malu kibitku, gdě će prenoćiti i ujedno svoju zaručnicu pèrvi put viděti. Tamo ga odvedoše. Ali prije nego je na mèsto došao, morao je kroz hèrpu starih ženah čuvaricah Majninih proći, koje ga sa sviuh stranah zaokupiše tući i vikati: „hej more, što se tuda provlačiš? Je li ti tudě mèsto?“

Šta je sada opet znao činiti? Ništa mu drugo nije na um palo, nego odvažnim biti, te s toga sabere svu svoju snagu, skoči kao razjaren ovan u srědinu babah, prevali ih na zemlju i prije nego što su se ove oporavile dopre do svoje kibitke. Jedne se smijahu, druge vikahu zahtěvajući od njega kakov odkup. Major im baci několiko sitnarijah, koje je bio sa sobom u tu svèrhu ponio, — na to se babe još bolje razpale, te izkahu od njega više takvih stvarih, i dobivši ih razidjoše se, a Major dodje u svoju mračnu kibitku, gdě nije gotovo ništa vidio.

Tudě je duže vremena oko sebe se razgledavao. Dolnji kraj kibitke bijaše na obručevih podignut, a u srědini tinjaše mala vatra, nuz koju je na kožuhu Majna sědila, koja je zakloniv lice desnom rukom, okrenula bila ledja k Majoru. Odzgora je bila kibitka sakrivena, i kroz taj mali dimnjak sěvaše měsec, razsvětljujući mali ovaj prostor bolje nego li isti oganj.

U novoj se bědi i stisci nalazaše Major; on je takodjer zakrio bio lice svojim rukavom, ali se je ipak za kratko vrěme dosětio, da bi ludo bilo tako vrěme sprovesti, te odluči zaručnicu svoju pozdravit. Što namisli, to i učini, nu tako bèrzo, da ju je u toj naglosti mèsto po ženski pozdravio po mužki. Majni se to dàkako nije dopalò, ona mu na to nemaknuv se odgovori: „nisam ja tvoj brat ili ujak, da me tako pozdravljaš; ili možebiti da nisi na pravo mèsto došao?“

Poslě pol ure, kada je Major nadvladao bio svoju sramežljivost i nespretnost, sio je na kožuh pokraj Majne i dèržao njezinu ruku, a zatim dodjoše babe i lupajuć pěsnicami na kibitku zvahu Majnu da ide kući. U isti mah skoći ona kao plaha sèrna i odleti i neobziruć se; bake ju dočekaše směhom i svakovèrstnom šalom. Major ostade sam, podkašljivajuć i gladeć golu svoju bradu; zatim izidje van, da vidi, kakvo je vrěme, i videći oblake se dizati, pokrije odkriveni dio kibitke i legne spavati.

U snu je vidio same konjice, veliku množinu světa, čuo kao na javi viku, vidio goleme zděle natèrpane samom pèrčetinom i drugo koješta, — rěčju, dèrzao je već svoj pir. Iz tih njegovih sanjarijah probudi ga u jedan mah lupa konjska, — činilo mu se, da je tisuću konjanikah navalilo na njega. Probudi se, izusti onako sanan svoj „Alah kerim,“ nu nemogaše se dugo osvěstiti; — oko njega bila je vika

Digitized by Google

lúpa i zveka sa svih stranah. A zašto? Cèrni se oblaci bijahu navukli i grozna se je bura očekivala. Nju si tumače Kajzaci ovako: šajtani t. j. vragovi penju se jedan na drugoga, da se tako u nebo uvuku, nu Alah puca na njih i ruši ih svojimi strélami i obara na zemlju pod vikom i jaukom. Evo nam povésti o Titanih. Razbacani tako na sve strane gledaju svom silom, da se u kakvi kutić uvuku, te da se sakriju. Najradje se skrivaju za ljude, koje Alah u dobroti svojoj obično štedi; ali razjaren na šajtane puca na njih sve redom, a dosta se putah dogodi, da umiju udarcu izbéći, te nebogoga čovéka mésto sebe turiti. S toga dakle čine Kajzaci toliku viku, te lupaju u korita, kotlove, pekare i zdéle, samo da mogu šajtane od sebe odtérati i poplašiti ih. Na isti način rade i Persijanci, kada ih štipavac ugrize, pripišuć ugriz njegov zloći šajtanovoj. Toj halabuci primešaju oni još molitve i pleskanje. Svake se večeri čuje u persianskoj vojsci to pleskanje, kada god kamo ide ili štono se veli, kada maršira.

Vika takva poméšana strašnom gèrmljavinom i tréškom probudi našega Majora. Osvéstiv se česao se je na ledjih i sio prekèršténima nogama na zemlju. Pogledao je s veseljem na one mésto, gdé je Majna sédila, i sétio se rado svega, što se je sinoć sbilo. Bure nestadè, a drugovi njegovi dodjoše za rana k njemu, da ga spomenu na odlazak; znao je, da se za njega nepristoji po danu izjahati i puku se pokazati. Rado bi bio još dugo vremena tu sédio i razblaživao se lépimi misli, da ga neopomenuše.

Putnici naši odoše put séverа kući svojoj, a malo zatim i Bajulinci, nu ovi put juga. Zaručnik se morade bar na godinu danah razstati sa svojom dragom, zaisto težki posao u tom položaju.

Bajulinci kao i sva kajzačka plemena skiću se u izvéstnih predélih svako doba godišta, te uklanjajuć se drugim približuju se u jeseni na navadna svoja zimišta; Bajulinci dakle odoše niz réku Ujil put dolnjih ruskih granicah. Sakalbaj poslà svoja dva sina, Majora i Kapetana sa stadom ovacah na sajam u Saharnu. Ondašnji Kozaci govore dobro kirkižki kao naš Major i Kapetan, nego su čudni ljudi. Kada braća onamo dodjoše, odmah ih Kozaci obkoliše, stadoše im kao kakve blebetuše o svačem i ničem govoriti, upletoše u svoj govor množinu poslovicah, mnijući, da će tim pod laglju cénu dobiti ovce; Kajzaci pako bijahu u strahu, da nebi jeftinije prodali, te s toga začmu i oni iz petnih žilah bèrbljati i stražiti svoje ovce. Kozaci uhvatiše ovnove za runa, da vide kako su težki, Kirkizi pako uhvate ih za rogove i stanu se s njimi tezmati, — to je dakako bolélo nebogu životinju, te je svojim blejanjem nadkrilila viku tèrgovacah. U tom medjusobnom kaparisanju zaboravi se Kapetan, te se stane hvaliti, što mu je brat postao zaručnikom; on je tim mislio, da će Uralci (Kozaci) na mésto čest.tke štogod pridati na ovnove. Nu ovi to s druge uzeše strane, i rekoše Majoru, da se nemogu načuditi, da on kao zaručnik može jahati na takovoj mèrhi; s toga mu predložiše, da bi bolje i pametnije učinio, kad bi se s njimi proménio za drugoga konja i još pridodao pet ovnovah. Ni pet ni šest, nečekajuć na odobrenje, slegnu Kozaci oko Majoreva konja, ztanu ga razgledati, provadjati, pipati i ogovarati, kako se je gèrdje dalo. Jedan njih reče: „Zaista da je lép konj, samo da mu netreba toliko batinah; bolje će biti, ako ga oguliš i kožu prodaš." — Glej samo kako je star? priméti drugi. — Od lani u drugoj godini" presécče pèrvi, „uvék vuče staru glavu, a kože mu još ni prevèrnuli nisu!" — „Ne bèrblajte toliko", oglasi se sada Major „on je u pustari odraso, te bi i vuka bio pojio, kao što svaki znade, tà da ga vidite, kako čupa travu s korénjem i péskom."

Digitized by Google

„Há, há, kako to nebih znao," odgovori mu Kozak, „ta nisam čorav; valjda vidim što je žderao; čini mi se, kao da mu je hrana suhoparna bila. Za onoga je dobar komu kèrme manjka."

Rěčju, takvimi ogovarnji napune uši Majorove i nedadoše mu dalje ni progovoriti, nego odsedlaju njegova paripa, metnu ga na něku pravu mèrhu, te mu kažu, da je tek sada junak od komada i stanu računati, što je koji komu dužan. Major i Kapetan protiviše se tomu i rekoše, da im je otac zapovědio prodati ovce, i brašna za novce kupiti, te da nemogu na to pristati, pa da im nuz konja nemogu dati zahtěvanih ovnovah. Ali si Kozaci znadoše pomoći. Oni im nemogoše konja uzajmiti, nego si u ime toga dovoljno priračunaše, davši im toliko melje u zajam, koliko su trebali, dakako pod tim uvětom, da će u proléće po ovce i kamate doći, tražeć za svaku ovcu još po jedno jagnje. Braća se dadu nagovoriti, misleć, da su si računajuć omastili bèrkove, te se oprostiše lěpo od Kozakah i vratiše se kući svojoj.

Kozaci se nisu ni najmanje bojali, da će ih možebiti oba brata navući na tanki led. Ovdě se věrnije i točnije izplaćaju dugovi bez zadužnicah i měnicah, nego u nas, gdě se na biljegovanom papiru pišu. Znate li, kako se uralski Kozak prěti svojemu dužniku, ako mu ovaj nedonese novacah u odredjeni rok? On uzme rovaš, na kojem su u slici potezah i kèrstovah urezani dužni rublji i desetci, uzme još sa sobom nož i ide k svojemu dužniku i veli mu: „Ej more, daj plati dúg; glej, odmah ću ih izrezati, bora mi hoću!" I te se rěči, te sramote boje uralski tèrgovci; izrezati dug iz rovaša znači, uništit ga, izgubiti nadu, da će se dug platiti. To bi kod nas isto tako bilo, kao da bi komu u glavu palo donesti na burzu měnicu kojega ugladnoga tèrgovca, te ju na očigled nebrojenih svědokah razderati.

Major ponese tako svojoj kući sve brašno, a osim toga dodje pun zadovoljnosti na lěpom hatu jašeći; ali Sakalbaj misljaše drugčije, njemu je bilo do duga. Razjaren izpsovà svojega sina, iztěra ga na dvor i vidè tek treći dan dovedenoga mu hata. „Gdě su ti bile oči, nesrětniče, kad si ga kupovao? Zar nevidiš, da je samo dobro izgojen i ništa više? Kozaci ti rekoše, ga je naš konj samo naučen na travu; a šta je ovaj? Zob dakako čini konja debela; — naši konji nisu debeli, nego su čvèrsti; ovaj je konj samo dobro iztimaren, i oni su samo takvu budalu, kao što si ti, mogli prevariti. Nu čekaj malo; kad dodje proléće, neću udatbenih novacah platiti Karasakal-batiru; šta me briga, čekaj još koju godinu dulje; možebiti da ćeš se opametititi; sada si još budala." Major se je stidio i ljutio, ali šta mu je koristilo; šuteć se je udaljio i ljutito spustio glavu.

Isti Kozak, koji je Kirkiza na poštenu rěč poradi pogodjenih ovacah do proléća čekao, i koji bi za najveću pogèrdu dèržao, ako bi věrovnik k njemu došao i rekao mu: odrezat ću, — isti onaj Kozak nepromišlja ni najmanje, kad do sgode dodje, ma koga mu drago prevariti, te dati město čila konja kakvu mèrhu. „Zar nije očiuh imao", izbreknuo bi se na njega i izbuljio svoje oči, „gdě su mu oči bile, valjda na laktovih?" Tako isto čini Kajzak od svoje strane, on sakuplja urečeni broj ovacah i vraća svoj dúg u odredjeni rok, kakono je i Sakalbaj radio. Ako se pako kako do njih može dočepati, tada su već njegove i odmah ih těra svojoj kući. „Zar sam ja morda čuvar njegovih ovacah," običaje tada reći, „zašto si ih nečuva?"

Dočim se je to u sěvero-istoku sbijalo sa Bajulinci i Kozaci, dogodilo se je něšto u Orsku, kamo su Čumekejci bili otišli na sajam. I Bajulinci tužiše se, kao što smo već čuli, na zloglasnu komisiju, koja dolazi iztraživati požar od pustarah.

Digitized by Google

Isto tako nabasaše Čumekejci i nenadajuć se na takvu komisiju, kada su se k medji približivali. Stvar je bila veoma zapletena, a povod njoj je dalo izvěšće pobiratelja maltah o kriomčarenju, kao i tužba buharačkih tèrgovacah o otimanju nadnice, koja bi se imala vozarom davati. Sve se je tako splelo bilo, da su tri do četiri ureda tom stvari zabavljena bila. To im napokon dosadi, te su s toga poslali bili pověrenika, da bi u trag došao tom neredu.

Gospodin pověrenik odè s odlukom, da čim strožije postupa, dobivši sijaset pomoćnikah a k tomu do devet risah papira. Čumekejci dodjoše i nesluteć ništa pred opakoga toga gospodina, koji je prozvao množinu svědokah i neznajućih ništa o ničem, koji su ipak bili prestrogo izpitivani. Tu se je dan na dan dogonila množina Kajzakah, ali su ipak rědki njih bili zatvoreni. Svaki je, koji je iole slutio bio, da će mu do gusta doći, prije vremena gledao poběći, te je s toga morao Aleksa Feodorović mnogo ostaviti prazna města u svojih zapisnicih. Čumekejci htědoše ići na sajam i redom se tužiše na oskudicu potrěbne kèrme. Aleksa Feodorović nije im to zabranio, i on se s njimi dalje uputi; ali mu Čumekejci znadoše bèrk oseći, oni naime odpraviše malo po malo po noći sve svoje stado i konje, svoje žene i děcu pred sobom u pustare, i iztraživanje bi time dokončano, što je rečeni Feodorović něko jutro, tek šo je načèrčkao bio tri risa papira, oko sebe vidio samo svoje pomoćnike a više ni žive duše. Koliko je god okom mogao pregledati, nigdě nije vidio ma da bi jedne kibitke,a kamo li kakvoga čeljadeta ili kakve životinje. Ljutio se je dakako nad tom prevarom, nu šta je znao dalje činiti? Pobrao je svoje slavje : dva naime još s početka zatvorena Kajzaka, te se vratio opet put ruske medje.

Čumekejci odoše širom běla světa, sve dalje i dalje, goneći jedan drugoga pred sobom. Obično běgaju u redu, ako jim je samo kako moguće uzeti sa sobom, svoju pèrtljagu; dosta putah pako běže Kirkizi, kada se iznenada na njih navali, tolikim strahom i tolikom hitrinom, da ne samo što neuzmu nikakvih kibitkah ni marhe ni ovacah, nego těrajući samo pred sobom svoje konje i deve, ostavljaju čestokrat bake, bolestne starce i nejaku děčicu, nego im ipak u toj smetnji ukopaju u zemlju kotlove napunjene mlěkom i kumisom.

Jedva što su jedni izmedju Čumekejacah prevalili rěku Ilek, razděliše se na tom běgu na više stranah. Šaka Sedmakah, koléna taminskoga nahrupi na tom svom putu na ergelu čumekejsku. Kajali bi se bili, da nebi tako lěpu sgodu upotrěbili, te odmah i odrede nakanu svoju izvesti. U tom jatu bijahu i konji Karazakalovi, koji doznavši o toj razbojničkoj četi, sakupi do sto ljudih oko sebe, te udari iz potaje na njih. Ali ih dostići nemogaše, zato pako dopre do ostalih Sedmakah na potoku Ujilu, koji i nesluteći ništa o plačkanju i uspěhu svojih istokèrvnikah budu u jedan mah obkoljeni; Karasakal se namiri, těrajuć prad sobom svoj plěn, koji mu je dopao šakah i — odleti kao kakva munja za svojimi drugovi. Prešavši sretno oba Barsuka i pustinju Karakum te prebaciv se prèko rěke Sira, stade da zimuje.

To se je sbijalo baš one jeseni, koja se tako očito rèšiti imala zadaću nad budućnosti Majorovoj i četèrnajstogodišnjom Majnom. Nisu se pod živu glavu směli usuditi doći do ruske granice, jer su prije dovèršena iztraživanja bili izbègli Aleksi Feodoroviću; osim toga se neusudiše približiti Sedmakom, koji su najveću stranu zapadne pustare zauzimali, te s toga odluče tudě boraviti koju godinu, i zabavljati se lovom, stadom i ribarenjem. Tim se je i nehotice izpunila grožnja Sakalbajova, kojuno je bio svojem sinu Majoru naměnio, želeći da se opameti, a i onako se nemogoše nigdě sastati sa Bajulinci. I u istinu prodjoše pune tri godine, u kojih su

Digitized by Google

do tri puta poněšto o Karasakalu dočuli i to po někih tèrgovcih, koji su iznenada s karavanami prolazili i javili im, da je živ i zdrav, te da je i on několiko devah priklopio njihovu družtvu; ali o Majorovoj stvari nije se mogla ni rěčca izpipati. On jo stèrpljivo čekao, kako će se s njim dogoditi i kada će sunce sreće njemu granuti. Dubokim je glasom znao něku pěsmicu pěvati, koja ga sěćala njegove Majne. Sakalbaj čekaše sam željno od dana do dana, kada će Čumekejci navadnim svojim putem doći do granice. Ali minuše tri godine, a njim nebijaše ni traga ni glasa. Mislilo se je, da u njih nitko nedira i da ih nitko neugnjetava, jer se uvěk na jednom městu nalaze; abi se ljuto prevario tko bi to mislio. Na Siru i Kuvanu dopadoše ti nebogi kletih rukuh Kivljanah, koji su im sve, što su htěli, pootimali, osim toga ih mlatili i nemilosèrdno derali, neupisivajuć to u nikakve zapisnike, nedèržeći se nikakvih javnih iztraživanjah, da ih zatvaraju. Malo je falilo, što im živim još i kože s ledjah nesvukoše; to ih prisili ostati ondě, gdě su bili. Osim toga dodjoše na svu nesreću poreznici, tražeći četèrdesetinu i nedobivši je, stadoše město novčane daće od te sirote pobirati i ono malo stada, što im je bilo preostalo. Čumekejcem dodje napokon već do gusta, oni se počeše buniti; nu u sto zlih časah. Kivljani ih tužiše, te počeše tek onda oko sebe tući, žariti i paliti, negledeć na nikoga; napokon se bědnici pokoriše i dadoše opet sve, što imadjoše, želeći da se jedared smire. Ali sada bi prekasno, da poběgnu.

U Kivi i Bukari umiju samo tèrgovci pisati; činovnici i častnici mèrze svaku znanost, dapače vele, da neimaju vrěmena baviti se timi ludorijami; pa neznaju ništa drugo, nego vladati i vojevati. Da pokažu svoju hrabrost i umětnost u vojevanju, pripovědaju dogadjaje o Džingišu i Timurkanu, o kojih se u puku sve do danas priča, dovodeć ih na svoj mlin, kao da se je to tek jučer slučilo. To ravno amo nespada, nego sam samo hotio navesti i kazati, da skoro svi asiatski tèrgovci znadu pisati; način, kojim svoje pisma pišu, čudan je; oni ih natèrpaju svakojakimi nespretnostmi i raznom směsom. Karasakalbatir nije se nadao, da će se ikada sastati sa Bajulinci, i bio je uvěren, da je, ako ne za uvěk, a ono bar za dugo vremena prepréčeno občenje i porazumljenje sa Sakalbajem; kćer mu medjutim bijaše dorasla, te je već dva, tri zaručnika imala — zašto da ju još dulje u kući dèrži? Bolje je, da kalim uzme, te da ju odpremi u svět. I u istinu obreče Karasakal-batir svoju Majnu někomu Djurkarincu, sadašnjemu svojemu susědu, i uzè odmah něki dio pogodjena kalima. Ali medjutim pozva on iz něke karavane, koja je baš mimo prolazila, pisara, iznese pred njega nešto smoka i kumisa, moleći ga, da mu napiše pismo na svojega staroga prijatelja Sakalbaja, u kojem bi mu razložio njegove sadašnje okolnosti želeći, da bi ostao s njim u pèrvašnoj ljubavi i bratinstvu. Pisar začě pismo predugim i smèrnim predgovorom, hvaleći u njem staroga Sakalbaja, te poslě toga stadě mu o pravoj jezgri govoriti. „Znajte," bilo je medju ostalim napisano, „da nam je sudbina opaka; zalud se nadasmo svojim molitvam; po svoj ste prilici na nas već zaboravili. Želio sam bio iz svega sèrca odèržati zadatu vam rěč, te sam s toga svesèrdno podnašao nesgode pretèrpljene, tim više, što mi je još kći bila malena. Ni sada neću podnipošto tudjega uživati, premda sam toliko o vašem plemenitom sèrcu osvědočen; neimam sgode, da vam danu već kaparu od kalima povratim. K vami doći nesměm, jer smo se i sami posvadili sa Sedmaci, a da ni toga nebi bilo, nesměmo radi Rusah, koji nas svojimi iztraživanji neprestano dèrže u uzdi. Nadam se u Boga, da ću kom pèrvom sgodnom prilikom istu kaparu pošteno vratiti, tim više, što sam obrekao svoju kćer našemu milomu sultanu Bèrkudu, kojino

Digitized by Google

stanuje u plemenu Djurtkaskomu. Koža mu se běli kao sněg, nu ipak nebih bio mogao s njime zaměniti ni vas ni vašega slavnoga koléna, kojim se ponosi sav svět, premda mi je sultan jesenas u ime kalima poslao već četèrdeset ovacah i sedam bèrdjih kozah; dapače ne bih ih bio ni uzeo, da nas nije kleti udes na věke razstavio. I buduć da nisam nikakva glasa dočuo od vas za sve ovo vrěme, mislim, da ste valjda na mene već i zaboravili.“

Pet punih měsecih potezalo se je ovo pismo idući od nemila do nedraga, dok je dospělo u ruke Sakalbajeve. Najprije ga je donio něki čověk u Orsk putujući s karavanom, zatim ga dadè někom Tatarinu, koji ga je u Orenburg donio. Odavde je, kao što rekoh, išlo kroz sto rukuh, dok ga je dobio Sakalbaj. Ali sada opet nove bède i nevolje, tko da ga pročita? Napokon mu se natura něki čověk, koji je znao něšto čitati.

Stari je slušao toga govornika kao kakvoga božjega poslanika, upro je očî nepomično u knjigu, te čuvši pohvale smèšeći bi si gladio bèrkove. Svaku mu je rěč, svaki redak morao opetovati, kažući s pèrstom sasvim na drugo mèsto lista. Ali kada je taj přestao bio s tudjom hvalom i tudjimi laskanji, te stao pravi sadèržaj čitati, da si ga vidio, kako je lice namèrgodio i naslonio se na lakat, izpod bèrka stao šaptati „hulja stara,“ i jedva je bio s čitanjem gotov, kada već nije mogao sèrcu ogorčenomu odoléli, te je vikao: „hulja stara! pa da mu još idem po svoje ovnove? Zar sam mu možebiti dao ovnove, da poběgne k Djurtkarincem i prosi sultana za svoju kćer? Šajtan odnio toga sultana! tko mu je dopustio razsvadjivati děvojke a osobito zaručnika sa zaručnicom?“

Mnogi bi se od jada i žalosti razpao, kad bi mu se šta takova dogodilo, ali je sasvim drugčije bilo s našim Majorom. Sréća je ipak biti takve blage i mirne ćudi. On nije mnogo zato mario; naučen těkom tih triuh godinah čekati i po malo zaboravljati, nije znao na taj glas ništa odgovoriti, nego samo šutiti i na tle gledati. Malo zatim ipak počmu ga sa svih stranah bockati i ljutiti, isti stari otac nije mučao, i on mu je predbacivao, što je po njem štetovao toliko ovnovah; izruži ga, kao kakovo děte, što sám žene netraži, dapače mu se zagrozi, da neće opet budala biti, te za njega ići děvojku prositi. Major pako i to podnese stèrpljivo i neznajuć nikakvoga drugoga savěta šutio je mramorkome.

(Konac drugi put.)

Ženska čutljivost.

Nije šala baviti se ženami budi u misli, budi u družtvu; ali još je opasnije, kad čověk začme govoriti o njihovoj ljubavi, ili čutljivosti; jer ako se sam neopèrži govorom svojim, to ga opèrže ili one, ili barem oni, koji su s dušom i s tělom za nje ili proti njim.

Ovakvi jadi zadesili su bez mala i mene, kad sam onomadne opisivao dvoranski ples u Varaždinu, te medju ostalim kazao: „da će žena nutarnje svoje čuvstvo uvěk težje sakriti nego mužkarac.“ Vi to izravno zanijekaste, te rekoste „neimate pravo.“ Tako valja — samo kategorično. Nu opasat ću se snagom junačkom, te prosboriti o ćutljivosti ženskoj, da štogod doprinesem k razjasnjenju ovoga važnoga pitanja.

Digitized by Google

Bit će ljudih, kojim će se razprava ova činiti smešna. Bilo jim prosto. Meni nije smešna; meni je pače važna, jer svraćam umom na to: da je obitelj temelj dèržavi, da neima obitelji bez žene, da sreća dèržave zavisi od sreće obitelji, a da k sreći obitelji mogu žene mnogo doprineti.

Nisam ja jedinac, koji ovako mislim. Ima muževah glasovitih, koji su priznali i priznaju, da je razmišljanje ženske ćudi stvar važna, pa i naš Šibeničanin veli: „Žene bijahu uvèk narodom na velike zapréke i na veliku pomoć.“

Ovamo spada i ono, što ja tvèrdim, naimè: „da će žena nutarnje svoje čuvstvo težje sakriti nego muškarac.“ Žena mora da bude čutljivija od muža već zato, što je njezin tělesni organizam, njezin živački sastav nježniji. U mužu ima um prevagu nad ćuti, kao što kod žene ćut gospoduje umu. Muž je um — žena je sèrce.

Naravska je stvar, da je u muža tvornost uma jačja nego sèrca, a kod žene da je po pravilu sèrce prebitno; dakle da će muž svaku strast laglje svladati, jer um kod muža blaži i kroti strast, dočim sèrce u žene strast podpiruje.

Iznimke u stvari ovoj neruše pravila. Zašto? Jer ima i muževnih ženah, a još više ženskih muževah. Medju iznimke ove valja uvèrstiti i čudnu ćud i druge osobne vlastitosti pojedinih ženah, koje kadšto ničù iz raznovèrstnih okolnostih, te i rode rodom, koji je ovim naličan.

Neima dvojbe, da se svako nutarnje čuvstvo proteže na dělovnost sèrca; ali istinito je i to, da napor, kojim čovèk hoće da sakrije pred drugimi, što oséća i čuti, spada na dělovanje uma. Jasno je dakle po sebi, da će žena uvèk težje sakriti svoje nutarnje čuvstvo nego mužkarac — jer napor ovaj nije drugo no borba medju umom i sèrcem.

Sva je prilika, te ste primčtili, da sam od šalje prešao na jedanput na zbilju; ali u dosta šale mora da bude malo i zbilje.

Progovara mi nèšto, da ćete prigovoriti: „Vi ste onomadne govorili samo o ljubeznoj ćuti ženah, pa upravo ljubav svoju prema ljubovniku krije žena lasnije, dok nije pozakonjena ženitbom.“ Nu i ovo spada k načelu gori stavljenomu; pa s toga, što dèvojka neočituje ljubav svoju tako lasno i otvoreno zatravljenomu mladiću, neslèdi jošte, da ona čuvstvo svoje lasnije sakriva. Okolnost ovu valja upisati u čednost žensku, a poněšto i u običaj i u ukus. Mužkarac uživa u tom pogledu više slobode; a ženu vežu vezi čednosti i pristojnosti. Ova okolnost bit će po svoj prilici uzrok, da dèvojke kadkad, osobito pred drugimi, hladno odgovoraju na vruće molbe i svečane zakletve mužkarca. One se dèrže načela: Gdè dva zaljubljena govore, ondè je treći kost u gèrlu. Ali povirimo samo ovakvom prilikom u oči plamteće zaljubljene dèvojke; pogledajmo njezine usne goruće, lice cèrvenilom obasuto, grudi uzkolebane — pa tako mi imena božjega, bit ćemo se osvèdočili, da se u njoj um sa sèrcem strašno bori, i da težko sakriva nutarnje svoje ćuvstvo. U suprot svèrnimo okom hladokèrvno na mladića, opazit ćemo — više putih — da iz pod ružičnoga zastora njegove goruće tobože ljubavi viri najgadnija lukavština, koja se obično pripisuje krasnomu spolu. To su jasni dokazi, da žena svoje nutarnje čuvstvo sakriva uvèk težje nego mužkarac.

Istina je, da nisu sve žene Diane ili Zagorke, Penelope i Lucrecie, i da su više zauzete za Kleopetre i Didone; ali ovo nije poslèdica ženske ćudi ili oćutnosti, već je to plod naprèdujućega duha zapadnoga. To se ima pripisati ponajviše muževom, koji bi htèli da jim žene budu same Penelope — a oni da budu sami Sardanapali, Antonii i Neroni.

Digitized by Google

Obazrim se mi mužkarci bolje na nježnu plamteću ćutljivost žensku, pa ćemo se uvěrili, da se je kod žene probudilo čuvstvo i ondě, gdě mu kod mužkarca neima ni traga.

Probudimo u krasnom spolu uzvišeno čuvstvo narodne ljubavi, pa onda ćemo se tekar osvědočiti, da se krasotice naše neće stiditi s očitovanjem svoga narodnoga čuvstva — ni na dvoranskom plesa, kao što se mnogi našinci sada stide, želeći činom, rekli bismo, obistiniti stavljeno načelo: da mužkarac lasnije sakriva svoje čuvsto nego žena. Dà i mnogi našinac ćuti narodno; ali um, koji je jačji nego sèrce, zatim razni obziri, kojim na čelu stoji koristoljubje, privoljuje ga, da pred zapadom sakrije, što u istoku ćuti.

Ja velim i opet: probudimo jedared iskru narodne ljubavi u nježnom ćutljivom sèrcu našega ženskoga spola, pa ćemo viděti, da će ta iskra buknuti u bukteći plamen, koji neće moći ugasiti nikakvi obziri, ni koristoljubje ni sebičnost. Onda će se utèrti trag tužnim i sramotnim prizorom, gdě zatravljeni domorodac svojoj milostnici izjavlja najplemenitije čuvstvo goruće svoje ljubavi u jeziku tudjem — možda zato, što težje (?) svoje narodno čuvstvo sakriva nego žena! Po mojem mněnju sakriva ovakov domorodac (a svi su gotovo takvi) svoje narodno čuvstvo za pritvorenu ili prividnu ljubav. To nježno žensko sèrce nebi tako lasno učinilo, da je narodna ljubav u njem probudjena; već ono bi takova gizdilina kao sebe nevrědna otisnulo prezirom. Činimo ovo, pa onda ćemo se osvědočiti, da se može i u našem narodu pojaviti koja Judita i děva orleanska.

Nastojmo brižljivo okó odhranivanja naše děce. Majka ima narodnu ljubav ulit već u nježno sèrce dětinje; děte ju dapače mora već usisati majčinim mlěkom. A tu se radi o tom, da se ponajprije proměni pokvareni sastav odhranjenje našega ženskoga spola.

Sastav odhranjenja i izobraženja ženskoga spola mora biti ponajviše osnovan na sèrcu i čuvstvu. Evo, što glasoviti naš zemljak veli o načinu, kako bi trebalo ženu odhraniti: „Nesavèršeno i nespretno obučanje daje često krivi pravac odhranjenju. Ženske pasu tělo i dušu glasbom, plesom, razmaženim čitanjem, sladkom bezposlicom i ponose se slabućom svoga duha, vesele se s bolestne ćutljivosti glede neznatne boli, a za prave boli domovine, muževah, děce pa i svoga sèrca nebrine se. — Manje glasbe i manje plesa; neka se uklanja učilištom i sastankom; neka obći sa sebi sličnimi, s pukom, pred svojimi; neka se navadi ljubiti mnogo stvarih i ljude čista i nedužna sèrca. Sve ure neka budu ženskoj pune i odredjene za izvěstne poslove. Neka se bavi domaćim poslom, razboritim čitanjem, počeli onih privodnih znanostih, koje ženskoj dolikuju, čednim věžbanjem těla, zabavami, koje bistre pamet; sve neka směra na jednu istu sverhu, nu da svèrha nepostane dosadnom silnicom.“

Nastojmo, da se žene naše: majke, sestre, supruge i kćeri ovako odhrane, pa nećemo jim predbacivati manah, kojim smo mi sami krivi, ako ih ima gděgdě u ženah naših. Nu podučavanje ovo i odhranjivanje krasnoga spola treba da vodi ljubav i učtivost; mèržnjom i neotesanošću nećemo ništa opraviti. Kada budu naše žene jednom ovako odhranjene, neće ih slučajno věnčanje Eugenio Montijo de Penaranda e Barcarotta za Napoleona nami sasvim tudjega više zanimati, nego junačka borba jednokèrvne naše braće Cèrnogoracah, koji nečuvenom hrabrošću slobodu siromaške, nu mile domovine svoje brane proti navali běsnih odpadnikah.

Digitized by Google

Eto — za malo bi i ja sam kazao, da sam s puta zalutao. Nisam; jer da su žene naše u narodnom duhu odbranjene, viděli bismo u ovo za cèrnogorsku našu braću kobno vrěme, da bi domorodke naše imale više simpatie za junačku ovu cèrnogorsku borbu; viděli bismo, da bi one težje sakrile nutarnje svoje čuvstvo bratske ljubavi, nego mi mužkarci, koji svi mukom šutimo o nutarnjem našem čuvstvu, da nas nebi gděkoji zlobni zapadnik po običaju panslavizmom obědio. Čutljivo žensko sèrce nebi se na zlobu obaziralo; već bi smiono pred cělim světom bratsku svoju ljubav odkrilo — a možebiti, da bi i koja Judita s odpadnikom ponovila Holofernesov prizor!

ać.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Okó četèrdeset danah trajao je jednoč obćeniti potop — i okó četèrdeset danah trajat će nastavša korizma. Onaj je bio, da svět u red utěra; ova medju ostalim i zato, da redom obredi i okrěpi oslabljena pokladnimi zabavami telesa i izpražnjene kese. „Hvala Bogu" podvikuje ovaj, „da su poklade prestale. Tà one bi, kad bi još dugo trajale, uništile čovèka i u tělesnom, i u duševnom i u novčanom smislu." Gotovo svaki dan ajde na bal!" — Drugi opet junaci na plesu nemogu se nagovoriti, pripovědajući kako su se sad u Dvorani, sad u strěljani, sad u kazališnoj redouti naplesali, zabavljali, i dvorili lěvo i desno; kako na plesnu zabavu u strěljani, ili na *plès* mladićah u narodnoj dvorani neće nikada zaboraviti, te samo žale, što su lětošnje poklade tako kratke. „Ja sam ti bio na balu dva puta u dvorani, četiri puta u kazališnoj redouti, dva puta u strěljani, tri četiri puta na čuvidanom plesu — i znaš . . ." Ali teško da je majka rodila junaka, koji bi sve napisao, što ovi junaci govore. Zato da barem pomèšto u pogledu tom dužnost našu prema obćinstvu izpunimo; opisat i priobćit ćemo mu u budućem broju jednu od ovih mnogobrojnih zabavah.

— Na c. k. gymnaziji zagrebačkoj dèržat će se polag propisa dana 1. i 2. ožujka o. g. počemši od 8 satih prije podne i od dva sata po podne pismeni i ustmeni izpiti privatistah.

— Službene bečke novine priobćuju papinsko pismo, kojim se biskupija zagrebača podiže na hèrvatsku-slavonsku nadbiskupiju.

— Nije ipak žala, što svět govori, da će se kaptol razsvětliti, jer su već kuće popisane gdě će lampaši (fenjeri) viseti.

— *Dobro je da čovek i kemiju zna.* Onomadne razgovarasmo se u nèkom družtvu o kemiji ili lučbi, gdě me nèki gospodin zapita: što je to kemička srodnost? Ja mu stanem tumačiti, da je to ono svojstvo kemičkih počelah ili elementah, po kojem se ova medju sobom mogu spojiti. Ako naime dva kemička počela u tako blizo medjusobno dotaknuće stavimo, da se njihove čestice proniču, tad se ova dva počela sluče i jednu jedinu slučeninu sačinjavaju ako medju njihovimi česticami zajednička privlačivost vlada; ako pak te privlačivosti neima, onda se kemička počela nemogu nikako spojiti. A ova zajednička privlačivost zove se kemička ili lučbena srodnost. N. p. stavimo komad bakra u vodu, pa se neće nikad razići, jer bakar neimajući s počeli vode srodnosti nemože se s njom spojiti t. j. u jedno tělo pretvoriti; ako pak metnemo isti komad u jedku (Scheidewasser), to će se bakar u njoj razići, jer ima kemičku srodnost. Ovo tumačenje slušao je pomnjivo naš prijatelj K . . . A ja sam dalje razlagao ovako: dvě lučbene tvari mogu se spojiti i slučene ostati, jer su kemički srodne, al' ako dodje medju nje treće počelo, koje ima s kojim od pèrvašnjih dvijuh više srodnosti, to se ovo dvoje srodnije spoji a ono treće izbace. Prijatelj K... zamoli me, da i ovo kakvim primèrom razjasnim. Reknem mu dakle ovo: u rumencu (zinober) je živa (živo srebro) sa sumporom spojena; nu ako se medju ovo dvoje dočepa željezo, pa se sve skupa ugrije, to će se željezo slučiti sa sumporom, a živa će ostati na cědilu. —

Prijatelj K . . . savèrti glavom i zavapi: ah prokleta kemija! sad mi je puklo med o čima. Mi se začudismo, jedno što je prokleo toli lěpu i koristnu znanost, a drugo što mu je sad toboł kemičkim putem nèšto medju očima puklo. Kad nas tako zabunjene vidi, razgoneta nam zagonetku. „Ima tomu podosta vremena" — reče K . . . — „što sam sa svojom D—om živio u miru i porazumljenju, kao dvoje kemičkih počelah, medju kojimi je srodnost vladala. Iza toga donese bès treće počelo Č . . ., koje se stane medju nami

Digitized by Google

motati kano željezo po rumencu. Medju mojom polovinom i tim počelom razvijala se sve veća srodnost, a naša je stara izčezavala, dok se napokon njih dvoje sasvim spoji. Sad sam bědan, premda kasno uvidio, da je moj takmac kemiju učio, a ja da nisam; jer da sam prije znao, što sada znam, našao bi lěka, kojom bi bio ovu srodnost raztěrao.

Slavenski glasnik. Čujemo, da će g. Těrnski izdati sbirku svojih pěsamah. — Ovih je danah izašao već treći svezak „Početnoga naravoslovja za porabu nižih zavodah i za samouke od Josipa Partaša." — U Gorici je izašla: „Pověstnica nove zaveze" od L. Fleury-a, prevedena S. Kociančićem. — U Ljubljani se štampa slovenski prevod poznatoga děla Kampeovoga o odkriću Amerike. — G. Kociančić poklonio je već družtvu sv. Mohora rukopis: „Stari Urban ali zimski večeri dobrih kmetov." — Urednik Slovenske bčele obećaje, da će ove godine priobćiti slovenski prevod glasovitoga romana: „Uncle Tom's Cabina." A Sèrbske Novine priobćuju isti prevod pod naslovom: Čiča Tomina koliba, ili robstvo u slobodnoj zemlji. — „Lumir" piše, da je druga pražka besěda bila još lěpša nego pèrva. G. Steger (Stazić) pěvao je ilirske pěsme uz sprovadjanje g. Vogla, ravnatelja žofinske akademije. — Tiskom J. Pospišila izišao je „Divadelni ochotnik" (kazališni dobrovoljac), t. j. pet šaljivih igrah za manja kazališta od J. J. Melichara — Češke novine pišu, da je Ljudevit Štur predao českoj matici u českom književnom jeziku spisano dělo o narodnih pěsmah i običajih slovenskoga naroda u Ugarskoj. — Slavni Fr. L. Rieger preveo je na češki jezik glasovito dělo o političkom gospodarstvu od Josipa Droze-a člana francezke akademije. — Někoji slikari pražki dobili su poziv iz Nev-Yorka, da na amerikansku izložbu pošalju svojih umotvorinah. — U Prag je sretno prispěla prilika českoga pěsnika Šim. Lumnickoga izdělana Juliom Melčerom. — U Pragu je kod Pospišila izašao: „Život a cesty Kristofa Kolumba," preveden iz englezkoga od Maloga. Ovo je samo početak povećega děla, koje će izaći pod naslovom: Amerika od kad je odkrita do najnovjega vremena. — Pražke novine javljaju, da je izašlo i težko izgledano dělo Erbenovo pod naslovom: Kytice z pověsti narodnih. — Već je izašao i drugi svezak „Živě" Ovaj vèrlo koristni časopis ima dosada 800 predplatnikah. — Tydženske novine javljaju, da je župnik Stempel dao u tiskarnicu dolnjolužički prevod Phaedrovih basnah. Isti ji gospodin spisao poveći epos pod naslovom: „Pytanje za starim mjasecom, abo lužyckih Serbow potlocenje." — Pogovara se u Krakovu, da će na skoro izaći: „Život Zbihněva Olesnickiego, koga je napisao Ryhcicky, poznat po svom dělu: „Skarga a jego viek." — U Krakovu je nedavno izašlo vèrlo važno dělo: Opisanie rošlin jednolistniovych lekarskych i przemyslovych przez Ig. Raf. Czerviakovskiego. — G. Dionis. Zubricky, kurator stavropigianskoga zavoda napisao je historiu rusku za Ruse; dva su děla ove knjige već izašla, a sad će izaći treći dio o vladanju Romana Danila. — Rittersberg je preveo na češki jezik u poljskom jeziku spisanu historiu Luciana Siemenskoga. — Pruska je vlada ustanovila za slavenske stanovnike Slezke preparandiu, gdě će se u českom jeziku predavati. — Češka matica izdati će dělo Fr. L. Čelakovskoga: „Poravnavajici všeslovanska mluvnice." —

— G. I. J. Kraszevsky napisao je novu pověst pod naslovom: „Chatka za wsią" (Kuća iza sela.)

Svašta po něšto. Turci věruju někakvomu proročanstvu, koje veli, da će narod Ismaela samo 400 godinah vladati u Carigradu, a ove god. 1853., da će Rusi unići u Carigrad kroz zlatna vrata, nu da to neuzbude, sazidali su ista vrata.

— Novine javljaju iz Štokholma, da ondě krasno prolětno vrěme vlada. Ovo je, kao što se piše, od mnogo stoljećah jedina zima, što brodarenje nije ledom zapriječeno, dapače da se u svih lukah Norvegije više ladjah kreće, nego u sred lěta.

— U Zadru je umro Luigji Guljelmi biskup veronezki.

— U New-Yorku su osnovali neizmèrnu željeznicu, a već je i družtvu sakupljeno s glavnicom od 100 milionah dolarah, koje će graditi željeznicu od rěke Mississipa do obalah mirnoga mora.

— Svět se tuži, da je sve skupo, a ono se u novinah javlja čověk, koji zna, kako se za 5. kr. može dobiti bouteilla francezkoga champagnera. Al ovo još nije sve; u Beču je učiteljica, koja uči Francezki uz plaću od 3. kr. za sat.

— Onomadne dodje u varaždinsku Dvoranu neki inostranac, pa kad opazi da je sve zapušeno, zapita svoga prijatelja, koji ga je uveo: „Je li običaj kod vas, da se puši, gdě se čita?" Na što mu ovaj odgovori: „To je zato da se moljci neuvuku u sadašnje zanimive novine."

— Něka gospoja naški dakako izobražena čuvši, da se strašna turska sila sprema na Montenegrine (Cèrnogorce), reče gnutim glasom: „Arme Italiener."

Digitized by Google

— Stari něki hèrvat čitajući u Novinah da se je parobrod „Croazia“ iz Turske svratio kući, t. j. u Tèrst, reče ubićeno: „Hvala Bogu, da se je jednom naša turska Hèrvatska s nami spojila!“

— U Pešti je umro stari advokat, Ivan Mezei, Verbőczy redivivus zvan radi toga, što je vèrlo dobro znao stare zakone ugarske.

— Poznato je, da je Lamartine slavni spisatelj francezki zločest gospodar, jer ima mnogo dugovah, pa mu je zato na čast, što nije upotrebio svoju vlast, da jih se rěši, kad ih se nemože rěšiti ni pored velikih dohodakah spisateljskih, ni pored dohodakah imanja aziatskoga. Prijatelji njegovi nastoje sada oko toga, da ga velikim narodnim darom rěše neprilikah.

— Věće Zürichsko odredilo je 10,000 frankah za redakciu gradjanskoga zakonika.

— Dne 29. sěčnja na večer věnčao se je car francezki s markezicom Montijo. Službeno uredjene priprave za ovo věnčanje bile su velike i sjajne. Sve gotovo novine bave se već bez mala 14 danah s priobćivanjem i opisivanjem ovih pripravah kao i s istim věnčanjem. Naravno je dakle, da je o tom već strahota božja spiskarana.

— Svi dosadašnji prevodi Uncle Tom-a osakatjeni su, jer sve, što je političkoga ili věrozakonskoga u romanu ovom, izpušteno je u prevodih francezkih i němačkie. Istiniti prevod knjige ove izišao je sada u Hamburgu kod Roberta Kittlera.

— U Manchestru dèržali su 27 o. m. „Prijatelji mira“ — njih 500 na broju — sastanak pod predsědničtvom Wilsonovim; od ostalih znamenitijih članovah bio je nazočn Cobden, Bright, Sturge i Hiedley. Osim 500 nazočnih poslalo je do 400 nenazočnih sa svih stranah zemlje pismenu svoju privèržènost. I Emil Girardin iz Pariza izjavio je u posebnom pismu svoje sažaljenje nad tim, što nemože osobno doći, no izjavlja miroljubiva načela obèrtnoradine Francezke, koja nemože dokučiti neshodna pripravljanja englezke vlade. Učinjeni zaključci skoro su oni isti, koji su od nekad poznati.

Primèr stèrpljivosti. O glasovitom gèrčkom mudracu Sokratu pripověda nam pověstnica mnogo lěpih naukah i krasnih priměrah, od kojih mi ovdě samo jedan od stèrpljivosti napominjemo. — Kao uzpèrkos dobrotvornoj prirodi koja ga nadarì velikim umom i rědkimi darovi, ošinù ga zavidni udes velikom kaznom, hudom ženom, Xantippom. Jednom prohtie se njegovoj gorkoj Tippici, da svoga filosofa zdravo razsèrdi: Sad ona stane iz svoga tobolca pukati sve one bodce, što ih lěpotice u reservi dèrže, da s njimi, kad im uztreba, na svoje okrutnike napadnu. Mi neznamo onih litanijah, što mu ih je prije sraženja molila, toliko samo znamo, da je jednom, kad ovaj uzor stèrpljivosti nemogaše nikako na gnjev natěrati, pograbila kabao, pa zagrabivši ga punoga vode iz zdenca, pljusnula s njim po svojem filosofu. — A naš mudrac, nasmijav se tečno, reče: Tà nije čudo, za silnom gèrmljavinom mora kiša pljunuti. —

— Glasoviti francezki general Turenne urani něko letno jutro, te se, odeven po domaći s bělom kapicom na glavi, nasloni na prozor svoje predsobe, i razmatraše lěpotu božjega světa. Něki prosti vojnik od njegove vojskej priatelj njegovoga sluge, unidje u predsobu, tako da pa zamišljeni general nije ni čuo. Videći vojnik čověka ovako prosto odevenoga, pomisli, da je to njegov dobar prijatelj, pa dovrebavši se na pèrstih k provozu, pljune u šaku, zamahne i ošine što je ikad mogao. Kad se general, omunjen ovako nenadanim pozdravom, okrene, prepadne se vojnik od straha, te baciv se na koléna, zavapi: „Jao gospodaru! mislio sam, da je vaš Gjuka.“ Turenne pipajući se po udarenom městu, reče: „Hm! pa kad bi bio i Gjuka, tako žestoko nisi smio ošinuti.“ Poslě ovoga pozdrava nastavi general posve mirno svoje razmatranje, a vojnik ode k pravomu Gjuki.

Listonoša uredničtva.

— G. D. J. u K. Vašu pripovědku, koju smo s radošću primili; priobćit ćemo na skoro; molim vas, da nas i u naprědak podupirate svojim perom.

G. R. R. u G. Premda odobravamo vašu naměru, to ipak nemožemo primiti u naš zabavni list članakah jezikoslovnih; jer je Neven naměnjen ponajviše krasnomu spolu i nestašnoj mladeži, koja nečita rado suhoparnih i zamèršenih stvarih.

— G. I. T. u G. Vaše smo pěsme primili; da su nam mile i dobro došle možete znati s toga, što smo jednu odmah priobćili.

— G. P. P. Molimo vas, da odèržite svoju rěč.

— G. Fr. M. u D. Mi primamo u Neven sve, što je lěpo i dobro.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac**, tajnik.
Běrzotiskom **Franje Župana**, u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 7. U četvèrtak 17. veljače 1853. **II. TEČAJ.**

Ljubav i obožavanje.

(Pověst ukrajinska od Mihalja Czaykovskoga.)

Dana 28. rujna g. 1839. u poneděljak na večer bio sam u Parizu u kući poljskoj, i to u pravoj poljskoj kući, gdě se misli, ćuti, govori i radi poljski i za Poljsku. Ove večeri bilo nas je ondě několiko Poljakah i dva tudjinca, susěda Poljske. Kuće gospodar govorio je samo o Poljskoj, jer je to njegov običaj, razkoš njegova i právo njegovo. Domaćica vezla je srebernom niti na cèrnom baršunu; dělo ovo nije bilo posvećeno radosti, već nesreći, jer je bilo odredjeno da se proda, pa da se od dobitka da pomoć stradajućim, nesretnim Poljakom i děci njihovoj, udaljenoj od domovine svoje. Tužno li ti je bilo gledati krasnu ovu gospoju, kako je lěpom rukom svojom vezla bělo cvěće po cèrnom baršunu, kako je modrim svojim okom, oživljenim svetom i nebeskom vatrom pogledavala dělo svoje; vlasi njene, cèrne kao gavranovo perje, zastirale su joj gladko licc, na kojem se vidjevao tužni posměh i čvèrsta volja. Upravo hotomice približio sam se ovoj gospoji; kao sin Ukrajine ljubim lěpo žensko oko, više nego išta na světu jer je ono najlěpše dělo božansko; ljubim razgovor žene više nego sve razgovore razumnih muževah, jer je u njih veliko blago sèrca i duše.

U razgovoru, koga je něki Poljak zametnuo, radilo se o tom, *koja je ćut uzvišenija, da li ljubav ili obožavanje.* Ja sam tvèrdio, da ljubav, a moj je zemljak i prijatelj reko, da obožavanje. Pravdali smo se dakle; svaki je od nas mnogo govorio, da dokaže svoje mněnje, nu sve naše govorkanje moralo je biti izprazno; to sam opazio na blagom posměhu domaćice, kojim nam je opraštala naše tlapnje i poněšto se radovala, što smo si glave tèrli govoreći o ćutih, koje nismo poznali, premda smo ih okusili. Kad smo se već dosta nagovorili, i kad jedan drugoga nije mogao nikako uvěriti o istinitosti svoga mněnja; izrekla je mila domačica ovaj sud: „*Obožavati može se često i to na časove — ljubiti se može samo rědko i to na dugo; obožavati može čověk više osobah na jedan put — ljubiti samo jednu; obožavanje prodje i neostavi traga — ljubav ako i prodje nikad se neizkoreni iz sèrca; za obožavanjem slědi hladnokèrvnost — za ljubavju mèržnja ili osveta; obožavanje godi samoljubu i slavohlepju, — a ljubav sèrcu. Tko obožava ili bude obožavan, neprestane biti čovèkom običnim, kakav je i prije bio — tko pako ljubi, mora da se uznese nad ostalim světom, ili da padne niže, nego što su drugi ljudi!*“

Digitized by Google

Na ove rěči priznali smo oba, da je ljubav uzvišenija ćut nego obožavanje, pa smo ušutili.

* * *

Vrativ se u svoj stan sio sam k ognjištu, pa sam stao razmišljati o ljubavi i obožavanju, dok sam napokon zaspao. Svěća je plamtila jasnim světlom, a na stolu je ležao čisti papir, tri pera i tintarnica puna cèrne tinte. Dremajuć nisam bulaznio ni o ljubavi ni o obožavanju, nego sam se našao u družtva dvojice svojih dobrih prijateljah, koje već odavna nisam vidio. Jedan je bio *Kazimir Wieża*, a drugi *Hinko Poraj*. Oni me ogèrle sèrdačno — to se zna u snu — prime me za ruku, pa me odvedu na dvorište. Větar je silno duvao, kao kod nas u Ukrajini, a velike lepirice sněga padale su nam u lice, upravo kao u Ukrajini; u dvorištu stao je Kozak u kozačkom odělu, te je dèržao četiri vrana konja, osedlana na kozački način. Hitro kao munja skočili smo na konje i odjezdili skokom iz dvorišta; smèrznuta zemlja zvečila je pod kopitami konjah, sněg je hladnimi svoji cělovi ljubio lica naša. Konji su se natěcali s větrom, koji nam je zviždao pokraj uših, kao da nam veli: „skokom! „skokom!“ A to je sve bilo u našem zavičaju u Ukrajini. Jahali smo već dugo, prošli smo pustare i šume, a nitko od nas nije progovorio ni rěči; bili smo veseli i radostni, a letěli smo, kao da nas orlovi i sokolovi nose. Napokon smo stali pred lěpim i velikim dvorom, koga sam dobro poznao. Sjahali smo s konjah i stupili unutar! Prošavši više sobah viděli smo da je sve pusto, dok u poslědnoj sobi nenadjemo plačuću děvojku u cèrno oděvenu. Ja joj se približim, ona digne lěpu svoju glavu — ja prepoznam nju — i ona prepozna mene. — Hotio sam ju pozdraviti, pitati za uzrok njezine žalosti, pa utěšiti, al se ona tužno i čudno nasmije, a ja se probudim.

* * *

Dèrva su na ognjištu mom već dogorela, nije ostalo ni iskre, svěća je takodjer već davno ugasnula. Dan je svitao, a na stolu mom našao sam na starom městu pera, papir i tintu. Probudiv se počeo sam opet bulazniti o ljubavi i obožavanju, a počeo sam se spominjati i děvojke koju sam vidio u snu i svojih školskih drugovah, pa sam nakanio, da ću o njimi napisati ne pripovědku nego istinu; pa premda će ovo samo gola istina biti, pripovědana kao pripovědka, to se ipak usudjujem popisati i opisati glavne osobe.

* * *

Ivan Mozyra bio je krajiškim sudcem viničkoga okružja i „jaśniewielmožny“ gospodin, jer krajiški sudac više će reći, nego okružni sudac koji po starom običaju k uredovnom svom naslovu „wielmožny“ nesmě pridati rěčce „jaśnie“. Premda něka stara poslovica veli: „Jaśnie sgasnie, a panie (gospodin) zostanie“, to ova rěčca „jaśnie“ mora da je osobito mila sèrcu plemičkomu, jer su si plemići podoljski izprosili visoku milost od pokojnoga cara Aleksandra, da město jednoga upravitelja, kao što je u Voliniji i Ukrajini, biraju u svakom okružju dvanaest krajiških sudacah i dvaput toliko kandidatah, tako da u svakom dvoru podoljskomu stanuje ako ne više barem jedan „Jaśniewielmožny!“ Gospodin Mozyra imao je izvan svoje službe i naslova još dva velika sela, i několiko sto tisućah forintih na kamatah. Prije několiko godinah tèrgovao je s marhom, te je sam svojim trudom stekao toliki imetak, nu o tom se nesmě govoriti. Otac njegov bio je upraviteljem g. Potockoga, starešine Kanovskoga, a děd mu je bio službenikom

Digitized by Google

kod kneza i vojvode Lubomirskoga, a praděd valjda sluga kakvoga vojvode, nu ni o tom se nesmě govoriti. G. Mozyra govorio je neprestano o visokom i starodavnom svom rodu, i o velikom imutku svojih pradědovah. U ostalom bio je g. Mozyra krajiškim sudcem, koji nebi bio izumio barut, da već nije bio izumljen, nu nije ipak bio tako lud, da mu je čověk mogao na vèrbi svraku pokazati.

Jašniewielmožna sudinja Mozyrova, rodjena Jadviga Barciakiewićeva, najprije sobarica, zatim drugarica, a napokon pouzdana prijateljica vojvodkinje Rzewuskice pošla je pèrvi put za někoga staroga brigadira, a po njegovoj smèrti uzela je gosp. Mozyra. Ona se rado veličala i zapovědala u kući svojoj. U ostalom bila je zdravoga těla i duha.

Gospodična Tereza Mozyrova, jedinica Mozyrovićah, osamnaest godišnja děvojka, lěpa kao angjeo, ali — ali — ali maza materinja i gospodična iz bogate kuće, kojoj se nije moglo reći: „To nemože biti, to nesmě biti!“

Kažimir Wieža, starodavni plemić, imajući dosta veliki imutak ne samo za jednu nego i za dvě osobe, veseo mladić, nu větrogonja, pa malo tuknut, nije bio nikada izvan svoje domovine, ali se ipak znao francezki po salonih naklanjati. Knjigah nije čitao, al jih je često razgledavao, kako su vezane, te je njihove naslove znao na pamet, govorio je o onom što nije nikad čitao, i onom što nije nikad vidio. Kad bi bio tko hotio imati dobru statistiku lěpih gospojah, gospodičnah, balovah i drugih zabavah po cěloj Rusiji, dobrih cestah, udaljenosti městah, i koliko treba vremena, kad se čověk hoće kuda voziti poštarskimi ili svojimi konji; to je morao pitati g. Kazimira. A on je znao pripovědati i o domaćem životu svojih susědah: Ljudi ovi žive u miru, i ljube se, ali —; gospoja je ova krěpostna i pobožna, ali —; gospodična je ova krěpostna i plemenita, ali — i t. d. Ovakovih je on pohvalah, prigovorah, savětah imao uvěk punu torbu, al im je vazda pridao rěčcu — *ali*. Pored ovih dobrih svojih vlastitostih nije rado boravio dulje vremena na jednom městu, a kod kuće svoje bio je rědki gost. Ako je komu dobro učinio, učinio je to bez obzira, ako li je komu zlo učinio, nije učinio hotomice.

Hinko Poraj bio je sin obitelji bogate, koja je imala za domovinu vèrlih zaslugah. Nauke je izučio u Němačkoj, iz němačkih knjigah cèrpio je sve svoje dobro i zločesto znanje, po njimi je govorio, pa je po njimi i tvorio; tko ga je pobližje poznavao, taj ga je ljubio, a tko ga je samo kadšto vidio, taj je rekao, da je pometen.

Zeno Goluhovski, rědka stvar u Poljskoj, plemić i upravitelj tvornice od sukna, živeći od brojevah, on je samo to věrovao, što se moglo pridavati, odnimati, umnožavati i děliti, a više ništa.

Gospodična Franciška Mozyrova za godinu danah starija od gospodične Tereze, njezina sestrična; krasna děvojka nu sirota.

Što ćemo pripovědati, dogodilo se godine tisuću osam sto dvadeset i osme, u Podolju na medji Ukrajine i Volinije.

I.

„Ali, dragi Hinko, što si se uvukao u te knjige kao moljac; běs nek zna, što to radiš? Kvariš si zdravlje; umrět ćeš, a nećeš se užiti světa!“

— A kako se ga ti uživaš? —

„Kako? — To je čudno pitanje! — Jedem, pijem, plešem, lovim, ljubim i t. d.; što to nije život?“

Digitized by Google

— Jest. Ali ja još nisam nikad ljubio. —

„Ti si dakle početnik! Dvadeset i pet si godinah navèršio, a još nisi nikad ljubio ?“

— Nemože se čovèk tako lako zaljubiti! —

„Pokušaj!“

— A jesi se ti već kada zaljubio ? —

„Bože dragi! da toliko godinah živim, koliko sam putih bio zaljubljen, bio bi stariji nego Mathusalem. Kazat ću ti bez otezanja, da moje sèrce odmah plane kao barut, kad samo opazim lěpu gospoju ili gospodičnu, te ju odmah i ljubim i obožavam.“

— Kažimire, ti nisi nikad ljubio, ti nemožeš ljubiti! —

„Há, há, da je samo kakva prilika, vidio bi ti mogu li ljubiti.“

— Věrujem ti, ali to nije ljubav. —

„ A kako da ljubim ?“

— Da ljubiš, kao što je ljubio Othello Desdemonu; Romeo Juliu, Werther Karolinu. —

„Dosta, dosta, to je ljubav iz knjigah, napisat se može štogod, ali je težko izvèršiti; pa kako su oni napokon ljubili?“ — I ja ću učinuti sve za děvojku koju ljubim.“

Činilo se kao da Hinko neposluša Kažimira, jer je hodio po sobi zamišljen, a napokon je zamèrmljao: „Neznam, ja se nisam još nikada zaljubio.“

Kažimir je začuo ove rěči, pa je bacio nedogorělu cigaru na ognjište rekav: „Hajde, Hinko, da se okladimo!“

— A zašto? —

„ Zato da vidimo, tko od nas umije i može bolje ljubiti “

— Ja sam ti već rekao, da nisam još nikada bio zaljubljen. Pa kako bi se čovèk mogao za takva šta okladiti ? —

„Ja ću ti kazati kako. Pol milje odavde stanuje g. Mozyra. Ako uzmemo poštarske konje doć ćemo i za pol sata, a svojimi konji za sat. Hajdmo tamo; svejedno, dodjemo li prije ili kasnije.“

— Dàkako da je svejedno, ali zašto da idemo g. Mozyri? Zar da se u njega zaljubimo ? —

„A dà, on ima kćer krasnu kao Mojolena, po imenu Terezu, koja se nadavno vratila iz Draždjanah.“

— A zar ju ti poznaš ? —

„Vidjevao sam ju još kao děčak, ali poznam dobro staroga.“

— Pa zašto da se okladimo ? —

„Zato, da vidimo, tko od nas umije i može bolje ljubiti.“

— A tko će nam biti sudac ? —

„Gospodična.“

— Žena neizabira uvěk onoga koji najlěpše i najbolje ljubi.“

„Dàkako, hajdmo dakle bez oklade.“

— Ja ću se i okladiti, ako te je volja. Ali što će biti, ako se oba zaljubimo ? —

„Platit ćemo oba okladu, pa ćemo za te novce dati bal. Pozvat ćemo i gospodičnu, ako bude htěla doći.“

— A za koliko da se okladimo ? —

„Za pet sto dukatah, za tisuću dukatah možemo urediti bal, da se nećemo stiditi.“

Digitized by Google

— Stoji! —

„Dragi moj Hinko!“ — Tebe ipak nisu Němci sasvim pretvorili, u tebi teče još poljska kèrv. Istina je, što se veli, da vuk dlaku mènja, al ćudi nikada. — Hoj Hvedjko!“

— Što zapovědate, gospodine? —

„Pošalji někoga na poštu, da u ovaj par priprave šest konjah, a ti nam pripravi oděću.“

„Odmah, gospodine!“

Ovako se razgovarao Hinko Poraj s Kažimirom Wiežom.

* * *

Za četvèrt sata došlo je šest čilih, mladih konjah zaprègnutih u varšavska kola. Jedan je kočiaš sědio na kolih drugi na konju, obadva se prekèrste, pa metnu kape na hero, gospoda sědnu u kola, a vratašca se zatvore. Kozak skoči na kola i zakrikne: „Hajde!“ Kočiaš pukne bičem, zazviždi, zvončić zazvoni, a konji u skok, te odlete skokom, kao da se boje, da će ih kola prestignuti.

Za dvadeset minutah bili su u selu gospodina sudca.

* * *

„Jaśniewielmožne“ gospodstvo primilo je goste vèrlo ljubezno. Odmah za pèrvim pozdravom dokazivao je g. sudac, da je njegov praděd bio kastelan Volinjski; te je pripovědao něki dogodjaj, ni směšan ni žalostan, ali za ovu prigodu dobar, pa je dodao „Naše je plemstvo staro, a nije kupljeno, od najdavnijih vremenah bili smo pobraćeni, te smo živili u slogi.

Zatim je opet počeo govoriti o svojoj časti: „Plemići me štuju kao potomka starodavnoga plemstva, kao vlastnika velike dědovine, pa su me jednoglasno izabrali za krajiškoga sudca, a vi izvolite znati, gospodine, da će krajiški sudac u nas reći toliko, koliko u Voliniji „Jaśniewielmožny.“

U isto doba pripovědala je gospoja sudinja Kažimiru o někoj gospodični Kunigundi Barciakiewićevoj, koja je s někom gospodičnom Barbarom Wieževom bila u dvoru Ljudevite Marije, žene kralja Vladislava IV. a zatim Ivana Kažimira. „Sanguškova pripověda mi uvěk, kakove su one šale sbijale, jer morate znati, gospodine, da o svem tom ima ogromni rukopis u knjižnici Čartoryjskih u Pulavi. „Poznate li gospodine, gospoju Radzivilovu u staroj Senjavi? — Mi se ljubimo kao dvě sestre“ — Ovo i koješta drugo pripovědala je ova gospoja o svom prijateljstvu i srodstvu s gospojami velikih porodicah Litve, Poljske i Rusije. Na svu sreću nije za sada dirala u kneze i velikaše inostrane. Sada stupi u sobu gospodična Tereza, děvojka krasnoga obraza i uzrasta. Žarko njeno oko žarilo je kao živa vatra, a gladko, bělo i rumeno lice, koraljne ustne, tamne vlasi i obèrve, krasni stas pun dražesti i razkošja zatravio je svakoga, koji ju je pogledao.

Kažimir ju gleda i nemože se je nagledati, pa veli sam sebi: „Tko da ju neobožava?“

Kad su se pozdravili i poněšto razgovorili, sědne Tereza k pianu, te stane igrati tugu i žalost děvice Lamermoorske, i to tako tužno, da je Hinko i nehotice suze ronio. Zatim je pěvala ariu iz Norme tako očutno, da je Hinko skočiv s města svoga stisnuo ruku na sèrce, kao da će mu pukunti. Bio je očaran, i kad se malko razabrao, pomisli i nehotice: „O kako je očutna! Jel' moguće da ju čověk neljubi?“

Digitized by Google

Slučaj htěde, te je poslě ručka došlo k sudcu několiko susědah — same gosdodične igospoje mlade. S lěva i děsna pojavi se želja za plesom. Da se imalo plesati uz piano i da je fortepiano igrala gospodična Franciška Mozyrova — netrěba ni spomenuti. Sirota děvojka sěla je k pianu, te igrala vesele mazurke i obljubljene valcere. Modre njezine oči nisu ni vidéle plesačah, već su bile kao utèrnute. Na njenom blědom licu, obrubljenom krasnim uresom njezinih vlasih, zèrcalila se něka potajna tuga i nevolja. Ali za to nije nitko mario, jer je Franciška bila sirota děvojka, bez otca i majke. Svi su samo Terezu gledali, kako je plesala mazurku. Ona se kretala tako dkretno, tako lahko i ponosno, kao da je paun šetao; ona je tělo svoje gibala tako lěpo i dražestno, kao da se na laganih krilih povela za větrićem, koji se podignuo s njezinoga plesanja. Kad se obraćala, činilo se, kao da će se oviti okó plesača; a sad glavicu nagne, sad ju opet lagano izpravi, i za tinji čas, kao da se odtisne od plesača, skoči na drugu stranu, digne u vis čelo děvojačko, te se na njezinih ustnah bori posměh ljubki s ponosnim. Kazimir ju je sveudilj motrio; on je opazio svaki okret njezinoga těla, te zadubljen u razmatranju ovih reče iznovice: „Tko da ju neobožava?“

„Jelte mili Hinko, da je ono lěpa, da je krasna děvojka? Izpovědam ti iskreno, da ju ljubim, da ju obožavam.“ Kažimir ovo reče veselo, a Hinko izmèrmlja sèrdito: — I ja ju ljubim. —

„Nu?“

— Nu! — i oba ušute.

(Dalje drugi put.)

Majna, kirkižka nevěsta.

(Konac.)

Majni je bilo već punih 16 godinah, i sad ju otac i nepitajuć je obreče kao i pèrvi put; ali je ipak poznavala Sultana Berkuda, sina Julbareva, vidjala ga je više putih, nu joj se nije nikako dopao.

Berkud t. j. orao, sin Julbarev t. j. tigrev strašno je ime, kojemu nije ni najmanje dolikovala osoba Sultanova. On je bio 60 godinah prevalio, bio je slab starac, koji je imao već tri žene, pa ipak saželi još i Majnu uzeti za svoju četvèrtu drugaricu. Znao je dvě do tri molitve na pamet iz korana, dàkako i neznavši pravi njihov smisao, znao je na pamet izbrojiti svojihčeternaest pradědah počemši od Džingiskana, pa se je veselio s toga, što mu neće koléno slavnoga toga osvojitelja u njem izumrěti, jer je imao sijaset děce; sedamnaest naime sinovah, a unučadi skoro bez broja. Kćerih nije ni brojio, ote su mu se samo na korist rodile. Istina je ravno, da nije kod Djurtkarinacah bio ugledan i moćan, ali je bio zato sam sobom zadovoljan. Sve je razumio. Kada ga je jednom něki vodja karavane pozvao na čaj, o kojem Sultan nije ništa znao, nije htio da se zna, da ga nije nikad pio, zato reče, kada su ga pili: „Tà znam ja što je čaj, kako to nebih znao? pravi ga něka ptica muha ili osa; nu ovaj je malo orědak i premalo sladak.“

Berkud Julbarev čuo je někada něšto, da se město šećera meće u čaj něšto meda, i budući da je mislio, da će i ovdě medom biti podvoren, to je jasno, zašto mu je bio navedeni čaj orědak i premalo sladak. Nu neka bude to kako mu drago; Majnin zaručnik bio je zbilja takav, kako smo ga opisali. Neboga Majna nije mogla

Digitized by Google

da se ga otrese, a nitko je nije pitao, dà li joj se dopada, dà li ga uzeti želi. Živahnim je govorom pred otcem govorila, da već imade jednoga zaručnika, koga joj je on sám izabrao i naložio ljubiti ga. Da li je pako prosto děvojci imati jednoga, ili više njih? Pitala ga je, da li joj to neće na sramotu biti i lice okaljati u čěloj okolici? Medjutim veljaše, da si mnogo glave netare tim; on neka radi, što hoće, ona od svojega pèrvoga zaručnika neće podnipošto odustati, a osim toga malo joj je stalo do toga staroga, krezuboga zaljubljenika. Ali nitko nije pazio na njezine rěči, i malo zatim dodje šepavi Sultan sa velesjajnom pratnjom, da se na sámo porazgovori sa svojom vèrenicom, kakono je prije četiri godine činio dvadeseto-godišnji Major. Sastanak ovaj bijaše važan. I kada su u zalud bile silne one suze, koje je prolila, i težke one molbe, koje je Majna bila naměnila, da tvèrdoga svoga otca razblaži, odlučila je poběći překo lleka i Tamira k Bajulincem nadajuć se, da će ondě svojega Majora naći, te tako izběći Berkudovu prošenju.

Lako je doduše tu misao namislila, nego kako da ju izvede, kako da poběgne, te prodje preveliku pustaru, dulju od 800 verstah, i to ona sama neboga děvojka? Kako da se usudi poduzeti to opasno putovanje, kojeno bi moglo i najsmělijega Kirkiza preplašiti? Ali ona, koja je nagla i odvažna bila, nije se dala timi pravednimi promatranji ustrašiti. U onaj čas spravi se da sakupi potrěbitih na put sitnarijah i počè misliti, koga da si izabere za druga i provadjača.

Najprije namisli uzeti si živeša, što joj nije težko bilo, jer je u kući gospodarica bila. Svaki je dan nèšto spravila i u pěsak zakopala. Zatim si izabere dva čila hata iz otčeve ergele, i budući je odlučila poběći u mužkih haljinah metne na stran čapan, malahaju, ćemer i oružje, štono je uzela od brata. Napokon misljaše danju i noću, koga da si izabere za druga i vodju; jer nije znala zemlje, a samu je nije veselilo u očito propast sèrtati. Ovdě nam se na dobru městu vidi predstaviti našim čitateljem osobu, koju nismo izmislili.

U Kararasakala bijaše već od dvě godine u službi něki neoženjeni pastir. Kobili njegovoj, na kojoj je stada svojega gospodara na pašu těrao, odgrizle su deve rep do živca, s toga je izgledala kao u nas englezki konji. Na toj dakle gospodskoj kobiti jahao bi naš Holop — tako ćemo ga odsele zvati — kao konjic, těrajuć u hèrpu stada svojim hrapavim, muklim i divjim glasom. Bilo mu je po prilici 40 godinah, bio je zdrava i jaka těla, nu tako krasno obučen, da je izgledao kao kakvo strašilo. Kada ga je čověk motrio, vidio ga je malena, širokih plećih, kratkih noguh, prevelike glave i još većih ušiuh, a oči su mu izgledale kao u kakva izgojena brava, t. j. bile su mu kao zakopane i jako malene. Mnogo se je mučio, da dobije veće oči, nu uzalud mu je bilo sve napinjanje. Činilo se je, kao da su na pljosnastu njegovu licu zarezi někakvi kao radi šale umetnuti, a trepavice bile su mu na krajevih kao zaraštene, zato je neprestano trepao, što je osobito onda činio, kada je koju stvar pozornije motrio. Izpod široka, nizka i nabrana čela naličio je nos njegov krumpiru. Glava mu je bila ćelava, a za bèrkove bio mu je svatko zavidan. Město brade imao je samo několiko razštèrkanih dlakah. K tome moramo još primětiti da je Holop lěti i zimi bio jednako obučen; nosio je naime visoku svoju šubaru na glavi, u kojoj je baš kao kakva piramida izgledao, na tělu je imao sabranu dugu haljinu, urešenu svakovèrstnimi kèrpami razne boje i razne tkanine. Najlěpši komad na svoj toj haljini bio je komad cèrvena sukna, prišivena na srěd ledjah, izpod kojege nosio je svoj amanet, koji ga ipak nije mogao obraniti od čestoga gladjenja s knutom. Kožnate hlaće dosegle su do kolěnah, jer je

Digitized by Google

ono ostalo odrezao i za kèrpanje upotrèbio. Stoga što je neprestano jahao, bile su mu se noge kao u sèrp pretvorile, te kada bi bio nogu uz nogu položio, činilo se je jedno koléno od drugoga udaljeno kao Petrograd i Moskva. Kao što su navadno jahači nesprétni pěšaci, tako se i Holop valjao kao kakvi medo, razširiv pèrste, izbečiv oči i mašuć s rukama — valjda radi ravnovèsja.

U svoj okolici izmedju Sira i Kuvana bio je poznat kao ludjak, zato ga je svatko izsměhavao i lakèrdije s njim sbijao. Gdě je god bila gostba, ondě je i on bio, i to zato, što je bio věšt plesalac, komu bi trebalo para tražiti. Što je to njemu bilo — ma peklo sunce kako mu drago u svojoj bundi ili pod svojom šubarom plešuć i skakuć po několiko urah zabavljati goste! Jedina je bila njegova mana, što je neprestano na ženitbu mislio. Bio je dàkako prosjak i sluga, nije se dakle mogao ženiti, nu on je ipak najradje o tom bèrbljao. Tko mu je rekao, da će mu zaručnicu nasnubiti, mogao je s njim učiniti, što je hotio. Ako ga je kada naměra naněla na kakovu děvojku, koja mu se obećala, da će ga uzeti, to je s velikog veselja stajao na glavi po pol ure, titrajuć i igrajuć s nogama na sve moguće načine.

Druga je njegova mana bila, što se nikada nije mogao podpunoma najesti. Dok ga nisu dobro poznali, prevarili su se mnogi kad su se okladili s njim, da neće cělo jagnje pojesti; jer ga je on pojio i nemaknuv se s města, a k tomu je još i kosti oglodao, a on se samo pod tim uvětom okladio, da će 500 knutah dobiti po ledjih, ako ga nepojede; nu nije se bojao, da će i jedne dobiti. Al za něko vrěme nije mogao već nikoga prevariti, jer ga nije nitko više nudio s pečenim jagnjetom. Dok bi drugi bio pojio jednu šljuku, on bi bio već gotov svojom pečenkom, k čemu si je znao još i pèrste oblizivati i tužiti se, da mu je krivica nanešena, što su mu dali slabo i premlado jagnje.

Na tom dragom kirkižkom kamenu osnovala je Majna svoju budućnost. Holop bijaše zdrav i jak; buduć je bio sulud i praznověran věrovao je sve, i poduzeo koješta, nu bio je ipak po naravi tako srětan, da si je zapamtio i najmanje městance, gdě je samo jedanput bio, te se stoga mogao čověk na njega kao dobroga vodju pouzdati. Lěpa ova svojstva proučila je bila i Majna, te mu se je sasvim pověrila. Strašilu ovomu na tělu i duši prišapćivala je ona, da je u njega zaljubljena, pa mu predloži, da bi s njom — budući njezin otac nikada neće pristati, da se uzmu — poběgao u dolnje predèle pod zaštitu velikoga i možnoga cara. Holopu su babe nabajale, da će jednom doći do velikih častih, zato je odmah namislio, da ga Majna voli nego Majora il Berkuda, koga je glede osobne lěpote daleko nadkriljivao. Od to do doba provlačio se je Holop svuda směrno i potajno, dok mu Majna to nije zabranila rekav mu, da bi to ljudi mogli doznati, te njezinu otcu kazati, koji bi ga tada kao šugavu ovcu iztěrao iz njihova kotara. Nu da mu se ipak nezaměri, dopustila mu je kadkada, da ju u ruku poljubi, na što od veselja nije znao što da radi.

Něke jesenske tamne noći podje ona jedva jedanput iz otčeve kibitke, uzevši sa sobom tobolac svoga brata napunjen sulicami i uputi se k spavajućemu Holopu, te se s njim dokopa do otčevih konjah. Ovdě si osedlaju dva najbolja i najhitrija jahača. Metnu na jednoga svoj živeš, a Holop si podoštri něku predugu batinu, koja mu je imala biti smèrtno kopje. Ovim se načinom spravi naš slavni junak u boj proti udesu i ljudem, da otme od njih svoju prelěpu jedinicu.

Radi duga puta bili su primorani po noći i to vèrlo pozorno putovati, da nenabasaju na hèrpu kakvu neprijateljsku, a kada je dan osvanuo, sakrili su se u

Digitized by Google

kakvo šikarje ili špilju. U ovih se predělih znade dosta putih vèrlo čudnih stvarih dogoditi putnikom i běguncem.

Naši běgunci provedoše pèrvi dan svojega běga u šikarju kod rěke Sira, a da nisu srětno poběgli, došli bi bili u šake onim, koji su za njimi u potěru pošli. Buduć se na obali iste rěke bilo mnogo kolibah nalazilo, i buduć je ondě mnogo ljudih bilo, to se Majna nije směla usuditi danju nastaviti svoj běg, nego je někako prešla prěko vode i uvukla se u gusti šaš, kroz koji je mala staza vodila. Na tom putu dodje im u susrět strašni ris. Taj je navadno noćju polazio stanove ljudih i ondě plěnio, pa se je opet ranom zorom vraćao u svoje staro leglo. Majna i Holop vodeć na uzdi konje, nastojavahu izmaknuti tom jednom nepriatelju, ali konji opaziv risa, zahèrzaše i otèrgnuv se njihovim rukama odpire hitro kao strěla u šikaru. Na to svèrnu naši bědni putnici od staze, nu nemogavši daleko odskočiti, budu prisiljeni mukom mučati i čekati mirno što će biti. Medjutim nadodje i ris napuhnut od noćnoga plěna, te prodje pokraj njih i nemareć za ništa. Još su něko vrěme ovdě čučali, nu najposlě izadju na kobnu stazu, ali kako da dalje svoj běg nastave? — Ništa im drugo nepreostade, nego do večeri baviti se u toj zasědi, pa onda dokopati se čije bližnje kolibe, ukrasti dva konja i s njimi dalje otići. Dok su se takvimi misli zabavljali, dodje i večer; ali je udes bio drugčije odredio, nego što su oni namislili.

Kad su došli na kraj pustare, uzradovali su se videć, gdě se njihovi konji pasu u maloj nizari. Majna bijaše tom sgodom vesela kao kakvo děte, i činilo joj se, da je pretèrpila sve pogibelji i trudove, te da je već na kraju cilja svojega, premda je imala još punih 700 verstah prevaliti. Bèrzo su kao na krilih letili uprav do podne, obaziruć se dàkako i dèržeć se nizarah i pěšćenih brěžuljakah pustare, gdě su napokon s težkog umora odseli i sakrili se na dobru městu, daleko od ljudskoga stana.

Šeste noći dospěše srětno do Embe, koju su na plitkom městu pregazili. Tada spazi Majna dva konjica, svaki je vodio po konja. U isti mah shvati, da im pogibelj prěti, jer ovo bijahu uhode i pomagači spadajući po svoj prilici k někoj pobližnoj razbojničkoj četi.

Kada se naime razbojnici na plěn spremaju, tada ranom zorom izašalju ljude, koji na bèrzih konjih svu okolicu pronjuše i često po sto pedeset verstah prevale, prije nego na ugovorenu potaju dodju, da drugove svoje obavěste o svem, što su spazili. Na maloj pustari dovoljan je i mali broj uhodah, jer se ondě svaki predmet vidi deset verstah daleko. Kada dakle ovi naidju na hèrpu konjičku, pěšakah — neima u pustari — nastoje da ih zaslèpe, te lete sad ovamo sad onamo i to zato, da putnici nespaze, gdě se drugovi njihovi nalaze. Ako je malo putnikah, to gledaju da ih navedu upravo u ruke svojih drugovah, ako li se ovi nikako nedadu prevariti, to odlete žurno k svojim, mašu im da posědaju konje, te im šubarami pokazuju stranu, gděno se putnici nalaze. Razbojnici se razdvoje, i gledaju na sve moguće načine da putnike obidju, i da ih prisile stati. Mučno je izběći ovim razbojnikom i to tim više, što nikada neidu uzastopce za putnici. Ako su pako putnici prejaki, to se uhode nikada nespuste na ono město, gdě im se nalaze drugovi, bojeć se, sa nebi kako saznali za njihovu potaju.

Kad je Majna ranom zorom dobro uočila one konjice, znala je, da su razbojnici blizu, te da su joj za ledji, jer joj je bilo poznato, da ovakovi ljudi običavaju u to doba izilaziti iz svojih zasědah. Nu šta im je to hasnilo? Majna ih pusti izpred

Digitized by Google

sebe proći, te kada su već sasvim izmakli, odtěra ona s drugom svojim konje u šikarje na obalu, pa se sakrije na sěgurnu městu. Nebogi Holop, koji je prěko dana navadno kao kakvo dèrvo ležao, nemogaše od straha zaspati, nego leže po tèrbušce na travu izpred Majne, i stade joj laganim jezikom govoriti o svojoj neizměrnoj ljubavi, dok mu se Majna nije knutom zagrozila, pače ga s njom i nèkoliko putah ošinula; na što se je razhladio i u san se uljuljao.

Oko podne ukaže se na jednoč na kraju brežuljka nèkoga tik Ujila veliki oblak od prašine, iz koje je malo po malo izišlo poviše konjicah, koji su bili razděljeni. Majna se dakle nije bila prevarila, te je zato i izabrala bila utočište na Embi. Tri sata po prilici bili su još sakriveni, dokle je četa razbojnička niz Embu pokraj njih bila prošla. Suton se je hvatao, a naši putnici nastaviše svoj běg dalje.

Jedva što su bili pet verstah prevalili, kad začuju lupu konjsku. Ovo su bili njihovi progonitelji.

Majna i Holop imadjahu čila dva konja, ništa nemanje dostigoše gonitelji Holopa; njegov konj posèrne, na što se on svali zaturav svoje kopje do pol sežnja u pěsak, i tako ga uhvate. Majna odjezdi i neobziruć se što je konj ikada letěti mogao. U tom strašnom letu nije ipak svoje samověsti izgubila, nego odreže uzicu svoje torbe, koja je privezana bila na sedlu, na što ova padne i podigne još veću prašinu. Ali to nije smelo njezine neprijatelje, trojica njih letiše sve jednako za njom i već su joj se bili jako približili, kad ona sveže oglavnike obiuh konjah, izvadi iz svojega tobolca nèkoliko strělah, što dakako nisu mogli njezini neprijatelji viděti, upre se na svoje strumene, okrene se i odapne do tri strěle. Pri trećem hitcu čula je, gděno je jedan zaviknuo: „jao meni! pogodjen sam, neima me više!“ te se s konja svalio. Na to i ostali dočmu svoju potěru, i za četvèrt ure vladaše oko Majne tišina kao u grobu. Tada i ona stane, da se konji malko odmore i da sama posluška. Poznavala je dobro navadu svojih zemljakah, te je znala, da je nebogi Holop, ako je dospio u ruke lupežke, ne samo lišen svega, što je na sebi i kod sebe imao, nego da je takodjer podobro izmlaćen. Žalila ga je vèrlo, te je odlučila, najvećom pozornošću vratiti se nèkoliko verstah, dok se na njega nenaměri. Gonitelji njezini odjezdiše nuz Embu, a Majna uputi se k Ujilu. Mogla je sedam do osam verstah prebaciti, a za ovo je vrěme često postajala i prisluškivala, dok joj nèko jecanje do ušiuh nedopre; poletivši onamo, od kuda je glas dolazio, naidje napokon na nebogoga i tužnoga Holopa. Ali u kakovu žalostnu i nevoljnu stanju! Kao suho dèrvce ležao je sguren na zemlji, a čuvši udaranje kopitah stao je vikati, buduć nije znao da je to Majna, nego je mislio da je kakav lupež: „Što ćeš kod mene? Vidiš, da sam — Bog te blagoslovio, — sasvim gol, da se ista cèrna zemlja podamnom stiditi mora; batinati me i onako više nemožeš, jer mi je tělo već sasvim otečeno. Podrani sutra i nasladjuj se nad mojom nevoljom!“

Majna je htěla puknuti od směha i sažaljenja. U zalud su oni bezbožnici od glave do pete izmlatili nebogoga Holopa, zahtěvajuć da im kaže, što su, odkuda su i kamo idu; ali on cělo to vrěme nije ni čmèrgnuo, kamo li da je odkrio tajnu. Poznavši dakle Majnu nije znao s velika veselja, šta da čini, pa stadè kopita njezina konja gèrliti i ljubiti. Zatim joj je pripovědao, kako su ga „psi“ silili, da im štogod kaže, i kako su neopravivši ništa otišli umorenimi rukami, izprebivši ga nemilosèrdno. Majna mu dadè svoj čapan, rubac i pobočnoga konja, i tako nastaviše oni svoj put dalje. U jedan mah máši se Holop rukom za sedlo, i zapita

Digitized by Google

tužno: „Jao gdě nam je naš živeš, šta ćemo sada jesti?“ „Pitati je dakako lakše nego odgovoriti“, rekne mu Majna. Ali to ga nije ni najmanje smelo, dapače namisli nesgodu ovu upotrěbiti na svoju korist. Stoga reče: „Znate li Majno, što ćemo jesti? — debeloga velikoga ovna ćemo jesti, samo dok dodjemo do kolibah! Vi ćete malo sa strane jahati, a ja ću medjutim gledati prikučiti se lěpoga ovna, zaturiti ću mu odmah nož u gèrkljan, te ću ga dovući k vam. Da vidite, kako ćemo se častiti!“ Misleć na pečenku rasle su mu zazubice, te je već i jezikom mlatio, a pèrsti su mu se i nehotice hvatali lěpe ovčetine. Zatim se pun zadovoljstva obriše rukama s jedne i s druge strane tja do ušiuh, zěvne několiko putah, pogladi si tèrbušac i zadrěma, kao da se je u istinu već najio i napio.

Majna pako misljaše drugčije. Ona odluči u sebi, dok dan svane zamoliti ondašnje stanovnike, da ju iz nevolje izbave; jer je mislila, da su ovi ljudi gostoljubni i možebiti susědi Bajulinacah. Prebacivši dakle Ujil svèrne malo u něku dolinu, da ondě dana dočeka, pa da se umoreni konji najedu lěpe trave, a sama da se odmori. Skoro zaspà i ona, nu za kratko vrěme probudi ju velika vika i psovanje. Uzrok bijaše ovaj.

Što je Holop jedan put namislio, to je i učinio. Na jednu ili dvě verste u širini čuo je lajanje pasah, znao je dakle da su ljudi blizu. To je Holopa još više namamljivalo na izpunjenje njegove nakane. I u istinu podje mu za rukom uvući se medju ovce, i budući da je lěpoga ovna dobro i věšto popao i gèrkljan mu prerezao nožem Majninim, to je odmah polagano opet se spravio na odlazak. Bijaše već daleko na putu, kad mu ujedan mah dodje něšto u pamet: da bi mu k toj lěpoj pečenki trebalo i posude, u kojoj bi ga spekao; jer mu se nije htělo da ga na ražnju izpeče, nego saželi imati i kotao. Tapao je opet iz nova do něke kolibe, i kad je srětno podigao zastor od runa i zavirio u nutar, vidio je, da je sve u dubokom snu. U srěd kolibe tinjala je mala vrata, a nad njom stajao je plitki nu široki i vodom napunjeni kotao. Još se jedanput razgleda po kolibi, a zatim sgrabi kotao, prolije vodu, pa poběgne. Al u zao čas po njega probude se ljudi, pa stanu vikati; vika ova probudi i pse, koji ga skoro dostignu i ljutih mu zadadu ranah. Napokon ga dostignu i stanovnici one kolibe, prije nego je smělomu tatu pošlo za rukom da dodje do zasěde, gděno Mejna počivaše.

Neznajuć uzroka vike, koja ju probudi, digne Majna polagano svoju glavicu, ali spazi samo hèrpu ljudih i čuje njihovu viku i zajedno něko udaranje. I opet nastadě tišina. Jutrom kada je već zora pucala opazi Majna nedaleko od sebe konja, gděno se lěpo pase, — ali Holopa nebijaše nigdě. — Sědne dakle na hata, otide na visinu, odkuda je razastèrte kolibe mogla viděti. Něki ju mladić na konju pèrvi smotri i odazvavši se njezinom pozdravu, zapita ju: „Tko si i šta ćeš?“ — „Ja sam Bajulinac, sin Sakalbajev, bio sam išao po děvojku, i nemogu sada svoje kolibe naći. Znaš li ti, gdě se sada Bajulinci nalaze?“ — „Oni su ravno po svoj ovoj okolici razštèrkani, nu kaži mi onoga, koga tražiš?“ — „Otca Sakalbaja!“

U isti čas zagleda ona Holopa, svezana na rukuh i noguh, na zemlji ležećega. Čuo je bio Majnine rěči, ali se tako pretvorio i dèržao, kao da je i nepozna, bojeć se, da nebi i ona istih dopadnula mukah. Mladić ju opet pitaše; „Veliš, da si sin Sakalbaja?“ i kada ga Majna o tom uvěri, okrene se on prama někoj kolibi i vikne:

„Otče, otče! izadji na dvor i pozdravi svojega sina; evo je došao mladić, koji veli, da je tvoj sin; moguće ravno, ali neznam, da li mi je brat?“

Digitized by Google

Majna mogaše odmah znati, što je i kako je, te kada je malo zatim izišao stari Sakalbaj sa svojim bratom i svojimi sinovi osim Majora, skoči ona s konja i baci se na zemlju pred staroga otca, plačuć s velika veselja i žalosti. Napokon reče: „Nisam tvoj sin, nego sam tvoja kći, koju si svojemu sinu izabrao, i jer nedjoste k nami po mene, evo sam ja sada k vam došla. Moj otac htĕde me dati drugomu mužu, ali kako na nebu neima dva sunca, tako nemože jedna žena poći za dva muža. Došla sam k svojemu zaručniku, k svojemu otcu; primi me pod svoju zaštitu, čuvaj me svojom desnicom, nedaj, da me jači tlači i čuvaj me bĕde.“ Sad se nije znalo, što da se počme od tolikoga veselja. Sakalbaj pokrije krajem svojega čapana glavu njezinu, reče joj da ustane, prizna ju za svoju kćer, za svoju zenicu, za sèrce svojega sèrca i odvede ju u svoju kolibu, dok se na njegovu zapovĕd nije nova bĕla koliba razastèrla, gdĕno je na ulazku zabó svoje ubojito kopje. Majna bijaše primljena kano kakva generalica.

Zatim su i Holopa oslobodili njegovih verigah i kazali mu, da je i on njihov gost; a kad je Sakalbaj naložio, da se ovan za goste zakolje, rekne Holop da ima već jednoga zaklanoga, koga u istinu i donese. Toga su ovna njemu samomu za ručak dali, tim više što je kazao, da su ga psi na nĕkoliko mĕstih ugrizli.

Majora nebijaše kod kuće. U družtvu ženah susĕdskih čekaše ga Majna cio dan; na večer dodje Major, brižno silazeć s konja, jer je bio ranjen na ramenu, i to od strèle — Majnine, kad je on na čelu razbojničke čete pošao za njom u potèru, neznajući, da je ona dĕvojka i zaručnica njegova.

Sakalbaj se je ljutio po običaju narodnom na svojega sina, stranom zato, što je Majna po njega došla, a ne on po nju, stranom pako zato, što je na svojem plaćkanju dopadnuo ranah i to od ruke dĕvojačke. U družtvu svoje obitelji dèržaše zatim Sakalbaj govor, u kojem je u zvèzde kovao krèposti Majnine, Majora pako psovao i nevrèdnim nazivao takove dĕvojke.

Sakalbajev mudri i čudni govor presèče iznenada Holop. On je spavao u kolibi tik one, gdĕ su se razgovarali, te je sve čuo što se govorilo, pa je hotio, da još za vremena staroga Sakalbaja uputi radi čega je Majna ostavila s njime otčevu kucu, i ujedno da mu se ponudi za ovčara il konjara. Podigne dakle svojom glavurdom stènu od kolibe, i uvukav se u nju u jedan se mah stade kočiti, ozbiljno gledati, pruživši desnicu zazširenimi pèrsti, a lèvu ruku spustivši na kolĕno. Svi su od smĕha gotovo popucali, a i on se nehotice nasmĕhne, ali malo zatim reče smĕhom suludim: „Jesmo li se sišli, da se smijemo, ili da se ozbiljno porazgovorimo?“ „Sve je skoro već gotovo, ali što bi ti rada?“ pitaše Sakalbaj. „Sve vas, koji ste god ovdĕ,“ odgovori Holop „imam nĕšto moliti.“ — „Šta?“ — „Dopustite mi govoriti i to neuznemirujuć me.“ — „Govori“ reče mu Sakalbaj, a Holop zače:

„Za čudo mi je, i moram se čuditi, pa se nemogu sit nagledati, jer ste vi same pametne glave. Vi mene nepoznajete, ni ja vas, pa da reknem: budite zdravi, vi bi mi odgovorili: i ti budi zdrav. Što mi naložite to cu izvèršiti, a što vam želim kazati, to vas molim, da slušate.“

„Hoće li to još dugo tako biti?“ presèče mu rĕč Sakalbaj.

„Ne, neće; medjutim na vami stoji, da li ćete me slušati, jer ste vi moj gospodar, a ja vaš sluga. Čujte dakle, tko smo i zašto smo amo k vam pobĕgli: istina mora na vidĕlo, a vi ste pametni, dobri ljudi, mi smo vaše sluge, i naša sèrca otvorena su pred vami. Nakonio sam u ženitbeni stališ stupiti s Majnom, kćeri svojega pèrvašnjega gospodara, muža jako uglednoga i bogatoga; nakanio sam s njom

Digitized by Google

živěti i gospodariti.“ Sad od směha nisu znali što da rade, ali Holop digne svoje ruke prama nebu i stane iz svega gèrla vikati: „Stojte, stojte i čujte me; kako sam rekao, tako jest: mi smo nakanili — odsele ostati kod vas i molimo vas, da nas pustite u miru, da nas hranite, pa ćemo vam zato raditi, koliko više uzmognemo. Bit ćete s nami zadovoljni.“

Kada su se opet svi iz nova smijali i mislili, da će se od směha razpasti, tad se u jedan put Major něšto smisli; kèrv mu udari u obraz, on se porumeni i poče se Holopu groziti, da će ga kao kakvo pseto ubiti, ako samo još ijednu rěč progovori o Majni. Na to Sakalbaj zapovědi Majoru, da se umiri opomenuvši ga, da neima nikakova prava tražiti Majnu, jer je nije vrědan. Pa da to i nije, nebi je mogao uzeti; jer ga je zaručio s drugom někom děvojkom iz susědnoga plemena. Tako je i bilo; otac mu bijaše već drugu zaručnicu našao, koju bi Major bio morao uzeti, ali mu nije bila sèrcu draga. Čuvši to sva obitelj, braća strici i stričevići, koji su prekèrštenimi nogami na okolo sědili, nakloniše se pred Sakalbajem te ga moljahu: „Nečini to, nečini! Ne opiraj se sudbini, smiluj mu se; sin ti je vèrli mladić, smiluj mu se, tvoja je volja uvěk dobra i pametna, nemèrzi dulje na svojega sina, njegova sreća stoji u tvojih rukuh i t. d.“ Sakalbaj pàko sědjaše još uvěk nepomično ozbiljnim licem i upèrtima u zemlju očima, premda je željno slušao ove molbe, ali po vladajućem običaju mogle su ga samo u sèrce dirajuće molbe ganuti, i tada bi još prividno otezao. Sada skoči u jedan put Majna i Major, kao da su se dogovorili bili, bace se starcu pred noge i stanu iz svega gèrla jaukati. U tom jaukanju zaklinjaše se Major, da će si jezik izčupati, grudi razrezati, desnicu odsěći, a Majna govoraše: „zar sam možebiti zato poběgla k vam od otca svojega i matere svoje, da u tudjem světu dopadnem běde i sramote? Šta će reći moji rodjaci, kad začuju, da sam k vam preběgla, pa da me nedèržite za vrědnu dati mi svoga sina. Smilujte mi se, pa mi nedajte sramote doživiti.

Sakalbaj se nije mogao dulje protiviti. Suze ga probiše i težko jecajuć reče: „Dosta je dosta! Što da činim? Što da počmem? — Vi ste svi svědoci, mogu li šta proti tomu? — Žao mi je vas — nu neka vam bude ....“ Ovdě stade opet razmišljati, te im reče da ustanu, pa nastavi duboko uzdišuć svoj govor ovako:

„Sudbini neka se čověk neopire, jer je slabih silah. Majna je k nam došla, ona je naša; dajem ti ju Majore za ženu, i odsele možeš svoj gospodar biti. Ti Kapetane nisi više děte, tebi dajem drugu zaručnicu Majorevu za ženu. Poručnik je još premlad a k tome budala, on još neka pričeka; neka bude kod mene, koji sam i onako već star. Trebam i ja u svojoj starosti koga kod sebe, jer vidim, da nemogu biti bez podpore. Želim, da u isti dan pirujete.“

Majna ronila je suze od radosti, te je stidno zaslonila lice. Major pako češaše si ledja, jer je bio sa sviuh stranah dopaduno udaracah, štono su mu nemilice u znak sreće i čestitke davali. Opazivši to Holop i vidivši, kako stvari stoje, skoči u jedne mah pred izlazeće, digne ruke prama nebu i iz svega zavikne gèrla: „Stojte, stojte!“ Zatim se stavi na vrata i zagrozi se, da neće nikoga van pustiti, dok ne uslišaju njegove molbe. „Zar ste nakanili mene ovako sama ostaviti bez žene? Što bi rekli moji prijatelji, kad bi začuli, da sam poběgao sa svojom zaručnicom, pa da sam ipak ostao na cědilu? Smilujte se meni siromaku, i nedajte mi sramote doživiti.“ Zadnje ove rěči bio si je zapamtio iz rěčih Majninih, te je mislio, da bi i ovdě na dobru městu bile.

Poslě dugoga směha reče mu Sakalbaj:

Digitized by Google

„Zato što si vĕrno služio Majnu i nju ovamo doveo, i zato što si nam ukrao ovna i kotao, dat ću ti ženu, a pir tvoj neka bude na isti dan kada i mojih sinovah.“

„Hvala lĕpa, hvala!“ zaklikne Holop s veselja i nakloni se do cèrne zemlje, dočim su ga svi pošteno mlatili i čestitali mu.

Na pirni dan sĕdjaše Majna u posebnoj kolibi zamotanom glavom, sètna nevesela, kao da su joj potonule ladje, u srĕd nakićenih drugah. Do nje u bližnoj kolibi sĕdila je umotana buduća ujezina neva, kapitanova naime žena, a u trećoj Holopova zaručnica. Ova je morala posuditi čapan, budući ga nije imala. U posebnoj kolibi bijaše Major, nehtijuć se cio dan ni pokazati, premda su gosti bili dali u slavu svečanosti velike igre i natĕcanja na konjih. Odmah nuz njega obitavaše Kapetan, a malo dalje Holop, koji se takodjer nehtĕde pokazati, jer je dĕrzao za dužnost svoju sramežljivim biti. Napokon stanu se gostiti i to čitava tri dana, gdĕ se jelo i pilo, što se ikad moglo.

Čudan sud.

U Kini je grad Čon-kin, koji je u najnovije vrĕme dao povod razgovorom englezkoga čitajućega občinstva. Zaviriv u zemljovid, svatko će opaziti, da ovaj grad leži pol sata daleko od rĕke Janče-kiang, a što se na zemljovidu nevidi, to ću ja prišaptnuti, da leži na malenu brežuljku, odakle se otvara prekrasan vidik na rečenu rĕku, oko koje ima sila vèrtovah, služećih za šetnju. Po vèrtovih ima ovdĕ ribnjakah, spojenih prekrasnimi kinezkimi mostovi, ondĕ ugodnih šumicah razblažujućih hladom. Kroz grad teče malen potočić Čin-čun, koji dalazeć iz obližnjih gorah u navedena jezera ulazi, a iz njih u rĕku utiče. Grad je starodavan, kuće su raztèrkane po brĕžuljcih, ulice su krive i neuredne, a po njih ima podosta smrada i blata. Svatko će znati, da su Kinezi narod govorljiv pun taštih komplimentah i ceremonijah, te će slutiti, da su im navedeni vèrtovi prava blagodat, da se po njih šeću i zabavljaju. To bi i bili, da su im noge, koje već za mlada stežu, dotle dorasle, da ih nebi mèrzio put od pol sata, te ih ima vèrlo malo, koji se uživaju krasotah, koje im ondĕ narav i umĕtnost pružaju; pa amo ide i gèrdno blato, koje se sa čestih kišah po cestah nakupi, te se boje, da će si opèrljiti fine čižmice na nježnih noguh. Poglavarstvo grada onoga, brižljivo za zabave svojih sagradjanah, mislilo je dugo, kako bi u gradu priredilo sgodno šetalište; pa mu napokon pade na um, da će za to biti najsgodnija ona čest grada, odakle se vidi napomenuta rĕka. Zato namakne vèšte graditelje, da po kinezkom ukusu sagrade šetalište, a da svoje sagradjane tim ugodnije dirne, zabrani im dotle dolaziti na šetalište, dok nebude posao posve gotov. Dugo se je radilo a stanovnici, premda su bili znalični što će i kako će biti, štujuć zabranu svoga poglavarstva, nisu se ni približili rečenomu městu. Napokon se ureče svečan dan za otvorenje šetališta. Mlado i staro, mužko i žensko povèrvi onamo. Sve se začudi divotam i krasotam izvedenim upravo umĕtničkom rukom. Šetalište je bilo popločano mramornimi pločami razne boje, a na obe se je strane dizao trèm od prekrasnih piljevah. U srĕdini fèrcala je voda nĕkoliko hvatih u vis, razblažujuć ovako sparinu onoga podnebja. Da si vidio veselje i slušao hvale udvornih stanovnikah, kujućih u zvèzde svoje poglavarstvo, bio bi rekao: ovdĕ se živi u blaženoj slozi. — Šećuć ovako, govoreć o ničem i klanjajuć se neprestano jedan drugomu, jedni su prelazili prĕko cĕloga šetališta, a drugi došavši do polovice vraćahu se natrag, kano da im je nĕšto dalje put prĕčilo. To udarì napokon u oči, te se mnogi slete na ono město, da vide što je. Kad tamo, a ono posrĕd šetališta napeljan kanal, u koji se je sticao sav smrad cĕloga grada, valjajuć se niz stèrminu, dok se je u podbrĕžnoj ulici u glavni kanal izlĕvao. Svi se natrag tèrgnu od jaka smrada, koji se je ondĕ razvijao. Nĕki se stanu čuditi, kako da nisu toga prije osĕtili, te se pronadje, da koji su ondĕ rodjeni, nisu ni mogli osĕtiti, jer su bili navĭknuti smradu, koji se je po cĕlom gradu razprostirao, a došljaci, koji nisu toga nigdĕ vidili, morali su namah osĕtiti. Počmu si glave razbijati, zašto je tako dobro i razborito poglavarstvo dalo kroz tako krasno šetalište napeljati kanal, te se slože, da je moralo svakako imati svojih važnih uzrokah, kojim se nije opirati. No kad je nĕkoga kišovitoga dana smrad postao nesnosnim, dogovore se, da će ići pritužit se poglavarstvu

Digitized by Google

i umolit ga, da tu neobičnu stvar dokine. Odboru se gradjanskomu metne na čelo něki razboriti starac Mu-dru, koji je za svoga života posetio četiri obližnja grada, te uzme načelniku grada, koji se je zvao Tur-lu-lu, ovako gororiti:

Mu-dru. Premda nas premudri naš mudrac Kon-futse u svojih božanskih knjigah, koje nam naši učeni ljudi čitajn, uči, da valja poglavarstvo štovati kano istoga Boga, od koga je postavljeno, i premda smo posve osvědočeni o premudrosti našeg cěnjenoga poglavarstva, došli smo ipak molit vas kano sunce u kolu zvězdah našega cěloga poglavarstva, da se udostojite dati zatèrpati onaj kanal, koji nam na šetalištu neizrečen smrad prouzrokuje, a nije po našem preponiznom měnju od nikakve koristi.

Tur-lu-lu. Pogladivši svoje cèrne kostrěti, uzme na se sliku mudrosti, te im ovako odgovori: Što vi neuvidjate koristi onoga kanala, nije vam zamèriti, jer to mogu dokučiti samo ljudi, koji su se barem dvadeset godinah bavili naukom; ali da vam dokažem shodnost onoga kanala, pa tim i dobru naměru poglavarstva, spustiti ću se do vaše nizine te iz svakdanjega života navesti několiko primèrah. Kad jedete što gorka pa zatim što sladka, nije li vam ovo mnogo sladje, nego da niste prije jeli one gorke stvari; kad se razbolite, pa opet ozdravite, nije li vam zdravlje ugodnije, nego da niste bili bolestni; svaka je stvar mnogo milija, kad je do nje protivna neugodna; tako ćete i vi više cěniti čist zrak, kad vam ga poněšto kuži smradljiv, nego da je sav čist; dakle da vam ugodi, bila je naměra poglavarstva, koju bi vi imali visoko cěniti.

Mu-dru. Nitko je nečni više od nas, ali dopustite, da vam u svoj skruženosti primětim, da nas takov smrad po cělom gradu muči, te da imamo dosta prilike razabirati čisto od smradljiva, pa bi nam bila velika blagodat, da se barem na šetalištu naužijemo čista neokužena zraka.

Tur-lu-lu. To znači opirati se svetim zapovědim poglavarstva i koriti njegove blage namère, pa ovo je tim vrědnije ukora, što se takovom opornošću gradjanstva prepréčuje uvedenje spasonosnih zavodah.

Mu-dru. Čast i slava neizměrna i zapovědim i naměram, ali ja se usudjujem još primětiti, kad bi ta stvar bila tako koristna i spasonosna, da bi bila uvedena i po ostalih bližnjih gradovih, u kojih sam za svoga života i ja několiko putah bio, al tomu neima ondě ni traga.

Tur-lu-lu. Stanovnici ostalih gradovah nisu se još onako prosvětili, kano što smo se mi, pa i redke su glave, u kojih se tako uzvišene misli radjaju; a kad se prosvěte, pući će i njim medju očima, te će uviditi spasonosnost slična zavoda. U ostalom čudim se samu sebi, što sam se upustio u opravdjivanje poglavarstva, to imate zahvaliti mojoj blagoj naravi; sada pako znajte, da stoji pisano u knjigah našega mudraca, koje ste i vi malo prije naveli, da se valja slěpo pokoriti naredbam svoga poglavarstva; zato o tom ni rěči više.

Odbornici naklonivši se duboko svomu čeoniku odu kući sètni neveseli, a kanal teče i danas posrěd šetališta na dokaz upravo kinezkoga suda.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Prekjučer imalo je ravnateljstvo Matile ilirske sědnicu, u kojoj je na molbu urednika ovoga lista odlučeno, da mu se Neven preda kao svojina, ali pod tim uvětom, da ga on, ako bi budi rad šta odstupio od njegova uredjivanja, povrati Matici. Uslěd toga pozivlje se slavno čitajuće obćinstvo, da sve svoje dopise tičuće se Nevena upravlja na urednika, ne pako na ravnateljstvo Matice.

G. Naum Mallin odrekao se podpredsědničtva gospodarskoga odbora; izabran je dakle město njega g. A. Jakić, odbornik, a g. N. Mallinu ima se u zapisniku zahvalnost izjaviti zato, što je gospodarskimi poslovi Matice do sada rědkom revnošću upravljao.

— Ovaj tjedan bio je plodan kazališnimi predstavami. U četvèrtak, dne 10. o. m. bi predstavljen Ernani, u subotu Belizar, u nedèlju Makbet, u ponedèljak I due Foscari, u utorak Nabukodonosor, a danas je opet predstava na korist tenora g. Luigi Donati-a. Sve ove opere, ako izuzmemo I due Foscari, bile su već, stranom više putih po ovom družtvu predstavljene, stranom u ovom listu opisane, i zato čini nam se suvišno govoriti o tom, kako su bile izvedene. Progovorit ćemo dakle pèrvom sgodom samo o tragičnoj operi I due Foscari.

Slavenski glasnik G. D. Terstenjak profesor u Mariboru javlja, da će u „Slovenskoj Bčeli" priobćiti poveći članak pod naslovom: „Tko su bili Ambidravi i tko je sazidao starodavna města Virunum i Teurnia — Kelti il Venedi." — Da se pomogne „Slovenskoj Bčeli"

Digitized by Google

i da se ona šta više digne, predplatili su se djaci mariborske gimnazije na petmest iztisakah. — Poznati spisatelj g. J. Drobnić, Slovenac, dovèršio je upravo sada prevod Kornelia Nepota u ilirskom jeziku. — „Kmetijske Novice“ razpravljaju u jednom članku pitanje o korènu rèči: „Ljubljana“ i „Laibach“, te tvèrde da je ova rèč slavenskoga koréna, dočim g. Dr. Klun i drugovi njegovi brane u „Arkivu“ protivno mnènje, da je naime koréna nèmačkoga. G. Poženčan dokažuje, da je „Laibach“, lokativ višebroja od „Ljube“ dakle „Ljubah“ što su Nèmci prekrenuli u „Laibach.“ A ovo je mnogo vèrovnije nego što Nèmci tvèrde, da je „Laibach“ to što „Schieferbach“ i tražeći korèn slavenske rèči u holendazkom jeziku, jer ovdè „Lay“ znači „Schiefer“. Ova prepirka naliči žestokoj poborbi radi imena „Grätz“ i „Gratz“, Kad će jednom Nèmci prestati otimati nam ono, što nam je Bogom dano.

— Oglašeno česko dèlo Ljudevita Štura, koje će troškom češke matice izaći mnogo je veće i važnije, nego što su novine dosada javljale; jer ono neće govoriti samo o pèsmah i obièajih naroda slavenskoga u Ugarskoj već o pèsmah i obièajih svih plemenah slavenskih od najdavnijih vremenah do sadašnjega vèka.

— Glasoviti ruski roman Tarantus preveden je na češki jezik. — G. Fridrik Peška, poznati književnik češki, pripravlja za tisak prevod svih balladah i romancah Mickievièevih i Garžynu. — U Moskvi je umro poznati ruski spisatelj Vasilj Aleksandrović Vontarski. Najbolja njegova dèla jesu: „Velika dama“ (roman), „Lèčnik“ (drama), „Ministar“ (roman), i „Dvè sestre“ (novella). — U Brixelu oglasio je g. Bogdanović predplatu na povètnicu poljsku pisanu za žene. — U Londonu izlazi poljski časopis bez naslova u formi dopisah.

Svaša po nèšto. „Augsburger Allgem. Zeitung“ od 10. veljače donosi vèst, da je pravo ime Omer-paše Ivan Deák, i da je rodjak bivšega magjarskoga ministra Franje Deáka.

— Sveti otac papa dopustio je na molbu èeskih biskupah, da ove korizme neposte u subotu već u srèdu.

— Bivši čanadski biskup, Lonović, dogotovio je obširno dèlo o stanju kèršćanah u turskoj, koje će još ove godine na svètlo izaći.

— Zaklada svikolikih englezkih željeznicah iznosi 2500 milionah forintih.

— Ovih danah dodje u Beč Francez Charles Roufelle, koji želi Bečànom svoju jakost pokazati. Na oglasnoj cedulji javlja ova junačina, sa će na ramenih svojih dignuti top, koji je nabit šestfuntaškim topovskim zèrnom, pa da će dati ovako nabit na ramenih dèržan top izpaliti, a on da se neće na zemlju srušiti. Nebi škodilo, kad b: ova junačina otišla u Cèrnugoru na „Gastrolle“; u tamošnjih klancih i tèsnacih imao bi dosta prilike da se izkaže.

— U Pruskoj je učiteljem naloženo, da oko toga nastoje, da roditelji i rodjaci dècu svoju nepuštaju tamo, gdè se marha ubija. Ovo je vèrlo mudra naredba, jer ovakvo gledanje vrèdja sèrce èutljivo, a tvèrdo sèrce još više izopaćuje.

— Veliki i slavni Pariz nagledao se od nèkoga vremena već kojekakvih slavnostih, a ove godine nasladjivat će se opet novom igrom, vidèt će „borbu s bikovi“, narodnu igru španjolsku, koja će se odavle u Francezku prenèti za volju mladoj carici. U borbi ovoj dèle hrabri ljudi mejdan s razdražènimi bikovi, pa se često dogodi, da više ljudih pogine, ali to nesmućuje nimalo gledaoce.

— Poljske novine pišu, da su svi Poljaci, koji služe u turskoj vojsci oèitovali, da neće proti Cèrnogorcem vojevati.

— Gospoja Stowe, koja se svojim romanom „Oncle Tom“ obogatila, utemeljuje svojim troškom školu za obrazovanje dèce cèrnačkih robovah.

— Rèka Tisa tekla je dosad kako joj se uzvidèlo — od priliko tako kao što naša Drava ili Sava, te je po tom silnoga kvara počinila, upravo kao što i naša Sava ili Drava, koja cèla sela podkapa. Da se tomu doskoči, odredjeno je, da se korito Tise ima urediti. Uredjenje ovo naprèduje dobro, te je dosad dobljeno već prèko 222,000 jutarah vèrle zemlje. Svako jutro vrèdi medju braćom do 100 for., što čini dvadeset i dva miliona. — Koliko bi mi jutarah zemlje cèrnice mogli dobiti, kad bi se naša Lonja uredila!

— Po svih novinah raznosi se glas, da je glasoviti englezki beletrista Charles Dickens dao nèkakvomu englezkomu officialu redarstva 300 l. za nèkakve vèsti, koje mu je ovaj sada, pošto je penzioniran, priobćio. Vèst ovu proglašuje Dickens lažljivom. Pravo ima, da je to učinio! Sva londonska policia i svi lopovi Englezke vèrvèli bi k njemu jatomice s ovakvimi znanstvenimi prinesci, kad bi saznali, da gradivo za svoje romane tako skupo plaća.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana**, u Zagrebu.

Digitized by Google

NIVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 8. U četvèrtak 24. veljače 1853. **II. TEČAJ.**

Gorenka.

(Iz Djulabijah.)

Krasna je Gorenka
Kad kućom upravlja,
Krasna u kolěvci
Kad čedo uspavlja.

Krasna kraj vatre
I kraj kolovrata,
Krasnija i dražja
Od srebra i zlata.

Krasna je Gorenka
Na stanu planinskom,
Gorske vile pěsmom
Kad bùdi slovinskom.

Krasna kad na polju
Lěti sèrpom vlada,
Il pojuć kad urani
Na vodicu mlada.

Krasna je Gorenka
Kad se raju kreće,
Krasna u bělini
U cèrkvu kad šeće.

Krasna kad šuti,
Il šapće ili sbori
Ko angjeo u nebu
Ko vila u gori.

Ljubav i obožavanje.

(Dalje.)

II.

Minulo je nèkoliko danah poslě nenadanoga plesa. Gospodičnu Terezu mèrzilo je čitanje romanah, igranje na pianu, a i samo pěvanje, dodijala joj je pohvala i briga materinja, propitkivanje otčevo, da li joj nefali što na pianu, nebi li trebalo da pošalju u Berdičov k gospodinu Schafnaglu, ili da ono što fali naruče iz inostrane zemlje; došla je u sobu gospodične Franciške, sěla je na divan i prekèrstila ruke, kao što obično čine ljudi, koji neznaju što da rade; razgledavala se po sobi, da nadje nèšto, čim bi se pozabavila, jer ju je čama napala, nu nije mogla ništa naći.

Gospodična Franciška sědila je kod prozora, pa je radila na pokrivalu za svoju gospoju, to jest za svoju tetu, koju nije směla tetom nazivati, kao ni strica stricem, nego nju upravo gospojom, a njega gospodinom, a još je i to bila velika milost,

Digitized by Google

jer su u susědnih kućah morale ovakve sirote děvojke neprestano opetovati: milostivni gospodine, milostivna gospojo i t. d.; a njoj je ipak prosto bilo sestričnu svoju nazivati Terezom, samo pred družinom i kad što pred gospodom morala joj je reći: gospodično Terezo.

Časak su još šutile, al tad reče Tereza:

„Faniko, baci to dělo, pa hodi sa mnom na vèrt.“

— Nemogu, gospoja mi je zapovědila, da dělo ovo još danas svèršim. —

„Pa možeš svèršiti kod svěće.“

— Zar neznaš, da me oči bole, pa da mi je lěčnik zabranio kod svěće raditi? —

„Radi jednoga večera neće ti ništa biti, hodi!“

Franciška je uzdahla kriomice, ostavila dělo, pa pogledala na prozor.

— Terezo gledj, kako je gèrdo vrěme: blato je i kiša pada.“

„Pa što zato? ja hoću da idemo!“

Ona ovo reče zapovědajućim glasom. Franciška nije ni pisnula, već je pošla za Terezom, da se opravi, a zatim da ide u vèrt.

Tereza nije zaisto znala, koliko je zlo učinila Franciški tim, što joj je zapovědila, da ide s njom na vèrt. Nije baš toliko zlo, ako čověk mora da ide po vèrtu u blatu i po kiši, nego nas muka hvata i žalost nam sèrce para, kad moramo da idemo ne od svoje volje, nego od sile; kad moramo da idemo ne za volju onomu, koga ljubimo, već da izpunimo želju onomu, koji nam svakim korakom pokazuje svoje gospodstvo, pa nas sili k poslušnosti, i nemilostivno nam predbacuje dobročinstva svojih roditeljah. Jedna ovakva rěčca vrědja ćutljivo sèrce više nego išta drugo. Franciška je mislila: ja sam sirota, pa je gorke suze ronila.

„A što ti je? Neboj se, mama neće ništa kazati, što nisi dělo svèršila, ja ću uzet na sebe svu krivnju.“

— Hvala ti! — reče Franciška, pa si rubcem otare suze.

Tereza nije nikad marila za ćutljivost svoje sestrične, zato je ovu hvalu primila kao istinitu i nasměhnula se.

„Ali si dětinska! Zar zbilja misliš, da bi se mama mogla radi takove malenkosti sèrditi? Nu čuj me Faniko, pitat ću te nèšto?“

— Što? —

„Spominješ li se g. Wieže i g. Poraja, koji su u srědu bili kod nas?“

— Dàkako, da se spominjem. —

„Pa nisi ni rěči s njimi govorila, dàpače nisi ih ni pogledala.“

— Al ih se zato opet spominjem. —

„Kaži mi, kojega bi od njih volila?“

— Nijednoga, jer nije nijedan za mene. —

„To je istina, ali da si na mom městu?“

— Ti si na svom, pa izbiraj sama! —

„Al ja hoću da znam, što bi ti učinila?“

— Neznam. —

„A ja znam, pa neću da kažem.“

— Što znaš? —

„Znam koji mi se dopada, al neću da ti kažem.“

Ovo rekav ostavi Tereza Franciśku, al se povrati, pa počme iz nova:

„Faniko, molim te, kaži mi ipak, koji ti se čini plemenitiji i lěpši.“

Digitized by Google

— Pa što će ti to? Nu kad svakako hoćeš da znaš, kazat ću ti, da bi volila g. Poraja. —

„Nek ti dakle bude.“ I u taj par ostavi ona Franciśku, pa se vrati kući. Franciška ostala je sama, i nije ni plakala ni žalostila se kao prije, već je mislila i razmišljala o Terezinih rěčih. „On joj se nedopada, ona ga neljubi!“ A ova ju je misao tako zauzela, da je hodila po vèrtu, nemareć ni za blato, ni za kišu, dok nije došao sluga: „Molim, gospodično, izvolite doći k milostivnoj gospoji.“

Franciška pogledala je slugu, što nije nikad činila, pitajuć ga: — „A što ću ondě.“

„Došli su gosti, pa milostivna gospoja hoće, da ih poslužite čajem.

Čuvši da su gosti došli, nije više ništa pitala, već se požurila u kuću. Stari je sluga vidio suzu u njenom oku, pa je stisnuo s pleći i uzdahnuo:

„Nedaj nam Bože živěti od čije milosti! Sirota!“

* * *

U salonu bila su dva nova gosta: jedan pristar, sědih vlasih, ogromnoga tèrbuha, na licu mu se zèrcalilo veselje i prostodušnost. Ovo je bio g. Zakariaš Goluhowski, bivši upravitelj bogoslavskoga okružja, koji lozu vuče od pravih ruskih knezevah. Drugi je bio mladić srědnjega uzrasta, blěd, slab, sivih očiuh bez ikakva života. To je bio sin gospodina upravitelja, gospodin Zeno, koji je nedavno došao iz Beča, gdě je tèrgovinu izučio, a sad je upravljao tvornicom od suka, glasovitom po svoj Ukrajini.

Gospodična Franciška stupi raztrešena u sobu, nakloni se několiko putih, pa je pozdravljala goste, dok joj nije gospoja namignula, da zapovědi, nek se čaj donese.

Po čaju otišao je g. sudac s gospodinom upraviteljem, da puše i da se razgovareju, gospodična Tereza sěla je kao obično k pianu, pa je igrala i pěvala, a g. Zeno, kao da to nije za njega, sio je pokraj gospoje sudinje, te se s njom razgovarao o vuni, o striženju sukna i farbarstvu. U ostalom nije baš mnogo govorio, kao što negovori nijedan pravi tèrgovac. Ovako je prošao dan u miru i pokoju.

Kad se sin i otac oprostio s kuće gospodarom, i kad su bili u sobi za njih odredjenoj, zapalio je otac lulu, te je počeo ovako se razgovarati sa sinom svojim:

„No, gospodine sinu, kako vam se dopada gospodična?“

— Nisam je gledao kako bi trebalo, al mi se čini, da će biti dobra. —

„Govorio sam s gospodinom sudcem, privolio je u to, da vam ju da za ženu.“

— Molim, otče, koliko ima imutka gospodin sudac u gotovu novcu, a koliko u zemljištih, pa jesu li glavnice u dobrih rukuh, da se mogu odmah dignuti? —

„Glavnicah ima dvě sto tisućah, koje se mogu budućega sajma dignuti, a cěli njegov imutak cěne ljudi na pet sto tisućah forintih, dužan nije ni groša. Al iz te ženitbe neće opet ništa biti, ako se, gospodine sinu, gospodični nedopadnete.“

Zeno izvadi listnicu, pa počme něšto čarati i računati. — Glavnica ako se upotrěbi u tvornici može nositi dvadeset i pet po sto, a ako je čověk odvažan, i trideset i pet. —

„Što to tepete, gospodine sinu, najprije treba, da se dopadnete gospodični.“

— Věrujte mi, otče, ne samo trideset i pet, nego i petdeset po sto može glavnica nositi, ako se dobro upotrěbi, dàpače može pametan čověk glavnicu i podvostručiti, a osobito kod nas gdě još neima tvornicah. —

„Věrujem, al je sad govor o gospodični.“

Digitized by Google

— Odmah! — Pa je računao — Iz zemljišta može čověk dobiti četiri, najviše pet po sto, ako obično gospodari. Ako pako zavede sedmopoljno gospodarstvo može dobiti deset do petnaest po sto. —

„Što vam je, gospodine sinu? Vi ražan pravite, a zec je još u šumi.“

— Izračunao sam, da minimum dohodakah iznosi na godinu sto tisućah, a maximum i tri sto tisućah. —

„Ali je sad govor o gospodični, a vi gospodine sinu, računate.“

— Dobitak je očevidan, oženit ću se, ako hoćete sutra. —

„Jest, ali je pitanje, hoće li vas gospodična.“

— Stvar se ova mora odmah svèršiti, jer nije ništa gorjega u tèrgovini, nego kad su glavnice mèrtve bez kamatah.

„Hajdte, gospodine sinu, spavati, možebit ćete sutra pametnije govoriti.“

III.

Gospodin Goluhowski ostao je još několiko danah kod gospodina sudca, nemareć za prigovore svoga sina, da uzalud vrěme troše. Někim slučajem reče g. Zakariaš: „Uzeti ženu bogatu čini mi se upravo tèrgovački posao“; nu nije ovo ni sam věrovao, jer je bio pravi stari poljski plemić. Od ovoga vremena dèržao je Zeno gospodičnu Terezu za stvar izumljenu, da se čověk njom obogati, ili za bogatu rudu. Počeo joj se dakle približavati i s njom razgovarati, nu ne o ljubavi, nego o tèrgovini; izbrajao joj je štetu i dobitak, a napokon mu padne na um, da bi ju mogao na akcie dati. Tèrgovački svět izvan Poljske znao je već u ono doba za akcie, nu u Poljskoj nisu još bile poznate. Sretne li misli za g. Zenu, da bi od žene mogao vaditi dobitak na akcie. Kad je on najbolje o tom mislio, dodju gosp. sudcu gosp. Poraj i Wieža vraćajući se iz Konstantiwa.

Sad su se počeli natěcati. Mladi je Goluhowski upravo kao tèrgovac snubio Terezu računajuć; on je naime unapřed izbrojio rěči, poglede, naklone, kojimi bi mogao milost steći, a progledavši napokon dnevni račun, uvidio je, da je sve, što je učinio, zlo učinio.

Gospodin Wieža poznat kao obožavatelj krasnoga spola, govorio je neprestano o različitih gospojah i gospodičnah, nu samo o mladih, koje ako nisu bile lěpe, bile su bar snažne, o starih nije se usudio ni govoriti od samoga štovanja, a gèrde je mèrzio od narave. Pripovědajuć nije uvěk kudio, već i hvalio, ali je pripovědao stvarih, koje si je mogao čověk kojekako tumačiti. Osobito je bio věšt u tom, kako da nadje priliku, gdě bi mogao ili baš morao gospodični Terezi ručicu poljubiti, ili joj kakvu tajnu u uho prišapnuti. Umio je stvari uvěk tako urediti, da joj je mogao ruku podati i k stolu ju dovesti, gdě je vazda uz nju sědio, neprestano na nju gledao i sladkim ju razgovorom zabavljao. Kad što ju je umolio, da pleše s njim valcer, a gospodična Franciška morala je i bez prošnje sěsti k pianu. Kad što je igrao, ili zapěvao kakvu pěsmicu, a vazda je bio veseo, iskren i uljudan.

Hinko nije se ni usudio Terezi u oči pogledati, a kad je ona od njega otišla, bile su oči njegove ipak samo u nju upèrte; on joj se nije usudio približiti, nu kad je slučajno do nje došao, obuzela mu je sèrce něka mila ćut, a uz to je bio stidan. Kažimira bi bio kad što nožem probó, u Zenu je prezirao. Govorio je vèrlo rědko, al kad je govorio pred Terezom, to mu je glas divno zvučio, oči su

Digitized by Google

mu sěvale, a lice mu se rumenilo, rěči su mu tekle lako i čisto ili bèrzo, kako se ona kad ili posměhnula ili lěpa svoja usta skrivila, kao što žene običavaju, kad hoće da negovoreć ništa reknu: „to me mèrzi!“ Bez Tereze bio je Hinko tužan, pa je naprasito odgovarao: „dà, ne,“ i više ništa, kad je Kažimir hotomice progovorio koju rěč o književnosti englezkoj ili němačkoj, koju u ovom družtvu do Hinka nije nitko poznao. Hinko nije ni spavao, već je i po noći pisao u versih ili u prosi, a prije se nije ni usudio misli i ćuti svoje napisati, ili možebit nije ništa ni ćutio. Ljubav je na vidělo izněla sposobnosti njegove, ljubav ga je uzněla nad njim samim. Za kratko vrěme napisao je pěsmu i pripovědku tako izvèrstnu, da je znameniti kritik Mihalj Grabowski rekao o pěsmi: „Za menom, za Goszczynskim Malczewskim i Bogdanom Zaleskim Poraj je peti pěsnik u Rusiji. Groza i Zawierucha nisu za ono vrěme još bili poznati u spisateljskom světu. A o pripovědki je rekao: „Ja i on pišemo slogom devetnaestoga věka.“ Ovim sudom proglašen je Poraj za velikoga pěsnika i velikoga pisca. On nije po običaju starih pisacah pustio plodove duha svoga, da mu devet godinah leže u pisačem stolu, već je dopustio, da mu budu kradomice oteti, pa kad su pisma njegova čitali u kući gospodina sudca, posměhavala se gospodična Tereza, a oči su joj se kresile od ponosa, jer je svaki ženski uzor ovih pisamah bio kao zèrcalo, gdě je samu sebe viděla. Gospodina Kažimira mèrzilo je to od sve duše, pa je zěvao, a kad si nije znao pomoći, otišao je iz sobe, da puši cigaru ili da si zapěva kakvu pěsmicu Gospodin je Zeno pako propitkivao, može li se mnogo novacah dobiti za takov spis, i koliko treba vremena, da čověk napiše pěsmu ili pripovědku, pa je po svom običaju izvadio olovku iz listnice i računao, nu nije se mogao nadvladati, da nerekne: „Bolje je, da je čověk kakav god zanatnik, nego pěsnik.“ Stari Zakariaš i gospoja Mozyrova rado su slušali ove pěsme i pripovědke, pa su neprestano pitali: „Pa zar se to zbilja tako dogodilo?“ A gospodična Franciška sad je poblědila, sad je opet pocèrvenila, suze ronila i dèrhtala kao šiba na vodi. Lěpa ti bijaše i ćutljiva! Da je Hinko okom na nju svèrnuo, nebi žalio pogleda, nu on je samo Terezu gledao i od nje se nadao sreći i blaženstvu.

Ovo bijahu tri takmaca gospodične Tereze, ako i nije svoj trojici stalo do njenoga sèrca, to su ju opet jednako snubili, i tako je prolazio dan za danom u kući gospodina sudca.

IV.

Bilo je vedro, sunce je krasno sijalo. Odlučeno je dakle, da će po ručku ići na šetnju u bližnji gaj, i to pěške, jer se tako svidělo gospodični Terezi, a njezina je volja bila gotova zapověd. Gospodin Zakariaš uzeo je pod ruku domaćicu, a gospodin sudac išao je uz njih. Kažimir si je već u sobi izmolio milost, da vodi gospodičnu Terezu; Zeno je dobio dopisah, pa je odlučio da će kod kuće ostati, i pisati i računati, dok drugi budu na šetnji, na Hinku je dakle bio red, da poda ruku gospodični Franciški.

Tereza i Kažimir běžali su napřed kao dvoje děce, sad su se razběžali da cvěće tèrgaju i leptire love, sad su se opet sastali, da si štogod prišaptnu, a ona je viseła o njegovu ramenu, kao bèršljan o vitkom hrastiću; lice i oči svetile su joj se kao cvěće prolětno, činilo se da lebdi nad travom kao prolětni lěptir.

Digitized by Google

Hinko i Franciška išli su mirno i mučke, njoj je lice bilo rumeno, a oči živahnije i lěpše nego obično. Grudi su joj se nadimale, kao da je běžala, a ona je išla polahko, što je ikad mogla. Hinko nije ni mario za děvojku, koja mu je išla po boku, slabo se dèržeć njegova ramena. Oči su mu letěle za Terezom, a misli su mu bulaznile o ljubavi. Franciška opaziv ovo, pogodila je njegovu misao, pa je prekinula mučanje.

„Lěpa li je Tereza!“

— Krasna kao božica. —

„A kako dobra?“

— Kao angjeo! —

„Ona je vrědna da bude ljubljena! —

— Ja ju ljubim, ljubim, ljubim! — Hinko je ove rěči strastno progovorio, oči su mu sěvale, a na licu mu se zèrcalilo neobično uzhićenje.

Franciška je problědila, nastojala je, da suze sakrije, ali nije mogla, uzdahla je i ušutila.

Slučajno opazio je Kažimir njegovo uzhićenje, a njezinu žalost. Nemogav dokučiti, što ovo znači, rekne gospodični Terezi:

„Gledajte, gospodično, kako gospodin Hinko gospodični Franciški svoju ljubav očituje!“

— Mislite li, da bi se gospodin Poraj mogao zaljubiti u . . . . . — Ušutila je, pa je bělimi svojimi zubići počela gristi lěpe svoje ustne.

„Izvolite samo dogovoriti, gospodično, ja toga neću nikomu kazati.“

— U takovu vošćenu figuru! —

„O! gospodično toga zaisto niste htěli reći.“

— Nego što? —

„Najmanje: u takovu odèrpanicu!“

— Da sam to i mislila, nebih ipak bila rekla. —

Kažimir nije bio ni pěsnik ni izpitatelj sèrca ljudskoga, pa je ipak pogodio što je Tereza mislila i čutila, da se naime njena hladnokèrvnost prema Franciški proměnila u preziranje nepravedno, pa da će se još pretvoriti u mèržnju.

„A ja sam se usudio reći!“

Tereza se nasměhnula, nu ne zato kao da se sèrdila, već zato što mu je bila zahvalna.

— A vi, gospodine, zbilja mislite, da bi se g. Poraj mogao zaljubiti u Faniku? —

„Pěsnikom je sve moguće! Tko zna neće li gospodična Franciška biti jednoč gospojom Porajovom? A vi, gospodično, izvolite znati, da je Poraj i po sebi bogat, i da ima tetku bez děce, koja ima osam milionah, a tih će on naslěditi.“

— Pustite to, gospodine! Srećna će biti, ako postane ženom kakvoga pomanjega činovnika. — U očiuh viděti joj je bilo zlobu. Kažimir nije o tom više ni rěči progovorio.

* * *

Po šetnji obratila je Tereza veću pozornost na gospodina Poraja, te je već pomislio: „Možda me ljubi.“ Al kad je na večer Franciška pripovědala Terezi cěli razgovor s gospodinom Porajem, i kad je s uzhićenjem do sada nevidjenim govorila za njega, pogleda ju Tereza poprěko, pa joj rekne:

Digitized by Google

„Kakvo je to čudo, ako me g. Poraj ljubi, tà on nije sam, koji me ljubi; ima ih više Nu ti bi dobro činila, da se neměšaš u stvari, koje na tebe nespadaju.“

Od to doba vladala se Tereza prema Poraju kao i prije, kad što ljubezno, kad što hladokèrvno, a kad što i gèrdo; vidělo se, da radost nalazi u tom, mučiti sèrce ljubeće.

* * *

Ova mila za gděkoju ženu dražestna zabava nije mogla dugo trajati.

Takmaci, nemogavši dobiti iz ustah Terezinih naročitoga odgovora, obrate se k roditeljem. Nu buduć su bili svi tri od dobroga roda, to su jednake dobili odgovore:

„Mi vas, gospodine, vèrlo štujemo, pa bismo sretni bili, da budete našim zetom, nu to visi od naše kćeri.“

Kad su dakle Terezi po redu izjavljali svoju ljubav, i nakanu da se ožene, porumenila bi se ona svaki put, sklopila bi oči i šaptnula: „Ja vas štujem, gospodine, nu više nemogu reći, ... ostavmo to vremenu!“

Ni sam Kažimir nije mogao iz lěpih Terezinih ustnah izvaditi ni jedne rěčce više, nije mogao proměniti zlosrětnu odsudu: „ostavmo to vremenu!“ Pa su zbilja ovo zlosrětne rěči: „ostavmo to vrěmenu,“ koje vele zaljubljenom mladiću: „Da si rob, da si mučenik, a hoćeš li dobiti nagrade, te se nezna, věrovno je, da nećeš“

Goluhowski je pèrvi otišao, ponavljajući svoju poslovicu: „Bolja je škuda nego škoda.“ Znao je, da je vrěme skupo, jer je ono kapital ljudskoga života.

Gospodin Kažimir oprostio se je lěpo i uljudno s gospodičnom i njezinimi roditelji, zapalio je cigaru, sio je u kočiju, pa se vozao, hodao je po balovih i zabavah, obožavao žene i dvorio im, ako su bile ikoliko lěpe i mlade.

Hinko je najdulje ostao, bio je najdulje rob lahkoumne děvojke, nu napokon otišao je i on u otčinsku kuću, gdě se osamljen zakopao u tugu i odao sdvojenju.

* * *

Tereza je našla dosta novih snubokah; poslovica veli: „Gdě je med, tu su i pčele, a gdě je lěpa děvojka, tu ima i mladićah,“ pa pravo veli. U kući gospodina sudca pojavljali su se mladići jedan za drugim, nu nijedan bogatiji ni od boljega roda, nego što su bili pèrvašnja tri. Roditelji su kadšto rekli: „bolji je ikoji, nego nikoji“, a otac je svaki čas ponavljao poslovicu, koju si je zapamtio još u ono vrěme, kad je marhom tèrgovao:

„Tko uvěk traži veće, izgubi i ono što ima iz vreće.“

Tereza se sèrdila na takove savěte svojih roditeljah, pa je znala reći: „Oni će se već povratiti, ja znam da će se vratiti!“ al je ipak snuboke svoje častila jedinom ovom izrekom: „Ostavmo to vremenu.“ Vidělo se je, da se sèrce njezino nije nikada odazvalo ljubeznom ćuti: „ljubim!“ već je neprestano ponavljalo: „drago mi je, kad me ljube; nek me dakle ljube!“

Snuboki su dolazili i prolazili, a tako i vrěme. Gospodična Franciška bila je vazda tužna i žalostna, lěpota je njezina i zdravlje njezino sve više izčezavalo, nu za to nije nitko mario, jer je ona bila sirota děvojka. —

(Konac drugi put.)

Digitized by Google

Iztočna opréka.

U zemljah, koje su pod neograničenom vladom, blagostanje gradovah visi poglavito o vladarih. Ako se vladar u koji grad zaljubi, ako ga smatra kano shodno oružje za izpunjenje svojih naměrah ili zabavah, onda se ovakov grad bèrzo digne, a pučanstvo se umnoži i obogati. Jer zaštita je i pomoć posve potrebna za tèrgovinu i obèrtnost, gdě neima zakona do volje vladara.

Ovako je bila srećna i Aleksandrija za vlade Mehmeta Alia. Ovaj smioni reformator Egipta, da se uzdèrži na svom městu, zadobljenim svojimi sposobnostmi a osobito velikom odvažnošću, trebao je najprie tri stvari: vojske, brodovlja i novacah. Sve su mu reforme směrale na ovo troje. Aleksandrija s prostranom lukom i nalogom inostranacah bila je srědištem svih pokretah. U njoj je Mehmed udario bi reći svoj prestol, stanujuć u njoj veći dio godišta. Palača njegova nad morem jest lěpa, sjajna, upravo kraljevska. Pod joj je neizrečeno dragocěn, koje iz dèrva ebanova koje iz slonove kosti. Onaj pod što se pokazuje u Brüxelu u palači kneza Oranija, nemože se ovomu niti pripodobiti. Razměr je u sobah lěp, sobe su prostrane i visoke. Gradivo je bogato, i premda je sve dopremljeno iz Europe, osobito kao što mi se činilo iz Liona, sija prekrasno i upravo divno. To je što na iztoku neprestano u oči udara, da premda neima više bojah nego li u nas, čověk ih ipak gleda kano něšto posve nova. Pa to je n. p. boja cèrvena, modra, žuta, ali takova, kakove neima u nas gotovo nigdě. Amo ide něko čudnovato měšanje bojah, prava šarenost, koja bi kod nas vrědjala oči, a ondě je mila i draga. Ja si to tumačim po suncu, po kojem se na iztoku mnogo toga tumači, jer sve razsvětljuje i grije, pa i ono, što kod nas prouzrokuje něko studeno neugodno ćućenje. Ali pri svoj toj krasoti ima mnogo stvarih, koje u čověka neugodno diraju. Tako kad ideš iz sjajne dvorane na još sjaniji shod, pod kojim šume morski talasi, nalaziš često prostu nakrivu ogradu, pomazanu prostom bojom, koje dodirnuv se zamažeš oděću na laktih. Tako i kad ulaziš, vidiš tako proste štacune, da ih neima ni u selu gorih.

U palači ima malo pokućtva, ali je lěpo i pozlaćeno, i to koliko sam doznao, na načia europejski, ali rukom arabskom. Divani se prostiru uz zidove, ormari za knjige stoje prazni; biljar je sjajan i svěćnjaci su iz bronca vèrlo ukusni, a svěće se metnu u staklo raznih bojah, što mora kad se razsvětli vèrlo lěpo da igra, pa sve ovo ide u iztočni ukus, o kojem smo više govorili. Postelja stoji srěd spavaće sobe, a do nje stolica, na kojoj je za kratka spavanja podkraljeva — jer Mehmed je spavao vèrlo malo — stražio jedan od slugah. Na postelji je mnogo tanahnih dušekah, a još više podušnicah (jastukah). U ovoj palači stoji sada podkralj Abbas-paša, koji vèrlo rědko i to na kratko vrěme u Aleksandriju dolazi.

Pored svega toga, što sadanji paša neljubi tako Aleksandrije, Mehmed je živio dosta dugo, da se ovaj grad ukrasi sa mnogo sgradah. Podiglo se mnogo palačah i villah, a onaj dio grada, koji se prostire od „piazza grande“ ima široke ulice i kuće nalik europejskim. Po ulicah i po šetalištih izvan grada kreće se množtvo kočijah, ponajviše na englezku ruku. Po štropotu sudeć misliš, da si u ulici Vivienne u Parizu, potaracanoj kao što se zna dèrvom. Ulice nisu u Aleksandriji nikako potaracane, al što neima kiše i što su široke, neimaju jamah, a budući da je zemlja ilovača, cesta se dobro utre. No lěti dosadjuje nesnosna prašina. Voznici su ponajviše Arabi ili Cèrnci, a pred kočijami leti uvěk čověk s palicom u ruci. Ovi teklići nose po noći zublje.

Digitized by Google

Oni bi zastidili naše europejske tekliće, koji trebaju raznih pripravah, da se mogu s konji poduže utèrkivati. Arab s turbanom na glavi, u hlaćah i košulji leti pred koli, maše palicom, neprestano viče, pa to cěli sat i više. Tako su privikli tomu tèrčanju, da, hoteć se osvědočiti, je li takov teklić tèrčav pol sata, što zaslopljen, nisam tomu opazio niti traga. U ostalom oni se u tom věšbaju od dětinstva, jer na iztoku neide nitko pěške, pa bio ili na kolih ili na konju ili na oslu, neide bez čověka, koji pred njim tèrči i put mu otvara, s tom razlikom, da kad jaše osla, čověk tèrči za njim, da ga těra. Ovomu običaju, koji je ovdě neobhodnom potrebom, treba priviknuti. Inostrancu je vèrlo težko, kad vidi ovakova čověka, koji ga kad ide na šetnju prati s velikim bi reći trudom. No inače nemože biti. Nesrěćah bi se dogodilo sila. Jer nitko neide s puta, koje što voz ili životinja štropoće gluho, te ih nije dosta čuti, koje što je privikao ovakovoj viki, te ju uvěk čęka. Za osli tèrče obično děca, kad što veoma malena, koja se věšbaju u tom poslu, koji vèrlo ljube, i u jezicih, koje vèrlo lako nauče. Bèrblju malo ne sva něšto francezki, talijanski i englezki, pa sam čuo i po koju rusku rěč. Ciceronuju kako mogu, te bi se dale učiniti lěpe karikature iz Englezah, kako sědeć sa svom hladnokèrvnošću na oslih slušaju tu deriščad, govoreću kano za gradjenja Babilona.

Osli zastupaju ovdě město fiakrah: jedva što pomoliš nos iz kuće, navaljuju na te děčaci, obkoljuju te tako s oslovi, da si kano u tamnici sastavljenoj od samih oslovah, guraju na te osle, vičuć neprestano: bun burrihe, bon boudet, te hoteć se izbaviti tih mukah, uzjašeš i jašeš neznajuć kamo. Priznati valja, da su osli dobri, a mali burihi vèrlo poslužni, uvěk veseli i na tèrk pripravni. Niti neimaju rado da polagano jašeš, ma ih najmio na cěli dan, pa to stoji pet piastrah (1 ¼ frankah 29 kr. sr.). Ali cěla ta čast osla prestaje, čim neide za njim děčak ili kad ovaj ide napèrvo; nekoristi goniti ga i podbadati nogama; vraća se k poslovici: lěn kano magare. Tako htio nehtio, kadgod ideš ili na oslu, koga nalaziš na svakom uglu od ulice, ili na konju, koga možeš najmiti za neznatne novce, ili na kolih, kojih ima sila, moraš zabaciti europejsko čověkoljublje i dopustiti da čověk tèrči oko tebe, i da se muči, ali da te čuva od nesgode, da těra deve, koje se inače nęmiču ni za vlas s města, i da ti neprestano čini hiljade poslugah, od kojih bi svaka čověka u europejskih očijuh što dublje ponizila.

Osobitu rolu igraju u Aleksandriji, pa kano što mi pripovědaju na cělom iztoku, i psi. Namah ulazeć u grad udarila mi je u oči množina pasah. Nisu ničiji, neimaju gospodara, žive uvěk pod vedrim nebom, i hrane se kako mogu. No grad su medju se porazdělili, te čuvaju marljivo svoje granice. Čim koji od njih prekorači granice svoga tako rekuć koléna, navaljaju na njega stanovnici ovoga okružja, laju, těraju ga, pa ako mogu i ugrizu, no čim je ovaj uzmaknuo u granice svoga okružja, uzmakne taki cěla čreda, spusti rep i režuć vrati se na svoje město, gdě se na suncu grije. Jesu upravo gadni, malo ne svi žuti i šugavi. Malo kad poběsne, pa to se prepisuje podpunoj slobodi, u kojoj žive.

Kad već pišem o psih, dopustite mi, da današnji list dospijem opisanjem jučeranjega slučaja, koji premda se oko psa vèrti, pokazati će vam značaj ovděšnjih stanovnikah, značaj, kano što ćete opaziti vèrlo europejski.

Slažu se svi u tom, da je u višem Egiptu, na obalah Nila, kamo mislim iz Kaira s několiko drugovah poći, lěp lov, ne samo na zvěrad, koja ima tu prednost, da joj je koža meka, da šutim o krokodilih, kojih se dokopati vèrlo težko, nego i na poveće ptice, kako guske i race i kokoši. Osim puške bio nam je pas posve

Digitized by Google

potreban. Jedan od mojih drugovah nakani kupiti jednoga, te me zaprosi, nebi li hotio da pokušamo vižla, koga su mu pod obědom doveli kano psa uvěžbana za lov, da ga kupi. Poziv primih s radošću, premda pogledav vižlića nisam se od njega mnogo nadao. Bio je malen, měršav i šugav — ali zato ništa, pomislim, šetnja će mi biti svakako ugodna. Psa izručimo vrataru gostione, da kod njega prenoći a sami odjašemo pod večer na šetnju. Jedan od naših burihah, doznavši da trebamo psa, ponudi nam hèrdjavom talijanštinom svoga na prodaju. Što ih je više, pomislimo, biti će bolje; pokušati ćemo oba, te izabrati koji bude bolji. Ročimo ga dakle s osli i psom sutradan vèrlo rano, i to tim radje, što nas je uvěravao, da zna město, gdě ima najviše zvěradi.

Sutradan ustanemo zorom, uzamši puške, torbe, te podjemo s psom koga smo imali u gostioni. Srětnemo svoga provodića s osli, ali bez psa.

„A gdě je pas?“ upitam.

— Čemu vam, gospodo, kad već imate toga, odgovori smijuć se, premda neće biti s njim fajde, doda grabeć za lancem, na koji je bio privezan. —

Zavist, pomislimo si, i uzjahavši osle, podjemo skokom iz grada. Pas se stane previjati, napokon se sruši — te jedva sjašem, da vidim što mu je, a on hèrknu. Morto! morto! stane vikati kano smilujuć se burih. Morto! zavikne i i drugi oslar. Taki nas okruži množtvo ženskih i mužkaracah idućih u grad na tèrg, a po govoru bilo je viděti, da su Felahi bědno pseto vèrlo žalili. Felahi su stanovnici arabskoga koléna. Jer i do danas se je sačuvalo u cělom Egiptu něko pomilovanje životinjah, a za někoje i něka vèrst štovanja.

Eto bědе, jer činiti léčitelja šugava cèrkla psa, bilo bi ma gdě, nekmo li na javnoj cesti sto korakah od vratah Aleksandrijskih, stvar je vèrlo mučna; te smo u toj nevolji više putah pomislili tužiti svoga oslara, da nam je možebiti psa putem otrovao. No neznajuć, kakova će se odatle razviti parba i kakovo je u tom sudbeno postupanje, rečeno jednomu od Felahah, da uzme psa na rame, te uzjahavši vratimo se u gostionu, gdě smo spravili taj corpus delicti do dalnjega postupanja. Buduć već spremljeni, predložim oslaru, da dovede svoga psa, da ga sada pokušamo. Pristane i odtèrči. Izpivši u gostioni šalicu kave, izadjemo, sastanemo oslara s vatrenim vižlićem i podjemo istim putem. Na tèrgu sretnemo g. P. Poljaka, koji već više godinah u Aleksandriji živi. Kažemo mu svoju bědu. Medjutim nestane psa, a oslar reče posve filosofički, da mu je pas poběgao.

„Pa što, tèrči za njim i dovedi ga“, reče sèrdito moj drug oslaru.

— E da, sad je već uzalud — odgovori oslar.

Pokazalo se, da je pas bio lékara, kod koga je g. P. stanovao. Oslar, koji je poznao g. P., pusti ga navlaš. Tako su za sat pokušane dvě spekulacije; prodati psa tako hèrdjava, da je jedva doživio dana, i drugoga malo prije ukradena. Priznajem da kesa putujućega lovca nedolazi ni u Europi u veće pogibelji. Srećom, da se ovdašnji zakonik neproteže na pojedine slučaje, a obrana, koju uživaju ovdě Europejci pomoćju konsulah, da je tolika, da nije bilo ni govora o nagradi onoga hèrdjavoga vižla. Evo vidite ide li za rukom — dobro — neide li — takodjer dobro. *(Czas.)*

Cèrnagora.

Ako nam je Cèrnagora i srodnija nego ikoja druga zemlja na světu, to ju ipak veća strana naših ljuhih slabo pozna. Zato su sada gotovo sve novine ne samo

Digitized by Google

naše, nego i němačke i talijanske, opisale cèrnogorsku zemlju, da čitatelji njihovi razumiju izvěšća sa tursko-cèrnogorskoga ratišta. Nu goli i suhoparni ovi opisi slabo se komu ugodili, jer je zemljopis bez zemljovida kao glava bez očiuh.

Mislimo dakle, da će čitateljem našim drago biti, što današnjemu broju Nevena prilažemo zemljovid Cèrnogore, koga je izdalo uredničtvo slovenskih novinah u Beču.

Imajući njega u rukuh proći ćemo cělom zemljom cèrnogorskom, pokazivajući čitatelju granice, nahije, rěke, doline, gradove cèrnogorske itd. i pripovědajući kako su se Cèrnogorci sada zaratili s Turci.

Cèrnogoracah bit će prěko 120 tisućah, a pušakah imadu dvadeset tisućah. Baciv oko na zemljovid opazit ćemo na pèrvi mah, da je Cèrnagora kao opasana i izprosěcana gorami, koje po izvěšću svih gotovo putnikah dosižu visinu od 4000 — 5000 cipeljah, pa da je sa tri strane obkoljena od neprijateljah Turakah, koji najlěpše ravnice i skadarsko jezero imadu u svojih rukuh. Granice su cèrnogorske sa sěvera Hercegovina, sa iztoka i juga Albanija, sa zapada Dalmacija.

Sama Cèrnagora děli se na četiri nahije; na katunsku, cèrničku, rěčku i lěšansku. Katunska je nahija velika kao tri druge, a pruža se uz granicu austrijsku od Lovćena tja do Nikšićah u Hercegovini; u njoj su ove knežine ili plemena: Njeguši, Cetinje, Ćeklici, Cuce, Čevo ili Ozrinići, Komani, Zagarač i Plěšivci.

Druga je nahija cèrnička, koja graniči s Albanijom i skadarskim jezerom; na granici uz Albaniju su Limljani, malo više Boljevići i Gluhido, zatim Sotonići. Bèrčele, a uz nahiju rěčku Dupilo i Podgor.

Treća je nahija rěčka, leži u srědini Cèrnegore, medju cèrničkom i lěšanskom nahijom; u njoj ima pet knežinah: Gradjani, Ljubotinj, Ceklin, Dobèrsko selo i Kosijeri.

Četvèrta je lěšanska, koja se pruža uz Moraču, sa tri knežine: Dražovina, Gradac i Buronje. Iz lěšanske nahije ide se u Bèrda, koja od Petra I. spadaju k Cèrnojgori. I Bèrda se děle na četiri nahije: na bělopavličku, na piperšku, moračku i kučku. Bělopavlići děle se na plemena: Petrušinovićah, Pavišević ah i Vražogèrmacah. U Piperih su Stěnjani, Cèrnci i Gjurkovići. U nahiji moračkoj su: Rovci, gornja i dolnja Morača i Uskoci. U Kućih su ova plemena; Orahovo Drekalovići, Bratonošići, Vasojevići i Zatrebac. Na zapadno-sěvernoj strani Cèrnegore leži Grahovo, koje ravno nespada pod vlast kneza Cèrnogorskog; nu Grahovljani su dobri prijatelji Cèrnogoracah; jer ih ovi brane od zuluma turskoga, a u sadašnjem je ratu vojvoda njihov Vujatić vojujući s Cèrnogorci Turkom pao u šake, koji su ga gèrdo izmučili.

Iz Bèrdah teče rěka Morača do Žabljaka, gdě u skadarsko jezero utiče, a Zeta dolazeć iz Hercegovine i děleć Bèrda od Cèrnegore utiče u Moraču povèrh Podgorice. Rěka Cèrnojevića izvire izpod planine ceklinske, teče kroz nahiju rěčku i utiče u jezero skadarsko. Uz Moraču i Zetu imadu Turci tri tvèrda grada: Žabljak, Podgoricu i Spuž, s kojih napadaju Cèrnogorce i brane dolinu zetsku, lěško polje i skadarsko jezero.

Zemlja je posve bèrdovita, ali nije ipak tako pusta, kao što se obično misli, jer ima lěpih ravnicah i krasnih dolinah. Zemljište je sasvim kamenito, nu na rěkah ima dobre ilovače. Katunska je nahija najbèrdovitija, al i najsiromašnija, niti može sama sebe hraniti; puna je klanacah: prirodnih gradovah i busijah, pa zato ni neće nijednome i koliko silnome neprijatelju za rukom poći, da u nju provali. U nahiji cèrničkoj, rěčkoj, lěšanskoj, pa i u bělopavličkoj ima lěpih njivah i debelih livadah. Od dolinah i ravnicah treba da spomenemo ravnicu paštrovičku, izmedju

Digitized by Google

Cèrnegore i Dalmacije; ravnicu cèrničku, koja se pruža od jezera skadarskoga i ušća rěke cèrničke do njezinoga izvora, po dužini može ju čověk proći za dva sata. Zatim je vrědno da se spomene dolina cetinjska i dolina njeguška. Nu najznamenitija je dolina zetska i lěško polje, koje upravo nespada pod Cèrnogoru, a pruža se od sěvera k jugu, gotovo od Spuža do Žabljaka. Zetska dolina prostire se od utoka Zete u Moraču, do njenoga izvora.

Od planinah kojeno okružavaju Cèrnogoru, pružaju se lanci na sve strane unutra po zemlji. A od bèrdah na ovih planinskih lanacah valja da spomenemo: Lovćen, Garac, Pusti Lisac, Dobèrštak i Sutorman.

Svi naši putnici idu u Cèrnogoru sa zapadne strane t. j. iz Kotora, odkud se stèrmom stazom u tvèrdoj stěni na kuke i okuke izdubljenom, dolazi u njegušku dolinu, zavičaj kneza cèrnogorskoga, iz Njeguša ide se zatim cestom kroz goru Šanik u cetinjsku dolinu, gdě je stolica kneževa.

Do Kosovske bitke bila je samo zetska dolina napučena, a ostala je Cèrnogora bila pusta, nu kad su se Turci sve dalje širili po Bosni i Hèrcogovini, uklone se stanovnici zetske doline u vèrletne ove gore, da se brane od navalah turskih.

God. 1777. priznala je Austria i Rusia mukom nezavisnost Cèrnegore od turske vlade.

Do god. 1852. vladali su Cèrnogorom vladike kao světovni i cèrkveni vladari, nu po smèrti Petra Petrovića II. Njeguša privolila je Austria i Rusia u to, da gospodar Danilo vlada Cèrnogorom pod naslovom kneza. A ovo nije po ćudi turskoj vladi, zato je odredila veliku silu, da ide proti Cèrnojgori, i da ju pokori. U ovo vrěme pobunili su se Piperi, jer nisu htěli ni čuti o porezu, kog je knez došav iz Rusije htio razpisati, da namiri najpréče dèržavne potrěbe. Ovo čuvši Osman-paša vezir skadarski, sin zloglasnoga Skopljaka, javi Piperom, da ostave kneza svoga, pa da se njemu podvèrgnu, a on da od njih neće tražiti nikakva poreza, pače da će im dati sve što trebaju.

Ove su sladke rěči zbilja zamamile někoje Piperčane. Knez saznavši za njihovo kovarstvo, sakupi deset tisućah momakah iz nahije katunske, pa se spremi proti Piperčanom. Kad se o tom glas raznio po Cèrnojgori sakupe se Seklinci u nahiji rěčkoj, pa stanu pred Žabljak, da Turci neuzmognu na pomoć ići Piperčanom, a za něko vrěme udare i na Žabljak, te ga otmu na juriš. Jedva što se ovo saznalo u Cetinju, sakupi starešinstvo cèrnogorsko iz obližnjih nahijah više tisućah po izbor junakah, pa ih pošalje proti Žabljaku, kud je medjutim velika turska sila prispěla pod zapovedničtvom Osman-paše, vezira skadarskoga.

Dok je ovo bivalo kod Žabljaka, udario je knez Danilo na Piperčane upravo s one strane, s koje su se nadali turskoj pomoći, nu morao se prije pobiti s turskom vojskom, sakupljenom okola Spuža i Podgorice. Piperčani videći, da su obkoljeni od vojske kneževe i da im Turci nemogu u pomoć doći, podvèrgnu se knezu, koji im oprosti izdajstvo.

A medjutim otmu opet Turci Žabljak, pa udare sa sviuh stranah na Cèrnugoru, nu dosada su slabo uspěli. U samu Cèrnugoru nisu mogli još prodrěti, a u Bèrdih podvèrgli su im se Bělopavlići i Piperčani.

Gèrmljavina i blěsak u srěd zime.

Dana 18. ovoga měseca u večer doživismo rědko zračno pojavljenje. Pod večer padao je gusti sněg uz dosta veliku zimu, a sa južne strane sěvale su mu-

Digitized by Google

nje uz mukli tutanj, koji se sve više nadglavniku naše okolice približavao. Oko četvèrt na osam sěvne upravo kao nad Zagrebom nekoliko tako žarkih munjah uz veliki i gromoviti tutanj, da ih nismo nikad ni u sèrpnju světlijih viděli. Oko pol osme ure svèrši se ta zračna borba s najžešćom praskom, koja se od Zagreba okrene proti zapadu, te se daleko na jugu izgubi, kao da bi — kao što nětko na promenadi reče — Ilija, zaštitnik Hèrvatske, hotio Turke od Hèrvatske poplašiti. U to doba izašao je i sěver podobro oštar i ljut na mejdan, te je novoga gosta, koji se stao měšati u njegove poslove i gospodovanje u ovo zimno doba njemu jedinomu pripadajuće, protěrao sa bojišta.

Pitaju ljudi, kako se može slagati sněg, sěver i čvèrsta zima s blěskom i gèrmljavinom. Dàkako, da nam se ovakov pojav čini čudnovat, ako prispodobimo lětno doba i njegovu vrućinu, sa sadašnjim sněgom; nu ako promotrimo izvore, iz kojih se munjina (elektricität) stvara, i okolnosti, u kojih se razvija, to nam se mora stvar ova sasvim naravna činiti.

Glavni izvori munjine u zraku se nalazeće nisu nam još potanko poznati, nu toliko je ipak izkustvom dokazano, da se munjina uvěk ondě razvija, gdě kakova tělesa izgore, a osobito ondě, gdě se različne solne razpuštine (svakojake soli u vodi razpuštene) u paru pretvaraju, kojom je prigodom para uvěk jestno, a solni ostanci niječno munjevni. Medju ove izvore ima se brojiti i izparivanje bilja. Buduć da ova tri izvora, iz kojih munjina u zrak prelazi, lěti i zimi obstoje, to je sasvim naravno, da se lěti i zimi nalazi munjine u zraku.

Nu težje je odgovoriti na drugo pitanje, kako se obstojeća u zraku munjina do tolikog stupnja napetosti dotěra, da nam se blěskom i gèrmljavinom objavlja, jer je polje meteorologičkih pojavah još slabo obdělano.

Premda je cěla istina, da je lětna toplina glavna promicateljica munjine, to se ipak nemože nijekati, da se munjina nemože i pri znatno manjoj toplini u stanovitih okolnostih razviti do onoga stupnja, koji je potrěban, da munjom sěvne. Pa ako se i hoće znatnija visina topline za takvo dělovanje, to se čini, kao da je lětošnja zima k tomu primèrena, jer su se izměnjivali dani topli s hladnimi, vedri s oblačnimi. Ako i nastane okolo nas studen, zato neslědi, da je cěli zrak isto tako hladan, što ćemo iz slědećega lahko viděti.

Po mněnju prirodoznanacah proteže se okolo naše zemlje ogromna kruglja od zraka, unutar koje bivaju sve zračne proměne, na dvadeset i pet po prilici miljah. Mi si dakle nesměmo predstavljati kao da je već ondě, gdě pèrve oblake vèrhu nas vidimo, svèrha našega zrakokruga, nego da se u tom okružju nalazi mnogo oblakah na vèrste razporedjenih, vèrhu sebe amo tamo se gibljućih.

Ako dakle pomislimo, da lěti zato toliko munjah i gèrmljavine ima, što se oblaci munjevnost noseći toplinom razrede, te se tim tako visoko vèrhu zemlje dignu, da nemogavši sbog daljine svoju munjevnost zemlji priobćiti, nemogu je ni izgubiti, dok najveće napetosti nedosegnu, dočim u zimi — obično studenoj — oblaci uvěk tako nizko nad zemljom vise, da se izparivanjem u nje prošavša munjevnost opet u zemlju povraća; to ćemo lahko uviděti, da se munjevnost i u zimi mora pojaviti, ako se taj uvět izpuni, kao što se je izpunio po svoj prilici pri zadnjoj gèrmljavini, gdě je uzpèrkos dolnjoj studeni u gornjih oblačnih vèrstah toplina vladati morala, što se čini tim věrovnije, jer je dolnja studen na skoro toplijemu južnomu vremenu popustila.

Digitized by Google

S toga dakle, što smo za sada na kratko razložili, vidi se, da rečeno pojavljenje nije nikakvo čudo, kao što si je mnogi naš zemljak mislio, veleći, da je ovo zla kob, i da gèrmljavina i blěsak usrěd zime znači, da će rat biti s Turčinom i t. d. Tko prirodu pozna, on se neplaši njezinih kad što i strašnih, ali ipak lěpih pojavah, jer zna, da sve ovo biva po věćnih zakonih, koji u obće samo blagodat razprostiru, a upravo naškoditi neće nikomu. — *k* —

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Dan 18. veljače g. 1853. bit će cèrnom tugom upisan u pověstnici austrianskoj, jer je ovaj dan pokušano cèrno dělo, kojemu neima u nas pametara. Něki je zlikovac napao razbojnički njegovo c. kr. apoštolsko veličanstvo, te ga nožem oko zatiljka ranio. Službene bečke novine pripovědaju bogumèrzki taj dogadjaj ovako: »Njeg. veličanstvo bilo je 18. o. m. oko 12 satih na šetnji. Došav oko ½1 sata na město iznad koruških vratah, čulo je njeg veličanstvo, kako se straža, koja straži polag koruških vratih, pod oružje zove, da se izměni. Njeg. veličanstvo pošlo je uslěd toga k gradskom zidu, i gledalo dolě na stražu. U taj hip navali s potaje ubojica i rani njeg. veličanstvo običnim nožem u zatiljak. Ubojica zove se János Libény, krojački kalfa iz stolnoga Biograda. Stasa je maloga i slaboga, nosio je nizki magjarski šešir i bijaše pristojno oděven. Nož je ušao prěko uniforme i zavratnika, nu odbio se je na kopči ovoga, te je samo šiljak njegov oko 6 liniah u krivostnom pravcu u vrat zadeo. Krilni poboćnik, koji je pratio njegovo veličanstvo, uhvatio je ubojicu on čas.«

Kako je po Beču raznešen glas, da rana zadata njegovu c. kr. veličanstvu nije pogibeljna, obdèržavan je u pèrvostolnoj cèrkvi sv. Stěpana svečani: »Te Deum laudamus.«

Danu 19. obdèržavan je svečani: »Te Deum laudamus« i u zagrebačkoj pèrvostolnoj cèrkvi, gdě su se věrni Hèrvati zahvalili milostivomu Bogu, što je neizměrnom svojom providnošću spasio od ruke razbojničke život ljubljenome vladaru. Ovaj glas zahvalnosti razleže se po svoj našoj velikoj carevini, jer da nije bilo providnosti božanske, sramotni bi ovaj čin u cèrno bio zavio cělu carevinu, nu sada već iz sviuh zemaljah dolaze njegovu c. kr. veličanstvu iskrene čestitke, što mu je dragočeni život spašen na radost i utěhu svijuh narodah.

Kao što bečke novine javljaju, njegovo se c. kr. veličanstvo već pridiglo od postelje, a na skoro će rana sasvim zaléčena biti.

— Ovih je danah izašao tiskom i troškom Franje Župana 1. svezak »Věnca francezkoga talianskoga i španjolskoga zabavnoga književstva ponašenoga V. Vežićem.« Cěna mu je 1 for. u srebru; tko ga želi poštom dobiti, mora doplatiti 14. kr. sr.

Kad čověk pita naše domorodke, zašto čitaju vazda samo francezke i němačke romane, to one odgovaraju: zato, što u našem narodnom jeziku neima ništa, što bi vrědno bilo, da se čita. Da se dakle toj tužbi doskoči, da lěpoticam našim omili narodni naš jezik, i da čitajući oplemene sèrce, a uz to što god i nauče, preveo je g. V. Vežić više krasnih i ugodnih pripověstih iz francezkoga, talianskoga i španjolskoga književtva. U pèrvom su svezku izdana dva igrokazna komada: Gospodične od Saint Cyra i Čaša vode. Tomu su mnogi već u napred prigovarali zato, što žene obično nečitaju rado igrokaznih komadih; nu g. je prevoditelj naveo dosta važnih razlogah za svoje opravdanje.

Od razpačanja ovoga komada zavisi, hoće li izaći već prevedene i za ovaj věnac priredjene vèrlo lěpe pripověsti: Věrenici od Manzonia, Atala od Chateaubrianda itd. Ako uz rodoljubje naših krasoticah i ovo dělo propadne, to se neimaju tužiti, da se rodoljubi nebrine za njih.

Opera. Obrekosmo, da ćemo o pèrvoj predstavi I due Foscari, budući nam prostor nije dopustio, da bi o njoj u zadnjem broju bili progovorili, doknadno izjaviti naše mněnje. Evo najprije njezinoga sadèržaja:

Petnaestoga travnja 1425. god. zasěde stolicu dužde mletačkoga Franjo Foscari; Petar Loredan bijaše mu takmac za to dostojanstvo, pa propadnuvši, postade mu ljutim protivnikom. Izabrani dužda nemogući jadu odoléti, reče jednom u punu věću, da on nemože biti pravi dužda, dok je živa Petra Loredana. Po nesreći umrěše za několiko měsecih i Petar Loredan i brat mu Marko, a svět pomisli i reče: da su smaknuti otrovom. Jakov Petrov

Digitized by Google

sin uze pusti glas za svetu istinu, pa tako napisà na grobovih pokojnikah, a u svoju tèrgovačku kojigu zabilježi: da su mu Foscari dužni dva života. — Dužda je imao četiri sina, tri mu umrèše, a četvèrti Jakov, koji bijaše uzeo Lukreciu Contarini, osvadjen, da je primio darove od inostranih vladalacah, bude po glasu mletačkoga zakona prognan u Treviso. — Noćju 5. studen. 1450. pogine tajnom rukom Ermolao Donato, glava desetorice, koji je bio osudio Jakova. Pade sumnja na Oliviera slugu Jakovljeva. Sud doprati slugu i gospodara u Mletke, udari ih na težke muke od torture, ali nemogući ništa doznati, osudi ih na doživotno prognanstvo u Kandiu. Poslè 5 godinah zamoli Jakov pomilovanje, ali nemogući ga dobiti, niti živèti daleko od roda i doma, uteče se pismom milanskomu knezu Franji Sforzi, da se kod mletačke vlade zanj umoli. List pade po nesreći u ruke desetorice, a ova dopremi Jakova opet u Mletke, nabi ga po drugi put na torturu, a jadnik sa težkih mukah izpovědi, da je list sbilja on pisao, ali samo zato, nebi li se mogao povratiti u svoj mili zavičaj. Poslè godine danah težka tamnovanja, bi nesretni mladić osudjen opet na doživotno prognanstvo u Kandiu, ali s prètnjom: da će mu i glava otići, ako još samo jednom uzpiše slične listove. Jadni i osamdeset godišnji dužda pribivao je rimskom krèpčinom mukam i jadu svoga jedinca, a kad mu bi dopušteno da se na samu s njime porazgovori, utèši ga i nagovori na poslušnost. — Za něko vrème Nikola Erizzo plemić mletački, očitova na smèrtnom času, da je on ubio Donata. Mnoge odličnije glave uhvatiše se onda za nekriva Foscara, ali prekasno! Bědnik bo bijaše preminuo medjutim od tuge i čemera u tamnici. — 1457. g. postade osvetni Jakov Loredan članom desetorice, i izradi da se dužda skine s časti. Zadnjega listopada 1457. god. navěstiše zvona izbor novoga dužde Paskvala Malipiera; jadnog starca obuze oko sèrca taka tuga, da jedva dočekà sutrašnjega dana. Tad Jakov Loredan napisà na prama gori rečenomu zapisu ove rèči: „Foscari su mi platiti svoj dug.“

Verdievim operam predbacuju obično, da su odviše bučne; da u njegovih tvorovih neima nježnosti, neima ćutnosti, neima pěnja nego vike, i da pěvačica ili pěvač, koji Verdieve opere pěva, biva nakon několiko godinah lišen svoga glasa, pa onda mèsto da pěva mora i nehotice da viče, ako hoće da ga občinstvo čuje izza one oglušne vike trubaljah, rogovah itd. Naravna je poslědica toga, da se pěvač ili pěvačica mora iz petnih žilah napinjati, želeći nadvikati gèrmljenje ovih glasbenih nastrojah, te lice joj se ugrije, žile natiču, pesnicu stiska prema pèrsam svojim, dok iz plućah ili iz gèrla izadje zvuk, koji može nadjačiti buku glasbe. Težko je kazati, tko je kod ovakve glasbe na većjih mukah, dà li pěvačica ili pěvač, ili pako občinstvo? Dà li ovakvo napinjanje neugodnije děluje na oko ili na uho? — Što se o Verdievih operah u obće govori, to stoji poimence o spěvoigri I due Foscari, osobito kad vidi ovdašnjega tenora g. Luigi Donatia, kao mladoga Foscara, a i poněšto ovdašnju primadonnu, gju. Veron. Gaziellu, kao ženu mladoga Foscara. U njoj su gotovo věčne strasti, věčna vika i nadvikivanje glasbe s pěvanjem. Pěvač neima gotova ni časka za odmor, a slušaoci u zaludu izgledaju něšto ugodnoga, ćutnoga, miloga. Operi ovoj treba glasovah frižkih, punih mladjahne nutarnje snage, koje neima svaka pěvačica ni svaki pěvač. Gja. Veron. Gaziello kao Lukrecia Contarini pokazala je i u ovoj predstavi gibkost svoga glasa. Njezina igra je okretna i lěpa. G. Luigi Donati (Jakov Foscari) odlikovao se svojim načinom predstavljanja. G. G. B. Giani (Franjo Foscari) dorasao je jedini svojoj zadaći, jer u njem je glasa i frižka i puna i obsežna i krěpka; pače krěpčina njegvoga bistroga glasa razlègala se je po kazališnom prostoru tako živo, kako si je težko samo i predstaviti čověka od 80 godinah, koji bi mogao imati ovakav silni u sèrce dirajući glas. Želeći valjda igru prilagoditi poněšto svomu golemu glasu, nije se igrajući kretao kao da je starac od 80 godinah — pa to mu nije dolikovalo. Poznatu divnu silu svoga magičkoga glasa pokazao je osobito u duettu s primadonom, u činu drugom, gdè u tamnici svoga sina těši i na poslušnost nagovara, kao i na svèršetku trećega čina. — Suvišno bi bilo, kad bi napomenuli, da je g. G. B. Giani bio lěpo po občinstvu primljen, i da ga je ovo odlikovalo pleskanjem živahnim i izazivanjem čestim. Orkestar kao i druge něke stvari, koje ćemo za sad mukom mimoići, bile bi trebale još několiko probah, pa bi bile mnogo bolje izpale. U obće čini nam se, da je bezrazložna jagma za tim, da se u što kraće vrème što više operah predstavi, jer ona umara i kazališno občinstvo, koje je u nas uvěk jedno te isto i pěvača, osobito ako mora pěvati zasebice četiri pet večerah, pa svaki večer drugu operu, drugu glavnu partiu. Čudimo se, da ovakva šta dopušta odbor kazališni, koji ima upravljati kazalištem. —ć.

Digitized by Google

Slavenski glasnik. Matica sèrbska razpisala je nagradu za ove knjige: 1. Neka se napiše: »Historia naroda sèrbskoga od pèrvog njegovog historičkog pojavljenja pa do naših danah, načinom, kojim će se dělo svakome stanju pristupno učiniti.« Nagrada je 60 dukatah. Dělo se ima poslati do sv. apostola Petra i Pavla 1854. godine. 2. Nek se napiše: »Stanje domostroiteljstva po svih strukah, kako kod našeg naroda sad stoji, i nek se izlože načini, koji su u tom kod drugih u tome naprednijih narodah, i koji se kod nas, gledajući na osobite okolnosti naše upotrebiti daju, da se domoustrojenje kod nas poboljša.« Nagrada je 80 dukatah; dělo se ima poslati do Ivanja t j. 7. sěčnja 1854. godine. 3. Nek se napiše: »Kako se mogu naše nižje i višje škole najlakše i najbolje podizati i izdèržavati; kako treba da su učitelji za zvanje svoje pripravljeni, i kako da su obskèrbljeni; kakvi treba u kojoj školi predmeti da se predaju i kakvim načinom; kakva i odkud da se da pomoć učećoj se mladeži? Pri tom nek se izloži kratka pověst dosadašnjega stanja svijuh naših učevnih zavodah, učenja, predavanja itd. i kako su podobne škole u našoj domovini i stranih dèržavah, gdě se u dobrom stanju nalaze, ustrojene?« Nagrada je 100 dukatah; dělo se ima poslati do Ivanja t. j. 7. sěčnja 1854 godine.

Svašta po něšto. Světli knez Vincenc Auersberg, poznat u obće kao prijatelj puka, odlikovao se nedavno opet plemenitom velikodušnošću. Na njegovom imanju Žlebskom u Českoj odkupilo se još prije ožujka god. 1848. više seljakah od tlake, a sad im je velikodušni knez povratio toliko, za koliko ondašnja odkupna svota nadilazi odkupnu svotu odredjenu po sadašnjem odboru odteretujućem. Povraćena svota iznosi svega skupo 13.388 for.

— Dolnjo-austriansko obèrtno družtvo odlučio je razpisati nagradu od 1.000 for u sr. za onoga, koji pronadje način, kako da se obične dèrvene šindule osiguraju proti požaru.

— Dr. Rudolf Hirsch nakanio je svoju sbirku slikah — 36.000 komodah — ostaviti nakon sebe bèrnjanskomu muzeju.

— G. Steger bivši tenor u Pragu, a našincem poznat kao Stažić, pěvat će tri godine zasebice u Beču. Plaće će imati za devet měsecih deset tisućah for. sr. Nu sad ga zovu i u London.

— G. Stoowe napisala je novo dělo „Ključ k kolibi strica Tome"

— U Monakovu predavat će někoji profesori oudašnjega sveučilišta različite nauke za žene.

— Carska vlada Napoleonova odredila je 10.000 fr. za podporu poljske škole u Parizu. Ovu joj je pomoć davala i prije 2. prosinca g. 1851.

— Za obično pismo iz Austrije u najdalnije krajeve Amerike neplaća se više od 13. kr.

— U Berlinu pojeli su ljudi g. 1852 774 centih konjskoga mesa.

— Najznamenitijl most na cělom poznatom světu bit će u Americi, koji se sada gradi povèrh vodopada rěke Niagara — i to će biti lančanik. Svaki napeti lanac od jedne podpore k drugoj bit će 133 hvata na razdaleko od drugoga. Most ovaj bit će tako napravljen, da će odozgor po njem biti napravljena željeznica, a něšto niže put za pěšake. Stajat će nad vodom 10 hvatih visoko; a podnosi do 40000 centah; a k tomu predstavimo si još onaj silni vodopad velike rěke Niagara izpod ovoga mosta, pa dodajmo onaj strašan šum, uz koji voda pada, i koji je čuti na 12 zemljopisnih miljah daleko, te věre mi, kazat ćemo, da će to biti strašan most.

— „Princessinwasser," „weisse Schminke," „Crême de Beaute" — zlo i naopako po vas; premda nismo ni do sada mislili, da niste opaki — moramo iskreni biti. Ovo s naše strane ponizno mnènje děli s nami i něka čest krasnoga našega spola; ali druga čest koja valjda nije tako krasna, te se služi drugimi srědstvi, pa se njimi i liči i krasi, nije bila istoga mnènja. Kažu dakle, premda mi zato nejamčimo, da se je prošlih pokladah medju ovimi dvěmi strankami znamenita prepirka porodila, koja se nije mogla rešiti bez posrědovanja trećega. Za primiriteljna sudca bi izabran zdravstveni odbor u Pešti, koji je ovih danah odlučio: da su ukrasna ova srědstva jako škodljiva ne samo lěpoti, nego i zdravlju i kesi; da su lěpše žene, koje se ovimi ukrasnimi srědstvi neliče i nékrase; pače da su i bolje, jer manje troše barem za ovakve suvišne stvari. Naravno je, da je ova odluka drugu stranku razžalostila; nu da ih žalost mine, da se razpra ova nepretvori u razdor i da za onimi nezaostanu, savětovao im je odbor: da se imaju čistom, frižkom vodom umivati, kad što prošetati po frižkom zraku, da budu umèrene u jělu i pilu, da bolje obljube domaća jěla no druge slastice, da večerom legnu rano spavati, i da jutrom rano urane.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana**, u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. priměrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 9. U četvèrtak 3. ožujka 1853. **II. TEČAJ.**

Prevareni zaručnici

Od Dragolje Jarnevićeve.

Sunce je zapadalo i zadnjom zrakom razsvětljivalo vèrhe od brěgovah nad .... skimi toplicami, koje u krasnom predělu Hèrvatske leže. Sa sviuh stranah uzdižu se ovi brěgovi te stišću toplice, koje u dolini leže; u njih bijaše sve tiho i pusto, samo što se je romon od potoka koji onuda teče šapćuć po dolini razlěgao; — tim živahnije bilo je na brěgu; od ovuda orio se je po šumi směh i razgovori sa pěvanjem; od ozdol slušajući bio bi rekao, ili da su stabla oživěla, ili da su se vile iz svih rěkah i šumah baš nad ove toplice sakupile, tako je vèrvilo ove večeri podno listatih bukvah. Mnogo gostih bijaše ovoga dana došlo; něki, da se opet sutra ili posutra vrate, neki pako, da se několiko danah kuplju.

Medju onimi, koji su se već něko vrěme tu bavili, bijaše gospodja Vedrovićeva sa svojom prijateljicom Ljubicom. Obe bijahu mlade i vesele, osobito gospodja Vedrovićeva, udovica, vedre ćudi, puna šale, oštroumna, dosětljiva, i tako blaga, da je nije mogao nitko lasno razsèrditi. Okupav se, pozove něke znance na šetnju, pa za čas se oko nje sakupi množina njih nadajući se od nje opet kakovoj šali.

Ove se je večeri popela sa svojim družtvom na vèrh brěga, odkuda se je moglo viděti zapadanje sunca; tu se je spustila pod sěnitom bukvom na travu i povukla Ljubicu sa sobom; něki njezin prijatelj, mladi Šalikoviċ, poznati větrogonja, inače poštena, iskrena sèrca, sklizne odmah do nje, te se oboje naslone na rečeno stablo.

„Da pěvamo,“ reče gospodja i jedva složi družtvo, da nastavi obljubljenu pěsmu: „Oj talasi mili ajte,“ kada se najedan put stane grohotom smijati. Svi ju pogledaju i ušute. Malo zatim udri još u jači směh, kažući rukom bèrdo, što je pram njih bilo.

„Eno,“ reče, „naše tudjinke, kako se je zamislila; okladila bi se, da joj duh po njezinoj dalekoj domovini tumara, ostaviv ovdě tělo. Rada sam znati odakle je i što ju je u ove toplice donělo“

Šalikoviċ skoči na noge i gledajući onamo reče: „Već sam vas hotio pitati, koje je ono čeljade i odakle; neće da se razgovara, da u družtvu jede, a kada udje u sobu, zatvori ju uvěk za sobom .... Jeli ovo naše kèrvi?“

Gospodja se nasmije; ali se tako nasmije, da je mogao svaki, koji ju je poznavao unapred znati, šta će za tim reći; jer je njezin posměh bio osobit i priměran onome, što je za njime običavala reći; pa takov bijaše i sada gdě reče: „Da je

Digitized by Google

nisam čula govoriti, rekla bi da je němа, sudeći ju po njezinom ponašanju prema nami; da je našeg roda, dvojim; jer nam se uklanja i jer je ponosita, a tog neima u našem rodu, osim kod onih, koji se od svega svoga odmetnu.“

Šalković reče, svejednako onamo gledajuć:

„Čini mi se, da je plesalica; njezino gibko i živahno kretanje čini da tako mislim, a něko neobično ponašanje i ugladjeni način obćenja razlikuje ju toliko od naših gospodjah, da nebi rekao da je našega roda.“

Gospodja Vedrovićeva i Ljubica namèrgode se; neugodno ih dirnu ovo mlado momče svojimi rěčmi, zato gospodja zlovoljno reče:

„Hm . . . dakle je naše obćenje toli surovo, da nas svaka skitalica, kao što mi se ova čini, zastiditi može? — — Lěpa hvala, gospodine Šalkoviću! čini mi se da ste i vi samo otèrli prah u učionah dobra odhranjenja, kad nam možete što takova u oči reći.“

Naglo prihvati Šalković:

„Za Boga, neuzmite to za zlo gospodjo! vi me nerazumijete; nekorim načina vašega obćenja, tà vèrlo je lěp i upravo naški. — Ali Bože moj! gledajte samo ovu, kako se svija i previja, kako poskakuje i hoda, kako o svačem govori, tà duše mi, tko bi rekao, da je na našem polju nikla?

Klimajući glavom pogleda ga gospodja:

„Hoho! po tom mi se čini da ste se vi već s njom — negdě bili! . . .

Šalković stegne s ledji; vidilo mu se da to nije gospodji po volji, zato bèrže prihvati:

„Naměra nas je upravo prekojučer naměrila; no věrujte mi, da neželim više . . . ili joj se po mozgu mete, ili je strašna namiguša.“ —

— Pa kako ste se to s njom sastali? —

„Istom sam stupio na polje, da idem na vèrh obližnjega brěga, odakle se može viděti sunce kako izlazi, kada i ona izadje; morao sam ju pozdraviti; — osobitom mi prijaznosti odvrati i pogleda me, kao da bi htěla da s njom govorim; zato sam morao opet da něšto rečem te tako prihvatim: „Fräulein sind so früh aus dem Bette? . . . Nježno me pogleda i odvrati: „Die besondere Schönheit Aurorens ladet mich zum Genusse der herrlichen Natur ein, und ich kann ihr nicht widerstehen . . . Ove je rěči tako izustila, da sam ju od čuda pogledao, upravo kakono něki kažu hochdeutsch . . ., malo, da joj se nisam u oči nasmijao, tako mi se odmah s pèrve ruke učinila ludom. Zatim uze govoriti i pripovědati, kako joj je ovdě dug čas, jer da se neima s nikim razgovarati. Na to joj rekoh: da je sama kriva, jer se uklanja družtvu . . . na što mi odvrati, da nas čuje hèrvatski govoriti, pa to ju mèrzi, te se uklanja.“

— Oh ti bukvo! . . . odakle je?

„Neznam upravo . . . . po gděkojih mi se rěčih čini da je tudjinka“

Gospodja Vedrovićeva i Ljubica planu živom vatrom, a ona pèrva reče ogorčeno:

— Bog bi dao, da je Hèrvatica! — ala zazeblo bi ju na dnu sèrca, te bi znala, što će reći: mèrziti svoje. — Ali to ću izpitati. . . . Bila odakle joj drago, doći će mi na rešeto . . . svi joj njezini oholi svetci nepomognu, kada pod moj nož dodje, samo ako je Hèrvatica . . . a ja ću to zaufano izpipati. —

Svim se dade na žao, da ona mèrzi njihovo družtvo, te im omèrzne prije nego su znali kakova je roda; to nisu ipak mogli da věruju, da je Hèrvatica . . . Go-

Digitized by Google

spodji je Vedrovićevoj i Ljubici to dušu grizlo, te su se u potaji zaklele, da će joj se osvetiti, ako se sumnja obistini . . .

Sunce je već bilo davno zapalo, a sumrak, koji na čověka osobito vani moćno děluje, bio se je počeo hvatati, a naše je družtvo svejednako motrilo pomenutu tudjinku, koja se je još na bèrdu razgledala; žuć se svim razlije, te joj je svatko u potaji što god zla poželio, ponajviše pako ove dvě prijateljice, koje su mnogo razmišljavale, kako bi joj se mogle osvetiti.

Kad se je živo smèrklo, sěte se, da moraju dole, na što i ustanu. Jedni za drugimi dodju pred topličko stanje, i posade se na klupi, koje se onuda nalažahu. Ovoga dana bijaše došlo mnogo gostih te se uzeše pozdravljati znani i neznani. Gospodjah bijaše baš neobično mnogo ove godine, a uz ove dàkako potražiše i gděkoji gospodičići za několiko danah ove toplice; ne da lěče tělo, nego sèrce — zabavljajući se s vilami ovih toplicah. — —

Sědeće ženske strane peckahu okolo stojeće dangubice koje čim, te se odatle zametnu prijateljni inati. Razgovor se svèrne opet na onu tudjinku, koja se još nebijaše s brěga povratila. Gospodja je Vedrovićeva pitala sve, jesu li ju viděli i da li ju poznadu; no nebi nijednoga, koji bi ju poznao, premda su ju svi viděli. Dalje nereče ništa, jer je něšto snovala . . . Na to dodje tudjinka s brěga. Opazivši ju něki već s daleka viknu: „eno je eno, kako drobuli!“ Šalković prišaptne něšto gospodji, na što mu ona glavom zaklima, a on se obrati kao da će onoj na susrět; kad su se sastali Šalković joj nazove: ergebenster Diener! Odvrativši mu ona pozdrav osobito se prijazno nasmije i prodje s njim mimo, niti se neogledav na družtvo, premda su ju mužkarci pozdravili. Na vratih ju ostavi Šalković i vrati se smijući družtvu, pa tèrgnuvši ledji reče:

„Da joj nije mozak tako uzavrio, ulagivao bi joj se, jer je baš prilična; al me njezino benetanje i previjanje plaši.“

Svi se nasměhnuše i svaki reče o njoj poněšto. Gospodja Vedrovićeva bijaše se zamislila, no kada Šalković k njoj stupi uzdigne glavu i reče tiho:

„Ah zbilja, gdě je vaš prijan Nezrelić? i njemu je poněšto mozag uzavrio te bi s ovom blunom dobro se slagao . . . i on je Němac, barem po dèržanju . . . i on se uvěk vèrti i previja, govori i tlapa, ulaguje se i ašikuje, kao da je srěd Pariza odgojen . . . Šteta da ga neima ovdě; jamačno bi svoju sreću stigao. — Kèršno li bi bilo to dvoje! — Mi nevěšte Hèrvatice mogle bi se od njih naučiti ugladjeni način obćenja.

„Gospodjo, vi hoćete da me bockate, ali neimate pravo . . . Ako želite Nezrelića ovdě imati, netreba vam dugo čekati, na vaše zahtěvanje biti će ovdě,“ reče poněšto razdraženo Šalković: ali samo jedan pogled iz sěvajućega oka gospodjinog, pa eto ti ga blaga i krotka kano jagnje.

„Poželite samo a vaša želja biti će meni zapověd, da ga od kuće ganem, a on će rado na vaš glas doći.

„Vèrlo bi krasno bilo da dodje, no ne radi mene“ reče gospodja pa se opet zamisli; onda produlji „njega da imam tu, volila bi nego najdragocěniji perzianski sag; on je šupeljak te bi se dao zavarati . . . Samo da mogu saznati, da li je Hèrvatica.“ Sve misli sad ujedno smisli i reče tiho:

„Gledajte da dodjete sutra odmah kako se okupljemo k meni; imam vam něšto kazati.“

Digitized by Google

Šaliković se nakloni; neki od družtva ustanu i odu; malo po malo uljeznu svi u stanje, samo osta gospodja s Ljubicom i Šalikovićem, napokon htědoše i one da unidju, kad netom izadje tudjinčina služkinja te podje pram potoku, valjda da što opere. Opaziv ju gospodja Vedrovićeva, odpravi ovo dvoje u stanje pa podje za děvojkom.

„Draga“ reče joj posve prijazno „jeste li se već koji put kupali?“

— O nisam! — hvala Bogu netrěbam toplicah. —

„A vaša gospodja ili gospodična ona se po sebi kuplje?“

— Gospodična je . . . ona neboravi rado u veliku družtvu. —

„Kažite mi, Boga vam, odkuda je rodom?“

Děvojka ju pogleda, nasmije se lukavo, al nereće ništa.

„Hm“ . . . reče gospodja kojoj dosadi da joj děvojka neodgovara, „zar je kakova princeza, da se nebi smělo znati odkuda je.“

— Eh to nije! . . . ali mi je zabranila ovdě sa světom obćiti —

„Po vašem poreklu sudeć, nebi rekla da ste inostranka . . . pa gdě ste se s njom našli?“

— Nije ni ona iz tudje zemlje, te smo se posve lahko našle. —

„Je li dakle Hèrvatica, Boga vam! . . .“ Od čuda reče gospodja i nasmije se grohotom.

— Dà kako da je . . . blizo Varaždina ima malo dobarce. —

„Bog ju pomogao! — pa zašto neće da obći s družtvom?“

— Čuje vas neprestano hèrvatski govoriti, a to ju mèrzi, jer je zaljubljena samo u němački jezik. —

„Ah to je nečuveno!“ uzklikne gospodja, „ali nije li odhranjena u Hèrvatskoj?“

— Jest . . . samo što je bila prošle godine u Beču kod svoje tetke, koja je ondě udata; ali odkako se je povratila, nije moći s njome živiti, govori samo němački i hoće da sve u kući proměni, mèrzi sve domaće, te govori hèrvatski samo sa seljaci. —

„A kako se zove ta nakaz?“ upita sèrdito gospodja, jer joj bijaše mučno slušati ovakve opačine od čeljadeta, koje se nije imalo kao što bijaše vìděti čim ponositi.

— Ime joj je Barčica i kći je pokojnog Ludovića; no neda se zvati kèrstnim imenom, već si naděne ime: Filomela.“

„To je dakle ta Ludovićeva kći, od koje se mnogo čuje kako benavi? oh kukavice!“ kliknu gospodja i lagano se u stanje povrati.

Malo za tim stupi u svoju sobu, gdě joj se je činilo sve naopako, sědne i stane ogorčenim sèrcem razmišljavati ludu Filomelu . . . . Da može čověk gdě šta tudjega obljubiti, dopustila je, ali da se može roditi takova nakaz, koja svoje mèrzi te zametava i gèrdi najkrasniju svojinu naroda, to jest: starinske lèpe, narodne običaje i sladke materinske glase, to joj je bilo bezzakonje; nije joj mogla oprostiti, što bludi u izkvarenih običajih tudjinstva, koji nastoje porušiti i ovo malo dosadašnjih ostanakah našinstva.

Gotovo čitavu noć nije ni okom trenula te je već skoro svanulo kada je zaspala.

Jedva zaběli zora, kada već i gospodja Vedrovićeva ustane, i pozove Ljubicu da se idu kupati. Za kupanjem dodje neuztèrpljivo u sobu, da pričeka Šalikovića

Digitized by Google

koji je naumio poslě podne odići. Citavu noć kipilo joj je sèrce te joj se je neobično rumenilo na obraz navùklo. Bila je upravo lèpa. Šalikovič dodje i uzhićeno joj poljubi ruku; reče joj nèkoliko sladkih rèčih i nazva se njezinim robom, ako mu pogleda neuzkrati.

Gospodja nemareć za njegovo benetanje preséče mu rèč i naglo reče:

„Dragi Šalikoviću, vašu ljubav i prijateljstvo želim do mala izkusiti, ako budete znali mučati.“

— Kao dèrvo i kamen, ako ćete pol godine, al onda ljubav vašu. —

„Eh ne tako! ja imam tajnu te bi vam ju rado odkrila, ako mi obrečete, da ćete šutiti.“

— Hoću svetca mi, kao riba. —

„Dobro vèrujem vam. Poslèpodne ćete odići; čim stignete u Zagreb, potražite onog gizdelina Nezrelića, kažite mu, da ima ovdě děvojka Bečkinja i nèizmèrno bogata, no da vèrlo kudi nevěšto i neokretno ponašanje Hèrvatah; da je krasna i da ste svi uzalud za njom skakali; da njezina visoka izobraženost uzdiše za visokim duhom a da takova ovdě do njega neima . . . neka dodje potražit svoju dobru sreću.“

Znalično upita Šalikovič:

„Jeli zbilja iz Beča?“

— Je bèsa! . . . guska Ludovićeva, od koje smo već dosta benetanja čuli, al je nismo poznali; znadem, da je nepoznaje ni on. —

„Težko . . . gle to je dakle ona! . . . bès nèkakov, pa kako se to znade previjati i pèrčiti . . .“

— A boga vam! . . . naše će sve děvojke još poluditi; tako mi duše! domala nećemo imati Hèrvatice u Hèrvatskoj — svim će uzavrěti mozag za tudjinstvom te će nam trěbati ludinacah . . . Iz svoje kože nemogu nikako, a kad navuku tudju, vise im pèrnje, pa imade směšne směse na sve strane, a ponajviše kod ove Filomele — koja već i svoje kèrstno ime mèrzi . . . Žalibože gdě smo do toga došli, da smo postali polutani, te služimo za porugu tudjini, koja nas od sebe tura, a svoje mèrzimo, koje bi nas gèrlilo, pa se ipak nemožemo od njega nikako otèrgnuti. — Sada tekar uvidjam da smo sišli s pravoga puta, gdě širimo ruke za sramotom, a obraćamo se od svoga, koje bi nam čast donělo. — Ja se moram osvetiti ovakovoj gadnoj opakosti; pomozite mi Šalikoviću!“

„Vèrlo rado samo kažite kako.“

Tu uzme gospodja kazivati svoju osnovu, uz koju pristane i Šalikovič, te gèrdeć pohlepnost za tudjim perjem — obreknu si stalnost u svakom poduzeću za svoju narodnost, osobito pako u proganjanju odmetnikah.

(Dalje drugi put.)

Ljubav i obožavanje.

(Konac.)

V.

Minulo je već nèkoliko měsecih, što se Hinko okanio kuće Mozyrovićah. A ovo je bio istom drugi dan, što se pridignuo od težke bolesti, koja ga je bila ohèrvala; ljubav je težja i nesnosnija bolest, nego sve bolesti duše i sve bolesti

Digitized by Google

těla. Sědio je uz ognjište, prekèrstiv noge, i stisnuv ruke na pèrsa, niti je čitao, dà niti je knjige imao uza se, niti je gledao na plamteći oganj na ognjištu, već je k pèrsam oborio glavu i oči, kao da si hoće u sèrce pogledati, pa je mislio — na Terezu.

Nije ni čuo, kako su po smèrznutoj zemlji zaružila u dvorište došavša kola, pa jedva što je začuo, da se otvaraju vrata njegove sobe, već su i zatresnula, dignuo je dakle glavu, pa je opazio, koga? . . . Kažimira Wiežu.

Kažimir je skočio natrag, jer se prepao od pogleda Porajeva, koji je više priličio mèrtvacu, nego živomu čovèku, nu razabrao se odmah, pa je suznima očima ogèrlio prijatelja svoga.

„Za Boga! dragi Hinko, što ti je?“

Poraju bilo je drago gèrljenje prijateljsko, pa je odgovorio:

— Nije mi ništa! —

„Ti si bolestan!“

— Bio sam, ali sam sada zdrav. —

„Tako si se strašno preobrazio, dragi Hinko, da sam te jedva prepoznao.“

— Nemoj me žaliti, već govori radje o njoj! — odgovori Hinko tužno se posmèhnuvši.

„O kom, o njoj? “

— O našoj okladi, sèćaš li se još? —

„Jest, jest, ali tko je od nas dobio okladu? Ja sam ju obožavao.“

— A sada? —

„Sada sam zaboravio na nju.“

— Ja sam ju ljubio. —

„A sada?“

— Sad ju mèrzim; jer je ono žena bez sèrca, bez ćuti. —

„Dakle smo oba proigrali.“

— Uztèrpi se, još nije sve svèršeno. —

Hinko ustane, prošeće se po sobi, a Kažimir ga pogleda, pa kao da mu je nèšto na um palo, rekne:

„Hinko! zar je neljubiš više?“

— Mèrzim. —

„Čujde Hinko! ostavi se mèržnje, pa se vrati k njoj.“

— Ja da se k njoj vratim? pa kako to? —

„Ona neima nikakova ljubovnika, pa su mi roditelji njezini poručili, da se povratim.“

— Poručili? —

Hodio je mučeć po sobi, kao da nèšto snuje u misli, nu u jedan mah sustane, pa se prime za čelo.

— Dobro je! Poznaš li Evelinu Oskierkowu, moju sestričnu? —

„Poznam.“

— Jelte, da je krasna? —

„Dàkako.“

— Bili ju hotio uzeti za ženu? —

„Dàkako da bih hotio, da ona hoće!“

— To je moja briga, bit ću ti svatom, je l' ti po volji? —

„Jest, al čuj ti sada mene; nek bude milo za drago, ja neću ništa na poklon.“

— Što ćeš dakle? —

Digitized by Google

„Povrati se k Terezi; ona te je ljubila.“

— Kako to? —

Sad je Kažimir pripovědao sve, što su se na šetnji razgovarali.

Hinko je pozorno slušao, kao da će očima, ušima i ustima usisati svaku njegovu rěč, a zatim je škripnuo zubima, i čudnovato se nasmijao.

— Ha! razumijem! hvala ti Kažimire! sad ćemo ići, dopusti samo, da napišem pismo, bez koga nebi ništa bilo. —

Hinko otidje a Kažimir si pomisli: „Što se to dogodilo s njim? Čudnoga čověka! — Nu gospodična je Evelina krasna děvojčica. O! ja ju već odavna obožavam! — Lěpša je nego Tereza! — Da nam ovo za rukom podje, mogao bih reći, da sam se u srećnom planeti rodio.“

Kad se Hinko povratio, světile su mu se oči kao dvě zvězde na bledom, tužnom i ogorčenom licu; bacio je na stol dva već zapečaćena lista i pozvao slugu.

Kažimir je poškilio na napise, pa je na jednom čitao: „Jaśnie wielmożnomu gospodinu gosdodinu Mozyru, krajiškomu sudcu viničkoga okružja,“ — na drugom pako: „Gospodični Franciški Mozyrovoj“ s dodatkom: „Ima se njoj samoj predati.“ —

Sada stupi u sobu Pavao, věrni sluga g. Poraja.

— Mili Pavle, uzmi ova dva lista, pa ih odnesi g. Mozyru. Ovoga predaj samoj gospodični Franciški! Razumiješ! —

„Razumijem! Moram li odmah ići?“

— Odmah, pa počekaj na odgovor. Reci Janku da zapregne konje, pa da nas čeka, a Tomu mi pošalji, da me obuče. — Nu nezaboravi dati list u ruku samoj gospodični. —

„Dobro.“

* * *

Hinko i Kažimir došli su još prije večera u kuću g. Oskierkowa. Gospoja Oskierkowa bila je tetka Porajeva, te je za života svoga posědovala imanje vrědno tri sto tisućah, koje je po smèrti njenoj imao dobiti Poraj. Dočekani su sèrdačno i iskreno. Gospodična Evelina poznala je već prije g. Kažimira; on joj se dopao radi plesa, radi stasa i živahnosti svoje. Poraj nije ništa okolišao, već je odmah izjavio, da će imanje zapisati Evelini, ako roditelji privole, da se uda za Kažimira. Ženitbeni ugovor sklopljen je u onaj par, treći dan bilo je pèrstenovanje, a věnčanje je odgodjeno za měsec danah. Četvèrti dan u jutro vratio se Poraj kući, a pod večer došao je i Pavao i donio ovo pismo: „Velemožni gospodine! S neizkazanom radosti primio sam list vašega gospodstva. Drago mi je, što ste milostivno nagnuti našoj kući, i što hoćete, da se neprekine prijateljstvo, koje je spajalo pradědove naše, kao što je bio običaj medju starim plemstvom, medju ljudmi za otačbinu vèrlo zaslužnimi. Iz lista vašega gospodstva vidim, da medju nami vlada neporazumljenje, koje nam izvolite razjasniti. Usudjujem se moliti vas, velemožni gospodine, da nas izvolite usrećiti svojim dragocěnim pohodom. U nadi da nećete molbe moje odbiti, imam čast biti vašega velemožnoga gospodstva najnižji sluga, Mozyra, krajiški sudac okružja viničkoga. G. sudinja, moja supruga, i kćer moja naklanjaju vam se duboko.“

Poraj je bacio list na tle.

„Zar je poludio? Pavle govori, što to ima reći?“

— Gospodine, ja neznam? ondě su se čudne stvari dogodile. - -

„A list gospodične Franciške?“

Digitized by Google

— Predao sam ga. —

„A odgovor nisi donio?“

— Jesam, evo je. —

Izvadio je pisamce, na kojem je bilo olovkom napisano: U Olšanek, k mojoj tetki gospoji Piotrowskoj!

„Što to znači?“

Pavao je stisnuo s pleći, pa je poškilio na Kažimira, rekav:

— Smĕm li pred gospodinom? —

„Govori!“

— List vaš, gospodine, predao sam gospodični Franciški, ona se tako radovala, da mi je suze roneć rekla: Hvala ti, Pavle, odmah ću odpisati. Dobra li je to gospodična, da vi, gospodine, znate, kako je dobra! Bĕžala je k gospodarom, a odande sam čuo veliku buku i plač. Istom kasnije doněla mi je Agata ovo pisamce i kazala, da je gospodična Tereza malo ne u oči skočila gospodični Franciški, gosp. Mozyrova baš ju je i udarila a gospodin je sudac vikao: U ovaj par mora otići iz naše kuće. Kad sam odlazio vidio sam već zapregnuta kola pred kućom. —

Hinko mu nije dao ni dogovoriti, već je skočio vičuć:

„Upravo kako sam želio! — Hajde, zaprežte hitro konje! Hajde konje!

* * *

Još nije ni sat minuo, a Poraj je već na putu bio. Kučiaš je tĕrao konje, što je ikad mogao, a on je vikao: „Hitro! Hitro!“

VI.

Što rade kod gospodina sudca? Gospodična je Tereza žalostna, hoće da sdvoji, nu od zlobe! — neplače, već zubmi škripje, čĕlo joj tĕlo dèrhće, a neda se umiriti, tĕra svakoga iz svoje sobe. Dà i od matere se odvraća, pa neprestano ponavlja: „Ja sam vazda govorila, da će ona tako učiniti! Da su ju zatvorili, pa nek bi sĕdila!“

Odkuda ovo svojenje, odkuda zloba? Nĕki dobri susĕd donio je vĕst, da će Kažimir Wieža uzeti za ženu Evelinu Oskierkowu, a gospoja Piotrowskova zahvalila se gospodinu Mozyru i njegovoj suprugi za dobročinstva Franciški učinjena, javljajući ujedno, da je Franciška vèrlo sretna, jer će poći za Hinka Poraja, koji je već od nĕkoliko danah u Olšanku. Gospoja Piotrowskova, dobra duša, molila je blagoslov za svoju Faniku.

U taj par došao je i gospodin Goluhowski sa svojim sinom k gospodinu Mozyru, nu ne zato, da prose gospodičnu Terezu, već da novacah uzajme. Jer je tvornica za sukno po gotovo propala, a da se digne, trebalo je najmanje dvĕ sto tisućah poljskih forintih.

Drugi dan po njihovu dolazku dodje gospodična Tereza vèrlo rano u sobu svojih roditeljah. Nije bila ni sèrdita ni žalostna, na čelo joj se vidĕlo, da je nĕšto nakanila, što žena samo onda nakanjuje, kad tko dirne u samoljubje njezino i kad joj uvrĕdi oholu ćud. Na kratko je izkazala roditeljem svojim nakanu, da će poći za gosp. Zenu Goluhowskoga, i to odmah, što prije!

Otac joj ljubezno razloži, pa bi to trebalo razmisliti!

„Ali vam je, otče, prije po volji bila ova ženitba.“

— Dušice moja, to je istina, nu g. Goluhowskoga nije već tako dugo bilo kod nas? — Pa nije kazao, da je došao u snuboke, već novce uzajmiti.

Digitized by Google

„Što zato, ja hoću da podjem za njega.“

— A što će biti, ako on nebude htio. —

„Nebude htio? — To ćemo viděti! — Ja ću ga sama pitati.“ Digla je glavu, htěla se nasmijati, nu smĕh joj je presio.

— Terezo, promisli to, — reče joj mati, — dopusti, da bdijemo nad tvojom srećom. —

„Majko! ja sam nakanila; ili ću danas saznati, da mogu biti ženom g. Golu-howskoga, ili ću se — ubiti!“ Ovo rekav otišla je iz sobe.

— Oj mužu! ona bi to mogla učiniti.“

„Šta mi možemo proti tomu?“

— Možemo! Zašto si primio Franciśku u našu kuću, ona je svemu tomu kriva.“

„Čemu je ona kriva? “

— Čemu je kriva? Odgovorila je g. Wiežu, ljubavju je premamila g. Poraja, pa ti još pitaš čemu je kriva. Evo sada tvoje dobrote! Doveo si nam neprijatelja u kuću! Čemu je kriva? Ja bih ju naučila!“

„Dopusti, mila ženo, da idem g Zakariašu!“

Ni otac ni sin nije više spavao. Otac je nasloniv na ruku sĕdu svoju glavu i suze roneć govorio: „Pod starost svoju moram postati siromakom — prosjakom — bankrotircem! —

Sin je, ni nemaknuv se, nĕšto hladnokèrvno računao

„Treba nam dvadeset tisućah rubaljah, pa će posao ići dvĕ godine, a onda dobitak! Uzajmi li nam g. sudac novce, onda je sve dobro. —

— Ako li nam neuzajmi?“

„Onda ćemo věrovnike umiriti, davši im dobre kamate.“

— Tako ćemo spasti na prosjački štap, bankrotirat ćemo. —

„A ne, podmetnut ćemo nĕkoje věrovnike, procĕniti ćemo sve skuplje, pa ćemo si tako pomoći! —

— Prevariti dakle, gospodine sinu, ne, nikako! radje ću s torbom prositi, nego da budem varalica! —

U taj par otvore se vrata, a u sobu stupi g. sudac. G. Zakariaš bio je tako smućen, da je zaboravio sudcu dobro jutro nazvati.

„Što je, gospodine sudče?“

— Promislio sam. —

„Kako?“

— Nemogu uzajmiti. —

„Nemožete?“ — G. Zakariaš je problĕdio, a Zeno je počeo iz nova računati.

— Nemogu, nego ima drugoga lĕka. —

„Kakvoga?“

— Oženimo svoju dĕcu, pa ću dati dva puta toliko. —

G. Zakariaš pogledao je sad sudca sad sina.

„Ali gospodična Tereza nije htĕla? — Zeno!“

— Sada smo ju nagovorili —

„Zeno, što ti k tomu veliš?“

— Ja ću privoliti u sve, ako gospodična Tereza privoli.

„Dakle stoji, evo moje poštene rĕči!“

— Stoji! danas ili sutra ćemo ih zaručiti, a za koji dan i vĕnčati! —

Digitized by Google

VII.

Za dva měseca bio je sajam u Kijevu. Civilni gubernator Katarinić davao je veliki oběd, na koji je bio pozvan i Zeno Goluhowski sa svojom ženom. Morao je primiti poziv, jer je trebao pomoć g. gubernatora, da se rěši dugovah; uvidio je, da s mirazom ženinim neće sve dugove izplatiti.

Gospoja Goluhowskova nakitila se što se lěpše mogla; jedva što je stupila u salon, sastala se g. Kažimirom Wiežom, koji ju je lěpo i veselo pozdravio, te se zatim približio k najlěpšoj ženi u cělom družtvu, pa joj něšto prišaptnuo u uho. To je bila Evelina, njegova žena. Tereza je pogledav krasnu Evelinu poblědila, pred očima joj se zamaglilo tako, da je morala k prozoru otići. Upravo sada unišla je u dvorište kučija divne lěpote, urešena gèrbovi, nakićena pozlaćenim broncem. Upregnuto je bilo šest englezkih konjah. U salonu je sve pitalo:

„Kakva je to kučija? kakovi konji? To je gospoja Porajeva. O! kako je sretna. Danas joj je muž zapisao tetkino naslědje: osam milionah! Nu ona to zaslužuje! Kako je dobra, kako lěpa! tko bi se bio tomu nadao?“

Tereza već nije mogla dalje slušati: zakriknula je i pala u nesvěst. U onaj par kad su ju nosili onesvěštenu ih salona, ulazio je Poraj sa svojom ženom. Hinko je prepoznao Terezu, sakrio je lice i otišao, a Franciška požurila joj se na pomoć.

* * *

Drugi je dan Hinko blěd i tužnim pogledom hodao gore dole po svom salonu, kad u sobu stupi njegova žena i Kažimir.

„Što je?“

— Uboga Tereza! —

„Što joj se dogodilo?“

— Uboga! — reče žena tiho, suze si taruć — s uma je sišla. —

Hinko je pogledao Kažimira. — „Kažimire . . .“

— Lěčnici vele, da neima pomoći. —

„Poludila je?“

— Poludila! —

Hinko je ogèrlio ženu, nu kao na silu: „Faniko, oprosti, oprosti!“ pa je poběgao iz salona.

Ona je pala na divan: — Hinko! — Hinko! — Ljubio ju je, a ljubi ju i sad! — Mene nije nikad ljubio! —

Kažimir ju prime za ruku: „Izvolite se umiriti, gospojo!“

— Hajdte, gospodine, k njemu! —

U taj par čuli su, da je pištolj puknuo.

Franciška je skočila iz divana: — O! mene nesretne! — Njega više neima! — te je htěla poběći na vrata.

Nu Kažimir ju je zadèržao, pa je pozvao služkinje i predao im gospoju, te je otišao u sobu Hinkovu.

Ondě je bio još dim od baruta. Hinko je sědio na divanu imajuć glavu podupèrtu dlanovima, pištolj je ležao na tle, a iz lica mu je tekla kèrv. Šuteć je tèrpio. Kažimir i sluge priskočili su mu u pomoć, i poslali po lěčnika.

Na stolu je ležalo ovo pismo:

Digitized by Google

„Faniko, oprosti! — Kažimire! ti si ju obožavao — i zaboravio, ja sam ju ljubio — mèrzio i osvetio se — nu ljubio sam, mogao sam i umio sam ljubiti, ja sam dobio okladu.“

Za sada nije bila smèrt lakomna. Hinko je živio, a i želio je da živi. Lěčnici izlěčili su mu tělo, a žena mu je izlěčila sèrce. Ljubio je opet, nu ne Terezu, nego svoju ženu. A kad mu je Kažimir donio okladom dobiveno zlato, posměhnuo se je, al ne gorko, već ljubezno.

„Kažimire! nitko od nas nije dobio; i ja sam zaboravio, ja ljubim, nu Faniku!“ — Dakle je dobila Fanika! — I Kažimir je položio novce pred nju.

„Jest, dobila sam! Ja ljubim, pa ću vazda ljubiti.“ I ove je rěči potvèrdila mnogimi sladkimi cělovi.

* * *

Našli su siromašne zaručnike, koji su se věrno ljubili, pa su im zlato okladom dobiveno dali za miraz.

Tereza je ozdravila, te je u věri tražila oproštenje za svoje prošle grěhove i utěhu za sadašnjost. Franciška je uzajmila Goluhowskomu novacah, da se pomogne.

Gospodin Wieža živio je sretno sa svojom ženom.

I Franciška je bila sretna, a Hinko je cělivajući svoju ženu, neprestano ponavljao rěci ove: „O! ja umijem ljubiti, ja ljubim!“ —

Toplobrod.

B. Š. Svakomu su poznate goleme proměne, što su ih počinile u obèrtnom životu parostroji (Dampfmaschinen): parom se sada těraju kola, para veslâ uz vodu, para melje, štampa knjige, vèrće topove, i Bog zna šta sve neradi. Nu akoprem sve ovo biva po načelu sasvim jednostavnom, ipak ima jošte mnogo ljudih, koji to nemogu dokučiti, da para ima toliku orijašku silu. Prije dakle, nego što pristupimo k pravomu predmetu ovoga članka, treba da prosborimo o parnoj sili, jer ćemo si time prokèrčiti stazu do glavnoga cilja.

Voda se vrućinom obraća u paru, a ova para zaprema više města od vode. Budući vèrlo pružna (elastična), vèrlo se da sabiti; nu prije će razpèrsnuti najjaču posudu nego sabiti se u onaj prostor, koji još bijaše dovoljan, dok je vodom bila. Naravski, da ova njezina sila samo dotle traje, dok je para, to jest, dok je vruća, a čim ohladne, nestaje joj i one sile, jer se onda opet u vodu proměni. Ovo su ljudi znali već od starine, nu stopèrv prošastoga věka (ok. g. 1763.) dosětio se je umni Englez Jakob Watt, da bi se ovom silom pare poslužiti mogli ljudi za těranje kakvoga stroja. Najprostiji ovakov stroj bila bi staklena cěv, u koju ide kakov čep, nu tako, da nepropušta uza se zraka. U dno cěvi ulije se poněšto vode, te se onda utěra čep u cěv, al ne presilno, da cěv nepukne. Čim se pod ovom cěvi vatra naloži, stane se iz vode razvijati para i těrati čep u vis. Sad metni cěv u mèrzlu vodu, tim će para u cěvi opet ohladnuti i proměniv se u vodu, opet će samo onoliko města zauzeti koliko je bila prije zapremala. Tim će nastati praznoga prostora izmedju čepa i cěvi, te će već težina zraka stěrati čep opet doli.

Predstavimo si sada veliku gvozdenu cěv su klipom (kolben), koji ima ozgor dèržalje, a može se dizati i spuštati kao stapalo u stapu (stepki), samo što nepro-

Digitized by Google

pušta uza se zraka. Ako se sada para, razvita iz kotla stojećeg na blizu, odvede kroz kakvu drugu cěv pod pomenuti klip, iztěrat će ga u vis, a para će odletiti, ako se pako para pusti ozgor na klip, satěrat će ga do dna. Ovo čineći izmènce dizat i spuštat će se neprestance otaj klip. Skopčajmo sada dèržalje od klipa s ručicom kakvoga kola, to će se onda i kolo okretati, kao što se okreće u navadnoga kolovrata, gdě posao klipa zastupa noga, pritištući stopalo. Ovo kolo skopčano je s drugimi malimi, te se i ova okreću kao u kakvoj uri. I u parovoza (Dampfwagen) skopčan je onaj klip upravo s ručicom od kola pritvèrdjenog na osovini, te ga okreće tolikom bèrzinom, da kola više miljah za kratko vrěme prevale,

Tolika je sila ove pare, da ona nadoměštuje više stotinah konjah; ima n. p. parostrojah, koji tolikom silom rade, da bi za isti posao trebalo 200 i više konjah, računajuć na svakoga konja 15 centih. Pa ovdě valja još i to na um uzeti, da konj može samo nèkoliko satih neprekidno raditi, a parostroj radi dan i noć neumorno, samo ako ima dosta pare. Nu baš ovo strašno mnogo stoji, jer n. p. parostroju, koji bi samo jednoga konja nadoměstio, treba za čitav dan do 5 centih kamenog ugljevlja, a parostroj od 100 konjah sile potroši ga za dan preko 130 centih. Pored toga zaprema puno města velik kotao s vodom, iz koje se para razvija. Napokon je i velika pogibelj uz parostroj; jer ako se nemarnošću ili kojom nesrećom začepi cěv vodeća paru iz kotla pod klip — sve odleti u zrak, kao što se je to već, žalibože, toliko putah dogodilo, te je već mnogo ljudih s toga zaglavilo.

Učeni ljudi razbijali su si glave, nebi li im pošlo za rukom, obreti (entdecken) drugo kakvo kretivo, t. j. krećuću i gibljuću silu, u koje nebi bilo onih neprilikah, što ih ima u pare: a čini se da je u tome priskočila sreća vele umnomu Ericsonu, rodom iz Švedske, koja je već čověčanstvu dala neumèrloga biljara Linné-a i slavnoga lučbara Berzelinsa. Poznato je, da se toplinom razpruža ne samo voda nego i navadni zrak (uzduh, vazduh). To je utuvio i Ericson i odmah stao misliti, nebi li mogla toplina zraka zaměniti vodenu paru. Ima tomu već dvadeset godinah što je on zadaću tu rěšio i izumio stroj, koji se okreće toplim zrakom. Nu svaki si novi izum polako i mučno kèrči stazu do života, a to sve mučnije i polaganije, čim je umniji i važniji Rekao bi čověk, da ljudi samo klapnje i laži odmah věruju, a istina samo s naporom dopire do čověčjeg uma, akoprem baš ona treba da umom našim ravna i vlada. Komu nije poznata sudbina, s jedne strane Galilea, Jacquarda, Fultona, a s druge strane Morisona s njegovimi pillulami, a Goldbergera s električkimi lanci, koji tobož nazebu lěče? Tako evo i Ericson neimajući svoga bogatstva, prebijao se je 20 godinah od nemila do nedraga, tražeć bogaca, koji bi shvatio važnost njegova izuma, i dao mu u napred novacah, da može izvesti, što je u glavi začeo. Najposlě ga nadje u Ameriki, u New-Yorku. Bogati tèrgovac Kitching dokuči i umnost i važnost Ericsonova obreta, te mu odmah obeća polovicu troška, da može sagraditi povelik brod i pokazati praktičnost svog izuma. Kitchingovim primèrom ohrabriše se drugi amerikanski tèrgovci te sastaviše drugu polovicu glavnice, što je Ericsonu trebovaše.

Ericson se odmah primi posla. Nije falilo ljudih, koji su mislili, da je njegova zamisao samo pusta klapnja, koja je na papiru istinita kao i mnoge druge theorie učenih ljudih; a u život neće se dati uvesti. Nu ovo Ericsona nije uplašilo, već ga je plašila pomisao, da će se izumom, kojemu je sve žèrtvovao, kad ga jedanput izvede, odmah i drugi koristiti; možda baš oni isti, koji su mu se do, sada samo

Digitized by Google

rugali. Da tomu doskoči, dade napraviti pojedine komade svoga novoga stroja (makine) kod različitih rukotvoracah, u raznih gradovih. Svaki je majstor dobio samo obrazac od komada, što ga ima napraviti. Pa opet je Ericson tako točno sve proračunao, da je bez velike nevolje ove razne komade sam sastavio, i nagradio u velikom brodu, koji bude njemu u slavu „Ericson" prozvan. Lanjske jeseni porinuše brod u more i Ericsonov stroj imao je sada zasvědočiti svoju valjanost. Sav New-York izide k moru da vidi ovo novo čudo. Na 4. sěčnja ove godine otidje brod „Ericson" pèrvi put iz luke, i prevaliv za jedan sat 14 englezkih miljah bez ikakve nevolje, povrati se slavodobitno u luku. Od onda se je još několiko putah s morem ogledao, i 12. sěčnja nebijaše više nikakve sumnje, da je veleumni Ericson svoju zadaću srećno rěšio. Brod njegov ima 260 stopah u duljinu, 40 u širinu a 27 u visinu, te nosi 2000 bačavah (toneladah; jedna bačva ima 10 centih). Izvana je nalik na parobrod, ima kola kao i ovaj, nu iznad krova dižu se četiri ogromne cěvi kao četiri dimnjaka, na koje izlazi dim i topal zrak. Kad čověk, koji je bio i kada na parobrodu, i vidio koliko zaprema města parni stroj, udje u Ericsonov brod, jedva věruje svojima očima nevideć nigdě one velike sprave, ni ogromnoga kotla, što ga ima u parobrodu. Sva je sprava na dnu broda, ozgor se ništa nevidi. Pa i ozdol tako joj malo města treba, da se ondě može jošte směstiti i 1400 bačavah, ili pako 400 putnikah, koji ondě mogu bez pogibelji zdravja stanovati, jer se zrak neprestano měnja, buduć da ga stroj svaku uru do 60 bačavah izměnice usisa i izbaci. Tko se je ikada vozio na parobrodu, sětit će se nesnosne vrućine, koja na njem vlada, osobito lěti. Na Ericsonovu brodu baš je protivno. Buduć da se ondě mnogo zraka troši, s toga vlada tolika studen, da se mora město napose grijati, u kojem su ljudi radeći oko stroja. Ozgor ima ovaj brod još 30 lěpih sobicah.

Čitatelji će sada pitati kako to sve može biti, kako se toplim zrakom okreću kola od broda? Potanko nemože za sada nitko odgovoriti na ova pitanja, jer osim samoga Ericsona nitko nije razmotrio njegova stroja; nu poněšto se već sada poznaje njegov izum. Već smo gori kazali, da se vrućinom razpruža ne samo voda nego i navadni zrak, samo što ovaj neima onoliko sile koliku zrak ima, dakle ga i više treba nego vode. Onakovi ugrijani zrak vodi Ericson izpod i iznad klipa, kano i kod parostroja, te toplina těra klip doli i gori, samo što mu treba većih cěvih nego u parostroja. Zato se zove ovaj novi brod toplobrod, a Němci ga zovu calorisches Schiff. U tome se dakle po gotovu slaže s parobrodom; nu glavna je stvar tako zvani regenerator. U parobroda zato treba toliko goriva (Brennmaterialien), a zato je i toliko troška, što se upotrebljena para nemože i opet upotrebiti, nego se mora izpustiti i nova para iz kotla dovesti. Pod kotlom dakle uvěk treba žestoke vatre. Ericson pako izumio je stroj, te zadèržava vrućinu i pušta napolje samo mlak zrak. Kako to on radi, to je glavna zagonetka; nu nagadja se, da to biva presitnimi mrežicami od žice, kroz koje zrak prolazi, a one iz njega svu toplinu bi reć sisaju. Isto načelo vlada i kod poznate Davisove světiljke, koja je takodjer sitnom mrežicom obastèrta i ova mrežica čini, da može světiljka usred upaliva zraka gorěti, pa ga opet neće upaliti. Ako je dakle velika prednost Ericsonova broda, što mu stroj malo města zaprema; još mu je veće preminućtvo, sto malo treba goriva, Ovomu stroju treba za dan samo 6 englezkih bačavah ugljevlja, a parobrodu od iste sile trebalo bi ih 60—70. Parobrodu plovećemu iz Europe u Ameriku treba za taj put bar 14 danah, dakle do blizu hiljade bačavah ugljevlja. Kolik to trošak,

Digitized by Google

pa koliko za to treba mèsta, koje bi se moglo putnici ili robom napuniti. Proračunalo se je, da bi Ericsonov brod oploviti mogao svu zemlju, a nebi mu trebalo nigdè kèrcati uglja za svoj stroj. — K ovomu još dodaj, da Ericsonovu brodu netreba onolike vrućine kolike treba parobrodu, zato se netreba bojati, da će pèrsnuti; stroj je vèrlo jednostavan, zato se neće tako lako pokvariti, kao što drugi; i napokon manje mu treba poslužnikah nego parobrodu. Ako se sve ovo potvèrdi, morat ćemo Ericsona pribrojiti najvećim dobrotvorom čovèčanstva. To će se na skorom pokazati; jer Ericson je nakanio doći sa svojim brodom u Europu, i on se nada, da će taj put prevaliti za 10 danah, gděno su zanj brodari trebali odprije i po tri měseca.

Ako se sve ovo potvèrdi — odzvonilo je parostrojstvu: tà tko će se onda moći natěcati s Ericsonovim brodom u vozarini (fahrpreis)? Toga se već sada plaše mnogi parobrodnici. Pa na skorom će se upotrebiti Ericsonov izum i za druge strojeve, te će time tvoritba (Produktion) robe vèrlo ojevtiniti.

Voda je sastavljena iz dvě vèrsti zraka, iz kiselika i vodika. Vodik gori kao ulje. Sad su nedavno novine javile, da je u Genovi nekakov lučbar (Chemiker) izumio jevtini način razstavljati vodik od kiselika u vodi, pa ga onda upotrebiti kao gorivo. Ako se i ovo obistini, to će se Ericsonov stroj još više usavèršiti, pa ćemo i mi (divne stvari!) vodom peći grijati.

Savětnik.

(Od Berangera. Preveo Ivan Tèrnski.)

Moja ženka moja slava,
Pogled njezin baš je blag!
Ruže brigom, sreća prava,
Prijatelj me ljubi drág!
Samo što se rěših svàta',
A savětnik kuc na vrata:
Koja čast!
Koja slast!
Savětniče dobri naš,
Ponizan sam sluga vaš.

Sve bilježim, što poprime,
Vèrstnik mu je malo koj.
Kod ministra druge zime
Ženka tre si bála znoj.
Sretne li me, gděgod bilo,
Rukuje se sa mnom milo.
Koja čast! i t. d.

Kod Ruže mi nujan nije,
Nemèrzi ga ništa tad;
A kad ženku bolest bije
Svu noć sa mnom karta rad.
Čestita mi lěto mlado,
A na god me časti rado.
Koja čast! i t. d.

Vrème li se nek obori,
Te nemogu šetat van,
Udvorno mi on govori:
„Proveste se za taj dan:
Bez pričanja, drage volje
Prilika je moja dolje."
Koja čast! i t, d.

U sutonj nas da odvesti
Na imanje něki dan.
Šampanjac me onesvěsti,
O se biaše Ružin stan.
Al u dvoru mój nebore,
Ponajlěpše mene dvore.
Koja čast! i t. d.

Kad se rodi sin jedini,
Drága sèrca kum mu bi,
U svemu se nevěšt čini,
Ljubi děte ko i mi.
I moj sin se tad uvuci
U njegovoj opuruci,
Koja čast! i t. d.

Pri stolu se rado šalim,
Al sam žestok kad i kad,
Ljutu bědu na njeg svalim
Te mu rečem za zaslad:
Imam sumnju i razloge,
Da dobivam od vas roge.
Koja čast!
Koja slast!
Savětniče dobri naš,
Ponizan sam sluga vaš.

Digitized by Google

TOBOLAC.

Iz Zagreba. U utorak imalo je sědnicu ravnateljstvo družtva za povestnicu i starine jugoslavenske. Město dosadašnjega tajnika, koji se ove časti odreče, bude izabran g Ivan Vukmanić, pomoćni učitelj na ovdašnjoj gimnaziji.

— Jučer je imalo sědnicu ravnateljstvo matice ilirske.

Proštivena je molbenica na nj veličanstvo za potvèrdjenje ovoga družtva, koju je ravnateljstvo po visokoj banskoj vladi dana 20. veljače t. g. odpravilo.

Zasadašnji perovodja objavi ravnateljstvu, da je izvèršio one naloge, koji mu bijahu u poslědnoj sědnici naloženi.

— Od radosti što je nj. c. kr. veličanstvo sretno izbavljeno poklonilo je ovdašnje družtvo „čověčnosti" na dobrotvorne svèrhe 30 for. sr., a zagrebački gradjanin g. David Blum 100 for. sr.

— „Družtvo sv. Mohora" pita, kako bi se najlaglje podignule župne knjižnice, i kako bi ih ono moglo najlaglje podupirati? Ovo je vèrlo važno pitanje, te bi trebalo, da se i kod nas pretresava.

Slavenski glasnik. Drobtince za g. 1853. već su štampane. Osim drugih lěpih članakah ima u njih život sv. Čirila i Metoda, slavenskih apoštolah. — Družtvo sv. Mohora ima već 800 članovah, sada će izdati „Zgodovinu sv. věre v podobah starega zakona" od Jer. Ciringara. — Slovenske novine u Beču priobćuju popis slavenskih novinah i časopisah, koji su u Austrii izlazili početkom g. 1853. Jugoslavenskih ima trinaest. Osim naših pet zagrebačkih izlazi u Zadru: Glasnik Dalmatinski. Urednik Ante Kuzmanić. U Ljubljani „Novice kme ijskih, obertnijskih in narodskih rěčih; urednik dr. Ivan Bleiweis, i Zgodnja Danica, kat. cèrkv. list; urednici Luka Jeran i Andrija Zamejc. U Celovcu: Slovenska Bčela, urednik Antun Janežić i Šolski prijatelj, ured. Einspieler. U Novom sadu: Sèrbski Dnevnik i Sedmica. Urednik Dane Medaković. U Budinu Sèrbski lětopis, izdaje ga sèrbska matica. — Poljskih novinah i časopisah ima osam. „Czas" politički list izlazi dnevice u Krakovu, urednik mu je Sobolowski. U Lavovu: „Gazeta Lwowska. (službene novine); „Dziennik literacki," belletristički-literarni list, koji svake četvèrt godine razpisuje nagradu od 50 fr. za najbolju pripovědku. „Przyjaciel domovy," (prostonarodni list); „Telegraf;" „Pamietnik gospodarski" (gospodarske novine), urednik Dr. Biliński; „Przyjaciel dzieci," urednik Witowski. „Rocznik Towarzystwa naukowego, z universitetem Jagielloňskim złączonego", izlazi u Krakovu. Rusinske imamo same jedne: „Věstnik" Časopis polit. dlja Rusinov Austrijskoj děržavy. Ured. Vaso Zborovsky, izlazi u Beču s prilogom: „Otečestvenyj Sbornik. — U Pragu je izašao treći svezak spisa Život i brodarenje Krištofa Kolumba. — Češki prevod glasovitog romana „Kirdžali" zavèršen je trećim svezkom, a prevod „Uncle Tom's Cabina, izašao je u dva svezka. — U programu gimnazije sv. Marije Magdalene u Poznanju za god. 1852. naštampao je profesor dr. Rymarkievié obširnu i važnu razpravu o poljskoj konjugacii. Razpravi ovoj odazvao se posebnim dělom: o glagolju poljskom i njegovoj konjugacii dr. Cegielský. — Dr. Gąsiorowsky marljivo radi, da svèrši dělo: „Zbior wiadomości do historyi sztuki lekarskiéj v Polsce. — U Vilni počet će na skoro izlaziti vèrlo važno delo: Historia naukah prirodoslovnih od najdavnijih vremenah do 18. věka spisana po ustmenom predavanju glasovitoga Cuvier-a od g. de St. Agé, a istumačeno poljskim jezikom od Gustava Belkoga i Aleksandera Kremera, umnožano věstmi, koje se tiču knjižtva ovih naukah u Poljskoj. — U Varšavi je Kažimir Kaszewski iz gèrčkoga preveo u versih tragediu Sofoklesa, Antygona. — Poznati poljski historik Nikola Malinowski, radi na obširnoj historiji Jagellonah u Ugarskoj — Mihalj Baliński dogotavlja zanimivo dělo: Dipisi Ivana Šniadeckoga s T. Czackim. — Leon Kunicki dovèršio je poveću povèst: „Pocziwa szlachta" (pošteno plemstvo). — U Vilni će se izdati povèst Ivana Gregorowicza: „Dziewice nauczycielki" (děvojke učiteljice) i „Proszaki" — Severin Gołębiowski radi na životopisu slavnoga Stefana Chmielnickoga pobeditelja Tatarah.

Svašta po měšto. Dne 26. veljače izvèršena je smèrtna kazan na Ivanu Libény-u.

— Dne 14 velj. umro je u Uzhorodu od suhe bolesti g. Balugjansky, kanonik, poznati rodoljab i spisatelj rusinski.

— U svih c. k. vojničkih akademiah naučat će nauk věrozakona čč. oo. piariste.

— Na cělom světu najbolje su plaćeni učitelji na englezkom svenčilištu u Oxfordu; ondě ima svaki učitelj 6000 for. sr. na godinu, ili bolje rekuć za 26 nedèljah, jer samo tako dugo traju godišnja predavanja.

— Turska vlada odkupila je prije nèkoliko god. Lamartinu poklonjeno imanje i to, da mu uz 23 god. plaća na god. 7500. for. u sr.

Digitized by Google

— U Londonu je nedavno u někoj starinarnici prodan 3. i 4. svezak Emila od J. J. Rousseau-a za 420 for. sr. — Svezci ovi izdani su godine 1762, i čini se, da su nekad bili vlastitost samog Rousseau-a, jer se na strani nalaze bilježke njegovom vlastitom rukom pisane.

— Nije tomu dugo, što se u Parizu svèršila parnica kneza Karla Brunšvičkoga s někim zlatarom. Knez kao što je poznato vèrlo rado ima svakojake světle stvari, te se običava svakom prilikom nakititi sa toliko dragoga kamenja, da nadkriljuje ne samo najbogatije gospodje, nego i turskoga poslanika, koji ima mnogo vèrlo dragocěnih brilantah, i o koga se je nakitu i uresu jur mnogo putah rěč povela. Knezu je za podpunu toaltu manjkala jošte shodna ura, te budući da je imao kod sebe brilantah, reče zlataru, da mu od njih napravi sjajan pokrovac za nagradu od 550 franakah. No budući da je oko ure bilo više posla, nego što se je prije nadalo, i budući da se za podpunjenje uresa moralo još dati několiko kamenčićah, urar je zahtèvao 1169 franakah, a inače nije hotio da uru dade. Knez je tužio zlatara, zahtèvajuć da mu se ura napravi u prije pogodjenu cěnu, ili da mu se plati 21,000 fran. Sud je odsudio kneza na izplaćenje 1220 fran. Uru spravljenu u skladištu cěnili su do 25,000 fran.

— Tko se prirodopisom bavio, znati će, da naša domaća zvěrad, dok je u divljem stanju, jest više manje cèrne boje n. p. vepar (divlji prasac) — a kad ljudska ruka i briga začimlje nastojati oko njezinoga odhranjivanja, začimlje měnati boju, te postaje kojekakva, pa i šarena. Glasoviti englezki lěčnik dor. Pritchard tvèrdi na temelju ovoga prirodnoga zakona, da su i pèrvi ljudi, koji su čovječanstvo razplodili, morali biti cèrne boje, i da su druge boje samo iz obrazovanja slědile kao poslědica toga.

— Nedavno su u Požun došla četiri děčaka, za koje se nije znalo ni odkuda su ni što su, jer nisu imali putnoga lista, a sami nisu mogli govoriti, budući su bili němi, nu kasnije se dokazalo, da su se pretvarali. Zatvorili su ih dakle, dok se nesazna što su i odkuda su. Jedan od četvorice obolio, te je poslan u bolnicu, a ostala tri bili su već gotovo tri měseca u zatvoru pretvarajući se sveudilj, da su němi, kad ono jedan od njih počme něke noći govoriti u snu; někoji uapšenici vèrlo se začude, čuvši gdě němi ljudi u snu govore, probude dakle čudnovatoga němca, koji sav sanan počme odgovarati na njihova pitanja. Sad je prevara došla na vidělo. Němac ovaj misleći, da će ga manja kazan dopasti, izpovědio je kao u šali, da ni njegovi drugovi nisu němi, već da se pretvaraju. Veliko je čudo kako su se ovi lopovčići tako dugo mogli pretvarati, nenadajući se doisto, da će se u snu izdati.

— Pred policajnim sudom u Parizu pretresana je nedavno ova parnica. Něki je Tripier osvadjen, da je izbio ženu onaj dan, kad se je věnčao s njom. Sudac pozove gospoju Tripierovu, da kaže što je i kako je. „Dan věnčanja sproveli smo, gospodine sudče, vèrlo veselo. Oběd i bal prošao je mirno, al kad su se gosti razišli, i kad sam na samu bila s mužem, navalio je on na me, te me je nemilo izprebio. Možete si misliti, kako mi je bilo neznajuć, što da li hoće od mene. Što sam ti učinila, reknem mu napokon, da me biješ. Kako to! viknuo je on, samo 500 frankah miraza, mislih li, da si čověk može za 500 frankah ženu na glavu nakopati? — Da mi dodje u šake tvoja prokleta mati, platila bi ona to skupo, al kad nje neimam, izkalit ću sèrce na tebi. — Pa me je počeo iz nova biti. Nemogav ovo dulje podnositi, pobègla sam u košulji. Jelte, gospodo, da je ovo lěpa pirna noć?“ — „Što vi velite na ovo?“ zapita sudac osvadjenoga. „Istina je, da sam izbio ženu na dan věnčanja, al sam bio pijan.“ — „Nestidite se gospodine, reče sudac, biti ženu zato što joj je mati malo novacah dala!“ — „Bio sam ludjak što sam se ženio, koža mi se ježi, kad na to pomislim. Uvažite, da je njezina mati, stara věštica, punih osam měsecih spletke plela, da me oženi sa svojom kćerju, jer je vèrlo ohola, a nije drugo nego vratarica“. — „Ohola?“ zapita sudac, „a što ste vi gospodine?“ — „Ja sam umětnik!“ odgovori g. Tripier děržeć se mudro. — „Umětnik?“ zapita opet sudac, „slikar ili kipar?“ — „Ne, gospodine sudče, ja još više ponašam prirodu nego slikar ili kipar, ja baroke pravim.“ — „Pa mislite li, da je vaša punica davši vam svoju kćer za ženu, ohološću na to navedena?“ — „Dakako, pa zar nisam više vrědan od 500 frankah? Mogu li za 500 frankah otvoriti radionicu?“ — „Pa da je žena vaša odgovorna zato, što su nade vaše prevarene?“ — „Gospodine sudče, ako mi punica moja dodje u šake, neće zdrava uteći.“ Sud je mladoženju obsudio na godinu danah u zatvor.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Běrzotiskom **Franje Župana**, u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 10. U četvèrtak 10. ožujka 1853. **II. TEČAJ.**

Prevareni zaručnici

Od Dragoile Jarnevićeve.

(Dalje.)

Šaliković ode iz toplicah, a treći dan za tim dojaše Nezrelić. Gospodja Vedrovićeva bijaše upravo kod prozora, kada on prispije; sèrce joj hotijaše od směha da pukne, kada ga je onako jašiti gledala. Bio je kao iz journala izrezan te se je kočio na konju kao paun; on ju već s konja pozdravi i sjaše, tu se uzme vèrteti kao komarac okó sveće, potreptà si konja po vratu, pa upita gospodju za zdravje; za tíme poda konja slugi, skoči u stanje, a za kratko stajaše pred njom u njezinoj sobi.

Poklonivši joj se stupi odmah pred ogledalo; izvadi iz djepa něku mirisuu mast, pomaže si bèrkove, izgladi jih, očešlja si vlasi i ravnajući pa natežuć amo tamo zavratak okó suhèrljivoga vrata reče:

„Žbilja, je li istina, lěpa gospodjo! da ima ovdě něka Němkinja rodom iz Beča?“

— Gleder gle! . . . već znate za nju? — tà tek ste došli, pa ste već to izpipali! — tko vam je što o njoj kazao? —

„Svi ljudi sve znadu, sladka moja krasna gospodjo!“ odvrati Nezrelić jednako još pred ogledalom gladeć po sebi haljinu.

Posměhnuvši se reče ona:

— Kako mi se čini, vi ste odlučili jurišati upravo na sèrce ove krasne i bogate Němkinje; baš se tako pripravljate. —

„Dok je nevidim nemogu da išto rečem; nadam se ipak, da neću bitì zadnji u milosti.“

— Pèrvi, pèrvi, dragi Nezreliću! negleda ono na blago i bogatstvo; kaže da ima dovoljno blaga te gleda samo što joj je sèrcu drago. A vi ste Bogme! pèrvi od naših mladićah, koj je kadar svladati žensko sèrce.“

„Zaufano se neće moći rugati našim ljudem, kada uzme sa mnom obćiti; neka vidi da znadu i našinci kao i bečani ženam udvoravati i ugadjati.“

— Znade da ste šupeljaci . . . Bogme da ima iole zdrava mozga u glavi, vidila bi da si bluna — smèrmlja gospodja.

„Što ste rekli? nisam razumio.“ obèrnuvši se na peti upita Nezrelić.

— Da ste vi ovdě med svimi jedini, koji ćete joj se moći dopasti — nasměhnuvši se odvrati ona.

Digitized by Google

„Tomu se nadam“ reče on naduto i mahne glavom ogledav se po strani u ogledalu. „A kada i gdě se može viděti? Kada izilazi?“

— Izlazi zorom i večerom, a ovo je doba i vam najmilije. No da niste s nami drugimi mnogo obćili, jer bi si sav posao pokvarili. — Ona neljubi našega jezika i običajah, s toga nam se uklanja i mèrzi nas . . . Pazite da se neprevarite. —

„O nabojte se! — ja sam već dobro proučio ženske strane, te znadem gdě su najslabije; neće biti ni ona bolja ni stalnija od drugih děvojakah, koje bi se rado mužkarcem dopale. Med svimi ste vi jedina, koja mi se nije dala još predobiti . . . A zašto mi se tako otimate, okrutna gospojice! ja ću se morati na vas sèrditi, što me vaše oči tako varaju.“

— Ah, ah, gospodine Nezreliću! kako možete sada na mene misliti, na mene udovicu, gdě vas u děvojke lěpša kob kobi . . . —

„Sunčanica nepita, što je, za čim se vèrti, pa tako idem i ja nehotice za onom kojoj takova vatra iz očiuh probija, kano što vam, milostiva gospodjo, pa zato vam iskreno kažem, da bi me vaš pogled uvěk mogao svladati, tà imao upravo devet ženah.“

— Ha, ha, ha, to je baš posve iskreno! — nasmije se iz svega glasa gospodja: — no dosta je šale! — o vašoj sam ljubavi osvědočena te se čudim sama sebi, da vas mogu tako hladno gledati . . . Eno, vila vam ode uz bèrdo, najlěpše sada sgode s njom se gori sastati. —

„Dakle valja da se požurim . . . S Bogom lěpa moja gospodjo! da bi mi Bog dao bolju sreću nego što ju kod vas imam!“

— Da Bog dao! . . . neka vas nosi dobar čas u lěpo vrěme. —

Još několiko putah zavèrtivši se Nezrelić na peti pred ogledalom, pokloni se gospodji i ode; a ona ostade sama smijući se grohotom za njime; taj směh dočuje Ljubica i dodje da vidi, što je prjiateljici; ova joj u kratko kaže uzrok svoga směha i tako se uzeše obe od sèrca smijati.

Smijući neprestano gledahu za njime, a kada je zamaknuo u šumu, izidje gospodja da potraži Ludovičkinu služkinju, te ju nadje gdě je gladila rubinu i reče:

„Vi ste vèrlo marljiva; vaša je gospodična srećna, što vas ima u službi.“

— A što ću? . . . dělati se mora . . . volim poslovati, nego da mi se gospodična sèrdi. —

„Zar je ona u sobi?“

— O nije! . . . ode šetat, mislim uz bèrdo. —

„Jeste li viděli onoga gospodina, što je danas došao.“

— Zar je opet kakov došao? —

„Oh i to kakov! — mlad, krasan čověk, vitka i visoka uzrasta, poduga obraza i mèrkih kosah; blěd je poněšto, ali ima prilične bèrkove i bradu što ga krasna čine; vatrenih je cèrnih očiuh a živahna kretanja i ugladjena ponašanja . . . Da znate, da je upravo lěp muž! — rodom je iz Beča i veoma bogat.“

— Hah! — taj bi baš bio za moju gospodičnu, jer neprestano uzdiše za bečani i sanja o bogatstvu; pa uza to joj je već dosadilo, što si još nije nikoga našla za razgovor. —

„Vidite, kako je to lěpo, da je ovaj došao i na njemu se vidi, da je muž od razgovora; a osobito kada bi našao tako izobraženu i krasnu děvojku, kao što je vaša gospodična.“

Digitized by Google

— Hm takav muž . . . pa šta traži u ovako neznatnih toplicah? — Tko ima novacah, mogao bi ići u velike glasovite toplice i ondě se zabavljati . . . I moja je gospodična hotěla da ide barem u Rogatičke toplice, gdě bi se mogla bolje zabavljati, ali (učini pèrstmi kao da novce broji) treba toga, česa nije . . . —

Gospodja se nèšto smete, no buduć hitroumna bèrzo se dosěti i reče:

„On nije došao ovamo porad zabave; imade mnogo poslovah, koji ga i u . . . sko dovedoše, těra veliku tèrgovinu s kamenitim ugljevjem, te je amo došao, nebi li ga bilo u ovih topličkih gorah.“

— To je krasno! ali možebiti da je već oženjen ili da ima svoju dragu, te se nije mnogo uzdati u kakovo poznanstvo s njime. —

„Ne, nije oženjen . . . a da baš i dragu ima, to mu nebi smetalo, ako bi mu se koja druga dopala . . . muževi do toga sada ništa nedèrže, ako se devojci iznevěre i svoju rěč prekèrše . . . S ove strane neima dakle nikakova straha.“

Još je hotěla dalje govoriti, no něki od družtva dodjoše ju tražit, da ide s njimi šetati, i tako se oprosti s děvojkom osvědočena, da će ona sve ovo svojoj gospodični věrno kazivati . . .

Družtvo se uputi uz bèrdo te šetajući i razgovarajući prodju vèrh; kremuvši desno opaze Nezrelića i Filomelu, gdě su se o něčem vèrlo zanimivo razgovarali. Svim se uze njegovo dèržanje na směh, te jedan magne na drugoga. Dèržao se je na način cifrastih, izgladjenih i visokoučenih muževah, te se je sad kočio sad previjao, kao da je prekinut.

Gospoja Vedrovićeva činjaše se kao da nezna ništa o ovom sdruženju te se tobož začudi, kako je Nezrelić do ove bečanke tako bèrzo došao, i drugi se začude, i to tim više što se je pred svakim činila bojazljivom. Sada izvališe kojekakovimi opazkami na oboje, a gospodja Vedrovićeva radovaše se unapred svèrsi ove tako prilično osnovane komedije. Njoj je do toga stalo, da oboje nasědne . . . Ludovičku je mèrzila porad pretvaranja, a Nezreliću je želila osvetiti se radi preuzetnosti, što je mislio, da mu je dosta ženu samo pogledati, pa da je ona u ujega već zaljubljena, i što je neimajuć posla običavao nositi u djepu više listovah, te ih pošiljati děvojkam u kuće, kada je prolazeći vidio, da koja kroz prozor gleda i možebiti slučajno za njime okom kreće.

Dugo za tim što su se gosti dole oko toplicah sabrali dodje i ovo dvoje s brěga; u sěvajućem oku Filomelinom kao što i u sladkom posměhu Nezrelićevom mogaše se čitati zadovoljnost sèrdacah . . .

Sutradan ustade gospoja Vedrovićeva prije sunca, a nětko joj na vratih kucne; oděvajući se i misleći da je Ljubica zamoli neka pričeka, dok se oděne, pa bivši za čas gotova otvori, te se nadje u čudu, videć Nezrelića unići:

„Ah što vas nosi tako rano k meni?“ upita ga začudjena.

„Imam vam kazati ljubezna gospodjo, dokle sam sinoć kod krasne bečanke uzpeo; kasnije nebi mogao k vam, jer idem sada s njom šetat. Jučer je bila osobito voljna na běsedi, te me i nehotice uzhiti; krasna je i razgovorljiva, istina nèšto i od više, al valja kad što i zažmiriti porad drugih svojstvah. — Prije nego smo se razstali, reče mi prostosèrdačno, da joj se dopadam, te želi da za njezina boravljenja u toplicah ovdě ostanem, da se nije skoro razgovarala s tako izobraženim mužem, i da sam baš pravi bečanin. —

Digitized by Google

„Vidite kako je to krasno! — o tom nije već niti dvojiti, da nije vaša . . . samo mi je žao, što poklanjate svoju ljubav tudjinki, dok ima domaćega krasnoga cvěća, kojega nebi směli prezirati —“ i naklonivši se lukavim posměhom doda: „svakako se radujem dobroj vašoj sreći, te vam čestitam već unapréd.“

Nezrelić se nasmije, nakloni, stupi pred ogledalo, strese několiko putah glavom, ukloni si vlasi s čela i reče:

— Ja neprezirem domaćega cvěća, krasna moja gospojice! no buduć da me je naměra ovako lěpo naměrila, neću da joj se uklonim . . . ova je tudjinka krasna i bogata, pak ste mogli i sami opaziti da se nekiti kako mnoge ženske srědnjega stališa, te se već po tom vidi, da je čedna te da neće muža upropastiti. — Vas bi ljubio jer znate slagati čednost s dražesti no vi mi se otimate, i žar vašega oka drugoga grije. —

„Vi ste osvědočeni o vlastitoj tajnoj sili, kojom osvojate ženska sèrca te vam se nebi otimala, da ste što stalniji; ali vi bi rado bili car turski — a ja —“ tu stisne pleći i opet se posměhne.

— A vi — vi ste — svakako mila i draga gospodja te mi možete reći što vam je drago, ja vam nezaměravam. —

„Ja se sada idem kupati, gospodine Nezreliću — ufam se da ćemo se viděti prije nego odidete odavle; kazati ćete mi uspěh svoga truda. S Bogom!“ Tim mu se nakloni.

On joj odvrati naklon i reče:

„Oprostite, što sam vam došao u nepriličan sat, ali moja tudjinka ima hirah te sam opazio da neljubi vaših družtvah; to mi je rekla, da neima za mene s ovim družtvom zabave kao što ni za nju, jer da je prosto; s toga sam uranio, da nebi o meni što posumnjala. —

„Ha, ha, ha! nasmije se gospodja i reče mu još jedan put „s Bogom“ na što se on nakloni i ode.

Čim izide nasmije se ona grohotom i udarivši dlanom o dlan reče:

„Počelo je dobro, a svèršiti će se još bolje kada se uzajamno upitaju kako je komu ime i što koje ima.

Minuše dva dana. Jutrom trećega opazi gospodja Vedrovićeva Ludovičkinu služkinju gdě izide napolje, ostavi Ljubicu u sobi i odide odmah za njom. Kod potoka stane opet uza nju i zapita, kako joj je gospodična.

Bèrbljava děvojka uze taki pripovědati, kako se je u bečanina zaljubila, kako je uzhićena od njegove krasote, izobraženosti i ugladjenoga ponašanja; kako joj već nemože ništa po volji učiniti, kako se kiti i načinja, oděva i steže, i da joj sinoć reče: neboj se Jelica do mala ćeš i ti Beč viděti.

To je bilo dosta gdji. Vedrovićevoj, te razstav se sa služkinjom, vrati se kući.

Isti dan po obědu smakne Nezrelić hitro u njezinu sobu; smijući se pozdravi ga ona.

„Vidite kako sam vam věran,“ reče „nemogu da vas neizvěstim što je i kako je; Filomela me ljubi, samo me smeta što misli, da sam bečanin, kako stvari stoje, nesmijem joj kazati da nisam, a opet me je strah, da nedočuje ovo od koga drugoga . . . Neznam kako je došla do te misli.“

Gospodja se nasmije; bilo joj je drago da će oboje ugreznuti te reče:

Digitized by Google

— Vaše ugladjeno ponašanje biti će po svoj prilici uzrok toj misli . . . Što se bojite, da će od koga dočuti, da niste bečanin, neka vas nebude strah, jer neobći s nikim, pa kada je baš to pomislila, neka joj bude . . . tako lasno neće znati tko ste — samo ako se sami govorom neizdate što ste —" Zadnje rěči doda někim porugljivim posměhom.

Nezrelić nije razumio dvoznačnih ovih rečih, jer se je nasmijao i odvratio:

„Oh nebojim se, da se govorom izdam, da nisam Němac; ja govorim posve čisto němački."

Ljubica unidje; gospodja Vedrovićeva zametne odmah govor o sreći Nezrelićevoj — Ljubica mu uze čestitati, pa razgovarajuć se još koješta oprosti se Nezrelić.

Kada izide, pogleda gospodja Ljubicu ozbiljno i reče:

„Vidider dušo seko, kakovih ima budalah na světu . . . mnogo sam jih već viděla, no duše mi! ovakovih nikada; mora da su vèrlo rědki . . . tu položi ruke na sèrce i produlji: „neće me svěst koriti, da sam idada svoju kèrv zatajila; ovako znam što sam — a da tajim bila bi polutan, koga jedna i druga strana prezire od sebe tura."

Prijateljice su se još razgovarale o ludorijah mnogih kukavicah, kada Šaliković dopadne. Obe ga očekavahu željno, i tek što ga ugledaše, skoče pred njega.

Pèrve mu bijahu rěči:

„Kako je kako? kako je Nezrelić s Němkinjom?

— Nemože bolje!" odvrati mu veselo gospodja, te mu kaže, kako su oboje srěćni i čim si budućnost krase.

Šaliković se nasmije od sèrca; drago mu bijaše, da je Nezrelić tako nasio; samo mu biaše žao děvojke, s kojom se je ova šala zbijala.

Začudeć se pogleda ga gospodja i reče:

„A zašto? . . . što vam je stalo do guske, koja se stidi svojega perja? — svom se rodu sa svom silom otimlje, te postaje sramotnim polutanom . . . Svaki pošteni čověk prezirati će ju i od nje se odvraćati."

„Upravo s toga ju žalim, — mila gospodjo! slaboumna nerazmišlja da je ruglo obima stranama; kojoj se otimlje, ona ju prezira — a kojoj se nameće, ona ju proganja — Kako se je stvar započela, tu će tèrpiti njezino poštenje i ponos."

— Ah — kakov ponos! — tà da ima ponosa, nebi ovuda benavila, nego bi čedno med ljude stupila i svoju čast čuvala."

„Naměrili smo se na vragometan posao . . . Nezrelić je bluna, to je istina; ali će ipak do skora uviditi našu šalu te će biti trista jadah."

— Idite Boga vam, prodjite se te misli! . . . on je šupeljak i kako nègda Narcis sam u sebe zaljubljen . . . Ljudi ovakove ruke nemisle, da su komu ruglo; on nemože nikomu zaměriti, samo kada mu se laska . . . valja mu kazati, kako si je krasno bèrke izgladio i kako mu lěpo stoje, kako se blag miris okó njega razvija, da čověk od mila uz njega stoji; . . . pohvaliti mu valja běle rukavice i nabirke na rukavih od košulje, koje neprestano nateže i ogleda . . . U njega neima oštroumlja te se neće dosětiti ruglu; od taštine nemisli na drugo već na svoje kićenje; njega se nije bojati. —

„Věrujte mi, da će biti uvrědjen, pa ćemo mi postradati."

— Eh brajko, kako ste bojažljivi! — ako se razsèrdi, a mi mućak, kano da nije naš posao — ako nam bude prěko glave, a mi na uzmak, pa neka radi što

Digitized by Google

mu drago . . . Mi ju kao Němicu poznajemo, a za Němicu se dèrži . . . Brige nas za drugo! —

„Na vaš odgovor dakle gospodjo, hoćemo da šalu na kraj iztèramo.“

Gospodja se nasměhne i poklima glavom. Razgovarajuć se o koječem zateče ih doba kupanja te se razidu.

Večer bijaše osobito krasna, a opet se nadje družtvo za šetanje; u njem bijahu medju ostalimi i gospodja Vedrovićeva, Ljubica, Šalikovič i njegov prijatelj Dragović. Ovaj stražnji bijaše još mlad i za svoje godine odveć ozbiljan i mudar, te tako redkost medju mladići istinu je rado govorio, neobaziruć se, gdě, kad i pred kim ju govori, te je vrědjao svět, osobito ženske, koje je i onako porad njihove taštine malo ne mèrzio . . . Družtvo se popne na poznato bèrdo, te opazi na drugom Nezrelića s Filomelom. — Da je tudjinka mišljahu svi izim někojih nam već poznatih osobah; da je bogata bio se je glas raznio po toplicah; s toga su zavidjali Nezreliću sreću . . .

„Srećan je“ reče Vedrovička, „nisam nikad mislila, da će tako bèrzo doći do toga; ali i slěpa koka nadje kadšto zèrno . . . Eto, dok nije bilo Nezrelića, nije nijedan od vas gospodičićah na nju mislio, a sada mu svi zavidjate . . . Vama, gospodine Dragoviću! mogla je zapasti, da ste imali odvažnosti. Kada ste ono prošle nedělje ovdě bili, vèrlo vas je pazila, ali ste odveć tvèrda sèrca, pa vam drugi ugrabi sreću . . . al ona je bila valjda Nezreliću već u kolěvci sudjena.“

Nasměhnuvši se opet, pogleda Šalikovića koji reče Dragoviću:

„Mili brate, dočim je Nezrelić srećan i presrećan, bogat i prebogat, ostajemo nas dvojica bogci te se moramo mučiti za svakdašnji hlěb . . . Tako ti se obraća kolo sreće na okolo —“

Dragović reče porugljivo: „Na čast mu bila ova njegova sreća, ovake nemanjka nijednomu mužu . . . Meni je milija moja Dobroslava sa blagim svojim pogledom, tihim ponašanjem i nedužnim licem, na kojem sja stidna zora, nego vatra iz očiuh dvadeset ovakvih uzkvarenih tudjinkah. — Neizkvarena samo ženina ljubav jest mužu najveće bogatstvo; a gdě on za jasprom grabi, gubi pravo nad ženom, koje mu ista narav daje, te je lišen ćućenja koje mu ublažuje život i zemlju u raj obraća . . . Žena, koja se ponosi novcem, neusrećuje muža . . . znate što se ono kaže: uzimlje vraga porad blaga —“

Gospodju Vedrovićevu probije rumenilo, te ušuti mramorkome . . . Něke su ju rěči Dragovićeve bocnule i vèrlo zastidile. — Duboko je oćutila da je bio jedan dio njegova govora njoj naměnjen, jer je već prije sa strane slušala, kako ju je radi njezinih pogledah koketom nazvao. —

Sad je družtvom zavladala něka neugodna tišina; nitko nije znao što da reče, jerbo su osětili, da ju je Dragović dobrahno ošinuo . . . Ona tek što to opazi, već se i osvěsti, jer je nije moglo ništa za dugo smesti, s toga nadje odmah priliku, da svrati drugamo govor; kad je družtvo išlo jednom stazom, a ona je okrenula stranputice, veleći:

„Svatko ima svoje mněnje, svatko svoje puteve; ja idem ovom stazom premda poněšto stèrmom — tko hoće za mnom neka njom udari, a tko si čuva koléna, neka si traži priličniji put . . . dole ćemo su opet viděti, ako gdě nezapnem —“

Tim se otisne niz bèrdo, i nestade je kao munje; svi polete za njom izim

Digitized by Google

Dragovića; koji je ostao razmišljavajuć, kako ju je lěpo prenuo . . . napokon podje i on.

Dočim je ovo družtvo ovako bèrzo s vèrha izčeznulo, udubio se je Nezrelić sa svojom bogatom ljubom u šumu; pohlěpnim okom stade motriti njezine korake i kretanja; hvaliti njezin ugodni glas, dražestno dèržanje i kretanje, vatru očiuh i sladki posměh ustiuh; nazvao ju je gorskom vilom, zorolikom ružom, nebeskim angjelom, koji se je spustio sa svoje visine, da njegovo sèrce ublaži . . . Naimenova sebe srećnim, što mu je prosto grijati se u žaru njezina oka, i slušati ju gdě milozvučno govori . . .

Filomeli je bilo da kako ugodno slušati ovakovo laskanje od podpuno, po svojem mněnju izobražena muža, te mu je postajala sve to priklonija.

Kada je ovako svoju torbicu izpraznio, stane děvojka i pruži mu desnicu; iz očiuh sěvala joj je vatra sèrdačne zadovoljnosti, a ustne su dèrktale blagim posměhom. —

Nezrelić pogleda joj obraz i zanešen nježnošću koja joj je iz očiuh sěvala, prime joj desnicu i poljubi ju vatreno. Ona obori oči — ovo je bio pravi čas, te joj očitova vatrenu ljubav, koja da ga muči od pèrvog časa kako ju je ugledao, veleć:

„Vi ste carica moga sèrca, te da imam krunu, vašu bi glavu resila . . . biser ste, kojemu neima ravna ni sréd běloga Beča.“

Ime Beč dirne ju čudnovato; a njezino i onako već ljubavlju plamteće oko sinu žešće te duboko uzdahne i reče:

„Oh Beču, Beču! — Već toga radi što ste bečanin vèrlo vas ljubim; nemožete si misliti kako mi je mio Beč! —

On porumeni. — Opet mu padne na um kako ju vara, da je rodom iz Beča. Hotio joj je s pèrve ruke kazati, da nije bečanin, ali se je stidio, biti iskrenim. Taština ga je uzdèržavala da se neoda. — Několiko trenutakah stajao je neodlučen; konačno se ohrabri i pomisli, da nebi mogao uzpeti da reče istinu zato da će još koje vrěme šutiti, dok ju posve zatravi, a onda će mu biti sve jedno zašto ga dèržala, pa da će drage volje ići s njom u Beč, jer da ima dosta jaspre. Na ovakov način bio je hitro gotov sa svojom savěsti, pa da nebi što posumnjala prihvati uz nju Beč u zvězde kovati. — U ovoj varoši bio je četiri dana, kada je po onih stranah putovao, pa tako si je mogao zapamtiti barem koju zgradu i koje javno město; no dèržao se je kao da mu je poznat svaki najmanji kutić te se je činio uzhićen od njegove lěpote. — to bijaše voda na njezin mlin. —

Sve okolice Bečke, kazališna, javna zabavna města i pojedine odličnije zgrade nepomene ona na dušak.

Ubogi Nezrelić dodje na muke; nije znao što da prije i bolje pohvali.

Hitro pregovori ona: „Je li, kakove su glasbe u prateru?“

Hotio je da ih obširno pohvali, no rěč mu u gèrlu zapne, te jedva izrine šapćuć:

— Oh božanstvene! —

„A kakove spěvoigre predstavljaju u dvorskom kazalištu!“

— Preslab mi je jezik, da ih dovoljno pohvalim.“

„Kolika su ondě javna šetališta! Prater, Brigitenau, Glacis, am Graben . . . ah nemože ih čověk izbrojiti! Zar ne?“

— Ne zaufano, gospodično, ima ih sila. —

Digitized by Google

„Pak one željeznice sa svih stranah — koliki putnici dolaze i prolaze svakoga dana?“

— Nebrojeni! — tu uzdahne duboko.

„Kakovi hintovi sve na četiri i na šest konjah.“

— Velelěpni! velelěpni! —

„A pomislite samo onu sjajnost velikašah, one oděće knjeginjah i groficah, kako se sve ono světli, blišti, šušti . . . Ah Bože moj!“

Sada ga već i znoj probije od velike muke, te se je morao mašiti rubca da se stare; ušutio je i mislio da će ovako najbolje proći, ali ona ga u svom uzhićenju gurne u rame i reče:

„Zar vam se ono nedopada?“

— Oh, da, da, gospodično! čověk misli da je u raju kada sve ono gleda — odvrati on i strese se od muke.

„Kada opet u Beč dodjem, kako li ću se nasladjivati,“ reče ona nježno i stisne mu ruku.

Tu mu sèrce tèrne, te prokune na tihom bečanku, Beč i njegove sve zabave; prokune i Šalikovića koji ga je na ovako tanak led doveo.

Srećom joj nesta dahe i zapne. Nezrelić uzdahne i zašapće:

„Hvala Bogu da ti je sustao klopotac!“ a glasno priměti:

„Nebi li se izvolili vratiti? mi smo dakleko u šumi, a suton se jo prihvatio zemlje.“

— Pravo imate, vratimo se? —

Tim obratiše tragom; ali se je ona tako uzgrijala napominjajuć svoj mili Beč, da su joj sve žilice igrale, no pošto se je malo odahnula prihvati opet:

„Iz ovog ste mogli uviditi, vrědni moj gospodine! kako mi je drag Beč; pa i to, kako ste mi i vi dragi i mili, što ste odanle. — Možete si misliti, da željno očekujem čas u kojem ću ujedno s vami onamo dospěti. Ja ću se ovdě baviti još dvě nedělje, a vi možete u to doba urediti svoje poslove i to što bèrže, jer ovuda ima kako sam čula, dosta ugljevlja.

Nezrelić se nije bio još snebio pèrve muke, kada ga već druga napane, u kojoj još većma protèrne. Kakovo ugljevlje? kakovi poslovi? — toj mora da mladj škodi, ili me dèrži za Bog zna! koga drugoga . . . zamèrmlja u sebi; da nije bilo tmine, vidila bi bila Filomela blědi obraz svoga milostnika, tako ga uzdèrma njezin govor.

Ćuteć težkoću svoga položaja, odluči joj se odkriti, no kad se je oporavio i hotio da progovori, produlji ona po nesreći govor:

„Ja ću medjutim pisati svojoj tetki u Beč neka mi pošalje novacah, pa ću ovdě čekati, dok vi obavite svoje poslove. Meni je svejedno, bila ja ovdě ili na svojem imanju, jer neimam roditeljah, a tutori mi upravljaju imetkom. Tetka neima děce, te mi višekrat pošalje novacah, kada ih uztrěbam?“

Ove rěči i misao: tetka bogata bez děce „povrate mu dušu, te uhvativ ju za ruku, stane ju uvěravati o vatrenoj svojoj ljubavi, nazove ju svojom zvězdom srětnicom i božicom ljubavi . . . Ovakovoj sili i žestini nemogav ona odoléti, razširi ruke te mu pane na pèrsa, prisižuć mu věrnost do groba. —

(Dalje drugi put.)

Digitized by Google

U Zagrebu.

Dragi prijatelju.

Tvoja mi je preporuka zakonom, pa tek što saznadem tvoju želju, gledam taki da ju izvèršim. Tvoj gospodin N. došao je ovamo, da postane učiteljem na ovom višem učilištu, pa zato nije mogao imati bolje preporuke od tvoga lista, da učinim sve što mogu za njegovo naměštenje. No sve će moje preporuke poći uzalud, ako on nebude imao sposobnostih za ovako važno město.

Sudeć po tvom listu i načinu kako je k meni došao, dèržao sam ga za čověka upravo od oka. Stao mi je govoriti i razlagati o svih znanostih u obće i to tako, da sam u pèrvi mah mislio, da je sveznalo u pravom smislu. Al koliko tebe poznam, mislim, da si ovoga čověka prosudio samo po njegovu obćenitu bèrbljanju, ne pako po mudru govoru o kojoj stvari na pose, te da ga nisi spoznao bolje nego ja, čuvši ga pèrvi put govoriti.

Razglasiv ga dakle medju svojimi prijatelji kano muža vèrlo učena, dovedem ga něke večeri u družtvo ljudih věštih pojedinim znanostim. S početka uze na se sliku čednosti te nije hotio, da se upušta u razglabanje predloženih pitanjah, no prisiljen, město da u kratko i točno odgovori, stade tako buncati, da me je polio studen znoj, razmatrajuć, koga sam preporučio i u družtvo doveo.

Ti koji poznaš Zagreb, znati ćeš, da se u kolu naših ljudih govori ponajviše o znanju narodnoga jezika, pa znajuć da je taj gospodin došao iz Rěke, upitaju ga, uče li se što Rěčani naški. Najprije se začudi, a kasnije uze izsměhavati se iz toga pitanja, veleć, da se u Rěci govori čišće i pravilnije nego u ikojoj drugoj pokrajini našega naroda, te da im netreba učiti jezika. Prigovorivši mu ovi, da se i ostali narodi kano Francezi, Talijani i Němci moraju učiti svoj narodni jezik, odgovori im, da to oni mogu činiti, ali nam netreba, jer naš jezik neima nikakovih pravilah, već sve ide lěpim i naravskim načinom jedno za drugim. Malo da neudarimo u směh, ali někoja gospoda videć, da nije baš naišao na filologičku žilu, svrate govor na polje pověstnice, nebi li joj bio věštiji, pa da ga nezavedu u zakutke, upitaju ga, ima li u Rěci kakovih starinah, a on odgovori: Rěka je najveća starina, jer se je već za Rimljanah ovako zvala, pa to svědoči, da je već onda stanovao ondě naš narod, a Cezar těrajuć Pompeja, izkèrca se ondě, gdě su ga našinci lěpo dočekali, pomislite, i dobrodošlicom pozdravili. Gospoda primetnu šaleć se, da za to učeni svět ništa nezna, pa bi on dobro učinio, da pověstnicu onih krajevah opiše, ako ima kakovih věrodostojnih izvorah; na što on ni neopaziv, da se iz njega ruglo pravi, prihvati: i te kako zažnih, vi gospodo nećete znati, ali je živa istina, da pokraj Rěke na bèrdu ima samostan fratarski, te ja baveć se iztraživanjem starinah dodjem jednom k onděšnjemu gvardijanu, neima li kakovih starih rukopisah, pa pomislite, dade mi něku staru knjižurinu tiskanu u Rěci još u 13. stoléću, pa po ovoj sam sastavio pověstnicu onih krajevah; vi ćete se čuditi, koliko ima ondě prekrasnih živih istinah, ali ja se dèržim latinske poslovice: nullam premat in anum, te mi dělo leži, da se posve izpeče. I pojede, prihvate gospoda, te se stanu grizti za jezik, da neizvale směhom.

Ja sam bio na mukah, te pograbiv klobuk, oprostim se s gospodom, veleć, da me je nětko ročio, te im preporučim svoga klienta, da ga svojski zabave. Došav kući, razmišljavah kako da se ga otresem, te odlučih zatvarati se céla tri dana u sobi i nepuštati k sebi nikoga. Ali sutradan, tek što sam ustao, pokucne nětko na vratih, a ja ni nemisleć na onoga nesretnika, reknem „unutar“; vrata se

Digitized by Google

otvore, i ete ti moga gosta, moleć me, da ga danas povedem k uredniku Pravnika, da pred njim dokaže svoju věštinu, kano što ju je jučer pokazao u družtvu filologah i pověstnikah, pa da si tako prokèrći put k željenoj časti. Volio bi bio biti sto kopljah pod zemljom, nego da se opet osramotim, no premisliv, da ću ga samo dovesti pa odići, obećam mu, samo da se obućem. Dok sam se oblačio, izbèrblja mi sto ludorijah, ali videć da mu ja ni na jednu neodgovaram, ušuti. Počekav nèkoliko vremena kod kuće, da nedosadjujemo tako rano, pojdemo k uredniku. Na putu mu rekoh, da je urednik od malo rěčih, zato da se nevalja s njim odmašiti u razgovoru, jer to bi mu više škodilo nego koristilo, a on mi obeća, da će ga samo pozdraviti pa čekati njegova pitanja. —

Stupivši u sobu, evo gospodina N. iz Rěke, rečem, koji vas želi poznati. Moj klient zaboraviv svoje obećanje stane sred sobe, i primi na se sliku kano da hoće da lekcije recitira: Jest, visokocěnjeni gospodine! želim vas poznati, jer sudeć po vašem Pravniku dèržim vas za vèrloga čověka, a list vaš za najizvèrstniji u cěloj Europi. Mi ga u Rěci vèrlo rado čitamo, pa ja sam se osobito nasladjivao čitajuć vaš članak o postupanju; sad se neće više u družtvih postupati onako surovo, kano što se je dosada, osobito sa ženskim spolom, koji je sav nježan i ugladjen. Ovdě je zevnuo kano som, valjda da odahne pa da nastavi svoj velemudri govor, al urednik videć što je i kako je, pa i po njegovu govoru sudeć da je věšt beletristici, ponudiv mu stolicu preseče mu rěč i upita ga, kako su ondě zadovoljni s Nevenom; vèrlo krasno, odgovori izmučeni govornik; čitao sam onu prekrasnu pěsmicu o pticah; škoda, što nije metnuo još i bekafige; věrujte mi gospodine, ova je ptica kod nas od velike cěne, jer hraneć se samo smokvami, odakle joj i ime dolazi, vèrlo je tusta, pa znate čověk je kadšto i guman. Jest, više guman nego uman, odgovori urednik hoteć puknuti od směha, no kažite, ide li ta ptica u pěvačice ili grabežljivice; grabežljivice, gospodine, prihvati jedva dočekav rěč, da znate, kako grabi najlěpše smokve i kakvu štetu čini, te joj zato naše pěvačice, kad tèrgaju groždje, traže gjezda, da joj i trag satru. — Dosta, dosta, pomislim sam sobom, više neću, dà nemogu da podnosim, te ustav htědoh da idem; al urednik, da neostane sam s onolikom glavurinom, zamoli me da sědnem, te videć da tu nije ni pravnika ni beletriste ni prirodoznanca, i misleć da će kano primorac poznati primorski život i običaje primorskih narodah, upita ga, je li već gotova rěčka luka; jest, pa da vidite kakova i kolika je; u njoj može stajati sila brodovah koji dolaze iz cěloga světa; pa koliko treba brod da dodje iz Carigrada, upita ga urednik; kako kada, kad puše větar, koji se kod nas zove levante-ponente-široko može uvěk doći za petnaest danah; pa ima li što turskih brodovah — turskih ne baš mnogo, ali tim više gèrčkih; tà Rěka je sva puna gèrčkih kapetanah i mornarah; o da čujete njihov krasni jezik; pa to je za čudo, da im se za toliko věkovah nije ni za vlas promènio; ta ovi vam ljudi govore upravo kano što piše stari kuropod u žanofonti. — Ksenofont u Kiropediji, htědoste reći, prihvatim ja, te me znoj probije, pa nedočekav, da me urednik zadèrži, izmakoh iz sobe.

Sutradan dadem zapreći, te se odvezem u Zagorje na dobro, da se više nemučim i nesramotim. Probaviv dva tjedna na dobru, vratim se u Zagreb, jer mi je prijatelj pisao, da je moj klient počiniv i izbèrbljav mnogo ludorijah, nèkamo odbrusio. Došav ame, kazivahu mi, da se je u nèkom družtvu poveo govor o filosofiji, te da je moj gost medju ostalim rekao, da će sada filosofija pošto se je po-

Digitized by Google

čela usavěršivati matematika, steći novo lice, jer ništa nije lěpše i sigurnije nego filosozirati po matematici, pa da su se Němci za tim već i poveli, što dokazuju njihove filosofičke knjige, u kojih da je čitao mnogo matematičkih formulah, a jedna ova:

$$\begin{array}{l} A = B \\ B = A \\ \hline A = A \end{array}$$

osta mu u pameti. Ludoj pomislim sam sobom, i zastidim se što sam priporučiv ga tako gèrdo nasio.

Pripovědahu mi něki prijatelji, da polazi družtva, pa ako nadje u njem koga koji je věšt ovoj ili onoj znanosti, da o njoj šuti, a o drugih da govori smělo i važna pitanja napréčac rěšava, no kad ga upitaju razlog, odgovora, da je to tako te netreba ponavljati. Govori o knjigah, kano da ih je čitao, te izriče svoj sud o svakoj, ali nitko ga nemože natěrati da reče razlog. Razlaže o svih znanostih no izrazi tako občenitimi, da se pozna, da je čuo zvoniti ali nezna gdě, no u pojedina se pitanja neupušta. Rěčju on je Ezopova svraka oděvena tudjim perjem.

Jednom se je u družtvu prepiralo o metafisici, pa su ga pozvali, da izreče svoje mněnje, al se ote tomu pozivu, veleć da se je jednom prepiruć tako napeo, da je stao kèrv bacati, pa da odonda neće da se prepire. Što se mene tiče, mislim, da je tim samo hotio da sakrije svoje neznanstvo.

Recitira něke pěsme kano svoje, al se vidi da su pokradene, jer upitan da protumači koji zamèršeniji smisao, veli, da je suviše baviti se takovimi sitnarijami, veli da zna na pamet cěloga Gundulića, ali ako i zna, to je dokaz, da je bluna, jer oděven pèrnjami kiti se tudjim odělom.

Da ima takovih sveznalah, znao sam, ali nisam věrovao, da ćemo se mi dva osramotiti. Ovakovi prolaze něko vrěme dobro, jer věštim govorenjem kažu se neukomu světu kano zlato; čitaju naslove knjigah; bacaju oko na poglavja, govore s někim, koji ih je čitao, kradu njegov sud; slušaju tudje govore, te ima od njih mnogo dima, ali malo vatre.

Rěčju opazio sam, da je ovakovo sveznanstvo najbolji zanat, jer na světu ima malo ljudih, koji znadu više nego što im zanat donosi, te ih ovakova sveznala lako zavaraju. Pa ako im tko i skine krabulju s lica, zavedeno ga množtvo kori dèrzovitošću, a sveznalo steče pobědu. Ali buduć da se nemože ništa dugo sakrivati, ovakovi ljudi, ako se na krilih hvale i uznesu do oblakah, napokon se pometu, te se strovale u blato, odakle se više nikad nedigoše.

Ovako, dragi prijatelju! mi smo prevareni i osramoćeni, pa najteže mi je, što ti moram ovakova šta javiti. Nadam se, da mi nećeš zaměriti, što se nisam zauzeo za ovakovu ludu, koja bi bila světu rug i prikor.

Nevalja se zadovoljiti razsudiv čověka s vana, već treba podrěti do kosti i mozga, te izreći sud, kojim ako se nemožeš poněti, a ono se nećeš jamačno ni osramotiti. — Ovo neka te neuplaši preporučati mi i nadalje ljude, ali koje si dobro proučio, jer ja ostajem uvěk tvoj stari i na službu pripravni prijatelj.

N. N.

Digitized by Google

Ubožnica u Zagrebu.

Mili Bože, pomozi svakomu,
Svakom bratu i dobru junaku,
Koji ore, pa sirote hrani,
I sirote, i cèrva i mrava.
Nar. Pèsma.

B. Š. Glavna je kèršćanska dužnost hraniti gladne, a oděvati gole. Spasitelj naš naročito veli, da štogod siromakom i ubogim dobra činimo, njemu činimo; a cèrkva je děljenje milostinje medju ona děla uvèrstila, koja rajska vrata duši otvaraju. Zato su pèrvi kèršćani medju glavne svoje dužnosti stavili dobrotvornost, pa dan danas ima već svako město u prosvěćenih dèržavah u b o ž n i c u, to jest zavod (institut), gdě se o občinskom trošku hrane ljudi, koje je velika starost ili velika nesreća pritisnula, da se nemoraju prebijati od nemila do nedraga, od kamena do kamena, kano voda o bregove. Dobroćudnomu slavenskomu narodu jeste kao prirodjeno ovo blagodušje, i on je još prije nego što ga je obasjalo světlo Isukèrstovo pomnjivo lěčio ljute rane, koje zadaje běda i siromaštvo: stari kèršćanski pisci (n. p. Helmold) čudom se čude, što u neznabožnih Slavjanah neima prosjakah. Narod naš nije se sve do danas iznevěrio ovoj krasnoj krěposti, gděgod se nije s francezkom modom uvukla francezka lakoumnost i prevèrtljivost. U Rusiji, Sèrbiji, vojničkoj krajini, dapače i u Bosni (do najnovijega vremena) neima prosjakah, jer svako selo hrani svoje měštane, koji si nemogu hlěbca zaslužiti.

Pa mi Zagrebčani? Tko se nije sgrozio pogledavši množtvo ranjavih, sakatih, hromih i slěpih prosjakah, štono zastiru put, kad je proštenje kod sv. Ivana ili kod sv. Xavera? Znademo doduše, da ima i u Zagrebu někavkva kućerinu kod potoka, tobože u b o ž i š t e (Armenhaus), nu da tko sa sv. xaverskoga proštenja onamo otidje, neznam nebi li se jošte više sgrozio. Da ondašnji stanovnici toga ubožišta otidju u koju izobraženu zemlju, i da počinivši kakvo zlo dokopaju se tamnice, bolje bi im ondě bilo nego kod nas u kući kèršćanske ljubavi. S toga samo skrajna lěnost i skrajna nevolja privoljuje ljude, da onamo idu, i mnogi pošteni, blagoćudni siromak voli jesti kèrvave zalogaje, nego tražiti utočište u kući, gděno ga za svakim korakom gad i groza hvata. Nećemo iztraživati, tko je tomu uzrok, što do sada neimamo poštenije ubožnice; svatko ga poznaje; nedostatak ubožnice potekao je iz jednoga vrela s ostalimi nedostatci našega grada, koje sada težkim trudom uklanjaju. Občinstvo tomu jamačno nije krivo, ono je više putah izjavilo svoju pripravnost na žèrtve, koje bi směrale na ukinuće prosjačenja u našem gradu. Nu nije bilo kod nas do sada čověka, koji bi se bio odvažio primiti se krěpkom rukom mučnoga ovoga poduzeća, koji bi bio nemareć ni za malovrědnu zlobu, ni za zeleni jal, ni za druge zapréke, ozbiljno počeo o tom raditi, da se ova pobožna želja občinstva izvede, znadući da će mu Bog i savěst sav trud nagraditi; nije bilo čověka, koji bi bio poželio sagradit si věkovit spomenik u sèrcih zahvalne sirotinje — m o n u m e n t u m a e r e p e r e n i u s!

Osobito nam godi, što možemo občinstvu javiti, da će se želja svijuh milostivih i žalostivih sèrdacah na skorom izpuniti, da ćemo na skorom dobiti primèrenu zagrebačku ubožnicu, jer se je naš gradski načelnik g. I. Kamauf sa župnikom i opatom g. Stěpanom Pogledićem posla toga tako revno primio, da je već pomoćju druge čověkoljubive gospode i osnova ovakvoga zavoda izradjena i u Nar. Nov. priobćena a zagrebački nadbiskup, preuzv. g. J. Haulik, primio je pod svoje okrilje ovo nježno čedo kèršćanske ljubavi. Uz ovakvu srećnu kob nedvojimo o srećnom uspěhu pod··

Digitized by Google

uzeća. Po osnovi sastavit će se u jedno sve različite zagrebačke glavnice za podupiranje sirotinje, k ovome će se pridati dobrovoljni měsečni prinosci Zagrebčanah i drugi dohodci (n. p. globe), te će se odmah nabaviti priměran stan za naše bogce, dok se nesagradi osebno ubožište. Zavodom ovim upravljat će odbor sastavljen od 12 priložnikah, koji će najviše ovomu zavodu pokloniti, zatim od pojednoga zastupnika zagrebačkoga poglavarstva i redarstva i svih ovdašnjih župnikah. Svake godine štampat će se potanki računi, da se svatko glavom uvěri o sdušnom upravljanju. U ovaj zavod primat će se svi pravi siromasi spadajući pod Zagreb, te će ondě dobivati sve što im treba. — Tim će se zabraniti svako prosjačenje, a inostrani prosjaci, prolazeći ovuda, dobit će podporu iz pěneznice ovoga zavoda. Evo kratkoga nacèrta (plana) nove zagrebačke ubožnice.

Na svèrsi poziva za utemeljenje ove ubožnice pobudjuju podpisana ondě gospoda svakoga, kojemu je do toga stalo, da se krasni ovaj zavod bèrže bolje zavede, a zaveden utvèrdi, da svoje misli, opazke, savěte priobće dotičnomu odboru, da se tako sastavi osnova ubožnice, koja će se moći smatrati kao jeka javnoga mněnja. Ova hvale vrědna pobuda potaknula je dakle i nas, te smo se evo primili pera, da prosborimo o tom spasonosnom poduzeću; ne zato, što si u tom poslu prisvajamo někakvu osobitu mudrost, nego zato, da potaknemo věšte ljude, da čine kano i mi, da kažu, kako bi se zagrebačkoj ubožnici što tvèrdji temelj postavio.

Ni najmudriji čověk nemože se kod kakvoga praktičnoga poduzeća dosětiti sám svim okolnostim, na koje treba paziti, svim zaprěkam, koje mu prěte; već mu treba u pomoć pozvati izkustvo drugih ljudih u toj struci. Tko toga nečini, osvědočava se kasnije o istini naših rěčih — nu svojom štetom. Da se ovoj šteti kod osnivanja ubožnice uklonimo, treba dakle nabaviti pravila drugih glasovitih ubožnicah i uputit se potanko o njihovom ustrojstvu, da se tako već sada prepréči mnogo zlo.

S ubožnicom valja sdružiti radionicu (Arbeitsanstalt, Beschäftigungsanstalt). Slabo ima nesrećnikah, koji baš ništa nemogu raditi. I sakati i stari mogu n. p. plesti (štrikati), trěbiti kèrpe, ili bar perje čehati. Ako i nezasluže tim toliko, koliko se na njih troši, a ono će bar obaliti ovaj trošak; mnogi pako zaslužit će i više, a taj višak bi im se uručio, da se i oni malko razvesele i da se u njih razpiri volja k poslu. Tim bi se ne samo troškovi ubožnice umalili, nego bi se iz nje iztěrala i lěnost, koja je kao svagdě tako i u ubožnici mati svake opačine, te bi se uklonili one ubožnice svi oni koji su poželili njezinoga kruha, samo da nemoraju ništa raditi. Ovakovih trutinah netreba ondě, jer oni sa svojim siromaštvom, kojemu su sami krivi, donose i drugih bědah onamo. S druge strane poštemi siromasi, koji nemogu naći posla, neće se stiděti ići u ubožiste, gdě će se svojimi rukami hraniti. Da pako uvěk bude posla, trebalo bi pozvati ovdašnje obèrtnike i tèrgovce po tèrgovačkoj komori, da kupuju rukotvorine ubožnice i da joj daju posla, koji se može ondě obavljati.

Javnost kod upravljanja da bude što veća; s javnošću rasti će pověrenje občinstva u taj zavod, javnošću rasti će mu dohodci i dobročinitelji; javnošću uklonit će se svaka sumlja od ravnateljstva; javnošću uklonit će se mnoge mane i nedostatci, koji bi mogli prěčiti njegovo napredovanje. Zato neće biti sve učinjeno, ako se na svèrsi godine naštampa kratak izvadak računah; tim se občinstvo neće zadovoljiti, već će trebati, da se računi potanko štampaju i da ih desetnici po kućah razděle. Tà kod ovakvoga zavoda neima bar nikakvih diplomatičkih tajnah, koje se nebi moglo světu odkriti; a troškove tiskarske namirit će obilato rastuće pově-

Digitized by Google

renje občinstva k zavodu. Nedostatak javnosti bio je do sada ponajglavniji uzrok, da se je občinstvo za svoje siromake tako slabo brinulo: nitko nije znao, kud su dospěli novci naměnjeni siromakom, a mnogi je pomislio, da li se nehrane bogati ljudi bogčevom milostinjom.

Kad se u občinstvu našem probudi pověrenje k ovomu poduzeću, zaista mu neće faliti ni podpore. Nu poznavajuć čověčju slabost i silu ugleda (auktoriteta), želimo, da se na ova dva momenta kao što treba gleda kod pobiranja dobrovoljnih prinesakah. To bi se učinilo, kad bi se sastavilo više odličnih odborah, koji bi hodili od kuće do kuće i skupljali dobrovoljne prineske; nu samo se po sebi razuměva, da bi gospoda odbornici dobrim primérom morali prednjačiti i sami znatnu sumu ubožnici upisati. Ako tko hoće, neka se oprosti od měsečnih prinesakah, položiv primérenu glavnicu. Još bi trebalo da i dotično poglavarstvo, pozove svakoga, koji se u Zagrebu nastani, da obeća kakov prinesak za siromake zagrebačke; tako nebi nikad presušilo ovo vrelo dohodka.

Sve dakle visi sada o Zagrebčanih; o njihovoj dobroj volji, o njihovom velikodušju visi, hoćemo li i kakvu ćemo dobiti ubožnicu, hoćemo li našoj sirotinji gèrdne zaléčiti rane. Ima kod nas ljudih, koji zato nisu davali milostinje prosjaku, što nisu mogli razlučiti pravoga siromaka od varalice, te su se dèržali poslovice, tko kriva žali, pravomu gréši. Ima takovih, kojim se je gadilo dati milostinju u skožurenu ruku prosjaka. Ima takvih, koji su zatvarali kuće, da im se s prosjakom tat neuvuče. Evo, gospodo, uklonjene su zapréke vašemu dobrotvorstvu! Ima takvih, koji nisu mogli gledati gèrde nevolje uz put ležeće sirotinje. Evo vam, gospodo, prilike, da se oprostite za věk věka onakvih grozovitih prizorah! Svatko neka dá koliko može, neišću se ovdě veće žèrtve, nego što ih tko može podnositi: ako svatko priloži prema svomu imutku, eto nam gotove ubožnice. Zèrno do zèrna pogača, kamen do kamena palača. Pa Bog zna — mi toga zaista nikomu neželimo, nu sudbina se čudnovato igra s ljudskom srećom; Bog zna, neće li tko prinosec kamen za ubožište, prinositi kamen za svoj budući stan, neće li tko sam jošte uživati ono dobročinstvo, koje je bio drugim naměnio.

O kèršćani, mila braćo.
I kèršćanske, mile majke!
Podarujte, obdarujte,
Porad Boga jedinoga
I rad časa umèrloga.
Krajcara je malen darak,
Al golema zadušdina
Rajska vrata otvorena,
Duši město uhvaćeno
Na přestolu Hristovome,
Gděno stoje dobra děla
I kèršćanske zadušbine,
Što za Boga udělite
I za Boga naměnite.
Andjel piše, Gospod gledi
U andjelska desna krila. —
Spomeni se, otac, majko!
Spomeni se, bratac, seko!
Neprones'te moga darka,
Već uděli pa naměni!

Digitized by Google

TOBOLAC.

Iz Zagreba. U „zabavnoj čitaonici“ izać će za koji dan pèrvi svezak radi unutèrnje svoje estetične vrèdnosti i plemenite težnje toli procènjenoga romana: „Striče Tomo ili robovanje cèrnacah u Americi,“ od Enrike Beecher Stowe, što ga je preveo g. J. Zalezo.

Predplatna je cèna čitavome dělu ujedno sa više krasnih slikah 1 for. 36 kr. sr.; što se može ili na jedanput ili na dělove tako položiti, da se plaća za svaki od pèrva četiri svezka po 24 kr. sr. a ostali davat će se onda badava. Tko želi pojedine svezke dobiti bezplatno po pošti, neka pošalje 2 for. sr. Svake treće nedělje izaći će jedan svezak. Predplatu prima Županova knjigarna.

— Magjarska akademia odgovorila je našemu historičkomu družtvu da će mu u poduzeću njegovu na pomoć biti. — G. Ante Fanfogna grof Garanjanin javio je istomu družtvu, da ima starl rukopis od govorenja izmedju sv. Gèrgura pape i sv. Augustina, pisan glagoljskimi pismeni, koji je star do 400 godinah; ovaj gospodin pošilja ujedno popis knjigah ilirskih nalazećih se u njegovoj knjižnici.

— *Poštarska bèrzina.* Da prosti list iz Karlovacah u Zagreb dodje, treba mu *15* danah; a na takvom listu mora još da je napisano i *Zagreb* i *Agram*.

Slavenski glasnik. S poslědnjim brojem „Slovenske bčele“ izašao je i pèrvi arak Terstenjakova dèla: „Kdo so bili Ambidravi, in kdo je sozidal starodavni mesti Virunum in Teurnia Kelti ali Venedi?“ — U poslědnjem broju priobćili smo novine jugoslavenske i poljske; evo još i českih: „Pražské noviny.“ Urednik Šestak, (službene novine za Česku.) „Slovenské Noviny.“ Urednik Daniel Lichard. (Službene novine.) „Moravský Narodni List.“ Urednik Leopold Hausman. „Cyrill i Method,“ katolički časopis izlazi u Bistrici. Urednik Mih. Chrástek. „Hlas Jednoty katolické,“ izlazi u Bèrnu. Urednik Fran. Poimon. „Katolicke Noviny pro obecni lid,“ izlaze u Pešti. Urednik Paliarik. „Lumir,“ belletristički časopis. Urednik, J. B. Mikovec. „Živa,“ časopis prirodoslovni. Urednici Dr. Purkyně i Ivan Krejči. „Tydennik“ pro polni, lesni a domáci hospodařstvi. Urednik Fr. S. Kodym. „Škola,“ pedagogički časopis. Urednik Josip Havelec, „Časopis“ ku prospěchu oprav na gymnasiih. Urednik Jungmann. „Pražsky posel. (Sbirka zabavnih i poučnih člankah.) Urednik J. V. Houška. „Časopis českého Museum.“ Urednik Vaslav Nebeský. — „Moravska narodni jednota,“ ima se pretvoriti u moravsku maticu. Ovo ja vèrlo važno. Dosada je bila svèrha ovoga družtva izdavanje knjigah, podupiranje knjižnicah i čitaonicah, prirodoslovnih sbirkah i umětskih dělah. Članovi su se dělili na tri vèrsti: na utemeljitelje, poslnjuće i pomagajuće članove. Pèrvi su morali platiti 100 for. za 10 godinah, drugi takodjer 100 for. za 20 god., a treći svake godine 2 for. sr., po zadnjem računu sakupljeno je glavnice 6391 for. 42. kr, sr. Družtvo videć da ovako nemože napredovati, prekrojiti će svoja pravila po pravilih češke matice, gdě svaki član samo 50 for., plaća, te sve knjige troškom družtva izdane bezplatno dobiva. — Već je izašao i treći broj „Žive,“ koji je kao i pèrva dva pun lěpih člankah. — Od drugoga tečaja pedagogičkoga časopisa „Škole“ izašao je pèrvi dvoměsečni svezak; ima u njem puno kojekakvih zanimivih člankah od Dr. Čermaka, prof. Rozuma, Dr. Čupra i t d. — Konac izvornoga romana „Slepá paní“ od Fr. Mosra izać će istom měseca travnja. — Nedavno počeo je opet g. Cyprian Robert predavati na College de France. Pèrvi dan govorio je o naprědku književnah slavenskih. Na predavanju ovom bila je i gospoja Kierova, Engleskinja, koja je prevela Ranke-ovo dělo o Sèrbiji, a sad se uči poljski i sèrbski. G. Cyprian Robert čitao je několiko versah iz Garčinskoga, te ja pokazao da dobro izgovara poljski.

Svašta po něšto. Poznati němački spisatelj, K. Spindler napisao je novi roman pod naslovom: „Der Teufel im Bade.“

— Najveće orgule dogotovljene su sada u Liverpoolu, pištala nenapuhava obični měh, već posebni porostroj.

— Najskuplji forte-piano, koji je ikada bio, kupio je nedavno car Napoleon za svoju suprugu, i to za 16,000 for. sr. Ovomu prekrasnomu i izvèrstnomu fortepianu čudom su se čudili na izložbi londonskoj — al kupit ga nije htio nitko. Napravio ga je Erard u Parizu.

— U Londonu su izumljene tako zvane električke palice, u kojih je galvanički stroj, pa kad se čověk s krajem dotakne tvèrdoga těla, n. pr. kamena, to se sva okolica na daleko razsvěti. Ovakvom palicom može se čověk i braniti i posvětit si u tmini.

— Iz tvèrdjave Varšavske utekla su onomadne dva usnika ubiv svoga stražara. Jedan je usnik obukao oděću ubijenoga stražara, oboružao se njegovim oružjem, pa je išao za svojim dragom, kao da ga pod stražom prati. Ovaj nečuvenom smělošću izvedeni čin pošao bi im

Digitized by Google

bio za rukom, da po nesreći njihovoj ondašnji uznici nisu na glavi ožigosani. Da taj žig sakriju, ukrali su dvě baroke, nu ruskoj je policii ipak za rukom pošlo, da jednoga uhvati. Za drugoga se još nezna gdě je.

— Nedavno zatvorila je policia u Berlinu množinu ljudih, koji su se krivo prisežući uzajamno pomagali u svojih parnicah. Ovi su ljudi najviše dosadjivali kuće gospodarom. Kad je kojemu od njih odkazan stan, to on nije ni mislio na to, da se seli, već je doveo několiko svojih ortakah, koji su prisegli, da je kuće gospodar odkaz opozvao.

— Kao dokaz španjolskoga osvetnoga značaja navode novine neki dogadjaj, koji se u Sevilli dogodio. Pěvač Assoni izzviždao je u někom predstavljanju banderilla, koji je bio stěgonoša boracah, štono se s bikovi bore. Večerom ide Assoni kući, a bangerilla ovaj, da mu žao vrati za sramotu, probode Assona bodežom u sred ulice.

— U sabornici zastupnikah u Massachusets-u dogodilo se 3. veljače nešto vèrlo smešnoga. Za vrěme věćanja bila je na galerii glasovita pěvačica Alboni. Jedva što ju opazi dr. Cogswell zastupnik ia Bedwona, ustane i predloži, da sabornica prekine danovnik, pa da sasluša njegov predlog, tičući se něke osobe, koja je obično na galerii. Sabornica je pristala na ovo sa 88 glasovah proti 49. Sada stane govoriti dr. Cogswell, da za svoju dužnost dèrži nastojati o tom, da sabornica iz osobitoga štovanja prema gospodični Alboni odredi, da joj se da město u sred sabornice medju zastupnici. G. Stevenson iz Bostona vikne sèrdito: Ja predlažem, da se ovaj predlog zabaci. G. Prince misleći, da će šalom uzbiti zbilju, reče da pristaje uz mnenje g. Cogswella, al želi, da se gospodični Alboni da město uz njega. „Ovo mi je drago," odgovori g. Cogswell. Nu g. Alboni bila je pametnija nego premudra sabornica zastupnikah, pa je otišla iz galerie prije, nego što je kakva odluka stvorena, i zato su njezini tobožni prijatelji morali svoj predlog natrag uzeti.

— Čudnovata je igra slučaja, kažu ljudi, što su se Bonaparte i Wellington, dva ova ponajglasovitija muža, rodili u jedoj te istoj godini; ali još je čudnovatiji, da ie Shakespeare i Cervantes umrò ne samo u jednoj te istoj godini, već na jedan te isti dan, naime 23. travnja 1616. godine. Nu i to je znamenito, što je Sobiesky, Shakespeare i uzor slikarah, glasoviti Raphael, umrò na svoj narodjeni dan.

— Něki brijač brijao je u Parizu čověka inostrana. Pošto ga je na pola već odbrio, stisne ga brijač čvèrsto za bradu lěvicom, a u desnoj dèrži britvu povèrh njegove brade, i zapita ga: „Niste li vi lani bili u Grenoblu?" Inostranac odgovori dèrhćućim glasom: „Jeste, gospodine!" — Na to brijač baci britvu, otvori vrata i otèrči na ulicu. Inostranac na pol obrijan ustane i otidje za njim sav razjaren. Brijač ovaj bio je udovac; kao što se kasniji saznalo, zagrěšila je lani ujegova žena s čověkom někim u Grenoblu, te je radi toga s tuge umèrla. Sva je prilika, da je brijač prepoznao u ovom inostrancu onoga, koji mu je ženu zaveo, te sèrce mu je tako uzplamtilo za osvetom kèrvnom, da mu se u onaj par nije dalo na ino, već poběći, i time rěšiti se kèrvne napasti.

— *Što tko čini sve sebi.* U někakvom selu bio je spahija. U tom istom selu živio je i prosjak, koji je skoro svaki dan dolazio na prag spahijskog dvora, uz gusle gudio i prosio komad hleba i po malo smoka.

Gospoji spahinici dosadi prosjak, i ona, da ga se za uvěk otrese, uměsi od běla brašna pogačicu, dobar obrok za gladna čověka, pak uměša u pogaču hitra otrova, i kad opet dodje prosjak, ona mu veselim licem dade pogaču, a on — kao uvěk primi darak veleći: „Što tko čini sve sebi, Bog će platiti!" i ode ostavivši pogaču u torbi, překo polja u drugo selo.

U polju naměri se prosjak na dva gospodičića, dva sina iste spahinice. Ovi kad su smotrili prosjaka, ustave ga, i rěč dvě, pak mu se potuže, kako su se cěli dan tepli po lovu, te su tako ogladili, da bi mogli suha hlěba jesti, kad bi ga samo sad imali.

„Evo gospodo!" veli prosjak, „vaša gospoja majka dala mi je malo prije ljepu pogačicu od běla brašna, ja je zasad netrebam, najte, uzmite ju i privatite se malko."

To rekavši izvadi pogaču iz torbe, i dade ju lovcem; a ovi mahom razlome pogaču i u slast pojedu.

Prosjak ode svojim putem, a gospodičići dodju kući, zaboli ih glava i do zore umru obadva.

Obistinila se na njihovoj materi poslovica: „*Što tko čini sve sebi!*"

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana**, u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 11. U četvèrtak 17. ožujka 1853. **II. TEČAJ.**

Pavao Wyhowski.

(Pověst ukrajinska od Mihalja Czaykowskoga.)

„Marijo! . . . Marijo! . . . ni ti nećeš da sam sretan, i ti me turaš od sebe? . . .“ — Ovako je mladić lěpa uzrasta govorio děvojki, koja je uz njega stala. A ona je krasno čelo oborila k zemlji, žarke je oči zakrila koprenom stida děvojačkoga, te je poluglasno rekla: „Pavle! ja te ljubim!“

„Ti me ljubiš, a nećeš da ideš sa mnom? Marijo! za pečinom na obali rěke čeka moj vrani konjic; hajde dušo moja! Letět ćemo kao munja do zemlje Vlaške prěko Dunava. Ondě su drugi ljudi, drugi običaji. Ondě neće reći: ona je grofica, a ti prosti plemić i to iz roda kozačkoga; niste dakle jedno za drugo. Marijo hajde sa mnom!“ — Ovo rekav klekne pred nju i poljubi joj ruku. Ona nježnu svoju ručicu neuzteže, već se čini da mu stiskuje ruku.

„Pavle, nemogu, jer imam roditelje; čekajmo, Bog će nam se smilovati!“

„Bog će nam se smilovati, al se neće otac tvoj!“ Ovo rekav ustane naglo. „Sěćaš li se još, što je jučer velemožni grof rekao? „Gospodine Pavle, moja kći nemože nikad biti vašom ženom, ja imam druge naměre glede njezine budućnosti.“ Pa se obèrnuo od mene, a ja sam stajao pred njim kao djak, nemogav ni rěči pregovoriti; nu . . .

Zaškripnuo je zubmi, a ovim škripanjem zaustavio je govor svoj. Děvojka je sklopila ruke, i moleć upèrla u njega svoje cèrne oči. „On je moj otac, nepsuj ga!“

„On je tvoj otac dàkako, zato oprosti!“ — I opet je pao na koljena, primiv se oděće njezine. „Marijo běži sa mnom, otac će oprostiti!“

„Ne, toga neću nikad učiniti, jer bi mati moja od tuge umèrla; Pavle, i ti imaš mater.“

„Imam!“ uzdahnuo je i oborio glavu k zemlji. „Al sam drugo sve izgubio.“

„O! ne, moj mili, ja ću te ljubiti u sve věke věkovah, neću nikoga nego tebe; stèrpi se i čekaj, pa ću jednoč tvoja biti.“

„Da se stèrpim, da čekam,“ opetovao je mladić gorko se posměhnuvši, kao da hoće da udusi plač, „prazne su to rěči za sèrce ljubeće. — Marijo ti me neljubiš.“

„Ja da te neljubim?“ kriknula je děvojka tužno i bacila mu se u naručaj. Sad su se pèrvi put poljubili cělovom stidljivim, nu sladkim i razkošnim; on se nije osudio putenom mislju okaljati sveto ćućenje ljubavi; sèrce mu je divno igralo i ćutilo što mu um nije mogao shvatiti; sad je věrovao, da ga ljubi. U taj je par něšto

Digitized by Google

zašuštilo u šumi. Děvojka skoči na stranu: „Pavle! s Bogom! Evo uzmi ovo od mene za uspomenu! — Pa mu je podala smotani papir, i poběgla krivudastom stazom, a za mala izčeznula izza dèrvlja, kao bludiljka, kao padajuća zvězda, koja izčeznuvši izpred očijuh těla našega pojavlja se duši našoj.

Mladić je sklopio ruke. „Marijo! Marijo!“ Nu nije běžao za njom, već je kao za pojavljenjem čudnovatim lětio mislju na onu stranu, kojom je ona prošla. Razvio je papir, pa je našao u njem zlatan križić prepleten cèrnimi vlasi Marijinimi. Ljubio je vlasi, ljubio je ztato, ljubio je papir i to strastno, jer sve ovo nije viděla ljubljena děvojka. A zatim se je někakva čudna misao porodila u glavi njegovoj, postao je, pa je skočio na onu stranu, odkud se malo prije čulo šuštanje; kao děte hotio je kazniti pticu, koja je preplašila děvojku njegovu, nu nije ništa našao.

Svuda na okolo vladala je sveta tišina, dà ni jutarnje povětarce nije treslo lišćem i cvěćem, a zlatni traci sunca lěpo su se zèrcalili u světlih kapljicah rose; svět je ušutio kao na pozdrav běloga danka, te se němim udivljenjem čudio božjoj lěpoti. Ovaj lěpi mir světa silno se razlikovao od ćućenjah mladića, što je još više raztužilo sèrce njegovo. — Ustao je i izvadio zlatni križić, ali ga nije poljubio; na ustih njegovih pojavio se je tužan posměh.

„Križ mi je dala na put! — Dobro je to! — Zašto sam se — siromašni plemiću — zaljubio u groficu! — Ne, ja je više neću viděti, neću viděti ni matere svoje!“ Dlanovi pokrio si je oči, kao da suze roni. Vraćao se k svomu konju, nu polako, kao da mu se neće ostaviti čarobni ovaj gaj. Jedva što je prošao několiko korakah, opazio je čověka klečećega pod dèrvom s odkritom ćelavom glavom, bradom žutkastom kao lan, u sědom kapucu. Ovo je bio kapucin Tadija, koji je molio jutarnju molitvu pod vedrim nebom, pred licem božjim. Mladić je sustao; redovnik je svèršio molitvu, ustao i približio se mladiću. Na nabranom licu starca zèrcalilo se nagnuće reć bi otčinsko; pružio je suhu ruku mladiću.

„Gospodine Pavle, děte moje, što tu radite tako rano, u dvoru još spavaju?“ Mladić je poljubio ruku redovnikovu, jer je on bio njegov stari učitelj, i odhranitelj njegov u dětinstvu.

„Otče Tadijo, ja ih nisam nakanio buditi, došao sam da vidim poslědni put ova města, pa da se s njimi razstanem na sve věke.“

„Što vam je moje děte, pa kamo ćete?“

„U daleke, neznane krajeve, ja ovdě neimam što da činim, bez dvojbe nećemo se više viděti. Otče Tadijo, blagoslovte me!“

„Vi ste bolestni, Pavle.“

„Jest bolestan, ovdě u sèrcu, — položio je ruku na sèrce — nu ne u glavi. Otče Tadijo, vi znate kako ljubim Mariju. Otac mi njezin, i nemoljen, odreče ruku njezinu, a još je čudo, što mi nije zabranio u kuću dolaziti.“

„Nemojte sdvojiti, mili moj, uzdajte se u pomoć božju, pa će se sve promèniti. Gospodin maršal premislit će se valjda, pa će promèniti svoju odluku.“

„Grof će promèniti odluku svoju? Otče Tadijo, da ste ga viděli, kako je jučer, ponoseći se svojim kupljenim naslovom, oholo govorio sa mnom, s plemićem, a moj je otac bio vojvodom Ukrajine, vodjom vojske, kakvoga ni on ni cěli njegov rod nije nikad ni vidio.“

Napreknula mu je žila na čelu, činilo se da se u gnjevu diže tělo njegovo, lice mu se pocèrvenilo od divlje zanešenosti kozačke. Na to smo spali mi Wyhowsky, da nam se někakav grof Siryczynjski ruga, koji nije zaslugami, već pěnezi postao

Digitized by Google

grofom! Ha! ha! Naučio bih ga bio jučer, nu Marijo! ti si ondě bila, ti si njegova kći, a ja sam klonuo duhom, ruka mi je malaksala. Nu čekaj: odgodjeno nije odloženo. Živi jošte kozačko plemstvo u pokrajini Ovručkoj, Žitomirskoj; nisu još izumèrli do poslědnjega kozaci u Ukrajini; ima braće Zaporožke za Dunavom, doć će vrěme, gdě ćemo se latiti oružja po kozački i zasvirati vam, gospoda grofovi, gospoda baroni; hoćete da zaboravite, da ste plemići poljski, mi ćemo vas sětiti na to, mi děca zemlje poljske doć ćemo, da računamo s dušom vašom, doć ćemo, nu ne s poniznom pokorom, nego kao osvetitelji; posvětit ćemo si, posvěditi, gospodine grofe, maršalu, savětniče, viteže! — . . . Glas mu je presio u pèrsih, još su mu ustne tèrhtale, oči sěvale i ruka grozila.

Redovnik je šutio, nije presěcao rěčih, koje su se radjale s gnjeva, uvrědjenoga ponosa i tuge ranjenoga sèrca, već je molio u duhu: „Mili Bože! razsvětli razum sina svoga!“ Mladić je valjda pogodio tajnu molbu redovnikovu, jer ga je primio za ruku. „Otče Tadijo, mislite li da sam ludovao? O! ne, ne, znam ja što ću učiniti. Vidět ćete, neću li ja Pavao Wyhowski učiniti drugo kèrvoproliće Konotopsko!“

„Dao Bog, da se toga nedočekam. Gospodine Pavle, a što će vaša mati?“

„Mati? moja mati? . . .“ Sad se lice njegovo preobrazi, modre žile s čela nestane, sivo oko više neplamti plamenom, već suze roni. „O nesretna mene! Tužna li je sudbina moja! Ona više neće viděti sina svoga, a ni ja je više neću viděti!

„Vi ste joj jedina podpora, jedina utěha. Pavle! možete li pregoréti, da ostavite mater u starosti? Spomenite se dětinstva, kako vas je njegovala i oda zla branila, vi ste bili zenicom oko njezinoga, a i sada vas ljubi nada sve na světu!“

„Jadna majko! vi znate otče Tadijo, kakvo je moje sèrce, vi ste ga obrazovali. O! kako ljubim mater svoju!“

„Milost božja da je s vami, sinu moj; promislite, što bi ona sirota bolestna i stara bez vas i vaše podpore. Ona neima hranitelja do vas, a branitelja do samoga Boga. Neostavite matere stare i osamljene na světu ovom.“

„Prestanite, otče, nemučiti mi i onako tužnoga sèrca.“

„Mili sinu, umirite se, vratite se k materi, ona će vas prigèrliti na materinsko sèrce, pa će vam sve milo biti, jer ćete dužnost svoju učiniti, a gospodin Bog blagoslovit će možda i vas danas sutra děčicom. Bog i na ovom světu dobro dobrim vraća, pa će vam i děca vaša jednoč vratiti milo za drago.“

„Meni neće nikad sinuti sunce sreće, otče Tadijo!“

„Nemojte sdvojiti, sinu, jošte živi stari Bog. On je već više putah preokrenuo cělim světom, zašto nebi mogao proměniti sèrca čověčjega? Vratite se kući, pa se nadajte, da će se maršal opamtiti i drugčije misliti.“

Čuvši rěč maršal pocèrveni se mladić. „Da se vratim kući, da pripovědam materi sramotu i nesreću svoju, i da gledam tugu njezinu! Ne, nikako! Čujte otče Tadijo! molim vas, kao učitelja moga, i duhovnoga moga otca za milost, za dobročinstvo. Kažite ubogoj materi, da sam pošao někuda, da sam prošao na kraj světa; kažite joj sve, — ili nekažite joj ništa — učinite, kako vam se bude svidělo, nu odnesite joj moj blagoslov.“ — —

Za časak je šutio, a zatim je uzdahnuo i rekao: „Blagoslovite i Mariju, a blagoslovite i mene — možda na věke.“ Pa je poklonio glavu pred redovnikom.

Digitized by Google

Redovnik metnuo je ruke na glavu njegovu, pa je dèrhćuće ustne pritisnuo na vlasi njegove. „Pavle, dête moje, premili sinu, ostanite kod nas. Bog će blagosloviti i vas i vaša dêla, mi ćemo vam zahvalni biti, ostanite kod nas, ja ću sam na kolênih maršala moliti.“

Mladić ga ogèrli, a tèrgnuv se opet iz njegova naručja reče: „Nemogu, otče Tadijo — S Bogom!“ Kao pomaman otidje iz šume, pa se požuri k rêci.

Redovnik otišao je za njim dèrhćućim korakom, i gledao na onu stranu, kuda je prošao, sklopio ruke i molio se pobožno: „Bože! štiti dušu njegovu, blagoslovi ga.“

Poštovani starče, uzalud gledaš na onu stranu, kojom je mladić otišao. Već je odletio silnim skokom, samo se još lupa konjskih kopitah razleže po pustoj šumi.

Redovnik je sustao i pouzdano okom k nebu svèrnuo.

„Veliki Bože, blagoslovi ga!“ —

II.

U dvoru grofovskom pripravlja se nèkakvo slavje. Oderani i bosi seljaci čiste dvor od rana jutra, snašaju smeće, ravnaju kamenje, a panduri pod prozori gospodskimi biju siromašni narod i proklinaju ga. Družina se obukla u novu oděću, dvorski zvižda slugom kao psom; ako je koji u čem falio, neće ga minuti batine.

U palači šeće se gospodin grof oděven u tamnozeleni frak, na vratu mu visi red svete Anne, na pèrsih o zlatoj kopči kèrst svetoga Vladimira, medalja od bronca, kao uspomena na god. 1812. i kèrst viteza melitskoga. Popravio je popèrsje cara svijuh Rusah, štono stoji na odličnu městu, rubcem je odtèrao muhe sa slikah generala gubernatora Kijevskoga Žoltuchina i ratnoga maršala barona Van der Osten-Sakena, vodje pèrvoga sbora ruske vojske, a napokon je još jedan put pregledao cêlu palaču, da li je sve u redu. Sve je bilo bogato nakićeno, puno dragoga porcelana, srebra, kristala, slikah spominjućih na bojnu slavu Suvarova i Kutozova, pokućtva iz mahonskoga dèrva, sagovah zelene i cèrvene boje.

Gospodin grof morao je nêšto ugodnoga misliti i razmišljati, jer se je posmêhavao i ruke si tro, a kad je grofica u sobu stupila, reče joj: „Mila ženo!“ — bio je dakle dobre volje, jer obično bi joj govorio: gospojo grofice, a samo kadšto „moja gospojo.“ — „Pisao mi je neocênjeni naš susêd Zlotnicki, pobočnik našega ljubeznoga generala Žoltuchina, da će doći k nam s pukovnikom Beklemešovom, zapovêdnikom Izumske husarske regemente.“ Popravio je svoje redove i posmêhnuo se, kao da će tim pokazati kako su važne njegove rêči.

Vidêlo se, da grofica nije shvatila misli svoga muža, jer ga je ozbiljno pitala: „A zašto ze raduješ toliko ovomu pohodu?“

„Zašto? moja gospojo! Čudna li pitanja! Neznaš li što će to reći? Žalim te gospojo!“

Posmêhnuo se kao da će nêšto šaljiva rêći: „Zato, gospoje grofice, što gosp. pukovnik može postati našim zetom, i što Škender naš u njegovoj regementi može častnikom postati. Gospodin je Beklemešov pobočnik carev, znamenitoga roda i bogatstva; težko li je sada pogoditi zašto se radujem?“

„Mili mužu, ti znaš, kako nas je Škender molio, da ga pošaljemo na sveučilište Varšavsko, on neima nikakove volje k vojničkomu stališu; a napokon je jošte premlad, u vojsci ima mnoga posla i truda, može se rat zametnuti . . .“ Ovo reče mati od velike brižljivosti.

Digitized by Google

Na licu grofovu vidělo se, da se oglušio na glas sèrca materinjega, i da neće da vidi moleći obraz njezin. „Gospojo grofice, volja otčeva mora da je sveta, a ja sam otac; Škender mora da bude vojnikom. Milostivno s nami vladajući cesar voli vojnike nego djake, a ja neću da odlučujem sudbinom svoga děteta po tvom mněnju. Mila gospojo, dobro bi učinila, da Mariju na to dovedeš, da se okani suvišnoga uzdisanja i plača.“

„Težko ti je sèrcu zapovědati, dopustimo joj bar, da plače sirota.“

„Dakle i gospoja grofica oplakuje sudbinu svoje kćeri, kojoj je na um palo da se zaljubi u někakvoga plemića Neimanišlovića. Nu s toga neće ništa biti, da se grofica, kći maršalova uda za muža . . . za kakvoga? Wyhowskoga, a tko je taj Wyhowski?“

„Mili mužu, ostavimo to! — Tà ti si sam gospodina Pavla Wyhowskoga pozvao u našu kuću, ti si sam kriv, da je Marija uzslušala rěči njegove.“

„Mila gospojo, vidi se, da te gospodin Bog nije baš nadario bistrim razumom. Istina je doduše, da sam sám pozvao Wyhowskoga u kuću; istina je i to, da sam na jedno oko zažmirio, kad sam vidio da se Mariji ulaguje; al su onda bila druga vremena . . . Izberi! Ovručki plemići, koji na jednoj nogi nose čižmu, a na drugoj opanak, poljski kontuš i župan, po boku kusturu, a na glavi konfederatku na hero, — nebi me bili izabrali za maršala, rekli bi bili: „Niepozwalam!“ pa mirna Bosna. Znaš kako su se Wyhowskovići za me borili! Ovaj je išao k bratu, drugi k svaku, treći k stricu; koliko su konjah izmučili, koliko čizamah poderali, ali zato sam jednoglasno za maršala izabran?“

„Pa si im tako zahvalan?“

„A zar im nisam sve to platio? Nisam štedio ni vina ni jela, za sve vrěme izborah častio sam ih kod svoga stola, ždèrli su i lokali kao marha, pa sam im još morao dopustiti, da mi reknu: „gospodine brate.“ Nije li to dosta?“

„Ja negovorim u obće o plemstvu, nego o rodu Wyhowskoga.“ —

„I oni su ondě bili, a napokon što sam mu učinio? Rekao sam tomu gospodinu Pavlu: „Neću vas za zeta,“ pa sam uvěren da mi neće više doći. Ovi su plemići ponosni kao kakovi knezovi, čini im se, da je Wyhowski toliko koliko Sanguszko ili Lubomirski.“

„Mili mužu, rod Wyhowskoga vèrlo je star i zaslužan za domovinu.“

„Dosta, dosta, gospojo grofice, znam da ćeš mi doći s bitkom pod Konotopami, ali samo radi toga nemože Wyhowski biti mojim zetom, neću da se děca moje kćeri hvale s pradědovi glasovitimi radi pobědе Konotopske. Uzalud uzdišemo za dobom Jagellonskom; budimo zadovoljni tim, što imamo. — A sada te prosim mila ženo, da nagovoriš Mariju, neka gostove naše ljubezno pričeka!“ Pa je otišao, da pregleda priprave i da izda potrebite zapovědi.

(Dalje drugi put.)

Prevareni zaručnici

Od Dragoile Jarnevićeve.

(Dalje.)

Puna što sladjih ćućenjah prispije Filomela u svoju sobu; oči joj sěvahu, a lica gorahu kao vatra; na usnah joj dèrktaše posměh a tělo se gibaše kao šiba nad vodom. Ovako uzbunjenu nadje ju njezina služkinja. Pred njom kao svojom pouzdanicom nije morala sakrivati svojih tajnah, te joj reče:

Digitized by Google

„Jelice! ja sam vèrlo srećna! imam mladoženju kakovu se nisam nadala . . . Božja ruka me ju povela u ove toplice . . . U Beč, Jelice! u Beč ću s njim, to ti neka bude dosta. — Najprije ću tetki pisati i ponizno ju nèšto novacah moliti, a kada joj javim, da se udajem, poslati će mi nèšto da se išta u svatove nakitim.“

Dèvojka poznajuć njezin ubogi stališ nasmèhne se i reče porugljivo:

„Zar vam je sila moljakati se oko one skupijašice, vi ćete preuzeti svoj imetak, a tutor vam mora predati čist račun, pa tako i nèšto novacah.“

Filomela poznajuć svoje siromaštvo uzdahne i kano plačuć odgovori:

„ Ah moja Jelice! — dohodci od moga imanja tako su maleni, da pored njih nebi nikad muža dobila, jer veći dio muževah hlepi samo za novci; ali hvala višnjemu moj mladoženja za nje ni nepita, zadovoljan podpuno samo s menom. Oh da znaš, kako me od sèrca ljubi i kako po meni srećan postaje.“

Jelica strese glavom, i kao zamišljena reče:

„Hm, hm — to je za vas gospodično jako dobro, što vas taj vaš — kako mu je ime? bez novacah uzimlje.“

Kao sèrdito odvrati Filomela:

„Tà zar ti nekazah, da nepita za novce! Misliš da nemogu i bez novacah dobiti muža? — Da si samo čula, kako me je uvèravao o svojoj ljubavi, nebi to bila sada tako budalasto rekla.“

„Ali kako mu je ime?“

„Kako mu je ime? eh gle, ja sam to i sama zaboravila! — Nu ništa zato . . . pitat ću ga sutra, biti će još dosta u vrème.“

Služkinja se opet nasmèhne i reče:

„Dakle ćete morati u vrème svate kupiti?“

„Da kako! odavle ću ih nèkoliko povesti, da se daleko razglasi, kako sam pirovala i za koga sam pošla. — Mnogi mi zavide, te će pucati od jeda, dočuvši, kakova sam bogata supruga dobila.“

Služkinja znajuć da joj je gospodična vèrlo uzhićene i zanešene naravi, al da je neuvrèdi, ponizno reče:

„Da vam je kojom srećom zdravlje služilo te da niste morali doći u toplice, sada nebi bili u nevolji novacah, jer ovdè se mnogo troši.“

„Jest, troši se, odgovori kano sèrdito gospodična, ali da nisam došla amo trošiti, nebi bila do ovoga muža došla. — Pa dèvojke osobito u varoših valja da troše, ako hoće da se udaju; jer koja čami uvèk kod kuće, prezire se, a koja se lèpo nosi, plesališta i kazališta polazi, ona se kano baštinica bogate obitelji gleda i pazi. Potrošila sam nèšto, ali sam stekla muža, bistra uma i plemenita sèrca.

Služkinja obaviv svoje poslove u sobi i videć svoju gospodičnu posve blaženu, da ju nesmeta u sladkih ćućenjih, nakloni se i ode spavati, a Filomela je šetala po sobi sva uzhićena, dok nisu pètli pèrvi put zapèvali.

Sutradan zorom okupav se gospodja Vedrovićeva po svojem običaju ode sa Ljubicom gore u šumu, da se prošeta podno gustih bukvah. Do mala dodje za njima i Šalikoviċ. Smotriv jur s daleka gospodje, udri u takav smèh, da su se i one udarile smijati.

„Idite do bèsa i sa svojim smèhom! — kažite nam barem, čemu se smijemo.“

Digitized by Google

„Ha, ha, ha, ha! . . .“ još se jednom nasmije, pa prihvati pripovědati: kako se je bio sinoć pustio da uhodi; kako se je uz Nezrelića i njegovu věrenicu po šumarju povlačio i njihove razgovore nasluškivao; kako je čuo gdě su si ljubav i věrnost do groba zaprisegli i cělovi zapečatili . . . Pa još doda kako mu je Nezrelić kod večere pověrio, da će se do mala věnčati s bečankom, koja, kako veli, ima jaspre, pa povèrh toga bit će bez sumnje i baštinica tetke, koja neima děce.

„Ha! ha! ha! Sada nam već ništa netreba, reče gdj. Vedrovićeva, stvar se je lěpo razvila a svèrhu ćemo šuteć očekivati.“

Tako ustanu i podju dolě. Gospodja se je primicala sada jednomu družtvu sada drugomu, nebi li se što o ženitbi govorilo. No danas nečuje ništa. —

Sutradan začuje gdě su někoje gospodje pripovědale, da će bečanka svatove kupiti; zapita za koga će ići da ovdě svatove kupi? a one joj rekoše: za někog bogatoga bečanina, koji će do skora ovamo stignuti. Sad još nisu znali, tko je taj bečanin, no pošto je Nezrelić razglasio, da se ženi za ovu bogatu bečanku, saznadu, da je on taj bečanin, te se stanu čuditi i smijati.

O Nezreliću su svi mislili, da se s tom ženitbom šali; hoteć sve saznati, zaokupe po obědu Jelicu, da im kaže, je li Nezrelić onaj za koga će Filomela poći. Jelica im potvèrdi što pitahu, i primeti, da će njezina gospodična postati srećna po ovom tudjincu.

„A kako to, da tvoja gospodična ovog gospodina za bečanina dèrži?“ upita, něka gospodja.

Jelici se činjaše ovo pitanje čudnovato, te izbulji oči na gospodju i reče:

„Gospodja ga Vedrovićeva pozna, te mi je to kazala.“

Sada svane gospodjam. — No poznajuć šaljivu ćud g. Vedrovičke i nehoteć da joj igru pokvare, ušute i odu, a děvojka čudeć se podje da kaže gospodični što je čula. Po nesreći nemogaše već do nje, jer je bila s Nezrelićem kano svojim zaručnikom pošla k někim znanicam, koje su tek došle. Filomela ga predstavi kao svoga zaručnika iz Beča, i pozove prijateljice u svatove. Ove su poznale Nezrelića, te su ga začudjeno pogledale kada je Filomela kazala: rodom iz Beča . . . S njega su se svraćale oči na nju, a ona je opet nje s čudom gledala. Časak samo trajalo je ovo gledanje; Nezrelić hoteć se izbaviti nevolje reče kao šaljivo gospodjam:

„Što je gospodična bečanka, želi da smo i mi njezini zemljaci.“

Gospodje se nasmiju, a Filomela ga pogleda izbuljenima očima; on se smete te se htěde oteti ovomu neugodnomu prizoru, al nije znao kako. Filomela čuvši se nazvati bečankom, nemogaše dokučiti odkuda to dolazi, te obrativši se Nezreliću, koji je klanjajući se gledao da izmakne, reče:

„Gospodine molim vas, odpratite me u moju sobu.“

Ovo je on i želio, te oprostivši se na kratko s gospodjami, odu.

Jedva što u sobu stupe, progovori Nezrelić u velikoj smeći:

„Mila moja gospodično, ja sam vèrlo smeten, te mislim kako bi vam razjasnio stvar, koja nije baš u najboljem redu . . . Mi smo već dotle došli, da se věnčamo, te već i svatove kupimo — a još neznate kako mi je ime.“

Nasměhnuvši se blago odvrati ona:

„Ovo je najjasniji znak moje ljubavi, vaše ponašanje i poštenje, kao što i zakletva vaša, jamči mi i za vrědno ime; meni će biti i onda dosta znati vaše ime, kada ga budem čitala u ženitbenoj pogodbi. —

Digitized by Google

Oboje ušuti . . . Al je svakako trebalo znati, kako stoje stvari, te kad nije Nezrelić znao što da reče, progovori ona:

„Iz vaših sam rěčih razumila, da me dèržite za bečanku . . . tomu nije tako. — Ja imam tutora u Varaždinu te ću mu pisati, da ću si odavle dovesti zaručnika sa još několiko svatovah; a kada se věnčamo, poći ćemo k vašemu rodu u Beč, gdě ja imam tetku udatu. —

Začudjeno ju pogleda Nezrelić pa reče:

„U Varaždinu vaš tutor? ondě pirovati!?“

A ona ga bistrim okom proměri i odvrati:

„Dà; — a nedaleko odanle jest moje dobarce.“

On izbuljiv oči problědi kao stěna . . . Bojao se je dalje pitati; iz ovoga što je na kratko čuo, razumio je, da ona nije bogata bečanka, već da mu je zemljakinja, pa po svoj prilici uboga, jer je poznavao dobra u čitavom onom okružju, ali nje nije još nigdě vidio.“

Duboko šutjahu oba i tekar poslě duge mučne stanke nastavi on opet smeteno:

„Posve stravljen od ljubavi vaše nisam ni ja pitao za ime vaše; stražnje je vrěme da i to znadem.“

Otežuć odvrati ona:

„Gèrga Ludović bijaše moj otac, i po njegovoj smèrti ostadoh naslědnica dobarca S*** u gornjem Zagorju. —

Kao munjom udaren skoči Nezrelić na noge i zapenta:

„Ah — ah — tako — drago mi je gospodično . . . prolazio sam već onuda.“

„To je krasno! — dakle sada poznate moj dom? jamačno ste onuda ugljevje i rude tražili? dà, dà, kažu da bi se moglo okó Krapine što naći . . . i kod Medvedgrada ima toga. — Gle kako će vam biti lěpa prilika iz našeg dobra svuda onuda ići i izvěstiti se o svemu, a kada sve obavite, onda u Beč.“

Opisati prevarenoga zaručnika, nije moguće — on je tèrnuo i ušutio mramorkome; studen ga probije znoj. — S pèrve ruke činilo mu se je kao da sanja; ali děvojka ga svojimi vatrenimi pogledi, kojih se je sada stidio, uvěri, da bdije — misljaše da mu mozag vrije, a muka da mu je sèrce stisnula . . . Filomela je čekala odgovor — ali šta da joj kaže? — da ju ljubi? da ide svatove kupiti, pa da se věnčaju? — Nipošto! — Ludovićevu Filomelu poznao je dobro po glasu, te čuvši o njezinom benavenju, često je iz nje ruglo pravio, pa sada da se s njom věnča?! — Za čudo mu se je uzelo, da je nije odmah u početku spoznao. S njom se věnčati? s njom, kojanije imala gotovo nikakova imetka, te je životarila kod rodbine i kumovah . . . pa još i suluda. — Kuku lele, što da čini!? —“

Njoj bijaše ova stanka odviše duga, a ponašanje zaručnikovo smete ju neobično te ga upita:

„Kad je već dotle došlo, nebi li mi i vi gospodine kazali svoje ime?“

„A gle, zbilja! — vi još neznate tko sam?“ prihvati naglo Nezrelić ogledavajuć se po sobi za šeširom.

„Tko ste znam, ali kako se zovete neznam,“ razdražena odvrati ona.

„Eto gle! — vi znate tko sam? — ha, ha, ha, ha, gospodično! mi smo se oboje ljuto prevarili . . . jamačno neznate tko sam!“

Děvojci protèrne sèrce te reče sama sobom:

„Bože, ovaj čovèk bunca!“

Digitized by Google

Neprestano smijući se prodje Nezrelić nèkoliko putah po sobi, pa reče:

„Gospodično! ja se zovem Nezrelić, rodjen sam Hèrvat, bavio sam se u Beču četiri dana, odvětnik sam i tražim sreću, bilo ma na koji način . . . Sada znate, tko sam?“

Uboga prevarena dèvojka nije s početka s njega ni oka svèrnula, stojeć u srèdi sobe podvinjenih rukuh; napokon obori oči od stida te reče tihim glasom:

„To je stvar vèrlo zamèršena . . . kažite mi što vas je navelo, da ste mene za bečanku a sebe za bečanina dèržali? —

„Niti na um mi nepade dèržati se za bečanina; a šta da me je navelo dèržati vas za bečanku, kazati ću vam upravo: dočuo sam u Zagrebu, da se ovdè bavi nèka lèpa i bogata bečanka; no da nehaje mnogo za gospodičiće koji ju obliću, što nisu onako ugladjeni, kako ona očekuje od muža, koji bi se njoj mogao dopasti . . . Sve misli smislim ujedno i pohitim ovamo, nebi li meni pošlo za rukom što nemože drugim. — Ovdè mi gospodja Vedrovićeva potvèrdi sve, što sam od prijatelja čuo — a i vaše — oprostite — poněšto čudnovato ponašanje — uvěri me još više.

Malo da se nesruši zaručnica od stida, — uvidiv da je gospodja Vedrovićeva sve ovo krasno osnovala da ruglo s njom učini. — Videć da je osramoćena pred svimi gosti ovih toplicah, i da ju očekuje posměh i pogèrda, hotěla je da pobègne, i ostavi zaručnika, osvědočena da neće biti ništa iz njihove svatbe, no sětiv se nèšto reče zatežuć:

„Vidim da je gospodja Vedrovićeva sve ovo umětno splela, no želim da joj ova osnova nepodje za rukom . . . Buduć da smo proglašeni kao zaručnici, biti će nam obim sramota, ako se ovako razmetnemo; — ako vam je zbilja što do moje ljubavi stalo, kako ste mi se zaklinjali, to sam pripravna biti vam věrna drugarica.“

Ova ponuda dodje Nezreliću iznenada te ju pogleda začudjeno . . . Da se žens dèvojkom, koja preziruć svoje samo němački govori, po noći se s měsecom razgovara, uvèk o journalih, modah, eleganci i schmucku tlapa, a uza to pèrnjave košulje nosi. — Sačuvaj Bože! . . . pomisli tiho u sebi, a glasno reče, naklonivši joj se duboko:

„Osvědočen o vaših krèpostih uvidjam, da zaslužujete bolju sreću, nego bi vam u mene pripala . . . zalutao sam tražeć što nisam našao. — Vi očekujete mnogo a ja vam mogu malo ponuditi — grizli bi sebe i mene, kada bi se iz sanjarijah svojih prenuli i nizko se našli . . . Čekajte lèpšu sreću . . . ja vam vraćam zadatu rěč i sa svojom slobodan odlazim. Ostajte s Bogom!“

Naglo uzme šešir i nestade ga kao munje. Uboga prevarena dèvojka padne u nesvěst, a kada se opet Jeličininom pomoćju oporavi, prolije težke suze.

Služkinja se prepane, te ju brižljivo zapita za uzrok ljute boli. Neimajuć tajne pred svojom věrnom — služkinjom, priobći joj dogadjaj neprestano plačuć a konačno zakuka:

„Volila bi, da se je pod menom zemlja otvorila, nego što mi se to tako dogodi . . . savětuj me Jelice što da sada činim! — Od stida neću moći prèko praga stupiti, ni po bělom světu gledati.“

Jelica bijaše prosta dèvojka no zdrava razuma; s toga joj netrebaše dugo misliti već za kratkim šutenjem reče:

„To se vidi da je gospodja Vedrovićeva s vami veliko načinila ruglo, koje će vam škoditi za čitavi život — s toga nezatezite, već se hitro spremite i odidjite

Digitized by Google

odavle; o ovoj ženitbi razleći će se do skora glas po svemu okružju, a vi ćete biti světu rug i prikor. — Běžimo sutra zorom i ostavimo ove toplice. —

Zastidjena kako je uboga bila, nije joj trebalo to ponoviti. Neprestano jadikujuć uzme svoje stvari kupiti, poda Jelici novce da sve račune poplati i pošalje ju da ide tražiti kola u obližnje selo . . . Věrna děvojka obavi sav posao točno i prije zore, dok je u toplicah još sve spavalo, natovare polako kola, zasědnu ih i izčeznu za brěgovi, prije nego se rodi sunce. —

(Konac drugi put.)

Život Europejacah u Aleksandriji.

Putnik pišuć o kojem kraju nemože pisati o svih stvarih, jer piše što vidi i što mu više u oči udara, netražeć po knjigah, da nedostatak nadopuni. Pa i nemože se viditi sve na jedan put, kamo li o svačem svoj sud izreći. Pa i onako stanovnici aleksandrijski sastojeć od više narodah, razna su značaja, te putnik može nacèrtati ovaj ili onaj njihov potez, nipošto naslikati občenitu sliku. Zato je putniku lasnije opisati dělovanje Europejacah, koje se najjasnije vidi u Aleksandriji.

Jer premda europejski kèršćani ili Franci, ove dvě rěči ovdě isto znače, nisu sada u Egiptu gledani i cěnjeni kano za Mehmet-Alia, broj im se ipak povekšava i ojačava. Ima ih prěko 11,000, a skoro će ih biti 20,000, to jest trećina stanovničtva aleksandrijskoga, pa tim će grad ovaj postati posve europejskim. Neměšaju se kano prije u dèržavno upravljanje, ali tèrgovina i tvornice jesu malo ne posve u njihovih rukuh. Negovorim o prodaji na malo, premda ih ima i u tom mnogo, niti o posědovanju tvornicah, već govorim o bèrzoj tèrgovini, o novčanom prometu: rěčju o tèrgu (place marche) aleksandrijskom i o upravljanju tvornicami.

Bankiri su i veliki tèrgovci malo ne svi Europejci. S njimi tèrguje podkralj, jedini tako rekuć producent u Egiptu, i svi članovi vladajuće obitelji, jedini vlastnici tvornicah. Za moga bavljenja prodao je podkralj Abbas-paša žita za 50,000 škudah. Prodaja se ovakova obavlja vèrlo bèrzo i lasno. Jer vladini su hambari stanja zidana četveroglasta, u koje se nasiplje žita do vèrha, pa se pokrije krovom iz tèrstike i ilovače tako, da neima ni najmanjega prostora izmedju žita i krova. Buduć da su vrata od ovakova hambara sazidana, zrak neprodire do žita, te se tako čuva neoštećeno, kano što su mi pripovědali, cěle godine. Koliko ovakov hambar dèrži, to se točno znade, te kad se žito proda, vrata se razgrade a žito se izsipa, pa je prodaja gotova.

No narodi europejski bore se i ovdě medju sobom, i to svakim načinom, pa i utemeljuju škole, u kojih se već i arabska děca děle na stranke, zauzimajuć se ova za Engleze, ona za Franceze itd. Al Englezi kao što mi se činilo, močniji su ugledom od ostalih narodah, te je s njimi i učinjen ugovor za gradjenje željeznice iz Aleksandrije u Kairo. Pruski konsul baron Gentz, začuv za taj ugovor, kojim se Englezom osigurala prodaja željeza za željeznicu, bio je izposlovao da će iz Pruske dopremiti dèrva, gradivo, koga neima nikako u Egiptu. Dèrva su ova imala služiti za podlogu za šine. Na to ustanu Englezi, da će ih sami dopremiti, jer da će ih napraviti iz željeza. Da se podkralj nijednoj stranci nezaměri, obeća pruskomu konzulu, da će za dva miliuna franakah kupiti drugih pruskih proizvodah, pa sam čuo, da su već dva nakèrcana broda odjedrila iz štetinske luke.

Digitized by Google

Opetujem što mi je pripovědano, nejamčeć nikako, jer jedni vele, da će željeznica biti gotova za tri godine, a drugi, da neće nikad. To je jamačno, da ovděšnje zemljište neprija gradjenju željeznice, jer bi se imala graditi na samu pěsku. Sad se radi samo blizu Aleksandrije i Kaira, pa po tom sude mnogi, da se to radi samo da se u oba grada neizgubi věra u željeznicu. Što se mene tiče, čini mi se, da neima povoda, zašto se nebi imala dogotoviti, jer će uvěk biti put u Indiju, a hoće li se izplaćati, to je drugo pitanje, do koga je Englezom, kano što mi se čini, slabo stalo.

Znate da su ovdě Europejci pod izključivom obranom svojih konzulah, pa to čini konzule vèrlo uglednimi, te se u Egiptu ništa neobavlja, da se prije nepitaju konzuli, da se nebi što protivilo mněnju velikih europejskih vladah. Za dokaz mogu dodati, da je stvar Saida-paše, o kojoj sam vam jur pisao, bila predložena konzulom na glavnom sastanku u Kairu. Konzuli stanuju u Kairu ili Aleksandriji, kano što kad zahtěvaju okolnosti. Austrijski konzul, g. Huber, bio je ovaj čas u Aleksandriji. Pisarna je njegova najveća, jer ovdě prednjači Austrija, mimolazeć politiku, o kojoj neznam ništa, i tèrgovinu, o kojoj govori uzrast Tèrsta i brodarenje, ugledom, koji joj daje osobita revnost u ustrojavanju misijah. Ona ima i najzabitniji konzulat u Africi u Kartunu. Štovani misionar, svećenik Knoblecher, baví se sada kod rěke Běle. Uvadja ondě učione i skuplja valjda gradivo za slovnicu jezika onděšnjih cèrnacah.

G. Huber slavno je poznan u arkeologičnom světu. Ima pěneznu sbirku, kakovom se nemože ponositi ne samo malo koji pojedinac, nego i malo koji stolni grad europejski; važne su i sbirke egipatskih starinah, a osobito sbirke kebarah. Jer premda se mnogo kriva u tom obziru radi dobitka podmeće, ništa nemože prevariti věšto oko ovakova věštaka, kano što je g. Huber. Tako zvane pečate egipatskih kraljevah zna na pamet. Rěčju sve što sam vidio u g. Hubera, bilo je vèrlo važno pa i za nevěštaka.

Kuća gosp. Anastazija, konzula švedskoga, uredjena je sjajno, a podkonzul švedski g. Peterson jest jamačno osoba, koja te može najbolje uputiti o svih egipatskih znamenitostih, stanjuje ovdě jur mnogo godinah, te pozna ovaj kraj kano malo koji Europejac, jer je živio dugo vrěme na selu, upravljajuć velikimi dobri, najmljenimi od Mehmeta-Alia, običo je s Beduini, te zna mnogo prevažnih dogadjajah, kojih je bio očevidac. Amo idu i neobična duševna svojstva, velika izvornost i nepríspodobiva uljudnost, te čine gospodina Petersona pravim blagom za putnika.

Osim družtvah, koja sastavljaju isti konzulati medju sobom, ima i mnogo drugih, koja premda žive poněšto razom jedno od drugoga, skupljaju se ipak na večer, gdě se dèrži ples i ostale zabave. Baveć se malo vremena u Aleksandriji, nisam mogao biti svědokom onih zabavah, no boravio sam dosta dugo, da se osvědočim, da im nemanjka ni sjajnosti, ni ugladjena ponašanja, pa ni lěpih ženah. Večernjom zabavom, koja se je obavila u vili g. Sgambalia, bio bi se mogao ponositi svaki stolni grad europejski. Někoji osobiti običaji, različitost oděla raznih narodah, davala je něki osobiti značaj onomu lěpomu sastanku.

Prodaja robovah i kupelji iztočne.

Još imam napomenuti dvě stvari, i to pazar, gdě se robovi prodaju i kupelji. Što se tiče pèrvoga, nije nikako prama misli, koje si mi u Europi o njem tvorimo, niti glede města, gdě se obavlja, niti glede značaja onih nesretnikah. Jer tèrg je

Digitized by Google

u dvorištu koje mu drago kuće. Stupiv unutar, opazih nekoliko cèrnacah i cèrnicah zabavljajućih se na suncu. Ostali su bili u sobicah te su izašli na zapovèd tèrgovacah, koji nam ih pokazivahu. U tih sobicah neima ni slame; zemlja i gole stène, to im je stan. Robovah je bilo onda obojega spola i razne dobe do 20, izuzam nekoliko dèvojakah, koje su od pèrvoga sajma preostale, te bijahu oděvene oděćom vèrlo jasne cèrljene boje, ostale su bile pokrivene plahtom i to škuljavom modre boje, u koju su se, neznam da li iz naravskoga nagona ili od stida, brižljivo zamatale. Način, kako ih kažu i hvale, sličan je onomu, kojim se kod nas služe konjotèržci. Usnice im šire i nadižu, da se vidi, imaju li zdrave zube, i pipaju ih po cèlom tělu, da vide, je li jako, jer ovo su dvě najvažnije stvari. Zatim valja da izplaze jezik na dokaz, da su i snutra zdravi, pa sve ovo obavljaju tèrgovci vèrlo prosto i surovo, a robovi primaju s nečuvenom hladnokèrvnošću. Nije opaziti na tih nesretnicih nikakva ćućenja: u očijuh neima izraza niti žalosti niti sèrditosti, već su podpuno bezćutni. Rekao bi, da su stvorovi misleći o čem drugom i dopuštajući sobom činiti, što je komu volja ili radje nemisleći nikako. Kad što samo pokažu néku nestèrpljivost kojim kretom, pa to je jedini dokaz da žive, inače bi mislio, da neimaju života. Postupanje tèrgovacah pred gosti nije niti okrutno, kano što čitamo u romanih, niti bezsramno, kano što bi se moglo misliti. Dapače s robinjicami, koje su kano ures cěloga tovora, postupaju dosta uljudno, te se čini, da se ponose tako krasnimi ženami. Što se mene tiče, nisam mogao opaziti nikakve lěpote, samo nekoliko cèrnicah odlikovahu se gladkom kožom i krasnim uzrastom, al obrazi bijahu ponajviše gadni. Neću da se tu širim opisivanjem ćućenja, koje postane u svakom Europejcu, kad ovakova što gleda; sve što bi mogao kazati, zna se jur i preveć. Bilo mi je samo do toga, da rečem, da je ovako, a ne inače.

Kupelji spominjem samo zato, da prigovorim znanomu opisu g. Aleksandra Dumas-a u njegovu putopisu na goru Sinai. Dosětljivi ovaj pisac vidi — koliko se sěćam, jer ga neimam pri ruci — u kupeljih turskih néke ugodnosti, kojih ja nisam opazio. Došav nutar bez tumačitelja činilo se je iz mene, što samo čověk iz živa bića šćeticami, spužvami, sopunom, vodom, parom i kropom igda učiniti može. Glavni prizor biva u mramornoj kupelji, kamo treba doći u afrikanskoj nošnji, to jest samo s ručnikom i s dèrveni postoli, kojim je poplat četvèrt lakta dug i širok. Uzrok toj obući, u kojoj se nemože nikako hoditi, tako da se jedva dva čověka dèržeći jedan drugoga pod pazuhami mogu onamo dovući, jest što je soba, u kojoj se svlači, oděljena od kupelji ogromnom dvoranom, u kojoj je voda najmanje tri palca visoka. Tek ondě počima se kupelj, u kojoj toplina dopire do 40. stupnja. Bačen na klup, prevraćan na sve strane, taren šćeticami tako, da mu se koža malo ne oguli, nemože se čověk načekati nikakve ugodnosti. Kad je povaljen potèrbuške na klup ćuti, da mu Arab s koléni skače po nogah i po križicah, pa da mu previja ruke i noge na strašan način; izmučen rado bi odpočinuo, al tek onda stane raditi spužva, i to spužva iz vlakna namakana u golemu sudu sopunom, kojom te ne samo po cèlom tělu nego i po obrazu tako taru, kano da je ravna daska, te kano da neima ni nosa, ni ušijuh, ni nikakve pukotine. Po toj novoj ugodnosti po mnénju g. Dumas-a bace te u kamenito korito s vèrlo vrělom vodom, pa te sile, da u nju glavu uroniš. Tu sam se pèrvi i jedini put opro, ali mi nije uspělo. Jer Arab povikav néšto, što nisam razumio, baci se na me sa svom silom, a ja zaronim, misleć, da sam zaglavio. Izišav odanle, dadoše mi postole i odvedoše me u drugu kupelj s lětnom vodom, gdě sam malko odahnuo. S težkom mukom

Digitized by Google

dodjem na pol suh u sobu, gdě mi je bila oděća, pa tu me polegu povita kano děte na matrac s podušnicom. U isto vrěme donese mi děčak kave i lulu, za tim limonade, te sam mislio, da je sve gotovo. Al je nadošla nova ugodnost g. Dumas-a. Dopade Arab, te se stane čuditi, što sam se počeo oblačiti, pa baciv me na postelju, što nije bilo težko, primi previjati mi ruke i noge tako, da su u svih sglobah pucale, kano kad si mi pèrste previjamo. Pa to je radio po někom taktu pleskajuć rukama i pitajuć me neprestano t a i b? što znači po arabski, je li dobro? odgovorim mu m u š t a i b, što znači, nije dobro, al opaziv, da je s toga odgovora po meni još više běsnio, stanem vikati t a i b, t a i b. Moram priznati, da ovaj umětnik zna savèršeno kostoslovlje, jer mi nije nijedne sglobe krivo previo, nikad me nije zabolělo, i uvěk su mi kosti pucale. Odpočinuv malko, što mi je bilo — mogu vam se ujamčiti — vèrlo potrebno, vratiše mi kesu i sve što sam imao u žepu, jer sve ovo bilo je izručeno nastojniku zavoda, i naložiše mi, da izbrojim novce, nemanjka li što. Obukav se podjem platiti, pa se nemalo začudim, čuvši da dam koliko hoću. Znajuć da je ručno dělo u Egiptu vèrlo jevtino, dadoh 7 piastrah, što je bilo posve dovoljno. —

Oprostite mi porad ovoga poduljega opisa, ali tu sam hotio da kažem, da je turska kupelj ovakova a ne drugčija. Dodati mi valja, da se tek kasnije ćuti něka ugodnost i lakoća těla, koja čověka cěli dan prati.

(Czas.)

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Onomadne smo javili, da će g. Ivan Tèrnski izdati sbirku svojih pěsamah. Nu sad smo opet saznali, da bi to istom onda istina bila, kad bi se našao vèrli blagorodnik, koji bi u veliku polakšicu književnikah izdavao novije spise jugoslavenske ćirilskimi i latinskimi pismeni.

Saznali smo i to, da su pěsme g. Tèrnskoga cělu godinu danah ležale u někoj tiskarni, al da ih je poslě od sramote odnio

Děržimo, da je dužnost naša javiti ovo světu, nebi li se našao pojedini rodoljub, ili družtvo rodoljubah, koje bi bilo mecenatom pěsniku na glasu i koje bi izdalo njegove prelěpe pěsme, od kojih ćemo i mi u budućem broju opet jednu priobćiti.

— G. Mijat Stojanović preradio je jesenas i zimus cělu svoju sbirku narodnih pripovědakah, dodao joj několicinu narodnih pěsamah, koje još nisu tiskane; ovo i svoje vlastite pripovědke i poučne članke nakanio je g. Stojanović izdati u dva svezka, pod naslovom: „Zabavni i poučni spisi."

— U Nar. Novinah čitali smo ovaj oglas: „Gospodi predplatiteljem na Šulekov rěčnik. Budući da je pisac uvèrstiti želio u svoje dělo i pravoslovnu terminologiu, što je u Beču po naredbi vis. popečiteljstva izradjena: zato je pomenuti rěčnik onoliko zakasnio. Da se pako sada već zbilja štampa, o tom se može svatko osvědočiti u knjigarni Župnanovoj."

Svako poveće dělo izdaje se na predplatu, jer tu treba mnogo troška, koga ni bogati tiskari i knjigari nemogu uvěk smoći, nu kod nas je u običaj ušlo, da se svako i najmanje dělce uz predplatu izdaje, jer pisac nezna u napréd hoće li svoj trošak izvaditi, pa se uz to dogodilo, da je razpisana predplata, da su sakupljeni novci, a željeno dělo da nije nikad ugledalo běloga světa. Nečudimo se dakle predplatnikom, ako se u obće boje za svoje novce, al u ovom slučaju neimaju upravo nikakvoga razloga da se boje, jer je predplatu skupljala knjigara Župnanova, koja može jamčiti za poveću svotu. A što se tiče vrědnosti nutarnje rěčnika Šulekova, to bi se predplatnici morali zahvaliti i g. piscu i izdavatelju, što ovo dělo još nije izašlo, jer što se dulje na njem radi, to će bolje biti.

— Danas je izašao u knjigari Fr. Župana pèrvi svezak Strica Tome ili robovanja cèrnacah u Americi.

— Prekjučer bilo je u ovdašnjem kazalištu predstavljanje nu slavu azdravljenja nj. c. kr. veličanstva, a na korist ubožnice, koja bi se imala utemeljiti u Zagrebu. Unišlo je svega skupa 341 for. 31 kr. sr.

Digitized by Google

Književnost. *Mudrost života.* Pod ovim naslovom izdao je g. J. Zaborski svoje u češkom jeziku spisane i u Beču tiskane propovědi. Razgledavši obširnije dělo ovo, nemogu propustiti da nerečem dvě tri rěči o njegovu sadèržaju i njegovoj vrědnosti. Malo sam, dà vèrlo malo propovědih imao u rukuh, koje bih mogao prispodobiti s propovědi g. Zaborskoga. Predmeti njegovih propovědih vèrlo su dobro izabrani, a s malom iznimkom i vèrlo važni, pa prilični za svako město i sve okolnosti. A što najviše vrědi, one su vèrlo dobro izradjene, te slušatelja mame i nehotice na posluh, a kad su ga primamile da sluša, mora da se uvěri i osvědoči o dokazanoj istini. G. pisac izradio je svoje propovědi sasvim naravski; on govori od sèrca i k sèrcu, razvija i razlaže ono, što slušatelj tek ćuti, a nerazumije pravo. On je izkustva slušateljeva, njegove misli i postupanje sakupio u obća pravila, stvorio načela života, pokazao savez i poslědice svega, te tako ga uči mudrost života; uči ga pozivajuć se, bi reć, na njegovo izkustvo, što mu valja činiti, da bude sretan. Isti predmeti dogmatički nisu suhoparni, već se i oni protežu na mudrost života. Čitajući ili slušajući ga mora čověk kao sam sebi govoriti: Jest, zbilja, istina je, tako je. Slog je takav, da ga svaki prostak može razuměti; a opet zanima i najizobraženijega. A k tomu su propovědi vèrlo kratke; izostavljeno je sve nepotrěbno, tako da nemože nikad dosaditi slušatelju nego ga uvěk bi reć žedna ostavi. Nemože mi se dakle na ino, već da ovo dělo preporučim svim, koji razumiju češki, a to tim više, što se veća strana naših svećenikah služi němačkimi propovědi, koje su navadno suhoparne, bez uzleta, koje se neslažu s našimi misli i nisu vadjene iz života našega ili nami srodnoga naroda. Rečeno je dělo na prodaji u knjižari F. Župana. Cěna mu je 4 for. sr. Promisliv da jedna jedina dobra propověd vrědi neizměrnoga blaga žèrtvovat će svatko rado za toliko propovědih ovo několiko forintih. F. Ž.

Opera. Фдо. Donizettieva Lucia di Lamermoor poznata je kazališnomu světu kao opera, u koju je umni skladatelj razlio mnogo ljubkosti i čara po milozvučnih a zajedno melankoličkih melodiah; pa mi smo od obilja ove dražesti počutili vèrlo malo, pače manje nego je glava mogla unapréd smisliti. Naslovnu zadaću pěvaše pèrvi večer gdč. Cavini, a druga dva večera — neznamo, je li iz posestrimske uljudnosti ili iz umišljenoga uvěrenja, da će u zadaći ovoj očarati občinstvo — preuzè ju gja. Ver. Gaziello. Pèrvi večer pokazà, da g. Cavini nije Lucia, kakva bi morala biti; a drugi i treći, da g. Gaziello nije za ovu zadaću. Ova razpèrši svaku illusiu Lucie kao 18 godišnje děvojke, te nehotice spomenù nas na nesrećnu Lucreciu, koja nije jamačno nikoga očarala. Nečudimo se tomu, što nam Lucrecia i Lucia, koje glasbeno izobraženi svět za vèrle umotvore dèrži, te jih s uzhićenjem sluša, nemože omiliti. Mi dèržimo ovakov uspěh ovakvih predstavah, kao što jih ovdě doživismo, za stvar posve naravnu. Da je inače, morao bi pasti na naše občinstvo ukor neznanstva, bezćutnosti ili ukusne pokvarenosti; što te pravedno nemože tvèrditi, obazrèvši se na utisak drugih operah. Evo za to razloga. Prošle g. prodade Norma radi Norme, lětos se nedopade Lucia i Lucrecia iz istog uzroka. Što je lěpo i dobro bilo, primilo je naše občinstvo s uzhićenjem i lani i lětos Krasni dvopěv „Verrano a te sull' aura," u kojem se pěsnička phantasia i skladateljeva uznešenost natiču, kako da čarobnije predstave krasni hip, u kojem se dvě duše božanstvenim razkošjem cělivaju, bio je izpěvan bez svakoga učinka, a to zato, što se podvikivanjem nemože izraziti živa vatra sèrdacah ljubećih se strastno. Prizor, u kojem Lucia sišavša s uma stupa na prizornicu, iziskuje mnogo više i věštine dramatičke i glasa puna, bistra i u cělom registru krěpka. Nestašica glasa neda se naknaditi ili zabašuriti prekoměrnim titranjem; divio se tko, nedivio li ovakvu titraju glasa, nam dosadjuje, ako nije uměstno upravljeno. Tuga i nevolja i u obće skrajnje duševne strasti bivaju ovakvim pěvanjem samo nagèrdjene. Parlando i largo mučio je pěvačicu težkih mukah, koje su i na nas neugodno dělovale. Tu smo viděli borbu sa zaprèkami izmedju glasa i umětnosti; zaprèkah ovih nije ona pokraj svih transpunctatiah mogla nadvlasti. Rondeau izpěvala je onako, da u njem nebijaše izvorniku ni traga ni glasa. — G. Donatti izopačio je lěpu ariu „Tu, che a Dio spiegasti l' ali," pěvajući ju za cěli glas niže; njegov „maledetta" u drugom činu, kao i kretanje dramatičko bilo je dobro. — G. Celli-u zahvaljujemo, što je izpustio svoju veliku ariu, s kojom drugi bassiste uzhićuju občinstvo. Time pokazà, da ipak nešto mari za naš sluh i ukus. — G. Giani bio je sasvim na svom městu. Njemu valja u zaslugu upisati, da nije Lucia sasvim propala. Kod pèrve arie (osobito cabalette) osětismo divnu moć dramatičkoga pěvanja, punoga omamljiva zamašaja. Isto ćutismo i u duettih sa sopranisticom i tenorom, osobito u quintetu na koncu drugoga čina.

— „*La Sonnambula,*" bila je predstavljena prošle subote i nedělje, te je napravila fiasco

Digitized by Google

u subotu i u nedèlju. Tomu ima više razlogah. Glavna krivnja u toj stvari pada na poduzetnika kazališnoga g Brambillu i naše ravnateljstvo kazališno. On je kriv tomu, što nedèrži ugovor sklopljeni s ravnateljstvom kazališnim, a ovo, što nedèržanje ugovora mučeć odobrava, te se nebrine, da se ugovor odèrži i izpuni. Na pose pako valja obazrèti se na to: Pèrvo, što sada imamo samo jednu primadonnu, a po ugovoru morali bi imati dvè. Istina je, da je gja. Gazzello umětnica; ali u nje neima više glasa friška, puna i obsežna. Ona pèva sada u svakoj operi; po mnogom pèvanju i velikom naporu biva umorena, te joj mora ponestajati glasa. Drugo, opera ova treba pun, jak kor; a mi imamo sada samo šest koristah i četiri, a kad što tri koristice, premda bi po ugovoru morali imati osam koristah i šest koristicah. Treće, u operi ovoj trèba i drugih partijah; ali druge partije pèvaju kod nas koristi i koristice, koje čovèk težko i u koru podnosi radi strašnih distonaciah. Ovako biva, da neimamo ni drugih partijah, ni kora. Četvèrto, orkestar naš nije uvèk valjano uredjen, opazan i složan, te u njem ima za polovicu manje izvèrstnih igračah amo dovenih, nego bi jih poduzetnik po ugovoru bio morao dovesti. Peto, što poduzetnik nepazeći na stvari i okolnosti gori kazane, na što bi ipak morao paziti, neměri i neuvažava razložno snagu svoga družtva i osobite vlastitosti svake opere pojedine, koju naměrava predstavljati. Ovakvim stvarim nije kriva ni sama pèvačica ni pèvač. Ovdè fali nešto, ondè opet nešto, te evo poslèdice toga — fiasco. — U ponedèljak bilo je kazalište u svakom smislu svečano i krasno. Slavismo srećno izbavljenje i ozdravljenje nj. c. k. apošt. veličanstva. Prije začetka predstave bila je carevka svečano izpèvana. Predstavljen bijaše Nabuco. Kazalište je bilo puno, a opera vèrlo predstavljena. U utorak bijaše predstava na polovičnu korist buffa g. Caes. Favretta, koji je dužje vremena bolovao. Na žao nam se daje, što je kazalište bilo ovako na pol praznoj i to nam je žao zato, što gosp. Favretto kao umětnik izvèrstni u svojoj struci zaslužuje veću korist i priznanje svoje umětnosti, a možda bi nakon svoje bolesti i trebovao veće koristi. — ć.

Slavenski glasnik. G. dr. J. Š (Šubić?) poslovenio je i poněšto razjasnio Virgiljev pèsmotvor: „Georgica t. j. poljodělstvo. — U Beču se izdaje opet novi prevod sèrbski glasovitoga romana: „Uncle Tom's Cabina." Ovo je sada četvèrti jugoslavenski prevod. Družtvo sv. Mohora izdat će još ove godine povèst „Božidar" i „Kafolove nagovore." — „Družtvo sv. Cyrilla i Methoda" imalo je 1. ožujka veliku skupštinu, te se pretvorilo u „Maticu Moravsku." Članovi će biti dvovèrstni: Jedni će plaćati na deset rokovah s t o for. pa će od svake knjige dobivati, po dva iztiska a drugi na deset rokovah p e t d e s e t for. pa će od svake knjige dobivati po jedan iztisak; moralna těla plaćat će dvostruku svotu. Svaki utemeljitelj ili član mora sam doći ili poslati po svoju knjigu. Ovom maticom upravljat će ravnateljstvo od 7, i odbor od 8 osobah. U ovoj skupštini izabrano je odmah 15 rodoljubah za ravnateljstvo i odbor, a ravnateljstvo je 8 iz medju sebe odabralo za odbor. Načelnik je ravnateljstva g. dor. Helzelet' a njegov naměstnik g. Chytil. — „Z o r j a G a l i c k a j a" izlazi opet, i to jedanput na tjedan na dva arka. Na pol godine joj je cěna 3 fr. sr. — Praške novine javljaju, da će se ove godine ipak urediti češki almanak, koga tako dugo izgledaju, a za koji dan priobćit će i program i poziv na češke spisatelje, da se posla late. — Akademija naukah u Petrogradu upravlja zakladom utemeljenom po grofu Demidovu, od koje se svake godine nagradjuje několiko najizvèrstnijih spisah. Nagrada je dvovèrstna: podpuna od 1428 rubaljah i na pol manja, naime od 714 rubaljah. Izvan nagrade naknadjuju se kad što i troškovi tiska. God. 1851. razdělјene su ove nagrade: Podpune: 1, Profesoru N e v o l i n u za veliko dělo: „Povèstnica ruskih dèržavnih zakonah" 2, Naslědnikom generala barona Zeddelera za obširni „Vojničko-enciklopedički slovnik" u 14 dělah, na kom je radio cělih petnaest godinah. — Druge vèrsti: 1, Rukopisnomu němački spisanomu dělu nadzornika školah Russwurma: „Švedi na pobrèžju estlandskom i na Runö." Iztraživanje historičko-narodopisno." 2, Pr. Iljenkovu za dělo: „Tečaj kemičke teknologije" 3, Adjunktuna sveučilištu g. Kudravcevu za povèstničko dělo: Sudbina Italije po padnuću zapadnoga rimskoga carstva, do njegova ponovljenja po Karlu velikomu. 4. Nadzorniku dèržavnih arkivah Petru Ivanovu za popis dèržavnoga arkiva starih pisamah. Na dělu je ovom radio 15. godinah. — Radi svoga velikodušja glasoviti moskovski gradjanin, g. Golubkov, koji je za ovo několiko godinah darovao za znanstvena dèla do 40,000 rubaljah, predao je sada 500 rubaljah kao nagradu za najbolji popis pěnezah Samanidah. — Ruski spisatelj g. V. M. Undolski odkrio je u staroj někoj knjigi starodavnu pèsmu, koju ju prozvao: „Slovo o velikom knezu Dimitriji Ivanoviću i njegovom bratu Vladimiru, i o nje-

Digitized by Google

govom bratu Vladimiru i njegovoj pobědi proti neprijatelju svomu caru Mamaju.“ Obret je ovaj tim važniji, što se po njem može za cělo reći, da „Slovo o puku Igorovu“ nije izmišljeno, jer se u njem govori o pěsmi Bajanovoj, k ji je pěvao slavu Igora Rurikoviča, Vladimira Svetoslaviča i Jaroslava Vladimiroviča, kneževah kijevskih, a na mnogih městih slažu se sasvim rěči ove pěsme s rěči slova o puku Igorovu. Učeni Bělajev drži, da je ova pěsma iz početka 15. věka, kad su se ljudi još živo sěćali bitke kulikovske, — G. Gèrgur Frideburg izdaje u Petrogradu krasno dělo pod naslovom: „Ruski carski rod Romanovićah.“ Bit će u njem 1. Rodoslovje carskoga roda. 2, Devedeset slikah osobah carskoga roda. 3. Devedeset slikah njihovih autografah. 4, Deset narisanih spomenikah postavljenih někojim članovom carskoga roda. 5, Umětno izradjeni naslovni list sa emblemi. 6, Kratki životopis svakoga člana. 7, Historički opis, u kakvom je bila stanju Rusija, kad su počeli vladati Romanović, i u kakvom je sada. — Urednik „Svetovida“ nada se, da će za dva tri tjedna dobiti dopuštenje, da mu može list u Beču izlaziti. — U Pragu je već izašlo dělo Šafarikovo o glagoljici: „Památky hlaholského písemnictví.“ — U Těšinu počela je izlaziti: „Gwiazdka Cieszynska, pismo dla zabavy, nauka a przemyslu.“ — Učeno družtvo krakovsko združeno sa sveučilištem jagellonskim radi na sveobćoj znanstvenoj terminologii.

Svašta po něšto. Dana 23. veljače umro je u Smyrni gèrčki nadbiskup Anthimos, a isti dan u Budži poznati general Griziotis, a dana 14. ožujka umro je bečki nadbiskup g. Vinc. Ed. Milde i fzm. Haynau.

— Iz zahvalnosti što je milostivni Bog spasio život nj. c. kr. veličanstvu sagradit će se u Beču cèrkva, za koju je već prěko 400,000 fr. sakupljeno. — U Pragu će se iz istoga povoda sagraditi bolnica za děcu, koja će imati ime „Franje Josipa.“

— G. grof O'Donell dobio je od nj. c. kr. visosti nadvojvodkinje Sofije prosti zlatni pèrsten s tirkisom. Pod kamenom su vlasi nj. c. kr. veličanstva, a iznutra su u pèrstenu izrezane rěči: Bog ti platio!

— Igra sudbine! Grofica Chambord-ova darovala je za loteriju k dobrotvornim svèrham u Lionu uredjenu dělo, koje je ona sama vezla, pa ga je dobila — Eugenija, sadašnja carica francezka.

— Mr. Balleydier izdao je u Parizu historiju političkih prevratah u Austriji pod naslovom: „Histoire des révolution de l' Empire d' Autriche. Annèes 1848 et 49.“

— Nj. car. visost vojvodkinja Veimarska, Marija Pavlovna poslala je vèrlomu spisatelju českomu, g. V. Hanki prekrasan zlatan sat, i to u znak priznanja njegovih zaslugah.

— Dana 28. veljače dogodila se velika nesreća na željeznici berlinskoj blizu Mindena. Obični povoz lupio je o posebni povoz, kojim se je vozilo 500 izseljenikah idućih u Bremu. Mladi něki amerikanski bogoslovac, koji se je u Bavarskoj oženio, ostao je na městu, a ženi njegovoj slomljene su obě noge, te je od velike boli poludila. Svega skupa ubito je 5 osobah, a težko ranjenih ima 20.

— Mlada něka děvojka, koja je u Gradcu kao konobarica služila, dala se nagovoriti od něke grofice, da kao njena služkinja podje s njom u Aleksandriju. Već na putu saznade sirota děvojka, da njezina gospodarica nije grofica, pa da je nakanila prodati ju kao robinjicu; potuži se dakle makinisti parobroda, koji je ovo javio konzulu austrianskomu, te je gospoja grofica zatvorena, a děvojka poslana u Europu.

Poziv na predplatu.

Brojem 13. zavèršit će se pèrvi četvèrt II. tečaja; pozivljemo dakle uljudno rodoljubivo občinstvo, da se što prije izvoli predplatiti na **„NEVEN“** i za drugi četvèrt ove godine. Novim predplatnikom, dat ćemo bezplatno sve ove godine izišavše brojeve.

Činimo pozorno štovane čitatelje, da ćemo 14. broju priložiti u posebnom dodatku obširni „odgovor Matije Bana na kritike g. Vebera i P—a iz Beča o Mejrimi,“ i opazke g. Vebera na ovaj odgovor.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana**, u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedèlje jedanput i to četvèrtkom na cèlom arku. Cèna mu je na odlau za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol li na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

BROJ 12. U četvèrtak 24. ožujka 1853. **II. TEČAJ.**

To bi lěpo, krasno bilo!

Od Ivana Tèrnskoga.

(Onoj krasotici posvećeno, koja će pèrva ovu pěsmicu krasnosloviti.)

Mili rode, slavni sboru
U sjajnome ovom dvoru!
Našilja me vila amo,
Da se lěpo doměnjamo;
Da povedem slovo milo:
Što bi lěpo, krásno bilo?

Sbor me gleda, sve je tio,
Tko bi sada věštak bio
Te junačke dirnut grudi
I zanesti ženske ćudi,
Da zaigra lěpa duša
I pozorno sbor me sluša,
Pak da budem taj čas bolji
U sèrcu vam i u volji:
To bi lěpo, krásno bilo,
To bi mene slobodilo.

Videć jásnu radost svije'
Od mila se sèrce smije,
Duh moj kliče iz sveg glasa,
Da tuj nijste s duga časa
I od sèrca tobož mèrtva
Da se baci rodu žèrtva:
Već ste došli, duh mi veli,
I radostni i veseli;
Došli ste mi u slobodi,
Kud s ponosom Slavjan hodi;
Došli ste mi, eto zná se,
Čuti mile naške gláse,
Nasladjat se milim zvukom
I od mila pleskat rukom —
To bi lěpo, krásno bilo,
Do boga bi to se vilo,

Al nam i jest slovo krásno,
Nad sve druge zvoni jasno.
Puna usta, tko govori,
Milo čuti kad romori.
A premila Bog ga stvori
Kad nam ljubav naški sbori,
Kada veli drágom drágo:
„Moje zlato, moje blágo,
Moj golube, moje janje,
Milo moje milovanje,
Dušo moja, sunce moje,
Sèrcu mome dobro troje:
Pèrvo dobro mladost pusta,
Drugo dobro medna usta,
Dobro treće i najveće
Miris duše — púko cveće!“

A pak tamo slěpac pěva
Od junačkog ljutog gnjeva,
Kako drága mač mu paše,
Vranca junak ljut uzjaše,
„S bogom“ — veli — „dušo draga!
Idem smaknut domu vrága.“
Kroz mozak mu plamen huknù,
Kèrvca kinù, sèrce buknù,
Cèrne oči munje dvije.
„Davor rode!“ glas zamnije,
Sèrnu junak kano lónja,
Stoji njiska bojnog konja,
Na nozdèrve plamen hita,
Pèrska oganj od kopita.
Boj se bije, gèrme topi,
Prášte koplja i oklopi,
Puška puca, mač se blěska,
Pak dojenja bojna trěska.
„Slobodni smo braćo taman!“
Zar to nije glás pomaman?
Do Boga je jasna lěpa
Bojna pěsma starca slěpa.

Digitized by Google

Zvoni jezik pun miline
Diljem mile otčevine
Tja od sgora od kraj mora
Tja do na kraj fruških gora'
Jezik jekom grom iz visa,
Pun nakita i mirisa,
Bujnog uma huk talasa'
I pojasta zvono glása
Dát od Boga našoj vili,
Sve glasove da nadkrili,
Pěvalice sve nadhèrva
Pak da ona sěde pèrva.
Napréd, napréd sladka vilo!
To bi lěpo, krásno bilo!

Što je lěpo, zar nevrědi
Da se bèrže unaprědi?
Vrědi, sestre, da smo složne,
Svetoj stvari sve priložne;
Vrědi da si věru damo
Nenagadjat k tudjem tamo;
Već da ćerkam slavske kèrvi
Majčin jezik bude pèrvi.
Da smislimo sve na jedno
Na to jedno na napredno:
Uz narodne pristat ljude,
Da kićeno kolo bude.
Našom brigom da zaori
Po gospodskih glas nam dvorih.
A našinac kad pred nami
Tudjim slovom lud se mámi,
Ja bi onda bez zamère,
Okrenuv se od nevère
Věrna ćerka slave bila
Rěč bi zbiljnu proslovila:
„Tudjiti se neimam volje;
Put vam gore, put vam dolje."

A gospoda naša mlada
Nek se sěte svoga jada
Neka rade biti ljudi,
Da ih slavska kći nekudi.
Naškim slovom zakèrčite
Sve te dvore plemenite,
Zaručite města svaka,
I pisamca izkićena
I knjižice od spomena.
Sve nek majčin glas zaprema,
Da drugomu města neima.

Tako htio Bog na nebu!
Tako bilo u Zagrebu,
U Oseku, Novom Sádu
U bělome Biogradu
I pri moru u Kotoru
U dubravskom vilindvoru.
I u Rěci, Tèrstu slavnom
U Ljubljani gradu glavnom.
Kudkodj slavno sad borave
Jugovići sinci slave.
To se čulo i množilo.
Pa bi lěpo, krásno bilo!

Pavao Wyhowski.

(Pověst ukrajinska od Mihalja Czaykowskoga.)

(Dalje.)

Grofu Siryczinjskomu bilo je po prilici petdeset godinah, uzrasta je bio prilična, lica zdrava, usta je imao velika i široka, čelo nizko četverouglasto, što znači, da je mnogo računao, nos krupan, vlasi guste i tvèrde. Kao što se pogovaralo, vukao je lozu iz gradjanske něke porodice, koja je na plemstvo povišena za vladanja poslědnjih kraljevah izabranih. Buduć nije bio bogat, služio je kod gospodina Milowskoga, bogatoga vlastelina u Ukrajini, pèrvoga muža sadašnje žene gospodina grofa. Kakovu je upravo službu obavljao, to se nezna, nu zna se samo, da se je zavadio s gospodinom Milowskim, i to tako, da je svadja ova zločestih poslědicah imala za kožu potomka gradjanskoga.

Gospoja Milowskova, žena milostiva sèrca, poslala mu je u potaji několiko dukatah, da mu nagradi pretèrpljenu krivicu, a s timi dukati otišao je gospodin Siryczinjski još kao prosti plemić bez naslova grofovskoga u Černihov, k bogatomu Zaviši. Ovaj vèrlo bogati plemić upotrebljivao je Siryczinjskoga za kupovanje hrane, koju je ruskim činovnikom pošiljao. Zaviša ga je vèrlo obljubio, bio je njegova desna ruka.

Digitized by Google

Za něko vrěme umro je Milowski, a Siryczinjski je kao zahvalan čověk došao, da utěši udovicu, pa ju je na skoro uzeo i za ženu. Kako se to sbilo, da ju je uzeo za ženu, o tom svět nije mnogo pripovědao, dosta to, da se oženio sa ženom udovicom, koja je něki dio muževa imetka posědovala kao vlastnica, a drugi dio uživala samo za života svoga. S udovicom i imetkom dobio je i postorka već odrasloga. Iz otčuhske brižljivosti učio ga je sam računstvu. Kad je pastorak postao punolětnim, pokazao je otčuh svoju računarsku věštinu tim, što je postorak, gosp. Vladislav, dobio samo jedno selce u Ukrajini, a otčuh sva ostala imanja pokojnoga Milowskoga, ležeća u okružju ovručkom i radomiškom.

Siryczinjski govoreći o Vladislavu, rekao bi: „Tvèrda je to glava, o književnih stvarih zna něšto, nu u računstvu nevalja ni pišivoga boba."

A kad je opet Vladislav govorio o svom otčuhu, rekao bi: „Židov ostane židov, a iz gradjanina postane ili pas ili hafan." — Ovo je poslovica ukrajinska. Medjutim je Siryczinjski postao otcem dvoje dèce: krasne Marije i Škendra, pa se uzoholio uzpèrkos priměru, koga je vidio u černihovskoga Zaviše. Najprije si je nabavio u Beču naslov grofovski, zatim je u Petrogradu dobio čast viteza melitskoga, a napokon se gospodinu grofu pohtělo, da postane krajiškim maršalom. Pravo veli poslovica: „Podaj mu pèrst a on će ti cělu šaku."

Nu tko hoće da se pogodi s plemstvom ovručkim i radomiškim, mora da je bistre glave; a grof je propao i kod jednih i kod drugih, te nije ni kandidiran. Pri drugom izboru malo što nije stekao željene časti. Došao je na izbor u kolih a ne u kučiji, za njim je išlo dvanaest kolah s jelom, s plemići se je bratimio i ljubio, častio ih mastnimi obědi, a ovi su jeli i pili, da su gotovo popucali. Zaključeno je dakle jednodušno, da će ga za maršala predložiti.

Prije izbora bila je u samoga grofa velika čast. Jakier, žitomirski tèrgovac, žid a ne Francez, prilěpio je na vinske boce ove napise: „Vin de graf" i „vin du ren" na město „vin de Grave" i „vin du Rhin." (Vino za grofove i vino za ludjake, na město vino gravesko, vino rensko.) Sluge grofovski neznajući čitati postavili su boce na stol, a grof snivajući o svojoj budućoj slavi, nije za to ni mario.

Na ovoj časti bio je i něki plemić Hinko Strumilo, čověk prefrigan, pa premda u Poljskoj rodjen, bio je dosětljiv kao Francez. Jedva je bacio oko na boce, već je znao, što da čini, a to ne iz zlobe, nego da se pošali i zabavi. Pokazao je gdě-kojim plemićem napis na bocah, šapćući im u uho: „Gledajte braćo, još nije ni maršal, pa nas već ovako časti. Kno zapovědio je, da se metne na stol vino za grofove i vino za ludjake plemiće. A što će istom biti, kad maršalom postane?"

Plemići su počeli mèrmljati, bèrkove zafèrkivati, namigavat si, kao da se dogovaraju, pa su se zbilja i dogovorili. Pojeli su i popili kako treba sve što je na stolu bilo, te su otišli u izbornu palaču. Kad je stari maršal dogovorio, viknuli su svi: „Grofa Siryczinjskoga hoćemo jednodušno." Grof se klanjao, a ovi su vikali: „Molimo! molimo!"

A u to něki plemić po imenu Bech vikne muklim glasom: „Niepozvalam! molim da se glasuje!" Waczkowsky je opetovao: „Molim da se glasuje!" Czapowski je viknuo. „Molim da se glasuje," svi su zavrištili. „Molimo, da se glasuje."

Digitized by Google

Počeli su sabljami ružiti; nije dakle bilo pomoći, moralo se glasovati. Siryczinjski klanjao se sad jednomu sad drugomu, premda to nije rado činio, nu mislio si je: „Postat ću maršalom!“ — Ali kad su počeli glasove brojiti, vidělo se, da je od sto osamdeset i pet glasovah samo četiri dobio.

Grizao si je ustne, pa je mislio: „Vidiš plemića, uzdaj se sad u njega.“ Otišao je iz izborne palače, a plemstvo je vikalo za njim iz čeloga gèrla: „Evo imaš vina za ludjake i za grofove.“

Pri budućem izboru postao je ipak maršalom, i to ponajviše pomoćju roda Wyhowskoga, silnoga medju plemstvom i glasovitoga u pověstnici poljskoj. Prije toga dobio je još medalju iz bronca na uspomenu rata godine 1812. proti Francezom.

Za vrěme svoga službovanja izlicitirao je na svoje ime sve pošte u cělom okružju, i sve ostale dohodke. S ruskimi činovnici živio je na dobru ruku, vladajući se po poslovici: ruka ruku pere, a obadvě lice, — koji maže, taj ide, pa je zato na predlog gubernatorov dobio za nagradu svoje revnosti u službi red sv. Vladimira. Za tri godine postao je opet maršalom radomiškim, a tu mu je general Žoltuchin, opaziv u njem osobitu privèrženost k carskomu rodu, priskèrbio red svete Anne.

Sada se je uzoholio, s podanici i slugami bio je okrutan, kao obično malo ne sva poljska gospoda u onoj pokrajini.

Prema ženi hotio je da bude gospodarom, pa je směšnim postao, děci svojoj nije znao biti dobrim otcem, jer nije nikad pitao ni svojega ni njihovoga sèrca, već je mislio, da i ona moraju misliti, što on misli

Gospoja grofica, da zataji što je někad bilo, podnosila je taštinu i oholost njegovu, premda je bila žena ćutljiva sèrca i dobra mati. Marija je stupila u život s někim nebeskim čeznućem, koje malo ne vazda prati žene, i koje neostavlja duše božje ni onda, kad su zli ljudi nakanili, da ga izkoreně, te se opire savětom vražjim. — Marija je uznešenom dušom slědila nagon sèrca svoga; ljubila je, što je bilo dobro; bila je pobožna i ćutljiva; ljubila je roditelje, koji su joj život dali, te se pokoravala volji njihovoj. Njezina krasna duša privikla je već od kolěvke k plemenitm dužnostim; ljubila je zemlju, u kojoj se rodila, pokrajinu, u kojoj je odrasla. A iz vrěla ovih plemenitih dužnostih potekla je strastna ljubav k Pavlu Wyhowskomu. Ljubila ga je kao muža, koji je nakanio, da svojom ljubavju ověnča život njezin, ljubila ga je kao rodoljuba, koji je domovini svojoj nakanio žèrtvovati život svoj.

Gojila je već odavna u duši svojoj misao stalnu i svetu, da je najveći zločinac, koji prekèrši zakletvu věrnosti ljubovne, i da onaj, koji ovo čini, zadaje smèrtnu ranu sreći svojoj i ljubovce svoje. Rěčju: Marija bijaše andjeo s ćućenji nebeskimi i strasti zemaljskimi. Škender, brat njezin, nije još sa sebe stresao školski prah, mislio je po knjigi pa je i govorio po njoj; duši njegovoj nije još kucnuo slavni čas, da vlastitom snagom radi na světu, pa da načela po knjigah sabrana prilagodi životu.

Ovakova bijaše porodica grofovah Siryczinjskih.

III.

Bilo je podne, nad zemljom je sjalo žarko sunce, u gospodskom dvoru bilo je sve tiho, ubogi težaci izmučeni dělom, koje su dělali po samovolji gospodskoj,

Digitized by Google

išli su na drugo dělo, preklinjući nemilostivoga gospodara i psujući potajice gospodske pandure.

U to zazvonili su iz daleka poštarski zvončići, gospodin grof pogledao je na prozor.

Cestom iz Radomišla leti šest čilih konjah zapregnutih u kučiju. Čuje se kako kučiš viče iz punoga gèrla, kao da će iz kože skočiti, nadvikuje glas zvončićah, pritěrava konje k bégu strašnim pucanjem.

Već se vidi, kako prednji i zadnji konji strašno skaču, tako da se čověku glava vèrti, běže s oborenimi glavami, kao da će zemlju gristi, a grive im prah pomeću na cesti. Vidi se kako se u otvorenoj kučiji viju světle perjanice, kako se cèrvene okrajci, blište redovi i gumbi.

Gospodin grof se posměhnuo i otišao od prozora.

„Marijo, molim te da si uljudna“

U taj par zaružila su kola pred kućom, da su se prozori stresli; u jedan mah otvorili su sluge širom vrata. Grof je klanjajući se na sve strane pozdravljao goste na pragu. Nogom po podu bruseći i rukom mašući silio je goste da idu u palaču.

Ovdě je istom počelo pravo predstavljanje, govorilo se koješta uljudno, ćutljivo, zahvalno bez jezgre; ovdě su ovèršeni obredi tako zvanoga visokoga družtva.

Pukovnik je bio najlěpše dobe, junačkoga uzrasta, lica priličnoga, u kojem se nisu zèrcalila žestoka čuvstva ni visoke misli.

Lozu je vukao iz staroga roda starih Rurikovih boljarah, te je bio u njem zakorěnjen ponos moskovskoga roda; odgojen je u novom prestolnom gradu, gdě je povèršno izobražen, to jest, ponosio se je ljuskom, a jezgre nije ni vidio; francezki je govorio kao Francez, nu ruski nije govorio kao rodjen Rus; kao učenik nove petrogradske škole, nije rekao deset rěčih materinskim jezikom, da nije primešao pet šest rěčih ukradjenih iz jezika francezkoga, němačkoga ili kojega drugoga. Čitao je Journal de Débats i druge časopise tudjozemske dopuštene u Rusiji, a bio je štono Rusi vele — liberalac; nu nije nikad oklevao zapovědìti, da se njegovi vojnici ili sluge batinaju, govoreći, da se bez batinah nemože ništa opraviti sa sèvernim ruskim narodom.

Pukovnik ovaj znao je igrati, plesati, risati, dàpače i šivati. Govoreći o prikapčanju perah na ženske šešire, prošao je k parostroju, te je govorio o neizměrnoj sili pare, pa je zaglavio filosofiom Kantovom; počev govoriti o divnoj sili i naměri Napolenovoj, prošao je kritizirati muzikalni duh Weberov i Rosiniev, pa je svèršio tim, kako mora da izgleda kopito dobroga konja ili pèrsa hitroga hèrta. On je sve znao, o svem govorio, nu kako? smělo i bezobrazno. On je nadvikao pěsnika, diplomata, lučbara, modistkinju, lovca, vojnika, jednom rěčju svakoga, nu uvrědio nije nikoga. Kad što je bio uljudan, iskren i sèrdačan, kad što opet neuljudan; měnjao se kao mladi měsec. Rado je slušao sam svoju hvalu, a i sam se rad hvalio. Sudeć po njegovoj rěči bio je njegov rod najstariji, dohodci neizměrni, a dogadjaji, koje je doživio, jedan lěpši od drugoga, nu to samo u njegovih očijuh. U duhu je neprestano opetovao: „Nada mnom neima ništa na světu.“ Rěčju bio je ovo sebičnjak, kakovih ima dosta u tako zvanom velikom světu. Valja još dodati, da je sve igre i karte znao kao djak svoju abecedu, pa je poput petrograd-

Digitized by Google

ske gospode znao zaigrati sve svoje novce, zemlje, pse, ljude, konje, dà i svoje ljubovce, a sve to više ponašajući druge, nego li iz vlastitoga nagona.

Ljudi ćutljivi i razumni dèržali su, da je nitko, a ljudi vladajući se po modi, da je čověk savèršen. Nu koji su ga pobližje poznali, rekli su, da i s njim kad što, premda rědko, sèrce zavlada, i da se na časove pretvara u sasvim drugoga čověka, nego što je obično.

Po pèrvih ceremonijah dočeka, priravnao je pukovnik svoje redove, kojih mu je bio pun zeleni frak, priravnao je lěpo sčesljane vlasi, te se počeo faliti, da ima dvě tisuće podanikah u kostromskoj guberniji, osam sto u viatskoj, u novih naselbinah okolo Voronića tisuću tri sto i tako dalje tja do jenisejskih pustinah, jer je pukovnik i ondě imao velika posědovanja, te se pitao nadom, da će dobiti na poklon ljudih, da ih napuči. Po svakom broju pitao je Zlotničkoga francezki:

„Dimitre, ti poznaš moje Kostromčane, kako su věrni; Viatčane, gdě ima kučišah, kakovih neima po svem světu; a od Vorončanah imam lokaje, kakovih neima ni u Englezkoj.“

Zlotnicky mu je povladio i rěčju i glavom.

Grofu se sve veća činila čast pukovnikova, te bi se bio čudom čudio i od čuda uzkliknuo, da to nije bilo proti običaju velikoga světa.

Dàpače i grofica se posměhavala.

Nu Marija je šutila, bila je tužna, al je nujnost ova tugujuće ljubavi još veću dražest poděljivala licu njezinom. Ona nije slušala hvalisave rěči došavšega gosta, te nije poput mladih gospodičnah potajice pogledavala na njega, premda se je pukovnik neprestano na nju obzirao; jer kao što se laglje divimo zlatomu licu sunca, kad je na polak oblakom zastèrto, tako nam je veće razkošje gledati u lice děvojačko naoblačeno tugom: oko nemože da podnese žive světlosti sunca; nemože da podnese žive boje krasote.

Pukovnik je mislio, kao što obično ovakva gospoda misle: „Sirota, zaljubila se u me na pèrvi pogled, nu neusudjuje se da mi u oči pogleda, da tobože nepogodim već odkritu tajnu, pa da se neradujem; nije to meni težko.“

Gospodin Stanislav Lubowsky, susěd grofov, starodavni plemić sědio je u kutu, te je něšto olovkom pisao u listnicu, dok je pukovnik izbrajao svoje podanike, a kad je pukovnik otišao, reče grofici:

„Milostivna grofice, moram vam iskreno kazati, da nemogu dokučiti, od kud Rusom toliko podanikah. Od onoga vremena, što su ovi husari došli u našu okolicu, zapisujem navlaš i to samo za zabavu, koliko koji kaže, da ima podanikah mužkoga spola. Izvolite dakle znati, da sam sbrojiv sve skupa nabrojio devedeset i dva miliona, osam sto šestdeset i tri tisuće dvě sto četerdeset i jednu dušu, nebrojiv ovamo ni žene ni one dušice, koje su bez njihovoga znanja rodjene, premda su zemljopisci napisali, kao što mi moj unuk, djak u školi ovručkoj, kaže, da carstvo rusko neima više od šestdeset milionah stanovnikah. Ako su sve regemente tako bogate, moraju imati zapisane i tudjozemske podanike, a na skoro morat će baš i u pakao ići po svoje duše, jer Bog sveti zna, da na skoro neće cěli prostor ove zemlje dovoljan biti, da zaokupi i prehrani neizměrnu množinu njihovih podanikah.“

Grofica nije se usudila da odgovori na rěči ove, jer je grof rameni stisnuo, kao da će reći, da mu nije po volji, ako tko sumnja o bogatstvu Beklemešovu. — —

Digitized by Google

Pukovnik je često dolazio u kuću grofovu, gdě su ga vazda dobro dočekali, premda ne svi.

Gospodična mu se dopadala, a možda bi mu bio i miraz njezin u gotovu novcu dobro došao, da izkupi zadužena svoja imanja.

Husarski pukovnik počeo je dakle zbilja snubiti Mariju.

Nu ona mu se uklanjala, jer ako su i svi od njezinoga roda zaboravili na Pavla Wyhowskoga, to nije zaboravila ona, a nije zaboravio ni stari Tadija, koji je često polazio mater njegovu, da ju utěši, te je odanle donosio vazda jednu te istu věst, t. j. da se nezna, kud je dospio ljubljeni prognanik, pa je uz to jednom te istom nadom těšio sirotu Mariju, da će joj se Bog smilovati . . .

Beklemešov upravo je bacao srebro i zlato medju sluge i službenice, pa su mu iz same zahvalnosti pripovědale: „Naša je gospodična danas o gospodinu pukovniku govorila; naša je gospodična danas na prozor gledala, kad je gospodin pukovnik dolazio," i tako dalje.

Nu nije ni toga trebalo, moskovski boljar bio je uvěren, da je ona u njega zaljubljena, da nemože bolje; jer on u svom životu nije još nikad dvojio o svojoj pobědi nad ženom.

Pověrio se je dakle grofu, pa i nepitav Marije, bude ženitba ugovorena. To je htio otac od oholosti i lakomstva, zašto dakle da pitaju sèrce kćerino!?

IV.

Ide dan za danom, živi se kojekako; različna sudbina ove ili one dobe sad nas tugom obara, sad nas opet radošću napunjuje. Nu kad zavidna sudbina neće nego da nas samo tugom pritiskuje, to su časovi našega života gorki, a nemože se gotovo ni živěti. Sirota Marija ustaje iz postelje tužnom dušom i bolestnim sèrcem, noćcu je u tugi boravila, a dan joj jadno prolazi! Tadija govori neprestano; „O Pavlu neznamo ništa, uzdaj se u Boga, štuj roditelje, pa se nadaj." Ona se moli Bogu, u njega se jedino uzdaje, štuje roditelje, těši se nadom; nu što to koristi, kad tugi svojoj nevidi ni kraja ni konca!

Něki dan měseca listopada obarao je sěver lišće iz dèrvlja, i pokrio s njim livade i golu zemlju; sunce je kao od tuge lice svoje zastèrlo koprenom sivoga oblaka; nebo se je mračilo od rana jutra, kao da će roniti suze žalosti nad žalosti ovoga světa.

Tadija šetao se je po vèrtu, te je mislio i sravnjivao zemaljsku jesen s jeseni svoga života: „Ja sam već daleko došao, na skoro nastat će i zima moga života." Prekèrstiv ruke na pèrsih: „Dobri Bog pozvat će me u věčnu slavu, a ondě će duši mojoj svanuti věčno proljeće i ljeto věčno." Ovo razmišljavajuć došao je u šumicu k lipi, gdě se prije několiko měsecih strastni Pavao razstao od ljubezne Marije. On je onda prekinuo izpověd njihove ljubavi, a možebiti i zlo zapréčio, prestrašiv Mariju, da nije uzmogla saslušati moleći glas ljubovnika svoga. Tadija ljubio je Pavla i Mariju kao svoju děcu, nu i bdio je nad njimi kao nad děcom svojom. Poštovani starac sětio se je onoga časa, pa je pogledao na lipu.

Pod lipom kleči Marija. Sněžna njezina oděća vuče se po pěsku, větar se igra cèrnom njezinom kosom, niz bělo lice roni iz cèrnoga oka suze čiste kao biser, čelo, oblačno od tuge, diže k nebu, ruku pritiskuje na sèrce: „Milostivi Bože,

Digitized by Google

smiluj mi se.“ A na licu joj se vidělo, da moli Boga od sve duše, da joj se smiluje.

Tadija nije mogao odoléti sèrcu svomu, da neuzdahne.

Marija je ustala, otèrla suze, nu opaziv slugu božjega, pustila se u plač „Otče Tadijo, nesretna li sam.“

„Mila kćeri, umirite se, nemojte plakati. Dobri Bog povratit će vam Pavla.“

„Povratit će mi ga, dà, ali ću biti žena drugoga muža! Ja to nemogu da podnosim, nemogu da živim, sutra ću već umrěti. Rukama je zaslonila oči. —

Tadija pristupi bliže: „Što se to dogodilo? Tà ja nisam dobio nikakve tužne věsti o Pavlu, sve je kao i prije.“

„Da je sve kako je prije bilo, nebih morala sdvojiti; nu čujte otče Tadijo. Sinoć rekoše mi otac i mati, da je moja ruka obećana ruskomu pukovniku, a posutra da će biti pèrstenovanje. Sèrce njihovo nisu mogle omekšati ni suze ni molbe, pa kad nisam umèrla ove noći, umrět ću za cělo buduće noći. O! bolje je da umrem, nego da sam neposlušno děte ili věrolomna ljubovca.“

Stari Tadija prime ju za ruku: „Mila kćerćice, ustèrpi se samo do sutra, pa nemoj sdvojiti.

A obodvojica išli su mučeć u dvor.

Činilo se, kao da su se dogovorili, kako će zlo odvratiti; jer se na ozbiljnom licu starca pojavila slaba zraka nade, a ni děvojka nije suze ronila.

Marija je otišla u svoju ložnicu, a Tadija se svratio u sobu grofovu. Kad je u sobu stupio, činilo mu se, da se grof s groficom svadi, jer su joj oči suzne bile.

Grof razpaljen nije ni opazio otca Tadiju, već je rekao svojoj ženi:

„Gospoja grofice, to nemože drugčije biti, mi smo zadali svoju poštenu rěč, a to je dosta, na plač se neće gledati. Sada plače, a danas sutra bit će nam zahvalna.“ Grofica je izašla, ni nedoslušav ove rěči. — Tadija se pokloni: „Gospodine grofe, odprostite ako sam vam presěkao razgovor s gospojom groficom.“

„Niste, štovani otče, molim vas sědnite. Rad sam něšto s vami govoriti, možete mi pomoći, ako hoćete.“

„Na službu sam vašu.“

„Jučer sam obećao svoju kćer za ženu pukovniku Beklemošovu. Ženitba mi je ova po volji u svakom obziru, a i grofica je bila istoga mněnja. Nu danas joj je plač Marijin pomutio glavu, pohtělo joj se, da na uštèrb sreće i časti svoga roda prekèršim svoju rěč, ili da bar odgodim věnčanje. Vas će posluhnuti, nagovorite ju, jer sam rad, da iz dobra postignem svèrhu svoju, a mèrzi me upotrebljivati vlast otčinsku. Poštovani starče, bit ću vam zahvalan.“

„Velika mi je čast služiti sreći vašega gospodstva i sreći vašega roda. Bog je roditeljem dao veliku vlast nad děcom, nu dao im je i sèrca, da u ljubavi izvèršuju vlast svoju.“

„Poštovani starče, što ćete tim da rečete?“

„Da odobrim volju vašega gospodstva, gospodine grofe, koju ste u ovaj par izjaviti izvoléli, da volite iz dobra nego silom dokučiti svèrhu svoju“

„Dàkako da bih volio iz dobra, nu ako nebude drugčije, upotrebit ću i silu; jest silu, tako mora biti, kako ja hoću.“

Digitized by Google

„Kao sluga božji i čovèk izkusan dèržim, da je dužnost moja, a i sèrce me nuka, da vašemu gospodstvu dam savèt, koga vam možebiti ni netreba. Vaše gospodstvo hoće da věčnim vezom spoji dvoje ljudih, koje nespaja ni sèrce ni duša; hoćete da dète svoje stèrmoglavite u nesreću a možda i grèh; odustanite od toga, pa se nećete kasnije kajati; ostavite to vremenu, možebiti će ono izlěčiti njezino sèrce, a možebiti i vašu volju proměniti.“

„Poštovani starče, vi govorite kao iz prodikaonice, nu ja neću da vas slušam. Ja odluke svoje proměniti neću. Posutra bit će pèrstenovanje, a za deset danah věnčanje moje kćeri s pukovnikom.“

„Gospodine grofe, negovorim ja iz prodikaonice, već vas molim, nemojte kćeri svoje žèrtvovati samovolji, već savětujte sèrce svoje, ono će vas bolje savětovati, nego kojekakvi světski obziri. Mi jadni ljudi snujemo osnove o časti i dostojanstvu, kao pauk paučinu, nu eno dune smèrtni větar, pa nam uništi svu našu osnovu. Sretan ti je, koji umire čistom dušom.“

Grof reče počesav se: „Poštovani starče, uzalud govorite, ja se na vas nesèrdim, jer vas štujem kao svećenika, nu budite uvěreni, da nakane svoje proměniti neću.“

Tadija mu se približi, pa ga prime za ruku, rekav mu: „Gospodine grofe, Marija je dète vaše, kèrv vaša, što će joj blago i bogatstvo, ako nebude sretna? jer nije blago ni srebro ni zlato, već je blago, što ju sèrcu drago. Otče, smiluj se dětetu svomu, kèršćane nečini krivice iskèrnjemu svomu.“ Starac molio je ovo suznim okom nemilostivnoga otca.

Grof nije se ni ganuo, lice njegovo bilo je mèrtvo i hladno kao kamen, ruku je svoju hladnokèrvno oteo iz ruke starčeve. „Poštovani otče, nemojte više o tom govoriti, sada već moram da razpošaljem pozive na prijatelje za posutra.“

Ovo rekav otidje.

Tadija stajao je još časak nepomično; skimao je s glavom, pa je uzdahnuo: „Kod otca nisam ništa opravio, možda ću ondě što opraviti. Pomozi Bože.“ Ostavio je sobu grofovu, pa je još isti dan otišao u Radomišel.

Govor starca Tadije bio je gorkim napojem za grofa, nu nije se ni malo kosnuo sèrca njegova, niti mu je dirnuo duše i savěsti, věć je uvrědio ponos njegov. A kako to? Svećenik někakav, i to njegov kapelan, usudio se je savětovati ga, njega, velikoga gospodina, znamenitoga muža? Grof samo zato nije planuo, da neokalja časti svoje, nu to ga je još utvèrdilo u njegovoj nakani. Žena nije se usudila ni rèči pisnuti, kćer je gotova sdvojila, a na nesreću njezinu ostavio ju je jedini prijatelj, štovani starac.

Pod večer došao je pukovnik, nu činilo se, kao da se sasvim proměnio. Bio je tužan, a pretvarao se da je veseo, često se je zamislio, a o sebi je malo govorio. Zar je to od nade buduće sreće, il se boji čega?

Kad je Marija bila prisiljena da stupi u sobu, približio joj se pukovnik i prišaptnuo: „Ja vas ljubim, gospodično, nu neću da svojoj sreći žèrtvujem vaše blaženstvo. Tadija mi je sve kazao. Molim vas, da ste mirni i da zaboravite na me.“ Nije čekao odgovora.

Hitro je otišao u drugu sobu, gdě je s grofom dugo i predugo o něčem govorio. Za časak se je vratio, nu nije se po svom običaju ni smijao, ni neprestano naklanjao, věć se sèrdačno i tužno razstao od matere i kćeri.

Digitized by Google

Po odlasku pukovnikovu namèrgodio se je grof, ustne grizuć reče svojoj ženi: „Gospojo grofice, slučaj htěde, da je tvoja želja izpunjena; pukovnik mora posutra otići u glavni stan u Tulčin, a odanle u turski rat. Pèrstenovanje i věnčanje odgodjeno je dotle, dok se povrati.“ Sèrdit što nije imao nikoga, na koga bi mogao svaliti krivnju ove odgode, pogleda popréko Mariju, pa joj reče: „Děvojko, ostavi se toga plača; što sam rekao, to ću učiniti, ti moraš da postaneš ženom pukovnikovom.“ Zatim se obrati k ženi: „Škender će iz Kamenca ravnim putem otići u Tulčin; pukovnik mi je obećao, da će se pobrinuti za njega.“

Jadna mati, koja se u duhu već veselila radi odgode věnčanja, sad se iz nova raztužila, te je molila muža svoga: „Mili mužu, dopusti bar, da se s njim razstanem i da ga blagoslovim“

„Iz toga neće ništa biti; da i njemu glavu pomutiš, kao što si kćeri pomutila?“ Otišao je iz sobe i lupio s vrati.

Žene su se pogledala. Marija je pala u naručaj materin — — „Majko! majčiće! uzdajmo se u Boga, on će nam pomoći.“ — Těšile su se nadom, najboljom i najsigurnijom — pověrenjem u milost božju.

Gospodin grof nije cěle noći ni oka stisnuo, jer mu se činilo, kao da će izgubiti časti i bogatstvo, o kojem je snivao, a kad mu je nèki věrni sluga, hoteć mu se prilaskati, pripovědao, da su Beklemešovi sluge pripovědali, da je Tadija bio kod pukovnika, porodila se sumnja u glavi njegovoj, a sèrce mu je gnjevom uzavrělo. Zapovědio je, da dozovu kapelana.

Sèrdio se strašno, nu opaziv vedro lice pobožnoga starca, minuo ga je gnjev i nehotice, te je samo na kratko rekao: „Poštovani starče, mi se moramo razstati, u mojoj vam kući neima više města.“

Starac niti se izpričavao, niti je što molio, već se na kratko oprostio: „Mir s vami, Bog daj sreću i vam i rodu vašem; Bog da vas štiti i blagoslovi, ja ću se moliti za vas.

(Konac drugi put.)

Prevareni zaručnici.

Od Dragolje Jarnevićeve.

(Konac.)

Izišavši Nezrelić od nesudjene svoje zaručnice, udari se šakom u čelo i zaškripne zubima. Sèrdit uputi se u sobu gdje. Vedroviške, da ju živo izgèrdi, al mu na njezinu sreću dodje Šaliković na susrět, i obustaviv ga, upita: „Kuda toli naglo?“

„Prodji mi se, inače te čusnem, da ćeš pamtiti!“

Šaliković ga pogleda, te uvidi da je lakèrdija svèršena, i da se navukla gromovita nepogoda; pobrinuv se za gospodju Vedrovićevu, odluči, bilo kako mu drago, nepustiti ga ovako razjarena iz rukuh; s toga ga popade čvèrsto za haljinu i ovako dèržeći ga reče:

„Ta kuda nagliš brate? koji ti je běs, da si tako divlji.“

„Pusti me, pa idi! — platit će ti ona — svoju vragoliju; zar mislite, da sam kukavica, te da me može svatko na ruglo metnuti — pusti me, te idi!“

„Ja te nerazumijem, brate, zašto se sèrdiš? što si tako goropadan? Stani — kaži mi — il ti se ljuba iznevěrila?

Digitized by Google

Ove rěči podbodu Nezrelića na ljuta sèržbu, tèrgne se Šalikoviću silovito i izvali pogèrdnimi psovkami na njega i gospodju Vedrovićevu, te se tako razpali, da si skoro prijatelja udari. Videć ovaj, da nijo šala, te da bi gospodja Vedrovićeva mogla zlo proći, stade ga blažiti, pa to mu i podje poněšto za rukom, uvěravajuć ga, da nije ni sam drugo znao, već da je Filomela bečanka. Nezrelić se obustavi, a jad ga po malo mine. Videć to onaj, nasmije se i prihvati:

„Duše mi, brate! nisi mario dizati tolike vike; da si se samo malo razabrao, mogao si sve obratiti na svoju ruku; no još nije kasno — još možeš sve prevariti, pa i istu gospodju. — Ajde sa mnom — pa ću ti kazati kako.“

Nezrelić dade se nagovoriti, da idu na šetnju; tu ga poduči Šaliković, da se dèrži kao da je znao tko je Filomela, no da ju je htio radi njezina luda ponašanja živo izplatiti, što mu je i uspělo i napokon doda:

„Brate, da digneš buku, razlegla bi se po čitavoj okolici, a tvojoj bi se ženitbe svi smijali; a ovako će se sve na Ludovičku svaliti. Ja ću šutiti kao riba, jer se ovo i mene tiče, kao i u obće svih mužkaracah, te bi sve žene na nas navalile, da smo lakomi za njihovim novcem.“

Ovako govoreć, utiši ga posve; za tim je tražio priliku, da podje g. Vedrovički i da joj sve kaže, pa ju i nadje; jer kad su k njim došli něki znanci, ostaviv družtvo, ode upravo gospodji Vedrovički.

Nadje ju čitajuć u sobi, ni nesluteć kakova joj se gèrda nepogoda nad glavom navlači; namislio je pošalit se malo te dodje kao prepanut u sobu. „Što je . . .“ upita ga plašljivo.

„Boga mi, nije dobro! — Nezrelić běsni radi rugla što ste s njim učinili i prěti strašno, da će vam se osvetiti . . . nebi mislio, da se zna tako sèrditi.“

Gospodja skoči uplašena na noge i problědi:

„Za Boga Šalikoviću, — Nezrelić je luda glava, te bi me mogao osramotiti.“

„To je i naumio — zlo ćete proći lěpa gospodjo! odveć ste se pouzdali u njegov plitki mozag.“

Gospodja se još većma uplaši, al ju Šaliković odmah utěši, kazav joj, kako se je sve obavio.

Težak joj padne kamen sa sèrca, te uzdahne duboko kada mu reče:

„Niste me marili plašiti, inače se nebojim, ali Nezrelić je lud, te sam se pobojala, da me neosramoti.“

Poljubivši ju u ruku zamoli oproštenje za svoju šalu.

Razabrav se od straha, uzme se gospodja sèrdačno smijati:

„Oh kako ti je lěpo nagazio sa svojom ženitbom! da mi ih je bilo viděti. Kako su se gledali — a i lěpa Filomela, koja će pored sve svoje izobraženosti odavle bez muža odići.“

Ovako smijuć se probave još něko doba, pa prodju kupat se.

Predvečer složi se opet družtvo za šetnju, u koje stupi i gospodja Vedrovićeva s Ljubicom. Za kratko vrěme dodje Šaliković s Nezrelićem; gospodja morala se kojekako pretvarati i siliti, da se grohotom nenasmije, gledajuć zamišljenoga Nezrelića; nu on je rado oči od nje odvraćao i volio zabavljat i razgovarat se s drugimi nego s njom. Ona ipak nije mogla šutiti, premda je bila obrekla Šalikoviću, da će se ga proći. Za kratkom stankom obrati se k njemu pa ga zapita, kako je to, da neprati svoje zaručnice?

Digitized by Google

Nezrelić plane kao živa vatra, nu bèrzo se ipak dosèti, nasmije se cifrasto, i uzme pripovědati, da mu je Filomela dosadila, da neima više volje za nos ju vući, te da joj je kazao, da nije bečanin kako ona misli, pa da ju nemože uzeti za ženu, s toga što prezire svoje zemljake . . .

„Ovake benave děvojke," — reče dèržeć se ozbiljno — „moramo kazniti, da se osvěste; — mislila je prevariti mene, pa je prevarila samu sebe?!

Ovako je ludi Nezrelić svalio svu krivnju na samu Filomelu i učinio ju směšnom pred cělim družtvom, koje je na ruglo stavilo děvojku, zato što je svoj rod i jezik toli ružno zatajila.

Kako stvari stoje, znala je samo g. Vedrovička, Ljubica i Šalković, zato se pogledaju kradomice, smijuć se, al nerekav ni rěči. Kad je Ludovička čitavo prorešetena i izsmijana, namigne Šalković Nezreliću, pa mu reče tiho:

„Vidiš! kako ti je moj savět dobro za rukom pošao?"

Cělo družtvo zaželi viděti Filomelu; no njoj nije bilo ni traga ni glasa; ona se u ovo doba spremaše za sutrašnji odlazak te je zatvarala okó sebe vrata i prozore. Buduć pako nije još nitko ništa ni slutio o njezinom odlazku, zato su se nadali, da će ju sutra dan viděti. Nu nada ih je ova prevarila. Na njihovo propitkivanje, gdě je Filomela, da je još ni u jedanaest satih nije viděti, kaže im kěrčmar, da je dan prije svoj račun platila i odišla prije nego je dan svanuo.

Po običaju ženah, koje nemogu podulje tajne zašutiti, pripovědala je gospodja Vedrovićeva potajno, kako se je ova ženitba snovala; to jest, da nije bila samo Ludovička prevarena, već da se je i Nezrelić opekao, pa da je sada zastidjen — sve na nju svalio . . .

Glas se ovaj raznese bèrže bolje po toplicah te su do podne znali svi gosti ženitbenu osnovu i spletke gdje. Vedrovićeve, pa su si koješta prišapćivali. Nezrelić se činio i pretvarao, da sve ovo nevidi, al kad su stali kojekako ga izpitkivati i bockati, dodija mu šala gdje. Vedrovičke; spremi se na put veleć, da ima kod kuće silnih poslovah.

Směh i ruganje pratilo ga je na put, te je i u Zagreb dopro glas, da je bio u toplicah ženit se.

Upravo ovih danah stigla je ovamo iznenada i Ludovičkina tetka iz Beča, te je htěla da boravi něko vrěme u toplicah. Nu glas o ženitbi njezine nećakinje bijaše se baš ponajbolje raznio, te je sirota tetka ogorčenim sèrcem morala čuti i slušati koješta o ludovanju svoje nećakinje, okrene dakle odmah s města na njezino imanje, te ju nadje od stida smèrvljenu, pa odluči sobom ju povesti u Beč, i ondě obskèrbiti.

Filomela radostno privoli uz ovu ponudu te ostavi svoju domovinu, u kojoj bijaše svakomu poštenomu čověku rug i prikor.

No težko će i ondě sreću steći, jer štono je rěč:

Dobra pogača kod kuće gosta čeka.

Ivan S. Popović.

U narodu našem bilo je, a ima i sada još dosta Popovićah slavnih i neslavnih, koje narod naš pozna i nepozna, a medju one koje nije poznao, i koje valjda ni sad nepozna, spada i ovaj Ivan Popović, učeni biljar i jèzikoslovac. Vrědno je dakle

Digitized by Google

da čitateljem našim izkažemo, što smo o njem čitali o němačkoj knjigi: „*Bilder aus der Heimath.*“ Mislimo, da će život njegov svakoga zanimati radi siromaštva, kojim se je borio u mladosti, i opet radi osobita i čudna njegova ponašanja u muževnoj dobi. Rodio se je 2. veljače g. 1705. od siromašnih slovenskih roditeljah na Malom Štajeru u Studenici; dolaje škole izučio je u Gradcu, gdě se je za silu i od nevolje naučio i němački. Knjigah nije nikada imao svojih, već ih je posudjivao od učiteljah, te se svom snagom dao na nauke, premda je vèrlo malo prostoga vremena imao, buduć si je morao svakdanji hlěb prepisivanjem služiti. Al je ipak neumornom marljivošću naučio ne samo němački, već i latinski, gèrčki, francezki i talijanski, te je na skoro dotle dotěrao, da je kao učitelj jezika primljen u několiko odličnijih kućah. Lěpe i plodne okolice gradačke probudile su u njem želju za prirodnimi naukami, a osobito za botanikom, pa se ovoj grani naukah i posvetio, te ju je učio bez tudje pomoći, nu nije uz to zaboravio na učenje jezikah, koje mu je bilo već odprije osobito omililo. Do svoje 26. godine prištedio si je malu glavnicu, i ovako mu je izpunjena vruća želja za putovanjem. Preputovao je za pet godinah svu južnu Austriju i Italiju, na ovom je putu marljivo botanizirao i učio raličita naréčja jezikah, što ih je već znao. Vrativ se s puta primio je službu odgojitelja kod někoga mladoga plemića, nu za dvě godine dosadila mu je ova služba, te je otišao najprije u Linz, a zatim u Beč, gdě je tri godine uzalud čekao na novu kakovu službu. Buduć su različite njegove molbe bile odbačene, hotio je da u proléću g. 1746. ostavi austrijsku carevinu, nu od te su ga nakane uzdèržale gljive rastuće u šumah dolnje Austrije. Saašla ga je volja, da ih pregleda, popiše i opiše, pa je tri godine sproveo s veće strane u samostanu Kremsmünsterskom, gdě mu je gostoljubivo i nauke ljubeće svećenstvo utočišta dalo. Da prištedi novac, koga baš nije imao suviše, nije nikad trebao težaka, kad je išao botanizirati, već si je sam košaru nosio po šumi. Prosta světina, neznajući pravo zašto traži i sabire gljive, rugala bi mu se, kad bi se vraćao iz šume s punom košarom, natèrpanimi žepovi i šeširom, omotan i prepleten kojekakvim biljem i dračom. Soba je njegova priličila više kakovoj špilji, nego ljudskomu stanu, jer je bilo sve nanizano biljem i različitimi strojevi, nu Popović nije mario za ljude, već se je brinuo samo za svoje nauke. Zatim je ostavio austrijske pokrajine, i otišao u Regensburg, gdě nije nikako mislio ostati, jer je nakanio bio proći napréčac u Saksonsku, nu zadèržala ga je ovdě želja, da prouči rašće Bavarsko, i prijateljstvo někojih ondašnjih učenih ljudih. Ovdě je iz mnogih uzajmljenih knjigah sakupio mnogo učenoga gradiva, te je mislio popuniti dva folianta. U Nürnbergu spoznao se s kosmografičkim družtvom i sa savětnikom Francom, koji je želio, da se družtvo koristi njegovim znanjem slovenskoga jezika, pa da izpravi zemljopis. Nu želji ovoj nije Popović mogao zadovoljiti, jer je g. 1745. pozvan, da se vrati u Austriju, gdě mu je pověrena učiteljska stolica němačkoga jezika na sveučilištu bečkom i na savojsko-lichtensteinskoj akademiji. Nu i ovo je zvanje dosada sasvim slobodnomu čověku bilo tegotno i tako nesnosno, pa je g. 1766. dao ostavku, koja je primljena. Popović je zatim otišao u tèrgovište Perchtoldsdorf, gdě je stanovao i živio u někoj od svih ljudih oddruženoj kući. Ovdě nije nikad prekoračio praga svoje kuće i vèrta, izvan kad je noću kod měsečine botanizirao ili kad je nedělјom otišao u cèrkvu, gdě je u svojoj stolici sědio neprogovoriv ni réči. Ovo je sèrdilo seljake, koji još dan danas misle, da je onaj najpobožniji, koji najjače viče; dèržali su ga za čudna čověka, jer je ulicom išao u lice stisnutim šeširom,

Digitized by Google

negledajući i nepozdravljajući nikoga. U vèrtu mu nije raslo ni zelja ni repe, ni dèteline, nego kojekakvo drugo bilje, koje nije bilo ni za ljude ni za marhu. A u kuhinji je Popović upravo čudnovate stvari sbijao; tu je uvèk nèšto kuhao u osobitoj nèkoj posudi i precèdjivao kojekakve stvari. A tko je mogao ikako zaviriti u njegovu sobu, gdè je učio, taj je morao, opaziv ondè različita bilja, ogromne knjižurine, kukce, leptire i drugu kojekakvu životinju, i nehotice misliti, da je vračar i copernjak. Samoća Popovićeva, njegovo čudno ponašanje, i to što se uvèk po noći šetao, dovelo je seljake na tu smèšnu misao, da tuču dèla ili da je luteran, a bili bi ga seljaci baš izlupali, da ga nije branio i štitio ondašnji prosvèćeni župnik. Popović nemareći za sve ovo ostao je samotan u svojoj kući, gdè ga je nèka stara baba dvorila, pa je radio što ga je veselilo. Nèkoji njegovi rukopisi čuvaju se sada u carskoj knjižnici u Beču. Popović nije se proměnio ni u bolesti, koja ga je u proljèću g. 1774. ohèrvala bila, a budući nije dopustio da ga itko lèči, umro je 21. studenoga iste godine. Pokopan je na groblju Perchtoldsdorfskom, gdè mu još dan danas stoji nadgrobni kamen s napisom, koga si je sam napravio: *Popović quod fuit.*

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Dne 19. i 20. ožujka bila je sèdnica matice ilirske, u kojoj je ovo obavljeno. Na list Ante Kuzmanića, koji zahtèva da mu se nagrada za prevod knjige: *Das Buch der Natur*, zakonito osigura, odlučeno je pisati istomu g. da ga matica nemože inače osigurati, nego kano što je bilo dosada, to jest, ako mu prevod odbor od književnosti odobri, da mu nefali nagrada. — Znajuć, da je g. Gaj tiskao već 11 tabakah Gjorgjićevih ljubeznih pèsamah, te se već mnogo godinah ništa o izdanju neradi, odlučeno je umoliti g. Gaja, ako nije nakanio sam izdati ovih pèsamah, neka ih matici ili pokloni ili u priličnu cènu proda. — Na tužbu nèkolike gospode, da neznaju računa o položenih novcih, javio je i dokazao g. pèneznik družtva, da su njegovi računi u najboljem redu, zato se ravnateljstvo raduje, što se članak od 15. veljače o. g. može kano suvišan smatrati. — Dèlo g. Majara: „Uzajemnost slavenskoga govora" šalje se natrag, jer okolnosti matičine nedopuštaju izdati ga, premda se zasluga spisateljeva i lèpa naměra priznaje i pohvaljuje sa željom, da bi ga koji posebni domorodac izdao. — G. Malin umoljen, da ostane još predsèdnikom ekonomièkoga odbora Matice, jer odbor ima u njega osobito povèrenje, primio je po dužem otezanju ovu čast, pa to bi s radošću pozdravljeno. Odlučeno, da će g. Malin sutra sve novčane matične poslove predati g. Jakiću, koji će ove kano odbornik nadalje rukovoditi. — Budući da ima mnogo Vrazovih rukopisah, odlučeno je, da se izabere odbor, koji će ih pregledati, pa ako ima što važna, da se piše njegovoj sestri, kojoj je on ostavio njihovo vlastničtvo, nebi li ih htèla družtvu prodati. — Budući da se mnogo tužbah pojavilo, da se knjige, koje se od matice utemeljiteljem razašilju, gube, pa budući da Matica toga nereda dokinuti nemože, odlučeno je, da si po primèru češke matice svaki utemeljitelj u Zagreb po knjigu dodje, ili koga sam umoli, da mu ju pošalje, a g. Krešić tèrgovac primiti će knjige, da se kod njega dignu.

— Družtvo dvorane zagrebačke odlučilo je, da se na uskèrsni ponedèljak u Dvorani dèrži svečani bal u slavu sretnoga ozdravljenja nj. c. kr. apošt. veličanstva. Ulaznina je za dvoranu 1 for. a za galeriju 20 kr. sr. Čisti dobitak pripast će ubožinici, koja se u Zagrebu podiže.

Iz Varaždina. 17. ožujka. U svakom gotovo broju Nevena ima po koje izvèšće o talijanskoj operi u Zagrebu.

Budući da Neven nije samo za Zagreb, nego za cèlu Hèrvatsku, to mislim, da nebi s gorje ga bilo, kad bi primao ovakova izvèšća — ako ne zbiljna, a ono šaljiva — i sa drugih stranah.

Svèt će valjda znati, da i Varaždinci imadu kazalište; ako i nije kazalište, kao što su druga kazališta, a ono je ipak kazalište, ili predstavljalište, jer se i u njem predstavlja. Razlika je samo ta, što je zagrebačko kazalište narodno, a naše nije; a ravna su si ova kazališta u tom,

Digitized by Google

što su u nijednom nepredstavlja u narodnom jeziku. U tom su Varaždinci ipak doslědniji, nego Zagrebčani. (Jadne im doslědnosti! Ured.)

Kako je zima nastala, dodje k nam něko kazališno družtvo, što mislite kakovo? — Němačko! Ovo družtvo muči nas dan na dan kojekakvimi nespretnimi igrokazi. Neka bi si igrali, kako im volja, samo da nas nevaraju, namećući nove naslove starim po svih kutovih poznatim komadom.

Veli se, da je kazalište učiona jezika, ukusa i plemenitoga čuvstva. Sudeć po našem kazalištu, čini se, da je ovo istina. Čisto se govori kod nas gotovo kao u Saksoniji. Slušajući mile ove glasove, nije ni čudo, što krasotice naše nemogu priviknuti narodnomu govoru. Tà kako bi čovèk dao fine slastice za kukuruznu pogaču. Evo vam ukusa! A i čuvstva ima u Varaždinu kojekakvoga, nu narodnoga vèrlo malo. Ovo vam je istom uvod u moju recenziju, a evo vam same recenzije.

Jučerašnja predstava bila je naměnjena na korist g. F. rodjenoga Karlovčana. Da ugodi i narodnomu obćinstvu predstavljao je i „Šerežana.“ Ovdě bi mu bilo sve dobro za rukom pošlo, da si je bolje prilěpio bèrkove. Nu kad se sav razjaren i oduševljen spremao na neprijatelja, — opadnu mu bèrkovi, a obćinstvo udri u smèh.

Ovo je dakle o samoj predstavi. Sad ću po običaju ostalih recenzentah reći još dvě rěči i o izvanjskih stvarih.

Veli se, da kod igrokazah obično oseća oko i uho, nu ovdě je i nos osećao. Od mnogoga pucanja s pušakah bilo je těsno naše kazalište puno dima, i naše bi krasotice bile stradale s težka mirisa barutova, da srećom neimaju rubce pune parfuma.

Što se razsvětljenja tiče, to moram opomenuti sve one, koji plinom (gazom) tèrguju, da su na oprezu, jer je u Varaždinu iznadjen surogat toga, koji i varaždinske ulice razsvětljuje.

Evo vidite dakle, da i mi napredujemo, jer gostoljubivo primamo zapadnu prosvětu, dočim vi južnomu duhu širom vrata otvarate. Tako valja! ać.

Iz Beograda. Evo vam několiko novostih: Artilerijska akademija prenešena je iz Beograda u Kragujevac. Broj pitomacah biti će podvostručen. G. Zach, upravitelj ovog zavoda ide u Pariz, da ondě izpita ustrojenje ovakovih zavodah.

A to će vam valjda već poznato biti, da se u Topčideru zavodi veliko zemljodělsko učilište.

Praviteljstvo je osnovalo novu službu vèrhovnoga nadzornika svih učilištah u Sèrbiji. Sada se pripravlja reforma cěle školske osnove.

Naše se praviteljstvo mnogo zanima financiom, i već se osěća plod te radnje, počem 400,000 grošah godišnjih utiče više nego što je do sada u reservnu pěneznicu. —

Gosp. Vaclik, Čeh, preveo je Mejrinu na češki jezik, kao što je ovo sam javio sačinitelju ove tragedije.

12. ožujka umro je Užički vladika, Nikofor.

Slavenski glasnik. — „Koleda“ koju izdaje moravsko družtvo, izaće će i za godinu 1854. Ova će možebiti još bolja biti nego što su dosadašnje bile — premda su i one vèrle — jer su pozvani i češki spisatelji, da pošalju za nju članakah. — U Pragu je izašao mali němačko-češki rěčnik od Fr. Šumavskoga. A sad će se tiskati česko-němački dio. — Neureuterova je knjigara izdala već po treći put kratku češku slovnicu za školsku mladež. A Kronberger je već po peti put izdao koristnu knjižicu: „Malý čtenař“ ili „Čitanka pro malé dítky“ od Iv. Svobode. — U tiskarni sveučilišta Jagellonskoga izaće će u poljskom, francezkom i němačkom jeziku *Quadratura Circuli* od Stanislava Služewskoga. — U Lavovu izdat će Ivan Milikowski novo dělo pod naslovom: „Oberon, poemat romanticzny w 12 piesmach.“ prevod iz Wilanda — Još měseca sěčnja ove godine umro je u Moskvi ruski belletrista Vaso Aleksandrić Ljarski. Austrijski Rusini oplakuju smèrt Andrije Baludjanskoga, spisatelja cèrkvene pověstnice novoga zakona. — G. Lavrovski sastavlja u Somboru rusinsko-němački i němačko-rusinski rěčnik. — U Petrogradu je A. A. Pljušar izdao: Sbirku obrazah zanimivijih predmetah iz naukah, umětnostih, obèrtnosti i života. U toj je knjigi slika i žlvotopis ruskoga pěsnika Žukovskoga. — U Galeriji izvèrstnijih engleskih spisateljah izašao je prevod Davida Kopperfilda od Dikkens-a,

Svašta po něšto. Medju pismi fzm. Haynau-a našli su i pověstnicu ugarskoga ratovanja, nu ova se još neće izdati.

— Gospoda Janković i Gruić, koji u Parizu nauke uče, oglasili su predplatu na dělo, koje će u francezkom jeziku u Parizu izaći: „Le peuple Serbe avec les Croates et les Bulgares. Aperçu de leur vie historique, politique et sociale.“

— Kraljevići švedski Oskar i August došli su kao djaci na sveučilište u Upsalu. Djačtvo je ove svoje nove drugove pozdravilo večernjom muzikom. — U ovaj primèr švedskih kraljevićah mogli bi se ugledati i něka naša mlada gospoda, koja misle, da su nauke i knjige samo za siromake, a njim da toga netreba, ako imaju koju hiljadicu ili zaduženo imanje.

Digitized by Google

— „Sedmica“ ošinula je u 7. broju něke sèrbske spisatelje ovimi „šaljivimi munjami“ — „Mnogi naši spisatelji ono němačko »isch« ne inače no sa „českí“ prevode, n. p. kritisch = kriti-českí, logisch = logi-českí, i t. d. Ovi bi mogli tvèrditi, da se »moralisch« može pisati „morali-českí.“ — „Gdèkoji spisatelji naši pišu i današnjim danom „vostok“ mèsto „istok.“ Ala im lèpo zveči razdèljena rèč: od vo stoka! Nije ni imalo lèpše „sovo kupitelj!!“

— Karlo Bonucci arhitekt i glavni upravitelj starinah u Napulju, odkrio je nedavno u starodavnoj Apuliji, nedaleko Canosa (několiko satih od manfredskoga zaléva u jadranskom moru), podzemnu varoš, koju je polag stare povèsti sagradio něki gèrčki vojnik Diomedes. Ulaz je urešen poredom doričkih i jonskih stupovah izkićenih raznimi slikami. Stupovi ovi predstavljaju najlèpšu dobu umětnosti od Periklesa pa do Aleksandra velikoga, te su najlèpši dosad sačuvani dokaz polikromatične, graditeljne umětnosti. U toj varoši, nad kojom je već 20 věkovah izminulo, pronadjene su ulice, koje vode medju različne hèrpe sgradah. Polag kućnih vratah stoje podignuti jonski stupovi. Gospodin Bonucci kaže, da je sve onako našao, kao što je bilo prije dvè tisuće godinah: stène su pokrite platnom zlatom protkanim, pod stropom su viseli věnci cvèća povehnutoga, nu jošte čeloga. Pokućtvo i dragocèno posudje ponaměšteno je umětno, kipovi mramorni, popèrsja božicah i svećenikah izradjena su iz izpalene gline (zemlje) i umětno izslikane. Na večih posudah nalaze se plastički izrezane slike iz domaćega života i mitologije. Někoje od ovih posudah prenešene su već u burbonski muzeum u Napulj. Na najvećoj posudini naslikan je Homer s lirom u ruci. Usrèd tih dragocènostih i umotvorah ležala je gospodarica kao spavajuća na pozlaćenoj postelji iz tuča, koju podupirahu prekrasni geniji napravljeni iz slonove kosti. Sve ovo pokazuje bogatstvo i plemenit ukus. U bližnjoj sobi ležahu ujene kćeri u odělu zlatom protkanim, i sluge. Glave kćerih bile su ověnčane zlatim cvèćem, s kojega povirkivahu ptićice i lepiri; pri drugih bili su věnci izkićeni prekrasno izrezanim dragim kamenjem. U ušiuh su im raznolike naušnice, a o vratovih lanci sa smaragda i hiacinti; na rukuh narukvice (bracelet) u slici zmijah. Stol je bio još pokrit i nakićen granatnimi jabukami, narcisi, hiacinti s gradiva izslikana, stakla bojadisana ili iz prozirca, a stabalca iz žice. Zděle, tanjuri i drugo stolno posudje iz stakla izkićeno je u srédini zlatnimi kockami. Na někojih poluzdělah nacèrtani su zemljovidi, a na drugih zlatom nacèrtani uresi arkitektonični. Engleski izvěstitelj, koji to u Athenaeum-u opisuje, kaže, da je taj grad nadjen u polovini g. 1852, pa da je on sam někoje stvari ogledao, inače nebi vèrovao tomu opisu, koji zbilja nalikuje bajkam.

— U Krakovu su se složili čifutski šegèrti, te su potajno šiljali po varoši, da se prodaje svila i to jeftinom cènom. Gospodari njihovi nisu za to znali. Novce od prodane svile metali su u svoju obću pěneznicu, da steku troška za put u Kaliforniju.

— *Čudnovato ali istinito.* U gradu Belatre-u (u Francezkoj) rodiše se dvè děvojke na jedan te isti dan, na jedan te isti dan se udadoše, pa se sluči, da su obe istoga dana zanèle. Ove okolnosti bile su povod, da su se sprijateljile, te jednoga istoga dana bile su nakon poroda u cèrkvu uvedene. Světina je nalegla, da vidi ove dvè žene, od kojih jedna reče drugoj: „Vidit ćeš, draga, da ćemo mi dvè i na jedan te isti dan umrěti.“ Malo je vrème postojalo, te se sbilja dogodi, da je jedna od ovih umèrla. Druga čuvši zvečenje samèrtna zvončića, i doznavši, da se njezina prijateljica razstavila životom, izgubi svèst i umre još onoga istoga dana. Na jedan te isti dan bile su obe zakopane.

Poziv na predplatu.

Brojem 13. zavèršit će se pèrvi četvèrt II. tečaja; pozivljemo dakle uljudno rodoljubivo obćinstvo, da se što prije izvoli predplatiti na „NEVEN“ i za drugi četvèrt ove godine. Novim predplatnikom, dat ćemo bezplatno sve ove godine izišavše brojeve.

U Zagrebu prima predplatu urednik i knjigara Franje Županа.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom Franje Županа, u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na odlom roku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 13. U četvèrtak 31. ožujka 1853. **II. TEČAJ.**

Stražmeštar Ivan Ivanović Ivanov.

(Iz ruskoga po Nestoru Kukolniku.)

Uvod.

Ne daleko od Kostrome, a sasvim blizu tatarskoga predgrađja ove varoši leži na brežuljku imanje udove Landiševe. Několiko lěpih kolah što su bila u dvorištu i uz njih privezani konji pokazivahu, da su gospoji Barbari Sergejevnoj gosti došli u pohode, i to odlični gosti iz varoši; jer je medju kibitkami (prosta kola) bila i jedna kučija. Kučija u Kostromi! Pa još početkom 18. věka!

Ta nije ni čudo, što je širom izbulilo oči jato dangubicah obojega spola, koje se sakupi iz pregrađja tatarskoga i obližnjega sela, te se postavi na dvorska vrata, da vidi to čudo nevidjeno.

„Znaš li, Jeremo, da se vojvoda sam glavom dovezo u ovoj izbi“ (kuća ruskoga seljaka), reče mladić lěpoga uzrasta, oděven prostim nu čistim kaftanom.

„Ovaj prozor u izbi“ odvrati Jeremo, pokazajući na kučiju, otvorili su valjda zato, du se izba izvětra.“

„Dà što. Nu što misliš, Jeremo, kako bi bilo, da se ja s Martom u nedělja na ovom čudovištu na věnčanje vozim.“

„Tà gledj, čemu se taj nedomisli?! Vojvoda je odličan častnik, te mu dolikuje takova izba, a ti ćeš valjda i na sanih dospěti na věnčanje.“

„Ma da mogu samo dospěti jednom do toga, pa bilo i na sanih. Nu Bog zna, što će reći k tomu gospoština? Upravo sam s Martom došao ovamo, da izmolimo dozvoljenje, pa su baš sada gostovi ovdě. Sada znam da si neće glave razbijati za nas.“

„A ti pričekaj do sutra.“

„Nije to svejedno, Jeremo; jer ako je gospodičić kod kuće, pa ako po nesreći nespava, to se ni nemože pred gospoju doći; čověk mora da urani, ili kad on lov lovi, ili kad za děvojkami skače.“

„Istina je, da je naš gospodičić lakèrdijaš.“

„Lěpoga mi lakèrdijaša! oteo je Andri već treću zaručnicu, te ju odveo u svoj dvor. Gospoja veli, da je još děte; nu oslobodi nas bože takove děce.“

U taj par doleti u dvorište na malom konju gospodičić od 18 godinah. Imao je na sebi kaftan od modroga sukna, a na glavi samur-kapu, kako su ju nosila ta-

Digitized by Google

dašnja plemička děca. Za njim je kasao na golemoj kljusetini Jefremić, Landišev nadziratelj, te te mahao rukama i nogama, da ju što bolje potěra, pa da dostigne svoga miloga nadziranika. Napokon se ukaže i čitava pratnja na konjih.

Vladimir, mladi gospodičić, skoči kao pomaman medju sakupljenu světinu, zamahne bičem pa poviče: „Na stran, ili ću vas kopitom pogaziti.“

Světina se razpèrši, samo Ivan, koji je svoju lěpu drugaricu dèržao za ruku nije htio da poběgne, već je stupio na stranu několiko korakah. Vladimir pogleda plamtećim okom dèrzovitog mladića, al u isti par opazi uz njega stojeću Martu. „Do vraga, ala je lěpa,“ vikne sada, skoči ko munja s konja, pa baci uzdu Ivanu, ni nepogledav ga, pitajuć: „Iz kojega si sela moje lěpo děte?“

Marta porumeni, pa odgovori plašljivo: „Iz Kudinovska.“

„Iz našega sela?! Kako to, da ja nisam nikad ni rěči čuo o tebi. Ti ugursuse stari, ti si valjda ovu lěpoticu za sebe hotio sačuvati.“ Ovo reče Vladimir Jefremiću, svojemu milomu nadziratelju.

Jefremić težkom se je mukom dèržao na svojoj mèršavoj kljusetini. Kad začuje mile rěči svoga gospodičića, nakloni se smèrno, pa progovori:

„Vladimire, Stefaniću . . . ah Stefaniću Vladimire! što se toga tiče . . . ali tko bi mogao sve opaziti!“

„Poznamo se mi, staro pseto; znamo, da si ti sam oblizavac. Zar tebi nije dosta ono, što preostane od gospodina? — Kako se zoveš dušice?“ upita děvojku:

„Marta,“ odgovori ova plačuć? . . .

„Poljubi me dakle,“ reče Vladimir, pa ju popadne za obě ruke.

„Da je se nisi dotaknuo,“ poviče Ivan běsan od sèrditosti i ljubomornosti, pa turi u isti mah gospodičića tako nemilice, da se je kao pijan svraćao i napokon svalio pod kopita svoga konja. Svi gledaoci problěde od straha, a Jefremić i pratnja obori se na Ivana. On je siromah sad već i sam uvidio, kako je ludo uradio, pa je pustio, da su ga svezali.

„U staju vodite pseto ovo,“ zaruči gospodičić, ondě će dobiti što ga ide. A ti Jefremiću, odvedi Martu medju pletačice, ja ću se s njom već pogoditi.“

Dočim je Jefremić pohitio da izpuni zapověd Vladimirovu, dotèrčala je možebiti stotina slugah, vičuć: „Vladimire Stefaniću! majka vas zove.“

„Kažite joj samo, da neimam kada,“ okosne se namèrgodjeni gospodičić, „pa ako me treba, neka dodje u staju, ja imam ondě većega posla, nego kod nje.“

Družina zamukne mramorkome, jer se nije nitko usudio protusloviti gospodičiću, suludi Kiril približi mu se, pa mu progovori svojim piščećim glasom:

„Ah, preljubljeni sinčiću, idi samo k majčici, kod nje je vojvoda, pa je donio i tebi nèšto vèrlo lěpoga.“

„Kakav vojvoda!“ zamèrmlja Vladimir.“

„Brigadir, dà brigadir, glavom Ljubim Aleksandrović, kako ga tvoja majčica zove.“

„Valjda Gribojedov, ta taj nije ni poznat s nami.“

„Ah moje děte, u vojvodah je taj ludi običaj, da su odmah, dok im se svidi, poznati sa svakim. Ali donio ti je nèšto osobitoga — on bar tako veli. Majčica ga kojekako izpitkuje, nu on odgovara na sve samo: pričekat ćemo dok dodje sam Vladimir Stefanić.“

Digitized by Google

„Jefremiču“ vikne radostno Vladimir, „čini kako sam ti rekao, a ja ću već kasnije doći u staju, da si razhladim sèrce; s Martom odmah medju pletačice.“ Ovo rekav skoči jednim skokom u kuću.

Brigadir staroga vremena.

Dvorovi plemićah ruskih bijahu za Petra velikoga gotovo nalik selu ili tèrgovištu, toliko bijaše tu raznih zdanjah. Glavno zdanje bijaše obično na jedan kat. Ovdè su bile razne sobe i predèli posebnih imenah i za razne potrebe. Ako je bila obitelj mnogobrojna, to je opet bilo posebno zdanje s takovimi predèli za mužki naraštaj. Osim toga bila su opet razna zdanja za nebrojenu potrebitu i suvišnu družinu. K tomu još zdanja gospodarska. A sve ovo bilo je ogradjeno velikim stoborom, koji je imao dvoja velika i mnoga pomanja vrata.

Vladimir stupiv u sobu, vidio je prizor, koji mu se drugčije pokazivao samo na veliki blagdan narodjenja svoje vlastite častne osobe i svoje gospoje matere. Kao što na ove dane, tako je i danas dug i uzak stol bio prenapunjen raznimi jestvinami, uz to kresio se u mnogih bocah samotok, pivo, med i ino pilo. Nad sve boce dizala je nèka boca s prèkomorskim vinom svoj vrat visoko u zrak kao labud ptica.

Kakovo je upravo vino bilo u toj boci, to niti je znala Sergejevna, niti Vladimir Stefanić; jer ga je praděd ovoga donio za dar od carskoga stola, kad je jednom po sretno dovèršenom ratu imao čast biti kod carskoga stola.

„Uzmi Landiševe, pa pij na moje zdravje,“ reče car te pruži rečenu bocu Landiševu.

„Iz toga brašna neće biti hlèba,“ pomisli Landišev, pa turi bocu u žep kaftana, koga mu je sam car blago naklono o rame obèsio. Pod cèlim ručkom, koji je do tvèrde nòći trajao, dà i poslè ručka nije Landišev inače sèdio ili hodio nego s podbočenima rukama, da mu tko u stisci nepotare dragocènoga dara. A kad se je kući povratio, dao je cèlu bocu preobući smolom, metnuo ju je u škrinju sa srebèrnim pokrovom, zatim je zatvorio pokrov bravom, turio ključ u žep, a škrinju je odnio u sobu, gdè je navalio na nju silu božju kojekakvih stvarih da je nitko neopazi. Iz ovoga kuta izvadjena je boca samo na izvanredne svetkovine i postavljena na stol. Tada je domaćin vazda prisutnim pripovědao historiju ote boce, dozvolio im, da ju razmotre, a zatim ju je opet turio u škrinju, zatvorio bravu i metnuo ključ u žep. Sve to obavilo se ozbiljno, kako se pristoji svečanosti.

Što je za Boga privolèlo gospoju Barbaru Sergejevnu, da je danas otu bocu odčepila? Kakovi su to odlični gosti, kojim je za volju to učinila? Nisu gosti, već jedan jedan jedini gost i taj je bio vojvoda iz Kostrome, brigadir Ljubim Aleksandrović Gribojedov, koji se uzalud otimao svim ponudam gospoje Sergejevne, da založi od premnogih jestvinah, kojimi bijaše stol natèrpan.

„Otče Ljubime založi komadić čige.“

— Neću. —

„Uzmi dakle glavatića, moj ga je Volodja svojom rukom ulovio u Volgi.

— Neću da jedem. —

„Tà prihvati bar malo zečetine. Moj je Volodja bio glavom s Tatari u lovu.“

— Zec ili mačka svejedno. —

„Okusi dakle graška, Volodja ga je sadio s Palaškom.“

— Zar sam krava da ovo žderem. —

Digitized by Google

„Nesèrdi se. Tà nisam hotèla da uvrèdim tvoje gospodstvo.“

— Visokoblagorodjeno. —

„Oprosti, nisam znala, da imaš tako veliki čin.“

— Šesti red. —

„Hvala otče za nauk; nu pokušaj ove gljive, Volodja ih je nabrao s dèvojkami. O moj Volodja, to ti je takav gospodar, da mu neima para medju istimi starci u cèlom okružju. Pa kako umije družinu dèržati u strahu božjem; već iz daleka sve dèrhće pred njim. Pa je ipak moj sinčić, kako ćeš i sam viděti, još děte. Pomisli samo, istom poslě duhovah izpuniti će osamnaestu godinu.“

— Mora u vojnike. —

„Tà što misliš otče! takovo děte da bude vojnik, tà on nebi uztrajao ni do večeri.“

— Tà neće odmah poginuti. —

„Za Boga, Volodja je istina děte još, ali je ipak čověk.“

— Ako je čověk to neka služi — odgovori zlovoljan brigadir. — Tolike sam već ljude poslao ovamo po njega, a ti im daš žderatii i lokati, pa mi tako kvariš ljude, a služba carska tèrpi po tom; zato sam sada došao glavom po njega, i s čitavim osobljem svoje pisarne. —

„Otče, gospodine, visokoblagorodjeni,“ zače sada kroz plač cviliti gospoja Sergejevna, „petdeset ću rubaljah dati ubožnici, pa još dva vojnika caru, samo mi ostavi u miru moga Volodku; pa to se doista i nepristoji plemiću, da ondě sa seljakom u redu stoji i stupa. Tà viděla sam svojima očima, kad su prolazili kroz Kostromu petrogradske čete, kako idu plemići u vojničkoj oděći. Kako i seljaci, pa s ovimi zajedno na tèrgu raztežu noge, a svi imadu jednako sukno — pa to kakovo sukno? Ta koža mora postati od njega tvèrda kao juhtovina! Pa kakove još k tomu imadu puške? Ah! rekao bi čověk, to su topovi. Ubilo bi svakako moga Volodju, i Bog sam zna, da bi mi děte poginulo . . . Nu otče, dva vojnika i pedeset rubaljah, na to možeš pristati.“

— Petlanije! dat ćeš ti i više. —

„To se zna da hoću. Znao je car, koga je načinio brigadirom i vojvodom! O naš car, Bog ga poživi, sve zna; on se odmah doseti, gdě koga tišti čižma, on nam se tako otčinski smilovao: odprije smo plaćali 80 kopekah glavarine, a sada samo 74; valjda ga Bog blagoslovio u ratu, pa mu dao silu božju novacah nabaviti. Šest kopekah nečini se istina mnogo, ali ipak mogu tri siromaka s njimi živiti cěla tri měseca. To će reći da je milostivan. Pa tako nam je i u Kostromi namčsito milostivoga vojvodu; jer to ti moram kazati, da bi čověk mogao tvoj razum na vagane měriti; ti si odmah napipao, da sam ja pripravna pogadjati se.“

— Tu neima nikakvoga pogadjanja! Ti ćeš dati četiri novaka i 100 rubaljah za ubožnicu. —

„Dosta će biti tri novaka, mi imamo mnogo děla, pa nam treba rukuh.“

— Četiri moraju biti. —

„Neka dakle bude na tvoje, a povèrh toga jošte pedeset rubaljah za tebe, kao našega dobročinitelja.“

— Šta, zar bi me rada podmitila? — poviče razjaren brigadir, sad neću ništa da uzmem nego jedino tvoga sina. —

„Otče, visoko blagorodni, oprosti mi, to mi se izmaklo, evo moje glave, ako mi se nije izmaklo sve proti mojoj volji.“

Digitized by Google

— Gledj što joj nepade na um! Dèržavni odvětnik će nanjušiti ovo, pa će prijaviti odmah u Moskvu, a iz Moskve nije daleko do cara. Zato nešepèrtlji ništa. —

„Neka ostane kod naše pèrve pogodbe. Pij na zdravje carevo jednu čašicu ovoga vinca, što je preko mora raslo. Valjda si već čuo, kakovo vino čuva naša obitelj?“ . . .

Sada poče Sergejevna pripovědati staru pripovědku o ovom starom, izvanrednom vinu. Ona je uměla tako ljubko, tako umiljato pripovědati, da je uzdèrmala rimsku postajnost Gribojedovu; on poče misliti: bi li, nebi li? Sergejevna otvori vlastitom rukom bocu, napuni pehar, te ga pruži brigadiru motreć medjutim najvećom pozornošću svako njegovo kretanje, pa pomisli:

„Kako će mu se činiti, kad pokuša? Ala će od mila cmoknuti ustnicama, da će se čuti tja do Kostrome.“

Vojvoda posèrkne několiko kapljah, pa pljune naglo; gospoja Sergejevna prepadne se a neprogovori ni rěči. Gribojedov ju pogleda, pa se nasmije, ako ne pèrvi put u svom životu, a ono doista pèrvi put poslě mnogo godinah; ali u isti mah stegne lice ozbiljno kao Kato, te reče:

„Budale, zavukli ste ovo vino pod perinje, pa ste ga pustili, da se skvasilo i splesnjivilo!“ . . .

U taj mah stupi u sobu Vladimir.

„Što će to reći majko, da si mi ove pisarčiće pustila u kuću?“ poviče gospodičić, neobziruć se ni malo na vojvodu. Mati je uzalud nastojala, da ga kojekakvimi znakovi prinuka da šuti.

„Okani se toga razbrezanja,“ produlji gospodičić, „potèrla si mi, kako vidim, ovu dragocěnu bocu, pa sada smèrdi ovdě po rakiji kao u kakovoj buturnici. A što više? Vani mi se jedan od ovih pisarčićah uputio za Palaškom, da nebude mene s batinom, bilo bi joj siroti svakako. — Čemu je ovo i došlo ovamo? Ja neimam rado posla s takovimi ljudi.“

„Zato trubilo,“ preséče mu rěč brigadir, „da tebe blebetušo turimo u vojnike, da ti tvoju budalaštinu iztepemo batinom, te da te kao novaka pošaljemo u Petrograd.

— U vojnike! pa zar sam ja seljak? —

„Baš zato što nisi seljak, čini ti car tu čast, da će te uzeti u svoju gardu.“

— Pa što ga briga sa mnom? —

„Koga? cara?“

— Pa ma i car bio. —

„O ti prokleto neznabožče, koji te je běs napao?“

— Pa i ti sam, što diraš u me? —

„Meni je žao tvoje matere, inače bi ti sam svojom batinom namazao ledja.“

— A ako ja pozovem svoje ljude, iztepst će ti rebra, bio ti vojvoda, nebio Dà gledj, kako bi se rado šepirio u mojoj kući. —

„Oj ti derište.“

— Nepsuj, ako misliš dobro po sebe. Ti me směš derištem zvati? To ti je valjda ova u glavu zabila; nu dosta je, već je doba, da se svèrši ova ludorija. —

„Čekaj, ja ću te naučiti kako se Bog moli,“ prekine mu rěč brigadir, pa shvativ ga za ogèrljak, zagèrmi strašnim glasom: „Ti si novak.“ U taj par ukažu se na otvorenih vratih sluge iz pisarnice vojvodove. Strašna rěč „novak“ dělovala

Digitized by Google

je čarobno na mater i sina. Vladimir problědi i zaněmi; mati mu padne pred noge te ga stane moliti na svaku ruku. Gribojedov, koji nije bio nemilostiv čověk, zahtěvao je jedino to, da se do drugoga dana izpune svi ugovori, te reče:

„Neka běs uzme tvoje derište, ako se neproměni, to ću ga već naučili pameti, jer je u mojoj vlasti. Ali ovdě se radi o koristi carevoj; četiri momka za jednog nevaljanca, pa još povèrh toga 100 rubaljah za ubožnicu. Čuješ li? Sutra; inače ću poslati po njega cělu regimentu, te ću ga vezanoga pěške opremiti u Petrograd . . . Sa mnom se nemojte šaliti . . . Gospodine prisědniče, kažite da upregne kučiju."

Vojvoda ode sa svojom pratnjom. Sergejevna pade pred kip bogorodice, te joj zahvali vrućom molitvom, što joj je izbavljen Volodja. Ovaj naturiv na glavu samur-kapu, poleti u staju. Upravitelj, nadziratelj družine, djedka, pcharnik i mnogi ini dostojanstvenici ovoga dvora poletiše od svih stranah na vrat na nos u staju, da čuju glavom zapovědi svoga gospodara. Na podu je ležao svezan siromašni Ivan.

„Fomiču," reče Vladimir pristupivši k upravitelju, „gdě nam je sada uza."

— U staroj žitnici, ondě bi svakomu presělo da se penje na prozor. —

„Tko je sinoć, kad sam ja otišao spavati, natěravao Palašku?"

— Jeremo — odgovori Fomić.

„Daj ga svezati."

Zapověd ova bila je odmah svèršena.

„A tko se usudio nčki dan kucati preljam na prozor, kad sam ja s Jefremićem ondě bio."

— Pečar Sergej. —

„Svežite ga. Pa tko je još što kriv ovoga tjedna?"

— Psetar, Andrija, ukrao je u predgradju tatarskom za tvoju milost jedno štene. Tatari su došli gospoji Sergejevnoj, da se potuže, ali gospoja im odgovori, da nemože bez tvoje milosti razpraviti tako važne stvari. —

„Što se ona neće još izmisliti. Hajde Fomiču, sveži ovoga nevaljanca, zašto nije i kuje ukrao? Tà rekao sam mu naročito po tri puta: štene i kuju zajedno! Bèrzo Fomiču, sveži sve, pa hajde s njimi u luknu, a sutra sva četiri u Kostromu, upravo u pisarnu vojvode. Sutra je ondě novačenje."

„Dakle u vojnike," zacvili Ivan, te zače natezati spone, da su sve pucale.

„Dà, dà u vojnike," odgovori porugljivo gospodičić, „sutra već nisi moj, zato ćemo još danas račun načiniti. Hej, bič ovamo."

„Nemoj ga tuči Vladimire, Stefaniću," prišaptne Fomić gospodičiću, „nemoj ga tuči, jer ti ga neće onda uzeti u vojnike."

„Nek ga dakle voda nosi," reče gospodičić i ode namèrgodjen na stranu. „Ali mi je ipak žao; bio bi tako rado pokušao svoju jakost, pa mu dao poputnicu. Jefremiču, gdě je Marta?

„Kad pletačicah, kako si izvolio zapověditi," odgovori Jefremić. Zatim slědiše svi gospodara svoga u stražnju kuću.

(Dalje drugi put.)

Pavao Wyhowski.

(Konac.)

Za Dunavom, za slavskim Dunavom u zemlji Bugarskoj stoji stari grad Babadadži, nčkoč stolica bojne slave Slavenah, a i sada još obitalište slavenskoga naroda

Digitized by Google

Za gradom diže se nebu pod oblake visoka gora, gdèšto ćelava, a gdèšto šumom obraštena, na podnožju gore stoji kozačka mogila, ako i nije u Ukrajini, to je ipak kozačkimi rukami nasipana na grobu atamanovu. Pod njom leži prah i pepeo pobratima Poljakah, koji je bio strah i trepet neprijateljem Poljske, odgojen na obalah Dnèpra u pustarah ukrajinskih — prah i pepeo Mihalja Nekrase, koji će živèti dok bude svèta i vèka u pameti braće Kozakah i Poljakah.

Na mogili sède obično sivi orlovi te grakću, kao da će svojim žalovanjem Nekrasa iz groba dignuti: „Neimamo mèrtvacah, neimamo neprijateljske kèrvi. Ukrajina spava, kozačko oružje hèrdja jede."

Sad se skupljaju oko nje nèkakvi ljudi obučeni po kozački u modre kontuše, u bèle župane, sa sabljami po boku; divja zanešenost razpalila im je lica, uspomena dèlah atamanovih razigrala im sèrca; jer su ovo dèca zemlje Poljske, sinovi ili unuci junakah, koji su s Nekrasom s obalah Dnèpra i Zoporožja prenèli slobodu i neodvisnost na Dunav. Medju njimi je junak, takodjer po kozački obučen, blèdoga lica, cèrnih bèrkovah, tankoga uzrasta, kao vitka jela, ponosit i čil, kao konj na pustari, a bistroga oka kao soko. Popeo se na mogilu, te je strastno poljubio zemlju, kao da će iz nje izsisati hrane za dušu svoju i napoja za sèrce svoje.

Zaporožci gledaju sve ovo, pa ih razpaljuje čast izkazana spomenu dragoga vodje. Ljubili su bratinski i dosada skoro došavšega brata, neznajući njegova roda, nu znajući da je Poljak; al ga sada još više ljube.

Junak se digne, oko mu ognjem sèva, lice se rumeni, vlasi se ježe; čini se, kao da se Nekrasa dignuo iz groba, da progovori k sakupljenoj braći: „Gospoda braćo! Ima tomu upravo petdeset godinah, što se naš slavni ataman Nekrasa oprostio s ukrajinskimi pustarami, a od to doba valjaju se kozačke kosti po različitih zemljah, a nitko od nas nemože reći: Odnèt ću u Ukrajinu vojničkoga plèna, odpočinut ću pod domaćim krovom, kako se pristoji poštenu vojniku. Gospoda braćo, zar nas je naš otac ataman Nekrasa zato doveo na Dunav, da ovdè u tudjini naš kozački narod gnjije i izgine? . . . Ne, dapače on je rekao, tko ima konja koplja i sèrca može ići cèlim svètom, kud mu volja. A mi imamo i sèrca i konjah i koplja. Ukrajina nas zove k sebi, valovi Dnèpra glasno nam se smiju. Gospoda braćo, zar da spavamo, da pustare naših otacah i zemlju kupljenu svetom kèrvi ostavimo gospodi i židom?" . . . —

Sve je zagèrmilo strašnim glasom: „Smèrt im, hajdmo u Ukrajinu."

Ogledavali su se medju sobom, kao da traže junaka, koji bi ih vodio. — Sadašnji ataman, Hladky, već je ostario, bio je i on hrabar, al je oslabio kao konj poslè dugoga ratovanja.

Junak videći, da im je pogodio misao, digne ruku u vis: „Gospoda braćo, je l' od vas tko čuo o Konotopcih?"

Nèkoliko njih odazove se u jedan mah: „Kako da nismo? — Tà naša dèca pèvaju i sada o Ivanu Wyhowskom, koji je htio da na sve vèke spoji Kozake s braćom Poljaci."

„Dakle, gospoda braćo, ja sam kèrv iz kèrvi njegove, ja sam Pavao Wyhowski, vaš brat."

Nisu mu dali ni dogovoriti, kape su letèle po zraku kao jato gavranah, a Zaporožci su dignuli urnebesnu viku: „Ti Wyhowski da si naš vodja!" Ljubili i gèrlili su ga po kozački.

Digitized by Google

Čela ova hèrpa oduševljena i opojena radošću vraćala se velikom bukom u Babadadži.

Sunce je pozlatilo mogilu, kao da će blagosloviti uzhićenje Zaporožacah; orlovi su se sjatili, grakćuć: „Kèrvi! kèrvi!“

U to vrême već je buknuo rat medju Turskom i Rusijom. Nèkoliko mèsecah zatim prebacio je Dunav hrabri Omer-paša iz Riona na čela Zaporožacah i arbanskih konjanikah, da se pobije s ruskom vojskom.

Pavao Wyhowski vodio je Zaporožce te je zapovědao predstraži.

Noć bijaše tamna i oblačna, munje su se kresile, a gromovi orili. Voda Kamčika pljuskala je po kamenitom koritu, a pod kopiti konjskimi škripalo je kamenje.

Pavao Wyhowski jašio je napréd na vrancu konju, pa je mislio na Mariju. Čini mu se, da je ovo put u Ukrajinu i da već nije daleko vrême, gdě će se osvětiti. Vrême i mèsto nije mu promènilo sèrca. Mariju ljubi, kao što ju je ljubio i nèkada, a nije zaboravio ni sramote, koju mu je grof nanio; strastna njegova duša može ljubiti kćer i mèrziti otca. Sniva: „On će ležati meni pod nogami, a ja ću pred njom klečati.“ Izvadio je zlatan križić, spomen svoje ljubavi, poljubio ga sèrdačno, jer ga je valjda i Marija ljubila, poljubio je vlasi, na kojih je visio, jer ih je ona plela, a zatim je tužnim sèrcem mislio na mater svoju. Sèrce ga je bolělo; ostavio ju je staru i siromašnu, pa kao da bi molbe njegove mogle preletěti pustare, rěke, gore, šume livade, molio je starcą Tadiju: „Utěši mi sirotu majku!“

Već je počelo svitati, nebo je bilo oblačno, a na zemlji si vidio u širokoj pustari iz daleka šume i brežuljke. Dodje kozak iz prednje straže i pokaže rukom na drugu obalu rěke, gdě je bilo rusko konjaničtvo.

Mladi vodja uredi jednim pogledom čelu četu, skoči s njom k rěci, tè ju prebrodi na poznatom brodu. Zaporožci po kozački jurišaju Ruse u poluměsecu, te udare kopljem na neprijatelje, a ovi běže bez obzira.

Mladi Wyhowski mašuć sabljom lěti kao praděd njegov sad na jednu sad na drugu stranu. Cèrveni husari pokrili su polje, a konji im tumaraju bez gospodarah po pustari. Kozaci se raduju što im je Bog dao vodju, koji ih je sětio na davno ratovanje.

Nu zašto se vodja naglo za bok uhvatio, zašto je zajauknuo na konju? Běžeći husar opalio je na njega pištolj, pa ga je valjda u živac pogodio. Vodja se još digne, sědne čvèrsto u sedlo, podbodne vranca, těra husara, je ga jednim udarcem razstavlja od konja. Nèkoliko kozakah digne na koplju ruskoga vojnika u vis, a on vikne poljski: „Isuse, sveta Marijo i svi sveteci,“ te padne mèrtav na tle.

Wyhowski je čuo ime Marije, al mu se već zamaglilo pred očima, uzstavio je konja, i pao s njega. Kozaci ga obkole, dignu ga u vis, on otvori oči, razkrili kontuš, uzme zlati križić s vlasi i dva listića: „Ako vam je mila uspomena moja, odnesite ovo u Korostišovo, mojoj ubogoj majci, ona će joj to predati. Odavna sam se već pripravljao na smèrt . . .“

Od ljute boli nemože više govoriti, strese se i uzdahne.

Kozaci ga dvore, rane mu vidaju. U to nèki ruski zarobljenik pogleda mèrtvoga husara, koga je Wyhowski sasěkao, pa vikne: „Grof Siryczinjski!“

Vodja se tèrgne. „Grof Siryczinjski . . . Marijo . . .“ a kad ovo izusti dušu izpusti.

Kozaci, premda pobědnici, tuguju nad mèrtvim potomkom Ivanovim, nadom kozačkom; od gorke tuge poubili su sve zarobljenike ruske. Nèkoliko njih vratilo

Digitized by Google

se s mèrtvim vodjom u Babadadži, da ga pokopaju u mogili Nekrasovoj, da. uteši pokojnoga atamana, javljajuć mu, da u Ukrajini još nije utèrnula iskra kozačke slobode.

Stari něki Zaporožac otišao je s listićem Wyhowskoga, uvěren, da neće promašiti svèrhe, da će doći kud je nakanio, jer Zaporožac može što god na světu hoće.

VI.

U Korostišovu stanovala je od někoga vremena u maloj kućici nedaleko cèrkve gospoja staréšinica Wyhowskova, stara udovica, koju je prije několiko měsecah ostavio sin. Sinovo gospodarstvo predala je svomu svaku, da s njim upravlja, a ona se molila Bogu.

U službi nije imala nikoga do stare izslužene sobarice i sluge svoga pokojnoga muža. Hodila nije nikuda, izvan u cèrkvu, a ni k njoj nije nitko dolazio do staroga Tadije. Poštovani starac odpravljen od grofa Siryczinjskoga postao je opatom u Korostišovu.

Na dan svetoga Stanislava, na imendan svoga pokojnoga muža, molila se gospoja staréšinica za dušu svoga muža i za sreću svoga sina. Vrativ se kući, da nebude bez posla, nataknula je očali, otvorila život svih svetih i sveticah božjih, pa molila pobožno. Iz ove knjige učila je kèršćansko kréposti uměrenosti i pokore, iz njih je cèrpila stèrpljivosti za nesrećne dogadjaje ovoga života, i naučila se hvaliti Boga i u nesreći.

Već se mrak hvatao, kadno u sobu stupi stari sluga, pa zaruživ preséče ju u čitanju. Staréšinica se okrene:

„No, Hinko, što nosiš?“

„Došao je někakav čověk, koji svakako hoće, da govori s vami, vaša milosti!“

„Dragi Hinko, tko je to i odkud je.“

„Bog zna, tko je, al je već pristav, s nami neće da govori, već hoće da vidi vašu milost.“

„Nek unidje.“

Hinko otidje, pa se vrati sa starcem u ukrajinskoj oděći. Starac se nakloni.

„Hvaljen Bog.“

„Na sve věke!“ odgovori staréšinica. „Od kud dolaziš, moj dragi, i što ćeš.“

„Iz dalekoga donosim vam pismo od našega vodje.“ Predade joj je smotan papir.

Staréšinica odmota pismo, pa čita. Na licu joj se pokaže tuga i žalost, ruke joj zadèrhću, papir joj padne na koléno „Sine moj!“ reče suze roneć niz staro lice.

Zaporožac gleda ovo, pa veli:

„Majko, sin je tvoj umro, kako se pristoji poštenu vojniku. Oj! hrabar ti to bijaše vojnik, pravi potomak Ivanov, o! da bi svi kozaci tako umirali. Netuguj majko, časti i slave tvoga sina neće nestati, dok bude roda kozačkoga.“

Zaporožac govori, staréšinica nesluša, premda se čini, da gleda na njega, sědi kao da je okamenila, nu živi, jer težke suze roni.

Hinko je běžao po Uršu i po staroga Tadiju.

Stara služkinja pere hladnom vodom gospoju, a na sboro dodje i stari Tadija.

Digitized by Google

„Hvaljen Isus, što se to dogodilo?“

Staréšinica pozna njegov glas.

„Poštovani starče — umro je!“ Dèrhćućom rukom dignula je papir i predala ga starcu.

Starac čita oproštaj Pavlov, koga je prije napisao, nego što je u rat pošao, i koga je vazda uz sebe imao. Moli blagoslov i oproštenje od matere, pa zahtěva, da Mariji pošalju križić s oprostnim pismom; piše, da je smèrt razvezala zakletvu ljubavi na ovom světu, moli, da radi njega netrati mladosti, obećaje, da će se moliti za nju i bditi na nebu, ako uzmogne.

I Tadija je tužan, te suze roni.

„Gospojo, moramo se pokoriti volji božjoj.“

Staréšinica neodgovara ništa, već ustane, klekne, pa gorljivo moli za dušu svoga sina.

Zaporožac se prekriži, pa s pokornom ćuti moli molitvu, proseć milost božju za dušu svoga vodje.

Tadija pomisli: „S naših jadah rodit će se pokoj, možebiti i sreća za druge ljude.“

Zapovědio je Urši, da bdije nad zdravljem gospoje staréšinice, pa je otišao.

VII.

U grofovoj kući proměnilo se je koješta. Grofica je prije tri měseca umèrla. Marijina je lěpota sve više izčezavala; već je dvě nedělje danah bolestna ležala. Nestalo je rumenoga lica, nestalo je i vatrenoga pogleda, gladka je koža bila nabrana od tuge i žalosti; nemože da se digne iz postelje, nu nejadikuje i nenariče, već plače i uzdiše, a pred světom i otcem čini se kao da je vesela.

Gospodin je grof još sveudilj goropadan i ohol, pohlepan za novce i časti, a sada je u svojoj sobi sto put preokrenuo pismo iz Petrograda, čitao ga i těšio se s njim, jer mu javlja věst, povoljna njegovoj gospodskoj oholosti: dobio je čast i red za sebe i red za sina, a to sve iz milosti, u kojoj je rod Beklemešov kod cara. Nije se mogao razstati od toga lista, kao ni dětе od nove igračke. U taj je par komornik javio otca Tadiju, i jedva što je grof odgovorio, već je Tadija bio u sobi.

„Mir kući tvojoj, hvaljen budi Isus!“

Grof se namèrgodi.

„Što vas novoga k meni vodi, poštovani starče, zar novi kakovi savěti i nauci? . . .“

„Gospodine grofe slušajte ovo, Pavao Wybowski je umro.“ Dao mu je pismo i smotani papir.

Grof je ponovio: „Umro je!“ — zloradni posměh pojavi mu se na ustih. Pročita pismo, pa se ogleda po sobi.

„Umro! sad se moja kći već neće žalostiti, bit će pokorna mojoj volji.“

Ustao je i otišao.

Starac Tadija hoće da ga ustavi na pol puta. — „Gospodine, smilujte se, što činite? Vi ćete ju ubiti!“

Grof odleti iz sobe svoje u ložnicu kćerinu, kao da joj radostne věsti nosi. Bacio joj je na postelju križić, vlasi i pismo, rekav: „Pavla Wybowskoga neima više!“

Digitized by Google

Ona već nije mogla problědìti, jer je sasvim blědá bila, ni pocèrveniti nije mogla, jèr nije imala kèrvi, a i suze su joj usahnule. Primila je sve i kriknula: „Neima ga!“ Pogledav papir, pritisnula ga je k svojim ustnam: „Neima ga!“ Posměhnula se otcu, uzela zlatni križić, pa opaziv otca Tadiju, reče mu: „Poštovani otče, molim vas, izpovědajte me.“

Tadija pristupi k postelji te ju izpověda, a grof je stao nepomično, vidělo se, da se ovo kosnulo njegova sèrca.

Izpověd je dovèršena.

„Blagoslovite me. Otče, daj mi ruku svoju.“

Otac Tadija ju blagoslovi, a grof poražen i něm pruži joj ruku svoju. Marija ju pritisne k svojim ustam, pa reče: „Těla nek naša skupa počivaju, ja sam mu bila věrna, a duše će se naše naći na drugom světu.“ Dignula je oči k nebu, uzdahla i umèrla. Oko je utèrnulo, a činilo se, kao da joj se angjeoski posměh titra oko ustih. Usta i lica bila su joj běla, kao lěr, a tělo joj leži lahko na postelji, kao da je iz pare, jer je iz njega malo prije izletěla angjeoska duša k rodu svomu nebeskomu.

Grof se obèrnuo i otišao iz sobe. I otac Tadija je pošao za njim, jer se pobojao, da će otac sdvojiti, budući je vidio, da se i u njem javlja sèrce.

Kad se sve ovo dogodilo, dodje iz Kijeva pobočnik generala gubernatora, i donese za grofa pismo, da je pravi dèržavni savětnik njegove milosti carske, i red Aleksandra Nevskoga, a u isti par donešeno je pismo od glavnoga vojnoga sbora.

Pobočnik neznajući ništa o tom, što se dogodilo, javlja grofu carsku milost. Ovaj i neslušajući, otvara pismo, iz njega padne tiskani listić. Digne ga. Ovo je službena objava sinove smèrti. Nije ni čitao pismo Beklemešovo, pusti ga, da je na tle palo.

Pobočnik opetuje zašto je došao.

Grof vikne tužno; „Děte moje,“ i sklopi ruke.

Pobočnik postavi darove na stol i nereče ni rěči. Otac Tadija moli grofa za Boga, da kao kèršćan podnosi svoje jade, nu grof nesluša ništa. Sad je istom postao otcem sad je istom postao čovèkom; nemože plakati, već jadikuje neprestano: „Děte moje, děte moje!“

* * *

Pet danah zatim pokrite su stěne cèrkve korostiševske cèrnim suknom, i upaljene mnoge voštenice.

Dva odara stoje u srěd cèrkve, na jednom je cèrni lěs, a drugi još čeka svoga.

U cèrkvi je malo ljudih, svećenici pěvaju requiem za duše pokojnih.

Pred lěsom čeka skršena starica u cèrno oděvena, te se moli.

U to vrěme donešen je i drugi lěs, za njim ide muž, koji već nije mlad, takodjer u cèrno oděven. Pao je na koléna i tukao se u pèrsa.

Po pěvanju i molitvah otišli su svi iz cèrkve; muž i žena ostanu još časak, pa kao da su se slučajno sastali, pogledaju jedan drugoga.

Muž ovaj bio je grof, koji se strese i malo što nepadne pred noge staréšinici. Ona mu poda ruku.

„Oprostio vam Bog, kao što vam mi opraštamo!“

On joj stisne ruku: „Ja sam zlosrětnik! moja je oholost ubila našu děcu!“

Otac Tadija primetne tužnim glasom:

Digitized by Google

„Nemojmo sdvojiti! Oni su u nebu, a dobri Bog oprašta grěšnikom, koji se pokaju.“

Ljudi idući iz cèrkve vele: „Wyhowskova oprostila je u cèrkvi Siryczinjskomu, možda će mu i Bog oprostiti.“

Vrabac.

(Iz Žive.)

Vrabac ide u red najobičnijih i najlukavijih pticah. Gděgod je kuća i uz nju polje, tu su i vrabci. Vrabac se često udomi s lastavicom pod jednim krovom, premda neima nesložnijih susědah. Lastavica je kao gospodična vitka struka, a vrabac kano prosti, neotesani skitalica. Na njem neima ništa ugladjena, ništa ni lěpa ni dražestna, kao što na lastavici; lastavica, koja je svuda dobrodošla kao mili i predragi gost. Vrabac je dušom i tělom prostak, dèrzoviti proletarac po rodu i plemenu. Njega svuda mèrze i progone, tà već se i u svetom pismu veli: „Nekupi li se pet vrabacah za dvě pare?“ Gèrda boja njegova oděla, tamna kabanica, rujnosmedje nadglavje i čadjasti bèrci, nespretni njegov stas, bučni polet, hod, glas, cěranje i sve što je na njem pokazuje, da je prostoga roda i plitke glave. Nu zato se taj omraženi bezkućanik osvećuje bez obzira upravo ciničkom bezobraznošću ljudem i živini. Njemu nije ništa sveto; on nepozna ni tudjega imetka ni krasnih umětnostih, nepozna ni navadah ni običajah, ni ugleda ni poštenja; sve to pogèrdjuje i kudi; njega nevežu ni svete veze rodbinstva ni prijateljstva. Vrabac je neznabožac, pusti komunista, al lukav, okretan i neumoran. Da nije tako dèrzovit i opèrljan, mogao bi barem kod někojih sbog svoje vragolije obljubljen biti, nu sve što je na njem dobra potamnjuje mèrzka prostota.

Druge ptice dělaju si gnjezda velikom ljubavju i umětnošću, nu on si radi toga nerazbija glave ni najmanje. On lukavo obliće čistu i čvèrstu kućicu, koju si je lastavica velikom pomnjom sagradila na najprikladnijem městu, odkud ima izgled na dvorište i na cestu. Kad se lastavice ni najmanje nenadaju, napadne taj silnik velikom silom na njihov stan, tako da one iznenada zatečene, poběgnu obično bez velika odpora, a on se tada u tudjoj kući běsnom dèrzovitošću brani, kad pleme lastovicah hoće da otme svoj stan. To je dakako po pravilu, tko je jači, taj tlači; nu bezdušni neznabožac nezna za drugo. Al kad što ipak skupo plaća ovo svoje nasilje, jer se dogadja, da upravo onda, kad sědi u gnjezdu na jajih, doleti naglo několiko lastavicah, pa da ga živa zazidaju u nasilno osvojenoj kući.

Kad što uvuče se lukavo i u gnjezdo čaplje ili kavke, kao skitalica k bogatu gospodaru; nu nije uvěk probitačno živěti u susědstvu takove gospode. Ako se pako sám mora posla latiti, to je s njim bèrzo gotov, a sve druge skèrbi ostavlja samici, koja ovdě još nije emancipirana, te se s njom postupa više kao s robinjicom nego kao s družicom.

Premda je nezasitan, to se ipak nebrine, čim će se prehraniti. Prelěn da si sám hranu pridělava, žanje i ondě, gdě nije sijao. Vrabac će živěti, dok god poljski gospodar ima ikoje zèrnce žita na polju ili u dvorištu; njemu je stol prostèrt svagdě, gdě god ima žita. On i stèrnatka — njegova strina — vazda su nepozvani gosti pri gospodaru. Vrabac će pèrve trešnje ozobati i zadnje popaberkovati. To su njegove najveće slastice. On nikad neozobljo cěloga grozda, nego leteć od jednoga

Digitized by Google

do drugoga, izabire svuda ponajbolje jagode; na komušine hodi najradje dok su mehke, a na klasje dok je mléčno. Zimi mu dàkako nestane takova goštenja, zato si gladni svoj želudac čim god napuni: sabira na smetištu i gnojištu svakojake drobtine i otruske, obskakuje oko konjskih obrokah, hvata pauke i druge kukce, a osobito s proléća, dok se žito neposije i kad svoju mladinu hrani, sabira gusenice po dèrvetih, te tako barem poněšto naknadjuje štetu, koju čini na polju. Odatle se vidi, kako bi koristnom pticom mogao biti, kad bi barem lěti na kukce veći tek imao. Nu žitno zèrno voli nego sve drugo. Na polju poskakuje za oračem, na guvnu priskakuje k mlatcu, za konjarom prilětuje k staji, a još se usudjuje doć i u komoru, gdě sve izprevèrta, a što je za njegov kljun, to odnese.

Dàpače ima primèrah, da je golubićem gušu (putaču) prokljuvao, samo da do zèrnja dodje. Tako dakle to tepče postaje razbojnikom, tatom, ubojicom, tèrpa grěh na grěh, i to je tečaj njegova života. Svět dèrži vrabca u obće za škodljivca, razbojnika i razkošnika; kaže se i to, da je vèrlo sèrdit i gnjevan, zato vele, da gděkoji vrabac bude kapljom udaren. I u istinu padaju kadšto s krovovah u kèrčovitu tèrzanju.

Ako se gdě ugnjezdi, nemože ga čověk ni silom ni prevarom iztěrati. Nedruži se uzalud s čovèkom; naučio je od njega himbenosti i prihvatio se odvažne misli, jer zločest primèr nalazi i medju pticami više slědbenikah, nego dobar. Tko hoće da vrabca uhvati, mora uraniti! Děčakom se uklanja, gděgod ih vidi; a prigne li se koji po kamen ili grudu, to vrabca već neima. U ostalom nemože čověk toga maloga lopovčića ničim lako ustrašiti.

U tom obziru nije samo skeptik, nego čela nevěra. Bez svakoga straha sědne na nos ili na razpruženu ruku slomnata čověka, koga za strašilo u žito meću. U njegovoj si sěni najradje ugadja, pa upravo ondě plěni najviše, i to tim sigurnije, čim se druge ptice više plaše takvih strašilah. Kad sretno izběgne ubojitu olovu ili se izmakne izpod raztèrgane mrěže, tad se kostreši i pospèrdno čimčara, te sabira cělu hèrpu suplemenikah, koji se iz svoje zavětrinje rugaju nespretnu lovcu. Prost li je i neugodan glas vrabči. U cěloj babilonskoj směsi ptičjih glasovah ima malo tako hrapavih, kao što ih ima u njegovu prostom naréčju. U zvukovih njegovih pokazuje se prava prostota skitalačka. Vrabcu se doduše čini, da je to krasno pěvanje, jer nikoga radje nesluša, nego sam sebe, te neprestano opetuje: čim čim čara rara! čav čav! štilip! štilip! i to onda ponajglasnije, kad se slavuljev glas najmilije razleže. To je znamenje misli prostačke! Prostak ovaj neće ni da čuje o cěni krasnih duševnih darovah i o nježnom ćućenju. Svaki bi imao biti vrabac: tako razuměvaju jednakost ovi sanskuloti.

Tko će se dakle čuditi, što u njegovu stanu neima ni mira ni ljubavi? U domaćem mu životu — ako se može govoriti o domaćem njegovom životu, buduć sě uvěk skiće — vlada zavist, prevara i zloba; druži se samo za to, da laglje vara, a u rodbinstvu i domaćem občenju čini samo svadju i kavgu. Vrabac kadšto misli ipak uljudnije misli pri zagradjenu prozoru tamničara, gdě mu blebeće o nadi i utěhi, a udomaćiv se pod krovom osamljene cèrkvice, hvali Bogu, što ni vrabca nepušta spasti s krova bez svoje svete volje.

Tri četvèrte godine živi vrabac u izobilju. U vèrtovih, po polju, voćnjacih gosti se i obiluje; vedre lětne i jesenske dane sprovodi sasvim na polju, te obliće u razuzdanih čoporih snoplje i kupiće.

Digitized by Google

Kad se već poslědnji snop odveze, kad opusti na polju i u voćnjacih, tad se samo rědko kad odputi u družtvu s vranom, kavkom ili sěnicom, pa se onda vraća natrag k svomu zimnomu stanu, na ulice i u sela, k dvorom i žitnicam, te mu nastaje žalostan post. Blebetavi hvastavac sad zašuti, ljuta zima i glad jurišaju nanj, i protěraju mu svu oběst. Sad sědi skèrčen u krugu svoje gladne braće turobno razčepuren, stegnutom medju pleća glavom, te mu samo čadjasti kljun i cèrne oči iz kožuha vire. Drugda, kad od mećave zrak potamni, traži si osamljeni skitalica utočiste gdě pred pristrěškom, a kad krovovi od studeni praskaju, sědne si na krov prema suncu ili poklopljen kuca na zamèrznutom prozoru za milostinju. Nu kako se pomoli prolětno sunašce i kako sněg s krova počme kopniti, netom se i u njem probudi lahkoumna misao; opet počimlje bučno klicanje i bujno poletivanje, vrabac je opet stari skitalac.

Post je minuo a počeo je opet novi bezbrižni život, sad je proléće, zime već neima; tà sad mu je dobri Bog opet stol prostro!

Pa tako možemo i mi proléćem glas toga dangube u sboru prolětne ouverture pticah radostno pozdraviti; tà ipak je i ovo jedan glas, koji slavi svoga stvoritelja, zato mu nezaměravamo njegov bećarski život, jer i u ptičjem narodu kao i medju nami ima gospode i proletaracah.

Tà on je, ako stvar u obće uzmemo, baš zato stvoren; pa nas povèrh toga on jedini u gradovih opominje na vesele skupštine seoske ptičadi, a gdě što čini nam i dobre usluge.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Tri su tomu već godine, što je umro naš Stanko Vraz, a prijatelji njegovi sveudilj izgledaju kakav spomen njegova života; a uz děla njegova najmilija bi im bila njegova slika. Znamo pouzdano, da je u Beču već u kamen urezana slika, koju je g. V. Karas napravio gotovo na umoru Vrazovu. Nu neznamo, zašto je neima nigdě na prodaji; molimo dakle onu gospodu, koja znaju, kod kojega je kiporezca ova slika rezana, du nam několiko iztisakah natuče, i da ovako zadovolje živoj našoj želji.

— Jučer je izašao četvèrti svezak: „Početnoga naravoslovja“ sa priklopljenim slikami od J. Partaša.

— Na nzkèrsni ponedèljak obdèržavana je u ovdašnjoj pèrvostolnoj cèrkvi svečana služba božja zato, što je nj. c. kr. apošt. veličanstvo sretno ozdravilo. U večer bio je grad sjajno razsvětljen, a u Dvorani bio je svečani ples.

— Družtvo ovdašnje strěljane nakanilo je urediti sjajni bal u slavu ozdravljenja nj. c. k. veličanstva, a dobitak od ovoga bala odredilo je za zagrebačko ubožnicu, nu od toga bala neće dotle ništa biti, dok nebude lěpšega vremena.

— Hèrvatsko ravnateljstvo poštah već je izdalo izvěšće o odlazećih i dolazećih u Zagreb listovnih i voznih poštah za g. 1853. Pojedini otisci ovoga izvěšća dobivaju se kod ovdašnjega poštovnoga ureda po 10 kr. sr.

— Čujemo, da će na skoro izaći knjižica bèrzojavna, gdě će biti naznačeni svi bèrzojavni uredi u Europi, koji primaju privatnih věstih, zatim koliko se kuda mora platiti, i što mora da čini, koji je rad, da bèrzojavom javi koju věst.

Slavenski glasnik. „Slov. Bčela“ piše, da se pripravlja drugo izdanje izvorne tragedije: „Kastriota Škenderbeg,“ koju je oko g. 1832. napisao Dr. Sporer, i koja je g. 1849 pèrvi put izašla u Zagrebu kod F. Župana. — Presvětli biskup dr. Jernej Legat poslao je družtvu sv. Mohora 30 for. sr. kao kamate one glavnice, koju je pokojni biskup Ravnihar ustanovio za kupovanje dobrih knjigah. Družtvo će mu poslati knjigah za ovoliko novacah. — Nedavno izašla je u Beču vèrlo važna staroslavenska knjiga pod naslovom: „Apostolus e Codice Monasterii Šišatovac Palö-Slovenice, edidit F. Mikloscich Vindobonae 1853. Apud Guilelmum Braumüller.“ Ova je knjiga

Digitized by Google

naštampana na sedemnaest arakah, kod g. Miklošića može se dobiti za dva forinta, a u knjižarah stoji 3. for. — „Sèrbske narodne pripovědke“ Vuka Stef. Karadžića na skoro će se doštampati. — „Pražke novine pišu, da se troškom češke matice već tiska sveslavenska sravnivajuća slovnica od Čelakovskoga i to u 3000 iztisakah, premda češka matica ima 4000 članovah. Nu to je zato, da si članovi uzmognu izabrati dělo, koje hoće. — Čověk bio bi mislio, da su Česi bog zna kako zadovoljni sa svojom maticom; nu da tomu nije tako, vidi se od tuda, što se u novinah javljaju ljudi, koji zahtěvaju, da se češka matica okani različitih botanikah, već da izda děla koristna većoj strani članovah matičinih. — U Pragu je g. Rozum izdao drugi dio „Staročeske bibbibliotcke.“ U njem su izvorna děla D. A. z Veleslavina i njegov životopis od dr. Čupra. — U Šćavnici je izašla: „Května slovenska.“ od g. dr. Reussa. — „Slov. Novine“ dat će na dar svojim čitateljem novele H. Jirečka. U pèrvom će svezku biti: „Theresienlust“ i „Černy Němec.“ — D. J. B. Pichl preveo na češki jezik historički roman: „Černogorac“ od K. Herloša. — Franjo Pravda izdao je u četvèrtom svezku svojih pripovědakah: „Žarlivý Adam.“ — Na skoro će izaći i treći dio „Krasořečnika češkoga,“ od J. B. Pichla. U pèrvom su dělu prevodi izvèrstnih pěsamah ruskih, poljskih, jugoslavenskih, lužičkih, litvanskih i talijanskih. — Tiskom narodnoga ustava Ossolinjskih izdana je pripovědka Marije z Chtědowskih „Gertruda Komorowska.“ Sadèržaj ove pripovědke je tragična ljubav Srećka Potockoga i Gertrude Komorovske. Ovo je predmet i „Marije,“ od Malczewskoga; zatim druga knjiga děla: „Synowie Gedemina,“ od g. Kažimira Stadnickoga. — Iz Krakova pišu „Dz. Lit.,“ da je Mohort već sasvim gotov i za tisak priredjen. Ovo bi imalo biti tako zvana plemička epopeja. — Lepkowski radi na galičkoj arkeologiji. — Siemieński prevodi někakvo veliko pěsničko dělo persijansko. Na skoro će izaći kronika Lavova prevedena iz neizdanoga rukopisa Tanjskoga po Jezefowiczu. — U Moskvi je izašla 15 knjiga: Časopisa carskoga moskovskoga družtva za pověstnicu i starine ruske.

Svašta po něšto. G. J. Ander, c. k. dvorski pěvač, rodom Slavjan, stekao je veliku slavu pěvajući po različitih němačkih kazalištih. Němci ga zovu drugim Orfejom.

— Praviteljstvo sèrbske kneževine ustanovilo je služba knjižničara s godišnjom plaćom 300 talirah. Dok se neotvori javna knjižnica, knjižničar će ovaj službu svoju obavljati kod knjižnice popečiteljstva prosvěte.

— U Beču je izašlo važno dělo: „Geschichte des Fürstenthums Montenegro. Von der ältesten Zeit bis zum Jahre 1852. Nach serbischen Aktenstücken, Hülfswerken und Volksliedern von Alex. Andrić. Može se dobiti kod Franje Župana, Ćena mu je 1 fr. 48 kr. sr.

— Glasoviti ravnatelj pražkoga konservatoria napisao je novo dělo. „Die Bilderstürmer.“

— U Pešti je sastavljen odbor věštakah, koji će popuniti magjarsku terminologiju.

— Dr. Höfler, učitelj na sveučilištu Pražkom, izdat će dělo pod naslovom: „Scriptores, acta et diplomata rerum Hussiticarum.“

— G. Stöckler, slikar, vratio se ovih danah iz Černegore u Beč, kud je donio mnogo slikah lěpših okolicah černogorskih.

— Glasoviti bečki medaillér Radnicky dogotavlja medaillu na spomen toga, što je biskupija zagrebačka povećana na nadbiskupiju.

— 23. ožujka bilo je u Beču pod predsědanjem kneza Lichtensteina predběžno věćanje o utemeljenju: „Austrijskoga starinarskoga družtva.“

— Ovoga polugodišta uče se na bečkom sveučilištu češki, poljski, ruski, talijanski, magjarski, englezki i francezki.

— Kao što Presse piše, ima ona sama 16,000 predplatnikah, Fremdenblatt 10'000, Wiener Zeitung 6000, Ost-deutsche Post 4000, Lloyd 3500, Wanderer 3000. Morgenpost kaže sam za sebe da ima 15,000 predplatnikah.

— Glasoviti diamant Ko-ih-noor, koji je ugladjen, stoji sad medju diamanti čelenke kraljice Viktorije. Čelenku ovu prevezanu posred čela nosi kraljica.

— Gospodin Lamartine, kojega poslědnje dělo: Historia restauracie jako prolazi, obolio je težko, te ljudi dvoje o njegovom ozdravljenju.

— Od g. 1846 posao se poštarski u englezkoj zdravo umnožio. Odsěkom šilja englezka pošta svaki dan po 260,000 pisamah i 14,000 brojevah novinah više, nego što je prije šest godinah šiljala. Tekuće 1853. god. opremitće 94,000,000 pisamah i 1,825,000 brojevah novinah više nego god. 1846.

— Pruski ravnatelj redarstva Dr. Stieber napisao je s ravnateljem redarstva u Hanoveru dr. Wermuthom važno i zanimivo dělo: Historia komunističkih spisah 19. věka. Dělo ovo neće se prodavati po knjižarah, već će razposlano biti svim višjim urednikom po Němačkoj.

Digitized by Google

— Graf Virtemberg iznašao je neku vèrstu bombah, koje kad se pod vodu bace mogu da ruše ladje.

— Blizu Edynburga nadjen je rukopis Shakespear-ov: „Robert Dudley Earl of Leicester.“

— Kad je sada u ožujku 2. četa naših otočanah odilazila iz Jičina u českoj, darovalo joj je ondašnje gradjanstvo i c. k. urednici 250 funtih govedine, 125 funt. riškaše i 51 for, 56 kr. u gotovu novcu.

— U Francuzkoj, u departementu du Nord něki je igrač bilijardu tako vješt, da veće zgodno nosom igra. On namaže vèrh nosa s kredom, te udari tako vješto loptu a da 30 putah uzastopce karambolira. On se okladio, da će i ustima partiju dobiti; a na skoro će i u ovom početi probu.

— U Americi vidi se da predplatnici imadu dosta veresije kod izdavateljah novinah. Izdavatelj jednih novinah na zapadu sèverne Amerike moli sve one predplatnike, koji mu više od polugodišnje predplate duguju, da mu jednu viticu kose svoje pošlju, da zna, ako ništa drugo, a ono, da li su još živi. Druge novine priobćivajući ovu vèst vele: kad bi svi naši predplatnici, koji su u podobnom stanju, poslali po jednu viticu, onda bismo mogli otvoriti tèrgovinu i mnogo bismo novacah dobili.

— Premda je rèč, da vode i zlobe neće nikada nestati, te je zloba stvar u životu svakdanja i obična: to ima ipak ljudih, koji su tako zlobni, da se čovèk njihovoj zlobi mora čudom čuditi. Primèrah ovake opake zlobe ima svagdè više manje; ali ovo, što se u dolnjoj Šleskoj dogodilo, jest i ostaje svakako znameniti peimèr moralne izopačenosti. Bilo je deset dèčakah, koji su po selih prosjačili, pa svagdè gdè im se tko u selu zamèrio, upalili su selo. Ljudi, su nekako tomu ušli u trag, te pohvataše svu desetoricu ovih derištah. Prep sudom je izpovědio, jedan da je osamnaest, a drugi opet, da je četernaest selah već upalio. Strahota!

— Sad, kad su Turci u Cèrnoj-gori Ostroški monastir spalili, naumiše istu cèrkvu u džamiju obratiti. Odža se na kulu cèrkvenu popne, da se svetcu Muhamedu pomoli, i tom molitvom kao oskvernjena cèrkva u džamiju se obraća. Nu počem se odža na kulu cèrkvenu popeo, i u vis dignuo od někud puče věrna cèrnogorska puška, te pogodi odžu posred čela! Jadan odža nit je jauknuo nit je Omerpaši od muhameda aber donio, da l od cèrkve džamiju ogradi? smireno se s kule stropušta i na zemlju ljusne. Videći ovo svi Turci, kojih je do nekoliko tisućah vojnikah bilo, baš odista im ne bijaše milo. Ali drugog odžu nagonit nemogu, da se na kulu penja, pa tako i dosad osta. — (*Sedm.*)

— U Spiri pojavio se novi Wilhelm Tell, t. j. někakvomu je čověku na um palo, da pokaže svoju strěljačku vještinu, te je svomu sinu metnuo na glavu krumpir, a u ruku komad papira, pa je is dvih kubarah pucao na krumpir i papir, nu ovaj mu je jogunluk presio, jer ga je sud radi toga odsudio na zatvor od 5 danah i na globu od 7 for.

— U poslědnjem broju ilustriranoga lista: „Fliegende Blaetter,“ ima slika, koja predstavlja kazališni arkiv, u kojem sluga množinu notah i cěle opere od različitih pisacah na kup meće. Kazališni ravnatelj dolazi upravo u knjižnicu, pa pita slugu: „Kuda s timi notami?“ — „Izvolite dopustiti, k ravnatelju kapele.“ — „A što će ravnatelj s tolikimi notami?“ — „Molim pokorno, gospodin ravnatelj piše novu operu!“

Poziv na predplatu.

S današnjim brojem zavèršit će se pèrvi četvèrt II. tečaja; pozivljemo dakle uljudno rodoljubivo občinstvo, da se što prije izvoli predplatiti na „NEVEN“ i za drugi četvèrt ove godine. Novim predplatnikom dat ćemo bezplatno sve ove godine izišavše brojeve.

U Zagrebu prima predplatu urednik i knjigara Franje Županа.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Županа**, u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice illirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 14. U četvèrtak 7. travnja 1853. **II. TEČAJ.**

Dvě pěsmice

Od Matije Bana.

I.

Nemogućnost.

Ti mi kažeš: uvěk budno
Oko jedno na nas gleda;
O moj dragi, gdě god bili,
Sakrij tvoga blisk pogleda,
Zuj uduši tvog uzdaha,
Pěsni tvojoj nedaj maha.

Joh Marice! Kaži suncu
Da se skrije sred nebesa';
Kaži větru da nezuji
Kad zelenim lišćem stresa;
Pramalětnoj kaži ptici
Da nepěva u šumici.

II.

Děvica i Ljubičice.

Na travici prolětnoj,
Uz busac ljubica'
Zamišljena blědjahna
Ležaše děvica.

Dodje větrić, lagahno
Puhne u ljubice,
I otetim mirisom
Obspe děvi lice.

Pozri ona žalostno
Na cvěće, pak reče:
Mi, o jadna ljubice,
Jednake smo sreće.

Kano i ja ljubiš ti;
Moj je stid kô tvoj;
S stida ti obraz zemlju svedj
Gleda kô i moj.

Kada větrić dahne ti
Ti zatreptiš sva;
Tak' mimo me kad prodje on
Tak treptim i ja.

Mal' po malo miris tvoj
Větrić ti otima,
Kô što otme pokoj on
Mojima mislima.

Čim to děva govori
Větrić zaromoni,
Puhne jače dva put, tri,
Ter ljubice slomi.

Ona od zemlje odskoči,
I pozriv na cvěće,
Vikne: ljubav moja, joh!
Da l' i meni poseć će!

Digitized by Google

Stražmeštar Ivan Ivanović Ivanov.

(Iz ruskoga po Nestoru Kukolniku.)

(Dalje.)

Stražnja kuća.

Prije Petra velikoga bila je stražnja kuća ruskoga plemića prava sodoma. Ovdě se bez svakoga napora sve po malo pokvario mladi naraštaj; ovdě je upio predsude, koje ni do danas nije mogla sasvim iztrebiti ni odvažnost Petra velikoga ni razprostiruća se prosvěta. Ovdě je obitavala ukupno družina obojega spola, pa se podala sasvim razuzdanosti. Želeći si pribaviti nagnuće budućih svojih gospodarah natěcali su se: tko će bolje pobuditi kod njih nečiste želje, da im onda zadovolji, te da si tim pribavi dopadnost njihovu; svaku želju, svako nagnuće njihovo izpunila je družina. Tako su privikli već kao děca, da se družina slěpo pokoravala svakoj i nevaljanoj volji njihovoj; odtud se porodilo kod dvorovah ruskih plemićah takovo tiranstvo, da mu neima para u historiji. Razuzdanost ova dělovala je ubitačno da istu dèržavu, te je porodila silna zla, koja su samo težkom mukom mogli svladati isti duhom i odvažnošću veliki carevi. Samo kad ovo dovoljno prosudimo moć ćemo razuměti duh i značaj tadašnjih boljarskih bunah; samo onda ćemo uviditi savez i važnost ondašnjih plemičkih spletakah, pa tako poněšto pročěniti mudrost i odvažnost onih velikih vladarah, koji su se tèrsili da satru glavu ovoj novoj hidri.

U ono doba, o kojoj govorimo, bio je ovaj domaći tiranizam ruskih plemićah podobro uništen, nu to samo u prestolnom gradu i u ukazih. Moskva, golema gubernija, kako ju nazivaše, opirala se je novom redu; veći gradovi i okružja uzdèrmaše se, kad ih dopade glas o tom novom ukazu, te ga smatraše za zlu kob, i prispodabljaše ga navalam tatarskim. Godina ona bila je nazvana cèrnom godinom i sve je bilo tvèrdo uvěreno, da to neće dugo trajati i da će se na skoro vratiti stari red.

U provinciah bila je još i sada stražnja kuća to, što je u istoku serail. U velikoj kuhinji pripravljaše šest kuvarah u golemih kotlovih ručak za gospoštinu i nebrojenu družinu. Kakovo ti je tu tèrkanje?! Neprestano dolaze i odlaze bezposlice; sad dodje prelja ili švelja, sad opet pletačica ili tkalica, pralja ili priložnica, kučiš, psetar, sobar, sobarica itd. Dvanaest praljah bèrbljaše od čame s děčaci na vratih, pa eto gdě nadodje i vèrtlar s vèrtljarići i težaci. Sada udarišе stražari s dèrvenimi batovi po daskah, družina gospoje Sergejevne poče od svih stranah vèrviti u kuhinju, najposlě dodje i Marta. Odkada je gospodičić odvratio sèrce od sobarice, Paraše, od tada je gotovo svakoga tjedna nadošao takav novi ženski gost. Jedva da je sva ova hèrpa mogla se smestiti u golemoj kuhinji. Svaki prihvati dèrvenu žljicu i komad krüha te sědne, da posèrče svoj ščit (čorba od ukrota.)

„Zašto nejedeš Marto," poče stari něki sluga, „to ti sve nehasni ništa, ti se uzalud jediš. Kako je gospodin zapovědio onako će biti i nikako drugčije."

„Neimam, starče, volje jesti," odgovori Marta, pa nasloni turobno glavu na ruku. Zatim reče poluglasno: „Bog zna što moj Ivan radi?"

Švelja Palaška slušala je ove rěči tajnim veseljem te odgovori porugljivo na pitanje Martino:

Digitized by Google

„Što Ivan radi? Miševe lovi u storoj žitnici. Ti ćeš već dobro spavati; nu kako on? to Bog zna.“

„To ti dà kako moraš znati,“ pade joj u rěč pèrvašnji starac, „jer si ti švelja pa spavaš medju preljami.

„Čim dalje od jednih tim bliže drugim,“ odgovori s razuzdanim smèhom Palaška, pa udari starca žljicom po čelu. „Takovo smeće kao što si ti nesmije niti pod prozor da nam dodje. A spavati možemo, koliko nas volja, jer ista gospoja neusudi se ni nosa pomoliti u našu sobu.“

— Što se nebi usudila? —

„Neusudjuje se. Něki dan nije mogla spavati, pa se šetala po dvorištu s Parašom, a ova ju povede k nam. Jedva što je stupila na stube, al joj poviče gospodičić iz svoga prozora: „Kuda hoćeš, imaš posla ondě? Hajde spavati, a ja ću već sam prigledati k ljudem.“

— Pa što ona na to? —

„Što bi?“ Još mu reče, hvala ti lěpa, Vladimire, da mi paziš pri gospodastvu.“

— Hoće li i sutra, — reče starac pogladiv svoju sědu bratu, — hoće li mu i sutra lěpo zahvaliti, kad začuje, da joj je turio u vojnike tri najbolja momka i s njimi Ivana iz Kudinovske?“ —

„U vojnike!“ poviče Marta problědiv kao stěna.

— Tiho, gospodin ide, — reče kuhtić.

Sva družina poustane, kad to začuje, a unutra stupi Vladimir praćen od svojih najviših dostojanstvenikah.

„Dodji ovamo Marto,“ reče gospodičić.

— Što bi rado od mene? —

„Dodji ovamo, pa ćeš čuti.“

— Neću. —

„Nu to ću zapověditi, da te dovuku.“

Děvojka ustane tako odvažno sa sěla, da se sve začudi, pa ode za gospodičićem u predsobje.

„Marto,“ reče Vladimir, „ja sam naumio da te uzmem za sobaricu. Vidiš kako dobro mislim po tebe, nude me poljubi.“

Nu Marta ga turi svom silom od sebe, pa poběgne; Vladimir za njom, al je nemože stići. Marta provali upravo u ložnicu gospoje Sergejevne, koju je u taj par bèrpa njezinih děvojakah razpravljala.

„Razbojnici, tati,“ vikala je Marta sva zasopljena, pa popadne jedno uzglavlje. Sve se čudom začudi.

„Tvoj je sin tat, razbojnik,“ zače opet, pa se hiti na koléna pred gospojom. „Smiluj mi se, gospojo, majko, pa nedopusti da dadu u vojnike moga Ivana; on je moj zaručnik, život moj. Bog mi je svědok, da volim umrěti nego li se pokoriti sinu tvojemu.“

„Što bèrbljaš kučko nijedna?“ poviče razjarena gospoja Sergejevna, pa baci uzglavlje u děvojku.

„Zar te je ugrizao Vladimir? Kaži, što ti je činio?“

— Što mi je učinio? . . . Hotio je silom da me poljubi. —

„Ala velikoga zla! Pa što zato? Zar je on već dorasao čověk, da nebi smio děvojke ljubiti? Gledj, pa se ovo ni šaliti nezna. A da zašto je vlastelin i gospo-

Digitized by Google

din, ako se nebi smio ni taknuti svojih ljudih. Valjda se je šalio s tobom pred tvojim ljubovnikom, pa se zato tako pretvaraš. Odlazi odatle, tvoj će Ivan u vojnike; dà dà u vojnike. Ja ću ga učiti, kako će poganiti moj dvor. Kod mene mora da bude red.“

U taj par doleti Vladimir kao bez duše.

„Vladimire, možeš li to mirno gledati,“ vikaše Sergejevna. „Niti po noći nije mira od ovih razpuštenih děvojakah. Sram ih bilo; proč s njom iz dvora a s onim nevaljancem u vojnike. Jesi li me razumio Vladimire? Sutra još da ga pošalješ u Kostromu. A ti bezstidnice hajde odatle.“

Marta ustane naglo, za tim se pokloni nizko pred bogorodicom i progovori: „Oprosti mi gospodjo moj grěh, pa mi budi u pomoć.“ I odleti ko munja.

„Dèržite ju, dèržite,“ poviče Vladimir i pohiti za njom.

Drugi dan su stavljeni novaci, i izplaćeno je obećanih 100 rubaljah za ubožnicu. Upravitelj povratio se je već iz Kostrome, ali Vladimira, koji je noćju s pratnjom odjašio u potěru za Martom, nije još bilo. On je došao istom u sumrak, nu praznima rukama. Vas umoren bacio se na postelju, pošto bi bio sve sluge razaslao za Martom. U zori viknu pod prozori Vladimira: „Evo je.“

Cěla se družina sakupi, gospodičić skoči kao pomaman iz postelje, pa hajda na polje, istom tako i Barbara Sergejevna. Psetari dèržali su Martu svezanu; ona je bila blěda ali tiha i mirna.

„Gdě ste ju našli?“ zapita Vladimir.

— Kod kuće, kod otca i matere; tèrgli smo ju iz postelje. —

„A gdě je prije bila?“

— U gradu, nu kod koga, to neće nipošto da kaže. —

„Što ćemo sada s njom?“ Upita gospoja Sergejevna

— Nebrini se zato, — odgovori gospodičić zlovoljno. — Fomiču! těraj ju na najteže dělo u kuhinji, muči ju, nedaj joj da odahne. —

„Ala mudra děteta, moga Vladimira,“ poviče Sergejevna, kojoj se lice razvedrilo od radosti. Zatim se razadju svi.

Novi gostovi.

Gospoja Barbara Sergejevna vratila se istom iz kapele. Za njom su išle dvě děvojke i patuljak Kiril. Paraša je nosila dušegrějku (ruska oděća) i papuče; još několiko drugih služkinjah sprovadjalo ju je u sobu. U sobi sědne gospoja pred ogledalo srebrom orubljeno i tu počme sada važan obred. Bila je upravo nedělja i gospoja se spremala, da će u Kudinovsko k misi, kud je već davno opremljen bio sluga, da zapovědi svećeniku, nek pričeka s misom dok dodje gospoština. S toga naumila je gospoja Sergejevna malo se nakititi; jer se obično nije poznalo, da je plemenita gospoja i to vèrlo bogata. Sada joj děvojke razpuste kosu, pa ju počmu česati.

„Polahko,“ poviče gospoja. „Parašo, što stojiš ovdě uzalud? Zar nevidiš da su me zaskuble? Udari jih.“

Paraša izvèrši po mogućnosti zapověd ovu.

„Ništarije, zašto negovorite,“ izdere se na patuljke.

„Ta još nisi ni ti prestala klopotati,“ odgovori Kiril. „A naša bi se tri glasa provukla kroz tvoj glas kao konac kroz iglino uho. Nije u zalud rekao jučer pisar: „To je vražja baba.“

Digitized by Google

— Pa kakav je to bio momak? —

„Nije mnogo vrědio, bio je spodoban novim kolcem, štono su ih nedavno pozabili po cestah, da pokažu, gdě je koja versta.

— Baš smo toga trebali. Tà i onako je svatko znao, da do Kostrome ima 15 miljah, a oni su měrili, dok su izměrili 23. A sve ovo čine radi daćah i zato, da nas mogu što bolje ugnjetavati. Bog zna, što im još neće na um pasti. Odprije vozili su nas podanici u Moskvu, a sada su nam svagdě naměstili nčkakove pošte i poštare. Neću ni da mislim na sve. Udaraj Parašo, opet su me zaskublje. Dakle što misliš Kirile, je li bio zašto onaj jučerašnji pisar? —

„Nije ni dopušteno misliti, pa zato i nemislim," odgovori porugljivo patuljak.

— Tko ti je zabranio misliti? —

„Tvoj sinčić."

— Pa i pravo ima moj Vladimir; ti imaš jesti, piti i oděću, a što trebaš misliti.? —

„Tà to sam ja i Marti rekao; ali mi ona odgovorila: „Ah! ako me se neokane, to ću se ili mašiti noža, ili ću skočiti u vodu, ili ću se drugčije kako ubiti."

— Noža, noža, — poviče gospoja, turi na stranu služkinje, pa poběgne na polje sve onako razpletenom kosom. U isti mah unidju u dvorište kola, praćena od šest kozakah. Čudom se čudeći što je sada tako u vrěme dobila gostove, pa sasvim neobične, zaboravila je Sergejevna na istu svoju neuredjenu oděću, te ode gostom u susrět. Iz kolah se izvuče něki suhi i otegnuti gospodin po prilici od 50 godinah.

„Je li kod kuće Barbara Sergejevna?"

— Pa što ćeš? —

„Imam posla s njom."

— Ej, pa kakovo si ti strašilo? —

„Vaso Pasuhin, dèržavni odvětnik."

Premda je Barbara Sergejevna bila krěpkoga i omašnoga těla, to je ipak, pomisliv da se ovoga strašila i isti vojvoda plaši, počela strepiti od straha i vikati iz punoga gèrla:

„Béži Vladimire, běži! Sědni na konja, što je iz Moskve doveden, pa běži. Hej Parašo, Fomiču, Kirile," — pa tako izbroji gotovo polovicu koledara.

Pasuhin stajao je tiho i nije se baš ni maknuo; nu kad ona počme sve svetce i svetice izbrajati, tada joj prekine govor, pa joj reče hladnokèrvno:

„Okani se vike, ženo, to ti i onako nepomaže ništa, ja ću ti sve kazati u kratko: vojvoda je prekèršio svoju dužnost; da to car sazna, bilo bi svakojako po njega. Tvoji će ti se ljudi uračunati za bližnje novačenje, ali tvoga sina moram imati; on je upisan kod mene. Vojvoda se doduše namèrgodjeno dèrži, ali je ipak predobar; a ja sam strog, premda sam po licu prijazan.

— A to jesi, — odgovori dèrhćućim glasom Sergejevna.

„Pa zar nisam možebiti prijazan?" prihvati Pasuhin. „Morao bih po pravici s kozaci tvoga sina opremiti, nu neću ipak da to učinim. Ako je i nevaljanac, a ono je ipak plemić . . ."

— Pa još k tomu kakav plemió . . . —

Digitized by Google

„Neprekidaj mi rěči, ja znam bolje, što se pristoji nego li ti. Po ukazu mora služiti kod garde, zato mi ga imaš staviti najkasnije do srěde, desete ure u Petrograd; a ako ne, to ću ga ja već naći, gdě god bio, pa će onda do života služiti kao prostak kod regulašah. Ovdě neima pomilovanja. Da se pako spremi u pravo vrěme na put i da nadje městо, to ću mu ostaviti ovdě moga kozaka Jaćima, koji će mu na tvoj račun pokazati put u Petrograd. Više ti netrebam kazati. S Bogom. A ti ćeš Jaćime, kao što rekoh, ostati ovdě.

Kola odoše, za njimi pet kozakah, a Jaćim opremio je svoga konja u staju.

Svečani ulaz.

Na cesti, koja u Petrograd vodi, vukla se čitava povorka svakojakih pokritih i nepokritih sanah. Mnogobrojna mužka i ženska čeljad, što je bila na sanah, imala je najrazniju oděću, koja je bila šarena i směšna.

„Nu gdě vam je taj stolni grad?“ reče Barbara Sergejevna, koja je podigla zastor od svojih sanah, da vidi okolicu. Bog zna gdě smo? Tà to je šuma, a ne cesta.“

Ovdě baš nije ni krivo rekla, jer je samo několiko razštèrkanih kućah bilo s one strane rěke Fontanjke. Grad Šeremieteva i predgradje Aničkovo s jedne, a predgradje Kalinkinovo s druge strane Fontanjke, to je bilo sve, što se ovdě vidělo od Petrograda.

„A kamo sada! Tà čini mi se, da neima nigdě svratišta. Bože mi oprosti, cěla pustinja; Arkipe, zovni Jaćima, kozaka, zato ga je odvětnik poslao s nami, da nam put kaže. — Kaži nam, kuda da krenemo!“ poviče Sergejevna kozaku.

„Što ti ja znam,“ odgovori kozak; „biti će još daleko do Petrograda, a nigdě žive duše; čini mi se kano da ondě nešto u zrak viri, biti će valjda Petrograd — těraj onamo.“

— A kakov si ti vodja, kad neznaš puta. —

„Nisam još nikad ni vidio Petrograda.“

— Što ja marim za to. Samo ti nami sad put pokaži, pa smo gotovi. —

A kozak će istom tako hladnokèrvno: „No to těraj upravo.“

Tako je i bilo. Al sad se najedan put proměni prizor. S one strane Fontanjke ukažu se izmedju dèrva lěpe po holandeskom ukusu zidane kuće, mnoge su bile od dva kata. Sad su naši putnici sastajali sve više svakojakih težakah, sad je sve više vèrvilo od ljudih. U němačkom predgradju, gdě se sada nalaze obe morske ulice, opazila je Sergejevna četiri kučije s četiri konja. Kučiši obučeni u raznobojne kaftane s trouglastimi šešíri na glavi, popuckivahu s bičevi, pa gledahu bezbrižno po světini. Na jednom městu bio je veliki broj kolibah, gdě se prodavalo jelo i pilo.

„Čini mi se, da smo na městu,“ reče kozak hladnokèrvno. Putnici stanu.

„Ma gdě smo?“ poviče sèrdito Sergejevna. „Zar nevidiš da je tu sajam . . . a gdě je Petrograd? Tà ovdě neima nigdě čověka. — već sve sami Němci.“

„Brige me zato; možebiti da su němci.“

Sada je već dosadilo gospoji Sergejevnoj, ona razkopči krov na sanih, pokrije još Vladimira s několiko uzglavjah, da se neprohladi, pa skoči na tle. „Neimaš nikoga da ga što pitaš; nečuješ nigdě ruske rěčce,“ reče Sergejevna.

„Vrućih kobasicah,“ poviče uz nju ruski neki bradač.

Digitized by Google

„O moj Bože!“ vikne opet Sergejevna: „nigdě poznatoga čověka, sve sami podanici, s kojimi se nepristoji plemiću govoriti. Arkipe, pitaj ovoga momka, je li još daleko do Petrograda?“

Arkip učini, što mu je rečeno, a upitani se nasmije grohotom “

„Tà kakov ćeš ti još Petrograd, zar ti nije ovoga dosta?“

Gospoja Sergejevna razpošalje svoje ljude, da potraže gostionu. Medjutim nagèrne se mnogo světine oko došljakah. Medju ostalimi bio je něki ugledan, bogato oděven gospodin, koji je pristupio k Sergejevnoj te ju uljudno pitao, što da želi.

Sad uze Sergejevna gospodinu ovomu opisivati sa svom rěčitošću čitav svoj put i sve nepogode, koje su ju postigle; ona se gorko potuži na to, što se u prestolnom gradu za doček plemićah nečine baš nikakve priprave, na toliko, da ni nezna, kamo bi krenula sa svojimi ljudi.

„Tà gospojo, u nas ima i poštah i gostionah.“

„Kakova su to imena!“ reče Sergejevna, „tà volim poginuti od zime, nego stupiti u kuću Němca.“

Napokon ju nagovori rečeni gospodin, da si najmi stan u posebnoj kojoj kući, pa se ona s njim i pogodi za 300 rubaljah. Zatim navali na njega, da joj odmah pokaže put onamo.

Istom kad je slugam dao potrebite naloge, razišla se svěčina.

„Pričekajmo malo,“ reče gospodin, „dok podje car s čuvidami.“

— Što buncaš? — odgovori Sergejevna. — Car glavom, pa s kim? —

„S čuvidami?

— A što je opet to?“

„Vidit ćeš, odmah.“

Jedva on to reče, već se ukažu četiri tèrkalca na uglu pomorske akademije, za njimi vukla se je velika povorka sanah, na svakih bilo je 10—15 osobah. Na prednjih sanah sědio je mladoženja. Svět se nabacivao s kapami, uzklikom pozdravljao mladoženju. Za ovim vozio se car Romadanovski u oděći kralja Davida; a u ostalih sanah sědili su carica, carevične, pridvorne gospoje, razni dostojanstvenici, inostrani poslanici, činovnici, lěčnici i sila ložja ovakovih ljudih. Oděća njihova predstavljala je sve narode i stališe světa: tu si mogao viděti uz Mlečane Kineze, Amerikance i Turčine, uz vladike oklopnike i hulane, Magjare i Poljake, Norvege i Kalmuke, kitolovce i brodare, Armene i Japance, pruske poštare i lovce, Tunguze, Macedonce, kaludjere; rěčju: ovdě je bilo oděćah, što ih je čověk ikad izmislio. Gospoje nosile su lěpe svirale a mužkarci najraznije stvari, kao: bubnjeve, gusle, rogove, zvona, batine, i drugo koješta. Svaki je s onim što je nosio, ružio i igrao, odtud postade vika, buka, kreštanje, i cviljenje, koje nije moći opisati. Sergejevna se gotovo onesvěstila; ona se prekriži po dva tri put, plune desno pa lěvo, pokrije sad oči, sad opet zabuši uha, a zatim stane moliti se na glas; nije znala sirota što da čini, kamo da se sakrije. Na svu nesreću probudila je rečena vika i Vladimira, koji je za sve ovo vrěme spavao, kao da je mèrtav.

„Kakova je to vragolija?“ poviče gospodičić, pa pane s uzglavjah.

Mati ga hotěla uputiti, da nije ništa, da mu samo zuji u uših, te ga nagovarala da spava.

Nu sve uzalud. Gospodičić skoči iz sanah, pa kad opazi pred sobom rečeni prohod, podboči se rukama, pa udari u směh, da mu se sve krěsilo.

Digitized by Google

U taj par dodju s druge strane opet sane a na njih čuvide. Medju ovimi bio jn i car Petar u oděći mornara. Da uzmogne sve razgledati, stajao je na sanah; uz njega jašio je popečitelj redarstva Divier, praćen od redarah i kozakah.

„Eno cara,“ reče pratilac Sergejevne.

„Zar onaj na konju?“ upita ona sva pobunjena.

„Jok, već onaj koji stoji u sanah pa odzdravlja světini.“

Sad spopadne Sergejevna svoga sina, pa se hiti s njim na zemlju. Car ovo opaziv pošalje Diviera, da im zapovědi da ustanu, pa reče:

„Kaži im, da se dèrže ukaza. Kad ću jednom udusiti taj robski duh?“

Divier se protura kroz světinu do Sergejevne, pa progovori oštro:

„Ženo, što se valjaš tud po sněgu? Car je zapovědio, da radi njega nitko nepada na zemlju. Ustaj.“

„Pa zar nije slobodno ni cara pozdraviti?“ upita prestrašena gospoja. „A gdě bi ga čověk i pozdravio, ako ne na ulici!“

Čini što on zapověda; to će biti najbolji pozdrav. Ti se tu valjaš u prahu, a Bog zna kako ćutiš.“

„Zar si ti prorok?“ odgovori dèrhćuć Sergejevna. Medju tim uze Divier s pratilcom Sergejevne kano sa starim znancem razgovarati se, te mu pri odlazku stisne ruku. Kad to vidi Sergejevna, upropasti se sasvim, jer je iz toga zaključila, da je taj čověk, koji se do sluge na sane spustio, svakako u velikoj časti; zato se stane odmah izpučavati:

„Otče, gospodine, nemoj mi zaměriti, tà nije ti na čelu napisano tko si; a po opravi čověk bi rekao, da si bogati tèrgovac, a to si, čini mi se, veliki častnik.

Ovaj ju utěši, te joj reče, da sědne na sane, pa zapovědi da se odmah těra napred.

(Dalje drugi put.)

Francez—Englez.

(Iz Czasa.)

Na čem se osniva civilizacija? Berlinski učeni ljudi vele, da se osniva na broju tiskanih i čitanih knjigah. Doista, knjige su jedan od znakah civilizacije, no samo znak vanjski nipošto nutarnji. Statistika pokazuje, da Englezka, dèržava najveće civilizacije, ima razměrno najmanje knjigah. Po izvěšću parlamentskom od g. 1849 Englezka ima na 100 stanovnikah samo 53 knjige, a Ruska ih ima 80; Španjolska, Sardinija i Belgija 100; Talijanska 150; Austrija 167; Pruska 200; Švedska i Norvežka 309; Bavarska 339; Švajcarska 350; Danska 412; a male němačke kneževine 450. Po mněnju modnih varšavskih dvoranah činilo se da se civilizacija osniva na oponašanju Pariza, t. j. njegovih modah, njegovih zabavah, njegovih dosětakah i njegovih običajah. Što se je porodilo iz toga majmunstva? Zablude i směšnosti vrědjajuće strogu ćudorednost naroda. Modne dvorane nisu opazile, da su věrujuć rěč po reč romanom parižkim oponašali što je bilo u Parizu podlo i bezsramno; da je Pariz, premda stoji u civilizaciji niže od Englezke, ćudoredniji i ozbiljniji, nego si ga misle parižki gizdelini; da je u Parizu dobar ton uvěk važan i čedan.

Digitized by Google

Rekav što mi bijaše na sèrcu, obraćam se sada na one poštene i ozbiljne poljske obitelji, koje se sastaju u parižkih družtvih te ih pitam, na čem se osniva civilizacija, civilizacija razumije se prava? Prava civilizacija, odgovoriti će mi svaki věštak, neosniva se niti na broju knjigah, niti na parižkih modah, niti na doslědnosti u pravosudnom obziru, nego na ćudi i ponašanju (mores), i što je više na onom duhu, koji štuje dobro ponašanje, ili pošten život, koji se zahtěva od svakoga žitelja, od svakoga stanovnika toli privatna koli javna. Da civilizaciji nije temelj niti izvornost dèržavnoga uredjenja, niti dosětljivost, niti sjajnost, dokazuje ugladjena i bizantijska Francezka. Nedostatak dobra ponašanja u Francezkoj, štovanja prama krěposti i věri, a prevaga zapletakah uništuju dělovanje svih zavodah i céloga ustrojstva. Poštenje je dakle temeljem civilizacije, al na čem se ovo osniva? Na svem što je dobro, krěpostno, ozbiljno i domorodno. Da se o tom iz života uvěrimo, uzmimo Englezku. Englezka nije tako ugladjena, došetljiva i umětna kano Francezka, njezino je ustrojstvo na pèrvi pogled bi reći barbarsko i neznatno, ali koliko ima u njoj junačke i životne snage; kolika je njezina doraslost i činost duševna, te platonske dèržavne prednosti; kakova je njezina mladost snažna i ugledna, ako se sravna s děčinskom starošću Francezke!

Neka nitko nemisli, da navodeć priměr Englezah hoću da ih opišem kano narod angjeoski, stidan, nedužan itd. Englezka ima sva svojstva kolěnah saksonskih i normanskih; to je narod lakom, opor, intercsiran, tèrgovački; al ova svojstva koje materijalna koje politična, koja jedni uzimaju za mane, a drugi věštiji za prednosti, urešini su velikimi duševnimi svojstvi. Drugdě, n. p. u Poljskoj svojstva su duševna znatnija od svojstvah materijalnih, odakle dolazi, da je volja i cilj poljski obično dobar i pošten, a čini su materijalni i navadni, obično maleni. U Englezkoj je protivno; materijalnost, posve potrebna za obstanak narodah, sasvim se slaže s duševnimi svojstvi. Iz ovakove sloge, koja je rědka u narodah živućih na kopnu, i za kojom valja da teže svi narodi, radja se céla sila njihova značaja. Život englezki osniva se ponajviše na věri i duhu nabožnom, ili da tako rečem na medi věre. U Francezkoj premda je izsměhavanje věre prestalo biti modom, tèrpi se ipak još i sada, a u Englezkoj je znak zla tona, pokvarenosti i hèrdjava odhranjenja. Englezki nabožni duh, uzamši sve skupa, neosniva se toliko na formah, koliko na praktičnosti evangjelja. U Francezkoj se bavi poglavito vlada javnom milostinjom i čověkoljubnimi zakladami, u Englezkoj se njom bave privatna družtva privatnih ljudih, te imaju široko polje za obavljanje domaćih krěpostih. Život englezki osniva se i sada na radinosti. Njihovi sinovi, premda ih čeka kadšto znatan imetak, probavljaju svoju mladost izvan obiteljskoga kruga različnim poslom, vojničkim, činovničkim, obèrtnim i tèrgovačkim. Po mněnju englezkom nijedno pošteno i koristno dělo nije sramotno. Poznam mladjega sina někoga lorda, koji je stekao imetak ako ne kano čižmar, a ono barem kano opremitelj čižamah u naselbine. Po mněnju englezkom oštrouman nije onaj, koji lěpo govori i piše, već koji zna steći imetak, i bogato urediti svoju porodicu. Da potakne sina na radinost, englezka majka neslužì se šibom, nego grožnjom, da ga neće nijedna děvojka oženiti. Englezki život osniva se napokon na duhu boljarskom t. j. na duhu obitelji, predanja i dobra tona i na obogaćenju i proslavljenju svoje obitelji. Duh aristokratički neoduševljuje samo aristokraciju nego i gradjanstvo, dapače više gradjanstvo nego aristokraciju, i to zato, što je taj duh naravan i što se ne osniva na porodu i poveljah, nego na radinosti, jednakosti pravah, na imetku i na dobrom tonu. Englezka je aristokratička, nipo-

Digitized by Google

što plemička, kano što je bila stara Poljska. Plemstvo bez imetka nezuači ondě ništa, dà i izsměhava se, a pravu cěnu ima samo imetak sdružen s dobrim tonom, pa ako je moguće s kojim naslovom. Narodnih naslovah ima malo, te se nedobivaju po porodu ili po prijateljstvu, nego po javnoj zasluzi. Ovako su postali aristokrati: Peel, tvorničar; James Watt, mekanik; Baring, bankir; Labouchere i Lloyd Jones, tergovci; Brougham, odvětnik. Služiti se naslovom dobivenim od stranih vladah, takova je u Englezkoj sramota, da se něka obitelj, koja je naslov baronski u Rimu dobila, nesmije pokazati u Englezku, već mora stanovati u Parizu. Aristokratički duh neosniva se na tom, da se tko pretvori u Franceza i odmetne od svojih sagradjanah, nego da se dèrži svoje narodnosti i da digne narodnu čast i slavu. Englezka aristokracija dèrži nekako za ponos govoriti hèrdjavo-francezki. —

Iz gore navedenih prednostih radjaju se sve krěposti Englezke. Duh nabožni i obiteljni uveo je strogost ženitbenoga života. Drugdě postaju razvedene žene ljubimkinjami občinstva, a u Englezkoj, ako su i imale uzrok razvodu, posve su izključene iz družtvah. U Francezkoj se razvodi broje na hiljade, a u Englezkoj jedva na stotine. U Francezkoj muž živi malo ne uvěk u vanjskom světu, a u Englezkoj u domaćem, obiteljnom. Kavanah gotovo ni neima u Englezkoj. Kazališta premda su moralnija od francezkih, slabo se polaze, osim operah, koje glasbom oplemenjuju sèrce. U obitelji děca vise ob otčevoj volji. Hrana je domaća zdrava, obilna no prosta, jačeća a ne slabeća. Na englezkih se stolih nevidi niti: *fricassé souriant*, niti *vol-auvent trompeur*, niti *des ragouts en minaude*, niti *étouffés, sautés, suprèmes piquants, croquets farcis, soufflés déclamatoires, crêmes sentimentales*, no jěla stroge Englezke: pečenka volovlja ili janjeća, ili stari *pudding*. Oděća se neměnja po parižkoj modi, već je učinjena porad narednosti i ozbiljnosti. Englezka ima svoju narodnu modu, koja se rědko měnja. Francezka moda ima něšto zasvèrknuta, děčinskoga, Englezka něšto stroga i ozbiljna. Sada se već i pametniji Francezi oděvaju na englezku, ostavljajuć šarenost i osvèrknutost parižkih modah barbarom kopna. Prostota i strogost englezke mode nedolikuje, istina, naravi ženah, al one ju ipak brane te psuju Francezkinje, što da se lèpo nose, hrane zlo sebe, muža i cělu obitelj i što ili upropašćuju muža ili sramote domaće poštenje. Englezi su u družtvenom odnošenju vèrlo opazni pa i nepovèrljivi, no srěd poznanih iskreni su, odpèrti i veseli. Prevara je velikom sramotom i u privatnom i javnom životu. Něki domaći englezki običaji mogu biti něšto i smèšni — a čiji su bez prigovora? — no smatrajuć ih s občenitoga gledišta, vrědni su štovanja.

Aristokratički englezki život može vrědjati samo ljude, koji neznaju, da ondě neima poveljah i da duh aristokratički nije drugo, nego duh dobra tona, dobra odhranjenja, ugladjena ponašanja i ozbiljna života. U Englezkoj velik gospodin, ako nije dobro odhranjen, nije gentlemenom, ako je pako dobro odhranjen, može njim postati, bio dèržavljanin ili gradjanin. Tko nezna, da se porez englezki *incometax* razměri uvěk po onom, što tko očituje da posěduje, pa ovakovo je očitovanje uvěk savěstno. O poštenju u englezkom tèrgovanju niti neću da govorim. Premda neima rado vojničkoga života, zna ipak Englez, kad treba, biti hrabrim. Englez se vlada po koristi i dobrom tonu, a ne po taštini. Križi i redovi vèrlo su ondě rědki, pa i koji ih imaju, nenose ih, kano Francezi svuda i uvěk, pa bilo i na fraku i kaputu, no samo na uniformi i kad polaze kega službeno. I čast se i poštenje u

Digitized by Google

Englezkoj inače razumije. Něki mladi, bogati, ugladjeni i častoljubni Englez, koji je dobro pucao i věšto se mačevao, reče mi, da bi zametnuo dvoboj, da mu tko sestru uvrědi, no da ga tko ćuši, da se nebi ni maknuo s města, pa rekav mu, da se tomu čudim, odgovori mi: „Nebi išao u dvoboj za ćušku, jer znam, da bi u Englezkoj sramota takove uvrěde spala ne na me, već na moga protivnika; jer bi cěla Englezka uza me pristala i izključila iz svoga družtva moga protivnika.“ Ovaj je odgovor — može se reći — vèrhunac savèršenstva englezkoga života, na koji ne samo da se nije popeo još nijedan drugi narod, već niti nebi htio da se popne, jer bi to smatrao kano protivno poštenju.

Na ovakovih običajih osniva se englezka civilizacija, civilizacija možebiti kadšto manje ćutljiva, ali upravo zato dělotvorna i velika. Děčinski Ledru-Rollin, komu se nije dopadala borba Englezah za medjusobna odnošenja, reče u svojem dělu, da Englezka hèrli k propasti, kano da sama ovakova borba može silnu dèržavu upropastiti. Narod živi, kad se bavi svojimi interesi i javnim upravljanjem, kad se bori za svoje dobro na stazi zakonitosti i časti, kad se penje k imetku, važnosti, zasluzi i časti, a pada samo onda, kad postane hladnokèrvnim, kad se zabavlja, boji, uzdiše i spava; kad postane razsipnim i razbludnim, težeć za slašću i zabavami. Englezka civilizacija nepada, već se dèrži, ako se nejači, i to s toga, što nad izobraženost, dà i nad književnost meće svoj život i značaj, što štuje Boga, ćudorednost i krěpost. Oružje kojim vlada, tako je jako, da ga je upotrebio i glasoviti O' Connel, hoteć dići Irsku. Hoteć ojačiti Irsku O' Connel je gazio irsku lakoumnost, a hvalio je dobro ponašanje, značaj, radinost i kèršćansko junačtvo. O' Connel je kudio pogubni upliv pisarah i farizeah irskih, udarajućih po čistoj francěštini. *Hoteć digniti poštenje, starao se je O' Connel da oplemeni irsku ženu i da ju pretvori ne u širiteljicu slasti i lasti, no domorodstva i poštenja tako privatna kano i javna. Zna se, da je težnja O' Connelova, prelazeć u vatreno sèrce irskih ženah postalo strašću, da su žene korile svoju braću i muževe izrazom englezkim: remember your soul and liberty (sěćajte sè svoje duše i slobode), pa ovo bijaše najveća poběda civilizacije englezke.*

Propast sèrbskoga carstva.

(Od Mijata Stojanovića.)

Car Dušan silni preminù 1358. godine, i ostavi iza sebe jaku i veliku dèržavu a slaba i nejačka sina. Dèržava Dušanova bila je prostrana, ali počěpkana na mnogo stranah; jer je on poglavicami od pokrajinah podělio kraljevske naslove, i to Jugu, svome naměstniku od Akarnanije i Maćedonije, Vukašinu od Prizrena, otcu Marka Kraljevića, i Lazaru Grebljanoviću.

Ovi odrekoše pokornost carici Jeleni, udovi Dušanovoj, koja stolovaše u Prizrenu, Vukašinovoj stolici. Parbili su se i svadjali ovi kraljevi sèrbski izmedju sebe kao nesložne jetèrve, dok u to nepogubi Vukašin odvětka Dušanova, mladog Uroša, s kojim se utèrnulo koléno Nemanićah.

Dok se ovo sbivalo u sèrbskom carstvu, provališe Turci u Europu. Gèrčki cari, već privikli tražiti pomoć u barbarah, otvoriše nesmotreno ulaz u svoje carstvo Tur-

Digitized by Google

kom. S onakvom pomorskom silom, kakvu su oni imali u ono vrěme, oni jedini u Europi, mogli su lako prepréčiti, da Turci iz Azije nepredju, ali oni su se odviše pouzdali u zidine tvèrdog svog Carigrada. Činilo im se nemoguće, da bi divji čopori konjanikah mogli predobiti osobito utvèrdjen, velik, jako napučen i s dobro uvèžbanimi vojnici posadjen grad. Medjutim se bèrzo pokazà pogibelno i skvarno ovo pouzdanje; u nevolji svojoj obratiše se Gèrci k Sèrbom, i kod njih potražiše pomoći. Jug, Lazar i Vukašin pohitiše sa znatnom vojskom u pomoć, al iznenada stupi pred njih turski car Amurat na čelu silnje vojske kod Taganroga i uništi konačno njihovu vojsku. Jug i Vukašin padoše u tom kèrvavom boju, a Lazar se spasi za onda, te bude prozvan sèrbskim carom. Ali 18 lětah kasnije, kad se isti car Amurat bolje uredio u Aziji, predje opet préko mora i izkèrca se na obalah Europe, i zapita harač od Sèrbaljah. Lazar potraži pomoći svuda i na sve strane, al mu je nitko nepruži; skupivši medjutim toliko Albanezah, Bugarah i Sèrbaljah, koliko je samo najmiti mogao, stade na branilo.

Hrabrost cara Lazara i oduševljenje njegove vojske boreće se za dom i ognjište, za věru i slobodu proti kletom turskom vragu, bili bi možebiti pobědu odèržali, ali na veliku nesreću učini se razkolničtvo izmedju Lazarevih vojvodah. Dva zeta Lazareva, najsilniji vitezovi i vojvode sèrbski, Miloš Obilić i Vuk Branković, posvadjaše se povodom svojih ženah. Vuk potvori Miloša iz mèržnje i osvete izdajstvom, i dočim se već sam porazumio sa sultanom, okleveta i osvadi Miloša te ga je hotio nevina ocèrniti kod tasta potvarajuć ga, da je izdajica; Miloš ništa neodvrati, kad ga tast poče ukoravati, već reče:

„Vidit ćemo, tko je věra, tko li je nevěra!“ Noćom udalji se Miloš tajno iz sèrbskog tabora sa svoja dva pouzdana druga, kazà se turskim prednjim stražam kao uskok, i kad ga dovedoše pod šator sultanov, probode sultana nožem. Hrabro se za tim braneći i uzmičući pogubi Miloš mnoge neprijatelje, dok najposlè i njega raznesoše na sablje. Ovo junačko dělo Miloševo bijaše medjutim od slabe koristi. Dàpače vojska Miloševa, koja je čula prije, što se o njegovom izdajstvu pripověda, i sad neznajuć, šta se s njime dogodilo, poče dvoumiti i kolebat se, izgubi pouzdanje i hrabrost. Vuk Branković predje sa svojimi u odlučnom času na tursku stranu; Lazar boreći se dugo i hrabro na čelu svojih izgubi konja i pade u dušmanske ruke.

Sultan Bajazet, sin Amuratov, kog je Miloš probo, dade voditi Lazara k mèrtvim tělesom svoga otca i brata; koji je takodjer pao u tom boju, i upita ga grozećim se glasom: „Kako si se mogao dèrznuti, takvo zločinstvo učiniti?“ Na to odgovori car Lazar: „Tvoj otac i ti kako ste mogli biti tako dèrzoviti navaliti na moju dèržavu?“ Věrni sluga Lazarov, u boju i sužanstvu njegov věrni drug, zaklinjaše ga, da blažije odgovara silniku. „Car-Lazare,“ reče sluga, „zar je gèrlo tvoje kao šiba rakitova, da misliš, odsěčena će tvoja glava nanovo porasti.“ To medjutim nije ukrotilo Lazara, on još i to doda, da kad bi imao u ruci ono, što žalibože neima, povalio bi sultana uz otca i brata njegova. Sultan zapovědi posèći cara Lazara. Tada pade na koléna svoja věrni sluga Lazarev, prostre svoju kabanicu, da na nju primi odsěčenu glavu svoga miloga gospodara; i kad pade glava Lazareva, reče sluga:

„Zakleo sam se položiti svoju glavu uz glavu svoga gospodara,“ i ovo rekavši prigne vrat svoj pod kèrvnički mač, i ljuti nož turski izpuni mu želju. —

Digitized by Google

Ovako pogine poslědnji vladar sèrbski. Sultan Bajazet pokloni kasnije sinu Lazarevom, Stěpanu, jednu stranu otčevih posědovanjah, s naslovom despota, a izdajicu Vuka Brankovića nagradi drugom stranom, k čemu se Vuk nije nadao, jer se uzdao svu Sèrbiju zadobiti. Ove dvě dinastije živiše u neprestanoj razpri, jer potomci Lazarevi pokušavaše kadšto zadobiti neodvisnost; Brankovići nasuprot ostadoše uvěk na turskoj strani. Boj trajaše 150 godinah.

Sèrblji su osim toga posla imali i pri nutarnjih razprah Turske te se pomoć davali Turčinu za ratove aziatske. Vidimo sèrbsku vojsku u strahovitoj bitki kod Ancira, gdě je sultan Bajazet hametom potučen, od Tatarah zarobljen. Iza ove pogube podupirali su sultana Solimana proti njegovom bratu, Musi.

Kèrsćanski vladari nebrineći se za to, da izbave kèršćane iz kèrvničkih šakah turskih, mislili su samo na svoju hasnu, i podupirali sad Solimana, sad Musu, sad druge snubitelje turskoga prestola. — Istom oko polovine 15. věka pomislilo se na izbavljene Sèrbaljah. Papa Silvester poslà glasovitoga Ivana Kapistrana, da pobudi kèršćane na boj proti nevěri turskoj. Kapistran prodje Němačku, Magjarsku i slavenske zemlju trazeći u ime božje pomoć za kèršćanluk. Ali Husite českí i razkolnički vladari u drugih zemaljah oslabiše Kapistranovu nakanu. — Kapistran skupi ipak několicinu vojske, dodje pod Beograd i razbije Turke. Ali několiko godinah iza tog izgubiše Sèrblji smèrću Kapistranovom svaku daljnu pomoć vanjsku. Udova zadnjeg sèrbskog despota, Jelena, slaše poslaničtvo u Rim, pověravajuć svoju dèržavu zaštiti papinoj. Puk, medjutim pobunjen od iztočnoga svećenstva, vikaše odpèrto kao někoć i gèrčki patriarki: „Volimo Turke, nego katolike"; svi mogući i odlični ljudi u zemlji sèrbskoj i stanovnici gradovah podvèrgoše se dragovoljno sultanu 1459. god. Mahomet udje s vojskom u sèrbsku zemlju, i prekèršivši zadatu věru dade popaliti i opustošiti sela i gradove, i odvuče u sužanstvo 200,000 sužnjevah, koji su kasnije od gladi, běde i nevolje skapali. Tako je pao car Lazar, tako je palo sèrbsko carstvo, tako su se ugnězdili Turci u Europu, po neslogi, izdajstvu i nevěri, i tako ih još i danas uzdèržava nesloga kèrsćanska da tolike, i onako krasne zemlje slavenske dèrže pod svojom gvozdenom šibikom.

„Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari!"

Kosovo.

Ono jo pusto, tužno polje, na kome skoro neima ni travčice, ni cvětka, ni grudvice cèrne zemlje, ni dèrvca ni kamena, ni praška, što nije obilno natopljeno ljudskom kèrvju. Narod sèrbski naš hrani sve svoje nevolje, běde i žalosti na tom polju. Kao ovce na livadi il' labudi na jezeru leže po tom polju sèrbska sèrca i pokrivaju onu zemlju gdě je uništio i propastio jedan nesrećni dan sreću od stolećah, svu sreću, silu i slavu našu utemljenu od Nemanjićah i cara Lazara.

Ovo polje posuto je grobnicami kao njiva snopovi požeta žita, u svakom grobu leži junak, koji kad pade, tebi zadade, mili rode, ljutu ranu.

Slegli su se oni grobovi na kosovu i sravnili sa zemljom, i vrěme od toliko stolećah zacěli rane, samo još jedna najljuća nije zarasla, ona rána, što ju izdajstvo Brankovića zadade cělom našem rodu!

Tužna majka domovina oplakuje neumèrle svoje sinove poginuvše na Kosovu, i već bi ih pregoréla domovina, da negori Vukova ljuta rana, koju ništa nemože izlěčit. Živi uspomena podših na Kosovu vitezovah, al zajedno živi i kleta nesloga, i kalja

Digitized by Google

zèrcalo jasnih izgledah po svojkolikoj jugoslavenskoj zemlji, po kojoj svud niče pelin medju sladkim groždjem, raste kukolj cèrni medju bèlicom pšenicom, i svuda jal ogorčava ljubav bratinsku i nesloga truje bratsku slogu. U neslogi smo samo složni. Jedna kèrvca teče nam u žilah, jedna nam je slava, jedna prošastnost, jednim govorimo jezikom, zašto nismo jednoga i duha?

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Dèržeći se našega obećanja nismo do sada priobćili nijednoga znanstvenoga članka, koji bi samo za učene ljude valjao; pa imajući pred očima poglavitu svèrhu našega lista volili smo odgovor g. Bana na kritiku Vebera o Mejrimi štampati na posebnom prilogu, nego da možebiti cèla dva měseca dosadjujemo većoj strani naših čitateljah s razpravom, koja je važna samo za někoje književnike.

Dèržeći se načelah, koja smo u pèrvom broju Nevena izjavili, radit ćemo i u napredak ovako. A kad bi nam sreća poslužila drugoga poléća, da još nèšto više predplatnikah stečemo, nego što ih do sada imamo, to bismo uredili uredni prilog Nevena, gdè bi naši književnici široko polje imali, da pišu o književnih stvarih.

Ovom prilikom moramo izjaviti, da Neven ima upravo toliko a možebiti nèšto i više predplatnikah, nego što ih treba, da namiri troškove štamparske. Netreba se dakle bojati, da će ove godine prestat izlaziti, kao što to někoji ljudi iz zlobe i sebičnosti razglašuju.

— Světli ban otišao je jutros u Beč.

— Nada je, da će na skoro izaći gradjevni red za Zagreb.

— Dèržimo, da nam je dužnost javiti čitateljem, što o našem Štrigi pišu bečke novine: „Ost deutsche Post“ „G. Albert Štriga, rodom Hèrvat, talentirani dobrovoljac, imajući dobar glas, koji je u svojoj domovini pěvao u narodnoj operi i u koncertih, i koji je ondè kao pěvač dobro poznat, posvećuje se sada kazališnom životu, pošto je dulje vremena učio višju umětnost pěvanja od Salvi-a, te će na skoro stupiti na pozorište. Uz to što sada malo baritonah ima krěpki glas, može se g. Štriga lěpoj budućnosti nadati, jer je pred poznatimi muzikalnimi autoriteti pokazao, da je valjan pěvač.“ Čitajući ovaj sud o g. Štrigi na žao će se dati svakomu našincu, što su nèke naše domaće novine našega domaćega umětnika bezobzirno „Mittelmässigkeitom“ prozvale.

Književnost. Evo našim čitateljem izvěšća o dosada spisanih školskih knjigah za naše gimnazije.

G. Antun Mažuranić preradio je Dünnebier-ovu latinsku slovnicu. Gosp. J. Macun preveo je Künnerovu gèrčku slovnicu, a gèrčku skladnju sastavio je izvorno. — Gosp. Milutin Věkoslav Golub preveo je jednu Močnikovu računicu za realne škole, drugu za treći i četvèrti gimn. razred, a algebru za višju gimnaziju. — G. Jos. Torbar preveo je Smetanovo siloslovje za nižju gimnaziju, a G. Dr. Iv. Kiseljak za višju gymnaziju siloslovje od Baumgartnera.

Sve ove knjige već su pod tiskom, te će na skoro gotove biti. A g. V. Babukić radi na ilirskoj slovnici sa syntaxom, koja će do svèrhe ovoga měseca gotova biti. G. Šuleku pověreno je pisanje prirodopisa. Biljarstvo (botanika) bit će gotovo za koji dan, te će se odmah i štampati. Čujemo, da g. Antun Mažuranić prevodi historiju Austrije, koju je za gimnazije spisao poznati g. Lanji, Slovak.

— „Šols. prijatel“ piše, da će slavno poznati spisatelj g. Andr. Praprotnik izdati različite pripověsti i pěsmice za mladež pod naslovom: „Cvetličice za slovensko mladino.“

Svašta po nèšto. Glasoviti Aleks. Dreyschok daje koncerte u Požunu i Pešti.

— Leuchtenberžka galerija slikah prenest će se po zapovědi ruskoga cara iz Monakova u Petrograd.

— „Presse“ pripověda, da je na nèku poštu u českoj donešeno pismo s napisom: „Josipu Novohrovskom, banditu u Milani.“ Na svu sreću ovo nije strašni bandit već nedužni vojnički bandista.

— Gallait je svèršio u Parizu novu sliku, koju věštaci hvale kao majstorsko dělo. Predstavlja Torquata Tassa u tamnici. Ovakvu je

Digitized by Google

sliku napravio već i neki belgianski slikar, nu taj je slavnoga talijanskoga pěsnika predstavio ludoga u tamnici Montaignskoj, kad su ga pohodili, a sada sědi Tasso sám samcat u u tamnici, gdě ga zraka sunčana osvětljuje.

— Někad je bila poslovica, da su u Tisi dvě trećine vode i jedna trećina ribah. Ovo već sada nije istina. Ribari ondašnji jadikuju, što nemogu ništa uhvatiti.

— Historičko družtvo u Gradcu dèržat će preksutra pod predsědničtvom njeg. car. visosti nadvojvode Ivana veliku skupštinu.

— Umèrvši kardinal i nadbiskup Holomučki bio je 84 godine star. Prije misničtva svoga bio je vojn. častnik.

— U Bečkereku je mati dra. Aleks. Velisavljevića u vodu skočila od žalosti, što joj je i ovaj sin umro.

— „Trstr. Ztg." javlja, da je naš Jukić iz Rima u Tèrst došao.

— Zvězdari su opazili novoga kometu; u Rimu su ga viděli 6. u Moskvi 8. u Lipskoj 10. ožujka, a u Beču 16. i 29. i. m.

— Poznati Ericson, o kom se govorilo i u Nevenu, radi sada na tom, da po svom toplobrodu uredi i parovoze za željèznice.

— U Vèrbici u Slovačkoj umro je Ivan Kolár starac od 150 godinah; a u Těšinu je umro neki sluga 94 godine star, koji je 60 godinah služio kod jedne te iste porodice.

— U Pražkih němačkih novinah javlja se neki Tanger, koji se gradi, da je božjom pomoćju iznašao „quadraturu kolobara." Ovo je za pol godine već peta ovakova objava u samoj Austriji.

— Josip Niemešik, desetgodišnji seljački děčak iz Lešna u okružju sandeckom u Galiciji ubio je něku desetgodišnju děvojčicu, koja je s kruhom tèrgovala samo zato, da se njenoga kruha dočepa.

— (Papir iz dèrva.) Neki je gospodin u Pruskoj Sleziji izumio način, kako da se iz smrokovoga dèrva děla papir. Kako se to upravo radi, to je još tajna ovoga gospodina, zna se ipak toliko, da se dèrvo u stupovih stuče na drobnu kašu, pa da se onda ili iz same ove kaše ili poměšane s kašom od cunjakah děla papir. Papir iz samoga dèrva, mnogo je bolji, nego je iz cunjakah. Kao što smo rekli, smrokovo je dèrvo za ovo najbolje, nu dobro je i jelovo, borovo, lipovo, osikovo i vèrbovo. Da Bog dá, da je ovo istina, imali bismo bar jeftinoga papira, koji nas sada vèrlo mnogo stoji, t. j. dva put toliko, koliko prije několiko godinah, a to samo tato, što neima dosta cunjakah.

— Medju siromašnijimi stanovnici moravskimi raznešen je glas, da je u Beču neki bogatac radi krivotvorja novacah osudjen na věšala, nu da je pomilovan, ako nadje koga, koji bi se město njega dao oběsiti. A bogatac da je u tu svèrhu uredio lutriju od 90 srećakah i to 89 bělih i 1 cèrne. Tko izvuče bělu srećku, dobit će 10,000 for., a tko cèrnu 30,0000, nu mora se oběsit dati. Pa se zbilja našlo ljudih, koji su molili putne listove, da idu u Beč, pa da pokušaju sreću, nebi li što dobili. Nije li Bogu plakati, da ima ljudih, koji ovako varaju siromašni narod?

— Nedavno je janinski paša pošao u lov, da lovi divje patke. Četèrdeset ga je veslačah vozilo. Svi su šutili, a jurili su ladjicu bèrzo da stignu na odredjeno město, gdě tisuće pticah po vodi plivkaju, nenadajući se kakva im propast prěti. Ali paša lègne potèrbuške na jastuk s puškom u ruci, s kojom je mislio gadjati. Strogo je bilo zabranjeno govoriti, ali jednoga je kašalj tako bio spopao, da se nije mogao uzdèržati već počne kašljati. Nu paša se razsèrdi na ovog i namigne Muji. — Muja upozna pašinu volju, te ovog nesrećnika ščepa za gušu i baci u vodu. Lèkar pašin koji je tu bio poplašio se. Paša videći ga, rekne: a šta ćete, žao mi je nesrećnika; ali da je neprestano kašljao, nebi od lova ništa bilo.

(S. D.)

— Nijedan običaj neostaje tako dugo, kao onaj, koji je zaveden s povoda žalostnoga. Tako je za vladanja cara Valeriana, u srědini 3. věka kad je pomor 15 godinah morio narod zaveden običaj, da je cèrna oděća, oděća žalovanja, pa je to još i dan danas. — Tako je i strašna zarazna bolest, koja je pošla Europom početkom 6. věka, bila povodom običaja, koji je vladao u cěloj Europi. Kad je tko bio već zaražen ovom strašnom bolesti, počeo je zěvati i kihati. Zato je papa Gèrgur V. odredio, da svaki, koji ovako zěva križ napravi, a kad već počme kihati, da mu drugi reknu „na zdravlje." S toga je dakle postao taj obćeniti običaj, za koji ravno ljudi živeći po modi dan danas već nemare.

— U Parizu ima ljudih, koji od mladićah primaju novčanih nagradah, da im bogate děvojke nadju. Iz okolice pariške dodje mlad obrazovan i bogat čověk u Pariz, da se s bogatom děvojkom oženi, nemisleći niti mareći da li će mu se dopasti. Bio je nepoznat, a nije rad bio dugo čekati, drugčije se nije mogao pomoći, već je čitao oglase po novinah. Medju oglasi nadje naslov agenta, koji

Digitized by Google

ljude lako ženi, te odmah stupi s ovim u dogovor. Agent zaište od njega 500 frankah i zapita ga, da li bi on bogatu plavuškastu uzeo koja imade miraza na 300,000 frankah i kojoj su izgledi, da će za kratko vreme i dvaput toliko još dobiti. Mladoženja ga uvěri, da je on od kad je živ uzdisao za plavuškastimi te s takovom želi i oženit se. Dakle ovaj mu da rěč, da će plavuškastu na večer u operi viděti. On dodje na vreme i vidi děvojku u loži s njezinimi roditelji. Gledajući neprestano ovu žensku mislio je u sebi da bolje nebi mogao ni naći. Za vreme odmora išao je agent u ložu i razgovarao se za malo s otcem mlade děvojke. Kad se zaljubljenom mladoženji povrati; kaže mu da je starac s njim vèrlo zadovoljan, da je i ćerka za njegovo zdravlje pitala. Zadovoljan kao car išao je sad s agentom da ga časti, a prije svega platio je ulaznicu za starca, a i sav je račun za svoje pratioce morao platiti. U večer, zaključi sutra dan iči starcu se predstaviti i děvojku iskati. Došav u Tulliere, da se prošeta, i da se razmisli kakav će dar svojoj sudjenici da nabavi, — spazi u jedanput svoga budućeg tasta, sa ženom i ćerkom, gdě se oštro razgovaraju. On se malo oslobodi i stupi k njim, zapita starog gospodina uljudno, da nije sinoć kogod u vreme odmora u njegovoj loži bio. Na ovo pitanje začudi se starac, no u isto vreme priměti, da je jedna osoba njega samo pitala, da li je on grof K. pak da je onda otišla. Mladoženja sad tek uvidi, da je ono bio san, sav preblědi i najposlije kaže sav slučaj s agentom. Njegova iskrenost i njegovo uljudno vladanje kosnu se zdravo starca, te se dogovore, da podju te da posěte agenta i da ga prolupaju. Kad dodju u obitalište ovog varalice, on dok ih spazi, sěti se, da nije dobro i počne se izpričavati. Ovi, da se veća lakèrdija nedogodi, puste ga, te ovako izmakne. No stvar se ova svèršila tim, da je isti mladoženja, lěpu plavooku uzeo za ženu, a sad je načelnik pèrvog parižkoga obèrtnoga etablissementa.

— Strašno razbojničtvo. Englezki brod „Berenice“ bio je na putu u Australiju. Na brodu se osim 35 po prilici mornarah iz Jave i Manille desio kapetan sa svojom ženom i dvěmi služavkami dva europejska mornara, pomorski častnici; jedan putujući Francez. Blizu Jave hotěli su mornari da ostave brod, al kapetan ih je privolio da ostanu, obećav im veću plaću. Nu 2. se prosinca ipak pobune. Ubili su kapetana, kad je došao k njim da vidi što rade. Žena i častnici čuvši strašna jaukanje nesretnoga kapetana dodju da vide što je, al budu grozovitim načinom ubijeni. Ovo se dogodi i služavkam, a treći častnik i putujući Francez su voleli skočiti u more, nego doći u šake ovakvim neznabožcem. Ubijena těla bačena su u more, a brod je porobljen. Razbojnici su otišli u Mirabayu, gdě je redarstvo několiko njih kao sumnjive ljude pohvatalo, koji su svoj zločin izpovědili, nu ovih je istom devet, a ostali se još sakrivaju Bog zna gdě.

Poziv na predplatu.

S brojem 13. zavèršili smo pèrvi četvèrt II. tečaja; pozivljemo dakle uljudno rodoljubivo obćinstvo, da se izvoli predplatiti na „NEVEN“ i za drugi četvèrt ove godine, i to što prije, da se odpravljane neprekine. Novim predplatnikom dat ćemo bezplatno sve ove godine izišavše brojeve.

U Zagrebu prima predplatu urednik i knjigara Franje Županа; izvan Zagrebu primaju predplatu sve c. k. pošte.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: Ivan Perkovac.
Bèrzotiskom Franje Županа, u Zagrebu.

Digitized by Google

PRILOG K 14. BROJU „NEVENA.“

Odgovor

Matije Bana na kritike g. Vebera i P . . . ća o Mejrimi.

(Primiv ovaj odgovor priobćio sam ga g. Veberu, da napiše odmah svoje opazke; a to sam učinio jedno zato, da prištedim prostora, a drugo zato, što će čitatelji razpravu ovu ovako laglje razuměti. Ured.)

Doisto nije nikakve nužde, da se spisatelj odzove na svaku i najmanju kritiku koja se povede o kakvom njegovom dělu; najpametnije je, usvojiv uputne primetbe a neuputne odbaciv, premučati. Ali kada se podigne raznih kritikah, i ove stupe u prepiranje, a njih pišu osobe Veberove i P . . .ćeve vrednosti, pak jih pišu naměrom čisto učevnom a načinom pristojnim razložećim ljudima[1]), tada spisatelj može odgovoriti, bez da mu itko zaměri, da je odvćć škakljiva čestoljubja, a mora odgovoriti iz ljubavi k svojoj umětnosti, i želji njenoga razvijanja Ja se nalazim u tom slučaju sa mojom Mejrimom; počem u kritikama o njoj povedenim dirnuto je u živac dramatične umětnosti, to jest, u osnovna pravila tragedie, i u najdublje, najsakrivenije škripove ljudskoga sèrdca u ljubavi, u onoj naime strasti, koja, koliko je obična, toliko je zamèršena i vèrljiva, slědovateljno težka da ju čověk točno shvati i opiše.

Što se osnovnih pravilah o moralnosti značajah tiče g. P. i Bogović izrekoše točno ako i kratko mnênje, koje mora i g. Vebera i svakoga uběditi; jer isto osnovano je na razumu, potvèrdjeno je dugim izkustvom, priznato je od drevnih i novijih dramatičnih učiteljah. — Svaka struka ima svoje polje ograničeno: tragedie nemaju biti moralni traktati; već na pozorištu imaju se pokazati ljudi sa čuvstvama i strastima njenim; ali čuvstva i strasti moraju biti tako izložena, da iz njih moralno poučenje, proteknuv samo po sebi bez vidimoga upinjanja spisateljevoga, ne škodi istinitosti ljudskoga sèrca. Dakle opis čověka, onakoga kakav je, to je podlog, koji trèba vidno razviti, a popravljenje čověka, da se pokaže kakav bit mora, to je cilj komu valja težiti,[2]) ali ga pozakriti; kroz opis čověka strastljiva mora kao kroz maglu na pozorištu prozirati čověk izvèrstan, i ništa više; a gdě god bi tragičnik, popuštajući odveć uzdu moralnoj težnji, cilj sasvim izpolio, gdě god bi od pěsnika postao naduven ili ukrućen moralista, gdě god bi stvarnost naravnu neumětno zaměnio idealom naravi, tu bi sasvim klonula zanimljivost dramatična, i on bi prekoračio granice svojega polja. U ovoj struci teže je nego u ikojoj kroz zanimljivost postići korist, ostvariti nikad neodstranimo načelo *utile dulci.* Ako si naumio uresiti zaljubljena čověka nepopuštajućom kreposti, ti moraš u plamteće njegovo sèrdce uvući mraz razuma, svaki mu pokret istoga zauzdati pojamom stroge dužnosti; a time strast u bitnosti njenoj ugušiti, ili svesti na obično čuvstvo, slě-

---

[1]) Da sam ovako postupao, svědoči mi savèst, pa evo i sam g. Ban, ali mi je za veliko čudo, što se on, koji hvali ovakovo postupanje, nije posve dèržao istoga načina. Od njega kano muža, komu je stalo do istine, nadao sam se punim pravom, da će razsudiv moje dokaze a ne pojedine rěči, navesti razloge za svoju obranu: ali njemu je sèrce, neznam zašto, prekipilo, te ne samo da moje rěči prispodablja s onom ne posve dobrohotnom naměrom, da me osramoti, već me upravo kori nesmotrenošću, lakoumnošću dà i ludošću. Da hoću da mu vratim milo za drago ili bolje veleć žao za sramotu, svela bi se ova naučna prepirka na polje omraze, gdě neima uvrědam ni kraja ni konca; ali znajuć da ovakov način nevodi k istini, koju vèrhu svega ljubim, pisati ću uměreno i pristojno odbijajuć samo od sebe sramotu kadšto blažim, kadšto jednakim, nikada strožim načinom, nego što to moj protivnik čini.

[2]) O tom neima dvojbe, ali to valja i postići, a postići se može na dva načina: pripovědanjem i popravljanjem, to jest, ili osobe, koje se u igri navode, valja da razlažuć okolnosti dokažu, da je ova ili ona osoba posèrnula, što se kano ograničen ili strastan stvor nije mogla oteti okolnostim; ili ista osoba valja da razmatrajuć svoje čine osudi pogrešku, koju inače nebi počinila, osim u ovih okolnostih. Jer ako se samo opisuju zablude strastna čověka, nenapomenuv da su zablude, svět ih mora uzeti kano dobre čine, pa tim se gubi moralnost, koju i g. Ban dèrži za temelj tragedije.

Digitized by Google

dovateljno učinit ćeš ga nepodobna za tragediu, u kojoj, ako ljubav nije ožestočena do strasti, hladna je i nesnosima; i tako taj prekrepostni tvoj zaljubljenik biti će udiviteljna (a možda i smèšna) osoba, ali ne tragična; na protiv postavi njega izmedju ljubavi i krèposti, dovedi jednu s drugom u tèrvenje, pokaži njegovo neprestano tèrganje izmedju ta dva polusa, odkrij s jedne strane sve zle misli, plod strasti, koje ga u tajnosti napadaju, a s druge izvedi u dělu konačnu pobědu njegove kreposti nad tim mislima, pak si ga učinio ne samo udiviteljnim no i zanimljivim; krepost si u njemu odèržao, a strast neuništio; pokazao si u isto doba i čověka kao što jest i kao što mora biti. Izmedju misli ostavše takovom i misli izvedene u dělu razlika je velika, o kojoj kritičar mora dèržati račun [3]). To je ključ umětnosti u smislu moralnom.

Neka nitko iz ovoga nedosudi da značaji bez ljage moralne, značaji idealne kreposti moraju po mom mněnju biti izključeni od pozorišta. Ni pošto; njima ide město, samo sgodno; a to je u onim osobama u kojima ne ključaju strasti, nego gore čuvstva. Čuvstva se mogu izčistiti, a strasti se mogu neprestano k zemlji privlačiti; čověčnost, rodoljubje, roditeljska i sinovlja ljubav, priateljstvo, odanost, i druga dobra čuvstva mogu se bez narušenja naravne istinitosti postojano odèržati u atmosferi bezljažne moralnosti; ali strastna ljubav, ljubomornost, vlastoljubje, gnjevnost, osveta i druge strasti, poročne su u bitnosti svojoj, pak u njima najkrepostnii ljudi moraju kadgod posèrnuti, a kadgod i konačno pasti u kalo poroka [4]); inače u tim ljudima neima prave strasti, a bez prave strasti ne ima tragedie.

Ova su načela o moralnosti pozorištnih značajah posve jasna, slobodno govorim, neoprovèržima. Kada se to položi, podkopan je sav osnov [5]) kritici Veberovoj o značaju Živana sa umětnične strane. Ali gosp. Veber odriče tomu značaju i naravnu istinitost na četiri města. Premda sam se iztèrgnuo iz naručja ličnoga čestoljubja, i najtvèrdjom odlukom istinu tražio, nijesam mogo ni na jednom městu uvěriti se o pretežnosti njegovih razlogah.

Pèrvu pogrěšku on uvidja na strani 84. Mejrima, počem joj je Živan izmako u bašti, gdě ga je u jarosti svojoj htěla upropastiti, obraća tu jarost na Ljubicu, Živanovu věrenicu, njoj okrutnom nasladom odkriva da Živan ljubi drugu, a da ga je otac natěrao da se s njom zaruči, i tim nastoji da ju odvrati od věnčanja. U to Živan dolazi. On se iznenada, sasvim nepripravan nalazi u najtežem položaju. Ljubica ga prostosèrdačnom žalosti pita, koju drugu ženu preko nje ljubi. Živan je iz tih rěčih razumio na čemu je. Nešto iz spomene skorašnje opasnosti kojoj je jedva uteko u bašti, a něšto iz ove nove nepovoljnosti u koju ga je Mejrima dovela, obuzimlje ga najljući gnjev, tu joj strašno prěti; ali mu ona odgovara i prětnjom i preziranjem, pak okrenuv se k Ljubici, grozi joj nesrećom ako se věuča, i odlazi kao munja. Ostavši sami, Ljubica kaže Živanu:

Ljub. Sad sve vidim i sve razumèvam,
Tvoju žalost i moj bojaz tajni.
O Živane, Bog te neubio,
Kad u drugu bijaše zaljubljen
Što da mene izdajnički prosiš?
Je l' istina, tak ti duše tvoje,
Da te otac na to privolio?

Živan. Ti věrova' onoj mahnitici?

Ljub. Je li koja druga, il je ova,
Ova licem zatočnica moja?

---

[3]) Ali ako se dokaže, da dělo nije prama misli, valja reći, da je samo misao, samo rěč o poštenju, a nipošto poštenje.

[4]) Priznaje se i jedno i drugo, ali pěsnik valja da navede takove okolnosti, u kojih ovakovi ljudi zbilja i *moraju* pasti, ne pako oboriti krèpostna i jaka čověka ondě, gdě bi se i manje krèpostan i jak posve naravskim načinom neporočan odèržao; inače se gubi istinitost. —

[5]) Iz ovoga što sam dosad kazao, viditi će čitatelji, da se je g. Ban malo posěkao, jer pravila mu mogu biti istinita, ali valja viděti, je li ih se svigdě točno dèržao, pa to je što sam mu zanijekao, a koliko temeljito, viditi ćemo niže.

Digitized by Google

Živan. I ti misliš . . .? věre ti neluduj.
Što god ti je ona izběrbljala
Uzmi kao da je tu pred tobom
Izlajala jedna kučetina.
Izvan tebe za nikakvu ženu
Ja sad neznam, nit ću odsad znati. —

Na ova poslědnja dva stiha g. Veber primećava u kritici: ***Tu se je Živan slagao, a ja bi u njega volio vidili sve do laži. Živan, junak odgojen najvećom pěsnikovom brigom, laže zaručnici i preda od žene!*** A u odgovoru na opazke g. P. dodaje: ***Istina da sam na strani 84 ukorio Živana, što je lagao; ali to nije glavni uzrok, jer drugdě gdě je laguo nisam ga ukorio, već sam ga zato zaměrio što nije le pogrěške nigdě izpravio, a laž mu nije ništa pomogla.*** Izmedju ova dva izvoda ima gotovo protivoričja, a za cělo neima jednomislja neobhodimog u svakoj kritici [6]). Ali kako god bilo primětbe su dvě [7]): ***da Živan laže, i da preda od žene,*** pak obedvě neosnovane su, jer Živan niti ovdě laže, niti preda. Ili gosp. Veber uzimlje za něko bojazljivo predanje onaj pošteni stid, ono milostivno čuvstvo, po kom Živan posakriva věrenici koja ga toplo ljubi najstrašniju istinu? kad bi on toj věrenici na sám dan věnčanja, u trenutku kad je ona najdublje uzkolebana reko: *istina je; otac me je natěrao da te uzmem*; *ja ljubim drugu,* on bi se iznevěrio i svomu čustviteljnomu sèrdcu, i svojoj plemenitoj duši; bio bi neslědstven u značaju, a nakazan i nesnosim na pozornici. Dakle nije predanje od žene što ovdě natěruje junaka da istinu zataji; nego je čustviteljnost i delikatnost plemenite duše. A sad je pitanje, je li Živan, istinu zatajiv, laž reko. Ovdě bi istina bila okrutna, ali laž podlija nego igdě [8]); kao što je pèrvu morao izběgnuti, morao je i drugu, pak ju je i izběgnuo. On nigdě nije reko: *neljubim niti sam ljubio Mejrimu*, ili, *tebe samo o Ljubice ljubim*, nego izmedju dvě izběgajeme krajnosti, izmedju istine i laži, uzimlje osredńji put, to jest, sumnju; služi se sumnjičavim, dvosmislenim rěčma; propustivši hitro govoriti o prošlosti, samo umiruje što god bolje može věrenicu za sadašnjost i budućnost; drugčije iz prětesnog ovog škripca nije moguće izići pohvalno:

Izvan tebe za nikakvu ženu
Ja sad neznam, ni ću od sad znati

Nota bene: ***sad i od sad,*** pak i to ***neznam*** i ***neću znati,*** a ne ***neljubim*** i ***neću lju-***

---

[6]) Priznajem, da se je s g. Banom vèrlo težko prepirati, jer je udario posve novom pa i čudnovatom stazom. On vidi *gotovo protivorěčje* gdě je posve ista misao, no samo druge rěči, a raznomišlje gdě se koja misao nadopunjuje. Što je protivorěčje, znam, ali što je *gotovo protivorěčje*, neznam, osim ako nije silovita želja netemeljito osramotiti čověka. A protivorěčje je ovo: ovaj je klobuk cèrn, ovaj isti klobuk nije cèrn, pa u ovakovu odnošenju nestoje ni ove moje rěči, koje je naveo, nekmo li da se navedu, koje je neznam zašto izostavio. Onim gornjim rěčim valja dodati ovo što se u mom sastavku nalazi: *Ovo je svakako gèrdna ljaga. Pa je li mu bilo od potrebe lagati? Nije . . . Nebi li ovako i istinu rekao i ljubu umirio, dočim nije onako nijedno ni drugo postigao.* Sada pitam svaku živu dušu, ima li tu samo sěnke toga gotovoga protivorěčja ili jamačnoga raznomišlja. U pèrvom se primèru veli, da je Živan lagao, da preda od žene. da mu laži nije trebalo, da mu laž nije pomogla, a u drugom, ako se pročita cěla ona točka, a ne samo nèkoliko iztèrgnutih rěčih, veli se ono isto, osim da preda od žene. Ali odakle ona razlika u izrazih? Odanle, što pišuć dva puta o istoj stvari, pa tomu još odgovarajuć na prigovore, nije moguće pisati iste rěči, pa to uvidja cěli svět do jedinoga g. Bana, koji bi nalazeć se u istih okolnostih postupao upravo ovako, no kad treba oprovèrći protivnika, valja ga najprije osramotiti. — Pišuć pèrvi put o toj točki, ukorio sam Živana, što laže; na to mi odgovori g. P., da sam pěsnika izgubio iz vida, kad je god dublje zabrazdio u ljudsko sèrce; što sam dakle mogao učiniti, nego g. P. dokazati; da to nije istina, jer mnogo Živanovih slabočah nisam osudio, koje što ih je poněšto izpravio, koje što su bile potrebne, što se ob ovoj nemože reći. Kad tko dakle po dva puta što o čem izriče, ako što jasno neoporiče, valja sve skupa kano jedan sud uzeti, pa onda odgovoriti. Ali g. Ban neima kad prosuditi cěli moj dokaz, već uzima rěči po redu, pa česa neima u redu, ono nije za njega ništa, a o kritici g. P., koja moj drugi sud lěpo razjasnjuje i opravdjuje, šuti. Ako se bude ovako radilo, onda neima prepiranju ni kraja ni konca, jer valjda nas obojica znamo pojedine rěči vaditi i na svoje navraćati, ali to nedolikuje muževom, koji se za istinu bore.

[7]) Četiri, moj gospodine, da laže, da preda, da mu laž nije potrebna, da mu nije pomogla

[8]) Na ovo molim neka paze čitatelji, jer ću niže iz istih rěčih g. Bana dokazati, da je Živan lagao.

Digitized by Google

biti; medju ove dvě rěči razlika je tako velika, da ju svak može osětiti. Živan može ljubiti i nadalje Mejrimu, a nehtěti da zna za nju. Ako nam nije možno uništiti strast koja nam je već od davna mah otela u sèrdcu, možno nam je odreći toj strasti prionutje svoje volje, odobrenje svoje svèsti, podvèrgnuće svojih dělah. To je upravo ono, kada sèrdce ljubi u pèrkos volji, ali volja obuzdava sèrdce; to je *ljubim ju, al neću da znam za nju.* Neznati za ljubljenu ženu znači, neimati s njom nikakovih snošenjah, nevidjati ju, nerazmišljati o njoj, pomnjivo ju i tělom i dušom izběgavati, boreći se krepostno sa samim sobom. To Živan misli kad izgovara Ljubici one rěči, i nemisli prevarno, no iskrenom naměrom da će tako postupati. On se je već prie toga odmah kako se s njom zaručio, uklonio od Mejrime, i samo nesnosima uzvišenoj duši miso, da ljubljena žena koju je iz dužnosti ostavio, nedokučuje višnju plemenitost njegovoga požèrtvovanja, nego ju tolkuje kao slabost sèrdca i promenljivost uma, ter ga prezire i stidi se koga je ljubila, ta nesnosima miso podbada ga u najživlje sèrdce, ter on ide k njoj u baštu još jedan poslědnji put, da ju uvěri o protivnom, pak ju umoli da negoni njegovu nesrećnu věrenicu, a možda i potajnom željom, koju on sam sebi nesmije odkriti, da ju još jednom vidi i zagèrli prie nego se od nje rastane navěke. Dakle Živan ovdě izražava jedno čuvstvo koje je moguće u naravi čověčjoj, a shodno značaju njegovomu, i istinito u njegovom sèrdcu, pak s kojim umiruje koliko treba Ljubicu; dakle ovdě niti je naravna, niti je moralna, niti je pozorištna pristojnost povredjena[9]). Rekoh *umiruje*

---

[9]) Na ovaj cěli dokaz valja da cělokupno odgovorim. G. Ban umuje ovdě subtilno, služeć se sofizmom, koja bi inače pomogla, ali u ovih okolnostih nikako. I ja bi istom ovakovom sofizmom mogao dokazati da Živan laže, ali se volim služiti jasnim dokazom. Ljubica je na kletve Mejrimine podpuno osvědočena, da Živan drugu ljubi (tko nevèruje neka čita knjigu); to joj potvèrdjuje još veća Živan, planuv proti Mejrimi i veleć, da mu ona pri svakom koraku jamu dube, dakako poradi ljubavi. Ljubica pita Živana troje: zašto je nju izdajnički prosio kad je bio u drugu zaljubljen; je li istina, da ga je otac na ovo privolio; i je li ova ili koja druga njezina zatočnica; na pèrva dva pitanja odgovara Živan: *Ti vèruj onoj mahnitici?* neznači li ovo isto što: *nevèruj onoj mahnitici?* pa nije li ovo nijekanje istine Mejriminih rěčih, dakle nije li ovo laž? ako nije, ja neznam što je laž. Nu ovu laž nevěruje Ljubica, već postavlja treće pitanje. Na ovo odgovara Živan: *I ti misliš . . .? vère ti neladuj, štogod ti je ona izbèrbljala, uzmi da se tu pred tobom izlajala jedna kučetina.* Pa g. Ban veli, da Živan nije lagao? Pa je li moguće da je g. Ban ovako osvědočen? Mogu kazati da nije, jer je izostavio sve one rěči, po kojih sam ja punim pravom sudio, da Živan laže, pa i malo niže, gdě bi ih bio morao navesti, ako hoće da bude nepristran. Al on je taki niže našao rěči: *Izvan tebe za nikakvu ženu ja sad neznam, ni ću od sad znati*; pa evo zgode, pomisli sam sobom, braniti ma sofizmom Živana. Ova bi sofizma valjala, da nije prije izrikom rekao, da Mejrima laže, a on istinu govori, dakle da nije odpèrto lagao. U ostalom da Živan ovdě laže, dokazati ću niže iz istih Banovih rěčih. — Sad nastaje pitanje, je li Živan umirio Ljubicu. Na pèrvu laž i sam g. Ban dokazuje u tragediji, da mu nije nikako věrovala dakle je on nije nikako umirio, kojom dakle doslědnošću može zahtěvati pisac, da mu na drugu posve jednaku laž věruje i da se išto umiri? — Al ju je umirio onom sofizmom? — Na ovo bi obširno odgovorio, ali se bojim, da me g. Ban nekori opet raznomišljem, ako svojim prijašnjim dokazom dodam još koji; no uvěren da će misao ostati jedna, nemarim, rekao što mu drago, te odgovaram. Kad je tko u životu posve uvěren o čem, kano što je ovdě Ljubica o Živanovoj ljubavi prama drugoj, pa kada ga pita, je li ono istina, ako hoće da ga išto uvěri, treba mu uči u pitanje, pa odgovoriti da jest, ali mu valja navesti věrojatne okolnosti, u kojih se je ono promělilo, inače ga neće uvěriti do věka. Prosto nijekanje stvari, o kojoj je tko protivno osvědočen, nepomaže, već razpaljuje čověka upravo na ljutost. Jest, ali tko što želi, ono rado i věruje, pa ona sofizma bijaše dovoljna, da umiri Ljubicu. Jest, ali žena ljubeća muža, upitav ga, je li drugu prěko nje ljubio, želi da joj što o ljubavi odgovori, pa ako čuje posve stran odgovor, još ju više osvědočava o strašnoj istini, pa još manje umiruje. Tu je dakle najbolji lěk rěći: jest, ljubio sam, ali —, pa ako su navedene okolnosti věrojatne, umiriti će se poněšto; ovo mi se čini načim cèrpljen iz života, pa s toga najshodniji. Ako li je pako Ljubica uzela ovu sofizmu za prosto nijekanje i to takovo, da Živan nije Mejrime ljubio, a morala je u tom smislu uzeti, jer ga je ovako i pitala, onda valja ona moja primetba, koju sam gore naveo, to jest, da se ovakovim nijekanjem više razdražuje nego umiruje. Pa da ju i je umirio onom sofizmom, razpèršio bi to umirenje ovim što taki dodaje: *O svem ovom nemoj da nikomu ni rěčice pisneš.* Nemora li ona ovdě pomisliti, zašto mi ovo kaže, ako nije ono istina? — Jest, ali Ljubica u onom strašnom uzkolebanju duše nepazi na ove rěči. Zašto su dakle metnute? Čini mi se, da g. Ban siluje Ljubicu, da pazi na ono, što on hoće. Rěčju meni se ovo mèsto čini silovito i naravi malo shodno, laž jasna, a nepotrebna i nekoristna.

Digitized by Google

koliko treba, a ne sasvim, kako bi najvolio [10]) gosp. Veber; jer bi tada bilo povredjena pristojnost pozorištna koja netèrpi ljubav srećnu a uspokojenu, no uvèk nemirnu, nesretnu i u samoj sreći [11]). Ljubica nčšto iz prirodnoga joj prostorodja a nèšto iz smutnje u kojoj se onoga časa nalazi, ne proniče u dno smisla Živanovih rèčih, nego jih tolkuje kako jih je tolkovao i sam g. Veber; tolkuje *neznam* i *neću znati* za *neljubim* i *neću ljubiti;* dakle uvèrava je za sadašnjost i budućnost. Što se prošlesti tiče, o toj doduše ostaje joj sumnja, i mora joj ostati da nebi njena ljubav svu tragičnu kakvoću izgubila, i niko najvećim lažima [12]), poslè svega onoga što je čula i vidila, nebi joj tu sumnju izkorènio iz sèrdca; nu zašto bi se ona sbog sumnjive prošlosti odveć uznemiravala? zašto neće pomisliti: *Živan je mogo odprije ljubiti Mejrimu, a sada ju zaboraviti* [13]). To se dogadja svaki dan; zna li ona da u sèrdcu Živanovu bukti onaka ljubav kakva se samo sa životom okončava? Dakle Živan je podpuno postignuo svoj cilj, umirio je Ljubicu koliko po nuždi može za nju dovoljno biti, i koliko je pristojno za tragediu, a nije slagao; on je ovdè u svakom smotrenju neukorim.

Ali stavimo da je i slagąo; pak kako misli gosp. Veber da bi to valjalo popraviti? evo njegovih rèčih: *Živan bi bio po mojem sudu ovdè morao priznati da Mejrimu pozna;* (molim pretresatelja da mi pokaže gdè je Živan reko da Mejrimu nepozna [14]) *dakle i šuteć morao bi priznati da u toj stvari ima nešto*, to upravo i prodire iz svih rèčih Živanovih, koji rèči Mejrime neporiče [15]), nego jih samo u sumnju nekako dovodi, veleći: *ti vèrova onoj mahnitici? — i ti misliš!* na tomu staje; boji se i jednu rèčicu dodati, jer bi ta iz sumnje prešla u laž [16]). Ali evo čvora: *Da se pako izbavi lèsnaca bio bi morao reći da ju je ljubio, ali, opaziv njezinu bèsnu narav, da ju je ostavio.* A u pèrvoj kritici g. Veber o ovoj je točki kazao: *Živan mogao je priznati du ju je ljubio, ali pošto mu vèra i poštenje prèči ovu uzeli, du se je okanio te ljubavi.* Ni ovdè neima jedinomišlja o jednoj i istoj točki, a što je gore, neima ni pronicateljnosti. G. Veber neuvidja da dočim laž pohudjuje, laž i sam predlaže [17]). Živan je ostavio Mejrimu sbog bèsne naravi!

---

[10]) Ja ovoga nisam niti rèčju niti činom zahtèvao. Jer da sam tako hladnokèrvan, kano što mi prigovaraju gg. P. i B., i da neuzimam u račun položaj ljubećega sèrca, bio bi zahtèvao, da je Živan odgovorio na sva tri pitanja, no znajuć da se u žestini mogu dva manje važna premučati, ako se o trećem važnom govor razvede, zadovoljan sam s onim, što je učinjeno. Povèrh toga u odgovoru g. P, rekoh: bila bi mu vèrovala, barem bi se bila *bolje umirila* nego na onu laž. Dakle ne *posve* umirila. Ali g. Ban nehaje za moje rèči.

[11]) Ako je do toga, to je i na moj način ljubav nesrećna, jer Ljubica bi iz Živanovih ustih čula, da je ljubio Mejrimu, pa to bi dosta bilo, da bude ljubeća žena i u sreći nesrećna.

[12]) Ako nebi lažmi, nebi još manje ni istinom, kakovu ja predlažem, dakle nesreća bila i u sreći gotova.

[13]) Ovo bi se moglo dogoditi samo po mojem načinu, ne pako po g. Bana, jer prosto nijekanje istine, o kojoj je tko posve osvèdočen, potvèrdjuje ga u misli, da ono i sada još obstoji.

[14]) Meni se je to zbilja činilo, ali sada iskreno priznajem, da sam posèrnuo, pa se nestidim priznati pogrèške, za koju jamčim da nije potekla iz opaka sèrca, pa korio me g. Ban lakoumnošću ili čim mu volja.

[15]) Za čudo. Da što znače rèči, koje je g. Ban ovdè izostavio: Štogod ti je ona izbèrbljala uzmi kano da se izlajala jedna kučetina. Ja doista neznam, što da o tom sudim. Pa da i nije onih rèčih, što znače ove navedene: *ti vèrova? i ti misliš?* nije li ovo posve jasno oporeknuće? Čini mi se, da ćemo se morati ići učit, što znače jestna neprava pitanja.

[16]) Boji se dodati, no ne Živan već sam g. Ban, gore navedene rèči, jer bi tim morao priznati, da je Živan lagao, al to neće pa neće. Iz ovoga će svatko viditi, da je Živan i po mnènju g. Bana lagao, ali odatle, što njemu nije na ovom putu pošlo za rukom obraniti Živana neslèdi, da ja imam pravo; da je laž, to će svatko priznati, je li pako prosto ovdè Živanu lagati, to je drugo pitanje, ja i g. Ban mislimo da nije, a drugomu je prosto misliti što hoće.

[17]) Evo opeta nesrećnoga raznomišlja, pomanjkanja pronicateljnosti i laži. Ovo neide u dokaz, već u svoju slavu a tudju sramotu, kano što će se niže viditi. Ako sam ja posèrnuo, je li zato opravdana pèsnikova pogrèška? Čemu dakle ovakovo nepohvalno oružje? Al da vidimo, neima li ovdè jendomišlja: Glavna je moja misao, priznati, da je prije ljubio, pa navesti izpričajuće okolnosti, iz kojih se je okanio ljubavi, pa ova je misao u oba mèsta što življe izražena, dakle neima raznomišlja. Glede okolnostih u svom sudu naveo sam vèru i poštenje, te dodao kano treću ovo: a ona ostavljena i *osvetljiva* žena hoće da mu se osveti. U odgovoru nisam napomenuo ni vère ni poštenja, ali ih nisam ni oporekao, priznao sam ih dakle i sada kano valjane, a nisam ih napomenuo, što sam osvèdočen, da će svaki čitatelj, koji hoće da se o istini

Digitized by Google

Živan se okanio ljubavi što mu věra i poštenje prěče uzeti Mejrimu! nipošto [18]), niti je věra prěčila Živana zaljubiti [19]) se u Mejrimu, niti poslě věra i poštenje učiniše mu se okaniti ljubavi; on je uvěk ljubio, a samo se uklonio [20]) od Mejrime; pak se nije uklonio sbog njezine běsne naravi, no sbog raznih dužnostih u koje ga je otac doveo zardčiv ga s Ljubicom. Běsnoća se pojavila u Mejrimi počem ju je Živan već ostavio, i samo onda kad je uzela misliti da ju nije ostavio, što ga je otac prisilio, no upravo iz ljubavi k drugoj. Dakle g. Veber nesamo što je uvidio laž gdě nepostoji, nego hotěvši ju izkličiti sam je u nju upao: od umišljene *šile* udario je o pravu *karidu*. Ovo sam naveo da se uvidi kako je lahko u ovoj struki zaplesti se i pasti; koliko treba pomnjivosti, točnosti, svesmotrenosti, dubokoumja i u pisanju i u ocěnivanju dramatičnom [21]).

Najgèrdja pogrěška po g. Veberu jest na strani 224. Izvidimo. Mejrima je ubila Ljubicu u večer njenog venčanja, kad je ona već bila svedena u ženitbenu sobu, i tu po običaju narodnom čekala sama svog muža. Ovaj dolazi, vidi kèrv, hvata svoju ženu u naručje, spušta je na postelju, nagazuje nogom na nož što je bacila Mejrima, uzimlje ga, i sav okèrvavljen nožem u ruci, izvan sebe, otvara

---

uvěri, sravnati sve što je o tom pisano, te nije potrebno dosadno ponavljanje; treću sam pako u odgovoru obširnije razvio, što mi se je činila shodna, ovdě neima dakle ni glede okolnostih raznomišlja. Pa da i je raznomišlje, što je lěpše i pohvalnije, nego svoje mněnje razjasniti, nadopuniti, pa ako se o protivnom uputi, i proměniti? ja se ovoga nestidim, jer znam da moje rěči nisu sveto pismo; tko svoju rěč dèrži za rěč sina božjega, njega bi dakako pekao ovakov ukor! Da vidimo, predlažem li ja laž i kakovu. Naveo sam troje, porad česa se je Živan okanio ljubavi prama Mejrimi: věru, poštenje i běsnu Mejriminu ćud. Pèrvo dvoje nije laž. G. Ban počima svoje dělo ondě, gdě je Živan ostavio Mejrimu, te navodi, kako su Živana vabili i Alipaša i Mejrima, da se opet povrati, pa on je sve ponude i nagovore odbio, kako ćemo dakle saznati, porad česa ju je ostavio; jamačno iz istih uzrokah, iz kojih sada odbija sjedinjenje, a ovo čini porad věre i poštenja. Evo dokazah. Kad je Alipaša nudio Živanu Mejrimu, časti i bogatstva, samo da se poturči, dakle da žèrtvuje věru i poštenje, ne samo da je sve ovo odbio, već mu je i svoj život ponudio, veleć: Evo ja ti dajem glavu svoju, al nedajem *vère* ni *poštenja*. Kad se je Mejrima iz ljubavi odrekla svoje věre i pozvala Živana, da běže za granicu, odbi on i to veleć: Ne od stida već sad nebi natrag, da poda mnom baš propada zemlja, van *sramotu* (dakle *nepoštenje*) sve tèrpěti mogu. Kad se Živan kaje u tamnici, što je zabacio život, bogatstvo, čestitost (dakle i Mejrimu, jer s njom je bilo sve ovo skopčano po Alipašinu obećanju), za tim se izpravlja, veleć: Nesmijem kajati se; sve sam učinio porad *vère* svoje. Pa g. Ban smije još tvèrditi, da je ovo laž, da je nije ostavio porad věre i poštenja. Ali g. Ban dodaje niže vèrlo naivno, da je Živan ostavio Mejrimu porad raznih dužnostih, u koje ga je otac doveo, zaručiv ga sa Ljubicom. Za Boga, nije li ovo poštenje? Čini mi se, da g. Ban hoće da se šali. Ali ne, on se nešali, već je pripravan sve reći, samo da nepokaže, da je pogrěšio, i da neprimi nijednoga moga izpravka. Na čast mu!

[18]) Što je pravo i Bogu je drago. Evo priznajem, da sam navedši treći uzrok, posèrnuo i laž světovao, jer je Živan doista prije ostavio Mejrimu, nego li je mogao poznati njezinu běsnoću ali s druge strane neima ni Ban pravo, da sam iz Karibde udario o Scilu, jer moja laž nije tolika, kolika njegova, jer njegova se tiče glavnoga pitanja, o kojem visi poštenje Živanovo, a moja samo okolnosti, dakle ovo je mnogo manja laž, koja bi mu se kano srědstvo izpričanja mogla i oprostiti, osobito što je vèrlo shodna, da umiri Ljubicu. — Ali neka g. Ban i ovu moju laž zabaci, zadèržav ona dva uzroka, koja niti može, niti smije po duši imenovati lažju. Meni nije stalo do kakove hvale, već upravo do izvèrstnosti Mejrime, za koju mislim da je ovom pogrěškom izgèrdjena.

[19]) Toga nisam rekao, jer pèrvomu zamašaju sèrca nezapověda nitko, al mu je věra i poštenje svakako prěčilo uzeti ju i privolilo ga, ostaviti nju ili okaniti se njezine ljubavi, kano što sam dokazao.

[20]) Ako dobro razumijem, g. Ban stavlja osobitu važnost na moje rěči: *okaniti se ljubavi*. Aha, sada mi puče medju očima, zato me je i ukorio raznomišljem, što sam jedanput rekao: da ju je *ostavio*, a drugi put, da se je *okanio te ljubavi*. Moje *ostavio* znači ovdě isto što i Banovo *uklonio*, toga neće valjda nijekati; a što znači ono drugo? brate isto: *okaniti* se ljubavi mogu zaměniti neproměniv značenja sa: *ostavio je ljubav*, tko ostavlja ljubav prama osobi, ostavlja i osobu, dakle okaniti se ljubavi, neznači ništa drugo, nego ostaviti ju. Ali možda okaniti se ljubavi znači neljubiti ju. Da neznači, evo dokaza: Čověk se može radi raznih dužnostih okaniti ljubavi, to jest netěrati više ljubavi, nestupati u zaručnički savez, pa onu osobu još ljubiti, jer ljubav se nemože tako bèrzo izkoreniti, kano što se može tko okaniti ljubeznoga odnošenja. Žao mi je, što sam ovako jasnu stvar morao dokazivati, ali kad moj protivnik grabi za rěči, a ne za misli, valja da se i ja branim rěčmi.

[21]) Ja nebi ovoga rekao, dèržeć se svoje primorske poslovice: Mate Hvala. Svět zna, koliko treba uma i za napisanje i za ocěnjene drame, da mu to na nos i neoběsimo.

Digitized by Google

sobu. Jedan ga svat vidi, vidi drugi, vidi treći; soba se napunila svatovima, opazivši na zetu sve znakove ubojstva, viču da je on ubojica; on hoće da se brani, ali mu nedadu; otac ga se odriče, a on gnjevan, očajan viče:

Ja sam dakle;
Kada tako svi hoćete, ja sam,
I ja evo sobstvenom ću glavom
Zaměniti njenu. To je uprav
Put najkraći da se sve okonča.
Sam odlazim predati se sudu.

On se na sudu poriče; sumnja, zna gotovo za cělo[22]) da je Mejrima sve ono uradila; ali joj pred sudom i ne spominje ime; a to něšto iz zaostavše ljubavi, něšto iz svoje dosade življenja, a možda něšto i iz razmišljenja, da kad bi i izkazao svoju sumnju o Mejrimi, turski sudia nebi mu věrovao, a da bi mu i věrovao, himbeno bi odbio njegove rěči kao gèrdu i podlu klevetu; pak takovo očitovanje, koje bi, da tako rečem, uvrědilo njegovu ljubavnu savěst, nebi ga ni od smèrti spasilo, ni od nametnute mu silom ljage opralo pred světom. Rekoh, uvrědilo bi mu *ljubovnu savěst,* jer kako je Živan imao misliti o ubojstvu Mejriminom? da li je on to ubojstvo smatrao moralnim užasom, kojim ga smatra naš pravonaravni ali hladokèrvni Veber? nipošto; on je morao ovako misliti: *ona nesrećnica ubila je zato, što me silno ljubila, pak nije mogla pretèrpěti da druga postane mojom ženom. Kako bi nju poštedila, kada u jarosti svog ljubomora htěla je u bašti upropastiti i samoga mene? inače ona je predtečno učinila sve što je mogla da bi i mene i Ljubicu odvratila od ovoga nesrećnog věnčanja.* Ovako razmišljavanje, istinito u naravi čověčjoj, pred kojim ljubovnikom nebi izvinilo, i gotovo opravdalo ljubovnicu.[23]) i koji ljubovnik nebi sebe kao podla smatrao kada bi njenu krivicu iz ljubavi učinjenu odao? Istina da u to izvinjavanje i pravdanje sèrdca morala je kadkad upasti miso ubojstva u svojoj nagoj moralnoj gèrdobi; jer Živan religiozan čověk; ali ne baš tako jako[24]) kako bi želio g. Veber; strast ovdě mora po prirodnoj sili paralizirati moralnost; ona miso bila je kao kaplja padša u plamen. Inače valja dobro razuměti religioznost našeg naroda; ona je sasvim drugčija nego što ju ponja g. Veber; ona nedolazi do savèršenstva, koje joj samo veliko usavèršenje uma može dati, te je religioznost čestokrat nedoslědna, nedostatočna, ograničavajuća se na formu; pak osobito ubojstvo uzimlje se vèrlo lakoumno; ja znam više primèrah o razbojnicima[25]), koji po učinjenom ubojstvu dodju se izpověditi, pak se opet vrate u planinu da ubijaju. Sve ovo valja na um uzeti, pak se zaključiti mora, da je Živan imao ne samo zatajiti ubojstvo Mejrimino[26]), (tim više što baš o istomu nije bio konačno ubědjen) nego i to ubojstvo njeno nalazilo je u sèrcu Živanovom izvinjenja.

Živan je osudjen na smèrt. On se je već odělio od svog otca, odělio se duševno od ovoga světa i uzdignuo svoje misli k otcu nebeskomu. U to doba stupa Mejrima u njegovu tamnicu. Tronuta njegovim nesrećama, njegovim plemenitim porad nje požèrtvovanjem, dolazi da ga izbavi od smèrti. Stražar je podkupljen, a konj čeka Živana da ga u Němačku prebaci.

Živ. Šta ja čujem! slobodan! i ti me
Ti oslobadjavaš? Šta da opet
Mislim sad o tebi? . . . smèrt si moju
Tražila do skora, a sad život
Spasavaš mi! . . . o děvojko,
Ko bi mogo tebe razuměti?

---

[22]) Polagano gospodine; od sumnje i to kano što ćemo niže dokazati dosta slabe, prelazi se samo skokom na istinu ili gotovo na istinu.

[23]) Drugo je neodati, drugo izviniti, a drugo postojano ljubiti makar i ljubljenu ubojicu svoje žene kod našega naroda, velim kod našega naroda, jer kano što ćemo niže viditi, naš se narod u tom razlikuje malo ne od svih ostalih narodah; pa drugo je kakov větrogonja kano ljubovnik, a drugo ljubovnik Živan.

[24]) Molim čitatelje, da dobro paze na ove rěči, niže će nam ih trebati.

[25]) Na ovo ću odgovoriti niže.

[26]) G. Ban dokazuje, što mu nitko neniječe, a na ovaj drugi dio zaključka odgovorio sam pod br. 23.

Digitized by Google

Mej. Misliti ćeš i razumèt' ćeš me
Kako hoćeš posle, al sad nije
Tu vremena gubiti, jer zora
Blizu nam je. Těraj konja što god
Bèrže možeš, i ne sustaj nigdè
Do granice, da potěra, ako
Za tobom je tisnu, nestigne te.

Živ. A ti? . . . ti ostaješ!

Mej. (poslě kratkog muka) Ja ostajem:

Žena mora uz svog muža biti,
A ja već sam žena Osmanova.

Živ. Žena ti? od kada?

Mej. Jošt su jučer
Po me došli svatovi, a danas
Odvode me u krajinu. Prie
Svog odlazka htědoh da te spasem.
Idi dakle. Sbogom. Budi srećan, . . .
Budi sasvim srećan.
To je moja posledna ti želja.

Živ. Stani . . . O moj Bože, šta je ovo
Oséćam u sebi? . . . o moj Bože!

Mej. Šta me zadèržavaš?

Živ. Dojsto ideš
Za Osmana?

Mej. Kako god što bjaše
I ji pošo za Ljubicu. Tvoja
Nauka je ovo.

Živ. Pravo imaš.
Proklestvo na mene!
S ovog města ni mać neću.

Mej. Nećeš
A smèrt.

Živ. Budi. Nek ti svati tvoji
Provedu te preko moga tèla
Što ćeš naći bačeno na putu
Pa poganom vašem običaju.

Mej. Oh, neboj se; neću to ja vidět . . .
Běži běži, nesretniče; . . . ovdě
Neko drugi umrěti mora
A ne ti.

Živ. Ho! . . . drugi! . . . šta to znači?
Ko, ko drugi?

Mej. Do mala ćeš čuti
Ho za nikog neće tajna biti.

Živ. Sad te razuměvam. Tako dakle!
I ti dojsto umrěti naumi?

Bilo mi je nuždno sav ovaj komad navesti, da se uvidi pravo duševno stanje Živanovo. On je najprie silno ganut što mu Mejrima spasava život: tu on uvidja znak njene iskrene, duboke ljubavi, koja u pèrkos svih zanešajah, ostaje uvěk ista. Samo tim činom njegovo se sèrce uzkolebalo i u sebi oprostilo joj sva zla šta mu je učinila. Za tim on doznaje, da je po Mejrimu došo Osman sa svatima, to u njemu pobudjuje ljubomornost, a s ljubomornosti sve većma ljubav; najposle razuměva, da je Mejrima potajno naměrna ubiti se, prie nego poći za Osmana. Ovo mu je poslědnji i najsilnii udar; Živan već tada uvidja svu do dna žestoku ljubav ove turkinje, koja, počem je htěla iz ljubomorstva ubiti njega, pak mu je ubila nevěstu, sada i sama sebe zèrtvuje, da nepodje za drugoga. Koji bi ljubovnik mogo tomu odoléti? koji ljubovnik nebi buknuo u najvećem plamenu pred ljubovnicom svojom koja bi mu rekla: *oslobodjavam te od smèrti; běži u stranu zemlju, i budi srećan; ja ovdě ostajem da se ubijem, počem nemogu tvoja a moram tudju biti*? kod takog požèrtvovanja, kod tolike ljubavi kako da se Živan opomene i sèrdi što mu je ova ista ljubovnica ubila iz ljubomorstva ženu, silom mu nametnutu? kako da u onom trenutku on nezaboravi sve žene, sve ljude, sve dužnosti, sav svět, i ne rekne Mejrimi, koja mu tu svoju krivicu opominje.

Vaj o tomu ni rěči nekazuj . . .
Neću da znam ko je nju ubio:
Sva mi prošlost izčeznu iz duha;
Samo m' iz nje jedna osta miso,
A to nisu o ljubavi našoj;
Nju si opet dolazeći ovdě
U žilama meni razpírila.
Tvoje dělo, najteže mi bilo,
Nemože je više da ugasi.

Dalje drugi put.

Bèrzotiskom Franje Župana u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 15. U četvèrtak 14. travnja 1853. **II. TEČAJ.**

Ruža.

(po pripovědci g. H. B. Stowe-ovoj od I. F.)

I.

Eno ondě na prozoru sobe stoji ruža u lěpoj zelenoj posudi. Srebrom i zlatom izvezeni svileni zastori obastiru ju s obih stranah, a sama je soba nakićena lěpim i bogatim pokućtvom i urešena krasnim uresom. Nu od svih tih krasotah najlěpša je i najkrasnija ruža na prozoru. Ona u naponu nad tamno-zelenim i světlim lišćem čini se kao stidna děvojka za zelenim busom; puna i obilna, pregiblje se i savija, kao da će se utopiti u samom svom izobilju. O! kad su ljudi išta stvorili, što bi naličilo krasnomu cvětu! —

Kroz prozor padaju sunčane zrake te obasěvaju něšto, što je ipak i od ruže lěpše. Pružena na naslonjač i sasvim zanešena čitanjem něke knjige čini se, da je drugarica krasne i ljubezne ruže. Njezino je lice blědo, čelo vedro, potezi umišljeni, duge i oborene obèrve, posměh krasnih ustah poněšto turoban, al ipak blag i ljubezan; zato se i čini, kao da nije za ovaj svět stvorena.

„Ljubice! Ljubice!“ vikne nestèrpljivo něki milozvučni glas. Obazri se čitatelju, pa ćeš viděti krasno, veselo děvojče, živu sliku male vilenice, sa světlima očima, malima nožicama koje se jedva zemlje dotiču; posměhuje se milo i ljubezne, da bi morala ganuti i najstudenije sèrce.

„Hajde Ljubice,“ reče mala ova vilenica, „ostavi se te znanstvene knjige, pa sadji s visokoga svoga městа, da se malko porazgovoriš sa mnom bědnom siroticom.“

Krasna děvojka posluša njezinu molbu, obazre se i pogleda ju milima očima, punima uma i značaja, koji se čine kano glasi lěpe i ozbiljne pěsme.

„Čuj me, nećakinjo!“ reče veselo děvojče, „ja sam te već odavna htěla pitati, što li češ s otom ružom, kada podješ u New-York, kao što si žalibože nakanila. Šteta bi bila, da ju meni ostaviš, jer sam ti ja raztrešena. Istina bog, ja ljubim cvěće, nu samo u lěpu struku, da ga u družtvo ponesem. Ali to neprestano hastojanje, paženje i polěvanje, to ti, draga, nije za me.“

„Nemoj si glave razbijati, ljubezna Milice,“ odgovori Ljubica, nasměhnuvši se, „nemoj se brinuti za moju ružu, ja sam joj već našla pristaništa.“

Digitized by Google

„Ti dakle već znaš, što sam htěla reći. Gospoja Marshallova valjda je već govorila s tobom. Ona je jučer bila ovdě, i ja sam joj svečano obznanila, što će izgubiti tvoja ljubimica, i tako dalje. A ona mi reče, da bi joj vèrlo milo i drago bilo, kad bi ju mogla dobiti u svoju staklenicu, buduć je sada tako krasna i puna lěpih pupoljakah. Ja sam joj odgovorila — da ćeš joj ju s drage volje pokloniti, jer ju vèrlo ljubiš.“

„To mi žao, Milice, jer sam ju već drugamo naměnila.“

„Kamo, molim te, kad ovdě vèrlo malo prijateljicah imaš?“

„To se tebi tako čini.“

„Nude molim te, kaži mi, komu ćeš ju dati.“

„Kad svakako hoćeš, a ja ću ti kazati. Ti valjda poznaš onu mladu blědu děvojčicu, kojoj smo mi švela dali.“

„Šta, maloj Marici Stephens-ovoj? Čudnovato! Evo, Ljubice, to je opet jedna od onih tvojih prenapetih ideah. Kaži mi, kakova je to radost praviti lutke za děcu i plesti kapice i čarape za kojekakvu zamèrljanu deriščad ove okolice. Čini mi se, da ti više ideš u one dvě tamne i blatne ulice za našom kućom, nego na šetalište, a znaš, da te ondě svět željno izgleda i očekuje. A sad još hoćeš da okruniš svoja děla, te da prelěpu svoju ružu pokloniš někoj švelji, koja neće znati, što da s njom učini, a ono te za nju moli tvoja najbolja, najiskrenija i tebi ravna prijateljica i drugarica. Molim te lěpo još jedan put, kaži mi, što će s cvěćem ljudi kao što je naša švelja?“

„Ono isto što i mi,“ odgovori Ljubica mirno. „Zar nisi opazila, da je mala děvojčica, kad je k nam došla, željno gledala i razmatrala razvite pupoljke? A neséćaš li se, kako me je onomadne lěpo i umiljato zapitala, bi li dopustila, da dodje i njezina mati, pa da se je nagleda, jer cvěće vèrlo ljubi.“

„Ali premisli, Ljubice, da će jednoč tvoja ruža stati na stolu medju kruhom, sirom, jaji, kašom i brašnom, i u maloj těsnoj sobici, gdě gospoja Stephens-ova sa svojom kćerju rubje pere i gladi, kuha i Bog zna što sve neradi!!“

„Nu věruj, Milice, da bi me ovakav cvět neizměrno veselio i razblažio, kad bih morala i ja stanovati i živěti u maloj, těsnoj sobici, pa u njoj, kao što ti veliš, i prati i rublje gladiti i kuhati, kad bih vazda morala samo težke obavljati poslove, pa kad sa svoga prozora nebih drugo viděla nego krovove tamnih i blatnih ulicah.“

„Hajde s Bogom, moja Ljubice, s takvom čutljivošću! Siromasi neimaju kada ocutnimi biti. A napokon čini mi se, da tvoja ruža kod ovih ljudih nebi ni uspěvala. Ona se može uzčuvati samo u staklenicah, i to velikom brigom i nježnošću.“

„Što se toga tiče, moja draga, to cvěće nepita, da li su mu vlastnici bogati ili siromašni! Pa da gospoja Stephens-ova neima ničega pod vedrim nebom, to ima sunašca krasnoga, kao i mi, kišice ugodne i blage rosice. Bog je svět ovaj darovi svojimi obdario za sve ljude, a ne samo za gděkoje. Ti ćeš viděti, da će moja ruža cvasti u sobi gospoje Stephens-ove kao i kod nas.“

„Ah, molim te, negovori mi više o tom. Ako hoćemo, da siromakom pomognemo, to treba, da im damo što koristna: košaru krumpira, komad mesa i kruha ili što takvoga.“

„Istina je, draga, da im moramo dati kruha i krumpira! Na kad smo ih obskèrbili s najpotrebitijimi stvari, zašto da im nepribavimo i što ugodna, ako mo-

Digitized by Google

žemo? Ja znam, da ti ima siromakah, koji imaju tanahnu ćut i bistar um, te poznaju sve, što je dobro i lěpo, al ova ti ćut obamre, ako se neima čim hraniti. Evo ti n. p. gospoje Stephens-ove; ona ljubi cvěće kao i ja, ptice i glasbu. Viděla sam, kako joj oči sěvaju od radosti, kad sve te stvari gleda u našoj sobi. Pa si ipak nemože ništa takvoga namaknuti, jer od velikoga siromaštva jedva nabavlja, što joj treba za hranu, oděću i u sobu. Da si samo viděla, kako su uzhićene bile obě, i ona i Marica, kad sam im ponudila ovu svoju ružu!"

„Bože dragi! to može sve lěpo i istinito biti, ali ja nisam nikad prije na to mislila; nije mi nikad na um palo, da bi takova sirotinja mogla ukusa imati."

„Jest, jest, tà kako je to, što više putah vidimo i u najsiromašnijoj kolibici u starom kakvom crěpu brižljivo sačuvano cvěće. Nedokazuje li to, da svačije sèrce teži za onim, što je lěpo i krasno. Neséćaš li se, Milice, da je naša pralja jednoč po težkom poslu seděla cělu božju noć, da svomu jedincu sašije lěpu oděćicu."

„Dà dà; još se i toga sěćam, da sam se tebi smijala, što si joj k tomu lěpu kapicu plela."

„Ako si se ti i smijala, to je moj trud ipak dovoljno nagradila radost i veselje, kojim je majka gledala milo svoje dětešce u novoj opravici. Čini mi se, da mi je zahvalnija bila nego da sam joj poklonila baš cělu vrěću brašna."

„Meni, draga, níje nikad prije na um palo, da siromakom dam što drugo, nego što im zbilja treba. Nu to sam vazda rado činila, ako me nije mnogo truda stalo."

„Ljubezna Milice, kad bi dobri Bog darove svoje dělio po tvom načelu, to bi mi na zemlji nalazili samo velike gomile sirove hrane, a nebi bilo ni cvěća ni krasnoga dèrveća."

„Dà, dà, Ljubice, ja ti věrujem; ti imaš pravo. Nu oprosti, ja sam još premala, pa nemogu shvatiti tvoje visoke misli." Ovo rekav, stane se to děvojče, naziruć se u zèrcalo, tamo amo po sobi šetati.

II.

Sad dolazimo u malu sobicu, koju samo jedan prozor razsvětljuje. Na podu nisu razastèrti ćilimi; na prozoru neima izkićenih zastorah; u jednom kutu stoji siromašna nu čista postelja, u drugom polica s několiko zdělah i tanjurah, uz stěnu ostari ormar; a pred prozorom mali novi stol iz trěšnjeva dèrva, jedino novo posobje.

Něka blěda i bolešljiva žena, po prilici od četèrdeset godinah, seděla je na stolici sa zatvorenima očima i kao s něke boli stisnutima ustnama. Seděla je tako několiko časovah, protèrla si oči i uzela opet svoje švelo, na kojem je već od ranoga jutra radila. Sad se otvore vrata i u sobu stupi mala, vitka, dvanaestgodišnja děvojčica. Njezine velike modre oči sěvale su od radosti pokazivajuć materi ružu, koju je doněla.

„Gle mamice! evo ruže, jedna je procvala, a ovdě se razvijaju dva pupoljka, a koliko ih još ima med zelenim lišćem".

Lice siromašne gospoje zažarilo se od radosti, kad je viděla najprije ružu, a zatim blědu svoju děvojčicu, koja već odavna nije bila tako rumena kao danas.

„O, Bog ju blagoslovi!" vikne ona nehotice.

„Da gospodičnu Ljubicu, tà znala sam ja, da će ruža ova tebe razveseliti. Nije l' ti milo, što sad imaš tako krasan cvět? Sad mi već nećeš na piaci tako željno gledati za svakim cvěćem, jer imaš ružu lěpšu, nego li je ikoja na piaci. Meni je

Digitized by Google

ruža ova draga kao i nègdašnji naš vèrt. Gledi samo, koliko ovdè ima pupoljakah! Baš ću ih izbrojiti – ah kako lèpo mirise! Al kud ću ju metnuti?“ Marica je skakala amo tamo, metnula je ružu sad na jedno, sad na drugo mèsto, skočila nèkoliko korakak natrag, da razabere, gdè ju je lèpše viděti, dok joj napokon mati nereče, da ruža neće uspèvati, ako ju nebude sunce obasjavalo.

„Da zbilja, mamice!“ reče Marica, „ona mora dakle stati na našem novom stolu. O kako mi je sada milo i drago, što imamo lèpi novi stol, lèpa li će biti na njem naša ruža.“ Gospoja Stephens-ova metne sada na stranu svoj posao, smota nèke stare novine, pa postavi na nje mili svoj dar. —

„Tako je dobro,“ reče Marica, gledajuć što joj majka radi. „Nu ne, ovako se nevide dobro ova dva razvita pupoljka; moramo još nèšto malo ovamo okrenuti lonac — tako, sad je dobro.“ Učiniv ovo obadje stol, da vidi ružu sa svih stranah, a zatim uzme mater za ruku, izvede ju na polje, da vide, kako ju je viděti iz vana.

„Ala ti je dobra duša, gospodična Ljubica,“ reče Marica, „što je mislila na nas, pokloniv nam ovu ružu. Koliko nam je god dobra učinila i koliko nam je god stvarih poklonila, to je ova ruža najlèpši dar, jer se vidi, da nas upravo ljubi, i da zna što ćutimo. A na to malo tko pazi, je l' de mamice draga?“

Malo li ti treba poštenim i ćutljivim ljudem, da su sretni? Krasan li to bijaše dan za siromašnu ovu obitelj? A sva ta sreća bila je s nestašne jedne ružice! Mala je Marica sada mnogo hitrije prebirala malimi svojimi pèrstići po neprestanom svom poslu, a gospoja je Stephens-ova zaboravila na svoju glavobolju, gledajuć sreću i zadovoljnost svoga dèteta. Kad je večerom pila svoj čaj, činilo joj se, da je mnogo zdravija i krèpčija, nego što je bila obično.

Blage poslèdice ove ruže nisu izčeznule ovim danom. Pitanje i nastojanje oko toga cvèta pobudjivalo je tisuće ugodnih i veselih mislih sa vrème duge i studene zime, zasladjivalo je gorke dane siromašne obitelji. Jedva što je jedna ruža odcvala, već je niknuo iz med lišća drugi pupoljak. Kad bi ju na prozor metnule, mnogi bi prolazeći stao, gledao i čudio se lèpoj ruži, a mala bi se Marica ponosila i bila bi sretna. Dápače i ozbiljna i brigom obterećena udovica rado je slušala hvalu i slavu svoje ljubimice.

Nu nije ova ruža bila samo melem za rane ove sirotinje, već je u njoj procvala i sreća Ljubičina, koja je drugdè niknula.

Poslè podne nèkog ohladnog prolètnog dana stupi u nizku sobu ovih stanaricah nèki odličan gospodin visoka stasa, da im izplati dovèršeno dèlo. Ovo bijaše putnik, koji je po preporuki njihovog dobroćinitelja došao k njim, da mu naprave nèkoliko košuljah. Netom što je htio da odbroji novce, opazi ružu, pa vas u čudu nad krasotom njezinom, stane ju gledati.

„Krasnoga li cvèta!“ reče on.

„Dà gospodine!“ odgovori mala Marica, „a ona, koja nàm ga je dala krasna je i blaga, dà i lèpša nego ovaj cvèt.“

„Zbilja,“ reče putnik ganut ovim odgovorom, „a zašto ga je upvavo tebi poklonila?“

„Zato, gospodine, što je moja mati siromašna i bolešljiva, i što mi jedva imamo najpotrebitije stvari, te si nemožemo ništa kupiti što bi lèpo i krasno bilo.

Digitized by Google

Někad smo i mi imali lěpi vèrt, pa smo ljubili cvěća, a to je znala gospodična Ljubica, te nam je poklonila ovu ružu.“

„Ljubica!“ reče pozorno putnik.

„Dà, — gospodična Ljubica l' Estrange-ova — krasna děvojka. Govorilo se je, da je inostranka, al je znala englezki, kao i druge naše gospoje, dà još i mnogo bolje.“

„Je li ona još ovdě? Živi li u ovom gradu!“ zapita putnik nestèrpljivo.

„Neima je više ovdě, već je prije několiko měsecah otišla odavle,“ odgovori udova i opazi, kako se je putniku u jedan mah razveselilo lice.“

„Ako želite što više o njoj znati,“ produlji za časak, „možete se razpitati kod njezine tetke, gospoje Carlyle.“

Za několiko danah poslě ovoga nenadanoga sastanka dobila je Ljubica list, koji ju je odmah na pèrvi mah ganuo, jer je prepoznala davno poznato pismo. Kad je prije několiko godinah živěla u Francezkoj, upoznala se s ovim čověkom, te ga je ljubila, kao što ljube njoj slične žene; nu nagazila je na težki odpor svojih prijateljah i rodjakah, pa se morala s njim razstati. Kukajući i jadikujući mnoge godinice, mislila je već tužna děvojka, da valovi sinjega mora kriju ruku, koja joj je sada pisala, da kriju sèrce, koje je ljubila i někad i sada, s toga joj je lice bilo vazda blědo i pogled tužan.

Nu evo silne proměne iznenada; list joj ovaj obznani, da još živi blago njezino, da ju je tražio dragi njezin, i da ju je našao, kao što se nalazi skrovno romoneći potočić. A radost je njegova još veća bila, što ju je odala blagost njezina sèrca i mirisno cvěće, koje je ljubila kao i dobra děla,

Mislim da mi dalje netreba pripovědati, da će ostalo znati i sami čitatelji.

Stražmeštar Ivan Ivanović Ivanov.

(Dalje.)

Snubok.

Gospoja Sergejevna zapremila je u prostranoj kući neoženjenoga Alekse Stefanovića Sibinja čitav red sobah, koje su sve naložene bile. Ona je tèrčala iz jedne sobe u drugu, pa je odredjivala, šta će u jednoj, a što u drugoj biti? U isti par tèrčao je i Vladimir iz sobe u sobu, pa je opet drugčije odredjivao, kako se je njemu svidělo. Po starom običaju posvadiše se kod toga posla, al je po starom opet običaju ostalo sve na Vladimirovo. Mužka i ženska čeljad iztovarila je na zapověd gospoje Sergejevne razne stvari ovamo, a po zapovědi Vladimirovoj morala ih je pretovoriti drugamo. Vladimirova bijaše glavna briga, da se iztovari sve što se može jesti i piti. Sada sědne za stol, pa se najede, da je jedva disao, a zatim ode na dvorište, gdě mu je bila zabava těrati sluge na lěvo i na desno i tući ih bičem. Martu je udario samo tri puta, nu to kao predtečno, jer ju je skoro zatim pozvao na klupu pred kuhinju, te joj ovako počeo govoriti:

„Nu Marto, ja sam te pomilovao, pa sam naumio da te plemenitom učinim. Tako mi duše, ja sam dosta lěp momak, a doba je da su oženim. Pokoriti mi se moraš svakako, pa je bolje, da mi se pokoriš kao žena, a i priličnije je ženi ledja nabijati, jer žene nitko nežali. A ti se jamačno nećeš na me tužiti, nit ćeš reći, da te neimam rado; ni moja mati nije toliko bubana od moga otca, koliko bi ti

Digitized by Google

bila. Věruj mi, da moja majka još sada jadikuje, što neima nikoga, koji bi ju nabijao. Večerom se zadubi kadšto u misli, pa govori sama sobom: „Bi li uzela, nebi li uzela onoga pisara?“ I ona bi ga uzela, da joj to ja dopustim. Ona je već i razpitala, je li strog? Ali su joj na sreću odgovorili, da je takova plašivica, da ga isti poslužitelj u pisarni bije. A tako ju je minula volja. Takav ja nisam, jer sam se u otca vèrgao. Što misliš, bi li me ti hotèla ljubiti.“

„Ja imam zaručnika, komu sam se pred Bogom zavěrila.“

Gospodičić neodgovoriv ništa udari ju bičem.

„Radje ću umrěti, nego poći za drugoga.“

Gospodičić udara jače.

„Pa ako neću drugčije odoléti, a ja ću skočiti u vodu.“

Sada stane gospodičić nemilice udarati po siromašnoj děvojci, a ona počme vriskati od ljute boli. Domaćin izadje, da vidi što je, a za njim i gospoja Sergejevna.

„Kakova je te vika?“ zapita Sibinj,

„Moj Volodja prigleda gospodarstvu, — odgovori brižljiva mati.“ Nemoj se sèrditi otče; mi ti imamo družinu da je Bogu plakati. —

— A zašto si ju dovukla u Petrograd, tà mogla si tu najmiti ljudih, koliko te volja. —

„Ti se, otče, valjda šališ. Kako bi mi plemići ljude najmljivali? Tà zato je milostivi Bog stvorio kmetove, da imamo od njih potrebitih slugah za pristojnu dvorbu. Pa najmljeni sluge nisu ni zašto.“

„Kuda bi mi plemići s našimi ljudi, da jih neuzimamo u dvor? Mi ni štene nedamo od kuće, u nas ima, hvala Bogu, svega dosta.“

— Što me brige zato? Gospodari si kako te volja, ali to ti velim, ta kod mene mora mir da bude. —

Sergejevna mu to obeća.

„To je jedno,“ produži Sibinj, „a drugo je što redarstvo pita: tko si? odkuda si? i što bi rada ovdě?“

— Što se ono brine za to? —

„He! mora po ukazu.“

— Kod vas čověk pri svakom koraku nagazi na ukaz. —

„Svět je velik, mnogo treba, a gdě trěba tu ima i ukaz.“

— Ali što treba znati, kad tko dodje u grad? Tà mi se nismo dotepli Bog zna od kuda, već smo čestiti plemići, došavši s našega imanja. —

„Ali car hoće da zna, što ste.“

— Zar sám car!? Ah moj Bože kakova je to čast za nas! Ala kako je on saznao, da smo ovdě? To si mu ti morao prišaptnuti. —

„Ja ne, već red.“

Ova strahovita rěč upropastila jo gotovo gospoju Sergejevnu. Pogledav svoga sina zače jadikovati:

„Ah rado bi da iztrěbe sve stare plemiće. Najprije su nas svagdě popisali, onda su nas doturali u ovu baru. Slutilo je zlo moje sèrce, pa i susědi su mi govorili: „Pošalji samoga sina, a ti neidi nikud!“ O da sam ih posluhnula.“

— Zar si morala doći ovamo? —

„Dà što. Onaj prokleti odvětnik odredio mi je dan i uru, kad imam sina staviti k regementi.“

Digitized by Google

— To su tvoji susědi pravo imali, i ti si se uzalud mučila, jer to red ište. —

Kod rěči „*red*“ namèrgodi se opet Sergejevna, kano da će joj kiša iz čela udariti.

„Kako ti ime?“ nastavi Sibinj.

— Što se ti brineš zato? možebiti si i ti odvětnik? —

„Jesam, nu ne obični već vèrhovni odvětnik petrogradske gubernije.“

Sergejevna problědi, jezik joj je utèrnuo te je buncala něšto, da se Bog smiluj.

„Da si mi milostiv otče . . . nemoj mi zaměriti . . . jer su mi već od dětinstva kotači poměšani . . . kad što ti baš nisam sasvim pri pameti . . . ja sam inače milućudna i dobrostiva, pa nebi ni vode pomutila . . . ali odkad je umro moj pokojni, měša mi se češće . . . “

„Nu kako ti je ipak ime?“

— Uvěravam te, da sam plemenita, već u petnaestom kolěnu, kèrštena sam Barbarom, po otcu se zovem Sergejevna a po mužu Landiševa. K tomu sam udova i vlastelinka, a ima mi 36 godinah. Slušaj, ja ću ti izbrojiti sva svoja imanja. —

„Ostavi to. Koliko imaš děce?“

— Jedinca sina Vladimira od 18 godinah. Tà još je děte, al ga je odvětnik iz zlobe upisao medju odrasle. —

„Od kuda si?“

— Iz okružja Kostromskoga. —

„Aha, Vaso Ivanović ti je put pokazao.“

— Dà, dà Vaso Ivanović Pasuhin. Ala kakovu ti imaš dobru pamet! To se mora reći, da car umije izabrati vrědne ljude, pa da zna, što biva u okružju od dvě lisuće miljah. To ti je car, Bog mu sreću dao. Pa i naš odvětnik, to ti je dobra i prijazna duša. Ovo su ti jamačno vrědni ljudi. —

„Sreća tvoja što si dovela sina. Jedan dan kasnije pa bi morao za cělo življenje medju regulaši služiti radi neposlušnosti prema carevoj zapovědi. Daj Bože da ga uzmu još u gardu. Sutra je zadnji rok, zato neoklevaj, već pošalji sina za doba u vojnički odsěk.“

— A gdě je ona? —

„Tà nije nikakova baba, već je kuća. Moj sluga opremit će onamo tvoga sina.“

— Ja ću ga sama odvesti. Kakova bi ja bila mati, kad bi svoje děte izručila tudjima rukama. —

„Kako te volja. Nu i ja ću biti ondě.“

Novak.

Evo nas pred uredom popečiteljstvah i dèržavnoga věća. Ovo su kućarice blatom izmazane. Premda je istom sedam satih, to su sědnice već počele. Ljudi prolaze po pomèrčini kao kakove sěne iz jedne kućarice u drugu. Sibinj stupi u ured popečiteljstva vojničkoga. Pol ure za njim dodje i Landiševa sa sinom.

„Gospodine tajniče,“ reče Sibinj, „prima li se još u gardu?“

— Neprima već od jučer. —

„Pa što s onimi, koji se još nisu upisali?“

Digitized by Google

— Po ukazu moraju kao prostaci služiti do života. —

„Neima druge pomoći?“

— Světli predsědnik, knez Menšikov izvolio je zapověditi, da se plemići, koji bi se još najavili, uvèrste u ingermanlandsku regementu onako kao u gardu. —

„Upišite dakle gospodičića Landiševa.“

— Izvolite ga visokorodjeni predati lěčniku, da se vidi je li sposoban. —

„Ako si ti sposoban,“ vikne sèrdito gospoja Sergejevna, „to će valjda i moj sin biti. Hajdemo samo k tomu tvomu lěčniku?“

Sibinj opomene Sergejevnu, da nebrusi jezika, a tajnik reče Landiševu da stupi u dvoranu. I Sergejevna je htěla za njim, ali joj nedadè vratar. Dok se ona s vratarom inatila, odveo je tajnik gospodičića iz dvorane.

„Dobar je, treba mu napisati ukaz za ingermanlandsku regementu.“ Zatim reče gospodičiću:

„Ti ćeš Landiševe s ukazom odmah u regementsku pisarnu.“

Ukaz bude napisan i Landišev ode sa svojom materom u regementsku pisarnu. Tu pročita pobočnik ukaz, pa zapovědi zatim da novaka predadu stražmeštru Jefimovu. Sergejevna pošla je opet za sinom.

I stražmeštar Jefimov bio je staroga plemičkoga roda, ali u službi nestalo je na skoro njegove nadutosti; samo si još po njegovu govoru i po někoj vèrsti uljudnosti mogao razabrati, da je plemić. Pročitav ukaz i pogledav mater i sina razumio je odmah čitavu stvar i odlučio da će pokazati, kako se kod njih živi.

„Čitav děčak,“ reče za Vladimira. „Bože ti daj, da kod pèrvog izbora dodješ na moje město. Ali tu se nemože dangubiti, već treba da se još danas u red staviš. Ti si plemić, te ćeš, ako uzhtiješ, bèrzo što treba naučiti. Hajde k satniji. A ti majčice hodi s Bogom, gledji da te na skoro nestane odavle, pa se kod kuće mdi Bogu za svoga sina. Lěpa ti je stvar soldačija. Ovdě se izravna i sèrce i kosti; čověk ovdě gladuje i zebe, pa je ipak dobre volje. Sreća još što si dospio u pěšake, kod konjaničtva ima čověk dvoje marve na vratu: naime konja i sebe. Hajde dakle nemoj zaměriti majčice, ali je doba da ideš; mi ti neimamo kada ni razgovarati se.

— Što ja da idem?! A Vladimir? —

„Vladimir će ostati u satniji.“

— Pa da ga ostavim u tvojih rukah. —

„Pa ma i u mojih; istina, malo su omašne, nu obavit ćemo mi to i bez batinah.“

— Batinah! Pa da ja dopustim, da ti batinaš moje děte? A zašto su mi nokti moji? — pa podigne svoje omašne šake.

„Ah majčice, kod nas ti se neševèrda mnogo. Ako ćeš ići s dobra, dobro, ako ne, a ja ću zapověditi, da te odvuku. Jereme, Ivanove s ovom gospojom na sane. Udara već u bubanj, ja moram ići.“

Jefimov ode s gospodičićem. Město Jefimova dodje Jeremo, nègdašnji sluga Vladimirov, i Ivanov, zaručnik Martin. Gospoja Landiševa nije odmah ni spoznala svojih ljudih, ali ovi su spoznali na pèrvi mah svoju milu gospoju, te su sustali sasvim zapanjeni.

„Hajde Jeremo!“

— Idi ti, Ivane, pèrvi. —

Digitized by Google

„Bojim se.“

— I ja. —

„Ako se razsèrdi poslat će nas po običaju u tamnicu. Nu što bilo da bilo; zapovědi se mora pokoriti,“ reče Jeremo pa prekriživ i obodriv se povuče svoju gospoju na vrata. Ivan je stajao kao okamenjen sa strane. Sad prepozna Sergejevna svoje ljude, pa vikne.

„Pseta nijedna, tužit ću vas pri mom domaćinu, on je vèrhovni odětnik petrogradske gubernije, pa ako to nehasni, ići ću do věća, dà do samoga cara.“

„Nebrini se za njezine grožnje, već ju izprati na polje,“ oglasi se uljudni stražmeštar. Ivan se prene, prekriži se pa pomogne turati na polje svoju gospoju.

Sergejevna běžala je sada od jedne kućice ingermanlandske regemente k drugoj, tèrkala sad na ovom, sad na onom prozoru, i napokon razlupala i jedna vrata. Sada pošalje častnik několiko vojnikah, koji su imali gospoju opremiti u njezin stan, i sve što se dogodilo redarstvu prijaviti, da ono gospoju Sergejevnu prisili, da se pismeno obveže, da neće više napastovati zemljište ingermanlandske regimente. Sibinj je obrekao, da će od nje izvabiti takovu obvezu.

„Otče Stefaniću,“ vikne razcviljena mati, „pribavi mi sina moga, pa ma umro, samo neka umre u mom naručju; ovako ga neću više nikad viděti. To nije regementa, to je vučnica, to je sratište za plemiće. Oni će mi sina nabiti na kolac ili ma kakogod smaknuti, ja sam jih viděla svojima očima, vidět im je na licu, da nisu ljudi već kèrvožedna zvěrad.“

— Nepsuj věrne službenike careve, inače ćeš imat zato pred sudom odgovarati; ja sám moram takove stvari javljati caru; dakle sědi ovdě pa podpiše ovo. —

„Što misliš otče od mene? Tà ja sam čestita plemenita gospoja a nisam nikakva popadija. Nemoj me vrědjati, pa mi nečini sramote. Tà cěli bi svět pèrstom kazao za menom, pa bi me izsměhavao.“

— Neka se smije, samo ti podpiši. —

„Ali pomisli, da sam plemenita, kako da ja pišem?“

— Dakle piši: plemenita Landiševa . . . —

„Zar nerazumiješ, da baš zato neznam pisati, što sam plemenita. Zovni Jefremića, zato i dèržim onu budalu, da piše město mene i Vladimira.“

„Ako tako, to ću ja pisati, stavi ti samo ruku ovamo.“ Metne joj pero u ruku, pa napravi križ: „To valja kod nas koliko i prisega.“ Sada uze artiju i ode.

„O sramote i poruge za me,“ poviče sva u sdvojenju Sergejevna. „Hej Jefremiću, Palaško, Kiruško.“ Pa tako zovne još několiko imenah; ali nebi nikoga na njezinu viku, jer je sve pohitilo na ulicu, da vidi kako je Marta pala oko vrata svomu Ivanu, koga ovdě iznenada srětne. I Ivan je bio zaněmio od velika veselja, ali mu je služba bila na pameti, te je nastojao da Martu ljubko s vrata skine. U taj par dodje Sibinj.

„Tko je najstariji medju vami?“ zapita on.

„Ja!“ poviče Ivan, pa strese Martu, da je pala o zemlju i udarila u plač.

„Što se tu dogodilo?“

Ivan je pripovědao cěli dogadjaj, pa nastavio:

„Sad ju još vatrenije ljubim nego prije; nu služba nedopušta da se sada ljubimo.“

— Ali ona je toli mila i věrna, da si ju mogao malo podragati. —

Digitized by Google

„Ja sam prisegao vĕrnost caru, pa sada sam u službi zato mora sèrce šutiti. Kad budem slobodan, onda me dois ta neće ni Marta nadkriliti u nježnosti.“:

— Ti si dobar i vĕran sluga, zato ćeš preteći druge. Ponesi sada ovo pismo kamo treba. Bog s tobom, ja te neću zaboraviti. —

(Konac drugi put.)

Život u Carigradu.

(Od Mijata Stojanovića.)

Uzeo sam gradivo za opisanje života u Carigradu iz pisamah nĕkoga putnika od godine 1841., koji se dulje vremena u istom gradu bavio, a ponĕšto iz Nösseltsova zemljopisa.

Kad se čovĕk rano probudi, i izajde napolje iz konaka, nezna čemu bi se prije divio, šta bi prije gledao: ili neizmĕrnu morsku pučinu, ili veličanstveni kanal, il' divnu i čarobnu luku Carigradsku, ili ogromni grad sa visokimi sgradami, predgradi, cèrkvami i minareti; kudgod se svèrne okom svuda su sgrade ogromne kao da ih nisu ljudske sagradile ruke. Kad izajde jarko sunce iz pučine morske i popne se nad bèrdine Skutarske, kovni poluměseci na džamijah i sarajih blištaju se da oka na njih svèrnuti nemožeš.

Ako pogledaš na sokak, već u rano jutro pun je ljudinstva; al tko bi mogao opisati pojedine gomile ljudih, koji gamze po ulicah kao pčele po tèrnki? Hajdemo k luki, pak prĕko u glavni grad. Prostrane ulice pune ljudih vijugaju se okolo palačah. Kudgod prolaziš, čuješ viku odžah sa džamijah, okolo kojih sve više i više rastu gomile ljudih. Turci oděveni u hiljadostručne oděće, sa čalmami svake vèrsti i boje, pĕške i na konjih, sa pratnjom i brez nje, i svi hèrle u džamiju na avdes i klanjanje jutarnje. Na drugoj strani tiskaju se gomile Gèrkah i Gèrkinjah, i pred njimi kaludjeri u cèrnini sa dugačkimi bradami, da im se jedva lice vidi s kamilavkami na glavi. I ovi svi vèrve u cèrkvu. Tko su opet oni ondĕ oděveni jednostavnije sa malimi kapami? Niti su im lica gèrčka ni turska, al' niti europejska, i cèrne kuse brade rube im cèrnomanjaste obraze. To su Armeni, i njim zapovĕda njihov vĕrozakon cèrkvu polaziti za ranog jutra. Iza božje službe, kad svi ljudi izidju iz hramovah Bogu posvećenih, oživi se cĕli veliki prostor velikoga grada. Množina mulah i konjah vuku burad po sokacih i polĕvaju tarac. Otvore se ćefenci i rešetke od prozorah i vrata od trĕmovah i dućanah. Na trĕmovih pokazuju se Turci pušeć lule, a službenici od velikašah već tumaraju po ulicah i nose poslastice. Zanatlije već rade, lupaju, buče i larmaju u svojih stačunih i dĕlaonicah, a po sokacih ne manja čini se larma i žamor. Nadničari sa teglećimi magarci, konji, mulami, bivoli i devami već su počeli svoje dnevno dĕlo i turaju se već po ulicah za ljudinstvom amo tamo hodećim. Ovdĕ tĕraju gomilu kravah, ondĕ čopor kozah i čredu ovacah, koje se plašljivo pored ljudih provlače. Sad se pokaže koji velikaš na ulici, kakav vezir, paša itd.; množina poslužiteljah: konjušarah, sokolarah, svi bogato oděveni pĕške i na konjih predhode i zapovědaju ljudinstvu, da se ukloni pred čestitim gospodarom njihovim. Već se u rano jutro skupljaju na piaci piljari i piljarice, što prodaju zelenje, friško mlĕko, sladku vodu, šećerli vodu, šerbet, salatu, maslo, med, ulje, vosak, i ovi ponudjaju

Digitized by Google

svoje stvari mimo prolazećim, da čověka uši ogluhnu slušajuć kako se deru. Sad se pazari na sve strane, prodaje i kupuje. Jedni kupuju i piju kavu, drugi šerbet, treći ribe frigane, četvèrti jagnjetinu, peti pite, hleb itd. Već i patrole turskih vojnikah obilaze ulice, sve sami Turci bradaši oružani puškami i jatagani. Jedni dolaze, drugi prolaze, jedni u grad od luke, drugi iz grada k luki. Tu sukobiš gomilu mornarah hodećih u grad, da kupi, što kome treba; drugi hite žurno iz grada k moru, gdě ladje čekaju njih spremne za poći na put. Ore se ulice od vike nebrojenih vikačah; na svakom uglu čuje se iz svega gèrla vika: „Zajutrak za dvě pare! sladke pite! trešnjevače! baglamače! maslenjače! leda! sladoleda! medvenjače! limunah! mlěčnjače! sira! uljikah! orahah! smokavah! pirinča! luka! lubenicah! datulah! jajah! pilićah! fazanah! patakah! trešanjah! višanjah! šljivah! tarane! i tko bi sve izbrojiti mogao, što se tu ponudja; tko li bi mogao opisati, kako se prodavači nadvikuju u onom žamoru, u onoj ciki, viki, i larmi, u onoj galami, u onom šapatu od ljudih, u štropotu i vriski od konjah! Tu smotri čověk několicinu bulah (turskih ženah), koje najimaju gondulu, da ih preveze na aziatsku obalu, gdě je prekasan i pun dražestih preděl, gdě su vèrti i djulistani jedan uz drugog kao u djerdan nanizano zèrnje bisera i koraljah; gdě je gaj do gaja, dubrava do dubrave; gdě su dražestni brežuljci oděveni věkovitim zelenilom, i gdě bistri potočići obilnom vodom natapaju cvětne poljane. Ondě opet na ulici pokaže se kakva odlična kaduna u pokritoj kučiji, koju prate arapi ka kanalu, gdě će valjda kaduna da polazi vèrt izvan grada; puk se uklanja s puta i cèrnci groze se kresićima se očima svakomu, tko neće da se s puta uklanja. Opet s druge strane vozi se druga Turkinja kanalom u svojoj čajki narešenoj žutim limom, běle i cèrne robinjice stoje uza nju u pripravi kao zapeta puška, da ju dvore, i kud ona okom, robinje skokom. Ovdě plove ladje, ondě gondule, ovdě čajke, ondě opet čamci, čunovi, tumbasi i sretaju se, skabaju se kao riba u kotcu. Tako po ulicah gamzi světina kao mravi po mravinjaku, pěške, na konjih, na kolih, na mazgah, na devah, na magarcih. Siromašnija světina ide kako tko može; u družtvu i sami, ali imućni i odlični nikad nikud brez pratnje. Prostota i sirotinja stara se sama za svoje kućanstvo i iste bule kupuju, što im treba za pojesti i popiti u kući, ali odlične bule nevode espap o tomu, nego ako koja što kupi, to je od poslasticah, ostalo kupuju mužki službenici. Bule idu pokritim licem, i mužkarci nesmiju ih zanimivo gledati, jer bi to bila uvrěda, nego kad mužkarac skobi se sa bulom, mora oboriti oči k zemlji i ići svojim putem kao da ju i nevidi. Obično oděvene su Turkinje u zelene haljine, i obuvene su u žute cipele, a Gèrkinje i Armenkinje nose mèrke, modre i tamnocèrvene haljine i cèrvene i modre cipele.

Povratimo se natrag u srědinu grada. Tu je medjutim sve živo u poslu. Kroz pazar nemože se proći. Prah se podigao kao oblak na svakom uglu. Skropioci hite opet pošKropiti tarac. S jedne strane viče se, da se uklanja s puta, s druge guraju se i tiskaju napred, u srěd ulice ide oružano vojničtvo, i riva, gura i obara sve, što mu je na putu. Tu se grozi čověku deva, da će ga pogaziti, ondě opet skače u vrelen čil konj, dere se razljućen cèrnac i prěti golim nožem, s kojim brani svoju gospodju kadunu, koja želi onuda proći; ondě dalje reži velika vaška i kesi zube na prolazeće. Zavadiše se na ulici ljudi, i ljuti noži zablistiše se, udari jogunica na kavgadžiju; al bèrzo priskočiše vojnici, proturaše se kroz množtva sa oružjem u ruci, i srećno razoružaše protivnike zavadjene i odvedoše ih u tamnicu.

Digitized by Google

Medjutim su započeti već i službeni poslovi. Skupljen je divan u seraju; kadije sěde u svojih sudnicah, Turski velikaši ljube u svačemu velikoljeplje, sjaj, gizdu i vanjsku slavu, zato i kad idu na skupštine, mislio bi čověk idu u svatove, jedan vodi za sobom po množinu službenikah i osedlanih konjah tako, da zajaze cěle ulice. Na Atmejdanu lete unakèrst mladići turski na uvěžbanih konjih i uvěžbavaju se u strěljanju i bacanju koplja. S druge strane luke na Top-hanu ječi grom topovah. Kor turskog topničtva věžba se u oružju. U luki na brodovih još je živahnije, reko bi čověk, nego u istom gradu, tu ti je buka, vika, cika, škripa i lupa brez kraja i konca. Medjutim sunce se popelo nad těme i kaže podnevicu, tu iznova zaori glas odžah sa džamijah pozivajuć Mahomedance na molitvu, Turci čim to čuju, ostavljaju svaki posao i svaku zabavu, i hite u džamije. To su dakle Turci pobožni i bogostrašni ljudi, pomislit će tkogod, kad su tako točni u obsluživanju svojih věrozakonskih obredah. Kao u svemu tako i u tome nije Turkom stalo što do jezgre i istine, nego do vanjske ljuske, zato i jesu tako okrutni, kèrvoločni osobito proti raji kako vidimo iz njihova postupanja u Bosni.

I u Carigradu kad je podne počiva od posla i blaguje prosto ljudinstvo. Kad se dodje u to vrěme na piace i pazare, kudgod svèrneš okom, vidiš ljude obědovati. Po kućah i hanovih čuje se štropot i zveka žljicah i nožah i miris jelah širi se zrakom, te bode u nos gladne šetaoce. Gomile ljudih sěde onde javno, zemlja im je stol i stolica, a oblaci krov; niti imadu noža niti vilice, nego iz plitijah jedu pèrstima frigano i pečeno, kuhano i vareno. Pred kućami, po trěmovih i predkućištih, u vèrtlovih — svuda vidiš ljude obědujuće. Turci sěde němi i ukočeni za obědom, a Gèrci provode šale i vesele se kod jela. Ulicami prolaze tad hranitelji vašakah, i ovim bacaju komade mesa. Poldnevna zaparina postigne najveći stupanj, i veća strana žiteljah legne spavati, a ostali još rade, posluju i tumaraju. Tad se vidi po istih sokacih, gdě god samo sěnke ima, spavaju ljudi popadali kao snoplje na požetoj njivi. Najedanput učini se zveka i zvonjenje zvonacah u luki, na brodovih tim se sazivaju brodari na oběd.

Kod turskih velikašah i kod oběda vidi se iztočna sjajnost. Često dodje na stol po 30—50 i više zdělah, plitijah, tepsiah, čanakah, pločah, loparah, tanjurah itd. Tu se vidi kinezko i japanezko posudje; žljice i noži obloženi zlatom, ali jestvine su jednostavno i prosto sgotovljene. Pečenje, pilad i pite svuda i uvěk se vide. Turci su uměreni u jelu i za obědom vlada podpuna tišina, samo se čuje zveka posudja i mljaskanje ustnicah od obědujućih.

Kad popusti zaparina dnevna, opet ožive na novo gradske ulice, šetališta i vèrtlovi, trěmovi i krovovi kućah, i svud počme světina opet hoditi tko s poslom, tko i brezposlen. Opet čopori devah, mazgah, konjah i magaracah podju kroz ulice, da se tarac trese od stupajah njihovih, opet se pojave vikači na sokacih i na novo ponudjaju svoju robu, opet zamni sav grad od žamora cike, buke, larme i zveke. Uz kanal pojavi se podaleko grom topovah, zato što se sultan morem vozi u šetnju, i kudgod prolazi njegov brod pozdravljaju ga gruvanjem topovah.

Sad se dovèrše dnevni poslovi, i svět ide za zabavom, samo tèrgovac sědi još u svom dućanu. Kupelji i kavane pune su ljudih, da se u njih jedva može unići. Na ulicah i pijacih pojave se igrači, pustolovi, varalice, komedijaši, svirači, lutkaši i drugi dangubice; vrači, kartaruše i čaratari tu se takodjer nalaze i mame novce ljudem iz žepa. Tu vidiš cigane, gdě vode medvěde i majmune igrajuće, ondě opet, gdě se u okladu hèrvaju mladići, tko će koga oboriti, drugi opet džili-

Digitized by Google

taju konje i natěču se na prostih městih, i tako se ondě provodi popoldašnje vrěme.

Pred večer opet sazivaju odže Turke u džamije. Sunce sědne za gore, a poslenici vraćaju se s posla, gonduliri vežu svoje gondule uz obalu, a šetaoci hèrle natrag u grad u svoje stanove. Ondě je običaj za rana u večer umiriti se i počivati, jer iza tihog smèrknuća bèrzo slědi mèrkla noćca, i mèrka koprena sve predmete bèrzo sakrije pred očima gledaoca, i sa mora obično počmu večerom duh ti větrovi. Svuda zavlada smèrtna tišina, samo more u daljini javlja se svojim šumom, i sa munarah javljaju se glasovi odžah i navěštuju četvèrtu dnevnu molitvu. Još se ore pěsme brodarah, zviždanje brodarskih trubah i zvonenje zvonacah pozivajućih na večeru. Kad se čověk u to doba od luke povraća u grad, opaža miliune svěćah užeženih. Sve su kavane razsvětljene, lampe na kućah, trěmovih i krovovih gore, jer sad se sastaju bule i kadune na posělo, i sada tek mogu odkritim licem gledati dole na ulice. Robinje poslužuju svoje gospoje, a robovi straže, da tko nebi smućivao gospoje pri ovih noćnih sastancih. U gradu su razsvětljeni svi dućani lampicami i svěćicami, premda neima obćenitoga razvětljenja čeloga grada.

Medjutim učini se něka doba noći, t. j. kasno. Pojedine svěće još se blěskaju po kućah i krovovih i samo su još kupelji i kavane pune ljudih. Imućni Turci sad su već zatvorili se u svoje stanove i nepokazuju se na ulicah, po kojih sve manje i manje vidi se ljudinstva, dok se najpostě svatko ukloni na konak i ulice ostanu prazne i puste. Oko deset satih noći sve je tiho i umorno po gradskih ulicah, tako isto i u luki oko iste dobe kadšto čuje se pljuskanje vesalah od pojedinih gondulah. Iznenada kad već zavlada posvuda smèrtna tišina, zaori mukla gèrmljavina od topovah i odazove se kroz noćnu tišinu kao glas silna groma po zraku. Tim se oglašuje smèrt odličnijih Turakah, koji zasluže smèrtnu kazan, i u to doba il' ih poseku, il udave konopcem ili streljaju ; omèrknu a neosvanu živi.

TOBOLAC.

— **Iz Zagreba.** Čujemo i pogovara se, da će ovamo doći němačko kazalištno družtvo iz Košicah, dapače ima ljudih koji tvèrde, da je naše ravnateljstvo već primilo ponudu toga němačkoga družtva, nezna se samo uz koje uvěte. A mi dèržimo, da je ovo pusti glas, koga su razněli naši neprijatelji, da podseku krila narodnomu našemu kazalištu, jer znaju, da mu ništa nemože toliko škoditi, koliko glas, da će se u njem němački igrati, ma samo jedan put; jer su se uvěrili, da za naše kazalište nebi bio ni deseti dio sakupljen, da narod, uzdajući se u světloga bana, nije imao tvèrdu nadu, da će ono biti upravo narodno kazalište. Nu ova je věra već poněšto malaksala, budući se dvě godine talijanski igra, a ako se ove godine dovede još i němačko družtvo, to će se svaki rodoljub kajati, ako je i krajcaru dao za kazalište ovo tobož narodno.

Nu kako rekosmo, dèržimo malo ne za nemoguće, da će u Zagreb doći němačko družtvo i to s toga, što našim narod. kazalištem upraljaju poznati rodoljubi; a baš nam se na smèh daje, kad pomislimo, da bi němačko někakvo družtvo imalo doći iz Košicah, velimo iz Košicah. Němci će se uzradovati, kad začuju, da su se tja u Košicah nastanile němačke vile.

Ako se dakle i neimamo bojati, da će se ovaj zlokobni glas obistiniti, to on ipak škodi našemu narodnomu poduzeću, jer se ljudi boje i glasa, koji se pojavlja u stanovite rokove, kao kakav zao duh.

Da se ovomu zlu doskoči, trebalo bi po našem mněnju da ravnateljstvo kazališta po pri-

Digitized by Google

měru ostalih ravnateljstvah naših nar. zavodah objavi svaki put zapisnik svoje sědnice, da narod zna, je li se što radi i što se upravo radi.

Činimo pozorno ravnateljstvo kazališno, da ima ljudih, koji hotomice razprostiru glasove nar. našemu kazalištu škodljive. Trebalo bi dakle, da ih ono naročito oprovèrgne.

Zapisnici rečenih sědnicah bili bi nam i drugčije dobro došli, jer bi saznali, je li ravnateljstvo što učinilo radi izdavanja izbornika (repertoire), koga našemu kazalištu treba kao gladnom kruha. Čuli smo, da su na poziv ravnateljstva neki naši pisci već predložili několiko svojih kazališnih komadah; jesu li dakle prosudjeni, hoće li se skoro tiskati? Ako možebiti za koju godinu stečemo narodno igrajuće družtvo, to opet nećemo imati dobrih komadah za igranje.

Da ravnateljstvo kazališno zna, koliko naše občinsko uzdiše za narodnimi predstavljanji, ono bi se bar ikoliko pobrinulo, da neuzdiše uzalud. A da ovo nije baš nemoguća stvar, to smo se već několiko putah uvěrili. Ako je gosp. Štriga mogao prije několiko godinah sakupiti dobro družtvo dobrovoljacah, zašto se to nebi moglo i sada. Reći ćemo tko, da su svi oni mladići, koji su onda igrali sada u dèržavnoj službi, a mi velimo, da bi trebalo tražiti, pa bi se i sada našli ljudi, ako ne oni isti, a ono drugi, jer se svět neprestano ponavlja. Mi smo ako se nevaramo i god. 1845 imali narodnoga družtva, a od ovoga družtva nije bilo nijednoga člana u Štrigovom družtvu, pa je ono ipak dobro bilo. Gotovo svi naši rodoljubi tvèrdo su uvěreni, da bi g. Štrigi za rukom pošlo sakupiti igrajuće družtvo, jer ga občinstvo ljubi radi njegova požèrtvovanja i osobitoga poštenja. Nu trebalo bi, da ga sámo ravnateljstvo pozove i da mu osègura bar toliki dohodak, kolikoga bi imao kod němačkoga kojega kazališta, a mi se nadamo od njegova rodoljubja, da bi volio raditi za svoj narod, nego živěti u tudjinstvu.

— Prekjučer je bila sědnica Matičina. Zametnuto je opet pitanje, hoće li se izdati drugi put Gundulićev Osman i tko će ga za tisak pripraviti i tiskati. Odlučeno, da opazke ostanu kako jesu, samo da se doda razjasnjenje pojedinih težih strofah; posao ovaj da svèrše gospoda, kojim je već prije pověren bio; nek se medjutim netiska, dok nedodje Belamarićev rukopis. Za cěnu ima se još jedanput pitati tiskarna Županova i Gajeva,

Gg. Ivan Mažuranić i A. Veber dadoše izvèšće o rukopisih pokojnoga Stanka Vraza, te rekoše, da bi matica mogla njegovoj sestri dati za njih 50 fr. sr., jer će biti veliki trošak kod izdavanja. Tudji rukopisi koji se nalaze medju Vrazovimi rukopisi imadu se predati muzeju.

— Još ovoga tjedna dotiskat će se u tiskarni Franje Župana:

„Dèla Dominka Zlatarića“ t. j. *Elektra*, tragedija od Sofokla, *Piram* i *Tisba*, pěsan od Ovida, *Ljubmir* igra pastèrska od Torkvata Tassa, *Razlike izvorne pèsme*, a u dodatku *tri pèsme* Šimuna Zlatarića, sina Dominikova. Cěna mu je izvan predplate 1 for. 30 kr. sr. Zatim Mavra Vetranića-Čavčića *Hekuba* i *posvetilište Abramovo*. Cěna 40 kr. sr. — Napokon Библійска Повѣстница старога и новога завѣта и апостолска дѣла трудомъ Николе Беговича. Cěna svezanoga iztiska 30 kr. sr.

— Piše nam g. Matija Ban, da je naumio izdati u několiko svezakah svoje *„različne pèsme,“* nèke ljubovnoga sadèržaja, sastavljene u pèrvoj mladosti, a nèke sadèržaja domorodnoga sastavljene poznije. Biti će ih jednih i drugih u svakomu svezku, koji će sastojati iz četiri do pet tabakah, a stati po 20 krajcarah. Predbroitelji iz Austrije neka izvole napred poslati novce g. Vasiljeviću u Zemun. Rok predbrojenja traje samo do 1. svibnja, a kad ovaj izteče poskočit će knjigi cěna.

Slavenski glasnik. Sèrbsko-Narodni Věstnik prestao je izlaziti.

— U izvèšću beogradskoga čitališta čitamo, da ono dèrži sve hèrvatsko-sèrbske novine osim Glasnika Dalmatinskoga, i da mu knjižnica ima 2562 kom. raznih knjigah. Od ostalih Slavenskih listovah dèrži ona samo „Sovremenika,“ koji u Moskvi izlazi. Mislimo, da bi dobro bilo, da naša čitališta i čitaonice město mnogih tudjih a osobito němačkih novinah, dèrže više slavenskih listovah, koji se jamačno mogu natěcati s němačkimi.

— Dana 30. ožujka imalo je družtvo „Matice Sèrbske“ osmu godišnju skupitinu. Pročitano je izvèšće g. podpredsědnika, iz kojega se vidi, da se je odbor za godinu danah četiri puta sakupio U pèrvoj je sědnici odlučeno, da će se izdati „Čitanka,“ u drugoj je sědnici odlučeno, da će se ova čitanka izdati u 3000 odtisakah. U trećoj je sědnici predloženo dělo: „Boža krasnošć u stworbje“ (Veličanstvo božje u prirodi) spisano od Mučnika, i odlučeno, da će se tiskati odmah poslè uskèrsa. A u četvèrtoj je sědnici oglašeno, da je izašlo dělo dra Sommra „Namakanja Ameriki.“ Zatim je napomenuto, da je „Matica Sèrbska izměnila svoja děla sa děli „Matice češke,“ „Ilirske“ i Ilirsko-Sèrbske.“ G·

Digitized by Google

Becker položio je račune, koji su u dobrom redu; a knjižničar g. Buck je javio, da knjižnica lěpo napreduje.

— U Pragu je izašao 4. br. „Žive“, drugi svezak Droze-ovoga političkoga gospodarstva prevedenoga po dru. F. L. Riegru i deseti a zaliboże i zadnji svezak „Pražkoga posla.“

— Gospodin H. Stupnický oglasio je predplatu na svoje dělo „Galicija,“ pregled zemljopisni, městopisni i pověstnički s obširnim zemljovidom kraljestva Galičkoga, vojvodstva krakovskoga i Bukovine. Poljski original već je dotiskan, a sad se tiska němački prevod. Cěna je ovomu dělu 1 for. 30 kr. sr. Predplatni novci pošiljaju se „Uredničtvu Przyjaciela Domovego.“

— U Krakovu su dobrovoljci predstavljali u poljskom jeziku „Narzecsone“ od Korzenjovskoga i „Zrzóda i przekora.“

— O ruskom književtvu čitamo ovo izvěšće u „Pražkih Novinah.“ Měsec sěčanj donosi nam na dar k nastavšoj novoj godini zakašnjene koledare i almanake.

U Petrogradu je izašao kazališni Almanak za ljubitelje kazališta istom po novoj godini. Ima u njem kratka pověstnica ruskih kazalištah i pogled na sadašnje stanje ruskoga, francezkoga, talijanskoga i němačkoga kazališta u Petrogradu. — U Odesi je Richelieuski lyceum izdao Koledar za g. 1853. — Nova godina prikazala je ruskomu književtvu pěsme Petra M. Sincova, koje su razděljene u dva děla. Recensent u Sovremeniku veli o toj knjigi ovo: „Što se tiče izvanjske slike ona je upravo prema sadržaju, neglededć još ni na tiskarske pogrěške. Neću ni da govorim o smislu, jer je gorji nego sam pisac. Pěsme su ove upravo nevaljane, u ovoj knjigi može se naći oponašanje svih pěsnikah, koji su pisali i koji još pišu u Ruskoj.“ — U Petrogradu su izašle u dva děla kazališne igre i žive slike za děcu. — Za děcu je još i gospoja A. Išimova spisala: Pripovědke Babine ili pověstnicu Rusije u pripovědkah. Izdanje je ovo nakićeno lěpimi, umětnimi i ukusnimi slikami. — Znanstvena literatura umnožena je ovoga měseca dvěmi knjigami. Pěrvoj je naslov: Temelji lučbe s obzirom na gospodarstvo, oběrtnost i domaći život. Pisac je Schmidt. Dva děla. U Moskvi. Kritika prigovara ovoj knjigi, da nije za drugoga nego za slušatelje Schmidtove, jer se pisac svaki čas pozivlje na svoja ustmena predavanja. Druga knjiga zove se: Temelji botanike ili anatomia, fysiologia i klasifikacia bilja. Dělo je ovo sastavljeno od Božanova po različitih dělih francezkih. Izašlo je u Moskvi, pisano je za děcu, te se odlikuje razumljivim jezikom. — Od mnogih putopisah, koji u Rusiji izlaze, valja spomenuti dobru knjigu pod naslovom: Putovanje u južnu i sěvernu Ameriku od Alkida d' Orbini. Prevod je od Korsakova. Pěrvi dio ovoga děla izašao je već g. 1839, a drugi istom lětos. Najznamenitija književna věst je ova, da umni Ševirev pripravlja za tisak tri znamenita děla, što su nadjena medju spisi pokojnoga Gogola: Gogolova spisateljska izpověd. — Misli o liturgiji i pet glavah drugoga i trećega (?) svezka Měrtvih dušah.

— Ovih danah izać će iz tiskarne Stavropigianskoga zavoda ovo dělo: „Biblioteka obšćepoleznogo čtenija dlja dětej“ izdavana Vladimirom Fedorovićem.

Svašta poněšto. U Pragu je za bolnicu „Franje Josipa“ sakupljeno do sada 10.329 for. 5 kr. sr.

— Dana 17. travnja davat će u Pragu koncert da uboge poslušatelje pravah.

— Onomadne je prodana na javnoj dražbi sbirka vèrlo zanimivih pisamah oko 300 njih. Ovo su dopisi medju Nelsonom, ladom Hamilton i kraljicom neapolitanskom za vrěme francezke revolucije. Prodani su za 1000 zlatnih dukatah. Zadnji list Nelsonov prodan je za 46 dukatah.

— Carska akademia naukah imat će měseca svibnja godišnju skupštiuu.

— Rusko kazalište izgubilo je izvèrstnoga tragičnoga igrača Vasu Andrievića Karjatigina.

— U Ameriki je sada nastanjeno 5,000.000 Němacah, dakle više nego peti dio čeloga pučanstva, au Němci se ipak tuže, što ovi izseljenici zaboravljaju svoj zavičaj i što nemare za svoju narodnost.

— Po lětošn. izvěšću ima zaklada Jelačića-Bana 215.928 for. 16 ¼ kr. sr. Ona je prošaste godine povećana za 54.088 for.

— Peštanske novine hvale se magjarskim čitajućim družtvom. One vele, da su jesenas imale sve novine magjarske koje u Pešti izlaze ujedno 2.800 predplatnikah, a sad ih već imaju 5.500.

— U Terlani u Tirolskoj gadjali su 19. ožujka dva strělca; jedan nije imao desne, a drugi nije imao lěve ruke, pa su bolje pogodili nišan, nego mnogi, koji imaju obě ruke.

— U Englezkoj trebaju svake god. 65,000.000 funtih čaja; a u sěveroamerikanskoj děržavi 34,000.000 funtih.

Digitized by Google

— U Galiciji vèrlo lèpo napreduje poljsko gospodarstvo. Vlastnici povećih zemljištah nastoje samo oko naprédka svoga gospodarstva, te su si već mnogo makinah naručili, da naknade ljude. Prošaste godine sastavljeno je družtvo dionikah, koje si iz Holandije nabavlja lèpu marvu.

— Londonski Globe pripověda dogadjaj, radi koga je car francezki izdao naredbu o carskom livrée-u. „Něki član carskoga roda protegira něku igračicu, a ova je htèla da se pokaže u Longchamps-u, pa je prosila svoga zaštitnika, da joj posudi svoja kola i konje; kad je ovaj na to pristao, zamolila je slavnu igračicu francezkoga kazališta, gospoju Rachel, da se s njom proveze. Kad su se ove gospoje pokazale na elizejskih poljanah u carskoj kučiji, zapovědio je častnik na straži stojeći, da se udara u bubanj i da straža prezentira, jer je mislio, da se carica vozi. Nu vidiv, da se prevario, javio je ovaj slučaj svomu pukovniku, a ovaj opet zapovědniku parižke posade. Malo zatim dovezao se i car sa caricom. Carica opaziv carska kola zapita nestèrpljivo, „kakve su ovo gospoje?“ — „To će nam kazati ravnatelj redarstva,“ odgovori car, pa došav u Tuilleries-e pošalje po toga činovnika. Na skoro se je razjasnila ova stvar i izdana rečena naredba.

— Knez Vellington sědio je jednoč pri poslu, zabavljen vèrlo važnim pisanjem, kad se ono otvore vrata te se pokaže nepoznati čověk, koji je na pèrvi pogled bio sumnjiv. Vellington se nije izgubio, već se otresnuo po svom običaju: „Tko je?“ — „Japollion,“ odgovori nepoznati čověk. „Što ćeš?“ — „Poslali su me ovamo da te ubijem. Neima ti pomoći, ja te moram ubiti.“ — „Pa kako to, zar odmah?“ — „Baš mi nije naznačena ura, nu odvlačiti nemogu.“ — „To je istina, nu ja upravo sada neimam vremena, moram još mnogo pisamah napisati! Dodji kasnije, sutra ili preksutra.“ — I sad je Vellington počeo opet dalje pisati, kao da nije ništa, a ubojica povukao se natrag nerekav ni rěči.

— Ruski admiral knez Menšikov je praunuk glasovitoga ministra i ljubimca Petra velikoga, koji se od pekarskoga šegèrta uzdignuo do svemogućega ministra, pa je ipak dovèršio život u ledenih pustarah Sibirije. Stari čitatelji novinah spominjat će se valjda Menšikova s rusko-turskoga vojevanja god. 1828, gdě je on osvojio tvèrdjavu Anapu i upravljao obsadom od Varne, nu težko ranjen bio je prisiljen, da zapovědničtvo izruči grofu Voroncovu. Već je onda odredjen za načelnika ruskoga pomorstva, koje se pod sadašnjim carem znamenito podignulo. Knez Dolgoruki veli: „Kad bi slobodno bilo živućega velcumnim prozvati, to bi mi ovaj priděvak naděnuli Menšikovu.“ On je kod dvora Petrogradskoga na glasu radi svoje dosětljivosti, a znamenito je to, što se za vladanja Alexendrova odrekao službe zato što ovaj za oslobodjenje Gèrkah nije htio rat navestiti Turkom.

— Zanimivio je znati, koliko ima kukuruz u različitih zemljah različitih imenah. U Austriji nazivlju ga ponajvlše a osobito u němačkom jeziku: turskim žitom i turskom pšenicom, jer se ovdě ponajbolje razširila za vrěme turskoga vladanja u Ugarskoj; u iztočnih stranah Francezke i Lotharingije zovu ju rimskom, a u južnih stranah španjolskom pšenicom; u Toskanskoj zemlji sicilianskom pšenicom, a u samoj Siciliji indijanskom pšenicom; u Turskoj egipatskim a u Americi indianskim žitom. Čini se ipak, da se je iz južne Amerike razširila po ostalom světu. A kakova je rěč: kukuruz?

— U Lionu je 25. ožujka o. g. došao gosp. de Vauxonne k puškaru Gorbertu, hotěv mu dati dva svoja pištolja, da ih popravi. G. de Vauxonne nategne kokota, al mu se izmakne, u taj par pao je g. Gorbert ranjen u pèrsa, viknuv: „Propao sam,“ nu bio je još tako jak, da je otišao u drugu sobu. Vika i cika jadikujuće žene i děce pomutila je g. de Vauxonne-a, a nemogav odoléti žestokoj tugi radi učinjene nesreće, strělio se iz drugoga pištolja u glavu. Dogadjaj ovaj živo se je kosnuo čeloga stanovničtva, jer je g. de Vauxonne bio čestit čověk; a žale ga tim više, što je nada, da će Gorbert ozdraviti.

— Gdě raste najlěpši ružmarin? Na hèrvatskom otoku Lošinju, gdě ga nitko nenjeguje, već raste kao i drugo dèrvo po pol drugi fat u vis. Kad ovdě ružmarin cvate (obično měseca sèrpnja) razprostire se njegov miris osam miljah na daleko po moru, te brodari ovako i po noći znadu, da su blizu ovoga otoka. Naše žene prave ondě ružmarinsko ulje na poliće, te ga prodavaju na sve strane světa, jer je mnogo bolje i od francezkoga.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

PRILOG K 15. BROJU „NEVENA.“

Odgovor

Matije Bana na kritike g. Vebera i P . . . ća o Mejrimi.

To je tako. Ljubav něko vrěme zatajana, uzhitjena, kada se na novo pojavi,

---

*) (Ovo je još odgovor na dokaz g. Bana, da nije pogrěška što se Živan neotimlje Mejrimi.) Zamèršena ova stvar moći će se najlasnije razpleśti, ako se nacèrta naměra pěsnikova, jer ovo je gledište s koga valja cěli njegov plod smatrati. Ja pišuć onaj svoj sud nisam nigdè čitao, kojom je naměrom g. Ban pisao Mejrimu, već sam iz cěloga děla uvidio i rekao, da je hotio da opiše život bosanski, pa evo mi je sada potvèrdio neki moj prijatelj veleći, da je u sudu, koji sam g. Ban o Mejrimi u svom Dubrovniku piše, izrečena ista naměra. Naměra dakle njegova nebijaše opisati pobědu ljubavi, već cělokupni život, kakov jest. Temelj je ovomu životu věra kèršćanska, i patrialkalnost, a u ovoj najveću rolu igraju roditelji, žena i ostala rodbina; ljubav je takodjer dio života, ali ne potencirana nad sva ina ćućenja, već onakova kakova jest u onom životu. Što se je dakle moglo očekivati, nego da će biti ćućenje obiteljskoga života jače od ljubavi? Pa ovako nam je g. Ban i predstavio život onaj u Živanu, do onih městah, koje sam ukorio. Da vidimo. Kad je Alipaša hotio da Živanu daruje časti, bogatstva, Mejrimu pa i život, morala su u njem planuti ćućenja vèrlo žestoka, što je postajao srećnim, kad se je bojao pasti u golemu nevolju, što mu se je vraćala Mejrima, koju je vèrlo ljubio, šta mu se daruje život, kad je mislio, da mora zaglaviti, pa nad ovimi ćućenji odèrža pobědu věra i obiteljski život, volja otčeva i rěč, ma i pod silu zadata věrenici. Kad mu je oteta Ljubica, znao je Živan, da je to Mejrimino maslo zameteno iz žestoke prama njemu ljubavi, al on oslobadja ma pod silu pèrstenovanu zaručnicu, pa i u tom ostaje věran narodnomu životu, u kojem je zaručnica moćna ponuka dělovanja. U ovom se razlikuje nepokvareni život našega naroda od pokvarenoga ostalih narodah. Da se je ovo dogodilo u Londonu, Parizu, Zagrebu itd. věrenik bi hvalio Bogu, što se je na lěp način rěšio mučnoga veza s neljubljenom ženom, te bi poletio u naručaj svoje prave ljubljene drage, jer je ovdě život pokvaren, ali Živanu nije prosto tako raditi. Kad se je Živan sastao u vèrtu s Mejrimom, buknuše u njem ćućenja i strasti što mogu žešće. Tko nevěruje neka čita onaj prizor, pa će jamačno uviditi, da koliko nam je g. Ban ovo opisao, na onom městu u tamnici nemogu biti žešća. U tamnici uvidja Živan što žešću Mejriminu ljubav, što mu je ona ubila ženu, progonila njega i što ga sada oslobadja od smèrti, hotèv sama umrěti u tamnici: u vèrtu uvidja isto, što mu je ona dala ugrabiti zaručnicu, što se je odrekla svoje věre, dakle kano što nam g. Ban opisuje i kao što je morao i Živan znati, što je doprinčla ljubavi najveću žèrtvu, zatim, što hoće da se ubije ostavljajuć njemu po svojem mnènju ugodan i blažen život sa Ljubicom; u tamnici se probudjuje ljubomornost, što je Osman došao sa svatovi; isto i u vèrtu, što je znao, da je Mejrima zaručena s Osmanom; u tamnici izražava Živan svoju strast i borbu po Banovu mnènju žestoko: u vèrtu još žešće; u tamnici hoće da se od nevolje ubije: isto i u vèrtu; evo njegovih rěčih: *Sila jača goni mene neg sablja i kolac, nego što je ikakva tělesna, a to sila savěsti je moje. — O děvojko, živoga ti Boga. Uzmi ove puške iza pasa, i u glavu saspi mi ih obe, ali tako meni negovori. — Tvoj glas, tvoje rěči, tvoj zagèrljaj, dobio bi angjela s nebesah . . Pusti mene . . ja nemogu věru da pregorim, nikako nemogu. — Neću tebe (ubiti) no samog cu sebe, da kraj jednom svemu ovom bude; jer tako mi stvoritelja Boga, već živěti dodijalo je meni. — Mi se u čas prokleti vidèsmo i bio je proklet i tko nas je pèrvi sastavio . . Ne od studa već sad nebi natrag, da poda mnom bar propada zemlja, van sramotu sve tèrpěti mogu.* Ovo je ljubav tako potencirana, da nemoże više. Povèrh toga Mejrima ovdě nije još tako okaljana kano ondě, jer mu je samo otela věrenicu, koju je on vratio, dakle poštenje svoje oprao, a ondě mu je ubila ženu, dakle sramota na njem ostaje; pa što radi ovdě Živan, zabacuje ljubav te izabire obiteljski život; pa ovako i valja, ovo je pravi potez života bosanskoga. Nadalje, u vèrtu kori Živan Mejrimu, što mu je dala ugrabiti věrenicu, a u tamnici kori ju za druge stvari, ali o ubojstvu niti sam u onom razmatranju niti pred njom nespominje ništa, a kamo li da navede što o moralnoj ogavnosti onoga čina, o kojoj i sam g. Ban veli, da mu je morala na um pasti misao o ubojstvu u svojoj nagoj moralnoj gèrdobi, te tim dokazuje jasno Živan, dvoje: i da nije bio osvèdočen, da je Mejrima počinila ubojstvo, dakle da mu je ono očitovanje Mejrimino došlo iznenada, jer inače bi ju bio morao ukoriti barem kad je ona stupila u tamnicu, kad još nije znao radi česa dolazi, dakle još nije bio planuo žarom ljubavi; drugo ako je i znao, da je slabo dà ništa mario za ubojstvo svoje *žene*, velim *žene*, jer ovo je stvar prevažna. Zatim uzmi onu opřeku i način, kojim sama Mejrima, tako ubojita žena, dèrži ubojstvo ono za strašno, te vèrlo dvoji hoće li joj Živan oprostiti, a Živan čovèk religiozan veli samo kano *en passant*: *najteže mi bilo.* Sada pitam svakoga nepristranoga sudca, osniva li se ovo na životu naroda bosanskoga, ili barem je li Živan doslědan. U vèrtu je imao ako ne više a ono barem jednak uzrok ljubiti a manje mèrziti Mejrimu nego u tamnici, pa ondě se je na svaki način otimao a napokon i pobědio, a ovdě se samo mimoiduć otimlje i sramotno pada. Sila je priznati, ako je hotio g. Ban izaći bez ukora, da bi bio morao ćućenje u tamnici ne više potencirati, jer nije moguće, al ono u vèrtu popustiti, ili u tamnici navesti veće kolebanje, kad mu se je očitovala Mejrimina krivnja, pa samo ovako razvila bi se bila stvar naravski, gdě je ovako posve silovita. — Ali g. Ban prigovara, da je religioznost našega

Digitized by Google

vanka projuri najvećom silom[28]). Ti su povratki svagda strašni, i u pèrvi mah ništa jim ne može odoléti. Pak ovaj tako naravni, tako duboke čutljivosti puni pokret sèrdca kako je ocènjen od g. Vebera? Ja se nijesam mogo dosta načuditi ovim njegovim rèčima: *Živan, čovèk poštен i bogobojazljiv, koji nije baš poludio za Mejrimom, počem se je s drugom vènčao, (!) čuvši da mu je ona ženu ubila, i njega težko progonila, ne samo da se ni njamanje neprepada, (!) već ju tako obljubi, da mu ljubavi (sic?) prama njoj nemože ništa da ugasi. To je posve nemoguće (?). Ako mu nije omèrznula, (!) premda bi samo tako spasio svoj značaj, (!) barem da se je prepao s tolikih opačinah, (!) pa da ga je ona koje ženskom milinom, koje opisivanjem svoje žestoke ljubavi zavarala i umirila. (!) Ovako je postao čovèk bez duše i sèrdca, bez poštenja i časti, (!!!) te sve ostalo što o kreposti i poštenju bunca nije drugo do pustih golih rèčih. (!!!)* — Koliko mislih toliko dušoslovnih pogrèšakah[29]): kritika ovdè u savèršenu ništotu pada, što je od strane lako uviditi iz izloženog duševnog stanja Živanovog u ovom trenutku. U replici svojoj g. Veber ovako se izražava o istoj točki: *Na strani 124 ukorio sam Živana što se nije prepao kad mu je Mejrima priznata da mu je ubila Ljubicu, i njega težko progonila. Istina da sam želio da ju je Živan za věka ostavio, (!) no budući da bi se tim drama prekinula,* (ne bi ni pošto kada bih ja bio takovu ludost[30]), i učinio) *i budući da ima priměrah gdè se iz ljubavi mnogo oprašta, neka mu bude prosto.* (I ovdè g. V. preinačava svoje

---

naroda nedoslèdna, te da se u njega ubojstvo uzima lakoumno, pa za dokaz navodi primèr o razbojnicih, kano što se vidi pod br. 25. Evo odgovora. Razbojnici dèrže ubojstvo čovèka za manje zlo nego ga može i smije dèržati Živan (ovdè se prispodablja razbojnik i Živan!), al ga nedèrže lakoumno za malo zlo, pa to se vidi odatle, što se dolaze izpovèdati. Lakoumnost njihova jednaka je u tom lakoumnosti i ostalih nèkih narodah, imenito Talijanah, koji isto čine, al ova se lakoumnost osniva na krivom pojmu vère i izpovèdi, da izpovèd pere grèhe kano voda ljagu, ako se čovèk i nepokaje i neodluči popraviti život. Da je Živan razbojnik, dèržao bi ubojstvo koga čovèka za malo zlo. Posve je drugo ubojstvo svoje žene; to nije ni u razbojnika jednako. Jer svatko nas zna, da premda naš narod smatra ženu prama sebi malo više nego stvar, prama drugim mu je svetinja, te jao onomu, koji ju povrèdi, pa bila i ljubljena osoba; njemu je život obiteljski pèrvi. Živana je stid od svèta, što mu je ljubljena dèvojka dala oteti vèrenicu, a nije ga stid uzeti dèvojku, koja mu je ubila ženu. G. Ban neka dokaže, da naš narod dèrži za veću onu uvrèdu, koja je učinjena vèrenici, koja još nije njegova, nego ženi, koja je sva njegova, i koje sramota pada na njega sve do smèrti; zatim neka dokaže, da je teže ostaviti vèrenicu pa uzeti ljubljenu ali još ne vèrlo okaljanu dèvojku, nego uzeti istu dèvojku, koja mu je ubila ženu, to jest, je li teže ugušiti ćut obiteljsku, nego obiteljsku i religioznu. — Ali ovo je učinio u zamašaju strastne ljubavi, u kojoj se sve zaboravlja, ali taj zamašaj nije bio po opisu g. Bana u vèrtu blaži, kano što sam jasno dokazao.

[28]) Ali ovo se je sve, ako ne više, dogodilo i u vèrtu, zašto dakle isti uzroci nenose istih poslèdicah? Jest, ali u vèrtu mu je živila još Ljubica, dakle iz obiteljskoga ćućenja nije mogao uzeti Mejrimu, a ovdè je bio prost. — Ali da je ostavio Ljubicu, stigla bi ga bila jedna sramota, a ovdè ga stižu dvè, ne samo što nije osvetio uvrèdu nanešenu ženi, već što je uzeo njezinu ubojicu. Pa kad se je ondè dugo otezao, zašto nije i ovdè. Nebi li bio njegov značaj dosta tragičan, padši u kalo poroka, kano što g. Ban veli, pa uza to više moralan; nebi li bilo ovo shodnije. Nebi, veli g. Ban, jer onako sam ja učinio, a ovako me drugi svètuju.

[29]) Ja ih ni sada nevidim. Kad tko lèpo brani krèpost, a nečini je kad mu najviše treba, o njem se može reći, da su mu rèči gole i puste. Jedino to priznajem g. Banu, da nisam u dovoljan obzir uzeo ono, što je prije Živan pohvalna učinio, i u kakovu se položaju nalazi, pa u tom sam se prenaglio, al sam ovo u odgovoru jasno opozvao, dakle ono gornje nebi se imalo već sada smatrati kano moje mnènje, nego g. Banu bilo je do toga, da me osramoti, al dvojim da mu je pošlo za rukom. Onaj *sic* mogao je izostaviti, kano što ćemo viditi, kad stanemo odgovarati na jezikoslovne opazke.

[30]) Hvala gospodine, doista pokazujete, da vam se je estetika uprav i u mozag i u sèrce duboko učèpila! No da vidimo je li ludost želiti, da je Živan Mejrimu ostavio. Pèsnik veli sam, da značaji bez moralne ljage nemogu biti predmet igrokazah. Ako tako, onda moja želja, nebi bila ludost. Jest, ali se veli, ne gdè kljuća strast ljubavi. Pitam ja, je li ljubav sakupila sve sile, da joj nemoće ni najjača krèpost odoléti, pa nemože li biti u jednoj osobi potencirana i vèrlo žestoka ljubav i još jača krèpost, a osobito kod našega naroda, koji nije tako zanešen u ljubavi. G. Ban veli, da nemože. Ali ja se sèćam, da sam čitao više sličnih slučajevah, imenito glasovitu Grizeldu od F. Halma, koja premda neizmèrno ljubi svoga muža Perzivala i premda on nju iz ljubavi meće na kušnju, kojom nije povrèdio toli žestoko kano Mejrima moralnosti, pa premda joj napokon vraća i sebe i dète i ljubav, ona ga ipak, premda ga sad neizrečeno ljubi, ostavlja, pa tako pokazuje, da je u njoj krèpost jaća od strastne ljubavi. Ako je dakle moja želja ludost, volim biti s Halmom lud, nego s g. Banom pametan.

Digitized by Google

mnênje! Jgoh kritičaru koji neostaje pri pèrvomu[31])! *Ali tu bi svakako trebalo da se je Živan prepao-* Ja pitam, zašto bi se prepao? ili je to Živanu kakva nova vêst, o kojoj nije nikad ni pomislio, nego ju tada pèrvi put slušao? nije li on već na dva mêsta izrazio sumnju[32]) da je Mejrima ubila Ljubicu? kad je ovu našo mèrtvu, a do nje nož, nije li kazao udivljen i sgrožen:

Evo jednog noža! . . .
Sav je kèrvav! . . . ona j' ovim dakle
Probodena bila! . . . al od koga?
Je li tudjom, il sobstvenom rukom? . . .
A da nije onaj vrag? (*Mejrima*) . . . oh sumnja!

A nije li istu sumnju ponovio otcu svojem u tamnici:

N'jesam kad imao
Da razaznam je li sama
Pretèrgla svoj život, il joj ga je
Pretèrgo ko drugi; jer se vèrlo bojim
Da to nije osvete i ženskog
Ljubomorstva hitac.

Ove je dvê točke zaboravio[33]) g. Veber; ali nijesam ja koji sam sve morao velikom pomnjom izmêriti i razpoložiti. Kako se može i pomisliti da je Živan *bez duše i sèrdca, bez poštenja i časti*; jerbo neodbija stoično, i nezaboravlja ljubovnicu preněžno ljubljenu, za to što mu je ova u ljubomornoj pomami ubila ženu, koju je on samo mogo sažaljevati a nije nimalo ljubio? Šta odgovara Živan Mejrimi? da li: *dobro si učinila*; nipošto, jer bi tada nakaza bio; on joj odgovara kao moralan[34]) i zaljubljen čovêk:

Vaj o tomu ni rêči nekazuj;
Neću da znam ko je nju ubio. —
Tvoje dêlo, najteže bi bilo,
Nemože je (ljubav) više da ugasi.

Kako g. V. nije shvatio domašaj ovih rêčih! iz njih se jasno vidi da je ubojstvo težko Živanu; ali on neće da zna, je li ga Mejrima učinila ili nije, on bi želio da mu ga niko i neopomene, jer mu je to strašan tèrn u sèrdcu; on se boji istinu sasvim doznati, da mu ista nebi uzbila i ohladila ljubav u onom času najdubljeg raznješenja. U tragedii valja dèržati račun o svakoj rêči, jer kadgod jedna rêč, jedna sama, osvetljava čitav položaj i opravdava značaj Ali g. V. da bi sebe i drugoga ubêdio o pravilnosti svoga mnênja poziva se na život; on veli: *Uzmi našeg najkukavnijeg čovêka, pa mu samo uvrêdi Ženu, ako ju baš i neljubi osobito, planut*

---

[31]) G. Ban nije ni u čem marljiviji, nego u izbrajanju mojih nedoslêdnostih, drugdê mu nije pošlo za rukom, pa ni ovdê posve. Glavne su misli i u sudu i u odgovoru, da bi želio da je Živan ostavio Mejrimu, ili barem da se je prepao od njezine opačine, pa da ga je ona milinom ženskom zavarala; ostalo je pobočno, pa i opozvano. Ali g. Ban veli, jao kritičaru, koji neostaje pri pèrvomu. Za čudo! što sav ostali svêt hvali to on osudjuje. Ja bi rekao, jao piscu, koji ma i morao uviditi svoju pogrêšku, neće da ju opozove, jao tvèrdoglavu i okorêlu piscu.

[32]) Neka pazi čitatelj, kako g. Ban skače od misli na slušanje istine, pa kako opet silazi na sumnju, samo da se obrani, bilo nebilo istina. Ja bi ovako rekao: o kojoj nije nikad ni *pomislio*, nego ju sada pèrvi put *posumnjao*; ovo su srodne misli na one. Posumnjao je i ništa više, kano što se vidi iz navedenih po g. Banu rêčih, al on bi hotio od sumnje da napravi osvêdočenje, pa još i slušanje. Jest. Živan se je ovdê pèrvi put osvêdočio, a jamačno je pèrvi put slušao, da je Mejrima ubojica, pa s toga bi se morao prepasti; toga sam mnênja i sada.

[33]) Nisam zaboravio, al mi nije ni na kraj pameti bilo, da će moći tko nijekati, da se je Živan o tom pèrvi put osvêdočio i ovo pèrvi put čuo, pa mi nije ni trebalo navadjati sumnje.

[34]) Svakako prehladan prama ostalim njegovim činom i prama istinitosti položaja; jer ono *najteže* mi bilo veli samo mimogredice. U ovakovu položaju ljudi obično protèrnu, jer gèrdoba ovoga čina jest tolika, da se osim o njem nemože u pèrvi mah o ničem drugom misliti; tek kad već onaj užas mine i čovêk vanjskim uplivom postane moćan razviditi i druge okolnosti, umaljava se groza. Pa to se ima još više zahtêvati ovdê od Živana, koga je pêsnik uveo u takovu oprêku s Mejrimom, da ona dublje oseća gèrdobu i ogavnost ovoga čina, nego isti Živan, pa to valjda nije naravi shodno.

Digitized by Google

će gnjevom i tresnut će ti štogod o glavu: žena mu je; to je dosta. U ime otca i sina i sv. duha, kakav spodob! ima li i sěnke naličja medju strastno zaljubljenim Živanom i neljubećim mužem, medju običnim uvrediteljem koji iz pakosti povrědjuje tvoje častoljubje i uvrěditeljem koga ti najvećma ljubiš, koji ljubi tebe, i koji upravo iz te ljubavi vrědja te. Kakva razlika u položaju osebnom i medjusobnom snošenju ovih uspodobljenih osobah, pak je g. V. nije uvidio. Ovdě bi ga ja sèrdačno ukorio što tako lakaumno kritizira. Ali upao je u još gèrdju pogrěšku u svojoj replici kad je o istoj točki kazao: *uzmi razbojnika, pa mu reci: ja sam ubio čověka iz tvog družtva, pa sam povèrh toga i tebi radio o glavi, a sudu te prokazao da te smaknu;* (to Mejrima nije učinila Živanu) *pitam, bi li taj razbojnik mogao reći: za to te još večma ljubim?* A zar je tako Živan kazao Mejrimi? manimo se za Boga lakoumnosti i sudimo solidno[35]): Živan je reko Mejrimi od prilike ovako: *Ti si u svom ljubomornom zanešenju htěla da mene upropastiš, pak to nemogavši, obratila si se na moju žalostnu ženu i ubila si je. Premda je nijesam ljubio, težko si mi učinila; ali za Boga negovorimo o tomu; ja neću da se o ničemu sěćam, ja sve zaroravljam; ti si se podpuno odkupila od svih krivicah; došla si da me izbaviš od smèrti, a smèrt zadaješ sama sebi da nebi za drugog pošla. Ja nemogu odoléti takovim dokazima; istimi opet si u meni svu staru ljubav razpirila, i kod ovih sva tvoja prošla děla, ma kako da su mi težka, nemogu više da ju ugase.* Pak kod ovih rěčih Živan je bez duše i sèrdca bez poštenja i česti! kud je zašo g. Veber? ja ga ovdě već nikako nepoznam. On se tobože pozivlje na život, ali se ja pozivljem na zdrav razum, koga on tako dovoljno ima, i koji samo iz nesmotrenosti kadkad zatèrpa, pak ga molim da već nikada ne sravni položaj jednog razbojnika sa trogateljnim[36]) položajem zaljubljena čověka u onom trenutku kada se ljubljena žena najvelikodušnija prama njemu pokazuje, i odkriva mu toliko ljubavi, da od iste svaki smèrtan čověk morao bi poražen ostati.

Na temelju tako isto ako ne i više fališnom[37]) leži i treća opazka dušoslovna g. Vebera; ali ja zaisto neću mu je oprovèrgavati, jer jednolično i ovako otegnuto argumentiranje, počem je mene umorilo, moralo bi još većma umoriti čitatelje.

---

[35]) Ovdě je g. Ban nagazio na moju slabu stranku, te se na nju oborio svom silom uvrědjena sèrca. Ali polagano gospodine, vam će pasti još veći mraz na obraz. Kad se dvě stvari prispodabljaju, ako hoćemo da odatle postane valjan dokaz, treba uzeti sve točke sličnosti, ali slučaji nesmiju biti jednaki, jer onda je savèršena sličnost, pa nastaje *circulus in demostrando*; ali ima i prispodobah a *minori ad majus*. U pèrvoj dakle prispodobi pogrèšio bi bio samo u tom, što bi onoga uvrěditelja mogao ljubiti muž one uvrědjene žene, kano što je Živan Mejrimu, ali tko nepristrano sudi, mora uviditi, da važnost ove prispodobe leži na onom: *žena mu je*, to jest, da će naš čověk gledati da osveti uvrědu nanešenu ženi, pa i od ljubljene osobe, barem da se neće moći s onom osobom tako pomiriti, jer naš narod dèrži mnogo do poštenja svoje kuće, a osobito žene, pa to je i istina; ova dakle prispodoba, premda nije po pravilih logike, dokazuje ono, čemu je naměnjena. Druga je prispodoba naměnjena da dokaže, da ubojstvo nedužna čověka, osobito svoga druga, ma ga tko izveo, neugodno děluje na svakoga, nekmo li na Živana. Istina da ove obe prispodobe nisu udešene po pravilih, al o njih se nevèrti moj dokaz. Ja sam oba puta dokazao netemeljitost pěsnikova postupanja razlozi vadjenimi iz Živanova značaja i naravi naroda bosanskoga, a ove sam prispodobe naveo da stvar rasjasne, znajuć onu latinsku poslovicu: *omnis similitudo claudicat.* Zato ako ove i nepovaljaju, moj dokaz nije porušen. Pa kako sam ja ovdě umovao? Evo ovako: ako svaki čověk ceni krěpost i brani svoj domaći život, koliko više mora Živan. A kako umuje g. Ban pod br. 25? Evo ovako: Ako razbojnici dèrže malo do ubojstva, dakle do krěposti, koliko manje mora Živan. Tko je od nas više osramotio Živana; g. Ban meće na se, na onu pèrvu prispodobu, koja nije baš tako loša križ, što nisam uvidio razlike izmedju prispodobah, a koliko putah bi se ja morao prekrižiti, što g. Ban pravi Živana ako ne gorega, a ono jamačno jednaka razbojniku, i to u istoj razpravi, gdě mene kori, da sam ga učinio boljega od razbojnika? tko je od nas dvojice lakoumniji i nesmotreniji? Evo kamo silazi književna prepirka, kad se čověk nedèrži stvari već osobnostih; meni je žao, što se ovako dogodilo, ali ja nisam kriv, jer mi može svaka živa duša posvědočiti, da ja u osobu g. Bana nisam nigdě ni najmanje dirnuo.

[36]) G. pěsniče, metite pred svojim pragom,

[37]) Da ovo tko drugi piše, věrovao bi mu, ali pošto se je g. Ban potrudio iztražiti svaki kutić, da mi što više smeti pred prag namete, pa i ondě, gdě je bilo sve čisto, nevěrujem da nebi bio i ovo malo izmeo, da je mogao išto naći, tim više što je išao redom, a ovaj mu je kutić bio pèrvi pri ruci. —

Digitized by Google

Što se samoubitstva u obće tiče, priznajem da ga je iz moralnog obzira bolje izbĕći na pozornici i svude; ali u obziru umĕtičnom svagda ga izbĕći nije moguće. Što se pak samoubitstva u narodnom životu tiče, ima o njemu primĕrah u narodnim pĕsnama, a još više u samomu narodu. Ja sam čuo u Sèrbii jednoga selskog starešinu tužiti se kako se često mladići, ponajviše sbog ljubavi, samoubijaju [38]). U Mejrimi valja primĕtiti da, i ako je rĕč o samoubitstvu, ovo nije u dĕlu izvedeno; a opet kažem, pak i bez moga kazanja svak zna da je izmedju misli ili rĕči i svèršenog dĕla velika razlika. Niti se ja slažem sa mnĕnjem [39]) g. Vebera koji veli, da je samoubojstvo najveća slaboća po sebi, i znak slabe duše. To je jedna banalna presuda koju rado poprimiše svi moraliste, ali koju ja neću bezsmotreno podpisati; jer istina idealna mora pasti pred istinom praktičnom; a u praktici svakidašnjoj, i u istorii ja vidim da se ponajviše samo ubijaju ljudi duboka sèrdca i snažna duha, i da je samoubojstvo prerĕdka stvar u ženskom slabom spolu. I doisto izuzimajući samo slučaj zamašitih samoubojstvah kojima mogu i slabodušne osobe u slĕpom mahu kakve strasti podleći, u obće treba čovĕk mnogo snage u sèrdcu i u volji, mnogo vlasti nad samim sobom, da pobĕdi prirodnu mu odvratnost od smèrti, i da ju hladokèrvno sam sebi zadade. Ja ovo primĕčavam samo u obziru dušoslovnom, a nikako nepravim apologiu samoubojstva, koje je u obziru čisto moralnom svakog ukora dostojno.

G. Veber nije pomnjivo prozrio značaj Alipaše, pak ga je s toga povèršno i očènio; g. P . . . ć prozrio ga je bolje, ali nije točnu očènu ni on izreko; oba pak ova gospodina motrili su Alipašu kroz koprenu predrazsudah, koje obično hristjani goje prama turcima. Pèrvi kaže: *Alipaša je plaho ture; ali uza to mudro i lukavo; klao bi da može; no poznajući stanje hristjansko kroti bèsnoću osmalijsku, nagovarajući na mirovanje.* A ja kažem: Alipaša doisto je plah; plahost je u naravi bosanskoj; on je i mudar, ali ne baš lukav; oseća se kroz čitavu tragediu da to nije živalj u njegovoj naravi. Nevalja zamèrsiti blagorazumje (prudentia) sa lukavstvom, a Alipaša bitno je blagorazuman. On nebi klao da može, jer po naravi nije okrutan; plahi ljudi, izuzimajući časove njinih zanešenjah, ponajviše sa čustviteljna i dobra sèrdca. Ako on kroti bèsnoću drugih turakah, kroti ju ne samo iz blagorazumja, nego i iz prirodne mu dobrote i pravičnosti; ali razumjejmo se dobar, iz dobrote i pravičnosti nedotĕrana hristjanskom moralnosti do savèršenstva, nego kakve mogu najbolje biti u dobru turčinu bošnjaku. Da Alipaša po naravi nije dobro, težko da bi ga samo blagorazumje moglo uvĕk zadèržati od okrutnosti. To nam najbolje osvĕdočava značaj Čamil-bega, koji je protivo-položen Alipašinomu; Čamil beg isto je blagorazuman kao i Alipaša, ali opet za to mučio bi i klao hristjane kad se razljuti, a zašto? što mu narav nije dobra, ter često nadbija blagorazumje. Na strani 138., kada Novko neće da izda tajnu o buni, nego voli umrĕti u najgorim mukama, Alipaša govori Čamil-begu:

Alip. Ču li njega! ajde sad i nadji
Medju našim čovĕka ovakog! . .
Već u svačem nadteče nas raja.;
Joh Čamile, mi padosmo sasvim!

Čamil. Htio bih da vidim bi l' on bio
Jak u dĕlu, kako je u rĕči; . . .
Alipašo, metni ga na muke.

Evo naravne okrutnosti; a Alipaša kao velikodušan i dobar čovĕk s jedne strane, a s druge kao predvidljiv turčin, i strog ali pravičan sudia koji mora buntovnika kazniti, odgovara da neće da ga muči, nego će ga samo ubiti, da i dalje nebi škodio, kao poglavica bune.

Jok, nemogu! muževnosti svojom
Porazio me je. Poginut će,
To je dosta.

[38]) Molim, da mi se dopušća dvojiti.
[39]) Budući da je ovo samo različno mnĕnje, neka ostane svatko kod svoga.

Digitized by Google

I sama raja hvali se Alipašom; Novko mu u oči kaže:

Da su Turci svikolici, pašo,
Kao što ti jesi,
Bog i duša, neznam bi li bilo
U svoj Bosni jednoga hajduka.

A da Novko doisto tako misli o paši, to se vidi na strani 58., gdě on kaže arambaši Petku:

To jedini pravičan je Turčin
U svoj Bosni.

Tako kroz čitavu tragediu Alipaša, premda ima punu vlast u rukama, a nalazi se više putah u opasnim trenutkima gnjeva, i obuzet željom osvete, opet nikakva okrutna děla, nikakve nepravde nečini. Iz čega dakle g. Veber izvodi ono svoje mněnje da bi Alipaša klao da može[40])? kako nemože[41])? a je li i predpostaviti, opet govorim, da bi samo blagorazumje[42]) bilo u stanju zadèržati od zla kèrvoločnu narav jednoga bosanskog poturice, koji je u velikoj vlasti, a ljuto uvrědjen? Bez dobre naravi tu bi blagorazumje za cělo propalo; i u istinu ja se bojim da sam mog Alipašu pri svoj njegovoj dobroj naravi više oplemenio nego što mi to dopuštaju sadašnji najbolji turci Bošnjaci; ja sam ga suviše u idealnost povuko; ali se nekajem.

Ovim objasnjenjem daje se razmèrsiti i sumnja g. P . . .ća, koji veli: *ja sumnjam da li uz žestokost može obstojati onolika uměrenost, uz podmuklost i lukavost onoliko velikodušje.* Počem je Alipaša blagorazuman a nad tim dobar, mora biti i uměren; ovo je slědstvo onoga; a ako je žestoke naravi, to će izmedju te njegove naravne žestokosti s jedne strane, a njegovog blagorazumja i dobrote s druge biti borbe; samo je pitanje, koja će od ta dva svojstva nadvladati. Da je on u mladim godinam, ja bih bio učinio da više putah, ako i za kratko vrěme, nadvlada žestokost; ali je on star, dakle naučen dugogodišnjim izkustvom a priviknut okorělim običajem zauzdavati svoju žestokost, pak sam s toga i učinio u njemu blagorazumje poběditeljnim, tim prie što i sama žestokost dosta popusti u starosti od svoje sile, ter lakše se ukrotiti daje. Druga točka *da li uz podmuklost i lukavost može obstojati velikodušje* pada po sebi, počem sam kazao da Alipaša nije bitno lukav. On doduše nije bez hitrine, koja nemože oskuděvati nikakvomu razumnomu i izkusnomu čověku; *ali tu hitrinu on himbeno neupotrebljava, a u tomu se pravo lukavstvo sastoji.* — Ja sam inače u trećoj svezki Dubrovnika obširno rzzjasnio Alipašin značaj; i sve druge.

Toliko g. V. koliko g. P. odsudili su od strane epizodu hajdukah. Pèrvi ne odobrava onaj dio u komu se izlaže borba izmedju mladog i starog hajduka; a to iz dva uzroka: pèrvo, što je pogrěšno *uplesti takovu epizodu koja nebi srasla sa čělostju, ni razjasnivala kojigod glavni dio igre;* drugo, što je *epizoda borbe odviše dětinska, odlèrgnuta od čělosti i nespretna za igranje.* Na pèrvi uzrok odgovaram, da je načelo u sebi pravo, ali nije točno prilagodjeno u Mejrimi; jer

---

[40]) Kad g. Ban traži račun, evo ga. Sultan šalje fermane, da se s rajom blaže postupa, a raja potaknuta primèrom oslobodjene Serbije, kreće se silovito, pak Alipaša kroteć běsnoću begovah napominje uvěk ove dve okolnosti, opisujuć obširnije slaboću tursku a jakost kèršćanah, kojim bi da dodje do oružja i ostala braća, osobito Sèrblji u pomoć došli, a oni bi se našli izmedju dvě vatre, kèršćanske i carske. U ovom se položaju pokazuje njegova mudrost i razboritost, a lukavost se vidi u tom, što neveli, da je zlo goniti kèršćane, nego kaže da se štede kèršćani samo, da se oni uzdèrže, i što veli, da se zadovolji ne čim je pravo, već něšto manjim, nego što sada traže, dodajuć: *Tko neima ništa i malim je zadovoljan.* U ostalom cěli je Alipašin položaj takov, da mora biti lukav, jer da traži sve što je pravo, nebi mogao begove nikako umiriti. Ovo za moje opravdanje, da nisam bez razloga onaj sud izrekao.

[41]) G. Ban uzima rěči *može* posve materijalno, a svatko će viditi da sam ja rekao moralno, to jest, on može klati, jer ima vlast, vojsku, dželate i t. d., ali kano razborit čověk nemože, jer u tom vidi svoju propast.

[42]) Koliko može učiniti razboritost osobito u starca, pa kad se nalazi u onakovih okolnostih, gdě bi ga mogao samo jedan prenagleni korak posve upropastiti, neka g. Ban popita život, pa će mu odgovoriti; ja o tom neću da se obširnije prepirem. —

Digitized by Google

ona borba nije nikakva za sebe epizoda, kao što ju neuputno naziva kritičar [43]), nego je samo malahna dio velike epizode hajdučke, koja doisto u cělosti svojoj tako te srasla sa tragodiom, i toliko joj doprinosi, da, kad bi ju ko od iste odtèrgnuo, tragedia bi se sva srušila. Dakle epizoda u cělosti svojoj neporočna je. Sada ostaje samo pitanje, da li sve i najmanje česti epizode moraju, svaka za sebe kao nešto cělo, ukupnosti tragedie doprinositi i istu razjasnjivati? ja mislim da ne; mislim da je to pretežko, a u mnogim slučajevima da je nemoguće. Dakle priznajući načelo da cěla epizoda mora nešto glavnomu dělu doprinositi, što se njenih česticah tiče, priznajem samo to, da ove, nezavisno od glavnog děla, moraju samo doprinositi cělosti epizode. U mojoj epizodi hajdukah ja sam preduzeo da izložim sav hajdučki život, ter sam izveo u dělanju ono što se na dogodjaj tragedie odnosi, a u prepovědanju, ono što je izvan kruga toga dogodjaja, ali se odnosi na hajdučki život, pak slědovateljno spada u osobni krug epizode [44]). Kod takove naměre je li bilo moguće izostaviti onakove borbe, koje zauzimlju važno město ne samo u životu hajdukah, nego i čitavog našeg prostog naroda, kojemu je bacanje, skakanje, i jašenje najdraža zabava tako da kad se sastanu samo dva momka bezposlena, oni neće ostati ni malo minutakah da se ne uzmu medju sobom jačiti. Izvidimo najposle da je li ta glavna zabava našeg naroda po sebi dětinja, ili jesam li ju dětinski ja izveo? ni jedno, ni drugo. Zabava nije dětinja, kao što dětinj nije ni naš narod; ona označava njegov borbeni duh; upražnjavanje je tělesne sile, izkušenje je junaštva; jednom rěči, tako je značajna pred strancima, a ozbiljna i važna pred očima našincah kao što bijaše kod starih Gèrkah tèrčanje na konju ili na kolicama. Ja pak od moje strane ovu borbu nijesam dětinskom napravio; nijesam ju iz šale izveo, nego iz gnjeva, kao što doliči tragedii; pak sam ju proveo sasvim velikodušno od strane mladog hajduka, a podlo i jarostno od strane staroga, odkrivši tim dva značaja, koja predstavljaju dva originalna tipusa u narodu našemu [45]). Znam da mnogim našim gradjanskim ugladjenjacima ona borba neće biti po volji, i odsudit će ju kao *varvarštinu;* ali meni je dosta kad je ona zvek iztegnut iz žice narodnjega duha; meni je dosta pouzdano znati, da gdě god se pred narodom našim, *još neoskvèrnjenim*, Mejrima uzigra, svud će se slušatelji živo zanimati onom borbom, i svaki će imati na ustima one od prilike rěči, koje hajduci borbu gledajući povikuju borcima. Ja želim biti pěsnik ukupnog naroda, a ne izključivo jedne klasse, koja se je izobraženjem od svojinstva udaljila; ja želim izvući na polje originalost narodnu, oplemenivši ju, a ne robski produžavati blěde ako i ugladjene kopie zapadnoga světa [46]).

G. P. hotio bi da sam isoztavio ne samo borbu hajdučku, no i sav pèrvi prizor one epizode, iz uzroka što *netreba predstavljati našemu narodu vèštičah, vračanjah, i drugih praznovèrnih stvarih.* Na to odgovaram ovomu inače velečenjenomu gospodinu da kod najizobraženiih narodah kritičari nijesu zaměrili dramatičnim spisateljima što su ovi uveli u svoje drame vèštičah, sěnih, i podobnih

---

[43]) Zovite ju kako vam volja, samo priznajte troje: da ste razuměli što sam hotio da rečem; da dětinji hvatate za rěči, a ne za smisao; da je vaša nakana osramotiti čověka.

[44]) Uzrok zašto se tko odmeće u hajkuke više je srasao s hajdučenjem nego borba hajdukah, pa kad ste ono izveli pripovědanjem zašto niste i ovo? Pa ovakova borba označava život cěloga našega naroda, a i kod drugih se narodah prostaci i pastiri hèrvaju, ne pako napose hajduci, zatoj da je izostala, nebi bila po mojem sudu okèrhnuta cělokupnost hajdučkoga života.

[45]) Nisam osudio narodnih običajah kano dětinjih, dapače ja duboko cěnim sve što je narodno, al ono potezanje, čupanje, pa podvikivanje činilo mi se je dětinje ne u sebi, nego u drami, na igralištu pred gledaoci; dakle město i način borbe, ne povod i borba čine mi se i sada dětinji.

[46]) To je lěpo i hvale vrědno. Bog i duh narodnji bili vam u pomoć. Samo ću vam reći, da što je narodno valja više putah i po vašem načelu oplemeniti, pa mi se čini, da bi ovu materijalnu i surovu borbu, gdě se mora ukazati i pěna iz ustijuh boracah i to jer je posve naravno i sraslo s ovom borbom, i razčupane kose itd. bili najbolje oplemenili, da ste ju naveli samim pripovědanjem. Napokon vas molim, kano što ste se ovdě dèržali posve narodnoga življa, da se ga dèržite i drugdě, barem da ga priznate, kad vam i neide u račun, da se opravdate!

Digitized by Google

bitjah, najprie jer ista imadjahu dubok korên u mnênju naroda, sbog čega bijahu istinopodobne višini publikuma, a na pozornici samo se istinopodobnost traži; drugo što su takova bitja sasvim pêsnička, a tragedia se vêrcka u krugu poezie, a poezia služi se svakim orudjem koje joj u račun ide. Praznovêrja narodna plod su uma, pak filosofii pripada njih obarati; a posao je dramatikera sêrdcu govoriti, i sêrdce a ne um popravljati. Toliko što se tiče moralnog uzroka; a u obziru umêtničkom, nije istina da ovaj prizor ništa ne prinosi cêlosti tragedie, počem sam u istomu opisao nêka od neizmêrnih zalah što hristjani têrpe u Bosni, i sbog kojih ljudi se hajduče i búna se diže. Po mojoj sistemi svaki komad dramatični mora biti vêran i dokončan naslik jednog naroda u jednoj opredêljnoj epohi; pak usléd toga, kako bih ja bio mogo, slikujući Bošnjake na polovini 19. vêka, izostaviti opis njihovih današnjih stradanjah, praznovêrjah, običajah, i svega što odkriva kakvu značajnu stranu njegovoga duha, ili stanja? o tomu neće me uvêriti ni g. P.[47]), niti iko na svêtu; kao što ni oni niti iko drugi nemože zamêriti g. Preradoviću, što je u svojemu Kraljeviću Marku izveo vile, kad i sada još ima množina ljudih u našem narodu koji vêruju, da su vilu viděli, ili čuli njezin glas. Pred tako dubokim uvêrenjem narodnim pêsnik može, bez povrêde dramatične pristojnosti, koja se uvêk po narodu opredêljava, pokloniti se, i upotrebiti ga kako mu se svidi na dostiženje svog cilja.

Svêršujući odgovor na ovu čast Mejriminih kritikah moram priznati da g. Veber neima sasvim krivo što misli da je Živan u obće *poněšto ukočen i suhoparan u ljubavi.* To jeste: doisto trebalo bi da je kadkad vatreniji. Istina da se on nepokozuje na pozornici u onoj epohi svoje ljubavi, kada je Mejrimu bez svake zatege ljubio, kada se slobodno spuštao u razkoš i punost svojih čustvah, nego stupa na pozornicu kada je već zaručen sa Ljubicom, kada poštenje i dužnost nalažu mu da se Mejrime okani, kad je on sam rêšio da će svoju ljubav ugušiti. On se mora strašiti da svoje rêšenje ne pogazi, mora neprestano na oprezu biti da u svoje predjašnje slabosti ne upade, pak s toga mora naravno biti, ili bar spoljašno izgledati suhoparan i ukočen. Ništa manje morao sam svakako više izpoljiti njegovu nutrašnju borbu izmedju ljubavi i dužnosti; morao sam učiniti da ljubav češće u vatrenim rêčima kroz dužnost udari, kao iskra iz kamena; morao sam ga više čovêkom stvarnim nego idealnim stvoriti. Tu ću popravku svakako učiniti kod drugog izdanja Mejrime. Medjutim i ovo ću reći, da mi ništa nije bilo tako mučno, kao izvesti u rêčima Mejrime i Živana pravi bošnjački ton ljubavi. Ko god je proučio u narodnjim pêsnama, ili u narodnjem životu načim kojim obično naši prosti ljudi izražavaju ljubav, taj će biti uvidio, da to vatreno čustvo ponajviše izražavaju u krêpkim dêlama, a malo rêčih za isto imaju: kao što obično biva za sva čustva u narodu koji nije daleko uteko od prirodnoga stanja. Naš prost svêt još nije, kao mi gradjani, ljubav oduhovnio (spiritualizirao); zato mu oskuděva ljubavna rêčitost, dočim obiluje u ljubavnoj dêlanosti; zato momu Živanu ja nijesam mogo niti ću ikada moći pozajmiti one rêči više nježne nego jake, ugladjene, i idealizirane, koje bih metnuo u usta jednomu Dubrovčaninu, Zagrebčaninu; ili drugomu našemu gradjaninu. Ma to sve valja motriti osobitom pomnjom ako se želi na jugoslavjanski teatar udariti pravo naličje narodnje.

---

[47]) Ja sam se morao g. Banu u sêrce vêrlo usêći, jer me zove i gdê me neimal

(Konac drugi put.)

Bêrzotiskom Franje Župana u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 16. U četvèrtak 21. travnja 1853. **II. TEČAJ.**

Bratova ruka.

(Pripovědka od Ivana Kalinčaka.)

I.

Tököly je pao, zaplakala je polovica zemlje ugarske. On je doduše poběgao živ i našao pristanište kod Turakah, ali nisu njegovi věrni privèrženici u gornjoj Ugarskoj.

Na tvèrdom gradu Munkaču sědi sud i sudi onim, koji su se podignuli i pobunili u domovini. Za dugim stolom sědi gospodin Razdanić, predsědnik, s obih stranah po šest sudacah, a na kraju stola pisar. Na desnoj strani stoji několiko gospode, medju kojimi su i dva sina Razdanićeva.

Upravo sada čitane su odsude někojim obtuženim; jedni su odsudjeni na smèrt, drugi na tamnicu, treći su od kralja pomilovani, četvèrti su se opravdali.

Zavladala je tišina, vrata su otvorena: doveli su u okovih Gjuru Badanskoga, starca već osamdeset i osamgodišnjega. Već je težko i hodio, okovi su mu ruke k zemlji stegnuli, samo je još u zatilku imao několiko sědih vlasih, oči je k zemlji oborio, běla brada i sědi bèrkovi počivali su mu na pèrsih i zakrivali ranjeno sèrce, koje je već mnogo bolih probolělo.

Za njim je došao mladić od 24 po prilici godinah, unuk starčev i jedini potomak, jer mu je šest sinovah palo u boju za gospodina Tököly-a.

Za njimi su išli panduri s golimi sabljami.

Važna je nastala tišina, svatko je gledao dolazećega starca, svatko je umuknuo, protèrnuo, svakoga je u sèrcu zazeblo.

Starac nije se ni ogledao, kao da je mislio, da nemože ništa viděti svojima starima očima. Nu unuk je progledao skupštinu, pa opaziv Razdanića na čelu stola a njegove sinove sa strane, namèrgodio se je strašno, pokimao je glavom, pogledao oštro staroga otca, podignuo ruku i prekèrstio ga, kao da će reći, da mu je kucnuo zadnji čas. Mukli dugi uzdah prodro mu je iz pèrsih, izčeznuo na ustih.

„Gjuro Badanski!“ viknuo je sudac dižuć papir sa stola, „osvadjen si, da si se pobunio proti domovini, da si se družio s odmetnikom Tököly-em, i da si ga pomagao u njegovu zlu dělu.“

Gjuro Badanski nije ni odgovorio, dà nije se ni maknuo na rěči sudčeve.

Digitized by Google

„Gjuro Badanski," progovori po drugi put sudac, „vrěme je kratko, odgovaraj i pravdaj se, jer ćeš umrěti."

Starac nije se ni maknuo.

Mladi se Badanski namèrgodi i odgovori: „Gospodo! stèrpite s sa starcem; oko njegovo samo na polak vidi, uho samo na polak čuje, i rěč, koja izadje iz ustih njegovih, izčezne prije, nego što ga vi uzmognete saslušati."

„Gjuro Badanski pravdaj se."

Starac neodgovara ništa, čini se kao da i nesluša, glavu je k zemlji oborio, i nepomično u zemlju gledao.

Nikola, unuk njegov, opet za njega govori: „Gospodo, ja jedina grančica sa granatoga stabla njegova roda odgovaram, da on nije imao posla u buni Tököly-evoj; ovo ću ja zasvědočiti, jer sam mu vazda po boku bio. Pustite starca; što vam je stalo do ovo několiko danah njegova života, koji su mu samo zato, da se pripravi za věčnost? — Što ste se pomogli, ako ste ga izmučili i lancevi sapeli slabo njegovo tělo?"

Razdanić se osekne: „Pravda i svetinja zakona sili me k tomu."

Činilo se je, da je starac ovo razumio, jer je stisnuo još ono několiko zubih, što je imao, i popréko pogledao predsědnika suda.

Mladi se Nikola gorko posměhne: „Zar tako gospodine Razdaniću? Ha ha ha! Svetinja zakona?! To vam nalaže prijateljstvo k rodu Badanskoga, jel de? i za Jiskre i za druge je to zakon zapovědao, da se rod Razdanića i Badanskoga bratimi kao oganj s vodom, da se vazda gèrle kao angjeli s vragovi. Vi štujete svetinju zakona, vi ju izvèršavate proti opačini, kao što je naš rod obiknuo? Dobro, poznamo se! Samo dalje, milosti nećemo, jer Badanski od Razdanićah nit su milosti primali, nit su mučili děcu i starce slabih i svladanih! Samo dalje!" — i lice se njegovo skrivilo kao od gèrčevah, žile su mu na čelu i na licu nabreknule, kèrv mu je tako silno tekla, kao da će mu žile puknuti.

Starac pogleda unuka pa se posměhne, jer mu je upravo od sèrca govorio.

Stari Razdanić skoči ali sědne opet; vidělo se da je strašno sèrdit, jer je težko disao. Sinovi njegovi povukli su sablje i skočili proti Nikoli, nu otac Razdanić vikne im: „Mir! dole sa sabljami!" — a oni su odstupili gledajuć sèrdito Badanskoga.

Predsědnik suda mahne rukom, i pèrvašnji sudac počme opet govoriti ovako: „Šest sinovah Gjure Badanskoga vojevalo je s Tököly-em, vrata njegove kuće bila su svim buntovnikom širom otvorena, ondě su se dogovarali, i on je napokon i sám sakrivao raztěrane i odsudjene buntovnike."

Kad je sudac izgovorio rěči „šest sinovah" digne starac oči k nebu, i u njih su se zasvětile dvě suze kao rosa jutarnja. Hotěo ih je utèrti, dignuo je ruku — nu nije mogao od okovah. Sudcu nije odgovorio.

„Je li to istina Gjuro Badanski?" pita ga sudac.

Nije opet odgovorio.

„Je li to istina?" pita ga iznova.

Starac se tèrzne kao iza sna: „Što ćete od mene. — Uzeli ste mi děcu moju. što ćete još od mene? Vaše ljubavi netrebam, vašega gnjeva se nebojim. Živio sam dosta dugo, a nisam dèržan odgovarati za svoja děla nego Bogu, pred kojim ću za mala stati."

Digitized by Google

„Gjuro Badanski!“ rekne Razdanić, „zar ti nisi sám dignuo svojih sinovah proti kralju?“

„Moja su děca poginula, ja sam sám na světu,“ odgovori dèrhćućim glasom kao za sebe. Zatim se zamisli i težke suze roni: „Poginuli su već!“ doda kao u snu. Zatim se izpravi, hoće da skoči, nu lancevi zazveknu. Digne ćelavu glavu i vikne: „Poginuli! — Nu da imam stó sinovah i da svi poginu u boju, kao ovi šest, a ja bih se ponosio, i rekao bih: da su vrědni sinovi svojih otacah!“ Od prevelikoga napinjanja onemogao je i malo ne srušio se, nu unuk ga prime, a panduri ga metnu na klupu.

Razdanić namigne pisaru i rekne oholo: „Pisaru! piši!“ Pisar piše a pèrvašnji sudac izpituje: „Gjuro Badanski! nisu li se dogovarali u kući tvojoj, nisu li se proti domovini zaklinjali?“

Starac je šutio, unuk je odgovarao: „Dogovarali su se, jest; otac moj i stricevi moji skupljali su oko sebe ljude Tökölyeve, nu što se to tiče toga starca, koji jedva može rěč progovoriti, a tim manje takav čin izvèršiti? Što će komu starac, koji već od deset godinah nije iz kuće izašao, koji niti dobro vidi niti dobro čuje, koji više misli i više se brini o věčnosti, nego li o zemaljskih stvarih?“

„Šutite! tko vas pita?“ preseče mu Razdanić sèrdito rěč.

„Odgovaraj ti Gjuro; ako neodgovoriš, a mi ćemo dèržati, da potvèrduješ naša pitanja.“

Starac je tèrgnuo ledji i šutio.

„Gjuro Badanski!“ pojavi se opet sudac — „zar nisi skrivao u kući svojoj odsudjenih buntovnikah?“

„Tko će to dokazati?“ zapita Nikola sèrdito uvěren o istini.

„Ja!“ odazove se Petar, mladji sin Razdanićev, „ja sam u njegovoj kući našao Vasilića i Domanja, dva ponajglavnija buntovnika Zemplinska i Abujvarska.“

„A hoćeš li na to prisěći děčko?“ vikne Nikola, da su odjeknule sve četiri stěne.

Petar odgovori jakim glasom: „Hoću!“

Stari Razdanić mahne rukom, njegov stariji sin otide u drugu sobu, i vrati se sa svećenikom i razpelom. Predsědnik suda zapovědi sinu da prisiže.

„Neprisiži děčko!“ vikne Nikola, „misli na dušu svoju i na njezino spasenje; nemoj ju okaljati nedužnom kèrvi, jer će ona jednoč svědočiti proti tebi, i turit te u věčni oganj.“

Petar je prisegao. Nikoli se zamaglilo pred očima, nije ništa ni vidio, ni čuo, lice mu se razžalilo, da ga bilo groza viděti, oči su mu kao munje sěvale, na čelu su mu žile nabreknule, usta se skrivila i vikala: „Nek ti bude, pazi si na ruku, koja je prisegla, jer neće mirovati poslědnji Badanski, dok ona nebude oběšena na križ, kao što si ju ti sada na križ položio, i dok ona sama nebude vikala proti krivoj svojoj prisegi.“ Zatim se k starcu obratio: „S bogom starče! izgubio sam otca i striceve svoje, pripravi mi kod njih města, i moli Boga da mi bude milostiv.“ Ovo rekav otidje iz sobe.

Starac je gledao za njim, hotěo ga prekrižiti i na razstanku blagosloviti, ali dignutu ruku stegnuli su mu okovi. Oborio je glavu i suze ronio. Sad već nije odgovarao na nikakvo pitanje.

Odsudjen je bio na smèrt, imanja su mu uzeli.

Digitized by Google

Drugi dan zorom gèrnulo je ljudinstvo na Munkač. Ondě su imali smaknuti buntovnike, zato je narod pripušten, da vidi primèr. Dvorište je bilo puno, u srěd dvorišta povišeno městо, a na njem stolica. Kèrvnik već je čekao odsudjenike. Pèrvoga su izveli osamdeset i osamgodišnjega starca Gjuru Badanskoga. Jedva je hodio od starosti i velikih bolih, koje mu je nanělo zločesto postupanje i težki okovi, zato su ga morali voditi. Světina je poklonila glave, žalost mu se kosnula sèrca, jer je ćutila, da je starac ovaj po gotovo děte i nevin kao děte.

Badanski je gore odveden i na stolicu posadjen. Oko njegovo gledalo je na poslědku něku osobu nedaleko stojeću, koja je suze roneć na njega gledala. Starac nije mogao govoriti, kazao je s pèrstom k nebu. Zavezali su mu oči, kèrvnik je mahnuo mačem — a stara je glava pala na zemlju. Muž nedaleko stojeći bacio se na zemlju, dignuo je kèrvavu glavu starčevu, pogledao je k nebu, hotěo je něšto govoriti, nu nije moga ništa do jedine rěči „Bože!“ Zatim je ljubio kèrvave usta starčeva, položio glavu na zemlju, svratio oči k nebu, i kriknuo tužnim glasom: „Unuk tvoj dèržat će prisegu!“ pak je skočio medju světinu i izčeznuo.

Nitko se nije usudio, da ga uhvati.

Světina je šutila, odvratila oči i razišla se tužna nečekajuć daljna smaknuća.

(Dalje drugi put.)

Stražmeštar Ivan Ivanović Ivanov.

(Konac.)

Satnija.

Mnoge i velike nepogode dodijale su napokon i tvèrdoj gospoji Sergejevnoj, te ju je obèrvala bolest; tà kako i nebi, kad sirota nije nigdě našla ni pomoći ni pomilovanja? Sibinj joj je doveo lěčnika, al je ovo bio Němac. Malo što nije umèrla jadna opaziv ga pèrvi put, nu kad je drugi put k njoj došao opsovala je živo i njega i Sibinja. Ali joj se Sibinj nagrozi, da će ju radi nepokornosti tužiti sudu. Ovo je dělovala: ona obeća upotrěbiti pomoć lěčnikovu. Pèrvi lěk bacila je u glavu nepočešljanoj Paraši, koja je još kaznjena zato, što je potèrla bocicu u kojoj je lěk bio. Drugu bocicu morao je něki pas popiti; pa kad je siromašno pseto od toga skapalo, bila je Sergejevna čvèrsto uvěrena, da su ju htěli otrovati. Sada se razjari na toliko, da joj je Sibinj morao popustiti. Vladimir je dolazio k njoj samo svake nedělje; nu on se malo brinuo za nju, već samo za novce, pa kad je natèrpao žepove poběgao je na vrat na nos. On se vèrlo oprijateljio sa službom, jer je službu bolestnoga stražmeštra Jefimova ovèršavao Konicun, mladi plemić kao i Vladimir, jogunast i razuzdan. Tako se je u satniji vazda pijančevalo, kartalo i lěnarilo. Plemići nisu se družili sa seljačkom děcom, a ovi su sami obavljali službu. Za čudo je bilo, kako je Ivan, premda nezavisan od Vladimira, opet ovoga smatrao i štovao kao svoga gospodara: on ga je kao podanik dvorio, čistio mu oděću, opravljao ga, ovèršivao njegove poslove, pa još k tomu podnosio mirno njegove psovke i iste udarce. Něke večeri sědiše plemići ingermanlandske regemente pijući rakiju koju su poslale brižljive majčice od sve četiri strane ruskoga carstva. Tu se pripovědalo svašta, najviše o ljubavi; Landišev hvastao se na toliko, pa su drugovi sumnjali o istinitosti njegovih rěčih. Gospodičić se razpali, pa se izdere na Ivana:

Digitized by Google

„Ivane, běži bèrzo, pa dovedi ovamo Martu.“

— Martu?! — zapita Ivan naglo.

„Nu dà, trubilo, Martu.“

— Gospodine, Marta nemože da dodje — odgovori zatežuć Ivan.

„Zašto ne? Zar je i ona morala podpisati pismo, da se neće ovamo pokazati?“

— Nije, ali se to nepristoji. —

„Ja ću ti odmah pokazati, što se pristoji. Hajde, da si ju doveo odmah.“

Ivan je stajao vas zapanjen, kad na jednom navali u sobu něki vojnik, pripovědajuć žalostno:

„Braćo, Jefimov je umro.“

— Neće više kruha trebati — poviknuše plemići.

„Tko će sada biti stražmeštar?“

— Tko? Konicun! On je najstariji. —

„Vidět ćemo, hoće li ga sreća zapasti. Kad sam stajao na straži čuo sam gdě je pobočnik naložio pisaru da sazove za sutra sve stražmestre, da biraju novoga stražmeštra.“

Ovaj glas prene plemiće. Svi su otišli, samo je ostao Ivanov sa svojim věrnim Jeremom. Prije nego što je otišao spavati pao ja na koléna, pa se vruće molio Bogu, da obćuva od sramote njegovu Martu.

U zoru javili su bubnjevi, da se ima skupiti ingermaalandska regementa. Štob, višji častnici i stražmeštri sakupili su se u vojničkoj cèrkvi. Po dovèršenoj službi božjoj stupe napred stražmeštri. Svaki je govorio za svećenikom svečanu prisegu, da kod izbora stražmeštra neće na ništa gledati nego jedino na zaslugu, da će glasovati po duši, kako će pred Bogom i njegovim sudom moći odgovoriti. Poslě toga odoše častnici i stražmeštri u pisarnu regementsku. Sad stavi pobočnik na stol pokritu ladicu s tri luknje; na stolu bijaše zděla sa dvadeset i tri suknjene krugljice. Pukovnik nagovori stražmeštre ovako:

„Vi ste prisegli, da ćete izabrati za stražmeštra onoga, koga dèržite za najvrědnijega. Sad će vam se pročitati imenik svih vojnikah; pri svakom imenu hitit ćete jednu krugljicu u jednu luknju. U desnu luknju za onoga, koji je dostojan, u lěvu za nevrědnoga, a u srědnju za onoga, kojega je ponašanje dvojbeno.“

Stražmeštri se prekriže, pobočnik uze čitati:

„Andrija Konicun, plemić, služi od godine 1708.“

Stražmeštri biraju. 18 njih proglase ga za nevrědnoga, 5 za takovoga, kojega je ponašanje dvojbeno.

Opet počmé čitanje i biranje. Pobočnik zapisivao je sve točno. Napokon pročita:

„Ivan Ivanović Ivanov, neplemić, služi od godine 1713.“

Svi Stražmeštri proglase ga za dostojna. Pukovnik ga pozove, preda mu štap, te mu naloži da se odmah lati službe.

Sva satnija čudila se je ovomu izboru; někoji su i plakali od jada, samo je Vladimiru bila sasvim po duši.

„Sad ću ti ja istom živěti,“ pomisli on, „Konicun je istina plemić, ali ga čověk mora uvěk gostiti, drugčije je namèrgodjen, sad će drugčije biti s Ivanom, tà on je već i sada moj s tělom i dušom.“

Od veselja izpije zadnju kap. Sad dodje Ivan.

Digitized by Google

„Tiho!“ reče vikačem, ali je njegov glas bio plašljiv i otegnut. Svi se nasmiju.

Ivan se smete; nu hiti pogled na ikonu, napravi križ pa progovori odvažno i svečano:

„Ja sam prisegao věrnost Bogu i caru; vaša volja nije meni ukaz! Tiho dakle.“

„Neviči tako Ivane. Tà vidiš kako smo se prepali,“ reče porugljivo něki vojnik.

„Ja ću te učiti, kako se Bog moli“, ogovori Ivan, pa zače batinom tako nemilice nabijati ledja govornikova, da su se svi prepali.

„Sutra u pet na věžbanje,“ reče Ivan, pa ode. Sve se sada zače preporučati Vladimiru, i moliti ga za njegovu zaštitu. Ovaj se protegne po postelji, okrene ledja moliteljem, pa odgovori dèrzovitim směhom jednomu: „biti će!“ . . . drugomu: „vidit ćemo!“ . . . trećemu: „što ćeš dati.“ U to i zaspi.

Oko pete bilo je sve na nogah i na věžbanju. Zadnji je bio Konicun. Uzev pušku stupi pred postelju Vladimirovu, da ga probudi.

„Ostavi me mirna, da spavam,“ zamèrmlja ovaj.

— Doba je za věžbanje. —

„Hajde dakle, pa se žuri, a město mene nek se věžba Ivan.“

Zatim se okrene te zaspi. Konicun ode sam. Jedva je prošlo pet minutah, al eto ti Jereme kod Vladimira, da ga budi.

„Vladimire ustaj, pa hajde sa mnom, stražmeštar zove.“

„Oj vraže, čini se, da te se još nisam dosta nalupao u staji; odlazi.“ Jeremo poběgne naglo, ali se povrati odmah.

„Ustaj Vladimire, stražmeštar je sèrdit.“

— Pazi se da se i ja nerazsèrdim. —

„On mi je zapovědio da te dovedem bilo s dobra ili na silu.“

— Kaži mu da sam rad spavati. —

„Gospodine biti će zlo, ako dodje stražmeštar glavom.“

— Neka samo pokuša, ala ću mu namazati ledja. Otale. —

Stražmeštar dodje, s njim Jeremo i još jedan vojnik.

„Vladimire!“ poče stražmeštar, „ustaj, jer služba zapověda.“

— Oj pseto nijedno — poviče gospodičić, — kako se usudjeješ tako govoriti. —

„Nesili me da postupam s tobom po prepisu.“

— Ja ću ti dati prepisa, da će ti u ušima zujiti. —

„Bog mi je svědok, ja nisam Ivan, već carski stražmeštar; ja se dèržim svoje prisege pa se laćam batine.“

„Batine“ vikne gospodičić, pa skočiv iz postelje navali kao pomaman na stražmeštra. Ali u taj par zače se batina ovijati oko nježnih ledjah gospodičićevih. Stražmeštru bilo je i samomu čudno oko duše, nu on je zato ipak sve bolje lupao, pa govorio:

„Bog mi je svědok Vladimire, da moram ovako postupati, prisega me veže. Nemoj se sèrditi gospodine; ja nebijem, služba bije.“

Batina je neprestano mlatila, dok gospodičić nije od srama i boli skočio iz kuće i poběgnuo na vrat na nos k materi.

Gospoja Barbara Sergejevna sad se je istom oporavila, te je danas pèrvi put poslě duge bolesti seděla kod večere. Pred njom stajala je golema pita. Ona se

Digitized by Google

već podobro nahranila i napojila, pa se sada zabavljala tim, što je ostanke pite bacala psetom, mačkam i družini; al evo navali iznenada u sobu Vladimir. On je bio u košulji pa vas izprebijen; vlasi su mu viseli po obrazu a ronio je suze. Zapanjenoj gospoji pade pita iz ruke, ona proteèra u jedan mah pseta, mačke i družinu, pa vikne da se koža ježila.

„Što je za Boga Vladimire? Zar su već počeli ubijati te? Govori dète moje.“

„Ti si svemu kriva, zašto si me dovela ovamo? Nisi me znala sakriti kamogod? Ti si mi lèp mati . . . niti se nebrineš za svoje dète! Ivan, naš sluga, bije me, a ti tu kod sèdiš, pa se gostiš s pitom. Da me nisi više nazvala sinom, ako mu neizkopaš očijuh ili neodereš kože. Jesi l' razuměla? Iztèrat ću te iz kuće; tà i onako je sve moje otčinstvo, tvoga netrebam ništa.“

„Kako? Zar se Ivan usudio?“ jadikovaše razcviljena mati.

— Nemudruj Boga ti; zar nevidiš moje izprebijeno tělo? —

„Od toga ga grèha neće pomačno rèšiti nijedan svećenik.“

— Nebèrbljaj, već idi pa se pobrituži. —

„Tà kamo za Boga, kad ti sve u jedan rog pušu? Nebi li otišla k caru?“

— Idi kud te volja, samo mi ne čini s ledjah Ivana. —

„Neka bude dakle na tvoje, idem k caru. Palašo opravi me bèrzo.“

Bila je cvětna nedělja, a car je imao istom velike nedělje stići u Petrograd. Landiševa bila je uvěrena, da se sve zavalo proti njezinom Vladimiru, da se dakle i neima od nikud nadati pomoći, dok ne dogne car, zato je sakrila svoj gnjev, niti je ikomu što kazala o svojoj nakani, već je zapovědila Jefremiću, da prijavi kod regemente, da je Vladimir bolestan i da ne ide pukovniku, da će ostati kod nje, dok nebude izlěčen. Nu léčnik, koji je bio izvlan, da to razvidi, pronadje, da je taj bolestnik dobar za službu. S toga dobije vojnik Landišev strogu zapověd, da dodje odmah k regementi, inače da će se postupati proti njemu po vojničkih zakonih. Tu nije bilo pomoći i gospoja Sergejevna smilila je gorko plačuć sinčića svoga:

„Pomozi si,“ reče „med timi razbojnici. Nu strpi se do velike nedělje, samo pazi, da ti onaj neznabožac svojimi čarobijami neiziše znamenja udaracah, — inače nebi imali što caru pokazati.“

Audiencija.

Car se vratio i glas o tom razpèršio se odmah po gradu. Drugi dan bila je gospoja Sergejevna u zoru na noguh. Ona se stavila na obalu, a je odtud upèrla oči na prozor careve pisarne. Ali ti ju na jednom nětko potrese po ramenu, pa joj prijazno progovori:

„Evo me, što bi rada?“ Bio je car, koji se vraćao pěške dom. Landiševoj zabègne rěč od straha, te zače mucati:

— Care . . . Ivan . . . Vladimira . . . umoriti . . . plemić. —

„Smiri se, pa mi kazuj razgovětno što želiš.“

— Care, otče, utěho moja, zače jadikovati gospoja, nedopusti da se čini krivica mome Vladimiru, bije ga njegov vlastiti podanik, ja sam ga tebi pomilla za vojnika, pa je sad izbio na po mèrtvoga svoga vlastitoga vlastelina. —

„Zašto?“

— A što ti ja znam care, utěho moja! Radi ničega već jedino zato, što su slugu načinili stražmeštrom. —

Digitized by Google

„A tko je tvoj sin?“

— Vojnik u ingermanlandskoj regementi . . . tako su odvětnici zapovědili. —

„A kako se zove?“

— Care, gospodaru! zove se Vladimir. —

„Od koga je roda.“

— Neznam, care, utěho moja, neznam. —

„Nu kako mu je priděvak?“

— Landišev. —

„Aha, čuo sam o njem“, reče car, a čelo mu se strašno namèrgodi, „njegova se podanica potužila na njega kod Pasuhina.“

— Potužila se, poviče gospoja Landiševa, o ništa jo nijedna! Kako se je samo usudila potužit se na svoga gospodara? Nu neka, neka, ja ću joj već zasoliti, samo daj i ti tomu prokletomu stražmeštru, što ga je. —

„Dobit će već svoje. Idi sa mnom.“

Car stupi s gospojom u dvor, pa ju ostavi u jednoj sobi, a on ode dalje. Švajcar, koji je ovdě stražio, ponudi Landiševo stolac da šedne.

„Hvala ti, imam hvala Bogu zdrave noge. Kad bi mi samo car htěo dopustiti, da Ivana malo promlatim; Marti nefali njizin dio.“

Medjutim prolazili su mimo nje jedno za drugim najodličniji ljudi, činilo joj se da je očarana. Napokon dosadi joj čekanje i stajanje, zato reče Švajcaru:

„Čuješ li, neznam upravo što si ti, general ili brigadir, čini mi se, da je car zaboravio na mene, deder ga opomeni jer mi je već dosadilo stajati.“

Švajcar joj pruži svoju burmutu.

„Uzmi, ovo je nova vèrsta.“

Landiševa napravi križ, pa šine, da se sve streslo.

„Tako ćeš se sama najavit“ reče Švajcar.

„Svi ti oni pušu u jedan rog,“ zamèrmlja Landiševa. U taj mah otvore se vrata i kroz nje unidje stražmeštar Ivanov i mladi Landišev. U isti par stupi iz sobe careve pobočnik i pozove svu trojicu, da idu za njim. Sad stupe u sobu carevu. Tu je bilo pokućtvo od proste hrastovine, a na policah i na stolu ležalo je sijaset knjigah i papira. Car je slonio na prozoru i čitao list. Kad su ovi stupili u sobu, obrati se car naglo k njim pa progovori prijazno:

„Zar si tu Ivanove, zašto si tukao Vladimira?“

— Jer je bio nepokoran tvojoj zapovědi. —

„Kakovoj zapovědi?“

Stražmešt pripovědao je potanko, kako se stvar sbila.

„Pa kako si ga tukao.“

— Kako si ti zapovědio. —

„Nesam se više, deder mi pokaži,“ reče car smèšući se pa mahne rukom.

Stražmeštar je razumio što će to reći, pa je batinu ovijao oko ledjah gospodićevih. Car se nasmije, pa produži:

„I zašto si samo tukao, zašto ga nisi i opominjao?“

— Tà opominjao sam ga. — Batina stane opet igrati, a stražmeštar počme govoriti:

„Vladimire, nebudi neposlušan! Gospodine, nemoj sa sèrditi; ja nebijem, služba bije.“ Tako sam ga tukao care, gospodaru.

Digitized by Google

Vladimir nije mogao gotovo već ni stati od straha, a Sergejevna uze iz svega glasa jadikovati.

„Vidi majko," reče car „kako je tvoj Ivan smion. On se usudjuje i pred samim menom lupati sina tvoga, zato bèži za Boga bèrzo od ovuda, inače bi moglo još i tebe što zapasti."

Car otidje. Landiševa povuče za sobom sina pa mu prišaptne turobnim glasom: „Svi ti oni u jedan rog pušu."

Ivan je išao ponizno za svojom gospojom. Kad su bili na ulici stupi pred nju, pa nakloniv se nizko progovori:

„Majčice, milostiva gospoje, daj mi Martu, ja ću dok budem živ moliti se Bogu za tebe."

„Obećaj mi, da nećeš više biti Vladimira."

„Moram; ja nebijem, služba bije."

„Nu nećeš jamačno više Marte viděti, iztući ću ju na mèrtvu. Hoćeš li još tući Vladimira?"

„Majčice moram, nesmijem drugčije. On je lěnčina, pijanica, igraš, neposlušan. Ja ću ga tući dok iztučem sve to iz njega; prisegao sam Bogu i caru. Oprosti majčice, biti će inače zlo po tebe na drugom světu." Stražmeštar se okrene i ode.

„Gledj" poviče gospoja Sergejevna sklopivši ruke od čuda, „gledj ohologa pseta, već ti misli, da će i njega pustiti u nebo. Jedva ti je postao stražmeštrom, pa bi se već rado urinuti medju plemiće. Nu čekaj, Marta će mi sve to slano platiti."

Kod kuće našla je Sergejevna Sibinja s carskim ukazom. On ju odvede u bližnju sobu, te prosboriv s njom několiko rěčih izadje opet pa pozove Martu.

„Evo ti," reče dajuć joj ukaz, „slobode tvoje. Pa dok Ivan sve priredi za svatbu, možeš kod mene ostati."

Marta padne pred gospoju, da joj zahvali, ali ju ona kao pomamna turi na polje, te vikne za njom izza glasa:

„Hajd otale, tepče! Tako razuzdanoga čeljadeta netèrpim duže pod svojim krovom. Usahnuo ti jezik klevetnice, spravila si moga sina u vojnike, Otale samo. Poznam vas sve, svi pušcte u jedan rog"

Istinita pripovĕst

o

Romeu i Juliji.

Život glasovitih u světu věrenikah mora zanimati svaki narod, jer buduć da ljubav svatko goji, svatko ju i razumije, a osobito ljudi sèrca plemenita i ćutljiva. Zato nas jednako zanima život stare Safone i Faona, kano i srědnjověčnih Abeilarda i Heloise, Romea i Julije. Životi ovi dodjoše pod ruke pěsnikom, koji su ih proslavili, premda su ih nĕšto i pretěrali, te se dan danas često pita, što se ima pripisati pěsnikovoj mašti, što li uzeti za istinu. O nĕkojih se je i učeno iztraži-

Digitized by Google

valo, pa tim su se vèrenici još više proslavili, jer je pronadjeno, da je istini mašta malo dodala, pa tim se je i pokazalo, da je čista istina najlèpša pa možebiti i najpoetičnija. Tako se dogodi i s romanom Romeo i Julija, pa premda oživljen dramatičkim Šekspirovim veleumom nije se mnogo odaljio od života, bit će ipak zanimiva ova pripovèst nèkoga očevidca. Ona je u izvornoj prostoti mila kao miris ljubice. Pisac ovaj opisuje slavne gostbe bogatoga „Messer Antonia Capuletta", gdè je bio nazočan, te pripovèda ovako: „Kad je Romeo stupio u dvoranu, plesao je nèkoliko putah na okolo s nèkom krasnom gospojom, koja ga je na ples pozvala, nu na skoro ju je pustio, i pošao da potraži Juliju, koja je bila na balu, nu plesala je s nèkim gospodinom Merkuriom. Julija poćutivši Romeovu ruku u svojoj ruci, reče: „Hvala Bogu da si došao." A Romeo tišćući njezinu ruku, pita ju: „Što će reći ta hvala, moja gospojo?" Ona se posmèhne. „Nečudi se, gospodine, što Bogu hvalim, da si došao; gospodin Merkurio, koji je sa mnom plesao, već me mèrzi; a evo ti dolaziš, da me svojom uljudnosti razigraš." A u istinu bio je ovaj Merkurio, premda radi svoje časti obljubljen, mèrzliji od leda. Kad je Julija ono govorila, bio je Romeo već kod mene, pa joj je ovo odgovorio: „Sretan li sam, što ti mogu služiti." Kad su se ljudi razilazili, reče Julija Romeu: „Od sada sam više tvoja nego svoja."

Na dalje pripovèda pisac ovako: „Nèke noći išao je Romeo poznatom ulicom, kud je obično dolazio, da vidi Juliju, koja je prozor imala na ulicu, te joj je posebnim znakom javio, da je to on. Julija je otvorila prozor, a poznavši se uzajamno, pozdrave se uljudno, govore mnogo o svojoj ljubavi, a napokon odluče, da će se vènčati pomoćju franciškana Fra Leonardo di Reggio, kojega Romeo nadje, te mu kaže dogadjaj ovaj i nakanu svoju. Redovnik ovaj bio je doktor bogoslovja, filosof na glasu, a uz to vèšt alkemiji i drugim znanostim i izpovèdnik matere Julijine."

Romeo ide k ovomu redovniku; Leonardo razmotrivši cèlu stvar, obeća mu da će se pobrinuti za njihovo vènčanje, pa da će tako pomiriti dvè porodice Capuletti-a i Montechi-a, i mnogo doprinèti za dobro cèle Verone. U ostalom bilo je Leonardu poznato, da na to smèra i politika gospodina Bartolomea della Scala, pa premda mu još nije za rukom pošlo, da Capulette od stranke Gvelfah pomiri s Gibelinskimi Montechi, to je ipak već dotle dotèrao, da je jedna stranka drugu pozdravljala, i da je mladež jednoga roda pèrvenstvo davala roditeljem drugoga roda.

Ovako je dakle cèla osnova osnovana, trebalo je samo čekati sgodno vrème, da se izvede. Činilo se, da će najlèpša prilika biti na uzkèrs.

Velikoga tjedna ide po običaju sve što živi na izpovèd. Išla je dakle i Julija s materom svojom u cèrkvu franciškansku, gdè je po nastojanju redovnika Leonarda pèrva stupila u spovèdnicu; franciškan je spustio rešetku i zaručio ju s Romeom, koji je već klečao na drugoj strani spovèdnice.

Budući da su roditelji Romea i Julije bili medju sobom veliki neprijatelji, vènča ih tajno rečeni franciškan Leonardo, koji je ujedno nastojao, da taj njihov sveti vez i pred roditelji učvèrsti, ali nèki nesretni i nenadani slučaj razstavi ih za nèko vrème. Nèki Tebaldo pozove Romea na dvoboj, a ovaj probode mačem gèrlo bratu Julijinu, pa uteče iz Verone u Mantuu, da bude bliže svojoj Juliji, pa da se pomoćju redovnika Leonarda može s njom dogovarati. Medjutim roditelji

Digitized by Google

odluče udati Juliju. Ona uplašena, što da radi, prodje k štovanomu redovniku, te mu kaže, što je i kako je.

Dogovore se, da će joj poslati něki prašić, kojim čověk zaspi kano mèrtav, pa da će ona ukopana u grobu nalazećem se u samostanu istih otacah franciškanah, noćju izaći, preobući se i uteći k Romeu, komu će se taki po sigurnu čověku sve javiti.

Tako se i dogodi, nu prije nego što je čověk k Romeu stigao, dočuje on na drugi način o Julijinoj udaji. Taki podje iz Mantue i samo s jednim slugom dodje u Veronu po noći, upravo onda kad su zatvarali gradska vrata, kano ceremoniju po smèrti Julijinoj. U gluho doba noći, niti neunišav u grad, podje sa slugom u cèrkvu San Francesco, gdě je znao da leži njezino tělo, te otvoriv joj grob, koji je bio na cèrkvenom grobju, prolije nad njom gorke suze. Duboko razcviljen odluči nepreživěti toga udarca i popije otrov i sruši se do nje na tla.

Lako si možemo pomisliti užas štovanoga redovnika, koji došav, da Juliju iz groba oslobodi, nadje Romea mèrtva a njegova slugu onesvěšćena. Kad nadodje vrěme, kad je onaj prašić učinio što je imao učiniti, probudi se Julija, začudjena opaziv do sebe Romea; al kad joj fratar i onaj sluga kazaše cěli dogadjaj, tako se razžalosti, da je izdahnula i nemogav progovoriti ni rěči umèrla na pèrsih svoga muža. Sutradan puče po gradu glas o tom dogadjaju; a kad je g. Bartolomeo della Scala saznao što se je dogodilo, podje s velikom pratnjom u cèrkvu San Francesco, ogleda trupla s dubokom žalošću, te zapovědi fratru i slugi, da mu pripověde i najmanju okolnost toga dogadjaja; zatim zapovědi, da se nesrećnim věrenikom učini sjajan sprovod, na kojom bijahu i Capuletti i Montechi. Napokon ukopaju mèrtvace, a na grobu podignu nagrobnicu, koju sam često polazio.

I danas pokazuju u Veroni nagrobnicu Romea i Julije, kano i palaču Capulettah: ona je napravljena iz granita, duga šest stopah; kasnije su ju izdubli, te sada služi za fontanu; a u palači je sad veliko skladište svakojake robe. Materialni tragovi izčeznuše, nu Šekspirov je veleum tim plemenitim ali nesrećnim žèrtvam redke ljubavi podigao spomenik, koji će trajati u věke. — (Czas).

Naše narodno kazalište.

(Jedva što smo u prošastom broju progovorili několiko rěčih o nar. našem kazalištu, dodje nam ovaj članak, kojega radostno priobćujemo, jer je ovo za nas vèrlo važno pitanje. *Ur.*)

— *V* — Već su dvě godine odkako se beru dionice za narodno kazalište. Prije nego li su se počele brati, nemalo svak je mislio, da mi u sadašnjih okolnostih nećemo moć doći do toga narodnoga hrama, a dok se stade o tome zabilja raditi, svi pomislimo, da je premalo dionicah razpisano, da ih mnogi otačbenici pod nikakovu cěnu neće moći dobiti. Takovo bijaše s početka oduševljenje za ovaj hram narodnoga ukusa, književstva, čino- i dèržavoredja.

To bijaše i ostade kod početka, te na žalost moramo i ovdě priznati istinu: *omne initium fervet.* — Što se pèrvih danah podpisalo, kod toga i danas stojimo. Za naprědak neznamo, dàpače bojimo se da smo u nazadku, dà, u nazadku smo dok nenaprědujemo.

Tko, što li je tome krivo? — Ja nemogu na to pitanje postavno odgovoriti, nego time lakše ríčno: — tome nije ni malo krivo naše obćinstvo, dàpače ono,

Digitized by Google

kakogod je činom pokazalo da je za naprědak, isto tako sada žalosti se, što vidi, da taj posao neide za rukom. Na naše občinstvo mogao bi se samo onaj tužiti, koji nezna, ali neće da zna, kako su mnogi siromasi od ustah si odkidali, pa davali na taj žèrtvenik domovine naše.

Krivnja mora biti na někome drugome. Ali na kome? Možda na onih muževih, kojima je družtvo dionikah taj posao pověrilo, -- možda na kazališnome odboru? Ja se bojim da će upravo u tome gèrmu zec po svoj prilici ležati. Neka štioci uzmu moje ovo mněnje samo za ono što i jest, ja bo samo mnijem, a mnijem li pravo ali krivo, to neka drugi sude. Evo razlogah za moje mněnje.

Dobitak, bio on duhovni ali tělesni, osebni ali občeniti, izvor je i štititelj svakoga poduzetja, a bez njega, ako bi ih gdě koje bilo, bilo bi bezumno, i s toga vazda bezplodno. Dobitak dionikah našega kazališta bijaše i ostaje unaprědjenje naše hèrvatske narodnosti kroz kazalište.

Da vidimo što su iz svojih novacah, u tu svèrhu potrošenih, dosada dobili, i čemu se imaju nadati u naprědak, ako budu stvari ovako išle.

Odkada se kazalište *narodnim* zove, nismo imali u njem nijedno, — izuzevši ono, kojime se otvorilo, — hèrvatsko predstavljenje. Kroz dvě zime imadosmo talijanske spěvoigre, a drugačije stoji nam pozorište zatvoreno. Ja proti tome na toliko ništa neimam, na koliko znam, da drugda možda nebi imali zadosta gledateljah u predstavljalištu, a talijanskoj operi iskreno radujem se i ja, i svi našinci, koje želja za prosvětljenim naprědkom vodi.

O talijanskoj spěvoigri govorio je već lani g. M. B. u „Nevenu“. One njegove rěči stoje nepomično i danas, i stati će još dugo vremena, možda i vazda. Talijani sa svojimi spěvoigrami gospoduju, i gospodavati će nad duhom svih izobraženih narodah. Mi smo se za ove dvě zime puno naučili od Talijanah, a još više ostaje nam za naučiti se. To ćemo moći naučiti se samo od njih. S toga jedva čekamo onaj čas, kad ćemo opet čuti glas vile talijanske na pozorištu našem.

Izvan spěvoigre talijanske neima bilja, koje bi se moglo i smělo kopititi po kazalištu narodno-*hèrvatskome*; jer bi svako drugo bilo na štetu poduzetnikom, a time bi kazalište propalo. Od druguda ne samo da se nebi ništa dobra naučili, nego bi se naučili puno zla, a odučili bi se i od ovo malo dobra, što nas ga se još dèrži. Da se neséćamo na ona tužna vremena, kadno bijaše sram čověka, iskru poštenja imajućega, pokazati se u kazalište, — da zaboravimo ona predstavljanja, kojima smo se jedva uklonuli sagradivši narodno kazalište! — —

Ali i uz talijanske spěvoigre treba da na narodno svèrhu nezaboravimo: one neka traju 2 — 3 měseca, a drugda neka se hèrvatski predstavlja.

„Neimamo osoblja!“ — reći će kazališni odbor, a time će sam sebe odsuditi. Jer upravo to je njegovo dèržanstvo da nam igrokazce nabavi. Mi se jedva séćamo onoga vremena, kadno je taj odbor razpisao natěčaj za igrokazce, a nikako se nespominjemo, da je ikada objavio uspěh toga svoga poziva. Je li se tko za taj posao javio, nije li? — to izvan toga odbora težko da itko zna. Ja nevěrujem da se nije nitko oglasio, dàpače poznam više muževah, koji su pripravni, uz golemu žèrtvu svoje osebne sreće, stupiti medju *narodne* igrokazce, samo ako im se budućnost barem onako osigura, kako im je danas u službah osigurana.

„Nespretni su, nesposobni su oni, koji su nam se prijavili!“ — veli naš odbor. Moguće, ali itako nevěrujem. Imali smo više putah priliku viděti na po-

Digitized by Google

zorištu dobrovoljce, gèrnuli smo na vrat i na nos u kazalište, i podobro bili smo zadovoljni s njihovim predstavljanjem. Ako nije drugačije moguće, zašto nebi bilo i sada barem tako? Ako su onda dobrovoljci dobro izlazili, premda su vlastniku kazališta podobro plaćali, kako bi mogli izlaziti sada, kada bi se, ako bi bilo od potrebe, njima novčana pomoć iz zaklade kazališne davala? Mnogi su bivši dobrovoljci za kazalište naše izgubljeni, — to je istina, ali je istina i to, da ima mnogo drugih, koji bi se radostno toga posla primili. Ako se može hèrvatski predstavljati n. p. u Karlovcu, na Rěki, i t. d. po manjih městih domovine naše, zašto se to nebi moglo i u Zagrebu? — Na to će nam pitanje kazališni odbor odgovoriti.

Ako li kani naš odbor imati izvèrstne igrokazce, zašto neplati koga muža věšta u predstavljanju, koji bi několiko vremena učio one osobe, koje kane posvetiti se igrokazju? Jeda li odbor misli, da je n. p. Molière odmah bio savèršen, dok se kao igrokazac na pozorište pokazao? —

„Neimamo igrokazah za predstavljanje!“ vapi naš odbor, te time sám na se kamen diže. Mi znamo, da se něke godine sastalo šest izvornih igrokazah na natěcaju. Razsuditelji su ih ravno sve zabacili, a ja velim, da je i najgorji onaj igrokaz za nas puno bolji, nego li němački, francezki, englezki, i bog zna čiji još sve ne. Jer volimo svoje nego tudje. K tome, kazalište mora imati svoga upravljatelja, koji igrokaze svome občinstvu prilagodjuje, a time su svi prigovori od strane razsuditeljah, makar drugačije i bili istiniti, što nisu, beztemeljni. Ako se onda pokazalo toliko muževah na polju igrokazja, čemu se možemo sada nadati, ako se onda počmu narodni igrokazi, u narodnome kazalištu predstavljati? — I na to će nam kazališni odbor odgovoriti.

„Neimamo novacah za tolike troškove!“ — odgovara odbor, pa time iznova sam sebe tuži. Jer dionici moraju tu gospodu pitati: što ste učinili s novci koje smo vam već predali, na koliko li ste narodno kazalište unaprědili? — U ovih dvěh godinah koliko ste nam izvěstjah o vašemu poslovanju objavili? — Koliko ste nabavili igrokazacah? — Šta i koliko nam još treba da dobijemo hèrvatska predstavljanja? — Kako stoje sabrani novci, kako, i kamo ih trošite? — O ničemu tome ništa neznamo!

Ako se što radi, zašto se posao sakriva? Gospoda odbornici neimaju se na nikoga izgovarati, jer su u svome poslovanju *sasvime* neodvisni.

Ako se nije nitko javio za igrokazca, zašto to odbor nejavi, zašto sebe neopere, zašto o tome pomnjivije neradi? — Ako nitko neda igrokaze za narodnu igrokaznicu, zašto odbor nekaže to občinstvu, zašto nebaci krivicu na pisatelje, zašto netraži *kod sebe* uzrok, s koga pisatelji u njega pověrenje neimaju? Ako li mu se igrokazi šalju, ali po njegovu mněnju nevaljaju, zašto barem to neočituje?

Ja znam za mnoge muževe, koji imaju izvornih i prevedenih igrokazah, ali zašto ih nedadu našemu kazališnome odboru? Ako na ovo sám odbor neodgovori, odgovoriti ću ja.

Zaisto, ako bi ikoliko bio dokučio svoju dužnost naš odbor, i makar bi već utemeljio hèrvatska predstavljanja, on bi se najvrućje bio pobrinuo za narodnu igrokaznicu, jer nam je ona od veće potrebe nego li ista predstavljanja. Predstavljanja zagrebačka gledaju samo Zagrebčani, a to su oni, koji su najmanje za narodno kazalište učinili, igrokazi pako tiskani idu po svoj domovini, njima se mogu služiti svi štioci, svi predstavljatelji, svi oni, kojim nije moguće

Digitized by Google

doći u kazalište. Ali odbor pokazuje sasvim drugu naměru, koju občínstvo podpuno i bez naočarah vidi. —

Javnost poslovanja jedino je jamstvo o naprědku preduzetja za članove. Odbori svih ostalih družtvah rade i javljaju nam svoja děla, samo kazališni nedá nikakvoga znaka o svome životu, — o njemu ništa neznamo, van što nam je rečeno da obstoji. O Matičarih, historicih, gospodarih, o narodnome domu čujemo svaki čas štogoda, premda ondě neima plaćenih ljudih za narodna poslovanja, a o kazališnome odboru, u kome je tajnik plaćen, ni rěči. Je li dakle čudo, što se članovi samo toga družtva nepomnožaju, je li čudo što nitko neće da novce u bezdan baca?

Ako svi članovi kazališnoga odbora, kao što sam uvěren, nisu krivi ovomu nazadku, zašto se nerazstave od svojih drugovah, zašto odgovornost sa sebe nebace? Ali možda misle, da se za to neće podpun, oštar račun pitati? Ne obstupescant in vanis cogitationibus suis! !

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Radujemo se, što možemo rodoljubivomu občinstvu javiti, da se ovih danah sastalo několiko rodoljubah, koji se dogovaraše, kako bi mogli zavesti narodna predstavljanja, te se dogovoriše, da će kao dobrovoljci u oči svečanoga uvoda preuzv. nadbiskupa zagrebačkoga t. j. 7. svibnja predstavljati pèrvi put opet u narodnom jeziku, a zatim da će se predstavljanja ova nastaviti, i svake nedělje najmanje po jedan put igrati.

— Čujemo, da naš rodoljub J. F. Jukić naměrava izdati treći svezak „Bosanskoga prijatelja", gdě će opisati svoja stradanja i povratak u domovinu.

— Pišu nam iz Rěke, da je g. Kurelac, učitelj nar. jezika u Rěci, nakan izdati „*Vilu Slovinku*" od J. Barakovića, koja je pèrvi put štampana u Mletcih g. 1614; nu budući neima u njegovu izdanju několiko listovah, to se obratio na g. Stazića, učitelja u Zadru, te je od njega dobio podpuno drugo izdanje „Vile Slovinke," a još i „Jarulu Barakovićevu," koja je štampana u Mletcih g. 1720.

Književnost. Iskreno smo se bili lani obradovali, kad smo doznali, da je vis. banska vlada odredila putne troškove za iztraživanje južnih stranah naše domovine; jer vrěme je već, da se upozna narod naš sa svojom domovinom, da ju nauči cěniti i blago njezino uživati. Zato smo željno izgledali putno izvěšće one putovavše po južnoj Hèrvatskoj gospode i odmah smo potražili naše „Gospodarske Novine", doznav, da im je bilo u subotu ono izvěšće dodato. Nu kao da nas munja ošinù. Hèrvatske gospodarske novine, štono ih izdaje hèrvatsko gospodarsko družtvo za obrazovanje hèrvatskoga naroda doněle su nam němački „Reisebericht" one gospode hèrvatske, štono su po nalogu hèrvatske vlade i o hèrvatskom trošku u interesu hèrvatskoga naroda po Hèrvatskoj putovala. Neznamo, kojim imenom da čin ovaj kèrstimo. Jer da gospoda ova nisu **morala** izvěšće svoje němački pisati, to znamo za stalno: dakle ga hèrvatski napisati ili nisu mogla ili nisu znala, ili nisu htěla. Neznamo, koja od ovih alternativah više će im služiti na čast. Ako nisu mogli hèrvatski pisati, tomu bi bio samo jedan uzrok, naime da u našem jeziku nije moguće napisati kakvo znanstveno izvěšće. Nu takva šta mogao bi reći samo zlobni ili neuki tudjinac, kojemu je naš jezik još ne uvěk sirov i barbarski; a pošten Hèrvat neće toga izustiti, a najmanje u ovom slučaju. Tà u čem stoji znanstvenost ovoga „Reiseberichta?" On sadèržava imena rudah i bilja; nu za rude, kako se naški zovu, bili bi im kazali naši primorski zidari i kamenari, da su si truda dali i da su razpitkivali; a bilje bi ih bile naučile naški imenovati naše babe travare, i onda bi bar bili mogli govoriti u svom Reiseberichtu o uslugah učinjenih **našoj** književnosti. Što nebi bili možda doznali, to bi bili mogli pomoćju věštih jezikoznanacah prevesti, pa tako nam poštenja, narod naš bi bio bolje taj prevod razumio nego njihov original. Mi negovorimo u větar već iz izkustva, jer smo gledali svojima očima **tisuće** narodnih imenah

Digitized by Google

bilja i rudah. Tko nevěruje nek se potrudi k g. Šuleku, a tko ni to neće neka čeka, dok izadje njegov prirodopis, pa će se i sam o tom uvěriti. Nu stavimo, da nije zbilja moguće naški kazati, šta će reći: *Campanula, Carduus, Ribes, Lilium, Malva, Trifolium, Rosa* i t. d., ili pako *Petrefacten, Nummulith, Corallen, hexaedrisch* i t. d.: pa je li to dovoljan razlog za taj němački Reiseberichť? Tà jesu li to němačke rěči? Pa nisu li i svi drugi znanstveni izrazi ovoga Reiseberichta gèrčko-latinski? Nebi li ovi tako dolikovali našemu jeziku kao němačkomu? Tà bar su dosada svi philologi o tom bili uvěreni, da je jezik naš srodniji gèrčko-latinskomu nego němački? A jedna trećina ovoga němačkoga Reiseberichta sastoji se iz ovakvih gèrčko-latinskih rěčih! —

Nu gospoda ova možda nisu h t ě l a naški pisati; pa ovo će ih još manje izpričati; jer ili nisu hteli iz mèržnje prama hèrvatskomu narodu, da ovaj ni nedozna što su našli u njegovu zavičaju — nu besumlje bi bilo takva šta pověrovati; — ili nisu hteli, jer su svoje izvěšće ponajprije naměnili inostranim učenim ljudem; al ovo bi bili mogli tek onda po duši učiniti, da su o njihovom trošku i u njihovom interessu putovali, a ovako će samo inostranci doznati za naše rude, i mi ćemo imati odanle istu korist, što su ju imali pèrvoselci Kalifornie i Mexika; ili što smo ju imali odanle, kad su tudjinci doznali za naše starine, kojimi su sada nakićeni inostrani muzeji. Ili možebiti ova gospoda misle, da ovakovo učeno izvěšće nije za naš glupi narod, to oni dakle u jedan rog pušu s našimi neprijatelji. I ako su već svakako hotěli i inostranomu světu izvěšće svoje priobćiti, a oni su ga mogli na němački, francezki, talijanski i englezki jezik prevesti, jer koliko znamo, i ovi drugi narodi bave se ponešto znanostmi; a nije moguće da se čověk nenasmije ili nerazljuti, kad vidi, da je isto izvěšće podnešeno nj. veličanstvu saksonskomu kralju, koje je bilo dodato našim pučkim gospodarskim novinam. — Dakle hèrvatske gospodarske novine donose němačke Reiseberichte, sad nam još samo fale němački igrokazci iz Košicah — pa da krasne budućnosti, štono su ju pripravili Hèrvati Hèrvatom.

Slavenski glasnik. „Slov. bčela" piše, da je u Celovcu izašla ova knjiga: „*Kèršanski mladenč ali ogledalo pobožnega življenja za mladost.*" A na skoro će izaći: „*Divji Hunci pred městom Meziborom.*" i 3. dio: „*Zgodovinskega Katekizma.*"

— U Mariboru je prošastoga poléća g. B. Raić predavao na gimnaziji slovnicu ilirskoga jezika, a sada razlaže staroslavenski jezik po svojih spisih i Hankovih „Početkih". Djaci ondašnji čitaju „Ostromirova evangelija", koja im je slavni Hanka poslao za dvě trećine obične cěne.

— „Beograd. Novine" pišu, da je g. Ivan Milenković, major izradio zemljovid Sèrbije, za koji je po mnènju školske komisije dobio nagradu od sèrbskoga praviteljstva. Isti je gospodin jedan otisak ovoga zemljovida predao c. k. konzulatu u Beogradu, da ga podnese nj. c. kr. veličanstvu, koje je izvolělo dar ovaj milostivo primiti i g. Milenkoviću pokloniti zlatnu medalju s nadpisom: „*za nauke i umětnosti.*"

— Nedavno je izašao u Beču novi zemljovid Cèrnogore troškom Vase Rise Novosadjanina. Nu vele, da ne samo što nije bolji od Karacsayevog, već je i puno gorji. — Ovih je danah ondě izašla i jedna sèrbska knjiga: „*Cvětnik sèrbske slovesnosti, čitanka za višje gimnazije u Austriji, sastavio dr. Jovan Subotić.*"

— Peštansko družtvo „za razširivanje dobrih i jevtinih knjigah" izdavat će opet „Kolièke Novine."

— G. ministar prosvěte preporučio je češki pedagogički časopis „Školu" svim učiteljem jezika češkoga u Češkoj, Moravskoj, u Šlezkoj i Ugarskoj.

— Někoji mladi umětnici živući u Beču pripravljaju sjajno izdanje kraljedvorskoga rukopisa. Trenkwald i Svoboda narisali su slike, a Schmid će ih izrezati. Dělo ovo izdat će se za sve narode. Staročeskom izvorniku pridat će se novočeski prevod, a zatim i němački, englezki, francezki, ruski i t. d.

— U Pragu je upravo sada izašao pèrvi svezak XXVII tečaja „*Časopisa českoga muzeja.*" Ima u njem: Izvěšće o učenih i književnih družtvih slavenskih; — poganski nabožni sistemi od dra. V. V. Svobode; — Matija Hutski iz Křivokláta od F. B. Mikovca; — Arkeologičko putovanje g. 1852. od J. E. Vocela; — Primèrak iz pěsamah Kačićevih, prevod J. Jirečka; — Kraljedvorski rukopis V. Nebeskoga (produž.); — dopisi iz Rusije g. V. Hanki; — recenzije i t. d. Ovomu je svezku pridana treća sbirka lěčničke terminologije. U ovom se svezku javlja, da će na skoro izaći dělo Šturovo i Čelakovskoga.

— Dana 12. travnja počeo je knjižničar Hanka predavati rusku slovnicu i o ruskom

Digitized by Google

književtvu, pa će slušatelje svoje praktički vèžbati u slavenskih naréčjih.

— U poslědnjoj sědnici odbornoj matice češke predložio je něki spisatelj, da matica izdava „Arkeologički měsečnik“ uz uvěte, uz koje izdava i „živu.“

— Nj. veličanstvo Nikola, car ruski, poklonio je knjižnici nar. českoga muzeja važno i znamenito dělo: „*Dvorcovyje razrjady*“ tri děla od g. 1612 — 1676, i *Pamjatniki diplomatičeskih snošenij* u dva děla do g. 1488 — 1621.

— U ruskoj izlazi ove godine 166 kojekakvih časopisah, i to 111 ruskih, 30 němačkih, 8 francezkih, 3 englezka, 2 poljska i 2 litvanska.

— Salvensko družtvo u Vratislavi, koje obstoji od g. 1836 zabranjeno je někom naredbom vis. vlade, te mu je knjižnica odmah zapečaćena.

Svašta po něšto. Na poslědnjem sastanku židovskih veletèržacah Rothschildah, procěnjena je njihova gotovina na 250,000,000 for. srebra.

— Slavni Aleks. Humbold priobćio je ovih danah kr. učenom družtvu u Berlinu nova data o dubljini mora. Dosada su dèržali, da je najveća dubljina 25,896 stopah, dakle něšto više od zemljopisne milje; ovo je izměrio poznati kapetan Rosi u sěvernom moru. Nu 30. listopada prošaste godine izměrio je kapetan Denham dubljinu tihoga oceana na 43,380, ova ja dubljina za 17,000 veća nego što je višina najvišjega vèrha, Kinčigdija, na gori Himalaja. Olovo měrničko padalo je 9 satih i 25 minutah dok je došlo do dna.

— *Plesanje stola.* Tko nije čuo o čudnovatom ovom pojavu? Bečani, Pražani, Zagrebčani i stanovnici drugih glavnih gradovah već su se tako rekuć zasitili ove čudnovate igre. Ovo će biti novina samo za stanovnike kojega zabitnoga selca, kud glasovi iz Zagreba upravo za nedělju danah dopiru. Mislimo ipak da smo dužni čitateljem našim javiti, što smo do sada o tom pojavu čuli i čitali nepuštajući se u nikakvo razglabanje.

U Europi je ovaj glas pèrvi raznio u Augsburgskih Novinah něki doktor Andree, koji ovako piše: Na uzkèrs bio sam u velikom družtvu, a tu se medju ostalimi govor zametnuo o čudnovatom kretanju stola (table moving) u Americi. Dr. Andree dèržao je ovo za šalu, nu něka mlada gospoja reče: „Bilo bi dobro da se odmah s města uvěrimo o istinosti ovoga pojava, o kojoj sam i ja dvojila, dok mi nije moj brat iz Amerike pisao.“

Za volju mladoj gospoji privolělo je družtvo da će pokušati. Uzmu dakle okrugli stol iz mahagonskoga dèrva i metnu ga u sréd sobe. Okolo stola sělo je osam osobah: tri muškarca i pet gospojah u starosti od 16 do 40 godinah. Svi su se smijali dèržeći ovo za puku šalu, nu nije se smijala mlada gospoja čvèrsto uvěrena, da će ovaj pokus dobro za rukom poći. Učinili su lanac metnuv obě ruke na stol tako, da je mali pèrst desne ruke bio na malom pèrstu susědove lěve ruke. Osobe oko stola sědeće nesměju se dotaknuti ni stola ni jedna druge. Za 20 po prilici minutah otišla je od muke něka gospoja, te je tako lanac pretèrgnut, al su ga opet odmah spojili. Minulo je već više od pol sata, a ono još ništa, hotěli su dakle da se razidu, nu něki je mladi gospodin počutio někakvo tèrzanje u desnoj ruci, koje je prošlo i u lěvu ruku, namolio je dakle družtvo, da ostane još něko vrěme. Nije dugo postojalo, a ono su gospoje počele vikati: „Ide! ide! već se giblje.“ Izbilja stol se tresao, i napokon krenuo s města. Sědeći su, ostaviv ruke na stolu poustali, a okolo stojeći odmakli su stolce, a sad je stol počeo upravo skakati.

Ovo su pokušali u svih gradovih pa i kod nas.

Něki učeni Čeh smije se rek bi grohotom cěloj ovoj stvari, a „Pražke novine“ vele, da su u Pragu ovo i drugi učeni ljudi pokušali, po imenu dr. Böhm ravnatelj ondašnje zvězdarne, dr. Halla, dekan lěčničkoga fakulteta, dr. Herman Leonhardi i dr. Aug. Schleicher, pa su izkusili što i drugi ljudi.

U Zagrebu obèrnuo se stol na někom městu 73 puta.

Sada još i to vele, da se i čověk okreće kad se okolo njega lanac napravi. Vidět ćemo.

Mi ćemo marljivo paziti na ove pojave, pa ćemo čitateljem vèrno javljati, što saznamo.

— *Čudnovati slučaj.* U „Danici“ od subote ima gotovo od rěči do rěči izvěšće o školskih knjigah, koje je bilo u Nevenu već prije dva tjedna, nu neima ondě věsti o Šulekovu prirodopisu, nije li ovo *čudnovati slučaj?*

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

PRILOG K 16. BROJU „NEVENA.“

Odgovor

Matije Bana na kritike g. Vebera i P . . . ća o Mejrimi.

(Konac.)

U svojim opazkama o jeziku gosp. Veber, imajući na mnogim městama pravo, na někima se pokazao nevěšt, a na někima užasno pedantičan[48]). Ja se moram čuditi[49]) onom njegovomu mnénju *da sam slědio duh talianskoga jezika, gděno sam sprezao glagol sa zaimenom, kao što ga sprežu i Taliani, i gdě sam upotrebio bol u mužkom rodu, jer je ova rěč toga roda i u talianskom jeziku.* Dakle čověk koji je, bar po njegovom mnénju, *naučio jezik narodni u njegovoj čistoći i jedrosti, pa ga je probavio svojim ugladjenim ukusom, i podignuo na dosta visok stupanj krasote*, taj čověk traži našim imenama rod u talianskom jeziku! miso je zaisto jedinstvena, i nerazuměm kako se može složiti sa rečenom pohvalom. Kod svih Sèrbaljah *bol* mužkoga je roda, ter u višem broju govore *bolovi*; a zaime ne samo u sèrbskom nego baš i u talianskom jeziku koliko se može izostaviti, toliko se može i upotrěbiti; koliko se može reći: *ako si ti jošt pravičan, se tu sei ancor giusto*, toliko može se reći i *ako si jošt pravičan, se sei ancor giusto;* pak i te valja promisliti da zaime u mnogim prilikama ojačava miso, i da *ja, ti, on*, svaki su čas u ustama ljudih razdraženih, i s toga u tragedii imaju više nego igdě města[50]). Pedantično je takodjer zahtěvanje da spisatelj mora baš onako rěći poredjati kao što jih poredjuje seljak, i da nigdě od toga pravila nemože odstupiti. To se u jeziku pismenom nemože odobriti, najpre što i sami naši seljaci neporedjuju jednako u svim krajevima rěči, pa je to poredjanje dosta različno i izmedju drugih naréčjah slavjanskih[51]); drugo, što je kod nas slaganje sasvim slobodno kao u latinskom i talianskom jeziku, a nije vezano kao u němačkom i francuzkom[52]); treće, što je slobodno slaganje dopušteno osobito pěsnicima, i što slaganje poetično baš mora se razlikovati od običnoga prozaičnog slaganja[53]); četvèrto što i u samoj prozi spisatelj pri poredjivanju rěčih mora se obzirati više na red logični, nego na običaj

---

[48]) Strogo nevěšt samo na jednom, a pedantičan ni na jednom městu.

[49]) Pěsnik se čudi onomu, što ostali svět lasno razumije. Ja nisam rekao, da ste naučili sav jezik do najtanje niti, jer to nije nitko; te se može i vam podkrasti pogrěška, koju drugi uvidja, pa ako ovaj zna, da ste věšti talijanskomu jeziku, dapače da ste ne samo rodjeni i odgojeni u kraju, na koji je talijanština silovito dělovala, već da ste se i mnogo bavili talijanskimi knjigami, pa ako vidi u vašoj pogrěški sličnost s talijanskim jezikom, a nezna za koju malu nianso u narodnom jeziku, što je jednostavnije nego reći da je pogrěška došla iz talijanskoga jezika. Evo goleme zagonetke. Kod nas je *bol* ženskoga spola, a da je tu kod vas mužkoga, nisam znao, pa u tom sam bio nevěšt. —

[50]) Ovim je pěsnik hotio opravdati, da izraz nije talijanski, te je samo polovicu moga dokaza naveo; ali ja sam ukorio i položaj rěčih: *ako ti si*, koji je posve talijanski.

[51]) Ako bi poredjao uvěk jednako, ali sila je priznati, da ima někih stalnih pravilah, u kojih leži duh našega jezika, kojih se sav naš narod, gdě nije izkvaren tudjinstvom, strogo dèrži; ovaj red ako poremetiš, izraz će ti biti stran.

[52]) Slobodan je, ali samo koliko mu duh i narav donosi. Ako se rěči mogu po volji razabrati, onda se svaka tudja knjiga može ponašlti rěč po rěč, al ja dvojim, da bi i sam g. Ban smio postaviti ovo pravilo kano valjano; ako nebi, onda ni naš jezik nije neograničeno slobodan. Talijanski se dobro veli: Io vi sono servo, ali neka tko naški reče: ja vam sam sluga, izraz je talijanski, metni *sam* pred *vam*, izraz postaje naški, dakle i u poredanju rěčih stoji duh jezika. Talijanski: io l'ho veduto, naški ne: ja ga sam vidio, već ja sam ga vidio. Al ovako se govori u Dubrovniku, reći će g. Ban. Jest, ali znamo zašto.

[53]) Pěsnici su slobodniji ali ne bez svakih vezah; pěsnik koji kvari temeljni ustroj jezika, nije pěsnik, već silovit stihotvorac. Premda g. Ban veli, da je talijanski jezik slobodan u poredjivanju, nemislim ipak, da bi i sam talijanskomu pěsniku ostavio prosto ovako reći: io sono vi servo; pěsnik može zabaciti što se da, što se neda nikako, onomu treba da se pokori. Pěsnički slog različit je i u poredanju od proze, to jest mnogo je směliji, ali nije ograničen; duhu jezika nesmije se ni on protiviti.

Digitized by Google

prostonarodni, i mora duboko osěćati *la force d'un mot bien placé*[54]). Ako se mi u svemu ograničimo na seljački govor, tada smo sami izrekli presudu *stagnjacie* našemu jeziku; tada o njegovom plastičnom usavèršenju neima ni govora; seljak je sve učinio; čověku umnomu neostaje drugo nego formu seljakah robski, neprestano proizvoditi. Moje je mněnje *da je u govoru prostonarodnom duh jezika, a organizam jezika da se ima urediti i sistematizirati od ljudih učenih*[55]). Kada se ja nalazim u takom klancu da moram ili preinačiti poredjaj rěčih, ili stih hrapav napraviti, ja ću prie poredjaj preinačiti, što mi u obziru jezikoslovnom niko nemože jezikoslovno zaměriti, nego stih hrapav napraviti, što mi svak može zaměriti u obziru pěsničkom. Da ono pèrvo i jest malo zlo, izmedju dva zla treba uvěk manje odabrati; savèršenstva savèršena neima nigdě[56]).

Pogrěšno je *tvèrd sèrdcem* kako popravlja g. V., a nije *tvèrd na sèrcu* kako sam ja kazao. Naši ljudi govore: *zdrav sam na sèrdcu*, *věšt je na peru*, *jak je na jeziku*[57]). Pogrěšno njegovo *mimo nje*, a nije moje *mimo nju*, budući se ne govori *mimo kuće*, *žene*, nego *mimo kuću*, *ženu*. Gramatika g. Daničica, koja je od boljih, govori izrikom na strani 58. da *mimo* slaže se sa četvèrtim padežom[58]). Razliku izmedju *pored i porad* trebalo bi razjasnjivati dětetu od šest godinah, a ne meni, niti ikakvom našemu odraslomu čověku; do čuda mi je kako kritičar nije uvidio da je to pogrěška slovoslagatelja, ili da se možda i samomu meni neprimětno u pisanju podkrala, a ne da dolazi iz neznanja[59]). Opirem se svakako onomu načelu koje bi g. V. hotio položiti da sa odricateljnim glagolima u město četvèrtoga upotrebljava se svagda drugi padež. Ta je mania od někog vremena u modi osobito kod zagrebačkih spisateljah, jer je to i kod g. Vuka. Vuk je za cělo u jeziku auktoritet; ali u pèrvoj epoki jezikoslovnog obrazovanja, nemože tako jak biti da se njegova rěšenja slěpački prime, a nepodvèrgnu najsitnijemu izpitu. Takovim samo izpitom moguće je doći da gramatikalne točnosti, i do konačnog obrazovanja sintaksisa. U izrazima nijekajućim nijekanje neršava ništa o padežima, nego opredělenost ili sveukupnost i počestnost smisla. Niko iz prostog naroda neće reći, *neslušaj roditeljah*, *zlih ljudih*, *ljudih*, nego *neslušaj roditelje*, *zle ljude*, ili *ljude*;

---

[54]) Ovako zna postupati svaki seljak, koji dobro govori, al ako koju rěč po logičkom smislu i metne na čelo izreke ili pred koju drugu, ostale ipak tako uredi, kako mu narav jezika donosi, dakle ni u tom nije pisac neograničen; n. p. naravski je ovaj red: ja sam se tebi nasmijao, postaviv važnost, na *tebi*, mogu reći samo: *tebi* sam se nasmijao, nipošto ovako: tebi se sam nasmijao, niti: tebi se nasmijao sam, niti: tebi sam nasmijao se. Sad uzmimo Banovo poredanje, koje sam ukorio; on piše. Věre mi ću i ja dobacit se; svatko vidi, da po věre mi. važnost pada na *i ja*, pa zašto ga nije metnuo pred *ću* ovako: i ja ću se dobacit. Ovdě se je dakle iznevěrio i svomu: *la force* itd.

[55]) Ja ovih rěčih nerazumijem, po mom sudu duh jezika leži u organizmu, to jest ustroju jezika, pa ovaj se ima uzeti od prostoga neizkvarenoga naroda, a učenim je ljudem ostavljeno usavèršiti i ugladiti, ali na temelju narodnom; tko gradi na drugom kojem a ne narodnom temelju, kvari jezik.

[56]) Možete preinačiti red rěčih, ali samo koliko vam duh jezika dopušta, više nipošto; ako li bi vam s toga imao stih izaći hrapav, a vi gledajte, da rěči tako udesite, da nebudu ni proti duhu jezika ni proti ugladjenosti, inače ste svakako pogrěšili. Tà to su upravo pěsnički okovi, da se mora paziti i na jedno i na drugo, al naš blagozvučni i bogati jezik niti nemože stići ukor ukočenosti, da ga čověk nebi mogao previjati poput voska. Što će reći Němci, ako se već mi tužimo na jezik. Da je pěsnik ovako napisao: A tom je vec vrěme. Prije nego se i sam pokajem, itd. izpunio bi bio sva pravila. Ako sam u tom pedantičan, volim i to biti, nego gršiti proti duhu jezika.

[57]) Moje nije pogrěšno, zašto bi i bilo, al nije ni Banovo, ovdě sam se pokazao polu nevěštim, jer sam u kritici dodao: u ostalom nejamčim, baš da je ova moja opazka posve temeljita.

[58]) Da moje nije pogrěšno, jamči mi sav narod po Hèrvatskoj i Slavoniji, koji sam čuo, pa i svi pisci, koja sam dosad čitao, nenašav i nečuv nijedanput s akuzativom; no kad to Daničić tvèrdi, imati će temelj u narodu. Biti će dakle oboje dobro, samo neću da rěšim, čije je bolje.

[59]) Kad g. Ban nadje što, čemu se može lako oteti, onda obično odapne koju strělu na protivnika. Gospodine! mnogo ima kod nas spisateljah, koji neznaju kojekakvih sitnarijah, a tomu je uzrok pomanjkanje valjane slovnice. Vam bi bilo dosta reći: ovo je pogrěška tiska, pa mirna Bosna, ali vi hoćete da se neprestano čudite. U ostalom kad ste pomeli znaćenje predlogah *prama* i *proti*, kano što sam dokazao, nisam baš jako zalutao, misleć onako.

Digitized by Google

a za to što su roditelji opredělјene osobe, tako isto i *zli ljudi*, a *ljudi* uzimaju se u sveukupnom smislu. Ali će se reći neslušaj *takovih ljudih*, jer ovdě smisal je počestan. Drugo znači *nijesam tamo vidio ženu*, a drugo *nijesam tamo vidio žene*; u pèrvom slučaju podrazumlјeva se *moja žena*, ili něka izvěstna žena o kojoj se govori; a u drugom znači, *nikakve žěne*, dakle smisao je neopredělјena. *Nemam novac* razuměva se něki poznati novac koji od mene išteš; *nemam novca*, razuměva se *nikakvoga novca* [60]).

Što je kritičar reko o razliki izmedju samostalnih živećih i neživećih imenah a od strane i o městnim prirččjama ima pravo. Ja sam se ponajviše u mojim ostalim dělima onih pravilah dèržao; a u Mejrimi odstupio sam, da bih i prostonarodni jezik točno odèržao, kao što sam trudio se i prostonarodni duh věrno izraziti. To je bila opet moja mania, od koje ću se svakako popraviti; jer ako mi moramo čistoću jezika tražiti u prostom narodu, nemamo nepopravlјene ostaviti prostonarodne u jeziku pogrěške Što se tiče organizma stihovah, ja o tomu imam moju osebnu sistemu, koju sam razredio u pameti, i koju ću sve bolje u dělo privoditi kako više tragediah uzbudem pisati. U Mejrimi to je jošt slabo; u Dobroslavu, što sam već priugotovio za pečatanje, dosta je bolje. Na pozornici valja osobito izběgavati jednoglasje (monotoniju), koje je naopako dosadno. Monotonia može obstati u liričkim narodnim pěsmama, ali nesmie u stihovima tragičnim; i zato diaeresis neima uvěk padati poslě druge stope. Uslěd moje rečene sisteme ja sam uveo u naš prostonarodni peterostopni stih něke *variacie*, kao:

Bogme ni mi nećemo rešeći.
Ti bi sada
Voljela duboko bit pod zemljom
Neg do mene, je li?

Monotonia izběgnut će se osobito ako se smiso neokonča sa stihom, nego njegov svèršetak ako uzpočinje i uzsvèršuje se ponajviše na sred stiha; a uz to sveobća armonia će se odèržati ako stihovi tako u sebi budu ustrojeni da iz njinih preloměnih ulomakah uzmogu se opet čitavi drugi stihovi, i to uredni i zvečni posastaviti, kao što se mogu iz ulomakah gore navedenih:

Ti bi sada voljela duboko
Bit pod zemljom, neg do mene, je li?

Ja ću pak gděgod naročito stih tvèrd napraviti, jer tvèrdoća stiha u izrazima gnjeva daje osobitu snagu istomu izrazu u ustima věšta aktera. Armonia stihovah tragičnih jest osobita věština, koju nevalja popréčno presudjivati, nego se njom moramo pomnjivo zanimati.

Ovdě stajem. Odbivši one opazke Veberove i P . . . ćeve o osnovanosti kojih nemogu se nikako uvěriti, priznajem vrědnost cělih kritikah, koje su mi dale povod da mnogo razmišljam i o věštini dramatičnoj, i o ljudskom sèrdcu i o jeziku; ter sam ze u někim mojim mněnjama utvèrdio, a nove su se nad tim u meni misli porodile. Hvala jim zato iskrena obojici; i molim jih da me i kod drugih dělah budu podpomagati svojim mněnjama [61]), na koje ću se ja svagda velikom i osobitom pomnjom obzirati, kao što to zaslužuju ljudi obdareni onakom pronicateljnosti, učenosti i pravičnosti.

[60]) Neidemo mi za g. Vukom, ali niti on neide za sobom, već za narodom, koji radi po svojoj naravi. Svi su Slavjani obljubili někako genitiv, a imenito Slovenci ga meću, kano što kazuju njihovi věštaci, u svakoj niječnoj izreci, a i něka věšta gospoda Slavonci tvèrde, da je to i kod njih pravilo; knjige věštijih pisacah potvèrdjuju nas u tom mněnju, samo što nisu posve doslědne, te ima jednakih mislih sad s genitivom sad s akuzativom, ali onoga ima više. Da akukuzativ stoji gděšto bolje, neima dvojbe, a to su iznimke, a pravilo stoji. U ostalom ja sam ovo samo zato napomenuo nebi li se zamèršena stvar poněšto razjasnila, nepišuć ni ja pa niti nesahtěvajuć da se to svagdě metne, kano što mi g. Ban podmeće, jer sam i onda priznao, da ima iznimakah. Za sad neću da pristanem uz mněnje pěsnikovo, već ću iztraživati, pa ako što valjana pronadjem, drugiput na svět izněti.

[61]) Ako se okanite osobnostih, činiti ćemo vèrlo rado, da se naša književnost usavèrši, inače nije nam sila izlagati se ruglu i sramoti. — U ostalom moram još očitovati, da bi se bio volio dèržati same stvari, kano što sam učinio oba pèrva puta, da me nije g. Ban silovito zaveo na osobnosti, pa i tu ako sam se i nehotice služio oštrijim oružjem, služio sam se onakovim, kakovim i moj protivnik; kakovo oružje, takova i borba.

Digitized by Google

Još prije nego što sam dao u štampu odgovor g. Bana i opazke g. Vebera, dodje mi ovo pismo g. Bana, koje po njegovoj želji evo priobćujem. *Ured.*

Poštovani Gospodine!

„Čitam u jedenaestom broju Nevena da ćete moj odgovor na kritike g. V. i P. o Mejrimi, uz nove Veberove opazke, izdati na osobitom listu priloženom uz četèrnajsti broj vašega časopisa. Promišljajući 1, da je čověku i ole hitra uma lako iznalaziti *resursah*, kojimi može jednu prepirku bezkonačno povlačiti; 2, budući da mèrzim na hitro umstvovanje a milujem solidno, pa g. V. i ja da smo izrekli svaki svoju nuždnu rěč, kojom je svačije mnènje podpuno formulirano, tako da mu se više ništa solidno dodati nemože, nego bi morali obojica pasti u vitijstva, i natěcati se u tančini uma, koja bi nas ovdě s pravog puta zavela; 3, budući da se ja neobzirem hoće li se kod masse štiocah Veberovo ili moje mnènje uvažiti, nego se obzirem na mali broj kompetentnih ljudih, i na moje sobstveno osvědočenje; a da me ovo uvěrava da sve što je g. Veber reko i može reći u obziru one četiri točke dušoslovne o kojima se prepiramo, sve je neosnovano; po čemu sam zaključio da on kod estetičnog svog odličnog znanja neima jošt dovoljno praktičnog izkustva o ljudskom sèrdcu, nego je o istom svojim uobraženjem stvorio něko osobito teorično znanje; — promišljajući dakle sve ovo, javljam da se ja u dalje prepiranje upustiti neću, smatrajući ga za izlišno i ukorno: izlišno počem nebi ništa prinělo razvitku umětnosti dramatične, ili preinačenju mog mnènja o rečenim točkama; a ukorno što bi bilo samo lične taštine plod; a okolo toga ja vam nikada neizgubih skupocěnog vrěmena. Javljam takodjer jedanput za svagda, da i na kritike budućih mojih tragediah i drugih dělah neću odgovarati, nemoj kad bi iste dirnule u živac umětnosti; jer je vrědno o umětnosti osnovane pojame položiti, a zasluga lična poslědna je stvar.“

G. Veber me je molio, da u njegovo ime očitujem, da nebi bio nikakve opazke učinio na odgovor g. Bana, da se je braneć dèržao same stvari, a da ga nije prozvao nesmotrenim, lakoumnim, dapače i ludim; jer ovako mu je poštenje naložilo, da světu dokaže, da to nije baš tako. *Ured.*

Brzotiskom Franje Župana u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 17. U četvèrtak 28. travnja 1853. **II. TEČAJ.**

Iskrenost.

(Po H. B. Stowe od I. F.)

Ima něka vèrst iskrenosti, koja proizticе iz sèrca, koje o zlu niti šta misli niti šta sluti, i koja podosta neznanja sa světom i životom iziskuje. Takova iskrenost zauzima naše velikodušje i ljubav. Zatim ima još jedna vèrst, a to je iskrenost krěpka ali čista duha sa životom poznata, s bistrim i oštrim pogledom i poštenimi naměrami, koja mèrzi svako krivudanje, svako skrivanje i svako lisičarenje. Ova iskrenost probudjuje u nas štovanje prama sebi. Pèrva, čini nam se, proizticе samo iz ćućenja, a druga iz ćućenja i uma; pèrva proizlazi iz neznanstva, a druga iz znanja; pèrva ima svoj izvor u neograničenom pověrenju na drugoga, a druga u krěpostnom i osnovanom pouzdanju na samoga sebe.

Svět je govorio o Milosavi H. da ima mužku glavu, žensko sèrce a lice angjeosko. A to su doista prekrasna svojstva; o tom nemislim, da će sumljati moji čitatelji.

Još nigda nije bilo žene, koja je sa svojimi misli i děli tako malo naličila većoj strani světa, a koja je ipak tako obće ljubljena bila, kano ona. Nu najznamenitiji bio je njezin ponos od skrivanja svojih mislih, rěčih i dělah. Ona se je dopadala, jer je govorila o mnogih stvarih, o kojih bi drugi sasvim mučao bio, a to takovim dostojanstvom, takovom sigurnošću, da se je čověk čuditi i diviti morao iskrenu njezinu govoru. Nu ova iskrenost nije se nikad pokazivala kao slabost, kojano ništa nemože zatajati, ili pako kao naměra, da pèrkosi samo običajem družtva; već je bila ona mirna i upravna samostalnost, koju je vazda točno ravnalo čuvstvo prikladnosti, koja je vazda znala, kada da muči, a istinu vazda govorila, čim bi usta svoja otvorila.

Radi ove neobičajne iskrenosti mnogi nisu dugo znali, što da misle o njenom pravom značaju, isto onako kao što se i radi bistrine mnogih jezerah dugo nemože razpoznati prava njihova dubljina. Nu što se je čověk s njom bolje upoznavao, to mu se je i veća ukazivala proměna i obsežnost njezina značaja. Medjutim vi možete večeras Milosavu posětiti i tada sudite sami o njoj. Hodite amo u ovu malu sobicu. Eno je, gdě sědi na naslonjaču i gdě prešiva rukave na svilenu oděću. Doista krasna posla, kojim će se valjda baviti, dok mi medjutim dovèršimo něku drugu cèrticu.

Digitized by Google

Vidite li onu krasnu gospodičnu sa sěvajućima očima, tanahnim stasom, i lěpima rukama i nogama, koja naproti njoj sědi? Ono je kraljica mode i ukusa, to joj se vidi na njenom licu, iz njenih očijuh, iz njena posměha, iz čeloga njezina dèržanja i ponašanja.

Nu gle — Milosava se digne, i stupivši pred zèrcalo, stane na najukusniji način gladiti i uredjivati svoje krasne plave vlasi. Gospodična ju ona gledaše někom směšnom pozornošću, kano mače koturajuće se klupko konacah.

„Sve u zalud, moja draga," reče ona, „vi nemožete tajiti, da niste rada večeras činiti se?"

„To ja ni najmanje netajim," odgovori Milosava sasvim mirno.

„Dà, i vi se nadate, da ćete se dopasti gospodi A. i B.," reče nadalje taj mali andjelčić.

„Dàkako, da se zato činim," odvrati Milosava uvijajući svoje vlasi.

„Nu ja to barem nebi kazala, ako bi baš i želèla."

„A vi me onda nebi trebali to ni pitati," reče Milosava.

„Nu doisto, moram priznati. — —"

„Šta morate priznati?"

„Da još nisam viděla takove děvojke, kao što ste vi!"

„Moguće je," reče Milosava, prigne se i digne iglu, koja bijaše dole opala.

„Ali što se mene tiče," nastavi dalje ova mala gospodična, „ja se neb nikad trudila, da se komu dopadnem, a osobito gospodinu kojemu."

„A ja bogme bi," odgovori Milosava, „a tko me osim toga nebi ljubio."

„Ej, draga, ja nebi bila mislila, da se vama tako jako dopada obožavanje muževah."

„Meni se doista vèrlo dopada to obožavanje," reče Milosova, sědnuvši opet na naslonjač, „i mislim, da se to i svakoj drugoj dopada."

„Meni nije ni najmanje do toga stalo," odvrati gospodična; „i baš bi mi milo bilo, da me ljudi manje ljube, nego li me zbilja ljube."

„A ono je onda, nećakinjo draga, šteta, da vas mi svi tako rado imamo," primetne Milosava s dobroćudnim posmèhom.

Premda je gospodična Milosava imala bistar pogled, te se ipak nije nikad njime strogo služila.

„Ali u istinu, nećakinjo," reče gospodična, „ja nebi mislila, da bi děvojka, kao vi, mnogo mislila na oděću, obožavanje i druge takve stvari."

„Ja doista neznam," reče Milosava, „za kakovu me vi děvojku dèržite, ali što se mene tiče, ja mislim, da sam sasvim obično čovèčansko biće; niti se stidim, što gojim obična čovèčanska čuvstva. Ako nas je Bog takovimi stvorio, da nam se dopadaju obožavanja, a onda ja neznam, zašto da to same nepripoznamo. To se i meni i vama i svakomu dopada; pa zašto to nebi svatko i pripoznao?"

„Dàkako," reče mala gospodična, „i ja sam toga mnènja, da se svakomu obožavanje dopada. To ja priznajem; ali —"

„Ali se to vama u obće nedopada," reče Milosava. „Tim hoćete valjda da kažete, da je to način, kojim se ta stvar navadno odpravlja. Svatko je pripravan priznati obću želju po dobrom mnènju drugih, nu samo je polovina svèta pripravna priznati, ako se odnosi samo na stanoviti pojedini slučaj. Nu moje je mnènje ovo, da ako je što u obće za pravo priznano, da se i na pose za pravo priznati mora. Zato neću nikad ni jedno ni drugo tajiti."

Digitized by Google

„Nu to mi se vidi poněšto prosto," primetne gospodična.

„Prosto je, ako čověk za to živi i ako samo za tim sebično teži i hlebdi; ali nije prosto, ako to uživamo, kad nam od sama dodje, dapače ako to i tražimo, nu tako, da pokraj toga nezanemarimo nijednu drugu uzvišeniju svèrhu. Sva su čuvstva, s kojimi nas je nadahnuo Bog, dostojna i nevina, ako ih mi sami zlo neupotrébimo i neosramotimo."

„Ali, draga, ja još nisam nikoga čula, tako iskreno govoriti, kao vas."

„Sve se skoro može kazati, što je nedužno i naravno; a što se tiče zločestog i protunaravnog, o tom bi valjalo, da se ni nemisli."

„Ali smije l' se sve kazati, što se misliti smije?" zapita posměšno gospodična.

„Ne, mi imamo něki nagon, koji nas kadkada mučiti uči; ali kad u obće šta govorimo, govorimo uvěk jednostavno i iskreno."

„Dakle je, Milosavo," reče mlada gospodična, „kao što vi velite, sasvim nedužno i neravno, ako čověk sam o sebi štogod dobra misli, a osobito ako mu i sav svět to kaže. Ali bi li vi govorili istinu, kad bi vas tkogod o tom pitao?"

„Ako bi bila osoba, koja bi imala prava pitati me, i ako bi to bilo u sgodno vrěme i na sgodnom městu, a ono bi joj doista kazala istinu," odgovori Milosava.

„Dakle," reče vesela děvojčica, „ja vas pitam, moja draga Milosavo, u ovo sgodno vrěme i na ovom městu, da li vi mislite, da ste lěpi.

„Vi ćete valjda očekivati, da prije nego vam odgovorim, svakomu ovomu stolcu načinim duboki naklon," reče Milosava; „nu ja ću vam bez ikakova okolišenja i sasvim odpèrto kazati, da mislim, da sam lěpa."

„A mislite li, da ste dobri?"

„Ne sasvim," reče Milosava.

„Ali nemislite li, da ste bolji, nego li većina světa?"

„Na koliko mogu reći, mislim, da sam bolja, nego li mnogi drugi. Medjutim moram ti i to priznati, da se u tom obziru neoslanjam na svoj sud."

„Još jedno pitanje, Milosavo, mislite li, da vas Ljubomir M. radje ima, nego li mene?"

„Toga neznam," odgovori Milosava.

„Ja vas nisam pitala, što vi znate, veće što vi mislite," reče gospodična; „a vi ipak morate něšto misliti o tom."

„A ono velim, ja mislim, da on mene radje ima?"

U taj se par otvore vrata i Ljubomir M., o kom bijaše upravo govor, stupi u nutra.

Milosava se zarumeni, učini mu něšto malo svoj naklon, i nastavi šivati, dočim je gospodična dalje govorila.

„Doista, gospodine, bila bi želěla, da ste malo prije došli, te bi čuli Milosavinu izpověd."

„Pa šta vam je izpovědila?" zapita Ljubomir.

„Da je i lěpša i bolja, nego li većina světa."

„Pa to nije ništa, čega bi se imala stiditi," reče Ljubomir.

„O, al to još nije sve. — Ona želi, da bude lěpa i dopada joj se, kad ju drugi obožavaju."

„To joj se i na čelu vidi," reče Ljubomir pogledavši Milosavu.

Digitized by Google

„Ali osim toga," nastavi gospodična, „držala je cěli govor za opravdanje taštine i samoljubja."

„A kad opet uzbudem držala govor," reče Milosava a vi se onda potrudite hilježiti moje rěči, jer mi se čini, da baš neimate osobito dobre pameti."

„Vidite Ljubomire," reče mlada gospodična, „naša si je Milosava preduzela govoriti vazda istinu, kad u obće šta govori, pa sam ju zato sada koješta izpitkivala. Želěla bi, da ju i vi što zapitate, da vidite, što će vam reći. Al za Boga evo ujaka K —, on dolazi, da se s njim malo izvezem. Moram poběći." I tim odleti ta mala věverica, ostavivši same Ljubomira i Milosavu.

„U istinu," reče Ljubomir, „imao bi vas něšta pitati."

Milosava ga pogleda.

„Jest, Milosavo, imao bi vas něšta pitati, i želim, da bi mi sasvim iskreno odgovorili."

Milosava nije zahtěvala, da joj kaže, što bi ju pitao, ali najednoč postade sasvim ozbiljnom. U taj se mah zatvore vrata i ja nemogoh poslě nikad doznati, što je Ljubomir pitao Milosavu. Medjutim se nisam ni těrsila, da to doznam, jer sam si i osim toga misliti mogla, što ju je pitao, počem sam ih malo zatim viděla stupiti k oltaru, gdě su valjda tadašnja pitanja i odgore potvěrdili prisegom věčne ljubavi i věrnosti.

Bratova ruka.

(Pripovědka od Ivana Kaluđerića)

(Dalje.)

II.

Tamne duge gore vuku se od Tatrah daleko u ungvarsku županiju. Ima ondě městah kud nije nikad koračila ljudska noga, gdě nije nikad sěkira zasěkla u stablo visokih i starih hrastovah. Sad se ondě odjekuje mukli glas, ljudi se motaju amo tamo, jedni idu iz gore, drugi u goru. Nu u ravno polje nesilazi nitko, dlanove si meću nad oči, ako hoće da vide u daljinu.

Duboko u gorah malo je veći prostor. Ondě leži dvanaest muževah lěpo obučenih, vidi im se, da nisu ljudi obični, već plemići dobroga roda. Oni šute, malo kad se čuje koja rěč. Glave su im oborene, jedni imaju ruke u na kěrst složene, a drugi si dlanovi lica sakrivaju zadubljeni u misli. Medju njimi leže kojekakve skupe stvari od srebra i zlata, dragocěno urešene sablje, zatim ladice i škrinje, u kojih su bez dvojbe novci i drugo blago.

Ovo su muževi mladi i stari. Starac jedan ustane i pogleda u daljinu, pa pita: „Zar još nevidite Nikole?"

„Gledamo dosta dugo, al niti šta vidimo niti čujemo," odgovori dolazeći muž.

„Bez dvojbe sastat ćemo se i s njim istom na drugom světu!" odgovori starac uzdahnuv duboko. Nastala je tišina. Zatim se starac okrene k ostalim, pa ih pita: „Jesu li žene naše dobro zaštićene?"

„Jesu, otče," odgovori něki mladić. „Sad bi već u Spišu mogle biti. Poslali smo ih u Oravu i u Trenčin sa svimi stvari, koje smo mogli sabrati. Nismo

Digitized by Google

ostavili ništa; uzeli smo sve što je više vrědno. I iz Nikoticah i Podolana odvezli smo mnogo toga. Nadam se, da neće nigdě žene naše zaustavljati na putu.“

„Dao Bog,“ odgovori starac. „Tà i onako nisu imale dugo počinka. A kad sada dodju k svomu rodu u Trenčin bit će sigurne, nitko neće znati, odkud su došle.“

„A kad bi to i namjušili,“ reče nětko s lěve strane, „tà nevinim ženam neće valjda ništa učiniti.“

„Hm! Nu mogli bi im još i ono uzeti, što su sačuvale, pa bi nam mogli ući u trag, premda nezna ni živa duša kud smo dospěli i gdě se sakrivamo.“

„Neka bude, ostavit ćemo mi na skoro ova okolicu tuge i žalosti.“ Ovako je těšio mladi sin svoga staroga otca.

„Neznam, neznam,“ reče starac glavom kimajući. — „To od toga visi, hoće li starca Gjuru pustiti. Ako ga puste, a mi ćemo se vratiti kući, pa ćemo Nikolu pustiti kod starca i kod udovicah. Ako li ga nepuste, a mi se moramo — osvetiti!“

„Gjuro je nevin!“ odazove se više glasovah.

„Istina je, da je nevin,“ produlji starac. — On se nije ni malo starao za to, što se oko njega radilo; sinovi su njegovi bili svoji gospodari, a po njihovoj smèrti radili smo opet mi što smo htěli. Nu ako već neima pravice na ovom světu, a mi ju moramo sami krojiti. Sramota bi bila za naš rod, da dopuštamo ubijati děcu i starce, a da nereknemo ni rěči.

„Nikola dolazi! Nikola dolazi!“ vikali su od ozgor.

Muževi skoče te se sakupe. Stari Matija Lasicki, koji je pèrvi govorio, svak Gjure Badanskoga, zapovědi, da svaki ide na ono město, gdě je prije bio, da dolazeći uzmogne unići. Rod Badanskoga sastavi se u kolo. Stari Matija opre se o sablju, i gledao onamo, odkud je imao doći Nikola.

Težko izgledani Nikola pojavi se za časak. Na kraju šume ostavio je konja i běžao onamo, gdě ga je rod njegov čekao. Nu on je bio kao preobražen: oči su mu bile izbuljene, lice tužno, usta nakrivljena, zubmi je škripao, čelo mu se namèrgodilo, vlasi razkuštrale.

„Što je s Gjurom!“ pitali su ga najprije.

Nikola se posměhne gorko i strašno, a stisnuv obèrve i čelo reče: „Zakleo sam se osvetom; tko se neosveti, taj se neposveti!“

„Dakle je poginuo stari Gjuro?“ reče tužno Lasicki.

Jedni su plakali, drugi su zubmi škripali i strašne rěči govorili, a ostali su vikali: „Osveta! osveta!“

U Tatrah bilo je veliko štovanje roditeljah, otcove su štovali nad sve ino u světu, potomstvo je živělo i umiralo za svoje dědove. Kad je krivica učinjena otcu ili dědom, kosnulo se to i sèrca sinovah.

Lasicki je zaplakao, lice je rukom sakrivao, suze su mu padale u sěde bèrkove.

„Što plačete, slabi muževi?“ zagèrmi Nikola Badenski. „Što plačete kao žene, kad im mač nad glavom o vlasu visi. Ja sam vidio njegovu glavu pod svojima nogama, dignuo sam ju i ljubio, i prokleo posměh, koji bi se igda na licu mom pojavio —“

Sad je prestao, jer nije ni mogao dalje govoriti. Stegnuo je obèrve i viknuo: „Ha! zašto se nesmijete?“

Digitized by Google

„Nesmij se našoj tugi, momče!“ rekne starac Lasicki. „Dopusti, da ove suze posvetimo spomenu njegovu, a zatim ćemo odlučiti, što da činimo.“

„Rode Badanski! zagèrmi Nikola. „Poginuo je dĕd roda našega, a ja još gledam sramotu našega roda.“ Ovo rekav gledao je po zemlji kao da je lud.

Lasicki digne glavu, pogleda kolo, pa vidi da su svi tužni: „Nemoj tugovati, rode Badanskoga! Zakopaj tugu duboko u svoje sèrce. Da je Gjuri laka zemljica cèrna, sad već neima pomoći. Sad ćemo odlučiti, što da činimo. Nikola, pripovědaj!“

„I smĕh se neće pojaviti na licu mom“ — šaptao je Nikola kao za sebe — „i veselje će izčeznnti iz duše moje, radost neće unići u sèrce moje, dok — — —“

Ujak Lasicki primi ga za ledja, strese ga i rekne mu: „Govori, što se radilo na Munkaču?“

„Zašto me nepustite mirna? Unuk njegov neće prekèršiti zakletve, a što ćete više od mene?“

„Dobro, dobro, ali budi pametan, utĕši se, pa nam pripovědaj!“

Nikola pogleda starca velikima svojima očima, pa počme za časak: „Ha! i ti si proti njemu? Oj, i ti ćeš da ga ubiješ? Žalosti! sablju su mi uzeli, oj, i njega su mi uzeli! — A on me je ljubio, gèrlio me je i govorio mi: Sinko moj mili! utĕho moja! — Tko će mi sada reći: Sinko moj mili! utĕho moja!? Otca neimam, majke neimam! a sada neimam ni njega!! Uzeli su mi sve, a ja jošte živim! — Nu unuk njegov neće prekèršiti zakletve! — On će mi ondĕ mĕsto pripraviti, molit će se Bogu za me, da mi bude milostiv!“ Dogovoriv ove rĕči, prene se iz duboka tužna sna i povikne: „Oj! što tugujete!? — Radite nĕšto, radite!“

Svi su se čudili težkoj tugi Nikolinoj, stari Lasicki nije više nanj navaljivao, već ga je gledao tužnim i milostivim pogledom. „Sinko moj,“ reče mu napokon, „već sam te dva puta molio, da nam kažeš, što se dogodilo sa starim Gjurom?“

Nikola je uzdahnuo duboko pa je pripovědao od rĕči do rĕči sve što je vidio i čuo. Lasicki se je zamislio, a zarmotriv stvar govorio je ovako: „Kako vidim, nemožemo ništa drugo učiniti, nego se osvetiti Razdaniću! Njega je poticalo neprijateljstvo, a sinovi su mu bili samo orudje.“

Bilo ih je više u družtvu, koji nisu ništa znali o pobližnjem odnošenju medju Razdanićem i Badanskim. Lasicki počeo je sve razlagati, nu rĕč mu je presĕla, dignuo je glavu i počeo govoriti: „Ne! ne! neću vam razlagati. Nemogu sada, kad treba raditi! — Nikola, što misliš, kako da proslavimo staroga Gjuru!“

„Ja sam ga već proslavio, ja sam se smijao, smijao od Munkača, a kèrv je njegova taj posmĕh na vĕke prilĕpila duši mojoj. Kèrv mi je udarila u oči, nisam vidio ništa do kèrvi, a kèrv mi je vikala: osveta! — osveta!“

Svi su viknuli izza glasa: „Osveta! osveta!“ pa su potegnuli sablje.

„Šutite! šutite! reče stari Lasicki, kakva osveta, komu da se osvetimo.“ A zatim je zapovědio: „Sada dolĕ sa sabljami, pa tiho! velim vam, da ste tiho!!“

Tišina je doduše nastala, nu sablje su samo po malo posakrili, a Nikola je svojom još uvĕk mahao.

„Nikola slušaj, što velim, spravi sablju, sada se moramo dogovoriti,“ reče opet Lasicki.

Digitized by Google

„Ja sam poslědnji s roda Badanskoga, ja moram tražiti pravicu, ja moram opravdati otce svoje! Pustite me u miru, pa se neměšajte u moje poslove, jer sam se zavěrio osvetom, pa neću prekèršiti rěči svoje!“

„Dobro nu slušaj! Ja sam sada najstarija glava našega roda, pa vas moram světovati.

„Hoćete li što světovati, ujče, a vi govorite, ako li ste me nakanili samo utišati, pa ako niste nakanili pomoći mi, da pokorim našega neprijatelja, a vi negovorite ni rěči.“

„To je volja svih nas!“ zaorili su svi.

„Kad je to volja svih vas, a ono je i moja volja,“ počeo je opet Lasicki govoriti. „Mi smo iz različitih županijah, a nemožemo uvěk sakupljeni ostati i svim se odužiti, a da se složimo u družtvo, oni bi nas lako uništili. Ja mislim, da uredimo sud, pa da pred njega pozovemo sve naše neprijatelje da im sudi.“

„To je pravo,“ viknuli su svi, samo Nikola nije ništa rekao.

„Sud naš ima se sastati svake godine u stanovito vrěme, a mi smo svi dužni doći nanj.“

„Što to?“ lupi nogom Nikola,“ — a kèrv moja da od godine do godine u meni vrije, a ja da neizpunim obećanja svoja. Vi niste viděli, kako je kèrv njegova pèrsnula k nebu, vam nije pèrsnula u oči, u lice kao meni, ona neviče vam, da ju operete friškom neprijateljskom kèrvi!

„A što ćeš nerazborno momče?“ vikne Lasicki — „zar hoćeš da onepošteniš ime svoga roda? Zar hoćeš da kao razbojnik ideš od kuće do kuće, pa da —“

„Dobro dakle, ja ću čekati!“ — umiri se Nikola. —

„A kad se sastanemo, hoćemo li suditi svojim neprijateljem?“

„Jest, sudit ćemo!“ obećaju svi.

„A zato što je Nikola najbližnji staromu Gjuri i što je najviše pretèrpio, i što još ima ime svoga roda, neka bude pèrvi sudac, i sud naš nek se zove po njegovu imenu.“

„Nu strašan će to biti sud“ — doda Nikola, škripajuć zubmi. „Dobro, rode moj, neka bude sud Badanskoga.“

„A tko oda tajnu našu nek padne, i po kom se sazna tajna naša, bila ono žena ili sestra, sin ili otac, nek padne, neka ga ubije onaj, koji to pèrvi sazna.“

„Smèrt mu!“

„Ja Nikola Badanski stvaram evo sud Badanskoga. Na godinu ćemo se sastati na istom ovom městu. Ujče Lasicki dajte mi ruku, hajd svi u kolo.“

Muževi su se rukovali, sastavili u kolo, dignuli dva pèrsta k nebu, zakleli se i poljubili.

Nikola se zatim još dugo dogovarao s Lasickim.

III.

Pod Tatrami leži malo selce Razdanica, a nad selom stoji dvor gospodina Razdanića. Ovo je velika kuća sazidana na četiri ugla. S jedne strane ima kućica za družinu, s druge su vèrti, dole su vrata na dva zidana stupa, s obih su stranah štaglji i kolnice, koje ju spajaju s vèrtom i družinskom kućom. Sve je izmeteno, izčišćeno, četverouglasto dvorište celinom je obrašteno, po kojoj se

Digitized by Google

križaju staze pěskom posipane. Na stěnah od štagla vise lotre, greblje i t. d. Po cělini se pase perad, a po stazah tèrče sluge simo tamo. U dvoru sve vèrvi.

Gospodin je Razdanić najbogatiji, najpodličniji gospodin u svoj županiji ugvarskoj. On je u velikoj časti, imanje se njegovo sve više pomnožava. On je dobio mnoga imanja buntovnikom oteta. Kad su prije četiri godine smaknuli Bandanskoga, dobio je polovicu njegovih velikih imanjah. Kuća Razdanićeva bila je vazda puna častnikah, mladićah i pandurah. Nu i šestdesetgodišnjega Razdanića okružavala je množina gostijuh. Nigdě i nikad nije bilo toliko gostbah i častih, nigde i nikad nije toliko vina popito i razlito, koliko na stolu Razdanićevu. On je već ostario, starijega su mu sina prije dvě godine razbojnici ubili, a mladji mu je sin već od tri godine putovao po světu, staromu je dakle gospodinu milo bilo, kad se kod njega skupilo družtvo. Nije žalio ništa, tà on je vazda dobro živio, nije mu se nitko mèrgodio, već mu se svatko ponizno i smèšeć približavao, svatko ga je štovao i rěčju i činom. Nu nisu ga polazili toliki ljudi jedino radi njegove visoke časti, radi njegova bogatstva i gostoljubnosti. Jedina utěha, jedino blago njegove prije vèrlo razgranjene porodice bila je krasna njegova kćerka, Anka. Na široko i daleko nije bilo tako krasne děvojke, tako mile gospodične. Mladež sa svih obližnjih županijah gèrnula je ovamo, da se nagleda ovoga krasnoga cvěća.

Žar njenih očijuh pomeo je glavu, ranio je sèrce mnogomu gospodičiću, ali što su više znali, da je pogibeljno približiti se krasnoj ovoj gospodični, tim je više gèrnula mladež, da ju ogrije krasan njezin pogled. Bio je sretan, koga je pogledala, ali još sretniji, komu se posměhnula. Mnogim mladićem s visokoga i nizkoga roda hodila je samo ona po glavi, mnogi su joj izjavili ćućenje svoje i duboko ganuti molili za ljubav njezinu; ona se posměhnula, odgovorila několiko lěpih rěčih, pa je razgovor skrenula drugamo, pitala je za otca, za mater, pa je tako vèrlo lěpim načinom pomela misli svojih snubiteljah, da nisu ni znali kako su Bog zna kuda zabludili od svoga razgovora.

Kad je od otca molio kćerinu ruku, počeo je on velikim uzhićenjem govoriti o pradědovih svojih, koji su si već za kralja Stěpana zaslužili plemstvo i kako su oni vojevali za kèršćanstvo proti poganom, pa da su zato u gèrb svoj dobili okrunjenoga lava, koji na tri brežuljka stoji i golu sablju u capi dèrži. Zatim je izbrojio, koliko je bilo biskupah iz njegova roda, raznačio je godinu i měsec dà i dan, kad su se narodili, kad su svoju čast stekli, i kad su umèrli. Najgorljivije je ipak pripovědao kako je rod Razdanićah spojen s gospodom Drugetovci de Homena, koji su zemlji ugarskoj mnogo palatinah poklonili. Napokon svèrnuo se govor na sebe i na svoju Anku, rekav: „Moj Petar i Anka moja zadnje su grančice sa granatog stabla našega roda. A ovo je uvěk tako važnim glasom izgovorio, kao da će reći: „Promislite kako će sretan biti, koji dobije toliko blago.“ — U ostalom nije děte svoje nikad silio k nikakvoj ženitbi, jer je znao da joj neće i nemože faliti ljubovnikah.

U kući gospodina Razdanića prolazio je dan za danom u radosti i veselju. Stari gospodin těšio je svojom cvatućom kćercom, a Anka je gladila sědе bèrkove svoga otca, pritiskala se na njegove grudi, da ga utěši i razveseli.

Nu nije bila vazda vesela. Bilo je časovah, kad je sědeć u vèrtu pod lipom ili u sobi oborila lěpu glavicu k sněžnim pèrsam, mislila ni neznajući na što; ili je gledala u daljinu, položiv na usta pèrstić lěp kao da je u slonove kosti izrezan.

Digitized by Google

Da bilo je i takovih časovah, kad joj je sve dodijalo i kad joj ništa nije bilo po volji, kad je sve iz sebe tèrgala, jer joj je sad oprava bila tèsna, sad opet vlasi zlo spleteni, slabo ugladjeni, pa ako i nije sam otac ništa opazio, to su ovo tim više ćutile sobarice, pa su čudne stvari pripovědale o njenom dèržanju. Jedna je rekla da je ohola, druga da je sèrdita, a treća, njezina nègdašnja pestinja, koja je mirno podnosila čudnu ćud svoje gospodarice, nije se nikad tužila pred světom, nu motrila je pozorno njezino dèržanje prema mladićem dolazećim u kuću g. Razdanića, pa je pogodila odkud je taj nemir.

„Gospodično moja!“ rekne jednoč Ivana gospodarici svojoj: „Što vam je, što vas boli, da ste tako zamišljeni? kažite to svojoj Ivani, recite što vas muči. Ja sam vas odgojila, gladila sam vas od malih noguh, ravnala sam vam vlasi, da uzcvatite kao ružica, da ste mi lěpa kao makov cvět. Kažite mi sve, mila gospodično, tà znate, da me boli kad vidim na čelu vašem i najmanji oblačić tuge i žalosti.“

Anka nije ovo ni slušala, a kad joj se Ivana približila, odvratila se ona, otišla je k prozoru, pa je bělimi pèrstići klepala po staklu.

„Gospodično moja“ — poče opet govoriti Ivana, dolazeć k njoj. „Što vam je? Oh da mogu, kèrv bih svoju izcědila iz sèrca, do u njoj utopim žalost vašu.“ Gledala je gospodičnu, pristupila je k njoj, uhvatila za ruku upèrtu o stolčić. „Draga dušo moja, zlato moje, što vam je? — Ah kako ste propali u cvatućem svom licu, kad se posměhnete, kad modrojasnim svojim okom pogledate k nebu nesvětli se žarom nebeskim.“

„Nije ništa Ivano, nije!“ odgovori ova.

Pestinja odstupi od postelje: „Oh da tko dodje, koji bi razveselio gospodičnu moju.“

Děvojka pokima glavom, sklopi oči i uzdahne: „Ovu neće nitko razveseliti!“

Ivana se zamisli, pa onda kao za sebe progovori: „I gospodin Laskar se je obećao a još nedolazi.“

Gospodična se tèrgne začuvši ovo ime, digne glavu, blědo joj lice oblije nježno rumenilo, oko joj zablišti kao měsec kad se pokaže izza mraka večernjega, a lěpa joj usta od nestèrpljivosti viknu: „zašto nedolazi?“ I oko je njezino gledalo samo na usta stare pestinje, kao da iz njih hoće da izmami još jedan put ono ime.

„Gospodično moja! ja mislim, da će gospodin Laksar protěrati tugu s lica vašega.

Gospodična se obèrne, uzdahne i odgovovri! „Taj neće ni da govori sa mnom.“

„Oh! dobar li je i pošten to gospodin!“ produlji pestinja. „Čujte, zlato moje, kad bih vam ja imala birati muža, ja nebih gledala ni na visoki rod, ni na bogatstvo, već bih rekla: Gospodine, ako hoćeš da si izabereš děvu nevinu, kao sèrce dětela novorodjena, krasnu kao sunce, a to si uzmi moj lěr, uzmi si Anku, našu Anicu!“

„Nu on me neće!“ izmaklo se plačnim glasom ustam krasne Anke u dětinskoj nevinosti i proli njenoj volji.

„Da neće? Nerecite toga, gospodično moja, nerecite! Tko li imao tako tvèrdo sèrce, da ga neganete. Ja se bojim za vas, gospodično —“

Digitized by Google

„A on ipak neće da me gleda, jedva da koju rěč progovori,“ reče Anka kao za sebe, sva zamišljena gladeć namèrštено čelo.

„Da vas negleda, lilijo moja, da negleda? Da vidite njegovo mèrko oko, kako se světi, kad vas gleda, oj da pazite kako obara glavu, kad se k njemu obraćate, kako hvata svaku rěč, koju k njemu progovorite, da vidite kako se namèrgodi kad opazi, da drugi od njega sretniji primaju iz ustah vaših sladke rěči! Oj, da vi sve to vidite!

„To je istina, Ivano,“ reče naglo gospodična, primiv staricu za ruku.

„Istina je, lilijo moja, čista istina, kao Bog na nebu! A gospodin je Laskar dobar i lěp!“

Gospodin Laskar bio je od někoga vremena susědom gospodina Razdanića. Prije tri godine došao je iz Orave ili iz někoje druge županije, pa je uzeo u zakup na više godinah malo nu lěpo imanje Nikitice. Prije je bilo ovo imanje Ivana, najstarijega sina staroga Gjure Badanskoga, te je s ostalimi njegovimi imanji komori pripalo. Niketice su bile u dolini, kao u kotliću i u lěpoj okolici pod Tatrami, obrubljene sa svih stranah visokimi gorimi, samo k Razdanicam bio je prost vidik.

Gospodina Laskara nije prije u toj okolici nitko poznao, dapače nitko nije ni njegova imena čuo, nu on je sa sobom donio lěpu listinu, s pečaću županijskom i podžupanovom, kojom je dokazao, da je plemić. Bilo je očevidno, da je bogat, jer su ga Niketice mnogo novacah stale i on je za nje gotove novce položio, zato ga je svatko štovao, a nije nitko pitao za njegov predjašnji život.

Razdaniću je vazda drago bilo, kad je Laskar k njemu došao, što je počesto bilo, jer mu je bio najbližji susěd, na pozdrav mu je sèrdačno ruku stisnuo, a kad je moglo biti, sio je s njim u prostranu koju sobu, te je igrao u karte, a to je u gospodina Razdanića bila velika čast, jer se obično kartao samo s onim, koga je hotěo odlikovati. Laskara je medjutim najviše odlikovala njegova doba.

Bilo mu je jedva 28 godinah, těla je bio muževna, a uzrasta visoka i lěpa kao děvojka, visokoga čela, lica ugodna i duguljasta, blěda, poněšto suha, poznalo mu se, da ga muči strast a možda i tajna žalost; a oko cèrno krěsilo se izpod cèrnih obèrvah, kao blěsk izza tamna oblaka. Smijat ga nije nikad nitko vidio. Kad je glavu podignuo, dèržao se oholo i ponosno, kao da će reći, da prezire cěli svět.

Pri zabavah, ili kad se više gostijuh sakupilo kod Razdanića sio je Laskar medju starije gospoje, slušao njihov govor, a kad je koju rěč progovorio, to je ona bila tako važna, da su ju obično svi povladili: „Pravo imate.“ Glas o njegovu razumu raznešen je skoro po cěloj okolici, tako da je bio poslovicom, a kad su se dvojica pravdala, te se nisu mogla pogoditi, rekli bi im: „Ako vas nenagodi mladi Laskar, neće vas nitko nagoditi.“ Mladeži nije se uklanjao, dàpače se rado s njom zabavljao. Kad je krasna Anka sama bila, približio joj se Laskar, govorio s njom, nu vazda važne i nikad nijedne rěči, kojom bi joj se bio laskao. Kad je tko k njim došao, on je odmah otišao, i o stěnu se naslonio i oko njegovo gledalo je krasnu děvu plamteću čudnim ognjem, lice mu je još više poblědilo, glavu je oborio, iz pèrsijuh mu je prodro tihi uzdah, usta su mu šaptala, kao da će reći, što u pèrsih vrije, što ipak neći da kaže!

Anka je gučala kao golubica, a kad se množina mladih gospodinah oko nje mamilo, posměhavala se i primala njihove poklone, ali kad se oko njezino srělo

Digitized by Google

s okom Laskarovim, to je izčeznuo posměh iz njezinogo lica, te je oči sklopila' glavicu oborila, i kao da je naprasno oněmila, pa nije ni malo marila za sladke rěči mladičah. Je li ovo bio ponos děvojački ili oholost visokoga roda, uvrědjena zato, što se Laskar činio hladnim biti prema děvojki, oko koje se sva ostala mladež vèrtěla kao zvězde oko sunca? ili možda Anka nije mogla podnesti mèrki pogled Laskarov?

U dvorištu gospodina Razdanića zaružila su kola. Stara Ivana, sědeć kod prozora, zapleskala je rukama i viknula radostno kao malo děte: „On dolazi! on dolazi!" — Anka je skočila kao sèrna i doletěla k prozoru kao prolětni větrić. Lice joj se porumenilo, očice zakrěsile kao dvě zvězdice a ustne šaptnule: „O Bože moj! Bože moj! što ću mu kazati? Vidi Ivano, kako sam prepala u licu."

Laskar skoči iz kolah, sluge mu jave, da gospodin po obědu spava, pa da ga prije nego ura mine nitko nesmě probuditi. Laskar pita za gospodičnu, a ljudi mu reknu, da je u svojoj sobi.

Stupi dakle u sobu, pozdravi uljudno gospodičnu, koja ga šuteć dočeka. Na njezinu ponudu sědne uza nju i razgovara se s njom gotovo cěli sat po običaju svom. A napokon reče: „Ja ću otići na pol godine po prilici, pa sam došao da se s vami oprostim."

Děvojka je problědila, ovo ju je uzdèrmalo, te je oštro pogledala gosta, kao da mu nevěruje. Laskar je ovo opazio, Anka mu za časak odgovori: „Mislim, da se šalite!"

„Nešalim, gospodično. Žao mi je, što ću tako dugo odaljen biti od vaše kuće. Ali tu neima pomoći."

„Kako ćemo mi bez vas provesti ovu dugu zimu?"

Laskar odgovori kimajuć glavom: „Imat ćete dosta ugodnih družtvah."

„Što ja marim za družtva," odrěkne naglo Anka, a doda kao za sebe: „Što ja marim za družtva, ako vas ovdě nebude."

Laskar ovo nije čuo, kèrv mu je u glavu silila. Tà nije ni mislio na to, da bi gospodična visoka roda, imajuća od mladosti što joj je sèrce zaželělo i govoreća vazda po volji svojoj mogla izustiti tako nevine rěči, da nije duboko ganuta. Ustavši sa stolice, primio je njezinu bělu ručicu i pritisnuo k svomu sèrcu, rekav: „Oj, otići ću iz raja svoga, kad' otidjem odavle! — Ja sam tvèrd čověk, neznam lěpo govoriti, ali u sèrcu mom, duboko u mom sèrcu, gori živi oganj za vas gospodično!" —

Děvojka stoji nepomično, trese se, negovori ništa, dà neotimlje ni ručice, koju je Laskar k svojim pèrsam pritisnuo. Iz očijuh roni suze čiste kao rosa. Sad se Laskar oslobodio, nježnu děvojku pritisnuo k pèrsam svojim i poćutio, kako joj sèrce bije, i kako se odazivlje sèrcu njegovu. Drugoga mu odgovora nije trebalo. Děvojka je naslonila glavu svoju na rame njegovo.

Bilo je ovo sladko ćućenje! Sladko nu — kratko! O žalosti, děvo moja, jer je već divlje zablěsnulo mèrko oko Laskarovo, on je stegnuo obèrve i tèrgnuo se iz naručja děvojkinoga, rekav: „Ne! ne! oprosti angjelu moj! — Ne! ti si drugomu sudjena!"

Děvojka je gorko zaplakala.

„Neslušaj, děvo, rěčih mojih, nemari za sèrce moje, jer će povehnuti lice tvoje, izčeznuti će s njega lěpo rumenilo, koje ga sad obliće, jer će potamniti oko tvoje u moru suzah kao što potamnjuje světlost nebeskih světiljkah od cèrnih obla-

Digitized by Google

kah, jer će se dah tvoj napojen mirisom rajskoga cvěća proměniti u jed, pa će doći časovi kad ćeš preklinjati ovaj trenutak!

„Neću ga nikad prokleti!“ šaptnula je Anka.

„Bože! Bože!“ počme opet Laskar, nu nije mogao dalje govoriti, već se bacio u stolicu, pokrio lice obima rukama i — plakao. Anka se stisnula bojazljivo k njemu, pa je plakala s njim.

Minulo je pol ure. Laskar je zaboravio na svoju tajnu, na svět, na sve, samo ne na Anku, koja je glavu svoju opirala o njegovo rame i sakrivala razpaljeno lice.

Na skoro stupio je Razdanić u kćerinu sobu, te je gosta pozdravio stisnuv mu ruku. Nu čudom se začudio, kad su ga obojica molili, da ih blagoslovi. Malo što se nije razsèrdio, jer se nadao, da će bar grofa dobiti za zeta, nu rekao je, da će si razmisliti ovu stvar. Jedio se je dosta, ali što je imao napokon učiniti? Dèvojka nije prestala plakat se i stiskati na njegova pèrsa, gladit mu lica, dok nije napokon pomislio: „Nek bude s Bogom, nije doduše bogat i slavan, nu ja i sam imam vlasti i bogatstva, pa ću viděti, što bi se moglo učiniti.“ Poručio je dakle Laskaru, da privoljuje: „Dobro dakle, sinko, uzmi si blago moje, al ga čuvaj kao oko u glavi, da ju ni větrić neodahne, da joj neuzfali ni najmanje, što samo pomisli.“

Laskar se zadubio.

Drugi dan bile su zaruke, a treći dan věnčanje.

(Dalje drugi put.)

O munjevnosti.

(Radi smo kadšto progovoriti koju rěč o najnovijih pojavih i izumih, kao što je n. pr. *kretanje stola*, *bèrzojav* i t. d., nu ovo se nebi moglo razuměti bez predběžnoga poznanja prirodnih silah, zato ćemo evo redomice priobćiti několiko članakah o munjevnosti, ili elektricitetu, magnetismu i galvanismu. *Ur.*)

To svatko zna, da magnet ima osobitu vlastitost, kojom željezo na se potegne tako, da se od njega samo većom ili manjom silom otèrgnuti može. Nèšto podobna nalazi se i u drugih tělesih. Već u stara vremena opazise učeni Gèrci, da jantar, ako se vunom ili suknom natare, privlači komadiće papira, male krugljice iz bazgove sèrčike, i t. d. Da je ovo različna sila od magnetičke, vidi se već odatle što jantar odbija privučene čestice, kako se ga dotaknu, dočim od magneta pritegnute ostanu na njem; a ovo svojstvo privlačenja nazvali su oni u gèrčkom jeziku elektricitetom, jer su ga pèrvi put opazili na jantaru, koji se gèrčki zove elektron, a mi ga naški zovemo munjevnost od munje.

Da su takav pojav pèrvi put u naše vrěme opazili, to smo uvěreni, da bi se na njegovu temelju neprestano radilo, dok bi se došlo do željenih rezultatah, ali u staro vrěme zamukne cěla ta stvar i osta netaknuta tja do konca 17. stoljéća, kad je englezki lěčnik Gilbert pronašao, da se takova munjevna sila nepobudjuje samo u jantaru, već i u staklu, sumporu i t. d., ako se čim natare. Sad su već učeni ljudi počeli neumorno raditi i tu još nepoznatu silu dalje iztraživati.

Digitized by Google

Kad se što nova na světu pojavi, pita nas svaki, a i najprostiji čověk: što je munjevnost? Moramo dakle i mi na ovo pitanje odgovoriti i što više ga raz-jasniti. Nu mi u napréd iskreno izpovědamo, da se o munjevnosti i njezinih izvorih još ni dan danas nisu složili učeni ljudi, pa nam ni nije do toga stalo, da znanstveno iztražujemo izvore i vlastitosti munjevnosti, mi ćemo o tom samo ono na kratko navesti, što se za stalno zna i što upravo moramo znati, ako hoćemo da razumněmo někoje najkoristnije izume i pojave sadašnjega věka.

Kao temelj svakoga munjevnoga pojava uzete su dvě munjine (elektrische Flüssigkeiten) kao dvě vèrlo fine, nevidljive tekutine (Flüssigkeit), koje su ravno jednakoga izvora, ali dvojega dělovanja, tekutina positivna i tekutina negativna. Zašto su ove tekutine kao protivne uzete uvidit će se iz slědećega.

Uzmimo mali stakleni štapić, natarimo ga suhim suknom, te ga približimo krugljici iz bazgove sèrčike visećoj na svilenoj niti, pa ćemo viděti, kako će ju pritegnuti i odmah odbiti. A primaknimo k istoj odbijenoj krugljici više takovih trěnjem omunjenih staklenih štapićah, pa ćemo viděti, da je neće ni jedan privlačiti, nego da će ju odbijati dok iole u njoj bude pèrvašnje munjine.

Nu uzmimo natèrti štapić pečatnoga voska, pa ga primaknimo k onoj krugljici, to ćemo viděti, da će ju odmah k sebi pritegnuti. To isto biva, ako ka krugljici odbijenoj od smolena štapića primaknemo staklen štapić. Zato se dakle munjina u staklu pobudjena dèrži za positivnu, a u smoli za negativnu. Budući da se ove dvě munjine uvěk medjusobno paraliziraju, to valja u munjoslovju ovo pravilo: dvě jednake munjine — dakle positivna s positivnom, negativna s negativnom — odbijaju se medju sobom, a dvě protivne — dakle positivna i negativna — privlače se medjusobno.

Iz ovoga što smo dosada rekli, može se svatko lako uvěriti, da različne vèrsti stakla i smole trěnjem munjevne postaju. Nu to nije dosta, već treba da znamo, mogu li se i druga tělesa omunjiti. Ovdě nam padaju u oči najprije kovovi (Metall). Fizici su odmah pèrvi put kako su počeli kovove natirati, da ih omunje, uviděli, da nepokazuju ni najmanjega znaka munjevnosti, te su zaključili odavle, da kovovi nemogu postati munjevnimi. Nu kasnije su iznadjeni instrumenti, kojimi se može kao izměriti koliko ima munjevnosti u kom tělu, te je dokazano, da i kovovi natiranjem munjevni postaju. Što pako munjevnosti na njih nije opaziti bilo, dèržeć ih u rukuh, to dolazi odtuda, što munjina, koja se u njih pobudi, odmah kroz naše tělo prolazi u zrak ili u zemlju. Sva dakle i organička i neorganička tělesa mogu postati munjevna, nu jedna laglje, a druga teže, s toga su i sva tělesa razděljena na dva glavna razreda, naime na tělesa takova, u kojih se munjina odmah po svih česticah pobudi nu odmah i izčezne, i opet takova, u kojih se munjina samo na onom městu pobudi, gdě su natèrta, a nerazleže se drugud. Pèrvašnja tělesa zovemo *dobrimi voditelji* munjevine, a druga *lošimi voditelji* ili kraće: *munjovod* i *nemunjovod*. Medju munjovode spadaju osobito sve vèrsti kovovah, sva životinska tělesa, bilje, vlažna zemlja, vlažan zrak, para, voda i t. d.; medju loše voditelje spadaju sve vèrsti stakla, smolah, vuna, svila, perje, vlasi, dlake, suha zemlja, suhi zrak i t. d.

Sad dakle već znamo, kako možemo i kovove munjevnimi učiniti, što nam nije za rukom pošlo, dèržeć ih u ruci. Ako naime želimo takove munjovode omunjiti, moramo ih okolo na okolo okružiti samimi lošimi voditelji, n. p. staklom,

Digitized by Google

smolom, svilom i t. d., pa buduć da kroz ove nemože munjina iz munjovodah prelaziti, ostane nutri, te tako postanu i najbolji munjovodi munjevni.

Ako dva različita tělesa jedno s drugom taremo, pobudi se u obadvijuh munjina, i to u jednom positivna a u drugom negativna. Buduć da se ove dvě munjine uvěk medjusobno uništuju, zato ako želimo na jednom koju od ovih dvijuh munjinah sakupiti, mora se druga u zemlju odvesti. Na tom se osniva važan u munjoslovju stroj *munjilo*, o kojem ćemo několiko rěčih kazati, na koliko je to bez narisa takova lika moguće.

Svako munjilo (Elektrisirmaschine) mora imati tri děla: natiralo, natirače i munjovod. Natiralo je stakleni kotač, koji se o natirače, t. j. dva s obe strane kotača čvèrsto prileżeća jastučića, iz vune s kožom obšite i amalgamom namazane tare tako; da iz ovoga trěnja postaje dvoja munjina, positivna, koja iz staklena kotača u munjovod s pleha sastojeći prelazi, te se ondě sakuplja, dočim druga, negativna, iz jastučićah u zemlju prolazi. Ako želimo positivnu munjinu imati; to treba da spojimo gvozdenim lančićem jastučiće sa zemljom, pa onda imamo na konduktoru munjinu positivnu; ako pak hoćemo imati negativnu, to treba da spojimo konduktor sa zemljom, a iz jastučićah dobivamo negativnu. S takovim munjilom možemo dakle dobiti po redu obe munjine. Što želimo munjiti, to moramo spojiti s konduktorom munjila; no da neprolazi krozanj munjina u zemlju, mora se staviti na posebni stakleni stolak, koji se zato *samotnilo* zove.

Pomoćju munjila mogu se izvesti mnogi pokusi, koji nam različita svojstva jasno pokazuju. Mi sbog těsnoga prostora samo někoje evo navodimo.

Ako ka konduktoru munjila primaknemo krugljice od pluta ili bazgove sèrčike, budu umah pritegnute, nu zatim ostanu obijene, dok iole munjine imaju.

Ako čověk na samotnilo stane, pa se rukom ili kojim drugim udom munjovodu približi, postane omunjen tako, da iz njega isti pojavi izlaze, koji iz konduktora. — Da iz konduktora u približeno mu tělo iskre fèrcaju, tim veće, čim je munjilo savèršenije, netrěba napominjati.

Nu munjilom se i najjasnije dokaže protivno dělovanje obijuh munjinah; jer dok jednu munjinu sbiramo, moramo drugu u zemlju odvesti; ako pak spojimo jastučiće, iz kojih izlazi negativna munjina, s konduktorom, u kojim se sbire positivna, tad neće biti nigdě niti najmanjega znamenja munjevnosti, makar munjilo najžesće těrali; jerbo se obě munjine ruše.

Prije nego zaglavimo ovo razmatranje, valja nam jošte něšto napomenuti o Leiden-ovoj boci.

Uzmimo staklenu bocu, onakovu od prilike, u kakovih se šećerno voće spravlja, obložimo ju iznutra i izvana s posrebèrnjenim papirom, pa ju odzgor po dva palca namažimo pečatnim voskom u žesti razpuštenim. Ako sad spojimo nutarnji oblog s konduktorom munjila, napuni se nutarnji oblog positivnom, a izvanjski s negativnom munjinom, koje buduć da se kroz staklo nemoglo sjediniti ostanu u napetosti tim većoj, čim više puštamo u nutarnji oblog munjine od mnujila prelaziti. Ako obadva ova obloga na jedanput spojimo (što se različitimi načini učiniti može), spoje se obadvě munjine, te se onda boca izprazni. Ako je boca velika i čvèrsto napunjena, izprazni se dosta silnom praskom. Ako se više takovih bocah

Digitized by Google

uzme, te se svi nutarnji oblozi medju sobom, a izvanjski medju sobom spoje — koje se onda munjevna bateria zovu — pa se sve nabiju, izprazne se s tolikom silom, da ova može najveću zvěr usmèrtiti, kad bi obadva obloga s njom spojili.

S takovom baterijom mogu se oni pokusi, što smo ih prije napomenuli, mnogo jasnije i s većom silom izvesti, nego što to samim munjilom biva.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Ozbiljne se priprave čine za polèpšanje Zagreba. Na skorom će se izraditi nacèrt (plan) od Zagreba, kakov je i kakov treba da bude, te će se u buduće po ovom nacèrtu morati zidati kuće. — Lětos jošte dobit ćemo hodnike na Jelačićevu tèrgu; a valjda će se na skorom iz ovoga tèrga na novi tèrg otvoriti ulica, jer se opet ozbiljno o tom radi, da će ondě štedionica graditi velelěpnu kuću, o kojoj se je već prije mnogo godinah pogovaralo, nu u zadnjoj pomutnji opet se je bilo odustalo od ove samoj štedionici najkoristnije nakane. Čujemo, da je bila glavna zapréka nedostatak novacah; al tomu bi se nedostatku lako doskočilo, kad bi se izdale nove dionice, i da to nebude na štetu sadašnjim dionikom, ovi bi imali pèrvenstvo u kupovanju istih dionicah. Da bi se lěpa kuća na Jelačićevu tèrgu dobro naplatila, o tom neima sumnje, i tako mislimo, da bi se ovakve nove dionice bèrzo razprodale. Sad je već naloženo věštomu graditelju, da izradi nacèrt onakve kuće.

— Obćenje Zagreba sa prěkosavskim krajem, koje je bilo tek nedavno otvoreno, opet je preprěčeno velikom vodom, što nam ju je ovih danah kiša donèla. Nu budući da nam je danas opet lěp dan osvanuo, valjda će i voda na skorom pasti, te će i dèrva opet jevtinija postati.

— Kardinal Viala Prelà predao je našemu světlomu banu sliku sv. otca pape Pia IX., koju mu je sam papa poklonio u znak štovanja, a radi osobitih zaslugah poslao mu je red sv. Gèrgura.

Slavenski glasnik. G. professor dr. Konstantin Höfler dobio je od sv. otca pape red Pia.

— Ovoga proléća predavat će g. Ferenc na sveučilištu peštanskom noviju historiu literature slavenske.

— Glasoviti putnik Čihačev odputavao je ovih danah iz Beča u Malu Aziu.

— Poljska spisateljica Pavla Vilkonjska namèrava izdati pripovědku: Naši ljudi.

— Bartošević je preveo dvě talijanske drame i mnogo drugih němačkih kazališnih igrah.

— Merzbach, knjižar varšavski, oglasio je, da će izdati sbirku klasičkih spisah iz europejske literature na poljski jezik prevedenih. Sbirka ova bit će urešena dèrvorezi najboljih francezkih umětnikah, sadèržavat će: *Chateaubriandov Renne*, *poslědnji Abencerage*, *Atala*, *putovanje iz Pariza u Jerusolim* i *Bernarda de Saintpierre Pavao i Virginia*, *Goldsmithov župnik Wakefieldski*, *Cooperov Kristof Kolumb*, *Le Sagé-a Gil Blas*, Cervantesov Don Quixotte. Ove će knjige biti vèrlo jeftine, što je kod Poljakah rědko.

— „Živa" ima već toliko predplatnikah, da mora pèrva tri broja po drugi put izdati.

— Ciril i Method" priobćuje poziv da se u Bistrici utemelji novi zavod za odhranjenje děvojakah.

— Grofica Drohonovka izdala je u Parizu prekrasno dělo pod naslovom: *Slavne žene Europe* s osobitim obzirom na žene poljskoga roda.

— G. prof. Poklukar u Ljubljani razpisao je predplatu na svoj tako zvani „Universal Alphabet." Cěna mu je 3 for., predplatu prima Lerherova knjigara.

— U Krakovu je J. Czech izdao pod naslovom: „Wady staropoljskie" knjigu, koja je polovicom 17. věka izašla pod naslovom: „Robak sumienia złego, człowieka niebogobojnego i o zbawienie swoje niedbałego żeby mu się każdy przypatrzył jako jest brzydki a barzdo skodliwy: z pewnych autorów i z samej expryjencii, wszystkim stanom na widok wysiawiony".

— Trudom g. V. Hanke, knjižničara izašla je u tiskarni Bogomila Haasa novo izdanje Dalmiliove kronike Češke.

— G. Aleks. Andrić izdat će svoju u němačkom jeziku spisanu historiu Cèrnegore i u sèrbskom jeziku.

Digitized by Google

Svašta po nèšto. Bečki magistrat ima 450 višjih i nižjih činovnikah, neračunajuć ovamo sluge.

— Na skoro će kod knjižara Heckenasta u Pešti izaći historička (němačka) pripovědka: „Cèrnagorac, ili stradanja kèršćanah u Turskoj“ od Levičnika. Na propaji bit će kod Franje Župana za 2 for. sr.

— Nova katolička katredalna cèrkva u Londonu bit će gledeć na graditeljski ukus jedna od najlèpših sgradah londonskih. Gradit će ju englez Stewens i talijan Gualandi.

— U Šlezkoj je tolika zima bila, da su koncem měseca ožujka pohvatali tisuće smèrznutih šovah. U někom se selu stvorilo družtvo, da ove bědne ptice skuplja, pa da ih njegnje, dok lèpše vrème nastane.

— Troškovi magjarskoga kazališta proračunani su za god. 1853/54 na 124,987 fr. sr.

— *Čovèk.* Neima gotovo slavenske rěči, koja bi se tako različito izgovorala kao *čovèk*. Rusi vele *čelovèk*, Malorusi *čolovik*, u staroslavenskom poljskom, českom i slavenskom jeziku veli se: *člověk*, u sèrbskom i hèrvatskom: *čovèk*, *čovek*, *čovik*, *človik*; a u někojih krajevih i *čoek* dapače i *čovo*. Poljski pěsnici pokraćuju čovèka i na *člek*, a Piperčani na cèrnagorskih bèrdah vele tja *čok*.

Otvoreno pismo g. Veberu.

Gospodine!

Odgovoriv u jedno na kritike u Nevenu povedene o Mejrimi, obrekoh, da se neću upustiti u dalje književno razpravljanje o istoj; i tim radije sada rěč odèržavam, što me vaše poslědnje opazke ni najmanje ne dovode u taku nuždu. Ali zabaciv način književni (koji se samo oko umnih svojstvah i proizvodah jednoga spisatelja zabavlja), vi ste me napali u kakvoćam moralnim, u karakteru mojem, ljuto ukoravajući me, da mi je sèrce prekipilo, ter me je sanělo izvan književne pristopnosti (?) da istinu ne tražim, već sam gotov sve poreći samo da nepriznam da ste me ubědili (!) da sam zlohotnom naměrom prispodobljao vaše rěči (!) da sam najposlě išao na to da vas osramotim (!!) To je suviše, gospodine; kad bih ja kadar bio tako malenkasta mišljenja i podla čuvstvovanja, sam bih sebe najvećma prezirao; ali počem u meni toga nije, odbijam svom snagom, koju mi daje čista duša i pravično sèrce, tako osumničavanje, pripisujući ne pakosti sèrca vašeg (Bog me sačuvao!), nego razdraženosti duha, u kojoj vidim da ste napisali one opazke, pri svom nastojanju da ton uměren oděržite.

Priznav dakle da je temeljno načelo kritike suditi spisatelja, a na čověka, to jest, suditi umotvor, i umna svojstva, iz kojih je umotvor proizteko, a ne čuvstva i ona svojstva moralna, koja vrědnosti umotvora ništa neprinose, moj odgovor nije mogo dati povoda onim tužbama vašim, strastljivim uzklicima i uvrědama, koja nimalo razloge vaše nepodkrèpljuje, i bez kojih vi bi bili bolje osvědočili silu vašeg uvěrenja; jer ponajviše čověk uvěren o nečem, ozbiljan je i tih. Učivši duboko kritike, ja sam morao i uzroke iztraživati vaših zabludah; pak sam ih našo negdě u tom, što nijeste bili dovoljno svesmotrivi; negdě, što nijeste rěči točno očenili; negdě, što vam je izkustvo o dubljim pokretima ljubavi oskuděvalo. Zar time sam vas osramotio? ali za Boga, to je svagdašnji jezik kritičarah, to je kadgod rečeno najoštroumnijim kritičarom, najvećim spisateljima; jer i ovi su kadšto nesmotreno, ili plitko, ili i sasvim pogrěšno napisali; pak nitko iz toga nije zaključio da su oni u obće nesmotreni, plitki, ili nesposobni; niti su se oni sami poplašili da su zato pred světom osramoćeni. I sunce ima svoje ljage. Ja nevěrujem da vi jedan misliti da što poteče iz vašega pera, sve je cèrpljeno iz jaza dubokoumja i nepogrěšivosti; i da na živu silu hoćete da ja priznam za dobre vaše popravke, kada jih moj razum sasvim odbija. Što mi se vidilo uměstno, primio sam i od vas i od drugih izjavljenom harnosti; što nije, odbacio sam; pak dobro ili zlo učinio, sudite o meni kako hoćete, samo nedirajte u moj značaj, jer ćete nepravedni biti.

Svèršujem, sužaljujući iz svega sèrca da se ovo naše pèrvo književno snošenje (iz samoga nesporazumljenja) ovako ružno izvèrnulo; o čemu, s perom zabacam i spomen.

Vaš počitatelj

U Biogradu 15. travnja 1853. M. Ban.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je goro naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 18. U četvèrtak 5. svibnja 1853. **II. TEČAJ.**

Oproštaj s Carigradom i s iztokom.

Od Matije Bana.

Jošt jednom . . . tmine noći
Već na te napadaju;
Jošt jednom željne oči
Nek te se nagledaju,
Iztoče, sjutra veće
Oči te pazit moje
Ni noge gazit neće.

U tebi od pet goda'
Dan mi za danom zrači;
I svaki dan nesgoda
Znamenom cèrnim znači;
Al čim sad idem, krèpče
Sèrce m' u grudma lupa,
U oku suza trepće.

Il svojih stan žalostih
Čovèk na dugo obljubi,
Il imaš ti dragostih
Ter žali tko te gubi,
Ja neznam, znam bi mio
I sutrašnji mi danak
Na tvojoj zemlji bio.

Lěpo je kad vètrici
Lagahno dišu u zoru
Vozit se na ladjici
Po tihom tvom Bosforu,
I slušat Gèrkinjicu
Ljubovnu kako pěva
Kraj mora pěsničicu.

Lěpo j' u němoj noći,
Kad sjaje měsečina,
K otmanskom' groblju poći,
I tam srěd lužnih tminah
U spomene prošlosti
Utonut, ili noćnih
Slušati glas tajnosti'.

Sve je, sve lěpo u tebi;
Život je čar svestrani,
Reko bi, dari s nebi
Teku ti svakodanji;
Reko bi, cvět si světa,
Mirisa, hlada i vode
Pun si gaj usrěd lěta. —

Olimpe, goro krasna,
U nebo što upireš,
I sad m' iz juga jasna
Nad gorom svim prozireš.
Oj s bogom! ja već neću
Pit tvoje hladne vode,
Ni ležat na tvom cvěću.

Ja neću već izlazit
Na vèrhe tvoje puste,
Ter pod mojim nogam pazit
Kako s' oblaci guste,
I kako duh viharah,
Sèrdito ričuć, zemlju
Trěsom iz njih udara.

S bogom i ti pod gorom
Kâ spiš u snu věčnomu!
Već nitko uzdahnut zorom
Neće na grobu tvomu . . .
S bogom! nad tobom bila
Zemljica laka, a ruža
Svoj miris uvěk lila.

Kô ljubav sestre moje
Bi ljubav tvoja meni;
Srěd mladosti joh! tvoje
Zašto te smèrt zap lěni!
S mojih otela t' oči',
Al mi te iz pameti
Oteti neće moći.

Digitized by Google

S bogom o ti, srĕd mora
Ostrove zlospomeni!
I vi, nadmorskih gora'
O izkočivše stĕni,
Na kojim sam sĕdao
Tol kratih sam i pazeć
Niz more uzdisao!

O lĕsovi, o spile,
Vi boljah mojih svĕdoci,
Livade oku mile,
Romonljivi potoci,
Daleko od vas sad logom
drugim će cvil moj teći; . . .
. . j s bogom, s bogom, s bogom.

G. 1844.

Bratova ruka.

(Pripovĕdka od Ivana Kalinčaka.)

(Dalje.)

IV.

Niketice su malo seoce, al je u njih lĕpo stanovati. Mladi gaj sa svijuh stranah čini se kao jaka ograda, a zvĕzde na nebu jasnom kao noćne svĕtiljke. Anka živi tiho i mirno kao malo dĕte; a sĕća se grada Razdaničkoga i otca svoga. Kad se Laskaru namèrgodi čelo, to mu ga ona gladi svojom lèpom rukom, igra se s njegovom bradom i guče oko njega glasom ugodnim. Laskar uz ovo milovanje obično uzdiše, pritište k sèrcu ljubeznu ženu, kaže joj dvĕ tri rĕči, ali nemože da se s njom šali i igra, kako bi ona htĕla, nemože da ju razveseli, kako bi ona želĕla. A to ju žalosti, što nemože posmĕha izmamiti iz ustah njegovih; dala bi polovicu svoga života, da će joj se posmĕhnuti. Nu Laskar neće te neće, da se nasmije, a Anka je tiha i mirna, jer on samo za nju živi, samo na nju gleda, neprestanu uz nju radi, tako da je ona privikla njegovu družtvu i njegovim običajem, da i nemože bez njih biti.

Živĕli su zajedno sretno više godinu danah. Mili sinčić njihov bio je živ i zdrav. Kad su roditelji stajali uz njegovu kolĕvku, skakala je Anka oko kolĕvke kao ptičica oko gnĕzda svoga, a otac gledajuć u njega ronio je često suze. Anka ga pita, što mu fali, da ga razveseli uzme dĕte u naručaj, posmĕhne se, pa ga da otcu, ovaj ga uzme, pritisne k sèrcu, poljubi i težko uzdahne. A kad god dodju takovi časovi, Anka uzme dĕte u naručaj, dèrži ga šuteć i tĕšeć se mislju: Tà to će sve bolje biti!

„Doć će gosti, ženo!“ ozove se jednom u večer Laskar. „Spremaj se, da ih dočekamo kako valja.“

Kuća Laskarova bila je mala za mnogo gostijuh, koji bi dulje vremena boravili. Anka nije mužu svomu ni odgovorila na ovaj poziv, pitao ju je dakle, da li joj nisu po volji gosti?

„Oj, lĕpo nam je, kad smo sami!“ odgovori ona.

Muž se namèrgodio, rukom si je zastro čelo i odgovorio: „Dobro! dobro, dao Bog da nam bude vazda tako!“

„Oj bit će! bit će! dragi mužu. A zašto nebi bilo?“ I upèrla je oči u njega. On je glavu oborio, opro se laktom o stol, uzdisao, glavom kimao i — šutio.

Treći dan su došli gosti. Gospodin Laskar dočekao ih je uljudno, oni su mu ruke stiskali i molili ga, da ih predstavi mladoj gospoji. Anka ih ljubezno

Digitized by Google

prima, oni joj ozbiljno odgovaraju, jedni joj pripovědaju, kako su se sprijateljili s njezinim mužem, a drugi u kom su mu kolěnu rodjaci.

Tjedan danah po prilici boravili su svi skupa u Niketicah, živěli su uměreno; nit su pili, niti pěvali kao što je bio običaj kod ugarskih plemićah. Razgovarali su se najviše o običnih stvarih, mladji su dvorili gospoji, a stariji su se bavili s Laskarom.

Něke večeri, kad su već svikolici bili prošli da spavaju, šetao se Laskar sa svojom ženom po palači, pa ju je ovako nagovorio: „Dušo draga, ja ću te za nekoliko danah ostaviti samotnu, moram goste sprovesti.“

„Ti se šališ!“

„Nešalim, draga.“

„Ti me borme nećeš samu odstaviti?“

„Neboj se, ja ću se na skoro vratit, a ti dušice moja, moraš priviknuti, da si kadšto iz bez mene.“

„O težko, věruj mi, težko!“ — — —

Od věnčanja svoga živěli su mladi suprugi vazda sdruženi, nije bilo dana, koga nebi bili u družtvu sproveli, on je samo za nju živio. A uz to ju je obuzela něka tajna slutnja, ogèrlila ga je dakle strastno i viknula tresućim glasom: „Neodlazi! neodlazi!“

„Današnji večer još je tvoj. Neću na ništa misliti nego na tebe, neću ništa gledati, nego lice tvoje, neću ništa slušati nego rěči tvoje, radovat ćemo se kao pèrvi dan naše ženitbe, igrat ćemo se kao děca — nu sutra, Anko! — sutra ženo! — sutra ćemo se razstati možda na dulje vremena!“

„Tà rekao si, da ćeš samo goste sprovesti.“

„Dà dà, sprovest ću ih, a sutra ili posutra ću se vratiti ili možebiti istom za nedělju danah.“

„Šuti! negovori dalje! Ja se bojim, da će te ubiti, kao što su mi prije četiri godine ubili brata! — Bojim se, da te danas poslědnji put vidim.“

„Nemoj se bojati sutrašnjega dana! Nemoj nanj misliti! jer će sutrašnji dan proći i drugi doći, i mi ćemo se opet viděti.“

„Otac će moj posutra otići u Budim, pa onda neću nikoga od svojih uza se imati!“

Kad je progovorila rěči: „Otac“ stresao je Laskar glavom, oči su mu zabliesknule, i progovorio je nekoliko nerazumljivih rěčih.

V.

Već je evo peta godina što se po Ugarskoj raznosi glas o strašnih hajducih, koji su u Tatrah. Ovo su strašni ljudi, kojim je mnogo žèrtvah palo. Puk se ih ipak neboji i neplaši, premda tisuću pripověstih o njimi pripověda. Něki im pripisuju izvanrednu silu, a drugi ih dèrže za kaštigu proti gospodi, koja muče podanike, jer ovi hajduci neće da vrědjaju siromašne ljude, već napadaju bogatu gospodu na putu ili u vlastitih kućah, nu neotimlju ništa već samo ubijaju. Kad tko puk uvrědi, a on se grozi: „Dobro, dobro, doć će hajduci, pa će ti platiti!“ Jedni su ih dèržali za dobre, a drugi za zle duhe, a mnogi su opet tvèrdili, da s vragom dèrže, jer im nije nitko mogao u trag ući, dà nitko ih nije ni vidio, a ljudi su ipak već mnogo mèrtvih doněli i pripovědali, da im je takovo mèrtvo truplo

Digitized by Google

predao někakvi tudji muž, koji im je zapovědio, da svuda razglasuju, da je pokojnik pao pod sud Badanskoga. A ovo su tako nevino pripovědali, da im je svatko věrovao, premda nije nitko pravo znao, kakav je to sud Badanskoga.

Narod je svašta govorio, ni neznajući pravo što govori, nu gospoda, osobito nègdašnji neprijatelji Badanskoga, bojali su se toga suda kao vraga, dà mnogi su bili pripravni na smèrt, jer u istinu nisu znali, kad će im se oglasiti, da su pali pod sud Badanskoga, a ovo je jedva komu oglašeno, već je i propao. Obično nisu ništa ni slutili, kad se nagèrnula puna kuća gostijuh, pa kad se najbolje napijalo, i kad je vino već po stolu teklo, dignuo se koji od gostijuh pa je vikuuo strašnim glasom kao iz groba: „Pao si pod sud Badanskoga!“ i domaćin se već valjao u svojoj krvi.

Strašan je to bio sud. Nikola Badanski, za kojega strogi sudci nisu iz pèrva ni marili, odsudjen je kasnije na gubitak svega svoga imetka, a istom za dvě godine pade im na um, da će im škoditi, da će im se osvetiti, zato su ga progonili i cěnu razpisali na njegovu glavu; nu od to doba nije nitko ni rěči čuo o njem, nitko ga nije poznao, nitko ga nije vidio, a mnogi su, koji su ga poznali, i to tvèrdili, da ga ni neima kod suda Badanskoga, kad članovi ovoga suda gospodina kojega posěte i odsude. Pa upravo njega bojali su se najviše, o njem su najviše govorili; činilo se, da je on svagdě i nigdě, a puk hoteć naznačiti okretnost i junačtvo, rekao bi: „Ti si kao Badanski!“ Nu ovako je govorio i onda, kad je hotio reći da će se strašno osvetiti. A ovo nisu ipak bile prazne rěči o sudu Badanskoga. Gjuro, najstariji sin Razdanićev, ranjen je u sèrce, i njegov ga je vlastiti sluga mèrtvoga kući donio i pripovědao, da su mu oni muževi, koji su ga najprije svezali, predali mèrtvo truplo i zapovědali, da javi, da mu je gospodar pao pod sud Badanskoga. Već je šest njih poginulo, koji su bili medju sudci staroga Gjure.

U ungvarskih gorah ima na někom prostranom městu dvanaest kamenah u kolo postavljenih, na tih dvanaest kamenah sědi dvanaest muževah. Svikolici gledaju na muža mladoga i blědoga s dugimi bèrkovi. Ovo je Nikola Badanski. On govori: „Rode moj, sude Badanskoga! evo je došao opet dan osvete!“

„Čekaj, čekaj, vodjo naš!“ vikne starac sědoglavi: „čekaj malo!“

Badanski pogleda oštro onoga, koji se usudio rěč mu preseći.

„Jesi li,“ govori dalje taj starac — „izpunio sve dužnosti, na koje si se zakletvom obvezao? Jesi li zadovoljio sudu Badanskoga?!“

„Što to mislite, ujče?“ pita Badanski dignuv glavu visoko Lasickoga, jer je on taj starac.

„Mislim to“ — odgovori ovaj — „da prije godine danah nisi došao na ročište, pa da si nas ostavio, te smo se měsec danah po gori povlačili neradeći ništa. Odgovaraj dakle, jer ako smo strogi proti vèrolomnim neprijateljem, to bi još strožiji morali biti proti svojim nemarnim drugovom. Gdě si bio prije godinu danah?“

Nikolino je blědo lice porumenilo, sklopio je oči i slabim glasom odgovorio: „Tà znate gdě!“

„Nikola Badanski“ — produlji Lasicki — „što dèržiš da je važnije, ili svetinja zavěta, koju si oskvèrnio, čast roda, koju si osramotio, ili ništetno druženje sa ženami?“

Nikola udari po sablji, škripne zubmi i odgovori: „Negovori više ni rěči o ženah, jer ako izustiš još jednu sramotnu rěč, a ja ću te — premda si mi ujak,

Digitized by Google

i najstarija glava moga roda — šakom po glavi, te će ti rěč presěsti u gèrlu, da nekuži zraka, da neoskvèrnjuje nevinoga lica, koje je světlost i život života moga! — Što ti je ona kriva?“

„Grožnje se tvoje nebojimo; znamo, da ona nije ništa kriva, nego si kriv ti, jer si zaboravio na smèrt staroga Gjure, děda svoga, jer te je očarao njezin glas, jer si ogluhnuo te nečuješ za osvetom vičuću kèrv svoga děda, jer ti je pamet otupila te se nespominješ svetih svojih zavětah, jer se nespominješ više na Gju —“

„Da mi nisi izustio više ovoga imena!“ — vikne kao běsan Nikola Badanski — „ja nisam zaboravio nanj?“ A u to raztèrgne oděću svoju na pèrsih. „Poviri amo u pèrsa moja, pa vidi, što ovdě vrije, kipi, te reći opet, da sam zaboravio na njega. Ti imaš u ledenih pèrsih željezno sèrce a nemožeš plamtiti ognjem mladjahnim, koji je u tvojih pèrsih već utèrnuo, ali gledj ovamo, pa preklinjaj, ubijaj onoga, koji se blagosivlje, misli i razmišljaj o osveti i izdajstvu, uhodi korake kèrvi svoje, proklinjaj se, što si mlad i što je u tebi živo sèrce, i što se iz nizine svoje usudjuješ svèrnuti okom na onoga angjela; gledji onamo, kako onaj angjeo blagosivlje sèrce moje, a ja upravo u taj par mislim, kako da ubijem što mu je najmilije na ovom světu — a zatim — sudi i odsudi!“ — Uzdahnuo je i prestao govoriti, a svi su s tuge nanj gledali. A zatim je opet škripnuo zubmi i rekao: „Da mi je Bog milostiv!“ te je oči, u kojih su se suze pojavile, dignuo k nebu.

Čudno li je to pojavljenje. Čověk tvèrd na sèrcu gleda k nebu, roni suze; on nemože da je obični razbojnik! —

Nastala je tišina kao u grobu, dok nije opet Badanski počeo govoriti, rekav: „Oprostite braćo, oprostite! Bog mi je svědok, da se to neće više dogoditi!“ —

Nitko neodgovara, Badanski sědne opet na svoj kamen, pa produlji otèržito govoriti: „Sude Badanskoga! evo opet strašnoga časa, časa osvete! Ovih će danah pasti neprijatelji naši! Stari Razdanić ide danas u Budim, naši ljudi već vrebaju na njega, on će za koji časak biti pred našim sudom; sudite pravedno po zaslugi, neoprostite sramote našega roda!“ Ovo rekav prekèrstio je ruke i opro se nogami čvèrsto o pečinu.

Větar je šumio po vèrhuncih jelah, hučio tužno i rek bi dirajućim glasom, tresao sabljom po boku Nikole Badanskoga i tukao s njom o pečinu da se tužno odzivala, kao da je ječala, što je neslavno prolila toliko kèrvi. I na kalpaku se njegovu nèšto vije, na visokom mu se čelu světli lisičina, kojom mu je kalpak obšit, dlaka se k dlaki stiskuje, kao da se pitaju, kakove se misli radjaju u glavi gospodarovoj, a běla, visoka perjanica, kojano je na kalpaku Badanskoga, silno se vije i svija sad ovamo sad onamo; větar se uzalud trudi da ju slomi, jer kako se previne, onako se i digne, jer kako se tužno pokloni, onako se opet oholo naravna; cèrveni baršun, koji mu iz kalpaka visi, ljubi se s bělom perjanicom, kao da ju ovimi cělovi moli, da se okani nevinosti, pa da se poda mislim kèrvavim. Možda je ovako i u duši Badanskovoj?

Větar strašno šumi, a muževi šute. Sad se na jednom začuje strašno zviždanje i to pèrvi put na daleko, drugi put nèšto bliže, a treći put još bliže; ovo čuvši muževi skoče kao pomamni. U oku Lasickovom zabljesne strašanj oganj; na licu Nikole Badanskoga neměnja se ništa, nu sèrce mu se trese, kao što mu se i tělo trese i perjanica na kalpaku. Nikola Badanski sědi jošte kao da sniva, nu stari ga Lasicki prime za pleča te ga digne i divjim uzhitom strese: „Diži se, pro-

Digitized by Google

budi se, momče, iz sna svoga, pa se smij, smij se, jer se sud naš približava svojoj svèrhi; evo vode Razdanića.“

„A ja da ga ubijem? a on me je blagosivljao? Promisli samo, starče, to boli, boli!!“

„A to te nije bolělo, kad su nevinoga děda predali kèrvniku? Nije li tužnije kad odsude nevinoga, nego li krivoga?“ —

„Istina je, ujče, nu — —“

„Šta nu? ništa nu! Tomu se nisam od tebe nadao, kad sam mirnimi rěči tišao tvoju živahnost, da odgodimo izvedenje naših naměrah na mirnija vremena. Sada te moram ledenim svojim sèrcem opominjati da neprekèršiš zakletve.“

„Ja je neću prekèršiti, starče,“ vikne Badanski, primiv ujca Lasickoga za ruku.

U to su tri oboružana muža dovela Razdanića. Sědi njegovi vlasi bili su od větra razkuštrani, visoko njegovo tělo, silna uda činila su se kao da nemogu ostaréti, u vis dignuta glava pokazivala je, da je ohol pa da ga nemože ni nesreća niziti.

Sud je sio, svaki na svoje město. Razdanića postavili su u srědinu.

„Braćo, Badanski! evo suda!“ vikne Nikola dignuv desnicu.

Razdanić se tèrgne, saslušav ovaj glas, Nikola Badanski se odvrati.

Lasicki uzme pèrvi govoriti: „Ja kao najstarija glava u rodu Badanskoga pozivljem te, oholi Razdaniću, da odgovaraš za čine svoje.“

„Ja da tebi odgovaram? Oj, pa zašto,“ odgovori muževno Razdanić.

„Zašto?“ — produlji Lasicki — „koliko si skrivio do današnjega dana proti rodu našem. Zašto si odsudio starca Gjuru Badanskoga?“

„Nisam dužan da razbojnikom odgovaram.“

„Ti si razbojnik, a ne mi,“ vikne Lasicki skočiv s kamenoga stolca. „Ti si odsudio nevinoga Gjuru Badanskoga, mi ćemo te odsuditi zato, što si pogubio čověka, koji se jedva kretao, što si pogubio čověka, koji je od starosti oslabio kao děte, koji, duše mi, nije mogao nikomu naškoditi, a ti si ga odsudio, ti —“

„Jest!“ reče Razdanić — „odsudio sam ga zato, što sam ga mèrzio, kao što mèrzim svakoga zločinca!“

„Mi nismo zločinci,“ vikne cěli sbor — „zločinac je onaj, koji krivo prisiže kao tvoj sin, koji je to učinio po tvom naputu. Zar ćeš to tajiti?“

„Što ćeš, dosadni čověče,“ odgovori Razdanič s preziranjem. „Ja nisam dužan da tebi odgovaram.“

„Malo imaš još vremena! izpovědaj se, priznaj grěhe svoje, da imaš manje grěhah pred Bogom,“ reče Lasicki zarobljenomu.

Razdanić se nasmije porugljivo: „Vi govorite o Bogu?“

„Većim pravom nego ti“ — osěkne se Lasicki — „jer nismo rod svoj osramotili krivom prisegom kao ti; nu ti — —“

„Dà“ — vikne Razdanić sèrdito — „dà, učinio sam to. Što ćete više? Nu čekajte!“ — reče nadalje grozeć se šakom — „poginut ćete i vi danas sutra od ruke Razdanićeve!“

„Toga se nebojimo!“ posměhne se Lasicki.

Sada ustane Nikola Badanski kao da se prenuo iza dugoga sna, pa vikne: „Sude Badanskoga! što je zaslužio Razdanić?“

Digitized by Google

Kako je Badanski to viknuo, obratio se i tèrgnuo je sobom stari Razdanić, pogledao ga oštrim okom, kriknuo tužno: „Anko moja! jadna Anko moja!“ te je pao na zemlju.

Nikola mahne rukom, a dva se oboružana momka približe. Nikola opomene starca, da se pomoli, Razdanić pogleda k nebu te izmoli molitvu. Jedva što je domolio, oborio je glavu kao da je onemogao, a ono priskoči oboružani momak te turi handžar starcu u sèrce. — „Anko moja, kćeri moja!“ bile su poslèdnje rèči Razdanićeve.

Sad su dovedeni zarobljeni sluge ubijenoga Razdanića, dva su sudca predali im mèrtvo truplo i zapovèdali, da razglase, da je pao pod sud Badanskoga. Zatim su odvalili kamene, na kojih je sud sudio, i svalili ih u dolinu i razišli se.

(Dalje drugi put.)

Kratka povèstnica nadbiskupije zagrebačke.

B. Š. Godine 1091. zasio je česke gore list, po imenu Duh, pèrvi biskupsku stolicu zagrebačku: godine 1853. na 8. svibnja popet će se pèrvi na nadbiskupsku stolicu zagrebačku g. J Haulik, takodjer zapadno-slavenskoga plemena sin. Ovaj će se dakle dan dovèršti do blizu 700-lètna povèstnica biskupije zagrebačke: nu samo da kao samolet (phoenix) u većoj slavi odmah uzkèrsne. Da pregledamo bèrzim okom ovu 700lètnu sudbinu zagrebačke cèrkve! To će zanimati ne samo duhovne ovce ove cèrkve, nego i druge prijatelje domaće povèstnice: jer je biskupija zagrebačka duboko zasěcala u sudbinu ne samo grada Zagreba nego i cèle hèrvatske zemlje, i mnogi zagrebački biskupi bijahu na glasu ne samo kao ravnatelji cèrkve nego i kao dèržavni častnici.

Isti Ladislav, ugarski kralj, pod kojim se je slomila samostalnost hèrvatska podigao je zagrebačku cèrkvu na čast biskupije, pošto su se ove strane pridružile njegovoj kruni. To svědoče svi pisci; nu obširnijih věstih o važnom dogadjaju neima, samo se to zna, da se je to dogodilo oko g. 1091., i da se je zvao Duh pèrvi zagrebački biskup. Hèrvatska je, istina, od starine imala svojih biskupah; tako n p. poznato je, da je sv. Kvirin već u 3· věku sisački biskup bio, i oko god. 308 za Kèrstovu věru mučeničkom smèrću poginuo. Za vrěme pako Ladislava kralja imali su Hèrvati svoga arcibiskupa u Splětu, i lètopisi naročito kažu, da se je područje biskupa kninskoga (*episcopus Tininiensis*) protezalo sve do Drave rěke. Nu u Sisku nije bilo za onda biskupa, a kninski biskupi, bivši daleko na jugu, nisu mogli dužnosti svoje u sěvernoj Hèrvatskoj onako kao što treba izvèršivati, budući da je ova velikimi gorami od južnih stranah odcěpljena, prěko kojih za onda nije bilo ni Lujzine ni Jozefinske ceste. S toga su zamolili hèrvatski plemići Ladislava, da postavi biskupa za sěvernu Hèrvatsku, i on to odmah učini, te budućim biskupom pokloni imanje Dubrava (Dombro), koje sve do sada pod njihovu vlast spada, samo što dan danas biskupija zagrebačka ima mnogo i drugih imanjah.

O pèrvih načelnicih biskupije zagrebačke jedva znamo šta više do golo ime. Pèrvi, o kojem lètopisi pripovědaju, jeste Prodan (to je bilo odprije prezime grofovske obitelji *Nadasdy*). On je g. 1170. zagrebački kaptol ustrojio, pokloniv mu

Digitized by Google

dva imanja, a kralj Andria II. poklonio mu je kasnije imanje Vrabče i Zavèršje[1]) Biskup Stěpan II. potvèrdio je (g. 1227.) Prodanove naredbe i odredio, da kanonici zajedno stanuju i žive, pokloniv im u tu svèrhu izza svoga grada u Zagrebu shodno město. Isti ovaj biskup preustrojio je i začesanski kaptol, koji je još prije zagrebačke biskupije postajao, kao što je i za požežki kaptol (utemeljen pod Kolomanom) otčinsko skèrbio.

Nu na skorom bude gèrdo smućen u svom revnom nastojanju oko svoje biskupije. God 1241. provalilo je u Ugarsku do blizu pol miliona Tatarah, a pred njimi je bio zloglasni Batu-kan. Měseca travnja iste godine potukli su hametom Magjare kod rěke Šaja, i stali žariti i paliti Ugarsku. Sve što je moglo, pa i sàm kralj Bela IV., poběže u Hèrvatsku, po imenu u Zagreb k biskupu Stěpanu, koji ga dostojno dočeka. Jezgra Magjarah (tako pišu naročito lětopisi) potražila je utočište u Hèrvatskoj i našla ga je ondě. Nu Tatari, doznavši da je sve poběglo u Hèrvatsku, nagnu za běgunci. Buduć da je bio Zagreb za onda malen grad, zato su běgunci i biskupi otišli u primorje i sa svojim blagom, da ondě dočekaju běsnoga dušmanina. Ovaj dodje bèrzo izza njih, i poharav Zagreb otidje u primorje, gdě ga na grobničkom polju g. 1242. měseca travnja hèrvatske desnice utamane i Europu od daljne pagube oslobodle. Bela IV., priznajuć ove zasluge Hèrvatah, nadario je dostojno sve junake; Zagreb je uzvisio na čast slobodnoga kraljevskoga grada; Turovom polju dao je plemenštinu i t. d.

Povrativ se u Zagreb biskup Stěpan (koji se je takodjer junački sa Tatari borio), našao je samo pusto pogorelište, nu on se odmah primi posla i stane iz razvalinah novi hram graditi. Al ga smèrt zateče; što je on počeo, to dovèrši stopèrv njegov naslědnik Filip, isti onaj, štono je i Medvedgrad zajedno s kaptolom sagradio, da uz-imaju utočište, kad bi opet neprijatelj odkuda navalio. Filip postade arcibiskup ostrogonski, a na njegovo město postavi sám papa (g. 1266.). Timothea II., nu ovaj nije mogao za dugo nastupiti biskupstvo, jer ga kralj nehtěde priznati. Napokon se poravnaju papa i kralj, i Thimotheo bude od ugarskih kraljevah vèrlo odlikovan, jer je bio na glasu kao pobožan čovèk: zato su mu kraljevi oslobodili podložnike od plaćanja kunovine i zalužine; povratili mu otet Medvedgrad, poklonili Garić i Kraljevu; a kralj Ladislav darovao mu je g. 1277. županiju brezničku (*comitatus Gersencze s. Bersencze*) ležeću u Ugarskoj, te su ju biskupi zagrebački dugo vrěmena posědovali, i sve do sada služe se naslovom velikih i věkovitih županah brezničkih. Nu imao je i nevolje; tako mu je mati pomenutoga kralja Elisabeta otela desetinu u županiji virovitičkoj i tek poslě dugotrajne razpre povratila mu ju je. — G. 1241. izobćio je bio Timotheo bana Nikolu i njegove drugove, zato što je bio prěko ovih sve podložnike cèrkve zagrebačke upravo ogulio i težkih mukah mučio, da oddaju što imaju. Pod njim je bio zaveden i sbor prebendarah, po imenu zato, da zastupa u cèrkvi kanonike, kad ovi nemogu služiti misu, a svakako da svaki dan čitaju misu bl. děv. Mariji. Thimotheo je preminuo g. 1287., i ostavio sav svoj imutak stolnoj cèrkvi zagrebačkoj.

[1]) Znamenitu povlasticu podělio je zagreb. biskupiji Andria II. g. 1217., on kaže u njoj: „Statuimus, quod licet nunquam moneta regalis in regno banatus seu ducatus facta fuerit ab aliquo rege: tamen a successoribus nostris si fieri contigerit, quod non credimus, populus Ecclesiae tam Episcopi quam Capituli mercimonia sua, emendo vel vendendo, dare non compellatur pro eadem."

Digitized by Google

Po smèrti pomenutoga Ladislava zavladala je u Ugarskoj velika pomutnja, jer nije ostavio naslědnika: papa je tvèrdio, da Ugarska pod njegovu vlast spada, te je dao okruniti u Napulju Karla Martella za ugarskoga kralja; a sabor ugarski izabrao i okrunio je Andriju III. Tim se je ugarska dèržava razcèpila na dvě stranke: jedna je priznavala Andriju za kralja (i k ovoj je spadao zagrebački kaptol); a druga se je dèržala Karla, po imenu i ondašnji zagreb. biskup Ivan I., hèrvatski ban i većina hèrvatskih velikašah. Odanle se je porodila žestoka razpra izmedju kaptola i biskupa, koji je někoje kanonike u tamnicu bacio, druge je skinuo s časti i postavio město njih tudjince Talijane; a da si nabavi više privèrženikah, razpoklonio je biskupska i kaptolska imanja. Suprotivno je Andrija III. kaptolu radi izkazane věrnosti poklonio zagrebačku carinu (maltu). Ovo i někoje darovnice Ivana biskupa poděljene gradu Zagrebu bijahu kasnije izvor gèrdoga razdora, koji je dugo vremena vladao izmedju kaptola i grada Zagreba. Napokon g. 1295. premine Ivan, i Andrija III. postavi odmah na njegovo město svoga privèrženika Mihajla, koji, došav s vojskom u Zagreb, da se oprosti napasti privèrženikah Karlovih, pozove na sud štioca kaptola i skine ga s časti, što je pečatio mnogo pisma bez znanja kaptola, te odredi, da u buduće kaptolski pečat ima čuvati kanonik, kog će ostali kanonici izabrati. Zatim povrati u čast skinute kanonike, ukloni tudjince, a zapre one, koji su protuzakonito cèrkvena dobra od njegova predšastnika dobili, i buduć da ovi nisu ni na sud htěli doći, oružanom rukom osvoji cèrkvena dobra. Nu Gardin, kojemu je bio Ivan poklonio Medvedgrad i brezničku županiju, pobuni prost narod proti kaptolu, i dok Mihajla nije bilo kod kuće, navale na kuće kanonikah, opljène njih i stolnu cèrkvu, ubiju štioca, a drugi budu odvedeni u Medvedgrad. Čim to Mihajlo dozna, obsědne s vojskom Medvedgrad, uhvati Gardina i preda ga kralju da mu sudi.

Istom je g. 1303. Mihajlo na oštrogonskoga nadbiskupa uzvišen bio i iz Zagreba otišao, eto težka jada na sirotni kaptol.

Bela IV. bio je poklonio kaptolu komad města u sl. kr. gradu Zagrebu [1]), da si ondě sagradi tvèrdjavicu za svoju obranu. To je onaj toranj kod opatičkih vratah, a kanonici su stanovali u popovskoj (sada poštarskoj) ulici, te su se stopèrv kasnije, poradi věkovita razdora s gradjani, preselili na sadašnji kaptol Banovići Ivan i Henriko gojili su osvetu u sèrcu, zato što im je bio Mihajlo oduzeo brezničku županiju. Netom je dakle ovaj u Ostrogon krenuo, a oni pobune proti kaptolu obljižnji narod i stanu se spremati na Zagreb. Kad to dozna Pankrac, biskupski zaměnik, on pozove na obranu kaptolske podložnike: nu ovi su već bili od banovićah zavedeni, te jedva koji dodje. Pankrac dakle pozove pod oružje sve zagrebačko duhovništvo, velikaši mu pošalju pomoći, pa mu se pridruži i zagrebačko poglavarstvo s mnogimi gradjani. U to su banovići stigli sa svojom četom u Zagreb. Pankrac sa svojimi otidje im na susret. Kod potoka Medvednice udare se obě čete: napadnici budu poslě žestoke bitke razbijeni, nu toliko se je kèrvi prolilo ondě, da se ondašnji most sve do dana današnjega zove kèrvavi most. Buduć da je onda sve jednako još domaći rat běsnio, jer se je jedan dio dèržave dèržao Othona, a drugi je Karla Roberta priznavao za svoga gospodara: to se

[1]) Kao što je poznato Zagreb stoji na dva bèrda. Jedno bèrdašce zauzima biskup i kanonici, a drugo je bilo odprije Greč zvano (*civitas montis Graecensis*) t. j. kralj. slob. grad, jer je bio dao Bela na njem grad sazidati. Stari Zagreb ležao je izmedju oba ova brega ili greba, t. j. u sadašnjoj potočnoj i vlaškoj ulici.

Digitized by Google

kaptol nije mogao nadati ni odkuda pomoći ni pravnoj ni materialnoj, već se je morao uzdati u svoju mišicu. Godine 1304. došao je nov biskup zagrebačkoj cèrkvi — slavni Augustin Gazotti, rodom Dalmatinac iz Trogira. Njemu se ima biskupija ova najviše zahvaliti na svojoj nutarnjoj uredbi. Čim je zasio na prěstol Karlo Roberto, odmah je Augustin nastojao, da njegovi svećenici oružje polože i da se prime svetih stvarih. Zato je g. 1307. cèrkveni sabor sazvao, gdě je odredjen pravionik kaptola i primljen tako zvani zagrebački breviar. Kasnije je još dva puta cèrkveni sabor sazvao: ustanove ovih saborah, potvèrdjene od višjega města, dao je kasnije biskup Ladislav II. g. 1334 popisati u jednu knjigu, koja je bila onda u sakristiji sa dva lanca prikovana kao zakonik ove biskupije. G. 1317. zastupao je naš Augustin ugarsko svećenstvo na bononskom cèrkvenom saboru. Od kralja Karla izmolio je znamenitih povlasticah svojoj cèrkvi, naime, da podložnici biskupski i kaptolski budu prosti od svake světovne vlasti, i samo biskupu i kaptolu podloženi (od tuda je onda kasnije postao biskupski i kaptolski župan, *comes*); da isti podložnici nikomu neplaćaju poreza i da nedaju tlake van biskupu i kaptolu i t. d. Inače je bio čověk vèrlo blag, pomirljiv i dobrotvor; on je zaveo u Zagrebu ubožnicu. Još pripovědaju lětopisci o čudu, koje je isti Augustin u Zagrebu počinio, da je naime u vrěme suše, kad su bili svi zdenci presahnuli, umolio Boga, te je provrěla iz zemlje izpod biskupskoga grada „pod orahom" živa voda, koja sve do danas izvire. G. 1319. otišao je Augustin u napuljski grad Luceru, na molbu napuljskoga kralja, da pomogne pokèrstiti ondašnje Saracene, gdě je i preminuo g. 1329. te je bio kasnije medju svetce uvèršćen, i cèrkva zagrebačka slavi njegovu uspomenu svečano svake godine na 3. kolovoza. —

Nastupnici sv. Augustina, po imenu Ladislav II., mnogo su nastajali o tom, da se povrate cèrkvi opet nepravedno od nje oteta imanja. G. 1355. zasio je stolicu zagrebačku Dimitar, bivši prije biskup srěmski, i znamenit tim, što je kao biskup zagrebački oko g. 1379. postao kardinal, a kasnije ostrogonski prabiskup. Izza njega došao je iste godine Pavao, brat Ivana Palisne. Upravo onda je bio Ljudevit I. preminuo, a kći njegova Marija bude za vladajuću kraljicu okrunjena. Nu na jugu se je zametnula urota, koja je odlučila pozvati na prěstol Karla Dračkoga. Naš Pavao otišao je po njega, te se je Karlo zbilja prěstola dokopao, nu poslě 2 měseca bio je na zapověd kraljicah ubijen, a Pavao je poběgao. Uslěd toga bila su kaptolu oteta imanja i desetina, dok nije novi biskup Nikola Gara Sigismunda kralja uvěrio, da kaptol nije dèržao s biskupom Pavlom, te je onda kralj zapovědio, da se kaptolu opet sve povrati, jer je bio Nikola Gara kraljevski kancelar. Nu zato je imao kaptol sa Zagrebom gradom věkovite razpre osobito poradi medjah. K tomu je doprinosio vojvoda kraljevinah Ladislav Losonczy, potičući gradjane proti kaptolu, tako da su oni zbilja g. 1397. na znak zvonah na kaptol navalili, sve poharali, popalili i više ljudih poubijali. Zato ih je biskup izobćio, te su bili jedno 3 měseca izvan krila cèrkve [1]). Ovakvi su se prizori više putah pojavljali i naravno je, da nisu ostali bez repressaliah. — Izza Nikole postao je biskup Eberhardus de Alben, koji se je na svojih poveljah ovako podpisivao: „Eberhardus divinæ et apostolicæ sedis gratia Episcopus Zagrabiensis Ecclesiæ, ac totius Slavoniæ

[1]) U svom izobćujućem pismu ovako piše: „Perfidi filii Belial, pestiferus populus, sacrilega civitas, gens perversa et absque consilio, ecclesiae libertatis aemuli, Satanae satellites, rugientes belluae ac bestiae indomitae i t. d."

Digitized by Google

constitutus a regnicolis Banus.“ On je bio kasnije prešao u biskupiju varadinsku' a za koje vrěme opet se je u Zagreb povratio.

Za Ivana de Alben imao je zagrebački kaptol i opet više okèršajah sa gradom Zagrebom. Gradjani su se tužili, kako su g. 1422. kanonici navalili na grad i počeli ga hèrvati, te na putu pobili kod Manduševca [1]) nèkoliko gradjanah i više njih ranili. S druge strane dogovorili su se opet potajno gradjani i navalili iznenada na kaptol, i dok su bili kanonici u cèrkvi, kuće su im porobili i poharali, i ljude, koji su se u kućah desili, poklali, pa onda su s velikom vikom na samu cèrkvu udarili, i bili bi zaisto sve kanonike poklali, da ovim nije na pomoć došao Dióban sa svojimi ljudmi. Za to su bili i opet od biskupa Ivana zagrebački gradjani izobćeni, te oni i njihovi potomci do trećega koléna nesposobnimi proglašeni za obnašanje cèrkvene časti. Iz toga je kasnije postala kao priča, da Zagrebčanin nemože biti kanonik. — Ovakve dogadjaje mi dakako jedva možemo věrovati, jer nam se nemogući čine; oni pokazuju najjasnije, koliko je u ona doba bezpravje i bezzakonje vladalo, i zato da se treba dobro na um uzeti, kad čověk stara zlatna vremena hoće da hvali. — Nu nije ovo bila jedina nevolja kaptola: drugi velikaši pootimali su mu koje desetinu, koje imanja, da napokon kanonici nisu imali odkuda da žive, dok najposlě krèpkim nastojanjem biskupa Ivana, koji je bio ujedno kraljevski kancelar, neizdade kralj Sigismund zapověd, da se ima kaptolu sve što mu je oteto povratiti. — G. 1433. preminu biskup Ivan IV., i od onda je biskupija zagrebačka do 40 godinah bila kao razcèpljena: imala je doduše duhovne glave, nu biskupskimi imanji upravljali su kojekako posebni světovni „gubernatori“ na korist kralj. blagajne, a biskupi nisu odanle po gotovo ništa dobivali. Napokon g. 1466. postao je zagrebačkim biskupom světovnjak Osvaldo Thuz, pokle bi s dopuštenjem papinim svete redove primio. Njemu se ima biskupija mnogo zahvaliti, jer on joj je opet sva imanja i desetinu povratio, i kaptol sa gradom Zagrebom pomirio. U ovo doba počeli su Turci žestoko napastovati Hèrvatsku i Slavoniju, zato je Osvaldo grad svoj utvèrdio, a i kaptol je svoje zemljište ogradio i obzidao, a za obranu pozvao je světovnjake poděliv im sloboštiine — i tako su postali nègdašnji kaptolski gradjani, koji su i osebnu vojničku četu činili. Nu, kao što je poznato, nikad nisu Turci do Zagreba stigli (radi Save), akoprem su Posavje više putah bili poharili.

Osvaldo Thuz je g. 1490. okrunio u Stolnom Biogradu kralja Vladislava, i izmolio oproštenje gradu Zagrebu, koji je bio od Vladislava odpao i němačkomu se caru pridružio. Pod njim je kaptol ponovio i popravio svoje ustaréle ustanove (statuta) s dopuštenjem pape.

Na město preminuvšega Osvalda došao je g. 1500. Luka, koji je u oporuki zagrebačkoj stolnoj cèrkvi ostavio 16,000 zlatnih dukatah. Izza njega imala je cèrkva zagrebačka zasebice tri Bakača ili, kao što su se kasnije prozvali, Erdödy-a: Tomu, koji je postao kardinal, Ivana i Šimuna. Ovaj poslědnji tukao se je junački u bitki kod Muhača g. 1526., gdě je Ljudevit II. zaglavio. Izza njega razpala se opet ugarska dèržava: jedna je strana izabrala Ivana Zapolju za svoga

[1]) Prije 200 godinah nije bilo u Zagrebu od kamenitih vratah do harmice nijedne kuće, već je imao kaptol kod Manduševca majur, gdě je valjda poklonjenu sebi maltu pobirao. Budući je bila manduševačka voda već onda na glasu, te su onamo i gradjani hodili po vodu: to će se lako razabrati, zašto su se baš ondě u vrěme ovoga razdora najčešće zavadjivali.

Digitized by Google

kralja, medju ovimi bio je Šimun biskup; druga je stranka pristala uz Ferdinanda Austrianskoga, medju ovimi ban Batthyan i grad Zagreb. Kaptol se nije mogao složiti, jer su jedni kanonici za Zapolju bili a drugi za Ferdinanda. Šimun je svoj grad u Zagrebu oboružao, utvèrdio i vèštomu junaku Vageroviću povèrio, da ga brani od carevacah. Videći grad Zagreb ove priprave poplašio se je i mudio pomoć do Ferdinanda, koji je onamo grofa Turiana sa vojskom poslao, da osvoji biskupski grad. Vagerović se je viteški dèržao, sve je navale hrabro odbijao i neprijateljskomu Zagrebu mnogo štete počinio. Dva měseca je bio od volike Ferdinandove vojske opasan i zatvoren, al se nikako nije hotio predati, dok napokon nepozove Ferdinand Turiana Beču u pomoć, i tako Vagerovića neoprosti obsade. Kaptol je bio medju tim k Ferdinandu prešao, i tako naravno nije bilo sloge izmedju njega i biskupa. Napokon se je Zapolja s Ferdinandom pomirio, i onda stopram priznao ga je i Šimun; nu zato se je zaratio sa grofovi Zrinjskimi, te je javni taj rat više godinah trajao. A kaptol je bio za onda u najvećoj nevolji; jer kuće kanonikah bile su od Vagerovića poharane, a kaptolska imanja od Turakah.

Po smèrti Šimunovoj (g. 1543.) poděljena je čast biskupska učenomu Nikoli Olahu, i izza kako je ovaj uzvišen na jegarskoga nadbiskupa, slavnomu pravoznancu Pavlu Gregoriancu (g. 1549.), koji je bio predsědnik dèržavnoga odbora, štono je imao sataviti od tolikih zakonah jedan zakonik. Odbor taj je svèršio ono dělo (Quadripartitum), nu Ferdinand I. ga nehtěde proglasiti, buduć da odbor nije hotio nikako uvèrstiti u taj novi zakon někoje točke, n. p. da se kralj nemože na sud pozvati i t. d. U ostalom Gregorianci je slabo kad živio u Zagrebu, i preměšten je kasnije u Gjur.

Matija Bruman, koji je oko g. 1560. biskup postao, stekao je dvě za svoje naslědnike znamenite povelje od cara Ferdinanda, naime, da podložnici cèrkve zagrebačke nemoraju plaćati dèržavnoga poreza, i da poseduju on i njegovi naslědnici opatiju topličku ili topusku (u 1. banskoj regimenti), koju je za onda dèržao Franjo Keglević. Od onoga vremena pripojili su zagrebački biskupi svomu naslovu i opatstvo b. d. M. u Topuskoj, od koje se dan danas samo razvaline vide. Brumana je zaměnio (god. 1564.) glasoviti u mnogom pogledu Gjuro Drašković, koji je odprije zastupao Ferdinanda cara u tridentinskom cèrkvenom saboru, te je od onda bio žestok branitelj njegovih odlukah i privolio je i hèrvatski sabor, da je primi. Zato je někoje župnike, koji su se bili već odprije oženili, s časti skinuo, što se nisu htěl sa ženom razstaviti. On je najviše o tom radio, da nitko osim katolikah nemože šta posědovati u Hèrvatskoj. Nu on je i pèrvi škole u Zagrebu zaveo i sěmenište duhovno o svom trošku utemeljio. Za njegova biskupovanja bio je junačk; kanonik Franjo Filipović od Turakah uhvaćen i velikimi mukami prisiljen da odpane od kèršćanske věre. To je tako razljutilo Draškovića, da je dao medju ostalim kuću njegovu pocèrniti, te je pusta stajala jedno dvě godine danah, pa onda je onamo preměstio duhovno sěmenište, koje se baš za to sve do danas zove *cèrna škola*. Za Draškovićeva vremena (koji je u jedno i hèrvatski ban bio), bijahu ustali na oružje zagorski seljaci pod Gubcem, budući bezdušno ugnjetavani od svoje gospode. Drašković je utažio ustanak taj, nu žalibože nije prepréčio one grozovite okrutnosti, što su onda dobitnici na pobědjenih počinili. God. 1570 zavladao je u ovih stranah obćeniti glad, a za njim kuga: onda se je Drašković lěpo izkazao, pokloniv sve svoje siromakom. Dva puta je dèržao biskupski sabor, g. 1570 i

Digitized by Google

1574.; više je latinskih knjigah spisao. Nije nam moguće opisati ovdě sav njegov život, al već iz onoga, što smo rekli, vidi se njegova važnost i znamenitost. G. 1578, bio je Drašković, kao kralj. kancelar u Gjur premješten, kasnije je postao koločki nadbiskup i kardinal, i preminuo je 1587. Za njim je došao Ivan Monoszlai, koji je preminuo g. 1584, ostaviv u oporuci medju ostalim 200 for. onim mladićem, koji će učiti magjarski; a ovoga je zaměnio Petar Herešinec [1]), koji je bio postao kralj. kancelar i gjurski biskup.

G. 1590. primio je biskupsku mitru Kaspar Stankovački, koji je kasnije i ban postao, i budući da su onda Turci najviše navirali u Hèrvatsku, više se je morao baviti světovnimi stvarmi nego duhovnimi. Po smèrti njegovoj imenovan je biskupom Nikola Zelnicaj, drugčije Stepanić zvani; nu biskupovati je počeo stopèrv 1601, jer je imao veliku razpru s papinskom stolicom, što nije hotio platiti pristojbinu zvanu *annatae*, i napokon je bio zbilja od nje oprošten. Napisao je pověstnicu Petrinje i drugo koješta, jer se je više bavio knjigami nego gospodarstvom. G. 1602. dèržao je cèrkveni sabor, nu već slědeće je godine preminuo, žaljen od svakoga, jer je bio vèrlo blage ćudi, te je kazivao, da je najbolji način savladati neprijatelja, ako si od njega, mogavši ga uništiti, učinimo prijatelja: s toga je svakomu preporučivao 5. poglavje Mat. evandjelja, da ga svaki dan čita.

Za njim je došao na biskupsku stolicu redovnik (sv. Pavla) Šimun Bratulić, a ovoga je izměnio Petar Domitrović, rodjen od roditeljah iztočne cèrkve. I ovaj je imao neprilikah radi pomenutih već *annatah*, te je stopèrv dvě godine izza svega naimenovanja bio posvećen; kasnije (g. 1628.) utopio se je u Varaždinu u někakvoj jami. U Fr. Erghelia, koji je za njim slědio, to je znamenito, što je bio kao vesprimski biskup jedno 13 godinah ujedno i zagrebački kanonik, dok nije napokon i biskupom ovdě postao. Njegov naslědnik Benko Vinković bio je čověk vèrlo učen osobito u domaćoj pověstnici, te je i ostavio izza se historičkih rukopisah, i umro pun zaslugah g. 1642. — Mart. Borković, bio je takodjer redovnik (sv. Pavla); on je dèržao biskupski cèrkveni sabor, i kasnije postao nadbiskup koločki U početku 18. stoljeća biskupovao je u Zagrebu grof Mirko Ezterhazy, koji je bio ujedno reda sv. Pavla praeses generalis, te je kasnije preminuo kao prabiskup ugarski. —

Oko god. 1772. ravnao je cèrkvu zagrebačku Jos. Gallyuff i ostavio je věkovitu uspomenu u sèrcu ovdašnje siromaši znamenitom zadušbinom učinjenom u tu svèrhu. Za njim je ogranuo zagrebačkoj cèrvi glasoviti Maximilian Verhovac, kojega ime u svačijih ustih sve do danas živi. On je, ako se nevaram, najdulje biskupovao izmedju svih svojih predšastnikah, naime gotovo 40 godinah, i za ovo vrěme sagadio si sam svojim troškom ili nastojanjem puno spomenikah — monumenta aere perenniora, — naime duhovno sěmenište, biskupsko sirotište, bolnicu milosèrdne braće, pèrvu to i sve do nedavno jedinu javnu bolnicu u Zagrebu — pa komu da stopèrv nagověšćamo, da nam je on otvorio naš mili Maksimir, osobito od sadašnjega g. nadbiskupa tako znamenito ukrašeni, da mu na daleko neima para. Osim ovoga je Verhovac u svojoj oporuci puno pobožnih zadušbinah ostavio, i namiriv 52 godine u svećenskom stališu, prestavio se je u bolji svět, okružen kaptolom i prebendari,

[1]) Valjda rodjak Jurja Herešinca, začesanskoga predstavnika, o kojem se piše, da je g. 1545. počeo obradjivati zapuštene vinograde izza Nove vesi na bèrdu odprije Jerusalem, a sada Herešinec zvanom.

Digitized by Google

g. 1827., oplakivan od svijuh. Poslě dvě godine zasio je biskupsku stolicu Alex. Alagović, koji je samo něšto više od 6 godinah biskupovao, nu i za ovo si je vrěme svojom velikom darežljivosću sila štovateljah nabavio. Zagreb mu je osobito zahvalan, što je smèrdljivu baru izza biskupskoga grada preobrazio u krasan vèrt, jedino pravo šetalište ovoga grada. Njegovim jošte sada živućim naslědnikom (zato valjda neće nitko od nas potrebovati njegov životopis) dovèršuju se lětopisi 74 *biskupah* zagrebačkih, od kojih je 13 uzvišeno na nadbiskupe, prabiskupe i stožernike. Već Stěpan II. radio je o tom, da se zagrebačka biskupija spoji sa nadbiskupijom splětskom, koje načelnici zvali su se ujedno i prabiskupi hèrvatski: kralj je bio već na to pristao, al su se opirali Dalmatinci i sám papa. Kasnije su o tom radili biskupi Petretić i Borković, posluživ se prilikom, što je onda bila od Turakah razorena nadbiskupija koločka, pod koju spadaše Zagreb, nu opravili nisu takodjer ništa. Napokon se je za tu stvar zauzeo sám hèrvatski sabor, najposlě god. 1845., nu i to ostade bez uspěha. Trebalo je za to godine 1848., da se hèrvatska cèrkva emancipira od ugarske, i stopèrv preuzv. g. J. Hauliku sudjena ja bila ta zaista važna odlika, da bude pèrvi hèrvatski nadbiskup. Za sada još visi, istina, i ova nadbiskupija o prabiskupu ugarskom, a drugčije za sada ni nemože biti, jer je splětski primat ukinut i tako neima hèrvatskoga primata — nu što nije sad to će biti někad.

Zavèršujemo svoj članak iskrenom željom, da nova nadbiskupija sve više širi slavu Božju!

TOBOLAC.

Iz Zagreba. U subotu stignut će ovamo prejasni papinski nuncius kod bečkoga dvora, kardinal Viala Prela, da našega preuzv. nadbiskupa g. Gjuru Haulika svečano uvede u nadbiskupsku čast. Dva će ovdašnja prečastna kanonika otići u Poličane, da ga svečano dočekaju i prime.

Nj. preuzv. gospodstvo nadbiskup dao je u Beču skovati uspomenice na spomen podignuća biskupije zagrebačke na nadbiskupiju. Na jednoj je strani ovih uspomenicah zagrebačka stolna cèrkva, a na drugoj shodan napis.

Svečanost će se ova obaviti u stolnj cèrkvi, gdě će prejasni kardinal poslě službe božje pročitati papinsku bullu, a poslě toga dèržati govor, a za njim će govoriti preuzvišeni nadbiskup.

U nedělju će biti svečani oběd u biskupskom dvoru, pod večer opet ondě koncert, a zatim razsvětljenje grada.

U ponedělјak pošetit će njegovo prejasno gospodstvo cèrkve, samostane, nar. muzej i Jurjaves.

Još iste večeri nakanjuje něko družtvo dobrovoljacah predstavljati izvorni i dosada neigrani igrokaz: „Gostba.“ Imali smo priliku ovaj komad pregledati, nu moramo iskreno kazati, da nam se nimalo nečini shodan za predstavljanje, jer je bez duha i poetičkoga uzleta, a pisan jezikom da se Bog smiluj.

Nitko se toliko neraduje narodnomu predstavljanju, koliko mi; to smo činom pokazali. Pa upravo zato i želimo iz svega sèrca, da se sve, što se hoće predstavljati, predstavlja dobro i dostojno.

Gospoda dobrovoljci moraju na um uzeti, da će sada igrati izza kako je občinstvo naše vidělo několiko Talijanah, koji ako i nisu bili izvèrstni pěvači, a ono su bili dobri igrači. Moraju i to na um uzeti, da ima kod nas ljudih, koji nisu upravo prijatelji narodnih predstavljanjah, koji vrebaju na priliku, da pred světom govore, da naši ljudi nisu dorasli dvoriti božicu Thaliju.

Za dobro predstavljanje mnogo se toga hoće. Treba da je predstavljač lěpa uzrasta i okretna těla, ugodna i čista glasa i uz lěpi govor treba da ćućenja svoja izražava i dobrom mimikom. A kad je sve to, treba da

Digitized by Google

se predstavljač podulje vežba, da si zadaću svoju u kèrv i mozag ucèpi.

Uvèreni smo, da će se g. g. dobrovoljci posla svoga podhvatiti svom svojom snagom, i da ih ima nèkoliko sposobnih i podobro vèštih, nu tu treba ipak još i to, da ih upravo koji vèštak ravna i podučava. A za to bi se po našem mnènju morao pobrinuti kazališni odbor; morao bi naći vèštoga čovèka, koji bi ma i uz primèrnu plaću bio učiteljem naših mladih dobrovoljacah.

Ako smo svom svojom snagom proti tomu, da se svetinja narodnoga našega kazališta neoskvèrni nespretnimi i upravo nevaljalimi predstavljanji, kakvimi su nèkoja putujuća družtva prije nèkoliko godinah trovala naš možemo reći nevini svèt, to želimo i to, da se narodno naše družtvo popne bar i koliko do umètnosti. Molimo našu g. g. dobrovoljce i sve narodno obćinstvo, da mu se ovo našlh nèkoliko iskrenih rèčih nebi na žao dalo, jer smo ih i u dobroj naměri i čistim sèrcem napisali.

— Dana 2. svibnja imalo je sèdnicu ravnateljstvo matice ilirske.

G. Petranović Božidar ponudja, da se sakupljeni novci za maticu dalmatinsku 771 f. 22 kr. pod uvèt, da se glavnica i kamate vrate ako bi se ustrojila dalmatinska matica, s našom sjedine. Odlučeno je pisati istomu gospodinu, da matica ova pristaje na sve uvète osim povraćanja kamatah, kojim upravo i matica radi, te bi to bilo pogibeljno ovdèšnjoj matici, jer bi joj kamate mogle za nèkoliko godinah proždrèti cèli imetak, i mèsto tih da će se Dalmatincem poslati 13 iztisakah od svake knjige, da se razdèle po knjižnicah i školah, premda bi jih prama glavnici kano moralna družtva po pravilih išlo samo 6 iztisakah. Ako na to g. P. pristane, neka pošalje novce amo.

Antun Kuzmanić javlja, da nemože pristati uz uvète postavljene mu glede prevoda knjige: „Das Buch der Natur," te je odlučeno: pisati mu, da tu knjigu i dva rukopisa, što jih kod sebe ima, poštom povrati.

Historičko jugoslavensko družtvo javlja, da se želi sdružiti s ostalimi družtvi.

Matija Ban piše, da se nemože zahtèvati od našega pisca, da se dèrži ičije slovnice, jer da još nèma valjane, budući da ima svoju slovnicu. Na to je odlučeno, primiti 4. svezak „Dubrovnika" tek onda, ako ga dotični odbor odobri.

Tiskanje Osmana Gundulićeva izručeno je tiskarnici Gajevoj, jer je jevtinije cène postavila od Župunove. Nadgledanje tiskanja i bilježke izručene su g. Veberu.

Belamarić Ivan poklanja družtvu rukopis Osmana Gundulićeva u zamènu s nèkojimi knjigami i ponudja na poklon još nèkoliko drugih knjigah. Poslat će mu se tražene knjige, kojih je matica izdala i pisati, da pošalje ponudjene knjige, a rukopis predaje se muzeju pod tom pogodbom, da svakome matičinu članu bude prosto dolaziti i čitati knjige, koje se u muzejskoj knjižnici nalaze.

— Kao što „Lumir" piše našao je slučajno g. Aleks. Rypinski vlastnik poljske tiskarne u Londonu naša četiri znamenita rukopisa: 1. „Osmanida; to jest rati cara Osmana, spèvanje Girua (?) Frana Gundulića vlastela dubrovačkog. U Dubrovniku lèta 1781. Str. 680 — 20 pèvanjah." 2. „Sunčanica, spèvanju gospodina Gira (?) Gundulića. 1772." 3. „Došastje od Enee k Ankisu svomu otcu. Spèvanje Gjona Palmotte. 1794." 4. „Pripovèst od Lidie izeta iz Pèvanja 33 i 34 Ludovika Ariosta, prinešena u pèsan slovinsku od neznana spèvaoca." — Gospodin je Rypinski voljan rukopise ove českomu nar. muzeju pokloniti.

— Vukovih narodnih pripovèdakah ima već u Zagrebu na prodaji.

— U Karlovcu je od nèkoga vremena nèmačko kazališno družtvo, želimo da nam štovani naš g. dopisnik javi, zašto su prestala narodna prestavljanja dobrovoljacah.

— U zadnjoj „Danici" ima naknadno izvèšće o dvijuh školskih knjigah: o povèstnici g. Mesića i slovnici g. Vebera; nadamo se, da ćemo u budućem broju i dovèršetak ovoga izvèšća čitati, jer znamo, da je g. J. vèrlo doslèdan čovèk.

Slavenski glasnik. Poznati koledar „*Slovenski Pozornik*" izlazit će od sada u Gemeru, redigirat će ga g. Sam. Ormis.

— Od Žive je izašao 5. broj. Izvan produženjah ima u njem novih člankah: Čovèk i priroda od Dr. J. Purkynè, — Lastavica predhodnica proljeća. — Razgovor o rastenju bilja od J. Saxa.

— U Pragu je upravo sada izašao novi svezak kazališne biblioteke. — Od Rittersbergovih sabranih spisah izać će drugi svezak. Od Herloševa „Cèrnagorca" u českom prevodu izašao je takodjer drugi svezak.

— Vis. popečiteljstvo prosvète preporučilo je česku Povèstnicu Austrianske carevine od g. Tomka kao učevnu knjigu sa višje realne i gimnazialne škole.

— Kollarova Staroitalia već je natiskana.

Digitized by Google

Svašta po mèšte. G. Ander pèvao je u Frankfurtu u operi: „Prorok.“ Franfurtski časopisi hvale ga kao jednoga od pèrvih pèvačah našega vèka.

— Nèmački časopisi javljaju, da će se glasoviti umètnik *List*, koji sada u Weimaru živi, oženiti s knjeginjom Wittgensteinskom.

— Francezki zrakoplovac Petin ugovorio je u New-Yorku, da će na novom od njega iznadjenom zrakobrou za 36 satih preploviti u Europu.

— Turinski časopisi javljaju, da se bivši predsèdnik sardinskoga ministeria d' Azeglio, glasoviti slikar, posvetio svojoj umètnosti, te da je ovih danah za 11,000 frankah slikah prodao.

— Porota englezkoga mèsta Gloucestera odsudila je ovih danah nèkoga Vil. Vardle-a, zato, što je imao osam ženah. Ove su sve došle na sud da svèdoče proti njemu.

— Za neizmèrno veliki spomenik utemeljitelju sèvernih amerikanskih dèržavah, Washingtonu, poklonila je Brema četverouglasti mramor s napisom: „Washington dem Grossen, Guten und Gerechten das befreundete Bremen.“

— U Monakovu je s kretanjem stola pokus učinjen pred samim kraljem, i to dobrim uspèhom. Kralj je poslao po slavnoga fisika *Ohma*, da mu rèši ovu zagonetku, a ovaj je rekao, da sve to mekaničkim putem biva.

— U Berlinu kuhaju ljudi s plinom (gazom). Ingineur Elsner dobio je povlasticu za spravu, kojom se može na svakom mèstu pripraviti plina, koliko komu treba, dočim je to sada samo ondè moguće bilo, gdè su bile posebne zato priprave.

— *Vasilij Gavrilović Marin.* Kad je prije nèkoliko nedèljah u Moskvi strašnim požarom gorelo kazalište, bila su tri čovèka u velikoj pogibelji, da će živi ognjem izgorèti; dva su njih voléla skočiti iz visokoga krova i ubiti se na taracu, nego da izgore, nu treći je ostao na krovu vičuć za pomoć u ime božje. Gledajućim ljudem pucalo je sèrce od jada i žalosti, nu kako da mu pomognu, lèstve i najveće nisu dopèrle do krova neizmèrne ove kućerine; al se evo pojavi seljak Marin moleći, da mu dopuste osloboditi nesretnika. U jedan mah baci kožuh sa sebe, pograbi najveće lèstve, prisloni ih uz kuću, uzme uže te se prepaše oko tèla, otidje do vèrhunca lèstvah, pa se pograbi za žlèb, te se popne na krov; došav ovamo baci uže nesretniku, da ga gdè priveže. Kad je uže bilo privezano, spustio se najprije Marin, a zatim onaj nesrètnik sa krova. Svètina se divila ovoj neprestrašivosti, i bacila se na kolèna, da se Bogu zahvali za veliko čudo.

Glas o ovom *čovèkoljubivom seljaku* dopro je i do cara. Car ga je preda se pozvao i ovako pozdravio: „Hvala ti brate, za tvoje plemenito dèlo. Bog će te zato blagosloviti. Evo ti medalje i sto rubaljah, kad god što ustrebaš, a ti dodji k meni, pa mi kaži. Sada ogèrli svoga cara pa hodi s bogom.

— **Ribarenje u Uralu.** Uralskim je Kozakom slobodno ribe loviti u rèci Uralu, nu to mora ići po redu. Po zimi lovi se ovako: Kapetan odredi mèsto, gdè se i dan kad se počme. Ovdè se dakle sakupe Kozaci, nu samo služeći.

Svaki ima svoju spravu, a još su svi na brègu, samo se ataman šeće po smèrnutoj rèci. Na brègu stoji top, ataman mahne rukom, topdjija izpali top, a Kozaci hajd na led. Kad se led probije, toliko se ribah pokaže, da ih nemogu svih ni pohvatati. Ali jedan neće da pomogne drugomu; svatko mora za sebe raditi; neka tko više, koliko ga volja: „Hej ljudi, junaci, pomozite, nemogu,“ to je sve uzalud, pomoći mu neće nitko, jer je svatko tvèrdo nakanio, da će samo za sebe raditi.

A kad se ovako najbolje radi, slomi se led, pa Kozak propadne do pasa u vodu ili pliva s ribom k obali. Na drugoj opet strani otidje koji za časak s leda, pa da svoju spravu svomu susèdu. Ovaj ih spusti obè u vodu, te uhvati na svakoj po jednu ribu, nu nemože ih obè na jedan put izvući. Što dakle da čini? Uzme jednu spravu u zube, pa potegne velikoga soma, nu led mu počme pod nogami pucati, što sada; priveže soma k nogi, pa ide da potegne drugu ribu, al mu u to pukne led pod nogami, pograbi dakle drugoga soma pod pasuh, pa s jednim pod pasuhom a s drugim k nogi privezanim pliva k obali.

Na obali već čekaju tèrgovci iz Moskve. Obično proda se sve odmah s mèsta. Lov ovaj traje po tri tjedna, svaki se dan lovi na drugom kraju.

Od najbolje ribe, što ju uhvate, pošalju po posebnom častniku jedan komad caru. Ovo se zove: „Carski komad.“

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 19. U četvèrtak 12. svibnja 1853. **II. TEČAJ.**

Opis dogadjaja, koji bi se mogao dogoditi.

(*Dopis iz Rěke*).

Došav něke večeri kući, nadjem na stolu 10. broj Nevena, te neimajuć volje za važnije poslove, uzmem premetati list po list, dok mi u oči neudari onaj list, koji nětko svomu prijatelju amo piše. Po opisu onog čudnovatog čověka, koga smo ovdě svi dèržali za pravu benu, spoznam, da ono nije izmišljeno, već se začudim onome někome Rěčaninu, da ga je mogao preporučati, pa još za učitelja. Al se s druge strane nemalo utěšim, videći, da nisam ja sám nasio s někim čovèkom, koga sam se prije několiko danah jedva oprostio, pa to něka služi na utěhu onomu Zagrebčaninu, što je ovaj moj bio mnogo gori. Jer onaj se je pokazao samo nevěštim i preuzetnim, a ovaj moj bio je ne samo tupa uma i nesnosne oholosti, nego i podle ćudi, i upravo opaka sèrca. Daleko bi me zavelo, da hoću da vam opišem sve što je ili ludo rekao, ili nesmotreno učinio, ali nemogu ipak, da vam za zabavu barem nešto nenacèrtam.

Bila je nedělja; na gradskom zvoniku odbilo je osam satih, a ja poručav i zapaliv lulu naslonim se na prozor, da se nagledam světine, koja je po predgradu amo tamo prolazila. Tko pozna Rěku, znati će, da je u ovo doba živahna, te će priznati, da sam se upravo lěpo zabavljao. U taj par pokuca nětko na vratih, a ja sèrdit, što nětko hoće da me tako rano u zabavi smeta, zaviknem svoj obični: „nutar!“ Čověk postane něšto pred vrati, ali nečuvši drugog oziva nego moj tvèrdoglavi nutar, otvoriv naglo vrata, stupi u sobu. Preda mnom stajaše čověk u uvehlom cvětu svoje dobe; kose mu bijahu tako namazane někom mirisnom masti, da bi se mogao u njih ogledati kano u zèrcalu, a miris bi me bio zaliknuo, da ga nije srećom razbijao dim moje lule, koji je povětarce s prozora u sobu těralo; oči malene i utopljene, kojimi je neprestano nemigivao, bile su pune lukavosti; bradu je obrijao, pustiv něšto maha blizu ušiuh, a bèrke je pustio samo pod nosom; vrat mu je propao srěd dvě čeljusti, koje modri svět ubojicami kèrsti; a běli rubac slabo je sakrivao jabučicu, koja je našemu praotcu Adamu samo jedanput, a ovomu možebiti više putah živo zaděla, noge su mu se izgubile u dosta těsnih cèrnih hlačah, a izašle na vidělo tek u lakiranih čižmicah. Evo vam věrne slike toga čověka, oprostite, ako je opis něšto predug, ali je potrebit, jer duh se očituje vanjskimi znaci.

Digitized by Google

Premda sam bio sèrdit, što me tako rano buni, razaberem se ipak, pomisliv, da ga je sila na to natërala i nadajuć se, da će se radi toga izpričati. Jest, ali u njegovome rěčniku, punom laštih izrazah i naklonah nije bilo po nesreći rěčih, kojimi se u nas dorasli ljudi obično služe. Izrinuv němačkim jezikom cěle litanije kojekakvih nespretnostih, izvuče iz žepa list, koji da mi piše něki moj bečki prijatelj. Ponudiv mu stolicu, upitam ga, proteže li se list što na njega, da ga taki otvorim, — proteže, reče, ne toliko na mene, koliko na ovaj gradić, jer se o tom radi, da ovdašnje učilište dobije valjanog učitelja. — Misleć, da nam se šalje kakovo čudo učenosti, umoliv inostranca za oproštenje, otvorim list! Ali kako sam se prepao! Stó mislih pade mi na jedanput na pamet, a sto protivnih ćućenjah obuze mi sèrce!

Ja od sve duše mèrzim ljude, koji se preveć klanjaju, prispodobljajuć ih otrovnim zmijam, koje izpod zelene travice smèrtno ujedu; pa što još, ako se sami hvale, onda mi upravo uzkipi sèrce. Poznajuć bistroumlje svog bečkog prijatelja, nisam se mogao dosta načuditi, kako mi može preporučati ovakova čověka. Jer da je i sve ostalo u što boljem redu, onaj njegov lukavi pogled omrazio bi mi ga za sve věke, te u ovaj par nisam nikako znao što da činim. Nu koje da izpunim volju svome ljubljenom prijatelju, koje da vidim što će biti, zametnem s njim govor, pa buduć da se je preporučao za učitelja, upitam ga, zna li hèrvatski, jer da se ovdě sve predaje narodnim jezikom. Da ste ga viděli kako se je nakesio, te mi odgovori, da se nemože dosta načuditi, kako se u gradu, koji se nalazi u Němačkoj, može upotrebljavati hèrvatski jezik. Začudjen upitam ga: koji grad, u kakovoj Němačkoj? — Jest, odgovori, ja sam u Beču vidio zemljovid Němačke, gdě se i Rěka nalazi. Zato sam osvědočen, da ondě stanuju sami Němci, te sam se začudio, što sam nesrećom nadošao u gostionu, u kojoj se možebiti jedinoj govori talijanski i hèrvatski, zato vas molim, da me naputite na koje němačko svratilište. — Neznam, je li iz njega govorila zloba ili neznanstvo, al se svakako razsèrdih, te mu rekoh: Prodjite se sanjarijah, papir je tèrpljiv, već budite uvěreni, da ovdě stanuje narod čisto hèrvatski, osim neznatne několicine Talijanah, te se za němački jezik ovdě vèrlo malo znade, a němačkoga svratilišta ni neima. — Čim je opazio, koju sam ja žicu napeo, poče i on puhati u posve drugi rog, pa i jače, nego što bi bilo častno. — Ja sam samo tako mislio, jer su me zaveli někoji zlobni ljudi, ali sad sam se protivno osvědočio, pa to mi je vèrlo drago, ta ja sam rodom Slavjan iz Češke, te se vèrlo radujem videći, kako se lěpo naša hervatska braća razvijaju. — Znamo se, pomislim sam sobom, ti obraćaš kabanicu po větru, ali mene neprevari. Ja sam još kao djak naučio češki, te ga upitam něšto njegovim jezikom. Ali eto goleme nesreće! Moj češki domorodac, porumenivši od stida prizna, da premda je dětetom govorio češki, nije se ipak kasnije mnogo bavio tim jezikom; jer da nije kao němački spretan za visoke znanosti. — S kojih si ti preduboko pao, pomislim opet sam sobom, al ga ipak ukorim, navedši primèr cěle božje prirode, u kojoj svaki stvor govori svojim glasom; al ovako světla glava nije mogla uviděti, kamo šibaju moje rěči, da je mnogo věkovah zaostao za istom — životinjom.

Sad izbije na zvoniku tri četvèrte na devet, a ja idem na misu obično u cèrkvu Sv. Vida, jer mi se skladno pěvanje djakah vèrlo dopada, zato umolim gosta za oproštenje, da idem u cèrkvu. — Molim vas, reče mi, nebi li me htěli naputit na ravnatelja ovdašnjega učilišta, s kojim imam něšto vèrlo važna govoriti. —

Digitized by Google

Rado bi mu bio odbio prošnju, ali misleć, da ću se ga tako naprije rěšiti, rekoh, da idem uprav u učilištnu cèrkvu, te da ću ga po misi onamo odvesti. — U cèrkvi se je neprestano obazirao kano da se koga boji, pa kad bi mu palo oko na koje město, koje bi ga zanimalo, kimao bi glavom kano da se nečemu čudi. Puk i učenici, koji se ovdě vèrlo čedno i pobožno ponašaju, gledahu ga preziranjem. — Po misi podjemo k ravnatelju, koji je u pisarni něšto pregledao. Cèrv se neprevija tako pod čověčjom nogom, kako se je ova kukavica pred njim svijala. Nije se stidio reći ravnatelju u oči, da je on jedini, koji može ovim učilištem slavno upravljati, da mu se je glas raznio po cěloj carevini, pa će ga jamačno skoro zapasti viša odlika. — Da se govornici služe čednom pohvalom *ad captandam benevolentiam judicum*, to sam znao, ali da ovakova ništeta smije pretěrivajuć hvalu, čověka u oči izsměhavati, na to sam u sebi pisnuo kano ljuta zmija. Sad mi se opet potvèrdi ona stara istina, da pretěrana poniznost nije nego ili neizmèrna podlost, ili bezkonačna oholost. — Hotio sam da se udaljim, ali me ravnatelj zadèrži, da preda mnom neima s nikim tajnah, na što i moj gost pristade. — On mu se preporuči za učitelja, pa da mu dokaže svoju sposobnsot, uze jadikovati nad žalostnim stanjem naukah, i nad nedostatnim načinom podučanja u našoj domovini, ali dokazah nije nikakovih naveo, dèržeć se valjda načela, da stvari jasne netreba dokazivati. Meni se na čudo dala nečuvana bezobraznost, što nebivši on nikad ovdě smije takovog što tvèrditi. Ravnatelj, čověk vèrlo blage ćudi, zaprosi ga za koji dokaz, na što on dosětiv se nakon duga napora něčemu, sinu od radosti, te prihvati: Evo na primèr, čuo sam, da se ovdě gèrčki slabo uči, pa taj jezik je posve potrebit malo ne svakomu čověku, zato se ga drugdě osobito na sěveru vèrlo marljivo uče, te ga znadu govoriti kano i materinski jezik. — Da vidimo! ozove se nětko iz druge sobice, a to je bio moj prijatelj, učitelj gèrčkoga jezika, i věšt staro i novogèrčkomu. Kandidat problědi, a mi se dosětismo njegovome jadu, al moj prijatelj umoliv ravnatelja za dopuštenje, stane na njega jurišati raznimi pitanji u čistom starogèrčkom jeziku. A moj čověk ni nepisnu. Studen ga znoj probije, ali se bèrzo razabere i kano dosětiv se něčemu reče: Razumio bi vas gospodine! ali vi izgovarate rěči po starogèrčkom, što me smeta. U ostalom valjan učitelj i nemora znati jezik na pamet, jer na sěveru je navada, da učitelji iz knjigah predaju. — Na čast im takovo predavanje! mi smo ovdě udarili drugom stazom, te koji se je čemu posvetio, zna iz pameti, a ne iz knjigah; sada ćete barem viděti, da oni stari Hèrvati, kojim treba, znadu gèrčki. — Meni se razigra sèrce od radosti, jer premda kano čověk štedim slaboću čověčju, ovakovom ipak bezobrazniku valja skinuti krinku, da ga svět spozna. — Ravnatelj videći s kakvim čověkom ima posla, reče mu odpèrto, da sada netreba nikakvog učitelja, al da i treba, da mu se on nebi mogao nikako dopasti. Na ovaj posve hèrvatski iskreni odgovor, osta moj čověk kano munjom ošinut, valjda što je pèrvi put u svom životu čuo odgovor bez podlosti. Da dalje negledam sramote, u koju se moj preporučenik nesmotreno sunovratio, oprostiv se s ravnateljem izmakoh iz sobe. Jedva sam došao do stubah, al eno ti za menom i moga mučitelja. Taki mi se stade tužiti na nečuvenu neotesanost ravnatelja, koji se osudjuje čověku istinu u bèrk reći, — a ja mu rekoh, da je to upravo znak poštena značaja, jer da nepoštenjaci govore za ledji, al on nije ni ove moje rěči valjano shvatio; — mili Bože, bistre glave! —

Digitized by Google

Imao sam poći prěko mosta, da posětim někoga svoga prijatelja, pa udarimo pokraj mesnicah izvan grada; udarimo rekoh, jer moj drug nije se dao od mene odbiti, premda sam mu dosta jasno pokazao, da ga nikako netrebam. Ovakovi su vam ljudi pravi bezobraznici, a narivati se, to im je život. Kraj mesnicah nadjemo několiko učenikah, koji su se na špekule igrali. Tko su ova děca? upita me moj dosadni pratilac; — po svoj prilici učenici, odgovorim. Je li to moguće? prihvati opet on. Zašto? — Tà za Boga, zar im se pristoji igrat se na javnih ulicah. — Bog s vami, tà ovo nije ulica, već put izvan grada, a igra je nedužna, zašto im se nebi pristojalo? — To nevalja, odgovori on, učenici bi morali iz cèrkve upravo kući, pa knjigu u ruke te uči. Ovaj prestupak zakonah imao bi se ne samo javiti njihovim roditeljem ili gospodarom da ih kazne, već bi ih valjalo strogo opomenuti, da jave učiteljem svaki korak, koji děca čine, dapače učitelji bi imali svojim putem, obećav nagradu onim saučenikom, koji bi javljali, saznati sve što děca doma i vani rade, inače prěti velika pogibelj cělome gradjanstvu. Požalio sam ga u duši za ovo njegovo pedagogičko mnènje, te bi bio najvolio ništa neodgovoriti, ali da nemisli, da se s njim slažem, rekoh: sve u svoje vrěme, moj gospodine; děca uče, al im treba i zabavah, da si razvedre duh i okrěpe tělo, pa što može biti shodnije njihovu zdravlju, nego ovo preugodno prolětno sunce. Kamo sreće, da se igre, osobito javne, umnože, jer što biva javno, čisto je i neporočno, a grěh izabire zakutke, te je medju mladeži upravo zato zavladalo mnogo gadnih opačinah, što je zatěrana u sobe i privezana uz pisače stole. Tà vi kano klasičan čověk znate valjda za odhranjenje gèrčko i rimsko, te bi valjalo da ga širite nipošto stežete. Pogrěška je velika, što někoji nesmotreni odhranitelji hoće da děcu učine mudraci; děca postanu još i prerano odviše mudra, a prisiljena narav osvećuje se i děci i roditeljem i domovini. Zato bi ja, da je prosto zlim postizati dobro, tako nadzirao děcu, da bi uz priličan i njihovim snagam primèren posao, gledala da razviju tělovnu jakost, jer *mens sana in corpore sano*, stara je i živa istina. A za onaj vaš način nadziranja, reći ću vam iskreno, neimam dosta osudnih rěčih, dosta ako ga nazovem gadnim uhodjenjem, pogibeljnim svakoj ma još jačoj dèržavi.

Još bijasmo u rěči, kad eno moga prijatelja. Izjavim mu, da želim k njemu, te se vratimo. Na pragu od njegove kuće, naklonim se propalom kanditu, al on se opet narine; ako gospodine dopustite, reče, ići ću i ja s vami, jer vaše mi je, gospodo, prijateljstvo vèrlo dragocěno. — Što ćeš sad, protěrat ga nemožeš, hajdemo dakle skupa. — Kad smo se u sobi odmorili, domaćica donese botilju koludra sa škarnaticami. Za Boga, zar se ovdě i u jutro vino pije? uzklikne začudjeni gost. — Neplašite se gospodine, prihvati prijazno prijatelj, kod nas je navada, da se malko umače; to potiče glad; dederte: pokusite malo, vidět ćete, da to nije zla navada! Bože sačuvaj, odgovori on, to bi mi naškodilo. — Nebudite kano děte, reče domaćin, znajuć što znači onakov izgovor, tà da je i otrov, s mala vam neće ništa biti, pa natoči nam dvojici dva pèrsta vina, a njemu kano gostu podobro obilnije. Bog živi prihodnike; čaša kucne o čašu. Gost primi čašu kano da mu se grusti, primakne, htěde odmaknuti, ali čaša se prilěpi, a vina nestade. — Živio, reče domaćin, tako valja, evo kako se čověk lako udomi, ženo! donesi još jednu. Moj se čověk něšto zarumeni, ali što će, kad mu se je čaša narinula. Kap uz kap, mi sve po dva, a on po šest pèrstah, izprazni se i druga botilja. Kad se je podobro ukrasio, jer naš je koludar od žive žice, oprostismo se s domaćinom, pa prošavši Fiumeru, razkèrstismo se, ja kući a on kralju ugarskomu.

Digitized by Google

Kad sam bio u svojoj sobi, jedva sam odahnuo, tako mi je dodijalo narinuto družtvo onoga čověka. Sad sam počeo razmišljati, kako bi ja, kano što je i onaj u Zagrebu učinio, izmaknuo iz grada, da mi više nedosadjuje, ali služba me je nemilice prěčila; odlučim ipak uklanjati mu se što više. Zato ostanem cělo popodne kod kuće. Pod večer izašav sastanem se sa někim dobrim znancem, te prošetavši se po našem prekrasnom predgradu, pozove me na večeru k ugarskomu kralju. Ovamo smo obično na večeru dolazili, te se nisam mogao sada oteti, jer bi mu bio morao navesti uzroke, a ovo me je mèrzilo, samo da se neséćam proživljenih neugodnostih; pa možebiti da ga i nećemo naći ondě, pomislim sam sobom, te podjosmo. Tek što smo se posadili, dopade kmeni konobar, je li me našao onaj čověk kod kuće? Jest nesrećom, bacim i nehotice rěč, koju je on pograbio i nastavio. Baš nesrećom, ono vam je, gospodine, vèrlo čudan čověk. Tek što je sinoć došao i u sobi se naměstio, dodje ovamo gdě se jede i pozove pol měrice vina. Uměrena čověka pomislim sam sobom. Kad mu ju donesem, upita me za vas, gdě stojite. — Kako ste se razgovarali preséćem mu rěč? — Talijanski, něšto tèrta. — Kad sam mu kazao, stane me izpitavati, kako živite, poznate li se što u gradu, s kim obćite, dolazite li ovamo; ostajete li dugo u noći i t. d. — Pa što ste mu odgovorili? upitam. — Što ću mu odgovoriti, tà znate, da za ljude, s kojimi se nepoznam, osobito na ovako sumnjiva pitanja, imam uvěk jedan odgovor, da neznam ništa. Oprostiv se ga, zabranim svim ljudem koji u gostioni dvore, da mu na ovakva pitanja ništa neodgovaraju, jer mi se čini vèrlo pogibeljnim čověkom. — Dugo je još sědio, zovuć svaki čas po pol měrice vina, a kad dodje račun, našlo se šestnaest pol mericah. — Aha, to je onaj, komu škodi u jutro piti dva pèrsta vina, pomislim sobom, i komu se mi činimo pijanci, što u družtvu popijemo koju čašu više. Ali to ti je tako, čověk vidi u tudjem oku slamku, a u svojem nevidi bèrvna, pa da nepovučeš na se sumnju koje mane, valja kuditi istu tudju manu, to ti je politika života. Plativši večeru odosmo kući.

Sutradan, obaviv něšto svojih poslovah, izadjem u 10 satih, te prodjem na peškariju. Nětko me potrepta po ramenu, ogledam se, al eno ti opet one nesreće. Upitav me, kako sam spavao i mnogo sličnih děčarijah, svrati oko na někoga prolazećega gospodina, te me upita, tko je ovo. — Savětnik, odgovorim naglo. — Kako da nije u uredu, tà već je minulo i deset satih. — Što vas briga? odgovorim mu sèrdito. — Što me briga? prihvati, te i kakova! jer svaki dèržavljanin mora paziti, da se dužnosti točno izvèršuju, pa ako se gdě što zanemaruje, valja javiti. — Javite, komu vam drago, rekoh, tà to je vaša cěla mudrost, ali mene se prodjite, jer takovih stražarah netrebam, te sam okrenuo ulicom kazališnom, ostaviv ga sama.

Premda sam mislio, da mu je sada dosta, nisam ipak izašao do večera, pa i onda nisam hotio da se po gradu šećem, da mi se opet gdě nenapèrti, već podjem u pohode u něku odličnu i vèrlo poštenu kuću. Otvoriv vrata, ugledam na divanu domaćicu s někom drugom gospojom, a na stolici je sědio, pogodi tko, — opet ona bluna. Već sam hotio uzmaknuti, ali domaćica me pozove, da dodjem, da nisam ni malo nepriličan. Svi ustanu, a ona me upozna s gosti: ovo je gospoja N. a ovo je g. učitelj X. Moj čověk problědi, ustane i reče: što nije biti će, pa izgovarajuć se silom poslovah izpade iz sobe. — Kako ste se sastali s ovim čověkom, upitam domaćicu — Tà zar ga poznate, a to mi je drago: doista čudan i pogibeljan čověk. Dodje tražiti moga muža, a ja mu rekoh da izvoli kasnije doći, al on ni pet ni šest, već ako dopustite, reče pričekati ću ga ovdě, jer s gospojom tako prosvećena uma

Digitized by Google

vèrlo se je milo razgovarati. Što sam hotěla, već tèrpi. Sad me u jedan mah obasu svimi pohvalami, koje je sav modni svět u razno vrěme prama gospojam izumio tako, da već nisam znala, kamo da od stida pogledam, te sam se čudila věštini, kojom je talijanski govorio, kano da je rodjen Toškanac, al kad je prešao na drugo polje, jedva je zajekivao, te sam potom razuměla, da je ono prije iz koje knjige na pamet naučio. Al to nije bila sva muka, stade mi opisivati život někoje gospode, a osobito je učitelje nemilice prošibao, te sam se začudila, kako je mogao kao nepoznat čověk u tako kratko vrěme saznati někoje tajne, koje sam ja tek ovih danah začula i razsèrdila sam se nad zlobom, što je potvarao někoju gospodu takvimi opačinami, na koje nisu oni ni pomislili. Napokon mi reče, da će do skora postati učiteljem na ovdašnjem učilištu. U to dodje evo i moja prijateljica, a za njom taki evo i vi, te sam vam ga zato predstavila kano učitelja. — Tomu bezobrazniku i gadnomu opadniku treba vratom krenuti, bio lukav koliko mu drago, on neka udara iz busije, a mi ćemo ga na odpèrtom polju dočekati, pa i svladati, rekoh sav ljut gospojam. — I vrědilo bi odgovore, jer ako ovdě još duže ostane, zavadit će pol grada. — Neće, neće, rekoh, ostavite to na meni, sad na posao, te oprostiv se odoh.

One večeri nisam mogao ništa opraviti, ali sutradan poslě podne pruži mi se lěpa prilika. Došav u lěkarnicu našega vrědnoga domorodca K. nadjem mnogo znanacah, koji su se o něčem živahno razgovarali. — Zar i tebe? upita jedan drugoga. — Jest, da mi je ovdě, krenuo bi mu vratom, odgovori onaj. — Sad razaberem, da se govori o mojoj nesreći. Upitav ih što je, poče pripovědati svaki svoje. — Tà kano da je došao iz raja, poviče jedan, ovdě sve kudi. Ljudi su mu lěni, nečisti, razuzdani, grad je neznatan, gospoda su same neznalice i varalice, a on neradi ništa, već se po gradu vere, svakamo ulazi, svakoga ogovara, po kèrčmah pije kano spužva sve po pol měrice, rěčju ovo je nitković. — Pa da znaš, kako je došao do moje služkinje, prihvati drugi. te ju naputio, kako da pita služkinju svoga susěda, što joj gospodari rade, što jedu i kako žive medju sobom. — To nije sve, prekinu rěč treći, pred ženom opada muža, pred mužem ženu, pa evo već ti u mnogih kućah stoji živa svadja. Dosta, braćo! rekoh ja, tu smet nesmijemo dulje u gradu podnositi, dokazah imamo dosta, hajdemo ga tužiti policiji. — Hajdemo poviknuše svi. — Pozovu ga dakle pred policiju i premda je i ovdě još hotio da grize kano zmija na procěpu, nemogav ipak oprovèrći naše jasne dokaze, dobije od policije *consilium abeundi*, pa tako ti se rešismo te žive kuge.

Iztražujuć uzrok ovakovoj izopačenosti, našao sam glavna tri: želju veličanja, neznanstvo i podlo odhranjenje. Jer ovakova gizdela nose oděću po modi, zabaciv često i dobru opravu, samo zato što nije modna. Za to se hoće mnogo novacah, pa gdě ih neima od kuće i gdě oskuděva znanje, da si ih čověk vlastitim naporom steče, neostaje drugo, osobito ako ga je još i odhranjenje učinilo podlim, već plaziti pred onim, koji ga može usrećiti, i opadati onoga, koji mu je po položaju a ne po krivnji na putu. Ovakvim ljudem nije ništa sveto, za novce će izdati otca, upropastiti obitelj, iznevěriti se prijatelju, prevariti bližnjega, odmetnuti se od vère, izdati domovinu. Rěčju ovo su tako opaki ljudi, da mi se uzima za čudo, kako ih svět tèrpi i kako se někoji mogu popeti do častih, te živěti udobno. Al ih napokon stigne i zaslužena kazna. Svět se njimi služi, dok ih treba, da postigne svoje naměre, a kad se prežive, nastoji da im skine krinku, te padaju kano muhe. Ja

Digitized by Google

sam barem osvědočen, da svakomu ovakvomu mora doći cèrn petak, kano što je mnogim već i došao. Kako je usuprot sretan čovèk, koji ima malo potrebah a dosta znanja, njemu netreba preporukah, vlastitom snagom prokèrči si put k sreći, s koje, buduć da i neprijatelji moraju da štuju krèpost, nemože ga nitko sbaciti. Ovakovi ljudi mogu s ponosom gledati na nizku podlost svèta, ostajuć u visini, do koje njegova zloba nemože. —

Ali sad treba da dospijem. Ovo sam obširnije naveo, koje da neznanomu Zagrebčaninu ublažim jad s one preporuke, koje da svakoga domorodca učinim pozorna, da gdè bude mogao rèčju i činom radi proti luksusu i polovičnome znanju, jer odatle dolazi podlost, a za ovu nas povèstnica uči, da je uzrok mnogih zalah.

Bratova ruka.

(Pripovědka od Ivana Kalinčaka.)

(Dalje.)

VI.

U Razdanicah je strah i trepet. Doněli su ubijenoga Razdanića i razglasili glas o kèrvavom sudu Badanskoga. Razdanić je za života imao mnogo prijateljah, koji su posèćali kuću njegovu; a sada? — — I sada dolazi mnogo gospode, mnogo sesědah, nu ipak ne toliko, koliko prije. Bojali su se ova gospoda, a osobito ona, koja su bila u neporazumljenju s rodom Badanskoga, te se nisu osudila pokazati kao žalostivi prijatelji Razdanićevi, jer su se bojali strašnoga suda Badanskoga; strašeći se, da će uz mèrtvaca ili možebiti kod groba stati tkogodj, koji će ih brojiti i bilježiti, da uzmogne nad njimi izreći strašne rèči: Pao si pod sud Badanskoga. Nikola Badanski sada je skoro jedini čovèk u ovoj okolici o kom se razgovaraju, a mnogo se sèrce na glas ovoga imena streslo kao šiba na vodi.

A ono se ipak veliki broj prijateljah skupio oko mèrtvoga tèla. Od roda bila je ovdè jedina kćerka Anka, koja je gorko i neprestano nad njim plakala. Gospodin Laskar plače vèrno s njom, nu netiša tugu njezinu, nesustavlja suze njezine. Ona se stiskuje k njegovim pèrsam, tražeć pomoći od njegova sèrca, koje nemirno bije. „O jedinče moj“ — veli mu ona — „ja sam tebe gledajuć, tebe ljubeć zanemarila otca svoga, premalo sam mislila na njega, nisam se molila za njega, kako sam morala, proseć Boga samo za povećanje naše ljubavi. Nije li to bila grèšna ljubav? Odgovori mi i moje će se sèrce umiriti!“

Kad nam tko umre, koga smo ljubili, a mi si uz njegov grob predbacujemo koješta, da smo mu ovo ili ono nemiloga učinili, da smo ga ovako ili onako uvrědili; svaka takova malenkost, svaka rèč dolazi nam na pamet, svaka zanemarena dužnost predstavlja se misli našoj kao kakvo strašilo Kad Anka s Laskarom govori i kad ga moli, da joj odgovori, je li njihova ljubav bila grèšna, zato što je radi nje zanemarila otca, to joj Laskar ljubi čelo, lice, ruke i uzdiše tužno: „Dà, dà! grèšna je bila ljubav naša! o da se nismo nikad viděli!“

A ove rèči muževe cèpaju sèrce Ankino, jer i on, za koga je živèla i živi, koji joj je sve na svètu, veli kladno: „O da se nismo nikad viděli!“ Čini se, kao da hoće uništiti poslèdnju nadu, kojom se pitala. Anka je sada pèrvi put počutila

Digitized by Google

što je tuga, pèrvi put nije mogla naći utěhe, nije znala kako da si pomogne, dok ju napokon nije tihi pogled i cělov Laskarov utěšio i novom silom okrěpio.

Sprovod Razdanićev svèršen je slavno, gospode sakupilo se mnogo. Iz grada je lěs iznesla mladež plemenita u ugarskoj oděći, na ledjih su im viseli menteni, na glavah su imali kalpake, a na njih cèrveno sukno i běle perjanice. Uz lěs išlo je dvanaest plemićah s golimi sabljami a dvanaest plemićah s gorućimi bakljami. Svi su bili oděveni oděćom kakovu je onda nosilo svekoliko plemstvo ugarsko.

Anka je išla za lěsom vodeć svoga maloga sinčića. Plakala je gorko. Sprovadjao ju je Laskar tužnim licem.

Anka je bacila grudu zemlje na otčev grob, te je onemogla u rukuh muževih.

Po sprovodu napisao je glavni službenik grada Razdaničkoga list Petru Razdaniću u Bcč, da se on jedinac i glavni naslědnik pokojnika vrati kući, da uredi svoje stvari i da preuzme dědinska svoja imanja.

VII.

U tatranskih gorah sastao se opet strašni sud Badanskoga. Dvanaest kamenah, dvanaest sudacah. Několiko njih stoji na strani.

Nikola sědi na začelju, čudan mir vlada na njegovom licu, ruke su mu na pèrsih a noge na kamenu u nakèrst složene, ponosno njegovo biće pokazuje tvèrdoću, a dèržanje těla moć i silu, u usahlom oku gori strašan oganj.

Čekaju na Petra, mladoga Razdanića, koji se kući vraća. Svi viču: Smèrt svakomu, koji je iz roda Razdanićeva! Jedini Nikola hoće da spasi život Petru, i veli, da je po naputu svoga otca morao učiniti, što je učinio, zato da se nekazni drugčije nego što je zalužio. Petar Razdanić bio je poslědnja žèrtva, na koju je čekao sud Badanskoga.

Badanski je danas mnogo zapovědao, nestèrpljivo nogom lupao i oštro govorio proti ostalim. Napokon nije mu se protivio ni stari Lasicki, jer je vidio na licu njegovom i poznao iz rěčih njegovih, da je odlučan i tvèrdokoran.

„Ja ću danas suditi!“ reče Nikola Badanski. — „Ja sam zametnuo taj sud, ja ću ga i zavèršiti. Vi mi nećete zapovědati, što se ima činiti. Petru zavežite oči, da nevidi nijednoga od nas, pa ga dovedite pred sud.“

Jedva što je dogovorio, čulo se strašno žviždanje, koje se je razlegalo po dolini. Dvanaest je sudacah sělo na dvanaest kamenah, ostali postavili su se u kolo. Nikola je tèrgnuo sobom i progovorio několiko nerazumljivih rěčih, oko njegovo gledalo je nepomično u jasnomodri svod nebeski, usta su mu se kèrčevito svijala, a zubi škripali, kao da ga je groznica tresla.

Za mali časak doveden je od několicine oboružanih ljudih mladi gospodin, po prilici od 28 godinah, oči i ruke su mu bile svezane. Badanski ga pogleda pa opazi, da mu lice problědjuje i tělo se trese.

„Njegovi sluge?“ zapita Nikola.

„Dobro su szvezani!“ odgovore dolazeći.

„Dobro.“

Zarobljenoga su doveli u kolo sudacah i postavili ga u srědinu.

„Doturajte mu kamen, da si sědne,“ reče Nikola, a kad je ovaj sědnuv opazio, da na studenom kamenu sědi, lecnuo se i opet sobom tèrgnuo.

Digitized by Google

Mladji Lasicki ovo opaziv veli: „Sědni si, sědni, ako je ovo i tvèrdja stolica od onih, na kojih obično sědiš, tà i mi smo obikli počivati na mekih divanih, pa moramo sada i s ovakvimi zadovoljni biti.

„Na stran sa šalom!“ reče Nikola. „Nepristoji se mužu, da se smije nesretnomu.“ Obrativ se k zarobljenomu, pita ga: „Je si li ti Petar Razdanić?“

„Dà, jesam, dobra gospodo! pustite me, molim vas, pustite me! tà — —“

„Ni jedne rěči ovakove. Odgovaraj na pitanja, pa budi uvěren, da ti se neće krivica učiniti!“

Petar je duboko uzdahnuo.

„Petre Razdaniću,“ reče predsědnik suda. „Evo te pred sudom Badanskoga. Poznaš li još Nikolu Badanskoga?“

„Ah dà, poznam! Ne — počekajte! — nepoznam! Dà poznam ga, poznam, otac mi je o njem pripovědao!“ — Nije ni sam znao, što da odgovori, jer je valjda već i zaboravio na Badanskoga, al sada nije znao od straha i zato što su mu oči bile zavezane, što se s njim radi, i groza je njegova bila veća, nego da je znao, gdě se nalazi. Različni glasovi, zavezane oči i svezane ruke, čudne i grozovite rěči „sud Badanskoga“ i Nikolin gèrmeći glas dělovao je tako silno na njega, da se je malodušni mladić tresao kao šiba na vodi i da je gotovo poludio.

„Nepoznaš ga osobno?“ pita opet Nikola.

„Nisam ga nikad vidio — nikad!“

„A hoćeš li na to priseći?“

„Hoću!“

Nikola skoči, pa prereže sabljom užeta, kojimi su mu ruke bile svezane. Ovaj prestrašen nije se usudio razvezat si oči.

„Dakle priseži ovako: Ja Petar Razdanić prisižem na Boga živoga i na spasenje svoje duše, da nisam nikad vidio Nikole, unuka staroga Gjure Badanskoga.“

Razdanić je ovo tresućim glasom govorio, nu jedva je poslědnje rěči izustio, oborio se nanj Nikola: „Ti krivorotniče! pa zar nisi u glasu mojem poznao glas onoga mladića, koji se je tužan svijao pod vašimi nogami, kad ste ubili starca nemoćnoga; onoga mladića, kojega ste onda protěrali, koji vam je zagèrmio u uši, da neprisižete krivo, nu koga vi niste slušali u nesreći; mladića, koji je na tu ruku, koju si ti onda zaradi laži k nebu dignuo, vikao, da se neruga nebu, i da neće mirovati, dok ju nepostigne osveta božja? Sěti se, sěti i sravnaj glas moj s onim glasom tužnim, pa ćeš ga jamačno poznati! Oj dušo podla! Otac je tvoj drugčije umro, on nas je i na smèrtnom času oholo mèrzio. On je umro kao muž te mora proplakati, ako vidi, kako se babski vlada njegov sin. Hajd ovamo!“ — vikne, pa ga uhvati za desnicu — „uzmi ovo za plaću pa zaboravi, da je ruka ova toliko putah krivo prisegla! I jednom mu je mahom odsěkao ruku.

Razdanić je kriknuo u smèrtnom strahu, nu nije ni sada u muževnom gnjevu tèrgnuo s lěvicom zavěsu s očijuh, već se vladao kao děte koga rana boli.

Nikola Badanski posměhnuo se sada pèrvi put po smèrti děda Gjure, pa je odsěčenu ruku dignuo k nebu: „Otče! tvoj je sin odèržao prisegu.“ Za časak je dodao: „Zaslužuje li slabičak taj da umre?“

Lasicki se javi: „Mi neubijamo ni děcu ni starce nemoćne kao što su Razdanići običavali, a slabost nam njegova ni nemože ni neće škoditi?“

„Dakle me prezirete?“ odgovori poluglasno Razdanić.

„Preziremo! preziremo!“ doda cěli sbor sudacah.

Digitized by Google

„Braćo! prijatelji!“ reče Nikola, „konac je sudu našemu. Poslědnja je ovo bila žèrtva. Sud se svèršio. Budi vam Bog milostiv!

I svikolici tukli su se u pèrsa i opetovali: „Da nam je Bog milostiv!“

„Dvojim, da ćemo se ikad za života ovoko sastati.

„S bogom, duše drage! dělo je nase svèršeno!“ reče napokon Nikola vèrlo ganut. Svi su k njemu došli, ljubili njega i ljubili se medju sobom.

Jedan od njih zavezao je zatim rubcem ruku Razdanićevu, a njega su odveli i predali slugom i razvezali užèta, kojimi su mu ruke bile svezane, i pustili gospodina i sluge slobodne.

„Konac je sudu! S bogom! s bogom!“ odazivalo se još po šumi.

Ovako se svèršio sud Badanskoga.

VIII.

U Niketicah je veselo. Gospodin je Laskar ravno već i prije mnogo gostijuh oko sebe skupljao, nu sada mu nije ni lice tužno, ili nije bar onako kako je prije bilo, već se smije i raduje. Anka se radovala s veselja muževa, s neizrečenom je radosti primila pèrvi posměh, koji se pojavio na Laskarovom licu, i premda je mislila, da ju tim hoće samo utěšiti u tugi i da se zato sili veselim biti, to ju je ovo ipak radovalo. Neobzirući se na ništa, dèrži on sinka svoga, šali se s Ankom, ljubi joj lice, govori u napréd o tom, što će sutra raditi, kud će hoditi, kako će se veseliti Anka je oživěla, okrěpljena novom snagom svoje mladosti, poskakuje, vèrti se oko muža, gleda mu ljubezno se smijuć u cèrne oči, vodi ga k postelji sinčića, igra se s njim kao s dětetom.

Ovako prolazi dan za danom, mlada gospoja nije nikad lěpše živěla, nikad lagljе spavala nego sada, jer joj je mirna duša i spokojno sèrce. I u snu joj se smije lice, i u snu se zèrcali u njem blaženstvo nevine. A gospodin Laskar, koji je za dana tako veseo i bezbrižan, pod večer je vazda zamišljen; kad je sve pozaspalo, kad se nagleđao angjelskih licah, milo spavajućih, dlanom si čelo tare, sědne si za stol, opre glavu o obě ruke i misli dugo, dugo, a zatim ustane, uzme knjigu iz škrinje, uz stol u kutu stojeće, u koju do njega nije nitko pogledao. Uzme knjigu, pa se moli dugo i predugo. Kasno u noći ide spavati.

Několiko je danah prošlo ovako u sladkom snu. Sedmi dan sěli su si u Niketicah k obědu. Kod oběda obznanio je Laskar da ide u lov. „Dobro,“ odgovori Anka smijuć se ljubezno, „samo se nemoj vratiti s onakvimi prijatelji kao onomadne, jer se bojim, da te opet nebih dugo viděla.

Laskar ja poblědio i odvratio lice.

„Kakovi su to bili rodjaci?“ veli Anka na dalje. „Ja věre mi nepoznam nikoga pobližje od tvoga roda. Dà, neznam ni to, imaš li živoga otca ili mater, imaš li braće i sestarah. Rada sam tvoj rod poznati. To nije lěpo od tebe, da mi nisi, od kad smo svoji, još nijednoga od njih doveo.“

„Zašto to? — Zar si nismo mi sami dosta?“

„Ako imaš otca i mater, a ti nebi imao na njih zaboraviti.“

„Oni su već davno poginuli!“ uzdahnuo je Laskar, namèrgodio se, ustao, obukao lovsku surku, poljubio ženu za razstanak, rekao, da će se skoro vratiti, uzeo pušku i sablju i otišao u lov.

Digitized by Google

Anka si je predbacivala, da je raztužila muža s uspomenom na njegove umèrvše roditelje, te je odlučila, da mu ih više nikada neće spomenuti. Bila je malko tužna, nu njezin veseli duh svladao je tugu i žalost. Sěla je k švelu i zapěvala, a kad je zaplakao mili sinčić u kolěvci, to je skočila k njemu kao sèrna, uzela ga u naručaj, těšila ga, gučala mu i pěvala vesele pěsmičice.

Na dvorištu su zaružila kola, konji zalupali i psi zalajali. Anka je skočila k prozoru i viděla, da nepoznati gospodin s kolah silazi, oko kojega se vèrte panduri oděveni oděćom njezina otca. Položila je sinčića u kolěvku i otišla gostu u susrět.

Gost ovaj bio je Petar Razdanić, Ankin brat. Postao je na vratih i jedva bi ga bila poznala rodjena mu sestra, da mu se nije ovih danah nadala. Město dolmana ili mentena imao je na sebi lěpi modri kaput po němačkom kroju, prepasan cèrnim pojasom s zlatnom sponom, město ugarskih imao je uzke, běle i gladke hlaće, na glavi je imao město kalpaka šeširčić lěpim perjem nakićen. Nu i lice se njegovo proměnilo. Na njem nije bilo viděti ponosa i muževnosti, kojom su se odlikovala lica starih porodicah ugarskoga plemstva, neima u licu njegovom sile i jakosti. Obraz je njegov bio blěd, koža fina i gladka, lice ni suho ni debelo. Rěčju na njegovom obrazu vidio si mekoputnost, više ženske nježnosti, nego muževnosti; u njem se zèrcalio život velikih gradovah, u kojih čověk nemože bujno uzrasti, kao na poljanah ugarskih. — Prepoznav ga Anka, polětela je u njegov naručaj.

Ovo je bio sèrdačan doček. „Dodji brate moj dragi! dodji ovamo! Dobro je što si se već jednom povratio! Otac je naš već ondě! ondě!“ te je suze ronila iz lěpih očijuh „Sad nas već nećeš ostaviti, ti, koji si jedina grančica s roda našega!“ I hotěla mu je stisnuti desnicu, ali težko li se je prestrašila, uvěriv se, da mu je prazan rukav! Kriknula je tužno i pisnula: „Bože, što ti se dogodilo, dragi brate?“

Petar se požario.

„Gdě si izgubio ruku? doda tužnim glasom: „Bože! bože! zašto tako kazniš rod naš?!“

„Nije tomu dugo,“ odgovori Petar, „što su mi ju razbojnici odsěkli.“

„Razbojnici? razbojnici! Oj, bože! — A moj je Joso otišao u lov! — Bože! i njemu će se što dogoditi! — Ja mu vazda govorim, da neide iz Nikečicah! Bože moj! On je sam samcat u šumi!“

„Dakle neima svaka kod kuće?“ zapita Petar, sědnuv na stolac. „Škoda, ja sam vas hotio samo uzgred posětiti, jer idem u Razdanički grad. Danas ću ga dakle težko viděti?“

„Rekao je, da će se skoro vratiti. Joj, samo ako nisu razbojnici nanj navalili!“

„To bi se moglo dogoditi,“ jer i on spada sada k porodici Razdanićevoj, a tko god je od našega roda, uvěk je u velikoj pogibelji.“

„Bože, bože moj!“ vikala je Anka.

„Oj, neboj se, dušice moja,“ těšio ju je brat, objimajuć ju lěvicom i tišćući ju k svojom pèrsam. „Ja ti jamčim zato, da mu se neće ništa dogoditi, samo da se vrati skoro, i da se spoznam s njim prije nego otidjem.“

Anka se trese, brat ju gleda žalostivo, nu pretvara se kao da je veseo, pa joj govori lěpe rěči samo da ju mine strah.

Digitized by Google

„Ti si trudan, možda i gladan. Čekaj malko“ — i izletěla je iz sobe hitro i okretno kao lastavica. Za časak pokrili su sluge stol i doněli vina, pečenja i voća.

„Bili bismo čekali na Laskara, nu njega neima, ti si trudan, ti si gladan,“ reče Anka.

„Nu što se tako brineš, kao da se već nikada nebi mogli sastati,“ reče Petar.

„Oj, tù ja ti moram pakazati, da sam gospoja u kući i dobra gospodarica. A kad se Laskar vrati, naći će se i za njega štogod.“

„Kaži mi ipak, kad već neprestano o njem govorimo, kakav je to čověk, tvoj muž? kako izgleda? od kuda je? od kakvoga roda? Ja bar još nisam nikad ništa čuo o rodu Laskarovacah.“

„Ah, kakav je to muž! On me tako ljubi, a ja ga tako rada imam — — kad nanj pogledam, tako mi je lěpo oko sèrca, da na sve ostalo zaboravljam. Za ostalo ja se nebrinem, što me briga za njegov rod i sve drugo, to samo znam, da neima više ni otca ni matere.“

Razdanić se posmèhnuo ovomu prostodušnomu pripovědanju i pitao dalje.

„Nu a što radite vazda skupa, kad za sve to vrěme niste još govora zametnuli o njegovom rodu.“

„Sědimo skupa, pa si pripovědamo o samih sebe, jer što nas briga za svět! Dèržimo se za ruke, pa idemo po gorah i dolinah, stojimo uz kolěvku svoga sinčića i igramo se s njim, tako nam prolazi vrěme u lastovanju i milovanju, pa neimamo o čem govoriti.“

Brat je glavom skimao i směšuć rekao: „Kakovi ste mi to ljudi. Nu pa gdě je taj vaš sin?“

Anka je odvela brata k kolěvci, digla děte i pripovědala mu, da mu je ovo ujak, pokazivajuć na Petra. „Nu moram ti“ — reče opet bratu — „pokazati cělu našu kuću, kako sada stanujemo, što sve imamo. Vidět ćeš dragi brate!“

„Vidět ću, pokaži samo!“ — Ona je neprestano govorila, vodeć brata iz sobe u sobu i pokazivajuć mu sve što je imala. A sve to bilo je čisto, lěpo i gospodsko. Bilo je viděti bogatstvo Razdanićevo, koji je mogao svojoj kćeri lěp miraz dati, i Laskarovo, koji je mogao kuću obskèrběti kojekakvimi dragocěnosti. Škrinje su bile umětno iz lěpoga dèrva izrezane, po gdě što pozlaćene, nad posteljami bilo je nebo a pokrivala su bila iz dragoga zelenoga baršuna, na stolcih je fina koža bila pozlaćenimi čavlići pribita, dragocěna zèrcala na stěnah bila su valjda iz Mletakah, jer ih za ono vrěme nisu još znali u samoj Ugarskoj dělati.

Sestra je bratu pokazala sve što je u sobah bilo, otvorala je jednu škrinju za drugom, izvlačila jednu ladicu za drugom, u kojih su bile samo dragocěnosti. Pokazala mu je biser, koga je po materi naslědila, koga je baba njezina nosila i koga je děd za kraljevanje Ljudevita velikoga donio iz Italije, kad se vojevalo proti Ivani Neapolitanskoj zato, što je dala ubiti Andriju brata Ljudeviteva; pa zatim duge zlatne naušnice, u kojih se světilo drago kamenje, ove je pokojni Razdanić naslědio po materi svojoj, ovo su bile naušnice, koje su nosile palatinke ugarske; narukvice, koje je Pavao Razdanić donio iz palestine za kraljevanje kralja Andrije. I pri svakoj toj stvari znala je Anka mnogo toga pripovědati, znala je

Digitized by Google

historiju i najmanje malenkosti, i brat njezin, koji je svaku ovu historiu čuo već nèkoliko putah od svoje matere, slušao je ipak mirno i pozorno.

Došli su i u ložnicu Laskarovu. I ovdè je bilo mnogo lèpih i dragocènih stvarih, lèpa sbirka staroslavjanskoga i inostranoga oružja, koje je bilo razredjeno po stèni na medvedskoj koži cèrvenim suknom obšitoj. Razdanić se divio srebrom i zlatom okovanim sabljam, oštrim mačevom i turskim šarenicam. U kutu je stala uzka, visoka, starodavna škrinja, na kojoj je bilo izrezano različito cvèće i dva lava štit dèržeća a nad njimi zlatna kruna; ovo je bio gèrb Laskarovacah. Škrinja je ova vèrlo zanimala Razdanića, jer je mislio, da su u njoj spravljene spomenice roda Laskarova, a on je mnogo dèržao do starine ugarskih porodicah, te je bio vèrlo znaličan, iz kojega roda vuče lozu njegov nepozati svak. Dugo je gledao škrinju, dugo je premišljavao gèrb, nu nije mogao poznati, čijega je roda. Napokon se obratio k sestri, pitajuć ju: „Kakovu to imate starinu?“

„Neznam, vère mi, brate mili. Moj mi muž o toj škrinji nije nikad ništa kazad, dàpače i ključ od nje ima vazda kod sebe, a ja još nisam bila tako znalična, da ga pitam što u njoj zatvara.“

„Oj golube, veliš, da ključ od ove škrinje vazda sobom nosi, pa gle! evo ga ovdè, u ključenici!“ I zbilja ključ je bio u ključenici.

„To ga je dakle zaboravio,“ rèče Anka. „Valjda mu ni nestoji mnogo do tajnostih, koje ondè zatvara.“

„Ovo će valjda biti spomenici njegove porodice,“ reče znalično Razdanić: ili možebiti uspomene pèrvašnjih poznanstvah, tà ti valjda nisi pèrva, koja si sèrce njegovo očarala?“

„Oj, negovori tako!“ vikne Anka i lišća joj se porumene.

Nu ti sirotice! Ti nemožeš pouzdano reći, da to nije tako bilo, kako sam ja rekao. Tà ti neznaš odkud je došao tvoj tajni muž, pa neznaš ni rèči o njegovom prošastom životu.

Anka je poklopila oči, i za časak rekla: „Ne! ne! on nije jamačno nikad druge ljubio! A da se uvèrimo, pogledat ćemo, što je u ovoj škrinji sakrito.“ Ovo rekav, primila je ključ, obèrnula ga u ključenici, otvorila, i viděla prazne predèle. U njih je bila jedina slika nèkakvoga sèdoga starca i bèli rubac, u kojem je nèšto zamotano bilo. Anka je uzela sliku, metnula ju na stol, a zatim je uzela rubac u ruke, pa gle! — kako ga je za kraj uhvatila, razmotao se rubac, a s njega je nèšto na stol palo — ljudska ruka! — A na ruci se blištio zlatan pèrsten.

Anka je prestrašena kriknula izza glasa i onemogla.

Petar se tresao, oči su mu hotèle izkočiti, studen ga je mraz oblio. On je prepoznao pèrsten, prepoznao je ruku! — Ovo je bio njegov pèrsten! — ovo je bila njegova ruka! ! ! —

Nebrineći se više za svoju sestru, dignuo se Razdanić, zamotao je ruku u rubac, skočio na vrata, zapovědio da se zapregne i otišao u onaj par.

(Konac drugi put.)

Digitized by Google

Veteranska špilja u Banatu.

(Od Mijata Stojanovića.)

Prošlo je već sto godinah, odkako je ova špilja znamenita postala kroz austrijanske vojne s otomanskom portom. U njoj je mala posada, šaka ljudih, odoléla dvaput dušmanskom obsedniću, i obadva puta uzeta je na ugovor, premda bijaše porazmérno tisućami više neprijateljah, nego obsédnutih. Ova je špilja važna za nas i za Turke, jer léva obala dunavska u onom predélu, gdé Dunav teče izmedju stèrmih žalah, i gdé se suziva na 140 bečkih fatih, nad desnom obalom tako vlada, da nitko tim tèsnacem proći nemože, ako nije veteranska špilja u njegovoj vlasti.

Ista špilja leži na lévoj dunavskoj obali, na klisuri, ili na onoj planini banatskoj, koja se proteže izmedju potokah Česna i Ilera u više granah uz Dunav, i ponajviše okončava se u visokih i kamenitih stèrminah. Ono bèrdo izmedju Dubova Plavišovica, udaljeno 5 ½ urah gore od turske tvèrdjave Oršave, gdé leži ova špilja, nazivano je raznimi imeni; ono se zove i kèrvavi kamen, i to, kako se pripovéda zato, što su tu nékoč strašno potučeni Turci. Někoji stanovnici onoga kraja tvèrde, da je ista špilja délo neumornoga truda rimskoga, i da je izkopana za vremena cesara Trajana poslé kako su Rimljani predobili Daciu, i da su ju Rimljani zato izkopali, da im bude moguće zatvoriti Dunav.

U istom predélu nalaze se na desnoj dunavskoj obali i sad još ostanci rimskih poslovah. U raztepenoj stazi pored Dunava stoji i sad velika kamenita ploča s rimskim napisom:

inp. Caesar. dio i. Nerveae F.
Nerver Trojanus. aug. Ceron, pontis
Maximus Trib. Petenno Peter.
Petriae Cos. p. p.
Monti. d — — — — — Bo; S — — — — Ati.

Al je ipak vérojatnije, da je ova špilja od naravi postala, i da su ju rimski i drugi vojnici u ratu upotrebljavali; takodjer divje zvéri i lupeži skrivali su se u pèrvašnja vremena ondé. Prije se zvala Biskabora, i zadobi ime Veteranska špilja od zapovédajućeg u Erdelju generala grofa Veterani-a, koji je godine 1692. odredjen po načelniku vojske za onda Starenbergu, da špilju posadi. Godine 1788. branio je istu špilju cesarski major Stein, i tek ju onda predade Turkom, kad već nije bilo moguće u njoj dèržati se dulje,

Špilja leži 50 bečkih fatih od Dunava, leži dva fata nad rékom udubljena u stènu, i nad njom se diže stèna 12 fatih u visinu nad špilju nagnuta, a u novije vrème ulaz u nju obkoljen je šanci, i po tom je vèrlo osigurana. Ulaz je 4°, 3′ dug, 2° širok i 4 ½′ visok, i može se jakimi željeznimi vrati zatvoriti. Unutarnji prostor špilje je 16° 3′ dug, 12° širok, 10° visok, i 6 do 700 ljudih ima mésta u njoj; ona je tavna, razsvétljiva se samo 6 do 8′ okruglom luknjom, koja se nalazi s desne strane od ulaza odozgor; unutra nalazi se mala druga špilja, oddéljena stènom od glavne špilje, i služi za barutnu magazu. Imade u špilji razgrada za oficire, i za živež, kao i kišnica za vodu, peč za pečenje hleba i banjak za vatru.

Buduć je špilja od meka kamena, to su izkopani dereši za vojnike, na kojih može ležati 250 momakah.

Digitized by Google

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Svečano umeštenje nj. preuzvišenoga gospodstva g. nadbiskupa zagrebačkoga obavljeno je lěpo i dostojno. Sèrčani doček kardinala Viala Prele dirnuo je istoga prejasnoga gospodina, te je obećao, da će ovo javiti samomu sv. papi.

Narodno predstavljanje bilo je u nedělju a koncert u ponedělјak. Jedno i drugo izvedeno je tako, da su slušaoci bili zadovoljni; a u narodnom predstavljanju odlikovala se osobito g. B., koju je nar. občinstvo veselim klikovanjem i pleskanjem pozdravilo i pratilo po svoj igri. Sad su valjda već i sama gospoda dobrovoljci uviděli, da im je valjalo bolji komad izabrati. Někojim se nadrikritičarom na žao dalo, što smo se usudili „Gostbu" već prije predstave osuditi, a da su ju g. g. dobrovoljci s drugim boljim komadom zamènili, nebi bila doživila sramote, da ju *cèlo občinstvo* odsudi. Pokutnih govorušah imamo dosta, a gdě treba raditi oudě neima nikoga.

— G. profesor Keller počet će ovdě na skoro predstavljati tako zvane „žive slike". G. je Keller na glasu po svih velikih gradovih Europe.

Slavenski glasnik. G. Fr. Palacky nalazi se sada u Parizu, gdě na veliku korist češke historije pregledava knjižnice i arkive. Za několiko danah vratit će se kući.

— Poznati dr. Springer, Čeh, piše vèrlo važno dělo o staroj češkoj umětnosti u obće, a u čeških miniaturah na pose.

— Dr. Grünwald profesor na pražkom sveučilištu izdat će česko dělo o naslědnom pravu.

— U Lavovu je troškom J. Milikovskoga izašlo: „Najnovije pčelarstvo," vèrlo dobro dělo.

— Knez Mališovski napisao je vèrlo zanimivo dělo o Čehu, Lehu, Mehu i Rusu.

— G. Majer profesor na sveučilištu Jagellonskom izdat će na skoro fisiologiu lěkarsku, a dr. Mihajl Zeleněvsky o ustavih kliničkih u Krakovu.

— U Petrogradu je ovih danah umro poznati ruski spisatelj Fodor Andrijević Oettinger, rodom Němac, koji je děla Kotzebue-ova na ruski jezik preveo i spisao obširan životopis carice Katarine II.

— U Pražkih Novinah nalazimo ovo izvěšće o rusinskoj literaturi od prošle godine. Početkom godine pojavio se je *Koledar Lavovski*, izdan kao i prije ustavom Stavropigianskim i *Přzemuslanin*, koji je već po četvèrti put izašao, te se odlikuje svojim sadèržajem i izvanjskom slikom. *Pozdravljenje Rusinom* za god. 1852., sadèržava mnogo zanimivih pěsamah od česti i od krasnoga spola, što je dosada kod Rusinah nevidjeno i nečuveno. Ovo je dokaz, da se kod vitežkoga naroda maloruskoga sve više širi prosvěta. *Cvěće iz lugovah izza Dněstra* pojavljenje je vèrlo lèpo. Pèrva pěsma, uz koju je i muzika, ugodno se odazivlje iz ustah živih Rusinkah. I *pripovědke Manjavskoga*, koje su se dugo povlačile po tiskarnah, ugledale su lani běli svět. — Marljivi Malinovski obdario je rusinsko književtvo dvěmi spisi: *Pregledom pověstnice ruske cèrkve* i prostonarodnom knjižicom: *o velikom božjem světu*, u kojoj je *mnogo* koristnih i poučnih stvarih. — Baludjanski je izdao III. dio *Cèrkvene pověstnice novoga zakona*, ovo dělo nezaboravnoga pokojnika neće ostarěti u mladoj rusinskoj literaturi. Ove godine pojavila se i nova pripovědka „*Sěverna ljubav*" — Pitomci Přzemišlskoga sěmeništa izdali su sbornik: Lirične pěsme iz Posanja, te su dobitak žèrtvovali narodnomu domu Lavovskomu. Izdanje je lěpo. Troškom dèržavnim je dotiskano: *Zvěroslovje* od Voljana i *Čitanka* od Kovalevskoga za nižju gimnaziju. — Profesor Mernnović je izdao pripověst od Karamzina: *Pokorenje Novgoroda*. — Troškom matice Galičko-Ruske izašao je *Život sv. Eustakia* od Borodajkievića. — Pod naslovom *Vesna* sastavljenja je sbirka različitih spisah u versih i prosi. Ima u njoj i několiko dobrih stvarih. — Nu najvažnije je dělo, kojim se može ponositi Galička Rusija: *Pověstnica staroga Galičko-Ruskoga književtva* u dva děla od Žubrickoga, koji je članom několiko učenih družtvah i kao spisatelj na dobrom glasu. O knjigi ovoj govori Zora galička ovako: Pověstnica Galicije od Žubrickoga, uz koju ima i rodoslovje vladarah i carevah ruskih iz roda Rurikova, obratit će valjda za kratko pozornost učene Europe na naš narod, te će pokazati svakomu, da mi Galičani nesědimo u gèrdom nehajstvu, već da se borimo, da osvětlamo ime Rusko, koje je pod našim obzorjem već potamnělo, pa da idemo jednim korakom s ostalimi narodi, koji su nas pretekli u prosvěti. — „Dz. lit." piše, da je Vaclav Dundr preveo na češki jezik Muzaremit ili pripovědke pri měsečini od L. Siemenskoga, prevoditelja rukopisa kraljodvorskoga i poznatoga ruskoga pěsnika.

Svašta po něšto. G. Emanuel Andrassy posivlje svoje zemljake, da za podporu magjar-

Digitized by Google

skoga kazališta daju 670.000 for. sr. Hoće li se naći 670 magjarskih rodoljubah, koji bi uzeli svaki po jednu dionicu od 1000 for. sr?

— J. Porter, glasoviti statistički spisatelj u Londonu, izračunao je, da se u velikoj Britanii odsèkom svake godine popije za 288.000.000 for. sr. različnih opojnih pićah.

— Presse obznanuje da ima više od 17.000 predplatnikah.

— U Nassauskoj zemlji zabranjeno je hvatanje slavuljah pod kaznom od tri do deset forintih. Tko hoće da ga ima u kèrlètci mora platiti daću někakovu. Ovo bi i kod nas moglo biti, osobito u Zagrebačkoj okolici, jer će nam lugovi opustiti.

— Prije několiko danah činili su u Parizu na bèrdu „Montmartre" obširni pokus s električkim světlom, te je sada nestalo dvojbe, da se ovo světlo nebi moglo upotrebiti za razsvětljenje gradovah. Svi predèli grada na daljinu od 1½ sata bili su kao ožareni. S većim strojem dopèrlo bi električko světlo tja do grada St. Germain, koji je od Montmartre-a udaljen sedam satih. Sad će se dakle u Parizu veliki toranj zidati, gdě će na vèrhuncu biti sunce světla električkoga, koje će cěli grad razsvětljivati.

— U Englezkoj je izdan pèrvi exemplar illustrirane potère. K običnom popisu poběgšega zločinca dodana je njegova fotografirana slika. Od sada će svaki zločinac ili varalica kad ga dovedu u tamnicu imati čast da ga daguerrotypiraju.

— Godine 18⁵⁰/₅₁ bijaše na školske svèrhe u vojvodstvu sèrbskom i tamiškom banatu doznačeno 41,659 for. sr., od ove je svote 7620 for. upotrebljeno za dotaciu učiteljskih městah i za poboljšanje plaćah od gimnazialskih učiteljah, a ostatak od 34,239 for. upotrebljen je za dotaciu učiteljah kod někte niže realne škole i za poboljšanje plaćah učiteljskih od pučkih učionicah. Prošle školske godine 18⁵¹/₅₂ skupljeno je u istu svèrhu 61,048 fr., od kojih je 41761 fr. potrošeno na gradjenje učionah i na pribavljenje školskih potrebočah tečajem iste školske godine. Brojevi ovi dovoljno dokazuju ne samo potrebu ovdě u tome očevidnu, nego i težnju, kojom se potrebi toj po mogućtvu zadovoljava. Pohvalno mora se tom prigodom navesti pripravnost, koju je veća strana občinah kod polaganja žèrtvah u interesu skolskom zasvědočila. Neima gotovo nijedne varoške a niti veće tèrgovištne občine, gdě nebi bile pučke učione razproztranjene; u svih gotovo tèrgovištnih a i mnogih seoskih občinah pretvorene su pučke škole s dva razreda u glavne normalne učione s tri razreda. U području bajskoga, vèršackoga, rumskoga i temišvarskoga vladnoga povèreničtva, kao i u velikokikindskom i potiskom krunskom kotaru sporazuměle su se malom iznimkom sve školske občine, bez razlike narodnosti i věroizpovědanja, glede poboljšanja učiteljskih plaćah, i uslěd uspěšnih poslědicah, koje je postavljeni za rumunske učione školski nadzornik prigodom svoga putovanja po lugoškom području postigao, može se pouzdano očekivati, da će i siromašnije občine ovoga zemljišta slěditi uzoriti primèr ostalih občinah, te da će se tako i zapuštenim rumunjskim školskim učiteljem pristojna, i vrěmenu primèrna plaća izposlovati.

— U novom historičkom dělu o franceskoj piše Rauke izmedju ostaloga i ovo: Na osam danah poslě gnjaveža bartolomejske noći, zovne kralj Karlo IX. iznenada noćju svoga šurjaka Henrika da dodje k njemu. Henrik dodje, nadje kralja, a on ustao i uplašen od něke vike i meteža, koji mu spavati neda. Henriku se i samomu učinilo, da čuje iste ove glasove; oni su mu se učinili takovi, kao něka u daljini odjekujuća velika muka samih jadikovanjah i kletve su se žestoko čule množtvom glasovah. Glasovi su se čuli u svadji i ogorčenosti. Kralj pošalje ulake da idu kroz varoš i da se uvěre da nije buna buknula. Svi se povrate i jave da je sva varoš mirna, samo da se něšto u zraku potresa, u kom se něki jadikujući glasovi čuju.

Henrik nije mogao ni u poslědnjih časovih svoga života pomisliti na ovo zapleteno pojavljenje, da mu se koža nenaježi i kosa uzgor nepodigne.

— (Sudčeva briga.) Něki sudac reče jednom drugom sudcu: „Najteže mi je izreći pravicu, kad je jedna stranka bogata, a druga siromašna." — „Jok", odgovori drugi sudac, „to je kod mene mala stvar! nego kad su obě stranke bogate, pa jedna podmazuje više nego druga, onda mi je zaista težko izreći presudu."

(Sedm.)

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedamput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 20. U četvèrtak 19. svibnja 1853. **II. TEČAJ.**

Tagliamentova nevěsta.

(Novela iz zadnjega talijanskoga rata.)

Friulski grad Udine predao se je carskoj vojsci.

Bilo je dne 23. travnja znamenite one godine 1848. u 1 uru poslě podne, kada je Feldzeugmeister Nugent na čelu puka grofa Kinskoga i granatirske čete Birgoča u Udinu slavodobitno unišao, i taj grad zauzeo. Za to vrěme bilo je izvana kod Kormora utaboreno 7 četah pěšakah, 9 škadrunah konjaničtva i 10 baterijah topničarah.

Predaja Udine bila je prevažna ne samo za okružje Friulsko, nego i za cěli Mlětački kotar do Verone. 6. travnja stupi Udine, tvèrdja Palma nuova i Osoppo, 9. pako Conegliano, Treviso, Padua i Vicenza pod zaštitu Mlětakah. Premda su se tvèrdje Palma nuova — kojoj je bio zapovědnikom fanatički general Zucchi — i Osoppo jošte opirale, mogla je ipak carska vojska od 23. travnja u kotar Mlětački sve dublje prodirati, te je u malo danah těrajuć pred sobom republikance, sve gradove i manja města do Trevisa, u kojem se buntovnici učvèrstiše, zauzela i poseła. —

Svatko si može lasno misliti, da su onaj dan, kada je Udina zauzeta, kuriri na sve strane razpošiljani. Već 24. travnja preměšćena je brigada Šulcig sa 4 bataljuna pěšakah, 4 škadruna ulanah i sa pol baterije u Codroipo, koji se nije ni najmanje opirao. Dočuvši buntovnici s one strane Tagliamenta, da je odlučeno, da se ima rěka preći, upale 17 stupovah mosta izmedju Codroipa i Pordenone. Ali na mostu se je neumorno tako radilo, gdě su stanovnici lěvoga brěga pripomogali, da se je već 30. moglo po malo prolaziti.

Dogadjaj, koji svojim čitateljem priobćujemo, pada u to vrěme. Pametniji su skoro uvidili svoju obsěnu. Ali buduć da je buna bila još prenova a sèrce stanovničtva preveć uzbunjeno, zato se nije moglo pouzdati u puk; koji se je veoma pokornim pokazivao. — Srěd carevacah bilo je pojedinih fanatičkih republikanacah, koji nisu nipošto hotěli da svoje misli proměne. Pa ako su i morali za koji trenutak žar svoje mèržnje sakriti, věrni ipak svomu narodnomu značaju vrebahu kao risi, sgodnu priliku, da se Němcem osvete.

Nedaleko od obale Tagliamenta ležaše ugledno dobro sasvim u šašu sakriveno. Ovo je něka plemenita obitelj za proléće najmila. Njezin glavar bijaše něki

Digitized by Google

Markez Trevolpi. Članovi te obitelji biti su Markez, muž jošte čvèrst i jedar oko petdeset godinah, njegova žena, dvě prijatne kćeri i tri sina, koji bijahu pravi Atleti glede svoga gorostasna uzrasta i tělesne jakosti. Markez Trevolpi prezimovao je sa svojimi u Udini, gdě je imao rodjakah. Sa svojimi sinovi udioničtvovao je živahno u buni, te se je poslě posědnuća grada povukao na ovu vilu, koju je bio već od prije najmio. On je sa svojimi sinovi spadao medju najuzbićenije republikance. — Něko vrěme prije, nego je vojska Tagliamento prešla, sakrila se je ta republikanska obitelj u vilu.

Glavni stan Nugenta nalazio se je u Sacilu. — Několiko je danah prošlo poslě ovih dogadjajah. — Něke večeri, kad se je već sumrak hvatao, jezdio je něki konjanik na putu od Codroipa u Pardenone. To je bio mladi carski častnik, veoma prijatna lica, komu su plavi bèrkovi vèrlo dolikovali. Na rumenom njegovom obrazu bila je hitnja jasno izražena. Cèrna kabanica — kako su je još tada austrijanski častnici imali — pèršila je po větru, a zasopljeni njegov konj svědočio je, da već dugo jaše. Nije bilo dakle težko pogoditi cilj njegove hitnje. Svaki je dan toliko kurirah tuda prolazilo, da nisu nikomu više u oči udarali. Naš je častnik imao preněti važnu pošiljku iz Pontebe u Conegliano.

Čim je jašilac k mostu naletio — kazali smo već prije, da je mrak bio — digne se naglo něki putnik, koji je kraj ceste ležao, konj se uplaši, osovi se, skoči na stranu, te se sa svojim gospodarom svali u grabu. Konju se je noga slomila. Ali još veća nesreća bijaše s tim skopčana. Pod konjem je ležao jaučući častnik. Pod težinom konja ugane se ruka jašiocu. Siromašni putnik, nehotan uzrok ovoga žalostnoga dogadjaja, počme iz svega gèrla na pomoć vikati, jer mu nije bilo moguće častnika izpod konja izvući, koji je strašno patio. Někoji poslenici, koji su most popravljali, začuju vapaj putnikov upravo, kada su nakanili, da kući otidju. Pohite onamo, te oslobode hitro častnika. On ih zamoli, da ga što bèrže kamo odnesu. Ali tu je trebalo razboritosti, nesretnomu je trebalo lěčničke pomoći; Pordenone je bilo odveć daleko, nosila nisu imali.

„Znate što, braćo," reče Battista, mladi poslenik, komu se oni nesretnik jako smilio, „mi neimamo mnogo vremena da promišljavamo. Ti, Giaccomo, tèrčati ćeš u Casarsu po ranarnika, koji se u takove stvari dobro razumije, a mi ćemo gospodina ufficiala što hitrije odněti u — u — kamo do běsa — dà zbilja u ovu bližnju vilu, koja je baš sada nastanjena. Ja doduše nepoznajem vlastnika, nu znam, da je ondě sve naredno, i — diavolo! on se valjda neće uztezati nesretnika; pa još k tomu carskoga častnika, primiti?"

„Pravo veliš, Battisto," priměti něki stari bradati čověk, valjda dèrvodělac, „ja ću iz několiko dasakah načiniti nosilo, prostèrti ćemo ga capragom konjskim i kabanicom signorovom, pa ćemo se žuriti, da dospijemo što hitrije ka gradiću."

Na skoro je bilo nosilo gotovo. Zahvalnim je pogledom gledao strašno tèrpeći častnik svoje pomoćnike, koji se natěcahu u dovèršivanju svoga děla.

„Šta ćete učiniti sa vrancem?" upita turobnim glasom.

„Gospodine! na njem nek pokuša svoju sreću naš kovač," odgovori jedan od one petorice.

„Čini mi se, da ste vèrli i pošteni ljudi," govoraše oficir; „nebi li možda znali kojega čověka, n. p. vašega sudca ili kakvoga drugoga, na koga bi se mogao osloniti, i koji je za vladu zauzet, da moju poslanicu, koju u njedrih imam

Digitized by Google

barem do Pardenone generalu odnese, koji će ju već u Sacil poslati? Biti će dobro naplaćen.

„Nebrinite se, signor ufficiale," priměti hitro Battista, „ja ću ju sám u Pardenone odněti, samo vas moramo prije nastaniti. Pitajte sve ove, da li mi se možete pověriti."

„Battista je najpošteniji momak u okolici," reče dèrvodělac, ostali potvèrdiše.

Medjutim je već bila noć nastala. Dok su oštećenoga s oprezom na nosilo metnuli, odtèrći jedan od težakah k mostu, te donese ogorak od baklje, koji je danom našao i spravio bio. Pontoněri se služahu izpravljajuć most takovimi bakljami. Svèrnuvši uzkom stazom, dodju nosioci skoro na tvèrdi put, koji je vijugajuć se ka gradiću vodio. Ovo imanje bila je lěpa i prostrana kuća; brajda i tèrsje pokrivaše sasvim prednju stranu; na lěvo i desno stajahu u razměrnom razděljenju brajde, izza kuće pako visělo je několiko bagrenah. Světlost baklje učini stanovnike pozornimi. Kad su mimo zdenca prolazili i naprama kući bili, stajaše više osobah na shodu. Dubok glas zapita začudjeno, što traže?

„Nosimo někoga carskoga častnika, koji si je padši sa konja ruku slomio, te molimo, da ga primite u svoju kuću."

„Per bacco! od kada je moja mala kuća bolnicom postala?" upita razdražen něki debeli čověk sa shoda. Naši će čitatelji pogoditi, da je ovo Markez Trevolpi; ovaj taki uvidivši svoje nečověčno pitanje reče: „Dà, dà, ja već dokučujem; neima ništa u blizini, i ako se ta nesreća nije daleko odavle dogodila, neće Markez Trevolpi tomu nesretniku uztegnuti gostoljubiva dočeka, bio poznan ili ne, prijatelj ili neprijatelj. Giovanna! Chiara! svěće ovamo, pa skèrbite, da se žuta soba uredi."

Cělo stanovničtvo vile sastojeće iz obitelji Markeza i několiko slugah obojega spola bilo je nadošlo. Izza svoje braće gledahu plašljivo dvě děvojčice, pupoljci od 12 i 17 godinah. Kada je napokon doklimala Marietta, stara ključarica javeći, da je soba u redu, odnesu ga pazljivo gore. Izvadivši kesu, poda težakom jedan dukat, zahvalivši se im na pomoći. Battisti preda poslanicu. Još nisu bili težaci otišli, kada ranarnik sav zasopljen dotèrči, zvahu ga dottore Brizzi. Bèrzo mu je pèrvi zavoj na ruku metnuo. Očitova, da nije pogibeljno, samo ako se bude dèržao prepisa. Težaci, uvidivši, da nisu više potrebni, odoše. Lěčnik sve potrebno narediv̀ši takodjer se odalji. Oko 10. ure bio je bolestnik sam u sobi.

Bèrzo oporavljanje bolestnikovo pokazalo je, da je Dottore Brizzi bio doista věšt u svojoj umětnosti. Mali i okruglji lěčnik sa uvěk směšećim se okom, komu se je morao čověk smijati, kada ga je samo pogledao, više je izgledao kao kakav šaljivdjia, nego li kao lěčnik, i sigurno je njegova vesela narav i šale, koje je sbijao, da zabavlja bolestnika, mnogo dopriněla da je što prije ozdravio. Poručnik B., nek bude Alberto, bio je u kući markezovoj vèrlo brižljivo dvoren, ali sèrdačnost i pouzdanje je falilo. Markez je više putah dao bolestnika pitati, kako mu je, nu to je bila samo ceremonija, jer on sám nije nikada u sobu došao, kao što ni njegovi sinovi. Mladu čověku, kada mora gdě na tudjem městu ležati, vèrlo je dugočasno, zato je naš Alberto ne toli radi zavoja, koli radi zabave, jedva čekao onu uru, kada je Brizzi u sobu stupajuć sa zvučnim basom nazvao: „buon giorno? comme sta de' salute?" Nu ura, koju je Eskulap, dovèršivši posao, kod bolestnikove postelje bèrbljanjem probavio, bèrzo prodje, te je oficir bio opet sám. Stari sluga, koji je kadšto došao prigledati, da li što fali, nije mnogo govorio, a stara Marietta, tko bi hotio o njoj išto reći, taj bi ju jako ocèrnio, poslovi obte-

Digitized by Google

rečena nije ga mogla mnogo zabavljati. Slike onih dvijuh děvojakah, koje je pèrve večeri kod nosila vidio, titrale su mu često pred očima.

Něko jutro — možda nije bilo više od četiri ure — probudi ga nčki štropot na dvorištu. Vidio je više svěćah amo tamo nositi, čuo je korake na hodniku, kao i više glasovah, što je sve u to doba sasvim neobično bilo. Napokon dodju pred kuću kola. Za kratko vrěme začuje razgovětno ove rěči: „Adio Giovanna, adio, adio Chiaretta," kola odlete i tišina opet nastane. Kada je sluga u 7 urah ručak donio, upita ga Alberto: tko da se je tako rano odvezao. Ovaj odgovori, da je Markez sa mladom gospodom u Belluno na 4 dana odputovao.

Alberto je već više putah hotio koga zamoliti za kakove knjige, odkad je bolest popustila, nu sluteć, da je domaćinu nepriličan, nije znao, na koga da se obrati. — Unišav do mala poslě sluge stara Marietta, sve mu obširno pripovědi, što je već prije saznao. Poručnik joj kaže, kako bi mu u samoći ugodno bilo, da ima što lěpa čitati, te ju upita, nebi li mu gospodične na pomoć bile.

„Naše gospodične?" upita stara smběšeć se, „o sigurno će se Giovanna sretnom dèržati, ako vam bude mogla u tom služiti, lěpi gospodine, jer —"

„Je li starijoj ime Giovanna?"

„Pogodili ste gospodine, pogodili — i kako će se veseliti, kada joj vašu želju izrazim! Sve ćete taki ovdě u sobi imati, štogod se je važna za 5 godinah u Milanu i Florenci dogodilo — „o gospodine oficire," govoraše někakovom žestinom, „vi nesměte misliti, da nitko u ovoj kući vaše nesreće iskreno nežali — tako iskreno, da se iskrenije nemože ni pomisliti, samo što se to očitovati nesmije."

„Duše vam? to nebi doista bio mislio, pa ako je tako, kao što vi kažete, to će me samo někoji u ovoj vili žaliti."

„Jest samo někoji. O, vi ste jako fini gospodin! Nu, ako je i tako, biti će vam ugodno čuti, da se prama vam goji ćućenje i pod tudjim krovom."

„Ugodno mi je, vèrlo ugodno, zahvaljujem vam na toj vësti. — Medjutim, draga gospojo, ja mislim, da se nevaram; ako medju ovimi, koji su mi nagnuti, izvan vas, još one dvě kćeri razuměvam."

Upravo kad mu je stara hotěla odgovoriti, otvore se vrata, a lěčnik Brizzi prijazno pozdravljajuć stupi u nutar. „Danas ću vam kazati, dokle vas još moram dèržati zatvorena," reče stupivši k postelji; „nu mislim, da neće trajati duže od 14 danah. Vidit ću, kako izgleda vaša ruka, pa to će odlučiti."

„Šta? zar će samo još 14 danah, signor ufficiale kod nas ostati?" vikne Marietta žalostno. „Nu sada se moram požuriti, da mu knjigah pribavim." Nakloniviši se prama gospodi odě

Četiri dana, to je kratko vrěme, ali više putah dovoljno za velike proměne. Tako je bilo i u vili Markeza Trevolpi-a. — Ovaj se je bio četvèrti dan na večer sa svojimi sinovi i sa někim vlastnikom svilene tvornice i dobra iz Belluna povratio. Leona Almani-a dèržahu za jednoga od najbogatijih fabrikantah Lombardije. On je već několiko měsecih dolazio u kuću markezovu, nitko nije dvojio zašto. — Giovanna je spadala medju one děvojke, koje više svojom neodoljivom milinom, nego li svojom krasotom čověka očaraju. Kao što se često dogadja, da se nagla i žestoka narav sa kroćom i nježnijom složi, kao da sluti, da drugačije nemože dugo sretna biti, tako je bilo i ovdě. — Leone je na skoro uvidio, da neima izvan Giovanne za njega děvojke. S toga je bio s markezom otišao u Udinu, gdě je kod pobune

Digitized by Google

revno udioničtvovao. Kod posědnuća Udine bio je kod Felzeugmeistera Nugenta tako opisan, da se je za sretna dèržati mogao, što je pomoćju nèkojih svojih prijateljah čitavu kožu iz grada iznio. — Nitko si nemože predstaviti čovèka, koji bi u slèpom uzhićenju bio prama Leonu Almaniu. Podupiran od lèpe i zanimive svoje osobe učinio je vatrenimi svojimi govori u svojoj stranci veliki utisak, te je svatko njegovo ime sa entuziazmom izgovarao. Nu svi ovi politički dogadjaji i meteži mogli su žar njegove ljubavi samo za čas zapretati, ali nipošto ugasiti; ona postade sve to žešća. Da je zamolio ruku starije kćeri, te da mu je dana, to su znali svi znanci obijuh kućah; ali što je silio, da se u najvećem meteżu vènčaju, smuti istoga dèvojčina otca. Ljubovnik se nije dao od toga nikako odgovorit; upravo, kao da se boji, da će u revoluciji Giovannu izgubiti. U Belluni se je Almani sa Trevolpiom sastao i o toj se stvari konačno dogovorio. Natovaren dragocènostmi za svoju nevèstu, što su ih god milaneski bisernici mogli izmoći dodje sa otcem i braćom zaručničinom na imanje.

Sutradan je bilo u kući vèrlo posleno, i u kuhinji je bilo viděti, da će nèkakova čast biti. Tako je bilo. Tek što se je počelo mračiti, dodje iz Calignana, Pardenone i Udine sila gostih. Sluge upale svèćnjake. Kada su bili svi gosti sakupljeni, otidje stari markez, koji je goste primao, te se za kratko vrème povrati vodeć pod jednom rukom Giovannu a pod drugom Leona.

„Moja Giovanna i gospodin Almani jesu zaručeni," reče poklonivši se prema družtvu.

Sa svih stranah obasipaju ih čestitanji, na to se posědaju oko bogato nakićena stola. Mladoženja sědeć pokraj svoje nevèste, jedinu je nju gledao, uzhićenje i razkoš sèvaše mu iz vatrenih očijuh. U suprot pako nevèsta je bila jako blèda, al je upravo s toga veoma zanimivo izgledala. Što je malo kod stola govorila, smatrali su za dèvičansku bojazljivost. Gostba se sasvim vesela poslè pol noći svèrši.

Markez se je one večeri možda iz same otčinske ljubavi odviše veselio, jer mu sutradan nije dobro bilo. S toga je, dok su još svi spavali, ustao i otišao iz svoje sobe u jednu otraga, u kojoj je imao više manjih lèkovah, te si je uzeo nèkakav proti glavobolji. Sa prozora ove komorice vidělo se je upravo na hodnik, koji je iz nutra kuće kao poluokrug izgledao. Slučajno opazi Mariettu, kada iz bolestnikove sobe izadje. Markez se je začudio, što je stara ključarica, koja je kao i ostali sluge dugo čula, tako rano ustala, dočim je još sve spavalo. On bi bio možda to pripisao brižljivosti za bolestnika, da nije opazio da se zatvorivši vrata oprezno obazire, i da nèkakav svežanj kradomice pod rukom nosi. To je probudilo sumnju u markezu, te upravo, kad se je htěla kraj prozora provući, otvori ga naglo, te zavikne: „Stani, stara vèštice!" Pograbivši ju za ruku, uzme joj svežanj, koji mu ona prestrašena dragovoljno predà. Stara se sruši neizustiv ni rèči.

„Lèpe stvari! — To mora nèšto značiti!" reče začudjen uzev svežanj i zatvoriv prozor. U pèrvi mah nije na ništa mislio, nego da pomogne ključarici, koju je nenadan vapaj tako preplašio, da se je onesvěstila. Zato se požuri, da se obuje i da kakovu haljinu na se baci. Ali stupivši na hodnik ugleda ju, gdě je već do svoje sobe, što je bila kraj hodnika, doklimala.

„Ha, ha, kako ste se hitro na stare svoje noge digli!" vikne za starom, koja se na to ogledà. „Ako sam vas bez uzroka uplašio, dobiti ćete zadovoljštinu, a za sada mi oprostite; ako bi pako štogod u tom svežnju bilo, što bi moglo sumnju

Digitized by Google

proti vam podići, tada bi bolje bilo, da ležiš u dubljini Tagliamenta, to si zapamti!“ Ovo rekav okrene se, već i onako od glavobolje zlovoljan, te otidje u svoju sobu.

Poslě dobra četvèrta najednoč zamně zvon, koji je bio iz markezove sobe u sluginu izveden. Stari Tomaso, koji je takodjer duže u postelji ostao, skoči sa postelje, te se po vojnički hitro obuče. Dok se je on oblačio, zvonio je tri puta.

Zasopljen otvori vrata svoga gospodara.

„Ti nijedno pospanče, zaslužuješ bič“ zagèrmi nad njim, imao bi volju, da ga na tebi pokušam. Sluga, koji ide spavat s kokoši, nije za ništa! Lopove jedan, traži mi Mariettu, te mi ju ovamo dovedi; ali čuješ hitro, i nedodji mi bez nje. Samo ako se budeš žurio, nijedno pospanče! oprostit ću ti tvoju lěnost!“

Prošlo je već něko vrěme, a Tomasa neima. Trevolpi lupajuć nestèrpljivo izrine cěle litanije kletvah, što ih je god znao. Tim probudi cělu kuću. Napokon se nalukne stari sluga govoreć: „Gospodine markeže! posvud sam u zalud tražio, Mariette neima nigdě u kući,“ hitro zatvoriv vrata poběgne.

Několiko je časovah bilo u kući sve tiho, dok markez iz sobe neizadje i iz svega gèrla zavikne: „Tomaso!“ —

Sav ustrašen dodje sluga noseć svoju kapu u ruci. Gospodar mu namigne, da za njim ide. Kada su u sobi sàmi bili, zaključa vrata.

„Otvori srědnji pretio moga ormara; na desnoj strani naći ćeš několiko kesah, donesi mi jednu ovamo,“ zapovědi markez. Tomo ga posluhne.

Gospodar odmota hitro jednu i postavi na stol pet rimskih cekinah, koje je iz nutra uzeo. „Ti si već devet godinah kod mene,“ progovori; možeš li se na me potužiti!“ —

„Nemogu!“ odgovori starac.

„No dakle, žao bi mi bilo, da te moram na mah odpraviti, što će se sègurno dogoditi, ako mi sve potanko neizpovědiš, što se je ovdě dogodilo, dok mene nije bilo kod kuće, i zašto je Marietta poběgla. — Ali ako sve, kao što treba, izpovědiš, tada ćeš dobiti ovih pet dukatah, premda ćeš samo svoju dužnost izpuniti. Neoklevaj ništa, već kazuj!“

Markez sědne u naslonjač. Od velike neustèrpljivosti nije znao, što da radi, zato je po stolu pèrsti bubnjao. —

Tomaso neznajuć, gdě da počme ili što da pripověda, pogladi se několiko putah po čelu, tada progovori zatežuć: „Stara je ključarica utekla — to nije mogla nikako bez uzroka učiniti, jer je, kako ja mislim, već 16 godinah u kući, i sègurno da joj je bolje išlo nego meni. Što god ja iz svega slutim, čini mi se, da je bolestni austrianski častnik svemu tomu uzrok.“ —

„Častnik? — Pravo veliš, govori dalje, stari lupežu!“ —

„Znate, gospodine markeže, naša je Marietta gospodinu Almaniu već od davna velika neprijateljica, što je někoč u Milanu s njom prezirno postupao, i što ju je starim vretenom nazvao. „Staro će se vreteno tebe spominjat!“ prisegne tada. Kada je častnik, koji je doista, kako i sami znadete, veoma lěp i udvoran mladić, slučajno ovamo donešen, obskèrbljivala ga je ona potrěbnimi stvarmi, a ja sam imao čistiti sobu. Ona je na dan po dva tri puta u sobi prigledavala. Možda se je s njim više putah i razgovarala, jer je jako věšt našemu jeziku. Ona ga je pred svakim u zvězde kovala, dakle i pred gospodičnami. Bože moj! tà svaka nesreća probudjuje u ovih ženah někakovo pomilovanje, a kamo li nesreća lěpa mlada vojnika. Šta su se razgovarali, toga neznam. Ali onaj dan, kad ste u Belluno

Digitized by Google

odputovali, opazio sam, da je někakovo porazumljenje medju našimi ženami i tim častnikom, jer su se uvěk svakojake knjige amo tamo prenašale. Sutradan, pošto je lěčnik otišao, vidio sam, da je gospodična Giovanna sa Mariettom u njegovu sobu išla. Ja se nisam usudio unići, pa budući da sam imao posla, neznam, kad su izašle. Onu večer, prije nego ste došli, vidio sam, da su opet u onu sobu unišle, pa su tek za jednu uru, mene i neopazivši na prozoru, izašle. Istina, nisam nikad vidio, da je gospodična sama ulazila. Sěgurno je sama stara kriva, što je gospodična pravila te pohode, koji vam nisu, kako se mi čini, najpovoljniji."

Markez je sve posve mirno poslušao; tako se je bar činilo; jer se nije ni malo u licu proměnio. Dogotoviv sluga, progovori markez: „Idi sad, te uzmi ovo 5 cekinah; ali neidi daleko odavle, jer ću te možda trebati." Zatvoriv kesu natrag u ormar, počme se svlačiti.

Vrěme za ručak je bilo nadošlo. U sobi, gdě se je obično jelo, čekao je mladoženja, sinovi i mladja kći Chiarra na otca. Budući da on i Giovanna nisu došli, otidje ih Leone tražiti. Izašav na hodnik začuje markeza, gdě zaključiv sobu Giovanninu rekne: „Da mi se s nikim nerazgovaraš, dok opet ja k tebi nedodjem, i ostat ćeš za koji čas zatvorena." Opaziv budućega svoga žeta, koji mu sav začudjen na susrět dodje, primi pruženu ruku mučeć i stupi s njim u sobu. Kada opazi, da ga svi začudjeno motre, rekne: „Poslě ručka obavěstiti ću vaš o današnjoj svojoj ozbiljnosti."

(Konac drugi put.)

Bratova ruka.

(Pripovědka od Ivana Kalinčaka.)

(Konac.)

IX.

Tužna, zamišljena, s rukami u krilu složenimi seděla je Anka uz postelju svoga sinka, oko u jedno mèsto upèrto ronilo je suze, a njedra su se nadimala kao větrom uzkolebano more.

Na dvorištu zalajali su psi, ovo je znamenje da se Laskar vratio iz lova.

Stupiv u hodnik bilo je gospodinu Laskaru za čudo, što ni pred dvorom, ni a dvorištu, dà ni u samom hodniku nije mu došla u susrět Anka s licem radostnim kao što je običavala. U susrět mu je došla samo stara Ivana.

„Hoj! gdě je gospoja?" zapita naglo gospodin.

„Sědi pri posteljici mladoga gospodina, pa plače."

Laskar je tèrgnuo sobom i hitro odtèrčao u sobu. Anka se ogledala, nu nije ustala.

„Što ti je, dušo moja? Govori, tko je ovdě bio?" pokazujuć na fini šešir s bělim perjem, koga je mladi Razdanić u naglosti ostavio na stolu.

„Moj brat."

„A što ti se dogodilo, milo moje? Kaži hitro, jer ću umrěti od nestèrpljivosti. Što ti je kazao tvoj brat? Kaži mi sve!"

Ova je glavu vèrtela u znak, da joj brat nije ništa zla učinio, pa je šuteć pèrstom pokazala u vanjsku sobu. Laskar je bacio pušku u kut, pa je okom skre-

Digitized by Google

nuo u svoju ložnicu, ovdě je vidio, da je njegova škrinja na polak otvorena, ključ je bio još u ključenici, a na stolu je vidio běli, skèrvavljeni rubac! —

Sustao je kao da je okamenio, dah mu se u pèrsih zatajio, vlasi su mu se naježile a lica i usta skèrčila.

Stao je časak kao kamen u zemlju zakopan, a zatim je viknuo kao lud: „Bože! bože! sám sebe sam i toga angjela strašnomu sudu predao!“ Glavu je oborio, a ruke su mu onemogle.

Anka je prestrašena uzkriknula, skočila u naručaj svoga muža, suzami poškropila uzburkana njegova pèrsa i šaptnula: „Oprosti, dragi! što sam se uměšala u tvoje tajnosti, oprosti! nu nemoj tugovati. Ja se na te nesèrdim, jer znam, da ti onaj strašan čin nisi mogao učiniti!“

Nu on je polako odrinuo ruku njezinu, pa je sklopljenima očima žalostivo progovorio: „Oprosti ti slabosti mojoj, jer je na tebi da opraštaš! — Kazao sam ti često, da prokuneš svaku misao na mene, da prokuneš mene cěloga, ako se osudim govorit ti sladke rěči. Kazao sam ti, da će po meni usahnuti rumenilo na liščU tvomu, da će se dah tvoj otrovati dahom mojim! — Ja sam bio slab, kad sam se dao premamiti nježnim ćućenjem, kad sam otèrgnuo ružu, kao je povenula na věke! — Nu što da činim sada? Što se dogodilo, oh! to se dogodilo!“ Još jednom pokimav glavom reče: „Dogodilo se, dogodilo!“

„Bože sveti!“ — viknula je žena uboga. — „što ti je? što ti se je dogodilo?“ Bila je sva prestrašena pogledav muža.

„Ništa, dušo draga, ništa!“ dignuv se, reče Laskar odlučno, a zatim doda glasom tihim i tresućim se: „Meni ništa više! nego tebi! Ti si nevina, pa si ipak bědna sirotica, ti cvětu čisti, koji si bez ljage uzrasao!“

„Tà umiri se već!“

„Miran sam. — Anko! pomoli se Bogu.“

„Tko si čověče? Što ćeš od mene? Dala sam ti sve, sve! oh! kako sam te ljubila!“ I pritisnula je bělu svoju ruku na grudi, gdě je kucalo razcviljeno sèrdašce.

„Nesretna si, tri put nesretna, što si me tako ljubila! Oh i ja sam te ljubio, i to živo! pa moram ipak! — Oj boli to!“ — Ovako je govorio Laskar položiv ruku na sèrce kao da će reći, kako ga to boli, kakva mu tuga cěpa sèrce. „Boli to! Nu da nedoznaš, tko sam, da ti neogorčim i zadnji časak, moram! moram! — I ti nećeš nikad saznati — — — — Misli, ženo, na prošastnost našu, koju smo stravili u vrućoj ljubavi, pa se pomoli Bogu!“

Anka je dignula možda i prěko volje svoje lěpe oči k nebu; u njih su se zasvětile dvě debele suze.

„Anko! blagoslovi sinka svoga!“

Uboga žena sklonula se nad postelju svoga sinčića i porosila ga toplimi suzami; sad se děte probudilo i proplakalo. Poljubila ga je tri put i podala otcu, koji ga je vatreno ljubio.

Nastala je duga tišina, zatim se Laskar bacio pred noge svojoj ženi! „Oprosti! oprosti!“ reče, poljubiv joj ruke, čelo i lice i viknuv několiko putah: „Budi mi Bog milostiv!“ Pograbiv dug, s obih stranah oštar nož, probode nesretnu svoju ženu.

Neboga kriknula je i pala na zemlju.

Digitized by Google

„Što se dogodilo, dogodilo se," viknuo je Laskar kao lud. „Anko moja, ti umireš!"

„Oh! a ja sam te tako ljubila!"

„Ženo, nespominjaj mi toga više, jer ću udariti glavom o stěnu, i lupiti uzavrělim mozgom o kamen, da će na okolo fèrcati kao iskre od ognja! Proklinjaj me — nu ne! ne! tvoj te je otac, tvoj te je brat ubio, ne ja! — čuješ li? — ne ja! !"

„S bogom, mili moj! ja te nekunem, ja ti opraštam, nu — zašto si — mi to — — učinio?"

„Ne, ti to nesměš znati! U ludosti, u bulaznjenju — ili zašto. Dobro! nu ja ti toga neću kazati. Ti nesměš viděti smèrt svoga muža!"

„Sěti se — Laskare! — — našega sina!" — Dalje nije mogla govoriti. — Ova Laskar već nije mogao podnesti, potok vrućih suzah provalio je iz očijuh njegovih, oborio se na umirajuću ženu, a ona ga je slabim ramenom pritisnula k sèrcu svomu, jošte jedan cělov, i o tom cělovu izpustila je krasna Anka angjelsku svoju dušu.

Laskar je sio na zemlju k mèrtvom tělu svoje žene, gladio joj blědo lice, igrao se s njezinimi vlasi, i kao da je s uma sišao, govorio i pripovědao o pèrvih danih svoje ženitbe. „Nu ipak će nam dobro biti!" svèršio je čudan razgovor s dragim mèrtvacem. — „Dobro će biti. Čekaj samo! ja ti neću više otići, pěvat ću ti, smijat ću se, šalit ću se s tobom. — Tako! tako! — Nu zašto se nesmiješ? Zašto ne? Zašto?" — Zatim je opet plakao kao malo dětе i ljubio stisnute oči mèrtve žene. Nu na skoro se stresao i uz grozoviti pogled gèrmećim glasom vikao: „Oj, što ćete od mene? — Zar nisam dèržao rěči svoje? — Ovamo gledjte ovamo! — Vidite li ove grudi okèrvavljene. Gledjte ovamo! — Zašto negledate? — Oh, ja sam ju tako žestoko ljubio!" Napokon se umoren svalio na zemlju pokraj svoje žene.

U to su se otvorila vrata, na pragu se pokazala množina pandurah oboružanih. Za njimi mladi Petar Razdanić, koji ih je pred sobom těrao.

Laskar je strašno odskočio i viknuo: „Ne! ne! nedam je! nedam!" hoteć pograbiti sablju o stěni viseću.

„Dèržite ga!" — zapovědio je Petar Razdanić — „dèržite ga, on je Nikola Badanski!"

Panduri su priskočili prije nego je sablju dosegnuo, primili ga i svezali. „Anko moja!" vikao je neprestano, kad su ga proč vodili.

Razdanić nije ni pogledao sestre, ledenim svojim pogledom motrio je samo Nikolu. Kad su ga panduri svezali, laglje je disao, jer se strašno bojao.

X.

U grad Munkački nalegla je světina. Imali su smaknuti Nikolu Badanskoga, strašnoga hajduka, ili kako ga je narod volio zvati — glavu strašnoga suda Badanskoga, koji se je nepoznat pod imenom Laskara približio neprijateljem roda svoga, da ih tim sigurnije uzmogne uništiti. Ni žene svoje nije žalio, premda ju je strašno ljubio. Pred sudom je sve priznao, nu nije hotio izdati drugove strašnoga suda Badanskoga, ni kazati gdě se skrivaju.

Digitized by Google

Na Munkaču se sakupila množina ljudstva, da vidi Nikolu Badanskoga, ovu strahotu gorsku, i njegovo pokorenje. Čudno! on nije nikad ništa zla učinio tomu puku, pa se on ipak veseli njegovoj smèrti.

Takav je puk, raduje se, kad vidi, da je ponižen, koji je bio silan i mogućan, jer nezna cèniti veličine i jakosti.

Nikola Badanski stupio je u dvorište smělo i ponosno, dèržeć glavu u vis i gledajuć okom prezirućim světinu. Kad se pojavio razleglo je muklo šaptanje medju pukom u dvorištu sakupljenim.

Nikola je stupio na stratište, ogledao se smělo, pa je šaptnuo tužnim glasom: „Anko moja, oprosti!“ a zatim je viknuo glasom čvèrstim i muževnim: „Otče! sin je tvoj odèržao prisegu!“

Kleknuo je, kèrvnik je mahnuo mačem — glava je odletěla.

Tako je umro Nikola Badanski.

Z a b o j *).

S cèrna luga pećina se digla,
Na pećinu stupi silni Zaboj,
Obzire se domu na sve kraje,
Smuti mu se od svijeh krajevah,
I zastenjà plačem golubinjim,
Sědi dugo i dugo tuguje.
Tadaj klisi u vis kano jelen;
Nizkosimce lugom dugopustim
Od čoeka spèši do čoeka
Po svoj zemlji od silna do silna.
Kratko slovo kriomce im reče,
Pokloni se bogom, pak do drugog spèši.

I dan minù pèrvi, i dan minù drugi,
A kad za trećiem mèsec ob noć sinù,
Ponesoše ljudi u lug cèrni,
Odvede ih Zaboj u uvalu,
U nizku uvalu dubokoga luga.
Stùpi Zaboj ponajniže dolje,
Uze gusle zvučne:

„Ljudi bratskog sèrca,
Plamenita oka!
Pěvat ću vam pěsmu iz nizoka,
Ide mi od sèrca, od sèrca duboka
Smućena u gori.

Otac ode k otcem,
Ostavi si na dědinstvu děcu
I svoje ljubovce, a nereče nikom:
„„Braćo otčinskim ih razgovori slovom!““

I u dědovinu dodje silom tudjin,
I tudjijem slovom zapovèda,
I što čini tudja zemlja
Od jutra do mraka, tako da obiknu
Děca nam i žene.
I drûgu je jedinu imati
Svega věka s Vesne do Morane

I izgnaše s gajevah kraguje
I kakvi su bozi tudjoj zemlji,
Takvim se je klanjat u nas i zavèt im zavětovat.
Nesmědoše bit se u čelo pred bozi,
Ni u sumrak davati im jesti.
Kamo otac davaše im hranu,
Kamo bogom pojat hodijaše,
Posěkoše sva ta dèrva,
Sve bogove razrušiše.“

„Oj Zaboju pěvaš s težka jada
Sèrce sèrcu pěsmu Lumirovu,
Štono slovom i pěvanjem granù
Višegrad i cělu zemlju;
Kó ti mene i svu braću.
Pěvca dobra miluju bogovi,
Dali su ti, da uznese nam
Sèrca protiv vragom!“

Gleda Zaboj Slavojeve
Zapaljene oči
I pěvanjem dalje sèrce obmamljuje:

„Do dva sina, jedva glas im
Na mužku naglaša,
U lug dohodjahu,
Tamo mačem, mlatom
I osčepom mišice věšbahu
Tamo se krijahu, vraćajuć se sa raškoši.
I kad běše mišice dorasle
I um njihov protivo vragovom,

*) Iz Nevena od prošaste godine već poznati prevoditelj „*Kraljedvorskoga* rukopisa“ poslao nam je i ovo znamenito poglavje istoga rukopisa, da ga priobćimo čitateljem svojim. Doznali smo i to, da će isti gospodin spisatelj prevod svega kraljevorskoga rukopisa na pose izdati, i to s tumačenji, što će jamačno milo biti svim prijateljem naše književnosti. *Ur.*

Digitized by Google

Dorastoše i druga im braća,
Pak svi u skup sraziše se s vragom
Sa krutosti burnijeh nebesah.
I u dědovinu blagota se vrati.“ —

Svi u jagmu skoče do Zabojà,
Zagèrle ga mišicami silnim,
S pèrsiuh na pèrsi skladaju se ruke,
Slovo slovu mudro se domijenja.
I prihodi noć pred jutro
I krenuše s uvale u razlaz
Svak uz dèrvo drugo
Na sve strane ponestaše lugom.

Minù danak i pak minù drugi
I za trećim danom, kad se smèrće noći
Ide Zaboj lugu,
Lugom čete za Zabojem;
Ide Slavoj lugu
Lugom čete za Slavojem.
Svak imade věru vojevodi,
Svak oporno sèrce kralju,
Svak ponio nanj oružje.

„Oj Slavoju brate,
Tamo modru vèrhu!
Svim je krajem vèrh najviši —
Tamo svi smèrajmo!
A od vèrha k ranom suncu
Tamo lug je tamni,
Tamo ćemo dat si ruke.
Hajd sad tamo lijinijem tápom,
Tud ću i ja isto tako.“

„„Oj Zaboju brate!
Kako naše da oružje
Tekar s vèrha dodje kruto?
Odtud jurišajmo u kraljevske vrage.““

„Slavoj brate!
Kada smèraš satèrt gada,
Na glavu je gadu stati.
A glava mu eno.“

Razstupi se lugom ljudstvo
Razstupi se desno, lèvo.
Ovi paze slovo Zabojevo,
Oni slède glas prutkog Slavoja
K modru vèrhu dubodolom šumskim.

I kad peto granù sunce
Podaše si te junačke ruke.
Lijinim si namignuše migom
Na kraljevu vojsku.

„Svu nek vojsku Luděk sjuri k jednu.
Svu tu vojsku pod mah jedan.
Oj Luděče ti si parob nad parobljem kralja.
Svom ti reci okrutniku,
Što nam dim je, to nam njegva volja.

Razljuti se Luděk,
Prešnim glasom svoju kupi vojsku,
Podnebesje napuni se světla,
Sunce světlom blèskom se odsěva.
Od kraljeve vojske.
Spravne su im noge kroku,
Ruke na oružje na réč Luděkovu.

Oj Slavoju brate
Tud lisičjim spèši skokom,
Ja ću strěkom na čelo im.“

I naleže Zaboj spréda kano lónja s gràdom.
I naleže Slavoj s boka kano lónja s gràdom.

„Brate ti nam porušiše boge,
Ti nam dèrvlje izsèkoše,
Ti kraguje poplašiše s gaja.
Njih pobědit dati će nam bozi!“

Gèrnù sila, gèrnù za Luděkom
S četah vražjih protiva Zaboju.
I poleće Zaboj plamnim očma na Luděka.
Smèra zlobno dub protiva dubu,
Ko iztèrgnut s luga Zaboj pognà
Iz sve vojske protiva Luděku.
Luděk udriè silnim mačem,
Tri proseče kože štitu.
I udari Zaboj mlatom,
Odskočio mahu Luděk,
Svati mlat po dèrvu
Na vojsku se dèrvo svali
I trideset otidje ih k otcom.

Razljuti se Luděk: „Oj ti divje zvěre,
Ti velika utvaro gadovah,
Mačem daj de da se ogledamo.“
Manù Zaboj mačem,
Odbi vragu kus od štita,
Sinù mač Luděka,
Omače se mač po kožnu štitu.
I kinuše oba da s' izrane,
I rane si ljute netesaše.
Sve na oko kèrvlju okèrvave,
Kèrvju i njih okèrvave čete
Oko njih uzvajuć u preljutoj sěči.

Sunce predje podne
I od podne na pó do večera;
I biju se jošte, nit se amo nit tamo ustupa,
I biju se odje i biju se tamo pri Slavoju.

Oj ti vraže bijes u te!
Čemu našu kèrvcu piješ?“
I lati se Zaboj mlata
I odskoči Luděk.
Naperio Zaboj mlatom u vis
Hitiv ga na vraga.
Mlat poleće a štit se razleće,
Za štitom se razlećeše Luděkove pèrsi.
I lecnu se duša s težka mlata,
I dušu mu mlat izagna
Pet sežanjah zanese u vojsku.

Digitized by Google

Strah izagnà vragom s gèrla viku:
Radost zamniè s ustah vojske Zabojeve
I zaiskri s radostnoga oka.
„Braćo bogovi nas pobědom daruju;
Razstani se sad vas četa desno četa lěvo
Sa svih utolicah amo svedte konje
Vriskom konjàh lug zamnio!“
Oj Zaboju brate ti moj hrabri lave
Nepopuštaj jurišat u vrage!
Pa odvèrže štit svoj Zaboj
I u ruci s mlatom a u drugoj s mačem
Tako u prěk prodre dràgu u vrazijeh.
I bi kukat vragom i bi vragom ustupati.
S bojišta ih goni groza
A strah viku s gèrla otiskuje.
Stoji lugom vriska konjah.
„Svi na konje a s konji za vragom!
Po svoj zemlji bèrzi konji nos'te
Ustopice gnjeve nam za njimi!“
Zaskočiše čete bèrze konje
I skok na skok po vrazijeh se gone,
Boj bijući sve dolaze ljući.
I minuše polja, gore, luge;
Desno, lěvo sve umiče nazad.
Buči divja rěka,
Za talasom talas gèrne,
I zabući bukom skok vojnikah,
Što pognaše preo burne rěke.
Voda davi množtvo tudjinacah,
A prenosi naše brěgu drugom.
Po krajinah tuda u šir širom
Ljuti jastreb razpeo svoja krila duga
I strělimke leti za pticami.
Zabojeva vojska razšìri se u šir
Po svoj zemlji ljuto goni vrage
Porazi ih i s konji pogazi.
Zanjma! zanjma! noćnom měsečinom,
Zanjma ljuto za dnevnoga sunca
I opeta tamnom noći,
A po noći sivim jutrom!
Buči divja rěka,
Za talasom talas gèrne,
I zabući bukom skok vojnikah,
Što pognaše preo burne rěke.
Voda davi množtvo tudjinacah,
A prenosi naše brěgu drugom.
„Tamo sivoj gori,
Osveta nam tam dogori!“
„„Oj Zaboju brate!
Nedaleko već je gora,
Već je malo vragah
I ti prose žalostivo.“
„Krajini se vratmo tud ti, ja ovuda,
Pogubit je sve kraljevo!“
Větar buči domovinom,
Vojska buči domovinom,
Domovinom desno lěvo,
Svud se širi silna vojska
I radostno klikti.
Eno brate siva vèrha
Bozi tamo pobědu nam daše.
Tamo pèrha mnoga duša
Amo tamo po tom dèrvlju.
Boje se ih ptice, plaha zvěrad,
Jedne sove neboje se.
Tamo nam je mèrtve kopat,
Dat bogovom ránu,
I bogovom spasiteljem
Dat zavěte mnoge,
Pak odpojat glas mileni
I dat im oružje vragah pogubljeni'.

Lastavica, věstnica proléća.

(Po članku u Živi.)

U dolinah odkupnuo je od sunca sav sněg, na livadah nikla je zelena trava, šume su prolistale, gmaz se probudio izza dugoga sna, te se giblje i poletuje u sunčanom žaru, pa gle pod prozorom našim pozdravlja nas već u zoru vesela družba lastavicah. Neprestano cvèrkućuć svoj prolětni pozdrav, pregledava ostavljeni dom, sreta se ovdě ondě s čoporom vrabacah, těrajuć ovo bezstidno pleme iz doma svoga.

Kasno u jesen ostavila nas je ova mila družica domaćih naših slastih i lastih, te je kroz ledene gore, more i pěskovite pustare odletěla daleko — onamo, gdě se topli Senegal vije po palmovih šumah, nu nije zaboravila na dom svoj, plemenitijega je dakle ćućenja nego gděkoji čověk, koji živeći neprestano u zavičaju

Digitized by Google

svojem, zaboravlja i na dom svoj i na rod svoj. Jedva se na sěveru sěna pokraćuje već se vraća lastavica doma k nizkim kolibam seoskim i k visokim krovovom gradskim. Najprije dolazi predvoj několikih vojnikah, koji se još sretaju s mèrzlim obličjem zime, zato je tja od vremenah Aristotelovih poslovica u narodu: Od jedne lastavice neima proléća. Nu kad dodje cělo jato — onda je bez dvojbe i proléće.

Lastavica, prijateljica čověka, cvèrkuće medju svojimi, vazda je vesela i čila; ona je rek bi sama radost prolětna i lětna. Život je njezin žarko lěto. U lětu hvata si hranu, gmaz krilati, u lětu pije, u lětu se kuplje, dà i mladinu svoju hrani. Tko se nije čudio strělovitoj hitrini i lěposti njezinog kretanja? Vele, da lastavica može za uru proletěti 10 miljah, dakle za dan 240. — Ovdě se jogunasto polećuć diže tja do oblakah, ondě opet leti kao strěla tik ponad vodom; sad propleta tisućovèrstno put svoj u gustom jatu svojih družicah, ili lěti pred burom jednakim pravcem nad zemljom i vodom, loveć ovdě muhu, ondě vodenoga pauka. Leteć stvara vazda nove, dražestne slike, zračni labirint, kojega zavitke neće razviti ni najbistrije oko.

Jedva što se malko ojača meko perje mladine, već ga roditelji věžbaju u svih svojih umětnostih. U ulici medju dvěmi zidmi, ili u sličnom kakvom zadušnom městu počimlje pèrvo věžbanje. U jednakom pravcu leti napréd mati a hitro slědi dětc, iz pèrva još nesigurno, nu sve čvèršće, dok se na jednom mati neugne u zamèršenoj okolici, a pišćeća se mladež hvata bojazljivo kakvoga ugla. Nu za dva tri dana izvěžba se podpuno mladi sbor te se odpravlja na dalje puteve za starijom družinom.

Mudro i lěpo li ti je stvorila ruka božja ovoga zračnoga brodara! Tanko i nježno tělo s čvèrstim perjem, duga, oštra krila, koja se presižu, dugi rep kao vilice, — pokazuju na pèrvi mah veliku pružnost i lakoću. Samo su noge lastovičine kratke i nespretne, što dokazuje, da je kolěvka i domovina lastavice zrak, a ne zemlja.

Nu u oku i u glasu njezinom javlja se osobita dražest. Malo, bistro oko, cvèrčući, kadšto jecajući glas javlja osobito duševno stanje, koje je psychologičkom zagonetkom. Lastavica prione rado uz kuću ljudsku, — g. Naumann pripověda o lastavici, koja si je gnjezdo napravila u sobi na oběšenoj čižmi, — al ju ipak těra i nemir u daleku tudjinu. Ako je lastavica i za čudo čista, to gnjezdo svoje ipak děla iz gèrdoga blata. Gradjenje njihovih gnjezdah vèrlo ja umětno. Kljunom nabiraju blata, omoče ga slinom, pa ga prilěpe svojimi nožicami k stěni, zatim si sědnu u gnjezdo, pa ga izgladjuju i popravljaju dok je sasvim gotovo.

Lastavice grade gnjezda svoja uza se u mnogobrojnom družtvu, te se za vrěme potrebe věrno pomažu. O ovoj ljubavi, u koju bi se i ljudi mogli ugledati, pripověda g. pr. Špatny ovaj zanimivi slučaj: U proléću g. 1852. obletavale su dvě lastavice něku kuću u Smihovi, tražeć prikladnoga města, da si gnjezdo sagrade. Našli su ga nad někim prozorom. Nosili su marljivo blato u gnjezdo. Jedva što su ga sagradili po prilici šesti dio, nastala je velika suša, koja je dugo trajala. Za to vrěme nisu nosile blata, jer ga nisu mogle naći u blizini, a s obalah Vltave nisu ga nosile, jer je pěskovito. Jadne lastavice tužno su obletavale započeto svoje gnjezdo, bojeć se, da ga neće za vrěme dogotoviti. Nu na skoro pala je kiša, te je bilo po ulicah dosta blata. Sad su dakle lastavice novom snagom nastojale oko gnjezda svoga, pozvav u pomoć osam parah lastavicah, te su ga za jedan dan dovèršile. Kako su jedne lastavice druge u pomoć pozvale i kako su se dogovorile, to nitko nezna.

Digitized by Google

Lastavice paze děcu svoju, te ih brane velikom ljubavju i brigom, pa ih straže milo cvèrčuć po cělu noć; nu ako su lastavice i mile, to se oko njihovo kad što ipak krěsi od sèrditosti, a glas se proměni u neugodni krič. One neumorno hvataju gmaz da zasite svoju proždèrljivost, pa ako se i usudjuju progoniti druge i grabežljive ptice, to ipak od samoga straha na tle padaju opaziv svoje neprijatelje.

Lastavice su dakle i pěvačice i grabežljivice, nu ljudem su ipak mile i drage.

Lastavice su baš svakomu narodu mile i rek bi svete, napose radi svoga prijateljstva s ljudmi, lěpe igre u zraku, odleta i doleta proléćem i jeseni, a osobito radi ljubavi k svojoj mladini. O. v. Kotzebue pripověda u svojoj knjigi: Neue Reisen um die Welt ovo: Kad smo stali u Kamčatki, sagradio si je par lastavicah gnjezdo pored kajute; nemareć za viku na ladji izlegli su svoje mlade, hranili ih i brižljivo stražili. Něki dan dignemo se mi i odbrodimo u široko more. Lastavice su se tomu kao čudile i bojazljivo obletavale ladju, nu letěle su ipak uvěk po hranu na kopno, dok se napokon ladja nije podaleko odtisnula od kopna. Sada je nastala borba izmedju ljubavi k mladini i samim sebi. Dugo su još obletavale ladju, izčeznule za časak, opet se vratile i sěle na gnjezdo, gdě su im gladne ptičice uzalud otvorale kljun. Žalostne lastavice doletěle su još několiko putah, nu napokon bila je ladja predaleko od kopna, zato su se brodari zauzeli za ostavljeno gnjezdo.

Kod nas se nitko neusudjuje dirati u gnjezda lastavicah ili ubijati mlade, dà u stara vremena kaznili su onoga koji bi to učinio. A u prastara vremena gradile su smělo gnjezda svoja u hramu nad samom podobom božjom. Njih štiti ljubav svih stanovnikah, jer imaju mnogo dobra u sebi.

Gdě su lastavice, tu je i sreća, a odkud se izsele, ondě je běda i nevolja, tko njihovo gnjezdo ruši, taj podkapa samu svoju sreću. Gdě obliću prozore děvojakah, tu javljaju sretnu ljubav, jer ljudi vele, da obliću svaku nevěstu, bila na polju, u livadi ili gdě mu drago.

Glas lastavice čini se tupomu uhu nerazumljivo čvèrkutanje, nu finijemu je sluhu glas ćućenja nevine radosti, sladki zvuk ljubeznoga mira i pokoja a kad što i tužno naricanje.

Da si nam vazda dobro došla lastavico mila, věstnice proléća, ti si nam živa utěha, jer nam javljaš, da izza nevolje i běde dolazi vrěme mira i radosti.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Ministarstvo prosvète odrěšilo je vèrhovnoga ravnatelja naukah i učionicah u Hèrvatskoj i Slavoniji — posvećenoga biskupa i velikoga predstavnika presvětlog g. Josipa Schrotta — na njegovu opetovanu molbu upravljanja pučkih učionicah, zajedno pako odredilo, da se do toga, dok se izda previšje rěšenje o upravljanju školskih posalah u Hèrvatskoj i Slavonii kao u inih krunovinah — u porazumljenju s g. nadbiskupom zagrebačkim odabere za to sposoban kanonik, koji će preuzeti i obavljati one poslove obstojavšega vèrhovnoga učionicah ravnateljstva, koji nisu prešli na c. kr. zem. škol. oblast. — Za to odabran je po c. kr. zem. škol. oblasti u porazumljenju s g. nadbiskupom zagrebačkim kanonik Vatr. Kristianović, koji je odnosno uredovno poslovanje već 1. o. m. preuzeo i nastupio.

— G. Ivan Kukuljević načelnik družtva za pověstnicu jugoslavensku sprema se na poduži put u Beč i u Mletke, da u ondašnjih velikih arkivih iztraži i sakupi prineske za domaću pověstnicu. Dok se povrati upravljat će poslovi historičkoga družtva g. M. Sabljar major, kao najstariji odbornik.

— Izvan „Kola“ uredjenoga g. M. Bogovi-

Digitized by Google

ćem tiska se u tiskarnici Dra. Ljudevita Gaja „Frankopan“ drama g. Bogovića.

— Dana 14. o. m. umro je Josip Fürst, župnik novoveški, jedan od onih domorodacah, koji su prije 1848 godine mnogo novacah potrošili na podporu narodnih poduzećah.

Iz Karlovca, 10. svib. U 18. broju Nevena pitate me, zašto su ovdašnja narodna predstavljanja prestala?

Evo vam jedinoga uzroka!

Predstavljajući cěle zime predstavili smo sve komade, koje smo imali shodne za predstavu. Pisali smo u Zagreb i samomu kazališnomu ravnateljstvu, da nam pošalje valjanih komadah. A ono nam je odgovorilo, da nam od svojih komadah nemože nijednoga poslati, dok nebudu u Zagrebu predstavljeni. Ovaj nas je odgovor neugodno dirnuo, s toga su mnogi dobrovoljci odmah i odstupili. A što da i rade? Poslědnji je put predstavljen „Prelimir i Prehvala“ od Travenića, koji se pored svega nastojanja dobrovoljacah nije ni najmanje dopao.

Kad su dakle prestala narodna predstavljanja, prijavilo se ovdě někakvo němačko družtvo, kojemu je gostionik svoju dvoranu drage volje odstupio. Ono je predstavilo několiko němačkih lakěrdiah, dok je poput ovakovih družtvah uzelo utrenik ostaviv svoje dugove, da ih Bog plati.

U jesen ćemo, ako Bog da, nastaviti svoja predstavljanja, jer se nadamo, da će nam dotle Zagrebčani ipak što god poslati.

L. L.

Slavenski glasnik. G. A. Janežić urednik „Slov. Bčele“ dověršio je slovensku slovnicu u slovenskom jeziku po pravilih g. Metelka. Ovoj će se knjigi dodati pověstnica slovenskoga knjižtva i staroćilirska i glagoljska azbuka. G. Janežić poslao je svoje dělo g. Metelku, da ga razsudi.

— „Novice“ pišu, da je slavni dor Miklošić napisao: „Berilo slovensko“ za gornju gimnaziju, koja će do konca god. 1854. gotova biti.

— Matica sěrbska imat će u Pešti 21. kolovoza skupštinu, da věća o svom premeštenju u Novi Sad.

— Upravo sada izašao je u Pragu němačko-češki rěčnik znanstvene termiologije za gimnazije i realne škole.

— Od pedagogičkoga časopisa „Škole“ izašao je sada II. tečaja 2. svezak. Ima u njem lěpih stvarih. Ministar prosvěte pověrio je upravljanje ovoga časopisa školskomu savětniku g. Jos. Wenzigu.

— G. Palacki već se vratio iz Pariza u Prag.

— Pražke novine javljaju, da će još ove godine izaći druga čest pèrvoga dělа „Pověstnice českoga naroda“ od Fr. Palackoga.

— Iste novine vele, da je g. Palacky iz Pariza donio nepoznati do sada rukopis někojega dělа Štitnoga, pa da je ondě našao izvan toga i drugih za pověstnicu česku vèrlo važnih stvarih.

— U tiskarnici Bogomila Haasa počeli su tiskati: Česko-němački mali rěčnik Franje Šumavskoga.

— Od několiko danah bave se u Varšavi dva Cèrnogorca putujuća u Petrograd: Marko Vèrbić i Ilija Bohković iz nahije Njeguške. Ova dva Cèrnogorca odlikuju se svojom lěpom oděćom, te pobuđuju pozornost varšavskoga stanovničtva. Znameniti slikar g. J. Kosak slikao ih je radi njihove lěpe narodne oděće. Idu u Petrograd, da se izobraze u vojničkoj školi.

— U Lipskoj će se tiskati Arkeologia poljska od Ambroza Grabovskoga, a kao produženje biblioteke klasikah tri svezka pěsamah Koroničevih,

— Poznati veliki rěčnik poljski Bogomila Linda izdati će sa u Lavovu na novo i to nastojanjem grofa Dědušickoga i pověstničara Augusta Bělovskoga.

— Akademia krasnih umětnostih utemeljena od samoga cara, otvorit će se još ove godine.

— G. Gjuro Petković u Pragu prevest će Čelakovskoga „stolistnu ružu“ na sèrbski jezik, te će taj prevod poslati sèrbskoj matici u Pešti.

— Historičko-statistički odsěk gospodarskoga družtva u Moravskoj imenovao je svojim članom g. ministra grofa Thuna, a gospodin grof izvolio je ovo imenovanje primiti.

— U Potrogradu je ovih danah carsko ruski ministar prosvěte grof Uvarov slavio 50. godinu svoje javne službe.

— Ravnatelj kapele, gospodin Souppé, posvetio je svoju iz jugoslavenskih napěvah složenu overturu světlomu knezu Danilu. Igrana je u koncertu, koji je 5. svibnja davan u Beču na korist siromašnih stanovnikah otoka Lisa u Dalmaciji.

— Dr. Andrija Radlinsky stupio je u dogovor s glasovitim Lipskim knjigarom Tauchnitzom glede izdavanja svojih spisah.

— U Beogradu je 26. travnja po starom děržana skupština, gdě je věćano o novoj osnovi, po kojoj bi se imalo graditi narodno kazalište, da manje stoji.

Digitized by Google

Svašta po nèšto. U Beču plešu dva *Nèmca Slovanku.*

— Plemeniti grof Ervin Nostic prolomit će na svojih imanjih veliki lom najlèpšega českoga mramora, te naměrava urediti artističku tvornicu, gdè bi se dělale najumětnije stvari iz českoga mramora.

— U Kalifornii je umro francezki pěsnik Tiste, ostaviv imetka 1.000.000 dolarah, nu nije ga stekao književnom radnjom.

— Děla sadašnjega cara francezkoga, Napoleona III. izaći će u sjajnom izdanju u četiri svezka.

— Dana 28. travnja umro je glasoviti Lj. Tiek u 80 godini.

— Duprez složio je u Parizu novu operu pod naslovom: „Dopis gospodu Boga.“ Tekst g. Scribe.

— Flotov će na skoro svèršiti novu spěvoigru „Krakonoše,“ koja će se pèrvi put u Beču pěvati.

— U Nuszdorfu ima nětko sasvim bělu lastavicu s cèrvenima očima.

— Procesia na tělovo ići će ove godine pèrvi put po ulicah parižkih, kao što bijaše za vrěme restauracie. Od sèrpanjske revolucie bijahu ove procesie ograničene na unutarnjost cèrkvah.

— Nedavno je nèki general u Parizu išao kasno po noći iz nèkog družtva kući, kad na jednom u nèkoj ulici na njega navali čověk rekav mu: „la bourse ou la vie!“ — General, koji je srećom bio dovoljno jak, nadvladao je skoro svoga protivnika i vukao ga do obližnje straže. Kad je došao bliže lampe, upozna general u svom protivniku čověka, koji je pod njim u Afriki služio i njemu kao vojnički poslužnik ukrao 500 fr. Uhvaćeni stao je plačuć moliti generala, da ga pusti, obećav da će se poboljšati, jer da je jedino zato pošao otimati, što mora staru svoju majku uzdèržavati, koja je jako bolestna. General ga na tolika jadikovanja pusti, věrujuć njegovomu zavětu. Za dva dana dobije zapečaćenu škatulju, u kojoj bijaše 25 Napoleond'orah, a uz novce priklopljena cedulja, gdè je napisano bilo: „Što vaše novce natrag vraćam, generale, može vam najbolje zasvědočiti, kako li sam se poboljšao. Za pribaviti si ovu svotu, morao sam naravski dvě osobe oboriti, i vrata dvijuh kućah razbiti. Vi vidite odatle, generale, da dobro dělo nikad nije izgubljeno.

— Pri pèrvom porotnom sudu od ove godine u Franczkoj izrazio se jedan od izabranih porotnikah ovako, kad je imao zakletvu položiti: Ja zakletve položiti neću, budući su samo tri lica, pred kojimi čověk zakletvu polagati ima: Pred Bogom, Isukèrstom, i pred svetim Duhom; budući pako da sam ja sam sveti duh, to ja zakletve pred samim sobom polagati nemogu. Siromaka ovoga uma poremećenoga izvedu iz sudnice a město njega izaberu drugoga.

— *Magarci i učeni ljudi,* Za vojskom francezkom u Egiptu išlo je mnogo učenih ljudih od Napoleona pozvanih i podupiranih, medju njimi su bili Denon, Monge, Chaptal i drugi. Pèrtljagu vojske nosili su s veće strane sami magarci. Tu se dogodi, da je na jedno odělenje navalilo iznenada neprijateljsko konjaništvo. Vodja francezki, hrabri general Friaut zapovědi: „*La divison formera un quarré! — Les anes et les savans au milieu!*“ (Divisia da sastavi četverovugal, magarci i učeni u u srědinu!)

— Vilina voda. U šumi bukovačkoj, nekoliko urah daleko od Karlovacah nalazi se česma, koju svět zovu Vilina voda.

Istu česmu polaze ljudi lětom iz bliza i daleka poradi dražestne okolice planinske, u kojoj se nalazi, osobito pako poradi krasne one vode. Prosti puk, nemoćnici i zdravi običavaju se prati i umivati tom vodom i děcu u njoj kupati, jer misle, da će od viline vodice ozdraviti i izvidat se grzonice, urokah i drugih bolestih, il' ako su zdravi, da će se tom vodom još bolje ukrěpiti.

Voda je vrutak iz kamena i bistra kao alem, čista i hladna kao led.

Tako isto imademo mi Karlovčani pol sata od varoša u prekrasnoj planinskoj okolici Stražilovo, gdè se osim šumarske kuće nalazi i česma, iz koje teče voda, kakvoj u blizu neima druge, bistra, čista, laka i lětom hladna kao led. Tri su onde bèrda sastali se, i oholo podižu glave svoje nebu pod oblake, a kad se dodje k polovinjem, iz kog spomenuta česma izvire, i pogleda desno, opet u maloj dalini pokažu se tri brěga kao tri druga gorostasna, izmedju pèrvašnjih i ovih brěgovah teku struge i stružice, koje se stěču u potok Vorosovo, koji teče posrěd Karlovacah u Dunav, i često tako nabuja, da bujica počini mnogo štete u životu i imanju.

U Karlovcih měseca svibnja. M. St.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 21. U četvèrtak 26. svibnja 1853. **II. TEČAJ.**

Oběd u Peterkovom.

U salonu gospoje L. u Varšavi boravilo je veliko družtvo. Ovdě su se skupljali znameniti spisatelji i domaći prijatelji a i něka osobita vèrst ljudih živućih tako rekuć tudjim umom i razumom; njihov je sav posao prenašati iz jednoga salona u drugi kojekakve novine i dosětke, ovako hoće da něku važnost steku svojim osobam, to jest da su se otèrli o koju slavnu osobu narodnu, ili da su imali čast razgvarati se s auktoriteti naroda.

Na jednoj ovakovoj večernoj zabavi bio je i Kažimir Brodzinjski — slavni pěsnik poljski — te se je našao uza ovakvoga gospodina, dèržeć ga za znamenitoga izpitatelja prirode, pa je zametnuo s njim vèrlo važni razgovor o bogatstvu rudnikah.

Tobožni izpitatelj prirode nije se hotio odmah odati, da o tih stvarih upravo ništa nezna. Zakrivao je dakle svoje neznanje što je bolje mogao, měšao je u svoj govor rěči tekničke, koje je gděšto čuo u salonskih zabavah; kudio je sadašnji način, kako se rude vade, a hoteć doskočiti znaličnosti pěsnikovoj, počeo je svaki čas o drugoj stvari govoriti. Nu tvèrdoglavi Brodzinjski vraćao se neprestano k pèrvomu predmetu razgovora, tim više, što mu se porodila u glavi někakva poetička misao, koju je hotio zaoděti oděćom istinitom.

Veći dio družtva zabavljen pripovědanjem někoje gospoje o poslědnjem balu, nije mario za ovaj komički prizor. Istom kad je pripovědki konac bio, opazila je domaća gospoja, da tu neima Brodzinjskoga, već da se na samom razgovara sa salonskim figurantom; s napetom znaličnosti pogledala je na onu stranu, gdě su seděli, kao da će reći: što će naš pěsnik s tim praznim zvoncem? — Ovo je mislilo i cělo družtvo, gledajuć znaličnim pogledom obojicu razgovarajuće gospode; s toga je nastala tišina, te su se u cělom salonu čula samo dva glasa.

Brodzinjski dèržeć se predmeta o rudah Olkuskih, mučio se svoga susěda pitanji o razgranjenosti i bogatstvu njihovu, i da li se naplaća trošak i dělo? Pa upravo kad je sve zamuklo, pitao ga je važnu stvar: „Kako mi se čini, kopalo se i po drugih stranah naše domovine srebro? U Tatrah n. p. Stara Robota i Deveta Ruda pokazuje tragove děla rudarskoga; dà vele, da je onda mnogo srebra bilo?“

„Dà, istina je“ — odazove se susěd muklim glasom, — „jesu tragovi, misli se, čini se nu . . .“

Digitized by Google

„Mili pěsniče," vikne gospoja L., „ostavite taj čamni razgovor o rudarstvu, kojim i onako samo mučite svoga suséda, jer on baš nije veliki prijatelj rudarstva, u vami je bez dvojbe samo raztrešenost porodila misao, da je gospodin J. prirodoslovac; navalili ste nanj mnogimi pitanji, a i neopažate, da ga u velike neprilike stavljate. Kako mi se čini, naš se pěsnik neće izléčiti iz te . . .!"

„Oprostite, oprostite, dragi susěde, moju bludnju!" reče Brodzinjski, gledajuć svoga suséda, koji je rubcem pot brisao sa čela, — „prokleta raztrešenosti, priznajem, da sam vas dèržao za někoga drugoga . . ."

„To vam se tako često dogadja," reče gospoja L. — da . . . ."

„Da me to već sèrdi," doda pěsnik, „nije li istina štovana prijateljice."

„A tko bi se zato sèrdio," reče ova davajuć mu ruku, „tà to vas kiti kao pěsnika, da vazda mislite misli visoke, koje su s nizinom ostaloga světa u velikoj opréki. — Što škodi ona slavna raztrešenost Tadije Čackoga, Ivana Potockoga njihovim zaslugam i njihovoj slavi? — Dakle i vašu, gospodine Kažimire, nedèržimo za manu značaja, naprotiv ona je u vami posebni pojam, koji vas kiti i koji vas interesantnim čini."

„Vi mi odviše laskate," reče smešeć se Brodzinjski, „pored ove hvale neostaje mi drugo, nego usavèršavati ovu raztrešenost, od koje sam se hotio odučiti."

„O ostanite samo, prijatelju, takav, kakvoga vas već odavna poznamo, već zato što se s te mile raztrešenosti radjaju zanimivi prizori, kao onaj — znate? — na putu u Peterkovo?"

„Kako je to bilo, — što je to bilo? — Mi neznamo, kažite i nam!" odazvalo se několiko ženskih glasovah.

„To je znamenito," reče Brodzinjski, „nije dosta, da smešne stvari sbijam, već ću morati i Homerom biti svojih smešnostih!"

„To nehasni ništa!" reče gospoja L. — Ako li se budete uztezali, a ja ću sama početi pripovědati, pa će sve drugčije izaći, kao sve, što dolazi od druge ruke."

„Ako li je takav sud vaš, moje gospoje," uzdahne Brodzinjski, „to ću vam učiniti veliku žèrtvu, pa ću vam pripovědati svoj dogadjaj Peterkovski, nu ne tribunalski, jer onda još nije bilo tribunala u Peterkovom. Ovo je prosti dogadjaj u gostionici."

„Posluh — posluh!"

„Znate bez dvojbe, moje gospoje, da sam bio otišao u Italiju něšto radi zdravlja, a něšto i radi toga, da se užijem lěpoga světa, pa da slobodno dišem izvan atmosfere Varšavske, koja je kao olovo pritiskala mi mozak. — Što sam u toj lěpoj zemlji vidio, to vam pripovědati neću, jer to ovamo nespada, a već je i štampano, — neznam u kojih novinah. Znalični nek ih čitaju, a nazočne neću da mučim; dosta, da sam se prevětrao na slobodi — pa koji putnik nije slobodan kao ptica, ako ima putni list, novacah, i dobrih preporučnih pisamah? — i vratio se opet u svoju domovinu. Vi si valjda mislite, da sam došao tužan i zamišljen, s oborenom glavom kao djak, koji se vraća pod pedantičku šibiku svoga profesora? — Upravo suprotivno. — Žurio sam se kao što se žuri ljubovnik zatravljenim sèrcem k svojoj ljubovci, koji svaki korak bliže k obožavanomu predmetu broji sve silnijim kucanjem sèrca. —

Digitized by Google

Povratak u zavičaj, pa da je tužan i taman kao grob, nèšto je miloga, uzvišenoga, što goji nutarnji nemir, kao ogèrljaj ljubljene majke. — Priznanjem, da mi je prijalo krasno podnebje talijansko, da sam se divio ovomu raju zemaljskomu, i njegovim dèlom slikarskim, kiparskim i graditeljskim, nu to sve nije se kosnulo sèrca moga, jer sam se divio stvarim, premda velikim, nu ipak tudjim. —

Duše moje latila se nèka neizreciva težnja za našim siromaštvom, prostotom, melankoličkom tišinom naše domovine, za milotužnimi pèsmami naših žetaocah, za našimi oblaci, koji fantastičku sliku poděljuju našemu nebu, a najviše za ovim družtvom prijateljah, koje razumije moje težnje i nade — moje želje, tuge i žalosti . . .

Tko zna, nije li ovo čuvstvo postalo s uvrědjena ponosa Poljaka, koji vidiv Talijane rek bi ništetne pored velikih spomenikah Rima, lakome za grošem u sréd tolikoga bogatstva u umětnostih i prirodi, a pored svega toga lěne, koji bi mogli radnjom i energiom života postati kraljem narodah; te sam pomislio: Je li moja domovina zadnja? — Nije! naša duša i naša misao uznese se nad prostotom svakdanjom; sèrce plamti ljubavju i požèrtvovanjem; krěpost domaća cvati, a vèra je, premda prosta, goruća kao u pèrvo doba kèršćanstva. —

A ono je ipak kod nas sve maćuhinski: i nebo i sudbina! . . . Uvěrio sam se, da je ćudoredna stranka našega života uzvišena; Italija mi je omèrznula . . . Kad sam se dosta nagledao, dosta načudio i nauzdisao, žurio sam se kao kakav skoroteča s depešami, da što prije poljubim onu zemlju, od koje sam grudu kao relikviju imao u njedrih svojih, za zlučaj da umrem u tudjoj zemlji. —

Ktośby ojczystą ziemią zasuł mi powieki
Aby lżéj z miłem słońcem rozstać się na wieki . . .*)"

Žurio sam se dakle na krilih ljubavi i dužnosti k narodu, sětio sam se, što me čeka, sětio sam se, da sam veliku stvar nakanio, to jest učiti narod svoj: da nam je ljubav k domovini prirodjena, da je dar nebeski Bogom dani — pa da darovah Bogom danih nemože uništiti ljudska ruka.

Neima stališa, koji ovim putem nebi išao za istom svèrhom. Razlika sredstvah nečini razlike u zaslugah. Izaberem li ovu ili onu svèrhu dělovanja, a ono ipak nigdě nevlada račun, već iskrena volja i gorući plamen ljubavi.

Dà, mojom je dužnosti učiti, marljivo braniti patrialkalne običaje pradědovah, ucěpiti potomstvu čista načela ćudorednosti, věre, usavèršivati svoje vlastite krěposti bez oholosti i slave, bez ponosa i samoljubja; iskrenošću i zahvalnošću tražiti prijateljah i protiviti se zlobi. Nesměm ostaviti službu naroda, jer mi je već duša i sèrce pokazalo stazu života.

Možete si misliti, moje gospoje, kako mi je bilo, kad sam blizu granicah u u Slezkoj opazio breze, ovaj simbol děvah slavjanskih! Stale su tužne, s oborenimi glavami od bremena běsneće bure, a iz raztrešenih udah njezinih, iz razmetanih granah moglo se je suditi o nutarnjoj borbi, o tugi, koja je stiskala njihova njedra. — Ovo dèrvo pokazuje nam vlastitosti i sudbinu zemaljah slavenskih; — u njem se pojavlja duh slavjanski.

Lovor, cipresa, oliva, naranča, citrona čini se biti studena prosa prema našoj tužnoj brezi u nježno-běloj odorici, s vlasmi razpuštenimi do cèrne zemlje, nakićenoj bisernom rosom krasnoga jutra! Oj, krasote, rajske krasote i dražesti!

*) Da tkogod otčinskom zemljom prikrije mi oči, da mi se laglje razlučiti s milim suncem na věke.

Digitized by Google

— Oj oprostite mi moju rastrešenost! imao bih vam pripovědati pripovědku, a ja sam se pustio u pěsničku razpravu kao da sam na učiteljskoj stolici.“

„Molimo vas pripovědajte samo, što više raztrešeno,“ molile su gospoje.

„Stidim se doista!“ reče Brodzinjski, dèržeć se za glavu — „ja profesor, město da se stvari dèržim, lećem po krilih mašte a zaboravljam na rěči Horacove: Denique sit quodvis simplex dumtaxat et unum. — Ah to je nesreća! sad sam opet počeo latinski govoriti s gospojami, zbilja kao da sam na učiteljskoj stolici.“

Sad si je pokašljao i udobnije sio na divan. Počeo je mirnim glasom: „Sad ću se dèržati same stvari, nu molim vas izvolite me opomenuti, ako brezi ili oblaku za volju zabrazdim s pravoga puta.

Kad sam dakle prošao granice s običnimi nepovoljnostmi radi putnoga lista, i sretnuo se s nepovoljnijimi još mitničari, koji su kadri raztěrati i najsladju maštu, odsio sam u gostionici Peterkovskoj. Gladan od pruskih slasticah želio sam si sěsti k domaćemu stolu. Zato nisam ni išao da se razgledam po městu, jer sam znao da neću ništa viděti; udario sam dakle odmah stazom u gostionicu, za koju sam već na putu saznao. — Unišav — nadjem nad vrati veliku tablu s nadpisom *Restaurace - Billiard* i dvě tage na križ složene; sudeć po doljnjem stanju, mislio sam si, da je soba gdě se jede u pèrvom katu. Široke, oprane skaline potvèrdile su me u mom mněnju. I zbilja našao sam gore vèrlo lěpu i ukusnu dvoranu, jer je imala cèrvene zastore i povošten pod, što se rědko nalazi u gostionicah na selu. U srědi je bio stol pokrit finim i bělim stolnjakom, tanjuri su bili iz porcelana, noži i vilice iz srebra; ovo ne samo što je povećavalo moj tek, već je u meni porodilo i něki ponos, da ni druge zemlje, koje se grade lěpimi gostionicami, neimaju ništa lěpšega. — Taruć si ruke od veselja, pitao sam konobara, hoće li skoro oběd doći?

„Za časak,“ odgovori.

„Dobro — samo se žurite!“ reknem mu ja, pa hoteć taj časak, koji se gladnomu čini věčnost duga, kakogod probaviti, uzeo sam na stolu ležeće novine. — Za časak počeli su se dakle gosti zbilja skupljati k table d' hote, svi su bili vojnici, malo za njimi došao je muž dostojne važnosti u generalskih epouletah. Nazočni su ga uljudno pozdravili, što sam i ja učinio, zahvaliv mu na uljudnom pozivu, kojim me je počastio. — Došlo je vrěme da jedemo, pozvonio sam dakle vilicom o kupicu, pa pozvao konobara, da nosi jesti.

Nisam mogao dokučiti zašto su svi nazočni samo mene gledali. General, koji me je ponajviše motrio, pozvao je sve ostale na stranu, pa je s njimi na tihom govorio.

Konobar je donio rosoglio i něšto za prigrizti, ja sam se napio, to su učinili i ostali. Doněli su juhu. Cělo je družtvo sělo k stolu, general je sio uza me. Svim je dobro u tek išlo, pri juhi nije nitko ni rěči progovorio, nu kad su doněli drugo jelo, i kad su nam vina natočili, počeli su pripovědati o dukatu doktorskom; tim su bockali štabskoga lěčnika.

Jedan od častnikah nalio si je piva, naštao mu je njegov susěd rekao: Čini se da naš satnik nije pěsnik:

Jer samo uz vino
Moć je pěvat fino;
A versi uz pivo
Idu sve na krivo.

Digitized by Google

„Bravo! dosětljivih versah, nu nije to iz tvoje glave, poručniče!“ rekne satnik, žmireć na generala.

„Premda,“ reče nadalje, „nedělam versah, — jer nespadam k tomu cehu, to ipak znam, da ima kojekakvih pěsnikah: jedni su klasici, drugi romantici, i poslědnji, da se razlikuju od pèrvih mogu i pivu piti; zašto nebih dakle i ja mogao romantikom biti?“

„Baš si mu odrezao, satniče! vikne general, „imaš pravo, ti si pravi romantik, ne zato što pivo piješ, već zato, što si toliko proživio u četah talijanskih i španjolskih, o čem romantici ni nesnivaju, koji pišu o očaranih princezah, o čarobnih gradovih, o vitezovih; romantici ovi vade fantasiju svoju iz tintarnice, a ne s toga, što su sami izkusili i viděli.“

„Imate pravo, generale!“ odazove se něki stari vojnik, „za čudo mi je, što nepuknem od směha, kad mi dodje u ruku kakova balada. Baba uz preslicu nemože stepsti takovih ludorijah, kakovu ova gospoda, koja nalaze někakvu lěpotu u čarobijah i drugih predsudah! takova mašta nezanima sada već nikakvoga čitatelja, a tim će manje věrovati ovakove stvari čověk zdrava razuma, pa zašto da tražimo poesiju u maglah, u měsecu, u razvalinah; zašto da búde pěsnici duhove čarobnimi igračkami, zašto da ovako mame narod, i da mu kažu, da neznaju ništa boljega napisati? Zašto je ovakovo piskarenje, zašto ovo oponašanje tudjih mislih, kad sami imamo toliko uzvišene poesije, koja niče i raste s nami i na našem polju? Nije li to romantički predmet: „Větar nosi pěsmu od obálah Tibera, marš, marš Dąbrovski!“ U večer pri měsečini zaori ona u svetoj tišini našega života, a junačko nam sèrce zaigra od veselja, zaželi život, slavu; u noći izvede konjića iz staje, pripaše otčinsku sablju, koju je hèrdja jela od bitke Raclavičke i Macejovičke, leti u tudje zemlje, da vojuje ako i ne za korist naroda, a ono bar za svoju i njegovu slavu; a povratak naših junakah! Doček i pozdrav naših otacah, materah, sestarah, ljubovcah! — Sěćate li se rata proti Moskvi, koga je svèršio oganj i zima, i koji se čini biti poslědnji akt ogromne drame — nad kojom se uzdiše veličanstven čověk, nalik ognjevitomu geniju věka ili starodavnomu fatumu? — To je poesija: poesija istine, věre i života narodah! — A ne one bolestne, očutne tlapnje, slabe kao slastice . . .“

Iz pèrva mario sam samo za svoju vèrlo dobru pečenku, te sam jedva i slušao ove aestetike u uniformah, nu ove poslědnje rěči na proti meni sědećega častnika, sědoga, nu vatrenoga s kèrstom počastne legie kosnule su me se radi istine, te mi je i nehotice pala vilica iz rukuh i počeo sam ovako s njim govoriti:

„Vaše misli, gospodine, mogle bi pomiriti klasika s romantikom, jer prenašate poesiju na priměrno, to jest na narodno polje; ako li nenikne poesija iz života narodah, iz njihovih ćućenjah, mislih, bědah, snivanjah i nadah, to je ona samo igračka umětnička, umětnosti za volju, nu odziva neće nikad naći . . . Nu zato nebi trebalo da gèrdite mlade apoštole romantike; oni kèrče stazu narodnomu pěsniku, koji će se valjda kada tada pojaviti!

Kad sam svèršio ove rěči — zavladala je tišina kao u grobu . . . već sam se sèrdio na samoga sebe, što sam pretèrgnuo nit njihovu razgovoru. Nu general izpiv flegmatički kupicu vina, odazove se, kao da opetuje moje poslědnje rěči: „Tko zna nije li se takav pěsnik već pojavio? — Treba li da se u pěsniku zèrcali život i čuvstvo narodno, a ono je moj pěsnik živio s narodom, zna kako mu sèrce

Digitized by Google

kuca, moj je pěsnik sabljom pisao pověstnicu, vojevao je po sněgu moskovskom, na poljanah lipskih — vojnik — pěsnik čina, ljubimac naroda — pěsnik ćućenja.

„Koga to mislite, generale?“ zapita několiko glasovah.

„Pogadjajte, gospodo!“

„Generale,“ počme sèrdačno mladi častnik, „nezaměrite mi, nu . . .“

„Već znam, kuda šibate — nu varate se, ako mislite, da govorim o bratu po maču, o ljubljenom spisatelju Věslava? — Zar neznate njegova Legionistu?

„Ojczyzna stanem moim, bom syn polskiej ziemi —
— — — — — Pomiędzy obcemi.
Pójdę się posługiwać i przez krew i blizny;
By przechować choć jedną kroplę dla ojczyzny . . . *)“

„O poznamo ga, poznamo!“ viknuli su svi. To je naš Kažimir, naš poljski prorok!“

Moram vam priznati, moje gospoje, da nisam iz pèrva, budući zauzet razpravom o klasičnosti i romantičnosti, ni predvidio, kako će se ova stvar preokrenuti. — Nu kad je najednom moja osoba postala predmetom ovih pohvalah, kad je ovaj i onaj počeo deklamirati stihove, koje sam Bog zna kada napisao — to mi se kèrv dignula u glavu, ćutio sam, da sam se porumenio kao djak, nu da se neodam, oborio sam lice u tanjur, igrajuć se i prevraćajuć na njem komad ribe na sve strane. Nu uzalud, sve su više na me navaljivali budi pohvalami, budi krèpkim deklamiranjem mojih stihovah — nisam se mogao nadvladati; uzbunjenost, zahvalnost, stid, možda i krivi stid, tako mi je omekšao sèrce, da sam malo ne zaplakao kao malo dète; a već su mi i pale dvě velike suze na tanjur — otarem si oči stolnim rubcem, ustanem naglo od stola, izpričavajuć se, da ću zakasniti na pošti — pozovem konobara, da ću platiti oběd; konobar dèrži ruke u žepu, smije se, pa kima glavom.

„Što to znači,“ pitam ga, „što sam dužan.“

A konobar se opet nasmije, pa pokima glavom.

„Moj dragi, ja moram ići, već je vrěme.“ A kad se tako s njim na vratih pravdam, što vidim? —

General i cělo častničtvo me je obkolilo, svaki sa kupicom vina u ruci, i preda mnom stoji sluga dèržeć kupicu vina na taci.

„Dragi goste!“ reče general, primiv me za ruku, „sačuvat ćemo staropoljski običaj, ako si na odlazku napijemo. — A sada, mila gospodo,“ obrativ se k drugovom — „na dušak! *Za srětan povratak ljubljenoga pěsnika i vojnika u svoju domovinu!*“

„Živio!“ viknuo je cěli sbor.

Sad istom bio sam sasvim smeten, pitam, gdě sam? — Što to znači?

„U mojem ste stanu, dragi goste! — Gostionica je razi zemlje.“

Prokleta raztrešenosti! Sad sam dokučio, da nisam u gostionici. — Hotio sam se izpričati svojom raztrešenosti, nu general ogèrliv me, reče sèrdačno: Da je blagoslovljena raztrešenost ova, koja mi je pružila priliku, da počastim dragoga i štovanoga gosta! Ako naša siromašna i nesretna zemlja i nije bogata i puna umětnostih, i ako se i nemože glede divotne prirode sravnati s rajskom Italijom; to ju nek nenadkrili nijedna zemlja u krěposti i staropoljskom gostoljublju.“

*) Naški po prilici ovo: Otačbina mi je sve, jer sam sin poljske zemlje. Poć ću med tudjince služiti kèrvlju i ranami, da za otačbinu sačuvam bar kapljicu.

Digitized by Google

Koneć suze radosti razstao sam se s prijatelji. Tko je bio taj general? — Vi ćete valjda znati – dàkako — brat po liri i po maču — pěsnik — vojnik: Franjo Moravski!*)“

Brodzinjski je prestao pripovědati, a cělo mu se družtvo zahvaljivalo i hvalilo ovaj lěpi i poetički čas njegova života.

„Vi ovo, mile gospoje, nazivljete krasnim i poetičkim časom života“ — odazove se za časak Brodzinjski, „a ja ovo zovem časom paklenih mukah. Neću nikad zaboraviti, kako mi se godilo, kad sam morao slušati svoju hvalu i svoje stihove (jer je ovo bilo sve tako uredjeno, buduć su me poznali pa zato i častili); još me sada zima obilazi, još mi kèrv u glavu sili. — Izpio sam punu bocu vode, nu znoj mi nije mogao sa čela. — Ovaj slučaj, čini mi se, da me je na sve věke izlěčio od raztrešenosti.“

„Ha! ha! ha!“ smijala se domaća gospoja. „Kako mi se čini, ovo je bila još preslaba nauka, neima tomu pol sata, što ste pokazali, kako ste raztrešeni. Raztrešenost je něki dio vašega bića; bez raztrešenosti nebih vas mogla ni poznati, jeste li to vi, ili tko drugi. Sětite se samo, kako kod vhista vazda sèrdite moga muža: mèsto da mu igrate farbu matematički izračunanu — vi gledate gore — on je kao siguran, da nakanjujete igrati *á tout*, a vi mèrmljate poluglasno stihove iz *Godišnjice*. A je li tomu dugo, što je Natalia pěvala u salonu *Ave Maria*, a vi ste se prekrižili, složili ste ruke kao da se molite, misleć da ste u cèrkvi. A kad ste bili pozvani k grofici V. na veliki oběd, podala vam je ona ruku, a vi ste ju stisnuli po englezki, te ste došli k meni, rekav: „Mi stari poznanci ić ćemo skupa!“ . . A ono opet na šetnji — znate?“

„Nemilosèrdna gospoje! prekinuo joj je rěč Brodzinjski, slažuć ruke na molbu. „Prestante! prestante! jer se čini da ćete izbrojiti još više mojih grěškah proti tako zvanim *usages du monde;* protestiram; jošte jednom protestiram; to nije raztrešenost, jer sam se od nje već odavna izlěčio; to je puko neznanje svih vaših velikogospodskih navadah i običajah.“

(*Preveo V. V.*)

Tagliamentova nevěsta.

(Novela iz zadnjega talijanskoga rata.)

(Konac.)

Poslě ručka, kod kojega se nije ni rěčca progovorila, pošalje Chiaru van, zatljuča vata i dèržaše tajno posavětovanje. Što se je tu věćalo, nije nikomu znano. Više putah se je čulo žestoko pregovaranje, koje se radi dvostrukih vratah nije moglo razuměti.

Poslě dobre ure išla su tri brata sa budućim svojim šurjakom prepiruć se na polje. Stari markez zapovědi Tomasu, da pazi, kada će dottore Brizzi k bolestniku doći pa da ga u njegovo ime zamoli, neka za čas k njemu dodje.

Sluga izvèrši njegovu zapověd, do mala dodje lěčnik smješć se u Trevolpievu sobu.

*) Poznati poljski pěsnik.

Digitized by Google

„Vi jako rědko k meni dolazite," rekne Trevolpi ponudivši mu stolac. „Ja sam vas zato dao moliti, da k meni dodjete, jer uvěk mimo mojih vratah prolazite i jer svu pomnju samo na svoga Němca svraćate. — Kako je, hoće li skoro ozdraviti?"

„Već je malo ne zdrav gospodine," odgovori; „mislim, da će za několiko danah moći ostaviti ovu kuću, tako je sretno i bèrzo uzpěo."

„Gle! to bi vam čověk morao čestitati. Još k tomu se možete nadati dobroj nagradi, što ćete tako vèrla častnika u službu povratiti," priměti porugljivo.

„Ja sam svoju dužnost izpunio, a nebi bio ništa tražio, nu častnik je po meni taj dogadjaj vojničkomu zapovědniku u Pardenone javio. Sutra će ga pohoditi više drugovah s lěčnikom. Vi možete tražiti naknadu za dvorbu."

„Što! per bacco! ja netrebam nikakove naknade. Imam hvala bogu još toliko, da mogu jednoga bědnika několiko danah prehraniti. Jedino to želim, da se ga rěšim, i to radje danas, nego sutra, za drugo se nebrinem," priměti poslě kratke stanke. „Vi ste sasvim carevac, signor Brizzi, je li?" upita na jedanput.

„Ja sam doista, pa biti će sigurno za kratko i čitava Lombardija."

„Mislite li? nu vi se varate — medjutim — ostavimo to. Častnik je dakle zapovědničtvu najavio, da ovdě leži."

„Jest! svakako ćete steći pohvalu od zapovědnika vojske," reče lěčnik.

„Njegova će mi pohvala biti nesnosna," odgovori porugljivo, te ustane.

Lěčnik nemogući protumačiti ovih razgovorah pozdravivši ga otidje.

Na večer istoga dana sědjahu dva muža u sobi kod svěćah, koje su već skoro dogoréle.

„Leone! samo nikakove nesmotrenosti," prětijaše stariji. „Ja znam za sěgurno, da će nas častnik do skora ostaviti, pa tada će sve dobro biti. Ja sam se sa Giovannom razgovarao, te sam ju strogo, kako se otcu pristoji, izpitao. To više nikako dvojiti nemožemo, da ga ona ljubi. Ali Leone! ti poznaješ njezinu živahnu i uzhićenu narav, samo několiko tjednah miruj, pa ja ti jamčim, da će toga Němca zaboraviti."

„Zaboraviti!? toga neće nikada taste!" povikne Almani strašno. „Zato ću učiniti, što sam malo prije rekao: kad se bude ovaj němački bělokos svami oprastao, što će svakako učiniti, doći ću ja, te ću gledati, da ga kojom rěćcu pred Giovannom bocnem. Ako ima kèrvi i poštenja, povuć će sablju, ja kao narodni stražar učinit ću isto te ću ga posěći!"

„Lěpo, i to sve pred nami i u našoj kući? — zaisto, to je jako razumno izmišljeno i sasvim prikladno, da si opet ljubav Giovanninu stečeš ili osěguraš! Leone, kamo misliš? Je li to razumno, i je li to dostojno za Talijana naše dobe? Promisli, dokle bi to moglo doći. Čini mi se, da si je častnik upravo desnu ruku slomio. Kako može upotrebiti dakle svoju sablju? Valjda ga nećeš osramotiti, jer je bez obrane?"

„Ja mu moram něšto učiniti taste! — moram. Něšto mi sveudilj kazuje, da je Giovanna za me izgubljena, i to po njem. Moje su se predsude uvěk izpunile. Ljubav i ljubomornost me trati. Santo di Padova! Takav je život paklen — ja ću svoju zaručnicu upitati, da mi po duši sve istinito izpovědi, pa tada ću učiniti što nemogu da ostavim."

Digitized by Google

On odleti van. Sav zabunjen dodje u sobu Giovanninu. Ona sědjaše kod svoga djerdjefa. Kad svoga zaručnika opazi, ustane pozdravivši ga vèrlo prijazno, što ga sasvim smete; jer se je od nje bojao, da će biti prama njemu hladna. Došao je bio, da traži račun, te je mislio, da će joj na čelu krivnju i nevěru čitati. Ali vidiv, da mu ona mirnim i bistrom okom tako nježno u oči gleda, reče sav razoružan ruku joj poljubivši: „Ja sam hotio da te samo još vidim i lahku ti noć nazovem — spavaj dobro!“ To rekav otidje. Na sama sebe sèrdeć se prespije u svoju sobu. Hotio se je upravo u postelju baciti, nu tad mu prekoměrna njegova ljubomornost prišaptne: da bi se mogla Giovanna noću sa častnikom sastati. Zato odluči, da bude na oprezu.

Ljubomornost je najdomišljatija strast, da čověk sám sebe muči. — Prozori Leonovi bili su na dvorište, a njim na suprot bijaše jedan od Giovannine ložnice. Světlo, što je taj prozor razsvětljivalo, na skoro je ugaslo. Sada vrebaše Almani što opreznije izza zavěse; ali sve ostade mirno. Prozora od sobe, gdě je bolestnik ležao, nije mogao viděti; jer je na istoj strani bio, na kojoj i njegovi. Više od tri sata sprovede tako vrebajuć — ništa se nije ni ganulo, jedini pas, koji je na lancu bio, prekidao je tišinu. — Upravo kad je vrebalac sav utrudjen hotio leći, začuje, da se otvara prozor. Jednim skokom bio je na svom prijašnom městu. Pèrvi je pogled bacio na Giovanninin prozor. Zbilja! on je bio otvoren. U tmini nije mogao viděti otvorena prozora, ali je opazio bělu sliku, što se je van naslonila. Leone nije niti dihao, samo da uzmogne što čuti; ali sve uzalud. Ona běla slika, bez dvojbe njegova zaručnica Giovanna, nije se ni ganula. Pol ure je već prošlo, a on je sveudilj uzalud stražio. Uvěk je mislio: sad će mu se prigoda pružiti, gdě će se moći izkaliti. Poslě jedne ure lagano zatvoriv prozor ode. Sèrdit, te još uvěk sumnjajuć baci se na svoju široku talijansku postelju, gdě je na polak spavajuć do jutra ležao.

Tek što je sunce izašlo, stane kučija sa više častnikah pred kućom. Odsědnu i otidju k bolestniku. Malo zatim dodju dvoja druga kola, na kojih su bili prijatelji markezovi, što su u pohod došli. Markeza je taj nenadani pohod veoma razveselio. Gosti su odlučili, da još večeras otidju. Medjutim su se stranjski častnici sa svojim drugom dugo pogovarali; najstariji od njih otidje k domaćinu, te mu se za dvorbu zahvali uvěravajuć ga, da će bit podpuno za trud nagradjen. Reče mu takodjer, da će ozdravljeni još istoga dana otići.

Buduć da se Markez gostom nije nadao, pa hoteć ih po staroj navadi sjajno podvoriti, da ga nebi tko ogovarao, išli su něšto kasnije k obědu. Gotovo na koncu oběda dovezu se naglo kola pred vrata. Malo zatim poručnik B*** pokuca na vratih od sobe, stupi sasvim odeven sa zavitom rukom u nutar. Svi ga pogledaju, samo se dvě oči obore k zemlji, a jedno lice porumeni kao vatra.

Alberto stupaše upravo k markezu, te pruživ mu ruku progovori ganut: „Vaša me je kuća gostoljubivo primila i tako dvorila, da mi nije ništa falilo. Primite što iskreniju hvalu od mene; moja će regementa svoj dug izplatiti. Ja se razstajem s težkim sèrcem od ovih zidovah; vi me istina niste htěli bliže poznati, ali zato ste ipak za me sve učinili, što je bilo najmanje od potrebe. Ako se nebudemo više viděli, što se može lahko dogoditi, jer ja idem opet u vojsku, budite uvěreni, gospodine, da vas i vaše obitelji nikada zaboraviti neću.“

Markez mu je upravo hotio udvorno odgovoriti, kada ga Almani, baciv běsni pogled na Giovannu, koja kao smèrt problědi, preteče, te porugljivom posměhom

Digitized by Google

reče: „Gospodine poručniče! ni gospodin markez, moj tast, neće zaboraviti vaše boravljanje u ovoj kući, a najmanje ova gospodična, koja nuz mene sědi, moja zaručnica — a možda će joj i sèrce od žalosti pući.“

Cělo družtvo pogleda od čuda govornika, koji je sa sěvajućima od sèrditosti očima sa stolca na pola ustao.

Sasvim mirno i dostojno odgovori mu častnik: „Možete se za sretna dèržati, moj gospodine, što mi okolnosti nedopuštaju, da vam odgovorim, kako se takomu nesmotrenomu blebetanju pristoji. A ove okolnosti jesu: gostoljubnost, koju sam u toj kući uživao, poštovanje domaćine, i ovoga častnoga družtva i moja slomljena ruka. Da me to neuzdèržaje, zaboravio bi jamačno, da ste zaručnik ove ljubezne děvojke.“

„O, ova bi děvojka možda takodjer rada zaboravila, da sam njezin zaručnik, samo da se još duže vašega poznanstva uživa,“ pagèrmi on negazeć, da ga markez od traga za haljinu vuče.

„Moja gospodo,“ progovori poručnik razdražen, „vi znate, da mi moja čast nedopušta, da primam daljnja nasèrtnja toga bezumnika, koji se nestidi svoju sasvim neduŝnu zaručnicu na tako sramotan način pred cělim družtvom gèrditi. Ja vam jamčim, da nisam ništa učinio, što se nebi s mojom zahvalnošću, koju sam ovoj kući dužan, i s mojim poštenjem slagalo. Što se tako očitujem, biva samo iz obzira na poštenje domaće kćeri. Ostajte s bogom!“

Još jedan put pruživ markezu ruku, koju on sèrdačno stisne, i poljubivši ruku na pola onesvěšćene Giovanne, ostavi svěd obćenitoga pozdravljanja dvoranu. Několiko minutah zatim odlete kola mimo shoda.

Poslě odlazka častnikova ustadoše svi od stola; markezu je ovaj dogadjaj veoma nepovoljan bio; sirota Giovanna nije sáma znala, kako je u svoju sobu dospěla. Budući da je sva sèrdačnost i dobra volja za sada izčezamula, zato gosti otidju. Do mala nije u kući markezovoj bilo nikoga izvan Almeaia, koji se je u svoju sobu zatvorio i amo tamo šetao.

Markez kao pametan čověk uvidi, da sa svojim bogatim zetom neće zlim ništa opraviti. S toga nakani, da ih što bèrže věnča.

Sutradan se pomiri s po něšto ublaženim zetom, te mu obeća, da će věnčanje pospěšiti. Zatim dozove Giovannu, razloži joj, da je to Leone učinio samo od prevelike ljubavi. Ona na sve privoli, čemu se otac nije ni najmanje nadao Umolivši je Almeai za oproštenje prijazno mu se nasměhne.

Na sve se je strane pripravljalo za svatbu. Kako otac i braća, tako i zanešeni mladoženja nije znao, zašto se je Giovanna tako bèrze proměnila, pa na sve dragovoljno pristala. Čudnovato im se je činilo, što je ona od prije tako živahna i vesela děvojka, na jedanput postala sasvim mirna i ozbiljna; najposlě od samih pripravah nisu ni opazili, da mlada sve po malo gine.

Stari markez uvidivši, koliko je ovdě potrebna poběgavša Marietta, razposla na sve strane u onaj okolici, da ju potraže; nadje ju, te se skloni oprostivši joj sve, što je sakrivala, da opet natrag u službu stupi. Tim je Giovanni učinio najveću uslugu, te ga je zato veoma milovala. Stara je ključarica opet sve po staroj navadi pripravljala i uredjivala, jedino je zabranila, da joj nitko nesmije predbacivati njezina odlazka.

Da se zadovolji staroj babi, odluče, da se u jednoj maloj cèrkvici ležećoj blizu Codroipa věnčanje svèrši, pa zatim da svi gosti dodju u vilu. Na jednoč

Digitized by Google

prispije taj tako žudjeni dan za mladoženju. Bilo je početkom lipnja. Cělu je noć kiša padala, jutro je vlažni větar dolazeći s koruških gorah činio jako neprijatnim. Premda nije kiša padala, ipak je bilo nebo jako naoblačeno.

U 9. urah u jutro poslě ručka bilo je cělo družtvo sakupljeno, da se odveze. Falila je još samo nevěsta, koja se je u svojoj sobi oblačila; napokon dodje vodeć svoju malu sestru Chiarettu, koja je bila nakićena od glave od pete. Giovanna stupi plačuć u sobu. Njezino krasno premda blědo lišce bilo je zastèrto tugom. Bila je oděvena bělim atlasom, a dragocěna koprena viseła je do zemlje, sjajni biserni nakit visio je o sněžnom, vitkom njezinom vratu. Ona pozdravi sve neodoljivom prijaznošću, zatim pade plačuć na koléna pred starim markezom, te ga umoli za blagoslov. Ovaj ju blagoslovi, nježno ju zagèrli. Dugo ležaše, kao da je izvan sebe u naručju svoga otca, dok napokon nakićeni mladoženja najavi, da kola čekaju.

Svi su se spremali, da otidju. Luigi, mladji brat Almanijev, ponudi ruku nevěsti, da ju kao ručni děver ka kolam dovede. Giovanna poljubivši strastno otca, sestru i braću, ogleda se turobno na sve strane, zatim otežuć podje.

Gostih je bilo dosta, jer je bilo sedam kolah napunjenih. U pèrvih je sědio mladoženja sa braćom Giovanninom, ne drugih nevěsta sa svojom sestrom i sa děverom. Ostali se gosti razděliše na preostala kola.

Kola podju; za kratko vrěme dodju do dugoga mosta izmedju Pardenonne i Codroipa. Cělim putem gledaše Giovanna dèržeć čvèrsto ruku svoje sestre, kao da je zapanjena, preda se. Kako se kola k mostu približe, njezino je lice postalo čudnovatim, da nije moguće opisati. Oči njene sěvahu, a ruke su joj dèrktale. Ručni děver bio je premlad i odviše bojazljiv, da s njom kakav razgovor zametne. On se je dèržao samo male Chiare, koja mu je naprama sědila, te se upravo zadubio s njom u živahni někakovi razgovor, kada Giovanna kučijašu vikne, da samo časak postoji. Svatbeno je družtvo došlo baš do mosta, pod kojim je běsnio Tagliamento, koji je bio po noći jako narasao. Budući da se je překo mosta moglo samo lagano voziti, zato je kučijaš mogao lako čuti zapověd, te stane. U čas pritisne Giovanna svoju sestru vatreno k sèrcu, poljubi ju, skoči hitro sa kolah i odleti kao munja k obvodu od mosta. Prije nego je itko od družtva išto slutio, mahne ona svojim rubcem u znak razstanka k onim kolam, u kojih je otac sědio i zavikne: „Ostajte svi s bogom!“ i skoči — překo obvoda u bučeće valove.

U pèrvi se mah od straha nitko ni ganuo nije. Svi sědjahu kao da su němi i zapanjeni několiko časovah, zatim poskaču sa kolah. Viděli su, kako se je nesretnica boreć se sa běsnećimi valovi uzdigla několiko putah ponad řeku. Zatim sasvim utone. Na spasenje nije bilo ni pomisliti, jer je řeka svoj prelěpi plěn prehitro odněla, nego da bi komu bilo za rukom moglo poći spasit ju. Markez stajaše kod naslona rukama si lice zastiruć, neizmèrna ga je tuga obuzela. Chiara vikaše, kao da će sdvojiti za sestrom šireć ruke. Almani tèrčaše sa prekriženima rukama po mostu amo tamo, a braća nesrětnice těšili su ga, premda su sami utěhe trebali. To je bio strašan prizor. Nitko nije znao, što da počme. Na jedan put odlete svi ka kolam, na kojih je nesrětnica k mostu dovežena. U kolah nadju slučajno ovaj list:

„Ljubezni otče!“

„Nekuni nesrětne svoje kćeri, koja se je nehoteć zaljubila u carskoga častnika i to sa najistinitijim uvěrenjem, i koja se je sama kaznila, jer nebi nikad s

Digitized by Google

drugim živěti mogla. Ali niti nekuni mladoga vojnika, koji je sada u ratu; on je pošten muž, i nije ni najmanje kriv, da tvoja Giovanna ovako nesretno zaglavljuje. Ja nebi bila nikad Almania srětnim načinila, kao što nebi ni on mene. Od muža, koji se usudjuje pred cělim družtvom svoju nedužnu zaručnicu osramotiti, nemože se i onako mnogo očekivati. Pozdravi moju Draću i Chiaru — još jedan put nekuni me! Tvoja nesrětna

Giovanna.“

Dirnuto i žalostno družtvo razstane se odmah na zlokobnom mostu. Samo dvoja kola taljugala su se lagano k pustoj vili, u kojih bijaše nesrětni otac, neutěšivi mladoženja i četvero plačuće braće.

Slavenski mučenik.

(Po pripovědci od Josipe Turnogradske.)

Glas prevrata zaorio je g. 1848. po svoj Austriji, i potresao svimi narodi, nu ponajbolje se odazvao u zemlji Ugarskoj. Ondě je zaboravio oholi Magjar, da je Bog sve narode jednake stvorio, te je pritisnuo gore nego ikad prije svoje sudržavavljane, a sloboda mu nije bila děvica čista i neoskèrvnuta, već osramoćena kèrvlju nedužnih žèrtvah.

Ondě, gdě se nalazi kolěvka naroda slavenskoga — ondě gdě se sive Tatre pomaljaju i ponosno vèrhove svoje do zvězdah uzdižu, — ondě bio je još plamen slobode plamen s v e t i mladjahno blago sèrce někoga mladića slovačkoga bilo mu je prečist oltar, na kojem sveudilj najživahnije goraše. Bio je taj mladić V i l k o Š****. Ovaj je ćutio, da je trublja slobode zaorila i orijaškomu predugo satrenomu narodu slavenskomu, i znao, da od sada smije i majka naša Slava pokazati světu sinke svoje, da se i ovi od sad slobodno kretati mogu. I kako — da toga nebi bio znao? Ta prižgao mu je stvoritelj u bistroj glavici jasnu luč, koja samo za ljubljenu Slavu goraše. More blagih ćućenjah ulio mu je višnji u sèrce; svaka kapljica njegova sèrca tekla je samo za milu majku Slavu, — valovi njegovi težili su napolje, samo napolje na běli dan. Ovo je svědočio svaki pogled njegovih blistajućih očijuh, svaka besěda njegovih zvonećih ustah. Život svoj posvetio je satrenoj svojoj braći, požèrtvovao svojoj još vazda nesretnoj majci Slavi. Nije mu se dalo u Pešti, gdě je njegov ukaželjni um iz vrěla duboke učenosti cèrpio — nije mu se dalo medju ljudmi, koji nisu razuměli njegova ćućenja. U otačbinu, k miloj braći těralo ga je něšto, koji su ljubili svoju domovinu i věrni bili vladaru svomu.

Sućutnih dušah nadje ondě. Nadje ih množinu, koji su s njime jedne pomisli — jedne odluke, nadje ih ondě, koji hoće da izdahnu poslědnji odihaj za onoga, koji im razdrobi okove sužanjstva nemiloga.

Žarkom rěčju, koja se kakono rěka iz njegova ćutljiva sèrdašca razlěva, budi svoju braću, oduševljuje ih ljubavlju prama domovini dragoj. Veselo pograbe oružje, da brane svoj dom protiva Košutovcem, koji medjutim na jedno okrutno, nečověčno dělo gomilaju novo još okrutnije — još nečověčnije, i koji bridkę mačeve svoje maste kèrvi slavenskom.

Digitized by Google

Divljački i bezdušno postupaju s ubogim narodom slovačkim. Postupaju tako okrutno, da svakoga sèrce podhvati strah i groza, koji čuje o njihovu divljačtvu i o njihovu nečovèčtvu. Skoro da nije bilo sela bez vèšalah — bez vèšačah, koji su neusmiljenom kèrvničkom rukom davili one, koji su malo prije za cara i za dom svoj vojevali. — Ali tim većom dèrzovitošću oduševljuje to našega za pravdu plamtećega Vilka i njegove jednake misli sudrugove. Hrabro i junački bore se protiva oholim Magjarom. Niti se boje vraga, niti smèrti. Tà ona bi i onako sladka bila za dom mili! !

* * *

Goruće — kano da bi bilo kèrvlju bogumilih Slovakah bojadisano, pomalja se jutrom sunce Fraštaku. Ali domala obastru tamno-cèrni oblaci cèlo naokolo obzorje. Vètar jesenski zazviždi svoju pèsan žalostinku u rumenjastom lišću umirućega dèrvlja i cèrne naganja oblake po nebu. Sad se ukaže hèrpa magjarskih vojnikah, koji vode nèkoga mladića. Ustne su mu zatvorene. Ali neplaho zrèvaju njegove živahne oči izpod čela mu, na kojem sveti pokoj nevinosti caruje. Prem blèdih mu licah, koraca ipak krèpko sa svojimi sprovadjači napred. Divlji dugi bèrkovi pozakrivaju nečovèčni njihov posmèh, koji je izraz ćućenjah okrutnih. Strahovito se namèrgode ubogomu mladiću, te mu kazuju — vèšala, koje ga čekaju.

Sada dospiju do vèšalah. Ledena rosa stupi na čelo nesrètnika Vilka. Ali do mala nestane u sèrcu njegovu poslèdnjega traga i najmanjem strahu. Kano da mu izposudi sámo sunce svètlost svoju, tako mu se blistaju i svète oči. Ponosno i smèlo uzdigne se glava njegova. Tako mu se svètla obraz, kano da se razliše po njem ćutovi svikolici, što ih imadjaše u sèrcu svom — i obrativ se prama divećemu ljudstvu, reče: „Oj, kako bih rado premile roditelje svoje pritisnuo još jednom k sèrcu svom, kako bih rado još jednom im kazao, da sam bio vèran — vèran do ure poslèdnje — vèran do smèrti narodu svome, i da me je ljubav prama čovèčanstvu tèrala n boj. Ali ta mi se poslèdnja utèha uzkraćuje! Domala onemoći će moje sèrce, zamala stupit će duša moja pred prestolje božje! S Bogom, dragi roditelji, s Bogom! Primite još poslèdnji pozdrav, što vam ga razcviljen šalje vèran sinak vaš! — A vi hitri vètrovi, nosite moj zadnji glas, moj skrajnji vapaj milim zemljakom, što jih slavenska rodi majka — nosite im rèči umirućega Slavena! Neka ih moja smèrt ohrabri, neka im uzbudi u sèrcu blagom ljubav prama majci Slavi, neka joj se i oni žèrtvuju. Tad će ljubezna majka veselo stiskati pod naručje milene sinove svoje, njen blagoslov razkèršit će verige bogumèrske, koje im još težko nesnosno breme zadavaju — i činit će da budu ponos čovèčanstva!“

Malo trenutakah iztečè, a Vilko — žèrtva slavenska — nèm je i tvèrd. I uzdigne se strašna bura te odnese žarke rèči preminuvšega junaka pa ih donese u sèrca slavenska, koje kano plamenići u ova čudnotvorno dèluju i u sèrcih slavenskih neugasivu ljubav izbude, ljubav k narodu svomu — bèdnoj majci Slavi.

Digitized by Google

Iz Zagreba. Prije nèkoliko nedèljah čitali smo u Pravniku medju inimi sada imenovanimi auskultanti i ime našega rek bi jedinoga glasbenoga umětnika g. Vatroslava Lisinskoga. Pa dobro, reći će tkogod, tà hvala Bogu, što je naš čověk, domorodac, stekao službu! Dàkako da je dobro, ako čestit čověk dobije službu, nu naopako po nas, što med svimi našimi velikaši i bogatci neima nijednoga, koji bi jednoga našega umětnika podupirao, da se nemora razcviljenim sèrcem razstati sa svojom věrenicom — vilom umětnicom. Poznato je, da je Lisinski boravio više godinah u zlatnom Pragu, cèrpeći ondè iz dubokoga vrěla sladke umětnosti glasbene. G. Lisinski bio je na putu, da postane *narodnim* umětnikom, da pomogne stvoriti novu školu: školu slavjansku, a sad je morao stati gotovo na kraju svoga putovanja, kad je već vidio cilj svojih težnjah. Što će k tomu reći ljudi, koji g. Lisinskoga poznaju još iz Pragu? Neće li nas odsuditi, kao ljude, koji nemare ni malo za umětnosti.

Nu reći će možebiti tkogod, da g. Lisinski može i kao činovnik ostati umětnikom, pa da za ovo ima i kod nas dosta primèrah. Može biti diletant umětnički, nu nemože živiti samo za svoju umětnost, kao što živi zatravljeni ljubovnik za svoju milu věrenicu. Tko pozna današnju službu, a osobitu pravosudnu, tko zna, da je naše pravoslovje sasvim novom pošlo stazom, taj zna i to, da mladi čověk mora dan i noć raditi i učiti, ako hoće, da uspije. A kad činovnik dodje kući iz ureda umoren od napetoga dnevnoga posla, to traži samo zabavu; i Lisinski će se zabavljati svojom umětnosti, nu možebiti samo zabavljati; to će njemu dàkako ugoda biti, a hoće li narod odtuda kakvu korist imati? Što je njega briga za narod, kad se narod nebrine za njega! Ovo je tužan al pravedan odgovor.

Nu što ćete tim člankom, vi ovako nećete popraviti, što je pokvareno, reći će možebiti opet tko drugi. Ako ništa drugo, a mi hoćemo da kažemo narodu jade njegove, nebi li se našla duša milostiva, koja bi se smilovala ne umětniku našemu, nego samomu narodu, da mu nebude sramota, ako mu propadne jedini glasbeni umětnik.

— „Danica“ javlja, da se u Gajevoj tiskarnici nastavlja štampanje Gjorgjićevih „Razlikih pěsamah.“

— Po proračunu Hèrvatske i Slavonije za godinu 1853. imat će zemlja naša troška za političko upravljanje 416,311 fr., za redarstvo 416,602; za financialno upravljanje 1,055,116; za pravosudje 350,015, za bogoštovje i nastavu 113,660; za tèrgovinu, obèrtnost i javne gradjevine 634,086; za gospodarstvo i radokoplje 54,934; za računstvo 40,700; ukupno 3,081,124 for. Izvanredni trošak 1,036,823 for. Dohodak je ovo: Izravni porez 1,129,000; neizravni 3,519,355; ukupno 4,648,355 for. Domaći doplatak 236,275 for.

Vojvodina ima troška ukupno 7,068,312 for. a dohodka 9,704,504 for. Dalmacija pako troška 2,068.989 for.; a dohodka 1,691,309 fr.

Iz Karlovca nam javljaju, da naš domorodac, g. Věk. Karas radi vèrlo lěpu sliku, koja predstavlja našega neumèrloga Gundulića s Osmanom u ruci, kako mu vila gusle predaje. Izza njega je slavni Dubrovnik. Bog zna, je li ova slika već naručena, a ako nije, hoće li se naći rodoljub, koji bi ju kupio za narodni muzej.

Slavenski glasnik. Česki spisatelj dr. Špatny dogotovio je svoj lovački rěčnik.

— G. K. Vl. Zap. priredio je za tisak zanimivo dělo, kojim će se svi stari i mladi latinci ugodno zabavljati pod naslovom: „Vojna u slovnici latinskoj.“ Idea nije izvorna nego je uzeta i preradjena polag latinske u 16. stoljèću pisane pověsti českoga jezuite, Jakova Pontana.

— Marljivi arkivar K. Jar. Erben dao je u štampu *Regesta Bohemiae.* Ovo za pověstnicu česku vèrlo važno dělo izaći će troškom kr. učenoga družtva.

— „Zorja galickaja“ javlja, da je izašao „prospekt“ novoj beletrističeskoj vremenpisi posvjaćenoj ženskomu polu v čest, zabavu i poučenije.“ Naslov ovoga časopisa ima biti „Lada“ a urednik Severin Gavrilov Šehović.

— Jedan od najznamenitijih poljskih jezikoslovacah, Matija Jakubović, umro je u Žitomiru 14. travnja. Bio je profesorom na sveučilištu moskovskom, a u poslědnje vrěme živio je miran u Žitomiru. Prije 32 godine napisao je izvèrstnu slovnicu jezika poljskoga u dva velika svezka, a još něšto prije napisao je slovnicu latinsku. Poslědnjih šest godinah svoga života pisao je važno dělo: „*Filosofia kèršćanskoga života sravnana s filosofiom našega věka.*“ Dva su svezka ovoga děla već izašla, a i treći i poslědnji izać će na skoro u Vilni. Za života Jakubovićeva nije se ni znalo za njega, nu tim će veća biti sada njegova slava. Ovo bi trebalo, da na

Digitized by Google

um uzmu nekoji naši ljudi, koji hoće da ih čovek već za života časti kao Boga.

— U tiskarnici zavoda Ossolinjskoga počeli su tiskati dělo u dva svezka pod naslovom: *Propovědi za seoski narod sa sve nedělje i svetce* I. Jarmusievića. — U svibanjskom svezku biolioteke varšavske stoji: da je g. Alfanašev preveo pripovědku I. Korženjovskoga pod naslovom: *Kolokacija* u Rusku. — G. Josip Lepkovski, poznati starinar i član učenoga družtva u Varšavi bavi se potankim opisanjem Vavela. — Franjo Kovalski, koji je bio preveo komedije Moliera, pripravlja za tisak Arkiv J. Tarla (u 4 svezka s 67 slikah). —

T. Moravski je napisao Pověstnicu Poljske u tri dělа. — Spisatelj Kirgize g. Gustav Zielinjski oglasio je, da će što prije izdati svoju novu pěsmu pod naslovom *Stepi*, — Korženjovski pripravlja za Lavavsko kazalište novu dramu: *Reputacija u městancu*.

— U „Pražkih Novinah" čitamo opet ovo izvěšće o ruskoj literaturi. K izbrojenim već kolendarom spada i zanimivi i važni kavkazki kolendar izdan skèrblju kancelarije kavkaskoga naměstnika u Tiflisu. U dělu astronomičko-kronologičkom nalaze se važne opazke ka kolendaru Muhamedanskom, u drugom dělu ima mnogo datah statističkih i drugih věstih o ovoj malo poznatoj zemlji. — Velevažno dělo: *Atlas stolnoga grada Moskve*, sastavljeno po A. Hotevu ima zahvaliti svoje izdanje Moskovskomu policajmajoru general-majoru Lužinu. Zemljovidi su počeli izlaziti god. 1851. a svèršeni su istom sada. K atlasu je dodano alfabetičko kazalo. — Osobitu pozornost zaslužuje pèrva trećina I. svezka: *Izvěšća carske akademije naukah a na pose odsèka za ruski jezik i književstvo*. Zadaća je ovoga odsèka stvoriti u krilu svom srědište nauke o ruskom jeziku. Zato svraća glavnu svoju brigu na to, da bude u neprestanom savezu ne samo s ruskimi nego i inostranimi a na pose sa slavenskimi učenimi ljudmi. Ovaj svezak počimlje tumačenjem zadaće rečenoga odsèka akademije. Ondě čitamo, da je zadaća ovoga odsèka: 1. sistematičko izpitanje ruskoga jezika, pisanje što više prostih i razumljivih pravilah i pripravljanje podpunoga rěčnika; 2. nauka slavenskih narěčjah u sustavu i gramatičkih formah s obzirom na ruski jezik i sastavljanje sravnivajućega i u obće etimologičkoga rěčnika; 3. slavensko-ruska filologia u obće a historia ruske literature na pose.

Za ovu glavnu zadaću spada u područje ovoga odsèka sve što se proteže na lěpu literaturu i na historiju Rusije. Izvěšća ova sastavljena su iz tri dělа: iz učenoga, žurnalnoga i iz dodatakah (u ovom su dělu spomenici narodnoga jezika i literature ruske). U ovom svezku Izvěšćah nalazimo dobar članak gospodina Grigoroviča: O najstarijih spomenicih cèrkveno-slavenskih, k ovomu su dodane dopunjujuće primětbe g. Vostokova i Sreznevskoga. Drugi dio neima sveobće važnosti, izvan věstih o različnih radnjah filologičkih. Od ovih je najvažnija g. Nosoviča o narěčju běloruskom; Čejnova o narěčju Kašubskom, o zemlji i narodu ovom; C. Mikuckoga sbirka materialah k sravnjivanju jezika němačkoga i slavenskoga, i profesora Kazembeka: iztočne rěči u ruskom jeziku. Za filologa je vèrlo važan i treći dio ovih izvěšćah, gdě su dodatci. Ovdě ima veliko-ruskih pěsamah, izpisanih iz zapisakah Engleza Rikarda Jamesa, koji je g. 1618. bio u Rusiji. Ovdě su i dva bugarska prevoda staročeskih pěsamah nazvanih *Libušin sud*. Nadalje *Kolede karpatskih gorjanah* sabrane od Mihnevića, od kojih su mnoge nepoznate. Napokon je ondě naštampana i sbirka poslovicah g. Nosovića. — Pohvalno treba da se spomene knjiga g. Perevleskoga pod naslovom *Skladba ruskih stihovah*. Ovaj spisatelj izdaje ponajviše školske knjige, koje neimaju znanstvene vrědnosti. Ako njegova ruska sintaksa i nije savèršena, a ono je ipak pèrvi pokus sistematičke ruske sintakse. Dělce je ovo primljeno cělo u *Pokus sravnjivajuće gramatike* izdane od akademije. Lani je Perevleski izdao *Slovnica staroslavenskoga jezika*. Skladba ruskih stihovah izašla je lětos po treći put, što će reći da je knjiga ipak podobra. — Razprava moskovskoga profesora Ševireva, koju je čitao 24. sěčnja g. 1853. štampana je u dělu pod naslovom: *Rěči otčet*, proiznesennyje u toržestvenom sobranii imperatorskago moskovkago universiteta. U tom članku hoće gospodin profesor očeniti Žukovskoga u ruskom životu i u poesiji. Ševirev oprovèrgova obćenito mnenje, da je Žukovski bio representantom romantisma u ruskom pěsničtvu. Ševirev je dobro pokazao uticaj ruskga života u poesiju Žukovskoga, nu suprotivno mu nije za rukom pošlo. U ostalom tèrsio se je Ševirev kao govornik pred mnogobrojnom skupštinom na vidèk iznèti ponajviše one idee iz pěsamah Žukovskovih, koje su se kosnule njegova sèrca i kojimi je hotio ganuti svoje slušatelje. Iz ovoga dělca doznajemo, da je Šolovjev pripravio za štampu treći svezak pověstnice ruske. — Měseca ožujka izašla su u Petrogradu i dva pěsnička dělа, jedno pod naslovom: Lětne noći (od Hije Karelina) a

Digitized by Google

drugo: Melodie. O tih dělih veli „Sovremenik“: Nepoznati spisatelj Melodiah zna dobro jezik ruski, nu nezna praviti stihovah. A žalibože poesije neima u njegovih Melodiah. Njegove su ljubezne pěsme i stance hladne. te neprobuđjuju simpatije. O Karelinu veli, da zaslužuju ime pěsnika.

Svašta po něšto. U Krakovu je Luškiević svèršio sliku: „Sveučilište Jagellonsko na koncu XV. věka.“ Věštaci vele, da je ovo vèrlo krasna slika.

— U Parizu je nedavno za veliko čudo světine g. S. Simon-Sicard cěli sat boravio na dnu Sekvane. Neritelj ima spravu iz kaučuka, koja je zrakom napunjena.

— Něki časopis amerikanski veli, da grad New-York može za 24 godine pod oružje staviti 50,000 momakah i 161 top.

— Lola Montez zatvorena je u Novom Orleanu, zato što se usudila ćusniti někoga činovnika.

— Berlinske novine javljaju, da će u englezkom hotelu dor. Fil. Schöpffer javno razlagati, da je naša zemlja srědište svekolikoga světa, i da se oko nje obraća i sunce i zvězde.

— Nedavno je gr. Schwerin izvěstio dolnju sabornicu u Berlinu, da je saborska knjižnica obogaćena vèrlo važnim darom. Sabornica lordah poslala je saboru pruskomu svoja saborska izvěšća počamši od g. 1589. do današnjeg dana. Izvěšća su ova pisana iz pèrva latinskim jezikom.

— U Pešti je prošaste godine obolio něki bogatac, te su mu lěčnici savětovali, da ide u něke češke toplice. Nu nemogav ovdě ozdraviti, otišao je po savětu lěčnikah u něke toplice u južnoj Francezkoj. Ovdě je boravio cěle zime, nu nije opet ozdravio. Rekli se mu dakle da ide u Pariz, pa da ovdě pita za savět někoga najslavnijega lečnika, a ovaj mu je savětovao da ide — u toplice Budimske.

Odgovor g. Ljudevitu Vukotinoviću.

U 115. broju službenih Narodnih Novinah izvolio je g. Lj. Vukotinović rek bi odgovoriti na članak naš, gdě smo ga ukorili što je izvěšće o svojem putovanju napisao němačkim jezikom.

Mi smo se nadali, da će se g. V. pokajati, a on veli, da mu je sad istom drago, što rečeno izvěšće nije hèrvatski napisao. Pa kakove je naveo razloge? Gotovo nikakove! Je li opovèrgnuo naše alternative? Nije! Mi smo rekli, da on svoje izvěšće ili nije mogao ili nije znao, ili nije hotio hèrvatski napisati. Ako nije mogao, neka kaže světu, tko ga je zapřěčio, te će si osvětlati obraz. Ako nije znao ili nije hotio hèrvatski pisati, a ono se nek negradi hèrvatskim rodoljubom. G. će V. reći, da mu netreba hèrvatski učiti od uredničtva Nevenova, nu da za sada u našem jeziku još nije moguće napisati znanstvenoga izvěšća. Na ovo smo mu već odgovorili, da bi ovakova šta mogao tvèrditi samo neuki i zlobni tudjinac, kojemu je naš jezik još uvěk sirov i neotesan, a pravi, pošteni, neprědujući Hèrvat zna, da je naš jezik bogat i prikladan za svaku vèrst znanostih. Neka kaže g. V. što je u njegovu izvěšću toli učeno, da se nebi moglo i hèrvatski napisati?

G. se V. smije, što smo mu rekli, da je imao pitati babe travare, kako se koje bilje zove, a zidare i kamenare, kako je ime kojoj rudi. G. V. nezna jadan, da je sam sebe izsmijao. Tà tko će znati narodni jezik, ako ga nezna narod? Je li g. V. věruje, da kod nas ima književnikah, koji znadu tisuće narodnih imenah bilja i rudah? Pa od koga su to naučili? Od babah travarah, kamenarah i zidarah! Nu g. V. veli, da ovakova imena nisu za sistematičku nomenklaturu. Pa kakove upotrebljavaju rěči sami Němci u svojih učenih knjigah, kad se nesluže gèrčko-latinskom terminologiom? Iste one rěči, koje narod govori. Tà to zna i g. V. da Němci govore: *Petersilie. Tulpe, Erbse, Lavendel, Lilie, Veilchen, Brennessel, Melone, Kürbiss* i t. d., zatim: *Blutstein, Mühlstein, Kalkstein, Gyps, Eisenstein, Bleierz* i t. d. a ove smo rěči našli i u němačkih prirodopisih.

Sad dakle ostaje na g. V., da nam kaže, što je glede svoga izvěšća temeljitoga rekao u svojem odgovoru.

G. V. govori nadalje porugljivo o mladih spisateljih, a sam sebi naděva častno ime veterana, neznajući, da ovo ime samo onaj zaslužuje, koji od mladosti do starosti uztraje, a o tom će suditi budućnost. Čini se, da se g. V. grozi, da već neće ništa pisati, a kad bi što i hotio pisati, da će pisati kako ga bude volja, i jezikom, koji bude (po njegovu mnènju) svèrsi shodniji. To mu je prosto, al se nek odrekne imena naprědujućega rodoljuba

Što se „Gostbe“ tiče, to moramo izjaviti, da naša naměra nije bila kritizirati ju, već smo samo hotěli g. g. dobrovoljce pozornimi učiniti, da taj komad nije za predstavljanje, kao što to sám g. V. priznaje U tom smo poslu sasvim blago postupali, jer nismo hotěli, da g. V. imenujemo spisiteljem ovoga děla. Neznamo dakle, kako je g. V. mogao reći, da su kritike Nevenove pisane gorkim i grizućim jezikom? Njemu smo se dakako zaměrili radi njegova nesretna *fleiseberichta;* nu tomu nismo krivi mi, već on sam.

Napokon govori g. V. něšto o auktoritetu, o geniju, o čistoći jezika, o klasičkih dělih, što ovamo nespada; velimo samo to, da je istina, da ono dělo nevalja mnogo, gdě je samo jezik dobar a drugo ništa. Al pitamo g. V., koliko valja dělo, gdě je i jezik zločest i sve drugo?

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice Ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primérna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 22. U četvèrtak 2. lipnja 1853. **II. TEČAJ.**

Termolama.

(Pripovědka ukrajinska od Mihalja Czaykowskoga.)

I.

„Drum! drum! u teorbanu!*) gospoda gudci, da moja sèrnka malo poskočii Drum! drum! u teorbanu, gospoda gudci, da mi moja golubica zaguče.“ Ovako je govorio Zakarija Daško k dvěm sědoglavim gudcem.

Gudci su sěli na klupu, uzeli su teorbane kao da su ih ogèrlili; s pèrsti lěve ruke skačuć po gèrlu, sad strune pritišću, sad opet odskakuju, a desna ruka zabrunda svimi pèrsti u strune: drum — drum — drum!

Stari Daško sědi na turskom ćilimu, svojem starom vojničkom plěšu, pa s. gladi sad běle bèrkove, sad opet cèrveni baršun svoga župana, il se igra okrajci modroga kontuša. Čini se, kao da se sědina porumenio; u usahlom i nabrazdanom licu světi se sivo oko, kao oko jastrebje; časom lupa nogom, kao da sprovadja brundanje.

Oj i stari Daško igrao je někad kao mladić, nu sada jedva noge vuče, na konja već nemože skočiti, a sablju nosi po boku samo od navade.

Pred njim stoji děvica krasotica, uzrasta srědnjega, ali lica gladkoga, běloga i rumenoga, oka modroga, vlasih cèrnih; živa je i hitra kao riba u vodi, kao lastavica u zraku. Oděvena je suknjom iz světle dragocěne turske tkanine, košuljicu ima sněžnobělu, cèrveno izvezenu; koprenu bělu, srebrom nakićenu; pas svilni cèrveni; na vratu joj vise nizi koralja ni bledji ni cèrveniji od ustah děvojčinih, a na koraljih križi zlatni i sreberni i slike svetacah, oko glave propletena je u cèrnom perčinu krasna vèrpca, a u vlasih joj je několiko pozlaćenih cvětićah; na obih rukah ima mnogo zlatih pèrstenah s dragim kamenjem, nu neima medju njimi srebèrnoga perstena svete Barbare, kojim mladići zaručuju děvojke. Stoji děvica pred starcem, i niti skače niti pěva, već se smije, i očima strělja.

„Oj zlato moje, jedinice unučice, tako ti života i zdravlja poskoči, zapěvaj, pa se veseli.“

„Dědo moj mili, deder zapovědi gospodi gudcem da zapěvaju, a ja ću popěvati i plesati.“

*) Osobiti glasbeni stroj u Ukrajini.

Digitized by Google

Stresao je glavom, mahnuo rukom na sluge; ovi su donesli dvě kupice i bocu s pićem pripravljenim od meda i korenja. Gudci su ovo jednim duškom izpili, dlanovi otèrli bèrkove i usta, uzeli teorbanu i ovu zapěvali pěsmu:

Ništ nij' atlas ni kitajka,
Haladžija, Kalamajka;
Ništ haljina zlatom tkana,
Kad zasija Termolama.

Ništ nij' běli cvět kaline,
Ništ lěpota od maline;
Ništa dana bělo lice
Kod Jelice krasotice.

Nešted', děde, drago kame,
Kupuj děvi terrmolame,
Šalji na Krim — dajde zlato —
Misli na to, mišli na to.

Drum! drum! i prestali su pěvati, kao da će odpočinuti i novu izmisliti pěsmu. A u to su na dvorištu različitimi glasovi zalajali psi i zatulili. Unišao je Harašim, věrni sluga Daškov.

„Otče mili, gosti idu."

Stari Daško prebacio je rukave svoga kontuša.

„Ha, sutra je sveta Jelena. Junaci, žurno: mesa, ribah, medovine i vina, pripravljajte oběd."

Gudci su prestali brundati, a Jelica je pogladila starca, poljubila ga u lice i izčeznula iz sobe. U jedan mah bila je na hodniku, previnula se k stěni i okom kradomice pogledala na dolazeće goste: — ovo je običaj mladih děvojakah.

II.

„Zakarija Daško, jednom rěčju gospodin, bogatac po svoj Ukrajini, měri zlato na četvèrte, srebro na vagane, a med siplje na hèrpu kao što se žito siplje. Svatko zna, kakvim je načinom stekao ovo bogatstvo: nit je duše vragu zapisao, nit je blaga cestom pobirao, a nit mu je kišom s neba palo, već je predvodio kozake ukrajinske vojujuće po zemljah turskih i moskovskih, i to ne jedan, dva, tri puta, nu dok je mogao i kad je god prilika bila. Kao što to pravica ište i poštenje vojničko davao je cèrkvi što cèrkvu ide, a kozakom, što kozake ide, sebi je samo toliko uzeo, koliko ga je po pravici išlo. Bogu je bio pokoran a cèrkvi věran, bez izpovědi i pričesti nije nikad blagovao uzkèrsnoga jaganjca, nije mèrsio ni u petak ni u postni dan; ako nije bio na vojničkom putu, slušao je svake nedělje službu božju, bez sablje nije nikomu krivice učinio, a poigrati se sabljom ili kopljem, dužnost je kozačka.

Zato mu je i sve za rukom išlo; žena mu je doduše već umèrla, a dvě je kćeri udao za dva poljska gospodina, junake na glasu, plemiće i starěšine. Jedinac njegov poginuo je kako se kozaku pristoji pod Konotopami od sablje moskovske, a gospodin je Vihovski, vodja kozakah u slavnoj bitki po Konotopami, zapovědio, da mu nasiplju posebnu mogilu, koju će do věka imenovati Daškovom mogilom.

Otcu je poslao světli mač i vrana konja.

Digitized by Google

Sinova je žena oboléla od tuge za svoga muža, te je umèrla; otišla je u drugi svèt, da ga utèši. Ni vranac nije dugo živio.

Svètli mač visi o stèni; a unučica cvèrkućica skače po sobi; dèvica Jelica dorasla je do muža gospodara, a svètlu se maču hoće viteza gospodara.

Stari Daško misli na to i velike ga brige stoji, on često uzdiše: „Bog me baš neljubi; bèrkovi su mi pobèlili, glava oćelavila, ruka mi nije za sablju, a noge nisu za konja, a ja jošte živim i umrèt ću kao djak; u čistom polju neću za sobom ostavite mogile. Oj! oj! Bog mi je svèdok, da sam sto putah bez straha smèrti u oči zavirio.“ Zatim je opet drugu misao izmislio, jer se je prekrižio.

„Bože, da je tvoja volja; dopusti, da unučicu svoju, ljubimicu svoju udam za muža, za hrabroga kozaka, jer po Bogu ovo je lèpa dèvojka; dopusti, da svètlomu maču nadjem gospodara viteza, jer vère mi s njom nisu mahale ni babe ni dèca.

I nije štedio novacah na zadužbine, na voštenice za cèrkvu, na milostinje, da mu svećenici i prozjaci izmole ovu milost od Boga.

Gospoda braća — Kozaci i Poljaci — nalegli su pohodom u Leščinski dvor, jer je Leščin veliki i lèpi grad nad rèkom Hujvom, a Zakarija Daško bogat, prijazan i gostoljubiv; a dèvica Jelica dobit će za vèno Leščin i svekoliko bogatstvo Daškovo, a kako je krasna, pa joj je istom šestnaest godinah.

III.

Oj, oj, kakva je to naloga gostih u Leščinskom dvoru! Na dvorištu je puno kolah i kučijah, a u staji konjah jahačah i slugah, gostih je svuda kao mravlja, kad im se mravinac raztepe.

U sobah sède uz natèrpane stolove žene i muževi, Poljaci i Kozaci. Medju ovimi bili su i zeti i kćeri gospodina Daška s množinom unučadi i trojicom praunukah.

Bio je ovdè i g. Kisel, vojvoda Kijevski sa ženom i sinom, gospodarom Žitomirskim jošte neoženjenim. Porodica Kiselova bratimila se već odavno s rodom Daškovim. Bio je ondè i moskovski boljar, knez Šeremetov, udovac, tražeći ženu po poljskoj i kozačkoj zemlji. Bila je ondè množina susèdah, rodjakah, dèce i starih drugovah Daškovih, a bio je i ondè i nèki kozak, komu su istom niknuli cèrni bèrkovi, koji je dizao glavu u vis kao sivi orao, kad sèdi na mogoli, te zaklokota na sokole. Premda nije bio bogat, jer je po materi samo jedno naslèdio selo Kotelnu, pa premda po mači nije bio iz roda znamenitoga, jer je otac njegov samo satnik bio u ovručkoj četi, to je ipak po tankoj kèrvi bio iz roda atamanska, jer je njegova mati bila poslèdnja knjeginja Rožinjska. Ime mu je bilo Gèrgur Bržuhovčcki i bio je asavulom u Zaporožju.

Jedu, piju, pa se vesele. Stari Daško zabavljao se sa vojvodkinjom poljskom, pa kad se razigrao, lupao je nogom, kao zločest konj. Mladi Kisel plesao je Kozaka s Jelicom dèvicom, obračao se i gukao kao golub oko golubice; a Jelica išla je lèpo i ponosito, kao da se paun šeće.

I moskovski se knez podbočio; vèrtio se na jednom mèstu kao bukvač i kimao glavom kao medvèd.

Svikolici plešu i skaču, glasba svira, gusle gude, da u uših zvoni, zveče cimbale, bubnjevi, zvonci i teorbane. Lèpo li ti je tu veselje; jedini Bržuhovčcki niti pleše, niti skače, već gleda preda se, pa misli misli kojekakve.

Digitized by Google

IV.

Sunce je granulo, a kukavica je ranim jutrom doletěla na kalinu i kuka, po nebu se šeću sivi oblaci, zastiruć modrinu neba; po rěci Hujvi odazivlje se tužnim glasom medju šašom i rogozom tužno kukanje kukavice.

Jelica děvica probudila se za svitanja, te je sètna nevesela, oko joj je mutno; morala je mnogo i koješta snivati. Pogledala je po sobi, i viděla da Horpina, njezina pestinja, něšto sprema: ona je spravljala darove, kojimi su rodjaci i gosti hotěli ranim jutrom pozdraviti Jelicu.

„Što to spremaš, moje milo?“

„Vèrpce i oděće, svilu i skèrlet, lěpe dare za Jelicu.“

„A neima li ovdě termolame? Nisi, Horpino, nikad viděla termolane.“

„Dàkako, da sam viděla. Gospodin Daško donio je još kao mladić iz Krima komad termolame, koju mu je poklonio sám kan tatarski, a on ju je odmah po posebnom poslaniku poslao u Poljsku samomu kralju.“

„Pa kakva je?“

„I cèrvena, i modra, i zelena, i sreberna, i zlatna, sad je tamna kao bura na nebesih, sad se opet světi, kao žarko na nebesih sunce.“

„O Horpino, dušice, ja ću termolamu,“

„Gledji, lastavico moja, gospodin stolnik dovezao je veliki komad oděće iz tkanine zlatom protkane.“ Pa je Jelici pokazala lěpu veliku oděću.

Děvojka se porumenila, uzela je oděću u ruku, pogledala i uzdahnula: „To nije termolama.“

„A gospodin stolnik, dvorski plemić, pita vazda, je li Jelica zdrava, je li vesela, što je radila, o čem je govorila. — Pa gledj, moja světla zvězdico, knez moskovski dovezao je četerdeset i pet sobolah, gustih i kosmatih!“

„Što će mi soboli, ja ću da imam termolamu.“

„Istina je, da je ovaj knez neotesan, gleda oholo, a pleše kao ciganov medvěd. Nu kozaku se něšto pohtělo, gledj, moja Jelice, Bržuhověcki je poslao pèrsten svete Barbare.“

Jelica je pobledila i zadèrktala.

„Neboj se moja dušice, ako je i strašan, gospodin Daško neće mu dati svoje Jelice, dà neće dati. On zna, kako je jadnu kneginju Rožinjsku mučio njegov otac, ako čovèk hoće da sve věruje, što svět pripověda.“

Jelica je još bolje poblědila.

„Što ti je, moja lasico?“

Pogladila ju je pod bradom i poljubila u čelu, kao što obično rade pestinje.

„Oh, Horpino, dušice, ja ću da imam termolamu.“

V.

Jasnoga dana! Ptičad veselo trepeće krilmi svojimi i glasno cvèrkuče, samo kukavica kuka tužno na višnjevom dèrvu, samo bukvač pokukuje divlje u šašu.

U Leščinskom dvoru sve je veselije i bučnije nego jučer. Čestitaju sreću i veselje godovnjači Jelici, jedu piju, plešu, gudci gude. Nu Jelica je namèrgodjena, zamišljena, neima volje da pleše, a nemogu je ni na to namoliti, da pěva. Nerazgovara se prijazno s gospodinom stolnikom, kao što je to vazda činila, nu kad što se ipak grohotom nasmije, kad opazi kneza moskovskoga, a kad se svo-

Digitized by Google

jima očima sretne s tamnosivim okom i orlovim licem g. Bržuhovčckoga, te obori krasno svoje čelo k cèrnoj zemlji, pa uzdahne težko i potajno.

„Stari Daško hoće da na svaku ruku sazna od unuke, što joj je u glavu došlo i što joj na sèrcu leži. Ona mu na sve odgovara: Ne, dědo, ja sam danas takova, kakova sam vazda bila.

I sili se na smèh i šalu, nu u zalud, jer prisiljeni smèh nedolikuje děvojačkomu licu.

Starac je otišao u drugu sobu, te je počeo izpitkivati Horpinu. Ova je rada sve što je znala izpripovědala.

Vratio se stari Daško, posmèhnuo se i glavom skimao, gladio bèrkove svoje i lišca Jeličina, pa joj šaptnuo u uho tako, da su svi čuli:

„Umiri se, zlato moje!“ pa ju je opet mazio.

Ona je planula od rumenila, oči sakrila u dlan dědovu i ustmi ju ljubila.

Gosti mole Daška, da im kaže, što se dogodilo, a on kao da neće, pita svoju unuku, dogovara se s njom, a napokon kaže što je znao.

Děvica Jelica izčeznula je iz sobe hitro kao munja.

Stari Daško pripovědajuć ovako je svèršio: „Dugo, predugo već je tomu, što mi se sam kan Izlam Giraj odkupio sa tisuću kožuhah, tisućom konjah, vaganom zlata i komadom termolame; krasna je ovo oděća — samo se kraljicam pristoji, da se njom oděvaju. Ali onda su bila druga vremena!“

A mislio si — nu nije rekao: I drugi ljudi — samo je mahnuo rukom.

„Sad nećete kupiti termolame ni za zlato, jer ga sam kan ima i preveć, da ni kopljem ni mačem nećete ga steći; jer kan ima silne i hrabre čete. Kako se děvojki pohtělo, tako će joj se i odahtěti.“

„Vi, gospodo gudci, koliko ste zla počinili svojom pèsmom, popraviti sadà. Zaigrajte na teorbanu.

Gudci pokorni zapovědim, zabrundali su u teorbanu i zapěvali ovu pèsnu:

Děva cvili, prosi mamu:
Daj mi, majko, termolamu;
Termolama tako 'e jasna;
A ja mlada, čila, krasna

Težko danu bez sunašca,
Težko lugu bez cvětašca,
Težko děvi, ako od mame
Neizprosi termolame.

Od starine kamo sreće
Da se junaci — děva reče —
Kleše vragom, otcem, mamom,
Ćordom, konjem, termolamom.

Zabrundali su i zamuknuli. Nitko negovori, svatko se nada, da će dalje popěvati. Jelica je izza stěne čula pèsmu i brundanje, oborila je glavu i ruke pritisnula k njedram.

„O! ja ću da imam termolamu!“

VI.

Gospodin vojvoda i knez moskovski razgovarali su vèrlo dugo sa starim Daškom. Gospodin stolnik popravlja si vlasi, fèrče bèrkove, brunda s ostrugami i klanja je děvici Jelici, a g. Bržuhovčcki šuti, gleda preda se, pa misli i razmišlja.

Digitized by Google

Gospodin vojvoda prošao je u sobu, i vratio se s bocom u ruci i poklonio se: „Gospodine Dašku, otac je sinu najbližji, zašto da tražimo gavrana, koji bi govorio za sokola, svoj će za svojega najlěpše govoriti: Golubica je vaša privabila mojega goluba; uzmite si dakle moga goluba, ili mi dajte svoju golubicu. Ja vam evo donosim rakije iz svoje žganarnice — napijmo se!“

„Sědnite, gospodine vojvodo. Dušice moja, uničice jedinice, dajder čašicu, da okusimo rakiju, koju je gospodin vojvoda sam žgao.“

Jelica je pogledala stolnika, pocèrvenila se i hitro odgovorila: „Dědo, děduško, netreba nam tudje rakije, imamo mi sami svoje.“

Obratila se i utekla u komoru.

Vojvoda se razsèrdio začuvši ovaj odgovor. Stolnik se posramio, vojvodkinja grizla si je ustnice, a stari je Daško stisnuo usta i složio ruke u krilo.

„Tako mi Boga, ja bi rado, nu ona? Možda će se promisliti, počekajmo.“

Mahnuo je rukom, a za čas su svi zašutili.

Za časak otidje knez Šeremetov, vrati se sa bocom, pa se pokloni.

„Ja pèrvi sobol běloga cara, došao sam k vam po vašu lasicu; ja ću ju zaoděti samimi soboli, cèrnom lisičinom, dajte mi ju, evo vam našega pića moskovskoga, da počastim vas i vašu lasicu — dajte da ju pokušamo!“

Podbočio se, mlasknuo jezikom i obliznuo se.

Stari Daško, posměhnuo se malko premda nerado.

„Hoj Jelice, děvice, uničice, jedinice!“

Jelica je doběžala.

„Gospodin knez hoće da nas časti pićem moskovskim, daj nam čaše.“ Jelica se nije pocèrvenila, već se grohotom nasmijala. „Oj dědo, děduško, nepijmo mi pića moskovskoga, jer će nam rak jezik izgrizti.

Knez si je sio i zamèrmljao. Svi su se nasmijali.

U to su se gudci i bez zapovědi latili teorbane i zapěvali:

Zaman, zaman, skèrbi vaše,
Ja neuzimam ote čaše,
Sèrce moje samo imade,
Termolamu koj nam dade.

I umuknuli su. Děvica Jelica zabléšnula je svojim lěpim okom, dignula se i mahnula rukom.

„Jest, mili dědo, napit ću se od onoga i bit ću mu ženom, tko mi donese termolame.

Ovo rekav skočila je iz sobe kao sèrnica.

(Konac drugi put.)

Několiko prijateljskih rěčih našim dobrovoljcem.

Od M. B.

Prilikom poslědnjeg predstavljanja u narodnom jeziku odlučio sam několiko rěčih progovoriti o neobhodno potrebitih i glavnih uvětih, koje svaki igraoc a kamo li dobrovoljac slěditi mora, ako hoće da rěši zadaću svoju.

Kao što u naravi nigdě skoka neima, isto tako neima ga u nijednoj umětnosti, ovdě kao god i ondě stalni zakoni obstoje kojih svakako slěditi valja.

Digitized by Google

U umětnosti isto tako kao u naravi imade stepenah, koje prevaliti treba prije nego li se — bilo k većem ili manjem — cilju dospěti može. Pa baš zato mislim, da neće s gorega biti, ako u kratkih crticah někoje stvari našim dobrovoljcem ravnanja radi kažem, nadajući se od lojalnosti njihove, da iskrene rěči moje neće primiti kao rěči čověka, koji im se iz nečiste kakove naměre nameće za nepozvanog mentora ili kritikastra, već kao rěči prijatelja svoga, koji je něšto malo světa prošao, te několiko velikih kazalištah vidio, pa koji je uz to vlastitim i neodoljivim nagonom nukan podosta bavio se čitanjem dělah zasěcajućih u taj za njega vèrlo zanimiv predmet i koji hoće, da ono, što je vidio, čuo i naučio, prosto i sèrdačno kaže milim zemljakom svojim, kojino se u novije vrěme odvažiše na to, da nas zabavljaju narodnimi predstavljanji. Moja naměra je čista kao god i domorodno čuvstvo, iz kojega proizliče; kazat ću dakle što mislim, kako treba postupati družtvu naših dobrovoljacah, ako mu je do toga stalo, da sve većma naprědujuć rěši zadaću svoju.

Ponajprije mislim da će dobro biti, ako se dobrovoljci naši okane *za sada* tako zvanih dramah, bile u ostalom te drame dobre, srědnje ili zle, to je svejedno — ja samo velim: da se okane svake vèrsti drame, jer kao što viša drama pèrvo město zauzima izmedju ostalih igrokazah, tako se naravno hoće, da onaj, koji se u predstavljanju dade na to polje, bude primèrno tomu igrokazu izobražen igraoc, jer čim je koja zadaća veća, tim je više u stanovitom razměrju silah organičkih sjedinjenih treba, da se zadaća ta posve dostigne. — Za družtvo dakle dobrovoljacah, koje u istinu želi da naprěduje, neobhodno je potrebito, da se dèrži posve praktičkog načela, te da redom iz kruga pomanjih šaljivih igrah, iz pučkih komadah sada skoro svuda obljubljenih tako zvanih Vaudeville-ah — nakon někog tek vremena — predje na dramu u pravom smislu rěči. Samo tako — a drugčije podnipošto — moći će s vremenom sve to bolje uvěžbati se, te prevaljivajuć stepen sa stepenom preći na veće te veće igrokaze.

Sad pako hoću da něšto o sámom *kazališnom predstavljanju* kažem, što takodjer treba da pamte dobrovoljci naši. — Znam ja, da se od dobrovoljca — koji onamo stupi na vruće daske kazališne, iz čistog domoljubja i u mnogom obziru s někim požèrtvovanjem netražeć odtud nikakove materialne koristi — znam ja, da se od njega ono zahtěvati nemože, što se punim pravom zahtěva od tako zvanog *acteur-a ex professo*, nu zato ipak občinstvo i od dobrovoljca — kad se je taj na to odvažio da javno štogod predstavlja — zahtěvatti može něku věštinu i okretnost, koju si i dobrovoljac pribaviti može za něko vrěme, ako samo u ostalom za kazališno predstavljanje potrebite naravne sposobnosti, pa uz to něko zvanje i nagon k predstavljanju u sebi oséća, jer bez nauke i věžbanja neima ništa, bez toga ni najizvèrstniji igraoci kao što bijaše: *Garrick, Talma, Quin* i v. d. nikad nebi bili dotěrali do onog stepena savèršenosti, gdě im se je svět divio, priznajuć genialno njihovo pèrvenstvo i pružajuć im neuvehle věnce lovora, koje će im obasjavati slavnu uspomenu imena dok god bude světa i věka i kod ljudih štovanja umětnostih.

Umětnost kazališnog predstavljanja sastoji u podpunoj věštini i znanju čine i običaje ljudske predstavljati onako, kao što se u istinu dogodiše, ili kao što bi se dogoditi mogli; — u tom treba *tri glavne sposobnosti*, naime věštinu kretanja i dèržanja, ili tako zvanu *mimiku*; zatim činu posve odgovarajuću rěč, govor, ili tako zvanu *deklamaciu*, a najposlě točno, svakom predstavljanju posve odgovora-

Digitized by Google

rajuća oděća ili *kostumiranje*, što se dakako sa sceneriom igrakaza posve slagati mora.

Věšto kretanje i dèržanje ili mimika spada medju najpèrve uvětc dobrog igraoca; sastoji pako u tom: da igraoc umije osobitim izrazom lica i kretanjem těla svoga izražavati sva čuvstva čověčja u nutar granicah estetičnih. Pod tim kretanjem razuměva se u obće svako vidivo dělovanje těla čověčjega, u užjem pako vidivo dělovanje čuvstva nutarnjeg ili dělovanje duše kao što se naime izražava u tělu vlasti svojoj podčinjenom. Ne samo u umětnom već i u znanstvenom smislu mora svaki pravi umětnik mimiku dobro proučiti. Izim praktičke škole života treba tù znanje psychologie, physiognomie i estetike.

Rěč, govor ili deklamacia, ako činu posve odgovara, dělovat će i ugadjat uhu našem isto tako kao god mimika oku. Glavna je dakle stvar da se igraoc potrudi, u koliko mu je moguće, svoj glas naravno i tako rekuć muzikalno ustrojiti, ugladiti i poděliti mu onu blagozvučnost i moć koja je kadra kroz svoje modulacije sva čuvstva čověčja rěčju izraziti, te više nego išto zaněti i uzdèrmati slušatelja, čim ga čarobnom svojom silom za sobom povede ili u divne krugove blaženih, gdě mu se duša milo uljulja u blaženih sankah ili ga pako strovali u divlje i strašne ponore kletih, gdě mu se duša sgrozi a kèrv u žilah protèrne. — Sve to može dobar igraoc dokučiti dobrom deklamaciom, ako umije glas svoj čuvstvu i značaju osobe prilagoditi koju predstavlja. — I tu treba točne i pravilne nauke dušoslovne, jer često se je jur dogodilo i dogodit će se još mnogo putah da igraoc, neshvativši dobro smisao spisatelja, rěčju svojom sav smisao, a kroz to dělovanje i uspěh kojeg igrokaza pokvari; pa baš zato treba ne samo da svaki igraoc dobro na izust nauči svoju zadaću, nego da takodjer prouči cěli igrokaz — saveza radi — da posve i u cělosti shvati zadaću svoju.

Što se napokon shodne oděće ili kostuma tiče i na to ima věšt igraoc dobro paziti kod predstavljanja historičkih ili lokalnih igrokazah, jer tko bi n. p. htio predstaviti Nikolu Zrinjskoga u „*Waffenrocku* ili *Fracku*," pogrěšio bi isto tako kao da predstavi kojeg junaka iz novije doba u vojničkoj oděći šestnajstog věka, ili nadalje, tko bi sadanjeg Cèrnagorca predstavljajuć obuko idealnu kakovu oděću makar i ilirsku, a predstavljajuć našeg seljaka provincialskoga ogèrnuo ćurak cèrnogorski i pokrio se fesom — falio bi isto tako. Zato treba da se na oděću pazi kao i na mimiku i deklamaciju. Svaki věk, svaki narod, svaki stališ i spol, kao i svaka doba u čověka zahtěva posebnu i različitu oděću, koja se mimoići podnipošto nesmije, ako se hoće da bude predstavljanje savèršeno ili barem dobro.

To je dakla u kratko ono što se od svakog pravog igraoca punim pravom zahtěva i na što — dàkako u stanovitom razměrju — i dobrovoljcem paziti valja.

Konačno — buduć da je ovaj moj kratki naputak samo povèršan — trebalo bi da si svako družtvo dobrovoljacah nabavi slědeća děla, u kojih će naći obširno i točno naznačeno sve što je god treba, da se čověk u lěpoj umětnosti kazališnoj predstavljanja izobrazi. — Treba da si nabavi „*Engel's Ideen zu einer Mimik*," „*Lessings hamburgische Dramaturgie*"; „*Wilhelm Meister's Lehrjahre*" od Göthe-a; *Seckendorf's Vorlesungen über Declamation und Mimik*"; „*Tieck's dramaturgische Blätter*", *J. P. F. Richter's Vorschule der Aesthetik*"; „*Schlegel's Vorlesung über dramatische Kunst und Literatur*"; zatim slědeća francezka děla, kao n. p. dělo Dorata pod naslovom: *Déclamation théâtrale, en 4 chants*";

Digitized by Google

dělo od Diderota *„Oeuvers des Théâter“*; dělo od glasovitog Corneille-a *„Discours des trois unités“* ova dakle děla trebalo bi da si nabavi svako družtvo diletantah ili barem ponajbolja izmedju spomenutih dělah. Trošak za te knjige nije tako znatan, da si ih nebi moglo nabaviti i naše družtvo diletantah, ad uz to treba da se te knjige od sviuh članovah družtva pozorno čitaju, a ne da se kao za paradu uvèrste u knjižnicu ili izbornik družtva, u tom slučaju bila bi šteta trošiti novacah.

Svaki čovèk mora u životu svòm da neprestano uči, te uči bez da je ikad kadar proučiti sve; nu kad se posebnoj kojoj struci umětnostih ili naukah vlastitim nagonom nukan posveti, treba mu nastajati oko toga, da sve to većma nepreduje u njoj — a napredka to znamo — da nigdě neima bez truda i nauke.

Neda se tajiti da i našim dobrovoljcem treba u struci predstavljanja truda i nauka, ako im je stalo do toga, da zadovolje zadaći svojoj sve to više. Osobito što se věštog kretanja, dèržanja, pa zatim i govora tiče, treba da se upućuju iz knjigah, koje napomenuh, pa izim toga morali bi ih takodjer prijatelski rukovoditi oni, koji stvar razumiju, izkusni naime ljudi, od kojih bi valjalo da prijateljske opomene neprime za zlo.

Samo na taj način moći će se družtvo dobrovoljacah naših sve to bolje usavèršiti te zadovoljiti — u koliko je moguće — lěpoj i plemenitoj zadaći, koju si je stavilo pretvarujuć nam dosadanji tudji dom Thalije u pravi domorodni hram domaće vile umětnice.

O Galvanizmu.

Da se u dva těla, ako se jedno o drugo tare, pobudi munjina, i to u jednom positivna a u drugom negativna, to su fizici jošte sedamnaestoga stoléća uviděli, te su takovu munjinu natornu prozvali. Poznato je takodjer bilo, da je munjevno tělo kadro u drugom pobuditi munjinu, ako se ni netare onj, nego mu se samo primèrno približi. Al da se u dva těla različne tvari pobudi munjina i onda, ako se samo dotiču, a da se jedno o drugo netare, taj velevažni izum ostao je slědećemu osamnaestomu stoléću, da se s njim proslavi.

Pod svèrhu osamnaestoga stoléća, u ono naime doba, kad je kèrvavi francezki rat prěko Italije i prěko ostale strane zapadne Europe najžešće běsniti počeo, oko godine 1790., sědio je u Bologni lěkar Aloysio Galvani u svojoj lěkarskoj radionici, te je nebrineći se za gruvanje smèrtonosnih topovah, razmatrao o munjini, koja je već od sto godinah prije toliku pozornost u učenom světu pobudila.

Malo tko prihvati s toli pripravnom znaličnosti pokazavši se koji pojav na polju prirode, kao što to čine lěkari. Oni ga zagèrle oběručke nčšto iz puke znaličnosti, a nčšto iz plemenitoga nastojanja, nebi li našli u prirodi koju žicu, koja bi ih dublje u zamèršeni labirint čověčjeg ustroja izvesti mogla. Ovako mišljaše i Galvani. On je mnogo o tom mislio, je li sve ovèršbe tělesnog života u čověku neproizlaze od ote nove pronadjene, nu do onda još veoma zamèršene *munjevne* sile; svaki munjevni pojav u toj struci bio mu je dobro došao. Da takove pokuse činiti uzmogne, ležalo je u njegovoj radionici mnogo frižkih, oderanih žabjih bedarah. Jednom visijahu takove dva bedra na bakrenoj kvaki, pa kad ih slučajno

Digitized by Google

větar tako s mésta krene, da su se s dolnje strane željezna čavla dotaknule, počmu s kèrčevito stezati. Pošto je Galvani taj pokus češće činio, došao je na tu misao, da je to ona životna sila, koja udovi životinje kreće, i koja nije ništa drugo, nego néka vèrlo fina munjevna tekućina.

Dočim je Galvani taj pojav kao proizvod životinjske munjevne tekućine smatrao i svoje mnênje u světu opravdati nastajao, digao se je proti njemu njegov collega Alexander Volta, lèkar u Paviji, koj stade dokazivati, da onaj pojav neproizlazi od životinjske munjine, koja bi u žabjih bedrih ostala, nego da dolazi od dvijuh različnih kovovah: bakra, na kojih su bedra viséla, i željeza, u koja su udarila, te da se žablja bedra imadu smatrati samo kao munjovod skapčajući oba ova kova. Volta je svoga takmaca svladao; nu ovomu je ipak ostala slava, te je ova vèrst munjine, koja proizlazi iz pukoga doticanja dvijuh tělah, dakle *doticanja munjina*, po njegovu imenu *Galvanizam* prozvana.

Pošto smo sgodopisni način ovoga važnoga izuma napomenuli, prelazimo na samu narav doticajne munjine.

Ako uzmemo jednu ploču iz cinka (za dvě križevače od prilike veliku), pa ju metnemo na tako veliku bakrenu ploču, razvije se u medjusobnom doticaju ovih dvijuh pločah dvoja munjina, positivna, koja se skupi na dolnjoj strani bakrene ploče i negativna, koja se opet povuče na gornju stran cinkove ploče; pa ta munjina nije samo momentana, nego ako se je što odvede iz ovih dvijuh pločah opet se je toliko razvije i onaj gubitak se nadoměsti. Zato k dvima pločama treba uvěk jedan munjovod, koji u takovu slučaju sastoji s kakove kapljevine (tropfbare Flüssigkeit). Iz ovoga možemo već Voltin stup, koga je on pèrvi iznašao, lahko razuměti, i koji će nam cěli tečaj galvaničke munjine razjasniti.

Volta je uzeo dvě ploče, bakrenu i cinkovu, pa da se neprestano dotiču, skovao ih je skupa. Takovih skupa skovanih parah uzeo je on više, te ih je ovako jednu vèrh druge nazidao. Uzeo je najprije pèrvi par tako, da je bakrena ploča ozdó a cinkova odzgor došla, vèrhu ovoga para metnuo je ovako široke parce sukna u vodi ili kakovoj kiselini namočene, vèrhu ovoga para metnuo je onako drugi par pločah tako opet, da je bakrena ploča ozdó došla, vèrhu ovoga stavi treći s namočenim parčetom, i tako nazida do 20 parih. Kad je stup dovèršen, nalazi se na gornjoj cinkovoj ploči množina positivne, a na najdolnjoj bakrenoj množina negativne munjine; jer iz svakoga kovnoga para razvilo se je nove munjine positivne i negativne, te je negativna kroz mokri munjovod, sukneno parče, prošla na najdolnju, a positivna na najgornju ploču, tako da je na obadvijuh pločah, koje se takodjer munjevni skrajnici (póli), i to bakrena ploča negativni a cinkova positivni, zovu, najveća munjevna *napetost*. Ako na svakoj skrajnjoj ploči prikopčimo bakrenu žicu (drat), tad se munjina skrajnikah skupi u ove dvě žice, koje se takodjer naprosto skrajnici zovu. U cělom tako uredjenom stupu prelaze dva munjevna potoka, jedan positivni, koji prelazeći odzdó, sakupi se u gornjoj žici, positivnom skrajniku, a drugi negativni silazi odzgor u dolnju žicu -- negativni skrajnik.

Premda je množina munjine na obijuh skrajnikah sakupljena, to je ipak neosěćamo, ako se rukom, ili drugim munjevodom posebice samo jednoga skrajnika dotaknemo; nu ako se na jedanput uhvatimo za oba skarnjnika — t. j. ako svaku žicu u jednu ruku primimo, onda osěćamo, ako je manji stup, čame po tělu, ako

Digitized by Google

je pak silniji stup, osećamo silno tèrzanje, a to s toga, jer su se sada, kao u Leiden-ovoj boci, obe munjine spojile u jedan potok, koji našim tělom prolazi.

Ovdě vidimo znatnu razliku medju natornom i medju doticajnom ili galvaničkom munjinom; jer ondě je izčeznula sva munjina umah, kako su se protivne munjine spojile, a ovdě neizčezne, nego sveudilj nova munjina dolazi. Ovakov stup, kao što ga je pèrvi Volta nanizao, zove se galvanička baterija, skrajne ploče skranici, a kad se obe žice zajedno spoje, onda se kaže, da je galv. bateria *zatvorena*.

Mi smo u našem primèru upotrěbili za gradjenje galvaničke baterije bakar i cinak, nu ima množina takovih do sad poznatih tělesah, od kojih po dva u zajedničkom doticaju uvěk munjinu pobude. Tako imademo u fizici cělu povorku podobnih tělesah, tako poredjenih, da svako prediduće sa svakim slědećim se doticajuće negativno, a slědeće positivno munjevno postane. Takova su: kiselik, ugljen, platina, zlato, živa, srebro i t, d. Kad bismo dakle iz kiselika i ugljena sastavili stup, bio bi kiselik negativno a ugljen positivno munjevan; a kad bismo iz ugljena i platine sagradili stup, bio bi ugljen negativno a platina positivno munjevna. Od ovud dakle vidimo, da je moći galvaničke baterije iz različnih tělesah i na različne načine sastaviti, kao što ćemo iz slědećega uviditi moći.

Na skoro je opaženo, da neodgovara svèrhi, ako se baterije po Voltinu načinu u vis dižu, jer onda svaki gornji član tlači dolnjega, te se tako iz onih namočenih parčetah tekućina iztiska, tako da se munjina sbog pomanjkanja tekutnog munjovoda razvijati nemože. Pa to nije niti potrebno, da je član na članu, jer to je sve jedno, ako se kovne ploče jedna uz drugu u horizontalnom položaju u kakovoj poduljastoj posudi blizo postave, pa se onda u posudu nalije kakove kiseline, n. p. kiseline sumporne, koja kao voditelj sve ploče medju sobom spaja. Na takov način dělaju se sada najvećma galvaničke baterije, koje imadu različna imena, dolazeća od onih fizikah, što su ih iznašli. Tako se zove Daniel'ova baterija, ako se uzme više povelikih staklenih čašah, od kojih svaka zadèržaje jednu zavijenu bakrenu ploču, a u ovoj staklenoj čaši je opet manja zemljena, u kojoj se opet cinkova ploča sa skrajnom na drugoj strani cinkovnom spoji, postane isto onakov, dàpače jači munjevni potok, nego u Voltinu stupu.

Mimoišavši ostale baterije napomenuti ćemo samo Smee-ovu, kojom se sad gotovo pri svih bèrzojavih služe.

Za ovu galvaničku bateriju treba nam poduljastu, većom stranom staklenu posudu, koja ima sgora uzduž kao mali tram. Posuda napuni se sumpornom kiselinom, u koju se iz trama, koji se vèrtilom dignuti i spustiti može, spusti više cinkovnih pločah tako blizu skopčanih, da medju njimi može bez doticaja sreberni s platinovim prahom namazani pleh stati. Cinkovna ploča i srebèrni pleh su ovdě ona dva člana, koja munjevan potok razvijaju, koji kroz sumpornu kiselinu od jednoga k drugomu prolazi. Ako se spoje oba skrajinka, teče izmedju njih silan munjevan potok. O kojem ćemo sgodnom prilikom prosboriti.

Digitized by Google

Spomen jednog blaženog časa.

Od Matije Bana.

Medju světom,
Koj raskošno vèrvijaše,
Oči moje
Nju jedinu ugledaše.

Ko lěr bělom
Ogèrnuta haljinicom
Stojala je
Pod grozdatom odrinjicom

Svemogućom
Silom svladan zaboravih
Gdě sam, s kim sam;
Ter tu pred njom krok ustavih.

Za čas jedno prnm' drugomu
Tako ostasmo;
Šta mislimo,
Šta ćutimo mi neznasmo.

Al na ustnam
Takav osměh njoj treptjaše,
I tol nježan
U očima žar joj sjaše,

Da se meni —
U čas onaj učinilo,
Da je okolo
Sve u světlosti uzbuktilo;

Tre nevideć
Ništa drugo, mislio sam
Da na nebo
Na jedanput prešao sam

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Kazališni je odbor u svojoj poslědnjoj sědnici někoje odluke učinio, koje radostno priobćujemo obćinstvu našemu, jer se odtuda vidi, da ćemo danas sutra ipak imati nar. kazalište.

Zaključeno je medju ostalimi:

1. Da se odmah počme tiskati izbornik. Počet će se s prevodi g. Vežića, a zatim će se tiskati izvorni komadi, štono ih je odbor već kupio i koje će još kupiti.
2. Da se zapisnik svake sědnice na kratko priobći u novinah, da svět zna što se radi.
3. Da dva odborna člana: g. g. M. B. i Dr. D. predlože najbolje nu kraće igrokaze iz tudjih jezikah, koji bi se prevesti i za naše kazalište prirediti mogli. U tu svèrhu tražit će se sposoban prevoditelj, koji će u to ime nagradu dobivati.

Zatim je zaključeno, da odbor kupi izvorni igrokaz „*Ljubomir*“ iz pučkog života od A. S.

Glede „*Osvete*“ izvorne drame od M. Bana zaključeno je, da se piše piscu radi pobližjih uvětah.

Ovo smo do sada privatno saznali, a ostalo ćemo valjda na skoro saznati iz zapisnika sědnicah istoga odbora.

„Radi, pa će ti i Bog pomoći,“ veli naša poslovica. Od sama sebe neće se ništa stvoriti. Ovo što je sada odlučeno već je pol koraka bliže k svèrhi; kad se ovo svèrši, treba da se odmah drugo odluči, a i svèrši. Pozivi kazališnoga ravnateljstva: da mu narodni pisci pošalju svoje spisane igrokaze, nisu ostali bez odziva; nu neznamo kako je s pozivom, da se naši mladi ljudi posvete igrokazju? Goli poziv nečini nam se svèrhi shodan, već bi trebalo poći putem, koji je u lanjskom Nevenu naznačen.

Mi smo uvěreni, da ravnatelj družtva dobrovoljacah nebi nikad nikoga našao za igranje, kad bi samo u novinah pozvao domorodce, da se jave kod njega, ako su voljni stupiti u njegovo družtvo, već tu treba snubiti i raditi na svaku ruku, pa će biti. Koliko je talentah sakritih u narodu, za koje se nezna, nu treba ih tražiti. Nam je někt naš prijatelj iz Karlovca privovědao, da ondě živi někt gospodin, od 27 po prilici godinah, koji ima vèrle sposobnosti a i volju za narodnoga igrača. Ovaj da je gospodin već igrao u Karlovcu, pa da je stekao dopadnost cěloga obćinstva. Javljamo dakle ovo našemu kazališnomu ravnateljstvu, da pita za istoga gospodina karlovačke věštake, pa ako je istina.

Digitized by Google

što se veli, to ga nek na svoj trošak pozove u Zagreb, da ovdě kao dobrovoljac igra, a tu će se viděti, je li vrědno, da mu ravnateljstvo da podporu za dalnje obrazovanje u kazališnoj umětnosti. Ovako će odmah imati jednoga věštoga predstavljača, a za godinu danah može se opet jedan naći, a za dvě tri godine i više njih.

Saznali smo i to, da je kazalište predano g. B. J., da za ovo lěto nabavi hèrvatska predstavljanja.

Onoj gospodi, koja se, želeć ovamo dovesti němačko družtvo, pozivlju na zagrebačko gradjanstvo, trebalo bi odgovoriti, da je zagrebačko gradjanstvo u razměrju najmanje doprinělo za narodno kazalište, pa ako svakako hoće da se zabavlja, to mu je prosto dovesti družtvah koliko hoće i kakovih mu drago, nu ne u *narodno* kazalište, koje je *cěli narod* na poziv světloga bana kupio, i to ne za puku zabavu Zagrebčanah, nego poglavito za izobraženje narodnoga jezika, zato se i zove *narodno kazalište.*

— Dana 21. i 22. svibnja imalo je sědnicu ravnateljstvo matice ilirske.

Zaključeno je ovo:

Buduć mnogi utemeljitelji neplaćaju točno svojih prinesakah, i buduć izmedju obveznicah matičine glavnice ima několiko njih, koje nisu osigurane kako bi trebalo, to je odlučeno: a) da se utemeljitelji, koji su u plaćanju zaostali, pozovu, da do zadnjega lipnja plate dotičnu svotu; b) obveznice su izručene g. Ed. Verbaniću, da one glavnice, koje neimaju pupilarne hipoteke, odkaže, a one dužnike, koji neplaćaju kamatah da strogo opomene na plaćanje.

Na dopis akademičkoga knjižničara, da matica akadem. knjižnici pošalje sve knjige i časopise, koji su od g. 1848. do 1852. njezinim troškom izašle, odlučeno je, da se pošalje sve što već nije poslano, osim Nevena, od koga već neima podpunoga iztiska.

Prečast. kan. Fr. Milašinović poslao je pěsmu za album Mekitaristah, koja je putem banske vlade odpremljena na svoje město. (Čujemo, da je za taj album poslao pěsmu i g. P. Preradović i Ivan Těrnski. *Ured.*)

Buduć da g. predsědnik matice u svojih poslovih putuje a i g. podpredsědnik književnoga odbora Ivan Kukuljević želi se na dva měseca zaputiti, izručeni su poslovi poslědnjega g. Antunu Mažuraniću, koje je on i primio.

— G. Mijat Stojanović poslao nam je ovaj *Poziv na predplatu*: Pregledavši na novo i priugotovivši za štampu plodove slabačkog moga književnog truda nakanio sam ih izdati na svět pod naslovom: „*Zabavni i poučni spisi*“ Želja moja izdati ovo dělo samo će se onda moći izpuniti, ako mi pruži ruku pomoći rodoljubivo čitajuće obćinstvo, te se našlo bude toliko rodoljubivih dušah, koliko je nuždno imati predplatnikah, da se budu mogli namiriti troškovi tiska. Dělo će, ako Bog dá, izići u tri svezka. U pèrvom su vlastite novele i pripověsti sa několiko poučnih šlanakah, u drugom moja sbirka narodnih pripovědakah i narodnih pěsamah; u trećem izim naravstvenih pripovědakah i bogoljubnih na bibličke dogadjaje odnesećih se pěsmicah, misli o narodnoj prosvěti i o naših pučkih učionicah.

Svaki će svezak iznositi 11 štampanih tabakah.

Predplatna je cěna pojedinog svezka 30 kr. sr. Predplata na pèrvu svezku traje do polovine měseca kolovoza. Tko želi može odmah na cělo dělo predplatiti.

Umoljavaju se najučtivije sva gospoda urednici domaćih povremenih listovah, da bi izvolili primiti ovaj poziv u svoje listove, i gospoda ostali domorodci, da bi mi u interesu domaćeg književstva pružili ruku pomoći u sabiranju predbrojnikah na dělo, koje směra na pravu prosvětu milog roda našega, koja svakomu pravomu rodoljubu leži na sèrcu.

— „Pražke Novine i Lumir“ zlo su izvěšćene, da se g. Ivan Kukuljević spremio na put u Beč i Milanu: u Beč i Mletke imalo bi se reći; jer u Milani nitko netraži izvorah naše pověstnice.

Slavenski glasnik. Od 1. lipnja izlazit će u Beču „Svetovid,“ časopis za prosvětu, novosti, tèrgovinu, i modu. Cěna mu je 2 for. 30 kr. na četvèrt godine.

— U Parizu je oglašeno dělo: *Choix des nouvelles Russes* (izbor ruskih novelah). Ovdě će biti děla Lermontova, Puškina i t. d. *Historie des faux Demetrius* od g. Mérimé-a prevest će se na englezki jezik.

— Vèrli českí spisatelj, g. Doucha radi na prevodu neumèrloga děla: *Divina Comedia* od talijanskoga pěsnika Dante-a.

— „Slov. Nov.“ javljaju, da će Kollarovu „Staroitaliju Slavjansku“ samo oni predplatnici doblti, koji su se predplatili na oba děla plativ 15 for.

— U poljskoj literaturi pojavilo se vèrlo važno dělo: „Gawędy i Rymy ulotne od Vl. Sirokomle.“ Izdano je ovo dělo u Vilni. Sirokomla jedva što je stupio na

Digitized by Google

književno polje, već je jedan od najpopularnijih spisateljah. Pèrvo njegovo dělo je bio prevod Sarběvskoga. O ovom prevodu rekao je něki kritičar: „Sarběvski preveden prestao je biti Sarběvskim, te je postao Sirokomlom; Beranger u prevodu izgleda, kao da se u Poljskoj rodio i poljski pisao. Ova mana Sirokomle baš mu je na čast, jer se odtuda vidi, da on nije zato da prevodi, već da izvorno piše, pa nek njegova dělа drugi prevode, ako budu mogli.“ Čini se dakle, da je g. S. posluhnuo ovaj savět, jer je evo pèrvi svezak svojih dělah već izdao. „Czas“ vèrlo hvali „Gawędy“ g. Sirokomle.

Svašta po něšto. Dana 20 ožujka minula je godina danah, što je proslavljena spisateljica g. Becher-Stowe u sěvernoj Americi izdala svoj roman „Uncle Tom's Cabin;“ a pèrvi izdatelj ovoga romana prodao je za godinu 303,000 iztisakah. Vele, da je po cělom světu prodano po prilici 5,000,000 iztisakah. Nije li to čudo nevidjeno i nečuveno! !

— Dana 30. travnja obavljena je u Rimu kanonizacija Pavla de Sta Croce, utemeljitelja pasionistah.

— Najnoviji komad Karla Gutzkova zove se „Antonio Perez“; sadèržaja je historičkoga. Don Antonio Perez bio je ljubimcem Filipa II. španjolskoga. Glasovita knjeginja d'Eboli uzrok je jadne svèrhe Perezove.

— Novi-Sad se jako podiže. Novih domovah ima sve više. Tek se čověk začudi, kad vidi lěpu novu kuću, gdě su — tako rekuć — prije několiko danah razvaline ležale.

— Světli knez Danilo I. uzeo je sobom iz Beča dra. Ign. Wegringa, koji će ga obučavati u znanostih po imenu i pravničkih.

— Aleks. Dreischock vratio se opet u Prag sa svoga puta po Němačkoj.

— N. c. kr. veličanstvo odredilo je svakomu od šestero zaoštavše děce umèrvšega Čelakovskoga po 70 fr. na godinu, i tu će podporu dobivati dotle, dok nebudu obskèrbljeni.

— „Amerikanska sestra“ predlaže u „Times-u“ sestram Staffordhousskim dobar predlog. Englezkinje su pročitav „Oncle Tom-a“ poslale adresu sa 562,848 podpisah za oslobodjenje cèrnacah; sad im se dakle predlaže, da svaka od podpisanih sestarah položi 1 dollar u ime dobrovoljnoga danka. Ovim novcem moglo bi se na godinu ili 11,257 odraslih, cèrnacah ili 22,514 cèrnačke děce preseliti u slobodnu republiku Liberiu. Troškovi prevoza čine za jedno děte 25 dl., a za odrasloga 50 dl.

— Od 1. kolovoza stupit će u Engleskoj novi zakon u život, naime o cěpljenju boginjah. Roditelji koji bi ovu dužnost za pèrva 3 — 4 měseca zanemarili platit će globe 10 — 50 for. sr.

— U Sèrbskih novinah nalazimo ovo statističko izvěšće o Sèrbiji od g. 1852. Ove godine věnčano je sveg 11,728 parih, dakle 944 više nego 1851. godine. Ovako usiljenom broju novověnčanih tim se više diviti moramo, što je prošasta 1851. godina i onako s brakovi bogata bila. Od kako u ovom obziru podatakah imamo, još ni jedna godina izmedju 82:4 duše jedan brak imala nije kao 1852; ova je godina sa 11:5 % plodnija bila, nego odsěk od 1841—1852.

Kao što je u novozaključenih brakovih godina 1852. preplodna bila, isto je tako ona i sa rodjenimi jača nego ikoja dojakošnja. Rečene godine rodjeno je děce: 20,251 mužkog i 18,577 ženskog spola, s vega 38,828; ili drugimi rěčmi: na něšto manje nego 25 dušah došlo je jedno rodjenje, ili na 1000=40. Od godine 1841—1852 dogodilo se jedno rodjenje tek na 28 dušah, i tako je prošla godina sa 11:2 % snažnija nego što su obično i kod nas.

Broj svìuh u Sèrbiji u prošastoj godini sahranjenih žiteljah iznosi: 24,197, t. j. 13,024 mužkog i 11,173 ženskog spola. Izmedju 40 dušah odpao je jedan smèrtni slučaj, ili na 40 dušah bilo je = 25. Za 12 godinah, od 1841—1852. sahranjivano je tek na 42:5 duše jedna, tako da je godina 1852. i s pomorom veća bila nego što su obične, i to sa 6%. Od vojničtva je nevěrojatno malo umèrlo, samo peti dio predjašnjih godinah.

— Vaso Larski, izvèrstni ingnieur, starinar i pěsnik ruski, umèrvši nedavno u najlěpšoj dobi obretio je u běloj Rusiji vèrlo važnu stvar, koja će velikih poslědicah imati. Gradeć cestu u rečenoj zemlji, i provodeć vodu iz jednoga u drugo podosta udaljeno i niže ležeće jezero naišao je u dubljini stare šume na kamenitu cestu kao rimsku ili mexikansku, koja je deset lakatah pod zemljom, i na ostanke zidanoga mosta osobite vèrsti. Po njegovu mnènju trebalo je dvě ili tri tisuće godinah, da se okolica ona tako proměni, da se izsuši rěka, kroz koju je rečeni most vodio, i da uzraste šuma, za koju bi čověk mislio, da je odmah drugi dan po stvorenju světa zasijana. Misli se dakle, da je ona zemlja od naroda obrazovana napučena bila prije Skitah. (*Czas.*)

— U Englezkoj sad postoji zakon, da žene bez muževa znanja nemogu ništa kupiti. Tèrgovac,

Digitized by Google

koji ženi bez znanja muževa da robu na věru nit će dobiti robe nit novacah. Žena koja sa ženskimi stvari tèrguje, tuži něku gospodju za 32 funt. šterl., nu muž dodje pred sud, pa kaže, da je te izlišnosti žena njegova bez njegovog znanja uzela i da dug nepriznaje. Vèrhovni sud izdao je dakle zapověd, da nijedan tèrgovac bez naročitog privoljenja muževa udatoj ženi nesmě ništa na věru dati. Ovo baš nije ludo!

— Amerikanske jedne novine donose ovu priču: U zemlji Ohio zvanoj živi něki Mr. Beaver sa tri svoja sina. Sva četvorica su, ako i pošteni ljudi, veliki grěšnici, koji ni neznaju kakva je cèrkva iz nutra, već se samo u kući svojoj Bogu mole. Osim toga običavali su městnog svećenika gèrditi i svakojakim ga imenom nazivati. Ovaj je sve to dočuo. Zmija ujedne někog dana jednog Beavera; mislilo se, da mu je kucnuo poslědnji čas, te pošlju odmah po svećenika. Kad je ovaj došao u sobu, pozove svu porodicu, da se s njim uz postelju umirućeg pomole Bogu, klekne i poviče: „Gospode! tebi blagodarimo, što si zmiji zapovědio, da Tomu ujede. Mi te molimo, da pošalješ smiju, koja će Ivana ujesti; a pošalji opet jednu da Sama ujede; i o Bože, pošalji najveću zmiju, da starca ujede, jer će samo zmije biti u stanju porodicu Beaverovu na pokajanje prikloniti.

— Koliko su god velike englezke novine „Times," to opet imaju svagda više od polovine oglasa. Do sad su iste novine davale dodatak, za koji su plaćale biljegovinu. Za 11 milionah iztisakah ovoga dodatka morao je „Times" godišnje plaćati 23.000 funt. šterl l ovo je plaćanje novi popečitelj ukinuo i tako Times ima godišnjeg suvišnog dobitka 23,000 funt. šterl.

— Bugarske novine izlazeće pod naslovom: „Věstnik Carigradski" pišu, da se zapovědnik turski u Tèrnovu — staroj stolici bugarskih kraljevah — obilazeći skoro svoj pašaluk, svraćao u svaku bugarsku školu, te je děci bugarskoj u školah učećoj se govorio: „Učite se děco, da budete ljudi naučeni, a time svojoj otačbini koristni." Učiteljem bugarskim ostavljao je pomenuti zapovědnik, komu 200 komu 300 grošah na dar, da se bolje još trude oko obučavanja děce. „Ovako," veli Věstnik carigradski, „čini zapovědnik Turčin i musulman, a naši arkijereji, Gèrci, prolazeći kroz svoje eparkije, gladaju samo, da svoje dimnice kupe, a neće u školu ni da zavire."

— U Ameriki se dogodi smešan slučaj. Dvoje se mladih ljudih složi i otide svećeniku, da ih věnča. Poslě několiko měsecih onemili mladencem bračni život i vidivši da nemogu sretno život provesti, otidu k svećeniku, koji ih je věnčao i zamole ga da ih razvěnča. Svećenik im odgovori, da to nemože biti, počem su se zakleli, da ih ništa do smèrti razstaviti neće. Mladenci počmu uvěravati svećenika, da će mu toliko i toliko dolarah dati, ako ih rěši ove lude zakletve. Svećenik popusti i omekša se kao vosak te uzme jednu mačku, i čověk ju prime za glavu a žena za rep, a svećenik uzme nož te mače po srědi razsěče i rekne: smèrt vas je razstavila, vi ste slobodni.

— *Ćorda Gjorgje Kastriotića.* Ovaj užas Turadije pod imenom *Skanderbeg*, imao je veliku oštru ćordu, s kojom je oklope jednim tek zamahajem prosěcao. Tako je jednog ratnika turskog, na kom su sami oklopi bili, na dvě polovine razsěkao, o čem kad se uvěri Sultan, začudi se samo i zaželi viditi čudotvornu ćordu Skanderbega; odpremi dakle naročito poslanika k albenezkom vitezu s molbom, da mu zlosretno svoje oružje za kratko tek vrěme pošalje. Skanderbeg izpuni Sultanovu želju, i pošalje ćordu u otmanski logor. Dugo ju je pregledavao Sultan nemogući dokučiti: kako da takva na vid loša sablja oklop prosěca. Skanderbeg čuvši za tu sumnju Sultanovu, poruči mu docnije: ja te uvěravam, da sam ti baš onu sablju poslao, koju ti za čudotvornu dèržiš; *ruku pak, kojom istu sablju zavitlim, nemogu ti poslati*

(*Sedm*).

— *Mladi moravski kipar Janda u Berlinu.* Na izložbi umětničkoj u Berlinu čudom se čudi svět dělu iz slonove kosti, koje je napravio umni kipar Janda. A ovo je kip englezkoga pěsniku Shakespeara. Umětnik ovaj rodio se u Moravi g. 1829. u selu Malih Daškovicah blizu Hlučina u pruskoj Opavskoj. Budući sin siromašnih roditeljah pasao je mladi Janda guske i kèrmke otca svoga; nu kao što se pastiri obično igraju ili štogod rade, tako je i Janda kusturom izrezovao živinu, koju je pasao, i to dosta umětno. Ovo je vidio něki obljižnji vlastelin i opazio, da taj pastir ima neobični talent, poslao ga je dakle u školu, i dao ga učiti teknologiu i němački jezik, zatim je opet stekao drugoga zaštitnika, koji ga je poslao u dělaonicu glasovitoga Raucha u Berlinu. Ondě je za kratko vrěme dogotovio više dobrih komadah, medju ostalimi i „prosjaka" 1 ½ cipelj visokoga, koga je kupio pruski kralj, te ga ima u svom gradu Charlottenburgu.

Digitized by Google

Kod Raucha je takodjer izdělao Fridrika Vilelma na konju. Ovim je kipom veliku slavu stekao u Berlinu.

— *Nikola Ilić* bio je osobiti čověk medju Rusi, muž naime narodan, šaljiv, pravdoljubiv, koga je svatko poznao, koga nije nitko mèrzio, a mnogi se bojao kao vatre, — a Ilić je i pěsnik bio. Tà on se i sam u šali nazivao pěsnikom XV vèrsti (jer su ondě svi činovnici vojnički i gradjanski razredjeni u XIV razredah, on je dakle XV. razreda). On je „more poëtarum" bio i siromašan i ponosit. On se nije uztesao primiti 200 rubaljah za svezak od dva arka svojih prostonarodnih pěsamah, nu da štogod primi na poklon, to je bilo izpod njegova „dostojanstva." Obitavao je s veće strane u Moskvi i Petrogradu; nu putovao je i po drugih stranah svoje velike domovine, sabirajuć „predplatnike" na svoja děla; nu ovi obično nisu ni dobili predplaćenih dělah. Al jedan put je ipak učinio iznimku, te je donio knezu G. novi svezak svojih pěsamah, za koji je već dobio „predplatu" od 60 rubaljah. Knez zapita unišavšega pěsnika: jesam li već predplatio? „Vaša mi je světlost obećala 200 rubaljah," odgovori Ilić. Blagi knez izvadi 200 rubaljah, pa ih poda pěsniku. Někom drugom prilikom posětio je velemožnoga Mordvinova, moleć ga predplatu na svoje pěsme. „Koliko se predplaća?" zapita ga veliki gospodin. „Ja sam bio dugo bolestan," odgovori Ilić — pa nemogav raditi zakopao sam se u dugove, koji čine 200 rubaljah. Sad se već vidi, da je Iliću svota „200 rubaljah" bila osobito mila. Bogatac Mordvinov izvadi cělu hèrpu papira, pa mu izbroji najprije „predplatu" 200 — zatim pako „dodatak" 300 rubaljah. Radi toga bio je Ilić vèrlo žalostan, zato što u taj par nije imao više dugovah, ili što bar nije rekao, da ih više ima. Nu u grofa O. zlo mu je za rukom pošla njegova šala. Muž ovaj strog i tvèrd, rekao je Iliću naročito, kad mu je svezak svojih pěsamah predao: „Gospodine, ja u vaših pěsamah niti nalazim novih mislih, niti novih činah, zato — ako ste siromašni — uzmite ovo." Izvadiv kesu podao mu je dukat. Ilić se porumeni od sèrditosti, te digne glavu i odgovori oholo: „Vaša světlosti! ja sam doduše siromašan, nu nisam prosjak; ja vam nudjam svoju knjigu, ako vam se dopada, dobro; ako ne, i to dobro!" Za tim otidje grof O. na jedna vrata, a Ilić na druga. Za něko „novo izdanje" svojih pěsamah dao je tiskati četiri posebne posvete za četiri različita gospodina, te je svaku posvetu dao k drugomu iztisku privezati. A sve ostale iztiske posvetio je „Rusom svoju domovinu ljubećim." Za dva dana bili su svi iztisci razpačani, pa su još i oni, koji su posebne iztiske dobili, poslali po obične, da ih ljude nedèrže za „Ruse koji domovinu svoju neljube." — Ilić kako je živio tako je umro. Lěčnik mu je naime zapovědio, da si na uho metne 6 pijavicah, a on si je metnuo 12, te je od toga umro.

— „Sve ću dati samo Moskve ne i moje Katerine," rekao je někoč Petar Veliki svomu ljubimcu Menšikovu, pradědu kn. Menšikova, koji je sada u Carigradu. A něki dan radio je Petar veliki kao tesač cěli dan, pa kad je na večer kući došao, donio je jedan rubalj i komad sira običnu plaću tesača; ovo je predao svojoj ženi: Vidiš Katice, da bih te mogao prehraniti, da i nisam ruski car.

— U Beču je nedavno umro bogati tèrgovac *Antun Bosch*, koji je god. 1803. kao 20 godišnji mladić bez krajcare došao u Beč, da si službu nadje, koju je zbilja i našao kao kućni sluga u někoj gostionici. Ondě si je za několiko godinah velikom marljivošću i štedljivošću nagospodario više stotinah. God. 1815. imao je već toliko novacah, da je mogao pivarnu u najam uzeti, koju je za několiko godinah i kupio. A sad se njegovo gospodarstvo tako razširilo, da je milionerom postao. Sav njegov imetak od tri miliona dobit će unučad njegova. Boscha hvale kao pobožna i čověkoljubiva muža; on se nije poput običnih ljudih uzoholio, koji su u siromaštvu i nesreći ponizni i podli, a kad se dignu oholi i nesmiljeni; Bosch je svojim iskèrnjim mnogo dobra učinio, osobito god. 1830. kad je u Beču bila povodnja, zato je i dobio od cara Franje zlatnu medalju.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primérna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 23. U četvèrtak 9. lipnja 1853. **II. TEČAJ.**

Svaki za se a Bog za sve.

(Po H. B. Stoveo-voj od I. F.)

I.

„Ti dakle nećeš da podpišeš ovaj list?“ reče Alfred Melton svomu stričeviću, lěpomu mladomu čověku, koji sasvim bezbrižno sědjaše kod stola na srěd sobe.

„Neću, ja na to ni nemislim. Šta je mene briga za te vaše duge prostačke zavěte uměrenosti? Tà kad samo o tom govoriti čujem, već mi u nos udara ječmenjača (žganica iz ječma).“

„No, no, stričeviću dragi,“ reče krasna, cèrnooka děvojčica, koja medjutim na naslonjaču opočivaše: molim, da bi se okanili Eduarda. Ta vi vidite, da je on, kako Falstaff veli, jedva něšto bolji od bezbožnjakah naših. Nemojte u taman tratit vaših dragocěnih listinah.“

„Ali u istinu, dragi Meltonu,“ nastavi Eduard, „tà za me je sasvim suvišno to vaše podpisavanje i zavětovanje. Moje vladanje i stanje i sve, što se o meni reći može, zar to neodstranjuje svaku sumnju, da bi ja igda postati mogao robom tako potištene strasti? Doista, to zavětovanje za mene je sasvim suvišno; dapače, već sama misao, da bi to za me potrebno bilo, čini mi se, da bi me ponizila. Šta se tiče moga upliva, o kom ti uvěk govoriš, to se ja nimalo neslažem s tobom, i mislim, da ako samo svaki za se skèrbio uzbude, da će za svakog skèrbljeno biti. Ta vaša nova idea, da se svakomu pojedinomu na vrat napèrti odgovornost za cělo družtvo, jedna je izmedju onih, koje meni nikako omiliti nemogu. Pèrvo zato, jer znam, da je to nauk, koji samo razprostire još veću nuždu i nevolju; a drugo, jer mi neće nikako u glavu, da bi to zbilja bio pravi nauk. I iz ta dva razloga neću mu ja nigda davati ikakove podpore.“

„U istinu,“ poviče sad opet spomenuta gospodična, „vi ste, gospodo, i jedan i drugi, veoma tvèrdokorni, i svaki svoje glave. Prepirete se eto o toj stvari sad amo sad tamo, a ja jadna, mal da nisam već zaspala od čame. Ja uzimam dakle tu cělu stvar na se, i podpisati ću sama město Eduarda taj zavět uměrenosti, te ću se starati, da nezadje na stranputice, o kojih vi tu s tolikom važnosti govoriste.“

Digitized by Google

„Nu i meni se čini," reče Melton, pogledavši sasvim začudjen nje krasno i rumeno lice, „da ćete vi biti za njegovo uměreno življenje najbolje poručanstvo, koje je igdě naći mogao; ali draga, nećakinjo, nije svatko tako sretan."

„Dakle, Meltone„ reče Eduard, „počem vidiš, da imam ovako krasnog i sigurnog čuvara moje treznosti i mog dobrog ponašanja, a ti se sad moraš svojim umovanjem i svojom rěčitošću starati za koga drugog, manje sretna." I tim se dovèrši ovaj razgovor.

„Dobra li ti je ipak duša, taj Melton!" reče Eduard, počem se on udaljio bio.

„Doista, dobar, kao prolětni dan;" reče lěpa Augusta, „ali je ipak nèšto malo dosadan. Već su mi vèrh glave ta njihova družtva uměrenosti. Sad čověk o ničem drugom nečuje govoriti, već uvěk o tih družtvih; uvěk jedne gusle, te jedne. Časopis uměrenosti — ugovor uměrenosti — gostiona uměrenosti — uměrenosti ovu, uměrenosti ono — pa čak i rubci uměrenosti za děcu. U istinu, svět je već začeo biti neuměrenim u uměrenosti"

„Nu, krasna Augusto, što se mene tiče, moja uměrenost neće doista doći u napast uz vaše poručanstvo.

Premda ove rěči neimadoše nikakove osobite važnosti, to su ipak izrečene někom iskrenošću, da je i nehotice Augusti udarila kèrvca u obraz, i ona neobičnom revnošću živati stala. Zatim je Eduard govorio nèšto o angjelu čuvaru i više takovih stvarih, u kojih istinabog nebijaše ništa nova, kao ni u propovědih o uměrenosti, nu koje su ipak, kako mi se čini, veoma važne za ljude u stanovitih okolnostih.

Ovako se dakle dogodi, da su Eduard i Augusta, prije nego je minula jedna ura, sasvim i zaboravili na početak svoga razgovora i da su se zaněli medju krasne nade i sladka ufanja, u kojih se navadno nalaze mladi ljubovnici, prije nego što dodju do žalostnog spoznanja dobra i zla.

Nu ovdě moramo sustati i malo se nazad povratiti, da uzmožemo čitateljem što bolje predstaviti cělu ovu sliku.

Eduard Hovard bijaše mlad čověk, koji si je bio pribavio jedno izmedju pèrvih městah u družtvu svojimi prekrasnimi darovi uma i svojim odličnim ponašanjem. Premda neimaše ni velika imetka ni visoka rodbinstva, to je ipak bio uvěk glava i medju istimi onimi, koji su najviše dèržali do toga, nit je ikakova bilo preimućtva, koga on podpuno uživao nebi.

Augusta Elmore-ova odlikovaše se svim, čim se žena odlikovati može. Ona bijaše sirota od malih noguh i navikla slobodno uživati i upravljati svojim znamenitim imetkom. Ta pako okolnost bez sumnje ju činjaše još milijom i dražom i pribavljaše joj ono štovanje, kojim se obično diči krasota i bogatstvo.

Duševnih krěpostih imala je dosta, premda ove zato što nije imala zgode ni prilike, nisu bile više razijene, nego li je upravo potrebno, da čověk družtvu omili.

Prirodjeni zdravi um sdružen s krěpkim čuvstvom i duševnom samostalnošću sačuvao ju bijaše od bezdušnosti i razpuštenosti. On je bila sposobnija za upravljanje, nego li da drugi s njom upravlja i ravna. I toga radi, premda s njome nije gospodovalo čuvstvo moralne odgovornosti, to je ipak nadkriljivala, kako se činjaše, obična družtva.

Svi su očikovali i želili, da bi se ovo dvoje združilo, jer su u svakom obziru jedno za drugo bili; pa i zbilja, ta se obća želja izpuni. Několika měsecih poslě ovdě spomenutog razgovora bila je svečanost njihove sjajne i vesele ženitbe.

Digitized by Google

Doista još nigda nebijaše u ženitbu stupilo dvoje mladih ljudih, koji bi se srećnijoj budućnosti nadati mogli. „Da zgodne li ženitbe! Da krasnih li mladenacah!“ govorahu sve tetke i strine.

„Ala, kao da ih je sam Bog stvorio jedno za drugo!“ govorilo se oda svud a to isto mišljahu i sretni ljubovnici.

Uz ljubav, koja je uvěk ozbiljno i ublažujuće načelo izmedju osobah krěpka značaja, mogli su si više putah misliti na svoju budućnost. I kad bi oni ovako pogledavši na svoju srećnu i blaženu sadašnjost zametnuli govor o budućnosti, to bi njihove misli i naměre bile uvěk razborite i pametne, na koliko mogu razborite biti misli i naměre, koje se, bez obzira na věčnost, snuju samo za ovaj život.

Někoje ih je vrěme njihova medjusobna izključiva ljubav sasvim uzdèržala bila od svih družtvenih zabavah i veseljah, i oni su sproveli na najugodniji način u sjajnoj svojoj domaćoj samoći mnoge duge zimske večeri sad čitajuć, sad pěvajuć, sad razgovarajuć o prošastnosti a sad sanjajuć o svojoj zajedničkoj budućnosti. Nu ma se ono još kako protuslovno činjalo umovanje ćutljivacah, to je ipak živa istina, da dvě osobe neće uvěk samo u tom imati dosta draženja, ako se jedno s drugim razgovara; a to je osobito kod onih, kojim je jako razdraživanje jur potrebno bilo za život.

Za něko vrěme počmu naši mladenci, premda su se sveudilj ljubili, primati malo po malo pozive u družtva; i ponos, koji su imali jedno s drugim, poděljivaše njihovu veselju, kada bi se povratili u svoj domaći život, nove slasti i razkoši.

Kad bi se u družtvih sve čudilo i divilo velinskomu hodu i kretanju plemenite gospoje, i kada bi svi na tiho šapćuć nju hvalili i slavili; tada bi se Eduard ponosio, više nego li se je igda ponio bio svojom vlastitom slavom. A kada bi tko Augusti pripovědao šta o sposobnostih i sjajnih zabavnih darovih njena supruga, to ona nebi mogla odoléti, da ga još više nenavodi u družtva, nego li je i sám želio.

Ah! nijedno nije poznavalo pogibelji neprestane razdraženosti, niti su slutili, da ostavljajuć čisto i nevino veselje domaćeg života na kokcu stavljaju svu moju sreću. Pèrva i najveća je pogibelj za domaći mir, ako se hoće zadovoljiti -- pèrvoj željoj za izvanrednimi razdražujućimi zabavami. Njihove su poslědice svejednako strahovite, bile ove zabave duševne ili tělesne.

Muž ili žena, koji svaki dan potrebuju razdraženja, ma kakove vèrsti, učinili su pèrvi korak k propasti svojoj. Takova razdraženost vodi ženu k nezasitnosti, zlovoljnosti, ona nije zadovoljna s tihimi dužnostmi domaćega života, muža naproti vodi vazda k putenoj razdraženosti, koja jednako upropaštuje i tělesnu i duševnu snagu.

Augusta, pověrivši se nježno krěposti svoga muža, nije vidila nikakove pogibelji u neprestranih pozivih, koji ga malo po malo odvraćaše od njegovih poslovah, od staranja za vlastito njegovo izobraženje, a i od same ljubavi prama njoj. I već se na njenom obzorju bijaše navukao mali oblačak, predteča buduće tmine i bure; nu njezina duša bijaše mu se tako zaručila i pověrila, da joj nije bilo ni moguće, da to opazi.

Tek kada ju kod kuće zadèržaviti započeše materinske dužnosti i skèrbi, osěti ona něko neobično, bojazljivo čuvstvo, da se je njezin suprug poněšto proměnio.

Digitized by Google

Nu ota proměna bijaše joj još i sada tako nedokučiva i tako neizvěstna, da si je ona nikako nemogaše razjasniti.

Ona ju je spoznala hitrim onim proročanskim duhom, kojim žensko sèrce vazda opažuje pèrvu proměnu ljubavi, pa ma da bi ona bila tako neznatna, da ju nemože opaziti nijedno drugo živo oko.

Eduard bijaše još uvěk nježan, ljubezan i pun obožavanja k svojoj suprugi. I kada bi joj on ukazivao svu moguću pozornost, koju je zahtěvala njezina okolnost; ili kada bi milovao i ljubio svoga krasnoga sinčića: bila je ona uvěk sasvim zadovoljna i sretna. Nu kada opazi, da su mu družtva, i bez nje, mila i draga, te da ju zabave radi više putah samu ostavlja, tad započe jadna uzdisati i neznajuć sama zašto.

„Ja doista nisam tako sebična," reče ona, da bi ga htěla lišiti svakoga veselja ondě, gdě mene neima. Ah! da li je zbilja istina, što sam već više putah čula, da takova čuvstva nemogu uvěk trajati?"

Siromašna Augusto! ona jadna nije znala, kako je temeljita bila njezina bojazljivost; ona nije viděla, u kakovih je on družtvih bio, u družtvih, u kojih se nisu dražili samo šalom i govorom već i jakim vinom. Eduard je već toliko pio, da je bio gotovo pijancem. A ipak nije oslanjajuć se na se i zaslěpjen bivši s običaji družtva ni snivao o kakovoj pogibelji. Možebiti je putnik, koji je bio više vodopada rěke Niagare, opazio ono město, gdě pěnušanje valovah navěšćuje padanje rěke. Ovdě je još sve puno slave i lěpe krasote, i čini se, da su u sunčanom zraku titrajući se valovi nadahnjeni samo novim duhom i životom, i da nehèrle k strahovitom padu svom. Tako se isto i pèrvi korak k neuměrenosti, koja upropašćuje i dušu i tělo, čini, da naliči samo razpruživosti i pobědonosnoj snagi novoga života. Ništa nesluteći brodar sasvim je uzhićen nad tihim valjuškanjem svoga slaboga brodića, a nezna jadan s kojom ga neobustavnom bèrzinom, s kakovom strahovitom silom nose bistri valovi, te je za časak izgubio svaku nadu, da će se spasiti.

U ovo doba mogao je jošte spasiti Eduarda jedan i jedini razboriti i muževni prijatelj, da je bio samo toliko smion opomenuti ga na pogibelj, koju su jur svi opazili bili. Ali žalibože takovog nebijaše u njegovu družtvu. Njih svijuh bila je poslovica: Svaki za se, a Bog za sve. Istina, vidělo se je višeput, gdě je koji ozbiljno klimao glavom, a gospodin A. žalio je pred gospodinom B., što će se po svoj prilici sasvim upropastiti takov mlad čověk, od koga su se svi toliko nadali. Nu jedan izmedju njih nebijaše u rodu sa Eduardom, a drugomu se stvar preveć nježna činila, nego da bi o njoj govoriti hotio, te tako ostade opet sve pri starom, i oni otidjoše svojim putem. A ipak je Eduard kod gospodina A., kojega je stol uvěk pun bio najizabranijeg vina, pèrvi put se okusio toga veoma razdraživajućeg pića; a ipak je to veselo družtvo u kući gospodina B. započelo svoje sastanke, koje su poslě premještili u něku javnu gostionu. Tako slědi trězni, uredni i sam sobom vladajući čověk, kojega već narav njegova čuva od neuměrenosti — čověka strastnoga i razdruživoga do na kraj ponora njegove propasti, te se poslě sam čudi, da je toli slabo samoga sebe poznavao! —

Bijaše hladan zimski večer. Větar zviždaše okolo kapakah sobe, u kojoj sědjaše Augusta. Sve, što je bilo okolo nje, pokazivaše velelěpje i udobnost. Posvuda ležahu bakrorezi i sjajno vezane knjige; razprostiraše miris redko cvěće u dragocěnih posudah, a velika zèrcala s pozlaćenimi okviri pomnožavahu svaki

Digitized by Google

predmet. Sve izgledaše po veliku bogatstvu i tišini — sve — samo ne bojazljivo i tužno lice domaćice.

Bijaše već kasno, i ona je veće dugo čekala svoga supruga. Izvadi svoju zlatnu i dragim kamenjem nakićenu uru i pogleda na nju. Već je bilo davno prošlo pó noći. Sětivši se sada veselih večerih, koje su někoč zajedno proveli, pogledavši knjige, koje su zajedno čitali, zapušćeni svoj glasovir i zabačenu harfu i pomislivši napokon na sve one sladke rěči i govore iz vremenah blaženih, gdě još jedno drugom sav bijaše svět — stade težko uzdisati. Najednoč ju tèrgne iz žalostnih sankah jaka lupa na dvorištnih vratih. Ona se požuri, da ih otvori; nu upropasti se sva, vidivši četiri čověka, koji — su nosili njezinoga supruga.

„Za Boga mèrtav! je li mèrtav?“ poviče ona.

„Nije, gospojo!“ reče jedan izmedju njih, „ nu skoro da bi bolje bilo, da je mèrtav, nego li u ovakvom stanju.“

Strahovita istina sine najednoč Augusti u svoj svojoj poniženosti. Mučeć pokaže ona rukom na naslonjač u sobi, gdě ovi ljudi njena supruga metnuše. Zatvori zatim za njima dvorišna vrata, i počem su već sasvim zamnili bili njihovi koračaji, okrene se k naslonjaču i baci svoj ukočeni pogled na svoga onesvešćenoga supruga.

(Dalje drugi put.)

Termolama.

(Pripovědka ukrajinska od Mihalja Czaykowskoga.)

(Konac.)

VII.

Šeće se paun po dvorištu, raztegnuo je rep, napuhnuo se, kao da će puknuti, pa viče: „Jest, jest, jer sam gospodar!“ Lěti gavran nad selom, grakće i gleda, nebi li gdě našao mèrcinu, da ju ukradne. Sivi orao zaletio se u pustaru, što napadne, ubije i raztèrga kljunom; dok bude krilah i nokatah orlovskih, bit će njemu, što god uzhtije.

Razišli su se gosti iz dvora Leščinskoga.

Gospodin stolnik vratio se u Žitomir; jedva što je s kolah sišao, razposlao je u Krim, u Stambul i različite aziatske krajeve žide i nežide, nije štedio ni srebra ni zlata, već je vikao: „Doneste mi samo termolame, tko mi ju pèrvi donese, on sa svojom děcom, unuci i praunuci neće nikad kruha stradati; evo mu moje plemičke i gospodske rěči, a ja sam plemić i gospodin, što rečem neoporečem.“

Knez Šeremetov, došav u svoju surdalsku dědovinu, uzima po tatarskom običaju bič u ruku, pa natěrava sluge.

„Hoj, hajd po termolamu u Krim, u Tursku, kako ju dobijete, da ju dobijete, samo mi ju donesite; a tko mi je nedonese, njega ću bičem nagraditi.“

Surdalci poslušni kao psi žurili su se u Krim i u Tursku.

Gospodin Bržukověcki sio je na svoga vranca i poletio u Zaporožje. Ondě se poklonio glavaru zaporožkih kozakah.

„Otče atamane, dopusti meni mladomu junaku, da se malko poigram, pa da s braćom otidjem u krajeve bisurmanske.“

Digitized by Google

Gospodin glavar pogladio si je bèrkove i potegnuo Gèrgura za perčin. „Poigraj se, sinko, dopuštam ti, da sabereš kozakah dobrovoljacah, samo ne sve, mene i Sič nemojte samoga ostaviti.“

Bržuhovčcki ide od čete do čete, pa svuda jedno te isto pripovčda: „Gospoda braćo, kozaci. Hoj tamo po Krimskih poljanah pasu se stada kanova, ono su vam konji vrani kao gavrani, čili kao sokoli; da ga tri sto vragovah, on je Bisurman! . . . Hoj tamo po gradovih krimskih ima zlata, srebra, atlasa i damaska! . . . Hoj tamo po haremih ima krasnih dčvojakah, a i kozačkih! . . . Gospoda braćo, tko je voljan za mnom! . . . Tako mi Boga i matere božje, sve će to naše biti.“

Kakova je to vreva medju kozaci! svaki hoće da skoči na konja, nu nije to svim dopušteno: vuku srećke, pravdaju se, dà bilo je i kreševa, nu gostba na razstanku sve ih je opet pomirila.

Pred večerom bacilo je tri tisuće kozakah svoje kape u zrak i viknulo: „Slava Bogu! slava tebi gospodaru! Vodi nas u Krim, u Stambul i kud ti drago!“

Poklonili su se gospodinu glavaru, preplovili sinji Dnčpar, letčli hitro kao strčla ravnim poljem u Krim, a na čelu im gospodin Bržuhovčcki na vranom konjiću. On vodi čete zaporožke. Zemlja se trese pod kopitami tri tisuće konjah, ori se od pčsamah tri tisuće kozakah. Sjatilo se jato sivih orlovah i leti za vojskom klokočuć klunovi. Suri vuci tule kao da se plaču, te bčže za vojskom, jer je ovo vojska zaporožka, a g. Bržuhovčcki ide u Krim — po termolamu — po termolamu.

VIII.

Prije kiše pluskaju ribice po vodi, sad se zablesknu po suncu svojimi svčtlimi luskvami, sad se opet potone. Od ove igre voda kola stvara i mehure. Nad vodom se lastavica igra i cvčrkuće. Ribici je ovo znak tuge, jer znači kišu! kišu!

Nad rčkom Hujvom sčdi u lugu Jelica dčvica zamišljena. A pestinja Horpina gleda sad na Jelicu, sad na vodu, negovori ništa, jer je i ona zamišljena. U to se pojavi ciganka gatalica.

„Oj, dčvojko, zlati mčsecu! dopusti da ti gatam.“

Jelica se probudi iz sna, posmčhne se malko, a lice joj se razvedri. „Gataj mi, ciganko, nu kaži mi istinu.“ I položila je ručicu u cčrnu ruku cigankinju.

Horpina nastavila je uho. Ciganka je pregledala dlan: „Oj, svčtli mčsecu, oj dčvice, cvčtiću! Sokol, sokolić začuo je tvoje uzdisanje, a sčrce tvoje za njeg kuca. Sokol, sokolić o tebi misli i bulazni, traži za te cvčća nu nemože ga naći. Oj dčvice, i gavran leti tražeć cvčća nu nenalazi ga. Nu što zato? Sivi orlić naći će lčpi cvčtić, pa će ti ga doněti. Oj dčvice, kukavice, neplači, neplači!“ — Umukla je, glavom skimala i uzdahla.

Jelica gleda ciganki u oči; sad se pocčrveni, sad obori čelo k zemlji, sad uzdahne i govori: „Ciganko, dogovori, molim te, nu govori istinu, lčpo ću te nadariti.“

„Oj, krasni mčsecu, nemogu! Oj, dčvice, lastavice, nije ti trebalo ništa obećati, niti prisizati, jer jao onomu, koji prisegu prekčrši! Nemogu!“

Digitized by Google

Pustila je ruku Jeličinu, obèrnula se i otišla žurnim korakom.

„Ciganko, počekaj, uzmi bar ovaj dar.“

Běži za njom, da joj urine zlatni novac; nu ona neće.

„Oj měsecu sjajni, ti mi zlato daješ, a ja tebi suze; oslobodi Bože, da ga uzmem!“ — Tužno je ovo dogovorila, mahnula rukom i hitro otišla u selo.

Jelica se vratila u grad, nu bila je sětna i nevesela: sèrce joj je tužno, misli su joj težke a u grudih ju nĕšto tišti.

Stari Daško gleda joj u lice, gladi i ljubi unučicu, jedinicu: „Zlato moje! Gospodin stolnik nije dobio termolame, a neće je ni drugi dobiti; prošla su ona vremena. Oj! oj! da sam samo za deset godinah mladji, viděla bi ti; nu ovako? — Zlato moje, podji za stolnika. Podji dušo, dok sam živ, da te neostavim siroticu na ovom světu.“

Jelica ljubi ruku Daškovu, uzdiše, pak veli: „Dědo, děduško, što sam rekla, neću oporeći. Poć ću za onoga, koji mi donese termolame.“

IX.

Oj davno, davno, još pred zimom odletěli su žeravi u daleke krajeve, daleko nĕkamo preko gorah i mora. Okopnuo je snĕg, razmèrzle su se vode, vraćaju se žeravi i lete veselo, jer neprestano viču: gru! gru!

Minule su nedělje i měseci, a o termolami ni tora ni glasa. Gospodin stolnik nije za svoje srebro i zlato ništa dobio, židi i nežidi izčeznuli su nĕkamo, kao kad se kamen u vodu baci. Surdali kneza Šeremetova, kako su otišli tako su i došli, on uzalud psuje i bičem puca.

Gospodin Bržuhověcki nije se jošte vratio, nu od seraskiera Budjaka doletio je hitri listonoša tatarski vičuć: „U ime Allaha i njegova proroka pomozite, světujte, jer su došli vragovi zaporožki, pa nam gospodare po Krimu!“ — Letio je listnoša ravnim putem iz Stambula u Varšavu da javi kralju, da Zaporožci po svom običaju plĕne i haraju Krim.

Bio je ovo prolětni dan, nebo jasno i vedro, a na zemlji raj.

Nad rěkom Hujvom leži Daško na livadi, puši s tarske lule saltanski duhan. Oko njega vèrti se děvica Jelica, a oko nje gospodin stolnik s dugimi bèrkovi.

On nije dobio termolame, nu dvori děvici kao i prije. Jelica milo sluša, milo se posmĕhava, nu govori vazda: „Vidět ćemo, ako nitko nedonese termolame.“ U to je dotèrčao kozak Harasim, pušila mu se glava, s perčina mu je voda kapala, pa je rukom mahao.

„Mili otče pod gorom, pod zelenom gorom vojska ide, i to kozačka, upravo onakova, kakova je bila za naše vrĕme.“

Stari Daško ustane na noge, gleda okom u ravno polje i nasluškiva. Eno ondě se približava povorka kozačkih jahačah, a njim na čelu jahač na vranom konju, za njim trideset, nu niti s kopljem niti s golimi sabljami, već se čini kao da nĕšto nose. Cěla vojska pěva pěsme kozačke, da se razležu po rěci Hujvi, i odazivlju po širokom polju.

Zašto se děvica Jelica naglo pocèrvenila i opet poblědila, sèrce joj sad jače sad slabije bije? Tà ona je kozačka a eno ide vojska kozačka!

Zašto se namèrgodio gospodin stolnik, bèrkove fèrče i nogom o zemlju lupa? Tà on je Poljak, plemić, a ovo su braća kozakah, sinovi jedne poljske majke!

Digitized by Google

Vojska kozačka ide kasom a pred njimi jahač na vrancu, a za njim trideset jahačah. Vidět je, da su opazili ili stolnika, ili g. Daška ili Jelicu, jer su se njihovi konji pustili u skok natěcuć se s hitrim větrom. Kao da su se pred Jelicom okamenili, konji se prestrašili, sustali su i metnuli na tle što su donělí, vičuć; „Termolama! — termolama!“

X.

Oj, oj, u Leščinskom je gradu puno gostih, veselo je ondě i bučno: jedu, piju, plešu, gudci gude.

Gospodin je Daško unučicu, jedinicu, děvicu Jelicu udao za g. Bržuhověckoga iz kèrve atamanske, asavulu Zaporožja, a sada gospodara i naslědnika sela Kotelne.

Jelica s razpuštenimi vlasi s krasnim věncem na glavi oděvena je suknjom iz Termolame. O kako je krasna, a i termolama je krasna. Termolama se světli izměnice kao zlato, srebro, modro i zeleno, a kad što zablěsne se svimi bojami. Jelica nije vesela, nu namèrgodjena, zamišljena i tužna; tuguje za slobodom děvojačkom, brine se i prerano, kako će se razstati s dědom, jer tko zna, neće li muž zapověditi, da s njim ide: a muževa je sveta volja.

G. Bržuhověcki oděven je županom iz běloga atlasa, kontuš ima iz modre tkanine, pas sreberni, čižme cèrvene, čarape modre; po boku mu je sablja demeskinja, a za pasom jatagan. U ruci ima kapu iz cèrvenoga baršuna obšitu s jagnjećom kožom i nakićenu cvěćem cèrvenim i bělim. Nu ni on nije miran, divlje gleda, lice mu je namèrgodjeno više nego ikada; ovo je valjda poslědica tuge, što je radi běloga lica i žarkih očijuh děvojčinih morao ostaviti Zaporožje; jer čověk oženjen prestaje biti Zaporožcem. Nu ni gospodinu Dašku nije baš vedro lice, premda on obično nije tugovao; vidi se da ga mèrzi, što gospoja-vojvodkinja sa svojim sinom nije došla na svatbu, a ovo su bili njegovi najstarijí i najbolji prijatelji.

Horpina nije štedila rakije, da korovaj bude što veselji. Svi jedu korovaj i vesele se, samo věrenica neće da se veseli.

Kad je Jelica došla u svoju ložnicu, našla je lěpu oděću iz tkanine zlatom protkane. Ovo je dar g. stolnika.

„Oj, mila Horpino, uzmi ovu oděću, da ju nikad nevidim, i negovori mi ništa o njoj.“

Uzdahla je duboko i suze ronila niz lěpo lice.

Kad se Bržuhověcki razstao s braćom Zaporožci, namèrgodio je čelo.

„Gospoda braćo, ako bude kakova vojna, nezaboravite na me, jer premda sam oženjen, poć ću s vami kao dobrovoljac! Da ste mi zdravi!“

Ovo je rekao glasom dèrhćućim, obèrnuo se i otišao k svojoj mladoj ženi.

XI.

Vele ljudi, da su u ženitbi pèrvi dani, tjedni dà i měseci sladki kao med, da prolaze hitro kao strěla. Novoožènjeni nebrine se za to, kako dan prolazi; oni nepitaju za sutrašnji dan, jer znaju, da će ono, što je jučer bilo i danas i sutra biti. Ova ih jednoličnost nemèrzi. Oni bi htěli, da bude vazda tako, pa bi im dobro bilo.

Digitized by Google

Vranac Gèrgurov pase se cèlo lèto i proléće po zelenih livadah, a u jeseni i zimi kèrme ga u staji na obroke. Stoji njiska dobra konja, koji kopitom o tvèrdu zemlju lupa; rad je ići na vojnu, nu nemože, jer mu gospodar kod kuće sèdi. Kriva sablja Gèrgurova visi na stèni uz svètli mač sina Daškova, nitko se ih i neticе. Oj, gospodin Bržuhovècki zaboravio je na vojnu, zaboravio na Zaporožje, jer je lèpotica Jelica tako krasna, tako mila, da se težko i vèruje.

Lèpotica Jelica oděva se termolamom, zaboravila je na oděću zlatom protkanu; morala je zaboraviti i g. stolnika, jer g. Bržuhovècki lèp i umiljat ljubi ju, da se težko i vèruje.

Stari Daško radovao se sreći svoje děce; prije nego je minula godina danah porodila mu je lèpotica Jelica praunučicu, malu Jelicu. Stari si Daško bèrkove gladi, uzima na koléno dětešce premilo, modrooko, cèrnih vlasih, gladi ga i ljubi ga: „Oj, moje zlato, unučice, jedinice, unuče Gèrgure moj! dali ste mi praunuče, dajte mi još i praunuka. Bog će vam to nagraditi.

Nu nije uvèk Božić, necvate ljudem vazda sreća kao da su u raju. I stari Daško se je doživio; umro je bez bolesti, bez muke smiriv se s Bogom i s ljudmi. Lèpotica Jelica plače i nariče, bije se u pèrsa, tèrga si vlasi s glave. Gèrgur, ako je i sam tužan, těši ženu, a i dětešce těši majku svoju cvileć u kolèvci. — Nu nije ni to dosta! Kralj poljski zapovědio je kozakom, da posědaju konje i da idu proti Moskvi; tu neima pomoći, mora se slušati, jer ovo kralj zapověda.

Sedlaju Gèrgurova konja, a on se razstaje sa ženom. Ona mu je pala oko vrata, ogèrlila ga obima rukama i poljubila.

„O, vrati se skoro, vrati!“

Podaje mu čedo nejako, da ga blagoslovi. — Gèrgur je děte poljubio, ogèrlio i izljubio sèrdačno.

„Ljubite me, ja ću se vratiti, dà vratit ću se!“

Sio je na vranca i razstao se s Horpinom i kozakom Harasimom i s cèlom čeljadi. Sebe, žene, děte i cèlu kuću blagoslovio je svetim križem i otišao.

XII.

Leti konjić niz polje ravno, leti hitro i veselo, jer zna da ide doma, ondě pozna svoju staju, pozna studenac, ondě mu davaju obrok kao zlato, vodu čistu kao suze.

Za pol drugu godinu poslě vojne vratio se Bržuhovècki kući svojoj. Negdě daleko izza sebe ostavio je plěn vojnički oduzet knezu Šeremetovu, on sám hitro jaše na vrancu svom hoteć razveseliti iz nenada Jelicu k njezinom godovnom danu; preklinjao je pustaru, zašto je tako duga, preklinjao se dan, zašto je tako kratak, nu to sve nije ništa hasnilo; on je istom kasno pod večer došao u Leščin!

Kolike to svéće razsvětljuju prozore gradske, da je tja i rěka Hujva razsvětljena? Kakvi su to ljudi, koji vèrve po dvorištu? Gèrgur gleda, protire si oči, misli: snivam li ili bulaznim! Najprije srio se s kozakom Harasimom, nu nije jedan drugoga poznao. Gèrgur je dèrhćućim glasom zapitao: „Gospodine brate, što je kod vas novoga, kakova je tu čast!“

„Sve je pri starom. Gospodin je naš prije godinu danah poginuo na vojni proti Rusom — gospoja — mlada udovica časti se danas, a gospodin stolnik . .“

Digitized by Google

Gèrgur nije dalje slušao, već je podbo konja i pustio se u skok, Harasim je kimao glavom: „Ovo je sam vrag, ili je vrag u njem!“ Odplunuo je tri puta i prekrižio se svetim križem. — —

Oj, oj, kako se ondě časte u Leščinskom gradu!

Lepotica Jelica odèvena termolamom lagano ide i lèpo pleše sa stolnikom, a vojvoda sa ženom svojom sědi za stolom, pa pije med i veli: „Za nedělju danah bit će našom snašom.“

U to se otvore vrata a u sobu dopadne s golom saljom gospodin Bržuhověcki.

Jelica je viknula: „To je duh moga muža, to te moj muž kao vampir!“

Stolnik latio se sablje, gudba je umuknula, ples je prestao.

Bržuhověcki je viknuo: „A ja živim, ja sam ovdě gospodarom, hajd iz moje kuće!“ — Pa je mahnuo sabljom na lěvo i desno. Sve što može, běži na vrata i na prozore, vičuć: „Vampir, vampir! Svatko da hvali duh gospodnji!“

Gèrguru se zamaglilo pred očima, šumilo je u ušijuh, kao da je lud vèrtio se po sobi mašuć sabljom. Nije čuo u sèrce dirajuće rěči svoje žene, koja se borila sa životom, nije čuo jauk umirajućega: „Ona je nevina! ona je nevina!“ — Napokon se ipak osvěstio, stao i pogledao oko sebe: svěće jošte gore; ovo je ona ista soba, gdě je tako dugo živio u slasti i lasti; gleda i vidi da se na podu stolnik u kèrvi valja, o! hotio ga je nogom gurnuti; gleda, a ondě leži mèrtvo tělo žene oděvene termolamom i s ranjenom glavom: ovo je lěpotica Jelica!

Kriknuo je divlje, prasnuo sabljom o stěnu i skočio iz sobe.

Na dvorištu čuje se lupa konjska, lajanje pasah i šum větra.

U sobi dignuo je vojvoda sa ženom mèrtvo tělo sinovo pa plače.

Pestinja Horpina rukami puca i jauče: „Jao meni kukavici, Jelice, Jelice! Nije li još danas rekla cigauka gatalica: neprekèrši prisege, neoděvaj se termolamom.“

Po sobi se odazivalo – termolamom — čedo je u kolěvci zaplakalo vičuć mama.

XIII.

Ide vrěme, měnjaju se ljudi a i stvari se měnjaju. Minule su već dvě godine od kako je bila kèrvava čast u Leščinskom dvoru. Děvojčica Jelica već je porasla.

* * *

Gospodin Bržuhověcki postao je glavarom u Zaporožju; gospoda kozaci vele: „Oj kèrvlju je on kupio čast atamansku, nu zato neštedi i nežali kèrvi, već ju proliva gdě god može. Živět ćemo i umrěti za takvoga atamana.

* * *

Bilo je to upravo u ono vrěme, kad je gospodin Bržuhověcki, poraziv pod Čehrinem Gjuru Hmelnickoga progonio ostanke njegove vojske paleći i pustošeći po svom običaju sve što mu je je na putu bilo.

Bio je ovo dan svete Jelene, po misi i molitvi za duše umèrvših otišla je Horpina i Harasim s malom Jelicom na grob Jelene Bržuhověckoga, da se pomole Bogu.

Digitized by Google

Tamo nedaleko od mogile nad rěkom Hujvom stoji kozak dèržeć dva vrana konja, a pod mogilom kleči drugi kozak, te se Bogu moli.

Horpina je pokimala glavom: „Dobar je ovo čověk, nezaboravlja na umèrvše.“ S druge strane udaraju dva gudca u teorbanu pa pěvaju ovu pěsmu:

Pod gomilom spi děvica,
Nit je više krasnog lica,
Nit očiuh žarkih, cèrni',
Smèrt ih grozna vaj otèrni!

Pod gomilom kuća 'e tvoja,
Uživaj se tam pokoja;
Tvá nas smèrt je razcvilila,
Nu božja je volja bila.

Jer s' nesmiri sa kitajkom,
I atlasom, kalamajkom,
Jer nesědè kod svo'e mame,
Neželi termolame.

Strune su još brundale, klečeći kozak je poskočio, latio se sablje, ogledao se i opazio děte.

„To je ona! to je ona!“ pa je dignuo děte na ruke.

Horpina i Harasim su viknuli: „Gospodin Bržuhovčcki!“ pa su se prekrižili svetim križem.

Gèrgur je děte k sèrca pritisnuo, poljubio i zaplakao. Děte se nebrani, već gèrli otca svoga.

„Ja Bržuhovčcki! ja sam ubojica! . . . moje děte, blagoslovio te Bog, netraži termolame, neoděvaj se termolamom!“ Zaplakao je gorko, poljubio děte i podao ga Horpini, skočio naglo na vranca, a u jedan mah poletio ravnim poljem u pustaru, i věrni kozak za njim.

Horpina traži za mogilom gudce, ali o njih neima ni tora ni glasa, nu čini se, kao da se teorbane još sveudilj odazivlju po zraku. Horpina se križa znamenjem svetoga križa, te se moli Bogu, da ju obrani od zla duha, a mala Jelica plače se za otca razprostiruć ruke za njim u pustaru, pa plačuć viče: Netraži termolame, neoděvaj se termolamom.

Javno izvěšće gospodinu Ambrozu Vranicanju, o razpisanoj lani nagradi za dobar narodni igrokaz.

Štovani gospodine! Kad ste lani 200 for. sr. za dobar pučki igrokaz odredili, s tom dičnom naměrom, da domaćoj našoj dramatičkoj književnosti naznačite směr i pravac, kojim bi po Vašem i mojem mněnju imala udariti, da bude na korist našemu mladjahnomu istom ničućemu narodnomu kazalištu: pověriste meni, da razpišem otu nagradu i da ju dosudim u dogovoru s onimi književnici, koje u tom poslu u pomoć pozovem. Mene je stvar ova vèrlo zanimala, i zato sam s radošću posao taj na se primio. Što sam pako bio do sada propustio izvěstiti Vas o poslědku razpisane nagrade, nadam se, da ćete mi to i Vi i oni, kojih se stvar tiče, odbiti bar stranom na svakojake nesgode, koje su me do blizu godinu danah tištile,

Digitized by Google

i od književnosti sasvim drugamo odvratile bile. Nu da sam Vas mogao izvěstiti o dobrom uspěhu razpisane nagrade, nebih toga bio nikako učiniti propustio.

Izmedju tri igrokaza, što su se za nagradu natěcala, najbolji je onaj, kojemu je naslov „Prorok.“ U njem se naravi shodno i věrno, jezikom čistim i vèrlo izpravnim slika domaći život prostoga naroda u gornjoj krajini, on je dakle slika i obraz narodnih običajah, a nije pravi narodni (pučki) igrokaz kao što ga je potrebovao razpis nagrade, koji je želio obćenito zanimivi, koliko moguće iz obćega narodnoga života vadjeni, osobito pako dramatičkoga effekta puni igrokaz, koji bi se obćinstvu dopao, te bi se bio imao predstavljati, kad se otvori narodno kazalište, da tako taj novi narodni zavod dostojno u život stupi i obćinstvu što više omili. Predmet je „Proroka“ vadjen iz svakdanjega seoskoga života, jer se u njem, bez poezije i bez jakih nutarnjih motivah, opisuju sasvim prosto, akoprem inače věrno i věšto, samo někoji pučki pojavi i dogadjaji gornje krajine, nu neima ondě nikakovih višjih uzrokah i poticalah (motivah), koja bi obću pozornost probuditi i napeti mogla. U ostalom preporučujemo ovaj igrokaz, zato što je svoj prosti predmet izradio věrno i věšto, akoprem inače bez pěsničkoga nakita, upravljateljstvu narodnoga kazališta, jer ono ima i može osobito na to gledati, da se kod nas u drami opisuje narodni jugoslavenski život, prebogati i izvornošću i različitošću. Mi pako kod odredjivanja ove nagrade na ovaj igrokaz nismo mogli gledati, koje radi samoga cilja razpisane nagrade, koje zato, što je „Prorok“ poslě propisanoga roka na mejdan stigao, što je pisac svoje ime kazao, akoprem je to bilo u razpisu nagrade naročito zabranjeno. U ostalom je ovaj igrokaz g. pisac već natrag uzeo.

Ostala dva igrokaza podnosim vam za daljni postupak zajedno sa zapečaćenimi ceduljami, u kojih je ime pisacah. Jedan od njih stigao je iz Dalmacije, te je drama u 5 činah, pod naslovam „Omer i Merima,“ cèrpljena iz poznate narodne pěsme istoga naslova. Ova se drama odlikuje plemenitim, čistim, samo gděšto mudrimi izrekami prepletenim slogom; nu nedèrži se ni glavnih pravilah dramatičkih u obradjivanju i razvitku svoga predmeta, te ovaj nije ni malo umětnički razredjen, i zato se ovaj igrokaz, onako kao što je sad, nebi nikako mogao predstavljati, te bi od njega možebiti onda tek postala prava drama, kad bi se sasvim preinačio i preradio, kao što će to podpisani g. piscu potanko razložiti, kad dozna za njegovo ime. Želimo, da g. pisac preradi svoje dělo po pravilih dramaturgije (akoprem priznajemo, da to nije lak posao), jer njegov čist i lěp jezik ukrasio bi znamenito našu književnost. U ovom pomaže g. pisca njegova domovina, gděno može iz samoga života cèrpiti plemenite izraze i izreke ugladjenoga družtvenoga jezika, a netreba mu je kovati po tudjem kalupu; jer boljarske obitelji Dalmacije i Bosne, u kojih narodni naš jezik sve do dana današnjega cvati, razvile su u njem plemenitu gizdu uz narodnu izvornost i poetički uzlet, čega u nijednoj strani južne Slavije nenalazimo, te se u tom pogledu može jezik naš s kojimgod drugim europejskim jezikom uzporediti, a mnoge će i nadkriliti. Mi ovdě razuměvamo narodnu naravnu prostotu i poetičku živahnost jezika uz plemenitost i ozbiljnost bez ikakve affectatie, što su svi Jugoslaveni, poput starih Hellenah, do danas zadèržali, te u njihovih narodnih pěsmah, kano i u umotvorinah pokojnoga cèrnogorskoga vladike, govore junaci onako dostojno prosto i opet poetički, kao što i Homerovi vitezi.

Druga drama od onih, koje su za dobe na mejdan stigle, nosi naslov: „Prošasno i sadanje, smiehovozkaz ili vesela igra u tri izveda.“ Ovaj je igrokaz cèrp-

Digitized by Google

ljen iz zagrebačkih salonah; on je literarno-političkoga (nu neđužnoga) směra; věšto je osnovan i razredjen, pun drastičkih situaciah, někoji su karakteri dobro izvedeni, te je puno u njem života — al rěšenje i razměršenje dogadjaja, što ga je u pèrva dva „izveda“ razvio, nezadovoljuje ni malo čitaocu, i neodgovora pèrvobitnoj osnovi, već se dogadjaj kao rěka u pěsku gubi, da čověk ni nezna gdě i kako. Čini se, da je bila glavna želja piscu, da bèrže bolje svoj igrokaz svèrši, jer u město da na kraju igrokaza zanimivost i napetost njegova sve to više raste, a ono je sve to više nestaje, te se igrokaz mlohavo dovèršuje niti u njega ima motivirane svèrhe. U ostalom ni ovomu se komadu nemože naděsti ime pučkoga igrokaza; pa da i ima sva nutarnja svojstva valjanoga pučkoga igrokaza, opet neima prava na nagradu radi svoga oblika (forme), radi čudnovata jezika, kojim je napisan; jer da je obćinstvo iz samih filologah sastavljeno, opet ga nebi odmah razumělo, već bi mu trebalo prije razmišljati, šta će reći ova ili ona rěč i izreka. Podpisani nedèrži za svoje zvanje, presudjivati načela g. pisca, po kojih onako abstraktno i misaono jezik razvija i preobražuje: nu misli da neće povrediti štovanje prama g. piscu, ako ovdě izrekne svoje mněnje o tom predmetu, naime da kazalište nije učiteljska stolica, s koje čověk može začudjeni narod učiti jeziku od sebe stvorenu.

Akoprem dakle nemogu nijedan komad preporučiti, da mu se kao dobromu pučkomu igrokazu razpisana nagrada dosudi: to opet ima svaki od pomenutih komadah svoju dobru pohvale dostojnu stranu, koju bi trebalo u sadanjem stanju naše narodne dramatičke književnosti pomnjivo uvažiti i o tom nastojati, da se razvije, ako želimo, da dobijemo dobrih izvèrstnih igrokazah. Rědko ima do sada jugoslavenski igrokaz sva nutarnja i izvanjska svojstva dobre drame. U dramatičkih pokušajih naših pisacah na jugu, gdě se govori čisti jugoslavenski jezik, nalazimo ponajviše lěp, čistonarodan jezik, nu stvar nije onako umno izvedena, kao sto bi trebalo (naravno da i ovdě ima iznimakah). Suprotivno umotvorine jugoslavenskih pisacah uz Savu i Dunav sastavljene su navadno više po pravilih umětnosti ali gledeć na jezik svašta bi mogao čověk želěti, jer rědko kada ima u njih prave besědе i rěčitosti, koja bi bila prostonarodna, a opet ne prostačka, izborita, a opet ne tudja. Dok umětnička věština sa věštinom jezika nepostane zajednica naših dramatičkih pisacah — što će po mojem mněnju biti tek poslě svestranoga razvitka domaće književnosti — nebi bilo možebiti s gorjega, kad bi naši dramatički pisci prigèrlili moj savět, te kod svojih umotvorinah u zadrugi radili, te jedan drugoga podupirali i dopunjivali, kao što to i drugdě biva po imenu u Francezkoj (akoprem s drugom naměrom), gděno više putah jedan pisac izumi dogadjaj za igrokaz, a drugi ga priredi, izradi i lěpim jezikom nakiti. Ovako bi se spasio mnogi umotvor, koji je u někom pogledu izvèrstan, nu poradi ostalih svojih manah propada, te se nemože ni na kazalištu predstavljati, ni književno obogatiti; tako bi možebit i od pomenuta 2 komada „Omer i Merima“ i „Prošasno i Sadanje“, koja se u svom sadašnjem obliku nemogu nikako upotrěbiti, postale prilične drame, kad bi se njihovi pisci složili, jer svaki od njih ima što drugomu fali: jedan krasan jezik, drugi věštinu u izradjivanju dramatičkoga gradiva i umětničko izkustvo. Buduć da si nijedno ovo svojstvo nemože čověk za koji dan pribaviti, zato se težko možemo nadati željenomu uspěhu, ako koji pisac sam preradi svoj igrokaz, da iz njega ukloni njegove mane: već bi se samo od udružbe naših dramatičkih pisacah nadati

Digitized by Google

moglo narodno naše kazalište izvornomu repertoiru, a bez ovoga, naime samimi prevodi, neće moći zavod ovaj kao što treba procvasti.

U ostalom podpisani ni malo neniječe, dapače s radošću priznaje, da nam pojedini pojavi na polju naše narodne dramatičke književnosti znamenit napredak u ovoj struci navěštuju, kao što n p. izvèrstna u obće turobna igra g. M. Bana „Mejnima“ *), kojano je veleumno osnovana, te zastupa višju ideu i zasvědočuje sjajno um i věštinu g. piscu.

U svom članku, što sam ga bio světu priobćio još prije razpisa nagrade, osobitu sam važnost davao pučkomu igrokazu i to iz dva rozloga, pèrvo, jer mi se čini, da će moći naši pisci u sadanjem stanju narodne književnosti, u ovoj struci s boljim uspěhom raditi, nego da se prime druge koje struke, koja zahtěva veliku věštinu i izkustvo; drugo, jer bi dobar pučki komad privlačio naše občinstvo u kazalište, pa bi i drugčije našega mladjahnoga kazališta umnožavao, o čem sam već odprije obširnije govorio.

Ove moje razloge i obzire, bijaste i Vi, štovani gospodine, odobrili, pa oni valjaju i dan danas, buduć da se ondě naše okolnosti nisu baš vèrlo proměnile.

Zahvaljujuć se dakle na poděljenom mi pověrenju, rěšavam se ovim svoje zadaće i ostavljam Vam, da ostavite i nadalje odredjenu od Vas velikodušnu nagradu za dobar pučki igrokaz, ili da novce te na drugu svèrhu obratite. Ako ono pèrvo odlučite, onda preporučujem dulji rok, od prilike 10—12 měsecih; — a lanjski je rok bio samo zato onako kratak, što sam želio, da stigne kakov dobar igrokaz, koji bi se mogao predstavljati, kad bude narodno kazalište otvoreno. Ako izvolite odrediti, da se na novo razpiše nagrada ova od 200 for. za dobar pučki igrokaz, onda Vam se usudjujem predložiti — i mislim, da ću u tome predteći samo Vašu podupiranjem tolikih domorodnih poduzećah sjajno posvědočenu želju sa domaćim napredkom — da izvolite onoj glavnoj nagradi primetnuti još drugu manju, koja bi se dala kod novoga natěcaja onomu igrokazu, koji bi se odlikovao dobrimi svojstvi, makar i nebio baš dostojan pèrve nagrade, da ovako neizgine nijedno uvaženja vrědno dělo, što bi našoj mladjahnoj književnosti vèrlo škodilo, već da se razvijajući umovi na napredak potaknu, nebi li tako s vremenom što savèršeno spisali. Tako i za lanjski natěcaj nije stigao nijedan pravi pučki igrokaz; nu za drugu nagradu bio bih svakako preporučio pomenutoga „Proroka“. Jošte mislim, nenamečuć nikomu svoje mněnje, da bi se kod novoga razpisa nagrade odustati moglo od někojih naredbah lanjskih, da mora biti rukopis tudjom rukom prepisan itd., jer se time samo trošak i neprilika piscu čini, a cilj — da sudac nezna za piscevo ime — opet se nepostiže, jer se kod nas takve tajnosti nemogu za dugo utajiti. Napokon imalo bi se dopustiti, da se mogu i ova lětošnja tri igrokaza, pokle budu kao što valja preradjena, iznova natěcati.

Ja se nadam, da ću drugom sgodom potanko razložiti ove svoje pomisli o domaćoj dramaturgiji i narodnom kazalištu, koje sam ovdě samo natuknuo; te molim još jedanput Vas, štovani gospodine, kojega kao velikodušnoga Mecenata domorodnoga tèrsenja visoko cěnim, i štovanu gospodu pisce, da mi nezaměre, što mi je ovo izvěšće od nevolje zakasnilo, i što sam svoje mněnje ravnodušno izjavio.

U Zagrebu 15. svibnja 1853.

Josip Praus.

---

*) Ovaj igrokaz nije ni u čem sriodan pomenutoj drami „Omer i Merima.“

Digitized by Google

TOBOLAC.

Iz Zagreba. „Agr. Ztg." piše, da će 18. o. m. na našem *narodnom* kazalištu započeti němačka predstavljanja pod ravnateljstvom g. Folnešić alias Folnesa.

Nedokučujemo kako se ova vèst slaže s vèstmi, koje smo iz izvora sasvim pouzdana priobćili u poslědnjem broju Nevena? Ako smo do sada i mi i svi rodoljubi željno izgledali zapisnik sědnicah kazališnoga odbora, to smo sada već nestèrplivi, te neznamo kako da kèrstimo ovo nehajstvo, što se pored opetovanih zaključakah nepriobćuje zapisnik. Nedokučujemo, kako ovo tèrpi sam odbor, koji je ove odluke o priobćivanju zapisnikah stvorio?

— Jučer je opet imao sědnicu odbor kazališni. Uvèreni smo, da je znaličan svaki rodoljub, što je ovdě odlučeno.

— U tiskarnici dra. Gaja izašlo je nedavno dovèršeno dělo: „Početno Narovoslovje:" od Josipa Partaša, koje se kod istog spisatelja naručiti i kod svih knjigarah naše domovine dobiti može. Knjiga ova pèrva ove vèrsti u hèrvatskom jeziku ima prèko 18 tiskanah arakah i 3 tabele sa 138 u kamen urezanih slikah; cèna joj je samo 1 fr. 30 kr. sr. — Dělo ovo sastavljeno je s osobitim obzirom na okolnosti i potrèbe naroda našega; sbog toga preporučujemo ga svim rodoljubom, koji napredak našeg znanstvenog književtva žele, da mu podpore svoje neuzkrate.

— Na tèrgu Jelačića-bana počeli su graditi hodnik iz četverouglastog kamena u širini od 9 ½ stopah. Ovaj hodnik lèpo će resiti tèrg slavnoga imena. U obće mogao je svatko opaziti, da je naše gradsko poglavarstvo mnogo već učinilo za polèpšanje glavnoga našega grada. O tom progovoriti ćemo drugom prilikom obširnije.

— *B. Š.* Prolazeć ovih danah kroz Božjakovinu, posètih ondě postavu (Glashaus) g. grofa Stèpana Draškovića. Nisam požalio truda. Pod gustom bi reć šumicom od naranèah i limunah zapazih medju ostalim prekrasnu sbirku ubavah odurah (*Azalea*) i pènišnikah (*Rhododendron*), koje obě lèpe biline sad su većim pravom u modi, nego někada lale (*Tulipæ*) i žerovci (*Petargonium*). Budući da plemeniti g. vlastnik dopušta dragevolje svakomu razgledati svoju velikim troškom nabavljenu sbirku inostranoga bilja: zato svraćamo na nju pozornost svijuh onuda putujućih prijateljah prirodne krasote, a po imenu mladih biljarah. — Govoreć o bilju, javljamo još prijateljem prirode, da ćemo lètos u Zagrebu viděti rědko kod nas biljarsko čudilo, da će naime u vèrtu preuzv. g. nadbiskupa cvasti sabur amerikanski (*Agave amerikana*), koji cvati ogromim divnim cvětom; nu kod nas rědko kada, i svagda samo u velikoj starosti, te samo jedanput za života nagradjuje cvětom velik trud svoga gospodara (odtuda je sabur stekao ime „stolětne aloe"), pa odmah poslè cvatnje vehne i gine. O znamenitom ovom pojavu progovorit ćemo na skorom obširnije.

Slavenski glasnik. Slovenska pripovědka *Divji Hunci pred městom Mariborom* već je izašla. Cèna joj je 16 kr. sr.

— Za narodno kazalište česko podpisano je 97,105 for., od kojih je plaćeno 42,838 for.

— Za kratko vrèmе izać će od poznatoga spisetelja Franje Douche knjiga za mladež: „*Schranka dobrého naučeni.*" U dělu ovom bit će čudoredne pripovědke za děcu i njihove odgojitelje.

— Od istoga spisatelja izašlo je i ovo dělo: „*Deklamovanky pro ditky*," i to najprije sbirka za manju děcu. Za ovu sbirku napisao je pèsmicu i slavni Purkynè, koji je po svoj Europi na glasu kao učen čovèk. U taj primèr mogli bi se ugledati i někoji naši ljudi, koji misle, da bi bilo „*iz pod njihova dostojanstva,*" da što takva napišu, već vole počivati na svojih lovorih.

— Vèrli lužičko-sèrbski spisatelj I. E. Smoler izdao je upravo sada drugi i treći svezak děla svoga: „Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft."

— „Ciril i Metod" piše, da su članovi slovačkoga odsèka cèrkvenoga i književnoga družtva u srědišnjem sèmenistu peštanskom ove godine vèrlo marljivi bili. Preveli su: Ségurove kratke odgovore na prigovore proti bogoštovju, zatim: Nauk dobroga odgojenja za puk, a sada rade na prevodu trećega děla; „Populäre polemische Dogmatik" od Jarischa. Izvan toga izradili su několiko razpravah i napisali pèsamah izvornih. Sad izdavaju pèrvi svoj prevod: „Goffinove Kèršćansko-katoličke poučne knjige." Ovo će dělo biti gotovo uz budući měsec.

— Neumorni Dr. Andrija Radlinski naměrava latiti se izdavanja *sve slavjanskih klasikah.* Počeo bi s Puškinom, Deržavinom, Kazamzimom i t. d.

— Nj. c. kr. veličanstvo izvolilo je primiti posvetu Kollarova děla: „Staro-Italija Slavjanska."

Digitized by Google

— Novele Herm. Jirečka već su dotiskane, izdat će se što prije.

— Rusinski beletristički časopis tiskat će se ženam za volju latinskimi pismeni.

— U Petrogradu je 24. svibnja umro po svojih izvèrstnih spisih o Kini poznati putnik i spisatelj O. J. Bičurin.

— Viktor Hugo izdao je novu poeziju. „Gostba kralja Belzazara."

Svašta po nèšto. Naši zagrebački pekari peku nam sada „Linzer Brot," „Holländer Brot," a nemogu jadni da nam speku našega domaćega hèrvatskoga kruha, kao što ga peku naše žene Hèrvatice.

— Umna spisateljica magjarska, g. Teresa Ferenczy ustrělila se dana 20. svibnja u Szecheny-u. Još 20. napisila je mlada spisateljica — nisu joj bile još 23 god. — lěpu pěsmu.

— C. kr. akademija znanostih izgubila je od poslědnje svoje skupštine slědeće članove: Hr. Pompea Litta, historika (17. kolov. 1852,) prof. Karla Borivoja Presla, prirodoslovca (2. rujna g. 1852), filologa Pavla von Jaszaya (29. prosinca 1852), montanistu Vilima Fuchsa (28. sěčnja 1853), prof. Dra. Josipa viteza Kudlera (6. veljače 1853), prof. Kristiana Dopplera (17. ožujka 1853), zatim od dopisujućih članovah: filologa i historika Eugena Burrafa (28. svibnja 1852), prof. Schmollera (27. lipnja 1852), lučbara Leopolda Gmelina (13. travnja 1853), i pačastnoga člana Leopolda von Bucha (4. ožujka o. g.)

— Dana 19. Svibnja umèrla je u Francezkom městancu Grandfort-u žena Jargeau, koja je 140 godinah preživěla. Rodjena je g. 1713. Bila je do poslědnje svoje bolesti vazda zdrava.

— Iz Rima piše „Standard," da je „Uncle Tom's Cabin" zabranjen u papinskoj dèržavi.

— Prošastoga měseca prodan je u Parizu za 4020 fr. zemljovid iz sbirke baronu Walkeneara, koga je izradio Dellalos, kèrmanj Kristofa Columba.

— Najnovija pošta iz New-Yorka donosi, da se na parobrodu „Jenny Lind" dogodila velika nesreća pod San Franciscom. Kotao je puknuo, te je 50—60 osobah popareno, od kojih je 20 odmah i umèrlo.

— Stari Horace Vernet povratio se iz Algira u Pariz. Medju ostalimi slikao je ondè sine Jakobove, koji su brata svoga Josipa u robstvo prodali.

— Ponsardov novi komad: „L' honneur et l' argent" donio mu je mnogo srebra. U samom Parizu dobio je kao tantiemu 28,000 frankah.

— Francezki dramaturg Fontaine napisao je tragediju pod naslovom „Schiller." Uz Schillera glavne su osobe Goethe i Iffland. Čin biva u Draždjanih.

— Poznati magjarski spisatelj Franjo T o l d y (němački Schedl) izdao je pèrvi svezak „historie novije magjarske literature."

— Ludih prepirakah bilo je u srědnjem věku odveć mnogo, to pokazuje, kako je daleko budalaština — učenih redovnikah — došla bila.

Otac Rodrigo pisao je knjigu o pitanju: „Da li je Pilat sopunom ruke prao, kad je Isukèrstu predsudu izrekao?" — Drugi neimenovani pisali su slědeća pitanja. Kakvo je dèrvo bilo, na koje se mali Zakija popeo, kad je želio Isukèrsta viděti! — Kakvim je mirom Marija Magdalena Isukèrstu noge pomazala? Koliko je vina na svatbi u Kani Galilejskog popijeno? — Da li Bog otac na nebu sědi ili stoji? Ovakovi su gotovo i današnji starinari osobito němački, koji trate cěle godine izpitkivajući stvari, od kojih neima gotovo nikakove koristi, dočim kod drugoga posla treba ljudih, a neima ih.

— „Onomadne sědio sam — pripověda mi prijatelj — u tuškancu čitajući knjigu, kad ono začujem, da u Zagrebu mertvacu zvone, obazrem se, vidim ženu něku, pa ju zapitam: „Bog zna komu to zvone." „Nam — odgovori ona - koji čujemo."

— U někom družtvu reče něki branitelj němačkih kazališnih predstavljanjah u Zagrebu, da voli piti dobroga inostranoga vina, nego domaćega zločestoga; na to mu odgovori njegov susěd: Ja pako volim dobroga Bukovca nego kiseloga Vösslauera, koji raste tamo negdě izza Beča.

Listonoša uredničtva.

G. S. L. L. u K. Vaš smo članak o narodnom kazalištu primili, nu priobćiti ga nećemo. Ono što nam pišete o g. P. obaviti ćemo privatnim putem, a što nam pišete o němačkih predstavljanjih, pisano je sèrcem ogorčenim, a tako se nesmě pisati.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 24. U četvèrtak 16. lipnja 1853. **II. TEČAJ.**

Vèrlo častnomu i visoko ućenomu

Gospodinu

ADOLFU VEBERU,

c. k. profesoru na nadgimnaziji zagrebačkoj i narodnomu spisatelju

na 17. lipnja 1853,

KAO NA IMEN DAN

pěvaju zahvalni njegovi učenici VI. razreda.

Pokraj mora, sinjeg mora
U pristranku veljih góra'
Našla se majka ohola,
Rodila sinka sokola.

Větar s gore ljulja more,
Vile udju u te dvore:
Jedna je majku vídala,
Druga je čedo zibala.

Treća vila darak nosi,
Pa družice lěpo prosi:
„Duša vam blago sestrice,
Čest mu narecmo srećice!"

Uhvate se tad u kolo,
Oko čeda naokolo,
Tihanu rěč prosboriše,
Majke ga tri posiniše.

Pèrva vila, pèrva začě,
Uzam čedo napréd mačě:
„Žuri se dušo, dušice,
Zori mi mudra glavice!"

Druga vila uzè slomit:
„I vilovit i vidovit
Majci se slavi privio,
Dugo mladověk živio!"

Rěč prihvati treća za tim,
Dariva ga perom zlátim:
„Pero se sámo močilo,
Biserom, zlátom točilo!"

Tako Tvoja naučniče
U kolěvci slava niče!
Kad su Te vile sínile,
Našu su sreću pazile.

S Tvoga nam je duha zrěla
Rujna zora zaruděla;
S Tvoga je pera zlaćena
Biserom duša kićena.

Sèrce nam je puno s toga
Puno Tebe ljubljenoga!
Od Boga bolja srećica!
S puna je sèrca pěsmica.

Digitized by Google

Svaki za se a Bog za sve.

(Po H. B. Stove-ovoj od I. F.)

(Dalje.)

Ona spoznade mahom sav svoj strahoviti položaj, ugleda izčezavanje svoga vlastitog nagnuća, upropašćenje svoje nemoćne děčice, prikor i nevolju svoga supruga. I uvidivši strahovitu silu opake strasti, koja je njenog supruga jur obilježila bila svojimi uništujućimi znakovi, pogleda okolo sebe hotěv gotovo zvojiti. Kao što nesrětnik, boreći se nemilimi valovi, prije nego ga nestane, još jednoč pogled baci na zelene žale i daleke gaje, koji mu u daljini izčezavaju: tako se i njoj u jednom tèrnutku ukazaše svi prizori proživljene sretne dobe, i ona uzdahne gorko i od svega sèrca.

„O milostivi i dobri Bože, smiluj se meni, smiluj; izbavi ga, izbavi supruga moga!“

Augusta je bila žena izvanrednih duševnih krěpostih. Počem ju je dakle minula pèrva strašna bol, preduzme si nepokazati se slabom u ovo i za njezinu děcu toli strahovito doba.

„Kada se probudi,“ govoraše ona sama sebi, ja ću ga tada opomenuti, ja ću ga moliti, ja ću ga zakleti, ja ću mu dušu svoju odkriti. O moj nesretni Eduarde! ti si zaveden, ti si u propast zamamljen; nu ti si i preveć dobar, preveć velikodušan, preveć plemenit, nego da bi se bez borbe izručiti hotěo toj gnjuznoj opačini.“

Sutra dan, već okasno, počme Eduard k sebi dolaziti. Lagano otvori on svoje oči, digne se sasvim prenut, pogleda okolo sebe po sobi, i opazi suprugu svoju, koja ga čvèrsto nu čemerno i žalostno gledaše. Na jedan put mu pade sve na um, i lice mu se zažari. Svečana nastupi tišina, dok mu napokon Augusta — gorko zaplakavši — u naručaj pade.

„Ti me dakle nemèrziš, Augusto?“ reče on žalostno.

„Tebe mèrziti? — o nigda, nigda! — al kaži mi, dragi, što si tako zabasao?“

„Ženo moja, ti si jednoč obećala, da ćeš biti čuvarica krěposti moje, a ti mi to jesi i ostat ćeš. O Augusto! tvoje su oči vidile, što nigda vidit neće — ne nigda — nigda — tako mi Bog pomogao!“ reče Eduard pogledavši ju svečanom ozbilnošću.

I vidivši na njegovu licu živi izraz iskrenosti i kajanja, nemogaše Augusta sumnjati, da je izabavljen njezin suprug. Ali veoma nepodpuna bijaše Eduardova naměra, da će se poboljšati. On je samo bio naumio uměren biti, a ne sasvim se odreći pića. Nije uviditi mogao, da bi potrebno bilo, da se sasvim okani družtva, gdě je toliko izvèržen bio napasti Nije htěo u obzir uzeti, da je poremetjen uměreni těk kèrvi i ravnovèsje živacah, te da je uslěd toga čověk dva i četiri puta više naklonjen, izručiti se napasti, koja ga više put čini igračkom najcèrnijega slučaja. On se je uvěk po malo razdraživao, a tim je preprečivao, da nije sasvim ozdraviti i uspokojiti se mogao na duši i tělu, i da nije bio u stanju na se vazda pozornim i opreznim biti.

Veoma grěše oni, koji misle, da je neuměrenost samo onaj stupanj fizične razdraženosti, u kojem duševne sile sasvim iznemognu. Iz navadnoga uměrenog razdraženja radja se živčana razdražívost, koja se mnogo prije pojavlja i naliči

Digitized by Google

pèrvim opomenam smèrtonosne kratelji. Životne sile malaksaju malo po malo, tako da se to samo i nesluti, a ovim malaksanjem može svaki čas pasti u konačno iznemoženje, iz kojega tada više neima spasenja. U ovakom bo malaksanju bolešljivi nagoni preveć razdražene naravi često krat radjaju strasti igranja ili bezumnih špekulaciah. Nezadovoljnost sa urednim tečajem poslovah i naravnog povećavanja imutka goni razdraženu i nestašnu maštu svojih robovah k smělim poduzećem, pri kojih ili sve dobiti ili pako sve izgubiti mogu. Pa ako zbilja nastupi propast, kao što se to često dogadja, tada je razuzdana neuměrnost jedino pribežište, kamo se uteče, da bi se ublažilo běsnilo prevarene nade i zdvojenja.

Ovako bijaše i sa Eduardom. On je bio izgubio svu volju s urednimi svojimi poslovi i upotrebljavaše veću stranu svoga imutka na něku sada veoma obljubljenu špekulaciu. Nu uvidivši da će njom po svoj prilici konačno propasti i osiromašiti, prihvati se opet razdraživajućega srědstva, koga se žalibože i onako nebijaše nigda posve odrekao. U taj par je boravio několiko měsecih u někom dalekom gradu, udaljen od svoje supruge i obitelji. Dočim je himbena sila napasti od dana sve većom i većom bivala, nastojao je on izhitrenimi srědstvi da pripomože svoje iznemagajuće duševne i živčane sile. Napokon udari grom, koji je uništio sve njegove lěpe tašte sanke i upropastio sve njegovo dobro. Najednoč bo mu propane sav imutak njegove supruge, koji je s njome dobio, da mu je jedva něšta ostalo. On napiše sada iz dalekog grada, u kom se je bavio radi ote špekulacije slědeći list na svoju suprugu, koja se je žalibože sasvim pouzdano na njega oslonila bila:

„Augusto!

Sve je izgubljeno! neizgledaj ništa od svoga supruga; nevěruj više njegovu obećavanju! jer on je izgubljen i za tebe i za sebe samog. Augusto, naš je imutak propao, a i tvoj, koji sam slěpo na kocku stavio bio. Nu zar je to najcèrnije i najgorje? Ne, ne, Augusto; ja sam izgubljen, izgubljen dušom i tělom, navěk, navěk, kao i bogatsto, koje sam bezumno potraćkao. Imao sam nègda sèrca, zdravlja, snage, odvažnosti; ali sve, sve je izčeznulo. Dà, dà, ja sam se izručio ja se svaki dan izručujem onomu, što je ujedno moj pakao i moje po vremenu utočište od nesnosive bède i nevolje. Ti ćeš se sěćati onoga nesrětnoga časa, u kom si saznala, da se je tvoj suprug podao pijanstvu. Tvoj sadašnji pogled na mene nesretnika — o da li ću ga igda zaboraviti?“

„Ali ti si bila slěpa u svom pouzdanju, i na skoro si opet meni věrovala. Tašte nade! Za me već onda nebijaše lěka, već onda bio sam izručen najdubljoj propasti.“

„O moja suprugo, moja nezaboravna suprugo, zašto si se s menom věnčala! Zašto sam otac onakove děce, kao što si mi ih ti porodila. Zar neima ništa tvoja neizrečena krasota, i nevinost naše nemoćne děčice, što bi kadro bilo, da me tèrgne sa ponora ovoga užasnoga? — ne, ništa! ništa!“

„Augusto, ti nepoznaš strašnju grižnju, nesnosivu bolju ote silne strasti. Ja hodam po sobi, mislim na svoj mili dom, na negdašnje lěpe nade i ufanja, na svoju suprugu, blago života svoga —, i na svoju neumèrlu dušu — i ćutim, da sve, sve to žèrtvujem, ćutim to s neizměrnom tugom i žalošću, ali eto ti one ure, one uzašne i klete ure, i sve je zaman. Ja se neću više k tebi povratiti, Augusto, i zato ti evo šaljem mali ostanak, koji sam još spasio. Ti imaš prijateljah i

Digitized by Google

rodjakah, a osobito snažan duh i sposobnost krěpkog dělovanja, što te uzvisuje nad svakdašnje gospoje, i ti, koja živiš, nemoj više biti skopčana s onim, koji je jur mèrtav. Istina je doduše, da ćeš mnogo, mnogo tèrpiti, počem se ovako silovito raztèrzaju vezi, koji sa nas skapčali; ali se ohrabri, jer bi doista više tèrpila i patila, kad bi dan po dan gledati morala lagano propadanje i umiranje svoga supruga. Bi li ti nuz mene ostala, da gledaš gdě izčezava sve, što si na meni nègda ljubila, i da podnosiš čudnovatosti, zlovoljnosti i mahnito běsnilo čověka, koji nemože sam sobom ravnati? Bi li ti hotěla svoju děcu žèrtvovati svojoj tugi i žalosti? Ne, Augusto, staza je moja tamna i užasna — ja ću sám da njom idem. Mene neće nitko sprovadjati. —

„Ukloni se u kakovo tiho skrovito pristanište i prenesi sva svoja čuvstva, svu svoju ljubav na svoju děcu, i odhrani ju, da u tvom sèrcu město izpune tvoga nevrědnog supruga. Dočim te sada ostavljam, ti ćeš se sěćati mene, kakov sam nègda bio, — ti ćeš me ljubiti i oplakivati, kad mèrtav budem; a kada bi kod mene ostala, tvoja bi se ljubav iznemogla, i ti bi me morala prezirati i odurjavati.“

„S Bogom dakle, moja Augusto, moja pèrva, moja najdraža ljubavi; s Bogom!“

A sa tobom, s Bogom i svoj nadi,
I kajanju grěšnih dělah radi.
Za me dobra više ovd' necvati,
I ti, zloćo, sad me věrno prati! —

Strašne, užasne su ove rčči; al se sasvim slažu sa mnom. Nemoj me tražiti, nemoj mi pisati. Za me neima spasa.“

Ovakov bijaše list, koji navěštavaše uništenje svih Augustinih nadah. Ima trenutakah vaja i žalosti, gdě se i najsvětovnije sèrce diže k Bogu. Augusta je bila plemenita, visokoumna i ljubeća žena, nu ona je živila samo za ovaj svět. Najveće njeno blago bijahu joj njezin suprug i njezina děca. Oni su joj bili njezin ponos, njeno pouzdanje, njena podpora. Oslanjajuć se na vlastitu svoju snagu i krěpost neosěćaše potrebоće, da se uteče k višjemu biću radi sreće i pomoći. Nu izpustivši ovaj list iz dèrhćuće ruke, učini joj se, kano da joj obamèrlo sèrce od jada i čemera i ona u zdvojenju svojom pogleda gore k Bogu. „Šta mi sada još ostaje, zašto bi jošte živěti mogla?“ to je bilo pèrvo čuvstvo njezina sèrca. Nu ona uztegne ovo pitanje sebičnoga svog čemera, zamoli u Svemogućeg pomoći, da bi ju okrěpio u slabosti njezinoj. Ovdě je započela upoznavati istine i nade věrozakona koje ju sasvim preobraziše.

Propast njezina supruga uništila je svaku mogućnost, da bi više igda slěpo i pouzdano obožavati mogla koje zemaljsko biće, te se svom svojom duševnom snagom izruči zaštiti svemogućega otca na nebu. Ona otidje u grad, gdě je bio njezin suprug, nadje ga i nastojaše, nebi li ga kako još spasila; ali sve zaman. On se je doduše kadno kadšto poboljšao bio; nu samo za kratko vrème, i da na novo uništi pojavivše se ufanje svoje supruge. A potom je začeo tělom venuti, čuvstvom i savěšću obumirati, i sve dublje i dublje propadati u kalu odurnoga životinstva, štono toli označava život pijančevanju izvèržena čověka. —

II.

Několiko godinah po ovom doseli se u něku malu i na pola razrušenu kućicu grada A. něka druga obitelj. Ona je bila iz četvero děce blědimi i upalimi obrazi

Digitized by Google

i mirna i tiha ponašanja, iz čega se je viditi moglo, da su već zarano prepatili mnogu tugu i nevolju. Medju njimi se je vidila uvenuta i težkom brigom zabrinjena majka, koje tamne i turobne oči, blědo lice i stisnjene usne bijahu svědoci něke dugotrajne skèrbi i čemera. Osim ovih osobah bio je još otac. Njegov smućeni pogled, nesigurni hod, hladni i okorni izraz pokazivaše njegovu skrajnu podlost, razvraćenost i izopačenost. Tko je nègda poznavao Eduarda Hovard-a u cvětu života njegova, taj ga doista nebi sada poznao u ovom kukavnom suprugu i otcu; a još manje mogao bi u ovoj propaloj ženi poznati nègdašnju krasnu, od svih slavljenu i obožavanu Augustu. Pa ovakove proměne nisu puke izmišljotine, to nam mogu dokazati mnoga nespokojna i razcviljena sèrca.

Augusta je svoga grěšnog supruga věrno pratila u svih tegobah i nevoljah razvraćenosti njegove. Malo po malo nestalo je svake nade, da će se on igda popraviti. Ona je vlastitima očima gledala i vlastitima ušima slušala sve one odurne i gadne prizore, na koje se čověku samo kad pomisli, već zgrožava, jer pijanstvo neima srědnje staze, neima pristaništa za velikodušje, sjani ukus ili za nježnosti tanana čuvstva. Sve, sve propada u gnjilosti moralne smèrti.

Više krat se je putnik koji, vidivši putem potepljućeg se Eduarda, začudio ulomkom klasičke učenosti i smušenjačkom navodjenju napola zaboravljenih pěsamah, koje bi običavao buncati u svojoj glupoj razpuštenosti. A ako bi stao, da toga čověka vidi, to nije moga ništa opaziti niti u njegovu licu niti u njegovih očijuh, čime bi ga razpoznati mogao od gadnog, prostog pijanca.

Augusta je otišla sa svojim suprugom u něki grad, gdě je sasvim nepoznata bila, da se barem ukloni poniženju svomu pred onimi, koji su ju u boljem stanju poznavali. Duga, strahovita borba, koja je uništila sve nade njezina života, uzvisila bijaše njezina čuvstva i postavila ih medju granice najbližjih okolnostih; a neutěšiva bol, radi koje je privikla, da se bavi s Bogom, podělila bijaše njezinu značaju něko nježno dostojanstvo koje se ničim drugim postići nemože. Istina, ona ljubljaše iskreno svoju děčicu, nu to je bilo svetom i čistom ljubavju, kakovom ju nadahnuše rěči onoga, koji se za čověčanstvo žèrtvova i koji reče: „Njim za ljubav posvećujem sebe sama, da budu i oni posvećeni.“

Siromaštvo, veliko siromaštvo, slědjaše ju svuda; nu ona ipak duhom neklonu. Sposobnosti, nègda samo zabave radi upotrěbljavane, bijahu joj sada izvor življenja, a uspomene njezina odhranjenja pružahu joj opet gradiva za odhranjenje svoje děčice.

Augusta bijaše ovdě istom několiko sedmicah, kad ju najednoč pronadje njezin brat, koji je malo prije za nju saznao bio. Sva moguća upotrěbi on sada, da ostavi svoga nevrědnoga supruga i da se k njemu preseli.

„Augusto, sestrice mila, ja sam te našao!“ reče on, iznenada stupivši u sobu, dočim je ona baš zabavljena bila někim poslom za svoju obitelj.

„Henriče, dragi brate!“ klikne ona sasvim zapanjena nenadanim dolazkom svoga brata; na tužna i žalostna nastupi stanka i glas joj zamukne pogledavši na bědnu sirotinju oko sebe.

„Ja vidim sve, Augusto, nekazuj mi ništa! Ti sve dublje i dublje propadaš i napokon ćeš sasvim propasti radi čuvstva svoga naprama mužu, koji ga nije vrědan ni dostojan. Toga sèrce moje više podnositi nemože, i ja dolazim, da te odavle odvedem, da te spasim od konačne propasti.“

Digitized by Google

Augusta se odvèrne od njega i sasvim razstrešeno pogleda na prozore. Nu ona se mahom sabere i njezin navadni izgled blagog podanja i tèrpljenja poprimi izraz čemerne tuge i žalosti.

„Henriče!“ reče ona okrenuvši se k njemu; „Još nijedna žena nebijaše tako nesrećna s drugim, kao što sam ja s njime bila. Kako da ja to igda zaboravim! Tko je bio od onih, koji ga nègda poznavaše, pa da ga ljubili i obožavali nisu! Svèt ga je u napast doveo, svèt ga je zamamio; pa i ja ista, ja sama navodila sam ga na put pogibelji i propasti. On pade i nebijaše nikoga, koji bi mu u pomoć bio. Ja sam ga molila, zaklinjala da se poboljša; on mi je to opetovano obećao, preduzeo si i začeo; — ali su ga opet te opet u napast naveli — isti njegovi najbolji prijatelji; dàpače još i onda, kad njegovu pogibelj već poznavaše. Oni su ga donle vodili, dokle je za nje sigurno bilo; a kada ga njegova razdraživa narav gonjaše izvan sigurnosti i pristojnosti, tada su oni hladnokèrvno stajali i sažaljivajuć ga za njim gledali. Kolikokrat su ga zaveli takovi bezdušni prijatelji; i koliko krat su ga onda do zdvojenja dotèrali svojim odvraćanjem i nemilim svojim ruganjem oni, koji su tišjom naravi i hladnijom kèrvi osigurani od ovih napastih, koje njega okružavahu. Šta, zar da sam ga i ja onda ostavila? Kakov bi razlog Bogu dati mogla? Kadgod ga je ostavio koji prijatelj, uvèk se je poznavalo na njem. Ja sam njegova supruga, i ostat ću njegova do zadnjega časka. Henriče, brate, ako ga ja ostavim, tada znam, da je navèk, navèk propao. Toga dakle nemogu učiniti; postèrpimo se samo još malo, — ja vidim, da sudjeni čas skoro doći mora. Znam doduše, da mi dužnost prama dèci mojoj brani nje dulje kod sebe dèržati. Uzmi je dakle sobom Henriče, uzmi, brate, dèčicu — zadnju utèhu moju — uzmi ih sobom. Možebit ću i ja skoro za njima morati; ali ne, neću prije, dok još jednoč nepokušam. Što je ovaj život za biće, koje je izmučeno, kano ja? — ništa, ništa. Ali vèčnost, vèčnost! Henriče! kako bi ja vèčnom zdvojenju njega izručiti mogla. Ja sam se uzdèržavala, dočim mi se sèrce moje razpadalo. Ja sam se uzdèržavala u svih nevoljah, koje žena podnèti može; ali te, te misli —“ ovdè stane, i činjaše se, kano da se sama sobom bori. Napokon ju svlada tèžka bol; ona nasloni glavu svoju na ruke, suze joj polete niz lice i tèlo joj sve uzdèrma od gorkih uzdisajah.

Brat njezin plakaše s njom, niti se je usudio više spominjati tako svečano zabranjenu stvar. Drugi dan rastavi se Augusta sa svojom dèčicom, ufajući se, da će možebit štogod opraviti moći kod svog supruga čuvstvom, koje bi se u njega možebiti pojaviti moglo s ovoga rastanka od dèčice svoje.

(Konac drugi put.)

Kako su Turci 29. svibnja g. 1453. predobili Carigrad.

Nedavno minulo je 400 godinah, što je pao Carigrad, glavno město bizantinsko-gèrčkoga carstva. Dana 29. svibnja g. 1453. predobio je važno ovo město sultan Mahomed, pošto ga je dva měseca jurišao. Vrědno je, da radi važnosti samoga dogadjaja i za ljubav čitateljem našim opišemo ovaj dogadjaj, kao što ga je opisao poljski povèstničar Wiszniewski.

Digitized by Google

Iztočni dio nègdašnjega rimskoga carstva, gèrčko ili bizantinsko carstvo, nije se već moglo ni braniti ni obraniti od navale turske. Poslèdnji zatočnik njegov, Vladislav, kralj poljsko-ugarski, pao je kod Varne g. 1444.; ostali kraljevi zapadne Europe vojevali su medju sobom, a u samom Carigradu bèsnila je rek bi mèržnja i nenavist proti katolikom rimskom. Pape su se bojali lukavštine i tvèrdoglavosti Gèrkah; goèkoji vladari dèržali su, da Carigrad nemože pasti, a gdèkoji opet, da ne nemože obraniti. Sam car Konstantin, imajuć dosta hrabrosti, nije imao dosta silah, da odoli Turkom.

Odmah pèrvih prolètnih danah g. 1453. zavladao je predvoj turske vojske svom okolicom carigradskom. Sultan Mahomed utaborio se najprije 5 miljah pred Carigradom, zatim je na čelu vojske u bojnom redu pošao pred zidine carigradske, pa razvinuv pred vratmi sv. Romana zastavu prorokovu počeo je 6. travnja 1453. jurišati glavno město bizantinske dèržave.

Do 200,000 turske vojske razměstilo se nad Propontidom, Janičari na čelu pred samim stanom sultanovim. Duboki prekopi štitili su svu vojsku. Tri sto ladjah imali su Turci na cèrnom moru, nu medju svimi bilo je samo 18 ratnih brodovah. — Carigrad sa dvijuh stranah morem obkoljen, imao je od kopna dvovèrstnu ogradu i prekop petdeset lakatah dubok, jednu cèlu milju dug i kamenom izložen. U samom gradu bilo je sto tisućah stanovnikah, medju njimi zanatnici, svećenici, redovnici, žene i mnogo takovih ljudih, koji su slabiji bili od ženah. Našlo se jedva 500 oružanih momakah, ovim su pomagale tri tisuće tudjih vojnikah, već unapred plaćenih; a ovo su bili ponajviše Mletčani i Genovljani pod vodjom Ivanom Giustinianom, plemićem Genovskim, komu je papa radi njegovih pobèdah na moru poklonio otok Lesbos. — Ulaz u luku carigradsku bio je zatvoren ogromnim laucem, uz kojega je bilo još i nèkoliko ladjah na straži; a izvan tog branili su luku tèrgovački brodovi mletački, genovski i kandički.

Car je razredio straže po slabijih městih, pa je otišao da brani izvanjske ograde. Pèrvih danak silazili su vojnici u prekop ili u široko polje na mejdan junački s prednjimi stražami Turakah, te su se tako ohrabrili. Kasnije su strèljali samo izza zidinah, a što su Turci bližje pod nje dolazili, to su Gèrci sve smèlji bivali, nu nestalo im je na nesreću praha. Imajuć samo nèkoliko malih topovah nisu s njimi mogli mnogo raditi, jer se nisu usudili veće topove povući na zidine, da se nesruše. Turci usuprot, znajući da su zidine slabe, postavili su proti njim sto po prilici topovah, a medju njimi jedan ogromni top, iz kojega se na dan samo sedam putah strèljalo. Iz početka su topovi turski samo viku i buku činili, nu kasnije su kèršćani, pomoćnici dani od Hunjada, naučili Turke bolje měriti i pogadjati.

Približili su se dakle sasvim prekopu, te su ga počeli zasipavti, bacajući unj množinu fašinah, sudovah, kladja i t. d. Tko je u toj žurbi pao u prekop, taj je zasipan na sve věke. Nu što su Turci za dana najvećim naporom i uz kèrvavu borbu zasipali, to su Gèrci po noći odmetali i izčistili. Strèljali su ne samo iz velikih topovah, već su i makinami naredjenimi po rimskom načinu bacali u grad kamenje i strèlje; uz prah, koji je nèšto prije izumljen, služili su se i tako zvanim gèrčkim ognjem. Ogromni toranj, koji je trostrukom bikovljom kožom pokrit bio, vozili su na kolicah, pa su iz škuljah njegovih strèljali, a vojnici i zanatnici su izlazili, te su spuštali ogromne lotre, koje su željeznimi kvakami k zidu prikopčili; pa su ovako kao po mostu navaljivali Turci na Gèrke. Već su srušili toranj sv. Romana, već gèrnu kroz pukotine u grad, Gèrci ih tuku i tèraju, dok ih nije

Digitized by Google

razstavila tamna noć i konac učínila kèrvavom boju. Car i Giustiniani nepočivajući ni časak, probavili su cělu noć na zidinah, da těraju ljude na dělo, od kojega je sada viséla sudbina věre i otačbine. Drugi dan opazio je Mahomed strašno sèrdit, da su mu Gèrci spalili dèrveni toranj, prekop očistili i toranj sv. Romana pogradili.

Ova nenadana radinost Gèrkah počela je mèrziti Mahomeda, te se kasnije i to govorilo, da je bio nakanio Carigrad ostaviti, da ga nije něki njegov vezir od toga odgovorio. Turci su uviděli, da neće predobiti grada, ako nebudu navaljivali nanj i sa mora. Nu u luku nisu mogli prodrěti, jer je za velikim lancem bilo osam većih i dvanaest manjih brodovah, a izvan toga nebrojenih galerah i ladjah tèrgovačkih, pa su se bojali bitke na moru.

U takovih okolnostih odredio je Mahomed, da se iz Bospora po kopnu prenesu sve pomanje ladje na drugu stranu luke, u zalév, koje najdublje zaséca u kopno. Jedno ovo město udaljeno je od drugoga tri milje, zemlja je bèrdovita i šašom obraštena. Turci su morali ladje vući okolo predgrada Galate, naselbine genovske; nu uvěreni, da će Genovljani mirni biti, ravnali su put, pokrivali su ga velikimi daskami, koje su lojem namazali. Ladje na kopno izvučene metnuli su na kolica, pa su ih turali po gladkom podu. Osamdeset galerah prošlo je ovako po kopnu, na kojih su zastave pèršile i radostne se pěsme orile.

Tako su za jednu noć izvukli sve ladje gore, a drugi dan spustili su ih dolinom u more, na takovo město luke, kud radi plitke vode nisu mogli težji brodovi gèrčki. Mahomed bio je sada gospodarom gornje strane luke, te je napravio iz sudovah, kladami pričvèršćenih, željezom spojenih, daskami pokritih, ploveći grad, na koji je povukao svoje najveće topove. Gèrci su u zalud nastojali, da noćju spale galere i dèrveni grad. Poslě četerdesetdnevnoga jurišanja približavao se poslědnji časak. Mala posada, koja bi bila imala braniti grad na dvijuh stranah, klonula je duhom i snagom.

Već od několiko danah pripravljali su se u logoru turskom za veliku bitku, nu zvězdari naznačili su Mahomedu dan 29. svibnja; dana 27. u večer izdana je dakle poslědnja zapověd. Glasnici su po svom logoru oglašivali rěči Mahomedove: „Ako bi běžeći imali i ptičja krila, to neće uteći osveti Sultanovoj.“ Janičarom je zapovědano, da dušu očiste molitvom a tělo sedmerim umivanjem, pa da poste do sutrašnjega večera. Derviši su tèrčali po logoru, razglašivajući, da će svi koji u boju padnu živiti u věčnoj mladosti u raju i u družtvu cèrnookih vilah. Mahomed reče, da će njemu biti samo město i sgrade, zlato, srebro i krasni spol ostavljajuć svojim vojnikom; a tko se pèrvi popne na zidine, da će postati pašom najlěpše i najbogatije pokrajine. Obećanja ova razpalila su volju za vojevanje; glasovi: „Jedan je Allah, a Mahomed njegov prorok!“ razlegali su se po logoru, odjekivajući se od zidovah prestrašenoga Carigrada, a oganj zapaljen od Galate tja do Dardanelah odbijao je svoj žar po gladkom moru.

U samom Carigradu zavladao je strašan strah; Gèrci su u slavnom pohodu nosili ulicami obraz majke Božje, kajali su se glasno za svoje grěhe, nu vikale su i na cara, što nije grad predao, dok je vrěme bilo. Car Konstantin sakupio je u oči 29. svibnja sve znamenitije Gèrke i Latine, te im je govorio vèrlo ganutim glasom; ovo je bio pogrebni govor někad svetom vladajućemu gospodstvu rimskomu! Svi pritomni plakali su gorko, gèrlili se uzajemno, spominjali se prošastih vremenah i odlučili, da će umrěti.

Digitized by Google

Zatim su svi vodje prošli na svoja města i probavili noć na zidinah. Car je s věrnimi svojimi prijatelji otišao još jednom u hram sv. Sofije, koji je malo zatim imao postati mečetom, te su se na skalinah pred oltarom plačuć i naričuć poslědnji put pričestili. Opočinuv malko u carskom gradu, gdě se je u pozlaćenih sobah odzivao plač i jaukanje, molio je car za oproštenje sve koje je ikada uvrědio; u taj par klonuo je duhom i ronio gorke suze; na časove zavladala je njim strašna tuga i žalost. Nu kao muž jaka duha bèrzo se opet ohrabrio i jednim skokom skočio na konja, da još jednom preléti céli grad i učini naredbe za poslědnju borbu proti Turkom.

Ovo je bilo u kratkoj vedroj noći. Već se svitalo, kad je car objahao céli grad. Straže na tornjevih čule su cělu noć prasku turskih topovah i približavanje bojnih spravah. Turci su svoju vojsku, topove i fašine u tišini pod pretnjom smèrti zapovědjenom privukli do na kraj gradskoga prekopa. Rano u zori, dok je još mnogo zvězdah na nebu bilo, *glasovitoga dana 29. svibnja 1453.* počeli su Turci boj sa kopna i sa mora.

Najprije su udarile čete kojekakvih běgunacah, koje su se, nadajuć se pljaškanju sklupile u turskom taboru. Sama uredna vojska těrala ih je napréd. Svako tane gèrčko bila je gotova smèrt za ovaj smet, koji je směliji postao, kad se počeo popinjati na zidine gradske, nu Turci bacili su ih natrag, tako da su za časak těla njihova napunila prekop. Nu sad se dignu dvě paše, anatolski i rumelski, pa se približe grozovito vičuć gradskim zidinam, ali Gèrkom je loša sreća bila. Biju se céle dvě ure, brane se što se ikad mogu, čuje se glas cara vičućega, da ovim poslědnjim naporom spase grad i věru — nu Janičari běže těrani od snažnih gèrčkih vojnikah. U to dodju već u treću borbu nove čete janičarske medju njimi sám sultan na konju s buzdovanom u ruci, oko njega ima 10,000 po izbor vojnikah, a za njim množina kèrvnikah, koji su svakoga běžećega smaknuli. Zvuk vojničkih trubaljah zaglušen je gèrmljavinom topovah naměštenih po obali, po galerah i po plovećem gradu. Tamni oblaci dima zastèrli su mnogo junačkih činah!

Najljući boj bili su kod vratah sv. Romana i okolo grada Blahernah. Od Gèrkah vojuju samo najhrabriji. Demeter, Kantakuzenos i Teofil Paleologos idu kao běsni lavovi u najveću nalogu osmanlijah, i janičari moraju još jednom běžati. U to ranilo je tane u ruku Giustiniana, koji je ponajviše branio grad mudrim savětom i velikim junačtvom. Car videći, da ide sa bojišta, vikne mu: „Rana tvoja nije težka, a pogibelj velika; trebamo te ovdě, kuda ideš?“ — „Putem, koga je Bog Turkom otvorio!“ reče Genovljanin i obrodi u Galatu, da si ranu zaveže. Za njim otišlo je mnogo Latinah. U taj dakle par, kad se trebalo najbolje braniti proti navali turskoj, bilo je najmanje boracah. Turakah bilo je malo ne sto putah toliko koliko kèršćanah, a zidine gradske već su se obarale od strašnih topovah turskih.

Janičar Hasan uzrasta i snage divne sa sabljom u desnici, a štitom u lěvici, popeo se pèrvi na zidine gradske. Od njegovih 30 drugovah palo je 18 od gèrčke ruke; Hasan branio se hrabro na zidu, nu bude sbačen; dignuo se još jednom na noge, nu Gèrci su ga strěljami i kamenjem obsipali. Turci potaknuti primèrom Hasanovim dignuli su se i zauzeli zidine i tornjeve, a Gèrci počeli su běžati. Glavna četa Janičarah prodèrla je u grad pukotinom uz vrata sv. Romana. — Hitro kao strěla raznešen je glas, da se poluměsec světi na zidinah i na gradu! Ovo začuvši Ivan Paleolog sèrne medju čete neprijateljske, sěče lěvo i desno, ubija sve, što mu pod ruke dodje, nu napokon ranjen po cělom tělu nemože već sám

Digitized by Google

sebe braniti. Uz njega leži Franjo Toledo, Teofil, Paleolog, Demeter Kantakuzenos. Car se sveudilj bori i brani kao pošten vodja i vojnik. Napokon izčezne. U divljem boju u divljoj smutnji poginuo je poslědnji car rimsko-bizantinski — rukom Bog zna čijom!

Sad je běžalo sve što je živo bilo. Mnogi su se udusili u uskih vratah sv. Romana, drugi su opet stisnutima očima skakali sa zidinah. Turci gèrnuli su u grad. Bojeći se, da će se Gèrci oprěti, ubili su s města svakoga, koga su srěli. Gèrci běžeći iz kućah i samostanah skupljali su se po ulicah kao prestrašeno stado, drugi su opet gèrnuli u hram sv. Sofije, tako da je za jednu uru pun bio ljudih starih i mladih. Gèrci su věrovali proročanstvu někoga redovnika, da će Turci, kad zauzmu Carigrad, Gèrke těrati do stupa Konstantinova, koji pred ovom cèrkvom stoji; a tad da će doći s neba angjeo s mačem u ruci, pa da će ga dati siromašnomu někomu čověku, te će reći: „Uzmi mač, pa se osveti za narod božji. — A Turci da će běžati tja do granicah persianskih. — Nu Turci su ipak razbili vrata cèrkvena i vojnici su stali birati što je lěpših bilo Gèrkinjah; muževe su svezali do poslědnjega. Sad je nastalo okrutničtvo veće nego što je bilo prije na zidinah: raztèrgane su sve veze rodbinstva, prestala je razlika stališah. Vika otacah, jauk materah, plač i cviljenje kćerih i děce nije moglo ganuti nesmiljena sèrca okrutnih vojnikah. Ulice su bile pune zarobljenikah, vojnici plěneći i plačkajući putem těrali su ih kijačami pred sobom. Medjutim je na drugoj strani grada světina s gorućimi svećami u rukuh, neznajući što se na drugoj strani dogodilo, slavila slavnom procesiom svetac sv. Theodosie. Do 6000 Gèrkah odveli su Turci u logor svoj i na svoje brodove, razposlavši ih na sve krajeve turske dèržave.

Pljačkanje je počelo ob jednoj uri po podne, te je trajalo do osme, kad je Mahomed sa svojimi veziri, pašami i tělesnom stražom unišao kroz vrata sv. Romana u grad, gdě se čudio i divio lěpoti kojekakovih sgradah. Udariv sěkirom o kovovi stup na hypopodromu sjahao je s konja i unišao u cèrkvu sv Sofije. Tu je odmah zapovědio, da se unište slikarije i mozaiki, koje već nisu uništili njegovi vojnici, te je iz hrama kèršćanskoga učinio mečetu muhamedansku; pèrvoga petka sazivao je već derviš pravověrne osmanlije na molitvu, imam je iz prodikaonice prodikao, a Mahomed je izvèršivao ramazanski post ondě, gdě je malo prije poslědnji car bizantinski slušao sv. misu.

Padnuće Carigrada važan je bio dogadjaj za cěli svět, nu u tadašnjoj Europi malo je buke počinio. Europa baveći se velikim izhićenjem literaturom i historiom gèrčkom nije se spominjala Gèrkah živućih pod turskim jarmom.

Vrata sv. Romana, kud su Turci unišli u Carigrad, zove se sada top-kapu; pred njom je brežuljak, s kojega se može pregledati cěli grad, nad vrati pèršila je sand-žak-šerif, t. j. zastava prorokava a iz nje izdavao je Mahomed zapovědi svoje. Uz vrata vidi se i dan danas prolom nezazidani, koga su učinili Turci svojimi ogromnimi topovi jurišajući grad, u vratih su još velike kuglje iz kamena, a od ogromnih topovah, iz kojih su izstrěljane imaju vrata svoje ime. Okolo ovih vratah mora negdě město biti, gdě se poslědniji car borio, branio i pao kao junak. Na uspomenu ovoga junačtva neima ni kamene ploče ni uspomenih novacah; nu što su ljudi zanemarili, učinila je priroda. Raste ondě někakvo prastaro i lěpo dèrvlje, s kojege si putnici tèrgaju grančice s cèrvenimi jagodami na uspomenu poslědnjega i najboljega Paleologa.

Digitized by Google

Srodstvo.

„A gdě su ti obični prijatelji i gosti, koji su kod tebe jeli i pili, oni te danas samo těše i žale? — A oni strani prognanici, koje si ti u nevolji těšio i po tadašnjoj svojoj mogućnosti podupirao, ako su se pored tvoje zaštite i povratili u otačbinu svoju, ni nemisle sada da dodju i da ti pomognu. Nedao Bog, da te nesreća potegne pa da k njim odeš; ovi te nebi pogledali, nebi ti žednomu pružili čašu vode.“

„Jedan me je samo od njih zamolio i to Ibrahim, koga si po smèrti otca njegovog kao sina primio, pet godinah poučuvao i na put izveo, da ti javim, da će sve učiniti za izbavljenje tvoje i pošilja ti ovu zapečaćenu kesicu.“ Ovdě ti predajem pismo, koje sam od někog stranog primio.“

Kad Duklan otvori predanu kesu, nadje, da mu Jbrahim — pošilja 500 dukatah s ceduljom, u kojoj ga moli, da ovaj mali darak primi za znak priznanja i zahvalnosti. — A kad otvori pismo i kad ga pročita, vidi, da mu něki od stranih onih bivših prognanikah pošilja naputak, da može kod Isama tèrgovca ispahanskog dignuti 200 dukatah, te ga moli, da mali ovaj darak neodbaci, već da ga primi u znak priznanja, uvěravajuć ga, da ga ni u buduće zaboraviti neće.

„Vidiš — reče Duklan prijatelju svomu — da pravo veli poslovica naša:

„Učini dobro nekaj se;
Učini zlo nadaj se.“

„Ima još ljudih na ovom světu, ima još zahvalnosti!“

Pèrvi dan pred večer po naimenovanju Kadibovom za velikog vezira, prijavi se najbogatiji ispahinski tèrgovac kod njega, koji kako u sobu pristupi, tri puta se nakloni do cèrne zemlje, približi mu se velikom poniznošću, i rekne s prekèršténima na pèrsijuh rukama: „Ja, kao najbližnji srodnik tvoj dolazim, da te umolim, da mi tu milost kod šaha izposluješ, da mi se pověri naměstničtvo karasansko.“

„To ću ti učiniti — odgovori mu Kadib — jer mi na sèrcu leži, da usrećim sve svoje srodnike, i da im priskèrbim pèrva dostojanstva. — Ti mi kažeš, da si rodjak moj? — A to je dobro i za me i za te, al moraš srodstvo ovo dokazati, jer sam u velikoj sumnji, buduć mi ti to nisi nikad kazao, niti si se ikada javio kao moj srodnik,“

Na ovo mu prositelj naměstničtva karasanskoga odgovori: „Ja sam imao praděda, koji se Kadib zvao, koji je bio sasvim mudar i krěpostan.“

„„Je li taj tvoj praděd bio u kakvoj velikoj službi, je li bogat i imućan?““

„Jeste! Bio je namětnik karasanski, bio je bogat i imućan. Kao što on, tako je i děd i otac moj bio u službi, zato i ja želim, da činim usluge otačbini svojoj!“

„„Dobro! — Nu kaži mi sada, koliko je taj tvoj praděd děce imao?““

„Dvoje.“

„„Jesu li i ovi imali děce i koliko?““

„Obojica dvoje; jedan je imao sina, a drugi kćer, to se dvoje děce oženi i rode opet dvoje děce, od koje je jedan bio tvoj otac.“

Digitized by Google

„„Věrujem ti sve što kažeš, zašto iz tvoje besěde vidim, da poznaš naš rod, nu jedno ću ti samo primětiti; ja bi bio morao od toga ostavljenoga velikoga imanja moga otca dobiti pripadajući mi dio naslědja; a evo ti kažem, da nisam sve do sada ni pare primio. Kaži mi dakle, koliko je bilo imanja našega děda?“

„Moglo je biti najmanje 1000 kesah.“

„„To ja imam pravo tražiti polovicu toga, kao moje naslědje; i evo ti sada kažem, da ću tebe samo pod tom pogodbom sa svoga srodnika priznati, ako mi predaš moje naslědje, ako li to neučiniš, a ja ti se kunem velikim prorokom, da to ovako ostaviti neću; sad sam u takvom dostojanstvu, da ću lako dobiti, što me po pravici ide.“

„To ti ja nemogu dati.“

„„Malenkost! Znaj, da sad radim o sreći svojih srodnikah, pa je pravo, da mi rodjaci moji dadu što me ide po zakonu; ja bi bio nevaljao čověk, kad bih to ovako pustio.“

Prositelj karasanskog naměstničtva videći ozbiljnu naměru velikog vezira, pohiti kući i donese Kadibu odmah sutra dan 500 kesah. Kadib padne mu oko vrata, izljubi ga svega i obeća mu, da će nastojati na svaku ruku, da ga naměstì za karasanskog naměstnika. „Evo se ti kunem velikim prorokom, da ako ti za osam danah nedobiješ naměstničtva karasanskog, da ni ja neću biti velikim vezirom.“

Od velikog vezira prepoznani i izljubljeni brat pohiti radostan kući svojoj. Koga je god na putu srio, svakomu se hvalio, da će do malo postati naměstnikom karasanskim, dokazivajući, da je 500 kesah u ime dokazanog srodstva izdao. Svim je hvalio naměru vezira prema svojim rodjakom; a sutradan bio je pun dvor velikog vezira samih njegovih srodnikah.

Drugom rodjaku reče Kadib: „O tom neima ni sumnje, da ti nisi moj rodjak: mi smo braća; nu ja se dobro spominjem, da su dědovi naši medju sobom veliku parnicu vodili. Znaš li ti o tom štogod?“

„Něšto se spominjem.“ odgovori ovaj.

„Tvoj dědo nije pravo imao, nu kao silniji i mogućniji dobio je parnicu i upropastio děda moga. Ja ću sada parnicu ponoviti, a u ovom dostojanstvu lako mi je nepravdu dokazati, pak ću ja tebe upropastiti; nu buduć da se ja samo o sreći svojih rodjakah staram, to gledaj da popraviš s dobre volje otu nepravdu, ako hoćeš da stećeš željeno dostojanstvo, te mi donesi 400 kesah. Ti bi mi doduše morao i kamate platiti, nu ja ću s tobom kao brat s bratom, pa ti praštam i kamate i troškove.“

Trećem rodjaku odgovori Kadib: „Ti si me ravno uvěrio, da si moj rodjak, nu ti moraš i to znati, da je pokojni moj otac na samèrti tvomu otcu dao na ostavu 20,000 grošah, a ja po smèrti moga otca nisam baš ni pare dobio; mislim, da je otac tvoj bio čestit i savěstan čověk?“

„Jeste!“ odgovori ovaj.

„Kad je otac tvoj tako krěpostan bio, nesumnjam ni malo, da mu i sin nije pošao njegovom stazom. Ti zaista nećeš otca svoga sramotiti, te ćeš meni danas još vratiti amanet i izkupiti čast otca svoga.“

Ovako je Kadib pozdravio svakoga svoga rodjaka, uvěravajuć ih, da će im pověriti pèrve službe, a ako oni nedobiju službe, da će i on prestati vezirom biti.

Sedmi dan zapovědi Kadib, da pozovu pred njega Rustafu, papudjiju. Kad ovaj začuje, da ga veliki vezir zove i da će ga dvorskim papudjijom imenovati,

Digitized by Google

gotovo se onesvěsti. Siromak starac pohiti kući, oděne se što je bolje mogao, ode u dućan i kupi si nov turban i dodje u dvor velikoga vezira. Došav u sobu sav se upropasti, kad nadje oko vezira skupljene sve same pèrve tèrgovce ispahinske, te padne na kolčna i dopuzi do otomana, gdě se vezir izvalio i pušio. Kadib mu pruži nogu, a starac stane dèrhćućom rukom měriti.

„Ti imaš kćer," zapita ga Kadib.

„„Imam, sjajni nad sjajnimi!""

„Ona je lěpa?"

„„Ako tvoja sjajnost to izvoli priznati.""

„Ona je u někog mladića Kadiba zaljubljena, pa kakav je to mladić?"

„„Bekrija, skitalica, papudjija, koji svoj zanat nije naučio, niti će ga ikad naučiti.""

„A ja sam bio po njega poslao, nu njega nisu u dućanu našli; pravo veliš, da je skitalica. Nu ima li taj Kadib još i drugih kakvih porokah?"

„„Više nego vlasih na glavi, a baš da ih i neima, moje kćere neće dobiti.""

„A zašto?"

„„On je siromah mladić bez imanja i ijednog rodjaka.""

„On neima rodjaka? Pogledaj sve ove, koji tu na okolo stoje, pogledaj im u oči, pa se uvěri, koliko rodjakah ima."

Stari papudjija pogleda sve okolo stojeće pèrve tèrgovce Izpahinske, pa se sav obezekne, kad Kadibu u oči pogleda, a kad ga prepozna, padne na zemlju i stane vikati: „Ala! Ala! sad sam propao!"

„Nisi!" — poviče mu Kadib, směšeći se -- „nu tek od danas ćeš znati, kako se živi. — Idi Rustafe! i dovedi svoju kćer, koju ljubim i koju ću za ženu uzeti."

Starac Rustafa se digne od radosti sav uzhićen, izleti iz sobe i pohiti kući. Kako u sobu udje, zagèrli svoju kćer i rekne joj plačnim glasom: „Ustaj kćeri, sretna kćeri moja, obuci najbolje odělo i pohiti sa mnom u dvor velikog vezira, ondě nas čeka sreća! Znaj draga, da te Kadib tvoj čeka i da te želi za ženu uzeti."

Svatovi budu taki uredjeni; kako se ženitbena svečanost svèrši, pripravljena je velika čast, na koju su svi rodjaci pozvani, a i stari Rustafa.

Kad su svi gosti za stolom sědili i veselili se, jave Kadibu da je došao poslanik od šaha i da želi nutra doći. Sad pomisle svi, da šah velikomu veziru svomu i nevěsti njegovoj darove pošilja, pa su željno izgledali poslanika. Poslanik kako u sobu dodje, maši se u njedra, izvadi ferman i začne čitati:

„U ime vladara Persije, velikoga šaha Abu-Kosru."

Svi gosti ustanu i poklone se do cèrne zemlje. — Poslanik stane datje čitati:

„Moja je volja bila prije osam danah Kadiba za moga velikoga vezira imenovati i Duklana izbaciti, danas je moja volja Duklana natrag pozvati i izručiti mu predjašnje dostojanstvo. Kadib da još danas preda Duklanu vezirstvo, za koje on, nije stvoren i neka se povrati u mrak. Ja sam rěč odèržao.

Sad poslanik ušuti i gosti se jedan po jedan, kao poslanik iz sobe izadje, kradomice izvuku i razidju, ostao je sam Kadib sa starim Rustafom.

Rustaf je siromah dèrhtao kao prut, a kćerca je njegova grozne suze ronila niz bělo lice.

Kadib ravnodušan pogleda veselim licem po sobi, pa kad sobu prazna vidi grobotom se nasmije. Po dugom smijanju uhvati za ruku ženu svoju i njenog sta-

Digitized by Google

rog otca, i odvede ih u drugu sobu govoreći: „Vidite li, dragi moji, ovo blago? Ovo su mi rodjaci moji kao dio moga naslědja predali. Hvala Bogu i velikomu proroku a i samomu světlomu šahu, što sam došao do bogatstva. Sad netreba da se išta brinemo; mi ćemo i bez velikog vezirstva sjajno živiti. *(Iz Sedm.)*

O munjevnom magnetizmu.

Odkad je Kutnogorski iznašao knjigotiskarstvo, nije se nitko toli sjajnim izumom proslavio, kao što se proslavio Danac Oerstedt godine 1820.

Već su učeni ljudi odavno slutili, da munjina na magnet někim načinom děluje; tako su mornari na brodovih opazili, da je sěvernica (boussole), kad je grom u nju udario, izgbubila ono svojstvo, kojim je prije put po moru kazala. Mnogi fizici nastojahu, da pronadju taj savez izmedju tekućine, te su u tu svèrhu izzrazjivali Leiden-ovu bocu sěvernicom, ili su pako učinili, da je munjevna iskra tik sěvernice preskočila; tim su doduše opazili něku proměnu na sěvernici (umětnom magnetu), nu ne toli znatnu, da bi otud kakove važne poslědke vući mogli. Oerstedt, professor u Kodanju, pomislio je pèrvi, da munjevna sila, ako želimo znanut proměnu na sevěrnici proizvesti, mora neprestano a ne hipno na nju dělovati. On je dakle upotrěbio u tu svèrhu galvanički potok i tim je postigao svoju svèrhu, a učenom světu otvorio široko polje za najvažnija razmatranja i znanstvena iztraživanja, koja su već do naših danah najsjajnijimi uspěsi urodila. Najprostiji pokus, koji se po Oerstedt-ovu naputku činiti ima, da se uvidi znatni upliv munjevnog potoka na sěvernicu sastoji u slědećem:

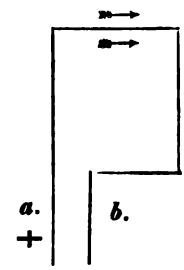

Uzme se podosta debela bakrena žica, te se tako svije, da čini četverac (quadrat), kojega je svaka stran 8 — 10 palacah dugačka, a pèrva i zadnja stran da je produžena, kao što to pokazuje lik ovdě priloženi. Ako oba konca bakrene žice, *a.* i *b.* spojimo s jakom galvaničkom bateriom, to će onda pri jednom koncu *a.* u ovaj četverac ulaziti, n. pr. pozitivni potok, a pri drugom koncu *b.* opet će izlaziti, tako da munjevni potok u četvercu kruži. Metnemo li četverac, u magnetički poldnevnik *), a unj sěvernicu, to će ona mirno i s četvercem usporedno (parallel) dotle stati, dok četverac nije spojen s galvaničkom bateriom, nu kako se njegovi kraji spoje s munjevnimi skrajnici tako, da po njem munjevni potok kruži, gane se umah i sěvernica iz svoga poldnevnika i to, ako ulazi u četverac positivni potok, sad od poldnevnika iztočno, sad zapadno, kao što je sěvernica bila ili sgora nad bakrenom žicom *c. d.* ili pod njom. Umah kako je prestao munjevni potok teći u četvercu, povrati se i sěvernica u svoj poldnevnik.

Nu munjevni potok neděluje samo u okretnom, već gotovom magnetu (kao što je sěvernica), nego on pobudjuje i ondě magnetinju, gdě joj prije ni traga nije bilo. To možemo lahko viděti u najprostijem pokusu, ako one bakrene žice, kojimi se u galvaničnih bateriah munjevni potok vodi, u željeznu piljevinu zabodu; jer će ih umah

*) Ako sěvernicu ma kako iz města ganemo desno ili lěvo, ona će se uvěk opet u isti polažaj pram sěveru pověrnuti, i u ovom položaju nepomično ostati; ovaj nepomični polažaj zove se magnetički poldnevnik.

Digitized by Google

piljevina prihvatiti, i kako potok prestane teći, opet spasti. Al munjevni potok pobudi magnetinju i u svakom drugom za magnetinju sposobnom tělu, kao što vidimo iz slědećeg primĕra:

Uzmimo staklenu cĕv, metnimo nutar željezni prutić, pa onda omotajmo prĕčki cĕv žicami galvaničke baterie, te će umah, kako potok kružiti počme, željezni prutić magnetički postati. Podobnim načinom može se iz mekoga željeza načiniti tako jak magnet, da svojom jakošću najjače umětne magnete nadilazi. U tu svĕrhu uzme se podebeo komad meka željeza u oblik podkove zavinuti, pa se bakrenom žicom, počamsi od dolnje strane pram svodu, omotaju obĕ strane tako, da omotavši pĕrvi krak prelazi žica pod svodom na drugi. Ako se sad oba kraja žice spoje s galvaničkom bateriom, postane žel ezo, žicami omotano tako silno, da može na kotvici (Anker), koja se odzó k podkovi metne, velike težine nositi. Takova željezna podkova, koja ima proměr od 3 palca, može do 1000 funtih dĕržati. — To se razumijĕ, da bakrene žice moraju biti svilom omotane, da doticajući se medjusobno munjine svoje neuništuju.

U takvom magnetu načinjenom pomoću munjevnoga potoka jest uvĕk na jednom kraku positivni skrajnik a na drugom negativni; nu ako se směr munjevnoga potoka proměni, t. j. ako ondĕ, gdĕ je prije u omotanu žicu ulazio positivni potok, na jedan put ulazi negativni i obratno, tad se umah proměne u načinjenom magnetu i skrajnici. Na ovom svojstvu munjevnih magnetah osniva se množina munjevno magnetičkih strojevah. Nu medju svimi ovimi ustroji, koji se ipak sbog znatnih troškovah s parostroji dosad natĕcati nisu mogli, zaslužuje munjevni magnetizam najveću pozornost s toga, što je njegovom pomoću udĕlotvoren munjevno - magnetički bĕrzojav, o kojem će drugi put govoriti.

Izpravak. U članku o galvanizmu u br. 22. na strani 346. valjalo bi, da je u redku 18 munjina negativna, a ne pozitivna, a u redku 19. munjina pozitivna a ne negativna.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Sad, kad bi trebalo da se uživamo lĕpoga vremena, pada neprestano kiša; a ovo neškodi samo Zagrebčanom, koji se nemogu šetati kako bi htĕli po Tuškancu, Maksimiru, k Savi itd. već škodi najviše našim poljskim gospodarom, koji se nemogu dočekati rodne godine, a škodit će po svoj prilici i savskomu mostu, jer je Sava već jako velika.

U Virju. 12. lipnja. Ako me nitko nepreteče, to ću biti pĕrvi s mojim izvĕšćem. A što nam koristi mučati Ljubav se neda zatajiti, kao ni kašalj. Da čujemo. Sinoć imadosmo opet jednu kazališnu zabavu od dobrovoljacah proizvedenu. Dva kazališna komada: „Palježina“ i „Udovac“, kao i pĕsmice ovim pripletene, bijahu duša zabave naše. Svĕrha moja nije da opišem kako su pojedine osobe svoje zadaće razrešile, zato je moje pero preslabo, a i neznam zašto bi to bilo, jer se dobro dĕlo samo hvali.

Gledaocah bijaše tu sa svih stranah a po najviše iz Gjurgjevca. Živili dakle! Želiti bi bilo, da imamo češće ovakove duševne zabave, a to nezavisi, kao što mi se čini, toliko od dobrovoljacah koliko od domorodacah i domorodkinjah, koje bi imale sjedinjenimi silami raditi, da se tako rĕdke u nas zabave sve malo po malo ukorĕne, i to ne od danas na sutra, kao što je to žalibože u nas običaj, nego za vĕke i vĕkovah.

Znati nam napokon valja, da je navedena gore zabava uredjena na čast učionsko - izpitnim članovom, kamo spada i. g. Hadjić, ravnatelj učionah, i to nastojajnjem gospodina učitelja L. i učiteljskog pomoćnika g. K-a.

=

Slavenski glasnik. Slovenski prevod „Uncle Tom's Cabin-a“ već je gotov, cĕna mu je 40 kr. sr. — A gdĕ je naš „Striče Tomo.“

Digitized by Google

— „Zora Jugoslavenska“ premda je gotova nije još izašla. Kad izadje progovorit će o njoj obširnije.

— Veteran sèrbske književnosti, načelnik popečiteljstva prosvète, Dimitrije Isajlović umro je u noći 10. lipnja. Věčna mu pamet.

— Čujemo, da se u tiskarni Gajevoj tiska slovnica g profesora Babukića.

— G. R. A. Fröhlich izdao je u Beču kod Venedikta: *„Kurze theoretisch-praktische Gramatik der serbischen Sprache für Deutsche.“* U Beču je nadalje izašao: „Dějepis lidstva“ (za škole) spisao dr. K. Lanyi II. Historia srědnjega věka. Sv. 1. Pèrva doba srědnjega věka. Zatim: „Die Kirchen der Stadt Krakau,“ od dra. K. Wurzbach-a.

— Poznata pripovědka g. Josipine Turnogradske: Boris, pèrvi kèršćanski kralj bugarski prevedena je u bugarski jezik i izdana u Carigradu. Cèna joj je 5 kr. sr. Dopisnik Sèrb. Dnevnika dèrži, da je ovo veliki naprědak, što u Carigradu izilaze bugarske knjige, jer su se tomu prije protivili i Gèrci i Turci.

— G. Fr. Peška preveo je izvan Mickievićih baladah i izbor Berangerovih pěsamah.

— U Harkovu izdane su pěsme podčastnika *Jegora Lihačeva* od štovatelja pěsnikova, koji je napisao njegov životopis. Lihačev se je narodio g. 1807 u selu Kaljodejevoj-Rožanovo; otac mu je seljak. Gospodar toga sela uzeo je k sebi mladoga Jegora, te je ondě odgojen. U ovom izdanju ima svih pěsamah 40. Razdeljene su na elegie, romance i pěsme, i nadpise k slikam. Pèsme su ove zvučne i dosta sladke. — U Petrogradu je ugledao bèli svět opet novi izvorni roman pod naslovom *Stražmèstrova kći*. Roman je ovaj razděljen u tri děla, spisao ga je něki K. G . . . n. Ovaj roman cène ljudi iz tri razloga, pèrvo što je čutljiv, drugo što je mističan, a treće što je u njem nalazi něki gospodin Ilovski, kojega se kao drugoga Don Juana — strašno boje gospoje u ovom romanu opisane. U ovom spisu čitamo i nèkoje malenkosti o samom spisatelju; on naime u sèni citronah Kararskih govori s Petrom Romaničem (svojim prijateljem) o materialu i umětnosti, o romantizmu i klasicizmu, o formi i ideah, o naravskom i neneravskom!! — I slavni Grigorović izdao je jedan roman, koji je već bio štampan u Sovremeniku. — Profesor M. Tulov izdao je *Uputu k poznanju različitih vèrstah i formah poesije.* — Sad je izašao i četvèrti i peti svezak važnoga děla: *Historia rata ruskoga proti Francezkoj za vladanja cara Pavla I.* g. 1799. Ovo je dělo spisano na zapověd samoga cara. Na zapověd vlade izašlo je i drugo vèrlo važno dělo: *Historičko-statistički opis vilenske gubernije.*

Svašta po něšto. Mladi češki slikar Jaroslav Čermak boravio je podulje u Parizu, sad pošto je několiko danah bio u Pragu, vraća se u Pariz, te je nakan, da sliku „Lomnicky“ koju je u Parizu izložio, izloži i u Pragu.

— I cèrnogorski knez poslao je jedan list u tirolski album za Radeckoga.

— Koliko Beč troši vidi se odtuda, što je g. 1852 potrošeno na samo taracanje 3 miliona for.

— Za bečku cèrkvu sabrano je do sada 574.216 i do 500 kojekakvih dukatah.

— Željeznica iz Turina u Genovu otvorit će se istom početkom buduće godine.

— U Parizu je umro nedavno stari mužikaš, violončellista, sin siromašnih roditeljah. Kao umětnik nije bio baš izvèrstan, te si je guslanjem svojim služio svakdanji kruh po okolicah Pariških, pa je ipak ostavio imetka dvě sto tisućah, koje je doduše stekao svojim violončellom, nu ne igranjem već drugčije. Kad se god kući vraćao, imao je svoj violončell napunjen dragimi Brüsselskimi čipkami; mitničari su ga prepuštali kao dobroga i nesumnjivoga čověka. Violončellist těrao je ovu dobru tèrgovinu trideset po prilici godinah, pa se lahko obogatio.

— *Potomak slavnih Komnenah*, koji su pošto je pao Carigrad vladali u Trapezuntu do god. 1562, odkud su otišli u Korziku, živi još sada u Londonu, te čeka nebi li ga zapalo nègdašnje bizantinsko carstvo. Ovaj Komnenos je sin onoga Demetra Komnena, koji je od kralja francezkoga, Ljudevita XVI. dobio posebnu listinu, da lozu vuče iz prastaroga roda Komnenah, da ima pravo na prestol carigradski i da mu je prosto nazivati se knezom. U pèrvoj revolucii francezkoj vojevao je D. Komnenos u četah kneza Condé-a G. 1801 dobio je od Napoleona 4000 frankah godišnjega dohodka i povišen je na čast maršala a kasnije je postao i vitezom. Umro je v. 1821 u 34 godini dobe svoje.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore nazuačenoj cělogodišnjoj cěni.

BROJ 25. U četvèrtak 23. lipnja 1853. **II. TEČAJ.**

Ciganka.

Istom je šesta ura na večer, a već stoji cěla povorka sjajnih kučijah pred vratmi carskoga kazališta u Petrogradu. Kučijaši s dugimi bradami stoje oko ognja naloženoga u srědi pijace kazališne, te se griju bijuć se rukami u nakèrst.

Dva mlada častnika od konjaničke tělesne straže skoče iz lake drožke, bace svojim momkom tople plašte, pa idu hitrim korakom u kazalište.

Jednomu od njih vidi se na licu, da je uzbunjen.

„Zašto si se Fedore — zapita ga drugi — žurio tako od stola, pa zašto si i mene ovamo dovukao? Da te tako neljubim, věre mi . . . ja nebi . . . .“

„„Ta nećemo ni města dobiti.““

„Briga me za to.“

„„Al je briga mene.““

„Aha! sad znam sve . . . . danas će pěvati lěpa Marija!““

Ovo je bio *knez Fedor Pugačin* i *grof Ivan Zbròngov*, obadva kapetana u jednoj te istoj regimenti tělesne straže, dva dobra prijatelja od malih noguh. U salonih se petrogradskih govorilo, da su ovo dva vèrlo vesela, pripazna mladića. Fedor se naprasno promènio, zamislio i namèrgodio. A ovo se kosnulo i grofa Ivana. Uzrok ove promène bila je jamačno tajna znana obojici. Fedor je strastno ljubio pěvačicu Mariju.

Marija nije bila umětnica rodom iz Francezke ili Italije, kojoj bi ravnatelj kazališta skupo plaćao trilera i rulade. Marija je učila pěvanje u konservatoriu petrogradskom. Obične učenice ovoga zavoda bile su još uvěk koristice. Važnije role imale su pěvačice dovedene iz tudjinstva. — A ono je ipak Marija Ciganka postala Prima-Donnom carske opere. Život je njezin dakle vèrlo zanimiv.

Stari Pugačin, ujak Fedorov, bio je dugo vremena ruskim poslanikom u Fiorenciji. Tu je obljubio muziku. Razgledajući někoč velika svoja imanja, koja su bila na jugu Rusije, našao je medju děvojkami plešućimi na njivi něku mladu děvojku, koja mu se dopala radi krasnoga lica, vitkoga stasa i osobite okretnosti.

Děvojka počela je uz ples i pěvati, a stari knez, věštak, koji je čuo sve najslavnije pěvačice cěle Italije, čudio se lěpomu glasu seoske pěvačice. Nije znao, šta da čini od veselja što je iznenada našao toliko blago. Uzeo je mladu podanicu u glavni grad i predstavio ju ravnatelju carskoga konservatoria. Primljena je u

Digitized by Google

učionu, nu pod tom pogodbom da njezinim vlastnikom ostane knez Pugačin, t. j. da nepostane svojinom cara, kao što druge učenice, koje su bile kćeri bědnih podanikah. Ravnatelj kazališta privolio je u to, saslušavši prije zapovědi svoga najmilostivijega gospodara cara Pavla I.

Za dvě godine pěvala je Marija najtežje stvari. Knez Pugačin nije znao šta od veselja. Obćinstvo je uzhićeno dočekalo domorodku, koja se pèrva usudila natěcati s pěvačicom tudjinkom. Mariju je obožavalo i boljarstvo i puk. Prostiji su ljudi po něšto čudnim načinom, ali ipak iskrenim sèrcem častili umětnicu, koja ih je očarala svojim divnim glasom. Zato su ju obično i zvali Marijom cigankom, što će reći čarobnica.

Marija bila je lěpa, zato je i imala dosta štovateljah, nu odbijala ih je sve po redu. Njenoj slavi nije mogla nahuditi ni sama zloba. Živila je oddružena od světa te je učila marljivo svoje zadaće; u njenu kuću nije nitko dolazio do njenoga gospodara, staroga Pugačina. Několiko putah molila ga je pokorno i što je bolje mogla, da joj dopusti odkupit se robstvu, davajuć mu mnogo novacah. Knez nije hotio, da usliši molbu Marijinu, nije hotio ni da pomisli na to, da ona nebude u njegovoj vlasti. Ovo nije činio iz lakomosti, ili da vuče kakovu novčanu korist od njezina znanja, kao što je to mogao činiti po ruskih zakonih. Dàpače ne samo što nije ništa uzimao od njezine plaće, već joj je i sam poklanjao dragocěnih stvarih. Bojao se samo, da kad bi Marija bila slobodna, da se nebi mogao s njom svak čas razgovarati i posětiti kad bi ga volja bila. Stari ju je knez ljubio kao svoju kćer. Dok je ova Marija, kojoj se svatko divio, bila njegovom podanicom, dotle se on služio njezinim glasom, njezinim umom, kao samim svojim. Ako joj je rekao: „pěvaj," a ona je pěvala; ako joj je rekao: „igraj," a ona je igrala. Nije hotio směšan biti, da se dobrovoljno odrekne tolikoga blaga. Jednomu se dopadaju lěpi konji, drugomu srebro i zlato, trećemu veličanstvene sgrade, a knezu Pugačinu dopadala se podanica, pěvačica, te ju nebi bio dao za sve blago ovoga světa, to jest dok je živio, jer joj je obećao, da će joj oporukom slobodu pokloniti.

Marija je živila samo za umětnosti, ovo je bila njezina radost i razkoš. Nu nije ni bila strastna, samo je několiko putah pomislila o ljubavi, al su joj se strašne ukazale misli. Nije bila nezavisna, nije bila slobodna! Tà njezino je tělo, njezina su ćućenja bila gospodarova; ona je bila svojina kneževa. Nije mogla ni misliti, da bi se ondě gdě rodstvo vlada, mogla razviti plemenita čuvstva, — bila je uvěrena, da ljubav samo u slobodi niče i raste. Koliko je godj putah jadna na ovo pomislila, porumenila se od stida i gorke ronila suze! Nauk, razgovor i dopisivanje s Pugačinom, koji je bio čověk prosvěćen, razbistrili su joj um i uznesli duh; zaljubljena u umětnosti i živeća samo za nje, razvio se njezin prirodjeni, veliki talent, i tako joj od nizkoga roda nije ništa ostalo, nego stidljivost u družtvih, koja se činila biti tajnim ponosom.

Bila je već putah nakanila, da će se baciti pred noge caru Pavlu, koji joj je bio vèrlo prijazan, i moliti ga, da ju oslobodi robstva, nu bojala se, da će se ovo na žao dati staromu Pugačinu, pa je odustala od toga; nije mogla zaboraviti njegova dobročinstva, štovala ga je toliko, da se nije usudila oteti se njegovoj prijaznosti.

Fedora, mladoga kapetana tělesne straže, doveo je sam njegov ujak u Marijinu kuću, te ju je tako kad što vidio. Nu nije joj se dopao od pèrvoga časa. —

Digitized by Google

Na Fedora je preněla svu mèržnju radi svoga robstva, na staroga Pugačina nije se mogla sèrditi radi njegove dobrostive brižljivosti, nu sestrić njegov činio joj se samo tiranstvo, koje je vrědjalo njezin ponos. Govorio joj je o ljubavi, a ona je od sumnje mislila, da joj hoće svoju ljubav narinuti. Fedorove mo lbe činile su jo se kao zapovědi, njegove suze kao grožnje; — njegova sve to veća ljubav probudjivala je u njoj sve to veću mèržnju, dok je napokon zaprosila staroga kneza, da sestriću svomu zabrani dolaziti u njezinu kuću.

A Fedor ju je ipak istinito ljubio, te ga nije mogla odbiti ni mèržnja njezina. Preziranje Marijino moglo ga je zavest, du učini što luda, nu tu ga je spasio prijatelj, koji je pazio na svaki njegov korak. Nu i on se u zalud tèrsio, da ga razvedri igrom, lovom, zabavami; uzalud se tèrsio, da pozornost njegovu svrati na najlěpše i najodličnije gospoje ruskoga boljarstva, Fedora, baštinika neizměrno bogatoga kneza prezirala je pěvačica, rek bi njegova robinjica. Njegovo se čelo razvedrilo samo onda, kad je na kazališnoj cedulji čitao ime Marije, kad se je mogao nadati, da će ju na večer viděti světlu i sjajnu. Od ovoga časa brojio je vrěme na minute, te ga nebi bilo ništa na světu odvratilo, da neide u operu.

Upravo ovaj večer predstavljali su pèrvi put operu Mozartovu s ruskim tekstom, Marija je pěvala glavnu partiju. Lože su bile dubkom pune; gospoje u sjajnih oděćah, a gospoda u uniformah dvorskih zlatom izvezenih slušali su pozorno glasbu do sada nepoznatu — u parteru bila je velika naloga světine, a medju njimi stari tèrgovci s dugimi bradami nisu se mogli naslušati svoje Marije. Al ona i nije još nikad tako lěpo pěvala! Stari Pugačin nije znao što od radosti, a Fedor sědeći u loži tik pozorišta nije od nje krenuo okom. Kad je izazvana zahvalila se občinstvu, dignuo se Fedor i molio ju tako rekuć, da ga pogleda; pogledala ga, ali poprěkim okom; ovolikomu preziranju, ovolikoj mèržnji nije mogao odoléti. U njezinom pogledu viděla se osveta robinjice, koja bivša za časak kraljicom, bacila je s visine svoga prestola strělu na preziranoga svoga gospodara.

Kad je po svèršenoj operi Marija sěla u sane, opazila je na kazališnih vratih stojećega muža, koji je jednu ruku dèržao na pèrsih, a drugu k njoj uzdignuo. — Ovo je bio Fedor.

Još ove noći probudili su ga naprasno iz sna. Njegov ujak, stari knez, udaren je kaplom; umirućega metnuli su na smèrtnu postelju. Fedor požurio se k njemu, nu bilo je već prekasno! Smèrt ga je naglo zahvatila, umro je bez oporuke, a Fedor je bio njegov jedini baštinik. Za nèkoliko danah posvećenih tugi i žalosti za ljubljenoga ujaka, požurio se k Mariji. Dočekala ga hladno i ponosno kao obično. Fedor kao baštinik staroga kneza postao je njezinim gospodarom i vlastnikom, a ona njegovom robinjicom; nu ova velika proměna nije ni najmanje proměnila njezina čuvstva; ona ga je sada mèrzila kao i prije. Mladi častnik počeo joj je govoriti o svojoj ljubavi, a ona ga je pretekla ovim očitovanjem:

„Tvoja sam gospodaru robinjica, ali neću nikad biti tvojom . . . .“

„Marijo!“ viknuo je Fedor tužno.

„Da mi i ponudiš svoje světlo ime i svoju ruku — a ja ju nebih primila. Odustani od svoga suvišnoga napora.“

Ovo je rekla tako mirno, takvim hladnim i čvèrstim glasom, da se Fedor malo ne onesvěstio. Plakao je, naricao, valjao se po podu i ljubio njezine stope. Ovakovo zdvojenje probudilo je pomilovanje u sèrcu Marijinom. Primila ga je ljubezno za ruku i rekla:

Digitized by Google

„Umìri se gospodine! Pristoji li se da te tako ohèrva tuga? Nemèrzim te, nu to ti kažem iskreno, i da te neljubim, i da te neću ljubiti . . .“

Ljubezne rěči Marijine još su više ranile tužno sèrce Fedorovo, nego li njezin ponos i preziranje. Vidio je, da neće nikada zadovoljiti njegovoj želji, počeo se stiditi, što ju je u zalud molio za ljubav, počeo joj se uklanjati.

S toga postala je velika proměna u naměrah Fedorovih. Strast i ljubav njegova proměnila se u strašnju mèržnju; uzavrio je osvetom!

Někoga jutra puknuo je glas po Petrogradu, da je lěpa Marija, čarobnica, ciganka izčeznula; govorilo se i to, da je Fedor Pugačin dobio na svoju molbu dopuštenje od cara da smije putovati po Francezkoj. — Ljudi su ovo kojekako tumačili, dok su napokon raztrubili kao cělu istinu, da se Marija zaljubila u Fedora, pa da je s njim pošla u Francezku, da zataji svoju slabost pred onimi, koji su se prije čudom čudili njezinoj krěposti. Četèrnaest danah govorilo se u družtvih petrogradskih samo o běgu Marije s Fedorom. Nu světina sve tako zaboravlja, a ovo je tim laglje zaboravila, što je za kratko vrěme u sèvernu stolicu carevah ruskih došla francezka plesačica, koja je svim mladićem glave pomutila — naravno je dakle, da su uz plesačicu zaboravili na pěvačicu.

A Fedor ipak nije otišao u Pariz, a ni Marija nije dobrovoljno otišla iz Petrograda.

Něki večer, kad se Marija vratila iz kazališta, dočekao ju je u njezinoj sobi upravitelj mladoga baštinika, te je Mariji u ime svoga gospodara kao njegovoj podanici zapovědio, da sědne u kola već pripravljena. Upravitelj sio je uz nju, a konjići su ih hitrim korakom vozili u daleke krajeve — na imanja kneževa. Marija je bila poslušna, jer je znala, da joj nemože nitko pomoći.

Po volji baštinikovoj odveo ju je upravitelj u selo odkud je bila rodom, u daleki Krim, odaljeni više tisućah vèrstah od stolice, a nije bilo nikakvoga města poblizo, gdě je bilo kakvo poglavarstvo. — Fedor je dobro znao, da ovo selo neima i nemože imati nikakava saveza sa stolicom carskom. Ovdě je dakle Marija imala biti kao zakopana. I sam je pošao za Marijom; od ovdašnjih stanovnikah nije si nitko mogao protumačiti pravi uzrok, zašto ovdě boravi; mladi boštanik velikih imanjah mora da ih vidi i razgleda.

Pèrvi čověk, koga je Marija došav u ovo selo viděla, bio je Fedor. Dočekao ju je dostojno i podao joj ruku, nu ona se odvratila od njega i pošla za upraviteljem. Fedor nije mogao utaložiti svoj gněv. Marija je morala stanovati u kući, u kojoj su někad stali njezini roditelji. Morala je odbaciti lěpe, sjajne oděće i obući grubu vunenu suknju, krasne svoje vlasi morala je splesti u dvě tanke kike, rěčju morala se oděvati kao ruska seljanka. Rečeno joj je, da mora dělati svako dělo, koje kmet děla. Marija se sèrdila na Fedora, nu nije jadikovala.

Ako su joj i uzeli lěpu oděću i sjajni nakit, nisu joj mogli silom uzeli plemeniti ponos, kojim ju je nadahnulo njezino odgojenje, prošli život i jaki značaj. Ovo nije bilo bez poslědicah. Odmah od pèrvoga dana štovale su ju njezine nove drugarice kao da im nije ravna, nu dèržali su ju za svoju gospodaricu. Svi su se čudili njezinomu plemenitomu vladanju, svi su se pokoravali pogledu njezinih živih, cèrnih očijuh. A kad su ju po težkoj, dnevnoj radnji namolili, da u kolu poštenih seoskih mladićah zapěva koju narodnu rusku pěsmu, to nije radosti bilo ni kraja ni konca; uzhićena mladež hotěla ju je na ramenih odnesti u bědnu kolibicu, gdě je stanovala.

Digitized by Google

Medju mladežju seoskom odlikovao se svojom snagom něki Dimitrija, čověk krasnoga uzrasta i lěpoga mužkoga lica. Ovo je bio mladić plemenite duše, smion kao lav. Jedva što je opazio Mariju, zaljubio se u nju svom snagom vatrena mladića. Ljubav njegova bila je burna, divlja kao on sam. Njoj za volju iztèrgnuo bi bio dèrvo s korěnom, pogazio bi bio zmiju bosom nogom, dà uzprotivio bi se bio i zapovědi svoga gospodara. Svako jutro bio bi pred vratmi svoje ljube i donio bi joj ili kitu cvěća ili meda, što bi ga oteo pčelam u šumi.

Marija je bila njegova rodjakinja u dalekom kolěnu; znao je, da je za rana ostavila zavičaj i otišla někamo daleko, tamo gdě car stanuje. U sèrce njegovo uvukla se nada, da je Marija još slobodna, pa da će od nje dobiti povoljan odgovor; hotio joj je već kazati, da je nakanio od upravitelja ili od njezina najstarija rodjaka moliti ju za ženu, nu nije se to ipak osudio; šutio je, da nitko nepogodi tajne njegove vatrene ljubavi.

Něki dan — bio je ovo upravo četvèrti tjedan, što je Marija ovamo došla — došao je Fedor u selo. Hotio je znati, kako se Mariji godi, hotio joj je još jedan put ponuditi svoju ruku i svoje kneževsko ime. Nu kako je stupio na prag njezine sobe, dignula je Marija ruku, i zabranila mu unići, pogledala ga pogledom ponosnim i prezirućim. Uzvišena plemenitost, kojom je bila nadahnuta u sjajnom svom stanju, zèrcalila joj se i sada na licu. Fedor nemogav podnesti njezin oštar pogled otišao je sav poměšan i cèrven od stida.

Kad je bio daleko od svoje ljubovce stekao je opet smělost, koju je bio izgubio pred slabom i nedužnom žèrtvom. Kad je posutra otišao po običaju, javio je upravitelj dobra svim kmetom, da će po zapovědi gospodarovoj Marija kći Ivanova poći za Jeronima sina Ambrozova.

Za několiko urah poslě ovoga oglasa otišao je Jeronim u šumu da lov lovi i ubije koju zvěr za čast. Za něko vrěme nadjen je mèrtav; tane mu je preseklo sèrce. Pored najvećega i najstrožjega iztraživanja nisu mogli naći ubojicu.

Drugi dan javio je upravitelj sakupljenim seljakom, da će Marija, kći Ivanova, po zapovědi gospodarovoj poći za Šimuna, sina Nikolina. Za několiko urah umro je Šimun popiv kupicu meda. Lěčnik pozvan iz obljižnjega městanca, očitovao je da je u medu bilo otrova. I tako su se razpèrsnuli svi napori. Od toga časa šaptali su si svi seljaci i seljanke, da nad Marijom bdije něka tajna, čarobna moć. Gospodari su očitovali upravitelju dobarah, da vole da im sinovi podju u vojnike na dvadeset godinah, nego da ih stigne nesreća Jeronimova i Šimunova.

Fedor nije ni sam znao, što da misli i što da čini. Stidio se već, što je s Marijom toli nodostojno postupao. Videći, da su svi njegovi napori uzaludni, nakanio je, da će otići na put, da se razvedri i ukloni neugodnomu pogledu svojih znanacah i podanikah.

Jedva što se Fedor odmaknuo iz sela, pozvala je Marija Dimitriju: „Ti si više putah rekao, da me ljubiš,“ Dimitrija nije ništa odgovorio, već ju je pogledao pogledom, koji će više reći nego sve rěči i sve zakletve. „Uzmi dakle ovo zlato, odkupi svoju slobodu, otidji u Petrograd, proturaj se tja do predstola carskoga, pa predaj caru ovo pismo.“

Još prije nego što je sunce zapalo, bio je Dimitrija na putu u Petrograd.

Fedor se vèrlo proměnio, odkako je Mariju ostavio. Strašna osveta izčeznula je iz njegova sèrca, on se opametio. Stidio se, što se osudio nemilostivo mučiti krasnu, mladu děvojku, koju je toli ljubio, i koja mu je sada milija bila, nego

Digitized by Google

ikada. Pitao je samoga sebe, kako je mogao tako nerazborito i nemilostivo raditi. Bio je kao čověk, koji probudiv se iz težkoga sna, pita sam sebe, je li istina ili laž što je snivao.

Povratio se u selo, gdě je Marija stanovala, poslao joj je odmah pismo sa svojim podpisom i pečaću, kojim joj je poklonio slobodu. Marija je šuteć primila ovaj dar, nerekav ni rěči u ime zahvalnosti, već se odmah pripravljala za odlazak.

Kad je udarila putem u Petrograd, došao joj je u susrět Fedor s blědim licem. Pogledao ju je blago i umiljato, nu ona ga je pogledala hladnokèrvno. I sad se na licu njezinom zèrcalio ponos i preziranje. Marija podanica dušom i tělom nije se u ničem razlikovala od Marije, obožavane pěvačice.

U ovo vrěme došao je i Dimitrija u Petrograd, te je sretno predao pismo Marijino caru Pavlu, upravo u onaj par, kad je car svijuh Rusah išao u cèrkvu na svečanu službu božju, da se zahvali Bogu za pobědu nad Francezi. Car Pavao bio je od narave dobar i plemenit, zato se i kosnula njegova sèrca sudbina Marijina. Napisao je pismo vlastoručno knezu Fedoru Pugačinu. U tom je pismo izjavio živu želju, da je rad viděti kapetana svoje straže, koji posěduje pěvačicu, i da se nada, da neće dobiti zanijekajućega odgovora. Ako je Pavao i bio car svijuh Rusah, to ipak nije mogao upravo zapověditi Pugačinu, da pusti slobodnu svoju podanicu, jer je znao, koliko dèrže plemići ruski do prava na tělo i na duši svojih podanihah.

Još onaj dan, kad je car dobio pismo Marijino, pripovědao je cěli ovaj dogadjaj u velikom družtvu caričinom. Naravno je dakle, da se sutra dan po cělom gradu samo o Mariji govorilo. A kako da i nisu govorili o pèrvoj ruskoj pěvačici, koja je naprasno postala podanicom. Sve malenkosti ovoga dogadjaja slušali su ljudi znatiželjno kao kakav roman. O Fedoru nisu znali što da govore, bili ga kudili ili žalili. — Obćenitom radošću primljena je věst, da se Marija vraća u Petrograd. Najveća gospoda carskoga dvora došla su joj u pohode. Cěli Petrograd hotio je znati, kako joj se godilo, što je radila i što je prepatila. Napokon je kazališna cedulja obznanila, da će Marija opet pěvati. Nije bilo nikad veće naloge u kazalištu, nego upravo sada; ono je bilo dubkom napunjeno. Svět je Mariju gotovo obožavao. Sam car izvolio je doći u njezinu ložu. Dimitrija bio je uz Mariju.

Prijatelji Fedorovi pobojali su se za njega. Rumenilo zdravlja izčeznulo je iz njegova lica. Neprestana strast mučila mu je dušu. Uzalud su ga nagovarali, da ide na put, pa da se razvedri; on se nije mogao tèrgnuti s města, gdě je Marija živila. Bilo ih je mnogo koji su ga žalili, a osoboito žene. I pravo su imale, jer je on bolavao radi ljubavi.

Car je zapovědio, da dovedu mladoga častnika, pa ga zapita oštrim glasom: „Fedore, bi li se ti zaručio s pěvačicom?“

„Bi! vaša cars. milosti!“

„Dobro dakle, tà možeš otići u Italiju. Umiri se, i pusti me, da ja radim.“

Na večer otišao je car u ložu pěvačice, pa je govorio s njom vèrlo uljudno.

„Děvojko, ti se moraš udati,“ reče joj naglo. „Možebiti ljubiš koga u potaji?“

„Moje je sèrce slobodno.“

„Znaš li, tko te vèrlo ljubi?“

„Znam, vaše cars. milosti!“

Digitized by Google

„Dobre dakle, moraš se s njim zaručiti.“

„Mislila sam o tom; nu nadam se ipak, da mi vaša cars. milost, buduć se izvoli brinuti za me, nije već izabrala muža?“

„Nisam. Znam, da si razborita, pa da ćeš onoga izabrati, koji te najviše ljubi. Hoću, da se već sutra zaručiš. Reći ću několicini gospojah i gospode, da se skupe u mom dvoru za svědoke, a ja ću sam podpisati tvoj ženitbeni ugovor.“

„Vaša će mi cars. milost dozvoliti, da postavim samo jednu pogodbu . . .

„Želim, da ime moga muža bude istom onda upisano, kad vaša cars. milost svoje světlo ime podpiše u ugovoru.“

„To je čudna ženska želja; nu neka bude i to.“

Na večer bilo je sjajno družtvo u carskom dvoru. Fedor s gorućim licem stojao je na kraju dvorane okružen od svojih prijateljah.

Marija je sěděla medju dvěmi gospojami visokoga roda, koje su ju imale sprovesti u novi za nju svět. Za njezinim je stolcem sědio Dimitrija kao zastupnik njezina roda.

Car je napisao svoje ime na ženitbenom ugovoru, a zatim je ustala Marija, uzela je Dimitriju za ruku, pa ga je izvela na srěd dvorane, te je rekla silnim i čvèrstim glasom: „Pred Bogom, mojim carom i ovimi světlimi svědoci očitujem, da ću ovoga mladića uzeti za muža, jer me vèrlo ljubi.“

Fedor je za několiko měsecih umro.

Svaki za se a Bog za sve.

(Po H. B. Stove-ovoj od I. F.)

(Konac.)

Jedan tjedan od prilike za tim pojavi se Augusta na vratih bogatoga g. L— kojega je velelěpni dvor bio jedan izmedju najlěpših dvorovah u gradu A—. Istom što je unišla bila u sjajnu dvoranu, spozna u g. L— muža, s kojim se je ona i njezin suprug češće sastajala u raznih zabavah i družtvih. Ona se bila već tako predrugojačila, pa ju g. L. nije mogao poznati; te joj zato ponudi samo stolac, i zamoli ju, da malo pričeka na njegovu suprugu, koja je nekamo otišla bila, pa se onda opet okrene někomu drugomu gospodinu i nastavi s njime svoj govor.

„No Dallas-u, vi ste u svojoj stvari i bez měre i bez svèrhe. Čověčanstvo se nemože tim preobraziti, ako se svaki za svoga bližnjega sbèrbio uzbude, nego samo time, ako se svaki za se uzstara i uzbrine. Vi i ja, moj gospodine, moramo najprije kod sebe samih početi, a to isto neka i svaki drugi čini, pa će se tad čověčanstvo preobraziti. Nu tom novom ideom, da si svaki za svoju dužnost smatra starati se za spasenje svoga bližnjega, stvar se sasvim naopako poprimljava. Izgleda kao Bog zna šta, a u sebi nije upravo ništa.“

„Ali šta onda ako vaš susěd sam nebi volje imao, da se popravi?“

„Šta! to na njega spada, a ne na me. Od mene zahtěva Bog, da činim, što je moja dužnost, a ne da si s drugim glave tarem.“

„Ali moj dragi prijatelju, to je upravo sad pitanje: šta je sve naša dužnost, koju Bog hoće, da mi izpunjavamo? Neprotežele li se i na bližnjega našega, na njegovo blagostanje i spasenje?“

Digitized by Google

„No, no, pa ja to i činim, dajuć dobar primèr. Ali pod primèrom nemislim ja ono, što vi mislite, t. j. da bi se morao ostaviti vina, jer bi to koga zavesti moglo, da pije žganice. Nemanje ni to, da bi se morao odreći jela, jer čovèk upravo ovako može i požderuh postati; nego da uměreno i pristojno upotrebljavam i jelo i pilo i sve drugo, te tako dobar primèr dam svomu bližnjemu.“

Tim bude razgovor dovèršen, jer gospoja L— stupi sada u sobu. Ovo je Augustu spomenulo njegdašnih vremenah, gdè su isto tako govorili ona i njezin suprug.

Ah! kakove joj sada bijahu ovakove misli, njoj osamljenoj, nemoćnoj, bědnoj i kukavnoj suprugi propala muža i materi osirońene děčice! Kako sasvim drugčije, nego li onda, kad je bogata i zadovoljna više putah govorila: „Zašto da se ljudi toliko brine i staraju za drugoga? Svaki za se, a Bog za sve.“

Mučeć uzme Augusta od gospoje L— švelo, po koje je bila došla i otidje.

„Jeleno!“ reče g. L— svojoj suprugi; „ova siromašna gospoja mora da pati mnogo. Otidji k njojzi i vidi, nebi li joj se moglo pomoći.“

„Čudnovato,“ reče gospoja L—, „ona me jako sěća na Augustu Hovard-ovu; spominješ li se je još, dragi mužu?“

„Dakako, sirota! — a i njezina čověka. Strašan je to događaj s Eduardom Hovardom. Kako čujem, postao je pijancem i nitkovom. Tko bi si to nègda misilo bio!“

„Ali nesěćas li se više, dragi,“ nastavi g. L— „da sam ja to već šest měsecih unapred kazala, prije nego je itko o tom šta govorio. Spominješ li se još one gostbe, koju smo dali po Marijinoj svatbi, kako je onda bio razkalašen i skoro nepristojan i neuljudan? — Ja sam već onda rekla, da je na zločestom putu. On je bio tako lake i plahe naravi, da je već od dvě tri čase sasvim planuo bio; a gle Jurja Elden-ova, on ti izprazne po deset i dvanaest čašah, pa mu se ništa i nepozna.“

„Kvar je doista, veliki kvar,“ odgovori g. L—, za Hovard-a, on je više vrědio, nego li deset onakvih Jurjah Elden-ovih.“

„Mislite li vi“ reče Dallas, koji je medjutim mučeć sědio i slušao ih, „da bi on onako propao bio, da se je nalazio u družtvu, koje bi se uklanjalo bilo svakoga pića?“

„Toga ja neznam,“ odgovori g. L—, „možebit ne.“

Gospodin Dallas bio je čověk učen i imućan a uz to vatrene i zanešene naravi. On se svakoga posla laćao svom dušom i svim sèrcem, a u zadnje vrème bio se je osobito zauzeo čověkoljubivih pomislih i poduzećah směrajućih na poboljšanje svojih bližnjih. On je šetajuć se više putah prolazio pokraj Eduardovog stana i smiljavala si mu se tada uvěk bléda i jadna supruga i majka. On se upozna s njom po njezinoj děčici, i dozna sad na drugi način razne okolnosti njezina života, koje u njem probude najdublje sažaljenje. Samo ovakav zanešeni duh, kao što je on bio, mogao je pomisliti do podpomogne ovakvoj skrajnoj bědi i nevolji i to popravljajuć samoga onoga, koji je joj sav uzrok i začetak. I njemu je zbilja takova misao na úm pala. Razgovor L— ovih suprugah i druga daljna iztraživanja dovedu ga napokon, da je ovaj naumljeni njegov branjenik onaj isti Eduard Hovard, kojega je pèrvašnji život ondè najprije saznao bio. On je dakle nastojao, da od samih tih svojih nègdašnjih znanacah sazna sve pobližje okolnosti, nu nije hotio

Digitized by Google

odkriti svoju namèru, i zastane se s njima napokon još čvèršće ukrèpljen u svojoj čovèkoljubivoj nakani.

Čekao je sada sgodu, kada bi Eduard bio trèzan i zdrave svèsti. A ta se zbilja ukaže po odlazku njegove dèce; tim se rastankom bijahu osvèstili još nèkoji ostanci njegove bolje naravi. On dakle pokuša sada veoma nježnim i blagim načinom, nebi li mu kako podigao sunovraćeni duh i pobudio mu kako obamèrla njegova čuvstva.

„Sve su zaman vaše rèči, gospodine," reče Eduard, kad je jednoč g. Dallas svom rečitosti svoga uznešenog čuvstva nastojao ga nagovoriti, da bi se poboljšao. „Vi bi isto tako mogli pokušati, da proklete izbavite iz pakla. Mislite li vi," reče nèkom divljom sèrčanosti, „da ja neznam sve, što vi meni kazati možete? Ja to sve iz pameti znam, gospodine. Nitko nebi o tom bolje govoriti mogao od mene, ja sve znam — sve vèrujem, — kao što i vragovi vèruju i dèrhću."

„Ali za vas je još ufanja," reče g. Dallas, „nemojte se sunovraćat u vèčnu propast."

„Tko ste vi, vrag ili Bog, da ovako sa mnom govorite?" poviče Eduard s nèkom znaličnošću, ako ne i nadom, prenuvši se iz svog muklog zdvojenja.

„Poslanik Božji k vami, Eduarde Hovarde," reče g. Dallas svečano, upèrvši svoje oči u njega. „Da, k vami, Eduarde Hovarde, koji ste od sebe odbacili darove uma svoga, nade svoje, zdravlja svoga; koji ste potèrli sèrce supruge svoje, koji ste bogcem učinili dècu svoju. Za vas sam ja poslanik božji: po meni nudi on vam zdravlje, ufanje, štovanje samoga sebe i ljubav sugradjanih vaših. Vi možete izlèčite razcviljeno sèrce supruge svoje, vi možete opet otcem postati ucviljenoj dèci svojoj. Smislite se samo, Hovarde, kako bi to moguće bilo? Predstavite si samo jednoč mogućnost toga. Kako bi bilo, kad bi se vi opet dèržali za muža; kad bi opet ljubljeni, opet štovani bili; i kad bi, kao nègda opet imali punu kuću, sretnu suprugu i — veselu dèčicu. Smislite se, kako bi svojoj žalostnoj suprugi mogli otèrti sve prolivene suze. A što da vam prèči, sve to zadobiti?"

„Ono isto, što je bogatca u paklu prepréčilo! Medju nami leži strašan ponor. On je izmedju mene i svakog dobra; moja žena, moja dèca, moje nade, sve, sve je na drugoj strani."

„Ali taj se ponor može preći; šta bi vi dali, Hovarde, da opet postanete umèren čovèk?"

„Šta bi dao!" reče Hovard, i zamisli se nèki časak, pa tad udari u plač.

„O, vidim šta vam treba," reče Dallas, „treba vam iskren prijatelj, i Bog vam ga evo šalje."

„Šta ćete za me učiniti, gospodine?" reče Eduard, sav začudjen nad pouzdanjem njegova obećanja.

„Ja ću vam kazati, šta ću učiniti. Mogu vas uzeti u svoju kuću, i dati vam jednu sobu, i nad vami bditi dok najžešća napast mine. Ja vam mogu opet pribaviti posla. Mogu sve za vas učiniti, što je potrebno, ako se izručite mojoj skèrbi i ljubavi."

„O dobri Bože!" poviče nesretnik; „da li imam zbilja još nade? Težko, težko, — ja nevèrujem. Ali, vodite me, kud vas je volja; činiti sa mnom, što hoćete, ja ću vas slušati, ja ću vam pokoran biti."

Nèkoliko urah zatim preselio se je ovaj zabludjenik u jednu izmedju najzabitnijih komoricah sjajnog Dallas-ovog dvora, gdè bijaše uz njega opet njegova

Digitized by Google

skèrbna i harna supruga, brižni njegov angjeo čuvar. Léčničko staranje, zdravo tělesno gibanje, koristna zabava, jednostavno jelo i čista voda bilo je sdruženo s osobnim uljudnim i blagim nadziranjem g. Dallas-a, koje je medjutim izpèrva tako strogo bilo, da je Eduard malo ne u pravom zatvoru Lio. Strahovita je bila pèrva reakcia, i nesretnik više put moljaše plačući da bi se svoje naměre odreći mogao; nu odpèrta stalnost g. Dallas-a i nježne molbe njegove supruge odèržaše napokon ipak pobědu. Od njega se je u istinu reći moglo, da je živi pregorio oganj, jer skorom da ga u grob nesvali težka groznica i žestoka i duga mahnitost. —

Napokon mine borba izmedju smèrti i života. I premda je zatim bio sasvim slab i onemožen, to se ipak bio osvěstio, i započeo oporavljati. Onaj, koji je u hladni grob sproveo ljubljena prijatelja, te zna, što će to reći, na svom sèrcu za njim bolovati, neka si sada predstavi Augustino neopisivo veselje, Augustino blaženo čuvstvo, koje ona oséćaše, vidivši, da joj se opet povraća jur izgubljen bivši njezin suprug. Bijaše joj, kano da je iz groba mèrtav ustao.

„Augusto!“ reče on probudivši se iz duga, mirna sanka, i bistrim umom. „Augusto, ja sam spašen; oséćam na sèrcu, da sam spašen.“

Augustu ganuše ove rěči, ona se sdèrma i suze ju obliše. Njen suprug plakaše takodjer, i za mala nastavi opet:

„O više je, više, nego li na novo oživěti. Ja ćutim, da je to početak věčnoga života. Spasitelj sam zauzeo se je za me, sada znam, da on može od propasti spasit me.“

Nu zastèrt ćemo koprenom prizor ovaj, opisat ga i onako nemožemo.

Smijem li vas pitati, g. Dallas-u,“ reče jednom g. L—, tko je onaj snažni mladi čověk, koga sam danas sastao u vašoj odpravnici? Lice mi je njegovo nekako poznato.“

„To je něki g. Hovard, mladi odvětnik, koga sam nedavno primio u moj posao.“

„Čudnovato! doista čudnovato!“ reče g. L—. Ta to valjda nije onaj isti Hovard, koga sam ja nègda poznavao?“

„A ja mislim, da je onaj isti, odvrati g. Dallas.

„Šta velite, a ja sam mislio, da je on već davno umró sa pijančevanja.“

„On je duboko pao bio. Težko da je igda tko tako duboko pao, kao on; nu sad je nade, da će još daleko nadkriliti nègdašnje nade.“

„Čudnovato! ali Dallas-u, šta je njega tako predrugojačilo?“

„To je veoma nježna stvar, i ja vam toga pripovědati nemogu, počem se nemože tajati, da bi to bilo pačanja u tudje stvari. Nu u kratko mogu vam reći, da je taj mladi čověk u šake pao jednomu izmedju onih marljivih ljudih, koji svuda po světu lete raznoseć zavěte i zavodeć družtva uměrenosti i Bog bi ih sam znao, kako se sve te njihove ludorije zovu.“

„No, no,“ reče g. L— „vi mi ipak morate pripovědati taj dogadjaj.“

„Izvolite najprije sa mnom malo unići ovamo unutra“ reče Dallas, stavši pred vratima jedne lěpe i ugledne kuće.

Digitized by Google

Na skora za tim stupe u prostranu dvoranu. Pèrvo što su tu vidili, bio je Eduard Hovard, koji je děte ljuljao na svom krilu, dočim ga Augusta veselim i radostnim gledaše licem.

„Gospodine Hovarde i gospojo! — ovo je gosp. L—, ako se nevaram, stari znanac.“

Izpèrva su bili malo zabunjeni i začudjeni, nu otvorena sèrdačnost Eduardova bèrzo obnovi staro poznanstvo. Gospodin L— posadi se, i nije mogao, da se dosta nagleda Auguste, koja mu se sada još mnogo lěpšom činjaše, nego li nědgda u svojoj mladosti. Ogledao se je po sobi. Ona bijaše jednostavno, ali ukusno uredjena, i pokazivaše tihu, domaću udobnost i zadovoljnost. Vidio je knjigah, bakrorezah i glasbenih orudjah. Ali najlěpši ures bilo je četvero veselé i zdrave děčice, koja su se na drugome kraju sobe zabavljala svojimi knjigami i svojimi nauci.

Zabavivši se několiko trenutakah izadju oni opet napolje.

„Dallas, vi ste sretan čověk,“ reče gosp. L— „ta obitelj bit će za vas neprocěnjeno blago.“

I on je pravo imao. Svaka od prikora i propasti spašena duša za onoga je, koji ju spasi, sjajni alem-kamen, koga světlost može se pokazati u svoj svojoj sjajnosti i krasoti; i zato stoji pisano:

Mudri neka sjaju, kao světlo nebesko, a koji ovdě mnoge obrate na put pravde i istine, kao zvězde u sve věke věkovah. —

Prosvěta nježnoga spola.

U 17. i 21. broju „Nevena“ od prošaste godine progovorio sam několiko rěčih o ovom vèrlo važnom predmetu, o kom moram po svom zvanju učiteljskom više misliti nego o ikojem drugom; jer sam podpuno uvěren, da je prava prosvěta nježnoga spola jedini čvèrsti i jaki temelj, na kom se dade osnovati i podići sgrada domaćega odhranjenja i odgojenja mladeži, brez koga odhranjenja nauka školska i odgojenje školsko nemože dobrim uroditi plodom.

Ako nam je do toga stalo, da se naš narod prosvěti kako treba, obzirajmo se što bolje na domaće odhranjenje naše mladeži, osobito obzirajmo se na onaj duh, u kom se odhranjuje naša mladež nježnoga spola, i znajmo, da donde neće naš narod ogrijati jarko sunce prave prosvěte, dokgod matere nebudu u toliko izobražene, da uzmognu svojim domaćim odhranjenjem priugotovljati děcu svoju za školsko odhranjenje i izobraženje.

Brez věrozakona nemože děvica, i žena ni ćudoredno dobra biti, ni u sèrcu i ćudi lěpa, ni pravo srećna.

Zato je za ženski spol najvažnije, najveće životno pitanje věrozakon, i dětinja věra u Boga, krotko pouzdanje u božju providnost, tiho i ćudoredno paženje na ono, što Bog naredjuje, i dragovoljno i odvažno stupanje po stazi odredjenoj od premudre i preblage božje providnosti.

Kao kad se zorica jutèrnja na istoku pokaže u sjajnosti svoga veličanstva, i jarko sunce zrake svoje blagotvorne u nebeskoj krasoti vèrhu zemlje prospije, tako se sva odnošenja života nježnoga spola samo věrozakonom oplemenjuju, vrědna,

Digitized by Google

čestita i divna postaju i posvećuju. Věrozakon je svět pun čudesah i otajstvah u dubljini čověčanske duše. Čini se, da je upravo ženska duša i ženska narav odredjena za otajstva božja. Kao děvica i mati živi ženska glava u sréd otajstvah. Pak tebi, nježni spole, da nije milo i sveto ono, čim se otvaraju otajstva vidivog i nevidivog světa, da ti to nesmatraš za zvězdu svoju predhodnicu, i da ti věrozakon nije najveća svetinja? —

Ali i bogoljubnost ženske glave mora biti tiha, sèrčna, krotka, čedna proizticuća iz dětinjeg sèrca, — tiho i mirno ćućenje svega, što ćutila izvanjska nedosiža, i što se brez nevinosti i poniznosti ni misliti, ni razuměti nemože. *U tom nek se, nježni spole, sastoji jezgra tvoje izobraženosti.* — To je za tebe, najpotrebnija izobraženost, koja dèrzovito nezatajava, što je ljudski udes ili blaga providnost božja iz ljubavi pred zemnim očima sakrila, koju nezalépljuje světska slava, koja je na vèrhuncu poznanja ravna věri děčjoj, koju izobraženost mati je vére, ufanja i ljubavi, poniznosti i prave radosti duševne.

Tako imade věrozakon najvišji upliv na izobraženje duha i sèrca od nježnog spola. Věrozakon je izvor svijuh ženskih krépostih. U njem nalazi ženska nježna duša, žensko blago sèrce utěhu, pomoć, okrépu, podporu i obodrenje. Brez věrozakona neima blagosti, neima smirenosti i krotkoće, neima požèrtvovanja, neima u obće nikakve prave krèposti.. Tko se ostavi věrozakona, toga će sgrabiti zemaljska samovolja u svoje nokte i zlo će proći od tudjih strastih. Kao što je odredjen mužki spol za dělovanje u gradjanskom družtvu, tako je nježni spol pozvan od mladosti svoje za snosenje. Koja bolja, utěšiteljnija i plemenitija utěšiteljica može se naći u ovom burnom životu, nego što je světa věra u Boga i njegovu blagu providnost, věra svete ljubavi, koja je uvěk pripravna svakog utěšiti i obodriti? Ako se čovèk i prevari u ljudih, věra ga nevara, nego nevěra — njegova ili tudja. Iz nemira burnog ovog života pristrani se čovèk na sigurno město u luku vére, u pristranište mira; tu se nalazi naknada za svaki gubitak, tu melem za svaku ranu.

Ženskomu, nježnomu spolu dolikuje blagost i stèrpljivost. Blagost i smirenost anèci su mudrosti, i po njimi poznaje se velika duša i plemenito sèrce.

Muž treba da je dostojno blag, a žena ljubezno i prijatno. Nesastoji se ovo dostojenstvo mužke blagosti u prižimanju i cifranju, nego proizlaziti mora iz osećanja svoje snage, vèrline i vrědnosti.

Ljubezna prijatnost ženske blagosti sastoji se pako u tom, ako je ženska glava u svemu svome biću uzdana i nježna — i u pogledu, i u réči, i u dělu, i u ponašanju. Nježni spol neka vlada nad sèrci blagošću, a ne silom i pèrkosom. Ljutina nakazi i nagèrdi muža, ali ženu pogèrdi i učini gèrdom i směšnom. Ljutit muž ako se podiže u ljutini za nevinost, za pravicu i istinu proti pakosti opet je takvo pojavljenje, koje čovèk mora počitovati; ali u běsnilu ljutine bućeća žena gotova je nakaza. Dakle krotka věra, blagost i stèrpljivost, jako pouzdanje u božju providnost krèposti su takove, brez kojih za nježni spol neima prave sreće na ovom světu.

Koristna radinost najskuplji je miraz dobre domaćice. Izobraženost nježnoga spola mora težiti za tim, da iz děvicah postanu dobre domaćice.

Uvěk mi od něke miline zaigra sèrce u njedrih gledajući radinost dobre domaćice u domu, kako sve uredjuje, sprema, čisti, naredjuje i za svašto u domu brigu vodi!

Digitized by Google

Vežbanje silah u nami ležećih već je po sebi sladko i milo, ugodno i drago. Brezposlenost i sveudiljno počivanje muka je i kaštiga; a lenost je prava bolest tela i duše.

Osim što je sakrivena u poslu sladka zabava, njim se umnožaje blagostanje i sebi i drugim pomaže.

Pogledajmo pčelu, kako neutrudivo leti s jednog cvetka na drugi. Pogledajmo ptice, kako neprestano letuckaju amo tamo i traže si hranu. Vérna vaška čuva kuću, ili stado, prati svoga gospodara na put il u lov. Konj stenje pod natovarenimi koli il pod plugom. Poljodělac spèržen u licu od žestine sunca udara motikom, sěkirom, budakom, ili kosom od uranka do mraka i dobiva žulje. Rukotvorac ili zanatlija znoji se u svojoj dělaonici.

To je tako naredio Bog, koji nije badava dao ljudma duševne i tělesne sile i spósobnosti.

Vide se ništetni i slabi svakdanji domaći poslovi dobre domaćice, matere i supruge, ali su u sebi i svojih poslědicah prevažni za sreću i blagostanje domaće. Istina je, da poslovi majke i supruge nepadaju světu u oči, nit se trubi o njimi po tudjih městih kao što se to čini o pobědah i vitezovih ili izumih umětnikah, ali oni donose blagoslov i sreću cěloj jednoj obitelji. Svatko živ štuje i počituje podpunu i pomnjivu domaćicu u njenom zvanju. Ona je prava dobročiniteljica svoje obitelji, ona je ono, što Bog i svět hoće, da jest.

Kako drugčiju, kako u protislovju nalazimo sa sobom istom ženu, koja lebdi sjati i odlikovati se u drugih poslovih, i koja se pača u poslove, od kojih dom njezin nikakve nemože imati hasne, i koja se vežba u onakvih věštinah, po kojih ni za sebe i za druge blagotvorna postati nemože. Baš u tom se pokazuje krivo odhranjenje nježnog spola u naše vrěme; što veća strana odhranjiteljicah odhranjuje kćeri naše za gospe, a ne za domaćice, supruge i matere. O prostom puku nemogu u tom obziru ništa reći, jer prostota stoji još niže, nego se i misli. —

Koristna radinost u životu ljudskom zahtěva, kao i svaka druga krěpost, svoju ozbiljnost, pače isto pobědjenje samog sebe. Tko je rad biti poslen i radin, nesmije pitati: Kad mi je taj il onaj posao mio, da ga se latim. Svaka stvar hoće, da ima svoje vrěme. Ni jedan dan, ni jedan sat neprolazi. Mladi nježni apolet prije několiko godinah bio si ti još u srećnoj dobi dětinstva, a za malo godinah past će ti na těme mraz starosti. Laćaj se pohlepno běgajućih i hitro iščezavajućih časovah života, nepropuštaj ih neupotrebljene, i tako ćeš učiniti mnogo dobra za svog života, samo uvěk radi prije što je potrebno, i što od tebe tvoje zvanje zahtěva, pak tek onda ono, što ju samo koristno i zabavno.

U Karlovcih 12. lipnja 1853.

Mijat Stojanović.

Digitized by Google

Samo je u ljubavi punost života.

Od Matije Bana.

Lutao sam dugo
Po žalostnom mraku
Snivanoga lica
Ne videći zraka.

Zraka ta na svèrhu
Zasja ni iz nenada;
Al bi munja koja
Smèrt mom' duhu zadá.

Joh! šta ne bi s duhom
I tělo ubjeno,
Ter barem da tako
Sve je dovèršeno!

Jer ko već neljubi,
Ko se već nenada,
Komu mrazno svaki
Dan ustaje i pada.

Šta će tomu prazno
Same puti biće?
U ljubavi ê světlost,
Radost, punost, žiće:

Ter kada se ona
U sèrcu dovèrši,
S njome trebalo bi
Da se i sèrce skèrši.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. „Agramer Ztg." piše: „Napokon je ipak rěšeno dugo razpravljano pitanje o kazalištu, g. Folnesu podělјena je naime dozvola za němačka predstavljanja; kako se učinjena i od c. kr. banske vlade potvèrdjena pogodba podpiše, neće kazališna predstavljanja već nikakovih zapрèkak imati."

Slavenski glasnik. Popečiteljstvo prosvěte primilo i nagradilo je slovensku „Arithmetiku" od g. Čulena.

— Veli se, da poznati podpukovnik, Stratimirović radi na dělu o sadašnjem stanju Turske.

— Zabranjena su dva děla u Londonu stanujućega ruskoga spisatelja Ivana Golovina pod naslovom: „Ruski striče Tomo" i „Kavkaz" u obziru historičkom, političkom i fizičkom.

— „Pržyjaciel domovy," prostonarodni časopis, koga vèrlo dobro uredjuju s dostojnim obzirom na slavensku uzajamnost, daje svojim predplatnikom lěpu praemiu. Od lipnja dodavat će se ovomu listu: Herbarz Polski i imionopis zaslužonych v Poljsce ludzi.

— U knjižari Friedleinovoj u Krakovu može se dobiti knjiga, koja će biti dobrodošla svim prijateljem plemenitoga poljskoga knjižtva; ovo je katalog svih poljskih knjigah štampanih od g. 1830—1850. Ovdě je naznačen format, město i godina izlazka i cěna. Stoji 2 for. 15 kr. sr.

— G. J. J. Melichar izdaje svojim troškom u tiskarnici Jarosl. Pospišila „Mluvozpytne Paběrky" posvećene Dr. Josipu Podlipskomu. U pèrvom je dělu članak: „Slovo a čověk." Slědit će članci: „Jazik a narod" i „mlovozpyt a mudroslovi."

— Franjo Pravda štampa peti svezak svojih pripovědakah: „Pražátko" i „Ona má rukavičky!"

— Ovih je danah izašao i treći svezak časopisa za gimnazije. U ovom je svezku glavni članak: „Razlika učevnoga jezika na austrianskih učevnih zavodih i jedinstvo vladnoga jezika u Austriji, s obzirom na gimnazija osobito česka.

— „Pražke novine" priobćuju izvěšće o českom narodnom muzeju, te vele da se nije još nijedne godine toliko članovah upisalo, koliko upravo ove. A i sbirke različite vèrlo su pomnožane proměnjivanjem dubletah i kupovanjem. Knjižnica je znamenito obogaćena darom Loboyka c. ruskoga dèrž. savětnika, koji joj je poklonio svoju u Vilni sastavljenu knjižnicu od 400 svezakah najizvèrstnijih ruskih dělah. Medju drugimi darovnici ima ljudih svakoga stališa i reda, a odlikuje se pl. grofica Eleonora grofica Kounicova, knez Ivan Lobkovic, vitez Sacher-Masoch, grof Krist. Waldstein, Dr. Jer. Zeidler. i t. d.

Digitized by Google

— Odbor nar. českoga kazališta položio je u skupštini svoga družtva račun o svom dělovanja, iz kojega se vidi, 1, da je dosada podpisano 79.122 for. 12 kr. sr. a odmah plaćeno 42.929 for. i několiko krajcarah; 2, da je već i město gdě će se kazalište graditi, odredjeno i priredjeno i da je plan dogotovljen i odobren. Ove godine nije odbor toliko skupio koliko je želio i koliko se nadao. Nu ni to nije bez uzroka. U Pragu i po cěloj Českoj skupljali su već od několiko godinah prineske za cèrkvu Karlinsku, koja će se u Pragu graditi, a ove su godine skupljali prineske još i za pogorělce Friedlanske, za bolnicu sv. Lazara, za sirotište i za cèrkvu, koja će se u Beču graditi iz zahvalnosti, što je Bog spasio život nj. c. kr. veličanstvu. Pored toga je dakle i to mnogo, što je bez poziva i nastojanja odborova skupljeno gotovih novacah 11,675 for. 49 kr. a podpisano 9268 for. 48 kr. sr.

— U bugarskih novinah ima opis manastira svetogorskog Zografa. Ovo je manastir bugarski, kao što je Hilendar sèrbski.. U njem ima mnogo starih pisamah bugarskih, medju kojimi 20 na pèrgameni. Ova će pisma Bugari po redu izdavati, i tako pripomoći, da se sakupi gradivo za pověstnicu naroda Jugoslavenskoga.

— Lužički Sèrblji dali su u Pragu štampati vèrlo krasnu pěsmu sèrbsku na slavu princa Alberta Saskoga, koji će se oženiti s princezam Karolinom Vasovom. Vele, da je njegova visost veliki prijatelj Lužičkih Sèrbaljah.

Svašta po něšto. Podporom samoga pape stvorilo se u Rimu družtvo, koje će Torquatu Tassu postaviti lěpi i dostojni spomenik.

— U Parizu je něka žena osudjena na petgodišnju tamnicu. Ona je od 88 děvojakah, koje bi ona obično na ulici zaustavila pod tom izlikom, da im pritvèrdi naušnice, ove skinula i odněla. Najposlě ušli su joj ipak u trag i tako ju je postignula zaslužena kazan.

— Měseca travnja 1853. predano je u cělom carstvu kod poštah 3,273,500 pisamah, a lanjske godine istoga měseca 2.860,600 komadah, dakle je ove god. u naznačeno vrěme 412.900 komadah više izručeno. Dobro znamenje!

— Glasovita pěvačica gospodična Cruvelliova engagirana je za kraljevsko kazalište u Madridu na osam měsecah, te će za to vrěme imati plaće 150.000 fr., ovo je mnogo više, nego što je plaća mnogoga pèrvoga ministra.

— Kod Jarosl. Pospišila izašao je treći i zadnji svezak Droze-ova narodnoga gospodarstva u českom prevodu od Fr. L. Riegera. Izvorno svoje dělo o narodnom gospodarstvu predao je g. Rieger českoj matici.

— „Constitutionel" javlja, da će drugoga polěća priobćiti novi roman od genialne Aurore Dudevantove.

— „Lloyd" piše, ga je u ostavštini grofa Cesara de Balbo nadjeno mnogo vèrlo važnih historičkih rukopisah, medju njimi i njegovo produženje historije talijanske, od g. 1814 do 1848. (Sommario della storia d' Italia dal 1814—1848.)

— Grof J. Maylath izdao je treći svezak svoje pověstnice ugarske vèrlo umnožane. Ova pověstnica dosiže do smèrti Karla VI, te su joj pridani zemljovidi kraljevstva ugarskoga za Betlena Gabora i razdělljenje turskoga děla ovoga kraljevstva. Mayláth posvetio je svoje dělo Ludviku I. kralju bavarskomu.

— U Parizu pěvat će ove godine město talijanske opere, opera španjolska, razumije se dakako u španjolskom jeziku.

— Najnovije dramatičko dělo gospoje Aurore Dudevantove zove se „Nello." Predstavljat će se pèrvi put u Bruxellu.

— Věsti iz Szecseny-a javljaju, da je uzrok samoubojstva spisateljice Terezije Ferenczy nesrětna ljubav. Kad su ljudi čuli, da je pištolj poknuo, došli su u sobu i našli ju na divanu. Sèrce joj je bilo probito, a u ruci je imala sliku spisatelja Cz. Vele, da se i Cz. ubio.

— U Trientu otvoren je viliki sirotinski ustav pod imenom „Sartorium." Utemeljitelj ovoga zavoda gradjani Bart. Sartori poklonio je u tu svèrhu 200 000 for. sr.

— Němački lěčnik dor. Hagen veli, da je u novije vrěme sve to više ljudih poludilo zato, što cigare puše, jer veli, da vrući dim cigarah děluje na mozag.

— Glasovitomu Francezu Appert-u reformatoru tamnicah zabranjeno je u Pruskoj polaziti tamnice, bolnice i druge ovakove zavode.

— Zvězdarsko družtvo u Londonu izabralo je jednoglasno za svoga člana glasovitoga Littrova, upravljatelja bečke c. kr. zvězdarne.

— „Sèrbski Dnevnik" piše, da je na biskupskom sastanku u Karlovcih povedena rěč o tom, kako da se narod očisti od knjigah neumèrlog našeg Dositea Obradovića. Je l' maguće?! —

— U Pešti je něki špekulativni pivar otvorio pivarnu: „Koliba strica Tome."

— Kad je grof Stadion bio još načelnik okružnoga ureda u Ržešovu u Galiciji, stanovao je u kući ondašnjega rabina. Kad je preměšten izpričao se svomu kuće gospodaru,

Digitized by Google

vèrlo prosvèćenomu mužu. Na njegov poziv obećao mu je da će ga posètiti, kad jednom postane guvernerom Galicije. Minulo je od to doba petnaest godinah, a sad su jednom čekali uRšešovu novo imenovanoga guvernera. Pred velikom gostionicom skupila se počastna satnija s vojničkom bandom i zastavami, svi urednici svètovni i duhovni, pa se tu pokaža i prosta kola rabinova, a novi se guverner obećao rabinu na kavu.

— Nèka svekèrva, nehoteći odmah poslè vènčanja sina svoga zapovèditi snahi svojoj šta će da radi, dugo je vrème sama vodu donosila. A kad vidi, da se snašica sama neseća da uzme kotlove i vode donese, rekne svom mužu: Znaš li šta? kad ja sutra podjem po vodu, ti mi nemoj dati da idem, nego reci da ćeš ti ići; a ja opet neću tebi dati, da ti ideš, nego ću reći, da ću ja, nebi li se kako naša snašica sètila, te uzela obranicu i vode donèla. — Kad u jutro podje svekèrva po vodu, a muž joj rekne: „Danas ću ja po vodu ići, nećeš ti! — A svekèrva, „nećeš ti neg ja!“ — A svekar opet: „nećeš borme ti nego ću ja!“ i tako se počmu inatiti. Sad iztèrči snašica iz druge sobe i rekne: „A što se toliko svadjate? Danas, ti mamo, donesi vode, a sutra ti tato; pa onda opet ti mamo, pa ti tato! i tako dèržite red, a nemojte se svadjati.“

— Prije nèkoliko godinah dodje dèčak iz štamparne k nèkomu uredniku po rukopis za slagara; ovaj poznavajući svoga mučenika nije mu dao ni progovoriti, već mu turi u ruku odmah kako ga opazi cèlu hèrpu rukopisa; a ovaj učeći istom nèkoliko danah plemenitu umètnost slagarsku, reče plačno: slagar vas moli, da mu pošaljete rukopisa.

— Nèki englezki putnik zaljubio se u Valenciji u prekrasnu ciganssku dèvojku. Mati nije se tomu nimalo protivila, neželeći drugo nego da se Englez s njezinom kćercom oženi. Englez je na to odgovorio, da neima dosta novacah, da se oženi. Nu stara se je ciganka grohotom nasmijala i rekla: Kako to? Ti nisi dosta bogat, a stanuješ u zemlji, gdè je toliko bogatstvo. S tako vèštom taticom, kao što je moja kćer, postat ćeš na skoro milionerom.

— Na jednom od najlèpših balovah u Draždjanih imali su plesati i ruski ples — mazurku. Ondašnja gospoda misli naime, da je mazurka ruski ples, a ne poljski. Pred balom pitao je Rus nèku gospoju: „Hoćete li, gospojo, plesati naš ples?“ „Ja sam čula — odgovori gospoja — da ovo nije ruski ples, već poljski.“ — Nous l'avons conquise, madame!“ (Mi smo ga dobili, gospojo!) Tobože što su dobili Poljsku, misle, da su dobili i poljski ples.

Očitovanje.

Podpisani morao se s vèrlo važnih razlogah odreći uredničtva Nevena, javivši ovo ravnateljstvu Matice, kao vlastniku ovoga lista. Moli dakle, da slavno občinstvo svoje dopise tičuće se buduće predplate upravlja na rečeno ravnateljstvo.

Ivan Perkovac,
urednik.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: Ivan Perkovac.
Bèrzotiskom Franje Župana u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Céna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primérna je gore naznačenoj célogodišnjoj céni.

BROJ 26. U četvèrtak 30. lipnja 1853. II. TEČAJ.

Gospodin kum.

(Dolajomagjarska pripovědka od Josipa Paala.)

„Netugujte, gospodine kume, za svoga sina, bit će još pošten čověk.“

„A dà, doć će jamačno na věšala, ako uztraje kako je počeo.“

Ovako su govorila dva suséda sědeća uz dugi težki stol u čadjavoj sobi magjarske čarde. Jedan od njih bio je bez kabanice i šešira, poznalo mu se s nemarne oděće, da je kuće gospodar, to jest kèrčmar; drugi je bio u svečanom oďělu: imao je na sebi ovčarsku bundu, na glavi šešir sa širokimi krili, lěvom rukom upirao se o silnu batinu s čakanom. Pred njimi su stala dva pehara do gèrla puna, a na polju pehar samo do polovice pun vina čudnovate boje, pá kad su govorili, sukao im se gusti dim duhanski iz pod bèrkovah kao dva tamna oblaka; činilo se, da su jednake dobe, prevalili su po prilici polovicu věka i něšto više.

„Što to govorite, na věšala? Što vas nije snašlo? Janko, koga sam ja na kèrstu dèržao, na věšala da dodje! Bit će vam on danas sutra još pošten čověk, treba samo, da se malko izkali; nisu uzalud njegov otac i njegov kum pošteni ljudi od glave do pete.“

„Oj, kume Ivane, bojim se, da taj nitkov neosramoti naše stare glave,“ jadikovao je kèrčmar, žaleći što će radi kumstva nevaljali njegov sin osramotiti još i prijatelja Ivana.

„Nu ja vam velim, nebrinite se za njega. Janko je istina vatreni mladić, možebiti i vatrenji nego što bi trebalo da bude, nu zato nećete po svem Potisju naći još tri takova junaka, kakov je on,“ reče kum.

Al mu tužni otac odgovori: „Neće valjda biti nijednoga takvoga oběšenjaka, recite radje, gospodine kume!“

„Negovorite tako, kume, naš je Janko valjano momče, kakvi smo i mi někad bili. Tà danas su upravo dva tjedna, što je tri vojnika s kèrčme bacio, jedan si je potro ruku, drugi nogu, a treći razbio glavu; pa da to nebude junak od oka, koji što takova može učiniti?“ těšio je istinu govorećega otca gospodin kum.

„Pa baš to spravit će ga na věšala; baš zato morao je poběći, da ga neuhvate, a od toga časa neznam kud se skiće, neznam ništa o njem.“

Digitized by Google

„Niste ništa o njem čuli, kume? Pa baš s toga se vidi, da on valja za svět i da umije proturati se po tudjem světu, neobziruć se na otca“ — reče kum Ivan, koji je svoga kumića tako ljubio, da je mahne njegove pripisivao dobroj ćudi njegovoj.

„Oj, ja sam već više takovih za svět valjanih ljudih poznao, koji su napokon ipak na věšalih zaglavili. Velite, da umije živiti neobziruć se na otca; oj, koliko sam ja nitkovah poznao, koji se nisu obzirali na pomoć danu im od roditeljah njihovih, nu tim su više gledali na kese i imetak drugih ljudih; ja bar ništa više do njega nedèržim, neka ni nedodje preda me; kako si je prostro, tako će i ležati; ja samo to velim, da ga neće ni glava zaboleti a ipak će umrěti. — Neznam, tko vam je toliko zla o vašem sinu nabajao, reče kum Ivan, koji je prije živo iz pehara potegnuo, a ono mi ipak věrujte, gospodine kume, Janko neima ni za mak erkölcsa.“

„To je baš ono najgore, što neima ni za mak erkölcsa, to će ga dovesti u ruke pravice,“ reče tužno otac. Dugo su se pravdali, jer se nisu razuměli; Ivan je dèržao, da je erkölcs, kao što puk govori, tvèrdoglavost, a kum njegov, koji je kao kèrčmar govorio već s velikom gospodom, znao je, da erkölcs znači krèpost.

„Ako vi Janku to u grěh upisujete — reče nadalje kum Ivan — što neima erkölcsa, to je škoda o tom i govoriti; vidite, kume, ja sam jučer samo zato prodao svoga zelenka, što odviše erkölcsa ima.

Na ove rěči puklo je kèrčmaru med očima; zato se i nije dalje o tom pravdao, već je radje govorio o sramoti sinovoj. „Sva je sreća, dragi kume, da u taj par nije sin moj kod kuće bio, jer bi vi težko svoga zelenka prodali bili.“

„Nu to ja ipak nevěrujem — mudrovao je Janko — jer da je sin vaš Bog zna kakva ništarija, to ipak nebi bio okrao svogo kuma, jer bi to bila prevelika lopovština; u ostalom nemojmo mu toliko zaměravati, ako s kakvim ukradenim dorátom na sajam otide. Koliko je već gospodskih mladićah jahalo na tudjem konju, a ono ih ipak nije nitko tužio.“

„Jest, jest, da je samo gdě što zla učinio, nebi ni ja mario za to; ali je to tepče još golobrado, pa je već toliko konjah pokralo, da ih ni naš grof neima više u svojoj staji.

„Pa tko zna, dragi kume, je li to sve istina, što se o njem pripověda, mnogo je kudibabah na světu, a kad je već toliko toga ukrao, to se vidi, da je dosětljiv, zato što ga nisu nikad zatekli u zlom dělu.“

„A dàkako, pa što je ono bilo u pusti začarskoj?“

„To je istina; nu što je to biti zatvorenom tri měseca.“

„Što je pak lani bilo u Ačadu?“

„Ni toga nije mnogo bilo, što je to pol godine sědìti a tamnici.“

„A što je opet ono bilo zimus u selu?“

„Ni to nije baš takova nesreća, izbio je malko sudca, pa je svega skupa bio tri měseca u županijskoj kući.“

„Dosta je i to, kume Ivane; kad se kukuruz okapa bit će mu dvadeset i dvě godine, pa je već tri puta po cělu godinu u tamnici sědio.“

„To mu ništa neškodi, vidit ćete, kume, da će se poboljšati.“

„Vidimo već i sad, kako će se to nevaljanče poboljšati; jedva što se oslobodio tamnice, već se pohèrvao s vojnici, pa znam dobro, da ni sada neide pěške, a ja mu nisam dao konja.“

Digitized by Google

„To je hvale vrědan, što neide pěške; neka ide pěške, tko nezna jahati, a ne potiski Magjar. A vidite, kume, vi ste sami krivi, što je vaš sin konjokradica, zašto mu nedate nijednoga?“

„Tà dobio je od vas, kume, prije četiri godine krasnoga ždrěbca, mogao je biti zadovoljan s njim.“

„Jest, ali je toga prodao.“

„A zašto ga je prodao, taj dangubica?“

„Zašto? Bože mili! — Hotio je znati kako se s novcem živi u světu, a za toga je ždrěbca mogao mnogo novacah dobio, jer vam velim, da je ovo bilo krasno živinče, ja sam ga sám iz ergele grofa Balonjega ukr—.“ Ovu je poslědnju rěč pogutnuo susěd Ivan, opaziv, da je u gorljivosti, koja je od kuma i na njega prošla, malo ne odao plemeniti svoj zanat; nu kèrčmar Petar zadubljen u duboke i težke misli radi zločestoga sina nije ovo na sreću ni opazio; nu čitatelji će sada znati, zašto je susěd Ivan svoga kumića toliko branio.

„Još bi mu něšto oprostio — reče otac — da sam osvědočen, da je ikad u svom věku išta dobra učinio.“

„Tà, gospodine kume, on se je često i dobro vladao.“

„Ja bar nisam o tom nikad ništa čuo; ako vi, gospodine kume, šta dobro o njem znate, a ono mi kažite.“

„Dosta, dragi kume, dosta“ — odgovorio je susěd Ivan, pa se pripravljao govoriti, kao da će pripovědati pripovědku o Bakorašu. Medjutim je već kod titutuliranja svoga kuma ugreznuo i uvidio, da je težje o Janku šta dobra pripovědati, nego li je i mislio; nu nespadajući k onim ljudem, koji rado oporiću svoje rěči, i ljubeći Janka otčinski, napinjao se proti običaju svomu, da dokaže što je rekao, pa da mu to bude što laglje, izpio je poslědnju kupicu vina.

„Nu zašto dakle negovorite, kume; kažite nam něšto dobra, ja sam zaista rad něšto takova čuti o svom sinu“ -- reče gotovo posměšno susěd Petar.

„Gospodine kume! — odgovori Ivan — donesite još jedan polić, pa ćemo se razgovarati.“ Kèrčmar je ustao, nu nije se žurio kao konobar, već je išao polako, te je njegov kum imao dosta vremena, da razmišljava.

„Nu, kume Ivane, je li vam što palo na um?“ pitao je kèrčmar, postaviv vino pred gosta.

„Odmah, dragi kume, — odgovori ovaj, pa se několiko putah nagleda u kupicu, natèrpa lulu, zapali ju i onda istom počme govoriti, tèrseći se dobra svojstva svoga kumića dokazati načinom zanijekajućim. „Recite mi dakle, dragi kume, što je vaš sin počinio na poslědnjom sajmu senteškom?“

„Što je počinio, to neznam, nu znam samo to jamačno, da je tamo otišao s jednim konjem, pa da se vratio s dvěmi, premda nije ni pare imao u žepu.“

„Pa što mu to škodi, ako ga nisu uhvatili. — On je doduše bio i na Santovskom proštenju, pa zar je i ondě šta zla učinio? Nije li istina, da se ondě ipak dobro vladao.“

„Vèrlo dobro, kume! izbio je tkalca.“

„Težke brige, pravo je tkalcu, zašto je išao na proštenje. — Nu negospodari li Janko dobro kod kuće?“

„O! i kako, lani sam ga poslao, da posije pšenicu, a ja još i lětos čekam, da će niknuti,“ odgovori otac.

„Što to velite?“ zapita ga kum.

Digitized by Google

„Otišao je u selo, pa je prodao sěme i prazno polje zavlačio.“

„A to je ipak lopovština, gospodine kume! — na moju gréšnu dušu, to je lopovština to mu nemogu oprostiti; to je ružno, što je otca tako prevario; kad se kući povrati, pošaljite ga k meni, dragi kume, ja ću ga izpsovati kako treba.“

„Kvar vam je vremena, toga se réči nehvataju.“

„Ako se ga réči nehvataju, uhvatit će ga se batina, pošaljite ga samo k meni, ja ću ga već naučiti, kako valja poslušnomu biti.“

„Nevěrujem, kume, da će ga itko izvan samoga Boga popraviti.“

„Nejadikujte, gospodine kume, — opetovao je Ivan, izpiv poslědnju kaplju vina, — vaš će sin danas sutra biti još pošten čověk. S Bogom, dragi kume.“ I otišao je vičuć kumu: „Velim vam, dragi kume, Nejadikujte, vaš će navaljali sin danas sutru biti pošten čověk “

* * *

Dvě su godine minule od toga vremena. Suséd Ivan živio je kao i prije: jahao po pusti i pasao ovce. A Janko je umro, kako neumiru pošteni ljudi. Kad je ovo čuo njegov kum, reče tužno: „Šteta za moga kumića Janka, mogao je danas sutra pošten čověk postati.“

Infernali.

(Iz poljskoga).

I.

Hladni větar zviždao je po ulicah krakovskih, nijedna zvězdica nije mogla prodrěti kroz cèrni zastor tamnih oblakah; bila je tamna noć. Bila je ljuta zima i već kasno pod večer; město pusto; světiljke su gotovo već sve ugasnule, samo je još u jednoj kući bio razsvětljen cěli kat jasnim světlom — a jeka vesele glasbe měšala se s divljim šumom větra.

Po ulicah hodio je bitrim korakom u široki plašt zaoděveni mladić, u žaru razsvětljenih prozorah vidělo se je njegovo blědo lice.

Uz ovu razsvětljenu kuću bio je dućan, u kojem je još goréla svěća; tèrgovac je pri maloj světiljki brojio dobitak ovoga dana, a mlada rumena děvojčica gledajuć nanj nestèrpljivo tèrla si je ozeble ruke.

„Stoji li uz vas gospodin Zlatovski?“ zapita pojavivši se na pragu nepoznati mladić.

„Jest, uz nas stoji bogati gospodin Zlatovski, a danas slavi věnčanje svoje jedinice s gospodinom Pržijemskim. Zapovědate, gospodine, još što?“

Mladić je neodgovoriv ništa izčeznuo naglo, i kao što se kćeri tèrgovčevoj činilo, unišao u razsvětljenu kuću.

II.

U naručju ljubljenoga Edmunda plesala je krasna Stefanija u kolu vesele družbe. Oděća iz atlasa oděvala joj je tělo vitkoga uzrasta, mirtovi věnac spleten u lěpe njězine vlasi vèrlo je lěpo dolikovao rumenomu licu, te ju činio upravo dražestnom,

Digitized by Google

tanka koprena, koja se povela za větrićem, koji se podignuo sa živahnoga plesa mladićah, činila se, da je laki oblak — svi su gledali samo ovaj lěpi i sretni par.

Kroz nalogu gostijuh proturao se blědi junak i sustao kod prozora; njegove cèrne razkuštrane vlasi, blědo lice, divlji posměh i mèrke oči — činile su veliki kontrast s bučnom zabavom i veseljem.

„Kakav je to čověk?“ šaptnula je něka družica svojoj susědi.

„Za Boga, to je Adolf. Bojim se za Stefaniju, on je bio njezinim zaručnikom.“

„Pa zašto se nisu oženili?“

„Čujte. Otac Adolfov ostavio je, kao što ljudi vele, dosta bogatstva, te je gospodina Zlatovskoga postavio skèrbnikom svoga sina i njegova imetka. Kad je Adolf punolětnim postao, iskazao je Zlatovski, da siromašni obskèrljenik ništa neima, a Adolf zaljubljen u Stefaniju nije hotio iztraživati njegove krive račune, te je Zlatkovskoga službeno namirio, nadajući se, da će ga za ovu krivicu nagraditi ženitba s ljubljenom Stefanijom. — A ljudi pripovědaju, da je ovo Zlatovski prěčio na svaku ruku, i da je Adolf po naročitoj njegovi volji otišao u Varšavu, da si nadje kakvu službu; pa se sad istom poslě dvijuh godinah objavio . . . Znam jamačno, da je Stefaniju strastno ljubio, i da ga je i ona ljubila. Bio je ovo mladić pun plemenitih ćućenjah i najlěpših nadah, nu dèržanje je njegovo bilo vazda smělo i ponosno, ali i plemenito. Čini se, da je postao žèrtvom prevelikoga pověrenja, nu Bože daj, da gubitak njegova imanja bude jedinom nesrećom . . .“

Mladići prestali su plesati, ljubki posměh titrao se oko ustah Stefanijinih, kad je i nehotice okom svèrnula na Adolfa — izčeznuo je posměh s rumenilom, Stefanija je poblědila kao stěna, te se dèrhćuć požurila u drugu sobu — nu Adolf je otišao za njom. —

„O Adolfe! Adolfe! zašto si danas došao?“

„Zašto danas . . . zato da te, draga Stefanijo, vidim u svatbenom veselju,“ odgovorio je on gorko i ustne su mu dèrhtale.

„Moj je otac to želio . . . morala sam ga posluhnuti . . .“

„Ti neljubiš Edmunda? . . . ti si prisiljena . . .“

„Bože! Adolfe! — tebe nisam tako davno viděla — pisao si mi doduše često . . . nu bila sam još vèrlo mlada — a zatim — Edmund me ljubi . . .“

„Edmund te ljubi — a ja te nisam ljubio? — neljubim te i sada?“ —

„Ti si okrutan, Adolfe! — okrutan, što me tako mučiš . . .“

„Okrutan! — Ja sam okrutan? — Ti mi možeš to predbacivati? Sěćaš li se još svojih listovah, svojih vlasih, sěćaš li se još prisege pred slikom svoje majke, koja je u hladnom grobu? — Sěćaš li se svih svojih obećanjah i zavětah?“

„Adolfe! smiluj mi se — ljudi nas gledaju — o Bože! kako će se to svèršiti?“

„Ništarijo věrolomna! onako kako zaslužuješ; nu radi uspomene prošastnih vremenah neću da te sramotim javno — već zahtěvam, da odmah i bez okolišenja dodješ na ono město, gdě je slika tvoje pokojne majke — ondě hoću da te još jednom vidim.“

Stefanija je dèrhtala od straha, nu oštri njegov pogled prisilio ju je, te mu je obećala, da će odmah za njim doći.

Digitized by Google

III.

U sobi prebogato uredjenoj za mladiće, čekao je Adolf nestèrpljvo Stefaniju; paklena ga je muka mučila gledajućega sve ove poznate stvari, kao spomenike njegova blaženstva. Ovdě su oživěle nade njegove sretne i blažene mladosti. Ovo je město bilo mirnim stanom nevine Stefanije; njezina je duša bila čista, neokaljana; sèrce njezino iskreno; misao vedra i vesela; njezina usta nisu znala izgovarati dražjega imena od „Adolfa.“ — „Ovdě, na ovom městu, pred ovim obrazom svoje pokojne majke, zaklela mi se dobrovoljno, nukana svojim ćućenjem, onom strašnom zakletvom — ovdě su uspomene moje uništene blaženosti — a sada.“

Ovaj roj tužnih mislih prekninuo je nagli dolazak Stefanije.

„A što ćeš od mene, Adolfe?“

On je za časak šutio, kao da je lud, dok se nije glasno i strašno nasmijao: „Što ću? — Svoju sreću — tvoju ljubav, Stefanijo . . .“

Ona bi prestrašena od ovih rěčih pala bila na zemlju; nu Adolf ju je silno pograbio za ruku, i strašnim glasom dalje govorio: „Neboj se ništa, ženo Edmundova — danas će se medju nami sve sravnati i svèršiti. Tebi ostaje sreća i ljubav — meni sdvojenje i prognansto! Ali od ovoga časa već neimamo nikakvoga posla; ti si kći bogatoga Zlatovskoga — žena dragoga Edmunda; ja sam sirota — jadan — bačen iz krila, u kojem sam se u zalud nadao iskrenijemu sèrcu. Tvoj obraz —“ nije mogao dogovoriti, rěči su mu presěle na dèrhćućih ustnah; pritisnuo je ruku na silno kucujaće svoje sèrce i pustio ruku Stefanijinu, koju je bio kèrčevito dèržao.

Kao da je poludio, prošao je několiko putah gore dole po sobi, zatim je sustao pred njom; bacio joj pred noge listove, koje mu je bila někad pisala.

Ovo ti vraćam listove, u kojih si mi obećala věčnu ljubav! věčnu ljubav! a ja sam ti pověrovao — pověrovao sam rěčim tvojim! Razderi ova pisma, uništi ih, spali ih, da ih nitko nečita, kako si me strašno prevarila, izdala! — Stefanijo, već me nećeš nikad viděti — a kad bi se to kada dogodilo — to znaj, da će to biti poslědnji moj časak. — Moje je sdvojenje neograničeno; ja sam te neobično ljubio, ljubio sam te svom snagom pèrve i poslědnje svoje ljubavi, nu ti si uništila sreću moga života. — Ja se odričem sada svega — svega — zavičaja, prijateljah, nade! — Nećeš nikad ništa o meni čuti, nikad! — Otić ću u široki i daleki svět . . . i sdvojenje će me sprovadjati . . . Odričem se svoga imena; u pèrlom světu dovèršiti ću svoj jadni i nesretni život!“

Tužne ove rěči prodèrle su iz dubljine njegove jadne duše, ustne su mu dèrhtale, kolěna klecala, nu od suzah odlanule su mu muke.

„Da si zdrava, Štefanijo! — da si zdrava i sretna!“ dodao je još tišćuć umilnije njezinu ruku, a rekav: „S Bogom,“ poběgao je naglo iz sobe i izčeznuo kao strelja po skalinah na ulicu i nestalo ga je u tamnoj noći.

IV.

U toplicah *skih sakupljala se množina ljudih tražećih zabavu u veliku i šarenu kuću, gdě su se nadali zanimivoj zabavi. Prije několiko naime danah došao je onamo glasoviti Signore Bambolini sa svojim jahačim družtvom. O izabranih njegovih konjih i izvèrstnih jahačih počinile su novine mnogo buke, a upravo ovaj dan imala su se pokazati dva pèrva umětnika: krasna Fiorabella i lěpi Infernali.

Digitized by Google

Zato je svět bio znaličan, te je jatomice gèrnuo u ovu kuću. Medju različitimi kolami sustala je i lěpa kučija, iz koje je skočio dostojni muž i podao ruku mladoj prekrasnoj gospoji.

„*Die schöne Polin!*“ šaptnulo je nèkoliko pruskih častnikah, stojećih pri ulazu; gledali su za ulazećimi.

„Kakva je to lěpa gospoja!“ reče mladić bělih bèrkovah, obrativ se k svomu drugu.

„*Sacre bleu*, ala je krasna!“ reče još jednom, kad je skinula ružičmi šešir i pokazala dražestno lice; „ti ju poznaš Kažimire? je li već davno udata?“

„U sěčnju bit će tri godine; ali čini se, da nisu sretni u svojoj ženitbi.“

„Kako to,“ reče sèrdito strastni mladić, „ona takav angjeo, tako krasna žena!“

„Oj! Oj! Henriče! čini se, da se odviše brineš za našu krasnu zemljakinju! — Oženili su se iz ljubavi, nu od onoga dana, kad su se věnčali, latila se mlade žene nèkakva tuga; mužu je dosadio ovakav život, te je tražio drugih zabavah — a za malo ugasla je njihova uzajamna ljubav.“

Henrik je još žalio krasnu zemljakinju i njezin udes, kad se oglasi vesela glasba, a lěpa je Fiorabella na bělom tankonogom jahaču zauzela dušu njegovu.

Lěpo tělo Fiorabellino bilo je oděveno lakom ružičnom oděćom; cèrne světle vlasi bile su joj nakićene věncem iz běloga cvěća; čarobne cèrne oči lěpe Talijanke prodirale su u dušu svakoga gledaoca. Digla je ruke nad glavu, zaružila finimi pèrstići u kastagnete i stala plesati zanimivi fandango na hèrbtu hitroga konja. Šměšeć pokazala je iz ustah kao jagodicah zubiće kao dva niza lěpa bisera, te je glasno podvikivila svomu konjiću: „*Su, su Bello! animo! su, su, Bello!*“ Zagèrmilo je strašno pleskanje zadovoljnih gledaocah. Sve je željno gledalo dražestnu umětnicu, kad je klečeć na konju hitromu kao srělja napred se poklonila i ruke digaula prema obćinstvu, zahvaljivajuć se milim posměhom na pohvali.

Glasba je umuknula; Fiorabella svèršila je svoj ples, te je skočila sa znojnoga konja, jedva se dotaknuv malom nožicom cèrne zemlje. Naklonila se tri puta obćinstvu i izčeznula.

Nastala je kratka stanka, u kojoj je dosětljivi Bajazzo nastajao, da zabavi prostije obćinstvo.

Zatim je počela opet glasba svirati i sam je padrone izašao oglasiti, da će se pojaviti Infernali. Dva su sluge dovela vatrenoga konja arabskoga; modri plamen sukao mu se na nozdèrvah, lupao je nogom nestèrpljivo i hèrzo strašno. Nu jedva što je dotèrčavši mladić metnuo svoju ruku na njegov oholo podignuti vrat, bio je miran kao spavajuće dětе, i Infernali je skočio nanj jednim skokom.

Mladiću visoka i tanka uzrasta vèrlo je dobro dolikovala španjolska oděća, a dugo iz cèrne kape viseće bělo pero zastiralo je njegovo časom tužno i blědo lice.

„*Avanti! Avanti!*“ vikao je i pustio uzdu, ruke prekèrstio i oholo gore gledao. Arabsko je konjče běžalo što je moglo, da se zemlja pod njim tresla, strašno lupanje kopitah u ogradu, koja je gledaoce od jahačah dělila, napunila je užasom pobližje sědeće gospoje.

„*Avanti! maledetto! avanti!*“ vikao je sve glasnije Infernali; glasba je svirala hitrijim taktom, a arabsko je konjče sve bolje běžalo. Gromoviti „bravo“ odazivao se i odjekivao na sve strane; kadšto je vika zaglušila glasbu, nu Infernali je stao mirno nemareć ni malo za ovu pohvalu, već vičuć neprestano: „Avanti! avanti!“ —

Digitized by Google

Konj je išao sve to jače; Infernali se opro jednom nogom o njegov vrat, a desnu je ruku dignuo u vis i podignuo bělo pero, te si je tako odkrio lice. Jahač ogleda se na okolo, i oči se njegove sretnu s očima krasne Poljakinje. —

„O Bože!“ zavapio je u taj par — zadèrhtao — izgubio ravnovèsje i udariv glavom o stup u srědini stojeći, srušio se mèrtav na zemlju. —

Konj je sustao kao da se okamenio i žalostnim hèrzanjem javio, da mu je gospodara izgubio.

Tužnim i prodirućim glasom viknula je jadna Poljakinja „Adolf!“ i pala onesvěštena u naručej svoga muža. — Dotèrčali su drugovi nesretnoga jahača, — a občinstvo je što je prije moglo ostavilo ovo tužno město.

V.

Drugi dan bio je u novinah izlazećih u *skih toplicah ovaj članak:

Pri jučerašnjem predstavljanju jahačah Signora Bambolina, srušio se s konja najizvèrstniji jahač, slavni Infernali, udario je glavom u stup u srědini stojeći, te je za nèkoliko časovah umro. On se nije zvao upravo Infernali; jer vele, da je bio rodom Poljak, što potvèrduje i poslědnji njegov uzklik: „O Bože!“

Za nèkoliko danah čitalo se u novinah medju odlazećimi: „Edmund Pržijemski sa ženom svojom iz Krakova.“

Opasno stanje Petra velikoga cara ruskoga medju strělci.

Petar veliki, car ruski, velike je usluge učinio carstvu svome, i kad se on najvećma trudio carstvo svoje na put svake sreće privesti, prěčili su ga sami Rusi, a osobito su mu strělci o glavi radili; zato bude sbog nemirnog njihovog duha Petar veliki prisiljen, da g. 1698. ovu vèrst vojnikah ukine. Kad je g. 1698. Petar veliki naumio bio po inostranih dèržavah putovati, mèrzilo je mnoge Ruse, osobito one, kojim se novosti dopadale nisu, i koji su se bojali, da će on kad se s puta vrati po svojoj dèržavi zavesti po svom običaju novi red i novu formu. Putovanje ovo Petra velikoga nije se dopadalo strělcem, jer su i oni razuměli, da će inostrance dovesti, koji će i njim novi vid dati; zato se stanu tajno dogovarati, da cara ubiju i razglase, da su njega u Moskvi tudjinci ubili, i takvim načinom mislili su, da će se i cara i tudjinacah osloboditi. Kolovodja ovih nezadovoljnikah, častnici kod strěljacah, po imenu Sikelj i Sukavin predlože osnovu, da noću dvě kuće zapale i da ovako ubiju cara, koji će po svoj prilici pèrvi na gašenje vatre pohititi. Ova se osnova svim dopadne i tako odrede rok, kad će se izvesti.

Onaj dan, kad su uroćnici mislili osnovu izvesti, skupe se svi još prije podne kod Sukavina i tu su cěli božji dan jeli i pili. Nu medjutim se dvojica od njih promotriv zrelije svu stvar uplaše jako, jer su znali, da ako im nakana za rukom ne podje, pa ako im se u trag udje, da će ovo glavom platiti. Da medjutim sebe izbave i da se udostoje carske milosti zaključe ostalu družinu iznevěriti i izdati; zato ju zamole, da im dopusti za časak kući otići, govoreći, da su od rakije vèrlo umoreni i da se moraju prospavati, obećavajući, da će se skoro vratiti, da pomognu.

Digitized by Google

izvèršili namišljeno dèlo, koje im dopušteno bude. Nu oni čim se družine svoje oproste, pohitaju k veselom dvoru preobraženskom, koji se nedaleko od Moskve nalazio i gdè je car taj dan boravio.

Došavši u dvor molili su, da će s carom govoriti. Nu car se nije mogao odmah nakaniti, da ih k sebi pusti, jer je strèlcem malo vèrovao a bojao se, da oni odkuda s tom zlom naměrom nedolaze i samog ga života lišiti, zato im javi, da ako imaju šta posla s njim, da to povère komu od služiteljah njegovih, koji će zatim i samomu njemu nakanu njihovu odkriti. Nu kad oni i po drugi put reknu, da žele govoriti sa samim carom, dodavajući, da vèrlo žale, što im se nedopušta pred cara izaći, jer tajna, koju imaju priobćiti, tiče se samogo cara, pa mogu hude poslèdice od toga proizići, ako im se nedopusti odmah pred cara stupiti. Napokon kad je car sigurnosti svoje radi učinio što treba, da ih k sebi dozvati. Strèlci kako su u sobu carsku unišli taki su klečeć družinu svoju i zlu naměru njihovu cara odkrili, uvèravajući ga, da će se svi do ponoći u kući Sukavina bavuti; nu ako se skoro učini što treba, to se mogu svi još do vremena pohvatati. Priznadu medjutim, da su i oni učastnici urote bili i izpovède, da su se pokajali, pa zamole cara za oprostenje.

Car im je rekao, da će im, ako se stvar koju su priobćili obistini, oprostiti; ali u protivnom slučaju, ako se u laži uhvate, da će strogo kaštigovani biti, i tako dok se stvar neizvidi budu oba strèljca u zatvor stavljena.

Medjutin učini car potrebite korake, da se urotnici, koji su se kod Sukavina bavili, pohvataju. On izda zapovèd kapetanu preobraženskog puka, da u najvećoj tišini sa svojom satnijom vojnikah kuću častnika Sukavina u 11 satih nocju obkoli i da svakoga, koga god ovdè nadje, vezana u zatvor stavi. Nu car je u zabuni takovu pogrèšku u zapovèsti svojoj učinio, koja ga je u vèrlo neugodno i opasno stanje dovela bila! On je kapetanu hotio zapovèditi, da u 10 satih kuću, gdè su se urotnici bavili, obkoli, ali je u hitrini napisao u 11. Kad je dakle zapovèst kapetanu poslao, držao je za cèlo, da je zapovèdio u 10 satih kuću Sukavina obkoliti i mislio, da će u ½ 10 već sve svèršeno biti; zato uzme po 10 šatih samo jednog služitelja sa sobom i otidje upravo u kuću Sukavinovu.

Od prilike oko 11 satih prispije car k ovoj kući, nu začudi se vèrlo, kad nigdè nikakove straže na polju nenadje; zato je mislio, da je straža već u kući, i tako nerazmišljavajući se dugo sidje s konja i udje s pratiocem svojim upravo u kuću. Svatko si može misliti, kako je Petru velikomu bilo, kad ni ovdè straži ni glasa ni traga nije bilo, i kad su ga urotnici opazili; nu da se ovom prilikom nepokaže malodušnim, stupi smèlo medju urotnike, pozdravi ih ljubezno i kaže im, da je prolazeći pokraj ove kuće opazio mnoge svèće, koje u sobi gore, i da je odatle zaključio, da ovdè mora biti kakovo veselo družtvo, pa da je neimajuć još volje spavati došao, da u njihovom veselom družtvu sprovede nèki dio noći.

Urotnici su se s početka, kad je car došao uplašili bili, ali kad su zatim uzrok njegova dolazka saznali, ohrabre se i povèruju mu, jer su znali, da Petar veliki običaje kad što i najsiromašnijega prostaka posètiti i s njim soli i hlèba jesti; zato se za sada ništa ni bojali nisu. Car, koji je sio s njimi jesti i piti, dvorili su lèpo, napijali su mu na zdravlje, i on je s njimi najjačje pića pio. I kad se po prilici pol sata bavio u ovako opasnom stanju medju urotnici, jedan od urotnikah šaptne Sukavinu govoreći: „Sad je vrème brate!“ Sukavin, koji je čekao, dok piće cara malo bolje zavlada, ogovori mu: „još nije.“ Car, koji je dobro pazio, šta oni

Digitized by Google

čine i govore, i kad je ove reči razumio skoči sèrdito i lupi Sukavina šakom u glavu, da se odmah strovalio: „Kad za tebe nije vrême, to je zaista za mene," pak zatim povikne: „ovamo straža! nesretnici ovi moraju pohvatani i povezani biti." Da li je car, kad je stražu zvao, čuo kakov zvek oružja, od kud bi bio morao zaključiti, da je kapetan, kom je zapovèdjeno bilo urotnike pohvatati, veó prispio s vojnici, ili je tim urotnike samo uplašiti hotio, to se jamačno nezna, nu zna se jamačno, da je kapetan preoraženskog puka u isti mah i na glas cara sa stražom u sobu urotnikah stupio, koji videći, da su obkoljeni i izdani, poplašeni priznadu zlu nakanu svoju, i zato su na zapovèd Petra velikoga jedan za drugim povezani. Zatim okrene se car kapetanu, kom je zapovèdio da pohvata urotnike, pogleda ga mèrzko, udari ga jedan put podobro, pak ga zapita: zašto nije stigao s vojnici u onaj čas, kad mu je zapovèdjeno bilo? Kapetan pak pokaže caru zapovèst, u kojoj je bilo pisano, da kuću, u kojoj su se urotnici bavili, u 11 satih obkoli i njih pohvata. Car tek sad opazi kakvu je pogrèšku učinio u svojoj zapovèsti, i za koju je mogao lahko glavom platiti; zato stane kapetana sbog udarca moliti, nazivajuć ga vèrnim i poštenim častnikom, pa mu preda urotnike na čuvanje, koji su za tim svi strogo kaznjeni bili.

Mudrost božja u zraku
ili
Znamenitost zraka u ustrojnom svètu.

Od Franje R—.

Praznovèrje i nevèra dvè su nakaze čovèčjeg uma, koji valjda ima i umni temelj svojih pomislih. Neposrèdni uzrok svih prirodnih pojavah višjoj nèkoj sili htèti pripisati, bilo bi tako pogibeljno praznovèrje, kao što bi bila ogromna nevèra, kad bi tko prirodu hotio emancipirati od osobnoga tvorca, te ju podvèrći željeznomu udesu ili nèkakvomu otajnomu miroduhu! Obadveje je plod povèršna i smiona promatranja prirode.

Mudrost tvorca opazit ćemo osobito u zraku. Jedva je g. 1775 učenomu Francezu, otcu tučbe, Lavoisier-u pošlo za rukom za počelo (element) t. j. nerazlučivu tvar (materiu) dotad smatrani zrak, u dva počela t. j. u kiselik i dušik lučiti, tè prošlih vèkovah krivo mnènje oprovèrći. Ova dva sastavna počela zraka nalaze se svagdè: kod pólah, pod polóvnikom (aequator), u višini, kamo bijaše moguće dopròti smèlomu zrakoplovcu, u istom razmèrju, naime u 100 čestih, 21 čest kiselika, a 79 dušika; a u 100 težah (Gewicht) 23 pèrvoga a 77 drugoga.

Što se njihovih svojstvah tiče: poznamo obadva kano pline bez mirisa, teka, boje, kano protivnike vode. Kiselik ipak uzdèržava življenje i gorènje, dočim drugi životinju i vatru duši.

Od velike je važnosti, kao što ćemo kasnije vidèt, pitanje: jesu li ovi plinovi kemički slučeni, ili pako mekanički spojeni? Dva tèla su kemički slučena, ako sačinjavaju treće, u kojem ona sasvim izčeznu te koje ima sasvim različne od svojih sastavnih počelah vlastitosti; inače sačinjavaju smès (Gemenge), t. j. mekanički su spojena. Uporavimo to na zrak. Premda mi nemožemo kiselik i dušik radi njihove prozirnosti u zraku viděti; nu — buduć da umètna smès sastojeća iz 21 dèla kiselika a 79 dušika iste vlastitost ima, koje i zrak; buduć da su vlasti-

Digitized by Google

tosti kiselika u zraku vazda i svagdě nepromenljive; buduć bi kiselik imao kad bi bio s dušikom kemički spojen, toplinu prouzročit, što u zraku nije: zato iz ovih nedvojbenih pojavah zaključiti moramo, da kiselik i dušik u zraku nisu kemički slučeni, već su samo u směs mekanički spojeni.

Osim toga sastoji jošte zrak iz malene, promenljive množine ugljičnog i amoniačkog plina (Kohlensäure und Ammonaikgas) kao i s drugih pripadnih tvarih, koje se razvijaju pri razpadanju životinje i bilja.

Ugljična kiselina postane, kad se kiselik s ugljikom spoji. Ugljični plin je prozračan ali bez boje, gorenje odmah uduši, prouzroči omamljenje i smèrt; rado se vodom spoji, te joj daje kiseli tek. Odtud imaju naše kisele vode svoj tek. Po trogodišnjem opažanju Saussurevom u 100 dělovih zraka nalazi se $^{4}/_{1000}$ ugljične kiseline; imade je više u suhih nego li mokrih danih, više na brěgovih, na kopnu, na větru, nego na ravnini, nad vodom i u tišini; ona se i měnja polag raznih dobah léta. —

Kada tělesa, koja imadu u sebi dušika, uz pritomnost vode gnjiju, tad se dušik njihov sa vodikom sluči, te sačinja plin bez boje, neugodne duhe, koji prěči gorènju i dihanju, te ljubi vodu i kiselinami tvori sol, i zove se amoniakov plin od Ammonia grada u Afriki, gdě bijaše kano sol poznat najprije. Amoniak se takodjer nalazi po glasovitom lučbaru Liebigu u daždu, nù u létnom više nego li zimnom ili pramalétnom, više u onom, koji pèrvi, nego li koji slědećih danah padne. Isto valja i o sněžnoj vodi.

Svi oti plinovi, iz kojih zrak sastoji, sačinjavaju samo jedinu směs, te su različito gusti. Najgušći je ugljikov, zatim kiselikov, duškov; amoniakov pako najlaglji. Po zakonu kapljevinah imao bi dakle najniže na povèršju zemlje ležati plin ugljikov, a najviše amoniakov. Nù, ko što gore vidismo, on je životinji obitačan a bilju neobhodno potrebit, te nebi mogao na njihovu korist pasti daždom, buduć da su vodene pare (Wasserdünste) gušće od njega; na taj način propao bi sav ustrojni svět, a zemlja bi dobila drugo obličje. Ali promisao božja htěde, da plinovi i pare drugi zakon slěde, koga je oštroumnost Daltonova odkrila, po kom raznovèrstni, bez medjusobnog kemičkog dělovanja spojeni, ili poměšani plinovi i pare, koje se u istom prostoru nahode, ovaj tako zauzimlju, kao da pojedinim u njemu ni traga nebi bilo. Svaki plin ima se naprama drugomu smatrati kano vesma šuplja stěna, koja njegovo razlezanje zadèržava, ali podnipošto neprěči. Odavle slědi, da se svaki zračni plin na sve strane ima razprostirati, da svaki vlastit, od drugoga nezavisan dahokrug (atmosphera) ima sačinjati. Polag theorije imale bi směs jednakih višinah istolična biti, nù izkusto protivno uči; uzrok su tomu neprestani nemiri i větrovi u zraku.

Osobito važne su poslědice obadvijuh navedenih zakonah, ko što ćemo vidět iz slědećih pojavah:

a) razvitak gorènja. Goriva razna, kano: dèrvlje, uglevje, loj, ulje i t. d. imadu u sebi ugljika i vodika. Ako se na zraku svruće, potèrpe dělovanjem kiselika veliku proměnbu, dočim se ovaj uz živahan razvitak světla i topline (vatre) neposredno s ugljikom i vodikom sluči, te s pèrvim sačinjava ugljeni plin, a s drugim vodu, koja u obliku vodenih parah s plinom ugljevim izčezne. Razvitak taj kemički imenujemo gorènje. Gorènjem uztegne se pobližnjoj vèrsti (Schichte) zraka sav kiselik, buduć da se tim potroše bližnje vèrsti zraka nastane ondě (uz gorivo) prazni prostor, u kaj tad bližnji kiselik uslěd svoje razteležljivosti prodre, te oganj

Digitized by Google

i nadulje hrani. Dakle po Daltonovu zakonu nemanjka gorivu na zraku nikada kiselika. Po istom zakonu razšire se odmah po dahokrugu na sve strane ugljevni plin i vodene pare, radi svoje topline, te radi toga raste takodjer napetost (expasivkraft) velikom bèrzinom, koja predusrètne svako ubitačno nagomilanje ugljične kiseline. S toga, što više kiselika u isto doba gorivu prispěva, i se što bèrze odalji ugljevni plin i vodene pare time živahnije gorěti tělo, i tim veću poroditi toplinu. Gorěnju je nalik

b) razvitak dihanja u čověka i životinje. Bez ova dva zakona nebi bio život životinje moguć, nije bo dosta, da životinja hranu prima, nego treba i kiselika da njegovom pomoćju stranke ustrojne, životnim razvitkom trošene i izrubljene, iz organizma iztěra i izluči; te potrebitu toplinu porodi. Pèrva biva, dočim se kiselik s ugljikom i vodikom, što ih životinja s hranom primi, poput gorenja spoji, te kano ugljikov plin i vodena para kroz kožu i pluća izběgne. Ugljenik i vodik nadoměštjuje hrana, iz medju koje ona, koja imade u sebi dušika, obrati se u kèrv; ostala, kano: šećer, tustilo tako se pretvore, da se njezine sastavne česti lasno s kiselikom zraka spojiti mogu. U pomanjkanju takove hrane, ili ako su prebavni ustroji (Verdauungsorgane) odviše slabi, navali udahnuti kiselik na tělo životinje, te najprije tustilo, koje imade mnogo ugljika i vodika, zatim pluća, mišire, napokon živce i mozag iztroši, te na taj način groznu smèrt prouzroči. Odavde možemo lasno shvatiti, zašto kroz zimu spavajuća životinja proječem toli suha iz špiljah izlazi; zašto od glada umèrvše osobe pred smèrću obično polude.

Po tom, što se usisani kiselik s gorivimi čestmi u životinskom tělu spaja, mora se kao kod gorěnja razviti toplina, s otom samo razlikom, što se kod ovog bèrže spaja kiselik, te se zato veća toplina razvija. Naravska je poslědica ovoga pojava, da sve one životinje, koje kroz pluća dišu, te u kojih ova kèrv kroz pluća prolazi, vlastiti od okolice, u kojoj se nalaze, nezavisni stupanj topline posěduju. Tako je toplina naravna děteta 31. 2° R., a muža 30° R, u svih krajevih blizu zemaljskih skrajnikah pod polovnikom, na bèrdinah i u dolinah, lěti i zimi. Ako je okolica toplija, onda prispije doduše izvanjska toplina organisma; nu ova upotrebi on za pospěšenje pota — ali naravska toplina jednaka ostane; ako se ona proměni čověk postane zloćudnim ili bolestnim.

Da samo one česti životinjskog ustroja toplinu posěduju, u koje dopire kèrv, lako je dokučiti — s toga: vlasi, vuna, perje, nokti nemogu imati naravske topline.

A može li kiselik sa obadva goriva u životinjskom organizmu spojen rečenu toplinu poroditi? Polag Lavoisier-a odrasli čověk prima na dan 65 lotih, dakle na godinu 742 ℔ kiselika kroz svoja pluća — po Liebigovu izkustvu na někom vojniku izadju svaki dan pri uměrenom kretanju 27.8 lota ugljika u slici ugljikova plina kroz kožu i pluća; našto se iztrože do 74 l. kiselika, kojega se manji dio spoji s vodikom. Po Dalongu pako razvije se nakon izgorenja 1 lota ugljika takova toplina, da bi se s njom moglo razvrućiti 228.2 lotih vode od 0° do 30° R. Odavle slědi, da se toplinom od 27.8 lotih ugljika, koji se u odraslu čověku uz uměreno kretanje nakon 24 sata u ugljičinu pretvori, može razvrućiti od 0° do 30° R. 198.8 funtih vode. Budu pako isti čověk u 24 sata do tri funta vode kroz pluća i izparivanjem kroz kožu izgubi, na što je potrebita toplina, kojom se može 48 funtih vode do 30° R. razvrućiti ako oduzmemo gorěnjem ugljika pronadjenu

Digitized by Google

toplinu: to ostane još toplina, kojom se može 150·3 ℔ od 0° do 30° R. izvrućiti. Takova toplina može veću težinu životinjskih tvarih do 30° R. ugrijati, jer je toplina njihova prema vodi 79:100, dakle manja od poslědnje. S toga može toplina, koja bi ugrijala 150·3 funtih vode od 0° do 30° R. 189 funtih životinjske masse do istoga stupnja a 120 funtih do 48° R. ugrijati. Ova toplina razvije su u 24 sata; na svaki dakle sat padne 2° R., koji su potrebiti za nadoměšćivanje izgubljene topline, koje u taj čas izgubi tělo 120 funtih težko. Ako u obzir uzmemo ovu okolnost, da se něki dio kiselika, čim se razvije toplina, spoji s vodikom, to ćemo se lako osvědočiti, da tim razvitkom postavša toplina može tělo čověčje uvěk u topljini od 30° R. uzdržati, dakako samo tako, ako se upotrebe obična sredstva, kojimi se odviše veliki gubitak naravske topline prepréčuje; jer tělo čověčje, kao svako drugo uzimlje od okolice toplinu ili ju njoj priobćuje, i to tim više, što je veća razlika izmedju obadvijuh toplotah. S toga čověk više gubi od svoje naravske topline po zimi, nego po lětu; više kod skrajnikah, nego pod poljvnikom. Zato se po zimi oděvamo kèrznom, da uzdèržimo toplinu, a lěti lakom kakvom tkaninom, koja ju propušta.

Ako je veći gubitak u toplini, mora veća biti naknada u kiseliku i obadvijuh gorivah, dakle u jělu. „Životinjsko tělo — veli Liebig — nalik je peći, a hrana nalik gorivu. Tko želi isti stupanj toplote uvěk uzčuvati, mora po izvanjskoj toplini uvěk različno podnèljivati.“

Nu da u isto doba više goriva izgori, a tim veća toplina nastane, treba i više kiselika. Slědeće okolnosti umnožaja kiselik u životinjskom tělu u jednako doba: a) Čim se češće i jače diše tim više raste — zato, jer čim češće u isto doba u děce bilo udara (po izkustvu), veća je u njih toplina, veća potreba hrane; budući da su u muža pèrsa prostranija, nego li u žene, s toga više usiše kiselika i veću ima toplinu muž nego žena; b) čověk nepotegne svakim udahom jednaku množinu kiselika, jer nije uvěk jednaka guatoća zračnog inače nepromènjivog obsega. S toga u zimi, kad je zrak mèrzao više kiselika povučemo svakim udahom, nego li po lětu; zato po zimi više i trebamo hrane. Sěverni čověk, kad u južne krajeve dodje, izgubi tek, koga ima u svojoj mèrzloj otačbini. Samojedac, kao što putnici pripovědaju, kada ide lovit ili riharit, uzme si do desat funtih ribovli mesa, do 12 lojenicah, i množinu žganice; da njihovim ugljikom i vodikom nadoknadi u silnoj studeni izgubljenu toplinu. Da bi u sěveru živili lavi i risi, mnogo bi veći zulum činili, pretvorili bi se u strašnije kèrvopije, nego li su u toploj domovini; c) kiselik tim više prodire u organizam, čim je čišća koža. Odavle se vidi, da snažna koža nije nikakva galanteria, već zahtěvanje naravi.

U tom razvitku lako ćemo uviděti važnost Daltanova zakona, jer kako se dihanjem iztroši u jednom městu kiselik, odmah dodje drugi pobližnji. U naše sobe prodre on kroz najtanje župljine, kroz vrata, prozore, staklo, s toga se uzdèrži u njih, u istom razmèrju makar više stotinah ljudih nutri bilo.

c) Čudnovato je u prirodi, da ono što lěči, ako nestane někojih uvětah, gèrdo rani i ubija. Zrak, koli blagonosno děluje na organiški svět, dok je u njem životne sile; nu čim ova izčezne, smota ga u grob, te ga u počela, iz kojih je postao, opet pretvori! Pod tim uvětom spoji se uz pritomnost vode zračni kiselik s ugljikom i vodikom organičnih tělesah, te prouzroči sporo gorenje ili gnijenje istih.

Digitized by Google

Odavle vidimo, na koliko je kiselik potreban za dihanje, gorênje i gniljenje ustrojnih tělesah, vidimo u jedne, da svaki taj razvitak mnogo kiselika treba; jedan čověk do 272 *ℓ*. Ako premislimo milione ljudih i životinje na zemlji, neizměrnu množinu goriva, koje kroz godinu izgori, neizbrojno truneće bilje: moramo misliti, da bi tečajem više stoléćah kiselika sasvime nestati imalo, te da bi njegovo město zauzela ugljična kiselina životinji toli ubitačna — da neima promisli, koja nedopušta, da se ova nagomila; i koja ujedno mudro uredi, da se raznimi razvitci potrošeni kiselik opet divnim načinom nadoknadi.

Ugljična je naime kiselina glavna hrana svega kolikoga bilja. Za proizvesti sěme treba i dušika, koga dobiva od amoniaka. Buduć da je bilje privezano na jedno město: s toga je providnost odredila, da njegova hrana bude svudu razširena, da ju svagdě naći može. Sunčana světlost uz sudělovanje životne sile lući ugljičnu kiselinu, koju bilje poprimlje i njezin ugljik spoji se s počeli vode, koju dobiva daždom i rosom, a kiselik vrati se u dahokrug, da uzdrži život životinje, te da novu hranu pripravi bilju. Za svaku kockavu stupu ugljične kiseline, koju primlje bilje, vraća isto toliko kiselika, na taj način ostane množina njegova u zraku neproměnjiva. Evo divnom pravěčnom promisli uredjenoga, uzajamnoga dělovanja medju životinjom i biljem; životinja za života proizvadja hranu bilju; a ovo ne samo hranu vraća, nego i pogibelj udaljuje!

To dělovanje proteže se i prěko života; buduć da iz trunećih životinjskih tělesah razvinuvši se amoniak služi bilju za hranu.

Bilje treba i vode, da si počela njezina sasvime ili stranom posvoji. Nju dobiva, kao što je rečeno, daždom ili rosom, koja postaje iz vodene pare u dahokrugu razprostranjene.

Buduć da dušik ni pri dihanju, ni pri gorênju neděluje; a ni bilju neposrědno za hranu, pita se: zašto ga toliko ima u zraku? Postavimo, da město dušika zauzimlje i kiselik; čověk bi svakom udahom povukao pet putah više kiselika nego li sada; tim bi pet putah više hrane trebao, i toliko putah veća bi se toplina razvila, što bi našem tělostroju veoma štetilo. Postavimo opet, da nebi bilo dušika, a kiselik da bi obstojao u sadanjoj množini, tad po zakonu Daltonovu u životinskom razvitku nebi nikakve bilo proměne, jer bismo istu množinu istog sisali. Zar je dakle dušik suvišan? pod nipošto. Jer za izparenje vodah u obće a napose za zatezanje, izparivanje na povèršju bilja, za oslabljenje izžarivanja topline rastećeg na otvorenom zraku bilja, za umanjivanje bèrzine padajućeg leda i dažda: potrebit je gušći zrak, nego bi bio, da sastoji iz samog kiselika. Koliki upliv neima jaki tlak zraka u obticanju sokah u životinji i bilju i na koliko nepomaže životinji, da uda svoja laglje kreće? Veći tlak proizvesti umešanjem kiselika nebijaše moguće, da se smèrtni udarac nenanese životinji. Višja dakle promisao izabrà dušik, koji je naprama svim tělesom vèrlo nehajan te neprěči nijedan razvitak prirodni.

Osim ovih sastavnih čestih nalazi se u malenoj množini i ustrojni tvari, kano: sěme, naděvnici (infosorien) kao i ine, koje se pri gnjiljenju životinje i bilja, te se pri različnih bolestih ujedno sa dotičnimi plini razviju, i u zrak izběgnu. Poslědnja nalaze se u stanju lučenja; te su kadre kèrv ili nèkoje česti njezine okužiti t. j. bolest prouzročiti, čim ih se dotaknu.

Time uvidismo na kratko, koje su sastavne česti zraka, njihovu potrebu za uzdèržati i njegovati ustrojni svět, kano i mudru naredbu božju, po kojoj potre-

Digitized by Google

bito razmĕrje, koje med njima obstoji, nikad se neporemeti. Štovat dakle imamo i znanost onu, koja nam tolike mudrost odkriva; a s njom i srĕdstva, kojimi se obskĕrbiti valja da nam pripadne i pogibeljni tvari nenahude. *)

U Fužini dne 19. lipnja 1853.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Pored velike vrućine, koja je ovih dana nastala, idu ljudi jatomice k Savi kupati se; nu kao što se pripoviđa, utopila su se jučer dva dĕtića; zato su načinjene naredbe, da se takova nesreća u buduće prepriči. Al bi trebalo, da se sagradi kupalište na Savi, kao što ih ima po drugih gradovih, pa bi se ljudi kupali, kako bi hĕli, a nebi bilo pogibelji, da se utope.

Slavenski glasnik. Čujemo da naša spisateljica gospodična Dragoila Jarnevićeva piše novu izvornu povĕst, kao nastavljenje „svojih domorodnih povĕstih," kojih je pĕrvi svezak izišao već prije nekoliko godinah.

— Knjižar Orgelbrand u Krakovu svĕršio je ove godine drugo izdanje: „Starodavne biblioteke spisateljah poljskih" K. Vl. Vojčickoga. Isti knjižar izdao je tri svezka sveobće povĕstnice Cesara Cantu, cĕlo dĕlo imat će deset velikih svezakah.

— G. T. Lipinjski radi sada na zemljopisnom slovniku, stare Poljsko i ujedno Slezke; ovdĕ će biti ne samo imena městah, već i selah osobito takovih, koja se spominju u diplomatarih Dogela, Račinjskoga, Pžiščeskoga i Muckowskoga i t. d.

— U Poznanju će na skoro izaći važno dĕlo glasovitoga poljskoga povĕstničara J. Lelevela: „Narodi na zemljah slavenskih pred početkom Poljske sa zemljovodi i slikami."

— Upravo je sada izašao tiskom i troškom J. L. Pospišila českl prevod glasovitoga ruskoga romana „Tarantas" od grofa V. A. Sollohuba.

— „Illustration" donosi vĕrlo važnu spravu o ovom umětničkom dĕlu mladoga českoga slikara Jaroslava Čermaka, koje smo već spomenuli i u Nevenu. Slika ova predstavlja staroga Lomnickoga, kako na praškom mostu sĕdi i pĕva mimoidućim svoje pĕsme. Francezki kritičar nemože se dosta nahvaliti ovoga dĕla. Lomnicki bio je dvorskim pĕsnikom kralja Rudolfa; nu budući je držao s českimi nemirnjaci, lišen je svih svojih častih, te je morao prosjačiti. Ovakav prizor predstavlja dĕlo Čermakovo.

— G. Sigmund Helzel, bivši profesor na sveučilištu Jagiellonskom u Krakovu pripravio je za tisak: „Statuta Kazimira Velikoga i Vladislava Jagiella," zatim: „Statuta mažovska knezevah linie plocke iz XIV. XV. věka; statuta sinodalna biskupije krakovske iz početka XIV. věka, izpiske iz najdavnijih sudnih knjigah zemlje krakovske od g. 1388; napokon darovanja i presude. Tekst statutah Kazimira velikoga i Jagiella imat će uza se i najstariji prevod poljski, popravljen je od g. Helzela i izpisan novim pravopisom, da dĕlo ovo uzmogne čitati i neučeni ljudi. Izdavatelj poslužio se je četiri F. Bandtkomu nepoznata rukopisa.

Svašta po něšto. Ubojice Paveka i njegove žene u Draganiću priznali su svoje zločinstvo.

— Iz Belovara javljaju N. N. radostnu vĕst, da se 17. lipnja na tamnici varaždinskih regimentah vijao bĕli barjak, što će reći, da taj dan nije bilo u njoj nijednoga uznika. Mora se na um uzeti, da u varažd. regimentah stanuju šestdeset i dvĕ tisuće dušah.

— „Slov. Noviny" javljaju, da je zavĕrstni umětnik g. Ander naprasno i jako obolio, nu nadaju se, da će sretno ozdraviti.

— Učinjen je predlog, da se u Austriji uvede novi redovnički red, kojega bi bila isključiva zadaća ovĕšavati službu božju u tamnicah i nastojati oko oslobođjenih uznikah.

— Iz Srĕma čuju se ružni glasovi. Ušlo se u trag někomu družtvu, koje je cĕrkve haralo; nu ovi su zlikovci, kao što se pripoviđa, pohvatani u někojoj cĕrkvi. U Rakovcu išao je neki redovnik iz samostana u šumu i nije se više vratio. Našli su ga u šumi ubijenoga; imao je sa sobom pušku i uru, ovo su mu razbojnici oteli.

— Sve novine javljaju, da će se Mihailo, sĕrbski knez, oženiti s groficom Julijanom Hunjadi-

*) G. pisac neće nam zamĕriti, što smo u njegovom sastavku zamĕnili nazivlje s onim, koje je već i porazumljenjem znatne strane naših književnikah u život stavilo. O tom predmetu, nadamo se, doći će prilika da prosborimo. *Ur.*

Digitized by Google

evom, děvojkom vèrlo lěpom, odličnom, prosvěćenom i blage ćudi. Ime ovo spominje na Janka Hunjadi-a, otca ugarskoga kralja, Matije Korvina, koga je naš narod u pěsamah svojih praslavio pod imenom Sibinjanin Janka. — A za Danilu I. kneza cèrnogorskoga vele, da će se oženiti s kćerju někoga veletèrźca iz Tèrsta.

— Mekanik iz Vicence Tremeskin izmislio je stroj, kojim se može telegrafička vèst poslati i odgovoriti, a da se tajna nikako nedozna i ništa se nepovrědi. Za pokus ovoga stroja dobio je Tremeskin od vicenske akademie novčanu podporu. Uporava je njegove spravě vèrlo udesna, postojana i nepogrěšna. On će svoj stroj na skoro javno pokušati.

— Něki M. Mohr izdao je u Lipskoj životopis cara Napoleona III. u židovskom jeziku.

— Već je odredjeno, kakav će biti napis na spomeniku, koga će podignuti na uspomenu *Nikole Kopernika;* ovaj: *Nicolaus. Copernicus. Torunensis. Terrae. Motor. Solis. Coelique. Stator.*

— Parižka sbirka starinskih novacah dobila je jedan kinezki novac, koji je kovan po prilici 1700 godinah prije Isukèrstova narodjenja.

— Od vojnikah Fridrika velikoga živi ih u Pruskoj samo još 168., od ovih je najstarijemu po imenu Karnasu u Berlinu živećemu 108 godinah.

— Leidensko družtvo za literaturu Nizozemsku izabralo je svojim počastnim članom Dr. *Pavla Josipa Šafarika.*

— Prije několiko godinah posětio je Balzac Ludvika Tiecka. Ovaj je počeo govoriti o dělih svoga gosta te reče, da mu se najbolje dopadaju „Le Vicaire des Ardennes" i „Annette ou le Criminel." „Čitali ste ih valjda, reče Balzac, u izdanju Bruxellskom?" „Tako mi se čini," odgovori Tieck. „To ni nemože da bude drugćije," doda Balzac, jer oba ova romana nisu moja, već su bruxelski spekulanti uzeli moje ime, da prodaju što više knjigah. Nu to mi se nije činilo tako sramotno, da bih bio morao protestirati.

— Najdosadniji prosjaci jesu u Rimu. Něki putnik pripověda onim, koji bi u Rim htěli putovati, da nedaju milostinje onim, koji iz blizine prose. Jer kad ju je ovakov prosjak jedanput samo dobio, to si on dobro zapamti svoga čověka, pa kad ga god sastane, to ga napastuje, i pozdravlja *„Buon giorno Signore, ecco il vostro povero."* Tu dakle neima pomoći, već daj.

— U Francezkom ratu ubio je něki carski stražmeštar Francuza. Uzev si oru, poklonio ga je někojoj seljanki, da si uzme njegova oděću; kad ovo vidi sused njezin, uzište, da i njemu da nešto oděće. Seljanka nije se mogla obraniti, pa je pozvala stražmeštra da sudi: „Jelte, gospodine, vi ste meni toga Francuza poklonili?" — „Dakako tebi samoj," reče stražmeštar. Stoga počme seljak plakati i moliti, da i njemu jednoga Francuza ustrěli i nije mirovao, dok mu to nije bar obećao.

— *Persianske poslovice:* Tko neima imetka, neima věresije; tko neima poslušne žene, neima mira; tko neima děce, neima moći; tko neima roda, neima podpore; a tko neima ništa, neima nikakove brige.

OBJAVA.

Buduć da su uklonjene sve zapréke, koje su dalnje izdavanje Nevena prěčile, te su ponajvèrstniji naši pisci ozbiljno obećali, da će još više nego do sada kititi ovaj časopis svojim věštim perom: zato pozivamo uljudno domorodno občinstvo, da ponovi što prije predplatu.

Pisma i predplata neka se pošilja: Uredničtvu Nevena u Narodnom domu.

Odbor Matice ilirske.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Ivan Perkovac.**
Bèrzotiskom Franje Župana u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrédovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 27. U četvèrtak 7. Sèrpnja 1853. **II. Tečaj.**

Rajska tica.

Od I. T.

Kud se ono vere
Mladi kaludjere?
Kud ga vodac vodi,
Cio dan da hodi,
A u manastiru
Da dije na miru?

Morda što mu smeta
Žalost mladih lětah;
Morda mu je dosta
I braće i posta;
Mord na svetoj gori
Nije on najgori!

Sunca mi! da nije
Na njem manah tijeh;
Jer u kaludjera
Duša Bogu směra,
A što svud tumara:
Bogu se udvára.

U cvětu i travi
Svemogućeg slavi;
U goru, u cvěće
Svaki dan se šeće,
Od božje miline
Da ga želja mine.

Svaki cvětak smatra,
Kakva mu je vatra;
Gleda lišće gladko.
Kako j' Bog ga satko;
Motri, pazi, sudi
Pak se Bogu čudi.

Gleda rádnu čelu
U brzome dělu,
Kako srěd mirisa
Med iz cvěta sisa,
Pazi kukce, mrave
Stvore božje slave.

Nemož' u radosti
Naslušat se dosti
Kosovice cèrne,
Kad zviždat izvèrne,
Il kad gorsko vrelo
Šapće mu veselo.

Al eno slavulja,
S gèrma se došulja,
Pak uz žubor vrela
Buka se začela:
Klikti, u vis siže,
Spušta niže . . . niže . . .

Kaludjere mladi
Trepti u nasladi,
Duboko uzdiše,
Pak u kamen piše:
»Slava Tebi Bože,
Koj ovlika može!«

To se učinilo,
Višnjem Bogu milo
Pak namisli veću
Slugi svome sreću:
Rajski glas da sluša,
Raj da dolje kuša.

Pèrnù rajska tica
Cèrnoj zemlji nica,
Na kamen se sěde
Čudan glas zavede,
Te se pojuć mami
U rajskoj pomami.

Muknù slavuj tica,
Muknù kosovica,
Sluša družba čela,
Kukac, mrav i čela,
Sluša plaho zvěre,
Sluša kaludjere.

Digitized by Google

Duša mu se leca,
Od radosti kleca,
Na tle se posadi
Kaludjere mladi,
Sluša čezne, gine;
Vrême bèrzo mine.

Tica u vis krenu,
Kaludjer se prenu
Pa se na put diže
I već kući stiže
Pak se čudom čudi;
Tu su drugi ljudi.

Starca bèle brade
Nitko nepoznade,
Svi u manastiru
S čudom nanj' poziru.
Vèrovat se neda,
Što im pripovèda.

Tad se sèćat stane
Otče igumane:
«Ja sam« — reče — «čito,
To je istinito,
Pred godinah dvèsta
Brata jednog nestà.«

Sluša glava stara
Pak im odgovara:
«Evo, Bog i vèra!
Onog kaludjera.
Slušo sam uz česmu
Rajske tice pèsmu.«

Starac od te tice
Hoće navalice,
Da dalje govori;
Al se tu obori,
Ode na istinu
K tici u visinu!

Osinjski.

pripovèst od H. S.

Mogućna francezka vojska, koja je imala obitelj Bonopartovu i na španjolski prestol podići, bila je već prodèrla kroz klance, guste šume i nepristupne gore, koje Španjolsku od Francezke dèle. Ova vojska, noseća ime francezko, sastojaše iz Francezah, Talijanah, Švajcarah, Němacah i Poljakah. Poljski su ulani služili ponajviše za prednju stražu; njim su bila povèrena sva města, koja su zahtěvala više postojanosti i odvažnosti, nego mnogobrojne vojske. Glavna je vojska stupala polagano, no nepretèrgnuto. Prebaciv Pirenee približavaše se cesti najpogibeljnijoj i najuzbunjenijoj, to jest brěgovom rěke Gvadalkvivira. Razboritost je zapovědala, da se putem osvoje sva učvèršćena města. Vodja maršal Soult izdao je shodne zapovědi. Četa ulanah pod zapovědničtvom poručnika Osinjskoga dobije nalog, da postavi straže srěd gorah Sierra-Morena.

Kano hrabar vojnik mlad, pun zdravlja odvažnosti i nade, poznavao je pogibelj, ali se je nije bojao. Različiti vojnički redovi resili su mu već junačka pèrsa; vitka stasa, i u krasnom ulanskom odělu izgledao je još lěpše; lica bijaše mirna, junačkoga al i blaga, te je ostavljao prolazeć u mnogom sèrcu nježnih uspomenah.

Osinjski se zaputi na čelu svoje čete na odredjeno mu město. Sunce je već bilo zapalo, te je svojimi traci obasjavalo još vèrhunce nebotičnih gorah; s druge strane zaoděo se je blědi měsec srebèrnom odoricom. No srěd klanacah, kuda su ulani prolazili, bijaše tamno i studeno, a rosom nasićeni zrak predstavljao im je divnu opręku medju danom i noću, opręku, koje u svojoj domovini nisu paznavali. Već je bilo blizu pol noći, kad im momak španjolski, koga su iz bližnjega sela za provodića uzeli, obustaviv svoju mazgu, pokaže něki na vèrhuncu bèrda stojeći grad. Ovaj je grad, reče, jedan od najutvèrdjenijih, sazidan někoč od Maurah, a danas svojina Don Alonza Lopeza de Goma, vlastnika prostranih dobarah i potomka jedne od najodličnijih španjol-

Digitized by Google

skih obiteljih. — Na okolo bijaše sve tiho, visoki vanjski bedemi skrivahu nutarnji grad. Visoka kula, penjuća se nebu pod oblake, činila se je da grozi propašću dolazećim k ponornim prosědim. Stadoše pred kapijom, želčzni zaklopi i golemi lanci branili su ju sa strane tvèrdjave; a u vis dignuti most pokazivaše strašnu propast pod nogam'.

Osinjski nije hotio udariti silom; provodića je naplatio i natrag poslao; ulanom je zapovědio da sjašu konje, te je u taboru prenoćio. Počelo je svitati. Strašni tutanj zvona navěštivao je spavajućim stanovnikom, da se je već dan rodio.

U to zaškripe zahèrdjavèli stožeri ogromne kapije. Po dva čovčka vuku po jednu strašnu vratnicu, most se prigne i učvèrsti na protivnoj obali, a na glas „Enemigo“!! dotèrče kapiji nutarnje straže.

Osinjski nije običavao biti dušmaninom, gdě nisu zahtěvale okolnosti. — Da hoće da govori, reče, s vlastnikom grada, Donom Lopez. Oholi španjolski velikaš nije sam došao, al odviše pozoran, da se opre, zapovědi, da se posada u grad primi. Na konja! vikne vodja; bubnjevi zabubnjaju, zastave se poklone pod kapijom, četa stade na cesti. Razboriti vodja porazměsti straže. Ulazeć u grad, nadje Lopeza pred njegovom sobom. Jedri starac pristupi k njemu lagano; nakloni glavu pokritu klobukom urešenim lakim perjem, a mačem visećim o pasu činilo se da pokazuje, da se nedèrži za zarobljenika. Naš je vodja poćutio sèrditost gospodarovu, te čeneć u njem pravoga Španjolca i starca, zamoli ga za oproštenje, što je došao, i uvěri ga o poštenu vladanju svojih ulanah.

Razgovarajuć se podju dalje i zadèrže se u ogromnoj dvorani odredjenoj za svečane dočeke, popodjenoj mozaikom i upèrtoj u red debelih zidanih stupovah, za kojimi su viseli razne slike neobične veličine. Alonzo opaziv, da je Osinjski na nje okom svèrnuo: to je dugi red mojih predjah, reče; — ovaj ovdě jest onaj Lopez, koji se je proslavio g. 1236 u bitkah proti Abenhudemu kralju Maurah; ovaj bijaše upraviteljem Mauricije; onaj ondě osvoji Oran u Africi, te steče iz rukuh ministra, kardinala Ksimena onaj o pèrsijuh viseći častni lančić, kakova osim njega i istoga kardinala nije u čeloj Španjolskoj nitko imao; onaj opet digne se po kèrvavoj pomorskoj bitci na obalah Malage barutom u zrak, da nepade u dušmanske ruke; ovaj je od svih najslavniji, te predstavlja neumèrloga Vasco de Gama, koji se je g. 1498. na obalah Malabarskih naselio.

Dok su se oni tako razgovarali, steku se u bližnju sobu ženske, da vide neočekavanoga gosta. Od straha od dušmanskoga oficira ostale su bile u dalekih sobah; no znaličnost je ženska jača od istoga straha kako kod nas tako i u Španjolskoj. Lopez bijaše udovcem, a imadjaše samo jednu kćer. Kod nje stanovahu něke dvě radjačice, a několiko siromašnijih no plemenita roda děvojakah nadjoše u dvoru njezina otca vrědnu zaměnu za palu sjajnost svojih obiteljih.

Izidora smionija od drugih a možebit i nestèrpljivija otvori vrata i udje. Bijaše krasna; běla koprena privezana do pol čela i bačena otraga činila je još cèrnijimi svilne kose, koje spletene u krasne vitice plivahu po labudjih i polu golih ramenih; hodala je ozbiljno, a naklanjala se čarobno no i čedno; iz očijuh plamtećih ljubavlju no ljubavlju tajnom, bilo je viděti, da je kći blagoga juga, no kći španjolskoga granda.

Osinjski utopi u nju oči; Izidora ga pogleda smionim i nezabunjenim pogledom, komu on nije mogao da odoli. Ovo je moja kći, progovori otac, na njoj samoj žalbože, ostaje rod Lopezah de Gama. Ovaj gospodin, okrenuv

Digitized by Google

se prama meni, jest jedna od onih mnogobrojnih žèrtvah, koje je francezki car žèrtvovao, da sebe digne; ova gospoda zaměnjuju istinu obsěnom, a svoj život i imetak davaju za samu nadu, on je Poljak, francezki oficir.

Po kratku razgovoru naloži gospodar svomu staromu slugi, nadzorniku grada, da odvede gosta na počinak u odredjenu sobu. Možete, gospodine, sigurno odpočinuti u našoj kući, reče Lopez; tako dakle primamo u njem, prihvati kći, Poljaka a ne francezkoga oficira; vaša ćućenja mora da se s mojimi sudaraju! nakloni se pouzdanije nego kad je došla, i skoknuv několiko putah izčezne iz sobe, ostavljajuć svoju sliku u ulanovu sèrcu, a možebiti odnoseć njegovu u svojem.

Osinjski udje u svoju sobu. Već měsec danah nije probavio nijednoga dana pod krovom, a poslědnje dvě noći nije nimalo spavao. Bacio se na sofu, ali snu neima ni traga! Čudne stvari! u čověčjem životu ima časovah kojih sam nerazumije; ima ćućenjah, koja strělohitro preliću njegovo sèrce; ima děvojka za mladića, ima mladić za děvojku, koje je Bog čini se stvorio, da se medjusobno usrěće; koji se sastanu, a taj njihov pèrvi sastanak nije drugo nego kano da su se našli po dugu razstanku; njihova se sèrca u pèrvi čas spoje za uvěk, a samo ih smèrt razstavlja!

Pozove se na oběd; Osinjski se je na njem lěpo zahvalio, jer se je hotio ukloniti sastanku, ćuteć, da je prestao biti svojim gospodarom, jer dužnosti su ga drugamo zvale: Dan mine u nemiru, poděljen na razmišljanje i potrěbe službe. Al noć nije bila mirnija. Nemogav se dočekati sna izadje na gradski shod, da stegnute grudi ojači svěžim zrakom. Nebo bijaše mirno, měsec i zvězde razsvětljivahu gradske zidine; blagi větrić pirio je lišćem od ulikah i kostanjah. S daleka po gorah bilo je viděti vatre guerilah, a pod bedemi čuti kadšto ulana vičućega dalnjim stražam: tko ide!

Srěd tišine Osinjski začuje ženski glas, približi se onamo, odakle je glas dolazio, pričini mu se, da pozna glas Izidorin. Tako, to je ona: laka no věšta ruka udarala je u žice španjolske gitare, čarobni njezin glas, izviruć iz duboka vrěla njezinih pèrsijuh rasao je sve to više na koncu svake strofe pri rěčih: Tierra nativa.

Tierra nativa! prihvati Osinjski; o ti bi bila andjelom i u Španjolskoj i u Poljskoj.

U tih borbah polutajnih polujavnih minu několiko danah. Nikakva bojna vika neuzdèrma mira ovoga blaženoga kraja. Guerili su napadali više na tabore i zairu, a francezka je vojska stupala prama jugo-iztoku.

Izidora je postajala sve to smělijom i pouzdanijom, otac je privikao inostrancu, te se je činilo, da si je svojim plemenitim značajem, svojim čednim postupanjem, svojim poštenim sèrcem i neobičnom oštroumnošću stekao privèrženost starca, koja bi se bila mogla s vrěmenom pretvoriti u iskreno prijateljstvo. Izidora je često na prošnju Osinjskievu ponavljala pěsmicu, koju je bio pèrvi put u noći čuo. Iduć kadšto s otcem u vèrt šetat, umoli Osinjskoga da s njima ide.

U njezinih je očijuh Osinjski čitao, da ju on zanima; njezini pogledi nebijahu obični; najobičnijim razgovorom odkrivala je ono, o čem nije směla govoriti, ali što joj je ugodno bilo čuti. Pa doista, Osinjski nije više tajio svojih ćućenjah, koja su bila jača od njega istoga. Preporučujuć Bogu svoju budućnost, niti je hotio prekèršiti dužnost, niti je mogao opréti se čarom ljubavi.

Digitized by Google

Izidora je od to doba postajala sve to smělijom. Osinjski je često izlazio, da pregleda razměštene straže. Na jednoj takovoj šetnji Izidora podje po rodnom običaju s njim na malu no vatrenu doratastu konju, svojem ljubljenom drugu. Kako je ugodna bila ta šetnja! sad iduć korakom, opojeni medjusobnom srećom, bojeći se misli o budućnosti, razgovarajuć se milo, sladko hotěli su da u uzajemnom pogledu vide svoj udes; sad puštajuć konjem uzde, činilo se, da idu u potěru za srećom, koja im je neprestano iz rukuh izmicala.

Izidora uvěrena, da Osinjski za nju živi i da će za nju živiti, pada svomu otcu na koléna i javlja mu, što je izkusni starac jur davno opazio. Milo moje děte! reče tronuti starina, ja neimam nikoga do jedine tebe; želim goruće tvoju srěću, no srěća, koju si ti spravljaš, može biti samo prolazna obsěna; prispodobi tvoj i njegov položaj, sěti se političkoga odnošenja, daljine i različitosti dvajuh narodah. Nadaš li se, da ćeš ga nagovoriti, da ostane u Moreni? Hoćeš li da dajuć se u ruke tudjaninu, koga nismo do malo prije poznali, ostaviš svoga staroga otca, stolicu svojih predjah, i da se baciš na protivni kraj Europe, gdě će ti ljudi, kraj, podneblje, jezik, običaji i sve tudje biti, gdě će se možebiti čeznutjem za domovinom razhladiti goruća ćućenja, koja ti se danas čine postojanija od tebe iste?

Oh, otče, uzkliknu lěpa, a turobnošću mnogo lěpša nego ikad Izidora, oj, otče, tvoja mi je volja sveta, ali ti nećeš mi htěti otrovati života.

Kćerko, odgovori otac, ostavi me do sutra: korak, koji hoćeš da učiniš, čini se samo jedan put u životu!

Izidora nije toga dana viděla svoga ljubovnika. Noć je probavila u svojoj sobi brojeć ure bijuće u bližnjoj otčevoj sobi. Nikad joj nije bilo duže vrěme: nije věrovala, da jedna noć može bezkonačno trajati. Sad je utěrnula svěću i legla izmučena spavat, nadajuć se, da će san biti jači od nutarnjega nepokoja, sad je ustala i opet ju zapalila na uljenici visećoj pred slikom bogorodice.

Sutradan pozovu na ručak. Dodje Izidora i nadje sědećega za stolom otca; — oko mu je izražavalo měšano ćućenje straha i srěće, onu neizvěstnost, gdě čověk pogiba od nade, očekujuć nestèrpljivo konačno rěšenje stvari. Pozdraviv sèrdačno otca sěde prama njemu, te je u njegovu oku hotěla čitati svoju budućnost. Oboje je šutilo, dok nije otvorio vrata ušav Osinjski.

Toga dana nitko više nije došao na ručak. Izidorine družice, koje su inače išle u sědiljku, danas su ručale na pose. — Tek što se je Osinjski posadio na odredjeno město, Lopez de Gama poda mu ruku. Poručniče, reče, moja mi je kći jučer očitovala želju, koju bi bio imao od vas čuti. Ali mimoidjimo tu okolnost. Prestavljam se na vaše město, te razumijem, koliko bi moglo stajati inostranca, kojega tako kratko poznamo, što je s kćerine strane samo poslědica pouzdanja děteta prama otcu. No nesudi te me krivo, nisam tako strog, a Izidorina je srěća poslědnja želja moga života.

Na te rěči nadmu se děvičanska pèrsa krasne Izidore, a iz njih se prodre dubok uzdah; iz očijuh joj udare suze, kojih nije mogla sakriti.

Dvě, produlji starac, mećem pogodbe vašoj želji; pèrvo: ostati ćete u Moreni, ovoj věkotrajnoj stolici naših predjah; drugo: budući da rod Lopezah de Gama sa mnom izumire, svojemu imenu dodati ćete ovaj novi naslov.

U taj svečani čas zaboraviše svi na ručak. Osinjski neočitovav nikakva znaka svojih ćućenjah, obori na tla oči, kano da bi hotio dalje slušati. Izidora kano izrezana utopi se u njega, hoteć čuti njegov spasonosni odgovor. Lopez

Digitized by Google

pun suda i razbora poćuti važnost učinjenih pogodbah i shvati stanje našega oficira. Zato nedozvoliv nikomu progovoriti, nastavi: zaboravio sam treću pogodbu: da na tako važnu stvar neodgovorite, nerazmotriv je prije zrělo. Počmi ovom trećom pogodbom, te mi odgovori tek za tri dana.

Tri?... ponovi poluglasno děvojka, a rumenilo, koje joj se je po licu razlilo, opomenu ju na čednost i pristoinost, te joj rěč zape. Otac ustade, nakloni se ozbiljno, i svaki njih podje svojim putem.

Tki bi rekao, da Osinjski neće više sěsti za stol do svoga angjela, da je taj němi razgovor, dà i to vidjenje, bilo zadnje u životu! — Osinjski ušav u svoju sobu prešeće se několiko putah gore dolě bèrzim korakom. Pograbi papir i pero i tresućom se rukom uze pisati pukovniku Kozietulskomu, pod kojim je služio i koji je sa svojim konjaničtvom ostao několiko miljah od Morene.

„Gospodine pukovniče, nepotvarajte me pomanjkanjem postojanosti i odvažnosti, ili zanemarenjem vaših zapovědih; minulost me moja čuva od te sramote. No prisiljen sam moliti vas što žešće, da me taki zaměnite drugom četom. Neprosi poručnik svoga pukovnika, nego domorodac svoga domorodca, čověk čověka. Uzroke ove naprasitosti kazati ću vam ustmeno; nje će opravdati sèrce puno hrabrostì i čověčnosti".

Ulan pripravan pokraj osedlana konja uzjaše i odnese depešu.

Osinjski razslabljen putem lako se je učinio bolestnim te nije više iz sobe izlazio. Tko bi mogao opisati, što je bivalo u njegovu sèrcu, i u sèrcu nesrěćne děvojke! — Je li imala věrovati njegovoj bolesti? je li ga imala bolestna pohoditi? Je li mu nenadana srěća ili prigovor savěsti za začetu ljubav zdravlje otrovao? Rumeno joj lice poblědi; koraljna usta uvehnu od vrućice; oči žute nabrcknute, opasane cèrljenim obručem naznačivahu, da je mnogo u potaji plakala. Odslanjajuć kadšto zastore od svoga prozora, gledala je u vèrt na onu stranu, gdě je pèrvi put čula, da je bila ljubljena . . O da ga može barem s daleka ugledati! Ali ne! Osinjski niti će ti više pokazati svoga lica niti viditi tvoga. — Njegov je udes vrědan pomilovanja. Ta su ga dva dana više iztrošila, nego deset godinah vojske, glada, studeni i vrućine. Blědost probijajuća kožom izgorěnom južnim suncem činjaše ga žutim, měršavim i nesličnim samu sebi. Na jednoj je strani stajala ljubav, koja mu je pèrvi put zavladala sèrcem, na drugoj pako nada i vlastiti ponos.

Nadodje druga noć ove težke borbe sèrca, uma i svěsti. Pol noći minu. Odkad je njegova posada u grad ušla, kapija mu je bila uvěk otvorena jer su straže amo tamo prolazile. Svěće se utèrnu po sobah. Svi spavaju osim ulanah stojećih na straži i izvan Osinjskoga, a možebiti i osim nesrěćne děvojke.

„Tko je" uzklikne jakim glasom do mosta na konju sědeći vojnik. „Na oružje!... razbubnjaj odlazak"! Bdijući u svojoj sobi poručnik začuje te rěči i štropot izlazećih iz štale ulanah. — Odtèrči dole. Konj je njegov stajao jur pripravan. To bijaše četa, koja ga je imala zaměniti. Straže se zaměne; dva oficira porazgovoriv se na strani valjda něšto o službi, stisnuše si desnice. „S Bogom dok se vidimo" reče jedan od odilazećih ulanah. „Samo na drugom světu" odgovori jedan od ostavših, jer na ovom neće nam nitko kostih naći. Odoše bez bubnjanja; već nije čuti štropota konjah, već se je i četa odmaknula daleko po prostranoj poljani.

Digitized by Google

Neznam, što su činili u Lopezovoj kući, kad su sutradan druge ljude opazili.

Několiko danah po dolazku Osinjskievu k svojoj regimenti, guerili se približavahu sve to bliže njegovu taboru. Zabubnja se na konje. Dvě zastave ulanah stajahu u bojnom redu, a na njihovu čelu neprestrašni Kozietulski, vitez Samo — Sierre, Leonida španjolskih Termopilah. Dušmansko konjaništvo navali pèrvo. Osinjski je stajao na lěvom krilu. Něki španjolski dobrovoljac, ogèrnut širokom kabanicom, namaknuvši kapu na oči, nagnut s preda, a u ruci dèržeći napetu kuburu, poleti proti njemu da ga ubije. Puče! tane probije ulansku kapu i otre se o kose. Ulan stojeći do poručnika, baciv se na njeg kopljem, baci ga mèrtva s konja. Njegovo tělo valjda još duhato pomèša se medju trupla te kratke no kèrvave bitke, a mali doratasti konjić odleti strělohitro prama gradu Moreni. Osinjski pade několiko godinah kašnje pod Smolenskom. —

Ašik-Kerib.

Turska priča od Lermontova.

Preveo ju s ruskoga J. T.

Davno je tomu, kad u gradu Tiflisu življaše něki bogati Turčin. Mnogo mu Alah dade zlata; al draža od zlata bila mu je ćerka jedinica Magul-Megeri. Lěpe li su zvězde na nebesih, ali za zvězdami živu andjeli, a oni su jošte lěpši; tako i Magul Megeri bila je lěpša od svěh děvojakah Tiflisa. Bivaše takodjer u Tiflisu bědni Ašik-Kerib. Prorok mu nedade ništa, do li visoka sèrca i dara pěvanja; igrao je tamburu i slavio stare vitezove Turkestana, hodio je po svatbami i uveseljavao bogate i čestite ljude. Na jednoj svatbi ugleda lěpoticu Magul-Negeri i uzeše se njih dvoje ljubiti. Malo je bilo poufanja u bědnoga Ašik-Keriba, da će si ikad drágu domu svome voditi, pak se biašc smèrkao, kano zimsko nebo.

Jednom ležaše u vèrtu pod vinogradom te napokon usnù. U isto doba idjaše mimo vèrta Magul-Megeri sa svojimi družicami, a od ověh jedna smotriv spavajućeg Ašika pozaostà malo i pridje k njemu. „Što mi tužan spavaš pod tim vinogradom zapěva iza svega glasa“ — ustaj bezumniče, tvoje zlato mimo tebe prodje. Prenù se Ašik-Kerib, a děvojčica otisnù se strělimke izpred njega kao tičica. Magul-Megeri slušala je pěsmu i stade se rad nje s drugaricom inatiti. „Da bi ti znala“ — reče joj drugarica — komu sam ti zapěvala pěsmu, ti bi mi do Boga zahvaljivala; znaj tamo je tvoj Ašik-Kerib“ „Vodi me k njemu!“ reče krásna Magul-Megeri. I odoše k njemu. Glednuv mu u turobno lice stade ga Magul-Megeri těšiti i razgovarati. — „Kako ću, da netužim- — reče Ašik-Kerib — „ja te ljubim zlato moje, al ti nećeš nikad mojom biti.“ — „Prosi me u otca moga“ — veljaše mu ona — „otac će obaviti svatbu našu o svom novcu i dat će mi ga još toliko, da će nam obadvima dosta biti.“ — „Lěpotice!“ reče Ašik — „věrujem ti, Ajak-Aga neće ništa žaliti za volju ćerke svoje; ali tko zná, nebi li ti meni kašnje s toga zaměravala, što u mene nista nebì a u tebe svega dosta. Nepristajem, mila Magul-Megeri, već evo zavezujem za svoju dušu i věru ti zadajem: da ću na sedam godinah u běli svět poći, nebi li za to vrěme steko

Digitized by Google

bogatstva, ili pak da u dalekoj pustinji glavi si mĕsto nadjem; ako ti je tako po volji, kad rok mine, onda ćeš biti moja. Ona pristade i reče mu, ako se na urečen dan nepovrati, da će poći za Kuršudbega, što no ju od davna prosi.

Ode Ašik-Kerib svojoj majci, izprosi od nje na put božji blagoslov, izljubi se na rastanku s mladjanom sestricom, opĕrti o se torbak, pak podbačajuć se na putničku palicu ode iz grada Tiflisa. Za čas sustigne ga konjanik, bio je to Kuršudbeg. „Srećan put!“ — povikne beg — „Kud godj si naumio putniče, ja ću ti biti drug.“ Nemilo je bilo Ašiku to drugovanje, ali šta je bio čineći? Dugo su išla njih dva zajedno, dok neopaziše pred sobom rĕku. Nigdĕ mosta, nigdĕ broda. „Dede preplivaj ti“ — reče Kuršudbeg — „pak ću onda ja.“ Asik svuče oděću, pak prepliva. Na drugom kraju ogledne se — joj si ga njemu i pomagaj! — Kuršudbeg uze njegovu oděću i odjaha nazad u Tiflis, sve se je za njim vijao prah u oblake po ravnome polju.

Stiže beg u Tiflis i odnese odĕlo Ašik-Keribovo staroj mu majci. „Sin ti se je utopio u dubokoj rĕci“ — reče joj — „na ti njegova oděla.“ S prevelike žalosti pade mati po odĕlu dragog si sina i stade ga topiti žarkim suzami; pa ga onda uze i odnese nesudjenoj si snasi Magul-Megeri. „Sin mi se je utopio“ — reče joj tužna mati — „Kuršudbeg donio je njegovo odĕlo; ti si od nas prosta.“ Nasmĕnu se Magul-Megeri, pak joj lĕpo odgovara: „Nevĕruj, sve je to samo iznio Kuršudbeg. Dok neizteče sedam cĕlih godinah, nitko mi drug nebude. I uzè sa stĕne tamburu pak zače mirna sèrca pĕvati ljubovnu pĕsmicu bĕdnoga Ašik-Keriba.

Za toga je prispio naš putnik bos i gó u jedno selo. Dobri ljudi oděše i naraniše ga; a on im je za to čudnih pĕsamah pĕvao. Takvim je načinom išao od sela do sela, od grada do grada i slava mu se razněla po svuda. Tako dodje i u Halaf. Po običaju udje u kavanu, zamoli tamburu i uzè pĕvati. U to vrĕme življaše u Halafu paša, veliki prijatelj pĕsnikah. Mnogo su ih k njemu dovodili — al mu se nijedan nije dopao. Izmučili se već čauši tèrkajuć po gradu. Baš su prolazili mimo kavane i začuše divni glas Ašika. Umah se svrate. „Ajde s nami k paši velikome“ -- povikaše u jedan glas — „ti il tvoja nam glava“! „Čoek sam slobodan, putnik od grada Tiflisa“ — govoraše Ašik-Kerib — „volja me ići ili neići a pĕvam, kad mi se svidi — vaš paša nije meni poglavar“. Zaludu, nepaze oni na to, već ga uhvate i privedu k paši. „Pĕvaj!“ reče paša a on uze pĕvati. Tom je pĕsmom slavio svoju dragu Magul-Megeri, a ta pĕsma tako se dopade gizdavomu paši, da je obustavio kod sebe bĕdnoga Ašik-Keriba. Gèrnú k njemu srebro i zlato, zablistaše se na njem bogate oděće. Čestito i veselo stade živĕti Ašik-Kerib te je posve obogatio. Jeli je svoju Magul-Megeri zaboravio nije li, to neznam al urečen rok samo što nije izteko. Poslĕdnja se je već godina primicala kraju a on se nije ni počeo spremati na put. Prekrasna Magul-Megeri stala je dvojbiti. U to doba spremaše se u bĕli svĕt nĕki tèrgovac s karavanom iz Tiflisa sa šračjim nakitom, devami i sa osamdeset robovah. Prizvà Magul-Megeri tèrgovca k sebi i dade mu zlatnu zdĕlu. „Uzmi tu zdĕlu“ — govorila mu je — „i u kojigod grad dodješ, izloži tu zdĕlicu u svom dućanu i objavi svuda, što je to. Tko reče i dokaže da je zdĕli vlastnik, nek dobije zdĕlu i podaj mu k zdĕli zlata. Odè na put tèrgovac; svuda je obèršio nalog lĕpe Magul-Megeri, no nenadje se vlastnik zlatnoj zdĕlici. Već je bio razprodao malo ne svu svoju robu a s ostalom dodje u Halaf. Objavi svuda poruku lĕpe Magul-Megeri. Dočuv to Ašik-Kerib ode na karavanski tèrg

Digitized by Google

i upazi zlatnu zdělicu u dućanu tifliskog tèrgovca. „To je moje!“ reče i hvati se rukom za zdělicu. — „Pravo tvoje“ — veljaše tèrgovac; poznam te Ašik-Keribe! Vrati se skoro u Tiflis; tvoja mi je Magul-Megeri rekla, nek ti napomenem, da već iztěče rok, i ako nedodješ na urečeni dan, da će poći za drugoga.“ U sdvojenju uhvati se Ašik-Kerib oběručke po glavi; preostavala su još samo tri dana do rečenoga časa. Umah sio je na konja, ponio uza se pune bisage zlata i nežaleći konja uzè u propanj ćerati. Umoreni běgunac pade usipan na Arzinjan-gori, štono se je medju Arzinjanom i Arzerumom proturila. Što je bio činećí! od Arzinjana do Tiflisa imao je dva měseca jahati a preostala su mu još samo dva dana. „Alah svemogući“ — zavapi tad — „ako mi sad nepomogneš. što ću ga na cèrnoj zemlji začeti?“ I ćio se je stèrmoglaviti niz oštrelj. U taj čas vidje na nizu čoeka na bělu konju i taj mu viknu gromkim glasom: „Junače što si to naumio činiti?“ — „Smèrt ću si ljutu zadati!“ odgovori Ašik. — „Sidji dolje; ako moraš umrěti, ja ću te ubiti.“ Spusti se Ašik kojekako sa oštrelja. „Ajde za mnom!“ reče ljuto konjanik. — „Kako ću za tobom moći, kad je u tebe konj krilat te leti ko větar a mene bisage nazad povlače“. — „Istina je; vèrzi dakle bisage na moje sedlo, pak slěduj!“ Ostade Ašik-Kerib; jer nemogaše běžati. „Zašto ostaješ?“ upita ga konjanik. „Kako ću te stizat, u tvog su konja bèrza krila, a ja sam evo sav izmučen.“ — „Istina je; sědi se ozad na konja, pa mi kaži pravo: kuda ti je sila doći?“ „Rad bi bèrže u Arzerum prispěti.“ Odgovori Ašik. — „Prikrij oči!“ a on prikri. „Sad ih odkrij!“ Pogleda Ašik: pred njim zaběle se zidovi i zabléšte tornjevi Arzeruma. — „Oprosti ago“ — reče Ašik — „prevarih se; ćio sam ti kazat, da bi rado u Kars.“ — „Tako li“ — odgovori konjanik — „a ja sam ti umah reko, da mi pravu istinu kažeš; prikrij opet oči. A sad odkrij!“ Ašik sam sebi nevěruje; pred njim bo je Kars. Kleknu na koljena i zavapi; „Oprosti ago, triput ti je skrivio tvoj sluga Ašik-Kerib: ali ti sam znadeš, kad se čověk odputi lagati s jutra, mora lagati vas dan, dok se nesmèrkne: meni je sila doći u Tiflis“ — „Nuto nevěrniče!“ reče sèrdito konjanik — „šta ću s tobom, bilo ti prosto! Prikrij oči, a sad ih odkrij! Ašik kliknu od radosti; bili su pred vrati gradu Tiflisu. „Hvala ti od neba do zemlje!“ reče Ašik, snimi sa sedla svoje bisage pak se něšto domisli i veljaše konjaniku: „Ago ti si na meni dobro dělo uradio, ali što si počeo, dede svèrši čudotvorče! Vidiš, kad uzmem kazivati, da sam u jedan dan prispio iz Arzinjana u Tiflis, neće mi ljudi věrovati. Daj mi kakvo obilježje, da je tako bilo!“ Nasměnu se konjanik i reče Ašiku: „Pogni se i uzmi konju izpod kopita grudicu zemlje te ju spravi pod pazuho; pak ako nebi ćeli věrovati, što ćeš im pripovědati, daj si privesti staru koju slěpicu, koja već cělih sedam godinah nije vidla sunca ni měseca, pomaži joj oči praškom od te grude, pak će progledati!“ Ašik uzè grudu zemlje bělom konju izpod kopita; a kad podignu glavu, konju i konjaniku nigdě ni traga ni gasa. I tad se uvěri u sèrcu, da to nije nitko drugi bio, već veliki božji ugodnik sveti Djuradj na bělome svom konju.

(Dalje drugi put).

Digitized by Google

Iztočne slike *).

Svečanost narodjenja Proroka.

Og'edav luku abukirsku i slavnu iz kèrstonosnih ratovah Damiatu, udario sam najkraćim putem, da dodjem iz Aleksandrije u Kairo, to jest udario sam kanalom mahmudskim, koji spaja Nil s aleksandrinskom lukom. Tim putem idu tèrgovci indijanski i malo ne svi ostali putnici. Po samom městu Abukiru nije moći bez znanja okolnostih valjano očěniti nečuvenu odvažnost pomorskoga vodje Nelsona, a u sadanjoj neznatnoj Damiati sačuvalo se je malo iz kèrvavih bitkah, koje su se ovdě više putah sbile. No ta města nevrěde sada ni troška ni neprilikah, koje moraju da putnici podnose.

Dne 22 veljače sědnuh u 8 satih na brod, koji je imao u četiri sata u Kairo doći. Polazi iz Aleksandrije svakoga tědna. Tim prevažanjem upravlja englezko družtvo. Brod je malen i nedostatan za broj putnikah. Kanal je dělo. Mehmeta Ali-a, izvèršen vèrlo naglo, što jasno pokazuje i isto dělo. Netrěba biti hidraulikom, da tko uvidi, da će bèrzo trěbati popravah. Brěgovi mu nisu zidani, te ih voda kvari i ruši, a korito je tako zasuto pěskom, da je po njem vèrlo težko ploviti. Ali bilo to dělo kakovo mu drago, sěća nas davnih ogromnih egipatskih gradjah. Dug je prěko dvadeset miljah, a sagradjen je u jednu samo godinu samimi rukami upravo onako, kano što su u staro vrěme gradjene piramide i kopano jezero Meris. Sto hiljadah težakah i mužkih i ženskih radilo je oko njega, neštedeć ne samo troškovah nego ni ljudskih žèrtvah. Život se čověčji u Egiptu premalo ceni, da bi se ikako štedio. Tko kad pita, koliko je ljudih zaglavilo gradeć stare spomenike, kojim se danas u podèrtinah čudimo?

Kanal je ovaj mnogo doprineo ne samo podignuću tèrgovine u Aleksandriji, nego i oživljenju cèle okolice, koja bijaše prije pravom pustinjom. Na milju od Aleksandrije protežu se lěpe ville s vèrtovi, tvornice i sela, po kojih je viditi, da stanovnici dobro stoje. Oko četiri sata poslije podne doplovismo u Nil. Tu nas je dočekao parobrod, na koji su se putnici upravo gèrnuli. Svatko je na njega skakao što bèrže, da zauzme město, gdě bi noćevao. Koji su zakasnili, nisu imali gdě spavati, pa i to pokazuje da ovaj parobrod nedotiče broju putnikah. I ja sam cělu noć proveo na krovu od broda, nemogući se nasititi pèrve noći na Nilu.

Bijah na Nilu! . . To bi bila prekrasna prilika za poetički uzlet. Ali to nebi zanimalo ni vas ni vaših čitateljah, zato budi dosta reći, da niti najhladnokèrvniji čověk nebi mogao odoléti vèrlo žestokomu ćućenju, koje u njem probudjuje uspomena prošlosti i neumèrlih činah, koji su se na ovoj rěci sbili. Starodavnost se gubi u magli bajoslovnih izmišljotinah, dobe izpunjuju hiljade godinah. Brod Kleopatrin trepti i sada tako jasno pred očima putnika, da se čini da igra ono milo povětarce ljubavi, koje ju je s Antonija razblaživalo. U cèrljenilu zapadajućega sunca vidi se plamen, kojim je izgoréla aleksandrinska knjižnica, jer prama takovoj prošlosti, prama ovomu svědoku veličine Faraonah, Sezostrah, kèršćanska doba nije duga, okrutnost Omarova, to je dogadjaj jučeranji, a věkovi su samo časi. Zapadanje sunca prekrasne světlosti

*) Ovakovih slikah priobćeno je više u Nevenu, te budući da se tiču naroda; kojim se sada cěla Europa zanima, priobćivati ćemo ih i dalje po dopisih někoga poljskoga putnika u „Czasu".

Digitized by Google

obasjano ovakovom maštom nije bilo ni najmanje u suglasju sa dimom, koji je iz dimljaka sukljao.

Premda se je mrak bio već podobro prihvatio, viděli smo ipak na desnoj obali Nila grad Fuah, komu su bili minareti prekrasno razsvětljeni, te su lěpo odsěvali u vodi Nila, grad je bio razsvětljen poradi svetkovine Mulid en Nibi, to jest poroda Proroka. Svetac traje dvanaest danah, a ovo je bio predzadnji. Dočetak sam imao viditi u Kairu, a ono što sam o tom svetkovanju čuo, poticalo je sve to većma moju znaličnost.

Plovili smo najplodnijim krajem Egipta: s jutra smo opazili plodne ravnine proslavljene Delte, navlažene i navožene svakogodišnjom poplavom Nila. Da se ta poplava uredi, nègdě stegne, a drugdě opet razširi, o tom su nastojali svi egipatski kraljevi Al je lasnije dizati spomenike iz granita i tako ih učvèrstiti, da odole hiljadam godinah, nego ukrotiti takova sina pustarah, kano što je Nil. Stari nisu u tom uspěli, a Nil teče i izlěva se i danas posve samovoljno. Tu je slavu hotio postići Mehmet-Ali, ali mu nije pošlo za rukom. Prekrasni most, pod kojim se je imao Nil razlěvati kroz tri ogromna kanala stoji i danas nesavèršen, samo kano spomenik nečuvena napora i smělosti toga slavnoga podkralja. To je pokusio i Napoleon, te su već bili i nacèrti gotovi; no ili što je vrěme bilo prekratko ili što mu se je stvar činila pretežkom, nije se ni latio posla. Sutradan prispěsmo u Kairo. — Baciv oko na tèrg Ezbekieh osvědočih se, da sam doista došao na svèršetak svečanosti Mulid en Nebi. Množina ljudstva, neprestano vikanje i pěvanje, pèršeće raznobojne zastave, sve je to navěštalo dan svečanosti. Došav u gostionu nije mi bilo kad niti preobući se, što sam vèrlo trěbovao, niti sèsti za pun stol, koji uvěk u sat poslije podne čeka gosta, jer u to se je doba imala obavljati svečanost, koje nije moći nigdě viditi do u Kairu, gdě vlada najveći fanatizam izlamizma. Sědoh dakle na osla, te odosmo u družtvu s několiko mužkaracah i dvijuh gospodjah, koje su upravo prije pol sata kano i ja u Kairo prispěle.

Několiko korakah od gostione dodjosmo na tèrg vodeći u tako zvani stari Kairo, gdě neima nikakva dèrvetja osim několiko sikomorah. Sila je světa pritisla prostranu poljanu, na kojoj su bili udareni šatori. Nebrojna množina zastavah pèršila je u zraku, děleć oblake od dima u zrak se dižuće. Ovaj prizor, obasjan okomce padajućimi sunčanimi zraci, nemože se ničemu prispodobiti; od vike se je tresao usjani zrak. Kad sam na čas oči zatvorio i uši zabušio, mišljah, da onaj prizor nemože biti bez onakve krike i vike. Kao što se u kriki nije dalo ništa razabrati nego da je krika ljudih, tako i na ljudih nisi mogao opaziti nikakva obličja ni nikakve nošnje, rěčju ništa izim směsi svih poznanih bojah měnjajućih se svaki čas strělohitro.

Pod zaštitom provodića, koga smo iz gostione sobom uzeli, udjosmo u dosta uzak špalir; koji je posrěd gomile ljudih s težkom mukom uzdèržavala vojska i redari s kèrbači u rukuh. Tim špalirom imao je napokon po čověčjih tělesih proći turski svetac, „ili Santon, to jest dèrviš“, koga su dèržali za svetca, što mu je škodila padavica a ljudstvo je to dèržalo za nadahnutje božje. Taj obred gaženja ljudskih tělesah zvani Doseh obavlja Šeik dèrvišah slědbe Sajdeh, koji je i propovědnik (Vehatib) u mečetu Hassana, te ima pravo tvoriti to čudo. Čudo to visi o tom, da nikoga neošteti. Probaviv noć u

Digitized by Google

molitbah dodje Šeik amo, kamo sam i ja došao i gdě ga je cěli puk nestèrpljivo očekivao.

Mi smo amo, kao što rekoh, dojašili na oslih. Naglo, no vèrlo uljudno priskoče k nam nèkoliko, čini mi se, činovnikah te nas postave za špalirom pokraj vojakah, gdě da ćemo sve vidèti i pomoću tumačitelja razuměti. Bilo je i krajnje vrěme, da smo se uklonili, jer u istinu špalirom navali tèrčati sila ljudih běsnećih, kričećih: Allah, Allah, previjajućih se, bacajućih se na tla, derućih na sebi oděću, skubućih kose, prevraćajućih očima itd. Za njimi su tèrčali drugi, te su prijašnje na tla obarali i bičem ih silili, da više neustaju. To je bio toli strašan prizor, da sam odsele mislio da snivam i da me môra davi. Veden više nagonom nego mudrim razmišljanjem povučem se za nèkoga vojaka, kano za jedino ovdě poglavarstvo. No nèki pokraj mene stojeći Englez opomenu me, da budem pozoran, jer da se vojaci tom prilikom služe bez obzira svojim bodežom. Sada sam se tek prenuo, pomisliv, da se i kèrstjanin od tako fanatične vojske neima nadati obrani, već da se u pogibelji treba osloniti na svoje šake; zato ostaviv vojnika uzjašem osla, da se s visoka nagledam toga neobičnoga prizora.

Nèkoliko stotinah běsnih ljudih ležalo je već na tlih. To su bili dèrviši, zanešenici koji hoteć biti dionici toga čuda, bili su se već u oči toga dana upisali, jer to je nèka čast i dokaz nèke nabožne izvèrstnosti. No lašnje se je upisati, nego baciti konjem pod kopita. S toga se onako i omamljuju, viču i bacaju glavu sad lěvo sad desno, vèrcaju se, rěčju dotle se muče, dok im se nesmuči, te tako kano pijani padaju na tla pred gonećim ih pukom, koji im pomaže njihovu dužnost izpuniti. Tko neće da se sam baci, obaraju ga, te moraju leći jedan do drugoga s glavom prama zemlji okrenutom i to u redu. Tko smeta red, vuku ga za noge, ruke, te tukuć ga sad šakom sad bičem opominju ga da mirno čeka, dok dodje očekivani svetac,

Netom se i ukaže povorka dèrvišah, pred kojom ide glasba i zastave, te vičuć Allah predje po tělesih svojih ležećih drugovah. Pa kakva je to procesia, evo ovakova. Na ogromnu doratastu konju jašilo je prosto opasano Ture u zelenu turbanu. To je bio čověk četèrdeset po prilici godinah s cèrnom nevelikom bradom, obučen dosta dragocěno. Klimao je na konju kano pijan, te je izgledao kano pospan. Čim ga opaziše, digoše viku kano od hiljade puranah. Kašnje sam saznao, da ovako izrazuju svoju radost žene egipatske. Konj pokriven lěpim sagom postane nèšto na početku ove ceste po ljudskih tělesih, i to ceste tako sbite od tělesah, da nije konj imao nimalo města da na zemlju stupi. Dva čověka vodila su ga za uzde, da negazi tělesah nego izmedju križah i kolěnah. Da konj samo malo na stran stupi, sdrobio bi siromahe, što se je moralo nèkada dogadjati, jer se sada upravo zato konj i vodi. Jer premda mi kazivahu, da se konj prije vèžba hodati po takovoj cesti, premda neznam kako, čini mi se ipak, da bi derviši bolje učinili kad bi pustili konja osobito koga arapskoga stupati kud mu drago. Bilo kako mu drago, premda konj nije bio podkovan, čudo nije po mom sudu pošlo za rukom. Jer čim je svetac, sličan Bahu prejašio, opazio sam da su dvojica predamnom ležeći bili okèrvavljeni na bedrih i na vratu, te sudim, da ih je mnogo bilo osakaćenih. No po sudu fanatičnih muslemah čudo uvěk uspije, jer ako se tko i osakati, to dokazuje samo da nije bio vrědan te osobite časti. Na njega pada samo sramota, te se taki odnese u bolnicu za to odredjenu.

Digitized by Google

Grozno bijaše gledati te ljude, od kojih su někoji sami ustali i dalje kano běsni odtèrčali, někoji su odnešeni u nesvěstici, a někoji su se neprestano kobèrcali pěneć se i vičuć muklim glasom Allah, obuzet grozom i izmučen neizměrno zapovědih oslaru da těra osla, te tako dodjoh s težkom mukom u gostionu.

Buduć da me ona neugodnost nije mogla u gostioni mimoići, preobukav se, uzjaših osla i podjoh u grad. Jašeć po Ezbekieh, srio sam množtvo ludjakah bijućih se bičem; tèrčali su k meni i vilenjaci, ponudjajuć mi da će za piastar pojesti živu zmiju, koju su u rukuh nosili; to je bio dočetak svečanosti, i to dočetak upravo onako gadan i grozan kano što je bila i ista svečanost.

Don Ranuccio Farnese.

Sixtus V., rimski papa je sin pastirski i zadèržao je i na prěstolu ponos rimskoga čobanina i mèržnju novičice (Emporkömling), koji se je svojimi zaslugami popeo, prama onim koji su porčklom do velike časti došli. Sixtus je počeo krěpko reformirati rimsku dèržavu. Glavno je bilo zlo neizměrna obèst boljarah, koji su po Rimu s velikimi četami oružanih momakah obilazili, te se je više putah dogodilo, da su se dvě neprijateljske čete srele, te se je s neznatna povoda na ulici okèršaj zametnuo. Zato kad je onakvom prigodom cèrkva sv. Petra kèrvlju oskvèrnjena bila: zabrani Sixtus pod kazan smèrti nositi oružje. To je da kako razjarilo sve rimske plemiće i oni odluče pèrkositi papi budući tvèrdo uvěreni da se on neće usuditi izvèršiti ovu pretnju.

U ono doba boravio je u Rimu kod svoga ujaka kardinala Farnese jedinac parmanskoga vojvode Don Ranuccio Farnese. Obèstni ovaj mladić odluči pèrvi pèrkositi papi izdajuć se u to, što nije rimski podanik, već sin vladajućega kneza. Zato izmoli audienciu i pokle bi se papi, kao što je običaj, tri puta poklonio, spusti mu k nogam dva nabijena pištolja. Papa se prenu nad ovom dèrzovitošću i dosěti se odmah, da je ovo kao kušanje, hoće li se usuditi prětnju svoju izvèršiti: zato bez oklevanja dade prodèrzljivoga mladića odvesti u tamnicu, kud puklo da puklo.

Kad su to doznali rimski boljari pokunjiše se, jer su uviděli, da se papa bogme nešali. Nu još se više prepane kardinal Farnese, jer je znao, da Sixtus neodstupa od onoga što je odlučio. On dakle otidje k sv. otcu i stane ga kroz plač moliti da oprosti obèstnomu mladiću, kojega otac toliko je zaslugah za cèrkvu stekao. Uz to je istom došao u Rim te nije mogao znati za zakone ovdašnje, pod koje upravo ni nespada. Papa ga mirno sasluša i na sve molbe i prošnje odgovori odlučno: U zločincu nesmě zakon drugo što viděti nego zločinca. Ja sam naměstnik Božji na zemlji i zato treba da jednako svakomu dělim pravdu, kao što to i Bog čini. Blagostanje svete stolice rimske potrebuje, da se i u Rimu već jedanput red uvede i da se zakoni obdèržavaju, i ja se volim odreći svoga dostojanstva nego raditi drugčije. Za mene je zločinac samo zločinac, ništa više.

Kardinal, neopraviv ništa, otidje žalostan i turoban. Nu za njim dodju papi drugi odlični Rimljani i navale na njega s molbom, da pomiluje mladoga Ranuccia. Sixtus, da mu više nedosadjuju molbami, dozove zapovědnika andjeoskoga

Digitized by Google

grada u Rimu, imenom Angela, i zapovědi mu, da još isti dan, čim udari sedam satih u večer, dade svakako pogubiti sužnja.

Zapovědnik otidje mladomu sužnju, da mu javi žalostnu osudu. Nu ovaj se grohotom nasmije. Jedan kukavni redovnik, koji je bio samo radi svoje starosti za papu izabran, on da se usudi pogubiti naslědnika Parme: To nije moguće. Tako je mudrovao Ranuccio; nu za koji čas ga ipak podidju ježurine; jer pogledav kroz prozor na dvorište, opazi, kako ondě grade stratište (Blutgericht) i obastiru ga cěrnim suknom, a napokon donesu i panj i sěkiru. Sad stupi u sobu redovnik i reče sužnju da ga ima pripraviti k smèrti, a za njim dodje sam kèrvnik, da sasluša njegovu poslědnju volju.

Nu kardinal Farnese nije opet duhom klonuo, već se dogovori sa svojim prijateljem Olivaresom španjolskim poslanikom i izhitre smělu osnovu, po kojoj bi lukavstvom dobili, što nisu mogli milošću steći. Za dvě ure imala se je izvèršiti kèrvava osuda. Na kardinala spadalo je medju ostalim i nadziranje tornjevah. On dakle dade tajnu zapověd, da se danas neće zvoniti u 7 satih; a na urah sv. Petra i andjeoskoga grada dade pomaknuti kazalo za četvèrt sata natrag.

Olivares otidje u andjeoski grad, da posěti zapovědnika Angela. Stupiv unutra pogleda odmah na toranj, i sèrce mu zaigra od radosti, kad opazi, da ura ide za četvèrt sata kasnije.

(Konac drugi put).

Zagonetka.

Od I. T.

Čudan junak u čudnome gradu,
Tik pod nebom. Svi za njega znadu.
Pak stražare ima junak svoje,
Drug do druga oko njega stoje.

Kada nam se malo ujunači,
U svět běli iznad straže kvači:
Gdčkad bolan u buk samo mlati,
Al kad shvati, ljuto osakati.
A kad bi se jači gdě ukazo,
Bèrže bolje tad u jamu jazo!
Kukavica za stražu se krije,
Vrata pripre, po mraku se vije.

Tko će kazat, kako naši kažu,
Zagonetku: «junače za stražu!«?

Digitized by Google

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Iz Praga nam pišu, da je naš vrédni zemljak g. Mesić, koji se je ondě jedno dvě godine danah pripravljao za učiteljsku stolicu pověstnice, ovih danah s velikom pohvalom izpite svěršio, te će već bližnje školske godine početi u ovoj struci poslovati. Nas to tim više veseli, što smo uvěreni, da će naša zanemarena domaća pověstnica u g. Mesiću revnoga i dostojnoga njegovatelja naći, te ga unapred na ovom polju bratskom dobrodošlicom pozdravljamo.

— Mnogo manje rěke nego što je Sava izmedju Zagreba i Siska ponose se odavno parobrodarstvom. I kod nas je u theoriji više putah dokazano, da bi parobrodi mogli tja do Zagreba dolaziti; nu činom je to istom ovih danah dokazao g. Pongrac. Ovaj gospodin primio je na se gradjenje ogromnoga kamenitoga nasipa iznad savskoga mosta, i za dobavljanje kamenja iz Podsuséda kupio je od Lloydova družtva malen parobrod, koji mu je dovozio kamenje k savskomu mostu. Ohrabren dosadanjim uspěhom, odvaži se i dalje i pokuša, nebi li mu za rukom pošlo doprěti tja do Siska. Na ovom putu najviše ima zaprěkah brodarenju izmedju Zagreba i sela Rugvice, jedno 3 sata od Zagreba, jer na ovom prostoru stovarnje Sava vaskolik prud, što ga donosi gomilice valovitim svojim tekom s gorskih stranah. S toga ima ovdě mnogo plitčinah, da mučimo o panjevih, u vodi sakrivenih, i ladjam osobito pogibeljnih. Da bi se ove zapréke ukloniti mogle, o tom neima sumnje, a nadamo se da će se i ukloniti; jer pošto se Sava iznad zagrebačkoga mosta uredjuje, valjda će se i izpod njega urediti, osobito ako u Zagrebu ostane sadašnji energički i radini ravnitelj graditeljstva g. Bouffleur, te će onda Zagreb paroplovjem skopčan biti sa samim Cérnim morem, a da cvatućim brodarstvom rěkah i obližnje okolice procvětaju, to uči pověstnica svijuh věkovah.

Nu da se povratimo k našemu predmetu. Parobrod «Jelačić» sretno je stigao za 7 satih iz Zagreba u Sisak i bio je ondě, kao što nam pišu, s velikim veseljem dočekan. Valjda bi g. Pongrac i više krat ovaj put ponovio, da mu nije Lloydovo družtvo parobrod samo pod taj uviet prodalo, da neće na njem ni robu ni putnike prevoziti; jer na to ima povlasticu samo pomenuto družtvo. Kao što čujemo, da nije ovoga uvěta, bio bi g. Pongrac svake nedě'je Zagrebčane zabave radi u Podsusěd vozio; nu tomu uvětu bi se možebiti mogao ukloniti, kad bi odkupio povlasticu od našega nědašnjega parobrodarskoga družtva, kojemu je bila «Sloga» propala.

— Buduće godine otvorit će se u ovdašnjem katoličkom duhovnom sěmeništu osobiti lyceum, u kojem će duhovna mladež učiti filosofiju, što ju je do sada učila u akademičkoj gymnaziji. Nauke će se predavati na latinskom jeziku, a učitelji će biti ponajviše Tirolci.

— Těršćanski těrgovac, kojega kći postat će cèrnogorska kneginja, zove se K v e k i ć.

— «Sèrbski dnevnik« piše iz Zemuna: Ovdě je těrgovina sasvim stala; često se dogadja, da parobrodi bez ikakvoga tovara dolaze, i počem nèkoliko danah ovdě probave, opet prazni dalje idu.

— U Modričah (u Sloveniji) viděli su 25. lipnja u 6 satih u večer *tri sunca na jedanput.* Pravo je sunce stajalo izmedju dva oblačića, a na ovih je, kano u zèrcalu (ogledalu) sijalo još po jedno sunce. Lěpi ovaj pojav trajao je samo 5 časovah.

— Novine »Austria« od 21. pr. m. pišu iz Mostara: Poznato je kako u Hercegovini ima mnogo lěpe i bogate zemlje, koja leži uzaludna. Sadašnji sultan izdao je uredbu, po kojoj svaka zemlja, koja se od dužeg vremena nebi obradjivala, pripada vladi. Sada je na osnovu rečene naredbe predlog učinjen, koji, ako se primi, može Hercegovini od najveće koristi biti. Predlog ovaj glasi: da se sve ove zabataljene zemlje uzmu za račun vlade, pa da se kristjanom pod tim ugovorom ustupe, da je za něko vrěme obradjivati počnu. Vlada bi od ovih ustupljenih zemaljah dobivala desetka za kratko vrěme dvaput više nego što ga sada dobiva. Stanje kristjanah bi se znamenito poboljšalo, blagostanje zemlje u napredak pošlo i tim bi se i těrgovina jaka podigla. Kad bi se sve ovo pred očima imalo, kad bi se pravo kristjanskih uživalacah zemaljah prama predjašnjim gospodarom zemaljah čuvalo od strane vlade turske i obděržavalo svojski, onda bi i muslomanski imalac zemlje čověka, koi njegove njive obradjuje, bolje gledao i uvažavao. A vladi bi ostao još i taj zadatak, da rěši da kristjanskim uživaocem zemlje malo po malo uživanje zemlje sasvim kao imaostvo pripadnu. Ovakav blagotvorni

Digitized by Google

postupak mogao bi se ne samo u ovom pašaluku, nego i u ostalih s vremenom razprostèrti na korist cèlog carstva.

Slavenske vèsti. U Budimu je ustrojen odbor, da sagradi spomenik slavnomu slovačkomu pèsniku Ivanu Hollomu. Predsèdnik je odboru dr. Radlinsky. Do sada se je u to ime sakupilo do 500 for. sr. —

— U Beču je ovih danah preminuo glasoviti carski propovèdnik Vil. Sedlaček, rodom Moravljanin.

— U Požunu je na ondašnjem evangeličkom lyceu g. Samaiska izabran za redovnog učitelja slavenskoga jezika.

— Bolujući glasoviti pèvač Ander (Čch) već se oporavlja.

Svaštа. (Statistika ugarskih urednikah). «Wiener Zeitung« donio je imena političkih urednikah (činovnikah) za Ugarsku, kojom će se u buduće sasvim onako upravljati kano i ostalimi krunovinami. Izmedju ovih 113 glavnih urednikah ima 3 dvorska savètnika, 24 savètnika naměstništva, 43 županijska načelnika i 43 pèrva županijska povèrenika. Ovim su dodata 44 naměstnička tajnika; svijuh dakle ima 147 (osim pomoćnog osoblja). Ovi su urednici stranom Ugri, stranom su dozvani iz drugih krunovinah. Do sada je od njih 101 u Ugarskoj služio.

— U Aachenu ima stolna cèrkva mnoge svete moći (reliquiae), koje se samo svake sedme godine pobožnomu puku pokazuju, te će se i lètos od 10 do 24. sèrpnja pokazivati, zato se već sada ondè viju zastave, navèštujuće ovu sedmolètnu svečanost. Ove moći poklonio je istoj cèrkvi Karlo Veliki (neprijatelj Slavjanah), koji ju je i sagradio. Evo ih: 1) jedna suknja Bogorodice; 2) pelene Isukèrstove; 3) marama Ivana Kèrstitelja; 4) kèrvavi pojas kojim je bio Isukèrst na križu opasan. U srednjem věku, toliki je narod u Aachen dolazio, kad su se ote svetinje pokazivale, da ondašnji lètopisci, želeći kazati da je gdè mnogo ljudstva bilo, rekoše, da ga je ondè toliko bilo, koliko u Aachenu na proštenju. U novije vrème nepolazi onoliko svèta ovu svečanost.

— U Chur (u Švajcarskoj) došla je 21. lipnja pošta iz Splügena, te je bila sva snègom posuta.

— U tiskarnici sinovah Haase u Pragu izaći će ovih danah nova bugarska knjiga: «Ukazaine puta, ki vodi u carstvo nebesno«. Iz ruskoga preveo Natanajl Stojanov.

— U najnovije vrème mnogo ima oglasah u jugoslavenskih novinah o čudotvornoj lèkovitosti brašna zvanoga «Revalenta arabica». Mislio bi čovèk, da je to valjda kakva nova lèkarija iz Arabije. Nu mi se spominjemo, gdè smo čitali u nèk h novinah, da je po lučbenom iztraživanju glavna često jezgra ote revalente-brašno od pasulja ili leće.

— U Karlovih varih (u Českoj) živi pekar od 92 godine, imajući šestero děce, 56 unukah i 63 praunuka, a pomèrla su mu 53 potomka; da svi žive, bilo bi ih upravo 180.

— Nedavno je bilo povèreno obučavanje na tèrnavskom sèmeništu (u Ugarskoj) jezuitom, a glasa se, da će se istim redovnikom još više učilištah povèriti.

— Najnovija amerikanska pošta donèla je glas, da su u pèruanskoj zemlji obreli zlatne rude, još bogatije od kalifornijskih.

— Englezka izvozi svake godine u Tursku za 30 milionah forintih robe: nije dakle za čudo, što su Englezi u najnovije doba postali onako oduševljeni branitelji Turakah; prijateljstvo od 30 milionah mnogo v a ž i.

OBJAVA.

Budući da su uklonjene sve zapрèke, koje su dalnje izdavanje Nevena prěčile, te su ponajvèrstniji naši pisci ozbiljno obećali, da će jošte više nego do sada kititi ovaj časopis svojim věštim perom: zato pozivamo uljudno domorodno občinstvo, da ponovi što prije predplatu.

Pisma i predplata neka se pošiljaju: Uredničtvu Nevena u Narodnom domu.

Gospoda zagrebački predplatitelji neka od sada pošiljaju po „Neven“ u narodnu tiskarnicu četvèrtkom u 4 sata poslè podne.

Odbor Matice ilirske.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**
Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to četvèrtkom na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za inostranske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god: primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 28. U četvèrtak 14. Sèrpnja 1853. **II. Tečaj.**

Cast Petra pèrvoga.

Od Puškina.

Pr. I. T.

Sarjaci se Nevom krile,
Pomamno ih vètar baca,
Razlèže se pèsme mile
Iz čamacah od vozacah.
U carskome čast je domu,
Tu se buči, viče, pèva.
Top udara nalik gromu,
Potresa se diljem Neva.

Zašto časti car veliki
U Petrovu gradu novu?
Koj je povod palbi, viki,
Brodi bojni tud da plovu?
Zar se opet proslaviše
Ruski brodi, ruske džide?
Zar pobèdjen Šved uzdiše,
U nas mira prosit ide?

Ili u kraj otet Švedu
Prigna Brantov brod s nenada
I u susret podje dèdu
Svakolika flota mlada?
Pak unuci sokolovi
Prema starcu u red stali
U nemcah čast njegovih
Pèsma jèči, puška pali?

Car li slavi gód Poltave
Te spominju dični glasi,
Kako svoje sve dèržave
Od Karola care spasi?
Ili rodi Katarina?
Ime l' slavi toga časa
Žena cèrnih obèrvinah
Čudotvorca gorostasa?

Ne! — Već care s podložnikom,
Mirovinu najslavniju
Preradostnom slavi vikom,
Iz pehara jednog piju,
U čelo ga car celiva,
Sèrcem, licem svètlim slovi,
I s proštenja slava biva,
Ko s poběde nad vragovi.

S toga šùm taj i ta vika
U Petrovu gradu novu,
I gèrmljava i muzika,
S toga brodi rèkom plovu.
S tog je u čas uzhitjenja
Čaša carska napunita,
I Neva se od palenja
Diljem stresa, talas hita.

Digitized by Google

Prava kušnja ljubavi.

Po E. L. Bulveru.

Nikada još nisu dvě osobe većom strasti prionule jedna uz drugu, nego što Adolfo i Celesta. Njihova ljubav postade poslovicom. Samo se po sebi razumije, da je to bila nesrěćna naklonost, jer nitko neljubi svesèrdno, ako neima nikoga, koji se trudi, da ljubavi na put stane. Duh je opréke čudnovito silan u svojih dělovanjih.

Adolfo bijaše bogata i plemenita — Celesta pako plemenita no siromašna roda. Njihove obitelji bijahu u svadji; obitelj Adolfova bijaše prěko měre častoljubiva, a Celestina neizměrno ohola. Pa da su i bile medju sobom najbolji prijatelji na světu, to ipak otcevi nebi bili odobrili ljubav svoje dčce — Adolfov otac s toga, što je želio, da mu se sin bogato oženi — a Celestin zato, što bijaše vèrlo ohol, pa nehtěde nikomu biti obvezan, i što je bio čověk podobro světski, te je uvidjao, da svaki, kojigod svoju kćer dade bogatomu plemiću za ženu bez svake pèrćije, postane njegovim dužnikom. Celestin bi otac bio svoju kćerku rado dao kakvoj bogatoj novičici (t. j. čověku odprije neznatnomu, koji se je svojim novcem uzvisio), da može od njega pozajmljivati njegove novce i ujedno ga usrěćiti svojim sniženjem. To bo je načelo visokoga družtva, da čověk gradjanskoga porékla nemože činiti nikakova prijateljstva. Ako se prime njegove usluge, to je dužan biti zahvalnim. I zato tek što je bila odkrivena naklonost, koja je medju ljubeznicima klijala, odmah su njihove rodbine našle za potrěbno, da se proti tomu silno oboružaju. Neima sumnje, da roditelji imaju bezuvětno pravo na oči, živce i sèrdca svoje děce. Šta děci trěba da budu srěćna, ako nije uprav onim načinom, kako se svidi roditeljem. No ove jasne istine nije uvidjao Adolfo ni Celesta, i zato im se stadoše poněšto opirati. Ako je ova i bila zatvorena, a on pod pozornim okom, to su ipak nastavili ne samo medjusobna dopisivanja, nego su se poněkad i viděvali. Njihova ljubav nebijaše nikakove nepostojane ćudi; već je pored svih tegobah, zaprékah i opasnostih koncem jedne godine postala žeštjom, nego što bijaše ikada prije. Celesta je junački odbila dva mlada, čedna i živahna tèrgovca, i jednoga vèrlo staroga měničara, koji bi ju bio za godinu danah ostavio udovicom. Adolfo, vatreni i lěpi Adolfo bijaše se odrekao svake misli, da kojoj gospodji dvori ili da joj se dopadne; od kako je vidio Celestu, sve su gospoje u njegovih očiuh izgubile svoje dražesti. No ako je njihova strast i bila vrěmenom ojačala, to im ipak vrěme nedadè boljeg izgleda na dobar uspěh — pa zato počeše prědati i sdvajati. Izčeznuše ruže sa lica Celestina — ginula bo je od jada; na ustnah njezinih nebijaše već ljubkoga posměha, njezin struk bijaše izgubio svoj puni valoviti oblik, oči njezine bijahu svagda pune suzah, i ona uzdisaše tako, da se je to već svakomu domaćemu družinčetu kosnulo sèrdca. Najposlè se razboli, te jadnica od ljubavi stupi na prag smèrti. Od žestoke strasti bijaše i Adolfo obolčo. Kèrv mu je počela vriti po žilah, njegovi govori bijahu više putah bez svakoga saveza — praděd mu je bio poludio — pa bijaše svakolika nada, da će i Adolfo poći tragom svojega predšastnika.

Otac našega zaljubljenika zabrinut, no ni malo neublažen, stade š njim ozbiljno govoriti. „Okani se te ljubavi, koja nije na svojem městu, pa ma bilo

Digitized by Google

samo za malo vrěmena. Bezposlica je izvor te mladjahne budalaštine. — Dati ću polovinu mojeg imetka, da ti pribavim dvorsko dostojanstvo, o kojem je tvoje častoljublje toliko putah snivalo kao o najvišem blagu. Sine moj, ti si mlad, junačkoga duha, težiš na visoko; tvoja će sréća, tvoja slava biti stalno osnovana. Rado ću ti prinèti tu žèrtvu, samo ako se odrekneš Celeste."

Adolfo stisnuv ruku svojeg otca zamèrmlja: „Nije moguće! Njezin je jedan pogled preteżniji nego svi snovi častoljublja". I s tim otide iz sobe.

Pošto su naši zaljubljenici konačno viděli, da nemogu živiti zajedno, to se slože u groznoj naměri — da neće više ni razdvojeni živiti; (u njihovoj je otačbini vèrlo uobičajeno, da se izmedju ovih dviuh zalah bira jedno) jednom rěči, oni čvèrsto naume, da će se lišiti života. Rada bih, da sam mogao zadèržati listove, što su ih o ovom žalostnom predmetu medjusobno dopisivali. Nisam nikada ništa tako prosta i ćutljiva čitao; tko bi ih bio vidio, morao bi pomisliti, da je to najnaravnija stvar na světu, da ljudi, medju kojima ima iole prave naklonosti, nesmiju nikada biti bez modre kiseline, već da ju moraju svagda nositi uza se; jer tko zna, kakav ih slučaj može iznenada razstaviti; pa koliko je prijatnije biti mèrtav, nego li živiti oddvojen!

Ljubeznici su se dakle dogovorili, da se iste noći otruju. Poslědnji su listovi bili pisani i nakvašeni njihovimi suzami. Bijaše jedanaesta ura. Adolfo dodje u svoju sobu — uzme otrov — i stane ga zamišljeno motriti. „Sutra" reče sav smutjen — „sutra" — izvadi čep — „sutra" — vèrlo neprijatno zaudara — „sutra ću biti smiren. Ovo sèrdce" — potrese staklencem — „kako se pěni! — ovo sèrdce prestati će udarati — i naši okrutni roditelji neće nam uzkratiti zajedničkoga groba". Za ovimi rěčmi uzdahne težko, zamèrmlja ime Celestino, i progutne zlokobni napitak.

Medju tim roditelji Adolfovi bijahu još za večerom. Stari pivničar, koji si je oči brisao, kada je Adolfo otišao iz sobe, amo je tamo sitno koracao imajući obličje čověka, kojemu něšto težka na sèrdcu leži. No budući da njegov gospodin bijaše vèrlo gladan, a njegova supruga vèrlo pospana, to ga obadvoje nisu ni motrili. Najposlě kada su već sve sluge izišle iz sobe, starac još ostane sam — premetne čaše tri puta amo i tamo — i tri puta postavi krasne boce u red.

„Dobro je tako — neka samo tako ostane — zatvorite samo vrata za sobom".

„Hoću, gospodine, hoću. Niste li vi — hm!"

„Šta?"

„Mladoga gospodina?"

„No šta je s njim?"

„Ah, gospodine. Ja se bojim, da kod njega nije sasvim čist posao. Zar niste opazili, kako je izgledao, kada je izišao iz sobe?"

„Věre mi, istina! no ja sam upravo bio zabavljen s piletom."

„A vi, milostivna gospojo? Kako vam je ljubezno ruku poljubio!"

„Istina je! (pospano) On ima prekrasno sèrdce, ljubezno děte!"

„Ja rado neblebetjem milostivna gospojo — no — no — mladi je gospodin poslědnja dva tri dana čudne stvari sam sobom govorio, a danas je, kako reče pokusa radi, cělo jutro pse trovao."

„Otrov!" povikne mati, sasvim budna, „zar ima otrov u rukuh?"

Digitized by Google

„Dà kako — sve džepove pune.“

„Za ime božje!“ povikne otac. „To se nesmije tèrpiti — ako dodje do sdvojenja — on je čudnovit mladić. Njegov je praděd poludio, i tako umro. Idem odmah u njegovu sobu.“

„I ja s tobom!“ rekne mati.

Dobri supruzi pospěše u Adolfovu sobu; kad otvore vrata, čuju stenjanje; stupivši u nutar nadju svojega sina u postelji sasvim blěda i preobražena; na stolu je stajalo staklo „otrovom“ označeno, no staklo bijaše prazno.

„Sinko moj, sine jedini! Ta valjda se nisi tako zaboravio — ah govori — ta nije moguće — govori!“

„Ah, ja tèrpim paklene muke! Jao! Jao! Ja umirem. Ostavite me! I Celesta je popila otrov — mi nemogosmo zajedno živěti — okrutni roditelji mi vam se smijemo i umiremo!“

„Osvěsti se — oporavi se, sine jedini, pa neka Celesta bude tvoja,“ rekne mati gotovo gèrčevi skučena.

Otac bijaše već otišao po lěčnika, koji je obitavao ne daleko od Celeste, i medju tim u naglosti pripravljao svoje lěkove, pa sèrdcem punim sažaljenja i pohitio u Celestinu kuću, gdě je njezinomu otcu bèrzo priobćio věst, koju je upravo doznao. Siromašni stari gospodin odteturao se je u sobu svoje kćeri. Srěćom zateče kod nje svoju suprugu; ova je „maloj bolestnici“ davala dobar savět, a to je vèrlo obširna stvar. Celesta je neuztèrpljivo čekala, da joj se mati udalji; ginula je od želje, da umre. U tom nahrupi otac u sobu. „Děte“ povikne on, „děte — šta se to po bogu čini — ta valjda se nisi otrovala? Onaj mladi nitkov već se je“ —

„Već!“ povikne Celesta, lomeći rukama. „Već!“ Dakle me izčekuje Ah — ta neću barem obećanja prekèršiti!“ Priskočiv k svojoj postelji izvuče staklo izpod uzglavka; no otac joj se još za vrěmena prikuči, i tèrgne ga iz njezinih rukuh. Celesta se sruši na tla i obuzmu ju gèrčevi, koji su joj prětili onolikom gotovo opasnosti, kolikom i otrov.

Ako naši zaljubljenici i jesu ponèšto pretěrivali, to su se ipak istinski i ozbiljno medju sobom ljubili, bez svake sebičnosti i iz dna sèrdca. Izmedju deset tisućah slučajevah neima ljubavi jedan put tako silne, pa obećaje toliko trajanje.

Adolfo nije umro — lěkovi su za vrěmena upotrěbljeni — i on ozdravi. Bolest Celestina bijaše opasnija — morala je jadnica podnèti ljutu groznicu, roditelji su više tjedanah dèrhtali nad njezinim životom i njezinim umom. Neima roditeljah, koji bi se mogli tomu opрěti; obične se ćudi mogu savladati, no kada se mladi ljudi truju i padaju u smèrtnu groznicu — tu se mora popustiti. A osim toga takovi slučajevi uzbune svu kuću i smute čověku mirno i ugodno življenje. Svatko rado popušta, kada mu kakova stvar dodija. Stari se neprijatelji pomire, i njihova dčca budu věnčana. Mladoženja budući osvědočen, kao i Celesta, da je jedina svèrha njihova života u tom, da budu svagda zajedno, pohiti odmah š njom izvan grada u sladku samoću. Oni imadoše dražestan lětni stan i krasne vèrtove — obadvoje bijahu visokoga duha —

Digitized by Google

velikoga dara — puni mîline — mladi i zaljubljeni. Kako je dakle bilo moguće, da im ikada dosadi dugo vrême? Oni nemogoše pod nipošto podnêti, da se koje izmedju njih smetne drugomu s oka.

„Ah, Adolfo, zločesti čovêče, gdê si bio?“

„Tamo sam u šumi lovio, moj andjelku.“

„Kako to, pa zar bez mene? Pih! obećaj mi, da nećeš toga više činiti.“

„O, ljubezna, i kako drage volje!“

Drugi se je put čulo:

„Kako to, Celesto! Tri sam te ure tražio! Gdê si bila tako dugo?“

„Nemoj se toliko ljutiti, Adolfo; samo sam vêrtlara uputila, kako će načiniti sênicu, u kojoj ćeš ti čitati Naumila sam te s tim razveseliti.“

„Moja dobra Celesto! Ali tri ure — to ti je vêčnost bez tebe! Obećaj mi, da me nećeš više ostaviti, da mi nekažeš, gdê te mogu naći.“

„Predragi, najmiliji Adolfo! Koliko te ljubim! Samo neka ti moja bližina ostane svagda tako mila i draga!“

Ovaj je način življenja kod mnogih nêkoliko danah dražestan. Adolfo i Celesta ljubili su se tako svesêrdno, da je to kod njih trajalo više mêseci. Što s početka bijaše strast, postade kašnje običajem, i od običaja jedno ukoravaše drugo, ako se je koje izmedju njih podalo proměni različitih zabavah.

Budući da neimadoše nikakova drugoga posla, nego gledati na lica, koja su im se prije činila lêpa, to bijaše kad i kad težko odoléti zêvanju; a za malo vrêmena bilo je malih razgovorah, kao što su po prilici slêdeći:

„Dragi Adolfo, ti sa mnom već ništa više negovoriš — deder metni na stranu tu ružnu knjigu, u kojoj uvêk čitaš.“

„Moj andjelu, ta ti mene neslušaš, kada ti što govorim. Ja ti pripovêdam o svojih putovanjih, a ti mi na očigled zêvaš.“

„Moj mili Adolfo, šta ću, kada sam ti tako pospana.“

Jednoga jutra probudiv se Adolfo ranije nego obično, svêrne okom na svoju Celestu, koja je još spavala. „Doista“ pomisli sam sobom, „toga još nisam vidio. Moram još jedan put tamo pogledati, — vêre mi, jest, ona ima na podbradku bradavičicu!“

Adolfo ustane i obuče se. On postane ozbiljan i zamišljen. Sastanu se za stolom kod ručka. Celesta bijaše vesela, Adolfo pako smutjen i poražen.

„Danas ćemo kudgod jahati“ rekne Celesta.

„Moja draga, mene glava boli.“

„Siromašku moj! Dakle daj da čitamo onu novu pêsan.“

„Oh ljubezna, ti mi preveć glasno govoriš.“

„Ja!“ rekne Celesta, pogleda Adolfa pogledom punim ukora, i opazi pêrvi put nêšto u njegovom oku, što joj bijaše neobično. Ona ga pogleda još jedan put. „Po bogu!“ pomisli sama sobom, „neima sumnje, Adolfo je razrok.“

Na drugoj strani mêrmljaše Adolfo: „bradavičica je od jutros postala bradavicom.“

Jedva se može pomisliti, a kamo li opisati, koliko je to nesrêćno iznadjenje smutilo Adolfa. On mišljaše o tom neprestano. Nemogaše se istina-

Digitized by Google

bog nad ničim potužiti — no naravno je da bradavice na podbradku nemogu biti povoljne. Lěpota je Celestina od njezina věnčanja vèrlo naprědovala. To je svakomu padalo u oči. Adolfo pako nevidjaše ništa, nego bradavicu na njezinom podbradku. Boja njezina lica bujno je procvala, struk njezin postao punijim, a hod njezin važnijim i plemenitijim; no šta sve to znači, kada je na podbradku bradavica! Činjaše se, da bradavica iz dana na dan biva sve širjom i debljom — i u Adolfovih očijuh već mu je prětila, da će zasěsti na cělom licu. Šta više, već je vidio, kako će za několiko vrěměna njegova lěpa Celesta postati sva bradavicom. Svoju je tugu tažio, koliko je god mogao, jer bijaše naravi nježne i ćutljive, i dobro odhranjen; no on mišljaše, da nebi bilo s gorjega, kada bi svako imalo svoju posebnu sobu.

Čudnovito je, da je medju tim Adolfo iz dana na dan sve većma razroko gledao, i da je to sve više padalo u oči. „Prije nego što smo se uzeli“ mišljaše Celesta, „on sigurno nije bio razrok; to je vèrlo neprijatno; čověku je někako neugodno; kada tko upre u njeg oči, koji može na dvě strane viděti, a na svu nesrěću Adolfo ima upravo to, da upire oči u svašto. Mislim, da bih mu imala dati prijateljski i nježan mig — ta nije moguće, da se nebi dalo izlěčiti.“

Buduć da u supružkoj revnosti, kada je do toga stalo, da jedno iznadje na drugom kakve nedostatke, žene imaju svagda pèrvenstvo, to i Celesta zaključi, da će se pèrvom zgodnom prilikom usuditi, dati mu potrěban mig.

„Ded pogledaj Celesto,“ reče jednoga jutra Adolfo, „moram ti pokazati moje pseto.“

„Ideš odatle! Glupa živino! Těraj ga od ovuda. Samo gledaj, kakve su tragove ostavile njegove šape. Adolfo, ja nemogu da tèrpim pasah.“

„Siromaški stvor“ rekne Adolfo, gladeći svoga ljubimca.

„Tiče li se to mene ili njega?“ zapita Celesta.

„Ah, naravno pseta.“

„Ljubezni molim za oproštenje, no ja sam mislila, da si mene pogledao. I zbilja Adolfo, ti si, da ti istinu reknem, od někoga vrěmena prisvajaš vèrlo ružan običaj — ti počimlješ sasvim razroko gledati.“

„Gospojo!“ povikne Adolfo, neizměrno uvrědjen, i navali k ogledalu.

„Nemoj se ljutiti, moj dragi; nebih ti nikada toga spomenula, da nebiva svaki dan sve to gorje. Ja sam osvědočena, da bi se još moglo izlěčiti; netrěba ti ništa drugo, nego na vèrh nosa metnuti oblěpak, pa ćeš za kratko vrěme opet pravcem gledati.“

„Šta, oblěpak na nos! Celesto, ti bi bolje učinila, da ga prilěpiš na bradavicu na tvojem podbradku.“

„Kako to, moj podbradak!“ cikne Celesta, i nagne takodjer k ogledalu. „Šta vi tim mislite, gospodine?“

„Ništa drugo, nego da imaš veliku bradavicu, koju bi bilo bolje sakriti.“

„Gospodine!“

„Gospojo!“

„Bradavica na mojem podbradku — o ti nakazo!“

„Razrok pogled — ludo!“

„Istina je! Kako bih samo mogla ljubiti čověka, koji je razrok!“

„Ili ja ženu sa bradavicom na podbradku:“

Digitized by Google

„Gospodine, ja se neću sniziti, da uzimljem obzir na vaše uvrěde. Nije čudo — vi nemožete viděti! Žalim vas zbog vašega nedostatka!“

„Gospojo, ja vaše opazke prezirem; no kada nepriznajete, što vam pokazuje vaše ogledalo, a vi dozvolite, da zovnem lěčnika, pa ako uzmogne izlěčiti vašu gèrdobu, tim bolje po vas.“

„Jest, pošaljite samo po lěčnika! neka vam kaže, da li razroko gledate ili ne — siromašni Adolfo, ja se nesèrdim, bože sačuvaj, samo sažaljevam tako nepovoljan nedostatak.“

Celesta udari u plač. Adolfo razjaren uzme škriljak, usědne konja i odjaše sam po lěčnika.

Ovaj nebijaše samo lěčnik, nego i mudrac — dade izvesti svoje kljuse, i usědnuv ga uputi se skokom sa Adolfom natrag. Putem izmami od Adolfa pripovĕst cĕloga dogadjaja, jer je ljude obuzete strastmi lahko skloniti, da govore. „Nevĕrna žena“ — rekne Adolfo — „hoćete li mi htĕti vĕrovati? Mi smo se jedno za drugo opirali cĕlomu svĕtu — nikada se dvĕ osobe nisu tako ljubile — mi smo voléli i samu smèrt, nego li duže razdvojenje. Njoj sam se za volju odrekao najsjajnijih ženitbah — ja sam bio odviše srĕćan, što je bez svake pèrćije samo hotĕla biti mojom — a sada mi veli da sam razrok. Pa jao, koliku bradavicu ima na svojem podbradku!“

Lĕčnik nemogaše dobro viděti, da li je Adolfo i zbilja razrok, jer si je ovaj nabijo škriljak na oči; a osim toga je dèržao, da je mlogo probitačnije jednu samo bolest jednim takodjer mahom lĕčiti.

„Šta se tiče bradavice,“ reče on, „nju nije težko izlĕčiti.“

„No kada moja supruga nepriznaje, da ima bradavicu, to neće takodjer dati, da joj se lĕči. Meni nebi toliko do toga stalo, samo kada bi ju htĕla priznati. Ah, čudne li vam taštine ženske!“

„Vi ste taj mali nedostatak po svoj prilici odkrili, kada ste se s puta vratili.“ —

„S puta? Od kako smo vĕnčani, nismo se ni jedan dan razstali.“

„Hoho!“ mišljaše lečnik udubiv se sasvim u razmatranje cĕloga predmeta. — „Već sam napomenuo, da je bio mudrac, — no tomu naravno nije trĕbalo mlogo mudrosti, da razabere, da se osobe, koje prije nĕkoliko mĕseci htĕdoše jedna za drugu poginuti, nisu mogle medjusobno odtudjiti zbog same bradavice ili razroka pogleda.“

Medju tim dodju u Adolfov lĕtni stan i stupe u dvoranu, Celesta nije više plakala. Metnula je na glavu kapu, koja joj je najbolje stajala, i dèržala se kao žena, koja je uvrĕdjena ali se nikomu netuži.

„Celesto, priznaj bradavicu,“ rekne Adolfo, „pa ću ti sve oprostiti.“

„Zašto si tako tvèrdoglav poradi tvojega razroka pogleda? Ako ti se drugi i bi zbog toga manje divili, to ja ipak neću toga činiti, samo da nisi tako tašt, pa da toga neniečeš.“

„Gospojo, dosta. Lĕčniče, pogledajte dobro tu gospodju. Nije li bradavica strašna, — možete li ju izlĕčiti?“

„Ah,“ cikne Celesta jecajući, „bolje će biti, ako pogledate, kako moj siromašni suprug razroko gleda. Njegove oči bijahu vèrlo lĕpe prije našega vĕnčanja.“

Lĕčnik natakne svoje naočale, i pogleda najprije nju, onda njega.

Digitized by Google

„Gospodine," rekne on opreznim glasom, „vaša gospoja ima istina na lěvoj strani podbradka malu točku, koja je mlogo manja, nego glavica na pěiodi. A zěnica u desnom oku vašega supruga, gospodjo, jest i zbilja, kao što to izmedju deset osobah ima njih sigurno devet, za stotičnu čest jednoga palca bliža nosu, nego što je zěnica lěvog oka. Meni se barem, koji sam vas obadvoje pèrvi put vidio, tako čini. No ja se tomu ni malo nečudim, što vi, gospodine, bradavičicu dèržite za tako strašnu, a vi, gospojo, oko svojega supruga tako nakrivljeno, budući da se svaki dan vidite!"

Na ovè se rěči u isti mah probudi u njih něka tajna slutnja, a u tom dotèrči bez duše věstnik, da zove Adolfa k njegovomu otcu, koji je iznenada bio obolěo. Poslě tri měseca povrati se Adolfo. Celestina bradavica bijaše sasvim izčeznula, a Celesta se uvěri, da je oko njezina supruga onako lěpo kao i prije.

Izkustvom naučeni saznadoše, da na podbradku bèrzo rastu bradavice i da oči lahko priviknu razrokomu gledanju, ako se u njih gleda bez prestanka; i da je dvěma osobama lahko, da kao zaljubljenici radostno umiru jedna za drugu, no da im je vèrlo težko poslě svatbe u medjusobnom zadoveljstvu živiti, ako nisu štedljive u svojem zajedničkom druženju.

Ašik-Kerib.

Turska priča od Lermontova.

Preveo ju s ruskoga I. T.

(na dalje)

Tek kasno pod večer ode Ašik-Kerib svojemu domu. Uze u usta dèrhtajućom rukom kucati i zvati: „Majko, majko otvori! božji sam putnik i ozebó i gladan, molim te, tako ti sinka tvoga u daleku světu, pust me na prespalo." Slabim glasom odgoveri mu starica: Putnici noćivaju po bogatih i velikih domovih; eno ti baš u gradu svatbe, ajdo tamo, možeš provesti noć u veselju." — „Majko!" — reče — „ja tamo nikakva znanca neimam, pak te i opet prosim, tako ti sinka tvoga u daleku světu, pusti me na prespalo!" Tada mu sestra reče materi: „Majko, ustat ću se i vrata mu otvorit." — „Nevaljalice!" — odgovori starica — „ti bi rada dočekivati mlade ljude i podvorivat ih, jerbo evo već tomu ima sedam godinah, kako sam od silnih suzah oslěpila." — Al ćerka nepazeći na taj prigovor ustane otvori vrata i upusti Ašik-Keriba. Lěpo ih Ašik pozdravi, sědne se i stane s tajnim veseljem sve razgledati. I vidje na stěni, gdě mu visi u prašnoj pèrtenjači sladkozvučna tamburica i stade izpitkivati u matere: „ Što ono visi na stěni?" — „Ljubopitni prihodniče!" — odgovori ona — „bit će i toga, da ti se dade komad kruščа pak da te sjutra puštimo s milim Bogom." — „Već sam ti kazo" — reče Ašik — „da si mi ti rodjena mati a to da mi je sestra, s toga te molim, kaži mi, što visi na stěni?" — „Tambura je to, tambura." — Odgovori starica sèrdito, nevěrujući mu ni malo. „A što će to reći: tambura?" — „Tambura će reći, da se na njoj igrajuć pěvaju pěsme." Tad zaprosi Ašik-Kerib, da mu dopusti sestri sni-

Digitized by Google

miti tamburu i njemu pokazat. „Nemogu!“ — odgovori starica — „to je tambura nesrećnog mi sina; eto već sedam godinah visi na stěni i ničija živa ruka nije se je dirnula.“ — Al mu sestra ustade, skinu sa stěne tamburu i dade mu ju. Tad Ašik podiže oči nebu i ovako se pomoli: „O svemogući Alah! ako sam dostojan postignut želju sèrca svoga, to će mi sedmostruna tambura skladno sudarati, kao i onog dana, kad sam na njoj zadnji put igrao!“ — I munu percem po žicah i žice skladno prosboriše; tad Ašik uze pěvati:

Bědna mene Keriba,
Bědne moje pěsmice!
Velik božji ugodnik
Izbavi me nevolje,
Te neskočih s pećine,
Neogrěših dušice!
Nek sam bědni Keribe,
Nek je bědna pěsmica;
Samo ti mi majčice
Poznaj sinka rodjenog!

Na to mu je mati zakukala i počela ga izpitkivati: „Kako ti je ime?“ „Rašid.“ reče on. — A mati čas govori sama, a čas opet sluša njega „Rašide!“ — veljaše mu — „s tvojom pěsmicom sèrce si mi sve komadić po komadić odkidao. Noćašnju sam noć u snu viděla, kako su mi vlasi na glavi posěděli; a evo sad već ima tomu sedam godinah, od kako sam s težka plača oslěpila; kaži, kaži, kakve mi nosiš od njega glase, kad će mi dragi sinak moj doći?“ I po drugi put uze ga plakajući isto moliti. Zaludu Ašik goveraše, da je on njezin sin, nećede mu starica věrovati. I časak opet minu a on uze prositi: „Dozvoli mi, majčice, da uzmem tamburu pak da idem: čuo sam, da je tu negdě blizu svatba; sestra će me tamo vodit; tamo ću ja u tamburu udarati i pěvati, pak sve, što dobijem, donět ću amo i podělit ću s vama.“ — „Nedozvoljavam“ — odgovori starica — „do ti par, dok mi se nepovrati sin, neće mu se tambura iz kuće nositi.“ No Ašik se uze kleti, da neće nijedne žice prekinuti, a ako li se koja prekine, da polaga zanj svoj imetak. Starica popipa njegove bisage i uznavši, da su pune novca, pušti Ašika. Sestra ga odvede do bogatog dvora, gdě se je čula vika svatbenog pira, i propuštiv brata ostane na uvratinah stati, da vidi što će biti.

U tom dvoru življaše Magul-Megeri i tu noć imala je nazvat se ženom Kuršudbegovom. Kuršudbeg pirovaše s rodjaci i drugovi, a Magul-Megeri sedjaše pod bogatim šatorom sa svojimi družicami i děržaše jednom rukom čašu otrova a drugom oštri kindžal (bodež): zaklela se, da će prije umrěti, nego li spuštiti glavu na dušeke Kuršudbegove. I začu izza šatora glas neznana prihodnika, štono govoraše: „Salem Aleć! (pomozi Bog) vi se lěpo veselite i pirujete, pravo bi dakle bilo, da puštite i mene bědna putnika sěsti s vami; pa ću vam lěpu zapěvati pěsmu.“ — „Zašto nebi puštili? — reče Kuršudbeg.“ Amo ima biti upušten svaki pěvač i igrač, jer je tu svatba; zapěvaj nam štogod Ašiku (pěvče)! pak ću ti dati punu pregěršt zlata. —

I upita ga još Kuršudbeg: — „Kako ti je ime prihodniče?“ — „Šindi — Gerursez“ (skoro ćete doznati). — „Kakvo je to ime?“ — reče Kuršudbeg

Digitized by Google

i nasmije se — „pèrvi put ga danas čujem.“ — „Kada me je majka s težkom mukom radjala, mnogi su susědi dolazili na vrata pitati, da li je Bog joj sinka ili ćerku dao; pak su im odgovarali: „Šindi gerursez (skoro ćete doznati). I eto s toga naděše mi, kad se narodih, to ime.“ Uzè tada u tamburu udarati i ovako im pěvati.

„U bělome gradu Halafu
Napojih se vinca misirskog.
Pak mi Alah dade krilašca,
Na krilih se digoh letjeti,
Za tri dana stigoh Tiflisu.“

Brat Kuršudbegov, čoek malouman, tèrže kindžal i viknù: „Lažeš! Kako bi mogo iz Halafa amo dojahati u tri dana?“

„Što si skočio mene ubijat?“ — reče Ašik — „Pěsnici običavaju sa sviuh četiriuh stranah skupljati se u jedno město, pak jih nitko nenapastuje; a ja u vas ništa neištem; věrovali mi, nevěrovali.“

»Pušti ga pěvati!“ reče ženik i Ašik-Kerib zapěva s nova:

„Klanjao sam kad je svitalo,
Arzinjanskoj u dnu dolini;
A na podne stigoh klanjati
U srěd Arzeruma běloga;
Kad počinu žarko sunašce,
Klanjó sam u Karsu bogatom;
Klanjah pod noć u srěd Tiflisa.
Alah dadè bělca krilata,
Svud me nosi bělac krilati:
Kamo sreća, da nedonese
Da me mèrtva gděgodj ostavi,
Kad je gorom bèrzo skakao
A iz gore u tu dolinu
A iz niza opet uz bèrdo.
Tako Gospod dade Ašiku
Dade krila bèrza, lagana.
Te vam tako Ašik doleće
K svatbi krasne Magul-Megeri!“

Tad lěpa Magul-Megeri poznavajuć glas Ašika prosu otrov na jednu stranu a baci kindžal na drugu. — „Zar tako dèržiš svoju kletvu?“ — opomenù ju družica - „zar u pèrkos današnjoj odluci bit ćeš na noć ženom Kuršudbega?“ — „Vi nepoznaste, a ja poznah mili mi glas.“ Odgovori Magul-Megeri i uze nožice i proreza šator. Kad zagleda i posve razpozna Ašik-Keriba, zakliknù od radosti poleće k njemu i zagèrli ga, pak su se oba za čas snebila. Brat Kuršudbegov poleće na njih s kindžalom, da smakne obodvoje, nu Kuršudbeg obustavi ga govoreći: »Upokoji se i znaj što je čověku zapisano na čelu pri njegovu rodjenju, to ga nemine.“

Dodje ono dvoje k sebi i Magul-Megeri porumenila se od stida, zakrila lice rukama pak otèrča za šator.

Digitized by Google

Sad tekar pravo vidim, ti si Ašik-Kerib“ — reče ženik — „no kaži mi, kako si mogo za tako kratko vrěme provaliti toliku daljinu?“ — „Ako ja lažem“ — odgovori Ašik — „evo moje britke sablje, koja kamen sěče, a evo moje ruse glave, nek visi o vlasu. No prije svega privedite mi slěpicu, koja već sedam godinah nije vidla bělog božjeg světa, pa ću joj ja povratiti očji vid. — Sestra Ašik-Keriba stojaše jošte zaklonjena na uvratinah i dočuvši, što joj brat veli, odleće bèrže bolje materi. „Majčice“ — viknù joj — „pravi je ono moj bratac a tvoj mili sinak Ašik Kerib!“ — i uze staricu pod ruku, pak ju odvede u Kuršudbegove svatove. Tadaj izvadi Ašik grudu zemlje izpod pazuha, odkine mèrvicu i pokvasiv ju vodom pomaže majčine oči govoreći: „Vidite ljudi, koliko je mogućan veliki božji svetac!“ i mati mu u isti čas progleda. Poslě toga nije nitko smio dvojbiti o istini njegove pripověsti i Kuršudbeg ustupi mu dragovoljno prekrasnu Magul-Megeri.

Tada Kuršudbegu u velikoj radosti reče Ašik-Karib: „Poslušaj me Kuršudbeže, nebi li te utěšio! Sestra moja nije ružnija od tvoje predjašnje zaručnice; ja sam bogat, dakle u nje neće biti manje ni srebra ni zlata; eto ti je, uzmi je sebi i budite tako srećni, kao što ću ja biti s mojom dragom Magul Megeri.

Povèršina měseca.

Medju neizbrojnimi tělesi, koja po neizměrnom nebeskom prostoru brode, jest za nas od velike važnosti měsec, jer on kao naš najbližnji susěd polag dokazah učenih zvězdarah najznatniji upliv na našu zemlju ima. Neće dakle suvišno biti, ako něšto prosborimo o njegovoj povèršini, ili o njegovu spoljašnjem obliku.

Mnogimi učenimi srědstvi je dokazano, da je naša zemlja oblika jajasta, to jest pri skrajnicih sploštena a na polovniku (aequator) tèrbušasta; nu ova sploštenost je ipak glede veličine zemlje toli neznatna, da se zemlja za kruglu (kuglu) smatrati može.

Onaj potez, kojega si mislimo iz jednoga kraja zemaljske krugle do drugoga kroz srědinu povučena, zove se proměr, a pol takova poteza jest poluměr.

Měsec se od naše zemlje u tom razlikuje glede oblika, što je on tako savèršena krugla, da se niti najtočnijim měrenjem nije pronajti moglo, da bi pri skrajnicih sploštен bio. Buduć da njegov proměr samo 468 zemlj. miljah iznosi, dočim je proměr zemlje od prilike 860 zemlj. miljah, zato je povèršina měseca 14 putih manja od povèršine naše zemlje.

Ako za jasne noći motrimo měsec, vidimo na njem dosta velike tamne ljage, koje si naš narod kojekakvimi pripověstmi tumači; nu niti si zvězdari nisu mogli duže vrěmena protumačiti one znakove. Glasoviti talijanski zvězdar Galilei (življaše početkom 17. věka) pronašao je pèrvi srědstvom izumljenih već onda dalekogledah, da one tamne ljage nisu ništa drugo nego tamne doline. Jer buduć da sunčana světlost vèrhunce gorah jasno razsvěćuje, a gore u doline svoju oriašku sěnu bacaju, to je sasvim naravski, da na měsecu moramo viděti světla města (vèrhunce gorah) i tamne ljage (sěnite dole). Galilea slědjaše mnogo učenih zvězdarah, koji su s velikim trudom i pomnjom iztraži-

Digitized by Google

vali i měrili površinu měseca, te su tako uspěli, da je měsec u někom obziru točnije opisan, nego vlastita naša domovina, zemlja. Dàkako da se našlo i takovih zvězdarah, koji su u svojoj revnosti prekoračili medje sigurnog iztraživanja, te su našli u měsecu ono, što su želěli: bilja, živućih, dapače i umnih stvorovah, obèrtničkih proizvodah, sgradah, drumovah itd. Već su si někoji mislili, kako bi zemlju s měsecom kroz bèrzojav ili barem dalekopis spojit mogli. Mi ćemo ovakove zvědljivosti mimoići, te ćemo napomenuti samo ono, što je o měsecu poznato.

Iz mnogostranoga motrenja zaključiše zvězdari, da na měsecu nemože biti móra, rěkah, niti potokah, dažda, niti ostalih vodenih pojavah, što ih na zemlji imademo. Jer da može postati i uzdèržati se gdě kapljevina, mora biti okružena znatno gustim zrakom, kako bi nestalo ovoga zraka, nestalo bi i kapljevine. Ako metnemo vode pod zračnu sisaljku (Luftpumpe), pa onda iz nutar zrak izvučemo, pretvori se voda u paru i izčezne. Velika težina zraka čini svojim tlakom da se voda pod njim nemože u paru pretvoriti, a kad bi nestalo zraka pretvorila bi se svakolika voda u paru, te bi se izgubila u nebeskom prostoru, sva dakle vlaga i voda zavisi od bitnosti zraka; nu buduć da na měsecu neima dahokružnog zraka, zato nemože biti niti vode.

Da pako na měsecu nije zraka, barem od one gustoće, koja je za proizvod vode nuždno potrebna, to se vidi iz onih slučajah, gdě měsec zvězde zakriva. Kad měsec postupa pram zapadu, dojde kadšto do stavnice zvězde, koju tako zakrije, dana jedanput izčezne, dočim bi inače njena světlost najprije malo po malo tamniti morala, kad bi prije u měsečni zrakokrug stupila. Kad bi i bilo na měsecu kakova našemu slična zraka, to bi ipak polag računa izvèrstnih zvězdarah taj zrak tisućkrat rědji morao biti od našega, a u tako rědkom zraku nemože se razviti niti obstati kapljevina. Površina dakle měseca sastoji iz same kopnine, čim se već znatno razlikuje od naše zemlje.

Kad na našoj zemlji nebi bilo zraka, nebi nam se predstavljao nebeski svod modar, nego skroz cèrn; jer modrina zraka dolazi samo odtud, što se sunčane zrake u zraku lamlju, te někoje česti prelomljene zrake progutne zrak, a ostale, buduć da su razděljene, proizvedu u zraku onu mast (boju), koju modrinu nebesku zovemo. Ako sve ovo na obzir uzmemo, uviděti ćemo, da s měseca nije u nebeskom prostoru nikakve modrine viděti, nego je okolo na okolo danju i noću nebeski svod cèrn. Tamo dakle neima onih divnih prelazah iz tame u světlo i naopak, nego obstoji samo tama cèrna i jasna světlost, koju si mi nemožemo niti predstaviti. Obće je poznato, da je zrak nosioc glasa i da bez zraka nebi na zemlji ništa bilo čuti. Odtale slědi, da na měsecu mora vladati duboka tišina, tamo neima razgovora, neima glasa niti glasbe.

Veliki brěgovi, što se na měsecu vide, jesu glede svoga sustava posve različni, zato se mogu u dva reda razděliti. U pèrvi red spadaju brěgovi, koji našim zemaljskim mnogo nalikuju, samo što su mnogo stèrmiji, premda njihovi najviši vèrhunci 15000 stopah nenadilaze.

U drugi red spadaju kolobarni brěgovi, zato tako nazvani, što su iznutar kao cěv izdubljeni. Oni se protežu po cěloj površini měseca; nu ipak ih ima na južnoj strani měseca više nego na sěvernoj. Kad bismo ih htěli uzporediti s kakovimi brěgovi naše zemlje, morali bismo misliti na vatromete, premda se glede oblika i od ovih razlikuju tim, što imaju mnogo širje zdrèla

Digitized by Google

nego vatrometi zemaljski; jer je proměr měsečnih kolobarnih brěgovah gděšto deset do dvanaest miljah velik.

Ovi kolobarni brěgovi, koji se po něšto s našimi vatrometi uzporediti mogu, nemogu se smatrati kao proizvod vatrometnih izbacivanjah, jer ovakovih nemože biti na měsecu sbog pomanjkanja zraka, koji je za svako vatrometno izbacivanje nuždno potrebit. Brěgovi ovi imaju se pripisati dělovanju něke dosad jošte slabo razjasnjene sile, koja je někad na měsecu mnogo silnije prevrate prouzrokovala, nego što si to o vatrometnoj sili zemaljskih vulkanah predstaviti možemo.

Něšto osobita, česa na zemlji neima, čine na měsecu duboke razpukline, koje se kadšto upravnim, a gděšto směrno zakrivljenim směrom daleko po měsecu pružaju, te imaju nizke nu veoma stèrme kraje. Ima ih po cělom měsecu bez razlike měsečnih okolnostih. Ove razpukline nemogu biti rěke, jer tamo neima vode, niti nisu presahle struge bivših rěkah, jer gotovo uvěk imaju jednaku širinu. Po svoj prilici da su ove razpukline nastale dělovanjem něke vulkaničke sile, koja nemogavši prodrěti na jednom městu, kao što to biva u naših vatrometah, pružala se pod povèršinom jednakim směrom u dužinu. Takova něšto nalazi se i pri vatrometu Aetni, gdě su se, premda mnogo manje, takove razpukline načinile.

Ako je težko što izvěstna o sastavlenju povèršine měsečne kazati, to bi jošte teže i neizvěstnije bilo puštati se u razmatranja o bilju i životinjah, koje bi se tamo nalazile.

Buduć da měsec svèrši svoj tečaj okolo zemlje u 29 danah i 13 po prilici minutah, zato ima svako město na měsecu polovinu ovoga vremena sunce vèrhu svoga obzornika — dan, a drugu polovicu pod obzornikom — noć. Kao što na zemlji ima takodjer na měsecu četiri godištne dobe, samo što su mnogo kraće nego na zemlji.

Mnogo se je već o tom pisalo i prepiralo, jeli ima na ostalih nebeskih tělesih, suncu, měsecu, marsu, danici itd, živućih, osobito razumnih stvorovah. O tom se jestnim načinom neda odgovoriti, jer za da to ljudi doznadu, manjkaju im sva srědstva. Jedino što se ovdě može reći, jest analogia, koja se vuče izmedju naše zemlje i ostalih tělesah, iz koje se samo na věrojatnost onoga pitanja zaključiti može. Jer ako se nalazi na zemlji toliki rod bilja i životinjah, medju kojimi zauzimlje čověk pèrvo i veličanstveno město, velimo na zemlji, koja glede veličine sunca, osobito stavnih zvězdah izčezne kao kaplja vode u moru; to se s velikom věrojatnostju zaključiti može, da nisu nebrojena nebeska telesa u neizměrnom prostoru samo zato, da osvětljuju ovaj zemaljski prašak, nego da je i tamo pokazao pravěčni otac svoju neizměrnu moć ne samo tim, što ih je naměstio, da nazvěštjaju njegovu mogućnost, nego takodjer tim, što ih je napunio stvorovi, koji se raduju svoga života i slave svoga stvoritelja.. Niti nam se ovdě netreba brinuti, u kakvu li odnošenju stojimo mi napram našoj bratji; nama se je dosta brinuti za nas i potrěbe naše, a onaj, koj je dao svim život i opredělenje, brinuti će se takodjer za sve. Dakako da nemogu po ostalih nebeskih tělesih biti ovako ustrojeni stvorovi kao što smo mi, nego polag različnog těla moraju takodjer biti različno ustrojeni žitelji.

(Konac drugi put).

Digitized by Google

Don Ranuccio Farnese.

(Konac.)

Nu opet se učini turoban, da se neoda; a to ga nije stalo mnogo truda, jer podignuto stratište, pěsma redovnikah, pěvajućih dubokim glasom „Dies irae," i ostale priprave bile bi i onoga uzdèrma'e, koga se stvar nije ticala. Sve je bilo u redu, samo su čekali na znak, da pane Ranucciu sa ramenah glava, pa da će se i ovo dogoditi bilo je više prilike nego da će se spasiti.

Olivares otidje Angelu i stane se s njim šaliti. Neprestano je govorio i pripovědao; odvraćao i zagovarao, samo da nčkako odgodi ovèrhu kèrvave osude. Nu Angeli odgovori, da je on dobio strogu i oštru zapověd i zato da će svakako, čim udari sedam, skočiti glava mladomu Ranucciu.

„Sveti Otac može još uvěk proměniti svoju odluku," reče Olivares, „to mu zapověda politika."

Angeli ga više ni slušao nije, već je hodio k prozoru, a od prozora k vratima, sve jednako čekajući, kad li će udariti 7 satih. Vojnik stupi u sobu.

Jeli sve u redu?

Jeste, na službu,

Nu sedam satih nikako neće da tuče; gospodar i sluge mu drežde i čamaju, nemogav se dočekati odredjenoga sata.

Ja nedokučujem, šta je to, zamumlja Angeli, pogledav na toranj, ta na mojoj uri je upravo sedam satih, a na tornju je stopram tri četvèrti.

Bar nećete prie vremena izvèršiti zapověd, papa vam je kazao, da čekate dok na tornju udari sedam.

„Svakako moram da budem na stratištu, da nezakasnim," priměti Angeli, te otidje na stratište, a za njim ide turobni Olivares, jer akoprem je bila, kao što rekosmo ura od tornja obustavljena, opet je već samo 10 časovah (minutah) falilo do sedam satih.

Sužanj bude izveden na stratište.

U to doba otidje kardinal Farnese svetomu otcu. Kako udje u sobu, Sixtus izvadi svoj sat i zavapi kardinalu: „već je ponehari; upravo sad je 7 satih; osuda je već izvèršena.

Ja molim samo njegovu trupinu, da može počivati uz svoje pradědove.

Sixtus sědne napiše Angelu zapověd, da Ranucciovo tělo preda uzoritomu kardinalu Farnesu, zapečati ju i preda ujaku nesretnoga kneza.

Ovaj dèrhćuć od straha i radosti, posědne bèrzu mazgu i poleti andjeoskomu gradu. Vrata su zatvorena. Iz daleka čuje grozno pěvanje „De profundis." On zalupa na vrata. Čini mu se da neće dočekati vratara, da mu otvori vrata, tako je bio neuztèrpljiv; jer se je plašio, da je možebiti tko odkrio varku i da je već osuda već izvèršena. Napokon dodje vratar, kardinal poleti stratištu.

Ranuccio jošte živi; nu razgaljena vrata i rukuh naopako svezanih kleči izmedju kèrvnika i redovnika.

„Milost!" poviče kardinal, dižuć papino pismo u vis.

„Milost!" zavape gledaoci, a kèrvnik hoće da odrěši Ranuccia.

Digitized by Google

„Stani!“ vikne Angeli, u pismu stoji, da vam imam predati tělo, to se kaže za mèrtvoga ne za živoga.“

Farnese se nije izgubio. On pokaže Angelu uru od tornja. Evo još fali 5 časovah do sedam satih, a ja sam već prije četvèrt sata dobio pomilovanje, da kako na bèrzu ruku napisano.

Angeli se tim umiri i izruči osudjenika kardinalu, te su za koji čas letili oba na bèrzih konjih iz područja strogoga pape.

Kad je Sixtus V. doznao što je i kako je bilo, nasmija se, jer mu je drago bilo, da je kardinal tako oštroumno prepréčio njegovu zapovèd; a boljari rimski viděli su, da tu neima šale, te su se pokorili.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Silna omara, koja je bila nedavno popustila, opet se je ovih danah povratila i to s tolikom žestinom, da smo n. p. prošaste nedèlje u hladu imali préko 30° vrućine. Od ove plamenjače mnogi su ljudi obolili, a dvojica su se na putu srušila od sunčanice (Sonnenstich). U utorak nam je kiša malko razhladila zrak.

— Da se prepréči svaka nesreća kod kupanja, izdao je g. Kamauf, načelnik grada Zagreba, oglas, kojim obznanjuje, da je kod sela Tèrnja bèlo-cèrvenimi zastavicami naznačeno mèsto za kupanje, jer ondè neima preduboke vode. Buduć je ovaj oglas naměnjen osobito one struke ljudem, koji neznadu němački, te su već zbilja proti ovoj naredbi više putah sagrèšili: zato se usudjujemo smèrno izjaviti g. načelniku grada Zagreba preponiznu želju, da bi blagoizvolio i ovu struku ljudih, neznajućih němački, izvèstiti o naredbi za kupanje.

— Ovih danah izišao je o trošku Matice ilirske te će se razposlati članovom Matice treći svezak Dubrovnika, uredjenoga od g. Matije Bana. Knjiga ova ima 2 rezreda: Staro književstvo, pod kojim naslovom priobćuje g. urednik neštampane do sada pèsme Marka Bruerevića s uvodom od Mede Počića. Drugi razred, Novo književsto, donosi: Zèrcalo povèstnice dubrovačke od M. Bana (konac). Životopisje znamenitih Dubrovčanah, prevod Gj. Bana (produženje). Razgovor pastirski od Mate Vodopića. Iskrice moralne, od M. Bana. Iskrice povèstničke, od M. Bana. Književno razsudjivanje, od M. Bana. Zakoni ostrova Mlěta, priobćio Medo Počić. Različne pèsmice Meda Počića. Uzkèrsnuće, pèsma Manzonieva, preveo Luka Svilović. Tri romance od M. Bana. — Želimo da ova knjiga našim rodoljubim, po imenu Dalmatincem, kojim je osobito naměnjena, dobro dodje i da širi po jugoslovenskih zemljah ljubav narodnosti.

— Upravo sada je izišao pèrvi svezak Šulekova němačko-hèrvatskoga rěčnika, koji će biti mnogo obširniji i obilatiji nego što je bilo obećano, jer pèrvi ovaj svezak od 10 arakah sadèržaje samo němačke rěči počinjuće sa pismenom *A*. Nu opet valja i to na um uzeti, da u něm. jeziku više počimlje rěčih sa jednim *A* nego sa *B*, *C* i *D*.

— Mèsesa listopada imat ćemo opet kano i lani izložbu plodinah i rukotvorinah. Banska vlada je za nadarje odredila iz zemaljskoga glavna 800 fr. sr., a g. nadbiskup Haulik 15 cekinah. Želimo da ova izložba jošte boljim uredi plodom nego lanjska, i da s jedne strane potakne naše gospodare i obèrtnike da umno postupaju, a s druge strane da nadju njihove plodine i tvorine dovoljnih kupacah.

— Ovih je danah od pèrsobolje preminuo u toplicah g. Antun Bišćan, platar kod c. k. zem. glavne pèneznice.

— Na 1. sèrpnja osětili su u Bosancih neznatan potres zemlje.

— U Orahovici (u Slavoniji) ubili su zlotvori mladoga čobanina od 15 godinah. Ubojicam se jošte nije u trag ušlo.

— Evangelički župnik u Šandoru (u tamiškom Banatu), g. Bisterský, prevodi Osmana Gundulićeva na češki jezik.

— Za koji dan izaći će iz tiskarnice g. dra. Gaja pèrvi svezak Kola, uredjivan od g. Bogovića.

Digitized by Google

— G. Hruška kapetan c. k. pomorstva sagradio je u svojoj dělarni za poveći čamac parostroj sa silom od četiri konja. To će biti po svoj prilici najmanji do sad poznati parobrod. Vlastnik mu sa dvojicom mornarah dobrodi za 10 satih iz Mlětakah u Tèrst. Za nevolju imade i jadra i vesla, a može uglevja na cěla dva dana nakèrcati. Bredić taj prevali put od osam miljah za jednu uru.

— Iz praviteljstvene štamparie u Beogradu izišle su knjige, sve za mladež: Treća čitanka za četvèrti razred osnovnih sèrbskih školah. Pregledano i odobreno školskom komisiom. Cěna 4 groša (1 cvanc.) 8. str. 192. — Upražnjavanja za načertanje, litografiu, cěna 40 kr. Ksenofontom zapamtjene Sokratove nauke, prevedene s elinskoga na sèrbski jezik od Vukašina Radišića. Izdalo društvo sèrbske slovesnosti. 8. str. 180. cěna 5 gr. (25 kr. sr.)

— O poznatoj onoj sliki Dušana, što se g. Salgeti u Dalmaciji ponudio napraviti (kako smo to u svoje vrěme javili), čitamo sad u někom broju »Svetovida» da bi pomenuta slika bila široka oko 14 stopah a visoka okolo $10^1/_2$ stopah. Za istu sliku živopisac ište 1,500 for. sr. i to 500 for. odmah, kako se pogodba utvèrdi, koje bi on na jedno svoje dobro u Zadru oslonio, a ovo zato, da bi u slučaju njegove smèrti, ako bi ga ova postigla prie nego što bi dělo dovèršio, njegovi naslědnici isplatili gore naznačenu sumu onomu, koi bi ju položio. — Slikar ište pri tom 5 godinah roka jer veli, da za tri godine neprestano radeći tek bi ju dovèršio, a ište 5 godinah rad mnogih nepredvidnih uzrokah i bolesti, a osobito da može svěrovati. — G. Salgeti već je obrazac za uljem dogotovio.

Slavenske věsti. Upravo sada je izišlo u Beču glasovito i od svijuh učenih ljudih željno izgledano dělo «Staro - Italia slavjanska.» Obširnije progovorit ćemo o njem svojim vremenom.

— Dělo g. Lj. Štura »Národní písně slowanské« već je naštampano i na skorom će se razposlati članovom češke matice.

— (*Ruska književnost mèseca svibnja.*) Tkogod pomnjivo motri na književnost velikoga ruskoga plemena, bit će već opazio i začudio se, da mal ne svaki mèsec izilazi po gděkoja ruska knjiga na zapověd vlade. Kako to? Pitat će mnogi, kojemu su ubili u glavu, da u despotičnoj Rusiji obskurantizam cvatom cvati. Nu mnogo toga ima što se s theoriom neslaže, pa to opet više putah obstoji. Tako i u «světoj Rusi.« Već povèršno pomavanje ruske književnosti uvěrit će nas o tom, da je ruska vlada izvor ruske prosvěte (da kako ne političke), i da od Petra Velikoga uvěk stoji na čelu podusećah směrajućih na korist i prosvětu narodnu. I ovaj mèsec je opet izišla na zapověd knjiga, kojoj neće nitko znamenitost zanijekati, naime «Ladjarske zabave od Dala.« U knjigi ovoj ima sve što treba da znade ruski ladjar, naime, zakone prirode, zvězde, njihova važnost za nas, pověstnica ruskoga pomorstva i slavne pobědе ruskoga plavja (flote), da se tako probudi narodni ponos u ruskih ladjarah. — Od pučkih u Rusiji do sada ne baš premnogih knjigah izišle su Pripovědke za seljake od Lebedova; zatim »Mužičok s nogotok, boroda s lokotok;« ruska priča spevana od Potanova; »Mačak u čizmi« priča spevana od istoga; «Grob Marije» ruski roman; «Čigirinska šuma« roman od Nikolajevića. Od znanstvenih knjigah izišle su: «Lučbene krizaljke« od Struva; »O novom načinu kiseljenja lana.„ O fizičkih uvětih kratelja od Močulskoga; «O načinih bistrenja vode« od Kapačarova; «Zlatna knjiga ili odkrivene tajne prirode«.

(Pr. Nov.)

Svašta. Zlatar Lemoine u Parisu pravi već krunu, kojom će se Napoleon okruniti. Sva će biti od zlata, te će se nakititi nebrojenim dragim kamenjem, zato noću ju čuvaju stražari zlatarnicu, da se nebi lopovi prije nakitili onim blagom nego sam Napoleon.

— U Kodanju (Kopenhagen) pojavio se je kratelj (kolera).

Domaći mogu na ovaj list predbrojiti u odpravničtvu Narodnih Novinah.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**
Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 29. U četvèrtak 21. Sèrpnja 1853. **II. Tečaj.**

Nenadani pir *)

pripovèst od Eduarda Dulskoga.

U malenu ali čistu stanu, na trećem podu néke stare zidane kuće blizu akademičke ulice u Lavovu stanovaše Todor, [illegible]šatelj pravah, akademik s dušom i tělom. U tom stanu bijahu dvě sobice. Prednja je bila malena kano ormar pa i uredjena kano ormar. Jer u njoj su bili zabiti čavli, kvake i klinovi za kabanice i klobuke drugovah, koji su ga polazili. Druga je soba bila nèšto veća; stajala je u njoj postelja, ormar, sofa i stolčić, na kojem su bile poredjene knjige, pisma, papir, pera i sva sprava za pisanje. Nad posteljom višaše slika blažene dèvice Marije Čenstohovske, pokraj nje španjolska gitara, a na njoj cèrljena vèrpca, kojom da se o vrat obèsi. Vèrpca nije bila za to, da igraču pomogne nositi teret, već da mu poda néku umětničku važnost, važnost, koju može samo akademik valjano razuměti i cěniti. Do same podušnice stojaše o zid upèrta golema sablja u želèznoj kori, okovana od pèrvoga zlatara pod rukovodjenjem učitelja mačevanja. Na stěni prama postelji višahu lule s čibuci razna oblika i veličine simetrički pověšene i tako poredjene, da su imale sliku piramide, kojoj je za podlogu služio dug čibuk s jantarom, i s malenom na kraju lulicom za smotke. Toj su se lularnici čudili drugovi g. Todora, a někoji su mu i zaviděli porad lěpa izbora, ukusna reda i osobite čistoće toga arciděla ukusa, umětnosti, ugodnosti i zabave. Nad ormarićem bijaše maleno zèrcalce, a na ormariću pokrivenom povoštenim platnom ležaše takodjer simetrički poredjena sprava za mužku toaletu, koja premda nije bila prefina i dragocěna, odlikovala se je ipak neobičnom čistoćom, gladkošću i majstorskim redom svih svojih čestih, da se izpune sve želje, koje si je akademik u toj stvari mogao ikad poželiti. Prozori bijahu okrenuti prama dvorištu; viděk je bio zatvoren visokim zidom bližnje kuće. Naprama Todoru, prěko hodnika s prozori na ulicu, stanovao je g. X. granadirski kapitan, čověk, na kojem je věk i nauk Napoleonov ostavio očevidnih tragovah. Gospodin X. služio je iz navade i duga časa, služio je, jer nije imao što da radi — služio je, jer je trěbovao neprestana kretanja, posla i onoga vojničkoga družtva, one neprestane nade rata, bez koje — kako veljaše, — vojnik je samo silovitim osvojiteljem častnoga imena, koje nosi.

*) Za ovu je pripovèst pisac dobio nagradu od uredničtva poljskoga časopisa: »Dziennika literackoga,« te se nadamo, da će i našim čitateljem dobro doći.

Digitized by Google

Gospodja kapitanica bijaše žena trideset godinah, cèrljena, vesela; njezin nèkoč lèp stas pretvori se sada u nespretnu tèlurinu, a njezino polúmužko kretanje tako je uzhićivalo staroga kapitana, te premda mu je već bilo prèko šestdeset i pet godinah, ljubio ju je ipak cèlom vatrom mlada čovèka. Gospodin kapitan, oštar glede svojih podložnikah, surov u kažnjenju i neumoran u poduzećih, znao si je sačuvati ugled; uza to je imao osobiti dar, da je svačije sèrce osvojio; pa i ljubili su ga svi, a njegova kompanija bijaše pravim uzorom.

Kapitan je ljubio svoju ženu, ljubio vatreno; bijaše i ljubomoran, ljubomoran prama svim i svačemu, pa je ipak gospodja kapitanica u kući zapovědàla, a kapitan je primao njezine zapovědi i točno ih izvèršivao. Sati su bili u kući tako razredjeni, a red se je tako strogo dèržao, da se je u sat poslije podne sědalo za stol, pa ako je gospodin kapitan samo za dva minuta zakasnio, nije više dobio juhe, te se je morao zadovoljiti onim, što je našao. Gospodin se je kapitan tako radovao s toga strogoga zakona, da je često navlaš zakasnio, da se nasladi ukorom.

„Danas, dušo, neću doći na kavu; biti ću kod majora; s Bogom dok se vidimo, moj zapovědniče; ali pazi, da sam ti se javio, moj andjele.!“

„Danas nećeš doći na kavu, jučer te nije bilo na obědu, uvèk imaš nèšto posla,“ — odgovori gospodja kapitanica, a munja nestèrpljivosti proleti joj vedrim čelom.

„Da znaš, kako te ljubim, moj andjele, ali danas moram ići k majoru u službenom poslu, prosim za oproštenje samo ovoga puta, nadam se, da ću odsele biti posve na tvoje zapovědi. Gospodja kapitanica mèsto odgovora baci se mužu o vrat, a za čas otidje kapitan roneć suze radosti, i podje k majoru. Kad je bio na uglu ulice, obazre se na prozore svoje kuće, odakle ga je gospodja kapitanica pozdravljala milim pogledom.

Kapitan udari bližnjom ulicom, a gospodja kapitanica zatvori prozor, baci na se rubac i klobuk, zaključa stan, i prolazeć blizu sobe g. Todora, pritisnu kvaku, ogleda se okolo, i kroz poluotvorena vrata. „u osam“ viknu.

Gospodin je Todor dočitao paragraf rimskoga prava o slugah i ponavljao poluglasno nèku citaciju iz Justinijana. Kad su mu do ušijuh dopèrle rèči: „u osam,“ baci pisma i skoči iz sobe sve do stubah u trenutak. Pogledao je sve kute hodnika, svaku stubu napose, te je tja na pèrvom podu stigao silazeću gospodju kapitanicu; dugo je za njom gledao, i premda mu je izpred očijuh izčezla, hotio je ipak da okom sluša šuštanje njezine oděće.

Vratio se je u sobu, uzeo pisma u ruku i uzdahnuo duboko, — „U osam“ . . . Što to znači? . . . Pristojna žena, pa kako je jedra, kako vesela, nebi li? . : . ne, to nije moguće! I opet uzdahnu, zače hodati po sobi širokim korakom, zatim stade kod okna, zatropota po staklu, obèrnu se bèrzo, obuče se, i snujuć nèšto izleti u grad.

Pred slastičarom zamisli se malo, uzmače od vratah i udje u bližnji štacun.

„Funt voštenih svèćah i sedam narančah“ — poviče. Uslužni tèrgovac za čas izvèrši zapovědi. — „Kamo da pošaljem?“ — upita. Ja ću sam odnèti. I uzam svèće u žep, a naranče pod pazuhu. vrati se kući. Zatvori se ključem, da ga nitko nebuni, i kano za kakovu svečanost uze činiti priprave.

Digitized by Google

Svěće je naměstio, papir na svěčnjacih umětno sastavio i na ormar postavio Pod svěćnjačićem stojećim na stolčiću kod postelje učini podlogu doduše samo od papira, ali lěpo izradjenu i glede lika i glede striženja. Pozapaliv svěće, stade pobirati odrězine i pospremati, pa zatim stupi k vratim, da se uvěri, nije li što zlo razredjeno. Oči mu padu na naranče vezane u modru papiru, odmota ih što bèrže i stade ponaměštati po stolu. No broj sedam uvěk mu bijaše na zapréku; jer ili ih nastavio u piramidu ili poredio u dvě suprotnice, uvěk je bila jedna ili odviše, ili premalo. Gospodin Todor predje u misli cělu geometriju, uzalud je prevèrnuo dva ogromna svezka o stožnjacih, piramidah, kruglah, o njihovih podlogah i sastavnih čestih. Baciv od nestèrpljivosti geometriju, posavětova se s matematikom. Uze razmatrati formulice, postupnice i logaritme; sve uzalud. Oměr oštrokuta prama istotečnicam bio je kano dvokutnice prama okomici; u istinu je dakle x bilo mnogo manje nego jedna cěla naranča, ali svedjer mnogo veće nego ništa, za to su mu naranče padale po rěšenom zadatku kano i prije rěšenja. Gopodin Todor u sdvojenju primi u ruke fiziku, predje cělu optiku, te sèrdit što su mu naranče sa stolca neprestano padale, otvori ogromnu razpravu o težini tělesah, o točki osrědišnoj i pružívosti, nu cěla se ta stvar tim doče, da su naranče ostale u papirnoj vrěćici na taci, na kojoj je stajala butiljica i čašice. —

Po tom teoretičko-praktičkom poslu sěde na kanape, da odpočine i učini osnovu za prijeće nadanoga gosta.

Tri četvèrti na sedam odbiše na věćničkom zvoniku. To je bilo vrěme, kad se je gospodin Todor običavao spremati u kazalište. Zato posegnu više iz navade nego naměrom u žep kaputa, i izvuče ulaznicu. Igra bijaše poljska. Gospodin Todor imao je zatvorenu stolicu.

Tko nije bio akademikom, nezna što će reći biti predbrojenu u poljskom kazalištu, pa još imati zatvorenu stolicu. To podaje akademiku nčku važnost nad parterom. Odanle gleda iztraživajućim okom i odanle kano iz vrěla cèrpa ugladjenost světovnoga života; odanle se uči, kad ima nataknuti očare, kad zornik; kako se ima govoriti na igralištu, kako zěvati pri plěskanju; kako sěděti, kako ustajati, u koje vrěme kakovu sliku na se uzimati, kako vabiti na se pozornost, ili bèrkovi ili kosami; kako navlačiti nove rukavice; kako namigivati prěko drugoga, kako ići u pohode i kako ih primati. Akademik pazi na sve to što pozornije, uči se na pamet kretanje i těla i lica, ponavlja to često, a kadšto se i věžba, pa ma i samo doma pred malim zercalcem. O! věrujte mi gospodo, akademik, vlastnik predplate na zatvorenu stoiicu, to je gotov gazda.

Gospodin Todor pogleda na sate. — Već je sedam satih. Danas je poljska igra; što da se tu čini? što će misliti moji drugovi? znadu, da nisam pozvan. Ići pa izaći srěd prizora, to nedolikuje! Da se prije osme svèrši pèrvi prizor? . . . Ne, to nemože biti. Što da se tu čini? Tà prije osam moram biti svakako kod kuće, pa od tri četvèrta na osam, od pol na osam, pa ma i od sedam satih, zašto nije vrědno čekati? — ostati ću. — Neka govore što im drago, samo da sada nepade komu na um doći mi u pohode . . . ovakova priprava, ovoliko svěćah kano za razsvětljenje! Ali ne, danas neće nitko doći; sigurni da sam u kazalištu, neće me tražiti, a izpit će se tek sutra početi.

Digitized by Google

Ovako razmišljavajuć sad je ustajao, sad sědao, sad dugim korakom po sobi hodao; sad je stolice pomicao, sad odmicao, knjige brisao, pera poredjao, listovni papir na vèrh postavljao, a za svakom proměnom uzmicao je do vratih, da se uvěri i osvědoči, nije li u čem pogrěšeno, je li sve u dobru redu. Žao mu bijaše, da je zanemario poljsku igru, a još više, da nije svoje ulaznice komu drugomu odstupio. Već je unapred snovao, kako će se pred njimi izviniti, i kakovu će im bajku pripovědati. No glavna misao i glavna skèrb bijaše mu pohod, koji je očekivao.

Dok je tako razmišljao, ustajao, preměštao i snivao, izbije osam satih. Sèrce mu primi žešće kucati. Gospodin Todor pristupi na pèrstih k vratim stegne u se dah i prisloni uši. Slušao je pozorno, znalično, te premda je tělom bio u sobi, mišlju je ipak i sèrcem letio po stubah, stajao kod kućnih vratih, gledao na ulicu. Štropot kolah, koracanje prolazećih, svaki neznatni větrić budio je u njem varavu nadu.

Izbiše četvèrti, i pèrvi i drugi — on — nepomičan kano stup stojao je kod vratih, neprestano slušao i snivao, i neprestano snivao i slušao. Ne čuje se! uzdahnu —, nečujem! — nečujem!

Odstupi od vratih, sěde za stol, otvori Körnera, nadodje na „zapréke“ — pročita i uzdahnu, knjigu baci na stol, i pristupi k vratim, da opet sluša. Tako su minuli časi, četvèrti, pa i ure. Gospodin Todor hodao je od vratih do stola, a od stola se je opet vraćao k vratim; u deset satih čuje něki šapat na kućnih vratih, kano da nětko stupa, kano da oděća šušti, pa sve to glasnije. — To je ona! — pomisli, pograbi svěću, izleti na stube — i opazi napokon gospodina kapitana! . . .

„Hvala vam, gospodine, lěpa hvala! Gle, dušo, kako je to uljudan kavalir. Posvetite, gospodine, ako vam nije nezgodno, malo niže, jer moja mačica u tmini uvěk za menom ostaje.“

Predjoše mimo sobe gospodina Todora, gospodin Kapitan zahvaljujuć, a gospodja kapitanica jedva glavu prignuv! — Gospodin Todor vrati se u sobu i trěsknu sèrdito za sobom vratima.

„Baš sam i imao za što čekati! . . . i kazalište sam zanemario — a sutra što ćedu o meni reći?“ I dugim korakom predje po sobi; utèrnu svěće, kano da se stidi sam sebe, i svukav se u tmini, leže u postelju.

Što mu se je sanjalo? — toga vam neću kazati; jer tko može odgonenuti ljudske sanje; to je samo sigurno, da se je po postelji raztezao i bacao, da je u snu govorio i uzdisao, da je poslě pol noći pljunuo několiko putah, a za tim zaspao snom pravednih.

Tek u osam satih probudi se. Jučeranji dogadjaji, kano nastavak prekinute sanje, motahu mu se po glavi. Skoči iz postelje, obuče se bèrzo, a kad je već hotio poći na kavu, udari mu u nos silan miris naračah.

Može tko doći! ove će me naranče još svaliti u nevolju, cěla soba po njih zaudara. Kamo ću s njimi? U ormaru ih nemogu čuvati, jer će svu oděću probiti mirisom; da ih ostavim u sobi? — svatko će zapitati, odakle? — od koga? — čemu? — i pitanje po pitanje kad me stanu mučiti, mogu se još i zaplesti. Pa zašto to? — Pojesti ću ih za ručak. Ili zar se nejedu naranče?

Digitized by Google

I nerazmišljajuć više, izvadi naranče, i stade ih lupiti jednu za drugom. Pèrve je tri pojio nemisleć ništa, a četvèrtu je gulio obaziruć se okolo, kano da bi se bojao svědoka.

„Ono je srěćna pokrajina, gdě citroni cvatu! srěćnija, gdě daju za gròš tri naranče! — Sada se više nečudim, da je ta zemlja rodila Petrarku! — Pri takovu mirisu, pri takovoj hrani lahko je biti pěsnikom.“

Tu je pojio četvèrtu i lupio petu.

„A nebo talijansko? . . . a more? . . . to uzhićuje i nadahnjuje! U toplini i mirisu ovakova hrana těla nadahnuće je duši. O Petrarko! to nebiva kod peći, ne po krumpiru. A kako je sladka! Ova s tankom korom, kako mi se čini, sladja je od drugih! — Šestu je lupio.

„Ovo je pravi nektar! Kakov uzvišeni tek, kakova čarobna směs jela i pića! — O razumijem. Po krumpiru biva filosofija i težko pismenstvo. A naranče! po tih samo bivaju stihovi. Da imam kad pisati sonete, to bi samo po narančah.“

Sedmu uze u ruke.

„Ovo je poslědnja! . . . Ovo je ona, koja mi je jučer u teoriju onakav klin zabila. Idi sad amo, u praxi ćemo se ogledati!“ — to govoreć pol je naranče na jedan put odgrizno; zaliknuo se je jako.

„Ova sedma, kako mi se čini, ima něku osobitu jaču moć. Samo da mi nebi što naškodila! Ej što bi škodila! A Petrarka? a Tasso? a Alfieri, i ostali, i ostali — zar im je što škodilo?

To govoreć pojede drugu polovicu naranče, pobere lupine, metnu u onu istu plavu vrěćicu, u kojoj su jučer bile naranče, zaveže konopcem, izadje na hodnik i baci prěko zida na krov susědov. Zadovoljan što je tako izkorěnio sve tragove jučeranjega suviška, otvori okance, da se soba razvětri, zapali cigaru i podje na predavanja. Prěko nade srěćno podje mu za rukom jučeranji nedolazak u kazalište, budi što se nije opazilo, budi što je u vrěme došao na predavanja, dosta da ga nisu ništa pitali. Po svèršenom predavanju učenoga profesora, po tečnom drěmežu učenikah na njegova predavanja marljivo dolazećih, po običnih pozdravih i ništetnom razgovoru svi se razidju. Gospodin Todor prebrusi tèrgom, pročita objave i pozive na stěnah priliěpljene i vrati se kući.

U čas kad je pograbio kvaku da udje u sobu, izadje gospodja kapitanica iz hodnika, obučena kako jučer istim klobukom, istim rubcem, i metnuv pèrst na usta u znak šućenja, prolazeć oko gospodina Todora: — „Danas u četiri jamačno“ — prišaptnu — i bèrzim korakom niz stube poleti.

U četiri? — prihvati gospodin Todor. U četiri, čekati ću; ali ako me i danas tako prevari kano jučer, to može ureći sve sate u danu, ja je neću u nijedan čekati. Ali nesbija li sa mnom šalu! . . . Nipošto. Jučer ju je jamačno něšto zapréčilo. A onaj pèrstić, koji je danas k ustim primakla, a ono prišaptnuće, a ono poběgnuće. O ne, ona me neće prevariti! Čekati ću.

Gospodja kapitanica vrati se sa stubah, postoji časak, hoteć se osvědočiti, je li gospodin Todor jur u sobu ušao, zatim izadje na ulicu, i preletiv bedeme grada unidje u gostionu kod bělога konja.

Ondě je na pèrvom podu pod brojem četvèrtim stanovala novo nadošla iz Krakova gospodična Mina, kći prijateljice gospodje kapitanice. Gospo-

Digitized by Google

dična Mina doveze se železnicom sa svojom starom služkinjom, koju je držala više za prijateljicu nego za služkinju. Ona je gospodičnu Minu odnjihala, odhranila, a po materinoj smèrti ni za korak se nije od nje udaljila. I Mina ju je vèrlo ljubila i štovala; zvaše ju: Dobranka. Ova je srèla gospodju kapitanicu upravo kad je u kuću ulazila. — „Evo naše gospodje!“ — uzklikne, ljubeć joj skute. — Kako si mi, draga Dobranka! Je li se Minčica jur obukla? — „Tek što smo se vratile iz cèrkve.“

Gospodična Mina izleti iz svoje sobe, baci se u naručaj gospodji kapitanici, i premda je sastanak bio něm, bijaše ipak pun iskrenosti i nježnosti Za čas upita Mina: „Kad ćete mi ga pokazati? . . . na samu misao da ću ga skoro viditi, sèrce mi skače od radosti! . . Velite da je lèp, ah, kako mi je drago! Čini mi se, da se ponosim, što je lèp! Todoriću moj dragi! . . .“

I pljesnu rukama i vesela kano ptica stade skakati po sobi.

Mila, lèpahna, drobna, frižka i vesela, poštena sèrca, lèpa ponašanja zdrava uma, i čvèrste vère, to vam bijaše Mina.

„Stèrpi se malo moja draga Minčice! Danas ću ti ga poslati, samo znaš, dèrži mi zadanu rèč!“

„Oh! kakov si lèp klobučić kupila, metni ga na glavu; mora da ti vèrlo lèpo dolikuje. Jesi li ga sama izabrala? A! što je opet ono? — To je nova mantila. Kako vidim, negubiš vrèmena!“

Sad se je započelo ogledavanje, priměrivanje, čudjenje, cènjenje, i tako dalje, i tako dalje. Nastupilo je sravnjivanje modah, jadikovanje proti krojačem, kako uvèk obećaju, a nikad neizpunjuju, kako si daju sve skupo platiti, napokon kako ostanakah nikad nevraćaju — odakle da se naravski radja nevolja za garniture itd.

Sve ženske, budi starije budi mladje (starih nisam nikad vidio) sve su, velim, jedne ćudi. Lèp klobučić koja nova vèrpca, stare čipke, lèpo izrezan stanić, rukavac, kopča na rukavcih, forma zavratnika, to su stvari, o kojih ako zametneš govor, taki će se početi medju sobom zabavljati, pa to je jedini način kako da im iz rukuh izkližneš bez ukora. Nije dakle čudo, ako se je ovakov razgovor medju gospodičnom Minom i gospodjom kapitanicom otegnuo čela dva sata.

Gospodja kapitanica pèrva je opazila, da se jur približava podne. Oproste se sèrdačno, a zadnja je rèč bila: „jamačno!“

Izbivši četiri sata, otvore se vrata sobe gospodina Todora. Gospodja kapitanica zapita nèšto neodvažnim glasom: „slobodno? — Molim! o molim,“ ozove se gospodin Todor, pocèrveni sav kano paprika, te nije sam znao, što da čini; dva je stola na jedanput pružao, odmicao je stolčić, ponudjao kanape, hotio je tobože pomoći razputiti mantilu, te kano nehotice dotaknut se njezine ruke; ugrabi ju vatreno i k ustim pritisnu.

„Gospodine Todore! . . . progovori gospodja kapitanica — ali naglaskom vlastitim samo ženam; a u te dvě rèči bila je izrečena osuda gospodina Todora; a u te dvě rèči izjavljena je misao, lasna razuměti. Onaj naglasak, ono spojenje prošnje, onaj čar dostojanstva, pomilovanja i utèhe i ono što razoruža ali neosramoćuje, sve je to bilo u te dvě rèči zatvoreno. Gospodin

Digitized by Google

je Todor stajao kano poparen, razabere se ipak i predje taki u udvornu pristojnost, i u ono dostojanstvo narodno i viteško.

„Što zapovědate, gospodjo?“ upita uljudno.

Gospodja kapitanica pruži mu ruku, koju je on sa štovanjem poljubio.

„Gospodine Todore! samo bez zaměre i iz dobre volje. Razvedrite čelo, zašto iz krajnosti padate u krajnost, bi li se mogli na me ljutiti! na me, koja sam vas dětešcem poznavala . . . Za života vašega otca bila sam često u njegovoj kući. Vi me nepoznate; proměnila sam ime postavši ženom, ali čemu te uspomene samo za me važne! . . . Kasnije ćemo se kad o njih porazgovoriti. Nisam u svom poslu amo došla, šta vas prosim, i vas se tiče. Poznam vaš značaj i vašu vèrlinu; vaše me je ponašanje oslobodilo na korak, koga se nebi usudila učiniti glede nikoga drugoga. Nadam se, da ćete mi izpuniti nadu i da mi nećete uzkratiti svoje pomoći.

Gospodin Todor odgovori dugim nizom uljudnih izrazah, stade se neprestano klanjati, a napokon ponovi: „što izvolite zapovědati, gospodjo?“

„Moj muž“ progovori gospodja kapitanica.

„Muž!“ prihvati gospodin Todor klanjajuć se duboko.

„Moj je muž, kano što znate, u godinah, u kojih već nemože misliti za svoju porodicu.“

„Nemože! ponovi gospodin Todor, klanjajuć se opeta.

„Ali njegovo dobro sèrce, dobra volja i uzorno poštenje zahtěvaju, da ga ljubi svatko, koji ima samo priliku poznati ga pobliže. Brat moga muža, bivši major topničtva, koji je poginuo u bitki pod Eylau, ostavio je sina, koga je pověrio brizi moga muža. Vuk je njegova srěća i njegova nada. Ovih danah imao se je věnčati u Krakovu, gdě su čekali moga muža, no buduć da poradi nenadanoga dolazka generala vodje nije dobio odpusta, poslao im je pismeno blagoslov i dozvolu da ga nečekaju. Viděla sam, što je tim pretèrpio; znam kako ljubi Vuka, i kako se je veselio onomu času, kad mu bude mogao biti město otca. Poznajuć Vuka, znala sam takodjer, kad bi se věnčanje obavilo bez moga muža, da bi to dèržao za zlu slutnju. Hoteć dakle zadovoljiti obim stranam, pa i svomu sèrcu, pisala sam u ime moga muža, da bi se došli amo u Lavov věnčat. Vukova věrenica, koja je jučer prije osam satih imala biti u Lavovu, što su mostovi porušeni, došla je amo tek danas u jutru. Možete si pomisliti, gospodine, koliko tèrpim, što je nemogu ovoga časa zagèrliti, no bojeć se, da se nebi tim izdala te da se nebi moj muž dosětio, pa mi nebi ni ovaj nenadani pir, koji mu spremam, za rukom pošao, moram se poslužiti dopisom, koga nemogu takodjer nikomu pověriti, zato poznajuć dobro vaše sèrce dolazim prosit vas, da bi ovaj listić odněli, i to taki, na pèrvi pod kod běloga konja pod broj četvèrti. Ali vas molim, da mi obećate, da će što vas prosim, ostati dva dana tajnom.“

To izgovoriv pogleda gospodina Todora pogledom, komu se nije moći oteti, prekriži ruke i pričini se da čeka odgovor.

Gospodin Todor, koji se je sred pripovědanja gospodje kapitanice posve razabrao, uzradovan, da mu se daje prilika biti dionikom spremajućega se nenadanoga pira, odakle moraju da napokon postanu gostbe, plesi, uzeo je što voljnije na se dužnost Merkurija i obreče što svečanije, da će tajnu čuvati. Razjasnivši dovoljno stvari, izrekavši medjusobno mnogo uljudnih izrazah, i

Digitized by Google

učvèrstivši medjusobno prijateljstvo, vratila se je gospodja kapitanica kući, a gospodin Todor preobukav novi pèrsluk i posve novi frak od Kudčickoga, pohiti k bělomu konju, ne možebiti toliko, da izruči list, koliko da vidi tudjinku věrenicu.

„Tko je?“ zaviče děvojački glas iza vratih.

„Od gospodje kapitanice — reče gospodin Todor, nosim listić, koji moram dati u same ruke gospodične, kojoj ide.“

„O, to je gospodin Todor“ — odgovori isti glasić, a njegova milina uzdèrma sve živce gospodina Todora.

Kako mi je žao, gospodine, da vas nemogu primiti; moja služkinja izlazeć zatvorila je vrata ključem. Možebiti bi mí gospodine mogli proturati listić ovom pukotinom.“ Gospodin Todor spremi se dragovoljno na posao i protura listić — „Prosim, primite,“ reče i u taj čas zaviri ključanicom i smotri . . . oko!... oko, puno života i čara.

„Ovoga ću časa odgovoriti“ — ozove se glasić iza vratih i u čas mu se istim putem protura drugi listić.

„S Bogom dok se vidimo, nadam se, gospodine, da ćete me pohoditi?“

„Poslužiti ću se vašom dozvolom“ — I opet zaviri ključanicom.

Dok je to bivalo kod vratih četvèrtoga broja, okancem nad sobom osmoga broja gledale su dvě oči, cèrne, vatrene, zavidne — i bilo je čuti něšto slična škripanju zubih.

Gospodin se Todor obazre, turi listić u žep i zamišljen vraćaše se kući: Na ulici budući ogleda se na okno od kuće — na jednom je bila naslonjena gospodična Mina, i bělom ga je ručicom pozdravljala. — Gospodin se Todor ponese opaziv njezinu krasotu, odzdravi joj uljudno, a čarobna njezina lěpota ucěpi mu se za uvěk u dubljinu sèrca.

Ćućenje, što je toga časa poćutio, bijaše i žalostno i blago. Nije si mogao protumačiti tako nagle proměne — nije znao što s njim biva.

Vèrhu toga zaboravio je pitati, kako se zove lěpa neznanka. Zablenula ga je upravo ona nesiljena uljudnost, ona smionost, neobična u mladih osobah. Misao o koketeriji, kano iza zastora, kano iza tamna oblaka, s daleka, něgdě ondě s vèrlo daleka, preleti mu dušu. Ali gospodin Todor nije hotio da znade za drugu misao, nego koja bi mu uzvisila ćućenje.

Gospodin se je Todor topio po moru obsěnah, pravio je uzore. Razblažen sèrdačnim snivanjem, sěde na klupu pod kostanjem, na baštiji, te se je odanle premda s daleka ogledavao na prozore, ogledavao na kuću, kano da hoće da pogledom zide probije, kano da hoće da mišlju dovabi ćućenje. Dugo je ovako gledao, i kano prikovan na město, premda nije ništa vidio, žao mu bijaše svratiti pogled!..

Baštijom su šetala gospoda i gospodje, židovi i vojaci, stade vika i smèh, mèrmljanje i šaptanje, uljudnost, nakloni i pozdravi, a razgovori su se vodili u raznih jezicih živo i veselo.

Toga je dana bilo na baštiji puno života, ali gospodin Todor nije na ništa pazio, ni ništa vidio. Zauzet jednom te istom mišlju, sav u mašti, imao je samo jednu sliku i u glavi i u sèrcu. Milina njezina glasa, kano spěv herubinski, uznosila ga je u nadzemaljske krajeve u milu obsěnu proljětne dobe. Gledao je na kuću, mislio je, da ju na svakom prozoru vidi napose, da ju

Digitized by Google

na svih vidi na jedanput. Zavidio je daskam, po kojih je hodala, svakoj stubi, koje se je njezina lěpa nožica imala dotaknuti; hotio je biti staklom njezina prozora, hotio je biti zrakom sunčanom i oko nje sjati!... Cěli svoj život, svu svoju dušu hotio joj je dati u robstvo samo za jedan, pa bilo i samo za jedan jedini pogled?... Pa i doista, ono je njegovo tělo sědělo na klupi pod kostanjem, a duša se je uznosila s mišlju, s nagonom sèrca. Ta i kako je moći suditi drugčije, kad gospodin Todor premda otvorenih očijuh nije vidio stojećega pred sobom čověka, koji ga je několiko minutah gledao oštrim okom.

„Vas gospodine, mora něšto vèrlo zanimati u onoj kući, kad ste tako zaslěpljeni, da mene, koji pred vami tako dugo stojim, nevidite?“ progovori neznanac.

„Ah, jest, zanima“ odgovori uzdahnuv gospodin Todor, sasvim bez svěsti, i gledajuć neprestano na kuću.

„A da vas upitam, što vas toli silovito zanima, da se niti nedostojite pogledati me?“

„A što me zanima? O!... čověčji jezik neima izrazah, koji bi mogli izreći moje ćućenje; neima izrazah, jer ja mišlju tonem, sèrcem plamtim, a dušom bolujem!... O! ljudi nemogu razjasniti, što u duši biva;“

„To nije tako mučno kano što vam se čini; tu ću zagonetku ja taki rěšiti: Ondě na pèrvom podu, na onom prozoru okolo shoda, ona lěpa plavokosa modra oka, koja se je kroz vrata s vami razgovarala, ona vas je zaněla, te porad nje već sat ovdě sědite.“

„Jeste li ju viděli?... poznate li ju?... zapita gospodin Todor, uvěk u blagoj razstrešenosti.

„Poznam ju veoma dobro“

„O srětni i blaženi!... u njezinu je dakle oku nebo čitao, iz njezine je posměha slast cèrpio, kod nje je boravio; pri njoj je vrěme blaženo tratio, o presrěćni i preblaženi!... ponavljao je gospodin Todor, sveudilj kano u sau, kano u nesvěstici. Za čas doda, Poznate li ju?“

„Poznam — te upravo s toga, što ju poznam, neželim si, da bi duže tako uporno onamo gledali,“ Glas, kojim su te rěči izrečene, probudi gospodina Todora iz čarobnoga sna, u kojem je dosad boravio; pogleda neznanca, pomalo se osvěsti i uvidi cělu směšnost svoga položaja. Stidio se svoje nesvěsti, te ustav s klupe, na kojoj je sědio. „Što velite? što ste rekli?“ upita po dva puta neznanca.

„Ponavljam — odgovori neznani — da si neželim, da bi vi duže na one prozore gledali, i ponavljam, da ako se taki odavle neodnesete...

„Pa što? — prekine gospodin Todor, jur posve budan.

„Onda pripišite sami sebi neugodnosti, koje odatle za vas nastanu?“

„A kakove na primèr?...

„Onakove, kakove čověk obično poćuti, kad kèrv pusti; no vam, koji imate vruću glavu, bilo bi možebiti zdravo.“

„A za vas, koji imate tvèrdu glavu, bilo bi spasonosno.“

„Moj gospodine, te dèrzovitosti nepodnosim!“

„Kako vam volja.“

Stanujem ondě kod běloga konja, pod brojem osmim: čekati ću vas sutra u deset u jutru.“

Digitized by Google

To rekav neznanac, nečekajuć odgovora, odvrati se od gospodina Todora vèrlo neuljudno, te izčeznu srèd šećućom se gospodom.

A po baštiji su hodala gospoda i gospodje, židovi i vojaci — a govorilo se živahno i veselo. Šećući su prolazili i vrême je prolazilo, samo gospodin Todor kano zapleten u viru stajao je sveudilj na městu — sèrce mu je trovao jed zavisti — a dvě strasti tèrzahu kano za igračku bědnim ćućenjem nevoljnog gospodina Todora! — Gospodin Todor neznajuć nadje se doma, kod postelje, te se prenu tek onda, kad se hoteć frak sa sebe baciti dodirnuo listića, koji je imao odněti gospodji kapitanici. Nehotice pograbi klobuk i izidje izpunit ugodnu zapověd one, koja mu je zaněla i sèrce i pamet.

(Konac drugi put).

Gaibia,

turski Prorok

(Iz sbirke slavonskih starožitnostih *Luke Ilića* Oriovčanina.

U starogradiškoj tvèrdjavi bio je za vrême turske vlade něki čověk imenom Gaibia, koga su Turci, radi njegovog vračanja u velikom poštenju dèržali.

Da li je Gaibia Turčin ili Kèrstjanin bio, nezna se pravo. Nu to je izvěstno, da se je kod svojeg vračanja služio znamenjem s. Križa, što ga za kèrstjanina izdaje, ako morebit kao Turčin nije kèrstjanski slavodobitni barjak kod svojih varkah zloupotrěbljavao. Glasovit je ponajviše u vrême kuge postao. Zabilježeno je: *) da na kojegod je kuće vratih znamenje s. križa načinio, da je ona obitelj od kužne pošasti prosta ostala. Ova valjda slučajna prigoda pribavila je Gaibii ime proroka i glasovitog vrača.

Od njegovih, tobože čudotvornih, dělah glas se je to više čim dalje razpèršivao, na toliko, da je i isti Kara-Mustafa, vezir, god. 1682. stupajuć sa velikom vojskom proti Beču, k njemu poslao pitati: kakvom se uspěhu nadati imade? za odgovor dobio: da će lako do Beča doći, ali da će tim više u povratku patiti. Turkom pako, koji su iz Bosne u vezirov logor vèrvili, rekao je: da svojoj nesrěći na susrět sèrću i buduć da od svojeg poduzetja neće da odustanu, to da će jih se samo malo natrag vratiti. Tako je i bilo. Vezirova je vojska kod Beča hametice pobijena, Gaibino proročanstvo izpunjeno u toliko u koliko su se rědki Turci u domovinu povratili.

Bèrže vezir od Beča opet pošalje Gaibii, da mu kaže, buduć se austrianska vlada počimlje toli silno dèržatì, gdě će biti turskog carstva medja. Ovaj mu lakonički odgovori: „*Sava medja i moja ledja.*“ Někoji vele, da se je obširnije izrazio, te je rekao: „*gdě ostanu moja ledja, ondě će biti turska medja.*“

Austrianska vlada zbilja silnu vojsku podiže i u Ugarsku nahrupi. Poslě mnogih kèrvavih, ali za Turke nesrětnih bojevah, sroče se obe vojske skoro na istom městu kod Muhača, gdě je bila ugarska sila sa jezgrom plem-

*) Vidi Liber memorab. Župe starogradiške, odkud je ovaj sastavak izvadjen.

Digitized by Google

stva god. 1526 poražena, i dana 12. kolovoza 1687 pobiju se, Suleiman car bude sa velikim gubitkom u běg natěran, te tako poslě 161 godine Turkom vraćeno, što su nam pod Solimanom II. uzajmili.

Ova i ovoj slične bitke prisiliše tursku vladu da mir moli, koji je bio god. 1699. u dolnjih Karlovcih i ugovoren. Turskom carstvu bi za medju Sava odredjena, te su oružanom rukom prisiljeni bili da Ugarsku, Slavoniu i Hèrvatsku, u kojih su poldrugo stolětje gospodovali, ostave.

Za vrěme karlovačkog ugovaranja Turci su iz pojedinih slavonskih gradovah izgonjeni; tako je Ivan Makar sa 300 konjanikah Staru gradišku obsěo, u kojoj su se Turci sa skrajnim sdvojenjem branili. Nu čuvši, da Makaru znatna pomoć dolazi, ustraše se, i počmu iz grada prěko Save běžati. Makar jih izprati, zadavši jim mnogo jada. Gaibia, upotrěbiv tursku zabunu, skrije se u naměri, da će ostati na ovom kraju. To opazi něki turčin imenom „Hagja", navali na njega, i sěkirom ga ubije, ostavivši njegovo tělo sa drugimi padšimi na savskom brěgu, koje su naši poslě ukopali.

Medjutim je mir Karlovački ugovoren i za medju turskomu carstvu Sava odredjena. Tako se je Gaibiino proročanstvo izpunilo, da je ondě ustanovljena medja, gdě su ostala njegova ledja.

Poslě duljeg vrěmena, po ugovorenom miru, pade Turkom na um Gaibino proročanstvo, koje se je sada sasvim izpunilo. Uslěd toga ga veliki Mustafa za svetca i pèrvog za Muhamedom proroka proglasi. Zajedno je Turkom naloženo, da mu se isto tako, kao i Muhamedu klanjaju i njegov grob s pobožnostju pohadjaju. Siromašni i bolešljivi, koji u Meku nemogu, ako Gaibiin grob pohode, i dužnu pobožnost učine, dobivaju naslov, „Adžie" t. j. plemenitog i odličnog, svejedno, kao da su i Muhamedov grob posětili.

Susědni Turci često dolaze ovamo klanjati se, osobito u vrěme velikoga posta ramazana, kojeg se početak i svèršetak u gradu Brebiru (na prama Staroj gradiški ležećem ali radi nemarnosti napola porušenom) pucanjem topovah navěstjuje. Izpèrva je bilo sa velikim troškom spomenuto klanjanje skopčano, buduć da su Turci morali prije na ovom kraju propisani lazaret odèržati, koi je naravno po desetak danah trajao. To je uzrokovalo, da su samo rědki ovamo prelazili, a ini su s one strane brěga žertvovali.

Medjutim austrianska vlada naredi poslě 63 godine Gaibiinog padnuća da se tvèrdjava starogradiška, po novom i potrěbućam odgovarajućem ukusu zida. Turci to začuvši, umole našu vladu, da se Gaibiin grob nebi prekapao. Vlada je tim lašnje želju tursku izpunila, jer je Gaibia sa inimi padšimi Turci tik nuz Savu ukopan. Po dovèršenom gradu grob je na zapověd ondašnjega poglavarstva iznova od zemlje, na lik brěžuljka, nabacan, da ga s one strane Save Turci mogu viděti. Ali tim Turkom nebi ništa pomoženo, jer otežčavajuće prepréke nisu bile ukinute: zato umole iznova našu vladu, da jim dozvoli Gaibiine kosti izkopati i na njihov kraj preněti. Nu to jim nebude dozvoljeno; nego dopušteno, da mogu i bez lazareta radi pobožnosti ovamo prelaziti, i zajedno bude naloženo, da se grob na naš trošak sa tarabicami ogradi. Potlě je cesar Franjo I. god. 1825. zapovědio, da se obzidje, što je učinjeno. Tri zida poldrugi hvat visoka, s krovom čine kao kapelu, koja je iz nutra cèrveno obojena. Na město četvèrtog pako zida, koi prama gradu gleda, naměštene su ocèrnjene pol hvata visoke tarabice.

Digitized by Google

Ovako je Gaibiin grob do god. 1832 ostao, kad su Turci sa dozvoljenjem gradskog upravitelja generala Haechta dvokrila vrata sa bravom, koja su od srédine do vèrha gustu rešetku dobila, dali načiniti. Osim toga su uzvisitu zemlju sa zaklopcem od lèsa pokrili, kog su zelenom čohom zastèrli. U naokolo je sa cèrvenom pantljikom obrubljena, i sa žutimi ekserci pribijena. Poviš glave, od zapada, ukopan je četverouglasti pol hvata visoki bèli kamen, kojega vèrh sliku čalme predstavlja, a nad nogami je od istočne strane iste vèrsti i slike, cipelu visoki kamen. Istom su prilikom i kandile polu mèsec predstavljajuće nabavili. Izpèrva je samo ponedèljkom, četvèrtkom i petkom, noću gorilo; nu sada, osobito darežljivostju brebirskog kapitana Kozarca, svaku je noć zapaljeno.

Buduć, da je spomenuti grob medju Savom i gradom, imenito kod velikih savskih vratah, na kojih je obično straža, zato ju Turci, pohadjajući grob, bogato darivaju misleć da je radi groba postavljena. Klanjajući se obično sa polazkom malo zemlje od groba ponesu, koju kao sveti amanet čuvaju, i s njom se diče, pripisujući joj raznovèrstnu moć i jakost.

Povèršina mèseca.

(Konac.)

Pravèčna mudrost ima nebrojenih putevah i različnih srédstvah, kojimi svoju silu pokazati može. Neima dakle dvojbe da je mèsec isto tako mudro priredjen za svoje žitelje, kao što je zemlja za svoje; mi bismo tamo dà kako malo našli za nas, jedino što bi i nas u sèrcu ganulo tamo to je svèst svoga dostojanstva, čuvstvo lèpote i krasote toli tèlesne, koli osobito moralne.

Nèkoji opet zvèzdari sude odtud, što se iz čeloga oblika i sastava mèsečnog povèršja vidi, kao da se povèršina mèseca stopèrv pripravlja za savèršenije ustrojstvo, da tamo jošte neima žiteljah; nu ako ih i ima, to su bitja takova, koja si mi niti predstaviti nemožemo. Kako bo da si predstavimo njihov život bez zraka, bez vode, bez dažda i oblakah, bez bèle zore i zlatorujna sutona. Isto tako nemožemo imati pojma niti o njihovih umnih proizvodih, koji se dà kako sasvim od naših razlikovati moraju. Pa niti neimamo nade, da će nam ikad poći za rukom naše dalekoglede na toliko savèršiti, da bismo te proizvode točno motriti mogli. Sa najboljimi sadanjimi dalekogledi, koji 800 krat predmet povekšavaju, nemože se na mèsecu do pukih gorah ništa više viděti. Stavimo, da bi se optički nastroji tako savèršili, da bi predmete 10000 krat povekšavali, još niti onda nebismo svèrhu postigli; jer onda bismo mèsec tako velik vidèli, kao da bi pet miljah pred nami stajao, a u tolikoj daljini nije moći jošte predmete točno razaznati tim većma, što u istom razmèru kako dalekogled predmete povekšava, zrak takodjer veću zapréku našemu vidu na put stavlja. Iz tih razlogah moraju zvèzdari izgubiti nadu, da će ikada jasnije mèsec motriti moći, nego što ga već dosad promotriše.

Kako dakle izgledaju stanovnici mèseca, neznamo, te ćemo težko ikuda doznati. Zanimivo je kako su mnogi ljudi a i sami svèzdari kojekakve slutnje

Digitized by Google

o měsečlijah pisali. Tako veli Litrov: Možda stanuju měsečlije kao naše ribe na dnu špiljah i bezdanah, gdě je zrak, tlakom gornjih vèrstah sgušćen, sposobniji za dihanje, te se tako skrivaju pred odviše se blištajućimi sunčanimi zrakami, i nehaju za krasotu zvězdovitoga neba. Nu zato su od matere prirode nagradjeni mnogimi drugimi uzdarji. Ako im usěvi i sadja bez dažda venu, zato im neruše vihrovi i gromovi obitališah, niti ih probudjuje iz sna praska bure; ako se nemogu nasladjivati krasotom zore, sutona i sedmomastne duge, nepotamnjuje im nebo od cèrnih oblakah, niti im nedosadjuje oluja, sněg ili grad. Ako nam stanujućim na njihovom gospodaru, nisu svojimi duševnimi silami i dorasli, zato su manje podvèrženi strastim i zlobi, koje nas neprestano proganjaju. — Město da ih preziremo kao siromahe, mogli bi nam za primèr služiti, jer oni mogu mnogo znati, a možda i znaju, što dosad našim najvećim umovom nije poznato bilo. Barem vlastitu našu domovinu, zemlju, mogli bi mnogo bolje poznati, nego mi. Naša zemlja predstavlja se njihovim očima kao měsec, trinaest put veći nego je sunce, u čěloj krasoti svojoj i svih proměnah světla. Tamo vide ne samo sva móra naša, sve dělove kopnine, položaj gorah i krajinah, dapače da imaju dalekoglede, mogli bi viděti naša polja i šume, drumove itd. — Mi to napominjemo nepazeći na to, kakovi su tamo žitelji, nego kako tamo biva polag našega načina mišljenja. Nu premda iz onih razlogah, što smo ih gori napomenuli, i koji veliki stupanj vèrojatnosti za se imaju, mislimo, da měsec ima osim nedvojbenog rudnog takodjer biljevno i životno carstvo, ipak bismo zašli medju granice směšnosti, kad bismo htěli tvèrditi, kakov ti stvorovi oblik imaju. Prije 30 od prilike godinah našao se je bio něki varalica, koj je pod imenom glasovitoga zvězdara Johna Herschela svoje astronomičke laži u světu raztrubio, gdě je opisao měsečlije kao velike krilate, ljudem slične stvorove. Drugi něki pobratim dokazivao je, da je měsec ono město, gdě će se nesrětnici, što su iz ovog světa preminuli, od svojih grěhovah čistiti morati. O ovakovih dětinskih sanjarijah, mislimo, da nam netrěba dalje nit napominjati.

Za one, koji měselije sbog njihove puste domovine sažaluju, imamo dodati jošte novi razlog sažalenja, nemaju si kukavci pri čem jela variti, jer tamo neima niti ognja.

Okolo godine 1787 oglasili su bili tadašnji listovi, da je veliki Herschil na měsecu opazio vatrom sukljajuće vatromete. On je doduše opazio tri tamno světleća městanca, koja su se pričinila kao da se světlicaju nalik na tinjajući pepeo. Ovim pojavom pobudjen Schrötter našao je na drugom městu světlu, do onda jošte neopaženu točku, koja je malo po malo tamnila, dok je drugi put na onom městu našao cèrno okruglo město, koje je uzeo za vatrometno ždrělo od $1^1/_2$ m lje. Al nakon dužeg i točnijega motrenja pokazalo se je da oti tobožni gorući vatrometi nisu ništa drugo, nego vèrhunci bèrdinah, koji se svakih měsec danah svi stanovitom položaju sunca světliji pojavljuju. No da tamo nemože ognja biti, uviděti će svatko, ako na obzir uzme, da gdě zraka neima, nemože niti oganj goreti. Tim da kako nevelimo da niti u měsečnoj utrobi — izpod povèršine ognja neima. Dapače je sva prilika, da je nutarnjost měseca isto tako vruća kao i nutarnjost zemlje, te da su visine měsečnih gorah nastale dělovanjem nutarnjeg ognja, kojim su pare tako razvrućene i raztegnute bile, da su svojom pružívosti na gděkojih městih

Digitized by Google

povèršinu nadigle, kao što je to na našoj zemlji bilo u vrème pèrvih zemaljskih prevratah.

U ostalom bili měsečlije kakovi im drago i radili što im drago, naših zvězdarah je dužnost, da traže one poslědke, koji se postići mogu, da naime iztražuju točno prirodna svojstva i proměne měsečne povèršine, a pukih sanjarijah da se okane.

Zagonetka.

Uzu uzi vela glava,
Tamo uzeć věk svoj vije
Na visokoj stèrmoj gori,
Gdě uznika vidět nije.

Uznik nam je s bělim světom
U lěpome dogovoru
I po noći i po danu
I u sumrak i u zoru.

Dobru čeljad iz daleka
I iz bliza k sebi zove,
Pak u skladne krasne glase
Lěpo božju slavu slove.

Uznik s nami tugu tuži.
Daleko se tuga čuje;
A odlična prihodnika
Bučno s nami dočekuje.

Po vrěmenu běgućemu
Meće svučne bilěgove;
A nevolji u najvećoj
Pomaganju rad nas zove.

Blago onom ko zdaleka,
Kad već sve se upokoji,
Glás uznika s dragom sluša,
Gdě ga kroz noć jeka stoji!

U broju 27 stavljenoj zagonetki odgonetka glasi: «jezik za zube!»

TOBOLAC.

Iz Zagreba. U knjižari g. Prettnera izložena je od několiko danah slika g. Z., ovdašnjega lěkarnika. Sliku ovu naslikao je mladi českí slikar, g. Stark, koji od několiko godinah u Zagrebu stanuje, te mu tako dobro za rukom pošla, da čověk poznajući g. Z-a, poznat će na pèrvi pogled i njegovu sliku.

— Sèrbski dramatik, g. I. S. Popović, ustupio je sèrbskomu narodnomu kazalištu više svojih dramatičnih dělah i rukopisah. Da bi se timi igrokazi zidanju sèrbskoga nar. kazališta u pomoć priteklo, zaključio je teatralni odbor (u Biogradu) izdavati je redom o svom trošku, jedno, što su jošte znamenite žèrtve nuždne, da se kazalište sagradi, a drugo, što je odbor uvěren, da će ovakovim izdavanjem i onim rodoljubcem priliku dati, da kazalištu u pomoć priteku, kojim stanje nedopušta po primèru ostale imućne braće znamenite žèrtve prinositi. Izdavanje ovih dělah počinje odbor sa Lahanom i Beogradom. Pèrvo je žalostni igrokaz iz bugarske pověstnice; a drugi je šaljivi, i predstavlja Běograd, kakav je bio někada i kakav je sad.

Od do sada natiskanih dělah g. Popovića poznata je svakomu izvèrstna tragedia «Smèrt Stěpana Dečanskoga«, te već ova jamči, da će i ove nove umotvorine g. Popovića občinstvo rado kupovati.

Odbor kazališni u Běogradu poziva dakle na predplatu občinstvo. Cěna je knjige 30 kr. sr.

Sèrbski kazališni odbor, kao što se vidi odavde, marljivo o tom nastoji, da podigne narodno kazalište u Beogradu. —

Digitized by Google

Slavenske věsti. U Parizu je izišla od Poljaka Ostrovskoga knjiga s naslovom «Lettres slaves,» u kojoj žesti prosi savezu Francezke s Rusijom.

— (*Poljska književnost.*) Knjižar Sennewald izdat će domaće pripovědke Romana Zamarskoga. Već je bio odprije izdao u 2 svezka prevod naših narodnih pěsamah od istoga pisca. — Kod Orgelbranda tiska se četvèrti dio »obće pověstnice «od Cesara Cantu i Kalimakova pověstnica Vladislava Jagelončika. — U Poznanju izaći će nastojanjem gospoje Pauline Vilkońske »Wiazanka literacka.« Ista je gospoja prigotovila za tisak »Lanac od pripověstih« i pomanje pripověsti pod naslovom «Szmery staroga swiata.» Sada pako piše podulju pripověst «Razni ljudi.« — U Vilnu je izišao drugi dio Kremerove fiosofie; zatim drugi dio «Uspomenah putnih Eve Felińske; 3. i 4. svezak praktičkih najnovijih zamětbah někojih lěkarah od Adamovića; 5. svezak sa slikami «Izbora najzanimivijih putopisah za mladež« i «kratki odgovori« od Segura.

— Nitranski biskup Palugyai poklonio je u slavu oslobodjenja nj. veličanstva 140,000 for. srebra sa željom, da se odanle sagradi u Nitri samostan za milosèrdne sestre.

Svašta. Kod Ostrogona se je rěka Gran iznenada razlila, te se je do 20 osobah utopilo.

— U gradu Mondovi (u Piemontu) prekèrštene su bile ovih danah 3 arapkinje (cèrnice), koje je Olievieri kupio na robljem sajmu u Kairu, da ih izbavi od robstva.

— Da se propadajuće madjarsko kazalište opet oporavi, dogovorilo se je 12 madjarskih pěsnikah, da će za godinu danah svaki od njih sastaviti po jedan igrokaz. —

— *Nova Lola Montez.* Ona se zove Pepita de Oliva, rodom je takodjer iz Španjolske, te je već takodjer mnogomu mužkarcu mozak pomutila. Plesati zna bolje nego Lola, nu do sada nije onako velike glave zaludila kao Lola. Pa ova glasovita plesačica stigla je u Beč, da ondě pokaže svoju věštinu, a na ovaj glas počeo je sav Beč unapred od radosti plesati. Pepita! to je sada bečka lozinka.

— Glasoviti glasbeni skladatelj Rossini posvetio je upravo sada turskomu sultanu svoje dvě najnovije poputnice (marše). —

— U Beč su ovih danah slavodobitno ušle duvne redemptoristice, koje su bile g. 1848 odanle protěrane.

— Veliki župan trenčinski, g. Koreska, izdao je posebnu naredbu, u kojoj razlaže pogibio zvonjenja kod nastojeće bure, te ga zabranjuje, budući da se tim upravo privlači munja, te se je i nedavno sto ga u Debrecinu velika nesreća dogodila.

— Něki g. Marcel u Beču obznanjuje, da je izumio način, kako se vadi dobro brašno za hranu iz kukuruznih okomakah (ajdamakah), koje su ljudi do sada samo kao gorivo upotrěbljavali. On kaže, da može iz svake cente onakvih okomakah izvaditi do 50—60 funtih brašna ne samo za kèrmu marhe nego baš i za kruh, i za pečenje rakije. On je dobio na to povlasticu (privilegiu), nu pripravan je naučiti i druge za primèrenu plaću ovomu postupku.

— Za najlěpšu maticu kolajne, što će se kovati u slavu svatbe brabantskoga vojvode (naslědnika belgianskoga prěstolja), obećala je belgianska vlada 5000 frankah nadarja.

— U Beču prodaju već kaputе na funte kao sir ili meso. Bečki krojač Rauch obznanjuje, da u njega ima na prodaju 15 lotnih lětnih kaputah po 8—12 forintih. Po tome stoji jedan lot kaputa 32—48 kr.

— U Englezkoj dan danas nedozrěva grozdje pod vedrim nebom nego samo u postavah (Glashaus), pa opet ima Englezka najveći vinski čokot (tèrs) na světu. Ovaj čokot stoji u kr. vèrtu Hampton Courtu u staklenoj kući; posadio ga je kardinal Wolsey oko g. 1509—1547 (ima mu dakle već do 300 godinah). God. 1851. bilo je na njem 5000 sladkih grozdovah.

(Slov. nov.)

— U Petrogradu kratelj běsni.

— U Lavovu se od několiko danah razgovaraju ljudi samo o znamenitom ubojstvu, koje je bilo ondě prije 14 danah počinjeno, te je sada stopèrv izišlo na vidělo. Godine 1839. putovao je kroz Lavov (Lemberg) něki englezki lord, koji je sobom nosio jedno 600,000 for. o čem se je odmah glas po gradu raznio. U gostionici, u kojoj se je bio nastanio, pozove jednoč pivničara, da ga odvede u kakvo kupalište.

Digitized by Google

ovaj to učini, na dok se je lord kupao, dogovori se pivničar s kupeljarom, da će bogatoga lorda ubiti. Što uglave to i izvrše. Nitko toga nije opazio, da je nestalo lorda, jer se jošte nije bio upisao medju pristalce, te je za onda gostiona puna bila gostih. Kupeljar je iznenada strašno bogat postao: jedni su mislili, da je izkopao blago; drugi, da mu je umro u Ameriki kakov bogati stric itd. Pivničar otidje u Ugarsku. gdě je god. 1848 u službu stupio, te je onda s ostalimi u Tursku boběgao. Ovdě je svojim drugarom pripovědao, kako je bio došao do velikoga pogatstva. Medju ovimi bio je i něki Poljak iz Galicije, koji se je prije několiko vrěmena kući povratio, te je po njem sud za onaj gèrdi zločin doznao. Kupeljar bude uhvaćen, posle dugoga traženja nadju i grob lordov te izkopaju njegove kosti. Sad se je započeo sudbeni postupak i svět željno izgleda, šta će biti.

— Iz Mnihova Gradišta u Českoj bilo se je lani preselilo u Texas u Ameriki jedno 40 obiteljih, jer se je uvěk govorilo, da je to zemlja, gdě med i mlěko rěkami teče. Prije několiko danah povratilo se je od njih 8 osobah, budući da su se prevarili u svojoj nadi, i sada se opet za srětne dèrže, samo što su opet u svojoj miloj domovini. Ostali bi isto učinili, al neimaju više toliko imetka, da namire putni trošak Zato neka se svatko dobro u pamet uzme prije nego odluči preseliti se u Ameriku.

— U Beču je sada najznamenitiji zvěrinjak; vlastnik mu je g. Hüntchen, koji je očevidno dokazao, da na světu neima zvěrke, koje nebi mogao čověk ukrotiti i pripitomiti. Do sada su svaku zvěrku u posebnoj kèrletki čuvali, i sva je bila umětnost, što je vlastnik zvěrinjaka ulazio u kèrletku. U Hüntchena je to sasvim drugčije: on sasvim različitu, sebi neprijateljsku zvěrad, počev od g o l u b a pa sve do h i e n e u istoj kérletki čuva, pa sve ondě živi mirno, kao članovi iste porodice. Najstariji je stanovnik ogromni kokot, kojemu već ima 13 godinah, i koji se sasvime mirno šeće po hèrbtu hiene, medvěda pozemnoga i morskoga vuka, divljeg psa itd., a golub medjutim sa parcovi (štakori) pobira drobtince što su ostale od zadnjega oběda, a sve ovo gleda s jedne strane orao i kraguj, a sdruge gèrda sovuljaga. Svega skupa ima 48 glavah svakojake zvěradi u jednoj kèrletki. Svim se daje zajedno ručak, al se nikad nepobèrvaju, već samo svaki gleda da što više uhvati. Nu bi li znao g. Hünthen 48 ljudih onako u jednoj kući u slogi uzdèržati? (Slov nov.)

— Něki Englez nudja českomu muzeu za něki Husov rukopis 5000 for., a za něku malu česku knjižicu sa slikami upravo 20,000 fr. sr.

— Englez Talbot poslužio se je srećno suncem kao mědorezcem (Kupferstecher). On namaže ociljnu ploču (Stahlplatte) vodom, u kojoj je uz kliju razpušten prekiselí mastilik i pepelik (doppelchrom saures Kali), pa metne na to onu stvar, od koje želi dobiti sliku, n. p. čipku, list i drugo što slično, samo neka to nebude sasvim neprozračno. Onda to metne na sunce; za koji čas opere ploču i namaže ju prekiselim solikom s platinom, (dopelchlorsaures Platin) te je ploča gotova i slika se može štampati.

— (*Velikoća i daljina sunca*). Kad bi tko sunčanu kruglju proměrio, našao bi, da ima 193,260 miljah i da je sunce 11,244 puta deblje od naše zemlje. Još ćemo si bolje predočiti veličinu, ako pomislimo, da bi sunčani kolobar izpunio ne samo sav onaj okrug, što ga načinja měsec putujuć oko zemlje; dapače trěbalo bi dva takva okruga da zauzmu onoliko prostora koliko sunčani kolobar. Od sunca bi se moglo 1,300,000 onakvih tělesinah napraviti, kao što je naša zemlja. I zaista je daleko. Putniku, koji svaki dan 10 miljah prevali, treba 540 danah, dok obidje zemlju, a da hoće oko sunca putovati, trebalo bi mu 160 godinah. Mora dakle da je sunce od nas vèrlo daleko, kad nam se pored sve svoje ogromne veličine čini, da je samo onoliko koliko jedna zděla. Topovsko zèrno prevali za čas 600 stopah, pa bi opet trěbalo, da 28 godinah danom i noću neprestano onako leti, dok bi stiglo do sunca.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Šabljić.**

Běrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za invanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 30. U četvèrtak 28. Sèrpnja 1853. **II. Tečaj.**

Kavkaski zarobljenik.

Pripovèst od Puškina.

I.

Do šatora šator stoji,
Do Čerkeza Čerkez sěda,
Pak si družba pripověda
O toj buci, ljutih bojih,
O krasoti konjah vranih
I miloti bojne dike.
Spominju se prošli dani
I jurišah grozne vike
I vojvoda vješt obmani,
I mah sablje te žestoke,
Neizběžnih domet strělah,
Razorenih pepeo selah,
Last robkinje cèrnooke.

Na dugačko povèst snuju,
Mèsec noćnu sja proz maglu,
Kad s nenada blizu čuju
Konjanika tèrku naglu.
Čerkez roba mlada vuče,
„Rus je!“ glas po svuda puče,
Cělo selo tamo vèrvi
Gledat čuda čudna svěma,
Gledat roba hladna něma,
Kan da duše u njem nema,
Tako blědjan viri s kèrvi.
Nevidje im gled nemili,
I neču im prětnje više;
Smèrtni san se nad njim krili,
Mèrzlim dahom jadnik diše.

Dugo tako rob uztraje
U nesvěsti u nevolji,
Već podnevno sunce sjaje
I donosi lěk mu bolji;
I mlada se duša vrati,
San ga mine sve po malo,
Počeo se osěćati,
Sunce ga je ogrijalo.
Digne visu slabo oko
Gore vidi svud na oko
I gćine do oblakah:
Razbojničkoj gnězdo četi
I Čerkezu tvèrdja jaka.
Tad se junak jadu sěti,
Odzivlju se muke njegve,
Zazveknuše iznenada
Na noguh mu težke negve . . .
Sve mu, sve mu na um pada,
Potavnjè mu vid prirode,
Pak se prašta od slobode!
Rob je!

Tuj ga běda skuči,
Ogradjen je oštrim koljem,
Nigdě straže cělim poljem
Pusto selo mukom muči.
Pred njim zelen sag je niko
Po ravnicah širokijeh
I od gorah viděti je
To ovèršje jednoliko;
A puteljak izmedj gorah
U daljini mèrkoj gine,
Mladog roba srěd odmora
Čudne misli mučna čine:
U Rusku je onud ući,
Gdě mu zače plamna mladost
Brige ljute neznajući,
Gdě ga pèrva nadje radost
I milo mu milovanje,

Digitized by Google

Gděno grozno stradat zače,
Gdě ga minu sve ufanje
A zaplaka težke plače,
Gdě mu malo spominjanje
U srdašca mrak zamače.

Upozno je svět i ljuda,
Ljudske sreće slabu měru
I bratje si malu věru
I ljubavi sanke lude.
Mèrzilo ga oholenje
I poruga neprijazna
I dušmansko dvostručenje
I kleveta bezobrazna:
Svět ostavlja, nazad gèrli,
Odnemari město rodno,
Pak poteče svud slobodno,
Duh ga goni neumèrli.

Svèršilo se... cilj želenja
Nedostiže ni u čemu
I poslednja ta snatrenja
Umakoše bolnu njemu.
Rob je. Pade mlad na kamen,
Želeć, da u mračno doba
Ugasi se tića plamen
Zaželio noćcu grobu.
Podje sunce, da dospěva
Iz daleka šum je čuti,
S polja svět se doma puti,
Već se s blizu kosa sěva
I dodješe; ogani gori,
Šum neskladni sta kroz selo,
Čeljad leže, da odmori,
Da pobojem krěpi tělo.
Gorsko vrelo pèrskat nagli
Po pećini stèrmoj splaza
Pak se běle već u magli
Mèrtvi vèrsi od Kavkaza...
No tko na toj měsečini,
Tko to noćnoj u tišini,
Tko se k robu kradom krade?
Rus zapanjen sluša, šuti,
S milinom ga tihom smuti
Čerkeskinje pozdrav mlade.
Muče motri děvu krasnu,
Misli, da ju vidi na snu,
Da ju spomen na san dadě.
Pram měsecu sinu lice
A na licu žalost pusta,
Na koljeno kleknu nice,
Navèrže mu vèrč na usta
Lasti milom ruke tije.
Rob na piće zaboravlja,
Žednom dušom gláse pije,
Kojim' děva njeg zabavlja
I pije joj oči dvije.
Tudjeg slova nepojmio;
Rumen lica, pogled mili,
Glasi su mu govorili:
„Živi!" a rob oživio.
Pije mladić s lěpe ruke,
Snagu pićem pobudjuje
I utrobu razblažuje,
Gási žedju, gási muke.
I na kamen glavom klima,
Slabost mu se dèržat neda,
Al děvojku uvěk gleda
Umirućim pogledima.
Dugo, dugo prema njemu
Děvojka je tuj siděla,
Tužeći je tugu němu
Razgovorit roba ćela.
I usta im nehotice
Rěč načimlju, žar odaju;
S uzdisanjem děvojčice
Na očiuk suze sjaju.

Dan po dan se otiskuje
Rob okovan tuj pri stadu
Medj gorami dan praznuje
I pećini toj u hladu
Pred omorom mlad se krije;
A čim měsec blěd zasije
Izza gorah garavijeh:
Děvojka se u mrak tišnu,
Nosi vina i medice,
Nosi meda sát mirisnu,
Lěpe běle prosenice.
Pak užina tajna zače,
Sladka milim pogledima;
Nerazumnu rěč tumače
Ili pèrsti il očima;
Pěvat ona tad uzima
Gruzah srećnih pěv planinski,
Mladić uči glas tudjinski
Sa pozornom nestèrpnosti.
Pèrvog puta děve duša
Ljubav ćuti, sreću kuša:
A Rus mladi davno dosti
Prebuktao plam milosti,
Pak se sercem neodziva
Plamu děvke očitomu,
Valjda strasti snu davnomu
Neće tajnost da odkriv a!

(dalje drugi put).

Digitized by Google

Stara Gradiška.

(Iz sbirke slavonskih starožitnostih Luke Ilića Oriovčanina.)

Gdě je sada starogradiška tvèrdjava, ondě su prije došasća Turakah u ove strane guste dumače i neprolazljive tako rekuć šume savski brěg zauzimale.

Na sát daleko od sadašnje tvèrdjave bio je někoč drugi grad, koji je ovomu novijemu po svojem skančanju ime ustupio. Da se je pako stari grad zbilja „Gradiška" nazivao, kojega město tako zvane sada „pivare" iliti „gèrčki podrumi" pokazuju; doznajemo iz povelje kralja Ferdinanda I., kojom je god. 1535. Gjuri Bamfiu podělio (prem in spe) upravu grada Gradiške, i naslov velikog župana županie požežke. [1]) Buduć za ono vrěme u cěloj okolici druge Gradiške nebiaše; to je naravno, da je Ferdinand I. od ove govorio, te je od něke znamenitosti biti morala; jer inače nebi joj bio dao Bamfia za upravitelja, kojí je bio važan u kraljevskoj službi, i pritežan bogastvom. Osim toga za někdašnju jakost ovog města jamče dovoljno mnogi podzemni, sa izdělanim većinom kamenom zidani podrumi, koji se još današnji dan u ovoj okolici nalaze. [2]) Ovi su podrumi ponajviše za tèrgovačka skladišta služili, kako se to iz priděvka „gèrčki" zaključiti može, jer u starija vrěmena bavili su se u ovih stranah tèrgovinom izključivo samo Gèrci. [3]) A da su tèrgovci samo u tvèrdih i sigurnih městih, osobito oni, koji su na turskoj granici bili, imali svoja skladišta, svatko će lahko dokučiti, komu su barem čestju poznata neprekidna razbojnička napadanja Turakah.

Grad je ovaj osim zidinah i kulah osiguravao ovisoki brěžuljak i potok Starča zvani [4].) i obkopi s bedemi. Pèrvi turski napadi po muhačkoj bitci god. 1526. zadaše ovomu gradu smèrtni udarac, budući je turska surovost za blagom i bogastvom hlepila. Jako i inače oboružano město bude ne samo oplěnjeno, nego i skoro do temelja porušeno.

Okolišno stanovničtvo kao i někoje obitelji iz spomenutoga grada izmaknu s imetkom pod vodstvom sědoga ali věštog u vojnom poslu kapetana Gèrgića u guste dumače, gdě je sada Stara Gradiška. Ovdě se dobro obšancaju i ograde jakim dvostrukim plotom, medju koji su zemlje nabacali. Nu skoro opazi starac Gèrgić, da je spomenutom ogradom malo pomognuto; zato dade šumu sěći, te bedeme s panjem i gredami na toliko utvèrditi, da je uzmogao odbiti svaki turski napad. I zbilja, srěćno je svakomu turskomu nasèrtanju doskočio, i branio svoje město, koje je „Gradić" od ograde prozvao, do god. 1529, kad je cěla Slavonia uslěd bečkog ugovora pala u turske šake.

Po nesrećnom Bečkom ugovoru izgubivši Gèrgić sve ufanje, da će pomoć dobiti, bi usilovan otvoriti vrata Turkom, koji su se taki u Gradiću udomaćili i svoje obitelji iz Bosne priveli.

---

[1]) Vidi Fejer Nexus et Relatio: Dio 2. str. 45.

[2]) Okolišno stanovničtvo pripověda, da su iskapanja spomenutih podrumah nekoč strogo zabranjena bila; dapače da su i kaznjeni bili, koji su kušali sréću.

[3]) Još je i danas u Slavonii običaj kod prostog puka seoske manje dućandžije »Gèrcia« nazivati, premda samo jedan gèrčki znadžaj imadu.

[4]) Potok Starča izvira kod Dubravča u bèrdu Kresovcu u satnii i teče pokraj Bogićevacah, te se saliva u Cèrnac kod Pivarah.

Digitized by Google

Odovud se vidi, da je za vrěme četiri nepune godine jedna Gradiška do temelja skoro oborena, a druga podignuta. Na razvalinah one nastanili su se Turci; a u ovoj měšovito Turci i kèršćani. Nu prije ugovora karlovačkoga mira god. 1699 ostavili su konačno onu Turci, dočim su sve kuće malo po malo porušene, izim pivare, po kojoj je poslije cěla okolica nazvana. Novije je dakle dobe ovo ime „Pivare“ kao i ono „Gèrčki podrumi“ i nikako se nemože reći — kao što někoji hoće — da je ovi grad Pivarami ili Gèrčkimi podrumi nazivao, jer je stanovničtvo ovu okolicu od ostavše pivare, poslije Pivarami, i od našavših podzemnih podrumah gèrčkimi podrumi u novije vrěme prozvalo.

Turci osvojivši ove strane Gèrgićev su gradić dali bolje učvèrstiti, u kojem su si kuće popravili. Ali nisu dugo u njih stanovali. Petar Erdedi, zagrebački kanonik i upravljatelj grada Siska sa grofom Zluinom god. 1553 spusti se oplěnivši Kraljevu Veliku, niz Savu, i popali Gradišku do temelja. Tako og Gèrgićeve ograde ništa nepreostade osim šanacah i porušenih bedemah. Turci nadavši se novim napadom, poněšto su iznova gradić utvèrdili sa zidom. Ovako je bez znatne štete ostao od god 1687, kad ga je erceg Kroj od Turakah oteo. Nu ovi poželiše opet natrag i želja jim se izpuni. Pobědivši god. 1690 generala Strasera kod Nise, obrabre se, i dojdu, iznova u ove strane, imenito u slabu Gradišku.

Medjutim god. 1691. bude kod Slankamena Turkom smèrtni udarac zadan, i njihova okrutna sila slomljena i unišćena. Poslědice su bitke bile, da prem su Turci još neprestano u ove krajeve navaljivali, ipak ništa odlučiva izvesti kadri bili nisu. Po spomenutoj bitci do Karlovačkoga ugovorenoga mira, neprestano su čoporice i tako rekuć na razbojnički način, u Slavoniju navaljivale. Tako je jedna četa osvojila bila Gradišku i u njoj se opet nastanila. Ivan Makar — rodom od Varaždina — sa svojih 300 konjanikah obsěde grad, iz koga su se Turci skrajnim sdvojenjem branili. Nu začuvši, da se Makaru znatna pomoć približava, uplašeni u najvećoj zabuni pričmu běžati iz grada prěko Save. Makar poděli jim nemoljenu konjaničku pratnju koja je mnogoga Turčina života lišila, i zauzme grad baš u ono od priměra vrěme, kad je Karlovački mir ugovoren. Ovom je prilikom i glasoviti turski prorok Gaibia poginuo, od svojih ubijen.

Po konačno iz ovih stranah prognanom Turčinu bi potrěbna na granicah straža, za domovinu od turskih pustajinskih napadah čuvati. Uslěd toga je opet uvedeno — kao i prije turskoga rata — graničarsko vojničtvo, koje je u okružja razděljeno. Ovo je okružje, koje je někoč na požežku županiju spadalo, od spomenutoga gradića „Gradiškim“ nazvano. Kao grada, tako i gradiškog okružja bio je pèrvi upravitelj podpukovnik „Guldenov.“ Ovoga je izměnio „Krista Vukvuk“ [1]) god. 1714, a za ovim je podpukovnik „Sojer“ do god. 1744 u gradu prebivao.

U pèrva je vrěmena graničarsko vojničtvo Gradiškog okružja u šest pěšačkih i dvě konjaničke satnije razděleno bilo. Svaki je oženjen u broj urednih vojnikah spadao. Pojedini su satnijami upravljali: kapetani, koji su podpukovniku podvèrgnuti bili. Ovim bili su dodani: vojvoda, barjaktar, stražmeštar i několiko desetnikah. Konjaničke su satnije iste častnike

[1]) Vidi Diarium Jesuitarum u knjižnici župe veličke.

Digitized by Google

imale, izim vojvode, koji se je kod konjaničtva „Hadnadj“ zvao. Svaka je pojedina satnija imala vlastit barjak, koji je u kapetanovu stanu urednom stražom čuvan bio. Častnici nisu od vlade plaćani, već su jim oženjeni, u razměrju kroz godinu, tri poslenika davati morali. Kao od urednog vojevanja tako bile su i častnikom robovanja obitelji častnikah proste. — Osim spomenutih vojničkih častnikah, bio je u svakom selu — kao što je još i danas u provincialu, samo sa mnogo većom vlastju — pojedan Knez koji je unutarnju selsku tako zvanu političku službu obavljao.

Kapetani obitavali su u slědećih městih: U Kraljevi Velikoj, u Bodegraju, u gornjih Bogićevcih; u Gradiški; u Orubici; i u Svinjaru, konjanički pako jedan u Kraljevi Velikoj, a drugovi u Adžamovcih. Ovo je od primera lice dobila granica u početku, od koje uredjivanja na drugome městu obširnije.

Okolišno, osobito bogatije stanovni tvo preselilo se je radi pustajinskih navalah u Gradišku. Onih několiko obiteljih, koje su na razvalinah stare Gradiške sa Turci obitavale, dodju takodjer u grad te tako, — kako je već spomenuto — ništa neostade na tome městu, osim velike zidane pivare, koja je takodjer kasnije porušena. Osim ovih naselile su se i mnoge obitelji iz Bosne ovamo. Na ovi je način tèrgovci i zanatlijami nakèrcana Gradiška dobila, ili možebit prisvojila si porušene Gradiške pravo „poveljne obćine“ (Priviligiata Communitas) koja je od vlastitog Magistrata upravljana bila, do god. 1785; kad je magistrat ukinut, poveljno pravo uništćeno i vojnička vlada uvedena.

Prem je Gradiška naselbinami pojačena, i od pustajinskih napadah prosta bila, ipak je novija strategija sklonila austrijansku vladu, da se za stalniju obrambu na medjah carstva pobrine. Uslěd toga bi stari Gèrgićev gradić iz temelja porušen, i god. 1762 sadanjemu gradu temeljni kamen postavljen, grad je skoro sazidan i u njega štop puka, jer joj je ime podao, postavljen; prem je malo poslije u Bogićevce, a za kratko u Batrinu prenesen, gdě je i ostao, dok nije Nova Gradiška podignuta.

Po ukinuću poveljne obćine, dvije godine poslije t. j. 1787 postigne isti udes i monačku obitelj reda s. Franje. Cesar Josip zapovědi spomenute godine, da se samostan gradskoj posadi za porabu ustupi, a monaci da se izsele. Jedini je Otac Toma Veršić, koji je u tvèrdjavi službu božju čitao, do god. 1792 u samostanu ostao, kad se je u Uskoke u dèrvenu kuću, koja je samostanskomu vèrtlaru za stan služila, preselio. Odavle je god. 1804 u Cèrnički kloštar otišao, buduć je starogradiška župa světovnomu sveštenstvu izručena.

Otci reda sv. Franje preselili su se u Gradišku pod turskom vladom iz bosankog samostana Visokoga, taki u početku Gèrgićeve naselbine. Izpèrva došao je samo jedan koji je novoj naselbini rěč božju navěšćivao. S vrěmenom se je broj monakah na toliko umnožao, da su god. 1688 a možda i prije ovdě residenciju a god 1696 samostan imali. Monaci su poslije god. 1765 u novo sazidanoj tvèrdjavi lěp kloštar sa 20 sobah i druzimi potrěbitimi prigradami podigli, koji su poslije dvadeset i dvije godine vladi ustupili. [1])

Podignuće gradiške tvèrdjave, dalo je postanak trim selom. Stanovničtvu je zabranjeno bilo u gradu kuće zidati, nego da se u okolici nastane, za-

[1]) Vidi Catalogus Provin. s. Joannis a Capistrano str. 85.

Digitized by Google

povědjeno. Stanovničtvo dakle, koje je od zapadne strane u gradu obitavalo, izseli se uru daleko od grada prama zapadu do maloga struga, i nazove svoju naselbinu „g o r n j i v a r o š“ A oni koji su od iztočne strane bili, nastane se prama iztoku pod imenom „d o l n j e v a r o š i.“

Ista je sudbina god. 1785 prěko 40 većinom u mir postavljenih častnikah i tèrgovacah postigla. Spomenute godine posětivši Car Josip Slavoniju, došav u Gradišku, zapovědi svih privatnih obiteljih izselenje iz grada, izplativši jim njihove kuće. Izmedju izselnikah někoji se u Novu gradišku presele, a ini se uru daleko od grada prama sěveru nastane, i svoje selo „N o v i V a r o š“ nazovu. Na ovi su dakle način tri sela postala, koja svoj početak gradiškoj tvèrdjavi zahvaliti imadu.

Četvèrto selo, t. j. „U s k o c i“ koje medju gornjim varošom, i gradom leži Biogradskomu god. 1739 ugovorenomu miru svoj počctak zahvaljuje. Mnogi bosanski kèrstjani, imenito iz sela Vèrbaske, da se turskog zulumčarenja liše, uskoče prěko Save na ovu stranu, i na spomenutom se městu nastane, koje su od uskočenja, iliti běžanja „U s k o k e“ nazvali. [2])

Ovoliko u kratko o postanku grada Stara Gradiška zvanog i o okolo leżećih selih. Pridavak „Stara“ dodan je onda gradu, kad je „Nova Gradiška naseljena.“

Nenadani pir

pripovĕst od Eduarda Dulskoga.

(Konac.)

Kod b ě l o g a k o n j a, pod brojem četvèrtim, na malenu stolčiću, na kojem je izvan cěle sprave za čaj vrěla voda u samovaru, poredjala je gospodična Mina slaštice, kojimi je hotěla svoje goste počastiti.

Gospodja kapitanica razgovarala se je kod prozora s Dobrankom, i kano što je bilo viditi po njezinu kretanju, davala je něke zapovědi. Na Dobrančinu licu bila je izražena radost i zadovoljnost; pošteno njezino sèrce ćutilo je onu pravu slast, kakovu mogu počutiti samo poštene duše. Plačuć ponavljala je neprestano: O da živi pokojna gospodja!...

Vuk se je šetao jednakim korakom po sobi; postao je kod prozora, gledao na baštiju, kadšto se je smijao, a kadšto, slědeć valjda nagon svoga sèrca, vidilo se je da se u cělom tělu trese i obe ruke kano u pěst stiskuje.

Mina je nalila čaj.

„Sědajte već jednom — čaj će ohladiti! Dobranko, daj gospodji stolicu. Gospodine Vuče, prestanite hodati!... opažam, da ste u Lavovu svedj zamišljeni — reče gospodična Mina, prěteć mu lěpim pèrstićem. Sědajte gospodo! jer ću se početi ljutiti.“

Vuk inače uvěk veseo, dosětljiv, danas nebijaše dobre volje. Ali zato je bio neobično uljudan i uslužan; hotio je tim načinom zatajiti i sakriti, što je u njem bivalo. Primaknu stolicu gospodji kapitanici, Mini poljubi ruku, podavaše skorup, kruh s maslom; a i Dobranci je ponio čaj u drugu sobu;

[2]) Vidi Liber Memorab. Parochiae vitero Gradiscanae, odkud sam navedena o staroj Gradiški cèrpio.

Digitized by Google

svoudilj se je kretao, pomicao, i kotio činom nadoknaditi svoje šućenje, kako da se boji progovoriti.

Nemogu kazati, da su ondě sěděli upravo kao němi, jer gdě su dvě ženske, to se rědko shiva; ali u govoru nebijaše života, nebijaše onoga jedinstva mislih, što daje dražtvu znak ugodnosti. Bijaše to govor čajni — o čaju, o vodi, o selskom skorupu, o Lavovskih žemljičkah, o pekarih, o njihovih kućah, o novoj pěvačici i starih umětnicah, o svih itd. Govorilo se, da se govori, odgovaralo se, da se odgovara. Svako njih uklanjalo se pitanju, premda su to svi želili; nu strah i nesigurnost nadvladaše znaličnost. I zato, što su se bojali pitanja, davaše si uzajamno priliku govoriti samo ob onom, što im je u oseéala udaralo, prelažahu s jedne stvari na druga, bez razvitka mislih, bez promatranja mnénjah, onim upravo salonskim načinom, kojim se toliko vrěmena dobiva, koliko se ga trati — postigoše naměru, vrěme nisu — popiše čaj. Vuk je udvoravao gospodji kapitanici zovuć ju strinom, srinicom; umoli ju, da ju kući sprovede. Gospodja kapitanisa primi podanu si ruku te te oprostiv se s gospodičnom Minom ode. Kad su jur bili upravo na pol puta, Vuk stade — pograbi gospodju kapitanicu za ruku, tako da se je tja prestrašila i plačućim upravo glasom kliče: „Strino, strinice! ja se neću ženiti!“

„Što je za Boga! . . . uzkliknu gospodja kapitanica, te ili od nemadanoga glasa ili od straha, uhvati oběručke Vuka za krilo od kaputa.

„Vuče! smiluj se — što ti je? . . . Jesi li bolestan? jesi li se u drugu zaljubio?

„Ne, strinice, ja neljubim druge!“

„Dakle možebiti tebe ljubi koja druga?“

„Ne, strinice, mene neljubi nijedna druga!“

„Što je dakle to? . . . Vuče, kazuj — smiluj se! sva se stresnu — govori — nemuči me duže!“

„Nesreća! . . . strahota! . . . Strino, strinice! žalite me! . . . Toga neću pregoréti! Ali ću se osvetiti! — osvetiti ću se! — Da imam poći sa njim na kraj světa, moram, se osvetiti! Jedan samo od nas može ostati na ovom světu!“

„Tko? . . . kako? . . . Vuče! Što govoriš . . . krivikaše gospodja kapitanica sve u većem strahu.“

„Ona ljubi drugoga! . .“ izreče Vuk svečanim glasom — „Nesreća strahota! . . .“

„Koga? . . odakle ta misao? Odakle to běsnilo?“

Tu stade Vuk pripovědati, kako je vidio mladića predavati i primati listić, opisao je svoj s njim sastanak, i zakune se po što glava, da će se strašno osvetiti. Dah se povrati u gospodju kapitanicu, kad se je jur sigurno dosětila, da taj mladić nije bio nitko drugi, nego samo Todor.

Dugo su se još razgovarali. Što su govorili? . . . doznati ćete kašnje — sada ću samo kazati, da je Vuk vraćajuć se bio opet vesco i posve miran.

Todor stupi u stan gospodje kapitanice s tolikom smělošću i sigurnošću, kano da bi ondě bio svakdanjim gostem. Preveć izmučen nesgodami onoga dana, posve zaboravi, da osim gospodje kapitanice, ima u stanu i kapitan, zaboravi da donda nije bio ni jedan put kod svojih susědah. Todor je išao u poslu, išao kano vojnik u službi. Otvori vrata, stupi napred uškoliko ko-

Digitized by Google

rakah, a nevideć nikoga, ogledao se okolo. Gospodin je kapitan u drugoj sobi drěmao nad novinami, nije čuo ući Todora, a ovaj nije vidio drěmajućega kapitana! sve je bilo posve tiho.

„Prima li gospodja?“ upita Todor poluglasno.

„Tko je?“ — vrisnu krupnim glasom iz druge sobe probudjeni kapitan — i u isti čas stupi na vrata.

I u isti čas doseti se Todor, da je na světu stari kapitan, i u isti čas pade mu na um, da je obrekao čuvati tajnu tri dana, i u isti čas tako se pomete, da nije mogao ni pisnuti.

„Prosim gospodine, dobro mi došli. Drago mi je pozdraviti suseda. Sědnite, molim vas, lěpo molim.“

Gospodin kapitan posadi s prirodjenom si gostoljubnošću gospodina Todora na kanape pokraj sebe; čudio se doduše tomu pohodu, jer već su pol godine susědovali, a gospodin se je Todor sada pèrvi put u pohode otisnuo; više se je još čudio pitanju. — „Prima li gospodja“ — pitanje, koje se je svakako ticalo gospodje kapitanice. Nije ipak jamačno znao, je li u istinu čuo te rěči. — Prima li gospodja — može biti da je krivo čuo.

Mislio je na ženu uvěk i svagdě, pa i sada čekajuć ju svaki čas, a povèrh toga zadrěmavši malo, može biti da mu se je u snu pričinilo, a misao o ženi kano glavna misao nadjača sve ostale. U ostalom gospodin je Todor došao u fraku, dakle posve po navadi kano u pèrve pohode. To bijaše jasan dokaz, da mu se je pričinilo. Tako razsudiv na bèrzu ruku ovaj dogodjaj, sěde gospodin kapitan do gospodina Todora, uze mu klobuk i metnu na stran.

„Što niste danas, gospodine u kazalištu? nova opera i nova pěvačica, vele da je dobro izučena.“

„Rědko idem u opere. neimam glasbena uha.“

„Vi volite tragedije, komedije. Priznajem, da se u tom s vami slažem, i ja ljubim glasbu, ali kad mi igra poputnicu, ili kad mi momci zapěvaju koju vojničku pěsmu — to čověka gane, daje odvažnosti. Dodjite, gospodine, na ogledu vojske, kad dodje gjeneral, pa ćete čuti. — Naš je meštar kapele sastavio sada posve nov napěv, jamčim da će se dopasti.“

Gospodin Todor sveudilj se ogledavao — nije mogao jasno govoriti, odgovarao je poluglasno — bilo je viděti, da ga něšto posve drugo zanima. To se nije izmaklo bistromu oku gospodina kapitana, te da nije bilo onoga nesrećnoga — Prima li gospodja — bio bi Todorovu smetnju na neodvažnost odbio. Ali stari je bio ljubomoran za svoga andjela, a ljubomornost ta stoglava hidra, gdě je neima, stvori sumnju.

„Ovo je derište jamačno došlo k mojoj ženi Ta pitao je: u — Prima li gospodja? — Sada pometen — sada nezna tri izbrojiti. — A da nije mene ovdě, sada bi se oko nje vèrtio kano vrabac. Vidi se da je tek početnik.“ Zasuče bèrkove, a kèrv mu udari u glavu.

„Koga to tražite očima? imate li mi kazati što tajna?... Osim nas dvojice neima ovdě nikoga — govorite gospodine slobodno!

„Gospodja kapitanica“ — progovori Todor, ali taki ušuti — pade mu na um, da joj je dao rěč, da neće odkriti tajne.

„Moja žena?...“

„Jest!...“

Digitized by Google

»No, što moja žena? govorite odvažno, što tako? težko odvaljujete rěči?

„Hotio sam se nakloniti obomu zajedno.“

„Recite radje: svakomu napose, veléli bi jamačno, da mene neima doma!?

„Ali gospodine kapitane!

„O! moj dragi! stara sam ja lija, nije tako lasno na tanak led navesti!?

„Gospodine kapitane — tako mi poštenja.“

„Nuto glě čověka!... još se kune poštenjem! sram vas bilo, gospodine! Město da se učite, da postanete čověkom, vi se vladate kano děte. Kune se poštenjem! nuto gle ga!.. A znate li što je to poštenje?...

„Gospodine kapitane, vaše je postupanje nepravedno, nepristojno niti godinam, niti časti, koju obnašate.

„Sto tisućah vragovah!... Još se smijete tu šepiriti. Gle kolika bezstidnost!

„Gospodine Kapitane, dosta, dosta, zlo bi učinio, da vašu neuljudnost dulje podnosim. Sutra ako nepoginem u devet u jutru, učiniti ću s vami račun. Za danas budi dosta.“

To rekav Todor posegnu za klobuk.

Gospodin kapitan, kano očaran mirnim i pristojnim ponašanjem Todorovim, umiri se; njegova se je hladnokěrvnost dopala starcu. Ne, to nemože biti — to mi se samo tako čini! „pomisli. Todor s klobukom u ruci pristupi k vrati.

»Što se rekli.. sutra u devet?... zače gospodin kapitan jur posve mirno.

„Sutra u devet — odgovori Todor — ići ću na dvoboj; ako nepoginem.“

„Kakav dvoboj?...“

„Dvoboj — ili na sablji ili na kubure, to će visiti o mom svědoku jer ja sam pozvan.

„A tko je vaš svědok?“

„Dosad neimam nikoga. Mišljah... ali vidim, da me danas udes goni.“

„Što ste mislili? upita gospodin kapitan s onom znaličnošću, koja pokazuje, da bi bio rado odgovor po svojoj volji čuo.

„Mišljah ako nebudem tu mogao naći pomoći, da ću savěta. Bez otca.. bez rodjakah... sam samcat na světu, računao sam na vaše sudělovanje i izkustvo — pa město savěta — stekoh porugu!... město pomoći... u novu borbu sèrćem. No — dod'a gospodin Todor — to... to se samo mene tiče. Vam ću sutra javiti. Lako se nakloni i ode.

Gospodin kapitan predje několiko putah po sobi. Položaj gospodina Todora silno se ga kosnuo; rěči: „sam samcat na světu“ dělovale su na njega moćno, jer su mu napomenule njegova mlada lěta; kako se je samu sebi ostavljen morao proturati kroz razne zapreke života, dok je težkom mukom do sadanjega izkustva dotěrao. Predbacivao si je da se dao zaněti ljutošću, te da je od sebe odbio ono nedužno sèrce, koje sada može sdvojiti, može izgubiti pověrenje te zaći sprava puta, od neizkustva, zapletakah i sdvojenja. Dopadala mu se ona hladnokěrvnost, s kojom je g. Todor svoj žalosti udes primao.

Digitized by Google

Gospodin kapitan bio je nagao, ljubomoran, ali sèrce mu bijaše plemenito, pomagao je vèrlo rado, a osobito mladimi je bio iskren světnik, i može se reći, pravi otac.

„Od njega bi bio čověk! ponavljaše hodajuć po sobi?“

„Sirota jadnik ostavljen samu sebi. O! tako nemože biti. Škoda čočověka! — Škoda! — ponovi još jedanput, pa bez klobuka podje prěko hodnika k gospodinu Todoru.“

„Vraćam vam, gospodine pohode, jer yi znate, da tako biti nemože niti nesmije. Vi ste premlad, ja odveć star, to nemože tako biti, ne, ne, nikako! Već znate gospodine, zaboraviti, što je bilo. Ja sam učinio pèrvi korak, pa ja sam od vas ipak něšto malo stariji, dedèrte, pogledajte me u oči, dajte ruku!...“

Gospodin Todor poda mu ruku.

„No! mir i sloga! — kliče gospodin kapitan.“ — odsada računajte gospodine, uvěk na me; odgovoriti ću zaufanju, koje ste htěli u me postaviti; svojim ste postupanjem stekli moje štovanje. Ali ste něšto napomenuli, da ćete sutra na dvoboj, imate li svědoka?“

„Dosada neimam nikoga. Moji su drugovi kano i ja mladi, pa da se bijem bar s kojim znancem, ali to je něki tudjanin.“

„No dobro! nebrinite se, kako ćemo obaviti. Ja ću vam biti svědok — uzdajte se u me — i ja sam bio mlad, a u takvoj smo nezgodi bili više putah!

„Gospodine kapitane! uzkliknu gospodin Todor ganut, bili se zbilja htěli toga primiti?

„A zašto ne? Ta dao sam vam ruku, da ću vam biti uvěk u nevolji... No — no — netreba hvale, to ćete i vi učiniti komu mladjemu kada dodjete u moje godine; kažite mi samo, zašto ste se zavadili.“

Gospodin Todor pripovědi svoj sastanak s neznancem osim da je išao s listićem.

„Kapitan je slušao, klimao glavom i često ponavljao: Mladost! mladost!.. neima dvojbe, da im mozag vrije!“

„A kako se zove vaš protivnik?“ upita gospodin Kapitan, kad je Todor dospio.

„Mora vam priznati, da ga nisam za to ni pitao?“

„Mladost! prava mladost!“ ponovi gospodin kapitan smèšeć se — slegnu ledjima: „No — doda — neka bude i tako. Danas je jur prekasno, dakle sutra — ili zašto to; kad je pozvao k sebi — poći ćemo pod taj osmi bro'. A imate li, gospodine, kakovu sablju? Jer pucati po sebi nije vrědno.“

„Imam něku staru, jedini ostanak po otcu.?“ To veleć poda mu Todor sablju. Gospodin kapitan uzam ju u ruke, stade ju previjati:

„Valja — neima joj prigovora. A umiete li se, gospodine, što na sablje biti? Kažite samo istinu, kano na izpovědi — umijete ili neumijete — ja ću vam biti na ruku.“

„Jesam pèrvi u učioni; na dva udarca doći ću mu do živa.“

„No kad je tako. to je dobro, Odpočinite, da budete sutra veseli i čili. A molim, da se sutra obučete, kano na ples, što lěpše, jer za vas světovnjake, dvoboj je kano za nas velika bitka — a u bitci vlada što veća pa-

Digitized by Google

rada. Sad sbogom, moj mladi junače! Sutra prije devete biti ću vam na službu.“

Todor se zahvali — starac ga pritisnu na pèrsa, te se razidjoše u što većoj slozi.

Gospodja je kapitanica odavna pred vrati stojala i sve slušala.

* * *

Ranije nego obično probudi se gospodin Todor — brižno pogleda onamo, kamo je jučer sablju metnuo; uze ju u ruke, stade ju brisati, pregledati i kušati, je li oštra, nije li rat svinut, i dèržeć ju u šaci, postavi se kano na bojno město i ponovi sva predavanja mačevanja — kušao je sèčimiće — bodimice — navalice — natražke — pa kako mu dobro podje za rukom ta kušnja, Sa zadovoljnošću pogleda joj oštricu — utre balčak i zaděne u koru. — Prebroji i novce, hoće li mu biti dosta za flaštre, lèčnika — jer lako se može sbiti, da bude ranjen; a tko zna, da li lako ili težko; a može biti da će mu i koje udo odsèći. Toga se je najviše bojao. „Sakatost! — pomisli, — a ona!.. O da ju još samo jedanput vidim! — vidim barem časak — njezinim pogledom nadahnut borio bi se za dvojicu!... njezinim pogledom nadahnut poginuo bi s razkošju. — O pokaži se... pokaži! duše moje silnice! Za jedan pogled dao bi zadnji izdah moga života!... Oh! da se mogu još jedanput nagledati čara tvojih očijuh... Sladkim tvojim glasom razblažen, prestavio bi se u věčnost bez turobnosti.. bez žalosti!.. „Sati na zvoniku probudo ga iz miloga snivanja. Obuče se u što je imao najlèpšega, te je upravo navlačio nove rukavice, kad je gospodin kapitan u monduri, urešenoj sa dva reda — ukočeno, sapeto, ozbiljno i važno, stupio u sobu.

„Gotovi — to je dobro — tako valja; samo mirno, prosim vas, neka vam se čini kano da ste u plesnoj dvorani. A nemojte navaljivati pèrvi-gledajte da se upoznate sa snagom protivnika — s početka se dèržite odporno — ali na městu, zatim sinite kano munja — i bèrzo i snažno. A měnjajte igru — ne uvěk jedno isto — pa hladnokèrvno, mirno, — Vidite steći ćemo pohědu. Naš pučki lèčnik, moj iskreni prijatelj, čekati će na baštiji, dok ga pozovem; ali mi ga nećemo trebovati. Dajte amo sablju, poslati ću ju napèrvo po momku; jer uzeti ju u šakra, to bi odviše u oči udaralo. A sad hajdmo u ime božje — bolje da čekamo nego zakasnimo.“

* * *

Kod bèloga konja, u sobi gospodične Mine, bijahu kod prozorah gospodje, gledahu znalično na ulicu, na baštiju. Činilo se, da někoga čekaju. — Gospodja kapitanica razgovarala se je s njimi kroz vrata bližnje sobe.

„Idu već, idu!“ poviče něka izmedju gospodjah gledajućih prozorom.

„Je li istina? upita gospodja kapitanica.

„Najveća u světu — već nisu daleko.

* * *

Gospodin kapetan i g. Todor bijahu jur na hodniku. Prolazeć mimo vratih četvèrtoga broja, gospodin Todor postoji časak, činilo mu se da pozna šuštanje njene odèće.

Digitized by Google

„Je li ovo osmi broj? — upita gospodin kapitan, i otvori vrata; ali ih taki zatvori što bèrže.

„Mora da smo zabasali — tu su něke ženske — što je to? Tà osmi je broj jasan. Samo da si niste vi broj zlo zapamtili?“

„ O ne! jamačno je pod osmim brojem.“

„Ako je tako — hajdemo.“

Gospodin kapitan podje napèrvo, a gospodin se Todor na broj četvèrti još jedanput obazre.

„Vuče! — Striče!“ — začuje Todor ulazeć u sobu. — Vuk je visio o vratu gospodina kapitana. — Kad su ih minula pèrva ćućenja, kapitan upita ozbiljno: — To li s tobom ima ovaj gospodin danas račun praviti?“

„Jest, sa mnom, striče — odgovori Vuk smèšeć se; — ali tu je tèsno molim u dvoranu — ondě je sve gotovo. Striče! moj dragi striče — ponovi Vuk — idite samo, striče, u dvoranu. Ovud kroz ova vrata desno.“

Gospodin kapitan slegnu ledjima, neznajuć što da o tom misli, i stupi u dvoranu. Gospodin Todor podje za njim.

Iz bližnje sobe izadje lèpa kita ženskih, da pozdrave gospodina kapitana. Za njom udje gospodja kapitanica vodeć gospodičnu Minu, obučenu za věnčanje, s kiticom cvěća na pèrsijuh i věncem na glavi.

„Naša buduća Vukova prosi za blagoslov“ reče gospodja kapitanica, zadovoljna, što joj je sve tako dobro uspělo — a u taj čas dopade i Vuk te se oboje bace gospodinu kapitanu na kolěna.

„O! dčco moja!... o blaženi čase!... Gospodin kapitan blagoslovi, gèrljaše i cělivaše.

„Tebi andjele,“ tebi kerubine, imam se zahvaliti na tolikoj sreći! Taj nenadani pir... O! to je tvoje dělo!... spoznajem u njem tvoje andjeosko sèrce! — i ženi je sèrdačno ruku stisnuo i mladi par s radošću pogledao.

„Neka vas bog blagoslovi!... Živite srěćno i ljubite staroga strica! Mladoženje su sve nazočne za blagoslov prosili i od svih ga dobili. — Dodje red na Dobranku, koja je sama něgdě pokraj okna stajala; šuteć kleknu mlada gospodična pred Dobrankom — i šuteć ju ona blagoslovi: stisnuše si obě ruke, a suze im se niz lice obore. Koliko je bilo ćućenja, koliko izraza u onom čednom šutanju!... Kano svoje děte ljubila ju je Dobranka, pa kano svoje i blagoslovila — a sèrce je Dobrančino počutilo onu neizmèrnu slast, koju je Bog samo materam odredio.

Gospodin Todor stajaše pri vratih kano nepomična stěna. — sèrce mu je obumèrlo — ćućenja otupila — a pèrsa su mu bila pravo gorište!... slušao je nečujuć — gledao nevideć.

Kad su mladoženje pred njim stali, gospodja kapitanica uze ga za ruku: „Moja je krivnja, što vam dosada nisam stvari razjasnila — nesèrdite se na me! Hotěla sam mužu priugotoviti nenadan pir! vrěme je bilo prekratko, a slučaj je ostalo odredio. — Mina koju vidite, sestra je vaša.

„Sestra?“ kliknu gospodin Todor.

„Jest — rodjena sestra. Vaša majka, koje se jedva sěćate“ bijaše udovicom, kad je pošla za vašega otca. Po njezinoj smèrti Minu je k sebi uzela tetka stanujuća u Krakovu; kod ove se je i odhranila. Prije několiko godinah

Digitized by Google

umiruć ostavila joj je svoj imetak. — Vi ste bili dětetom, kad ste otca igubili, neimate nikoga iz roda, pa s toga niste za to možebiti ni znali.“

„Sestra!... ponovi Todor.“ — Sěćam se, kano kroz san, roditeljah — sěćam se da nas je bilo dvoje... jest — sad se sěćam — na selu... u vèrtu . . .

„Pod kostanji... nije li istina?.. — prihvati gospodična Mina uzimajuć ga za ruku. — Danas smo iz cěloga roda samo nas dvoje ostali.“

„I Vuk treći“ — doda gospodin kapitan, — kad dakle imate biti braćom na světu — to se i ljubite kano braća. Budite mu, gospodine, i bratom i drugom.

„Sestra? dakle ti si moja sestra?

„Sestra — sestra“ — ponovi Mina bacajuć mu se u naručaj.

„Sada ćete ju, gospodine, moći ne samo sat gledati.“

„Koliko budeš hotio“ — oglasi se Vuk — pružajuć mu desnicu. — Poljubac Minin i rukovanje Vukovo vratilo je život gospodinu Todoru.

„Sestro!... brate!.. Više nije mogao govoriti. Nastupi svečan čas — nitko ga neprekinu — poćuti ga svaki nazočni.

Gospodja kapitanica donese dvě kitice, jednu za muža, drugu za Minu. — mlada je gospodična svomu bratu kiticu sama pribola.“

„Vratiti ću ti to na tvojem piru, a sada prosim blagoslov.“

„Živi srećna i za sebe i za mene! — odgovori Todor.

„Hajdemo — hajdemo — svi kliknu, i cělo družtvo podje u cèrkvu.

* * *

Pod večer su plesali — Vuk je bio vèrlo dobre volje; dosětljiv, veseo znao je zabavljati cělo družtvo. — Todor je progledao okom istine — bio je zadovoljan — plesao je s dušom i tělom, a izabrano premda ne mnogobrojno družtvo radovalo se sa sreće mladoga para.

U jutru, kad su se gosti oprostili, mladoženje s Dobrankom odputovaše poštom u Krakov. — Todor se je vratio medju svoja pisma — gosp din kapitan k svojim novakom — a gopodja je kapitanica snovala novu nenadanu svatbu. —

Sveta gora i njezini stanovnici.

Kaludjeri na Sinaju, Libanonu, obalah cèrljenoga mora, u Antiokiji Jerusolimu, Aleksandriji i Damasku, zatim u Gèrčkoj, Georgiji, Rusiji kao i svi oni, koji su u samostanih iztočnoga věroizpovědanja, što se po Aziji amo tamo nalaze, motre svetu goru kao svoj obrazac, te postignu glas i ugled, ako ju posěte, i ako u njezinih svetih gajevih něko vrěme borave. A oni, koji su na svetoj gori, vèrlo se cěne, njihova pravila dèrže se za najtočnija, a obredi za najsvetije. Odděljeni od ostaloga světa položajem, neizgubivaju ništa od glasa svetosti niti od stroga značaja prijateljskim občenjem. Njihov broj nepomnožava se městnimi ili obiteljskimi vezi, čověčanska ih slaboća nenapastuje,

Digitized by Google

ogovaranje neima pristaništa. Pa premda se u tih samostanih nalazi malo nabožnosti, a još manje učenosti, to ipak nestraši novaka trulo siromaštvo ili prekoměrna razsipnost, niti neprouzročuje smutnje pobožnu putniku, kaošto često u samostanih zapadnih. Ovamo putuju pobožni ljudi svih narodah iz pustoših ruskih i afrikanskih, da u ovoj uzvišenoj okolici štuju Boga, da počivaju na razkošnoj travi, da piju iz potočićah kristale nosećih, te da se u svoje neizměrne ravnine vrate s glasom zemaljske lěpote i čudesah ovoga preděla, u kojem stanovahu sveti ljudi, i na koji milostivo gledaju oči svetacah i andjelah: —

Ovdě se uzdižu palaće kaludjerske te se světe světlilom od uresah, kojimi se prijašnji carigradski vladari nakitiše. Ukus i marljivost kuludjerah, kojih ovdě několiko tisućah imade, preobrati njihove sobe u romantične špile, izpelja niz viseće litice vinsku lozu i ovijajuće se bilje, izvede izvore, privinu svěržje i razširi naokolo voćke i cvěće. Ako se inostrani putnik popne na gole strane brěga, to može s daleka motriti pokornika, koji je bio krivim putem udario, pa sada u tako divljem městu traži utočište i utěhu trapljenjem pûti u duhovnoj ponositosti. Ondě obitavahu i jošte obitavaju stotine samotnih ljudih, jedni u zatvorenu stanju, drugi u kolibicah, a treći u špiljah, birajući si stanovanja po svojoj ćudi i izběgavajući svako obćenje sa světovnimi stanovnici gore, U opredělјeno vrěme dojdu u samostane kojim pripadaju, da se pokažu, da jošte živu, te da dobe srědstvah za dalnje življenje. Někoji probaviše više godinah neprogovoriši ni rěčce, a někoji su se tako ograničili, da samo jedanput na sedmicu jedu. Osim toga uzdržavanja podlažu se razlikoj pokori, dočim na dan několiko stotinah putah koléna priklone. U sobici, u koju sam unišo, izdubla su koléna pokornikova, koji pred kipom bogorodice klečaše, dvě škulje u podu.

Imade 24 snmostana. Izmedju onih, koji su dalje na kopnu, najznamenitiji su: Čelendari, Simeon, Vatopedi, Pantokrator, Iviro. Kod egejskoga mora je Lavro, Agijo Paulo, Dionizijo Gregorijo, Arkandjeo i Kastamoniti. One, koji se u velikih orisih na stěnah uzdižu, zovu onuda brodeći ribari piratami. Ako su pak sakriveni stěnami i umětno spletenim lišćem, to brodar ostavlja svoje veslo, traži toranj, te našavši ga pobožno se prekěrsti, i opet se laća posla.

Na kraju poluotoka uzdiže se sveta gora u veliku visinu, koju je 30 morskih vèrstah daleko viděti. Ako ju gledamo s brěgovah maćedonskih, s kojih je moći sav poluotok pregledati, to je sveta gora podobna na hèrbtu ležećemu čověku. Nos i brada uzdižu se u zrak, medju bradom i pèrsima ostaje prostor, te se čini, da je ona čest, koja se na kraju brěga podiže, odlučena od stěnah, koje nižje leže. Ove se stěne na obiuh stranah šire kao ramena, pak onda bivaju sve uže, a u srědini više, gdě čine pupak, a zatim se kod bokuh šire. Poslije toga jest nad Istmom stèrm brěg, koji predstavlja prignuta koléna. Zatim se brěg sve pomalo spušta, gdě skupa stojeće noge dotičaju zemlju. S kojegod druge točke motrio svetu goru, s nijedne se nemože niti približnim načinom prispodobiti slici klečećega čověka.—

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Dne 3. t. m. pokopali su u Beču mladoga sèrbskoga pěsnika Branka Radićevića, slušatelja lěčnitva i pitomca sv. kneza Mihajla. Pokojnik odlikovao se je od svojih drugovah žarkim rodoljubjem i priklonostju k znanostim. Od njega ima dva ploda pěsničkoga duha njegova, dvě sveske pěsamah od g. 1847 i 1851.

Digitized by Google

Svakako izgubila je u njem književnost sěrbska i po njoj slavenska lěpu nadu. Lahka mu zemljica!

— Sadèržaj 9. svezka časopisa »Kolo. Članci za umětnost literaturu i narodni život« pèrvoga od g. Mirka Bogovića, koji je ovih danah tiskom izišao jest slědeći: »Suze i tužbe Radmilove« od Ivana Šiškova Gundulića. »Kratak pregled naše književnosti;« »Slavy Dcera;« narodne pěsme; Prirodoslovje od Ljud. Vukotinovića; »Pokus fizičnog zemljopisa u slogu prosto narodnom« od Janka Tombora; »Pokus narodno-lučbenog nazivlja« od Fr. Račkoga; »Kratak nauk o jugoslověnskom jeku« od Em. Sladovića i »još několiko rečih našim književnikom« od M. B. — cěna knjige svake preporuke dostojne iznosi 40 kr.

— Nedavno izišla je »Zora jugoslavenska« za god. 1853, tiskom i troškom Franje Župana. U ovom od poznatoga g. Razlaga vèrlo věšto uredjivanom jugoslovenskom zabavniku ima više članakah u ilirskom i slovenskom narěčju i u jeziku, koji se približava sveslavenštini. Bez da progovorimo o težnji ove knjige, koja je dovoljno poznata, napominjemo samo něšto o sadèržaju, koji je prozaički i pěsnički. Izmedju više članakah, tiskanih latinicom i ćirilicom, najodličniji su oni o jeziku sveslavenskom, o glagoljih, o Ćirilu i Metodu, čèrtice o vseruskoj carevině itd. od Božidara Raića, Cafova i Svaku pohvalu zaslužuju takodjer slavenske pripověsti g. Josipe Turnogradske u slovenskom narěčju. Izim prozaičkih sastavakah ima još i dovoljan broj lěpih pěsamah od raznih pěsnikah slovenskih i ilirskih. Medju pèrvimi oblikuju se osobito oni od L. Tomana, a medju drugimi one od g. Radoslava Razlaga i Davorina T, kojega poslědnjega »Nadahnutje« osobitim pěsničkim duhom diše. — Knjiga stoji 36 kr. a posvetio ju je izdatelj »duhu otca uzajemnosti slavjanske.« — Kamo sreće, da da si g. izdavatelj za svoje poduzetje još više privěrženikah po svoj Jugoslaviji pribavi, nego do sad!

Slavenske věsti. Spomenik velikoga Slavjana Nikole Kopèrnika konačno je izradjen, a napis od same pruske vlade odredjen, biti će slědeći: *Nicolaus Copernicus Torunensis, terrae motor, solis coelique stator.*

— »Slovenska bčela« je poradi nedostatka predplatiteljah prestala izlaziti. Njezin marljivi uredník, g. A. Janežić, izdavat će město nje nov časopis »Glasik« slovenskega slovstva,« koji će po obznani g. izdavatelja donositi: 1) različite pěsme, izvorne i prevedene iz drugih slavenskih narěčjah, i iz gěrčkih i latinskih klasikah. Osobito pako gledat će se na pěsništvo slavensko. 2) Pověstne i druge izvěrstne pripovědke, izvorne i prevedene. 3) Životopise znamenitih Slavjanah. 4) Opise običajah, osobito slavenskih putopise, krajopise itd. 5) Članke pověstne narodopisne, bajoslovne, prirodoslovne itd. 6) Književni pregled. U ovom će se sva jugoslavenska pa i važnija inoslavenska děla obznanjivati i u kratko pretresivati. 7) Směsa manjih stvarih, razgovori itd. Svaki svezak od 10 arakah u vel. osmini bit će nakičen slikom kojega znamenitoga Slovenca. Pèrvi svezak donět će obraz mnogozaslužnoga Slovenca, profesora Matije Ahacela izdavatelja koruških i štajèrskih pěsamah. U ostalom primat će se u glasnik samo izvěrstniji i u čistoj slovenštini pisani članci. G. izdavatelj obećaje za svaki arak izvornoga članka 10 for. sr. nagrade, a za prevode 7 for. sr. Časopis ovaj izlazit će u Celovcu, te će pèrvi svezak izaći početkom prosinca ove godine. — Mi želimo ovomu lěpomu poduzeću od sve duše sreću i napredak.

— Těršćanski tèrgovci kupuju u Sisku i Karlovci sve žito, što ga samo dobiti mogu; kaže se, da su već pokupili do 15,000 vaganah po 3 for. 40—50 kr. Valjda špekuliraju i oni na iztočno pitanje.

— Presvětli biskup Djakovački Josip Juraj Strossmajer darovao je družtvu sv. Mahora 40 for, sr i dao se upisati za člana istoga družtva.

— Slikar Zeleny, Moravljanin u Beču dogotovio je slike někojih za književnost česko-moravsku najzaslužnijih muževah, i misli jih do skora izdati. Počet će slikami Klácela i Sušila.

— Na evang. liceu u Požunu izabran je za urednoga profesora jazika i književnosti česko-slovenske g. Sam. Liska.

Književnost. *(Ruska.)* U Moskvi izišlo je dělo pod naslovom »Zapisci dobrovoljca« od Ivana Turgenjeva, koje sveobću pozornost na se obratja i koje se može pribrojiti najboljim proizvodom krasne književnosti ruske poslědnjega vrěmena. Osobito su krasni u tom dělu živahni obrazi iz života selskoga i iz prirode; osobite pako si je zasluge pribavio spisatelj opisujući socialan život naroda maloruskoga.

Digitized by Google

(*Slovenska.*) U Ljubljani izišao je već i drugi prevod razglašenog romana g. Stovcove pod naslovom «Stric Tomova koča. Po angleškim spisala H. Stove. Iz nemškiga prestavil F. Malavašić« kod J. Giontini-a. Osim toga izišao je »zgodovinski katekizem» od Ant. Janežića.

(*Poljska.*) Nakladom i tiskom Josipa Zavadskoga u Vilni izišao je drugi dio spisa J. Kremera »Sustavno razlaganje mudroslovja, sadèržajuće sve časti istoga u pregledu.« Tim dělom dovèršuje se cěli spis obuzimajući razprave o prirodi i duhu ljudskom, imenito razlaganje filosofije prirode, pneumotologije, antropologije, psychologije, konačno je sadèržana u njem i filozofija prava skupa sa moralom. — Takodjer izišao je 3 svezak »Uspomenah iz putovanjah Eve Felinske«; 3. i 4. dio spisa A. F. Adamovića pod nazivom« Najnovija praktička smatranja někojih lèkarah; kratki odgovori Segurovi i izbor najznaminivijih putovanjah i odkrićah u raznih stranah světa za mladež. Doskora će pako izići »pomanja historička děla« Teodora Narbuta. — Knjižar Sennevald izdati će domaće pověsti Romana Zamorskoga u jednom svezku. Od istoga pisca ima i krasan prevod hèrvatskih narodnih pěsamah, koje su nedavno bèli svět ugledale. — Tiskar Orgelbrand štampa 4 dio sveobće pověstnice Cesara Cantu. — Isto tako izišao je nedavno 1 i 2 svezak. »Uzorah srědnjo vèčne umětnosti u staroj Poljskoj« od Aleks. Przezdzieckoga i Ed. Rastavieckoga.

(*Češka*) J. Sl. Tomiček radi na ruskoj slovnici u českom jeziku. Od istoga neumornoga pisca izaci će naskoro slovnica jezika staročeskoga.

Dr. Franjo Čupr professor na staroměstskom gimnaziju pražkom izdao je u sl. Pragu poslědnji svezak «česko latinskoga rěčnika. — I kod nas bi trebalo takovih rěčnikah. — «Danica« spominje da se je jedan od naših gim. učiteljah već latio gèrčko ilirskog rěčnika za porabu školske mladeži,

Razne věsti. U Norimberku izišao je 13. o. m. pèrvi list novoga časopisa »Anzeiger jür kunde der deutschen Vorzeit, koji je mnogo vike porodio. Ovaj časopis obećani je odavna «organ gèrmanskoga museuma« a tri ga uredjuju urednika: baron Aufsess, A. von Egè i G. K. Frommann

— Spomenik, koji će se postaviti pokojnomu němačkomu spisatelju dr. E. A. Schadenu bivšemu profesoru fisiologije u Erlangenu, krasno je izradjen po kiporezcu Lossovu.

— Na zapověd cara Napoleona III. počeo se je parižki kiporezac August Barce baviti s velikolèpnim spomenikom kraljice Hortensije pokraj cèrkve Reilske. Kraljica biti će na tom spomeniku predstavljena klečeći na uzglavju a za njom stojeći angjeo.

— Najbolju stanovitu plaću učiteljsku na cělom poznatom světu uživaju učitelji varoši San Francisco u Kaliforniji, t. j. 150 dolarah (300 fr. sr,) na měsec.

Tekućega měseca primila je u glavnoj cèrkvi u Košicah čitava iz sedam osobah satojeća obitelj židovska — sveti kèrst.

— U Kotoru umro je bivši gimnazialni profesor splětski Franjo Petter.

— Časopis »Kr. Ztg.« donosi věst, da će poznati ruski bègunac Hrzen izdavati novi časopis poljski, kojemu biti će načelo «poljsko ruska alianca.«

— Slušatelji glasovitoga profesora pražkoga Purkynè dadoše sliku svoga učitelja napraviti i izručili su dělo izvèrstnomu umětniku te struke, g. Kaiser-u.

— Počamši od 1. kolovoza počet će u Pešti izilaziti novi pravnički časopis u magjarskom jeziku pod naslovom «Torvénykezěsi Hirlap.« Urednik njegov biti će g. Josip Černěcki, činovnik kod c. kr. vèrhovnoga suda peštanskoga.

— Karl Rosenkranz izdao je velezanimiv spis pod naslovom »Aesthetik des Hässlichen.«

— Grof Abel Hugo, brat slavnoga Viktora Huga izdao je novu brošuru.

— Francezki spisatelj Jaćim Barande, baveći se u Zlatnom Pragu, dobio je od vj. veličanstva zlatnu kolajnu za znanosti i umětnosti za svoje učeno dělo »Systême silurien du centre de la Bohême (sustav silurski srědotočja Češke.)

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Šabljić.**

Běrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu e na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 31. U petak 5. Kolovoza 1853. **II. Tečaj.**

Kavkaski zarobljenik.

Pripovĕst od Puškina.

I.

(Na dalje).

Mlad nas umah vèk nemine,
Neodnosi svakog ćuta;
Lĕpe svĕta tog miline
Osĕćamo više putah:
No ti živa paljevino,
Ti ljubavi pèrva, zlatna,
Pèrvobitna ti žestino,
Ti si jedna nepovratna!

Rus nam s tanka poufanja
Nevoljničtvu priviko je,
Težke muke i burkanja
U sèrdašce krije svoje.
Gdĕ najvišje hridi stoje,
U hlad rano uranio,
Nepomično u vis gledi
Na daleki gornji dio
Gorah sinjih, rujnih, sědih.
Oj pogleda prekrasnoga!
Prĕstol gore vĕčnog snĕga
A oblaci iznad njega
Misliš sižu tja do Boga.
Dvoglav srĕd njih gorostasu
U sjajnom se ledu kresi
Jelbrus gèrdni, u svom krásu
Golub bĕli na nebesih.
Gdĕkad narav zatutnjela,
Prednjak bure grom zaori,
A mlad Rus nam iznad sela
Nemiče se na noj gori:
Pod noge mu oblak gmiže,
Iz pustare prah se diže;
Jelen skače niz pećinu,
Traži strašiv okapinu;
Oro plaho krila stresa
Klikti s èrta u nebesa.
Tutanj konjah, rika stada
Bure buku svu zagluši;
Škronu kiša, eto gràde,
S oblaka se naglo ruši,
Sila suklja u ponore
Kamen dižuć starovĕki,
Teče kiša već u rĕki . . .
Zarobljenik sědi gore,
Na pomamnoj samcat sloti
Žarkog sunca zràke želi,
Pak se prošloj toj grozoti,
Bure bùci i straholi
Sit u sèrcu naveseli.

Evropejcu na sèveru
Čudan narod taj dolazi,
U goranah pomno pazi
Odgajanje, narav, vĕru.
Prostotu im ljubi svetu,
Gostoljubje, boja želju
I bèrzinu u pokretu,
Noge lahke, jakost velju.
Gleda mladić svega puta,
Kako Čerkez lećet mari
Put pustare, gorskog skuta
U toj burci *) i šubari.
Sguren u luk skoč' niz polje,
U stremen se upre lako,
Leti, štogodj može bolje,
Za rana je vojnik tako

*) Burka je nĕkakav kožuh, što ga Cerkezi preko oklopa nose.

Digitized by Google

A krasote nema veće
Od čerkeske te oděće,
Od oružja, što zaděne,
Ponosno je, skupe cěne.
Puška tobol, oklop vitki,
Luk i strěle, handžar britki,
Arkan *), sablja krivostasa
Věrna druga pokraj pása.
Ništ mu nije dotežčalo,
Pěške ić, il jahat vrance,
Jednako je sve mu stalo,
Junak ti je neprestance
Sve mu blago konj je čili
Strah kozaku neizměrni,
Naslědnik je divjoj sili,
A Čerkezu drug je věrni.
U špilji se il u travi
Lukav hajduk prizagěrne,
Pak kó strěla, ako j' pravi,
Na putnika ljuto sèrne.
I od straha tudjin tèrne,
Oči Čerkez zakèrvari,
Jednim mahom samo segne,
Na arkanu već ga ćari —
I u propanj konj nalegne,
Ognjem púše neprestance,
Preo dèrvlja blata tegne,
Provaljuje hridi, klance.
Kèrvav trag je vidět svuda,
Stoji tutanj kroz planinu,
Pred njim potok teče tuda,
A konj klisnu u dubinu,
Na dno stiže tudjin svladan,
Mutnu vodu guta jadan,
Iznemogne, zadune se,
Smèrt se blizu prividěla,
Ali konj ga kano strěla
Na taj drugi brěg iznese.

Gle s ogranci tamo panja,
U rěku ga bura svali,
A po bèrdu i uvali
Sve to gušći mrak prijanja.
Na ogranke momče smělo
Věša po tom panju staru
I oružje i odělo:
Burku oklop, štit šubaru,
Luk, tobolac; — pak se spušti
Tiho niz panj dèržeć paru,
Samo rěka tiho šušti,
Gluho doba glase sveza,
Talas nosi dolj Čèrkeza
Dolj u těsnac od brěgovah
Gdě po vrsih nasipovah
Na koplje se Kozak boči
U buk rěke upèrv oči,
A u cèrnoj mimo nj'magli
Vrag oružan s rěkom nagli...
Što li misliš moj Kozače,
Zar spominješ boje davne,
San iza kog boj se zače,
Službu božju vojske slavne,
Rod li?.. To su od sna spone!
S Bogom, s Bogom zemljo blaga,
Očev dome, tihi Done,
S Bogom boju, s Bogom draga!
I dopuza na brěg sade,
Strělu peri vrag razjaren,
Odapè ju, Kozak pade
Dolje niz sip okèrvaren

A pak tamo pri svojadi
U očevoj Čerkez kući,
Kada vrěme zlo se gradi,
Sědi oganj sjarujući;
I tad putnik, spremiv hata,
Sav umoren udje tio,
Gorom biaše zakasnio,
Pak se ognja strašiv hvata.
A kućanin s blagom ćudi
Lěpo njega dočekuje,
Mirisnu mu čašu nudi,
Čašu vincem dopunjuje.
Putnik burku na se hiti,
Noć prenoći sladkom slasti
A u jutro bez opasti
Dom ostavlja gostoviti.

A gle mladež tu junačnu
Gdě na bajram u gromadi
Igru igra po navadi:
Pak tobolce pune načnu
I krilatom strělom kradu
Sive orle nebu sinju;
Il na brěg se stèrm popinju
I nestèrpno u okladu
Na znamenje otisnu se,
Ko jeleni u tèrk sèrnu,
Od prašine oblak gèrnu,
Složnim tutnjem niz dó bruse.

No jednolik mir dodija,
Kad je junak boju viko,
Često s igre boj je niko,
Zrakom šiče sablja zmija,
Sablja šiče, sablja bleska
U opakom zlopadenju
Robe sěku, robi stenju,
A veselo mladež pleska.

Rus pri sèrcu gleda mirnu
Kèrvave im te zabave,

*) Arkan je u Čerkezah kuka na sedlu sa samkom, na kojoj zorobljenika svog po tlih vuku.

Digitized by Google

Milo i njeg igra slave
I pogibelj někad dirnu.
Često i on ozloglašen —
U smèrt iduć nije tèrno,
U dvoboju neustrašen
Pogubno je čeko zèrno.
Pak u misli možbit tone,
U misli se s braćom ruči
I spominje dane one,
Što ih s braćom mlad probuči...
Il minule žali dane,,
Ili nade izvarane,
Ili motri prekoměrnu
Tu sirovost u zabavi,
Proste, divje trag naravi
U zrcalu tome věrnu.
Taji muku u duboku
Što razmišlja, što l' se kaje,
A čelu se na visoku
Ljuta briga neodaje.
I jer smělost neprestaje,
Čerkezi se čude mladu,
Nahudit mu nećedoše,
Medj sobom se ponesoše,
Roba takva da imadu!

(Dalje drugi put.)

Putni pabirci.

(*Ulomci iz pisma ać-a*)

Prijatelju! U Varaždinu na Petrovo 1854.

Na današnji se dan cěli Bakar na laganih barkah prevozi na Bakarac, malo městance ležeće na morskoj obali izpod stèrmog Hrelingrada. Onde se ljudi vesele, a kada jarko sunašce Sopalj prevali, vrate se uz veselo pěvanje opet po moru kući. Zabave ovakve, u kakvih sam često za mladjih godinah svojih i ja bio, baš mi danas na pamet dodju, gdě neznam šta bi učinio do duga časa.

Jedva to pomislih, već mi na um pade, da sam ti odgovor dužan na tvoj list, što si mi ga prije tri měseca, ili šta više, p sao. Gradiva poněšto imam; jer sam se pred koji dan tek kući vratio s puta.

Nemoj, prijatelju, zaměriti, što sam iskren. Tà to je pravo prijateljstvo, da prijatelj prijatelju ništa nezaměri, a kamoli, kad mu iskreno piše ili govori. Od onog vremena, što si mi pisao, bio sam ti kojekuda po světu. Gle i u Zagrebu sam bio; ali te nisam posětio. Ti mi to zaměrit nećeš; jer nisam nigdě bio, osim, kamo me slučaj dovede. Cělo moje boravljenje u Zagrebu bijaše od 5 satih iz jutra do 4 večer, koje vrème potratio sam najviše obavljanjem neodložnih posalah Pa da mi dobri prijatelji nisu tudě na ruku išli, težko da bi bio i tako bèrzo šta opravio. Hvala im, kako ti rekoh, ovaj put nisam u Zagrebu baš nikoga posětio; pa tako rekuć s nikim ni govorio. O četiri sata po podne odoh bèrzovozom, přěk podsusědskoga mosta, a drugu večer o osam satih šetao sam se već po svojem morskom žalu u Bakru.

Iz Bakra drugi dan oprostih se sa svojimi prijatelji te krenuh put Rěke. Pozdraviv prijatelje, drugi dan o osam satih na večer odplovih parobrodom put Tèrsta.

Lěpo ti je na nebeskoj vedrini prolětno sunce zahadjalo, kada se je parobrod od rěčkog zaklona odtisnuo. O pónoći već bijasmo u Rabcu, o četiri sata jutro u Pulju, gdě sam bèrzimice pogledao starorimski amfiteatar, zlatna vrata, hram Augustov i ostale znamenitosti. O šest satih već smo pram sěveru plovili put Trsta. Tko nije vidio zapadne istrianske obale, lěpa romantična preděla vidio nije. Cěla je obala zelenilom pokrita tija do skorupa

Digitized by Google

morskoga. Tu se vide lěpe livade, njive, vinogradi i šumice izměnice. Nasprot pako u daljini neznatoj sjaset manjih i većih otočićah, koji su svi travom i inim zelenjem zarasćeni, i marljivo obdělani. S jedne i druge strane vidiš grad do grada, villu do ville. Tamo pako pram istoku stara Učka diže ponosito glavu, reć bi da sad desno sad lěvo gleda, da joj tko izpod noguh Istriju neotme. Srětnuv putem više parobrodah i inih jadrenih brodovah i brodićah, te dotaknuv Provinj, Almag, Poreč i druge primorske istrianske gradove dovèršismo o četiri sata pod večer čarobni ovaj pregled, usidrivši se kraj zaklona s. Karla u Tèrstu. Dva sam dana boravio u Tèrstu. Tèrst je u velikom ono, što Rěka naša na malom: tèrgovačko-pomorski grad, i ništa drugo. Ovdě ćeš naći šećera, kave, cacao, papra, soli, ulja, jabukah, naranačah, novca, svašta; samo duševnog života nětraži, jer ovaj je sasvim ugušen tèrgovačkim materializmom. Ovdě svatko za svojim poslom, za svojom tèrgovinom ide, a za drugo mu nije stalo. Věkoviti štropot, kuka i buka na kraju i na moru, prenašanje robe krajem i morem, dolazak i odlazak brodovah, lica i nošnje svakojakih narodah; sjaset ljudih po ulicah, osobito na Corsu i okó mora — to ti je spoljašni lik Tèrsta. Varoš je inače lěpa i snažna, ali nova i bez strogo znanstvene i historičke zanimivosti. U Tèrstu sam vidio cèrnogorskoga knеza s povorkom slavnih cèrnogorskih sokolovah. Treći dan o šest satih jutro parobrodom „Venezia“ odoh put Mletakah. Putem sam se sastao sa svakojakimi ljudi. Ovdě bijaše Inglezah, Francuzah, Talijanah, Slavjanah i drugih ljudih. Divio sam se osobito gospoji jednoj, koja je rodom iz Filadelfie u Americi, te u družtvu svoga supruga putuje već deset měsecih po Europi. Gospoja ova je baš znanstveno izobražena. U razgovoru s mladom ovom Američankom osvědočio sam se, da se nježnja ćućenja osětnog ženskoga sèrca mogu s ozbiljnimi znanostmi lěpo u sklad dovesti Dok su se druge krasotice o modi i kojekakvih inih izpraznostih razgovarale, i željnim okom dvornike po brodu tražile; ona je svoj putopis čitala, i sada ovoga sada onoga šta opitavala i bilješkami svoj putopis umnožavala, kasnije, kad je uzkolebano more slabe žrtvice zapadnih europejskih krasoticah poměšalo; kad su se gizdelini kojekuda prikvačili, a gospoje pod krov spremile, da odole muci, koja ih je popala; smiono i mirno šetala se je Američanka po krovu, i bilježila nadalje svoje opazke. Upravo o pódne stadě parobrod pred kneževskom palačom (palazzo ducale) u Mletcih. Netom se brod kraju primaknù, već vidiš kako mu se gundule bez broja približavaju, koje uz malu naknadu putnike na kraj prenose.

Tri sam dana boravio u čarobnoj ovoj varoši. Tri godine bi trebalo u njoj boraviti, kad bi čověk htěo pregledati i kao što treba razsuditi sve umětne i znanstvene dragocěnosti, što ono se u Mletcih nalaze. Neima ovdě palače, neima městanca, koje nebi imalo zanimivosti za čověka izobražena. Jedan večer na Markovoj piaci, jedan večer vožnje po velikom vodovodu (canal grande) u Mletcih, bogata i obilata ti je nagrada za sav put, trud i potrošak iz Varaždina do Mletakah. O umotvornih i znanstvenih starinah i znamenitostih kojih bez broja imade, neću ni da progovorim. To ću jedino kazati, da je malo koja palača u Mletcih, koja nebi imala toliko zanimivosti, koliko sadèržavala nauke, koliko historia regum Hungariae. A spomenici ove pověstnice i sada još ovdě stoje. Najizvrstnijih umětnikah umotvore ovdě bez broja nalaziš. Svaka palača, svaka cèrkva je gotovi museum. Rěčju: *Venecia je ne-*

Digitized by Google

roš, koja jedanput vidjena svakomu može dovoljno hrane i nauke dati za čitav njegov život.

Četvèrti dan odoh željeznicom put Padove, Vičence i Veruhe. O devet satih bijah u Veruni. O jedanaest satih po prilici odputovah kroz Bresciu i Bergamo u Milan.

Milan je velika i lěpa varoš. Najznamenitija je cèrkva sv. Karla Boromea. Petsto godinah se na cèrkvi ovoj gradi, a jošte ni danas nije ba ne... gotova. Najglasovitiji umětnici, kipari, slikari i drugi, u svako su doslikah imade ovdě k veličanstvenom ovomu spomeniku umětnosti. Kipovah i Osim kamena, mramora brda. A cèrkva sama iz bělog je kamena sagradjena. drugi uresi daju ovoj cèrkvi osobitu nevidiš Bezbrojni tornjevi, kipovi i

Neprijazan milanski zrak mahom drugčije ju od svih drugih odlikuje. rina. Bèrzovozom stigoh u Turin drugi dan jutro o pet satih dalje put Tu-

Turin je veoma lěpa i ugodna varoš. Medju svimi gradovi, što ih putem vidih, neima para Turinu, što se tiče pravilnosti i urednosti. Od sěvera k jugu jednako se proteže lěpa i široka ulica Dora grossa. S jedne i druge strane ju krase jednolične palače tako, da gotovo jednu od druge razlučiti nemožeš. Ova je ulica pram zapadu i izhodu proséčena mnogimi ulicama tako jednako, da od jednog do drugoga kraja vidiš. Isto tako svi tèrzi su pravilni i krasnimi spomenici nakićeni. Javni zavodi zaslužuju pozornost putnika. Kraljevski je dvor veličanstven iz nutra i iz vana.

Kada sam se Turina nagledao, i o svačem se opitao bio, podjoh četvèrti dan bèrzovozom dalje pram zapadu. Prěk Privoli, Suze i Chambery za dva dana dodjem u Lyon. Putem sam prešao bèrdo Cenis po krasnoj cesti, što ju početkom ovoga věka sagradi umětni i poduzetni duh velikog Napoleuna. Sa visine ovog bèrda je veličansteni vidik. Pram izhodu vidiš bogatu Italiu i njezine lěpe gradove; pram zapadu obèrtnu Francuzsku; pram sěveru visoke alpe s Montblancom na čelu; pram jugu na daleko medjuzemno more. Uzduž ove ceste mnogo ima postajah, gdě su priredjena pristaništa za putnike. Na vèrhu je samostan i vojeni stan. Sišav s bèrda dodješ u savojske doline. Ovo je sardinska Švajcarska. Tu ima visokih bèrdah, lěpih brežuljakah, ugodnih i čarobnih dolinah. Svakim korakom predstavlja ti se očima drugi preděl. Ovdě vidiš, gdě se potok bistro i umiljato romoneći po zelenoj dolini vijuga; ondě opet, gdě se s visokog bèrda štropotom niz pećinu voda ruši. Gradovi, sela, seoski stanovi ponaměšteni su po svuda. Chambery je savojski Solnograd. Kod Beau-voisin prešav u Francezku, drugi dan, kao što rekoh, prispiem u Lyon. Lyon je najveći grad u južnoj Franciji. Obèrt i tèrgovina ovdě cvětom cvate. Bezbrojni parobrodi plove uz i niz Sonu i Ronu. Svaki čas odlaze i dolaze povozi po željeznicah. Onaj dio grada, što je na ravnici na obalah Sone i Rone je veoma lěp i ukusan; mostovi, Laisi i ulice su lěpe. Ovaj dio grada, što je na brežuljcih, ima ulice stèrme i uzke. Ovdě je věkoviti štropot, dim, i nesnosna para, štono dolazi iz mnogobrojnih svakovèrstnih tvorinah.

Drugi dan odplovih parobrodom uz Sonu put Macona i Chalonsa sur la Saone. Plovba ova, koja trajaše odpet satih jutro do podne, vele je ugodna. S obe strane rěke šire se na daleko plodovita polja. Sada ravnicu izměnjuje brežuljak, gdě loza glasovitim francezkim vinom obilato plodi, sada

Digitized by Google

opet vidiš pomno obradjenu njivu, a nèšto dalje lèpe šume, koju Francez čuva kao oko u glavi; a i netreba mu svoje šume kèrčiti i bataliti dok smo mi Hèrvati tako mudri, da svoje šume pustošimo, te dèrvo u Francezku i kojekuda izvažamo i tako sami siromaštvo na se vučemo.

Ondè tik rèke vidiš razkošne perivoje, gdè pod sènkom cvatuća stabla uz vatrenu Francuzkinju m'adac zatravljeni sèdi, i od miline skladnu pèsmicu uz zvučnu guitaru pèva milosnici svojoj. Parobrodi gori i doli plove. Grad do grada, selo do sela. Nu sela su ova lèpša i urednija i čistija od mnogih gradovah naših. Svako selo je s drugim brègom rèke mostom sazidani tano. Mostovah ovakovih ima mnogo. Nu mostovi ovi svod nas biva. Kuda ko, da ih nemože nabuknuta Sona srušiti, kao pòplavah ovdè ni nemože biti. sam proplovio svagdè je uredjena rèka. prešav mnoga sela i gradove, dospèsmo o

Tako lèpim. da Saone. Lèpa je ova i ugodna varoš, koja znatnu tèrgovinu s Parizom i s Lyonom tèra. Ovdè se uvèk stari parobrodi pogradjuju i razgradjuju.

O tri sata poslije podne odosmo željeznicom put Pariza. Kroz mnoge gradove: Dijon, Sens, Tomerre, Fontainbleau i ostale stigosmo o jedanaest satih večer u Pariz. Krasota okolicah, neumorna radnja francezkog poljodèlca, obèrt u obće i radinost, tvornice i tèrgovina svuda su kod kuće.

Eto me na svèrsi moga puta, pomislih skočiv s kolah; eto me u Babilonu devetnajstog vèka. Najprije diviti se moradoh veličanstvenoj kolnici, koju težko jednim pogledom pregledìš od jednog do drugoga kraja. Ovdè ima ljudih i po danu i po noći, ne na stotine već na hiljade. Kako izidjoh iz kolah htèdoh po običaju predati svoj putni list nu redarstveni činovnik vidiv ga mahom mi ga vrati, i na pitanje moje: jedali ga moram dati vidirati, odgovori mi, da sada mogu cèlu Francuzsku proputovati, bez da ikog šta pitam. Ovako mi je odgovorio redarnik odmah kako sam na francuzsko zemljište stupio. To ću jedino ovdè mimogred kazati, da su Taliani i Francuzi vavèk čitali hèrvatski tekst u mojem putnom listu, i većinom izgovarali na glas ime „b a n“. Mnogi su me pitali za raztumačenje raznih stvarih — a osobito ove poslèdnje rèči.

Stupiv u pèrva kola, koja nadjoh, te kazav kočijašu, da me u srèdinu grada vozi, prešav bezbrojne ulice, dodjoh u ulicu „Rue Croix — des petits — champs Hôtel Baillif.“ Ropot kolah mi nedade nikako do poslije po noći zaspati. Isti ropot nas već u jutro o 5 satih probudi. Mahom pogledam na okno. Bože mili, kolika tu vèrva ljudih i kolah, vriska i vika, da čovèk tik govorećega čovèka nerazumije! Za čas se opravih, te sišav doli u kavanu pitah kave. Eto ti mahom na mramornom stolu najprije novinah bez broja punih nezrèlom i povèršnom razpravom iztočnoga pitanja. Odmah zatim eto ti na stolu mlada masla i povèrtnice, pa kave. A ja dina mi, po francuzko-inglezkoj povèrtnici, putru i kavi. Sve naopako ide, pomislim, pa zašto se nebi i povèrtnica s maslom i kavom jela?

Dozvav kavanara pitah ga za put, koji k Tulerijam vodi. Pošto mi to razloži na kratko, krenuv hitro kao u najružnijem poslu put tuileriah dodjoh za čas na široki tèrg. Ogledam se naokolo. Ondè pram zapadu vidim palaču.

Digitized by Google

pred kojom izčezavaju sve druge. Ja tamo. Malo dalje vidim, gdě vèrvi svétin izpod velikog svoda. Za tinji čas eno i mene ondě. Kad ja unutar, eto me vrěd veličanstvenog tèrga naokolo, koliko okom vidiš, veličanstvenom palačom zatvorena. Opitam ondě stojeća oružnika, koji mi uljudno odgovori, da je to carski dvor ili Tuilerie. Ovdě sam počeo pregledati Pariz; i dovèršio ga.

Budući sam bio naumio boraviti osam danah u Parizu; to sam si razdělio vrěme kada ću kamo ići. Uzevši obris Pariza zajedno s opisom grada i onih njegovih znamenitostih razměrio sam vrěme prema prostorom tako, da sam podoro sve pregledao u šest danah. Od pet satih u jutro do jedanaest satih na večer tu nebijaše počinka, osim četvèrt sata za oběd. Večeri sam dakako pro[illegible]o ponajviše u kazalištih i na javnih šetalištih osobito u elisejskih vèrtih i boulevardih. Kako sam mogao odolěti tolikomu hodu, to neznam. Na večer bio sam poněšto trudan; ali onda tekar kada sam kući došao; jer prije mi nije na um palo trudnu biti; dok sam mogao na boulevardih, elysées, ili kazalištu gleda francuzke krasotice.

Sada bi [illegible]d bio, da ti opišem Pariz; nu, da tri dana i noći pišem, nebih opisati mogao polovicu onoga što sam vidio i ćutio u ovom Babylonu. Na kratko ću ti kaza veličanstvo, umětnost, ukus i sjajnost je ovdě u izobilju prosipana. Kuda s[illegible]o okom kreneš, svuda vidiš slavu, diku i veličinu naroda francuzkoga. Živi [illegible]doci toga su: javne sgrade, palače, cèrkve, kazališta, slavoluci, zvonici, sp[illegible]nici, tèrzi, ulice, obale na Seni, qais-i mostovi, šetališta, jednom rěčju sve

Svake ruke čov[illegible] nadje ovdě dovoljne hrane, bio on stoicus ili epicureus. Onomu davaju [illegible]ane lěpe bezbrojni znanstveni i umětnički zavodi, spomenici; a ovaj ima [illegible]ě takovih zabavah, kakovih će badava tražiti ma gdě drugdě. Ta na prime[illegible] jedna sama gostiona ili kavana u Parizu, glede ukusa i krasote više valja, [illegible]o sve bečke skupa uzete. Jedan dućan parižki više valja glede ukusa od [illegible]ih bečkih. A Beč je ipak Beč.

Još bi mučnije bilo [illegible]ati život francuzski. Ovdě je neprestana vèrva světine. Premda je Paris nei[illegible]ran; ali kada si ondě, rekao bi da je svaka ulica glavna; jer po svuda du[illegible], tèrgovina, vèrva i tèrka ljudih. Najveća ipak množina se vidi na quais-u [illegible]raj Sene, na boulevardih i osobito večeri u champs elysées. Na ovom pos[illegible]jem naći ćeš najviše ljudih zato, što pruža svakoj vèrsti ljudih svakojakih zab[illegible] po danu i po noći, Ovdě ima bez broja: gostionah, i kavanah i sva[illegible]rstnih zabavnih zavodah. Sve je pako to uredjeno ponajvećem ukusu i sja[illegible]ti. Ukusa ima tu svakojakoga u svačem, počamši od francezkog do k[illegible]kog i japanezkog styla. Kada sam pèrvi put večerom vidio elysejske vè[illegible]plivom razsvětljene, osěćah se prenesena u čarobne one vèrte, koje sam [illegible]da čitao opisane u knjizi „Tisuća i jednu noć“. Ja mislim, da će Elyse[illegible]rižki i boulevards — osobito kada mi na večer razsvětljeni tisućami i tisuć[illegible]světiljkah plivnih i kada se krasotice parižke, opravljene, po najnovijem [illegible]su na tisuće po njih šetaju ganuti i mramorno sèrce i maštu razpaliti u [illegible]ladnijem čověku.

Čemu sam se ovuda — osobito u P[illegible] čudio, jest uljudnost francuzka. Ma koje vèrsti čověka, počev od naju[illegible]ijega gospodina do poslědnjeg poslenika, zamolio šta ne samo da ti toga uzkr[illegible]eće, već će se osobitom něka-

Digitized by Google

kovom pripravnošću susrèsti s tvojom željom. Tako su i gospoje. Rèčju: osvědočio sam se o galanteriji francuzkoj.

Posětiv zadnji dan svoja boravljenja u Parizu, Versailles i Saint Cloud, odoh slědeći dan željeznicom put Strasburga. Ničemu se nisam čudio u svom městu toliko, koliko francezkomu duhu i jeziku, koji je ovdě zavladao svim. Čudio sam se tomu tim više, što je němački narod izobražen, i što imade bogato književtvo.

Čuo sam da je k tomu mnogo doprinèla ta okolnost što je francuzki ezik poslovni.

Varoš ova vidi mi se mèrtva, mozda zato, što sam se iz Pariza vraćao. I ovdě ima koješta za viděti. Na zvonik Strasburžski popo sam se jedino stoga, što je navišji na světu. Pogledao sam cèrkvu, uru, ava města, spomenike. Medju poslědnjimi vidio sam spomenik Kutnohorskoga.

Prevaliv zatim Rajnu dodjoh u Kehl u badenskoj velikoj kneževini. Odavde željeznicom stigoh u Baden. Kupelji ovděšnje tol zmamenitost podadoše ovomu městancu, da amo dolaze ljudi sa svih strana světa. Našao sam ovdě Rusah, Inglezah, Francuzah, Taljianah i drugih. Sva je kuća tako rekuć hotel. Tu ćeš naći i hôtel ruski i francuzki itd.

Varoš je lěpa, a osobito čista. Zabavni su pako vodi takvi da bi mogli u samom Parizu par adirati. Probaviv ovdě jedan , nauživ se dobra čišta zraka, te osvědočiv se napokon, da amo dolazi de i jedva dio gostiuh radi zdravja a drugo radi zabave — ponajviše radi vr lomne igre — odoh put Calsruha.

Ova varoš će tek postati lěpom, kada se dogradi ono, što je osnovano Odavle prěko Stuttgarda dodjoh u Ulm. I ovdě am pregledao cèrkvu gotičku. Po savětu dvojice bečlijah povirio sam p bro u vèrčić bavarskog piva, koje ima državno-statističku znamenitost.

Iz Ulma prěko Dunava predjoh u Bavarsk Odavle sam bèrzovozom (slagao sam, jer sam se vozio sa svojimi bečlijan ekakvim ulmskim kasnovozom pram istoku da kako) drugi dan prispio u gsburg.

Augsburg je prostrana i lěpa varoš. bito su lěpi i ukusni vodometi. Ovdě sam se opet sastao s onom Am ankom, s kojom sam se spoznao putem iz Tèrsta u Mletke. Ona je dol iz Monakova. Reče mi medju ostalim, da se je težkim sèrcem razst s Mletci; a Monakov da joj se nedopada, jer da je pust. Pošto bi joj atko — opisao svoje putovanje i na njezino zahtěvanje pripovědao, nešto o joj domovini težkim doista sèrcem se razstadoh s ovom izobraženom gospo

Iz Augsburga odoh železnicom Monakova. Nigdě se putem nisam tako hitro vozio kao što ovdě. To v omu pripisati, što je železnica ravna i jednaka. Za četiri sata stigosm Monakov.

Odmah, kako udjoh u Monak padoše mi na um rěči Američanke. Gdègdě samo po širokoj ulici opazih ěkojega čověka. Nova varoš je inače lěpa; nu u svemu se vidi, da neim va ukusa. Mnogi se vide pokusi naimarstva; nu odmah opazuješ, d mar nije dokučio svoje prave svèrhe: hlědo sagraditi palaču, a stvori s veliku sgradu bez prava stila i ukusa. Svim sgradam fali ono, što Tal kaže: un certo non so che. U ostalom vrědno je svakako dogledati p kelku, glipoteku, kraljevski dvori Bavarija.

Digitized by Google

Iz němačke ove Atine odputovah bèrzovozom u Solnograd; drugi dan stigoh onamo. U ovom gradu i njedovoj okolici ima osobitih naravskih znamenitostih. Grad i okolinu ukrasila je priroda osobitom někakvom romantičnosću. Vodometi i svakojake ine vodene pritvore vrède pogledah. Do tri dobra sata ima do vèrhunca ovděšnjega brda, što se Geisberg zove, odkale je lèpi vidik. Pomisli brate, tomu vidiku za volju išao sam tja do vèrha. Nu ti znaš, da ima ljudih, koji rado po zraku idu — a ne koji leću. Odanle odoh bèrzovozom put Linca. Varoš mi se ova dopadè. Drugi dan odplovih parobrodom „Radecki“ put Beča.

Prèdèl putem s obe strane Dunava je doistine čaroban, osobito gdè Dunav teče medju visokimi bèrdinami i zelenimi brežuljci. Sela, gradovi, i ine po obali podignute ukusne sgrade mogu oku ugoditi. Ovim putem sastao sam se s dvojicom Slovakah, te se s njima porazgovorih. Poslije podne dodjoh u Beč.

Beč mi se ni najmanje nedopada. Ima doistine u njem velikih i lèpih kućah, nu neima na njih pvava umětnička ukusa. Bedemi Bečki i ravnica naokolo grada (Glacis) je oku ugodna. Pošto bi ovdè boravio tri dana, i posětio Schönbrun i druga znamenitija města dodjoh željeznicom kući.

Eto ovim sam ti kratkom opisao sav svoj put. Oprosti, što to nisam obširnije učinio, šta ćeš. Drugom prigodom možda, kada budem imao kad, opisat ću ti obširnije pojedine prizore.

To ću ti još kazati, da me nigdè nisu dèržali ni za Slavjana ni Hèrvata; dapače, kada sam kazao, da sam Hèrvat, nehtědoše mi věrovati. Pomisli brate najviše me dèržaše za Ingleza, za. Taliana Němca; jednom sam i Američanin bio. Prigodom jednom vožahu se s menom u Němačkoj dvè bavarske birševsterice; ove se prepanuše, kada im rekoh da sam Kroat. I to je dobro! Ja sam nègde čitao slèdeće rèči: „I popoli disprezzati hanno del mondo avvenire“ (Narodi prezreni imati će budućnost světa).

Na kratko kazat ću ti još nèšto.

Premda može čovèk iz knjigah i novinah sve saznati i predstaviti što se ma u kojoj strani světa, nalazi; premda zemljopis i pověstnica odkrivaju čovèku svu prošastnost i sadašnjost světa to ipak putovanjem tekar postaju zanimiva ona, koja je čovèk čitao i učio; putovanjem stopèrv dobivaju sva ova praktičnu vrědnost.

Ja doduše nisam baš najgorji ni geograf, ni historik ni statista; jer sam nèšto čitao i čitam osobito u ovih strukah; nu kazat ću ti pravo: sve što sam dosele iz čitanja poznavao, čini mi se kao u snu vidjena, pošto sam to sada svojima očima motrio. Dà, ja bi rekao, da kada čovèk znade samo iz čitanja ona, koja su izvanjskim ćutilom podvèrgnuta, ova kao u snu samo vidi. Sanjarska mu ova mrena padne s očiuh putovanjem i ličnim pregledavanjem stvarih.

Ja mislim da se inglezka praktičnost ima najviše pripisati putovanju Inglezah. Ja mislim, da svi narodi europejski skupa uzeti šalju jedva toliko putnikah po světu, koliko sama Inglezka. Čudnovata ova dèržava došla je k slavi i veličini svojoj najviše svojom praktičnosću. Praktičnost pako crpi ponajviše iz neprestanog putovanja

Ja barem nisam putem prošao kuta, gdè nebi gdèkojeg Ingleza našao. Rèčju, ja sam osvědočen, da putovanje bistri um, daje izkustvo, i probudjuje u

Digitized by Google

čověku osobiti značaj. Značaj ovaj mi se vidi nepreplašna někoja postojanost, koja osobito Ingleza odlikuje.

Putovanje radja u čověku osobiti něki osobni ponos i zadovoljstvo. Čověk, koji malo dalje u svět poviri, neće za sveto pismo dèržati sve što čuje, makar dolazilo ex tupode. Mi u prostoti svojoj mnogo koješta dèržimo za gotov novac. zašto Inglez i Francuz neda ni pare. Mi u ravnodušnosti svojoj (koja tik s gluposću medjaši) od susědah svojih kao gotovu i dozrělu stvar primamo koješta, koju oni sami nisu jošte od Ingleza i Francuza dobro naučili. Budalu ćeš najlaglje poznati po tom, što se svačemu divi.

A to je upravo najveća naša narodna slaboća, da u svakoj blebetuši vidimo gotova proroka.

Kad k nam dodje čověk ma koje struke on pred nama paradira kao mudra glava dočim je kod kuće bio izpod osrědnjosti. A govorilo se šta mu drago, vlada i vladat će uvěk pametniji, učeniji i mudriji.

Inglez i Francuz cělim gotovo světom moralno vlada; jer je mudar, pametan, izobražen, jer putuje. —

Ove i ovim slične misli rojiše mi se u glavi tečajem cěla moga putovanja. Koliko i koliko putah sam saželio, da svaki moj izobraženiji sunarodnik barem poněšto izvan domovine poviri.

Koliko i koliko putah sam osudio zlosrětni onaj običaj, kojim mladež naša potrati lěpi novac kroz godinu u igri, kavanah, kèrčmah i drugih koje kakovih izpraznostih bez da bi to koristilo ni njoj ni narodu. To je dapače jedna izmedju pèrvih nesrěćah naših.

Mladi naši ljudi imaju ponajviše po pet — šest — sedam — osam — i devetsto forintih na godinu; neka se okane zlih někojih običajah, koji nedonose ni duševne ni materialne koristi — koji se nemogu ni pravom slasti nazvati, Neka se okane, velju, ovih obićajah, pa će viděti, da će im koncem godine preostati koji suvišak, kojim će moći putovati barem sto miljah od krunovine. To će koristiti njim i narodu.

Sada hoću da dovèršim; inače kazati ćeš da hoću pedagogizovati. To ti je prava nesrěća naša. Ja ništa tako vruće neželim, kao to, da bi naši mladi ljudi ove moje rěči onako primili, kao što mi iskreno izlaze iz dna ganute duše.

Kratka pamet modne gospodične.

(Malena šala.)

I.

Gospodična Matilda Kokočeva dosta je krasna děvojka, veoma ugladjena (kao što naime sama o sebi misli) i jako bogata, kako opet drugi, a najviše mlada gospoda, scěne. Ovim nije toliko stalo do lěpe Matilde, koliko do njezina trećega uresa. Ona je iz reda onih děvojakah, koje su srećom odredjene za baštinice bogata strica, komu gorki udes nedopusti dugo živěti, pak koje se tim imenom služe kako trèba. Gospoja Kokočeva, Matildina mati, takodjer dobi baštinom od muževa strica dosta velik imetak, pa tako gospodič-

Digitized by Google

ni Matildi nepreostà ništa drugo, već udat se za kakva plemenita muža. Često ju polažahu mlada gospoda, ona življaše u samoj razkoši, a mati se radovaše, što kćerin[illegible] masota toliko mladih junakah za sobom vuče, nemisleć na jake zlatne magnete.

Vrěme bijaše obědu, Matilda se jednako zabavlja gledanjem sa prozora. Na to dodjè k njoj mati: „No Matildo, kako ti se dopada gospodin Dragutin Z.?“ — „Ali majko!“ govoraše kćerka zapréčena važnim poslom; „nemući me više takvim pitanjem — pijanica je! — premda je krojač.“

„Nu bogat!“ nastavi mati. „Kod njega ćeš biti za céloga života dobro oskèrbljena, on te tako ljubi!“

„Znam majko,“ reče Matilda pocèrljenivši. „Ja ipak neću da sam žena majstoreva, — ta ja se za svoje novce mogu — o moj Bože! — ja se mogu dobro udati.“

„Neznam, mila Matildo! nu pazi, da se neprevariš.“ Sklima mati briznom glavom, i ostavi kćercu samu

„Kako je to luda miso, da ja budem krojačeva gospoja!“ govoraše gospodična. „Ja bi sgoréla od stida!“ Na to se otvore vrata i u sobu stupi Matildina prijateljica.

„Ah, moja draga! kako je to zatečenje milo, da si mi zdrava ljubezna Klarice!“ klikovaše Matilda smějuć i cèlivajuć se s Klarom. „Dobro došla — htèla sam ti nèšto kazati.“

„A što takova?“ upità Klarica sèdajuć na sofu.

„O svom zaručniku!“ nasmijà se Matilda.

„Srètna si Matildo! pa kako ti se dopada?“

„Majka hoće, da idem za Dragutina Z., a ti me dèržiš za srètnu.“

„Ta Dragutin je dosta lèp, da se dèvojka unj zaljubi, ima dosta imetka.“

„Zaboga, ti govoriš tako, kao što i mati. Moj Bože! ta on je rukotvorac! — Nego pusti to, hodi — da se malo sprodjem i oporavim od tih nevoljah.“

„No ići ću,“ privoli Klara, pošto joj nastajaše u takvu razgovoru dugo vrěme.

Drugi dan zahvali se mati gospodinu Dragutinu Z. na ljubavi prama kćeri, primetnuvši, da je Matilda jošte premlada za udaju, i tako je kćerca bila opet slobodna.

II.

Tjedan danah moglo je minuti odkada je Matilda hvalila Bogu, što ju oslobodi od gospodina Dragutina Z. I doista bi gospodična veliku žertvu prinesla na žertvenik ljubavi, da se uda za njega!

Brat gospodične Matilde misleći o tom pripovědaše sestri o svojem veselom saučeniku, tako, da je gospodična izjavila želju poznati ga.

„Brate budi tako dobar, nagovoraj ga na to, da nas pohodi,“ moljaše Matilda; „vrěme je tako dugo, a on će učiniti milosèrdan čin, ako nas razveseli.

„No sutra ću ga dovesti; on te je nèkoliko putah vidio, pak si mu se veoma dopala i načinio je na tebe pèsmu.“

„Dakle je takodjer pèsnik i piše romane?“ pitaše gospodična Matilda. „Nalažem ti indi za dužnost, da me s njim upoznaš, rada bi toga čověka poznala.“

Digitized by Google

Drugi dan predstavljen je gospodični Matildi i njezinoj materi g. djak. Obědvě opaziše, da je veseljak i bavljahu se s njim dosta dugo.

Gospodinu djaku nedopadè se toliko gospodična, koliko i gospodične, piti i jesti bijaše dosta, a to mu se naravno dopadè. — Gospodinu [illegible] nemogaše zadosta napripovědati, kako je srětan, što ima tako prijaznu i ugladjenu sestru; materi laskaše uzvisujuć kćerinu krasotu; a gospodični je dvorio, što je bolje mogo: pravio dosětke, sastavljao pěsme, pisao priče, u kojih je gospodična bila glavnom osobom, pa tako bijaše od svih ljubljen. Pak kako bi si inače mogao pribaviti ljubav tako izpraznih ljudih? — Što dalje sve se više gospodinu djaku to dopadè, on radje sědjaše kod gospodične, nego u školi, gdě suhimi usti slušaše učenost gospodina učitelja, a sada pěvaše pěsmu: „Hej, sa sa tralala la!“ misleć si pri tom: „Petre sad se dèrži, tu je dobro!“ Od toga vrěmena město da ide u školu, činjaše kod gospodične Matilde pokušenja, da ju kako izprosi, da postane njegvom ženom.

Trajaše to něko vrěme, a gospodin djak izmisli si govor, kojim bi svoju ljubav prama gospodični Matildi najlěpše izrazio.

Bijaše večer, tmica nastadè u sobi, a naš junak bijaše kod gospodične na sofi kao i drugda. Mati otide, pa tako ostaše sami. „Danas ili nikada!“ govoraše u sebi kašljuć i pripravljajuć se na taj ljuti boj. — Primivši gospodičnu za ruku:

„Draga gospodično“ počè, dočim joj vruću ruku stiskaše i upèrto u oči gledaše „odkada Vas pèrviput opazih, ćud mi se proměni, miso svoju ravnam na Vas i već dugo željah, da Vam kažem, kako Vas goruće ljubim.“

„Ha, ha, ha! u istinu?“ nasmija se gospodična. „Dakako, pěsnici se bèrzo zaljube. Nu Vam moram reći, da ste premladi za ljubav. Ah moj Bože! kakva je to ludost!“ te ustavši od njega počè se šetat po sobi. Mati se opet povrati i time je daljni razgovor prekinut. Gospodin djak, prevaren u svojoj nadi, uzdajuć se tvèrdo u zlatne čase, otide, ali se u duhu zaklè osvetom gospodični Matildi.

„Nu dobro je,“ misljaše si, kad je već bio na ulici i kad je k sebi došao. „Šteta za vrěme, što sam ga uzalud potratio. Gèrdo sam osramoćen, ali ću joj to naplatiti!“ — Nebijaše žestoke naravi kao něki ljudi, koji se za volju prevarene ljubavi oběse, ustrěle ili utope; već podjè jednom u najbližnju kèrčmu, da pri čaši piva izmisli strašnu osvetu. Premda je bio silovito odbijen, nu sasvim tim, nemareć za to, pohadjaše gospodičnu. O ljubavi nebijaše već nikada ni spomenka, a kad je već počeo prijašnje pozorište zaboravljati, dovedè k njoj někakva mladića.

„Evo, krasna gospodično,“ govoraše joj s naočarima, „predstavljam Vam gospodina Lavoslava T., svoga prijatelja i slušatelja pravah u trećoj godini.“

„Dobro nam došo; molim, izvolite sěsti gospodine T., ja Vam hvalim,“ obrativši se k djaku; „što ste našu mirnu domaćinu počastili osobom gospodina T.“ — Gospodična Matilda motraše u gospodinu T. ugladjena čověka i pozvà ga, da ju u buduće pohadja.

III.

„Kako ti se dopada gospodin T,“ upità gospodična Matilda svoju prijateljicu Klaricu. „Jest to vèrli junak, zar nije istina? — ta izobraženost i ugla-

Digitized by Google

djenost govora, u tom daleko stoji za njim gospodin Dragutin Z., pa bèrkovi — moj Bože — kako mu se lèpo pristoje.“

„Lèp je i ljubavi vrèdan mladić; a što je?“ upita Klarica.

„Ah, moja draga, pogodi.“

„Nu kaži mi to.“

„Jest slušatelj pravah, pa to već u trećoj godini. Takva sam si nèšto želèla; sada sam uvèk vesela.“

„Ti si s mužem veoma srètna,“ govoraše Klara.

„Ne tako jako,“ odgovori Matilda tobože hladno kèrvno, ali njezinoj izpraznosti ugadjaše to laskanje. — „Ah, da, bila bi ti skoro zaboravila nèšto kazati — mila Klarice! Onaj ti bijaše jučer veoma bojazljiv! veoma bojazljiv, kad me je za cèlov uprosio. Ha, ha, ha; nesmèm ti toga kazati; jer bi mogla šta o meni pomisliti.“

„A ti?“ upita zacèrljenivši se Klara.

„Ja? — ah, moja ljubezna, zašto mu ga nebi dala.“

„Doista, doista, mi smo ženske s toga gledišta veoma slabi stvorovi.“

„A on bijaše sasvim tim cèli večer veseo, i to jako veseo.“

„Bez dvojbe ga je taj cèlov razigrao,“ našali se Klara.

„Ala sbijaš lakèrdije!“ zagrozi joj se pèrstom gospodična Matilda.

Gospoja Kokočeva unidje u kabinet vodeć sa sobom gospodina T.

„Gospodine T.! vi poznate bez dvojbe moju prijateljicu gospodičnu Klaru R?“ pitaše Matilda po običnih pravilih razgovaranja.

„Dakako, imadoh već prije srèću sa gospodičnom u jednoj sobi boraviti,“ nakloni se veoma udvorno gospodin T.

Gospodična Matilda izidjè, da vlastoručno donese štogod gospodinu T. dok odpočine; jer se je jako utrudio, dokle je do trećega kata došao, a mati se zatim pripravljaše, da mu nèkakva velevažna pitanja predloži.

„Oprostite što sam tako slobodna,“ počè poslije kratkoga svakdanjega razgovora; „gdè stanujete gospodine T?“

Gospoji Kokočevoj moramo ovo pitanje oprostiti; jer, kako je gori napomenuto, postà milostivom gospojom istom po smèrti muževa strica, a za svoje mladosti ništa neznadjaše o obhodjenju s ljudmi, gdè je takvo smèlo pitanje u sadanjem smislu velik prestupak u ugladjenu svètu.

„Ja, milostiva gospojo? Ja stanujem u Spalenoj ulici pod brojem 74 u pèrvom katu. Moj ujak, doktor pravah u Beču, povèri me onamo na konak; jer s onim gospodinom učaše te misljaše, da će me ondè smatrati kao poznanca, i u istinu moram reći, da mi veoma dobro ide.“

„Tako, dakle je Vaš gospodin ujak takodjer doktor pravah u Beču?“ pitaše gospoja Kokočeva važno na Klaru pogledavši.

„Dakako,“ ogovori gospodin T. hladnokèrvno, „s toga me najviše nagovaraše, da učim prava.“

„Tako? — nu to je lèpo,“ kimaše mati glavom. Pak će Vas bez dvojbe, kad izučite, k sebi uzeti.“

„Najlaglje,“ odgovori gospodin T.

„Već ide Matilda!“ uzkliknù gospoja Kokočeva, „pošla je bila u drugu sobu, da pripravi potrèbne stvari za kasu.“

Digitized by Google

„Dakle molim gospodično Klaro, gospodine T., sědnite, već je sve pripravljeno. — Ah!“ uzkliknù primivši ga za ruku. „Šta Vam se dogodi, Vi imate na kraju na pèrstih žulje, od česa je to?“

„To je od žicah na kitari, draga gospodično!“ odgovori gospodin Ti. dočim mu pocèrljeniše uši. „Samo nèkolikoputah trèba igrati, pa odma, narastu žulji.“

„Ali je zato opet plemenito razveseljenje kod kitare,“ rečè gospodičnah „Molim dakle, izvolite sèsti.“

IV.

Nèkoliko tjedanah minù, à za toga doba dolažaše gospodin T. marljivo ka gospodični Matildi. Jednom bijaše krasan večer, te izjavi svoju goruću ljubav, a gospodična mu posveti cèlo svoje sèrce. — O bijahu to zaljubljeni ljudi: svaki večer sědjaše g. T. kod gospodične Matilde i sisaše med iz njezinih ka; ružice cèrljenih ustah, a gospodična je bila opojena radosti, što nemora uzet rukotvorca, nego što će postati ženom doktorovom; gospodin pako T. radovaše se, što će naskoro biti gospodin cekinah, snujuć kako će je najlèpše u svèt na pokušenje poslati.

Jedan dan, koji bijaše vèrlo lèp i možebiti najnesrètniji u životu gospodične Metilde, izidjè na šetnju. — Kad se sa prijateljicom svojom Klarom i sa svojim bratom najlèpše po maršećjem tèrgu u novoj aleji šetaše, na jedanput postadè tmično te iz oblaka počè padati gusta rosa. Žurahu se kući, hoteći kiši izbèći, nu ona bijaše još bèrža, te žureće se po Spalenoj ulici tako silovito zastignù, da su morali uteći u bližnju kuću.

„Ali, moja draga Klaro!“ rečè na jedanput gospodična Matilda.

„Gledaj, kamo nas slučaj dovedè, ta u toj kući stanuje gospodin T.“

Brat gospodične pogledà na broj, koji bijaše 74 i reče sestri:

„Idi Matildo! tko zna kako će jošte dugo kiša padati, pohodimo gospodina T., to će ga jako razveseliti.“

„Hodi,“ uztezaše se gospodična Matilda; što bi o nas ljudi rekli?“

„Ta gospodin T. ima svoju vlastitu sobu i ulaz,“ primetnù brat, „pak idete sa mnom; gospodin će T. biti veoma razveseljen.“

Nakon dugoga oklevanja privoli ipak gospodična, te tako podjoše do pèrvoga kata, da ljubovnika posètom razvesele. Na hodniku igraše se malen dèčak, kojega brat gospodične upità za gospodina T.

„Gospodin T?“ migaše dèčak s glavom, nemogu se sètiti. — Aha, sad znam tko je to! „uzkliknù nakon kratka razmišljanja; izvolite ili ovuda naproti onim vratom, mladi gospodine!“

Gospodin K. pokuca. „Unutar!“ začù se glas, koi nije nalično ničijemu glasu, nego gospodina T. — Vrata se otvoriše a — gospodična Matilda opazi svoga ljubovnika i zaručnika u cèloj njegovoj slavi sèdećega na postolarskom stolcu, gdè upravo učaše pravo škoranjah.

Kako je to strašno prepadnuće za gospodičnu! Sada vidè žice, koje gospodinu T. načiniše na pèrstih žuljeve, a gospodin T. gledaše taj žalostan posèt, kao da ga je grom udario.

„A ja ljubljah postolara!“ uzkliknù gospodična Matilda, te neznajuć što da radi, padè u nesvèst.

Digitized by Google

Što je mogo po prilici kazati gospodin djak doznav to pozorište? Smijaše i radovaše se, što mu je osveta pošla dobro za rukom, te pomisli: „Tako se naplaćuje izpraznost.“ —

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Dne 29. sèrpnja 1845 tekla je kèrv našinacah na ovdèšnjem Markovom tèrgu, palo je devetnaest rodoljubah kao žèrtve u čeljusti smèrti. Time su dovèršili borbu za narodnost svoju. Kosti ovih mučenikah narodnosti počivaju na groblju sv. Jurja, a svake godine ponavlja se žalostna uspomena nesretnoga dana zabilježena u povèstnicu našu kèrvavimi pismeni. — Prošloga petka dèržane su kod nas svetčane zadušnice za padše ove mučenike. U kapeli sv. Jurja tik groblja pokrajnikah služio je g. Veber zadušnice na godišnicu dana ovoga, te molio se za njih bogu i blagoslovio zemljicu cèrnu u kojoj počivaju. A u srèdini gradske cèrkve sv. Marka podignut bijaše mèrtvački odar, na odru cèrvena kapa i sablja, a medju kapom i sabljom vènac cvètni; oko odra dèvojčice bèle, a u njinih rukah lovorika slave. U cèrkvi si vidio Zagrebčane od svakoga stališa i dobe, gospodu od izbora, savètnike banske vlade i banskog stola, činovnike svake vèrsti, a na čelu svih pritomnih presvètloga podbana Lentulaja; kod oltara prečast. opata Pogledića, kaji je uz asistenciu ovèršavao žalostne obrede i molio se za dušu poginuvših na onaj dan boracah za narodnost našu.

Vèčna jim bila spomen u listinah povèstnicc slavenske!

— Tečajem ove nedèlje stupit će naš semljak g. A Striga pèrvi put na daske stališkoga kazališta u zl. Pragu. Česke novine, poimence i «Lumir,»koji zrèlo i strogo presudjuje pražke kazališne stvari, izjavio se je o njem s velikom, zaslužcnom, istinitom prijazni.

— Ovih danah izišle su trudom naših domorodnih gg. bogoslovacah dvè pripovèdke «Golubče» i „Starac Goranin« od Krištofa Šmid-a, što jih je prevelo kolo mladih rodoljubah. Ove dvè povèsti imaju se smatrati kao nastavljenje obljubljenih spisah Šmidovih, za mladež izdanih po istoj bogoslovnoj mladeži već prije nèkoliko godinah.

— Čujemo da će ilirska slovnica g. pr. V. Babukića iznositi 15—16 arkah i da će možda — ako Bog da! — izići još prije početka buduće skolske godine. Vederemo.

— Ako svèrnemo umom na to, da većja ili manja vrèdnost čovèka a po ljudih naroda visi u pravilu o izobraženosti njegvoj, — došao do nje budi mukom i naukom svojom, budi prijazniju kadšto obilnije darujuće narave: to čovèk gotovo nemože dovoljno cèniti svaku priliku, u kojoj mu biva moguće, da svoj duh ojači i obistri znanostmi a dušu oplemeni obrazujućimi umètnostmi Svatko će priznati, da su kod nas lèpe umètnosti ležale do nèko doba na ugaru, i da im zametku nije bilo ni traga, medju ostalim i u umètnosti glasbenoj. Zato radujemo se naprèdku naše mladeži obojega spola u družtvu ovdèšnjih prijateljah glasbe. Prošloga tjedna bili su pitomci zavoda ovoga javno izpitani u ovdèšnjoj narodnoj dvorani, razne učevne komade pèvajući i igrajući, a ovaj ponedèljak priugotovili su u istoj dvorani bi reć mali koncert izvodivši otranom u skupu, a stranom opet pojedini napose, različitih šest komadah, medju kojimi su nèkoji bili i potežji. To je bivalo pod predsèdanjem svètlog bana i banice, i u pritomnosti mnogih drugih prijateljah umètnosti glasbene i izobraženja mladeži. Pitomci su za ovo kratko vrèmc od 10 mèsecih dobro naprèdovali; odlikovahu se ovi učitelja g. Oertla, koji su na svom violoncellu s obzirom na njihovo doba i malo vrèmc napredovali vèrlo dobro. Kad se ljubav k umètnosti glasbenoj pèvnoj naukom učèpi već u dètinje sèrce, pa ovako naukom oplemenjena sèrca danas sutra uzgriju žarka čuvstva srètne ljubavi k stvari i umètnosti narodnoj; onda imat ćemo ako Boga da, i narodnih umètnikah, pèvačah, igračah, i izobraženo narodno obćinstvo — pa onda sigurno i narodno kazalište i u njem narodna predstavljanja.

Slavenske vèsti. Prošloga mèseca umrè u zlatnom Pragu jedan od najnadnijih mladih pisacah českih, Hinko Vesely, assistent kod nar. musea, rodjen g. 1825 dne 13. sèrpnja. Njegova se smèrt tim većma žali, čim se je od njegovih koje-

Digitized by Google

kud po časopisik i zabavnicih raztrešenih pěsničkih i prozajičnih proizvodah mnogi znameniti umotvor pěsnički za budućnost očekivati mogao. U rukopisu ostalo mu je još několiko pěsmicah i zanimivih ulomakah romana «Pytláci,» pripravljena za českí almanak, koji je naměravao još buduće nove godine 1854 tiskom izdati.

— G. Jelinek, vlastnik kamenopisnoga ustava u zl. Pragu izdavat će časopis sa slikami za doraslu mladež s naslovom: «Zlatě klasy,» što će ga uredjivati J. V. Rozum. Načelo «zlatih klasov« biti će prosvěta duha, oplemenjenje sèrca i obeseljenje misli madeži češke. U tu svèrhu priobćivati će ćudoredne ali uz to to poučne i zanimive pověstice i pěsmice, basne, zanimive i u životu svakdanjem znamenite pojave iz obsega prirodoslovja, lučbe, biljarstva, rudarstva itd. zatim putopise, naravopise itd. — Časopis ovaj počet će izlaziti početkom kolovoza u velikoj osmini na polovini arka, svake nedělje jedanput, a svakomu broju biti će pridana slika kamenopisna. Predplatu prima g. izdavatelj iznosi pako na cělu godinu 5 fr.

— Nj. veličanstvo poklonilo je udovi glasovitoga Jana Kollára 250 iztisakah dragocěnoga děla Kollarova »Staroitalia slavjanska« i nadarilo je cělu obitelj pok. pěsnika «Slavy dcere« dragocěnim briljantnim pèrstenom.

— Dne 7. sèrpnja slavili su u Petrogradu 57 god. dan narodjenja cara Nikolaja.

— U Banfy - Hunjadu u Erdelju našasta su kopanjem 232 komada starih srebèrnih novacah. Medju njimi našasto je mnogo dosad sasvim nepoznanih s napisom slavenskim i više poljskih a jedan naročito od god. 1517 s napisom: «*Moneta Magni Duc Litv.*»

Književnost. *(Slovenska)* U zlat. Pragu tiska se kod sinovah Bogumila Haase slovenska slovnica s priklopljenom pověstnicom slovenske književnosti i drugimi dodatci od revnivoga Antuna Janežića. — U Ljubljani izišla je kod I. Giontini-a njižica zabavna s naslovom «Bojtěk, ali pravljica od viteza v drevo vpreženega. Prijetno in kratkočasno branje. Z 1. jeklorezom.» Novice priporučuju ovu knjižicu svakomu s dva razloga: pèrvo, što nije duga, a drugo: što nije skupa. (Cěna joj je 6 kr.)

(Poljska.) «Bibliotheka Warszawska» za měsec sèrpanj sadèržaje medju ostalim slědeće članke: »Domaći život Jagielle» polag vladnih zapisakah od god. 1388. do 1417. od Aleksandra Przezdzieczkoga; — pèrvi spomenici jezika poljskoga, od Bielowskoga; — Kralj Lois. Ulomak iz děla «Jagiello i Jadwiga» od Szajnoche; — Pónoći u Skandinaviji těkom posliědnjega polustolětja. — O duh. ruhu u Danezkoj; — Pošteno plemstvo, pověst od Lava Kunickoga; — O vodovodih gradovah; osobito Varšave, od Ratyńskoga itd. — U Krakovu sad se osobita pozornost obraća na izdavanje knjigah katoličkih a izdavateljstvo njino nastoji oko toga, da čitateljem vazda něšto novoga dobavi. Upravo izišle su tri knjige; pèrva od njih jest: Usporedanje i broj biskupah kijevskih i Černihovskih sva kat. rimske cèrkve, od svećenika Sime Okolskoga, što ga je polag starijega izvornoga spisa u lat. jeziku preveo Valerijan Servatovski. Druga od ovih jest Ižyckoga prevod poznatoga francuzkoga děla svećenika Segara »Odgovor na predhuske duha vrěmena, katoličkoj cèrkvi nanesene" Treći pako od ovih spisah jest «Žywot blog. Andrzeja Boboli I. I, przez W. W. koji osim životopisa sadèržaje još i věsti o obitelji Bobolah od Niesieckoga.

Iz Varšave pisu «Času:« Nema dvojbe da je izdavanje knjigah poljskih u poslědnje vrěme u obziru typografičnom velik napredak učinilo. G. Merzbach, izdavatelj arkidělah evropljanske književnosti, ima veliku zaslugu, jer je ponajprije krasno opravljena i takodjer illustrovana děla u tečaj priveo te tako dobar ukus poveo. Doskora biti će sbirka pod naslovom «Skarbiec arcydziel pismienicznych« (t. j. sbirka najkrasnijih i najizvèrstnijih dělah raznih književnostih, prevedenih na poljski jezik) obogaćena novim umotvorom t. j. prevodom neumèrloga «Don Quixotae slavnoga Cervantesa. Prevod je izvèrstan i izražava osobitu karakteristiku stila a dèrvoreci biti će od jednoga izmedju najslavnijih slikarah, kojega preranu smèrt Francuzi upravo sada oplakuju. — (I češki prevod Don Quixota jest već gotov, samo mu još treba izdatelja. — No i taj će se naći!)

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Šablić**

Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to četvrtkom na celom arku. Cena mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvrt god. primerena je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 32. U četvrtak 11. Kolovoza 1853. **II. tečaj.**

Novi Ikar.

(Crtica ruskih običajah pod Petrom Velikim.)

Koncem sedamnaestoga věka za vlade Petra Velikoga živio je seljak Arhip Ivanov u selu, sto i petdeset vèrstah od Moskve udaljenu. Lětopisi nisu nam žalibože sačuvali ime toga sela. Stari Arhip bijaše udovac imajući tri sina, od kojih su mu dva starija već rano umèrla. Preostà starcu samo još najmladji; no i s ovim je bio razstavljen, jer nije nikada išao u grad, te bi svake samo nedèlje i svetca ostavio svoje selo, da sluša u obližnjem městancu Stojanovu svetu misu, a Emilijan, tako mu se je zvao sin, uvěk je u Moskvi stanovao, gdě je kano izvozčik iliti kiridjija živario. Ovdě si Emilijan nabavi kojekakva znanja, dapače do toga je dotěrao, da se je naučio manje ili više čitati i pisati, stvari koje je dosele za čarobije dèržao. A k dalnjemu razvijanju njegova znanja nisu malo doprinèli česti razgovori sa slugami sbojskojskoga samostana, koje su se kadšto poslužile njegovimi sanmi, da dovezu štogod sa sajma za slavjansko-gèrčko-latinsku akademiju, koja bijaše u ovom samostanu.

Emilijan je lěpu svotu novacah prištedio, s kojom se měseca travnja 1695. odputi u svoj zavičaj. Starac Arip vèrlo se obraduje sinovu dolazku, te se pèrva dva dana nije mogao dosta napitati o životu u Moskvi. Treći dan pozove ih na oběd zvonar ili panomar stojanovske cèrkve, koji je svoj imendan slavio. Obuku dakle svetačne oděće, sědu u tolegu i podju, kamo su bili pozvani. Zvonar ih dočeka na vratih svoje izbe, gdě se je već puno gostih sakupilo bilo.

„Kako je, Arhipe Ivanoviću?“ klikne zvonar, „ja sam već stao dvojiti, hoću li vas viděti.“

„Kako ste samo mogli pomisliti, da nas neće biti, Savo Patapiću? — Tà samo je jedan put na godinu vaš imendan,“ odvrati Arhip. „A sada dragi ćaćko, uzmite ovaj darak, pa oprostite što je tako malen.“

„To je suvišno, Arhipe Ivanoviću, sa svim suvišno; čemu da toliko trošite?“ reče zvonar, uzimajući iz seljakovih rukuh vrèću s pšenicom, i mećući ju na se. „Budite tako dobri, te bliže stupite, mi smo samo vas čekali.

Zvonar zatvoriv pšenicu u komoru, vrati se ka gostom, kojih je dvanaest sakupljeno bilo. Sědnu okó stola. Nećemo da opišemo jela, koja je pripravila Anuta, lěpa kći zvonara Save, da neuzbudimo u nevrěme tek kod svojih čitalacah, osobito ako budu ovo čitali koji čas prije oběda. Isto tako nećemo

Digitized by Google

da izbrajamo kèrčagah za pivo i rakiju, koje su tom zgodom praznili, niti naklonah, kojimi su se zvonaru klanjali.

Gazdu je pot probijao, kano sred lèta, a glave su njegovih gostih na skoro osètile dèlovanje pića.

„Zašto nepiješ, Ano Savična?“ reče nèki stari seljak, u modru kaftanu, i cèrvenoj košulji, zvonarevoj kèri, koja je prama njemu sèdèla. „Bacam ogledaj ovo pivo, te nam budi dobrim primèrom.“

„Hvala“ odgovori Anuta, „volim čistu vodu.“

„I ja“ reče Emilijan, napuni kèrčag vodom, te ga izprazni govoreć „U zdravlje svih lèpih dèvojakah.“

„E vala vèrlo je dobro pilo odabrao za svoje zdravlje“ reče rugajuć se nèki seljak iz Jaroslava, koji je bio težačkoga zanata, a ime mu bilo Filemun Pantelejić.

„Pijuć vodu nepostajemo ludimi“ odvrati Emilijan. „Dobri ljudi nekažu o meni: dèlo mu dosta donosi, ali se je za hmelj odviš pobrinuo.“

„Deder gledajte,“ poviknù Filemon,“ meni neće hmelj više škoditi, nego tebi. Moja se sèkira sjaje kano oganj: neima na njoj ni traga hèrdji; a tvoja su polja, ako se nevaram, obrašćena koprivom i korovom.“

„Promašio, promašio, prijatelju; sgadjao si gavrana, a sgodio vranu. Nisam ja težak, već imadem konjah, kojimi ljude i tèrgovinu odpravljam. Slučilo mi se je takodjer kadšto, da sam ljude na cesti natovario i kući ih odvezo. Možebit ću ti istu uslugu jednom izkazati.“

I to bezočniče?“ vikaše tesar, „da se nebojim, da ću častno družtvo uzbuniti, ja li te naučio mučati.“

„Manite se svadje, dragi prijatelji,“ reče domaćin. „Tko me ljubi, neka se pomiri. Bolji je zao mir, nego dobar rat.“

„Evo me“ reče Emilijan, „nezlobi mi, Filemune Pantejeliću.“

„Dobro ja primam mir, jer domaćinu godi“ reče bèrzo umireni tesar.

U prijašnja vrèmena bijaše ruski puk vèrlo naklon kod gostbah u mah preći s veselja na svadju, a od svadje na pomirenje.

I boljari bi se prije kadšto kod stola zavadili, i za istoga se obroka pomirili. Oni su rado utapljali svoje prijateljstvo u vinu.

Koji promatra ruske običaje, može još sada kod javnih svetkovinah i kod svih šetalištih ovaj potez u ruskom pučkom značaju opaziti. Često je vidèti dva zemljaka iduć iz kèrčme, gdè se nišu po sokacih, i nježno gèrle; a za mala stanu se prepirati, mèrzko psovati, a zatim odbaciv rukavice dodju i do šakah. Napokon vrate se u kèrčmu da pïju mirovnicu.

Ali ovo prirodjeno nagnuće nije bio jedini uzrok prepirke medju Filemunom i Emilijanom. Anuta, panomareva kći, sèdjaše naprama oba mladića. Bila je porad lèpote slavljena u cèlom mèstancu. Oba su ju ljubili, oba su odlučili prositi ju, no jedan je u drugom kod stola upoznao svoga takmaca, i ovo je upoznanje u čas probudilo u njihovih sèrcih medjusobnu mèržnju. Pa da još velim da je ljubav slèpa? Ja bih naprotiv rekao, da posve jasno vidi, jer je Emilijan i Filemun upoznao umah u svom drugu takmaca, dočim panomar i drugi gosti nisu mogli pogoditi uzrok njihove svadje, premda su oči na njih izbuljili.

Po obèdu legnu svi spavati, jer su običavali onda ovako raditi, moće-

Digitized by Google

biti, što su naši predji često i proti običnoj navadi, prisiljeni bili poslije jela leći. Okrěpivši snom svoje snage, izidju domaćin i gosti na polje. Jedan od njih izvuče rog iz čizme, drugi uze balalajku u ruke, a Anuta i někoje mlade děvojčice uzevši se za ruke zaigraše kolo, pěvajući pěsmu: „Neprobudi me lěpi mladiću.“ Kad su pěvale: „Gle, děvojče je veselo,“ Anuta se stavi u srědinu kola, podupre se obima rukama o bokove, obori lěpe oči na tla, sve goste uzhićuć věštim plesom. Sad zapěvaše děvojke: „Pleše, miže svom ovčaru.“ Onda mižuć zovne — svog otca.

„Što ti je palo u glavu, hrano moja?“ reče Sava, panomar, koji je, bi reć, nahramljivao, „kako da ja s tobom plešem! Hodi Emilijane, pleši ti š njom, okladio bi se, da si tomu pravi věštak.“

Ovo govoreći uze Emilijana za ruku, te ga povede u kolo.

Emilijan se pooholi, ... izvadi rukavice iz žepa, i kapom okrenu na krivo. Tělo mu čvèrsto stajaše na lěvoj nozi, a desnom udaraše o zemlju po taktu pěsme; tada zapleše rukama, pa podje igrajuć prama Anuti, koja je po malo uzmicala, i stidno glavicu odanj odvraćala. On se je pako smělo okrenuo na drugu stranu, pogledao ju nježno, i rukom ju k sebi vabio.

„Pleše kao sam djavo,“ reknu šapćuć někoji gosti. Sad se nije mogao Filemun dulje uzdèržati, izvadi rukavice, prodre u sredinu kola, i načini nékoliko prisadakah.

Nijedan nije uzmicao svomu takmacu, i oba bi borioca jamačno na městu ostala, da nije pěsma i ples prestao.

„Živili junaci!“ zavikaše jednoglasno gosti. Poslije plesa su igrali garelku: Emilijan uhvati Anutu, i čitavoga se dana nisu mogli razstaviti. Medjutim je Filemun prestao igrati, pošao k panomaru, doveo ga na stranu, i bez svakoga mu je okolišanja rekao, da želi ruku njegove kćeri.

„Nepromišljaj dugo, što ćeš odgovoriti,“ zaključi Filemun, „jer me nepoznaješ tek od danas. Znadeš, da imam posve novu kuću, više kravah i konjah, znadeš takodjer, da mi nije nikad kesa prazna, što ćeš više? Težko ćeš boljega zeta naći. K tomu ću ti, samo kad budeš jednom moj svák, častnih odlikovanjah nabaviti.“

„Kako to?“

„Ajde, hoću da ti něšto kažem, što snujem, samo o tom nikomu ništ nekazuj. Ima tomu měseca svibnja tri godine, što sam bio na perejaslavskom jezeru. Tudě vidih čudnovatih stvarih. Savo Patapiću! Naš se je otac, car Aleksejević vozio na ladji. Bože moj čudne li stvari! Ova bi malena stvar išla na lěvo na desno, s větrom, proti větru. Tad pomislih: nebi li čovèk načinio ladju, koja bi izpod vode išla, i poput galebah uměla roniti?

Kako bi to cara, našega otca uzradovalo. Od tada o ničem nisam drugom mislio, i napokon stvar pronašao.“

„Jeli moguće?“

„Jest, věre mi! Načinio sam ladjicu i jučer ju na vodu stavio. U ovaj par je na malom jezeru, koje odovuda vèrbe i brěstovi zastiru, znaš tamo iza hrežuljka. Sakrio sam ju, da nebaci tkogod zla oka na nju. Učinit ću pokus njome, pa ću se bacit caru pred noge, koji će me milostmi obasipati, a znaš, da će mi tada lasno biti tebe učiniti glasovitim mužem. Daj mi svoju kćer, pa ćeš biti drugi, dà i pèrvi djakon kod dvorske crkve.

Digitized by Google

Kud ti pamet, Filemune Pantelejiću? ta nisam ja ni ovdě nesretan. No gdě ti je ladja, zar je nije moći viděti?

„Neimaš li zla oka?

„Nikad nije nikomu škodilo.“

„A naši gosti? što da uradimo? nije pristojno, da jih ostavimo.“

„Istina je,“ reče něšto zamišljeno panomar; no bèrzo se domisliv nastavi: „Znaš li što? Filemune? Poškropi svoju ladju solnom vodom, tada budi uvěren, da joj neće ničije oko naškoditi, i cělomu ćeš ju družtvu moći bez pogibeli pokazati.“

„Jok! na to se nemogu osloniti.“

„Strašivice, čuj dakle: ako se tvoja ladja utopi, i opet na vodu izadje, pošto je tako daleko pod vodom odplivala, koliko smo mi od gostih odaljeni, to će još danas posao gotov biti, te ćeš dobiti moju Anutu.“

„Je li zbilja? mogu li se na to osloniti? Daj mi dakle soli, ja ću ići napred, a ti s ostalim možeš za menom doći.“

„Umah ću opet k vam doći, dragi prijatelji,“ reče panomar idući s Filemunom u kuću po sol. Garelka igra je medjutim prestala, a Emilijan pustiv ruku Anutinu, približi se otcu, i moljaše od njega blagoslov za ženitbu s panamarovom kćeri.

„To je lěpo, sine moj dragi,“ reče starac, „ti dobro misliš; ta što i jest živiti kano promak? Děvojče je lěpo, ti ju možeš hraniti, i tako blagoslovio mi te dobri Bog! Ajdmo k Savi Patapiću, koji je, čini mi se upravo u kuću otišao.“

Na dvorskih vratih sretnu Filemuna, koji je s vrećom sa solju tèršao. Emilijan podje s otcem u sobu, gdě je još panamar sol u škrinju zatvarao.

„Jeste li vi, moji vrědni gosti? Tražite li mene?“ reče ulazećim, „vadeći ključ iz lokota, koji je visio o škrinji.“

„Tebe tražimo, Savo, kano što veliš imamo s tobom posla,“ odgovori Emilijanov otac; „nismo li stari prijani. Ti imaš tèrgovinu, a ja sam kupac; hoćeš li da tèrgujemo?

„Kako? Zar sam zbilja našao kupca? No ti ipak znaš — da je hroma.“

„Hroma? Što veliš, Savo Patapiću! Nije li malo prije bèrže tèrčala od svih drugih?“

„Kakve mi čudne stvari pripovědate od kojih ja nisam ništa vidio. Zar da je dakle zbilja izlěčena? Ta živinski ju je lěčnik, koji ju je dosele lěčio, ostavio. Tko ju je izveo iz staje?“

„Iz staje? Ta bèsa o čem govoriš Savo Patapiću?“

„Mislim, da o svojoj cèrnoj kravici. Već odavna sam ju želio prodati, al nije bilo kupacah.“

„Mi se, brate nerazuměvamo, ja sam govorio o tvojoj kćeri.“

„O mojoj kćeri? pa što se š njom sbilo?“

„Hoćeš li ju mojemu sinu za ženu dati?“

„Vèrlo bi me veselilo, da bih mogao tvoj rodjak biti, Arhipe Ivanove,“ odgovori svetčano panamar gladeć si bradu, „i dnše mi, žao mi je, da si prekasno došao.“

„Dakle je već s drugim zaručena?“ reče Arhip.

Digitized by Google

„Skoro kao da i jest. Ti si moj stari prijatelj, zato ću ti sve kazati kako se stvar ima.

Sad mu pripovědi panamar sve, što mu je tesar kazivao.

„Znati će taj zaručnik, što će reći moja pest," vikne Emilijan, kad je panamar dovèršio; „ako te pako nada mami, da ćeš biti caru predstavljen, Savo Patapiću, to ti zadajem poštenu rěč, da ću ti ja to isto učiniti; Filemun nije nikada bio u Moskvi, a ja sam ondě živio; vidio sam cara, kano što tebe vidim, upravo ovako iz bliza! Kako je milostiv! Sretnuo sam ga jednom na uzku mostu, pa me je svojeručno batinom udario; mislim, da me dobro poznaje."

„E dobro, Savo Patapiću" reče panamar, i ti bi mi mogao u svem po ćudi biti, ali kako da zadanom rěči krenem?

„On se s tobom malo pošalio, Savo Patapiću" reče Emilijan, „kako će on do cara?"

„No, ako mu svoju ladju pokaže, pa ako bude car zadovoljan njome."

„Dà tesar će imati što čestita! car ima puno ladjah."

„Ali takove ipak neima. U ostalom vidit ćemo, no ipak moraš priznati, da bi pravo čudo bilo, da se ladja utopi i opet na vodu dodje."

„Neka bude," reče Emilijan živahno, „što stojimo ovdě? Mi moramo te viděti, i kažem ti, pljuni mi u obraz, ako opet na vodu dodje."

„Proreći se doduše ništa neda," reče Emilijanov otac. „Konac dělo krasi, no ako ostane ladja na tlih, što onda, Savo Patapiću?"

„Sad sam opet gospodar svoje volje, i netrebam da svoju rěč dulje dèržim; evo pogodbe! — Sad k jezeru; mislim da je već sve pripravljeno."

Izadju dakle iz kuće, da idu k jezeru, i pozovu takodjer druge goste, da idu š njimi.

Emilijanovo je sèrce glasno kucalo, i bio je vèrlo znaličan viditi ladju, o kojoj je njegov udes visio.

Napokon dodju do jezera. Malena se šalupa s jarbolom i jadrom ljuljaše amo tamo po valovih. Bijaše providjena pokrovom i s obadvě su se strane vidjevale dèrvene cěvi predstavljajuće topove, kojih su ušća zatvorile malene okrugle daščice, čim se je uže povuklo, koje je na fari učvèršćeno bilo. Na dnu je bilo više otvorah, kuda se je imala voda upustiti.

Filemun opaziv medju znaličnici Anutu i njezine družice, pomakne kapu u vis, uze uže u ruke, i pozdravi gledaoce.

„Sad možeš početi, Filemune Pantejeliću," reče panamar, „ogledaj de svoga ronca."

„Može biti hoćeš, da sědneš na ladju," upita Filemun, „ja sam ju tako uredio, da je moći posve udobno na njoj biti, pa i pod vodom."

„Hvala ti Filemune Pantejeliću, ja nisam nikad rado vodom putovao, kamoli pod njom, bože sačuvaj!

„Neboj se, ja ti jamčim, da se nećeš utopiti."

„Koga je volja, da sědne na nju?" okrenu se směsec panamar ka gostom. „Ladja je lěpa" no svi su mučali.

„Ja sam rad na nju sám sěsti, no moram naravno uže dèržati," reče Filemun, „pa buduć da nitko neće, to ću ju praznu pod vodu pustiti."

Digitized by Google

Svi su oči upèrli na Filemuna i njègovu ladju. On povuče uže; sa velikom praskom zatvoriše malene daščice ušća topovah s obe strane ladje, koja je počela malo po malo tonuti u vodu.

Tisućvèrstni se uzklik začù: Kako čudnovato! zavrče jedan; gospode, budi volja tvoja! opet drugi; gledajte, samo se još pokrov vidi! Sad ga neima! Ladja je pod vodom!

Pooholo smota Filemun kraj užeta i baci ga u vodu za ladjom.

„Zašto si bacio uže?“ klikne panamar.

„Zašto,“ odgovori upitani, „da nebudete mislili, kad ladja gore dodje, da sam ju gore dovukao.“

Prodje ura; uztèrpljivost gledalacah stane malaksati.

„He, hoće li na skoro što biti?“ čulo se je odasvud.

„Samo se još malo uztèrpite, samo trenutak još,“ umirivao je Filemun izčekivajuće.

Emilijanova je radost a zabuna Filemunova rasla u jednakoj mèri sa vrèmenom, koje je prolazilo. Tako biva često i kod važnijih poslovah, da jedna te ista okolnost u sèrcih od dva čovèka posve protivna čuvstva pobudjuje, nakoliko je jednoga ili drugoga osobni dobitak ili gubitak s tim skopčan.

Na jedan put zaori glas: „Gledajte, gledajte, eno je, gdè dolazi! u istinu ladja izlazi!“ —

Bèrzo pogledaju svi na jezero, ali su samo okrug viděli, koji je na povèršju vode sve veći bivao, a riba ga prouzročila, htijući zraka lapnuti, i roneći opet na dno.

Kod toga uzklika je Emilijana leden znoj pošiknuo, dočim je Filemunovo lice od radosti sèvalo; no kad je okrug sve veći bivao, pa napokon izčeznuo, onda je prolazio kod jednoga strah, kano kod drugoga radost.

Sada mine gledaoce uztèrpljivost, koja je samo mučno tako dugo uztrajala.

„Dokle ćemo još čekati,“ govorahu medju sobom. „Sunce već zalazi, a ovdè u sumrak baviti nije dobro.

„A zašto nije?“ upita Filemun.

Neznadeš li, da ima u jezeru duhovah?“ šaptne tihom panamar.

„Što, duhovah, jeli istina?“

„Jest, bez dvojbe.“

„Nečudim se dakle, da mi ladja neizadje. Jamačno ju kakav duh na tlih dèrži.“

„Skoro da bi věrovao,“ reče poluglasno nèkoji izmedju gostiuh, upirući bojazljivo uči u jezero, „čini mi se, da sam gavrana na ladji vidio, kad je tonula, ili bolje, nije bio gavran . . .“

„Tada netrebamo, da dulje čekamo,“ klikne Filemun, „radò se je u nju sio. Běžimo odavle, što bolje možemo.“

Gledaoci, prekèrstivši se, běžahu bezobzirce. Jedini se Emilijan nemaknu, već pograbi panamara za ruku, pa mu prišaptne:

„Daklem je posao gotov, Savo Patapiću?“

„Pusti mi koji čas, da promislim, Emilijane Arhipiću,“ odgovori od straha problèdèli panamar, kušajući mladoga, neuztrpljivoga prosioca naprèd

Digitized by Google

maknuti.“ „Ta moram si kćer upitati, kako joj se dopadaš. A ja mislim, da neće takova mladoženju, kakov si ti, odbiti.“

„Što vraga, kakova mladoženju?“ vikne Filemun, koji se je po malo do njih dovukao, i njihov razgovor prisluškivao. „Je li pošteno drugome zaručnicu otimati? A ti, Savo Patapiću, jesi li zaboravio na svoju rěč? To nebi bilo od tebe lěpo.“

„Na što se ti tužiš? — Naš domaćin nije ti svoje rěči zadao,“ reče sèrdito Emilijan.

„Govorim li s tobom?“ reče Filemun zlovoljno.“ Hodi, Savo Patapiću, umiri se, sagradit ću drugu ladju, baciti se caru pred noge, i popeti tebe do visokih častih.“

„Ala!“ klikne Emilijan, „pa kako ćeš ti to početi? Duše mi car ima dosta ladjah, pa neće za tvojom propitkivati; uz to mogu ja isto tako svoga tasta do častih popeti, kano ti, hvastaoče!“

„Šuti, luda glavo! Kako ćeš se ti samnom ogledati?“ vikaše zažaren Filemun. „Neslušaj ga Savo!“

„Pa, ako je samo do toga stalo,“ nastavi Emilijan, koji je sve žešći bivao, „to ću ja čudo pronaći, da će mu se sva Moskva diviti. Careva milost mi neće takodjer onda uzmanjkati, pa ako hoćeš Savo Patapiću, da budeš poddjakonom kod dvorske cèrkve, a ono ti ja svojom glavom jamčim. No, hoćeš li mi dati Anu Savičnu?“

„To nemože, i nesmije da bude! Neslušaj ga, ti moraš mene uzeti za zeta!“

Panamar je gledao sad jednoga sad drugoga takmaca, ni rěčce negovoreći.

U velikoj se nevolji nadje. Činjaše mu se, da su oba prosioca jednako zaslužna. Obećanje jednoga i drugoga, da će mu město poddjakona kod dvorske cèrkve iziskati, tako je poticalo njegovo častoljubje, da nije znao gdě stoji.

„Nesvadjajte se, dragi prijatelji,“ reče konačno, „vi ste me sa svim smeli.

„A gdě smo, za Boga? Bože smiluj nam se, duh nas je zaveo. Gosti odošo kući, a mi uprav protivnim putem u polje! Doista neznam, gdě mi glava stoji.“

„Komu od nas daješ napokon svoju rěč?“ upita Emilijan.

„Mislim, da meni, Savo Patapiću,“ kličè Filemun, „ta vidiš, da te ovaj hvastalac želi prevariti.“

„Bože moj, u kakvoj sam nevolji,“ reče panamar, pograbiv obiem rukama glavu, kano da se boji, da će ju izgubiti, „pustite, molim vas, da se osvěstim. Isti kralj Salomun težko bi tudě odlučio. Čujte! — To mi je poslědnja rěč: — Onaj će biti mojim zetom, koji iznadje takovu čudnu stvar, koja će našega otca, cara, obradovati.“

„Stoji!“ kliknu Emilijan i Filemun.

Oba mladića, uzevši budućega tasta pod ruke, odvedu ga u kuću, gdě su ih odavna gosti čekali. Bilo mu je viděti, da je posve iznemogao, jer je u velikoj smeći zaboravio opomenuti svoje vodje, da nahramljuje, te da nemože tako bèrzo ići. „Dvorska cèrkva, dva zaručnika za moju kćer! Bože, kako je to čudnovato!“ mèrmljaše ulazeći u sobu.

(Dalje drugi put.)

Digitized by Google

Toplina u dahokrugu i na povèršju zemlje.

Od Franje R —

I.

Komu od nas poznato nije, da bez topline nemože ni zivotinja, ni bilje uspěti u svojem razvitku? da razno razměrje topline uzroči razne proměnbe glede gustoće i sadèržaja pare, u vedrini dahokruga? da se odavle radjaju větar, rosa, oblaci, kiša i nepogoda? Pojavi oti toli su važni, da su bili kadri jošte u najdavnija vrěmena glasovite prirodoslovce potaknuti, da postavljeno pitanje točnije prouče. Njihova izkustva priobćit ćemo na kratko, da nam padnu na korist.

Tko želi hod topline u dahokrugu proučit: valja, da dobar toploměr oběsi na prostom zraku, i to na takvu městu, da ga ni větar, ni dažd, ni sunčani traci nesmetaju u dotičnih pokazih. U tu svèrhu imade visěti u višini 8—10 stopah nad zemljom, na sěvernoj strani, oddaljen několiko stopah od stěne, da njezina toplina ostane bez upliva na stanje njegovo, — najbolje i najsigurnije će to postići, ako ga osěgura papirnim ili dèrvenim zastorom.

Ovo predpostavivši ima svaku uru stanje toploměra zabilježiti, svotno proračunati, svotu kroz 24 razděliti; ovako moći ćeš saznati „srědnju toplotu dana.“ Isto možeš laglje postići, ako čitaš stanje toploměra kad god uzhtieš; nù umnoži ga brojem, koji označiva: koliko je prošlo satih medju prošlom i dojdućom opažnjom, te svotu dobljenih proizvodah kroz 24 razděli. Svota iz srědnjih toplotah svih dnevah měseca, razděljena brojem njegovih danah, pruža nam „srědnju toplotu měseca“ — uprav tako, ako svotu srědnjih toplotah svih měsecih razdělimo kroz 12, postignut ćemo „srědnju toplotu čitave godine.“

Pristupimo sada k istoj stvari.

Naša zemlja po vlastitosti svih tělesah — jer u svemirnom prostoru stoji slobodno, — izžarivanjem svedjer gubi toplinu, te bi bez sveudiljnog nadoměšćivanja iste s vrěmenom tako ohladila, da bi morao svaki život na njoj prestati. Sunce je onaj izvor, koji joj izgubljenu toplinu nadoměšćiva, dočim joj šalje ne samo zrake, koje ju razsvětljivaju, već ujedno i takove koje ju ugrěvaju. Ovo ugrěvanje je tim jače, čim više dotična tělesa rečene zrake upajaju (absorbiraju.) Zato buduć cèrna tělesa više sunčanih zrakah upijaju, cèrna se zemlja prije ugrije, nego li koja druga; i zato je cèrna oděća toplija nego světla Odavle ujedno slědi, da iste sunčane zrake raznovèrstna tělesa razno ugrěvaju.

Različno ugrěvanje zemlje nevisi jedino o raznovèrstnosti njezinih tělesah, nego i o položaju sunčanom t. j. o raznom pravcu, kojim se tělesa sukobe sunčanimi zrakami. Ove imadu prije kroz dahokrug proći dok do zemlje dopru. Čim gušći je zrak, čim više je vodenom parom, maglom i oblaci napunjen, tim manje sunčanih zrakah propusti do zemlje. Uprav tako slabije su zrake, što kosije na zemlju padaju. Odavle opet slědi, da čim se više kut, koji zrake povèršinom zemlje ili dotičnih tělesah, približuje pravomu kutu, tim veću imadu moć. Zato zrake, koje ověsno (senkrecht) padaju, tope najjače. To je uzrok, što vino na stèrmih brežuljcih bolje uspěva, nego li u ravnini, što se sněg najprije tali.

Odavle svaki lasno uvidèti može, da radi različnoga pravca, kojim sunčane zrake d a n j u na zemlju padaju, razna jest dnevna toplota.

Digitized by Google

Dugotrajno izkustvo o tom predmetu uči:

a) Da toplota postigne stanoviti najveći (maximum) i najmanji (minimum stupanj; nu onaj čas, kad ovaj stupanj postigne, mĕnja se ipak dnevice.

b) Najniže stoji toploměr oko 20 hipovah pred sunčanim izhodom; jer noćju gubi zemlja toplinu sve više izžarivanjem, i priobćivanjem bližnjemu zraku; dok izhodeće sunce neprepréči taj gubitak i neumnoži toplinu — a najviše, zimi medju 12—1 satom, a lĕti oko 2 i 3 po podne. Da nije o podne, kad sunčane zrake ovĕsno padaju, najveća toplota, uzrok je, što one kasnije takodjer, kad sunce već pada, tako moćno dĕluju, da prirastak na toplini, što ga svaki hip prouzrokuje, nadvisiva gubitak. Zato raste toplota dotle, dok prirastak s gubitkom jednak nepostane; zatim pada toplota svendilj.

c) Toplota u vrĕme sunčanog zapada jest skoro ujedno srĕdnja toplota dana.

Kad bi staza, kojom se zemlja kreće bila istotečna (parallel) sa polovnikom (aequator): tad bi sunce kroz čitavu godinu jednako na zemlju dĕlovalo, te bi (bar iz toga gledišta) nestalo svake proměne u srĕdnjoj dnevnoj toplini. Nu rečena staza nagnuta je naprama polovniku; zato dĕluje sunce na zemlju različnom moćju u različito doba, te se srĕdnja dnevna toplina godinom mĕnja. Proměnba ota visi o podnevnoj višini sunca i o dugotrajnosti dana. Duduć ove dvĕ oline po svoj zemlji nisu jednake, nego vise o položaju mĕsta naprama polovniku t. j. od njegove zemljopisne širine, zato slĕdi, da je godišnja proměnba u toplini različna u različnoj zemljopisnoj širini. Glede granicah, u kojih proměnbe ote bivaju u pódnevnoj visini i dnevnoj dužini, a time u godišnjoj toplini, razlikujemo pet zemaljskih pojasah (zona) naime: jedan vrući, dva umĕrena, i dva studena; četiri poslĕdnja dolaze u sĕvernoj i južnoj polutki. Strogo dakle mogu se na tri reducirati, izmedju kojih pĕrvi (vrući), leži medju polovnikom i obratnikom; drugi (umĕreni) medju obratnikom i polarnim kolobarom (polarkreis), a treći (studeni) medju polarnim kolobarom i medju polom.

Da vidimo dakle na kratko godišnju proměmbu u toplini u pojedinih pojasih.

a) U svakom izmedju obadvuh vrućih pojasah vidi se sunce bar jedanput na godinu uprav u nadglavniku (Zenith) t. j. na onoj točki nebeskoj, gdĕ se upravnica (linea recta), koju si čovĕk mislimice potegne od noguh kroz glavu, sudari s nebeskim svodom, dočim najmanje pódnevna visina pod polovnikom iznosi 66½°, a na skrajnoj granici uz obratnik 43°. Kad je sunce u nadglavniku, onda osovljeni predmeti neimadu sĕne. Upravo tako malene su proměne u dužini dnevnoj; pod polovnikom su čitavu godinu dan i noć jednaka (svaki po 12 satih), proti obratnikom mĕnjaju se, nu pod istimi obratnici najduži dan ima nĕšto prĕko 13 satih. — Ota velika poludnevna višina imade za poslĕdicu silnu vrućinu tako, da srĕdnja toplina pod polovnikom naraste do 24° R. Polag izkustva u sĕvernoj strani od polovnika raste srednja toplina od sĕčnja do travnja ili svibnja, a onda pada do lipnja ili srpnja, zatim opet raste do rujna; na što do sĕčnja pada. — Cĕla godina dĕli se u suhu i kišovitu dobu. Evo prevelike mudrosti stvoritelja! Uprav kada se sunce o pódne najviše podigne, te vrućinom bilju smĕrću prĕti: naoblači se nebo, silni dažd pada, tutnja i uepogoda plaši čovĕka i zvĕrad, a uplašenomu oku za kratko

Digitized by Google

vrěme ukažu se zelene bašće, nakićene poljane voćem, kakvim samo polovnikovo podnebje roditi može. Nedažđi dakako neprestano, dapače izhod i zapad sunca obično jest vedri, nu rědko koji dan prodje bez kiše.

б) U uměrenom pojasu nijedno město nevidi o podne sunce u svom nadglavniku a višina sunca o podne tim većma je oddaljena isti dan od nadglavnika, čim oddaljenije je dotično město od polovnika; dakle čim veća je njegova širina. Odavle slědi, da isti dan na onom izmedju dviuh městah ,bit ća manja toplina, kojega je veća zemljopisne širina. Dužina pako dana u sěvernoj uměrenoj polutki raste od 21. prosinca, na koji dan je noć najduža, a dan najkraći [1];) na 21. ožujka dan i noć je jednaka; zatim raste dan, te na 21. lipnja je najduži a noć najkraća; odavle on pada a ova raste do jednakonoćja na 21. rujna. U južnoj polutki biva protivno. Kod polaznikah vidjeva se sunce nad obzornikom u vrěme najdužeg dana čitavih 24 satih, a u vrěme najduže noći ostane 24 s. nevidljivo; svagdě drugdě dan i noć jest kraća od 24 s. a duža od 13 satih. — O razvoju topline u uměrenom pojasu, tečajem godine uči izkustvo:

1) Proměnbe godišnje u toploti veće su nego u vrućem pojasu. To prouzroči znatne proměmbe u ustrojnom světu; s toga i razlučivamo četiri dobe. U zrakoslovnom smislu z i m a sačinjava: prosinac, sěčanj, veljača; — p r o l ě t j e: ožujak, travanj, svibanj; — l ě t o: lipanj, sèrpanj, kolovoz, — J e s e n: rujan, listopad, studen. Najmanja srědnjo-dnevna proměmba u toplini vlada u prosincu; zatim raste, a najveća je u travnju Sèrpanj je najtopliji [2]) a sěčanj najstudeniji měsec [3]); polag izkustva Medlerova cèrpljenog iz sravnjivanja tečajem 110 godinah na različnih europejskih městih učinjenih opazivanjih, vrěme od 16. sèrpnja do 10. kolovoza je najvruće [4]), a okolo 6 sěčnja je najstudenije [5]). Od 19.—22. sěčnja opet ostudeni [6]); te raznovèrstno raste i pada tja do travnja; odkad uredno raste. Najnepravilnija je zima medju 9—12 svibnjem, tako zvani, te južnomu voću štetljivi, Pankraćevi i Servatjevi dnevi [7]). Studen ova polag Medlera prouzrokuje i taljenje sěvernog sněga, na što zapadni i jugozapadni větrovi svoju toplinu okrate, a razhladjeni zrak na zemaljskoj povèršini od sěvero-iztoka k nam u srědnju Europu dolazi. U drugoj polovini godine toplina mirnije postupa osobito u rujnu. —

2) Uz vrući pojas proměna u toploti tečajem godine nije velika; prama točnikom se četiri dobe godišnje sve više opazivaju, dok zima nad inimi neugodnu poběđu neodèrži. Buduć da bliza polarnikah polag navedenih sunčane strake duže vremena na zemlju udaraju, ugriju ju često kano u vrućem pojasu. S toga okopne sněgovi na poljanah někom čarobnom bèrzinom, a bilje dozori divnom hitnjom; nu i zima je veoma studena, jer uz duge noći sunce nizko

---

[1]) Na novy rok o slepičí krok, na Tři Krále oskok dále, na Hromnice o hodinu více. Č. posl.

[2]) V červenci do košile rozděj se, a v prosinci po uši oděj se. — (Česk. posl.) (U sèrpnju do košulje razpravi se, a u prosincu do ušiuh opravi se).

[3]) Ciepły Styczen, požal sje bože. (polj.) — (Topao sěčanj da se Bog smiluje).

[4]) Jak ciepły św. Jakob, tak zimne Božie Narodzenie. (poljs.)

[5]) Трещи, не трещи, а минули Бъдокрещи. (rus.)

[6]) Imenu Ježiš — ke kamnum (peči) nejblíž. — Na dan obratjenja sv. Pavla: když je voda v' koleji, setřte v' žlabě ojědi· (česk.)

[7]) Pan Serbony dáli stromy. (čes.) — Не снимай кожуха до святого духа. (rus.)

Digitized by Google

stoji Tako skoči u Petrogradu toplota lěti do $26^{9}/_{10}$ °R; dočim padne zimi tako nizko izpod 0°, da tja do 31° (kao g. 1772).

3) Južna polutka je hladnija, nego li sěverna; jer ona imade više mora, a ova više kopna. U sěvernoj proteže se polarni led 9° od pola niže, a u južnoj 18—20°; gděgdě i dalje.

c) U studenom pojasu najveća višina sunca pod polarnici iznosi 47°, a pod poli samo $23^{1}/_{2}$; a najduži dan pod onimi 24 satih, a pod ovimi děli se čitava godina u jedan dan i jednu noć. Taj pojas ima samo kratko lěto s vrućeno poněšto sunčanimi zrakami; dočim dugotrajna oštra zima nepusti nicati bujnome bilju; dapače tvori neizměrne ledene poljane i brěgove, koji često 100 do 250 stopah nad vodom, a do 600 pod njom dopiru. Ledeni oti nasadi, kad ih sunce uzgrije, često se razpadnu, ili sdruže velikom silom, tè mnoga ladja, mnogi brodar medj njimi smèrt nadje. Tko zna, nije li ta sudbina postigla směloga Franklina? Dalje od 70° sěverne širine lěti takodjer rědko skoči toploměr nad smèrzište (Eispunkt,) a dalje od 79—80° sněg nikad se netali.

(Konac drugi put).

Kavkaski zarobljenik.

Pripověst od Puškina.

II.

(Konac).

Ti osěti, gorska děvo,
Sreću sèrca, slast mladosti;
Tvoj je pogled ognjem sěvo
Od ljubavi i radosti.
Na cělove mladca něme
U noćnoj se snebi tami,
Goreć njegom i željami
Zaboravi svět i vrěme.
Veljaše mu: zlato moje
Razveseli oči svoje,
Skloni glavu mojoj glavi,
Rod, slobodu zaboravi.
Kriti ću se s tobom rada
Duše caru, sèrca diko!
Ljub' me, ljubi; znaj do sada
Nepoljubi mene niko;
Nije nikad tihom noći
Čerkez smio cèrnooki
U odaju moju doći;
Sakrila sam plam žestoki
Nepristupoj u hladnoći.
Znadem, što će biti meni,
Da će otac, brat rodjeni
Tudjinu me prodavati,
Za što veću hèrpu blaga,
Za nemila za nedraga;
A ja ću si — smèrt zadati.
Čudni mladče čudnom silom
Za tebe sam pripojena;
Ljubim te i slasti milom
Duša j' s tebe opojena . . .

A tiho ju sužanj žali
Pogleda ju milostivo,
Žalost težka na nj' se svali
Što ga tako ljubi živo.
Muku muči najmučnija,
U prošlosti spomen tone,
Te mu jednom iz očiuh
Grad pregorkih suzah grone.
Kano zèrno ubojito
U sèrcu ga žacnu běda,
Pak děvojci na očito
Sva stradanja izpověda:
„Zaborav me: nikad nebih
Milovanja tvoga vrědan;
Nedangubi čas nijedan,
Traži mladca prama sebi.
Ljubavju će svom zaměnit
Moje duše zimsku slotu;
Věran tebi znat će cěnit
I krasotu i milotu;
Bit će cělov vruć u njega
Rěč ognjena a ne mèrtva:
Znaš, od mene radost běga,
Sèrce vene — strasti žèrtva.

Digitized by Google

Od ljubavi što 'š nesretne?
Što l' od bure nedospětne?
Ostavi me; a znaj toli
Da me s tebe sèrce boli.
Nesrećnice, zašto prije
Nevidjeh te krasne, tanke,
Kad razumĕh želje tije,
Sladke nade, nježne sanke!
Kasno sad je: svaka nada
Umiče se mèrtvu meni,
Slast odviknuh u nasladah,
Čut u njezi okameni . . .

Mèrtvim ustma muka to je,
Vruć ti cělov dočekivat;
Kad na očiuh suze stoje,
S milosti se neodzivat
Izmuči me odpor vèrli,
Duša čezne za sna duga,
Kad me tvoja ruka gèrli,
Bolnu dodje na um druga! . .

A kad tebi med cělovah
Oganj sèrca nježno gasi
I ljubavi bĕže časi
Bèrzo, bèrzo bez otrova:
Suze ronim u tišini,
I tad vidim kano na snu
Uzor sèrca moj jedini,
Sliku milu, dičnu, jasnu;
Nju si zovem, za njom sèrnem,
Něm sam, slĕp sam i nečujem,
U naručju tvome tèrnem,
Tajnu sliku prigèrljujem;
Za njom, za njom suze teku
Svud me ona věrno prati
I na dušu věk navrati
Muku težku, žalost prěku.

Ostavi mi muku uze,
Tužne misli na samoći.
Spominjanje, jad i suze:
Razpèršit ih nećeš moći,
Ljubila s' me; prosti muku . . .
Na praštanje — daj mi ruku.
Dugo žensku ćud negrizu
Od rastanka težki jadi:
Dugi časi, junak mladi,
Pa je ljubav druga blizu!"

Dĕvojka se zabezeknu,
Razkrivi se i leleknu;
Piždri u njeg sva bez kèrvi,
Pogledom mu sèrce mèrvi,
Dèrkće tužna, ko tèrstika,
A u rukuh ljubovnika
Ruka joj se ohladila,
Pritisnu ju težka sila,
Pak govorit tad okrenu:

„Rusu, Rusu, zašto, joj mi,
Srca tvoga ja nepojmih?
Zašt se tebi ja priklěnuh?
Malo tvojih na pèrsijeh
Od pokoja sladka sèrknuh;
Malo noćih blaženijeh
Pri tebi ih što omèrknuh.
Il će Bog ih još naměnit,
Il veselju kraj je momu?
Mogo si me mlad obsènit
Neuputnu, nepitomu,
Da si mučo od milosti,
Ljubav samo pričinjao,
Bila bi ti u nježnosti
Zasladila udes zao,
Bdila bi dok san ti traje,
Da užiješ mlad pokoja.
Ti nećede . . . No koja je
Ta prekrasna ljuba tvoja?
Ljubiš Rusu? Ljubim i ja.
Svaćam žalost, mir u uzi;
Prosti i ti mojoj tuzi,
Nezavrědĕh ni ja smija."

Mukne. Suza slědi suzi.
Jeca tužna i uzdiše,
Dèrkću usta, dušom pati,
Koljena mu obuhvati,
Jedva može danut više.
Zarobljenik rukom lakom
Podiže ju, pak joj reče:
„Ne plač'; sudbom isto takom
Na sèrcu me pečal peče.
Neozvà se duša duši,
Sám milovah i sám stradah
I ko plame dim utuši,
Tako sa svog ginem jada,
Mrem daleko s nemilošte,
Grob mi bit će ova tvèrdja
A na kostih kasno jošte
Izjedat će negve hèrdja . . .

Zvězde noćne potavněle,
Samo malo još se bĕle
Světlosnĕžne one gore.
Spušte glave, oč' obore,
Njih se dvoje múkom dělo.

Obilazeć od tad dvore
Sužanj ide sam po stazi,
Rujna zora bèrzo mine,
Dan za danom odilazi,
Noć za noći kroz svět plazi,
Za slobodom zalud gine.

Digitized by Google

Kad u gèrmu sèrna mekne,
Il kroz maglu deva skoči,
Prepane se, okov zvekne,
Kroz noć misli, kozak kroči,
O čerkeskoj radi glavi,
Roblje gleda, da izbavi.
Zovne . . . svuda muk je pusti
Glas se njegov odjekuje,
A čim zvěre glas taj čuje,
Běži plaho u lug gusti.
Jednom ća do nevoljnika
Doprè s gorah bojna vika:
„Bèrž' na konje!" Sve poteče
Već lančići uzde zveče,
Burke s' cèrné, oklop lèska
Konj osedlan nogom treska;
Sve se selo na boj sprema,
I ta mladež oružana
Grunuv s bèrda kraja nema,
Po bregovih od Kubana
Spomen meću silnih danah.

Sve je tiho, mirno spava
Pas na suncu trom od tèrke,
Hèrpa dèce nage, mèrke
U slobodi poigrava
Sbor oko nje sèdih glavah
Lulu pije, dim se vije.
Pak slušaju kolo dèvah,
Kako lèpe pèsme pèva
I staračko sèrce grije:

Čerkeska pèsma.

1.

Rèka teče, talas šumi,
Noć se smèrkla strahovito;
Kozak trudjan snom se kumi,
Na koplje se boči vito.
Oj nedremaj moj kozače:
Čečenjanin kroz mrak skače.

2.

Na svom čamcu kozak brodi
Po dnu rèke mrèžu vuče.
Pazi, smèrt ćeš nać u vodi,
Mladić tone, rèka huče,
U dno bèrzo svak zamače:
Čečenjanin brègom skače.

3.

Na rèci je lèpo selo,
Cvatu diljem livadice;
Kolo igra tud vesclo.
Bèžte ruske pèvačice,
Da vam majka nezaplače:
Čečenjanin brègom skače.

To pèvahu. Sèv se sije.
A Rus bègat naumije,
Al mu težki okov neda,
Pred dubokom rèkom preda . . .
Tad se u mrak zemlja ovi,
Vèrsi gorah potavnèli,
A po bèlih šatarovih
Blèd se mèsec tužno bèli.
Jelen drèma na potoku,
Orla zadnji klik se čuje,
A dalekom konjah skoku
Šum se s gorah odjekuje.

Nèšto šušnù tad od sela,
Koprenica miknu bèla,
Eto — *nje* ti tužne, bèdne,
Do njega si mučeć sèdne.
Nedadu se s gèrla glasi,
Suza sjaje na očiuh
A po plećih i pèrsiuh
Razpleteni pali vlasi.
Pak turpiju dèrži desnom,
Lèvom kindžal sav od nàda:
Il se boji mèstu tèsnom,
Il se kèrvnom poslu nada.

Glednù roba dèva s gorah
„Bègaj!" — reče — sad je hora:
Neć' ti Čerkez na put stati,
Spěši, negub' časa draga,
Na ti kindžal — tvoga traga
Neće noćni mrak odati."

Pak turpijom zub zareza,
I turpija čudno zviznu,
Stoji škèrgut od želèza,
A dèvojci suza briznù —
Negve padnu i zazveče,
„Slobodan si!" — dèva reče —
„Bègaj!" Al joj težka muka
Po obrazu bèlom rije.
Ona strada, vètar huka,
Koprenom joj bèlom vije,
„Sunce!" — Rusa glas zamnije —
„Tvoj sam vavèk, tvoj do groba,
Ostavimo kraj taj oba,
Bègaj sa mnom..." — „Ne ne Rusu!
Življenja mi minù sladost,
Svu osètih svèta radost,
Zakopane želje tu su.
Zar je moći? Ljubiš drugu,
Nadji si ju, ljubi si ju.
Što tugujem veću tugu?
Što si stvaram bol grozniju?
Prosti! Uzmi od ljubavi
Blagoslove blaga ćuta!
Moju tugu zaboravi,
Daj mi ruku... zadnjeg puta!"

Digitized by Google

Širi ruke dèrktajući,
Rus dèvojku zagèrlio;
Cèlov dugi, cèlov vrućí
Vlast ljubavi utvèrdio.
Druga vodeć drug uza se
Dodju na brèg u tišini,
Eto Rusa u dubini,
Gdè proseca već talase,
I već na kraj drugi stigne
Već se penjat uz brèg digne ...
Rèku čuje zašumèti,
U daljini glas zastenje
A na vèrh se mladić penje,
Ogleda se ... brèg se svèti,
I polje je svud viděti,
Al dèvojke vaj nevidje
Ča do gore nidje, nidje ...
Sve je mèrtvo ... glasom, činom
Samo vètar brègom struže,
A da vidiš mèsečinom,
Krugovi se rèkom kruže ...

Sve on svati. Pak se po tom
S krajem tijem prašta drugo,
Gledne selo s čudnim plotom,
Polja, kud je paso blago,
Bèrda, kud je vuko negve,
I svoj ladak pokraj vode,
Izjelice dok su njegve
Gorom pèli od slobode.

Nebom zasja zlatna pruga,
Pomilja se dan sve bliže,
Svanù. Iza puta duga
Oslobodjen sužanj stiže,
Gdè s' u sèrku nebeskome
Ruske džide zaléskaše,
Gdè u redu vojničkome
Straža baš se odzivaše.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. U Ruskoj su gimnazije uredjene na pruski način kako sada u poslědnje vrème većinom i kod nas u cesarevini Austrijanskoj. Natěčaja za učiteljske stolice po ovoj sistemi neima nikakva, nego kandidat učiteljstva mora kod nas po svršenih gimnazijalnih izpitih najmanje dvě godine na sveučilištu slušati one predmete, kojim se kani posvetiti, ter iz njih podnèti strog ustmeni i pismeni izpit. U Ruskoj pako obstoji «glavni pedagogički institut,» u kojem se mladi ljudi pripravljaju za učitelje dolnjih i gornjih gimnazijah, gdè moraju na koncu strog izpit podnèti. Petrogradski dnevnik «Sèverna Pčela» u br 145. t. g. 1853. javlja polag službenoga lista «Sankt-Peterburske Vědomosti,» da je lětos 41 kandidat svèršio izpite, a učiteljska konferencija da je obnašla, da su mnoge njihove pismene radnje dostojne, da se tiskaju na troške onoga zavoda. Od ovih odobrenih pismenih razpravah sastavio je jednu, kako pišu iste novine, kandidat Kurganović od filolologične struke, koja se nas pobliže tiče: «O Vinodolskoj Ohščinè (v zemlè Horvatov,) jeja sostavè i vnutrennem ustrojenstvè v XIII. vèkè.» (Vinodol pako zvao se je onaj kraj naše Hèrvatske uz more od grada Rèke do blizu Senja, što je danas od 1851. podžupanija bakarska, i još k tomu Ledenice u Ogulinskom regimentu.) Kurganović je ovaj predmet věrojatno cèrpio iz Vrazova časopisa Kolo, knjige III. u Zag. 1843. gdè je prof. A. Mažuranić priobćio najstariji pismeni spomenik hèrvatski, Zakon Vinodolski od g. 1280. — I g. P. J. Šafařik u svojih «Památkah hlaholského Pisemnictvi, v Praze 1853.» priobćuje jedan ogled jezika iz Vinodolskoga zakona; ali veli na str. LIV. i92: da se ustav Vinodolski nalazi u prepisu na pergameni iz XVI. stolětja kod Ljud. Gaja u Zagrebu, ter da je iz onoga rukopisa tiskan u časopisu «Kolu» g. 1843. knj. III. — Odkuda to zna g. Šafarik, i počem tako sudi, ništa nekaže. Nu nam nije ništa poznato, da bi se gdè nalazio kakov prepis na pergameni iz XVI. stolětja: mi znamo za jedini eksemplar samoga izvora od g. 1280 iz kojega je članak «Zakon Vinodolski» u Kolu pretiskan, i koi je jedini eksemplar sada vlastitost narodnoga muzeuma u Zagrebu. —

Slavenske věsti. Revni slovenski domorodac, g. prof. Davorin Trstenjak — kojega su istraživanja na polju stare pověstnice za jugoslavensku književnost svakako znamenita — odputovat će ovih danah iz Maribora, gdè predava uz prof. B. Raića — u Korutansku i u Solnogradsku, da po onděšnjih knjižnicah i arkivih potraži rukopisah, što bi od kakove važnosti bilo za pověstnicu jugoslavensku, osobito naroda slovenskoga, oko kojega se starodavnosti tmi-

Digitized by Google

nom neznanstva ili laži pokrivene i učena iztraživanja g. Trstenjaka, uzplodjena trudom mnogih godinah i izučenjem starih zaboravljenih jezikah — vèrte. — «Novice,» koje imaju g. Trstenjaku osobito blagodariti, što jim ovaj rodoljubivo ustupljuje svoje staropovèstne («starozgodovinske») spise, da jih priobći svomu premnogobrojnomu čitateljstvu, za da u sèrcih slovenskih predstavom veličanstva u minuloj starodavnosti, očèrnjena kadikad neposvećenim perom kojega nepozvanca, oklevećena jezikom, što se po njem poznava oholi tudjinac i zastèrta često koprenom kojega zavistnika — uzbudi ljubav i ponos narodni: žele da bi se «začetniku nove dobe u povèstničkom književstvu slovenskom» bogate zaklade otvorile i obilato gradivo pokazalo. A mi vrèdnomu rodjaku našega Stanka Vraza od sèrca to isto želimo! A to želimo iz rodoljubja na proslavu dične grane ogromnoga Slavjanstva, slavne Slovenije, pa jer će i ovomu lakša bit zemljica cèrna, kad mu vèrli zemljak i mili pobratim srećno rèši plemenitu zadaću svoju.

— U sabor bečkih učiteljah uvèršćen je za buduću godinu g. prof. Miklošić i ravnatelj zvèzdarne, g. Littrov, obojica kano kandidati u odděl mudroslovni.

— Petrogradski knjižar Volf izdaje bibliotheku poljskih pèsnikah s pridatimi slikami istih. Početak ove sbirke čine četvorica korifej h poljskoga pèsničtva; Goščynski; Malčeski; Mickievič; Zaleski.

— U Novočerkeskoj razastèrt je s velikom slavnosću spomenik nèkdašnjega atamana kozačkoga, grofa Platova. Spomenik sastoji iz popèrsja, narisana vèrlo vèšto od umètnika baruna Kloadta i prekrasno iz bronza ulèvena. Napis je ruski, jednoličan i glasi po prilici ovako: «Atamanu grofu Platovu za bojna děla god. 1770. do 1816. zahvalni Donjani.»

Književnost. (*Češka.*) Nedavno izadje spis: «Literatura přislovnictví slovanského a německého či předhůdcové Fr. Ladislava Čelakovského v Mudrosloví národu slovanského v přísloviích.» Uzporedio dr. Ign. Jan Hanuš. Svakomu, tkogod ima Čelakovskovo «Mudroslovje naroda slovanskoga n poslovicah» biti će nazočni spis dobrodošo. — Tiskom i troškom Katarine Jeržabkove izišla je u zl. Pragu već oddavna željno izgledana izvorna povèstna pripovědka «Jaromira Radimská» od Ljudevita z Rittersberga. — Takodjer izišao je satirični spis «Vojna v grammatice, zábavné vypravování ku prospěhu a potěšení vších latinářův» što ga je polag Jakova Pontane izradio i izdao K. Vlad. Zap. Izvorni spisatelj ovoga dělca jest poznati jezovita Jakov Pontana, inače Spanmüller, rodjen g. 1542 u varošici Mostu, a umro u Augsburgu g. 1626, u visokoj starosti. Izvorni spis Pontanov, pod nazivom: «Bellum grammaticum» nalazi se u većem njegovu dělu, što mu je napis «Attica bellaria.» Poljski prerad izdan je g. 1833. u Krakovu od St. Cieszkovskoga. - Od kazališne bibliotheke izišao je već 9. svezak, koji sadèržaje dva igrokaza: veseloigru «Pan Strejček» (gospodin stric) od R. Benedixa i lakèrdiju «Roztržiti» (Raztreseni) od Kotzebua. — Josip Pečirka preradio je Hoffmannovu povèst za mladež pod naslovom «Ciganka,» koja je tiskom Jaroslava Pospišila već izišla. — Paedagogičkoga časopisa «Škola» izdan je u zl. Pragu 3. svezak ovogodišnjega tečaja sa sastavci od J. Krbca, F. Čupra, J. Havelca F. Tesaŕa, J. V. Rozuma i J. Valtera. — J. I. Melihar izdao je već drugi dio svojih jezikoslovnih pabirakah. Ovaj sadèržaje članak «Jazyk a národ.» — Temeljiti i zanimivi spis g. Vaceslava Nebeskoga «Královedvorský rukopis,» prinesak k povèstnici češke književnosti, štono je ulomice u časopisu českoga musea tiskan bio, izdan je takodjer posebice i biti će svim onim, koji rečenoga časopisa neimaju, a ipak bi želèli, ovu razpravu čitati, sasvim povoljan. — Prekrasni ruski roman «Mazepa» od Bulgarina, štono smo ga dosada u tobolcu «Pražskyh Novin» čitali, izići će kao što se čuje posebno tiskan troškom Jaroslava Pospišila. — «G. Santl, Čeh napisao je novu povèstnu dramu «Juraj Poděbrad.» Isti pisac sakuplja gradivo za povèstnu i městopisnu monografiu městu Poděbrada.

— Troškom družtva sv. Ćirila i Methuda izišla je nabožna velekoristna knjiga pod naslovom: «Putování Krista P. po svaté zemi.» Rečeno družtvo veoma blagodatno děluje u narod česko-slovanski i obećaje krasnu budućnost. — Nětko prevodi novu Hickelovu lakèrdiju «Othellerl der kunsthistorische Mohr» u češki jezik pod naslovom: «Otelátko.»

Kod J. Jelineka izišao je spis za mladež t. j. «Deklamovanky pro ditky větši» t. j. pěsmice što jih je neumorni Franjo Douha iz raznih pisacah češkoslovenskih posakupio te k njim još i nèkoje vlastite proiz-

Digitized by Google

vrše svoje pridao. Knjižici pridano je još šest sličicah te postaje tim mladeži još dražja; posvećena je pako mladoj grovici Trautmannsdorfovoj. — Tragedija «Smrt (ne «smèrt») Stěpana Dečanskoga» od pohvaljenoga dramatika sèrbskoga, I. S. Popovića već je i u češki jezik prevedena a po svoj prilici će se kao što «Lumir» piše, već buduće zime predstavljati. Preveo ju je Holub. — Prof. Kr. Stefan u Kraljevu Gradcu već je dovèršio češki prevod sèrbskoga romančića «Dva idola» od Bogoboja Atanackovića. — Isti g. Stefan preneo je takodjer «Agrikole» Kornelija Tacita u češtinu. — Poljski roman «Listopad» od obljubljenoga romanopisca, grofa Rževuskoga izišao je u češkom prevodu od F. L. Vorlíčka. —

Razne věsti. — Najslavniji prirodoslovac našega věka, Inglez F a r a d a y proglasio je «micanje stola» za poslědicu slučajnoga (nesvojevoljnoga) gibanja živacah (muskulah) ruke čověčje i osobitim strojem što ga je u tu svèrhu sastavio, dokazao, da ovdě o magnetizmu, elektricitetu itd. govora biti nemože.

— U Atini umro je prošloga měseca jedan izmedju najslavnijih jezikoslovacah novije dobe, Dimitrije Gallanos. Pred smèrću oporučio je svoje veleznamenite rukopise, što jih je těkom od 50 godinah skèrbno sabirao, sveučilištu Atinskom, pod tim uvětom, da bi jih ovo na svoje troškove izdalo.

— U Karlovcih dao se medju slušatelje filosofije na ondešnjem učilištu upisati mladić, koji nema nijedne ruke. Bio je bez rukuh rodjen; piše desnom n o g o m (?)

— Inglez G. S. Faber dokazuje i izračunava u upravo izdanom obsirnijem spisu iz «Očitovanja sv. Ivana,» da mora Turska pokrajina od sada računajuć pa do g. 1864 propasti. Po tom računu g. Fabera imaju dakle blagorodna gospoda Turci još j e d a n a e s t godinah živěti.

— Glasoviti cèrnački igrokazac Ira Aldridge, navratit će se doskora u Peštu te će ondě, kao što «Delibab» javlja, na narodnom kazalištu magjarskom u m a g j a r s k o m jeziku igrati.

— U kupalištu Baden-Baden razteplo je 15. sèrpnja nekoliko bogatih Rusah u igri banku.

— Ruski knez Anatol Demidov posvetio je prošle god. Leopoldo-Karolinskoj akademiji prirodoslovacah u Vratislavi 600 škudah s tom pogodbom da se po dvě stotine opredèle kao nagrada za izvèrstne spise iz biljarstva, zoologije, zemljopisa i rudarstva. Rok natěčajni odložen je na g. 1854. Spisi ovi mogu u učmačkom, latinskom, francuskom ili talianskom jeziku spisani biti, samo ne u slavjanskom! Prosudjivatelji podnesenih za natěcaj spisah biti će: Braun, Klotzsch, Nees i Eselbeck.

— Prof. Voigt u pruskom Kralovcu piše pověstnicu němačkih vitezovah. «Lumir» misli, da će ovaj popis biti znamenit za pověstnicu slavensku, zato što je plemstvo němačko sa slavenskim u uzkom dotiku.

Svašta. (*Moda kano poluga kradnje.*) U Parizu opažali su prodavači cigarah od někoga vrěmena, da jim svakodnevno nestaje množine cigarah — i to obično cigarah bolje vèrsti — no ipak nisu mogli uzpèrkos nastojanju svomu kradjam ovih u trag ući. Mnogi izmedju njih je posebna motritelja pribavio si te ga u kut posadio, da bi ovaj neopažen pazio, kakvim načinom ovo izčezavanje cigarah biva, i da bi tata još na vruću dělu zateći nastojao. Ali u zalud! Motritelj nesmotri ništa a cigarah i opet nestadě. Prodavači već su počeli sdvajati, nemogući ovu doista čudnovitost inače tumačiti, nego da je to začara. Nu najposlije im se ipak stvar razjasni. «A tko je dakle bio tatom?» pitat će ljubopitni čitatelj. Tko drugi, nego sadašnji novomodni kroj mužkih haljinah. Kaputi imaju po sadanjem ukusu široke rukave a tu je mnogi gizdelin ovu povoljnu širinu lahkim i neopazljivim načinom upotrěbio za tajno utaknutje několiko komadah najskupljih cigarah. Kod ovakove manipulacije bi zatečen něki gizdelin, koji je malo prije pred tim, nego je tri fine cigare u rukav utaknuo, někoj kazališnoj krasotici darak za sto franakah nakupio, što je jasan dokaz da je moda povod i poluga ove kradnje a ne što drugo. Prodavači cigarah uvidjajući da je ovaj kroj kaputah za njih opasan i pogubon, izrazili su u deputaciji krojačkim meštrom silnu prošnju, da nebi više šivali kaputah sa širokimi rukavi, nego da bi — za prepréčenje nadaljnjih štetah duhandžijskih — kako odprije tako i unapréd u z k e rukave pravili.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Subić**
Tiskom **Dr. Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu o na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 33. U četvèrtak 18. Kolovoza 1853. **II. tečaj.**

Novi Ikar.

(Cèrtica ruskih običajah pod Petrom Velikim.)

(Nadalje.)

Emilijan vrati se s otcem u svoje selo. Čitave noći nije spavao tarući si glavu, da iznadje kakovu čudnovatu stvar, kojom bi mogao carevu pozornost na se povući. Konačno, kad je već svitalo, pane mu něka misao u glavu. Veselo skoči s klupe na kojoj je ležao, otèrči u staju, i zaprežè konja da ide u Moskvu. Oprostiv se bèrzo s otcem, odputi se, i poslije malo danah dodje u glavni grad.

„Možeš li mi kazati, prijatelju," ovako reče pèrvomu, koga je susrio, gdě se nalazi car, naš otac? je li u Kremlu?"

„Zašto trebaš to znati?" odvrati upitani, snmnjivo ga gledajuć.

„Hoću da mu se pred noge bacim."

„Car je prije tri dana otišao. 28. je pošao u ladju, da ide po Moskvi k obsadnuću Azova, gdě s turskim sultanom rat vodi.

„Bože dragi, kolike opet nesrèće," klikne tužno Emilijan.

„Ali možeš svoju molbenicu i poglavarstvu predati," podučavaše ga moskovski gradjanin, „jer odkad naš milostivi gospodar vlada, obavljaju se poslovi, ma i nebio on ovdě."

„Ne ne, prijatelju, ne; moj posao nije obične vèrsti."

„E, ako je tako, to imaš čekati, dok se car iz rata vrati. Kako mi se čini, tek si od nedavna u Moskvi."

„Upravo ulazim kroz vrata."

„Da si prije tri dana došao, bio bi vidio cara, gdě se kod vseviackoga mosta ukèrcao sa preobrajenskim, semenovskim i strělačkim pukom. Krasna mi pogleda! Kad su niz Moskvu odplovili, zastèrlo se je nebo i stalo je gèrměti. Iz šalupah zadune, neznam koliko mušketnih hitacah. Stari ljudi vele, da je gèrmljavina dobar znak, jer . . . no ja vrěme tratim blebećuć. S bogom, prijatelju."

Čověk podje dalje, a Emilijan uzdišuć u kèrčmu, te ostaviv tudě konja, uputi se na cèrveni tèrg.

Tek što je došao u srědinu tèrga, koji je ljudstvom bio napunjen, kad iz svega gèrla poče vikati.

„Stražo!" vikaše, „stražo! moram cara o něčem izvěstiti."

Množina znaličnikah ga obkoli.

Digitized by Google

„Što běsa vičeš?“ upita ga něšto surovo muž u sivoj haljini, noseći elebardu i kèrčeći si put kroz ljudstvo.

„Što te je briga?“ odvrati mu Emilijan.

„Što, što ga je briga?“ reče něki gradjanin, „zar nevidiš, da je aleša. Podaj mu altinu, ako nećeš da te pred sudca odvede.“

„Brini se ti za sebe,“ osěkne se redarnik na govornika „a ti, moj golubiću, ići ćeš sa mnom k sudcu.“

„To upravo i želim,“ reče Emilijan, i podje bez protivljenja za alešom, koji ga je vodio u kuću, gdě su strělci sudili. Aleša ostaviv ga u pridvorju pod pazkom straže, podje u sobu, gdě je někomu pisaru javio, da je na cèrvenom tèrgu zaustavio seljaka, koji hoće, da s carem govori. Pisar izvěsti o tom odmah glavara ureda, a ovaj boljara Ivana Borisovića Trojekurova, ravnatelja strělačkoga sudišta.

„Dozovi ga“ reče boljar, „treba ga saslušati.“

Emilijan bude doveden. Pitali su ga za ime, stališ, dobu; knez Ivan Borisović, zapovědivši tajniku, da njegove odgovore upiše, zapita ga: „A što imaš objaviti? Govori: Nijesi li možda kakovu urotu proti našem caru odkrio? govori odpèrto!“

„Nisam kneže,“ odgovori Emilijan baciv mu se pred noge, neima tudě urote, ali je važna stvar, koju naměravam priobćiti.“

„A što je? bèrzo govori, neimam mnogo vrěmena,“ reče knez.

„Hoću da si kreljute načinim, pa da letim poput rôde. Nezapustite me kod mojega poduzeća, boga vam, nezapustite me, moj principe, i budite mi u pomoći!“

Ovo govoreći iz nova se knezu pred noge baci.

„Lećeti poput rode! jesi li s uma sišao?“ reče začudjeno boljar, „jesi li čuo Fedore Iliću,“ nastavi knez okrenuv se ka glavaru ureda, koji je š njim kod istoga stola sědio, u svojem prostranom zelenom kaputu nemalo sličnosti s lubenicom imao, te na ništa nemisleć s pospanim očima u jednu točku gledao.

„Kako nebih čuo? odgovori ovaj u čas se prenuv.

„Pa šta misliš o toj stvari?“

„Što ja mislim? . . . e, ja mislim . . . što vi mislite, kneže Ivane Borisoviću.“

„Ja još ništa o tom nemislim, nu osvědočen sam, da nije još nikad sličan posao pred sudca došao, odkad je Bog svět stvorio.

„Kako bi mogli to kazati, kneže, jer mislim da sam čitao članak u našem zakoniku, koji posve jasno o tom slučaju govori.“

„Ti doista neznaš, o čem je govor, Fedore Iliću, da čujemo, što hoće dakle ovaj čověk?“

„On hoće . . . hoće . . . prava proti svojemu protivniku,“ odgovori smeteno glavar, koji bi u svojoj raztresenosti rědko čuo, što se je u skupštini čitalo ili govorilo.

„Jok vala, Fedore Iliću. On hoće, da leti kano roda!

„Vi hoćete, da se šalite, kneže?“

„Ne, ne, ja se nešalim; pitaj sam molitelja.“

Kad je Emilijan svoju molbu opetovao, digne glavar obě ruke u vis»

Digitized by Google

da izrazi svoje začudjenje, i krenu se prama knezu s pogledom, u kojem bijaše pitanje izraženo.

„He, Fedore Iliću," nastavi knez, „dederte potražite paragraf u zakonu, i odgovorite na molbu ovoga častnoga čověka, dočim idem ja u věće, jer je već skrajno vrěme."

Ovo rekši udalji se Trojekurov.

„Sad čuj, ti ludjače," reče glavar Emilijanu, „kako se ti usudjuješ lakèrdije sbijati sa sudištem?"

„Bože sačuvaj, moj boljaru," odgovori Emilijan, „ja dobro znam, što tražim. Ako nebudem letio kao roda, onda radite sa mnom, što vas volja."

„Ta kako ćeš ti to početi?" reče boljar, kojega je sigurnost seljakova znaličnim učinila.

„Ako mi dade blagajnica osamnaest rubaljah, to ću si načiniti kreljuti, kojima ću se u zrak tako visoko uzněti, da me neće moći više ni viděti."

„A ako nije to istina, sladki moj prijatelju, što onda, bre?"

„Evo moje imovine," reče odvažno Emilijan, „imadem dvojaku zapregu sa tri konja, i po tucete tolegah."

„Razpitat ću o tom."

„Samo pošaljite koga u kèrčmu, koja je za několiko kućah odavle udaljena, kèrčmar vam može zasvědočiti."

Valja umah tamo koga slati," reče glavar svojemu pisaru, hodajući zamišljen po sobi gore i dole.

Za něko vrěme dodje věstnik potvèrdjujući sve, što je mladi seljak rekao.

„Što ću sada? veljaše Fedor samomu sebi." Knez mi je zapovědio, da prije njegova dolazka stvar okončam. — Poslati ću odkaznicu u carsku blagajnu, sa zapovědju, da izplati prositelju osamnaest rubaljah.

Pisar kojemu je ovu odluku priobćio, hotio je něšto progovoriti, ali mu se glavar odsěkne: „Neprigovaraj, no radi, što ti se zapověda."

Pisar je, uzevši pero, ovo pisao:

„Danas 30. travnja 1695. něki je čověk stražu dozvavši, rekao joj, da imade cara o něčem izvěstiti. Rečeni čověk doveden pred sudište strělacah odgovorio je na dano pitanje, da je rad kreljuti si načiniti, i lećeti poput rode, nadalje, da bi te kreljuti osamnaest rubaljah stajali. S toga šilje dvor strělalacah ovu odkaznicu carskoj blagajni, da neodvlačno izplati rečenih osamnaest rubaljah, jer rečeni čověk jamči cělom svojom imovinom za više rečenih osamnaest rubaljah, ako nebude letio kano roda."

Poglavar podpiše odkaznicu, a poslužnik ju odnese u carsku blagajnu.

Poslije pol sata donese poslužnik novce. Fedor Ilić je naime i carskoj blagajni bio na čelu, i poredjivao s novci, koji su se imali tudě izplatiti. Podpiše dakle namiru carske blagajne, izplati Emilijanu novce, te ga odpusti; ali mu doda stražmeštra, koji je imao na njega paziti.

Tek što je Emilijan otišao, dodje knez Trojekurov iz věća.

„No Fedore Iliću," reče, „kako se je stvar svèršila?

Poglavar pripovědi knezu cělo postupanje.

„Lěpa li dogodjaja, duše mi!" reče ovaj. „Ta kako se mogu novci bez ukaza iz carske blagajne izplatiti?" A ti okrene se k pisaru, „zašto nisi Fedoru Iliću rekao, da to neide tako?"

Digitized by Google

„To sam upravo hotio njegovu gospodstvu najpokornije kazati, ali mi je njegovo gospodstvo zapovědilo: „Čini što ti se zapovědja,“ opravdavao se pisar.

Fedor Ilić, u najvećoj zabuni predloži knezu, da Emilijana natrag pozovu, te da mu novce oduzmu. Nu knez ga je ponèšto umirio obećujuć mu, da će izvaditi carski ukaz od careva sina. „Car će se,“ veljaše, „smijati i jamačno odrediti izplatu.“ Ubogi Fedor Ilić cělu nije noć od muke spavao.

Sutradan reče mu knez, da se je mladi car grohotom smijao seljakovoj prošnj, i da je zapovědio, da mu se novci puste. Uza to da je car zahtěvao, da ga na dalje o toj stvari izvěšćuju, „jer naravno,“ pridoda, da uplaši glavara, „ako nebude seljak letio, to se od nikoga drugoga neće novci tražiti, nego od vas.“

„Što velite! od mene će se tražiti?“ kliknu nesretni Fedor Ilić, koji je bio toliko škèrt, koliko raztresen.

Dà što, tako glasi careva zapověd,“ odvrati mirno knez.

Četèrnaest danah nije imao Fedor Ilić mira, i noću nije mogao spavati. Izišav iz sědnice, svaki je put išao k Emilijanu, da svojim očima vidi, koliko je u poslu naprědovao.

Napokon dotèrči ka knezu, i reče mu, da su kobna krila gotova.

„Oda šta je seljak načinio krila?“ zapita knez.

„Od stakla, kneže moj,“ odgovori Fedor Ilić, „pa se seljak zaklinje, da će njima lećeti. Dao sam tribunu načiniti na cèrvenom tèrgu, ondě nas već čeka taj čudnovati čověk.

Fedor Ilić, ponudiv město knezu na svojih kolih, odveze se š njime na rečeni tèrg. Ljudstvo, spazivši tribunu, mišljaše s početka, da će komu glavu odsěći; al kad se seljak s golemim krilima na ramenih ukaza, onda je puno ljudstva odasvud dovèrvělo. Samo velikom su mukom knez i Fedor Ilić k tribuni dospěli.

„He, jesu li krila gotova?“ pitaše Trojekurov.

„Dakako, kneže moj,“ odgovori Emilijan s veselim pouzdanjem.

„Požuri se dakle, pa leti,“ reče Fedor Ilić, kojega je uzdèrmala misao na osamnaest rubaljah, koje bi možebiti morao nadoplatiti u blagajnu.

Emilijan se prekèrsti, udari krilima, skoči u zrak, al je svaki put opet na tribunu pao.

Svi se naokolo grohotom nasmiju, samo se dva čověka nesmijahu, a to su bili Emiljan i Ilić; jedan je bio vèrlo umoran, a drugi malo da nije od muke svěst izgubio.

„Prokleti seljače,“ vikaše Ilić, grozeć se pěsnicom, „zašto neletiš?“

„Krila su mi pretežka, moram si laglja načinit,“ odvrati Emilijan mirno.

„Težko ćeš ti dalje doći, nego si danas“ reče Trojekurov.

„Tko zna, moj kneže, on mora svakako pokušati,“ reče Fedor Ilić, i zapita tada Emilijana, oda šta si je naumio nova krila načiniti.

„Od vèrlo fine škopčeve kože moraju biti,“ izjavio je Emilijan.

„Ako mu dopušćate, kneže,“ reče Fedor Ilić, „da smije pokušati, to sam uvěren, da će moći lećeti, kad bude imao krila od škopčeve kože.“

„E neka pokuša, al mu moraš ti za nova krila novacah dati, Fedore Iliću.“

Digitized by Google

„Dragi prijatelju," obrati se glavar k Emilijanu, „pa koliko će nova krila stajati ?"

„Neće više nego pet rubaljah, milostivi gospodine."

„Do běsa, to je puno novacah!" povikne uplašeno nesrećni Ilić.

„Ja jih nemogu za jevtiniju cěnu načiniti, milostivi gospodine," reče Emilijan stišćući pleća.

„Drugčije nije. Čuj dakle: ja ću ti dati pet rubaljah, no požuri se, pa leti!" reče uzdišuć Fedor Ilić, i těšeć se mišlju, da će mu tužna žèrtva od pet rubaljah prištedèti mnogo tužniju od osamnaest."

Emilijan ostaviv tribunu mučno se protura kroz puk; sve ga je gledalo, kano kakvu čudnovatu zvěr; gděkoji su ga izsměhavali, gděkoji su ga o svačem propitkivali."

Fedor Ilić odtěra znaličnike, prokèrči put svojemu seljaku, za kojega se je vèrlo zauzimao, odkad mu njegova glava dvadeset i tri rublja vrědi, i sprovede ga ćak do vratih kèrčme. Za dvě nedělje danah bijahu i druga dva krila gotova. Emilijan se opet pojavi na tribuni, i knez je Trojekurov na prošnju Fedora Ilića došao, da bude kod drugoga poleta rôde — seljaka. Još veća se množina sakupì na cèrvenom tèrgu, nego pèrvi put.

Kolebajuć se medju strahom i nadom bio je Fedor Ilić kano na polu smeten, i govorio je u svojem nemiru najčudnovitije stvari, da se knez više puti na glas nasmijao.

„A ako nebude niti ovaj put letio?" mèrmljaše Fedor preda se, oči dvojbeno u novoga Ikara upirući. „Medjutim," zaviče Emilijanu vèrlo uzbunjen, „ako se sada u svoje sile neuzdaš, nesretniče, to ću ja sám s tobom uzlećeti."

„Što? još sami hoćete da letite, pa k tomu sa mnom?" poviče prestrašeno Emilijan.

„Gle došèta!" odgovori Fedor Ilić domišljajuć se, dočim mu se lice cèrvenilo od stida. „Baš sam mislio, da moramo svi uzlećeti. — Kako sam za Boga takova šta pomisliti kadar! No, dragi prijatelju, što čekaš? leti!"

Emilijan čvèrsto udaraše krilima; ali ga loša stigne sreća, kano i pèrvi put.

„Jače, jače! ta nebudi tako lěn!" vikaše Fedor Ilić brišuć si s čela znoj. „Neudaraš dosta lěvim krilom."

Napokon od velika napora iznemogao, spusti Emilijan krila. Urnebesni se směh razlěgaše po cělom tèrgu.

„Nekloni duhom, prijatelju; dede!" obodrivaše Fedor Ilić nesretnoga Emilijana, no ovaj je jecao:

„Milostivi gospodine — ne — nemogu više!"

„Ha, lupežu! leti! velim ti, leti umah! Neznaš li, ništarijo! da tvoja krila dvadeset i tri rublja stoje?"

„Radite sa mnom, što vam drago," reče mirno podajuć se Emilijan, „uzmite mi glavu, no lećeti neumijem!"

Fedor Ilić sdvajao je; nije se mogao više dèržati na noguh, kad je pomislio, da će, dopriněvši već kèrkavim sèrcem žèrtvu od 5 rubaljah, još onih prijašnjih osamnaest morati izplatiti. Na njegovu je zapověd redarnik našeg Emilijana, popadši ga za šišak, pred sud odvukao. I knez se je gro-

Digitized by Google

botom smijao ulazeći u kola, i vozeć se kući. A Fedor Ilić malo da nije plakao s jada, te je kunuć i psujuć išao pokraj tužnoga Emilijana.

Sutradan je predsědao Fedor Ilić u sudištu strělacah město kneza Trojekurova, koji biaše bolesću prepréčen.

Najprije predloži, da se Emilijanova imovina proda, da se tim blagajnici povrate novci, štono mu jih je posudila. Pisar napomenù doduše, da nek tako nenagli, i da nek radje kneževu oporavu počeka, ali razgnjěvljeni i za svoje novce zabrinuti glavar nije ništa hotio čuti. Konji su bili ubogoga zrakoplovca prodani, njegove tolege i nèdèljne oděće. Tada ga tek odpustiše sa starim kaftanom, koji je imao na sebi, i s opomenom, da se kani dalnje letnje.

„Jaoh nesrećna mene," govoraše s dubokim uzdahom Emilijan u sebi, odilazeć iz sudišta; „doisto mora u nebu odlučeno biti, da nebudem više vidio otca ni zaručnice. Kako da ja pred njih dojdem, koji nisam drugo van prosjak! Ah, kopeka u žepu, to mi je cěli imetak."

Oči na tla upirući idjaše takovimi žalosnimi misli praćen ulicami. Kad je napokon očima u vis pogledao, stajao je pred jednom od onih kućah, u kojih običaje puk svoje brige i tegobe utapljati u kojoj čašici rakije, žganice i drugoga pića. Emilijan izvadiv poslědnju svoju kopeku iz džepa bèrzo podje k vratima.

„Milosèrdje, za Isusovu volju!" vikaše slabim glasom starac, kojega je glavu okruživao věnac sněgobělih vlasih i koji se je težko na štakah povucao.

„Za Isusovu volju!" opetovao je tiho Emilijan. Pogleda vrata kèrčme, pogleda starca, i poslědnju kopeku spusti u kriljak siromahov.

„Bog vam platio!" odzivaše se starac odilazećemu mladiću.

„Emilijan, idući dalje, imao je těšeće čuvstvo, koje je uvěk poslědica dobra děla. Nutrenji mu je glas govorio: Neboj se, Emilijane, Bog te neće zapustiti!

Emilijan ostadè u Moskvi, i živio je tudě hraneć se dělom svojih rukuh.

(Dalje drugi put.)

Toplina u dahokrugu i na povèršju zemlje.

Od Franje R —

II.

(Konac).

Srědnja godišnja toplota jest za svako město skoro neproměnljiva; najviše ako se u raznih godinah za jedan ili dva stupnja R. proměni. Glasoviti Aleksander Humboldt dodje pèrvi na tu misao, da bi se mogla sva na istoj polutki ležeća města, koja imaju jednaku srědnju godišnju toplotu, cèrtami, koje istotople (isotherme) nazvà, spojiti; kroz to bo bi nam se najbolje, i najživahnije predočilo razdèljenje topline na povèršju zemaljskom. Istotople cèrte nisu istočne sa polovnikom, već predstavljaju nepravilne simo tamo izprivijugane crte. Uzmimo na primèr bèg istotople cèrte od 8° R. u směru od istoka prama zapadu. Ona se diže od někog města na pustari Šamd u Aziji, gdě je polovniku najbliže, svedjer više prama sěveru, ide uz Astrahan, Beč kroz Hollandiju, sěverno od Londuna; te na otoku Man postigne najsěvernije město,

Digitized by Google

odkud se opet okrene pram jugu, a u New-Yorku je najjužnija, odavle proteže se opet prama sěveru, te na tihom moru nedaleko od zapadne sěveroameričanske obale (56° sěv. širine) postigne drugo svoje sěverno obratište, za da se opet prama jugu okrene. Ovoj slične su i ostale; svaka imade svoja najjužnija obratišta u nutarnjoj Azii, i na istočnoj sěveroameričanskoj obali, a najsěvernije: na zapadnoj obali Europe i sěverne Amerike.

Kako to, da se istotoplice nedotiču města iste širine, buduć da ova imadu istu sunčanu podnevnu visinu, i istu dnevnu dužinu? Nedvojbeni taj pojav bělodano svědoči, da toplota dotičnog města nezavisi samo od njegove zemljopisne širine, nego da i městne okolnosti na nju znatni upliv imadu. Navest ćemo ih na kratko; amo spada:

A) Kakvoća zemljišta. Što više (kako vidismo gore) sunčanih zrakah kadro je někoje zemljište u se prijeti; ili što boljim jest toplovodom, tim prije i više se uzgrije, nu i ohladi S toga toli nesnosna je vrućina danom na Sahari, ali i hladne noći. Pustare lasnije se svruće i osuše, nego li obdělane, biljem nasadjeno zemljište; na ovo bo sunčane zrake nemogu neposrědno dělovati; te im rosa, koja se docnije u paru pretvara, mnogo sile otme. Odavle se vidi, zašto toli ugodno podnebje uživa istočna Florida, kao i šumami južnoafričanskih cèrnacah obrašćena otačbina, premda leže u vrućem pojasu. Šume imadu veoma blagonosni upliv na podnebno odnošenje, što lěti vrućinu ublažuju, te zadèržuju daždenu vodu. Gdě se one izkorene, gube vrěla vodu posve ili većim dělom, vrućina se umnoža, zemlja se osuši; nastane nagla bilju štetljiva proměmba medju dnevnom i noćnom toplotom, a odavle neplodnost zemljišta, koja za sobom donaša osiromašenje, izseljivanje, uništenje naroda. Užasni nam primèr toga pruža naša Sahara — hèrvatsko-dalmatinsko primorje, nebotične ote klisure, kojega gděšto zeleneća se šuma ublaživa ranjeno sèrce neumornoga žitelja, te mu hladi onu omaku, koju razvrućene pěskovine prouzročuju.

B) Susědno podnebje — jer toplina vrućeg zemljišta polag prirodnih zakonah mora se razširivati po bližnjih studenih zemljištih, i to: polag razlike ovoga něgdě bèrže, něgdě sporije. S toga krajine uz vrući pojas dionikom postanu njegove topline; s toga sěverna Afrika toplija jest od Azije pod istom zemljopisnom širinom. Upliv taj vidi se osobito odanle, što ugrijana zemljištnim izžarivanjem bližnja vèrsta zraka toplinu svoju priobći neposrědno gornjoj itd., kroz što svaka od njih biva laglja; radi toga digne se ustupiv město hladnijoj — zato gdě je zemljište toplije, jest i zrak topliji, dakle i njegova toplina ravna se polag zemljopisne širine. Nu, čim dvě susědne, na jednakoj visini ležeće zračne vèrste jesu raznotople, nastane kretanje obadviuh; čim se topla ugrije olakša mèrzliju; te izžarivanjem poveća toplotu studenoga zemljišta, kojeg zrak opet ublaži golemu vrućinu toplijeg susěda. Větar, koji iz vrućeg pojasa odzgora dolazi, kad se u većih širinah spusti, donese mnogo topline, osobito ako od kopna dolazi — s toga toplota u većih širinah drugačija jest, nego li bi bila, da od púkog zemljopisnog položaja zavisi. Europa imade svoje blago podnebje zahvaliti onoj okolnosti, što graniči sa vrućom, prostranom Afrikom, koje zemljište lasno se svrućiti dade. Buduć da topli větrovi nad mèrzlimi duvaju, lasno svaki uvidja, da visoki brěgovi mogu ležeću za njim krajinu od velike zime obraniti. Tako štiti Ural Europu od sěvernoiztočnog větra polarnih krajinah; a Ugarskoj su Karpati zidovi proti većoj studeni.

Digitized by Google

Vidismo, da se iste toplice prama sěveru na zapadnih obalah europejskih dižu. Koji je tomu uzrok?

Pèrvi uzrok je: kretanje mora na povèršju od vrućeg pojasa k polom. Moćnije sunčane zrake jače ugriju móre u pojasu vrućem, nego li u bližnjem studenijem podnebju; tim ga i više raztegnu — koje, buduć da nemože podignuto ostati (polag zakona o ravnovažju kapljevinah) stane se kretati prama nižjoj vodenoj povèršini u većih širinah; čim se tlak umnoži te bude prisiljeno kretat se od pola naprama polovniku; na taj način nastane u dubljini mora drugo kretanje, nu gornjemu glede měra protivno. Gornja vruća voda donese u veću širinu topline, te njezinu zimu ublaži. Ova proti polom tekuća voda uslěd kretanja zemlje od zapada k istoku teži polag zakona lěnivosti prama iztoku istom bèrzinom, koju imadjaše u vrućem pojasu; nu budući da proti polom zemlja svedjer manjom bèrzinom se kreće — s toga se i rečena voda bèrže giblje u rečenih širinah, nego li bi se imale uslěd ovim vlastite, zemljom priobćene bèrzine. Poslědica toga je, da ovo kretanje ovdě tim iztočnije postane u atlantičkom Oceanu tako zvani zalěvni potok (golfstrom), koji polovnikovu vodu od bahamove stare u zapadnoj Indiji prama novoj Foundlandii u sěvernoj Americi vodi; s početka sěverno teče, zatim više i više prama iztoku u čem ga sěvero-amerikanska, prama sěvero-iztoku protežeća se obala podupire, tako da se prama irskoj i norvežkoj obali zatim povuče, noseć sobom veću toplinu. Potok ovi dopire jošte dalje prama sěveru, te toplinom svojom uzroči, da kitolovci mogu do 80° prodrěti. Kotzebue našao je takodjer u velikom Oceanu takav potok prama sěvero-iztoku, koji je glavni uzrok, što žitelji sěvero-amerikanskih zapadnih obalah toli umiljato podnebje uživaju.

Drugi uzrok je: što od vrućeg pojasa dolazeći iztočno-zapadni větrovi, buduć da, dok prelaze nad morem, koje se jako smèrzliti nemože, mnogo topline izgubiti nemogu, do zapadnih obalah jošte topli doduvaju, te malo po malo toplinu svoju izgube, tako da više nisu kadri toplotu iztočnih obalah povisiti. Ovo su uzroci, što srědno-godišnja toplota u Europi u istoj širini tim niže stoji, čim dalje od atlantičkog Oceana prama istoku stupa. Stabla, koja u Rimu početkom sěčnja, cvatu skoro pod istom širinom u Bostonu (u sěv Americi) jedva u svibnju.

C) Blizina velikih vodah. Voda upija malo sunčanih zrakah, zato se i neugrije tako jako kano kopno; zatim, potrebuje dio topline za izparivanje, s toga nedodje do tolike vrućine — nu primljenu toplinu težko priobći, s toga se težko razhladi. Razhladjene čestice padnu na dno ustupiv město toplim, dok i ove ista kob nepostigne. Na taj način razhladjenje oto proteže se na veliki dio vode, i radi toga nemože toliki stupanj postići. Uslěd toga biva zrak nad vodom po danu hladniji, nego li vèrhu kopna, a noćju protivno; s toga danju morski, a noćju kopni větar ublažuje veliku vrućinu. Danom usporedit se može lěto, a noćju zima. Uslěd toga imadu otoci i primorja mnogo blažje podnebje nego preděli iste inače širine, ali od vodah veoma oddaljeni. Podnebje njihovo, u kojem tolika razlika u toploti nevlada, zove se „morsko ili otočno," a poslědnje „kopno." Europa, koja imade toliko medjumorah, i zalěvah, ima više morsko, nego li kopno podnebje.

D) Višina města nad povèršjem morskim. Čim se više dižemo nad povèršjem morskim, tim redji nahodimo zrak, koji tim više izžarivati pušta to-

Digitized by Google

plinu, od zemljišta već primljenu. S toga visoko ležeća města imadu strožije podnebje. Ovo studenijim čine mrzli větrovi, koji, kô što rekosmo, od hladnije okolice dolaze. — Visina ova jest uzrok, što čověkoljubni kaludjeri na sv. Bernardu (vis: 7668″) naviděti mogu Laplandezom, što im manjka njihovo kratko, ali toplo lěto; što se na podnožju Čimborasa vrućinom sve pèrži, dočim mu se vèrhunac sněgom běli; što pod položnikom na Kordiljerih svi ovi pojasi zemaljski životinjom napunjeni se nalaze. U kojoj visini nalazi se granica „věčnoga sněga“ zavisi od raznih okolnostih; u obće, ona je tim neznatnija, čim je veća širina města; tako pod polom jest = 0, u nas 1300 stopah. Ona je ravna polag podnebja; na kopnu stoji mnogo više, nego pri moru; tako Kavkaz i Pyreneje leže pod 43° sěv. širine; na Kavkazu ipak leži sněžna granica za 2000′ više nego na Pyrenejah.

Imade li znanje městne toplote kakov upliv u život? o tom nitko dvojiti neće, koji je uvěren, da je sněžna světlost i toplina uprav tako potrěbita bilju i životinji, kano i hrana; da svako bilje za uspěvanje potrěbuje vlastiti stupanj topline, koga bez uštèrba prekoračiti uemože; da svaka bilina zahtěva srědnju godišnju toplinu. Malo imade bilja, koje svagdě uspie, kô na pr. jagodica; paome, cacao, vanille uspiju samo medju obratnici; šećer i indigo zahtěva srednju toplinu najmanje od 18 ° R. kava i ananas 14 ° 5 R., naranče 13 ° 6 R., uljika 10 ° 5 R., kestenj 7 ° 4 R.

Čudnovato je, što polag iztraživanja Boussingaultova bilje u vrěme svoga rašćenja t. j. od početka tja do zrělosti u svih širinah jednaku množinu topline prima; tè da je vrěme ono u višoj širini radi veće dužine dana kraće; tako pšenica potrěbuje u Paviji kod sr. topline 10 ° R., da dozrije 160 danah, dočim u Cincinatu kod sr. top: 12 ° 6 R. 137 dnevah. Ovo znajući možemo sěgurno zaključiti, hoćeli někoje bilje, kojega je nam toplotno razměrje poznato u svojoj domovini, u našoj krajini, koje nam je poznata srědnja toplota pojedinih dnevah, hoće li velim takovo bilje u našoj krajini dozrěti?

Nu jošte potrěbitije je, da znademo toplotu pojedinih měsecih, i dobah godišnjih; jer dočim Drontheim i južni dio Izlandije imadu istu godišnju srědnju toplotu, a hebrydički i škotski ostrovi jošte veću: u Drontheimu raste ipak voće i pšenica, dočim ova u Škotskoj jedva kod Invernesa, a voće jošte niže uspěti može. To je dalo prirodoslovom povod iztraživati srědnju lětnju i zimsku toplinu raznih městah, tè takova, koja imadu obědvě veličine jednake, cèrtami „istolětnicami“ (isotheres) i „istozimkami“ (isochimeres) nazvanimi spojiti. Obědvě imadu tečaj posvema razni od istotoplih cèrtah. Poslědnjem uzroku ima se pripisati, da, kô što Humboldt svědoči, na cělom světu tako plemenitog voća i groždja neima kô što u Astrachanu (blizu kaspijkog mora) premda zimi toploměr na — 20 — 24 ° R. padne, nù lětna srědnja toplina skoči na 17°4 R.; da na mnogih městih Sibirije kao u Irkucku, gdě u kratkom nù vrućem lětu srědnja toplina 13°7 R., a zimi — 31° R. obnaša, pšenica i ječam dozrije; dočim jih toplija Irlandija radi malene lětne topline gojiti nemože. — Isto tako, mnogo bilje nepotrěbuje velike lěti topline, nù ni najmanju zimu podnesti nemože; tako uspěva myrtha na zapadno-istočnoj niskoj obali, gdě zimi ledu neima traga tako dobro, kao i u Portugaliji.

Buduć da se u visokih brěgovah od vrućih Solinah počamši tja do sněžnih granicah pokazuju različna toplotna razměrja, s toga i raznovèratnim bi-

Digitized by Google

ljem nalazimo ih obrasćene. Raznovèrstnost tá osobito u oči pada pod polovnikom, u obće u vrućem pojasu, tako i na podnožju Pica od Teyde nalazimo bujne vinograde, i kukuruzom nasadjene poljane, nèšto više dodjemo do věčnozelenih jelah; u visini od 4000 stopah izgube se ove, te putnik vidi se obkoljena smolovitimi kanaričkimi borovi; zatim počimlje lěti jedino zeleno listnato, a u višini od 6000 st. rastuća cèrnogorica — odavde se dalje ništa nevidi nego nizko bilje, a najposlije gole stěne.

Što dosad navedosmo, poteže se jedino na zrak i na povèršje zemlje; da vidimo jošte na kratko toplinu u dubljih vèrstah zemlje.

Radi toga, što je zemljište slabi toplovod (Wärmeleiter) prostire se toplina u njem lagano — s toga proléće kasno potěra nutrenju zimu. Odavde slědi ujedno, da izpod površja takodjer dnevne i godišnje toplotne promènbe město imadu, nù tim manje, čim nižje leži dotična vèrsta, tako da u nèkoj dubljini posvema prestanu. Dnevne promène prestanu obično u dubljini od 2 ′ — a godišnje u dubljini prèko 100 ′. Što je ta dubljina naprama poluměru (Halbmesser) zemaljskomu, koji 860 miljah broji?! Nižje od dubljine neprominjive topline raste ova sve više, tako da svakih 80 ′ za 1 ° R. oskoči; uslěd toga u dubljini od 6000 ′ valja da sve vrije, a nakon nèkoliko miljah da je sve usjano. Najveću do sad poznatu dubljinu ima valjda studenac arteski u Neusaboverku (u Pruskoj) g: 1841 obnašao jest 2091 ′; u toj dubljini imala voda + 32 R.

Odavle slědi, da zemlja posědujc vlastitu, od upliva sunčanoga nezavisnu toplinu, koja se kroz věkove neprominí. Glasoviti mathematik Laplace dokazà, da se zemaljska toplina u poslědnjih 2000 godinah niti za $^1/_{10}$ stupnja promènila nije, jer, u tom slučaju zemlja bi se bila morala stisnuti, s toga bi se bio obseg njezin promènio; što bi imalo za poslědicu da bi se zemlja oko svoje osi hitrije kretala, dakle dan bi se bio pokratio — nù zvězdari nisu već od jurve dvě tisuće godinah nikakve promèmbe u dnevnoj dužini opazili; dakle zemlja nije u to doba ni za $^1/_{10}$ ° R. od topline svoje izgubila. —

Nedvojbeni taj pojav uzmu sadašnji geolozi za neoborivi dokaz, da zemlja bijaše u počelu ognjivotekutna.

Toplota vrělah većim dělom sudara sa srědnjom dotičnoga města; samo je u manjih zemljopisnih širinah nèšto niža, a u većih po nèšto veća od rečene městne. Imade takodjer vrělah, koje imadu od zraka nezavisnu toplotu, tako na bèrdu Pili u Francuzkoj nemože se čitavu godinu voda rad studeni piti. Vrěla kojih je toplota vazda veća od one zraka, obično upotrěbljavaju se za lěkarstvo — obično su proizvod vulkaničkih pojavah. Imadu polag městnih okolnostih raznu toplotu: kod Oelve na Izlandiji 80 °, jedno vrělo u Abanu pri Padovi 66 °, u Karlovih varih (u Českoj) 59°. —

Dugotrajna opažavanja potvèrdiše, da toplotna razmèrja a tim i podnebja dotičnog města od lěta do lěta neprominjena ostáju — odavle pako slědi, da zemlja kroz godinu toliko topline izžarivanjem gubi, koliko je suncem opet dobiva. Množinu otu izžarene i primljene topline označiti trudio se raznimi nastroji učeni Pouillet; te dodjè na taj divni poslědak: da, ako bi bila tá toplina jednako na zemlji porazdělјena, i bez gubitka na taljenje leda obraćena, da bi mogla raztaliti ledenu koru debelu do 95 ′, koja bi cělu zemlju ogèrlila.

I prostor svemirni imade vlastitu toplotu, koja mora biti znatno izpod

Digitized by Google

— 45 ° R., inače nebi se mogla toplota na zemlji do tog stupnja sniziti, kako biaše u sěvernoj Americí u Relianee-u opaženo.

Evo na kratko najznatnijih izkustvah o razměrju topline na zemlji, i o uzrocih ove raznosti — u ovoj raznovèrstnosti potražismo ujedno i uzrok divne one raznoličnosti u zemskih proizvodah, koji premda u sebi često oprěčni sačinjavaju cělovitost onu, koja nas sěća na stvoriteljevu mudrost. Raznoličnost ova tvori razne nužde; a tim spaja raznovèrstne po kèrvi, jeziku, prosvěti i običajevih narode; povod daje tèrgovini, koja jim pruža srědstvo duševnoga razvitka i ugodna življenja; te koja pobraća cělo pokolenje u jednoj težnji — k jednom cilju čověčanstva.

Kopernikova kuća i Kopernikov spomenik u Torunju.

„Nemo in patria beatus.“ Ovo gotovo iz obilata osvědočenja i izkustva cèrpljeno prirěčje obistinì se i u Kopèrniku, mužu, kojemu ima kroz sve věkove malo sličnih i koji su rědki kano stolěća. Ovaj po svem božjem světu poznati zvězdoslovac bio je samo u svojoj domovini, u svom rodnom gradu skoro sasma pozaboravljen i samo neznatan, slave njegove posve nedostojan spomenik bi mu ovdě kao grobni kamen postavljen.

Napoleun dodjè u Torunj. Kao znalac i štovalac mathematičnoga znanstva i izvèrstnih u njem muževah sětio se je i Kopernika; pèrvo njegovo pitanje biaše: „Imade li bar u Torunju kakav takav spomen na velikoga zvězdara? Gradski načelnik i ostali častnici čudjahu se čudom ovomu pitanju, i nakon dugovremenoga promišljavanja i razpitkivanja, spomenuše něku kuću na uglju, koja bi pod imenom „Kopernikova kuća“ poznata, sada vlastitost někoga tkaoca u staroj varoši, no nemogući o toj kući što izvěstnija i točnija kazati. Car zapovědi, da ga odmah onamo sprovedu.

Pred kućom bio je zdenac u obliku piramide sa krugljom na očelju. Sve nalazilo se je u kukavnu stanju.

Gospodar kuće pokazà nadalje caru malu sobicu na lěvo prama kući, upravo naprama zdencu, ovdě bio je na stěni napis:

„Ovdě narodi se g. 1473. 19. veljače u 4 sata poslije pódne Kopernik, ovdě proži pèrve godinice mladosti svoje, ovdě probavi dugo vrěme poslije povratka iz tudjinstva, ovdě posveti se možda i dubokim iztraživanjem o sustavah zvězdnih.“

U kutu ove sobe, o koje se je uzdèržanju više nastojalo, stoji postělja, cèrnim pokrivalom obastèrta, nad njom visi Kopernikova slika, brojem godinah potavnjela i zaprašena, zatim nalaze se dva naslonjača i ormar, koje je pokućstvo sam Kopernik kao što vele upotrebljavao.

Car htědè, da odkupi od vlastnika sliku slavnoga Slavjanina; ovoga pako bili su někoji ustrašili, kao da će sa slikom i někoje povelje ove kuće izgubiti te on nehtěde ni pod što, da uz volju carevu pristane. —

Od ovoga doba postadè kuća predmet znaličnosti svih putnikah i zavisti svih susědah; sada bi i onaj zdenac izkićen i zlatnom krugljom na piramidu postavljenom ukrašen, da se barem kako tako štuje i časti uspomena veloga zvězdara.

Iz kuće navrati se car u cèrkvu sv. Ivana da uoči onděšnje znameni-

Digitized by Google

tosti; medju mnogimi spomenici povuče osobitu njegovu pozornost něki grobni kamen na se, koji uz prama sěveru postavljena vrata stoji, kad se s lěve strane cèrkve ulazi, i koji je sasvim zaprašen i zapušten bio.

Bio je to Kopernikov spomenik.

Razsèrdjen nad takovim nehajstvom i neštovanjem svojih velikih muževah zapovědi car, da se na prijatnije ležeće město uz glavni otar donese i popravi. Ovo je soha (statua) Kopernikova iz běla mramora; on je ovdě u duhovnom ruhu predstavljen, s rukama k molitvi sklopljenim pred kèrstom klečeći. Napis ovoga spomenika svědoči, da mu ga je něki torunjski lěčnik imenom Pyrnesius postavio, koji je prama svèrsi 16. stoléća živio.

— rer.

Alfierov grob.

Měseca listopada g. 1766 nadodjè něki pijemontski grof poštom u Fijorenciju. Bio je oko devetnaest godinah star, inače mladić velika i vitka uzrasta, cèrvenokos, široka čela, modriuh očiuh a u svih njegovih cèrtah izražavao se je něki ponos. Govoraše francuzki, pisaše francuzki i čitaše francuzki; spominjaše i kočije i konje, i lov i gosbe, napisa bèrzimice něšto na papir, čitaše kadšto zevajuć u kojoj putnoj knjizi, staraše se malo za umětnost i znanosti, pohèrli kroz ulice, prolećè galerije, bašte, kazališta, palaće, hramove i mimodjè děla, Rafaelova, Brunelleschi-evai Cellinova, bez ukusa za krasno i veliko, kan da je Vandalac ili Goćanin ili — kao što sam poslije kazivaše — varvar.

Pa ovaj divljak ode i u cèrkvu sv. kèrsta (Santa Croce,) ali njegove nisu ovdě misli bile, one su vazda putovale i u poštovnom vozu sědile te preko gorah i dolinah bèrlile; zato ni nesmotrì grobišta, koje zemljene ostanke Gallileove krivaše, spomenik, koji spominje na Machiavella, zato i ostadè bezćutan na grebu Michelangelovu. Sad postoji na otaru sv. duha, pa gle! najednom je kao o zemlju okovan, tajnom nevidljivom rukom zatravljen, blědina zastire mu lice, suze lěvaju kano rěke iz njegovih očiuh, vrući znoj kàpa mu sa čela i kèrv smèrzava se u njegovih žilah. Što se sbilo? Zašto je tako zatravljen? Što ga je tako silovito uzdèrmalo? — On toga nezna, sam si je neodgonetava zagonetka. — Nu od sad nije mu se više dalo u Fiorenciji, on morade u daleko. Domala mu je Italija iza hèrbta; preko planinah sněžno-bělih pohèrlì u Pariz, odande u Haag, pa sve dalje i dalje u Finiju, u Rusiju, pa opet natrag u Němačku. Ali nigdě mu nema mira ni pokoja, njegova prirodjena živahnost nepusti ga nigdě stalno, umětnosću i znanjem nemože da se sprijatelji, pa ipak leži najbogatija zaklada, najdragocěnije zlato ovih plemenitih darovah čověka u njegovu sèrdcu! —

Bilo je oko poslědnjih dnevah měseca listopada god. 1810, kad se na otaru sv. Duha u cèrkvi „Santa Croce“ prekrasan velelěpan spomenik podizao, predstavljajuć tugujuću Italiju, stvoren věštom rukom slavnoga Canove. Komu bi taj spomenik posvećen? Kako se je zvao taj veliki, koji bi Canovina děla dostojan bio? Za kojim od svojih vèrlih sinovah tugovaše mati Italija? Za grofom pijemontskim, koji je četèrdeset godinah prije hladnokèrvno mimo

Digitized by Google

Machiavellova i Michelangelova groba mimošao, i uzdèrman nèkim netumačivim predćućenstvom — neznajuću: zašto? vruće suze na istom onom mèstu lèvao„ na kojem Italija tugovaše. On stvori „Mirru,“ „Oresta,“ „Bruta,“ „Virgjiniju,“ „Filippa,“ „Timoleuna,“ „Savla.“ Njegova uspomena žive i živèt će; ime mu bijaše: „Alfieri!“ —r.

Ivan Ivanović Kozlov.

I. I. Kozlov spada u pèrvu vèrstu pèsnikah ruskih. Skoro podpunih 20 godinah bio je na postelju prikovan, slèp, hrom, i bolovao je neprestano. Nu ipak podnesè svoj udes divnom stèrpljivosću i božanska providnost podà mu veliku utèhu za sve boli i muke, što jih je pretèrpio. Oprosćen za vèk sa svètom izvanjskim i s njegovimi varkami, razastrè se pred njegovim pogledom svèt unutrenji, ružnat, neproměnljiv, svèt pun poezije, obasjan vèrom i osladjen mukami. Rèdkom pameću obdaren sahrani Kozlov u dubljini svoje duše svu svoju prošastnost. U njoj je samo živio, u njoj nadoknadjivao si studenu i tamnu sadašnjost i sadèržà sve do poslèdnjega trenuća moć i toplinu ljubeća sèrdca. Nesrèća stvori pèsnika i godine bolih njegovih biahu najplodnije, vile njegove. Znajuć već odprije francuzki i talijanski, učio je još u bolestničkoj postelji inglezki i nèmački. Znao je Lord Byrona skoro čitava na izust i svekolike pèsme Valter Scottove kano i Shakespeara, Racina, Tassa i Danta. Ali premda je njegovo bistvo na poeziju i religioznost priviklo, živio je i životu svakdanjemu — čovèčanstvu. Od toga doba što bi mu udarcem živačne kàpi noge ohromile i vid očinji ugrabljen, bivahu njegove muke sve veće i veće, nu nemogoše nahuditi duhu, koji svigdè kao hrabar pobèditelj — sjajan ko alem kamen — zasvètli. Tek nèkoliko danah pred smèrću usnù po malo i duh — kao sigurno svèdočanstvo skore smèrti. — 30. sèčnja 1840. ugasnù Kozlov — jedna izmedju najsjajnijih zvèzdah na obzorju sveslavenskom. — Poetičke radnje Kozlova plodovi su oduševljenja i pretèrpljenih bolih. Mnoge označavaju se rèdkim dubokim ćućenjem, odkrivaju prostom vèrnosću neumrle istine, stanje duše, muku bezkrajnu i duboku; jaku vèru i sniznost pèsnikovu. Nitko živ jih nečita bez sućutnosti za pèsnika. — Ali Kozlov nije bio samo pèsnik, on je bio veliki ponašanja vrèdan kao čovèk. — Svekolike svoje pèsme ostavio je svojoj ubogoj ali izobraženoj kćeri te postavì Žukovskoga, svoga slavnoga druga za ovèršitelja oporuke. Žukovski spisao je — ako se nevaramo — i kratak životopis pokojnika. Vèčna pamet Kozlovu!

—r.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Vis. c. kr. banska vlada dozvolila je, da se dèrži ovogodišnja glavna skupština dionikah družtva za osnovanje narodnoga kazališta. Uslèd toga pozivlje odbor upravljajući poslove narodnoga kazališta, svekolike članove istoga na veliku skupštinu, koja će se dne 21. kolovoza o. g. dèržati u dvorani narodnoga doma. — Ove skupštine bit će glavna svèrha, da se ustanove pravila družtvena, koja se imadu po zakonu o družtvih previšnjemu mèstu podnèti s molbom da bude potvèrdjeno rečeno družtvo dionikah za osnivanje narodnoga kazališta. — Budući nitko izobraženiji o tom više nedvoumi, da je narodno kazalište bitna poluga domorodnoga književstva

Digitized by Google

i narodnog obrazovanja, s toga se pouzdano nadamo, da će p. n. gg. dionici društva mnogobrojnim dolazkom u skupštinu podpomoći zajedničko dělovanje na ovome kod nas jošte zapuštenom polju, da se tako čim prije postigne želja světloga našega bana, komu pripada svaka slava, da nam je narodni ovaj zavod utemeljio, i dionikah samih, koji su želju njegovu podpisi svojimi svojski podupirali.

— Gosp. Ivan Kukuljević Sakcinski povratio se je sa svoga starinarskoga puta preksinoć u Zagreb.

— Iz Praga nam pišu od 3. kolovoza: »Jučer je g. Štriga pèrvi put pèvao na pražkom kazalištu, i to operu »Lucia di Lamermoor.« Obćinstvo nije bilo baš mnogobrojno nu izabrano, znaduće prosuditi umětničku věštinu. Štriga je pěvao i dopao se obćenito, te će mu ova večer obilato naknaditi sav trošak, što ga je ovo za 3 godine imao, da postane umětnikom; jer pokle je stekao pohvalu tako kritičkoga obćinstva, kao što je pražko, svim pravom mu možemo lěpu budućnost proricati. Njegov je glas više naravan nego u školi ugladjen, nu inače vladanje dramatičko smělo, te se ni neopaža da je jošte novak i početnik. Na carev dan pěvat će »Ernana.« Po svoj prilici bit će onda veće obćinstvo, pa će biti i pohvala jamačno još veća. Jer kod pèrve predstave manili su se ovděšnji domorodci svakoga očitovanja pohvale, ostavljajuć sud o Štriginoj věštini samomu obćinstvu; a kod budućih predstavah netreba nam više na to gledati. Ja se nadam, da će ovaj glas svaki rodoljubivi Hèrvat rado čitati.«

— Početkom t. m. svetkovalo se je u Beču sjajno věnčanje kneza Mihaila Obrenovića s groficom Julijanom Felicitom Marijom Hunjadi, kćerju grofa Hunjadja Keteljskoga. Zaručnik bio je sèrbskom narodnom nošnjom oděven, te imadjaše grimiznu surku i prekrasnu sablju, urešenu dragim kamenjem u vrědnosti od 80,000 for. sr. Ures nevěstin bit će više nego 100,000 fr. sr. vrědan. Osobito krasan i u oči udarajuć bio je u nevěste demantan dijadem (věnac iz sama dragoga kamenja.) Praděda zaručnice proslavljuju naše narodne pèsme pod imenom Sibinjanina Janka.

— »Svetovid« javlja iz Dalmacije, da se je g. Gjorgje Nikolajević poradi slabosti vida odrekao uredničtva »Srbsko-dalmatinskoga Magazina,« koji je pod njegovim upravljanjem već mnogo tečajevah doživio i radi krasne svoje svèrhe: spojiti jednokèrvnu braću, Sèrbe i Dalmatine vezom ljubavi i sloge, obću pohvalu i priznanje steko i dovoljno podupiran bio — i da se je svećenik g. Jovan Sundečić, čitateljem Svetovida poznat pisac, već latio uredničtva. Već smo i onako hotěli povesti rěč: zašto da nema već u drugu godinu »srbsko-dalm. Magazina«? — zato se tim većma radujemo, što će pod novim urednikom još ove godine novi svezak pomenutoga časopisa izaći ako Bog da!

— Magjarski časopis »Buda-P. Hirlap« spominje veoma pohvalno rěčnik našega Šuleka. Ovo je možda pèrva slavenska knjiga, što ju hvale magjarske novine.

— Danica piše: Prigodom obdèržavanog javnoga izpita u jednom ovděšnjem privatnom učevnom zavodu, ušlo se je u trag takovoj samovolji dotičnoga učitelja, koja se u interesu našeg domaćeg javnog obučavanja pod nipošto prećutati nemože. Našlo se je naime, da mladež istoga zavoda hèrvatskih početnicah niti neima, dočim više naredbe naročito propisuju: da se u pèrva dva razreda početne učionice izključivo jezikom maternjim naučati imade. To imade svoj važni razlog u tomu, što je u višjih učionicah jezik obučavanja još za sada jezik hèrvatski i što je visoka vlada mudro za načelo poprimila i javno izrekla, da maternji jezik u obće imade biti temeljem, na komu se sve ostalo zidje. Nu toga razloga pomenuti učitelj valjada nedokučuje ili neće, da ga dokuči. Zato mi činimo ovim směrno pozornu vis. školsku oblast na takovu bezakonitost, koja ne samo da je sama po sebi kaznę vrědna no i mladeži daljnji njezin napredak u višjih učionicah otegočuje i kojom se niti roditeljem děce niti budućim učiteljem nikakova usluga nečini.

Slavenske věsti. Slavni Hanka izdao je nov spis glagoljskimi pismeni pod naslovom: »Božestvenaja služba.« Izdanije Vjašćeslava Hanky. Na izvanjskoj korici je naslov: »Divinum officium.« U ovoj knjizi ima i jutrenjih, misnih i večernih molitavah u prekrasnu slogu sastavljenih iz spisah svetih otacah. Na poslědnjoj strani pridodani su abecede glagoljska, ćirilska i češka. Ovo je — kao što »Lum« tvèrdi — pèrva knjiga, koja bi bila od pèrve do poslěduje stranke glagoljskimi pismeni polag nacèrta

Digitized by Google

Šafařikova tiskana. Izdanje je veoma krasno, za što nam jamči Lumir.

— Knjižar Wolf u Petrogradu izdao je — kao što je poznato — spomenike krakovske kraljevah poljskih (»Monumenta regum Poloniae Cracoviensia«) ujedno sa 24 prakrasne slike, izradjene vèštim poljskim slikarom Šahovićem. Cělo dělo, koje je nedavno izislo, stoji 20 for. sr.

— Ministarstvo uka priporučilo je u češkom jeziku izišavšu latinsku skladnju od Věnceslava Svobode, učitelja na pražskom staroměstskom gimnaziju, kao čitanku za 3. i 4. razred onih gimnazijah, na kojih se predava českim jezikom, i za porabu učiteljah, koji poučavaju němačkim jezikom, ali gdě uz to češki jezik za prispodobu i za lakše razumljenje služi.

— Jirečekova češka čitanka izići će na skoro, ako nije već izišla.

— Slovenski djaci na gimnaziji ljubljanskoj izkupili su sa 45 for. 42 kr. — koju su svoticu medjusobno sabrali — mlada cèrnca iz robstva, te mu pri svetom kèrstu ime »Věkoslav Latinski« naděli.

— I. Vrdelski u Kapodistriji poziva putem »Novicah« slovensko občinstvo na novi časopis, koji bi imao u svezcih po 10 krajcarah izlaziti, pod naslovom: »Voditelj k znanstvu, bukve za domaće berilo.« Već je odprije u Novicah oglašeno, da će iste prostonarodne »bukve« uredjivati tèršćanski Slavjanin, g. Godina.

— U narodnom kazalištu u Bukureštu počet će se do skora predstavljanja u ruskom jeziku.

— Nj. veličanstvo car ruski, Nikolaj poklonio je samostanu ostrožkom mnogih dragocěnih stvarih za cèrkvu.

Književnost. (*Ruska*). U Petrogradu probudjuje sada sveobću pozornost Ivan Liprandi, dèržavni savětnik, bivši častnik kod generalnoga staba, svojim spisom o Turskoj, koji u mnogom obziru nadilazi izvèrstnosću i dělo Josipa v. Hammer-Purgstall-a, koje je u obće dosad kao najsavèršenije i u tom obziru najkrasnije smatran. Za sakupljivanje gradiva za znamenito svoje dělo od mnogo svezakah, požèrtvovao je Liprandi polovinu svoga věka. Osobito je pako bogata i dragocěna knjižnica njegova, iz koje je svoje gradivo vadio, jer je u njoj skoro sve ono, što je od XVI. stoljéća pa do tekuće g. 1853. o Turskoj u kakvu mu drago jeziku ikad tiskom izišlo; ovo je najpodpunija sbirka knjigah o toj zemlji, koju ma tko izmedju suvremenikah naših u Evropi ima.

(*Poljska*). Poljak pod nazivnim imenom »Gryf« dovèršio je opis svoga putovanja po Ukrajini i pódnevnoj obali Krimu pod nazivom: »Pustare, brěgovi i more.« — Aleks. Pořujanski pripravio je u Varšavi za tiskanje dělo »Opisanie lasów Królestwa polskiego i zahodnih gubernij cesarstva rosyjskiego, pod względem historycznym, statystycznym i gospodarczym.« Obširno ovo dělo sastojat će iz 4 svezka. — U Krakovu preveo je bivši profesor klasičkoga književstva na visokih školah Jagiellonskih Antun Mařecki Sofoklovu tragediju »Elektru« u jezik poljski a to u stihovih nesročivanih. Prevod providjen je prosudjivanji i potrebnimi izjasnjenji. — Svećenik Stahovski u Krakovu obogatio je književstvo poljsko prevodom iz gèrčkoga »Plutarha, o odgojivanju mladeži,« kojemu su presudi priloženi, ponajviše iz Kvintilijana. — Izvèrstni poljski komponista St. Moniuško dovèršuje upravo za kazalište Vilnsko novu spěvoigru, što joj je naslov: »Sen Wieszcza.« — Stöckhardtov navod k lučbi, što ga je već dr. F. S. Kodym u izvèrsnom prevodu českom izdao bio, izišlo je sada u preradu poljskom pod naslovom »Škola kemije« tiskom i troškom J. Zavadskoga u Vilni sa 290 dèrvorezah. — Izdavateljstvo knjigah katolickih izdalo je »kratak navod k razborom lučbenim tělesah neorganičkih« od Vladislava Bažana, adjunkta kod stolice lučbe na visokih učionicah jagielonskih. — Ludvik Zejszner, profesor krakovski izdaje svoje »sabrane spise i razprave znanstvene,« što su po raznih časopisih raztreseni. —

(*Češka.*) Drugi razděl pèrve česti pověstnice naroda českoga od slavnoga Franje Palackoga već se tiska. — Tiskom i nakladom Jarosl. Pospišila izišla je već u zl. Pragu knjiga: »Přehled soustavy živočišné (životinske)« od Jana Krejčega. — Kod J. H. Pospišila u Kraljevu gradcu izišla su dva spisa za mladež, poimence: »Predavanja« za mladež pučkih učionicah i »Poučni zabavnik« za češku mladež (dio drugi). Obědvě ove knjige proizlaze iz pera učitelja V. V. Janate. — Miloslav J. Hurban izdao je u Glubokom znani slovački zabavnik »Nitru« i za tekuću god. Sadèržaje slědeće članke: »Detvan» pěsan u 5 razdělah od A. Sladkovića. »Obrazi z nedávných časov« 1. Královna plesu. 2. Při Kozube itd.« noveletka i 3. Slovenski djaci, obrazky ze

Digitized by Google

života od L. Pavlovića i na poslědak vésti o spomeniku zahvalnosti i o nadaljnjem izdavanju Nitre.

— »Živa« za mèsec kolovoz već je izišla i sadèržaje slédeće zanimive sastavke: »Kukačka«; »O zrûstu bylin« od J. Saxa; »Cizopasnîci člověči« od dr. K. Spotta (zaključak); »Vylet do Tater« od Em. Purkynje, »Drobností« i »Navěsti o přirodověckých knihah.«

— Jan Slavomir Tomiček preradio je glasovito dèlo Kollárovo o uzajemnosti slavenskoj, štono je izvorno nèmački napisano, u češtinu te će ga do mala izdati. Isti g. nastoji revno i svèsno o sastavljanju napomenute već i u Nevenu slovnice staročeske pa i ruske. — Kod Jar. Pospišila ugledà netom svètlo: »Tajnik ljubavi«, za zaljubljne domorodce valjda dobrodošo darak. — Českí prevod drugoga odsèka »Musketirah« pod naslovom »izza deset godinah« dotèrao je već do svezka šestoga, koji se već tiska. — J. Maly dovèršio je već drugi dio povećega Irvingova spisa: »Amerika« od godine svoga odkrića pa do najnovijega doba. Svega izišli su ovoga izvorno inglezkoga dèla već tri svezci. — Dr. J. Pečírka izdao je »Nerostopis« za nižji gimnazij i za realne škole. — Druga knjiga prirodoznanstvena jest: »Svět a jeho divy«. (Svèt i njegova čudesa). Sepsal J. Malý. S 57 vyobrazeními. V Praze.

Razne vèsti. Hofmann von Fallersleben osobito je srećan u pronalaženju staroněmačkih pèsničkih dèlah. Za svoga je života već više spomenikah nèmačke literature pronašao, nego li petdeset najznamenitijih učenih muževah. Upravo sada izdao je opet kao novu svědočbu osobite i rèdke svoje sreće jednu izmedju najboljih dramatah srèdnjega vèka, pod naslovom «Teofilus» iz XV. stoljéća. Hofmann je kao što poznato — sam živahan pèsnički duh te će tako njegovo ime u listinah nèm. književstva dvojakom svètlošću svètliti.

— U Nèmačkoj uzkèrsnuo je novi Goethe. T. j. ne Goethe po duhu (jer toga po svoj prilici neće više biti) nego po imenu. Što je najčudnovatnje, jest, da nosi ovaj novi Goethe podpuno kèrstno i priime neumèrloga korifeja nèm. poesije. Nu ipak je utèšljivo, što ovaj mladi Goethe svomu slavnomu i po rodu i po imenu prednjaku nečini sramote, jer su njegove pèsme, plodovi prekrasna talenta, ljubko primljene, pa i pèsnik sam čedno veli, da se imaju njegovi proizvodi duha smatrati za nezavisan glas proizvirući iz slobodne čiste duše u lugu slavuljah germanskih.

— U Stutgardu izišla je knjiga: «Waldmeisters Brautfahrt. Ein Rhein-Wein- und Wandermärchen von Otto Roquette.« Ovo je lakèrdija poput drugih nèmačkih lakèrdijah, kojimi novija nèm. literatura obiluje. Da su ovakovi spisi kod izobraženoga nèm. obćinstva obljubljeni, svědoči osmo izdanje Waldmeister-a. (A ako Bog da, doživit će jih još dva put toliko — ako ne više!)

Svaštа. (*Dèla Galanosova*). I mi smo već javili vèst o smèrti ovoga veleučenoga Gerka, koji je više nego 20 god. sanskrit na kollegiju u Benaresu s odlikovanjem učio i u 93 g. svoga vèka preminuo. Dèla Galanosova izdaje sada sveučilište Atinsko, kojemu je svoj imetak zapisao. Izdavanjem istih uredjuje upravljatelj sveučilišta, Gregorije Thypaldos. Dèla govore o raznih idiomih Azije i jesu plod 40—50 godišnjih iztraživanjah.

— (*Nègda a sada*). Kako je vožnja u stara vrèmena pa sve i u prošlom i početkom tekućega stoljéća na nizkom stupnju savèršenstva stajala, svědoči to, što se je još g. 1761 poslije Isukèrsta od Pariza pa do Strasburga dvanaest čitavih danah trebalo. U kralj. franc. alamanaku od i. g. 1761 stoji jasno zabilježeno: »Kočija odlazi iz Pariza ulicom de la Verriere iz gostione Pompone u subotu u 6 satih izjutra; nakon sedam danah svraća se u Baru le Duc, nakon osam u Nancy-u a na dvanaesti dospije u Strasburg.« A sada prevalja se isti put za 12 urah. Dan iura — lèpa razlika! Kao što: nègda i sada! (I nehotice pada nam ovdè na um, što stare naše bake pripovědaju da su dědovi i pradědi naši naměravajući u Beč odputovati, vazda oporuku pravili i sve svoje stvari uredili, kao da se na smèrt spremaju, i doista bila je vožnja opasna, jerbo ostaje istina, da čověka za vrème 14—20 i više danah lakše smèrt zateče, nego za dva, jer toliko upravo čověk danas treba, da se prošeta u Beč — željeznicom dakako) —r.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**

Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to četvèrtkom na célom arku. Cena mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèr god. primérena je gore naznačenoj célogodišnjoj céni.

Broj 34. U četvèrtak 24. kolovoza 1853. **II. tečaj.**

Oporuka stare děve.

(Preveo ju s poljskoga D. K. Sp—r.)

„Ta tko je boga ti ona gospodična Verunika sa svojom čudnom oporukom, o kojoj sam još bivši na svom selu čuti morao?“

Tako pitaše mlad cèrnokos muž, koji se, vraćajuć se sa šetnje sav utrudjen na počivalo baci i — bar pol boce vode kolonjske na obědvě ruke izlje — svoga prijatelja, mlada plavetna čověka, koji je u misli utonut kraj prozora sědio i uzdisao. — Za podpunije porazumljenje s čitateljem čini nam se potrebno uzgrede spomenuti, da se je ovaj evo dogodjaj sbio u Varšavi, godine 1819 u ulici Bielanskoj.

„Ala čudne žene, tako mi boga!“ odgovori plavi mladić, imenom Lav — „věruj mi brate, bila je dobra i još vazda ljubezna, pa i uzpèrkos svojoj solidnoj dobi.“

„A što ti razuměvaš pod izrazom solidne dobe?“

„Nu — to ti je onaj stupanj starosti, koji žene najskèrbnije zatajati nastojavaju — kojega ipak biljeg vrěme — i uz njihova tašta nastojavanja — u svih cèrtah lica njinoga jasno izražava.“

„Pa — je li gospodična Verunika stara bila?“

„Stara? nipošto! Ali bila je već u zrělih godištih; od ove dobe pa do starosti ipak traje lěpo vremence.“

„Vidiš ti njega! sad mu se hoće da se pobori za njena lěta!“

„Bila mi je teta, a ja sam njen jedini nećak; sve što sam ti god kazao, sve ti je to gola istina. Teta Verunika bila je lěpa, lěpa tja do smèrti i živahne njene oči světlile su neobičnim světlilom, sve do onoga hipa, kad su se za věk pozatvorile, vazda pod dugijem obèrvama, koje svoje cèrnine nikad izgubile nisu.“

„Bila je dakle lěpa? Je li?“

„Kako nebi — kad su se njene dražesti do nakon smèrti uzdèržale.“

„A kakva su joj inače bila svojstva?“

„Bila je prekorednih darovah.“

Nerazumiješ me — ja mislim ina svojstva — ili — vlastitosti . . .“ te izričuć poslědnje rěči pokaza lakorazumljivo pèrsti, što hoće da kaže.

„O, bila je bogata, a to veoma bogata,“ odgovori mu Lav, razuměvši govor njegovih pèrstah.

„Zašto se dakle neomuži?

Digitized by Google

„Zašto? — to ćeš odmah čuti. Samo slušaj. Bogastvo svoje stekla je tek poslije. Stupila je u svět siromašna. Siromašnost — dà, to ti je žalostna overtura k dramatu našega života! Istina jest, za siromaha ovaj je život pravo borište. U grudih tete Verunike kucalo je ćutljivo, toplo sèrdce; ali sada — žalibože da je tako — nevrědi ovo svojstvo u ljudih po novom kalupu ni para; — težnja njihova ukusa vèrti se neprestance oko vrěćah napunjenih škudami i cekini — a moja uboga teta Verunika neznadjaše o svem tom baš ništa! Uputi se u svět, neznajući ga, i — dočim je svoje godine na pèrstih izbrajala, těšila se je, veleći sama sebi: „Lěpa si.“ A kad se gdě sastadè s drugimi gospodjami, rado si je priznavala više razuma, nego što su ga one imale, ali jadna nije pomislila, da imaju one doharah, gradovah, kućah i imetka, a ona da neima uz svoje osebne odličnosti gotovo — ništa. Teta Verunika uvidjè najposlě, kako joj mladost sve po malo čeznuti počima — bio je to udesan i tužan trenutak za nju, kad ugledà pèrvi srebreni vlas u gustih pletovih cèrne svoje kose. Takovim načinom navali na nju solidna doba. Doista divlje, kabbalističke besède, grobovi nade! Ali žarke strasti sudaraju se medjusobno; stvoreno za ljubav sèrce — ako nenalazi ništa, što bi žarkim plamenom svojim propaliti moglo, dotěra najposlě tako daleko, da se samo razžari i razgori ili pako da zavišću prama drugim plane. Teta Verunika nadjè u ovom poslědnjem utěhu svoju.“

„Ala mi kukavne utěhe!“

„Doista kukavne, — ali pomisli, što je sve pregoreti morala. Samo jedan dogodjaj osladio joj je život; dopadè joj naime — ko kiša iz oblakah — znamenita baština, ali prekasno; několiko godinicah prije, bili bi ovi novci tetu moju u srećnicu pretvorili, ali sada više nisu za nju od nikakove cěne bili i ništa drugo izim světloga i zvečnoga metala.“

„Da je teta Verunika mužkarcem odklona bila, manje mi je za čudo, nego to, da nije na zvek metala cělo jato obožavalacah na nju nagèrnulo.“

„O! da samo znaš. Ove ptice dovèrvěle su ti jatomice, ali nenadjoše što tražijahu. Zahman govorili su bez kraja i konca o dražestih gospodične Verunike, dotěrujući svoju rědku rěčitost do toga stupnja te su se napinjali, da dokažu i da ju obsvědoče, da je pomladila. Moja teta dokučila je, kamo pèv tih pticah směra i nije joj bilo ni najmanje za čudo, kako to biva; da joj (u obće uhu neugodno) zvečanje i milovidno ali zaslěpljujuće blistanje križevačah i žutačah — u očiuh, ili bar na jeziku gizdelinah — ponovljenu mladost podava. Ali je moja teta ipak znala što da čini, te se nije dala nipošto zavesti od větrenjastih obožavalacah njena novca. Čvèrsta i pèrkosna kano pećina, hladna i sa ironičnim posměhom preziranja običavala je odgovarati onim, koji su ju „okrutnicom“ prozivali. Što više, ona se neodmaknu ni za korak od naše narodne poslovice: „šilo za ognjilo“ — zaklinjući se živim bogom, da neće niti najmanji dělak njena imetka niti jednomu iz jata ovih gavranah pripasti, koji su ne nju nego ono što je njeno, ljubili.“

„Sad sam rad znati, što da je dakle počinila svojimi križevačami. Valjda ih nije sa sobom u grob uzela.“

„Nipošto! draga moja teta, bila je odveć zdrave pameti, nego da takovu ludost počini. Dà, pače ju je bio strah, da ju nebi mèrtvu iz zemlje izkopali, jer, kad se to već tolikoputah, radi jednoga zlatna pèrstena sbilo, što

Digitized by Google

onda, kad bi se pročulo, da su tisuće i tisuće u onoj gomili zakopane. Teta Verunika opametila se je mahom i zapisala čitavo svoje imućstvo svojim petero nećakinjam — ali s uvětom, sine quo non . . .“

„Pa kakav je taj uvět?“

„Da se nijedna njih neomuži: pod prětnju kazne, da ima baština svake one izmedju njih pet, koja bi ovu zapověd prekèršila, onim pripasti, koje volji pokojničinoj primèrno živu.“

„Što pak tada, kad bi se sve poomužile? Što onda s imetkom? . .“

„Tada imalo bi sve rodbini pripasti, naročito — meni. Ali teta Verunika nije kadra bila, takova šta pomisliti samo. A tvoje sumnjičenje ni nemože da se uistini, kad uvažavam nepovoljnu okolnost, da moje kuzine niti jednoga grošića neimaju; baština Veruničina — to ti je sve njino imućstvo i život, pa u tako prosvětljenom věku — u kojem baš mi po sreći živimo, prosvěti se i mužkarcem pamet te jim se neće napèrtiti na se ženu bez pèrćije. Što se onih petero baštinicah tiče, treba ti znati, da je jedna — Sofija — koja je vezda kod nje živěla, ubogo sirotče a njih četvero ostalih jesu modne gospospodične Trudnicke, koje možeš svigdě vidit, gdě ti se god uzhoće. Ali, kuku! ta zašto je nesrećnica teta Verunika svojoj oporuci onaj pristavak dometnula — Bog ga prokleo!? Da nije toga učinila, mogao bih sada Sofiju, koju svom snagom mladjahna sèrdca ljubim, uzeti za ženu. Ali tako posědujem sam ja malo; pa zar ja mogu i smijem oženiti se, otimajuć tako Sofiji svojoj baštinicu? Ne, ne — toga nesmijem učiniti . . . “Lav nije mogao da svèrši, al uzhićen pomišlju pèrvom a uzdèrman drugom, stisnu iskreno ruku svoga prijatelja Dragoslava, koji je, smijuć se grohotom bědnomu svomu prijanu i oporuci poludile tete pokojnice ustao i pěvajuć veselu pěsmicu iz koje veseloigre otišao.

Lav bio je sada sam u svojoj sobi. Sad pristupi svojoj toaleti. Moglo je něšto više prominuti, nego polag sata, dok si je naš zaljubljeni junak svoje plavetne rudeže vèrlo fantastično uredio; poslije svezà svoj vratni rubac, sve po najnovijem propisu gospoje mode. Izvèršivši svoj veliki posao u oči zèrcala, udalji se bèrzo, kan da ga tko těra i preskočivši stube dvama koračajima nadje se domala na pločniku izpred kovarnice. Raztresen i hitan mimotèrči četiri gospoje ali nepotrudi se ni malo, da skine pred njimi klobuk nego potèrči dalje, nahrupi na staru voćaricu te joj prebaci svekolike košare napunjene voćem, da su se okrugle jabuke i kruške po pločniku u blato koturcale i cèrvenožutu boju izměnili mokrom smedjo-cèrnom, i — Bog zna šta nebi sve još počinio bio da nije gdě — sproveden kletvami i psovkami stare voćarice (koja je inače vèrlo zdrava gèrla bila, te bi još i sada, kao sborna pěvačica sve svoje druge nadvikala) naglo u drošku usio, koja ga za koji trenutak donese u „dèrvored.“ Větrenjače i sladki miris raznobojnoga cvěća, koje je u blizoj baštici okružavajućoj uresnu kućicu, cvaćelo, probudiše našega Lava iz njegovih sankah, a on zapovědi, da konji pred ljubljenom kućicom postoje.

* * *

Sav pocèrvenjen i glasno kucajućim sèrdcem stupì mladić u pèrvu sobu, koju je čistota i seoska prostota više ukrašavala, nego bi to bog zna kakvo velelěplje činiti moglo. Kod šivaćega stolića sědjaše mlada krasna děvojčica plavokosa i u tom obziru nalična Lavu. Nježna njena glava počivala je na

Digitized by Google

bĕloj ručici, i činilo se je, da razmišlja o sadèržaju knjige, što ju je pred sobom imala i suza protečè iz njena modra oka, u kom se zèrcala vĕrnost i ljubav. Ali na poziv Lavov podižè glavicu i živahna rumen obastrè joj lice.

„Mila moja Sofijo“ rečè Lav, stišćući ruku svoje lĕpe sanjarice, „došo sam, da se s tobom oprostim.“

„Da se sa mnom oprostiš, Lave? je li moguće? ti hoćeš da me ostaviš? . . . ne ne! . . . nije moguće . . .“

„A oporuka tvoje tete?“

„Moje sèrce nije se ni najmanje proměnilo, je li moguće da se tvoje? Kuku meni! da to moram vĕrovati; ti nećeš da uzmeš ženu bez miraza. Ja sam jako nesrećna . . .

„Zašto se ti toliko opireš činjenju momu? ja nemogu od tebe nikakvih žèrtavah iskati; ti si sad bogata; zaboravljaj me sada.“

„Pa što onda, kad bih voljela siromašnom biti, samo da budem tvojom?“

Ove poslĕdnje rĕči pobĕdiše i najmanji ostatak bojazni. Rĕčju, krasna Sofija oprostì se sad sa svojimi tužbami, uda se za Lavoslava, a gospodične Trudnicke porazdĕlile su i peti diõ baštine, koji jim evo zapadè, medju se.

Treba nam sad znati, da je gospodičnam Trudnickim, kćerim poštena tèrgovca u staroj varoši, darežljivost tete Verunike omogućila odgajanje, koje je njini nizki rod nadilazio. Ali često se sbiva u svĕtu, da se ljudi na polu ludi poradjaju, te su ove zle kobi i naše lĕpe gospodične svĕdočanstvo, koje su — kan da su se zaklele — mèrzèle na svaki posao, koji je premda otac dugo vrĕmena najurednije obavljao, ako i ne najuzpĕšnije. Rĕčju: htèle su, da budu gospoje u pravom onom obsežnom znamenovanju rĕči: već su počimale velike dame predstavljati. Tu nisu smèle već ostati u staroj varoši, jer su sve mlade, nego se izseliše sve četiri u predgrad krakovski, sĕdèle su po čitave dane (kao što se samo po sebi razumĕva) kod zèrcala ili pako najčešće — uvčk po „najnovijem ukusu“ opravljene i izcifrane u jednom izmedju onih salunah, u kojih ima obično pokućstva, drapperijah, porcellana i brunčena posudja više, nego bi trebalo da se našaraju dvè sobe. Ali za to bila je svaka ova gospodična skoro svagda kakvim to poslom zabavljena; jer stroga zakonodavica devetnaestoga vĕka — moda propisuje poslovanje, ma ovaj posao još tako prozaičan bio. Sve što su god činile, počimale su s vèrlo mnogo elegancije, pa su se i obsvĕdočile, da je mnogo milije gledat ženu kako kod šivaćega stola radi, nego da bog zna u kakvom romantičnom položaju s uzdignutim nad glavu rukama na počivalu leži.

Kako rekoh — gospodične Trudnicke poslovale su neprestano. Gospodična Flora namatala je najnježnijim rukama od svĕta svilu; gospodična Helena improvizovala je stihove i upisivala jih poslena u svoj pametar; gospodična Andjelika, najmladja, davala je svojoj papizi, preljubeznomu svomu Kokou, lekcije o razgovoru s čovĕkom, te je ova već i učiteljicu samu premda rĕčitu rĕčitosću nadilazila, a gospodična Delfina, najstarija šivala je s rĕdkim heroizmom košulje za siromahe.

„Znate vi što nova?“ Tako pitaše Flora mlada muža s cèrnimi rudeži, koji je pred njom stajao i poněšto raztresen, oslanjajuć se o zèrcalo, svoju lĕpo rudjenu ogèrljicu uredjao. Ogèrljice bijahu g. 1819 tako u modi i odgovarahu u onoliko finom ukusu, kao što danas brade (? — da bi jih bilo)

Digitized by Google

Ogovoreni kavaljer Florin nije bio nitko drugi, no Dragoslav, kojega smo početkom ove pověsti već spomenuli.

„O! samo da nema tih kobnih čvorovah“ uzdahnu na novo Flora, ala je to težko namatati svilu, Bože moj!

„Dali vas smijem pomagati, gospodično“ odazvà se Dragoslav, spustì se pred njom na koléno i pruži joj obědvě ruke . . .

„Ala mi gotova Herkulesa pred nogama Omfalinim!“ uzklikne sentimentalna gospodična Helena, premda nedajuć se ni najmanje smesti, — te je i na dalje stihove u pametar svoj upisivala.

(Konac drugi put).

Novi Ikar.

(Cèrtica ruskih običajah pod Petrom Velikim.)

(Nadalje.)

Desetoga listopada povrati se Petar Veliki iz Azova u Moskvu. Ratovanje mu je zaradi izdajstva zlo za rukom pošlo. Němački je naime měrnik, Jakov Janson, koji se kod obsadnuća Azova desio, careve topove zagvozdio, i k turkom prešao, koji nenadano nasèrnuše na Ruse, i čvèrsto ih poraziše. Ali ova nesgoda, uslèd koje je car morao dignuti obsadnuće, nije zaustavila njegovu radinost; jer je umah nov nacèrt načinio za ratovanje proti gradu Azovu. Još u prosincu iste godine pozove mladež svakoga stališa, da ide u Preobrajensk, i da se dade za ovo ratovanje upisati. Emilijan nije dugo oklevao. Svèršivši ranim jutrom svoju molitvu u stolnoj cèrkvi, odputi se u Preobrajensk, i stupi kano dobrovoljac u Seminovski puk. Dodje božić. U selu bijaše velikih svetkovinah i veselja. Mlade bi děvojke gledale měsec u kakovu koritu, lile lěvano olovo u vodu, sprovodile čitave noći pred zèrcalom sědeć, s nadom, da će u njem svoga budućega ljubovnika viděti, i u obće těrale bi svakojake namišljene čarobije. Tèrčale bi u dugih povorkah za ruke se dèržeć i pěvajuć kroz selo, a vojnici bi šale sbijali preobukši se, i strah im zadajući.

Za dobrovoljce bíjahu kod Preobrajenska posebne izbe načinjene. Emilijan je slonio na prozoru něke takove izbe, koju je zajedno s několiko drugovah imao, i koješta promišljajuć gledao na ulice. Kod stola, koji je u srědini sobe stajao, sědila su dva vojnika, jedan od Preobrajenskova puka, drugi od Butirskova. Pèrvi nošaše zelenu oděću s cèrvenimi okrajci, cèrven pèrsluk i hlače, a drugi je bio posve u cèrveno obućen.

„Tvoje mi se odělo dopada,“ reče Preobrajenščanin svomu drugu; „da mi je moguće, ja bi u vaš puk stupio.“

„To ti nemogu zaměriti,“ odvrati drugi, poholiv se, „vaša se uniforma nemože s našom prispodobiti, kano i Seminovska. Ta pogledaj Emilijana, modar kaput, zar je to što lěpa? samo je pèrsluk cèrven i hlače. No slušaj, što znači ta buka na ulici? Što je to Emilijane?“

Smiju se němkomu, koji se je preobukao. Zagrabuljio se kano roda,“ odgovori Emilijan, i uzdahne, pomisliv na svoj nesrećni pokus.

Digitized by Google

„Taj lopov ti se ruga!“ vikne smijuć se Preobrajenšćanin. „No zbilja kaži nam, brate, kako si došao do te čudnovate misli, da letiš kano roda?“

„Pripovĕst bila bi sad preduga, Antipiću,“ reče Emilijan uklanjajuć se.

„Žao mi te je prijatelju,“ reče blago vojnik; „tuga ti je na čelu napisana; pa nije ni čudo, jer ja bi uprav ovako tužan bio, da sam cĕlu imovinu pogubio.“

„Nije to, što me žalosti, Antipiću,“ odvrati Emilijan. „Ah bĕdna mi starca otca! On nezna, da sam ja vojnik, i da se imam s nevĕrnici tući. Samo da mu smijem još s Bogom reći! —

„Komu hoćeš da rečeš s bogom?“ zapita iznenada nĕki častnik od Preobrajenskova puka, stupivši kod poslĕdnjih Emilijanovih rĕčih neopaženo u izbu, kojega su slĕdom slĕdili gjenerali Gordon, Lefort i Golovin.

Emilijan i njegova oba druga stajahu učas ravno kano svĕće. Častnik ponovi pitanje, a Emilijan odgovori zapinjuć, da je izreko želju, da može prije ratovanja svojemu otcu s bogom kazati.

„Tko ti je otac? Gdĕ je?“ zapita častnik.

„On je seljak,“ reče Emilijan; „da odem k njemu, mogo bi za osam danah opet natrag doći.“

„Zar si se bez njegove volje upisao?

„Jesam, častniče, to mi je onako udilj na pamet palo.“

„To nije bilo pravo. Bog zapovĕda: Štuj otca i mater! Hodi k svomu otcu, pa ako te blagoslovi, ostani vojnikom; ako ne, to opet dodji, izruči vojničko odĕlo korporalu, te se vrati k otcu. Zao sin može samo zao vojnik biti Kako se zoveš?“

„Emilijan Arhipić.“

„A vi, tko ste vi?“ krenù se častnik k Emilijanovim drugovom.

„Mi smo oba u nĕkom samostanu služili, moj častniče,“ odgovori Preobrajenščanin, „neimamo ni otca ni majke, pa, nehtijući više travu kositi niti vodu nositi, pohtije nam se svojemu otcu, caru, služiti; tad smo saslušavši kod sv. Nikole, čudotvorca, misu, ovamo došli.

„To je lĕpo moja dĕco,“ reče častnik, potrepćuć govorećega po ramenu. „Vi ćete, nadam se, dobri vojnici biti. Štujte Boga i služite revno. Gospodin se spominje onih, koji se molitvom na njega obrate, i car nezaboravlja onih, koji mu pošteno služe.

Ovo rekši izadje častnik sa gjenerali iz izbe. Malo vrĕme postajalo kad korporal kano bez duše usèrne i zavikne:

„Zar je nj. veličanstvo ovdĕ bilo?“

„Nije,“ odgovori Preobrajenščanin, „samo smo četiri častnika viděli; jedan, velik lĕp čovĕk, po prilici tolik, kano ti . . .“

„Vi bene benaste!“ vikaše korporal, „ta gdĕ su vam oči bile! To je bio car glavom, bio je po svih izbah, i samovoljno je razgledao novake.“

Emilijan i njegovi drugovi problĕde od straha, prekèrste se i upru ukočene poglede u korpurala.

„Bože mi pomozi,“ klikne Preobrajenščanin, „kolike nesrĕće!“

„Ta kako smo se mogli čemu takovu nadati! Mi mišljasmo, da ide car uvĕk u kakovoj zlatnoizvezenoj haljini, pa gle ide kao nas koji.“

Digitized by Google

„Jeste li barem jednako stajali, vi bene? pa jeste li pristojno odgovarali? Okladio bi se, da ste kakovu ludost kazali?“

„Mislim,“ reče Emilijan, „da nismo ništa suvišna rekli, gospodine korporale.“

„Jeste li barem što izabranijimi izrazi govorili?“

„Mislim, da jesmo,“ odgovori Preobrajenščanin, kojemu su po cělom tělu čami prolazili, kad je pomislio, da je „moj častniče“ rekao.

„Bože moj dragi!“ kako sam mogao tako grěšiti,“ reče Emilijan. Ja sam više nego jedan put cara u Moskvi vidio, i k tomu jednom posve sbliza, kad me je na mostu svojom batinom udario. Zar sam slěp bio?“

„Doista si bio slěp,“ viknu korporal. „Kad budete išli na stražu, biti ćete, oprostio vam bog, napokon uprav ovako slěpi. Vojnik mora imati dobru nogu, i dobro oko. Lěpu ste mi stvar učinili; platit ćemo svi skupa, a ja, koji imadem nalog, da vas podučam, vi blune, kakova će biti sada moja sudbina?“

„Što će biti, gospodine korporale, hoće li nas věšati ili strěljati?“ pitao je plašljivo Preobrajenščanin.

Korpural nije odgovorio. Išao je pun nemira izbom gore dolě, dočim su Emilijan i njegovi drugovi tudě stajali, nagnuvši glave, i upèrvši oči na tla.

Na jedan put se vrata otvore. Unidje dvorski sluga, dèržeći u jednoj ruci velik kèrčag, a u drugoj košaru.

„Evo vina i něšto jela,“ reče metnuv oboje na stol; „nj. veličanstvo zapověda, da mu na imendan u njegovo zdravlje pijete.“

„Hvala Bogu!“ klikne korpural, „čini se, da se car neljuti. Mora se priznati, da neimamo cara, već otca.“

„Je li ovo peta izba, gospodine korpurale?“ pitaše sluga.

„Jeste, peta.“

„Koji se od vas zove Emilijan?“

„Evo Emilijana Arhipića!“

„Uzmi ovo, prijatelju,“ govoraše sluga začudjenomu Emilijanu, „car ti šalje ovaj rubalj za put. Nijesi li ti, koji žudi k svomu otcu ići?“

Emilijan bijaše tako ganut, da nije mogao ni rěči progovoriti, i samo je mahanjem glave odgovorio. Uzme rubalj, poljubi ga, i brizne plakati.

„He, brate,“ klikne korpural potrepćuć ga po ramenu, „što veliš o našem caru? Bog ga blagoslovio i živio mnogaja lěta! No valja da se i on nad nami veseli, što mislite, dobri mladići? Uzet ćemo Azov, ma sultan same djavole město vojnikah u njega stavio. Napréd, do djavola, napunite čaše! — Tako valja! Evo još jedne za našega gosta, tako. — Sad pozor, čašami u vis U zdravlje nj. carskoga veličanstva, hurra!“

Tek što je svitalo, već se Emilijan spremi na put. Trećega je dana zavičaj ležao pred njim. Njegovo je sèrdce glasno kucalo, i laganim se korakom prikuči izbi, u kojoj mu je otac stanovao, i do koje je drugčije, kadgod bi ljubljenoga posětio, na svojem vrancu veselo dojašio. Gorko uzdišuć nasloni se na vratnicu. Panamar bijaše upravo kod staroga Arhipa.

„Ostajte s Bogom, Arhipe Ivaniću,“ reče panomar, zagèrliv Emilijanova otca; „ja bi u istinu, kunem vam se, rado još čekao iz ljubavi prama njoj; no kažite po duši, bi li pravo bilo, da ja dobru udaju děvojci odbijem? On će

Digitized by Google

do skora za kratko vrěme novu ladju sgotoviti, a vaš sin, čini se, kao da više na ženitbu ni nemisli. Nijeste li ništa dalje o njem čuli?“

„Ni rěči, Savo Patapiću! odgovori uzdišuć starac. „Kadšto mislim da ... no čuj, nekuca li nětko na vratnici? Bože, da je on!“

Emilijan se je medjutim preko nizkih vratah popeo i u izbu stupio.

„Sine moj, moj dragi sinko!“ klikne starac bacivši se ljubljenomu Emilijanu oko vrata. No osvěstivši se pomalo, stupi několiko korakah natrag, izměri svoga sina od pete do glave, i vikne uplašeno: „A što znači ta haljina? Jesi li vojnikom postao?“

„Čini se, kano da mi je moja sudbina to odlučila, moj dragi otče. Na skoro ići ću u boj, i evo sad dolazim, da od vas blagoslov prije izmolim.“

Ovo rekši baci se Emilijan k otčevim nogama.

„O moj bože! moj udes je nesrećan!“ uzklikne starac udariv se u čelo, „no kaži,“ nastavi znaličnom bèrzinom, „kako se to sbilo, ubogi moj sine!“

Sad izpripovědi Emilijan svoje dogodjaje u Moskvi, do odlazka u Preobrajensk.

„O hrano moja,“ klikne otac, kad je Emilijan dovèršio, i obriše si suzne oči; „sad se više nečudim, što mi je uvěk tako težko na sèrcu bilo. Tvoje će kosti u tudjoj zemlji počivati, ili ako se kući vratiš, nećeš svoga staroga otca više živa naći. Na ovom se světu nećemo više viděti. Moramo se dakle oprostiti, sinko!“

Starac pritisnu glavu svoga sina na svoje pèrsi, i zaplače gorko.

„Tà kako ti dodje u pamet, da letiš kano roda?“ nastavi jecajuć; „to te je upropastilo.“

„Nesdvojite, dragi otče, sám car je bio tako milostiv, te je samnom govorio, i zapovědio mi, da vas za blagoslov molim, tad će me u svoj puk uzeti. On mi sám reče, da neće onaj biti zaboravljen, koji dèrži do Boga, i svoga cara.“

„Što, carsko je veličanstvo s tobom govorilo!“ preseče mu panamar rěč. „Veliki bože, budi volja tvoja.“

„Dakako, i ruhalj mi je dao na put.“

Stari si Arhip obriše bèrzo suze s očiuh, i približi se k atuli, gdě su slike svetacah stajale. Sliku sv. Nikole, čudotvorca uze dolě, i dèržeć ju nad sinovom glavom, reče ganuto: „Moli često sine, i služi revno i věrno caru, našemu gospodaru i otcu. Gospod neće te ostaviti!“ Otac se i sin zagèrle.

Je li bio panamar više ganut Emilijanovim položajem, ili nadom, da će nastojanjem zetovim, koji je s carem govorio, město djakuna zadobiti kod dvorske cèrkve: jednom rěči, on se okrenù vèrlo uzradovan k Arhipu s rěčmi: „Dao Bog, da se tvoj sin naskoro iz boja vrati; tad ćemo slaviti njegov pir, to jest, ako neproměni doonle svoje misli.“

„A neće li biti predugo, Savo Patapiću? Bog zna, kad će se Emilijan povèrnuti.“

„Čekati ćemo, dok dodje; zašto da se naglimo: Moja kći nije staro děvojče; ima joj tek sedamnaest godinah, a k tomu moram priznati, neće niti da čuje o drugom zaručniku. Nagovarao sam ju, prětio joj, sve sam kušao. Ona plače, i neodgovara mi. Dobro uvidjam, da joj se tvoj sin dopada. — No već je kasno, moram kući. Zdravstvuj, Ivaniću, zdravstvuj, Emilijane. Zar

Digitized by Google

te neću više viděti prije dočetka ratovanja? Dao dakle Bog, da se skoro zdrav i veseo kući vratiš, i da milost našeg cara završdiš. Zdrav bio!

Panamar poljubi tri puta mladoga junaka, i kad se krenu da ide, opomenu Emilijan svoga otca, da je i za njega vrěme, da se u tabor vrati.

„Zar nećeš ovdě niti noćevati, sine?“ zapita otac.

„Nemogu, otče; sám car mi je opredělio, dokle se imam vratiti, a lasno bi zakasnio; ovaj čas moram odavle.“

Jednu jedinu noć nećeš da pod mojim krovom sprovedeš!“ plakaše starac, „pa što,“ doda bèrzo se sabrav, „zar bi mi sutra laglje bilo s tobom se razstati.“

Starac podje k svojoj škrinji, uzme vrěćicu s bakrenimi novci — cělo svoje bogatstvo! — iz nje, dade ju sinu, i položiv měršavu ruku na glavu ljubimčevu, blagoslovì ga dèrhtajućim i tihim glasom.

„Zdravstvujte, zdravstvujte, dragi moj otče!“ uzklikne Emilijan i zagèrli starca.

Dugo su se mučeć gèrlili, i suze su im niz lica vèrcale.

Panamar ih je gledao i za bradu se dèržao duboko uzdišuć.

„Neide li tvoj put kroz naše městance?“ krenù se napokon k Emilijanu. Emilijan otare si suze, i mahne tvèrdeć glavom.

„Poći ćemo dakle zajedno doonle,“ nastavi panamar, „imadem ovdě svoju tolegu.“

Svi izadju iz kuće. Još jednom je zagèrlio Arhip sina, dok je panamar svoje kljuse zaprezao. Putnici stupe u tolegu, panamar zvizne bičom, i — lahki je vozić letio. Još dugo je Arhip stajao na dvorištnih vratih gledajuć za sinom, koji mu je još s daleka namigavao. Napokon izgine tolega za někim brěžuljkom. Arhip napne uši, da čuje konjev tèrk.

Kad je malo po malo ovoga nestalo, i sve oko njega umuknulo, podje opet u kuću, baci se plačuć na stolac, i pokrije obraz obiem rukama.

Devet je měsecih po prilici prošlo. Eto rujna! Na 30. dana istoga gèrnulo je množtvo puka kroz moskovske ulice i tèrgove. Tiska bijaše velika imenito na vseviačkom mostu, gdě se je Petar Veliki sa vojskom ukèrcao, kad je pèrvi put išao proti gradu Azovu. Pred mostom bijaše podignut slavoluk, uz koji je stajao kip na podnožju predstavljajući Marta mačem i štitom oboružana, k njegoviem je nogama ležao Murza sa druga dva Tatara u okovih; naprama ovomu kipu bijaše drugi: Herkul, dèržeći u jednoj ruci buzdovan, u drugoj oliku. Azovski paša i dva turčina ležahu pred njim na tla oborena. Slavoluk su resila suknena pokrivala, o kojih višahu zlatni želudi na vèrpcah od iste tvari, zatim svilene tkanine, trofeji i barjaci. Dvovèrstni orao trepćaše nad tim sa trovèrstnom krunom i lovor-věncem. Drugi su kipovi predstavljali ladje, na kojih je vojska u Azov pošla, s nadpisi: „Bog je s nami, pa tko da je proti nam?“ Lěvo i desno su podigli piramide od zelenih granah, od kojih jedna imala je napis: „Hrabrim vojnikom na kopnu!“ Napis je na drugoj glasio: „Hrabrim vojnikom na moru!“ Duž mosta bijaše izloženo još mnogo drugih kipovah, město okvirah lovorom obloženih, koji su predstavljali poraz Tatarah, obsadnuće Azova, tad opet pomorsku bitku i Neptuna sa svojim trozubom,

Digitized by Google

gdě morsku nakazu jaše, Most bijaše persijskimi sazi pokriven, a ulice zatvorene strělci i njihovimi topovi.

Zauzeće Azora i priredjene porad toga u Moskvi svetčanosti domamiše množtvo ljudstva. Medju znaličnici su se nalazili takodjer Emilijanov otac, panamar Sava i njegova kći, i š njimi Filemun, tesar, onaj nesrećni graditelj ladjah.

„No molim te boga ti, Savo Patapiću, kakov je ono vojnik sa štitom, i ono momče sa buzdovanom, ondě pred vrati?“ tako je pitao začudjeni Arhip panamara, pèrstom pokazujući na kipove Marta i Herkula.

„Jedan,“ podučavaše panamar, „vele, da je hrabri Eruslan Lazarević, a drugi hrabri Ilija Muromić; oni gaze nogama Antikèrsta i njegove djavoske čete. — No vidiš li ti one pilove s napisi: Hrabrim vojnikom na kopnu, i hrabrim vojnikom na moru. Ako je Bog tvoga sina sačuvao u životu, to se i na njega ovaj napis proteže.

„Ah, Savo Patapiću, sèrdce mi ništa dobra nesluti; bojim se, da se neće moj sin vratiti.“

„Ta mučl, Arhipe Ivaniću, k čemu, da se unapréd brigami mučiš; hodi, da gledamo kipove, štono su na mostu.“ Uzevši staroga prijatelja pod ruke, podje š njim medju ljudstvo.

„Ha, kakova tiska! Bog zna, hoćemo li prodrěti; no pokušajmo barem,“ povikne i stane svojimi jakimi lakti ljudstvo razturavati. Velikom se mukom proturavši dopadoše na most.

„Gledaj de ovaj kip, Arhipe Ivaniću, hoću da ti raztumačim, što je pod njim napisano. Gle tudě se bijemo s nevèrnici na kopnu, a ondě na vodi.“

„A kakova ovo osoburina jaše na bog zna kakovoj čudnovatoj zvěri?“

„Ovo ti je sám djavo . . . Bog budi s nami i svi svetci!“

„Što bèrbljaš o djavlu?“ reče mlad čověk, koji je uz panamara stojao, i jamačno bio pitomac akademije; „to je Neptun, bog mora.“ Bog mora!“ klikne začudjeno Sava, no sabravši se i svoje izjašnjenje opravdavajući, nastavi: „Zar nevidiš, da sědi na zvěri, da imade vilicu i lopatu u ruci? A ovdě k njegoviem nogama, to nije more, to su tmine paklene! Ja vam velim da je djavo.

„Ali čitaj napis,“ vikaše akademik, „ako znadeš čitati.“

„Ako znadem čitati! Neboj se, tako ću ga dobro pročitati, kano ti, prijatelju.“

Panamar poče slovkati.

„Nemuči se,“ reče mladi čověk, i pročita napis, koji je glasio: Želim vam sreću k zauzeću Azova, i pokoravam vam se. „Mislite li vi“ primetne porugljivo, „da želi djavo ruskoj vojsci sreću k zauzeću Azova?“ „Pa zašto ne,“ odgovori panamar, koji nije rado odustajao braniti, što je tvèrdio. On doduše dèrži s nevèrnici, no buduć da smo mi svladali, to je on prisiljen, htio nehtio, sreću nam želěti i našemu se caru pokoriti.“

„Ruska bi vojska vèrlo sgrěšila, da primlje takove čestitke,“ mnio je akademik.

„Niti ih neprimlje,“ dokazivao je panamar; „zar nevidiš, kako mu svi ledja okreću. Nitko ga nesluša, Bogom prokletoga.

„Ne stran, na stran,“ u čas se vikalo, „evo pobědonosnih četah.“

Digitized by Google

Razgovor bude prekinut, a naši gledaoci od ljudstva napred rinuti. Tek na mostu, poměstiv se kod slavoluka, mogli su opet dihati. S velikim su začudjenjem gledali stupajuće čete, pred kojim je išlo devetnaest jašilacah, izmedju kojih je jedan vodio konja sa sedlom, na kojem je dragocěna sablja učvèršćena bila. U velelěpnih je kolih slědio odgojitelj Petra Velikoga, nikitski djakun Zuton. Dèržao je štit, oko kojega je visio zlatan lanac, i sablju dragim kamenjem urešenu. Oboje su bili darovi od hetmana Mazepe caru poklonjeni. Za koli su išli pěvači dvorske kapele; za ovimi šest konjah, sedlenikah sa bogatim tàkumom, a za ovimi kola boljarah Feodorah i Ćire Nariškina.

Kola su poslědnjih, četiri sjajne kaleše i četrnaest bogato za uzdanih konjah, zaključila prednju četu. Sada dodjoše slavodobitna kola od šest vranacah vučena. Bila su na lik školjci i sjala se od zlata i ukrašenih tritunah i delfinah. Na ovih je kolih sjao admirao Lefort u bělu srebrom vezenu odělu. Za njim bijaše nošen barjak, a množina je vojnikah, brodarah, měrnikah, topničkih častnikah i inostranacah svakoga stališa dovèršila povorku.

Strělci su pucali u slavu velikog admirala.

„Nebi li vaša milosti tako dobra bila te mi kazala, tko je onaj gospodin na školjkastoj talezi?“ upita panamar Sava bradata tèrgovca, koji je už njega stojao.

„To je Franjo Jakoblić Lefort, vèrhovni zapovědnik morske vojske“.

“Vele, da je Francuz, no to je svejedno: jedno ili drugo.“

„Pa kako, da našega cara služi?

On je već odavna u našoj službi, i govori našim jezikom. Car ga je osipao milostmi. To dokazuje, da je gjeneral junak od oka; jer nemislite, da bi naš car mogao prijateljevati sa zlim čověkom; no — ipak je šteta, što je inostranac.

„Kad budeš toliko živio, kano ja,“ odgovori ovaj „tad ćeš znati tako dobro, kano i ja. Ja sam ti inostranacah vidio, to ti mogu kazati! Ovaj Franjo Jakoblić slavno se dakako iznimlje; o tom se morskom jastrebu nemože ništa zla kazati. Ja samo o takovih prohodnih pticah govorim, koji nam jatomice prěko mora dolaze, nas nogama gaze, nas domaće budalami, varalicami i pijanci nazivlju, naš kruh jedu, i grubošću nam ga naplaćuju. Ta djavla! ako se ovdě dobro neživi, zašto k nam dolaze?

Ooni dolaze k nam, Ilijo Ivaniću, da se od njih naučimo kako da živimo,“reče mlad, modan gizdelin.

„To neka vas uče, kojim nije još brada niknula,“ napane nanj tèrgovac, „vi dakako trebate;“ nastavi tiščuć pleća ali nam starim,“ netreba ništa više učiti. Dovedi mi svakoga Němca, ja ću ga naučiti, k a k o s e ž i v i, da će mi šest putah na dan zahvaliti. Kako da se N ě m a c ogleda s R u s o m? Ha?? Zar smo mi ludji od njih?“

„Neimaš prava Ilijo Ivaniću“ upane gizdelin, da „istinu kažemo, oni imadu više uma. Mogu sve čitati i pisati, u obće su učeni ljudi.“ Dakako kad jednom sve njihove prěkomorske varke i lopovštine upoznamo, tad će drugčije biti, no sada . . .

„Čověk bi mislio, prijatelju“ reče porugljivo u svetčanom glasu tèrgovac da te svega němački duh protèrnuo! Rado da pušiš duhan, kano oni, i čitaš cèrna pisma, čuvaj se“ reče ozbiljno nadalje, „samo još jedan ko-

Digitized by Google

rak, pa si u djavoskih šakah, a ti si već daleko dotěrao: hvališ inostrance, zlo poznaješ svoju domovinu; samo se š njimi sdruži, pa će te načinit učenjakom, i naučiti svoju mater, svetu Rusiju, měrzěti.

Dok su se ovako razgovarali, nadodje gjenerao Lefort. Pred slavolukom stanu kola, a něki je čověk, u slici genija, velelěpne stihove govorio iz něke po drugu stopu duge govorne trube, koju je kano cěv topa na gjenerala naravnao.

Ovoj pěsničkoj pucnjavi pridruži se pucnjava od četiri topa, koji běše s obě strane luka izpruženi, i strělački pukovi užegoše svoje puške. Zvona su zvonila, cimbule, trube i bubnjevi podigli svoju bučnu glasbu.

„Hurra!“ zaori tisuća gèrlah, ali nije stari tèrgovac Ilija Ivanić vikaoi kad ga upita mladi tèrgovac, zašto nepristaje uz obću kriku, reče mirno: „Zašto nevičem? jamačno, što me vrat boli: no evo Vanušo, moga šegèrta, on mèsto mene viče. Samo gledaj, kako zija.“

„Zar da nevičem, majstore?“ upita děčak.

„Radi što te volja, briga me je za to; tvoje je gèrlo, nije moje.“

Gjenerao Lefort odveze se u Kreml, kamo su barjaci i stěgovi odnešeni.

Trideset konjanikah i dva su glasbena kora slědila. Daljnju povorku sačinjaše veliki carski barjak s kipom spasiteljevim, zatim sjajna kola sa šest konjah, u kojih je pop i djakun sědio u svetčanoj oděći, dèržeći u rukuh svet kip i zlatan križ; tada zapovědnik vojske na lěpu konju s golom sabljom u ruci. Imao je na sebi kaftan od cèrna baršuna, dragim kamenjem i lěpim biserom bogato nakićen. Na kapi se vilo bělo pero, a sěda je brada zastirala do polovine njegove pèrsi. Šest ga je kavaljerah sa golimi sabljami i mnogo gradjanskih i vojničkih činovnikah okružavalo. Kad je kod slavoluka sustao, naravna genij i na njega govornu trubu bučeći stihove, kojimi je slavio vodjenu hrabrost kod obsadnuća Azova i pobědě, koje je odèržao nad Turci i Tatari. Pucnjava topovah i pušakah, zvonjenje svih moskovskih zvonah, buka bubnjevah i trubah još jednom se poměša sa veselim klicanjem puka.

„Hurra! zavikne i stari tèrgovac sa suzami od veselja u očiuh.

„Ilijo Ivaniću,“ reče mladi tèrgovac, ti zaboravljaš, da te vrat boli.“

„Sad mi je opet bolje. Hurra! Hurra! Vanušo“ nastavi okrenuvši se prama šegèrtu, „ta viči glasnije, magarče, i neštedi tako svoga gèrla; Hurra!“

Vojnici su za generalom nosili šestnaest turskih barjakah a za njimi je išao Murza Atalik, koji bi ulovljen, i ruke imao svezane svilenimi rubci. Za njim je jašio general Golovin sa šest konjah.

„Evo Preobrajenščani dolaze!“ viknu odasvud, i tiskane su vèrste rečenoga puka prolazile izpod luka; na čelu im sám car, u prostoj stotničkoj oděći. Puk videći cara, koji je kano prost častnik vodio puk i sve časti slavodobića prepustio vojsci i njezinim gjeneralom, od radosti je glasno klicao. Kano urnebesni grom uzdèrmao je pučji glas zrakom.

Stari tèrgovac zaplače od radosti, i upre u cara oči, u kojih se zaměravanje i počitovanje zèrcahu. Hotio je da viče, ali mu glas zapě. Samo opetovanimi je udarci pod bok mogao odobrivati svoga šegèrta, da glasnije viče, a nepazeć, da si ovaj obiem rukama laloke dèrži i viče, da si ga mogao vèrstu na daleko čuti, i njegov hurra! lasno za riknu kolmogorskoga bika dèržati.

Digitized by Google

Petar veliki jašeć mimo kričala, nehotice krene glavom prama njemu, i nije se mogao od nasměha uzdèržati. Preobrajenski puk je slědio seminovski. Stari je Arhip sa žestokim laptom sèrca svoga sina tražio očima u svakoj vrsti vojnikah, koja je pokraj njega prolazila, i uzdisao je kod svake, u kojoj ga nenadjè: „Još ga neima! — Opet ne! Niti ovdě! —

(Konac drugi put.)

Sabur amerikanski.

(*Agave americana.*)

B. Š. Težko da će tko proći izpred nadbiskupskoga dvora u Zagrebu, pa da nestane i da se čudom nečudi golemu stablu, štono je ondě iz kabla izraslo, te je sada procvalo. Ovo je amerikanski sabur. Još prolětos nije bilo traga ni glasa njegovu stablu, a sada evo popelo se je za několiko měsecih do 20 stopah visine. Hrastu, dok onolik naraste, trebalo bi jedno 15 godinah. Već odavde vidimo veliku bujnost južnoga podnebja, od kuda je i sabur k nam došao; no onda istom moći ćemo si poněšto predočiti veličanstvo prirode u žarkih pokrajinah na jugu, kad uzmemo na um, da ondě neima samo po gděkoja ovakova bilina, već da ondě po gotovu sve bilje onako bujno raste, tako n. p. paprat, koja kod nas niti neima stabla, nego samo lišće iz zemlje niče, u žarkih je pokrajinah kolik dèrvo, i ondašnja papratišta nalik su na povisoke šume. Sabur je svojim izvanjskim oblikom mnogo nalik na naš netresak ili čuvarkuću, samo što je i ovdě ista razlika veličine, koja izmedju naše i australske paprati. Najprije nikne iz koréna kao ruža od lišća; vanjski su listovi odmaknuti i poloćiti, a nutarnji stoje uzpravo, te su 6—7 stopah dugački, do pol stope široki, mesnati, nalik na šiljasti mač, a na rubu sède premnoge ovelike bodlje. Ovako živi sabur u svojoj domovini jedno osam godinah; svako se lěto samo něšto više lišća razvija: onda stopèrv nastaje mu doba da procvate. Nu kod nas, gděno se sabur samo u postavah (Glashaus) čuva i njeguje, doba ova nasta e puno kasni,e, a mnogi sabur necvati ni do věka. Tako n. p. ovaj, što sada cvati u nadbiskupskom dvorištu, bijaše nabavio jošte pokojni biskup Vèrhovac. S toga je narod naděnuo saburu ime stolětne aloje; akoprem je aloje (naški rajsko dèrvo) sasvim druga bilina, samo jedno 6 stopah visoka, te nam svojim gorkim sokom podaje izvèrstan lěk.

Kad saburu ora dodje da cvati, onda mu niče iz sredine lišća stablo, i ono bukne za koji měsec do visine od 30 stopah. Stablo ovo je ozdol i 1 stopu debelo, golo, samo ovelikimi ljuskami obraslo, izza kojih niču kasnije ozgor grane, noseće na kraju kite od cvětakah, tako da više putah ima na jednom stablu i do 4,000 vonjajućih cvětakah. Nu cvětci nisu baš izvanredni, već samo jedno 2 palca visoki. Svi cvětci stoje okomice (uzpravo) na stapkah, i nalik su na cěvku zelenkasto žutu, na šestero razcěpljenu, te ju biljari zovu ocvěće (jer obavija pravi cvět, naime plodila *). Iz nje viri 6 nitih ili končićah, koje zovemo prašnike, jer na těmenu nose prašnice, od prilike 1 palac dugačke i pune plodovita praha, nazvanoga pelud. Kada prašnica dozri, onda pukne, i pelud se

*) Ako je ocvěće dvostruko, n. p. u kadulje (žalfije), onda se izvanjsko (zeleno) zove čaška, a nutarnje (našarano): věnčić.

Digitized by Google

prosipa na pěstić, to jest na odeblji stupac stojeći usrěd prašnikah, i imajući u město prašnice glavicu (njušku) sa tri strane zarezanu, koja prima prosuti peluď. Čim se ovo sbude, cvětak stane vehnuti, dok i neopane, a na njegovu městu ostane plod, duguljasti trostrani tobolčić, pun sěmenakah. Pošto i sěme dozri, usahne stablo i lišće, a do godine izbija iz koréna novo lišće, da poslě 8 godinah iznova cvati; nu kod nas navadno zamre stablo i koren.

Prava je domovina saburu južna Amerika, po imenu Mexico, odkuda je g. 1551 u južnu Europu prenešen, gdě njim ogradjuju vèrtove, jer poradi bodljiva lišća nemože kroz ovakovu živiku nikakva živina prodrěti. I u Dalmaciji raste pod vedrim nebom, a kod nas se njeguje u postavah, čuda radi. Mexikancem pako je sabur (osobito sabur mexikanski) prekoristna bilina, te ga sade kao mi kupus. Od korěnja rede kao kudělju za užeta; stablo im treba za oganj, lišćem pokrivaju svoje kolibe kao mi šindrom, budući da kasno truhne; a bodljami od lišća služe se kao klinci. Nu najviše im koristi daje sok. Kad sabur hoće da procvati, izrěžu mu sèrce. Jama, štono tim postaje, napunja se soka, koji Mexikanci svaki dan cèrpe i skupljaju, jer se ona jama dva měseca danah svaki dan iznova napunja. Ovoga soka zato ima toliko, jer bi od njega imalo bilo narasti ogromno stablo saburovo. Mexikanci ga měšaju s vodom i piju kao ugodno pilo. Još prave od njega svoje najmilije piće, pulk zvano, koje oni tako rado piju kao Němci pivo. Oni ga naime měšaju s vodom i s opojnimi tvarmi, a kad prevre, onda ga piju. Pulk je mnogo nalik na jabukovaču (Cider); krěpi i nasićuje, nu inostranac ga opet nemože piti, jer neugodno zaudara. Još se ovaj sok vari da bude kao sirup, pa je onda za lěk. Danom se iz cvětakah cědi mnogo sladkog soka kao med, koji s njega daždi, kad čověk potrese stablom. — Lišće je u sabura, kao što već kazasmo, mesnato. Ova sèrčika od lišća jeste sladkasto-kiselkasta, zato ju Amerikanci jedu prěsnu il ju svakojako priugotavljaju. Lišće starije puno je jakih žilicah, od kojih Mexikanci, kao mi od konopljah, rede prekrasnu i jaku predju, te od nje tkaju platno. Prije několiko godinah pokušao je nětko od saburova lišća papir praviti, i pokus mu je dobro za rukom pošao, te je bio papir jak i lěp. Nu ovakov papir mogo bi se samo u Ameriki s probitkom praviti, gdě ima izobila saburova lišća. Jošte lišće i tim je koristno, što ga Amerikanci u město sapuna upotrebljavaju, osobito lišće od kubanskoga sabura.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Skupština dionikah nar. kazališta, koja je za 22. kol. urečena bila, odgodjena je s toga, što je vèrlo malo članovah na nju došlo.

Slavenske věsti. Izvèrsnoga češkoga humoriste, Franje Jaromira Rubeša nema više! 10. dan t. m. ugrabi ga narodu, od kojega je vazda ljubko priman i vèrlo obljubljen bio, jer je R. znao do sèrca naroda prodrěti, kako nijedan drugi. F. J. Rubeš — najbolji slav. humorista — rodjen je g. 1814 u Čižkovi a umro u Škuči nakon dugotrajne težke bolesti, gdě je 12. o. m. slavno pokopan. Pokojnik izdao je ponajpèrvo deklamovanke t. j. pěsmice za prednašanje — većinom sadèržaja humorističnoga — u svezčićih, zatim tako zvani »Paleček,« pověsti pod naslovom: »Pan amanuensis na venku« (gosp. a. na selu) 2. isd. — »Harfenice« obrazac iz života, a najposlě »pripovědke i pověsti,« 1 sv. — Osim toga napisao je i igrokaz, koji je naměravao preraditi, i

Digitized by Google

koji će se valjda u zaostavštini pokojnikovoj nalaziti. Da se ova što prije izda, žele vruće ne samo prijatelji Pubeševi, nego u obće svi ljubitelji književstva česko-slavenskoga.

— 17. t. m. kolovoza izminulo je tomu sto godinah, što bi se u Djermetu kod města Gjura u Ugarskoj rodio proslavljeni patrijarka nove slavenske književnosti, Josip Dobrovski. Da se je Dobrovski narodio na ugarskoj zemlji, dogodilo se je samo po slučaju, jer je otac njegov Jakov Doubravski kano vojnički stražmeštar iz svoga prebivališta okolo Kraljeva gradca u Ugarsku pozvan. Bludnjom svećenikovom bi prigodom upisauja u kèrstni list ime »Doubravsky« izmènjeno sa »Dobrovský« koje je poslèdnje slavni učenac tja do smèrti svoje pridèržao.

— G. prof. Frane Kurelac izdao je u Tèrstu krasan govor »o preporodu knjige slovinske na jugu.« Knjižica stoji 6 kr.

— Poznati slikar J. Kosak pravi sada veliku sliku, predstavljajuću prizor iz slavenske povèstnice, naime bitku »pod Žoltemi vodami,« koja je bijena 2. svibnja 1648.

— Pražki umètnici G. i J. Manez naměravaju izdavati sbirku svih nošnjah raznih slavenskih plemenah.

— U Zlatnom Pragu pogovara se, da će g. K. Vladisl. Zap počamši od nove godine 1854. pomoćju matice česke izdavati starinarsko-městopisni časopis u svezcih.

— Znamenita i toli rado pèvana pèsma »Ustaj, ustaj Srbine, ustaj na oružje!« izašla je u Beču za glasovir, složena od K. Stankovića. Posvećena je svètlomu knezu Mihailu, koji ju je o svom trošku i izdao.

— V. ministarstvo nastave izvolilo je narediti, da se ima nova rusinska čitanka, što ju je sastavio g. Dobrzanski u Pržemyslu već buduće školske g. uvesti u sve rusinske učionice u Galiciji i Ugarskoj.

— U Poznanju nalazi se pod tiskom album Poljaka Kielisińskoga, poznata kiporezca, koji je primoran nuždom i strahovitom bèdom, nèkoliko godinah pred smèrću svojom risariju i rèzbarstvo zabacio, te jih izmènio vèrtljarstvom, koji je posao izključivo sve do smèrti obavljao.

Razne vèsti. Proslavljeni Uhland protražuje sada knjižnice Berlinske. Dopunjuje si ondè gradivo za svoj obširniji spis o davnom narodnom pèsničtvu Němacah.

— Němačko književstvo obogaćeno je u novije vrème nèkojimi veseloigrami. R. Benedix spisao je jednu pod upravo istinitim naslovom: »Ein Lustspiel.« — Otto Roquette spisao je jednu pod naslovom: «Der Hof hat Ferien.« — Otto Prechtler jednu: »Er muss es beweisen!« — Kako němački pèsnici svoje proizvode smèšnimi imeni naděvaju, svědoče još slèdeće novo izišavše veseloigre i lakèrdije: »Vom Zwirn — von der Feder!« i »Der Schneider als Naturdichter« od Kaiser-a. Nèki bezimeni lakèrdijaš spisao je igrokaz: »Sie räuspert sich!« —!—

— Na němačkom kazalištu Londunskom predstavljen je 27. sèrpnja pèrvi put Schillerov »Don Carlos.«

— U Lundu razastèrt je nedavno spomenik znamenitoga pèsnika švedskoga, biskupa Ezajije Tegner-a.

— Iz nedavno priobćenih parlamentskih pisamah vidi se, da je od g. 1846 do 1852 iz Inglezke i Irske, Bermude i Gibraltara ne manje nego 18,861 zločinacah (medju kojimi 13,785 mužkaracah, a 5076 ženah) u Australiju odpravljeno.

— U Oportu pojavlja se i ove godine bolest grožđja, ali do sada još nije obćenita, dočim naranče, citrune, masline i kostanj po malo pomire.

— Devetnaesti vèk doživio je već kojekakvih više i manje znamenitih iznašasćah i poduzećah a sada čut ćemo drugo. Londunjani naměravaju sagraditi željeznicu, koja će izpod kućah ići. Ova nova podkućna željeznica već se gradi, te će za godinu danah gotova biti.

— Oslèpèli odprije ravnatelj Düsseldorfske akademije V. v. Šadov, steko je vid očinji opet. Otac ozdraviloga, ravnatelj berlinske akademije umètnikah, bio je takodjer oslèpio, te je i on prije 17 god. kao što sada njegov sin, ozdravio i providio.

— Treći svezak Macaulayeve, »povèstnice inglezke zemlje od prevrata g. 1688.« o kojem se već dvojilo, da će izaći, izdat će se još t. god.

— Dva Tirolca pèvala su na progorju »dobre nade« u narodnoj tirolskoj nošnji pred Afričani, kojim se taj koncert vèrlo dopadè. Sad odputovat će u Australiju te će ondè takodjer koncerte davati. Čini se da se glasba i divljakom priljubljuje.

— U St. George-u u Sommersetu umro je nèki čovèk od ugriza mačkina. On je naime hotio, da ubije mačku, a ova ga u pèrst ugrizne. Muke ugrizenoga bile su

Digitized by Google

strahovite. Čitavo mu se tělo upalì i odmah po smèrti sagnjì mu tělo sa svim. Tri čověka, koji su ga čuvali, razboljeli su se odmah pogibeljno.

Svèta. (*Tragičan dogodjaj u Francuzkoj*). Svèt pariški zaniman je sada někim tragičnim dogodjajem, kojemu neće biti sličnih, i koji evo i svojim čitateljem priobćujemo. Adrijana N— bila se je još prije deset godinah u toplicah Dijepskih upoznala s mladim španjolskim diplomatom, te upoznavši ga naučila se ga ljubiti. Nu zaljubljenike stigne do mala zla kob, jer bi Adrijana primorana, udati se za drugoga. Prošle god. odputì se Adrijanin suprug, grof ***, inače živahan duh i pravi sgodolovac u Afriku, te se pridružì někomu družtvu s naměrom da proputuje unutrnju do sad nepoznanu Afriku. Nu smèli ovaj korak, koji još nije nikomu — od kad svèt stoji — dobrim urodio uspěhom, moradoše dèržoviti putnici životom platiti, izuzamši jedinu četvoricu, koja bi čudnovitom srećom iz pandjah afričkih divljakah izbavljena i u Kadij povraćena. — Adrijana žalila je po dužnosti svojega supruga i povrati se prošloga prosinca u Pariz. I Španjolac Don Manoel stiže ovamo; ljubio je Adrijanu sve jednakom vatrom i skoro nije više bila tajna, da je on ljubovnik mlade, krasne, bogate udovice. Ostali mnogobrojni štovaoci i obožavatelji njeni povukoše se sada natrag. Sreća ljubovnikah činilo se je da je osègurana. Ali na jednom dopadè — kao munja s vedra neba vèst, da nije grof mèrtav, no da je uz dva Ingleza iz pandžah divljačkih izbavljen. Još isti dan kad je ova novina po gradu razglašena i u dnevnicih pariških priobćena, odputovaše ljubovnici u něku varošicu blizu Pariza, naimiše sobu i zatvoriše se. Poslije jedne ure puknuše dva pištolja. Ljudstvo dovèrvělo je u sobu i nadjè dva u kèrvi plivajuća trupla. — A grof? — Ta to je baš ono strahovito na čeloj stvari — grof je izbilja mèrtav! Njegova smèrt u Africi dokazana je neoprovèrživo; -- glas, kao da se on živ povratio, razglasio je, prinukan k tomu pakosnomu koraku ljubomorstvom — něki někadanji štovalac Adrijanin.

(*Visoki kedar u Kaliforniji.*) Echo of the Pacific javlja, da na někoj izmedju gorah zemljišta Kalaveras kedar stoji, koji je bez dvojbe najvišje dèrvo svèta. Neposrědno uz zemlju iznosi njegov obseg 92′, za četiri cipelje višje 88′, u visini od 14′ měri još i sada 61′ u obsegu. Njegova visina je 288′ i što je doista izvanredna prikaza uz tako neizmèrnu i skoro nevèrojatnu visočinu — ovaj je kedar od jednoga kraja t. j. od zemlje pa sve do drugoga, koji u nebo viri, uzor simetrije. Starost ovoga čudila od kedra po godovih (Ringen) brojena, dosiže tja 2520 godinah (!) Ovaj veličanstveni kralj svih šumah vele da će se sada razoděti, te da će njegovu koru, koja je tik zemlje 14″ debela, do visine 40′ na veliku izložbu novo-Jorčku poslati.

(*Vedrina neba u Persiji*). Něki Američki misionar g. Stoddart piše iz Urumijah slědeće: »Nitko nije nikad ovu zemlju proputovao, da se nebi bio nadivio onoj jasnini, kojom se oddaljeni predmeti vide: 50, 60 da i 100 i više vèrstah (miljah) razaznavaju se na nebu daleke gore oštrimi obrisi i snèžni vèrh Ararata u udaljenju od 200 vèrstah tako se lèska i tako se vidi krasan, kao da gledalac na njegovu podnožju stoji. Ova doisto čudnovita prozračnost vara često nevèšta putnika. Ali u svojoj neizrecivoj velikolěpnosti i podpunoj krasoti prikazuje se nebo noći. Premda naučen, motriti nebo u različitih stranah svèta nisam ipak nigdè nikad što slična vidio prekrasnoj světlosti lětne večeri persijske.« Nadalje govori putnik o promatranju zvězdnoga neba i izražava svoje udivljenje, što se ovdè prostim okom ono vidi, nad čim su si zvězdari već odavna glavu razbijali, da protumače onaj u starih dělih za vrěmena, kad još teleskopa nije bilo — našasti opis Saturna, u kojem se duguljasta oblika predstavlja.

(*Cigani u Americi*) Cigani već su se jatomice i preko mora odpremili te u sěvernoj Americi nadošli. Što je najlěpše kod te presele, jest, da se cigani i ondě šta naprorokuju i da tako zvane »smarten Yankees« do naslade varaju baš kao němačkoga prosta seljaka. Něke američanske novine javljaju prevaru iz města Tully blizu Sirakuzah u Am., koja nosi pečat izvornosti na sebi, i kod koje je ludost prevarenoga bez primèra; pa ipak je ovaj siromah jedan od »najuglednijih« gradjanah Tullijskih.

— r.

U ime knjizevnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić**

Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 35. U četvèrtak 1. rujna. 1853. **II. tečaj.**

Oporuka stare děve.

(Preveo ju s poljskoga D. K. Sp—r.)

(Konac).

„Veoma vam zahvaljujem gospodine Dragoslave“ odgovorì gospodična Flora, „s ostalim hoću skoro gotova biti! Znate li što nova?“

„Nova — oh, ja se malo šta brinem za novine. Ima li na božjem světu što bědnijega od novinara! Pa što je najgore k zlu — kažu da čověku uz novinarenje kosa sědi. Pa u ostalom želio bih znati, da li je moguće, da ima još kakovih novinah pod suncem!“

„Gle filosofična promatranja!“ izjavi se Delfina.

„Istina — u mene ima vèrlo malo filosofična duha, ali znam, što se sbiva i što jest. Život je čověčji u svih formularih jednolik, čověk se radja, ženi, mre i — zastor padne.“

„Pa vi se usudjujete, ženitbu nazvati formularom?“ pretèrgne ga Helena. „Jaoh, moj gosdodine, vi ste velik materijalista. Ženitbu, ovaj čisti spoj dušah, proniknutih božanstvenim ćućenjem ljubavi, pa tu dakle ženitbu vi nazivljete formularom? Tako mi Boga — ja nebih hotěla, da budem supruga mužu, koji ženitbu za onako podlu smatra, kao što vi gospodine.“

„Ali boga vam — ta ja nisam iskala političnih novinah“ upadne iznovice u govor Flora. „Da li znate već, da se naša kuzina udaje.“

„Koja kuzina?“

„Mi imamo samo jednu — Sofiju — tá je dakle. Ili se nesěćate više na nju?

G. Dragoslav kimaše glavom, kan da ni nije o njoj nikad ništa čuo, a Flora smijala se. Često raduje se žena glasu o drugoj, da je zaboravljena i radost ova tim je veća, čim je ljěpša bila zaboravljenica.

„Ta sěćajte se samo — znate, bila vam je ona mala plavka s onom bělom opravicom, koju je uvěk nosila.“

„E da, sad se sěćam — mala plavka — ali neugodno plava.“

Flora bijaše smedjka; oči njene světlile su se radošću, kad je Dragoslav bratučedu ovako opisao. —

„Jest, jest, to je naša kuzina; ona se muži ni neobziruć se na oporuku naše tetke — laka joj zemljica bila!“

Digitized by Google

„Pa tko je taj ludjak, koji se njom ženi?“ pitaše Dragoslav bèrzo i ne promišljajuć, što govori.

„Šta, ludjak?“ reče Flora uvrèdjena i do preko ušijuh pocèrvenila.

Bèdni Dragoslav hotio je da svoju pogrèšku popravi, ali već je bilo prekasno; i osètiv to uzmakne pèrvom sgodnom prilikom iz očijuh gospodičnah. — „Do vraga! Zaboravio sam“ reče — pogledav na svoju uru — „ima već 7 satih — zadocnit ću u kazalište; priporučujem se, moje gospodične“ — i izrekši to udalji se s naměrom, da se neće nikad više povratiti.

„Strašno!“ uzkliknù Flora, kad je Dragoslav sobu ostavio i upane u ono mèrtvilo, koje je obično poslèdica dirnuća živacah.

Ali nije samo naš lèpi càrnokosi Dragoslav tako radio. Već prije njega ostavila su tri obožavatelja gospodičnu Trudnicku. Bez věna! Bèdne žene! Ako još tako věrno i vruće ljubite, ipak su ove dvè kobne rèči toli silne vlasti, da u žilah vaših štovalacah krv u led pretvaraju.

Naši će čitatelji pitati, što se iz te cèle povèsti sbilo i — naravan bio bi odgovor, da su one četiri sestre stare dève usidjelice ostale.

Ali sve prije nego to. Gospodin Trudnicki, ljubljeni otac one četvorice zasamèlih lèpoticah, tèrao je — ako i nije svoje kćeri dosta bogato opravljati mogao — veoma razširenu tèrgovinu, koje je upravljanje povèrio raznim komisionarom, s kojim se i naše gospodične spoznaše. Flora i Angelika uvidješe poslè kratka promatranja, da jim se nedostoji, ostati dèvama, jer je već u „staroj varoši“ i u „krakovskom predgradju“ obće poznato bilo, da bijahu nakane, udati se i jer bi se sada razni glasi o tom i u „novoj varoši,“ u „starešinskoj“ i u „mednoj“ ulici mahom razprostirali. Nije se tu više smělo vrème uzalud tratiti, nije tu više trebalo promatranja ni posavèčivanja — osobito s toga, što je obèma osobito ugadjalo, što će se naime sad svojim nevèrnikom osvetiti moći. Ni neopažene izmènile su dvije sestre vènac dèvojački sa elegantnom kapicom gospojskom, osrèdjujuć dvojica najpodanija komisijonara otčeva rukom svojom. Stari Trudnicki, koji se s počela tako podlu položaju kćerkah svojih protivio, popusti najposlè, obasipan njinimi opetovanimi molbami, i tèšijaše se mišlju, da će cèla baština sad zapasti svojim dvèma preostalim kćerkama, a ove dvije da će mu u kući ostati. Ali i ova nièbe trajala je na kratko.

Delfina, ona dobrotvorna blaga Delfina, koju smo vidjeli, kako je u ukrašenom salunu košulje za siromahe šivala, posèdovala je uzvišen način mišljenja i rado je čitala; ali da znate: što? Zar bi tko mislio da se je zabavljata romani, pèsmami ili dramatičnimi umotvori? Nipošto! Delfina imala je, kako već rekosmo, imala je uzvišen način mišljenja; duh njen posvećivaše se sasma dubokim iztraživanjem; rèčju: Delfina ljubila je filosofiju. Vrème svoje porazdèljivala je medju filosofiju i dobrotvornost; svèt je o tom znao, jer je Delfinu poučavao u filosofiji nèki učeni profesor; ali ne zato, da bi se ova novina po varoši razglasila — ne, — ali svatko zna, kako se to obično sbiva; gospodin profesor spomenuo je gdè nagnuće Delfinino na ozbiljno znanstvo, pa eto pučè glas po svem gradu. Nu medju ovimi naukami probudi se u sèrcu Delfininu nèko njèžno nagnuće, što ga svèt „ljubavlju“ zove. Pa koga da je ona ljubila? nikoga drugoga do gospodina profesora samoga; bilo mu je 28 godinah, inače lèpa lica, ugodan, vèrlo učen pa k tomu učiteljevao je na

Digitized by Google

svanšiliću. Sve to skupa uzeto bilo je dovoljno, da čednu željami Delfinu od svoje namère — nagnati se — odvrati, pa tim bi načinom i treći pir pirovan. Pošteni Trudnicki opirao se je šta ali uzalud, jer je Delfina kao mudroljubka u svojoj naměri čvèrsta ostala, baš kao klisura — pa i onako vèrlo je mučno, učenimi ljudmi koji posao obavljati i pogadjati se njimi za što. Naš dobri tèrgovac ostane sad sa svojom četvèrtom kćeri sam i odluči, da će ju baš kao valjan topnik iza nasipa, od strèle Leljeve sačuvati kao i od zlih poslèdicah, koje bi za nju udaja radi oporuke tete Verunike imati morala.

Krasna i poetična Helena, koja je uvèk u višjih krugovih pèsničkoga oduševljenja živèla nije dakako voljna bila, da podje za koga god. Ali njeno modro, nebesno puno ljubavi oko, njen dražesni ako i nujni posmèh, njen vitki uzrast dovabio je jato štovalacah, u kojem se je mnogo uglednih muževah nalazilo. Krasnoj Heleni bilo je sad mnogo mučnije, izabrat si koga izmedju njih, nego ostalim njenim sestram. Byrona, čarobnoga Byrona uzor bio je osvojio sve njene misli pa možda i njeno sèrdce. Na jednom pričinilo se, kan da se nèki mladi grof, koji je kratkim ali s mnogo troška skopčanim bavljenjem u Parizu čitavi svoj imetak prosuo bio, — da se ovomu divnomu uzoru vèrlo približava. On je uzdisao, ali ne onako prostački, kao što to običaju poludili gizdelini ili zaljubljeni udovci, on je uzdisao kano što uzdiše nesrećnik, kano korsar, kano Lara — dà kano Byron isti — kad je stara odhraniteljica bièla, da mu nametne ženu; njegovi su uzdasi iz unutrnjosti proizlazili, on je uzdisao kano plah ljubovnik, koji s čeznućem pogleda ljubu svoju, bez da bi smio, gojiti nadu, da ga ona ljubi. Helena viděla je bezkrajni trudi muke, heroičku hrabrost i uztrajanje svoga ljubovnika. Već je hotèla da ga usliši i da spoji dvè duše, proniknute istom vatrom, — kad je kobna oporuka tete usidjelice svaku nadu razpèršila i tako silovito na grofa dělovala, da je s lica skinuo krinku i čim prije kuću gospodina Trudničkoga ostavio. Helena pokazala je kod toga muževnu hrabrost, ona je svom silom ugušavala pobudjujuću se ljubav i čekala je tèrpljivo, dok nebi možda opet kakav to grof ili barem barun došo. Ali nije se nikakov grof niti barun pojavio do dana, kad se treća sestra věnčala. —

* * *

Mèrzao znoj kapao je s čela Heleni, kad je tužna na budućnost pomislila. Ona sama da ostane stara děva usidjelica? — strahovita pomisli! — pa upravo u onaj čas, kad su sve sestre nagnuću sèrdca svoga slědile. Što će ljudi o njoj kazati! doista kazat će, da ona bogatstvo nad sve ino, nad istu ljubav, najsvetije i najsladje ćućenje ćèni. Da li je takova sebičnost možda pèsničtvo? — Helena odluči se još onoga istoga dana. Ljubila je ona ne samo krasnu narav, nego i umětnost; — prekrasni velikoćom i sěvom dragokami kneginje * * *, što jih je ova na balu nosila, dělovahu tako silno u Helenu, te nije ova očiuh dugo vrěmena od njih odvratiti mogla. Ove krasne oči začaraše sèrce nèkoga debela „šlahtica“ (poljskoga plemića) koji je jučer iz Sandomira u Varšavu došao te danas na balu bio. Pristari udovac, gospodin Slavoljub Niebačnicki upirao je oči svoje u našu krasoticu, te jih nije nijedanput odvratio od nje. Kad ga je nèki prijatelj Heleni predstavio, nije mu se uklanjala i uzpèrkos sědoj njegovoj kosi. Istina — on nije se joj činio značaj iz pěsamah Lord Byron-a, nu ipak je veoma naličio onim jakim i čilim gora-

Digitized by Google

ninom, što jih je nalazila u romanih Valter Scottovih. Rěčju, gospodin Slavoljub dobi do skora dozvoljenje te se je u salunu pěsničinu zaklinjao ljubavlju i věrom.

„Gospodično! Ako se nevaram, ljubite dragokamenje," progovori gospodin Slavoljub, poslije kratka pogovora o zdravlju i o jučeranjem plesu. — Kako vam se dopada voda ovoga solitara? — i ovo izričuć natakne prekrasan dragocěn pèrsten na pèrst lěpe ruke, s koje je upravo malo prije rukavicu skinula.

„Dopada mi se jako, — krasan je —" reče Helena něšto raztresena i zabunjena, što joj novi obožavatelj svaku njenu najtajniju misao i želju mahom sgadja.

„Pokojna moja supruga imala je cělu garnituru tih dragokamah. Dobit će jih ona děvojka, koja će iz mene udovca — muža napraviti."

Ova izjava imala je svoj uspěh, i bila je na izjasnjenje cěle stvari. Helena sama nije ništa znala, što da na to kaže, ali naš bogati gospodar znao je još iste večeri cělu stvar onako urediti, te je ona i broj njegovih lětah i sědu njegovu kosu pozabila, osobito kad je opomenuo, da to samo o volji Heleninoj visi, ako hoće da ima onoliko dragokamenja i biserja, što jih je kneginji * * * na plesu navidjela bila. Tudě je pěsnici iz potaje u uho šaptao dobar duh, da zaboravi velikoga i čarobnoga svoga Byrona i njegove pěsni, da zaboravi elegantnoga grofa — Helena zaruči se s debelim sědokosim plemićem i odputovà u Sandomir, da ondě krasotu zlatoga klasja opěva.

Vidjesmo, kako su se sve četiri nećakinje tete Verunike poudale i napréćena ona klauzula na oporuci stare děve usidjelice nije ostala bez uspěha.

* * *

Sědnimo se sad — blagim čitateljem za volju — u onu drožku zaedno s onim gospodinom, koji tako hèrli, pa se odvezimo kroz dèrvored; sad postojmo pred poznatom onom kućicom. Sofija živi u njoj, ali ona nije više ubogo sirotče, nego je srećna supruga i mati. Mladi muž, što smo se š njim dovezli, sili nas, da stupimo u sobu, — mi čujemo glasovah; Lav (jer je on naš sprovodja) pohiti u sobu svoje žene a mlada mu mati, pokaže ćuteć svoju sreću i sa suzami radosti u oku svoje děte: „Gle samo moj mileni kako je naš sinko krasan."

„Pa još k tomu kako bogat; jer sve su se tvoje bratučede poomužile, dakle zapada nam uslěd oporučka stare děve usidjelice cěla baština tete Verunike — dao joj Bog duši lahko!

Novi Ikar.

(Cèrtica ruskih običajah pod Petrom Velikim.)

(Konac.)

Svaki je prolazeći oddio uzmnažao skèrb i tugu u sèrcu častnoga starca. Ista su čuvstva obuzimala još žešće drugo něko sèrce. Anuta, koja je nastojala da svoje rastuće uzdèrmanje sakrije, malo da se nije na tla srušila. Napokon je prolazio stražnji oddio — Emilijana nebijaše medju njim.

Digitized by Google

„Moj sin je mèrtav!“ uzklikne raztužení starac, svèrne očima prama nebu, prekèrsti se i brizne gorko plakati.

„Što ti je, moje dète, zašto si tako blèda? Što ti je?“ upita panamar Sava svoju kćer, koja je pograbila njegovu mišicu, i treseć se nanj naslonila.

„Žao mi je bědnoga Ivanića“ odgovori Anuta slabim glasom i stane suze roniti.

Panamar je hotio starca těšiti, no suze roneć reče mu ovaj: Moje je sèrce slutilo, da će njegove kosti u tudjoj zemlji ležati. Jao, niti utěhe samo neimam, da ću moći na njegovu grobu plakati.“

Sad su na někoj talezi vodili izdajnoga Jansona, kojega su neprijatelji Rusom predali. Imao je tursku oděću, i sědio je pod věšali, na kojih je bilo napisano: „Ovaj je bědnik četiri puta izdao Boga i svoju domovinu.“

Tri puka su strělacah slědili, i gjeneral Gordon, kojemu běše kod slavoluka izkazane iste časti koje i zapovědniku, zaključio je sa buturckim pukom povorku.

Veliki Bože, budi volja tvoja!“ zavikne panamar, kažuć Arhipu někoga korpurala u puku. „Nije li ovo? Samo gledaj, Arhipe Ivaniću.“

Anuta nije mogla svoje veselje sakriti: „On je, on je doista!“ uzklikne.

Stari Arhip, zapaziv svoga sina, poleti k njemu; no u tom ga zapréče vèrste strělacah, koje su ceste zatvorile, i dělile ga od butirskoga puka.

„Propusti me, dragi prijatelju,“ reče starac, „za volju božju, propustite! ta samo hoću da ga zagèrlim. Gledajte, děco, ja sam stari Arhip Ivanić, a to je moj sin.“ —

„Nije moguće, starče,“ reče strělac, ti ćeš morati kasnije svojemu sinu dobar dan nazvati, mi imademo zapověd, da ovuda nikoga nepušćamo.“

Emilijan začù glas svoga otca, te se okrenu za njim; no pomisliv na svoju vojničku dužnost, te da neizadje iz koraka, umah se napréd obèrnù.

Njegova ga radost nezavede niti na najmanji okret, koji bi bio proti vojničkoj disciplini, ili koji bi mogao biti na štetu suměrenosti slavodobitnoga marša. Samo svojiem očima nije mogao zapovědati, jer su mu suze ganuća pale na cèrvenu uniformu.

Medjutim uzeše se razgovarati graditelj ladje Filemun i panamar.

„Čuj, Savo Patapiću,“ reče onaj, „ti poznaješ poslovicu: Prije nego zadaš rěč, promisli: ako si ju dao, onda radi.“

„Da što da ju poznajem,“ odvrati panamar.

„Onda mislim,“ nastavi onaj, da nisi zaboravio, da si mi svoju kćer obećao; ili zar ti to nijećeš?“

„Ja ništa neniječem,“ odvrati čvèrstim glasom panamar, „ako tvoja ladja utone, i opet na vodu dodje, onda je Anuta tvoja; tako sam rekao.“

„Jesi,“ reče Filemun. No sad je Emilijan Arhipić opet ovdě, i k tomu korpural; ako sad njegovim nastojanjem djakunom dvorske cèrkve postaneš šta ćeš onda?“

„Tada ću njemu dati svoju kćer.“

„No ako sada moja ladja utone, i opet na vodu dodje, hoćeš li ju meni dati?“

„Dakako.“

Digitized by Google

„Deder mi kaži, Savo Patapiću, može li se dvěma mužima isti žena u isti čas dati?

„To ne, dragi, no budući da se tvoja ladja neće uzdignuti, jer je to nemoguće, to će se doista težko takov slučaj sbiti.“

„Viditi ćeš, hoće li se moja ladja uzdići ili neće.“

„Puke tlapnje!“

„Ne, ne, to nisu tlapnje. Pazi se Savo Patapiću; ako se uzdigne, tužit ću te caru.“

„Ah, svemožni bože, budi volja tvoja!“ vikne panamar preplašen porad sigurnosti, kojom je tesar govorio, „što sam učinio!“

„Bre,“ reče Filemun nadalje, „zašto daješ zajedno dviem prosiocima svoju rěč; je li to pošteno? Sutra ću pokazati caru svoju malenu ladjicu, ti nisi prost od svoje rěči. Moli Boga, da se Emilijan Arhipić ove ženitbe odreče, drugčije zlo po te. Naš otac, car, ljubi iskrenost i pravednost; težko da će se on s tobom šaliti. Neka on našu razpru odluči.“

„Ti ipak nećeš da me upropastiš, dobri Filemune?“ tepaše Sava, „kaži, što će ti koristiti?“

„Svejedno! Ja ostajem kod toga, što sam rekao. Bio zdrav, idem, da si ladju spremim.“ On mu pèrkosno ledja okrenu.

Stari panamar bijaše u sdvajanju, te se sa kćeri požuri u kèrčmu.

„Porad mojih mi grěhah šilje gospodin ovu nesrěću,“ mèrmljaše putem. „Bože moj, kakovo ipak brěme su kćeri! Ako neimadu ljubovnikah, zlo, ako imadu više od jednoga, još gore. Ja sam nesrěćan čověk!“

Sutradan bijaše tedeum i svetčana služba božja u stolnoj cèrkvi. Poslije toga podje car praćen od gjeneralah, bòljarah i najvišjih dèržavnih častnikah pod čador, koji bijaše na srědini cèrvenoga tèrga podignut. Vojska, što je u ruh bila, bijaše tudě poredjena. Oni, koji su se osobito odlikovali, stupili su jedan za drugim pred cara, koji im je svojeručno predao ili zlatnu kolajnu, ili srebrenu kupu, ili samurovinom podstavljen kaftan, ili nèkoliko rubaljah.

I Emilijan stupi napred. Došav do cara, klekne pred njega i zamoli ga, da mu mèsto nagrade, koju mu je njegova milost opredělila, dopusti, da se stojanovski panamar imenuje poddjakunom dvorske cèrkve.

„Što to znači? Ostaj!“ reče car namèrgodiv lice. „Kako se zove ovaj momak?“ krene se prama gjeneralu Gordonu, koji je zapovědao butirskim pukom.

„To je korpural Ivanov, vaše veličanstvo,“ odgovori upitani; „isti onaj koji je od seminovskoga puka u moj stupio, jer je zapalio lagum, koji je azovske zidove u zrak dignuo.

„Ah, ti si,“ reče car blaže, „no kakvu čudnovatu mi molbu predstavljaš? kako si se je domislio?“

Emilijan poznajući carevo istinoljubje, pripovědi mu temelj molbe. Ništa mu nije zatajio, i o tom ga dapače izvěsti, kako ga je njegov nesrěćni pokus da leti, cěle imovine lišio i prisilio ga da bude vojnik. Car se i više put nasměši za pripovědanja nesrećnoga zrakoplovca, i upita, kad je ovaj dovèršio: „Tko je zapovědio da se tvoja imovina proda? Nijesi li ti to učinio, kneže?“ reče na dalje, neizčekujuć odgovora, i krene se prama knezu Trojekurovu, koji je takodjer cara pratio.

Digitized by Google

„Nisam, care moj, već je Likačev, koji je sudištu strěličkomu predsědao, dok sam ja jednom bolovao," opravdavaše se knez.

„A tko je ovomu čověku iz pěneznice novacah dao, da si krila načini? upita car dalje.

„Isti Likačev," odgovori knez, „a carević je Ivan Aleksejević, blage uspomene, zapovědio, da se dadu čověku novci."

„A zašto su mu ih oduzeli? Neka se Likačev pozove."

Fedor Ilić je stajao s ostalimi činovnici za boljari, i kad je začuo carevu zapověd stupi bojazljivo pred njega, i nakloni mu se do zemlje.

„Čuj, ti silovita glavo," reče car srdito, „kako si se mogao podstupiti na svoju ruku tražiti novce iz pěneznice i opet ih proti carevičevoj volji kupiti?"

„Milost, milost, veličanstvo!" klikne Fedor Ilić bacivši se k careviem nogama.

„Koliko je iznosio sbroj?"

„Osamnaest mu rubaljah bi dano iz pěneznice," priznavao je děrhćuć Fedor Ilić, „a pet rubaljah dao sam mu sám, da si druga krila nabavi. Od prodanih stvarih dobilo se dvadeset rubaljah, i s obzirom na njegovo uboštvo ti sam mu manjkajuća rublja oprostio. Molim za milost, veličanstvo!"

„Opražćam ti porad svetčanosti, koju danas slavimo, no nepodstupi se opet, da samovoljno novce iz pěneznice děliš, i opet ih tražiš." „Novce, što od puka dolaze, mogu se samo za dobro puka trošiti. Meni je prosto děliti od mojih novacah za zasluge, koje mi se izkazuju, no za novce svoga puka moram ću račun Bogu dati. Nezaboravi to," doda, „pa ustani. Za kazne platit ćeš Ivanova četěrdeset rubaljah."

Fedor Ilić začuv carevu izreku jedva je mogao ustati. Misao na tri rublja, koje je s krvavim sěrcem žrtvovao, mučila mu za cělo vrěme savěst. Da mu je sablja vrhu ruke visěla, da mu je odsěčeš nebi bio više muke pretěrpio, nego što mu je izplaćivanje četěrdeset rubaljah prouzročilo. Podje kući, i izruči Emilijanu četěrdeset rubaljah, no lagljim bi bio sěrcem na věšala stupio. Sámo napomenuće o tom vrlo bi ga uzdrmalo, dapače mu gěrčeve prouzročilo.

Tek što se je Fedor Ilić udaljio, kad si eno ladjara Filemuna, koji se, prokrčiv si put kroz ljudstvo, caru pred noge baci, i povikne: „Molim za milost, moj care!"

„Što hoćeš? Je li ovo město da moliš?"

„Moj care, sagradio sam ladju, koja kano kakov galeb pod vodu roni; ja ju vam prikazujem, no izkažite mi tu milost, te načinite stojanovshoga panamara poddjakonom dvorske cěrkve."

„Što to znači? klikne car začudjen; „Dvojica, koji za istoga panamara istu milost mole! — Vidim, da se smiješ, prijatelju Franjo," krenu se prama admiralu Lefortu, „i doista priznajem, da je stvar smešna. Sreća po oba molitelja, da sam danas dobre volje, drugčije bi jih naučio, kako će caru smešnimi molbami dosadjivati. Porad čudnovitosti iste stvari hoćemo, moj dragi Lefortě da se za trenutak njome zabavimo, i da ju dokončamo. No tko da je taj čudnoviti zvonar?"

Filemun misleći, da je njega car zapitao, odgovori brzo: „Što, care,

Digitized by Google

zar vi nepoznajete panamara Save? Ta cělo ga okružje poznaje. On je uprav sada ovdě u Moskvi sa svojom kćeri.“

Petar se nasměhne, a admirao Lefort grohotom se smijaše.

„Zašto te on toliko zanima?“ reče car, a Filemun odgovori: „On je obećao svoju kćer onomu vojniku, Emilijanu Arhipiću, ili meni. Da će onaj njegovim zetom biti, koji takovu čudnovitu stvar izmisli, koja će cara najviše obeseliti. Ja sam iznašao čudnovitu ladju, a on je hotio kano roda letěti, što mu nije, kao što je znano, pošlo za rukom, te postade vojnikom. Mi smo pako oba Savi obećali, da ćemo moliti vaše veličanstvo za milost, da učinite panamara podjakunom svoje dvorske cèrkve se.“

„A komu je od vas kći više privèrgnuta? samo govori istinu“ reče car pèrstom grozeći.

„Čini se, kano da joj je više do Emilijana Arhipića; no on nije mogao letěti da vas obeseli.“

„On mi je veliko veselje učinio,“ reče car, „učeći azovske zidove, kako u zr k lete. Franjo,“ doda, „potraži poslije poděljenja nagradah panamara Savu i njegovu kćer; gledaj, koji joj je od oba ljubovnika draži: za toga neka se uda. Pa reci panamaru Savi u moje ime, da bude u buduće pametniji, te da pošten čověk izabire zeta za svoju kćer, a ne za svoj dobitak. Neka ostane panamarom u Stojanovu. Što se tiče ovoga ladjara, tebi ga predajem. Naměsti ga kod kakove osnove s dobrom plaćom; pregledi njegovu ladju, koja će po svoj prilici isto tako duboko ronuti, kano što je onaj visoko letio. — Primakni se Ivanove, uzmi ovu kolajnu, neću te u buduće zaboraviti. Ako i nisi letio, al su po tebi letěli azovski zidovi. — Petre Ivanoviću,“ krenu se tada car ka gjeneralu Gordonu, „preporučam ti ovoga hrabroga korpurala; osvědočen sam, da će uvěk vèrl biti u službovanju. On je malo vrěmena trebovao, da se od seljaka do korpurala uzdigne. On me sěća na gèrčkoga Ikara; no jedan pane, jer se je previsoko uznio, a ovaj ovdě se popě, jer nije mogao, da se uznese.“

Naobraženje*) čověka.

Ovo je svèrha pučkih i višjih školah, svèrha svih zavodah naobraženosti. Za postići ovu svèrhu trudi se domaće odhranjenje mladeži, izdaju se knjige i časopisi, sklapaju družtva gospodarska, književna itd. podižu museumi, utemeljuju knjižnice itd. Naobraženje čověka najvišja je zadaća odhranjenja, kojoj zadaći teorija punim pravom podčinjuje sva osobita zahtěvanja, s kojimi dèržava, posebno zvanje pojedina čověka, věština, znanje i zanat na pedagoga navaljuju, podčinjuje, rekoh, nebojeći se, da će ikoje od ovih poljah ozbiljnoga života i ljudske radinosti pri tom išta izgubiti. Već stari težili su za naobraženjem čověčnosti, i ova pomisao uzdèržala se je kroz sve věkove, ni isti věkovi barbarstva nisu bili bez nje, ni kasniji věkov! sve do našega vremena, premda su narodi u tèrsenju za naobraženjem često zaboravljali čověka nad gradjaninom, i premda je zavedena od zamande razlika sta-

*) Naobraženje, naobraziti, naobražen (prispod. naučiti, naučen itd.) mèsto dosada upotrěbljavanoga izobraženje, izobražen (prisp. něm. ausbilden itd.) Vidi Šulekov rěčnik str. 125. —r.

Digitized by Google

lišah ograničavati običavala izvedenje ove pomisli glede naobraženja slobodnih i robovah, plemenitih i prostih ljudih.

Čověk svaki naprije je čověk, a po tom gradjanin, zato treba, da svako odhranjenje i svaka nauka pomaže svakomu dětetu prije svega, da mu se razvije njegova sila duše i těla i da sazrije pod blagim uplivom čověčnosti kao što plod poljski pod uplivom lětnoga sunca vrije, a potom da se uzima obzir na buduće zvanje pitomčevo.

Ovo je krasna pomisao i u teoriji nitko živ nemože ništa proti njoj imati, ali odhranitelj i učitelj, koji je ikada samo pokušao praktično se njom poslužiti, uvidio je zaisto, kolikim podleži skoro bi se reći moglo uništožavajućim ju ograničenostim. Već glede na porod nepripada děte samo čověčanstvu, nego takodjer stanovitu stališu. Pod uplivom osobitoga načina življenja i stališnoga gledišta svojih roditeljah uzraste děte, i komu je nepoznato, kakvi pravac daje ova okolnost děčjoj ćudi za cěli život, a kod nižjih stališah ista okolnost ubija često čistu čověčnost u děci. Dopustimo, da mnogi roditelji shvaćaju ovu pomisao naobraženosti čověka, i brižljivo staraju se realizovat ju u svojoj děci, i njim će težko biti, ako u gradjanskom družtvu zauzimaju stanovito město, odvratiti od svoje děce upliv neobhodljivih okolnostih, koje potežu děcu i njih iste u krug toga osobitoga načina življenja i gledišta. Još mnogo manje biti će kadar odhranitelj i učitelj sbrisati s děce sve one utiske pèrvašnjih okolnostih dětetjih, jerbo učitelju i odhranitelju predade se u ruke děte osobitimi okolnostmi na stanovitu stazu načina mišljenja i osěćanja stavljeno i potom često odtudjeni za čistu čověčnost, pak pod rukom njegòvom ostaje kratko vrěme, a pri tom one izvanjske okolnosti neprestano traju, te děte od učitelja vidi, čuje i uči se drugomu, a u domaćih svojih okolnostih i odnošenjih vidi, čuje i uči se opet drugo pa ga to nebuni, nesmućuje, a dom je za děte daleko veći uzor, veći gospodar, nego škola, otac i mati, stric, ujak, ujna i tetka važnije osobe, nego učitelj. Od učionice iste zahtěva se osobito sad u naše vrěme više nego naobraženost čověka. Učionica imade polag volje dječjih roditeljah i polag svèrhe dèržavne izobraziti svoje pitomce za stanovita gradjanska odnošenja i zarana priviknuti na slike i vèrsti družtvene. Svi obstojeći zavodi odhranjenja uredjeni su po istih zahtěvanjih i izměreni měrilom osobitih odnošenjah i stališah. Obstoje višje škole, pučke skole, gradjanske škole, tèrgovačke škole itd. ali zavodi za naobraženje čověka, za čověka u obće neobstoje nigdě: jerbo svatko misli da je dosta učinjeno za pomisao naobraženosti čověka, ako se ono u početnih učionicah kao temelj naobraženja svih stališah dade učiti, što svaki čověk u sadašnje vrěme nuždno znati mora.

I nemože se pravednim načinom zahtěvati više od javnoga odhranjenja, nego da ono osnovnim redom věžba sile dječje i r vnověstno razvija upotrebljujući shodan način poučavanja, koji se osobito sadèržaje u vlastitoj poslenosti děce. Naobraženje za čověka pako, koje vodi k zrelosti i ćudorednoj savèršenosti u mišljenju i dělovanju, nemože biti nikada dělo školskoga odhranjenja. Doba, u kojoj čověk obično dospěva k slobodnomu upotrebljavanju svih svojih silah, i k svomu dostojanstvu kao čověk nalazi se izvan dosižaja, izvan dělokruga pedagogičkih uticajah. Mnogoslični život, nužnosti i česti, odnošenje medjusobno jednoga čověka naprama drugomu, sila ćudorednih čuvstvah i načela osobe savrše ranije ili kasnije ono, što je věćina odhranjenja

Digitized by Google

kadra samo pobuditi i u tečaj staviti. Baš zaoto treba iz svih silah nastojati razviti u děci čovječnost, bila děca koga mu drago stališa i vanja i to zaptom, priviknućem, naukom, a ponajviše živim primjerom, a štogod se tome opire i protivi valja uklanjati.

Ovo sam napisao osobito za lěpi spol, za one ljepotice, koje ili su već matere i odhraniteljice, ili će to s vremenom postati, da iz ovih několiko prugah vide onaj temelj, na kom se cěla sreća čověčjega života osniva, prava bo sreća sastojat se može samo u pravoj naobraženosti. Na ovome, samo na ovome temelju osnovati se može poznavanje sebe i drugih, čuvstvo, mišljenje, hoćenje, značaj, ćud, razbor, mudrost, krěpost i sve što čověka čověkom čini, i što ga srećnim, čestitim i podpunim učiniti može.

Buduć da je „Neven“ poučni list naměnjen osobito lěpomu spolu, *) to se ni malo neustručavam s ovakvimi predmeti u njem se pojavljivati, počem sam osvědočen, da premnogo zavisi u tom obziru od materah.

Ako matere nepojme duh i pomisao prave naobraženosti, o kojoj smo gore rěč poveli, badava su svi zavodi naobraženja. Bez dobrih, valjanih i krepostnih materah moći će škole dodušę učiniti iz dětce učene, věšte, ugladjene gradjane, ali umne, poštene, savěstne, čuvstvujuće, dobre, krěpostne ljude i religiozne nikada.

Koje je to dostojanstvo biti mati i odhraniteljica! Najveće za ženska glava, koje se samo pomisliti može; pak da bi mogao dosadan biti razgovor o takvom predmetu našim lěpoticam u „Nevenu“ u kom su vikle nalaziti zabavu i pouku? Još je jedna istina, koju sam rad u ovom članku spomenuti kao na svoje opravdanje pred lěpoticami, što im toliko dosadjujem toli ozbiljnim predmetom, a one bi valjda voljele, da im pišem u Nevenu novele, pripověsti itd. čim bi se zabavljale. Kad kao učitelj pogledam na ozbiljni život čověčji, nehotice mine me želja pisati zabavne sastavke. Naš je narod još na nizkom stepenu naobraženosti, a mužki spol bez ženskih glavah nije nipošto kadar podići narod na višji stepen izobraženja. Zar ta istina nesluži vam ženam na veliku, pače na najveću čest? Ali čest valja kao i drugo koje imanje s t e ć i, a štogod je čověk rad steći nemože bez truda i věštine to učiniti; zato nek vam nebude mèrzko čitati ovakve članke u listu, koji čitate zabave i p o u k e radi. Ali nehasni samo štogod čitati, nego valja proniknuti umom sèrdcem i čuvstvom u duh predmeta, valja nastojati doseći i pojmiti razloge, uzroke, djelovanje i posljedice od onoga, što o tako važnih predmetih čitamo.

O kad ćemo već i mi u svojoj domovini imati pedagogički kakav list, u kom ćemo moći češće i više govoriti o predmetih odhranjivanja, obrazovanja, poučanja i u obće o naobraženosti?! — Već bi vrěme bilo, da se počme ozbiljno starati o izdavanju takvoga časopisa, u kom bi se izključivo zastupali interesi učionicah, učiteljah i svega, što se budi u kom obziru odnosi na prosvětu naroda.

Nebil' se moglo u Zagrebu sklopiti družtvo domaćih pedagogah, koje bi iznašlo sredstva za izdavanje pedagogičkoga měsečnog, sedmičnog ili dnevnog lista? Dužni su svi učitelji pružiti ruku pomoći za ovakvo poduzeće, samo da je naći kolovodju, koji bi prednjačio a sve ostalo štovano občinstvo naše išlo bi nam zaista na ruku u poduzeću, koje najdublje zasěca u blagostanje domovine, roda i cěle dèržave. *Mijat Stojanović*, učitelj.

Digitized by Google

Mihalj Vasiljević Lomonosov.

Ime „Lomonosov“ světli u listinah književnosti ruske neobičnim, izvanrednim světlilom, a izusćuje ga svaki Rus samo s dubokim štovanjem — někim netumačivim svetim čuvstvom prama neumèrlomu pokojniku, samo sa žarkim oduševljenjem za svoje prirodjene svetinje, za dom, rod i věru. — Pa kako da ga Rus neuzvisi i ime mu u zvězde nekuje, kad se Lomonosov punim pravom utemeljiteljem ruske literature zvati može a i mora. Lomonosov i Karamzin! Ovo su one dvije zvězde predhodnice na obzorju ruskom, kojih se neće světlost nikada utèrnuti. Pèrvi bo je utemeljio književnost rusku a drugi ju je po drugi put utemeljio, t. j. preporodio i dao joj značaj narodni, koji je ponajglavniji uvět svake literature a naročito slavjanske.

Kad si je dakle Lomonosov toli znamenitih zaslugah pribavio u obće za cělo slavjanstvo — i po njem za ukupno čověčanstvo, nedvojim nimalo, da će koja cèrtica života njegova svakomu izobraženomu Slavjanu dobrodoći.

M. V. Lomonosov rodi se g. 1711 u selu Denišovu, blizu Holovgore u Arkangelskom. Otac njegov imenom Vasilj Dorofejević hranjaše se ribarstvom. Lomonosov, sin hladnoga, sěvernoga mora, uzrasao je posrěd velike, a uz to silne prirode te bi odgojen onim prostim nepretvorenim tihim načinom puka arhangelskoga, u kom se je bio pravi ruski značaj bez uměse zametakah tudjinstva uzdèržao bio. Još kao děčak bio je preko měre znatiželjan, i sve nastojanje otčevo, da mu barem za nuždu pribavi kojekoliko znanja, nemogaše ni najmanje zadovoljiti mladosnomu duhu; on ipak bi od desetoga godišta pa do šestnaestoga, svakoga lěta sprovodio otca na ledeno i bělo more. Ali kad je žima nastala, tad se je razigrao i duh našega Lomonosova uznesenijim poslovanjem, i njegovo čeznuće nije bilo izprazno. Seoski svećenik naučio ga je čitati i pisati, u umětnostih doista, za koje se za ono vrěme u onih krajevih ni čulo nije, i revni, iztražujući djak tako je za kratko doba napredovao, da je bio povodom i predmetom udivljenja u cěloj okolici. Nedobivajući u ruke drugih knjigah do několiko cèrkvenih, pročitao jih je několikoput, obziruć se više na světovna děla. Kad je ova želja sve to više rasla, obećao je dobri pop, želeći mladića učenim mužem napraviti, da će ga poslati u Moskvu, Kijev ili u Petrograd, jer su ondě ogromne sbirke knjigah. Doista krasne prilike za našega za znanostmi težećega Lomonosova! Nije znao što da počinje od same radosti i čeznuća.

Medjutim nauči se sam samcat računati, i čim si je više znanostih pribavio, tim je i veće bilo njegovo čeznuće i želja, da postigne jedno izmedju imenovanih městah; nu ipak mu nije bilo moguće, dostići svoju namišljenu svèrhu, nego da uteče iz otčeva doma. Lomonosovu bilo je 17 godinah, kad ga je ova misao sa svim svladala a slučaj ga je podpomagao te ju je izveo. Kad se je imalo upravo několiko vozovah s ribami u Moskvu odpremiti, gdě je mladić iz same znaličnosti gledao, kako će odjahati, žestoko se pojavi ova želja u njegovih grudih. Iste noći, kad su se već otac njegov i svi ljudi u kući legli i usnuli, sabrao je L. několiko obljubljenih knjigah, medju njimi takodjer slovnicu i početniću i s tim bremenom potèrčao je za vozovi. Ali, kad je prevalivši mnogo vèrstah (miljah) dotèrčao do vozovah, nije ga vozar nipošto hotio k sebi uzeti, te ga nisu ni suze ni zakletve děčaka k tomu prinukati mogle. Poslije tri nedělje dodjè Lomonosov u Moskvu; kad se je pako nalazio

Digitized by Google

osamljena, gorke je prolěvao suze i molio Boga, da mu ondě u čas bude napomoćan. Najednom dodje s něke gospodske kuće něki čověk ribe kupovati. Ovo bio je zemljak Lomonosovov, spozná se š njim i uzè ga k sebi, te ga je u kut medju družbinu naměstio.

Medjutim zauzeo se je za njega i muž, koji se bio u Moskvu dovezo, u kaludjera samostana šajkonospaškoga, kojega je često posěćao, priporučujući mu vruće mladoga zapuštenika te mu je hlepnju njegove duše za znanstvom živahnimi bojami opisao, zahtěvajući od kaludjera, da bi děčaku do kloštarske učionice pomogao. Ovo je obećao, a i odèržao.

Lomonosov postao je do skora najrevnjim djakom, te je ogromnimi koračaji napredovao. Za godinu danah tako je bio latinskomu jeziku věšt, da je već umio latinske pěsni praviti, te navali sad na gèrčtinu s neizrecivom žudnjom, te je svekolike knjige samostanske knjižnice prerovao. Prije svega obratio je osobitu pozornost na biblijske spise cèrkvenim slavjanskim jezikom pisane i na lětopise, a ovo nastojanje prinukà ga da se ha obširno ogleda u slavenštini u obće. Izim toga, našav još knjige inostranoga sadèržaja, kao što je filosofija, prirodoslovje, mathematika — bavio se je i ovim. Nu do skora uvidio je da mu nemože knjižnica samostana šajkonospaškoga dovoljiti, zato je silno molio predpostavljenoga arhimandritu, da bi ga barem na godinu u Kijev poslao, da bi se ondě u viših znanostih naobrazivao. I ova mu se želja izpuni. U Kijevu spozna se Lomonosov sa slavnim Teofanom Prokopovićem i sklopì š njim savez ljubavi i prijateljstva, jer je oběma bila jedna težnja, jedna svèrha. A niti u Kijevu nije Lomonosov ništa našao, čim bi se dulje vrěmena osobito bavio i svoju neizměrnu žudnju za naukom bar za čas ugasiti mogao. Nu ipak se je ovdě skoro prenasitio Aristotelovom dialektikom. I čim bi već primoran bio, zanemariti započeta svoja věšbanja u mathematici, u fizici, ostavi za goginu danah Kijev, gdě se je bio osobitom voljom gorljivo posvetio čitanju starih slavjanskih lětopisah, latinskih i gèrčkih klasikah.

Jedva povrativši se u školu samostansku g. 1734, došla je zapověd na Kijevsku školu od akademije petrogradske, da bi se iz sěmeništa moskavskoga několiko djakah u latinskom jeziku izvěšbanih u glavni grad poslalo, koji bi se imali pod onděšnjimi profesori učiti fysjku i mathematiku. To je ugodno dirnulo u Lomonosova, te je arhimandritu stalno i silno podbadao, da ga pošalje onamo. Zahtěvanje njegovo izpunì se i sad, te je s několiko sudjakah u Petrograd došao na onděšnji pod nazovom akademije stojeći gimnazij. Ovdě učio se je s rědkom i neizměrnom marljivošću pèrva počela filosofije i mathematike, a duh njegov, krasnimi ćućenji velenadan, često je bludio u bašti umotvorah pěsničkih. Od ovih pèrvenacah vile njegove nije ništa světu priobćeno. Poslije posveti se s osobitom voljom praktičnomu prirodoslovju, lučbi i rudarstvu. Nakon dvijuh godinah neprekinutoga i neumornoga věšbanja poslan bi u Němačku u Marburg, da sluša predavanja Christ. Wolfa. Poslije tri godine savětovà mu ovaj, da bi se posvetio životu gorskomu, te ga zato poslà ka gorskomu savětniku u Freiburg u Švajcarsku. Nu ondě Lomonosov nije više bavio, nego godinu danah. Zatim povrati se opet u Marburg. (Drugi put.)

Digitized by Google

Dimitrije Galanos.

Galanos bio je jedan izmedju najslavnijih jezikoslovacah světa. Veleučeni ovaj Grk rodjen je god. 1760. u Atini te je ondě kao što i u Missolongi i u Patrasu učio gimnazijalne nauke i s rědkom ljubavlju i težnjom prama znanostim nastojavao o naobrazivanju svoga uma i duha. Poslije navrati se u Carigrad, gdě bi bio imao po želji svoga ujaka svećenikom postati, nu Galanos volio je ipak da nastavi i dověrši započete nauke i time svoje znanje obogati. Budući u Carigradu pozvao ga je nětko da odputuje u Kalkuttu, gdě se već onda vèrlo mnogo gèrčkih tèrgovacah naselilo; on zadovolji ovomu pozivu g 1786 te je u kući jednoga izmedju onih bogatih Gèrkah predavao gèrčki jezik. Uza to učio se je sam inglezki, sankritski, persijski i neizbrojenih inih azijanskih jezikah te je time isto tako u Inglezah, kao što i u Indjanah steko glas rědkih znanstvah i visoke učenosti. Galanos odlučio je naime, da svoj život izključivo posveti u.enju filosofije te je zato otišao u sv. grad Benares i obukao se ondě oděćom braminah. Prijateljevanjem s najmudrijimi i najodličnijimi izmedju ovih naučio se je za vrěme četěrdeset godinah ne samo indijsko jezikoslovje točno poznati, nego bi pače i s istom višjom theosofijom (mudrošću božanskom) saznanjen i sprijateljen. Za ono vrěme nastojao je Galanos oko toga, da prevede knjige indijske mudrosti iz jezika braminskoga u jezik gèrčki. On umre u Benaresu 3. svibnja 1853, ni nevidiv prije ljubljene otačbine svoje i odluči u svojoj oporuci, da imaju još osim njegove cělokupne knjižnice znamenitih dělah indijskosanskritskih još i svikolici njegovi rukopisni prevodi iz indijskoga jezika u starogèrčki zapasti akademiji u Atini. Izim toga opredělio je istoj još i svotu 36000 gèrčkih drakmah (9000 škudah) koji su upotrěbljeni za osnov sveučilišta u Atini, kojoj su sad i zaostavljeni rukopisi zapali. Gèrčka vlada učinila je već korakah za izdavanje velevažnih ovih prevodah, te taj mučni ali dični posao — kao što smo to već javili u svojem listu — izručila predstojniku knjižnice sveučilišta atinskoga, Grigoriji K. Thypaldosu i čuvaru iste, G. Apost. Kosmitosu. Za ovo kratko vrěme izišlo je već sedam svezakah pod naslovom „*Ινδικαὶ μεταφράσεις*“ i jedan tako zvani *Προδρομος* (predteča.) U ovom predteči podavaju se obširnija zanimiva izvěšća o životu Galanosovu, koji bijaše samo uzvišenim znanostim i dubokomu učenju posvećen. U ovoj knjizi priobćuje imenovani Thypaldos podulji uvod i popis svihkolikih rukopisah, što sadèržaju pvevode iz sanskrta, matere slavjanskoga jezika. Popis svih ovih spisah Galanosovih nebi odgovarao těsnomu prostoru našega lista, a nebi naše čitatelje ni zanimao. Pèrva dva svezka izdao je svojim troškom něki Gèrk Joannis Dumas, a ostale rečeni Thypaldos, koji je svekolike svezke providio pregledi dotičnoga sadèržaja, predavanji o mudrosti indjanskoj i o literaturi sankrtskoj. —r.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Njegova světlost, g. ban Josip barun Jellačić izvolio je primiti posvetu prevoda »Kraljedvorskoga rukopisa« od Ivana Trnskoga.

— 17. kolov. predstavljao je na němačkom kazalištu pražkom naš zemljak Štriga u Verdovoj spěvoigri »Ernani« Karla V. Uspěh ovoga predstavljanja bio je sja-

Digitized by Google

jan, gledalište dubkom napunjeno. Občinstvo je najega umětnika više put odlikovalo, a česki se listovi jednako pohvalno o njem izjavljuju.

— Toli obljubljeni velenadni novelopisac sèrbski, Bogoboj Atanacković izdat će nov svezak svojih romanah i novelah. U njem biti će započeta nova podulja pověst, novi plod romantičnoga duha njegova.

— Prekrasni govor Kurelčev »o preporodu knjige slovinske na jugu,« prodaje se već u Ljubljani, u Pragu i bog zna gdě ne sve još, samo ga u Zagrebu još nema! Molimo g. profesora, neka bi i nam několiko iztisakah svoga krasnoga spisa u Zagreb poslati izvolio.

— G. Nikola Faller, koji je sve do sad upravljao našim gospodarskim družtvom odrekao se je ove časti.

Slavenske věsti. Dne 21. kolovoza dèržana je u Pešti u dvorani Tekeljeva zavoda glavna sědnica matice sèrbske, koja je o preměštaju iste iz Pešte radila, o kojem se u novinah već toliko spominjalo. Većina pribitnih članovah odlučila je da se ima matica preněti u Novi sad. Osim stranke, koja je odlučila, bile su još dvě: jedna, da se matica u Karlovce prenese, a druga, da u Pešti ostane. Ovu poslědnju zastupao je jedan jedini član, a za Karlovce bio je sam patriarka Rajačić, kao što to u listu pisanu iz Karlovihvarah u Ceskoj, izjavljuje. Tako je ipak »Srbski Dnevnik« pobědu odnio.

— U Moskvi preminuo je p. m. Ivan Zarski, tèrgovac i počastni gradjanin onděšnji. Više nego četèrdeset godinah bavljaše se skupljivanjem slavenskih rukopisah i starih tiskanih knjigah. Veoma bogatu ovu sbirku nakupio je poznati ljubitelj starinah i pisac na istom polju grof Aleksej Uvarov.

— G. A. Škrivan prevodi po nalogu ministarstva prosvěte Močnikovu računicu (algebru) za drugi razred realnih školah na česki jezik. Vis. ministarstvo odobrilo je takodjer někoje proměne, što jih je g. prevoditelj predložio, te koje za lakše razumljenje služe.

— Odbor galičko-ruske matice dèržao je dne 4. t. m. sědnicu, u kojoj se medju ostalimi věćalo o tom, kako da se izda pověstnica Galicije. Predsědnik skupštine g. Kuzemski objavi, da něki član matice odredio nagradu onomu, koji će napisati rečenu pověstnicu narodnim jezikom tako, da bude odgovarala sadanjim potrebam. Na to izabran je odbor, koji će opredéliti obseg iste pověstnice.

— Rusin V. Voljan, spisatelj zoologije, sastavio je opet novi dèl prirodske pověstnice, t. j. mineralogiju, koja je već po y. ministarstvu odobrena, te će se na vladne troškove tiskati. G. Voljan nastoji sada oko biljarstva (botanike.)

— Slovenské Noviny javljaju — prosudjujući naslědno pravo dra. Vendelina Grünwalda, — da će do skora izaći česki prevod zakona dèržavljanskoga.

— Knjigotiskar budějevički g. Käser izdao je o svom trošku poznatu Franklinovu knjižicu »Put k bogatstvu,« ukupno česki i němački prevod. Sto iztisakah ove knjižice sastojeće iz českoga i něm. prevoda, bezplatno po pošti poslanih, stoji samo tri for. a svaki pojenini iztisak dva krajcara. I kod nas izdao je g. knjigovezac Pret. istu knjižicu upravo onako, kao i Käser, ali svaki iztisak stoji — ako se nevaramo — 15 kr. Českoga se dakle prevoda može za istu svoticu sto eksemplarah dobiti, za koju hèrvatskoga samo ciglih petnaest. Sto i petnaest — lěpa razlika!!!

Književnost. (*Poljska.*) U Poznanju izišle su Byronove inglezke pěsni: »Manfred,« »Mazeppa,« »Obsadnuće Korinta,« »Parisina« i »Sužanj šiljonski« u izvèrsnom poljskom prevodu od slavno poznatoga pěsnika, generala Franje Moravskoga, pod naslovom: »Pet pěsamah Lorda Byrona.« Prevod ovaj tako je krasan, kao da ga je pěsnik izvorna napisao. — Varšavski knjižar Frühling razpisao je predplatu na »Za sade fysike i meteorologije« od M. Pouilleta. Izvèrsni ovaj spis, koji je već u francuzkom izvorniku više izdanjah doživio, izdavat će se u svezcih. — »Bibliotheka Warszawska« za měsec kolovoz sadèržaje članakah od Bartoševića, Jarošević, Kunickoga, Lipińskoga i Zejšnera.

(*Češka.*) Pèrvi svezak velikoga prirodopisnoga děla »o pticah europejskih« od musejnoga asistenta A. Fryča već je dovèršen. Cělo ovo dělo sastojat će iz 16 svezakah na 64 obraznih tablah. Text biti će pisan u tri jezika, naime narodnom češkom, zatim francuzkom i němačkom. Dělo ovo tako će biti obširno i tako potanko i věrno, da je za čudo, kako ga je sam jedan čověk sastavio, premda obično na sličnih dělih čitava družtva, akademije itd. rade. Obrazi su krasni i odgovaraju sasvim unu-

Digitized by Google

ternjoj neprecenljivoj vrednosti ove knjige, koja je svakako znamenit prispevek k znanstvenoj književnosti braće Čehah. Putem predplate stoji 25 fr. — U Beču izišla je knjižica: »Hlasy lidu, pozvuky 18. února (velj.) 1853.« od R. Hirš-a, iz nemačkoga preveo V. P. Poděbradski, zajedno s narodnom himnom. — Češki igrokazac J. J. Kolár preveo je Shakespearova »Hamleta« na češki jezik. — »Pověstnica zlatnoga Praga« od Vladivoja Tomka izilaziti će na skoro u svezcih. — U Šćavnici izišla je jedared tolikoput spomenuta »Května slovenská« slovačka botanika od Lorber-a. — Doskora će izaći 5. svezak »Zahrade Budečské,« u kojem će biti pripověstih za dečcu pod naslovom »Vypravněnky pro dítky.«

(*Rusinska.*) Bogoslovci rusinskoga sěmeništa u Galiciji izdali su već odprije u Lavovu knjigu pod naslovom »Vesna, sbornik rozlyduych sočinenyj stihom i prozoju.« Ova je knjiga razděljena na dva odděla raznoga sadržaja U 1. dělu ima različitih izvornih sastavakah, ponajviše pěsamah, zatim lěposlovnih i pověstnih članakah, ujedno s kratkom pověstnicom literature rusinske, koja se upravo razvijati počima. 2. dio sadržaje prevodah iz izvěsnih pisacah većinom slavenskih.

Razne věsti. Němački krasoslovac, tajni savětnik Dr. Schaase boravio je ovih danah u zlatnom Pragu te mu je urednik Lumira pokazao sve znamenitije starine grada Praga, i sva je nada, da će iz izvěrsna pera Schnaase-ova doskora nova brošura izaći o znamenitostih pražkih.

— Školski savětnik Wenzig izradjuje, pozvan od češke akademije znanostih, životopis uměrvšega nedavno u Padovi velezaslužnoga ministarstvenoga savětnika dra. Franje Exner-a, bivšega profesora filosofije na pražkom sveučilištu.

— Na němačkom kazalištu londunskom predstavljeni su još někoji Šillerovi igrokazi imenito »Nevěsta mesinska,« »Vilhelm Tell« i »Urota genovezka.« Uspěh bio je sjajan.

— U Carigradu bi něki mladi muž g. Destefano na zapověd napuljske vlasti u okove metnut i u napuljski ratobrod ukěrcan, da se u Siciliju odveze i ondě pogubi. Ovaj mladi běgunac, sin bogate i ugledne obitelji zaklinjao se živim bogom, da ga neće pogubiti, no da će na brodu umrěti s gladi i da će biti prisiljeni truplo mu bacit u more. I u istinu moraše to učiniti, jer je mladac mnogo prije dospětka u Siciliju poginuo, jer je svojevoljnu smrt s gladi volio, nego da pogine sramotno na stratištu.

— Něka tergovačka kuća u Beču dobavila si je sěme něke biline iz Kalifornije, koja ondě bez njega sama od sebe raste, i koja svoje listiće 6 neděljah poslě kiše pokazuje i visinu jedne stope dosiže, a měseca svibnja se posuši. Iz ove biline pravi se najbolji sapun, što ga ima i zato ju zovu »sapunsku biljku.« Biljarsko ime joj je »Phalangium promeridianum.«

— Něki sgodolovci protražuju sad unutarnju Australiju, nebi li na hèrpu dragokamenja nagazili, te tako mahom obogatili. Nu ovi — koji su se već šta nakopali — premda nisu naišli na nikakvo dragokamenje, ipak su bili tako srečni, te su nagazili na bogate rude kod tako zvanih zlatnih kupeljih ovenskih.

— Kod Čittanuove uhvaćeno je nedavno šest morskih nakazah nečuvene velikoće. Ove strahovite nakaze, o kojih se nezna, što su i kakvo im je ime, jer im neima u prirodopisu ni traga ni glasa, měre u dužinu šest do osam hvatih (sežanjah), a u obsegu debljine četiri do pet i više. Sluti se da su ove morske zvěrine něka vèrst kitovah i da naliče tako zvanim priprostim pottvalom, štono su pod imeni »Physeter macrocephalus, lachalot, Capidolio« poznati.

— 10 kolovoza pucao je u parku St. Cloud něki muž u opravi popovskoj na cara Napoleona. Nu ovaj bi poskokom konjevim od smèrtonosnoga zèrna sačuvan a urotnik od ljudstva odmah obkoljen i sapet.

— G. Weiss u Berlinu počeo je izdavati pověstnicu kostumah (oděla.) Pèrvi svezak opisuje, kakva je u staro doba moda bila u Egipćanah.

— Sbirka starinah u Šverinu obogaćena je rědkim pranalazom. Blizu Hagenova našasta je naime okosnica i drugi preostanci ogromna starovremenoga bika. Okosnica ova tako je ogromna, da joj nema nigdě na světu što slična a spominje velikoćom i oblikom na okosnice pradsvětnih zvěrinah.

— Na izložbi u New-Yorku nalazi se kovčeg obične velikoće, u kojem je čitava kuća, počivalo, postělja i kabanica za kišu. Cěli ovaj kovčeg napravljen je iz gumielastika. Kuća ime četiri stěne i krov i samo treba četiri batine, da se ova uzravna. Sofa

Digitized by Google

i postělja napuhava se puhalom, koje se također u kovčegu nalazi.

— Dne 12. kolov. uzpeli su se vladni naměstnik švajcarski Studer, profesor Ulrich i starinar Siegfried iz Ciriha na bèrdo Tödi u Švajcarskoj, koje je 12,895 stopah visoko.

— U Sasari (u Sardiniji) bi něki stolar, koji bi se imao radi dogodjajah na 24. veljače na 20godišnju kaznu na galijah obsuditi, s većinom glasovah za občinskoga savětnika izabran.

— Izišavša u Inglezkoj nedavno »pověstnica tamničenja Napoleonova na sv. Heleni« od Sir-a Hudson Lowe probudjuje obćenitu pozornost, jer se u njoj mnogo kojeśta odkriva o životu i značaju slavnoga pokojnika, što se do sad znalo nije.

— U Frankfurtu našla se pěsmica od Fr. Schiller-a, što ju je pokojni slavni pěsnih vlastitom rukom još kao děčak u školi napisao, kad je svoga druga molio, da mu posudi nožić. Pěsmica nije bez svake cěne, a ime, koje je pod nju podpisano, daje joj znamenitost. Išla je iz rukuh u ruke, te ju je od sudjaka Šilerova, umoljena za nožić, da si zareže pero, kupio něki g. Kaula u Stutgardu, a ovaj ju je darovao gospoji Rothšildovoj u Stutgardu.

Svašta. (*Smio brodar*). U Mletcih sbija něki mladić, inače bogate, ugledne obitelji kojekakve čudne a uz to směle ludorije. On jaše naime tik uz parovoz, zatim pliva s ogromnim razapetim kišobranom u jednoj ruci ča u Mestre, zatim je već višeput svoju upravo herkulejsku jakost pokazao a sad hoće da propliva more iz Mletakah u Těrst na samih malenih daščicah, koje su svekolike — spojene tankom šibikom — samo jednu stopu široke a 4 dugačke, pa na ovih hoće da prevali more uzravno stojeći, čudnu ladjicu svoju batinicom dalje těrajući. Taj směljak pokušao je dakle zvoju čudnovitu vožnju na svom novom iznašašću devetnaestoga věka — na kojem se nije moguće uzravno děržati, jer izgubiva tělo poradi slabosti daščicah svako ravnověsje. Jedva što bi taj mornar nove věrsti zalév lidski prešao, eto nagěrnú val pa prehiti uboga brodara s njegovom ladjom. Nu ovaj ohrabri se, propliva zalév, napěrtivši svoju ladju na hěrbat te ju je na obali popravljao. Sad ju providì s několiko hrane za daleki put, pa se sa směšnim licem oprosti s krasnom Venecijom. Triest. Ztg. javlja, da je ovaj děrzoviti brodar za několiko danah srećno u Těrst prispio, te se sad pripravlja na još dalji put na istom brodu. Eto nam gospodara elemenatah! »Audacem fortuna juvat.«

(*Čověk-kresivo.*) Něke američke novine tvrde, da je čověk, ni neznajući toga, hodajuće ognjivo (kresivo) i da mu dakle netreba nikakvih šibicah, jer može sam pèrsti nažeći sveću ili lampu. Urednik ovih novinah tvrdi, da je to sam već pokušao i dapače děcu šestogodišnju vidio, kako jim ovaj eksperiment za rukom polazi. Postupanje kod toga nije težko. Čověk neka ide u papučah ili cipeljah po vunenu sagu u sobi amo tamo, pa neka pod struga nogama. Ili neka se sědne na stolac, kojemu su četiri noge u samih čašah za pivo, pa neka tad sědećega tko čim god žuli, pa tad će čověk iskre bacati i predmet, koji uz njega stoji, nažgati. Tako barem tvrdi urednik amerikanskih novinah.

— (*Zlato u Indiji*). Kapetan Need poslan iz Londuna u Indiju, da se ubavěsti o proizvodih močvare (Tarai) na podnožju Himalaje, povratio se je s granice Nepala, blizu Bankija, i pripověda, da su ondě cěle sklade zlata, koje će pronašašće u znanstvenom smislu najznamenitijim uspěhom uroditi.

Zagonetka.

Svakog lěta, kad dolěću tice
Pèrne kroz svět sedam vremenjačah
Svaka vodi sedmoricu mladih
Sve su suve, sve su nalik bědi.
Pèrva ti se čista čini běda,
Po njoj druga posve se podala,
Treća, běda ni imena nema,
Četvèrta je po nevolji srednja
Od nevolje peta i nečuje
Šesta sva je cvećem izkićena,
A sedma je běda ponajveća.

Odgonetka

priobćene u 29. broju »Nevena« zagonetke:
»Z v o n o.«

Gosp. J. Ž. u Turjancih kod Radg.: Zašto nam neodgovarate?!

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić**
Běrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za inostranske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 36. U četvèrtak 8. rujna. 1853. **II. tečaj.**

Prosjakova gosba.

(Od Jos. I. Kraszewskoga. Prevèo ju **D. M. Sp—r.**)

Ala nam je krasna Venecija! — ondě stoji na moru i upravlja njime, šali se s vihrom i gnjěvom njegovim; ondě živi u krilu nakaze, koja je već toliko ljudih i toliko blaga ljudskoga proždèrla.

Ondě narodi se Jerolamo. Mati mu, prosjakinja porodila ga hladnom jasnom noći, s uzdasi, što jih nije nitko čuo, na mramornih stubah palaće duždevske; s daljine glasali su se zvuci kitarah i pěsnih, kad ga je porodila, — njega, komu bijaše sudjena věčna nužda!

Narodì se, i privezan budući k pèrsima majke svoje, počeo ju je pomagati kod prosjačenja njenoga plačem svojim dětećim. Jerolamo bijaše podporom majke svoje, ljudi smiljivahu se bědnomu sirotčetu i davali mu milostinje; jer u Mletcih nikomu nije žao žene. Svekolike njene prošnje i nagovaranja nisu imale onoga uspěha, koji jedan jedincati děteći uzklik boli, koje je viseć o pèrsijuh uzdisanjem izsušenih, uzalud iz njiuh mlěka tražilo.

Pèrva nauka Jerolamova bijaše izpruživanje ruke. Milostivo davahu na nju ljudi koji grošić milostinje, jer su uvidjali, da još nisu pèrstići njegovi vikli radnji kakovoj, jer nisu mogli ni novacah još dèržati. Tako življahu sin i majka mu život prosjački, život pun běde i nudje, bez zore, bez mislih — život, viseći o volji s l u č a j a, koji je milošću svojom kadkada mimošljake těrao u cèrkve, nebi li ovi živěti mogli. Ženska sèrca smiljivala su se njima po češće, a mati sědjaše — uvidjajuć, da joj je najlakše, ganuti sèrca onih, koji sami utěhu trebuju — često sa sinkom na kolěnih pred cèrkvom, znajuć da su ljudi u cèrkvu idući, ganutljiviji, nego oni po těsnih ulicah, kdě se svatko tope sam sobom zauzet i nesposoban kakvoj tuzi ili smilovanju.

Tako minuli su mahom pèrvi dnevi děteta bez otačbine, bez kuće i kućišta, bez ognjišta, bez kutka svoga vlastita, po ulazih izpred cèrkavah, daleko od ljudih, koji su mu, kad se (děte) pred njihovijem očima izprevijalo, pogèrdno i s preziranjem koji grošić bacile i svojim putem dalje pošli. Gorkim udesom na to obsudjeni, brisati si suze u světa, i živuć samo s njegove milosti ili nemilosti, sami sebi privezani, nije mati prosjakinja drugarila s nikim osim s dětetom. Děte i mati morali su da budu jedau drugomu čitav svět. Život inih mimolazio jih je, kano što mimoleću oblaci žarko sunašce; oni ga nisu poznavali te se ga nisu nikad ticali. Spavahu pod milim nebom, gdě jim je hladni morski větrić hladio znoj dnevni na čelu pogorěla lica, i

Digitized by Google

igrao se s kosom njihovom, po javnih ulicah, svake noći u drugom kutu, pa ipak uvěk odanle opet protěrani; s batinom i psovkami.

Mali prosjačić životarić je pod ovakvimi okolnostmi i uzrastao, a pèrvi se pogled njegov sukobi s ubogom, od svih odrinutom, milom majkom i s hladnimi nesmiljenimi ljudmi nepoznajućimi nevolje — vidjao je sve okó sebe veleléplje, bogastvo, palaće, svetinje zakrivene, nepoznate i tajne za njega uboga, ožigosana bědom i nudjom na cio svoj život — — Pa je li to život?! Život pun suzah i bogat plěsnjivim hlebom; život sniženja, pun jada i žalosti, pun odricanja i prezira, život, koji se vuče poput puža, težak kano breme nesnosno, mučan kano bol duboka, život oblupljen i oblizan, život bez ugode, život bez svega i svačega, život od danas do sutra — rěčju: „ž i v o t p r o s j a č k i!“ —

Jerolamo bio je na skoro odrasao i oprostiv se pèrvi put s rukom majčinom, poče hodati po zemlji. Već je počeo raditi, okretat se, zasluživat si nèšto, već je prestajao biti majci tegobom — nu ona se nehtědè ipak razstati š njime — bila je m a t i! Uzajemno — jedan tik drugoga — spavali su na studenu kamenju, uzajemno gledali su bludeće zvězde po obzorju noćnom, uzajemno slušali, kad je more u gluho doba uz svcobću tišinu grozovito bučilo, valove svoje o pèrkosne klisure bijuć, uzajemno si dělili hlěbac prosjački, pripovědajuć si o životiću svom, o svojoj bědi i nevolji, nesreći svojoj i sreći svojoj — doista kukavne mi sreće!

Pa niti mislmi nisu se nikad razstali! — Viknuvši od malih noguh, ste misliti misli, susretala se je besèda njihova, nitko njih nije pitao drugoga, pa ipak su se razumèli! U njihovih očiuh, u njihovu kretanju těla, u njihovu uzdisanju vladala je polovica njihova tajnoga jezika, nerazumljiva za ostali svět. — Bijahu kano jedno biće u dva těla — jedna duša, raztèrgana na dvije polovine, od kojijuh svaka prama drugoj těži, da se slìju obědvě u jednu cělinu. Nikad nisu ni pomislili, da bi nemila smèrt jednoga izmedju njijuh prije nego drugoga ugrabiti mogla; već jim se oběma ta stalna misao u glavi posestrila bila, da će oba u jedan te isti čas preseliti se u svět drugi, srećniji, lěpši, nego što je ovaj — u nebo, u koga su se pouzdavali — jer bijahu nesrećni. — Běda i nudja, suze i boli su svakako najbolje svědočanstvo o nesmèrtnosti duše. — Vidio si valjda gdě, kako su se dvije brěze srasle sa stablom, sa svèržmi, jednom u drugu prepletenom, pa odsěkni jednu posušit će se druga. — Kano što breza uz brezu, tako bijaše Jerolamo uz majku svoju prirastao, nijedan njijuh nebi imao života za se, oba skladali su se u jedno, a odsěknuv jednu polovicu bio bi srušio cělost.

Tako su jim prominuli dnevi, ure i godine; majka starala je, Jerolamo opraštao se s dětinstvom — sve to uzajemno.

Jednom — bila je hladna tamna noć, hladan větar pirio je s mora, a oni neznadjahu kamo da polože trudnu glavu. Nad njima čuli su se zvuci kitarah i veseli smèh, a vidjali oganj i světle lučice — a njih oboje gèrlila je tmina i mraz. Pokriveni kèrpami svojimi stisnuli su se jedan k drugomu, sědeći na skalinah cèrkve sv. Marka. Tèrg izpred njih bijaše pust i tih, a ni jedna gundulica nije plivala po vodovodih; jako oslabljeni i trudom umoreni usnuše.

Digitized by Google

Grožovit san pòrodî se u glavi Jerolamu. Činilo mu se, kan da ga tko ubio! probudiv se ugledà kako se rujna zora već oprostila s bělim dnevom.

Cělu noć je prosanjao. Oglednuv se začudi se ne malo, da mu majka — koja se već odprije svaki put s njim ujedno probudjívala, još spava; on se joj približi, hoće da ju budi — bijaše mèrtva. Groza ga hvatala, stajaše kraj nje protrnut, uništen — kano stup kakav, u glavi, u sèrdcu mu se je sve vèrtělo, bučilo, běsnilo i prevraćalo; on nije ovu smèrt mišlju doseći mogao, nije mogao věrovati ju — počekao je, nebi li i sam umah š njom umro, jer polovina njegova nije živěla više — on je živio — stajao i gledao — ali nije mogao nit vikati nit naricati, nit prolěvati suze — jaoh běde i nevolje, koga bi bio plakao! —

U isti par otvore se vrata cèrkvena, a sluga cèrkveni stupi iz cèrkve, odturi mèrtvo truplo nogama i vikaše, da se žena odmah sa skalinah odnese. Truplo okrenu se i padajuć bijalo se od skaline do skaline. — Jerolamo pogleda ovoga čověka, suze mu proteku iz očijuh; on je lovio i ugrabio tělo majčino, — pritisnù ju k sèrcu svomu te nije ni znao, što da uradi. Mogao je bègati te dalje prosjačiti i truplo majčino prepustiti slučaju; ali sèrce mu se opiralo i pomisli takova činjenja. Ona, pèrva mu i poslědnja prijateljica — jedina na tom světu, ona da ostane ovdě sama? pa da ju tudji ljudi u vodu bace, pa možda još težinu bremena svoga — kad ju u vodu nose — prokunu?

Sèrce njegovo bijaše sa svom silom o mèrtvo tělo privezano i někakvom blaženošću skopčano s tělom mèrtvim — jer iz ovoga se je těla porodio! Stajao je kao němac: po tom uzme ju na ramena pa ju odnese — na brěg vodovoda. Poklekne, postavi ju na zemlju i močio je poslědnjimi pregorkimi suzami studena pèrsa, koja ga jednom hranjahu; zatim prekèrsti se, promoli te lagano i blago odrine truplo u vodu i gledao je dugo, kako mu je odplovila majka milena — dugo, dugo.

Najposlě nije se već mogao na tom městu dulje uzdèržati; naglo poskokne i odě, dà odleti te se je pèrvi put nalazio na tom světu samim samcatim, medju ljudmi — manji još nego sam.

Svladan bólju i mukami pozaboravi svoju glad i svoje prosjačtvo, on je plakao, te bezprestance — plakao. Što su naše lěne suze — suze izsiljene, ili pako prolivene iz običaja, suze, koje roneć mi već na druge osobe — na svět mislimo, suze otirane rukom prijateljskom — u razmèrju s onimi suzami, što su sámo tiho běžale po licu prosjakovu, te na gorućih mu pèrsiuh osušile, nebrojene, nepoznate! — Naše su suze voda, što proizticе iz očiuh, njegove su suze — suze!

Nu ipak nije Jerolamo mogao umrěti, on je morao živěti i počimao je život novi. — Časovom tugovanja slědili su časi razmišljanja i promatranja; sam samcat obletao je duhom svekolike okolnosti, koje su ga obkolile. Ljudi činjahu mu se nakaze, strašila, obastrěta zlobom i dragocěnostmi, vidjao je sve okó sebe plivati bogastvo i obilatost, vidjao, kako su svoju obljubljenu živinu pitali i hranili, te jim svaku zabavu i zadovoljstvo pružali; — a on čověk imajući jedno š njimi pravo na njihove zabave i razkošja, ležaše pod palačami njihovimi te je umirao gladju. — Prezirao je ljude; videći kako su hladnom

Digitized by Google

kèrvlju, smijuć se — s radošću okó sebe gledali, motreći bědu i nevolju inih očima nezasuzenim, čistim i sa zadovoljnošću.

Molio je grošić.

„Radi, dangubico!“ — odgovori mu šetalac, pěvajuć.

A što ti radiš? — pitao ga prosjak.

„Zabavljam se — šećem se“ reče mimošljak i ode dalje. —

„Zar sam dakle proklet?“ uzklikne potiho nesrećnik. — „Zar uvěk bez nade? Zar ja neću nikad dotaći nogama ove sobe, kojih mi se prozori ondě rugaju i podsměvaju? Ove kuće, ove palače? Zar neće nikad okusiti usta moja njihova pića a sèrdce moje njihova razkošja? Nikad?! Bože moj! na što si me u svět poslao?“

„Da tèrpiš!“ odgovori mu zakèrvavljeno sèrce a on pogleda uzravno na nebo. Zemlja bijaše za ljude, možda je bilo nebo za njega! —

Mišljaše na nebo, ali ga je još vazda zemlja mamila. Jerolamo zadovoljujuć si kruhom i vodom, čuvao je svaki izprosjačeni novčić skèrbno; obastirale su ga stare njegove kèrpe, hranio se nije skoro ničim, proturao se je gdě mu to god bilo moguće, s revnošću, gledao je da se obrati, gdě je god izprositi si šta mogao, uvěk voljan; plakaše, klecaše, moljaše, hvaćaše ljude za haljine, za ruku, stiskao jih, molio jih, blagoslivljao jih i kao nasiljem grabio milostinju.

Sve što je god taštini mimolazećih ugadjati ili njihovo pomilovanje iole probuditi moglo — sve je to pokušavao. Laskanje i ulagivanje, gèrčevito izprevijanje i kletve, molbe i pretvoreno sdvajanje bijahu njegovo orudje, njegova napomoćna sredstva. On je za jedan dan više sakupio novacah, nego petorica drugih. Ovi življahu te se hranjahu milostinjom, on pako nije živio s ničega, nije se hranio — ničim, ogrizci voćnimi, suhim hlebom, vodom, zrakom! On tèrpljaše najstrašniju glad, ginuo je, čeznuo i sahnuo pa nije niti jednoga grošića sabrane milostinje uživao; samo je kùpio te kùpio i vazda kùpio.

Tako od 20. godine věka svoga izmèršavljen kao pas, blěd i bědan, živio je još petdeset godinah — polovinu stoljeća, najgrozovitijih bolih i mukah. Smèrt bila mu je na blizu, noge su mu hramljale a glava i ruke počimale tresti se; tu pogledne svoje novce i reče: „Dosta je!“

U isti čas uzišao je na skaline najkrasnije palače i zapita za njenu cěnu. Izsmijali su ga, kano se svět obično smije ludjaku ili beni kakovoj ali on ostane stalan kod svoga; na to opredělili su svotu za cěnu, samo da se oproste s „poludilim“ prosjakom, a on donese novce pa si nakupi palaću.

Bijaše to velika, cèrna sgrada s ogromnimi dvoranami, obloženimi mramorjem i ukrašenimi raznimi, zlatnimi mastmi (bojami), kakvih nije prije nikad vidio, a niti pomisliti na što slična mogao. Pèrvi put za života svoga poćuti sad Jerolamo ponos vlastnika i to razkošje, da je pod vlastitim svojim krovom mogao odoljeti svakoj oluji i nepogodi; vrućini, mrazu i tmini — što je drugda za najveću sreću smatrao. On, kojega su dosada ljudi, bura i mraz proganjali, sunce palilo, on na kojega su se bědi i nevolji drugi pasli i naužívali, on, koji je drugda samo po ulicah i mokrih, hladnih brěgovih vodovodah proživario tužne danke svoje, on bijaše sad slobodan; nije mu sad više trebalo prosjačiti, svakoj nuždi bijaše sada svèrha — mogao je sada činiti, što mu se god prividilo!

Digitized by Google

Jerolamo zapovědio je, da se pripravi gosba sa svim iole mogućim velelěpljem, sa svom obilatošću, koja se ikako dostići mogla. Pripravljahu sada jesbinah razne vèrsti, vina, mirisah, tèrpeze ogromne veličine i još duglje duljine, kabla i posude s pićem, cvěća, kadilah, plesalicah, igračah, gudbarah i bog zna šta ne sve još: rěčju, što se ikako izmisliti i iznaći moglo za svetčanu gosbu kraljevsku.

Na to izdavao se je za inostrana kneza, pozvà ka gosbi dužda, starešine, věćnike i svekolike bogatce mletačke ujedno s njihovimi gospojami, sinovi i kćermi — svakoga, koji je bio iole znamenit budi bogastvom, budi imenom, budi čašću kakvom — svakoga je pozvao.

Posvud su se svi radovali prekrasnoj gosbi i sjajnoj svetčanosti š njom skopčanoj, i razgovarali se o neznanom bogatom knezu, koji je gotovo polovinu čitava grada k sebi pozvao bio. Dan, na koji bijaše svetčanost odredjena približavaše se i nadodje konačno.

Vodovod, koji je okolo praga palače prosjačke tekao, šumio je izpod čamacah i čunovah, barkah i gundulah, ognjevi su ovdě ondě prijatno světlili, buka se razlěgala sve naokolo, gostovi napunjavali ogromne dvorane. Bijahu ondě cèrnooke mletčanke, sědi starešine, stari dužda, gospoje, gospoda, inostranci, blistajući sjajnom opravom, mladošću, krasotom i dobrom voljom.

Gosba počela se radošću; glasba i vino svladaše skoro Mletčiće; gospodar bi slavljen, čaše punjene i pražnjene — svud se je naokó stola pilo i napijalo, čaše išle su od stola do stola, od gosta do gosta, sve su dvorane bile pune gibanja i kretnje, radosti i veselja, zabave i naslade, pa i sam Jerolamo činio se srećnim, pio je, pogovarao i razgovarao se, smijao se, ništa mu nije manjkalo.

Gosba i zabava trajala je na dugo i gosti su svakoga časa veseliji bili i svakoga rasla jim je dobra volja i razkošje; činilo se, kano da su dvorane, primivši goste takodjer svekolike medju se pobratile; stiskali su se, razgovarali medju se, kan da su svekolici prijatelji. Sreća jim se směšila za časak, — obkolile su jih ženske, vino i glasba — svega bijaše ovdě, što su god poželjeti mogli i čim su si izpunjivanjem svojih želja razkoš sladili.

Svi su se sa svih stranah salazili oko Jerolama te se k njemu prituravali, hvalili i slavili ga, laskali i ulagivali mu se, a usrěd ovakvih razgovorah, ovoga směšenja u najpodpunijoj sjajnosti svoga velelěpja, posrěd ovoga bučnoga života, koji ga je evo pèrvi put snašao, preporodi se na novo nakon sedamdesetgodišnje běde, srećan, veseo, bez svake želje i požude, bez brige!

Govor trajao je bez prestanka, nitko nije pomislio na svèršetak — gospodar izničè.

Po drugi put prostirali su se stolovi, vèrčevi i čaše punile; po drugi put sědoše se svikolici gosti — gospodara nebijaše medju njimi.

Za koji časak pomoli se na pragu prosjak u pèrnjah, suze suzijaše s oka, gorko uzdišuć; jednom rukom dèržaše palicu prosjačku, drugu izpruživao je tresuć se, kan da moli milostinje.

Světlost padne mu na lice — spoznaše gospodara i protèrnuše.

On se pako ponaměsti za stol, uzme čašu i izgovori uz sveobću tišinu glasom dèrhćućim slědeće:

„Imali ste me za bogata inostranca — ja sam prosjak. Sedamdeset-

Digitized by Google

godišnjih mukah i bolih, bède, nuždè i sniznosti pred vami, izpred pragovah vaših palaćah, ukraj vaših čamacah i gundulah, na vaših mostovih i pred vašimi cèrkvami štedio sam za ovu gosbu. Sedamdesetgodišnjom gladju i burom, sedamdesetgodišnjom grozovitom nevoljom i bolešču, i svimi patnjami, što jih je god čověku prije smèrti protèrpěti možno, kupih si pèrvi i poslědnji veseli časak života svoga. Hotio sam se obsvědočiti, da li me je Bog stvorio onakovim sèrdcem, kao što vas bogatce stvara, i da li meni to isto ugoditi može, što vam ugadja; ali ja sam dugo plakao nad tim, čega vi nikad ni znali niste.

Tako sam ipak bio bar jedanput srećan, kano vi, naša ruka, naša usta ticala su se medju sobom — čověk sam, kano vi! pèrvi put vidio sam ljude, kako su se prijazno meni nasmèšivali, pa i takve, koji su mi se inače — kad sam u njih zaprosio milostinje — dajući mi ju, prezirno se mene odvraćali. Vidio sam vas bez onoga gizdna ponosna pomilovanja, s kojim sam vas uvěk susretavao, slušao sam pèrvi put vaše razgovore, spoznao vaš način mišljenja, nosio na sebi odčću sreće vaše! Ova gosba naplatila vam je ono, što ste mi posudili; bili ste veseli za grošić milostinje! Meni valja sad da umrem — pa što da uradim medju vami? Vi biste me prezirali, kao što ste me odprije prezirali, a ja bih na vas opeta mèrzio, kao što odprije. Ali ja moram da se razstanem s vami u prijateljstvu, bez sèrdjbe, moram svèršiti život svoj, sreću na uslijuh imajuć, sreću, koje za života moga za me nebijaše. Možda da još nadalje živim — oskvèrnuo bih jošte sadanju svoju sreću.“

Ovo izgovoriv, razkri zastèrto sagom srědište dvorane, koje su sve naokó stolovi obkruživali. Sad se ukaza na ovom městu raka, cèrn grob i gruda zemlje. Prosjak izprazni sad punu čašu na zdravlje gostovah; — bijaše to otrov!

„Svaki vas da mi još sada dá kao poslědnju milostinju — grudicu cèrne zemljice; — Bog s vami!“ . . .

Ovo izrekši problědě, srušì se, protèrnù, tresnù se, tèržè se, padè, zavapì i umrè.

Tonio.

(Iz španjolske pověstnice.)

Pr. O. B.

Već je zemlja počela sa sebe stresati svoju bělu odoru i ovijati se lěpim zelenilom. Rěke, koje su do malo prije stenjale pod težkim ledenim jarmom, primiše opet krilate svoje stanovnike i ohole brodove. Sve se pojavilo novim životom. Iz okuženih sobah tmastih gradovah gèrnjaše svèt na cvatuće poljane i čudjaše se božjoj lèpoj naravi. Medju takovimi mnogimi spremilo se běše něko družtvo, sastojeće iz několikih gospodjah sa gospodičnami i nèšto udvorne gospode. Išli su, da se užiju nova zraka, da oči naslade krasotom lěpih okolicah, i da si tělo, prěko zime ukočeno, kupajuć okrěpe, da se, rěčju, preporode. Družtvo bijaše veselo, i krenulo se běše iz někoga seoca južne Francuzke, te se uputilo prama Spaniji prěko pirenejah. Putujući tako veselo i zabavljajuć se raznimi razgovori, dodje već do podnožja pirenejah i pogodi se s jednim čověkom, da jim bude vodjom. Ljudi ovi govore dva jezika, francuzki

Digitized by Google

i španjolski, a biaše jih i u našem družtvu, koji su i više jih znali. Idući tako putem i ugadjajući oku onimi lěpimi prizori, pokaza jim se u jedanput izza někoga brěžuljka něko, rekao bi, strašilo, koje se velikim naporom valjalo. Družtvo se naše nadje u čudu, i mišljaše svakojake misli, no idući dalje svojim putem, vidi, da je to něki ranjeni čověk. Pokle se je ovaj sve bolje približavao putnikom, borio se je sa sobom, da li bi jih za kakovu milost zamolio. Konačno, što namisli, to i učini. Zamoli jih dakle na španjolski, da mu pomognu u ovoj bědi i nevolji, da će im to višnji bog naplatiti.

Putnici, da su imali sèrce od kamena, morali bi se ganuti od tih rěčih gledajući onoga, koji im to govoraše. Dadoše mu dakle iz staklenca liquera, da se okrěpi. Gutne dakle nèkoliko kapljicah, nalije si ga nèšto na dlan i stane si slěpe tèrti oči. Progleda zatim i vidivši naše putnike, gdě su se oko njega skupili, reče jim na francuzki:

„Hvala vam, braćo i sestre, hvala vam velika. Da vas nesusrětoh, sigurno bi se morao gděgod srušiti i umrěti. Veoma me peče jedna rana. A još osim toga běše me sgrabila groznica, glad i druge nevolje na me navalile, i na to me već spravile, da već ni koraka koračiti nisam mogao“

Svi se začude njegovu lěpu govoru i požele, čuti njegov životopis. Nèkoji od družtva odlete odmah, da zagrabe gděgod hladne vode, da mu izperu rane, i da ga umiju. I kad su to učinili, vide, da je imao na glavi podosta veliku ranu. Gospodje i gospodične uzeše svoje sněžne marame, i zavežu mu ranjenu glavu.

Kada su to sgotovili, mogoše ga sada dobro u oko uzeti i tek sada spaziše na njem lěpo cèrnomanjasto lice, vatrene oči, ponosite cèrtice i podosta visoki njegov uzrast i pomisliše, to mora něki Španjolac biti.

„Jesam“ odgovori on gorko, „jesam Španjolac. Vojevao sam u vojsci kraljice Kristine. Imade tome nèkoliko danah, kako smo nahrupili na četu kralja Don Karla. Tu se pobismo, mnogi ostadoše pustih kapah, a i ja neostadoh baš čitav, nego zadobih ovu ranu na glavi i ovu ovdě na miš.ci. Ali to sve nije ništa prama ovoj, koju ovdě ćutim.“ To izustiv metnu svoje blědе ruke na uzburkano sèrce svoje, kao da ga sakriti želi, ili kakvu bol da utaži.

„Pa kamo ste sada nakanili ići, da li u Francuzku?“ zapita ga jedan od putnikah.

„Dakako, dà —“ odgovori im veselo, „da kamo ću? Běgunac sam i onako, kako evo vidite, a najbolje mi se čini, da onamo otidjem; ovdě bo mi se dulje ostati neda. Kad pomislim na ovaj rat, čisto mi se koža ježi. Ta volio bih, da me nestane, nego da ondě ostanem, da udioničtvujem u ovom prokletom ratu! A osobito ovaj zadnji slučaj —!“

Nemogaše dalje govoriti, i u znak svoje tajne žalosti pusti nèkoliko debelih suzah kroz osušene pèrste svoje. U toj žalosti i bědi nije se mogao dulje na noguh dèržati, one ga iznevěre, te nebogi izgubiv svěst, sruši se na zemlju. Morao je u sebi osěćati veću duševnu bol, nego što mu je tělesna njegova bila, te s toga preplašeni naši putnici neznadoše u toj smeći drugo činiti, nego uzeše toga bědnika pod svoju zaštitu i metnuše ga u svoja kola, odlučivši, da se vrate natrag, te se u bližnjem selu propitaju za lěčnika.

Vrativši se nadjoše lěčnika, i čuvši, da će s njim imati do 14 danah posla dokle ga oporavi, odluče, da će za to vrěme ostati u tom selu, i priče-

Digitized by Google

kati, dok se podigne; jer ih je u duši pekla njegova nesrèća, a osim toga su bili jako znalični na onaj poslèdnji slučaj.

Mnogo se je rèčih trošilo o tom zadnjem slučaju, mnogo koje šta govorilo, a osobito ženske, koje su uvèk znalične, i nikad nemiruju, dok im se zagonetka nerazrèši.

II.

Prosta bijaše soba, u kojoj je naš bolestnik ležao, prosta no čista. Postèlja, stol i nèkoliko stolacah, razpelo i nèka slika bijaše sve, što je u njoj bilo. Lèčnik marljivo se je bavio oko bolestnika, a svaki dan pitahu ga znalične, kako mu je i da li će skoro ustati? Na takovo svako pitanje odgovorio bi jim lèčnik, da mu je bolje i da će se skoro podići. Ali one kao na uglevju, izgledahu jedva ono vrème, kada će to biti.

Ženske si predstavljahu u našem putniku čovèka, koji je, ostavivši velesjajne sgrade, otišao u svèt, da vidi narode i običaje, no koji je udesom došao na to, da doživi stvari malo i neugodne.

Jedan put, kad mu biaše skoro sasvim dobro, dade on, budući za cèlo to vrème nitko nije smio k njemu dolaziti, po svojem lèčniku kazati, da će sutra svoj životopis, a napose onaj zadnji slučaj, svojim dobročiniteljem pripovèdati, no nikomu drugomu, nego samo njim.

Da ste sada viděti mogli, onu radost, koja se na njihovih licih pokazà! Nitko drugi, nego onaj, koji u to družtvo spada, smije to čuti! to mora nèšto tajna biti! govorahu naše gospodje. Kako biahu one sretne, da se u tom družtvu nalažahu, a kako nesrećni oni, koji ovamo nespadahu!

Konačno dodje sutrašnji dan. Družtvo se skupi u onoj sobi, svako uzme svoju stolicu i sèdnu redom oko bolestnika.

Jedan od družtva zapita ga još jednom, da li je svoju naměru promènio, da li je još ostao pri onom, da neće ići š njimi u Španjolsku?

Punim tuge izrazom pokaza im, da je njegova naměra i odluka nepomična, i da nikada u Španjolsku ići neće.

Slušaoci naši začudiše se, i nemogahu dokučiti, kako da taj čovèk svoju domovinu toliko mèrzi; to moraju važni uzroci biti, koji vam to prèče?

„Dakako da," odgovori im, „da kako, da su važni. Sudite sami moja gospodo i moje gospoje!"

Sada da si viděti mogao, kako se je veselje u svih licih zèrcalilo, svim se grudi, rekao bi, razširiše: svèrhu svoju dostigoše, dotaknuta žica dade glas onoj, koga su željeli. Tada pomaknuše svoje stolce, i upèrvši oči na vojnika, slušahu pozorno i veselo, prosto njegovo pripovèdanje isto onako, kao što se krasni i oštroumni govori velikih i slavnih muževah slušaju u spravištih.

III.

„Ja sam sin prosta seljaka" zače Španjolac.

Koliko začudjenje! Tu je jedno na drugo gledalo, no srećom bèše to u ono doba, kada se toliko na porod i koljeno gledalo nije, — te došavši opet k sebi, slušahu opet pozorno govornika.

„Otac moj biaše vèrtljar pred zidinami grada Saragose. Poslije smèrti pèrve njegove supruge ostade on udovac s jednim sinom, no oženi se poslije i dobì mene. Stariji moj brat bèše naprasit, tvèrdokoran i razuzdan. Ovdè se uistinila ona stara poslovica: „dajte Araganinu čavao, a on će ga prije glavom

Digitized by Google

no čekićem zabiti.“ On se nikada nije mogao slagati s maćuhom, koja je mene veoma ljubila i milila. On je brojio dvanaest, a ja dvě godine, kada su stada počela godišnje svoje puteve na planine. Moj brat otidje vèrhovnomu gospodaru provincije, upisa se kod njega za pastira, te tako ostavi otčevu kuću. Tomu već ima 25 godinah, odkada se kući nije povratio, te sam time njegovu sliku, pače i na njega samoga zaboravio. — O Bože, zašto si mi ga dao opet viděti?“

I od silnoga jecanja izgubi glas i suze se spustiše niz njegovo lice. Ali poslije nadvladao se, otare rukama suzne svoje oči, te nastavi svoj govor dalje.

„Mati moja běše me razmazila, te se naučih, njojzi pèrkositi i svoje glave biti. Zahman se je otac trudio, da se njegov zanat naučim, ali mi nikako nije hotio u glavu ići, ne s toga, što nisam duševna dara imao, no s něke měržnje prama vèrtlarstvu. Město da radim, igrao sam se i skakao s děcom svoje dobe, i u kratko doba postadoh najgorim děčakom u čěloj onoj okolici. U to doba upoznadoh se s někim potajnim tèrgovcem iz Aragonije, koji je potajno u Francuzku uvlačio vina, rakije itd., te čipkami, uresom i drugimi zabranjenimi stvarmi izměnjivao i u Španjolsku dovažao. On mi predstavi probitke njegova zanata, te me nagovori, da š njim dobro i zlo dělim, na što me i predobi. Tako těrah taj posao punih deset godinah, i premda sam se morao s policijom uvěk pravdati i tući, no ipak ostadoh slobodan i bio sam veseo. Ovom neprestanom putovanju zahvaljujem, moja gospodo i gospodje, što sam se francuzki naučio, te vam sada mogu bez svakoga tumačitelja sam svoj život pripovědati.

Naši se putnici ljuto prevariše u svojem očekivanju. Pa šta je bilo baš tako zanimiva u toj pripovědci? Svih pazljivost bila je popustila. Da bi naš Španjolac bio bolje upoznao svoje občinstvo, kao mnogi ukusni spisatelji, bio bi sigurno morao, kao mnogi čitatelji, izpustiti čitave odsěke, te preskočiti mnoge listove, da do prava zanimiva dodje. Ali kod njega biaše něšto sasvim drugo, on se samo sobom zabavljaše, te zaboravi sa svim na ove okolnosti. Ali ipak pokraj svega toga stade na dalje pripovědati.

„Medjutim nastao je gradjanski rat. Mogosueo izpod Taja svakojako oružje i džebanu davati Karlistom, i tim se bavismo dugo vremena. Ali ujedan put běsmo u tom našem zanatu uhvaćeni po vojnicih kraljevskih, koji su sada već pozorniji bili, i oba nas — dakako puni oružja i praha — padosmo im u ruke. Budući se protiviti nikako nemogosmo, biasmo odsudjeni, da nas ubiju. I tako, budući se tomu nadasmo, zamolismo za svećenika, koji bi nas těšiti mogao, kada město njega něki satnik od Kristinine vojske dodje, i nama milost obeća, ako se samo zakunemo kraljici Kristini, te se u njezinu vojsku uvèrstimo. Tko biaše sretniji od nas? mi tèrgovci ove vèrsti ljudi smo bez ikakova zakona, koji samo onamo pristajemo, gdě se bolje plaća, a budući da o politici ništa neznadosmo, primismo sèrdačno taj predlog. Tako nas u uniformu stèrpaju, a ja, koji sam inače dobro znao puškom ravnati, moradoh se njihova vojnička věšbanja učiti. Te pošto smo se dosta dobro izvěšbali, poslaše nas na neprijatelja, koga smo bez ikakva milosèrdja, kao zeca u pireneah těrali i ubijali.

Ovo je bio način mojega žìvljenja, koga sam dosele vodio, ovo zanat

Digitized by Google

kojim sam se od početka ovoga rata pa sve do onda bavio, gdě ste me našli. Koliko sam putah preklinjao sudbinu svoju, koja me na to odredi, da me smèrtni grěsi gnjetu, ne samo što sam izpod Taja tèrgovao, nego još i rodjenu braću ubijao. Koliko sam putah sve moguće varke i načine upotrebljavao, da kako poběgnem! Ali kako da nisam tu svoju odluku odmah u početku izveo! Ove moje ruke nebi nikada bile, premda su već bile okèrvavljene, veće još zločinstvo počinile!"

„Zločinac!" mèrmljaše sada cělo družtvo, no ne iz straha, kao što bi se pristojalo bilo, nego iz něke nasladnosti i ugodne dopadnosti. Zločinac! No sada jur znadjahu, makar i izdaleka, gdě su i kako je i mišljahu, da će ga u skoro naći u sudbenoj kući.

I opet privukoše bliže svoje stolice i upèrše opet željno svoje oči na njega. Zatim nastavi dalje:

„Medju vodjami Guerilah, koji su najvećma napadali na kraljičinu vojsku, běše na glasu něki, koga su el Mayoral zvali, koji je dugo vrěmena nad pastiri one pokrajine zapovědao. Svojom smělošću i hrabrošću bijaše se odlikovao, kao i znanjem istoga preděla; u zasědah sakriven běše nam uvěk na vratu i to dosta putah onda, kada ga se ni nadali nismo. Kako se je dovukao, tako je i odběgao, te se opet sakrio, tako, da mu ni traga naći nemogasmo. Svu onu okolicu predobi na svoju stranu i pristao uz Don Karla. Da tomu doskoče, mišljahu naši, da bih ja, uslěd svojega pèrvašnjega zanata, bio najsposobniji, da ga dovrebam i uništim njegove osnove; zato me s někim odělom vojske pošalju proti njemu, a osobito proti ovim smělim i hrabrim guerilam. Mi se krenusmo od pampelune, i udarismo put Saragose, a odatle překo Taffalah i Tudelah u Kaparosu, naravno velikom pogibelju, no ipak bez ikakvoga uspěha. Čim se dalje udaljismo od svoje glavne vojske, tim većma moradosmo biti na oprezu. Ako se je koji nas odstranio, taj se više nepovrati, seljaci bo ga zatukoše. Tu je svaka kolibica bila tvèrdjavom, svaki gèrm zasědom. Ali ni mi neostadosmo dužni; koga nadjosmo, toga ubismo, negledajuć, da li je kriv ili ne.

Ostavismo za sobom Karparosu putovasmo nepristano po obali rěke Aragona, dokle napokon nedodjosmo na pustaru gèrmljem i tèrnjem zarašćenu, koja se: „bardema del rey" zove, gdě smo na něko děte od 12 god. nabasali. Ovo se odmah, spazivši nas, sakrije u gèrmlje, no bi odmah nadjeno. To děte nosilo je vrěću sa hranom, no ne punu, budući je sva okolica bila opustošena. U toj vreći bilo je kruha, slanine, bademah i smokavah; iz čega zaključismo, da je za naše protivnike opredělјeno, koji se po svoj prilici něgdě u blizu moradoše nalaziti. Naši častnici uhvatiše to děte, te ga pitahu, za koga to nosi?

„Za Mayorala" odgovori to děte sasvim otresno.

„A gdě je on?"

„Neću da kažem."

„Je li je sam?

„To ćete viděti, ako dalje podjete."

„Vodi nas onamo!"

„Neću."

I poslě toga, budući da dobrovoljno nehtěde kazati, mučiše to nebogo děte na nečuveni način. O kako je tako blago i milo bilo! Nebogo to děte,

Digitized by Google

koje je, kako poslije doznadoh, stajalo u někom savezu sa našimi protivnici, odgovori na sve udarce jednim uzklikom: „Viva el rey Karlos! Munra la reyna gobernadora!“ Nije moguće, da vam sve kažem, što je to dète tèrpèti moralo; predstavite si najgroznije, što može biti. I najposlè morade na istom městu dušicu izpustiti.

Na to se pokazà neprijatelj, po svoj prilici, dočuvši glas dětinji, predvodjen od jaka i velika muža, koji se je velikom hrabrošću i smělošću borio što sam ja njegovoj oduševljenosti za njegovu stvar pripisivao, ali sam se ljuto prevario, on bo imadjaše svetije razloge. To bijaše Mayoral! Moja četa bijaše mnogobrojnija od njegove, a pokraj toga bijahu moji protivnici seljaci razne dobe, zlo oboružani, i borahu se neuredno, budući vojevanju nevèšti. Mnoge smo ubili, mnoge protěrali, a mnogi se opet posakrivahu u gèrmake. Budući, kako već napomenuh, što su se neuredno borili, běše mi lasno, odmah, čim smo několiko pušakah izbacili, navalili na Mayorala, koga sam, budući jačji i mladji od njega, poslè podužega hèrvanja lupio kundakom po glavi.

Sve se družtvo preplaši od tih rěčih.

„To je strašno!“ zaviknu něka gospodja, „to je strašno, što vi učiniste.“

„Žali bože, da se tako rat u Španiji vodi! Ali ni ja nisam ostao nenaplaćen! — Nikomu neoprostismo, pače uzesmo ubijenim sve, što je god dragocěnije bilo. Na svojem ubijenom protivniku opazih izpod košulje, da mu srebrena ura na lančiću od kose visi, i uzeh ju k sebi. No raztèrani na daljnjem putovanju ne pako potučeni neprijatelji povratiše se i navališe na nas. Ovdè su mnogi ostali pustih kapah od naše strane, a ni ja baš neostadoh cěl. Ovu sam ranu ovdè na strani onda zadobio, i čudo mi je samo, kako da na městu mèrtav neostadoh. Dugi něki bodež ulězè mi medju rebra i pomoli se kod lopatice. Na to se svalih i ostadoh u gèrmlju, moji pako vojnici bijahu dalje progonjeni, i to mi život spasi; jer seljaci neimadoše lazno, mene sa svim skončati. To bijaše pred večer. Ležao sam, kako mi se čini, cělu noć u nesvěsti, dokle me pèrvi traci sunčani neoživiše. Tada već nebijaše neprijatelja; premda u kèrvi ležah, ipak skupih svu svoju snagu i uputih se put trih nedaleko ležećih kućah, koje prama istoku ležahu. Osto ili propo, to mi bijaše lozinka, no nadao sam se ipak, da me ljudi, koji su uzevši oružje, odletili na obranu, neće u mojoj kristinskoj uniformi ubiti.

Došavši malo bliže, vidjeh něku ženu na obloku od tavana stojeću, koja promoliv glavu, vrebala bijaše; spazivšoj me skidoh kapu, i dadoh joj znak, da mi se smiluje. Ona izčeznu. Mišljah, da se je meni siromaku smilovala, te za to dolè sišla; no ljuto se prevarih, kada u malo zatim na istom městu opazih, ali sada puškom u ruci naperenom na mene. I jedva se mogoh za zid sakriti, prije nego mi zèrno krajem ušiuh prozuji. Dočepav se někakova šanca, puzio sam po njem, dokle su mi pogibione ove kuće vrata sišle. Da se odsele tako sličnoj pogibelji uklonim, svukoh svoju uniformu, preokrenuh ju, svezah ju na ledja i nastavih svoj put dalje, obaziruć se, nebi li kako do ikakve božje rěke ili potočića došao; biah bo u groznici i umirah od žedje. No uzalud. Ne nadjoh nigdè ni kapljice vode. Sunce se běše svom svojom jakošću na mene spustilo, i zadalo mi najžešće na světu muke. O kako bih željno bio dočekao smèrt, da se živ već nemučim!

Samo jednu kuću opazi moje već trudno oko, uputih se put nje, pre-

Digitized by Google

poručivši dušu svoju bogu, svetomu Jagi de Kompostela, i svim svetcem, bdijućim nad Španijom, nežaleći, podnesti sve muke i tako dodjoh do praga. Nitko me nespazi. Pokucah na vrata i to velikim bojazom; ovaj bo trenutak imao mi je doněti spasenje ili smèrt.

Na taj znak izidje žena pozorno otvorivši mi vrata. Sklopivši ruke molih ju, da mi milosti svoje neuzkrati, meni nesrećnomu vojniku.

„„Vojniku;““ zaviknù ona.

Na njezin vrisak doleti odrasla děvojka sa još dvoje malašne děčice, děrhćući na čitavu tělu, mišljahu bo, da mene još mnogi drugi slěde, opazih njihovu smeću.

„„Jesu li daleko Vaši drugovi?““ zapita me mati.

„Bog zna, gdě su sada, ako su kako karlistom rukuh poběgli.“

„„Što velite?““

„Vi dakle još ništa neznate, o onom sinoćujem pokèršaju?“

„„Da kako, da neznam!““

„O moji mili ljudi, nebi Vi tako mirni bili, da su kristinci nadvladali; ali oni su potučeni, razbijeni i raztěrani.“

„„O Bože i sveta děvo Marija smiluj se nam!““ zaviknuše mati i sve troje děce u jedan glas, i digoše oči prama nebu.

„Ja sam sám samcat — predajem Vam se. Možete me, ako hoćete ubiti.“

„„Nebojte se!““ odgovori mi mati glasom, poměšanim tugom i milosti.

Tà Vi ste ranjeni, nesrětni! Nožebiti, da i moj suprug isto tako zlopati, no neka mu se Bog smiluje po kakvojgoděr blagoj duši, zato što ćemo Vam dobra učiniti. Stupite dakle u nutra!““

Uvede me u ložnicu pristojnu. Na bělih stěnah višaše kip sv. Marije puške, kabanica, odělo i druge stvari. (Konac drugi put.)

Mihalj Vasiljević Lomonosov.

(Vidi poslědnji br. Nevena.)

Sad se saznanì s němačkimi pěsnici, ponajprije s Günterom i trudjaše se, da uvede u ruštinu němačko měrilo versa. Uza to napuni njegovo sèrdce još i druga ljubav, ljubav naime k mladoj priprostoj děvojci — kćeri gradjanskoj. Otac njezin bijaše krojač a Lomonosov dao se potajno g. 1740. sa svojom ljubovcom věnčati. Postavši otcem imao se je šta boriti s okolnostmi, nu koje je muževnom odvažnošću svagda uzbio i pobědio. Vrědno je da se spomene i pohvali briga suprugova, koji nije zaboravio žene svoje, premda nije imao ništa do ciglih dohodakah od akademije petrogradske, te je sam svoje vlastite potrěbe umaljivao, samo da mu nebi obitelji ništa uzkraćeno bilo. Nu ne skoro navališe na našega Lomonosova nepovoljne okolnosti, imovina njegova se pomanjila a za godinu danah bio je L. siromahom i padne u dugove. Věrovnici prěćahu mu sada tamnicom, a njemu nije drugo preostalo — jer jih nije mogao uzpokojiti — nego da ostavi grad, pa da se putem prosjačenjem hrani. Pripravljaše se sad na povratak u Petrograd. Neoprostiv se s nikim, dà niti sa ženom svojom, podje něke večeri iz svoje kuće, te se odputi prama Holandiji. Dospěv trećega dne na blizu Düsseldorf-a, prenoći u někoj kèrčmi malena scoca. Ovdě sastane se s někim pruskim častnikom, koji ga je sve

Digitized by Google

jednako nagovarao, da se posveti vojničkomu stališu. Želeći ovaj častnik postići naměru svoju pozove ga na večeru te mu je napijao s ostalimi sudrugovi. Pri jelu je častnik neprestance hvalisao i tako rekuć u zvězde kovao pruske vojničke službe; naš Lomonosov, premda neimajući nikakova pouzdanja, grabio je ono, što mu se davalo te ni neznajući što se š njim cěle noći dogadjalo. Probudiv se rano iz jutra, začudi se ne malo, osětiv na sebi haljinu, cèrveno izvezenu a nalazeći u žepu nčšto pruskih novacah. Častnik nazivao ga „čestitim vojnikom“ i naricao mu sreću za službu; ostali vojnici imenovali su ga svojim „bratom.“ Uvrědjen opirao se je ovijem imenima Lomonosov, osobito pako drugomu: „Što? — ja vaš — vaš brat?“ — ja sam Rus, znate li? — Rus dakle ni malo srodni ni po kèrvi ni po jeziku!“ — Nu ovi navališe nanj, te su ga obsvědočavali, da govore istinu, primećujući, da se daljnje opiranje neće tèrpěti i — za dva bi dana odveden na tvèrdju Vesel.

On pako, koji je već više putah odvažnošću bio iz najvećih pogibeljih uteko, pomisli i sada na to, da uskoči i — premda ga je ovo nesigurno i veoma pogibeljno poduzeće glavu stojati moglo — ipak ga je izveo. Tèrčaše nčkoliko miljah te prevali naskoro vestfalsku medju, odkud se svrati u Arnheim i Utreht te srećno u Amsterdam dospije, posvuda pod izlikom siromašna saskoga djaka.

Podporom ruskoga poslanika, grofa Golovkina, izbavljen bi iz prěteće mu najveće pogibelji te mu ovaj pruži priliku da odplovi u Petrograd (oko g. 1741). Svojoj zaostavšoj u Marburgu supruzi pisao je odmah iz Haaga, silno ju moleć, da mu nebi doonle odgovorila, dokle joj on sam nenaznači buduće svoje prebivalište. Bijaše on privezan o svoju suprugu ljubavlju bezkrajnjom, premda se je poslije činilo, da ju je sa svim pozaboravio, jer joj čitave tri godine nije ništa pisao. U Petrogradu napraviše ga 1741 god. adjunktom; nu dohodci bijahu mu tako maleni, da se je jedva sam hraniti uzmogao, te suprugu još nepozvao k sebi, nehvastajući se poput drugih, — da je oženjen.

Medjutim bi otac Lomonosovov na moru, umèšćujući se u luku, poginuo. Dogodjaj ovaj činjaše se sinu čudnovitim slučajem znamenit. Povrativši se u Rusiju dělovaše nanj silno pogled široga mora, probudjujući u grudih njegovih svukoliku uspomenu minuloga dětinstva. Svladan takovimi ćućenji usnù često, te bi zatečen sankami kano proročanskimi; vidjaše bo ledeno more a u njem se utapljajući razkèršeni brod i truplo otčevo, od silovitih valovah na brěg (obalu) pustoga ostrova izbačeno.

Nije bio kadrim, oprostit se s kipom ovim i došav u Petrograd propitkivao je odmah u arkangelskih i kolmogorskih brodarah za ljubljenim otcem svojim, a sukobiv najposlě po sreći svoga rodjena brata, saznade, da se je otac njegov već prije četiri měseca na more odpremio da lovi lov, nu nepovrativ se više. Lomonosov preplaši se sada i živa mu se predstavi u ovaj mah strahovita ona slika — onaj san, što mu je dušu tako silno uzkolebao. Na to dade bratu nčšto novacah te ga poslà u Holmovgoru s pismom na onděšnje ribare s prošnjom, da bi na naznačeni u listu ostrov odplovili, otca njegova tražili, te truplo mu dostojno pokopali. I oni nadjoše doista mèrtvo tělo starčevo zaledjeno, te ga pokopaše.

Sad pošalje Lomonosov iz Petrograda supruzi svojoj sto rubaljah, ujedno s tom opazkom, da bi se do skora k njemu odpremila, i bijaše tako srećan te ju je do mala, i zajedno svoga sina zagèrliti mogao. Od ovo dobe

Digitized by Google

proměnile su se okolnosti Lomonosovu, i život njegov bijaše odsele manje divan, ako i bogat rědkim izkustvom, cèrpljenim iz toli raznovèrstnih sgodah. Počamši od god. 1746. bijaše profesorom lučbe i silospita (fysike) te je izdao vèrlo mnogo znanstvenih spisah raznovèrstna sadèržaja, učinio je mnoga više i manje znamenita pronašašća te si je pribavio neprecènljivih zaslugah za rusku akademiju i ruske znanosti. Odlikovao se je osobito i kao umětnik, i njegove slike spadale su vazda u vèrstu ponajboljih, najvěštije i najsrećnije izradjenih. On osnova takodjer staklarnicu, gdě se je iz stakla napravljalo pisano biserje. Budući da je on pèrvi na tu pomisao došao te je predložio, da se i u Rusiji uvede slikarenje iz mozajika — t. j. umětnost, iz bojenih kusićah staklenih, kamenih itd obraze ili podobe tako skladati, da izgledaju kao da su kistom naslikane, što je vèrlo mučno izraditi — naloži mu dèržava brigu, da ovake dvije podobe sastavi, koje neka bi slavna děla ruskoga cara Petra pèrvoga uzvisivale i veličale. Cesarovna Jelisaveta veoma mu bijaše naklona i prijatna te ga je obsipavala častmi i dostojanstvom. Izim toga steče i prijazan i podporu najodličnijih ruskih gosudarah, Voroncova i inih, s kojimi je sve do svoje smèrti u prijateljstvu uztrajao. — Za ovih vrěmenah bavljaše se Lomonosov ponajviše pěsništvom. (Konac drugi put.)

Poziv

od strane družtva za jugoslavensku povjestnicu.

Opet pozivamo sve našince i rodoljube milo i drago, da nezaborave na naš mladi i još nejaki zavod. Stekli smo do duše u inostranom svietu dosta slavno ime, vesele nam se rodoljubi napredku i stečenom blagu narodnjem: al trebamo više podpore u jugoslavenstvu više marljivih radilacah na povjestničkom polju; jer to nedjelo i odnemiljenje, štono je na našem kraju zavladalo, bit će nam pred Bogom grehota a pred svietom sramota.

Svaka stara knjiga, isti stari kolendari, svaki stari rukopis na kojem je god jeziku, svakojake povelje, svjedočbe, svakovrstni opisi miestah, gradovah, stvarih, životopisi znamenitih ljudih, diobeni listi, razvodna pisma, stari novci, narodne pripoviedke, priče i pjesme a najpače stari napisi na zvonovih, crkvah, kamenu — to sve spada u naš muzeum i od velike nam je vriednosti, a pojedinom čoeku do takvoga šta malo je stalo ili na laku ruku mogó bi nam jedno il drugo nabaviti.

Osobito što se snimanja napisah tiče, bratimo vas Bogom, gospodo svećenici i vi druga braćo, da nam što brže svaki napis, za kojega znate, na papir prenesete i na porabu zavoda pošljete.

Način je snimanja ovaj. Uzme se onoliki papir, koliki je napis, pak se papir s jedne strane pomoči i ta mokra strana lakom rukom na napis vrgne. Onda se oštrom kefom tako dugo po suvoj strani udara, dok se papir posve osuši, što na toplu danu vrlo brzo za rukom podje. Ali nipošto nevalja papir vlažan snimiti, jer se onda utisnuto pismo umah pošteti. A pod udarcem osušen papir more se i poštom u listu poslati, pak se neće pokvariti.

Isto tako molimo gospodu sučlane, koji svoga priloga godišnjeg platili nisu, da ga što prije družtvenom blagainiku pošlju; jer bez novčane pomoći nepostigosmo naše svrhe. U Zagrebu na 1. rujna 1853.

Digitized by Google

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Prošle nedělje děržana je skupština dionikah »nar. doma.« U ovoj skupštini učinjen je vèrlo važan zaključak; ravnajući naime odbor povlašten je, da dohodke Nar. Doma po mogućtvu pomnožati nastoji, da se tako kuća ova već jednom duga oprosti, i u svojinu naroda prepiše. Dosadanji dohodci ove kuće tako su neznatni, da se ni tekuće kamate podmirivati nemogu, pa se polag ovakovoga gospodarenja kuća nikada izplatila nebi. Kao što odborni član, g. dr. Aleksa Vancaš, stvar svojski razložio, mogla bi kuća 1500—2000 for. sr. na godinu nositi, i to bez ikakva uštèrba bilo »narodnom muzeu« ili inom kojem koristnom domorodnom zavodu; pače je dokazao, da bi nar. muzeum kod toga znatno dobio. — Naravski, da bi se tada moralo iz kuće udaljiti ono, što tamo ni po svèrsi kuće, ni po namèrenju dionikah nespada. Plesi, karte i podobne stvari mogu si svigdě města naći. Dosadanjem upravljajućem odboru, a navlastito g. dru. Vancašu pripada svaka slava, što su u skupštini tako krepko zauzeli se za ovu svetinju narodnu.

Čim je predmet ovaj uz obćenito gotovo privoljenje rèšen, izabiran je novi odbor. Tajnim odvětovanjem izabrana su slědeća gg za načelnika: g. dr. A. Vancaš, za odbornike: gg. prof. Věk. Babukić i Naum Malin, za namèstne odbornike: gg. Vaso Mraović i Věk. Frigan.

Dosadanjem odboru izjavljena je zahvala, i skupština se završila.

U Zlatnom Pragu 28. kolov. Uvěren sam, da domoljubni čitatelji vašega lista neuztèrpljivo izgledaju glasove o dalnjem pěvanju našega umětnika g. Štrige na pražkom kazalištu. Primite u to ime ovo několiko redakah.

Sami ste već javili, kojim je uspěhom g. Štriga u »Lucijiu« pěvao; neostaje mi dakle ino, nego da od svoje strane štovateljem umětnosti u našem narodu priobćim, kakova je sréća rečenomu našemu pěvaču prigodom drugoga pěvanja poslužila.

Nakon više gadnih spletakah, koje pusta nenavist u svakoj struci života tako rado snuje, dopusti ravnateljstvo pražke opere g. Štrigi, da u »Ernanu« težku zadaću Don Karlosa preuzme. Budući je ta opera u oči careva dvora davana, zato se napuni kazalište dubkom, i to sve po izbor obćinstvom. Već ta okolnost zadavaše prijateljem g. Štrige mnogo brige; a još više ih uznemirivaše to, što su znali, da je zadaća Don Karlosova tako pisana, da ju samo jak i věšt bariton dobro izpěvati može. Nu čim veća briga, tim veća radost, kada posao za rukom podje. Tako se sluči i ovdě. Kao što je poznato, bariton imade u 1. činu Ernana osim više recitativah i jednu posebnu ariju; tu izpěva g. Štriga kao što valja. U 2. činu se čin tako pretvara, da od pěvača veliku živahnost i okretnost zahtěva; bez toga bi cio čin bez smisla ostao. Ovdě se mora priznati, da je g. Štriga svoju zadaću shvatio, i da ju je, naslědujuć izvèrstne talijanske uzore, sasvim naravski izvesti hotio. Nu baš to se nedopade ovdašnjim hladnijim sěveranom, kojim se i malo veća okretnost i živahnost pretěranom čin. Sbog toga prodje 2. čin bez utiska. Nu baš sbog toga imade tim veću cěnu dopadnost, koju je obćinstvo g. Štrigi u 3. činu izjavilo. Tu se nedade ni hladnokèrvnim pražkim kritikom na ino, nego da umětnosti podpuno zasluženu pohvalu izkažu. Pěvanje g. Štrige i u ariji i u ensemblih bi s pljeskanjem primljeno i izazvanjem odlikovano.

Tu vam izpripovědah kako je pražka kritika o glasu i umětnosti g. Štrige sudila. Spomenuti još moram, da nije šala ovdě pěvati, gdě toliko pravih umětnikah imade; zato će mnogo reći, ako tko na ovdašnjih daskah dobro prodje. G. Štrigi moramo čestitati, da on spada medju one rědke početnike, koji su odavle s dobrim glasom i pohvalom otišli. A da ovděšnji umětnici malo više na ugladjenost i ljubkost glasa paze, to bi sègurno bili priznali, da su malo takovih glasovah čuli, kao što je glas g. Štrige. M.

Svažta. (*Dva medjeda.*) G. 1805. dodje něki sgodolovac, imenom Baffo, u Carigrad i znao si je tisućami i tisućami sitnicah pribaviti milost sultana Selima III. Da bi sultana razveselio, predstavi mu Baffo pasah, koji su věšto na šahu igrali, zatim buvah, koje su radile i toga još više, i někim danom dao se je, razpaljen razgovorom, kojim je uvèk takove pokuse umětničke sprovodio, doondě zavesti, te je kazao, da je někad vidio medjeda, koji je igrao na klaviru (glasoviru). Selim uzkrikne, da mu mora takova medjeda dobaviti, a směli je Taljan odgovorio, da premda je ovu svěr

Digitized by Google

prije duga vremena i daleko od Turske gdě vidio, ipak pripravan te da će tražiti medjeda i da će ga — samo da izpuni svetu volju gospodarovu — tražiti i cělu noć na to upotrěbiti, da ga nauča u igranju klavira, te da će ga već sutra dan u haremu predstaviti. — Baffo imadjaše u svojoj pratnji drugoga sgodolovca, imenom Josipa Vecchiari, koji je barem iz dvadeset raznih tamnicah uskočio i koji je kojekakvim ludorijam i ciganijam vèrlo vĕšt bio. Ovomu Vecchiaru izpripovědi Baffo svoju naměru i nakon nĕkoliko prigovorah, što ih je Baffo bèrzo oprovèrgao, podje k nĕkomu jermenskomu kožuharu, te je od njega kupio orijaški, prekrasan kožuh medjedski. U ovaj bi sad Vecchiari ušiven, te se je morao vĕšbati, da hoda s četiri noge, da mèrmlja itd. U svih ovih umětnostih doonde je dotěrao, te se je za sat kasnije nalazio sa svojim vodjom već u dvoranah carevih. Prekrasan klavir bi sad donesen, kojega su strune većom stranom popucale bile, jer je prije jato odaliskah na njem bĕsnilo. Na mig Baffov navali tobožni medjed do pred klavir, sědne se uzravno pred igralo, pusti svoje pandje po tastah bĕsniti te je izvodio strahovitu muziku poput mačakah. U Turskoj nestoje — kao čto je poznato — umětnosti na visoku stepenu naobraženstva, a osobito umětnost skladnoglasbena leži na ugaru, te je sultan bio tako uzhićen, čuvši tobožnoga umětnika medjedskoga, da je izjavio, da mora ova zvěr biti njegova te je umah zapovědio, da se medjed odvede u njegov carski zvěrinjak. Baffo jedva je smio progovoriti što; svi njegovi prigovori ostadoše nečuveni i neuvaženi. Vecchiari razljućen okrenućem stvari, poče sada strašno baš medjedski mèrmljati; ali nebijaše tu pomoći, naš bi medjed uzpèrkos grozovitomu mèrmljanju odveden i u željezan kavez turen, a vrata ovoga skèrbno zatvorena. Ovdě pustiše ga sama, da razmišlja o svojoj naravi medjedskoj. Na desnoj uzanj bĕsnjaše lav, na lěvo vĕšbaše se tigar u skakanju. Večeri baciše mu dva sirova kèrvava zeca u kavez. — Dobar tek, gospodine medjede! — Svatko će viděti, da nije tobožnji medjed baš ugodno spavao, a nemir bědnoga tim je rastao, čim su njegovi susědi pretvorena drugara dišuć, čitavu noć tulili, urlikali, zviždali i s jada i bĕsnosti poskakivali. G. susěd lav na desnoj i g. komšija tigar na lěvoj, pokušavali su dapače, kako da dopru k njemu, a on siromah ležaše sguren u srědini svoga kaveza, tresuć se ko šiba na vodi, te mu je vèrlo malo manjkalo da se ga nisu doticali gospoda susědi, kojih naměre nisu bile najprijatnije. Tisuće i tisuće put proklinjao je Josip svoju ludost, tisuć put svoga druga, on je vikao, govorio, plakao, uzdisao, bučio, bĕsnio, rěčju: proizvodio je takovih glasovah, što jih nije još nitko u medjeda čuo. Ali sve to nije ništa pomoglo. Na jednom kad se već dan bělio, okrenuo je nětko ključ u bravi medjedova kaveza, bijaše to Baffo, spravodjen nĕkim bostandžijom i još drugim medjedom. Žurno poskoči Josip iz kaveza, u koji bijaše njegov naslědnik rinut, oprosti se na uvěk sa svojim kožuhom, kojega su nĕgdě u zabitnu kutu sakrili, i ostavi za sat kasnije neopažen s Baffom vrata saraja. — »Ti me stojiš dvě tisuće pijastarah« reče mu njegov drug, »toliko morao sam bostandžiji za tvoje izbavljenje platiti. Pripovědat ću ti poslije još, koliko me je truda stajalo naći i dovesti u saraj prava medjeda koji će tebe nadoměstiti.« — Drugoga jutra rano zapovědi Selim, da mu se odmah opet predstavi umětni medjed, ali — kako se divio proměnam, koje su ovu »veleučenu« (!) zvěr snašle. Zahman postavljali su medu uzravno pred klavir, on padne opet na glavu, te je stražnjicom udarao po tastah, da je bilo joj! Kad su ga na to opet osovili a naš medo nije hotio da zna, što da radi te je lupao po igralu da ga je razlupao na tisuću i pol komada, te se je vladao kao poludilac, tako da je sultana najposlě strah bilo žestokoga umětnika, te je bodež pograbio i tresuć se zapovědio, da se zvěr — koja prěko noć dobro odgojenje, umětnost i veleučenost (!) tako zahoraviti može, odmah tobož za kaznu ubije. Medo bi na dvorište odveden a glava mu po janjičaru odsěčena. Nu Baffo nije zato pao s milosti sultanove. Nu za kratko vrěme izniče te se nezna pravo, da li nije još s njim i nĕkoliko blaga. Kasnije vidjeli su ga u Persiji. Giuseppe Vechiari ostane u Carigradu, poprimi islam, i umre poslije s kuge.

—r.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**
Bèrzotiskom Dr. Ljudevita Gaja u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèr god. priměrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 37. U četvèrtak 15. rujna. 1853. **II. tečaj.**

S Bogom! *)

(Dvopěv pobratimah na razstanku.)

Pomorac.

Pobre větar ljulja more,
Već otimlje jadru mah.
Moram, moram na brod gore,
U daleki svět ću ća!

Goran.

Ja na moja tad ću bèrda
U mog doma mili kraj!
Rad bih s tobom; sudba tvèrda
Sreće te mi neda vaj!

Pomorac.

Da si drag mi bratac bio,
Sèrce moje sada zna.

Goran.

S vode si me ti iznio
Veću tugu tužim ja.

Pomorac.

Tadaj smo se pobratili.

Goran.

Od onda si brat mi mili.

Pomorac.

Morda nikad više?

Goran.

Vaj!
Što mi spasì život taj?!

Pomorac.

Nemoj brate vidiš i sam,
Da bit mora što je sud.

Goran.

Razstajo se tako nisam
Nikad još, vaj pučè grud.

Pomorac.

S Bogom — větar puše blagi —
Čuj zovuće trublje zvek.
S Bogom ostaj pobre dragi,
S Bogom morda za navěk.

Goran.

Vaj sèrce mi brate puče —
S Bogom, s Bogom na dug put.
Kako srećan bijah juče,
Kako j' udes sad mi krut.

Pomorac.

Bog ti dao svaku sreću —
S Bogom s Bogom brate moj!

Goran.

Zaboravit nikad neću,
Da sam dužnik i brat tvoj.

Obadva rukujući se:

S Bogom dakle, s Bogom sada!
Što će biti, višnji zná.
Ovdě kada il nikada;
Nać ćemo se tamo — dà!
Srećno dodji, kamo kreneš,
Napredan ti trud i znoj!
I s mene se da spomeneš,
S Bogom, s Bogom brate moj!

*) Nebi li nam g. Lisinski ili Livadić ovaj lěpi dvopěv u glasbu staviti hotio? Onda bi se, kad talijansko družtvo opere ovamo dodje, pěvati mogao. Da bar štogod narodnoga uzčujemo!!! Ur.

Digitized by Google

Dubrovski

od Aleksandra Puškina.

Već je prošlo něko vrěme, što je stari ruski plemić, gospodar Ćiro Petrović Trojekurov, živio na svojih mnogobrojnih dobrih. Njegovo odlično koljeno, bogatstvo i močni svezi pribaviše mu veliki ugled u okružju, gdě ležaše imanje Patrovski. Okružen samimi laskavci, navadio se je stari gospodin popustiti uzde surovim svojim strastim i pohotnostim svoga, dosta slaba, uma. Svi susědi one okolice nastojavahu njegove želje preteći, a činovnici onoga okružja děrhtahu pred njegovim imenom. Trojekurov je primao te znakove podanosti kao da je to podmorak. Njegova kuća vèrvila je navěk gosti, koji su nastojavali, da ga zabavljaju, te su radi bili dionici bučnih, često vèrlo surovih, zabavah. Nitko se nebi bio podufao odbiti poziv Trojekurovov, ili da nedodje na odlučen blagdan u selo Patrovski, gdě da izkaže vlastelinu svoje dužno poštovanje. Sasvim tim bijaše Ćiro Petrović veoma gostoljubiv, on je sam običavao, uzpèrkos svojoj neobičnoj phizičkoj sposobnosti, po dva puta na čedan pokvariti si želudac, a još k tomu se je uredno napio svake večeri.

Obične zabave vlastnika od imanja Patrovski sastojale su u obilazenju prostranih njegovih zemaljah, pijančevanju i svakojakih zloradnih šalah, kojih je žèrtvom bio većinom koji novi gost. Ali on nije ni starih prijateljah s tim štedio, iznimajuć jedinoga: Andriju Gavrilovića Dubrovskoga. Ovaj odpušteni častnik od garde, bio je vlastnik sedamdeset dušah i Petrovićev najbliži susěd. Trojekurov koji je preko ramenah gledao inače ljude najviših častih, štovao je svoga susěda Dubrovskoga, i negledeć na njegovo siromaštvo. Bijahu někad drugovi u istom puku, te je tako Trojekurov iz izkustva poznavao Dubrovskovu upornost i poštojani njegov značaj. Po okolnostih samo bili su dugo razdruženi. Dočim se je Trojekurov sve više penjao, bio je Dubrovski radi maloga imetka prisiljen odpust zamoliti, i povući se na svoje dobarce. Ćiro Petrović doznao je to, te mu ponudi podporu; Dubrovski odbije sve, pa ostane radje siromašan i neodvisan. Kada je Trojekurov generalom poslě mnogo godinah izstupio iz službe, ogèrle se prijatelji radostno. Od to doba vidjavahu se malo ne svaki dan, i Ćiro Petrović, koji nije nikoga udostojio svojim posětom, nije se ustručavao doći u priprostu kućicu staroga svoga druga. Oba stara vèršnjaka, jednaka rodom i odhranjenjem, bila su u značaju i nagnućih mnogo srodna, da i u někih slučajevih imala su isti skoro udes: oba su se iz ljubavi oženili, rano postadoše udovci i svakomu ostade po jedno dětе. Dubrovski dao je svoga sina u Petrogradu odhraniti, a kći Trojekurova odrasla je u otčinsko kući; ovaj je često govorio Dubrovskomu: „Čuješ brate Andrija, kada se tvoj Vladimir obskèrbi, dati ću mu svoju Mariju, premda je nag, kao miš u cèrkvi!“ Na to bi kimao glavom Dubrovski, te obično odgovarao: „Ne, Ćiro Petroviću, moj Volodka nije muž za tvoju Mariju. Siroti plemiću, kao što je on, bolje je, da uzme kakovu sirotu děvojku, pa ostane gospodárom u kući, nego da bude opravnik kakove razmažene gospodične!“ Svatko je žalnim okom gledao slogu, koja postojaše medju gospodinom Trojekurovom i njegovim siromašnim susědom, te se je i svaki veoma začudio nad děrzovitošću poslědnjega, kada je taj izrekao svoje mněnje gospodinu Ćirilu i nebrinuć se mnogo za prětuslovje gazdino. Někoje pako, koji su to hotěli naslědovati i grubo prepisano smèr-

Digitized by Google

nesti prekoračiti, ukroti Trojekurov tako, da jim je za uvěk prošla volja, po drugi put takova što pokušati. No sve proměni neočekivan slučaj.

Něki dan, početkom jeseni, spremi se Trojekurov na izlazak. U oči toga dana zapovědjeno bi lovcem i nastojnikom pasah, da budu sutra rano u pet satih spremni za odlazak. Čador sa kuhinjom bio je već na městu, gdě je Petrović nakanio obědovati. Kućegazda otidje sa gosti u ograju pasah, gdě bijaše do 500 lovskih i hèrtovah, koje su morali dobro hraniti i čuvati. Ondě se je nalazila bolnica za bolestne pod nadzorom ranarnika Timoškoga sa jednim odělom, gdě su kuje svoje mlade kotile i dojile. Ćiro Petrović dèržao je mnogo do toga zavoda, te nije nikad propustio prilike, da pred svojimi gosti pohvali, od kojih se je svaki bar dvadeset putah veoma začudio.

Sada je hodao okolo po ograji okružen gosti, ranarnikom i najodličnijimi nastojnici; sad postoji pred ovom, sad pred onom stajom da se ubavěsti, kako se bolestnici nalaze, sad je pohvaljivao, sad pako kudio lěčenje itd. pojedine pse dozivao je k sebi te jih milovao. Gosti uzvisiše pasji taj zavod do nebesah, no jedini se Dubrovski namèrgodi, te nereče ni rěči. I on je bio strastan lovac, ne okolnosti mu nedopustiše dèržati više od dva lovska psa, i jednoga hèrta, te je jedva mogao svoj jal uspregnuti kod pogleda ove krasne uredbe.

„Što si se tako namèrgodio brate," zapita ga Ćiro Petrović; „možda ti se moj zavod nedopada."

„Bože sačuvaj!" odgovori Dubrovski; „tomu nije moći prigovoriti, samo da vaši ljudi tako dobro živu, kao vaši psi!"

Tim je uvrědio jednoga nastojnika: „Hvala Bogu i našemu gospodinu, mi se nemožemo ni najmanje potužiti; ali što je istina, mora da ostane istina; mnogi plemić rado bi sěgurno gospodsku svoju kuću s našim lěpim ograjem zaměnio, tù nebi ni gladovao, ni zebo!" —

Trojekurov se grohotom nasmije govoru svoga dèrzovitoga kmeta; gosti učine to isto, premda su u potaji oséćali, da se neotesana ova šala i na njih proteže. Dubrovski problědi, te nereče ni rěči. U to donesu gazdi u košari nèkoliko mladih pasah, od kojih nèkoje odabere, a druge zapovědi da se utope. Medjutim se ukrade Dubrovski, da ga nije nitko opazio.

Trojekurov opazi da Dobrovski fali, istom kod kuće na večeri. Ljudi mu rekoše, da je kući otišao. Trojekurov zapovědi, da se odmah po njega pošalje. Obično nije Ćiro Petrović nikad bez Dubrovskoga u lov išao, ovaj je bio izkusan i věšt poznavalac plemenitoga lova, te je znao što temeljitije svaku razpru u toj struci rěšiti. Izaslani sluga dodje, dok su još kod večere bili, s věsću: da Dubrovski neće, da dodje. Ćiro Petrović se kao obično veoma razgnali, te zapovědi slugi, da se bez oklevanja opet povrati, i da reče gospodinu Andriji Gavriloviću, ako taki u Patrovski nedodje, i ondě noć nesprovede, da će njihovo prijateljstvo za uvěk prestati. Sluga otidje, a Trojekurov ustane od stola, odpusti svoje goste, te otidje spavati.

Sutra u jutro bilo je pèrvo njegovo pitanje za Dubrovskoga. Město odgovora dobije zapečaćeno pismo. Ćiro Petrović pošalje po svoga pisara, zapovědi mu, da otvori, i da čita ovaj list:

„Milostivi Gospodine!

„Ja nisam naumio prije u Patrovski doći, dok nepošaljete Paramošku, nastojnika pasah, da se ispriča; od mene će zavisit njegova kazna ili oprošte-

Digitized by Google

nje. Ja nisam naučan šale vaših kmetovah primati, tim manje, što i istih Vaših netèrpim, jer ja nisam ludjak, već star plemić — tim ostajem vaš pokoran sluga

Andrija Dubrovski.“

„Šta?“ zavikne pa skoči bos iz postelje, „ja da mu pošaljem svoje ljude, da mu se izpričaju? On jih hoće po svojoj volji kazniti ili oprostit im? Što misli taj lopov, znade li on s kim posla imade? Ja ću mu već pokazati; taj će to skupo platiti, da se za drugi put nauči, šta će to reći, protiv Trojekurovu se podići!“

Ćiro Petrović se obuče, te se odveze u lov. Ali taj put bio je slab lov; cèl dan nisu ništa vidili do jednoga zeca i toga moradoše ćerati; oběd takodjer nije u tek išao, a najmanje gospodinu. Zato je izbio kuhara, izpsovao goste i hotomice prošao s cèlim lovom polja Dubrovskova.

II.

Několiko je danah prošlo, a svadja medju susědima još nije bila utažena. Dubrovski se više nije u Patrovski povratio; Trojekurovu bilo je strašno dugo vrème, i zato je gèrde psovke izrivavao, koje su tèrsenjem družine sasvim izkićene dopèrle do ušiuh Dubrovskovih. Novi slučaj uništi sve nade pomirenja.

Dubrovski pregledavaše něki dan malo svoje imanje. Kako se je približio brezovoj šumici, začuje udarce sěkire zatim prasak padajućega dèrveta. On pohiti na onu stranu, odkuda je glas došao, te opazi několiko muževah Patrovskovih, kraduć njegova dèrva.

Kako ga opaze, poběgnu na vrat na nos, Dubrovski podje sa svojim kučijašem za njimi u potěru te uhvati jednoga, i odvede ga svezana k svojoj kući. Izim saga ostavio je neprijatelj dobitniku dva konja sa koli. Dubrovski je sav gorio od jada. Prije se nisu nikada usudili kmetovi Trojekurovovi, premda na glasu tatovi, na njegovu zemljištu što takova učiniti, jer jim je dobro znano bilo prijateljstvo Dubrovskoga i njihova gospodara. Sada je pako uvidio, da tom svadjom hoće, da si koriste, i zato odluči, proti svim načelom bojnoga suda, da svojemu sužnju poštenu lekciju dade i to istimi šibami, koje je hotio odněti; a konji da rade, uvèrsćeni medju njegove.

Taj sud dopre još istoga dana do ušijuh gospodina Petrovića. Ovaj postane sav izvan sebe, i u pèrvom trenutku hotio je sa svom svojom družinom navaliti na Kistenovku (tako se je zvalo dobarce susědovo). Takovo nasilno postupanje nebi bilo ništa izvanredna od Trojekurova, no slučajno odustane od te nakane. Dok je po sali kao běsan tèrčao, baci pogled kroz prozor, te opazi u dvorištu bričku, na tri konja, koja upravo pred kapijom stane. Čověk sa kožnatom kapom i velikom kabanicom skoči s kolah, te udje u kuću opraviteljevu. Trojekurov spozna umah asesora Šabaškina, te mu zapovědi, da dodje gore. Za čas stajao je taj pred plemićem sasvim ponizno očekivajuć, šta će mu reći.

„Kako je, hej, kako se već zoveš? Šta tražiš ovdě?“ upita ga Trojekurov.

„Ja dolazim iz grada, Vaša preuzvišenosti te sam se hotio kod Vašega opravitelja opitati, da li ima kakav nalog.“

„Baš si dobro došao, he, do běsa kako se zoveš? Trebat ću te, pij rakije pa pazi!“

Ovaj laskavi doček bio je veoma ugodan asesoru; on odbije rakiju te se pripravi, da gospodina sa velikom pozornošću posluša.

Digitized by Google

„Imam někakva susèda," uze Trojekurov, „ubogi je djavao, i neotesanac, pa bi mu rado dobarce oteo što misliš?"

„Ima li vaša preuzvišenost kakovih dokumenatah?"

„Ludorije, trice, moj brajko — he, trista ti — kako ti je ime? Šta treba tu kakovih dokumenatah? U tom sve stoji, da mu se dobro uzme, sa ili bez dokumenatah!"

„Bez..., to je težka stvar, Vaša preuzvišenosti."

„Razmisli si tu stvar dobro brajane!"

„Da na primèr vaša preuzvišenost na kakav god način dobije u ruke dokumenat, kojim se dokazuje, da je on vlastnik toga dobra, onda istina..."

„Razumijem ... ma upravo to je nesreća, što su mu sva pisma kod poslèdnje vatre izgorèla..."

„Što, vaša preuzvišenosti, pisma su mu izgorila? Šta nam trèba više? U tom se slučaju izvolite obratiti samo na zakon, te ćete biti bez dvojbe namireni."

„Misliš li?! Nu gledaj ja se sasvim na tvoju revnost oslanjam, brajko; biti ću ti zahvalan!"

Šabaškin se nakloni do zemlje te ode. Od toga vremena se je za tu stvar tako pobrinuo, da je već poslije 14 danah dobio Dubrovski poziv, da se stavi pred sud te dokaže, da je on pravi vlastnik dobra Kistenovke.

Dubrovski bučio je kao bèsan kod te vèsti. Taki na to napiše osorni odgovor, u kojem izjavi, da mu je seoce Kistenovka po smèrti otčevoj pripalo, da to niti na Trojekurova niti na nikoga nespada, i da je svako zahtèvanje za tom njegovom svojbinom samo zapletka i ništetna varka.

Ovaj odgovor učini veoma ugodan utisak na Šabaškina. Iz toga spozna — pèrvo, da Dubrovski o poslovih ništa nerazumije, drugo, da nije ništa težka tako nagla i nesmotrena čovèka stèrmoglaviti.

Dubrovski, nèšto umiren, razmatrajuć tu stvar bolje spozna da mu je treba na to malo obširnije odgovoriti, i zato odpiše podosta obširno; no to su kao nedostatno proglasili. Stvar se je počela vući. Buduć je Dubrovski znao, da imade pravo, zato se je malo brinuo, pa nije imao ni volje niti mogućnosti s novci se nabacivati; izsmèhavao se je iz podmitljivih činovnikah, te mu ni na kraj pameti nebijaše da bi on mogao postati žèrtvom ovih spletakah. I Trojekurov se je malo brinuo za dobitak te svadje; ali tim više se je Šabaškin za tu stvar zauzeo, služio se je sa imenom Trojekurova, grozio se je sudcem ili jih je podkupljivao, te je sa zakonom na sve moguće načine prevraćao. Učini, da Dubrovski dobije poziv od gradskoga redarstva, da se ima dne 9. veljače 18.. kod dèržavnoga suda staviti, da čuje odsudu razpre izmedju poručnika Dubrovskoga i gjenerala Trojekurova, kao takodjer ili privoliv da se podpiše, ili da se protivno izjavi. Na to se odveze Dubrovski u grad; putem ga stigne Trojekurov. Ponosito gledaše jedan drugoga i Dubrovski opazi, da mu se njegov protivnik zloradno i pospèrdno smèši. Dubrovski odsèdne kod svoga dolazka u grad kod poznatoga nèkoga tèrgovca, gdè prenoći i sutradan ode k sudu. Nitko ga nije ni pogledao. Taki za njim dodje Trojekurov. Svi članovi sudišta ustanu pa mu podju na susrèt, te mu se ponizno poklone, s obzira na njegovo dostojanstvo, njegovu dobu i debljinu dadu mu dobar naslonjač. On sèdne — Dubrovski stajaše na drugoj strani, te se nasloni uz zid. Sve zamukne; tajnik počme sa razgovetnim glasom tumačiti spoznanje suda-

Digitized by Google

cah... tajnik ušuti; asesor ustane, te preda duboko nakloniv se Trojekurovu papir, da ga podpiše. Slavodobitno uzme Trojekurov pruženo pero, pa podpiše pod odluku, da je s njom sasvim zadovoljan. Red je bio na Dubrovskom; tajnik mu pruži papir, ali starac stajaše nepomično spuštenom glavom. Tajnik ga još jedanput opomene, neka napiše svoje zadovoljstvo, ili ako bi čutio, da je stvar od njegove strane pravična, neka se nadzove.“ Dubrovski je šutio. Najedanput digne glavu u vis, oči mu sěvahu, lupi nogom o zemlju, te tako udari tajnika u pèrsa, da se je odmah svalio i tintarnu na hlače asesorove bacio. Svi se prepanu. Panduri dotèrče na tu buku, te su težkom mukom běsnika odèržali. Odvedu ga i posade na sane. Trojekurov podje za njim kroz vrata praćen od cěloga sudbenoga osoblja. Što je Dubrovski tako naglo poběsnio, dirne ga jako; sudce, koji su od njega veliku zahvalnost očekivali, nije ni pogledao. Bez zatezanja se spremi na put u Patrovski, cělim gà je putem mučila savěst, i bio je veoma nezadovoljan sa pobědom. Medjuto je Dubrovski u postelji ležao, okružni lěčnik pusti mu žilu, odredi pijavice, babke itd. Pod večer bilo mu je něšto bolje, sutradan ga odvezu u Kistenovku, koja skoro nije više njegova bila.

III.

Dobro je vrěme postojalo, a zdravlje Dubrovskovo još uvěk slabo stajaše. Akoprem se njegova běsnoća nije više pojavila, zato je ipak očevidno ginuo. Poslovah nije nikakovih obavljao, samo vèrlo rědko izlazio je iz sobe, po cěli dan zapanjen gledaše preda se. Stara Jegorovna, někadašnja pestinja mladoga Vladimira, postade sada Dubrovskova. Ona ga je gojila kao malo dětè, opominjala ga, kada je doba jelu ili spavanju, hranila ga je i metala u postelju. Starac ju je jedinu poslušao, i nije tèrpio izim nje nikoga kod sebe. Za gospodarstvo se nije ni najmanje mogao brinuti i na svoje druge poslove misliti. Jegorovna uvidi da je tu potreban mladi Dubrovski, koji je u Petrogradu u gardi služio, zato nakani o svem ga obavěstiti. Za tu svěrhu iztèrgne list iz zapisnika, dozove kuhača Karituna, jedinoga pisara u cěloj Kistenovki pa mu kazivaše list, kojega još istoga dana u grad na poštu pošalje. Mladi Vladimir Dubrovski bio je odhranjen u vojničkom zavodu, iz kojega kao kornet stupi u gardu. Otac nije ničega štedio, da jedinca pristojno uzdèržava, te je Vladimir od kuće dobivao više, nego bi mogao očekivati. Pun strastih i ponosa, dopusti si mnogo skupih igrarijah, igrao je karte, pravio je dugove, te se je malo starao za budućnost, jedino je višeputah o tom mislio, da ga mora kakova bogata děvojka zapasti.

Něke večeri, upravo kad mu je soba bila puna drugovah, i sasvim zapušena, donese sluga list, kojemu se vèrlo začudi Naglo otvoriv list stane čitati: „Ti naš gospodin Vladimir Andrejević, ja tvoja stara dojka, usudjujem se tebi o zdravlju tvoga otca pisati. Njemu ide veoma zlo, svašto govori i sědi cčo dan kao ludasto dětešce; — no Bog je gospodar života i smèrti — dodji samo na skoro, ja ću ti poslati konje do pěščene grabe. Govore, da će doć dèržavni sud pa vas predati Ćirilu Petroviću — on veli da njemu pripadamo. a mi smo već od staro doba Vaši bili; — nikad nisam o tom ništa čula. Ti ćeš moći buduć stanuješ u Petrogradu, tu stvar našemu otcu caru predložiti, on valjda neće dopustiti, da nas tako uvrěde. Ostajem tvoja vèrna robinja i dojka.

Arina Jegorovna Busireva.

Digitized by Google

Vladimir Dubrovski pročita više putah taj smeteni list, zatim se sav uzbuni. On je još kao dête izgubio svoju mater; otca je jedva poznao, jer je bio od svoje osme godine u Petrogradu. Čim manje poznavaše veselje obiteljskoga života, tim si ga je čarobnijim predstavljao. Misao, da bi mu otac mogao umrěti, dirnu ga neizměrno i položaj bolestna otca, nakoliko je iz lista vidio, ustraši ga jako. U duhu mu se predstavi otac, kako u zapuštenom seocu bez druge dvorbe, do jedine nemoćne starice, sve to više gine duhom i tělom. Vladimir sam sebi predbacivaše nehajstvo — Dugo vremena nije dobio nikakove věsti od svoga otca, pa i nije mislio na to, jer je mislio da je zabavljen gospodarstvom. Naumi s města otići, pa ako bi se otčeva bolest povećala, zamoliti odpust. Opaziv mu drugovi uznemirenje, udalje se; Vladimir napisav odpustnu molbenicu, pusti se u svakojake sanjarije. . . .

Već se je približao k městu, gdě da ga konji čekaju. Sèrce mu je bilo uzbunjeno svakojakimi žalostnimi predsudami, bojaše se da nenadje otca više u životu; slika selskoga života predstavi mu se vèrlo tamna. Predvidje e kako je samotan, od světa razdružen, siromašan, i poslovi obterećen, kojih nije ništa razumio. Došav na štaciju, popita kod poštara, koji mu javi, da ga konji čekaju već 4 dana. Malo zatim dodje stari kučijaš Antun, koji je někoč Vladimirova konjica dvorio. Staromu, opaziv mladoga svoga gospodina, obore suze niz obraze, te se nakloni upravo do zemlje. Vladimir zapita odmah za otca, doznav da još živi, zapovědi neka se zapregne. Na putu u Kistenovki stane Vladimir staroga propitkivati:

„Kažider mi Antune, što ima moj otac sa Trojekurovom?“

„Sam Bog neka znade, dragi gospodine; kažu da se je naš stari gospodin sa Ćirilom Petrovićem zavadio, pa da je tužio ovaj našega gospodara, znade onaj, kako mora svoje pravo tražiti . . . no na slugu nespada što mu gospoda rade, ali to je ipak istina, da vaš gospodin otac nije pravo učinio, što se je s tim zapleo; jer kako će janje doskočiti vuku!“

„Po tom mi se vidi, da Trojekurov radi što mu je volja.“

„To je poznato mili gospodine — ta on sa sudci gore postupa, nego li sa psi, okružni sudac visi o njegovoj milosti, ova gospoda dolaze k njemu, te se prigibliju pred njim, a tada kao svinje ka kopanji?“

„Zar je istina, da nam hoće dobro oteti?“

„Ah gospodine čuli smo něšto o tom. Onomad reče zvonar kod kerščenja, kod našega starešine: No sad je van s vašim veseljem, doći će Ćirilu Petroviću u šake . . . na to odgovori kovač Mikita: Šuti Saveliću! neplaši nam kume ni gostovah. Ćiro Petrović je gospodar u svojoj kući, a Andrija Gavrilović u svojoj, a nas svih je gospodar Bog i car . . . neka nam nitko nezačepi ustah . . .“

„Dakle neimate volje Trojekurovu u ruke doći?“

„U ruke Ćirila Petrovića! Bože nas sačuvaj toga, njegovim ide već zlo, a kako će stranjskim, ovim neće samo oderati kožu već i meso. No, Bože daj našemu staromu gospodinu dugo živěti, pa kad ovoga uzme k sebi, onda netrebamo nikoga drugoga nego vas gospodičiću. Samo nas vi neostavite, a mi ćemo već s vami dèržati! . . .“ Izrekav to, zamahne bičem te potěra konje.

Ganjen privèržnošću staroga svoga sluge zamukne Dubrovski, te se

Digitized by Google

duboko zamisli. Za dobre ure progovori Antun: „Tu leži Patrovski“ pa ga probudi. Dubrovski podigne glavu u vis. Voziše se pokraj obale širokoga jezera, iz kojega izliče potočić, što se medju brežuljci vijuga. Na jednom od ovih pomoljavao se je izza male šumice krov velike zidane kuće, pokraj te bilo je viděti malu cèrkvicu sa starim zvonikom, svud naokolo ležav raztèrčane seoske kućice sa vèrtom i zdencem. Dubrovski spozna to město, gdě se je pred nèkoliko godinah igrao sa malom Marijom, ova je bila za pet godinah mladja od njega, a već onda je bila krasotica. On htěde Antuna za nju upitati, no nèkako mu nedopusti tajna nèka bojazljivost.

Vozeć se pokraj kuće vidi bělu opravu medju dèrvljem u vèrtu. U isti čas ošine Antun konje, i od nekakva kočijaškoga slavoljubja potaknut, preleti preko mosta pokraj vèrta. Izišav iz sela voziše se uz bèrdo, Vladimiru bijaše brezova šuma s desna, a s lèva na prostranom městu siva kućica sa cèrvenim krovom — sèrce mu sve jače kucaše — pred njim leži Kistenovka i prosta kućarica njegova otca. Za malo časakah doveze se u dvorište. Obuzet neopisivim čuvstvom gledaše oko sebe. Dvanaest godinah nije vidio svoga doma. Mala stabalca postala su velika stabla. Dvorište razděljeno u tri grede, izmedju kojih bijaše široki put, naličilo je nepokošenoj livadi, u kojoj se je paso razsedlan konj. Psi su lajali ali upoznav Antuna, mahahu prijazno kvorovimi svojimi repovi. Družina dotèrči sa svih stranah klikujuć od radosti. Jedva se je kroz dobre te ljude proturio. Sada poleti uz stube prispěv u prednju sobu, dodje mu stara Jegerovna na susrèt pa se plačuć baci na pèrsa njegova. „Kako je dadiljo?“ upita ganut, pa pritisne vèrnu staricu k sèrcu. „Što radi otac — gdě je — kako mu je?“ U taj par dodje u predsobu laganim korakom starac, blěd i měršav. „Gdě je Volodka, gdě je moj sin?“ progovori sa slabim glasom i sin ležaše mučeć na grudih svoga otca. Ta radost jako uzdèrma starca, on postane uvèk slabijim, noge mu stanu dèrhtati, i sègurno bi se bio svalio, da ga nije Vladimir uzdèržao u svojem naručju.

„Kako se samo može iz postělje ustati,“ mèrmljaše Jegorovna, „jedva se dèrži na noguh, pa mora svakamo doplaziti, gdě imade drugih ljudih.“

„Staroga odnesu u spalnicu. Silio se je sa svojim sinom govoriti, ah misli mu se poměšaše u glavi, rěči neimadoše nikakva saveza. Napokon umuknuv tvèrdo zaspi. Vladimira je jako razžalostilo stanje njegova otca. Umolio je družinu, da ga puste sama u otčevoj sobi. Ovi ga posluhnu, te odpeljaju Antuna u svoju sobu, gdě mu je bilo priredjeno jelo, da ga poslije tim laglje mogu izpitkivati.

IV.

Nèkoliko danah tako sprovodivši, odluči latit se poslovah, otac ga nije mogao ni najmanje podučiti, a punovlastnika nije nikad imao. Premetajuć otčeva pisma nadje pèrvi dopis Šabaškinov sa sastavkom otčeva odgovora. Ali iz toga nije mogao saznati uzroka parnici, zato odluči do daljnjega postupanja uztrajati, oslanjajuć se na pravicu.

Medjutim postane stari sve slabiji. Vladimir uvidi, da je smèrt za vratom, s toga se negane od postelje bolestnikove, koji běše sa svime dětetom postao.

Tako je prošao opredělјeni rok, a on nije ni opoziva zamolio. Gospodar Kistenovke bio je Trojekurov. Šakaškin dodje Trojekurovu, da mu čestita, za-

Digitized by Google

tim mu reče: „Vaša preuzvišenost neka se izvoli izjaviti, kada želi stupiti u posědovanje zadobljena dobra, i da li sami želite, ili ste možebit nakanili taj posao komu drugomu dati.“ Toga nije učinio iz pohlepnosti, nego iz osvete, zato ga počme savĕst grizti. Dobro je znao u kakvom se stanju nalazi njegov protivnik, nĕkadanji drug, malo da ga nije poběda razžalila. Sèrdito pogleda Šabaškina, tražeći uzrok, da svoj jad na njega izlije, kada nenadje ništa, zagèrmi mu: „Nosi se otale . . . šta to na te spada!“ Moj Šabaškin opazi, da njegov zaštitnik nije najbolje volje, zato nakloniv se do zemlje potraži vrata. Ćiro Petrović budući sam stupaše gore i dole, sam po sobi, pa si fućkaše pĕsmu: „razlĕgaj se dobitna pĕsma,“ na čem je bilo poznati, da je zle volje. Nakon zazvoni, pa zapovědi, da se lagana droška upregne. Prebaciv kabanicu zasĕde sam, te se odveze U kratko spazi kućicu Dubrovskovu. Različite ga ćuti obuzeše. Želja za osvetom i za gospodovanjem nadvladala je višeputah njegova plemenitija ćuvstva, napokon ipak pobědi ova. Zato odluči, da se sa svojim starim prijateljem pomiri, da prekine parnicu, te da mu njegovo ostavi. Poprimiv ovu odluku, ublaži mu se nĕšto sèrce; potèrà konje upravo u dvorište svoga susĕda. U isti čas sĕdjaše bolestnik kod prozora svoje sobe. On spozná pridošlicu, kèrv mu udari u glavu, oči se razžare, te stane vikati. Njegov je sin upravo pregledavao gospodarske knjige, kako se obèrne, opazi strašnu proměnu na otcu. Bolestnik pokazivaše pèrstom na vrata sa izrazom strašna jada i straha. Silio se je da ustane sa stolca, najedanput se podigne pa — se na zemlju svali. Vladimir poleti k njemu — starac ležaše na zemlji nepomično — mèrtav. —

Udarila ga je kaplja.

„Hitro, hitro u grad po lĕčnika!“ zavikne Vladimir ulazećemu slugi.

„Gjeneral Trojekurov želi s vami govoriti,“ odgovori taj.

Vladimir ga mèrzko pogleda: „Reci gospodinu Trojekurovu,“ vikaše, „ako se taki neodnese, da ću pse na njega nahustiti — odlazi!

Sluga otidje veseo van, da što hitrije tu zapověd izvèrši. Jegorovna izvijaše ruke.

„Gospodine, naš otče“ klicala je, „ti upropašćuješ svoje dĕte! Ćiro Petrović će nas sve pozobati.“

„Šuti dojko!“ reče Vladimir zlovoljan. „Pošalji Antuna po lĕčnika.“

Jegorovna izadje. U sobah nije nikoga bilo, svi su odtèrčali na dvor, da vide Trojekurova. Taj začuje sĕdeć jošte na kolih Vladimirov odgovor; lice mu potamni kao noć, nasmije se porugljivo na družinu, i grozno jih pogleda, pa lagano okrene. Vozeć se kroz vrata, pogleda još jedanput na prozor, na kojem je prije Dubrovski sĕdio — neopaziv ga više. Jegorovna stajaše zapanjena na stubah zaboraviv na zapověd gospodarovu. Družina mèrmljaše medju sobom nad čudnovitim ovim prizorom. Vladimir izašav van, reče tronutim glasom: „Netrĕba lĕčnika . . . otac je umro!“ —

Svi su bili gromom udareni. Ljudi navale u sobu umèrloga svoga gospodara. On je ležao u naslonjaču, kamo ga je bio odnio Vladimir. desna ruka visila je preko naslona, glava bijaše nagnuta na pèrsa — toplo još tĕlo bilo je bez ikakva znaka životnoga, samo lice strašno izkrivljeno.

Digitized by Google

Jegorevna je narikala, ostala družina žalostna obkolila je mèrtvaca; kojega operu i obuku u staru uniformu prešastoga još stolèća, te ga polože na onaj stol, na kojem su toliko godinah dvorili svoga gospodara.

(Dalje drugi put.)

Tomio.

(Nadalje.)

U Španjolskoj vlada taj običaj, da se svaki kotar od drugoga razlikuje ili svojom sobstvenom ili pako bar u nèčem razlikujućom nošnjom. Prosti pùk dèrži se osobito čvèrsto toga. Putnik, došavši onamo, mogao bi na pèrvi mah razpoznati ljude, kamo koji spada. S toga se niesam mogao dosta nàčuditi, opazivši gazdaricu i njezinu kćer obučena u jakih i prostranih kotilah t. j. imale su na sebi kratke sukaje, koje su bile razapete na želèznu obruču i ribjih kostih, tako, da su se podosta viděti mogle cèvi od noguh; a vlasi, splateni u lèpe perčine, učvršćene běhu srebèrnom iglom i to u srèd glave. Čovèk, po svom tom sudeć, mislio bi, da nije u Navari, no u Aragoniji, otačbini mojoj.

„Bèrzo, Karito!“ reče gospodarica najstarijoj svojoj kćeri „bèrzo donesi vode i rublja.“

Karita pohiti, i u mali čas donese vode i drugih potrèbštinah. Sada mi brižljivom rukom metnuše novi zavoj. Veama se začudih, kad sam spazio, gdě imadu toliko nitih za rane pripravljenih, no ona mi odvrati: „Da mi je moj suprug došao kući ranjen, tada bih onda morala njega dvoriti. U ovakovu satu, kakav je sada, mora čovèk na sve oprezan biti.“

„Nemojte si toliko brige ni straha za vašega supruga zadavati, on bo sada po svoj prilici progoni dušmana, na koga je iznenada navalio i njega potukao.

O da si viděti mogla, mila čitateljice, ono veselje i onu nadu, koja im se u očijuh pokaza! Sva děca sa svojom milom majkom veseliše se, pače něko sedmogodišnje mužko dète poigra na te rěči i rečè: otče, otče, da se boćeš samo skoro povratiti!

„Tomu se nadati moramo!“ odgovori jim mati. Da šta bi mi bez njega? A što bi bilo iz njegova otca, koga su dětca, sinovi njegovi, ostavili? — Ovaj se nije uživao ljubavi otčinske, zato ga i ostavi, što je u svom redu; ali drugi njegov sin, koga on ljubljaše, ostavi ga takodjer, njega nebogoga čovèka. Nije li to strašno?“

Svaka njezinih rěčih sěti mene na nepravdu, koju učinih svojemu otcu. Slušah ju s nèkim bojazom.

„Kada je god moj suprug dočuo, da mu je otac u stisci i nevolji, odmah mu priteče u pomoć. Ta volio bi bio pretèrpěti sve moguće, nego da vidi otca svoga, da nevolju pati. Izvèrstan je to suprug moj Jose!“

„Jose Vam se suprug zove? Tako se i moj brat zove, samo — ako još gdě živi!“

„„Od kuda ste?““

„Iz Puebla de Alfindah u Aragoniji, nedaleko od Saragose.“

„„I Jose je odtuda!““

„A njegov pridèvak? ime otca?“

Digitized by Google

„„Ribarica.““

„On je moj brat!“

„„Vi ste dakle Tonio?““

„Da — sestro, da je sam Tonio. Što, on Vas je ime moje učio? A ja, ja zaboravih na svojega brata!“

„O on pripovědaše dosta putah o malom Toni, kako je svoje glave i neprusit bio!““

„Mili brate! A ovo su moje sinovke i moji sinovci?“

„„Nije to još sve naše blago! Još imademo malu děvojčicu pri sisi, koja sada spava, i jednoga dětčaka, našu nadu i našu radost, tiha i blaga, kao što mu je otac. Imade stopram 12 godinah, ali je mudre glave, kao da je već kakav čověk, radi i pomaže nam kod naših poslovah, — dobar, pametan i ćutljiv je to mladić! — Taj će jednom biti ponos i podpora svoje obitelji!““

„A zašto, da ga nevidjam u vašem krugu?“

„„Jaoh meni, strepim čisto“ odgovori mi brižljiva mati. „Jučer daš odnese svojemu otcu něšto hrane u tabor. No čini mi se, da ga sama nehtědě kući poslati, budući, kako kažete, da su se kristinci pojavili. Nadam se, da će se sa svojim otcem povratiti.““

Čisto mi se koža uzježi, pomislih bo na ono děte, koje no dušu pusti pod našimi kundaci.

„„To Vam sve kazah,“ reče mi snaha „jer znadem, tko ste. Koja stranka i nadvladala, znadem, da nećete svojega brata izdati, kao što ni on nebi Vas. Mili bože, šta smo sada već dočekali, da brat na brata udara. Strašni plodovi gradjanskoga rata!““

Njezine rěči razcěpaše mi sèrce. Neusudih se ipak, da ju što pitam. — Medjutim željah znati, da li joj pomoći mogu, te odlučih, da ju šta izvěstna o njezinu dětetu pitam. Onom ljubavju materinom, kojom o pèrvorodjenom svojem sinu govori, stade mi orisivati svoga Tonia.

„„Radi uspomene na Vas dadoh mu to ime. Vlasi imadjaše vrane, oči plave, ponosite i prodiruće, čelo vedro i visoko, ustne cèrvene kao ruža mèsečna i gotove na směh, kao u kakove male děvojčice. Nebijaše velik, no hitar i podobro ugojen.““

Ti isti znaci bijahu i kod onoga nesrećnika, koga smo tako grozovitim načinom ubili. Ništa nemanje htědoh još više znamenjah o njem znati, nadajuć se, da li bi se koje izmedju njih našlo, što bi moje strašno osvědočenje svalilo.

„On nije sigurno nosio nikakav spoljašan znak, po kojem bi ga Karlisti bili poznavali? možebiti kakovu uniformu, ili kokardu?“

„„Dakako, da nije. Premda je dosta putah svom silom hotio, da si takvu na svoju haljinu prišije, veleć, što čověk misli, to neka i javno pokaže, no ja mu nikada nedadoh, da to učini. On je sasvim seoski obučen, kako ste morda već spaziti mogli, imadě na sebi kratku, prostranu haljinu, tako zvanu Gambello od boje sive s modrimi okrajci. Ja i sestra mu to načinismo.

Sada sam bio sasvim osvědočen. Ubismo mojega sinovca! Predstavite si moje sdvojenje. Na mojem licu opazi snaha moju bol. I opet mi ukazaše svoju brigu i poslužiše me, donesav mi jela i lěpa vina, naměnjena njihovu gospodaru. Neusudih se, to ostaviti, no bojah se, ustima dotaknuti dobročinstvo,

Digitized by Google

kojih nebijah vrědan. Napokon, nemogavši odolèti tim bolim duše i těla, onesvěstih se. O zašto me neprimi nemila smèrt?

I premda si dadoše truda, da mi pomognu, ostah ipak cčo dan tako, prije nego sam došao k sebi. Oporavivši se, vidjeh rodjakinje svoje žalostnije i nemirnije, nego što su dosele bile. Predugo izostajanje muža i děteta zadadě jim velike i nečuvene muke. Ali nehotěvši, da im sve, što sam žalostna znao, kažem, i sramivši se, da nadalje od njih dobročinstva primam, kojih nebiah vrědan, odlučih, da ovu kuću, kojoj sam toliko nesreće naučo, ostavim. Moja rana bijaše dobro zavijena, i misleć, da sam u stanju, put svoj dalje nastaviti, rekoh im, da ću otići.

„„Šta" zaviknù mi snaha„ hoćete, da nas tako bèrzo ostavite? prije nego da brata svojega vidite? to je nemoguće!""

„Moram! odměstimo naš sastanak na drugi put, kada nam bolje i veselije bude. Moj bi se brat mogao s kojim od vaše stranke povratiti, a — u ovo doba mogla bi im sumnjiva biti moja pritomnost. Doći ću jur poslije, dok se ta buna utaži, da Vas opet vidim a njega zagèrlim."

„„Vi sada morda idete, da proti njemu vojujete?""

„Bože sačuvaj, to ne! Nikada — to Vam se sada mogu zakleti! Groza me hvata pred ovim ratom. Nikada se već u svoju vojsku neću povratiti; nego sada běžim u Francuzku i poslije, kako već rekoh, prevalit ću Pirenee, i doći k Vam. Do onda mi zdravstvujte!"

„„Ali Vas odčća može izvèrći mnogim neprilikam u ovom navarskom predělu. Vi ju morate ili dati prepraviti ili ju ostaviti!""

I odmah ju uzeše preda se, te odparahu s nje gajtane i okrajke. Izpraše iz nje takodjer kèrvave ljage. Neboge! Da su znale, čiju li kèrv peru, sigurno bi ju bile svojimi suzami nakvasili. Napokon mi dadoše moju sasvim preinačenu uniformu.

Dok su se one, mati naime i Karita, bavile tom uniformom, išla su děca na prozore, i izgledala svojega otca. Ali se uvěk povratiše sětna nevesela, veleći samo „mati, još ga nespazismo!"

„Mili bože, šta je to, da našega Jose još tako dugo nema?" zaviknu mati. „Nikada još ni prije, ni za vrème ovoga rata neostadě tako dugo od kuće?"

„Uvěk nadjě on povoda, da nas pohodi, da nas vidi i zagèrli" primětnu Karitá.

„A osobito poslè pokèršaja."

„Ali ako mu se je kakova nesreća dogodila!"

Dadoh si truda, da jih malo razveselim ili barem, da jim brige razteram, razlagajuć jim, kako jih je morda briga za pobědom odvukla dalje za Guerilami.

„Ali moj sin! — Šta je njega moglo zaustaviti?"

Na to joj ništa nemogah kazati, nego se samo odstranih i udarih u plač. — Odělo běše jur gotovo, mogoh dakle put svoj nastaviti. Pozdravih se dakle s tom vitežkom porodicom, koja mi je, i nepoznavajuć me, život spasila, te koja je tako uzko skopčana sa mnom. Kratko ono vrème, koje kod njih ostadoh, užje nas běše spojilo. — Ogèrlih se s njimi, sa snahom, sinovkami i sinovci, i s onim sisajućim dětetom.

Digitized by Google

„Kako mi je žao, da maloga Tone kod kuće neima!“ govoraše neprestano mati. Vi ste mu imenjak i tako veleć kúm; Vaš blagoslov doněo bi mu sreću.“

Tada se već jednom izčupah iz njihovih rukuh.

No mati, bojeć se, da mi se na putu šta zla nedogodi, opisa mi potanko, kuda bi se mogao iz ove okolice prodrti u Francuzku, da me neprijatelji neopaze.

(Konac drugi put.)

Mihalj Vasiljević Lomonosov.*)

(Vidi 35. i 36, br. Nevena.)

Umah poslije povratka iz Holandije u Petrograd izdao je svoju pèrvu pèsan, znamenitu odu „turskoj vojsci“ na běli svět. Ovu slědila je uzastopce druga, ništa manje znamenita, pod naslovom „prigodom pobède kod Pltave“ (Pultave). Osim ovih dvijuh ima od Lomonosova još dva svezka odah i osim toga još mnogo različitih pěsamah, koje Rus samo s ponosom i uzhićenjem pěva. Njegove cèrkvene pěsme uzbudjuju u svakoga sveto čuvstvo nabožnosti te ga primoravaju zaboraviti ostáli izpražni svět, prenoseći ga iz blata taštine u krugove uzvišenije — nebesne; njegove světovne pěsme razžaruju sèrce plamom ljubavi otačbinske, razplamćuju vojnika ka kèrvavoj bitci, te ga oduševljuju u vrućoj borbi i proroci su sigurnoga pobědonosja. Prekrasne su pako medju ovimi L-ove davorije t. j. junačke pěsni. Njegova davorija „Petru Velikomu“ sve je do sad najizvèrsnija iz medju svih ruskih ove vèrsti, a pitanje je tekar, da li ima koji drugi narod na světu makar kojigod — da li rekoh ima takova šta u svojoj literaturi ili barem što slična? Mnogi i ponajbolji pěsnici ruski napinjali su se šta; da što slična napišu, nu svi su ovi pokusi daleko za onim uzorom pěsničkim našega Lomonosova zaostali.

Lomonosov bio je u svakoj struci učen, on je i slovnicu ruskoga jezika spisao i nebrojenih knjigah iz obsega rudoznanstva, lučbe, prirodopisa u obće, i još drugih znanostih i umětnostih.

Četvèrti dan měseca ožujka godine 1765 dovèrši Lomonosov svoj za slavenstvo i za vas ostali čuvstveni svět predragocěni život, život ukrašen mnogobrojnošću blagih nezaboravljivih dělah, život, u kojega su ga poslědnje vrěme velike daleko sižuće naměre i poduzeća oduševljavala. Žudio je da bude sada tekar počimao raditi, koristovati domu i rodu svomu. Sve što je do sada počinio, premda razměrice mnogo i premnogo, bijaše mu sad na umoru premalo. Pomisao bliže smèrti razcvilila mu je dušu i uzkolebala mu ju, nemožda zato što se je imao oprostit sa světom, do kojega mu je malo stojalo, — nego

*) U predposlědnjem broju Nevena ima se u životopisu M. V. Lomonosova na str. 556 u poslědnjem redku na město «Freiburg u Švajcarskoj» čitati Freiberg u Sasiji. — Na str. 555. u istom članku čitaj město «izobraženomu» — naobraženomu.

—r.

Digitized by Google

zàto što mu smèrt prekidà vezu daljnjega dèlovanja, daljnjih plemenitih činah, koji bi predjašnje uzastopce slèditi imali. —

„Umirem“ rečè k někomu svomu prijatelju „umirem, pa me to ni najmanje neuznemiruje; ali sèrce hoće da mi pukne kad pomislim, da mi gorki udes neda svèršiti ono, što sam na korist otačbine, na slavu slavenskih znanostih i na čast akademije ruske osnovao i u život uvoditi započeo.“

4. ožujka 1765. g. umrè Lomonosov i š njim prosuziše tolika oka i zaplakaše sèrdca nebrojena! Š njim razlègnù se po svoj Rusiji i razlègaše se na dugo tužan, neopisivo tužan glas, glas: „Lomonosova neima više!“ —

Lomonosov odpočiva u nevskom samostanu. Nad grobnicom njegovom dao je njegov kancler M. Larionović Voroncov napraviti krasnu sohu iz kararskoga mramora s ruskim i latinskim napisom.

Ruska akademija učenacah (Gelehrten) u Petrogradu izdala je svakoika učena dèla (znanstvena) Lomonosova g. 1803 o svom trošku pèrvi put na svètlo. Od to doba izdala su se njih nebrojena izdanja. Život Lomonosova opisao je na obširno Čičagov. —r.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Jugoslavenska književnost biti će do skora znamenito obogaćena starijim dragocènim dèlom, to jest povèstnicom, što ju je sèrbskim jezikom spisao poslèdnji sèrbski despota, knez Gjorgje Branković, najviše za vrème svoga prognanstva u Hebu (Egeru) u Českoj, gdèno je i život svoj, oddaljen od naroda svoga svèršio. Izvornik ove povèstnice, koji je u četvorini 3000 stranah silan i skroz vlastitom rukom proslavljenoga despote pisan, nalazi se sad u arkibiskupskoj knjižnici Karlovačkoj zajedno s točnim i věrodostojnim prepisom, što ga je poznati povèstnik Raić, izpravivši pogdèšto slog, izvornika napravio. Brankovićeva povèstnica tiskat će se što skorije troškom někoga veledušnoga mecena. Tom prilikom spomenuto bi, da se još někoji znameniti pozaostatci po despoti Brankoviću u Hebu nalaze. Slavna sèrbska obitelj Brankovićah traje još u svojem poslèdnjem potomku, grofu Brankoviću, c. k. stabnom častniku na miru, u Novom sadu, koji pripada još jedini po kèrvi ovoj rodbini, sam bez dèce.

— Naš Štriga pèvao je dne 29. kolovoza na kazalištu bèrnskom kao gost u ulozi (rolli) Asthona u spèvoigri »Lucija, nevèsta Lammermoorska« i dopao se je sveobće. Bio je gromkim pljeskanjem i čestim izazivanjem počašten. «Lumir,« »Pražské noviny,« »Prager Ztg.,« »Moravský narodní list,« zatim »Brünner Zeitung,« »Neuigkeiten« i sve ostalo česko-moravsko, a naročito bèrnsko časopistvo hvali Štriga umětnika.

— Iz »Lumira« doznajemo, da kani sèrbski patrijarka, preuzvišeni g. arkibiskup Josip Rajačić — koji je na svom povratku iz Karlovih varih boravivši u Zlatnom Pragu ondè sve znamenitije zavode posètio a imenito staročeske i u obće staroslavenske književne i umětničke spomenike okom isvèrsna poznavaoca pregledao — s dvornom tiskarnicom sinovah Bogumila Haase radi izdavanja někih staroslavjanskih i sèrbskih knjigah u savez stupiti.

Slavenske vèsti. Poznati poljski učenac (Gelehrter), Ignjat Žegota Pauli s pisao je u poljštini i tiskati dao sravnjujuću slovnicu starobugarskoga, ilirskoga, ruskoga poljskoga, českoga i sèrbsko-lužičkoga jezika (»Gramatika porównawcza«) s izdanjem ponajglavnijih odsèkah u narèčja novobugarskom, hèrvatskom, slovenskom, maloruskom, kašubskom, slovačkom i dolnjolužičkom. Izdatelj velikoga ovoga dèla jest knjižar Ferdinand Baumgardten u Krakovu. Ovo dèlo sastojat će iz četiri svezka, svaki pojedini svezak stojati će po jedan forint srebrèni (papirni), a cèlo dèlo obsiže okolo četèrdeset tiskanih arakah.

— C. kr. moravsko-slezačko družtvo za podignuće poljskoga gospodarstva, prirodo-

Digitized by Google

i zemljoznanstva razpisalo je nagradu za spisanje prostonarodne gospodarske čitanke za dospěliju mladež seosku po Moraviji i Slezačkoj.

— Znamenito rusko dělo »Opit obščesravnitelnoj grammatiki russkago jazika« tiska se već po drugi put.

Književnost. (*Česka.*) Kod J. G. Calva u zlatnom Pragu izišla je jedared Jirečkova po ministarstvu odobrena i pohvaljena čitanka, pod naslovom »Obrazy z Rakouských zemí, národů a dějin.« — Čelakovskova »Všeslovanská poravnávací gramatika« dotiskana je te predgovorom od P. J. Šafaříka i kratkim životopisom F. L. Čelakovskoga providjena. Izdat će se što skorije, a to s novim svezkom časopisa českého museum. — Kod J. Roglička izdana je troškom V. Hesa nova pripovědka »Dívka z českých hor,« od Jos. A Šrůteka. (V Praze 1854. str. 192.) — »Školnik,« koji se izdaje svake godine za učiteljstvo i koji je po svoj Českoj i Moraviji dobro priman i dovoljno podupiran, izišao je već za god. 1854. Urednik je Jos. A. Šrůtek, a zavod učiteljskih udovicah i sirotčadi plaća trošak. — Drugi svezak »Života Krista Pana.« što ga je po L. Granadskome iz španjolskoga počešio J. A Šrůtek, na skoro će izači. — Isti Jos. A Šrůtek izdao je takodjer češki molitbenik i misni spěvnik za djake i djakinje na narodnih učionicah, te ga je v. ministarstvo prosvěte pohvalilo. — U Kraljevu gradcu izići će Šmidova pověst »Josafat« i »Obrazy světa« od P. J. Šulca, obodvoje dělca za mladež, u českom prevodu. — U Pešti izdao je urednik onděšnjega katoličkoga lista, J. Paliarik »Památniky pro spolky mjrnosti,« t. j. Poučavanja za družtva uměrenosti. — Slovački odsěk cěrkveno-književnoga družtva u Pešti izdao je prevedenu po mladićih onděšnjega sěmeništa »kěršćansko-katoličku knjigu za pouku i naobraženje« od Goffina i izdat će još »nauku o dobrom odgojivanju,« izvorno spisanu biskupom Bern. Gallurom, i Segurove »kratke i pouzdane odgovore na primětbe o věrozakonu,« a to do božića. — Izvěrsni němački roman od Herlosssohna (Herloše) »Mletčanin« tiska se već u českom prevodu od dra. J. B. Pichla. — Deseti svezak kazalištne biblijotheke dotiskan je već, saděržajući dvije veseloigre, a to izvornu »Oba šelmy (Oba lopova) od Jos. Kaj. Tyla i prevod »Duh vremena« po němačkom »Der Zeitgeist« od Raupaha, od dra. J. Pečirke. — Nakladom V. Hessa izadje »Výklad křsťansko-katolického naboženství, stvrzen slovy písma svatého a výroky svatých otců s připojením mnohých průpovědí, přisloví, podobenství a příkladův, od Jos. Boleslava Podstránského,« děla pěrvoga svezak 1. — Ondě izišao je i »Nejnovější Robinson, čili osudy a dobrodružství anglické rodiny v širošírých stepích severní Ameriky zabloudilé,« izradio i priobćuje J. N. Houška, sa šest bakrorezah. — Osim toga izišlo je u Českoj prošle nedělje još više narodnih knjigah raznověrsna saděržaja, ponajviše zabavno-poučnoga.

(*Slovenska.*) Slavni Slovenac, biskup knez Slomšek izdavat će o svom trošku slovenske životopise svetacah te će svakomu pojedinomu članu družtva sv. Mohara u »svojoj bezkrajnjoj dobroti« — kao što »šolski prij« priměćuje — pojedan istisak svoga děla pokloniti. — Kod J. R. Milića u Ljubljani izdao je upravo něki svećenik ljubljanske biskupije (Iv. Volčić) koristnu za puk knjižicu »Žganju slovó! vojskó!« (žganomu piću, rakiji itd. oproštaj, rat!) U njoj se razlaga pověstnica žganice i opisuje njena škodljivost: da se je ljudstvo okani, što je naravno věrlo potrebito. Stoji 15 kr. — U Ljubljani izišla je kod J. Giontina knjižica »Vjétnik na galéji« (sužanj na galiji) lépa in podučenja polna povést.» — Kod J. Blaznika ondě izišla su već dva velika koledara za novu god. 1854. u slovenskom jeziku, za seljake, saděržajuća mnogo koristnih članakah iz obsega poljskoga gospodarstva, oběrtnije itd. pod obljubljenim imenom »Pratike.« — Hirschevu pěsan »Žandarsku,« koja je već na mnogo jezikah prevedena, poslovenio je F. Jeriša. — Isti g. Jeriša preveo je i »Hebrejske melodije« Lord Byron-a iz inglezkoga na slovenski jezik.

Razne věsti. Najizvěrstniji poznavalac ruske literature i najneumorniji razprostiratelj iste u Němacah, slavni Dr. Wilhelm v. Wolfssohn, još iz Jordanova lětopisa po svojih prekrasnih člancih posvud poznat, razposlao je upravo na svakolika němačka kazalištna ravnateljstva tri drame, u kojih su živahnimi bojami i věrlo věšto naslikani ruski običaji za cara Petra Velikoga.

— Dr. Adolf Wuttke piše »pověstnicu poganstva« i izdao je već nje dva svezka.

— U Saskom Cvikovu našasto je slučajno trinaest listinah, folijanatah, saděržaju-

Digitized by Google

ćih razne pěsme, igrokaze itd. što ju je svojeručno napisao sloveći němački pěsnik i ujedno krojač, Hanns Sachs.

— Gutzkovu je najnovija njegova tragedija »Antonio Perez« zlo za perom izpala te je napravila fiasko. Ovoj tragediji nema obstanka na nijednom kazalištu, a nijedan ravnatelj kazališta neće da ju kupi, jer nije za ništa. Nu blago g. Gutzkovu, da on sa svimi urednici něm. listovah prijateljuje, te mu je dakle i kritika prijateljica. Němački časopisi opisuju ovaj fiasko u dubokom štovanju i prijazni k svomu prijatelju i drugaru frazom: »Herr Gutzkow wird seinen Antonio Perez etwas praktischer umarbeiten.«

— Glasoviti spis pokojnoga Ernesta v. Feuchterslebena »Diaetetik der Seele,« koji broji već preko jedanaest izdanjah u izvoru, i koji je već u dvojem prevodu inglezkom izišao, izdan je onomad u francuzkom prevodu.

— Dr. Birch, suprug strahovito plodne dramatičke spisavateljice Birch-Pfeifferove, izdao je svoj poveći roman »Marguerite.«

— U mnogih němačkih časopisih čita se, da je glasoviti němački igrokazac Karl Devrient u Išlu umro. Nu ovo je gola laž, jer tobožni mrtvac igra sad u Hanovru, pa niti je ikad bio u Išlu, niti je bolestan, nego je živ i zdrav.

— Gallait izložio je na zahtěvanje naměstnika brabantskoga u Bruxellu javno dvije svoje glasovite slike »Tasso u tamnici« i »Obitelj sužnjeva.«

Pregled. Novice završuju u svojih poslědnjih listovih staropověstne članke spomenutoga već g. Terstenjaka dvama razpravama »o srodnosti Slavenah s Indjani« i »o ostancih Bramatova čašća na rimsko-slovenskih spomenicih,« obědvě iz rukopisa: »Tko bijahu Noričani i Panonci, da li Kelti, da li Slovenci?« — Novoizišavši dne 1. t. m. broj (9) prirodopisnoga časopisa Živa sadèržaje zanimivih znanstvenih članakah iz obsega prirodopisa, a to od Em. Purkyně, od prof. dra A. E. Reussa od H. Vihmana, od dr. V. Kuneša i drugih još. — 4. svezak pedagogičkoga časopisa Škole donosi mnogo zanimivih poučnih članakah iz izvèrsna pera raznih pisacah, kao J. Wenziga, J. Kopša, dr. Fr. Cupra, Körnera, J. Bačkore, V Rozuma i St. Bačkore i pěsan »Slěpac Jerusolimski« od F. Sl. Štěpánka. — Lumír donosi životopis preminuvšega noćju 1. na 2. sèrpnja (13—14) u 77. godini věka svoga, rodom, dušom i sèrdcem pravoga Bugarina, Nikole Stefanovića Palauzova, jednoga izmedju najodličnijih gradjanah Odeskih, povišena na rusko plemstvo. Članak ovaj vadjen je iz novinah „Одесскій Вѣстникъ,“ gdě ga je napisao prof. K. Zeleněcki.

Izpravci. U 35. broju »Nevena« na str. 559. drugom stupcu u 6 redku ima se čitati bez njege město »bez njega.« Na str. 558. u poslědnjoj slavenskoj věsti i to u poslědnjem i predposlědnjem redku ima se čitati dvanaest, a ne »petnaest.«

POZIV K PREDPLATI ZA NEVEN.

Izminućem trećega četvrtlěća koncem tekućega měseca, nastaje rok nove četvrt-godišnje predplate za „Neven“ to jest od početka měseca listopada do konca prosinca, ka kojoj se štovano rodoljubivo občinstvo jugoslavensko time uljudno pozivlje.

Predplatni novci neka se šalju Odboru: Matice ilirske kao uredničtvu Nevena, u Narodnom Domu, u Zagreb.

Odbor Matice ilirske.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**

Běrsotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice iliriske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèr god primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 38. U četvèrtak 22. rujna. 1853. **II. tečaj.**

Sonet

od

Stanka Vraza.

(Iz njegove pěsniške zaostavštine.)

Jednom — kažu — lakom mednog' hleba
Nad more se droban ptić odkrili
Gdě nad otok oblaci se sbili
Te ko kišu razkoš liju s neba.

Al' ga jato zlih ptićah dovreba
Pa čupajuć svi ga odkolili;
Sám jedan zanj moleć s kraja cvili:
„Bog ga čuvao vranah i galebah!“

Kad te vidim plivat u razkoši,
Gdě te šúmom obkolivši kuša
Pusto jato ašikdžijah loših: —

Mah se sètim blage ptice one
Pa od brige zavapi mi duša:
„Nedaj Bože, da taj andjeo klone!“

Dubrovski

od Aleksandra Puškina.

(Nadalje.)

V.

Treći dan bijaše pogreb. Starac ležao je u otvorenu lěsu, okružen gorućimi svěćami. Prednja soba bila je napunjena slugami, koji se pripravljahu mèrtvaca izněti, sam Vladimir nalazio se medju nosioci. Napred stupaše svećenik, za njim pěvajuć djakun. Sad je poslědnji put išao gospodar Kistenovke preko praga svoje kuće. Sprovod prolazio je kroz šumicu, za kojom bijaše

Digitized by Google

cèrkvica. To je bio vedar i hladan jesenski dan, lišće je obilato padalo sa dèrveća posipljuć put. Sprovod izašav iz šume imao je pred sobom cèrkvicu Kistenovke, pokraj koje ležaše groblje, u sèni ogromnih lipah. Tu je bila i mati Vladimirova zakopana, pokraj nje bio je novi grob izkopan. Cèrkva je bila dubkom napunjena, cèlo stanovničtvo sela Kistenovke nagèrnù amo, da svomu gospodaru poslèdnju čast izkaže. Mladi Dubrovski stane na ulaz; nije plakao, ni molio — divlji njegov pogled slutio je na zlo, turobni obredi minu. Vladimir stupi pèrvi k mèrtvacu, da se za uvèk oprosti; njemu slèdovahu svi ostali, donesu pokrov te zabiju lès. Nèkoliko bakah stade jadikovati, sad ovdè sad ondè brisao je koji seljak suzno lice. Vladimir primi za lès i drugi se ga late pa ga odnesu ka grobu. Lès se spusti, svaki baci grudu na njega, te prekèrstiv ode. Vladimir prestigne sve ostale, te se u šumi izgubi.

Jegorovna pozòve u ime svòga gospodara popa sa cèlim svećenstvom na trebine, izgovarajući nepribitnost mladoga gospodina; i tako odoše otac Anastazio sa ženom i djakunom u Kistenovku. Putem govorahu sa staricom o uzvišenoj ćudi pokojnika, i što po prilici Vladimir obećaje. (Jer doček Trojekurova bio je po cèloj okolici poznat, s toga se dadoše onèšnji politici u razmatranje poslèdicah).

„Što se ima dogoditi, dogodit će se," reče žena popova, „ali šteta bi bila, da vam Vladimir Andrejević nepostane gospodarom. Okretan gospodičić, to mu se mora dati."

„A tko će mu prepрèčiti da nepostane našim gospodarom;" prekine Jegorovna, „taj put se je Ćiril Petrović veoma napuhnuo, naišao je na svoga protivnika. Moje gojenče razumije svoju stvar, pa ako Bog dade, ići će mu dobri ljudi na ruku! — Ćiro Petrović veliča se na gèrd način."

„Ah, mili Bože," uze djakun, „ja bi volio s vragom posla imati, nego li samo škiljiti na Petrovića. Kad čovèk samo pogleda, mora mu se koža ježiti...."

„To su same ludorije!" reče duhovni pastir, „i Ćirilu Petroviću udarit će smèrtna ura, kao danas našemu pokojniku; samo tu će biti razlika, da će njegov sprovod nèšto svečaniji i nèšto više gostih biti; pred nebeskim otcem biti će sud jednaki."

„Otče Anastazio" priměti starica, „mi smo hotèli cèlu okolicu poznati, ali to mi zabrani Vladimir Andrejević. Nemojte misliti, da nam što manjka; imamo svega dosta. Time će manje milim našim gostom faliti, jer nas neima više . . ."

Mamljivi taj poziv pospèši korake gospode, te za kratko stignu kući, gdè jih je čekao rakijom pokriven stol.

U to je Vladimir šumu obišao, da ublaži tugu. Na put nije ni pazio, granje mu je udaralo u lice, svaki čas nagazio je na močvaru; pokraj svega toga hićaše bezpokojan sve dalje i dalje. Napokon dospije u klanjac, obastèrt šumom sa svih stranah; mali potočić žuboraše pod dèrvljem. Tu se baci Vladimir u travu, strašne misli su ga obuzimale. Težko je ćutio svoju osamljenost, budućnost predoči mu se oblaci zastèrta. —

Razpra sa Trojekurovim proricaše mu novu nesrećù. Ono malo što je imao moglo je doći drugomu u ruke, onda bi postao prosijakom. Dugo je sèdio nepomično gledajuć kako se voda sa povenutim lišćem igra i sa sobom odnosi — živo mu se predstavi kip njegova života. Nakon opazi, da se po-

Digitized by Google

čimlje smračivati, ustane pa potraži stazu, koja da ga izvede iz šume, dugo je bludio, dok najposlě nenadje stazice, koja je upravo k njegovoj kućici vodila. Popo mu dodje na susrět, zlo zlamenje! Dubrovski se sakrije za dèrvo. Neopaziv ga nijedno od prolazećih nastave dalje govor. „Běži zlo, čini dobro," reče popo svojoj ženi, „ondě nam neima města — šta nas je briga kako će se stvar svèršiti." Žena mu nèšto odgovori šta Vladimir nije mogao čuti.

Približav se svojoj kući vidi veliko množtvo seljakah u svojem dvorištu. Već iz daleka začuje neobično i zlovoljno mèrmljanje i štropot. Pred sušom stajahu dvě bričke. Na hodniku opazi nèkoliko stranskih osobah u uniformah, koji pregledavahu kuću.

„Šta će to reći?" zapita sèrdito staroga Antuna, koji mu na susret dodje. „Kakovi su to ljudi šta traže ovdě?"

„Oh dragi gospodine," odgovori starac. „Činovnici su amo došli, pa nas hoće Trojekurovu predati!"

Vladimir spusti glavu, seljaci obkoliše sažaljujuć svoga gospodara. U tom se jedan oglasi: „Dobročinitelju naš, mi nećemo drugoga gospodina, nego tebe." I ostali navale k njemu ljubeć mu ruke i oděću. Vladimir ganut pogledajuć ih turobno rekne: „Budite mirni, ja ću se sa činovnici porazgovoriti." — „Govori š njimi, smiluj se nam nesretnim!" vikahu nèkoji izmedju seljakah. Vladimir otidje k njim. Šabaškin s kapom na glavi stajaše sa prekèrštenim rukama, pa gledaše sa oholom dèrzovitošću na okolo. Kotarski sudac, visok i debeo čověk po prilici od 50 godinah, sa bakrocèrvenim licem i dugim bèrcima, graktaše kao gavran opaziv dolazećega Dubrovskoga te poče sa hrapavim glasom: „Još jedanput ponavljam, što sam već kazao: Uslěd sudbene odluke okružja pripadate od sada gospodaru Ćirilu Petroviću, kojega ovdě zastupa gospodin Šabaškin. Pokorite mu se u svem, što vam bude zapovědio, i što ga budete više štovali i ljubili, to ćete mu se više dopasti!" Kod to šale nasmije se sudac grohotom a za njim njegovi drugovi. Vladimir plamtio je od gnjeva.

„Dopustite mi, da vas upitam, šta će to reći?" upiita bèrkača pretvarajuć se, kan da je hladne kèrvi.

„To će reći toliko" odvrati dosětljivac, „da smo došli, da ovo predamo Ćirilu Petroviću, i da svakoga, koji nespada amo umolimo, da se odavdě odnese."

„Meni se vidi, da bi vi to bili morali prijaviti meni, kao vlastelinu, a ne mojim seljakom . . .

„Eh, šta to, nèkadašnji vlastelin Andrija Gavrilović Dubrovski je umro, a tko si ti? . . . Mi nepoznajemo nikoga, pa i nećemo da poznamo.

„Gospodo, to je naš mladi gospodar!" zavikne nětko iz hèrpe.

„Jezik za zube!" vikne kapetan. „Kakav gospodar? Vaš gospodar je Ćiro Petrović Trojekurov — jeste li čuli, vi tepci!"

„Gle ti njega! reče onaj isti glas.

„Tu je urota!" rùčaše kapitan, „hej pandure ovamo!"

Pandur izadje.

Dovedi mi onoga lopova ovamo, koji se usudjuje meni prigovoriti, ja ću ga već —"

Pandur okrenuv se k ljudstvu zapita, tko je govorio. Svi šućahu. Malo zatim podigne se nèkakvo mèrmljanje otraga, koje se na skoro u viku pretvori. Kapitan spusti malo glasom, hoteć je nadgovoriti . . .

Digitized by Google

„Šta premišljavate tako dugo, děco“ poviče njih několicina, „pograbite toga lopova“ bèrpa navali. Šabaškin izmaknuv sa svojimi u kuću, zatvori vrata.

„Razlupajte vrata!“ zavikne prijašnji, te malo ne razlupaše.

„Stani! zagèrmi Dubrovski. Lude, hoćete li mene i sebe upropastiti? Nosite se kući, a mene ostavite na miru! Nebojte se ništa, naš je car milostiv, njega ću za pomoć umoliti, on neće propustiti, da nam se krivda čini, mi smo svi njegova děca . . . Ali kako će nam pomoći, kada se sakupljate i zločinstva počinjete?!“

Dubrovskove rěči, njegov krěpki glas i zapovědajući pogled učine dobar uspěh. Ljudi ublaživ se odu; dvorište ostane sasvim prazno. Vladimir ode turoban po stubah gore, Šabaškin otvori vrata pa mu se htěde ponizno se naklanjajuć, za njegovu velikodušnost zahvaliti. Vladimir ga prezirno pogleda nerekši ni rěči.

„Mi smo odlučili“ reče asesor, „da s vašim dopuštenjem ovdě prenoćimo. Već je i onako tamno, pa bi nas putem mogli napasti seljaci. Izvolite zapovědditi, da nam se samo malo slame amo donese, čim zora zaběli, mi ćemo taki otići.“

„Radite što vam je volja,“ odvrati Dubrovski, „ja i onako nisam više gospodar ove kuće.“

Ovo rekav ode u sobu svoga otca, te zaključa vrata za sobom. —

VI.

„Da, tako je sve prošlo!“ uzklikne Vladimir „Danas imao sam još svoj kutić i komadić kruha, a sutra morat ću ostaviti kuću, u kojoj sam se rodio. Onaj komadić zemlje, gdě sada moj otac počiva pripadat će onomu lopovu, početniku njegove smèrti i moje bède!“ — Škripao je zubmi; dugo je gledao kip svoje matere. „I ovaj će kip ostati neprijatelju moje kuće, da ga na tavan u kakav kut baci, ili da služi za nišan njegovoj družini; u njezinoj ložnici, u sobi, gdě je moj otac umro nastanit će se njegov opravnik ili će ovdě svoj harem naměstiti — ne nipošto, niti mu neće ostati ta koliba, iz koje me těra.“ — U taj par začuje buku prouzročenu od nezvanih gostih; ovo ga probudi iz neugodnih sanjarijah. Širili su se kao gospodari, te zahtěvali sad ovo sad ono; za kratko se i to umiri Strahovita nakana se probudi u njem. — On preište pisma pokojnoga otca, većom stranom su bila o gospodarstvu. Vladimir sve podere i nepročitav jih. Medju ostalim nadje smotak s napisom: listovi moje žene. Dubrovski ga otvori. Bili su za vrěme turskoga rata pisani i iz Kistenovke u tabor napisani. U mnogih mu opisivaše svoj poljski život i domaće poslove; nježno tužila se je na razstanak, te je žudno očekivala povratak ljubljenoga muža. U jednom pisaše, da ju zdravlje Vladimirovo veoma zabrinjuje, a u drugom se veseli umu njegovu pa mu proricaše srećnu i sjajnu budućnost. Vladimir je bez prestanka čitao, udubljen u tihi obiteljski život, pa neopazi kako je prolazilo vrěme . . . jedanaest satih izbije. Žurno metne smotak u džep, te uzam svěću, otidje iz sobe. Gosti spavahu u sali na slami; na stolu je bilo několiko praznih čašah; cěla je soba smèrděla po rumu. Vladimir okrene se zlovoljan pa otidje u prednju sobu. Ovdě je bilo sasvim tamno. Stupiv sa svěćom van, pričini mu se, kao da se je tko u kut sakrio. Vladimir se približi tamo te smotri kovača Arhipa.

„Šta tražiš tù?“ upita ga ustrašen.

Digitized by Google

„Ja sam mislio... hotio sam ... prigledati, jesu li svi kod kuće," odvrati kovač tepuć.

„A čemu imaš tu sěkiru?

„Ovu sěkiru... čemu? Može li tko nas bez sěkire kamo ići? Ovi pisarčići su tako bezobrazni... to je....

„Ti si pijan, daj amo sěkiru pa hajde spavati."

„Pijan Gospodaru! to Bog znade, da nisam ni kapi okusio... Pa tko bi sada na rakiju i mislio? Mi znademo već sve, ove ništarije bi nas rado u svoju oblast dobile i našega gospodara odagnale ... kako hèrču te mèrcine... ja sam hotio sve na jedanput — pa onda š njimi u ribnjak!" —

Dubrovski se namèrgodi. —

„Čuj Arhipe! kani se toga děla... ovi ljudi nisu ništa krivi. Uzmi světiljku pa hajde za mnom."

Kovač uzme svěću iz ruke Vladimirove potraži za peću světiljku, zatim se tiho odvuku na dvorište. Stražan zalupa na vrata za znak, da čuje — psi zalaju. „Hajde kući spavati mi vas netrebamo više," reče Dubrovski. Robotnici, koji su stražu dèržali, nisu počekali, da jim se to po drugi put rekne....

Dubrovski ode dalje. Dva ga muža zovnu. On upozna po glasu staroga Antuna i Grišku.

„Zašto još bdijete?" upita oštro.

„Ah mili gospodine," reče žalostno stari Antun, „kako bi mogli spavati! Kad smo takova što doživiti morali... tko bi to bio mislio!"

„Tiho," reče Dubrovski, „gdě je Jegorovna?"

„U svojoj sobici, u kući," odgovori Griška.

„Idi dovedi nju i sve naše ljude iz kuće, da nitko izvan činovnikah u njoj neostane.... Ti Ante zapregni bričku."

Griška otidje, te se taki povrati sa staricom, koja je bila jošte oděvena. Izim gostih nije nitko ni oka stisnuo.

„Jesu li svi ovdě?" upita Dubrovski.

„Svi do pisarah," reče Griška.

„Donesi mi sěna i slame" reče Dubrovski.

Svi otèrče da donesu množinu sěna.

„Pod skaline s tim u predsobje.... Dobro je. Sada mi dajte vatre, děco!" — Arhip otvori světiljku. Dubrovski zapali kèrb. „Stani!" reče domišljajuć se nečega, „Arhipu mislim, da sam u hitnji zaboravio, vrata ulazna otvoriti, idi hitro, pak otvori!"

Arhip oterči gore... vrata nadje otvorena. On jih zaključa, baci ključ na stranu, pa zamèrmlja poluglasno: „Šta još? da otvorim?!" — Na to odě natrag dolě k Dubrovskomu. Ovaj baci krb u sěno, vatra uzbukti i razsvětli cělo dvorište.

„Ah milostivi Bože," jaukaše Jegorovna; „što ti naměravaš, Vladimire Andrejeviću!"

„Šuti! rečě Dubrovski... ostajte s Bogom, děco, s bogom! Bog budi s vami, budite sretni pod svojim novim gospodarom!

„Štititelju naš, otče naš!" urlikaše ljudstvo, „mi hoćemo umrěti s tobom, mi idemo s tobom!"

Digitized by Google

Dubrovski skoči sa Griškom na priredjena kola. Antun potěra konje i za čas odlete izpred očijuh ljudstvu.

Plamen se u kratko po cělom stanju razprostre. Brod se sruši, goruća dèrva padahu na tla, kadkad se je začulo muklo stenjanje i jaukanje: „u pomoć, u pomoć!“

„He šta još! zamèrmlja Arhip sa zlobnim posměhom, pa se tajnim veseljem zablene u vatru.

„Mili Arhipe“ moljaše Jegorovna, „spasi one bědne ljude, Bog će ti platiti!“

„Gle! i to još!“ odvrati kovač.

U to pokaže se několiko osobah na prozoru — ovi srušiv se strašno zajauknu — u to i krov, praskajuć se sruši, plamen udari u zrak i — — sve zamukne.

Na skoro se sakupe svi seljaci na dvorištu, žene su nastojale da svoje imućtvo u sěgurnost stave, děca klicahu radostno nad tim prizorom. Iskre lećahu na susědne kuće, koje se taki upale.

„Tako je pravo!... sad je sve u redu!“ reče Arhip, „ala to mora lěpo bit iz Patrovskih vidit!“

Mačka se ukaže na gorućem krovu od škednja neodlučna kamo da skoči, jer ju sa svih stranah plamen obuze. Tomu se smijahu děca u dvorištu. „Šta se smijete, vi okrutna živino!“ viknè sèrdito kovač, „vi nesmiljeni se još veselite, kada taj božji stvor pogiba!“ Prislonjv lěstve uz gorući krov, popne se gore. Siroto živinče kao dà pozna njegovu naměru skoči mu za vrat, pa s dobro izgorělim kovačem dolje.

„S bogom, děco!“ reče začudjenoj hèrpi, „sad me više netreba ovdě, budite sretni, pa sè spominjajte mene!“

Kovač ode, vatra je još něko vrěme běsnila. Napokon i ona popusti, samo se je još žeravka žarila, a naokolo stajahu pogorioci Kistenovski.

VII.

Sutradan se razprostre věst o vatri po cěloj okolici. Puk je o njoj različita mnjenja gojio. Někoji tvèrdjahu, da se je družina Dubrovskova kod pogreba preneć opila, pa da je s nesmotrenosti kućù upalila, drugi opet bacahu krivnju na činovnike, koji su kod predatbe odviše pili, mnogi pripovědahu, da je Dubrovski sa slugami i činavnici izgorio. Rědki samo nagadjahu istinu, prišapćuć si, da nije nitko — do Vladimira Dubrovskoga sa slugami i sudci tu nesreću počinio. Sam Trojekurov dodje na gorište još isti dan, da iztražuje. Pronadje se, da su iznikli kapetan, Asesor, odvětnik i pisar državnoga suda onda Dubrovski, stara Jegorovna, sluga dvorski, Grigorije Griška, kučijaš Antun i kovač Arhip, kamo? to nije znao nitko. Seljaci rekoše, da su sudci i drugi sudovni činovnici izgoreli, kad se je krov srušio. Njihova mèrtva tělesa izkopaju iz razvaline Stražari izpovědiše, da su viděli několiko časovah prije vatre Dubrovskoga sa kovačem. Iz svega je bilo viděti, da Arhip još živi i da je on glavni, ako i ne jedini podticatelj bio. I na Dubrovskoga padala je velika sumnja. Ćiril Petrović prijavi obširno taj dogodjaj guverneru, i stvar se je kao obično vukla.

Naskoro su imali znaličnici i bèrbljavci dosta posla. Hajduci se ukažu, te cělu okolicu strahom napune. Sve naredbe proti njim ostanu bezuspěšne.

Digitized by Google

Razbojničtva na drumu i zločinstva svake vèrsti jedno dèrzovitije od drugoga ustraše cělu okolicu: Nitko nije bio ni na putu ni u istih selih od njihova nasèrtanja sěguran. U lahkih bričkah vozili bi se razbojnici po bělom danu, sustavljali pošte i putnike, oplěnili plemiće u kućah, te jih zapalili. Čuda su pripovědali o harambašinoj mudrosti, smionosti, i o njegovoj velikodušnosti. Svaki je bio osvědočen, da nitko drugi do Dubrovskoga stoji na čelu ovih zločinacah. Jedino sve ih začudi: Trojekurovovo imanje ostane nepoštećeno, još mu nisu niti jednoga škeduja izpraznili niti kolah sustavili. Sa svojom običnom ohološću pripiše to Trojekurov strahu, koji je njegovo ime u okolici zadalo, kao i svojoj dobroj policiji. S početka su se iz Trojekurova izsměhavali, čekajuć da će i njega ti gosti posětiti, gdě je bilo dosta plěna; na zadnje su ipak morali Trojekurovu pravo dati i priznati, da se i isti razbojnici pred njim boje. Svakiput kad je što o kakvoj novoj navali čuo, rugao bi se guverneru i ostalim, kojim Dubrovski uvěk čitav izmiče.

Tako dodje pèrvi listopada, imen dan cèrkvenoga svetca i gospodara od Patrovskih.

VIII.

Jedinica Trojekurovova bila je u to vrěme u 17. godini i u cvětu svoje lěpote. Njezin otac ju je preko měre ljubio i ako ju je kojiput i uvrědio surovim svojim postupanjem, zato joj je ipak svaku najmanju želju izpunio. Jako je visila o njem, ali nikad mu se nije pověrila. Ona se je naučila misli i ćućenja pred otcem sakrivati, jer nije nikad znala, hoće li mu povoljno biti što bi mu rekla. Bez ikakve prijateljice reć bi u samoći odraste. Gospoje i kćeri susědske dolažahu rědko Trojekurovu; a govori su jim i zabave bili samo za mužke. Sama kći nije skoro nikad dolazila ka gostbam svoga otca. Imala je znamenitu knjižnicu napunjenu većinom děli francuzkih pisacah 18. věka. Njezin otac, koji nije nikad druge knjige do knjige kuharske pod naslovom „izvèrstna kuharica" čitao, nije joj mogao ići na ruku kod izbora u čitanju, a Marija pretraživ sve knjige ostane, kao što je i naravno, kod romanah. Tako po prilici usavèršl sasvim svoje odhranjenje, koje je počelo ravnanjem gospodične Michaud. Ovoj gospodični pověri se sasvim Trojekurov i tako joj je prijatan bio, da ju je morao otajno na drugo imanje preměstiti, jer su poslědice toga prijateljnoga saveza odviše vidljivimi postajale. Gospodična Michaud ostavi mu dosta lěpu uspomenu. Ona je bila veoma dobra ženska pa je dobro upotrěbljavala upliv, koji je imala na kućegazdu, jer se je veoma razlučavala od množine svojih nuzljubicah. Sam Trojekurov kako se je vidjelo, ljubio ju je više no druge. U kući je bio takodjer odhranjivan nekakav 9godišnji rudast dječak, pravi nedělo, kojega su njegovim sinom dèržali, premda tèrčaše po dvorištu množina bosih glupakah, koji su gospodinu kao jaje jajetu naličili. Za něko vrěme razpiše Ćiro Petrović u Moskvi, da mu treba francuzkoga odgojitelja za maloga Sašu. Ovaj dodje malo poslije navedenih razbojničtvah u Patrovske. Taj se gazdi neizměrno dopade radi svoga prijatna i uljudna ponašanja. Ćiro Petrović pregleda svědočbe i list svoga rodjaka, koji mu preporuči toga mladoga čověka; samo s dobom njegovom nije bio sasvim zadovoljan. Ne s toga, što bi mu možda što manjkalo, što treba da znade učitelj — Ćiru Petrovića je drugdě čižma tišćala, te odluči da mu to svakako javi. U tu je svèrhu

Digitized by Google

dao svoju kćer zvati, da mu kao tumačica služi, jer nije on sam razumio ni rěči francuzki.

„Dodji amo, Marijo,“ začě „pa reci tomu gospodičiću, da ću ga ja primiti, no samo pod taj uvět da se ne usudi za mojimi děvojkami potèrčati, inače neka ga grom udari... ded mu prevodi to, Mašo!“

Marija se zacèrveni do preko ušijuh, i obrativ se prama učitelju reče sasvim dobro francuzki, da njen otac od njega očekiva čednost i dobro ponašanje.

Francuz se nakloni te odgovori da će nastojati njegovo poštovanje steći.

Marija prevede sve rěč po rěč.

aDobro, dobro,“ reče Trojekurov, netreba mu niti poštovanja niti naklonosti neka samo Sašu pisati, čitati i zemljopis nauči... to je sve... prevedi mu to!“

Děvojče ublaži nèšto te neotesane izraze, zatim odpuste Francuza pa mu pokažu njegovu sobu u ukrajnjoj sgradi.

Marija odgojena sasvim predsudami aristokratije nije ništa pazila na novoga gosta. Učitelja je smatrala kao slugu, a takovih ljudih nije medju muževe brojila. Ona nije ni opazila utisak, koji je na gospodina Deforgesa učinila, niti njegovu zabunjenost, niti dèrhtanje i nèkakvu promènu u glasu, kad e š njom govorio. Zatim ga srětne više putah ni nepogledav ga. Nenadano dobije sasvim drugo mnjenje o tom gospodičiću.

Na dvorištu kod Trojekurova odhranilo se je obično nèkoliko mladih medjedah, s kojimi se plemić vèrlo rado zabavljaše. Dok su još mali bili, dao jih je donèti svaki dan u gostionu, gdě se je š njimi cěle ure igrao i na nje pustio pse i mačke. Postavši veći budu pripeti. Često jih dovedoše pod prozor gospodarov, gdě jim dadoše lagvić iz nutra obijen čavli; medo ponjuši posudu, pa pruži sasvim lagano capu u nutra, ali taki skoči mèrmnjajuć natrag osakaćen od čavalah; zatim porine capu još dublje, te se sve više rani. Najposlije pobèsni pa skoči na posudu, dok mu ju neuzmu. Kadkad zapregne po dva medjeda u bričku, hoćeš nećeš morade nèkoliko gostih zasèsti, zatim jih spuste, kod ovakovih ludorijah hotio je puknuti Trojekurov od smèha. Evo jedne od naj boljih:

Gladna medjeda zatvore u sobu pa ga privežu za konop, koji je bio skoro tako dug kao i soba, ipak tako, da se je čovèk u suprotnom kutu pred ovom zvěrinom osěgurati mogo. Obično dovedu kakova novaka k toj sobi pod kakovom izlikom porinu ga u nutra te zatvore naglo vrata, nesretnu žèrtvu ostavljajuć u družtvu toga kudravoga pustinjaka. Taj nesretni gost malo da nije već očutio pandje svoga druga, poskoči u kut te se pritisne k stěni, gdě je morao više urah gledati, kako ta bèsna zvěr dva koraka od njega skakaše propinjajuć se, da dodje do svoga neprijatelja. Nèkoliko danah poslije dolazka učiteljeva namisli si Trojekurov, š njim tu šalu sbijati i pokazati mu medjedsku sobu. U jutro dozove Francuza te ga sam odvede u tmasti hodnik; najedanput se otvore vrata, pa ga porinu dva momka unutra i zatvore za njim vrata. Kako se nèšto osvěsti, opazi medjeda u kutu. Taj je već zanjušio svoga gosta, stavi se na stražnje noge te stupaše proti neprijatelju. Desforges ostane mirno na svom městu. Medjed mu se približi sasvim lagano — kako je blizu njega bio, izvadi iz džepa pištolju te mu ju u uho spruži. Medjed se svali. Na to svi od-

Digitized by Google

tèrče i razbiju vrata i Ćiril Petrović vidiv to bio je sasvim zableknut i preplašen izlazkom svoje šale.

Taki je hotio znati, da li je tko Francuzu što kazao o toj šali ili zašto nosi pištolj kod sebe.

Dozovu Mariju, koja mu pitanje otčevo protumači.

„Ja nisam ni rěči znao o medjedu," odgovori Desforges mirno, ali uvěk nosim kuburu u džepu, jer nebih rado uvrědah primati, za koje nemogu u svojem položaju zadovoljštine iskati.

Marija ga začudjeno pogleda pa njegove rěči prevede. Ćiro Petrović neodgovori ni rěči nego zapovědi, da se medjed iznese i da mu se koža odere, zatim reče obrativši se svojim ljudem: „To je vražji děčko... bojao se nije ništa!" Od toga vremena cěnio je Deforgesa te ga više nije hotio kušati.

Na Mariju učini taj dogodjaj još veći utisak. To si nije mogla nikako izbiti iz glave; svagdě je vidila ubijena medjeda, gdě Deforges mirno kraj njega stoji te kako joj sasvim hladno odgovara. Ona vidi, da nemaju samo plemići hrabrosti i ponosnoga samoćuća, te od toga dana počme učitelja štovati, koje je štovanje sve to jače raslo. Oni su sad počeli više obćiti. Marija je imala dobar glas i veliku volju ka glasbi, Deforges dobije nalog, da ju pouča. Privèrženost Marijina k Francuzu postane sve to zešćom, premda nije ni sama ništa slutila. —

(Dalje drugi put.)

Nikolaj Ščepanović Palauzov.

Noćju izmedju 1. i 2. sèrpnja (13—14) preminù u 77. godištu věka svoga jedan od najodličnijih gradjanah Odeskih, na rusko plemstvo povišeni Nikolaj Ščepanović Palauzov, rodom, dušom i sèrcem pravi Bugarin. Proizišavši iz plemičkoga koléna bugarskoga, narodi se na podnožju gorah balkanskih u městancu Gabrovu. Bilo mu je šestnaest godinah kad je ostavio rodno město, upućujuć se do Multanah i do Karavlaške, odkle odè god. 1801 u Odesu.

Bijaše onda ono u uspomeni svih sèrdacah još i sad živuće doba, kad je Rusija, ova blaga i darežljiva majka svegakolikoga pravoslavnoga iztoka, otevši upravo ove pokrajine iz šakah musulmanskih, otvorila u njih utočište i sagradila krov gostoljubja ne samo braći svojoj istoga věroizpovědanja, no i svemukolikomu kèršćanstvu. Osobito se je naselilo ondě mnogo obiteljih slavenskih, iz medju kojih su někoje izběgle vladanje krivověracah turskih, ostale pako nastojale o svom blagostanju i tražile sreću svoju. Od ove dobe stanovničtvo je Odesko i ono inih gradovah okolice bezprestance uzmnožalo se i raslo prišljaci sa Balkana i iz zemaljah podunavskih — Po svoj Bugarskoj i po okolišnih zemljah poznate su posvud obitelji Marazlih, Palauzovih, Aprilovih, Mutjevih, Toskovićah, Točkovih, Kyrovih, Denkovih, Karaspasovih, Mustakovih, Somlevih, Simo-Andrejevićah, Minkovih, Popovićah, Lučićah, Marinkovićah, Ryznićah, Siepičićah, Zmajićah, Vučetićah itd. — Ovi su se Bugari ovdě pomoćju sredstvah dokopali ne samo spokojna života, nego dapače i stekli bogatstvo obhodjenjem, tèrgovinom i obèrtnijom, i revno nastojali oko toga, da

Digitized by Google

poděle dio svoga blagostanja bědnim svojim zemljakom, braći svojoj, zaostavšoj u zemljištih carstva osmanskoga, da razigraju i podpaljuju, te hrane u njih sveto ćuće věre kèrščanske te time jih uzvise kao kèrščane u vlastitih njihovih očijuh. Takovim načinom prilazili su ovamo te se ovdě naseljivali slavenska naša južna braća, Bugari, oživljujući ognjište tèrgovine i obèrtnijstva i iz njiuh proizlazećega obogaćivanja, pod zaštitom orla ruskoga.

Od svoga dolazka življaše N. Šćepanović Palauzov bezprestance u Odesi, gděno je svoje kuće imao i kao veletèržac robami kolonijalnimi poslovao. Ovake robe davao je premnogo prevažati iz Bugarske u Rusiju, da bi takovim načinom podupirao svoje zemljake. Ljubio je vruće svoju děcu i nije ništa štedio za naobrazivanje iste. Neumorno je ipak razmišljao o tom, kako da pomogne zemljakom svojim pribalkanskim te odluči podarit jim dio svoga bogatstva. Na taj način počeo je već g. 1832 s pokojnim Aprilovim baviti se podigavanjem učilištah po ukusu evropskom, u Bugarskoj. Na podporu Gabrovskoga učilišta ustanovili su Palauzov i Aprilov godišnje 2000 pijastarah i prinosili još drugih svotah za podobne svèrhe, poslali su kaludjera, otca Neofita, u tudjinu, da se ondě nauča u načinu uzajemnoga poučavanja i da izuči knjigu predavanja. Osim toga dali su o svom trošku potrebne k tomu k n j i g e tiskati te su time stekli zahvalnost, počitovan'e i ljubav svojih zemljakah. — Gabrovsko učilište otvoreno bi dne 2. (14.) sěčnja g. 1835. Po tom priměru, a ponajglavnije podporom i dělovanjem Bugarah u Odesi zavedeno bi učilište i po inih gradovih bugarskih, kano što na pr. u Koprivšćici, Panagjurištu, Sopotu, Karlovu, Koteli, Trjavni, Kazanlyci, Šištovu, Tèrnovu, Kaloferžu, Sredci itd. — Tako se je i nadalje nastavljalo u ovom věkovite pohvale i priznanja potomstva dostojnom podtaknuću, pa se je još g. 1811, dakle tekar šest godinah poslije osnova pèrvoga učilišta u Gabrovu po Bugarskoj preko 20 učevnih zavodah računalo, sada pako nema više niti jednoga městanca, niti seoca, u kojem nebi stajalo učilište za pèrvobitno naobrazivanje stanovničtva onděšnjega, po ukusu zapadoevropskom, a preko 20 gradovah hvastati se može gimnazijami sa šest razredah. Nu primorani smo podtaći tu okolnost, da su svi ovi ogromni trudovi i nezaboravljiva dobročinstva za narod učinjena b e z s v a k e p o d p o r e sa strane v l a d e, no ujedno sa zahvalnošću i priznanjem spominjemo, da su vatreni Bugari Odeski pobudjivanjem dobre stvari i neprekidnom podporom u život uvodili ju, te da su iste pojedine občine velike žèrtve uzkinule si, a to naročito za vrčme najveće běde i ugnjetavanja sa strane gèrčke hierarkije i vlade turske.

Pokojni Nikolaj Stěpanović Palauzov nije kano što ni drugi Bugari, zadovoljivao si samo zašiljkami novčenih i učevnih sredstvah iz Odese, nego je pače i mladiće, koji su iz Bugarske za višje naobrazivanje u Rusiju polazili, u kući svojoj načinom upravo otčevskim primao i podupirao. — Věkovita uspomena ovoga neumornoga i nekoristoljubivoga dobročinitelja živěti će u sèrcu zahvalnoga naroda još u kasno doba potomno, a to tim većma, čim je po pokojniku izborite njegove vlastitosti, kojimi je za života tako silno vladao sèrdci, dobilo njegovo potomstvo.

N. St. Palauzov ostavi po sebi tri sina a jedno bratučedo, koji svikolici gorljivo nastoje te i sami rade na naobrazivanju svojih zemljakah. Najstariji, S p i r i d i j u n N i k o l a j e v i ć P a l a u z o v, magistar na visokih školah u

Digitized by Google

Petrogradu, služi u ministarstvu narodne prosvěte i piše mnogo, naročito o svojoj otačbini, Bugarskoj, zatim u časopis „Moskvitjanin“ i u „zapiske drugoga odděla carske akademije naukah“ te bi upravo lanjske godine prigodom něke věsti u slavenskih časopisih napomenuto, da je već troja děla izdao. Četvèrto njegovo najnovije jest: „Věk bugarskoga cara Simeuna.“ — Bratučedo njegovo, Nikolaj Kristoforović Palauzov, vatreni bugarski rodoljub, služi u Odesi i děluje veoma uspěšno na narod svojimi članci, koje u bugarske novine, u Carigradu pod naslovom „Цариградскій Вѣстникъ“ izlazeće i u druge listove pošilja. — O ovom čujemo, da će po pokojnom svom stricu preuzeti vèrhovno nadziranje nad učilištem Gabrovskim, što bi doista za škole od neprocěnljive koristi bilo.

Izim ove obitelji napomenuća je još dostojna obitelj Mutjevih u Odesi, kojeno članovi na čelu naobraženih Bugarah stoje.“

Ovako po prilici piše g prof. K. Zelenjecki o ovih naših suplemenicih bugarskih u novinah „Одесскій Вѣстникъ.“

*

Tonio.

(Konac.)

Od tolike dobrote pokazale mi se suze u očijuh. Slutnja něka kazaše mi, da se ova sveza, u tako žalostnih okolnostih spojena, već nikada neće obnoviti. Do sada sam sâm živio, nikada me niesu vezale nikakve sveze obiteljske, niti sam znao, kako čověku ova bezkoristljiva ljubav i ove nježne, sèrdačne rěči ugadjaju. Sada tek opazih i počeh cěniti, několiko urah naučiše me, šta je mojemu životu manjkalo, da si izpunim preveliki ovaj jaz. Ali se neusudih ovomu čarobnomu životu izručiti, moradoh ga se odreći; manjkalo bo mi je sèrce za to. No neimadoh smělosti, da dočekam muža ove vitežke gazdarice, otca ove dobre děce; mogao bi me nazvati ubojicom svojega děteta, te pretvòriti nježna ova milovanja u tolike kletve. Zato se moradoh razstati, da ova rana zaceli, te da se onda tek povratim u krug ove obitelji, kada bi mi dugotrajnost iz pameti izbrisala uspomenu na ove strašne dogodjaje. To sve počuti moje tužno sèrce, no se nikako ne mogoh razstati s ovimi milimi. Napokon preobladav se i utaživ svoje nagnuće, rekoh: zdravstvujte moje mile, zdravstvuj moja sestro, i vi děco zdravstvujte! Nemojte nikada zaboraviti vašega ujaka Tonia. Vi bar nikada nećete izpasti iz njegove pameti, iz njegova sèrca. Ostavljen, bolje no prije osěćat ću od sebe potrěboću, da još za mene koje sèrce bije, koje no molitve šalje věčnomu stvoritelju, koje — no ovdě, Vi se brinuste za moj život, primiti zalog mojega prijateljstva, moje zahvalnosti. — Turih ruku u džep. Uricu něku imadem, što sam ju oteo němekomu nesretniku, koga sam žalibože u onom pokèršaju ubio. Uslěd vojničkoga prava spada ona na me, no nemogu nikako, da odnesem iz vaše zemlje ma i najmanju malenkost. Poklanjam Vam ju, sětit ćete se bar na Vašega brata, na Vašega strica, kada god na nju pogledate.

Izvadih uru iz džepa i dadoh ju snaši.

Digitized by Google

„Milostivi bože!“ zakriknu ona u jedanput „Ura mojega supruga, vlasi moje kćeri! Ti si nesretniče ubio mojega supruga — takodjer mojega sina!“ I sruši se na zemlju.

Na tu viku materinu, na pogled ure, zavrisnuše děca, i svališe se svojoj materi na zemlju. Gledahu me strašnim pogledom. Stajah zapanjen, ukočenima očima, dèrhćućima ustnama i gorućim čelom. Kao da me je strěla s vedra neba udarila, tako mi vrisak ove žene probode moje sèrce. Napokon me probije leden znoj, kosa mi se uzdignù, oči izbuljiše: vidjeh svoje žèrtve. Moradoh ili umrěti ili pobuditi. Spustih se na koljena.

„Tonio!“ cikne mati, razabrav se — „Tonio! daj mi supruga, daj děci otca natrag!“

Što znadoh na to odgovoriti? Spustih samo glavu i briznuh u plač. —

Nemakoh se niti neprogovorih; glas bo moj morao bi joj dušu još većma razcviliti i sèrce joj razcěpati.

„O moja mila děco!“ i ova dodjoše na njezin poziv k njojzi, da jih poljubi. „O moja nesretna děco! sada smo dakle sami! Vi ćete umrěti, grozno umrěti — od glada! Neimamo nikoga više, onih bo, koji nam sve běhu, više neima. Moj mili Jose — i on je pokojni — umro, daleko od nas, nemogosmo, da ga bar zagèrlimo! A brat ga je ubio!“

„Jest brat njegov!“ zaviknuh i digoh se pun běsnoće i sdvojenja. „Ja sam svojega brata i sinovca ubio! ja sam bratoubojica! Ali ću se zato osvetiti, opravdat ću se. Neću tèrpěti, da se je bez kazne proljevala kèrv vaša, dočim ste moju štedili!“ I u toj běsnoći htědoh, da bacim s glave zavoj, — neimadoh bo nikakova drugoga oružja, da si oduzmem život.

Snaša, to spazivši, skoči preda me, blěda razčerupanom kosom.

„Što to radiš?“ reče mi s takovom stalnošću, da mi se odmah ruke svezaše. „Da li ću morda u tvojoj kèrvi naći svojega supruga? Da li će ga morda tvoja smèrt oživiti? — Odlazi, i podnašaj s nami skupa nesretnu sudbinu našu; život tvoj neka bude svědok, koji će pred prestoljem božjim odgovarati!“

Kao mirno jagnje stajah, čuvši tu njezinu izreku!

„Odlazi, odlazi!“ viče ona, sakrivši suzne oči svoje u krilu děce svoje, „odlazi, jer bi te mogli prijatelji Josini ovdě naći, pa te smaknuti. Odlazi! jer sěna mojega supruga stoji nuza te. Ti bo se sve većma razpaljuješ!“

Poslušah ju. I nepogledavši više ovu obitelj, koju nikada svojom nazvati nemogu, otidjoh iz ove kuće nesretniji i puniji sažaljivanja, više nego onda, kada sam unj došao. Onda me tělo boljaše, ali sada htědě mi se sèrce razpasti.

No hvala bogu i njojzi, koja me naučila běše i pokazala put, kojim da udarim. I tako dodjoh, nesukobivši nigdě nikoga, umoran i razcviljen u gore. Ovdě sam čitav jedan dan basao; napokon sruših se s pećine i zadobih ovu ranu na glavi, koju ste tako nježno i ćutljivo lěčili. Morao bi inače bio umrěti, da mi Vas bog nije poslao, koji htědě, da zadovoljštinu učinim za svoje prestupke.

Tèrgovac zamuknù. Nastadě grobna tišina, svi uperiše oči na njegovo blědo, ozbiljno i patnjami označeno lice, niz koje se spustiše gorke suze na debele njegove cèrne bèrkove.

Uzdasi prestadoše, suze usahnuše, oči se osušiše; pitahu Tonia, što je sada činiti nakan?

Digitized by Google

„Ono samo, što Vam već rekoh; jer sada stopram to možete dokučiti i razuměti. Nikada se neću povratiti u Španjolsku. Ali ipak moram činiti zadovoljštinu, te nadoknaditi svojim sinovkom i svojoj snaši ono, što su po meni izgubili. To samo do Vas stoji, moje gospoje i moja gospodo, to će Vas samo malo truda stati, za što Vas molim, i sve što god mi preostalo bude od moje male potrěbe, sve ću dati tim siromakom. Što se kod Vas utičem, nije radi ništa drugoga, no jedino radi ove sirote i njezine sirotčadi.“

Dok su jedni predlagali, što imadu činiti, obišla je medjutim něka mlada gospoja družtvo, te za mali časak doletila sa dobro napunjenom kesom k njemu, pitajući ga, da joj obširno opiše sve, kako bi se novci Josinoj udovi poslati mogli. Dobar ovaj čověk nebi sigurno ni šuplje uzeo krajcare za se, no se razveseli, videć, što može pomoći siroti.

„Stanite još malko, milostiva gospojo, ako Vam se nežuri. Vidite li tamo g. grofa * — Obeća mi, da će me k sebi u službu uzeti i to kao lugara; ja se tomu tim više radujem, što je to město sasvim prilagodjeno mojemu pèrvašnjemu življenju. Isti mi g. grof obeća, da će mi dati kaparu, te pokle ju dobijem, poslat ću i nju s timi novci na svoje město.“

Svi se ganuše od tih rěčih. Tri dana kasnije razidjoše se svi, jedni otidjoše na svoja děla, a drugi na svoja veselja. Na Tonia zaboraviše svi, ovaj je u službi kod velike gospoštine, gdě poslove sve brižno, no ipak žalostnim i namèrgodjenim licem obavlja. Ako se kadkada na večer pojavi na tèrgu seoskom, te stupi u družtvo seoske mladeži, to samo s toga činí, da kaže čiloj mladeži: „Děco, děco, bojte se gradjanskoga rata. Tudě brat brata ubija!“

Knjižnica Korvinova.

Glasovita knjižnica Korvinova osnovana je bez dvojbe u pèrvom desetlěću vlade Matijaševe; nu najvišji stupanj svoga bogatstva i podpunosti dosegla je tek poznijimi godinami ovoga kralja. Pèrve su se knjige nakupovale u Carigradu, u Gèrčkoj i u Aziji; medju ovimi bijahu takodjer děla iztočna; k tomu pristupili su svikolici umotvori nove onda tekar iznadjene umětnosti tiskarstva i prepisi knjigah nikad neizdanih, što jih si je Matijaš velikimi troškovi dobavljao. Odhranjivatelja sina svoga i Tadiju Ugoletta pošalje u Fijorenciju, gdě je pod nazorom ove dvojice davao prepisivati najznamenitije zakonike u knjižnici Lovrěnca Medicis-skoga. Izim toga plaćao je u Budimu pod upravljanjem Srećka Dubrovničkoga trideset prepisačah i minijatorah za prepisivanje rukopisah latinskih i gèrčkih. Takovim načinom i sveudiljnim nakupljivanjem knjigah bijaše knjižnica Matijaševa za nèkoliko godinah što se tiče obsežnosti najveća, a što se tiče unutarnje prekrasote i sjaja pèrva na světu. Sadèržavala je u sebi već onda cělokupne literature, iztočnu, bibličku, gèrčku i rimsku i sve spise svetih otacah; broj svezakah bijaše 50000.

Po smèrti osnovatèljevoj ginuo je ovaj neravnani zavod sveudilj sve to više. Vladislav a nakon njega Ljudevit nemogući da se u svojem lošem položaju novčanom inostranim poslanikom i drugim mnževom svoje prijazni inače zahvalnim izkažu, darivali su jim često najkrasnije i najdragocěnije zakonike. Mnogo jih je dobio car Maksimilijan pèrvi, osnovatelj carske dvorske knjižnice,

Digitized by Google

još od Vladislava preko svoga poslanika Kuspinijana, koji je u tu svèrhu za pet godinah 24000 for. u Budimu izdao. Mnogo se je stratilo ili izkvarilo radi nehajstva a možda i nepoštenja nadgledalacah; ponajglavnije bi pako knižnica izlupljena g. 1526 rukami Turakah, premda su ju poslije, kad su se dokopali Budima g. 1541. turski vodje brižno čuvali. Car Maksimilijan drugi nakupio si je od njih mnogo rědkih rukopisah. No uzpèrkos tolikim gubitkom bijaše ova sbirka još u pèrvoj polovici sedamnaestoga stoléća tako silno ogromna, da je Pázman za nju ponudio Turkom 30,000 for. sr. — Juraj Rákóczi nastojao je svimi iole mogućimi izlikami i lukavštinom, da bi ona zapala kollegiju Betlenovskomu; i car Lavoslav I. gledao je, dobavit ju knjižnici dvorskoj: ali uzalud; carski věstnici toliko su barem dosegli, da su g. 1666. knjižnicu zagledali, kako je premda već skroz osiromašena u podzemnom podrumu shranjena bila, nebrojeć više nego 3 do 4 stotine spisah većinom tiskanih, koji su na zemlji nagomilani gnjili, sasvim zaprašeni i zazeleněli. Dozvolom pašinom izabrali su si carski věstnici tri znamenitija rukopisa za dvorsku knjižnicu; za dvadeset godinah predà se sam Budim u ruke Leopoldove.

Veliki razlozi podtiču napomenuće te okolnosti, da je izbraniji dio Korvinske knjižnice za vreme Rákócza bila u Budimu, a poslije tekar upravo s razloga žudnje Rakoczeve odvezena u Carigrad; što je preostalo bijahu bez dvojbe knjige Ivana Zapoljskoga. Tako nije od te ogromne knjižnice „Corvina“ nazvane ništa drugo preostalo nego ovi zakonnici, koji sada ponajviše bečku dvorsku, ferrarsku i wolfenbüttelsku knjižnicu, poredje pako mletačku, draždjansku, londunsku i druge još inozemske sbirke knjigah i knjižaru magjarskoga narodnoga musea, zatim akademičku i maroš-vašarheljsku ukrašavaju.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Osim mnogih izvornih komadah pripravljeni su već za predstavljanje u zlatnom Pragu někoji novi prevodi, koji će se jamačno ukusnomu českomu občinstvu dopasti, kao što su: »Skroćenje zle žene« od Skakespeara. »Tiha voda ruje bregove« po Schröderu, »Otac kano sin« od Kotzebue, »Pramati« od Grillparzer-a u prevodu Dr. K. Špotta, »Izidor i Olga« u izvèrstnom prevodu pokojnoga K. Š. Mahačka »Rodrigo i Isabella« iz poljskoga po Korženiovskom, »Othello« od Shakespeara i »Kolumbus« od Klingemana itd.

— Vrědna naša domorodkinja i poznata spisateljica Ana Vidovićeva, Dalmatinka bavi se sada u Beču te je izdala talijanskim jezikom razpravu o našem narodnom pěsničtvu i kao što je poznato godinah 1844. i 1845. u Zadru četiri svezka svojih pěsamah t. j. »Pisme Ane Vidovića.« Čuje se da naměrava Vidovićeva upravo sada izdati u Beču tiskom jermenskoga manastira něki novi svoj duševni plod. Dao Bog, da skoro izadje!

Slavenske věsti. Slavni arkivar Dragutin Jaromir Erben piše obširno životopis Krištofa Haranta s Polčicah i s Bezdružicah, kojino će biti pridan glasovitomu putopisu ovoga českoga gospodara, koji se nalazi kod Jaroslava Pospišila pod tiskom, te će izaći troškom neumorne matice češke. Bez dvojbe biti će i ovo veleznamenit prispěvak za pověstnicu česko-slavensku, kao što su to i ostala děla iz věšta pera Erbenova.

— Rusko zemljoznanstveno družtvo nastoji revno oko toga da usavèrši zemljopisno znanstvo u Rusah. Zato pošilja svake godine učene muževe po raznih krajevih zemlje, koji svaki kutić protražuju. G. 1852. izdalo je mnogo zemljovidah raznih děržavah; dalo je prevesti Ritterov zemljopis, izdalo je »Pogled u unutarnji položaj Ru-

Digitized by Google

sije,« »Zbornik narodopisni« itd. Osim toga izdaje zapiske i časopis pod naslovom »Věstnik,« što ga uredjuje Miljutin. Svake godine razpisuje dvije nagrade za dobra izvěšća, od kojijuh jedna sastoji u kèrstu sv. Kostadina za zasluge znanstvene, a druga iznosi 200 rubaljah. Ovo družtvo stoji u uzku savezu sa svimi sličnimi družtvi carevine te je prošle godine primilo preko 1200 dopisah raznih učenacah. Ovo se družtvo děli na dva odbora, na kavkaski i sibirski.

— G. Galka piše na zahtěvanje galičko-ruske matice biblijsku pověstnicu jezikom rusinskim.

— Českí museum biti će doskora znamenito ukrašen někom prekrasnom slikom izvèrstnoga českoga slikara Josipa Max-a. Ovo je naime od ovoga umětnika u životnoj veličini prevěšto osnovani i sasvim preradjeni modell pražkoga djaka, oboružana proti Švedom g. 1648. Krasni taj modell biti će na stubah muzejnih postavljen. Kameni spomenik, po istom duhopunom modellu izveden, nalazi se još u radionici meštrovoj te izgleda svoje opredělјenje.

— Dosadanji trudovi ruskoga zemljopisnoga družtva o sabiranju rěčnikah raznih predělah Rusije već su koješta na vidělo priveli, što će budućemu sgodopiscu seobah narodnjih od Jaksartesa pa sve do mora iztočnoga, vele potrebito biti. — G. Atanasijev, kojega u rubrici »Svašta« spominjemo, bavi se sada pisanjem rěčnika maloruskoga, za koji je znamenito gradivo na svojem putovanju po maloj Rusiji, i obćeć sa seljaci onděšnjimi, pribavio si. (Vidi obilnija o ovom putovanju pod naslovom: »Starine u južnoj Rusiji.«)

(*Carska knjižnica* u *Petrogradu*) neizměrno je bogata i dvije stotine tisućah svezakah ubilježene su u zapisnik. Medju ovimi nalaze se vèrlo mnoga děla o pověstnici prirode i svakolika děla o Rusiji, izišla u inostranih zemljah. Ova se knjižnica bezprestance pomnožava i obogaćuje svendiljnim novim nakupovanjem knjigah, i čitave knjižnice izvèrstnih učenacah zapadaju joj, te je nedavno pomnožena dělom carske knjižnice francuzke. U njoj ima neizměrna sbirka rukopisah stranom visoke starosti i znamenite cěne, a najveći dio njih proteže se na grane slavenske. Napomenuća osobito je dostojan někí rukopis. t. j. sirski prevod Euzebija od g. 463, koji je mnogo znamenitiji i dragocěniji nego onaj u britskom muzeu, jer je ovaj prevod mnogo točniji, s někoga obzira věrodostojniji, i podpuniji. Osim toga nalazi se u carskoj knjižnici petrogradskoj još i najpodpunija sbirka nabožnih i inih kipovah i slikah iz dèrveće kore umětno napravljenih, koje se na prosti puk prodaju, grana umětnosti, — ako se tako nazvati smije — koja je samo Rusiji vlastita. Izim toga nalazi se ondě znamenit krajobraz s napisi slavenskim je zikom pisanimi, o kojem se krajobrazu veli da je preveden iz latinskoga. Ovaj zemljovid, o kojem se nezna, od koje je godine, kaže četiri strane světa; ali grad Moskva je u njem něšto veća, nego je kopno sěveroamerikansko i medju ostalim kaže se ondě o někom ostrovu: »Ovaj je ostrov zapušten, nalaze se pako na njem zmajevi s ljudskimi lici i ljudskimi tělesi, koji se zovu »basiliski.« Carska je knjižnica svaki dan iz jutra u 10 satih do večeri 9 satih otvorena a nedèljami i svetci od 12 do 3 sata. Prošle godine kažu da ju je posětilo 15 tisućah osobah.

Svašta. (*Starine u južnoj Rusiji.*) Poljski u Krakovu izlazeći »Čas« javlja od 27. kolov., da je někí član statistične komisije u Kijevu, g. Atanasijev, pozvan od napomenute komisije, putovanje po južnoj Rusiji preduzeo, da ondě tako zvane ruske »kurgane« t. j. stare grobove protražuje. Slično vladom podtaknuto iztraživanje preduzeto je kao što je poznato, takodjer prošlih godinah u guvernementu Novgorodu i nema ni dvojbe, da će uspěh ovoga iztraživanja do mala na vidělo doći. — Kurgani nalaze se u Rusiji nebrojenom množinom. U jednom njih našasta je okosnica sědećega čověka, i duboko pod njim u jednom te istom kurganu (grobu) ležeća okosnica čověka ogromna uzrasta. Priča se, da su za starih vremenah, kad su glasovita kojega vojnika pokapali, iznad njega njegova roba živa ukopali, da čuva truplo gospodarovo. U okružju Lubnom, guvern. Pltavi kod uticaja rěke Slěporoda u Sulu leži na stèrmom brěgu (obali) istoga Slěporoda zemljen nasip, koji zovu Rusi običnim imenom «Gorodok,« a svenaokó prostiru se okónj nedotaknuti još kurgani. Sve nadjene okosnice ležahu glavom obèrnutom prama zapadu na desnoj strani. Na kostih nadjene su još ogèrljice, vratnici i pèrstenje.

Digitized by Google

(*Starine u pustari kirkižkoj.*) Něki g. Guljujev, član ruskoga zemljopisnoga družtva, podaje izvěšće o starinah, koje da se nalaze u pustari kirkižkoj; žalibože su ove vĕsti po svoj prilici priobćene mužem ljubećim znanosti, nu ne naobraženim jer manjkaju u onom izvěšću sva obilnija data i tumačenja o postanku ovih starinah. Na gornjem brĕgu rĕke Čuje, koja se izlĕva u Syr-Darju (Jaxartesa), nalaze se na više městah, gdě se na obalu uzravne hridi uzpinju, kipovi ljudih, koji su dublom (meissel) izsĕćeni. Ovi nisu kipovi upravo pravilni, nu od znamenitosti su, jer predstavljaju povorku dogodjajah iz života někoga ugledna muža. Na svakom su kipu dva do pet likovah nejednako velikih: a někoji su njih veličine u ljudih neobične. Ovi lici predstavljeni su jašuć ili pako ako nejašu, leže jim u blizini konji odpočivajuć. Nad kipovi izsĕćeni su napisi, koji po svoj prilici značenje i sadĕržaj slikah tumače i razjašnjuju. Drugi jedan spomenik stoji sto vĕrstah od Čuje u ravnoj pustari, to jest prisma, koji ima tri strane te koji je iz komada syenita napravljen i 4 aršine visok. Na visokoj su strani, kao što i na hridi ukraj Čuje, slike: na jednoj dva jašioca, koji na lĕvu stran poskaču, pĕrvomu visi o sedlu buzdovan, drugi vodi lĕvom rukom sulicu; na drugoj strani kuhaju dva čověka u kotlu na tronog stavljenu, meso; jedan měša ožicom juhu u kotlu, drugi polaže po komad mesa na tanjur, koji je na razširen ćilim postavljen; od dolazećih dvajuh vitezovah jedan poleti k tanjuru a drugi ostane kod konja te ga gladi. Na trećoj ima strani pet likovah: jedan stoji kod kotla, dva sĕde kod tanjura a dvojica za njimi stojeći lici odsĕknu jim glave maćevi. Pastirujući u onoj okolici Kirkizi kažu, da je ovaj spomenik na slavu junaka, Kezila Krpeća postavljen, te da predstavlja i njega i njegova na oružju drugara, kako jih ubiju neprijatelji. Slike ukraj Čuje pripisuju oni istomu junaku. Medjutim svědočit će napisi, o kojih nam g. Guljujev ništa izvěstnija nekaže. Ostali starinski spomenici, više prama sĕveru, blizu Sibirije, su ponajviše grobovi Čudski, koji nam — budući da su poznati — nepružaju osobitih znamenitostih. Nu znamenitija je ta izvanredna okolnost, da se na mnogih městih u pustari kirkižkoj tako zvane »kamene majćice« nalaze, one iste, koje su ne samo u Altaju i Jeniseju našaste, no i u južnoj Rusiji. — (Tako se čita u trećem svezku »Vĕstnika carskoga ruskoga zemljopisnoga družtva« od g. 1853.)

(*Novogĕrčki pĕsnik Zalokostas.*) Něki gĕrčki tĕrgovac, imenom A. S. Rhally, razpisao je g. 1851 nagradu za pĕsničke proizvode te time prouzročio sveudiljno neumorno natĕcanje. Pĕrva vĕncem nagrade okrunjena pĕsma imala je naslov »Missolunghi« te je opĕvala zauzeće ovoga junačkoga grada. Spisatelj ove pĕsme bio je něki g. Zalokostas, kojega je sam kralj Otto priznanim mu u ime novogĕrčke pĕsničke umětnosti lovorovim vĕncem ověnčao. Zalokostas jest jedan izmedju vojnikah rata za neodvislost, sada častnik upravljateljstva vojske. Pĕrvi njegov pĕsnički pokus, izišavši g. 1848. napisan je »Kan Gravijaski« i radi o epizodi rata, u kojem je sam pĕsnik udioničtvovao i koje je junak izbiljna osobnost, to jest Odisej. Ova je pĕsma imala uspĕh izvanredno sjajan. »Kanu Gravijaskomu« slědili su g. 1850. »Uspomene,« u kojih je Zalokostas spojio dvije pomanje prekrasne pĕsmice »Marko Bočar (Bozzaris)« i »sĕne Faleräjah.« U pĕrvoj proslavljuje i uvěkověčava smĕrt junaka neodvislosti, Leonidu devetnaestoga stoljeća; u drugoj izjavljuje gorkom besědom svoju nezadovoljnost i sĕrdjbu nad onim predlogom, učinjenim u glavnom sboru u Atini g. 1843, naime: da bi se Gĕrci na urodjence i inostrance (antochthone i heterochthone) porazděljivali. G. 1852. izidje izpod njegova pera pĕsan »Tĕsnac od Preveze.« Ovo je pripovĕst o navali četirih brodovah u zalĕv od Ambrakije g. 1828. Prigodom natĕcanja za cĕnu dobio je g. Zalokostas i tekuće godine pobĕdu pĕsmom »Armatoli i Klefti.« Ovaj pĕsmotvor směra na borbu proti vladarstvu Turakah i opisuje prekrasno neodvisli život gorski. Onakav visoki uzlet duha nije se još tako skoro opazio u nijednoga pĕsnika poetičnoga svĕta, kao što u g. Zalokostasa. Makar bio novogĕrčki jezik tisuće put težji, nego što jest, svatko će, kad uzčita pĕsme Zalokostasove, obilno nagradjen biti za sav trud, što si ga je uzeo ućeć ovaj jezik.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Šabljić.**

Běrzotiskom **Dr. Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to četvrtkom na celom arku. Cena mu je na godinu za domaće ben poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvrt god. primerena je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 38. U četvrtak 22. rujna. 1853. **III. tečaj.**

Sonet

od

Stanka Vraza.

(Iz njegove pesničke zaostavštine.)

II.

„HILO!“

Hreljo pošlje Hilka momče milo
Na vodicu na jezerce sinje,
Tu u vodu vile jezerkinje
Ugrabiše dete u svoe krilo.

Dosetiv se Hrelj što š njim se sbilo,
Gré na vodu, tu vile zaklinje
Kličuć „Hilo!“ — al' momka boginje
Nevraćaju, neg' samo glas „Hilo!“ —

Tako i ja — kad me s tobom sreća
Razstavila svud u gorkom vaju —
Željan kličem ime tvoje milo!

Ah! — Slušaju gore glas mojih smećeh!
Al' jao! — tebe meni nevraćaju,
Neg' samo glas „Hilo!“ te „Hilo!“ —!

Dubrovski

od Aleksandra Puškina.

(Nadalje.)

IX.

U oči spomenutoga blagdana dodje sila gostih. Nekoji budu u gospodskoj kući nastanjeni, drugi pako kod opravnika, nekoje uzme popo i bogatiji seljaci k sebi. Staje su bile natèrpane konji, dvorište i suše kučijami. U devet

Digitized by Google

satih u jutro zvonjahu k misi. Sve ode k novoj Ćirilovu Petrovićem sazidanoj cèrkvi, koju je svake godine bogatimi darovi resio. Cèrkva je bila tako puna gostih da su seljaci morali vani stajati. Misa je imala započeti: još su na Ćirila Petrovića čekali. I on se ukaže na krasnoj kućiji, u kojoj je bilo šest pastuhah zapregnuto, pokraj njega je išla lèpa Marija. Svi su samo nju gledali — muški zaměravahu njezine dražesti, a ženske razgledavahu njezin nakit.

Pèvači na koru zapèvaju; Ćiro Petrović upade u pèsmu takodjer više putah, molio je vèrlo pobožno, nije se ogledavao nikamo. Kada je djakun s krepkim glasom utemeljitelja cèrkve spomenuo, nakloni se Trojekurov poniznо.

Misa se svèrši; Ćiro Petrović poljubi pèrvi križ. Poslije pozove se k obědu. Svi gosti obkoliše moćnoga plemića, mužkarci stupe ponizno k njemu, a žene okruže Mariju. Trojekurov zasède pozdravljajuć na sve strane, te se odveze kući.

Soba je bila napunjena gosti, svaki čas se ukaže novo lice i jedva su se mogli do gospodina proturati. Gospoje se u polukrug posade, a gospoda vèrćahu se oko stola, koji je bio napunjen kavljarom i likérom. U sali bilo je za 80 osobah prestèrto, sluge poskakivahu oko stola naměšćavajuć butelje i svakojake druge dragocène stvari. Napokon dodje dvoranić pa pozove k obědu. Ćiro Petrović sède pèrvi, za njim zauzmu gospoje mudro se dèržeć svoja města, dočim su se děvojke amo tamo motale kao kakovo bojazljivo stado ovčicah — ovim na suprot sědnu mužkarci: Na kraju stola sědio je Deforges sa malim Sašom.

Sluge dvorahu jestvinami, pa si u dvojbenih slučajevih pomagahu sa lavaterskimi hipotezami.

Ćiro se Petrović veselo razgledavaše po stolu. U tom zaruže kola u dvorištu.

„Tko je to?“ zapita gospodar.

Vrata se otvore; muž debeo, 50 po prilici godinah star dovalja se u sobu. To je bio Antun Pavnutić, okrugla i kožičava lica sa tri podbradka. Naklanjajuć se na sve strane, smèšio je i ispričavao se.

„Tanjur amo!“ vikne Ćiro Petrović. „Molim pokorno, Antune Pavnutiću, sědi te nam razloži, što to znači, da te nebijaše kod svetilišta, pa još k tomu, da dolaziš tako kasno k obědu?... to se ni malo s tobom neslaže; jer si ti vèrlo pobožan, a dobre stvari posve točno trošiš.“

„Molim za oproščenje“ odgovori Pavnutić, vežuć rubac o rupicu žutoga svoga kaputa „molim za oproščenje prijatelju Ćiro Petroviću, ja sam dosta rano pošao od kuće, al istom što sam se odmaknuo od kuće, brr.. pukne ti šinja na pèrvom kolesu... što ćeš sada? — na sreću nebih daleko od sela. Dok smo kola odturali, našli kovača i jedva nèkako skèrpali, prodju tri ure ... što bi sad? — da udarim najbližim putem kroz šumu Kistenovsku? — jok!... moradoh dakle okolo, drugačije nebijaše moguće!“

„Ha! ha!“ smijao se je gospodin „čini mi se, da nisi junak od oka — čega si se bojao?“

„Čega? — ej Ćiro Petroviću,.. a Dubrovski? Istom što si trenuo, već te dèrži za gèrkljun. Taj djavao nepusti nikoga prosta, a duše mi, s mene bi svuko dvije kože, da ih imam.“

„Kako to, da baš s tebe, brate?“ zapita Trojekurov.

Digitized by Google

„A parnica sa pokojnim Andrijom Gavrilovićem“ zamèrmlja nèšto tišje „zar nisam i ja pripomogao, ako i ne savèstno, da Dubrovski neima više prava na Kistenovku nego i vaša preuzvišena milost! bog mu dao duši lahko, obećao je, da će mi za to zahvaliti, a znam, da je mladi zapamtio njegovo obećanje. Do sada su, hvala bogu, izpraznili samo jedan hambar, a jednoč malo što nisu ušli i u kuću....“

„Ala posla“ primetnu, smèšeć se, Trojekurov „cèrvena je škatulja puna?“

„Boga mi, gospodine, ona zlo stoji. Prošla su blažena ona vremena — sad je posve prazna!“

„Idi samo šuti — ta mi te dobro poznamo — kamo bi tvoji novci? kod kuće živeš kakavno, nikomu nedaš ni korice kruha, guliš seljaka do kože — pa to sve u cèrvenu škatulju...:“

„Vi se uvèk šalite“ zamèrmlja kiselo „sam bog zna, da sam na ništa došo!“

Tu gorku šalu začini komadom guščetine. Ćiril Petrović se obèrne k novomu kapitanu, što ga je pèrvi put posètio. On je sèdio na drugom kraju stola pokraj Deforgesa.

„No gospodine kapitane“ počme rugajuć „daj pokaži svoju vèštinu i hrabrost te uhvati Dubrovskoga!“

Ovaj se nakloni i smućen stade buncati: „mi ćemo sve moguće ogledati, vaša preuzvišenosti!“

Hm, sve moguće ogledati... ví radite navèk sve moguće, pa neizradite nikada ništa!“

„To je doduše živa istina, vaša preuzvišenosti“ odgovori posve zabunjen.

Gosti se nasmiju.

„Kako je taj ludjak odpèrt“ rečè Trojekurov svojim susèdom. Ali šteta za pokojnoga. Da on nije izgorio, evo moje glave, da bi bio mir u čèloj okolici... Pa kažite mi, što se čuje o Dubrovskom? gdè je bio poslèdnji put?

„Kod mène“ reče nèka ženska „i to prošloga ponedèljka, te je i obèdovao kod mene!“

Svi pogledju govornicu. Više gostih navali na udovu Globovu, da im pripovèdi o tom dogodjaju.

„Prije svega moram kazati, da sam pred tri nedèlje poslala svoga upravitelja na poštu s listom na moga Ivana. Ja nemazim svoga sina, a da i hoću, ni je mi mogućе; ali vi sami znate, da se čas'nik u gardi ima dobro uzdèržavati: svoj dohodak dèlim s njim. U listu bijaše 2000 rubaljah; Dubrovski mi odmah padne na pamet; no pomislih, nije daleko, prispèti će za rana. Ja čekam i čekam; al moj opravnik dodje tek na veče, blèd kao stèna, sav podrapan i bez kolah. Ja u jauk — što su učinili od tebe?... ah draga gospojo, Anko Savišna, porobiše me razbojnici, a za malo, da me nisu i ubili. Sam Dubrovski bijaše poleg, pa me htèdè obèsiti; napokon mi se ipak smiluje, te me pusti, oduzev mi sve, konje i kola. Malo da nisam omaglila: mili bože, što će biti od moga Vanuške? — pomislih: To mi sve ništa nepomožè: ja mu opišem cèli dogadjaj i u mèsto novacah, pošaljem svoj blagoslov. — Tako prodju dva ćedna. — Jednoč dodje kučija u moje dvorišće· Rekoše, da nèki gjeneral želi sa mnom govoriti. Ja ga umolim, da dodje. Vrata se otvore, to ti unidje muž od 36 godinah, lèpi cèrnoglavac sa bèrcima i bradom, te se preporuči, kao nèkadašnji prijatelj moga — bog mu dao pokoj vèčni — Ivana

Digitized by Google

Andrejevića. Rečè mi, da ga je tuda put naneo, te začuvši, da tu obitavam, nemogaše proći, da me neposèti. Ja ga podvorim, što sam bolje mogla. Razgovarajuć se o svačem, dodje red i na Dubrovskoga. Ja mu pripovědim nesrětni slučaj s novci. Gjeneral se namèrgodi — to je čudno, rečè, ta ja sam čuo, da on nenapada svakoga, već samo na bogataše, pa i njihovo polovi, ali o ubojstvu nisam nikada ništa čuo. Da to nije kakova varka? Dozovite mi toga svoga opravnika! Pošaljem po njega. — Jedva to tepče opazi gjenerala, sav se ukoči. — Dragi prijatelju, pripovědi mi, kako te je porobio Dubrovski, i kako te je hotio obèsiti? Opravnik, zadèrhtav u cělom tělu, pade gjeneralu pred noge — ja sam kriv, milostivi gospodine, ja sam slagao. — Neka je i tako, pripovědi svojoj gospoji, da i ja čujem.... Taj je lopov sišao s uma. — Zar nećeš govoriti? gdě si se sastao s Dubrovskim? — Kod onih dvijuh jelah, milostivi gospodine. — Što ti je rekao? — Pitao me je, tko si, kamo ideš i zašto? — A zatim? — Zatim zaište list i novce, a ja sam mu dao. — Pa što je učinio s novci? — Ah milostivi gospodine, ja sam kriv. — Govori, što je učinio? — Dao mi je list s novci, govoreć, hajde u ime božje, pa to predaj na poštu. — No? — Oprosti, oprosti! — Ja ću ti pokazati, golube, vikne razjaren, pa reče meni: dajte potražite u njegovu ormaru, a ovoga lopova predajte meni, da ga naučim... sad sam tek spoznala, tko je ta ekselencija; tu se nesmědoh šaliti. Kučijaš ga sveže na kučiju, a meni donesu novce! — Gjeneral se odvezè, skupa s onim lopovom. — Sutradan nadju moji seljaci opravnika obèšena o hrast sa raztèrganima ledjima.“ —

Svi su pozorno slušali tu pripovědku, osobito děvojke. Mnoge su Dubrovskomu u potaji privèržene postale, a najviše Marija, jedinica Ćire Petrovića.

„Dakle ti misliš, da je sam Dubrovski bio kod tebe Anko Savišno?“ upita Trojekurov „Ti se varaš... istina bog, ja neznam tko je bio kod tebe, al nije ni Dubrovski.“

„Da tko, nego Dubrovski? zar on neuzdèržaje i neplčni ljude na putu?“

„Toga ja neznam, ali Dubrovski nije bio. Ja se ga sěćam, kao děteta; znam kao sad, da je imao plave lasi, kako da su mu pocèrnili? to nije moguće! i to dobro znadem, da je samo pet godinah stariji od moje Marije, te s toga nije 35 godinah star, već po prilici 23.“

„Upravo tako, vaša preuzvišenosti“ rekne kapitan, „ja imam od sebe osobni opis Vladimira Dubrovskoga. U nutri je upisano samo 23 godine.“

„Evala!“ reče Trojekurov „baš pravo; daj nam tu stvar pročitaj; neće biti s gorega, da čovčk dobro pozna toga lupeža, neka ga može ščepati, kad mu na put dodje.“

Kapitan izvadi iz džepa zamazan papirčić, razmota ga sa někom važnošću i protegnutim glasom stadè čitati. Dubrovski bi po opisu někadanje svoje družine, ovako izgledao:

Doba: 24 godine. —
Uzrast: srednji. —
Lice: gladko. —
Brada: obrijana. —
Oči: cèrne. —
Vlasi: plave. —

Digitized by Google

Nos: ravan. —

Osobite biljege nebijaše. —

„To li je sve?“ upita Trojekurov.

„Sve!“ odgovori kapitan.

„Čestitam gospodine kapitane! po vašem opisu biti će lasno Dubrovskomu doći do glave. Tko je srědnjega uzrasta, ravna nosa, plavih vlasih od 24 godine? Ja bi se okladio, da ćeš se ti s Dubrovskim tri sata razgovarati, a nećeš znati, na koga te je cèrni nanio. Proti tomu nemože se ništa reći vi sudbeni ljudi, vi ste lukave lisice.“

Kapitan šuteć, metne svoj papir u djep, te tanjur natèrpa guščetinom i salatom. Sluge obletavahu stol, puneć prazne kupice; donski je šampanjac, dèržan za pravi, curio po sobi. Lica se zarumene, razgovor postane glasniji i zamèršeniji, veselje sve bučnije.

„Ja ću se sam u tu stvar uměšati“ zametne opet Trojekurov „te će mi Dubrovski već doći u zanjku. Ja ću napipati njegove zakutke, samo da mi je jedno desetorici vratom krenuti. Moji ljudi neboje se medjedah, a da se boje tih razbojnikah!“

„Zbilja što radi vaš medo?“ upita bojazno Pavnutić, misleć na opasni stan toga kudravca, gdě ga je domaćin negdě prije zapro, da se poigra s tamničarom.

„On se je preporučio“ — odvrati Trojekurov „poginù smèrćom vèrlo častnom s ruke neprijateljske.“ — Pokazujuć na Francuza „ono mu je dobitnik! namirio ga je i mèsto tebe, — s dopušćenjem govoreć, sěćaš li se još Ante Pavnutiću?“

„Ta kako nebi? dobro mi se je upiljila u glavu ona šala — šteta za medjeda, tako lukave zvěri već nenadje! — — A zašto ga je ubio?“

Domaćin mu izpripovědà vèrlo dopadno na dugo i široko dèrzoviti čin mladoga Francuza; jer se je rado hvalio s onim, što ga je okružavalo. Gosti slušaše to pazljivo motreć sa začudjenjem Deforgesa, koji, neslutec, da se je rěč povela o njegovoj hrabrosti, sědjaše mirno uz razuzdanoga svoga učenika, opinjajuć ga, da se vlada pristojno i učevno.

Nakon tri ure baci gazda rubac na stol. Gosti odu u drugu sobu, gdě ih je čekala kava i karte, da nastave gostbu, koja se u sali započě tako svečano.

X.

Několiko je gostih naměravalo oko deset urah otići kući, no gazda, razvedren punčem, zapovědi da se dvorištna vrata zapru, i da se nesmije nitko iz njegove kuće pustiti do ujutru. Gusle zagusiaju, vrata se od sale odpru, bal nastane. Domaćin je sědeć u kutu sa svojimi prijatelji, praznio čaše jednu iza druge, radujuć se veselju mladih ljudih. Matere su igrale karte. Buduć da nebijaše dosta kavaljerah, to su svi mužkarci, hoćeš nećeš, morali plesati, samo da su iole bili sposobni za plesanje. Deforges, plesač upravo izvèrstan, dopadè se svim gospojam; Marija je najvolila plesati s njim, premda su se gděkoje lěpotice tomu od jala rugale...

O pol noći okonča se ples. Trojekurov, zapovjedivši, da se donese večera, ode spavat.

Digitized by Google

Nepribitnost gazdina uslobodi goste. Gospodičići već nepažahu šale, koje su sbijali. Gospodjice se smijahu; često se zarumene ća preko ušijuh, valjda zato, što su im laskavi susědi odkrivali svakojake tajnosti. Gospoje su vikale po svom običaju. Mužkarci su čvèrsto pili, žestoko se prepiruć, rěčju: večera je bila vèrlo živahna i vesela.

Samo se jedan gost nije veselio. Antun Pavnutić sědio je zlovoljan i namèrgodjen na svojem městu, negovoreć ni rěči; jio je samo zato, da se raztrězni; činilo se je, da je vèrlo uzbunjen. Pripovèst ga je o razbojnicih veoma uznemirila i to ne bez razloga. Zaklinjajuć se Ćiri Petroviću, da mu je crvena škrinja prazna, nije lagao — ona je bila zbilja prazna. Novčane obveznice, buduć u toj škrinji, prošle su; ćemer je nosio pod rubaćom, misleć, da će se tim straha rěšiti. Buduć sada u kući tudjoj, bojao se je, da ga nesprave u zakutnu kakvu ložnicu, gdě bi ga lasno razbojnici našli. Dugo je mislio, koga da izabere za druga; tu mu padne u oči Deforges. Čvèrst stas i hrabrost, koju je pokazao, ubivši medjeda, nedopusti strašljivcu dugo promišljati, bi li njega izabrao. Ustav od stola, obidje několiko putah Francuza, nakašlje se i progovori:

„Hm, hm, mosje, zar se nebi moglo u vašoj sobi prenoćiti — jer — da vam kažem“—

„Gue desire, monsieur?“ zapita Francuz, naklonivši se uljudno.

„Ah, grěh, da taj čovèk nezna ruski. — Mosje! še ve, mua še vu kuše — razumiješ li?“

„Monsieur, vou u' avez qu'a ordonner“ reče Deforges.

Antun Pavnutić bijaše posve zadovoljan, što je znao govoriti francuzki; spremi se odmah na odpočinak.

Gosti, pozdraviv se, odu u naznačene ložnice. Antun Pavnutić idjaše za Deforgesom. Noć bijaše vèrlo tamna, Deforges iduć upali světiljku. Njegov je pratilac često primaknuo ruku k sèrdcu, da se osvědoči, je li mu ćemer ondě, gdě je bio.

Došav u ložnicu, zapali Deforges svěću. Antun Pavnutić pregledavaše vrata i prozore, te je češće pokimao glavom; jer su bila vèrlo slaba, a na prozorih nebijaše kapakah. Hotio se je potužiti Deforgesu; no tomu prepréči slabo znanje francuzkoga jezika. Postělje bijahu jedna prama drugoj: oba legnu; Deforges utèrne svěću.

„Purkua vu fer, purkua vu fer?“ kričao je Antun, nesěćajuć se prave rěči, „ja neljubim dormira u tmini.“

Deforges ga nerazumi, već mu zovnu lahku noć.

„Prokleti pogane!“ zamrmlja strašivi skupac, smotajuć se u svoj pokrivač. „Do běsa, zašto ugasi svěću; no tim gore po njega . . . ama nemogu ja bez světila spavati . . . Ej mosje!“ zavikne opet „še ve avek vu parle.“

Deforges, neodgovoriv mu ni rěči, stane hèrkati.

„Kako samo francuzki taj skot hèrče, a meni nije ni na kraj pameti, da zaspim; jer prije nego dlan o dlan udariš, već se dovuku razbojnici kroz prozor, a ovoga gursuza, nebi ni topom probudio . . . ej mosje, mosje! . . djavo te uzeo!“

Napokon zamukne i on; umor i vino svladaju strah. Zadrěma i čvèrsto zaspi.

Digitized by Google

Ali užasno se je probudio. Na po spavajuć, oćutio je kako ga nětko za rubaču povlači. Otvoriv prestrašen oči, spazi kod postělje Francuza, jednom rukom držeć napetu kuburu, a drugom odkapčajuć dèrhćućemu skupcu ćemer. „Kes, ke se, musje! kes ke se?“ múcao je slabim glasom.

„Zaněmi!“ odgovori Francuz u posve pravom naréčju ruskom „zaně-ni! ili ćeš umrěti . . . ja sam Dubrovski! . . .

XI.

Davno je pred tim dogadjajem sědio neki putnik na štaciji***. Razbo-rito je i stèrpljivo lice označavalo inostranca. Njegova je brička stojala pred vrat, čekajuć male něke popravke. Ležeće unutri male bisage dokazivahu jasno sironaštvo putnikovo, koji niti je iskao čaja niti kave, već je fućkajuć gledao kroz prozor, na veliku nezadovoljnost gospoje nadzornice, sědeće za někakvom škrinjom.

„Šta zviždi tu vražji taj krivověrnik?“ cičala je zlovoljno „samo da ga vrag odnese!“

„Ta ostavi ga se“ rekne njezin muž „kakva je to nesreća?“

„Daj mu konje, neka se već jednoč nosi“ rekne stara.

„Stèrpi se malo stèrpi. Na skoro će doći vrědni putnici, a neimam dosta konjah u staji: Francuz neka počeka . . . Oho! “zaklopoće„ tko li se ono tako bèrzo vozi? — valjda je kakav gjeneral.“

Kučija tane kod ulaza. Sluga, skočiv sa svoga města, otvori vratašca, kroz koja izkoči mlad čověk, ogèrnut vojničkom kabanicom u bělој kapi. Sluga za njim donese šinjicu i metne ju na stol.

„Konje!“ oglasne se častnik oštrim glasom.

„Odmah!“ otvrati nadzornik udvorno“ samo prosim poštarsku svědočbu.“

„Neimam je . . neću se cestom voziti . . . što, zar me više nepo-znaš starče?!“

Kao munja izleti tarča spoznavši dobro častnika; naćera sluge, da se što većma požure. Častnik se je medjutim šetao po sobi, zatim, stupiv k škri-nji, zapita gospoju „tko je ovaj putnik?“

„Djavo ga znao! nějakav Francuz. Tu čeka već pet urah na konje; zviždi, da mi se već gadi . . “

Častnik pristupiv k Francuzu, pozdravi ga francuzki. — Ovaj mu sve izpripověda, kako je najmljen od njekoga plemića tu blizu za učitelja, kako je nakanio još danas prispěti na město, pa već čeka zalud 5 urah na konje.

„Tko je vas najmio?“ upita ga častnik.

„Gjeneral Trojekurov.“

„Kakav je čověk taj Trojekurov?“

„Ma foi, Monsieur . . . o njem se ništa dobra negovori! vele, da je živi okrutnik u svojoj kući, te da s njim nitko na kraj neizidje . . .“

„Pa se ipak usudjujete k njemu u službu stupiti?“

„Da koga ću vraga? on mi daje 3000 rubaljah na godinu, i bezplatan stan. Imam staru i nejaku mater; njoj sam nakanio polovicu slati, a s drugim, ufam da ću moći malu glavnicu skupiti u 5 godinah, te ću živěti neodvisno, onda bon soir, je vais à Paris et je me mets dans des affaires de commerce . . .“

„Pozna li vas tko kod Trojekurova?“

Digitized by Google

„Ni živa duša . . . on je pisao radi mene k svomu rodjaku u Moskvi, kod kojega služi neki moj zemljak te me je on i preporučio njemu. Mi smo stari znanci; jer smo služili zajedno kod njekoga slastičara; i ja sam tražio město comme garson confiseur; no začuvši, da je kod vas mnogo priličnije de paire le precepteur, razmetnuo sam svoju odluku . . .“

Častnik se zamisli.

„Što bi vi, da vam tko na priliku u město tašte nade odmah dade 10.000 rubaljah pod tom pogodbom, da se bez svakoga otezanja vratite u Pariz? . . .“

Francuz pogleda začudjeno častnika, nasměši se i nevěrujuć pokima glavom.

„Upregnuto je!“ reče nadzornik.

„Brez svake šale“ nastavi častnik „evo vam 10.000 rubaljah, a za njih neištem ništa, samo da što bèrže odete . . . jest! i svoja pisma.“ — — Na to otvori škrinju i izvadi několiko putnih listovah.

Francuz izbulji oči, neznajuć, što da čini. „Da odputujem . . . moja pisma“ pentao je „vi sa mnom ludoriju zbijate, što će vam moja pisma? . . .“

„Što je vam stalo do toga? . . ja vas samo pitam, da li vam je po volji moj predlog?“

Francuz, nevěrujuć još niti vlastitima ušima, izvadi bèrzo svoja pisma iz listnice, te jih preda častniku.

„Putni list — preporuka — kèrstni list — sve je u redu . . . eto vam novci, samo gledajte, da što bèrže izmaknete . . . adieu!

Francuz je stajao kao omamljen. Častnik se još jednoč obèrne. „Najglavnije sam zaboravio — dajte mi ruku, da o tom nikomu ni rěči!“

„Evo vam je! ali — kamo ću ja bez pisamah?“

„U pèrvom gradu recite, da vas je Dubrovski napao i posve porobio. Svatko će vam věrovati. Potrěbne ćete listove dobit. Adieu! bon voyage!“

Častnik izadje, te, sědnuv u kola, odleti k'o strěla. Nadzornik ga je motrio kroz prozor. Izgubiv kučiju iz očijuh, obrne se svojoj gospoji „znaš li Pahomijo, tko je to bio? — Dubrovski!“

Stara skoči na prozor, ali prekasno.

„Gdě ti je pamet, bezbožniče; zašto ga prije nekaza? koliko treba vremena dok Dubrovski opet dodje na vidik?“

Francuz je stajao kao prikovan; čínilo mu se je kao da sanja; ali ga novci osvěste. — Kasno u veče dobije koje, sědne u svoju bričku i ode. —

Dubrovski sa pismi Francuzovimi dodje k Trojekurovu u kuću, gdě bude i primljen. On je bio taj tako zvani Deforges. Štogod je on dosad učinio, još ništa neučini proti Trojekurovu. Ne si je mnogo tró glave odhranjivanjem maloga Šaše; pitomac njegov bijaše posve slobodan, no im se je više brinuo za podučavanje svoje učenice, s kojom je više urah sědio kod klavira. Svi su ga u kući rado imali. Trojekurov ga je ljubio radi věštine u pucanju, Marija radi revnosti i udvornosti; Šaša radi popustljivosti; družina radi osobite blagodarnosti, koja se nije nimalo slagala s njegovim položajem. Činjaše se, da je i on toj obitelji vèrlo privèržen.

Digitized by Google

Odkad je došao u kuću, prošlo je do spomenute svečanosti měsec danah. Tko bi bio i pomislio, da se pod krinkom toli razborita mladića sakriva onaj strašni razbojnik, kojega je samo ime zadavalo strah svim plemićem one okolice. Cělo to vrěme nije se Dubrovski ni maknuo od kuće, pa se je uvěk glasalo o njegovih razbojničtvih; valjda su njegovi drugovi ćerali tu tèrgovinu.

Onu noć, izza velike svečanosti, buduć Dubrovski u jednoj sobi sa ubogim Pavnutićem, glavnim uzrokom sve njegove nesreće, nije nikako mogao, da ga nekazni. Znao je dobro za ćemer, koji je nosio stari skupac; njega je valjalo oteti! Koliko je strah morao popasti sirotu Pavnutića, videć, da se je miroljubivi učitelj pretvorio u strašna razbojnika! —

(Dalje drugi put.)

Najnovije putovanje g. Ivana Kukuljevića

u poslu istraživanja jugoslavenskih staropověstnih spomenikah.

Gospodin Ivan Kukuljević, vrativ se prije měsec danah sa svoga puta, opisao je na kratko i čitao u odbornoj sědnici družtva za jugoslavensku pověstnicu najnovije svoje putovanje. Sudimo da ćemo čitateljem Nevenovim po volji učiniti, priobćujuć važni taj opis, kako nam ga je g. putnik u sědnici čitao:

„Gospodo! Budući sam se u poslu našega družtva i na svrhu istraživanja naših pověstničkih spomenikah skoro do tri měseca izvan domovine bavio, to mi se sada čini najpreča dužnost barem na kratkom javiti vam uspěh svoga putovanja.

Kao što vam je poznato, bijahu glavna města moga istraživanja Mletci i Beč, mimogred samo posětio sam Ljubljanu, zatim grad Dól (Lustthal) za Ljubljanom u Kranjskoj, te Padovu, Vičencu i Veronu u Italiji.

U Mletcih baveći se do měsec danah polazio sam u opredělјene dane i sáte veliki arkiv mletačke republike, u kojem, kako je poznato, ima do 13 milijunah svezakah, a stoji u bivšem manastiru „dei Frari“ u 300 sobah. Budući da je za strane prihodnike samo četiri puta na nedělju otvoren, i to od 10 do 3 ure, to se sámo po sebi razuměva, da sam za tako kratko vrěme iz toli ogromne sbirke dosta malo crpiti mogao, ako se i to na um uzme: koliko vremena treba isto traženje spomenikah po različitih imenicih i knjižurinah. — Medjutim našo sam ipak i prepisao na ovom městu mnoge prevažne spomenike iz starijega doba naše pověstnice do 14. věka; ostavivši veliku množinu ostalieh od 15. 16. 17. i 18. věka svojim naslědnikom, ili pako boljoj prilici. Od prepisanih imam spomenuti povelju kralja Kresimira, od god. 1059, kojom daruje bělgradskomu manastiru sv. Ivana Ev. něka města i zemlje; zatim sedam poveljah iz 12 věka od god. 1116 do 1166, u koje doba spada i jedna važna bilježka neimenovanoga sina biskupa G. (po svoj prilici Grgura ninskoga ili Djordja zadarskoga) suvremenika kralja Kolomana, u kojoj se bilježci spominje način, kako je kraljevina hrvatska dopala pod krunu ugrsku i koju je kletvu položio Koloman, primivši krunu hrvatsku. — Iz 13. věka prepisao sam tu samo 4 povelje, a iz 14. věka dvanaest do trinaest listinah i poveljah srbskih, ali la-

Digitized by Google

tinski pisanih, i to od kralja Stěpana Uroša, cara Dušana, i kralja Tvrdka. Listine ove razjasnjuju veoma odnošenje srbskih vladarah s mletačkom vladom, budući da sadržaju čitave ugovore i pisma kraljevah i njihovih poslanikah. Još imam spomenuti da sam tu u izvoru našao i dva pisma našega slavnoga bana Petra Zrinjskoga, kojimi (g. 1641) poziva duždu mletačkoga kao svoga prijatelja, i cělo věće mletačko, kao svoje susěde, na svoje věnčanje s Katarinom Frankopanovom u grad Ozail i u Karlovac.

U „knjižnici svetoga Marka", koju sam samo kad i kad posětiti mogao, prepisao sam do 15 poveljah i listinah, medju kojimi su važni zaključci mletačke vlade o nevaljanosti srbskih novacah (velikih dinarah); zatim pisma latinskoga cara Dušana; — izvěšće mletačkoga poklisara bivšega na dvoru Dušanovu; i više naputakah mletačke vlade, za knezove raznih gradovah dalmatinskih. Sva su ova pisma iz 13. i 14. věka.

Izmedju rukopisah iste ove knjižnice protreso sam pobliže rukopisnu pověstnicu Dominka Zaverića, koju je ovaj u 16. stoléću, pod naslovom „De rebus dalmaticis, libri octo," napisao i svomu zemljaku Faustu Vrančiću biskupu čanadskomu posvetio. Dělo ovo, premda je po načinu onoga vremena veoma nekritički napisano, važno je ipak s toga, što několiko novih datah imade i što se u njemu kao izvori spominju něka stara pověstnička, nam posve nepoznata, děla. Tako se n. pr. spominje něka kronika Splětska, zatim pověstnički rukopisi Baltazara Splećanina, Mihalja Solinjanina, i Matije Mari'a „Commentaria illirica" — „Breviarium Fratrum tertii ordinis S. Francisci" i t. d. — Něke od ovih spisateljah našao sam spomenute i u drugom jednom rukopisu iste knjižnice sv. Marka, koji se tu pod br. 62. nalazi, i u kojem se takodjer spominju medju onimi pisci, koji su o našoj pověstnici pisali gorepomenuti Mihalj Solinjanin, i Baltazar Splećanin, kojega dělo preveo je na jezik talijanski Marko Alandi pod naslovom „Delle cose della nazione illirica." Tu se navadja takodjer „Joannis Barbatae Historia Dalmatiae" pisana oko 1480. koju i Engel u svojoj pověstnici Dalmacije i Hrvatske list 175. spominje, premda joj sada neima traga. Rukopisna ova děla, koja su pokraj někih drugih starih lětopisah dalmatinskih još od Obrena i Lukarija upotrebljivana bila, valjda će i sada gděgod u Dalmaciji ležati, i zato bi od velike važnosti i koristi bilo, kad bi se izpitatelji naše pověstnice na to dali, da ove i podobne rukopise potraže i světu priobće, čim bi si veću slavu stekli, nego li po tome, da pišu pověstnicu po obrazcu lětopisa popa dukljanskoga, ili naših inače vrědnih muževah Raića, Šveara, itd.

U knjižnici patrijarkalnoj shranjenoj u manastiru „St. Maria della Salute", našo sam mnogo bilježakah i poveljah važnih za pověstnicu Dalmacije, medju ostalim i jedan prepis povelje Krešimira kralja od godine 1071., kojom uredjuje biskupiju rabsku, i jedan ogromni rukopis ćirilski iz 18. věka, pod naslovom: „Ljetopisa crkovnago državе, zakona milosti, ili novoga njegova 8. věka vremena red", zajedno s latinskim prevodom: „Annalium ecclesiasticorum synopsis chronologica, legis gratiae, seu novae ejus ae. VIII. saeculo, temporum series" na cělom velikom listu u dva redka pisan, ima 148 listovah i bit će po svoj prilici dělo arcibiskupa Andrije Zmajevića.

U muzeu vlastelina mletačkoga Teodora Correra vidio sam prevažnu za našu pověstnicu iz kamena iztesanu krstionicu, (sudeći po dělu i napisu iz 9. ili 10. stoléća) na kojoj dobro sačuvani napis svědoči, da je dělo ovo načinjeno

Digitized by Google

po nalogu někoga presvitara Ivana, za vrěmo vodje ili vojvode Višaslava („Wissasclavi Ducis"). Ovomu Višaslavu neima u našoj pověstnici pravoga traga, ako nije onaj Porfirogenitov srbski Voiseslav (*Βοισέσλαβος*), koga Šafařik Višeslavom krsti, i u 8. stoljeće (780.) stavlja, ili je pako zahumski župan (Dux.) Višeslav, koga takodjer polag Porfirogenita Šafařik spominje, i u deveto stoljeće stavlja. Krstionica ova bijaše sve do najnovijega vremena na dvorištu mletačkih kapucinah od sv. Spasa na polu uzidana i dopremljena po svoj prilici iz Dalmacije ili Hercegovine u Mletke. Svakako bi vrědno bilo kad bi se tkogod izmedju izpitateljah domaće naše pověstnice na to dao, da potanko iztraži gdě i kada je višespomenuti Višeslav živio, i da li mu u naših zemljah još gděgod traga imade. U istom muzeu Correra našao sam takodjer, izim ostalih krasnih umotvorah, medju koje i něke slike našega Medulića i Krpaća spadaju, starinsku prekrasno načinjenu umivaonicu iz měda s veoma umětno urezanimi slikami, od Šibeničanina Oracia Fortezze, koji do sada umětnomu světu posve nepoznat bijaše.

Sámo se po sebi razuměva, da sam u mnogobrojnih galerijah i crkvah mletačkih, padovanskih, vičentinskih i veronezkih, našao opet mnoge umotvore naših jugoslavenskih umětnikah koji mi dosad poznati bili nisu; medju ovimi valja spomenuti sliku žalostne Marije u lěpoj crkvici „Santa Maria del' Pianto" u Mletcih, načinjenu kistom naše vrlo umne, učene i pobožne slikarice Anke Marovićeve iz Dobrote, koja u Mletcih kod svojih roditeljah kao prava svetica živi, i koju je radi jedne za caricu Anu Mariju naslikane Madone, ista milostiva carica vlastnoručnim pohvalnim pismom udostojila. Ja ću o njoj na drugome městu obširno progovoriti.

Imam tu još spomenuti i vrědnoga našega počastnoga člana Valentinella, čuvara knjižnice marcijanske, koji ne samo što mi je u poslu moga istraživanja veoma na pomoć bio, nego mi još i svoje na novo priredjeno, za naš veoma važno dělo, pod naslovom „Bibliografia Dalmata" za tisak dade, poklonivši mi takodjer na porabu našega časopisa popis do 200 rukopisah, koji govore o Dalmaciji, i koji se čuvaju u bogatih knjižnicah od Cicogne, Manina, Marciane, i patrijarkalnoga sěmeništa, te zatim od padovanskoga sěmeništa, i dalmatinskih porodicah Paravia u Turinu, Cupili-Ferrari u Zadru, Rafaeli u Kotoru itd.

Na povratku svom iz Mletakah posětio sam u Ljubljani opetovano licejalnu knjižnicu, u kojoj sam se osvědočio, da njezina sbirka glagoljskih rukopisah medju najbogatije sbirke našega carstva spada, i da bi staroslavenskim filologom od velike koristi bilo, kad bi otišli na nedělju ili na čitav měsec dana u Ljubljanu da rukopise ove točnije razpitaju, jer ih na brzu ruku putujući samo površno razviditi mogah. U lěpoj sbirci pokojnoga baruna Erberga, u njegovu gradu Dolu (Lustthalu), dvije ure za Ljubljanom, našo sam stvarih, osobito umotvorah, kojim se tu nadao nisam. Tu sam imao priliku obogatiti i svoj slovnik umětnikah jugoslavenskih s imeni někih dosad mi nepoznatih slovenskih umětnikah, a još više sam umnožio imenik umotvorah što ih naši umětnici izumiše. Pokraj lěpoga musea ili sbirke starinah i umotvorah, ima tu i važna knjižnica i bogati arkiv, i s toga světujem svakoga izpitatelja slavenske pověstnice, da na svom putu kroz Ljubljanu u Italiju nezaboravi zaviriti u sbirku Dolsku, gdě će koješta naći, što drugdje zabadava traži. — S radošću imam zajedno javiti, da mi je naš obćeljubljeni slovenski pisac Dr. Bleiveis u Ljubljani predao nekoliko glagoljskih listinah, na broju 6 zajedno s prepisi, koje evo predajem.

Digitized by Google

U Beču bijahu tri glavna města, kojim sam ja kratko vrěme svoga onděšnjega bavljenja posvetio. Prvo je město c. kr. tajni pridvorni arkiv, drugo c. kr. dvorna knjižnica, a treći c. kr. sbirka ambraska. U tajnom arkivu, koji je svakomu s najvišjim dozvoljenjem providjenu izpitatelju pověstnice od 9 do 3 ure svaki dan, osim svetca, otvoren, ima sila božja spomenikah pověstnice jugoslavenske, osobito iz 15—19. stoléća; budući sam pako za ovaj put nakanio tražiti samo stara pisma što su starija od 15. věka, to nisam dakako ni ovdě onoga našo, čemu sam se željno nadao: po imenu spomenike od vremena hrvatskih narodnih vladarah, nu tim više nadjoh listinah iz kasnije srbsko-narodne dobe od kojih sam skoro sve do 15. věka prepisao, na koliko nisu već u spomenicih srbskih tiskane. Što sam ovaj put prepisao, evo:

1. Iz osmoga stoléća bula pape Zakarije, kojom poděljuje arkibiskupu dubrovačkomu plašt arkibiskupski (mislim da je apocrifna).

2. Iz 11. stoléća pet poveljah, medju kojimi su četiri od Zvonimira kralja, jedna od god. 1078, a tri od 1080.

3. Iz 12. věka sedamnaest poveljah, medju kojimi su dvije slavenske s ćirilskimi pismeni, a dvije latinske s ćirilskim podpisom velikoga župana Nemanje i njegova brata kneza Miroslava od godine 1186 i 1190. Jedna izmedju ostalih, oko god. 1180 pisana, govori takodjer o velikom županu Nemanji i o knezu Mihalju, njegovu bratučedu.

4. Iz 13. věka popisao sam trideset i šest poveljah, koje su većom stranom dane od velikih županah i kraljevah srbskih, ili pako govore o njih, kao n. p. od velikoga župana Stěpana (1229), kralja Vladislava (1231) Stěpana Uroša (1243), Ninoslava bana bosanskoga (1240), župana Deše sina kralja Vladislava (1285), zatim od obćine omiške, krajinske, kliške itd. Od ovih poveljah pisane su 4 slavenski, ćirilskimi pismeni.

5. Iz 14. věka imam spomenuti jednu listinu sa zlatnom pečaću od cara Dušana (1350) i od kralja Stěpana (1313) ćirilskimi pismeni pisane, zatim sve od bana Tvrdka (1355 i 1356) pisane latinski.

6. Ovim sam dodao još i pet listinah iz 15. věka, medju kojimi je jedno pismo od Kastriote Skenderbega (ćirilski) i jedna povelja od sultana Amurata (1485) takodjer ćirilski pisana. — Nadalje sam dao nastaviti prepisivanje poveljah arkibiskupije splětske po domorodnu mladiću, koji se sad u Beču bavi.

U carskoj knjižnici našo sam izmedju inih stvarih pěsmu našega Petra Zrinjskoga („Sirena mora adrijanskoga“) u rukopisu, koji je po svoj prilici autograf slavnoga ovoga spisatelja. Prispodabljajući prvo pěvanje ovoga rukopisa s tiskanim tekstom našo sam, da je na mnogih městih posve različan od tiskanoga, zašto bi vrědno bilo, da se čitav rukopis, koji žalibože samo osam pěvanjah sadržaje, prepiše i prilikom novoga izdanja čitavoga děla upotrebi. Ja sam sada poradi kratkoće vremena samo prepis prve pěsme nabavit mogao, koji evo i ovdě za muzeum prilažem. U istoj knjižnici našo sam takodjer stare slike (od godine 1636) naših poglavitih hrvatskih městah po imenu: Zagreba s porušenim tornjem, Varašdina, Koprivnice, Toplicah, Čakovca i Klenovnika, od kojih sam samo na brzu ruku samo Zagreb snimiti dao, ostavivši nalog, da se isto tako i ostali gradovi što prije snime.

U c. k. sbirci Ambrazkoj našo sam něke veoma važne umotvore naših domaćih umětnikah i něke rukopise, o kojih ću na drugom městu obširnije progovoriti. I ovo je, moja gospodo, u kratko sav uspěh moga putovanja, s kojim ako nisam već sada sve ono dokučio, čemu sam se nadao, to sam barem zavirio u hramove dvajuh zavodah, koji su za našu pověstnicu od prevelike važnosti i koji će možebiti poslije mene drugomu izpitatelju od veće koristi biti.

Ivan Kukuljević.“

Digitized by Google

Kukavica.

Kukavica je ptica tajna, gatajuća, kano začarani duh gaja. Narod ju opèva u nebrojenih pèsmah, kada prolèćem iz dalekih južnih zemaljah k nam dolazi. Gospodar ju pita, kakovim će mu rodom usèv uroditi; — dèvojka ju pita, da li će svatovah imati; starac ju pita: kako će dugo živèti, a majka ju pita, koliko će dèce imati. A ona odgovara neumorno svakomu zapitaču, polètajuć s grane na polje, s polja u gaj a osobito na milu joj bukvu, i ponavljajuć neprestano svoj: ku ku! ku ku!

Domaći joj je život najčudnovatiji medju svimi pticami Narod misli, da ona nema samca, nu da ipak jedno jaje snese, kada konopljanki ili pènici jaje izpije i svoje u njihovo gnjezdo položi; a za nèkoliko godinah postane i sama cèrnovcem i grabežljivim samcem. Ako one tudje ptice sèdnu na njeno jajce i izvedu mladu kukavicu, to im se ova za svu muku tako lèpo zahvali, da ih zadavi i proždere. Tako misle prosti ljudi o kukavici. Vrèdno je, da malo potanje promotrimo život te čudnovate ptice.

Kukavica je po prilici tolika, kolika je gèrlica, nu kljun joj je gladak i malo zavinut, a noge su joj kratke, s oštrimi na kraju pandjami Izvanjskim pèrstom kreće po volji sad napréd, sad natrag, i zato se taj pèrst zove vratipèrstom. Tèlo joj je 11 palacah dugo, nu tako, da polovica te dužine na sam rep pripada; boje je pepeljaste, nu tèrbuh joj je bèl, rep cèrn s bèlimi pègami, a noge su joj žute. Svojim tankim tèlom i pègastim tèrbuhom naliči nèšto jastrebu, te upravo zato misle prosti ljudi o jastrebu, da on nije ništa drugoga nego pretvorena kukavica.

Po spodobi njenih noguh broje ju učeni medju ptice plazavice, nu pravo bi valjalo reći, da ona čini prelaz od plazavicah ka grabežljivicam, i to već zato, što osim cèrvlja ždere i manje ptičice.

Rano s prolèća dolazi kukavica u naše krajeve i zaliće ća u najsèvernije zemlje, navèštujuć svoj dolaz neprestanim kukanjem. Nu samo samac kuka, a samica kvače. Svaki par si izabere osobiti stan blizu gaja ili šume, i netèrpi u svom susèdstvu na sat ili pol sata druge kukavice. Potajno leće s dèrveta na dèrvo, i tako sabire cèrvlje, a osobito gusènice; nu često se sgadja, da joj se bodljikasta gusèničina kožica u želudac tako pozabada, da ovaj tako izgleda, kano da je nèkom gustom dlakom obrašten. Kukavica neplazi po stablu, kano što to čine druge plazavice, nego sèda na grane, ili pada na polje. U svibnju se pari kukavica na tèmenu visokih stromovah, a od početka lipnja pa sve do polovice sèrpnja nese samica svaki ćedan po jedno jaje, nu ne u svom gnjezdu, jerbo ga ni nema, već u gnjezdu drugih malih pèvačicah kano u plisčinu, cèrvenperčinu, slavuljevu, pače i u kraljićevu.

A kako je to, da kukavica nesèdi sama na svojih jajih? Na to pitanje imamo odgovor u onom, što smo malo prije rekli. Kukavica nenese jaja u stanovito vrème, kano što to čine ostale ptice, nego neuredno, tako da bi morala za svako jaje posebno gnjezdo praviti. Ali kako poznaje kukavica gnjezda svojih dobrih pestinjah, kako znade, da se i one samim cèrvljem hrane? Kako može položiti svoja jaja u tako različita gnjezda, topla i studena, suha i vlažna? Siva pastirica n. p. plete si gnjezdo iz suhe trave i nèkoliko konjskih ili kravljih dlakah; a takovo gnjezdo nebrani jamačno od zime, jerbo ga svaki

Digitized by Google

větar propuhuje; kraljić usuprot plete si gnjezdo iz mahovine, trave i lisća, te ga iznutra, rekao bi, obšije vunom i perjem, a ozgor ga pokrije i naokolo učvèrsti, tako da mu ni větrić nahuditi nemože. Čudne li sparine u takovu stanu za lipanjskoga žara. A sasvim drugačije gradi si opet gnjezdo žuta pastirica; izkopavši naime u vlažnu zemljištu blizu ribnjakah ili potočićah malu jamicu, položi u nju nèšto trave, i gnjezdo je gotovo. Pa ipak se u svih tih okolnostih razvije kukavica zdrava i čitava. Nu čujte, pa se čudom čudite. Dok je kukavica malena nemari ni za zimu ni za vrućinu, ni za sušu niti za vlagu, a kada ponaraste i sasvim se razvije, to běži bezobzirce i pred zimom i pred vlagom. Tu imate zagonetku, koja se neda tako lahko razljuštiti. Još je čudnovatija stvar, kako kukavica jaja nese. Ona je povelika, pa zato nemože sèsti na malena gnjezda, da tako jaje snese, jerbo bi tim mogla cělo gnjezdo srušiti; a uz to su još nèkoja gnjezda, kano n. p. kraljićevo sa svih stranah dobro zatvoreno. Zato nepreostaje kukavici ino, nego da na suhu snese, pa onda istom uzme jaje u kljun i spusti u nèko gnjezdo. U ostalom se razumije samo sobom, da kukavičino jaje mora biti maleno, jerbo inače nebi moglo stati u malo gnjezdo; pa i zbilja ono nije veće, nego li pliščino jaje. Čovèk bi si mogao misliti, da se pěvačice, kojim kukavica svoja jaja podmeće, tomu daru veoma nevesele. Nu izkustvo nas uči čisto drugačije. Kada se naime kukavica sprema, da u tudjem gnjezdu jaje snese, to ju pěvačice radostno obleću, kano da to dèrže za osobitu sreću, a neznaju jadne, da će to njihovoj vlastitoj porodici propast donèti. Rad jedne kukavice pogine obično do pet do šest mladih pěvačicah. Kukavica naime položi svoje jaje k ostalim u gnjezdu, a njene male pěstinje izlegnu sve skupa. Nu sitne pěvačice ostanu po svojoj prirodjenosti dugo malene, a mlada kukavica poraste u bèrzo a zauzme tako rekuć cělo gnjezdo. To se dopada njenim odgojiteljem, i čim ona više viče, tim joj oni više hrane snašaju, a na svoju vlastitu děčicu zaboravljaju, kojoj pusti gladuš iz kljuna otimlje i ono, čega su se nèkako dokopali. Kada se mlada kukavica podobro okrěpi, onda pobaca svoje sitne sudrugove iz gnjezda, i sama ostane gospodarom. Odgojitelji ju neostavljaju ni onda, kada već sama iz gnjezda prolećuje, nego ju još uvěk kèrme vèrlo brižljivo. Pače i druge se ptice za nju zauzimlju, i mal da ju hranom neudave. Čim naime odrasla kukavica iz gnjezda izleti, i na pèrvo dèrvo sědne, javi se nèkim osobitim i zvučnim glasom; a na taj glas slete sve male ptice iz cěle okolice, noseć u svojih kljunovih gusěnicah, cèrvićah, i druge hrane za svoju novu drugaricu. Nu najdalje ostanu uz nju njeni vlastiti odgojitelji, te ju istom onda ostave, kada vide, da je već tako ojačala. da se i sama hraniti može. U toj dobi može se dà kako dogoditi, da kukavica svojim velikim kljunom i glavu hraneće ju pěvačice zahvati, i odatle je mogla postati priča o nezahvalnosti kukavice.

Svakako je to stvar znamenita, da male cèrvljem se hraneće pěvačice toliko naklonosti imadu prama velikoj kukavici, akoprem se sličnih priměrah i kod drugih pticah nalazi.

Něki prirodoznanac *) pripověda o konopljanci, koju je uhvatio, i to u takvoj dobi, da je bila preveć velika, da ju ljudi hrane, a preveć malena, da si sama hranu uzimlje. On se zadèrži s njom pol dana, pa kada je vidio, da neće ništa jesti, metne ju uz staru konopljanku, svoju dobru pěvačicu, koju je već

*) Ioh. Peter Eckermanns Gespräche mit Göthe. 3. dio 1848.

Digitized by Google

više nego godinu danah imao i za prozorom u kèrletci dèržao. On misljaše: ako ptiče opazi, kako starica ždere, morda će i ono prionuti jesti. Nu ono bijaše još preveć neokretno, zato se ni nedodirnu jestvine, već stadè kljunić otvorati i krilašcama mahati, kao da nèšto prosi. Staroj se konopljanci smiluje mlado ptiče, ona ga uzme pod svoje i odhrani ga kano svoje vlastito dète.

Drugda dobije isti prirodoznanac sivu pènicu i uz nju tri mlade pèaičice, koje je starka u kèrletci hranila. Drugi dan metne u istu kèrletku dva već porasla slavulja, a siva pènica se zauzme i za nje te stane ih hraniti. Kasnije metne u kèrletku još gnjezdo s nèkoliko malih sivoperkah i drugo gnjezdo s pet cèrnoglavakah, a dobrotiva starka primi i te nove goste i stane oko njih brižljivo i vèrno nastojati. Kljun joj bijaše uvèk pun mravljih jajah, s kojimi je od kuta do kuta po svojoj prostranoj kèrletci skaktala, da gladne ptičiće nahrani. Malo vrème biše postajalo, i rečeni prirodoznanac opazi, kako jedna izmedju krèpljih mladih pènicah svoje nejake drugove hrani; iz pèrva mu se pričinilo da ona to samo kano u igri čini, jerbo joj je posao malo nesretno za rukom išao, nu kasnije moradè priznati, da je na mladu kćerku materin primèr dèlovati morao, jerbo je opazio, da ona materi u ničem nepopušta. U istinu čini se, da te ptice žive u nèkom plemenitom pobratimstvu; u svem njihovu dèlovanju vidi se nagon lèpe dobrohotnosti. Čuj čovèče, i pamti!

Slična pojavljenja opaziše ljudi i kod takovih pticah, koje nisu bile u sužanjstvu, već su živèle slobodno u gnjezdu. Rečeni prijatelj prirode ulovi jednom dva mala kraljića, koja su bez dvojbe istom bila izletèla iz materina gnjezda, jerbo su sèdèla na grančici nèkoga gèrma, gdè su ih roditelji uz sedmero druge braće kèrmili. Ja uzeh, pripovèda on, te dvije lèpe ptičice u svilen rubac i podjoh doma. Nu želeć još malo odpočinuti, sèdnem i razastrem rubac, a tu mi na nesreću pobègnu obè ptičice i izgube se u gèrmlju, tako da sam ih zahman tražio. Za tri dana dodjoh slučajno na to isto mèsto, i slišav cèrvenperčin vabljeći glas, stadoh tražiti njezino gnjezdo, i zbilja ga u bèrzo nadjoh. Ali kako sam se začudio opaziv u gnjezdu, uz nèkoliko skoro doraslih cèrvenperakah, i svoja dva kraljića, i vidiv, kako se tu lèpo nastanila i odgojiteljicu našla. To me vèrlo razveseli. Kad ste tako mudri, pomislih si, i tako se dobro znate za se skèrhiti, neću vam pokvariti veselja; i tako ih ostavih u gostoljubno gajezdu.

Takovi i slični pojavi pokazuju nam jasno, da u hrani pernatih šumskih pèvačah obća zakonitost vlada. Oni čine jednu rodbinu, i uzajamna ljubav i podpora spaja ih u jedno pleme. To je uprav to, što se može nazvati pojavljenjem svagdè-prisutnosti i dobrotivosti božje koja se svagdè pokazuje, i već na maloj ptičici izjavljuje ono, što bi se u najplemenitijem tvoru, čovèku, u najlèpšem cvètu razviti moglo. (Iz Žive prev. M.)

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Počamši od nove godine 1864. igrat će u »narodnome kazalištu mèsto nèmačkoga družtva igrokaznoga talijansko družtvo spèvoigre, ravnano impresariom g. Ulisem Brambillom.

— »Srb. Dnevnik« javlja iz Zadra, da je onuda prošao Franjo Jukić, Banjalučanin, franciškan, boravivši tri mèseca u Dubrovniku, da ondè po franciškanskih manastirih po knjižnicah protrati važne za po-

Digitized by Google

věstnicu našu rukopise, ali mu nedopustiše fratrovi, da jih sa sobom odnese a svega da kako prepisati nije mogao. Jukić odputio se je u Jakin u Italiji (Ankonu,) kamo mu je zapovědjeno, da ide u onděšnji manastir.

— U narodnoj tiskarnici dotiskana je ovih danah ćirilicom »Sbirka izvornih pě sama od Tinke Fusarove, rodjene Milošević« sadèržajuća několiko pěsmotvorah težnje ljubovne.

Književnost. (*Češka*). Slavni Slovak Ljudevit Štûr izdao je u Bretislavi tiskom svoje pověstničke pěsme, pod českim naslovom: »Historické básně.« Glavnim predmetom veće česti ovih pěsmotvorah jest Matija Trenčinski, u Čehoslavenah pod imenom »Matouš z Trenčina« proslavljen. Trenčin je grad u Slovačkoj, koji ima za Nitrom, najslavnijim slovačkim městom, najviše znamenitih dogodjajah iz pověstnice pokazati, više nego to ikoji drugi grad po Slovačkoj. Po preminuću poslědnjega Arpadovca, razcviljenoga Andrije III. dne 14. sěčnja g. 1301, pojavlja se Trenčinski na pozorištu pověstnice. Otac mu zvao se je Petar Čák a sa sinom izumrla je ova pověstno znamenita obitelj. Junačka děla Matouševa zapisana su častno u listine pověstnice slavenske, nu mnogi su prizori iz njegova života, kao i njegovo poginuće, pokriveni tamom neznanstva, kao što je to u obće prošastnost naroda slavenskoga. (Toliko mimogred rečeno. Tko pak hoće, da se pobolje saznani s Trenčinskim, naći će u tekućem tečaju »Lumíra« br. 10. i 11. članak »Matouš z Trenčína. Nástin z dějů slovenskýh« od L. S.) — Za rukom pošla novinka u zabavnom književstvu braće Čehah jest bez dvojbe upravo izišli peti svezak obljubljenih, pripověstih sa sela »Povídky z kraje« od Franje Pravde. U ovom novom dělu ima dvije prostonarodne pripovědke češke: »Ona má rukavičky!« i »Pražátko.« Lumír javlja da ima g. Pravda novi a to još zanimiviji, još krasniji věnac pověstih naroda českoga u rukopisu. E da skoro izadje! — U zlatnom Pragu dotiskana je ovih danah knjiga za dospěliju mladež sadèržajuća pěsni, deklamovanke i pěsme (za pěvanje) od Jos. Paulus'a, s napisom: »Básně, deklamovanky a písně pro dospějejšou mládež.« — Kod Jar. Pospíšila nalazi se pod tiskom pověstno znameniti putopis českoga gospodara Krištofa Haranta z Polčic i z Bezdružic, koji će matica izdati. Već je u poslědnjem Nevenu javljeno, da piše g. K. Jar. Erben životopis Harantov kao dodatak k ovomu putopisu. — Kod J. Pospíšila u zl. Pragu izišla su ovih danah uzastopce dva svezka českoga prevoda humorističkoga romana od Pavla de Kocka s napisom »Dobrák.« Ovaj plod zapadne literature šiba kao što je znano, dostojno razne običaje i biti će možda gdě kojoj našoj čitateljici (ako takove još ima) po němačkom naslovu »Ein guter Kerl« poznat. — Peti broj časopisa »Zahrada (bašta) Budečská« sadèržaje pripověsti děčje »vypravěnky dětske«, što su jih spisali i o svom trošku i izdali Franjo Slavomir Štěpánek i Štěpan Bačkora. Pripovědke ove porazděljene su na četiri razděla. Pèrvi donosi pěsnih, drugi prevodah, treći pověstih i legendah, četvrti igrokazah. Iste zahrade Budečské već je pripravljen i šesti broj za tisak te će odsele ovaj časopis mladeži posvećen počešće izlaziti. Ovaj novi broj, koji će doskora izaći, nosi naslov: »Noční rozmlouvaní pejska Štěka a kočičky Míči Macíkove« t. j. Ponoćni razgovori psića Lajevića s mačicom Mucom Mačićevom.

(*Poljska*). Stanislav Jahović razglasio je predplatu na svoje »razne spise u stihovih,« koji imaju još tečajem ovoga měseca rujna izaći iz tiskarnice S. Strąbskoga. Sadèržavati će ovi spisi nove pěsmotvore u IX. odšěkah: pěsni nabožne, seoske, litavske; pěsni seljaka Bartoše; obraze sa sela, legende, nove basne, bajke, lakèrdije itd. — Poznati Mongrovius, prodikar u cèrkvi sv. Ane u Gdanskom pozivlje k predplati na prevod poljski, kao što sam kaže: »važne razprave mudroslovne o věro-zakonu i čudorednosti slavnoga Kanta, što jih je pokojni taj mudroslovac predavao akademičkoj mladeži.« Predavanja ova zabilježena su naime skroz po několiko slušateljah brzopisnim načinom. — Nedavno izišla je tiskom razprava g. Augusta Bielowskoga, što joj je naslov »Pogled na dosadanju pověstnicu Poljske.« — U tiskarni J. Kačanovskoga počelo se je već tiskati dělo na ime: »Istoričko-statistični popisi starožitnih gradovah u zemlji Sandomirskoj.«

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojkog abljić.**
Běrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUCNI LIST.

Ovaj list izlazi posrédovanjem Matice ilirske svake nedélje jedanput i to četvrtkom na célom arku. Céna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvrt god. primérena je gore nasnačenoj célogodišnjoj céni.

Broj 40. U četvrtak 6. listopada. 1853. **II. tečaj.**

Nasrnuće.

(Poljska crtica. Po K. Wł. Woycickom.)

I.

Bila je doba obědu. U obližnjem selu zvonilo je pó dne; Januševa céla obitelj sědéla je već naokó trpeze, kad eto kroz otvorena širom dvorska vrata plemić na izkićenu svečano konju u dvorište ujaši.

„Čiji je věstnik?“ zapita sědokosi Januš. „Grgure, razpitaj, tko ga je poslao.“

Jašilac približi se prozoru te očvrsti onj papirnat zavoj. Jedva što Grgur na hodnik stupi, al eto jašilac se odmah obrne te odhitri; lice mu bijaše nerazaznavo jer mu je kapa pokrivala oči a célo mu bijaše gornje tělo ća do nosa zastrto jaštočkom kabanicom, a jedine oči buljile su mu izpod kape, nevidjene. Januš, čudeć se čudom jašiočevu divnu činjenju, da si papir donéti, a gospodin Rok, najstariji sin, čitaše glasno:

„Ovim se upraša gospodin Januš, da bi kod staroga duba na razkršću trideset i šest tisućah forintih srebrnih u škatuljici spravio: inače bo ga očekuje posvud osveta plemićah.“

„Da li sam pravo čuo, ili si se našalio?“ povikne starac preplašen.

„Koja strašna — bezprimérna drzovitost!“ razsrdi se gospodin Rok i razdrapi pismo na tisuću kusićah.

„Tako mi boga, nema tu šale!“ tvrdjaše starac Grgur, sluga kućni, „pače bi ja tudě savětovao svakomu, da se pripravi: ovi bo hajduci neprěte nikomu uzalud a bog zna nespada li ova hrpa razbojnička k potomstvu razvikanih Panrozanah, o kojih se toliko govorilo a i pěvalo.

„Dozvolite, gospodine otče,“ reče Rok, dozvolite da vas pretečemo; ja ću jih dostojno dočekati.“ — Ustane od trpeze a š njim četvoro braće.

Za vrěme, dok je starac listove na svoje po krvi rodjake piskarao, zaklinjuć jih živim bogom, da mu budu u čas nevolje i pogibelji na ruku, věćali su se i posavětovali medju sobom — uzdajuć se u svoju hrabrost i silu — o načinu, kako da će se braniti proti neprijatelju. Iz oružnice bude hrlo svekoliko oružje i svakako orudje za pucanje, strěljanje, sěčenje izvučeno. Tu bijahu puške, pištolji, sulice, strěle, sablje, sěkire, bodeži, noževi i svakovrstno drugo rězko željezo, a sve su to medju se i kućnike porazdělili, nabijali i pripravljali za obrambu. Šestorica stražarila je noći, a svi biše psi iz zatvorah izpušteni i lanca rěšeni. Jedva što se smračivati počimalo, postavi se sin Ja-

Digitized by Google

nušev s několiko oboružanih kućnikah na hodnik, koji bi se imao braniti, da odbiju prvo nasrnuće i da probude spavajuće. Cěli plemićki dvor bijaše oružan, kan da se očekuje navala Tatarah; ali noć ginula je mirno, ništa nije bilo vidjeti i glasno lajanje razjarenih pasah navěšćivalo je samo mimoběg gladna vuka.

Grgur nije věrovao ovomu pokoju, svaki dragi dan nabijao je iznovice pušku, izvadivši stari prah a sipljuć nova na tavicu. — Za ovo vrěme pošao je Januš više put u svoju blagajnu te se je ondě obično zatvarao. Kućnici kazivali su, da ondě zakapa svoje novce i svoje blago.

Dvije nedělje poslě pismenoga poziva pokazà se u pó dne pred šumom dubovačom hrpa oboružanih plemićah. Svaki je jašilac imao izim sablje u pásu dva pištolja i několicinu ramenih pušakah; duboko pod oči stisnute kape i dugi vratnici činili su sve nerazlučivimi. Jedan jahao je na njihovu čelu, tobože kao vodja. Kad ugledaju plemićki dvor Janušev, pohrle onamo, i prije nego si na to i pomisliti samo možan, stajahu kod blagajne. Ovdě skoči dvadesetorica s konjah, dvanaestorica sěděla je na dalje. Oni prvi navališe na iztesana iz dubovine a učvršćena željezom vrata te su jih skoro srušili.

Grgur ugledá jih prvi, i pohrliv s puškom u ruci u gostilište, poče iz svega grla vapijati „Hajduci! hajduci!“ Primivši neočekivanu tu věst probliděše svi. Januš se tresao kao trstika; ali Rok, najstariji sin oživi bojazljivce, oni pograbiše oružje, i čim su svaki svoje odprije naznačeno město zauzeli, puče puška, a na pragu blagajne stojeći hajduk sruši se jaučuć na zemlju. Još puče několiko pušakah kroz prozore i dimne luknje dvorske; hajduci se prepadoše, bace se kroz vrata, ugrabe ranjenika, sědnu na konje, povučuć sa sobom svoga drugara, koji je krvlju svojom trag njihova běga naznačivao.

Grgur, koji je prvi, a to ne uzalud pucao, vidio jih je běgati u šumu dubovaču, u kojoj su poslane za njimi sluge trag hajdukah izgubili.

II.

Měsec danah vladaše mir i pokoj; na plemićkom dvoru nadali su se svi, da neće plemići više, kažnjeni već jedanput, pokušaja svoga opetovati; ali Grgur kimao je glavom i nije hotio da se zaufa.

Věstnik donese věst, da leži stric na postělji smrtnoj. Januš razasla sve svoje sinove onamo, da steku ogromno veliko bogastvo njegova bez děce brata ili barem kakov zapis; — time pomanji se broj branilacah; i stari Grgur jahao je za mladom gospodom. Izim několiko slugah i stare kućarice, koja je u starčevoj sobi spavala, neostane nitko u dvorištu. Jedna noć prominù tiho; druge padala je siono kiša, psi sgurili su se po kutovih, turanjski stražari spavali su u sěnu, a někoji dvornici idjoše, misleći, da neće gospodar izaći, u krčmu. Jedva što bi Brigjita — tako se zvaše kućarica — sva vrata i prozore pozatvorila, i večernju molitvu izmolila, kad Januš neobičnu kretnju pred dvorištem, a malo zatim izbijanje vratah začuje. Mlada děčaka, koji je uz njega spavao, poslaše na nakuću s věšću, da su mnogi oboružanici vrata razlupali. Brigita poklekne, Januš sědjaše kó stup neokretan u svom naslonjaču a děčko sguri se pod velik ormar.

Za několiko trenutakah bijahu jedna vrata izdignuta, druga razlupana, a hajduci baciše se u sobu, gdě je sědio starac Januš a Brigita plačuć koljena njegova grlila.

Digitized by Google

Medju prvimi, koji su se u sobu urinuli spozna kućarica dva susědna plemića; al' jedva što izusti ime prvoga, sruši se zaněměla na zemlju, sgodjena sěkirom.

„Starče, daj amo svoje novce!“ urlikao je strahovito prvi, tresuć ramo starčevo.

„Nemam ja nikakova“ odgovori mirno Januš.

„Gdě ti je škatulja“ povikne drugi, „koju si, nemareć za našu zapověd, pod stari dub na raskršću položiti zamudio?“

„Sinovi moji uzeše ju sa sobom.“

„Prazni izgovori!“ reče vodja „Mi ćemo te već naučiti drugačije; ako nećeš s dobrim, a ti ćuti“ — i udari starca.

Starac prepano se; ni rěči neodgovarajuć molio je Boga.

„Svucite mu čizme, ražanj amo!“ zapovědi vodja, „kad smo mu izpekli kožu, dat će svoje novce, jel' te?“

Mahom zažeri se ražanj u dimnjaku, ostali pretražiše ormare, sve kutěć i nenašavši ništa povratiše se još ljući.

Na zapověd vodjinu skinuše starcu s noguh čizme, jedan izmedju razbojnikah doskoči sa žarećim se ražnjem te mu udari njim noge. Peta zacvriji, starac uzdahne slabo i — onesvěsti se.

„Crni nam je vrag to tako krasno pripravljeno poduzeće pokvario,“ reče vodja k ostalim plemićem; „što da sad počmemo? Starica leži mrtva, a možda je i Januš već dušu izpustio a ni živa duša negiblje se u dvoru. Tražimo, mora tu bit novacah, kad se je tako zašancao.“

Cěle noći tražili su, a nenadjoše ni pare, — svi biše ormari obrnuti, pod razlupan i izsěčen, ali sve bijaše prazno; — zora već je svitala, umoreni trudom i bojeć se da nebi nasrnuli kućnici, zasědoše i odhitiše.

Januš oporavi se opeta, Brigita ustane, děčko izpuzi izpod ormara. Janeša legoše u postělju; věstnik saobći sinovom tužnu věst; ovi pogreboše častno svoga strica te povratiše se hrlo u dom otčevski.

(Konac drugi put).

Pověstne crtice.

Smrt Ane Boleyn-ove.

Kad se Marija, sestra inglezkoga kralja Henrika VIII. s francuzkim kraljem, Ljudevitom XII. věnčavala, nalažaše se u njenoj pratnji děvojčica, jedva sedmogodišnja, koja iste tako izvanrednom lěpotom kano što i ljubeznošću i živahnošću duha pozornost svih na se obraćala. Bijaše to kćerka Sir-a Tome Boleyn-a, kasnijega grofa Wiltshir-skoga, koji je, bivši već više putah kao poslanik u Pariz poslan, poznavao dvorski život francuzki i valjda želio, da mu ovdě mala živahna Anka odgojenje, sposobnostim svojim prijatnije steče, nego što je ono na ozbiljnom, više medju granice měre stiskanom dvoru Inglezke bilo. S toga i ostane Ana u Francuzkoj, kad se je kraljica Marija poslě iznenadne smrti svoga supruga, u Inglezku povratila, i postane sadno dvorska gospodična kod kraljice Klaudije, supruge Franje I. francuzkoga. Visoka ova go-

Digitized by Google

spoja ćutila se je ljubeznošću i okretnošću duha Anina toli svladanom, te je děvojče nagradjivala najvećom priklonošću i milošću i zadržala ju kod sebe na blizu, sve do svoje smrti (g. 1524), u koje stupi doba sada sedamnaestgodišna Ana u pratnju herceżice Alencon-ske, sestre Franje I., te bi po svoj prilici u herceżičinu družtvu njeno odgojenje usavršeno.

G. 1527. povrati se Ana sa svojim otcem u Inglezku, gdě postane po tělesnih i duhovnih svojih darovih isto tako, kao što i po stečenoj u Francuzkoj tanahnosti i prostosti ponašanja, brzo, dà — prebrzo za trajnu sreću — jedna od najsvětlijih zvězdah dvoro westminsterskoga.

Kralj Henrik VIII., muž hitna i toli strastna koli prkosna postupanja, težio je već odavna zatim, da svoju osamnaestgodišnju ženitbu s udovicom svoga brata, princežicom Katarinom Arragonijskom razveže, Katarina bo bijaše za šest godinah starija nego što on; bolest i tuga lišili su ju ženskih dražestih, i osim toga běše mu porodila tako slabačku děčicu, da jih je svako, izim jedine kasnije kraljice Marije, redom neobično brzo pomrlo; doista okolnosti, koje su kralju želećemu naslědnika a ne naslědnice, razlogah dostatno pružale, naložiti arkibiskupu kanterbury-skomu, da se ima obratiti na papu Klementa VII. u Rim, da u njega izprosi crkvenu razvezu ženitbe. Ali premda je s početka nadbiskup Cranmer srećno poslovao i premda je kardinal Wolsey sve svoje sile napinjao, da stvar pospěši, ipak su prigovori i prětnje cara Karla V., koji u zapostavljanju španjolske princezice sebe sama zapostavljenim nalažaše, tolik uspěh imale, da je papa ne samo svědočbu razženitbe zapridržao, nego pače i posebna věstnika, kardinala Kampeggia u Londun odposlao, da te okolnosti sa svom iole mogućom točnošću protraži.

Za toga dugotrajnoga poslovanja bijaše se větrenjasti kralj Henrik spoznao s krasnom Anom Boleyn-ovom te se je nalazio njenim pogledom tako začaranim, te je sada najžešće zahtěvao svoju razženitbu i Anu odmah na groficu Pembrok-sku povisio, odredjujući joj ujedno kao čisti godišnji dohodak tisuću funtih šterlinga. Ana, zavedena svojimi nadami i zasěnjena vanjskim sjajem primala je sva ta odlikovanja rada, nepazeći te okolnosti, da je ruku svoju već obećala Lord-u Percy-u od Northumberlanda, koji je kao njen zaručnik obće poznat bio. Uměla je ona tako dělovati u kralja, da nije više navadnom svojom netrpljivošću duže čekao na papinu rěč, nego sazvao sudište, pred koji je kraljica Katarina na način veoma snizni doći morala. Budući pako da nije Henrik takovim postupanjem ništa dosego, ostrani sve okolnosti i oženi se tajno g. 1533. Anom. Kad je stoprva buduće godine papinska dozvola za drugu ženitbu ipak dospěla, dao je velikom noći Anu javno proglasiti za suprugu te velikom slavnošću kruniti ju. Odpravljena kraljica Katarina odputi se u Kembolton, gdě je ginula sve do g. 1536. Iz ovoga prebivališta napisà sluteć smrt, oprostnicu na kralja, te je umjela u njoj svoje ćućenje i odreknuće svoje tako živahno, ljubezno i ganutljivo ocrtati, da se je tvrdi i okrutni inače Henrik jako ganuo i vruće suze prolio.

Ana Boleyn-ova, koja medjutim dne 7. měseca rujna toli glasovitu poslije princezkinju Jelisavetu rodi, stajala je sada na vrhuncu sreće svoje. Ali poput mnogih, koji su osobitom srećom do najvišje visine čověčjega života doprli, nije ni ona uměla stečeno zadržati, i dadši već prije primĕr svoga lakomišlja, kad je svoga ljubovnika ostavila i za kraljem pošla, koji se još nije bio

Digitized by Google

s prvom svojom suprugom razženio, nije ni najmanje sad pazila vladajućega na inglezkom dvoru običaja, sgrěšavala je bezobzirce proti starinskim navadam te si je sama, osěćajuć svoju neodvislu moć, po svom ukusu izabirala pratnju svoju, ni ne promišljajuć, da visoko plemstvo Inglezke pouzdano drugarenje s muževi, kao što njen brat Lord Rochefort, Bryan, Wyat i drugi pěsnici, ako i po sebi duhapuno i zabavno — sasvime inakiem očima gleda, nego li u Francuzkoj, gdě su obhod s krasnimi duhovi zemlje za něko dostojanstvo smatrali.

Drugi uzrok njene skore propasti bijaše njena velika žudnja za odpanuće Inglezke od rimske crkve. Ovdě bijaše osobito glava papinskih privržesnikah, herceg Norfolčki, koji je sva u gibanje stavio, samo da uništi moć žene, koja je sve svoje sile iztrošila, da presěkne mah katoličkoj crkvi u Inglezkoj, koja je njenu udatbu s kraljem prěčila.

Herceg běše opazio, kako je Henrik prama toli uplivnoj prije Ani sve to više hladnokrvnijim postajao, kano što i to, da nije ni ona bila te sreće, da bi mu porodila naslědnika; on je opazio, kako je ovo hladnokrvlje u kralja, klanjajućega se svojim začasnim strastim sve to više u mraz, dà, pače i u mržnju prelazilo, naime onda, kad se je spoznao s krasnom Ivanom Seymourskom i zaljubio se u nju istom onom ljubavlju, koju bijaše prije dvije godine prama Ani gojio; Norfolk uporabi okolnosti, nastojeć mržnju carevu prama Ani povećati time, da je sloboštine njena ponašanja krivo tumačio i njenu supružku věrnost u sumnju stavio. Ovimi sumnjičenji, ka kojim je šurakinja Anina, grofinja Rochefort-ska ne malo lažih doprinosila, běše lukavi Norfolk najdobrodošliju točku dosego, jer je kralj time našo prigodu, da vlastitu svoju nestašnost pred světom izpriča i da razdrapi sveze, koje su ga o biće privezale, za kojega nije više dražesti mario i koje mu je u obziru na novu njegovu požudu samo na putu bilo. I isto tako naglo, kao što je sazvao sudište proti kraljici Katarini, postupao je sada proti někdanjoj ljubimki. Namah bude u turanj utamničena i pouzdanimi odnošenji s raznimi ljudmi, medju kojimi su iste sluge dvorske naznačivali, osvadjena. Postupalo se je tako hrlo, tako proti svakomu pravu, da nebi Ana niti saslušana. Dà, bědili su ju tako grdimi, tako bezpriměrnimi, i tako protuslovnimi stvarmi, da si nećemo oljažiti pera svoga: nazivahu ju izrodicom, zaslužujućom smrt, koja měšte pet, šest prstah na ruci imade, te nisu ni najmanje u obzir uzimali to, da su svi kao njene krivnje dioni obtuženi svoju nevinost do skrajnosti potvrdili i dokazali, nego su ni pet ni šest pazili potvrdjujuću izreku cigla jedinca, komornika Smeton-a, koji je valjda podmićen bio, i poslě smrti kraljičine strašno kajao se.

Ali ovdě vladaše se Ana uzprkos svim protivštinam, uzprkos svoj njoj nanětoj skrajnjoj sramoti kao plemenita, u svojoj nesreći dostojna zaměravanja žena. Nije tajila, da nije njeno ponašanje prama mužkomu světu dosta opazno bilo, ali tvrdila je odvažno i sa svetačkom ozbiljnošću, da nije nikad ni za koračac odstupila od supružke věre. Ali sve uzalud. Prisiliše ju, da izpovědi svoju prijašnju zaruku s lordom od Northumberland-a, da ju na dvostruki način u sumnju stave. I premda je s druge strane nadbiskup Cranmer sva moguća pokušavao, da upravo ovu izpověd za njeno spasenje uporabi, čineć valjanost braka s kraljem Henrikom, dvojbenom; bi ipak sudištem lordovah na smrt obsudjena i kralju samo dozvoljeno, da izabere, hoće li Ana poginuti mačem ili ognjem.

Digitized by Google

Ali strašni sud nije si zadovoljivao svom jedinom žrtvom. I hrat nesrećnice Ane moradè pasti, jer bi se o postòlju njenu oslonio i s njim još trojica drugih: Henrik Morris, Weston i Bereton, kojim budu 12. svibnja g. 1536. glave odsèknute.

Ana bude 19. istoga mèseca u Tovru pogubljena. — Ova žena, koja moradè svoje mladostno lakomišlje, svoju težnju i pohlepu za sjajem i visoću i svoju kratku sreću na tako pregorki način platiti, umirala je s najvećim pokojem i s neočekivanom stanovitošću, dà, bijaše tako odvažna, na toliko se je slagala sa samom sobom, i na toliko bijaše si svèstna, da je na okolu stojeće govor držala, u kojem pripoznavaše dužnost, da se u toj težkoj uri za svoga supruga, kralja Inglezke, Bogu moli — i bijaše — što je doista visoka značajna crtica bića, koje je Sreća do sad tako nevrèdno prezirala — bijaše dosta mudra, nepostaviti se u ovih poslèdnjih trenućih ni krivom nit nevinom, da tako kralju nenanese zao utisak, koji bi njenoj kćeri Elisabeti škodljivim postati mogao. — Bijaše to ljubav materinska, koja ju je činila trpljeti, mučati, koja ju je činila, u smrtnoj uri zaboravljati.

Drugoga dne oženi se kralj Ivanom Seymour-skom.

Dubrovski

Od Aleksandra Puškina.

(Nadalje.)

XII.

Dugo je vremena prošlo, a nikakov znamenit slučaj nemiri jednoličnu života stanovnikah Patrovskih. Ćiro Petrović vozio se je dan na dan u lov; Marija se je zabavljala sa šetnjom, čitanjem a osobito učenjem glasbe. Počela je popuštati svomu sèrdcu, te je opazila, da joj nije moguće biti sasvim hladnom prama francuzu, koji, neprekoračujuć ni najmanje granicah smèrnosti i pristojnosti, umiri njezin ponos i plašljivu dvojbenost. Tako mu se sve više i više povèrova. Bez Deforgesa bijaše joj dugočasno: jedino je s njime nalazila zabavah. Hotèla je znati, što on o ovoj ili onoj stvari sudi, a i ona je njemu priobćivala svoje mnènje. Možebiti da još nije bila zaljubljena; jer nebijaše zapрèke obćenju medju njimi; ali pèrvi nenadani slučaj zažeže žar njezinih strastih.

Nèki dan, došav u salu, gdè ju je čekao Deforges, opazi neobičan nèkakav nemir na blèdu licu njegovu. Otvoriv klavir pograbi note; no učitelj ju zaprosi, da ga odpusti za danas poradi žestoke glavobolje. Uzimajuć note spusti joj u ruku listić. Marija ga uzme bez odvlake, no s mèsta se pokaje; ali prekasno, jer je Deforges već izmako bio. Bèrže otèrči u svoju sobu i otvori list: „Danas u 7 čekati ću vas u kolibi kod vodice: imam vam nèšto važna odkriti.“ Znaličnost svladà. Jedva je očekivala izpovèd, kojoj se je radovala; ali i bojala. Vèrlo se obradovà, što će čuti ono, što je već odavno želèla: pa ipak se joj činjaše, da se nepristoji saslušati muža koji nemože zaprositi njezine ruke. Ipak odredi doći, samo neznadè pravo, kako da sasluša njegovu izpovèd: da li sèrdito ili prijazno, da li možebiti pospèrdno ili istim ćućenjem, kojim joj

Digitized by Google

on bude priobćivao. — U tom je brojila svaki čas na uri. ... Mrak se uhvati, svěća se zažeže. Dodju gosti i Ćiro Petrović sědne za stol, da se karta. Udari tri četvèrta na 7 — Marija umakne kroz vrata, sidje na stube, ogledne se još jednoč i — već je izniknula u vèrtu.

Bilo se je naoblačilo, mili bože, da nevidiš pèrsta pred očima, a Marija je ipak pogodila stazu, i za jedan čas eto ti je na městu. Htědne malko odpočinuti, da sasvim hladna i mirna stupi pred Deforgesa; al hoćeš li? — on je već stajao pred njom.

„Neznam kako da vam što lěpše zafalim“ zaromoni umiljnim glasom „što ste mi molbu uslišali, da nebudete toga učinili, jamačno bi poludio od sdvojenja.“

Ali i Marija je imala frazu za odgovor na tako lěp i laskav uvod: „nadam se, da neću imati povoda kajati se poradi svoje popustljivosti.“

Za čas je mukom mučao, da se ohrabri „okolnosti hoće da vas ostavim ... vi ćete to i poslije čuti ... no hoću, da vam něšto prije razstanka kažem.“

Marija je mučeć očekivala daljnju izpověd.

„Ja nisam onaj, za koga me vi dèržite; ja nisam francuz Deforges, već nesretni — Dubrovski!“

Marija zavrisne.

„Nebojte se za boga — nebojte se moga imena! ... Ja sam onaj nesrětnik, koji je krivnjom vašega otca iz otčinske kuće izćeran i tim prisiljen, da postane najgadnijim čovèkom — razbojnikom; da na putu pléni i robi ... pa sam na sve to zaboravio ... oprostio sam mu i to radi — vas. Pèrvo mi je bilo, da mu se osvetim, to sam i nastojao: obilazio sam oko kuće, da razvidim, gdě je najshodnije podpaliti, domišljao sam, kako da se dovučem do njegove ložnice, neka neuteče; već sam vidio, kako bukti sveuništujući plamen, a Ćiro se Petrović pèrži kao u paklu; ali tada mi se upravo vi ukažete, anđelu mira! — meni postane laglje; osvetno sèrce prestane kucati osvetom: mislio sam, da je kuća, gdě vi pribivate, posvećena, i da nemogu škoditi onomu biću, s kojim ste vi po kèrvi najužje skopčani. Odrekoh se osvete, prije jedine hrane duši mojoj, a onda skrajne bezumnosti. Po cio dan obilazio bih selo nadajuć se, da ću viděti bělu vašu opravu. Kada ste se, i nesluteć ništa, po dvoru šetali, slědio sam vas uzastopnim slědom, presretan u mislih, da ste pokraj mene bezbědni. Sgoda se ukaže, da sam unišao u vašu kuću. To kratko vrěme bijaše vèrhunac zemaljske moje sreće — uspomena na nju biti će jedina utěha bědna moga života. Danas mi je stigla věst, da se od vas čim prije odaljim. Razstajem se dakle od vas, razstajem danas, ovaj čas ... ali sam ipak hotio prije vam sve kazati, da me neomèrznete i neprokunete. Spomenite se kadgod na Dubrovskoga; znajte, da je bio za něšto drugo odredjen — znajte — da vas njegovo sèrce cěniti znade — znajte, da nebi nikad — —“

U to nětko zazviždi. Dubrovski umakne. Ruku Marijinu pritisne na sèrce. Opet zazviždi.

On izadje iz sěnice. Marija ostane kao prikovana.

„Taj mene zove; ostajte s Bogom; svaki čas odvlake mogo bi me upropastiti. —“

Digitized by Google

„Marijo, angjelu! ako se sluči, da vi od nikoga nebi imali pomoći i zaštite, obećajte mi, da ćete se na me obratiti. Oj ja ću biti sretan, ako štogod za vas učinim, a činiti ću, što uzmognem, obećajte mi, da mi nećete odbiti ponude?“

Marija nereče ni rěči, već zatuži, kao děte u povojih ... opet zazviždi.

„Vi me upropašćujete ... Marijo, ja vas neostavljam prije, nego mi obećate!“

„Obećajem vam,“ prišaputne slabim glasom.

Dubrovskoga nestane ... Marija, vèrlo zabunjena otidje kući, učini joj se iz daleka, da čuje buku u dvorištu; pred kućom nadje bričku; ljudi se motaše tamo i amo, cěla se je kuća uzbunila a glas je Trojekurov, oreć se gromovito, podvostručavao halabuku. Marija hitro poběgne po stubah, bojeć se, da je tko neopazi. U dvorani ju sukobi otac; gosti obkole kotarskoga sudca, koješta ga zapitkivajuć; on je, ogèrnut velikom kabanicom i oružan od pete do glave, odgovarao sa vèrlo zabrinutim i nedokučivim licem.

„Gdě si bila Mašo?“ upita Trojekurov „nisi li vidila Deforgesa?“

Marija jedva zaniječe.

„Promisli samo. evo sudac ga hoće uapsiti; veli, da to nije Deforges, već sam Dubrovski!“

„Evo njegova obilježja, vaša preuzvišenosti!“ reče sudac ponizno.

„Prodji me se sa svojim obilježjem“ zagèrmi Trojekurov „ma ti ja neuruči svoga francuza prije, nego li sam tu stvar promotrim. Jeli dostatno samo blebletanje Antuna Pavnutića! ta kukavica valjda je snivala, da ga je hotio porobiti moj učitelj!... zašto mi toga odmah nekazà?“

„Francuz mu je što žešće zagrozio“ odgovori sudac, „morao mu je priseći, da neće ni pisnuti.“

„Idi luda tepnjarijo!“ odrekne Trojekurov „ja ću se taki o svem osvědočiti.“ — „Gdě je učitelj?“ zapita ulazećega slugu.

„Nemožemo ga nigdě naći“ dobije za odgovor.

„Da ste ga našli, gdě bilo da bilo!“ zavikne Ćiro Petrović, poněšto već dvojeć. „Daj der mi to obilježje“ rekne sudcu.

Trojekurov, čitajuć pokima s glavom „hm! hm!“ — Sluga opet javi, da nije učitelja. Marija je bila ni živa ni mèrtva — dèrhtaše kao šiba na vodi. I sam se Trojekurov uznemiri.

„Mašo! zašto si ti tako blěda; siroto valjda si se vèrlo prepala?“

Marija odgovori, da ne, već da ju vèrlo glava boli. Otac ju pošalje u njezinu sobu; ona mu poljubi ruku i ode. Došav u svoju sobu, baci se na postelju i tužno zajeca. Tu se stèrču služavke, svuku ju i namoče čelo kolonjskom vodom. Sobarica je nastojala svom silom, da ju umiri, ona se ni negane; konačno zaspi.

Medjutim su cělu kuću pretresli, ali učitelju ni traga ni glasa. Trojekurov se je šetao gore i dolje po sobi, zviždeć običnu jurišnu pěsmu „razlěgaj se pobědonosna gèrmljavina!“; gosti su svašta jedan drugomu šaptali; sudac je stajao nepomičan kao kakva bena a učitelja nigdě! Jamačno se je skrio, ili je još u vrčme oponenut. Što, kako i gdě? ostalo je dosad nepoznano....

Već je 11 urah, a na san nitko i nemisli. Ćiro Petrović obèrnuv se k sudcu, reče poněšto neuljudno: „Što će daklem biti? hoćeš li tu do sutra sě-

Digitized by Google

diti? moja kuća nije kèrčma. Ako i ostaneš tako bèrz, moj brajkoviću, neuhvati Dubrovskoga, sve da je ono on i bio! Sad odlazi kući, pa se drugiput bolje izkaži... Upregnite" rečè gostom „ja odoh spavati!" i to je sve — Ćiro je izišao.

XIII.

Zima prodje; u kući je Trojekurovoj išlo sve po starom. Svibanj nadodje. U to se vrème povrati iz inostranstva knez Verejski, susèd Petrovićev, da pregleda svoja dobra, kojih još nikada nije vidio. Njegovo je imanje od Patrovskih ležalo 30 vèrstah, kojim je za nepritomnoga kneza upravljao odpušteni nèki major; al s ovim nebijaše poznan Trojekurov.

Knez je istom tri dana stanovao na svojem dobru, pa već mu je dodijala samoća, s toga odluči, obèdovati kod svojega susèda, premda ga nije ni poznao.

Knezu bijaše okolo 50 godinah; ali je on izgledao znatno stariji. Razuzdani ga je život uništio. Uzpèrkos tomu bijaše nèkako ugodan, a živeć u velikom izobraženom svètu, naučio se je biti ljubežljivim osobito prama žènskim. Ćiro se je Petrović ponosio svojim gostom, misleć, da ga štuje muž iz velikoga svèta. Po navadi je pokazivao gostu sve svoje pokućtvo, pa i lèpe ograje za pse. Knez malo da se nije zadušio u pasjem dohokrugu; uzmakne natrag, dèržeć na notu rubac, poškropljen sa „Eau de lavande." Starinski vèrt, sa okljaštrenimi lipami, četvèrouglastim jezerom, urednimi šetalištì, sve se to nedopadè knezu ni najmanje. On je ljubio ono, što je narav ustrojila bez ikakve umètnosti; no ipak je sve hvalio, i pričini se, kao da ga to vèrlo zanima. U tom nadodje sluga, te ih pozove k obèdu.

U dvorani ih sukobi Marija — starac bijaše očaran njezinimi dražesti. Trojekurov mu ponudi mèsto uz nju. Činila se je, da je knez vèrlo uzhićen njezinom prisutnosti; nastojao je, da ju zabavami na svoju ruku dobije. Po obèdu predloži Petrović, da se na šetnju izvezu; knez se je izpričavao svojom gutom i baršunskiem čižmicama; ipak privoli, ali tako da i lèpa susèda ide. Dvè starčine zasèdnu s lèpom dèvojčicom i odu. Govor nije zapeo baš nijedan časak. Mariji se dopadè laskanje uljudnoga svètovnjaka; okrenuv se k Trojekurovu, zapita ga, pokazujuć na gorište „tko je to upalio, i da li je to njegovo?"

Trojekurov se namèrgodi. Uspomena izgorele kućice staroga Dubrovskoga, dirnu ga neugodno. Odgovorio je, da je njegovo, no da je prije bilo Dubrovskovo.

„Dubrovskovo —?" uzkliknu knez „onoga strašnoga razbojnika?"

„Njegova otca" odgovori Trojekurov „i stari je bio pristojan razbojnik!"

„A Bog zna; gdè je sad naš Rinaldo? stoji li dobro? živi li još?"

„Živi još, i posve slobodno. Zbilja kneže, Dubrovski je bio već i kod tebe."

„Lane, kako sam čuo; palio je i robio. Što ne ljubezna susèdo, bilo bi vèrlo zanimivo, da se čovèk pobliže upozna s romantičkim tim junakom?"

„Šta bi na tom bilo zanimiva? upadè mu u rèč Trojekurov" ona ga pozna dobro! učio ju je glasbu cèla tri ćedna, pa hvala milomu bogu, neodnese ništa za svoje podučanje."

Sada stane Trojekurov opisivati boravljenje Deforgesovo u svojoj kući. Mariji bijaše, kao da sèdi na iglah. Knezu se to učini vèrlo čudno, zato preuzè o drugom razgovor. Došav natrag, dade upregnuti; premda su ga moliti,

Digitized by Google

da tu prenoći, otidje odmah poslije čaja. Na polazku umoli knez Trojekurova, da ga pohodi ujedno sa lěpom svojom kćerom; što on i obeća. Uzpèrkos svojoj oholosti, dèržao je Trojekurov Verejskoga sebi jednakim; ali je on bio knez; ali je on nakićen dvěma zvězdama; ali je on imao 3000 podanikah.

XIV.

Poslije nèkoliko danah ode Trojekurov sa svojom kćerom ka knezu. Došav u selo, nemogaše se dosta načuditi krasnim seljanskim kućaricam; a osobito dvoru, sagradjenomu po ukusu inglezkom. Pred dvorom se je širila prijazna cělina, gdě su pasle švajcarske krave, na kojih veselo žvečiše zvončići. Kuća bijaše okružena velikim parkom. Knez otèrči svojim gostom u susrět, te digne lěpu susědu iz kučije. Oni udju u prekrasnu dvoranu, gdě bijaše prostèrto samo za troje. Knez ih privede k prozoru, pokazujuć im krasnu okolicu. Veličanstvena bijaše velika Volga, razlěvajuć se široko pred njihoviem očima; natovarene barke ljuljahu se na plećih njezinih zakljanjajuć ribarske čamce, ponèšto udaljene. S one strane Volge pružao se je dugi lanac modrastih gorah, koje su u višinu dohvaćale nebu pod oblake, a u dužinu se skapčale sa obzorom; polja i sela zasloniše životnu sliku. Odavde ih odvede knez u drugu sobu, gdě mu bijaše sbirka kipovah, sabranih po inostranih zemljah. Prijazni je domaćin pokazivao Mariji sve krasote, odkrivao manjkavosti, tumačio predstavu kipovah i opisivao životopis umětnikah. Ona ga je radostno slušala. Nasèkon sědnu za oběd. Trojekurov je vèrlo hvalio i konobara i kuhara, a Marija se je ugodno zabavljala sa svojim uljudnim susědom, kojega je tek dva puta za života viděla.

Po obědu odu u park. Kava bijaše donesena, i oni sědnu u kućicu pokraj jezera, na kojem je bilo sijaset otočićah. U tom im dopre do ušiuh ugodna glasba, i prekrasna gundula plovljaše prama njim. Knez umoli goste, da udju u gundulu, zatim odplove k otoku. Marija se je imala svaki čas čemu čuditi, sada kojoj štatuji, sada kakovoj samotnoj špilji. Svaki čas je postajala znalièhom, da sazna otajstveni koji napis na spomeniku. Vrěme je teklo, kao na krilih, te nisu ni opazili, da se je smèrklo. Buduć da je bilo hladno, a rosa već padala na zemlju, umoli knez goste, da se vrate kući. Došav u dvoranu, nadju dimeć se čajnik na stolu. Knez uljudno zamoli Mariju, da zastupa gazdaricu.

Marija je, pripravljajuć čaj, kradom slušala neizcèrpljive pripověsti udvornoga bèrbljavca. Nenadani hitac uplaši ju vèrlo — mnogobrojne rakete razsvětle tamno nebo. ... Knez joj pruži ruku, te ode s njom i s Ćirom na doksat Marija se je radovala, kao děte, gledajuć umětnu tu vatru, a Trojekurov, misleć, da ta čast ide njega, bijaše posve zadovoljan. Radost Marijina obraduje kneza. . . .

Večera nebijaše manje zališna od objeda. Tek kasno u noć odalje se gosti u naznačene sobe, a sutradan ostave rano ljubeznoga domaćina, prije mu obećavši, da će se na skoro opet viděti.

XV.

Marija je sědila u svojoj sobi; prozori bijahu otvoreni, a hladno je povětarce pèršilo kroz prozore, bèrcajuć na glavi lěpe lasi Marijine. Posve je hladnokèrvno vézla na svom djerdjevu, ali joj misli nebijahu na dělu, već nègdě

Digitized by Google

daleko, daleko — — u taj čas pomoli se ruka na prozoru i listić padne na Marijine dělo. Još nije ni k sebi došla, al već ruke neima — iznikaula je. U tom dodje i sluga, te ju pošalje k otcu. Dèrhćuć turi listić u njedra i otèrči u otčevu sobu.

Ćiro Petrović nebijaše sam: kod njega je sědio knez Verejski. Čim Marija dodje, ustane knez, duboko se nakloni, neobično zabunjen.

„Pristupi amo, Mašo, imam ti něšto nova kazati, što će te jamačno obeseliti. . . Evo ti zaručnika! Knez te je umolio!“

Marija je stajala kao okamenjena, lice joj bijaše blědo kao kèrpa. Neizusti ni jedne rěčice. Knez, pristupiv, upita ju ganutim glasom: da li će privoliti, da ga učini sretnim? – Marija ni rěči.

„Dakako, da privoljuje,“ rekne Ćiro „ali valjda znaš kneže, da je děvojkam smèrt na takova što odgovoriti. . . . No draga děčico! ogèrlite se, pa budite srětni!“

Marija ni s města; knez joj poljubi ruku, a nju obore suze! Knez se namèrgodi, kao oblačna noć.

„Nosi se! nosi se!“ izdrekne se Trojekurov „otari suze, pa opet dodji; ali, znaš, vesela — da si mi vesela došla. — Svaka plače kod zarukah; to ti je, kneže, već običaj děvojački. Daj da se porazgovorimo o vènu.“

Marija odtèrči što bèrže u svoju sobu i zaključav se, udari u plač iz svega gèrla. Biti ženom staroga kneza — to ju je ubijalo!

„Ne! ne!“ uzklikne „prije ću u samostan — k Dubrovskomu — prije u isti grob — ali kneza! — to nikada — jest, k Dubrovskomu!! —“

Kod toga imena padne joj na pamet list; otvori ga, uvěrena, da je od Dubrovskoga. Pa i bijaše od njega:

„Na večer u 10 satih, na istom městu!“

Tihu noć je razsvětljavao blědi měsec; blagi větrić igraše se ljubko s liščem na dèrveću u vèrtu. Mukla je tišina prikrila cělu zemlju. Kao ptičica prepèrvà krasno děvojče na odredjeno město. Još nebijaše nikoga. U gèrmu něšto zašušti i eto ti — Dubrovskoga.

„Ja sve znadem“ zaromoni tihim i turobnim glasom „angjelu, spomenite se svoje obreke!“

„Vi mi obećaste pomoć i zaštitu — nebudi vam na žalost — ja se grozim pred njom; kako mi kanite pomoći?“

„Ja bi vas oslobodio mèrzkoga toga čovčka. . .“

„Ne, za boga, nipošto, njemu da neučinite ništa. Ako me ljubite, a vi ga nedirajte; ja neću, da budem povod kakovu zločinu.“

„Vaša rěč, za me je svetinja. Neće mu se ništa dogoditi. Gdě se vaše me izušćuje, ondě nije města zločinu. . . Ali kako da vas štitim od okorěla vašega roditelja?“

„Ja se uhvam, da će ga moje suze, moje sdvojenje ganuti. On je tvèrd, kao živac kamen, al me ljubi. . . .“

„Tašte sanjarije! U vašem plaču viděti će on samo obični plač děvojački, viděti će mèrzost proti ženitbi, proizvirućn ne iz ljubavi, već iz običaja. Ali ako si je zabio u glavu, da vas uda proti vašoj volji — ako vas na silu privede k žèrtveniku, da za cěli život kukate uz nemoćnoga ostareloga toga starca??? —“

Digitized by Google

„Onda mi neostaje drugo ... dodjite vi ... vašom ću biti.“

Dubrovski se strese. Blědo lice njegovo pospe rumenilo. No taki postavši još blědji, šuteć stajaše oborenom glavom.

„Pokušajte na svaki način“ počme napokon „molite otca, bacite mu se pred noge, naslikujte mu strahovitu svoju budućnost. Prosite ga, neka se smiluje vašoj mladosti, koja mora da povehne, istom što je najbolje procvala, uz neljubljena laskavca. Kažite mu, da vam neće njegovo bogatstvo nijednoga časa osladiti, nemojte ništa propustiti, zaklinjajte ga ljubavlju svoje matere, njezinim pepelom, zaklinjajte ga živim bogom... nebojte se njegove sèrditosti i grožnje, samo dok ikakve nade imate... Ako sve to nepomogne, zaprětite mu, ako vam se nesmiluje, da ćete naći strašna zaštitnika...!“

Tu položi ruke Dubrovski na sèrce; činilo se je, da će ga umoriti tuga i žalost. I Marija je plakala.

„Oj tužna sudbino,“ zatuži nadalje „kako li me strogo progoniš! Ja, koji bi svoj život dao, da vas samo vidim, sada kad vas mogu k svomu sèrcu pritisnuti, kad mogu reći „Moja si za uvěk!“ moram toliku sreću sam od sebe odbaciti — moram se je silom odreći! Ah, ja bi morao iz dna bolne duše mèržiti onoga — al što rekoh, osěćam, da u mom sèrcu nije města sada mèržnji; sad bi samo mogao dobročinstva sipati oko sebe!“

Lagano ju pritisne k sèrcu. A ona sasvim pouzdano prisloni lěpo svoje čelo na široko rame mladoga razbojnika. Dugo, dugo stajahu ovako zaboravivši svoju nesreću. Svět je pred njima izčeznuo, kao trepteća sěna....

„Vrěme je!“ prišaptne Marija.

Dubrovski se prene iz sladkih svojih sanjarijah. Uhvati joj ruku, i natakne pèrsten na pèrst.

„Kada me uztrěbate, donesite ovaj pèrsten u šuplje ovo dèrvo; ja ću već svoje činiti.“

Još ju jednoč poljubi u krasno lice, i već ga nestane u tmini medju dèrvljem.

(Konac drugi put.)

Slovenske Bčele nacrt sveslavenskoga časopisa

Kakor o spomladi pupje ino brstje napeto k razcvětu toploga větra čeka, ravno tako i Slavenstvo pripravljeno stoji k sprijemu jednoga književnoga jezika: treba mu samo rahloga genutka, ino kar šće je sdaj le edna misel, obća želja, v raznoj besědi izraževana, bude kmalo gotovim činom.

Teh misl ponavljam, kar je užě davno priporučevano bilo, ino sicer:

1. Da se časopis v domišljevanoj književnoj Vseslovenšćini pisan osnuje ino po vseh slavenskih časnicih oglasi.

2. Da časopisi vseh slavenskih narěčj po svojem naručnike na razpisani Vseslavenski časnik do gotove dobe nabiraju, iz česar bi se mogućnost ino potrebnost takoga časnika spoznala: vsako narěčje ima do volje slavenskih učenih mužev.

Digitized by Google

3. Da se ravno tako dopisovatelji za omenjeni časnik nabereju. Unitis viribus ni dvojiti o srećnom vspěhu.

4. Da se priporučeni časopis v Zlatnom Pragu izdava, kder je k tolikomu podvzetju potrebnih mužev zadosti ino pismen na izbor.

5. Hvaljeni časopis budi pisan, kakor koli je dopisovateljem drago, v kirilici ali latinici, a jeden členek nikoli v obojici.

6. Zaželjeni časnik izhadjaj v kolikor si budi malih listovih ali rědkih zvezcih, izprva je zadosti, da se le začne.

7. Shodni zadržaj prepustjam umnějšim mužem (t. j. zadržaj takoga potrebnoga časnika.) Le začetek! — vsa razenstva se budu počasoma v lěpoj slozi prijazno sešla.

8. Da taj sostavek vsa sl. vredničtva vseh Slavenskih naréčj dragovoljno ponatisneju *), budite si jednakih ali inakih misl. (Slavić u „Slov. Bčeli.“)

Priobćil *Vlastimil.*

---

*) I uz ovu milu prošnju nismo prevažni ovaj predlog do sad priobćili, zato vraćamo vrědnoj svojoj braći naknadno ljubav ljubavlju, jer su i oni (Slovenci) već više putah skoro u sasvim čistoj „ilirštini“ primali u svoje listove (imenito u „Bčelu“) pokraće članke, a sćeneći, da je ovaj predlog, kojega izvedenje svakomu Slavjanu na srdcu biti ima, još uvěk dobro došo, te da će se — ako i poznije — u život uvesti. Vl.

TOBOLAC.

Pověstnica. (*Mahumed II. i patrijarka carigradski.*) Predobivši Carigrad i nalazeći se poslě predobića njegova u podpunoj vlasti nad ovom byzanzskom državom, Mahumed II. sultan bijaše proniknut trsenjem i nastojanjem, da bi se zadovoljstvom podloženih mu kršćanah u toj vlasti učvrstio. U tu svrhu dao je premda veoma naobražen, takodjer u starogrčkom jeziku i u aristotelskom mudroljublju izvěšban, veliki knez pozvati k sebi jednoga izmedju najvišjih državnih urednikah nesrećnoga grčkoga cara Kostadina II.; učenog i mudroga Grgura Scholaria, za kojega je slavu znao, i pitao ga, što da bi imao činiti, da bi do spomenute žudjene svrhe dotěrao. Scholaris savětova mu prije svega, da bi opet u poredak i vrědnost priveo pravověrnu crkvu, kojano bijaše pod razvalinami države s patrijarkom i svetom sinodom posve uništena. »Kad je Bog« reče mudri taj učenac, »gospodovanje Rimljanom i Grkom uzeo a na te prenio, nepreostà jim ništa, osim nabožni njihovi obredovi i njihova crkva. Imaju li u nesreći svojoj utěhu naći i tebi bezuvětno i voljno poslušni biti, a ti obrati oči svoje i svu skrb svoju na opetan učvrstbu crkve njihove i na obranu svega toga, što k toj crkvi spada i što joj je potrebito.« — »Doista! tomu je tako, kao što ti veliš« odgovori Mahumed, razgovarajuć se ś njim grčkim jezikom, »i ja věrujem besědi tvojoj. Proziviljem te patrijarkom, uredi grčku crkvu na temelju starih zakonah, ustroji ju tako, da bude narod s udesom svojim zadovoljan i da bude ime moje blagosivljao.« — Hrlo lati se Scholarios na to posla, poprimi kao patrijarka ime Genadios, te bi obkružen uzhićenci države i množtvom puka, u svečanoj povorci, na urešenu konju, praćen odličnici, vodjen u carsku palaču, gdě bude od sultana kavtanom pašinskim oděven i time primljen medju najvišje dostojnike države. Sultan poda mu tom prigodom vlastnom rukom sto cekinah, rekuć: »Ti jih netrebaš, jer sam te bogatcem napravio; dajem ti jih ipak kao znamenje i kao zalog, da ja od tebe ničega

Digitized by Google

nečů, ni naprišnom — nego ti dajům, šaljů i poklanjam — i tako se to ima od mojih slugah i od mojih naslědnikah i od njihovih slugah začuvavati. (Lumir).

— **Iz Zagreba.** S radošću čujemo da će posnati vrli Čeh i izvrstni spisatelj, g. Ljudevit Ritter z Rittersberga, koji je (na koliko znamo) prvi izmedju Slavenah izdao toli potrebni i koristni tako zvani »Konversazions-Lexikon« (Kapesní slovníček konversační), u českom jeziku, i takodjer potanki životopis neumrloga Sarajlije Šime Milutinovića i mnoge druge izvrstne novele i pripověsti napisao i izdao, — ovih danah u Zagreb doći (ako nije već ovdě), da bude město umrvšega nedavno G. Polca suurednikom »Agramer Zeitung-a.« Dobro nam došo Čeh!

— Kao što »Danica« javlja, priredio je častni otac Franjo Jukić, Banjalučanin osim »razlikih piesnih« za tisak još i tri knjige »Elegijah«, zatim Ivana Držića »Liepost duše« rukopis od god. 1713. dělo vrědno u X pěvanjah. Pisac bio je kanonikom u Splitu. On je (Jukić?) osim toga izdao i više pobožnih pěvanjah u Mletcih. Suviše prepisao je i sva děla Nikole Nalješkovića, Dubrovčanina, izvrstna pěsnika XVI. stolěća, o kojih dělih g. dr. J. Subotić u svojoj srbskoj čitanci (Beč 1853) pogrěšno piše, da su izginula. Radio je takodjer dosta o III. svezku »Bosanskoga prijatelja,« au neprijatne okolnosti prinudile su ga, te je posao taj za vrěme obustaviti morao.

— Vis. c. k. ministarstvo prosvěte i bogoštovja izvolilo je odobriti tiskanu u Beču »Početnicu za učionice austrijske« sastavljenu (kao što je poznato) g. Ivanom Filipovićem, te odrediti, da se po slavj. početkih učionicah cěle Istrije, Dalmacije itd. počamši od nove god. $185^{3}/_{4}$ kao školska knjiga upotrebljuje.

Slavenske věsti. Kao što to Slovenské noviny javljaju, sakupljeno je dosad za spomenik Jana Holloga svega 497 for. i jedan cekin, koji su novci u Budimsku štedionicu uloženi. Spomenik biti će pokojnomu pěsniku na grob postavljen a ne drugamo, kao što su pojedini htěli. Gipsni kalup spomenika izradio je kiporezac g. Dunajski u Peštu, sastoji pako iz pet dělacah. Četiri lakonapravljiva, na kojih se ne zahtěva nikakva rezbarska radnja, dogotoviti će kamenarski meštrovi A. Fridl i M. Mimeša; gornji pako četi, to jest poprsje pěsnikovo i ine rezbarske radnje radit će g. Dunajski. Sva je dakle nada, da će spomenik Hollov još dojdućega prolěća gotov biti. Odbor pripravlja za to vrěme potanki životopis Jana Holloga. — Mnogim se pěsnikom dižu spomenici, samo za onaj našega Stanka Vraza neće nitko da dá ni pare! Već oddavna nismo čitali nikakova izvěšća u novinah, da bi se za tu preplemenitu svrhu koji krajcarak prinosio! —

— Proslavljeni slavjanski pěvač, Ander, povratio se je, oporaviv se sa smrtne bolesti, boravivši prije u toplicah Išlskih, u Beč, te se radujemo neizkazanom radošću, što je sva nada, da neće sa mladosti ovaj glasoviti pěvač više biti ugrabljen uměteonosti, a to tim većma čim su se u poslědnje vrěme svejednako tužni glasovi o njem razlěgali, naime da zdravlje Androvo sve na gore ide. Živio još dugo umětnosti!

— Na visokom učilištu bečkom predavat će se nastajućega pólěća slědeći predmeti iz slavenskoga jezika: 1. Slovnica staroslavenska, s osobitim obzirom na tvaranje rěčih. Svakim ćednom dvaput po jednu uru. Predavat će Dr. Miklošić (u Terezijanumu). 2. Noviji spomenici književnosti slavenske. Ćednom dvaput po jednu uru. Predavat će isti (bezplatno). — 3. O Nestoru, nastavno čitanje. Svake subote. Isti. — 4. Slovnica jezika poljskoga. Petput ćednom, od 4 do 5 satih. Marcell Kawecki. — 5. Jezik ruski. Ćednom 5 putih. César Załeski. — 6. Slovnica česka, 3put po jednu uru. Věkoslav Šembera. — 7. Slog i književstvo česko. 3put ćednom po jednu uru. Isti. — 8. Brzopis u českom jeziku. Heger.

— Ruski knez Petar Vjazemski, napisao je putujuć iz Karlovih varih u Marijansku kupelj u Českoj, pěsan pod naslovom: »Pěsma ruskoga ratnika« tobože kao uspomenu na svoj sastanak sa slavnim Văcěslavom Hankom.

— Mladi Bugarin Šopov, koji se je više vremena bavio u Zlatnom Pragu, te i ondě několiko bugarskih spisah izdao, umro je 26. rujna nenadno. Kažu da se je zaklao.

Književnost. (*Slov.*) Za družtvo sv. Mohora dotiskane su već na novo dvije knjige, t. j. poslovenjeni po bogoslovcih sěmeništa goričkoga polag talijanskoga »Stari Vrban,« koji na 13 arakah mnogo lěpa i koristna u sebi sadržaje, — i »pověstnica

Digitized by Google

staroga savěta u slikah,« koja se već članovom razašilje. — Poznati i obljubljeni po svoj Sloveniji lětopis »Drobtince« što ga je osnovao i jedno vrěme sam uredjivao vrědni književnik slovenski, biskup knez Slomšek, tiska se već za god. 1854. pod uredničtvom g. J. Rožmana, i donosi opet kao što svake drage godine izvrstnih članakah. Ovaj najnoviji dio ovoga lětopisa biti će okrašen krasnom slikom sv. Heme. — Janežićeva slovenska slovnica s pridanim pregledom slovenske književnosti ter s kratkom ćirilskom i glagoljskom čitankom biti će svega 11 arakah silna. Posvećena je osobito mladeži gimnazijalnoj po Sloveniji. — Mladi slovenski pisac, Mat. Valjavec u Beču poslovenjuje Omirovu »Odyseju« iz grčkoga. Tobože za izkaz pokušaja biti će prvi pěv pěsmotvora u slovenskom prevodu natiskan u I. svezku obećanoga već »Glasnika slovenskoga književstva,« koji se već u Celovcu tiska, sadržajući (kao što »Novice« pišu) lěpi broj različnih sastavakah lěposlovno-književstvenih iz pera raznih pisacah slovenskih.

Razne věsti. Slavni Jakov Grimm piše veliko dělo o pověstnici němačkih kazalištah srědnjega věka, a Adalbert Keller izdao je u Tübingah zanimivi spis »Die deutschen Fastnachtsspiele des Mittelalters.«

— Prof. Gervinus piše obširno životopis Josipu Haydna.

— U Parizu preminuo je učenac G. B. Depping, rodjen Němac, ali od g. 1803 sveudilj u Parizu nastanjen i sasvim pofrancužen. Najznamenitije je njegovo dělo razprava o vojnah i bojnih poputnicah Normanov. — U Cambru u Belgiji umre u sirotištu stari talijanski učenac prof. Rhigellini, rodjen na ostrovu Chios g. 1758, dakle već 95 god. star.

— G. V. von Lenz, Rus, izdao je francuzki spis pod naslovom »Beethoven et ses trois styles.« G. Lenz kuje velikoga meštra u zvězde, te ga stavljnjuć uz Mozarta i Haydna, tvrdi, da ima Beethoven u svojih skladbah mnogo slavenskoga.

— Slavni Holbein, izradilac Katarine Heilbronske izdao je prvi dio svojih dramaturgičkih studijah.

— Ravnatelj gimnazije u Stolnom Biogradu, g. Bogoljub Bula preveo je Baumgartnerov silospit ná madjarski jezik.

— Slavni Biéfe dovršio je veliku malbu za věčnicu bruxellsku, allegorički obraz kraljestva belgičkoga. — Puni duha slikar Schwind ustanovljen je za slikanje novih freskah na znamenitu tvrdjavu Wartburg.

— Gustav Schmidt, skladatelj spěvoigre »Prinz Eugen« složio je opet novu operu pod napisom »Die Weiber von Weinberg.« — Scribe spisao je već novi tekst k spěvoigri »Ein Feldlager in Schlesien.«

— Na trećem kazalištu brlinskom pripravljaju za predstavljanje novu spěvoigru »Die Walpurgisnacht« od Hartmanna. Glasba je od Markulla u Gdanskom. — Fr. Kaiser spisao je novu lakrdiju »Der Ueberspannte.«

— Švajcarski junak Arnold von Winkelried, koji je hrabrošću svojom otačbinu spasio od propasti nemile, dobit će sada u Stamsu spomenik.

— U izložbi starijega družtva umětnostih u Beču probudjuje sveobću pozornost velika slika belgijskoga slikara De Keyser-a, predstavljajuća Torkvata Tassa u tamnici. I Gallait izradio je istu sliku. Prispodoba jedne i druge radnje — o kojijuh se glasa, da su obědvije prekrasne — bila bi velezanimiva.

— Znamenita obraznica, posaostavša po vojvodi od Leuchtenberka, prevezena bi ovih danah u Petrograd

— Vojvoda Saso-Koburski naručio je u Gothajskoga kiporezca Wolfganga veliki kip (sohu) Luthera, te će ju na starom gradu Koburgu postaviti dati.

— Glasoviti Lessing započeo je na zapověd kralja pruskoga veliku sliku predstavljajuću uhvaćena papu Paschala.

— Slikar Ernest Jakobs u Gothi dogotovio je veliku sliku »Ecce homo!« koju će u Beč na izložbu poslati.

— Kraljica španjolska zaključila je, da će kosti glasovitoga dramatičkoga pěsnika španjolskoga, Moratina, shranjene u Parizu, u Madrid dovezti dati, gdě će mu se dostojna nagrobnica napraviti.

Zagonetka.

Od Trnskoga.

Rastla dika i narastla
Jedra, lěpa i crljena,
Krasno lišce děvojačko
Od visoka od plemena.

Obljubila čeljad diku,
Dragi će ju dragoj slati:
Težka jada, ako draga
Neprimi ju ili vrati.

Digitized by Google

Teže onom', tko se dike
Ni na božić nedočepa,
Oteo ju iz njedarah,
Il ju dala koja — lěpa.

Njemu eno na zvoniku
Šuplje, prazne posestrime:
Kad se jadjan užit nezna,
Nek po visu gatat prime!

Odgonetka

zagonetci priobćenoj u 35. broju »Nevene«:

Sedam nedèljah posta korizmenog,

čista, pačista, bezimena, sredopostna, gluvna, cvětna i velika, to je ono sedam gladnieh vremenjačah.

Pregled. (*Hankov molitvenik »Božstvennaja služba.«*) Ovih danah stiže u Zagreb několiko istisakah glagoljskoga molitvenika, što ga je g. Hanka prije několiko danah pod ovim naslovom izdao: БОЖЬСТВЕННАА СЛОУЖЬБА. ЇЖДАНІЄ БАЩЄСЛАВА ГАНКЪЇ. ПРАЖЪ, ПЄЧАТЇѪ СЪЇНОВЪ БОГОУЬ. ГЛАСЄ. Ѵ. Ѱ. Л. Г. *) (Božanstvena služba. Izdanje Većeslava Hanke. U Pragu, tiskom sinovah Bogum. Haase, 1854). U tom molitveniku nalazimo slědeće molitve: a) molitve jutranje; b) molitve kod božje službe; c) zahvalnu molitvu sv. Ambrozije, Milanskoga biskupa; d) molitve večernje.

Pisac ovih redakah nije toliko věšt posvećenomu jeziku starih Slavjanah, da bi mogao nešto temeljitijega o slovničnoj strani pomenutoga molitvenika prosboriti; nu misli ipak, da se neće prevariti, ako rekne, da je jezik u molitveniku pravilan i točan, ako samo izuzmeš několiko manjih pogrěšakah, koje se i uz najbolju volju i věštinu veoma lahko podkradu.

Nu sasvim drugačije sudi pisac ove objave o pravoj koristi molitvenika g. Hanke. Svemu je světu znano da samo katolički Hrvat još u někojih krajevih iz glagoljskih svetih knjigah Boga moli, dočim ostali Slavjani čitaju ili ćirilsko ili latinsko pismo. Ako indi nětko molitvenu knjižicu glagoljskim pismom izdaje, to se već samo sobom razumije, da ju izdaje za takove ljude, koji glagoljsku knjigu u crkvi imadu — a to su jedino Hrvati u někih stranah naše carevine. Nu tim Hrvatom će samo takova molitvena knjižica dobro doći, koja je sastavljena po obredu njihove crkve, a ne po obredu ma koje druge crkve. Da je i g. H. ovako umstvovao, to bi se sada naši glagoljari zadobavili lěpe knjige; nu njemu se svidi drugačije, pa im daje molitvenik istočne crkve s glagoljskim pismom. — Ako je g. H. već hotio molitvenik izdati, to je mogao někoju izmedju starijih, sada već rědkih glagoljskih molitvenih knjižicah pretiskati, pa bi ga sěgurno svi u zvězde kovali. Nu moglo bi se još reći, da gnu. H. nije bilo toliko stalo do molitvenika, koliko do toga, da světu dade někakovu glagoljsku čitančicu; ali ako je on samo to hotio, to bi bio opet mogao sabrati čisto drugih stvarih u tu svrhu. Iz ovoga se vidi, da bi bio mogao g. H. istim trudom i nam više poslužiti i sebe većma proslaviti. Uz sve to prěporučujemo ipak svim rodoljubom, da si molitvenik gna H. nabave; iz njega bo će naučiti i glagoljsko pismo i poněšto iz stare slovnice. Znamo, kako je mučno do glagoljskih knjigah doći; zato nam mora biti milo, ako nam trudoljubivi muževi za několiko krajcarah takov darak pružaju, za kojim smo prije uzalud uzdisali. A valjda je već došlo vrěme, da svaki izobraženiji Hrvat u glagoljici svoju narodnu svetinju štuje. I druga su nam pisma mila, ali nam je glagoljica još milija, jerbo je naša.

M.

*) Ovdě si misli štioče, da glagoljsko pismo čitaš, a ne ćirilsko. Lice nam se mora pošariti, kada pomislimo, da unuci starih Hrvatah, kojim je glagoljska knjiga toli mila bila, te knjige danas ni neposnaju, pa zato i za njezino pismo nehaju. Već je skrajnje vrěme, da se naše glave postaraju o to, da nam u Zagreb glagoljski tisak pribave, koji bi od maha do maha po koji cvětak iz bogate pokladnice glagoljskoga pismenstva u běli svět iznašao.

Kukavica.

(Iz Kraljodvorskoga rukopisa.)

Na širokom rast je polju
Na rastu je kukavica.
Zakukala, zaplakala,
Gdě proléća uvěk nije.
Kako b' žito sazorjelo
Da proléće uvěk traje?
Kako b' voće dozorjelo,
Da bi uvěk lěto bilo?
Kako b' mrsno klas u stogu
Kad bi uvěk jesen bila?
Kako b' děvi težko bilo,
Da bi uvěk sama bila!

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**

Běrzotiskom Dr. Ljudevita Gaja u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice iliryske svake nedělje jedanput i to četvrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvrt god. primérema je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 41. U četvrtak 13. listopada. 1853. **II. tečaj.**

Gospodin Siemaš.

(Obrazi iz života mlada poljskoga plemića prošloga stoléća.)

Od Stanislava Jaszovskoga.

I.

Crna kava kod patra rektora.

Za moga děda nebijaše odhranjivanje mladeži tako prećerano, kao sada. Imućniji mladići, sinovi starešinah i drugih visokih častnikah, pribivahu za onda u plemićkih zavodih, kod ježujitah i pijaristah, a siromašniji su se povukli u proste sobice, skupa sa učiteljem, koji je takodjer u učionu išao, pa što je on za svoga polaženja kod peći dobio, osvetio je to na svojih učenicih; te je batinanje prelazilo s najstarijega na najmladjega redom, kao udarac od munjevnice.

Gospodin Siemaš, plemić na malu dobru u okružju sandomirskom, bivši bojnik i nesmiljeni ubojica za poslědnjih ratovah švedskih, obradjivao je siromašno svoje imanje i u 40 godini oženio svoju susědu Pakošovnu. Pripovědaju, kad bi se Siemaš sukobio s tastom, pa bi ga ovaj, ponoseć se, što ima několiko kolibah više od svoga zeta, upitao: „Jak sie masz, panie Siemasz?“ da bi mu uvěk odgovorio: „Jakož, takož, panie Pakosž!“ — jer on nije dopustio, da mu itko, pa ni isti tast, štono se veli, u brk nedira. G. je Siemaš imao sina Matića, te buduć da je većinom, pripasav staru svoju sablju pohadjao sabore, gdě je mnogo putah, věćajuć o napolitanskih svotah, svoga protivnika osorno odbijao, rasao je Matić kao jablan pod nazorom svoje matere, te mu bijaše već 16 godinah, kad su roditelji jedva odlučili, da ga pošalju u učionu i to najbližu sandomirsku. Dadu ga dakle u parvu, priskrbe mu korepetitora, slušaoca sintakse i najme mu stan kod někoga mesara, a hranu je dobivao od gospoje majke. Mesar je morao mladoga gospodina držati u ime kamate od 300 posudjenih forintih, te je bio dužan svakoga četvrtka i svetka postaviti na stol pred učenika dva funta mesa, drugačije su svake subote pravilno dolazile od gje. mamice viktualije, koje je mesarica za gospodičića kuhala. O postovih nije se štedilo niti ulja niti maka, te je tako naš Matić, premda živeć češće o samoj žuri (poljska juha), odrasao vrlo lěp i bijaše u dvadesetoj godini već govornik, upravo u ono vrěme, kad počima ova pripověst.

Buduć je umio posve dobro latinski, — kao što je tvrdio isti njegov ujak, svećenik i gvardijan kod dominikanah u Sandomiru, koji je Matiću više

Digitized by Google

putah izpod ruke dao paprenjakah — nehtědoše roditelji, da Matića, po savětu svećenikovu, dadu u redovnike, već nahane učiniti ga odvětnikom kod gradjanskoga suda; no sudbina htěde inače, te Matić nikada nepostade odvětnikom. —

Svaki su dan u redu išli učenici pred predavanjem u crkvu; manji su klečali na strani, a govornici i pěsnici u srědini crkve. Premda su to većinom bili bradaši — jao onomu, koji bi se usudio razgovarati, ili se možebiti u crkvi obazrěti; jer strašan bijaše bič g. rektora, kojim bi na jedan udarac funt papira razpolovio. Jednoč, klečeć oni tako u crkvi, nanese nesrećni slučaj gju. trpeznicu sa njezinimi kćermi, te im je morao sam běs puhnuti u glavu, da sědnu naprama Matiću, koji je pobožno molio iz knjižice s naslovom: „Glas vičućega u pustinji.“ To bijaše gja Ivanička, Matićeva poznanica, častna ženska, koja se je, kao kakva kvočka, posadila uz tri izrastle kćeri, od kojih najstarijoj bijaše dvadeset, a najmladjoj šestnaest po prilici godinah. Svaka je njih molila u svoju knjižicu, samo najmladja, Jadviga, zaboraviv svoj molitvenik, izvadi krunicu. Ona je bila u očitoj neprilici, što je zaboravila svoju knjižicu, baš kao što bi dan danas svaka ženska sdvojila, da ostavi svoje naočare. Gospodična Jadviga nije směla ni očicah podići; češće ju obli rumenilo i tad bijaše tako lěpa, kao ružica, poškropljena jutarnjom rosicom, kad sunce prve svoje trake na nju upre. Matić něšto opazi — neznam upravo što, da li rumenilo, ili, da g. Jadviga neima knjižice — no što mu drago, on je opazio, te je javno onamo izbuljio oči, gdě je ona sědila. Sada je něšto osětio, što nikada dosad; bijaše mu na srcu mnogo pogodnije, nego li pri pogledu ujakovih paprenjakah ili velikih gotičkih slovah, koja su mu u „vičućem u pustinji“ plesala, kao ruska poštarska kibitka. Nikada mu se neučini g. Jadviga toli dražestna, koliko upravo onda; on se htěde kao znanac nakloniti; ali nije smio; ipak na poslědku, ustavši iz reda, nakloni se, i pokloni gospodični, koja neimadě knjižice, svoga „vičućega u pustinji.“

Što je u tom trenutku proletilo njegovo srce, to je težko opisati; on je plamtio, tresao se u cělom tělu i kleknù tek kasno opet u red; no trešnja ga nije popustila. Slike, što su bile na crkvenih zidovih, okretahu se skupa s njim, kao da su i one i on imale vrtoglavost. On bi bio cěli dan onako klečao, da ga nebudu povukli za kontuš na ledjih, da ustane; jer se valja vratiti u učionu.

Učenici već bijahu u hodniku, kad ih sukobi strogi rektor. On baci orlovski pogled na učenike, pa smotriv Matića, reče: „Poslije predavanja dodji k meni na crnu kavu.“ Matić se odrveni, a ostali učenici zadrhću, kao da su te nesrećne rěči i njim naměnjene. Lasno nam je misliti, kako je Matić sproveo one dvě ure u učioni. Studeni ga je i debeli znoj polivao, te je još sreća za njega bila, da ga nije nijedan učitelj prozvao: on bi o svem i svačem znao glagoljiti, samo ne o zadaćah. Dapače mu je i ista slika porumenjujuće se Jadvige izpala iz glave; jer ju je druga, življa, zaměnila, koju je istinom slikovao.

Napokon izbije na učionskoj uri deset i sa zadnjim glasom probi ukočenoga Matića smrtna studen. S radostnim je licem izlazila sva mladež iz svih šest razredah na kratki odpočinak; jedini je Matić sporo koracao, vrlo raztužen k vratima g. rektora. Pokučiv unidje — i kao mrtvački kip osovi se pri vratih. „Aha! to si ti, sinčiću?“ rekne rektor, „hodi, hodi primakni se!“

Digitized by Google

Matić se posve lagano približi. „Zašto ti“ govoraše rektor „izlaziš u crkvi iz reda, te — bože mi prosti — medju ženske — knjige dëliš?“ Naš šutljivi protivnik neodgovori ni rëči, već malodušno podigne očice, okrećuć svoju kapicu i stiskajuć pod pazuhom Ciceruna, da je sve praštila kožnata sveza. — „Da se to u buduće nedogodi“ dovrši rektor svoj predgovor, „daj se povali, moj sinčiću!“ Bez ikakva prigovora povali se Matić na pripravljenu, šarenicom obstrtu klupu; g. rektor uzme posve hladnokrvno bič, pa odmëri Matiću poštenih pet, te je još velika sreća, da se nije poslužio „figurom repetitionis.“ Matić se digne, pobere knjige i ode; dakako da se je zahvalio na kavi; no to je i zakon bio. Išao je kući ni nemisleć na Jadvigu; on je samo tim razbijao glavu, kako da pred gg. učitelji i drugimi zataji podnešenu kaznu; živo mu se je vrtila po glavi ona učenička poslovica: „Što se u učioni speče, valja da se u učioni i pojede.“

II.

Dvosbor.

Približavala se je svetkovina s. Stanislava Kostke, zaštitnika samostanskoga i učionskoga, te su g. učitelji nakanili izvesti dvosbor. G. je učitelj pësničtveni, vëšt pësnik, prionuo uz posao kao mrav; tà očekivalo se je tu mnogo plemićah i darovnikah samostana, s toga je hotio štogod nova, štogod znamenita izvesti.

Dao je donëti iz samostanske knjižnice sve knjige i rukopise od te vrsti, i uronio u njih kao moljac; tražio je spise, složene po žici pësničkoj, škandovao stihove i sastavljao zanimivo-božanstvene prizore. Samostanski lajkuši, pravi vëštaci u svem i svačem, pozvaše u pomoć kalfaktore i druge siromašne učenike; šivahu uresne haljine i priljepljivahu od bojadisana papira dekoracije, u čem jih je podučio g. učitelj znajuć, kakav i vanjski nakit dolikuje dvosboru.

Žuljevi g. učitelja, plod nëkoliko neprespavanih noći, napokon oplasnu, a crno po bëlom bijaše na nëkoliko rëdko spisanih arakah. Izvorna jezgra cëloga dëla bijaše: boj svih sklanjanjah i temeljnih njihovih obranbah proti sudbenomu stolu gramatike. G. je učitelj osobite uloge podëlio gerundijom, pluskvamperfektom i supinom, gdë nije smëlo uzmanjkati, kao što se i pristoji, upletenih pohvalah i panegiričkih potezah na samostanske dobročinitelje. Pročitav svoj proizvod pred svojimi drugovi, bi pohvaljen od cëloga učenoga sbora. Uloge su imali igrati učenici; pri razdëljenju njih nisu ni na Matića zaboravili. Njega zapane uloga supina, dobrodušna ludjaka, progonjena od osornoga gerundija; to je bio značaj najbolje, upravo „cum vena poetica“ opisan u cëlom dvosboru. Crna kava kod g. rektora već je odavna zaboravljena; lëpo izrasli Matić, nadaren sa milozvučnim glasom, bijaše priznan za najsposobnijega, da izvede toli subtilan, i vrhućutan čin. Sad mu se već nije moglo zamëriti, ako koji put i nije znao lekcije; jer je morao dan na dan biti kod spisatelja dvosbora, da izgovori perijodu, koju je, dok je on drugu preveo, naučio, da ga g. učitelj, kad bi do nužde došlo, u čem poduči.

Nadodje napokon s. zaštitnik, te se je dvosbor imao danas izvesti. Već je od ranoga jutra grnulo okolišno plemstvo, što na kučijah i bričkah, što na konjih u Sandomir na veliku igru. Svih su učenikah došli roditelji, samo ne-

Digitized by Google

bijaše Siemašah; jer je stari milostivi gospodin vrlo mrzio svako kazališno predstavljanje, te je smatrao za oskvrnuće plemićke časti; da bi koji rodjeni plemić, kao što bi on rekao, predstavljao javno kakova ludjaka. „Takova što nepristoji se, panie, plemiću“ običavao bi on reći, „bitka s Tartari ili sa Švedi, to je pravo kazalište; pa neima li se danas plemić s nikim ozbilja boriti, a on neka se bori na saborih ili u mačilištu, tu je polje časti i slave za plemića.“ Uzalud ga je nastojala gospoja nagovoriti, da idu u Sandomir; jer je želila svakako viděti nade punoga i ljubeznoga sinčića; starac se je opirao i mrmljao, pa uzprkos suzam svoje žene, ostadè pri svojoj izreci, „ja njemu nezaměram, on mora biti pokoran svojim učiteljem; jer je poslušnost prvi zakon u učioni; nu ja bi se morao sam za njega sramiti, gledajuć njegove ludorije.“ — No da nisu svi tako mislili kao stari Siemaš, to je svědočilo samostansko blagovalište, gdè bijaše kazalište, sačinjeno od platna i papira; u blagovalištu bijaše premnogo gostih obojega spola od prvoga državnoga častnika i velikodušnoga privrženika samostanskoga, sve do najznatnijega plemića, rěčju, amo su se sgrnuli svi, koji god su stojali u kakovu savezu sa samostanom i učionom. Plemstvo je govorilo ugušenim glasom, t. j. zujilo je kao pčele za rojitbe, dok nije sve u dvorani zamuknulo na znak od g. rektora, da će se na skoro igra započeti. Obću je tišinu samo po gdèkoji zvek neposlušne sablje ovdè ondè prekidao. Težka se zavisa digne na škripajućih kolesih; mladić stupiv bojazljivo na pozorište, navěsti u dugu latinskom govoru, što će se sve predstavljati. Učeni g. učitelj počeo je o Noemovoj ladji, te je s velikom učenošću razvio na posve naravan način zamršaj svoga děla. Plemstvo je pleskalo, pa premda nije razuměvalo ni na polu govorničkih frazah, kričalo je ipak „živio!“ čim bi govornik svoj govor protegnuo na zaštitnike samostanske, na kojih čast nije se štedio skupocěni tamjan.

Ali nuto sama dvosbora. Učenik, predstavljajući gramatiku, u dugoj ženskoj opravi sa golemom knjižurinom pod pazuhom, a na glavi s dugom konopljom i sa Minervinom kacigom, stupi na pozorište; zapleten u skutove svoje haljine, u malo da se nije skoprcao; no do sad je išlo sve u redu, dok se nije Matić, imajuć ulogu supina, pokazao. U město da oplače svoju bědu, kako ga surovi gerundij progoni, upro je oči na gledaoce, nèsto buncao, pa premda je znao svoju zasadu kao očenaš, nije mogao upravo ni pisnuti. Sad izadje gerundij, slědeć ga svih šest sklanjanjah — boj se zametne; no supinum se nelaća oružja, već put pod noge pa běži, běžeć trkne o papirne zastore, prevrnu jih, a š njimi padajuć cělo kazalište, razpara se na komade, te se je jedva jadna gramatika iz tih razvalinah proturala, dòčim su sklanjanja bez svakoga reda sretno uběgla. Toj nesreći Matićevoj bijaše kriva trpeznica Ivanička, koja je sa svojimi kćermi na prednjih stolicah sědila. Kad je Matić na novo smotrio skoro već zaboravljenu Jadvigu, bijaše siromah tako směšan, da nije znao, što da rekne, pa u běgu město da udari na onu stranu, gurnu zastor na ovoj strani, te učini pomenuti metež, kojega poslědice nije on predvidjao. Valjda je nesrećni taj slučaj, koji bijaše poznan, na veliku štetu sandomirskoga samostana, po cěloj vojvodini ruskoj, dao priliku varminskomu pěsniku slědećima stihovima:

Tko visoko odviš leti
Na nizko će taj prispěti. *Krasicki.*

Digitized by Google

III.
Povratak kući.

Pó milje od Sandomira bijaše něko selce, spadajuće skoro na dvadeset gospodarah, od kojih je najznatniji imao 30 a najnižji imao samo jednoga podložnika, i několiko kućaricah, koje je sam plemić, zvekćuć starom svojom sabljetinom, sagradio. To selce bijaše sělo i staroga Siemaša, kao baštinstvo. Njegova je baština, od 12 podanikah, bila od najboljih; svi su stanovali u drvenoj, slamom pokrivenoj, ali urednoj kućici, blizu crkve, s čega je i gospodin župnik svaku veče kao gost kod g. Siemaša bio.

Bijaše drugi dan po s. Stanislavu, t. j. po nesrećnom onom dvosboru. Zapadne je sěverni větar obarao zadnje lišće kasne jeseni sa stablovah, i naćerivao snežne oblake u hrpu. Pa ipak u dvorištu nebijaše neugodnosti studeni; jer je ondě na ognjištu goreo kup smrekovine, i praskajući je plamen naknadio osim vrućinom i ugodnim mirisom težki posao. Na ognjištu je sědila g. Siemaška u salopi (vrst oděće u Poljskoj), krznom obšivenoj, pomnjivo vrteć svoj kolovrat, pri čem je krunicu molila, poticajuć dugim ožegom zagašene ogarke mirišava drveća. Kod prozora na naslonjaču sědjaše g. Siemaš, kartajuć se s g. župnikom marijaša. Na stolu je stajao pehar pun piva, što su kartaši marljivo praznili; za igranja su govorili o svačem živahno, pa se je kadšto i g. Siemaška, dovršiv krunicu, sa svojim sitnim glasom u razgovor uměšala; ali vrteć svojim kolovratom.

„Ja sam vrlo znalična, dragi," govorila je ona „kako je našemu Matiću izpao jučeranji dvosbor; rad bi znala, da se nije děte silno razpalilo; jer to nije istom štogod, pred toli mnogo gostih stupiti. Spominjem se još, kako sam ja, za života pokojne kastelanke Sanočke — bog joj dao duši lahko! — s njom u Primislavu bila pri takovu dvosboru — onda sam viděla, kako se siromasi znoje."

„Nespominjaj mi, draga ženice toga — bože mi prosti! — prokletoga dvosbora!" otresne se Siemaš; jer je upravo taj čas g. župnik vikao četrdeset. „Ja toga svomu sinu nebi nikada dopustio, ali sam se bojao da neuvrědim g. učiteljah. — No g. župniče" nastavi směšeć se, „evo šestice na babu (nipošto g. Siemašku), a ostalo ćete vi primetnuti."

„Nema od govora ništa" rekne g. župnik, „vi igrate nemilosrdno kao Tatarin; imam četrdeset, pa težko da dobijem."

„Pijmo, prečastni, u vaše zdravlje, pa ako lěpo umolimo, dati će nam gazdarica još na oproštaj. Zar ne, draga ženice?" Starac ustane i stane grliti i gladiti dragu svoju drugaricu, koju je tako ljubio, kao da je istom dva dana s njom, premda je od svatovah već 20 godinah proteklo. „Je l' de, golubice, i ti ćeš s nami piti; jedna kupica neškodi na naspanak; vrlo ćeš dobro spavati; jer je to stari med; izpečen je upravo onda, kad je i naš sin rodjen. Pijmo u družtvu, samo o dvosboru više ni rěči. Premda sam iz družtva marijskoga, ipak bi radje, da mi děte ostavi učionu, nego li da na sramotu plemenitih Siemašah igra u igralištu kao ludjak."

On sědne na novo za karte, a gospoja Siemaška, uzam ključ, svěću i pehar ode u podrum natočiti meda. U postaloj lišini kod posla čulo se je, kako su cipelje tapale po stubah što odmah iza sebe vode u podrum, i kako su zazveknuli ključevi na vratih od komore.

Digitized by Google

Donešeni med smešta obustavi kartanje, pošto je g. Sěmaš župniku i sebi po kupicu natočio, i dakako nagovorio milu svoju ženicu, da i ona, premda s někom sramežljivošću, izpije jednu kupicu, preuzme g. župnik, davši svomu gostioniku burmuta: „Prekrasna meda! ja nisam takova pio niti kod g. Priora u Sandomiru. Rěč je: in vino veritas, ali u tom je medu jamačno življa istina, te ga pravo ide prednost.“

„Dakle izvolite, prečastni gospodine, kad ga udostojavate tolikom pohvalom“ opomene g. Siemaš, presretan slušajuć, da mu se najmilije pilo hvali, pa natoči i drugu kupicu g. župniku, uzprkos silnu njegovu opiranju. „Kako rekoh“ produži „tomu je medu punih 20 godinah, kao i momu dětetu; kuhao sam ga anno millesimo septingentesimo quadragesimo quarto — t. j. kad je vladao poslědnji iz saske kuće; bog mu dao věčni pokoj! jer se govorka, da je bio kao duša dobar, te se može o njem pravo reći: „za kraljevah saskih opuštali su se pojasi, da trbuh raste,“ a sad bi valjalo reći: „da bi trěbalo, da kralj izraste; jer smo vražki iztrošeni.“

„Moguće ostáli, vi jamačno ne“ preuzme rěč g. Siemaška, razvedrena medom, za ognjištem „to na vas nije opaziti.“

Na tu neočekivanu opazku pogledaju Siemaš i župnik jedan drugoga, i pogledniv na svoj trbuh udare u směh, da se je sve orilo, i pruživ si ruke uzmu bez prigovora tu ocěnu.

„Da se tu slučajno stvori naše dětešce“ reče g. Siemaš izprazniv i drugu kupicu „morao bi i on s nami ogledati! saltem degustare labiis; jer se plemić mora još od malih noguh priučavati kupici“ — „o da bi on tu bio“ uzdahne ga. Siemaška, ne stoga, što je izpila med, već iz prave ljubavi prama svomu jedincu. Istom što je to izustila zašušti něšto u pridvorju, vrata se polagano odpru, i eto — Matić se baci majci pred noge.

„Oj dobri bože, evo ga!“ uzklikne uzradovana mati, te si pritisne ljubeznoga sina na srce.

„Zašto si došao?“ izdrekne se stari gospodin, kad je Matić i njegove noge obuzeo i g. župnika u ruku poljubio.

„Kako je siromašak ozebo,“ rekne brižljiva mati „sědi ovdě pa se ogrij!“

„Jesi li ti sam došao, děčko, gdě je g. učitelj?“ upita sve to žešćim glasom g. Siemaš; jer mu se je taj nagli dolaz sinov činio vrlo sumnjiv.

„Ah, otče, proćerajte me, ubite me, ali ja neidem više odavle, ja se već nevraćam u Sandomir!“ iztepa Matić plačuć i baci se na koljena pred otčeve noge.

„Što se je sbilo?“ zagrmi g. Siemaš, pogladiv se po podbrijanoj glavi „Kaži, dragi, tati, ta neće on tebe zaklati“ rekne gja. Siemaška, ustavši, da zadrži svoga muža, koji je već tražio bič, te da vlastitima plećima zasloni sinčića. Šad tek stane Matić na pó plačuć izbrajati cělu pověstnicu nesretnoga dvosbora; no zamučá vrlo oprezno, što ga je toli smelo izvadjajuć svoju zadaću. G. učitelji, držeć, da je on kriv, što dvosbor nije pošao za rukom, te da se je odtale onoliki metež porodio, dadu ga sutradan u zatvor o kruhu i vodi. Matić bojeć se još veće nevolje, nije dugo razbijao glave, što da učini: slomiv noću rešetku na učeničkom zatvorištu, poběgnú pravac kući. — Gospodin je župnik za njega molio, zato ga je minula kazna, koje se je on i bojao, te

Digitized by Google

bi odlučeno, da Matić ostane kod kuće tako dugo, dok obiteljsko věće neodredi, kamo da š njim uprave. Da je běgu bio temelj něšto drugo, a ne mrženi od g. Siemaša dvosbor, to Matića ta stvar nebi bila tako lasno stala; on bi jamačno iz zla srnuo u gore, t. j. běžeć izpod biča učiteljeva, naletio bi pod otčev harapnik (vrst biča, kojim se lovi) i jer što je malo prije stari Siemaš rekao svojoj gospoji, da bi on želio, neka bi se sin odrekao dvosbora — nije to njemu išlo nipošto od srca; no da bude čověk od rěči, oprosti sinu, koji je još kao prikovan klečao. To se je na toliko kosnulo srca njegove blage ženice, da je suznima očima poljubila milostivoga gospodina u ruku, pa je svojevoljno doněla još pehar meda, te dok nebi pilo do kapi izpijeno, nije dopustila, da se g. župnik oddalji. U tom se je vrlo ugodno zabavljala s Matićem, koji je poslije cělodnevnoga posta, piroge (kolači u Poljskoj) i guščetinu sred majčina milovanja tečno trošio.

(Dalje drugi put.)

Dubrovski

Od Aleksandra Puškina.

(Konac.)

XVI.

Cěla je okolica znala, da knez želi uzeti lěpu Mariju. Trojekurov je već i čestitke dobivao i svatbu pripravljao. Marija je s izjavljenjem odvlačivala od dana do dana. Međutim je ona prama staromu mladoženji posve hladna bila. No knez se je malo brinuo za to — njemu nije trebalo ljubavi već privole.

Uzalud, vrěme je teklo ko na krilih. Marija obrekne stalno postupati i pokušati zadnje sredstvo — napiše list knezu. Hoteć ga potaknuti na velikodušnost, očitova mu odpěrto, da ga ni najmanje neljubi; moljaše ga, neka se ne samo dobrovoljno nje odrekne, već ju i brani proti nasilju otčevu. Něki dan izruči mu taj listić. Knez, pročitav ga, nije se mogao dosta načuditi tolikoj iskrenosti mlade svoje zaručnice. Sada uvidi, da mora ženitbom pospěšiti, zato i pokaže list budućemu tastu.

Ćiril Petrović běsnio je kao manit; knez ga je molio, neka nekaže Mariji, da mu je list pokazao. On privoli, ali njedno odluči, sutradan svatbu děržati. Knezu se ta odluka učini vèrlo pametnom, ode k svojoj zaručnici; reče joj, da ga je njezin list vèrlo razžalostio, te da se uhva zaslužiti njezinu privèrženost.

„Jao," govoraše, „ta ja nemogu niti pomisliti, da se vas odreknem. Ta kako da podpišem vlastitu svoju osudu."

Poljubi joj ruku, ode, i nerekši joj o otčevoj nakani.

Tek što se je odvezo dodje k njoj otac te joj zapovědi, da se za sutra priredi. Marija, već od kneza razdražena, baci se plačuć otcu pred noge:

„Otče!" zaklikti jecajuć „to je moja smèrt! ja neljubim kneza, ja neću biti nikada njegovom ženom!"

Digitized by Google

„Što je to?“ zagèrmi Trojekurov „dosad si šutila i privolila,“ a sada se opireš i to tvèrdoglavo, kad bi valjalo već da se ta stvar okonča? Nijedno dète! tim neopravi ništa!“

„To je smèrt za me!“ zatuži još većma krasna nesretnica, „zašto me goniš te daješ mužu, kojega neljubim? Oj dopusti, da ostanem s tobom. Znam da je i tebi težko dèliti se sa mnom jedinicom; pa što, kad pomisliš, da sam s drugim nesretna? Dobri otče, nesili me, sto putah volim biti neudanom!“

Premda se je ta molba kosnula tvèrda njegova sèrca, ostane nepomičan, porinù ju od sebe i zaklopoće:

„To je samo bèrbljanje; čù li? ja znam bolje od tebe, što je za te sreća . . tvoj plač nevrèdi i nepomaže; prekosutra valja da se udaš!“

„Prekosutra!“ zavapi Marija „o svemogući bože! ne, ne, to nikako! to nemože biti! Znaj otče, ako je tvoja čvèrsta volja, da me u grob rivaš, i ja hoću, da budem čvèrsta: meni valja bèžati grob: ja ću si naći zaštitnika . . . ti me sam na to siliš!“

„Što! kako?“ rikne Trojekurov „groziš se! meni se groziš! ti nevaljalice! neznaš li, što ja mogu iz tebe? ti se usudjuješ meni prètiti, bezobrazni stvore! govori! tko ti je zaštitnik?“

„Vladimir Dubrovski!“ odgovori sdvajajuć.

Trojekurov pomisli, da je sišla s uma; pogledne ju strašljivo . . . Dobro, čekaj na oslobodiltelja; ali ćeš ga do svatbe čekati u ovoj sobi, odkale se nećeš ni ganuti.“ Ovo rekav izadje i zaključa vrata.

Dugo cviljaše promatrajuć, što ju čeka; no to očitovanje olakšà joj tugu. Najvažnije bijaše za nju, da se ukloni odurnoj to ženitbi; postati ženom razbojnikovom, činilo se je njoj, da je to raj naprama življenju sa knezom. Promatrala je pèrsten što joj dade Dubrovski: gorela je od želje, da ga vidi i za svèt popita. Slutila je, da će ga viděti na veče kod sènice, zato odluči otići tamo. Istom se počè mračiti, ona podje; no — soba bijaše zaključana. Pred sobom je stražila sobarica, koja tiho progovori, da je Trojekurov strogo zabranio pustiti gospodičnu van. Sasvim poražena sédne kod prozora, te je lahko obučena gledala u mèrklu noć. Istom u zoru poněšto zadrèma, pa tek ju sunce, odskočiv visoko, probudi iz tužnih njenih sanjah.

XVII.

Probudiv se Marija, najprije pomisli na strani svoj položaj. Pozvoni. Sobarica pristupiv k vratima, pripovědi joj, da je otac sinoć otišao ka knezu, te se tek u něku dobu noći vratio. „Zabranio je strogo, da kamo izadjete, ili da tkogod s vami govori. U ostalom ništa se za svatbu nespravlja samo je popu zapovědio, da ostane u selu.“ Zatim je nestane.

Lèpu sužnju učini to još tvèrdokornijom. Ona odluči o tom svem ubavèstiti Dubrovskoga; a'i kako da to učini? neznadè, kako bi pèrsten u dèrvo stavila. Otvoriv prozor pogleda na dvorište. Dolje je stajao mali Šaša. Ona je dobro poznavala njegovu privèrženost, zato se vèrlo obraduje, kad ju odosdol zovne.

„Zdravo, dragi Šašo; što me zoveš?“

„Ah sestrice, hotio sam znati, da li što trebaš?.. otac se vèrlo sèrdi; on je zapovědio, da tebe nitko nesluša; ali samo ti reci meni, pa nemaj brige!“

Digitized by Google

„Lěpa ti hvala, dragi brate. Znaš li što Šašo, ti si vidio stari onaj hrast kod sěnice?“

„O dakako, stotinu putah, mila sestro.“

„Dobro. Ako si moj brat, a ti otěrči tamo, pa stavi ovaj pèrsten u onu šupljinu; ali pazi, da te tko nevidi!“

Baciv mu pèrsten zapre prozor.

Děčak ga bèrže pograbi, pa odběgne, što je ikada mogao. U čas je stajao pred dèrvetom. Tu se odmori, ogleda se plašljivo několiko putah, da li ga tko vidi, pa nevidiv nikoga, turi pèrsten u šupljinu. Istom htědne, da otidje, kad najednoč izadje iz sěnice někakav podèrpanac i uzme pèrsten.

Kao vèverica skoči Šaša na děčka.

„Šta radiš ovdě?“ reče mu.

„Šta to na te spada?“ odvrati mu děčko htijuć se ga rěšiti.

„Ostavi pèrsten ridjoglavče!“ zavičě Šaša „ili ću te naučiti!“

Město odgovora ćušne ga; no protivnik njegov, zato nehajući, zavikne „u pomoć, tatovi! u pomoć, tatovi!“

Hèrvajuć se dugo, baci veći i jači děčko Šašu, sgrabiv ga za gèrkljan; siroto děte jedva ga mogaše za rudaste vlasi popasti, kad najedanput dotèrči vèrtljar Stěpan, pa digne prosjaka kao loptu. „Nuto magareta, kako se usudjuje našega mladoga gospodina tući?“

Šaša medju to ustade: „Da me nisi za jabučicu popao“ reče mu „nebi me jamačno svladao. Dai mi pèrsten ovamo, pa se seli.“

„Čekaj malo“ odvrati dečko izmaknuv se iz vèrtljarovih rukuh, pa se pusti u běg; u čas ga dostižě Šaša, i skočiv mu na vrat, obori ga na zemlju. Uto dojde i Stěpan sa svojim užetom da ga sveže. —

„Pèrsten mi daj amo!“ vikaše Šaša.

„Počekaj mladi gospodine“ prihvati Stěpan, odpremiti ćemo ga k opravniku, da odgovara.“

Vèrtljar dignuv děčka, odvuče ga u dvor; Šaša ih slědjaše bojazljivo, gledajuć svoje poderane i zamèrljane hlače. Putem sretnu Ćirila Petrovića koji je upravo hotio svoje ograje za pse posětiti.

„Što je to?“ upita Stěpana. Ovaj mu sve u kratko pripovědi, a Petrović ga pozorno slušaše.

„Aj ti tepče,“ reče Šaši, „šta si imao š njim?“

„On je pèrsten iz dèrveta ukrao, ćaćko.... Zapovědj mu da ti ga dade.“

„Kakov pèrsten? kakov?“ upita Trojekurov naglo.

„Meni je sestra Marija ... to je pèrsten...“

Šaša se smete pa začme tepsti. Trojekurov namèrgodiv se strese s glavom pa reče: „Tu ima opet něšto ta děvojka! taki da si mi sve kazao; inače ću te izmest, da će ti se moždjani vèrtěti po glavi ..“

„Zaisto dragi tatice; ja. .. Marija mi nije ništa kazala!“... ništa!...

„Stěpane!“ reče Trojekurov „odreži mi hitro několiko brezovačah.“

„Ah ljubezni otče!“ moljaše Šaša „ja ću sve kazati. .. Ja sam danas u jutro po dvorištu tèrčao, sad otvori Marija prozor ... pa joj taj pèrsten pade dolje, — ja ga digoh i u šuplje dèrvo metnuh, i — i — ovaj ridjoglavac htěde ga ukrasti.“

Digitized by Google

„Aha, pèrsten joj je pao," reče Trojekurov „a ti si ga htio u dèrvo skriti... Šibe amo Stěpane! šibe!

„Ah otče samo malo počekaj, ja ću sve kazati. ..." Šaša izpripovědi sve kako je — bilo; Trojekurov obrati se k děčku: „A ti tko si ti?"

„Sluga gospodina Dubrovskoga!" odgovori děčko.

Trojekurov potamni.

„Zar me nepripoznaješ za svoga gospodara — dobro! ali šta radiš u mojem vèrtu?" — „Jeo sam kupinje" odgovori u kratko....

„Aha kakov gospodin takov i sluga... ali rastu li kupinje na dèrvetu? jesi li to kad čuo."

Děčko nereče ništa.

„Ćaćko" reče Šaša, „zapovědi mu da mi pèrsten dade."

„Šuti Aleksandre!" reče Trojekurov, „pak nezaboravi da ćemo kašnje računati. Ajde u svoju sobu. A ti děčko čini mi se da si šaren. Ako budeš istinu kazao, oprostiti ću ti ne samo batine, već ću ti i na vino dati. Daj mi pèrsten.

Děčko mu pokaže praznu ruku.

„No čekaj ja ću te naučiti. Hoće li bit na skoro!"

Děčko ni rěči nepisnu.

„Dobro" reče domala Trojekurov, „Stěpane zatvori ovo derište u kusinjak pa pazi da neuteče; inače će i vam těsno biti."

Stěpan ga zatvori u luknju i postavi mu stražara.

„Nema sumnje — Marija stoji za isto u savezu s tim kletim Dubrovskim," mislio je Ćiro Petrović. „Ali ako ga je zaisto u pomoć pozvala, a to ćemo mu ući barem u trag, tada više neizmače... Ta se sgoda mora upotrěbiti."

Uto doveze se na brički kotarski sudac. Trojekurov zapovědi da se děčak dovede, a sam otidje sudcu na susrět.

„Dobre věsti!" poviče Ćiril Petrović već iz daleka „ja sam uhvatio Dubrovskoga."

„Hvala Bogu, vaša preuzvišenosti," reče sudac sasvim zadovoljan. „Gdě je taj lopov?"

„Oprostite gospodine sudče! ja nisam upravo njega već jednoga od njegove čete uhvatio, na mah će ovdě biti. Taj će nam pripovědati, da uzmognemo uhvatiti sama harambašu. — Evo već dolazi!"

Sudac, koji valjda misljaše, da je to strašan razbojnik, veoma se začudi, opaziv nejaka děčka od 12 godinah. Pogleda Trojekurova začudjeno.

Ćiril Petrović mu ni nespomenù hèrve děčakah ni Marije. Sudac je sve pozorno slušao, motreć děčka, koji se sasma ludo dèržaše; kano da je ogluhnuo.

Vaša će mi Preuzvišenost dopustiti, da se na samu porazgovorimo" reče sudac. Ćiro Petrović odvede ga u bližnju sobu. Za pol ure vrate se oba u dvoranu, gdě je sužanj na svoju osudu čekao.

„Gospodar htio te u gradsku tamnicu poslati." reče sudac „a ondě bi šiblje dobio; ja sam za te molio i izmolio. .. Razrěšite ga! a sad se lěpo zahvali gospodinu!" — Děčko poljubi ruku Ćirilu Petroviću. „Sad se seli odavle" reče Trojekurov, „pa da mi više nisi krao kupinjah u štorgastom dèrveću!"

Děčko izadje te skokom otěrči upravo prěko poljanah u Kistenovku.

Digitized by Google

Na kraju sela postoji kod neke stare kolibe pa pokuči na prozor. Neka se baka pomoli.

„Bako! daj mi komadić hleba," reče děčak „cio dan nisam ni okusio jela, sad eto umirem od gladi!

„O! ti si to, Mišo ti? a gdě si bio prokleti skote?" zamèrmlja stara.

„Kasnije ću ti pripovědati ... daj mi ako Boga znadeš križku hleba!"

„Dojdji unutar."

„Nemogu, moram jošte dalje běžati, hleba, bleba!"

Starica mu pruži koricu, a on glodjuć odtèrči svojim putem.

Već se je smračivalo. Došav do šume, pred kojom su dvije jele kao dva stražana stajale, stane, obazre se oko sebe pa za čas zaživiđi, što je ikad mogao. Čas sluša — iz šume dopru mu slični zviždajući glasovi do ušiju — na to dotèrči iz šume k děčaku. — —

XVIII.

Ćiro Petrović šeće se po dvorani fućkajuć amo tamo. Sva se kuća skoro naokolo kreće, sluge i služkinje posleno tèrče okolo, itd. U ličnoj sobi uredjivala je nèka gospodja, sobaricami okružena, ures Marijin, koja je blèda i nepomična pred ogledalom sèdèla. Samo kad kad uzdahne, kad bi ju koja ozlèdila, naměšćujuć joj ures.

„No hoće li već jednom gotovo biti?" zagèrmi Trojekurov izvana.

„Taki!" odgovori gospoja. „Pogledajte se malo u zèrcalo krasna Marijo Cirilovna" reče Mariji, „da li vam je sve po volji?"

„Marija ustane, no nereče ni rěči. Vrata se otvore.

„Nevěsta je gotova!" reče gospoja „neka kola dojdju...."

„No dakle, u ime božje, dojdji k meni, da te blagoslovim," reče Trojekurov uzev sveti kip.

Siroto děvojče pade mu pred noge jecajuć: „Otče!... otče.!!"

Trojekurov ju blagoslovi. Ona ležaše skoro onesvěšćela, te ju odnesu na kola. — Pokraj nje sědne kuma i jedna sobarica. Tako se dovezu k cèrkvi, gdě je čekao mladoženja.

Ovaj otidje pred svoju zaručnicu koja s blědim licem svojim veoma poplaši.

Unidju u cèrkvicu; za njimi se vrata zatvore. — Svećenik dojde izza žèrtvenika, te začme obred. Marija niti što vidje niti čú, njezine misli vèrćahu se oko Dubrovskoga. Kad joj svećenik običajna pitanja predpostavi tako se smete da je skoro natle opala — otezala se je odgovorom nadajuć se nečemu boljemu — al badava. Svećenik nije čekao odgovora nego izrekne nad njom tu toli kobnu i neopozovnu rěč.

Věnčanje se svèrši. — Maria poćuti hladan cělov svoga dosadnoga muža, čula je takodjer čestitke pribitnikah; nu ona još nije věrovala da je njezin život za uvěk slobode lišen, i da neće Dubrovski doći da ju izbavi. — Sad ju stane knez milovati — — — ona ga nepoćuti. Izišav iz cèrkve pregleda Marija sve okolo stojeće; al badava, onoga koga su oči njezine tražile, njega nebijaše. Sědu u kučiju te se odvezu na imanje kneževo, kamo je jur prije odišo Trojekurov da jih primi. Knez se vèrlo začudi hladnoći mlade svoje supruge, kojoj nije htio svakojakimi laskanji dosadjivati. Tako vožahu se po pri-

Digitized by Google

lici deset vèrstah, konji lećahu po brěžuljcih tako da se kolesa zemlje ni doticala nisu.

Tad najedanput začuje se něka vika; nu isto vrěme budu od čete oružanih vojnikah uzdèržani i obkoljeni. Čovèk vitka stasa sa krinkom otvori vratca s one strane kučije gdě je Marija sěděla, pa reče: „Sad ste s l o b o d n i! Izidjite van!“

„Što je to!“ zaviče knez. „Tko je taj čovèk?“

„D u b r o v s k i“ odgovori kneginja.

Knez neizgubi odvažnosti, već još većma osměliv se, hitro izvadi samokres, i opali na supornika, Marija zavrisne, pa si prikrije lice rukama. Dubrovski bijaše u rame ranjen, kèrv je tekla obilato iz rane. Knez hotě i drugi pištolj izpaljiti; nu na nesreću jakom pěstnicom bude izvučen iz kučije, i pištolj bude mu otet. Sad zablisnu mačevi oko njegove glave.

„Da se ga nitko nedodirne!“ vikaše Dubrovski, a drugovi njegovi odstupe na stranu.

„Vi ste slobodni!“ reče kneginji.

„O sada je jur prekasno, ja sam zakonita supruga kneževa!“

„O to ne! Ne ne! To nije moguće. Ne, nije!“ uzklikne Dubrovski razcviljenim glasom. „Ne! vi niste njegova supruga, vi ste prisiljeni bili, privoljeti niste mogli!“

„Ja sam privoljela, on imade moju prisegu“ — reče odvažno.... „Knez je moj suprug, pustite ga, pa nas ostavite u miru. Ja nisam lagala, čekala sam vas do zadnjega trenuća ... no sada je sve prošlo! — Ostavite nas u miru!“

Dubrovski nije ništa čuo, jer je od rane i od velika uzbunjenja uznemogao. On se sruši, a družina ga obkoli. Hotio je něšto kazati. Metnu ga na konja, dvojica su ga podupirali, a treći je vodio konja. — Kola ostadoše na srěd puta, sluge bile su poverane, odněli nisu ništa a niti kapi kèrvi nisu prolili da osvete svoga harambašu.

XIX.

Srěd guste šume, kod maloga potočića podizala se je neznatna zemljena tvèrdjica, sastojeća iz obkopa i jame, u njoj bilo je několiko kolibicah. Vani sěděla je hèrpa momakah, a pred njimi goréla je vatra pod kotlom, u kojem se je jelo varilo. Na obkopu pokraj maloga topa sědio je stražar, kèrpajuć svoju kurtku.

Razbojnici su obědovali, ali su svi neobično tihi. Poslije oběda ustane jedan za drugim, i pomoliv se Bogu, razidju se; něki otidju u šumu, drugi u kolibe, a něki opet bace se na travu te usnu. —

Stražar bijaše gotov sa svojim kèrpanjem, pospravi orudje, ubode iglu u rukav, pa sasvim zadovoljan pogleda novu. Nato sěde na top pa zapěva:

Što mi suštiš ma radosti
Oj zelena šumo oj!? —
Što mi pružaš grane duge?
Nadvisuješ gaje, luge,
Oj zeleni hraste oj!? — —

Digitized by Google

Jedva li je zapěvao, a to se već otvore vrata neke kolibe i izadje iz nje čisto oděvena baka.

„Šuti Stěpko!“ reče pěvaču gospodar spava a ti se dereš što ikad možeš! Zar nemate nikakve savěsti ni milosèrdja?

„Nu Petrovno! neću više pěvati, neka spava naš gospodar, dao Bog te naskoro ozdravio!

Stara ode opet u kolibu, a Stěpko se je šetao po obkopu. —

U kolibi na krevetu ležaše bolan Dubrovski, a nad njim višahu dva samokresa i sablja. Pod i stěne bijahu vèrlo krasnimi sazi izkićene, a u kutu stajaše stol sa srebrenom toaletom za gospodje. Na postělji ležala je knjiga. Oči bolestnikove bijahu zatvorene, valjda je usnuo, ili je samo promišljavao.

Dubrovski se najedanput prene. U šumi nastane buka. Stěpko zaruži na prozoru.

„Gospodine Vladimire Andrejeviću, naši nam dadoše znak, da nam je nětko u trag ušao!“ Dubrovski skoči s postělje, pograbi oružje, pa izleti van.

„Da li smo svi?“ zapita znalično.

„Jesmo Gospodaru!“ odgovore.

„Dakle svaki na svoje město!“ — U to dodje trojica stražanah kojim Dubrovski na susrět podje.

„Vojnici su u šumi! Obkoljeni smo! propali smo!“ reče jedan prestrašeno. —

Dubrovski zapovědi da se vrata zameću, a on sam ode k topu. Glas gromovit razlěgaše se po šumi. Šuteć čekali su razbojnici neprijatelja. Nèkoliko vojnikah se ukaže, no tih na mah nestane.

„Da ste na oprezu!“ vikne Dubrovski.

Razbojnici nešto zamèrmljaju; ali do mala opet ušute. ... U blizini začu se zapověst; puške se blištahu medju dèrvljem, a za čas ukaže se do sto i petdeset vojnikah, koji navale vičuć na obkop. Dubrovski izpali top. Jedan neprijateljah svali se mèrtav, a mnogo jih bude ranjeno. Vojnici se pobune, vodja stane jim na čelo, a svi za njim u jamu. Razbojnici se odvažno brane kó lavovi, bacaju, pograbe sěkire, da obrane obkop, koga vojnici na silu predobiti htědoše. Mnogo jih već mèrtvih i ranjenih bijaše. Još jednom kèrvavo i užasno kreševo se zametne, činilo se kano da će vojnici svladati, kad eto Dubrovski ubije vojničkoga vodju. Vojnici klonu duhom te počmu uzmicati, a hajduci osměliv se za njimi u potěru. Vrativ se iz bitke Dubrovski sakupi svoje ljude, ranjene dade u kolibe uněti, podvostruči straže, pa se dobro zatvori. ..

Taj dogodjaj prisili vladu, da ozbiljno postupa proti dèrzovitoj četi Dubrovskovoj. Zato jednom bude proti njemu izaslan cěli puk, da ga živa ili mèrtva uhvate. Někoje su doduše pohvatali, koji izpovědiše da se je š njimi umah po bitci razstao Dubrovski, te prije nego je odišo, da je sazvao svoje drugove, pa im reko da će ih ostaviti, i da ih uza to nagovarao, da se i oni toga zanata okane.

„Vi ste si pod menom nešto priskèrběli“ reče, „svaki imade svoj putni list, s kojim može u daleke krajeve odići i život pošteno svèršiti, ali vi ste

Digitized by Google

svi ukupno kradikese, te nećete valjda od toga popustiti.“ S početka dvojili su o tom, jer su znali da su hajduci svojemu harambaši osobito privèrgnuti. Mislili su, da bi od njega rado pozornost odvratili. Strašna nasèrtanja, požari i plènjenja plemičkih imanjah prestanu, ceste budu posve sègurne. —

Kasnije se je doznalo, da je Dubrovski u inostrane odišao dèržave.

S Dubrovskim izčezava i ono kobno za nas slovo ě — koje je na uštrb daljnjemu naobrazivanju jezika u novije vrěme mnogo braniteljah našlo i někojim našim književnikom mnogo posla zadavalo i dosta krike i vike porodilo, premda ga je već oddavna kao krivopis zabacila pretežnija većina Jugoslavenah — po zaključku knjiž. odbora Matice il. za věčna vremena iz ovih listovah.

Nema ni dvojbe, da će se pisanje „prvi, vrt“ itd. bez ě sve to boljma po svoj Jugoslaviji udomaćiti, jer se osniva taj pravopis na čvrstih i neoborivih temeljih, sagradjenih razlozi, mnogogodišnjim učenjem najumnijih i najučenijih Slavenah. Sva je dakle nada, da će i ostali naši časopisi odsele tim pravopisom pisati, čemu se ponajprije od „Pravnika“ i od „Gospodarskih novinah“ nadati možemo, i da će vis. sl. ministarstvo taj pravopis u obziru — budući da mu je budućnost osigurana — i u naše škole uvesti.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Treća knjiga spomenikah našega pověstničkog družtva t. j. »Arkiva za pověstnicu jugoslavensku« već je sva za tisak priredjena i nema ni dvojbe, da će g. urednik Arkiva, Ivan Kukuljević poznatom revnošću nastojati, da se što prije tiska i dotiska.

— Kod Franje Župana u Zagrebu tiska se obećani već za lanjsku godinu »Katolički Koledar« za god. 1854., što ga izdaje g. kapelan Vilim Švelec. Poduzeće ovo g. Šveleca zasluzuje svaku pohvalu i sva je nada da će dělo kao prvo te struke i raznolikošću sadržaja u književnosti dobro primljeno biti. Samo želimo to, da »katolički koledar« još mnogo godinah dožije. — G. Švelec izdao je takodjer tiskom F. Župana dva svezka popularne dogmatike »prostonarodnoga věroučja,« što ga je izvorno u českom jeziku napisao g. biskup budějevički, Ivan Valerijan Jirsík, dělo, koje u književnosti slavenskoj odlično město zauzima.

— Za spomenik Stanka Vraza sakupljeno je do sada 360 fr. sr. Željeti bi bilo, da se svota bar za još toliko poveća, da se tako života i dělah pokojnikovih dostojan spomenik poslije podići uzmogne. Svaki ma još tako malen darak prima se u tom obziru sa zahvalnošću. S podpunim pravom možemo i od braće Slovenacah zahtěvati da k stvari ovoj što doprinesu i da budu tim dionici ovoj časti svoga slavnoga zemljaka. Imena darivateljah priobćivat će se.

— U Virju, jedinom městu po svoj Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, u kojem se narodnim jezikom predstavlja, igran je 30. rujna u čast pukovnika i zapovědnika varašdinsko-djurdjevačke pukovnije, g. Vatroslava Čivića Rorskoga »Car Klaudio« po Kocebu-u i »revni čitatelj« od Ferde Rusana. Zabava urodila je obćenitom dopadnošću, kao što sve narodne zabave, što njimi upravlja vrli naš domorodac g. Ferdo Rusan.

Slavenske věsti. Kao što »Novice« javljaju tiska se kod J. Blaznika u Ljubljani treći god. tečaj obljubljenoga »Koledarčeka slovenskoga,« što ga uredjuje i izdaje neumorno revni urednik prostonarodnih »Novicah« g. Dr. J. Bleiveis. Koledarček za g. 1854. biti će okrašen slikama

Digitized by Google

dvajuh slavnih Slovenacah: veleučenoga jezikoslovca Dra. Fr. Miklosića, i pokojnoga pěsnika Valentina Vodnika. — Zadnji tečaj donio je obraz slavnoga pověstničara baruna Valvasora.

— C. k. satnik generalštaba, g. Friedberg izradio je zemljovid vojvodovine srbske i tamiškog Banata, koji će do skora iz c. k. zemljopisnoga zavoda izaći. Stoji 4 fr. sr.

— Ovogodišnji »rector magnificus« na sveučilištu bečkom jest slavni Slovenac Dr. Miklosić. Izabran je za tu čast skoro jednodušnošću glasovah.

Književnost. (*Srbska.*) Prof. Dimitrije P. Tirol poziva sve rodoljube i knjigoprodavce k naručbi svoga »Tamišvarskoga Koledara za godinu 1854.«, koji će za koji dan u tipografiji u Temišvaru sasvim gotov biti. Cěna je opredělјena: za 1. izt. 24 kr. za stotinu 32 for. — Osim toga izišla su iz tipografije dra. Dan Medakovića u Novom sadu dva srbska narodna koledara za novu god. 1854 i to: »Godišnjak« veliki, i »Lastа« mali koledar. Godišnjaka stoji stotina iztisakah 27 for. a Laste stotina 13 for. sr.

(*Česka*) Troškom Josipa Jelineka, vlastnika zavoda kamenopisnoga izadje »Zpěvní kytička pro malé i odrostlější děvy škol národních« ujedno s napěvi, od Vojtěha V. Janote, učitelja u českih Goricah. — U istoga izišao je takodjer opet od neumorno revnoga Franje Douhe, zaslužnoga pisca českoga novi krasan darak za mladež; to jesu ćudoredne izreke za děčicu i njihove odgojivatelje, što jih je gorljivi taj pěstovatelj narodne književnosti u Ćehah u različito doba spisao i sněte pod naslovom »Sbránka dobrého naučení« u zlatnom Pragu na běli svět izdao. Česko časopistvo nemože ovih krasnih, tekućim stihom spisanih izrekah dostatno nahvaliti, koje se daju i u nabožanskom kao i u slovničkom i govorničkom, krasopisnom i inom věžbanju s uspěhom upotrebljavati. Knjižica izišla je odmah u trojem izdanju, za siromašniju i bogatiju děcu i njihove odgojivatelje, a okrašena je krasnim likom.

(*Poljska.*) G. Antonin Małecki, bivši profesor starožitne književnosti na sveučilištu Jagiellonskom, dovršio je izvornu turobnu igru u 5 činah, koje je gradivo crpljeno iz pověstnice poljske iz dobe kralja Mihalja Višnjevskoga, i koja će kao što se piše, pod naslovom »List želježni« što prije u Poznanju tiskom izaći. — Massalski izdade u Varšavi dělo »o skarbah słowiańskih, a szczególniéj o gramatyce języka polskiego.« Pisac dokazuje, da znači jezik usavršivati toliko, koliko: dovesti ga k prvotnomu savršenstvu, prvotnim pako jezikom nazivlje jezik, kojim je čověk govorio u raju. Spis nepodaje ništa nova. — Leśniewski prevede spis Dr. Fr. Hoffmanna, profesora zemljopisa i mathematike na kollegiju Loewenskom pod napisom »Sveobći zemljopis.« — Kao što Dziennik Warszawski piše, izići će doskora tiskom improvisacije i pěsmotvori obljubljene improvisatorke poljske, Deotyme i da će se ovo izdanje tih pěsamah troškom g. Ungra odlikovati i krasotom i solidnošću. Deotyma probudjuje obćenitu pozornost. Njen talenat je prekrasan. Znamenita prikaza u književstvu poljskom jesu »Drobnostki artystyczne« (sitnice umětničke). Prvi svezak ovoga děla nalazi se pod tiskom, sadržajuć pripověst »Stari wiarus« Jana Kantoga Gregorovića s pěsmami, što su k njim napěvě složili Oskar Kolberg, poznati sabirač napěvah prostonarodnih, i Hinko Komorovski. Tri risarije k ovomu dělu izradi Fr. Kostrzewski, mlad umětnik poljski, predstavljajuće najznamenitije prizore u pověsti Gregorovićevoj. »Drobnostki« izlazit će u pojedinih svezcih. — Knjižar Wolff u Petrogradu izdaje pripovědke Šimana Kaczkovskoga. Pověsti ove, tiskane već stranom po raznih časopisih, primane su s uzhićenjem, dišu bo duhom slobodnim, slavjanskim. Kaczkovski izdaje sad něku novu svoju pověst: obraz iz vremenah Stanislava Augusta, a něki poljski tiskar izdaje Kaczkovskovu nigdě još netiskanu pripověst u tri svezka »Braćia Šlubni.« Kaczkovski piše izim toga roman iz našega věka, napisan »Vnuci.« Roman taj crta značajeve i typove nalazeće se u družtvu čověčanskom našega stoljeća. — Tiskarna zavoda Ossolinjskih izdade dva koledara za g. 1854, a to »Ziemianina« i »Kalendaržyk Damski« (za gospoje.) — Pavlina Vilkonjska, poznata svojimi krasnimi radnjami književnimi izdade nedavno u Poznanju »Wiązankę literacką« (perijodički spis) koji vrlo mnogo dobra u sebi sadržaje. Medju pisci, koji su k poduzeću svoje doprineli i daljnje udioničtvovanje obećali, čitaju se imena: Kremer, Dr. Libelt, Wojcicki, Bartošević, Syrokomla, Zmorski, J. I. Kraševski — najkrasnije to svědočanstvo, da imaju g. Pavline Vilkońske »Wiązanke« uzvišeniju svrhu, nego da bi bile samo podla špeku-

Digitized by Google

lacija književarska. — Nazivoimenović Zamarski pripravlja za tisak drugi dio hrvatskih (srbskih) narodnih pěsamah prevedenih na poljski. Pěsamah ovih izišla su već dva svezka, sačinjajuća ukupno prvi dio cěle sbirke. Drugi dio, koji će se što prije tiskati sadržaje pěsme pověstničke od vremena cara Dušana Silnoga pa do propasti carstva srbskoga na Kosovu; 2) pěsme o Marku Kraljeviću; 3) pěsme pričoslovne i obredovne.

Razne věsti. U knjižnici nadbiskupskoga licej.a u Jagru našast je ovih danah preznamenit rukopis, t. j. latinski prevod neumrloga pěsmotvora Dantova «La divina commedia« dovršen biskupom Seravallom g. 1417.

— 18. rujna umre u Kristijaniji glasoviti švedski pěsnik, kr. državni savětnik Her. Foss s kolere.

— U gradu Perigueux-u, rodištu francuzkoga maršala Bügeaud-a razastrt je 5. rujna krasan, uspomeni toga maršala posvećen spomenik.

— Dne 28. rujna razastrt je u Brunsviku spomenik slavnoga spisatelja němačkoga G. E. Lessing-a.

— G. Littrov, c. kr. pomorski kapetan pripravlja zemljovid jadarskoga mora, s osobitim obzirom na primorje austrijansko. Kao što Sl. Nov. spominju, obogaćuje se ovim dělom zemljopisna literatura pokrajinah jugoslavenskih znamenito.

— Madjarski pěsnik Mihalj Wörösšmárty prevodi sada Skakespeara na madjarski. Někoji komadi već su dovršeni, a hvale jih madjarski listovi jako.

— 10. t. m. umre poznati dramatički pěsnik bečki, Karl Meiszl u 73. godini věka svoga.

Svašta. (*Arkiv za pověstnicu jugoslavensku — dobar pravnik.*) »Novice« javljaju iz Veprinca u Istriji, da se je onomad spoznalo, da je Arkiv za pověstnicu jugoslavensku takodjer dobar pravnik. Mušćenička i Kozljačka občina u Istriji naime bile su već oddavna u smetnji radi svojih medjah; nu slučajno donosi 2. razdělak II. knjige »Arkiva« popis medjah ovijuh dvijuh občinah još od god. 1395. i gosp. župnik dobije ga po sreći u ruke, te ga pokaže predstojnikom jedne i druge občine; ljudi oni tražeći imena medjah u spomenutom popisu, nalaze, da su sva ona ista prije 458 godinah bila kakva su i sada, i da se sve občine jednako zovu, kako i g. 1395. Videći to pomire se. Iz toga se jasno vidi, kako su knjige za mnoge stvari koristne, na koje nije nitko ni pomislio onda, kad se tiskala. Zato knjige, knjige!

Ševa.

(Iz rukopisa Kraljodvorskog.)

Plěve děva konoplje
U gospodskom vrtu;
Pita ševa děvojku,
Što je žalostiva.
Kako da se radujem
Ševo moja mala!
Odvedoše dragoga
U grad u kameni.
Kad bi perce imala,
Pisala bi list mu;
Ti bi ševo malena
Š njim lećela tamo.
Nije perca, nije lista,
Da dragomu pišem:
Pozdravi ga pěsmicom,
Da za njim uzdišem!

Knjigopis. *De ratione depingendi rite quaslibet voces articulatas seu de vera Orthographia cum neccssariis elementis Alphabeti Universalis.* Auctore Mariano Šuńić O. S. F. P. B. A. Viennae, typis congregationis p. p. Mechitaristarum. 1853. U velikoj četvrtini. VI. 74 str.

G. A. J. u Celovcu: — Za poslano zahvaljujemo Vam srdačno. Što nas molite, učinit ćemo Vam s drage volje, a za ono, što nam obećajete, netreba Vam se postarat.

Ona p. n. gospoda vanjski rodoljubi, koji su tekom trećega četvrtlěća „Neven“ primati blagoizvoljivali, nu sve do sad opredělјene, na čelu lista naznačene predplate položili nisu, uprašaju se ovim najučtivije, da biju: Književnomu odboru Matice ilirske, kao uredničtvu Nevena (predati u Nar. Domu) što prije zaslati izvolili i ujedno izjavili se, hoće li list i nadalje primati ili ne.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**

Brzotiskom **Dr. Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice iliriske svake nedělje jedanput i to četvrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvrt god. primérena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 42. U četvrtak 20. listopada. 1853. **II. tečaj.**

Jagode.

(Iz rukopisa Kraljodvorskog.)

Mila ode u jagode
U goru zelenu.
Na oštri se trn nabode
U nožicu bělu.
Nemože mi moje drago
Na nožicu stati.

Oj ti trnje, oštro trnje
Čemu bolu stvori?
Zato ću te oštro trnje
Krčit po svoj gori.

Sědi mila u taj ladak
Pod zeleni borak;
U palučak ja ću skočit
Po konjica běla.

Na palučku konjic pase
Gustu pase travu
A mila mu tuj u ladu
Dragoga izgleda.

Uze mila tugovati,
Tiho tuži borju:
Što će reći moja majka
Joj nesrećnoj ćerci!

Veljaše mi uvěk majka
„Čuvaj se junakah!“
Čem se čuvat těh junakah
Kad su dobri ljudi?

I eto me na konjicu
Poput sněga bělu;
Sjaših konja, svezah o bor
O srebrnu uzdu.

Děvče grlih, srcu privih
I celivah usta;
Zaboravi krasna děva
Trn u nozi bolnoj.

Grlismo se, milovasmo
Suncu do zahoda.
„Ajdmo mila brže doma,
Sunašce nam zadje.

Skočih brzo na konjica
Poput sněga běla,
Digoh drago u naručje
Š njom odjezdih domu.

Nasrnuće.

(Po K. Wl. Wojcickom.)

III.

Gospodin Rok, najstariji sin i naměstnik otčev, oružaše se, izgledajuć povratak hajdučkih plemićah. Stari Grga njegovao je obarajuć suze niz lice stara gospodara i proklinjao je onu uru, kad su izjašili. „Da je mene ovdě

Digitized by Google

bilo“ reče Brigjiti, „nikad nebi se ova nesreća pripetila: ja bih sve pse na one lopove napikao bio, moj gospodar bio bi zdrav sada, a na vašoj glavi nebi bilo zavoju ni traga. Ali hvala bogu, da vi još živite.

Dvě nedělje danah izminu, a nasrnuću nikakvu ni glasa; samo su si dvornici prišaptivali, da oni plemići osobito na gospodina Roka směraju.

„On jim je trn u oku“ prihvati stari Grga, „a nije ni za čudo, tà on je glava kućanah — pa tko, da se ogleda š njim, ticalo se sad snage i čilosti tělesne ili junačtva duhovnoga, ticalo li se uma? Tko? —“

Treće nedělje bijaše veliki sajam (što ga braća Poljaci upravo slavjanski: „jarmarka“ zovu) u někoj obližnjoj varošici, gospodinu se Roku uzhtije, da ondě svoje susěde uzvidi i několiko konjah kupi: Grga savětovao je gospodara, da se toga puta okani.

„Vaše visokorodije, gospodine! gospodaru wielmožni panije! Ostanite kod kuće! — Pa ako toga nećete, ako je Vaša neopozvana sveta volja, a vi si povedite sa sobom dva čila, hrabra, snažna, junačka konjanika dvorska; oni lopovi, one pustajije neprěte nikomu užalud, oni održavaju svoju rěč muževnije, nego li drugi plemići.“

„Deder ohrabri se, stari Grgo; daj da se moj konj osedla, pa da mi se sablja očisti da ju bude lako iz koricah izvući a ostalo moja je briga.“

Izrekši to nabije taki několiko pištoljah, pa si jih pripaše; pušku o rame oběsiv, a sa sabljom uz bedro uzjaši te odjuri.

„Jarmarka“ bijaše živahna; bilo je tu i govedah i konjah i ovacah cělih stokah i bog zna što ne sve još — u obilnoj množini; plemići biše se nagomilali sa svih stranah; susědi, znanci pozdraviše gospodina Roka i pozvaše ga k večeri, da ondě uz čašu rujna vinca pripověda o doživljenih navalah i da se izpripovědе. Pijančevalo se je dugo i tek kasnom noćju, kad je blědi car noći — srebrni měsec po vedrom obzorju nebesnom bludio u kolu sitnih zvězdicah — uzjaši, pregledne svoje pištolje, povuče kapu ća do pod uši i pojaši što je ikad brže mogao, svojem domu. Moradě kroz gusto srastli rastik. S toga bude prisiljen, konja prizaustavljati. Trgne sablju. — U najvišjem grmlju činilo se je da se něšto diže i za čas kreće. Něšto zašušti. Začu se něko praskanje. — Sve opet tiho. — Tišina zavlada, dok ju najednom novo gibanje mahom prekine, koje do ušijuh udivljena jašioca dopre; — nu grmlje nije se ni malo treslo. — Najednom počme se cěla šuma gibati; nedaleko od šume bijaše ona k dvoru spadajuća krčma — i poput munje munu predanj izmedju drveća někakva baka, proseć milostinje.

„Nepuzi po šumi poput spuža, podji u krčmu, i ja ću se onomo svratit, i dat ti kruha.

Pokloniv se približi se baka, pograbi konja za uzde te stadě silno njima drmati. Gospodar Rok htědě ženu sabljom udariti, ali ju je štitila glava konjeva; i u isto trenuće oka pograbiše ga někoji oružanici te ga svališe s konja. Na to svezaše i puštiše ga svezana na zemlji ležati. Konj mu se iztrgne i pohrli poznatim putem dvoru plemićkomu.

* * *

Netrpljiv hodao je Grgur po dvorištu amo tamo izgledajuć došašće gospodarovo bojazljivo; kada pako konjica s preobrnutim sedlom zagledne, stajao je, kó da ga ošinu munja, poskoče u sobu, izpripovědi braći nesreću i o-

Digitized by Google

prosi jih, da staromu gospodaru ni nepisnu o toj zloj kobi. Brzo uzjašiše braća s nekoliko slugah i odjašiše krčmi.

* * *

Rok ležaše svezan ukraj šume, blizu svoje krčme. Nije mogao, da u pomoć zovne, jer nije mogao ni ganut ustah, budući da mu je to preprečivao komad dubovine, uženom privezan na grlo; četiri oružnika stražarila su uz njega. Začuvši pak glas vraćajućih sajmarah, dadoše se u bèg, te se raztrkaše na različite strane. Rok sakupi svu svoju snagu i moć i provalja se mukom neizrecivom kroz šumu pa do zida krčme; skroz izmoren i bez snage, nemožè dalje, uzdahne težko i suze ga poliju.

Seljaci, pijući u krčmi dočuju cviljenje, poskoče sa svojih klupah i spoznavši svoga mlada gospodara, razrežu sveze, oproste ga onoga drva, koje mu je lice sasvim izprevrnulo, posade ga na klupu te mu uzeše trti žuljaste ruke i noge.

Sada tekar prispiju njegova braća sa slugami te odvezu bědnika na kočiji domu.

Grgur zakune se svojim zaštitnikom, da će se strahovito osvetiti.

IV.

Dugo vremena bolovaše Rok, dok jedared ozdravi; lice ostane mu na uspomenu one večeri od onoga kobnoga komada dubovine za uvěk izprevrnuto. Měsec danah poslije ovoga dogodjaja dojaši u podne plemić sa zastrtim licem, a priljepivši o prozor papirnat list, odkipri.

Grga odlěpi listak, donese ga u sobu, a gospodin Rok čitaše glasno.

„Izkusili smo vašu hrabrost, i želja je naša da se pomirimo. Da nas spoznate, kakvi smo, dodjite buduće nedělje u 5 urah iz jutra rano na goru; ondě dočekat će vas —

plemići.“

Izpod ovih redakah bijaše 37 podpisah sa samim krstovi.

„Kako vam se to dopada, gospodine otče?“ upita Rok.

„Tu nema nikakva promišljanja? moramo se svakako oružati, i tražiti pomoć protiv onim kletnikom, koji su se zakleli, da će našu obitelj upropastiti.“

„Nu sakupit se moramo na odredjenu městu i pohvatat razbojnike,“ světovaše Grga.

Sve se je, koliko iole moguće, potajno spravljalo; svi dionici razpre obkolili su sve puteve gorske. Rok sa svojom braćom i starim Grgom, svi oboružani, uzpeše se uz brdo. Doprvši do na vrh nisu nikoga upazili, čela okolica bijaše prazna. Rok dadne lovskim rogom onaj znak, što su ga u onom pismu protivnici zahtěvali; ali samo jeka opetova zvuk. Zlovoljni povratiše se, opraštajuć se s prijatelji: na to doprè do ušijuh njihovih s gore navěštajući znak hajdučkih plemićah i činilo se je kano da pikaju pse divljemu lovu. Svi se na taj znak povrate; nu doprvši do na vrh, nenadjoše ovdě ni žive duše.

Grgur běsnio je i nogom lupao o zemlju, nemogući izkaliti svoga srca. — Otvoriv drugoga dne rano u jutro prozore nadje završen onaj papirnat zavoj, donese ga g. Roku, a ovaj ga čitaše glasno:

Digitized by Google

„Dajemo vam svoj verbum mobile, da ćemo od sile s vami u miru i pokoju živěti.

Vaše sluge.“

Na to 37 podpis..h sa samimi krstovi.

Grgur pljeskao je u ruke, premda mu je staro brazdavo lice živahna rumen oblijala, kad je na tu očitu prevaru pomislio, nu ipak veseleći se, da će odsad mirovati, a gospodin Rok sědjaše zabezeknut nad tim dogodjajem.

„Nu jedared“ reče Grga pljeskajuć, „jedared možemo ipak mirni noćivati, poslě boja s kopljem u trnje.“

„Zar si siguran, da neće opeta nasrnuti?“ upita Rok začudjen.

„Tako siguran, kako sam siguran, da sunce onaj prozor obsijava, o koji je onaj listak priljepljen bio.“

I doista življaše Januševa obitelj odsele u miru i pokoju; nasrnuću kakvu nije bilo ni glasa; a starac donese s Grgom iz olovnice veliki željezan sanduk, pun puncat zlata i srebra, i postavi ga pod postelju.

Prevara za prevaru.

Gospodin Siemaš.

Od Stanislava Jaszovskoga.

IV.

Dvor gospodina Maršala.

Bèg je Matićev ujedno okončao njegovo odhranjenje u učioni; jer ga nisu više pošiljali u Sandomir. Na držanom poradi toga obiteljskom věću bude zaključeno, da Matić ostane jednu godinu kod kuće, gdě da prouči sve umětnosti plemiću potrebne, onda da ga pošalju u dvor kojega gospodina, tobože drugu učionu za plemiće.

Matić se je dakle pod očevim nadzorom naobražavao za dvoranika; on se je najme učio: dobro jašiti, sablju věšto pasati, u kojih umětnostih bijaše stari Siemaš, kao někadanji vojnik, još pravi věštak. Matiću su te stvari bile posve prirodjene, pa oslobodjen od učitelja i učionske strogosti, steko je mnogo samosvěsti i smionstva, te je već za pó godine jašio najdivljega konja i mahao sabljom tako věšto, da je starcu od radosti srce igralo; jer njemu nehijaše po volji, da mu se sin posveti stališu odvětničkomu, te ga je samo po nagovoru svoga šurjaka, dominikanskoga gvardijana poslao na gimnaziju. Buduć pater gvardijan nije mogao dotle doćerati, da starac dade svoga Matića u samostan, nastojao je, da ga barem dade u koji mirni, ma ne posve dobar stališ, naime u odvětnike. No sama sudbina htěde inače; gvardijan bi se doduše namrgodio, ali mučao, videć, kako se starac toj promeni raduje, te o ničem negoveri, osim na kojem dvoru da naměsti sina. Na možno i bogato plemo knezevah Ljubomirskih bacio je on oči; mladoga je kneza maršala (Stanislava Lubomirskoga, starostu viličkoga, goščynskoga, lstovičkoga i lubačovskoga), koji se je nedavno oženio s nekom iz plemena Čartoryjskih, poznavao lično i mnogo je putah na saborih njemu i njegovoj kući bio u prilog, pa buduć da

Digitized by Google

takovoj gospodi mnogo stoji do privrženikah medju plemstvom, nije ni dvojio da neće knez izpuniti molbu staroga plemića, te primiti mladića, koji je za sve sposoban, što dolikuje partisti, pa je osim toga naslědio od otca stalnu podanost prama svojoj gospodi i dobročinitelјem.

Izobraziv sina na toliko, da se neimadjaše s njega stiditi niti kod najsjajnijih dvorovah, dogovarao se je o sastavku lista na g. kneza; u njega je uložio svoje sile g. župnik, jer je stari Siemaš bio věštiji okretati sabljom nego perom, te ga je težko stalo samo několiko rěčih valjano načrčkati; ali list na g. kneza, maršala! tu bi se morao i znanstveno naobražen čověk znojiti i napinjati, da nepovrědi pristojne časti i nerazdraži gospodskoga ponosa. Odredjeni daklem g. župnik moljaše, po držanoj sědnici, da mu dopuste vrěmena několiko čedanah; pročitav sve listove Cicerona i Danejkovića, što jih je imao još učenikom, sastavi po priměru pročitanih list na poljskom jeziku sa prevodom latinskim; pohvaliv ga ne samo g. Siemaš, već i utaženi gvardijan, bude napokon po bezplatnom listonoši poslan u Lancut.

Odgovor je nadkrilio nadu. Pleme Čavtoriskovcah, kojemu je i knez Ljubomirski skorašnjom ženitbom pripadao, skupljalo je, kao što se govori, oko sebe za ovda toliko privržénikah medju plemstvom, što je više moglo, da se može što jače opirati stranki Branickovcah i konfederatistah, s toga mladić iz plemena Siemašah, toli privrženih Ljubomirskomu, nemogaše njemu biti istom štogod. — Stari Siemaš bijaše izvan sebe od radosti; s kimgod bi se sastao, pročitao mu je knežev list, a osobito je zaključak „ostajem Vašmošci pokoran sluga i brat“ protegnuo sa ponositim glasom.

Da Matića što dostojnije odpreme, činile su se svakojake priprave, g. Siemaška, plačuć i smijuć se, šivala je rublje, a dva židovska krojača, iz Varšave pozvana, skrojila su za mladoga gospodina dvě haljine od stare oprave milostivnoga gospodina, što je imao još mladićem, jednu za svetak, a jednu za svaki dan. Da ga posve obskrbi, dadne mu otac najbolji svoj, s obe strane zašiveni remen za sablju, na kojem su bile ove rěči „Textus est Sluciae,“ da se znade, gdě je načinjen, dadne mu svoju, od švedskih glavah poštrbanu sablju.

Napokon prispije dan odlazka. G. je Siemaš sam vodio sina u Lancut, da ga može lično preporučiti blagomu gospodstvu. Potoci suzah razliju se po kući, a jadikovanju nebijaše kraja ni konca; g. je majka trpala u kutiju piroge i kultajske bige (jelo iz kisela zelja i sěčena mesa što Poljaci rado na put nose;) a nije ni gvardijan svojih darežljivih rukuh zavezao. — Brička nadodje, gospoja majka blagosovi muža, blagosovi sina, kola i konje, te sréd uzdisajah, plača i neprestana grljenja konji se krenu, izlete i zamaknu u čas s dragimi osobami za brdo.

Matić je plakao kao děte; i staroga Siemaša obore suze, te se je krajem od kontuša brisao, no, stideć se, činio je to kriomice, kao da si bradu ravna. Hoteć razćerati tužne misli, zapěva krupnim glasom:

„Koga štiti ta děvica itd.“ I Matić je pěvao, no na pó plačuć pa simpatično je istu pěsmu u isti čas pěvala i gospoja majka kod kuće, blagosivljajuć put, kojim su oni odputovali. Kao učinkom te pěsme prispiju sretno u Lancut.

Zahvaliv bogu za srětan put, koji se je osobito Matiću učinio tako dug kao što sada Inglezu od Londuna do iztočne Indije, ućeraju bričku u gospoštinsku krčmu, te preobukav se pohite u grad. Već pri ulazku u gradsko dvo-

Digitized by Google

rište zablenuo se je Matić, smotriv krasnu, tvrdji podobnu palaču i mnogobrojno službeničtvo, koje se je tromo tamo, amo motalo. Tkogod je opazio prihodnike, smijao se je kradomice njihovu prostu izgledu, a osobito su inostranci, kojih je već onda u Lancutu sijaset bilo, bečili oči sa porugljivim osmĕškivanjem na staroga bradaša i na prosto pokraj njega i bojazljivo klapajućega mladića, nemoguć shvatiti ponos plemićev; jer oni nisu pogodili mislih onoga, koji do sebe drži, da je, što se plemenštine tiče, tako dobar, kao isti knez Ljubomirski, i sudi da s knezom Ljubomirskim ima jednako pravo. U predsobah trčeći kozaci, hajduci i sluge — sve to kratkom opravom obučeni — šiljahu pridošle plemiće od jednoga k drugomu, dok jih najposlije najstarji sluga, dosĕtiv se, što bi radi, nepošalje k prvomu stražniku, ovaj k posteljniku, posteljnik k dvorskomu tajniku, tajnik k maršalu, a gospodin ih maršal, stari sĕdi plemić, Mečnjk Nurski, odvede kroz dugi red sobah u kabinet, gdĕ se je upravo knez zabavljao friziranjem goleme svoje baroke.

Kneževa ložnica bijaše — po sadanjoj modi — napunjena s izrezanimi bojoslovnimi prizori i posudami od porculane, obložena s damaskom i izkićena velikimi mletačkimi ogledali, medju kojimi su visile pogdĕkoje povĕstničke slike, a u srĕdini slika sama kneza, po francuzki oděvena, sa vrpcom reda bĕloga orla i palicom maršalskom; zatim slika Volterova i mladoga kralja Stanislava Aug. Ponjatovskoga; sve je to slikano od slikara Bacciarella. Stupiv Matić s otcem u ložnicu, živu sliku tadanje razsipnosti, i nakloniv se do zemlje, poskliznù na gladkosjajnom podu, no ipak uzdržav se na jakih noguh, stadĕ uz vrata, očekivajuć s otcem, dok gospodin progovori. I na otcu bijaše opaziti, da bi on radje Švedu u oči gledao, nego li na pregladkom podu stojao, po kojem nije niti hoditi znao, pa s toga je bio izvržen pretresljivim pogledom frizera i mršavoga posteljnika. G. knez, nasmijav se, progovori nĕšto s posteljnikom francuzkim jezikom i pogledajuć na došljake slušao je žamorećega maršala, predstavljajuć Siemaše, koji su se neprestano klanjali.

Kad ode maršal, progovori knez, umiljavajuć mu se psetance: „Dobro mi došli Wašmosci, gospodine Siemašu!“ Nisam vas već odavno vidio, te sam vrlo sretan, što ste me vi sami posĕtili i svoga sina momu dvoru povĕrili. Čvrst korenjak, kako mi se čini.“

„Čista, plemenita krv po dĕdu i pradĕdu!“ odgovori Siemaš gladeć ponosno brkove.

„Koliko mu ima godinah?“

„U oči sv. Matije navršuje mu se 21 — na zapovĕd g. kneza!“

„Dosta star, gospodine — a je li što učio?“

„Svršio je „cum diligentia“ retoriku kod ježujitah, znade Alvara *), kao očenaš; u latinskom ga nebi nitko prodao.“

„A zna li francuzki?“

„Deus avertat, vaša sjajnosti! toga nije nijedan Siemaš znao; ali zato neda se zastiditi na sablji, a ukrotio bi najdivljega konja.“

„I to je dobro; jer živemo u vrĕmenu, kad je to neobhodno potrebno.“

„To je on sve od mene naučio“ nastavi Siemaš, videć, da je njegov razgovor knezu povoljan.

*) Alvarus, ježuita, spisao je latinsku slovnicu poljski. Slovnica ta učila se je u ježujitskih kollegijih.

Digitized by Google

„Uzimam dakle vašega sina na svoj dvor“ preuzme za kratko knez, zatim progovori nĕšto posteljniku po francuzki, koji mu cĕli kup o rubac na vratu priveže, i po glavi mirišavimi kapljami poškropi. — „On će jesti za stolom maršalovim“ produži. „S obzira, gospodine brate, na vaše zasluge za moju kuću, biti će on dvoranik; g. će ga maršal podučiti, što su mu dužnosti; dati će mu iz moje oblačionice opravu po njegovu izboru, izabrana konja i slugu na poslugu.“

G. se Siemaš nije nadao tolikoj milosti, te su mu se kresile oči od radosti „sto putah zahvaljujem presjajnomu knežkomu gospodstvu!“ rekne pokloniv se sa sinom nĕkoliko putah „što ste toli blago pomilovali mojega jedinca. Ja sam ga, hvala bogu, s najpotrĕbnijim obskrbio. Mnogo držim do knežke prama meni privrženosti; samo bih umolio, neka mu se nedade podrezana ili uzka odĕća, da neizgledje kao mletački vražići; jer kao što je istina, da sam ja sodalis marianus, tako je istina da nijedan Siemašah nije nosio takova rugla.“ — On bi to nastavio, da nebude slučajno pogledao na kneževu sliku, pa buduć da je on bio naslikan u nošivu francuzkom sa uzkom opravom, lupi se Siemaš po gubici i ogrli kneževa koljena „oprostite mi vaša sjajnosti — umalo, da nisam nĕšto luda rekao; ali u staroga plemića što je na srcu, to je i na jeziku, a ja neznam držati jezika za zubi.“

Knezu nebijaše do smĕha, tá ga je opazka jamačno uvrĕdila; no on je hotio gorku tu istinu posmĕhom zakloniti: „No, no, nebrinite se Vašmości! u mom oblačilištu nisu samo kratke odĕće, kao što vi kažete; ima ondĕ kontušah, ćurakah za vašega sina, remenja i sabaljah; biti ćete zadovoljni, starčiću moj! a sada idite pa se držite po domaće kao u svojoj kući; maršalu je naloženo, da vam ništa neuzmanjka.“

Siemaši se odalje i bili su po zapovĕdi posve domaći kao i kod svoje kuće. Sve se starcu dopadĕ u Lancutu samo ne kasni obĕdi; jer je istom u tri ure zvonilo na obĕd kod maršalskoga stola. Pred obĕdom htĕdne zahvaliti Bogu na njegovu daru; ali opaziv, da ga nitko osim Matića neslĕdi, dapače, da nĕkoje dvorake tim na smĕh podražuje, tako se je bio razpalio, da ih je skoro na dvoboj pozvao. U kratko se ipak razabere, te, mrmljajuć kroz nos „oprosti nam naše dugove, kao što mi opraštamo dužnikom svojim“ sĕdne mirno, no smućenim srcem. Sa vučjim je tekom gumao jestvine, premda su bile francuzke, te mu nisu išle u slast kao obične poljske. On je sve očekivao na čarš, kobasice, piroge i kašu pa buduć su ovu jeli s nekakvom juhom, popaprenom podlĕvkom i s kolači, koji su bili razkvašeni kao pĕna, te da nebude purana sa šalatom, kojega je sam on polovicu pogutao i da nebude ploske ungarca, kojega je do kapi iztrusio, to on nebi, boga mi, najbolje volje od stola ustao Vinom ugrijan htĕdĕ napiti u zdravlje sjajnoga kneza, ali mu nitko nepriskoči, te on opet ostadĕ na cĕdilu. — „Kako to ide po gospodskih dvorovih u izkvarenom našem vrĕmenu — Sodoma i Gomora! „mišljaše on! k tomu bijaše jedva deseta poljska rĕč u razgovoru; neprestano su mu u ušiuh odbijali inostrani glasovi. On je mrzio i mučao; samo se je mučeć razgovarao s pečenim puranom, od kojega je komad za komadom u usta trpao. Napokon kad je kinuo, a nitko mu nereče: sit saluti! skoči kao omamljen, sĕrne iz blagovališta, zapovĕdi, da se upregne, i uzprkos sinovu molenju i maršalovu razloženju, ostavi Lancut, zavĕtujuć se, da se neće nikada pomoliti na tom, kao što je on

Digitized by Google

suhoparno mudrovao, tudjimi običaji, izopačenom dvoru. — Da se nije bojao uvrěditi, sjajnoga kneza, bio bi i svoga sina sa sobom uzeo.

Sinu bijaše s početka težko na srcu; no on je, zabaciv svoju bojazljivost bio svačemu pripravan; s toga se na skoro privikne i dvorskomu životu, pa prirodjenom svojom dobrodušnošću steče za kratko priklonost g. maršala i svih dvoranikah, dà i istih tudjinacah, koji su, premda od svih što više podnosljivi, navěk sirovo pogrdjivali poljske proste običaje, te se nisu s njimi nikako složili. Naš se je dobrodušnik pogadjao sa svakim, samo nije mogo gledati dobrim okom posteljnika Lafleura, ljubimca kneževa; ali pozorno zakloni gnjev hladnokrvnošću.

V.

Brdo se s brdom nesastaje: ali se sastaje čověk s čověkom.

Zadnje su još světiljke svečane razsvěte na čast mlade kneginje, prigodom njezina povratka iz Pulave u Lancut, plamtile živim žarom; samo je gděšto noćni větar trnuo někoja světila. Po dolazku mlade gospoje bijaše u Lancutu družtvo, sobet, svečanost sa simboli i gorećimi slovi, te je Matiću srce od radosti skakalo, nemoguć se sit nagledati novih toli lěpih prizorah.

Bijaše gluho doba; u gradskih je dvoranah svirala glasba za kvadrilu i pristojni manuet, a glasna se je jeka daleko odbijala po širokih vrtovih. Nasitiv se Matić u plesnih dvoranah, kamo je on kao dvoranik prosto ulazio, dražestnih děvojakah, sličnih prekrasnomu cvěću, koje su se po dvorani verale, odě u vrt, da se razvedri u hladovini svibanjske noći, razsvětljene milijonom zvězdah, sred preugodnoga duha od svakovrstna cvěća.

Kod toli mnogo gostih nije mogao vrt biti prazan, te se je Matić na šetnji svaki čas s kimgod trknuo. Tu iztrči lěpa, plesanjem ugrijana, gospodjica, da se u dugom lipovu dvostabliku*) razhladi; ondě hodi mlad urešen gospodičić, da može u tamnoj sěni zelena gaja snivati o kerubinskoj svojoj plesačici; ovdě se opet skriva sluga u zabitne krajeve vrta s buteljom uzetom sa kneževa stola, da ju izprazni u zdravlje svoje božice; — jedini je Matić veseo hodao bez ikakve odlučene naměne, te ga je slučaj ili nedokučiva sudbina čověčjega života vodila uzkim putem na stablovìti brdeljak, odkale bijaše lěp izgled na někoje strane vrta. Na měsečini opazi, da se něšto běla na dva stolca blišti. Matić, premda je još od mladosti pa sve do sada věrovao na sablasti i vrhunaravska bića, upoznadě za kratko po srdačnom smijanju, da su te dvě bajne slike bića tělesna, pa budući da je boraveć na tako sjajnom dvoru kao što bijaše Lancut, već zabacio prijašnju bojazljivost, spusti se na jednu stranu, odkale je mogao kao nabanuti. Skinuv četvruglastu svoju kapicu, nakloni se sědećim gospojam upravo po dvorski. No budući se je usudio pogledati im u oči, směsta se něčega sěti i stane kao prikovan. Na to uzklikne jedna gospodičnih od udivljenja, i Matić spozna u njoj davnu poznanicu gospodičnu Ivanićku, ono ljubežljivu Jadvigu, koje od onda, od kad je dvosbor, tužna uspomena, u Sandomiru bio, nije vidio.

„Gospodine Siemašu!“ uzklikne gospodična veselo udivljena.

„Gospodično Ivanićka! vikne isto tako veseo Matić.

„Što vi radite, gospodine, ovdě u Lancutu?“

*) Nebi li bolje bilo »uličnjak?« Narod bo »Spalier« zove uliceom.

Digitized by Google

„Ja sam dvoranik sjajnoga kneza. A vi gospodjice?“

„Ja sam iz družtva kneginjina.

„Mi dakle stanujemo na jednom dvoru. To me veseli neizmerno; jer me vi, gospodično, sećate kuće mojih roditeljah, gdě sam vas toliko putah vidio u vrěme prazničkah.“

„A vi, gospodine, sećate me mladostnih godinah mojega dětinstva, kad smo se više putah igrali slěpoga miša.“

„Premda ste mi oči dobro zavezali, ipak sam vas, gospodično, uvěk ulovio.“

„Sećate li se, gospodine one knjižice u crkvi? oprostite, da je još nisam ni povratila.“

„Zato ništa; neka vam ostane na poslugu, gospodično,“ rekne Matić zagašenim glasom i nehotice uzdahne, spomenuv se crne kave kod g. rektora.

„Gospodično, da li ste bili u plesnoj dvorani?“ upita za kratkim vrěmenom, u kojem je nastojao, da razćera neugodnu uspomenu.

„Malo sam prije sa svojom prijateljicom odanle izašla, da se razhladim.“

„I ja sam to isto učinio.“

„Ja vas nisam ondě viděla; valjda neplešete?“

„Manuet plesati neznam; ja sam samo s daleka gledao.“

„Dobrostivna nam je gospoja dopustila, da možemo na domaku bala, čim odličniji gosti izadju, plesati Mazurku i Krakovjak.“

„Ako me neprezirete, gospodično, to se usudjujem vas zamoliti, da samnom jedan taj ples plešete.“

„Od srca rad; biti će mi vrlo povoljno s vami plesati, zavadi davnoga poznanstva.“

Ove su i ovim podobne razgovore vodili, sprohadjajuć se po vrtu. Nehotice dotaknu si ruke; Matić joj ruku pograbi, a ona se neotima. Činilo se jě, do oboje, kao od simpatije sprovadjani, stiskuju jedno drugomu ruke, a Matić, kao da je na sto konjah posadjen, pun radosti i dobrovolje, cělu bi noć sproveo sa gospodičnom Truhsesinskom, koja takodjer nebi naglila, da ih nije prijateljica pozorne učinila, da će se Krakovjak već plesati.

Sve troje su dakle hèrlili po razsvětljenih i cvětom nakićenih stubah u dvoranu, gdě su šumili glasovi narodnoga plesa. Bez ikakva razmatranja umešaju se medju plesajuće, te se g. Siemaš i g. Ivanička uhvate po boku. Nikada lěpšega para, a osobito, kad je na njih došao red u Krakovjaku pěvati. G. Siemaš izadje š njom iz kola, te vinom i očima lěpe děvojke razpaljen, lupiv nogom o zemlju, zapěva:

Sněg se vije i lišće opada,
A proleće nastaje mi sada.

Brzo prelete plešuć dvoranu, stanu pred gudbari, i red dodje na gospodičnu Jadvigu, da pěva. Ona se je poněšto protivila; po děvojački zastidjela, te je pokrila lice hladilom; no napokon potaknuta molbami mladeži, koja ju je obkolila bacivši nježan pogled na svoga plesača, zapěva, porumenjujuć, ovu pěsmicu:

Tvoje rěči, dragi, puno me vesele,
Moj ćeš biti, vidim, — do zorice běle.
I jer mi je, dragi, kletva tvoja zmana,
Věran ćeš mi ostat — bar nedělju danah,

Digitized by Google

Matiću se pred očima smrači, a lice mu je od ljutosti i srama sasvim porumenilo; ali družtvo udari u grohotni smĕh, a nĕtko sa strane vikne: „Bravo!“ Svi pogledaju tamo i opaze kneza maršala, koji je, sprovodjajuć mladu svoju gospoju, u navali veselih dvoranikah skriven, no od njih neopažen, gledao neusiljenu njihovu radost. Prisutnost kneževa obustavi ples, no ne za dugo; jer obodreni dobrotom kneževom, nastave svoju zabavu, koja je i gospoštinskim vinom bila bogato podpomogana. U plesu i veselju proteče tim načinom cĕla noć; pa uzprkos kratkotrajnomu nesporazumljenju, što je proizteklo iz nestašne lahkoumnosti misli dĕvojačke, sklopi se medju Matićem i gospodičnom Jadvigom Ivanićkom uzki svez, koji je osobito okolnostmi podupiran; što su oni bili iz iste okolice, što su se još dĕcom poznavali, i što oboje sada, on kao dvoranik, a ona kao gospodična iz družtva, nikakova posla neimaju — a bezposlenost je u bezbrižnom životu veliki podupiratelj ljubavi.

VI.

Supernik.

Nĕkoliko je mĕsecah proteklo, jesen i zima prodje; s povratkom ševe, razpupa se cvatnja, a ljubav naših ljubovnikah sve je većma rastla, istina polagano, no klice je sve dublje zabadala. Ona bijaše već svladana prijaznom rĕčicom „Ti“ i prvim cĕlovom, nalikim prolomu, koji olakšava predobiće tvrdjave. Jao onda obzidanu neprijatelju, ako se pobĕditelj, nezadovoljan prvim plĕnom, neumiri; tvrdja neobstane dugo, ona mora da pane, a sretni svladatelj zasadi za kratko na njezinih zidinah svoju pobĕdonosnu zastavu.

Tako nebijaše s gospodinom Matijom — jer već nesmijemo srčanoga mladića nazivati Matićem Potihano osvojivao je on prvi plĕn ljubavi, te nije stupao preko medje štovanja; stoga se njegova ljubav i nije pretvorila u bezumnost, te neimadĕ nepogodnih i gorkih poslĕdakah, već je pružala nevinu i nepokvarenu srcu preugodnu radost. Na sreću naših zaljubljenikah nebijaše još onda niti kakve George Sand, niti kakva Balzak-a, što vatrenu maštu upaljuju, a „Leonildi vĕrni Koleander“ jedina ljubovna knjiga, što je Matija čitao, nebijaše takova, da navede na hrdjavo dĕlo; jer buduć da nije otrova u zlatnoj posudi pružala, nije nikoga ni mamila, da pije. Najviše, što se je on usudio, bijaše, da je gospodičnu Jadvigu molio, neka bi s njim tajno u vrt išla, da koju uru na veče probrbljaju u pouzdanom razgovoru, tako nevino i čisto, kao što je čist nebeski svod, posut zvĕzdami, ili kao što je čist trak mĕsečni, koji se je često, jedini svĕdok nedužna njihova milovanja, nad njimi pod oblake skrio. To je bilo bez dvojbe najčistije dvoje u vrtu Lancutskom; jer na tako glasovitu, sa inostranci natrpanu dvoru, nije manjkalo ljubovnih povĕsticah, s čega se je čisti mĕsec često u tamne oblake skrio, da radje negleda svakdanjih prizorah Akteorskih.

Tako je veće više od po ure čekao Siemaš na svoju dĕvojčicu u zahladju bazgova drveta; časovi mu se činiše kao ure, a nje još nema. Na gradskoj uri izbije deset, a nje neima te neima! Stoput je mladi zaljubljenik prešao hodnik, što vodi k tajnomu Bosketu, i prebrojio sve listove one bazgovine; svaki šušanj lišća držao je za jeku tihih njezinih korakah, pa bijaše navĕk prevaren! Od dugoga časa i nestrpljivosti gladio je bradu, ili je brenkao bladnokrvno

Digitized by Google

kratkom svojom ćordom, bez koje nije, kao pravi plemić, niti na ljuhavne sastanke izlazio. Sad začuje lahke stupaje kasajuće osobe, te se preplaši, kad mu je od nemira blištajućih očijuh děvojka, kao od jastreba preplašena golubica, pala u naručaj, te blěda od straha lice, i nadimajuća njedra skrivala na njegova prsa. Sjajni měsec razsvěti njezino lice; lasi su joj bili razčupani, kao i razvezan rubac; pri tom je pogledu zaboravio ukoriti svoju ljubeznicu, te sluteć něšto neugodna, pritisne ju na kucajuće svoje srce, da slabu mučenicu zakrili i umiri u junačkom svojem naručaju. — „Ta što vam je, Jadvigo?“ vikne za kratkom stankom, kad se je děvojka malo umirila.

„Hvala bogu, da sam vas našla! Ah, da vi znate gospodine Matija, što mi se je dogodilo, iduć ovamo k vam! To nemora biti pravi groš, da mi sami ovdě jedno s drugim govorimo; jer kolikogod sam putah amo išla, uvěk me je srelo něšto neugodna; jednoč me preplaši gospoštinski pas, a danas...“

„No, a danas?“

„Išao je za mnom posteljnik kneževe, gospodin Lafleur, te sam jedva poběgla.“

„Šta! gospodin Lafleur — velite vi?“

„Da; on me navěk slědi osobno, kamogod se pomolim.“

„O! Dobro sam ja spazio, kako on mačjima svojima očima na vas škilji. No toga mu neoprostim; pa čim se na obletavajućega toga zaštitnika naměrim, dobiti će svoje, da za uvěk izgubi volju vrebati na poljsku gospodičnu.“

„Ah, pustite ga u miru; on je ljubimac knežev.“

„Marim ja, ma bio i kraljev! — ja mu ipak toga neoprostim. Taj lupež mora se križati, približiti se samo k plemkinji, k osobi, koja mene svojom ljuhavi udostojava.“ Ogrli děvojčicu i lupi jedrom pěstnicom o balčak svoje ćorde; krv plemenita u njem uzavrije; nije se dugo razgovarao s děvojkom pa odprativ ju u grad, nije otišao u svoj stan, već se je šetao, zadubljen u mišljenju, po vrtu nakrivljenom kapom, uzbunjen razgovarajuć sam sobom i mašuć rukama, te je, izvukav sablju, satro obrezani odlomak od barasa (spalier). Izkaliv svoju ljutost na němu stabalcu, něšto zašušti u grmu i eto pred njim Lafleura Na světloj měsečini spoznadu se odmah i jedan i drugi.

„A, to ste vi; gospodine Siemašu?“ rekne kao začudjen posteljnik. „Nisam mislio“ nastavi porugljivo „da bi se gospodinu Poljaku dopalo slušati slavulje i šetati se po měsečini, kad njegovi drugovi u gradu kod punih peharah rujna vinca vode bučne razgovore.“

„Kad ste baš počeli, moj gospodine, o slavulju to vam velim, da ja vrlo rad slušam slavulja, no da nemogu trpljeti, kad mi sovurina mačjom svojom krikom uši vrědja.“

„Sovurina — rekoste, gospodine? ja vas nerazumijem; kakvu ste vi sovurinu čuli?“

„Čujem ju i vidim u osobi gospodina posteljnika Lafleura. Ja dobro znam, oko koga vi tu škiljite; no zlo ste se naměrili gospodine; čuvajte se, da vam svojom sabljom ledjah nenamažem.“

„Što vi hoćete, da tim rečete, gospodine?“

„To, gospodine, da vas još jednoč opominjem, neka dobro u pozor uzmete, inače ću vam podsěći mršave te noge.“

Digitized by Google

„Gospodin se Poljak dostoji šaliti," rekne Francuz glasom, kojim je hotio svoj strah zatajiti.

„Ja se s tobom nešalim, kukavi odpadniče; koji kao lukava zmija plaziš; ja sam tebe već odavno u svoj raboš ubilježio — pazi se, ili ću ti iztrgnuti uši."

„Vraga, samo ne tako naglo, dragi gospodine Poljače. I ja sam, gospodičiću, plemić, i uz moje je bedro sablja; te bi vi morali paziti, da se poslije nekajete poradi ljutosti, koje ja i onako shvatiti nemogu."

I vatreni se Francuz na te nenadane rěči razpali. Zanašajuć se na svoju věštinu u mačevanju, trgne uzki svoj mač, stavi se u paradi na obranu, da može suzbiti nasrtaje. Ali on se je borio sa mladim jakim čověkom, koji — nepoznajuć pravilah mačevanja — zahmanuv, udari svojom sabljom po maču tako snažno, da ga je směsta razpolovio. Videć Francuza pred sobom razoružana, pograbi ga za jačicu, pa ga pošteno kako bog hoće, sabljom izlupa.

„Milost!" molio je bědni Francuz, koji se je te šale već prenasitio.

„Ja ću te pustiti, ali samo pod jednu pogodbu."

„Pa koje je ta pogodba?" upita posteljnik, hoteć uzalud izmaknuti svoje ruke.

„Stavljam ti tu pogodbu, da nedaš više poveda podobnomu razgovoru — inače ću ti skuhati poparu!"

„Dobro!" rekne Francuz i nehotice; no Poljak ga još nepusti. „Pazi se, tudjinče!" govorio je dalje mladi Siemaš — „O tom da nerečeš ni rěči, jer se to netiče samo nas dvojice. Osoba, koje ja neću imenovati; ali koju ćeš ti jamačno pogoditi, meni je preveć draga, preveć sveta, no da po meni njezino čisto ime ma najmanja ljaga okalja. Razumiješ li, kukavče! Što se mene tiče, ja ću premučati sve, a dvor od mene neće doznati, da je, junakom izvikani, gospodin Lafleur, taj glasoviti mačevnik, toli nesrećno prošao u dvoboju sa poljskom sabljom."

Francuz je što svečanije obećao, da će šutiti, zato ga gospodin Matija iz jakih svojih šakah izpusti. Njegovo uvěrenje bijaše tim više u tom slučaju pouzdanije, što je njemu moralo stajati do toga, da ga ostali dvoranici, saznavši taj dogadjaj, neizsmiju; jer on bijaše Francuz, a Francuz voli umrěti, nego li izsmijen biti. Zato i nije namislio javna što početi, već zaključi potajno kakvu poparu skuhati, a kao ljubimac knežev, mogao je dobiti za to priliku. Poravnav si sgnječenu jačicu, odalji se kao poparen s poklopljenim nosom.

VII.

Pouzdanici.

Drugi dan, poslije boja Siemaševa sa posteljnikom Lafleurom, sědila su u velikoj ložnici sa pověšanim na zidovih glasbenim orudjem, dva po francuzki obučena tudjinca, baš kad se je sumrak hvatao, a kod njih su gorěle dvě svěće, te su se razgovarali jezikom francuzkim. Jedan njih bijaše nam dobro poznani posteljnik Lafleur, a drugi muž s velikom barekom, nosurinom i blědim licem, komu su velike crne oči duboko u glavu upale. Pred njimi je na stolu, blědom šarenicom pokrivenom, stajala plosta vina, iz koje su često

Digitized by Google

u kristalne kupice natakali, i zlatni sok sa ugodnošću srkali, pa u tom su se tako živahno razgovarali, da je jedna rěč preticala drugu.

„Kako vam rekoh, gospodine Staccato“ govorio je Lafleur nosanu „ja sam tomu tobožnjemu plemičiću pokazao, pošto je oka suhih šljivah, tako, da će se on meno dugo sěćati.“

„Pravo ste i uradili, prijače“ odgovori barokaš; s timi medjedi nije moguće drugačije na kraj izaći. Mi sami sebe žrtvujemo za njih, samo da ih naobrazimo; rad njih ostavljamo dražestnu svoju domovinu; s obalah Seine i Tibera dolazimo na magloviti taj mračaj, pa oni toga nespoznaju, dapače mrmljaju kadšto na nas, te da mogu, utopili bi nas u kapi vode.“

„Sreća, da i naš gospodin tako nemisli“ preuzme Lafleur „inače nebi tu ni časka počasio, te bi još danas otišao u obljubljeni svoj Pariz; no zna on, koliko smo mi njemu potrěbni, koliko smo mi njemu zavrědili; on nas ceni, kao što se pristoji. Vi, gospodine Staccato, kao ravnatelj dvorskoga orkestra, nasladjujete uši, koje su dosad bile vične samo medjedskomu mumljanju, sa melodijami veličanstvene talijanske glasbe; a ja činim od njega parižkimi toiletami čověka — jer kako bi on izgledao, da mene nije tu! — valjda kao,“ pridoda smijuć se grohotom „obrijane slike njegovih predjah u blagovalištu, kojih ja bez grohotna smija niti gledati nemogu.“

„I meni se tako čini, prijatelju; no negovorimo već o samih sebe požrtvovanju, koje nitko osim gospoštine nedokučuje; kažite mi radje, što je tomu krivo, da su i ovděšnje ženske podivljale? jer i ovděšnje děvojke izbiru radje bradate medvěde, nego nas — nas, prijatelju, koji modne gospodične po predgradju St. Germain pobunimo; — a može li se ovděšnja, tako zvana plemenita gospodjica, prispodobiti sa najneznatijom Parižkinjom?“

„Kako vi možete i pomisliti, da će guska izabrati fazana; jer ona može samo gusaka u svojoj lěpoti ljubiti? Sam ja, kao što me vidite, sretni ljubovnik u svojoj domovini, uzalud jurišem na kamena srca; no ja ću im se osvetiti radi zločesta njihova ukusa, a osobito toj, kako ju zovu, gospodični Jadvigi Iv — Iv. — vrag bi izgovorio barbarsko to ime! — Ja hoću, da se osvetim; to ja kažem! jer sam već nanjušio, da je nepokolebiva ta Vestalica prama onomu dvoraniku, koga sam juče tako modrim daleko udvornija; ja sam ih jednoć ulovio, razgovarajuć se potajno u tamnom lugu.“

„Dobro bi bilo, da se opet sastanu, pa da ih izvrgnemo ruglu“ govoraše, dobro se napivši velika nosa ravnatelj orkestra, „na primer da ugovore tajni sastanak, što da poslije cěo svět sazna; tim bi jih načinom lasno iz dvora odtisnuli.“

„Evala! i ja sam već o tom mislio, pa sam ovo izmislio. Jedna od postelinicah, koja je meni vrlo sklona, napisala je na moju molbu list, kao da bi dolazio od blebetuše našega plemića, s pozivom, da na veče po lěstvah u njezinu děvičku sobu unidje. Čim on to izvede, mi ćemo učiniti halabuku, i ptić je na lepku! a kneginja, koja mnogo drži do ćudorednosti, ona će bez dvojbe, bez ikakva daljega iztraživanja, oboje ili barem děčka iz dvora oćerati.“

„Majsterski izmišljeno!“ potvrdi srčano se smijuć meštar kapele; „ali da li će ptić na lepak naletiti; da li on neće tudje pismo u listu spoznati?“

„Sve ženske pišu skoro jednako; sve drapaju kao mačke. U ostalom je mladi plemić labkověran, te će se jamačno strovaliti u grabu, koju mu ja

Digitized by Google

izkopam. Samo to ostavite mojemu oštroumju, pa neimajte brige. Ta ja nebi bio Parižanin, dà i odrekao bi se za uvěk toli častna imena, kad nebi umio zavarati sarmatičkoga prostaka, medjeda.“

„Ja sam znaličan, kako će to izpasti;“ preuzme ravnatelj glasbe, srčuć zadnje kapi iz ploske. „Svakako će biti něšto za směh; pa to je već veliki dobitak u jednotičnom našem životu. Mi do sada sviramo uvěk samo piano te piano, već bi bilo vrěme, da udarimo forte, ma koja struna i puknula; pa pukne li, e neima je na našem instrumentu.“

Srdačno se pouzdanici jedan s drugim oproste, a gospodin je Lafleur, kao kakov vodja pred bitkom, preletio u misli cělu osnovu, koja da ga jamačnim poběditeljem učini.

(Konac drugi put.)

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Sad će na vrata mrtva jesen a za njom eto na nas ljute zime sa magljuštinom i mećavom, sa šnégom i suhoburicom, sa kratkim danom a s dugom noći. Bog i duša — tu se nije čemu veseliti, već ako se tko tome veseli, da će se u toj i u toj kavani dima nadimiti, da će na dosadu načitat se oglasah i proglasah o—revalenti arapskoj, da će se nakartati i nabilijariti, a i za peći našediti, dok mu krakovi neutrnu. To će duga, duga i dosadna zima biti, a od nikoje strane ni samo koledaru da se nadaš. Gdě nam je barem jedan almanak? Nije li se samo jednomu jedinomu onakvom glasu nadati, ko što bijaše »Smrt Čengić Age.«? Bog i duša! braćo književnici, taj nam posó nevalja. Koju ćemo jabuku božičnu mladeži na dar doněti? Čemu će se lěpotice naše na novu godinu nadati? Šoštaru kolendaru. I šoštara samo tko salati, bit će mu za dušu, bit će ljudina — laurea donandus Apollinari. Něki se našinci vesele talijanskoj operi od duga časa i nevolje; na čast im veselje, prem ako u kojeg člana bude rapavo ili od naravi ne dosta pojasto grlo. — A nitko negleda, da se ikakvo družtvo skupi, pa da naški igra, bilo kad bilo i bilo kako bilo! — A nitko negleda, da na kakvu takvu muzikalno-deklamatornu zabavu naidjemo! Još jedan put: duge će noći, kratki će dani biti. Smislimo štogodj!

Književnost. (*Ruska*). Najredji spis ruski, koji je tekom měseca rujna iz područja znanostih běli svět ugledao, jest doista »Teorija dviženija Neptunae od M. Kovalskoga sveučilišta. Spis taj, koji je za svakoga, koji se god zvězdoznanstvom bavi, svakako veleznamenit, zaslužio bi preveden biti na ma koji jezik evropski. — Početnikom prošloga měseca bila je oglašena knjiga s ovim naslovom: »Chronologičeskij svod dostopriměčateljnih na zemnom šarě sobitij, ot Roždestva Hristova do naših vremen.« Spisatelj ovoga děla jest štabni satnik Andrija Leontijević Bjelčenkov. Biti će to svenaučni (encyklopedični) dnevnik izvěšćah iz pověstnice književnosti, bogoslovja, mudroslovja, zakonodavstva, znanstva prirodskoga itd. — Spominjuć još slědeću knjigu, koja je premda daleko za očekivanjem zaostala, kako prevod klasičkoga děla Tassova dopunjujemo svršetkom broj izišlih u tom měsecu knjigah, koje iole kakvu pozornost zaslužuju. Jest to prevod »Krstonosne vojne za oslobodjenje Jerusolima.« Izdanje obskrbila je moskovska firma Sergěja Andrijeva Haritonova. — O ostalih spisih netreba obširnije progovoriti; naslovi njini naznačavaju jasno i njinu cěnu. Tako je izdao Inojev: »Rukovodstvo k razpoznavanju, lečeniju i predohraneniju sebja ot bolězněj, sostavlennoje obja obrazovannago klassa ljudej. — U Moskvi izdan je prevod iz francuzkoga: Potanka hygiena vlasih na glavi i dlakah u bradi. — U Petrogradu izdade nětko: Praktički navod k dělanju smole. — Konačno još něšto o spisih mladeži posvećenih. Evo jih: Němi iz Fraj-

Digitized by Google

burga ili putnik i zmaj. — Rafajel ili slěpo děte. Iz němačkoga obadva spisa, po g. Nieritz-u. — Sitne pověsti za děcu. — Razgovori s malom děcom o prvih počelih računarstva. Sastavio Ožarovski.

(*Česka*). Kao što »Moravski nar. lista« oglašuje, dotiskana je već poznata i cěnjena po svoj Čehoslaviji »Koleda« za god. 1845., četvrti godišnji tečaj. Sadržaj ovoga krasnoga děla, kojim se koledarska književnost česko slavenska znamenito obogaćuje, jest ponajviše izvorni, a nema ni dvojbe, da će izdavateljstvo »Kolede« u občinstva zasluženo priznanstvo steći. — Kad jednom izidje, obvěstit ćemo i Nevenove čitatelje u našem »Pregledu« o sadržaju ovoga děla, koje će se valjda i u Zagrebu dobivati. — Mi neznamo za lěpšega, koristnijega i izvrstnijega koledara slavjanskoga, nego što je »Koleda.«

Časopis »Zlaté klasy« izlazi već od 1 listopada svake subote pod uredničtvom J. V. Rozuma, učitelja. Donosi lěpih članakah, kadšto i sa slikami. Sam slavni Drag. Jaromir Erben priobćuje u 1. br. zlatyh klasov narodnu česku pripověst pod naslovom »Hrnečku vař!« — U Pragu izišao je »Slovnik grčko-němačko-češki na porabu češke mladeži gimnazijske;« izdaje ga Dr. Franjo Čupr.

Razne věsti. Něki madjarski magnat nagovorio je desetoricu bogatih plemićah, pa su medju sobom uredbu načinili, kako će od svojih dohodakah kroz deset godinah usamanice stanovitu svotu uglavničiti, a od te glavnice da se onda madjarska umětnost i literatura pak i njihovi svećenici podupiru.

Svašta. Neće morda u sadašnje vrěme suvišno biti, ako občinstvu našem različita naimenovanja turskih zakonah i povlasticah do znanja dostavimo: Hatišerif zove se organički zakon, što ga Sultan od svoje volje s věrozakonskom utvrdom neopozovimice kao glava pravověrnih izdaje. Tanzimat je izprava Hatišerifa od Guilhane. Irada je zapověd sultanova, što ju sam kao politički vladar podpisuje. Ferman je povlastica u području upravljanja, a berat povlastica, što se pojedinih osobah tiče. Sened diplomatička je naredba (ugovor) što ju samo opunovlašćen ministar podpisuje.

— (Oba podprefekta.) Neima tomu dugo, što se gdnu. D . . . pohlepnomu za časti, kakovih je uvěk dosta u Parizu, nije moglo spati; něšto mu je puhnilo u glavu: zaželi mu se naime postati urednikom. Probudi ženu, uz sebe spavajuću, te joj reče: »ti znaš ženo, da je naš sinovac, g. C . . . postao predstavnikom ureda (bureaux).« »Pa me zato budiš?« pitaše ga žena, koja se u čudu nadje. »Dakako« odgovori joj, »sada bo je sgoda, gdě državnim urednikom postati moram.« Žena dokučivši to, odobri, te se odmah dogovore, da će svojega kućnoga prijatelja, g. C . . ., o kom su znali, da ima velik upliv, k sebi sutradan na oběd pozvati. G C . . . nije mogao pozivu, u medenih rěčih sastavljenu, opřeti se, te obeća da će doći. Rěč obdrža i dodje. Po obědu bijaše gospodja jako umiljata, te dadě něšto o nadah svojega muža doznati. Ovaj joj pruži pomoć, i napokon izpadne mu rěč podprefekt kao izraz najvrućih željah. G. C. nije mogao, a nije ni smio ništa na to odgovoriti, jer je znao, da će težko moći njihovoj želji zadovoljiti. Ali g. D. obleti ga, i napokon morade mu g. C. obećati, da će se već pobrinuti, samo neka počeka na prvu sgodu, da ga preporuči. G. D. sastavi odmah molbenicu, navede u njoj, kako se pristoji, svoje velike zasluge i pošalje ju ministru. Ovaj pregledavši, pošalje ju bez svakoga dalnjega znamenja predstavniku g. C. Molbenica dakle g. D. dodje, kao i mnoge druge slične, na obično město ad acta, — bar do zgode. Napokon namisli g. C. čudnovato sredstvo, da svoga rodjaka učini podprefektom. Pregleda imena svih podprefectah i dodje napokon do jednoga u daleko udaljenoj varošici od 600 dušah, pri kojem nebijaše nijednoga zaštitnika. U taj čas dodje mu u glavu, da ga načini mrtva, budući da nije mogao ministru nikakva drugoga razloga navesti o njegovu svrgnuću. Napiše, da je podprefekt umro, uzme několiko drugih molbenicah, medju kojimi i svojeg rodjaka, preporuči ju dobro, i za několiko danah dobije g. D. odluku, u kojoj je ovo stajalo: »nomurous le Sieur D , . . Sous- préfet en remplacement du Sieur L . . . decéde.« Sutra dan bude ista odluka u »Moniteuru« tiskana, i tako nebogi L . . . javno ubijen, premda ga nije ni glava bolěla. Možemo si predstaviti veselje g. D. Uslěd njegova naimenovanja posudi mu něki bankir novacah, i tako se on odmah odputi, da město svoje zauzme. Jedva što je g. D prispio u glavno město

Digitized by Google

departementa, gdě je imao biti podprefektom, odmah baci na se svetčano odělo i otidje prefektu, da mu se nakloni. Prefekt, koji je o naimenovanju g. D. za podprefekta iz »Moniteura« bio doznao, primi ga dosta hladno, te kada je razumio, da je na město pokojnoga L. odredjen, nadje se u čudu, te rekne mu: Ali g. L. živi i podpuno je zdrav. U uredu parižkom mogu ga ravno smatrati za mrtva, u toliko je vaše naimenovanje zakonito, ali buduć da je onaj, koga zaměniti naměravate, živ, to vaša dužnost sama po sebi prestaje. Vratite se natrag u Pariz, ubavěstite g. ministra o toj stvari, i on će svoju bludnju popraviti time, što će vam bolju podprefekturu dati. Na to odgovori g. D., da se minister nikada nevara, da je smrt g. L. u službenih novinah »Moniteura« oglašena, te da je istinita. Njega da je vlada poslala, da město L. prime kotar B . . . c, da je on k njemu došao, da ga instalira, te zahtěva da mu dade pismeno, ako tome nevěruje, da će on to ministru dostaviti i pričekati kod njega na njegovu odluku. Prefekt pako dobro znajući, da je malo škakljivo, takovu čemu se protiviti, pa bilo i nedokučljivo, i bojeć se, da nebi s toga pao u nemilost ministrovu, koji mu nebi toga mogao oprostiti, što se je tako grdo porezao, pozove g. D. na oběd, i kaže mu, da je naimenovanje istinito. Sutra dan najmi g. D. konja i odjaši u B . . . c, da službu nastupi. Prebacivši osam miljah, kao osam gladnih godinah, dodje na naměnjeno město. Odvedu ga kući podprefektovoj. On unidje u dvor i nadje někoga debeloga i jakoga čověka za punim stolom sědećega; bio je pokojni podprefekt. G. D. pozdravi ga, a g. L. misleć, da je kakav komis Voyageur došao, ponudi mu uljudno stolac, da sědne. Novi pako podprefekt, da mu tu uljudnost naplati, požuri se, da mu pročita svoju odluku naimenovanja. G. L. u prvom mahu preplaši se, ali zatim se osvěsti i veli mu da mu je žao, što je g. D. morao ludo toliki put prevaliti, te da se je odmah na prvi pogled mogao osvědočiti, da žive. Ali g. D. odgovori na te sasvim razborito izušćene rěči, ono, što je i g. prefektu rekao. G. L. razljuti se na to, i u svojoj ljutosti progovori nešto o nepravednoj i lažljivoj odluci, tako da mu je g. D. poštenu svoju rěč dao, da će to na svoje město već pojaviti. Malo je falilo, što nije g. L. u nesvěst pao, ne samo s toga, što bi imao izgubiti svoju službu, nego još, što bi se morao razstati s gospojom seoskoga maira, s kojom je u veoma uskom odnošenju živio. Medjutim preporuči se g. D., veleć, da se ima predstaviti još trima mairima. Sutra dan dovede ga vareški mair u podprefekturu, da ga ondě instalira. Medjutim je pako g. L. svašta po noći mislio, i napokon domislio, da bi ludo bilo, protiviti se ministerialnoj odluci, te da bi najpametnije bilo, u Pariz otići, i ministra o svojem životu osvědočiti. Zamoli dakle od maira, u kojega se ženu bio zaljubio, i od ostale gospode kotarske, da mu dokažu, da je on onaj pokojni podprefekt, koga je g. D. izmělnio, medjutim je g. mair bio tako dobar, te ga je primio u svoj stan, dokle dovoljnih dokazah o istinitosti žive njegove osobe nesakupi. Podprefektura bude medjutim izručena g. D., te dok se je g. mair sabiranjem dokazah o živućoj osobi g. L. bavio, nije njegova žena nikada o tom posumnjila. Napokon otidje g. L. u Pariz i dodje pred g. C., predstavnika ministrova kabineta i sinovca g. D., koji je bio uzrok toj čěloj stvari. G. C. prime ga sasvim hladno i odpremi ga g. ministru. Ovaj ga pusti k sebi i kaže mu, da nije moguće, da se je takova šta dogodilo, no mu obeća, da će pri prvom naimenovanju uzeti obzir na njega, medjutim neka se g. L., koji nikakova zaštitnika neima, time zadovolji.

Zagonetka.

Od Trnskoga.

Tko mi znade zrnce sitno,
S kog' se gora nepodiže,
S kojeg' pače, kuda nikne,
Nizilazi sve na niže.

Tko mi znade zrnce sitno:
Prazno mu je zlatno klasje,
I kruśca te nenahrani;
Mah li otme, u zó čas je.

Tko mi znade zrnce sitno,
Kano biser plemenito,
Kad ga mila na te baci,
Zrnce ti je ubojito.

Tko mi znade zrnce sitno,
Tiho mrtvo u toj ploči,
Nit se čuje, nit se vidi,
A kad hoćeš živo skoči.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**
Brzotiskom **Dr. Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 43. U četvèrtak 27. listopada. 1853. **II. tečaj.**

Kitica.

(Iz rukopisa Kraljodvorskog.)

Větrić se vije
S kneževa luga.
Děvojče milo
Potoku skače.
Zahvaća vodu
Vedricom kovnom.
Niz vodu k děvi
Kitica pliva,
Mirisne u njoj
Ljubice ruže.
Nagnu se děva
Kiticu lovit,
Svali se jadna
U vodu hladnu

Da bi ga znala
Kitice krasna,
Tko te u meku
Sadjaše zemljicu;
Pèrsten bi zlatni
Dala mu s ruke.

Da bi ga znala
Kitice krasna
Tko mi te likom
Tananim svezà;
Njemu bi dala
Titrenku s kose.

Da bi ga znala,
Kitice krasna,
Tko te po hladnoj
Vodici pusti,
Njega bi věncem
Věnčala svojim.

Digitized by Google

Pukovnik Vanovsky.

(Pripovĕst iz vrĕmena poslĕ sedmogodišnjega rata.

U sĕvero-zapadnoj strani Moravske izmĕnjaju se nebotične gore i bezdne propasti, jasenove i smrĕkove šume, rodne nizine i gole sĕde stĕne. Obzor, koji se pri svakom koraku mĕnja, na jedanput postane tako uzak, da putniku samo prama nebu, poslĕdnjemu utočištu za umĕrle opredĕljenomu, pogled preostaje; — usuprot odmah se otvara povoljniji, prostrani izgled po razležućih se cvatućih livadah i njivah, prijatnimi seli i napučenimi mĕsti posutih.

Blago onomu, koji ovu, daleko protežuću se zemlju, uznešenim čuvstvom naziva roditeljicom — domovinom svojom. Razpinje naručaj kao da će ju pritisnuti k sĕrcu, te obećava sveto, da će joj cĕlo vrĕme svoga života ostati vĕran sin.

Bijaše proljĕtan dan godine 1763. Podnevno sunce razsvĕtljivaše zeleneću se, premda još amo tamo snĕgom pokritu zemlju. Sa zraka vidjaše se jata ptica, vraćajućih se iz južnih krajevah.

Po cesti, koja vodi iz brĕgovah šumami pokritih u unutarnju Moravsku i na kojoj nebijaše ni stvora, idjahu dva vojnika. Jedan, star blizu 50 godinah, visoka stasa, obučen bijaše u oděću višjih pruskih častnikah, sluga ga slĕdi. Jašući muče, konji stupaju korakom. —

Iznenada reče sluga: „Gospodine pukovniče, eno, ono stanje, što se daleko vidi, jest vĕrojatno kĕrčma!“

Sa smĕhom odgovori častnik: „Ti imaš sokolove oči, ja nemogu do sada ni stanja razabrati, a ti vidiš već kĕrčmu; možebiti se više ravnaš po zdravom njuhu, nego li vidu? — Uztĕrpi se, ako budemo i na dalje ovako gladni, ići će nam u slast.“

„Gospodine pukovniče! mogli bi se ipak malo bolje žuriti. Nestoji meni do sebe, već do vas i do naših konjah. Danas je samo jedanput napojih, pa takodjer nije više vojnica, da bi morali iz dužnosti i za slavu podnašati glad i žedju. Izvolite se sĕtiti na svoju ranu, da jošte nije dobro začĕlila. Doista će joj ovo vlažno vrĕme naškoditi; jer dobro opazih bolest u vašem obličju. Oprostite mi, vi bi se morali malo više čuvati. O ti mile bože! — Vi postupate sa svojim tĕlom kao da nije vaše. Takodjer toj rani — neizvolite se razsĕrdit — mogli ste izbĕći. Navaliste bez svakoga uzroka na ona tri oklopnika. Dĕržasmo se — to je istina — junački. Medjutim ipak bojah se malo, da vam se sablja neslomi. Nebijaše mi takodjer milo, što ste mi kazali, da se nepletem u vaše borenje. Ali pomislih u sebi: ipak će gospodin pukovnik i bez tebe nadvladati ovo nĕkoliko neprijateljah. Kako mi se snilo, tako i sbilo. Vaša sablja pade na lĕvo — sruši se jedan — pade na desno — svali se s konja drugi neprijateljski vojnik. — Ostade još treći, nu ovaj se branjaše. Već mi bijaše tĕsno, već htĕdoh priteći i našu čast obraniti Ali slučajno je već prevaga bila na vašoj strani. Poslĕdnji je već neprijatelj kĕrvavio iz nĕkoliko ranah, premda je i vam curĕla kĕrv iz čela. Bez prestanka mu davaste udarac za udarcem, tako, da su iskre skakale iz sablje. Medjutim čudan ste vodili razgovor medju sobom. Vi mu govoriste, da se poda! — Ali on: „nepodam se!“ — pri tom — tako mi duše, čudno je to pozorište — moljaše, da prestanete od boja. „Imam ženu i dĕte,“ govoraše, „začuvaj te mi život, ali se nepodam!“

Digitized by Google

Da nisam vojnik, razpuklo bi mi se bilo sèrdce pri toj molbi. — Nu uzalud prosaše, — Jošte se jednom zasvětli sablja — a u taj čas i treći odpornik pade s konja. Vi ste se obratili k našim, a ja se učini gospodarom bojišta. Mislio sam si, zašto bi se bez koristi povratili? — te pregledavah mèrtva tělesa. U dvajuh pèrvih — bijahu to prosti vojnici — nenadjoh ničesa, a u trećega ovu mošnju. Novacah nebijaše u njoj mnogo, pak i te, neznam sam kako izgubih, a mošnja je odviše lěpo za mene sašita i biserom nakićena. U istinu bi ju morao baciti — izvolite li ju radjo primiti na uspomenu svoga junačtva?“

Pukovnik primivši mošnju zapovědi slugi: „Hodi napèrvo, pak daj pripraviti nèšto za nas i za naše konje.“

Sluga poslušan, boduć konja, idjaše k željnomu cilju.

Pukovnik ustavi konja, da se može povoljnije razgledati po otvorenih krajevih. Neganuvši se, kao mramoran junakov spomenik, sědjaše konjik na mirno stojećem konju, samo pogledi njegovi, kao da je oro, lećahu po moravskih nižinah. Ipak mu oči izgubiše bèrzo napeti živi blěsk, i izgledahu kao na kamenitu umětnu kipu. Radinost i pozornost duha odvratiše se od vanjskoga světa k budućemu životu, u dušu i sèrce povratiše mu se čuvstva odavna odtudjena, kao ptice, koje, odletivši u inostrane krajeve, istom mnogo godinah posěćaju opet města, u kojih su bila postavljena njihova rodna gnjězda.

Tužnim se u otačbinu vraćaše čuvstvom, da ondě, gdě mu kolěvka bijaše, po dokončanju burna vrěmena nadje u nemoćnoj starosti mirno utočišće, i da mu se, kad dodje zadnja ura, otvori ondě tih naručaj otčinske zemlje.

Nebijaše tomu dugo, što je vidio Moravsku, nu onda su bila njegova čuvstva drugačija, onda put njegov nebijaše tako tih, pokojan: — išo je s neprijateljskom vojskom proti domovini kao Korijolan, a okrutniji nego onaj rimski prognanik — neganut bědom i naricanjem uboge materinske zemlje — zapovědaše ubijat i plěnit po Moravskoj.

Kao burna tmina iz daljine, vukle su se sada mimo njegova duševnoga oka sliko tih groznih danah, i tuga nasta u njegovu sèrcu, što nesmě očekivati utěhe ni pokoja u zemlji, koje se je bio odrekao gèrdim čuvstvom, proti kojoj podignù oružanu ruku kao materoubojica.

Tu mu magla obastre dušu, i kao oglušen navalom borećih se čuvstvah, zaboravi za mali čas na sve i na dužnosti i na pogrěšku svoju.

Ali iznenada dovede ga k svěsti punozvučan glas: „Hvaljen Isus!“ — „Na věke, amen!“ odgovori pukovnik kao da je angjeoskim, mèrtve budećim glasom, probudjen na nov život. Poglegavši opazi, da mu se je putnik približio i odmah opet u guštari izniknuo.

„Da li je to tvoje znamenje o Bože!“ uzkliknu bojnik, oči prama nebu podižući, „smèm li se ipak ufati, da me milostiva duša u domovini ljubi?“

„O vi sladke rěči — kao rana nebeska rosa dotiču sèrce moje — čini mi se kao da mi se tim glasom obznanjuje moje pogrěšenje. — Nu ipak podnipošto! — nemože to biti, — ono, što sam proti otčinskoj i proti samoj materinskoj rěči skrivio, svaljuje na me pedepsu nebesku: — budući sam znao moravski, to me je Miroslav naimenovao za posrědnika izmedju Moravacah i Prusah. Ja im svojim jezikom naznači dane požara, ja nagovorih Moravce na odpadnuće od cara.“

Sklonivši zatim glavu opazi mošnju, koju jošte u ruci dèržaše, te ju otvori.

Digitized by Google

Nalažahu se u njoj jošte něka pisma. Najprije mu dodje u ruke list, koji je pisan onaj dan, kad su napomenuta tri vojnika od njegove ruke pala. Sadèržaj bijaše slědeći:

„Moja najmilija Marijo! Veseli se sa mnom. Naskoro ćemo se viděti! Jošte několiko danah pa će biti mir učinjen. Više neće biti, kako se ufam ni jedne bitke. Dokazah u toj vojni, da se neplašim nikakve pogibelji, kad to zahtěva domovina i slava. Već upravo gorim za mirom, da vidim tebe i kćercu, koje jošte niti nepoznam. Poljubi tisućputah, ljubezna majko, děte svoje — děte naše! — Upravo moram ići, da pregledam stražu, s toga svèršujem.

Ostaj s Bogom!“

Častnik se niti nedotaknu ostalih pisamah. Predstavi mu se živa slika inostrana častnika kako hrabro vojuje i iz několiko ranah kèrvavi. Bijaše mu kao da čuje njegov molbeni glas: „Imam ženu i děte!“ — Poče pukovnik sam sebi govoriti: „A ja nedopustih, da se povrati! Bijaše mi neprijatelj, pa mi zasadi tu duboku ranu. — Ali tu bitku započeh ja iz svoje volje, i neimah već skoro ni prava na nju; jer se je već radilo o miru. — Nu zašto su ta razmišljanja? — on više neće oživiti, a ja sam ga nadvladao u častnom borenju; jer sam vojevao sam proti trojici! — Ne, meni se nemože ništa spočitavati, zašto mi se nehtěde podati? Sam je kriv svojoj smèrti. Pak zašto sam vojnik, nego da vojujem? Da vojnik stopèrv premišljava, da li ima pogubiti neprijatelja ili ne, to bi bio velika kukavica! — Čudna je to stvar, koja me tako zanima, žena ga s dětetom čeka. Nije to pèrva žena, koje muža ruka moja prestavi s ovoga světa. Mnoge žene, mnoge kćeri uzalud čekaju. Mene nečeka nitko. Vojnik se nesmě ženiti; jer mu tuge ublažuju sèrce, misli uvěk na kuću, pak kada mu se něšto čověčanskoga pripeti, te slědi plač i naricanje ostalih. Ja bijah uvěk pravi vojnik, spoznah svoje zvanje, uvěk bijah kao izpružena strěla, pogubljah sve, što mi stade na put, a sreće svoje nisam spojio s nikakvim inim stvorom.“ —

Tako bojnik sam sebe umiravaše, ali mu nepodje za rukom. Pred očima mu bijaše žena ubijenoga čekajuća s dětetom na pragu od kuće, jeda li već ide zaručnik i otac tužna děteta. I na jedanput približi se strani vojnik i reče joj: „Nečekaj više svoga zaručnika, zaspaše mu oči, izhladi, izkèrvari i stisnu mu se sèrce, koje je do poslědnjega trenutka gorělo i kucalo za tebe i za tvoje děte.“ Tu uboga izkriknuvši opade s dětetom, obraz joj se proměni različito i rana ju pecaše sve više te više. Pukovnik, postaviv ruku na čelo, uzdahnu glasno, te pustivši konju uzdu, ubode ga i kao da hoće zlim mislim uteći, těraše ga po nizinah.

Na vratih malene nu ugledne kućice očekivaše već sluga svoga gospodara. Pomažuć mu s konja govoraše: „Ipak se prevarih, nije to kèrčma, nu ništa neškodi; jer premda bi mogli ići malo dalje do kojih 500 korakah, to ipak nemislim, da tamo idjemo. Ovdě znamo već što nas čeka. Ja sam već sit i doista mi je išlo u slast, ali je takodjer i za vas, gospodine pukovniče, pripravljeno.

Pukovnik stupi u sobu. Stara žena prinašajuća na stol, i mlada lěpa, bi reć snaša, u prostu odělu kod posteljice, u kojoj spavaše děte, stojeća, udvorno pozdravljaše gosta.

Digitized by Google

„Dobar dan!“ — nazove častnik — „dozvolite utrudjenomu bojniku, da odpočine, u vašoj kući.“

„Kako vam nebi bili dužni dobročinstvo u ovom trenutku,“ odgovori starica, kad se mi svi radujemo, što je mir učinjen. Premda se nečini, da je gospodin na našoj strani, ipak se nadam.“

„Stojim u pruskoj službi, nu ipak sam vaš zemljak, i ja se narodih u Moravskoj.“

„Vi vojevaste proti nam?“

„Kad sam stupio u inostranu službu, nije jošte pruski kralj vodio rata sa baštinicom Dragutina VI., pak kad se zametnu rat, morao sam ostati věran svojoj prisezi.“

Na to stupi u sobu sluga i reče: „Velečastni gospodin župnik moli, da gospoja dodje na několiko malutakah k njemu.“

Stara gospoja otidjè za slugom.

Pukovnik progovori k mladoj ženi: „Vi ste nemoćni.“

„Bijah bolestna, nu sada se oporavljam. Nebijaše to tělesna nemoć. Ah gospodine, vi ste vojnik, zato mogu odpèrto vam govorit. Vi me dobro razumète. — Imate za stalno kod kuće zaručnicu i děte, koji vas očekivaju ljubeznom neuztrpljivosti.“

„Neimam děteta, a ni žene, mene nitko neočekiva.“

„Neznam bili vas za sretna scènila ili sažaljivala. I moj muž jest častnik. Kakvo veselje mora ćutiti moj Boleslav, kad pomisli na kuću, na děte i na ženu, koja već toliko tèrpljaše za njega. Nesretna je svaka, koja se u vojnika zaljubi! — Koliko nas je stajalo suzah, dok se zaručismo, a jedva što sam ga uzela, morao je poći na vojnu. Kad se razstajasmo, htělo mi se je sèrce razpući, a njemu je suzna rěka izpirala lice i kamen mu pritisnù sèrce. Ja nisam mislila, da bi mogo prolěvati ljudsku kèrv; jer mi se činjaše, da je premekan za vojnika, dapače odviše dobar i krotak. Ali se odlikova u svakoj sgodi. Odkada je on u ratu, porodih kćer. Kakovu je želju izjavio u svakom listu! — Ali uzalud do sada. Mèsto da se vrati u naručaj svoje obitelji, moro je poći u nove bitke. U jednoj je težko ranjen. Hotěla sam poći k njemu, da ga dvorim, ali moja sila slomljena je neizrečenom tugom. Razboléh se i tek sada mi se sile vraćaju. Zaručnik moj ozdravi, da nove pogibelji traži. Ali hvala Bogu! mir je učinjen i od dana do dana očekivam povratak svoga dragoga Boleslava.

„Vašim ganjivim kazivanjem čudnovato se kroti cělo moje lice. Nisam vašemu Boleslavu podoban. Veselo sam pošo u rat, nisam se razstajao s plačućom ženom. Osamljen stojim u životu, k nikomu neteži sèrce moje.“

„Vi govoraste, da ste Moravac, zar neimate više ni rodbinje u Moravskoj?“ —

„Sad sam pred petimi godinami išo s vojskom k Holomucu, koji smo obseli, vidio sam svoje rodno mèsto, bilo je izpaljeno, a nitko mi nije mogao kazati, kamo se preseli obitelj Vanovskỳh.“

„Šta govorite, vi ste iz roda Vanovskỳh? — I ja sam rodjena Vanovská.“ —

Častnik uprě oči u mladu ženu i bijaše mu kao da u njoj nahodi nèkakvu spodobu od starih dragih osobah, premda je to mogla biti prevara živahne obrazotvornosti. I pitaše ju: „kako se zove mati vaša?“

„Dragutina kao i ja.“

Digitized by Google

„Je li imala braće, sestarah?“

„Jedinoga brata, koji bijaše stariji od nje, ali ovaj je otišo još kao děčak u svět, te nije mnogo lětah dao nikakva glasa o sebi. U jednoj bitci uhvaćen je Martin, vojnik iz našega sela, od pruskoga častnika, koji je takodjer govorio moravski. Kad častnik doznadě, da Martin dolazi iz L.* izjavi radost, dadě mu se prepoznati za utekšega sina Vanovskoga, pusti ga i pozdravi po njem otca i sestru. Otac čuvši o sinu, da stoji u neprijateljskom taboru, raztuži se, što prekoredno oštroćom iztěra sina od kuće i iz domovine.“

„O moj dragi otče!“

„Šta gospodine, jeste vi.“ —

„Dakako, ja sam ti ujak. Daj da se poljubimo, pohodno moje sèrce je predobljeno. Zdravo mi!“

Mlada žena bijaše uzhićena nad tim pozorištem i veselila se je materinu začudjenju.

„Dragutino,“ pitaše častnik krotkim glasom, „šta radi, gdě ti je ded po materi?“

„Već dvě godine danah leži na groblju blizu sela. Prusi nam u L.** zapališe kuću i pobraše imetak. Děd nehtědě više ostati ondě te si kupi ovo malo gospodarstvo.“

„Pripovědaj mi o njem, svako slovo biti će vlažna rosa razpaljenu sèrcu momu. — Ubogi otac predbacivaše si strogost! — O njegvo sèrce bijaše dobro, ali ja bijah dèrzovit, nisam mario za njegova opominjanja dok je napokon prestala njegva uztèrpljivost. Svojevoljni duh moj opiraše se svakoj pozornosti, i težeći za klatežnim životom, ostavih otčinski dom neoprostivši se s nikim — samo s majkom na groblju. — Skitajući se duže vrěmena po Moravskoj i Sleziji, prekoračih granice i stupih u prusku vojsku. Pruski kralj Miroslav Vilim I. opazi me, te mu se dopadě moj visoki uzrast, zato me uzě u svoju tělesnu stražu. Nu tek pod njegovim sinom, kasnijim kraljem Miroslavom II. V. nastadě mi doba časti i slave vojničke. Jošte mu kao kraljeviću pokazah svoju neizměrnu věrnost. Nadjoh někakvu podobnost medju njegvom i svojom sudbinom, najme i s njim postupaše otac njegov tako strogo, da je naumio poběći u tudju zemlju, što mu ipak nepodjě za rukom. Došavši na prestolje izkazà zahvalnost svojim někdanjim štovateljem, pa i na mene nezaboravi. Zato sam slušao sve njegve zapovědi, niti sam se uztezo vojevati proti vlastitoj domovini. Ali daj govori, draga nećakinjo, pripovědaj mi o otcu, je li i kako se je spominjao iz poběgšega sina? Možebiti mi je uzkratio blagoslov — o kaži mi sve, nezaboravi ničesa, vojnik sam, moje će želězno sèrce sve podnèti.“ — —

„Otac vaš bijaše mekana i blaga sèrca, premda vam se činjaše, da je prěko měre strog. Često, kad se je slučajno vaše ime napomenulo, tekle su mu suze, te je těšio sebe i nas govoreći:“ „Vidite, jošte će se povratiti. Čim čověk postaje starijim, tim se veća tuga budi u njem za městi, u kojih probavi mladu dobu.““ — A kada je ležao na smèrtnoj postelji, najviše je uzdisao za vami. Kad nas je blagoslivljao, , imenovà i vaše ime, te načini uzraku križ nad udaljenim sinom.“

„Duše otca moga! odpusti kajućemu se sinu. Ah kasno osěćam, da mi je život izgubljen. Najsvetije veze, koji su me imali spajati s roditelji — raztèrgoh rukom okornom, grěšnom; odrekoh se svih sèrdacah, koja k meni pri-

Digitized by Google

jonuše i podigoh se oružanom rukom proti domovini svojoj! — Istom kad se je dovèršio dugotrajni rat i vojnici pohitili k milomu domu, probudi se i u meni neizrečena tuga za krajem, u kojem stajaše moj otčinski dom. — Ali ovdè sam jošte kao tudjinac.“

Da za koje vrème zataji svoje ganuće, nagnù s k spavajućemu dètetu veleći: „Tvoj otac jošte te ni nepozna, Čovèk stojeći u svètu bez obitelji nemože ni pojmiti slasti otčinske. Sad mi se istom poněšto razjasnjuje podavanje austrijanskoga častnika, s kojim sam se borio pred okončanjem ovoga rata. Već bijaše prevaga na mojoj strani, kad je odpornik oslabio s několiko ranah, i zvah ga, da se poda; ali on odgovori: „„Pustite me, imam ženu i dète, ali se nepodam!““ No ja sam ga dorazio Tomu ima već godina danah. Siromah upravo onaj dan pisaše svojoj zaručnici, da će se što prije mir načiniti i da se već veseli, što će skoro objeti nju i svoje skroz nepoznato dète. Moj je sluga našo ovo pismo kod ubijenoga.“

Pukovnik izvadivši mošnju, otvori ju, da gleda pismo; — u tom trenutku mlada žena groznim glasom izkriknù: „Boleslave, o moj Boleslave!“ i padè onesvèstivši se na zemlju. — Prepoznala je mošnju, koju dadè svomu mužu.

Stari vojnik podižè ju i gledaše najžalostnije, ali uzalud. Njezina preplašena duša ostavì već slabu tělesnu sahranu.

Duga tišina nastà u sobi, dok se pak neotvoriše vrata. Polagano, smućeno stupi mati nesretne udovice. Upravo dočù od gospodina župnika, da joj je zet u vojni poginuo.

Suznim okom gledaše kćercu svoju ni neopazivši staroga vojnika, koj zapanjen i blèd kao stèna stajaše kod mèrtvoga tèla.

Uboga mati spoznavši, da se je kćerina duša za uvèk razlučila od tèla, objè jaučući hladno truplo.

Pukovnik nastaniv se u Moravskoj, uzè siromašno dète pod svoje. Zato mu sestra, koja neznadjaše od čije je ruke pao njezin zet, izkazivaše vruću zahvalnost. I dète, koje se razvijaše u krasnu dèvojku, smatraše ga za svoga najvećega dobročinitelja. — Ostali pako ljudi izbègivahu ga šapćući si: „Izdajica jest, vojevaše proti domovini.“

Gospodin Siemaš.

Od Stanislava Jaszovskoga.

(Konac.)

VIII.

Pogor.

Kobni list, učinak dvorskih spletakah, stigne u ruke gospodina Matije Deset je putah list pročitao, pa još nije věrovao. Činilo mu se je, da je taj poziv za dèvojčicu odviše smělan i nepristojan, po kojem da noću posèti svetinju njezine nevinosti. Još je dugo promišljao, što da učini: bi li otišao, pa

Digitized by Google

za opravdanje njezina poziva cěli dogadjaj u šalu pretvorio, ili bi otišao, da joj predbaci, što se je toli zaboravila. No ona se je zaboravila radi njega, to je ugadjalo njegovu samoljublju — a on, on ju je toli žestoko ljubio, da se nije mogao od nje nadati kakovih zločestih naměrah, te je sve to bilježio u račun njezine ljubavi. Najbolje bi bilo, da ju on sam potraži, osobito, da se s njom nenaměrice češće susrětne; ali onaj čas, kad ju smotri, svlada ga poznana njegova bojazljivost; on se porumeni pred onom, koja ga je veselima očima gledala; nedèržeć ništa do toga, nakloni se i šuteć odalji, da može razmišljati, što da učini. — U tom je više putah čitao list, sèrnjao po vèrtu te motrio prozor svoje ljubeznice, za kojega zavisom mogao bi on izgubiti věru u svetinju děvojačkoga ćućenja, pouzdanje u onaj spol, iz kojega je i njegova častna majka.

Dan se je vlačio kao gladna godina i jedva je Matija dočekao se noći. Mrak pedne na zemlju, iz navučenih oblakah propadala je kiša, a sa zapada podignuti větar škripao je s vèrtskimi vrati i zviždao kroz barase i boskete. Olujom su preplašene ptice zamuknule; u vèrtu sve zaněmi, samo s daleka bijaše čuti laju pasah, što su se kao razgovarati hotěli sa silnim větrom, koji je prašinu dizao u oblake a ove do blizu kišom napunjeno nebo. Vèrt bijaše prazan; samo gospodin Siemaš, ni nepazeć, da se oblaci sve to više navlače, a iz daleka da muklo gèrmi, on je sědio na kamenoj klupi. upiruć oči na ljubezničin prozor, te je dèržao u ruci posve sgužvani list. „Doći ću“ rekne napokon „samo čim izbiju tri četvèrta na deset. Dao bog, da to sretno izpane, samo da ju nadjem nevinu, kao što je bila nevina odkad živi. Ja joj neću reći, kakova se je cèrna misao u meni porodila, te ću dvojbu o njezinoj čistoći svom moćju tajiti. Ako li se obratno osvědoči, ja joj kažem da se je u meni prevarila, baciti ću joj list i nadu izbiti, što mi je sèrce napunila; moja noga neće nikada amo stupiti — to ne, to je tako istino, kao što sam ja iz družtva marijskoga!“

Medjutim izbije deseta ura, te je našega Matiju pri zadnjem udarcu zazeblo na dnu sèrca. Kao nenaměrice stajale su ljestve pod Jadvižinim prozorom, a prozor nebijaše visok. Mladi Siemaš prekèrstiv se, htědne u nutar stupiti, ali u taj čas větar zazviždi, munja blisne u križ po tamnom nebu a zatim strašno zagèrmi — iz dětinske sobe kneginjine sukljao je gusti dim u vèrt. Odmah zatim uzkliknu ganutljivi ženski glasovi, zovuć u pomoć. Za kratko provali plamen kroz prozore, a krika se je iz nutra sve više pomnožavala. Mladi se dvoranik nije dugo domišljao: podupèrv ljestve na prozor, uzvere se ko divlji mačak, te kroz praskajući plamen skoči u sobu, gdě je prětila već očita pogibelj dojkinjam i nadzornicam děce; jer se je vatra već uhvatila bila vratah i stubah. Iz unutarnje su palače se sgèrnuli ljudi u pomoć. Branili su bèrzo, no kao što uvěk pri takvih sgodah, bez ikakva reda. Kad su ženske već bile spašene, uzklikne jedna od njih: „za boga, mlada je kneginja ostala u gorećoj sobi!.“ Stube su već bile na pó izgorele; no to neustraši Siemaša — junački se provuče kroz razžarene provaline, skočiv u s vatrom i dimom napunjenu sobu, pograbi děte iz kolěvke i spusti se s njim kroz prozor u vèrt, upravo u onaj par, kad je štropot strovaljenih stubah i balkona pokazao, kako blizu bijaše pogibelj, i da bi u jednom trenitku pèrvorodjeno kneževsko děte, najveće blago roditeljah, bilo plěnom nemilostiva plamena.

Digitized by Google

U toj buci zaboravi gospodin Siemaš na gospodjicu Ivanićku, kao na smèrt, te mu padne ona istom onda na um, kad ju spazio u hèrpi ženskih, što su obkolile kneginju, koja je od stiske pohèrlila u vèrt, te, kao čudom spašeno dète celivala; ali pri tom nije zaboravila na vèrloga osloboditelja, te mu je vruće zahvalila.

IX.

Nagrada.

Za nèkoliko danah po nesrećnom onom dogadjaju, dade kneginja mladoga Siemaša zovnuti u svoju sobu; te mu zahvali još jednom suznima očima na spasu svoje kćerčice. „Ja sam vam dužna vèčnu zahvalnost“ rekne ona „te ću iz svih silah nastojati, da ju učinim. Živete li zadovoljne u našem dvoru, gospodine?“

„Ah, gospo kneginjo, to je velika sreća za me“ — — — pentao je Siemaš.

„Ostanite dakle kod nas, vi ste od sada moj pratilac t. j. vi ćete me popinjati u kučiju i skidati. Više niste ničiji već upravo moj; da li vam je po volji?“

Gospodin je Siemaš buncao opet nèšto o sreći.

„Vaši reditelji“ nastavi kneginja „imadu imanje kod Sandomira?“

„Tako je, sjajna gospojo!“

„Čula sam, da je nèko selo, što je na medji vašega imanja, na prodaju; ja sam naložila svomu povèrenniku, da to selo kupi u vaše ime; jer hoću da roditeljem, što tako plemenita sina imadu, ostavim mali spomen svoje naklonosti.“

„O odviše milosti, sjajna kneginjo, za nas siromake.“

„Ništa više, no mali povratak mojega duga. Ali još nèšto imam s vami. Kod plemenitoga svoga čina izgubili ste ovaj list, što sam ga ja našla.“

Mladi se Siemaš razcèrljeni ća do iza ušijuh. To je bio list od gospodične Ivanićke.

„Nemojte se pocèrljenjivati, plemeniti mladiću,“ rekne kneginja dobrostivo „ja znam sve; znam više od vas. Toga lista nije pisala gospodična Ivanićka; ona o tom nezna ništa; to je bila zanjka, koja je vas imala ruglu izvèrći, i nas zlo o vas ubavèštiti; „Ali to se nedogodi, bog je tim dao priliku osloboditi moje dète.“

„Tko se je usudio ocèrniti ime krèpostne dèvojke i zavesti moju lahkovèrnost?“ vikne mladić razpaljeno; jer je tim uvrèdjena njegova plemenita kèrv.

„Izvednici su već kažnjeni“ odgovori kneginja. „Vi ste bili u škodljivu zanjku zapleteni; no takove stvari neostaju u dvoru otajne. Početnici su se sami odali. Neznatnijim je oprošteno, a glavni je već daleko od zidovah Lancutskih.“

„A koji je to, premilostiva gospojo, ako smijem pitati?“

„Pošteni mladiću, vi dakle neznate, tko vam je o glavi radio? To je bio Lafleur, posteljnik moga muža. Već mi se odavno nije dopadao taj lukavi Francuz; no on je znao laskati slaboći kneževoj, te je zlo upotrèbljavao njegovu dobrotu.“

Digitized by Google

Pomisao, da mu je Jadviga ipak čista i neoljažena, te da je oslobodjen supernika, svètila mu je iz očijuh, pa ga je na toliko ganula, da je, zaboriv gdě je, duboko uzdahnuo.

To je kneginja opazila i smijala se. Oštri njezin pogled probode sèrce mladićevo. „Ja sam čula“ rekne ona, da je Lafleur bio u Ivanićku zaljubljen.“

„Bědni i kukavni Francuz“ vikne ljutito Siemaš „smio je podići oči na plemkinju, sluga na plemenitu rodom gospodičnu, koja je tu milost dobila postati gospodičnom iz vašega sjajnoga družtva?“

„Vi prevećé vatreno branite gospodičnu Ivanićku“ udje mu u rěč kneginja. „Ja opažavam“ nastavi smèšeć se „da ona nije prama vam posve hladnokèrvna.“

„Ja sam s njom zajedno odrasao i odhranjen; ona je jedina moja zemljakinja ovdě u dvoru, ona me sěća udaljenih mojih roditeljah — ona. —“

„Dosta, ja vas razumijem, gospodine, te hvalim vašu privèrženost. Gospodična je Ivanićka vrědna ljubavi toli plemenito mislećega mladića. Ako jednoč uzhtědnete stati na stranu obljubljene žene, a vi se meni najavite, pa ću vas ja sama zaručiti s Jadvigom. No tomu je još vrěmena, sad ste oboje premladi.“ govoreć to pruži mi ruku, da ju poljubi, a on se sa preradostnim sèrcem baci pred noge svoje dobročiniteljice.

* * *

Na koncu moramo još dodati, da je mladi Siemaš od to doba sve više omiljivao knezu a osobito kneginji, te se u kratko do visokih častih popeo; od poslužnika postane maršalom, od maršala opraviteljem, od opravitelja povèrenikom. Oženi kašnje gospodičnu Ivanićku, te je najposlè uzdèržavao za starosti svojih roditeljah jedino baštinsko selo izpod Sandomira kao zahvalan sin, vèran suprug i dobar gradjanin.

Putničke čèrtice.

I.

Pobratime!

Sèrce se od radosti širi svakom sunarodniku, kada vidi, kako povoljno narod naš napréd stupa; glavne poluge blagostanja narodnjeg: škole i putevi, nisu nikad tolikom gorljivosti podupirane bile, ko danas, to nam svědoči množtvo novoutemeljenih i preustrojenih za vrěme poslèdnje tri godine narodnih pučkih učionicah; danas progledaše otačbenici i vidiše prostrano polje dozvoljene im dèlatnosti: oko školah i putevah. Tko je imao priliku biti god. 1851 i spèrvine god. 1852. kod utemeljivanja ma i jedne narodne učione, taj se je uvěriti mogao, koliko je stajalo muke nagovoriti i uputiti narod, da su škole i putevi jedini spas njegov, taj kad bi bio kod te prigode g. 1853. divio bi se dokučljivosti naroda, koji sám o tih stvarih jasno govori i bi reć těra, da se na tom radi; tako je: narod neima višjih duševnih ideah, on se k ovima samo onda uzvisi, kad je prost od težke materialnosti ili kad mu je duševna idea neobhodno nuždna za materialni probitak njegov te kad mu je tada drugi u bo-

Digitized by Google

ljoj budućnosti pokazuje, da nebi tko rekao, da narod nikad neće dobrom voljom izlaziti na posao, tome odgovaram, da od pojedinih ljudih nesmije se reći na sve, i po tom što neizlazi rado, nije se on ipak odrekao željah i rěčih svojih; a često bude těran i u nevrěme, a u nevrěme nitko rado neide na posao ma i znao, da će mu někoč koristiti.

Čitasmo u novinam sjajna děla toli zaslužnih za narodnu prosvętu muževah; čitasmo velike slave izpěvane velikim častnicima i rekosmo: Nebi li Slava podbola ljude na veću radnju kad ih dèržanstvo njihovo nemože podbosti, pa da jednom i kod nas bude muževah za velika děla! Čitasmo tolika od svih podžupanah i od svakog kutića, gdě se je samo jedna rěčca progovorila ili učinila za někadašnji obstanak jedne ili dvih učionah, da smo mislili: Academia exurget, a od Djakova gnězda sokolovah nečusmo ni cèrne ni běle, no ni ti Djakovo maleno, nisi poslědnje medj veličanstvim otačbine naše, i ti možda imaš u krilu tvome, koju uzvišeniu dušu, koja ne lebdi jedino nad materialnostju osobnosti svoje. Da ti dakle kažem, što sam u obziru školah i putevah onomad kroz Djakovo prolazeći čuo i vidio. —

Kad iz Broda dodjoh do blizu Djakova, tu s desna i lěva dospěh med stěne silnog tamo navoženog kamena, da bi skoro pomislo, da sam na Kapeli ili med stěnami kod sinjega mora, da nebi někom nesrěćom udarila dan prie plaha kiša te se put progazio a ja dva tri puta skoro zapao, prem sam si mislio, da neću možda nikad više onuda prolaziti u to doba, i da i neću trěbovati ovdě kamenita druma, ipak zakuca mi sèrce; kad promislih na toliki svět koji onuda i po gorjem prolaziti mora, te rekoh: narode moj! toliko godinah si imao za vodje ljude tvoje, pak se oni nit toliko pobrinuli nisu, da se barem čestito voze, ako im već i nije bilo stalo do prosvěte i naprědka tvoga! Bog da mu prosti što taj kamen tuj navozi i navoziti dade, bit će druma ma i nègdě za někoga, no kažu něki: Velika děla sporo rastu, tako i taj nesretni drum, jer mi kazaše, da neznadu čiji je t. j. da li dèržavni ili zemaljski i tko bi ga pravio i kako bi se ga latio, a to je glavni trak med Brodom i Osèkom, koji ob zimu neprohodnim skoro postaje, — od četirih loših konjah jedan ti tamo ostane a trojica jedva kožu izvuku. A kad ideš dalje od Djakova pram Osèku, tu ti je zidani dèržavni drum, kog je stara Varmegja prie 12 godinah zidala, te ga od poslě nitko nikad do danas popravljao nije, no jedan mi reče: da je čuti morao, kao da bi se kanilo něšto popravljati oko toga druma, i da mu se čini kao da su jevtinbu razpisali rad kamena, no meraš znati da i taj drum siže malo više od jedne štacie, a onda si opet u balatonu do Oseka grada běloga, ako iz tog kala izadješ zdrav, a ono mora konj nagrajsati, a ako odu konji s kožom onda si sigurno što god potèrti morao, tako se vozaš čujem, do lěta, onda ga idu s fašinami popravljati, sěti se kako se prigradjiva Sava s fašinami, pak ćeš imati ideu o velikom ovom poslu, samo tu je žalost što fašine zelene ovdě pojědu i razvuku krave, a tamo ih nemogu. — Ali kod školah tu ti je drugčie, tu ti se je u Djakovačkoj podžupanii za tri godine, kako sam čuti mogao, podiglo 6 novih pučkih učionicah koje stranom sagradjene a stranom se dogradjivaju, a drugih štogod ih imaše na broju do 11—12 jeste bolje dotirano, tu ti se radi sve na tihanu, snuju se viki istom na papiru utemeljenih učionicah, jer i ovakih oni za sad imadu izim gore pomenutih kojekakvih 6—7. Čuo sam, da i tu ima sitnih zaprèkah, no rekao sam mom prijatelju, sve za-

Digitized by Google

prěke, s kojimi se čověk boriti mora, nisu ništa kad vidi da mu trud plodom radja, i kad vidi, da ima jošte gdě koga, koji važnom rěči i činom svojim idealnom temelju realni temelj postavlja, a to ti je pobro, Presvětli g. biskup Djakovački, koji je za sve škole, što su se god u vlastelinstvu njegovom sagradile i što će se jošte graditi, svu gradju što je trěba za učionu, krov, ograde, štale itd. badava dao, i još je obećao svake godine dèrva za učione i učitelje občinama badava davati. Koliki blagodat i dobročinstvo, kome primèra neima na daleko i široko! — tako on je idealnost tamošnjih učionah realizirati uspěšio, dočim drugdě jošte stoje existentes, ast in realitate sua adhuc in idea possibilitatis. Da su takovi i ostali vlastelini Slavonie, već bi bilo i u drugim podžupaniama zaisto podignutih učionah, koje danas samo na papiru stoje u kuburenju svome. Slava zato presvětlom biskupu, neka znade, da će s blagodarnostju spominjat ime njegovo zahvalnie potomstvo, a mi se nadamo, da će se u světlog vlastela i drugi presvětli vlastelini Slavonie i Hèrvatske ugledati, te obću želju naprědka što najvećma pospěšiti, te da će uviděti: da samo u občoj srěći sviuh srěća je i sviuh svèrha. Čuo sam dalje, da je u Djakovačkoj podžupanii prosti seljak u jednome selu odstupio 2 jutra svoje zemlje na korist učione i učitelja; u drugom, da je jedan svoj kućni numer, jutro podkućnice za učionu odstupio, što me toliko ganù, da sam rekao, na to bi morala vis. vlada svoju osobitu pozornost obratiti, jer to je znak uzvišenie misli i čuvstva prostog puka — ta to neće dati drugi koji ima zemlje i odviš. Što pako mislim, pobro, o učiteljim i naucim školah ovih, ako te bude volje slušati, javit ću ti što skoric.

Marija.

(Istinita prigoda.)

Neima na zemlji krasnijega stvora od děvojke. Ma stavili se svega světa slikari i kiporězci na to, da izmisle krasniju, miliju sliku, nego je děvojčina, uzalud bi im bio sav trud i napor.

Blago to mora biti doba, kada děvojka vidi, kako joj se sve pokorava kako ju svaki cěni kao kneginju naravi.

Ona sama teži, da stupi sa prestolja, a ganuta od ljubezna zaručnika privoljuje, da ide k svojemu, makar i neznatnu domu, k vlastitomu ognjištu.

Ta prirodjena težnja nepripada svim krasoticam.

Čim su oholije njihove prošle težnje, tim im je groznija savěst osamèla i opuštena stanja, pojavivšega im se u mladjahnoj dobi sjajna, pa ipak divlja i bezutěšna života.

Marija je imala věrna štovatelja, koji ju jednom pozvà k svojemu domu, kao svoju dragu ljubovcu.

A ipak — to nije smělo biti! — —

Mariji bijaše 17 godinah. Bila je kći siromašna stolara iz mèsta Hrad**, koji osim nje imadjaše jošte petero dèce. Njezina tetka, otčeva sestra, udovica bez dèce, uzě ju u njezinoj sedmoj godini k sebi za svoje vlastito dète.

Stopèrv od niekoliko měsecih stanovaše kod njezine tetke Dragutin.

Digitized by Google

Moćno ga zaně Marija svojom bezprikornom lěpotom, i pověrivši joj duboko, goruće ćućenje svojega sèrca, dodje u uzajemnu milost.

K Mariji i njezinoj tetki dolazaše četiriletnja kćerka domaće gospoje, imenom Jelisava.

Jednom po podne dodje s velikom radosti dèržeć u ruci narisanu sliku angjela čuvara, kako čuva u šumi děte od zmije.

„Mila Marijo!“ reče ulazeć Jelisava, ja imam takova angjela, kakav je ovdě naslikan, živa, a ovaj me brani, da mi se šta zla nedogodi, nikada, nikada me neostavlja ni danju ni noćju, mati me pako nauči lěpu molitvu prama njemu: „Angjelu moj stražaru, stoj pri meni i brani me!“

„Marijo imaš li ti takova angjela?“

„Ja uboga nisam imala angjela čuvara!“ reče na tiho Marija, te stisnuvši oči i krijući si obraz, prignu se k dětetu.

Srětnom sgodom dobi Dragutin prije, nego se je ufati mogo, čast s plaćom. S odlukom u ruci žuraše se ka kući — k Mariji, da joj oglasi svoju srěću, u kojoj je sada imala i ona udioničtvovati, budući ljubljena kao zaručnica. Nadje ju samu, obje i imenova ju svojom dragom ženom, podavajući joj častničku odluku. Ona izkriknuvši strašnim glasom: „o Beže!“ iztèrgnu mu se iz naručja, i padnuvši na koléna. sakri svoje lice u divan. — Dragutin misljaše, da se njezina radost, kako se često dogadja, javlja suzami, te da molitvom hvali Bogu. Nu pošto nepresta plakati, čělovaše ju i moljaše, da mu kaže uzrok tako čudnovata prizora.

„Nepitaj,“ — odgovori mu poslě dugoga prestanka sa sklopljenima očima, — „samo to znaj da nesměm biti tvoja žena.“

„Dakle me neljubiš?“ — reče joj Dragutin s predbacivanjem, — „dakle si prevarila sèrce moje u tebe se uzdajuće?“

-Ja da tebe neljubim?!“ zaviknu Marija, i ustne joj se sgibaše, obraz joj goraše kao žeravka, a malo zatim poblědi kao lěr, iz oka joj sěvaše plamen ljubavi i sažaljivanja prama mladiću, koji se k njoj prignu; zatim ga obje i pritisnu k sebi strastno. —

U tom zaruži karuca i stane pred kućom. Malo zatim zazvoni zvončić nad vrati, a Marija je, taruć si s očiuh suze, hotěla otvoriti vrata, nu Dragutin ju preteče.

„Stanuje li ovdě gospoja L**ova sa svojom nećakinjom?“ pitaše mlada elegantna gospoja, sprovadjana od dvorkinje.

Stupe u sobu, gdě nadju Mariju. „Marijo! — a evo vas,“ — pozdravi ju gospoja sèrdačnim glasom, — ali vi mene nepoznate više — Viliminu J**skù? Vaš dobri otac i mati pozdravljaju vas. Kako se nalazite? — Bože, vi ste sva zaplakana?“ —

Marija se s početka zapanji, metnu si ruku preko očiuh, kao da si hoće protèrti vid, pak, kao da se je istom sětila, skloni se hoteći poljubiti ruku; ali ju gospoja ljubezno obje i poljubi.

Vilimina, rodjena barunica J**ská, pripovědaše da se je pred jednim tjednom udala za baruna P**skoga, i da sada stanuje u V***i, gdě njezin muž, major u vojski, leži s posadom.

„Čim sam se amo dovezla pèrva mi želja bijaše, da vas opet posětim.

Digitized by Google

Posećajte i vi mene često mila Marijo. — Zašto plakaste? — Kažite svoju bol věrnoj prijateljici.“

Dragutin, hoteći upotrěbiti sgodni čas, pripovědaše, da ljubi Mariju, i da ju, dobivši službu, uzalud moli za ruku, premda mu se činjaše, da ga ljubi, i prosio je barunicu, da se zauzme za njega kod Marije. —

U njem se očitova veliko tèrpljene, a Vilimina upre oči u Mariju, stojeću pokraj sebe sa prignutom glavom i nalikujuću na smèrt.

Dragutin čekaše uzalud na baroničino nagovaranje. Korist njezina govora bi obustavljena, i bèrzo se veoma ljubezno rasta s Marijom, moleći ju velikim nastojanjem, da ju poseća.

Kad se je tetka povratila, umoli ju Dragutin za Marijinu ruku. Premda je to bila inače žena hladnokèrvna, ipak je bila jako ganuta, te reče: „Gospodine! u ovom trenutku nemogu vam ništa odgovoriti. Marija je jošte premlada, odgodimo to na kasnije vrěme.“ —

No tetka na bèrzo proměni svoju ćud. Uzela je drugoga na konak, a Dragutin je morao preselit se drugamo.

Kao da je neprijatelj ostavio obsednuto već odavna město, išli su stanovnici onoga města, u kojem stanovaše Dragutin i Marija, cestami do zelenećih se poljanah, gdě propuhuju prolětni větrovi, srebreni potočići žubore tekuć po šumah i livadah, gdě ptice pěvačice, doletivše iz dalekih krajevah, pěvaju pěsme o sladkom sastanku.

Visoko nad krajinom u tamnomodrom nebeskom moru plovljaše šumeća razbèljena krugla; tajna tužbenica svega toga prolětnoga plesa.

Sa gèrnućim ljudstvom izidje i Dragutin iz svojega města. Medju tolikimi radujućimi se bijaše on jedini ostavljen, osamljen.

Već několiko měsecih neprogovori ni slova s Marijom; jer mu njezina tetka zabrani dolaziti u kuću, a Marija nije směla izilaziti sama.

Na razkrižju sustane i nježno se ćudjaše dolazku veselo šumećega ljudstva.

Na jedanput od radostna prepanuća tèrgnu sobom, u sèrcu mu zazvoni žica najsladjim zvukom, i protre se tmica, koja mu obastiraše sèrce i dušu — opazi Mariju!“ —

Marija sědjaše s barunicom vozećom se u karuci iz onoga města. I ona opazi Dragutina, te ga gledaše milo i krotko, nu pri tom smutno i mučeć.

Barunica namignu Dragutinu, i kad je bèrzo došo do karuce, pozva ga da sědne k njima i da ih sprovodi do javnoga vèrta u bližnjem selu.

Premda je Dragutin imao mnogo govoriti s Marijom, sasvim tim u nazočnosti barunice nije smio dati slobode svim svojim ćućenjem.

Tek u vèrtu dobi priliku, kada barunica neslušaše, prišapnut ljubovci několiko rěčih o svojoj ljubavi, i prosit ju, da nezabaci više njegove ruke.

A ona kimaše s glavom i suze joj dodju na oči. Barunica, opazivši to, pristupi i poljubi smućenu děvojku.

Kadu su se natrag u svoje město vraćali, barunica umoli tiho Dragutina, da ju sutra posieti, da ima š njim nešta važna govoriti.

Drugi dan pripovědi barunica Dragutinu slědeću prigodu: „Marijini ro-

Digitized by Google

ditelji stanovahu u kući moje matere. Ja sam tri godine starija od Marije. Za dětinstva igrasmo se u velikom domaćem vèrtu.“

„Bijaše upravo doba, kad su natipěrke i brěskve dozrěvale, a mi se bojasmo tèrgat je sa gèrmovitih po zidu razapetih stabalah; jer smo několiko putah pod njimi u kamenitu dnu vidèle zmije.“

„Jedan dan bila bi jako rada Marija jela brěsakah, a bojaše se sama ići pod nju.“

„Na to joj obećah, da ću joj ja donèti brěsakah, ali sam prije pošla u sobu po papirnatu zmiju, koju upravo onaj dan moj mali brat dobi na poklon, te skroz nalikovaše na živu.“

„Papirnatu zmiju sakrih u pregaču, te se povratih u vèrt podjoh k brěskvam, a na jedanput zaviknuh: „Zmija mi se vije oko ruke!“ — i pohitim sa zmijom u ruci za Marijom. Ona je grozno kričala i běžala, a ja jednako tèrčah za njom, i da ju umirim vikah: „Marijo, neboj se, nije ovo živa zmija gledaj samo, da je iz papira!“

„No ona nepresta běžati i kričati, dok nije na kraju vèrta pala na zemlju i u klupko se svijala.“

„Na tu viku dodje moja mati sa slugami, i jedan izmedju njih, otvarajuć dětetu na zemlji ležećemu sgèrčeni dlan, govoraše: „Dobila je padavicu!“

Barunica presta pripovèdat i brisaše si suze rubcem. Poslije odmora nastavi:

„Meni je Marija oprostila. Ona vam je već na polak svetica. Vas ljubi ljubavju gorućom, bezkrajnom, ali je ostala pri tom, da vas se odrekne. Neće da ju njezina dèca okrivljuju, kad bi možebiti došla na svět s podobnom bolesti.“

„Vi ste ju jučer zadnji put viděli. — Jošte vas pozdravlja. Vratit će se ovih danah k svojim roditeljem.“ —

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Kada naš seljak pogleda u svoj hieroglifički vremenokaz, — u kome stoji kakvoća vremena kroz vidna znamenja zabilježena, pa najde da u njemu stoji n. p. kiša, a on se kuplje u znoju od sunca, ali vrućina, a on zubi čavle kuje, navadno reče: ta knjiga laže, na nju se nevalja zapušćati; tada mu mudrii drug odgovori: negovori tako ludo, — ta knjiga pogadje sve na dlaku, jer ako kod nas nije takovo vrěme, kakovo ona pokažuje, jest sigurno gde drugde, — ona nije spisana samo za naše selo. Ko će reći da u ovoj stvari oba protivnika neimaju pravo?

Tako i kod nas u Zagrebu, odkako je nagernulo mlado vino — mošt — občinstvo se razdelilo na dve strane: prostodušnici govore; eto vidimo da je vino rodilo, piti ćemo ga ako bog dà opet na oke, a ove merzke staklenčice, koje su se od nekojega vremena u Hervatskoj kao zabludivši u oluji ždrali nastanile, izčeznuti će bez traga, — veselimo se, vina je dosta, pa dok se bude pilo stat će dobro domovina. Ovako govore naši stari domorodci; da li prepredenici, sasvime drugačie svire. Oni vele da vina neima, da će se one proklete staklenčice podkresati i još jačje stegnuti u pasu, pa da će se posve kod nas udomiti, jer, vele, malo je vina a još manje kaše, ova bi sama sve vino popila i nebi joj ga ni doteklo, a kamo su druge potrebоće, koje vinari živo čute? — Dosta, vele ovi, seljak nujan i namergodjen vozi vino u Zagreb, a iz njega se vraće takovim čelom, da bi reći da će mu iz njega ovaj čas prokijati. — Bože, nedaj da bi i u ovoj stvari obe stranke pravo imale!

— Nekoi slušatelj pravah u Zagrebu, čuvši da se u prodiki budu opisivale muke

Digitized by Google

paklene, reče: «kada tamo dojdem, videti ću kako je» — to izusti pa ode iz cèrkve.

— Čujemo s više stranah tužbe od članovah naše matice, da nisu još ni sada primili »Dubrovnik,« premda je već davno izišao. Mi smo opunovlastjeni od ravnateljstva ovoga družtva javiti; da, polag zaključka ravnateljskoga svi članovi iz Zagreba, imaju matičine knjige primati od g. Mihajla Krešića, kome se izpod tiska predaju; a udaljeni dobiti će ih shodnom prilikom kroz istoga gospodina Krešića poslane.

— Ovih danah prošao je ovuda naš vèrli književnik i učitelj g. Aleksander Fabković, bivši dosada učitelj hèrvatskoga jezika i književtva kod narodnih i realnih učionicah na Rèki, a sada izabrani učitelj trećega razreda narodnih učionicah u Vèrovitici i zajedno tamošnji ravnatelj, u svoju novu postojbinu. Ko ikoliko pozna odušèvljenje i sposobnosti ovoga izvèrstnoga muža za budi koji napredak naroda našega, taj će se svesèrdno nad ovom vèstju uzradovati, a naše zemno-učioničko upraviteljstvo može se za srećno dèržati, što mu se prilika pruži, onu ranu naše narodnosti, koja ostade na Rèki odlazkom g. F., kako tako izlèčiti na drugoj strani u tome rarazumku bolujućega tèla našega naroda.

Književnost (*Češka*). U Pragu izišlo je: »Divka z českyh hor« Polag Werferovih poviestih izdao J. A. Šrutek. — «Dobrak« Humoristički obraz od Pavla Kocka. — »Lidokupec aneb: Pribèhy Ludvika Kyscwetra.« Poučna i zabavna povèst za mladež u obće i prijatelje mladeži. Polag T. Köbera od L. A. Pospišila. »Nejnovější Robinson;« pripovèst za svakoga prosvètjenoga čitatelja, osobito za dospèlu mladež, preradio J. V. Houška. — Od »Povídkah z kraje,« izišao je 5 svezak. Sadèržaj: »Ona má rukavičky.« — Prašatko od Fr. Pravdi. — Nadalje, izišla je »Schránka dobrého naučeni« Ćudoredne povèsti za mladež od Fr. Douche, i »Zpèvni kytička« za male i odrastle dèvojke narodnih školah od Vojtèha V. Janote.

(*Poljska.*) Ivan Glückskerg knjigar oglasio je prospekt I. Gaumeova «Rim podzemni iliti historia katakombah;« ovo dèlo ima još ove godine izaći izpod tiska. — Vl. Vojcicki pripravio je za tisak drugi dio »domaćih povèstih i obrazah« koje će izdati knjigar Sennewald. — Isti nakladatelj izdat će tečajem ove godine »Domaće razgovore i povèstic« od Romana Zamarovskoga. — U Vilni dotiskan je kod J. Zavadskoga roman I. Korzenovszkoga »Hrbaty« a do skora izaći će kod njega »Dve scene iz ladanjskoga života« od I. K. Gregorovića. Govori se, da je to jedno od najboljih njegovih dèlah. — Oglašen »domaći arhiv« od K. Vl. Vojcickoga već se štampa. Arhiv ovaj dosizat će od Žige I. do godine 1800. Pèrvi dio sadèržava rukopise i za vladanja Stanislava Augusta, odnosećе se na dogadjaje, literaturu i domaći život onoga vremena. — G. Apolon Korzenovski, dovèršio je prèvod dvih dramah Viktora Huga, naime Ernani i Purkrabi.

Svašta. Nèkoji lakèrdijaš — drugačije iznutra razsvètljene glave — u Zagrebu zaprosi pebratima, da bi mu štio štogod u tome tako hvaljenome jeziku gèrčkome. Ovaj, imavši u šakah upravo Anakreona, razklopi knjigu, te se odmah naměri na začinku »o Apolu.« Ova začinka počimlje:

»Ana barbiton doneso.« (Igrati ću na liru.)

Jedva štioc ove rèči na glas izusti, zavikne mu pobratim: »stani, stani! dosta!«

»»Zašto?««

»Jeli sav taj jezik po tome kroju?«

»»Da što, ali se odovuda još nevidi nikakav kroj ni stroj.««

»Medjer si ti bluna! Kako nevidiš da je to pisano upravo slavjanski — kako i Iliada — samo je ta razlika medju Homerom tobožnjim i Anakreonom, što onaj na slovačku, a ovaj na kranjsku nateče; — Svaki razumi što će reći: »Ana, bar bi to donèsó.« Poluglasce na kraju znaš, nišu i izpuščaju Gèrci kako i mi Hèrvati.» To bi se moralo kome filologu slovinskome javiti.

— Kod sadanje rusko-turske razmirice vrèdno je da se spomene, da je, kako to slavni dogodopisac Gibbon u 55 poglavju svoga dèla priobćuje, jur u pred-tursko vrème u Carigradu vladalo to proročtvo, da će Carigrad u svoje vrème pasti u ruke Rusah. —

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Subljić.**

Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice iliruke svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu o na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 44. U četvèrtak 3. studenoga. 1853. **II. tečaj.**

Anakreonove začinke.

Prevod od Dra. Starčevića.)*

X.

O kipu Ljubavi.

Na mladića, kip Ljubavi
Koi donese za prodati,
Ja pitanje hitro upravi':
Za što ćeš ga meni dati?

Dorički mi odpovedi:
„Slikar nisam, tvoja 'e bolja
Rěč u tome, — znaš što vredi,
Nego, daj mi što ti volja.

Nemogu bo već živiti
S Ljubavju, kâ štogod čuje,
Štogod vidi, umah hiti
Da ona sama poseduje.“

„„Kad je takva, daj ju meni,
A evo ti drakme za nju.
Taj će mladić božanstveni
Drug mi biti u spavanju.

A ti grij me, mladče mali,
Da me nikad nezazebe;
Jer kad bi mi plami spali,
Bacio bi u vatru tebe.““

IV.

O sebi.

Pijuckat ću na zeleni,
Da mirisom svîm me doji
A nek ljubav svoj po meni
Plašt razastre, i nek me poji.

Hitrim skokom život leti:
Dok se u koži bude stalo,
Bratjo imajmo na pameti,
Da smo ništo, praha malo.

Kadite me i věnčajte
Dok sam jošte medju vami,
Jer na grobu, cvetje, znajte,
Zaludu je, i sa žèrtvami.

Dozov'te mi moju milu,
Pa, ja ću se veseliti,
Živ, radostan, sreće u krilu,
Dok mi tako može biti.

Znaj, Ljubavi pun razblude
Živěti ću blažen ôde,
Dok mi onamo poć nebude,
Gdě mèrtvaci kolo vode.

---

*) Vidi na kraju iz Zagreba.

Digitized by Google

Ivan Franjin Gundulić.

Od prof. A. Veberа.

Svaki narod, ako ima prilike, porodi nekoliko muževah, koji mu budi u ovoj budi u onoj struci lice osvětljuju. Izmedju ostalih ovdě mislim pěsnike, osobito junačkih činah, koji što ih manje ima, to su slavniji i sebi i narodom, u kojih su nikli. Tako se Gèrci ponose Homerom, Latini Virgilijem, Englezi Miltonom, Francezi Raçinom, Talijani Tassom, Němci Klopstockom, a mi treba da se dičimo svojim neumèrlim Gundulićem, koga slavni život evo sada opisujemo.

Ivan Gundulić rodi se 8. sěčnja g. 1588. Otac mu bijaše Franjo, te se i on po dubrovačkom obiçaju prozva Ivan Franjin Gundulić. Za mater mu se nezna, ali se sluti, da je bila plemenita roda, jer plemići su samo plemićke kćeri za žene uzimali. Kako je svoje dětinstvo proživio i u kojem je duhu odbranjen bio, nenapominju mu životopisci, ali da su mu brižljivi roditelji ljubav prama naukom i bogoljubnost u mladjahno sèrce uçěpili, vidi se i odatle, što je tri pobožne pěsme spěvao, i iz onoga hvale vrědnoga obiçaja, komu je do smèrti věran ostao, te bi svake godine išao na bližnji otočić (Daksa) da s redovnici sv. Franje veliki tědan u obavljanju službe božje i mudru razgovaranju sprovede. — Kano děčak dade se po obiçaju onoga vrěmena naš pěsnik na latinsko književstvo, osobito pako tako zvana studia humaniora, koja su u dubrovniku cvala, a kasnije na filosofiju. Koji su mu bili učitelji, o tom njegovi životopisci šute, ali budući da se znade, da je za njega humaniora učio O. Silvester Muzio, a filosofiju O. Ridolfo Ricasoli, oba jezuite, neima dvojbe, da ih je slušao i da su oni temelj udarili znanju, kojim se je u životu toli sjajno odlikovao. — U dvadesetoj godini svoga života posveti se dèržavnim naukom, kojim su se někoji njegove kèrvi upravo proslavili. Tako na priliku otac mu bijaše toli věšt dèržavljanin, da su ga Dubrovčani u zamèršenih poslovih na vanjske dvorove, imenito u Rim, Carigrad i Napulj, kano poklisara slali. Jamačno je dakle, da se je i naš pěsnik, znajuć, da mu se sloboda i blagostanje domovine, osim ostalih stvarih, ponajviše osniva na temeljitu znanju pravah, toga nauka svom snagom svoga bistroga duha primio. To se i odatle vidi, što je obnašao pèrvu dèržavnu çast, a ova se nije podèljivala nego muževom temeljita pravoslovna znanja i svestrane razboritosti. —

Pripraviv se tako za dèržavnu službu, koju su Dubrovčani kano i stari još nepokvareni Rimljani prije svega tražili i vèrlo rado obavljali, oženi se u tridesetoj godini svoga života s Nikoletom Sorkočevićevom, kćerju Sigismunda Sorkočevića, děvojkom plemenita roda i osobitih duševnih darovah. Ova ženitba ne sama da ga nije prěčila u izpunjivanju gradjanskih dužnostih, već ga je i poticala, da razvije i drugu silu svoga duha, kojom se je još više proslavio, no koju su dèržavni poslovi něšto stezali, te nije mogla poletiti prirodjenim letom.

Imalo je već tomu pol drugo stolětje, što su se ilirske vile u Dubrovniku ne samo udomile, nego i lěpih dvorovah podigle, te su već bile tri dobe narodnoga razvitka na književnom polju.

Kano kod svakoga naroda, tako se je i u Dubrovniku najprije pěsničtvo razvilo, i to svagdě jednakim načinom, iz narodnih pěsamah. Ali kod drugih je narodah osim starih Gèrkah, temelj bio slab, jer se iz njihove davnosti

Digitized by Google

napominje tek nekoliko pesamah, pa niti tih nije izpevao narod, već pojedini glumci, koji su plemiće i velikaše zabavljali, a u nas ima sila pesamah, koje su izpevali ponajviše slepci, nikli na narodnom polju; rečju ostali su narodi progovorili dětinjem jezikom, a naš je zaorio jakim glasom snažna mladića. Jer misli su u naših narodnih pesmah snažne, jedre, i često izvišene, uznoseće se do nebesah; ćutjenja su naravska, nježna ujedno i žestoka, bez svake umětnosti, kako su se u nepokvarenu sèrcu začela i odgojila; izraz je primeran i mislim i ćutjenjem, nerazmažen i neumětan, već silan i gromovit. Ovakove su pesme, koje nam je naš Vuk sačuvao, a ovakove su bile jamačno i dubrovačke, kojih je već u prastaro vrěme, to jest prije XI. věka bila tolika množina, da Luccari govoreć u dubrovničkoj pověstnici o Neretvanih pripověda, da je neki njihov knez vèrlo cěnio i branio Dubrovčane, što su pesmami proslavljivali čine slavjanskih vladarah. Ali ne samo u tom pokaza se silan, već se i mnogo dalje razkrili, te narodne dubrovačke mašte, već ili se je tko věnčao, ili što slavna ili sramotna počinio, taki bi se sastavilo nekoliko pesamah, od kojih su neke sačuvane, te uzamši još amo tako rečene „kolede“ dokazuju silnu bujnost dubrovačkoga uma. —

Na tom čvèrstom temelju počeše razni pesnici dizati veličanstvenu zgradu, koju su pesnici Gundulićeve dobe dogradili i doreseli. Pèrvi bijahu, Gjuragj Daržić, Sigismund Minčetić, Mavro Vetranić i Nikola Dimitrić, te postaše na koncu 14. věka otci dubrovačkoga umětnoga pesničtva. Okoristivši se umotvori prosvětjenih narodah, osobito Gèrkah i Rimljanah, nebijahu zadovoljni tesnim krugom narodnih mislih i izrazah, već stadoše umu granice širiti, navraćajuć ga ipak, koliko se je dalo, na narodni kalup. Što su u tom nastojanju kod naroda našli, zadèržaše sdušno, a za nove misli satvoriše novih rěčih, ali još uvěk po duhu narodnoga jezika. Kano što je svaki tvor u početku više jak, nego umietan, tako su i pèrve nove misli naših pesnikah bile više jake i silne, nego nježne i dosětne, a izraz snažan i sèrčan, kano što je donosio duhom pesnikah, a ne pravila umětnosti. S toga se u njih nalazi više pogrěšakah u jedinstvu činah i poredjanju mislih, kakovih manah ima sve to manje u pesnikah kasnije dobe, a posve malo ili nikakovih u věštakah, umovanjem sasvim uvěsbanih. Rěčju ovi su pesnici po narodnom prostaku pokrojili lěpo sukno, ali još po narodnom kroju, a ne po tudjih uzorih.

Šestnaestoga věka posu vila umětnica pesničko polje puno boljim sěmenom, te niče množina pesnikah vèrstnih udomiti se u prostranih vilinih dvoranah. Imena su im zabilježena ne samo u pověstnici, nego i u sèrdcu svakoga prosvěćenoga rodoljuba, te jesu: Andrija Čubranović, Nikola Nalešković, Franjo Lukarević, Marin Borešić, Dinko Ranjina, Šimun i Dinko Zlatarić, Savin i Franjo Bobalinović, dva Mihajla Bunića, Andrija Sorkočević, Stěpan Gučetić i Marijan Mažibradić. Svi ovi pesnici prodjoše tragom svojih predjah, ali ujedno nastojavahu ne samo što, nego i kako će što reći, te su im i děla umětnija i jezik ugladjeniji i blagozvučniji. Sve ipak ostale daleko nadkriliše Dinko Ranjina i Dinko Zlatarić, te proučivši točno gèrčke, latinske i talijanske umotvore pokušaše svoje sile u svakoj vèrsti pesničtva, pa sinuše tolikim uresom, da bi ih prije dèržao za věštake nego početnike.

Dovle je bila dopèrla dubrovačka pesnička věština, kad je naš Gundulić oko g. 1610 stupio u kolo ověnčanih glavah, da pokaže novū stazu, kojom da

Digitized by Google

se odsele udara. — Premda je bio, kano što mu děla glasno govore, věšt i gèrčkomu i latinskomu pěsničtvu i premda je točno poznavao děla cěle domaće prošlosti, nehtěde ipak da se za njimi povede, ne iz ljubavi slave, da bude početnik nove dobe, već što mu se je kano mužu ugladjena ukusa i tanka sluha više dopadala milina nove književnosti, koja je onda miris svoga punoga cvěća na sve strane razlěvala. Talijanski mu pěsnici tako omiliše, da je u svom pèrvom uzhitu preveo cěli Tassov: Gerusalemme liberata, slabu dramu: Filli in Sciro, od grofa Ubalda Bonarelli-a i još slabiju*) pěsmu: l'Amante timido, od Jerolima Preti-a. U tom nastojanju i u vitkosti našega jezika valja tražiti vrutak svih njegovih krasotah i milinah, ali odatle poléže mu i ono prekamikanje ono bujno prevèršenje svake měre, bez koje i milina dosadna izilazi.

Tko poznaje povèstnicu talijanske književnosti, znati će, da je umni pěsnik Tasso, slomiv verige pravilah, što je Aristotel umětnikom naznačio, poletio novim smělim letom, uznosec se na tankih krilih svoje mašte do one visine, do koje ukočena tromost navedenih pravilah nije mogla nikako doprěti. Da se je u tom letu kadšto više zamahnuo, nego što ga je oko ljudih, kojim je ipak pěvao, moglo motriti, te da je pored svih lěpih svojstvah, više putah zalutao, lako će uviditi, koji znade, kamo može zavesti mašta, kad se uma otrese. — Jer město ozbiljnih, uměrenih i naravi shodnih mislih uvedene su dělom razmažene, pretěrane i otvorene; jasni i čedni slog zaměni se něšto zamèrsenijim i smělijim; jakost se rěčih žèrtvova blagoglasnoj slaboći. S toga je kritika ovo doba prozvala dobom romanticizma i pokvarena ukusa.

Tako je i Gundulić, prigèrlio sladki taj način, te bi bio i glede mislih kano i njegov ljubimac posèrnuo, da ga nije spasila narav slavjanskoga duha, koji budući srodan iztočnomu, može se i bez štete něšto više uzněti nego što je zapadu dopuštjeno. No glede stiha i blagoglasja jezika, ako i priznajemo, da je i jedno i drugo dotěrano na vèrhunac savèršenstva, nepomično tvèrdimo, da se je odviše udaljio od staze, koju srednjom zovemo. — Jer ako je istina, da čovèk, sve stvari izreče onako, kako im narav donosi: vesele bèrzo i vatreno, žalostne lagano i plačno, ozbiljne otegnuto i važno, biva jasno, da i u pěsničtvu valja da svaka od ovih vèrstih ima svoj posebni način, svoje posebno měrilo. Tako su Gèrci i Rimljani epos pěvali hexametrom, elogiju hexametrom i pentametrom, ljubav pokratjenim měrilom u odah; tako su i prije Gundulića ozbiljne čine u drami pěvali desertercem, a ljubav, nježnu i laganu, kratkim i veselim osmercem.

Gundulić pako, popev se na uzvišenije město, cělu je prošlost progledao, svojski uvažio, pa kano neshodnu zabacio. Budući nježne ćudi i tanka ugladjena sluha, tako mu omili lagahni osmerac, da ga je uveo ne samo u ozbiljnu dramu već i u uzvišenu epopeu. Pa i ti okovi činjahu mu se prelagani, te kano da bi bio hotio pokazati, kolik teret može njegov silni duh podnositi, uze slagati pèrvi stih s tretjim, a drugi s četvèrtim. Tim je epopeu lišio one ozbiljnosti i važnosti, koja ju po naravi ide; slog je učinio něšto nerazgovetnim, iz jezika je izbacio sve one prekrasne narodne rěči, koje što imaju više od

*) Vidi vita di Giovanni Francesco Gondola scritta dal Padre Francesko Maria Appendini. Ragusa 1827.

Digitized by Google

četiri slovke, nisu mu mogle u stih unići; a slaganjem je i sebi a najpače svojim slědbenikom, koji su se za njim iz štovanja poveli, pretežak teret napèrtio. Jer ako se i jest nedohitnom silom svoga uma u tih těsnih klancih tako věšto krotao, kano da hoda prostranom i ravnom poljanom, sudim ipak da je više putah zbog kratkoće stiha i težkoga sloga morao mnogu lěpšu i uzvišeniju misao žèrtvovati; što se može viděti po několiko kiticah, koje su više zapredene, nego spletene. A što da tek rečemo o njegovih slědbenicih? Ta osim Palmotića, Gjorgjića i možebiti još gděkoga, koji su bili moćni vladati i stihom i mišlju, ostali su samo pazili kako, a ne što će reći, te imamo silu stihotvoracah, a malo mislacah i pěsnikah — Appendini, koji je Gundulićev život věšto opisao, veli, da je on s toga obrao osmerac, što je proučiv točno svoj narodni jezik, uvidio, da uzvišene i važne misli treba u kratko izricati, jer inače da gube silu i jakost. Ali ako to i dopustimo, pa još i to dodamo, da je naš jezik podosta kratak, mislimo i da se to može izvesti i u desetericih, što nam dokazuju i narodne pěsme i naš Mažuranić u Čengić-Agi, i da ima povećih mislih, koje se u kratko nedaju izreći, te da je deseterac već i s toga za epopeu shodniji i prikladniji.

I glede jezika nije mogao naš pěsnik — da odoli talijanskoj milini, te je prije svega nastojavao, da mu bude blagoglasan. S toga je od starih rěčih zadèržao kratje i blagoglasnije, a zabacio duže i tvèrdje; iz slovakah, koje su se dočimale na dva saglasnika, izbacio je zadnji; pridavnike je poměkčavao poput samostavnikah; rěčju jezik je dotle navratjao, prekrajao i obrazovao, dok nije postigao onu savèršenu mekoću, kojoj se sada čudimo: — Al ako i je blagoglasje lěpo svojstvo jezika, pretěrano mu ipak škodi, jer ga odvratja od naravi, koja je od svega najsavèršenija i najlěpša. Lěpo je čuti sladku rěč, kojom se živo izrazuje žuborenje potočića, rominjanje kišice, zujenje povětarca, ali je i lěpo čuti tvèrdje glasove, kojimi se izrazuje čin u naravi tvèrd i oštar, kano gèrmljava, praskanje, prasak, gruvanje, trěskanje vèrcanje, hèrskanje. Jer věčno je u naravi pravilo, da je sve samo na svom městu dobro i lěpo, te kano što ima u njoj mekih i tvèrdih zvukovah, tako i jezik, koji hoće da bude lěp, to jest naravi shodan mora imati něki naravski razměr izmedju mekih i tvèrdih rěčih. To se pako u tom sastoji, da jezik, koji nije drugo nego oponašanje naravi, ima meku rěč uprav za onu stvar, koja je u naravi meka, mila, ugodna, a tvèrdu, koja je tvèrda. O tom se měri mekoća i tvèrdoća jezikah, te se naprimèr talijanski zato zove mekan, što ima i za tvèrde u naravi pojave meke rěči, a němački tvèrd, što i měke pojave tvèrdje izrazuje; naš pako jezik, buduć da se u tom naravi bliže primiče, dolazi po tom lěpši od oba svoja takmaca. S toga je Gundulić, što je odviše nastojavao oko miline, izgubio něšto od one ozbiljnosti, važnosti i jedrene sile, kojom se Čengić-Aga toli slavno odlikuje. Ima i on izrazah, jedrih i silnih, ali priznati valja, da su to iznimke, te da mu je jezik u obće liričan, pa u toj struci pravi věčni uzor. Ovoliko budi rečeno o Gundulićevu jeziku s estetičkoga gledišta, o drugih njegovih svojstvih, koja se imaju takodjer pripisati ponajviše težnji za talijanskom tobožnjom izvèrstnoštju, govoriti ću na drugom městu.

(Dalje drugi put.)

Digitized by Google

Prizor iz života.

Od dra. Ante Starčevića.

Kako se dojde novom cestom iz Karlovca put Senja do podnožja Kapele, svakoga putnika, a osobito hèrvata, koi je barem nekolika časa vremena odkinuo, te namesto da se od povoja do groba uči tugje jezike, i u obće razvitje duha tudjega, koi je, velim na město toga barem nekolika časa prikazao svojoj domaćoj dogadjajnici, — takvoga čoveka mora da na podnožju Kapele obuzmu nekakova osobita čuvstva Barem meni je na rečenome mestu vazda tako bivalo, i, čini mi se, ako bi se tamo nastanio, do smerti bi u onome duhovno-smutjenome stanju ostao.

Onaj, koi samo na Kapelu gleda, misli da je na ravnici, a onaj, koji nepazi na nju, vidi da je samima brežuljci obkoljen, koji prama njoj, t. j. prama njezinu vèrhu izčezavaju, a da bi bili n. p. u severnoj Hèrvatskoj, imali bi se medju velike planine brojiti. Na nekojemu brežuljku s desna, koji se Kapele dèrži kao čedo u naručaju majke, vidi se zidina, razpukla, te joj se jedna strana od drugoga zida otisla i nagnula prama cesti. Čovèk, koji žive samo u sadašnjosti, koi je navikao svojima, današnjega hèrdjavoga vrèmena slabim očima vèrovati, nad ovim pogledom mora se od straha stresti, jer mora pomisliti, da će se ona strahota ovaj čas niza svoj stèrmac na njega skotèrljati. Ta podèrtina, taj vraniak, koji neuke plaši a uke opominje na nekadašnju veličinu, našega naroda — to je naša Modruša.

Modruša! Kolike i kakove se tu radjaju uspomene u pravome hèrvatu. Modruša, to je ono město, koga su zidove, uzdignjene iz kostih svojih otacah stari Hèrvati na tisuće kratah svojom kèrvju nalili; ono město, na kome su majke naše radi svoga junačtva novima Amazonkami proglašene; ono město, na kome i oko koga naši Frankapanovići s bratjom svojom po tudjoj nevèrnoj obesti mučenički u grob padahu; Modruša, ono město koje Turčin nikako uzeti nije mogao, dok Matia Hunjadi — za osvetiti se Němcem — neizvuče iz okolice sve muževe koji za boj sposobni biahu, te tako dok južnu Hèrvatsku nepropusti junačkom slavom opojenome Turčinu za poputbinu do Krajinske, — samo ovako mogla je Modruša kako i stotine drugih hèrvatskih gradovah propasti. Ovakove i još mnogo veličanstvenije tužne uspomene obuzmu dušu otačbeničkome hèrvatu kada čuje reč „Modruša.“

Koga želja povuče iz bliza viděti ovaj sveti spomenik, puno ima posla i truda, dok se k njenu uzpenje. Moja je ovde posve druga naměra, nego li da opisujem po tanko ove razvaline onako, kako zaslužuju, i kako to drugi, pišući povest o Modruši, raditi mora, — ja sam s njome u tri rěči gotov: nègda uzor veličine, a danas ogledalo nevolje. Malo izpod razvaline vidjaju se 2—3 jame obzidane, kako mi puk kaživa — jer za gospodu to neima cène — ostanci pivnice izpod stana modruškoga vladike, a kod gornje goleme zidine stoji i danas jako lèp tesanim kamenom obzidan i zdrav studenac.

Od ove zidine ako se čovèk razgleda, opazi takov prizor, kakvome težko da je takmaca tako lahko naći — barem ja ovakov još nigdè drugde nenajdoh. Odovuda se vidi bezbrojna množina brežuljakah prama iztoku i sèveru, koji nalikuju pasućemu po poljanah stadu, a s druge strane zauzimlje

Digitized by Google

město Kapela, koja je, bi reć odredjena da čuva, da onaj koji brežčić nebi na onu stranu utekao.

Nekojom prigodom — jeseni uzgamižem i sednem kraj te zidine, te pogledavši na sve strane, s dèrhtajućim sèrcem upustim se u misli. Pade mi na um pučka pèsma:

Pèvalo je Ture uz tambure:
„Da nam nije Slunja i Tounja,
I Modruše pod Kapelom grada:
Sve bi naše do Mletakah bilo.“

Dakle im bijaše Modruša na putu! Zaisto, ko razmotri položaj ovoga mèsta, pa nezna nego li za današnje junačtvo: makar mu neznam ko kazao da je tu bio starodavni, glasoviti grad, te da ga je, neprijateljska — vojska srušila, on mu neće to vèrovati, nego će ga uzeti za ludjaka, ali barem za šenjenika. Ja sam upitao nekojega gospodina, koji se dèržaše kao da mu Anibal nebiaše ni do kolena: za oteti ovaj grad od 1000 braniteljah, koliko bi se htělo vojske? „Moj gospodine, proti tisući vojnikah taj grad nemože oteti ni čeloga svèta vojska, nemože ga oteti niko izvan rèči božje“ Naravski, s ovim junakom meni već nebiaše do razgovora, nego upravo on mi dade novi predmet za razmišljanje.

Mili bože, pomislim, na što svèt dojde. Prie nèkolike tisuće godinah, ako se nevaram od 60000 vojnikah galskih, vojevavših proti Cezaru, ostade jedva 500 živih, a kako biaše u Kartagi, kako u Jerusolimu!. Pa itako mi kukavci hoćemo da smo junaci, mi koji bežimo dok nepriatelja ugledamo, mi kod kojih samo onaj pada, koi nemože uteći, mi koje nenadjačuje duhovna ali tělesna snaga nego samo umor, čedo ugibanja, sakrivanja, bèžanja. Kako biaše prie, a kako je sada! Ja nemogu dokučiti kako je to da danas tako malo ljudih pogiba u boju od ranah, a prie ih toliko pogibaše. Pametni ljudi današnjega vrèmena kaživahu mi, da je prie kod toga vladala šaka, a danas da pamet vlada. Kamo srèća da bi tako bilo, jer onda nebi bilo ni treba boja.

Meni se čini da smo mi danas za to ovakove kukavice, jer neljubimo zadosta ono, za što se tučemo kako no su n. p. ljubili vojnici rimski svoga Cezara, a Gali svoju makar i siromašnu domovinu. Gali ravno biahu dosta glupi, ali ja itako nevèrujem da im nije bila koža jako draga, nego oni su znali što ih čeka ako dojdu pod Rimljane, pa su volili poginuti nego li im se predati, i pasti u sužanjstvo, koje su Rimljani dèržali za pedepsu puno težju nego li je smèrt. Danas ovoga neima, ali su stari narodi i u drugih prilikah tako hrabri bili, da im mi junačtvo moramo ali za izmišljotinu proglasiti, ali nas samo za krinke ljudske uzeti.

Ovako razjaren razmišljah gèrdeć i proklinjuć današnje čovèčanstvo, kad ali eto moga kočiaša po me.

„Gospodine hodimo, već su velika ručevna doba, a k tome ja se bojim.“ — Koga se besa bojiš? — upitam zapuhana i smutjena momka.

„Eno se dole potukoše Brinjani i Kermpotjani.“ — Kad ih sèrbi neka se češu — što je tebe za to? Kad ih se jedni drugih nemlate, prestati će. Okosim se na momka, misleć da ti ljudi po navadi čelenke dele kod punih čašah, premda jutro biaše, jer naš narod veli da siromah onda jede i pije kad

Digitized by Google

mu dojde ruke. Čekaj još malo: na obedu smo u Jezeranih, a večeras ćemo doći u Senj, — to je dosta.

„Ali za boga vaš prosim, gospodine, hodimo odovuda jer ja sam ondě bio kad su se počeli tući, pa bi me tegnuli zovnuti za svědoka, te tako imao bi neprilike. Hodimo!“

Nije moguće da će doći do tužbe — ovaj narod još nije tako pokvaren, da bi za svaku malu stvar suda trěbovao, — što ih koi na takovome piru dobije, to nosi, bez da kome kaže — odgovorim malo sumnjajuć o toj stvari mome drugu, koi nebiaše graničar, te zato nije poznavao ćud njihovu.

„Ali mora do suda doći, jer su ih već dva opala, — tako vam boga hodimo!“

Što jadan nebio — već dva opala? Upitam gà naoblačenim čelom.

„Ta da dva za mene, a sada će ih već biti i više. Nečudite se: nije to šala češnuti čověka iza svih naramicah vagirom po vratu.“

Vrat je škakljiva stvar — s njega je vajviše ljudih propalo — pomislim pa se dignem na put. U hodu upitam kočiaša: Za koju su se strelu tako potukli — neznaš?

„Ta někakov žid — kožice vozeći sastao se s njima pri ručku pa.“ —

Pa zašto nisu njemu rajše kožicu oskubli i ugladili? — utečem se momku u rěč, misleć da je on tu něšto sgverio.

„Nije Žid kriv van oni sami, jer su tome istome Židu u Brinju i u Kermpotah domaći ljudi oteli tèrgovinu s kožicami, s dronjeć, s gubom i još s drugima stvarmi, iz kojih je on prie veliku korist vukao, a sada, odkako oni tèrgovinu preuzeše, osuši se Židu bara. U razgovoru kod ručka reče Žid iz šale, da Kermpotjani dèrže do Brinjanah da su prosili generala neka bi im dao dva lěta a jednu zimu; a Brinjani do Kermpotjanah da su igle sijali, veleć da će iz njih ćuskije narasti.“

Pa što oni na to?

„Počeše se jedni drugima smijati, odtuda dojde do psovke, do graje, do kavge, do pelešah, a napokon i do vagirah.“

A Žid? —

„Što će njemu ko? On je nekriv i nedužan, — sěde na kola pa ode svojim putem.“

Ja umuknem a kočiaš isto tako, oba se tresosmo, samo što nas je svaki svoj uzrok imao tome.

Došavši do kolah vidim zbilja veliku hèrpu ljudih — poznam da su jedni iz Brinja a drugi iz Kermpotah — medju njima leži jedan napol mèrtav, drugome prelomljenu ruku omataju, a tretjemu se skoro moždjani u zatiljku vide.

„Vas je, gospodine ovaj prizor strašno ganuo — sasvime ste smutjeni“ — reče mi kočiaš.

Ja mu ni rěč neodgovorih, nego u duši zamumljah: bože, oprosti mi za onu ludoriu, u koj sam kod pèrvašnjega razmišljavanja pao. Hvala ti što si sadašnje čověčanstvo razsvetlio, što toliko ljudih u boju nepada, koliko ih je prie padalo. — Što će biti s ovima trima nesrećnici, što s njihovim obiteljima — što bi bilo da ih bude više ovako osakatjeno ali upravo poginulo — pa zašto? Zaradi jednoga lupeža, koi hoće da žive mukte iz tudjih žuljah, a kad

Digitized by Google

mu se to zabranjuje, onda ovako zavadja mirne i poštene ljude, na svoju korist a njihovu nesrèću. Bože hvala ti što si mi ovaj prizor dao viděti.

Eto kako se čověku u čas misli okrenu, kako mu se sèrce oplemeni, ako li se promisli iz ovoga dogodjaja zašto se ljudi progone i ubijaju: svaki prijatelj čověčanstva morati će svesèrdno želiti, da i ovo malo što imamo, junačtva, propadne..

Kiriaši stèrpaše svoje ranjenike u kola, pa odoše. Kako li su se poslie načinili, što li se s osakatjenici dogodilo, neznam, nego umah sědnem na kola, pa da ću uz Kapelu.

Još se s města i nepomakoh, kad al eto dojde izpod někojega ogredka, pod kojim se vidjahu razapeti ciganski šatori, dvoje ciganah. Mužkarac biaše po prilici 30 a ženska 20 godinah stara. Štiocem će biti poznano, da se ciganska nošnja u granici samo u tom od graničarske razlikuje, što je ovih roba — u obće uzeto — poněšto čištja, opranija, ali ujedno i prostija i dronjavija, i što se kod ciganah, osobito starijih, nemalo vazda nalazi pèrsluk sa srebèrnimi gumbí i po gděkoj šubac, stvari, koje graničar samo po ustmenom predavanju od staracah poznaje, a jako, jako ih rědko na graničaru vidi. — Biti će poznano i to, da su cigani najbolje i najpodpunie sačuvali ljudski gled: (tygus); ciganin nezna što je bolest do smèrti, on je vazda vedar, vazda uzhitjen vazda okretan; njegove vatrene oči svědoče mu za zdravlje i snagu duha, rěčju: ciganin je svojim tělom zaslužno, pravedno ponosan, samo škoda što ga onako slabo redi, bi reći, do čistoće puno nedèrži. O duhu ciganskom suvišno bi bilo kod našega naroda govoriti, on bo ciganina dèrži za najprožganiega, najmoždeniega čověka, i zbilja u tom ima sasvim pravo.

Istina, ciganin ima oduge pèrste, t. j. kradji se jako neugiblje, ali ko promisli život ovoga puka, onaj se neće tomu nimalo čuditi: od naših graničarah nebiaše još prie 40—50 godinah pošteniega u toj struci naroda, a danas su od ciganah na toliko bolji, nakoliko su strašljivii i ludji u kradji, i na koliko se nemogu tako hitro preseliti. —

Dosta: ciganin će kad može ukrasti i prevariti, jer drugačie skoro nebi mogao živěti, a u druge veće zloće neće tako sèrnuti kako mnogi drugi ljudi. Naš narod zna, da ciganin vara, ali itako nemože mu se oteti, nego pusti se prevariti. U dětinstvu viđio sam više putah kako bi ciganka doletila kao po vetru u kuću k prostoj graničarki, pa bi sdvojeno iskala da joj uděli jednu stvar za drugom, i doista sve bi dobila šta bi god u kući bilo. Mnoga bi ju gospodarica psovala i těrala iz kuće, ali bi joj ona nekakovim — prosti bože — naravnim istinskim glasom kazala, da su joj se pleća s tèrbuhom srasla, jer da već osam dana nije ništa jela, a na te rěči naravski da joj se mora ikoliko sdušno čeljade smilovati. Kad bi ju koja opomenula neka radi, dobila bi za odgovor: lahko je vam raditi, ali mi siromasi nemožemo, mi smo od boga prokleti, te imamo kost u tèrbuhu, radi šta nemožemo se nikakova posla primiti, — a nad ovimi rěčmi tko da se neprestraši, tko da joj neuděli? —

(Konac drugi put).

Digitized by Google

Putničke čertice.

II.

Pobratime,

Što su podignute učioničke sgrade, němo ciglovje i dèrvetje, ako se u njim nerazléže oživljujući i stvarajući duh učitelja? jesu teret naroda, koji više škodi nego da nikada učione niti bilo nije. Ja mislim, da svaka nauka mora biti primérna ponjajućem duhu učećeg se, da se nesmije govoriti děci de mathesi Sublimiori ili o drugim sličnim transcendetalnim stvarma, i da se u naucim uvěk mora uvažiti ono što je u dotičnim okolnostima najnuždnie, od onog što je tako rekuć za zabavu, i tekar onda da se ogleda za lěpim i krasnim kad se ima nuždno. Tko je bio na izpitim u narodnim pučkim učionam, taj je s udivljenjem magao viděti kako děca lěpo pripovědaju: kako je Mojses i Josue po pustinji hodao i zapovědao tvèrdim pećinam i gorućem suncu, i vidio bi děte s takim oduševljenjem o tom govoriti, kao da okom svojim slědi stupajućeg Mojsesa il Josua; a kad bi ga upitao: da li zna, kako se zove zemlja na kojoj je? našao bi se zapanjena, da nezna niti samo, kog je naroda, a kamoli da znade što je radio Krešimir veliki, Ljudevit posavski, Kulin ban ili silni Dušan; a kad bi vidio žensko čitati, prilično pisati te recitovati katekizam i kako je Hermofodita (!) odsěkla Holofernesu glavu, ili kako se je sv. Ivan hranio s kobilicami i divljim medom, a ona polag toga nezna niti što je predja nit kudjela, a kamoli da znade što je kuhača i kako se kuha i peče, tko je kažem, pobro, ova vidio i slušao, taj će zaisto reći, da bi vis. vlada morala sada osobitu pozornost obratiti na učitelje, i nauku, koja je kojem stališu primérna i najpotrebitia. Zato mislim, da bi se najvećja pazka morala obratiti na učitelje, da njihova predavanja gdě je moguće čistje prigledju ljudi věšti, a izpiti, da se dèrže u nazočnosti oblastih i više sličniih ljudih, zatim da se u više městim načini kao preparandialna učiona, gdě bi na praznicim učitelji dobivali od najboljeg učitelja nauku, i da se izvidi tadar, koji je za posao, a koji nije za to, da se ranie odpravi, da ga narod badava neplatja a on si neka traži, gdě se ludo kruh jěde, ako već prie školničja nije bila norija, to mislim, da učiteljstvo nebi smělo biti danas telstvo; al dosta ih imade kojemu bi odvažnost poglavarstva tuta conscientia mogla reći: Gospodine Vi niste zato, tražite si Vi kruha polag sposobnostih Vaših. — Što se tiče děce: mužka, da se uče najvećma ono što će im u praktičnom životu njihovom od potrěbe biti kao: Oekonomiu, pisati, čitati, nauk kèrštjanski, kao kèrštjanici — zatim Dogodjajnicu naroda svoga; a ženske, da se mane pisanja i čitanja pak da uče kuhati, peći, u bašći raditi i u obće kućni posao, da im bude glavna nauka njihova: To mislim bi se imalo kao za temeljno načelo pučkog obučavanja uzeti, od kojeg ima iznimka samo tamo, gdě već sam narod znade sve ove kućne poslove, gdě je već kuća roditeljska pèrva škola, pèrvo bo je da se gleda namiriti potrěba, a ouda da se ogleda za lěpim i krasnim; skoka u naravi neima; po tom bi se položio temelj blagostanju naroda, kojeg svaki uvidja, kad pomisli, da osobito u Slavonii ima čitava sela, gdě niti jedna ženska nezna čestiti ručak spraviti, već se mora prigodom proštenjah tražiti kuharica iz pe-
oga sela. Koliko potepe bražna i ostaloga jedna nerazumna snaha, koja od

Digitized by Google

kozah postane redušom, te nezna niti za kèrmke štogod zaměsiti, a kamo da spravi ručak ljudim; kad bi jednom jedno kolěno naučilo ove domaće poslove da ono može svoj porod samo kod kuće učiti, onda bi se moglo istom čestitie naprědovati, a ne ovako, gdě děte neima skoro nikakove idee o realnom životu, pak mu već ubijaju u glavu transcendentalne subtilnosti i ostale nekoristne stvari; Za bolji naprědak děce potrěbito bi bilo, da svaka učiona ima svoju malu knjižnicu, gdě bi bilo knjigah za zabavu i nauku, koje bi se děci uzajmljivale za čitanje, ovake knjižnice mogle bi se početi s dobrovoljnimi prinesci, koje u novcu, koje u knjižicam, po tom bi mnogo koristila i književnost naša, — knjige bi tako dobile većji promet i došlo bi jednom do rukuh naroda do kojega sada izim propisanih za nauk rědko koja i to gdě gdě dolazi. —

Izvadci iz listovah iz južne Ruske (Podolie, Volhinie i Ukraine.)

1. Boravljenje u Kievu u promalětju 1851.

Pěrvi list.

Kiev u srědini ožujka 1851.

Doista ćutim, da rěči jedva mogu stvoriti pravi kip ovoga originalnoga grada. Već je njegov položaj medju brěgovi i stepom, kroz koi valja Dniepr svoje moguće valove, od posve svojstvene lěpote. Rekao bi, da nije jedan jedini grad, nego spoj od gradovah; u svakom njegovom dělu sětjamo se na koi god čudnovat kraj světa. Ondě na podnožju brěgovah na jednoj ravnini, koja se kano jezik pruža u modru rieku, leži dolnji grad — Podol sa svojimi zeleními krovovi i trulimi vèrhuškami (kupulami) na bělih kućah i cèrkvah, sa svojimi vèrtovi i těrgovi, pazari, kèrcališti, sa svojom šumom od jadrilah, koja jošte nepomično u ledu miruju, i s brěgovi s traga, s kojih se nizbèrdja i vèršja lěskaju samostani i cèrkve. Nad ovim Podolom, koi nas na Napulj i Carigrad sětja, diže se od sunca na povèršju golih brěgovah stari Kiev, uzpèrkos svomu imenu novo sjajuć sa bezbrojenimi zlatnimi i srebrenimi stolnimi cèrkvami, bělimi starobizantski gradjenimi hramovi i s modnimi velikimi zdanji od cèrvenkaste boje u gèrčkom stilu, sa kukavnimi kolibami i novimi jasnimi kućami daleko razsut po pěskovitu prostoru, obkoljen mladimi vèrtovi i nasadi, — uspomena na Edinburg i Atinu.

Prema ovim visinam na drugom nizu brěgovah leži Pečerski — grad pečinah ili grad katakombah (podzemnih grobnicah) sa novimi žuto blištućimi gradskimi zdanji, koja sa svojimi, zubci okrunjenimi zidovi, okruglimi kulami, obloći i vrati priliče starim gotičko-normanskim kulam, za kojimi se kano u opreku dižu zvonici i vèrhunci bizantinskih cèrkvah i visoki zvonik staroga Laurina samostana, dočim vile, vèrti i hèrpe od dèrvlja nizbèrdice s prěda zastiru i s južnog sunca veseo kip okolici davaju.

U dolini, koja se medju ovimi brěgovi k Podolu spušta, leži četvèrti dio grada Kreščatik, kèrstov grad, koi je sveto to ime dobio od bližnjega města na reki, gdě je podignut pèrvi kèrst, i Vladimir kèršćen. Nego neizgleda ovaj dio grada svetjenički, već priliči sa svojimi bělimi krasnimi zdanji na visinah, svojimi jasnimi kućami i villami u dubini svojih vèrtovah, svojimi šumi-

Digitized by Google

cami veselom kupalištu, koja se sličnost povećava mnogimi kafanami, slastičnicami, modnicami, kočijami, koje se ovdě u obitalištu otmenijega světa najpače vide.

Sad si tekar možete misliti, koliko ima razgledah po gradu, i koliko izgledah na okolicu; toga nam ovdě dosta pruža svaki korak. Najvećma (najradje) nam se oči pasu po zlatnih, srebrenih i zelenih vèrhuškah, koje se sjajno prema modrom nebu dižu sa svih vèrhunacah i dubinah. U hèrpe i u čitave šume su stèrpane, često šest, osam do dvanaest vèrhu jedne cèrkve blistajuć, te se dvaput lěpše vide, što se ove cèrkve nedižu samo jedna do druge u ravnini, nego i jedna više ili niže druge na višjih i nižjih brěgovih. Kano hvoje sa zlatnim i srebernim plodom izmedju božičnoga nakita dižu se ove cèrkve sa svojimi světlimi glavami nad jasne kuće i zelene krove u modri zrak. Sve se blista svetčano: čověk ošeti da je u istoku, takav izgled imaju ove vèrhuške i minaretasti pojedini zvonici, ove jasne kuće sa nizkimi krovovi, balkoni, stupovi, zelenimi šalupolkami, skoro uvěk malerično-razsute medju vèrte i dèrvlje, u malo samo pravilnih ulicah poredane — ova širina, ovo prosto ćuvstvo, ovaj dah gorskoga znaka, ovo vidjenje narave u srěd grada. Ovdě neima nikakovih uzkih ulicah, nikakovih tmičnih zakutakah i podrumastih tamnih kućah, nikakova skrovišta za opakost i nikakovih skrovnih šupljinah za ljudsku nevolju, kao što to ima u drugih velikih gradovih. Čisti zrak probija sve, bistro sunčano oko dopira svakamo!

Množina privatnih i dèržavnih sgradah od velike vèrsti, većinom po starogèrčkom ukusu sagradjenih odlikuje se medju ostalimi, te se, budući s veće strane položene na prostih visinah, vide na daleko i na široko. Sve je novo, kano da je sada iz zemlje izraslo; cèrkve se i kuće svake godine s nova bojadišu, stolne se cèrkve često zlate. Misli čověk da se šeće po friškom pramalětnom vèrtu. Najveća čistoća vlada na ulicah i tèrgovih, neprestano se vidi, gdě se izmeće. Nikakova travka neraste medju uzkimi gladkimi opekami, koje sačinjaju trotoare.

Na svih velikih tèrgovih vriju studenci i vodometi, oko kojih se puk tiska; krasne světiljke, i malene kućice stražnikah (nadzornikah ceste) stoje u pravilnom odalenju. Na svih uglovih stoje izvožnici (fiakeri) spremni ponudjajuć prolazećim silnu svoju službu. Prava ruska atelaža vidi se ovdě u podpunoj sjajnosti; posvuda se voze bogate kočije sa četiri, šest i osam konjah sa predjašiocem i bradatim kočijašem u staro-ruskoj oděći.

Ovdě stopèrv opazimo, da smo u tudjoj zemlji, ovdě je stopèrv prava Ruska, dapače možebit nigdě tako, kako ovdě, u kolěvci svoje věre, na cilju svojih hodočastnikah, u slavjanskom Rimu. Pravedno zaslužuje Kiev ovo ime i rad svoga položaja i rad svoje okolice. Ondě prostran nenaseljen step, usrěd koga grad kano samotni pustarski kralj stoluje — to je Campagna. Oni modri brěgovi okrunjeni mnogimi kloštri i zidinami, jesu Albanski brěgovi, i kao što se je věkoviti grad na svojih sedam brěžuljakah, tako se je i ovaj posadio sa svojimi cèrkvami i kućami na gole visine. Ovdě kano ondě čuju se danju i noćju zvonovi od sto cèrkvah i samostanah; ovdě kano ondě putuju neprestano čete hodočastnikah po ulicah, te posědaju kod cèrkvah i studenacah, i hodaju na svih stranah duvne i bradati samoživci u tmastu zagèrnjalu. Dapače da možemo ovu sličnost sa italijenskim tim gradom još većma osětiti,

Digitized by Google

vïděti je svuda muževah i ženah sa košarami u ruci i na ramenih, u kojih se naranče, koje donose na prodaju, tako zlato-friško světe, kano da su u njihovih vlastitih vèrtovih natèrgane.

Ljudi, jezik — sve nam se ovdě vidi tudjie, nego u Volhimii. Oko sebe vidimo bradat puk; ali židovah, kojih smo u poljskih gradovih toliko viděli, neima više medju njimi; uměsto njih vidjasmo Tatare, Kozake, Čerkese i mnogobrojne u cèrno zavite samoživce i duvne.

U našoj kući u Kreščatiku, usrěd otměnoga světa, ležećoj prema lěpomu javnomu vèrtu, jest nam već ko doma, ali izvan kuće vidimo se obkoljeni morem od novostih i ćutimo, da smo neizměrno odaljeni od svega običnoga i poznatoga.

Sprovodite me malo na mom putu kroz ovaj novi svět: sidjimo najprie sa ovoga Kreščatika u malo niže ležeći Podol. Mi idemo širokom vele lěpo osnovanom, koli i pěšaci oživljenom cestom, koja slabim vijuganjem s brěga teče. Sa strane s lěva uzlaze stèrmi brěgovi staroga Kieva, a s desna se s pušta visina k Dniepru. Ovdě se s male jedne jaruge, pune gèrmlja i jelah, diže jedan spomenik, jedan ne lěpi i razvučen (schwerfällig) obelisk. On počiva na trěmastoj podlozi, pod kojom stoji něka vèrst kèrstionice, i nosi na svom èrtu kèrst. Za njim počiva Dniepr jošte ledom sapet, s one strane su šume na stepu, a s obiuh stranah spredo dižu se goli brěgovi. Ovdě je izašlo za Rusku sunce věre i religiozne ćudorednosti. Odavle sidje oko godine 1000 knez Vladimir u rěku, i primi sv. kèrst od gèrčkih svetjenikah. Ovo je město gdě je on u času kèrstjenja opet zadobio vid očinji, gdě su se njegovi podložnici s bliza i s daleka sakupljali, te po zapovědi i priměru svojega vladara vodom posvetjene rěke posvetjivali za nov život.

Podol je življi od ostaloga varoša; ovdě stanuju rukotvorci i tèrgovci; sve se kretje u tèrgovanju i obèrtnosti. Pred vrati visokih magazinah stoje tèrgovci bradatih, friških i prijaznih licah, pozivajuć na kupovanje. U velikih dućanih malo je viděti elegantne, no solidne robe, osobito železa i kožah.

Kuće, većinom vèrtovi razdružene, stoje ovdě u pravilnih nizovih, i pružaju se od podnožja brěgovah do Dniepra, koi im čestom poplavom postaje pogibeljan. Na njegovoj obali ima malenih lukah, kèrcalištah, velikih kućah za robu, i radnicah za graditelje brodovah. Usrěd prostranoga tèrga leži Gostonoi — dvor, pazar za domaće tèrgovce, velik četverokut, načinjen od dvostručnih nizovah stačunah i trěmovah (Hallen?)

Magazini su bogato natèrpani, osobito magazini glavnih proizvodah okolice, slašticah i suva voća. Tja gore do krova nametani su jedan nad drugim golemi stakleni lonci puni svake vèrsti namočenih i suvih krušakah, črešanjah, dinjah, orahah itd. Tu se dižu čitavi brěgovi od klobukah cukora, a uz njih na gomile leže velike škrinje kinezkoga čaja, lakom originalno pomalane. Roba i prodavatelji, sve je složno i vèrlo. Tèrgovci, koji su većinom jako bogati, zadèržali su dosada običaj neprestano iz svojih stačunah skakati, da mimoiduće najuljudnije unutar pozovu. S otvorenih trěmovah pred stačuni gledamo prěko tèrga na izcěpane, jur zeleneće se brěgove, i na cèrkvu sv. Andrie, koju sědeću na najvišjem vèrhu obasjava světlost pramalětnog sunca.

Blizu Gostinoi-dvora stoji zdanje za kontrakte, t. j. za sabor plemstva one pokrajine u Sěčnju.

Digitized by Google

Medju mnogimi podolskimi cèrkvami, koje većinom sa samostani spojene okoljivaju velika preddvorja, polazi se najvećma Bratski-hram, glasovit rad svoga koralnoga pěvanja. Stupajuć u njegovo preddvorje vidimo pred vrati prodavanje jěla i različitih kipacah. U nutri sve je mirno i svetčano.

Studenci žubore, ptice čvèrče na golih drěvesih; po otvorenih visoko svedenih galeriah samostana hodaju u cèrno obučeni samoživci ili seminarci; izgleda kano kakov italski samostan, pa i biaše někoč jezuitski. Cèrkva oposrěd dvora, krasno no razvučeno sazidana, jest zatvorena; ali nas već i zatvorena vrata ustavljaju svojimi zlatnimi uresi i umetnutimi bizantinskimi maleriami, izmedju kojih nam se smiju vèrlo umiljate krotke glavice od angjelah. Večerna služba božja čini se u bližnjoj malenoj zimskoj cèrkvici; svaka bo velika cèrkva ima po jednu malu. U njezinu těsnom prostoru vidimo mnogobrojno ljudstvo svih stališah. Svi stoje i ostaju tako više urah, iste najnježnije i najotmenije gospodje. Žute svěće gore pred kipovi i u rukuh svih, tako da oštro vonjajući dim napuni vas prostor, i zrak još većma sgusne. Na mnogobrojnih kipovih matere božje i svetacah većinom su samo glave namaljane, a oděla i oprave jesu od prave zlatne tkanine; někoji se kipovi dèrže za osobito čudotvorne, te su već posve pocèrnili od poljubacah, koje im jošte i sada nepresstano poděljuje pobožna množina.

Pred vrati žèrtvenika, kojemu se samo muži približiti smiju, stoji 12 svetjenikah dugih vlasih u cèrnih srebrom izvezenih talarih, dèržeć svěće i čitajuć evangjelie na način recitativni. Medjutim čuje se osobito lěpo, većinom od dětinskih glasovah složeno koralno pěvanje.

Poslě večerne boravimo jošte dugo u dvorištu samostana i gledamo samoživce i svetjenike, koji sa svojimi pèršećimi vlasi i dugimi bradami kano apostoli izgledajuć, ovdě i ondě jošte po hodnicih idu i kroz samostanska vrata izčezavaju. Prěko zidinah gledamo odavlě na podolske brěgove, koje pokriva pèrva vlažna zelen, na razlèrgane smedje jazove, koji ih prekidaju, i na běle cèrkve i zlatne stolne hramove, koji im kano krune na glavicah sěde. Po nebu se vuče pramalětno oblačje; zrak je mehkan, i mlačan; čověk se ćuti veseo i tužan u ovom čudnovato ljudjem světu, u koi je naprasno i za kratko uživanje postavljen.

(Dalje drugi put.)

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Koristna je kadkad i zimnica! Mi već vidimo kako se mnogi od naših čitateljah, bivših u školi ove tako strašno kod nas lětos běsnivše pošasti ljute nad našim ovim parádoksnim rečima, ali mi i opet velimo: koristna je kadkad i Zimnica! Ovih dannh dovèršuje Dr. Starčević prevod Anakreonovih začinkah. U ovoga našega pisca biaše se zimnica ove godine za poluditi zaljubila, te ga je tako smotala i ukrotila, da se on, budući preslab za znanstvena razmišljanja, s kojima se osobitom ljubavju zabavlja, morao primiti pěsničtva, koje biaše već prie više godinah povèrgao. Žali, bože što je kasno na tu misao došao, jer drugačie već bi davno gotova Anakreona imali. Polag svega toga preveo je u několiko danah blizu dvě trejine ovoga proslavljenoga Gèrka, a ostalo sada nastavlja. On će Anakreona kako čujemo, i razjasniti, pa »Matici« našoj za izdanje ponuditi. Što u Anakreonu naše kniž-

Digitized by Google

tvo dobiva, mi nećemo raulagati, jer to držimo se suvišno. Nekoliko samo na pèrvu ruku prevedenih začinakah prijateljski nam je g. prevoditelj za priobćenje u »Nevenu« ustupio, koje mi onako, kako su izpod njegova pera izišle, našemu obćinstvu prikažujemo. Iz njih svak može suditi o čistoći i slasti jezika te o prostoći i lahkoći versifikacie, a o istome prevodu neka věštaci u obih jezicih sude. Bože, ako još na koga našega pisca kakovu bolest pošalješ, pošalji s njome i narodu kakova Pindara, Hesioda, Homera ali makar koga staroga izvèrstnika!

U Zagrebu 2. studena. Biahu vremena kada su obitelji pepeo svojih otacah u žarah čuvale, on im biaše zalog najtoplie ljubavi, harnosti i sladkih uspomenah prama onima, od kojih su život, najveće i dobro primili; on ih jače veraše na ljubav domovine, nego li vlastita ognjišta i žèrtvenici domaći. — Ta su vrèmena već davno prošla, ali narav ljudska nije dopustila, da joj se sve plemenite ćuti ugase. Doista, ako su priatelju několike rèči, koje mu drugi u spomenicu upiše, svete; ako je jednome ljubovniku sveta makar kako malena uspomena od ljubovce njegove i proživno, ako su, velimo i ove male stvari naravi ljudskoj predmet dugoga štovanja i obožavanja, što nam valja reći o onih městih koja nam čuvaju u svome krilu ali ostanke, ali barem uspomene od onih, na koje nas u životu stotine sladkih vezah skapčahu?

Mèrtvih god, svetkovina, koju nam je kao jednu izmedju najplemenitiih cèrkva zapadna sačuvala, pruža priliku harnome svètu za slaviti mile uspomene umèrših svojih. Ova svetkovina dostojno je i ove godine u našemu gradu od stanovničtva proslavljena, te se radujemo, što smo tom prilikom obsvédočili se, da naše obćinstvo ima više plemenitosti sèrca nego li se to navadno misli. Samo nam se to na tugu dalo, što na grobih onih, muževah, za koje su někoji pod imenom »za žèrtve narodne stvari« novce sabirali i znamenitu ih količinu sabrali, nevidismo ni jednu svećicu; na grobu našega Vraza ckiliahu několike!

Slavenske vesti. Knjižnica českog muzea umnožit će se znamenito, jerbo joj je professor u Vilni, Ivan Nikolajević poklonio celu svoju biblioteku, koja ima mnogo rukopisah. Ova je već u Prag prispěla

— Najznamenitiji numismatički nahod najnovieg vrèmena biti će onaj, na kog o-nomadne u českoj zemlji naidjoše. To su tri srebrena novca hercega Vratislava I. (otca sv. Věnceslava) od g. 900. do 925. — ako nisu još i starija. Sad su u g. kapetana Smikals a valjda će češki muzeum raditi, da te najstarije češke novce za svoju ostavu nabavi.

— Od »Čitanke za više gimnazie u Austrii,« koju je sastavio dr. Jovan Subotić, izišao je II. svezak.

— Spomenik slavnoga Slavjana Nikole Kopernika odkrit je dne 25. listop. u narodnom njegovom městu Toruni, u nazočnosti samoga pruskoga kralja.

— Glasovita igračica francetkog kazališta, M. Rachel, pozvana je po caru Nikoli u Petrograd na jednu godinu. Imat će za ovo vrème 400,000 frankah, a članovi družtva, koje će sa sobom povesti po 100,000 fran. Dne 15. list. nastupila je svoj put u Petrograd.

Svaštа. »Někoji velikaš, koi dèrži, da časti od imenah samo dolazek ljudem, dobivši sina, i, kad bi svi nazočni jednoglasno zavikali, neka mu se uz druga imena i ono Martina, kao najbližnjega svetca nadène, uzpsotivi se svima, i reče: to ime nije ni malo u dogodjajnici poznato, nije glasovito, jer, niti je, koi Martin bio konzul ni car, ni kralj, ni papa, izvan jedinoga pape Martina petoga.

— »Tepče nijedno, vazda se lanjeri, ali ako štogod i radiš, ništa ti nevalja. Da budem ja tako kod moga učitelja ponašao se, svaki bi dan bila na mojih ledjih barem po jedna fasceta izprskidala se,« zavika někoi đamar na svoga šegèrta.

»Ako je takov bio, to je istina da je bio jako vrèdan i pametan učitelj.«

»Ništamio, ja mislim da je bio něšto i vrèdnii i pametnii od tvoga.«

»Dajte mi za krajcaru rozolia. pa makar stao neznam koliko« — ponosnim glasom i dèržanjem zavika někoi šegèrt, došavši u dućan na božić.

— Někoi gospodin u Hèrvatskoj, koi izvan sebe za ništa neće da zna, si kim se god počme razgovarati, vazda divani samo o prijateljstvu i naklonosti, drugda i pobratimstvu velike gospode s njime. Někojom nesgodom naměri se na někakova gursuza, koi mu na to hvalisanje odgovori: ja o veličini, znamenitosti i savezu vašemu

Digitized by Google

s velikima muži ni najmanje nesumnjam, van to mi je za čudo, što na tolika pisma od njih odgovore nedobivate, i što vam tako često pohode nevraću. —

— «Da bi ja bila mužkarac, nebi uzela ni najlěpšu, ni najbogatiu ni najvrědniu, rěčju nikakovu děvojku prie, nego li bi se obsvědočila da podpuno muže pozna,« reče někoja srědověčna děvojka prama gospodičiću.

»A ja nebi onu uzeo, koja pozna muža, makar bila i najlěpši i najbogatia i najvrědnia, rěčju makar bila božica,« — odgovori nesmotreni gospodin.

Očitovanje.

Različitimi poslovi obteretjenu, a stranom i izbivanjem zapriečenu uredjivatelju ovoga časopisa nebiaše moguće několiko poslědnjih brojevah istoga lista pregledati. Kroz to vrěme utisnuo je nekoji, bivši kod uredjivateljstva upotrěbljeni, gospodin několiko članakah, dapače i cělih brojevah — bez i najmanjega prava i razloga — nagèrdjenim pravopisom iliti krivopisom t. j. bez poluglasca à i è pred r u rěčih n. p. pèrvi, kèrvav itd. te je, što uredjivatelju tekar ovih danah u oči pade, o toj stvari i několiko nekèrštenih redakah u 41 br. „Nevena“ na strani 654. uvèrstio.

Što se tih redakah dotiče, dèržimo za suvišno o njima posebice govoriti, jer štov. čitatelji, koji su ih štili, te poznadu tečaj i stanje prepirkah o izpušćanju i pisanju poluglasacah à i è u sličnih slučajevih, znat će, da je pèrva strana tih redakah golo čedo neznanstva a stranom i nepozvane samovoljnosti; znat će, da je rečeni poluglasac neoborivimi dokazi u hèrvatskome jeziku utvèrdjen. dočim za sam r bez poluglasca ne samo da ništa dokazano nije, pače da njegovi branitelji, dèrzeći se neosnovanoga pravila: „Sic volo,“ nisu se ni usudili, da pokušaju razbiti one razloge, koji proti njemu vojuju. — U pogledu odbora matičina, koi se u onih redcih spominje za roditelja i hranitelja samog r - a, i ostalih naših pisaocah, koji ga něguju, izjavljujemo, da — makar i bila to istina, što redci tvèrde, — mi, kakogod duboko štujemo svačije iskerno obsvědočenje, isto tako niti smo kada koje družtvo oli množinu pisacah, kao takovih uzeli za ugled u našemu jeziku, niti ćemo ikada uzeti, nego ćemo kako dosele, tako i za buduće dèržati se razlogah.

Druga strana spomenjenih redakah sadèržava proročanstva i želje. Mi se u proročanstva nerazumimo, a želiti je prosto svakome, što mu je drago.

Svako kvarenje našega hèrvatskoga jezika u prošlosti od sebe odbijajuć očituje uredničtvo, da će u napredak krepkom i nepomičnom voljom i svom snagom nastojati, da se njegova čistoća, ugladjenost i miloglasje, — kako je sve to u knjigah od stotinah, kroz šest sto godinah neprekidno pisavših i lovorom neumèrlosti ověnčanih, svojih otacah primilo — sačuva, ljubi i potomstvu našem preda. To za svoje sveto dèržanstvo smatra

Uredničtvo „Nevena.“

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**
Bèrzotiskom **Dr. Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 45. U četvèrtak 8. studenoga 1853. **II. tečaj.**

Anakreonove začinke.

Prevod od Dra. Starčevića.

XXXII.

O svojih ljubah.

Listja i pěska koliko je?
Kad tom budeš na kraj stati,
Onda broji ljube moje,
Onda ćeš im broj saznati.

Uzmi ih dvaest u Ateni,
To su pèrve, a k ovima,
Ko'e na sèrcu leže meni,
Još petnaest drugih ima.

U Korintu čete ih broji,
Jer grad ovaj od Akaje,
Slavan u svoj Gèrčkoj stoji,
Što najlěpše ženske daje.

A iz Lesba i Jonie,
Koje ljubim vazda vruće,
K tome iz Roda i Karie,
Uzmi ukupno: dvě tisuće.

Ti se čudiš nad ovima
Mnogobrojnim ljubam mojim,
A još neznaš šta ih ima,
Do kojih ja ljubav gojim. —

Iz Kanoba, iz Sirie,
Iz Venere města Krete,
Gdě děvojke najradie
Stuju otajstva majke svete.

A ko one da ti izbroji,
Koje imah kod Baktranah,
Ko li broj zna ljubah moji'
Něgda od Indah, Gaderanah?!

XV.

O sebi.

Nit za Giga Sardah kralja
Marim, nit me želje taru
Nit što za me zlato valja,
Nit zavidim kom vladaru.

Sve mi brige u tom stoje:
Nakadit se i ověnčati,
Ono uživam danas što je,
Jer o sutra ko će znati?

Dakle zdravlje dok imamo,
Neka skèrbi běsi nose:
Do polnoći bar, nikamo.
Pijmo, pleš'mo, vesel'mo se!

Al' za milos Baka boga
Žèrtve obilne treba dati,
Nenadana bol da koga
Neprisili pit prestati.

Digitized by Google

Ivan Franjin Gundulić.

Od prof. A. Vebera.

(Nadalje i konac.)

Naznačivši tako Gundulić novu stazu, zaputi se u družtvu starih věštakah i savrěmenikah, kojih su mu misli i děla uvěk pred očima treptila, te zavěrnu onim putem, kojim se je, prije i za njega hodalo.

Odkako su se vile umětnice iz duboka sna prenule, nisu mogle razviti dugo toliko silah, da bi se bile mogle uzněti na najvišji věrhunac pěsničke věštine, to jest na pisanje dramah. Ali prije Gundulića dogodi se, da su někoji věštaci, ugledavši se u gěrčke uzore, počeli nastojavati, nebi li i u tom uspěli, te se porodi několiko dramatikah, ako ne savěršenih, a ono jamačno dobrih početnikah. Ovi su ujedno i o tom radili, da im se ili prevedene ili izvorno sastavljene igre u ugladjenom već Dubrovniku na pozorište dovedu. Tu plemenitu vatru da još silnije potakne, prevadjao je Gundulić i sastavljao nove igre, i u družtvu drugih odličnih mladićah igrao, te tako k plemenitim i svakako ugodnim zabavam mnogo doprinosio.

Zadovoljiv ovoj potrebi svojih sagradjanah, povrati se sam u se, te našav što mu je mati u mladjahno sěrce usadila, sa svom se snagom svoga neumornoga duha obori na prevadjanje Davidovih psalmah, to jest pokornih pěsamah, te čim su g. 1620 u Mletcih kod Marka Ginami-a izpod tiska izašle, veliku mu slavu pribaviše.

Godinu danah izza toga izdade u istom městu izvornu pěsmu: Suze sina razmetnoga, kojoj su se i glede pobožnoga duha i učenosti i uzvišenosti i ugladjenosti věrli pěsnici (Gjorgjić veli o toj pěsmi: nihil esse pictius. —) naklonili. S toga je to dělce i ugledalo više putah světlo. —

Iste godine 1621 dade u Rimu tiskati pěsan o Bogu, u kojoj je kratko, umno i uzvišeno razvio nauk naše věre. — Zatim izdade pěsan u slavu Ferdinanda III., velikoga toškanskoga vojvode, koga je Marin Gundulić, rodjak i savrěmenik našega pěsnika, jezuita věrlo učen, ilirski jezik tri godine učio; odakle se jasno vidi, koliko su Talijani onda naš jezik štovali i cěnili.

Ali najviše se proslavi naš pěsnik svojim Osmanom, komu su i savremenici i potomci neuměrlost prorekli. Kano što se čověk, koji se tek uči plivati, děrži plitčinah, a uvěžbav se plovom, otisne u morsku pučinu: tako i Gundulić, učvěrstiv se manjimi pěsmami, htěde da pokaže, što mu donose sile u najvećem naporu, te zače misao o epopeji u narodnom jeziku. Misleć, odakle da uzme takovo gradivo, koje bi bilo ne samo prama uzvišenoj věrsti pěsničtva nego i shodno za proslavljenje slovinskoga naroda, a osobito njegova ljubljenoga grada Dubrovnika, pade mu na um rat, koji se g. 1621 izmedju Poljakah i Turakah učini, i o kojem se još mnogo pripovědaše, te naumi splesti věnac nepovehle slave i sebi i svomu narodu. —

Iz ovoga čina poče taki po Osmanovoj směrti sastavljati svoje dělo, ali preprěčen děržavnimi i obiteljnimi poslovi i što je dělo imalo postati veliko, krasno i zanimivo, doče ga tek malo prije směrti. Bio je tek postigao 50 godinu svoga neumornoga i preslavnoga života, kad se iznenada s bodca tako težko razboli, da mu nije bilo više pomoći. Čuteć, da mu se približava zadnja ura, htěde onako umrěti, kano što je živio, te primiv sveto-

Digitized by Google

tajstva umirućih, prestavi se u gospodu 8 prosinca g. 1638, ostavìv krèpostnu čenu sa tri sina, oko kojih je ona sve do svoje smèrti marljivo nastojala. — Franjo najstariji, prešav u austrijansku vojsku, postade maršalom; Jerolim pade kao pukovnik u obstupu grada Barcelone, a najmladji Sigismund, koji je i vèrstan pèsnik bio, umre kod kuće g. 1682 kano predsèdnik republike.

Komu je Gundulić svoj rukopis ostavio, nenapominju pisci, no budući da mu je sin Sigismund bio valjan pèsnik, po svoj ga je prilici on čuvao i prijateljem davao, da si ga prepišu. Tako je tečajem vrèmena postalo više prepisah, a nikomu nije na um palo, da te slavno dèlo tiskom izda. Tek na svèršetku 18. vèka nadje se pobožna i zahvalna duša, Luka Ivanov Volantić, te stade skupljati razne rukopise, da dèlo što točnije izda. Radio je punih 20 godinah, no prije nego doče, umre, ostaviv točno izvèštje, što je našao i kako je postupao. Buduć ovo vèrlo važno, da se prosude nèkoja mèsta u Osmanu, navodim ga evo rèč po rèč.“

„Spremih se na posao, da Osmana izdam, i učini mi se na pèrvi pogled, da ću to lasno izvesti, što sam imao pri ruci mnogo rukopisah, po kojih bi se moglo izpravljeno izdanje sastaviti. No tek što se primih posla, opazih, da sam se ljuto prevario, jer uvidih, da su svi rukopisi na više mèstah tako izkvareni i preobraženi, da nije bilo niti sroka niti smisla. Pa ne samo da je bilo mnogo pogrèšakah glede rèčih ili zlo razumljenih ili hèrdjavo prepisanih, te s toga s drugimi samovoljno zamènjenih; već je bilo i više kiticah koje posve izostavljenih, koje umetnutih, koje premèštenih, a povèstnica i zemljopis bijaše tako poremećen, da bi bio i najučenii sravnatelj dvojio, hoće li ikad iz te smèse što valjana sastaviti.

No jedini način, kojim se mogah poslužiti, da takovu smèsu uredim, bijaše prispodabljanje svih rukopisah, koje sam si dobavio, i tako sam jednu kiticu izpravio po ovom, drugu po drugom rokopisu; pa buduć da mi ni to nije doticalo, morao sam se uticati k povèstnici, da mi pokaže, što je Gundulićevu mnènju shodnije. Upotrebiv ovaku marljivost, scènim, da mi je pošlo za rukom sve tako urediti, da ima sroka i smisla, te da sam izpunio, što se je moglo očekivati od tako izpremèšana i izkvarena dèla.“

Ovako goveri slavni Volantić, koji nebuduć zadovoljan, što je tekst tako rekuć na nove stvorio, providi dèlo mnogimi i važnimi opazkami, koje nam i danas razumljenje mnogo olakšavaju. —

O venjskom uredjenju Osmana radja se još jedno velevažno pitanje, je li Gundulić sastavio ona dva pèvanja, kojih danas nema, i ako jest, kako su izgìnula. Za odgovor na te pitanja, buduć da se nemože ništa jamačna kazati, imamo dvè gatnje; jednu O. Serafina Cerve, koji veli, da je Gundulić izdao svoje dèlo g. 1621 u 20 pèvanjah, ali 14. i 15., što se u njih Turci nèšto nesmotreno kore, da je dèržavna oblast uništila; — a druga Appendini-ova, da je Gundulić u onih pèvanjih imao živahno opisati, kako je na mladoga Osmana dèlovao pogled lèpih robkinjah, koje mu je Kizlar-aga doveo, a osobito dražestne Sunčanice, pa i ljubav izmedju njega i Sokolice, zatim dragovanje Krunoslave i Korevskoga u tamnici, pa buduć bogobojan, da ih je malo prije smèrti sam uništio. — Cervinu gatnju temeljito oprovèrgava isti Appendini, a Appendini-evu ostavljamo, neizrekavši o njoj svoga suda, već navodimo, što je u tom jamačna. U rukopisih od god 1648 i 1652 na mèstu, gdè bi imala biti

ona dva pěvanja, nalazi se napisano, da se nisu našla po pěsnikov o smèrti. Odatle se vidi, da nije osnovano ono mněnje, koje se je i u pèrvo zagrebačko izdanje uvuklo, da su propala u trešnji g. 1667.

Da se ta velika nestašica u dělu nadopuni, primi se posla navedeni jur Petar Sorkočević, unuk po mlěku našega pěsnika, te izpěva ta dva pěvanja na obću zadovoljnost svojih zemljakah, i doda u stihovih sadèržaj svakoga pěvanja. —

U četèrnaestom pěvanju opěva Sorkočević, kako je na Osmana dělovao vid krasnih robinjicah, što mu je Kizlar-aga po iztoku sakupio; kako je Osman, ganut sèrdačnom prošnjom pustio Sunčanicu, da se svomu domu povrati, i kako je Krunoslava u tamnici spoznala Korevskoga. U petnaestom pěvanju pěva, kako je Ali-paša, carski poslanik, javio caru, da su Poljaci ugovorili mir pod raznimi uvěti, a ponajglavniji da je sloboda Korevskoga, koga Osman, obrav za ženu Sokolicu, da mu se taj dan i velikodušjem proslavi, s Krunoslavom pusti slobodna; zatim zapovědi, da se sve za iztočni put spremi. — Sudeći po cělom dělu, vidi se, da je stvar dobro obrana, jer uprav ovo manjka kano most prěko rěke ostalih pěvanjah. Ali glede na Korevskoga pěsnik se nije, neznam zašto, dèržao istine, jer iz pověstnice se znade, da je on u tamnici zadavljen. Da mu je to kao pěsniku u račun išlo, nebi mu zaměrio, ali ovako se iznevěri pověstnici, koje se je Gundulić, koliko mu bijaše moguće, věrno dèržao, i činu ote svu pěsničku važnost. I Sunčanicu izbavlja pěsnik na posve nepěsnički način, te po tom se vidi, da nije tvorna duha. U izrazu se je prilično približio Gunduliću, ali mu manjka vatra i pěsnički polet, koji upravo Gundulića čini Gundulićem. Slog mu je bilo od naravi, bilo što je hotio da se približi Gunduliću, sličan ostalomu dělu, pa o tom sam jur sud izrekao. Rěčju Sorkočevićeva pěvanja nezadovoljuju nam tako, da nebi poželili, da nam se gubitak izvornika bolje nadoknadi. — Ovaj gubitak nadoměsti nam Ivan Mažuranić, pěsnik po naravi i umětnosti. — Stvar nam ovaj opisuje istu, samo što ju je něšto drugčije, pa čini nam se priličnije uredio. O Korevskom dèržeć se pověstnice, sačuva pěsničku važnost čina, koji tursku smeću umnožava, pa i tim i žalostnim udesom Korevskoga u račun bolje ide. Oslobodiv Sunčanicu na čudan, ali kod Turakah običan način, podade činu toliko tvorne i pěsničke sile, koliko mu je njegov takmac oduze. Mažuranićeva je Sunčanica uprav pěsničko děte, a Sorkočevićeva navadan u naravi pojav. — Misli su se Mažuranićeve tako visoko zamahnule, da se u nebeskih visinah s Gundulićevimi srětno ulitju, ako ih nenadlitju. Prekrasan je u tom pogledu početak četèrnaestoga pěvanja, a i ostale amo tamo vèrlo sgodno razasute misli, koje nam u istih okovih naslědovanja pokazuju posve slobodna i věšta umětnika. — Slog je primèren stvarim, u ozbiljnih muževan, a u nježnih tako mio, da čitajuć i zaboravljamo, da nečitamo Gundulića. Mažuranić je tako sastavio ove obe strane, te savèršeniji izašao od istoga Gundulića. U tvorenju stihovah premda pokazuje veliku věštinu, nije ipak barem po mojem sudu posve dohvatio Gundulića, valjda zato, što je ovaj sadio svoje sěme, a onaj presadjivao tudje bilje.

O jeziku premda je Mažuranić dobro znao, što je u Gundulića valjano što li hèrdjavo, slědio ga je ipak u svem, jer je hotio da mu bude što sličniji, pa to je tako savèršeno postigao, da bi ova dva pěvanja dèržali za plod Gundulićeva uma i pera, kad nebi znali, kako i kad su sastavljena. Rěčju Mažu-

Digitized by Google

ranić je Sorkočevića daleko nadkrilio, a Gundulića što nadletio što dohvatio, i tako pokazao, da bi se i sada mogle poroditi Osmanide, pa možebiti još i savèršenije, da krila naših pèsnikah nepriteže olovo ozbiljnih poslovah. —

Hoteći navesti kratak sud o Osmanu, moram se u napréd ograditi, da me nebi tko prozvao nezrélim kritikastrom, koji tek što se je pomolio, već hoće da sudi dělo, što je svèt za izvèrstno priznao. Znadem, da nisam dosta jak biti naležnim sudcem, ali se nadam, da će svatko priznati, da sam i ja mogao opaziti ovu ili onu izvèrstnost i uviditi ovu ili onu manu. Budući pako uvěren, da někoji našinci dèrže sve u Gundulića za izvèrstno, te da ga zato u svem naslèduju, izreći ću nepristrastno svoje osvědočenje, da se njegove prave mane na štetu našega književstva u novija děla neuvuku.

Čin osmanide nije baš znatan, jerbo traje samo od hotimske bitke do Osmanove smèrti, a u to se vrěme nedogodi ništa važna, osim što Osman naumi razoružati Janičare. Šteta, što se je Gundulić tako sûzio, jer čin mu neima one plastične obilnosti, bez koje se nemože ništa živa i zanimiva izvesti, no budući da mu se tako svidi, mi ga zato neosudismo, već treba da ga s ovoga gledišta motrimo. —

Težko je odlučiti, u koju vèrst pèsničtva ide Osman, jer početak, položaj glavnih osobah, mnogobrojni umetci i izraz jesu lirični, a hrabri čini i Vladislava i Osmana, koji se prigodimice navode, opominju, da bi imao biti epos. No slědeć mněnje starih i novijih sudacah, dèržimo ga za ovo poslědnje, pa o takovu hoćemo da govorimo. Sastavljajuć to dělo, pèsnik se nije dèržao pravilah, koja je Aristotel naznačio, a kasnije Horacij u listu Pizonom umno preradio. No u tom ga nemožemo koriti, znajući, da se svaka stvar može motriti s različitih gledištah, i da se do jedne istine može dopréti raznimi putevi. Al od svakoga se umětnika pravom traži, da narav, koja treba da mu je pèrvi uzor, što vèrnije izrazi. Ako su pako někoja pravila takova, da se samo po njih može ostati vèrnim naravi, umětniku nije prosto měnjati ih po svojem svakako krivom načinu. Po tom sudim, da je Gundulić, zabaciv hotomice rečena pravila, na někojih městih upravo posèrnuo. Najprije nemogu da u Osmanu odobrim onih kiticah, kojimi pèsnik cèrtajuć sadèržaj děla, pozornost čitatelja odviše napinje. Jer ako se u svakdanjem životu težko podnosi obećanje koga pověstnika, da će nèšto lěpa pripovědati, koliko se više ima zaměriti umětniku, koji je svoje dělo tako sjajno i uzvišeno počeo, da se kasnije nemože niti do onolike visine domahati, kamo li ju nadkriliti? Nam se i u tom mnogo shodniji čini čedni početak uzvišenoga Čengić-Age.

Pèsma neima pravoga srědišta, oko koga da se sve vèrti i kretje. Jer po naslovu i směru sudio bi, da je Osman junak eposa, a po opisu hrabrih činah, koji se često na dugo snuju, rekao bi Vladislava, koji je tako uzvišen, da nemože biti manjim od Osmana. Tim je pèsnik izgubio jedinstvo, što je ipak svakomu ljudskomu tvoru posve potrebno. — Kaznačić, opisujući život Gundulića, veli, da je Vladislava s toga tako uzveličao, što kano pèsnik nije mu smio skinuti čara slave, kojim ga je kano dobitnika svèt obavio. Zatim dodaje, da je Vladislav velik dělom, a Osman mukom, te da se tim jedinstvo dělu tobož neobara. Ovo neka bude na utěhu onim, koji žele Gundulića viditi prosta od svake mane, ali mi, koji hoćemo da ga vidimo u dobru zèrcalu, pravu mu veličinu hvalimo, a u čem je malen, netajimo, te nepomično tvèrdimo,

Digitized by Google

da u Osmanu ima dva srdišta. No budući da mu nisu ni ova bila dosta plodna čini, izumi više umetakah, od kojih se jedni vèrte oko Vladislava drugi oko Osmana. Ovi ako i jesu vèrlo različiti, někom su ipak tajnom umětnoštju sa svojimi stožeri toli věšto spojeni, kano da su se skupa srasli. Ovako Gundulić, neimajući golemih stěnah, iz malih kamenčićah sastavi sgradu, koja je vèrlo slična mozaiki; pa u tom pokaza tvornu silu svoga duha i zasluži slavu, kojom ga je svět obasuo. — Od ovih umetakah někoje je sám izumio kano Korevskoga, Sokolicu, Sunčanicu, Varšavsku palaču itd., a někoje od svojih talijanskih ljubimacah pozajmio, jer kano što sám Kaznačić prianaje, bitka je Krunoslave i Sokolice vèrlo nalik na borbu Brandamanta s Merfisom u Orlandu. —

Sve ovo, izim někojih umetakah, koje je prekrasnom romantikom obavio, nadahnu bogoljubnim duhom, kojim je i sam odisao, pa to je, rekao bi glavna misao, kroz cělo dělo kano nit prepletena. To se vidi ne samo iz prekrasnoga u tom smislu i uzvišenoga početka, no i iz svih malone uvodah svakoga pěvanja, pa i iz cěloga děla. Tim postade pravom duševnom hranom kèršćanske mladeži, kojoj je ovo izdanje osobito naměnjeno. — U razgovorih i dogovorih turskih, premda ih je těran silom umětnosti něšto previsoko napeo i pretanko spleo, odkri svu dubljinu dèržavne mudrosti, te se tim podpuno potvèrdjuje naš sud, koji smo o njem u tom pogledu više izrekli. — Velikom smo mu zahvalnoštju dužni, što nam je ne samo predočio skoro sva važnija gèrčka města i skopčanu s njih pověstnicu toga slavnoga naroda, nego i potanko izbrojio gotovo sve hrabre čine naših pradědovah, osobito sèrbskih junakah. Tim, pa i što je točno opisao domaći život naše bratje Poljakah i slavna děla njihovih najglasovitijih kraljevah, postade Osman, obćim blagom cělokupnoga slavjanstva, te se je čuditi, kako se je jasno ova novija misao u njegovoj rodoljubnoj duši razvila. Iz Osmana se vidi, da su se Duhrovčani i Poljaci bolje poznavali, nego što to medju braćom jedne kèrvi danas biva. Rěčju Osman je u pověstničkom i zemljopisnom pogledu neizcèrpivo blago, te smo osvědočeni, da će ga svaki rodoljub za svoju potrebu marljivo i radostno pobirati.

Čuditi se moram neizměrnoj bujnosti i tvornoj sili Gundulićeve mašte. Jer ako i negledamo, kako je bi reć iz ničesa stvorio onaj divni svět, kojim svatko sa slaštju prolazi, kolika je ondě množina različitih mislih, kolika opet istih prerazličito izrečenih; — rekao bi, da se je pred tobom razlila neizměrna pučina, koju ćeš na malenom čamcu svoga dohita mučno prebroditi. Ako ima pěsnikah, koji su plodnošću prama njemu, ali jačih, težko da ćeš naći. Ovo je prava veličina, do koje nemože brizgnuti jed niti najumnije zavisti. —

Misli su izražene jezikom, koji se je uzdignuo nebu pod oblake, i razsvětljene plamenom figurah i tropah, razpirenim ponajviše na narodnom ognjištu. U tom pogledu neima mu prigovora, osim što je ostaviv dělo neugladjena, někoje trope preveć često upotrebljavao, kano o suncu i měsecu, koji te, odviše razsvětljuju. Naći ćeš u njem i tako rečenu igru mislih i rěčih, kojih ima na sreću samo toliko, koliko je potrebno, da te razblaže i uzbite. — Izraz je kroz i kroz liričan, a malo je kad prama važnosti činah, koji se opisuju. Od svih prizorah najbolji je u tom pogledu o p a k l u, gdě se izraz s činom tako srećno nadtiče, da ga malone nadkriljuje. —

U tvorenju stihovah Gundulića nije još nitko nadletio, ili gledao različitost slogovah, ili lakoću izraza, ili okruglost stihovah, ili ugladjenost kitičah.

Digitized by Google

Što su někoje hrapove, to se ima pripisati koje težkoći slogovah, koje tomu, što je pěsnika smèrt prepréčila, da dèla konačno neugladi. —

Jezik je Gundulić za čudo bolje poznavao, nego što to u nas biva. Za čudo rekoh, jer u těsnom krugu rodnoga mu grada, na koji je već bila talijanšti[illegible] vèrlo moćno dělovala, nije imao pri ruci toliko niti narodnih pěsamah, niti oso[illegible]lih slavjanskih naréčjah, niti, što je najvažnije, toliko učenih jezikoslovnih dělà. Ovaj dakle osobiti pojav ima se pripisati njegovu bistromu umu pa i marljivosti, kojom je poput pčele pobirao, što je bilo dobra i valjana. Tako je vèrlo ěšto satvorio mnogo novih réčih, stežuć ih silom shodnih réčotvornih dočetakah, a ne razvlačuć ih nenarodnim stapljanjem više réčih, kano što smo mi nesmotrno radili, a i sada još neprestano činimo. Isto je tako izumio mnogo fraza, koje tako někako na našku zanose, da ih rado kano svoje zagèrljujemo. To pako nije svagdě uspio, tim mu se je manje čuditi, što ga je sila talijanskoga duha, kojem su se učene glave onda mnogo bavile, na svoje polje i proti njegovoj volji navratjala. Trag toga duha viditi je u cělom dělu. Tako ima mnog[illegible] izrazah čisto talijanskih; zaime s v o j i n j e g o v uzima se često po talijans[illegible]; predlog p r i rabi kano i Talijanom za naš p r i i p r e, predlog o d straž[illegible] straži kano i talijanski d i malone pred svimi genitivi; tèrpna je izreka, koje nas[illegible]ezik slabo podnosi, mah preotela; réčju Gundulić je našemu krasnomu jez[illegible] prišio mnogo talijanskih kèrpah. Da ih svih naznačim nije ovdě město, ali [illegible] to učiniti pèrvom prilikom drugdě. Tako sagradi Gundulić Osmana, koji a[illegible] i nije oměren o pravilih epopee, postiže ipak svoju svěrhu, da uči i zabav[illegible]. S Osmanom je spojio sam Gundulić svoju neumèrlost, pa se nije prevario, je[illegible]vo ime mu već tri věka věkuje kod njegove jednokèrvne bratje, a i věkov[illegible]će, dok bude slavjanskoga naroda. —

Izor iz života.

Oca. Ante Starčevića.

(Konac.)

Nehotice sam se zaletio [illegible]ove malenkosti, ostavivši poglavitu stvar. Ali i s njom sam u čas gotov.

Rečena cigančad izidjoše [illegible]irno, tiho, nedužno, réčju tako da bi bio čověk sudeć po izgledu, morao dèrža[illegible]a ih nijedno nezna na kakovo zlo ni pomisliti. Ali dok odmašiše několiko k[illegible]ah od šatorah, stade ih vika i někakovo za me izvannaravsko zvirlanje, te [illegible]oše se tući. Mužkarac pograbi žensku za lase, koji joj kao ostupani po p[illegible] klapahu, te jednom rukom potegni, a drugom ošini kud i koliko može. Ova[illegible]koh drugu, ima lasulje gotove, samo neka ide s njimi u Zagreb, jer o[illegible]zgubiše mnogi i mnogi krepostnim življenjem svoje laše, koje nadoměstjaju [illegible]čijom runjom, kostretju, strunjom itd. Ovo sam rekao jer sam zbilja mislio [illegible]e joj těme odvaliti, tako bo strašno biaše zavlatab. Ali ciganka za to ni [illegible]nehaje, nego ukeleči prijatelja za perčin, zamota ga oko ruke, pa bubni [illegible]kni po njemu kao Primorac po mesopustu. Vikati prestadoše dok se počeše [illegible]ti, te kad bi koje komě obilnie napilo, pogledalo bi ga u oči, dèržà se na[illegible]no, pa udri dalje; a ono bi

Digitized by Google

mu isto tako dèržeć se odgovorilo sličnim pogledom, pa bi nastojalo da na njega dojde red ofenzivne. Ja sam se nad tim čudnovatim prizorom zabezeknuo, te se nikako nisam mogao uputiti, da se ta cigančad u onakovom kolu, i pri onakovom poslu smiju, kao što se pokaživahu, k tome, nisam znao radi ša li se nabijaju, i napokon, želio sam viděti svèršetak tom vèršaju.

Dok ja preko sèrca smijuć se motrim te junake, udari izpod istoga ogredka, od svih šatorah cěla četa cigančadi. I ovi svi mučahu, i izgledahu u duši mirni. Što li sam drugo mogao pomisliti, nego li da će ovi razstriti ono dvoje? Toga nebiaše: — svi se primicahu k njim hladnokèrvno, i gledahu ih kao da to zbilja mora tako biti. Kad li im se približiše, svi stadoše rikati, pa udri na ono dvoje i opet medju sobom jedno po drugom. Ono dvoj uplete se medju njih, pa se uhvati koš, da se nikako nije moglo razabrati, o s kime dèrži, tko li koga oplitje.

„Hodimo mi, gospodine, to su čudni ljudi: da bi bili pr bili bi morali najprie ono dvoje pomiriti; ako li već to nisu htěli, zašt se kèrštjanski nemažu, — zašto se nerazděle na stranke, pa da se poznadu riatelji od neprijateljah, — to je živina a ne ljudi“ — nagovori me moj čudjeni i prestrašeni drug.

Njihova ih znala što li ih je snašlo, — na kraju bat nasadjen, — čekajmo da vidimo, odgovorim momku, bezda oko svèrnen Ciganah, koji se neprestano mučeć na križ uzajemno lomatahu i onako n nèšno nagledavahu. Negledajuć nijedno njih drugamo izvan na ono koje mu najpriličnie za čepušati, udariše svi u jedno gèrlo: „eto kapetana, eto k tana.“

Nebi li, pomislim, k ovom lèpom prizoru i sa modruški prispio. Medjutim pokaže se izpod nèkojega šatora — jednaka alim, — šepav srědověčan ciganin, s nèkakovom prutinom u ruci. Sam o tom i što biaše bolje obučen, razlikovao se je od drugih.

Starac se ukoči za čas na ono poldruge , pa stade u govorničkom glasu vikati na cigane, koji dok on poče, presta s bojem. Mora da je govorio u svom materinskom jeziku, ja bo mu nije rěč nisam razumio. Nakon toga govora pristupi starac — taj cigans kapetan — dostojanstveno k onoj hèrpi svojih podložnikah — zaisto vèrn — pa onom matračinom stade ih ogèrćati bez i najmanje razlike, bez ikako izbora, a njih ni da bi se jedno barem samo za stopu maklo, a kamo li da teklo. Kada li ih dovoljno izgvozdi, sěde starac na kamen, a ciganče o po jedno izpred njega, poljubi mu ruku, a on mu u ime priznanja dade m štapinom po glavi, prěko plećah, ali ako mu se kuda druguda bolje

Tom dogodjaju, razmatrao ga je mu drago strane, nikako nisam mogao na kraj doći. Za moga děti a biaše puno veća ljubav i poniznost děce prama roditeljem nego li je dan li — dobro se sěćam — kad bi došlo do tučnje, mi bi podbrusili pete, pa koje, běžali bi da nas nebi bilo moglo ni pasče dostignuti; a cigani ev je pred svojim kapetanom kao okamenjeni, i premda ih nijedno nije uč u iznutra ni vidilo: itako bolje poznadu, pokornost nego li tisuće drugih, se ju uče i priučaju kroz cěli život, koji su za nju prisegli. Ovi cigani b mi na to veće čudo, što sam pomnjivie njihov čin razmatrao.

Digitized by Google

Kad se tako svi kod starca na rakii izredaše, odoše opet mirno, tiho, veselo, kao da ništa nebi ni bilo, pod šatore, te se primi svak svoga posla, bez da bi na drugoga, štono se veli, ružno samo pogledao, a kapetan ostade na svom kamenom prestolju.

Meni sèrce nedade mira, van me nagna da upitam toga kapetana: što li zlamenuje taj prizor — neka mi to otajstvo odkrije. Dakle primaknem se k njemu, pa ga pozdravim, dobro jutro kovaču!

„Bog dao sinko.“

Lèpo mi daje ime — pomislim si: zove me ciganskim sinom — to je valjda s toga, što ja njemu nisam pravo njegovo dao. Ako kanim da mi što kaže, morati ću ga drugačie popasti, jer se tako ponosno dèržaše, da me je samo izpod oka gledao. On je do sebe puno više dèržao — a pravo je i imao — nego li ja do sebe. Ovaj puk, polag svega tèrpljenja i progonstva još nije tako potišten, da bi ikomu drugačie rekao nego li t i, pa bio taj t i ko mu drago. Dodati će ravno i „gospodine,“ i još kakovu rěč, ali neće nikada višestveno govoriti: on neće da zabaci svoj sladki t i. Civilisirani graničari i Dalmatinci izgubili su ovaj lèpi nagovor, koi se jedincat slaže s naravom hèrvatskoga jezika, a prosti, glupi neotesani Hervati po Turskoj i njihovi ovostrani susědi, zadèržali su svoj t i. Ako, velju, želim što iz njega izpipati, moram ga lèpo nagovarati. Upitam ga dakle: starče tako ti zdravlja jesi li ti kapetan — da uzmognem pristojno s tobom divaniti, kaži mi. Ovo se starcu jako dopade, te mi prijateljski ali itako dostojanstveno odgovori.

„Ja sam kapetan ciganski gospodine.“

Neće ti bog dati, pomislim, neboj se, da budeš graničarski kapetan, ali mi se na čudo dade, kako ciganin do te velike časti tako malo dèrži, dapače još je se boji kao nèkakova zla, kao nčkakove pogèrde, da nebi na njega pala. Jer iz d ržanja mu biaše lahko uviděti da graničarske satnike netèrpi, koja antipatia moradiaše od druguda doći nego li da im to ime zavidi. Sasvim time, opazivši da me zove gospodinom, čast, koju će ciganin izvan kada što prosi, ali kada mu se o koži radi, redko kome dati — uvěrim se da mu je drago što ga želim kao kapetana poznati, te ga nagovorim: dakle pravi kapetan — to mi je drago da se nisam prevario, jer i na tebi se vidi da nisi prostak, — — kapetane, tako ti toga dostojnoga imena, kaži mi zašto su se to ovi t v o j i ljudi malo prie onako nemilo tukli?

Ciganin, videć da ja do njega i iz iste izvanjskosti puno dèržim, zasuka ponosno bèrk, skopči persluk, ogleda se do zemlje, pa mi sasvime prijateljski odgovori: „jer su bili krivi, gospodine moj.“

Ako su bili krivi, odgovorim mu, morao bi ih onaj pedepsati proti kome su skrivili, a ne oni sami.

„Ta upravo onaj ih je pedepsao koga su uvrědili.“

Dakle ti, kapetane, nisi dobro vidio taj boj: oni su se mlatili bez ikakove razlike, tukao je ko je koga mogao.

„Dà, dà, tukao je ko je koga mogao, pa upravo tako trèba, — vidio sam ja onaj boj kako i ti, gospodine,“ reče starac, ne već toliko s ponosom koliko s očitom oholostju nad svojom mudrostju, a s nekojim podrugljivim smilenjem nada mnom i nad mojim neznanstvom.

Meni već biaše skoro odviš toga diplomatičkoga razgovora s cigani-

Digitized by Google

nom, ali jedno što sam po sve puteželio doznati uzrok onome prizoru, a drugo što sam se sramio kao znanstveno učena glava pokloniti se ciganinu: udarim očito na njega, smijuć se ravno, ali je on odmah opazio da mi taj smeh neide iz duše, nego da radim kako i mnogi drugi, želeći svoju ludoriu smehom nad razlozi protivnikovima, koje oproverći neznadu pod bacivši ju njemu, sakriti, — udarim, velju, očito na njega: šališ li se, čestiti kapetane, ali nećeš da mi istinu kažeš? — to neznam, nego znam da te ja nerazumim, to znam i to ti izpovědam.

Sada se tekar ciganin naměsti kao Jupiter Ammon, te smatrajuć me kao děte, radostno prigèrli tu priliku, kojom će mi svoju duboku učenost pokazati.

„Ja sam po tvome obrazu i po tvojoj nošnji, gospodine dragi, sudio da nisi rodjen s ovu stranu Karlovca, te sam mislio da ti nije tréba ovaj dogodjaj tumačiti, ali kad želiš, neka ti bude. Slušaj.“

Sada napuni starac lulu, te kresnu několika puta više po pèrstih nego li po kremenu, dok upali komad gube, kojom si lulu zapali; a ja grizoh jezik i ustnice nad time cigančetom, što se usudilo reći, da su s onu stranu Karlovca same blude, kojima tréba njihova ciganska otajstva tumačiti. Ta me misao tako razjari, da i sam moradoh smotku nažeć.

„Nas cigane, kako znaš, niko netèrpi.“

To znam.

„Ali to nije pravo. Je li i to znaš?“ Kako kada: nègda je pravo a nègda nepravo, kako i sa svima drugima.

„Nije kako i sa svima drugima: Magjari netèrpe Čehe, gradjanski Hèrvati zabacuju Krajince, ali da bi Magjari bili na městu Čehah, a Hèrvati na městu Krajinacah, nebi li i oni bili onakovi, kakovi su im sada ovi mèrženici?“

Sva je prilika da bi tako bilo, ali to je upravo ono što valja, da se ovi nedadu onakovima učiniti, kakovi bi mèržnju zasluživali.

„Misliš da su se drugi dali?“

Ovde me hotomice dim zaliknu te nemogoh ciganinu odgovoriti, zato on nastavi.

„Da bi s vami bivalo onako, kako s nami biva, vi bi postali puno hèrdjavii od nas.“

Projdi se toga, kapetane, štenta mi se, van mi hitro kaži ono, za što sam te pitao.

„Odmah ćeš znati. Vi na nas vičete radi naše zloće.“

Da bog me, a ne céća dobrote.

„S toga mi poglavari moramo paziti da nam se podložnici nekvare, da nepostanu kao što su ovi, koji na nas viču.“

Starac se, ovo govoreć, razgleda, a mene obuze jad nad tima njegovima rěčmi: — ciganče nastoji da se od nas nepokvari! Ko da se tome načudi, ko da se nejadi?

„Zlo nam je ovako dok nas drugi mèrze, ako li se prestanemo mi medju se ljubiti, morati ćemo propasti.“

To je živa istina, to je zlo.

-Nije to zlo van nemože gorje biti. Ovi podložnici moje kapetanie stadoše se rogobariti, jedan do drugoga perće iznašati, te tako u propast sèrnuti.“

Digitized by Google

Pa zašto nisi ti kao poglavar im, krivce pedepsao sám, van ovako su i pravedni izprebijani? To me čudi.

„Svi su krivi Jer dok se medju njima pokazao ogovaratelj bratje svoje, bili bi ga morali iz svoga družtva iztěrati, te tako osloboditi se od najotrovnie zmije, od neoprana, nepriateljskoga jezika. Ali oni to nisu htěli, van su potibo hranili gnjev i mèržnju medjusebnu, dok je napokon tolika narasla, da bi ih bila sve proždèrla bez svećnoga slučaja, koi mi je glas o tome kroz tudje usta donio. Nijedno ih nije htělo o tome ništa javiti meni, meni svome kapetanu, van su o razpri im prie znali graničari nego li ja. To je ona nesrěća, koja mi dušu muči: čověk, koi voli pověriti se tudjincu nego li svome bratu, s kojime makar da se i posvadio, propao je, ko nevoli da ga svoj ošine nego li da mu drugi ružnu rěč reče, propao je. Da budu kakovo pošteno dělo učinili, ti bi bio vidio na město one tučnjeda se svi ljube, gèrle i brate, a ovako morali su se tući, t. j. ružiti pred světom. To je pèrvi neugodni slučaj za moga vladanja, s toga sam ih samo malo pedepsao, jer su kod nas sladki bratovi udarci, sladji nego li tudjinčevi celovi; a ono što si vidio da sam ih je svako ošinuo, biaše opomena na njihovu dužnost prama svome zakonitome poglavaru.“

„Kod nas biva sve javno, sve očito, — svaka je skrovnost nesmiljeno pedepsana; ko ima što proti kome, mora mu u bèrke reći pred svima, onda družtvo javno sudi, pa krivca pedepsa; ako li nemože stvari na kraj doći mora javno po me poslati. Da bi ko od čeloga družtva neposlan k meni došao pa da bi mi što zla o kome kazao, bio bi smatran kao uhoda, kao ocèrnjivatelj, bio bi najoštrie pedepsan. Mi se plašimo takovoga čověka, koi može i pod šatorom i u palači jesti, a vi se varate i gèrnete žeravu na noge si, ako imate takovih ljudih medju sobom, pa vam su priatelji: ovi su bolji kao dušmani nego li kao priatelji, jer ih se onakovih čověk čuva, a ovakovi napune ga sumnjom, strahom, mèržnjom do ijudih, pa želeć osigurati se, upravo u pogibel padaju. Tako ti, gospodine, mi mislimo.“

Nemislite najgore, ne, ali ako se u tome načinu mišlenja promenite? — „Biti će mu svima kako je sada samo meni,“ naglo mi starac odgovori utekavši mi se turobnim i dèrhćućim glasom u rěč. „Vidiš li ovu nogu?“ — pokaza mi na svoju usahlu lěvu nogu: „Moj otac biaše dobro vidjen i dèržan čověk ne samo od svoje bratje nego i od susědah, od graničarah koji su ga poznavali: Svojim zanatom i promećanjem sa blagom nabavio si je lěp imetak tako, da su mu mnoga i vaša gospoda zavidila, ali mu niko ništa nije mogao, jer sve biaše poštenim načinom stečeno i trošeno. Kako znaš, kod vas je puno ljudih koji će s čověkom najhèrdjaviim — što se kod vas veli makar s ciganom, — jesti i piti mukte kao s rodjenim bratom; u nebesa će ga dizati dokle god bude ih gostio, a dok prestane na njih trošiti, umah ga svi odbegnu, te iz priateljah najtoplih postanu mu najžestji nepriatelji, pa nastoje svakim mogućim načinom da ga u kakovu nesrěću bace, ali upravo i upropaste. Moj otac biaše tako nesrěćan, da nije znao čuvati se ovakovih ljudih, van odběgnu svoju bratjo, a stade se s drugima družiti dok najposlě glavom neplati.

Ovdě starac duboko uzdahnu, obrisa si suze pa nastavi:

„Moje pleme po otčevoj smèrti izgubi glas kod ciganah, a ja kao mladić dobro odhranjen od majke, naučim se pameti iz otčeva slučaja. Ja opazih

Digitized by Google

kamo šibaju ti toliki vaši proslavljeni i mudri ljudi: oni nad-a se nepoznadu nikakovu svetinju, — dok koga trěbaju dotle se njime služe, a kad mogu biti bez njega, gledaju makar kakovim načinom da si ga s vrata skinu. Tako su učinili i s mojim roditeljem: odcepili ga od njegove bratje, koja su ga s toga morala odběgnuti, mèrziti, pa kad vidiše da se zamerio ciganom, da već k njima nemože, da mu oni kao odpadniku nevěruju: onda tekar zategnuše uzdu te htědoše po volji jahati ga; a on nemogavši njih podnašati, a k svojima nemogavši se uteći, pade u sdvojenje.

„Meni se pokaza prilika za obsvědočiti naše koji o meni jako sumnjahu, da još nisam stupio u stope otčeve, da se još dèržim starih naših. Ja sam tu priliku radostno prigèrlio, bezda sam znao da će me to, tako kod naših preporučiti... Ali da već završim tu tužnu uspomenu."

Kažuj, kapetane, kažuj što više, pa ću ti na vino dati, — upravo rekuć zaprosim starca zapanjen njegovima rěčmi.

„Nemogu od tuge, a znaj da što ti nebi učinio iz ljubavi i štovanja, nebi věruj mi ni za ikakove novce."

„Mora da si čuo o onome glasovitome harambaši Vukiću. On ti biaše najprie harambaša razbojnikah, zatim šerežanah, a sada je, mora, vragovah. Moram ti ga napomenuti jer je moja nesrěća plod njegove zloće. Još prie nego li se odvèržc u hajdučinu biaše ti potrošan, pijanac, bitanga, rěčju dušina mu biaše ne kao golub — što vaši govore, nego upravo kao gavran. Utekavši izpod zatvora, u kome biaše radi potrošenih što na karte što na drugi nimalovrědni način tudjih novacah, namami još několiko ljudih, koji drugačie biahu pošteni, da okradu župnika Molića.

Kad nesrěćnike u zlo uvede, uputi ih da su ih ljudi pripoznali, te da im druga neostaje van u gèrm. Zapameti dobro, gospodine što ti kaže ciganski kapetan: od sdvojena čověka neima strašnie stvari pod nebom. Kako god dužan čověk gotov je sužanj, gladan gotov zločinac: tako ti je i sdvojen, gotov vrag. Ljudi već jednom stupivši s pravoga puta, opaziše svoje stanje, pa se povražiše. Nije moguće da nisi još u kolevci čuo što su ti ljudi radili, — dosta: cěle su čete vojske na njih išle, ali su se vazda vratile sa znamenitom štetom, a njih nijednome ni da bi haljinu zamèrljali. Nečudi se tome. — u Turskoj ih je čekao kolac, a kod nas věšala, medju takovima vatrami mora i šepav skakati, a kamo li neće zdrav.

„Kad ih nikako nebiaše moguće ukrotiti, ponudiše im Francezi — jer znaj da se sve ovo pod zaonda francezkom vladom kod nas dogodilo, koju ravno odnese, ali žali bože kasno — vrag, — oprosćenje, ali nijedan ih nehtède ga primiti. Moralo se dakle nastojati da se četa razcěpi, te to zbilja pojde za rukom, obećavši harambaši tu istu čast kod šerežanah. On ju primi, i ostavi bratju, ali ne bratju, do pakla bo mu je neima, van ostavi ljude koje no je na zlo naveo. Razbojnici izabraše na město toga izdajice Petra Kvočku, onoga istoga, koi nedužnika i siromaha ni nepogleda poprěko, a kamo li da bi im kome naškodio. Ali odmetnik Vukić znadiaše za sastanke njihove, te dokaže, za ukazati se vrědnim one nove časti, gdě će ih potera naći. Pošlo mu je za rukom — nemalo svi drugovi budu uhvatjeni, neizuzevši ni istoga harambašu. Zatvorene u Zadru naučio je Kvočka kroz pèsmu kako imaju na izpitu odgovarati: on pěva, a drugovi ga slušaju, te kad sutra, svi od rěči

Digitized by Google

do rěči isto odgovoriše — a u nijednoj špilji nebiahu ih dva skupa — nemogaše im se ništa učiniti van budu svi izpustjeni. Kvočka se zakle Vukiću, a Vukić Kvočki i družini mu. Poslě kaže nekoi drug Kvočkin kako su se naučili svi jednako odgovarati. — Od onoga vrěmena zabranjeno je u tamnici pěvati.“ —

„Vukić, za steći novu zaslugu, pozove Kvočku i bratju mu u ime tudje na dogovor i na večeru. Oni, prevareni poštenim imenom dojdu, te na putu budu izvan harambaše i još dvajuh — trijuh li — svi pohvatani.

„Kvočka vidivši da za poštene ljude danas nema města na zemlji, opije se, ubije 3—4 božiaka koji su se usudili na oči mu se pomoliti, pa kad vidi da se već niko neusudjuje na njega ni pogledati, odbaci oružje, te se junački, svojevoljno predade, pa ode u nebesa tužiti nevěrnoga Vukića.“

„Razbojnici pohvatani bili bi se morali na kotač metnuti, ali nebiaše habara, a drugi nije se u taj posao razumio. Dakle morali su ih pověšati, ali ni za to nebiaše pravoga meštra.“

„Za obružiti nas cigane, zapovědiše da ih ja moram uzicom podaviti. Ja nehtědoh. Odrediše drugoga od nas, ali nije hteo uza me ni on. Isto tako ni tretji ni četvèrti, rěčju nijedan ciganin nije se dao za to kèrvno dělo upotrěbiti. Na to povališe najprie mene pod batine, — dadoše mi ih — ja neznam koliko, van tako me ubiše, da mi se ova noga, izprebijana, morala osušiti, — da ti negovorim o slabljini i bolesti, u kojoj sam dugo vrěmena čeznuo. Ja podnesoh te batine bez da sam ijednu rěč progovorio. Odtuda sam ti šepav.“

Bio bi morao prositi za oproštenje, za pomilovanje, pa te nebi bili toliko mučili.

„To se pristoji za krivca za kukavicu a ne za nedužna, za poštena čověka. Moja bratja slědila su me i na pedepsu i u stalnosti. Kad to vidiše vaši, stadoše se jagmiti za haharstvo, te se oni za srěčne dèržahu, kojima je ta milost uděljena. Tako ti bivaše pod tudjom vladom u Granici, koja dok propade, kako i drugom narodu svemu, tako i nami sunce ogranu.“

„Tom prilikom cigani opaziše da sam vrědan njihova imena, te me izabraše jednodušno za svoga kapetana, a ja nastojim svakom prigodom da se pokažem dostojnim toga města.

Dosada sam vodio moje podložnike po pravoj stazi, danas sam morao pèrvi put pedepsati, a bože daj da mi ovaj pèrvi zajedno i poslědnji bude!“

Izvadci iz listovah iz južne Ruske (Podolie, Volhinie i Ukraine.)

1. Boravljenje u Kievu u promalětju 1851.

Pèrvi list.

Kiev u srědini ožujka 1851.

(Nadalje.)

Iz Podola idemo uz bèrdo k staromu Kievu, onamo nas moćno vuče jedna umiljata cèrkva, koja je svega puta nad nami treptila, te nam gore namigavala. Kano odpuhnuta u modri zrak sveti na èrtu brěga ova lěpa cèrkva sv. Andrije, sa svojih pet tankih umiljatih tornjevah, od kojih se jedan najvišji izmedju četvorice diže, sa prosto krasnimi uresi i lahkimi vèrhuškami —

Digitized by Google

sve tako dopadno zračno, baš u opréci prema težkom stilu ostalih cèrkavah, koje pod njom i uz nju sa svojimi massivnimi zlatnimi zvonici počivaju kano stare prékoměrno urešene kraljice prema jednoj umiljatoj mladoj vili. Sve je na njoj prosto no lépo, kako slike tako boje: zdanje je bélo, vèrhuške srebèrne, a uresi su od tamna brunca. Jako trepti ona nad gradom kano béla golubica, kano navéstnica nebeskoga mira, i jest najlépša od svega, što smo doslé ovdé vidjeli. I nutra je jasna kano s vana, razlikujuć se tim od ostalih tamno urešenih ruskih cèrkvah. Isti položaj ima svoju vlastitu lépotu. Od ulice stoji na samostanu, koi je u brég uzidan, koi se s druge strane sa klisurama, prolomi i pukotinami spušta k Podolu. Široke krasne gvozdene stube vode od ceste k Plate forme-i, koja popodjena gvozdenimi četverokuti, sačinja krov samostana, i obkoljuje cèrkvu. Plate-forme ima najlépši razgled u Kievu. Kano prostrana panorama vidi si odavlé grad i okolica: s dola veseli Podol, dalje réka i step. Na drugoj strani vide se brégovi, stèrme, divlje porazmèstjene klisurine, cèrkve, samostani na vèrhovih, pojedine kuće na nizbèrdicah, maleričke kolibe u dalekih dolinah razsute, i šumati klanci, koji se medju njimi pružaju.

Ovdé gore celiva nas pravi rajski zrak, čisti, frižki duh od iztoka. Ova lépa, jur pod caricom Elisabetom od někoga talijanskoga naimara sagradjena cèrkva naziva se od puka „nezvučna," jer neima, kano ostale ruske cèrkve svoj posebni zvonik. Pod njom pako i uz nju zvone upravo sada k večernji zvona iz različitih cèrkvah glasnim i jakim zvukom.

Mi silazimo k jednoj od ovih starih cèrkvah, k cèrkvi sv. Barbare, koja ovdé, kano što sv. Andrija ondé, pokopana leži. Ova cèrkva pripada samostanu sv. Mihajla. I ova je cèrkva razvučeno sagradjena i mora nositi čitavu šumu zlatnih vèrhuškah. Pred vrati preddvorja sédaju putnici i seljaci, nosi se na prodaju béli kruh i peretci; u trému stoje stačuni od amuletah, u dèrvo urezanih svetacah, kèrstovah i svéćah. Na predzidju, koje s obiuh stranah vratah otvoren polukrug pravi, vidjeti je starih freskah, ničućih stranom izmedju novih, koji su préko onih namalani i opet skinuti. To su hèrpe umirućih svetacah, plačućih ženah i muževah, téšećih angjelah, mnoge nježne, umiljate glavice medju njimi, kao iz kipovah od Giotta i Fiesole-a. I rajski je vèrt namaljan sa sočno-zelenimi drèvesi i cèrvenkastimi jabukami, a Petar stoji na vratih sa velikim ključem, a pred njegovimi nogami leže moleći stvori.

U cèrkvi vlada mračna i otajstvena krasota. Stène su po svuda zlatom i srebrom pokrivene. Medju fantastičkimi Arabeski možeš vidjeti od vrémena ocèrnèle, u drago kamenje umetnute (kipove svetacah) svetce. U najvećoj zlatnoj krasoti siva stèna, koja sakriva žèrtvenik, i piramidalno u vis ide, te na svom vèrhu visoko nad vrati od žèrtvenika kèrst nosi. Svéće i pojedine svétiljke pred svetimi škrinjami i kipovi čine, da se ostali prostor jošte mračniji čini. Rekao bi, da se bog pod ovom otajstvenom krosotom sakriva. Jošte su tamnije postrane kapele, od kojih u jednu sada stupamo, privučeni svetčano turobnim pévanjem. U srédini se diže spomenik svetice cèrninom pokriven pod svodom zlatnih lukovah. Sve po malo priuče se oči mraku i opaze na 4 ugla mèrtvačkog odra 4 samoživca. Sve je na njih do lica cèrno; dugi talari, visoke kape, rubci i koprene, koje se po ovih s obiuh stranah spuštaju, dugi vlasi, brade i oči sa svojstvenim fanatičnim pogledom. Čovèk misli da sniva,

Digitized by Google

i da je na kom drugom světu, iz koga su izčezli svi svakdanji stvorovi, sve što je suncu poznato.

Mimo drugih jošte cèrkvah i samostanah, medju kojimi samoživci mnogo simo tamo hodaju, dodjemo na kraj brěga, gdě katolička cèrkva stoji; to je zgrada prosta i běla, i kao što ruske cèrkve, tako i ona ima zelenu vèrhušku. I s nutra je prosta sa malo kipovah urešena.

Vani pako s prostoga piaca i s ove sasvim otvorene, s mladimi nasadi ukrašene nizbèrdice ima čověk dražestni izgled na ville i dèrvlje Kreščatika, na javni vèrt, koi s one strane brěgove resi na Dniepr i na spomenik Vladimirov, na tornje i zdanja Pečerskoga, koja se nad Kreščatik dižu.

Několiko danah kasnije idemo s druge strane na stari Kiev, prěko prostrane esplanade, koja od kraja duge ceste Kreščatika uzbèrdo ide. Na njezinoj širokoj povèršini stoji sveučilište, veliko novo zdanje u gèrčkom stilu, posve jednako Monakovskoj slikoshrani, a slično joj i cèrvenkastom bojom svojih zidinah, koja boja kod tamno-modroga neba jako živo u oči udara. Moćni jonski stupovi nose pročelje (frontispice,) nad kojim se krili carski dvogubi orao.

Široke predstube, koje su kano i piac, stube i corridori kuće popodjene železnimi pločami, vode k visokom portalu. Malo dalje s lěva diže se gimnazium, veliko, jasno zdanje u plemenitom palačinom stilu; njegovo veliko dvorište okružava krasan železni naslon. S ostalih stranah prost je izgled prěko malih kućah i vèrtah u bližini na daleke gole ili divlje obraštjene brěgove. Na onostranih visinah leži Pečerski, povèrh koga stèrše kano brěg zdanja gradska. I ovdě pijemo na vas dušak čisti gorski zrak.

(Dalje drugi put.)

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Pošto urečena za 20 kolovoza skupština dionikah »narodnoga kazališta« s pomanjkanja potrebitih licah dèržati se nije mogla, to je uslěd dozvole vis. c. kr. banske vlade urečena nova glavna skupština dionikah nar. kazališta za 20. o. m., gdě će se zajedno pravila ustanoviti.

— Upravo sada izišao je izpod štampe »katolički koledar za godinu 1854.« Izdavanje koledara ovoga poduzeo je g. V. Švelec jedino iz te svèrhe, da prosvětu i ćudoredje med narodom razširiti pomogne, koledar bo je jedina skora knjiga, koja se i u prostoj kobilici čita. Toga radi služio se je više prostonarodnim jezikom, i u koledar uvèrstio takove članke, koji polag njegova mněnja um prosvěćuju, sèrce oplemenjuju, na pobožno i krepostno življenje nagiblju, kao: 1) Kratki životopis svetih (sěčanj). 2) Svět. 3) Zvězde. 4) Sunčani sustav. 5) Zemlja kao obběžnica. 6) Pomèrčanje měseca. 7) Ovogodišnja vladajuća obběžnica. 8) Sv. Rok zaštitnik Hèrvatske. 9) Katolička cèrkva medj Slavjani. 10) Samostan Lepoglava. 11) Poraz Tatarah. 12) Domaća lěkarna. 13) Vremenoslovne čèrtice. 14) Kaštigovana skupost. 15) Osramoćena nenavidnost. 16) Koi drugom jamu kopa, sam se u nju ukopa. 17) Svećenik i pastir. 18) Suza nedužnosti. 19) Otče naš. Zatim lěstvica biljegovinah, skrižaljka za kamate i obanana zajmovah. Ako će ovogodišnji koledar od občinstva dobro primljen biti, dèržat će se istoga pravca i budućih godinah. Cěna koledara jest 20 kr. sr., i može se dobit kod sviuh, koji se prodajom i nabavljanjem knjigah bave.

Isto tako izišao je ovih danah i II. děo popularne dogmatike, koju je g. izdatelj, kako sam u dotičnoj objavi veli, iz českoga preveo. Dućanska cěna za oba sveska stoji 2 fr. 30 kr. sr. GG. predbrojnici svojim putem dobit će do skora i II. děo.

Digitized by Google

Slavenske vèsti. J. K. Županský oglasio je novo izdanje Malčevskieve »Marie«. koja će se s ilustraciami ukrasiti i najlèpšim parižkim i lipskim izdanjima prispodobiti moći.

— »Dziennik literacki« priobćuje nèke ulomke iz romana »Pan Šimon Bresky,« sastavljenog po umèrvšem prie tri godine pèsniku Tadii Vasilevskom. Želèti bi bilo da se svakolika njegova dèla izdadu.

— Kao što je poznato, darovao je bivši profesor ruske i staroslavenske književnosti u Vilni, g. dèržavni savètnik Ivan Nikolajević Lobojko, koi je poslèdnje vrème boravio u Beču, cèlu svoju knjižnicu českomu narodnomu muzeu. Znameniti dar taj, sastojeći iz 221 dèla u 404 svezka, tim veću važnost dobiva, što se medju tim knjigama nalaze najbolja ruska dèla u svih strukah. Tako izmedj pèsnikah ima tu: Puškin, Lomonosov, Deržavin, Batjuškov, Vostokov, Sumarokov, Glinka, baron Delvig i Davidov; izmedj beletristah: Marlinski, Zagoskin, Bulgarin, Greč, Polevoj, Ismailov. Nadalje nalaze se različni petrogradski journali i almanahi, slovnice, rèčniki, medju njimi i veliki Lindov poljski rèčnik, takodjer rèčnik islandsko-latinski i rèčnik finski, zatim bibliografie, životopisi, historie, medju njima Karamzinova historija ruska u 12 dèlah.

Darovatelj te knjižnice, g. Lobojko, bio je godine 1851. u Pragu i učio českí jezik, a zajedno izvèstjivao petrogradsku akademiju o českoj literaturi.

Svašta. Nèkoji zagrebački djak, vrativši se nakon više godinah u ovaj zasada nèkojima naš poglaviti grad, i spazivši veliku promènu u nošnji kod gradjanah, osobito mu pade u oči, što su nèkoje ženske po studeni posadile onu vèrstu oprave, koja posve nalikuje gaćam mužkaracah, te upita svoga poznanca:

»Zašto već i ženske u Zagrebu nose gaće?«

»»Da i izvanjska razlika medju muži i ženami prostane — da budu posve jenaki.««

— »Otče, sveto pismo veli, da muž sa ženom jednu osobu sačinja. Dakle, svako ih je po sebi samo stranka osobe. Veliki — kod svoga naroda — Hegel, premda to nekaza, naslonjen na onu izreku, običnim svojim oštroumjem zaključi i za novu istinu izdade, da je muž neoženjen samo polovica čovèka. Ja hoću da budem cèl, podpun čovèk, podpuna osoba, ili da ti posve jasno kažem, ja hoću da se oženim.

»Posvetli mi dakle, otče, lučem tvoga bogatoga izkusja, te me izvedi iz smetnje, kazavši mi s kakvom ću ženskom srećan biti.«

Ovako reče nèkoji naš mladić prama starcu, prošavšemu kroz rešeto i sito.

»»Ako tražiš sreću u životu, samo ćeš ju onda — u današnje vrème — naći, kada se ženskih okaneš.««

»Nemoj tamo, otče, ja nedèržim ženske za kèrštene vragove, — odlučio sam oženiti se, pa ću to i učiniti, van kaži mi bi li uzeo bogatu ali siromašnu, lèpu ali ružnu, izobraženu ali priprostu?«

»»Boguta će puno tražiti i tebe siromaha zabacivati, siromašnu je mučno siromahu uzdèržavati; kod lepe ćeš imati puno takmacah, te si u pogibeli, a ružnu ženu imati najveća je pokora za muža; izobražena će te dèržati za budalu, i htèti će ti zapovèdati i gospodariti, priprosta neće znat slušati i svak će ju varati. Vidiš da si svakako pripravljaš pakao na zemlji.««

»Dapače, otče, svakako si raj zemaljski pripravljam, kad se ženim. Jer, bogata će i mene siromaha pomagati, siromašna neće puno iskati; lèpa će m. život razsladjivati; a za ružnu nemarim se nikoga bojati; izobražena neće se dat nikome varati, a priprosta će biti pobožna i ponizna. Dakle svakako dobro.«

»»Dakle, sinko, eto vidiš da oba ovaj čas imamo pravo, izaberi što ti je drago, pa kada budeš gotov, do koi dan vidèti ćemo kod koga će nas istina ostati, a koji će se kajati.««

»To je zbilja čudno da se ženitba na jednu i na drugu stranu natezati može. Polag moga mudrovanja dobro je na svaki način oženiti se, a polag tvogu nevalja nikako. Dakle zeni se i opet neženi se!«

Starac i mladić htèdoše se još o ovome predmetu razgovarati, ali ih raztèra starica, koja dok mladić poslèdnje rèči izgovori, dovèršivša krunicu, po nesreći na glas izusti rèč »a m e n,« te se njih dva nemogoše pogoditi, za koju li se stranu udes kroz usta staríce izjavio. —

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**

Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to četvrtkom na celom arku. Cena mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za inostranske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvrt god. primerena je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 46. U četvrtak 17. studenoga 1853. **II. tečaj.**

Anakreonove začinke.

Prevod od Dra. Starčevića.

XXVIII.

O svojoj ljubovci.

Oj slikaru premileni,
Kom mi takmac nać se neda,
Nenazočnu dragu meni
Daj, naslikaj po beseda'

Najprie ćeš naslikati
Lase cèrne i mekane,
Koji, ako će vosak dati,
Nek miriše na sve strane.

Izpod cèrnih lasih pravi
Bělje od sněga vedro čelo.
Obèrve joj nit razstavi
Niti složi u jedno celo,

Van biserne poput žice
Pusti prostor, ali pazi
Da s' nevidi. Trepavice
Cèrne slikaj očih blaži'

Ah oči joj daj vatrene,
Modre kô su u Palade,
Vodne vode od ljuvene
Venere ih kakve imade.

Nos, obraze: ruže i mleka,
Usta Upute neka ima,
Kâ moraju věk čověka
Vuć k celovom svîm sladkima.

Oko brade i vrata njena,
Koja jače nek bele se
Neg ligdinska běla stěna:
Slikaj vilah igre, plese.

Najzad: slikaj lepa oděla
Iz grimiza, ali budi
Za viděti malko těla
Po kom drugo da se sudi.

Dosta. Već je u očih meni
Ovaj obraz uzoriti.
Da, ti kipu moj ljubljeni
Sad ćeš — — sada — prosboriti.

II.

O ženskih.

Narav, davša volu roge,
Znamenitu zecu hitrinu,
Neumorne konju noge,
Lavu gubca veličinu.

Ljuske ribi, tici krila,
Mužu razum božanstveni:
Sve je dare razdělila,
Te neosta ništa ženi.

Dakle što njoj spravi i dade?
Město oružja: lěpa lica.
S tog železo, vatru znade
Nadvladati lěpotica.

Digitized by Google

Šafarikove misli o postanku glagoljice.

(Pripověda M:)

Dugo je već tomu, što si učeni ljudi razbijaju glave pitanjem: Gdě i kada je postala glagoljica; nu uz sav svoj napor nisu ni danas još dotle dopěrli, da bi mogli dati na to pitanje točan i bezdvojben odgovor. Ali ipak se mora priznati, da je slavjanska znanost i u tom obziru najnovije doba učinila znamenit naprědak. Poslědnji i rekao bi, najviši stadium kritičkoga iztraživanja o postanku glagoljice nalazimo u Šafařikovu dělu: „Památky Hlaholského.“ Slavni spisatelj slavjanskih starožitnostih, koji no je pomoćju svoga silnoga duha i dubokoga filologičko-historičkoga znanja već toliko pitanjah slavjanske starodavnosti srětno rěšio, dadě se i na razglabanje izvanredno mučnoga pitanja o postanku glagoljice, i proučivši sve, što mu je o tom predmetu pod ruke došlo, napisà resultat svoga iztraživanja u gori spomenutoj knjizi.

Buduć da se kod nas još nezna toliko českí, da bi većina književnikah u izvoru mogla čitati Šafařikovo dělo, zato sam ja naumio sadèržaj toga děla ovdě u kratko izpripovědati, da tako i veće občinstvo nauči, što učeni ljudi o glagoljici sude. To čineć pripovědati ću samo Šafařikove misli. Čitatelj će sam lahko razabrati, gdě g. Š. govori punim uvěrenjem, a gdě samo nagadja, te misli, kako bi stvar po prilici mogla biti.

Do godine 1836 nebiaše znano učenomu světu, da se je glagoljski prisalo i izvan stare Hèrvatske. Do to doba štovahu učeni kao najstariji spomenik glagoljske književnosti něki psaltir, koji je duhovnik Nikola godine 1222 na otoku Rabu u Dalmaciji prepisao iz drugoga, kao što on veli, vèrlo staroga rukopisa, i koji je g. 1634 dopao u ruke biskupu Rafaelu Levakoviću, pa poslě se nègdě izgubio. Mudri Dobrovski razabrà pomnjivo tú stvar, proučì pazljivo i ostale glagoljske spomenike, pa izrečè na tom temelju o postanku glagoljice ovo mnènje: narodna hèrvatska povèst, koja no veli, da je glagoljsko pismo izumio sv. Jerolim, sasvim je netemeljita, već valja tražiti početak toga pisma u XII. ili XIII. stolětju; a ta se je stvar dogodila evo ovako:

hèrvatski i dalmatinski svetjenici, koji su se dèržali slavjanske službe božje, vidivšì, da latinsko svetjenstvo netèrpi te službe rad ćirilice, te da ju je i na cèrkvenih saborih (g. 925 i 1059) zabranilo, sastaviše si sami novu, glagoljsku, abecedu, i pripisavši ju sv. Jerolimu, skloniše papu Innocenta IV., da im je godine 1248 dopustio, da mogu sv. misu čitati u slavjanskom jeziku s glagoljskim pismom.

Proti ovoj Dubrovskovoj nauci ustadě kasnije učeni Kopitar, koji ju izpèrva i sam priznavaše. Proučivši naime više glagoljskih pismenih spomenikah, o kojih se je znalo bez svake dvojbe, da dopiru dalje nego do XIII. věka, stadè dokazivati, da glagoljica nije plod XII. ili XIII. věka, niti izum hèrvatsko-dalmatinskih svetjenikah, već da je barem tako stara kano ćirilica, ako nije još i starija. Glagoljica, veli on, ili je bila već prije Ćirila, pa je Ćiril iz nje zadèržao samo dvanaest znamenjah za nadopunjenje gèrčkoga Alfabeta, ili su ju izumili Ćiril i Method ali tako, da su ju iz udobnosti samo s češli u gèrčki alfabet upleli, buduć da su i sami Slavjani dugo vrěmena više prijanjali uz gèrčko nego li uz glagoljsko, dok je napokon po razdvojenju cěrkve na zapadnu i iztočnu do toga došlo, da je ćirilica mah preotela.

Digitized by Google

Da glagoljica nije plod istom XII. věka, o tom danas nitko ni nedvoji, jerbo imamo više glagoljskih ostanakah, koji mnogo dalje dopiru svojim věkom; nu sada je pitanje: kada je indi postala. Već znamo, kako Kopitar na to odgovara, a sada nam valja pripovědati, kako g. Šafařik o toj stvari sbori. U tom ćemo se dèržati onoga reda, kojim on sam razvija svoje umstvovanje:

U glagoljici valja razlučiti dvoju dobu, stariju naime, koja dopire do konca XII. věka, i noviju, koja se počimlje XIII. věkom. Ove dvě dobe razlikuju se: věkom, poljem i slikom pisma. O věku je već rečeno. O polju valja znati, da je veća čest spomenikah pèrve dobe ili pisana ili nadjena u Macedoniji i susědnih městih (manastirih i svetoj gori, Ochrida, Bojana,) a naproti tomu, da su svi spomenici druge dobe pisani u staroj Hèrvatskoj (pod kojom se razuměvaju osim današnje Hèrvatske još i one zemlje, u kojih narod još i danas „hèrvatski“ govori.) Gledè pisma ćemo reći, da se pismena pèrve dobe razlikuju od pismenah druge dobe i brojem i svojom slikom. Onih je svih skupa trideset i osam, a tih trideset i dva, tu bo nema znamènjah za ę, ą, je ja, th i y. Pismena pèrve dobe jesu gladka, na spodobu kolobarah zaokružena, a pismena druge dobe jesu uglasta i lamana, tako da gdègdě onim nenaliče ili skoro ništa, ili posve malo.

To rekavši, prodjimo u kratke glagoljske spomenike pèrve dobe. Tu nalazimo najprije 1, podpis Jerisskoga (Hierissos) svetjenika Jurja, pod gèrčkom listinom g. 982, u Ivenskom manastiru na svetoj gori. 2, Tako zvani „Abecenarium bulgaricum“ t. j. glagoljska pismena s dodanimi imeni na pergamentovu listu, koji pada najkasnije u XI—XII. věka. 3, Assemani-evo evangjelje, u Vatikanskoj biblioteci u Rimu, o kojem misle, da je pisano u XI. věku. 4. Četveroevangjelje Viktora Grigoroviča u Kazanu. Nije mladje od XI. věka, ako nije i starije. 5, Palimpsest Bojanski u V. Grigoroviča. Ćirilicom pisano evangjelje, po prilici iz XII. věka, pokriva izbrisano glagoljsko pismo, tako da se od toga slabo gdě po koje pismo vidi. 6, Četveroevangjelje Zografskoga manastira na svetoj gori. Po mněnju učenih iz XII. věka. 7, Glagolita Clozianus. Pod tim imenom razumiju se velečènjeni ostatci većega glagoljskoga rukopisa, koje je Kopitar 1836 na svět iznio. Izdatelj tih ostanakah misli, da su pisani u XI. věku. Još u XV. věku biaše rukopis cěl i bogato svezan u rukuh Ivana Frankopana (umr. 1482) kasnije dobi jedan komad od toga rukopisa Kèrčki svetjenik Lucas de Reynaldis, koji ga je poklonio vitezu Breisacheru g. 1500, a od toga predje ta dragocěnost kano baština na grofa Parida Cloza u Tridentu. Kopitar mnije, da je ovaj rukopis pisan u hèrvatskoj. 8, Ulomak evangjelja u A. Mihanovića u Carigradu. Něki misle, da je taj ulomak uzet iz Zografskoga evangjelja.

Osim ovih spomenikah ima ih još několiko druge vèrsti, t. j. takovih, gdě se u ćirilskih rukopiih, dopirućih do XI. věka, nalazi po několiko glagoljskih pismenah, a gdègdě i po više redakah. Ovo se je dogodilo ponajviše tim, što su stari često glagoljske rukopise ćirilicom prepisivali.

Sada nastaje pitanje: što se može zaključiti iz ovih spomenikah pèrve dobe za věk ili starinu glagoljice? Uvěrivši se, da je glagoljsko pismo u drugoj polovici X. věka bilo poznato i uživano u Macedoniji, imenito u Jerissu, bliže Seluna i Athonskih manastirah (tu bo su gore navedeni spomenici

Digitized by Google

ili pisani ili nadjeni,) neda nam se na ino — veli g. Šafařik — nego da pomislimo na slavjanske apoštole, Ćirila i Methoda, rodjene Solunjane, i na pomoćnika im Klementa, rodom Bugarina, napokon biskupa u Velici, Solunu na sěveru. Najstariji životopisac slavjanskih apoštolah veli naročito, da je Ćiril, spremajuć se put Morave i saznav, da Slavjani nemaju pisma, već u Carigradu o tom nastojao, da sastavi azbuku i evangjelja prevede. A monah Chrabr, koji pada u onu dobu, kada je još na světu bilo ljudih, koji su viděli Ćirila i Methoda, dodaje još, da je ono Ćirilom za Slavjane izumljeno pismo pravo govoreć bilo gèrčko, i da je Ćiril samo četèrnaest novih pismenah upleo u gèrčki alfabet; pa kao što Chrabr tu Ćirilovu azbuku naziva slavjanskom, a ne bugarskom, tako su i po njem svi ljudi to isto činili, buduć su nazive „ćirilica“ i „slavjanska azbuka“ upotrěbljivali za istu stvar.

Naproti tomu imamo o Klementu Veličkom jedno staro svědočanstvo (u někom rukopisu iz XIII. věka), koje budi u čitatelju tu misao, da je Klement izumio tako zvanu bugarsku azbuku. To svědočanstvo veli o Klementu: izumi i druga znamenja pismenah, koja bi bila razgovetnija, nego ona, što ih ja bio izumio mudri Ćiril. *) Pisac tih rěčih indi veli, da je sv. Klement zbilja novo pismo izumio za Bugare, a ne da je samo někako promènio ćirilicu. Dalje se čini g. Šafařiku i to jasno, da je pisac tu mislio na glagoljicu, akoprem je neimenuje, i to zato, što u Bugarah nije bilo nikada druge azbuke uz ćirilicu do glagoljice. Ovo mnènje o sv. Klementu kao počètniku glagoljice moglo bi se potvèrditi slědećimi okolnostmi: a) Klement biaše pèrvim bugarskim biskupom iz bugarskoga naroda, življaše od 886 do 916 g. u zapadnoj Bugarskoj, u Albaniji i Maćedoniji, nastojaše oko prosvěte svoga naroda i poslovaše i sám na književnom polju. U onih predělih, gdě je on živio, nalazimo najstarije ostanke glagoljice. b) Uredjenje glagoljice, kao što ga nalazimo u najstarijih rukopisih, nije starije, nego uredjenje ćirilice, pače vidi se, da je načinjeno po ćirilici. c) Jednakost prevoda bibličkih knjigah u ćirilskih i glagoljskih rukopisih, tako da se razlike mogu smatrati za navlašne proměne, koje su uvedene novom recensijom texta, ne pako novim prevodom. d) Odredjenje tih najstarijih glagoljskih knjigah za slědbenike gèrčke cèrkve; iz česa slědi, da je i njihov ureditelj bio udom gěrčke cèrkve, a ne rimske. Istom možda kasnije biše te knjige, kao što se čini, u Macedoniji i ostaloj Bugarskoj puštjene, u Hèrvatskoj i Dalmaciji po običaju rimske cèrkve uredjene i od katolikah izključivo prisvojene, tako ipak, da je stari prevod ostao neproměnjen u svojoj čělosti, nu da je samo na někojih městih po vulgati preinačen i da je jezik domaćemu naréčju približen. d) Ime te arzbuke: bugarska azbuka e) Osobito štovanje, što su najstariji glagoljaši izkazivali sv. Klementu. S druge strane ima mnogo važnih okolnostih, koje se protive ovomu mnènju. Prije svega moramo se čuditi, da bugarski monah Chrabr, blizik i dobro uputjen svědok, nenapominje Klementa ni njegove glagoljice, akoprem naročito govori o azbuki. Čudno je i to, da se u starijem i obširnijem živo'opisu sv. Klementa ništa nečita o někakovu izumu. Nadalje težko se da misléti, da bi bio Klement preduzeo něšto takova, što bi bilo moglo poniziti zasluge sv. slavjanskih apoštolah, koje je on toliko cěnio

*) Latinski prevod gèrčkoga izvornika glasi ovako: excogitavit etiam alias literarum formas, quae praeberent majorem perspicuitatem, quam quas sapiens Cyrillus invenerat.

Digitized by Google

i štovao. Napokon valja i to uvažiti, da se u pismih sv. Klementa ništa nenalazi, što bi pokazivalo, da su izvorno pisana glagoljski. Zato mnije g. Š., da je ova cěla věst, koja je i bez toga utemeljena na samom predanju, što se tiče osobe sv. Klementa, beztemeljna i pogrěšna, isto tako, kao što je beztemeljno predanje Hèrvatah o sv. Jerolimu kao otcu i početniku glagoljice. Nu buduć da je glagoljica, kao što to svědoče sačuvani ostanci, u X—XII. věku poznata i uživana bila u Bugarskoj, i buduć da je vèrh toga uredjenje pismenah i pravopisa u tih spomenicih čisto priměreno bugarskomu naréčju, zato dopušta g. Š., da je ustrojitelj (upravitel) te bugarske glagoljice bio ili rodom ili stanom Bugarin, i to duhovnik, možda nětko izmedju učenikah onih svetih muževah koji su po moravskoj buri poběgli medju Jugoslavene, ili pako, i to još prije, někakov u duhu druge škole poslujući tihi revnitelj i obnovitelj. Čini se, da je taj muž, tko već bio da bio, svoje ime navlaš sakrio koprenom cèrne tmine: zato ćemo ga odsele zvati naprosto bugarskim glagolitom, da ga tako razlučimo od hèrvatskoga glagolite. Tim se neveli, da nije moguće, da bi bili življi bugarske glagoljice prenešeni iz hèrvatski, a tako se tim ni neniječe pèrvenstvo hèrvatske glagoljice.

Ako bi tko pitao, što je moglo sklonuti bugarskoga glagoljitu, da je po Ćirilu i uz ćirilicu svojim Bugarom sastavio novu azbuku, i je li tu sasvim iznova izmislio ili je možda upotrěbio někakovu stariju? to će težko igda doći do točna odgovora. Morda se je bugarski glagolita ugledao u priměr někih iztočnih narodah, imajućih dvoje vèrsti pismo, obično ili světsko i posvetjeno ili cèrkveno, pa je i svojim Bugarom hotio sastaviti uz obično, s veće česti gèrčko pismo, još drugo něko, koje bi im služilo za svete potrěbe. Morda je u zemlji svojih Bugarah našao někakovo starije, drugim malo znano pismo, za koje mu se je svidělo, da ga sačuva, i po sustavu ćirilice umnoži i izravna. Da li je to starije pismo patrilo někomu thračkomu narodu, ili pako pravim Bugarom, ili naposlědku istim Slavjanom, tko će to danas ustanoviti? Sve je to samo gatanje, bez ikakova historičkoga temelja. Starije i razširenije predanje, nu samo predanje, vodi nas u Hèrvatsku, kano u pradomovinu i kolěvku glagoljice: zato nam valja i o tom pozornije prosboriti.

Predanje o početku glagoljice svědoči, kao što smo viděli, i na jednu i na drugu, t. j. i na bugarsku i na hèrvatsku stranu. To je znamenje, da pravi početak glagoljice već tada nije bio poznat ni Bugarom ni Hèrvatom, i da su si ga i jedni i drugi izvadjali od slavna i sveta muža. Odlučnih dokazah valja tražiti drugdě. Ako u obzir uzmemo samo spomenike, koji su do današnjega dana sačuvani, to će bez dvojbe prevaga pasti na stranu Bugarah, oni bo mogu pokazati spomenikah, koji dopiru do X. věka, što Hèrvati za sada još nemogu učiniti. Nu ima ne manje važnih okolnostih, koje hèrvatskoj strani daju povoljno svědočanstvo. Prodjimo ih potanko. a) Akoprem datirani hèrvatski spomenici na koliko to znamo, padaju istom u XIV. stolětje, to se ipak nemože ni dvojiti, da ih je nègda bivalo i starijih i da se i danas medju ne datiranimi nalazi više mnogo starijih. Zakon Vinodolski je prepisan*) iz originala od g. 1280; psaltir Nikole Rabskoga od g. 1222 poziva se na vèrlo star original (morda po 880—890); a razvod medjah (u Arkivu za pověst. ju-

*) Tako mnije g. Š.

Digitized by Google

goslav.) spominje naročito mnogo listinah od 1025—1261, o kojih se može misléti, da su bile pisane ne samo latinski nego i hèrvatski t. j. glagoljski. Tako bi smo indi bili s Bugari skoro jednaki. b) Razširenost i zakorenjenost glagoljice u Hèrvatskoj, gdè su ju upotrèbljivali ne samo u cèrkvenih već i u svètskih poslovih, i gdè je sačuvano više nego igdè drugdè mnogo raznovèrstnih spomenikah, občinskih zakonah, listinah, listovah, nagrobnicah i drugih napisah itd. Takovoj razgranjenosti nema u Bugarskoj ni traga ni glasa. c) Ugljasta slika pisma, prevaga jednakih potezah, način pisanja, t. j. spajanje ili bolje rekuć slivanje pismenah gore i dole, kano medju dva poteza, sve se čini starije i proizlazeće iz one dobe, gdè su pismena rezana na dèrvenih daščicah ili kamenitih pločah. Naproti tomu čini se, da zaokrugljenost bugarske, glagoljice spada u onu dobu, gdè se je već perom pisalo i slikalo na koži, što se kod Slavjanah nije činilo prije njihova pokèrštjenja. d) Isto se tako čini, da je manji broj pismenah u hèrvatskoj glagoljici dokazom veće jednostavnosti a tim i veće starine. Azbuke se usavèršuju i dopunjuju istom tečajem vrèmena. Tako se je nègda dovèršila gèrčka, postala iz feničke, a tako morda i bugarska, proizišla iz hèrvatske. Nu tim se nepréči naopačni upliv bugarske glagoljice na mater hèrvatsku. Jedno i drugo pada u različne dobe. — Priznajemo, da sve to za sada samo dokazuje mogućnost, a nipošto nedvojbenu istinu: ta zaviši o tom, da se nadju ili pismeni spomenici ili barem naročita svědočanstva. Ta moramo tražiti i u nadi očekivati.

Poslè ovoga razmatranja prelazi g. Šafařik na vèrlo učeno sastavljeno razabiranje o izključivih biljegah glagoljice naprama ćirilici, što se tiče pravopisa, jezika i prevoda svetih knjigah. Akoprem su članci govoreći o tih stvarih vèrlo poučni, nemožemo ih ipak ovdè obširnije izcèrpljivati, strah bo nas je, da nedosadimo čitateljem ovoga lista; nu nemožemo ipak propustiti, da barem zaključak tih članakah nepriobćimo domoljubnim čitateljem. U tom govori g. Š. po prilici ovako: nemožemo se oprèti mnènju, koje nam se narivava, i koje na to ide, da glagoljica, kao što ju nalazimo u najstarijih bugarskih rukopisih, doista dopire dosta blizu do pèrvoga počétka ćirilice, nu da ga podnipošto neprelazi, i da je postala iz neznanih uzrokah i početkah, nastojanjem nèkoga tihoga revnitelja i obnovitelja, nègdè duboko na slavenskom jugu, u Mačedoniji i Iliriji, gdè je bèrzo propala, nu da je zatim u Hèrvatskoj, starijoj morda i pèrvoj domovini glagoljskih pismenah, stranom neodvisno od početnih uzorah razvijana. Pismo samo, kao što se pokazuje u navedenih najstarijih spomenicih, čini se da je uredjeno po ćirilskom, akoprem većina njegovih znamenjah nije morda izmišljena nego je uzeta iz druge nèke starije i jednostavnije slavjanske, a imenito hèrvatske azbuke. Prevod sv. evanjelja, poslanicah i psaltira u onih glagoljskih rukopisih u bitnosti svojoj je onaj isti, koji nalazimo i u ćirilskih rukopisih, i koji svi stari jednoglasno pripisuju sv. Ćirilu i Methodu, akoprem je na novo pregledan, dopunjen i na méstih znamenito proměnjen.

Sada prelazi g. Š. na drugu dobu glagoljice t. j. hèrvatsku.

Vèrlo su tamni početci glagoljice u Hèrvatskoj, i tako će ostati dotle, dok se neodkrije novih izvorah. Zato ravno ustupljuje g. Š. Bugarom pèrvenstvo města glede vrèmena: metje Hèrvate istom za njimi, jer bo se dèrži u tom jedino spomenikah, koje za sada poznajemo.

Digitized by Google

U hèrvatskoj glagoljici treba razlučiti dvě dobe: pèrvu sasvim tamnu, do konca XII. věka, drugu světliju, od početka XIII. věka pa sve do danas. O pèrvoj dobi nemamo ništa, osim několiko svědočanstvah, koja vele, da su Hèrvati od prastarih vrěmenah ili točnije od sv. Jerolima imali svoje vlastito domaće pismo, i da su uz to poznavali i tudje pismo, latinsko i ćirilsko. Pismenih spomenikah s bezdvojbenim datom nema iz pèrve dobe: někoji stari ulomci sada se istom skupljaju, neračunajuć amo Clozova rukopisa, koji je istina nadjen u Hèrvatskoj, ali po svom pismu, pravopisu i jeziku spada k bugarskoj glagoljici. Već oko g. 640 za hèrvatskoga vladaoca Porge i pape Ivana IV. potpisaše knezovi i poglavice pokèrštenih Hèrvatah vlastoručno ugovor sa svetom stolicom: nu kakvim pismom, latinskim li ili pako domaćim, slavjanskim, to se danas nemože pogoditi. Za Tèrpimira pisane biahu javne listine latinski (847 sled.) Kasnije se primi u Hèrvatskoj slavjanska liturgija, koju je papa Ivan VII. u Moravi i Panoniji dopustio (880), akoprem nam suvrěmeni izvori ništa ne kazuju, tko, gdě i kada ju je uveo. Toliko znamo, da je medju 920 925 već bila u podpunom cvětu, jerbo to doba nalazimo u Hèrvatskoj žestoku razpru medju latinskimi i slavjanskimi biskupi uprav rad slavjanske liturgije. Někoji izmedju hèrvatskih prelatah neprijahu slavjanskoj liturgiji. Papa Ivan X. nastojaše iz svih silah, da hèrvatskoga vladaoca Tomislava predobije za latinsku liturgiju.*) U bèrzo za tim zabrani Splětski sabor (925) slavjansku liturgiju, pa to isto učini i drugi ondašnji sabor (1059), nu dakako zahmen. Na tom drugom saboru biaše rěč i o Methodu i njegovih pismenih gotičkih, t. j. (kao što se čini ćirilskih, kao što su ih sabrani otci morda zbog sličnosti s gotičkimi poruglivo (Goti biahu Arijani) nazvali. Početkom XIII. věka (g. 1222) prepisa Rabski duovnik Nikola psaltir, i to iz izvornika, o kojem veli, da je pisan za Theodora poslědnjega arcibuskupp u Solinu (640), što Assemani proteže ne na Solinskoga, već na Splětskoga Theodora (880—890). G. Š. mnije, da nebi valjalo prevć natezati ovoga svědočanstva: lahka je pogrěška u imenu ili arhipastira ili měst a Nikolina psaltira neima više. Nu ono dokazuje ipak jasno i dovoljno, da s glagoljicu u Hèrvatskvj u XIII. věku dèržali za prastaru. To isto se razbije još jasnije iz bulle pape Innocenta IV. poslane Senjskome biskupu 124[illegible] koja veli da je biskup uvěravao papu, da u Slavoniji ima osobito pismo, kojem tvèrde svetjenici te zemlje, da ga imadu od sv. Jerolima.**) istina je, da izvadjanje glagoljice od sv. Jerolima nestoji pred zdravom kritikom; to ime j postavi na čelo ili samo štovanje svetoga muža, ili slavohlepje, ili to, što je recensija glagoljskih knjigah tako bliza Jerolimovu textu: nu ovim svědočanstvo se jasno dokazuje, da su Hèrvati to doba glagoljicu za tako staru dèržali, da joj se nije znao ni pravi početak, jerbo ako je tada bila nova, koji bi se skup bio usudio pred apoštolsku stolicu doći s tako očitom varkom? Izreku njskoga duhovničtva potvèrdjuje suglasje drudih svědokah i sama stvar. U izvodu medjah, glagoljskom spomeniku iz početka XIV. věka (1325), spominje se, kako su hèrvatske obćine u Istriji u

*) Quod in Slavonia est litera specis, quam illius terrae clerici se habere a b. Hieronymo asserunt.

**) Piše mu ovako (oko 920.) Quis etc. specialis filius sanctae Romanae ecclesiae, sicut vos estis, in barbara seu slavonica lingua deo sacrificium offerre delectatur?

Digitized by Google

poslu pregledanja i ustanovljenja svojih medjah predlegale listine padajuće medju 1025—1271. Akoprem se samo o listini od g. 1195, koja je pred sve ostale postavljena, tako govori, kano da je bila trostruko prepisana, buduć da se o njoj upotrěbljuje višebroj „listi," i buduć da je i sada imala biti prepisana trostruko, latinski, němački i hèrvatski t. j. glagoljski, to ipak možemo i o ostalih misléti to isto. Običaj, po kojem su g. 1325 sve medjašne listine pisane trostruko, latinski i hèrvatski za obćine, němački za gospoštine, nije doista postao istom onda, već je bio bez dvojbe prastar („kako su i dosada po deželi pisali").

Ako sve to promotrimo nepristrano, i ako hoćemo biti pravični, to moramo priznati, da je glagoljica u Hèrvatskoj već za prastarih vrěmenah, barem počam od X. stolětja upotrěbljivana u cèrkvenih i světskih poslovih. Ako pak k tomu pridamo još i ono, što smo rekli o ugljastoj slici hèrvatske glagoljice naprama okrugloj bugarskoj, to se nećemo protiviti tomu mněnju, da bi ugljasto hèrvatsko pismo najposlě moglo biti starije, nego okruglo glagoljsko, i da je ovo iz onoga iztrugano i izkruženo. Ali p i s m o velimo, ne pak k n j i ž e v n o s t, to bo su dvě različne stvari. Ako li nam nětko rekne, da car Mihail i Ćiril oko g. 860 u Carigradu ništa nisu znali o někakovoj slavjanskoj azbuki, tomu ćemo odgovoriti, da je tada moglo biti stanovitoj vrsti ljudih u hèrvatskom primorju i susědnih otocih koješta poznato, o čem se ništa nije znalo u Carigradu; da se u Ćirilovu životu nespominje ni slavjanske měte i rězke, o kojih nam ipak svědoči skoro suvrěmeni monah Chrab i da je Ćiril mislio takova pismena, koja su priredjena za pisanje knjigah i već upotrěbljena u tu svèrhu, što ipak ni isti g. Š. nebi hotio bezuvětno tvèrdit o starohèrvatskih glagoljskih pismenih. Mogla su ona — veli g. Š. služiti samo za osobite i ograničene potrěbe.

Prepis svetih knjigah iz ćirilskoga na glagoljsko i pregledanje i preinačenje njihova texta metje g. Š. za sada u Bugarsku, ak se nenadje novih svědočanstvah i spomenikah. Njemu se čini věrojatno, da je živalj glagoljice, koren azbuke donešen iz Hèrvatske u Bugarsku, a napri da su stablo i grančice, knjige svete prenešene iz Bugarske u Hèrvatsku i da su tu promenjene po obredu katoličke cèrkve. Tako postadě glagoljica vlastitost samo članovah rimske cèrkve, dočim je u svomu počétku opredjena bila članovom i zapadne i iztočne cèrkve.

Tko je upravo bio onaj p è r v i h è r v a t s k i g l a g o l i t a, koji je svemu tomu put prokèrčio, gdě i kada je živio — o je sve duboka tajna. Neleži li morda spojištje obiuh glagoljicah u poreču Drine, u okolici Skadra i Dukljana (stare Dioklee)? Tu nalazimo medje 1051—1084 u Skadru Mihaila slavjanskoga kralja u živu savezu sa zapadom. Ovamo se proteže ono, što je papa Alexander II. (g. 1067) pisao Petru arcibiskupu Barskomu, nègda Dukljanskomu, da se skèrbi za manastire i latinske i gèrčke ili slavjanske. *) Sto

*) Sv. otac piše: Monasteria quoque tam Latinorum quam Graecorum sive Slavorum cures, ut et scias haec omnia unam ecclesiam esse, t. j. po Farlattu, unam provinciam ecclesiasticam ex ecclesiis et monasteriis Graecis sive Slavicis Latinisque conflatam.

Digitized by Google

godinah kasnije (ok. 1161) napisà povèstnicu ovdašnjih Slavjanah neimenovan Dukljanski svetjenik. Ovo se potvèrdjuje i tim, što se u najstarijih sèrbskih rukopisih, osobito u evangjelju i apostolu nalazi mnogo takovih znakovah, koji pokazuju, da su ta pisma prepisivana iz glagoljskih rukopisah. Nu sve je to tavno i nesègurno.

Naša nakana biaše pokazati čitateljem ovoga lista, što misli o postanku glagoljice najvèštiji slavjanski znanac starinah. To se vidi već iz toga, što smo do sada pripovèdali: zato nećemo slèditi g. Š. dalje u njegovu iztraživanju, a to nečinimo već zato, što je drugo doba hèrvatske glagoljice, počimajuće s XIII. vèkom i onako podosta poznato, i što o toj dobi ni g. Š. neuči ništa osobita.

Stanislav Stazić.

(Primèr pravoga rodoljubja.)

Davno je tomu, da idjahu dva pitomca sveučilišta varšavskog ulicom, u kojoj je spomenik kralja Žige. Oko podnožja toga spomenika sèdjaše množina ženah, koje mimolazećim prodavahu voća, kolačah i drugih jestivih stvarih. Spomenuta dva mladića stanu, i počmu motriti nèku osobu, koja ih je, kako se činjaše, zanimala. Bèše to muž, od prilike izmedju pedeset i žestdeset godinah; njegova cèrna haljina biaše veta i iznošena; široki šešir pokrivaše mu suho i povorano lice; on bijaše veoma suh, ali idjaše ipak čvèrstim i bitrim korakom. Kod jedne šatre nuz spomenik stane on, kupi za pol groša hleba, polovicu pojede a polovicu turi u džep i zatim otidje u palaču generala Zajončeka, naměstnika kraljevine, koji na město cara Aleksandra vladaše kraljevskom moćju u Poljskoj.

„Poznaš li toga čovèka?“ zapita jedan djak drugoga.

„Poznam ga; ali sudeć po njegovu odèlu i njegovu žalostnomu izgledu, mislio bi da je grobar.“

„Varaš se priatelju! to je Stanislav Stazić.“

„Stazić!“ poviče djak, pogledavši za čovèkom, koji baš u palaču ulazaše. „Je li moguće, da bi taj toli neznatno izgledajući čovèk bio bogati i mogući Stazić?“

„Jest brate,“ odvrati njegov drug. „Taj neznatno izgledajući čovèk jedan je od naših najmogućniih popečiteljah i jedan od najučeniih muževah u Europi.“

Muž, kojga izgled toli protivan biaše njegovu družtvenomu položaju, koji je toli mogućan i bogat bio, koli neznatan i siromašan izgledaše, imadjaše svu svoju sreću zahvaliti samomu sebi, svojemu poslovanju i svojemu veleumu. Rodjen od neznatna kolèna, ostavi on domovinu svoju, da se u tudjem svètu obogati znanošću. Probavivši nèkoliko godinah na sveučilištu lipiskom i getingskom nastavi učenja svoja u pariskom „Collège de france“ pod Brisson-om i d' Aubenton-om, gdè se i spriatelji s Buffon-om. Zatim obidje Švajcarsku i Italiju, pa se onda nakićen krasnimi znanostmi vrati u domovinu svoju. Ovdè ga mahom pozove nèki plemić, da odhranjuje njegova sina. Potom pako za-

Digitized by Google

želi, da se koristi njegovimi sposobnostmi; i Stazić biaše malo po malo uzvišen u najviša dostojanstva. Svojom štednjom i svojim umnim gospodarenjem postane vèrlo bogat. Tisuće poslujućih rukuh obradjivahu njegove zemlje, a velike glavnice imaše na kamatah. Kada se je pako igda tako visoko popeo čověk koji, da zavistnikom i klevetnikom nije dao povoda ogovaranju i opadanju? Ljudi srednje fele osvećuju se uvěk klevetanjem; pa tako je bilo i Staziću; jer dobri inače Varšavljani nepropustiše nijednom prilikom podmetati zle i opake naměre svemu njegovu dělovanju. —

Cěla hèrpa bezposlicah biaše se skupila, gdě djaci stajahu. Svi gledahu za popečiteljem, i svaki imade šta, da mu prigovori.

„Tko bi mislio," reče něki plemić, koji svojim sědim bèrkovima i svojom starověrskom opravom na vrěmena kralja Žigmunda spominjaše," da bi on dèržavni popečitelj biti mogao? Nègda su, kada je palatin išao glavnim gradom, jahali konjanici za njim i pred njim. Vojnici su raztěravali svètinu, koja bi se sakupila, da ga vidi. Pa kako da bi sada svět mogao štovati starog popečitelja koji ni kočije neima, i koji ulicom komad hlěba jede kao i drugi prosjak?"

„Sèrce mu je," reče něki redovnik, „tako tvèrdo kao i želězni kovčeg, u komu čuva svoje novce. Siromaka bi na svojih vratih pustio pèrvo izdanuti od glada, nego da bi milostinje dao."

„Istu kabanicu, što sada na sebi ima, nosio je već prije deset godinah." primětne nětko drugi.

„On sědi kod kuće na podu, samo da neizdere stolacah svojih," poviše mladi něki bezobražnjak, i svi udare u směh.

Něki mladi pitomac javne něke škole slušaše sèrdito nu mučeći ove govore, koji ga veoma vrědjahu. Nu napokon nemogaše dulje mučati i okrenuvši se k redovniku reče:

„Doista imalo se s većim štovanjem govoriti o mužu, kojega je darežljivost svim poznata. A šta na nas spada, kako se on oděva, ili šta on jede, ako samo dobro upotrebljava svoj imetak?"

„Molim, na što upotrebljava on svoj imetak?"

„Akademia znanostih potrebovaše města za knjižnicu, a neimaše zaklade, da ga najmi. Tko joj dade u tu svèrhu krasnu palaču? Nije li Stazić?

„Dakako, jer za slavom isto tako hlepi, kao i za blagom."

„Poljska smatra za najveću svoju slavu muža, koji je odkrio zakone, po kojih se giblju i kreću nebeska telesa. Pa tko bijaše, koji sagradi njegovoj slavi dostojan spomenik, koji dleto Kanovino pozva, da dostojno proslavi uspomenu Kopernikovu?"

„Biaše Stazić" odgovori redovnik, „i cěla Europa štuje zato darežljivoga věčnika. Ali, moj dragi priatelju, netreba da jasnost poldnevnog sunašca obasjava dèla hristianske ljubavi. Ako hoćete pravo poznavati čověka koga, to morate da promotrite njegov svakdanji život. Ta hvalisava tvèrdica uzdiše dan za dan u knjigah, koje je izdao nad udesom seljakah, a na njegovih dobrih mora da rade i posluju do petstotinah nesretnih robovah. Otidjite jedno jutro u njegov stan, tamo ćete naći něku siromašnu ženu, koja se moli mužu bladnokèrvnu i ponosnu. Taj muž je Stazić; a ta žena, njegova sestra. Zar se nebi ponosni darovatelj palačah, sazidatelj velelěpih spomenikah radio za-

Digitized by Google

bavljati imao zaštitom svojih ugnjetenih robovah i podpomaganjem siromašne svoje rodbine?“

Mladić zače oprovèrgavati to potvaranje, nu nitko ga slušati nehtède. Tužan i žalostan, da čuje govoriti tako o mužu, koji mu iskren i plemenit priatelj biaše, otidje on u stan svoj. Sutra dan rano, uputi se on u kuću dobročinitelja svoga; i gle nadje zbilja ženu, koja plakaše i jadikovaše nad nečovèčnostju brata svoga.

Osvědočivši se tako mladić o onom, što mu rekao biaše redovnik, mahom se odluči, što da čini. Stazić mu je bio priskèrbio jedno mèsto u kolegiumu, i davao mu je sredstva, da ga uredno polaziti mogaše. On nehotiaše više njegove podpore, nehotiaše da prima dobročinstvah od čovèka, koji bez milosèrdja biaše prama vlastitoj svojoj sestri.

Učeni popečitelj neodustade pri dolazku svoga ljubimca od posla svojega, veće nastavivši pisanje svoje, reče mu:

„No, bratoljube, šta mogu danas učiniti za vas? Ako vam treba knjigah, uzmite ih iz moje knjižnice; ako li pak spravah, a vi si ih izaberite, pa mi pošaljite račun. Govorite sa svim iskreno i odpèrto, ako vam šta treba.“

„Ne, plemeniti gospodine, ja naproti dolazim, da vam se zahvalim za vaša dosadanja dobročinstva, i da vam kažem, da ódsele primati nemogu vaših darovah.

„Vi ste se dakle obogatili.“

„O ne, ja sam siromašan, kao što i dosada biah.“

„A vaš kolegium?“

„Moram ga ostaviti.“

„Nemoguće!“ reče Stazić ustavši i upèrvši čvèrsto oči svoje na njega. „Vi ste jedan od najumnijih izmedju svih naših mladićah, — to nemože biti!“

Zaman nastojaše mladić da zataji povod ote svoje namère; Stazić htède svakako da ga sazna.

„Vi hoćete“ reče Bratoljub, „da me obaspete dobročinstvi na uštèrb svoje siromašne obitelji.“

Mogući popečitelj nemogà da skrije tronuće svoje. Oči mu suze obliše, i stisnuvši ruku mladića, reče mu:

„Dragi moj, primi savèt od mene: Nesudi o ničem prie vremena! Za života može zloba okaljati i najčistiju krèpost, i najgorje klevetanje neutemeljitim dokazano biti. Moje ponašanje je u istinu zagonetka, koju ja sada rešiti nemogu — ono je tajna života moga.“

Buduć da mladić još neodlučen biaše, što da čini, nastavi on dalje:

„Vodite račun vèrhu novca, koji vam dajem; smatrajte ga za dug, pa ako se jednoć obogatite poslovanjem i naukom svojim, izplatite ga odhranjenjem jednoga siromašnoga i zaslužnoga mladića. Što se pako mene tiče, počekajte dok umrem, pa onda sudite o životu momu.“

Petdeset godinah pustio je Stazić, da zloba ocèrnjuje děla njegova. Znao bo je, da će doći vrěme, gdě će cěla Poljska priznati njegove zasluge.

Godine 1826 20. sěčnja skupiše se trideset tisućah tugujućih Poljakah oko njegova lěsa, nastojeći dotaknuti se pokrova, kano da misljahu, da je nèko sveto tělo.

Digitized by Google

Ruska vojska nemogaše dokučiti, zašto da Varšavljani tako neizmĕrno štuju i obožavaju toga glasovitog muža. Njegova zadnja oporuka razjasnila je sada sasvim uzrok njegove prividne skuposti. Sva njegova dobra bĕše razdĕljena na petsto dĕlah i ostavljena tolikim slobodnim seljakom, pĕrvašnjim njegovim robovom. Jedna škola imala se u veliko osnovati za obučavanje seljačke mladeži u raznih zanatih. Zaklada jedna bila je za podporu bolestnih i ostarĕlih. Nĕku neznatnu daću od oslobodjenih svojih robovah odredio je, da se njom odkupuju njihovi susĕdi, koji su, kao što i oni nĕgda biahu, odsudjeni težkomu i nezahvalnomu poslovanju.

Počem se je Stazić ovako pobrinuo bio za svoje seljake, ostavi još 600,000 fr. za utemeljenje jedne bolnice, a znamenitu glavnicu odredi na odhranjenje siromašnih i marljivih mladićah. Što se pako tiče njegove sestre, to je njoj ostavio samo onoliko, koliko joj je i za svog života svake godine davao; ona bo bijaše razpuštena i razuzdana osoba, koja sve u ludo raztepaše novce, koje od brata dobivaše.

Izvanredan bijše udes Stanislava Stazića. Mučenik klevetanja za života svoga, blagosivaše po smĕrti uspomenu njegovu mnogi i mnogi, koje on sretnim učinio bijaše. —

Izvadci iz listovah iz južne Ruske (Podolie, Volhinie i Ukraine.)

1. Boravljenje u Kievu u promalĕtju 1851.

Pĕrvi list.

Kiev u srĕdini ožujka 1851.

(Nadalje.)

Unutarnje sveučilišta je velelĕpo, kano izvansko: široke stube, visokosvedeni hodnici, sve čisto, zračnovoljno, u stĕnah stoje često litice (Becken?), u koje se može tiskom jedne slavine natočit vode. Mi prolazimo sve prostore, različita predavališta, krasne velike dvorane, knjižnice, koje najveći dio sastoji iz sbirkah, što su ovamo iz Krzemienice i Vilne prenešene, risarnu s malom sbirkom slikah, mačilište imajuće prostran izgled na brĕgove, kabinet naturaliah (sbirku naravopisnu,) plesalište sa slikom cara, kako je u životu, gĕrčku i katoličku kapelu u obadviuh oblih kulah na uglu, i naposlĕ velika rastilišta, gdĕ nas obraduju domaće mirišuće ljubice i ruže, palme kaktus i drugo bilje tudjih pojasah.

Odavlĕ idemo medju gimnaziom i započetimi velikimi gradjami (jednom kadetanom i jednom progimnasiom) kroz mnoge prazne ulice sa razsutimi, novimi ili takovimi kućami, koje se sada grade, medju kojimi leže pusti tĕrzi, kamenite male jaruge, i mnoge siromašne kolibice, i po kojih se pored ljudih šetju i krave i drugi četvoronožni putnici.

Ondĕ na golu kĕršovitu obronku stoje ostanci zlatnih vratah, stoje vrata staroga Kieva, po kojih je poljski kralj Boleslav Chrobry prigodom osvajanja grada triput svojim mačem udario na znak, da on upust ište, ili si ga silom pribavlja. U ostancih ovih vratah, koji su u novije vrĕme železnimi sponami

Digitized by Google

od razpadnutja osègurana, kamenje je pravilno skoro na način mozaični po veličini i boji poredano i mortom (?) povezano.

U blizini dižu se mnoga zlatna trula (Kuppel?), a s one se strane veselo širi otmeni Kreščatik i Pečerski po goricah i dolovih.

Malo dalje kažu nam jedan ostanak zida od opekah, to je podèrtina cèrkve sv. Irene, pèrve cèrkve Kievske, koju je još Olga sazidala bila.

Ovaj kup kamenja i ona podèrtina od vratah jesu jedini ostanci staroga Kieva, kojega sgrade, izvedene od gola gradiva, opekah itd. sasma propadoše u raznih napadih i osvojih od strane Poljakah, Tatarah., tako da se je ovaj današnji Kiev podigao nanovo kano novi fenič iz pepela staroga; iste najstarije cèrkve sagradjene su na razvalinah još starijih cèrkvah. Na ovoj samo strani stojaše tada grad, koi se sada i na onostranih brègovih širi; ovdè stajaše stari grad knezovah kievskih, te zato nosi i dan danas ovaj kraj ime „staroga Kieva."

Ovdè takodjer posve blizu onih razvalinah stoji cèrkva sv. Sofie, najstarija u gradu i od Jaroslava sazidana, velika sgrada, koje razvučena arhitektura nas slabo zanima, i koje visoki, spratomice dižući se, bèli, sa zeleno bojadisanimi zafèrčki pretèrpani zvonik posve kinezki izgleda.

Poradi poprave zatvorenu cèrkvu za nas otvoriše; nego mnogi tu prozori dometnuti, svuda su načinjeni graditeljski odri, tako da je veliki prostor potamnjen i stěšnjen, i pokraj toga hladnim, pravim grobnim zrakom napunjen. Požurimo se vidět sve znamenitosti, koje nam kaže naš vodja, jedan stari svetjenik s dugom ledosivom bradom i vlasmi i širokim sivim škriljakom. Vidimo u pokrov umetnutih prastarih bizantinskih Mozaikah iz Carigrada ovamo donešenih, medju njimi jednu kolosalnu Kristovu glavu, zatim zanimivih freskah na stěnah, što su nedavna odlupljenjem kasnijega maza odkriveni; misli se da su iz 11 stolětja, buduć da ove zidine od onoga doba stoje. To su sve sami pojedini kipi, pojedine glave od svetacah, koje nas mnogo putah sětiše na one, što ih stvoriše stari dolnjorenski majstori; samo su liki većinom okorni i bez života, obrazi pako i ruke često upravo pune života

Kaže nam se i spomenik Jaroslava, to je nad njegovom grobnicom u jednom kutu kapele uzdignut kamenit lěs. na kojem ima izrezanih ribah i drugačijih životinjah, takodjer dělo staroruske umětnosti iz 11 věku.

Mnogo nam jošte preostaje za viděti u ovom velikom, mračnom prostoru, povèrh kojega se svadja zlatnimi zvězdami posuto trulo kao duboko tamno noćno nebo.

Isto tako zanimivih utisakah pružaju šetnje kroz Pečerski, ka kojemu gore više cestah iz Krešcatika vodi, pokraj svih su prijatne nove kuće i različita velika zdanja, kao što je carski za gospodične zavod, novčarna itd. Po jednoj od ovih cestah idemo uz bèrdo, obziruć se često na brègove naprama ležeće, gdě zlatna cèrkvena trula staroga Kieva sjaju, i lěpa zdanja sveučilišta i gimnazie našim očima gode, dočim pod nami i oko nas jasne kuće leže, razsute kano bělo cvětje sa zelenim listjem po brègovih i dolinah. Gore po povèršini brèga idu duge upravne ulice, kojih su kuće i palače razdružene priatnimi vèrti sa visokimi drèvesi, i koje samo u stanovitih urah oživljuje otmeniji svět. Mi idemo prěko do druge strane brèga, odkle gledamo na step koji se sa svojimi u cvětni miris zavitimi šumami stere kao more do dalekoga

Digitized by Google

horizonta. Kao jedan njegov dio počiva mu smèrznut pod nogami Dniepr; samo jedan nesmèrznut prug vije se kao modra pantljika po njegovoj srédini. Ovdě počimaju tvèrdjavina zdanja. Jedan gvozdeni povlačni most stojeć nad dubobokom gorskom jarugom vodi do krasnih visoko svedenih vratah; nad portalom krili se dvoorao iz železa sliven, kao što su i glave stupovah, uresi i barrieri. Na okolo dižu se zidine sa kulami i zubci i uzkimi oblaci, sve sjajno novo, veličanstveno, kano da je za věkovitost gradjeno, čověk ćuti ovdě i svigdě, da ide po zemljah velika i bogata cara. Svigdě, na nasipih, u grabah, na zidovih posluju težaci, verige noseći kažnjenici, s daleka gleda nad ostala gradska stanja zlatna glava tornja sv. Laure, najvišjega u čitavom carstvu. Mi idemo k njemu do usrěd gradskih sdanjah, dugim putem preko raznih povlačnih mostovah nad grabami i prěko visokih nasipah, koji, budući zastèrti gèrmljem i zelenom ledinom, priliče nasadu perivoja. Tu vidimo kasarnah, žitnicah, oružnicu, stane mnogobrojnih činovnikah i častnikah, bezkrajno sdanje tamnicah, mnoge cèrkve. (Dvě od ovih cèrkavah zove puk „veliki i mali Nikola.“ —) Někakov posve svoj svět, od kojega ipak danas samo jedan dio vidimo, budući da se pruža prěko više brěgovah. Čini se, da su stanovnici ovoga světa jedini vojnici, uznici i samoživci. Ove sastajemo u množini. i ovdě opet udaraju nam neprestano u uši protivni si zvuci verigah i zvonah.

Oposred gradskih zdanjah leži samostan sv. Laure sa svojim prastarim katedralom, jednim od najstariih u Ruskoj. I ovdě stupamo u nov svoj svět, na što nas već pripravljaju freski na zidinah pred vrati. Tu vidimo, gdě stupa iz katakombah šareni metropolita u svoj sjajnosti svoje časti; njega slědi četa svetacah i svetjenikah sa bradami, vlasi i fizìognomiami, kano da su živi samoživci, što su oko nas, i vidimo pod njimi veselo šareno namalan Kiev sa blištućimi truli i tamnomodrom rěkom i jasnozelenimi vèrti.

Mi stupamo u veliko predvorje, i ćutimo, da je izvanjski svět daleko za nami ostao. Běli samostani sa zelenimi krovi, nad kojimi mnogo tornjevah, trulah i zlatnih kèrstovah stèrši, okružuju ga odasvud; maleni dobro redjeni vèrtići viju se oko samoživačkih stanah. Stari orasi zahladjuju široki prostor, zelene pod njimi klupe zovu na počinak; kamenimi pločami pometane staze ga križaju; cèrno oděveni samoživci, mnogobrojni hodočastnici i prosjaci stupaju po njih. S desna se dižе nasamo stojeći silni zvonik, najvišji u carstvu toranj, s kojega ima čověk dalek izgled preko varoša i ladanja; o kojem se pripověda, da je za vrěme gradjenja u zemlju duboko propao bio; ali čim je trulo sa kèrstom njegov vèrh okrunilo, da je iznenada opet ustao, podignut nebeskom silom kèrsta, koi je vraga, hotećega pobožno dělo razoriti, svladao.

U srědini dvora stoji cèrkva svojstveno razvučeno sagradjena. Na dolnjoj stěni čela svedeni su pužasto napravljenimi luci izza kojih prolištu šareni freski, i nad kojimi se dižu mnogobrojni běli tornji sa svojimi isto tako razvučenimi truli. Ovo se cèlo děli ulazom u dvě polovine, kuda otvoren hodnik do vratah vodi. Postrane stène pokrivene su freški na zlatnom temelju maljanimi, isto su takovim uloženi medju zlatne urese vratah. U unutarnosti cèrkve vlada otajstven mrak, koga ni mnoge svetiljke i svěće razsvětiti nemogu. Tekar sve malo po malo upoznavamo cělu krasotu prostora. Stěne su visoko pokrivene zlatnim tvorom, koji nije samo krasan već i umětan — angjelske glave, groždje, voće, rozgve, listje usrěd kojih sjaju kipi svetacah, u-

Digitized by Google

loženi u blištuće diamante. Ova četverostrana srédnja ladja prodje u visini u silno zlatnimi zvězdami posuto trulo. U srédini otvara se jedna vèrst vratah do svetinje (?), gdě světlost svěćah naznačuje puku sakriven žèrtvenik. Na ovom se městu diže zlatom urešena piramidasta stěna i na njezinu vèrhu blizu trula sjaje zlatan kèrst. Ogromni svěćnjaci, krasno od srebra načinjeni vise sa nadkrova.

Jošte je otajstvenije i isto tako krasno u obih postranih kapelah, gdě se čuvaju u lěsovih i škrinjah ostanci svetih i čudotvorni kipi, koje puk cěliva a cèrni, blědi, samoživci straže.

Izlazeći ogledamo se još jedanput sa stubah na mračnu krasotu i ponizno sagnuto množtvo, nad kojim se upravo sada sa nadkrova polagano spušta jedan ogromni u zlato sakriven svetac.

Vani navali na nas jato prosjakah, kako ih je kod svake cèrkve, gdě skoro čitav dan provadjaju, budući sěgurni, da će osim milostinje milosèrdnih dobiti jesti u bližnjih samostanih.

U jednom bližnjem sdanju vidimo samostansku tiskarnu, gdě se pod rukovodstvom samoživacah tiskaju religiozne knjige u svetom slavenskom jeziku, većinom u velikom formatu sa velikimi slovi na jakom papiru; početna su slova često urešena bojadisanimi pužići. Jeste blizu i jedna knjigarna, gdě se molitvenici, evangjelia i legende takodjer od samoživacah kupuja; zatim jedan magazin kipovah, kèrstovah i sličnih stvarih, gdě je moći naći silno različitih ovakovih posvećenih umotvorinah i medju njimi mnoge vèrlo lěpo od cedra izrezane predmete, koji su proiztekli iz rukuh neukih seljanah.

Da se pokrěpimo za dalnje putovanje zamolimo na vratih jedne celice kvasa i kruha, to su dari, koje samoživci svakome u ime božje davaju, zašto su njihova vrata uvěk obastèrta od hodočastnikah i prosjakah. Katakombe posětit ćemo drugi krat. Sad se vratjamo kao iza sna iz ovoga stranoga, originalnoga světa u poznati navadni svět Kreščatika.

Po ovom Kreščatiku sa njegovimi modnimi kućami, njegovim elegantnim světom, njegovimi francezkimi i nèmačkimi dućani, njegovimi modestes, tailleurs, confiseurs, coiffeurs etc. de Paris, de Petersbourg, de Vienne, ide čovèk čisto bez uzbudjenja i stranskih utisakah kano po kojem domaćem glavnom gradu, jedina zlatna trula, koja ovdě i ondě prèko kućah sa brěgovah sjaje, spominju nas na inostranstvo. Tako se sastaje u ovom Kievu, nove i staринsko, cèrkveno i světovno, narodna i otmena Ruska kao čudnovate protivnosti, isto tako, kakono u okolici pusti step i romantični brègi stoje kô dva različita světa jedan prama drugomu.

Isto toliko, koliko ruski i poljski, čujemo ovdě govoriti francezki.

Na brěgovih, koji idu medju glavnom cestom Kreščatika i Dniepra, te se do ovoga spuštaju, leži carski javni vèrt sa dèrvoredi i šumicami, što u lětu lěpo biti mora, razastèrt po visinah i jarugah i vèrlo mnogo različitih izgledah pružajući, ovamo na stari Kiev i njegova zlatna trula, onamo na umiljate kuće i vèrte Kreščatika, a eno ondě sa kraja brěga na prostrani step i na pustu rěku, na svu bezkrajnu samotnost, u kojoj je veseli Podol na našem podnožju jedini kip života.

Već dušu topli větri, već je modra pantljika u Dniepru širja; na skoro će se isti pusti step zeleniti, i pramalětje sa poznatimi bojami i zvuci inostranstvo uresiti, te nas u njem udomaćiti.

(Dalje drugi put.)

Digitized by Google

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Nèki dan dobismo pod znamenjem B. Š. »odgovor na očitovanje,« izišavše u predposlèdnjem broju »Nevena.« U ovom odgovoru nastoji pisac dokazati, da nerade baš bez razloga oni, koji izpuščaju poluglasac à, i è pred r u rèèma n. p. kèrv, itd. — Mi smo već tada u očitovanju izjavili, da štujemo svačije obsvědočenje, niti smo nakanili ikome narinuti naš pravopis, a tako isto nećemo, da i nama drugi — budi on komu drago — nasilno nametje svoje subjektivno mnènje. Pa zato nismo hotèli u list uvèrstiti pomenuti odgovor, koi bi naravskim načinom otvorio obširno polje neuměstnoj i neplodnoj polemiki, nego ga povratismo spisatelju. Nekratimo g. B. Š., da svoj odgovor štampa, gdè mu je volja, mi smo pripravni nanj, u koliko bi se nas ticao, vazda odgovoriti.

— Tretja knjiga »Arkiva« od našega neumornoga g. Ivana Kukuljevića, dolazi već pod tisak. Temeljito se nadamo, da će i ovaj svezak po sadèržaju dvama pèrvašnjima uz nogu stati. Isto tako čujemo, da je g. Kukuljević i drugo jedno znamenito dèlo dao u štampu.

— Od slavenskoga slovstva valja spomenuti slèdeće u jnovije knjige: »Slovensko berilo za V. gimnazialni razred« od dra, Frane Miklošića; zatim »malo berilo za slovensko-nèmške škole od biskupa Slomšeka, napokon slovensku slovnicu od g. Ante Janežića. Slovnici ovoj dodan je kratak pregled starog i novog slovenskoga književtva, zatim glagoljskoga i ćirilskoga; zajedno su dodane ove potonje azbuke.

Slavenske vèsti. U Beogradu izišla je »istoria cèrkve staro- i novo-zavětne, za učeću se mladež.«

— Carski grad Kreml opravit će se što najskorije s temelja, te će se imenito staroslavenski njegov slog začuvati za buduće naraštaje. Gradnju rukovodit će polag vlastite svoje osnove moskovski graditolj Thun, koi je takodjer učinio nacèrte za spomenik Petra velikoga, koi će se o trošku kneza Demidova već dojdućeg pramalětja postaviti u Karlovih varih.

— Broj českih kolendarah pomnožao se opet se slèdećimi: »Hospodařsky kalendař« izdan po gospodarskom družtvu pražkom, zatim »Pražski svatovaclavski kalendař.« U Bernu je izišao osim Kolede »Nejnovějši moravsko-slezki domaci přitel.«

Svašta. »Evo ti tvèrdu forintu za tu žaru« — od radosti dèrhćajućim glasom zavapi nèkoi starinoslovac prama težaku, u vèrtlu izkopavšemu zemljenu posudu. »Lèpa dara tebi bože hvala! Ova, barem od Oktavianovih bojevah s Iliri' žara biti će jedan cvět u narodnome muzeu.«

Prolazeća kraj njega žena, kad ugleda lonac mu u šakah, začudi se i vrisnu: »gledaj bendule od te děce; nebiaše im dosta nekidan mi ćup razbiti, van su ga evo bili i zakopali.«

— »Glas se raznio o tebi kao o najboljemu gospodaru našega kraja, te me evo dogna k tebi, da me štogoda o gospodarstvu naučiš« — reče nèkoi propali vlastelin prostaku, ali dobro stojećemu.

»»Dobro, sutra idemo na sajam, pa ćete viděti kako ja kupujem.««

Kad sutra na sajam; upita prostak tèrgovčića: »imaš li maslinah?«

»»Imam, i to dobrih, mastnih, i zdravih kao putar.««

»Dakle, reče prostak vlastelinu, putar je bolji od maslinah, idimo njega kupiti.«

Kod drugog tèrgovčića pita prostak dalje: »imaš li putra?«

»»Imam dosta, i to tako frižka i pićna kao ulje ««

»Eto vidite,« opet nagovori prostak vlastelina, »ulje je i od putra bolje. Da idemo po njega.» Na trećemu městu zapita prostak: »imaš li ulja?«

»»Imam, te je tako čisto, pićno i zdravo kao voda.««

»Vidite li, reče vlastelinu prostak, voda je bolja i od maslinah, i od putra, i od ulja. Nje imamo i kod kuće, te nam nije treba nikakova pitja, nikakova smoka izvanrednoga kupovati «

— »Pravi, živi, drugi otac!« Zavapi babica nad nèkim dětetom onaj čas rodjenim u Zagrebu. »Mora da je tako nèkako, jer niti nalikuje meni ni majci, ni našoj rodbini« — odgovori službeni roditelj toga děteta. —

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Šabljić.**
Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu na domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 47. U četvèrtak 24. studenoga 1853. **III. tečaj.**

Anakreonove začinke.

Prevod od Dra. Starčevića.

IX.

O golubici.

Golubico kaži meni,
Kamo ideš, gdě si bila,
Odkud ures dragocěni
Kim se tvoja diče krila.

„Anakreon poslao me
Do mladića, do Batila,
Kog lěpota već celome
Svetu 'e sèrce zasužnjila.

A Venere darova me
Tom pesmaru, s božje odluke,
Da pěsmicu dá joj za me.
Sad list nosim njeg've ruke.

On mi veli sutra da ću
Posve od njega prosta biti,
Al' uz njega vazda ja ću
Stat, služit ga i dvoriti.

Jer, verat se kroza tèrnje,
Kroz planine, stene, polja,
Uz to zobat divje zèrnje —
Za taj život prošla 'e volja.

Sad iz ruke kruha běla
Anakreon sam mi daje,
Za razvedrit vincem čela,
Njemu i meni čaša ista je.

Plešem kad sam sita i pila,
Zatim tiho i u miru
Nad glavom mu razstrem krila,
Zadremljem li? spat nad liru.

To ti odgovor. Hodi sada.
Kroz pitanje luda glava
Tvoja, uzrok meni zada
Da postanem čevèrljava.

XLIII.

O cvèrčku.

Cvèrčku, tebi ah blago se!
Na dèrvo se uzpneš vito,
Pa sit, napit čiste rose
Vazda pěvaš uzorito.

Kudgod gledaš, stvar je svaka
Tvoja u rodnoj svoj letini,
Ljubimac si ti težaka,
Jer nikome kvar neučini.

Kao proroka lěta, cěli
Svět te štuje, ljube Vile,
Dà i Apolo, koi ti uděli,
Glas i pěsme sladke i mile.

Starosti te malj nemèrvi,
Mudrac ti si, u glasju odličan,
Bez bolesti, mesa, kèrvi, —
Skoro da si bogom sličan.

Digitized by Google

Kinezka smutnja.

U iztočnoj Azii snuju se dogodjaji, kojih se poslědice predviditi i izbrojiti nedadu. Neizměrno carstvo kinezko, kojeno je s podharačenima dèržavami 90,000 četverokutnih miljah veće od cěle Europe, carstvo koje broji više od polčetvèrte stotine milionah dušah zaplelo se i zakovèrljalo u rat, koi će še po svoj prilici do koi čas dovèršiti, i koi će unutarnje uredjenje one lěpe zemlje posve preokrenuti, te narod kinezki, koi dosada u osamljenosti živiaše, zapadnome svetu ikoliko primaknuti, pa malo po malo k izobraženju širjemu dovesti.

Na koliko nam je dogodjajnica Kine poznana, ona je starija několiko tisućah godinah od našega vrěmenobroja, te od několiko tih tisućah godinah do najnoviih vremenah stajaše narod kinezki, kao u ogradi zatvoren, od svakoga obćenja s Europejci prost u svome starome stanju, t. j. u stanju onome, u koje su ga pèrvi njegovi mudraci, zakonoše i vladari stegnuli; njemu niti nahudi, niti je poznano izobraženje Europejsko. Korist vladarah ovoga naroda, ali da bolje rečemo ovih narodah, iskala je, da im podložnici ostanu ovako oddělјeni od svakoga tudjega dodira, te tako i upliva, a bezměrna veličina carstva, visoke, neprohodljive planine, velike pustare, i běsneće more, — medje ove dèržave — olakšaše onu nameru i težnju vladarah. Ovome je puno pomoglo i to, što se Kinezi dèrže za najizobraženije i u svemu najsavèršenije ljude, te tako ovaj ponos naroda, taština li, nedopusti im nikakove uže sveze s inostranimi, nedade im primati tudje proizvode bili oni duhovni ali tělesni.

Za vladanja upravo kinezkih kućah, kojih je najzadnju Ming-ovu, prie dve stotine godinah domaći prevrat, vodjen pod načelničtvom dozvanih Mandžu-ah sruši, ona ograda nebiaše vazda tako čvèrsta, da je svako měšanje i sastajanje Kinezah s drugima narodi uništiti mogla, van već u pèrvome četvèrtu 16. věka našega tèrgovahu na dobar mah Kinezi s Portugalci i Španjolci, i pod danas vladajućom kućom Mandžu-ah, koja se zove too-tsing, t. j. jako čista, godine naše 1644 na prestolje zmaja kraljestva nebeskoga stupivše, biahu pèrvi Kinezki tèrgovački ugovori s Rusi načinjeni, koji i danas stoje. Bèrzo zatim posluži sreća Francezom i Englezom u takova odnošenja s Kinom stupiti, dapače i ustanoviti se u Kantonu.

Od ovoga vremena stadoše raditi Francezi i Englezi kroz svoje misionare o razprostiranju kèrstjanstva po carstvu kinezkome, što su već prije Jezusovci bez ikakove vlade pomoći radili; ali ni jedni ni drugi nemogaše napredovati s toga, što onu povelju, koju drugi vladar Mandžu-ah za kèršćane biaše izdao, t. j. kojom im dopušća izvèršivanje njihova věrozakona — naslednik mu je opozvao i uništio. Na mesto tèrpljenja kèršćanah diže se naskoro proti njima strašno progonstvo, dèržava se stade opet ogradjivati i u ogradi učvèrstjivati, te to bivaše sve većma i većma, i to tim oštrie, čim većma razvia se moć Englezah u Indii. Moguće i sva je prilika tome, da je današnji vladar kinezki — t. j. ako još stoluje na prestolju Pekingskome — počevši vladati god. 1820 slutio, da bi cèrvenoščetni barbari, kako se Englezi u službenome jeziku i besiedničtvu kinezkomu kèrste, koji dan na dan mogućnii bivahu, mogli neugodnu poparu s vrěmenom svariti za carstvo nebesko, velimo da je on to po svoj prilici slutio, jer je odmah tèrgovačke slobode i povlastja, koliko mu najviše

Digitized by Google

biaše moguće, stegnuo i umalio, a god. 1828 protěrao je iz Pekinga sve katoličanske misionare, to najoštrie zabranio obćenje i drugovanje s inostranci. Što ovo, što ukinutje samotèrga Englezko-iztočnoindianskoga družtva, po kome englezka tèrgovina s Kinom drugim putem udari, rodiše, osobito u Kantonu nemire, uslěd kojih oblasti kinezke, radi njihove već god. 1834 znamenitosti i pogibelnosti, svaku tèrnovinu s Englezi ukinuše. Sledila su ravno, ali samo za koi čas, pomirenja i ugovori, nego kriomčarenje Englezah s opiumom, koje, jer im strašno puno u torbu nosiaše, pomnjivo nastojahu, tako razdraži vladu kinezku, da je ovo pitje pod smèrtnu, s najgroznjima mukami skopčanu, pedepsu zabranilo, i što je više, iskalo je ne samo opium nalazivši se u brodovih englezkih, nego i onaj iz magazinah, za da se ta „vražia stvar" najednom zatare. Odovuda se izleže rat medju ovima vlastmi, koi se nakon mnogih i velikih izgubitakah od strane vojske Kinezke na kopnu i na moru, god. 1842 dovèrši mirom od Nankinga, u kome se dopusti Englezom otvoriti pet brodištah, i u njih svoje konzule postaviti, te im dade obtok Hongkonk.

Ovaj mir ima znamenitost cěloga světa, jer ne samo da je onu kinezku ogradu proti Europi srušio, i za vazda uništio, nego je u nju Europejcem tim širji i ugladjeniji put otvorio, što se opazilo da vlast kralja kraljestva nebeskoga na jako slabih noguh stoji, da proti snagi duhovnoj niti se može uzprotiviti veličina dèržave, ni množtvo stanovnikah joj, jer se neznatnome broju i uz još neznatnii izgubitak Englezah onaj sin i ljubimac bogovah pokloniti morao.

Da je svèršetak englezkoga boja i u unutarnjoj Kini, u zemlji brojećoj po prilici 100,000 [] miljah, kvas nemira i nezadovoljstva zavèrgao, o tome se dugo vremena nije znalo ništa izvěstna. Čulo se ravno bèrzo za nankingskim mirom, da se u južno-zapadnih pokrajinah někakova težnja za reformom pojavljuje, da se golema stranka sklopila, koja nastoji svakuda potajna družtva razkopititi, te tako narod proti omraženoj kući Mandžu-ah natotokati i razdražiti, da někoi potomak iz kuće Ming-ah, prie 200 god. protěrane, nastoji nezodovoljnike pod svoju zastavu skupiti te da će staro i po pravici svoje prestolje od Pekinga oružanom rukom uzeti i prisvojiti, pa da će narodu kinezkome, koga je tudji okrutnik ponizio i u robstvo bacio, bolju i slavniu budućnost osnovati. Ove glase, jer neimahu na sebi puno věrojatnosti, premda su se čestje ponavljali, niko nije htěo za istinu primati, dok napokon godine 1848 nedojde u Englezkih novinah, da je vlada kinezka ušla u trag někojoj uroti u Kantonu, te da su joj dělnici, koji joj u šake dojdoše, najokrutnije pedepsani. Tom prilikom doznalo se, da obstoji t r o j e d i n i svez, koi s ostalima potajnima družtvi obći, da ovaj svez već golemu vojsku ima, i, da, kad se čuje da je carski naměstnik u Kantonu ubijen, taj čin i glas ima se uzeti za znak i vrěme obćenitoga ustanka po cělome narodu.

Ovaj obćeniti ustanak nije se dogodio, ali ni vladi nije pošlo za rukom umiriti ali iztrěbiti Ming-ovce, kao što se zovu urotnici proti kući Mandžu-ah, ne samo da joj to nepodje za rukom, nego naměsto da se uguši buna, razprostranjiva se ona dan na dan sve todalje po južno-zapadnih pokrajinah, zatim se uvuče i u severne i u iztočne, te se presadi i u primorje, kojime god. 1849 tako zavladaše gusari, da radi pogibelji i nesigurnosti sva se tèrgovina ustavila biaše, te za oživiti ju, primorana biaše domaća vlada Engleze proti gusarom na pomoć zovnuti, koji su im naravski bèrzo na rep stali. Medjutim

Digitized by Google

već god. 1850 poče rat Ming-ovacah, i to tako vatreno i srećno, da je još měseca svibnja i. g. sin i ljubimac bogovah sa zmajeva prestolja na buntovnike vikati morao, te tako sèrca težnji zadovoljiti. Njegovo se veličanstvo nebesko jako gnjevi u ovome pismu na buntovnike, tuži se gorko na svoje vojvode i druge činovnike, izbraja narodu račun silnih onih novacah, koje je već morao za udušenje bune potrošiti, i napokon pozivlje narod svoj na izvanredna požèrtvovanja za svoga cara koi mu za to svoju milost obećava. Ali ovaj proglas na narod projde bez uspěha, jer buntovnici neprekidno nadjačivahu carevce tako, da im se već u rujnu i. g. vodja Tiente (sin nebeski) koi se drugda i Tai-ping (veliki vladar mira) zove, za cara proglasio.

Tiente, car i vojvoda Ming-ovacah, dolazi, kako on sam veli upravo iz obitelji Ming-ah, koje su g. 1644 Mandžu-i protèrali, iz one obitelji, koje članovi, premda Mandžu-i već dvě sto godinah po sili i nepravici vladaju, njima niti su se kada podložili, niti su što od njih iskali. On isti, Tiente, živiaše sakriven u potaji miran dotle, dok mu sèrce neuzkipi nad okrutničtvom koim kèrvoloci tatarski narod mu muče, te je s togaljčv rsto odlučio sa svojom vojskom Tsing-ovce srušiti s prestolja kinezkoga, staru sjajnost i slavu kraljestva ponoviti i učvèrstiti, te obćeniti mir ustanoviti. Uz ovaj veliki dèržavni cilj ide ovaj glasoviti kinezki junak i za još jednim, koi je puno uzvišenii i jačji, a taj je věrozakonski.

Proglasi, u kojih svoja věrozakonska načela ovaj muž pokažuje, takova su, iz kojih se u pèrvi pogled vidi, da je on i stranka mu već davna s kèrstjani u prilogu, velimo ovo je očevidno, ako mu rěči o věrozakonu nisu samo sredstva za postignutje visoke dèržavne svèrhe, te ako ovo nije, uvěreni moramo biti da će, ako Tiente nadvlada, i one popravke dèržavne i věrozakonske, koje sada obećiva, izpuni i uvede u dèržavi, za ono veliko carstvo novo sunce, nova sreća ogranuti. On ide za tim, da se sruši věra Buddha-ova i Tao-va, da se popi ovih věrozakonah zataru, da se sve cèrkve tih bogovah razvale i unište, da se smèrtju pedepsaju svi oni, koji su te cèrkve pomagali graditi. On se moli „velikome bogu, otcu nebeskome, koi je u šestih danih nebo i zemlju, kopno i more, ljude i stvari stvorio," on zove ovoga velikoga boga „otcem duhovnim, sveznajućim, svemogućim, svagdě nazočnim, koga moć svi ljudi pod nebom poznadu."

Za ovim věrovanjem veli Tiente u proglasu dalje: „Mi protraživasmo stara pisma prošlih vrěmenah, te u njih najdosmo, da je ovaj veliki bog već više putah svoje nezadovoljstvo očitovao, — kako je dakle to, Kinezi, da vi o tome ništa neznate? Najprije izjavi veliki bog svoj gnjev u ono vrěme, kadno pusti četèrdeset redah daždditi, odkuda potop nasta. Drugi put pokaza svoje nezadovoljstvo onom prilikom, kadno sám stupi na zemlju, za — da Židove iz Egiptjanskih rukuh oslobodi. Treći put pokaza svoje veličanstvo kadno se pretvori u čověka, osloboditelja, u gospodina Je-su-sa kod Židovah, te tèrpiaše za oslobodjenje čověčanstva. I u novia vrěmena objavljao je bog svoju sèrčbu, tako je n. p. godine Ting-ya (1837) poslao svoga nebeskoga poklisara s nalogom, da čete vražie uništi.*) Napokon, on je poslao cara nebeskoga (t. j. njega, Tient-a) da uzme uzde vladanja, i da narod oslobodi."

*) Ovdě se bez sumnje razuměva glasoviti misionar Gützlaff, koi je 24 godine neumorno radio o razširenju kèršćanstva po Kini, te se i sa Tient-om poznavao.

Digitized by Google

Iz ovoga proglasa vidi se, da Ming-ovci podobro razume židovsko i kèrstjansko sveto pismo, i jer ono vĕrovanje sam vodja im izušćuje javno, vidi se da mu i slĕditelji onako misle. Ako se već i odovuda pozna, koliki biaše upliv Europeacah za ovo desetak godinah na Kinu, to se vidi još jasnije odtuda, što je Tient sa taktikom i strategiom europejskom podpuno poznan, te ih je i u svoju vojsku na moru i na kopnu uveo, odkuda je moralo slĕditi, da carevce vazda nadvlada, Godine 1851 i 1852 biahu Ming-ovci u svih bitkah jačji, te dok bi koju pokrajinu zauzeli, umah su u nju uveli one popravke, koje im vodja obećiva, i koje su narodu od potrebe ali koristi. Od južno zapadne strane carstva provalila je buna malo po malo i u severo-iztočnu te mĕseca ožujka o. g. morade se sin nebeski tako poniziti, da biaše prinukan iskati pomoć od zastupnikah Englezkih, Francezkih i Sĕverno-amerikanskih. Europejci se nisu u te poslĕ upravo upustjali, van su se zadovoljili sa bdijenjem na sigurnost europejskih tèrgovacah, što nije ni od potrebe, jer su Ming-ovci tako pametni, da u tudjince nediraju.

Napredovanju Tient-ove vojske niti su se protivili Englezi ni Amerikanci, te se tako dogodilo ono, što sin nebeski nikako nemože pregoriti, i za što ukloniti bio bi nezna se koliko dao, hoćemo da rečemo, Ming-ovci zauzeli su Nanking, t. j. drugi poglaviti grad u carstvu, a time je po svoj prilici obitelji vladajućoj — Mandžu-om, odzvonilo.

Nadvladatelju stoji put u Peking otvoren, te će se do koi čas saznati, da je sin nebeski uklonio se i „očistio prestolje zmaja.“ Što će biti kad ovaj potomak Ming-ove obitelji prestolje zauzme i na njemu se učvĕrsti, to se još pravo nezna, da li možemo se polag ovoga, što je dosele učinio, temeljito nadati da će se Kina Europejcem posve otvoriti, te da će zapadni narodi, koji su za to (Englezi, Francezi, Taliani, Danci) naći novo veliko polje za svoja poduzimanja, polje za razvijanje svoje ne samo tĕlesne nego i duhovne snage.

Strašna postelja.

Malo prie nego li francezka vlada zatvori i zabrani igraonice, zadĕržavah se još s jednim prieteljem — Englezom u Parizu. Oba biasmo mlada, oba živismo po volji svagdĕ, a kamo li nebi u ovome najrazbludniem gradu, koi danas pod suncem stoji, a kamo li nebi u Parizu, koi nd svih gradovah, i u obće od svih městah, koja proputovasmo, razuzdanosti i lahkoumju našemu najpriatnii biaše. Jednom hodasmo oko palais-a royal-a, te se dogovarasmo, kako da se po šetnji kojom novom zabavom razsladimo i okrepimo. Priatelj mi htĕde da idemo u Frascati, ali se meni taj predlog nedopade, on neodgovaraše želji moga ukusa. Ja sam Frascate, što se veli, na pamet, spavajuć, poznavao, u njih sam dobio i izgubio iz šale mnogo novca, dok napokon neizgubih svu želju i ljubav do tako strastne igraonice, do tako hèrdjava družtva.

„Tako ti boga,“ rekoh priatelju, „hodimo drugamo, gdĕ ćemo prostu, naravsku, bez varanja i hamuliah igru naći, s njome se razveseliti. Hodimo drugamo iz Frascatah, kamo, gdĕ se negleda kod ulaza, imamo li razparane haljine, ali smo bez ikakovih.“

„„Dakle dobro,“ odgovori mi priatelj „za naći družtvo, kakovo ti, bi

Digitized by Google

reći želiš, netrěba nam ići iz palais-a royal-a. Evo nas upravo u takovu městu, kakovo ti tražiš — evo nas pred zakutkom, kakovu se težko drug nalazi.“*

Do časa dojdosmo pred vrata kèrčme, i unidjosmo u nju.

Kad se uzpenjasmo uza stube, te klobuke i palice ostavismo kod vratara, odvedoše nas u poglavitu, najštovaniu, najznamenitiju sobu, u kojoj se igra. Kod našega ulaza premda biaše jako malo ljudih, koji se na nas obazriše, itako svi nazočni biahu sami uzori, gadni uzori različitih stališah. Mi ravno i dojdosmo u ovo duplje samo s toga, da se nagledamo prostih ljudih ali ovi biahu više nego li prosti. Kod prostoga puka može se u obće štogoda smešna vazda naći, ali ovdě sve biaše u nèmu turobnost, u paklenu turobnost zavito. Isti mir, isti mûk u sobi biaše strašan. Měršavi, suhi, ožlabani, zarastjeni mladić, motri svojima propalima očima na měšanje i dizanje kartah, te muči; vampavi, nabreknjeni igrač, na komadiću artie ubada i pamti koliko putah cèrna, koliko li cèrljena dobiva, i muči zamusani i grišpavi starac, sa jastrebskima očima i zakèrpanom haljinom, izgubivši i zadnji novčić, te u sdvojenju što nemože više igrati van samo druge igrače gledati, muči. Istoga uzigraoca glas: zvoniaše kao da je zrakom nečistim sobe zaglušen. Ja sam došao u tu kuću s tom neměrom, da se nesmijem, a sada opazih, da ću, ako u njoj ostanem duglje, te ako budem samo mirno gledao što se radi, plakati morat. Što ću dakle, van da odem ali da i sám pristupim k stolu, pa da se igram. Ovo drugo po nesrěći odaberem. Ali me ovo još u veću nesrěću sruši, nego li bi bilo ono pèrvo, — kako će se poslie viděti. Na igri sam — někojim slučajem dobio puno, strašno, izvanredno, rěčju tako, da su se redoviti igrači oko mene vranili, te bi ih jedan drugome, razgledavši svojima gladnima i proznovernima očima moje postave, šapćao, da će ovaj englezki prihodnik, t. j. je, kasu osvojiti i srušiti.

Igrasmo rouge i noir.*) Ja sam tu igru po svih gradovih Europe igrao, i nikada nisam si želio to uztèrpljenje, da bi pazio na mogućnosti dobitka ali gubitka. U obće nikada nisam bio vatren ljubitelj, ali strastven igrač nego sam se vazda igrao samo da si vrěme poskratim. Ni od potrebe nisam nikada igrao, jer što će reći biti bez novacah — nisam znao. Dosta: vazda sam se tako igrao, da sam samo ono novca gubio, što bi ga pri ruci onaj čas imao, a ono, što bi dobio, vazda sam mogao lahko u mošnju metnuti, bezda me nada time dobitkom kakovo veselje obuzme, — dobio, izgubio, bio sam jednako miran i zadovoljan, — išao sam u igraonice tako kako i na plese i u predstavljala, jer sam se tamo zabavljao, a u vreme odmora nisam drugamo mogao vreme žèrtvovati.

Ali ovdě mi biaše posve drugačie. Tekar ovdě saznadoh što će reći zazbilja strast za igru. S početka me sreća smuti, a zatime u podpunome zlamenovanju rěči — opoji me. Mora nevěrojatno biti, ali je itako istina, da sam samo onda gubio, kad sam računao proměne, rěčju kad sam razmišljavao kod postavah. Kada li sam se posve na sreću, na sámi udes zanio i zapustio, dobio sam vazda, dobio sam, pa makar za kasu neznam kakova věrojatnost stala.

S početka, mnogi postavljahu sa mnom, jer biahu sigurni da će dobiti, ali poslie nebiaše im to moguće, jer ja postavljah tolike svote, kolike oni ne-

*) Igra u bitnosti ista sa starom hèrvatskom naše — vaše. Urod.

Digitized by Google

mógahu postavljati. S toga ih jedan za drugim prestade igrati, te samo bez da bi dihao, — tako pomnjivo — gleda na me i na moju igru. Malo po malo postavih sve toviše, i vazda dobih. Nazočni biahu tako razdraženi, da ih je što se veli, groznica popadala. Sada poče navadnu tišinu mutiti i prekidati vapaj i kletva, koja bi se oglasila kad bi se god novci na moju stranu gèrnuli, dà, isti uzigraoc biaše tako razjaren, da bi tom prilikom zapanjen nad mojom srećom, često svoje grablje na zemlju bacio. Jedini jedan od nazočnih zadèrža vazda svoj navadni mir i prostodušje. e to biaše moj priatelj. On se nèkoliko pntah primaknu k meni, te mi po englezku prišapta, neka bi ovo mèsto ostavio, i neka bi se doondašnjem dobitkom zadovoljio. Moram i prama njemu pravedan biti, i izpovèditi, da me je ne samo opominjao, nego i priateljski molio, da je učinio sve što priatelj učiniti može, te da me je tekar onda sama ostavio, kad je vidio, da mu rèči kod mene u vètar prolaze. Ja sam bio od igre srećne opojen, te sam mu, makar i najspasonosnije svète zabacio, a njemu već nebiaše moguće onu noć sa mnom duglje zabavljati se.

Dok on ode, nagovori me jedan mukli glas: „dopustite mi, plemeniti gospodine, da vam dignem dva cekina, koji su vam opali. Vèrujte mi, na moju poštenu rèč, na rèč staroga vojnika, da, što sam svèta prošao, i vidio igrah, još nigdè nevidih tu sreću, koja se eto večeras u vas zaljubi. Nevidih nikada. Dakle samo dalje, samo dalje! Topovi i upaljke! — odmah dalje, hitro dalje, pa je kasa srušena!“

Ogledam se i opazim ovisoka muža, priprosto obučena, koi me velikom i pouzdanom uljudnostju motriaše, i nasmèhavaše mi se. Da budem pri sebi, te da ga budem pobližje motrio, bio bi bez dvojbe opazio, da je taj stari vojnik jako sumnjiva osoba. U njega biahu izpale, kèrvave oči, neuredjeni golemi bèrci, i razbijena nosina. Rèč i glas njegov izdadoše ga za najprostie stvorenje, a ruke biahu tako gadne, tako zabèrljane, da im ja nigdè ni u Francezkoj slične nevidih. Ali ove male osobne vlastitosti neimadoše u me veliki upliv. U bèsnoj razjarenosti, u bezobzirnu veselju biah pripravan sa svakim, koi bi me na igru podbadao, i pobratiti se. Napih se duhana ponudjenu mi od ovoga čovèka, potepta ga po obrazih i rekoh mu da je najpoštenii čovèk pod suncem, da je plemeniti, sveti ostanah one slavne velike vojske, koje slavi već je zemlja tèsna. „Samo dalje, opet zavikà moj vojnik priatelj, te si stade pèrste olamati, „dalje, srušite banku. Trista gromovah, priatelju moj vredni, Englezu uznite si tu svu banku što prie!“

Na to ja udarih dalje, i takovim uspèhom, da je do četvèrta ure uzigraoc izjavio: „gospodo, banka je za večeras zatvorena.“ Sve zlato, svi dèržavni papiri, koji u njoj biahu ostadoše u jednoj hèrpi pod mojima rukami, sva glavnica ove igraonice ležaše u mome žepu.

„Zavežite te novce u rubac, gospodine“ opomenu me stari vojnik, kad podnje rukom posegnuh. „Svežite ih u rubac, kakono smo mi vojnici hlèb kruha zavezati običavali, jer za toliki novac premalešan je i preslab svaki žep, i fratarsli. Tako tako, spravite skupa i zlato i papire. Šta je toga! Koja sila! Skoro da čovèk sam sebi nebi mogao vèrovati! Eto još jednoga cekina na podu. Oj t mali Napoleonu, došao si mi u šake. Dakle dvaput taj rubac svezati, ako mi milostivo dopustite. Lèpo! Tako valja, sada je novac osiguran. Popipaj-dèr-te, srećni čovèče, tvèrdo i okruglo kao zèrno od topa. Eh da budu

Digitized by Google

takovim zèrnjem na nas kod Austerlica pucali! A ovako, što ostajo staromu junaku Francezke velike vojske? Ništa drugo, van da zaprosi svoga englezkoga priatelja da bi za srećno poznanstvo koju ploščicu samotoka šampanjskoga skupa popili, te da punima čašami božici sreći svesèrdno zahvalimo za pomoć prie nego li se razstanemo.“

Tako se i dogodi Do časa biaše i druga staklenka prazna, meni se činjaše, da živu vatru pijem — mozag mi biaše bi reć u plamenu. Još nikada neoćutih taj udarac od suvišna i prekoměrna pitja. Biaše li tome krivo napeto stanje u kome se nalazih, ali mi želudac nebiaše u svome redu, ali možda samotok biaše prejak?

„Ovenčani junače velike vojske“ — zazovem moga druga pun divlje radosti, „ja sam u plamenu, a kako je vami? Vi ste me upalili! Čujete li me, junače od Austerlica? Donesite i tretju staklenku samotoka, da pijemo, da vatru ugasimo!“ Stari vojnik zaklima glavom, izbulji izpale oči još jače, da sam se bojao da će mu izpasti, stade se razgledati oko sebe, metnu zamazan pèrst na razbijenu nosinu, pa zavika svetčano i radostno: „kavu!“ te udilje ode u někoju bližnju sobu.

Rěč ovoga staroga vojnika „kava“ někakovim osobitim načinom očara nazočne u kèrčmi ljude, jer dok ju čuše, jedan ih se za drugim diže, pa ode. Mora da su se nadali vaditi iz moga pijanstva korist, t. j. napasti putem na me, pa mi novce oteti, ako i ništa gorega. Ali mora da sada pomisliše, da će me ovaj moj novi priatelj kavom od podpuna pijanstva občuvati te uvidiše da im iz namere ništa nebude. Bilo njihovu odlazu uzrok što hoće, u čas ih iz sobe svih nestà. Kad se stari vojnik povrati i uz-a me sede, biasmo sami gospodari cěle sobe. Nazrio sam i uzigraoca u našemu predsobju, gdě sam tiho večera. Sada biaše podpuna tišina.

Vrativši se stari vojnik biaše promenjen: poče se dostojanstveno, za čudo svetčano dèržati, kad me stade nagovarati. Sada niti je već kleo, ni pèrste olamao, ni izvikavao.

„Slušajte me, poče govoriti někakovim otajstveno pouzdanim glasom“ plemeniti gospodine, slušajte svèt staroga vojnika. Ja sam bio kod gospodarice ove kuće, kod jedne vrědne i ljubezne gospoje, izvèrstne kuharice, te sam ja nagovorio, neka nam pripravi dobro ojaku kavu, jer vami takove trěba. Vi morate tu kavu piti, za-da ta napetost cěloga těla i duha u vami prestane, ali barem popusti. Tako, tako, tu kavu morate prie popiti, nego li odovuda odete, — da što, to vi morate učiniti moj milostivi i dobrohotni gospodine i priatelju. Ako kanite tu hèrpu novca kući po noći nositi, znajte da vam je svèto dèržanstvo na tome putu pri svoj bistroj pameti i na treznih, čilih nogah biti. Mnoga gospoda, koja su ovdě večeras bila, znadu da ste toliku silu dobili. Ova su gospoda u někojemu razumku vrědni i pošteni ljudi, ali, šta ćemo, i njih se dèrže někoje, kako i nas ostale, slaboće. — Bi li vam više govorio? Bože oslobodi, više ni rěči, vi me podpuno razumite. Nego slušajte drugo: kada pojdete, zovnite kočiu, pa kada u nju unidjete, zatvorite stakla, te recite kočašu neka vas vozi kroz najširje i najrazsvětljenie ulice. Učinite to, pa ćete biti sigurni i vi i vaš golemi novac, te ćete sutra zahvaliti staromu vojniku, koi vas je tako lěpo světovao.“

Jedva što vojnik svoj govor skoro plačućim glasom dovèrši, doneše se

Digitized by Google

pred nas kava, i već biaše na dvoje ulivena. Moj pazljivi priatelj uze jednu ih, pokloni mi se, te mi ju predade. Ja za poginuti žedan, izpijem ju u jedan dušak. Onaj čas smagli mi se pred očima, i oćutim da sam pijanii nego li ikada. Soba se stade oko mene vèrtiti, a stari vojnik činjaše se kao da predamnom simo i tamo hoda, i to pravilno gori i doli. Zazvoni mi u uših, oglubnem, i samo to znam, da sam bio svěstan o mojoj smetenosti, slaboći i bezsvestnosti. Dignem se sa stolca, te se pograbim stola, za-da se u razvnověsju uzdèržim. Stanem mumljati da mi je zlo, da neznam kako li ću kući.

„Sladki priatelju, preuzvišeni gospodine, odgovori mi stari vojnik, koga se rěč ménjaše," bilo bi najveće bezumje u vašemu sadašnjemu stanju kući ići, ići ikamo. Zar neznate da bi najlakše mogli novce izgubiti, ali zaisto porobljeni i ubijeni biti? Kad se stvari tako okrenuše, ja ću ovdě spavati, spavajte i vi. U ovoj se kući dobro spava, naručite si dakle i vi jednu postelju. Prospavajte pijanstvo, pa sutra hodite kući, sutra po světlome danu."

Već niti mogoh što misliti ni ćutiti, van to jedino oséćah, da se moram někamo u čistu postelju leći, i spavati, jer mi se to učini za jedini pravi lěk. Veselo dakle pristanem na predlog staroga vojnika o postělji, veselo njemu i uzigraocu, koi bi pozvan da mi put pokaže do postelje, rame ponudim. Dovedoše me kroz hodnike několike uz-a skaline do někakove sobice, u kojoj ću noćiti. Stari vojnik i priatelj rukovà se sa mnom pun radosti, predloži mi da ćemo sutra skupa ručati, te me skupa s uzigraocem za ovu noć ostavi.

Dovučem se do umivaljke popijem něšto vode na njoj nadjene, a drugo izlijem, te namočim u nju glavu, zatim se spustim u naslonjač, te nastojah da se ikoliko umirim. I zbilja, do časa oćutim da mi je lakše, da sam někako sèrčenii. Proměna zraka težkoga i vlažnoga koi vlada u sobi igre, s ovim sadanjim čistim i subljim, olakša mi pljuča, a světlost pare proměnjena s navadnom světiljkom okrěpi mi oči, te sve ovo skupa objači okrèpljujuću vodu, koja me razhladi. Omaglenja nestade, te opet poćutim da sam pri bistroj pameti. Pèrvo mi razmišljanje biaše: kako sam se usudio, i koliko sam na sreću slěpu postavio, podstupivši se u igraonici noćiti, drugo, koliko je još smionie i bezrazložnie pokušati odovuda kući ići, ako je već kuća ova zatvorena, i nositi sa sobom znamenitu kolikoću novca, a to kroz parižke ulice. Ali, pomislih, spavao sam već na mome putovanju i u pogibelniih městih od ovoga, dakle ništa drugo van do vrata zaključam, podkračunim i ogradim, pa da spavam.

Osiguravši se dakle proti svakome ulazu nasilnu ali barem neopazljivu, zavirivši u ormare, pod postelju, i pokušavši prozor, rěčju obsvědočivši se, da sam učinio sve što pamet i providnost u takovome městu ište, razpravim se, metnem světiljku uz postelju te s rubcem, u kome biahu novci zavezani, pod uzglavljem, legnem.

Do časa opazim ne samo da nemogu zaspati, nego da nemogu ni oči stisnuti. Bio sam posve budan, ali me zazbilja groznica dèrmaše. Svaka mi se žila trese, svaka ćut je strašno napeta, uzbunjena. Stanem se dakle prevèrćati sad na ovaj sad na onaj bok, sad ničice, sad nauznačice, stadoh po postelji iztraživati hladnia města, ali sve zaludu. Sad bi metnuo ruke pod pokrivalo, sad bi ih po njemu bacio; sad bi se pružio što sam dug i širok, sad bi opet koléna sa zubi sastavio, te bi se u klubko smotao; sad bi uzglavnicu okrenuo te bi se legao na hladniu stranu, sad bi ju pridvostručio, te bi ju naslonio uz

Digitized by Google

bedrenicu, pa bi kao sědio, — radio sam što sam god znao i mogao, ali bez koristi: gnjevan i ljut morao sam se uvěriti, da će mi ova noć bez sna uteći.

Što dakle da radim? Neimam knjigu da bi štio, a itako znam, da ću ovu noć kao najveći mučenik na bičovalu probaviti, ako duh uzbudjen čime god drugim nezabavim van ako bi svu noć razmišljao ovo hèrdjavo stanje, u kome sam, — znao sam, da će me mašta upaljena mučiti sa svakima strahotami, da će mi stvarati i risati svakojake moguće i nemoguće pogibeli, rěčju znao sam, da će me mašta po svoj prilici i u bolest srušiti. Naslonim se dakle na lakat, te se razgledam po sobi, u koju měsec kroz prozor udaraše, te ju kao i obdan razsvětljivaše, razgledam se, velju, nebi li se našao gdě koi kip, kojime bi mi se duh ikoliko zabavljao. Dok sam tako pregledao jednu stěnu za drugom, pade mi na um najmilia mi knjiga od Le Maistre-a, — putovanje po mojoj sobi. Dakle zaključim slavnoga ovoga Franceza naslědovati te se osiguram, da ću na tome putu naći dosta zabave i razkoši, koja će koliko toliko pomoći mi zaboraviti na ovu čudnu, bez nade na san noć, pretresivati ću, rekoh, u duši, svaki komud, svaki predmet moje sobe, pa ću stolce, stolé umivaljku, rěčju sve što mi u oči padne, do zadnjih granicah sličnosti, razlike, itd. slěditi i rešetati.

(Dalje drugi put.)

Izvadci iz listovah iz južne Ruske (Podolie, Volhinie i Ukraine.)

1. Boravljenje u Kievu u promalětju 1851.

Drugi list. Pèrvi pramalětni dani — šetnje — život na ulicah — polaz samostana duvnah — Katakombe. — Put na Dniepru. — Novi most – nove gradjevine. —

Kiev koncem travnja 1851.

(Nadalje.)

Poslě mnogo vlažnih danah travnja postalo je vrěme pramalětno — jasno; Dniepr se je leda oprostio, te se pruža u světloj modrini daleko prěk do stepa. Sad je veličanstveno ići u čistom iztočnom zraku pod zlatnimi truli po zelenih od ljubicah mirišućih brěgovih. — Lěpo je takodjer voziti sé uz bèrdo i niz bèrdo kroz jasne ulice, a osobito u svetak, kad gizdavi ljudi i bogate ekipaže sve oživljuju, ovdě i ondě sa svih visinah i nizinah pod sjajućimi truli zvona na daleko zvuče, ili kasno u večer, kad se grad u měsečini toli čarobno prikaže, kad měsecom razsvetjena koje gdě prosto ležeća sdanja jasno u oči udaraju, kad se srebèrna světlost na trula lěva, a brěgovi i cèrkve silnu sěnu ua doline i povèršine šire.

Ulice oživljuju sve to većma. Kako šareno izgleda jur pod našimi prozori u Kreščatiku. S one se strane lěskaju na svih stazah od vèrta jasne oděće šetjućih gospojah i děce. Kroz ulicu prolazi jedan regiment kozakah, visoki krěpki ljudi opaljenih licah, dugih bèrkovah, tamnih očiuh, povèrh kojih sěde okrugle kèrznom na kraju obšivene kape, sa dugimi sulicami u ruci, čvèrsto

Digitized by Google

uzpravne na konjih sědeći, kano da su na njih prirasli. Tudje izgledajući officiri jednakih phisiognomiah i u jednakom odělu skaču uz njih. Četvero i šesteropręžne ekipaže sa gospojami u izbranom nakitu tèrče amo tamo. Officiri i djaci na konjih i na droškah prolitju. Polaglje se vuku selske telege. Prodavaoci kvasa i leda idu simo tamo, te prozivlju svoju robu. Cèrno oděveni samoživci i duvne, uznici u zvečećem gvozdju vodjeni od vojnikah, hodočastnici i seljaci u zelenih, bělih ili hèrdjavih kaftanih, poljske varoške děvojke ili ruske tèrgovkinje u bojadisanih haljah i kasavaikah — sve to sačinja šaren, zanimiv směs. Onomadne buknù u blizini vatra, tad se imasmo priliku diviti štèrcaljkašem koji ka gušenju ko munja dotekoše. U těsnoj, suroj opravi sa pozlatjenimi kacigami na glavi stoje ili sěde u maleričkom letućem položaju na dugih cèrnih kolah sa lěstvami i gasili, koja vozi trosprega cèrnih konjah. Čin se, kano da su rimski vojnici na bojnih kolih Na mnogih višjih sgradah stoje tornji za straženje vatre, na kojih se barjaci, a noćju světiljkami, znak od različitih opredělienih bojah daje, na što štèrcaljkaši s divnom bèrzinom i u divnom redu doteku. Bez bubanjah, bez kriča, da se čoveku živci deru, bez pritoka znaličnih, kojih ovdě netèrpe, ugasi se vatra većinom u vèrlo kratko vrěme.

Jedno jutro u nedělju na Plate-forme-u cèrkve sv. Andrie spada k našim najmilijim uspomenam ovih pèrvih pramalětnih danah. Daleki izgled činjaše nam se osobito lěp; pod mehkim, blagim pramalětnim nebom vidjahu se tako razgovetno svi predmeti, pa ipak biahu nježno u vonj zaviti; sve cèrkve i svi samostani na najdaljnih brěgovih, sve po dolinah i obronkih razsute kolibe pokazaše se jasno; staze u dolinah i na zelenih visih běhu oživljene s ljudi iducimi u cèrkvu i kojimi laganimi koli; žene sa košarami punimi narančah idjahu na brěg, a duboko pod nami ležaše veseli potočni grad, na čije smo mi nedeljom žive ulice i tèrge kao sa neba gledali. Zvona zvuče oda zgora, oda zdola, iz varoša, sa svih bližnjih i dalekih visah tako glasno i moćno, kan' da hoće čitavo čověčanstvo ovamo pozvati na službu božju.

I ovih danah vidjasmo mnogo zanimiva: onomad posětismo u Podolu jedan samostan duvnah. On sastoji kao svi samostani ovdě, iz mnogo pojedinih prijatnih kućah, koje leže obkoljene vèrtovi, dvorovi i dèrvljem na podnožištu brěgovah, i sačinjavaju zidovi zatvorene svoj čisto osobit svět. U njem se čini sve mirno i veselo; na visovih pod starimi lipami šume studenci, poju ptice, duvne u cèrnih opravah, imajući glavu cèrnimi rubci zastèrtu, zabavljene su raznimi poslovi na dvorištu i vèrtu. Unutarnost je manje umiljata; hodnici su i stanice uzke, nizke, tu nije viděti visokih tremovah, zajedničkih blagovalištah i radnicah kano u katoličkih samostanih. Svaka duvna živi za se i vodi svoje vlastito maleno gospodarstvo, koje je različito polag različitih srědstvah. Od siromašnjih gospodare često dvě ili tri zajedno u jednoj maloj sobi, koja tada porad raznovèrstnog pokućtva i poslenosti malo ugodno izgleda; bogatije imadu veće sobe, i svoje vlastite služkinje. Tako slabo ćutimo jednu sveobću ideu, koja u samostanski život prodrěti mora, da se ga predstavit uzmognemo. U drugih uskih samostanih može biti drugčije, kažu da su u mnogih pravila reda strožja, negoli ovdě, gdě su duvne malo obvezane, izaći smiju kamo i koliko hoće; no ovo stoji samo za stare i gèrde, jer se mlade i snažne u nutri čuvaju, te su u istoj cèrkvi koprenom zastèrte, zašto smo mi danas u

Digitized by Google

hodnicih i stanicah i u cèrkvi viděli samo ružna, žuta, uvehla, od strasti ili tuge nagužvana lica. Takodjer biahu ove duvne većinom iz nižjih klassah, i sve mi se učini sličnije velikomu obskèrbilištu negoli samostanu. Mi biasmo u jednoj od siromašnijih stanicah, gdě je jedna duvna rublje sušila, druga kuhala, a tretja děcu iglama plesti učila, i gdě je vladalo malo čistoće i reda, i u jednoj od boljih, koja je posve stěšnjena bila starim pokućtvom, svetci i djerdjefi. Ovdě vidjesmo mnogo umotvorinah, kojimi se većina duvnah zabavlja: svetci, prizori iz sv. pisma, često čitavi cèrkveni kipovi zlatnimi i srebèrnimi nitmi po stojećih primèrih izveženi. Obrazi i ruke su malane te se umetju u vezke, koji nas sětjaju na naše srědověčne u rědkosti shranah sačuvane, i razašilju na daleko u cèrkve i samostane. I obični malani svetci idu većinom iz rukuh duvnah; može se reći samo iz ruku h, jer im duh rědko kad što děluje, buduć da nikad neizvadjaju novih kipovah, već uvěk prečinjahu prastare stereotipne izvore. Jednu malu kućicu pod drěvesi na obronku bèrda kazivahu nam kao stan trih novicah, trih lěpih mladih sestarah, koje poslě smèrti roditeljah dojdoše ovamo iz unutarnje Ruske, da se za jedno posvete samostanskomu životu. Malena kućica učini nam se kao kèrletka sa trima u šumskoj zeleni uhvatjenima pticama.

Vidjeli smo i veselu jasnu cèrkvu, ponos duvnah, koje su ovu svoju svetinju uresile tisućuvèrstnimi dragocěnostmi od zlata i srebra, umětnim cvětjem i izvezenimi svetci, škrinjami svetih ostanakah, posudjem i kipovi. U ovoj šarenoj množini leže na podlogah gděgdě cèrni lěsi za duvne.

Vidjeli smo sada i podzemne znamenitosti, po svem světu glasovite katakombe Pečerskoga samostana. Prie několiko danah stupismo opet u preddvorje Laurine cèrkve' koje nam se sa svojimi starimi orasi i bělim samostanskim sdanjem, sa zelenimi krovi i zlatnimi kèrsti, sa svojimi na okolo u vis stèršećimi zlatnimi truli, svojimi po svuda idućimi samoživci i hodočastnici učini isto tako tudje, kano pèrvi put.

Pošto smo se s otvorene galerie jednoga na kraju brěga stojećeg sdanja naužili lěpa razgleda daleko prěko modroga Dniepra, na kojem se běla jadra lěskaju, na onostrane stepske šume i na cèrkve, kapele, zvonike i trula, koja se o kraj nas i pod nami na obronku bèrda dižu izmedju zelenoga dèrvlja, idemo prěko voćnjakah i cvětnjakah do jedne široke pokrivene stubne galerie, koja posrěd ovih voćnjakah vodi od gornjih samostanskih dvorištah niz bèrdo skoro do Dniepra. I ovdě leže běla, zelenih krovah samostanska sdanja pod drěvesi i vèrti, i ovdě je ulaz u katakombe, te podzemne hodnike i šupljine, koje u prastaro doba sagradiše od Tatarah progonjeni kèrstjanski Rusi [1]) za potajno izvèršivanje svoje věre i u kojih su mnogi od njihovih najglasovitijih svetacah živěli, umèrli i zakopani, medju njimi sv. Antun, sagraditelj pèrve šupljine i Nestor najstariji ruski sgodopisac. Svodišta? Arkadi pred ulazom pokriveni su svojstvenimi fresko malariami: tu je viděti hèrpah andjelah i vragovah sa daleko izzinutimi žarkimi jezici, koji se prepiru za umiruće svete, ili za mlade duše, koje se izražavaju děcom u bělој oděći. Ploske s vinom, sviranje, zdelice s voćem u rukuh vragovah znamenuju zavadjanje; ipak se vidi,

[1]) Poznato je, da su mnoge od ovih špiljah stajale daleko prie navale Tatarah.

Digitized by Google

da andjeli svigdě predobivaju, umirući sveti nose još bělu oděću nedužnosti, duše se uzdignu u ponovljenoj dětinskoj prilici, zemaljska pako staništa leže neiztrula u lěsih katakombah.

Dvostručna gvozdena vrata, koja vode u ovu podzemnu svetinju, otvara nam jedan samoživac, koi se sa zvečećim svezom ključevah približava. Mi prodremo u tminu, koju samo slabo razsvětluje světlost tankih voštenicah, kojih je svaki od nas na ulazu dobio, i prolazimo jedan za drugim slědeć samoživca, u jedan labirint uzkih, svedenih izkrižanih hodnikah, kojih su zidovi i kameniti podi starinom i vlagom cěrno-cěrvenkasto marmorirani. Svigdě vidimo udubah u stěnu sa otvorenimi lěsi svetacah, kojih su tělesa dobro sačuvana, no našima očima srěćom zakrivena ogrinjali, koje Rusi samo u družtvu dižu, da kosti od rukuh pobožno poljube. Na velike svetke, osobito na uzkěrs dobivaju ovi mèrtci novu oděću, što mnoge ovamo privabi. Gděgdě virimo kroz rešetku u male, mračne prostore, u kojih su svetci svoj život proveli, i upravo time sveti postali; u jednom ovakovom prostoru živelo je zajedno 12stero bratje, sěgurno najsložnije od světa.

Na svakom sagibu hodnikah i svakom njihovom sudaru načinjene su malene cèrkvice t. j. maleni žèrtvenici pod svodom na nizkih stupovih, na kojih se žèrtvenicih često misa služi, kao što i danas do nas prodire iz jednog dalnjeg preděla ovoga podruma svetčano pěvanje i slaba světlost od svěćah. Gděgdě se čuje tihi šum podzemnih vrutakah. Tja pod zemlju prodèrla je strast za kipe, s kojimi su ruske cèrkve napunjene odo zgora do dola, i koje se sa debelimi bojami lěskaju u samom ovom grobnom mraku. Na stanovite dane napunjene su ove katakombe, koje se na ure, dapače pod Dniepr protežu, ljudi koji ovdě pri svakom svetom mèrtcu, pred stanicom svakoga svetca čine svoju pobožnost. Najsvetačnija služba božja čini se u rano jutro uzkèrsa, kad arkimandrita sa velikom pratnjom svetjenikah ovamo ulazi, i u katakombe pèrvi stupi vičuć: Hristos voskres! (na što se po mnènju puka svi mèrtvi svetci u svojih lěsovih podignu, i zaziv glasovi duhovah ponove.)

Samoživci, koji obavljaju podzemnu službu božju, provode izměnce dane i noći ovdě u nutra, dapače si izaberu često ovo noćno grobno obitavalište za više danah, da se saberu i spokore. Kad što zablude pojedini hodočastnici u labirintičkih hodnicih; tako je nedavna jedna mlada selska děvojka, zaostavši za drugimi, izgubila put i svoje družtvo, i jedan ili několiko danah provela u unutarnosti katakombah, onuda je rědko stupala noga čověčja, u noćnoj tmini medju mèrtvimi, budući sama skoro mèrtva, kad ju nadjoše....

I nam se čini kano da smo oživili, stupivši iz šupljinah groba u bělo dan, i pošto malo kasnije opet idemo po živih ulicah medju izbranim světom, jedva si možemo pomisliti blizinu onoga svojstvenoga světa sa njegovimi osobitimi obstojnostmi i prikazi. To je tako, kan' da bi mračnih čudnovatih tajnostih odkrio u sèrcu vesela světskoga čověka.

Nedavna, kad smo opet u gradu bili, sidjosmo odavlě po vèrletnoj goleti dole k Dniepru, na obali kojega stoji takodjer jedno citadellno sdanje sa kulami i zubci, izgledajuć kano kakova vitežka kula. S visine gleda dole drugi takov kastel, osim toga nema u blizini nikakova traga čověčjemu obitavalištu, takodjer nikakova dèrva, nikakove zeleni, velika samoća, koju jedva prekida jednolično bijenje valovah o pustu obalu. Tako je širok sada Dniepr, da se

Digitized by Google

predmeti prěko jedva spoznavaju, i da se po njegovoj obali ide kao po morskoj. U dalini běle se velika bela jadra, vidimo takodjer parobrod, koi se većma rabi za prevožnju, negoli za šetnju i ide do Čèrnigova i drugih městah na gornjem Dniepru, kojega je dolnji dio poradi velikih vodopadah pogibeljan za brodarenje. S lěva nam se dižu vèrletni, goli brěgovi; iz razpucane ilovače i stèrše pojedine jele, à na probèrdicah vise male kolibice. Na podnožju ovih romantičnih brěgovah, bliže varoša radi mnogo stotinah uznikah na nasipih i kèrcalištih, i sa neugodnim zloglasjem zveči škèrgutanje tačakah i verigah uz svetčani šum valovah. Dole niže, pod gradom, počeli su silnu gradju velikoga Dnieprovoga mosta, koi rad ogromne protege i solidnog krasnog sačinjenja ima biti čudom světa. Za njegovo je gradjenje došlo veliko družtvo engezkih měračah i težakah, koji su s one strane Dniepra učinili vlastitu malenu naselbinu. Jur stoje temeljni stupovi u logu silne rěke, i ovo i druga predtečna děla i strojevi, kojih je kod golemoga děla trèba, daju nam pojam o veličini poduzetja, koje je važno za spoj i tèrgovinu južne Ruske sa sěvernom, buduć da se je dosad moglo na onostranu obalu i cestu u Moskvu i Petrograd doprěti samo na parobrodu i s plavi.

Tako se na sve strane sadašnji Kiev preobratja u noviji i lěpši, te može za koi desetak godinah biti jedan od najkrasnijih varošah světa. U svih stranah varoša počelo se je graditi i snovati, ovdě golema gradska sdanja, most i kèrcališta, ondě u starom Kievu drugi gimnazium, kadetana, jezdionica, i osnove sveučilištne. Govori se takodjer o sagradjenju jedne krasne carske palače. Uz to se uvěk podižu posvuda nove lěpe privatne kuće. Tako se vidi ovdě život, kretanje i naprědak kano u kojem mu drago europejskom varošu.

(Dalje drugi put.)

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Hèrvatska je stara poslovica:

»Kad« dojde sveta Kata,
Od svatovah škripllju vrata.«

A mi bi morali ove godine reći:

Došla i prošla sveta Kata,
Al vidismo malo svata'.

Mi znamo da někoji naši štioci već kamenje na nas dižu, što se usudismo očito reći, da ona poslovica laže, što se podstupismo onu našu zobenu tornju protustaviti sladkoj onoj od starih vremenah i pěsmarah izreki. — Mi znamo da i od ono malo gospojah i gospodičićah, što naš list barem, kad neimaju ništa drugoga u kome tudjemu jeziku, štiju, preslicami, vreteni, rašći, a posve izobražene iglami, koje se na sedamdeset i devet razredah děle, pa su itako sve jednake, nemili nam boj navěstjuju radi doslědnosti, što se iz naše izreke može izvaditi naime, da su ali mladi ljudi same skitalice te neće da se žene, ali de su se ženske upravo povratile te s toga da niko za njih nemari. — Mi vidimo taj oporni boj, koi nam se pripravlja, ali ništa zato: i naša je od junakah majka, štono reče někoje selo muževah, koji su se tako hrabro dèržali kad ih zec sastade, da ih ni jednoga nije ni ujeo, a kamo li pojeo. Ako nas na boj gospodo i gospoje, zovete, mi taj poziv primamo, pa, po navadi, ko što u njemu dobije neka nosi, i poslě tučnje neka se hvali, da je on nadvladao, makar da je operušan utekao.

No prie svega izjavljamo, da smo ljubitelji mira i ljubavi, te što se već nismo upisali medju Kvakere — nepriatelje svakoga boja — uzrok je taj, što ovaj věrozakon upravo niko netèrpi. Pa zato prie nego li se pobijemo, svakako pristoji se da se razumimo, za da poslě kao što običajno biva, svi neimamo pravo, ali svi krivo. Dakle da vam věrodostojno naše rěči razumačimo, pa onda radite što vam drago.

Digitized by Google

Što rekosmo onom našom zobenom tornjom, kod koje do zadnje kapi kèrvi ostajemo, rekosmo samo od naše strane i o Zagrebu. Naš je put od peći do vratah, a expedicia od sèvernoga šetališta na južno. Ergo to je krug našega izkustva službenoga, t. j. onoga, o kome smo dèržani našima štiocem račun davati, a sve drugo stoji od naše gospodske volje. Iz ovoga što samo dosad rekosmo, zaključujemo, da su već naši rečeni protivnici svoje proti nami napereno oružje pobacali u gèrm, u korice. a svakako neka jos znadu, da sveto pismo nelaže, pa ono veli: »ko diže oružje, od oružja će umrěti.«

Pèrvašnjih godinah nemogosmo u Zagrebu ni jesti ni pisati od buke i sviralah svatovskih u sej doba. To je uzrok da u ovo vrěme biahu svi časopisi suhoparni, jer gladnu uredniku nije do pisanja, a slagatelju do slaganja; u buki i graji nije do posla. Ove godine neima tomu ni glasa ni traga, te s toga evo nas s punima šakami mastne brade pred naše občinstvo. Mi ćemo, nota bene, citra obligationem javiti, da su se i jesenas zagrebčani ženili, ali, sit venia verbo veritatis, — da se nisu zagrebkinje udavale. — Kakav li je to galimatiaš?

Više se naših najbolje budućnosti, najizvèrstniih mladićah i muževah oženilo, ali ni jedan ih neuze zagrebkinju. Zašto to? — Mi neznamo, jer još nebismo na ženitbenome tèrgu, nego na toliko možemo naše občinstvo osigurati, da se kod ovih ženitbah ni najmanje nije gledalo na narodnosti i na jezike, jer se udalo puno Němicah, Magjarkah, Taliankah, Poljakinjah za vatrene Hèrvate, a zagrebkinje sěde kod kuće, i bi reć da im se jako dopada ona izreka Ciceronova: nullus locus domestica sede jucundior. Na zdravlje im!! Iz našega kruga izkustva uviděli su štioci, da mi zagrebčane jako malo, a zagrebkinje ni malo nepoznamo. Dakle fides penes autores.

Někoi istinski muž, naš priatelj, na pitanje: »Zašto se iz Zagreba neženi rajše nego li iz tudjice?« odgovori nam: ta ja bi to volio nego li ti, ali za me nije nijedna zagrebkinja. Ti znaš da ja do slaščicah ništa nedèržim, ali brate ja se plašim žene, koja nezna što je lonac, van pita, kad ga vidi, gdě rastu toliki lěšnjaci, i ko im žgarice jede? Ja sam čověk od malo rěčih, ali zagrebkinje se nauče sedamnaest rěčih hèrvatskih za divaniti sa sluškinjami, petdeset němačkih, trideset franceskih, jedanaest talianskih, pa im je to sve. Ja se plašim ženah, koje neznadu divaniti, van očima govore. Da ti o drugom negovorim.

Uči se pameti iz nesreće drugih!!

— »Novice« u svome poslědnjemu broju gromovito viču na našu maticu, te ju za pravo reći gèrde i ocèrnjuju pred svetom s toga što je sestri pokojnoga našega Vraza, za sva zaostavša děla pokojnikova, samo petdeset for. sr. ponudila.

Mi, kao što nismo ničiji zagovaranici, isto tako nismo ni zagovaratelji. ali itako nemožemo na ino, van proti svakoj nepravdi, proti nezasluženu hulenju, proti neistini glas podignuti. Već od 2—3 godine okrenule su »Novice« někakovom stazom, koja je njezinoj pèrvašnjoj težnji posve protivna, i koju pravo razsudivši moramo reći, da se u ono lěpo uliště složnih čelah pojavilo i sèršenah, koji ih proti matici, proti jedinstvu, i ako gdě kod nas takovih ima — proti trutinami huste i dižu. Mi se nadamo, da se čele nebudu pustile od sèršenah prevariti, premda nam je žao, da su »Novice,« časopis u šakah najzaslužnijega muža za narod i narodnost našega vrěmena, tako izgubile ono svoje staro dostojanstvo, koje činjaše, da je svaki list toga spisa zaudarao po samoj ljubavi i slogi, — što su velimo »Novice« izgubile svoje dostojanstvo tako, da ih duševnost negriže onako gadne i paklenim duhom nadahnjene članke priobćivati. Već više putah pomenuti se list upustio u naše prepirke i domaće stvari, o kojih ne samo da ništa nezna, nego ni nemože znati, te je donosio stvari, nad kojima se svak smijati morao, ali smo ga pustili na miru, iz dubokoga štovanja prama g. uredniku u nadi, da će se kaniti za buduće takovih neosnovanostih, i nepačati se u ono, što nerazumije. Nada nas prevari, i »Novice« evo počeše ocèrnjivati dapače naša čela družtva.

Ne kao da bi nas ugled »Novicah« na to ganuo, nego za prikazati občinstvu istinito stanje rukopisah našega slavnoga Vraza, razjasniti ćemo »Matičino« postupanje, na koje »Novice« viču.

Pokojnik je ostavio u oporuki svoja rečena pisma Anti i Ivanu Mažuranićem in persona s tom opazkom, da ih urede i izdadu na svoj trošak, pa dobitak neka predadu rodbini mu. Bratja M. M. poznavajuć stanje našega književstva danas, opaziše, da bi im se izdanjem rečenih dělah jedva i

Digitized by Google

jedva trošak naplatio, sa druge strane vidivši da baštinikom dobitak, koga nebi ni bilo — moraju dati, te račune im o izdanju polagati, — dosta, štioci vide položaj ove gospode — pravo izdanja odpustiše, te našoj »matici« ponudiše.

Matičin odbor uslěd ove ponude odredi několika člana svoja, koji će te rukopise pregledati, i kazati ravnateljstvu, koliko bi ovo moglo dati baštinikom pokojnikovim za ta děla. Članovi odredjeni izvěstiše potanko o tih rukopisih, te rekoše, da bi im se 50 for. sr. odrediti moglo, budući da medju tima rukopisi ima malo netiskanih i podpunih komadah, i da bi jedan čověk punu godinu danah dosta posla imao, dok bi ta fragmenta ikoliko uredio, jer ima koješta započeta, malo nastavljena a ništa dověršena, uz to je sve izprepisano, da se i najvěštiji čověk jedva bi u njemu našao itd. Predlog izaslanikah prejde u zaključak, te se javi sestri pokojnikovoj. Eto štioci naši vide, kako stoji s rukopisi pokojnoga Vraza, o kojima bi mi i sami bili rado prećutali, da nas nesmotrenost »Novicah« na protivno prisilila nije.

Možda će ko s »Novicami« reći da je itako 50 for sr. premalo. To i mi znamo, i matičari, bolje od »Novicah,« al što ćemo kad više nije moguće dati. Kod nas nisu vremena, gdě se za kakov komadić proslavljena spisatelja škude ali cekini daju, van aj bog ako se izdanjem p u n o nekvaruje. Možda naše književtvo danas sude »Novice« polag mere onih vrěmenah, kadno su i one — s početka — imale lěp broj predplatnikah kod nas, kadno smo probudili i uzdržavali ponajviše »Zoru dalmatinsku,« »Bačku Vilu« itd., kad smo ćirilske knjige na noge digli, a uzajamnost slavensku kod drugih srodnih granah najvećma od svih podpomagali i štovali. Hèrvati su pravno i danas oni isti koji i prie, ali nisu vrěmena, oni su pomogli kad biaše potreba svakome, a njima, ako neodmaže zaisto nepomaže niko, oni niti imaju, niti mogu stvoriti na tisuće štiocah i kupacah hèrvatskih knjigah, van hvale bogu, što im je s vlastju za pomagati i potreboće znamenito odnio. —

Napokon »matica« nije posvojila rukopise pokojnikove, van je sestri mu samo ponudila a k o h o ć e. Ako joj se indi s »Novicami« premalo nadarja čini, prosto joj stoji svaki čas rukopise na svoju ruku i za svoju korist izdati. Zašto bi se barem o takovih stvarih prepirali?!

— (G l a s b a.) Dne 21. o. m., kao u oči sv. Skladoile (Cecilie), zavětnice umětnosti glasbene, dalo je ovdašnje glasbeno družtvo muzikalnu akademiu, na ovdašnjem hèrv.-slavonskom narodnom kazalištu. — Obćinstva se na ovu zabavu podosta skupilo. Světli ban sa světlom svojom gospojom supragom, zaštitnicom našega glasbenog družtva, takodjer izvolio je prisustvovati do svèrhe. Budući su na ovoj zabavi sudělovali i pitomci družtvene glasbene učione, to smo imali priliku osvědočiti se o njihovu napredku. Izmedju svih izabranih predmetah, najbolje se dopala »fantazia vèrhu narodnih hèrvatskih pěsamah« sastavljena za čelo i izvedena po g. družtvenom učitelju E r t l u. Gromovito pljeskanje pratilo je věšta gudca, kad su umilni zvukovi razjekivali junačku našu davoriu: »Nek se hrusti itd.« Neizměrnom radostju opojeno obćinstvo prisili g. Ertla, da nas je i po drugiput začarao sladkim ovim zvucima. GG. Švarc i Malinger odèržali su stari svoj glas. Poslědnji sbor pěvačah i pěvačicah takodjer je opetovan. Kod ouverturah vladala je točnost i precizia muzikalna. —

— Dne 20. o. m. dèržana je u »Narodnom domu« glavna skupština »družtva dionikah za narodno kazalište.« Svèrha ove skupštine biaše, da se odobre pravila družtvena i potom podnesu njeg. c. kr. a. veličanstvu na previšnje odobrenje. O pojedinim točkama čitanih, i po obstojećem ravnateljstvu nar. kazališta sastavljenih pravilah, zametnule su se dosta živahne prepirke. Medju ostalima zaključeno je na predlog g. M, G., da se narodno kazalište zove »narodno hèrvatsko-slavonsko kazalište u Zagrebu.« Ostale sve razprave nisu toliko znamenite, van jedine one, da li se u skupštinama ima odvět (glas) dati na dionicu ili na osobu bez razlike na broj dionicah, koje tko poseduje. O toj se točki koješta govorilo, te je napokon odlučeno, da se pribave pravila pražkoga dioničnoga kazališnoga družtva, koja su već po nj. velič. potvèrdjena, pak će se tada naša pravila u nečem njima prilagoditi. Pošto bi se skupština na dugo otegla, nije preostalo vremena, da se drugi predlozi pretresivaju, nego su svi zajedno sa skupštinom odgodjeni do onog vrěmena, kad se nabave pražka pravila. Onda će se skupština nastaviti.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Šabljić**

Bèrzotiskom **Dr. Ljudevita Gaja u Zagrebu.**

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice iliraske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće ben poštarine 4 for., za inavanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primérena je gore nazanačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 48. U četvèrtak 1. prosinca 1853. **II. tečaj.**

Proměne zemlje.

Na 13. listopada lani, u atlanskome moru, 12 miljah od jednačitelja, prikaza se někojemu englezkomu brodu osobiti prizor. Ljudstvo, koje biaše na brodu, začu u moru někakovu buku poput gèrmljavine. Taj lomot tako naprědova malo po malo da ih zaglušati stade. Iz mora se dizahu brěgovi talasah, a puhanje větrovah ote svu vlast kormilaru, te mu ladju sad u visinu sad u dubljinu těrahu. Mornari dèržahu da im je sudnji dan osvanuo, i druga im neosta van da se s bogom pomire, i da mole. Ovo strašno stanje traja pun četvèrt ure, a zatim se more malo po malo umiri, te kormilar opet preuze upravljanje broda, koi se ni malo nepokvari. Da li mnogo drugih ladjah, koje su se prie te potrese vidjale, ukazaše se za několika časa olomci i daske po moru simo tamo ploviti. Tresnia biaše dakle stašna, i stala je ljudskih glavah.

Ovaj pojav može se sigurno za morski potres uzeti, i zaisto to i biaše.

Dakle zemljoslovci imaju novi dokaz, da je svagdě, i u moru, podzemna vatra, koja i danas děluje, da se ta vatra po svoj prilici u tekućemu stanju nalazi, — da je naša zemlja samo tanka korica oko zasijane, goruće kaplje.

Odtuda slědi: da zemlja u današnjem liku izvanjskome — s morem i kopnom, s bèrdi, dolinami i ravnicami, još nije stalno učvěrstjena, kako se to navadno misli. Vrěmena, kojih je polag nauka zemljoslovacah ona vatra znala tako buknuti i van udariti, da su se iz mora bèrda, kao što su Alpe, rodila, — bèrda, u kojih se i danas na znatnoj visini školjkah i drugih morskih živinah tragovi i ostanci nalaze, u kojih se na više městah voda i more za stan měnjalo, — vrěmena tih dogodjajah, koji su se obavili prie nego li na zemlju čovčk dojde, davno su prošla.

Ali sa svim time ima dosta — za pravo reći po svoj zemlji — dokazah i svědočanstvah, da se zemlja čestje, i to znamenito na svome povèršju měnjala i odonda, odkako dosižu ljudske uspomene.

Morski potres, koga napomenusmo, nije sam u toj struci: oko onoga města opazilo se već više takovih pojavah, dà, često se našla znamenita količina vulkanskoga pepela po moru plivati. Na zemljovidu južno-atlantskoga mora zabilježeno je město na cèrti koja prolazi kroz otok sv. Jeline i Ascensle. I ovi su otoci vulkanički, te su po svoj prilici kroz slični dogodjaj iz mora postali. Takovih otokah, koji su očevidno čedo morskih vulkanah, ima po Talianskoj, Gèrčkoj, Islandii, i po iztočnih obalah Azie, na hèrpe, i što još

Digitized by Google

više , vidilo se, kako su ih se někoji iz mora po malo dizali. Tako n. p. godine 1831. opazi někoji brod kod Sicilie, podaleko, da na jednome městu more vari, i da veliku vapu baca. Ljudi se pametno k toj kuhinji približe, i vide, da se otok iz mora diže. Nakon několiko danah obavi se taj posao, more se umiri, i biaše moguće bez straha pogibeli na onaj otok izići i stati. Dadoše joj ime Ferdinandca, ali za několiko měsecih nestade je bez traga. (?)

Znamenite su proměne povèršine zemaljske, koje se za dogodjajničkih vrěmenah pomalo kroz padanje i dizanje městah učiniše, i koje se takodjer kao učinak podzemne vatre raztumačiti mogu i moraju. Snaga ravno te vatre biaše slaba, ali kroz dulje vrěmena dělovaše, te svoje utočje pokaza. Ovo dělovanje može se opaziti osobito oko mórah. Već se i prie věrovalo, da se more diže i spušća, da mu povèršje raste i urasta se, stvari, koje se nemogu sa zakonom ravnovesja tecivah složiti. Tako n. p. već kroz stolětja diže se primorje Švedsko, polagašno ravno ali se itako opaža. Akademia upsalska pokuša već god. 1731. to dokazati. Ona zareza litice upravo razom vode, ali za několiko godinah sěči biahu znamenito nad njom Odtada se često na to pazilo, te se potvèrdjuje, da se obala zbilja diže.

Da bi se brina svagdě jednako dizala, moglo bi se reći, da more niže pada, ali nije tako. Protivno tome, Šoonska obala propada pomalo. Grad Adria ležaše uz more, kome i ime dade, te je imala i brodište, a sada je daleko od obale. Takovih proměnah može se puno opaziti u primorju Francezke, Englezke, Grönlandske i južne Amerike. Ali netreba misliti, da one proměne tako hitro bivaju, da se puste kroz několika tjedna ali měseca opaziti.

Ako li ko svemu tomu, što rekosmo, nevěruje dok sám nevidi, neka ide u talijansko primorje. Tamo — u napuljskome kraljestvu — stoje glasovite podèrtine Serapova hrama od Pozzuoli, te očevidno svědoče na sva usta o proměnah one obale, i to o takovih koje se dogodiše za ljudske uspomene. Medju mnogima drugima podèrtinami stoje ovdě u kamenju tri povisoka mramorna stupa. Premda se danas svak na pèrvi pogled ovih stupah mora obsvedočiti o udesu njihovu i postojbine im kroz tisuća godinah, itako oni biahu dugo vrěmena neréšiva zagonetka učenih glavah. Rečeni stupi stoje uz more, tako da im podnožje ono pere. Ko će reći da su stari Rimljani tako uzvišeno i dragocěno stanje sagradili na ovako hèrdjavom městu, gdě ga more svaki čas poplaviti može? Težko da će se naći čověk, koi bi to zazbilja rekao. Što dakle da rečemo? Ništa drugo, van recimo istinu: poslě se brina spustila. Da idemo dalje. Pregledajmo ove stupe, pa ćemo u podobroj visini opaziti na njih pruge. Svaki stup ima u ovoj prugi mnogo škuljah. Pregledajmo ove škulje, pa ćemo se obsvědočiti, da su one něgdašnji posao i stan svedricah, t. j. onih umorskih stanovnikah, koji si u kamenu zavèrtaju škulju, u kojoj prebivaju, i što je još više, naći ćemo u njih još i danas školjkah. Spomenjena svedrica vèrti i danas n. p. otok Helgoland. Ali ona žive samo pod povèršjem mora. Kako su mogle dakle one škulje na stupih izvèrtati? Na ovo pitanje može se samo onda temeljito odgovoriti, kad se reče, da su stupi něgda duglje vrěmena prěko onih škuljah u moru stali. Dakle se obala biaše tako nizko spustila, a do danas se opet podigla.

Digitized by Google

Dakle i ovi stupi svedoče nam o proměnah zemlje, a time i to nas uče, da sud občinski i nečekajući na trublju arkangela Mihovila, mogao bi se pokazati, i pozvati nas na račun. —

Ženitba u K* u Hèrvatskoj.

(Čèrtica iz narodnoga života.)

Od Bogumila Kupskoga.

I.

Čim nastupi mladić 16. ali 17. godinu, počme misliti kako da se oženi. Jednoga na to nuka ljubav koje odabrane děvojke; drugoga što je bez roditeljah, te neima tko bi za njega skèrbio, i pripomagao mu gospodariti; a trećega i starica nemoćna majka počme nagovarati: „sinko gledaj ja sam stara i slaba, ni sama sebi nemogu pomoći, a kamo li bi tebi, — daj gledaj, da si nadješ děvojku, koja bi ti bila drugarica, pomoćnica, — gledaj da se oženiš.“ U ovakih okolnostih momak odluči, da stupi u kućni druževni zakon.

A što se děvojčicah tiče, moram reći, da niti nije bilo pravedno niti shodno, što se je radilo. Mnoga majka nije mogla dočekati, da kćerčica navèrši 12 godinu;*) već je više putah hodala do gospodina župnika s molbom, da bi gledao u kèrstnu knjigu, je li dětetu puno fali do dvanaeste godine, koliko još treba měsecah, da može děvojče udati se.

Mladić obično već u lětu odluči, kamo da se bude u snuboke išlo. Malo koji o sv. Kati, a najveća strana poslě sv. trih kraljah običaje pirovati.

Dakle u vrěme za ženitbu dopušćeno, što ranie odabere si mladić dva čověka ali iz vlastite kuće, ali iz rodbine, ali uzme druge kakove znane, koje za tu stvar sposobne sudi, te ih oprosi, da mu podju taj i taj dan tamo i tamo u snuboke.

Ovi snuboci stanu ranim jutrom, ma već pred zorom, i polaze do kuće željne mlade. — Naravno da se mlade děvojke u ovakovo doba, kad što slute, jošte ranije stanu, kuću pometu, izčiste, i postelju u red stave, te predu, ali se čim drugim zabavljaju.

Prispěvši snuboci k opredělienoj kući štapom pokuče o stěnu veleć: „doma li gospodaru“ — i čuvši odgovor „doma!“ — odmah po skalinah gore se upute, i pokučivši na kućnih vratih pozdrave ukućane sa: Hvaljen Isus! Bog dao dobro jutro! — na što odgovorivši gazda i roditelji mlade: na věke hvaljen!“ ponude nove goste, da idu k stolu, pa da izvole sěsti.

Snuboci se ništa nešale, iza kako su što god o svom putu pripovědali, odmah počmu divaniti, što bi rada, i po što su došli.

„Znate šta, vele, dragi priatelji i susědi! mi tražimo nčšto, česa nam kod kuće manjka, i nadamo se, da ćete nas vi u sili i potrebi pomoći. Naš Ivica obljubio je vašu Ružicu, i rado bi od sèrca, da mu ona bude mlada drugarica i pomoćnica života. Šta indi mislite, da li smo mi badava došli, ali ne?“

---

*) Noviom naredbom ustanovljen je veći broj godinah tako za děčake kao i za děvojke.

Digitized by Google

Na to običaje odgovoriti otac i mati děvojke: neznamo bi li moglo šta iz toga biti. Ružica je još mlada i malena, pa i Bog zna, da li bi ona hotěla uz to pristati.“

Onda snuboci počmu ovako i onako oprovèrgavati sve prepone, nagovaruju, samo da im se ikakovo ufanje dade, da bi se izpunila njihova vruća želja.

Za toga, kako se ovi sa gazdom i otcem mlade razgovaraju, buduća mlada udatbenica dèrži se gdègod bliže peći, ali ode van iz kuće, kao da se sramuje, samo da ju stranjski ljudi nevide.

A majka njezina prodje u kuhinju, izpèrži jajacah sa slaninom, pa k tomu priredi suhoga, lěpoga kruha; a žganice (rakie) bi već prie priredjeno, te to sve još pred zoricu rujnu ponese pred goste nudeći ih, budući su iz daleka po blatu i zimi došli, da jedu i piju.

To se razuměva, ovi dèržeći se onoga: što je rano to je zdravo; — lahko se dadu uputiti, da pokušaju frižki zajutrak; pa kada se malo rakiom prikrěpe, onda postanu mnogo rěčljivii, te mladu k sebi dovedenu snube i nagovaraju, da nije treba bolje.

Kad se taj zajutrak i razgovor svèrši, kažu snuboci: da im treba kući poći, da šta će mladoženji kazati? —

Po dobivenom odgovoru: „jur ćemo gledat“ — ovi se s nadom vraćaju kući, i kažu doma sve po tiho, što su opravili. *)

Istoga dana po podne običaj je da idu opet tamo dvě ženske — snubošnice; ove jednako rade kao što i snuboci, samo da im je město oko postelje mladine, pa sve na tihom obavljaju svoje poslanstvo snubeći mladu i njezinu majku, da se čistom potvèrdi što bi zahtěvano.

Ovako starice — snubošnice — provedu do večera u razgovaranju, obraćaju na sve moguće načine, te tako zaključe cělu stvar, dobivši konačno privoljenje.

II.

Večerom drugog dana odmah treba — věru dati. — Několiko mužkaracah sa mladoženjom prirede se, koji će s njim iti do mlade kao svědoci, gdě će mu ona svoju desnicu dati.

Ovi ponesu sa sobom několiko okah vina, i dodju na večaru k mladi. Ondě se po učinjenu kratkom razgovoru late odmah posla. Kaže starešina: „dakle hajde mladi ovamo! i vi roditelji da ste pri ovom svetom poslu!“

„Mladi podajte si ruke, i zadajte věru, da je jedan drugomu privolio!“

Mladenuc poda ruku mladoj věrenici, i krasna isto učini veleći; uzet ću vas!“

Za tim stupi mladoženja do roditeljah svoje ljube, pruži im ruku; tako i ostalim naokolo stojećim veleći: „Bože, blagoslovi!“

Poslě toga slědi lěpa večera, zdravice, ugodni razgovori, konačno dobre volje razidu se.

Slědeće nedělje podju mladenci sa svojimi roditelji u župni dvor na zapis.

---

*) U više městah snuboći i snubošnice ništa neoprave, ondu idu drugu snubiti, pa treću itd.

Digitized by Google

Ovdě ih razpitava župnik: da li ih je jedno k drugomu iz čiste ljubavi privolilo? da li nije tomu uzrok nada kakova imetka, ali što drugo? — na što ovi odgovaraju: da su se svojevoljno i bez ikakovih nepoštenih ponukah medju se zaljubili.

Po tom ih upiše župnik, i opredělivši vrěme, kada će doći na izpit iz kèrstjansko-katoličkoga nauka, te ih odpusti.

Odmah za tim čine se priprave za věre svetčano obsluživati, t. j. jedne poveće gosti.

Kolo ljudih lěpo obučenih podje s mladenci do kuće krasne věrenice, te tamo od večera jednako do užine drugog dneva sprovedu, imajući običajne častnike, kao starešinu, děvera, gudaše itd.

Drugi dan děver noseći preko sebe jedan lěpi dugi cèrveno-běli ručnik ide naprèd, a ostali svi redomice — dva uzporedi — za njim, te pěvaju putem i igraju što najmilije.

Prispěvši kući mladoženje vesele se, kasnie večeraju, i u kasnoj noći zaključe svetčano te věre. —

Za vrěme, dok traje triputno prizivanje u župnoj cèrkvi, mladići svèrše prepisani izpit, i budu odobreni za věnčanje.

III.

Kada dodje rok za pirovanje, mladenci svèrše izpověd i sv. pričest.

To se razuměva, da se za ovaj dan, što je najviše moguće, mladenac i mladenka narese i izkite.

On na šeširu nosi lěpi věnac iz cèrvenih svežčićah cèrnu cèrveno-bělim izšaranu kabanicu, cèrne hlače, i fine čizme. A ona je jošte sto putah lěpša. Njezin věnac na glavi stvoren je iz krasnih svežčićah, milenih kuticah, kojim je dodana světla parta, što čelo prepasuje, odkale se djungji lěšte kao drago kamenje.

Takodjer i ostali svatovi nose male svatbene kitice na svojih šeširih.

Ovako izkitjeni, sa pèrsteni na rukah, kleknu pred oltarom, gdě pred višnjim u ruke župnika polože zakletvu, da će se vèrno sve do smèrti ljubiti; zaměnu si pèrstene; i po svèršenih cèrkvenih obredih prodje svaki k svojoj kući.

To biva jutrom, a po podne početak je piru.

Za obslužavanje pira već je sve prigotovljeno, što k tomu treba. Vina se iz goricah doveze, krava ali junac ubije, pa onda dva tri odojka, zatim zakolje se tukacah, gusakah i racah. Izpeku lěpšega hleba, pogačah, gibanicah, mlinacah itd.

Roditelji mlade kupe raznih maramah, što se na piru gostom děli.

Dočim je ovako sve u redu, isti dan poslě věnčanja k obedu saberu se svi, koji k tomu spadaju, u kući mladenca, i kad svèrše oběd, krenu put k uće mladine.

Pèrvi ide zastavnik, koj nosi na cèrveno bělom barjaku privezanu lěpu maramu, a na vèrh barjaka jabuku, u kojoj ubodena je krasna kitica.

Zastavnik u jednoj ruci dèržeć zastavu pěva kao sivi soko, što najmilije znade, i zajedno pleše putem.

Digitized by Google

Za njim ide starešina i děver, koji nose u svojih cèrvenih torbah pogače i pečenke.

Za ovima idu dva svirača, koji sviraju što najumětnie znadu i mogu.

Sada stupa mladoženja i s njim posnašnica, što će biti za vrěme pira voditeljica i ravnateljica mladina.

Kada blizu kuće mladine dodju, mlada se sakrije kamo god na stranu za čas, dok se gosti u kući naměste.

Dojdući svatovi čisto na město svoga opredělenja, susretim došavšega domaćina pozdrave sa: Hvaljen Isus! veleći, da bi li ih hotio jedno malo na konak primiti, budući su ljudi iz daleka putujući, koji su putem puno zla pripatili, i da traže stanovitu osobu, koje im je vèrlo treba.

Onda ih domaćina pita: da li nisu možebiti kakovi sumnjivi ljudi, ali uskoci, da li imadu putni list itd.?

Poslě ove šale dozvoli im, da idu gore u kuću, te ih ponaměsti za stolom, vèrh koga je sve lěpimi ručnici i maramami prevezano, i odmah započne svatbeno veselje.

Sada se sědne mlada sa svojim dragim, njih dvoje ima posebice stolak, gdě s njimi posnašnica sědi.

Svi se goste i vesele, na to starešina digne punu čašu vina u višak, i kaže: „da Bog poživi novi par, — u ljubavi i slogi dugo sretno živili!“ — „da ih Bog poživio!“ Svi odgovore.

Za mali časak, kako je večer nastala, ide se darove pobirati.

Naime u srědini gostovah sěde mladenci sa posnašnicom, a do njih děver. Ovaj priredi děrven tanjur, u koga vilice zabode, pa onda dočim svirači zasviraju notu za pobiranje darovah, probesědi: „slavno i veselo družtvo! molim za posluh. Došlo je vrěme, da se spomenemo naših krasnih mladenacah, koje je Bog u kućni zakon sdružio; treba, kažem, spomenuti se, da ovim, koji sad počimaju kao novi život, svaki nas po mogućnosti u pomoć priteče.“

„I najprie pozivam tebe mili kuće gospodaru, da se izkažeš polag mogućnosti ovomu svomu dětešcu, koje sada odlazi od tvoje kuće. Prodao si sad vola, sad konja, sad što drugo, i mogao si prištediti gdě što, čim da se sada ovoj sirotici izkažeš.“

Na to gazda děržeći u ruci škudu, ali više, metne na tanjur, kojega mu je děver pružio, i veli: „ja se izpričavam s ovim malim darkom za sada, i obećajem, da ću i u budúće, što mi moguće bude, rado mladi pripomoći.“ Za tim izbaci děver novce na lěpu maramu, koja je na stolu prostèrta, pa pozove nadalje strica, svakoga posebice, onda ujake, tetke, kume i ostale rodjake, koji svi davaju novce na tanjur, i obećavaju svoju zaštitu i nadalje.

Poslě mužkaracah dodje red na žene.

Najprie gazdarica donese novacah, zatim lěpo novo rublje, koju maramu ali platna, i time mladu podari. — Nju slěde i ostale pritomne žene. — Mnoge, što niti nisu u goste pozvane, same dragovoljno dodju za čas pobiranja darovah, da svojoj kumici ali tetčici što poklone.

Kako se je ovo darovanje svèršilo, děver se u ime mladenacah svim darovateljem lěpo zahvali.

Nakon toga slědi večera, pěvanje i plesanje, dok je blizu pol noći.

Sada počne zastavnik pěvati: „O, o, o! — došla doba, da idemo doma

Digitized by Google

Kada se svi na put sprave, mladenci stanu na srědini kuće, kleknu na prostèrti veženi ručnik, a gazda kuće, ali koji drugi starac poškropi ih svetom vodom blagosloveći: „od Boga vam sréća, — od gospode pravica, — od zemlje rosica, pošli s Bogom zdravi i veseli!!!“

Sada mlada ljubi se s roditelji, i ostalimi ukućani; muž ju primi za ruku, te ju uza se vodi.

Svi svatovi krenu kući onim redom, kako su i došli od nje.

Kada pěvajuć i igrajuć dodju u kuću mladenca, mladi koja na glavi bělu peču nosi, dadu u ruke peharac vina, i na peharcu finu pogaču.

Za stolom se ponaměste, zatim prime děver peharac izpred mlade, digne u višak i zaori: „da Bog poživi novi par!“ na što svi odgovore: „da ih Bog poživio!“ — Odmah reže pogaču, i svakoga naděli.

Opet sada polag volje jedu, piju, igraju, dok je blizu zora.

Onda mladencem ponude, da idu u komoru spavati. Što ovi i učine.*)

Sutra dan sve je veselo, što i nadalje traje.

Mladenki odmah zavežu na glavi cèrveni rubac, kao što je običaj nositi, i ovoga pokrije s bělo-cèrvenim drugim rubcem, i tako ostane osam danah.

Posnašnica mladu odvede do župne cèrkve, gdě ju svećenik uvede.

Isti dan dodju roditelji mlade u pohode, i donesu jednu kokoš, koju prěko slemena u kući pretaknu, i koja kod kćeri kao u zalogu ostane. — Donesu takodjer u povećoj košari raznih maramah, što se svakomu prisutnomu svatu — kao dar od mladenke, poděli.

Poslě toga slědi opet drugi put — u kući mladenca — pobiranje darovah, upravo onako, kao što je kod mlade učinjeno.

Jošte pir traje dva tri dana.

Za toga ide mlada okolo svih rodjakah i znanacah počevši od svojih roditeljah u pohode, gdě ju posvud — dobrodošlu — lěpo počaste.

Tako se pir svèrši.

Mladi borave sladke dane.

Gdě je mladost, tu je i radost. —

Strašna postelja.

(Nadalje.)

Ali kod još znamenito uzbunjena duha uvěrim se, da sam za sve sposobnii nego li za naslědovanje Le Maistre-a, uvěrim se, da mi je sve lakše nego li razmišljati poput Le Maistre-a i u obće, uvidim, da nisam za nikakvo mišljenje. Zabacim dakle onu naměru nemoguću za izvesti, te stanem samo razgledati se po sobi, i pregledavati pokućtvo joj. Razgledah se, velju, ali niti mislih, niti činih išto. Najprie poglédam postelju na kojoj ležah. Ona biaše takova, kakovoj se u Parizu nisam nadao, na četirih stupcih i nebom do svoda providjena, te zavisi okružena, o kojih se sěćah, da sam ih pripetice, došavši u sobu zagèrnuo, bez da sam što dalje o sebi mislio, ali da sam ju razmatrao.

*) Ima ih kod puka, koji misle, da ono izmedju mladenacah prie umre, koje ih pèrvu noć prie zaspe.

Digitized by Google

Zatim biaše umivaljka s mramornom pločom, s koje voda, štono sam ju prolio, još i sada po malo na opeke poda kapaše. Dalje, opazih dva uzka stolca, na koje sam svukavši se, moju opravu metnuo. Kod njih biaše i naslonjalo, u zamusanu bělu svitu obučeno, te na njemu stajaše moj ovratnik. Tu biaše za viděti i někakova ormarina s koje fališe dvě ručke, te na njoj stajaše razbijena iz běle zemlje tintarnica kao ures. Na stolu za opravljati se biaše někakovo ogledalce, i gèrdna jastučina, za iglenjaču odredjena. Prozor je samo jedan, a i taj izvanredno veliki. Napokon u mojoj sobi biaše i někakov stari, čadjavi i cèrni kip, koi mi samo malo u oči ndara. Kip taj biaše lik mlada čověka s klobukom Španjolskim, i velikom perjanicom za njim. Predmet toga lika izgleda cèrnomanjasto, neprijazno, divlje, muž, koi dèrži ruku na očiuh, te tako plaho zija u zrak, kao da gleda svoja věšala. Ako ništa drugo, zaisto tako je izgledao, da ih punim pravom zaslužuje.

Ta čudna slika, neznam kako, ganu, dà primora i mene da uzbèrdo gledam, t. j. na svod više moje postelje. Ali taj svod biaše taman i neugodan mi za oči, te moradoh oči od njega odbiti, pa opet na kip gledati. Počmem brojiti pera u perjanici mu. Jako mu štèrčahu, te biahu ih dva zelena a tri běla. Opazih mu i krunu na klobuku, koi mu čunast biaše, te nalikovaše onome, kakovogano da je rado nosio Guido Fawkes. Hoću neću, moradoh razmišljati, zašto li u vis gleda.

Nije moguće pomislim, da gleda na zvězde, jer takov sdvojenik niti je bio zvezdar ni zvězdoznanac. Mora dakle da gleda zbilja na svoja věšala onaj čas, kad se moradiaše na njih propeti. Hoće li hahara zapasti njegov čunasti klobuk i ures mu, perjanica? Brojim opet pera: tri běla dva zelena.

Dok se još kod ove koristne zabave mutih, stadoše mi se misli rojiti. Měsečina, koja u sobi sjaše, sěti me někoje měsečine u Englezkoj — měsečine po šetnji Pikničkoj u Valliskoj dolini. Ovom prilikom padoše mi na um kući se vratjućemu sva lěpa města, koja měsećina još većma polěpšava, padoše mi velim, na um, premda o njih već od više godinah nisam ni pomislio, i uvěren sam, da budem hotomice hteo njih se spomenuti, ta bi uspomena jako slabo i tamno za rukom mi bila izpala. Kažite mi, koja li od ovih mnogih vlastih, koje nas uputjuju da smo neumèrli, jasnije i jače ovu lěpu istinu izustjuje nego li uspomena? Evo ja biah ovdě u tudjoj kući, sumnjiva značaja, u najvećoj nesigurnosti, neizvěstju, dà u očitoj pogibeli, koja zaisto um mi nije podkrěpljivala i jačila: pa itako sěćao sam se i nehotice městah, osobah, razgovorah, svakovèrstnh najmanjih okolnostih, koje sam za zaboravljene dèržao i koje u pamet, makar u kako ugodnih odnošenjih, hotomice potegnuti nebi bio mogao. Pa što li je to rědko, zamèršeno, otajstveno stanje u meni probudilo? Ništa izvan několiko trakah měseca, dopèrvših u moju spavaonicu.

Još sam mislio na Piknik, na naše veselje u povratku kući, na mladu nežnu ćutljivu gospoju, koju Byronv Childe Harold spominje, jer měsečina biaše. Udubio sam se bio u ove radosti i prizore, kad se na jednom nit mojih spomenah prekide, pazljivost mi povrativša se, na sadašnje stvari živahnie nego li ikada pritisnu, te se, bez da znam kako i zašto, opet najdoh zagledana u spomenjeni kip.

Zagledana? A zašto? O bože! Onaj je naslikani muž skinuo si klobuk! Nije! Klobuka je po sebi nestalo! A kamo čunasta kruna — kamo pera? Tri

Digitized by Google

běla a dva zelena, gdě su? nema ih! Naměsto klobuka i perah, kakov li mu ono tamni predmet čelo pokriva? Oči? — Ruka? — Miče li mi se postelja? —

Okrenem se nauznak, te pogledam gore. Jesam li bio munjen? Pijan? Sanen? — ali zbilja svod nad mojom posteljom spušća se na me, pada polagašno, pravilno, tiho, strašno, upravo po dugljini i širini — dole, na me, — na postelju u kojoj ja ležim!

Kèrv mi se bi reć ustavi, smèrtna me studen obuzè, kad naměsti glavu na uzglavje tako, kako mi biaše najpriličnie za obsvedočiti se, je li se zbilja nebo moje postelje giblje, t. j. kad svu pozornost obratih na onaj kip. Pèrvi pogled na njega biaše mi dosta: jer cèrno zamazano nebo postelje mi trěbovaše još samo pèrst, za biti u sporedu sa slikom. Ali itako zapanjen gledao sam sve to mirno, dok mi to nebo rečenu sliku posve nezakloni.

Mene se više slabućah dèrži, ali što je strah, to neznam. Bio sam već više putah u pogibeli, ali moje hladnokèrvje nikada neizgubih, da li sada, kad ugledah, da se nebo malo po malo na me spusća, da će me ta paklena makina udaviti do koi čas, sada, velju, prestrašen i skoro izvan sebe gledah tu nenadanu smèrt, kojoj već vidih, ukloniti mi se biaše nemoguće.

Ali potrěba i sila nalazi svakakova srědstva: u meni se probudi ljubav za životom, nagon za uzdèržati svoje bitje stade u meni na sav glas govoriti, rěčju: naumih se smèrti ugnuti makar samo za čas. Ustanem dakle tiho iz postelje obučem se. Svěćica već biaše dogorila. Sědnem u naslonjalo, pa gledam kako se nebo polahko spusća. Izpovědam da sam — neznam kako i čime — zbilja začaran bio. Makar da budem i čuo štropot na vratih, itako nebi se bio mogao ganuti. Da bude mi udes kakov put za oslobodjenje pružio, nebi se bio mogao maknuti, za upotrěbiti ga. Sav život biaše mi ovaj čas u očih skupljen.

Cělo nebo padaše sve nižje i nižje sa svojima zavesi na postelju mi, i već dojde tako blizu da medju njega i nju nebi bio mogao ni pèrst utaknuti. Sada upazim, da ono, što se meni ozdola činilo kao lahka, navadna gornja strana postelje na četirih stupih, nije drugo, nego široki, debeli madrac koga sačinjavajuće stranke biahu od zavisah i mriškah sakrivene. Pogledam gore, na nebo postelje, te opazim četiri gola stupca da iz njega vire. U srědini postelje biaše veliki dèrveni šaraf, koi kroz pokrivalo biaše propustjen, kao što se navadna preša na one stvari spusća, koje se imaju pod nju metnuti. Strašna ova priprava gibaše se bez i najmanjega štropota ali škripanja. Kroz cělo vrěme padanja ni da bi kakov glas dala. Polumèrtav, mučeć gledah tu pripravu u 19. věku u najizobražniem gradu Francezke, pripravu za potajno ljude ubijati i daviti, pripravu, kakova težko da se nalazila u najžestje vrěme grozne inquisicie po kèrčmah najzadnjih onih městih, koja joj posve bez milosèrdja predana biahu. Pa itako gledajuć ju nemogoh se ni s města maknuti, dà, jedva da sam dihao, samo što sam mogao misliti, te u čas pojmiti onu smèrtnu urotu proti meni naperenu, sa svima grozami i strahotami njezinima.

U moju kavu, koju sam sinoć sa starim vojnikom pio, bilo je nèšto směšano, i to jako. Život imam samo tome zahvaliti, što je taj napitak prejak bio, te mi nije dopustio spavati. Kako mi biaše u groznici, koja me time smèrti izbavi što mi nedade zaspati! Kako li sam se bezumno pověrie ovima dvama lupežem, koji me amo dovedoše, zada me radi dobitka u igri, na snu tiho

Digitized by Google

udave! Koliko je već osobah, dobivših u igri, možda ondě spavalo, pa se njih ni jedna rěč poslie nečù! Ovo razmišljavajuć tresah se od strahe, gnjeva i žalosti.

Ali nemogoh na to dugo misliti, jer mi misli utekoše, dok pogledah na nebo postelje, koje se sveudilj još gibaše. Ležavše po prilici deset časah na postelji, poče se nazada dizati. Zlikovci, koji ga od zgora upravljahu misliahu bez sumnje, da im se naměra izpunila. Dizaše se, velim, polagano, kako se biaše i spustilo te kad dojde na vèrh onih četirih stupah od postelje, umah se najde opet na pokrivalu. Niti si mogao opaziti kakovu šupljinu ni puč. Postelja postade opet navadnom posteljom, a nebo poj isto tako navadnim tako, da bi ih za to i najoštrie oko moralo priznati.

(Konac drugi put.)

Izvadci iz listovah iz južne Ruske (Podolie, Volhinie i Ukraine.)

1. Boravljenje u Kievu u promalětju 1851.

Tretji list. Uzkèrs. — Priprave — hodočastnici. Svetkovanje uzkèrsa u sv. Lauri o polnoći. — Svetkovanje u kućah, na ulicah, pučke igre. —

Kiev koncem travnja 1851.

(Nadalje.)

Vrěme je uzkèrsa prošlo i meni tisuću novih kipovah u dušu nacèrtalo. Već jedan tjedan unapréd uzavri grad pripravami za cèrkveno i svètsko svetkovanje. Na raznih stranah varoša prave se nihaljke, carousseli i druge priprave za uzkèrsne pučke igre; u Podolu počima godišnji sajam, koi za vrěme svetakah traje i na kojem seljaci i hodočastnici kupuju ne samo svetce i drugi cèrkveni, već i světovni ures, stakleni biser, pantljike pèrstenje, cèrvene cipele itd. Isto se tako postavljaju pred svimi cèrkvami prodavaoci sličnih predmetah, dočim su u izbranih dućanih Kreščatika izložene čitave tèrpeze pune umětno nacifranih i namaljanih jajacah.

Zvona zvuče skoro neprestano danju i noćju. Svaki svetak počima o polnoći, te se objavi zvuci, koji kroz noćnu tišinu dvakrat svetačnije udaraju Čověk čuti, da žive u svetom gradu. Hodočastnici dolaze sada ovamo u čitavih jatih, prolaze ulice te posědaju oko studenacah i cèrkavah, i nemaju nikakova drugoga konaka, nego proste piace i preddvorja samostanah, gdě u prahu i na ogrělu na kamenu spavaju. Sve ih smatraju kano prosjake, te ih rado nadaruju; jer su stranom zbilja ubogi, a stranom su se zavětovali, da neće na svom hodočastju živěti neg od milostinje. Tako dolaze pěšice iz velike daljne i nepočivaju ni u Kievu, nego hodaju sa otečenimi nogami utrudjeni i zaprašeni od jedne cèrkve do druge, mole pred svimi škrinjami svetacah i pred svimi kipovi na zemlji i pod njom, spavaju na zraku na kamenu, te se hrane cèrnim kruhom i kvasom, što im ga samoživci podavaju. Jedina zalihost, koju si dopuštaju, jedino što sa sobom dalekom domu donašaju, jesu posvetjeni kèrsti, medalje, svetci, svěće, koje pred cèrkvami kupuju, ili ih ka-

Digitized by Google

no uzdarje za dane novčane darove dobivaju; jer mnogi, koji tako mučno hodočaste, donose samostanom bogate darove, svaki i najsiromašniji donese nĕšto, često u malo rubaljah, što je čitavoga života prištedio.

Jer barem jedanput u životu želi svaki Rus u Kievu moliti, a jedno hodočastje onamo kupi mu odpust od grĕhah. Tako dolaze ovi hodočastnici od sĕvera i juga, od najdaljnih medjah carstva, od obalah ledenoga i cèrnoga mora, dapače s one strane Volge i Urala dolaze u sveti varoš, i učine pĕšice ovaj predugi put. Tako je prie malo vrĕmena nadošla ovamo jedna seljanka tja iz nutarnje Sibirie, koja je godinu i pol putovala, te se sad sprema na isti način na povratak. Tako bi se mogao ovdĕ čovĕk upoznati sa narodnimi nošnjami sve Ruske, da nenose svi ovi hodočastnici, to žene, to muži, na svojoj običnoj opravi vunene kaftane; ovi i sandali na nogah, putni štapovi u rukah, ploske za vodu o boku, a maleni svežčić na ledjih, to su sveobće biljege ovih pobožnih putnikah, kojih dolazak i odlazak čitavo lĕto traje.

Sveto predvečerje uzkèrsa dolazi svibanjskom frižkoćom zvonenjem zvonah i nježnom nebeskom žarinom. Čim zablisnu pèrve zvězde, upale se nizi světiljakah u svih ulicah, koje su čim kasnije, tim življe. U deset urah idemo i mi uz bližnje bèrdo gore u katoličku cèrkvu, koja je prepuna, tako da službu božju i processiu, koja ide i van oko cèrkve, samo s daleka vidimo. Najlĕpši imamo utisak stupivši van. Pred nami trepti šip u zeleno zlatnoj světlosti, pod njim blišću světiljke razsvětjenoga grada kao světeći nizi bisera; oko njega sjaju nebrojene zvězde. Ogledavši se natrag vidimo mu upravo naprama žèrtvenik, s kojega se světlost svěćah kroz otvorena cèrkvena vrata lěva.

Odavlĕ se odvezemo u polnoći u otvorenih kolih k dalekoj Laurinoj cèrkvi, da i ondĕ gledamo svetkovanje uzkèrsa. O uzhitjujuće nezaboravne vožnje! Pramalětna je noć tako topla, tako tiha, tako zvězdovita, a varoš tako čudnovato lĕp u mĕsečini i uresu ovih zlatnih verigah od světiljakah, koje se verige mĕšajuć, križajuć i proždiruć pruža, uzbèrdo, niz bèrdo, i pokazuju ulice i obrise svih velikih zdanjah. Svigdĕ je život, pĕšakah, ekipažah, svi idu istim pravcem k Lauri, koje ukupno zvona zovu, i koji do trula razsvětljen zvonik kano putokaža u daljini sjaje. Na skoro smo do nje došli, sidjemo s kolah, stupimo u razsvětljeno, puno ljudih preddvorje, tada u cèrkvu: more se od světlosti válja prama nami. Oslĕpljen krasotom i světlostju jedva možeš spèrva sve previdèti. Do visine trule razprostire mnogo tisućah svěćah světlost koj dan po svem prostoru, i daje njegovo bogatstvo i pojedine urese, arabeske kipe bolje vidèti, nego po istom danu. Ognjeno sjaju zlatne stĕne, blažje blište golemi srebèrni svěćnjaci u světlosti věnca od svěćah, koi nose; ali se neléva světlost samo sa njih, sa stĕnah i žèrtvenika, nego takodjer svaki od tisućah ljudih dèrži u ruci goruću svěću. Sve ove tisuće pripadaju otmenomu, izbranomu světu, jer je puk ovu noć ograničen samo na galerie. Officiri u sjajnih zvězdami posutih uniformah, gospoje à soirée toilette tiskaju se kano ka kakovoj dvorskoj svetčanosti; njim su naprotiv samoživci i duvne u svojih cèrnih odĕlih. Usrĕd cèrkve, oko jedne vèrsti svetoga groba, koj je posve ogèrnut zlatnom i srebèrnom sjajnostju, sakupljeni su svetjenici, dèržeć svěće i na recitativni način pojuć evavgjelie i psalme. Naskoro prodju uz nas svi k processii izvan cèrkve, svi u različito krasnoj odĕći: obični popi sa cèrnimi dugimi vlasi, arhimandrite sa visokimi cèrnimi a višji svetjenici sa cèrvenimi

Digitized by Google

klobuci, koji se sjaju zlatom, srebrom i dràgim kamenjem ko što i bèle odèće. U srèdini svih stupa metropolita, starac pravoga slavskoga obraza, bèle brade, imajući visoki modri, od gjemantah blištući klobuk na glavi i red sv. Andrie na širokoj modroj pantljiki o vratu, takodjer su mnogi od ostalih svetjenikah urešeni redovi. Napréd idu dèčaci od kora u modrom žuto izcifranom odèlu, koje priliči srèdovèčnoj pažkoj odèći. Glasovi ovih dètčakah napunjuju cèrkvu ljubkim pèvanjem, gdè se neprestano čuju svete rèči radosti: Hristos voskres.! Poslè kratkoga vrèmena, u koje su cèrkvu obišli, vratjaju se u istom redu i istimi bèrzimi koraci u cèrkvu, i s njimi svi najvišji dostojanstvenici, officiri itd, koji im se bèhu priklopili. Blizu do jutra traje svetkovanje; mi paka odilazimo već poslè jedne ure, omamljeni od čudnovato krasnoga prizora, oslèpljeni od svètlosti svèćah, zlata i djemantah, kakove nerazvije u tolikoj meri sègurno nijedno drugo svetkovanje od svèta. To godi, da čovèku poslè svega toga blistanja i sijanja i zemaljskog velelèpja odpočine oko i sèrce u tihoj, blago razsvètljenoj noći.

Sunce krasnoga uzkèrsnoga jutra i čestitanje služkinjah probudi nas rano. Sve donose pisana jajca sa rèčmi, što po svih kućah i ulicah zvone: Hristos voskres! S istimi se rèčmi po zdravljaju na ulici svi Rusi, i svaki posètitelj izgovara ih na ulazu, a pozdrav jest pozdrav ljubavi, u kojj ovaj najlèpši svetak sve sjediniti ima, jest bratinski poljubac, koga neprima samo prijatelj od prijatelja, nego i sluga od gospodina i otmeniji od nižjega, i koga nitko nikomu nemože uzkratiti. I otmeni se Rusi darivaju medjusobno lèpo izcifranimi i izmalanimi jajci, a Poljaci lome i troše sa svojimi prijatelji i rodjaci posvetjene hostie, želeć jedan drugomu srèću. U jednoj svetčano nakitjenoj sobi stoji pripravljeno svetjenje ili Pascha, sa različitim stereotipnim uzkèrsnim jèlom i gibanicami, sa pečenimi uzkèrsnimi jagnjići i zeleno omotanimi svèćami, sve jur na predvečerje od svetjenika posvetjeno, što se kroz čitav tjedan svakomu došavšemu ponudja, da okusi. Vas je varoš veseo i živ, nad njim se sbijaju valovi od silnih zvonah, a na njegovih se ulicah tište svètinja i ekipaže; sve leti i vozi se ovamo onamo, sve se gèrli i ljubi, sve čini i prima posète. Mir i radost čini se da spaja mlado i staro, siromašno i bogato, svako se lice smije ko sunce, od kojega se sjaju zlatna trula i bèle kuće. I po stazah svih bližnjih i dalekih zelenih brègovah idu šetaoci; no pravo pučko veselje počima tekar drugi dan, kad na mnogih mèstih glasba svira, kad se nihaljke nišu i carousel vèrti, kad se množtvo tište oko prodavateljah žganice, kvasa, voća i gibanicah, gdè se u kolo hvataju, ovdè za originalni ples, onde za prerazličite pučke igre, i gdè čovèk u licih i rèčih ovih kmetovah vidi više radosti, nego pri kojoj sèvero-nèmačkoj pučkoj igri. Ovo lèpo uzkèrsno vrème donèlo je već puno pramalètje, a i lèto; daleki breziki oděveni su pèrvom zelenju, slavulji počimlju pèvati, dèrva cvasti, i nad pramalètnom sjajnostju ovih travanjskih danah ruži već gèrmljavina i lèvaju plohe kao usrèd lèta.

Četvèrti list. Svibanjska lèpota u Kievu. — Javni carski vèrt. – Sveučilištni vèrtovi — gradski vèrtovi. — Plate-forme sv. Andrie. — Sela — Carski zavod za gospodične.

Kiev, u srèdini svibnja 1851.

Lèpota, što ju je svibanj na Kiev izlio, jest neopisiva, pa se za čudo bèrzo razvila. Listje, jedva što je bilo probilo kròz puplje, biaše za dva dana

Digitized by Google

veliko, široko i sačinjavaše krasne sěnice. U zadnjem tjednu travnja cvala su sva drěvesa, u pèrvom svibnja već je krasota prošla, već izčezava javorov i topolov miris, što je zrak napunjivao. Sad već svuda cvate golemo bazgovo gèrmlje, kostanji nose svoje běle svěće, i naskoro ćemo mirišati ruže, lipe i akacie. Ova mladim listjem i cvětom nakitjena drěvesa pružaju se u dviuh redovih na brěgove, i okriljuju sve one běle izbrane kuće sěnom, mirisom i hladom. Po svakoj se ulici ide kano po vèrtu, vidi zelen i cvětje i sèrce frižki zrak i blagi miris. Varoš sa zelenimi brežuljci i dolovi, po kojih su běle kuće ko biser, a zlatna trula ko zvězde posijana, ima u pramalětnoj sunčanoj světlosti posve bojno-šareno, bogato lice. Na selih se zove ovaj varoš „sveti vèrt Ruske," i on pramalětno nakitjen, od věkovitog zvonenja zvečeći i od uvěk novih četah hodočastnikah prohodjen, zaslužuje doista ovo lěpo ime.

Najvećma uživamo pramalětje u carskom vèrtu nam naprama, koi po visih i dolovih prostèrt, obuzimajuć otvorene povèršine, prosta razgledišta i samotna šumnata města, ugadja svačijoj ćudi i volji. Njegova je sadanja lěpota veća, nego smo ju slutili, kad još nisu dèrvoredi visokih lipah i jasenah pravili tako gustu sěnu, kad još nisu silne breze zibale u modrom zraku svoje jasno zelene hvoje, kad još nisu u jarugah šumice tako guste i mračne bile, kad nije dèrvlje na visih i obroncih svoje lěpe listne krune nosile, i cvatuće dèrvlje pojedince i u kitah izmedju zeleni sjalo te se pěvanje slavuljah iz svega gèrmlja i dèrvlja orilo. Ovo je kraj slavuljah, nepěvaju oni samo u vèrtovih, nego i na svih ulicah, danju i noćju, da se ruženje ljudih i kolah pred njimi skoro i nečuje. Ali kad vikanje i ruženje umukne, kad večerna žarina blišti kroz jasno, zeleno dèrvlje, a zrak se opojnog javorovog i — mirisa napuni, tada tekar ćuti čověk svu čarobnosti ovog pěvanja, koje je tako turobno pa sladko čeznuće i strastno kano rěči Romea i Julie.

Svake nedělje i svetka je vojnička svirba u vèrtu, koi je svim otvoren, tako da se ondě raduju siromasi i bogatci, i šaren svět po sěnatih hodnicih sětje: sa elegantnim světom mnogobrojni seljaci u nošnji ove okolice, ili u još šarenijoj veliko ruskoj, officiri, častnici, djaci u različitih uniformah, ruski tèrgovci sa svojimi bogato nakitjenimi ženami i děcom. To je veseo, sunčan pogled, kano u kojem velikom němačkom kupalištu. Kroz razgovaranje i smijanje probijaju glasi trubaljah i sviralah, dvostručni glasbeni kori igraju izměnce svakojake komade iz operah i narodne melodie. Pod muzikom izvadjaju posve originalne narodne plese, sa podbočenimi rukami gore i dole skačuć, te po taktu pěvajuć.

Takodjer je svakoga jutra svirba za mnogobrojne vodopije, koi se šetju u dèrvoredih pred trěmom u kojem se toče umětne rudne vode, i kojemu pripadaju dobro uredjene kupelji. Ova jutra, koja čověk provede pod svirbom, sěnom i medju elegantnimi šetaoci, jesu takodjer čisto comme à l'etranger, kako drugi kažu.

Na večer se pako opet sakupi otmeni svět u velikom srědnjem dèrvoredu, koi vodi prěko doline i u kojem se šetje u najizbranijih toilletih i razgovara kano u kakovu salonu. Ovo je uprav lěpo město: s jedne se strane gleda u mrak velikoga lipovoga dèrvoreda, s druge medju visokimi mostovi, koji stoje na kraju brěga, dole na nižji šumnati dio perivoja, koi se prostira ko zeleno more, iz kojega světi jasno cvatuće dèrvlje, kano běla pěna iz va-

Digitized by Google

lovah, s one strane ovoga zelenoga mora dižu se kuće, cèrkve i vèrti staroga Kieva, i u kipu, komu okvir brezove hvoje, vidimo jednim jedinim pogledom spréda katoličku cèrkvu, sv. Andriu, sv. Barbaru, sv. Sophiu i njezina nebrojena trula, pojedince stojeće, visoko se nad nju penjuće zvonike, njezine kapele i njezin samostan. Posve krasan je taj kip, kad sunce zapada, kad naskoro trula i kèrsti kano zvězde i zlatne iskre iz sivog neba sjaju, ili kad se iz zlatnog ili bisernog mora dižu tornji, trula i zdanja u zračno sivoj boji kao oblaci, ili kano kakov od magle sagradjeni varoš duhovah. Sa drugih stazah gleda se na sunčani varoš villah, na veseli život Kreščatika, i šetjuć duž prednjega kraja bréga nad Dnieprom, vidimo u dubini veseli Podol sa njegovimi truli, krovi i drěvesi, i modru réku sa mnogimi zelenimi otoci i bělimi jedri, i pod sobom na obronku bréga razširene jasne cvatuće šume, u kojih se sakrivaju malene kolibice i s one strane step ogèrnut ružnom večernom parom.

Tako ide po vèrtu čověk kano po kakovoj kipnoj galerii, i dobi svakim korakom nov utisak, pa ako je trudan od gledanja, tada sidje u dolinu, gdě cvatuće voćke stoje u frižkoj livadinoj zeleni, gdě visoki topovi svud prave tako zvanomu pěsničkom hodniku, i gdě u večernoj světlosti počiva jedan ribnjak, u koi umače svoje grane jedna stara golema vèrba, najznamenitije dèrvo u vèrtu, jer ga je Katarina II. stvoriteljica ovoga lěpoga perivoja, zasadila svojom rukom.

I veliki sveučilištni vèrt otvoren je obćinstvu, to je ljubak, posve nov stvor, koi ima varoš zahvaliti němačkomu rektoru sveučilišta. Préko bréžuljakah i dolovah, koji su prie malo vrěmena bili posve pusti, šire se sada veliki travnici, dražestni nasadi cvětja i dèrvlja, medju kojimi se daleko vidi po šumah, brégovih i selih. Za koi desetak godinah bit će ovaj vèrt lěpo, sěnato boravište, sad se je moći samo večerom šetati po ovih šumicah od cvětja i po ovih livadicah, opojenu od mirisa i bojah nebrojenih ružah, što su se ovdě razcvale. — Pěskovitu povèršenu pred čelom sveučilišta rado bi pretvoriti u slični cvětni vèrt, kojega će vodnenje biti isto tako mučno i skupo, kao već dogotovljenoga.

Tretji javni vèrt je gradskoga zapovědnika, koi se vèrt pruža pod citadellnimi zdanji po obronku bréga nad Dnieprom. Ondě u visokoj travi, punoj modrih zvončićah stoje orasi, lipe, bazag, i ruže jedno préko drugoga; uzke sěnate staze vode dole k réci, koja je ovdě kao na prevozištu puna ljudih, i koju je sa jedne vèrtne kućice na visini moći nadaleko previděti.

Izvan grada moći se je malo šetati, buduć da su sva ova sela, koja s daleka tako ljubko izgledaju, skoro neprohodna, puna razpadnutih kolibah sa zamazanimi stanovnici i divljimi psi, koji inostranca napadaju. Vèrtovah, u kojih se služi jělo i pilo, městah za razkoš, ili gostoljubnih mlinah i lovnicah neima kako u Němačkoj. Kad čověk ide na ladanje, uzima si uzglavje, pokrivala, samovar, posudje i hranu, te si priredi vlastito město za razkoš ovdě ili ondě u zelenoj, negaženoj divljosti, što je tada pravo veleć mnogo ugodnije i više pěsničko, nego němačko podvorstvo.

Radi te težkoće dalnjega putovanja bit će bolje, da mi svu svibanjsku frižkoću i vas miris udišemo u samom varošu; po njegovih čisto izmetenih sěnatih i cvatućih ulicah možemo šetati kano po Markovu perivoju; jedan od

Digitized by Google

naših najdražjih putah jest na kraju Pečerskoga, gdě s jedne strane leže jasne kuće pod drěvesi, na drugoj veliki vèrti, najumiljatije stolice pramalětja sa svojim cvatućim gèrmljem i mlado obzelenjenimi lipami, prěko kojih je viděti na gradske brěge i jasne kule, i na doline, i njihove cvatuće šume i běle kolibe. I Plate-forme cèrkve sv. Andrie jest cilj mnogih šetaocah, i pruža sada još dražestniji razgled, kad zeleni věnci sve kuće Podola okružuju i jasno listni topoli medju kućami oko u modro nebo sile, kad se zastave tolikih ladjah na větru viju i toliko bělih jadarah běli na rěci, koje se tamno modra boja ljubko bori sa jasnom zelenju obalah i otokah.

(Konac drugi put.)

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Ovaj čas dojde nam u šake »oglas zagrebačkoga katoličkoga lista,« podpisan od g. Josipa Torbara, budućega njegova urednika. Time je pomenuti časopis, koji je zaostao ove godine, opet uzkèrsnuo, te će dojduće godine svoj tečaj nastaviti.

Nad ovim pojavljenjem mi nemožemo ino, van svesèrdno radovati se.

Govorio ko što mu drago, istina ostaje: da je, budi kome književtvu svetjenstvo makar koje věre temelj postavilo, da ga ono ponajviše, budi izravno budi posrědno, uzdèržava i razširuje. Nami nije treba u ovu svèrhu pozivati se na Francezku, Taliansku, Poljsku, Magjarsku itd. jer su to stvari dogodjajnice, koje svak zna; imena Tournely-a Fenelona, Bossueta, Petrarke, Škarge, Pázmána, i tisućah drugih, koja u starih tamnih književtvih ovih narodah kao zvězde po měrkloj noći sjaju, poznana su svakome, ko se ikoliko razumi u razvitje duha spomenjenih danas izobraženih i proslavljenih narodah, — nami, velimo, nije treba pozivati se na te istine, van dosta nam je napomenuti, da je i naše književtvo klasično, koje zaisto nijednome rečenih narodah, svoga vrěmena, ni za dlaku u izvèrstnosti nepopušća, čedo rodjeno i odgojeno od samih svetjenikah. Propustimo barem pet stotinah hèrvatskih klasikah, koji što sami svetjenici, što njihovi učenici, od vekovah obrazovahu naš jezik, pa budimo zadovoljni s imeni dvajuh Kačićah i Došena. Spomenuvši ova imena, nemožemo na ovome putu dalje, nestade nam rěčih i snage! I ovo malo uspomenah, što ih imamo o životu naših otacah, o činih onih bezbrojnih junakah hèrvatskih, koje nam narod i danas u svojih pěsmah slavi, imamo samo svetjenstvu zahvaliti.

Istina, danas neima Dukljanskih popah, neima Ratkajah, neima Marcelovićah, Katančićah itd. ali je istina i to, da neima ni njihovih, ondašnjih Hèrvatah. Svetjenstvo je naše u znanostih duboko palo, ali ni mi drugi nismo se digli. Zanemareni biasmo jedni i drugi, a sada se stadosmo obrazovati jedni i drugi, te nadoměšćati ono, što je bez naše krivice zapušćeno.

Mnogi se tuže da je cèrkva od někojega vrěmena udarila protunarodnim putem, te da će nam takov časopis više škoditi nego li koristiti.

Kad bi to i bila istina, to se onda baš radi te okolnosti imamo dvostruko radovati, što je ovaj časopis došao u ruke g. Torbaru, dostojnome naslědniku našega vrědnoga N. Horvata, koi ga je lani onako izvèrstno uredjivao. G. Torbar mladić je ravno u godinah, ali su mu njegovi izvanredni darovi duhovni, njegova neumorna marljivost za unapredjenjem našega naroda, pribavili one sposobnosti, za kakovima mnogi glasoviti muž od povoja do kasne smèrti uzaludu teži. Od časopisa, stojećega pod upravom ovakovoga muža, neimamo se nikakova zla bojati, dapače možemo se temeljito nadati, da će nam puno pomoći na polju narodnoga književtva. On će se tèrsiti da razsvětli um i oplemeni sèrce one stranke naših pismenih muževah, koja najviše može učiniti za duhovno preporodjenje naroda. Ako tko, to doista pravi svetjenik treba da se poznaje po ljubavi svojoj prama iskèrnjemu, po svom izobraženju i mudrom

Digitized by Google

ponašanju. Bez ovih svojstvah nikada neće sèrca naroda preoteti, nikada privèrženost njegovu steći.

Osim toga kad bi »kat. list.« za posve drugom svèrhom išao, mi ga se ni onda nebi bojali, van bi mu se radovali kao protivniku, takmacu, koi bi nam na našoj stazi snagu i pomnju povećao i učvèrstio, a on bi bez pomoći sunarodnikah prie ili kasnije propao. Ali uvèreni smo, da toga kod nas za g. T. neće biti, te mu želimo uztèrpljivost na neugodnome polju publicistike, pomoć od gg. naših književnikah osobito njegovih mu drugovah, kojima je taj list ponajviše naměnjen, a priznanje za toliku žèrtvu od visokoga njegova cèrkvenoga poglavarstva.

— Dana 26. pr. m biaše sastanak članovah »dvorane,« u kome se većalo, da li će to družtvo u narodnome domu i na dalje stati, ali će ga koncem ove godine očistiti. Za doći do potrebitih za svoj ondešnji obstanak novacah, zaključiše nazočni članovi, da odsele ima svaki član namèsto 12 ali 6 for. sr. platjati 14 for. sr., osim toga nametnuta je veća pristojba na igranje billiarda, a nova na igranje šaha. Družtvo dvorane platjat će u buduće 1600 for. akcionerima.

— Na želju g. M. Stojanovića pozivlju se sva ona gg. koji su predplatu na zabavne i poučne spise njegove pobirali, da mu što prie jave broj predplatnikah, za da se uzmogne g. spisatelj ravnati u pogledu děla. Jer ako se barem 300 predplatnikah nejavi, dělo se neće moći tiskati, i tada će onima, koji su već platili, novce natrag vratiti. Neka vide »Novice« i odovud stanje našega književstva!

Slavenske věsti. Franjo Dmochovsky oglasio je predplatu na děla pod nadpisom: »Zbior wierszopisców i prozaików Polskich z piervszich 25cin lat. wieku XIX-go.« — U ovoj će sbirci obnovit g. Dmochovsky stranom u cělosti ili u pojedinim važniim častima děla, šio ih pisaše Ćaćky, Śniadecky, Potocky, Mrozińsky, Surověcky, Bernatović, Felińsky, Molsky, Dmochovsky prevoditelj liade, Kozmian i ostali glasoviti pisci poljski. U tome izdanju opisat će se ona epoha književstva poljskoga, te će mu se dodati životopisi svakoga spisatelja. Pèrvi dio sbirke sastojat će iz 12 svezakah (po 20 tabakah u osmini).

— Devedesetgodišnji starac Marongovius u Gdánskom, koi si je velike zasluge stekao za poljsko književstvo, oglasio je predplatu na prevod važne razprave o naboštvu i čuooredności, što ju je slavni Kant dèržao akademičkoj mladeži. Ova razprava nenalazi se u nijednom němačkom izdanju Kantovih spisah.

— Josip Lukašević radi na dělu »historički popis cèrkvah, manastirah, župnih školah i bolnicah u staroj diecezi poznanjskoj.« Učeni ovaj spisatelj poljski skuplja pojedino gradivo za historiu Socianah i svakojakih poljskih antitrinitarah.

— U Poznanju izišlo je znamenito dělo slavnoga Lelevela »Narodi na zemljah slavenskih prie postavše Poljske.«

Listnica uredničtva. Gospodinu M. B u B. Vaše pěsme uz vašu pogodbu nikako priobćiti nemožemo, jer smo krèpko odlučili, ma ni za volju najizvèrstnije klasičnosti neodstupati od poprimljenoga jednoličja u pisanju.

— Gosp. A. J. V. u B. Koliko nam se dopada duh někojih vaših pěsamah, toliko nam se nedopada njihova versifikacia, koja je neobična, nenarodna, čudna. Volili bi, da se mladjahni, puni duha, pisnici, poprimite novelistike, koja je našemu narodu potrebita, i ako nas vaš sastavak nevara, vašoj naravi i ćudi primerenia.

— Gosp, Š. J. u D. Na vaše čudno pitanje: »trebamo li rukopisa?« javljamo vam narodnu poslovicu, koja veli, da »vazda sèrbljiv trebuje nokatah,« a mi dodajemo: »tako i uredničtvo treba rukopisah.«

— Gospod. V. N. u S. Vašoj želji zadovoljeno je po mogućnosti.

— Gosp. A. F. u V. Vi nam obećaste pomoć kod uredjivanja ovog časopisa, a sada nedate o sebi ni jedne rěči čuti! — Ovako bi morali još barem petnaest naših književnikah opomenuti.

— Gosp. B. S. u Z. Predmet vašega članka već je izcèrpljen, a mi ga itako primismo, jedino za to, da se osèrčite, te da se mašite ozbiljniih stvarih u prosi, koja vam dobro ide za rukom. Što se predmeta dotiče, mi volimo dobru prevodu nego li hèrdjavu izvoru. —

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić**

Bèrsotiskom **Dr. Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore nazačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 49. U četvèrtak 8. prosinca 1853. **II. tečaj.**

Upliv različito-bojnè světlosti na sadje.

Kao stara stvar, stara istina, poznano je, da světlost sunca opaljuje i bojadiše obraze, da ona platno běli, da planine i polja u zeleno oblači, da onu različito bojadisanu oděću cvěću ona děli, te da se ovo, na svome čvèrstome městu prikovano, svojim listjem i cvetjem prama roditelju svoga bitja i darivatelju ovoga plemenitoga uresa nagiblje i bi reći klanja. Ali kako, kojim načinom, i kojima srědstvi sunce obavlja tu veličanstvenu risariu, i kroz koja li puna otajstva sredstva ono navlači na se sadje? Jeda li obstoji kakov vez medju bojami pruge nebeske i onima zemlje, nebi li morali u onih tražiti sredstva uzorito čista bojadisanja? Za pravo reći dosadašnja iztraživanja naravoslovacah težko da su pokušala na ovo pitanje odgovoriti, te i ovdě, kako i u obće, kada svakdašnjih pojavah pravi uzrok tražimo, nagazismo na nerazrěšivu zagonetku.

Do rečenoga pojava, da nam se nebi dan na dan u očih vèrtio, puno bi više dè.žali, a ovako nemarimo za njega iz običaja, jer velimo da je to tako u redu, ali da bolje rečemo: tome pojavu ni toliko pozornosti nežèrtvujemo, da bi ga, razmotrivši ga temeljito, barem samo u redu našli. Takova je narav ljudska, da nastoji poznati samo ono, n da čime se čudi, ono, što je nenavadno, izvanredno. Samo takove stvari nju mogu ganuti na iztraživanje, razmišljanje, poznavanje.

Ali u obće, kako u svemu čověčanstvo s vrěmenom napreduje, tako i u ovome: mi hoćemo da rečemo, da smo se barem za korak primakli onome městu, s koga ćemo na postavljeno pitanje odgovoriti, t. j. na pitanje: kako sunce bojadiše i navlači sadje? Nèkolika pokusa za tu stvar učinjena, pokazaše, da različite boje, u koje se běla světlost kroz měrvljenje razbija, u ovome pogledu različito, dapače i protivno, děluju. Dr. Gardner u New-Yorku, već prie nèkoliko godinah načinio je shodna orudja, u koja bi mlade u senki gojene dakle još nezelene, u posudah od svake druge světlosti ogradjene, repice naměstio, te bi ih, tako naperene, da sunce slede, njegovima trakom raznobojnima okrenuo.

Jakost boje zelene na cimi polag različitosti trakovah biaše različna tako, da je najzelenia ona bila, na koju je žuti trak padao, světlomodri, ako žuti uzmemo za měrilo, i prozovemo sa 1. davaše samo $^1/_2$, a cèrljeni jedva $^1/_4$ zelenosti; modri trak dade samo slab prelaz na zeleno; indigo-modri i violični ni najmanje nepozeleni.

Digitized by Google

I u pogledu hitrine pokaza se žuti trak najbèržjim kod toga posla, jer on sam dade onu zelenoću, koju svi traci skupa daju za 1 uru, u $3^1/_2$ ure; světlomodri trebao je za to $4^1/_2$ ure, zeleni punih 6 urah, modri u $17^1/_2$ urah pozelenio je cimu samo na pol onako, napokon indigo i violični trak u 23 nre nerodiše ni malo zelenoće. Ovakovi pokusi učinjeni sa svima traci obsvědočiše, da je u sredini žute světlosti najveća moć za pozeleniti, i da ona prama krajem biva sve tomanja, dok se napokon u srědini modroga i cèrvenoga posve neugasi.

Kod svih ovih pokusah nagibalo se je sadje sve bez iznimke prama orudju (prismi) razsvětljujućem ih. Pokušavatelju dodje u misao, da različitobojni traci različito i privlače, te metnu nèkoliko stabličicah u jednu posudu i okrenu ih prama ukupnosti svih trakah. Ovdě se pokaza razmèrje pèrvašnjemu sasvime protivno. Jer od cèrljene, světlomodre, žute, zelene i violične boje razsvětljene stabličice nagibahu se prama indigo-bojnoj, a one, na koje ovaj trak udara prigibahu se upravo prama prismi. Ako li bi kroz jedno od dvajuh okanacah u iznutra pocèrnjenu posudu pustio indigo-modri, a kroz drugo cèrveni trak, onda bi se repice medju ovima traci stojeće nagibale prama otvoru s modrom světlostju. Ovako bivaše i onda, kada bi mèsto cèrljenoga traka pustio žuti, světlo-modri ali zeleni trak, s tom jedinom razlikom, da je u ovih slučajih trebalo više vrèmena dok se rečena svèrha postigne.

Makar da su repice od okanca indigo-modroga pune 4 noge udaljene bile, a one za drugu světlost samo $^1/_2$ noge, itako ih je onaj trak privukao. Kad bi se cèrveni i modri trak od ogledala tako odbio, da se medju se križaju, repice, ne razkrižju stojeće, i dakle od obajuh trakovah po sebi, i od njihova grimizo-cèrljene smese zajedno obasjane, kako i one iz modroga traka, nagibale bi se upravo prama modrome, a one iz cèrljenoga najprie bi težile prama grimizno-cèrljenoj smesi te tekar po ovome gibanju směsi světlosti, stranom bi se prignule prama modrome traku. Da kod ovih pojavah vrućina neima upliva vidi se odtuda, što su se repice za 1—2 ure i prama měsecu, koi negrije — nagibale.

Jer ovi pokusi bezdvojbeno dokazaše da modra světlost opredělјuje težnju stabla, Gardnerovo pitanje: jeda li modrina neba neudioničtvuje kod upravnoga rasta dèrvah, i u obće sadja? — Zaslužuje punim pravom pozornost.

Strašna postelja.

(Nadalje i konac.)

Sada tekar mogoh se dignuti, i tražiti, nebi li i kako kuda utekao. To sam znao, da, ako bi i najmanjim štropotom ali šuškanjem izdao se za neudavljena, da, velim, umah bi me ubili. Ali možda sam već zašušnuo kada? Prisluškavam nu vrata, okolo; ali nigdě se ništa nečuje, oko mene, nadamnom, svěćju sve je mirno i tiho. Na vrata biah navalio nèkakovu ormarinu, koju sam pod posteljom našao. Da bi ovu ormarinu (kèrv mi se ukoči kad pomislih što bi u njoj moglo biti) bez štropota odvaljao, biaše nemoguće, a iz bez toga biaše besumnje kteti u ovo doba makar samo pomisliete a kamo pokušati iz

Digitized by Google

ovakove kuće uteći. Jedino mi utočišće osta — uteći kroz prozor ako se bude moglo. Prišuljam se dakle k njemu na pèrstih.

Spavaonica mi biaše na pèrvome podu nad medjuprozorjem, te gledaše na nerazsvětljenu ulicu. Uvěrivši se, da mi ovaj čas život stoji od nje samo, i da sam propao ako bi najmanje zašuškao: pružim ruku da prozor otvorim. U kući, u kojoj se na smèrt preža, dobro se straži. Da bude koi telar zaškripnuo, ali koje staklo zazvenčilo, lahko da bi bio onu noć život izgubio. Zabavljah se dakle time poslom punih pet časah, a stiska i strah mi ih izdade, za toliko urah. Otvorim ga napokon pomnjom i věštinom bi reć najprepredenijega u toj struci tata, te pogledam na ulicu. Da budem na nju skočio bez dvojbe bio bi se razbio. Dakle pogledah oko sebe po zidu. Niz lěvu stranu prozora mi idjaše cěv za vodu, i nebiaše mu daleko. Kad ovu cěv ugledah znadoh da sam se oslobodio od smèrti. Od onoga časa, što ugledah, da se nebo postelje na me spušća, sada pèrvi put stanem dihati.

Mnogome bi se možda ovaj način za uteći na cěvi spuščajuć se težak dà i nemogućan činio, ali meni, nebiaše ni najmanje pogibelan. Telo mi biašo dobro uvèzbano u gimnastiki, te sam znao, da će me glava, ruke i noge kod ovoga penjanja vèrno služiti. Već prekoracih jednom nogom prěko prozora, kad mi pade na um, da sam zaboravio novce u zavežnju pod uzglavjem. Mogao sam ih ravno ostaviti, ali mi osveta nad onima zlotvori od igračah nedade van da im i moju osobu i novce iz šakah otmem. Vratim se dakle k posteiji, te si onaj zavežanj privežem na pleća. Upravo kad ga svezah, učini mi se, da čujem iza vratah gdě něko diše. Opet me strah popade. Ali nije, nebiaše ništa — sve osta tiho na hodniku a kroz sobu čujem samo noćni zrak da prolazi. U času bio sam opet na prozoru, a u drugom okoračih onu cěv kako valja rukami i nogami.

Tiho, ali u tren spuzem niz cěv na ulicu, i bez ikakva odmora, što ikad mogah, odletim na odpravničtvo redarstveno, o kome sam znao da je blizu. Doletivši najdem još na nogah jednoga činovnika s několiko ludih svojih, koji po svoj prilici bdiahu za doznati štogod o onome otajstvenome ubojstvu, koje upravo onda biaše u cělome Parizu veliku pozornost probudilo. Kad počeh zapuhan moj udes kazivati, slabo francezki natucajuć, pomisli redarstvenik — to na njemu opazih — da me drži za pijana, sumnjiva Engleza, koi je po svoj prilici někoga okrao; kad li me dalje čů, okrenú mu se i misao i držanje prama meni, te umah stèrpa sva pisma, koja imadiaše pred sobom, u ormar, metnu klobuk na glavu, a meni drugi nabavi — došao bo sam gologlav — u red metnu několiko vojnikah, zapovědi pouzdanikom neka si nabave potrebita orudja za otvoriti vrata i sěći pod, pa me prijateljski i pouzdano uze pod pazuhu, za da oba k rečenoj igraonici skupa idemo.

Tako idosmo pred našom pratnjom, činovnik me neprestano izpitivaše, i čestitaše mi. Dok dojdosmo k onoj igraonici, naměstiše se straže pred i za njom. Put groma zalupa se na vratih. Na někojemu prozoru ukaza se sveća. Ja se sakrijem za druge. Sada zagèrmi se rěčju ljudskom: „u ime zakona da se vrata otvore.“ Nad ovima strahovitima rečmi ključanice, i kračuni poskakaše, te někoja nevidljiva ruka otvori vrata. U hipu najde se činovnik na hodniku kuće, pred bledim kao kèrpa, napol obučenim čovèkom. Njih dva imadoše slèdeći kratki razgovor:

Digitized by Google

„Dajte nam da vidimo onoga Engleza, štono u toj kući spava.“

„Prie několika časa odišao je.“

„To nije istina. Priatelj mu je odišao, a on je ostao. Vodite nas u njegovu spavaonicu.“

„Kunem vam se, gospodine podnastojniče, nije ga ovdě.“

„A ja se tebi, momče, kunem, da je ovdě. Ovdě je spavao — vaša postelja nebiaše mu po ćudi — s toga se kod mene pritužio — evo ga medju mojima ljudí — evo mene za pretražiti njegovu postelju. — Ludoviko, svežite ovome momku ruke naopako, pa dalje uza skaline.“

Sve što biaše u kući bude uhvaćeno, a stari vojnik najpèrvi. Ja spoznah sobu u kojoj sam ležao, ter se uza skaline nad nju uzpesmo, u drugu sobu. Ni da bi šta najmanjega tamo našli, što bi ikoliko nenavadno, a kamo li sumnjivo bilo. Podnastojnik razgleda se, zapovědi neka svak muči, zabakća dvaput po podu, dade si posvětliti, te iztraživši město na kome bakćaše, zapovědi da se ondě ima pod skinuti. To se u čas izvèrši. Prinesoše svěće, te stadosmo gledati. Opazismo golemu šupljinu medju podom gornje i pokrovom dolnje sobe. Kroz ovu provalu idjaše ormar odebeo, te u njemu biaše šaraf, koji se děržaše neba postelje. Nedavno ouljeni šarafi, kèrpami obmotane poluge, — svi potrebiti děli za podpunu težku prešu — stvari, paklenim oštroumjem tako proračunane i uredjene, da se ozdol diže, ako li se razlože, da u malo prostora stanu — najprie najdosmo te stèrpasmo na pod. Podnastojnik uze si truda, te tu makinu složi i uredi, te on sa mnom i još několiko svojih ljudih ode u donju — moju sobu. Nebo se ravno spuščaše, ali ne tako bez šuma kao onda, kadno na me idjaše. Kad mu ja to kazah, odgovori mi: „gospodine, moji se ljudi sada pèrvi put time poslom zabavljaju. a oni muževi od kojih ste vi novce dobili, biahu u tome uvèžbanii.“

Ovu igraonicu ostavismo pod nadzorničtvom samo dvajuh redarstvenih službenikah, a stanovnici joj svi budu u tamnicu odvedeni. Podnastojnik zabilježivši na artiu sve ono, što sam mu ja o tome dogodjaju kazao, sprovede me na moj konak, za da mu putni list pokažem. Kad mu ga predadoh, upitam ga, što misli, je li već ko na onoj postelji onako spavao, kakono to biaše meni naměnjeno?

„Imao sam“ odgovori mi, priliku,“ na stotine utopljenikah kod pregledišta mèrtvih vidèti, u kojih listnicah biaše upisano, da su se hotomice u Seini utopili, jer su sav imetak na igru izgubili. Mogu li znati, koliko je od tih igralo u istoj kući u kojoj i vi, koliko ih je dobilo kako i vi, koliko ih je leglo u onu postelju u koju i vi, i koliko ih je bilo udavljeno onako, kako skoro i vi, te kojima su ovi ubojice svojima rukami u listnice napisali, da su se utopili od svoje volje? Niko nemože znati koliko je ljudih postigao ovaj udes, kome vi srećno utekoste. Stanovnici igraonice sakrivahu otajstva svojih posteljah pred nami, a oni, koji su pred vami u njih ležali, nemogaše nam ta otajstva odkriti. Dakle lahku noć, ali bolje: dobro jutro, gospodine * *. Pohodite me ob 9 uri u pisarnici mojoj, a medju tima zdravstvujte.“

S ostalom stranom moga dogodjaja u čas sam gotov. Izpitkivali su me više putah na svake ruke, igraonica je od zadnjega piljka do rožnika pomnjivo proiskana, utamničenici budu posebno izpitani, te svu stvar dvoje ih najmanje krivih odkri. Tu doznadoh, da je stari onaj vojnik gospodar igraonice,

Digitized by Google

da je prie několiko godinah radi klatenja od vojnikah odtěran, te poslě da se učinio dělnikom i početnikom svih mogućih zloćah, da je nepoznanim putem do imućtva golema došao, da je on uz graoc još jedan pomoćnik i žena mu, koja mi je kavu načinila, u otajstva neba postelje upleten. Sva biaše prilika da ostala družina kućna o onoj paklenoj mašini ništa nisu znala, te im je to pomoglo, da su bila samo kao prosti, navadni tati i skitnje smatrana i pedepsana. Stari vojnik s dvama pomogači odsudjen bi na galie, žena mu — moja kavanarica — odsudjena na više godinah u tamnicu, redoviti polazitelji igraonice budu proglašeni za sumnjive, te pod oko uzeti; a ja sam na taj način morao cěli tjedan stati u družtvu plemenitome Pariza. Tri glasovita pěsmara opisaše moj udes za predstavljalo, ali nijedan opis nije tiskan, jer cenzura nenajde za dobro, na pozorištu predstavljati obličje i otajstva igraonice.

Moj udes porodi itako dvostruk plod, koga bi svaka cenzura morala propustiti: pèrvi je taj, da je vladi pružio priliku i dokaz za izgovoriti i opravdati se što je u obće igraonice ukinula, a drugi što me je zazbilja opomenuo, već nikada neigrati se rouge i noir za pokratiti vrěme. Za me će, doista, u mojoj duši, pogled zelena sukna s kartami i hèrpom novca vazda biti sdružen sa nebom postelje, koje se po tihoj noći spušća za udušiti me. —

Izvadci iz listovah iz južne Ruske (Podolie, Volhinie i Ukraine.)

1. Boravljenje u Kievu u promalětju 1851.

Četvèrti list. Svibanjska lěpota u Kievu. — Javni carski vèrt. — Sveučilištni vèrtovi — gradski vèrtovi. — Plate-forme sv. Andrie. — Sela — Carski zavod za gospodične.

Kiev, u srědini svibnja 1851.

(Nadalje i konac.)

Nedavno posětismo jedan pramalětni vèrt druge vèrsti — carski zavod za gospodične u jednom velikom bělom, elegantnom zdanju, koje se pod visokimi topoli diže na zelenju obrastjenom brěgu nad Kreščatikom.

Veseli ko i zdanje su stanovnici. Čim čověk prodje kroz vratni trěm, čuje iz svih corridorah, stubah i sobah radostne dětinske glase kano tisućustručno ptičje čvèrčanje. Golemo je zdanje oda zgora do dola živo od umiljatih obitavateljicah, koje ovdě vas svoj svět imadu. Devet godinah moraju u zavodu ostati i nesmiju ga, nego samo jedanput u godini ostaviti za několiko urah, da se izvezu na šetnju, ili da posěte rodjake. One su zatvorene, ali kao takove na světu najsrětnije, koje svoj zatvor, sa suzami ostavljaju i vas svoj život nanj' misle kano na izgubljen raj. Ima tu několiko stotinah gojenicah, različitih lětah, već odraslih lěpih děvojakah i male dražestne děce; sve su iz dobrih ruskih i poljskih obiteljih, siromašnije badava primljene. Sve izgledaju snažno i elegantno u svojih finih merino opravah od različitih bojah po različitih razredih (pèrvih su sive, drugih smedje a tretjih zelene boje) i bělih battistenih pregačah sa izcifranimi ovratci.

Digitized by Google

Najbolji učitelji, stranom professori sveučilišta, dèle znanstveni nauk inostrane su gouvernante postavljene za učenje inostranih jezikah, talenti za glasbu, risanje itd. se naobražuju, svi ženski ručni poslovi tèraju, za moralno naobraženje dèluje se postojanim življenjem sa Dames de classe, koje jesu prave odgojiteljice, i materinskom brižljivostju ravnateljice, za koje važno mèsto većinom sam car jednu dostojnu gospoju izabire. Car i carica, kojih se chiffre na godišnjih izpitih dèli kano najvišje odlikovanje, zauzimlju se za ovaj kao za sve slične zavode jako. Car neprodje nikada Kiev neposètiv „svoje dèce“ kako on zove sve gojenice, koje ga tada kano otca pozdravljaju, veselo se nanj' vèse, te ga sroz svu kuću slède „one obično tako sramežljive pred stranskimi, tako veli jedna od Dames de classe, svuku onaj dan čisto svoju narav, da ih jedva više poznamo.“

Tako nalaze ova dèca ovdè mater, učitelje, prijateljice, sestre, nauk, ljubav, odlikovanje, uredno bezbrižni, veseli, dapače poněšto zalili život, tako da se mnoge ovih gojenicah kasnije težko mogu priučiti drugomu uzdèržavanju, osobito takove, koje su u ograničenih okolnostih rodjene, te se u nje povratiti moraju. Tako smo čuli za jednu takovu mladu dèvojku, koja je jošte ko maleno dète, jedva poznavajuć roditelje i domovinu, došla u takov zavod u Petrogradu, ondè medju umiljatom otmenom dècom zadobila prosto no visoko odgojenje, te se poslè devet godinah sa talenti naklonostmi i nadami ovakovim odgojivanjem probudjenimi vratiti morala u svoju domovinu, u dalekoj nutarnjoj Ruskoj, gdè je našla svoje roditelje, siromašne nenaobražene plemenitaše, živuće kano seljake medju seljaci. Otac sa dugom bradom i kaftanom, pušeć pijuć, kartajuć se, mati ko i on bez pojma i brige za stvari kćerine, tako da je ona od prestrašenja, boli i čeznutja ponorila.

Koje su posve bez svakoga srèdstva, ostaju često i poslè dovèršenog odgojivanja u zavodu kao pepinières (podnadziratèljice) ili kao Dames de classe. Pod vodjenjem jedne ovakove vidjesmo sve prostore zgrade; razgovaraonicu, na koje glavnoj stèni visi bip carev, kolik je u životu, i u kojoj svake subote primaju dèca od dvanaeste do četvèrte posète svojih rodjakah. I u nedelju stajahu mnogobrojni takovi posètitelji izvan branila (barriere) koja se uzduž sobe pruža, dèleć dècu od njihovih prijateljah. Mi vidjesmo snažnih kipovah: ondè stajaše jedan sivobradi gjeneral i gladjaše lica svoje mlade vitke kćeri, koja ga gledaše svètlima očima; ovdè celivaše jedna ljubka dèvojka svoju malenu sestricu, koja pred branilom stoji i znalično mnogu dècu pogleda; pokraj toga gèrljaše jedna majka poslè dugog razstanka svoju naraslu ljubljenicu; u suzne oči gledaju gore dva mlada brata, i davaju sestri kao za utèhu kite cvètja, što joj ga bèhu doněli.

Mi prolazimo sve učionice, koje su knjigami, zemljovidi, fizikalnimi strojevi bogato providjene dvorane za svirbu i vezenje, gèrčku i katoličku kapelu, u srèdnjoj kruglini zgrade jednu povèrh druge položenu, visoko svedeno, jasno i veselo, blagovalište, u kojem se već i mnogi stolovi prostiru snègobèlom finom stolninom za čaj o 5toj uri, spalnice s dugimi nizi malih bèlih posteljicah, nad kojom svakom visi jedan kèrst ili svetac, doncšen iz dalekog doma, velike sobe za toillet, u kojih su srèdini oko jednoga stupa položene velike itice, iz kojega stupa kroz cèvi sa zaklopnicami voda u svaku teče. Tako idemo s jednoga sprata na drugi, kroz mnogo drugih corridorah, sve je čisto,

Digitized by Google

zračno i živo od děce, od koje mnoga u hèrpah sěde, razgovarajuć se ili pripovědalicu poslušajuć, druga se pod rukom u dugih nizovih gore i dole šetju, i svojemi zvonećimi glasovi jedan širok prostor napunjuju, druga opet, po dvoje skupa sěde čitajuć ili se pouzdano razgovarajuć na stubah, za vratih, u tihih kutovih, sve su stidne i odgovaraju na naša pitanja često s podsmĕhom ili tihimi rěčmi; svaka veća děvojka čini se kan' da je mati někojim malenim, koje se nježno oko nje hvataju, ili plašljivo svoje rudaste glavice za nju zakrivaju. Boja njihovih licah je većinom nježna i blěda, rado s pomanjkanja dalnjega šetanja u prostom zraku. Bezsěni vèrt mogu danju slabo upotrěbiti, samo ga na večer prolitju s veselim igranjem, no gledaju takodjer znalično prěko svojih granicah dole na varoš i na javni vèrt naprama, odkuda se vidi, kako njihovi helgolandski šeširi uzduž zida pèrše ko mnogo stotinah golubovah.

I Dames de classe, od kojih elegantnih, prijatnih, cvětjem, knjigami i kipovi nakitjenih sobah jednu vidjesmo, privezane su na kuću, mogu ravno u gradu u opredělјeno doba činiti šetnje i posěte, ali samo svakih šest godinah jedno „Sortie" t. j. putovanje, za koje su dva měseca opredělјena. Poslě 25godišnjeg dělovanja u zavodu mogu izaći sa pensiom kroz cěli život. Mi smo jedva znali, bili ih sažalovali radi ograničnosti, ili im zaviděli, što mogu tako — čvèrsto stati u izabranom zvanju dělovanja, i sa svojimi želјami prěko njega neprelete.

Peti list: vožnja na Dniepru. — Svetčanost u Miži-gori. — Kiev, kad sunce izlazi. — Zavod za bolestne duhom u Kirilskom. — Perivoj od kingerusa. — Samostan Viedo-Bogu na Dniepru.

Kiev u lipnju 1851.

Boravljenje u varošu nije više tako ugodno, kao u pèrvom pramalětju. Mi tèrpimo od vrućine, větra i praha, koi je jur oddavna oteo zeleni svibanjsku frižkoću, i od jedne vèrsti muhah, koje zrak napunjuju, kroz prozore prodiru, i jesu nesnosna muka danju i nećju. Tad nas je jedna lěpa svetčanost upravo okrěpila, koju grof B. u Miži-gori, daleko od varoša medju rěkom i brěgom dade. U parobrodu, koi biaše on najmio, odputovà mnogobrojno poljsko družtvo taki po podne. Sve je pobudjivalo na radost. Punoglasna vojnička svirba biaše na brodu, veselo nadjačaše rogovi šum kotačah kroz tamne Dnieprove valove. S kopna gledaše silna světina za nami, a mi se ogledavasmo uzhitjeni na obalu, na dugu povorku brěgovah, na podnožju kojih ležaše běli varoš kao niz biserni, i na vèrhunćih kojih sivaju na suncu zlatna trula. Odavlě nam se učini Kiev kano kakav veliki morski varoš, i lěp, kako sěgurno malo varošah na světu.

Prěko dvě ure brodismo na silnoj rěci. Kip dalekoga grada ostade nam na svem putu; s lěva nam bivahu brěgovi sve višji i šumnatiji, koje oživljivahu sela i samostani, s desna pako ležaše samotna ravnina sa svojimi tihimi šumami. — Pojedina prastara drěvesa stěršahu gděgdě sa bezlistnimi golemimi svèržmi kao strašila povèrh frižkog zelenog bilja; samoća kao ondě vladaše i na rěci; nijedna ladja nesastadě naše, koja kano světli meteor naprasno kroz tišinu šumljaše, i preradostni protustavah prama svojoj okolici biaše. Neprestano tuljahu rogovi; u ljubkom veselju biaše družtvo živo.

Digitized by Google

Napokon obrodismo šumnato predgorje; daleki Kiev izčeznu nam izpred očiuh, i u sěnato zelenom gorskom kutu opazismo sdanje od Miži-gori (medju gorami,) gdě ga celiva zapadajuće sunce. Stariji od družtva ostadoše u Pavillionih na obali, mladji pako pojdoše kroz šumnat i zelen dol prěko klisurah i vodah do jednog vrutka, koi iz pećine vrije i je glasovit kano čudotvoran studenac, te od ljudih mnogo polažen. Nas je bistra ko kristal voda i frižki dah iz šume i gore mnogo više okrěpio, nego kasniji sjajni oběd, koi je dan u jednom Pavillonu pri rěci, i pripravljen od slugah i kuharah, što su dan prie napréd poslani bili sa posudjem i materialom. Veseli razgovori, neprestano sviranje, mnoge napitnice i uzhitjujuće zalaženje sunca, koje je vansku okolicu porumenilo, pokrati nam dugo sědenje.

Kad opet van izidosmo, već se je mračilo; maleni ognjići plamtili su u čamcih na vodi; měsečni sèrp i několiko zvězdah vidělo se je na nebu. Oni su nam světili na našem putu u drugi bližnji dol, koi nas primi otajstvenom na pol zastèrtom lěpotom, pěvanjem slavuljah i duhom frižko pokošene trave, te nas ostavi svojimi nihaljkami, u kojih je sad ovo sad ono jasno lice u měsečini simo tamo lětělo. Tada odosmo u cèrkvu, staru glasovitu svetinju, koje zlatna krasota kipovi i sveti ostanci podpuno nam se ukazaše sjajnim razsvětlenjem čitavoga prostora, koje biaše naredio grof B.

Bilo je prekasno pregledati veliku carsku tvornicu porcellana, glavnu znamenitost ovoga města; no stan njezina upravitelja biaše otvoren našemu gostitelju, i ovdě se u elegantnom prostoru započme družtvu nenadani ples, koi je čitavu noć trajao. Vrata i prozori biahu otvoreni i marljivo se pružahu razhlade.

Često put izidoh na balkon, i gledah noć posve tiho oko sebe ležeću, posve različitu od šarenoga, glasnoga světa u nutri. Činilo mi se, da mora ovaj pokoj, ovaj mir jedne čitave noći prodrěti u dušu, da ju okrěpi za buduće težke čase, i da ju sasvim napuni věrom na ljubav, koja sve od sebe stvorene světe i bitja vodi na njihovih putih, i opredělјuje njihov izhod i zapad.

Predzoru se podigosmo: polagano idjahu po sudanu cèrne prilike s bèrda. Još je drěmala narav; samo su někoje ptice čvèrčale ko spavajuć; malo blědih zvězdah vidjelo se je na nebu, koje se je na iztoku jur slabo rumeniti stalo. Naskoro probudi naš brod valove, da su se pěnili i šuměli. Hladnoća i jutarnja rosa zatěra nas u sobu. Veselo zabavljanje nije oslabilo; nijedno družtvo nemože u umiljatosti finih, ljubkih formah i u viteškom ponašanju, preteći višje poljsko i rusko družtvo. „Le soleil se leve“ ta vika povuče sve na nadkrov od ladje: sve cèrvenije žaraše se iztok, sad skakahu zlatne iskre u cèrvenini, a sada se digne veličanstvena, sjajna krugla světa, i probudi našu. Rogovi ju pozdraviše veselimi zvuci, i ptičji se glasi probudiše. Rosa na otocih u rěci i u šumah na obali pretvori se u millione světlih zèrnah bisera. Valovi su se lèskali u tisućustručnom prelěvanju modroga, zelenoga, zlatnoga i grimiznoga. Najvećma pako uzhitjujući kip ležaše pred nami Kiev prigodom sunčanog iztoka! Isti oni, koji su Napulj poznavali, te ga u istoj uri vidjeli, uvěravahu nas, da ovdě istu lěpotu ćute. Kèrsti, trula, prozori na zgradah lèskahu se najprije nježnom srebèrnom světlostju, zatim blištućim zlatom, kao drago kamenje po zemlji posuto. Mehki dah od istoka lèvaše harmoniu na sve predmete kao duh ljubavi, koi sve razdruženo pomiruje i spaja.

Digitized by Google

Kraljica vode, dražestna Aphrodite, běla i světla dignuvši se iz valovah, tako nam se učini lěpa varoš, u koju smo u 4 ure sa zvukom trubaljah sa broda stupili, probudjeni naskoro običnim uličnim življenjem ranoga stanovničtva za trěznost dana iz noći pune poesie.

I na kolih učinismo nèkoliko putevah u okolicu, vezli smo se jedanput s one strane Podola ukraj šumnatih brěgovah do Kirilskoga zavoda za bolujuće duhom, položenoga zračno i lěpo na jednom brěgu, s dalekim razgledom po Kievu. Prijatni vèrti, lěpa cèrkva, jasna zgrada běle, složne haljine bolestnikah, koi u vèrtu hodaju ili rade, sve to čini, da město izgleda manje žalostno, nego bi si čovèk mislio po njegovu opredělјenju. Sa ovakovim bolestnikom u Ruskoj ni prosti čovèk nepostupa, kako često kod nas, sa sirovom znaličnostju i zlovoljnostju, već s pomilovanjem i nèkom vèrstju svetoga straha, kao pred takovim, koga je Bog osobito nakazio.

Daleko za Kirilskim, s one strane jedne puste pěskovite povèršine, leži perivoj od kingerus-a (utěha u tuzi) na podnožju jednog jelami obrаštjenog niza brěžuljakah. Cěle ure hodamo u njegovu hladu, uvěk na novo uzhitjeni od lěpih hèrpah drěvesah, frižkih prostoričah sa světlim cvětjem, tihih šumicah i bistrih ribnjakah, u koje se sklanjaju turobne vèrbe. Iz zelene dreče uzidosmo na visinu, na koju se naslanja jedna poljska kućica, i pregledasmo cěli gospodski perivoj, koi kano kita cvětja leži u divljosti, zatvoren jeliki, kroz koje probija večerna žarina.

Drugi put smo se vozili ka samostanu Viedo-Bogu na Dniepru, koi je kako se pripověda, nazvan ovim imenom Viedo-Bogu ili bože — „Izaidi Bože.“ Zato, što su poganski Rusi hotěli jednog na ovom městu od katoličkih missionarah u rěku bačenoga boga ovim zvanjem gore dovabiti, i što su se oni svomu Bogu, jer ih posluhnuti nije hotio, odrekli i na istom městu kèrstiti dali.

Lěp biaše put k ovomu samostanu; sišav s kolah s one strane grada idjasmo kroz jednu dolinu punu šume od bukavah i punu malenih u njoj sakrivenih kolibah do vèrha jednoga brěga na Dniepru, na kojem se je pasla marva, i pravi nebeski zrak treptio, s kojeg silazeći vidjesmo pod sobom samostan. Sa mnogo bělih tornjevah i jasno zelenih trulah stajaše on od starih bukavah i lipah okružen na visokom žalu Dniepra, koi je modrasto za tornjevi sjao. S desna i lěva dizahu se šumnate gore i načinjahu našemu osobito lěpomu kipu okvir.

Mi sidjosmo u ovaj tihi i pokoja puni kutić zemlje: samoživci, koji su na svedenih kamenitih vratih sědeli, dopustiše nam stupiti u svoj vèrt, koi děle sa još tišjimi stanovnici. Pod starimi drěvesi ili divljimi gèrmi ružah stèrše běli nadgrobni kameni i rězni ili pozlatjeni kèrstovi. Cèrkva, samostan i jedan šumnati obronak brěga zatvaraju ovaj prostor, koi nas primi sa svim pokojom světa mirovališta, te nam iztumači život i smèrt, jedno bližinom drugoga.

Na koncu vèrta ide jedna dèrvena, svedena galeria do rěke. Tu smo sědeli jedno vrěme mučeć, izgubivši se u pokoja punu lěpotu pred nami: zeleni gusti vèrsi od drěvesah, s obih stranah balkona u vis stèršeć, hoće da ograde rěku, koja pred nami ležaše kano tiho, modro jezero. Večerna žarina rumenila je njega i nebo i šume s one strane, a pred nami treptjaše u srědini kipa blědo-zlatni uštap Bilo je tako tiho, jedva se gibalo listje; tako samotno,

Digitized by Google

samo jedan samoživac u dugom cèrnom odělu duge cèrne brade i plemenita obraza stupi pred nas, govoreć, kolika je sréća tako daleko od světa živěti jedino za Boga. Ja sam si mislio, kako mora biti duša prosta i mirna, ili bogato uzvišena, da može tu sréću ćutiti.

Mi smo išli uz réku i šlušali govor njezinih valovah, danas čini mi se, da sam ga razumio: ni Dniepr mi nije bio više tudjinac. Sad sam znao, s čim ga imam prispodobiti. Nije on bio mladić, kano Ren, koi pun žive sèrčanosti, oduševljenja i ljubavi hrabro u svět sèrtje; ni Dunav, koi kano junak, i sèdi vladalac prolazi s ozbiljnim velelěpjem i svetčanim veličanstvom zemlje, koje podanj, spadaju: on mi se učini kano samoživac, sveti pustinjak, koi kroz pustinju života s ozbiljnim mučanjem i dubokom, božanstvenom mišlju ide do svoga groba. U svakom sam valu čuo jednu prišaptnutu réč o nestalnosti světa, o ništetnosti zemaljskih stvarih, o smèrti i věčnosti. Tèrstika na obali uzdišaše turobne pèsme, jedan se je čamac tiho žurio préko valovah, kan' da nosi duhove na kopno; dèrhtjuć su dozvučali do nas glasi samostanskih zvonah; goli brěgovi s lěva, bezkrajni step s desna — sve se je harmonički sjedinilo za ovaj duboko ozbiljni utisak; nego prijatno smèšeć se treptjaše na nebu měsec, i světjaše u vodi kano nebeska nada u tužnoj čověčjoj duši!

Poljaci i Rusi.

Prevod od M. Stojanovića.

Bila se izgubila huka i buka grozovitih bitakah, francezka vojska savladana i razpèršena sèvernim podnebjem i silom ogorčenih protivnikah. Rusia biaše oslobodjena od svojih dušmanah, opet oživiše njezini gradovi; samo ratno pozorište od Vilne počamši do stare Moskve naliči pustoši, i běla odora zimska pokrivaše kao smèrtnim pokrovom tisuće i tisuće mèrtvacah.

U zabitnoj kući oko Grodnog biaše sve živo i veselo. Bilo je pred večer, sluge tèrkaše amo tamo, štropot korakah razlěgaše se po proštranih dvoranah. Gore u pèrvom katu sědiše u povećoj sobi dva muža zamotani u bunde i obadva zadubljeni u misli. „Dakle Pavle," reče starii, kojega blěde, bolestju poražene cèrte lica očitovaše nevolino njegovo zdravlja stanje, „čini mi se, da nisi voljan poći sa mnom, a ja svakako bi rada imat te uz sebe." „Oprostite," reče nagovoreni, kojeg dèržanje pokazivaše, da je pèrvom podčinjen, „oprostite, dragi gospodine; ja sam se naučio vas ljubiti kroz vrěme od dva měseca, odkad sam kod vas, i rado bi ostao kod vas dvoreći vas i njegujući sèrdačno; ali vuče me nèšto kao tajnom silom, i sveudilj mi je u glavi Petrograd. Ja sam Poljak, vi to znate; mi smo Poljaci mislili borit se za svoju slobodu, za neodvisnost, kad smo pošli s vojskom Napoleonovom, a sad je sve prošlo nevidom; moja bratja i drugovi pokopani su u ruskoj zemlji, pak da ja živim udaljen od svoje domevine, umorila bi me živa želja za njom."

„Okani se toga," reče grof Rudlov, „što je učinila sudbina rata, to mi nemožemo preinačiti. Vidiš, ako se ti povratiš u Varšavu, ondě ćeš malo šta naći, nad čim bi se mogao veseliti. A meni si mio i drag, i još mi miliji i

Digitized by Google

drežji postati možeš! O i ja trebam uza se věrnu dušu, kojoj mogu pověriti, s kojom radost i žalost mogu dĕliti, a ostao sam i onako bez žene i dĕce. Budi ti meni ne službenik, nego brat, priatelj mi budi, zasvědočio si veće, da si mi to. Sa požèrtvovanjem spasio si mi tudjincu, nepriatelju, život, s bezkrajnom brižljivostju trudio si se uzdèržat me, razvedrit i podići. Zato, ako si rada, da ti posao taj urodi plodom, i ja da srećan i veseo postanem, hodi sa mnom i neostavljaj me."

Sèrdačno, pače moleći pruži grof Rudlov Pavlu svoju desnicu, koji ganjen ljubavju grofovom i upaljen za njega obreče. „Oh, hoću, hoću poći s vami; gdě se nadju dva sèrdca takva, tu već neima neprijatelja i prijatelja, tu je domovina."

Bilo je ladno sĕčanjsko jutro, kad u dvorskom dvorištu spremno stajaše više upregnutih po dva, tri i četiri konja saonicah. Kočiaši su se dobro ujatili, jerbo sèver brijaše žestoko, i svaki korak mogaše se čuti na blištajućem se snježnom putu. Tèrli su si ruke, da im se nesmèrznu i gledaše nestèrpljivo na vrata. „Čuješ," reče jedan — Ivan se zvaše — svome susědu, „ipak je to čudnovat dogodjaj, kako gospodin grof na jedanput zaludi za Pavlom; tako je, kano da mi ostali nismo ništa, a on njegov angjeo čuvar."

„Hm, u tom imaš pravo, i meni je to davno već palo u oči; istina jest, gospodin imade se upravo njemu na životu svom zahvaliti; jerbo da se Pavle nije starao za njega, da mu nije zavio rane, da ga nije ogrejao i trudom amo dobavio, on bi danas bio pokojni," odvrati nagovoreni. —

„U ostalom čini mi se ipak, kano da je Pavle već znao, da štogod vrědi spasiti život grofu, koji imade čime uzajmljeno povratiti," reče na to treći drug, „buduć je Poljak, kako bi mu inače i na um palo takva šta učiniti." — —

Ali ovaj razgovor prekide se bèrzo, uprav bo u taj čas izidjoše Rudlov i Pavle napolje umotani u bunde; službenici poskočiše okolo saonicah da sve bude gotovo, i poslě nĕkoliko trenutakah već su letile lake saonice ugladjenom pèrtinom, i grof se svakim hipom približavaše bliže svomu domu i otčinskom ognjištu, a Pavao se sve više udaljivaše od svoje otačbine.

Poslě četiri dana istom dodjoše naši putnici do Smenske, do dvora grofova, jer su putem morali često odpočivati, da grofu nebi naškodio veliki napor, jer je on još bolan bio. S velikom radostju dočekaše grofa njegovi činovnici i podanici, koji su bili čuli zle věsti: da im je gospodar smèrtno bolestan, dapače čulo se, da je i umro, i zato su se tim više radovali, kad su ga istina bolna, no spašena od pogibeli ugledali. Biaše sagradjen slavoluk na dvorskih vratih i mlado i staro pohèrli pred svog ljubljenog gospodara, te mu ljubiše skut i ruke sa strahopočitanjem. Ljubezno zahvaljivaše im se grof obećajuć, da će im što skorie dati svima čast, osobito što se sad nepovratja medju njih sam, nego dovodi sa sobom i prijatelja, koga visoko i previsoko cĕni i kao svoga rodjenog brata ljubi. „Vidite! reče glasno, kad je popeo se već na najvišji skalin preddvorišta, i obrativši se k sakupljenom puku," vidite, ovo je moj izbavitelj, njemu se imam zahvaliti, što živim, počitujte ga kano i mene "

„Tu se ipak malko pretjeruje," mèrmljaše Ivan kroz zube, „tako je, kano da je Pavle sveta bogorodica Kazanska.

Digitized by Google

„Hej, Ivane, dodji k meni u moju sobicu čim prie možeš, imam te za koješto pitati," reče ovom mimo leteći drug njegov. „Hoću, hoću, domaćine, samo postarajte se za kakvu pouzdanu bocu od onog, što mi se za uvěk odbilo k sèrdcu, imam vam mnogo koješta pripovědati, čut ćete čudno svoje gudalo." Ali upravitelj doma biaše već davno odmako, jer je imao mnoga još urediti u kući i dvoru, u jestbinici i pivnici, da gospodar bude s njim zadovoljan, ako bi mu se prohtělo obazreti se po kući.

Dočim se u večer grof i Pavle zabavljaše sědeć uz vruću peć pijući čaj, i divanisaše o svom budućem uredjenju i kako će razpolagati sa vrěmenom, te dočim grof sladko i medeno uvěravaše o iskrenoj svojoj ljubavi, Pavla — sjedjaše Ivan u odaljenoj sobi dolnjeg kata i pripovědaše slušajućem doma upravitelju o svemu, što se je dogodilo, odkako su odišli od kuće i što se je sa gospodarom dogodilo, te što jo najvažnie, sve mu potanko kazivaše, štogod se odnosilo na sadanjeg gospodarova ljubimca. Slušajući upravitelj često se namèrgodio u licu; često pokaza mu se oko ustnicah něka neobična cèrta, kao izraz unutarnjeg njegova nespokojstva, i kad na koncu Ivan poče podrugljivo titrati se Pavlovim bèrzim uzvišenjem, udari upravitelj u zloradno cerenje da samo odoli gorkosti sèrdca. Jer sve, što je primetio za kratko vrěme, odkad se gospodar kući povratio, sve mu jasno naznačivaše, da nětko drugi od skoro ono posěduje, za čim je on toliko godinah zaman tèrsio se i sva sredstva i sve napore upotrěbljavao, zadobiti naime ljubav i pouzdanje svoga gospodara. „To se mora preinačiti," reče, „šta? Poljak da ovdě vlada i ugnjezdi se? i grozeći se podje k Ivanu, kano da vidi pred sobom Pavla, „toga moram stèrmoglaviti, ili nebi bio morao tolike godine patiti i mučiti se." Začudjen odmiče se Ivan natrag, koga upravitelj od někog vrěmena osobito odlikovaše, i sad mu glasno očitovaše ono, što je on jedva pomisliti usudjivao se.

Siromače Pavle, istom što si stupio pod gostoljubivi krov, pod koji se je ljubav i iskrena privèrženost dovukla, već se počimaju praviti osnove, da ti se tu očemeri i ojadi, otežča život i stanovanje. Što si učinio iz čověkoljubja svome bližnjem po priměru milosèrdnog Samaritanca — to ti se upisuje za grěh. Ali takva je běsna zavist; ona glodje svako dobro, kao hèrdja željezo, ili cèrv koren plemenitog rastja, ona upljuva žuč, žemer i otrov ondè, gdě vidi, da se mir, sloga i srěća nastanjuju. —

Sve to u bolje oporavljaše se grof, sve užje skapčaše ga sveza prijateljstva i ljubavi sa Pavlom, svojim izbaviteljem. I čim prostie i neusiljenie bivaše ponašanje Pavlovo, čim slobodnii on postajaše prama grofu od kog je odprie kao službenik zavisio, i čim više pokazivaše se grof prama svome prijatelju ljubezan, prijazan, blag i naklonjen, tim měrkie probijaše zavidni pogled upraviteljev gospodarova ljubimca, i tim nezadovoljnie pokazivaše se sve služeće osobje u kući prama Poljaku, inostrancu, prama prijašnjem drugu njihovu. Istina činilo se, kano da grof primětjavaše to, ali to su bile za njeg malenkosti, a bio je i nježna duša, nego da bi štogod nagovetnuo o tome svome ljubimcu. Ovome pako neostade tajna, da mu zavidiše i rado ga negledaše; ali budući bio uvěk uz grofa, i budući da svi zavidnici poradi straha mudro tajaše, što im sèrce izpunjavaše, i pakost svoju sakrivaže pod prijateljskom krinkom, on se ufaše, da će se s vrěmenom dat sve na dobro. —

Najljutja strana zime biaše prošla, a sěverno podnebje još nebtiaše

Digitized by Google

podložit se blagom uplivu proletja, nego mu se uporno opiraše. Prosto i jednostavno živilo se u Smenski. Grof i Pavle pripovědaše si zaměnito svoja pervašnja života odnošenja, i svoje udese. Onaj je bio vidio mnogo splakanih, turobnih i mutnih danah, mnogo je bio podneo nevoljah, mnogo izkusio neharnosti, i uprav to ga biaše učinilo nepouzdajućim se u ljude, i zato kipiše sèrdce njegovo tim žeštjom vatrom ljubavi ugrejano, buduć je sad po dugoj oskudici opet našlo věrna i pouzdana prijatelja, brez koga nije, sladak život, nisu vedri dani, nije veselo sèrdce, nije spokojna duša. Jerbo potrebno je svakom čověku, da barem jednu věrnu dušu može svojom zvati. I Pavle, premda je još mladji bio od Rudlova, bio je već mnogo koješta izkusio o promenljivoj sudbini i nestalnoj sreći ovog světa, jer rodjen u sjajnih okolnostih, biaše mu kasnia mladost puna bède, jada i čemera, u zadnji rat lišio ga sviuh, koji mu mili i dragi biahu, — dva su mu brata pala; i tako je osamljen bio kao osamljen dub u gori, kad u Rudlovu nadje brata i prijatelja. — Takodjer stari, čestni svećenik onog města, Koronović, dolazaše čestje u grofovski dvor, i tu ga rado gledaše. Čim je vidio i pobliže upoznao Pavla obljubio ga je, premda mu pri povratku grofovu kazivaše doma upravitelj, da je gospodar doveo sa sobom tudjinca, neprijatelja, koji sad posěduje ljubav i pouzdanje njegovo kako nitko drugi, i zato cěle duge večeri sědiše grof, Pavle i svetjenik i divaniše pouzdano vèrhu prošastog vrěmena, ili nagadjaše, što bi još moglo nadoći. Nu koliko tiho i mirno protècaše vrěme u Smenski, toliko više i znamenitie sbivaše se dogadjaji na pozorištu dogadjajah světa. Rusia spremaše se nanovo za rat, kroz sve strane Němačke razliegaše se poziv na oružje, sloboda ili robstvo — biaše rěč. Činilo se, da se približavaše dani rěšenja, jerbo Napoleon napiraše sve sile, da naknadi sav gubitak, da popuni sve luknje, i da pokaže svoj vojvodski veleum u svoj i punoj sjajnosti. Tko bi bia mogo u tih okolnostih ravnodušno poglědati na tečaj stvarih! I u Smenski udioničtvovaše se pri tom najtoplie. S trudom mogli su grofa zadèržati, da opet neide u rat; zdravlje mu biaše još slabo; ali tim više biaše mu zabavljena duša sa onim, što se dogadjaše u Europi „Godina 1813 postat će još znamenitia, nego je 1812 bila," govoraše on često ostavljajuć iz ruke pročitavše novine, „borit će se lav sa risom."

Dakako da je to sve Pavla nemilo diralo u sèrdce. Sad su samo o ratu divanili, i kad su grof i Koronović iz domoljubja i nadahnjeni žarkimi ufanji i željami gledali u duhu pobědjene Franceze i ponižena njihova cara, tada je mučao Pavle zabrinjen, jerbo je promišljavao, kako je uzko skopčana sudbina Poljske sa sudbinom Napoleonovom, i zauze ga čezneća želja pohititi k drugovom mladosti svoje i borit se s njimi za slobodu.

I zaisto, ništa ga nebi bilo moglo zadèržati, da ga nije grofova dobrota nanovo prikopčala nerazriešivimi svezami za ono město njegova srećnog stanovanja.

Osirotjenu kćer pokojnog doma upravitelja biaše směstio grof u odhranilištu Petrogradskom, i njenoj majki obećao, da će se za děvojku postarati. Već skoro šest neděljah prošlo, odkako se biaše povratila Ana doma, i često posětjena od Rudlova i Pavla, koji se radovaše nad njenimi uma dari i nad njenom krasotom. Bèrzo se zagledaše medjusobno Pavle i Anna, vidiše se i omiliše si! a grof je to rado opazio i neizměrno se nad tim veselio.

Digitized by Google

„Indi Pavle, sad ćeš valjda ostati ovdě,“ reče grof u večer na dan Pavlovog věnčanja s Anom kad su već sědili za pirnim stolom i veselili se. „U zdravlje mladjanih suprugah, i bože daj, da ostanemo skupa dugo i mnogo,“ zaori rěč i zdravica grofova, i jasno zveknuše čaše, te ih gosti dnom izpiše do poslědnje kapljice u dobroj nadi, de će se izpuniti smirena želja dobrog domaćina. Ljutito hodjaše upravitelj doma doli i gori po skalinih donoseć rujna vinca, koje već mnogo godinah u tamnici hladnog podruma pod okovih stovedričnih ardovah ležaše, i rado bi zavidnik nosio na stol najkiseliu vinjušiku svatovom, da to nebi grof opazio. Ivan pako i njegovi drugovi biahu veseli i dobre, široke volje, jerbo su imali dosta rakie i mastnice, valjušakah i svinjetine, te zaboraviše na svu mèrznju i zavist proti Poljaku. „Pravo rekavši ipak je dobro, što se je Pavle amo dotepo, inače nebi danas u svatovih ovako omastili bèrke i toliko dobili medenice rakie, da će nam ostati i na žajutrak,“ primeti Ivan smešeći se.

(Konac drugi put.)

TOBOLAC.

Iz Zagreba na Nikol e. Sveti Nikola veliki je svetac kod našega naroda, a imenito u sèvernoj Hèrvatskoj, gdě su osobiti običaji s ovom svetkovinom skopčani. Nami nije do točnog opisivanja ovih običajah, van ćemo za one naše štioce, kojima ni malo nisu poznani, samo to napomenuti, da u oči ove svetkovine od kuće do kuće idu momci biskupski obučeni, s pratnjom svojom, te pitaju děcu nauk kèrstjanski, a o ponašanju ih roditelje, pa dobra děca sutra dan nadju na prozorih različite dare, a pogana brezove rakije, itd., i to sve u ime i od strane sv. Nikole. Lěpi ovaj običaj propada po gradovih a osobito u Zagrebu, gdě će mu civilizacia i visoko izobraženje za koju godinu na grobu plesati, da li još sada obdèržavaju ga i štuju naši stari gradjani, povukavši se iz družtva velikoga i izabranoga světa.

Štiocem će biti znano, da su gledajuć na dobu dvojevèrstna děca: ima děce, kojoj mladost nedopušća služiti se razumom, i ima děce koja i ostare i očelave, bez da k pameti dojdu. Kad bi kod ove poslědnje děce, na město mužkaracah, zagrebkinje obavljale obrede sv. Nikole, koje spomenusmo, što mislite, gospodo, ko bi dobio u Zagrebu najbolje nadarje za svoje bezrazložno dětinsko ponašanje? Ko bi ga dobio? — ko — — — niko drugi van »Luna« i njeno izvèrstno uredničtvo i dopisničtvo.

Zazbilja čujemo da je »Luna« naša na prozo u izmedju drugih znamenitih darovah i dva para osloušah, (někoji tu rěč uzimlju za fatermerdere) s pismom duboke harnosti zagrebkinjah, koje ujedno izjavljuju, da će svojima rukami naslikati čèrčkara, t. j. spisatelja u njezinu najnoviem broju izišavšega članka: »der Neven über die Agramer Mädchen,« koje velimo tvèrdo obećivaju, da će ga na věčnju uspomenu svojima rukami naslikati, dok ih na šest putah nauče slikovanje gg. Gaillard-i, koji su, ako »Diavoletto,« tu nam vèst javljajući nelaže, sada u Tèrstu, te će oko zvèzdarah nastojati da naměsto Kastora i Poluksa medju zvězde metnu toga čèčkara, i sjedinjene njegove štovateljice zagrebkinje, ali barem da zvězdilo, u stara vrěmena poznano pod imenom »voza nebeskoga« uzmu i proglase za kočiu slavodobitja čèrčkarova, okruženu od vrědnih obožavateljicah toga sina i ljubimca božice Afrontide ili Stupidie.

Kod tolikoga prevrata, koi nije zadovoljan s preobraženjem zemlje, van se i nebesah hvata, naši štioci mora da žele znati pravo ime toga čèrčkara, koi super alta perennis, astra ferretur, nomenque erit indelebile ejus, žele znati imena i onih vilah, koje mu Apotheosu pripravljaju. Mi im tu

Digitized by Google

elju nemožemo izpuniti, van im samo to izjavljujemo, da smo rečenoga spisatelja iz ljubavi iskrnjega tako kèrstili, i to punim pravom. Jer on se sám podpisao *S—r.* što se najblaže može tumačiti Skribler, t. j. čèrčkar, premda bi se, bez uvrède ijednoga pravila tumačtva iz onih dvih slovah moglo izvesti i ime hèrvatsko časti onoga čovèka, koi nèkoju vèrstu plemenitoga blaga po žirovini pase. — Ali mi, kako rekosmo, nehtědosmo to učiniti iz ljubavi iskrnjega, siromašna u duhu.

Pa zašto toliko odlikovanje tome čèrčkaru? Jer ga je zaslužio, primivši zagrebkinje pod svoje okrilje proti »Nevenu,« jer veli da ono nije istina što smo u predzadnjem broju ovog našega časopisa o zagrebkinjah rekli. Naši štioci to možda nevèruju, jer znadu da naše spomenjene rèči poznane su po svoj Hèrvatskoj za istinite. O tome kod »Lunina« čèrčkara netreba ni govoriti, van aj bože da bude znao barem samo izreći kako valja svoju mudriu, ali i to od njega iskati, znači htěti žabu šišati. Što još čudnie, on i nekaže da »Neven« neima u stvari pravo, jer na stvar ništa neveli, van mu se naš način pisanja nedopada. Dakle stvar i sam priznaje, i opet neprianaje ju, jer mu je članak — i bez njegova znanja — proti njoj naperen. Ali neka bi i to bilo, samo da bi bilo razgovetno, nego bi glavu metnuli, da drugi čovèk, izvan čèrčkara »Lunina,« makar samo toliko znao o němačkom jeziku, koliko srědnja o. p. bečka kuhinjska služkinja, za nikakvu plaću, za nikakov oklad nebi bio u stanju onako nam članak nakazati, i onako ga lèpo nerazumljivo prevesti, mi bi metnuli glavu, da taj čèrčkarov članak nebi razumio Adelung, da ga nerazumi ni najbolji Němac, van ako mu je poznan hèrvatski jezik, po kome je krojen, ali ako na pamet zna što želi čèrčkar reći.

Tako n. p. na izreku čèrčkarevu »o ir armen Frajlajns« za koju bi mladić iz druge pučke učionice brezovu rakiju pijo, odgovorila bi srednja dekla: »o du fromes Eselskepflajn,« a što zlamenuje »faerige Kroaten,« što li »mit Augen sprehen,« to najmanje oni razume, koji najbolje němački jezik poznadu. Ko da izbroji ostale pogrěške rečoslovne, kojih je barem triput toliko koliko i rěčih, a ko da stane na kraj onima pameti i moždjanah čèrčkarevih? Mi se u to i neupuščamo.

Kad tako stoji němački jezik kod čèrčkara, koi je u njemu jačji i věštii nego li u hèvvatskome, pače samo njega i zna, kad je takov branitelj, može si svak misliti kakove su branjenice.

U ostalom kako se slaže sadašnje zagovaranje »Lunina« čèrčkara s onima bezobraznostima, koje su taj časopis lani i još lětos resile, i koje su ga za uzor bezsramnosti nimalovrědnosti i bezznačajnosti u publicistiki učinile; mi mislimo s onima nakazami, čedi bogu i čověčanstvu izgubljena čovèka, kojima je »Luna« naš grad i gradjane nećemo reći bezobzirno, van upravo lažno pred svetom hulila i ocèrniti nastojala, — kako se to slaže s »putovanjem vraga kroz Zagreb,« — to samo onaj može znati, koi je čuo iz ustah već i šegèrtah prekrojenu poslovicu »aut Caezar aut nihil« u »ali Cezar ali S—r., t. j. Skribler »Lunin.« Toliko naše obćinstvo do toga čèrčkara dèrži, da ga onda imenuje, kada hoće da spomene najhèrdjavie čeljade, za koje se zna.

Mi biasmo pozvani od više prialeljah i ljubiteljah istine, da na ona izrodjenoga sèrca nasèrtanja pristojno odgovorimo i nedužnost branimo; mi mogosmo naznačiti spis francezki, iz koga su ona »putovanja« herdjavo prevedena, te imenom našega grada, gradjanah i gradjankah nagerdjena; mi mogosmo sve to lahko učiniti; ali jedno što dèržasmo da je značaj ocèrnjivanoga našega obćinstva puno sjajnii i čvèrstj. nego li da bi ga mogla božjačka »Luna« potamniti ali oslabiti, a drugo što niti je dopuščalo naše ni naših časopisah dostojanstvo, s tako nizkim stvorenjem, s tako zagarenom dušom u razgovor se upuščati, i napokon što opazismo, da se zagrebkinje, kojma ponajviše »Luna« lice světiaše pred svetom, njome najvećma nasladjuju, te tako da im pravo biva što si kupuju za goleme novce sramotu i pogèrdu pred narodom, — s toga, velimo, sva klevetanja »Lunina« čèrčkara zamučasmo.

Mi i sada dèržimo za najvećju uvrědu našega poštenja s njome se u makar kakov posao upustjati, te ovo, što progovorismo, progovorismo samo za volju naših štiocah, a ne radi »Lunina« skriblera, koga ni nežélimo poznati. Što se dotiče njegova poziva na književni odbor »matičin,« izjavljujemo, da neznamo da se kada rečeni odbor u njegovu zaštitu spustio, nego vidimo, da skribler taj odbor po svojoj navadi ocèrniti nastoji.

Digitized by Google

Napokon, jesu li štioci naše rěči o zagrebkinjah protegnuli na sve, na někoje, na jednu, ali upravo na nijednu ih, to niti znamo niti marimo znati, te isto toliko dèržimo i do mnènja zagrebkinjah o nami.

Da budemo n. p. javili u svoje vreme, kako zagrebkinje u Maksimiru po ledini i po pèsku plešu — s kime god — kako se kod tih prilikah može opaziti prizorah Petronieva pera, dostojnih za uzporediti se s onima o Mesalini itd. itd, štioci bi to naše pripovědanje bili uzeli samo o někojih zagrebkinjah, jer da budu sve tako radile, nebi bio ostao ni vraguti koren za travu u Maksimiru.

Da budemo n. p. u svoje d ba priobćili, da je kod zagrebkinjah na toliko propala čednost i st id da već sudišta imaju posla s parnicami, kojima one na silu dokažuju da su, ali bile ljubljene, ali upravo — makar na lěvu ruku — vènčane, a odličnii naši mladići da imaju više posla braneć se proti njima nego li proti svima drugima neprilikam, — štioci bi to bili uzeli o někojih zagrebkinjah, jer drugčije bili bi morali svi muškarci iz Zagreba utеći, to bi bio morao i »lunin« skribler učiniti, jer premda je predmet obćen.te spèrdnje, itako poslovica veli, da se za svaku nesnagu lopata najde. —

Da budemo n. p. pisali u svoje vrème, da se zagrebkinje, koje niti što drugo znadu niti se uče, izvan čičkanja i poskakivanja, na plesih »dvoranskih« ruše kao pijane tuke, štioci bi bili to uzeli samo o někojih zagrebkinjah, jer da budu se sve srušile, kao što su u obće omaš.e, bile bi provalile pod, pa bi nam bile pognjavile ono vranah i vrabcah što ih imamo u Muzeu; — i tako dalje da budemo slične stvari javljali, štioci bi nas bili razumili, t. j. koji bi bili hteli. Ali, kako već rekosmo, mi niti marimo za ta mnenja o nami, niti ćemo u buduće mariti, van ćemo pisati onako kako jest, a ako se čisti i čiste od sèrbljivih nerazdruže, ni malo nas neće duševnost grizti, ako se, kad budemo o ovih govorili, i oni i one medju njima uznajdu.

Slavenske věsti. U Moskvi došlo je sad u modu nošenje gornje župice s dugačkim petljama na grudma, koje odělo nazivaju tamo s v e t o s l a v k a. Povod k ovoj modi dao je obraz sadèržan u staro ruskom »sborniku« pisanom g. 1073, na kojem je predstavljen knjaz Černigovski S v e t o s l a v J a r o s l a v i ć u takvom odělu.

— »Drevnaja Češkaja Pěsnja o Sudě Ljubuši. S perevodom na Bolgarskoe narieče. Sankt Peterburg 1852. V tipografii Imperatorskoj Akademii Nauk.«

Ovo dělce izdao je g. I. Sreznevski, i nama je sad tek do ruke došlo, a preveo ga je na bugarsko narieče, koje se govori u niekima stranama Makedonie, g. Dmitriev Petković.

Prevod njegov približuje se sèrbskom jeziku, upotrebljujući zvuk *ć* mèsto *št* i *dj* mèsto *žd*. Podlinik uzet je po Šafarikovom čitanju. Medjutim dodano je i »Čtenje staroslavjanskoe« i pokušenje još jednog bugarskog prevoda u narieču,koje se govori u sobstvenoj Bugarskoj.

Pri koncu knjižice nalaze se izjasnenja pěsme

— U Gdanskom pronadjen je novi znameniti, dosad nepoznati, spis Dlugoša, i to rukopis na pergameni, te će ga sad izdati grof Tito Działyński.

— Mnogi zaista učitelji žele si takov spis, kako da bi dècu najpospěšnie učili čitati posrědstvom tako zvanoga s l o v k o v a n j a. U Pragu je o tom predmetu izašla obširna knjiga od J. B a č k o r e, učitelja na c. k. českoj glavnoj školi. Knjiga je ova věrlo vazna i mi je preporučamo osobito učiteljem naših početnih učionah.

— U Lipsii izišao je u krasnom izdanju prevod sèrbskih narodnih pěsamah od gospodje Jakobsove (Talvj . Kod ovoga izdanja upotrebila je ona i někе pěsme prevedene po dru Kapperu.

— Jan Slav, Tomiček preveo je na češki i u sviet izdao »Ueber die literarische Wechselseitigkeit zwischen verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation von J. Kollar.

Svašta. Někoi Englez, stade se na tèrgu hvaliti priatelju, da je već izračunao koliko vina na svoj zemlji svake godine naraste, te mu kaza, da ga je toliba množina, da svakoj duši na dan zapada holka. Težak, mimo noseći punu vrèću, čuvši taj razgovor, stisnuvši šaku zavika: »eh da bi znao ko pije svaki dan moju holbu, tako bi ga uredio, da mu već nikada nebi padalo na um tudje vino bez pitanja piti.«

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**

Bèrsotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice illirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 50. U četvèrtak 15. prosinca 1853. **II. tečaj.**

Sastanak na spěvoigri.

Vruća večer sèrpanjska biaše se nagnula nad poglaviti englezki grad. Sunce, koje vazdan bacaše svoje ognjene trake, nagnu se da će za oblake cèrvenkastoga vidika, a cvětje i listje, koje žerava, za tako reći, sunčana, kroz dan biaše ponizila i k zemlji priklonila, stade se dizati, podpomaganu u tome od blagoga povětarca, koje se u dahokrugu poče objavljivati.

Po baščah velikoga Londona nastaja sve toveća tišina. Odlični visoki svět odhèrli što u kolih što jašući kući k obědu samo siromasi, ova pastorčad svojevoljne i slěpe srěće, kojima bogovi ni kuću ni kućište nedadoše, — samo ovi, koje niko kući nepozva, zadèržavahu se ovuda, samo oni biahu u doba pèrvoga sutona gosti i stanovnici ovih razkošnih baščah. Tiho i pusto biaše sve na opaljenih od sunca busenih, na ovih konacih nevolje, koja si nemogaše drugi stan za prenoćiti naći; skoro nebiaše nijednoga glasa, van što iz daleka dolazahu neprestani štropoti od tèrke kolah kroz bezbrojne ulice, glasi, koji nalikuju izdaleka talasom uzburkana i zaljuljana mora, — samo ovi dopirahu do uhah samotnoga šetaoca.

Lěpa lětnja večer, to je jako redak pojav u ovome podnebju, te se time većma štuje; aii zalibože malo ih je, koi ovaj plemeniti dar narave uživaju. Dućani se zatvaraju, tèrgovina i promet dovèršuje se, poslovodja ostavlja svoj stolac i posao, modarica diže se sa svoga sědala, te tako napune se ulice londonske posve drugim stanovničtvom nego li biaše ono obdan. Obèrtnost sada pokaže se na šetnji, te ište napojiti se čistim zrakom; ali ni sada nemože na polje ići, nemože naći prave perivoje narave, neće se okrepiti nad zlatnim klasjem, nad šarenima livadami; dok se počme mračiti, na tisuće parnih trakovah nadoměšćuje sunčane, te tako vidilo i jasnost dana naknadjuju, a iz ovoga mora světlosti nevodi ni najmanja staza k priprostoj kolibi seljaka.

Zabave dakle, zabave ištu ovi večernji šetaoci. Za čičkanicu (grizetu) je ples za momka klub ili sastanak, za tèrgovca Vouxhall, ali Kremome — bašča, s ognjenilom, razsvětljenjem i plesanjem. Ko li se nastoji poviše dignuti, ide u koje kazalište, ali, što rědko biva, k spěvoigri. Ima dosta i takovih městah u kojih se večerami štije, zabavlja, uči. Ali od svih veselištah i razkoših kao najplemenitia ostaje u Londonu talianska spěvoigra, kod nje se sastaje družtvo, kakovu treba para iskati.

I godine 1851 biaše ovdě svèrha i srědište sve naslade zemaljske Lumley, upravljatelj, osobito se ove godine izkazao: negledajuć ni na troške ni na

Digitized by Google

trud, sastavio je osoblje, koje sve nadkrili. Tu biaše Sontag sa svojim slavuljskim glasom, tu Grisi, tu mala, okrugla Alboni sa svojim zvonu sličnim jakim zvukom, a uz nju dostojno stajaše fda Bertrand, tu biaše i još 5—6 izvěrstnih umětnikah, za drugotne zadaće podpuno izvoditi, i napokon, pokaza se i gospodična Cruvelli-ca, za da joj se sve občinstvo i svi umětnici poklone i pred noge bace. Takovu Normu nevidi još nijedno kazalište, tako obširan glas, ovako čist za visoke i nizke napěve, mora da je samo jedna Catalani imala, a k tome njezin lěpi stas, k tome 21 godina života! — Ovo je najvišje savěršenstvo réč Emanuel Garcia, koga se sud u glasbenome světu kao sveto pismo prima.

Zaslon se diže, Cruvelli-ca stupi na pozorište — občinstvo, koga se biaše tolika množina nagnjela, da se bojalo da će od tiskanja i měrtvih biti — občinstvo ni da bi dihalo, a kamo li da bi ko govorio ili nakašljao se.

U taj čas zakuca něko na loži někojoj blizu pozorišta, ali tiho, uslěd čega gospodin, koi u njoj dosada sam biaše, diže se, za viděti ko li ga u ovo vrěme tako nesmiljeno uznemiruje

„Je li ovo kazališna loža?“ zapita ga neznani ženski glas, te u isto vrěme stupi pred njega mlada tankovita ženska, na vrata.

„Jest, gospojo,“ odgovori joj upitani gospodin, te se duboko nakloni přesenečen od lěpote svoje pohodnice.

„Dakle sam na kraju težnje,“ dodade uzorita gospoja, te unidje za šesti.

Gospodin zatvori vrata, te ju proprati do izgleda uzke lože, koja zauzima samo dva stolca. „Gospojo, možda vam se moj stolac bolje dopada?“ upita ju uljudno, te joj rukom dade na znamenje, da joj od volje stoji město si izabrati.

„Sasvim sam s mojim městom zadovoljna“ odgovori mu, te mu se u znak hvalnosti nakloni, i izvadi naočnik, za razgledati po kazalištu. Julio Piat sěde, te hoće da ju u razgledanju naslěduje, ali mu se neda, neide mu za rukom. Dok bi mu se drugarica makar najmanje ganula, dok bi joj oprava zašuškala, dok bi rukom makla, něšto bi mu oči s pozorišta na nju svěrnulo, te se brzo obsvědoči, da samo, što se veli, bez svesti gleda na pozorište, a misli da su mu na lěpu susědu prikovane. U času saznade, da je ta lěpotica u modro obučena, da ima suncu slične lase, da joj iz rukavah u bělih rukavicah male ručice vire, da kod posměha odkriva dva reda bisernih zubah, réčju saznade, da cělim pravom može reći, da u obrazih i u stasu njezinu božanstvo ljubavi svoj hram posěduje. Zašto se dakle nebi veselio nad lěpotom, koja mu tako blizu stoji? — samo da se nebude bojao, da će ju čestima svojima pogledi uvrěditi, zaisto se nebi bio onu večer na spěvoigru ni najmanje obazirao.

Sada se spusti zaslon — pěrvi se čin dověrši, te stanku do drugoga mogaše svak po svojoj volji probaviti. Mladić se dignu, nasloni se na pěrvi kraj lože, te razgledavši se po kazalištu, stade se zamišljen šetati po svojoj uzkoj loži. Mlada gospoja pověrže naočnik, uze za razhladiti se, te poče štiti kazališnu knjižicu. „Dopustite mi gospodine Piate za čas, da pregledam vašu knjižicu,“ nagovori u naslonjaču upočivajućega i zamišljena mladića.

Gospodine Piato? Dakle mu je znala ime? On se okameni, te nemogaše několika časa k sebi doći, van zapanjen gleda ju, dok se osvesti, te joj željni odgovor dade. — „Žbilja, vi želite knjižicu, eto vam ju s veseljem pre-

Digitized by Google

dajem," smutjen i smeten odpovědi joj, pa se nagnu prěko stolca da joj ju doda, nego mu po nespretnosti uteče iz ruke i padne, — „oprostite, pentaše mladić, trudeć se da knjižicu s poda digne, —" oprostite, smućen sam što me imenom prozvaste. Nikako nemogu dokučiti, odkuda bi vam bilo poznano."

„To nije najlepše od vas". odgovori mu gospoja, ljubezno mu se posměhavajuć, i prebacujuć listje u knjižici, — „nami se ženskima dopada, kada nam mužkarci barem několiko sveznanstva dopitivaju."

„A ja mislim da se svamogućnost kao vlastitost lěpih gospojah bolje slaže s njihovom naravom. I zbilja u tome pravo imam, jer one mogu svojim pogledom čověka blažena učiniti i uništiti, moga mu raj na zemlji stvoriti, i mogu ga u sedmi pakao turiti. Ali sveznanstvo? — Oprostite milostiva, ako vam u tome nedam ni najmanju prednost pred nami mužkarci."

Ona se posměha, te ga pogleda. „Bi li vam kazala, zašto mi tu vlastitost nedajete?"

„Iz sèrca želim, te ću viděti, hoće li se vaše sveznanstvo i u tome pokazati."

„Vi ste ljubopitni kako i naša pramajka. Samo do toga vam stoji: saznati, kako i odkuda vam za ime znam. Nije li tako?"

„U tome vam nemogu proti govoriti," smijuć se odgovori joj. Nemogu nikako dokučiti, kako bi vam mogao biti poznan, a nikada vas nevidih."

„To je zbilja čudno, a osobito što ni ja vas nikada nevidih, te tako biaste mi nepoznani."

„Ali moje ime? Itako ste me njime zovnuli, ali sam možda samo sanjao?"

„Bdili ste, bdili, jer ja sam ga zbilja izustila, gospodine Piate."

„Dakle ste me poznavali, i opet niste me poznavali?" začudjen ju upita."

„Oprostite, ja vas nisam poznavala, van sam vas samo po imenu zovnula. — Ali za nemučiti vas duglje neizvěstjem, moram vam stvar razjasniti: gospoja Carlotti divanila je sa mnom o vami, te mi kaza, da u ovu ložu idete. Ona mi je za večeras ovo město i propustila."

„Tako! Sada razumim."

„Kako se hitro ta zagonetka prosto rěši. Žalibože tako i u životu često biva."

„Žalibože," ponovi mladić uzdišuć.

„Pa itako neće ljudi da pričekaju na vrěme, van žele da im se umah svaka zagonetka rěši."

„Ja nisam takov, toga kod mene nije."

„Ne?" upita ga gospoja sa sokolskim pogledom i angjelskim posměhom.

„U obće ne, ne zaisto. Ja sam čedo časa, te se radujem nad pričinom stvarih, a nepitam zašto su ovakove ali onakove. Ja nisam čověk čina, života, ja živem samo u mojih mislih, te od zemlje ništa neištem van jednu dušu, koja me ljubi.

„Pa je li vam zemlja želju izpunila?"

„Još ne, ali hoće, o tome i nesumnjam," odgovori mladić, te joj duboko u oko pogleda. Ona porumeni, svèrnu oči na pozorište na kome upravo drugi čin započeo se biaše. Cruvelli pěvaše i predstavljaše danas tako izvèrstno, da nije niko mogao drugime se čime zabavljati, van ju je morao mo-

triti i obožavati. Na svèršetku ovoga čina bude cělo občinstvo duboko ganjeno. věnci pèrhahu od svih stranah, i samo jedan glas iz tisućah gèrlah, glas pohvale biaše čuti. I Julio Piat zagèrmi sa svojime „bravo," i on složi svoje ruke za pleskanje s drugima. Kad se sve utiša, progovori mu susěda:

„Za čudo! Kako može ova děvojka tako naravski predstavljati sudaranja tolikih strastih, o kojih joj mladost još ni pomisliti neda."

„Bez izkustva, velite, a upravo u tome, stoji moć i jakost veleduha, da se u sva stanja, u sve položaje, metne, te da ga oni, kao da bi zbilja prava, iz života stanja i položaji bili, naravi primèrna stvore. Pěsmar, umětnik, veliki su samo onda, kada ovu nazirajuću vlast imaju. A protivno, za dèržavnika je samo onaj muž, koji iz sebe nezna puta, kome je istina samo jednostrana, koi samo po svojoj opredělјenoj uzkoj stazi ići zna, i mora.

„Pa koi ste si put vi izabrali, ako vas smim pitati?"

„Nijedan. Ja nisam za nijedan. Meni manjka pèrvo forma, a drugo nagnutje, želja, volja. Mogu se veselit nad lěpim, ali stvoriti ga nemogu."

„Blago vami, što možete samo uživati, što vas nikakov „m o r a š" nenagoni da i sami stvarate."

„Ako mislite kroz taj „m o r a š" prazan žep, izpovědam vam, da mi je taj svetnik čestje na vratih nego li bi želio, ali ga ja neslušam, van živem miran i prost nadalje. Ako već nemogu tako živiti u Europi, pružaju mi planine amerikanske vazda dosta slobode, zraka i — — samoće."

„Dakle zbilja mislite, da bi mogli jednom Europi reći posve „sbogom." i ostaviti sve, što vam u umětnosti ona pruža?"

„Zaisto! ali samo ne sám. Kako cvětje sunca, tako ja trebam ljubavi. Ako nadjem bitje, koje narava za dopuniti mi osobu stvori, u naprědak će onaj hram, u kome ću žěrtvovati, samo narava biti."

„Ali će se težko děvojka sklonuti ići u tako tudju, tako daleku zemlju."

„To će biti kušalo prave njezine prama meni ljubavi. Ako joj se nad muža koga si sama izabere išto na zemlji jače dopada, onda nije za me, onda nas jedno za drugo nije stvoreno, te naša ljubav nebiaše drugo, van obmama ćutilah. Da bi se sve ženitbe pod ovima pogodbami obavljale, zaisto ljudi bi već ovdě u raju bili, te bi ona dubokoumna poslovica već davno bila podpuno znamenovanje dobila.

„Vi hoćete da rečete, da je narava za svakoga muža po jednu ženu stvorila, pa da je svakoga ih zadaća svoju si izabrati i naći."

„Upravo tako. I kako li bi drugčie? Nije li istina da slika priliku tražu, te da se s njome druži?"

„Ali kako da se slika i prilika poznadu?"

„Kroz unutarnja odnošenja, — kroz spoznanje, koje se bez rěčih dobiva."

„Ako li se čověk prevari?"

„Ko neće da se vara, nemože se prevariti. Varka, gdě biva, postaje iz zanešenja, obuzetnosti ćutilah, pa da ova odlučuju s cělim našim životom?! Čověk, koi se u to upusti, jako je odgovoran čověčanstvu, a posledice njegova čina nedadu se ni predviditi ni izračunati."

„Još nikada ja tu theoriu nečuh."

Digitized by Google

„A ćutite li u grudih odziv, koi za zavèršiti ju „amen“ vapi.“

„Čini mi se da je tako.“

„Dakle razumimo se!“

Mladjahna gospoja dodje u smetnju, te se stade razhladjivati. „Gledajte to neprispodobljivo dèržanje Cruvelli-ce. Oboje nas je sagrèšilo, što dosta pomnjivo negledasmo na ove najbližnje nam prizore. Dojdosmo da vidimo spèvoigru, pa eto zadivanismo predstavljanje.“

„Vi ste ovaj čas još jače sagrèšili u drugome, učiniste puno težji greh.“

„Kakov li bi taj grèh mogao biti?“ upita presenećena nad njegovim ozbiljnim dèržanjem lèpa gospoja.

„Vi niste bili iskreni.“

„Što hoćete time da rečete?“

„Vi već znate. Vi znate da se vas naš razgovor većma tiče nego li predstavljanje Cruvelli-ce. Nije moguće da ste mogli htèti oboje nas prevariti.“

Gospoja jako zapraži.

„Vi ste mi, gospodine Piate, tako nepoznani, da težnja, kojom udari naša zabava, u smetnju me baci. Dakle htèla sam to na stranu baciti, te sam možda kod toga nesmotrena bila, kao što mi vaša nedopadnost u tome pokažuje.“

„Vi slèdite modu. Govoriste kako to svèt uči, a onaj, koi pozna i traži najvećju istinu, nesmi na taj način govoriti.“

„To priznajem, ali je li moguće u svètu živiti, pa biti iskren. Tà uljudnost, većinom nije drugo van laž.“

„Uljudnost svèta, a ne sèrca, a ova ostaje za vazda kao pèrva — jedina uljudnost. Izvan toga ima još mnogo pravilah čednosti za ženske, koja takodjer znadu u laž zabasati. Molim vas bdijte na ova pravila.“

„Gospodine Piate, pojedinac mora niz vètar ići.“

„Ako rečete: pojedinac nesmè vètru pèrkositi, pristajem na istinitost vaših rèčih. Ali pustite to: mi niti ćemo ići niz njega niti proti njemu van ćemo s mirom u zaklonici sèditi i oluje gledati.“

(Konac drugi put.)

Poljaci i Rusi.

Prevod od M. Stojanovića.

(Nadalje i konac.)

U Smenski smijaše se srèća našim poznanikom i vesele boraviše danke, uživajuć domaće najskupocènije radosti, dočim u Němačkoj podizaše se oluja užasna rata, i dočim željezne kocke padoše. U pojedinih okrešajih bili su se već ogledali protivnici, još se nije znati moglo, što će biti; tada učini se bitkom kod Lipska početak, odkad su dogadjaji pošli drugom stazom. Kad pobèdonosne vèsti stigoše do Smeuske, i odazvaše se u ustih i sèrdcih ruskih, nemogaše Pavle od jada svladan u ničem utèšit se; on imade ne samo mnoge znance i prijatelje oplakivati, nego ga poče trapiti briga za budućnost mile Poljske, i tako je jedva snositi mogo izraze radosti, u kojim se osobito nasladjivaše upravitelj doma kao pèrkoseći Pavlu.

Opet je nadošla zima, i pokrila ledenim svojim pokrivačem gaje i poljane, bare i potoke. Pavle je okružen bio malimi brigami i zabavljao se onakvi-

Digitized by Google

mi malimi poslovi, kakvi se nalaze svagde u kući, gdě se ljubav sprema za god božićni. Biaše tek žèrtvovao nèkoliko noćnih urah, da neopažen sgotovi svojoj mladoj suprugi nèko umětno pletivo slamno, u kom poslu on vèrlo vèšt biaše; utrudjene oči iznemogoše i san ga svlada, — kad ga naprasno probudi lupanje i vika. On skoči iza sna i izleti iz sobe. „Jao Bože, udarila kaplja gospodina grofa, bèrzo u pomoć, hodite, pomagajte," zaori glas po dvorskih hodnicih. — I tako je i bilo. Kad Pavle prispije u ložnicu grofovu, nadje već lèkara zabavljena oko grofa; al ovaj je već bio pokojni, već ga biaše smèrt odnila u svoj ledeni naručaj. Poražen žalostju Pavao sad na ništa drugo nemisljaše, nego da je izgubio svoga plemenitog prijatelja, ni na poslědice tog gubitka nemogaše u taj čas pomisliti.

Neugodne poslědice tog gubitka bèrzo se pokazaše. Još isti dan dodje rodjak pokojnog grofa i primi sve pod svoje ruke. Ovaj i ostali rodjaci pokojnog grofa već odavna nisu tèrpili Pavla, a k tome doprinese mnogo ušaptjivanje upraviteljevo, zato dèržaše Pavla za tèrn u oku tim više što sumnjaše, da bi grof bio mogo Pavla učiniti svojih dobarah naslědnikom. Ali kad se je vidilo, da je grof preminuo bez oporuke, i da Pavle neima ništa dobiti, neprominěni se njihovo ponašanje, nego su postali još oporii i brezobzirnii prama njemu, te ga nazvaše ulagivaocem, neprijateljem i izdajicom domovine, i on morade poslě nèkoliko danah već selit se iz dvora, gdě je dosad stanovao. Pavle biaše uviek tako nesebičan, da nije od grofa imao ništa do uživanja u dvoru. I tako nadje se Pavle bez svake pomoći, jer ni supruga njegova nije imala nikakve svojine, što tim gorje biaše, buduć on tudjina i nepoznan nemogaše se uzdati od nikud u kakvu podporu. K tome se sdružiše još i klevetanja od strane nasědnikah grofovih, a osobito od strane upraviteljeve, koji sad nepropusti nijednu priliku Pavla vredjati i rugat se njegovoj nevolji. Po tom je osobito tèrpila Ana, i u isti dan, u koji jutrom stajaše Pavle uz kolěvku novorodjenog sinka, večerom stajaše uz smèrtnu postelju svoje mladjahne supruge. Tuga ju biaše umorila. Tako biaše za kratko spao sa visine svoje sréće u tamni jaz běde, nevolje, tuge i žalosti, te tako se i na njemu obistini: da je sva zemna sréća tašta, varljiva i nestalna,

„Šta ću čtniti sada?" reče sam sebi, kad se povratih sa pokopa svoje ljubljene supruge, i podje po sobi gore dole šetati se, posluškivajući često na vratih one sobe, u kojoj dadilja biaše sa sinčićem; — „ti me zoveš, mila moja domovino, — a evo ovdě dětešce, jedino blago, što mi zaosta od propavše sréće." Nemirno stupaše po sobi gori i doli. Biaše tako prošlo više urah — tada nègda ohrabri se Pavle. „Da, da, ići ću ka Koronoviću, njega ću pitati za savět, i ako on odobri moju odluku, onda eto me k tebi, domovino.-

Kasno u večer povrati se Pavle kući, tišji mu biaše pogled, pregleda děte, pomilova ga i izljubi i do bèle zore spremaše sve u red. — Već po ulicah Petrogradskih zabèli božji danak, a pred velikom, palači naličnoj kućom u predgradju stadoše proste saonice. Iz njih izidje čověk, brižljivo čuvaše nèku kutiu pomno zamotanu, da ju nebi zima probila. Naglo povuče za žicu od zvonca nad vrati, i taki se ova otvoriše. „Hodite samo ovamo unutra!" reče ljubezno nèki stari Rus otvorivši prozor na hodniku. Čověk sa škatuljom stupi u oprostranu sobu, gdě osim starca zabavljahu se još dvě žene s pèrteštinom. Jedna od njih pristupi k nadošavšem, primi od njega kutiju, — jasni glasak

Digitized by Google

dětešca pojavi se u kutiji. „Jeli dète kèršteno?“ „Jest.“ „Kako mu je ime?“ „Pavao Keavanski.“ „Dobro je, sad možete odići. Stranom čověku poletiše suze niz obraze; žalostno gledaše dète, stisnu mučeć ruke ženami i hitro se udalji iz sobe. Za několiko trenutakah oletiše saonice izpred kuće.

Mi zasad nećemo ga slědìti, nego ćemo povratit se u onu kuću natrag, koja je odhranilište male sirotne děčice. Carica Katarina i car Aleksandre osobito urediše ovaj zavod, i sad je tako razširen, da odsěkom oko 25000 gojenikah imade od najnježnje dobe do šestnaeste godine, za koje se zavod stara, od kojih prěko 3000 u samoj kući uzdèržaju se, a ostali u obližnjih selih. Za uzdèržavanje zavoda i svega što k njemu pripada, treba skoro dva miliuna talirah. Istina da neimadiaše isti zavod tog obsega, kad je u njega u ožujku měsecu 1814 primljeno novo odgojče, s kojim se otac toli težko rastavio biaše, kako smo gore čuli.

„Na dan $^{12}/_{3}14$ broj 132 Pavao Keavanski,“ tako je glasila cedulja, koja prilěpljena biaše na zibku dietešca. Tad odnesoše nadošavše čede na kat visoko, gdě se još više nahadjaše njegovih vèrstnjakah u velikoj dvorani, i ondi ga predadoše dadilji.

Ono ti je smiešan život i šaren u onom zavodu velikom. Svaki dan dolaziše tamo novi stanovnici doma i neprodje nijedan dan, da nebi koje dète, il' njih po više umèrlo. Mnogo dětešce donešeno biaše u zavod polu mèrtvo od zime ili gladi. Ovdě skakaše veseli děčaci i děvojčice po svom igralištu, a ondi opet plakaše njih po petdesetero bolestni ležeć u svojih posteljicah. I premda su děca sve potrebito imala i dobro dèržana, jedno joj je ipak falilo — brižljivo oko ljubeće majke i majkino meko krilo, i majkino toplo sèrdce, i majkina sladka hrana. O presrěćno svako dète, koje odbrani rodjena majka svojima vlastitima pèrsi!

Mali Pavao izběže srećno svakoj pogibeli. — Eno vidite poslě više godinah na pèrvi dan uzkèrsa u tèrpezarii velikoj několiko stotinah šest do deset godinah stare děce sědi za velikima stolovi. Upravo je podne. Onaj veseli, živahni děčak eno ono, što sa svojim susědom bèrblja, i onako željno pogleda pri tom na čorbu mlěčnu, koja se upravo donosi u sobu u velikih zdelah — ono je Pavao. On sladko jede, rumeno mu je lice, inči je za cělo zdrav. Ali se činilo, da se on i porad něčeg drugog veseli; jerbo čim se dade znak, da ustaju od stola, i čim odpěvaše pěsmu zahvalnicu po obědu, on što može bèrže odleti kroz hodnik u dvorište, ondě se obazre brižno i najedanput odskakuta k někom starom čestnom mužu, koji upravo onaj čas ušo biaše u dvorište.

„O tatico, dido moj, dakle si mi tu, tu je lěpo, — ali sad nemoj opet mahom odići,“ i tad poče děčak umiljavat se starca i gèrlit ga i ljubiti.

„Dakle, sinko moj, sokole moj, skoro ćeš ti doći k meni bliže,“ odgovori Koronović, stari svetjenik — „dojdućeg tjedna odbavit će se několiko děčakah odavde iz hranilišta na sela, da se ondě odhranjuju, i ja sam izmolio kod upravitelja, te ćeš ti doći u Smensku k jednoj seljanskoj obitelji.“

„O, to je lěpo, to je krasno!“ klikovaše děčak, i nije znao šta bi činio od radosti, „sada ću dolaziti k tebi svaki dan sladki dědo; jeli, to će krasno biti?“

Digitized by Google

Jedva se ote starac od Pavla, i ode svèršivši svoje poslove na trag doma u Smensku, kamo i mali Pavle poslě nèkoliko danah poslan biaše.

Davno su se čitatelji sětili, tko je taj Pavao, i tko njegov dědo, i tko najposlě otac njegov.

Ali zašto neostade Pavle Keavanski sa svojim dětetom, nego ostavi nejačko čedo i ode? pitat ćete. Osamljen ostade po smèrti svoga prijatelja i svoje supruge kao dèrvo obsěčeno; samo poštena duša, svetjenik Korović neuztegnu mu svoje ljubavi. Dvojio je Keavanski, da bi mogo ondě u Rusii pošteno živiti, a k tome vukla ga je živa želja u milu svoju domovinu, Poljsku. I kad mu Korović obeća, da će mu na děte dobro paziti, i uz to ga uvěravaše, da se děca u Petrogradskom odhranilištu savěstno i věrno odgojivaju, odluči se Pavle s dětetom učiniti, što već znamo. Tada lativši u ruku putnu palicu i trudom i mukom dodje u svoju domovinu, da njoj posveti sve svoje sile.

Od godine 1814. biaše proglašena Poljska ruskom pokrajinom, kojom upravljaše vicekralj, veliki knez Konstantin. Premda u ravnanju zemlje osobiti obzir uzimaše se na sve, što bi blagostanje i dobro njeno unaprěditi moglo, to ipak nemogaše pomiriti Poljake sa udesom domovine, i što su pojedina lica ruskih činovnikah pogrèšila, to Poljaci pripisivaše vladi. Kad dakle godine 1830 pojaviše se nemiri u Francuzkoj, u Belgii i po drugih dèržavah, i po tom stvari proměniše, i u Poljskoj poče se buna javljati. Nezadovoljnici složiše se i počeše većati, šta da se čini. Najednoč buknu buna něku večer u měsecu studenu. Ova buna izajde doduše od někojih mladićah i to proti Konstantinu, kojeg dvor biaše jurišan, iz kog on jedva izmače; ali kao lavina poče se valjati ustanak od města do města i sve se glave ugrijaše. „Sloboda ali smèrt! tako vikaše. Sva pokušenja posredovati od strane cara Nikole biahu zaman, ruski vojnici moradoše povući se iz zemlje. Cěla Poljska ustade na branilo, i u zanešenosti nitko ni nepomisli, da bi ruski oriaš mogao Poljsku udaviti. Mlado i staro pohèrli na bojište; tko neimade puške, pograbi kosu; ista zvona preliše u topove. Nebrojene žèrtve položi razpaljena revnost rado i dragovoljno na oltar domoljubja. — Cěla Europa nestèrpljivo čekaše, kako će se to dokončati; jerbo znamenita vojska ruska udje u Poljsku pod zapovědničtvom generala Dibića Zabalkanskog u veljači 1831. godine.

Pavle je taki iza svog povratka iz Rusie opet stupio u vojničku službu, i jerbo biaše vèšt vojnik i točan borac, steče bèrzo ljubav i pouzdanje svojih starešinah. Bio bi srěćan, da ga nije mučila briga za dětetom. Stari Korović biaše davno preminuo, i tako neimade nikoga, na kog bi se obratiti mogo. Pisao je na ravnateljstvo petrogradskog odhranilišta za malu děcu poradi svoga sinčića, ali nedobi odgovora; budi poradi bune, budi poradi toga, što su poslovi silni bili, il' se pismo izgubilo. Svaki božji danak žalio je na novo, što je ostavio děte svoje, i što mu se onda činjaše neobhodno nuždno, sad nazivaše lakoumno i ludo. Tako se često mènjaju mnenja i načela ljudska kako im se mienjaju čuvstva i osětjanja, i nije to lako ova onimi podložiti. — Upravo je naumio Pavle Keavanski poći put Petrograda, da čuje štogod izvěstna o svomu sinu, i ako bi bilo moguće dovesti ga doma, kad buna poče, te on za pametnie dèržaše, počekati dok vidi kako će se dokončati buna. Kad puk u kom služaše Pavle kao stražmeštar u buni predje k Poljakom, svojoj bratji, i on

Digitized by Google

morade vijati s vuci i plivati s bujicom, premda tèrnci polaziše sèrdce kad se opališe pèrve puške na puk. I kakogod što mu kèrvavi prizori kèrvavi prouzročeni od slèpih zanešenih gomilah, gnjusni i odurni biahu, to ipak i njegovo sèrdce goriaše za slobodom i nezavisnostju domovine.

Ruski vojvoda Dibić podje najprie proti Varšavi glavnom gradu, koji ležaše na drugoj strani Visle. Medjutim nisu brezposličili u Varšavi, i biaše obšančena Praga, predgradje na drugoj strani Visle ležeće. Kod Prage potukoše se 19. i 25. veljače, i još nemogahu Rusi preći rèku. Činilo se, da dolazi sunce srèće pred Poljska vrata. Jer i u taboru Ruskom porodiše se pobune, i tako Rusi dospèše medju dvè vatre, i buduć poradi hèrdjavih putovah podkrepa i živež oskudno dolaziše, biaše mnogo manjoj brojem poljskoj vojski moguće opirat se mnogobrojniemu neprijatelju. Tada osvanu i dan od Ostrolenke. Na dan 26. svibnja u měsecu, u kom mladjena narav svetkuje svoje slavje, u kom se cěla narav raduje, u kom se širi od veselja sèrdce čovččansko, pustiše tolike hiljade duh, i natopiše kèrvju svojom zelene uševe. Premda su se Poljaci hrabro borili, ostade još neriešeno tko je dobitnik. Od Pavlove satnie — bile su već pale dvè trećine na bojnom polju, i mediu ovimi častnici; — njega jednodušno izabraše za vodju. General Dibić preminu od kolere. Paskević Erivanski primi zapovědničtvo nad ruskom vojskom. Podje mu za rukom preći prèko Visle, i tad predstajaše udariti na Varšavu. Poljaci sjediniše sve svoje sile zaboravivši svu svadnju i medjusobnu razpru, koja im je prie škodila, — da se odapru neprijatelju. Kad bi Kiavanski čuo, da je u Rusii sve podignuto na oružje za nadoměstiti sve gubitke, brojio bi po stotine putah godine svoga sina, i računao bi, jesul' ga već mogli pod pušku staviti. I kadgod bi siromak pomislio, da mu je sin 17 godinu navèršio, te bi već mogo biti vojnik, i da već možebit i vojuje proti bratji svojoj, ginuo je od užasa i strah i hladan znoj probijaše ga.

„Šta? da otac proti sinu, a sin proti otcu stoji kao neprijatelj? — — sačuvaj Bože toga zla.“ — Ali nevolja otačbenikah nedopušćaše mu mnogo o tom misliti; morade raditi na bojnom polju pri kopanju nasipah, na obkopih, u magazinih, svuda pune ruke posla. Kao strahovita buna na nebu, koja se grozi tučom, gromom i trieskom, dovlači se sve bliže ruska silna vojska prěteća porazom.

Na dan 15. kolovoza 1831 dodje do bitke. Paskević mahom zapověđi jurišati grad. Kao u zdvojenju boriše se hrabri Poljaci, i s obe strane svladaše ogorčenost. Sve manja bivaše hèrpica braniteljah, a Rusi kao da iz zemlje iznicaše, — ali noć zastèr svojom koprenom pozorište bitke, koja ostade neriešena.

Keavanski biaše se borio kao lav. Mnogi njegovi drugovi biahu pali, i on dopao ranah, al' negledaše on na ništo, nego letiše amo tamo izmedju svojih tèšeć; hrabreć, obodravajuć — i nestèrpljivo očekivaše běli danak.

Primio se biaše braniti jedan od glavnih nasipah; — vičući užasno naviše neprijatelji; udari gomilice dušman na nasip. „Dèržite se bratjo!“ vikaše on iza glasa. Sve zešći biaše boj; već ga skoro obkolili neprijatelji, sa sabljom u ruci hoće da se protuče izmedju dušmanah, — tada stadoše mu oči — učini mu se, kao da vidi svoju sliku u pèrvoj dušmanskoj vèrsti —

Digitized by Google

ali puče kubura, i tane prosvira ga, te pade onesvetjen dole. — Za nekoliko urah moradoše ustupiti Poljaci, Rusi zauzeše Varšavu, rat se dovèrši.

Prošlo biaše iza toga od prilike mèsec danah. Neki mladi ruski vojnik idjaše u bolnicu predgradsku. On stupi u kuću kad upravo lèkar ostavit ju htiaše. „Dakle, sinko moj," reče lèkar, „s bolestnikom je dobro, za koga se ti toliko staraš. „Ipak je čudnovata spodoba stasa, i obraza," reče za sebe lèkar, pogledavši vojnika sa strane, „nalik su si kao jaje na jaje!" Ali vojnik biaše bèrzo pohitio u gornju dvoranu i bitro stupaše k postelji, u kojoj drèmaše težko bolestan čovèk. „Hvala Bogu, kad samo mirno spava" reče veselo, ali tiho vojnik, primače klupčicu k postelji i sède pazeći pozorno na bolestnika.

„Da, sine moj, sad sam te našo, sad ćeš ostati već kod mene," šaptaše spavajući. Vojniku se užeže oko sèrdca, a ipak neznade si to čutjenje razjasniti. Tada otvori bolestnik oči: „Da, sine moj, sine moj mili, ti si tu, nije dakle bio san," povika bolestnik živo. Nehotice pade sin u naručaj otčev, — otac i sin biahu se našli i poznali.

Opet biaše prošlo nèkoliko tjednah; Keavanski biaše ozdravio malko. — On sèdjaše na mekoj udobnoj stolici, pored njega stajaše Pavao, njegov sin. „Uvèk mi se činjaše na momu dugom putu," reče sin, „kano da će se skoro proměniti moj udes; ja to pripisivah buri rata; al' eto izpuni se moja slutnja.

„Sad ćemo ostati skupa," reče otac i zagèrli milog sina.

„Dopustite i meni, da se s vami veselim," reče sad nèki muž, koga zabavljena u prijatnoj sobi otac i sin nisu opazili, i kog odeća označivaše višjim ruskim častnikom. „Vi se nebi rada rastati, i to je sve lèpo, i u svome redu; ali jedan je od vas zarobljenik, a drugi ruski vojnik; kako ćete ostati skupa? Dakle ja se moram uměsati u taj posao. Ja ću tebi Pavle, pribaviti odpust, a tvom otcu častno město."

„Nek vam plati Bog," povikaše obodva ganjeni do suzah. General dèržaše zadatu svoju rèč. — Isti general biaše prie kočiaš kod grofa Rudlova, i zvaše se Ivan.

Sjedinjeni srèćno živiše otac i sin; samo kadgod su pomislili na udes mnoge svoje bratje, koji se jadno povlači po Sibirii, ili koji se tepoše kao bègunci od zemlje do zemlje, od nemila do nedraga, boljaše ih sèrdce. — Poljska pako sad se broji za rusku pokrajinu.

Vadim.

(Pripovèdka od V. Žukovskoga. Prevod iz ruskoga.)

Jesenski večer spustjao se je na zemlju. Sunce srèd raztèrganih oblakah zapadaše u šumeće jezero, Ladogu. Na starom vèrhu cèrnoga bora sijaše poslèdnji trak njegov. Vètar duvaše, jezero se digaše, tmasti oblaci bèžahu, a siva se magla razprostiraše.

Na podnožju klisure gèrmjem zarastjene i daleko u prostrano jezero proviruće stojaše koliba; dim izlaziše iz dimnjaka i raznosio se burnim vètrom. Na pragu samotne kolibe sèdjaše starac. Mèrki njegov pogled nepomično upravv-

Digitized by Google

ljen biaše u vale; zamišljeno nakloni glavu kao sivi sokol, desnu ruku upèrv na koleno u lèvoj dèržaše harfu; brada njegova i dugi vlasi smeteni vètrom razvijahu se. Često u pogledu njegovom žarki plamen zablèsnù, i tamno lice postà groznim i strašnim; često duboki uzdasi prodirahu iz grudi njegove, lice opet potamnù, te pogled iz nova ugasnù. — On udari u strunje harfe — silan, veličanstven zvuk se razlegaše — strunje zatreptèše — dugo se čujaše njihovo muklo umirajuće zvučanje — one umuknuše — pustinjak uzdahnù, pogleda na večerno, sumračno nebo, na harfu; uzdahnu opet — zaigra i zapèva:

„Šumite, šumite jesenski vètri,
Čeda nepriaznoga Pozvizda! *)
Opuznite humi, opuznite dubrave!
Diži se osušeno listje stupom s doline!
Odleti, sakrij se veselo lèto,
Kako odletela i sakrila se srèća mâ."

Davno pokriše sèdine glavu slaboga starca; davno izčeznù krèpkost mišici njegovoj, i valjanje ohladjene kèrvi prestadè.

„Neimam mirne sène pod hrastom strèlom Peruna **) razbitim, neimam života i radosti u sèrdcu mojem uvehlom kao list jesenski. — Moja srèća odè — odè ona i sakri se. Slava danah mojih poběgnu kao dim vètrom raznešen. Gdè ste vi, ljubimci, duše moje, čeda muževnosti i boja? Razpèršeni po licu zemlje ili u grobovih počivate! — Ah! blaženi počivajući snom mirnim; prebivalište njihovo je tiho i pokojno, kao čas polnoćni u dolini samotnoj. Mir vam, sini praha!"

„Nu vaj vaj meni inostrancu! Jedini vètri pustinjski, jedini vali šumeći sa mnom govore. Sakriše se ljubimci duše moje — sakriše se kao jasni dan lèta. Mač i buzdovan moj u bezposlenosti zahèrdjaviše; na štitu mojem i kacigi prah leži. Gasnem kao zora na zapadu, kao ugljen truli!"

„A ti, otačbino moja! — ti nezaboravljena u divjoj pustinji i na kraju groba! — kamo dospè tvoja mogućnost? Zašto pade sjajnost slave tvoje? Pečal kao magla pokriva te tminom tvojom. Nevidim hrabrih sinovah tvojih, pali su moćni ili se posakrili. Tudjinci rugaju se tvojoj nemoći, tèrgaju te kao vuci grabežljivi svoj plèn. K tebi obožavana, k tebi lete moji uzdasi! Radi tebe sam turoban; nu tko sluša moju tugu; nu tko obodri sèrdce uvehlo? U šumskoj samoći usrèd pustih i neplodnih klisurah venem; zemlja neće pokrivati kostih mojih, drug slave neće posètiti groba mojega. Nagli gorski vètar i moj prah razsijat će; propast će slèdi moji kao traci večerni na letećih oblacih!"

Starac zamuknu, zvuci harfe njegove u prostranom zraku izčeznuše. — Tmina je posvuda nastala i nevidljivo jezero šumilo. Dugo, žalostno zamislio se sèdjaše pustinjak i slušaše zviždanje vètra, napokon usta i ode u kolibu. Žarki oganj plamteći na ognjištu razsvètljivaše njezine stène pocèrnivše od dima, i kroz okno i rupe kukavnih vratah razprostiraše se rumena svètlost na tamnu zelen i gèrmje, koje od svih stranah kolibu okružavaše. Starac obèsi harfu polag oružja vojničkoga — štita, oklopa, kacige i mača — hèrdjom i

*) Pozvizd, bog vètarah kod starih Slavjanah.
**) Perun, bog gromovah i junačtva nekèrstjanskih Slavjanah.

Digitized by Google

paučinom pokritoga, primaknu k ognju omorikov panj služeći mu za stolac, sědnu i poče grějati ruke svoje. Dim se je valao kao para i kroz uzke rupe u srědini pèrsnicah ostavljene izlazio. Starac mèrk i zamišljen biaše; u kolibi vladaše tišina rědko samo kričem šturka i šumom větra protèrgnutn. — Na jedan put nasta klopot — na vrati zakucnu — „pustite inostranca izgubivšega put!“ — reče glas. Sva nutarnjost starca protèrnu: jezik nezaboravljeni, jezik milog roda porazi sluh njegov jurve dugo jedinim valom i větrom priučen. Sa svom živahnostju mladih godinah skoči on k vratam, odključi je — i neznani mladić, krasan kao Dagoda, *) veličanstven kao Svetovid **) sa lukom u ruci i tulom na ledjih predstavi se njegovomu pogledu. Osupljen dugo nemogaše nijedne rěči progovoriti; samo bistrima očima motriaše došljaka.

„Dozvoli, dobri pustinjače“ — reče mladić takovim glasom, od kojega zaplamti sva duša starca — „dozvoli mi provesti noć u tvojoj kolibi. Ja zabludih, vani je tamno i hladno.“

„Blagoslivljam došastje tvoje neznanče! dojdi sagrij se. Nikada još glas čověka nerazveseli me u ovoj divjoj pustinji. Već davno sèrdce moje nedirnu razgovor družbeni. Blagoslivljam te, inostranče! Pritìsni se na grudi moje!“

Mladi neznanac stane objimati njega takovim živahnim, iskrenim čuvstvom, da se pustinjak za čas zaboravi predstavivši si u naručaju sina miloga.

„Sědi k ognju, dobri mladiću“ reče on „moja večera je prosta i neukusna, postelja tvèrda i nespokojna; nu ti si umoran i gladan.“

Mladić skinuvši tetivu svojega luka i snimivši iz ledjah tul napunjen strělami, sědnu polag ognjišta, na kojem se sjajni plamen povisivaše i dèrva praskahu. Starac medjutim pripravi prostu večeru iz šumskih plodovah i suhih ribah sastojeću, prostre medvedju kožu i reče svojemu posětitelju: „To je sve, što premože moja kuća. Utaži svoj glad i počini si.“

Neznanac zahvali gostoljubivomu pustinjaku, najède se, nazva mu lahku noć, i baciv se na medvedju kožu u kratko dubokim snom zaspa. Starac sědjaše zamišljen nad spavajućim neznancem; duša njegova uzbuni se; sladka i dugo mučeća čuvstva u njem oživiše. Čarobni pogled njegov nemogaše se odvratiti od spavajućega i pred njim tako bezbrižno ležećega poluboga. Ovo lice izraziteljno i dobrodušjem zapečatjeno; ovaj izgled bistar i plamteći; cèrnomanjasti vlasi sa prami po plećih razsutimi mehki kao svila, krasan stas, visoke bèle grudi, nježni i muževni glas — sve to proizvede na jedan put nerazjasnivi utisak na sèrdce pustinjaka. Tamna uspomena prošastnosti baci ga u tihu melankoliu; činilo mu se je, da se sva prošla slava, sve prošle radosti i gorkosti sakupiše u jedinom čarobnom obrazu, u obrazu neznanca, koj tako mirno počivaše. On upre oči u njega, sèrdce njegovo dèrhtaše, i suze mu niz lice padahu. — Vrěme nasta vedro i posve tiho. Oganj na ognjištu ugasnu, samo pojedini ugljeni žarahu se i blědim treptećim blěstanjem razsvětljivahu tamnu kolibu — sad ugasnuše, sad opet oživiše — napokon sve izčeznu. Duboka tama i tišina zavlada, te starac u misli zadubljen ništa nije osětjao; duša

*) Dagoda, u starih Slavjanah boginja lěpog vrèmena,

**) Švetovid, kod baltičkih Slavjanah bog sunca, inače pak kod starih Slavjanah najveći bog, od kojega su svi drugi proizlazili.

Digitized by Google

njegova letala je nad bezdnom prošastnosti. Na jadan put zora osvanu; on se prenu, obazrě — neznanac još spavaše, nu jutro se već na iztošnom nebu pomoli, i noć spremi k zapadu.

On izadje iz kolibe — sve se je blěstilo, sve biaše prekrasno. Neosta nijedan slěd noćne bure. Utišeno se jezero cèrvenilo; obale razsvětljene i mirne predstavljahu se u njem kao u zèrcalu i trepetahu kao bèrzi větrić, koj vèrhu tihe vode piri i nje se dotikava. Začudjen, nedomišljat tražaše dugo uzrok ove nepojmene radosti, koja se tako hitro ulějala u sèrdce njegovo — tražaše naprasno. Ovaj neznani, veličanstveni inostranac svojim pojavom očara sve predmete pred njim razsute; čuvstvo novoga silnoga bitja probudi se i zaplamti u njem. —

Napokon otvoriše se vrata kolibe — polubog okrěpljen i ukrašen mirnim pokojem pojavi se. Mlado rumenilo krasilo je lica njegova; smeteni gusti vlasi saviše se i razviše; na njegovih bistrih očih vidjahu se još lahke osěne sna. — On pristupi k pustinjaku s onim jasnim plěnjajućim pogledom, koj sèrdce potrešuje, i poda mu ruku. Oni obješe se, te jedan drugomu poželi dobro jutro.

„San tvoj biaše sladak i spokojan mladi neznanče," kaza pustinjaku „živahnost i bistroća sjaju iz lica tvojega. Ja sam se u sèrdcu veselio, kad si ti spavao — tako mirno i bezbrižno. Pečal i briga nepoznata su sèrdcu tvojemu. Zavidna sreća! A ja obitatelj pustih klisurah, ja pèrvi put vidim krasno jutro u toj tihoj samoći. Sedam produženih i tamnih godinah sakri se neostaviv nijednog slěda radosti u duši mojoj. Došastje tvoje inostranče oživi ju, kao sokol prolětni izsušeno drěvo. Davna, davna nisam bio tako srětan, tako veseo!"

Mladić, koj se sa svim na put spravi, upře se na svoj luk, pozorno gledaše starca, i nježno sažaljenje sěvaše iz očiuh njegovih.

„Ti si tèrpio pustinjače" reče on „— i mene dopade moj děl pečali; mladost nezaštiti me od gorah, maglovito je takodjer moje jutro života. Tako uprav kako i ti sakrivam se u pustinji, te kao i ti ostavljen sam od světa! Samotni grob otca, prognanika, unistenoga pečalju sačinja sve moje bogatstvo. Nezovi me sretnikom; nezavidi srěći mojoj."

„Nu tko si ti nerazjasnivi?"

„Ja sam Vadim."

„Vadim! O Perune! — Vadim!" —

„Možebiti ti mene poznaš?" —

„Ti si meni nepoznat? sèrce moje — neprevari se!" opetova starac pritisnuvši na grudi mladoga čověka i gledeći mu sa slastju u oči: „sada stoprav dokučujem, od česa takova radost, takova uzbunjenost u duši mojoj, radi česa cělu noc neskrenuh očima. Ti, nesrětni! u mojoj kolibi, u mojem naručaju! — Nu znaš li tko je pred tobom? znaš li, tko da tebi pristanište, tko utěši tvoj glad, tebe uspokoji? . . . Gostomisl!

Vadim osupnu se „ti, Gostomisl!" uzkliknu on padši na koléna „ti Gostomisl! —" opetovao on jecajuć i pritisnuo lice k nogama pustinjaka — „O udesu čověčanski!" —

Několiko hipah produži se turobno mučanje. Starac pritisnu ka grudi Vadima i osipa lice njegovo cělovi.

„Tako mladiću," govoraše on „Gostomisl pred tobom! objemi me, objemi, kako sin otca objima. Tvoj obraz oživi dušu moju. Tajna slutnja potrese ju, kad si unišao u moju kolibu, kad si obratio na me pogled. Ah, meni se činilo, kao da sam Radegast, drug moj slave, otac tvoj sa svojim čarom mla-

Digitized by Google

dih godinah i cvatuće lěpote stajaše preda mnom! Mečta neprevari me. Eto Vadim — živi i ukrašeni obraz viteza, ljubimca duše moje!"

Vadim tih i pečalan mèrkima očima motraše pustinjaka. Sèrce njegovo biaše razkinuto; obraz čověka ovoga poraženoga udesom, nu veličanstvenoga na samih razvalinah uzmožnosti zavede ga u strah.

„Ti Gostomisl?" opetovao on — „ti drug otca mojega? u toj pustinji, u tih bědnih pèrnjah?"

Suze mu padahu kao kiša, a goruća usta pritiskivaše razcviljen k ruki starca.

„Umiri se Vadime! umiri se sine moj! Ti roniš suze? ti mene oplakivaš? Vadime, poštedi Gostomisla, da ga tvoje sažaljenje neuvrědi. Tko je više bědan i nesrětan, može li onaj biti sažalitelj? kaži, što plaši dušu moju u ovoj divjoj pustinji, gdě su verige njezine raztèrgane i gdě sama slava za nju neprebiva? O sine moj! više neima budućnosti u životu mojem, ona izčeznu; želje i nade više neuznemiruju sèrdca mojega, — nu uspoměna prošastnosti meni je sveta, njoj kadkad posvetjujem gorke uzdahe. Izgubljena slava, turobna otačbina i vi sakrivši se druzi moji, radi vas sam turoban i bezufan, radi vas ronim suze, radi vas puca sèrdce moje! — Nu pustim li pasti duhu mojemu? zar će sginuti moja muževnost? Ne Vadime! ne druže moj! srěd klisurah ja sam slobodan, ja nepoznam vlastela; tko se usudi sudbinu moju žaliti?"

Sveti strah sakrivaše Vadim u grudih, i pogled njegov neprekinuto počivaše na licu starca, koje uzplamti. U tom času Gostomisl pod pèrnjami pustinjaka, pod sědinami godinah pokaza se božanstvenim i strašnim.

„Sědimo," produži starac, — „sědimo na ovaj granati panj. Jutro je krasno i tiho, posvetimo je sladkim uspomenam. Vadime, pripovědaj mi o otcu tvojem! Gdě počiva prah velikoga Radegasta? U kojoj strani ugasnu život njegov slavni te nesrětni? Kojim slučajem zaveden si ti u ovu pustinju?"

„Ah!" pripovědaše Vadim upèrvši zamišljen pogled u obalu ladožkog jezera, „davno pokrivaju se zemljom kosti otca mojega, tihi grob Radegasta zaraste se travom i sakriva se ljudskomu vidu. Tamo na onoj visokoj gori okruženoj bori, opěnjenoj šumećim jezerom, življaše i ugasnu starac, prognanik, vitez slavjanski! Taman i pečalan biaše večer života njegova. S veselim sèrcem susrětnu on svèršetak."

„Blagoslivljam tebe, mogilo (grob, brěžuljak), druga mojega," uzkliknu Gostomisl, dignuvši se iz panja i prostèrvši ruke u onu stranu, gdě se nahodi grob Radegastov.

Hitri i ćutljivi Vadim baci se na koléna, te gorko plakaše. Pustinjak pritisnu na grudi upaljenoga mladića; oni opet sědnuše na panj, i Vadim produži:

„Tamo trune opuštena koliba Radegastova. Starac lišen otačbine, lišen silah tělesnih i napokon vida dovèrši put svoj duhom neoslabljen. — Prošlo je pet godinah te niti onda neuztèrgnu se tuga iz duše njegove. Tri godine su tomu kako zemlja primi u naručaj inostranca svoga bědami nepobědjenoga. Ruka moja pokrivala je potamnuvše oči Radegasta, ruka moja ukrasila tratinom svetu mogilu njegovu. — Mirni san tihomu prahu!"

Vadim umuknu, iz nova otare suze blistajuće na licu svojem, po tom produži:

„Budući dvanaestogodišnjim mladićem sakri se u pustinju s otcem mojim. Tamo, gdě šumeći Volhovah u jezero ulazi, te u njem izčezava, na velikoj gori u tami borah načinismo kolibu i sa trudom hranismo se ribariom. Radegastov mač někad dušmanom strah, sčkao je dèrva, na štitu ložili smo oganj, u kacigi varili jelo; vrěme je teklo, i sile moje razvijahu se. Ja strěljah najprie u cilj po tom u ptice, a napokon strěle moje izvěžbanom silnom rukom puštene počinjahu veliko upropastjenje zvěradi! Rědko bez dobitka vratih se k otcu mojemu oslabljenomu bolestmi i godinami. — On je gasnuo, naglo gasnuo kao jasni večer na tihom nebu gasne. Napokon oči njegove potamnuše; ja prestah udaljivat se od kolibe, bacih svoj luk i strěle, ostavih lov i posve-

Digitized by Google

tih sve svoje vrême nemoćnomu starcu. Primêr čověka postojanoga i tvêrdoga srêd uzbunjenoga života, rêči njegove pobêditeljne i silne obrazovahu moje sêrce, ja sam dêrhtao i hvatao se za mač, kada otac moj sa svom živahnostju upaljenoga mladića govoraše o slavi i dobiti hrabrih slavjanah; razlagaše njihovo velikodušje, njihovu vêrnost u družtvu, sveto štovanje obećanju i zakletvam. Duša mo a uzplamti, ja padoh u razkoši k nogama otca mojega te orosivah je kipućimi suzami — O da si mogao viděti slêpoga junaka prostirajućega ruke k šumećemu Volhovu — blagoslivljajućega zemlju onu, iz koje ga nezahvalnici prognaše! — Često ugrijan i oživljen sunčanimi traci, letio je mišlju u prošastnost, mislio o tebi Gostomisle, i uzhitio dušu moju ugodnim pripovêdanjem o tvojoj sêrdačnosti. Ja te obožavah u pustinji. Obraz velikoga vodje Slavjanah sjedini se u sêrcu mojem sa svimi savêršenostmi čověka. Predstavljajući si Gostomisla uobrazio sam si Peruna u njegovoj mogućnosti i sjajnosti.“

Ovdě težki uzdah prodre iz grudih pustinjaka, lice njegovo proměni se i pogled pečalno upêrt u zemlju potamni. Vadim produži:

„Vrême je bêžalo, dani izčezavali, i Rudegast sakrio se iz mojega naručja. Daleko od pogleda ljudskoga cvale njegov grob. Tmina i pokoj vêrhu njega; san počivajućega miran. — Dugo u nemiru sêrca plakah nad mirnim grobom. Dubina zemlje pokrivajuće nečutljivi pepeo, kazaše se oživljenom, večer i jutro u tugi me nadjoše. Pustoš kolibe me je žalostila, tihe šume dovele u strah; nu ja nemogoh se š njimi oprostiti, nemogoh ostaviti město ono, u kojem mi sve govoraše o nezaboravljenom. Sêna njegova pêršala je nad menom, a tajno mučanje noći navêšćalo prisutnost njegovu. U šumu listja potrešenog vêtrom, slušah glas poznati te kidajući sêrce; uobraženje oživljaše pred menom sve predmete. — Prošla je godina, prošla druga, ništa nesmuti mojega pustinjskog života. Moj luk i strêle zadavahu strah zvêradi, pogibeli me veseljahu. Svladati trude, tražiti ponore, skakati iz klisure na klisuru, dêržao sam u velikoj slavi i tim ograničavao moje častoljubje. Sêrce moje biaše mirno; ja nemislih, da bi ikada pokoj ovaj mogao izčeznuti; on izčeznu. Nasta prolêtje; narav se obnovi, a ja uvenuh. Težka nesnosna čama zavlada sa mnom. Nemirne želje probudiše se u meni. Ja hotêh dêlovati; nu priašnja dêlateljnost pokaza mi se slabom i jednostavnom. Slava otca mojega, slava vitezah slavjanskih javi mi se u svem veličanstvu. Njezin obraz očara dušu moju. Sve je za me izčezlo. Svuda viděh vojnike, svuda susretnuh pobêditelje. Teran uobraženjem bêžah iz šume u šumu, po bêrdih, po dolinah bez svake namêre, samo zato, da na jednom městu nesêdim. — Jučer jedva se razsvêti nebo; zorom jutarnjom izidoh iz kolibe sa lukom i strêljami. Kud bludih i kako se ovdě najdoh, neznam. Tamna burna noć sastade me u srêd klisurah. Zvuci harfe očaraše moj sluh — ja se prenuh, ogledah, zapazih oganj, kolibu, obitalište, čověka — sêrdce moje zadêrhta, kêrv se upali — — ja sam bêgao, leteo — — — o Perune! Gostomisl obitavaše u toj kolibi.“ —

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Mlado lêto, a s njime i mladi život već je na vratih. Kod drugih narodah u ovo doba izdaju časopisi svoje programe, očituju stazu kojom će do godine udariti, te občinstvo, koje se s njihovom namêrom slaže, pozivlju na predplatu, na pomoć k dostignutju naznačene svêrhe. Drugi narodi toliko uzdêržavaju političkih novinah, koliko ima različitih težnjah za usavêršenje dêržave, a belletrističkima časopisom ni broja se nezna.

U ovome smislu govoreć težko da je izvan nas Hêrvatah koi puk, kome se dostojanstvo naroda temeljito zaněkati može, težko će se naći onoliko stotinah dušah u drugoj Europi, koliko se nalazi milionah Hêrvatah, koji živu dan za danom bez obzira na prošlost, bez pogleda na sadašnjost,

Digitized by Google

bez nazira u budućnost, rěčju koji živu bez svèrhe, i zato nikako.

Naši književnici mogu biti mirne duševnosti jer su učinili što i koliko su mogli. Oni su razlučili štioce na više stranah, kao što ima više granah obćenitoga prosvětljenoga naprědka.

Oni, koji se zabavljaju gospodarstvom, dobiše »Gospodarske novine« uredjivane od veterana našega noviega književtva, od muža, koi je svoje zdravlje i lěpu budućnost žèrtvovao sreći svoga naroda. Slava našemu vrědnome Rakovcu! Ove novine izmedju svih ovdašnjih najbolje stoje.

Pravnici, t. j. mladji ljudi naši, koji se pravi i zakoni zabavljaju, dobiše svoj »Pravnik,« uredjivan od muža, koi se toga posla samo iz ljubavi narodnoga napredka u ovoj struci na golemu svoju štetu primio. Ovaj časopis dobro biaše primljen pèrve polovice godine, ali dok dojde vino mlado, mnogi naši pravnici pokazaše da su dostojna děca svojih »spektabilis« otacah, te na město učiti se zakone, i tako usavèršivati se u dèržavnome službovanju prigèrliše čaše i bukare, a kad se sposobni muževi budu iz drugih zemaljah postavljali u odlične službe, onda ćemo slušati Jeremiadah, i tužbah, da se domaći ljudi izbacuju, da ih netèrpe, i bog zna što još ne. — Što će biti s ovim listom na godinu, neznamo, van toliko možemo reći, da će ga naš vèrli Mrazović i uz golemi gubitak izdavati; ako li bi on sam morao ga pisati i štiti, nadamo se, da se neće htěti u zaludu sam za sve mučiti.

Za »Katolički list« svetjenstvo je lani dosta malo ljubavi i nagnutja pokazalo, a što će biti na godinu, viděti ćemo.

»Danica« premda u šakah jednoga od najsposobniih naših mladićah, kao prilog »Novinah« izlazi ravno, ali posebnih predplatnikah ima posve malo.

»Neven,« koi měnja urednike kao zla děvojka ljubovnike, jedva se uzdèržava, premda mu se na uredničtvo i dopisničtvo ništa netrosi. Njegovu slabome stanju to je ponajpèrvi uzrok, što imamo malo muževah, koji se belletristikom zabavljaju, a i od ovo malo — malo ih koi pojavljuje se u njemu. Ovome zlu moglo bi se samo onda doskočiti, kada bi se ali našao Mecenas, koi bi potrošio na godinu za nadarja koju stotinu, ali kad bi se toliko predplatnikah sabralo, da bi uredničtvo moglo nadarja razpisivati. Po svoj prilici mi ćemo u tih željah i umrěti. List ovaj toliko pita rukopisa, koliko mu ga nijedan pojedini, makar kako izvèrstni muž dugo vrěmena nasmagati nemože. Kad bi bilo izabraniega materiala, i kad bi se list točno odpravljao, uvěreni smo, da bi za pol godine imao više predplatnikah nego li ijedan drugi, budi u kome jeziku izlazeći u našoj domovini. Što će do godine biti s ovim časopisom, nadamo se da ćemo u budućemu broju moći javiti.

U stanje političkih časopisah nećemo se upusćati. Toliko možemo u obće o narodnih listih javiti, da su razměrno govoreć, u Zagrebu najhèrdjavie primljeni. Slava Zagrebu!

— »Lumir« je primio onaj članak »Nevena« koino o sv. Kati izdadosmo, s opazkom, da je žalibože i kod njega tako. — Kad nebi znali, da niti se g. Mikovec, urednik »Lumira,« ni njegovo obćinstvo učilo aesthetiku od »lunina« Škriblera, mi bi se čudili, kako je onaj naš onako za někoje, — t. j. za one, kojih se tiče — neotesani članak mogao najglasovitii češki časopis, svome, u toj struci, zaisto najizobraženiemu obćinstvu priobćiti. — Gospodine Mikovče, i vi glupe i neugladjene Pražkinje, ostale Čehinje, hodite se k »luni« učiti aesthetiku, jer dosada skupa s nami o njoj ništa neznate, te vapite prama njoj »tu o sol oriens ab alto, illumina nos in tenebris aestheticae!!«

— Naša vrědna »luna« prestaje s polemikom, pustjajuć nam »zadnju rěč.« Mi to njezino veliko ušje tumačimo iz onih rěčih, da ona nemože »pravdati se tako priprosto,« te na to dodajemo: i do godine nas tako oprovèrgavali! Ime nam daje ne već »Skriblera« van »Schreiber.« Da bude joj kod pèrvoga članka ta pamet, nebi imala toliko za gutati. Ona, ako kani koga nazvati skriblerom, neka stupi pred ogledalo, pa neka se dalje netrudi. — Na njezino sažaljenje »matičarah« što moraju (!!!!) list pripuštjati ljudem, koji se ovako u trivialnostih odlikuju, moramo očitovati našu tugu, što njezino uredničtvo nema ni takovih ljudih. Jer u drugoj trivialnoj učionici svako děte — izvan ako je u 3. redu — mora znati, da n. p. rěč Fräulein u višebroju nedobiva s; pa itako »lunin« Skribler piše Fräuleins! Dakle je barem ta razlika medju gg. vlastnici »Nevena« i »lune,« što je Nevenovo uredničtvo izvèrstno barem u trivialnostih, a lunino zaslužuje sedmi red i u bivialnostih. —

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**

Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 51. U četvèrtak 22. prosinca. 1853. **II. tečaj.**

Anakreonove začinke.

Prevod od Dra. Starčevića.

XLVI.

O ljubavi.

Pod ljubavi neić ruke,
Težko 'e, muka u njih biti,
A muka je nad sve muke,
Kod drage se prevariti.

Ljubovnici negledaju
Na izvèrstnost znanja, roda,
Ponašanja, van imaju
Novce u očih kod svih sgoda'.

Proklet, pèrvi koi zaljubi
U ovaj se kov hèrdjavi;
Prijateljstvo on bo ubi,
Plemenite ćuti udavi.

On kèrvave stvori boje,
On mučenja svakolika
I, okrutnie nad sve što je:
Sréću otrova ljubovnika'.

XLI.

O gostbi.

Bratjo, zdravi i veseli
Pijmo, pleš'mo, pojmo, i svaku
Pèsmu, kako právo želi,
Pripěvajmo bogu Baku.

Baku, koi ples uvede,
Koi glasje vruće ljubi,
Koi s ljubavju bratski grede,
Kog Venere majka snubi,

Koi lěpa pitja rodi,
Sve razkoši i naslade,
Koi od tugah oslobodi
Ljudstvo, te mu radost dade.

Kad mi momak lěp dodaje
Pune čaše dobra vina:
Gnjev u meni, i sav prestaje
Znak bezumnih od živina'.

Dakle vina svak napij se,
I nemira lance skini,
Jer što prudi gnjeviti se,
Vazda uzdisat, stat u kini?

Ko zna što će sutra biti?
U času smo plěno smèrti.
Dakle ja ću pohititi
U krug onaj, gdě se vèrti.

Lěpoticah kolo izbrani'
Pa, nakadjen, plesati ću,
Dok me ubije koja al rani.
Mèrtav, ranjen, bio i bit ću.

Kom je volja, nek se gnjevi,
A mi zdravi i veseli
Zahvaljujmo Baku u spěvi'
Rados, kako pravo želi.

Digitized by Google

Maćuha i pastorka.

Ukrainska povĕst.

(*Iz Maloruskoga prevedeno po Luki V. u Beču.*)

I.

Krasan je bĕli labud na sinjemu zalĕvu; krasna je žarka zvĕzdica na svĕtlom večernjem nebu: nu krasnia od njih biaše kći staroga Vladimira; ponosnie nego bĕli labud stupaše ona, veselie nego božje zvĕzdice gledahu nje oči. Kad je pĕvala slavulj je umukao u gaju; jutrenja ruža blĕdnila je pred njezinim rumenilom. Bog nagradi Vladimira kćerjom lĕpoticom. Iz svega viděti je bilo, da je to božji dar; čim više motriš na nju, tim bolje hoće ti se motriti. Ona biaše nenagledna, kao srebreni mĕsec, kao široko more i visoko nebo.

Davno već umrĕ Miličina mati, i stari Vladimir oženi se sa lĕpom Poljakinjom. Od jutra do večera uredjuje se mlada snašica, — oblači se, u zlatom izvezene suknje, — kiti se cèrveno-svilnimi trakami, i bisero-dragim kamenjem.

Mlada Milica nekiti se; dva tri upletnjaka i široka kosa u dvĕ kite upletena nizi joj se niz pleća, a na glavi vĕnac iz poljskoga cvĕtja. I svi gledaju na nju zaboravljajući na oholu joj maćuhu. Gine od ljutosti mlada snašica; zloba cèrnom zmijom obuze joj sèrce, ona odluči u svoj duši udaljiti od sebe pastorku krasoticu.

II.

Već na dvoru vladaše noć. U sobi mlade snašice goriše svĕtiljka. Na mehkoj posteljici sèdjaše ona, a uzanju stara grĕšna vĕštica. Uzalud snašica pozva ju k sebi.

U mene su i oči krasnie, i kosa širja, i glas tanji; zašto je dakle ona krasnia od mene? reče snašica, pokrivša bĕlimi rukami lice, i suzno štucajuća naslonivša se na podušak.

Neplači, netuži, moje dĕte, govoraše vĕštica; tomu zlu može se doskočiti: ti ćeš biti krasnija od nje.

Dakle pomozi što skorie, jer ako ne — to ću od tuge do sutra umrĕti.

Čekaj, moje dĕte, prie poslušaj: ni žarke oči ni gusta kosa, ni tanki glas, ni oholi stupaj nedĕlaju nas lĕpoticami: osobna krasota, razlivena po licu, to je živa krasota; kad nje nestane, lĕpotica prestaje biti lĕpoticom; ostane isto lice, iste oči, nu na njima neće biti priašnje krasote, — a ta krasota vèrlo je nestalna — leteća. Je li ti se slučilo viděti, kad na prosti cvĕtak sĕdne šareni metulj; kako je krasan tada cvĕtak! a puhnuvši vĕtar, pogne glavu cvĕtak, metulja nestade, i cvĕtka prijašna lĕpota izčezne.

Bako ja ću umrĕti, dokle ti sve izpripovědaš.

Čekaj, miljena. A sa svim tim, kao neleteća može se pojmiti; na sve je svoj nauk; nisam ja uzalud doživila sědih vlasih. Možeš si i ti pribaviti kakovugod hoćeš krasotu, samo što će to biti tvojoj pastorki.

Moguće? Bako! mila moja, zlatna moja, golubice moja! nauči me što prije.

Za to postići potrĕbno je, da umre Milica, i to skorom smĕrti, i kad počmo umirati mora se pokriti njezino lice evo ovim začaranim rubčićem: sva

Digitized by Google

krasota preć će u rubčić; na mèrtvoj ostat će prosti obraz bez života, — tada je potrebno tebi nocju umiti se parenim mlèkom, otèrti se rubčićem, i ti ćeš biti krasnom od nje.

Saša uze iz rukuh vèštičinih rubčić, pocèlova babu, ode od nje, i jedva pred zoru uzmože zasniti. Njoj se sanjalo, da je krasnia od pastorke, da na nju svi motre . . . I to tako lahko pribavi se: samo je nuždno pogubiti nevinu dèvojku! . . .

III.

Čisto bezoblačno je nebo nad Ukrainom; visoko sjaji žarko sunce na nebu. U Ukraini odavna je prolètje; cvate gusti voćnjaci, cvate veseli lugovi i zelene obale bèrzih rèkah; od lahkoga povètarca njive ljuljaju se živimi valovi, ševa diže se u nebesa i žubori pèvom kao srebreno zvonce, prizivajuće prirodu k molitvi; svaka travka, svaki cvètak tiho šapće i glavicom kima.

Bio je Troičin dan; nebo bilo je čisto nad Ukrainom, samo u podnebju bi viděti bèli oblačak. To je anđeo božji letio omokriti zemlju. Oblačak ustavi se nad Ukrainom. Anđeo složivši ruke, spustivši lahka krila, veselo gledaše po prekrasnoj strani, i radostnu susu zadovoljstva obori; zašumi sveta suza u zraku, i razli se nad Ukrainom blagom kišicom; oblak se sakri; anđeo poleti dalje.

Zemlja postade još veselia; ona zasja u kišovnih kapljicah, kao nevèsta u radostnih suzah. Sve je pèvalo, govorilo, sve radovalo se; pauk prestade na vrème razastirati svoje godišnje mrèže; vučica zaboravi na plèn i veselo igraše se s vučići u malom žitnom posèvu; i ista zmija, kad mimo nje prolazaše čovèk, uklonjaše na stranu svoju jedovitu glavu, i bezbrižno grijaše se na suncu.

Kaže se, da bi i ljudem možno bilo u to vrème ostaviti izpraznost i predati se tihomu, bezmetežnomu pokoju. Ne, strasti ljudske pletu mrèžu bitrie i pogibeljnie nego li Tazantula (vèrsta otrovnih paukah); one su žešće nego vučica, jadovitie nego li zmija.

Petput poljubi maćuha postorku, sprovadjajući ju u cèrkvu, a od stana do cèrkve biahu dvè milje.

I eto Milica lèpotica sèđe u pozlaćena kolca, izkićena prozori raznocvètnoga stakla. Sèdi Kozak Makar potresnu vojkami, i kolca udaljiše se iz dvorišta. Dugo se vozahu oni. Od davna bi morali biti u cèrkvi, a ni cèrkve ni sela nije vidno, osim gluhe stepe; već sunce dosegnu podne, a kolca šumeća po stepi dalje i dalje koturaju se; prestrašene Široplje zdižu se iz trave i lećnoga gèrmlja, i obavivše kolo leta u zraku, spuste se u priašnja města.

Kamo me ti voziš? zapita Milica Makara.

Makar ništa neodgovori, već mahnuvši bičem, kolca većim tèrkom potèrčaju.

Već nadodje predvečerje; zlatno sunce tiho približi se zapadu zemlje; maleni stepni jastrebi, kao blistajuće se svètiljke u svodu velikoga hrama, pod čistim nebom treptahu krilima, ozlaćenim poslèdnjimi žarovi dnevnoga svètila.

Već nestade i sunca. Samo još udaljena gora ukazivaše svoju sliku putujućim.

Dosadno je čovèku živèti u sparnoj tamnici, tegotno je slobodnomu stepnomu žitelju uvesti se u goru; nije slobode očima, nije vidno čista neba. Stašno bilo je Milici. Kolca tèrčahu sve bèrže i bèrže, a gora bližila se bliže

Digitized by Google

i bliže. Iz gore duvaše hladni větrić; tužno šeptaše zeleno dubje i javorje. Miličino sèrce treptaše, kao rukom ulovljena ptičica. A kolca sve dalje idu, — i eto već su u gori, gdě koturajući se prěko dubovnih žilah veliki šum zdigoše; grane nad kolicami napraviše tamni obor; mèrki vuk obazrěvši se preběže im put. Tužno je stepnjaku zavesti se u goru.

Kolca ustave se; Milica sadje s njih; stari Makar približi se knjoj. Suzna Milica pade k njegovim nogam moleći ga, da kaže gdě je ona i šta iz nje bude?

Neplači, odgovori kozak, ter slušaj: tvoja maćuha naloži mi izvesti te; skvèrna ona baba mislila je, da kozak može dignuti ruku na tako dobru mladu děvicu; viděti je, da nije bila u vojnicah, i da nepozna kozačke službe, a ja mislim, neće biti po njezinoj volji, — ja neću grěhom ocèrnuti svoje duše. Bog s tobom, Milice, ostani ovdě, to je Kievska gora, a nije daleko ni do kuće; tu je mnogo svakojakih jagodah i gljivah — nećeš umrěti od gladi; samo i nemisli na kućni povratak: tamo bo je tvoja neizběživa smèrt, a i meni neće uzmanjkati bědah.

Makar sědne na kolca, i za kratki čas nestane ga.

Bědna Milica sama u gori, noću; strašno ubogoj. U gori natèrkuju se mèrki vukovi i běsni medvèdi; u gori zvižde ljutice zmije, gmiži različni gad, šušte gladni gušteri — strašno je u gori! A noć sve tamnia i tamnia! Već je blizo polnoć, vrěme vukodlakah i ostalih strašilah, vrěme, u kojem věštice preletajući goru idju pir pirovati na Lisu planinu. Dèrhće Milica, kao biljka od větra; ide po gori, šušti polag nje široko listje paprati, prašti pod nogami suho granje, bodljivi tèrn draplje joj běle ruke, duge grane biju po nježnom licu, a u daljini bi čuti jaki tužno hukajući vapaj, od kojega zamrě joj sèrce. Pade Milica na zemlju i dugo se moljaše bogu, žarno cělovaše srebreni križ — blagoslov pokojne matere, i podje dalje već bez straha, bez trepeta.

Čudesna je sila molitve! Kad vas Bog stane izkušavati nesrěćami, molite se iz dna duše, i upokojit ćete se. Začuje li Milica u gori vapaj, ona, pomolivši se, ide k onoj strani, i sova žalobno hukajuća odleti. Ukaželi joj se vukodlak, ona ide k njemu, i došavši nadje ogoreli panj. U daljini opaze njezine oči vuka, ona k vuku ide i ide, ne, to nije vuk, to je oganj — i bědna děvica slobodnije uzdahnu. Za kratak čas bila je ona u ljudskoj obitelji i sědila u čistoj i mirnoj kući, a uzanju četiri kozaka, četiri Ivana.

Sva četiri bila su rodna braća. Sa slavom i čestju idjahu oni u Sěč, mnogo dobiše zlata i mnogo ranah, a kad se Sěč umiri sa svojimi susědi, oni, vidivši da neće biti radnje njihovim mačevom, udaljiše se odahnuti u Kievskih gorah. Zlata u njih biaše mnogo. U tri dana pospědom, i oni razpoložiše se u njem odahnuti. Raditi im se nije hotělo, zlato preskèrbi im sve, — a i kakov bi im bio odmor, kad bi radili? Ne oni iz jutra moliše se bogu, idjahu na povoljne zabave, — poslě oběda odpočivali su, po tom razgovarali se o prošastih vojnicah, večerali, i pomolivši se bogu, išli sanak sniti. Sutrašnji dan prolazio je točno tako, kao i jučeranji. Zavidna čast.

Sa užasom slušala su bratja Miličinu pověst o njezinih nesrěćah, i rekli: živi u nas kao naša sestra; danom i noću mi ćemo te štititi, i evo ti kozačka zakletva: ili ćeš viditi maćuhu pod svojim nogami, ili nami nije živěti na světu. To izrekši izidjoše iz kuće i legoše spati na dvoru, svaki kod kućevnoga ugla;

Digitized by Google

Milicu poljubi svoj srebreni križ, i za kratak čas zaspa tako tiho, tako spokojno, kao nevinost.

IV.

A što dèla maćuha? cèli dan čekaše svoju kćer, cèlu noć nezasnu ni ona ni stari Vladimir: sve izčekivaše Milicu iz cèrkve, nu nje nema ter nema. Pred zoru dodje Makar i izjavi Vladimiru tužnu vèst, da na stepi pod konjske noge podleti nèkakova hudoba; da se konji na to splašiše, oteše mah, i svèrnuše na lèvo sputa; da u tom on gèrdo pade, i osvèstivši se podje tražiti kola; nu prešavši cèlu stepu da nenadje ništa izvan rubčića. Tu Makar dade rubčić lèpoj maćuhi.

Ah Bože moj, ovo je upravo rubčić naše kćeri, ja ga nedam nikomu, on će mi biti uspomena; ja sam ju ljubila, kao svoju rodjenu sestru, — govoraše tužeća maćuha cèlujući rubčić; nèšto sam uvèke čuvstvovala, i sve mi se pričinjavalo, da će ju postići nèkakva nesrèća: triput pozdravih se s njom, a kad nestade kolah, tako mi se čudnovato učini, do sam hotèla poslati povratiti ju kući.

Ti si predčuvstvovala, moja mila, našu nesrèću, govoraše Vladimir, — nu i ja sam nèšto cèo dan tužan bio.

Njèžno zagèrli ženu, i tihe suze obliše mu lice.

Gospodarove sluge skočiše na sve strane tražiti lèpoticu Milicu. Sve je bilo uzalud; okolo oběda dotèrča jedan izmedju vozećih konjah, izprebijan, izmučen, — nu ni kolcah ni drugih konjah, ni Milice nitko nemogaše čuti ni viděti, kao da ih zarobiše Tatari.

Maćuha od tuge zaprè se u svoju sobu, štade pred zèrcalo, i opet poče ljubiti Miličin rubčić, nu već bez suzah, bez jecanjah. Ona se umi noćju parenim mlèkom i nestèrpljivo metnu začarani rubčić na svoje prekrasno lice.

Gledajte dobri ljudi! Snaha bila je u cilju svoje želje, i njoj se u isti čas učini strašno: misao, da je rubčić vidio smèrtni izdah njezine kćeri, prestraši ju; ona sa užasom skinu rubčić slica, pogleda u zèrcalo i na prèkor duševne bojazni nasmija se; nu to nije bio očaravajući posměh, kojega plèn bio je svatko i ista maćuha. Ne, zlobno izkriviše joj se cvètne ustne; na njih zablistnu nèkakov zločestan oganj, i snaša nezadovoljna sa sobom, sèrdito zdiže obèrve; lahke mèrgodice učiniše se na njenom glatkom čelu, koje već nikada nesnidoše.

Bèrže, nego li vrebac uzmogne sletiti s krova na zemlju, proměni se maćuhina lèpota. Ona od tuge odluči skočiti u sinje jezero i utopiti se; nu kako ću biti gèrda pomisli ona, kad me voda mèrtvu izbaci, izvèrnjene oči, zamèršena kosa, kakva ću biti? I maćuha neskoči. Hotèla je upaliti dom svoj i izgoréti s njime — i to je nekrasno; mučila se bědna. domišljavala i neizmisli ni jedne krasne smèrti; sav oganj duše njezine izjavljivo se vapajem i jaukom. Sa bělimi rukami zamèrsi si gustu kosu, i istim još bolje poruži, — a Vladimir dvaput posla joj reći, da neka se umiri i negubi sebe, jer mèrtvih da nije moguće suzami povratiti. Maćuha umiri se, nu tada, kada k njoj pristupi grěšna baba, i primivši ju za glavu, reče: netuži moje děte, u svem ti mogu pomoći.

(Konac drugi put).

Digitized by Google

Sastanak na spěvoigri.

(Nadalje i konac.)

„Ali, nije li, gospodine Piate, naše zvanje, da skupa s drugima živemo, da sačinjamo uda onoga velikoga družtvenoga lanca?“

„Doista! Ali udo može imati veću ali manju viticu, ono se može urediti kako mu drago.“

„Ali onako, kako okolnosti hoće.“

„Podnipošto, štovana moja, — kako bi vas imao, kako smĕo imenovati? Kažite mi ime, koga kada se sĕtim, da mi kip vaš na um padne.“

„Zovite me Suzanom.“

„A dalje?“

„Nije li to dosta?“

„Nije. U pismu kèrstno ime nemože mi dovoljno služiti.“

„Dakle evo vam moju kartu,“ reče mu očaravajuća gospoja, pruživša mu Kartu, i digunvša se da ode iz lože.

„Vi odlazite?“ nagovori ju Piat ukornima za to očima.

„Moraš me tĕra odovuda,“ odgovori mu uzdišuć gospoja.

„Mora se samo ono, što se iz nagnutja čini —“ progovori Piat.

„Žali bože mene je izkustvo vazda o protivnome obsvĕdočilo, a muževi su možda u tome srećnii. Možda vi samo ono morate, što ujedno i hoćete.“

„A zašto to nebi i gospoja takodjer mogla?“

„Može ali bi postala izmetom družtva.“

„Valja da ne s toga, ako ode iz spĕvoigre pol ure kasnie nego li ste vi naumili?“

„Tako bi joj doista bilo na mome mĕstu. Sluga čeka na me, ob 11 uri mogu pristojno i kao poštena kući doći, a ob 12. ne.“

„Eto na, opet sam se nĕšto novoga naučio,“ primeti podsmĕhavajući se Piat. Dakle već i vrĕme ima svoj zapisnik čednosti i pristojnosti. Neka mu bude. Vi niste taj nesmiljeni zakonik izdali, te vam moram oprostiti tu okrutnost, kojome mi odkinuste uru razkoši od života. — Bi li vas možda smio pratiti?“

„Meni bi drago bilo, ako vam noge proti tome ništa neimaju.“

„Noge! još nikada nebiahu dèržane takovu mi ljubav učiniti kao sada,“ reče Piat, te ponudi lĕpoj gospoji ruku, za svesti ju niz uzke skaline, koji vodihu kroz sprave zavisah za pozorištem, preko koga moralo se proći, za moći van izići. Na pozorištu biaše sada novi prizor: priprave bivahu za balleto, od svih stranah hèrliahu Vile i bogovi na njega, te na dnu mu pokušavahu još jednom dèržanja i kretanja, nad kojima će se gledaoci čuditi. Kod toga posla niko negleda na nikoga, nego svak misli na se, i gata o svome uspĕhu, na cĕlost plesa i neobaziruć se.

Čudnovato se odlikovahu ova pojedina nastojanja, te tužan i mučan za prĕgoriti biaše onaj utisak, koga ona prouzrokovaše. Izgled ovoga pozorišta svĕta biaše taj, da se vidi obožavanje samoga sebe. Mĕsec, koga upravo sada naravnaše, oblaci, koji imaju zemlju u tminu zavitit, gèrmljevina, koju potiho pokušavahu, — sve to pristoja se za ovaj stvor duha čovĕčjega.

Digitized by Google

Piat sa svojom praćenicom projde preko ovoga u někome smislu sajmišta od pozorišta tako, da niko neimadiaše ni časa vrěmena za da bi ih na putu nagovorom, ali barem samo pogledom zaděržao. U vani sjahu zvězde. Sladko dělovaše prosti tečaj narave za golim mekanizmom umětnosti na oči i dušu izišavših, tečaj narave, velimo, jer sama misao opominje ih na to, a za ćutila ona mirovaše. Večer ova biaše osparna. Po ulicah vladaše već podpuni mir, sluga pratiaše svoju pověrenicu i vodju joj navadnim korakom. Naskoro dojdoše u perivoj sv. James-a. Měsec prolazeći iza kraljičine palače, pusća svoju světlost po svoj veličanstvenoj okolici. Tisuće parnih světiljkah morade potamniti i pokloniti se světlosti ove lěpe zvězde. Samo veličanstveni turanj Westminstera netaknu ni jedan trak, te tako on ostade u svojoj navadnoj boji zamotan, razgovarajuć se s vedrim nebom u ozbiljnih opomenah o prošlih vrěmenih.

„Lěpo li je ovdě," reče Suzana, očarana od miline izgleda, „perivoj ovaj nije tako lěp na suncu, i kada je pun ljudstva."

„Niste li dosada još nikada večerom ovdě bili? Koliko ste lěpih časah izgubili! O pol noći ovuda šetati — to je moja najveća razkoš. Tu mi zamišljenu, često, bez da ju opazim, prodje molitva večernja ovih dvajuh milionah dušah, — duh moj na nju se neogleda, van gledam nebo i pakao, ljubav i mèržnju, smèrt i život, gdě se medju sobom měšaju. Koliko se tu različitih i protivnih prijavah sastane u mislenju, u životu i u ćutjenju. I vi bi morali ovuda sami na večer šetati."

„Šalite se."

„Nipošto. I zašto li bi se šalio?"

„To se ipak nebi pristojalo."

„Nebi se pristojalo u očih zvězdah šetati se? Mili bože! vidi se, da tvoja děsnica nije pisala ovu knjigu, u kojoj ti zakoni stoje. Nešetati se u očih zvězdami urešena neba? Kome se tu pèrsa nešire, taj tako malo naravu pozna, da se nad veličinom i veličanstvom njezinim ni čuditi nemože. Koja škoda, što je taština ljudska našega vrěmena i ovdě svoju měru potegla."

„Ali zbilja gospodine Piate, mislite li bez šale, da bi děvojka na večer sama mogla ići na šetanje?

„Zašto li ne? Što da ju prěći? Jeda li čednost? Kažite mi sami, jeda li je šetnja štogod nečedna. Da li protivno, ono lizanje i čičkanje, koje nam odmah u pèrvome redu ložah u oči pade — ono je nečedno, nepristojno, bezsramno, ali još niko nije proti tome zavikao samo s toga, jer je to moda. Takovi proti govori sačinjavaju sav naš zakonik o čednosti. Skoro nemože čověk u věrovati ni pomisliti, kako smo daleko u tih gèrdobah došli. Ali — neću si ovaj sladki hip trovati razglabanjem tih stvarih. Žali bože evo nas već pred vašom kućom. Kažite mi dakle u kratko, gdě, kako i kada bi bilo mi dopuštem opet vas viděti?

‚Ja prekosutra odlazim iz Londona, te ću zimovati u Irlandskoj."

‚Dakle tako naglo odlazite? — Ali sutra — gdě ćete sutra biti?"

‚Kod kuće — spravljati ću se na put."

‚Je li mi prosto pohoditi vas?

Ona mu dade glavom znamenje da ne.

Pohod primiti od mlada gospodičića nesteji od mene. Ja živem kao

Digitized by Google

drugarica kod nèkoje irske gospoje, a kod ove su pravila pristojnosti najoštrie skrojena.“

„Ali itako ja vas moram viděti. Naći ćete me na večer kod gospoje Carlotte.

„Činim li pristojno ročeć se tako s vami?“

„O bože, i još se nad takovom malenkostju razmišljava!“

„Dakle dobro, ob sedmoj sam uri kod nje.“

„Dakle s bogom za danas.“ Zavapi Piat, stisnuvši joj ruku, i pogledavši ju takovim pogledom, koi joj do duše dopri. I udaljeni od mene ostanite moja, bdijuć i sanjajuć moja. Život nas može razstavljati, ali moramo se naći, — to sam tvèrdo odlučio.“

Suzana mu uzajmeno stisnu polahko ruku, i unidje u kuću. Piat postà još časak na stubah iste kuće, pa se zamišljen povrati.

Suzana na nèkoju priateljicu.

Lisdof 1. sěčnja.

„Vi me psujete, mila Dragoilo, što vam već na tri pisma neodgovorih a meni, u ovoj pustinji i samoći, u kojoj živem, neostaje ni izgovor, da neimam vrěmena za pisati. Pravo imate, ja neimam izgovora i zaslužujem vaš pkor. Hoću da vam i više rečem: sáma se ljuto i nemilo tužim radi toga, pa itako, polag ove svesti da sam kriva, i da mi se grěh sve to većma povećava, još se nisam mogla skloniti da pero uzmem u ruku.

„Ono, što bi vam bila imala javiti, biaše odviš gorko, nego li da bi vam ga bila mogla tako lahko rěčmi prikazati.

„Da budem vam pisala samo o onome, što mi se izvanjskoga života dotiče, bili bi medju redci našli i štili, da mi na duši, na unutèrnjoj sréći života cèrv glodje, ali da vam to neću da javim samo s toga, što da neimam pouzdanje u vas. To bi vas bilo razžalostilo, a žalostiti vas nisam htěla. Mučala sam dakle dotle, dok se neosèrčih za govoriti.

„Dakle gdě bi počela? — S ćutjenji ali čini? Jao, vi još neznate, šta me ovaj list stoji!“

„Ali dopustite mi da u kratko dovèršim.“

„Biaše lani u lipnju, kad se sastadoh na spěvoigri, u tako zvanoj umětničkoj loži s nèkojim mladim gospodinom, koi mi kao jako znamenit i zanimiv muž radi svojih osobitih načelah o životu opisan biaše. I zbilja, najdoh da je onakov, kakva sam u njemu očekivala, dapače on biaše i savèršeni, nego li sam misliti mogla. Sve ono, što sam o sjedinenju, ali bolje o sopljenju dvějuh dušah mislila i sanjala, ovdě, s ovim mužem vidih uživotvoreno. On me doprati do kuće, i poslědnja izreka mu biaše, da nas već neće život dugo razstavljati moći.

“Kada dojdoh u sobu, kakove se radosti, kakove molitve u dnu duše moje probudiše, kako sladki sanci opojiše me blaženom razkošju, — to vam neću opisivati. Drugi dan jedva da sam se hodeć poda doticala. — Još onu večer bila bi morala viděti ga, obećah mu, da ću kod gospoje Carlott biti ob 7 uri, — misao da ću ga opet viděti, smeta me i smućiva cěli dan. Premda biaše već sve stèrpano, itako morala se izvaditi modra mi oprava je mi je

Digitized by Google

najlèpše ona stala; premda se posla sve toviše gèrnulo, itako jedva da sam se kada tada mogla kako valja izčešljati.

„O urečeno doba ja sam bila na městu, i posliškivah na svaki korak, na svako i najmanje šuškanje. Čas projde za časom, ali niko nedojde. Ja poblědim nad žalostju i prevarom. Ob osmoj uri doći će po me kočia gospoje Hexterove, ako bi on kasno došao, što će biti? Oh na to nisam smila misliti. Neuztèrpljivo gledah na uru: kako ona, tako i moje u groznièmoj stiski bilo udara.

Dojde osma ura, dojde po me kočia. Morala bi bila plakati, a nisam smila ni kazati nikome što me muči i ubija, kako li sam ljuto prevarena. Gospoja Hexter idjaše na spěvoigru. Ja sednem u loži uz nju, te pogledam na ono městо, u kome sam sinoć několika najsrětnia časa u životu probavila. Ko li bi mogao večeras biti na onome mome městu?

„Uzmem naočnjak, te pomnjivo pogledam i razabirem nazočne u loži. Jesam li pravo viděla? U njoj biaše Piat, s gospojom, te se s njome iz čeloga sèrca vatreno i ljubezno zabavlja. Prokleta bila ta nestalnost mužkaracah! — Dakle ni on nebiaše drugo, van jedan mužkarac — kome se danas dopada ova, a sutra ona. Ali to nije moguće — njegova iskèrnost, — rěči, otvorenost, koja mu iz očiuh udara. — Naslonim se napèrvo što ikada mogoh, nebi li me opazio, pa, možda k nami prešao, ali — on me zbilja vidi nego nedojde. Ovo vidivša sakrijem glavu, koju grozna bol obuze, u senku lože, pa se već i neogledah što biva oko mene.

„Na svèršetku spěvoigre kod ulaza moga u kočiu, počutim da mi něko kus papira u ruku utište. Ko biaše taj listonoša, od množine ljudstva nemogoh razabrati. Dok dojdemo kući, i stupim u sobu, umah razmotam taj papirić, najdem na njemu olovkom zabilěženo:

„Kome si se ti pověrila,
Věruj mu stalno.“

J. P.

„Bez dvojbe, to biaše od njega! Plačuć se bacim na koléna, glavu spustim medju uzglavjice, za da si barem tako sèrcu odolim, da se izplačem i izjadikujem. Dakle on je još onaj isti! Dakle nije me hotomice prevario. Ali zašto nije došao? Zašto mi uzrok barem u trih rěčih nije javio? U muki i sumnji, u nadi i sdvojenju projde mi noć, te ura odlazka iz Londona dodje, bez da sam oko stisla.

„Još nikada nerastah se tako mučno s Londonom kao jutros! On mi u njemu osta. Još samo jedan dan, pa bi me bila barem nada těšila da ću ga viděti, da ću o njemu koju rěč čuti, koja će me umiriti; ali s ovom sumnjom u sèrcu razststi se, na put se krenuti, to biaše prestrašno.

„Dojdosmo u Lisdof. Obični tečaj poslovah poče, ali mi misli biahu jako daleko od njih. Bez sèrca sam obavljala moje posle, a da ih s radostju, s ljubavju obavljam, biaše nemoguće Obučem se u cèrno, te stanem kajati moga mèrtvaca, moj uzor. Ljudi misliahu da mi je umrao ko od roda, te me pustiše u miru, a onaj, koga sam kajala, biaše, žalibože više nego li mèrtav za me.

„Time sam vam, evo, rěšila zagonetku, što sam tako dugo mučala. Ali pustimo ovu stvar kao svèršenu na kraj, svaka uspomena na nju gorka bi mi

Digitized by Google

i nemila bila, svaki savět i utěha, koji bi mi vi davali, samo bi mi mogla tugu pomnožati. Dakle, — negovorimo o tome već nikada ništa!

„A sada s bogom mila moja Dragoilo, te se u molitvah i na me setjati uzhtejte. Što danas nisam za to sposobna, da bi vam još što pisala, van što moram pismo dovèršiti, to ćete mi nadam se oprostiti.

Vaša Suzana.“

Kraj zimi već na vrata dojde, zelenilo ráno već poče resiti zemlju, u to doba idjaše u kočii na svojih čilih vrancih gospodja Hextner u poglaviti grad. Blědo děvojačko lice u cèrno zavito, pokaza se na prozoru kočie. To biaše Suzana koja pèrvi put ide u poglaviti grad Irske, te razgleda čarobne okolice na prelěpome i preugodnome městu ležećega grada.

Gospoja Hexterova htěde zrak proměniti, i pokrěpiti se izabranim družtvom nego li joj navadno na ladanju biaše, te joj tim dražie biaše što se u grad potrudila, kada začu, da će onu večer biti znameniti koncert, u koem će se i glasoviti pěvač Peretti čuti. Cedulje za pèrva města budu odmah naručene i dobivene. Ob osmoj uri ode g. Hexter u pratnji Suzane na město, i upravo biaše pèrvi komad dogotovljen kada njih dvě stupe u dvoranu, a izabranoga družtva biaše se već lěp broj skupio.

Jedva što njih dvě sědoše, nagèrnu hèrpa gospode pozdravljati gospoju Hexterovu. Premda se svi tiho k njoj približavahu, itako zaglušahu hodom muziku, a osobito Suzani, koja je na nju samu pazila, te joj biaše nepregorljiva šteta, ako bi joj se koi glas, bez da ga je podpuno čula, ukrao. Koncerti su u Englezkoj jako dugački. Tamošnje občinstvo još i danas puno dèrži do kolikoće, bez da misli, da nije moguće više urah na muziku pomnjivo paziti bez velikoga napora, da je svèrha koncerta razveseljenje, a ne silenje ćućenjah da ga se dèrže. Dakle stanka, koja svaki komad razpolovljuje, može se smatrati kao veliko dobročinstvo za slušatelje. Kad takova stanka nastade, velika strana občinstva izidje na zrak, te dvorana razměrno govoreć osta prazna dosta, u njoj biaše toliko prostora, da si mogao nazočne pregledati i jednoga ih od drugoga razabrati. Suzana gledaše simo i tamo, bez da bi joj se gdě bila pazljivost ustavila. Sada na jednom zarumeni, i u pravoj se slici i lěpoti preobrazi. Koga li opazi?

Pratimo joj pogled, pa vidimo kod vratah sobe, u kojoj pěvači stoje, mlada, blěda muža naslonjana na stup, koga se pogled s njezinim sastade. I on zapraži, razredi lase po visokome čelu, posta časak smeten i sumnjeć bi li išao, nebi li, što li bi radio, pa zatim stupi prama njoj. Suzana ga susrětne od radosti rěč i dah izgubivša. Mimo njezina stolca biaše prolaz; sada on stane kraj nje, te joj ruku pruži. Ko da opiše blaženstvo im ovoga časa? Tuga krox cělu godinu, ukor, nepověrenje, — sve to u ovaj hip propade u bezdan zaboravnosti. „Suzano nagovori mladić děvojku, kojoj rěči njegove u dno duše udariše, Suzano nisi li me zaboravila?“

Ona dèrhćaše. „Što vas je amo donilo?“ — upita ga duboko ganjena

„Udes, moja slutnja i moja zaštitnica zvězda. Znaš li da smo se morali naći?“

„A itako onaj večer niste došli?“

„Je li mi s toga nevèrujete?

Digitized by Google

„Nemogu tajiti, sumnjala sam o vami, i kajala sam vas.“

„Polag onih rěčih, koje sam vam u ruku na izlazu iz kazališta metnuo?“

„Ni one me nisu mogle umiriti.“

„Suzano,“ reče joj „dakle se nismo razumili?“

Ona sklopi oči zasramljena preda se. „Drugo nisam mogla, gospodine Piate,“ odgovori mu bolnim sèrcem. O koliko me je groznih časah to stalo!“

„A ta kajačka roba što je na vami?“

„Ona je čedo sumnje i straha, koja mi se biahu u sèrce uvukla.“

„Moja Suzano, ja nisam ni malo sumnjao, došao sam u Irsku u tvèrdoj nadi da ću vas naći. Jesam li se u čemu promènio?“

„Niste,“ reče ona pogledavši ga u oči.

„Dakle ćete ono pouzdanje opet steći, koje vam je družtveni život ugrabio, te ćete opet slušati glas duše i sèrdca. Sutra prije podne pohodit ću vas. Kažite mi, u kojoj kući stanujete?“

Sad udari muzika na novo, občinstvo dolazeće razstavi ih, te i na odlazku iz dvorane nebiaše Suzani moguće ljubljenoga svoga drugčie, van vrućim pogledom pozdraviti, i tako se s njime rastati. Ali sutra će on doći joj i razjasniti zagonetku.

Polag svega umora na putu, diže se ona sutra dan dok poče zora bèliti, prie nego li se iko drugi u kući ganuo. Cèrna oprava bude zabačena, na mèsto nje sjajna veselia obučena, koja dolikovaše uzoritome licu preporodjene dèvojke. Tako stajaše na prozoru: svaki mužki korak pogna joj kèrv u glavu, svako kucanje na vratih pomnoža broj kucanjah sèrca. Ob 10 uri ču se na hodniku razgovor, te služak javi joj: „gospodin Piat. — —

Nakon četèrnaest danah za ovim vidismo u brodištu Dublinskome brod nèkoj pripravljajuć se na put. Putnici neuztèrpljivo hodahu po pokrovu broda simo i tamo, izgledajuć kada li će se jidro dignuti, te brod od kraja odtisnuti. Na gornjem pokrovcu stoje naslonjene dvě osobe, zamišljene i zagledane u mèrklu noć, koja koprenu svoju svè tovećma razprostira po zemlji. Gospodin dèrža ruku gospoje u svojoj, iz vatrena mu oka blistaše zadovoljstvo, gledajuć nježnu gospoju, koja mu se oko vrata ovija, kao da si ga želi osigurati za se prie, nego li obali „s bogom“ izusti.

„Još je vremena, Suzano,“ progovori slabi i umiljati glas, „kaži mi ako se kaješ, ali razmišljaš, pa će te ona ladjica odmah na obalu natrag prevesti.“

„Kako ti to, Julio, možeš pitati!“ odgovori mu ona sa sladkim posmèhom. Ako bi se već sada i htèla povratiti, bi li mogla, poslè kad je velika rěč „on će tvoj gospedin biti“ — nada mnom izustjena?“

„To su samo rěči, do kojih znamenovanja mi ništa nedèržimo.“

„Ali im je moje sèrce a m e n dodalo, te ga ni sada neopozivlje. Hodimo dakle, Julio utěšeni, u tvoje planine, i budi uvèren, da će mi ona koliba koju mi ti načiniš vazda i svagdè najdraži stan, najmilia domovina biti.“

On ju zagèrli i čelov joj dade. „Pa věra i pouzdanje budi nadpis kolibe naše, te ćemo pomoćju ovih bogovah pèrkosti cělome světu,“ — reče mladić vatreno i svetčano, te pogleda prama oblakom, kroz koje se sada pomoli trak měseca, za da se nagleda sreće dvijuh osobah, koje krèpost i ljubav do groba sjedini.

Digitized by Google

Glavna skupština „matice ilirske“

dèržana je dne 15. o. m. u Nar. Domu. Na skupštinu dojdoše u svemu 18 članovah. Podpredsèdnik književnoga odbora, g. Ivan Kukuljević, otvorio je skupštinu slèdećim govorom:

„Gospodo! Ako je ikada bilo težko u našoj domovini pojedinim ljudem ili čitavim družtvima na književnom polju raditi, to je doista u ovo vrème, gdè je popala nèka obćenita nemoć sve organe onoga tèla, što je još prie nèkoliko godinah toliko života i okretnosti pokazivalo na polju književnom. Može biti da su toj nemoći uzrok ozbiljna vrèmena! Može biti da velika neobična radnja na drugom polju nedopušta da se radi na književnom! A može biti da i nèko prirodjeno nehajstvo u sanak uljulja one, koji bi raditi i mogli i umèli. Poslèdica je svakoga žalostna, i sa sramotom moramo priznati, da bi narod naš u ovo nèkoliko godinah u duševnom razvitku natražke bio ići morao, da ga životna potreba i visoko carsko upraviteljstvo naukah silom napred netèra.

Da u takovih okolnostih i ravnateljstvo ovoga družtva nemogaše onom snagom raditi, kojom je želilo, uvidit će i gospoda članovi ovoga družtva; a da je nastojalo raditi, svèdoče pozivi na pojedine ljude i javni razpisi nagradah za nèka znanstvena dèla, koji pozivi ipak uprav tako bez obzira ostaše kao i oni inih srodnih družtvah.

Pèrvi naši književnici nemare sad za narodnu knjigu, naše puno nade po selima sveštenstvo umuknu baš u to doba, kad bi ga ista vèra na to nukati imala, da obradjuje i oplodi polje, koje zapušteno duhu naroda smèrt nosi.

Samo kad i kad čuje se gdè koji pojedini glas nèkih r è d k i h, koji obljubiše narodnu književnost vèrhu svega na svètu, ali i ovi gube sve više i više svoje sile u neprestanoj radnji, koja ostaje i bez nagrade i bez uspèha, te tako priliče i ovi onim nesretnicima, koji su osudjeni da žive na samotnim golim grebenima okruženim od mèrtve vode.

Da je medjutim ravnateljstvo ovoga družtva ipak u tom tužnom položaju barem toliko učinilo, koliko mu duznost zapovèdi, uvèrit će se gospoda članovi iz obširniega izvèstja, koje će se odmah pročitati, nu i ovo poslovanje ravnateljstva zaustavi onaj zaključak poslèdnje velike skupštine, uslèd kojeg imao se je posao ravnateljski razdèliti medju odbornike, koji većom stranom obtèršeni svojim zvaničnim poslovima, nemogaše se posvetiti radnji onako, kako bi to mogao pojedini čovèk, koji se jedino književnostju bavi. Zato je i glavna svèrha današnjeg sastanka, da se gospoda članovi izjave, hoće li privoljiti k tomu, da se ravnateljstvu prida takav platjeni književnik, koi će biti u stanju ne samo poslove družtva vèrno i postojano tèrati, nego koi će zajedno moći dostojno uredjivati časopis „Neven“kog ravnateljstvo u napred za članove družtvene izdavati želi; jer od strane ravnateljstva mogu ovdè javno uvèriti gospodu članove, da isto ravnateljstvo ni s načinom, ni s duhom dosadanjega uredjivanja ovog časopisa, kojega je u izdavanju samo podpomagalo, onako zadovoljno nebiaše, kako bi doista i čitavo obćinstvo bilo, kad bi se književni taj časopis shodno duhu vrèmena i odgovarajući duhu družtva, koje za njega troši, bez svakog izmènjivanja urednikah, nu i revnim podupiranjem i sudèlovanjem književnikah uredjivati mogao.

Napokon imam izpričati gospodina predsèdnika, komu njegovi poslovi nedopustiše otvoriti današnju skupštinu, nu kome ništa tako na sèrcu neleži,

Digitized by Google

nego promicanje svèrhe našega družtva, za koje pripravan je on u svako doba sve svoje sile žèrtvovati.“

Nakon toga čitano je slèdeće: „Izvèšlje o dèlovanju ravnateljstva „matice ilirske“ od 3. veljače do 11. prosinca 1853.

Po velikoj skupštini i pravilnoj obnovi nèkojih članovah ravnateljstvo se svojski zauze za unapredjenje ovoga družtva, i za izvèršenje onih dèržanstvah, na koja ga, koliko ljubav otačbenička, toliko i povèrenje od strane gg. članovah obveza.

U tu svèrhu najprie se postaralo, da se obstanak ovoga narodnoga družtva osigura, te je odmah uslèd previšnje naredbe prikazalo njegovu veličanstvu sniženu prošnju, da bi isto ovo družtvo premilostivo utvèrditi uzdostojalo, kao što ga je blage uspomene njegovo veličanstvo car i kralj naš Ferdinand već godine 1812. odobriti milostivo izvolio. Potvèrdjenje ovo nije ravno još došlo, ali ravnateljstvo, učinivši od svoje strane sve, što mu moguće biaše, temeljito se nada, da će mu se ova pravedna želja izpuniti.

Na temelju zaključka velike skupštine pozvalo je ravnateljstvo sva narodna družtva k sjedinjenju. Na ovaj svoj poziv dobilo je odgovor samo od družtva „za povèstnicu i starine jugoslavenske“ u kome se izjavljuje, da će rečeno družtvo, složivši se u sbirki „narodnoga muzea“ sa svim narodnim družtvima, kako i dosele neodvisno stati.

Jer se mnogi članovi tužiahu radi knjigah, koje se družtvenim troškom izdaju, i jer ravnateljstvo želiaše obsvèdočit se podpuno o stanju družtvenih novacah, nastojalo je svom snagom, da se knjige točno odpravljaju, te je napokon najshodnie sredstvo za tu svèrhu iznašlo, da se kroz knjižnicu Županovu šalju, što će u buduće i bivati; a smèsni odbor, izaslan da pregleda i ako od potrebe bude, uredi obveznice i račune družtva, našao je, da to jedno i drugo stoji u najboljem redu, te g. N. Malin, kome se ravnateljstvo u ime družtva za njegovo neumorno nastojanje o koristi i naprèdku ovoga zavoda i pismeno zahvalilo, hotèvši brèmc podpredsèdničtva gospodarskoga s vrata si skinuti, bude vrućom prošnjom ravnateljstva sklonjen, i na dalje poslove družtvene obavljati.

Knjigu „das Buch der Natur“ biaše ravnateljstvo još lani poslalo jednom književniku na glasu, da ju uz nadarje prevede. Ali isti gospodin, želeći da mu se nadarje zakonitim putem osigura, što ovo družtvo niti je kada radilo niti je ravnateljstvo moglo sada učiniti, odstupi od prevadjanja, te nam knjigu povrati. — Ovaj udarac ravnateljstvo samo tako može pregoròti, što rečeni prevod biaše s golemim troškom skopčan, i što je rečene knjige sadèržaj već znamenito u knjigi g. Partaša izcèrpljen, a mnogo ćemo ga dobiti do koi dan u dvih knjigah naravoslovja, koje se već u Beču doštampavaju hèrvatski.

Dubrovnika III. svezak, uredjen od g. M. Bana već lani biaše pod tisak predan, te ga je ravnateljstvo s mnogim troškom doštampalo, uredilo i članovom razaslalo.

Gundulićeva Osmankinja služi za čitanku i tumačenje po gimnaziah, te jer se već sve pèrvo izdanje ove knjige davno razprodalo: ravnateljstvo biaše primorano izdati ju na novo, i bit će do koi dan gotova.

Ravnateljstvo je doznalo, da prevod Gundulićev „oslobodjen Jerusolim“ od Tassa nije propao, kao što mislismo, van da je sačuvan u knjižnici nèko-

Digitized by Google

joj. Za dobiti ovu dragocěnost za naše hèrvatsko književtvo, ravnateljstvo je upotrebilo sva sredstva, i premda ga se još nije dočepalo, raduje se, što može slavnoj skupštini javiti, da ćemo ovaj rukopis dobiti, a što ga već neimamo, uzrok je to, da je ta stvar s mnogim težkoćama skopčana, koje su već poněšto uklonjene, a druge će se, tvèrdo se nadamo, naskoro ukloniti.

Za dalmatinsku maticu sabranih 771 for. 22 kr. ponudio je g. dr. Petranović kao upravljatelj te glavnice, našoj matici uz tu pogodbu, da se u ime kamatah 13 iztisakah šalje u Dalmaciu onim osobama ali knjižnicima, koje će nam rečeni gospodin naznačiti.

Ravnateljstvo je na ovu pogodbu pristalo, te je već i novce primilo.

Polag zaključka velike skupštine, kojime se platjeno tajničtvo ukida, te se naredjuje, da gg. odbornici po redu obavljaju družtvene poslove, za koje biaše tajnik platjan, primiše se toga posla, te ga svoje vrěme marljivo i točno obavljaše gg. Starčević, Veber i Golub. Nakon šest měsecih, s kojima se dovèrši tajničtvo ovih trih odbornikah, nitko nehtěde poslove preuzeti, te od toga vrěmena, što nije družtvo u neizvěstnosti o stanju svojih stvarih, ima se samo toj okolnosti zahvaliti, što nebiaše nikakovih znamenitih poslovah.

Na 24. studenoga moralo se ravnateljstvo u sědnici skupiti, za da uz druge znamenite posle i veliku skupštinu sazove. Za urediti rečene sědnice zaključke i druge posle do velike što urediti što obavljati, primio je perovodstvo na novo gosp. Starčević, te je i dovèršio svoju zadaću.

Časopis „N e v e n," koga je ravnateljstvo prije dvě godine diglo, po mogućnosti njegovalo i uzdèržalo, po velikoj skupštini moralo je predati kao svojinu gosp. Perkovcu, jer mu u onaj čas nebiaše moguće na svoju ruku uzdèržati ga. Koncem lipnja, kad rečeni gospodin iz nenada časopis ravnateljstvu predade, biaše sva prilika da će ovaj jedini narodni list, koji se belletristikom zazbilja zabavlja, propasti. Za ukloniti taj udarac, koji bi bio doista ljuto ranio ne samo značaj ravnateljstva a po njemu čeloga družtva, nego i narodno prosvětljenje, neosta ravnateljstvu druga, van nastojati, da se i duhovnom snagom njegovom ovaj list barem do svèršetka tekuće godine uzdèrži. U tu svèrhu obeća književni odbor, da će veselo pisati u ovaj časopis, a g. Sabljić, zaprošen da prime uredničtvo, uze ga mukte te ga i sada obavlja. Ovako će „Neven," koga je ravnateljstvo veliki „upliv u narodu opazilo, te s toga niti je štedilo truda, niti bi bilo žèrtvah štedilo, kad bi ih bio njegov obstanak iziskivao, i drugi svoj tečaj, kao učitelj, zabavljatelj, rěčju razsvětljivatelj naroda srećno dovèršiti.

Što se tiče računah i gospodarstvenih poslovah, o tih će g. podpredsědnik gospodarskog odbora i zajedno blagajnik svoje izvěstje podněti."

Poslě pročitanog izvěstja zametnulo se je ponajprije věćanje o izdavanju „Nevena" za buduću godinu, te iza poduljeg razpravljanja zaključeno, da se „Neven" buduće godine izdaje troškom „matice" te da se članovima daje za pó cěne. I pošto je izrečeno, da se uredničtvo ovoga časopisa sdruži s tajničtvom, zajedno je ustanovljeno, da će urednik, kao takav, dobivat u ime platje na godinu 400 for. sr., bezplatni stan, dvorbu i polovinu čista dobitka, što će ga časopis odbaciti, a drugom polovinom dobitka nagradjivat će se izvèrstni članci istoga časopisa. (Ovdě valja primětiti, da dosadanje uredničtvo nije ni pare dobivalo, bilo u ime platje, bilo za nagrade! Ur.) U ime tajnič-

Digitized by Google

tva pako plaćat će mu se 200 for. sr. U město odstupivših po pravilima dvojice članovah iz književnoga odbora gg. dra. Stěpana Iliaševića i Fr. Žužela i dvojice iz gospodarskoga gg. Pav. Haca i Og. Bèrtića izabrani su za pèrvi gg. Fr. Žužel (na novo) i prof. dr. Roic, za potonji gg. dr, Konrad Šuflaj i V. Frigan. Město g. N. Malina koi se je svojevoljno odrekao podpredsědničtva u gospodarskom odsěku, izabran je g. Ed. Verbančić a g. Jakić primio je blagajničtvo bezplatno. (Dosad se je blagajniku platjalo 100 for. godišnjih.)

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Čujemo da su zagrebkinje pripravile někakov odgovor na one naše o njih cèrte, koje u poslědnjih brojih izdadosmo. Što taj izvèrstni sastavak nije već izišao, jedni vele da je to uzrok, što ga vazda glade i popravljaju, za da im se nedogodi ono isto što i odvětniku im u »luni«, a drugi hoće, da s njime otežu do na godinu, jer se boje, da bi mi, dok imamo ovaj časopis u šakah, u pèrkos svima njihovima »korakom« tegnuli napuniti barem jednu stranu ovoga lista njihovima imeni, t. j. imení, koja bi one naše cèrte za na dlaku istinite potvèrdila; da li do godine nećemo im imati gdě odgovarati, te će tako pravo i istina na njihovoj strani ostati. Stao od tih uzrokah koi hoće, mi izjavljujemo, da ćemo im koje vrěme po svoj prilici morat dugovati, ali ih uvěravamo, da ćemo im se makar gdě i makar kada, kako valja, oddužiti. Čim to bude kasnie, tim će biti častnije . . .

Sadèržaj je toga odgovora, ako možemo izvěstju věrovati, i kako si može svak misliti: da mi nismo istinu pisali, a dokazi su k tome: što neidemo u njihova družtva, te da ih nepoznamo, Mi bi, izpovědamo, najvolili da ih nepoznamo, izpovědamo da smo se pomnjivo čuvali od njihova drugovanja, i da smo ga se občuvali, te se nadamo u našu snagu, da nas dobri bogovi ni u buduće nebudu time drugovanjem pedepsati; ali žalibože moradosmo ih i nehotice poznati iz lugovah, iz cèrkavah, iz kazališta, s ulicah, šetalištah, itd. itd. itd., pa one cèrtice skinusmo s javnoga im života; a kakove su te vile u sobah, hvala bogovom neznamo, van bojimo se, da nisu bolje nego li vani. Težko da će tu bit izuimka od onoga pravila: što vani neugodno zaudara, ni u sobi nemiriši. — Naš je ovaj strah time temeljitii, što je visoko izobraženje dalo ljudem lěpu porciu licuměrstva, koje čini da se mnogi javno za puno bolje izdaju, nego li su u pouzdanih krugih. —

— Neznamo čime bi jačje razveselili zagrebkinje, van ako im javimo, da je Sue izdao pèrvi svezak novoga svoga romana »obitelj Jouffroy-ova« i da ga priatelji naprědka današnjega na vrat i nos prevode. Istina doduše, da taj sveti za njih i njihove »huldigere« spis nije ravno brat »pariških otajnostih,« »Artura« ali «Matilde,« t. j onih knjigah, iz kojih su se one toliko dobra, krěpostna i koristna naučile, ali dosta da je Sue-ov roman, koi spada za načelje novoga tečaja romanterie ovoga lěpoga spisatelja, koi je kroz nèkoliko godinah skoro iz cěle Europe učinio jedan Korint vrěmenah apostolskih. — Mi smo uvěreni da je to za Zagrebkinje najugodnia čestitka k mladoj godini.

— (Glasba.) Jučar dao je g. Albert Štriga s gospojom svojom suprugom koneert u dvorani Nar. Doma. Premda je od ovo několiko danah neobično ružno vrěme, a osobito jučer vas dan i u večer kiša lěvala, to se je opet podosta skupilo na zabavu najodabranieg občinstva. Světli ban sa světlom svojom suprugom dostojao je takodjer prisustvovati. — Kratkoća vrěmena nedopušta nam za danas, da obširno propratimo jučeranju predstavu, nu spomenuti svakako moramo, da se izvanredno zadovoljstvo pobudilo. Koliko nam s jedne strane milo biaše čuti, kako se po prostranoj dvorani razlěžu gromoviti i umiljati zvukovi g. Štrige i njegove gospoje, toliko s druge strane radujemo se, što smo tom prigodom upoznali novoga jednoga doisto

Digitized by Google

věštoga violinistu, u osobi zemljaka našega g. Međunića.

U budućem broju progovorit ćemo o cělom jučeranjem koncertu obširnie.

— Nar. Novine u br. 288 donose razpis natěčaja za město urednika »Nevena« i tajnika. Oni, koji su pripravni prihvatiti se ovoga zvanja treba da izkažu svoju za to sposobnost, i da se najkasnie do 26 prosinca o. g. prijave podpredsědniku družtva g. Ivanu Kukuljeviću.

OGLAS.

Usljed zaključka velike skupštine matice ilirske izdavat će se buduće godine časopis **Neven** troškom matice, i izlazit će kao i dosada svake nedělje na čitavom arku.

Iz obzira što se je dosadanji g. urednik, Vojko Sabljić, uredničtva pismeno odrekao, pobrinulo se je ravnateljstvo matice za novo uredničtvo, koje će, kako se nada, već početkom buduće godine u život stupiti i novi svoj pravac, kog će se kod uredjivanja dèržati, světu obělodaniti.

U smislu istog višerečenog zaključka velike skupštine, dobivat će od sada utemeljitelji matice spomenuti časopis za pol cěne, nu stopèrv onda, kad se najave, da li ga dèržati žele.

Mole se dakle sva p. n. gospoda utemeljitelji matice, kao i ostali ljubitelji narodne književnosti, kojim je do toga stalo, da se naš jedini književni i zabavni list uzdèrži, neka neštede ono malo troškovah, što ovaj list stoji, za narodnu i književnu sverhu žèrtvovati, pa neka se što prie ili kod gosp. podpredsědnika gospodarskoga odbora matice Eduarda Vèrbančića, ili kod g. blagajnika matice Antuna Jakića tèrgovca, pismeno ili ustmeno najave, i svoj novčani prinesak polože.

Cěna časopisa ostaje ona ista, koja biaše i do sada. Naime za Zagrebčane na čitavu godinu 4 for. na pol god. 2 for. a na četvèrt 1 for. u sr., za izvanjske predbrojnike s poštom na godinu 5 fr. na pol god. 2 for. 30 a na četvèrt godine 1 for. 15 kr. sr.

Za gg. utemeljitelje matice ilirske polovica od gori naznačene cěne.

Ravnateljstvo matice ilirske.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**

Bèrzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

NEVEN.

ZABAVNI I POUČNI LIST.

Ovaj list izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to četvèrtkom na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for., za izvanjske s poštarinom 5. for. sr. Predplata na poli li na četvèrt god. primèrena je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 52. U četvèrtak 29. prosinca 1853. **II. tečaj.**

Čeznja.

Vrčme ide, vrěme leti,
S' vrěmenom se svašto měnja,
Dosta doba duša moja
U okovih ljubve stenja.

U vrěmenu po svietu
Ljubio sam i gèrlio,
A udaljen od svieta
Sve sam za rod pregorio.

Izvan roda i u rodu
Za rodom sam uzdisao,
U mladosti iz svieta
U njemu sam pohitao.

Al' žalosti! želje moje
Nemila mi ruka uze, —
Da za rodom po svietu
Nepravedno lijem suze.

U najlěpše doba svoje
Nesrěćan se mogu zvati,
Sudbina me nesazrěla
Zliem putem evo prati!

Otačestvo gdě si moje,
Ti oprosti tvoga sina,
Kad u krilu nemogoga
Sačuvati ti nevina.

S bogom rode, s bogom braćo!
Za vama ću uzdisati,
I žalostne do věka ću
Vami knjige ja pisati. —

A pravedna ti me sěni!
Od tirana čuvaj zloga —
Što utrobu ah razkida,
Žalostnoga roda moga!! —

U Kotoru 16. prosinca 1853.

St. P. B. Cuca,
Serdar i senator cèrnogorski.

Boljarka.

(*Prevod od Ć—ća.*)

S one strane Bogdanske, izmedju Turske i iztočne granice ugarskoga Banata, stiskaju u jedan mah gore, koje Dunaj okružavaju, a taj uviavši se, stèrmoglavlja se bučeći medju dvě stèrme pećine. Povèrh tih gorostasnih pećinah, koje pěneći se valovi věkom ližu, razprostiru se zeleni lugovi, iz kojih se vide razvaline starih kulah. Buki běsnećih valovah jedino se odzivlje maukanje divljih mačakah, kojimi su one gore naseljene, i kadkada koj orao trepti veličanstveno nad onome burnom naravlju. Sred rěke uzdigava se sasvim osamljena, neizmerna pećina, na podnožju koje se opažuju ostanci izjedeni vrě-

menom, někad vèrlo čvèrstih zidinah. O tih razvalinah ima različitih pričah. Buduć da leže u srédini Dunaja, jednako udaljene od obijuh obalah, koje granicu Turske i ugarskoga banata čine, zato zidanje tvèrdje, od koje su te razvaline ostanci, stanovnici obijuh obalah, svaki svojemu knezu pripisuju. Ona što ju Turci pripovědaju, tamna je, dvojbena i nedovoljna; ta nam samo kaže, da je něki turski paša jednu od svojih bulah radi nevère na taj otok zatvorio rekavši joj: „baba kaj!“ (od tuda izvadjaju ime pećine). Lětopis kèrstjanskih stanovnikah opisuje važan dogodjaj, i to mnogo točnie i obširnie. S toga što je nešto žalostan mislim, da će biti ugodno čitateljem ovoga lista, ako im ga priobćim:

Po prilici prie trista godinah pripadao je veliki dio zemaljah na bogdanskoj obali Dunaja ležećih někomu mogućemu boljaru Dmitru C* potomku někoga kneza, koi morade Carigrad ostaviti. Dmitar C* posědovao je neizměrno bogatstvo, pokraj toga bio je krasna stasa, hrabra i poštena sèrca. A tim je sve posědovao čim bi mogao fantaziu žene očarati. Njegova jedina mána bila je, što je predobro poznavao svoje dobre vlastitosti, i što je bio malo sklonut nepostojanosti. Mladost mu biaše s toga jako burna. Okružen od vazalah koji mu nisu mogli ničesa uzkratiti, i doista ljubezan i okretan, da je i najupornije lěpotice napokon občarao, tako hitro ga te pobède utrude, da se je već u svojoj dvadesetoj godini oženio sa kćerju někoga boljara, koju su dèržali za najkrasniu u dèržavi.

Osamnaest je godinah prošlo od toga sjedinjenja. Premda se je višeputah pripovědalo, da se boljar povraća u mahne svoje mladosti, zato ipak nikada nije propustio, da ju što srećniom učini.

Jelina, koja svoga muža strastno ljubiaše, i mati jednoga sina, činilo se je kao da je zaisto najsrětnija izmedju ženah. Ona bi to doista i bila, da je sréća na tom světu postiživa; često ju je obuzimala někakva žalost, a na njezinom licu bila je izražena unutarnja bol, koju je uvèk prikriti hotěla. Tako je udes sakrio otrovani mač medju ruže, koje pokrivaše stazu njezina života; kneginja bila je nepouzdana i ljubomorna, premda je bila za tridesetu godinu veoma lěpa, ipak se nije mogla izlěčiti od te bolesti, koje klica ležaše u njezinom sèrcu već od poroda joj. Ona je smatrala u svakoj lěpoj ženi ljubovcu svoga muža.

Knez, ali se je u istinu poboljšao, ali je tako věšto svoje udvornosti u tajni radio. — Jelina nije mogla ništa takova odkriti; no negledeć na prividnu vèru svoga muža, uvèk se je mučila s tom dvojbom. Ako je knez zlovoljan ali raztrešen bio, nalazila je u tom dokaz da mu je dugočasno s njom, i da je sit njezina občenja; ako je pako bio ljubezljivii i udvornii nego obično, tada je to smatrala za proračunano licuměrstvo, kojim je hotio novu nevěru sakriti.

Od někoga vrěmena joj nije nikako njezina ljubomornost mira dala. Knezu već dodijaše věkovite tužbe i zla volja žene mu, zato se podade svojim prijašnjim strastim za lov i natěčanje na konjih. U družtvu Jelinìnu bio je uvèk prisiljen i nemiran, očekivajuć dugočasna predbacivanja.

„Da, da, vidim ja,“ mislila je, kad bi od nje odlazio, „ja sam već ostarěla, pa zato me ostavlja. — Šta mi koristi moje sdvojenje? vrěme je prošlo. Ah, da ju samo mogu poznati, onu, koja mi njegovu ljubav ugrabi!“ —

Digitized by Google

Medju gospojami, koje je za dvorbu imala, bila je něka krasna mlada Erdeljka, kojoj je kneginja vèrlo privèržena bila. Nadarena blagim značajem, i izpunjavajuć svoje dužnosti sa najizabraniom pristojnostju, zaslužila je tu prednost. Na jedanput mislila je Jelina da kod nje opažuje někakovo nemarenje i raztrešenost, a naskoro nije se moglo dvojiti na proměni děvójčinoj Kneginja, koja je bila naučena, da se njezine zapovědi prije izvèrše nego ih izrekne, veoma se začudi, kad je koi nalog i opetovati morala.

Veoma razsèrdjena, razmišljala je jednoga jutra o uzrocih te sumnjive proměne u bitju děvojčinu, kad njezin muž unidje u dvoranu sa svojim sinom.

„Šta, ti me već ostavljaš?“ reče ona knezu, kada se je poslě kratka razgovora ustao, „već ti ia dodija?“

„Ta šta ti na um pada Jelino!“ odgovori Dmitar malo razdražen; „ja te zato ostavljam jer je već kasno, a mi moramo u lov.“

„Bilo je někad vrěme,“ odgovori Jelina plačljivo, „kada te lov nije tako privlačio.“

„Tada sam ja sám lovio, dočim imam sada sa sobom druga, kojemu je dosadno kod kuće vrěme tratiti. — Zar ne, moj sine?“

„Doista, draga majko!“ odgovori mladi knez, „ta grěhota bi bilo, da takov lěpi dan neupotrěbimo; a osim toga su već konji osedlani, i ti ih možeš odavde čuti kako neuztèrpivo hèržu.“

„Ah, nefali vam nikada na izgovorih, da me samu ostavite!“

„Eh bèrbljanje žensko!“ vikne Dmitar, „molim te budi pametna Jelino, ovaj sedamnaestogodišnji boljar nemože svoje mlade dane, kao kakov iznemogao stari paša u dušekih prespati!“

U isti čas kad su lovci izaći hotěli, unidje u dvoranu Nasta, koja vidivši gospodu tako iznenada pred sobom, smete se i zarumeni, pa malo da joj i nije srebèrna posuda iz ruke pala. Zabunu děvojčinu opazi dobro kneginja. Ta zabuna mogla bi se pripisati takodjer nenadanomu susrětu sa svojim gospodinom; ali Jelina nije tako sudila kako se čini, jer se je stresla kao da ju je munja udarila bacivša na svoju sobaricu strog i oštar pogled.

Ah, ti si Nasto!“ reče umiljato boljar, „dolaziš upravo dobro, da si zabaviš svoju gospoju; gledaj da ju svojom oštroumnostju něšto rasbistriš.“

Podavši mladi boljar Erdeljki znak rukom, izadju oba iz dvorane.

„Šta ćeš tu?“ upita Jelina svoju sobaricu skočivša zlovoljno sa stolca.

„Doněla sam vam kafu, milostiva gospojo.“ Kneginja neodgovori ništa. Nasta metnuvši posudu na stol, postoji jedan časak pred Jelinom.

„No, što čekaš još?“ uze Jelina.

„Vaš preuzvišeni gospodin suprug mi je zapovědio, da kod vas ostanem.“

„Moj muž — dobro — no dakle uzmi vezilo u ruke pa sědi.“

Kneginja podboči glavu obima rukami negovoreć ništa. Obazrěvša se za časak, opazi, da je vezilo iz rukuh Nastinih izpalo, a ova da se je k prozoru okrenula. Upravo u taj par odjašu lovci iz dvorišta; ovi su bili sěgurno, za kojima je děvojče oči izbuljilo, i njezine spuštene ruke i napola otvorena usta, posvědočiše dosta jasno, da joj je sav njezin život u oči prešao.

Sad je vidjala Jelka, da tomu mora biti uzrokom ljubav; ali radi pomanjkanja na dokazih morade nadhèrvati svoj gnjev. Buduć je toga dana sobarica opet něšto zanemarila, nije se više mogla uzdèržati od gnjeva, koj je

i onako već kipio u njoj, a taj izbaci na Nastu silu psovkah. Děvojka razdražena odmetne svoju krotkoću, te joj žestoko odgovori, na to ju kneginja sva izvan sebe, odpusti grozeć se, da će ju iztěrati iz grada.

„Ona samnom postupa kao sa svojom drugaricom," govoraše ljubomorna Jelina sama sebi." To je dakle njegova ljubovca. Ona me smatra, kao odbačenu takmicu!"

Umah poslě povratka boljarova pripovědi mu Jelina, što se je sbilo, te ga umoli, da tu nesramnicu iz službe odpusti. Dmitar se je zauzeo za mladu Erdeljku, i tim ju je žešće branio čim je ona više na nju napadala.

„U istinu," vikne Jelka, „ti se jako za tu curu zauzimaš!"

„Draga Jelo," odgovori knez, „ja te nisam nikad vidio tako razljućenu, tako nesmiljenu radi tako male pogrèške.

„O, malenkost, da kako!" odgovori ona i malo da se neodade; samo pomisao, da bi se činila ljubomorna na svoju sobaricu, uzbuni njezinu oholost tako, da se je zadovoljila primětiti: „Dakle neka bude! kada ti toliko na tom leži, da ona u gradu ostane, morat ću odsele biti uměrenia u mojih zahtěvanjih."

Kako će svaki lasno uviděti, smatrala je Jelina zauzetje kneževo za Nastu kao priznanje svoje nevěre. Koliko je ona těrpila, to nije moguće izreći, jer, buduć se je njezina mladost koncu približavala, nije se više mogla ufati, da će izgubljenu ljubav ikada steći. Njezina ju je starost prevarila; jedino je goruće želěla, da strovali u bědе i muke one, koje svojimi kèrvnici nazivaše. A da čas osvete čim bolje pospěši, ponizi se tako, da je vrebala i prisluškivala. Premda je tu svoju novu rolu sa svom stalnostju i lukavostju igrala, koju samo strast iziskuje, kada hoće svoju svèrhu postići, ipak nije nesrećnica ničesa odkriti mogla što bi sumnju na Erdeljku potvèrdilo. Něki dan, kada nije Nasta već několiko putah od svoje gospodje pozvana doći hotěla, odtèrči kneginja k njezinoj na postranom hodniku sobi, pa primetne uho ka ključanici od vratah.

Taki zatim začuje:

„Za božju volju nezadèržavajte me dulje; čujete da me zove gospoja, puscajte me, da idem; da ona saznade, da ste vi tu, ja bi izgubljena bila. Već se je probudila sumnja u njoj, ona me pazi, a strah da neoda moju ljubav, koja bi u njezinih očiuh neoprostiv zločin bio, muči me danom i nocju. — Idite kneže, smilujte se — idite, Dmitre! K večeri, kako se bude mračilo, nastojat ću da se kako odvučem k vrělu pod lipami. U osam satih me možete tamo počekati. Recite, da vas neće cěo dan, kod kuće biti, i tako kneginja —"

Svèrhe nije Jelina čuti mogla, jer je děvojka u drugu sobu otišla. Jedva je upoznala kneginja glas svoje sobarice, taki pokuša da kroz ključanicu unutar vidi, ali nije mogla nikoga opaziti. Sasvim ubavěšćena o krivnji Nastinoj, odluči u pèrvi mah, da navali u sobu da svoju takmicu pokori i da svoga muža na račun pobere radi počinjene nevěrnosti; ali još za vrěme promislivša se odustane od te naměre, te hitro otidje.

Došavša u dvoranu nadhèrva se na toliko, da nije ništa odala Anastazii, premda je u njoj sve kipilo. Svoju osvetu osnova hitro. Ona odluči, svoju sobaricu u gradu zadèržati i obukavša se u njezine oděće na ugovoreno

Digitized by Google

město doći. I sama se něšto uplaši svoje nakane, kad joj sluga javi, da je knez prisiljen izostati cěli dan i da će se tek kasno vratiti.

Taj novi dokaz dobro proračunane laživosti njezina muža sasvim ju učvèrsti u njezinoj naměri. Pa još tomu odluči uzeti nož sa sobom.

Jednu uru prije zahoda sunca pozove Jelina Erdeljku k sebi, te joj zapovědi, da ostane u njezinoj sobi, da někakovo vezilo dogotovi. K poslušnosti prisiljena uzme dělo u ruke, ufajući se da će prie ugovorene ure sgotoviti. Najedanput ustane kneginja pa izidje iz sobe i zaključa za sobom vrata. Budući tako njezina takmica zatvorena, požuri se u Nastinu sobu, obuče njezine haljine, pa pričeka mrak i onda ode.

Zima se je veće približavala; dan bio je jako hladan i maglovit. Sunce je zašlo bilo za guste oblake, a do skora bilo je tako tmično, da se je Jelina višeputah o koje dèrvo udarila prije nego li je do vrěla dospěla.

Pokraj obzidana vrěla bilo je sědalo od busena, na koje se kneginja sědne. Město na kojem se je sada nalazila, bio je mali prokèrcaj od naravi usrěd gustoga dèrvlja, kamo je samo jedna uzka staza vodila. Sa svih stranah visaše ogromno granje vèrh toga otajstvenoga městanca, koje bi u lěpoj lětnjoj noći, dvěma ijubećima se za dobro utočistje služiti moglo; ali večeras osta měsec sakriven, a ni ljubav nije u grudih Jelkinih bila. Hladan větrić propuhavaše polu gole lipe, iz kojih je još preostalo lišće padalo, a kod njezina najslabiega gibanja zašušti suha trava. Od kišah naraslo vrělo izlaziše něšto jače žuboreć nego obično iz svoga zatvora, to sve u grobnoj tišini noćnoj napuni ju grozom. Sasvim zabavljena sa svojom osvetom mnijaše kod najslabiega šuškanja, da njezin muž dolazi, što je ujedno želila i bojala se. Gledajuć smućeno u tminu, predstavljahu joj se najgèrdnie nakaze.

Konačno jednoč začuje u gèrmlju koračaje, koji joj navěste dolazak onoga koga čekaše. Noć je bila tako tamna, da nije ni profila došlačeva razabrati mogla; nego větrić joj pripuhivaše dobro poznani dišak, s kojim je u věk oděća boljareva poškropljena bila. Sada već nije dvojila o pritomnosti svoga muža.

„Pst! Nasto?“ zovne pretvarajuć glas.

„Jest!“ odgovori kneginja iduć mu na susrět.

Ona se uhvati za kaftan, obšiven samurom, kneževomu sasvim sličan, u isti čas pritisne ju nevěrni na svoja pèrsa. Kèrv joj uzvari u glavi, nestade joj duhe, te se sva omamljena baci u naručje Dmitrovo. Gorući celov povrati joj opet svu běsnoću i prisutnost; izvuče izpod haljine nož, pa ga ubode do dèržala u pèrsa nevěrnikova. U zlo ga je město pogodila; nesrětnik zavikne muklo, pa se svali mèrtav na zemlju. Jelena dolě povučena od svoje žèrtve, ležaše pokraj njega, kao da ju je grom udario. Kèrv koja iz rane izviraše, teciaše joj na ruku, poćutivša vruću kèrv, skoči dèrktajuć na noge. Sve sanjarie ju ostave po dovèršenoj osveti; sada bi bila rada dala svoj život za život ubijenoga.

Větar strese granje lipah; mèrzao ju pot oblije, ona misljaše, da ju nebesa na sud pozivlju radi zločina, zato izleti iz gèrmlja.

Jedva prispie u grad, to začuje u prednjih sobah zvek mamuzah, mnijaše, da čuje gtas svoga muža. — Dèrhtajuć unidje — a pred njom stajaše

Digitized by Google

boljar, neoštećen u odělu putničkom, okružen svojimi slugami, koje pitaše smĕšeći se za svoju ženu.

„Ti si ovdě?“ zavrisne ona, pa si oči rukom otare. „Ti si ovdě? — Ti nisi mèrtav; hvala bogu — ja te dakle nisam ubola.“ Ovo rekavša svali se izvijajuć ruke k njegovim nogam.

Što će to reći?“ vikne Dmitar, „zar si poludila — šta te rèči?“

Jelina neodgovori ništa; nego na jedanput ustane, pa něko vrĕme kao ukočena se zabulji u svoga muža, zatim ga povuče k sebi pipajući ga na pèrsih.

„Ništa,“ šaptaše ona, „nikakve rane — zar sam ja snivala? — Zar sam s uma sišla? — Ovamo sam ga ndarila — to znam dobro — ćutila sam njegovu kèrv na mojoj ruci — ta još je kèrvava — jest — jest — ta gledaj — kako je cèrvena!“

„Jelko — draga, ljubezna ženo!“ zavapi knez uplašen, „osvĕsti se — što ti se dogodi? — jesi li ranjena? govori — za boga — govori! valja si se jako uplašila. — Ta ja sam kod tebe, da te štitim. — Protumači mì to tvoje stanje — tu kèrvavu ruku!“

„Tamo dalje — Nasta — ono vrělo pod lipami,“ tepla je kneginja sva smetena, „zar niši ondě bio — prie několiko trenutakah? — Sastanak s njom?“

Boljar strese glavom, nemogavši ni rĕči progovoriti.

„Ah milostivi bože, da koga sam ubila?“ zavapi Jelina.

To rekavša izleti van upravo k šumici.

„Nažgite baklje pa za njom!“ zapovědi Dmitar.

Sam on pred svojimi ljudmi odtèrči za njom ali ju nestigne. Několiko korakah daleko od vrěla začuje Jelinu opet jaukati:

„Ah koga sam ubila? — Za volju božju! koga sam ubila? jer nije san, tu — tu leži mèrtvo tělo!“

Dmitar priskočivši bakljom, ugleda kneginju, gdě razširiv ruke kèrvava mèrtvaca obuzimlje — Dmitar i Jelina upoznadu ga u isti čas, oba zaviknu strašno. — Bio je njihov sin, njihov jedinac, ubijen rukom materinom.

On je ljubio Nastu, on je bio onaj, radi kojega se je smela děvojka, onda kad se je s obima tako nenadano susrěla, on je bio onaj, komu je sobarica sastanak obećala, i tako je nesrěćna Jelena, prevarena kneževskim naslovom i imenom Dmitar, ubila svoga jedinoga sina. Ljubomornost jest slěpa! Jelina nije promislila, da njezin muž i sin jedno isto ime imadu, da oba jednaku oděću nose.

Kneginja se onesvĕsti upoznavši svoga jedinca, a kako je opet k sebi došla, buncaše kao da je poludila. Malo po malo joj se povrati strašna uspomena na ono, što se dogodilo; ona pripovědi svojemu mužu kako ju je zavela ljubomornost, te ga zamoli za smèrt da kazni zločin.

Ali smèrt bi bila prekinula sve boli, a s tom kaznom nezadovolji Dmitar.

„Ne, ne!“ odgovori on, „ti nisi tolikoga pomilovanja vrědna — ti moraš živĕti, da svaki dan tisućputah umreš; ti moraš živĕti, da prekuneš svaki dan uru svoga narodjenja, ti ćeš živĕti da činiš pokoru za sdvojenje i bĕdu, koju si mi naněla.“

Taki sutradan zapovědi boljar, da se njegova žena u jednu osamljenu sobu zatvori. Razvaline toga grada, „Babaka“ nazvane, vide se još i dan danas

Digitized by Google

Boljarka sasvim osamljena i od svega světa razdružena poladi napokon sasvim. Sluga, koj joj je hranu donosio, jedini stvor, kojega je vidila, nije smio ni rěči s njom progovoriti. Sve to nije moglo sklonuti boljara, da joj barem něšto njezinu strašnu sudbinu olakša. Svake večeri činjaše joj se, kao da kod vrěla pod lipami čeka na Nastinoga ljubovnika, svaku večer ponovi joj se mèrzota njezina zločina; svake je večeri probola svoga muža, a poslě ugledala svoga sina. — Svaki dan počini iznova strašno ubojstvo na svom sinu, a cělu su noć čuli nadaleko strašno vikanje, koje uvěk do jutra trajaše.

Někoga dana ju sluga više nenadje u sobi njezinoj, i sve iztraživanje za njom ostane bez uspěha. Mnogi tvèrde, da se je, osušivša se kao okostnica, povukla kroz rešetku i u Dunaj stèrmoglavila. Puk pako pripověda da se je něka svetica (koja je nedaleko od ovuda u gradu Golubon zatvorena bila) kod blažene děvice za nju pomolila, i da ju je ta po svojih anđelih oslooditi i na bèrdo Atos odněti dala. Ovdě, kažu, da je u samostanu sasvim ozdravila i kao svetica umèrla.

Maćuha i pastorka.

Ukrainska pověst.

(*Iz Maloruskoga prevedeno po Luki V. u Beču.*)

(Nadalje i konac.)

V.

Rano se ustade Milica, umi se studenom vodicom, pomoli se bogu, i izide u goru potražiti bratju. Jutro je bilo u svoj krasoti: žarko sunce světlilo je po tamnoj zelini dubja i jasenja; zlatni traci njegovi kroz guste grane kao razsijano titrahu po putu; u čistu zraku razprostirěše se blagi miris bilja i cvěća; sivi jazavac veselo skakaše medju orašnikom; ptičice navěstivahu jasni dan gromkim pěvom; na jednoj strani zviždahu drozdi, kosovci i vage; na drugoj u gèrmlju razlegahu se blagi glasovi slavulja i cèrvene juričice, a veseli kobčić kružajući nad gorom tankovitimi krili, davaše ugodnu jeku. Kaka je prekrasno svako dělo božje! Krasna biva i gora.

Dugo je motrila Milica na put vodeći kroz goru — na putu nikoga nije bilo; ugodno učini se Milici, tako ugodno, da malo nezaplaka. Ali u jedanput pred njom, kao da iz zemlje izidje, ukaza se baba, u starosjvoj kobanici, u kožnatoj obući, sa štapom u ruci, košićem i tikvom na plećih.

Vi ste više put viděli lětom takovih staricah; one idu sa svih stranah Rusie pokloniti se svetinji Pečerskoj u Kievu.

Već se približi starica k Milici, i zače prositi milostinju.

Ti ideš na bogomolje? upita Milica.

Dà, moje děte.

A iz daleka?

Oj, iz daleka, moj světe, moja mila, — iz samoga Hazkova.

I ti sve pěšice ideš?

Da, dušice, sve pěšice; bila sam vèrlo bolestna, i već umirala, tada učini savět poći do Kieva, — bog me pomilova, i spasi život, ter — jedva što sam se evo malo okrěpila, podjoh premda slaba na put; tèrpim i glad i

Digitized by Google

ždju. Gledaj, juče večerom ovdě u gori od slabosti i težkoće padoh tako, da tamo i noć moradoh sprovesti.

Ti si gladna ? podji k meni, ja ću te nahraniti i uspokojiti, reče Milica.

I za kratak čas u světloj kućici biahu postavljene pred babu bolje jestvine i napitci. Milica nagovaraše staricu da bolje jede.

Ne, neću, moje děte, odgovori ona: ja sam sita: vrěme je meni na put.

Ne, bako, ostani jošte, odahni se bolje.

Ne, ja neću izpuniti svoj zavět ako proputujem odahom i razkošjem; s bogom moje děte, evo ti na uspomenu zlatan pèrsten, uzmi ga.

Neću, bog s tobom starice!

Uzmi ga, velju ti, nećeš se kajati; taj pèrsten dade mi moja pokojna babica; on će te obraniti od svakoga zla.

Bio on kakav mu drago, ja ga neću; ja nisam tèrgovka, Bože sačuvaj, da bi ja brala novce za ugošćenje.

Oj kako je oporna, — nu nadeni ga, gledaj: kako će zablistati na tvojoj krasnoj ručici!

Pèrsten je gorio kao oganj. Milica uze ga u ruke ogledati, ogleda i metnu na pèrst.

Milica bila je žena! . . . U isti čas učini joj se ružno, u očima se smuti, grud uztrepta tugom — kao da težki kamen navali se na nju; ona skidaše pèrsten s pèrsta, nu neuzmože ga skinuti; kao zmija obvi se on okolo běla pèrsta; Milica posèrnu i pade na zemlju.

Sad će maćuha biti spokojna, gadno izmèrmlja baba, i izide iz kuće, zviždnn nečověčnim zviždom, od kojeg se podiže vihar na prašnom putu; shvati vihar skvèrnu babu u svoj naručaj, prikri ju pèskom i listjem, i prěko gore ponese na dom Vladimirov.

Oj, nečista sila razigra se, govorahu bratja Ivani, jašeći k svojoj kući. Kad opaziše leteći cèrni stup větra, sadjoše s konjah, i — privezaše ih, podjoše u kuću. Tamo ležaše mèrtva děvica Milica; bila je ona krasna kao i prije, rumenilo neoděli se njenim blagim licem; oči odpèrte blistahu se kao dvě zvězdice; a bez dihanja ležaše ona; uzalud su ju bratja budila, — ona biaše neodgovorna, bezživotna.

Spustivši ruke, sklonivši glave, tužno stajahu bratja pred Milicom.

Uzalud mi pozvasmo dobru mladež, govoriše oni; mi sada nemožemo izpuniti zadane rěči, kao čestni pravoslavni Kozaci: mi se zaklesmo ili umrěti ili poniziti pred očima našega gosta njenu zlu maćuhu; sad Milica umrě, i nam nepriostaje drugo, nego umrěti, i stim izpuniti zadanu rěč. A kako je ona krasna i mila i po smèrti? Mi ju nećemo sahraniti u zemlju — grěhota bi bila takovu krasotu zasipati pèskom: mi ćemo ju položiti u staklen grob, i pokriti kristalnim poklopcem; postavit ćemo ju pod odkrito nebo — da slavulj preletajući celuje krasotu, i pěva joj sladke pèsmice! Da sunce s visine svoje, gledajući na nju, obaspe ju mirisnim cvěćem luga! Kako je krasna bila ona živa! govorahu Ivani, pokrivajući grob kristalnim poklopcem, i roneći sèrdačne suze niz ogorělo lice.

Četri junačka kozaka, otvèrdnuta bojnim zvukom, iz kojih nebi iztèrgle ni jedne suze, ni jddnoga uzdaha, nikakve muke u Varšavi ili na Krimskom

Digitized by Google

polju, — koji umiu sa usmĕhom umrĕti, proklinjajući svoje nepriatelje, sada bugariše pred dĕvičinim truplom!

Nije uzalud bilo u Sĕču ni jedne žene.

Daleko nad Dněprom je neprohodima pustinja: klenje, dubje i javorje razgranaše raznovĕrstno svoje granje, prepleše ih i sastaviše novu zelenu stĕnu. Jek sĕkire nikada još nezamni na njoj; ona još neču strĕlu strĕlca. U toj pustinji jest krasna poljana, trava kao svila raste po njoj, a u srĕdini njezinoj diže se orjaški dub, dĕd kievskih dubovah; deset ljudih uzevši se za ruke jedva obuzmu njegovo deblo; pod hladom granja njegova od kiše obraniti se može satnja kozakah sa vĕrnimi konji. Na tom dubu stoji stakleni grob, a u grobu leži Milica lĕpotica; pod dubom na sve četri strane bĕla svĕta leže mĕrtva tĕlesa bratje Ivanah. Umĕrvši dobri Kozaci, svojimi vĕrnimi mačevi sami ubiše se i uzdĕržaše zadanu rĕč.

VI.

Leti vrĕme, bĕrže leti — neustaviš ga, nenamoliš ga. Osedlaj Kozače čerkezkoga konja; tĕrči Kozače po stepi! Blago tebi! sol oli ostaju za tobom, a vrĕme bĕrže je od tebe. Poštedi, Kozače, dobra konja, daj mu se odahnuti. Ti se ustavi, a vrĕme ti poběže napĕrvo, i nikada ga već nećeš dostići.

Izčekuju ljudi proleće: ono dodje cvĕtuće; samo kad bi što bĕrže letilo! nu i lĕto već šumi sa žetvom; bĕrzo li dozrĕvaju plodovi? i jesen vam nosi rumeni sád. Krasan je sád, nu kako je pusto u prirodi, vrĕme se približi snĕgu — javi se snĕg. Nesnosna zimo! hoćeš li skoro minuti, skoro li nastupit će proleće? . . . Tako bĕže godine — i mi smo sve nezadovoljni. Pogledajmo zavistno na budućnost: tamo je nĕšto, tamo cĕrni se točka. Gle, ona raste, približuje se, već je pred nami: tamni grob! I čovĕk neuzmogne se ogledati, kako je prošao put života.

Preletilo je petdeset godinah suvrĕmenih Miličinoj smĕrti. Pedeset lĕtah; pol vĕka, zbilja? . . . O, kako bĕrzo prodjoše: nesrĕtan ih nepreživi, srĕtan ih neosĕti! A Milica sve ležaše u kristalnom grobu jednako krasna. Danom nad poljanom viahu se sivi orli, i — oglasujući se po nebu, radovahu čudnoj smĕrti Kozakah; noću slavulj doletivši nad grobnu granu, sve do izhoda sunca, razlĕvaše romon angjelskih pĕsmicah, kojimi tamnoj gori opĕvaše Miličinu krasotu.

U to vrĕme u vojvode Kievskoga Cĕrnousa biaše mlad i krasan sin. Visok uzrast i cĕrni vlasi, smĕlo dĕržanje, priazna bešĕda, činjaše ga najodličniim medju svimi kievskimi mladići. Nikada zĕrno njegovo nemimoidje u nebesih hitra sokola; ni jedan konj nesmĕde basati pod upravom Cĕrnousenjkove ruke. Cĕli bi bio kozak, govorahu dobri ljudi, nu zagubit će ga otac: zašto on njega uči u svakakovih naucih?

A kad sĕdne Cĕrnousenjko na konja, i podje šetati se kroz narod — vi nikada nebi rekli, da je on tako umĕtan, tako krasan, tako živahan! Pogledajte, eno on s dobrom družbom jašeći ide u lov. Konj pod njim trepeće i žestinom se bori, propinje se i skače na stranu — sĕdi Cĕrnousenjko kao prikovan gvoždjem, samo cĕrvena kita kozačke mu kape vije se u zraku. Konj osĕti na sebi dobra konjika, i gromno podje po kievskih ulicah. Uz Cĕrnou-

Digitized by Google

senjka idu njegovi drugovi; i oni su hrabri kozaci, i u njih čerkezki konji, i oni su krasni, nu tako, kao zvězde pred světlim měsecom.

Po malo jašio je vojvodin sin sa svojom družbom; lahki prah u valovih zdiže se za njihovim slědom. Oružje njihovo blistaše se zlatom i dragim kamenjem. Lěpo je bilo gledati na nje; ljudi snimaju kape i štovano klanjaju se, děvice milo gledajuć s prozorah pozdravljaju ih. Već zajašiše kozaci za grad — i povraćahu se po brěgu Dněpra . . . Tu pucao je sin vojvodin na divokozu; ranjena koza skoči u jednu stranu gore, strělci za njom, a gora biva sve gušća, koza skače sve bèrže. Već sva družba Cèrnousenjkova ostade od traga; jednoga skinu gruba grana sa sedla; taj pade s konjem u jarugu, taj kao mrěžom zaplete se u divlji hmelj i tèrnje; jedini Cèrnousenjko skakaše slědom za ranjenom kozom, nu gora bivaše sve gušća i gušća. Već konj sasvim zadje u gustinju, a tu bode ga tèrnje po gubicah; on skače na stranu, a koza već daleko odběža. Skoči Cèrnousenjko s věrnoga konja, iztèrgnu mač, i poteče za plěnom, dugo běžaše i izběže na poljanu.

Na poljani, sřed zeleno-jasnoga luga, stajao je gorostasni dub, na dubu blistaše se stakleni grob, pod dubom ležahu četiri ljudska ostanka. Vidno je bilo, da od davna oni leže tu; po bělih njihovih kostih vijalo se šumom cvěće i zelena travica. Krivi kozački mačevi biahu u ručnih ostancih. Približi se Cèrnousenjko k staklenom grobu, pogleda nanj i spusti ruke. A koza davno već izčeze; pèrviput uteče plen zèrnu vojvodskoga sina.

Skoro dodje i Cèrnousenkova družba, skinu s duba stakleni grob, i postavi na zeleni travnik. Prekrasna kao jasna zora, ležaše u njemu Milica, rumenac igraše na njenom licu; ustne, činilo se, kao da se nasmĕhuju i razgovaraju; složene ruke sa križem ležahu joj na grudih, na pèrstu desne ruke goraše pèrsten.

Dobro je što je Cèrnousenjko znao svaki nauk! Samo što pogleda na pèrsten, odmah znade u čemu je dělo, izreče nĕkakva učena slova, skinu pèrsten s ruke Miličine i baci ga na zemlju: gdě se on dotaknu, tamo trava izgori, dèrvo od njega udirnjeno uzplamti.

Tiho odpre Milica oči, zdiže se iz groba i reče: Kako sam dugo spavala!“ Tu . . . tu ja negovorim ništa; nisam bio s Cèrnousenjkom u to vrěme, i meni nitko nekaza, što se je tamo govorilo i dělalo.

Večerom Milica već sědila je u vojvodinom domu. Vojvoda i njegov sin milovahu Milicu i izpitivahu — dvoriahu jestvinami i napitci, a kozak na bèrzom konju odtèrča već podaleko od Kieva, k domu staroga Vladimira, zvati ga na veliku radost, i prositi blagoslov kćeri mu s vojvodskim sinom.

VII.

Kako si ti krasan stari Kieve! dobri grade, sveti grade! kako si krasan, kako sjajan, moj sědi starče!

Što je sunce medju zvězdami, što knez medju narodom: to je Kiev medju gradovi. Na visu stoji on, opasan zelenim sadom, ověnčan zlatnimi makovkami i križi cèrkvah, rěčju, svetom krunom; u podnožju njegovom široko razlěvaju se živi valovi slavnoga Dněpra; i Kiev i Dněpar ujedno; Bože moj kakva je razkoš! Slušajte vi dobri ljudi, ja vam besědim o Kievu, i vi od radosti suze neronite? u istinu niste vi Rusini.

Digitized by Google

A koliko je tamo božjih hramovah, koliko li u njih bogatstva! Udjite u Sabor Sofijski — tu je kup pobožnoga naroda: tu se pěva; tu se věnča. Nu nije ništa dělati: u drugo vrěme mi bi s vami razmatrali cèrkvene Kievske redkosti, i grobnicu Jaroslava, i gèrčku mozaiku, i mnoga, mnoga — a sad gledajmo na svatbu. Cèrkva gori u ognju od množtva svěćah i svetiljkah. Svećenik věnčava Cèrnousenjka s Milicom. Krugom pruža se rodbinstvo. Nedaleko od žèrtvenika stoji stari Vladimir; on je pobělio kao sněg, — spuščajuć se na koléna, blagodariše Bogu, što mu dade još jedanput viděti kćer u toli sretnom času.

Kad se mladi pocelovaše, u hramu razleže se gluhi šum, i někakva žena pade na zemlju — to je bila ostaréla već maćuha. Pedeset letah snimiše joj s lica krasotu, i sprovedoše na njem mèrgode osvete; ona neuzmože snesti krasote i sreće svoje pastorke, kad sama već postade odurnom babom. Maćuha pade na zemlju — i od zavisti umre.

A u Kievu dugo još noćju gèrmiše svatbene pěsme, dugo goriše ognji, dugo još pirovahu dobri ljudi; nu pěsme sve po malo umukoše, oganj jedan za drugim pogasnu, sve se umiri, zasnu Kiev . . . samo u njegovom podnožju teciaše slavni Dněpar, i nad svetimi hramovi običnom stazom idjahu božje zvězdice. —

Něšto o Pekingu.

U nadi, da će naše štioce zanimati, priobćujemo ovo několiko rěčih o tome najvećem i ujedno najmanje poznanom gradu na světu.

Kovalevski, iz čijega je opisa ovo rěčih uzeto, biaše član ruskoga poslanstva u Kini, koje se, kao što je poznano, svake 10. godine měnja, te od tuda biva, da Rusia vazda ima dosta ljudih, koji su šetali po Pekingu i pregledali ga, a za druge Europejce pravo rekuć zatvoren je ovaj glasoviti grad. Ovaj muž opisuje svoje pèrve utiske kod ulaza u Peking ovako.

„Zin-che malo je tèrgovište, sastojeće skoro izključivo iz samih sitničarskih dućanah, i iz hèrdjavih, priprostih kèrčmah. Jedna od ovih kèrčmah ima pravo primati rusko poslanstvo, i jer se u Zin-che razmenjuje ovo poslanstvo, t. j. dolazeće novo dočeka ovdě povrativše se staro: vlastnik te kèrčme puno dèrži do svoga prava, t. j. do povelje za svoju kèrčmu. Za ovu svetkovinu — doček poslanstva — čiste se, peru, rese i papiri uresuju sobe, te se nikakovi drugi gosti u nje nepušćaju. Kad mi stupismo u dvorište, najdosmo da je puno kolah, ljudstva, konjah, itd. koja sva čekaše, da nas u Peking dopreme, te se kroz ove hèrpe jedva protukosmo do sobe. Dva ruska poslanika i jedan muž iz Albasina (tvèrdjava na medji južne Sibirie,) zapovědnik odděla ruskoga, primiše nas, ali, kolika je duga božja noć, nemogosmo s našima zemljaci progovoriti. Sutra se za rana digosmo, jer znadosmo da na nas u Pekingu čekaju. Ali prie odlazka moradosmo iz vališah povaditi službenu opravu i ostale potreboće, moradosmo se urediti i pristojno obući, a naši kozaci naučeni na prostrane pustare, nemogahu se u tesnome kinezkome dvorištu ni micati; k tome dojdoše im novi poznanci iz Pekinga i někoje Albasinke, te

premda Kozaci neznadu ni jednu rěč kinezku, a Albasinke ni jednu rusku, oni su se itako razgovarali i zabavljali, s česa nemogosmo se dugo s města na put krenuti. Napokon založivši u ime zajutarka podobro, digosmo se put Pekinga.

Od Zin-che do pekingskih zidovah ima tri ure; put ide preko velike ravnice, na kraju koje leži poglaviti grad kinezki. Kudgod okom svèrneš, nevidiš drugo van polje do polja, njivu do niive. Žetva već biaše prošla. Ona nebiva ovdě kao kod nas, gdě težak s nje skine samo žito i poněšto slame, a znamenitu količinu zeleni ostavi, koja joj služi za obranu proti vodi i vedru, te za sěme budućega rastja; Kinez počupa ne samo svaku slamku s njive, van još pokopa klice i korenje rastja, te ga upotrèbi što za kèrmu, što naměsto dèrvah zavatru. Kako velimo, Kinez na zemlji ništa neostavlja, te s toga im zemlja jeseni tužno, suho, rěčju neugodno izgleda, ako li se k ovoj golotinji još uzmu svakuda razštèrkani grobovi, onda si svak može misliti, takov pogled kakov čini utisak u čověka tome nevikla.

Turobni ovaj izgled ublažuju poněšto granate vèrbe, koje su po grobovih posadjene, a da toga nebi bilo, i najveselii čověk morao bi nujan postati.

Kroz tri ure učini nam se da idemo preko sveta, — tako biasmo neuztèrpljivi. Napokon otvori nam se ravnica sve toveća i topustia, grobovi nas okružavahu sve to većma, i bi reći da nas naměravahu u svoje krilo silom primiti, jedni ih ležahu u hladu razgrananih vèrbah i rakitah, a drugi bez svakoga reda zjahu na nas; put postaje sve tohèrdjavii; puškaranje, koje već prie začusmo, biaše nam sve tobližje i torazumljivie; nedaleko ugledasmo někakovu tamnu, gomilu; malo višje pokaza nam se urešen krov s prignutima okrajci, te napokon opazismo hèrpu ljudstva u narodnih kinezkih bundah — ovo biahu kinezki vojnici.

Već na vratih biaše bez sumnje opaziti, da smo došli u grad, i to u grad strašno veliki, i što je poglavito, u grad vike i buke, kakov još nikada nevidih. Ja neznam kako bi bili mogli kroz onu strašnu hèrpu ljudstva proći, koja neprestano sve obližnje ulice zauzimaše, a našu, za istinu reći, upravo zatvorenu i zagradjenu svojim množtvom dèržaše, neznam, velim, kako bi se bili mogli provući, da nam sréća neposla na pomoć někoju vèrstu odlično dronjavih i raztèrganih ljudih, koji, bi reć iz zemlje dolazahu, te svojima dugačkima korbači na alaje puk kao talase mora uzburkan, raztěravahu. Poslě doznadosmo da su ti ljudi redarstvenici kinezki.

Dočim puk muklo mèrmljaše i grajaše, različiti tèrgovčiči, bi reći zagovoriše se, da će svojom vikom i jedan ih drugoga i vrisku děvah, i strahovito revanje mulah nadjačati i zaglušiti. Jedan ih mlati po kakovoj zvonećoj kutii ali posudi, drugi puše u kakovu rožinu, ovaj ih obija jednu kovnu plosu o drugu, onaj tuli i zavija na vlastita ili na tudja usta, itd. — napokon prosiak, koliko je dug i širok izvalio se na srědini ulice, te stenje i tuli što ikada može, nebi li pozornost na se povukao. Sve se to gnjete i turka oko kolah, dok se čopor po čopor, neotisne i neode; gladne psine, pobožno prignuvši glavu prama zemlji, basèrljaju i posèrću medju ljudi, mužu na ramenih nosećemu guske, ove pěvaju i razgovaraju se s njime, itd.

To biaše za me najznamenitii prizor, kad ugledah da se iz ove ergele ljudstvo pokazaše dvoja kola te se na jednom ustaviše i iz njih izidjoše dva Kineza, koji se tako mudro dèržaše, kao da moraju nadoknaditi nekakov oso-

Digitized by Google

bi to znamenit posao, na koga su prie zaboravili — izišavši Kinezi stadoše se medju se klanjati, te su se tako dugo motali i pleli da bi bio čověk morao pomisliti da to nisu ljudi van lutke na putu usadjene.

Povorka sastojeća iz bezbrojnih uporedanih kolah, ustavi se, kočiaši kao da to tako i mora biti, prostadušno zapališe svoje male lulice, prolazeće ljudstvo morade neusterplivo čekati dok se rečena dva muža koliko im sèrce želi, iznaklanjaju, jer nebiaše moguće od puka iz ove ulice ugnuti se pa drugom udariti. Tada negda prestadoše se kljanati, svaki ih sedne na svoja kola, pa dalje a za njima se sastavi povorka svetine te se stade gibati dok opet na novu nepriliku nenagazi.

Poglavita ulica, kojom se vozismo, i duga je i široka, ona može imati po prilici 3 ure do našega samostana, te skoro nije ni malo vijugasta; dosta je i široka, prosti bože širja od Nevskoga izgleda u Petrogradu, pojavljenje koje se u iztoku za golemo čudo uzeti mora. Ali različitima kletići i drugima sgradicami koje kakovima tako je natèrpana da je dosta uzka i tèsna. U sredini ulice stoji nekakov obkop, koi bi morao biti nasip, po ovome nasipu neprestano prolaze podva para dvokolicah, pod svakom ih po jedno živinče, mulče ali magare upregnuto, dvokolice su pokrivene i dosta lèpe, s obe strane toga obkopa vodi put za nakèrcana kola i za pèšake.

Jer u gradu neima javnih tèrgovah, ove postrane staze služe i za sastajalište i za predstavljalište budi kakovih povremenih prizorah. S ovoga puta mogoh nazriti što biva pod poderanima i napol otvorenima šatori: — pod jednim ih peva četa klatećih se igrokazacah različite komade uz zaglušujuće glasje pod drugim stajahu pripovedatelji čèrticah i pripovedakah, pod ovim gomila gataocah ili klatećih se lèkarah, koji skupljenome množtvu kaživahu i tumačihu udesa těla čovečjega, pod onim vikahu tèrgovci robe iza svega glasa, hvaleć svoju robu i jevtinost joj, itd. Nekoji šatori biahu posve otvoreni, samo na jednoj strani rešetkom zaperdani, gdè nekoji ulazeći morahu po jedan čoh platiti. Čoh je za nas neizmerno male cene novac jer za njega ništa nebi mogli kupiti. Iza ovih šatorah otvara se put na 2 3 ure dugačak, i neprekidno dućani posijan. Mnogi se ovi dućani premda za nas tugjim i neobičnim načinom sagradjeni i uredjeni, svojom lepotom znamenito odlikuju. Lečnice i dućani sa sitnižem osobito su lèpi za gledati poradi umetnosti skladanja one su od vèrha do dna pozlaćene, najživahniima bojami urešene, te izgledaju umiljato veselo i nežno, — one nalikuje velikima igračkami te bi svakoj poglavitoj ulici budi koga europejskoga prestolnoga grada za diku i ures služiti mogle, ali odmah uz ovakovu lepotu pokažuje se kakova god hèrdjava koliba sa svojim kukavnim i jako neugodnim dućanom!„

Čitateljstvu na razstanku!

Došlo doba, da se sa štovanim čitateljstvom razstanem, te da mu u pogledu uredničkoga moga drugovanja odlučno u ime poslèdnjih rèčih izustim: S bogom!

Ove rèči nikada mi neizidjoše tako veseio, tako iskerno iz sèrca kao sada; — ja se radujem nad ovim razstankom, ne kao da mi nebiaše milo i

Digitized by Google

ugodno zabavljati se sa štov. občinstvom, van što mislim, da sam odstupljenjem svojim od daljega uredjivanja „Nevena“ izvèršio i poslèdnji uvèt dèržanstva onoga, što mi je u tome prinadležalo

Na temelju zaključka glavne skupštine „matice ilirske“ od 15. o. m. biralo je dne 28. o. m. ravnateljstvo matičino uvětnoga urednika ovoga lista, koi će zajedno obavljati tajničke poslove istoga družtva, — i kocka pala je na g. Prausa, poznatoga publicistu i bivšega urednika „Sidslaviše Ztga.“ — Radostno predajem dosadanji moj posao ovome mužu, za koga javno mnènje puno jače govori, — mužu, koi za ovo brème oséća i ćuti u sebi više snage, nego li ju je meni sreća uz moj trud i pomnju udělila.

Izpovědam, da za vrème moga uredjivanja nenastojah nikom ugoditi ali zadovoljiti, van se tèrsih, da svakome po mogućnosti pokoristim, a da li i na koliko mi je to za rukom pošlo, nespada na mene da razsudjujem; nu kao što me duševnost tèši, da sam učinio, koliko mi biaše dopušteno, tako i sam očitovati moram, da nisam ni iz daleka približio se svèrhi, koju postići naměravah. — Svaki časopis mora imati stanoviti cilj, zadaću i svèrhu, za kojom ide i za koju piše; bez ovih bo nikada neće postići onu korist, koja bi inače iz njih za narod doslědno proizticati imala. Predjašnja uredničtva „Nevena,“ kazivahu samo: što će u njemu pisati, a ne kako i u koju svèrhu? — S toga nebiaše moguće težnju ovoga časopisa pogoditi ni iz proglasah uredničtva ni iz sadèržaja mu. Nauk i zabava, rěči, koje stoje na čelu časopisa, imaju različite izvore, različite predmete, različite načine i različite svèrhe. Kao što sam proti svakoj, tako sam i proti ovoj bezznačajnosti, a što nisam udario posve drugim putem, uzrok je, što sam predvidjao, da će časopis na godinu doći u druge ruke, te s toga nemogavši u čas znamenito pomoći občinstvu, nehtědoh ni škoditi budućem uredničtvu.

Sasvim tim mogao bi pokazati više pisamah iz različitih stranah Hèrvatske i izvan nje, u kojima mnogi otačbenici naši izjavljuju zadovoljstvo svoje nad napredkom, što ga je „Neven“ u poslědnje vrème učinio i zahvaljuju mi trudu i pomnji, kojima oko njega nastojah. Tako mi piše g. Matia Ban iz Beograda pod 10. o. m. medju ostalima: „Neven, koji je bio sasvim uvehnuo, počimlje oživljavati u vašim rukama. Jezik je bolji, predmeti su različnii nego prie i boljim ukusom odabrani. To je upravo nuždno bilo i hvala Vam na pohvalnom nastojanju itd.“ — Ovome sličnih izjavah mogao bi još navesti, ali odustajem od toga jedno radi kratkoće vrèmena i prostora, a drugo toga radi, što mi navedene rěči g. M. B., kome u toj struci nijedan naš književnik kompetentnost odreći nemože, dovoljno daju svědočanstvo moje drobe volje i nastojanja moga.

I ovo, što sam naveo, nisam učinio iz tašte kakove slave ili zasluge radi, van jedino da odbijem od sebe onaj po mom mnènju doisto nezasluženi ukor, kojim je podpredsědnik „matice ilirske“ u glavnoj skupštini matičinoj izrekao u ime ravnateljstva matičina snmnjitelnu presudu nad dosadanjim uredjivanjem „Nevena.“ (Vidi poslědnji broj Nevena na strani 812.). —

Da li je sl. ravnateljstvo imalo povoda k tome i jeli u tom slučaju pravedno postupalo nespada na mene iztraživati. Samo neka promisliti izvoli, da sam ja primio ovaj časopis u ono doba, kad na njega nitko drugi nije htěo ni pogledati; primio sam ga onda kad mu biaše smèrtna ura udarila; primio

Digitized by Google

sam ga, da uklonim sramotu ne samo od naših književnikah i od slavnog ravnateljstva matice, van ponajglavnije da odbijem njn i š njome sdruženu štetu od cěloga naroda; primio sam ga mukte, iz čistoga požèrtvovanja za domorodno poduzetje. — Ako dakle, lišen svih sredstvah u tome, bez ikakve plate, bez nagradah, pače i doskora ostavljen od književnikah, koji mi tvèrdu zadaše rěč za podpomaganje kod uredjivanja ovoga lista, kod kojega sile svakoga pojedinoga prie ili kasnie malaksati moraju, ako velim, posrěd takovih okolnostih nisam zadovoljio očekivanju sl. ravnateljstva, zašto mi nije list uzelo, kao što sam ja već odavna želio, i pismeno to od njega zahtěvao? Zašto se nije odmah pobrinulo za boljega urednika? — Ili mu se možda nije dopao pojedini koi članak? pa je njega radi osudio težki trud šestměsečnoga požèrtvovanja?

Bilo kako mu drago, sve to iztraživati, kako rekoh, na mene nespada, samo to nemogu propustiti da neprimětim, da je presuda ista bila neuměstna, pošto ravnateljstvo nije bilo dèržano o stvari davati račun jednome tělu, na koje ona ni spadala nije.

Da je prošlost ovoga časopisa pod mojim uredjivanjem bila tužna, to ja pèrvi priznajem, i isto tako očitujem vruću želju, da mu budućnost sjajnia i veselia bude. G. Prausu želim kod njegova poslovanja bolji uspěh, nego li moj biaše, a čistie i svetie naměre od moje imati nemože.

Napokon onim otačbenicima, koji su me perom svojim pomagali, ovime im za učinjenu mi ljubav svesèrdno zahvaljujem, i najdraže bit će mi, ako bi im mogao uzajemno priateljstvo povratiti. Rukopise od njih zaostavše predaću naslědniku svome. — S bogom!

Vojko Sabljić.

TOBOLAC.

Iz Zagreba. Družtvo talianske opere prispělo je već ovamo, i počima dne 2. sěčnja 1854. svoja predstavljanja sa spěvoigrom »Norma.«

— U Koprivnici biaše dne 26. predstavljen narodni komad »Ljubomorna žena.«

Slavenske věsti. Dok u Lavovu poljski filologi spremaju novo izdanje velikog leksikona od Linde-a u 6 svezakah, zanima se drugi učeni Poljak g. Labenicki s posebnim dělom u toj struci. On sabira iz starih i novih dělah, i iz živog jezika naroda sve rěči, koje se odnose na rudokopje te će potom izdati poljski rěčnik rudokopnog nazivlja. Poljski jezik broji u toj struci 5—600 rěčih, što jasno svědoči, kako je isti bogat i za izobraženje sposoban. Docnie naměrava isti sačinitelj sačiniti i historiu poljske rudokopnje kao i svih znanostih, koje s njome u savezu stoje.

— God. 1853. bilo je s pražkom sveučilištu 37 redovnih profesorah, 24 neuredna, 23 docenta i 4 učitelja, dakle svega ukupno 88 učiteljah. - Slušateljah biaše u bogoslovii 139, pravnikah 466, onih za medecinu, ranarstvo i farmaceu 306, na učilištu filogogičkom 114.

— U Rusii izšla je knjiga »narodnyja Beloruskija pes...« Časopisi vèrlo hvale ovu knjigu.

— U Grčkoj umro je nedavna general Kosta Bočar, mladji brat poznatoga junaka burskoga Marka Bočara, koi se je za grčkoga vojevanja protiv Turakah slavno proslikovao.

— Mih. Lacjak evang. Učitelj u Ozdinu od Lučenca (Lossoncz) izdaje prevod znamenitog pedagogičkog dela Nimajerovog pod naslovom: »Zásady výchovy a yučby« u 4 časti. Cěna je 1 for. 20 kr. sr.

Digitized by Google

— »Slavy dceru« Kolarovu prevodi jedan rodoljub za Němce. Pèrvi spèv izići će u Olomucu s početkom nove godine.

— »Května Slovenska« od Dokt. Gust. Rajs-a leži već u cělosti pred nami. U njoj je opisano bilje svojstveno Tatri. Spisanje sadèrži originalnu terminologiu, jer su u njemu jedra prostonarodna slovenska imena bila.

OGLAS.

Uslèd zaključka velike skupštine matice ilirske izdavat će se buduće godine časopis **Neven** troškom matice, i izlazit će kao i dosada svake nedèlje na čitavom arku.

Iz obzira što se je dosadanji g. urednik, **Vojko Sabljić**, uredničtva pismeno odrekao, pobrinulo se je ravnateljstvo matice za novo uredničtvo, koje će, kako se nada, već početkom buduće godine u život stupiti i novi svoj pravac, kog će se kod uredjivanja dèržati, svètu obèlodaniti.

U smislu istog višerečenog zaključka velike skupštine, dobivat će od sada utemeljitelji matice spomenuti časopis za pol cène, nu stopèrv onda, kad se najave, da li ga dèržati žele.

Mole se dakle sva p. n. gospoda utemeljitelji matice, kao i ostali ljubitelji narodne književnosti, kojim je do toga stalo, da se naš jedini književni i zabavni list uzdèrži, neka neštede ono malo troškovah, što ovaj list stoji, za narodnu i književnu sverhu žèrtvovati, pa neka se što prie ili kod gosp. podpredsědnika gospodarskoga odbora matice **Eduarda Vèrbančića**, ili kod g. blagajnika matice Antuna **Jakića** tèrgovca, pismeno ili ustmeno najave, i svoj novčani prinesak polože.

Cěna časopisa ostaje ona ista, koja biaše i do sada. Naime za Zagrebčane na čitavu godinu 4 for. na pol god. 2 for. a na četvèrt 1 for. u sr., za izvanjske predbrojnike s poštom na godinu 5 fr. na pol god. 2 for. 30 a na četvèrt godine 1 for. 15 kr. sr.

Za gg. utemeljitelje matice ilirske polovica od gori naznačene cène.

Ravnateljstvo matice ilirske.

U ime književnoga odbora matice ilirske uredjuje kao odgovorni urednik: **Vojko Sabljić.**
Brzotiskom Dr. **Ljudevita Gaja** u Zagrebu.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

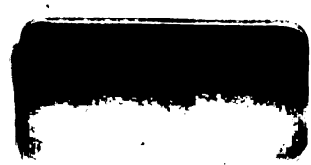

Digitized by Google